Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8 M
22 — K
60

Digitized by Google

LEXICON THEOLOGICVM COMPLECTENS

VOCABVLORVM DESCRIPTIONES, Diffinitiones, & interpretationes, omnibus ſacræ Theologiæ ſtudioſis, ac Diuini verbi Concionatoribus magno vſui futurum: Summo ſtudio, & labore Concinnatum à Ioanne Altenſtaig Mindelhaimenſi, ſacræ Theologiæ Doctore.

OPVS HOC QVOD VETVSTATE conſenuerat, noua hac Editione, ab infinitis penè mendis & erroribus, quibus antea ſcatebat, repurgauimus.

VENETIIS.

Ex Officina Hæredum Melchioris Seſſæ.

M D LXXXIII.

THEOLOGICVM
COMPLEXIONIS

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMINO D. CHRISTOPHORO EPISCOPO AVGVSTENSI,

Ioannes Altenstaig Mindelhaimensis, Domino suo obseruandissimo S.P.D. & se commendat.

ETSI, Pater Præsul dignissime, quum renunciatum fuit mihi de communis illius Patris nostri antistitis Henrici de Lichnain obitu, uiri magni, planeque sapientis, cuius uniuersa uita totius fuerat probitatis & honestatis exemplum: non potui, ut par fuit, non dolere, angi & torqueri, grauiterq; & acerbè ferre: tum, quod putaueram nobis non paruum dispendium & iacturam oblatam & iniectam, præpositamq; eò quòd quàm optimè Reipublicæ Christianæ præfuit, quàm etiam consilio, prudentia, & sapientia, quæ ad hanc rem gerendam sunt necessariæ (ut tuam nõ fugit amplitudinem) quàm pulcherrimè moderatus est, gubernauit & rexit: tum quod bonis & eruditis beneficus fuit & liberalis. Multò tamen plura sunt quæ me consolantur, quæque mœrorem, quem ex eius morte conceperam, leuant, minuunt & tollunt, uel saltem leniunt. In primis quod fuerat annorum plenus uel grandæuus, qui si modò non commutasset uitam cum morte, post hac tamen sibi uel breui ex hac luce migrandum fuisset, cùm senes non longè à morte abesse possunt: statuit quoque Deus optimus maximus, ut tuam præstantiam minimè latet terminum uitæ, quem nulli præterire licet. Quicquid autem à Deo est, id non nisi optimum esse non posse existimandum est. Cuius Imperio & uoluntati nulla ratio, nulli humani conatus, terrenæq; uires aduersari unquam possunt. Omnes etiam qui gignuntur, non alia lege quidem quàm gignuntur reliqui partus confusione elementorum, mortales, scilicet & periculis omnibus, fortunęq; telis, languoribusque subiecti. Nec quisquam uitæ diuturnitatem uel ualetudinem, nisi uariam & perfunctoriam habere potest. Et quæ (ut liberius loquar cum tua magnificentia) in hac uita suauitas, cùm ne unus quidem præterit unquam dies sine aliqua corporis uel animi offensione. Et quis mundanæ uitæ miserias & molestias, incommodaque enumerare ualet? Quis non uidet in quantis fluctibus & procellis uersamur, & præsertim qui in altiore conditione & gradu collocantur, quos uenit nonnunquam uehementissimi, qui alta prestare solent, afflant, commouent & perturbant. Ex quibus

miserimis calamitatibus huius uitæ ad meliores uitæ tranquillitatem Episcopus modestissimus receptus est, ad humanique generis redijt Redemptorem, euolauitque in sempiternum cœlestis gloriæ domicilium, ubi gaudij plena sunt omnia, ubi nulla mutabilitas, nulla uarietas, sed omnia plena tranquillitatis, securitatis & beatitudinis, ubi nullus est factioni, nullus inuidiæ, nullus simultati locus. Corpore itaque humi restituto unde constabat, immortalis tamen & nitidus illius, quem cœlesti ab origine hauserat, ad cœlestem gloriam rediisse putandus est animus, eoq; loci sublatum ubi decorus de manu Dei diademate Regali sit coronandus, & cæteris sempiternis cumulandus delicijs, quibus fruūtur hi, qui cum pietate dormitionem accipiunt, ubi & fruitur illo bono, quo nihil est maius, nihil optatius, nihil iucundius. Quamobrem cùm præclarè cum illo actum esse speramus & credimus, nostri officij erit moderatè ferre hanc naturæ, necessitatem, & magis gaudendum quàm tristandum esse. Nec ob nostrum ullum commodum doleamus, id quod neque amantis, neque liberalis, sed potius inuidentis esset. Idcirco magis lætandum est de felici eius egressu ad felicitatem sempiternam, ubi suorum innocentissimorum & sanctissimorum operum mercedem accipit exoptatam. Id quod ex sancta & immaculata ipsius uita & exitu mihi certò persuaserim, fuit enim ut certissima fide & narratione percepi. Episcopus noster integerrimus, bonas literas uel optimas egregiè doctus, carnali mente uacuus, bonorū operūsectator, omnium uirtutū norma, omnia ueritate perspexit, omnia prudentia, consilioque (ut fuit prudentissimus) metitus est & fecit, iusta & digna anima diuersione malos puniuit & castigauit, & ut Ecclesiæ nocuos, ut morbidam pecudem, ne alios sanos corrumperent & maculārent, sicut bonus Pastor in populo de medio tulit, bonos & iustos dignis meritis & præmijs honorauit & prosecutus est. Castitate denique splenduit, parsimonia nituit, cuius uita præclara & uicariatui Christi conueniens, gregem excitauit ad innocentiam & probitatem, qui Christifidelibus sapientia, qua claruit, consulere studuit. Et ut semel dicam, tanta ingenij bonitate & animi dotibus, tantaque laude præstabat, ut Deo esset & hominibus illius uita, conuersatioque gratissima. Vigilauit iuxta illud: Vigilate, nescitis qua hora Dominus uester uenturus. Quem & Dominus ex hac luce reuocauit, qui sana mente, sanoque consilio testamentum laudabile condens optima ratione & uoluntariè, quod sine diuina gratia & benignitate non conceditur homini, oculos clausit in mortem. Quare qui prius dolore affecti sumus, gaudere & lætari conuenit quàm rectissimè: quoniam bene cum eo actum esse credimus. Quæ autem in nauarcho illo præclaro amiserimus, in te nauclero optimo affatim reperimus. Quare nescio quid & alijs Christianis Augustensis dioceſis contingere potuisset gratius & optatius, quàm quod diuina prouidentia, qua omnia gubernantur, tuam amplitudinem totius Ecclesiæ Augustensi præfectum dixerim. Iamque tandem priuatim eruditis, omnibusque uiris optimis, tuo fastis atque felici ductu pulcherrimè consultum, & ad rem & dignitatem animaduerto. Nam qui generis claritudine, uel potius sola ingenij uirtute præstantia, atque doctrina incomparabili

&

& iurisprudentia singulari ad Episcopatum sublatum fore, te qui dubitat puto esse neminem. Sed quid memorem generis nobilitatẽ, secundũ quam natus es ex utroque parente. Ex patre enim & domo satus es de Stadion, ex qua familia, tanquam ex equo Troiano, multi uiri nobiles, & rebus gestis præclari Equites aurati, splendidi, militaribus armis strenui & honorati prodierũt apud Cæsaream Maiestatem, & alios Principes auctoritate & gratia florentes, quæ quidem nobilitas saltem generis non magni esset pendenda: quoniam ab extrinseco uenit, quæ laudis rationem non magnam habet, nisi accedat animi nobilitas, quæ in animi bonis perspicitur & intelligitur, qua tuam dignitatem esse ornatam liquidò ex ueriſſimis auctoribus cognoui & didici, & tua opera honestissima omnibus nota perspicuam faciunt. Sed quid dicam de Iurisprudentia & studio Legum & Canonum, cuius utriusque insignibus es ornatissime decoratus, qua iustitiæ & equitatis amantissimum, humanitatisque & amicitiæ seruantissimum, te ex hoc ipso præstare poteris. Pro quare consequenda & eruditione dies, nocteque laborasti. Sed quid magno uiro & nobili genere procreatus (ut tu es) illustrius? quid iucundius & melius, uel dignius, & laudabilius, & præsertim qui in regimine aliquo uel Magistratu collocatur, uel seculari uel Ecclesiastico, quàm assidue animum alere bonis artibus sapientia & prudentia sine qua nulla res (ut omnes sentiunt) publica bene regi potest, quę fortuna appellantur bona fluxa omnia, caducaque, uel momẽtanea, quo ad sempiterna bona ducenda sunt? Solum animi bonum, ut Pater amplissime nosti, quod in uirtute positum est, & in rerum incommutabilium, totiusque naturæ perspicientia reddit humanum genus & immortale beatum. Quid memorem de tua præstabili memoria, qua te uigere cognoui, qua omnia conseruamus, quæ discimus, & conseruata suggerit ac subministrat, iureque eloquentiæ thesaurus dicitur. Omitto alia ingenia bona, quibus nitescis, iustitiam scilicet & benignitatem, qui in agendis negotijs es expeditissimus & solertissimus. Qui denique uita laudabili, honestaque conuersatione polles, optimis moribus præditus, in diuinis officijs frequens & creber. Quibus uirtutib. & bonis gratuitis, quæ tibi optimus maximus Deus dederit, hactenus ad utilitatem Christianorum es usus. Magis credendum est te illis ad commoditatẽ aliorum, & præsertim eorũ, quib. es præfectus, usurum arbitramur. Taceo quod prioris nostri Episcopi reuerendiss. fuisti à secretis, uel Consiliarius, & familiaris: à quo & multa, quæ ad rem gerendam conducunt, accipere potuisti. Qui denique pro tuis meritis per uenerabile Ecclesiæ Augustensis Capitulum electus es in Canonicum, & per Episcopum in Officialem receptus in negotijs grauib. & arduis causis Ecclesiæ Augustensis apud summum Pontificem agendis urbem missus, uirum quem omnes ut ament, uenerentur & obseruent, diligentem & prudentissimum præstitisti. Et tandem in Decanum memoratæ Ecclesiæ electus es. Qui denique Cæsareæ Maiestatis ac reuerendiss. Do. Cardinalis & Episcopi Gurcensis Consiliarium egisti prudentem. Has præclaras & nobiles uirtutes tuas, et animi bonitatem, et eruditionem optimam, Henricus Episcopus, qui nuper è uiuis excessit, animaduertens, dum

uitam hanc mortalem ageret, de sui honorandi Capituli uoluntate & consensu Ecclesiæ Augustensi quàm optime consulere & prouidere uolens, quam uiuus dilexerat, & cui fideliter seruierat ut bonus pastor non dubitans res, & ne corpus quidem pro animarum salute exponere se relinquere breui existimans: tuam benignitatem in coadiutorem recepit, cui & post eius mortem & modò in Episcopatum succedis. Quapropter gratulor tuæ egregiæ & honestissimæ subuectioni, uirtuti, summæque sapientiæ, qua factum uidemus, ut sis dignissimus iudicatus à uiris uenerabilib. & probatissimus, & uniuersis Capituli Augustensis, qui inter Principes Christianæ religionis nostræ prouinciæ loco splendido conspiciare. Quid enim est aliud esse Episcopum quàm Regem haberi in Ecclesia, & uineæ Domini Dei optimi maximi, & eam regere, augere & amplificare pro diuino honore, gloria & cultu, ut cum tempus uocationis aduenerit, unà cum grege sibi credito in ouile Christi lætus ingrediatur. Quæ omnia à me sine adulatione quapiam dicta esse uelim. A quo uitio semper abhorrui, adulari enim nõ didici. Adulatio uerò est peruersa (ut ait Augustinus) laudatio uel fallaci laude seductio. Adulator aũt non uerè laudat, sed uane, falso, & quæstus & uentris gratia. Virtus autem per se est laudanda & extollenda. Virtus enim sui amans est, & propter se amatur & extollitur, quam si quispiam in altero cuiuscunq; conditionis & dignitatis extiterit, perspexerit & laudauerit: laus uera est non assentatio, quam uirtutem in te esse didici non sine uero auctore. Viri quoque magnanimi, boni, & constantes, laude non efferuntur nimium, nec peiores, sed summissiores, meliores q; efficiuntur, qui maximopere conantur, ut quæ de ipsis bona dicuntur, ea aliis impertiant & communicent, & tales sint, quæ prædicantur, ut bona illa, quæ à Deo acceperint, non frustram se accepisse probentur, aliis q; inseruire & benefacere studeant: quoniam Deus mandauit cuilibet de proximo suo, & ut unus alteri sit adiumento. Quàm sæpissime hortatur Apostolus Thessalonicenses: Diuisiones autem sunt gratiarum. Quare qui plus gratiæ à Domino acceperit, plus & eam cæteris communicet necesse est. Virtutibus q; & dominis bene utatur, ne rationem talentorum à Domino commissorum perdifficilem & grauem reddere cogatur, qua longe melius & perspicacius nosti quomodo peragenda sunt, quam ego, quem ingenij & consilij pauperrimi me indico. Dominus quoq; potissimum laudandus est in uirtutib. & donis, quæ ipse largitus est hominib. qui propter eas, ut cæteris imitentur, & bonorum operum exemplum sumant, & præponat laudandi sunt. Virtutibus itaque illis, quas in tua dominatione cognoui, Pater clementissime, motus, Vocabularium Theologiæ, quem ex multis Theologiæ procerib. & Doctissimis compilaui, tibi dedicare constitui, quem enim alium eligerem, repperi neminem quem quidem Vocabularium pro utilitate & commoditate multorum, etiam ut me in sacris literis exercerem, ne ingenium meum natura hebes, nihil agendo situ & mucore obduceretur, scribere uolui. Nam cum mecum memoria repeterem, me non debere ociari, qui nulla animarum cura uel pondere graui essem oppressus uel grauatus, meum officium esse ratus, ut post uarios & multos labores & molestus, ocio quod tandem

nactus

nactus sum, non abuti uiderer, & ne in uinea Domini, qui sacris initiatus essem & ceremonijs addictus, nihil tanquam Eunuchus gignere uel parere putarer. Et ne ocio torpescerem ignobili, & ne cum seruo pigro & inutili inertis & mali ociy dam narer, sed cùm usura talentum redderem. Tandem mihi cogitanti elegi id, quod meæ professioni congrueret, & in se plurimum honestatis & utilitatis habere arbitrarer. Non quod existimarem me tantum esse ut id sufficienter præstare potuerim, quod facere institueram: sed ut glaciem frangerem, literas sacras amantibus & discere cupientibus, aliosq; ad legẽdũ excitarẽ, qui ingenuè eruditi, & uaria, multipliciq; doctrina subnixi tanto pondere sufficerent: hoc labore meo & alijs me profuturum sperabo, gratiusque & utilius, iucundiusque me facere quicquam existimabam, quàm si in humanioribus literis quippiam legerem uel scriberem: in quibus tamen legendis, & si multum temporis consumpserim, & in quo studio diu uersati iuuenes erudiebamus, non tamen putaui meo officio uel uitæ quam incœperam, congruere, ut diutius in hisce morarer & manerem. Non quod hoc studium uilipendam & contemnam omnino, quod & aliàs laudaui, si modus certus adhibetur, & quod ad alia multum prodesset, ut uult Lactantius, quod ueritas luce orationis ornata, & maiori copia & facultate dicendi, & claritate & nitore sermonis potentius in animos influat. sed quod sacris initiatis nõ conueniret, & quod ad salutem, quam Christiani quærunt, non perduceret, magisque delectaret quàm prodesset cœlum petentibus. Ad studium itaque sacrarum literarum me contuli, quod omnium optimum precipuè Sacerdotibus iudicauerim. Sed cùm Theologia & sapientia omnium scripturarum est profundissima, cæterisque omnibus alijs, & artibus, et scientijs longè præstat, cuius est docere ueritatem, arguere falsitatem, eripere à malo, inducere ad bonum, & perducere ad perfectum, qua fideles, quæ sunt salutifera, & quæ ad uitam ducunt, cognoscere possunt, quæ ostendit doctrinæ uberrimum fontem ac plenissimum, cuius hausu atque potu (ut cum Lactantio loquar) conceptam uisceribus sitim sedent, ardoremque restinguant. Et quæ (ut semel dicam) nunquam satis dignè laudari poterit, cui qui pareat, omnem tempus suæ ætatis sine molestia possit degere, & tandem uenire ad optatissimum salutis & felicitatis æternæ portum. Mea itaque interesse ratus, ut huius saluberrimæ Theologiæ & optimæ doctrinæ uocum significatus scriberem, & in unum cogerem uolumen, ut multis prodessem. Et si non sum nescius plures esse ne multò doctiores, & ad hoc quod facere institui, longè meliores, quique absolutius de hac re scribere possent, & in unum colligere. Sed quia laborem seu onus qualia ego maxima habui, suscipere hactenus recusarunt, uel assumere neglexerunt, nec tentauerunt. Ego prouinciam istam subiui, ab alijs libentius uidissem hoc factitatum, quoniam ingenij mei tenuitatem & penuriam considero. Et quamuis ingenio tenui & perquam exigua doctrina sim prœditus, & Theologorum minimus, uel nullus. Non enim tali nomine me dignor, quique nondum latum clauum in ea susceperim. Vel potius dicendus sum humilis inter discipulos Theologiæ, tamen semper hunc spectaui, ut si possem alijs prodesse meis laboribus, uel

docendo

docendo uel scribendo. Sin minus neque læderem uel tempus infructuose ad laborem datum contererem. Adde quod aliæ disciplinę habent suos dictionarios, Theologiæ uerò uocabularium nondum ab aliquo scriptum uidi. Quamobrem Theologiæ uocabularium ex multis Theologis doctissimis & præcipuis scribentibus in Ducem & Principem sententiarum congessi in unum opus, ut Sacerdotes aliqui, qui non omnes uel admodum paucos legerunt Theologos, ad hunc librum recursum habeant, & Doctorum scripta melius intelligant. Acuta quoq; & difficilia dicta eorum facilius cognoscant, à quibus scriptis abhorreri & deterreri solent, quòd dictionum uis eos latet, uocabulorum autem ignorantia, errorem & difficultatem parit & gignit, & inextricabiles tenebras inuoluit, & implicat & oberrare facit. Cognitio uerò dictionum Theologicarum sensum abstrusum & absconditum aperit & recludit, quem earum inscitia claudit. Vt igitur melius sacra scriptura intelligatur, salubriusque & rectius Pastores animarum suas oues per doctrinam ueram pascant, & ne animarum ad sanctitatem genitarum, quæ cæteris rebus sunt præferendæ, salus negligatur, quibus plus est subueniendum ne damnetur, quàm famescenti Lazaro ne moriatur, iuxta doctrinam Gregorij in homel. Plus est, inquit, animam in æternum uicturam pabulo uerbi reficere, quàm uentrem morituræ carnis terreno pane satiare. Et ne denique Theologia contemnatur & pessundetur propter uocabulorum ignorantiam, præsens opus ament, legant, & manib. contrectent. Erunt legentibus scripturam sacram omnia facilia intellectu, prona dictu, honesta susceptu, & manifesta singula. Modò ne pigeat ad percipiendum sapientiæ diuinæ, disciplinam legendi uel audiendi patientiam accommodare, & animum ad intelligendum præstare & intendere. Quod quidem opus ad utilitatem orthodoxæ fidei & totius Christianæ religionis, & ad laudem omnipotentis Dei, cuius auspicio præcipuè & ductu & gratia omnia fiant, composui, & edendum curaui. Quod onus tam arduum & laboriosum à me susceptum non contemnant. floccifaciant, uelim, & rogo omnes Mineruam sacram amantes. Quod quidem opus maximi laboris, Antistes Pater humanissime, tuę præstantiæ dedicare decreui. Quippe qui literas sacras amares, eosque diligeres, qui illis essent ornati. Accipe igitur uir præstantissime, benigno animo hasce meas lucubrationes & sedentariam operam, monumentum mei laboriosi ocij. Accipe, inquam, Pater benemeritissime, hoc munusculum tuo nomini sacratum, & fac ut tuis auspicijs, quibus id quantulumcunque est, auspicatus sum, legatur, uigeat, ametur, & per te edatur, et illis prosit, qui sacras literas amore ample ctuntur, & studiosè legunt sine inuidia, quiq; alios in fide Christiana instituere & docere laborant, & debent. Et uelim & rogo, reuerēdissime Pater te plurimū. Ioannem tuū tuę paternitati subditū, ab īuidis & malis hominibus defendas, & tuearis, q te & ueneratur, colit, & obseruat. Non.n ignoro, Pater benignissime, permultos literatos, & inuidos esse, & fore, q meos labores & uigilias aspernabunt, et cōtemnent, & arguent, sicut qui inani Philosophia tumentes, conculcant pedib. suis sordidis quicquid non sapiunt, quicquid etiam non intelligunt canino dente lacerant &

discer-

discerpunt, qui ueluti tubera sine radice uiuunt, & charitatis & ueræ eruditionis, qui ut lippi quibus omnia apparent alba, marmor à topho secernere nesciunt, quorum pectora felle uirent, & lingua (ut Ouidij uerbis utar) est suffusa ueneno. Quare omnia peruertunt, & præstantiora, & optima in pessima mutant seu uertunt, quibus bonum malum, & malum bonum dicitur, putantes sibi esse laudi, si optimè factus allatrent. Verùm bos nihil timeo. sed nihil facio, si te tutorem & defensorem habuero. Sed si indoctis & malis non placeo, non est quod querar: nam his displicere laudi danàum est magis quàm uitio, ipsi enim quod bonum est, uituperant: malum uerò laudare consuerunt: qui & doctissimis & præstantissimis non parcunt. Sin doctis non probabor, est fateor quod doleam, non quod mirer. Scio enim quis sum, non Theologus, sed Theologista uel Theologaster, aut Theologiæ uel diuinæ Mineruæ imitator & amator, non magno, sed exiguo præditus ingenio. Ab his malis hominibus, Pater celeberrime, Ioannem tuũ defendas, quorũ morsus effugere me non posse existimo. Quicunque enim aliquid scribere molitur, & literis mandare perpetuis, & edere inuidiæ, & odio se obnoxium reddit, cui omnis præstantia & claritas est odiosa, & inuisa bonorum correctionem patientissimè & æquo animo fero, malorum autem iniuriam, calumniam & conuitia passurus sum propter eum, qui & pro nobis multa uel maxima tormenta pertulit, quos tamen tu Pater pientissime, compescere, contundere & opprimere, & me adiuuare potes. Voluit autem Deus sic res esse conditas, ut maiores iuuarent minores. Id quod & tua paternitas pro me contra aduersarios, si quos habuero (ut timeo) facere poterit. Ego autem quod unum possum, tibi meum omne studium, & operam, & diligentiam meam, & obseruantiam polliceor et uoueo. Vale quàm diutissime et felicissime Pater & Præsul clementissime, qui quo felici auspicio rem cœpisti gubernare publicam Ecclesiæ, eo fine concludas opto, scilicet felicissimo. Deumq; immortalem, quibus maxime possum precibus oro, atque obtestor, ut debeo, ut quàm diutissimus sis in uita et incolumis ad multorum utilitatem et commoditatem Ecclesiæ Augustensis. Ex Mindelheim intra Kalendas Octobris. Anno Virgine pariente, sesquimillesimo decimoseptimo.

IOANNES ALTENSTAIG
THEOLOGIAE AMATORIBVS
ET STVDIOSIS. S. D. P.

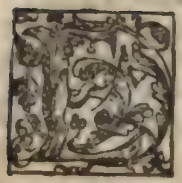

Tsi Lector candide, illa præclara & magna uideantur, quæ manu & arte constant, & à plurimis summo ingenio, diligẽtiaq; parantur: tamen præstantiora habenda erunt, quæ studiis adiuncta, & quę ingenio conficiuntur, & industria, monumentis cõseruantur literarũ: & vt aliis vtilia sint, in lucem edantur. Bonum namque quò magis ad multos se extendit, & pluribus prodest, eò prętiabilius & melius cẽsetur: Id quod fiet, quãdo quisquam sua scripta aliis per publicationem cõmunicabit, & ad multorũ manus exire curabit. Quamobrẽ quum ego legerẽ ipsos Theologiæ professores & Doctores, plura inueni vocabula, quæ ipsos vel plures Sacerdotes (qui, vt populũ doceant, sunt conducti in vinea Domini, quorum multi solummodo Sermocinistas, ut ipsi dicunt, sine vero fundamento legere consueuerunt) latere possent, & esse obscura: quorũ ignorantia magnã gignit confusionẽ & errorẽ in Ecclesia Dei. Ego eorũ consulens utilitati, institutum.n.meũ est quam plurimis prodesse uelle: rem perutilem facturam me existimaui, si vocabula Theologorum & notamina quædam, quibus & diligens Lector multa Theologorum scripta difficilia, posset facilè intelligere, in vnum colligerem uolumen: sine quorum cognitione nullus rectè scripturam sacram intelligere poterit. Nec omnia, quæ digna annotatione visa sunt, & mihi inter scribendum occurrerunt, inferenda instituì: nullus enim operi ipsi inuentus fuisset finis. Sed de maximo electorũ aceruo, quæ potiora uisa sunt, elegi: & quæ Theologiæ studiosis non parum profutura putaui: licèt Gentilium & philosophorum quandoque acceptiones vocabulorum inserui, quibus & Theologi in suis libris & scriptis in Magistrum. Sentẽtiarum scribentes vsi sunt: vt & clarius veritas intelligi possit, nec inusitata vocabula scribere volui. Terminis enim vsitatis in diuinis vel in sacra scriptura vtendum esse dicit Gerson. Nec eloquentiam Oratorũ, quam Lector desiderabis, in hoc opere sum secutus, sed Theologorum communium imitatus sum morem, nec uerborũ elegantium curam modò habui: quoniam qui uerborum exquisitorum solummodo sonũ & eleganiam sectari conati sunt, insigniter lapsi sunt. Nec ibi curandum est de verborum splendore & ornatu, cùm de rebus altissimis & optimis fit sermo. Satis autem habet venustatis sermo Theologicus, etiam vbi vilibus verborũ panniculis operitur: quemadmodum veritatem dum de terra orta est, non auro vel sericis, sed panniculis Virgo mater inuoluit, vt dicit Gerson parte secunda, sermone facto in Concilio Constantiensi. Et sicut mihi quærenti, & in ordinem ponenti vocabula occurrerunt, ita sine ornatu & elegantia scripsi, & verbis quibus Doctores vsi sunt: & ego. Nec quicquam meorum addidi, magis enim placuit confitendo ignorantiam silere, quàm impudẽter propria ingerere. Vsus itaque sum verbis non Grammaticorum, non Rhetorum vel Oratorum, & Poetarum, sed Theologicis: & vt puto & potissimum Latinis in hoc opere, & imitatus sum præcipuè Auctores, quos cum diligentia legi, vel pro maiore parte Gabrielem Byel, Præpositum primum in Sconbach, sanctum Bonauenturam, sanctum Thomam Aquinatem, Thomam Argentinensem, Alexandrum de Ales, Albertum Magnum Sueuorum gloriam, Petrum Paludensem, Petrum de Aliaco Cardinalem Cameracensem, Cancellarium Parisiensem Gersonem, Ioannem Scotum, Richardum de Media Villa, VVilhelmum Occam, Franciscum Mayronis, Gregorium de Arimino, Robertum Holkot, Pelbartum Themesuuar, Stephanum Bruliferum, Iacobum de Valentia Episcopum Christopolitanum, Guilhelmum Minatensem Episcopum in Rationali suo diuinorum, Dotorem Eckium in suo Chrisopasso, Augustinum, Hieronymum Gregorii, Ambrosium, Lactan-

Lactantium,& Paulum Cortesium,qui inter cæteros magna claret eloquentia & elegantia,& putares Ciceronem loqui,quoniam ipse scribit elegantissimè. Et petrum Longobardum sententiarum ducem,quorum omnium & aliorum etiam dicta & scripta adduxi & allegaui.Si autem à me in aliquo erratum fuerit, aut si Doctores sacræ Theologiæ non bene concordauerim,aut secundum propositum eorum scripta adduxerim,siq; Doctoribus debitum honorem & reuerentiam minus exhibuerim,veniam date optimi viri & laborem,quem maximũ die ac nocte habui,causamini.Nec uolũtati meæ, quæ prompta est prodesse omnibus, sed imprudentiæ meę tribuite, qui errare facilè possum, sed non pertinaciter paratus corrigi ab omni pio & libero correctore. Corripiat autem me iustus in misericordia & increpabit me, vt cum Psalmographo loquar: Oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. Corripiat,inquam, zelo charitatis,non inuidia. Nec si errauero,hæreticus censeri volo,quum nullius pertinaciæ & temeritatis et inobedientie arguivolo & contendo. Cedere enim paratus sum perlibenter, vt debeo, Doctoribus Theologiæ bonis & eruditis: malos verò nihil timeo, nec curo, qui omnia etiam meliora & optima in peius vertunt. Nec ignoro me morsib. multorum esse obiectum, sed iacula præuisa minus nocebunt, quos me vicisse existimabo. Si bonis & doctis probabor in charitate,in Domino quoque gloriabor,cui omnia mea tribuo,non meis infirmitatibus.Et vt loquar cum Propheta Regio. Non nobis Domine,non nobis:sed nomini tuo da gloriam.Victoriamq; de inuidis & malis consecutum arbitrabor, quando me profuisse videbo & vtilis fuisse dicor à rectis & iustis hominib. Omnem autẽ meum laborem in finem vltimum,qui est Deus Optimus,Maximus,refero,& ad vtilitatem populi Christiani: quicquid mali & facinoroh sẽtiunt,non facio pili. Valete Lectores & sacræ Scripturæ amatores Charissimi, & meum laborem magnum pro vtilitate multorum susceptum non aspernemini rogo. Vel si nulla aut parua fuerit vtilitas & commoditas, voluntatem tamen benefaciendi & commodandi, facilem non improbate. Valete iterum,& me amore,quo ego cęteros bonos & doctos & Christi fideles prosequi soleo amate. Ex Mindelhaim intra Kalendas Octob. Anno salutis nostrę.

M. D. XVII.

GLORIA DEO.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, D. Christophorum de Stadion, Episcopum Augustensem, pro libri Auctore, Ioannis Piniciani Presbyteri Carmen.

Surge, age cum sacra Præsul ueni turaude caterua,
Quæ colis æterni numina sancta Dei.
Surge citò, properæ, uade obuiam, & excipe currus
Quos mittit dono Mindala parua tibi.
Ecce uenit doctis septem comitata puellis,
Aurea fragranti Theologia coma.
Hinc atque hinc gradiuus Doctorum turba uirorum.
Qui Deo sacrum nocte, dieque canunt.
Et ne parte aliquâ possis errare, uidebis
Agricolam domino strata parare suæ.
Namque humeris habilem cultor fert ille securim.
Sed falcem uiris sustinet ima manu.
Illa nodosas stirpes excidit & aufert,
Implicitos spinis falx secat ipsa uepres.
Hæc agit, ut facilem nullo discrimine cursum
Reginæ & dominæ præparet ipse suæ.
Aspera quæ fuerat, magnoque adeunda labore,
Illius ingenio strata parata uia.
Accedet tuto nihil impediente magistram,
Quicunque ex animo dogmata sancta petit.
Summe pie Antistes deuoti dona Ioannis
Altenstaig fidei credita summa tuæ.

IACOBI HENRICHMANNI CARMEN IN LAVDEM AVCTORIS.

Nosse necesse fuit uoces quas rusticus effert,
Rusticolas inter si bonus esse uelis.
Nostratum fidei doctorum uoluere libros,
Si cupias, & si dogmata scire uelis:
Nosse decet uoces & raro uerba latino,
En quibus utuntur, qui sacra scripta docent.
En uoces quibus & sunt usi Scotus & Occam,
Atque horum similes te decet iste liber.
Noster Ioannes libro isto barbara multa
Exposuit uerba, non sine laude tamen,
Qui monstrat cœnum quo fulgens clauditur aurum,
Laudatur, nec sic sordidus auctor erit,
Sic meritò laudandus erit, qui barbara monstrat
Verba, quibus certè dogmata sacra latent.

INDEX LOCORVM
AC VERBORVM

Qua Lexicon præsens per ordinem Alphabeti complectitur.

A

ABBA quid significet nu. 1
Abyssus quot modis accipiatur numero 1
Ablatiui isti, voluntate, necessitate, & natura, quomodo capiantur 2
Absolutio quadruplex 2
Absolutio peccatorum duplex 2
Absolutam quot modis accipiatur 2
Abstinētia quot modis dicitur 2
Abstractum & concretum differunt 3
Actus voluntatis elicitus & imperatus. numero 3
Actus voluntatis duplex 3
Actus imperatiuus duplex 3
Actus voluntatis rectus 3
Actus liber quotuplex 4
Actus tripliciter 4
Actus humanus 4
Actus virtuosus 4
Actus conformis rationi 4
Actus indifferens 4
Actus bonus quot conditiones requirit. numero 5
Actus relatus in vltimum finem 5
Actus exterior, & interior 5
Actus iustitiæ quinque gradus 6
Actus bonus & malus tripliciter 6
Actus contrarie malus 7
Actus positiuus 7
Actus exercitus & signatus 7
Actus suspensiuus 7
Actus meritorius 7
Actum exerceri tripliciter 8
Actus primus, quid 8
Actus formatus 8
Actus fidei, quid 8
Actus glorioſus in quē ſit 8
Actus coniugalis 9
Actus Angelorum 9
Actio eſt multiplex 9
Actionum humanarum differentia. numero 9
Acceptio pſonarū, quid 10
Acceptare, quid 10
Acephalum, quid 10
Acidia, quid ſit 10
Accidens eſt duplex 11
Acutus, quid 11
Adam, quod modis accipitur in Biblia. numero 11
Adorare quid ſit 11
Adoratio quotupliciter accipiatur 11
Adoratio diuiſa in Latriam Duliam. numero 12
Adoratio Chriſti & aliorum 12
Adoratio imaginum ſacrarum 13
Adoratio qualis Chriſti 13
Adoratio ſanguinis & pręputii Chriſti domini noſtri 14
Adoratio Reliquiarum 14
Adoratio Euchariſtiæ 14
Adoptare quid ſit 15
Adoptio diuina, quomodo differat a prędeſtinatione 15
Adoptio humana, in quo differat ab arrogatione 15
Aduentus Domini duo 15
Adulter, quis dicatur 15
Adultus, quis verè dicitur 16
Aduerbiū, pars orationis 16
Aer, elementum 16
Affectio, quid ſit 16
Affectio duplex 16
Affectus vt paſsio 16
Affectus naturalis & deliberatiuus 16
Affinitas, quid 17
Agens, quid, & quotuplex 17
Agens rationale 17
Agere liberè 17
Agere naturaliter 17
Agere, de quo dicatur 17
Agere rectè & moraliter 17
Agere aliq̄d principaliter 17
Agilitas 17
Agnus 17
A[illegible] 18
Alius & aliud differunt 18
Altare, capiſ multis modis 18
Alteratio, quid 18
Amare 19
Amor generaliter 19
Amor naturalis 19
Amor animalis 19
Amor rationalis 19
Amor arbitrarius 19
Amor affectiuus 19
Amor effectiuus 19
Amor amicitiæ 19
Amor concupiſcentiæ 19
Amor Amicitiæ, & concupiſcentiæ ſimul numero 19
Amor complacentię 20
Amor deſiderii 20
Amor duplex 20
Amor Dei duplex 20
Amor Dei, quomodo poſſideat totum cor 21
Ambitio 21
Amen 21
Amicus, quid, & quis 21
Amicitia quid 21

Amicus Dei, quis 21
Amicus Dei aliquis dicitur dupliciter 21
Amidun, quid 22
Amita, quæ dicatur 22
Anathema, quid 22
Analogum 22
Angelus 22
Angelorum mortæ 23
Angeli cur dicatur sancti 23
Angelorum actus 23
Angelorum cognitio 24
Angelorum missio 24
Angelorum locutio 24
Angelorum custodia 24
Angelicę custodię effectus 25
Anima secundum Arist. 25
Anima rationalis 25
Anima sortitur diuersa vocabula 25
Anima esse extraduce 26
Animã esse gratam Deo 26
Anima poll. it dupliciter 26
Aial, a quo aialis homo 27
Animal vt genus 27
Anna mater Mariæ 27
An nihilare 27
Antichristus 27
Antropospatos quid 28
Apathia quid 28
Appetitus 28
Appetitus duplex 28
Appetitus triplex 28
Appetitus naturalis 28
Appetitus animalis 28
Appetitus rationalis 28
Appetitus pro voluntate 29
Appetere 29
Appetibile quod appetit 29
29
Apostata, & Apostasia 29
Approbare 29
Appropriatio 29
Aqua, diuersa significat 30
Aqua triplex 30
Aqua benedicta 30
Aquila, varia significat 30
Arbor 30
Arcus 30
Arbitrium liberum 31
Argumentum 31
Arrogantia 31
Ars 31
Ars magica 31
Articulus 31
Articulus fidei 31
Ascendere 32
Assassini 32
Astrologia 32
Astronomus 32
Assimilatio 33
Assumere 33
Assumens 33
Assumere & assum 33
Attributum 33
Attritio 34
Auarina 34
Auctor 34
Author libri 34
Auctoritas 34
Auctoritas vt principatus 34
Audire Deum 35
Auertere & Auerti 35
Auersio 35
Auersio a fine vltimo 35
Auertere faciem a peccatis 35
Augumentatio 35
Auguor quomodo sumitur 36
Aureola 36
Aureola Virginum 36
Aureola Martyrum 36
Aureola quot modis consideratur 37
Auris Dei 37
Aures pię 37
Azima, vnde dicitur 37

B

Baptizare, quid 37
Baptizari 37
Baptismus 37
Baptismus Ioannis 38
Baptizari iterum 38
Baptismus sacramentalis 38
Baptismi Græcorũ forma 36
Baptismi institutio 41
Baptismi effectus 41
Baptismi virtus 42
Baptismi ficta susceptio 42
Baptismus quotuplex 43
Baptismus sanguinis 43
Baptismus paruulorum 43
Baptismi immersio 44
Baptismus expositi infantis 44
Baptisma verum 44
Baptismi veritas, quod requirat 45
Baprizare quis possit 45
Baptismus quid sit 46
Baptismum precedentia quo sint 46
Baptizandi ritus 46
Beatitudo quid sit 47
Beatitudinis nomen 47
Beatitudo dupliciter sumitur 47
Beatitudo vera 47
Beatitudo triplex 47
Beatitudo in quo consistat 48
Beatitudinis perpetuitas 48
Beatitudinis nomina 49
Beatificabile quid 50
Beatus quid sit 50
Beare 50
Belial 50
Bellum 50
Bellum iustum 50
Behemot 51
Beneficium 51
Benevolentia 51
Bestiale 51
Bigamia 52
Blasphemia 53
Blasphemare 53
Bonitas 53
Bonitas naturalis 53
Bonitas ex genere 53
Bonitas ex circunstantia 53
Bonitas gratuita 53
Bonus simpliciter 54
Bonum triplex 54
Bonum maius 54
Bonum vnum melius altero 54
Bonum arduum 54
Bonum summum 54
Bonum increatum 55
Bona episcoporum 55
Bona Ecclesiæ 55

INDEX

Bona corporis 55
Bona spiritualia 55
Bona animę 55
Bona fortunæ 56
Bona coniugatorum 56
Bos quid significet 56

C

Calciamentum 56
Calix 56
Candidatus 56
Cambium 56
Caracter 57
Caracter secundum Theologos 57
Charitas 58
Charitas triplex 58
Charitas infusa 58
Charitas creata 58
Charitas vt habitus 59
Charitas quomodo diffinitur 59
Charitas forma virtutũ 59
Charitas, amor, dilectio. 59
Charitas an posit augeri 59
Charitas strictissimè, qd 59
Charitatis ordo 60
Charitatis gradus 60
Carena, quid 61
Caro dupliciter 61
Caro Christi 61
Caro obnoxia peccato. 61
Carnale 61
Casus fortuitus 61
Cassum 61
Castitas 61
Cathechizare 62
Catechizatio 62
Cathechismus 62
Cathedra Moysi 62
Catholicus 62
Causa 62
Causa duplex 63
Causa totalis, quæ 63
Causa immediata 63
Causa prima 63
Causæ diuisio 64
Causa efficiens triplex 64
Causa finalis 64
Causa duplex 65
Causa per accidens 65
Causæ essentialiter subordinatę 65
Causa sine qua non 65
Causare quid sit 65
Cœlum, tripliciter 66
Cœlum multiplex 66
Cœlum Empyreum 66
Cœlum repleri angelis quid sit 66
Cœlum an animatum 67
Cœlum, quomodo moueatur 67
Cęlũ aperiri quãdo dicat 67
Celare quid sit 67
Census quid sit 67
Censura ecclesiastica 67
Cenodoxia quid sit 67
Cæremoniæ 67
Certum exploratum 67
Certitudo 67
Certitudo multiplex 68
Certitudo duplex 68
Certitudo absoluta & conditionata 68
Certitudo adhuc triplex 68
Certitudo naturalis 68
Certitudo moralis 68
Certitudo veritatis Theologiæ 69
Cessatio legalium 70
Characterisiicum 70
Christus 70
Christus caput Ecclesię 71
Christus a quo christianus 71
Circumcisio 72
Circumcisio quando cessauit 73
Circumcisio cur competit Christo 73
Circũincessio quid sit 73
Circunstantia quæ dicat 73
Circunstantię peccatorũ 73
Circunstantię complicum, quomodo confitendæ 74
Circũuenire est decipere 74
Ciuitas propriè, quæ sit 74
Clarum a quo claritas 74
Clauis 75
Claues spirituales 75
Clauis spiritualis 75
Clauis quando dicitur errare 75
Clementia 76
Clericus 76
Coactio 77
Cogitatio 77
Cogitatio hoīs triplex 77
Cognatio 77
Cognatio legalis 78
Cognitio idem q̃ notitia 78
Cognitio intellectiua 79
Cognitio distincta 79
Cognitio varię 79
Cognitio triplex 79
Cognitio euidens 79
Cognitio coniecturalis 79
Cognitio duplex 79
Cognitio rerum in proprio genere 79
Cognitio diuinitaris 80
Cognitio de Deo 80
Cognoscere Deum quomodo possumus 80
Cognoscere aliquid dupliciter 80
Cognoscens est triplex 80
Cognitio Dei 80
Cognitio in Deo duplex 80
Cognitio animę separatę 80
Cognitio animę separatę 81
Cognoscibile 81
Comera 81
Commutere 81
Compellere 81
Complementum 82
Complacentia quid sit 82
Compassio 82
Complexio 82
Comedere a quo comestio 82
Componere 82
Compositum 82
Compositio corporis 83
Comprehendere 83
Cõprehẽsor quis dicatur 83
Commune 83
Communicari 84
Cõmunicari aliqd alicui 84
Communicare 84
Communio 84
Cõmunicatio idiomatũ 84
Conceptio hominis 85
Cõceptio beatę Virginis 85
Conceptio dupliciter 85

Conceptus generaliter 85
Conceptus entis 85
Conceptus entis in vniuersali 85
Conceptionis in omni creatura 86
Conceptus simplex 86
Conceptus complexi 86
Conceptus, Deum & naturam representantes 86
Conceptus indistinctus 86
Conceptus indistincti de Deo 86
Conceptus simplex 86
Conceptus quidditatiuus 86
Conceptus proprie 86
Concilium generale 87
Concubina 87
Concubinarius 87
Concupiscentia 87
Concupiscetia tripliciter 87
Concupiscetia dupliciter 87
Concurrere 88
Confessio 88
Confessio sacramentalis 88
Confessionem esse necessariam 88
Confessio in actu 89
Confessionis effectus 89
Confessio qualis 89
Confessio actus virtutis 90
Confessio, quādo iterāda 90
Confessio generalis 90
Confessor 91
Confiteri, quid sit 91
Confiteri aliquid 91
Confirmatio 92
Confirmatio vitæ & patriæ 92
Confirmatio Sacramētū 93
Confirmationis diffinitio 94
Confirmatio an necessaria ad salutē 94
Conformitas 95
Conformare 95
Conformari 95
Congruitas 95
Coniungere 95
Coniunx vel vxor 95
Connectere 95
Connexio virtutum 95
Connexio virtutum cum prudentia 96
Connexio virtutum Theologalium 96
Connexio donorum 96
Cōnexio virtutū moraliū 96
De eisdem cum potentijs inferioribus. 97
Connexio vitiorum 97
Connectere quid 97
Consanguinitas 97
Consanguinitatis gradus 97
Consanguinitas impediens matrimonium 98
Conscientia 98
Conscientia duo dicit 98
Conscientiæ descriptio 98
Conscientiæ proprietas 98
Conscientia quid sit 98
Conscientia recta & erronea 99
Conscientia bona & mala 99
Conscientia scrupulosa 99
Consentire 100
Consensus 100
Conseruatio 101
Conseruare 101
Consiliū dupliciter dicit 101
Consulere aliquem 101
Constituere 101
Constitutum 102
Constitutiuum 102
Consuetudo 102
Contemnere 102
Contemptor 102
Contemptus 102
Contemptus Dei 103
Contentiuum 103
Continentia 103
Continēs & temperans differūt 103
Contemplatio 103
Contingens 104
Contingens ad vtrūlibet 104
Contingens futurum 104
Contingentia futura duplicia 104
Contractus 104
Contractus descriptio 104
Contradictio 104
Contritio 104
Cōtritio ex quot itegrat 105
Contulio 105
Contumax 106
Contumacia 106
Cōuenientia essentialis 106
Cōuenientia accidentalis 106
Conuersio multipliciter 106
Conuersio, quid 106
Conuersio duplex 106
Conuersio substantialis 106
Conuersio substantialis duplex 106
Conuersio ad Deum 107
Conuerti ad Deum 107
Cooperari 107
Cor Dei 107
Corpus 107
Corpus humanum 108
Corpus organicum 108
Corpus Christi 108
Corrigere 108
Corrector 108
Correctio fraterna 108
Correptio duplex 109
Corruptio 109
Corruptio integritatis 109
Creare 110
Creare Deum mediāte creatura 110
Creare & generare 110
Creatio duplex 111
Credere 111
Credere Deum 111
Credere implicite 111
Credere sanctam catholicam ecclesiā, numero 111
Credens 112
Credibile 112
Crimen 112
Crimen concussionis 112
Crudelitas 112
Culpa 112
Culpa triplex 112
Culpa, quid 113
Cultus Dei 113
Cupiditas 113
Cum, prepositio 113
Curiositas 113
Curiositas quid 113
Custos triplex 114
Custodire 114
Chyrographus 114

D

DAmnatio 114
Dampatio eterna 114

Dam-

gitized by Goo

Damnati 114
Dare, & Dari 114
Dari Spiritus sanctus 115
Datum & donum 115
Debeo, es, et 115
Debitum 116
De, prepositio, quid 117
Decalogus 117
Decanus 117
Decima 117
Decimatio 117
Decimare 117
Defectus 117
Defensor 118
Deformis 118
Degenerare 118
Degradatio 118
Delectatio 118
Delectatio, multiplex 118
Delectatio carnalis 119
Delectatio in sensu 119
Delari 119
Delare 119
Delitiæ 119
Delinquere 119
Demeritum 120
Demum 120
Demon succubus & incubus 20
Denarius 120
Denominare 120
Dependere 120
Depositio 120
Depositum 121
Depositarius 121
Desiderare 121
Desiderium 121
Desiderium efficax 121
Desperatio 121
Detractio 121
Deuotio 122
Deus 122
Deus vnde dicitur 122
Deus, fortitur diuersa vocabula 122
Deus & Deitas 123
Deum diligere 124
Deus Sabaoth 124
Dextera 124
Diabolus 124
Draconissa 125
Dies & nox 125
Dicere 125
Dicere tripliciter 125
Deffamare 126
Differre 126
Differentia 126
Difficile 126
Diffinitio 126
Diffinitio duplex 127
Diffundere 127
Digestio 127
Digestus 127
Dilatare 127
Diligere 127
Diligere equaliter, &c. 128
Diligere proximum 128
Diligere Deum ex toto corde 129
Diligere in finem 129
Diligere in diuinis 130
Dilectio Dei 130
Diluuium 130
Dispensare 130
Dispensatio 131
Dispensator 131
Dispositio 131
Disidium 131
Distare 131
Distinctio numeralis, formalis, & essentialis 131
Distingui formaliter 132
Distinctio rationis 133
Distinctio specifica 133
Distinctiuum 134
Distincte 134
Diuinus tripliciter 134
Diuinitus aduerbium 134
Diuinus & Dominicus differunt 135
Diuinatio 135
Diuisio carnis 135
Diuortium 135
Diuortio duplex 135
Docere 135
Doctor 135
Documentum 135
Dolere 136
Dolor & tristitia 136
Dolor Christi 136
Dolor pœnitentiæ 136
Dolor, vnde dicitur 136
Dolus 136
Dominus 137
Dominium 137
Dominium vsurpatum 137
Dominicus 137
Donare 137
Donatio 137
Dona gratuita duplicia 137
Donum & datum quomodo differunt. 137
Dos 137
Dos charitatis 137
Dos impassibilitatis 138
Dos agilitatis 138
Dos subtilitatis 138
Dubitatio 139
Ducare 139
Dulia 139
Duo, quomodo accipiè 139
Duratio 140
Durus, ra, rum 140

E

Ebrietas dupliciter 140
Ebrius & ebriosus differunt 140
Ecce, quid significet 140
Ecclesia militans 141
Ecclesiæ Petri 141
Ecclesia violatio 142
Edificare 142
Educare 142
Effabilis 142
Effectus 142
Effectus Dei 142
Efficacia meriti 143
Effractio, vnde dicitur 143
Electio 143
Electio triplex 143
Elementum 143
Eleemosina 144
Elicitum, & elicitiuum 145
Energia, quid 146
Enigma 146
Ens in commune 146
Ens completum 146
Ens vsatum 146
Eunucus 146
Episcopus 146
Aequale 146
Aequaliter 147
Aequare 147
Aequitas 147

INDEX

Aequiualentia 147
Equus 147
Errare 147
Error, quid ſit 147
Error tollerabilis 148
Error vt deceptio 148
Eſſe tripliciter 148
Eſſe in loco quotupliciter 149
Eſſe vbique 149
Eſſe in omnibus diebus. 149
Eſſe, &c. 150
Eſſentia 150
Eſſentiale 150
Eſſentiale quadrupliciter. 150
Aetas 150
Aeternum 151
Euchariſtia, quid ſit 151
Euchariſtiæ forma, acceſſus, quibus danda, accidentia, Materia, Diuiſio, fructus, Frequentatio, Miniſter. 153. 54. 55. 56. 57.
Euangelium 157
Euidentia 158
Aeuum 158
Exactio 158
Exaltatur 158
Excommunicatio 158
Excommunicationis affectus 160
Excommunicati participatio 160
Excuſare 160
Executor 161
Exemplar 161
Exiſtere 161
Exiſtentia Dei in rebus. 161
Exitus 161
Exorciſmus 161
Exorciſmus triplex 161
Exprobratio 162
Extaſis 162
Extrema vnctio. 162
Exultatio. 162

F

FAbula. 162
Facere 162
Facere aliquid 163
Facere malum 163
Facere quod in ſe eſt 163
Facies Dei 164
Facies hominis 164
Facilitas & facilis 164
Facultas 164
Fallere 164
Falſitas 165
Falſarius 165
Fama 165
Famulus 116
Fantaſia 166
Fantaſma 166
Fatum 167
Fatuus 167
Fabor 167
Felicitas 167
Fenerare 168
Feruor 168
Fermentum 168
Fictus 168
Fictio 168
Fides, quid 168
Fides triplex 170
Fides acquiſita 170
Fides informis & formata 171
Fides eſt neceſſaria 172
Fidei actus & articuli 173
Fides implicita & explicita 173
Fidelis 173
Fides chriſtiana 174
Fides bona 174
Filius in diuinis 175
Filiatio 175
Filius hominis 175
Filius adoptionis 175
Filius filii 176
Filius familias 176
Figura 176
Finis 176
Finis duplex 177
Firmamentum 177
Flagellum 177
Flos 178
Fomes 178
Forma 178
Forma quadruplex 179
Formalitas 179
Fornicatio 180
Fornicatio triplex 180
Fornicator notorius 180
Forticudo 180
Fortuna 181
Fortuitum 181
Fortuna & caſus 181
Forum 181
Fraus 182
Fraudare 182
Fraterna correctio 182
Fraudulenter 182
Fructus 182
Fructus inuigilantium circa ſcripturæ numero 182
Frui multipliciter 182
Frui actualiter 182
Frui aliquo contingenter 183
Fruitio Dei 183
Fruitio duplex 183
Fundamentum 183
Furtum 184
Furtum duplex 184
Futurum, quid 184

G

GAbella 183
Gaudium 183
Gaudium duplex. 185
Gaudium accidentale 186
Generatio 186
Generatio dupliciter 186
Generatio voluntatis 186
Generatio vniuoca 187
Generatio & ſpirario. 187
Generari & naſci 187
Generatio duplex 187
Genus 187
Gladius 187
Gloria 187
Glorificatio 188
Glos 188
Gradus 188
Gratia 188
Gratia gratum faciens 189
Gratia gratis data 189
Gratiæ effectus 190
Gratia vt virtus. 190
Gratia quomodo accipitur 190
Gratia prima 191
Gratiam dare 191

jitized by

Gratia præueniens & subsequens 191
Gratia multiplex 191
Gratuitum 191
Gratia Christi 192
Gratus acceptus 192
Gratitudo 192
Grauitas 193
Gula 193

H

HAbitus 194
Habitus duplex 194
Habere 195
Hæresis 195
Hæreticus 196
Hierarchia 197
Hierarchia creata 197
Hierarchia Angelica 197
Hierarchia Ecclesiastica 197
Histrio 197
Hisocheles 198
Homo 198
Homo vetus 199
Homo rectus 199
Honestas 199
Honor 200
Hora 200
Hostia 200
Humanitas 200
Humillitas 201
Humor aqueus 201
Hypocrisis 201
Hypocrita 201
Hyperdulia 201
Hypostasis 201

I

IActantia quid sit 202
Idea 202
Iuem 204
Identitas 204
Idioma 204
Idolatria 204
Ieiunium 205
Ieiunium quod modis solui-tur 206
Iesus 206
Ierarchia 207
Ignis 207
Ignis Inferni 207
Ignis Purgatorius 208
Ignis conflagrationis 208
Ignorantia 209
Ignorantia multiplex 209
Ignorantia iuris, facti, affectata, crassa, inuincibilis 210
Ignosci 210
Illabi 211
Illuminare 211
Illusio 211
Imago 212
Imagines sanctorum 213
Imaginari 213
Imaginatiua 213
Immediate 213
Immensum 214
Immortale 214
Immittere 214
Immunditia 214
Immutabile 215
Immutabilitas 215
Immutatio sensus 215
Impassibilitas 215
Impeccabilitas 215
Impedire 215
Imperium 216
Impertiri 216
Impletio 216
Importunitas 216
Imposſibile 216
Impressio 217
Improuidentia 217
Imprudentia 217
Impulsus 217
In, præpositio 217
In habilis 218
Inanis gloria 218
Incantatio 218
Incarnatio 218
Incarnari 218
Incarnatio, animatio, & humanatio 218
Incarnationis rationes 219
Incedere 219
Incediarius 219
Incestus 219
Incipiens 220
Incongruitas 220
Inclinatio 220
Inconsideratio 220
Inconstantia 220
Incontinentia 221
Incorporeum 221
Incorruptio 221
Incubus 221
Indeuotus 221
Indignatio 221
Indiuiduum 221
Induere 221
Indulgentia 221
Indurare 223
Industria 223
Ineſſe 223
In æternum 224
Ineſſe, inexistere 224
Inexistentia 224
Infamia 224
Infamatus 224
Infans 224
Inferior 224
Infernus 224
Infidelis 226
Infinitum 226
Infinitas 226
Informare 226
Infundere 227
Ingenitus 227
Ingratus 227
Inimicus 227
Iniquitas 227
Iniuria 227
Iniustitia 227
Innatcibile 228
Innocentia 228
Innocens 228
Innouare 228
Insensibilitas 228
Insipientia 228
Inspirare 228
Instabilitas 229
Instans 229
Instans æternitatis 229
Instigare 229
Instituere 229
Instinctus 229
Instinctus malus 229
Instinctus diuinus 229
Instinctus Angelicus 229
Instinctus naturæ 229
Intellectus 229
Intellectus duplex 230
Intelligentia 230

Intemperantia 231
Intentio mnltipliciter 231
Intensio tenebrosa 232
Interdum 232
Interdictum 233
Interpretatio 233
Intrinsecum 234
Inuidia 234
Inuidentia 234
Inundatio 234
Inuoluntarium 234
Inuocatio 234
Ioseph 234
Iperdulia 235
Ira 235
Ira subita 235
Ira Dei 235
Iracundia 236
Irasci 236
Irregularis 236
Iris 236
Irrisio 237
Iter 237
Ironia 237
Iubilatio 237
Iucunditas 237
Iudeus 237
Iudex 237
Iudicium 238
Iudicium rationis 238
Iudicium multiplex 238
Iudicium extremum 239
Iudicii extremi sententia, locus 240
Iudicia Dei 240
Iudiciare 240
Iudiciare, quando sit peccatum 240
Iudicium termerarium 241
Iugum multiplex 241
Iumentum 241
Iurare generaliter 241
Iurare per creaturam 242
Iurare per Deum 242
Iurare in vanum 242
Iuramentum 242
Iuramentum dolosum 243
Iuramẽtum in cautum 243
Iuramentum coactum 243
Iurare item p creaturã 244
Iurgium 245
Iurisdictio 245
Ius diuinum, Euangelicum, & infra 245
Ius positiuum 245
Ius naturale, ciuile, Gentium, militare, patronatus & infra 245
Iustitia, & æquitas 245
Iustitia 246
Iustitiæ diuisiones 247
Iustificare, quid 248
Iustificatio 248
Iustus 249

K

KAthegorema 249
Kyrieeleyson 249

L

LAbium & labrum 249
Labor 249
Lac 249
Lachryma 250
Laicus 250
Lamentum, querela, questus 250
Largitas 250
Lasciuia 250
Latria 250
Laus 251
Laudabile 251
Legitimum 251
Lenitas 251
Leo, 252
Læsio 252
Lætitia 252
Leue 252
Leuir 252
Leuita 252
Lex 252
Lex obligatoria 252
Lex præceptiua, diuina, eterna, prima, Euãgelica, creata, naturalis, humana, priuata, ciuilis, charitatis, Cõsiliatiua, iusta, iniqua & infra 253.54.55.66.
Leges veteris testamenti, rationis & in 257
Libellus repudii 257
Liber libri 257
Liber vitæ 257
Liber mortis 258
Liber conscientiæ 259
Liberalis 259
Liberalitas 259
Libertas 259
Liberum arbitrium 260
Libido 261
Licet, pro Decet 261
Ligare, e soluere 261
Lignum 261
Lignum vitę 261
Limbus, paruulorum, & patrum 262
Lingua 262
Locus 262
Locale 262
Locutio 263
Loqui mentaliter 263
Loqui multipliciter 263
Lucerna 263
Lucrum 263
Lucrum turpe 263
Luctus 264
Ludus 264
Lumen naturale 264
Lumen duplex 265
Lupus 265
Lux 265
Luxuria 265 & 266

M

MAgica ars 266
Macula 266
Magnum 266
Magnanimitas 267
Magnificatio 267
Maiestas 267
Maius & minus 267
Magis & minus 267
Maior & minor 268
Maledictio 268
Maleficium 268
Malitia 268
Malignus 269
Malcuolentia 269
Malus 269
Malum naturę, penæ, culpę 269
Mammona 270
Mandatum 270 & 271.
Man-

Digitized by Google

Manducatio 271
Manducare Sacramentum quadrupliciter 271
Manducare digna 271
Manifestum 272
Mansio 272
Mansuetudo 272
Manumissio 272
Manus 272
Mare, & Marinus 272
Maria 272
Martyrium 272 & 273
Mathematica 273
Mater 273
Materia 274
Materia Sacramẽtorum 274
Matertera 275
Matrimonium 275
Matrimonii essentia, & consumatio 276
Matrimonium Clandestinum 276
Matrimonii Minister, & institutio 277
Matrimonium carnale & spirituale 277
Matrimonium Marię & Ioseph 277
Matrimonii bona, effectus, conditio, dissolutio, impedimenta, Crimina, 277 & 278, 279, 280.
Mæchia 280
Medicina 280
Mediator 280
Medium 281
Medium cognitionis 281
Mediũ in contractibus 281
Medium virtutis 271
Mediocritas 282
Meditatio 282
Melior 282
Melius 282
Membrum 282
Memoria 283
Memoriale 283
Mendacium 283
Mendacium, perniciosum, officiosum, iocosum 283, & 284
Mendacium & mentiri 284
Mendicare 286
Mendicitas 286
Mens 280
Menstrum 289
Mensura 286
Mercatura 287
Merus 287
Meritum 287
Mercenarius 287
Meritum ex condigno, & ex congruo 288
Meritum temporale 289
Merita intueri 289
Meriti collatio 289
Meritum esse infinitum 290
Masias 290
Metaphora 290
Metus 229
Mens cadens in constantem virum 291
Meus & tuus 291
Miles 291
Miraculum 291
Miraculum quot modis contingat 291
Miracula duplicia 292
Miraculum, signum, & prodigium, differrunt 293
Myrrha 293
Miseria 295
Misericordia 294
Misericors 294
Miser & miserabilis 295
Missa 295 & 296
Mittere 295
Mitti 295
Missio 297
Missio visibilis filii & spiritus sancti 297
Missio Dominis 297
Misterium 298
Mysticum 298
Mitis 298
Mixtio 298
Modestia 298
Moderamen 298
Modus 298
Moliri 299
Mollicies 299
Momentum 299
Monachus 299
Moneta 299
Monstrum 299
Mora 299
Moralis 299
Morosus 300
Mors 300 & 301
Mortale 301
Motus, localis, animalis, rationalis & cętera de motu 301, & 302.
Multiloquium 302
Mundus 303
Mundus Archetipus 303
Murmurare 304
Mutare 304
Mutatio 304
Mutum 304
Mutuo 305

N

NAris 305
Nasci 305
Nasci vel gigni 305
Natiuitas duplex 305
Natiuitas hominis 305
Natus 305
Natura 306
Natura diuina 307
Necessarium 307
Necessitas 307.308.309.
Negatio 309
Negare Deum 309
Negligentia 310
Negociatio 310
Nemo 310
Neophytus 310
Nescientia 310
Neume 310
Nexus 310
Nihil 310
Nobilitas & cætera de nobilitate 311
Nobile 311
Nocere 311
Nolo 311
Nolitio 312
Nolle 312
Nult 312
Nomen & cæte. de nomina 312.313.314.315. per totum.
Notio 315
Notionale 316
Notitia 316

Digitized by

Notitia intuitiua 316
Notitia infallibilis 316
Notitia Dei 316
Notorium 316
Notum per se 316
Nouitas 317
Nomen 317
Nox 317
Nubes 317
Numerus, & que de numero dici possunt 317, &. 318.
Numisma 318
Nunc 318
Nuptiæ 318
Nutritio 319

O

Obterieictio 319
Obduratio 319
Obedientia 319
Obex 320
Obiectum 320
Obiectum fidei 320
Obiurgatio 320
Oblatio 320
Obligari 321
Obligatio, duplex 321
Obligari ad impossibile 321
Obliquum 321
Obliuio 321
Oblocutio 322
Obseruantia 322
Obscurum 322
Obsessio 322
Obstinatio 322
Obtrectare 322
Obuentio 322
Obumbratio 322
Occasio 322
Occidere 323
Occiositas 323
Oculus 323
Oculus duplex, animæ, simplex, Dei 324
Opium, quid, multiplex, differ ab inuidia 324
Offendere 324
Officium 325
Officium Ecclesiasticum 325
Olocaustum 325
Omissio 325
Omnipotens 325
Omnipotentia 326
Operatio, intellectus, voluntatis, humana, diuina, & meritoria 326. 327
Operire 327
Opinio 327
Opinari 328
Opinio heretica 328
Optimum 329
Opus 329
Opus bonum, virtuosum, excellens, laboriosum, & facile 329 330
Opera viua, & mortua 330
Opus, carnale, pœnale, factis factorium, supererogationis, formatum, & operatum 331
Opus aliquid prodesse 331
Opus Dei, & incarnationis 332
Orare 332
Oratio, mentalis & vocalis 233 & 334
Orationis conditiones 334
Orationis effectus & valor 335
Oratio Christi 335
Orator 335
Ordo 335. & 336.
Ordo Angelicus 337
Ordo vt Sacramentum 337. 338. & 339.
Ordinatum quid dicatur 339
Origo 339
Originale peccatum 339
Orthodoxus 339
Os Dei 339
Osculum 340
Ostentatio 340

P

PAbulum 340
Pacificum 340
Panis 340
Panis deuotionis 340
Papa 341
Parabola 341
Paradisus 341
Paradisus spiritualis 341
Paradisus cœlestis 342
Parapherna 342
Pars, & partes 342. & 343
Parsimonia 343
Paruificentia 343
Paruulus 343
Pascha 373
Passio 343. & 344
Passiones corporales, & carnales 345
Passiones spirituales 345
Passio & passibilitas 345
Pati, quid 346
Passio obuia voluntati 346
Passio Christi 346
Pastor 346
Pater 347
Patibulum 347
Patientia 347
Patria 348
Patriarcha 348
Patrinus 348
Patruus 348
Paupertas 348
Pax 348
Peccare 349
Peccatum 349. 350
Peccatum originale 351. & 352
Peccatum moris 352
Peccatum actuale duplex 352
Peccatum mortale actuale 353
Peccati mortalis diuisio 353
Peccatum omissionis 353
Peccatum, in patrem, in filium, & in spiritum sanctum 354
Peccatum in spiritum sanctum 354
Peccatum irremissibile 354
Peccatum, occultum & publicum 355
Peccatum capitale 355
Peccatum Diaboli 355
Peccatum contra naturam 355
Peccati mortalis cognitio 355
Peccatum veniale, quid, & quotuplex. 357

Peccati

INDEX

Peccati mortalis & venialis differentia. 357
Peccans, quis dicatur 357
Peccator 358
Peculium 358
Peculium profectitium 358
Peculium aduentitium, castrense, & quasi castrense 359
Pecunia 359
Pes 359
Penetratiuum 359
Per 359
Peregrinus 359
Perfectio, attributalis, simpliciter, tum, qd creaturę, christiana. 359. & 360
Perfectum rei 360
Perficere duplex 360
Perfidia 361
Periculum 361
Periurium 361
Periurium quod modis cõmittitur. 361
Periurii grauitas 361
Permissio 362
Perplexus 362
Per se notum 362
Perseuerantia 363
Persolutio 363
Persona 363. & 364
Personarum pluralitas in diuinis 364
Personæ Ecclesiasticę 364
Personare, vel personari 365
Pestis pestilens, & pestilentia 365
Pertinax 365
Perturbatio 365
Peruietas 365
Philacterium 365
Philosophia 366
Piaculare 366
Piaculum 366
Piare 366
Pietas 366
Pirata 366
Plantare 366
Plenitudo 367
Plenus gratia 367
Plenitudo 367
Pena 367
Pæna 368
Pænæ multiplices 368 & 369.
Pænales miseriæ 369
Pæna damnatorum 369
Pæna vermis 369
Pœna, damnatorum, virorum crudelium, canonica, Christi 370
Pœnitentia 371
Pœnitentię sacramentum 372 & 373
Pœnitentia vera 374
Pœnitentia secreta, publica, solemnis 375
Pœnitentiam agere, qd 375
Pœnitentię tempus 375
Politia quid sit 375
Pollutio 376
Pollutio sacrorum locorum 376
Pompa 377
Pontifex 377
Pondus 377
Porta 377
Portio 377
Portio animę superior & inferior 377
Portentum 378
Posse aliquid 378
Posse deficere 378
Possibile 378 & 379
Potentia. Libera, Naturalis, Neutra, Organica, peccà di Theologica. 378, 379, 380
Potentia & omnipotentia 381
Potentia Dei 381
Potestas Sacramenti, ministerialis. Ordinis. Ligandi & soluendi, Executionis, Iurisdictionis, secularis, præsidendi, Dominandi. Diaboli, 381. 382. 383. 384
Practica scientia 384
Præceptum 384
Præcepta duplicia 385
Præceptum, mandatum, & lex pro eodem sumi solent 385
Præcepta & Consilia 385
Præceptum dilectionis, & Ecclesiæ 386
Præcipere 386
præcipere malum 386
Preces 386
Prædestinatio 387 & 388
Prædestinationis signa 388
Prædestinare 389
Prędicatio, Identica & infra 389
Predicatum 389
Prædicare 389
Prædicator 390
Præsum 390
Præfero 390
Prælatus 390
Premium 390
Præmium triplex 390
Præpositio 391
Præposteratio 391
Presbiter 391
Presbiterissa 391
Præscire 391
Præscientia Dei 391
Præscitum 391
Præscitus 391
Præscriptio 391
Præsens 392
Præstigium 392
Præsto 392
Præstatio 392
Præsumptio 392
Præsumptio duplex 393
Præuaricari 393
Primitia, quid sit 393
Primus 393
Primi motus 393
Prima gratia 393
Primo diuersa 393
Primitiuum 393
Prior 393
Princeps 393
Principium 394
Principium multipliciter 394
Principium & causa 394
Principium elicitiuum 394
Principium duplex, & reliqua, de principio 394. 395. 396.
Priuatio 396
Priuilegium, qnid 396

Priuilegium clericorum: 396
Priuilegiatum 397
Probatio 397
Probare 397
Probabile 397
Procedere 397
Processio in diuinis, temporalis & cæt. 398.399.
Procurator 399
Prodigalitas 399
Prodere 399
Producere 399
Productio 399
Producere libere 399
Productum duplex 399
Produci de nihilo 399
Prohibitio 400
Promissio 400
Promissio simulata 400
Promulgare 400
Propassio 400
Propheta 400
Prophetia 401
Proportio 401
Propositio 401
Propositum 402
Proprium 402
Proprius sacerdos 402
Proprietas 403
Propter 403
Prototypum 403
Prouidentia 404
Prouidentia, & cætera ad prouidentiam spectantia 404.405
Proximus 405
Prudẽtia & cætera 405.406
Psalterium 406
Pubes 407
Pudicitia 407
Pudor 407
Puer 407
Pulchrum 407
Pulchritudo 407
Punire 407
Punitio 408
Purgare 408
Purgatorium 408
Pusillanimitas 408
Putrefactio 408

Q

Quadragesima 409
Qualitas, morbida &c. 409
Quantitas 409
Quantitas intensionis 409
Quantitas dupliciter 409
Quantulus 410
Qui est 410
Quod est 410
Qui 410
Quia, vel propter 410
Quidditas 411
Quies 411
Quiescere 411
Quietare 411

R

Radius 411
Radix 411
Rancor 411
Rapina 411
Raptor 412
Rapacitus 412
Raptus 412
Raptus, extasis & cæt. 412
Ratio, &c. de Ratione 412.413.
Rationale 413
Rationabile 414
Reatus 414
Rebellare 451
Receptaculum 415
Recidiuare 415
Reconciliatio 416
Rectitudo 416
Redemptor 416
Redditus 416
Referre 416
Referri 416
Regeneratio 417
Regnum 417
Regula 417
Regula humanæ voluntatis 417
Relatio 418
Relactio abstracta 418
Relatiuum 418
Relatio duplex 418
Relatio realis &c. 418.419
Religio 419
Religiones factitiæ 419
Religiosus 419
Remedium 419
Remissio 420
Remissio peccatorum 420
Remitti peccatum mortale 420
Remissio venialis peccati 420
Remunerare 420
Remurmurare 420
Renouari 420
Renunciare 420
Repræsaliæ 420
Repræsentare 421
Reprobare 421
Reprobatio 421
Reprobatio duplex 421
Reptibile 421
Repudium 421
Requies 421
Res 422
Res tripliciter consideratur 422
Res triplex 422
Res aliqua 422
Res permanens 422
Respublica 422
Restitutio, quid 422
Resurrectio 423
Resurrectionis modus 423.424.
Resurrectio Christi 424
Resurgere 425
Reuelatio 425
Reuerentia 426
Reus 426
Rex 426
Rixa 426
Ros & pruina 426
Rugitus 426
Rumor 426

S

Sacerdos duplex 426
Sacerdos 426
Saccus 427
Sacramentum, & Sacramenta 427.428.429.430.
Sacramentorum institutio

Digitized by Google

tio 431
Sacramenta legis scriptę 431
Sacramenta nouę legis 432
Sacramentum & res sacramenti 432
Sacramentum 432 & 433
Sacramentorum comparatio ad inuicem 433
Sacramentum & sacramentale 433
Sacrificium 433
Sacrificium, holocaustum, & Pacifica quomodo differunt ad inuicem 433
Sacrilegium 433
Salus 434
Sanctus 434
Sanctitas 434
Sanctificare 434
Sanctificari 435
Sanctificatio 435
Sanctificatio Virginis 435
Sanguis 435
Sapientia 435
Sapientia, quinque modis capitur 435
Sapientia sin aliquos quid sit 436
Sapientia Christianorum 436
Sapientia Euangelica, & philosophorum 436
Sapientia differt a scientia 437
Sapientia vera 437
Sapere 437
Satisfactio 437 & 438. 439.
Scandalum 439 & 440.
Scandalizare 440
Scenophegia 440
Schisma 440
Schismaticus 440
Scientia 440 & 441. 442. 443
Scire 443
Scriptura sacra 443. 444.
Scrupulus 445
Scurrilitas 445
Scurra 445
Secretum, & Secreta 445
Seculum 446
Secundum, vt dictio 446
Securitas 447
Sedes 447
Sedere 447
Seditio 447
Segnities 447
Semel 447
Semen 447
Semen Abrahe 448
Senex 448
Senectus 448
Sensus 448
Sensus interiores 449
Sensus scripturę 449
Sensibile proprium 449
Sensualitas 449 450
Sententia 450
Sentire 450
Sepultura 451
Seraphin 451
Serenitas 451
Sermo 451 & 452
Seruus 452
Seruitus 452
Sæuitia 452
Seueritas 452
Sexus 453
Si, 453
Sicut 453
Signum 453
Signa bona & mala 453 & 454
Significatio 454
Significare 454
Symbolum 454
Similitudo 454
Simonia 455
Simoniacus 455
Simplex 457
Simpliciter 457
Simplicitas 457
Simphonia 457
Simulare 457
Simulatio 458
Sindagium 458
Sinagoga 458
Synesis 458
Synteresis 458
Syntereses 458
Synonima 459
Sinister 459
Sinus 459
Synthoma 459
Syon 459
Sobrietas 459
Socius 460
Societas 460
Sodomia 460
Solatium 460
Solenne 460
Solertia 460
Solitudo 461
Solium 461
Solus 462
Somnus 462
Somnium 462
Sophista 463
Sopor 463
Sors 463
Sortilegus 463
Species 463 464
Speculum 464
Sphera 464
Sperare 465
Spes 465, 466. 467.
Spirare 467
Spirans 467
Spiratio 467
Spiritus 467. 468. 469.
Spirituale 469
Sponsus 469
Sponsalitia 470
Sporturę 470
Spurius 470
Status 470
Stella 470
Stimulus 471
Stipendium 471
Stultus 471
Stuprum 472
Subsanatio 472
Subiicere 472
Subiectum 472
Substantia 472 473.
Subsistere 473
Subtile 473
Subtiliatio 474
Subtilitas 474
Succedere 474
Successiuum 474
Suffragium 474. 475
Suggestio 475
Summum 476
Superbia 476. 477.
Superiores 477
Supererogatio 477

Superlatiuus 477
Supermundanus 477
Superstitio 477
Superstitiosa phantasiatio vnde prouenit 477.
Suppositum 478
Suppositare 478
Suppositio 478
Suspensio 478
Suspensu 479
Suspirio 479
Sustentare 479
Susurro 479
Suum 480

T

TAbula 480
Tabernaculum 480
Taberna 480
Taciturnitas 480
Tactus 480
Tangibile 480
Talentum 480
Temeritas 480
Temperantia 480
Templum 481
Tempus 481. 482.
Temporale 482
Tenebræ 482
Tenere 482
Teneri 482
Tendentia 482
Tentare 483
Tentatio 483. 484
Tentari 484
Tentio 485
Terminus 485. 486.
Terminatum 486
Terra 486
Terror 486
Testamentum 486. 487.
Testamentum Dei 487
Theologia 488. 489.
Theologus 490
Theologicus 490
Theologica veritas 490
Theophania 491
Theosebia 491
Theoria 491
Thesaurus 491
Tetragrammaton 491
Timor 491. 492. 493
Timpanum 493
Tirannus 493
Tolerantia 493
Tonsura 493
Totum 494
Trâducere 495
Trahere 495
Trânsferre 495
Trânslatio 495
Transformare 496
Trânsfundere 496
Transgredior 496
Trânsubstantiatio 496
Tremor 497
Trepidus 497
Tribulatio 497
Tributum 497
Triclinium 497
Triduum 497
Trinitas & Trinus 498
Tria 498
Tristitia 498. 499
Tullis 499
Tropus 499
Tuba 499
Tumor 500
Tumultus 500
Turpe 500
Turpiloquium 500
Tutus 500

V

VAgari 500
Vah, interiectio 500
Vanus 500
Vanum, siue Vanitas 500
Vana gloria 500
Vber 500
Vbique 500
Væ, dolentis 501
Vectigal 501
Vehementia 501
Velle, deliberatiuum 501. 502
Venatio 502
Venditio 502
Venter 502
Venus 502
Venniale peccatum 502
Verbum 502. 503
Verbum immanens 503
Verbum vocale 503
Verbum transitorium 503
Verbum imperatiuum 504
Verbum diuinum 504
Verecundia 504
Veritas 504
Veritas sermonis. Theologica, catholica, triplex, contingens, Dei. 505. 506.
Vermis 506
Vestigium 506
Vestigium Dei 506
Vestis & Vestimentum 507
Via 507
Viator 507
Videre, Videri. Videre Deũ, videre Dei 508
Vidua 508
Vindicare 509
Vinea 509
Vinum, & Vinacea 509
Violentum 509
Vir 509
Virginitas 510
Virginitatis diffinitio 510
Virgo 511
Virtus 511. 512. 513
Virtus intellectualis, moralis 513. 514.
Virtus Theologica 514
Virtus cardinalis 514. 515
Virtus Cardinales, & Theologicę, differunt 515
Virtus vera, naturalis, & heroica 515
Vis 515
Visus 516
Visibile 516
Vita Triplex, spiritualis, & Vita Dei 516 517
Vitalitium 517
Vitium 517. 518.
Vitium & peccatum differunt 518
Viuificare 518
Vnctio, triplex 518
Vnctio spiritussancti 518
Vnctio extrema 518
Vnctionis extremæ institutio 519

Vnde, 519
Vniformiter 519
Vnio 520
Vnio ſuppoſitalis 520
Vniri & ſuppoſitari 521
Vniri & aſſumi 521
Vnire 521
Vnibilia proportionata 521
Vniuerſus 522
Vniuerſale 522
Vniuocum 522
Vnum 522
Vnum multiplex 522
Vnitas 522
Vnitas membrorum 522
Vocabulum 523
Vocare Dei 523
Vocatio 523
Volitio 523
Volitio duplex 523
Voluntas Dei, antecedens, beneplaciti, ſigni, creata naturalis, &c. 523. 524. 525. 526. 527. 528.
Voluntas Chriſti 528
Voluptas 529
Votum 529
Votum duplex 530
Votum ſolenne 530
Vouere 530
Vox 530
Vox tubæ 531
Vrſus 531
Vſura 531
Vſuraria acceptio 532
Vſus 532
Vſufructus 532
Vſucapio 532
Vt. 532
Vti 532. 533
Vtile 533
Vulgus 533
Vulpes 533
Vxor 533

X

Xenodochium 533
Xps 533

Y

Greco litera 534

Z

Zelotipia 534
Zodiacus 534
Zelus 534

Indicis Verborum & Vocum, quæ in hoc opere continentur.

FINIS.

Digitized by Google

LEXICON THEOLOGIAE,

COMPLECTENS VOCABVLORVM DESCRIPTIONES,

DIFFINITIONES, ET INTERPRETATIONES, ad Theologiam pertinentium concinnatum à Ioanne Altenstaig Mindelhaimensi, sacræ Theologiæ Doctore.

De litera A.

ABBA, idest pater. De hoc Apostolus ad Ro. 8. & ad Galat. 4. dicit: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Et Mar. 14. Abba pater, omnia possibilia sunt tibi, transfer hunc calicem à me, sed nō quod ego volo, sed quod tu. Vnde Lyra vbi supra in Apostolum dicit, quod Abba pater duo sunt nomina idem significātia: vnum Hebraicum, scilicet Abba, siue Syrum, vt dicit Hieron. in interpretationibus nominum Hebraicorum, & non mere Hebraicum. Alterum, scilicet Pater, est Latinum. Per hæc duo designat Apostolus, secundū eundem Lyram, duplicem paternitatem Dei. Vnam quæ est communis bonis & malis, qua Deus est pater omnū per creationem. Alia quæ est specialis, qua Deus est pater iustorū per gratiæ adoptionem. Ideo ibidem subdit Apost. Ipse enim spiritus sāctus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Et accipiendo personaliter, accipitur pro Patre, scilicet deo, secundum æternam generationem verbi. Ita accipitur Marc. 14. vbi supra. Quandoq; Abba vel Pater accipitur essentialiter, idest pro essentia diuina, quæ est vnica in Trinitate, & Pater secūdum creationem. Malach. 2. Nunquid non Pater vnus omnium nostrū: & isto modo Deus Trinitas tota dicitur Abba vel Pater noster, ita accipimus cùm oramus: Pater noster, qui es in cœlis, &c. scilicet pro tribus personis, quæ sunt in vna essentia creatrice diuina, & nō pro solo Deo patre, quia totam Trinitatem adoramus.

Est autē diuina essentia, idest ipse Deus Trinitas Abba vel Pater noster. Primò creatione, & sic dicitur Abba vel Pater, nō solùm rationalium, sed & omnium creaturarum. Secundò est Pater imaginis participatione, & sic est pater omnium Angelorum etiam malorum, & omnium hominum, tam fidelium quàm infidelium. Deut. 32. Nunquid nō ipse est Pater tuus qui creauit te? & fecit, scilicet ad imaginem. Tertiò est Pater prædestinatione: & sic est Pater omnium Angelorum beatorum, & hominum saluandorum. Vnde de Angelis dicit Dominus Iob. 38. Vbi eras cùm me laudarent Astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei? Quartò, Deus est Pater adoptione, facta in Christi incarnatione: & sic non est Pater Angelorum, sed Dominus. Est autem Pater tantummodo hominum, ad Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ, &c. Vtrumò

mò Deus dicitur abba vel Pater glorię hęreditatione,& ſic eſt Pater omnium beatorum,Rom.8. Si filii, & hæredes. Quare autē Deus voluit vocari à nobis Abba pater,poteſt videre Rayner.in ſumma.Chryſo. & alios Doctores, qui plures ponunt cauſas. Dicitur enim Pater, tum ratione reuerentiæ & timendæ offēnſę,tum ratione prouocādæ amicitiæ,quippe qui à nobis magis vult amari quam timeri. Tū ratione penſandæ gratiæ,tum ratione præſtandę confidentiæ,vt confidentiam haberemus ad petendum, & ſpem largā ad impetrandum. Has rationes longius deducit & declarat frater Pelbartus lib.3. Roſarii Theologiæ.

Abyssvs varie accipitur in ſcripturis.Vnde Alexander de Ales: Abyſſus dicitur abà quod eſt ſine,& byſſus quod eſt genus lini candidiſsimi: & ſic abyſſus dicitur quaſi ſine claritate.Vel abyſſus,ideſt abſque uiſu, quia eius altitudo videri nō poteſt. Vnde accipitur in ſcripturis precipuè bifariam. Vno modo literaliter,& ſic ſecundum Lyram illud Eccleſ. 1.Abyſſi profundū quis dimēſus eſt exponitur quod abyſſus eſt ipſa profunditas impenetrabilis matris Oceani.Vnde abyſſus eſt pelagus immenſum, vel ſpelunca profundiſsima aquarum latitātium:vnde fontes & flumina procedūt, Ambroſ.libro Hexam.Abyſſum & multitudinem, & profundum aquarum dici,lectio Euangelica, docet,vbi rogabant Saluatorē dęmonia ne iuberet illis,vt in abyſſum irent. Et Auguſtinus: Vbi altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari uſque ad fundum non poteſt. Omnis aqua, omnis humida natura, atque ſubſtantia circumquaque diffuſa per maria & flumina & antra occulta, ſimul vno nomine abyſſus vocatur.Gerſon Chriſtianiſsimus Cācellarius tractatu xi.ſuper Cantico Marię dicit: Abyſſum eſſe profunditatem, cuius fundus aut terminus non poteſt ab inſpicientibus intueri. Vnde & Deus benedictus,trinus,& vnus,cuius iudicia ſunt incomprehenſibilia,ſecundum eundē, abyſſus dici poteſt, vt paulò pòſt dicetur. Capitur alio modo methaphoricè,& aliquādo pro peccatis. Vnde ſecūdum Anſelm. Abyſſus ſunt peccata mea. Ex hac abyſſo nullus exit niſi per gratiam Dei.Nam qui ſpōtè peccat, meritò in profundiſsimum infernum cadit, ſi hic per Dei miſericordiam non liberatur. Hinc Gerſon ſuper Magnificat vbi ſupra, dicit: Peccata ſua vix totus poteſt capere mūdus.Sunt enim abyſſus multa & tenebroſa nimis,quę altam ſibi dant nationis abyſſum meruerūt & innocant:& hoc Domine Deus in voce cataractarum tuarum, hoc eſt, viarū tuarum inſcrutabilium,& iudiciorum occultorum, in quibus homo conſtitutus videre non poteſt, an amore vel odio dignus ſit,neque agnoſcere de ſuis operibus quā tumcunque iuſtus videatur quo terminē tur fine, aut qua diſtrictione iudicentur: Hęc Gerſon.Accipitur quandoq; pro pœnis inferni. Pſalm.41. Abyſſus abyſſum inuocat, in voce cataractarū tuarū. Abyſſum autem inuocare abyſſum ſecundū Iſidorum,eſt de iudicio cōſcientiæ ire ad iudicium damnationis: in voce cataractarū tuarum,ideſt,in prædicatione ſanctarum ſcripturarū tonantium ſuper peccatores. Iacobus de Valēria Chriſtopolitanus Epiſcopus,illud Pſalm.Abyſſus Abyſſum invocat,exponit de pſecutione & afflictione Eccleſiæ,qua affligebatur à Iudæis, Tyrannis, & Regibus infidelibus,quæ perſecutio durauit vſque ad conuerſionē Conſtantini,in qua occiſa fuit infinita multitudo martyrū,&c. Accipitur & tertio modo abyſſus pro diuinis iudiciis,ſecundum illud Pſalm.35.Iudicia tua abyſſus multa. Dicitur quādoque Theologicæ ſapientiæ profunditas.Vnde Apoſtolus ad Rom.11. O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei,quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius, ſcilicet non tantùm humano, ſed etiam Angelico ſenſu. Vnde Aug. ad Voluſian.Tenta eſt Chriſtianorū profunditas ſcripturarū, vt ſi in eis quotidie proficeremus: nec tamen plenè poſſemus eam ſi eas ſolas ab ineunte pueritia uſque ad decrepitā ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio,meliori ingenio conaremur addiſcere. Verùm hoc mirabile quod dicēte Greg. Pelagus ſacrarum ſcripturarum profundiſsimum ouis peditat, ſed camelus natat, hoc eſt humilis attingit, non ſuperbus: quia Prouerb.11. dicitur.Vbi humilitas, ibi ſapientia.

Abla-

Ablativi isti, voluntate, necessitate, & natura, possunt capi dupliciter, nominaliter vel aduerbialiter, vt notat Dñs Cardinal Camer. Gersonis præceptor, q. vii. ar. 1. ad rationem 4. libr. 1. Et Gabriel. d. vi. q. vnic. art. 1. lib. 1. sent. Primo modo aduerbialiter. Vnde voluntate valet, ideſt volũtariè, vel secundũ quod signat idem quod liberè libertate contingentiæ. Primo modo pater genuit filium voluntate, ideſt volũtariè, quia nó est aliud dicere, nisi quod genuit filium volens, vel quod voluit generare. Sed secundo modo non genuit voluntate, ideſt liberè contingenter: & hoc intendit Magist. di. vi. quando dicit, quod Deus nec volens, nec nolens genuit, &c. Et exponit de voluntate præcedente, vel antecedente, scilicet ipsi patri de nouo, & sic hæc est intentio sanctorum contra hæreticos, vt ait Petrus Cameracen. Sed necessitate aduerbialiter valet, ideſt necessariò, & hoc dupliciter. Vel necessitate immutabilitatis siue ineuitabilitatis, quæ opponitur contingentiæ. vel necessitati coactionis vel violentiæ. Vnde licèt pater (vt Aliacen. dicit) volens genuerit filium, nõ tamen genuit voluntate, ideſt contingenter, sed necessitate, ideſt necessariò & immutabiliter: non quidẽ necessitate intelligentiæ vel coactionis, sed necessitate ineuitabilitatis. Cõcordat Gabriel vbi supra. Nominaliter capiuntur isti ablatiui, dupliciter. Vel quia constituuntur in ratione alicuius formaliter denominantis: sicut dicimus, homo est albus albedine, & ignis est calidus colore, vel constituuntur in ratione alicuius principii elicientis: sicut dicimus, quod ignis calefacit calore, & albũ disgregat visum albedine, quia calor est principium elicitiuum calefactionis, & albedo disgregationis. Vnde pater genuit filium, nec volũtate, nec necessitate, neque etiam intellectu, neqne natura, tanquam eo quo formaliter denominatur generãs pater enim non dicitur generans a voluntate, natura vel intellectu, eo modo quo a fortitudine aliquis fortis dicitur. Sed hoc modo dicitur generans à generatione, sicut calefaciens à calefactione, vt dicit Occam. Nam si intellectus, vel voluntas, vel natura, formaliter denominaret patrem generare seu generantem, tunc etiam denominaret sicut quodlibet suppositũ in quo esset, & ita filius & spirituſſanctus esset generans: sicut in quocunque est caliditas ipsum denominatur calidum, &c.

Absolvtio Absolutio, vt notat Gerson parte. 2. est quadruplex. Quædã est sacramentalis in foro cõscientiæ. Quædam iudicialis in foro Ecclesiæ. Quædã satisfactoria. Quædam deprecatoria. Absolutionis sacramentalis forma est: ego absoluo te in nomine patris, & filii, & spirituſſancti, amen. & sufficit cum intentione absoluendi. Expedit autẽ vt hæc intentio sit latissima, quę ferat̃ super omni casu, in quo potest confessor absoluere tam de sententiis quàm de peccatis, & ita sufficit hęc forma pro omnibus sine multiplicatione verborum. Ex quo habetur secũdũ eundẽ q̃ multa à plerisq; adduntur frustra in absolutione sacramẽtali, ad absolutionem penitus nihil faciẽtia. In hoc enim quod cõfessor quilibet cum intẽtione actuali, vel habituali dicit: Ego te absoluo in nomine patris & filii & spirituſſancti, omnia comprehendit, scilicet auctoritate mihi commissa, vel qua fungor. Hanc enim conditionem præsupponit ipsa absolutio. Item à peccatis tuis mihi cõfessis, superfluè additur, quoniam de non confessis, non absoluit. Item & restituo te vnitati sanctæ Ecclesię & sacramẽtis eius. Si enim absolutus est ex se, quia fidelis est, tam restitutus est. Cætera latiùs vide apud Gers. Verũ si quis fuerit à iure vel ab homine suspẽsus, aut maiori excõmunicatione innodatus, seu irregularitate irretitus notoria, aut contumaci, aut certè illa, quæ sedi Apostolicæ est reseruata, in talium casuũ absolutione præscriptus est modus: videlicet in sacris canonibus, vt eo nodus religetur, quo quis fuerat alligatus. Et hæc absolutio simpliciter sacerdotis trãscendit potestatem, saltẽ ex iure positiuo, &c. Forma itaque sufficiẽs & necessaria est: absoluo te, sed satis conuenienter præmittitur: auctoritate Ecclesiæ, à qua confessor accipit potestatẽ: vel auctoritate qua fungor: cõueniẽter quoq; apponitur in forma supra dicta: à peccatis tuis, ad denotãdũ de quo fiat absolutio vel de quibus. Cætera non addantur, superfluũ autẽ additur: & à circunstãtiis eorum, scilicet peccatorũ. Nec

adiungatur: de cõtritis, periculosum hoc est, & potest esse damnosum. Et quod dicatur, de oblitis, similiter superfluum est, quia nõ potest confitens de peccatis oblitis absolutè absolui: quinetiam teneatur confiteri, si in futuro recordetur. Nec valet dicere, quæ libenter cõfiteris siue quæ velles cõfiteri, si eorũ haberes memoriam. Item malè exprimitur, inquantũ possum & debeo, quia si nõ potest, nõ debet se ingerere ad audiendũ: & si fortè occurrit casus sibi impertinens, det remittere ad superiorem, sed sufficit quod intentio sacerdotis sit bene regulata. Illa autẽ particula In nomine patris & filii & spiritussancti, additur, ad denotandum, quod à Deo est quod absoluit, vel quia omnia sacramẽta fiũt in virtute fidei Trinitatis, & passionis Iesu Christi Dñi nostri. Nec est (vt Tho. dicit in 3. part. sum.) de substantia absolutionis, sed relinquitur arbitrio sacerdotis. latiùs declarantur hæc à Gers. quem quæso legas de absolutione.

ABSOLVTIO PECCATORVM est duplex, vt notat. Gabr. dist. xvii. q. 1. ar. 3. dub. 2. lib. 4. Quædam est reconcilians peccatorem Deo: & hæc non potest fieri de vno mortali & nõ de alio, aliàs idem simul tẽpore esset Deo recõciliatus & inimicus, vt arguit Aug. Hæc absolutio fit à Deo in instanti cõtritionis, qua etiam peccator pœnitens absoluitur, priusquã confiteatur sacerdoti, tã inferiori quã superiori. Alia est absolutio quo ad Ecclesiã, scilicet quæ remouet causã separationis ab Ecclesia. Nã omnis q. mortaliter peccat, separatus est & excõmunicatus, quantũ ad se ab Ecclesia & à cõmunione sanctorũ. Et sicut excõmunicatus pluribus excõmunicatiõibus, potest ab vna absolui manẽte alia. sic quãtum ad Ecclesiã sacerdos potest absoluere ab vno mortali & nõ ab alio, sicut potest iniũgere satisfactionem pro vno mortali & nõ pro alio. Hęc absolutio nihil aliud est quàm iudicium siue sentẽtia prolata a sacerdote, quod ceteſ sius non est separatus ab Ecclesia propter hæc certa peccata licèt fortè separatus sit propter alia. Hæc Gabriel vbi supra.

ABSOLVTVM secundum Guilhelm. Scoti imitatorem super 1. dist. xxvi. dicitur vno modo, vt diuiditur cõtra respectiuum: & sic dicit positiuè, sicut dicimus quod substantia est absolutum prædicamentũ, sed ad aliquid respectiuum. Secundũ dicitur absolutum purè priuatiuè, scilicet pro cõceptu abstracto ab absoluto & respectiuo sicut si abstrahimus ens finitũ à substantia & relatione, tũc ens finitũ nec ẽ absolutũ nec respectiuũ, loquẽdo positiuè, sed solũ dicit priuatiuè absolutũ: quia nõ est actu respectiuũ, sed potest esse. De his duobus modis absolutè loquit Frãciscus Mayro. Tertio modo absolutum dicitur purè negatiuè, p eo qđ cõuenit sic esse ad se, quod nullo modo ad aliud: & hic in diuinis diuina essentia est absoluta, & quidditates substantiæ & qualitatis in primo signo, sicut humanitas, equinitas, &c. Hæc Guilhel. Vorrilũg. Et est regula, quod absolutũ nõ cõstituit personã diuinã, vt & scribit Pelbar. de Themesuuar ordinis Minorũ de obseruãtia. Aliàs absolutũ idẽ est quod p fectũ, quo persępè vtitur Paulus Cortesius Theologus ille eloquẽtia clarus in libris suis sententiarũ. Vnde dist. x. libr. 4. de beatitudine ait: Verius dicemus extremum, absolutũq; bonorũ diuinæ naturæ spectatu contineri, cùm perspicuũ sit hominem nunquã esse posse cumulate absolutũ quo ad ei appetẽdi aut indagãdi qppiam resideat. A quo absoluere, ideſt perficere. Vnde idẽ Cortesius: Quod sensuũ, ait, cognitione nõ exit, nec felicitatẽ quidem hominis absoluere potest. Et aliàs in multis locis id quod ratione efficit, id nec absolutũ esse posse, &c.

ABSTINENTIA secundũ Richardum dist. xv. artic. 3. q. 1. lib. 4. potest accipi secundum quod importat subtractionẽ cibi & potus absolutè: & hoc modo non dicit virtutem, nec actum virtutis, quia hoc potest fieri bene & malè. Alio modo potest accipi secundum quod importat subtractionem cibi & potus regulatam ratione: & hoc modo est virtus, quia per eam carnis vitia reprimuntur, vt tamen natura corporis non destruatur, & est virtus specialis ab aliis distincta: suum enim formale obiectum, quod est medium in delectationibus secundum gustum per comparationem ad cibum, distinctum est à formalibus obiectis aliarum virtutum: & est pars subiectiua temperantiæ, sicut & ipse declarauit

Digitized by Google

clarauit libr.3. Prima & originalis conditio abstinẽtiæ, ex qua ferè omnes aliæ cautelæ sumuntur, est, quia carnem & spiritum in sua natura custodit, vt scribit Antoninus par. 4. tit. 4. cap. 4. natura enim carnis, secundum ordinem rationis est, quod spiritui sit subiecta, & natura spiritus est, quod sibi dominetur eam dirigendo, & vertendo ad virtutis exercitium. Et hoc expressit Deus, qui est naturæ auctor, loquens ad Cain, Gen. 4. Subter te inquit, erit appetitus tuus, & tu dñaberis illius: quod intelligendum est de dominio rationis, & subiectione appetitus sensitiui, vt Anton. ait. Nam secũdum quod dicit Tullius lib. Offic. duplex est vis animę. Vna est ratio, altera appetitus: rationis est dominari & dirigere. Appetitus aũt obtẽperare & diri gi. Multa de abstinẽtia vt supr. Ant. Flor. Quandoq; aũt est abstinentia immoderata, & ne talis sit in aliquo prudens rector attendat, quę quandoq; periculosior est quam edacitas immoderata: de qua vide Gerso. 2. parte operũ tract. de nõ esu carnium. Est præterea abstinentia hypocritalis, quam idem Gerson reprehendit part. 3. tractatu de diuersis tentationibus diaboli, & inter cętera dicit: Legimus de multis ita seductis pessimo fine terminãtibus vitam, vt sunt isti, qui singularitate quadã abstinentię volũt videri, & laudari ab aliis sicut & idem ponit exemplum de quadã muliere, abstinentiam singularem habente, &c. quam & reprehendit. Dicit enim, repperi hanc abstinentiam nõ sobrietatẽ, sed vanam, superbamque pertinaciam. vide eum latiùs part. 1. tractatu de dist. verarum visionum à falsis. Sic dicendum est de ista puella vel muliere, quæ abstinuit à cibo & potu, q̃ se omnino nihil comedere dicebat: quam plures pro sancta & beata habuerunt, sed qualem res exitum habuit, compertum est nobis omnibus.

ABSTRACTVM & concretum differunt, vt clarum est secũdum Logicos, quia abstractum dicit solam formam in se, sicut castitas, veritas, albedo, &c. Sed concretum dicit duo, scilicet formã cum subiecto vel cum subiecto simul, sicut castum, verum, album. Vnde Aug. li. 1. Soliloq. dicit: Aliud est castitas, aliud castũ: aliud veritas, aliud verum. Nõ enim casto, castitas, sed castitate, fit castum. Et cùm castus quis moritur, non moritur castitas. Augustinus. Genera abstractionum videto apud Logicos, & Occam; Scotum, Petrum de Aquila, & Gersonem par. 4. de modis significandi.

ACTVS p operatione capitur, sed plerunq; interiori, vt actus voluntatis. Est autem duplex actus voluntatis, vt notat Gab. di. 23 q. 2. ar. 3. dub. 4. lib. 3. vnus elicitus, qui est velle & nolle. Ille enim proprie est voluntatis, vt talis est non alterius potentię. Alius est imperatus, & est actus cuiuscũq; potẽtiæ, scilicet intellectus sensus, vel motiuę ad voluntatis Imperium, qđ est velle causatus vel conseruatus aut productus. Magna autem est differentia inter actum voluntatis elicitum & imperatum, vt idẽ scribit Gab. lib. 4. dist. 16. q. 1. ar. 3. dub. 1. quo ad eius bonitatem, & malitiam. Nã actus elicitus est intrinsecè vitiosus aut virtuosus: & ideo mutari non potest, vt primò sit vitiosus, pòst virtuosus, vel econuerso saltem naturaliter, quoniam secundum Occam circunstãtię & maximè finis sunt obiecta actus eliciti: & ideo mutata circunstantia, prior actus elicitus non cõtinuatur, sed nouus elicitur, ne dum nouus numero, sed specie. Nam velle aliqd propter vitare pœnam, & velle idem propter cõsequi gloriam, vel propter amorẽ Dei id præcipientis, sunt diuersi actus specie, etiam in specie naturæ. Et quoniam attritio & contritio sunt actus eliciti habẽtes diuersa obiecta, quia diuersos fines, ideo differunt specie. Nec vnus potest fieri alter, nec ambo partes vnius, &c. Actus verò imperati sunt extrinsice, & accidẽtaliter vitiosi & virtuosi, & denominatione extrinseca, & respectu horum finis est circunstantiæ: & hi possunt mutari, vt primò sint virtuosi, deinde vitiosi vel econuerso, sicut actus vindicandi peccatum (puta punire peccatum vel sustinere pœnam inflictam) est actus imperatus, & ille pòt continuari idem numero, sicut eadem pœna potest continuari diuersis tamen finibus, & ita fieri ex vitioso virtuosus.

ACTVS VOLVNTATIS est duplex, scilicet velle & nolle (vt scribit Scotus dist. 6. q. 1. li. 2. & Gab. eadem dist. q. vnic. ar. 1. not. 1.) Est autem nolle actus positiuus voluntatis, quo fugit disconueniens vel quo resi-

lit ab obiecto sibi disconueniente, vt nolo infirmitatem. Nolle verò odire, detestari, deacceptare, reprobare, refugere, resilire, idem sunt, vt ait Stephanus Brulif. Et est (vt ita dicam) quoddã velle negatiuum, scilicet velle aliquid non esse, vel non sic aut sic esse. Velle est actus quo acceptat aliquid, vt bonum vel conueniens, & est vel le affirmatiuum quo aliquis complacetin obiecto, vt volo sanitatem, volo studere, volo scientiam, eò quòd ipsa sit perfectio animæ. Idẽ autẽ secundũ Scotũ sunt vel le diligere, amare, acceptare. Amare enim vel diligere est alicui velle borũ. Est autẽ duplex velle, vt idem scribit Dñs Præpos. Gab. vbi sup. scilicet amicitiæ, & velle cõ cupiscentiæ, est illius obiecti, qđ volo alii amato, amore amicitiæ, vel cõcupiscẽtiæ & hoc respectu vnius obiecti, qa idẽ actus pôt simul esse amor cõcupiscẽtię & amicitiæ respectu diuersorum obiectorũ finis, scilicet & medii pp finẽ. Velle seu amor amicitiæ est quo alicui volo bonum, velle concupiscentię, vel quo voluntas amat aliquid non in se, sed propter aliud magis amatum, vt diligo bonum vinum ,ppter aliquod, quod magis accepto, quia quod cunqs amatur amore cõcupiscentię, amatur propter aliquod magis amatũ, vt amo scientiam propter animã: est enim perfectio animæ. Est autẽ ordo illorum actuũ, quia regulariter omne nolle pręsupponit velle, vt etiam vult Scot. A nullo enim refugio nisi quia non potest stare tanquam conueniẽs ei quod diligo. Exemplum ponit Aug. Auarus. numinus, panis: auarus enim refugit panem, vt reseruet nummũ. Aliud exemplum, nolo esse otiosus, quia diligo studere. Nullum autẽ nolle potest esse primus actus uoluntatis, quia semper præsupponit aliũ actũ priorẽ, scilicet uelle. Item duorũ uelle similiter est ordo: qa uelle concupiscentiæ presupponit uelle amicitię tanquam uolitio medii uolitionis finis. Non enim uolo aliquid tanquã bonum, & cõueniens alicui nisi illud uelim, & amem cui bonum volo. Et similis processus est in actibus uoluntatis dcordinatis. Et primus actus uoluntatis ordinatus, est ordinatus amor, seu uelle amicitię. Et primus actus inordinatus est inordinatũ uelle amicitię. Et si primus amor amicitię ordinatus est, omnes actus eum sequẽtes uelle & nolle ordinati nisi contingeret error in intellectu. Vide & infra plura in dictione Velle.

ACTVS IMPERATIVVS dicitur dupliciter, ut scribit Gab. di. xxxvi. q. unic. ar. 1. lib. 3. formaliter & uirtualiter seu çquialẽter. Actus formaliter iperatiuus executionis est actualiter uelle exeq aliquid simpliciter, aut uelle sustinere actualiter sine rebellione: ut si quis intenta sibi morte pro defensione fidei, imperat potẽtiis inferioribus sustinere mortem, sine rebellione istud Imperiũ (quod nihil aliud est quàm uelle actualiter sustinere mortem, dum infertur ,p defonsione fidei) est actus imperatiuus. Similiter habens multas diuitias, qui uult actualiter & effcaciter illas dare pauperibus, quod est imperare membris exterioribus executionem. Nam illud imperare mẽbris, nihil aliud est quàm actualiter uelle per membra dare pauperibus. Actus imperatiuus non formaliter, sed equialẽter, est uelle aliquid nõ absolutè conditionaliter, scilicet amoto impedimento, ut pauper qui uellet dare omnia sua propter Deum, si haberet danda: istud uelle non est uelle simpliciter, & absolutum, non enim potest rationabiliter uelle simpliciter, & absolutè dare, qui danda non habet propter impedimentum, scilicet carentiam doni dandi. Similiter uelle sustinere mortem, si immineret pro fidei defensione propter Deum: licèt modò nõ immineat. Illud uelle est actus imperatiuus, sed non formaliter, sed æqualiter, & ex illis actibus generatur habitus specie distincti, ut Gabr. latiùs ibi dicit.

ACTVS VOLVNTATIS ut sit rectus requiritur quod fiat conformiter suæ regulæ. Regula voluntatis est ratio, ideſt dictamẽ rationis non culpabilis, non dico rectæ, sed non culpabilis, quia etiam voluntas tenetur se conformare rationi erroneę: si error fuerit inuincibilis, quæ tamẽ nõ est recta, sed inculpabilis: tenetur ergo se cõformare dictamini rõnis nõ culpabilis. Et actus uoluntatis est uitiosus, qñ fit contra regulam rationis nõ culpabilis inexistẽtis uel in esse debentis. Gabriel dist. 22. q. 2. lib. 2. quãdo autem ratio dicatur culpabilis, uide infra in dictione *Ratio*.

Actus

ACTVS LIBER, vel esse in libera potestate voluntatis, potest intelligi tripliciter secundum quod actus à voluntate procedentes sunt in triplici differentia, vt scribit Dominus Card. Camera. in principio in 2. Sent. Quidam enim sunt, qui fiunt immediatè ab ipsa voluntate, & à quibus anima rationalis denominatur voluntas, sicut sunt actus volendi: & isti sunt primi & principaliter, & propriissimè liberi. Alii sunt actus intelligendi, qui fiunt ab intellectu mediante actu volendi & nolendi, & à quibus anima rónalis denominanť intellectus seu intelligens, sicut sunt actus credendi articulos fidei, quia vt ait Aug. Cætera potest homo nolens, credere aũt non nisi volens: & ideo actus credẽdi licèt sit actus intellectus, seu actus intelligẽdi, tñ fit particulariter a voluntate, seu mediãte actu volẽdi. Et ꝓpter hoc licèt intellectus intelligẽdo agat vt potentia naturalis, & non libera, tamen aliqui actus eius possunt aliquo modo dici liberi, quia aliqualiter fiunt mediante actu libero voluntatis concurrente ad hoc apparentia rationis, licèt non cogentis. Alii sunt actus potentiarum sensitiuarum imperati a voluntate libera: sicut currere, ambulare, ire ad Ecclesiam, dare eleemosynam, & sic de similibus: & isti actus licèt sint naturales, tamẽ possunt dici esse in potestate voluntatis, pro quanto fiunt ex eius Imperio. Et licèt (vt idem ait) nullus actus intelligendi, qui non fit a voluntate seu mediante actu volendi sit virtuosus, vel meritorius, aut etiam vitiosus, nec demeritorius, quia talis est purè, & merè naturalis: tñ actus intelligendi, qui fit mediante actu volẽdi, potest esse meritorius quia talis licèt non fit propriissime liber, seu in libera potestate volũtatis, tamen est aliquo modo liber & in potestate voluntatis, pro quanto dependet ab ea, & hoc sufficit ad hoc quod in eo cadat ratio meriti, vel demeriti, sicut etiam dici potest de actu exteriori. Et ita dicendum est, quod actus credendi articulos fidei est meritorius, & est in potestate volũtatis. hæc Aliacen. Ille verò actus solus formaliter, & intrinsecè est lib. (vt scriptus reliquit Gers. par. 3. tract. 2. de canticordo) qui elicitur à voluntate libera formaliter, & essentialiter. Sunt alii actus qui dicuntur liberi participatiuè, cò quòd imperantur à voluntate libera, & hoc diuersis ordinibus vel gradibus proximis, aut remotis in ordine ad spiritualis cordis Imperium. Exemplũ in cantico, quod elicitur primò a mente cordis, hoc enim vtitur verbo Maria in suo Mag. deinde formatur in corde carnis per imaginatiuam virtutem canticum simile: per Imperium voluntatis procedit deinceps ad sensus exteriores, præsertim ad os, vbi fit sonus vocalis, aut progreditur vsque ad percussionem instrumẽtorum musicorum: in quibus fit resonantia, quę licèt fiat in rebus non animatis, nec ullo modo libertatem habentibus. Dicuntur tamen hæc cantica libera, quia sunt saltem mediatè a libero arbitrio imperata. Exemplum de sagitta, quam ad occisionem hominis missam dicimus libere moueri, quia mors inde secuta, liberè facta iudicatur & punitur. Hæc Gerson.

ACTVS dicitur tripliciter, sicut potẽtia, quæ opponit actui, vt scribit Gab. d. 12. q. 1. li. 2. Primo modo actus vel esse in actu dicitrẽ existẽtẽ, de qua, scilicet esse simpliciter prædicaẽ. puta, quæ est extra causas, & intellectũ Secũdo, quod agit prẽsentialiter aut perficit. Tertio modo, quod de præsente recipit vel ꝑficitur: vnde materia est ens i actu, primo & tertio modis capiẽdo actum. non autem secundo modo: patet quo ad primum, qa est ens actualiter existens: quad terũm, quia actualiter recipit in se formã, a qua actu perficitur, nó autẽ secũdo modo: quia non agit nullius .n. est actiuitatis. Alioquin nó esset materia prima. De quo latiùs vide Ga. vbi sup.

ACTVS HVMANVS est actus hominis deliberatiuus, id est actus liberè productus cũ certa apprehensione obiecti. Vnde casualis fricatio barbæ, aut motus manus aut pedis factus non a proposito, non dicitur humanus. Et actus humanus bonus ẽ duplex. Quidã est intrinsecè bonus & virtuosus, quidam extrinsecè. Intrinsecè virtuosus seu bonus est, qui est bonus necessario, ita quod non possit esse actus humanus, & non esse bonus. Extrinsecè virtuosus est, qui est virtuosus per coexistentiã alicuius alterius actus, sine quo esse potest, & ita est contingenter bonus: quia

posset esse idem numero, & esse non bonus. Gabriel. dist. 41. q. vnica, lib. 2. Et actus intrinsecè bonus, vel essentialiter, vel formaliter, non potest fieri vitiosus, sicut omnis actus voluntatis elicitus conformiter rectæ rationi. Actus virtuosus, contingenter est actus, q idem numero naturaliter non potest fieri non virtuosus, vt sunt actus imperati à voluntate. Et dicitur naturaliter, quia supernaturaliter actus intrinsecè virtuosus potest fieri non virtuosus, vt qui à solo Deo conseruaretur. Vide latius Gabrielem dist. 23. q. 1. lib. 3. Et Occā q. 4. quodlibet. & 3. quodlib. quæstio. 13. Item q. 10. & 12. tertii Senten.

ACTVS VIRTVOSVS est actus bonus. Ad actum autem virtuosum tria requiruntur secundum Philosophū 2. Ethic. cap. 4. Vide ad hoc Gabrielem dist. 36. q. vnic. lib. 3. Primum est quod eliciens actum, operetē sciens non casu vel ignoranter, sed ex ratione sciens quid faciat. Et hic requiritur quod actus talis sit eliciendus secundum dictamē rationis. Secundum quod operetur eligens, scilicet ex electione libera, & hoc pertinet ad volūtatem sicut primum ad intellectū seu rationem. Oportet enim quod voluntas libere eligat operationem suam, hoc est, liberè velit ostensum vel dictatum à ratione, non necessariò ex surreptione, vel passione, vel timore, scilicet aut dolore aut coactione. Item non propter lucrum, commodum, vel delectationem, aut aliquam quācunq; causam, quā non dictat recta ratio. Tertio quod ponit Philosoph. est quod firmè & immobiliter operetur: & hoc quidem respicit rationē habitus, qui est difficulter mobilis, secundum quem habens eum operatur constāter quo ad seipsum, & immobiliter quo ad exteriora impedimēta, aut qđ per nulla exteriora moueatur, quin operetur eligens propter hoc, quamuis illa tertia conditio, non requiritur simpliciter ad omnē actum virtuosum, verum respicit solum actum ab habitu procedentem. Ex quo sequitur (vt vult idem Gab. di. 23. q. 1. li. 3.) quod nullus actus potest esse virtuosus sine recta ratione, operet enim quod eliciens sit sciens: scientia autem pertinet ad intellectum & rationem: vnde carētes vsu rationis, actus virtuosos habere non possunt, vt pueri, amētes, furiosi. Vide ad hoc plura Occam q. 13. & q. 12. tertii, & in q. 6 4. quodlibet & in alijs locis. Et actus humanus dicitur virtuosus, quia actus hominis est. Nam homo agens inquantum homo agit per rationem & voluntatem (vt scribit Richar. di. 49. ar. 1. q. 1. li. 4.) quia p hoc distinguitur a brutis. Vnde actus hominis non procedens ex ratione & voluntate, & si possent actus hominis dici, non tamen propriè loquendo dici possunt actus vitæ humanæ, sed magis vitæ brutalis. Et vt actus elicitus secundum dictamē rectę rationis dicitur virtuosus, ita per oppositum actus vitiosus est contra dictamē rectę rationis, vt scribit Gabr. dist. 36. qō unic. artic. 2. lib. 3.

ACTVS CONFORMIS rationi rectæ aptitudinaliter (vt scribit Gabriel dist. 23. qō. 1. lib. 3.) est qui elicitur, sicut ratio dictaret eum esse eliciendum si inesset: licèt nō insit de facto. Vnde ad actū esse virtuosum secundum Occam lib. 3. senten. non sufficit conformitas ad rationem rectam aptitudinalem, quia non habens vsum rationis, potest elicere actum cōformem rationi rectę, si inesset, vt potest indigenti dare eleemosynam: & tamē talis actus non est virtuosus, quia non operatur sciens. Hinc dicit Philosophus 2. Ethic. cap. 4. Iustus & temperatus est, non qui hæc, scilicet iusta & temperata operatur, sed qui sic operatur, vt iustè & temperatè operat. Actum autem elici conformiter rationi rectæ secundum Occam q. 13. lib. tertii Senten. est ipsum elici secundum rectam rationē regulantem, & dictantem talem actum esse eligēdum, quod quidem dictare siue regulare non est aliud quàm, speciali modo actum illum causare. Si quidem suspensa actiuitate voluntatis, vel prudentię, nullo modo diceretur actus ille virtuosus, quia virtuosum & vitiosum sunt nomina connotatiua, & significant actum non absolutè, sed connotando, cum hoc actiuitatem voluntatis & prudentiæ: & quando aliquid horum cōnotatorū deficit: non dicitur esse actus virtuosus, vt Occam ait.

ACTVS INDIFFERENS dupliciter accipitur. Vno modo pro actu humano, q nec est virtuosus, nec vitiosus: puta, qui non est elicitus vel imperatus, conformiter re

ctę rationi, & propter hoc q̃ ratio sic dictauit fiendum neq; difformiter cõtrarię: licèt difformiter contradictoriæ: vt si quis actum aliquem elicit, vel imperat: nõ quia sic fieri debere recta ratio dictauit, nec op positum, sed qa ita facere placuit vt operari aliquid pro delectatione, quod recta ratio neq; dictauit, neque eius contrariũ. Secundo actus indiffˢ rens accipitur, vt est actus primò indifferẽs, nec bonus, nec malus moraliter, potens idem numero fieri bonus & malus, nõ simul, sed successiuè, vt est actus primò non ordinatus in finẽ aliquem ordinabilis, tamen in finẽ bonũ, & etiam in finem malum, vt ire ad Ecclesiam, quod primò nõ ordinatur in finem virtutis, & post fieri potest propter finem laudabilem, vel vituperabilem. Occam in multis locis, & post eum Gab. di. 41. q. vnica, li. 2. Ad hoc autem vt actus indifferens fiat virtuosus, vt scribit Gab. dist. 23. qõ. 1. ar. 1 li. 3. nõ sufficit assistentia rectę rationis cui conformetur, sed oportet q̃ elicitur actus nouus voluntatis intrinsecę virtuosus, eius cõtinuationem conformiter ad rectam rationem imperans, hoc est nouum velle, quo voluntas vult actum illũ indifferentẽ, vel priùs malum continuare conformirer ad rectam rationẽ, & hoc vel le est essentialiter virtuosum Et hoc latiùs declarat post Occam, Gabr. vbi supra.

ACTVS vt sit bonus, requiruntur nomen, vt scribit Brulifer di. 14. q. 11. libr. 2. Primò, quid agis? oro. Secundò dicit circunstantiam agentis, vt sacerdos debet celebrare Missam, non autem alius quicunque. Vnde Ozias fuit percussus lepra, quia vsurpauit sacerdotium. Tertiò, cui: soli Deo est offerendum sacrificium: ideo errauit Salomon in fine vitę adorãdo Idola: & est circunstantia obiecti Quarto, quantũ, in hoc defecit Loth, qa nimis bibit, ideo cecidit in incestum cognoscendo proprias filias, & est circunstantia quantitatis. Quintò, qualiter: & dicit circunstãtiam modi agẽdi: isto modo Esau defecit nimis festinãdo comedere cibum Iacob fratris sui. Sexto, quando in ista circũstantia, defecit ille q̃ collegit ligna in die sabbati. Septimo, vbi, dicit circunstantiam loci, isto modo defecerunt duo Reges Amazias & Azarias, q̃ non amouerunt excelsa post ędificationẽ templi. Octauò, per quid, dicit circunstantiam mediante quo, & isto modo defecit Saul consulens Phitoniſſam. Nonò, propter quid, isto modo deficiunt omnes hypocritæ ordinantes facta sua ad laudẽ hominum: hæc Brulifer. Sed actus nõ potest esse perfectè bonus, vel virtuosus, nisi fuerit in finem vltimum ordinatus, vt scribit Gab di. 15. q. 12. dub. 5. li. 4. & idem in 3. vt procurare vitalitia siue redditus annuos, siue perpetuos, siue temporales, si huiusce modi ordinantur in vltimum finẽ, vt quietius possit seruire Deo, iterq̃ esse diuino cultui, ac orationi, ac meditationi, atq; salubribus exercitiis vacare, aut vt possit diuinum cultum in aliquo loco de nouo instituere, vel institutũ conseruare, augere, vel lapsum reformare, siue vt liberalius pauperibus eleemosynam dare, vel hospitalia fundare, vel pro repub. vt populus quietius Deo seruiat, vel vt senio prouideat, vel infirmitati: sic licet emere, aut possidere redditus. Si verò deficit circunstantia vltimi finis, & adest alius finis reprobus: puta, si ordinatur ad fugiendum labores, vt possit in otio viuere, aut voluptatibus, & pompis fomẽta prębere, aut cum damno reipub. & pauperum ditari, vel thesauros superfluos personæ, & statui congregare: & sic de similibus, illicita est redditui emptio & vẽditio. Sicut omnis commutatio & generalius omne medium ordinatũ in finem malum, malum est ex circũstantia finis indebiti: & sic de aliis actibus, vbi circunstantia finis deficit, non possunt dici perfectè boni. Astipulatur Gers. parte 3. de vita spirituali animæ lect. 1. Probabile est, inquit, nullum actum creaturę de per se, & intrinsece esse bonum, bonitate moris, aut meriti, aut similiter malum, nisi p respectum ad diuinam rationem, & volũtatem: quia videlicet diuina uolũtas & ratio dignificat hominẽ pro tali actu, & pro alio indignificat: imò dicimus, quod sine actu quocũque posset dignificare creaturam. Et paulò pòst dicit idem, quod non est in potestate libera uolũtatis creatę facere aliquod bonum morale, aut gratuitũ nisi ex dignificatione uoluntatis primæ legis. Ex quo patet gratiam esse necessariam ad omne bonum, supra gratuitam largitionem bonitatis naturalis, &c.

ACTVS REFERRI in vltimum finem, tripliciter potest intelligi, vt scribit S. Bonau. quem imitatur Scotus, & post eos scribit Gab. d. 41. q. vnica, lib. 1. scilicet actualiter, virtualiter, & habitualiter. Actualiter dum actu cogitans de fine diligit illum, & vult aliquid propter illū. Virtualiter, quā do ex cognitione & dilectione finis ꝺeuē tum est ad volitionem huius entis ad finē licet tunc cum actum producit, non cogitat de fine. Exemplum ponit Scotus, & recitat Gab. ponit aliud S. Bonauentura, vt si aliquis intendit propter Deū dare decem marcas, & incipit dare, & cogitat de Deo, nihilominus omnes illę dationes aliæ virtualiter referuntur in Deum, quia consequenter se habēt siue cōsequuntur ad illam operationem, quæ actualiter fuerat relata in Deum. Si tamen, inquit, opus alterius generis, ideſt impertinens ad primam intentionem inciperet, oportet quod intentio renouaretur ad hoc quod opus ordinaretur in finem. Habitualiter omnis actus refertur in finem, qui simul manens cum charitate, est referibilis in finem, quod additur propter peccatum veniale, quod stat cum charitate, seu gratia, & tamen non referē habitualiter in Deū. Sic aliquis actus dicitur non referre negatiue: qui nec virtualiter, nec actualiter refertur: Priuatiuè, quia nō est natus referri vt actus peccati venialis. Cōtrariè, vt peccatū mortale, quod corrumpit principiū referendi. Veniale verò & si stet cū gratia, nō tamē est natum referri in Deum. Vide Scotū. d. 41. lib. 2. Nullus autem actus, vt scribit Gabriel, habēs charitatem, relatus in finem vltimum virtualiter, ac actualiter est indifferēs. Nam omnis talis est meritorius: ergo non indifferens. Ex quo infert S. Bonauentura valde consolatorium viris religiosis, scilicet quod qui in principio ex charitate Deo vouerunt portare religionis pondus, quicquid faciunt quod ad suę religionis obseruantiam spectat ex prima intentione, est eis meritorium ad salutem, nisi fortè (quod absit) contraria intentio superuenerit. In aliis autem quæ ad religionem nō spectant, secùs est, quia illa intentio se non extendit ad alia virtualiter. Ex quo infert Gabr. quod quicquid facit religiosus ex obediēntia sui Prę lati, etiam si fuerit labor corporalis pertinēs ad vitæ sustētationem, si fuerit in gratia, est sibi meritorium, licèt tunc non ordinet in Deum ex prima intentione, qua se propter Deum subdit obedientiæ, propter quod, non est paruæ securitatis religionem introire. Actus qui habitualiter tantum, & non virtualiter, nec actualiter, refertur ad Deum in habente charitatem non est meritorius nec demeritorius, sed indifferens, vt Gab. dicit

ACTVS, quidam est exterior, quidam interior. Actus exterior, nullam propriam bonitatem moralem debet, propter quā magis imputatur voluntati, quàm solus actus interior, secūdū Occā primo quodlibet. queſt. 20. Item in quodlibet. 3. quęſt. 13. 14. & 15. Et in 3. Senten. Occam quęſt. 13. Et Gregorius de Arymi. contra Scotum in quodlibet. quæstio. 18. qui tenet quod actus exterior vel imperatus habet bonitatem moralem propriā aliā quàm actus interior elicitus: & hoc copioſe probat Gabriel distin. 42. q. vnica, artic. 2. lib. 2. & contra Scotum, & ponit exemplum, vt si aliquis voluntariè mittat se in præcipitium, actus ille descensus non est vitiosus, nisi quatenus actus præcipitandi elicitus fuerit in voluntate. Nam si pœniteat in casu seu præcipitio: & eliciat actum cōtrarium, quo vellet sese non precipitasse, iam descensus præcipitii non est vitiosus. Alioquin talis cadens simul esset virtuosus & vitiosus: virtuosus propter actum pœnitentiæ: & vitiosus propter motum deorsum. Item actus ille non habet propriam bonitatem vel malitiam, qui non imputatur agēti ad specialem laudem vel improperium, meritum vel demeritum, talis est actus exterior. Probatur, nam cuilibet bonitati debetur laus propria: sicut & malitiæ speciale improperium, probatur & minor: quia actus interior cum exteriori non est ad maius meritū, vel demeritū, q̄ sine exteriori. Hinc Gerſ. parte 2. trac. de pollutione diurna notabili 3. ait: Iuxta communem doctrinam, actus exterior super interiorem nihil addit malitiæ, vel mortalis culpæ, ea propter circa pollutiones, vel fœdas distillationes ex mēbris genitalibus, plus ſpicere cōuenit originem moralem, quàm naturalem: licèt

Digitized by Google

cèt cōsideratio naturalium proficiat ad moraliū cognitionem pleniorem, quèad modum circa iram, inuidiam, gulā, & circa alia uitia præcipuè carnalia, quæ materiam uel fomētum trahunt à carne, satis patet. Hęc Gerson. Nec operatio interior uolūtatis cū exteriore, ut scribit Gabriel distin. 13. quęs. unica, artic. 2. conclusione 2. lib. 2. magis est meritoria uel demeritoria, quàm sit sola interior sine exteriore imperata. Quod intelligendum est, stante semper æqualitate actus interioris, cùm fuerit cum exteriore, & sine interiore. Et probat hoc pacto. Sit homo uolēs occidere, & occidat: ille non est maiori pœna dignus apud Deum, quā si uellet occidere, non occideret, suppohto quod æquè plenam, & in omnibus similem uoluntatem occidēdi haberet, & pariformiter dico de diuersis hominibus habentibus æquè plenam, ac intensam uoluntatem occidendi, quorum unus occideret, alius impeditus non occideret. Nam unus non plus demeretur quam alius. Et hoc probatur auctoritate beati Augustini, libro primo de libero arbitrio capite 3. dicens: Si cui non cōtingit facultas concumbendi cum uxore aliena, planum tamen aliquo modo sit cum cupere, & si potestas nō detur sibi esse cum ea, non minus reus est quàm si in ipso facto deprehenderetur. Qui est autem non minus reus est, nisi quod nō minori pœna dignus est: probat & aliis Gabriel ibidem, & conclusione 3. dicit, quod homo plus peccat extensiue concomitante exteriore operatione, quàm sola interiore uoluntate, quia peccat pluribus peccatis. Nam tam uoluntas interior mala peccatum est, quàm etiam operatio exterior imperata: & hæc sunt duo realiter distincta, etiam ab inuicem separabilia, & utrunque est peccatum: ergo distincta peccata. Ex quo patet, quod non solùm actus interior uolūtatis, qui intelligitur per cōcupitum, cùm Augustinus diffinit peccatum, quod est dictum, factum, uel cōcupitum contra legem Dei. Sed actus exterior dictum uel factum dicitur esse peccatum, quāuis actus interior peccatum est intrinsece, exterior uerò denominatiue tantū, & sic uidetur posse intelligi, quod Magister Sent. uult qđ licet interior & exterior actus sint distincti, actus tamen sunt unū peccatum, quātum ad imputabilitatem, quia non plus imputatur actus interior cum exteriore, quam interior sine exteriore. Hæc Gabriel.

ACTVS IVSTITIAE etiam cuiuslibet uirtutis moralis, possunt poni quinq; gradus, non quidem numero, sed specie distincti, secundū Occam in 3. q. 12. art. 2. in 4. qđli. q. 6. & post eum scribit Gab. l. 3. q. unic. ar. 1. large accipiēdo uirtutē, & actum uirtuosum. Primus gradus est actus uolūtatis elicitus secūdū dictamē rectæ rationis pp honestatē, uel utilitatem talis operis, sicut pp finē: uel habitus ad ipsum inclinans. Exēplum, ut si ratio dicat tale opus iustum esse faciendum tali loco & tempore, cum cęteris circunstantiis, respicientes pręcisè ipsum opus iustum, propter honestatem operis uel pacem reipublicæ aut aliquod tale: & uolūtas eliciat actum uolē di tale opus conformiter, ut dictatum est à ratione recta. Hic actus uolēdi est actus uirtuosus, & habitus ex similibus actibus genitus est uirtus moralis primi gradus, large accipiendo uirtutem & actum uirtuosum. Secundus gradus est, uelle sic elicitum cum intentione nullo modo dimittendi tale pro quocunq; contra rectā rationem, ēt non pro morte fugienda si recta ratio dictet tale opus non esse dimittēdū pp morte. Exemplum, ut si quis uelit honorare partē secundum dictamē rōnis rectæ, cū intentione & uolūtate nō dimittendi ullum honorem pro morte si immineret. Primi duo gradus (ut idem Gab. dicit art. 2.) uirtutis, compatiūtur secū tam habituale uitium quam actum uitiosum: probatur, quia aliquis potest tēperatē agere secundum primos duos gradus temperantiæ, & tamen uelle iniustè agere etiam stāte rectæ rationis dictamine, quo dictat quod talia opera iniusta non sunt facienda. latiùs rem prosequitur Gab. Tertius gradus, est uelle elicitū secūdū rectā rōnē & cū tali intentione, & ultra hoc præcisè & solum, quia sic dictatū est à recta rōne. Iste gradus uirtutis nō stat cum uitio cuicunque uirtuti oppositō, & prudētiæ illius uirtutis dictamine recto. Patet, quia quantumcunq. aliquid est uolitum, qđ tale pręcisè nihil scitum esse tale potest esse

noli-

nolitum. Omnis autem actus vitiosus est contra dictamen rectæ rationis, ergo nullus talis stat cum virtute tertii gradus: pluribus agit hæc Gabriel. Quartus gradus est velle sic, & cum intentione hac: elicitũ propter amorem Dei præcisè: puta, quia sic dictatum est, quod tale opus sic volendum est præcisè propter amorem Dei, & iste gradus solum est prefecta & vera virtus moralis de qua sancti loquũtur. Et qđ dicitur præcisè, intelligendum est non qđ excludit alios fines, vt honestatem operis aut bonum reipub. sed sic præcisè, quod si ille finis tantum ostenderetur voluntati à recta ratione sine quocunq; alio fine, adhuc volũtas eliceret huiusmodi velle. Qđ autem gradus ille quartus pertinet ad virtutem moralem, licèt habeat Deum pro fine, patet: quia habet obiectum morale: puta, creaturã aliquam, quæ nõ est Deus: variatio quoq; finis non variat virtutem quantum ad esse morale vel nõ morale. Et virtus quarti gradus repugnat omni vitio & errori culpabili: quia: virtus quarti gradus habet annexam charitatẽ, quia elicit actum suum finaliter & precisè ꝓpter Deum super omnia dilectũ: sed charitati repugnat quicquid est culpabile, siue sit actus voluntatis siue error intellectus culpabilis, &c. Quĩtus gradus est velle efficaciter vel imperatiuè facere opus aliquod secũdum dictamen rectę rationis, quia sic dictatum est à ratione recta propter Deũ siue alium finem honestũ, quod opus sic facere excedit cõem statum hominum, & est cõtra inclinationem naturalem, vel ex aliqua circunstantia vel habitus ad huiusmodi velle inclinas, & talis habitus est ꝓpriè virtus heroica. Et huiusmodi velle imperatiuum talis operis est actus eius, hoc est talis virtutis heroicè generatiuus, vel ab ea elicitus. Exemplũ. Aliquis vult actualiter & efficaciter seu imperatiuè (quod idẽ est) imminẽte morte, mortẽ sustinere pro defensione fidei. Similiter si quis hñs iustitiam ita quod quicquid est contra rationẽ rectam vult deserere, & in omnibus iustitiam facere, si ille exponitur igni aut perpetuo carceri, non faciat iniustitiam si tunc ille vult actu imperatiuo magis sustinere ignem vel carcerẽ perpetuum quàm facere iniustitiam, habet virtutem heroicã, & est verè heroicus. Licèt enim nolle facere iniustitiam, non excedat cõmunẽ statum hominem, tamẽ velle cum tali circunstantia excedit omnem hominum statum, de virtute quinti gradus, hoc est heroica: quia illa potest includere secũdum gradum tãtum, & non tertium nec quartum, vel tertium, & non quartum: & secũdum hoc dicẽdum est de virtute heroica, sicut de virtute illius gradus quẽ ꝓsupponit: si ille stat cum vitio potest & heroica stare cum vitio: si nõ, non. Et licet sine charitate haberi possit vera virtus moralis, tamen non perfecta, quia sola virtus quarti gradus est pfecta, quia illa sola ordinat ad finem, in quo est summa nostra pfectio. Et licèt heroica est perfectissima in suo gradu seu genere, & hoc perfectione intensiua, non tamen quælibet perfecta est perfectione finis vltimi, nisi includat quartum gradum. Vnde apud Gentiles potuit esse virtus heroica, quæ tamen non fuit simpliciter perfecta. Hinc est qđ scribit Augustinus, & post eum Iacobus de Valentia, quæst. finali post commentaria in Cantica, quod Philosophi Gẽtium, & Romani, nunquam habuerunt veras, sed fictas morales virtutes: inquãtum vna passione vincebat aliam in eis, quandoq; luxuriam, aut auaritiam, &c. vitia aut passiones, vt æstimarentur & honorarentur apud vulgus, &c.

ACTVS dicitur bonus vel malus tripliciter, scilicet ex genere, ex circunstantia, ex principio meritorio, quod est dictu. Actuum bonorum quidã est bonus ex genere, quidam bonus mortaliter, quidã bonus meritoriè, de quo vide Gab. dist. 7. lib. 2. & di. 36. qõ. vnica, lib. 3. Actus bonus ex genere est, qui elicitur circa debitam materiam sine aliis circũstantiis, vt velle dare eleemosynam de suis bonis. Comedere cibum naturæ conuenientem, Restituere non sua: isti enim actus sine aliis circunstantiis eliciti, nõ sunt moraliter boni, sed boni sũt ex genere, quia cadunt super debitam materiam quam recta ratio determinat. De actu bono ex circunstantia, vt actus elicitus circa debitã materiam cum omnibus circunstantiis secundum quas recta ratio dictitat eliciẽdũ propter honestatẽ actus, vel propter conseruationem naturæ proprii

Digitized by Google

prii ſuppoſiti, aut pacem, vel aliud bonũ, aut vtilitatem Reipublicæ, tanquam propter finem, quẽ, ſcilicet recta ratio dictat. Sed ille actus ſic elicitus, non eſt meritorius: quia non eſt ordinatus in Deum tanquam in finem ſecundum inclinationem charitatis & gratię, eſt tamẽ moraliter bonus. Eſt enim elicitus ſecũdum omnes circunſtantias, quas naturalis. Philoſophus (ut talis) dictaret adeſſe debere. Sic exponere ſe p conſeruatione reipublicæ ſecũdum dictamẽ rationis rectę eſt bonus moraliter, & ita de aliis. De actus meritorii bono, vt dum actus elicitur ſecundum rõnem rectam, quãtum ad materiam, & omnes circunſtantias ineſſe debitas propter Deum tanquam propter finem ſecundũ inclinationem charitatis, & gratiæ inexiſtentis, ille enim actus eſt Deo gratus, & ad præmium acceptatur & nullus alius.

Sic orare, abſtinere, imõ & comedere ex charitate, propter Deum ſecũdũ dictamen rationis rectę, ſunt actus boni gratuita bonitate, & meritorii, de quo videre potes & in dictione *Bonitas* infra. Sic ſunt quidam actus de genere ſuo ſimpliciter mali (vt ſcribit Gab. vbi ſup. & Gerſ. part. 2. de reſolutione ſuper caſu, conſider. 3. & conſeſtim nominati includũt ſecum malitiã ſicut dicit Philoſo, vt ſunt furtum, fornicatio, homicidium, velle adulterari, etiã, nulla alia circunſtantia attenta, quia cadunt ſuper indebitam materiam, puta rem nõ ſuam & illa nomina fornicari, adulterari, &c. connotãt malitiam & deformitatem, ideo per nullam circunſtantiam poſſunt bene fieri. Sic facere bonum ex genere, nõ bene, nõ ſecundum debitas circũſtantias, puta dare eleemoſynam de ſuis, non in tẽpore debito uel loco, vel fine eſt malum ex circunſtantia.

Poſitiuè ſi fit cum circunſtantia contraria contra dictamen rectæ rationis, & tũc eſt malum vitioſum. Aut priuatiuè ſi careat circunſtantia ad bonitatem requiſita licèt non adſit contraria, & tũc nõ eſt malum vitioſum, ſed malum priuatiuè, ideſt non bonum, niſi fortè circunſtantia non inexiſtens tunc eſſet debita ineſſe. Similiter fecere bonum ex circunſtantia debita non propter Deum ex charitate, eſt malũ oppoſitum bono meritorio, poſitiuè ſi fit propter finem contrarium, vt propter vanam gloriam, aut alium finem prohibitum, vel tantum priuatiuè ſi non fit propter finem charitatis, ſed propter alium finem licitum, & tunc nõ eſt meritorium, ſed nec demeritorium. Gabr.

ACTVS contrariè malus, quando deficit circunſtantia adeſſe, debita, & ad quam eliciens pro tunc tenetur. Secùs ſi pro tunc non obligatur ad illam. Verùm defectus circunſtãtiæ requiſitæ ad hoc, quod actus ſit moraliter bonus tollit eius bonitatem, & facit eum nõ bonum negatiuè, non autem malum contrariè ad bonum, ſed indifferentem, alias nullus actus eſſet indifferens. Gabr. diſt. 1. queſt. 1. dubio. 1. lib. 1. Et vt idem ait diſtinct. xlvii. q. vnica, libr. 1. Idem actus poteſt eſſe bonus & malus, iuſtus & iniuſtus, quia idem actus poteſt fieri à duobus, ab vno bene, ab alio male, ut ſi idem actus vni præcipiatur, alii, prohibeatur, faciant tamen ambo, vt ſi ſubditus neſciens ex obedientia, bellat cum Domino ſuo habente cauſam malam. Ex quo ſequitur quod conſequentia non valet, ille actum malum facit, ergo eſt malus, quia non malum actum facere, facit hominem malum, ſed actũ malefacere. Gab. Omnis autẽ rectitudo moralis, vt ſcribit Gerſon de vita ſpirituali animæ. lect. 1. ipſius volũtatis reſultat ex cõformitate eius, aut ſuorum actuum vel omiſſionum ad diuinam legem, & eius rectam rationẽ, ſicut actus exteriores non dicuntur boni, niſi per cõformitatem ad interiores elicitos. Et in eodem actu (vt idem ait) cõcurrere poſſunt multiplices rectitudines, aut bonitates. Vna naturę, alia moris de genere, altera gratiæ altera gloriæ, & hoc eſt ſecundum diuerſas habitudines conſiderandi eundẽ actũ conformari multipliciter diuinę legi ſeu bonitati, vt latiùs deducit ibi Gerſon.

ACTVS POSITIVVS, qui opponitur priuatiuo actui. Et nullus eſt actus poſitiuus, cui eſſentialiter annexa eſt malitia, vt ſcribit Gabr. diſtinct. xxxvii. quæſt. vnica, dub. 3. libr. 2. Nam deformitas aut malitia nõ eſt aliquid, ſe priuatio iuſtitiæ debitæ, & illa nulli poſitiuæ entitati eſt inſeparabiliter annexa. Vnde ſicut dicit Gerſon de vita ſpirituali lect. 1. Omnis actus poſitiuus habet cõformitatem naturalem ad primum

bonum

bonum, & ideo bonus est saltem bonitate naturali, &c.

ACTVS EXERCITVS intelligitur actus significatus, hoc est, frequéter est, accipitur p significat, vt cum dicitur, differētia est forma rei, velet, differentia significat formā rei, frequenter enim quæ signatorū sunt attribuuntur signis, & econuerso, vt dicit Gabr. di. 8. q. 2. libr. 1.

ACTVS SVSPENSIVVS (vt scribit Dominus Præpositus Gabriel. libr. 3. distin. xxvii. q. vnica, art. 1.) est quoddam uelle, quia velle non elicere. Nam voluntas præsente obiecto per apprehensionem intellectus, quā doque auertit se ita quod nullum actum circa hoc obiectū elicit, & suspenditur ab obiecto illo acceptando, vel resiliendo nō per actum positiuum, sed non auertēdo, vel se ad aliud conuertendo. Aliquādo volens se suspendit per actum positiuū, qa vult non elicere, vel quia imperat intellectui, vt magis inquirat de obiecti conuenientia & bonitate, vel ex propria libertate. Et actus suspensiuus est quoddam velle, quia velle non elicere. Hæc Gabr.

ACTVS MERITORIVS (vt scribit Gabr. dist. 27. q. vnic. lib. 2. & lec. 59. cano.) est actus à voluntate liberè procedens siue elicitus siue imperatus ad retributionem alicuius præmii acceptatus. Astipulatur Scot. qu. 17. quodlibet. qui ait: Actus meritorius est actus Deo specialiter acceptus, tanquam scilicet dignus præmio reddendo pro illo actu. Specialiter dixi, quia omnia acceptat acceptatione generali diligendo ea secundum bonitatem suam, & ordinādo ea ad seipsum vt ad finem, sed actum meritorium specialiter acceptat in ordine ad aliquod bonum iustè reddendum pro eo hæc. Scot. Acceptatur autem actus (vt idē Gabr. dicit vbi supra.) ad præmii retributionem, quando aliquis bonum aliquod seu præmium retribuit operanti, vel alteri pro quo operatur intuitu talis operationis, ita quod tale bonum non retribueret nisi actus præcessisset. Ex quo patet, quod homo iustus operibus iustitiæ non meretur illuminationem à sole, quia æquè facit Deus solem suum oriri super iustos, & iniustos. Mat. 5. Et actum esse meritorium (vt scribit Occam & Ga. dist. 17. q. 2. lib. 1.) dependet ex sola Dei gratiosa

voluntate, eum liberè ad præmiandū acceptante, & non ex quacunq; causa creata. Et vt ibidem dicit quod sine gratia nullus actus potest esse meritorius. Gratia dico, non formaliter voluntatem, vel animam informante quæ creatura est, sed sine gratia creata (quę est gratiosa Dei volūtas) liberè & misericorditer actum tāquā meritorium acceptante, & hæc est ratio formali meriti, & nulla alia. Hac enim existēte nullis aliis ab actu & voluntate elicientе positis, actus est meritorius & ea nō posita omnibus aliis positis, actus nō est meritorius. Et ad actum meritoriū non oportet, quod tota lex impleatur, sed quod aliquod mandatum impleatur, vel consiliū, idest opus debiri vel supererogationis, & quod contra nullum mandatum fiat trāsgressio. Hęc Gab. post Occam. Et actū meritorium ex duobus dependere (vt idem scribit Gabr. in 2. dist. 27. artic. 3. & reperit hoc idem dist. 30. q. vnic. libr. 3.) scilicet à gratia & lib. arbit. hoc est à voluntate liberē secūdum inclinationem gratiæ actum eliciente, latius ibi perquire de hoc, &c. Et ad actus meritorii rationem duo requiruntur in genere vt notat Gab. lec. 59. cano. Primum est libera eius electio. Secundum eius ad premii retributionem acceptatio. Primum requiritur ex parte elicētis, eius scilicet qui meretur. Secūdum ex parte eius, à quo prępmium redditur. Propter primum actus naturali necessitate productus non est meritorius, sicut cursus solis & astrorum. In inuoluntariis enim neque laudamur neq; vituperamur 3. Ethic. Propter secundum, actus bonus bonitate morali tantum, non gratuita, non est meritorius ad vitā seu respectu beatitudinis, talis enim non acceptatur à Deo ad beatitudinem conferendā, quādo actui morali ter bono facto extra gratiam nullus beatitudinis gradus correspondet in præmio. Cum dicat Apostol. Gratia Dei vita eterna. Rom. 6. Et ad Eph 2. Gratia estis salui per fidē, nō ex vobis, Dei. n. donum est, nō est operibus, ne quis glorietur, Sed Frācis. Maro. in consta. li. 1. di. 17. q. 1. ad actū inquit meritorium vitæ eternæ ex Dei ordinatione requirūtur ista quatuor. Primò voluntas hominis diligens Deum. Secundò influxus spiritussancti. Tertio charitas

Digitized by Google

ipsa qua diligimus Deum super omnia. Quartò diuina acceptatio. Scot. di. 17. primi. & post eum scribit D. Præpos. Gab. di. 17. q. vnic. art. 3. l. 1. & lect. 29. cano isti volunt, quod in actu meritorio duo considerantur, scilicet illud quod præcedit rationem meriti, puta substãtia actus, intensio eius, & rectitudo moralis, ideſt quod sit elicitus vel imperatus conformiter rationi rectæ. Secundũ est ratio meriti, quæ est acceptatio diuina in ordine ad præmium tanquam dignũ tali præmio, & actus meritorius quantum ad substantiam eius, intẽsionem & moralem rectitudinem, quę est à voluntate tanquam a causa prima, siue principali, & à gratia tanquam à causa secunda, siue minus principali, qualis est generaliter habitus respectu potẽtiæ. Idẽ dicit dist. 17. q. 3. art. 3. dub. 3. quod actus meritorius quantum ad substantiam, est principaliter à voluntate liberè producẽte, quantum ad rationem meriti, est principaliter a charitate ex diuina ordinatione. Principalissimè tamen & verè à Deo liberè acceptante. Nullus autẽ actus est meritorius, nisi referatur in Deum tanquam vltimum finem, hoc est dictu (vt scribit Gab. di. 18. q. vnica, ar. 1. nota 3. lib. 3.) nisi fiat principaliter propter Deũ super omnia dilectũ. Nullus enim actus est meritorius, nisi fuerit a charitate elicitus vel imperatus. Ille autẽ elicitur à charitate, qui elicitur à voluntate, secundũ charitatis inclinationem cuius est omnia finaliter ordinare. Hinc Scot. di. 33. li. 3. dicit. Nullus actus elicitur ex charitate, nisi cuius obiectum ad quod sistitur, est Deus, licèt per alia obiecta media. Ille autẽ actus charitatis (vt idẽ ait Ga. vbi supra) pertinet ad superiorem portionẽ, sicut & ipsa charitas. Et actus meritorius, vt idem scribit Gab. di. 16. qu. vnica, ar. 3. dub. 2. in fine.) cum sit actus voluntatis est in eius potestate non obiectum. Sic martyres licèt violenter occisi sunt, meruerunt tamen acceptãdo pœnam propter Dei honorem. Ita & Christus meruit acceptando voluntariè passionẽ propter bonũ ex ipsa cõsequens. Et quia fuit placita Deo, licèt certo modo fuit violenta. Idem scribit di. 18. q. vnica, nota 6. libr. 3. Ad producendum actũ meritorium tria sufficiunt, scilicet potentia perfecta, intellectiua & volitiua, non impedita. Secundo obiectum prẽsens intellectui per cognitionẽ, nõ enim potest quis velle, vel nolle incognitum. Et tertio charitas seu gratia, in quocunque instanti illa concurrunt, pro eodem potest volũtas elicere actum suum circa obiectũ præsentatũ per cognitionem intellectus, qa positis causis sufficientibus, potest poni effectus. Possunt autem causę illę poni in instanti (vt latiùs ibi scribit Gabr.) Et dicunt doctores actum cum voto factũ esse magis meritoriũ, quàm si sine voto fiat.

ACTVS MERITORIVS & actus moraliter bonus differunt: Actus meritorius loquẽdo de merito vitæ ęternę est actus à voluntate elicitus liberè à Deo ad prẽmiũ beatificum acceptatus, & hic secũdum legem Dei statutam requirit gratiam gratum facientem, tanquam sui partiale principiũ. Actus moraliter bonus, est actus à voluntate liberè elicitus secũdum dictamen rectæ rationis, conformiter ad diffinitionẽ virtutis 2. Ethic. Nam & moraliter bonus est actus moraliter virtuosus. Elicitur autem actus secundum dictamen rectæ rationis, qui elicitur propter hoc quod ratio sic dictauit. Vide latiùs Gabriel. dist. 38. q. vnica, ar. 1. li. 2. & di. 33. q. 1. libr. 3.

ACTVS, actum exerceri contingit tripliciter (vt recitat Occam in prima parte dial. lib. 6. ca. 79. & post eum Gab. di. 28. quæst. vnic. li. 2. & di. 36. q. vnica, lib. 3.) sicut pascere pauperem, dicere veritatem, vel propter Deum, vel quia dictatur à ratione recta, vel propter aliquod bonum vtile vel delectabile consequendum, aut incõmodum vel periculum vitandum. Actus tertio modo elicitus seu producti dicunt boni secundũ genus vel ex genere, pro quãto cadunt super debitam materiam, aut seruantur aliquę circunstantiæ loci vel tẽporis, aut fortè elicitur absolutè sine omni circunstantia, hi tamen actus non sunt virtuosi neque perfecti, neq; imperfecti, neq; ex eis generantur virtutes, nec ipsi generantur ex virtutibus, imò quandoq; sunt vitiosi. Vnde quando ambitiosus dat eleemosynam, aut loquitur veritatem, vt honoretur & laudetur, vel auarus ponens Euangelium in quæstum, sicut de hypocritis Dominus loquitur, qui omnia sua

faciunt

faciunt vt honorentur ab hominibus, vel pecunias acquirant, aut infamiam, vel cõfusionem temporalem euadant. Actus verò primis duobus modis eliciti sunt vere virtuosi, & habitus eis correspondentes sunt vere virtutes, sed primi perfecti, secũdi imperfecti. Primum patet, quia uterq; elicitur secundũ dictamen rectæ rationis, quantũ ad finem & omnes circunstãtias. Et propter hoc quia dictatum est sic à ratione. Et quia habens eum nõ cõpatitur secum aliquem actũ vitiosum & culpabilẽ, habet etiam secũdũ cordis preparationẽ omnẽ actum virtuosum & virtutẽ. Secundum patet, quia actus primi ordinantur in finẽ perfectiorem, propter quem eliciuntur quã secundi. Multò enim perfectius est agere propter Deum qui est summum bonum, & ęternã fœlicitatẽ, quam propter amorem virtutis, honestatis, aut propter cõmunẽ pacem naturæ, vel reipublicę conseruationẽ temporalem. Et perfectius est agere propter Deũ, quã propter hoc quòd recta ratio sic dictat, pro quãto Deus perfectior est recta ratione, vterque tamen finis honestus est & bonus. Et secũdum hoc distinguitur triplex bonũ, scilicet bonũ meritoriũ, bonũ morale, & bonũ ex genere. Primum nunquam est sine gratia & charitate. Secundũ non sine virtute à qua procedit vel quã generat. Tertium inuenitur sine vtroque. Gabriel. Et (vt inquit Scotus.) melior est vnus bonus actus intensus à voluntate quam mille remissi. Sicut si aliquis daret eleemosynam vnã ex maximo feruore & charitate, plus meretur quã alter dãs mille eleemosynas ex voluntate remissa & tepida, quia Deus non pensat quantum, sed ex, quanto.

ACTVS PRIMVS dicitur (secundum Guil. Scot. in primo di. 3. & ẽt in secũdo di. 3.) potẽtia animæ antequã operetur actualiter, vt dicit Phil. 2. de anima. Vnde actus primus generaliter est, qui inest habitualiter in quocunque, veluti in anima, scientia, vel cognitio habitualis, vel scire est actus primus similiter intellectus, ab hoc actu primo procedit actus secundus, videlicet considerare uel speculari actualiter, secundum istam scientiam vel intellectũ similiter in voluntate, velle est primus actus, à quo procedit actus secundus: puta, volitio actualis, vel amare, actualiter placere & eligere. Itaq; primus actus dicitur esse in habitu, & secũdus actus dicitur operatio eius, sicut lucere est primus effectus ignis, & secundus actus eius est illuminare, &c.

ACTVS FORMATVS dicitur ille qui Deum finem habet, ideſt qui ordinatur in Deũ tanquam in finem vltimũ & bonum in se summum. Et dicitur formatus, quia elicitur ex charitate, quę est forma cęterarum virtutum, vel quia habet charitatem sibi inseparabiliter iunctam. Gabr. dist. 9. q. 1. art. 1. lib. 4. A sola autem inhærentia & inclinatione charitatis & gratiæ ad actum, actus dicitur formatus, vt dicit Scot. di. 9. quæst. 2. libr. 4.

ACTVS FIDEI est credere, actus spei est desiderare, vel amor concupiscentiæ, actus charitatis est diligere, & actus charitatis proprius est amor amicitię mediatus vel immediatus. Gab. di. 16. q. vnic. ar. 2. lib. 3. Et actibus meremur non habitus.

ACTVS GLORIOSVS siue beatifici, vt scribit S. Bona. d. 49. artic. 1. q. 5. lib. 5. non tãtum sunt in Deum, vt in obiectum, sed etiam in bona creata. Gaudebit enim homo & diliget proximum. Sed quia substantiale præmium beatitudinis in Deo consistit, ideo actus gloriæ principales sunt secundũ quos anima vnitur Deo, tanquã spõsa sponso, & in his ditatur & repletur, nõ solum vigoratur. Et ideo dicũtur dotes, quasi diuitię animæ desponsatæ. Hos autem actus quidam dicunt esse tres, quia tria requiruntur ad hoc, quod anima perfectè gaudeat de Deo, scilicet perfecta visio, perfecta dilectio, & pfecta ipsius fruitio. Oẽs autẽ vires (vt ait Bona.) quæ habẽt p gratiam actum in Deum, habebunt per gloriã actus perfectos, euacuatis imperfectis. Vnde rationalis cuius est modo credere per fidem, tunc videbit aperte. Concupiscibilis cuius est amare, diliget tunc perfecte. Irascibilis cuius est erigi & inniti p spem, tunc tenebit continue & certe. Vnde secundum hos tres actus distinguũtur tres dotes, scilicet visio, dilectio, comprehensio, siue tentio, siue fruitio per appropriationem. Nam fruitio ista tria complectitur. Hæc San. Bonauen. Et isti tres actus, vt idem ait, sunt omnino coniuncti

iuncti & connexi. Vnde qui perfectè videt, perfectè audit & habet. Et ideo in sanctorum verbis per cõnexionem quod est omnium, attribuitur vni magis autem visioni attribuitur propter hoc, quod in visione distinguitur status patriæ statu viæ, non sic in dilectione, quia vtrobiq; est dilectio, sed in patria est visio, nõ in via, sed credulitas de non viso, &c. Hęc Bona. Et respectu actus beatifici solus Deus est causa effectiua. Vide de hoc Scot. di. 14. tertii, & d. 13. Nec includit contradictionem (vt scribit Gab. di. 18. q. vnic. ar. 1. nota. 5. li. 3.) actum beatificum esse meritorium neque in Christo, neque in Angelis, nec in cæteris beatis. Et hoc neque sibi beatis neque aliis, etiam neque quo ad beatitudinem essentialem, nec quo ad aliud bonum. Patet primum, quia omnis actus acceptus à Deo tanquam actus bonus & laudabilis, pro quo velit Deus aliquid retribuere, vel illi cuius actum accepeat, vel alteri, p quo fit, est meritorius, sed talis pót esse actus beatificus, ergo potest esse meritorius, qa potest talem actum acceptare, tãquam dignum retributione alicuius boni ipsi beato. Pót nãq; Deus retribuere bona omni capaci cui voluerit. Latiùs ꝓbatur Gabr. Ité sancti suis orationibus nobis merétur pro quibus intercedunt. Vide latiùs alias.

ACTVS CONIVGALIS de quo multa scribit Petrus de Palud. dist. 31. q. 3. lib. 4. Qui quidem actus secundum eundem quandoque est meritorius, vt cùm quis habens gratiam reddit debitum quod est iustitię, & quãdo petit causa prolis tempore & loco & modo debitis, quod est latrię. Et quãdo causa pręseruãdi comparem a fornicatione, quod est charitatis, & quarto quando causa vitãdę fornicationis in se, quam probabiliter credit aliter non vitandam. His modis actus cõiugalis est meritorius, quia omnis actus virtutis charitate informatus é meritorius. Huiusmodi est actus coniugalis in quatuor casibus dictis. Quãdoque autem ille actus est indifferens, id é nec meritorius nec demeritorius, puta cum cõiunx carẽs gratia vno de quatuor modis dictis, actum illum exercet, quia omnis actus qui est meritorius habẽti gratiam, est indifferẽs non habẽti. Nõ enim est meritorius propter carentiam gratiæ, nec demeritorius propter carentiam culpæ, cui solum debetur pena, &c. Quando que ille actus coniugalis est mortale, & in sex casibus, quos diffuse recitat Paluden. pauca ex dictis suis multis referã. Primus propter inordinationem intentionis efficiente libidine, quando limites matrimonii excedit, id facturus cum quacũq; alia, dum tamen çquè pulcra, sed quia habitibus non demeremur sed actibus. hoc est quãdo actu sic cogitat. Secundus ratione aborsus tempore conceptus, vel partus si probabiliter timetur, quia contra charitatem est, quod quis velit delectari cum perniciẽ vitæ prolis. Tertius ratione periculi infectionis tempore menstrui, tunc enim secundum quosdam exigere scienter est mortale, sed reddere cum dolore & displiscentia, non. Vel dicendum quòd non est mortale etiã scienter exigere Vide latiùs. Quartus, locus sacer, si potest alius locus haberi, tunc enim nõ solũ petens peccat mortaliter, sed etiam reddẽs in loco sacro quod est hæreticos imitari in suis conuẽticulis, qui ad se vt porci indistinctè accedunt. Vide latiùs Petrum Palud. Quintus casus si mutat naturalem vsum in eum q est cõtra naturam, vt quando vas debitũ prætermittit, quod semp est peccatũ mortale. quia proles sequi non potest, & totaliter intentio naturæ frustratur. Alio modo quo ad situm & tunc excusatur, quando dispositio corporis vel infirmitas aliũ modum non patitur. Sextus quando coniũx voluptatem præuenit, & prouocat eã manibus, vel cogitatione, vel vtendo calidis & incẽsiuis, vt possit pluries cum vxore coire, id tamen potest quandoque fieri sine peccato & tripliciter, vt idem recitat. Vide ibidem. Quandocunq; autem voluptas quęritur, semper est veniale. Ponit tamẽ speciales casus & sex idem Palud. vbi sup. quando actus coniugalis est veniale. Primus quando pręcedit aliqua deordinatio rationis, sed non tanta sicut in prædictis casibus, puta. s. petere tẽpore sacro, & si respectus sit ad delectationẽ, grauis est culpa, si ad lubricum vel infirmitatẽ suã, cuius est sibi conscius vel conscia, veniale est, tamẽ vix contingit quod in pręcipuis diebus non sit graue peccatum secundũ Bonau. Secundus est petere causa delecta-

tionis infra limites, tamen semper est veniale, sicut comedere propter voluptatē. Quod enim cibus ad salutē hominis, hoc coitus ad salutem generis, inquit Augu. Tertius petere causa fornicationis vitandę, licèt hac intentione contrahere nō sit veniale. Quartus causa infirmitatis vitandæ, quia quanuis verunquæ seorsum liceat appetere, non tamē vnum propter alterum, quia ista cauda non est, istius vituli. Quintus si quādo incepit petere vel reddere bona intentione, postea mutet intentionem, ita, scilicet quod nunc vellet istam libidinem propter se etiam, si q dem actu hoc cogitet extra horā decisionis seminis, quia tunc non habet vsum rationis. Sextus quādocunq; aliud intendit quam ad quod ordinatur coniugium, scilicet vel ad prolem vel ad reddendum debitum. Hæc Palud. benefrugi Theologus vbi supra, & de actu coniugali. Vide & in dictione *Debitum*, & indictione *Matrimonium*.

ACTVS quos habent angeli vide infra dictionem *Angelus*.

ACTIO est multiplex secundum S. Bonau. Qædam est inordinata propter inordinatam conuersionem voluntatis ad creaturam. Quædam non ordinata propter operantis negligentiam, quędam propter operantis infirmitatē. Prima mala est malitia commissionis, secunda mala est malitia omissionis, tertia indifferens, & illa est quando aliquis circa creaturam non afficitur inordinatè, nec tamen actum circa illā comparat ad Deum, hoc est ordinat in Deum, sed facit propter aliquem finē qui respicit indigentiam naturę, vt cum q s ambulat vt recreetur, aut comedit vt reficiatur, talis actio est indifferens, quia Deus nec illam remunerat nec imputat ī culpam, & hoc, quia in tali actione non est malitia commissionis, quia non est inordinata delectatio, nec etiā omisionis, non enim semper omittit homo, scilicet omissionis peccato, quando actiones suas nō refert in Deum. Indulgetur enim naturæ fragili & infirmæ vt multa talia possit facere, nec Deus requirit i tali statu distractionis & miseriæ, quod omnia dum facit referat ad se, requirit tamen aliquando quando est locus & tempus, & tunc si homo non referat, omittendo peccat, vt ait Gab. d. 41. q. vnic. lib. 3. Et secundum opinionem quæ temperatior est & communior dicitur, quod non omnis actus elicitus est meritorius vel demeritorius, sed aliquis est indifferens tam in habente gratiam quam non habente. Non enim omnis actus peccatoris peccatū est. Nam peccator honorādo parentes, bene faciendo indigenti, credendo verùm, non peccat, licet hæc agendo non mereatur. Similiter existens in gratia & hæc faciens propter naturalem honestatem, compassionem & veritatis apparentiam, non meretur, eo quòd nō per gratiā hęc refert in Deum. Sed nec demeretur, quia a Deo nō obligatur omnem actum suum referre in Deum. Non enim præcepta quæ ad certos actus certo modo agēdos obligant ,p semper obligāt, sed ,p certo tēpore, loco vel causa, cum quibus existentibus si non referret, peccaret. Posset quidem Deus secundum iustitię rigorē omnem nostrā vitam & actionē exigere, vt in eum referremus, sed non exigit per misericordiā. Hęc Præpos. Gabr. Hinc sumpsisse Cancell. Paris. est imo ait Gabriel quod in suo tripartito c. 4. scribit. Cognoscens inquit ipse piissimus pater nostram fragilitatē & exiguam potentiam, nō requirit a nobis omne seruitium quod secundū iustitię rigorē exigere posset. Quin potius dedit certū numerū præceptorū, quorum obseruatio sibi sufficiens esset, quæ etiam legis decalogo continentur. Sic & gratiæ diuinæ ac misericordię deputat quod non omnē offensam vult de facto imputare ad mortem æternam, cum id iustissimè posset, quia omnis Dei offensa de sua dignitate est mortifera, & secundum strictam iustitiam Dei a vita gloriæ exclusiua, imò de facto excluderet nisi remitteretur, idem Gers. probat de vita spirituali animæ, lectione prima.

ACTIONVM HVMANARVM multiplex est differentia, vt scribit Gab. d. 15. q. 8. ar. 3. dub. 1. lib. 4. post. S. Thom. quod l. 9. art. 15. Quædam habent deformitatem inseparabiliter annexam, quæ vt Philos. dicit mox nominata conuolutæ sunt malitiæ, quæmadmodum supra dictum est in dictione *Actus*, vt fornicatio, adulteriū, fur-

furtum & huiuſcemodi, quę nullo modo poſſunt bene fieri. Quædam ſũt actiones quæ de ſe indifferentes ſunt vel ad bonũ, vel ad malum, vt leuare feſtucam de terra & huiuſmodi. Quędã ſunt actiones quæ abſolutè conſideratę deformitatem vel in ordinationem important, quæ tamen aliquibus circũſtantiis aduenientibus bene effici poſſunt, ſicut occidere hominẽ vel percutere, in ſe deformitatẽ quãdam importat. Sed ſi addatur occidere malefactorem ꝓpter iuſtitiam, vel percutere delinquentem cauſa diſciplinæ, non erit peccatum, ſed virtuoſum. Actio autem mala vt ſentit S. Bona. diſt. 37. ar. 2. q. 1. lib. 2. nõ eſt a Deo. Nihil enim vt ipſe dicit eſt attribuẽdum Deo, niſi quod deceret potentiam ſuam, ſapiẽtiam & bonitatem, ideſt actionem malam Deo tribuere non ſolũ falſitatis eſt, ſed etiam blaſphemiæ & impietatis, &c. Actio itaque mala & iniuſta ſecundum quod huiuſmodi a Deo nõ eſt, licèt actus poſitiuus, & omnis ſit a Deo. De quo alias.

ACCEPTIO PERSONARVM eſt iniuſtitia qua præfertur perſona perſonę propter cauſam indebitam, vt ſcribit. Gab. diſt. 15. q. 7. art. 1. lib. 4. poſt Alex. de Ales par. 2. q. 136. ar. 1. Et dicitur iniuſtitia. Ex quo patet qđ acceptio perſonarum includit deformitatem & vitium. Vnde dicitur Leuit. 19. Nõ facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis, Et ſequitur ſtatim. Non cõſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. ſ. in iudicio faciendo iniquum. Et Deut. 16. vbi dicitur. Iudices conſtitues in omnibus portis tuis vt iudicẽt populum iuſto iudicio. Et ſequitur. Nec accipies perſonam, nec munera. Quid autẽ eſt accipere munera? Reſpõdet Aug. ſuper Pſal. 25. Propter munera laudare hominẽ, adulari homini, palpare blandiẽdo, iudicare cõtra veritatem, propter munera, non ſolũ propter aurum & argentũ & huiuſmodi aliquid, ſed etiam propter laudem. Qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguę alienę, & perdidit iudicium conſcientię ſuę. Vnde Dauid Pſal. 25. Ne perdas cum impiis animã meam, & cum viris ſanguinum vitã meã, inquorum manibus iniquitates ſunt, & dex. eo reple. eſt muner. Qui autẽ nulli eſt debitor, non poteſt eſſe acceptur perſonarum, quia qui præferendo perſonam perſonæ nõ eſt debitor, quare nulli facit iniuſtitiam, quia nec ſubtrahit debitum, neq; irrogat indebitum contrarium. i. iniuriã, & per conſequens non accipit perſonam. Sic Deus quantumcunq; ſublimet, aut cũ alteri præfert, nõ accipitur perſonã, quia nullius eſt debitor, nec aliquid poteſt iniuſtè agere, qa eo ipſo quod aliquid vult & facit, iuſtè vult & facit, & ſua voluntas eſt regula omnis iuſtitię. Item in his quę dantur merè liberaliter non ex debito, nõ hẽt locum acceptio perſonarum, vt latiùs declarat Gabr. vbi ſupra. Et dicitur propter cauſam indebitam, hoc eſt propter aliquã conditionem perſonę ad iacentem, nõ cõgruẽtem ad rem ipſam in qua pręficitur. Vnde ſi in perſona attenditur, per quã eſt idonea ad rem in qua pręfertur, vt eſt ſciẽtia in doctore, probitas in rectore, potẽtia in defenſore, nõ eſt acceptio perſonarũ. Sed ſi attendunt in præferendo paſtorem populi conſanguinitatem, diuitias, potentiam, ſecularem nobilitatẽ: & huiuſmodi quę ſunt impertinentia ad regimen ſpirituale, ibi eſt vitium acceptionis ꝑſonarũ. Ideo oportet varias conditiones attẽdere in prefíciendis hominibus ad varia, in cõferendis beneficiis & prælaturis, vitę ſanctitatem & doctrinam, in diuidenda hęreditate conſanguinitatem, in diſtribuẽdis præmiis, meritorum qualitatem, vt viteẽ acceptio perſonarũ. Vnde duo requiruntẽ ad acceptionem perſonarum. Primũ, qđ id quod confertur ſit indebitum illi, vt ſi officium prędicationis committitur ignoranti, quod eſt debitũ alteri. ſ. docto. Secũdum quod conferens non attendat ad cõditionem congruentem ad rem quam cõfert, ſed conditionem impertinẽtem, quę non habet aliquem ordinem congruẽtię ad rem quę confertur, puta, conditionẽ quę non reddit ipſum idoneum ad id qđ cõfertur, vt patet in exemplis. Vnde apud Deum nõ eſt acceptio perſonarum, quia non attendit Deus impertinentes conditiones, dicente Apoſtolo ad Gal. 3. Nõ eſt Iudæus neq; Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus neq; fœmina. Omnes enim vos eſtis vnum in Chriſto Ieſu.

Simile habetur ad Col.3.Solet autem acceptio personarũ in tribus cõtingere,scilicet in promotione ad dignitates. Vnde 1. Reg.16. dixit Dominus ad Samuelem vnctũrum ex filus Isai regem.Non respiciat vultum eius,nec altitudinem staturę eius quoniam abieci eum. Secũdo in executione iudicii.Vnde.iudicibus dicitur Deut.16 Non accipies personam nec munera, nã iustus iudex causas discernit,non psonas. Tertio in exibitione honoris Iacob.2.Nolite in acceptione psonarum habere fidẽ Domini nostri Iesu.Christi.Etenim si introierit in conuentum vir aureum annulum habens,&c. Et potest addi quartum in prẽmiorũ distributione.Vnde Apostolus. Reddite oibus debita. Alii annumerant octo in quibus potest fieri acceptio personarum. Et hęc refert Gabr. vbi sup. Et quantum ad rationem nominis, vt idẽ notat Gab.acceptio personarum nõ attẽditur secũdum illud quod est persona vel intrinsecum personæ,sed secundum ea q̃ extrinsecè adiacent personę,vt sunt diuitiæ,amici,potentia,nobilitas generis,consanguinitas,seruitus,& huiusmodi.Vnde B. Greg.25.moral.Plerumque hominem non ex eo quòd ipse est, sed ex his quę circa ipsum sunt veneramur. Cumq̃ non intuemur quod ipse sit, sed qđ possit in acceptione personarum nõ ex persona, sed ex rebus adiacentibus ducimur. Et ratio, quia ex adiacẽtibus deuerire cõsueuimus in cognitionem personæ, vt & latiùs ibi scribit Gab.Et per hoc, qui interiora attẽdit scientiam & virtutes, quæ frequenter ad rem faciunt,non dicitur accipere personas sed q̃ adiacentia,q̃ causæ sunt impetinentia considerata, personam accipiũt. Et acceptio personarum in dignitatibus,iudiciis,in exhibitione honoris,ac in cęteris,peccatũ est & culpabile,quia acceptio personarum prohibetur,Vnde Deut.1.dicitur.Qđ iustũ est iudicate, siue ciuis sit ille siue peregrinus, nulla erit distantia personarum,ita paruum iudicetis vt magnu, nec accipietis cuiusquam psonam.Et Eccle.42.Ne accipias personã vt delinquas. Quicquid prætereà opponitur virtuti,vitium est· acceptio psonarum opponitur virtuti,scilicet iustitiæ distributiuæ, iustitia autem distributiua causam attẽdit nõ personam,imitans diuinam iustitiam.De qua Gloss.ad Eph.6. super illud.Nõ est p so. ac.apud Deũ. Deus iudex iustus causas discernit, non personas. Econuerso p sonarum acceptor personas discernit, nõ causas. Item damnificans per acceptionẽ personarum præferendo inidoneos tenetur releuare a iactura dãnificatos,Probatur per dictũ Car.in clemen.2.de ætate & qualit. dicentis,quod vltra peccatum mortale quod commisit conferens beneficiũ indignè, tenetur ad restitutionẽ totius interesse Ecclesię quam lęsit ad instar magistratus,qui minus idoneã tutelam pupilli commisit. ff.de Magist conue.per totum. Probat & alio modo Gab. vbi sup.

Acceptare est gratum & acceptũ habere. Aliquid autem acceptari a Deo cõtingit dupliciter,vt scribit Bona.q.1.dis.29.lib.2. Sentẽt. Vno modo acceptatione generali quoniam idẽ est acceptare & bonum ęstimare & i bono cõseruare,& hac acceptione Deus acceptat omne opus bonũ. Alia est acceptatio specialis, qua acceptat aliquid tanq̃ dignũ vita ęterna, quo modo acceptat solam rationalem creaturã, illa enim tãtũ capax est beatitudinis.De hoc latiùs Occam in primo dist. 17.q.1.Acceptat autem rationalem creaturã tunc(vt scribit Gab.di.29.q.unic.ar.3.dub.1.li.2.) cum consecrat eam in templum, adoptat in filium,& assumit in cõiugium. Animę quippe sancte quæ Deo placent,dicuntur templũ Dei,filiæ & sponsę,vt patet ex scripturis vtriusq; testamenti. Et cum Deus immensus habitare velit in anima vt in tẽplo, seruum reputare pro filio,ancillã assumere pro coniugio, dubitare nemo potest illud esse meræ gratię & condescẽsionis liberalissimæ. Hæc omnia facit gratia gratum faciens,quę quia est summum donum Dei creatum, animam cui infundit sanctificat,Deo assimilat,ipsũq; venustat. Vide latiùs ibi Gabrielem. Et primum genus acceptionis nõ requirit super additũ donũ gratiæ, vltra ea quę sunt de conditione naturę.Secundum verò genus non potest non esse gratuitum,&c.

Acephalvm, idest sine capite.Vndẽ vt scribit Stephanus Brulif.distinctio. nona, quęstio quinta, libro tertio Sentent. Ecclesia veteris testamenti nũquam fuit acephala.

Digitized by Google

phala. Et dicitur ab a quod est sine, & cephalum quod est caput, quia semper habuit Christum p capite, cum essent eius membra. Ad hoc enim quod Christus dicatur caput Ecclesiæ mysticum vete. test. non requiritur quod habeat actualiter naturam humanam sibi vnitam, nec oportebat quod esset secundum naturam humanam, sed sufficit quod esset præuisus secũdum illam, & quod merito passionis eius præuisæ infunderet Deus hominibus fidem & gratiam, & hoc sic fuit in Christo. Vide & de hoc infra in dictione *Caput*, &c.

ACCEDIA per e scribi deberet in medio, & p simplex c. Ita enim scribitur in Gæco ἀκηδία vsus tamen aliter habet, plerũq; enim accidia scribitur. Et acedia dicimus (vt scribit Gers. part. 2. in reg. moral.) esse tædium interni boni, quę ex genere suo venialis est, quia contrariatur nõ charitati, sed eiusdem feruori. Fit autem mortalis dum per eam aut ex ea mortale crimem incurritur, vt omissio eorum quę sunt de necessitate salutis, aut desperatio de diuino auxilio, aut suiipsius iterfectio. Sola negligẽtia mortalis per quã id quod sub præcepto cadit, omittitur, quãuis cuipabilior in exercitiis spiritualibus & hierarchicis, vt in missa, quam prophanis. Et secundum aliquos sic describitur. Acedia est de virtutũ laudabili exercitio vtriusq; hominis languida deiectio, vt inquit Greg. in hom. Aliter sic describitur. Acedia est diffidentia de propriis viribus, & Dei auxilio, quo ad ardua bona implenda: secundum alios sic. Acedia est torpomentis bona inchoare, aut perficere negligentus, secundum Rich. Ilid. acediam à tristitia distinguit, dicẽs, tristitiam esse inquantum homo recedit à bono ad quod tenetur tãquam à graui & laborioso. Acediam verò dicit esse inquantum homo ab illo diuino bono seu spirituali se conuertit ad quietem indebitam. Et inquantum (vt ait Gers. in compendio Theologię de septem vitiis capitalibus) est vel dicit tristitia, opponit lętitię spirituali, sed prout est & vocatur acedia, opponitur virtuti fortitudinis, quæ consistit in arduis aggrediendis, & in sustinendis aduersis. Et denominatur. Acedia ab acedine, quia p cã anima habet quandam acedinem, quandamque gustus spiritualis indispositionẽ de bono diuino seu spũali difficili. Tho. 2. 2. quæst. 35. dicit acediam esse tædium bene operandi & tristitiam de re spirituali, vel recessus mentis a bono spirituali diuino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate. Hugo dicit, Acedia est ex confusione mentis nata tristitia siue odium, & amaritudo animi immoderata. Ioannes Damascen. lib. 2. ait Acedia est tristitia aggrauans mentem vt nihil boni ei agere libeat. Et secundum Greg. 31. moral. ex assignantur acediæ filię, scilicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, euagatio mẽtis circa illicita. De his latiùs Gerson vbi supra.

ACCIDENS quod Paulus Cortesius vocat aduenticium, capiť dupliciter (vt scribit Dominus Cardi. Cameracen. q. 6. ar. 3. li. 4.) Vno modo strictè, & sic supponit proaliqua re siue entitate quæ non est substãtia connotandi quod talis alicui alteri entitati accidat. Vel vt ait Gabr. capitur pro forma reali alicui subiecto inhærente, vt albedo, caliditas, & sic albedo panis & quolibet eius accidens licèt possit separari à subiecto, tamen quando est separatũ non est accidens, quia non accidit subiecto siue nõ inest. Isto modo accepit Arist. qui credebat quod tale accidẽs non haberet esse niśi per inesse, & sic quod non posset esse nisi inesset, sed hoc non est verum secundum fidem. Hoc modo accidens inhærere subiecto (vt scribit Gabr. dist. 1. q. 1. lib. 3.) nihil est aliud quam accidens esse in subiecto per intimam præsentiam. Alio modo capi potest largè prout supponit pro tale entitate, cõnotando nõ quod de facto insit vel accidat alicui, sed tantũ connotando aptitudinem, scilicet quod sit aptum natum alteri accidere. Et sic albedo panis etiamsi sit separata à subiecto, est accidens, vt dicit Aliacen. vbi supra. Hoc modo secũdum communiorem opinionẽ & cui magis fauet doctrina Ecclesiæ, accidentia in sacramento quæ fuerũt panis remanẽt sine subiecto, & in illis fit fractio. Et hãc opinionem tenet ipse Do. Card. vt ibidem ostendit. Accipitur quandoque vt scribit Gab. pro termino accidẽtaliter connotatiuo, prædicabili de alio contingẽter: sic creare hoc modo dicitur

accidere Deo, qa aliquãdo est vera, Deus creat, aliquãdo nõ, & ita cõtingenter creare de Deo prædicatur, nec idẽ est secundũ eundem prędicari accidẽtaliter, & prędicari contingẽter. De qua acceptione vide in logica.

ACVTVS a, um, quod acumen habet, transfertur ad incorporea, vt acutũ ingeniũ, acutus visus. Interdum ponitur pro aspero. Et acutam vocem tenuem & altam vocamus, a quo venit acutissimus. Et iste superlatiuus sicut & omnis dupliciter põt exponi, vt scribit Bruliter di. 26. qu 2. lib. 3. Vno modo negatiuè, vt dolor Christi fuit acutus, & nullus eo acutior. Alio modo affirmatiuè, vt dolor Christi fuit acutus, & omni alio acutior.

ADAM secundum Guil. Scoti imitatorem, & Pelbart. libr. 2. Rosa. Theol. Adam inquam vocabulum vt scribũt accipitur tripliciter in Biblia. Vno modo dicitur idẽ qđ homo, sicut est illud Gen. 5. Vocauit nomẽ eorũ Adã in die qua creati sũt. Vbi dicit Ly. quod hoc nomẽ Adam, est cõmune seu appellatiuũ in Hebręo, sicut hoc nomẽ homo in Latino. Et Hier. sup Mat. dicit quod vbicunque in ve. test. apud nos scriptum est filii hominũ, in Hebręo habetur filii Adam, vt in Psalm. 4. Filii hominum vsquequo graui corde, &c. Secundo accipitur pro proprio homine. Tertiò p Christo Dño, iuxta illud Apostoli. Sicut primus Adam de terra terrenus, sic secũdus Adã de cœlo cęlestis. Et capiẽdo Adã pro homine vt & habet Apost. 1. Cor. 15. (nã quẽ nos hoiem vocamus, Hebręi appellant Adã) Et sic reperit duplex Adã, vt scribit Iacob. de Valẽ. in Psal. 37. Vnus dicitur primus Adam, qui est principiũ carnis & hominis peccati, in quo omnes peccauimus, qa trãstulit peccatũ suũ & pœs pœnalitates per generationẽ libidinosam in omnes posteros, & iste fuit forma futuri & secundi Adã, scilicet Christi. Secũdus Adã fuit Christus, qui fuit figuratus per oppositũ in illo primo. Nam sicut primus fuit principium omnis peccati & miserię, sic secũdus principium fuit omnis gratiæ & fœlicitatis, quare & primus dicitur homo vetus, quia omnes in peccato inueterauit. Secundus verò dicitur Adam nouus, qa omnes nos renouauit. De hoc latiùs Christopolitanus Episcopus vbi supra.

ADORARE secundum Rabanum est eum q adorandus est tota mẽtis intentione quærere. Vnde ista differunt Orare, adorare, & colere. Orare siue oratio est quędã elenatio mentis in Deum per cognitionem & amorem. Adorare autem vltra hoc addit quod quæramus Deum tota intentione, quærere credendo, & firmissimè sentiẽdo ipsum habere summam bonitatem & ab ipso omne bonum emanare, & sine ipso nihil boni posse haberi. Colere dicit omnia prędicta, addendo cerimonias exteriores, vt sunt genuflexiones, sacrificia, &c. Sed capiẽdo largè cultus, honor, reuerentia sunt idem, quamuis differunt aliquo modo. Vnde Iacob. de Valent. super Psal. 104. hęc habent se per ordinem, scilicet, reuereri honorare, laudare, glorificare, confiteri, adorare. Nã reuereri est aliquod maius bonum in alio quàm in se existimare. Honorare autem est reuerentiam exhibere propter illud bonum. Laudare est honoratum cõmẽdare. Glorificare est laudes ipsius honorati largè lautèq; prędicare. Confiteri est Deum & Dñm vniuersalẽ affirmare coram hominibus. Adorare est reuerendum, honorãdum & glorificandũ propter eminentiã omnipotẽtiæ & sanctitatis colere, & omni alia spe postposita, se totũ illi subiicere, & hoc soli Deo pertinet & conuenit. Ex quo patet secundum eundem, quod adoratio continet in se omnia alia, scilicet reuerentiam, honorem, & laudem & gloriam, siue glorificationem, & confessionem.

ADORATIO quandoque accipitur large pro qualibet veneratione qua aliquid venerantur. Si tres ponuntur species adorationis, quæ Græcè theosebia seu latria, dulia & hyperdulia nominantur. De quibus Gab. dist. 9. quæst. vnica libr. 3. Sent. Et valde multa de his lec. 49. cano. & parumper lect. 18. Latria siue theosebia, est cultus soli Deo debitus, quæ & adoratio strictè sumpto vocabulo dici potest. Vel latria est reuerentia exhibita alteri, vt summo & vniuersali omnium principi. Et quia Deus colitur actu interiori & exteriori, duplex est latria, interior & exterior. Item vtraque est duplex, habitualis & actualis.

Actus

Actus latriæ interioris est actus fidei, spei, & charitatis, secundum d. Aug. in Enchi. ideſt actus intellectus vel affectus, quo feruor in Deum vt in ſummum bonum omnium rerum principium atque finem. Et omnis talis actus aut eſt actus fidei, extendendo nomen fidei ad omnem aſſenſum intellectus veri, ſiue ſit euidens, ſiue non, vel eſt actus voluntatis quo diligo Deum vt ſummum bonum in ſe, ſiue vt ſummũ bonum mihi. De quo vide copioſius Gab. in canone vbi ſupra lect. 49.

Latria exterior ſignum eſt aliquod ſenſibile, in proteſtatione latriæ interioris exhibitum, vt ſunt oblatio, ſacrificium laudum, & canticorum voces, capitis inclinatio, pectoris tunſio, manuum complicatio vel extenſio, genuflexio, in terram proſtratio, luminarium accenſio, thuris accenſio, aliarumque rerum oblatio, quibus foris proteſtamur nos in Deũ credere, ſperare, vel eum vt ſummum bonum amare: Verùm quod ſigna illa exteriora ꝙ quinoca ſunt, quia & Deo exhibentur & creaturæ, non tamen ſimili, ſed diuerſa intentione. Et ſecundum hoc quinq; ſunt ſigna actus adorationis latriæ, quandoq; duliæ. Et quia vt dicit Biel. Spirenſis lect. 49. ex. actibus frequenter elicitis generatur habitus. Latria nõ ſolum accipitur ꝑ actu ſummę adorationis, ſed etiam pro ipſo habitu, ſecundum quam acceptionem dicitur virtus ad religionem pertinens. Et vt Rich. ſcribit diſt. 15. ar. 5. quæſtione. 2. libr. 4. Ad virtutem latriæ pertinet Deo exhibere honorem teſtificantem in ipſo ſummum dominium, inquantum ipſe ſolus eſt creationis & conſeruationis mũdi principium. Tres autem perſonæ diuinæ (vt ſcribunt doctor. Bonaueñ. diſt. 9. lib. 3. & Thom. & cęteri) vnica & ſimplici adoratione ſunt adorandæ. Vnde canitur. Qui cum patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur, quia vnus Deus, vna maieſtas, &c. Nec maior debet veneratio vni perſonæ quam alteri, &c. De latria paulò plura videbimus de litera L.

Dvlia dicitur à dules, ideſt ſeruus Latinè, inde dulia ideſt ſeruitus. Sumit autem Gabriel. lect. 49. can. duliam tripliciter, propriè, communiter, & communiſſimè, propriè pro ſeruitute ſiue reuerentia quam ſerui & ſubiecti impendere debent Dominis ſuis & ſuperioribus. Dulia communiter ſumpta dicitur ſeruitus quædam reuerentialis, qua ſe mutuò homines præueniũt & venerantur, propter aliquod egregium in ipſis repertum. Dulia communiſſimè ſumpta, extendit ſe & ad latriam, prout dicit reuerentiã & honorẽ exhibitos, & minoribus & paribus, & ſuperioribus, nedum participatum dominium habentibus, puta creaturis, ſed etiam vniuerſaliſſimo creatori habenti illimitatam & vniuerſalem præſidentiam. Vnde B. Aug. ſuper illud Math. 4. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies: dicit, Seruitus duobus modis ac diuerſa ſignificatione ſolet appellari, dicitur enim latria, dicitur & dulia. Sed dulia intelligitur ſeruitus communis, hoc eſt, ſeu Deo, ſeu homini, ſeu cuilibet rerũ naturę exhibita. Aqua etiam ſeruitus, ideſt dules Græcè nomen accipit. Latria autem appellatur ſeruitus illa, quæ ſola diuinitatis cultui debita, nec vlli eſt participanda creaturæ, vnde idolatræ nuncupantur. Hæc Aug. qui duliam in hac auctoritate accipit, tertio modo ſiue largiſſimè. Diuiditur autem communiter dulia primo modo, vel ſecundo modo accepta vt tantum creaturę debetur, in duliam maiorem & duliam minorẽ. Vnde actus dulię (vt inquit Dñs Præpoſ. in Schonbach. Gabr. diſt. 9. quæſt. vnic. libr. 3.) eſt actus venerationis creaturis exhibitus ꝑ prter eius excellentiam vel perfectionem ſiue interior ſiue exterior, & illo modo eſt genus ad hyperduliam, quæ eſt dulia maior & ad duliam minorem. Vnde hyperdulia eſt ſeruitus quædam reuerentialis exhibita creaturę ratione excellentiæ eminentis & ſingularisſimæ. Et dicitur ab hyper quod eſt ſuper, quaſi excellens dulia, qualis eſt reuerentia exhibita Virgini glorioſæ, vt eſt mater Dei, quo excellit Cherubin & Seraphin & omnes angelicos ſpiritus. De quo latiùs vide S. Bonauen. diſt. 9. quęſt. 3. lib. 3. Dulia minor ſiue ſimpliciter dicta eſt, reuerentia communis alicui exhibita creaturæ ratione excellentiæ communis multis aliis, ſicut prælatis inferioribus vel in ſacris ordinibus conſtitutis, aut in dignitatibus, &

hominib us ſapiẽtia prædiris. Item & beatis angelis, & animabus ſãctis. Et habitus ex actibus cuiuſlibet harum ſpecierũ acquiſitus dicitur latria vel dulia habitualis. Et de ſingulis his breuiter hic dictis abundẽ & copioſius vide Gabr. lect. 19. canno. Et vt idem dicit diſtin. 9. quæſt. vnica, lib. 3. Adoratio ſecundum quamlibet ſpeciem ſupra dictam, aliquando exibetur naturæ intellectuali ſiue rationali, ratione cuiuſdam excellentiæ, vel ſuperioritatis tanquam obiecto per ſe venerando, ẽt ſi ad aliud non referatur, licẽt non tanquam fini vltimo. Aliquando etiam reuerentia exibetur creaturæ, non per ſe nec propter ſe, ſed per accidens propter aliud, nec principaliter ad ea terminatẽ veneratio, ſed ad aliud per ea quæ habẽt aliquẽ ordinem continentiæ, repræſentationis, coniunctionis, vel alterius huiuſmodi habitudinis, & horũ adoratio ſeu veneratio eiſdẽ nominibus veneratur, quibus veneratio naturarũ intellectualiũ, & ad eaſdẽ ſpecies reducitur. Et talis adoratio eſt veneratio alicuius non propter ſe, ſed ꝓpter aliquam habitudinem ſpecialem q̃ habet ad aliquod principaliter adorandũ. Et ſecundum hoc, quod adoratio ſic accepta poteſt ſimiliter diſtingui in latriã, duliam maiorem ſiue hyperduliam, & duliã minorem quæ ſimpliciter dulia dicitur. Vt latria dicitur reuerentia alicui exhibita, non tanquam ſumma, ſed tãquam habenti ſingularẽ habitudinem ad ſummũ; latria propriè dicta adorãdum. Et ſic ſuo modo de aliis ſpeciebus. Eſt autem hęc habitudo. relinanimate aut inſenſibilis ad naturam intellectualem vel rationalem adorabilem duplex in genere, ſcilicet habitudo repræſentationis, vel ſpecialis coniunctionis ſeu vnionis. Repręſentationis ſicut imaginis ad prototypum. Coniunctionis ſpecialis, vt quia fuerunt partes earum ſicut reliquiæ ſanctorũ vel pulueres in quos reſoluta ſũt corpora, vel quia fuerũt arma triumphi, vt crux Chriſti, flagella, claui, &c. Vel quia fuerunt veſtes aut aliæ res in ſanctorum vſum per corporũ aut membrorum contactum venientes. Adoratio ergo horũ quo ad interiorem actum nihil aliud eſt quam recognitio interior, quo huiuſmodi creduntur habere vel habuiſſe habitudinẽ repręſentationis vel coniunctionis ad ſanctos, aut complacentia voluntatis conſequens talem actũ intellectus. Gabr. vbi ſupra.

D E ADORATIONE ET VENERATIONE QVORVMDAM, & primò ꝺ Chriſto. Homo Chriſtus (vt ſcribit Gab. d. 9. li. 3. ſen. & le. l. cano.) vna adoratione quę eſt latria propriè dicta, eſt adorãdus, quia homo Chriſtus eſt perſona verbi, & ita Deus, & ꝓ cõ ſequens ea adoratione quę ſolius Dei eſt, adorandus eſt, hæc autem eſt latria ꝓpriè dicta. Item credendum eſt & profitendũ hominẽ Chriſtũ eſſe ſummũ & vniuerſale omniũ principiũ, quia Deũ, ſecundũ illud ſymboli Dñs noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & hõ eſt, & vt tale eſt diligẽdus vt ſummum bonum in ſe & etiam ſummum bonũ, nobis, ergo latria homo Chriſtus eſt adorãdus. Ab hoc non diſcrepat Iacob. de Valent. ſuper illud Pſal. 71. Adorabũt eũ omnes reges, cũ ita ſcribit. Latria verè cõpetit Chriſto quia creator, & vniuerſalis Dominus, & iudex & redẽptor, & verus Deus. Idem ſuper illud pſ. 94. Venite exultemus, &c. ait: Quia Chriſtus venit in mũdũ verus Deus & homo, ideo debetur ibi latria, &c. Ab hac adoratione natura humana non eſt ſecludẽda, vt ait Gabr. vbi ſupra, & in ſen. & can. non quod natura humana ſit terminus, ideſt obiectum huius adorationis, ſed quia tota perſona verbi in humana natura ac diuina ſubſiſtens adoratur tanquam terminus, ideſt obiectũ adorationis, hęc enim perſona quæ eſt verè homo, eſt vniuerſale omnium principiũ. Dama. Adoro ſimul vtranq; naturã, ideſt adora Chriſti perſonã in vtraq; natura ſubſiſtentẽ. Sed humana natura per ſe conſiderata, adorãda eſt dulia maiore ſiue ſumma quæ dicitur hyperdulia, quia humana natura eſt creatura, ſed ſecũdũ gratiam & gloriam omniũ creaturarum perfectiſſima qua redempti ſumus ac patri recõciliati, ergo. fuſius ſcribit Gab. Sed qua ſpecie adorationis humanitas Chriſti ſit adoranda variæ ſunt opiniones ex diuerſis ſanctorum auctoritatibus ortum trahẽtes. Vnde in hoc omnes videntur concordare, quod humanitati Chriſti in ſe conſideratę, non vt vnitæ, debetur dulia maior vel minor ſecũdum diuerſas

Digitized by Google

uersas eius considerationes. Considerata autem vt à verbo assumpta, & naturę diuinæ in verbo hypostaticè vnita, sic de eius adoratione innuuntur tres opiniones.

Vna tenet, quod vt sic adoranda est dulia maiore, quę hyperdulia vocatur, quia solus Deus est adorandus latria, sed natura humana non est Deus, ergo, &c. Secunda opinio tenet quod humanitas Christi cõsiderata vt vnita verbo, latria est adorãda. Allegãt illud Ioã. Damas. & habet Magist. sen. di. 9. li. 3. non inadorabilẽ carnẽ dicentes, adoratur enim in vna verbi hypostasi & sequitur. Nõ vt nudam carnem adoramus, sed vt vnitam diuinitati in vnam hypostasim Dei verbi duabus reductis naturam. Plura videto apud Gabr. lect. l. cano. Et hãc approbat S. Bona. in 3. dist. 9. Vnde dicit. Concedẽdum est quod Christus homo non solus adorãdus est latria, sed etiã eius humanitas inquantum verbo est vnita, quamuis prout in se consideratur non debetur ei nisi dulia. Quoniam autẽ Christi humanitas nunquam est à verbo separata, ideo semper cõsideranda est vt cõiuncta, & semp adorãda est latria. Hæc Bona.

Tertia opinio tenet q̃ humanitas Christi vt verbo vnita adoratur latria, sed nõ propriissimè, sed largè sumpta. Hęc videt esse Rabari dicẽtis. Caro Christi latria adoranda est, sicut verbum, sed non omni specie latriæ, quoniam adoramus eum omni no prostrati, i terram, sic quod credamus quod nos creauit de nihilo, nec sacrificamus ei sicut Deo, sed adoramus eã, quia per ipsam redempti sumus. Sic ergo dicitur latria extenso nomine siue largè, vel analogicè, primę duæ opiniones accipiũt latriam propriè, tertia verò largè. Multũ autem refert loqui vt post Alexã. de Ales scribit Gabr. lect. l. canonis de humana natura in Christo, & de homine Christo.

Nam homo nomen est suppositi siue personæ, non sic humana natura. Vnde homo Christus est suppositum verbi subsistentis in natura humana, persona enim verbi, quia subsistit in duabus naturis, scilicet humana & diuina, eadem vna & indistincta est Deus æternus propter diuinã naturam, & homo verus propter naturã humanam. Humana autẽ natura in Christo est compositũ ex carne & anima, qđ manens creatura assumpta est à persona verbi, sicut idẽ homo est credens in Deũ & diligens Deum, credens per actum fidei, diligens per actum charitatis, nec tamen actus fidei est actus charitatis, nec ẽt actus fidei est homo credens, sed aliquid in nomine distinctũ ab homine. Ita duo sunt realiter & essentialiter distincta natura, & humana, & diuina, hęc temporalis, ista æterna, hęc creatura, ista creatrix essẽtia. Vna autem est persona & penitus indistincta verbi seu filii Dei, q̃ subsistit ęternaliter in natura diuina, & extempore assumpsit humanam, & p hoc eadem & indistincta est Deus & homo, Deus ab æterno, homo ex tempore. Refert igitur loqui de adoratione humanitatis Christi & de adoratione hominis Christi, licèt nonnũ quam sancti vno vtantur pro alio, prout est frequens id Apud Aug. Verbum susce pit hominem, accipitur p̃ natura humana, quia verbum non suscepit personam, sed naturam. Humana itaque natura in se considerata, adorãda est dulia maiore seu summa, quæ hyperdulia dicitur, sed vt est diuinæ in Christo hypostaticè vnita, non est adoranda latria propriè dicta, quia latria solus Deus adoratur, humana autem natura vnita deitati i Christo nõ ẽ Deus. Accipiẽdo verò latriam communiter, humana natura in Christo adoranda est latria, quia hæc adoratio nihil aliud est quã recognitio eius, vt summè & singulariter vnitę Deo. Hic autem actus intellectus & voluntatis est actus latriæ largè acceptæ. Ex hoc habetur quomodo adorãda sit humanitas Christi. Et qđ dictum est de humanitate, pariformiter intelligendum est de partibus eius, scilicet corpore & anima attribuẽdo cuilibet quod suum est. Vide latiùs Gabr. lect. l. cano. Alex. qui sub epilogo dicta resumens dicit. Respiciendo p̃ sonam vna est adoratio, scilicet naturę & personę, respiciendo diuersitatem naturarum, differens est adoratio. Diuina enim natura semp adoratur latria humana cõsiderata in se, semper maiore dulia, quia sanctus sanctorum. Cõsiderata verò vt diuinitati vnita, adoranda est latria, extenso nomine latriæ. Hęc ille. Per hoc possunt concordari opiniones, & sic secundum alias & aliam considerationẽ sic vel sic

mutatur

mutatur actus adorationis, sed non obiectum adorationis.

De imaginibus & veneratione earum.

Imaginum introductio, non fuit absq; rationabili causa. Propter triplicem enim causam introductę fuerūt: videlicet, propter simpliciū ruditatem, propter affectuū tarditatē, propter memoriæ labilitatē Id quidem pulchrè declarat S.Bon. di. 9. q. 2. lib. 3. Sed præcipua ratio cur humana religio admittit sacras, venerandasq; sanctorū imagines est, vt scribit Gabriel lect. 19. cano. vt scilicet simplicioribus esse memoriale perpetuum, & deuotionem sapiētiū excitarent. Propter quod nemo credat sanctorum imagines (sicut quidam hæretici senserunt) esse contemnendas (vt scribit Gerson parte 3. tractatu pro deuotis simplicibus: qualiter in exercitiis se cautè habere debeant (sed sunt potius reuerenter tractādę, & ea intētione qua Ecclesia Dei eas instituit, dignè honorandę. Et sic discamus ab his visibilibus mētē transire ad inuisibilia, corporalibus ad spiritualia: ille namq; est finis imaginum. Vnde Paulus Cortesius lib. 3. senten. distinct. 3. ait. Nos simulacrorum cultum iuductum esse volumus, tum ad incolumitatis nostrę memoriam excitandam, tum ad hebetiorum hominum ingenia admonenda, quandoquidem vehementius in mentes hominū influat aspectus quā auditio. Idq; genus cultus a Christo inductū putatur, quem Abagaro Regi effigiem suam in linteo pictam non ignobilis auctor Eusebius misisse scribit. Quod quidem genus cultus postea est Senatusconsulto cōfirmatum, promulgatumque, vt diuorum imagines pingerentur in delubris. Ex quo facilè intelligi, potest, diuorum esse simulacra colenda. Quod si hę imagines colendæ dicuntur, nemini dubium esse potest quin Christi crux augustius, sanctiusque coli debeat. Nimius autem vsus imaginum reprobatur. Ait enim Apostolus: Scimus enim quia idolum nihil est in mundo, & nullus Deus nisi vnus. Possent namque simplices & infirmi per nimium & indiscretum vsum facile, ad idolatriam trahi, credendo in eis aliquid numinis inesse. Videatur ad hoc Magister in Rational. diuin. libr. 1. Imagines autem rerum adorandarum (vt scribit Gabriel distinct. 9. quæstio. vnica, libr. 3.) eadem specie adorationis adorandæ sunt, qua res repræsentatæ, tam capiendo species illas propriè quàm communiter siue analogicè, vt imago Christi, vel beatæ Virginis, vt representat mihi Christum crucifixum, adoranda est latria largè accepta: sed cùm formo actum quo credo Christū Deum & hominem per talem imaginem repręsentatum esse crucifixum, & diligo eum talem, illi actus sunt latria propriè dicta. Suo modo dicendum est de imagine Virginis gloriosæ, quę hyperdulia adoratur, & cęterorum sanctorum, qui dulia venerantur Latius Gabriel. vbi supra. Et vt scribit Brulif. distinct. 9. quæst. 1. libr. 3. imagines factæ, ad repręsentandum patrem in diuinis vel spiritum sanctum quo ad deitatem nullo honore sunt venerādę, nec adorandę adoratione latriæ, sed potius sunt destruēdæ. Rationem ibidem assignat.

DE CRVCIS CHRISTI ADORATIONE. De cruce Christi dupliciter loq possumus secundum S.Tho. in 3. scripto distinct. 9. qu. 2. Aut de cruce quæ est imago crucifixi, siue picta siue sculpta, siue de quacūq; materia fabricata, etiam si fuerit de ligno Dominico. Et sic dicendum est sicut de aliis imaginibus Christi quod adoranda est latria, sicut prototypus ad sensum prius dictum. Vnde Gers. tract. 8. super. Cantico Marię ait: Sciunt hæc fideles, sciunt & philosophi omnes, nihil habet lignum crucis diuinitatis, etiam in qua pependit Dominus, sed in cruce tāquam in ligno surgit fides nostra ad Dominum nostrum Iesū Christum Deum verū, q salutem nostrā operatus est in ea. Sic de imaginum veneratione vetus habet doctorū determinatio. Sic per figuram signum accipitur pro signato, vt nomen pro nominato, imago pro imaginato. Hæc Gerson. Aliter vero dicendū est de beata Virgine quàm de cruce, vt scribit frater Pelbart. lib. 3. Rosarii Theol. quia Matri Christi debetur adoratio propria, cùm ipsa sit rationis capax. Vnde cùm Virginem adoramus, eius beneuolentiam captamus & desideramus. Cum Verò crucem adoramus, non intēdimus placere cruci, sed crucifixo, ergo crux sm eum adoranda est latria. Secundo

do modo loqui possumus de ipso crucis ligno in quo salus nostra Christus pependit, non vt imago, sed vt tale lignũ membris Christi in eo suspensis cosecratum. Et sic dicit Tho. non est adorandũ latria, sed hyperdulia, quia non pertinet ad personã verbi, sicut pars eius: sed est res quædam eius in qua salutem operatus est in medio terrę. Sanctus Bona. dicit, quod vtroque modo considerata, debetur sibi duplex seruitus, adorationis, & veneratio nis. Adorationis latriæ, & venerationis specialis, quæ nec est latria nec dulia. Nã secundum eum honor exhibitus in famulatum complacentiæ, est honor adoratio nis latriæ. Ille verò qui exhibetur in obsequium reuerentiæ, est honor veneratio nis. Bulifer dist. 9. libr. 3. scribit, quod crux Christi in qua passus est Christus, nõ est veneranda adoratione latria, quia nec inquantum est res in se, nec inquantum repræsentat Christum, nec inquantum tetigit sacratissima Christi mẽbra, nec quantum in ea Christus execuit mysteriũ nostræ redemptionis, quia pura creatura & lignum. Nam si crux esset adorãda latria, sequeretur quod beata Virgo magis esset adoranda, quæ maiorem habet habitudinem ad filium suũ, qui est Christus, Deus & homo, quam habeat crux. Item si talis habitudo esset ratio adorandi crucem, scilicet signi ad signatum, sequitur quod accidentia in sacramento altaris essent adoranda tali adoratione: quia illa accidentia sunt verè sacramentum & signum corporis Christi Deitate vniti, & sub illis est in præsentia propria sicut est in cœlo, qua non est in imagine crucis. Et clarum est, quod nullo modo debent adorari cum sint puræ, creaturæ, sed ipse Deus sub speciebus ipsis cõtentus adoratur: ergo crux inquantum repræsentat Christum nõ est adoranda adoratione latriæ. Hæc Bruliser. Et vt idẽ dicit, cùm crucẽ adoramus, ipsum Christum adoramus, ita quod loco crucis intelligitur esse Christus, quasi concretum loco abstracti, vt ibi: O crux, aue spes vnica, &c. sensus est, O Christe crucifixe. Huic aßipulari videtur Holkot libro sapientiæ, qui dicit quod latria est honor Deo soli debitus: ergo talis honor non debet exhiberi cruci vel imagini: qa qui honorat aliquid honore latriæ, confitetur illum esse Deum, & aliud a Deo esset Deus. Ideo inquit Ioan. Holkot li. sapien. mihi dicendum quod nec adoro crucem, nec imaginem, quia est imago vel crux Christi, sed adoro Christum coram imagine vel cruce, quia excitat me ad orãdum Christum. Hinc Iacobus de Valẽtia tractatu 3. regula 6. prologi super Psalm. dicit: Ista propositio, Crux adoratur, non est intelligenda ad sensum quem facit: quia nulla creatura per se adoratur, sed est intelligenda ad sensum in quo fit, scilicet Christus crucifixus adoratur. Gabr. tamen inquit lec. can. Dici potest, quod crux Christi, & cętera salutis nostrę arma, quia res quædam sunt ad Christum pertinentis. Ipsa enim, vt Ansel. loquitur, sunt instrumenta fortissima, quibus omnipotens virtus & inuestigabilis sapientia Dei restaurationem mundi potenter ac mirificè operata est, ipsaq; attractu membrorum Christi dedicata, & tanq̃ preciosissimis margaritis ornata sunt. Et ideo adoratio eorum ad eãdem speciem adoratio nis reducitur, qua adoratur Christus cui speciali quadam habitudine coniunguntur, hoc est adoratione latria nõ propriè dicta, sed analogicè, quę adoratio quantum ad interiorem actum nihil aliud est, nisi actus intellectus, quod talia recognoscuntur tanquam res quædam siue arma speciali quadam habitudine ad Christum pertinentia: vel etiã actus volũtatis sibi in his vt talibus cõplacẽtis. Hæc Gabr. lec. can. Quare aũt asinus cui Christus insedit, nõ adorat sicut crux? Respõdit Gers. tract. 8. super Magnificat. vt vitemus scandalũ vel irrisionẽ infidelium, aut simplicium si coleretur asinus sicut colitur crux. Non enim æquè faciliter honorẽ referrent ad prototypũ, ideſt ad significatũ Christum: nec ad redẽptionis nostræ mysteriũ, quemadmodũ fit de cruce, plixè loquitur Ger. de cruce, quem vide si placet. Et vt dictũ est de cruce, sic de clauis, coronaq; dicendũ est. Itẽ lancea & cæteris Christi sanguine rubricatis. Sed qđ variè sentiat Theolog. professores de adoratione crucis, &c. id fieri arbitror ex vocabuli adoratione diuersitate, quod largè & strictè accipi (vt dictum est) potest.

Da

DE PRAEPVTIO ET SANGVINE CHRISTI. Si præputiũ & sanguis Christi de corpore eius in cruce fluens (vt literis mã dauit Gabr. lec. l. cano.) si adhuc in terris conseruantur, sicut vtrunque in Ecclesia Lateranensi vrbis Romæ contineri dicitur, & in die sancto Paschæ populo adorandum ostenditur. Si, inquam, Dominus resurgens non reassumpsit totum sanguinem fusum, & quicquid fuit de veritate humanę naturę eadem adoratione adoranda sunt qua humanitas Christi non vt coniũcta verbo. Nam prępuium si reseruatur in terris, non est vnitum diuinitati: quia non est actu pars corporis Christi, sed quoddam suppositũ per se, sicut quælibet pars integralis separata à toto est per se suppositum, non autem sunt plura suppositа verbi. Nec hoc est cõtra Dama. di. Quod semel assumpsit, nõ dimisit. Verum enim est quantum ad partes essentiales totales humanitatis Christi: nam totũ corpus nunquam dimisit, nec in sepulchro, nec animam dimisit etiam in inferno. Nam dubium nõ est, quin partes corporis naturalis per actionem caloris naturalis resolutè dimissę sint: similiter & prępuium post circuncisionem vbicunque fuerit ante resurrectionem, non fuit vnitum hypostaticè deitati. De sanguine Christi scribit Brulif. di. ix. libr. 3. di. Sanguis Christi verus & non tantum miraculosus qui remansit super terram post resurrectionem, nõ est adorandus adoratione latriæ. Ille autem dicitur sanguis Christi verus, qui aliquando fuit in corpore Christi, & vnitus deitati. Et quod non sit adorandus, patet: quia nõ est vnitus diuinitati. Sanguis autẽ Christi in altari post consecrationem est adorandus latria, eò q̃ vnitus est diuinitati sicut corpus Christi. Sanguis autem Christi miraculosus, qui, scilicet nunquam fuit vnitus Christo sed de nouo à Deo est creatus, vt Parisiis dicitur esse, qui effusus ab vna hostia gladio per quendam Iudęum vulnerata: talis, inquam, sanguis, non est adorandus nec venerandus tanta veneratione, quanta sanguis qui semel vnitus est Christo. Hæc Brulifer.

DE RELIQVIIS SANCTORVM, vestimentis ac rebus quibus ad Dei honorem vsi sunt, per ea merendo, adorandæ, sunt dulia vel hyperdulia. Quod nihil aliud est, inquit Gab. lib. 3. di. ix. nisi recognitio eorum vt partium, vel coniunctorum sanctis, est dulia vel hyperdulia: similiter & complacentia in eis, vt talibus. Animabus autem sanctorum debetur eadem adoratio quæ sanctis: nam propter animas sanctas totum compositum est sanctũ. Reliquiæ sanctorum (vt literis prodidit idem Gab. lec. l. can.) sunt venerandę tanquam ea quę fuerunt partes corporum sanctorum, saltem secundum materiam earum: partes autem solum adoratione adorandæ sunt cum toto. Cùm ergo sancti dulia adorandi sunt, simili adoratione dulię eorum reliquię sunt adorandę. Simili dixi, sed non eadem adoratione, quia adoratio dulię analogicè attribuitur sanctis & partibus, quę non sunt creaturę rationales, hoc est partibus materialibus ppter animam rationalẽ, cui debetur dulia propriè dicta, siue sit actu pars, siue fuerit pars Cęteris partibus: puta, corpori vel parti eius debetur dulia analogicè, siue sit actu pars sancti, siue aliquãdo fuerit pars eius. Et secundum Hieron. contra Vigilan. reliquię sanctorum sunt venerabiliter honorãdę. Nam per contactum illorum multa Dominus beneficia contulit ad eorum dignitatem declarandam, vt per exempla probat Gab. in can. vbi supr. vide. Suo modo dicendum est de cęteris, vt armis triũphalibus, vestibus, sepulchris, & aliis olim ad vsum sanctorum pertinentibus. Generaliter igitur omnia cõiuncta adorandis, eadem specie adorationis analogicè adoranda sunt, quibus ea ad quę coniuncta fuerunt, adorantur propriè. Si latria, latria: si hyperdulia, hyperdulia: si dulia, dulia, &c. plus Gabriel.

DE ADORATIONE EVCHARISTIAE scribit Scot. dist. 6. q. 3. lib. 4. quod species, hoc est accidentia sacramẽti altaris, quia creatura, non sunt adorandæ. Non enim est adorandum sensibile continens, sed Christus contentus, & ita non panem cõgruit adorari, sed Christum contentum in pane, vt in signo. Simplices autem qui non distinguunt accidẽtia illa à corpore Christi, illi adorãt in fide Ecclesię, & hoc sufficit eis ad salutẽ. Et vt Gab. ait lec. l. cano.

totus

totus Christus in sacramento debet adorari latria proprie dicta actu interiore & exteriore: partes verò & totũ, quia simili adoratione adorãtur ea adoratione qua adoratur humanitas Christi, adoratur ẽt eius anima benedicta, corpus gloriosum, & membra eius. Vide latiùs Gabr.

Hostia aũt siue Eucharistia in altari: debet adorari sub cõditione, si seruata sunt seruanda, hoc est omnia requisita ad consecrationem, & hoc habituali, hoc est tacita vel expressa, vt volunt Alexand. par. 3. quę. 30. memb. 3. ar. 1. §. 3. & post eum B. Thom. & S. Bonau. in 3. dist. 9. & Gerson part. 2. in regulis moral. vbi dicit: In omni adoratione sacramenti altaris subintelligitur conditio ista vel similis, si cõsecratio ritè & debitè secundũ institutionẽ Christi fuerit celebrata, ac peride adorans alienus est ab idolatria, quãuis celebrans & nõ cõsecrans esset in culpa. Nec opus est (ait Gab. vbi supra) vt adorãs hostiã in Missa actualiter seu expresse condi tionem apponat, nec fortè expedit, maximè simplicibus, ne dubitationi circa fidẽ sacramẽti, locum dare assuescant. Sed sufficit quod habeat, conditionem illã habitualiter siue tacitè, ita quod intẽtio sua taliter sit instituta, quod si sciret defectũ circa necessaria ad consecrationem requisita fuisse cõmissum, non adoraret. Vel si conditio prędicta tempore adorationis in cogitatione occurreret, ipsam apponeret. Paulò plura videre potes apud Dominũ prępositum Gab. Theologum eruditissimum, & quia multa alias legũtur de adoratione, pauca ex multis scribere volui.

ADOPTARE est aliquem in filium recipere: & quandoq; ordinare ad vita largè accipiẽdo, vt vult Gabriel dist. 10. q. vnica li. 3. Vnde adoptio est duplex, vt scriptis reliquit Brulifer di. 10. q. 6. lib. 3. quædam est humana, alia diuina. Transfertur aũt nomen adoptio ab humana ad diuina, a Iuristis ad Theologos. Adoptio humana est alicuius personæ extraneæ in filiũ vel nepotem, aut deinceps secundũ gradus consanguinitatis legitima assumptio. Adoptio diuina est alicuius naturę intellectualis extraneę in filium Dei vel filiã, seu in hæreditatẽ ętẽrnã gratuita ipsius Dei assumptio. Et est duplex Dei gratuita assũptio, scilicet per prædestinationem æternam, & charitatem temporalem.

ADOPTIO, vt scribit Richardus dist. 42. art. 2. q. 1. li. 4. est voluntarius motus, quo de non filio fit filius non naturalis: sicut generatio naturalis est naturalis mutatio, qua de nõ filio fi: filius naturalis, & quãuis ista filiatio aliquo modo naturalẽ imitetur, non tamen attingit: quia sicut dicit Philosophus 4. Meteor. Ars debilior est quam natura: nec sequitur, ideſt attingit eam, licèt multum elaboret. Et per filium vel nepotem in diffinitione adoptionis intelligitur filius & filia, nepos & neptis: quia tam masculus quàm fęmina possunt adoptari, non autem quilibet potest adoptare, vt idem vult, sed tantum ille cui à lege permittitur. Vnde mulier adoptare nõ potest nisi in solatium amissorum liberorum, hoc ei à Principe concedatur: nec ẽt filius familias, nec etiam ille qui non potest generare, vt spado vel castratus: nec minor sexaginta annis, nisi ex aliqua necessaria causa: quia ante tempus, id debet vacare generationi naturali si vult habere filium. Oportet etiam quod adoptans plena pubertate præcedat adoptatum, ideſt 18. annis, ita quod posset ipsum naturaliter generasse, & non est idem aliquem in domo nutrire, sicut filii nutriuntur, & aliquem in filium adoptare. Richardus: & per personam extraneam secundum eundem intelligitur omnis qui non est in potestate adoptantis, siue sit de eius cognatione carnali siue nõ. Adoptare secundũ Thomam, est admittere ex gratia ad participandum hęreditatem, in 3. par. q. 23. art. 1. & secundum eum adoptio est extraneę personæ in filium vel nepotem, & deinceps legitima assumptio. Thom. in 4. Sen. di. 42. q. 2. ar. 1.

ADOPTIO DIVINA differt à prædestinatione, vt scribit Gabr. di. 10. q. vnica, art. 3. li. 3. Adoptio dicit personam, quia filiationem, quæ non est nisi persona. Prædestinatio vero conuenit tam naturæ quam personæ. Prædestinatio enim non solum respicit personam, sed omne beatificabile per gratiam: non enim solum Petrus, sed & anima Petri prædestinata est ad gloriam, quæ tamen non est persona. Et vt ibidẽ dicit Christus secundum hominem

præ

prædestinatus est esse filius Dei. Hoc probatur p Apostolũ Rõ. 1. dicentẽ de filio, qui, scilicet filius factus est ei, scilicet patri ex semine Dauid secũdũ carnẽ, qui prædestinatus est filius Dei ī virtute: & ratione, Nã natura humana prędestinata est vnitti Deo, per quã vnionem verbũ factũ est homo, & homo est Deus & filius Dei. Et sic verbũ vel Christus prędestinatus est secundum hominem esse filius Dei. Prædestinatus est ergo Iesus vt q futurus est secundum carnem filius Dauid, esset in virtute filius Dei, in virtute, scilicet deitatis. Vide latiùs Gabr. vbi supra.

ADOPTIO HVMANA differt ab arrogatione (vt scribit Richar. di. 43. li. 4.) in quatuor. Primò, quod arrogatur, qui est sui iuris, adoptatur qui est alieni. Secundò quia arrogatus transit in potestatem arrogantis. Adoptatus nõ trãsit in potestatẽ adoptãtis. Tertiò qa arrogatio non fit nisi auctoritate Principis: adoptio autẽ fit per quẽlibet Magistratũ. Quartò differunt, quia arrogatus habet de necessitate legitimã in bonis arrogatoris: vnde siue eũ emãcipet siue decedat, debet ei relinquere legitimã suam. Adoptatus verò nõ habet legitimã in bonis adoptantis: vnde non tenetur ei aliquid relinquere: si tamen ab intestato moriatur succedit ei adoptatus. Et prędictę duæ species sunt adoptionis generalis. Arrogatio quãdoq; in iure dicitur adoptatio, vt dicit Richar. Vide de hoc S. Bon. di. 42. art. 2. li. 4. Scot. di. 10. li. 3. dicit, quod vocabulum illud filius adoptionis translatum est à Iuristis, qui filium adoptiuũ dicunt illum, qui nõ est naturaliter genitus ab aliquo certo homine: nec ex naturali generatione habet ius succedendi in hęreditate eius, sed ex gratia præordinatur, vt habeat ius succedẽdi. Nam quod illa tria concurrunt ad rationẽ adoptionis, extraneitas ex generatione naturali, & gratia quæ est gratuita volũtas adoptantis, & bonum ad quod prędordinatur ex ista gratia, scilicet hæreditas ad quã habet ius succedendi ex adoptione. Vide latiùs Gabriel eadem dist.

ADVENTVS. Duos aduentus Domini ponit Aug. super 9. Psal. Vnum prętentum, quẽ Iudęi non intellexerunt: alterum futurũ, quẽ vtiq; speramus. Gers. verò par. 2. ser. de verbis Domini: Venite ad me omnes qui labora. &c. ponit quatuor aduentus Domini: & hos notat frater Pelbar. lib. 3. Rosarii Theo. Primus est incarnationis. Ioan. 1. In propria venit. & verbũ caro factum est. Secundò aduenit in mentẽ. Ioã. 14. Si quis diligit me, ad eum veniemus, scilicet tam pater & spiritussanctus quam Dei filius. Tertiò aduenit ad hominis mortem. Mar. 13. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est. Quartò venit ad iudicium finale. Luc. 21. Videbunt filium hominis venientem, &c. Hinc Ecclesia quatuor Dominicis celebrat de Aduentu. & vltima septimana sępius est incõpleta ad significandũ prædictum aduentum quadruplicem. Et quartus aduentus ad iudiciũ erit electis ad vitam, quæ nunquam finem habebit, & reprobis, secundum Bernardum, terribilis quia iustæ damnationis. Electis autẽ æternæ retributionis vel præmiationis. Primus est maximæ humilitatis ex charitate ad homines. Secundus, scilicet in mẽtem in homines est desiderabilis amorositatis. Tertius est ad mortem contra homines, scilicet reprobos amarissimę formidolositatis propter rationem reddendam: sed electis est aduẽtus consolabilis charitatis propter vocationem in cœlum, & traductionem. Et dicitur Deus venire in mundum, nõ sic quod prius ibi non fuit, cùm ipse est vbiq; semper præsens per essentiã & potentiam, ac præsentiam in omnibus, sed per efficientiam nouam apparẽdo nouo modo, secundum quod incipit esse alibi vbi prius latebat, talem effectum nouũ antea nõ faciẽdo. Ita. Christus per carnẽ assumptam dicitur aduenisse: & similiter in mente per gratiam vbi prius sic non erat, ideſt secundũ talem effectum. Sic similiter in aliis: puta, in throno iudicii mortis & finalis.

ADVLTER dicitur alieni thori violator. Vnde adulterium alieni thori violatio. Et dicitur adulterium quasi ad alienum thorũ accessio. Richardus libr. 4. Adulterium (vt scribit sanctus Thomas 2. 2. quæ. 154 artic. 8.) est illicitus concubitus coniugati, vel coniugatæ. Esse adulterum (vt scribit sanctus Bonauenrura distinct. 31. libr. 4. circa textum) contingit duobus modis,

aut

aut ratione actus, aut ratione intentionis vt si ista est adultera (ratione actus) quod ille qui eam cognoscit, est adulter. Si ratione intentionis, tunc h vna persona intendit cognoscere affectu maritali, & alia, cognoscit aliam ratione libidinis, vel in vno vel in vtroque sit intentio: extra generandi prolem, est adulterium, non ratione generis actus, sed ratione intētionis, pro eo quod facit contra bonum prolis, & ita adulterat matrimonio, & non excusatur. Hæc Bonauent.

ADVLTVS, vt narrat Brulifer distin. 1. part. 2. quæst. 3. libr. 4. sent. secundum Iurisconsultos est ille homo qui compleuit 25. annos, quia vsque ibi crescit, & tunc dicitur adultus. Alio modo adultus est viator habens vsum rationis per quē potest discernere inter bonum & malū. Adultus enim cōnotat statum, in quo homo crescit. Dicitur, habens vsum rationis, ad differētiā fatuorum & ratione carentium. Dicitur, per quem, &c. & hoc citiùs in vno quam in alio: vt patet de illo puero, de quo loquitur Gregorius 4. Dialog. Concorditer loquitur Scotus distinct. 17. libr. 4. qui ait Adultus dicitur qui habet vsum rationis, & qui cognoscit peccatū quod commisit, per quem adultum non tantum intelligo inquit, tantę vel tantę ætatis, sed quod habeat ętatem ad cognoscēdum iustum vel iniustum, contra legē Dei: in multis enim ante ætatem consuetam malitia supplet ętatem, & non tantum in malis (vt dicūt communia verba) quia fortè habet citius prudentiam ad malū, vnde dicitur dolica pax, sed eriā in bonis, iuxta illud in legenda S. Agnetis: fides non in annis computatur. Is confiteri tenetur, si peccata habeat mortalia, ad consequendam salutem.

ADVERBIVM est orationis pars, de qua apud Grammaticos videtur. Ista autem aduerbia donec & vsque, tripliciter sumūtur i sacra scriptura, vt notat Iacobus de Valentia super Psalm. 109. Primo modo præcisiuè & determinatiuè. Et sic sumuntur Gene. 44. cùm dicitur: Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est: quasi dicat, quod post aduētū Christi non erit Rex temporalis de tribu Iuda. Item eodem modo dicimus, quod mulier est alligata coniugio donec vir moriatur. Et sanctis Patres fuerunt in limbo donec Christus venit. Et Apostolus ad Galatas 4. Quanto tēpore hæres paruulus, & sub tutoribus, & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre, id est donec emancipetur, & donec sit finitum tēpus, pater submisit ipsum tutoribus. Secundo modo sumitur donec, & tenetur absolutè, & indeterminatè, & sic sumitur Psal. 124. cum dicitur: Oculi nostri ad Dominum Deū nostrum donec misereatur nostri, quia non sequitur, quod postquam Deus misertus fuerit nostri, non amplius habemus oculos ad Deum. Item eodem modo indeterminatè & absolutè sumit Matth. 1. cùm dicitur: Ioseph non cognoscebat Virginem donec peperit filiū suū primo genitum. Ita accipitur Psalm. 109. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum: quia nō sequitur, quod postquam pater subiecerit filio omnes inimicos suos, quin filius sedeat à dextris patris. Tertiò sumitur donec infinitè & æternaliter: & sic sumitur Psalm. 71. cùm dicitur: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna. Sed quia Luna nunquam auferetur, nec annihilabitur, ideo pax Christi nunquam cessabit, sed erit in æternum: ita accipitur Matth. 18. cùm dicitur, quod iratus Dominus tradidit illum seruū nequam & ingratum tortoribus, donec redderet debitum, sed quia nullus potest reddere debitum in inferno. ergo in æternum cruciabitur. Potest & accipi pro quamdiu, sicut & in prædicto Psalmo: Dixit Dominus, &c. donec ponam &c. quasi dicat, quod in ęternum subiiciam tibi inimicos tuos, quia in æternum sedebis à dextris meis. Hæc Christopolitanus Episcop.

AER vnum ex elementis, habet tria interstitia, vt notat Brulifer distinct. 6. quæstio. 4. libr. 2. Supremum quod dicitur æther, & est pars aeris vicina, & contigua sphæræ ignis calidissima & subtilissima, ideo inhabitabilis. Infimum interstitium est pars aeris contigua terræ, vbi fumus, & tēperatur propter reflexionem Solis, Mediū interstitium est media pars aeris obscura, & tenebrosa, vbi fiunt tonitrua, coruscatio-

tiones, & alię impressiones metheoricę, quibus dęmones frequenter immiscẽt se, & causant in eis effectus mirabiles, qui non possunt fieri purè naturaliter, eò q̃ fiunt à dæmonibus applicatiue: tamen & quare sint in hoc aere dæmones dicunt, ꝓpter humanum exercitium: sicut enim dicit Augustinus: Nunquam Deus quos præsciebat futuros malos eos fecisset, nisi pariter nosset, quibus vtibus eos accommodaret. Aer enim caliginosus propter caliginem conuenit tenebrositati culpę, sed propter nobilitatem & subtilitatẽ cõuenit velocitati Angelicæ. Vnde Greg. dicit, quod frequenter circa vos volãt sicut muscę, &c.

AFFECTIO est cupiditas, lætitia, &c. & sunt quatuor principales, vt & habet Gers. tracta. 1. super Magnif. Prima est amor vel gaudium. Secunda spes vel desideriũ. Tertia timor vel diffugium. Quarta dolor vel odium, Et secundum S. Bonauen. di. xvii. in dub. literal. li. 1. affectio dicitur quadrupliciter. Vno modo dicitur ipsa vis affectiua. Alio modo dicitur affectio passio visis affectiuę, vt gaudium & dolor, & huiusmodi. Tertio dicitur actus potentiæ affectiuę. Quarto modo dicitur habitus affectiuus sicut intellectus. Vno modo dicitur habitus principalior, & est regula intellectus: & hoc modo accipitur cum dicitur, quod charitas est affectio, & similiter accipit Bernar. cùm dicit, quod virtus est affectio ordinata. Est autẽ affectio animi & corporis ex tempore, aliqua de causa mutatio, vt sunt gaudium, lætitia, misericordia, cupiditas, metus, molestia, & alia, quę à nostris modo affectus, modò affectiones dicuntur, Græci πάθη hoc est morbum, vocãt. Hinc affectare est nimio affectus & anxiè quærere.

AFFECTIO est duplex, scilicet iusti & commodi, vt scribit Gab. d. i. q. vi. li. 1. & in. 11. di. vi. & xxxvi. Affectio commodi est ipsa voluntas nata inclinari ad commoda, & bona sibi, vel quia sibi conuenient aut delectabile non habito respectu ad rationẽ rectam. Et actus eius est velle commoda, & fundatur in amore amicitiæ sui ipsius. Affectio iusti est moderatrix affectionis commodi, vnde patet secundum rem affectio commodi, & affectio iustiuę, est ipsa voluntas quæ inquantum est appetitus intellectiuus, præcisè nata est velle cõmoda. Et in quantum est libera, nata est moderari seipsam, ne effrænatè velit. Et affectio iusti est, quæ est conformis rectę rationi, qua voluntas vult aliquid: quia iustum, quia rationi rectæ consonum Et affectio iusti appetit bonum propter finem vltimum: affectio commodi appetit bonum propter seipsam. Et affectio commodi respondet amori concupiscentiæ, sed affectio iusti amori amicitię. Vide latiùs Gab. vbi supra.

AFFECTVS idẽ est quod passio vel perturbatio. Nam vbi vetus translatio Aristotelis habet passiones, noua habet affectus. Affectus autem est actus potentiæ affectiuæ: nihil enim potest poni in appetitu, nisi actus, quem præcedit apprehẽsio obiecti, & consequens delectatio, vel tristitia & habitus. Nam posita apprehẽsione seu cognitione obiecti sensibilis siue intuitiua, siue abstractiua, statim generat actus in potentia appetitiua, quo prosequitur, amat seu desiderat, si fuerit conueniens: aut quo fugit, odit vel timet si apprehenditur vt disconueniens, & illum sequitur delectatio vel tristitia: nec aliud ponitur in potẽtia appetitiua excepto habitu. Gabriel lib. 3. di. xxiii. q. 1. artic. 1. qui & latiùs rem prosequitur. Gerson parte. 2. tractatu de passionibus animę ait: Affectus vel est passio ab agente derelicta in potentia cognoscente, vel similitudinem habet passionis. Non est autem deuotio sine affectione: nam deuotio quid aliud est quàm extensio, vel eleuatio mẽtis in Deum, per pium & humilem affectum? Rursus ois virtus cùm sit affectio moderata & ordinata, vitiũ ex defectum modi & ordinis in affectibus proueniat, nunquid non salubris erit affectionum passionalium cognitio? Passionum quippe ignorata qualitate, neque virtutum neque habituum, imò nec ipsius hominis, neque tentationum suarum multiplicium, poterit sufficiens notitia vel ars adipisci: Gerson.

AFFECTVS est duplex, scilicet naturalis & deliberatiuus, vt scribit sanctus Bonauentura distin. xvii. in dubiis literalibus li. 3. Affectu naturali nemo uult mori sed omnis homo refugit mortem. Affectu delibe-

rat

ratiuo poteſt quis appetere mortem & eſ fugere vitam: non quia illa, ſit mors, ſed ratione alicuius, quod eſt annexum, vel æſtimatur eſſe annexum, ſicut deſperari, & vehementer cõfuſi in vita fugiunt vitã, ſic etiam de aliis incommodis, ſecundum hunc modum etiam alii appetunt mortẽ qui poſt mortem credũt quieſcere & gaudere. Vnde Auguſtinus lib. 3. de Ciuit. Dei, dicit de quodã, qui lecto Piantonis li. de immortalitate animæ, ſe præcipitem dedit de muro, vt de hac vita migraret, ad eam quam credidit, meliorem.

AFFINITAS eſt attinẽ ia vel propinquitas perſonarum ex carnali copula, vel commixtione mediante, ex conſanguinitate prouenies. Vel vt Brulifer dicit, præſuppoſita conſanguinitate omn carens parẽtela. Et dicitur affinitas (vt ſcribit Petrus de Palude diſt. 41. quæſt. 1. lib. 4.) quia accedit ad fines, ideſt terminos. Vnde & idem ait: per hoc aliquis ſit affinis meus, quia ipſe eſt cõſanguineus vxoris vel concubinæ meæ: vel per hoc, quod ego ſum conſanguineus vxoris ſuę vel concubinę. Et inter cognatos coniugum nulla eſt affinitas, vt idẽ dicit. Nam ſocius ſocii mei, non eſt meus ſocius. Vnde vt ſcribit ſanctus Bonauentura. Si quis cognoſcit mulierem, efficitur affinis omnibus conſanguineis mulieris per illam commixtionẽ: & econuerſo in muliere. Et quia carnalis commixtio eſt, non tantum in concubitu matrimoniali, ſed etiam fornicatio. Ideo generaliter dicendum, quod per omnem carnalem copulam p quam vir & mulier dicũtur efficivna caro, affinitas contrahitur. Et quia per carnalem pollutionem factam non in vaſe naturaliter ad illum vſum ordinato, ſed extra per fractionem clauſtrorum ſine ſeminis effuſione, nõ efficiuntur vir & mulier vna caro: ideo per tales actus affinitas non contrahitur, 35. qu. 3. extra ordinaria in textu & gloſſ. expreſſius ita ſcribit Richardus diſt. 41. ar. 1. quæſt. 1. lib. 4. Cui aſſentit Bonauentura cùm ait: Affinitas non ſolùm contrahitur per matrimonium, ſed etiam per coitum fornicarium: & generaliter contrahitur per omnem coitum. in quo eſt commixtio ſeminum, tunc enim fiunt vna caro. Et affinitas non conſurgit (vt idem dicit) ex conſanguinitate & affinitate, ſed ſolùm ex conſangninitate & carnis commixtione. Poteſt autem affinitas (vt idem Richar. ſcribit q. 2. vbi ſup.) & aſſentit Scotus accipi propriè & communiter. Primo modo non contrahitur niſi mediante carnali commixtione. Secundo modo contraitur non tantum per matrimonium non conſummatum, ſed etiam per ſponſalia. Per matrimonium enim conſummatum contrahitur aliqua propinquitas cũ conſanguineis coniugis impediens matrimonium. Vnde in effectu impediendi matrimoniũ cõuenit cum affinitate propriè dicta. Et affinitas impedit matrimonium in aliquo gradu de iure diuino, vt idem ſcribit Richardus artic. 2. q. 1. vbi ſupra. Ius enim diuinũ prohibet, vt habetur Leuit. 18. filium non contrahere cum vxore patris, nepotem cum vxore patrui, patrẽ cum vxore filii in aliquo gradu de iure poſitiuo. Vnde de iure poſitiuo non licet contrahere cum affine infra quartum gradum: extra de conſang. & affi. non debet. vbi dicitur: Prohibitio copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum de cætero nõ excedat, qui in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſque graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari. Hęc Richard.

AGENS dicitur quod aliquid operatur vel facit. Eſt autem duplex agens ſecundum Doctores, ſcilicet primũ vel primarium. Et dicitur eſſe ipſe Deus, qui eſt cauſa cuiuſlibet effectus primaria. Aliud eſt agens ſecũdum ſiue ſecundarium, & dicitur omne agens creatum quod dicitur cauſa ſecunda, & hæc dependet a primo agente. Et hoc eſt duplex. Quoddam eſt naturale quoddam liberum. Agens naturale quod neceſſario producit, & eſt illud, quod poſitis omnibus neceſſario requiſitis ad agẽdum, & nullo impedimento exiſtente ad hoc, vt poſſit agere, non poteſt non agere, vbi non eſt in poteſtate ſua non agere. Aliud eſt agẽs creatum liberum quod cõtingenter producit, & eſt illud, quod poſitis omnibus neceſſariò requiſitis ad agẽdum nullo impedimento exiſtẽte ad hoc, vt poſſit agere, non neceſſariò agit, ſed in eius poteſtate eſt, vt agat vel non agat. Exemplum de homine agente à propoſi-

tor vnde actio agentis naturalis non est in eius potestate, sed actio agentis liberi, est in eius potestate. Et sicut in potestate agentis naturalis non est eius actio, ita nec modus actionis vel agendi: vnde non est in potestate ignis comburere vel vrere intēse vel remisse. Item sicut est in potestate agentis liberi sua actio, ita etiam modus agendi. Vnde sicut in potestate mea est ire ad Ecclesiam, & dicere horas: ita etiam est i potestate mea dicere diligēter & debitè. Agentia tamen naturalia vt scribit Gers. par. 3. de conso. Theol. lib. 2. si ad primam causam retuleris, illa non necessariò, sed contingenter efficiunt motus suos, hoc est miraculis factis circa Solem, circa ignē circa mare & bestias, perspicuū fidelibus est. Datur itaque règula, quod in omni ꝓductione si concurrit aliqua causa liberè contingenter agens, quotquot fuerint naturaliter coagentes, effectus ille cōtingenter producitur: quare in re patet quod actus elicitus creatę voluntatis fortitur contingentiam ex duplici radicè ex sua intrinseca, & ex superiore diuina. Hęc Cancellarius vbi supra.

AGENS RATIONALE & secundum propositum, idem est, & vocatur liberum. Agens irrationale, & non secundum propositum, & hoc dicitur necessarium secundū Philosophum 2. Physic.

AGERE LIBERE. est agere per voluntatem, & ita omnis actio voluntatis, siue sit necessaria, siue contingens, dicitur libera: & ita libertas compatitur necessitati.

AGERE NATVRALITER, est agere non per voluntatem, & ita nihil aliud est dicere: filius producitur naturaliter, & spiritus sanctus producitur per modum voluntatis, filius non.

AGERE dicitur de facere & creare, quia omne quod quis creat vel facit, hoc agit. Et actio secundum Magist. di. 1. lib. 2. & omnes Doctores ac Philosophos dicit ęquiuocè de Deo & creaturis: quia creaturæ actio consistit in motu. In Deo autem nullus motus esse potest, sicut nec mutatio. Pelbar. lib. Rosarii sui.

AGERE RECTE & moraliter, vt notat Petrus de Aliaco dist. 1. q. 2. ar. 2. lib. 1. Sent. est agere conformiter dictamini rationis, quam Philosophi morales, sicut Aristo. Tullius, Seneca, aut alii similes vocassent rationem rectam: sic aliquis existens extra gratiam potest agere rectè & moraliter, sed non simpliciter & absolutè. Nam nullius homo (vt idem Camerac. ait) potest stante lege purè naturali, sine gratia rectè agere simpliciter & absolutè, quia nullus simpliciter & absolutè agit rectè, nisi qui agit conformiter legi diuinæ, sed nullus sic agit nisi sit in gratia secundum legem statutam. Et hoc valet ad multas auctoritates sanctorum, quæ sibi inuicem videntur repugnare. Nec vt idem Aliacensis dicit: Homo potest stante lege pura naturalia rectè agere meritoriè: & loquor meritoriè vitæ æternæ: & ideo si qs ꝑ pura naturalia eliceret actum dilectionis Dei super omnia, non esset sic meritorius.

AGERE ALIQVID PRINCIPALITER potest intelligi dupliciter, vt notat Scotus dist. 1. q. 1. lib. 4. Vno modo excludendo omnem causam superiorem agentem: vt sic agere principaliter sit agere independēter à causa superiore agente. Alio modo potest intelligi agere principaliter, idest ꝑ formam propriam & intrinsecam agēti, licèt in agēdo per eam sit ordinata causæ superiori agenti. Sumendo primo modo nihil aliud à Deo potest principaliter agere in quacunq; actione: & hoc planū est secundum Theologos, qui dicunt Deū principaliter agere in omni actione.

AGILITAS, vt notat Brulif. distin. 49. q. penul. lib. 4. est facilitas existens subiectiuè in corpore animato ad promptè mouendum ipsum motu progressiuo, cuius principium est anima. Agilitas in corporibus gloriosis inclinabit ea ad omnem differentiam positionis: ita quod æquè bene inclinabit ad sursum sicut deorsum: & ecōtrà ad sinistrum sicut ad dextrū, & antè sicut ad retro: ita quod vbi voluerit ire anima, nullum habebit resistens nec impedimentum à corpore glorificato: de quo latiùs vide infra in *Dote Agilitatis*.

AGNVS, vt literis mandauit Gabr. lect. 81. canon. vbi dicit post. Alex. de Ales, quod agnus dicitur ab agnon, quod Græcè sonat pium, eò quòd agnus animal pium sit & mansuetū. Vel Latinè dicitur ab agnoscēdo, eò quòd agnus in multo grege matrem

Digitized by Google

trem suã solo balatũ agnoscit. Secundum hoc Christus similitudinariè agenus dicitur proprer pietatem ad ignoscendum, & mansuetudinẽ ad patiendũ. Piissimus siq dẽ est ad ignoscendũ, quoniã pro suis crucifixoribus patrem exorauit, dicẽs: Ignosce illis pater, quia nesciunt quid faciunt. Mansuetissimus fuit ad passionẽ, dùm iuxta vaticinium Isaiæ 53. quasi ouis ductus est ad occisionẽ, non aperiens os suũ. Rursus agnus est propter ipsius simplicitatẽ, innocentiam, & sinceram cognitionem. Simplex fuit christus, quia peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Cognouit matrem suam in vita, sibi tãquam agnellus matri obediendo. Erat enim subditus illis, Ioseph, scilicet & matri. Cognouit eam in morte sua, eam discipulo quẽ diligebat, commendando: vnde pendens in cruce, ẽquit ad discipulum: Ecce mater tua. Cognouit eam resurgens, primò omnium se sibi manifestãdo, vt dicit Ambrosius. Cognouit eam post spiritussancti missionem, eam ad æternam pacem deducendo, & ad suam dexteram collocando, dicens: Veni de Libano, veni coronaberis. Dicitur itaque Christus agnus non secundum rei proprietatem, quia agnus, verus animal est fragile, stolidum, &c. quę Christo Deo omnipotenti non conueniunt, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & thesauri sapientiæ & scientiæ. Sed agnus secũdum metaphoram & symboli cẽ ac transsumptiuè, sicut dicitur petra, lapis angularis, leo, sol, pastor, ostium, quæ omnia dicuntur per similitudinẽ. Gabr. vbi suprà.

ALIMENTVM, vt scribit Brulifer distin. 12. quæstio. 4. lib. 4. est aliquod concessum à Deo & naturæ, animalibus & plantis, propter restaurationẽ humorũ, qui per actionem caloris in corpore continuè dissoluuntur & deperduntur. Et dicitur alimẽtum, quia alit & nutrit. Accidentia quoque sacramenti altaris (vt idem ait) possunt conuerti in alimentum, & percipiẽs sacramentum alitur & nutritur: manifestum enim est percipienti, quod per sumptionem vini siue illius speciei, sitis extinguitur: quod si non extingueretur, fides non haberet meritum, quia ibi esset experimentum, &c.

ALIVS & Aliud differunt. Alius respicit suppositum, aliud essentiam, vt scribit sanctus Bonauentura distin. 4. lib. 1. in dubiis literal. Vnde pater differt à filio & in suppositio, in proprietate: ideo potest alius, & potest dici alter. Vnde Aug. & recitat Magister in tex. dist. 4. lib. 1. Deus pater se alterum genuit, quod ita intelligi potest, id est de se alterum à se genuit, non vtique alterum Deum, sed alteram personã. Vel genuit se alterum, id est genuit alterum, qui hoc est, quod ipse. Nã & si alius sit pater quam filius, non est tamen aliud, sed vnum. Hæc Magister. Vnde alius dicit distinctionem personalem, ideo i symbolo Athanasii conceditur hæc: Alius pater, alius filius, &c. sed negatur hæc: Aliud pater, aliud filius, &c. Aliud enim dicit diuersitatẽ essentiæ. Vnde Augustinus. Arrius dixit: Aliud est pater, aliud filius, aliud spiritussanctus. Si dixisset alius non aliud, rectè dixisset. Quod autem dicit aliud, cõtradicit Christo, qui dixit: Ego & pater vnum sumus. Hæc Augustinus. Notanter enim dicit vnum, & non vnus sumus: verum tamen aliquando ratione additi ly alius, significat diuersitatem essentię, vt dicendo: Alius Deus est Pater, alius Deus est filius, &c. & tũc negatur, quia sic dicit diuersitatem in deitate. Similiter ly aliud, ratione additi potest significare diuersitatẽ personæ tantũ vel suppositi: puta, dicẽdo: Aliud suppositũ est Pater, aliud suppositum est Filius: & sic conceditur, quia tunc denotatur solummodo distinctio in esse suppositali, & hoc est verum. Ita scribit Guilhel. Scoti imitator in primo dist. 4. & Pelbartus post eum. Verba autẽ Anselmi vbi dicit de incarnatione verbi, non est alius Deus, alius homo in Christo, quamuis sit aliud Deus, aliud homo sunt referẽda ad naturam, id est alterius & alterius naturæ. Vel est idẽ: Christus est aliud a Patre, id est aliã naturã accipit a Patre: & aliud, id est aliã naturã assumpsit de Virgine, ita exponit S. Thomas in tertio scripto. di. 6. qu. 4. Alexander part. 3. quæst. 6. membr. 2. art. 1. Per idem, vt scribit Gabriel dist. 6. quæst. 2. ar. 3. li. 3. soluitur auctoritas Anselm. & similes Augustin. quæ habentur in tex. Magister distinct. 7. & 5. libr. 3. Est autẽ in Deo singularis alietas, vt scribit Bo-

nauenrura diſtinct.9.libr.1.circa textum, quia alietas ſuppoſiti cũ omnimoda vnitate naturæ,ideo ſingulari modo oportet exprimi. Et quoniam maſculinum genus quandam diſtinctionẽ vel diſcretionẽ importat,ideo reſpicit perſonam:ſed neutrũ genus propter indiſtinctionẽ reſpicit naturã,ideo alius importat alieratẽ in perſona, aliud alietatem in natura,& ideo in diuinis non idẽ ſignificant. Et quod Aug dicit in libr. de fide ad Petrum,& refert Magiſter diſt.26.libr.1.Aliud eſt genuiſſe quãnatum eſſe,aliudque eſt procedere quàm genuiſſe vel natum eſſe. Vnde manifeſtũ eſt; Alius eſt Pater,alius Filius,alius Spiritusſanctus: ibi aliud non dicit diuerſitatẽ à parte rei(vt vult Bonauẽtura abſolutè) ſed per comparationem ad dicentem & intelligentẽ,quaſi dicat,aliud eſt intellige re ſiue dicere Patrẽ generare, & huiuſmodi,& huic alietati non ſubeſt diuerſitas eſſentiæ,ſed alietas proprietatis.

ALTARE poteſt capi multis modis,vt notat Brulifer di.10.q.1.lib.4. Primò capitur ꝓ ipſo Deo verò,trino & vno. De iſto altari dicit Pſa.Introibo ad altare Dei, ideſt ibo ad Deũ meũ. Secũdò capitur ꝓ ipſo Dño noſtro Ieſu Chriſt. Apoc.6. Vidi ſub altare Dei animas interfectorũ, ideſt vidi ſub protectione Chriſti animas interfectorũ, ideſt martyrũ. Tertiò capitur altare ꝓ glorioſa & benedicta cruce in qua pependit Chriſtus. Vnde canitur i Hymno Paſchali. Cuius corpus ſanctiſsimũ in ara crucis torridũ,ideſt altare. Quarto modo ꝓ anima cuiuſlibet iuſti exiſtẽtis ĩ gratia. Quinto altare poteſt capi pro anima peccatrice, & iſtud altare eſt ſacrilegũ. Sexto ꝓ ſtatu Eccleſiæ militantis. Septimo pro illo loco in quo in lege veteri offerebãtur victimæ. Octauo pro Paradiſo vbi ſunt animę beatæ. Nono.capitur pro illo loco in quo vel ſuper quẽ ſacerdos in noua lege offert corpus Chriſti. Et iſtud eſt duplex. Quod dã eſt fixũ,ſicut eſt cõmuniter in Eccleſiis: tamẽ requiritꝰ quod ſit lapideũ. Aliud eſt altare viaticũ,quod poteſt portari. Et ſimiliter hoc debet eſſe lapideũ vt primum,tũ ꝓpter lapidis cõmunitatem, fortitudinẽ ſiue durabilitatem,tũ propter ſignificationẽ. Nã petra Chriſtũ ſignificat, & Chriſti fidẽ: vide latiùs de hoc Alexã.de Ales par. 4.q.36.mẽb.1. Et dicitnr altare quaſi alta ara ratione ſitus, quia eleuatum eſt ſuper terrã,vt ſcriptis reliquit Gab.lec.13.cano. Itẽ ratione ſacrificii altiſsimi corporis, ſcilicet & ſanguinis Domini. Vel dicitur altare,vt ibidẽ dicit ab ardore, quia in lege veteri holocauſta cremabantur in altari, ex qua lege traxit originem: verũtamẽ Noe primũ altaris ritũ exhibuiſſe erdit. Geñ. 8. Aedificauit Noe altarẽ Domino: deide Abrahã vſum altaris in oblationibus habuit. Exhinc ritus legalis ſacrificii in altaribus inoleuit. Decimò capitur,vt Brulif. ſcribit vbi ſup.pro ſpeciebus panis & vini conſecratis, quę ſpecies conſecratæ verè continent corpus Chriſti:& vt ibidem dicit,eſt corpus Chriſti verum quod natum eſt de Maria virgine,quod circuncisũ octaua die, quod crucifixum eſt,quod fuit ſepultũ,quod reſurrexit tertia die,qđ aſcendit ſuper omnes cœlos, quod eſt in gloria patris, & veniet cum eadẽ iudicare viuos & mortuos. Et vt ſcribit Guilhel.Epiſc.in Ration. diui.lib.1 quamuis altaria & aræ aliquotiens indifferenter inueniuntur, intereſt tamen,nam altare quaſi alta res,vel alta ara dicitur, in quo ſacerdotes incẽſũ adolebant. Ara verò quaſi area, ideſt plana,vel ab ardore(vt prius dictum eſt) qa in ea ſacrificia ardebant:potes apud eũdẽ & alios altaris videre acceptiones, ſcilicet pro menſa tẽpli,de qua dicit:Cõſtitui te diẽ ſolẽnem in condenſis vſque ad cornu altaris. Item ꝓ mundo corde vel mortificatione i quo carnales motus feruore ſpirituſſancti conſumuntur. Item altare ſignificat Eccleſiaſtica ſacramẽta, de qbus dictum eſt:Altaria tua Domine virtutum &c. Item ſignificat Eccleſiam ſpiritualem: quatuor eius cornua ſignãt quatuor mũdi partes per quas Eccleſia dilatatur,ſignificat & menſam in qua Chriſtus cum diſcipulis conuiuatus eſt. Hæc Guilhel. in Rationali ſuo.

ALTERATIO eſt per quã alicui cõmunicatꝰ eſſe ſecundũ quid, ideſt accidentale, & ad hoc quod aliquid alteretur nõ oportet qꝺ ipſum de nouo ſit poſtquã non fuerit,ſed ſufficit qꝺ recipiat de nouo aliquot accidẽs qđ prius nõ habuerit:& hoc latiùs tractari ſolet apud Philoſophos.& Gab.d.4. qu.vnica,lib.3.& differt à generatione, vt

ibidem

ibidem dicitur, quia per generationem acquiritur esse substantiale, &c.

AMARE est alicui velle bonum, & amando tendimus in bonū. Vnde Philosophus 2. Rheto. Amor, inquit, est velle alicui bonū. Amari propter se, secundum Gabrielem, quod amaretur si nihil aliud ostenderetur voluntati.

AMOR secundum Aug. 14. de Ciuit. Dei, cap. 7. est principium & causa cæterarum passionū in volūtate: vnde ait, Amor inhians habere, quod amatur, cupiditas est. Idem autem habens, eoque fruens, lętitia est, fugiens, quod aduersatur ei, timor est. Idq; si acciderit sentiēs, tristitia est proinde mala sunt ista, si malus est amor: bona, si bonus. Et loquitur Augustinus non formaliter, sed causaliter: quia amor non est realiter cupiditas, idest spes siue desiderium, neq; lætitia, timor, aut tristitia: quia amor est actus liberè elicitus in voluntate, cætera sunt passiones, amorem tāquam causam immediatam vel mediatam naturaliter consequentia.

AMOR generaliter secundum Rayn. cū Tho. 3. scriptis sent. di. 27. quæst. 1. art. 2. & quæst. 2. art. 1. est illud principiū quo appetitus tendit ad suū finem, idest in bonum amatum. Et vt scribit Brulifer distinct. 3. lib. 1. Amor est actus quo volūtas diligit, vel acceptat aliquod obiectum conueniens, vel quod intellectus iudicat tanquam conueniens, quamuis non sit conueniens, vt est amor exercitus. Sed secūdum Richardum de Med. Vil. di. 27. libr. 3. art. 1. quæst. 1. Amor generalissimè dictus comprehēdit quamlibet inclinationem vel tendentiam in bonū, & sic extenso nomine talis inclinatio dicitur amor: & sic amor est triplex sicut appetitus, scilicet naturalis, sensibilis siue animalis, & rationalis.

AMOR NATVRALIS est ipsamet res aut forma substantialis rei, aut qualitas naturaliter eam formam continēs, quibus ad sibi conuenientia potest tendere & moueri aut in habitis quiescere, ac corrumpere nitenti resistere. Capitur quandoq; amor naturalis pro qualibet complacentia potentię appentiuę in obiecto per cognitiuā apprehensō, qui est actus vel passio ad quam appetitus nō habet se liberè. necessariò enim elicit aut eam recipit: de qua vide Gab. di. 27. quæst. vnica, lib. 3. & dist. 15. & 23.

AMOR ANIMALIS est illud quo appetitus (vt idem Gab. dicit vbi sup.) sensitiuus tēdit in suū bonū, se ad ipsum mouendo, vel in eo quiescendo. Et est realiter delectatio de cōueniente adepto, vel actus desiderii, quo tendit in bonum apprehēsum absens nondum adeptū, qui dici potest amor animalis vel sensitiuus, qui communis est hominibus atque brutis.

AMOR RATIONALIS vel intellectiuus, secundum Gabrielem, est actus voluntatis quo liberè acceptat obiectum per intellectum sibi præsentatum: & iste amor vsitato vocabulo potest dici amor arbitrarius vel liberalis (vt īquit Gabriel) & nomine amoris illius intelligitur: vel dicitur aliquis amans siue amare: sicut calor est id quo aliquid dicitur calent siue calere. Amare autem secundum naturales & Theologos pertinet ad appetitum intellectiuum, sicut intelligere ad intellectum: & sicut intelligere actus est intellectus, ita amare est actus voluntatis. Sunt autem in voluntate tantum duo actus, scilicet velle & nolle. Velle quo voluntas acceptat obiectum, vt conueniens sibi vel alteri. Nolle similiter est actus positiuus, quo voluntas fugit vel resilit ab obiecto tanquam disconueniente. Et vt frater Pelbart. notat, amor intellectiuus est triplex secūdum Dionysium. Quidam dicitur naturalis voluntatis & indeliberatus, quidam deliberatus & electionis qui propriè dicitur dilectio: & quidam dicitur amor, Deo acceptabilis & gratuitus dignus prępmio cœlesti.

AMOR ARBITRARIVS secundum Gab. dist 27. q. vnica. libr. 3. quidam est affectiuus quidam effectiuus, quidā amicitiæ, & quidam concupiscentiæ, quidam amicitię & concupiscentiæ simul, quidam complacētiæ desideri, de quibus secundum ordinē dicendum est.

AMOR AFFECTIVVS est actus voluntatis elicitus, quo volo alicui bonum.

AMOR EFFECTIVVS est actus a voluntate imperatus, quo procuratur bonum illud quod amato optatur, aut habitū conseruatur, siue id fiat verbo siue opere exteriore. Et effectus amoris solet quādoq; dilectio appellari, sicut & Propheta Dominum dicit suā potentiā, spem, atq; virtutem, quia

Dominus in eo effcit potentiam, spē & virtutē: quapropter locutiones huiusmodi non debent intelligi simpliciter vt sonāt seu formaliter, sed causaliter. Dicit tñ ibi Gab. qđ amor effectiuus ꝓpriē nō dicitur amor, quia non est actus voluntatis immanens, in qua tamen sola amor subiectatur, sed est effectus dilectionis impropriē, tamen dicitur amor, quia effectus amoris, &c.

AMOR AMICITIAE (vt scribit Gab. libr. 2. Sent. dist. 1. q. 5. & dist. 27. quæst. vnica lib. 3.) est amor quo volo alicui bonum propter ipsummet amatū sine relatione eius in aliud, vt si volo alicui sanitatem, scientiam, virtutes, gratiam, &c. quia sunt illi bonum præcise, nō referendo illud id me vel in alium, id est non attendendo quod is cui volo vlterius, potest mihi vel alteri proficere. Et dicitur amor ille, amor amicitiæ, quia secundū Philosophū. 8. Ethic. c. 3. perfecta amicitia est, quādo volumus bona amicis, illorum gratia propter seipsos amicos & non secundum accidens, id est non propter aliquod quod sibi ex amicis proueniat delectabile vel vtile, & illud accidat amico, scilicet, esse tale vnde amās consequatur tale. Vel amor amicitię est, quo diligitur obiectum non præsupponēdo aliquem alium actum volendi, vel nolendi in voluntate, vt si quis diligit potū dulcem vel vitam suam absolutè, nullo alio actu volūtatis necessario præuio, quo, scilicet non existente non diligeret. Et amor amicitiæ (vt scribit Rich. dist. 49. ar. 1. q. 6. li. 4.) semper nobilior est quam amor concupiscentiæ cæteris paribus. Et amor quo vetustior, eo absolutior esse solet ait Paulus Cort. lib. 3. Sent. dist. 7.

AMOR CONCVPISCENTIAE est, quo aliquid amatur propter aliud dilectum, id est quo alicui optatur bonum propter alterum cui proficere potest ad delectationem, vtilitatem, vel honestatem, vt cum quis diligit equum volēs sibi inesse robur sanitatem, industriam, &c. vt possit eo vti ad proprium profectum, aut suæ voluntatis libitum. Sic qui diligit Dominum suū volens ipsum esse diuitem, potentem, beneuolū, &c. vt sibi benefaciat largiēdo dona, & ab aduersariis defendēdo, sic si quis bene vult famulo amici, vel bestiæ eius propter amicum, omnis hæc dilectio est amor concupiscentiæ. Vel amor concupiscentiæ est, quando aliquid diligitur amore genito ab actu voluntatis præuio, quo non præuio non diligeretur. Exemplum, aliquis diligit Deum propter se Deum, & quia nouit diuinum esse præceptum de diligendo proximo, ideo diligit proximum speciali actu dilectionis distincto a dilectione qua diligit Deum, ita quod in voluntate sunt duo actus amoris distincti, quorū vno diligitur Deus propter se præcise, & alio actu præcise proximus, qui tamen actus non fuisset elicitus nisi præuio actu dilectionis Dei. Gab. dist. 27. q. vnic. lib. 3. & dist. 1. q. 5. lib. 2.

AMOR AMICITIAE ET CONCVPISCENTIAE SIMVL secundum eundem Gabr. vbi supra, est quando voluntas fertur in finem & in medium, sicut simul est fruitio & vsus. fruitio quando tendit in finē, vsus inquantum tēdit in media propter finem ordinata. Vel amor amicitiæ & concupiscentiæ simul, est amor quo diligitur vnū propter aliud, & simul eodem illud aliud, ita quod ibi est tātū vnus actus elicitus, q tamē habet duo obiecta. Vnū dilectū ꝓp quod aliud diligitur, & aliud qđ diligitur ꝓp ipsum. Vnde gratia exēpli, amor quo diligo Deum propter se, & proximum ꝓpter Deum vno actu, vt habet Deum pro obiecto dicitur amor amicitiæ, vt autem habet proximū pro obiecto dicitur amor concupiscentię. Similiter idem actus potest esse amor & odium, velle & nolle, vt dum peccatum meritoriè nolo, seu odio propter Deum, ille actus respectu peccati est nolitio & odium, & respectu Dei est amor & velle. Et secundum hoc aliquis actus voluntatis est volendi tantū, aliquis nolendi tantum, aliquis volendi & nolendi simul, primus est quo volo aliquid propter se, vel quo volo vel diligo plura, vnū propter aliud. Secundus quo nolo vnum absolutè, vel non plura vnum propter aliud nolitum. Tertius quo aliquid volo propter aliud volitum, vel econuerso, vide latiùs Gab. vbi supra. Amor autem amicitię prę supponit amorem concupiscē tiæ, & ideo est prior, & est perfectior & nobilior secundum Rich. vt dictum est. Tum quia amor amicitię (vt inquit Gab.) inest

volun-

voluntati secundum affectionem iustitię, sed amor concupiscentiæ secundum affectionem commodi, secundum Anscl. in de casu diaboli c. 4. Nobilior autem est secundum rationem affectio iustitiæ, quam affectio commodi, quoniam affectio iustitiæ regulatrix & moderatrix est voluntatis, & propria voluntati vt est libera. Non sic affectio commodi, quæ etiam esset voluntatis si libera esset, vt patet in brutis. Tum quia actus amicitiæ tendit in obiectum, vt est in se bonum, amor autem cōcupiscentiæ tendit in obiectum vt est bonum alteri, nobilior autē est ratio boni in se quam vt boni alteri. Amor quoque amicitiæ est causa efficiens amoris concupiscentiæ Gab. di. 27. lib. 3.

AMOR COMPLACENTIÆ est velle alicui bonum iam habitum siue propter ipsum, siue ꝓpter aliud, hoc modo amat eum cui congratulatur & condelectatur in bono adepto, quemadmodum homo congratulatur sibiipsi, filius vel amicis de aliquo bono iam cōsecuto, siue propter ipsum, siue propter aliud. Nō tamen gaudium vel delectatio est amor, sed velle, quod est actus voluntatis. Gaudium autem & delectatio est passio & effectus continens amorē cōplacentiæ Gab. lib. 3. vbi supra. Amorem complacentiæ amat quisquam aliquē (vt scribit S. Bonau. dist. 29. lib. 3. circa text.) quando quis eius facta acceptat, & ipsum approbat & etiam in bonitate eius complacet sibi. Amore vero beneficiētię amat quis aliquem, quando vult ei benefacerē, & diligit eum non tantum quia sit bonus sed vt sit bonus. quantum ad primū amorem ponderat bonitas, quantum ad secūdum ꝓpinquitas. Vnde esto quod pater meus sit malus, & alius extraneus sit bonus, magis debeo velle & desiderare & ꝓcurare qđ pater meus sit bonus & i charitate permaneat quā alius extraneus, licèt ipsum & facta eius quādiu est i statu peccati, non debeā approbare. Hęc Bonaueñ.

AMOR DESIDERII (vt scribit Gabr. distin. 27. lib. 3.) est actus voluntatis, quo alicui volo mihi vel alteri bonum absens, siue propter se amatum, siue propter aliud, hunc autem amorem si assit fiducia de re absente, quandoque consequenda sequitur passio spei, sicut amorē complacentiæ gaudium. Et quilibet amorum secundum has triplices diuisiones potest esse ordinatus, vel inordinatus, vel indifferens. Ordinatus, si elicitur secundum regulam rationis rectę. Inordinatus si eliciatur contra dictamen rationis rectæ. Indifferens si nec secundum nec cōtra rationem elicitur, vt quia nondum completē dictauit de omnibus circūstantiis ad actū virtuosum requisitis. Item amor ordinatus secundum omnes species, potest esse gratuitus vel non meritorius. Gratuitus qui liberè quidem, sed gratia concurrente elicitus est, & ideo meritorius. Non meritorius nec gratuitus si non concausēt gratia, licèt sit moraliter bonus. Et omnia quæ dicta sunt de amore, intelligenda sunt de dilectione, eandem enim rem importāt, quāuis quidam dicere volebāt quod amor tantum importat amorem in ordinatum, dilectio vero ordinatum, quā distinctionem nominum B. Diony. c. 4. de diui. no. Et post eum B. Aug. 14. de ci. Dei c. 7. Ex intentione allegatis scripturis reprobant ostendentes quod vtrunq; nominū amor & dilectio, rā in bono quam in malo accipitur in scripturis. Sed B. Th. 1. 2. quæst. 26. art. 3. ac cæteri doctores aliā innuunt differentiam inter amorem & dilectionem, quæ sumitur secundum nominum interpretationem, vnde ait. Quod quatuor nomina inueniuntur quodammodo ad idem pertinentia, scilicet amor, dilectio, charitas, & amicitia. Differunt tamen in hoc, quod amicitia secundū Phi los. 8. Ethi. est quasi habitus. Amor autem & dilectio significant actum vel passionē, charitas autē vtroq; modo accipi potest. Differenter tamen significatur actus per ista tria, nam amor communis est ter ea. Omnis enim amor dilectio est vel charitas, sed non econuerso. Addit enim dilectio super amorem electione precedente vt ipsum nomen sonat. Vnde dilectio est in sola volnntate rationalis creaturę. Charitas autem vltra amorem addit perfectionem quandam amoris, inquantum illud quod amatur carum, id est magni precii ęstimatur, Hæc Thom. Verum frequēter vnum pro alio accipitur. Nā & amor & dilectio pro habituali amore accipiuntur, & charitas quandoq; pro actu diligē

di capitur. Dilectionis quoque nomẽ etiã brutis attribuitur. De charitate pro actu dicitur 1. ad Tim. 1. Finis præcepti est charitas, non vtique habitus sed actus. Nam de actibus qui sunt in nostra potestate libera dãtur præcepta: Vnde. 1. Ioan. 5. Hęc est charitas Dei, vt mandata eius custodiatis. Custodiuntur mandata per actuum præceptorum impletionem. Sic dilectio brutis attribuitur Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi: sic omnis homo similẽ sibi. Et pro habitu accipitur Cant. 8. Fortis vt mors dilectio. De amore pro habitu dicitur Cant. 2. Nunciate dilecto, quia amore langueo. Et. 1. Per. 1. Animas vestras castificare in obediẽtia charitatis. In fraternitatis amore simplici ex corde inuicem diligentes. Concordat sanctus Bon. dist. 10. in dubiis literalibus lib. 1. Senten. Et vt scribit Aug. in Psal. 9. Amor cum prauus est, vocatur cupiditas vel libido. Cum autem rectus, dilectio vel charitas. Amor præterea odium, ira & huiusmodi passiones secundum Tho. 1. parte. q. 20. ar. 1. capiuntur vno modo in quãtum sunt actus appetitus sensitiui, & sic dicuntur passiones propriè, & vt sic nullo modo possunt esse in Deo, quia alias Deus esset alterabilis quod est impossibile. A Deo autem remouetur omnis passio, secundum Philosophos. Alio modos accipiuntur inquantũ sunt actus appetitus intellectiui, & sic nó sunt passiones. Vnde sic ponũtur in Deo. Cũm enim Deus charitas est essentialiter secundũ Aug. ergo in Deo charitas amor est. Dicit & Deus irasci suo modo, quod suo loco patebit.

AMOR EST DVPLEX, scilicet amor sui & amor Dei. Amor sui, quidam est naturalis, iste nec est laudabilis nec vituperabilis, quo quis absolutè seipsum amat, quod ineſt vnicuiq; à natura. Secundo est amor sui ordinatus qui concordat rationi cum quis diligit in se imaginem & similitudinem, & vult sibiipsi bonum, quod congruit, & sic quilibet debet diligere seipsum, talis amor est debitus & rectus & bonus, de quo Aug. 14. de Trin. Rectus amor omnes affectiones animæ rectas habet. Meruit enim peccare, cupit perseuerare, dolet in peccatis, gaudet in operibus bonis, talis amor placet Deo, & ordinat ad diuinum amorem inflammãdum. Tertius amor sui est inordinatus & vitiosus, de quo Psalm. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Nam talis amor est odiũ sui, de quo latiùs colligit Frater Pelbart. lib. 3. Rosarii Theologiæ. Iste amor sui & amor Dei secundũ Aug. 14. de ciu. c. v't fecerunt duas ciuitates, terrenã, scilicet amor sui vsq; ad cõtemptum Dei, Cœleſtem verò amor Dei vsque ad contẽptum sui, vnus dispergit, alter vnit, vt dicit Gerson tract. 10. super Magnificat sunt itaque isti duo amores radices duarum ciuitatum, iustorũ, scilicet & reproborum. Illius amorem Dei vsque ad cõtemptum sui, & istius amorem sui vsque ad contemptum Dei. Cõtemptus autem Dei est causa peccati secundum Aug. Vnde omnis iustus habet in se amorem Dei vsque ad cõtemptum sui. Et omnis reprobus amorem sui vsque ad contemptum Dei. Vnde necessariò sequitur (vt scribit Gab. dist. 14. qu. 2. ar. 1. libr. 4. quod in iustificatione impii relinquitur amor sui, qui dictus est, & assumitur amor Dei, & per cõsequens ad iustificationẽ impii requiritur motus liar. in Deum per amorẽ Dei. Vnde 1. Ioa. 3. Qui non diligit manet in morte, ergo sine dilectione Dei non suscitatur a morte. Interroget igitur quisq; (inquit Aug.) Quid amet & tueniet, vnde sit, ciuis vide licet cœlestis an infernalis, &c.

AMOR DEI EST DVPLEX, scilicet mediatus & immediatus, vt literis prodidit Ga. dist. 28. q. vnic. ar. 1. lib. 3. Amor dei immediatus est amor Dei terminatus in Deo p̃ cise, quo Deus in se & propter se diligitur & non creatura, ita quod illo actu solus Deus diligitur propter se. Amor Dei mediatus est quo amo proximum propter Deũ, quo, scilicet primo proximus & per proximũ amatur Deus. Omnis enim charitatiua dilectio, & si quandoq; ad creaturam terminatur, nõ tamẽ ibi sistit, sed vltra refertur in Deũ. Vnde actus quo amo creaturã propter se, præcise non referẽdo in Deum, nunquã est actus charitatis, neque amor creaturę propter Deũ est actus charitatis propter amorem creaturæ, sed propter amorem Dei in amore creaturæ propter Deum inclusum. Non est enim ille actus charitatis, vt terminatur in proximum,

ximum, sed vt refertur vltra in Deum tanquam in finem propter se summe dilectũ. Ideo Aug. loquens de dilectione proximi charitatiuè diligendi, dicit eum diligendum nõ in se sed in deo vel propter Deũ. Actus autem charitatis ꝓprius est amor amicitiæ Dei mediatus vel immediatus. Hæc Gab. vbi supra.

AMOR DEI dupliciter potest intelligi quod possideat totum cor, vt scribit S. Bona. di. 27. q. vlt. lib. 3. Aut ita quod excludat omnem effectum extraneũ & tunc dominatur plene & perfectè cordi. Hoc autem est quando omnes motus cordis per amorẽ referuntur in Deum, & hæc totalitas ponit dominum plenum. Alio modo dicitur amor Dei totum cor possidere, quando excludit omnem affectum contrariũ, hoc est quòd nihil diligitur ſupra Deum, vel æqualiter ipſi Deo. Et ſic diligit Deum ex toto corde, qui diligit eũ propter ſe & ſuper oĩa. Et totalitas quæ excludit oẽm motũ extraneũ eſt perfecti dominii, nec poteſt haberi ante adeptionẽ gloriæ, niſi ad ipſum Deũ aſpiciamus, & in ipsũ feramur cõtinuè. Secũda verò totalitas poteſt haberi per infuſionem gratiæ, quæ eſt expulſiua omnis mortalis culpæ. Et primus modus non obligat ad implendũ præceptũ dei de dilectione, ſed bene ſecũdo modo tenemur ad illum modũ implendum, vt dicit S. Bonauen. vbi ſupra.

AMBITIO (vt ſcribit Paulus Corteſius li. 3. ſent. diſt. 8.) eſt immoderatior honoris cupiditas. Ambitio ſecundum Gabr. diſt. 6. lib. 2. Eſt qua vult voluntas bonum quod habet vel habere cupit excellere alios, & eis dominari. Et vt aliàs dicit Gab. Non ꝓposſit, ſed quod velit attendit. ambitionis flagitium, &c. A quo ambitioſus qui vario modo aſpirat ad dignitates, de quo uidere potes Gerſ. par. 3. tract. de paſſionibus conſid. 20. Eſtque ambitio cauſa omnis belli vt idem Gerſon dicit parte 4. ſerm. de angelis.

AMEN ſecundũ Aug. Dictio nec Græca nec Hebraica quæ ſicut quædã aliæ dictiones Hebraice in libris interpretatæ non ſunt, quales ſunt Alleluya, O ſanna, Racha, nõ quidem (vt ipſe ait. 2. de doctrina chriſtiana) quia illud fieri nõ potuit, ſed propter ſanctorũ auctoritatem, vt ſeruaretur antiquitas. Sumitur autẽ hæc dictio amẽ tripliciter, vt ſcribit Gab. lect. 79. canon. & Gerſ. par. 2. in expoſitione. 12. ar. fidei Primò nominaliter, & ſic valet tantũ ſicut verax vel veritas, hoc modo accipitur in Apoc. 3. vbi dicitur. Hæc dicit amen teſtis fidelis & verus. Amen, id eſt veritas, vel amen, id eſt veritatẽ annunciãs. Secundo accipitur verbaliter, vt eſt verbũ Hebraicũ, valẽs tantũ ſicut fiat, & ita capitur cõmuniter in fine orationũ, vbi exprimit deſideriũ orantis, quia optatiuũ eſt reſpectu bonorũ præcedentium, vt optatio impletionis reſpectu omnium petitorũ. Deut. 27. Et dicet oĩs populus amẽ. Tertio accipitur aduerbialiter, & ita frequenter accipitur in Euãgelio, cum dicitur: Amen dico vobis, valet tantũ, id eſt vere vel fideliter, & eſt aduerbiũ affirmãdi, id eſt ita eſt vel verũ eſt ſecũdũ Amb. de cõſ. di. 2. Reuer. in fi. &c.

AMICVS vt ſcribit Gab. di. 30. q. vnic. lib. 3. Connotat actum virtutis, ſcilicet dilectionem in amante, quo tendit in amatum propter virtutẽ amati. Inimicus cõnotat actum odii vitioſum inimico, quo odit eum cui eſt inimicus propter bonum virtutis quod eſt in eo. Nã qui odit vitiũ alterius non eſt inimicus. Inimicus ergo inquãtũ talis eſt malus & vitioſus & per cõſequens nullo modo, vt ſic diligẽdus. Hoc enim modo virtuoſe odiuit inimicũ, q. dixit. Verte impios, & non erunt. Prou. 12. A quo amicitia & inimicitia. Et ſicut amicitia connotat bonũ virtutis in amato cõueniens actui virtutis in amante, ſic inimicitia connotat malum vitioſum in inimico diſcõueniens bono, quod eſt in eo cui eſt inimicus. Dilectio autem gratuita (vt idem Gab. ſcribit) pro non odire acceptã quantũ ad bona ſpiritualia quo natus eſt quiſquam attingere Deum, vel bonum eſt inimico de neceſſitate præcepti impendẽda, tamen quantum ad bona indifferẽtia non eſt neceſſaria ad ſalutem. Bona autẽ indifferentia ſunt diuitiæ, ſanitas, honor, poſſum velle huiuſmodi bona inimico & etiam aduerſa inimico & mihi, vt ipſe emendetur, & peccata puniantur, copioſius rem probat Gabriel vbi ſupra. Non tamen eſt volenda inimico ſimpliciter, & ſine conditione extinctio corporalis vitæ, vt ibidem vult vbi ſupra. Quia

nullus

nullus potest velle inimico ablationem facultatis pœnitentiæ, vel diligendi Deum, & conuersionis vitæ, quia hoc esset ei nolle spiritualia bona. Sed post mortem non est pœnitentię locus, nec conuersio ad diligendum Deū, & ad emēdationem peccatorum, sicut post ablationem sanitatis, & bonorum fortunæ, quorum ablatio non nunquam est occasio conuersionis & pœnitentiæ. Nunquam autem ablatio vitæ corporalis per quam simpliciter excluditur à possibilitate conuersionis, & diligendi Deum. Et dicitur notāter volenda simpliciter sine conditione, quia cum conditione siue voluntate conditionata potest quis velle mortem inimici. Imò etiam nō offendentis proximi tamen mali, puta si credit finaliter eum futurum malum, & tunc pōtest sibi optare mortem, vel vt det locum sanctis quos impedit, vel ne addat peccata peccatis, propter quæ post morte acrius puniatur. Et nota qđ scribis Scot. de iudice di. 30. quod in omnibus casibus inquit propter quod mors inimico esset aliquantulum volita, est simpliciter nolitum, tenetur enim iudex in causa, & similiter actor nolle eum esse reum, & velle eū non punire, quantum est ex se. Quia si faciat hoc ex libidine, vel odio aut sponte, peccat mortaliter. Vnde Aug. in li. retract. & habet Magist. dist. 29. libr. 3. Duo inquit sunt diligēda in homine, natura & virtus: Vitium verò & peccatum odiēdum. Parētes ergo inquantum mali odiendi sunt, & inimici diligēdi inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus in ꝓpinquis si impediāt nos à regno Dei, & in omnibus cōmuniter naturam diligamus quam fecit Dominus. Non ergo potest odiri natura. Et per hoc ex odio libidine extingui sine transgressione præcepti, & per cōsequens sine mortali. Sic in alio casu tenetur patiens ꝓsecutionem tyrannicam, nolle esse tyrānū cōtra Ecclesiam, & quantum in se est nolle eum simpliciter esse reprobum. Tyrannus quoq; non potest in persecutionem nisi exteriorē, iuxta illud Saluatoris. Mat. 10. Nolite timere eos qui occidūt corpus animam autem occidere non possunt. Talis autem persecutio exterior, frequenter & præcipuè est patientia quæ perfectum opus habet Iacob. 1. Hoc enim modo Ecclesia profecit & creuit. Item non est simpliciter necessarium actui positiuo, quantum ad bona spiritualia diligere inimicū, quia non tenetur quis cogitare de inimico. Sed in casu necessitatis tenetur quilibet inimicum suum quantum ad bona tēporalia vel spiritualia, actu positiuo (si potest) diligere, nisi adsit alius paratus illi ꝓstare. Vnde Ioan. Si quis habet substantiā huius mūdi, & videt f. suum ne. ha & clau. viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. 1. Ioā. 3. Sed inimicus frater est & proximus, ergo. Et per consequens multò magis teneor quātum ad bona spiritualia, vt si fidelius indiget doctrina, per quam conuerti posset ad veritatem, & sic de aliis. Sic de correctione fraterna & de oratione. Item aliqua dilectione inimicorū magis meritoria est amicorū dilectio. Aliqua minus meritoria, aliqua æquè meritoria, & econuerso, singula fusius perpēdit, prosequitur & tractat Gabr. dist. 30. q. vnic. art. 2. lib. 3.

AMICITIA est humanarum. diuinarumque rerum cum beneuolentia & charitate cō sensio, secundum Aug. epistola 45. & Cicero libr. de amicitia. Idem Cice. in Rheton. air. amicitia est voluntas erga aliquem bonarum rerum illius ipsius causa quem diligit cum eius pari voluntate. Amicitia vt dicit Arist. 8. Ethi. est beneuolentia pacis non latens. Vel sic. Amicitia est studiorum omnium voluntatumq; consensus, cuius contrarium inimicitiæ in plurali, licet ēt in singulari inueniat. Ennius Poeta, amicitiam atque inimicitiam in fronte prompta gero. Deo amicitia humana plura apud Ciceronem videatur in Lelio. Et Aristotel. in Ethicis, & non parum multa colligit de amicitia frater Pelbart libr. 3. Rosarii Theologiæ.

AMICVS DEI (vt scribit Dominus Cardin. Camera. quæst. 9. ar. 2. lib. 1. dicitur. Quem Deus specialiter diligit, & ad speciale bonum, scilicet ad vitam æternam, sed generaliter loquendo quilibet est amicus Dei, siue bonus sit siue malus, in hoc Deus diligit ipsum ad aliquod bonum, &c. Hæc Aliacensis.

AMICVS DEI aliquis potest dici dupliciter,

est electis materia proficiēdi in virtutibus

vno

vno modo ab habitu vel actu charitatis vel gratiæ animam ipsius informãte. Alio modo denominatione extrinseca ab ipsa diuina voluntate acceptante, vel magis ꝓpriè loquendo, vel quia diligit Deum, vel quia diligitur a Deo. Primo modo potest aliquis esse amicus Dei vel charus & gratus sine aliqua qualitate supernaturali infusa, quæ sit charitas vel gratia, non tamẽ sine aliqua qualitate creata quæ sit dilectio, & quæ potest dici charitas vel gratia. Secundo potest esse aliquis charus & gratus sine aliqua qualitate informante, nec est simile de esse album & albedine. Et illo modo secundo aliquis potest dici amicus Dei dupliciter, sicut dupliciter potest intelligi eum aliquem diligere. Vno modo generaliter, quia vult sibi aliquod bonũ. Et sic omne bonum in quantum bonum Deus dicitur diligere, iuxta illud. Diligis enim omnia quę sunt, & nihil odisti eorũ quæ fecisti. Alio modo specialiter, qa vult sibi aliquod speciale bonum, & sic Deus magis diligit illum, cui facit maius bonũ, quia quamuis omnes eadẽ dilectione diligat, non tamen ad æquale bonum & illo modo vltimo adhuc aliquis potest dici amicus Dei dupliciter. Vno mõ quia Deus vult illum ꝓ tũc habere aliquod magnũ donum quod non est vita æterna, sicut est charitas vel gratia uel originalis iustitia, ũue velit quod semper permaneat in tali bono siue non, & hoc volũtate beneplaciti, & hoc vocamus diligere secundum præsentem iustitiã, & sic Deus diligit solum rationales creaturas, quæ sunt in gratia gratum faciente, siue sint electæ siue reprobatę. Alio modo quia Deus vult illum nõ pro illo tunc, tamẽ aliquando habere vel habiturũ esse illud speciale donum, ꝙ est vita æterna, & sic Deus diligit solum rationales creaturas, nõ tamen omnes illas quæ sunt in gratia gratum faciente, sed solum illas quæ sunt electæ & non reprobę siue sint in gratia siue in mortali culpa. Et hoc voco inquit Aliacẽsis dilectionem secundum æternam præsciẽtiam, de qua ad Rom. 9. Iacob. dilexi: Esau autem odio habui. Et ista potest vocari dilectio simpliciter prima, aut dilectio secundum quid, qa in scriptura simpliciter loquendo, dicitur aut sau autem odio habui, licèt forte & sine forte Esau quandoq; habue rit charitatẽ saltem quando fuit nouiter circũcisus, & ita de quolibet reprobo potest dici simpliciter quod Deus ódit ipsum, licèt secũdũ quid, scilicet præsentem iustitiam diligat ipsum, quando habet charitatem uel gratiam, &c. nęc omnia Card. ubi supra. Et vt ipse paulò ante scribit esse amicum Dei siue Deo charum aut acceptũ ad uitã æternã, potest dupliciter intelligi, vno mõ idem est quod esse ordinatũ ad uitã æternam finaliter obtinendam, & sic quilibet electorum in quocunque statu sit, gratiæ uel culpæ, est Deo charus & acceptus & Dei amicus, & nullus reꝓborum, licèt sit in statu gratię, est Dei amicus. Alio modo idem est quod esse in statu uel dispositione, in qua si perseueranerit, Deus dabit sibi uitam æternam, & sic non quilibet electus est Deo gratus uel acceptus, nec Dei amicus, sicut ille qui est i statu culpę mortalis. Et aliquis reprobus est Deo charus & Dei amicus, sicut ille q est in statu gratiæ. Simili modo Magist. 3. sent. dist. 31. dicit quod aliquem esse scriptũ in libro uitæ, potest intelligi dupliciter, scilicet secũdum æternam præscientiam, uel secundũ præsentem iustitiam, & multi sunt scripti primo modo, & nõ secundo modo, & ecõ uerso. Sic aliquem esse amicum Dei (ut dici. Card. ubi sup.) potest intelligi dupliciter. Vel secundum æternam Dei dilectionem, uel secundum præsentem dispositionem. Et aliquis potest esse amicus Dei primo modo, & non secundo modo, & econuerso. Et secundum eundem, nullus pót esse amicus Dei de lege ordinata non habendo in se aliquam qualitatem infusam quæ sit charitas uel gratia, quamuis aliqs potest esse amicus Dei de potentia absoluta, non habendo aliquam qualitatem infusam q̃ sit charitas uel gratia. Potest & aliquis non esse amicus Dei de potentia absoluta, habendo aliquam qualitatem infusam quæ sit charitas uel gratia. Singula abundè probat Petrus ubi supra.

AMIDVM (ut scribit frater Pelbartus libr. 2. Rosarii Theologiæ 1 dictione *Gran.* §. 1) ex omni genere tritici sit ponendo in aqua donec putrefiat, postea deficcando dealbatur.

AMITA soror patris. Paludensis dist. 41. q. 1 lib. 4.

lib.4. Amita magna est soror aui, vt ibidē dicit de nominibus cōsanguinitatis, aliàs dicetur.

ANATHEMA qđ separationē sonat, est excō municatio maior, vt literis mādauit Gab. libr.4.Sent.dist.18.art.2.conclus.1. Vnde Apostolus ad Galat.1.dicit. Si quis ex vobis Euangelizauerit præter illud quod accepistis, anathema sit. vbi anathema exponit Rich.di.18.ar.5. quęst.1.lib.4.pro perditione seu maledictione. Anathematizare enim vno modo idem est quod maledicere. Et Apostolo licuit maledicere angelo sub illa conditione quam apposuit, quia si ponitur per impossibile quod angelus bonus peccaret, dignus esset maledictione. Et.1.Cor.vltim. dicitur. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christū sit anathema. Et quod Apostolus optabat anathema esse a Christo, intelligitur illud ad tempus & sub conditione, videlicet si optabile esset, vt dicit S.Bona.dist.29. q.3. in fine lib.3.

ANALOGVM secundum Doctores, & clarius Rich. sup.1.dist.25.art.2. q.2. quod analogicè dicitur, quando idem nomen eadem ratione prædicatur de pluribus, tamē per prius de vno quàm de alio, eo quòd principaliter & secūdum se dicitur de vno, de aliis autem non dicitur nisi inquantū habēt habitudinē ad illam rem de qua principaliter dicitur, & secūdum se. Exemplū ponit idem Rich. de ente quod principaliter (inquit) & secūdum se conuenit Deo, creaturis autem non conuenit nisi inquātum imitantur Deum, ideo ens analogicè dicitur de Deo & creaturis. Itē ens creatū analogicè (inquit) dicitur de substantia & accidente, quia accidentia non sunt entia sed entis. 7. Metaph. Vnde patet quod analogia est media inter æquiuocationem puram & vniuocationem puram. Et secūdum Occā, ens æquiuoce dicitur de Deo & creaturis. Et Henricus de Gandauo. & Tho. vidētur sentire solam analogiam, & nullam vniuocationem in ente ad Deum & creaturas. Scoteorū turba (quos Scotistas vocant) dicunt quod ens prædicamē tale licèt non sit vniuocum, tamē ens trāscendes vniuocè dicitur de Deo & creaturis, ita tamen quod non negatur esse analogum. Nam ens in communi latissimū habet conceptum, de quo latiùs videatur apud Doctores.

ANGELVS Græcè, Latinè valet nuncius. Est autem triplex angelus (vt scribit Brulifer dist.12.lib.2. Est angelus officio, & est qui liber nuncius missus a Deo ad homines propter aliqua ministeria implenda, & sic angelus non solum dicitur de spiritibus angelicis, sed etiā de hominibus. Vnde Malach.3. Ecce ego mitto angelum meum, id est Ioan. Baptist. Et post iudicium nō erūt angeli officio, quia non mittuntur ad homines. Sic Christus vocatur magni cōsilii angelus. Vnde in canone dicit. Iube hęc perferri per manus sancti angeli tui, intelligendum est, vt expōnit Innocentius, vt refert eum S. Bon. dist.11.libr.4. Angelus ille magni cōsilii est Christus, per manus illius oramus sacrificium perferri, idest ipsius meritis & precibus nostrū sacrificiū Deō acceptari. Vnde ipse est pōtifex & advocatus noster, & apparet cōtinuē vultui Dei ad interpretādum pro nobis, &c. Est item angelus dignitate, & sic est sacerdos consecrās corpus Christi. Vnde Malac. 2. dicitur. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituū est. Dicitur & angelus natura, & licèt sit non officii angelus secundum vocis proprietatem (vt vult Greg.) accipitur tamen vt dicit substantiam siue naturam angelicā: Et describitur a Damasce. sic. Angelus est substātia incorporea, intellectualis, semp mobilis, arbitrio libera, Deo ministrans, gratia nō natura immortalitatem suscipiens. Et substantia incorporea ponitur pro genere, & accipitur incorporea stricte pro substātia, quæ neque est corpus in se, nec corpori vnibilis, vt forma. Et per hoc excluditur anima intellectiua tam coniuncta quam separata. Dicitur intellectualis, ad excludēdum quācunque naturam non cognoscētem posset enim Deus de nouo producere substantiam spiritualem non cognoscētem, quæ per hoc non esset angelus. Dicitur semper mobilis, & hoc quantum ad motum localem, quia tali motu infatigabilis est: per hoc innuitur quod non determinat sibi locum naturalem in quo naturaliter quiescat, quia de se est indifferēs ad omnem locum corporalem. Dicitur arbi

trio

trio libera, quantum ad motum affectionum. Dicitur Deo ministrãs. vbi tangitur causa finalis de cuius ministerio tractatur dist. 9. li. 2. sent. Dicitur suscipiens immortalitatem, non natura, sed gratia diuina: quia angelus sicut quælibet creatura de se habet vertibilitatẽ in nihil, eo ipso enim quod de nihilo creatus est, potest redire ī nihil, & rediret in nihil nisi a Deo conseruaretur, quod ergo perpetuum est nõ habet ex se, sed ex dono conditoris conseruãtis, & per subtractionem conseruationis est annihilabilis, conseruatur tamen benignissima & gratiosa Dei voluntate, & ita dono gratiæ. Gabr. di. 3. q. 1. libr. 2. Et licet breuius posset describi dicendo. Creatura intellectualis incorporea, tamen reliquæ particulæ non superfluunt, quia eis exprimit causa finalis, operatio & duratio angelorum. Aliam ponit descriptionem S. Diony. de di. nominibus, scilicet. Angelus est imago Dei, manifestatio occulti luminis, speculum purum, splendidissimũ, immaculatum, incontaminatum, incoinquinatum, recipiẽs totam (si iustum est dicere) speciositatẽ boniformitatis & deiformitatis, & purè declarans in seipso, sicut possibile est bonitatem, quę est in abditis. Hanc per singula verba latè prosequitur Alex. de Ales par. 2. q. 20. memb 3. ar. 2. Et Bona. di. 9. lib. 2. circa tex. An autem angeli creati sint in gratia. Dicit idem S. Bona. di. 4. q. 2. lib. 2. Ista quæstio facti est, & non inuenimus aliam rationem quam cõgruitatis, probabiliter possumus vtrumq; opinari sicut & alii ante nos. Vnde duæ sunt de hoc opiniones, quas diffusè recitat Gabriel di. 4. lib. 2. & innuit hoc ser. 1. de sancto Michele. Vna est, quod angeli creati sunt in gratia gratum faciente. Alia, quod sunt creati in puris naturalibus, & quod non habuerunt gratiam ab instanti creationis. Primæ fauet S. Thom. part. 1. q. 62. art. 3 & Greg. de Arimi. Secundæ assentit Magister in tex. & etiam di. 5. Hugo, Alex. de Ales. quę. 19. memb. 2. & S. Bona. d. 4. q. 2. lib. 2. Vtraque opinionum innititur auctoritatibus & rationibus persuasiuis. Prima auctoritate S. Aug. 3. de ciuit. Dei ca. 9. simul in eis condens naturam, & largiẽs gratiam. Ratione sic probatur. Deus cũ sit liberalissimus, paratus est dare omnibus gratiam dispositis ad recipiẽdum, sed nulla videtur melior dispositio ad gratiã quã innocentia & voluntas recta, & hęc erant in angelis a sui creatione. Adducit plures rationes & auctoritates pro illa opi. Gab. Secunda opinio firmatur similiter auctoritatibus & rationibus, quas refert idem Gab. Vnde Aug. super Gen. ad literam dicit, quod angelica natura primo erit informis creata, & cęlum dicta, deinde dicit eã formatam & lucem appellatam, nõ autẽ fuit informis nisi p defectum gratiæ. Ratione probatur. Gratia est medium inter naturam & gloriã, ideo primò angeli fuerunt in puris naturalibus, deinde adepti sunt gratiam, vltimò gloriam: præterea sicut se habet culpa ad damnationem, ita gratia ad gloriam, sed statim vt habuerũt culpam mali, fuerunt damnati & obstinati, ergo stantes statim vt habuerunt gratiam, sunt glorificati & confirmati. Non autem habuerũt gloriam in instanti creationis, ergo nec gratiam. Vtraque opinionum probabiliter teneri potest, vt idẽ ait Gab. & Bona. sine pertinacia & temeritate, quia ad neutrum sunt rationes cogentes, neq; sufficientes auctoritates neq; cõstat de reuelatiõe, aut Ecclesiæ determinatione. Probabilius tamen videtur secũdũ Scot. & vt scribit Gab. ser. 1. de S. Michaele qđ omnibus apposita est gratia & omnibus concreata, & ea aliqui bene vsi sunt alii eam deseruerũt, &c. Hasce opiniones tangit Gerson pa. 4. serm. de angelis, cum sic scribit Postquam omnipotẽtissimę aliberalissimę Dei bonitati placuit seipsum in creaturas diffundere, mũdum hunc tã quam regnum aliquod pulcherrimum ac maximum non naturali quadam & æterna necessitate (vt Phil. somniant) sed spõtanea libertate fabricauit, in quo cõdidit palacium præclarissimum ac permagnificum, quale decebat habere vniuersalẽ ac summum Imperatorem. Illic quoq; exercitum suum & inclytam magnatũ ac militum suorum familiam mox creauit, cõdens videlicet angelorum naturam, & simul largiẽs gratiam vel gratum facientẽ, vt Præpositiuus S. Tho. Durand. Holkor tenent vel tantummodo gratis datam, vt Magistri & Domini antisio. multorumq; est opinio. In qua contrarietate id quod certum

certum est teneamus, eos in magno lumine cognitionis tã supernaturalis de Deo, quã naturalis de cæteris entibus creatos extitisse. Et vt idem ait Gers. paulò pòst, fuerunt autem primitus angeli, quos loquimur ante gloriæ cõsummatæ largitionem viatores constituti, scilicet in statu & viæ & meriti, vt beatitudinẽ per strenuos actus infra certam tẽporis morulam mererentur, vel non merentes, illa perpetuò priuarentur, &c.

ANGELORVM MORAE possunt poni multipliciter, vt habet Sco. & post eum scribit Gabr. dist. 5. q. vnic. libr. 2. Vnde possunt poni moræ tres, ita quod omnes in prima mora creati fuissẽt in gratia & meruerũt, in secũda boni steterunt in merito, & mali ceciderunt, in tertia omnes fuerunt in termino. Possunt poni & quatuor morę & hoc dupliciter. Primo quòd in prima fuerunt omnes in naturalibus. In secũda mali ceciderunt. In tertia bonis apposita est gratia, & meruerunt. In quarta boni præmiati, & mali sunt dãnati. Vel secundo, in prima mora fuerunt omnes angeli in naturalibus. In secunda omnes in gratia, & in tertia boni meruerunt stantes in gratia & mali deliquerunt. In quarta fuerunt omnes in termino. Ponuntur & alio modo istę morę secundum alios. Quis autem horum modorum sit probabilior, subiungit Scot. aliquas propositiones probabiles, quas vide diffuse apud Gabr. vbi sup. Bona. dicit secundum opinionem catholicam veriorem & tenẽdam, quod morula fuit inter creationẽ & lapsum, licèt paruula, propter quam sancti & expositores & ipsa scriptura loquit de malitia diaboli, quæ semper fuisset in ea, quia illud modicũ quasi pro nihilo reputat. Vnde 1. Ioan. 3. dicitur. Diabolus ab initio peccauit, sensus est vt dicit Aug. Diabolus ab initio peccauit, id est statim post initiũ. Angelis verò bõis, p magno merito ascribitur quod vicerunt prælium tentationũ. De quo Apoc. 12. Factum est prœlium magnum in cœlo, Michael & angeli eius pugnabant cum dracone, &c. Fuit enim peccatum malorum incentiuum tentationis in bonis, quam boni ad magnam eorum laudem vicerunt. De quo latiùs Gab. vbi up. du. 2. Videtur autem probabile (vt ibidem dicit) quod in primo instanti fuerunt vniformes creati in statu naturę sine gratia. In secunda mora erant vniformes in gratia. In tertia morula viæ mali multipliciter demeruerunt, & boni multipliciter meruerunt. In quarto fuerũt in termino, & hoc videtur rationabile, quia sic experti erant de omni statu, & maiorem occasionem habuerũt intentius eliciendi actum meritorium postea, quia experti erant quod hoc non poterant in primo instanti. Gabr.

ANGELI dicunt̃ sancti propter duo, vt notat Brulif. dist. 6. q. 3. lib. 2. Propter finem principalem, qui est ipse Deus. Et finem minus principalem, qui est homo. Voluit enim Deus vt res sic essent conditæ quod maiores iuuarent minores. Et quia angeli sunt multo maiores, quã homines, ideo ab initio voluit Deus quod angeli essent ministri hominum. Et licèt (vt idem ait) mater carnalis quantũcunq; diligat & nutriat filium suum dulciter & diligẽter adhuc sancti angeli habẽt maiorem curam de nobis, & nos consolantur in omnibus tribulationibus nostris, & hoc per vim ad ministratiuam. Et angelus (vt ait Gab. di 11. li. 2.) nõ homini propter se ministrat, sed propter Deũ cuius imaginẽ gerit, &c.

DE ACTIBVS ANGELORVM. Actus quos habẽt angeli superiorum ordinum respectu inferiorum sunt tres, vt habet Diony. De cęlest. hierar. c. 3. ppter finem, scilicet purgare, illuminare, & perficere, qui dicũtur actus hierarchici, quia conueniunt superioribus hierarchis respectu inferiorũ, ita scripus. prodidit Gab. di. 9. quæst. 2. li. 2. sent. angelus autẽ superior aliquid ignoratum inferiori notificans illo vno actu notificãdi, prius incognitum inferiorem purgat, non quidem a fœditate peccati, sed ab ignorantia negationis illuminat noua cognitione, & nouitia perficit actuãdo eum ad cognita. Et differunt illi actus in cõnotato. Nam in substrato supponũt pro eodem, scilicet indictione scientiæ. Purgare autem connotat præcedẽtis ignorantiæ remotionem. Illuminare obiecti manifestationem. Perficere subiecti eleuationẽ & meliorationem, & hoc vult sãctus Diony. de cœlest. hierar. c. 7. Plura vide in Occam quæst. 20. lib. 2. & quæst. 7.

primi

primi quodlibet. Vide & Ga. vbi supra, & Bona. di. 10. ar. 2. lib. 2. sent. &c.

DE ANGELORVM COGNITIONE, de qua etsi plura scribant doctores, tamen multa paucitate perstringam. Est autem angelorum duplex cognitio, scilicet matutina, & vespertina. Cognitio matutina est cognitio rerum in verbo, quæ est beatifica. Cognitio vespertina est cognitio rerum in lumine naturæ. Distinguit autem Alexa. de Ales part. 2. q. 23. triplicem cognitionem angelorum. Vna quia cognoscit verbum, & se ac creaturas sibi in verbo relucentes. Vna indistincta cognitione in lumine gloriæ & beatificæ. Alia qua cognoscit per species sibi concreatas, Deum, se, & alia. Tertia qua cognoscit per species à rebus cognitis acceptas, quam ipse vocat cognitionem rerum in proprio genere. Vltimę duæ dicuntur cognitiones vespertinę, prima sola matutina, quia ista est cognitio in creatore, qui est principium omnis creaturæ, sicut mane principium diei. Sequētes duę dicuntur vespertinæ, quia his cognoscitur res in creatura, quæ de se tendit ad occasum. Nec dicitur matutina vel vespertina per admixtionem tenebrarum ignorantiæ, sed ex causa dicta. Prima, scilicet matutina est supernaturalis & beatifica. Secunda, scilicet vespertina dr naturalis, licèt mediū non habet ex propria natura siue vigore sui intellectus, quia habet eam p̄ speciem à Deo infusas. Gab. videto eū latius dist. 3. q. 2. lib. 3. & dist. 14. q. vnic. ar. 1. lib. 3. & lect. 31. cano. & Bona. dist. 4. libr. 2. quæst. vltim. & penult. Et quia inferiores angeli a superioribus purgantur ab ignorantia, & illuminantur, ergo aliquid inferiores ignorant, quod superiores nouerunt. Et videntes verbum, tantum vident in verbo, quantum in eis verbum ostēdit autem quantum vult. Est enim speculum voluntarium quo ad creaturas extra, licèt sic necessariū quo ad personas intra. Hæc Gab. dist. 9. q. 2. dub. 4. lib. 2. vbi & post alia hæc adiungit, quod aliqui angeli a principio cognouerunt mysterium incarnationis. Alii verò non cognouerunt à principio, sed post plenè cognouerunt dum impletum fuit. Vel potest dici quod à principio omnes cognouerunt in verbo, sed in notuit eis per Ecclesiam dum factum fuit & impletum, ac per Apostolos mūdo prędicatum. Vnde Aug. 5. super Gen. Non in Deo tantum innotescit angelis quod absconditum est, verum & hoc eis apparet cum manifestatur & ꝓpalatur. Sed quid de dęmonibus an cognouerūt Iesum fuisse filium Dei. Ad hoc dicitur quod ipsi cognouerunt Dominum venisse in carne, vt dicit Gloss. Luc. 8. Sciebant dæmones per aduentum Domini se aliquando in abyssum mergendos, non futura prædiuinantes, sed secundum prophetarum dicta recolentes. Et Aug. 9. de Ciuit. Dei ca. 1. Innotuit dęmonibus non per id quod est vita ęterna & lumen incommutabile quod illuminat pios, sed per temporalia quędā suæ virtutis effecta, & occultissima signa suæ præsentię, quæ angelicis sensibus malorum spirituū possent esse conspicua potius quā infirmitati hominū. Et dicit Alexan. de Ales part. 2. quæstio. 26. membr. 5. quod aliquo modo cognoscūt angeli mali, quo non cognouerunt boni, quia quædā est cognitio in pœna vel impedimento malæ operationis. Aut cohibitione potestatis, & hoc modo poterant angeli mali Christum in carne venisse cognoscere, quo non cognouerunt boni qui pœnam non habuerunt, & eorū potestas non est impedita per Christi aduentū, sed aucta, licèt tamen cognitio bonorum quam ex naturalibus & gratuitis habuerūt de Christo veniente in carne, fuit clarior & nobilior quā cognitio malorum. Sed quod dicit Paulus 1. Corinth. 2. Si cognouissent dicit Gloss. nunquā crucifixissent. Ad hoc dicitur quod non nouerunt per certitudinem scientię, sed per coniecturam opinionis firmæ. Vnde Hilla. super Matth. magis suspicari, quam nosse credendi sunt. Et S. Greg. Diabolus redemptorē in carne venisse senserat, sed ꝓpter humilia quæ passus est, quicquid de deitate suspicatus est, ei in dubiū venit pro superbia sua, & non Dei natum, sed Dei gratia custoditum credidit. Quod autem non habuit euidentē notitiam, signum est manifestum tētatio, qua tētare ausus est Dominum, qua experiretur an esset filius Dei. latiùs vide Gab. dist. 9. q. 2. lib. 2.

DE MISSIONE ANGELORVM, Angeli est vt mittatur. Angelum autem mitti (vt scribit

bit D. Prepositus Gabr. dist. 10. q. vnica, li. 2.) nihil aliud est, quam angelū ministeriū aliquod diuina auctoritate circa aliū exercere, siue ipsum illuminando, siue auxilium quodcunque prestando. Illa autem missio fit quādoq; cū motu angeli localis, vt cū de cælo mittitur ad terras, & expleto officio legatiōis, redit in cælū, quę nō fiūt sine locali mutatione. Sic legitur de angelo Manue apparenti. Cumque ascenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Iudic. 13. & Luc. 2. de angelis Dñicam natiuitatem pastoribus nunciantibus dicitur. Cùm discesserunt angeli ab eis in cœlum. Fieri etiam potest sine locali motu, & dū Deus angelū vnū illuminat per aliū angelum à priori localiter non distante. Mittuntur autē angeli beati à Deo ad viatores vt cœlestis regni ascribantur hæredes. Vnde ad Hebr. 1. Omnes sunt administratorii spiritus missi, propter eos qui hereditatem accipiunt salutis, &c. Denique plena est vtriusq; testamēti pagina. Mittūtur & angeli tanquā mediatores inter Deū & hoiem vt per eos homo inferior ab beatitudinis summa redducatur. Hęc etiā missio secūdum S. Bona. concordat charitati diuinę, angelicę & humanę. Diuinę quę i hoc nobis manifestatur dū nobilissimos spiritus intima sibi charitate coniunctos mittit ad procurandū salutē nostrā. Angelicę, dū videntes nos suo auxilio indigere cōtra malorum angelorum impugnationes multiplices & fraudolentas, charitate, quæ in eis feruet, & perfectissima est, tāquam desiderantes nostrā salutē, se pronos ad nostrum ministerium Deo offerūt, dicentes illud Esa. Ecce ego Domine mitte me. Cōgruit etiā charitati humanæ, quę quia debilis est, quādiu sumus in via indiget foueri, nutriri & excitari. Cōgruit ergo quod angeli quorū cōciues sumus futuri, cū nō possint per naturæ similitudinē nos excitare ad amorem saltem hoc faciant nobis iuncti per obsequi beneficentiam.

DE LOCVTIONE ANGELORVM. Angelus loquendo alteri nihil facit, nisi quod causat cogitationē alicuius obiecti in se, quæ cogitatio in loquēte causata tanquā obiectū, causat effectiue in angelo audiēte notitiam intuitiuam suimet cogitationis, vide copiose de hoc apud Gab. d. 9. q. 2. ar. 4. lib. 2. & Bona. dist. 10. ar. 2. lib. 2. Vnde secundū eundē Bon. Angelus audit & videt tām audire, quām videre est in angelo intelligere. Sed tunc videt eum quando ex proprio motu intelligit aliquid, tunc audit quando per oblationem speciei intelligibilis ab eo intelligēte excitatus, ipsum quod profertur intelligit, & sic cōpetit angelo non solum respectu superioris sedentis respectu paris vel inferioris, quia sic audit supmus angelus ab infimo, sicut Magi. audire potest à discipulo, nō qđ ab eo suscipiat doctrinā siue illuminationē, sed quia melius cognoscit eius defectus p suiipsius detectionem. Hęc Bonauen. vide & Gabr. dist. 9. vbi supra, latiùs.

D DE ANGELORVM CVSTODIA, de qua notanda scribit Gab. di. 11. q. vnic. lib. 2. licet homo habeat lib. arbit. ita vt quantum ad interiores volūtatis actus violētari nō possit per potentiā creatam: Est tamen inconstās & citò mobilis, & i vtraq; parte vertibilis, & post primi hominis peccatum prior ad malū, multaq; habet inclinātia ad lapsum, inter quę numerātur impercepti biles dęmonum salutē hominum impedire molientium doli & fraudes, quorū nulla quies in tentando. Circūeunt enim tanquā leones rugientes, quærentes quē deuorent 1. Pet. 5. Indiget igitur angelica custodia & pręsidio. Indiget vt S. Bonauen. post Alen. innuit ad quatuor in genere. scilicet ad proficiendum in gratia, ad præseruationē à culpa, ad resurgendū à noxa perpetrata, & facinorum multiplici pluralitate cōmitēda. Nā in profecto impedit; ad casū impellit; in lapsu detinetur, & ad vlteriora cōmittenda peccati admissi pōdere aggrauatur. Ad custodiā autē cuiuslibet hominis viatoris deputatur angelus bonus à principio natiuitatis. patet per Magist. in tex. lib. 2. dist. 9. Vnde Hiero- Magna est dignitas animarū vt vnaquæq; ab ortu, suæ natiuitatis in sui custodiam habeat angelum sibi deputatum. Quod potest intelligi vel de natiuitate in vtero, quę est cū anima in sui creatione fœtui infundirur, vel de natiuitate ex vtero. Item Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Muri sunt Apostoli, custodes sunt angeli, vt dicit Gloss. Et

Eccle,

Eccle.17 In vnamquanque gentium prę-posuit rectores Gloſſ.id eſt angelos. Ponit ad hoc ſanct. Bona. rationes congruitatis tam ex parte Dei quàm ex parte hominis quas videre potes apud Gab,vbi ſup.diſt. 11.Et in omni ſtatu hominis effectum habere poteſt angelica cuſtodia, in vtero,extra vterum, ante rationis vſum, & poſtq̃ peruenerit ad rationis vſum. Vnde Th.in 2.ſcripto.d.11.q.3.angelus incipit cuſtodire hominem in vtero materno ne dęmon ipſum puerum interficiat, vel complexionem murct, vnde puer ,pnior efficeretur ad peccandum,de quo & latiùs vide Gab. Et dicitur cuiuſlibet viatoris ,ppter Chriſtum qui fuit comprehenſor. Nam Chriſtus non habuit angelos cuſtodes, ſed bene miniſtros vt & ſentit Alex. Rich.Th.& hoc patet Mat.4.Acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei.De quo vide Gab.latiùs du. 1.diſt.11.lib.2.Sed quod non habuit angelum cuſtodem ratio eſt, quia nõ indiguit angelica cuſtodia ſicut nos,quia erat plenus gratia & ſcientia ab inſtanti cõceptionis, etiam Chriſtus eſt ſupra angelos oẽs. Nec beata virgo habuit angelos cuſtodes, quia & ipſa erat plena gratia, ſed bene habuit angelos miniſtros, & hoc (vt inquit Franciſ. Maro.) ex priuilegio beata virgo nõ habuit angelum cuſtodem ſuper cum preſidentem. Et ſicut cuilibet homini deputatus eſt angelus ad cuſtodiam,ita cuilibet prouincię deputatus eſt angelus bonus ad cuſtodiam & exercitium, qui dicũtur principes eo quòd sùt de ordine principatus. Et non ſolum bonis hominibus, ſed & malis deputatur angelus bonus ad cuſtodiendum,ſicut & antichriſto,vt vult Rich.Tho.& alii.Nec dimittit angelus bonus etiam quantumcunq; obſtinatos quãtum ad actum cuſtodię qui reſpicit malũ. quia ſemper ſubtrahit hominem ne labatur in peius, vel in tot mala in quot caderet ſemota cuſtodia angelorum.Quãtum vero ad actum qui reſpicit bonum, obſtinator deſerit, & antichriſtum non cuſtodiet. Et ſic exponendę ſunt auctoritates multorum,cùm loquũtur de angeli deriictione,&c.Intelligitur enim angelus diſcedere, nõ quod non defendat ab aduerſario,vel non retrahat à malo,ſed quia nõ perducit ad bonum exhortando & monẽdo, & ad cuſtodię principalem finẽ. Et vt arguit Alex. de Ales quęſt. 41. ſecunda p memb.5.Feruentior eſt bonus angelus in cuſtodiendo & iuuando, quàm malus in nocendo. Etiam licèt cuſtodia nõ ſemper habeat effectum in promotione boni, tamen hoc nõ ſtat per angelũ, ſed per hominem nolẽtem acquieſcere. Non enim cui ſtodit neceſsitando liberum arbitrium ad bonum,ſed perſuadendo,inclinando,&c. Et p hoc dicit derelinquere quo ad iſtos effectus,qui propter lib.arb.hominis non conſentientis & ſe auertentis non conſequũtur.Deo quo latiùs Gab.vbi ſup. Credendum quoque eſt, quod multis modis angeli nos cuſtodiant, ſtudeantq; promouere ad bonum, & retrahere à malo,quãuis hoc non percipiat hebetudo ſpiritus noſtri,,ppter quod multi ſuperbiũt,multi ingrati frequenter ſibi attribuunt,quod ex angelico habẽt beneficio,& ex hoc minus efficiuntur digni vt ab angelis adiuuẽtur,propterea per vtile eſt noſſe & intelligere effectus angelicę cuſtodię, vt dicit Gab.vbi ſupra.

ANGELICAE CVSTODIAE effectus principalis cõſueuit quadruplex aſſignari circa animas(vt ſcribit ſanct.Bona.di.11.q.vlti. libr.2.) Vnus eſt,vt proficiat anima in bonũ gratię. Alius eſt vt nõ cadat in malum culpę. Tertius eſt ſi cadat, quod poſtmodum reſurgat. Quartus ne toties vel in tantum malum cadat quoties vel ad quãtum aduerſarius incitat.Communiter tamen aſſignantur 12.qui colliguntur ex diuerſis paſſibus ſcripturę:quos recitat Gabriel noſter illuſtri gratia Theologus.diſt. 11.lib.2.ſent.Primus prodelictis increpare Iudic.2.Aſcẽdit angelus de Galgala ad locum flentium,& ait. Eduxi vos de terra Aegypti. Et poſt,& non audiuiſtis vocem meam. Secundus eſt à peccatorum vinculis abſoluere.Act.12.de Petro dicitur.Angelus aſtitit,&c.Et ſequitur,& ceciderunt catenę de manibus ſuis, quod intelligendum eſt diſpoſitiuè. Tertius eſt impedientia à bono auferre, quod figuratur Exod. 12.vbi angelus percuſſit primogẽita Aegypti.Quartus eſt arcere dęmones:Tobi.vlti. Dęmonem ab vxore mea compeſcuit Dñs dicit Tob.minor de Angelo Raphaele.Quintus eſt docere & intus illuminare. Dañ.9.

Nũc egressus sum vt docerem te vt intelligeres. Sextus est secreta reuelare. Geñ. 18. Tres angeli apparuere Abrahę dicẽtes. Nõ celare potero Abraham quæ facturus sum? Septimus est cõsolari afflictos. Tob. 5. & 6. Forti animo esto, in proximo est vt a Deo curetis. Octauus in via Dei confortare 3. Reg. 19. angelus ad Heliã dicit. Surge & comede, grandis enim tibi restat via. Nonus est in via deducere & conducere. Tob. 5. Ego ducam & reducam eum ad te Raphael ad Tob. seniorem de filio suo. Decimus est hostes deiicere. Esa. 37. Egressus angelus Domini percussit in castris Assyriorum. Vndecimus tẽtationes mitigare. Gen. 32. Iacob luctatus est cũ angelo, vbi benedictione accepta cõfortatus est, post luctum tetigit neruũ femoris eius, & statim emercuit. Duodecimus est orationes deferre. Quãdo orabas cũ lachrymis ego obtulit, &c. Tob. vltim. Hi omnes sunt (inquit Bona.) effectus custodiæ angelicæ, ex quibus omnibus tam Deo quam angelis debemus esse obnoxii & grati, &c. Ge. Cãcella. Paris. reducit effectus illos ad numerum septenarium sumptũ ex his quę angelus missus ad Petri liberationem operatus est. Actuum 12. Astat vt põderemus in trutina cordis quis sit finis. Fulget in carcere meritis huius, vt sciat vnusq; sq; positus in tenebris quærere auxilia morborũ. Pulsat incitans ad bonum. Iubet surgere velociter dum per speciem diuinam mandata seruari suggerit. Soluit a catenis vitiorum vinctum, a mendicitate & ferro. Aperit portum ferreum pœnitentiæ. Hęc latiùs recitantur à Gab. di. 11. quæst. vnica lib. 2. De angelis multa plura ab aliis scripta inuenies.

Anima secundum Arist. lib. 2. de anima, est actus primus corporis Physici organici, vitam habentis in potentia. Et dicitur actus, quia habet se per modum perficientis in corpore. vide & illam differentiã apud Ger. tract. 2. super Magnificat. Itẽ anima est principiũ quo viuimus, sentimus, & secundum locum mouemur, & quo intelligimus primum.

Anima rationalis secundum Cassiod. sic diffinitur: Est substantia spiritualis a Deo creata proprii sui corporis viuificatrix. Aug. in libr. de cognitione veræ vitæ, diffinit animã rationalem sic: Anima est substãtia incorporea, corporis sui vita inuisibilis, mutabilis, passibilis, illocabilis, nec quãtitatis mẽsuræ, nec qualitatis formæ susceptibilis, memorabilis, rationalis, immortalis, ex qua descriptione patẽt plures cõditiones nobiles animæ. Et anima, inquit Guil. Scotista dicitur ab animãdo: sicut spiritus dicitur a spirando, dist. 17. li. 2. Vnde anima rationalis debet quam maximè spirare ad cœlestia bona, &c.

Anima cùm sit potentia & principiũ multarum operationum, & actuum in homine diuersa sortitur vocabula, quorũ aliquod significat ipsam animæ essentiam simpliciter, & absolutè nõ connotãdo aliquod distinctũ ab anima, vt essentia vel substantia animæ: vel anima si capitur absolutè, aliquod significat eadem animæ essentiã, & cõnotat certã eius operationẽ, vt intellectus significat essentiã animæ cõnotando notitia siue actũ intelligendi: ita q; intellectus tantũ significat, sicut hæc oratio. Anima potẽs intelligere, siue, pducere actum intelligẽdi, quod idẽ est. Volũtas significat illã eandẽ essentiã connotãdo aliã operationẽ quæ est velle, vt significat tantũ quãtũ hęc oratio: Anima potens velle. Memoria significat animã potentem memorari. Gab. di. 16. q. vnic. li. 2. qui & plura alia ibi de anima cõmemorat. Et anima inquantũ potest, in ipsa dicitur talis potentia, inquãtum potest in aliud dicitur alia potentia. vnde Aug. in spiritu & anima ca. 8. Tota animæ essentia in suis potentiis consistit, nec per partes diuiditur cũ sit simplex & indiuidua: & si aliquãdo partes habere dicitur, ratione potius similitudinis quã veritate cõpositionis intelligendum est. Simplex substantia est anima. Sed vna eadẽq; substãtia significat diuersas potẽtias, ideò secũdum quod diuersa potest, diuersa sortitur vocabula. Significant ergo nomina intellectus & voluntas diuersa formaliter quia diuersos actus, à quibus anima denominatur. Et secundum Theolog. hoc tenẽdum est, quod in homine anima intellectiua & sensitiua ac vegetatiua sunt idem in substantia, licèt habeant diuersas rãtiones. Et anima dicitur intellectus agens, inquantum nata est producere actum intelligendi, quia eadem nata est

in

in se recipere actum à se productum. Dicitur intellectus possibilis, plura in lib. de anima, & apud Gab. vbi supra vide. Et quãdo dicitur quòd anima sit tota i toto corpore, & in qualibet parte, & abscisso membro, an anima regrediatur? Dicendũ quòd abscisso mẽbro anima desinit informare illud mẽbrum, nec migrat aut regredit ad corpus. Et vt sẽtiũt Occã. & Petrus de Aliaco di. 7. q. 4. lib. 1. Senten. Potentiæ animæ non distinguntur ab anima. Nã ea dẽ substantia animæ dicitur memoria, intellectus & voluntas. Dicitur intelligentia inquãtum potest ipsa producere verbũ seu actũ intelligẽdi: sicut pater potest producere filiũ. Et dicitur memoria inquãtũ ipsa retinet habitũ de obiecto cognito per verbũ, sicut filius est æternaliter verbũ patris, & dicatur voluntas inquantũ ipsa cũ verbo potest producere actum volẽdi: sicut pater cũ filio producũt spiritũ sanctũ, & sic sicut in diuinis est cõsubstantialitas, sic aliquo modo est hic. quòd in mẽte nostra sint aliquatria quæ sunt vnũ, sed sic q̃ istis tres termini pro vno supponũt, scilicet pro ipsa anima: & sicut in diuinis est distinctio realis trium suppositũ, sic isti tres termini diuersa connotant. Et in potentus animę potest poni imago Triniratis, sed imperfectè. Expressius tamen ponit in substantia & actibus, secundũ q̃ ponit Occã. & Petrus de Aliaco vbi sup. &c. Vnde habetur in lib. de spir. & anima ca. 14 Anima secundum diuersa officia variis nũcupatur nominibus. Dicitur nãq; anima dũ vegetat: dicitur spiritus dũ cõtẽplatur, sensus dum sentit, animus dum sapit, prudenter mens dum intelligit, ratio dum discernit, memoria dum recordatur, volũtas dum consentit. Ista tamen non differunt in substantia, quia omnia ista sunt vna substantia, proprietates quidem diuersę sunt sed essentia vna. Item anima secundum sui substantiam dicitur spiritus, sed respectu corporis, quod animat dicitur anima vt & scribit frater Pelb. l. 2. Rosarii Theol. his cõcordat Gerson par. 3. & de mystica Theol. par. 2. cõsideration. 9. Dicimus, inquit, de anima rationali, quod ipsa pro diuersitate officiorum & agibilium distinctas vires habet: distinctas, inquam, non re sed nomine: ita enim virtuosa est, ita fœcunda quoddammodo ipsa eadem existens, &c.

ANIMA ESSE EXTRADUCE dupliciter potest intelligi, vt scribit Gab. noster maturus & sanus Theol. dist. 17. q. 1. lib. 2. Vno modo est animã esse decisam ab aia, seu forma generãtis, aut animã secũdũ aliquã sui partẽ in ea realiter manẽtem fuisse in principio suo productiuo, illo modo cordus animale per seminis transfusionẽ propagatum, cuius seminis materia manet in corpore ppagato, dicitur esse extraduce, similiter torũ cõpositum propter eius partem, quæ est corpus. Secundo modo aliquid esse extraduce, est aliq̃d educi de potẽtia materię cõcurrẽte aliqua virtute naturali effectiuè decisa à principio generãte illo modo anima bruti sẽtiua est ext aduce, quia educitur de potentia materiæ virtute seminis à principio generante decisi actiuè ad productionẽ animę brutalis cõcurrente: vide latiùs Gab. vbi sup. Anima autem rationalis immediatè à Deo creatur, & creando materię præparatæ infunditur, & nõ educitur de potẽtia materiæ: hæc est Catholica opinio, nec est producta de substãtia Dei, nec effectiuè ab intelligẽtia, nec extraducę, vt q̃dã errauerũt, quos copiosè reprobat Gabr. & multis scripturis & testimoniis probat animam esse à solo Deo. Vnde Isa. 27. Omnem flatum ego feci: loquitur de flatu spirituali, qui est anima rationalis. Sicut ergo solus Deus insufflauit spiraculum vitę in faciem Adę ita creat animam cuiuslibet hominis. Hinc dicitur in Psalm. 32. Qui finxit sigillatim corda eorum. Item Zachar. Qui splamauit animam hominis in eum. Et Gen. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: non dicit anima ex anima mea. Vnde datur intelligi quod quędam animæ rationales non sunt de anima primi hominis, sed caro de carne. Vide & alias apud Gabr. auctoritates, & August. & Hugo. &c. Et Paulus Cortesius ille eloquentissimus Theologus libro 2. Sentent. distinct. 5. scribit, animam rationis participem sine procreatione fieri posse negamus, eamque ab auctore rerum Deo nullo intermedio eductam dicimus, nec ad animę rationalis productionem (vt idem Gabriel scribit vbi supra.)

pra.) concurrit actiuè virtus aliqua naturalis, puta vis paterni ac decisi seminis, quia anima rationalis, secundum tuam naturã est incorruptibilis: ergo non producitur ab aliquo corruptibili, quia incorruptibile & perpetuum non dependet à corruptibili, neque in fieri neque in esse, vt latiùs ibi probat Gabriel. Anima insuper neque separata, neque coniuncta, est persona, quod non coniuncta omnes dicunt. Quod nec separata potest ex diffinitione personæ. Nam vt ibidem dicitur p sonam importare quadruplicè incõmunicabilitatem, tres in actu, scilicet, qua aliquid communicatur alteri, vt pars toti, natura suppositanti & cõstituens cõstituto. Quartò tã in actu quam potentia, scilicet vt forma subiecto. Cum ergo anima separata sit communicabilis materiç, non conuenit ei ratio personç, vt scribit Gab. di. 5. q. vnic. art. 3. libr. 3. & cõis tenet scola, quç & oppositũ tenet cõtra Magi. & Hug. qui volunt, quòd anima separata sit persona vt Angelus. De cognitione autem animæ separatæ, vide infrã in litera C.

ANIMAM ESSE GRATAM vel charam, aut acceptam Deo, (quod pro eodem habet) nihil aliud est, vt scribit Gab. dist. 17. q. 1. lib. 1. Quam eam esse in tali statu, in quo (nisi per mortale peccatum delinquet,) Deus vult ei dare vitam æternam. Exemplum est de paruulo baptizato, cuius anima est in tali statu, quod nisi postea peccet mortaliter, Deus dabit sibi vitam æternam. Secus est de eo ante baptismum, & etiam de actu existenti in peccato mortali, quia siue postea tales peccent mortaliter siue non, nisi baptizentur aliquo baptismo, vel agant pœnitentiam, non habebunt vitam æternam.

ANIMA VERO POLLVITVR dupliciter (vt scribit sanctus Bona. di. 42. ar. 2. q. 1. lib. 2.) Aut macula mortalis peccati, quæ quidem expellit nitorem gratiæ, aut macula venialis peccati, quæ quodammodo retardat actum dilectionis gratuitç. Et prima pollutio est per mortale, & facit ad deformitatẽ imaginis, quia aufert ei formã secundum imaginem recreationis. Secunda verò est pollutio venialis, quæ etsi aliquo modo polluat, non tamen animam deformat.

ANIMA CHRISTI de qua Gabriel dist. 14. quæst. vnica, libro 3. dicit, quod in ea ponitur triplex agnitio, sicut & in quolibet beato, scilicet, cognitio hue scientia rerum in verbo, quæ est beatifica, quæ & matutina dicitur. Secunda cognitio rerum infusa. Tertia cognitio rerum acquisita: vltimæ duæ dicuntur cognitio rerum vespertina, siue rerum in proprio genere. Et quanuis quæcunq; cognoscit anima Christi proprio genere, clarius cognoscit in verbo. Non tamen ideo cognitio rerum in proprio genere superfluit, nam per hoc intellectus perficitur, cum sua operatione naturali non priuatur: latiùs ibi scribit Gabriel, & recitatis opinionibus quibusdam: dicit secundũ opinionem Occam, quam ponit quæst. 12. quarti. Quod anima Christi in verbo potest cognoscere omnia, nedum præsentia, præterita, & futura, sed etiã possibilia. probatur Ioan. 1. Plenum gratiã & veritate: veritas refertur ad sapientiam secundum Augustinum 13. de Trinit. Non autem esset plenus, si aliquod foret possibile quod non posset cognoscere. Item Apocalyp. 5. Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere deitatem & scientiam. Glosa, id est, omnem cognitionem. Et possit persuaderi. Nam ipse est à Deo constitutus omnium Iudex, quia filius hominis est, Ioã. 5. ergo cognoscet omnia, etiam occultissima. cogitatus, scilicet, & intentiones hominum. Quod autẽ omnia possibilia cognoscere possit, patet quia potest cognoscere in verbo, quod aliquod est possibile, quod nunquam producetur; & qua ratione vnum, eadem ratione quodlibet. Sed anima Christi non cognoscet omnia in verbo distinctè & singulariter, quia infinita sunt cognoscibilia in verbo, sed infinita nõ sunt cognoscibilia simul & actualiter: Singulariter & distinctè ab intellectu creato, vt latiùs probat Gabriel. Et intellectus animæ Christi est potentia finita, ergo, &c. Omnia verò quæ verbum nouit naturaliter ab æterno, intellectus animæ Christi aptitudinaliter cognoscit distinctè in verbo. Probatur: Quia anima Christi omnia scit, quæ Deus scit: & nõ actualiter, ergo aptitudinaliter: Vnde ad Colloss. 2. dicitur: In eo sunt omnes the-

thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: & quamuis quælibet anima beati posset cognoscere omnia in verbo, secundū Dei absolutam potentiā, quia quicquid Deus potest producere in vno intellectu creato potest & producere in alio, quia sunt eiusdem capacitatis, & æqualiter in potentia obedientiali respectu Dei: tamen multò plura cognoscit intellectus animę Christi in verbo, secundum ordinatam Dei potē tiam: & omnia quæcunque valet cognoscere, potest quoque ordinatè velle cognoscere in verbo, omnia præsentia, præterita, & futura, quia illa omnia sunt finita & multa possibilia. Et quodcunq; possibiliū cognoscere voluerit distinctè, licèt nō omnia saltem collectiuè, quia nulla sunt collectiue omniā. Hoc autem nulli alii creato intellectui conuenit, nec humano, nec angelico. Gabriel vbi supra de cognitione animæ Christi non parum: multa scribit S. Bonau. dist. 14. qu. 3. lib. 3. quem vide latiùs: & Gabr. vbi supra ar. 2. vbi inter cętera dicit: Nihil perfectionis intellectui creato possibile negatū est intellectui Christi verbo vniti. Vnde credendum quod nihil, quod Angelis, & prophetis, & Sanctis reuelatum est, negatum intellectui animæ Christi, sed longè plura & perfectiora, de quo & latiùs ibi perspice & notāda, de cognitione Christi.

ANIMAL à quo animalis. Vnde Apost. 1. Co. 2. Animalis homo non percipit quę sunt spiritus. Animalis homo, id est, qui habet animam ad carnalia depressum, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, id est, spiritualia. Vnde secundū Petrū de Palude dis. 44. qu. 3. lib. 4. Corpus animale dicitur ab animalitate, & motus animales magis sūt in nobis, secundum impetum sensualitatis, quàm secundū dictamen rationis, quoniam caro cōcupiscit aduersus spiritum. Corpus verò dicitur spirituale, quia subiectum, est spiritui. Et sicut animalis appropriatur quodammodo his, qui habent animam cibariuā. Ideo Aug. & habet Magist. d. 19. lib. 2. Voluit appellare corpus animale, ideſt, corpus alimoniis egens, & sic ānimale ab anima venit. Alio modo vt dicit Bona. di. 19. circa tex. li. 2. dicitur Animale licèt minus propriè ab hoc quod est animali: & cum animal appropriatur bestiis, diceretur corpus animale, id est bestiis simile. Vnde Adam erat in sua conditione, quantum ad corpus, consimilis bestiis, in hoc q indigebat refici cibis. Quantum ad mentem verò erat in honore & bestiis dissimilis, sed quia cum in honore esset, non intellexit: imò peccauit, ideo comparatus est iumentis insipiētibus, & similis factus est illis, vt & non solum ipse, & eius posteri bestiis essent similes indigentia cibi, sed etiam in bestialitate & appetitu mentis.

ANIMAL est genus, & inter animal quod est genus & speciem specialissimam animalis potest dari medium, vt A. si absolutè significaret omnia gressibilia: B. omnia volatilia: C. omnia reptilia: D. omnia aquatilia: & sic de aliis Gabr. dist. 8. q. 2. lib. 1.

ANNA mater Mariæ, habuit tres viros, vt scribit Bruli fer dist. 30. quęst. 2. libr. 4. Primus fuit Ioachim, de quo habuit vnam filiam, scilicet ipsam virginem Mariam matrem Dei, quæ desponsata fuit Ioseph. Mortuo Ioachim accepit Cleophā fratrē Ioseph, & genuit ex eo aliam filiam, quam similiter Mariam nominauit. Hæc autem Maria ex Alpheo viro suo quatuor filios genuit, scilicet Iacobum minorem, Ioseph iustum, qui & Barsabas dictus est, Simonē & Iudam. Mortuo secundo viro, Anna tertium accepit, nomine Salome, ex quo aliā filiam genuit, quam rursus Mariam vocauit, & Zebedęo in coniugem tradidit. Hęc autē Maria tres filios genuit ex viro suo, scilicet Iacobum maiorem, & Ioānē Euāgelistam: ex his patet Genealogia Christi.

ANNICILARE accipit dupliciter, vt scribit Gabr. dist. 1. q. 4. ar. 3. dub. 3. lib. 2. Vno modo pro mutatione, qua destruitur aliqua forma, ita quod nihil ipsius manet: sic forma p corruptionem verissimè annihilatur: sicut enim ante sui productionem fuit purum nihil, ita & post erit purum nihil, & ideo verissimè annihilatur. Vel vt idē ait lect. 41. Can. Annihilatio primo modo est defectio rei secundum se, & quodlibet sui, qua redigitur in purum nihil. Sicut fuit purum nihil ante mundi creationē, & sic distinguitur à corruptione cōpositi substantialis, quia illud in sua corruptione non desinit secundum se & quodlibet sui, manet enim materia. Distinguitur etiam à corruptione formæ substantialis

vel accidentalis in materia naturali: quia licèt talis forma simpliciter trãsit in nihil quia tamen hanc desitionem causat causa quæ requirit materiam, ideo non annihilatur. Alio modo accipitur annihilatio, vt opponitur creationi, & sic illud tãtum dicitur annihilare, qđ rem reducit ad nihilum, & sic nõ requirit materiam, & illo modo: quia creatura in omni sua actione præsupponit materiam, non potest annihilare. Vel alio modo & secundo. vt dicit Gab. lect. 41. accipitur annihilatio, vt non solũ negat esse annihilati, sed etiam negat successionẽ cuiuscũq; positiui. Et illo modo nihil, quod cõuertitur in aliud, quãuis simpliciter desinat esse annihilatur. Accipiẽdo primo modo substantia panis verè annihilatur in cõuersione eius in corpus Christi, quia verè redigitur i purum nihil, secũdũ se & quodlibet sui, vt latiùs ibi probat Ga. Sed accipiẽdo secundo modo, vt, scilicet negat successionẽ entitatis positiuę, panis substantia in corpus Christi cõuersa, non annihilatur, quia licèt secundũ se totũ desinat. tñ succedit corpus Christi ad cuius successionem ordinatur totalis desitio panis. Plura de hoc videre potes apud Gab. Astipulatur Petrus de Aliaco q. 6. ar. 2. ad dub. 4. lib 4. vide & de annihilatione Scot. di. 11. q. 4. li. 4. & infrà in dictione Creare, & in dictione Transubstantiatio in fine, &c.

ANTICHRISTVS dicitur quasi cõtra Christũ. Et antichristus q veniet ante iudiciũ, vt testatur Apost. 1. Tim. 2. Nascitur de tribu Dan, vt scribit Fran. Maro. & refert frater Osvvald. li. 4. Rosarii Theo. iuxta illud Gen. 49. Dan coluber, &c. nascet & Babylone veniet, & lubricus, & infectus turpitudine vitiorũ, sed eius suggestione peccata virtutes cõputabuntur & fictione sanctus dicetur: dæmonum insuper ministerio ex moniali seu meretrice generabitur per incubum sicut legimus de Merlino. Videtur tamẽ melius dicere Damas. in 4. Quod generabitur ex adulterio & modo naturali, eritq; verus homo non diabolus incarnatus. 2. Thes. 2. Donec reuelatus fuit homo peccati filius perditionis. Greg. tamen dicit: Corpus eius intrabit satanas, uõ ad informandum, sed ad inhabitãdum & instigandum ad opera mala, & ille dæmon erit Lucifer. Erit preterea Rex potentissimus, & Monarcha auxilio Gog & Magog, vel vndecim tribunum, licèt dicat Aug. Gog & Magog certum non designare populum: faciet quoque stupenda non vera miracula, permittẽte Deo. Alexã. de Ales in trac. de miracul. dicit q faciet miracula, sed per malum finem. Ideo 2. Thes. 2. dicitur, quòd veniet in signis & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Vnde Gers. par. 1. tract. de distin. verarũ visionum a falsis, ait: Quod miracula Antichristo nonnulli vera contendunt, ad probationem electorum, & reproborum subuersionem, licèt tamen Antichristus minister miraculi mendacissimus erit, & in vita sceleratissimus Sed Deus ipsi suisq; miraculis, ne crederetur, per suas, aliorumq; prænunciationes innumeris, reclamauit atq; contradixit propter quod inexcusabilis erit sibi credens: vide latiùs Gers. Habebit autem is multos discipulos prædicantes sectam suam, & faciet se prædicare esse Deum, persequeturq; Ecclesiam. Et dicit Greg. q erunt inclytissima martyria, & talia antè non fuerunt. Regnabit quoq; tribus annis cũ dimidio, iuxta quod Apoc. 12. dicitur: Per tẽpus & tempora & dimidium tẽporis. Enoch autẽ & Elias insurgẽt contra eum De Enoch dicitur Eccle. 44. Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, vt det Gentibus sapiẽtiã. De Elia Matt. 17. Elias vẽturus est, & restituet omnia: & interficiet eos, & post duos dies resurgẽt: & sic de qualibet lege pugnabit vnus contra cũ. Enoch. de lege naturæ: Elias de lege Moysi: & Ioannes de lege gratiæ. Sic enim Apoc. 10. dicitur: Iterum oportet te prophetare Gentibus multis: & quasi toto mundo sibi subiugato ipse cũ exercitu suo ad montẽ veniet Oliueti, vt propria virtute in cœlum ascendat: & Christus de scendet eũ visibiliter interficiens, ante extremũ iudiciũ. Vnde Eze. 38. dicitur: Pluã super eũ & exercitũ eius ignẽ & sulphur: & tunc totus mundus cõuertetur ad fidẽ Christi: nec statim post eius obitũ erit dies iudicii, sed post multos annos relaxabit mundus ad peccandum, & ipsis ignoranti bus, veniet Christus. Hæc frater Osvvaldus colligit: vide & Antonium plura de eo scribentem par. 4. titul. 13. cap. 4.

ANTRO-

ANTROPOSPATOS figura dicitur secũdum Theologos quosdam, quæ est, quando id quod est hominis, attribuitur Deo vel Angelis, aut spiritibus. Sic etiã dicitur Deus tactus dolore cordis intrinsecus, Geñe. 6. & hoc ideo, quia aliquam cõformitatem indicat in effectu vel signo exteriori, sine tamen aliqua passione intrinseca. Verbi gratia. In Deo pœnitere vel dolere non sunt secundum rem, sed secundum similitudinem. Et sic dicit scriptura Deum pœnituisse & doluisse quod fecerit hominem, quia ad modum pœnitentis & dolentis se habuit, volendo dissipare vel delere quod priùs fecerat. Sic suo modo dicendum de Angelis, quod se habuerunt ad modum flentium de Christi passione admirãtium. Inde Angeli dolent de damnatione hominis, prout dolor & tristitia dicunt nolitionem simplicem sine aliqua passione vel affectione: & de huiusmodi dolore intelligendum est illa auctoritas Esaiæ. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Vnde Richardus de Media villa dicit, quod per fletum Angelorum significatur admiratio, quam habent Angeli de iudicio diuino in puniendo peccatorem: & sic dicuntur flere.

APATHIA Græcè, Latinè dicitur carentia passionum vel impassibilitas, vt & notat frater Pelbartus libro 2. Rosarii Theologiæ in dictione passio. §. 4. Vnde August. 14. de Ciuit. Dei, dicit, quod in statu huius vitæ non habet locum apathia, id est sine affectione passionis viuere, vel ad bonum vel ad malum, πάθη enim Græcè valet, id est, affectio. Inde pathetica oratio, id est, plena affectionum. Et dicitur (credo) apathia ab a, id est, sine, & pathe, id est, affectio quasi sine affectione.

APPETITVS secundum Gabrielem distin. 29. quæstio. 1. libro. 3. Est potentia actiua & passiua, respectu passionum, quia ipsas efficit & incipit. Ipse enim primò irascitur, ipse miseretur, ipse tristatur, ipse amat, audit, &c. producendo huiusmodi actus, & in se recipiendo: & vtrunque tangit Philosophus: potentiam recipiendi, cùm dicit: Passibiles harum dicimur: translatio noua habet. Quibus ad hos affectus suscipiendos idonei esse dicimur: potentia agendi, cùm addit, puta: irasci, misereri, &c. Nam irasci est appetere in dictã: misereri, appetere ablationem miseriæ, & sic de aliis. Et appetitus duo dicit: vt vult sanctus Bonauentura distinct. 49. parte 2. articul. 1. quæst. 1. libr. 4. scilicet amorem alicuius rei, & carentiam illius, &c.

APPETITVS secundum quosdam, est duplex. Vnus inhiantis, & est appetitus desiderii, quo homo desiderat aliquid habere. Inhiare enim est desiderare, iste appetitus est ante cognitionem habitam. Alius est complacentis vel fruentis, vt est appetitus, quo amatur aliquid sibi præsens, & delectatur in eo, vt dicit Brulifer distinctio. 12. quæstio. 4. libr. 1. Et appetitus apud Philosophos & Sanctos, ac Doctores, communiter diuiditur in concupiscibilem & irascibilem, quod non solùm verum est de appetitu sensitiuo, sed etiã de appetitu intellectiuo: de qua re verè loquuntur Doctores. Et quia appetitus diuersos habet actus & obiecta, ppter quos etiam diuersa nomina sibi attribuuntur, vt scribit Gabriel distinctio. 26. quæst. vnica. articul. 3. dubio primo, & licèt variè de hoc loquuntur Doctores, sequitur tamen ipse Doctorem subtilem, q clariùs & fundamentaliùs (vt ipse dicit) de hac materia loquitur in suo tertio, distinctio. xxvi. & xxxiiii.

Distinguuntur hi appetitus penes obiecta & actus. Nam obiectorum appetibiliũ quædam ex se, & primò sunt appetibilia, quæ, scilicet ex se sunt cõuenientia vel disconuenientia, ita quod apprehẽsa (omni alio circunscripto) mouẽt potentiam ad prosecutionem vel fugam, quia statim delectant vel contristant. Alia sunt appetibilia non primò & ex se, sed quasi secũdario propter illa primò appetenda vel fugienda, vt quia impediunt appetitum circa primo conuenientia vel disconuenientia. Exẽplum: Cibus, pportionatus est primo, & per se cõueniens appetitui animalis: ideo nullo alio posito, animal ipsum prosequitur, prẽuia tamen eius apprehensione. Impediens verò animal ne cibum assequatur, scilicet, cibum auferendo, vel animal ab eius consecutione prohibendo, disconuenit animali & offendit: non quidem primò & ex se, puta, q̃a tale ens in se prẽsens

ſed quia impedit perſecutione m cibi: vnde ſi non impediret quātumcunque præſens eſſet non offenderet, nec appetitum moueret: primum appetibile pertinet ad concupiſcibilem, ſecundum appetibile p tinet ad iraſcibilem (vt latiùs ſcribit Gab. vbi ſupra.) Diſtinguuntur etiam hi appetitus penes actus. Nam actus cōcupiſcibilis eſt proſequi vel fugere, delectans vel contriſtans, ſed actus iraſcibilis eſt iraſci. Iraſci autem eſt appetere vindictā, vt vult Philoſophus ſecundo Rhetor. Vnde non eſt contentum animal fugere offendens (quod ad concupiſcibilem pertinet, reſpectu primo diſconuenientis) ſed appetit repellere & ſe vendicare: nō enim iratus aperit impediens amouere tantū, ſed amouere & vltrà punire, in tantum quod nunquam omiſſio concupiſcibili, in cuius proſecutione impeditus eſt, etiam impedimēto ceſſante, tendit in vindictam offendentis. Satis concordat ſanctus Thomas par. 1.q.81.ar.2. Vnde ait, quod iraſcibile eſt quaſi ꝓpugnatrix & defenſatrix, dum inſurgit contra ea, quæ impediunt conuenientia, quę cōcupiſcibilis appetit: & ingerunt nociua, quæ concupiſcibilis refugit. Hæc ille. Vide latiùs Gab. di. 26.q.vn. ar.3.dub. 1.lib.3.

APPETITVS eſt triplex, ſcilicet, naturalis, animalis, & rationalis. Vel ſub aliis verbis: naturalis, ſenſitiuus, & intellectiuus, (vt ſcribit Gab. diſt.27.quæſt.vnica, art.1.lib 3.)

APPETITVS naturalis eſt qui non requirit apprehenſionē eius quod appetitur in ipſo appetente, ſed alterius. Res enim naturales non cognoſcitiuæ appetunt quidē, quæ ſibi conueniunt, ſecundum ſuam naturam, & ad cōſeruationem ſui eſſe cōferunt. ſed non per apprehenſionem propriam, ſed per apprehenſionem inſtituentis naturam. Diuina enim prouidentia (vt dicit Boet. 3. de cōſo. Proſa. 11) dedit creatis à ſe rebus hanc vel maximè mouendi cauſam vt quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderant: & ideo vnicuique natura dat quod conuenit, vt ne (dū manere poſſit) interea, laboret: ob hoc diuerſos appetitus rebus indidit, ad diuerſa ſibi conuenientia, vt ad loca naturalia qualitates motiuas etiam naturales actiuas & paſſiuas, & cætera ſibi cōuenientia. Appetitui autem vnicuique (vt idem Gab ſcribit di. 3.q.1.lib.2.) naturale eſt ferri in ſuum appetibile, & ſi eſt appetitus non liberè, tūc naturale eſt ei ſumme ferri inquātum poteſt. quia ſicut talis appetitus, ſecundum Damaſcenum, ducitur, & non eſt in poteſtate ſua eius actus: ita non eſt in poteſtate ſua intenſio actus: quin agat quantum poteſt.

APPETITVS ANIMALIS eſt appetitus præſupponens apprehenſionē appetentis ſenſitiuam, natus tendere in obiectū apprehenſiuè, aut in eo quieſcere neceſſariò, & non liberè, & hic vocatur appetitus ſenſitiuus, qui eſt in brutis & in hominibus, licèt in hominibus aliquid libertatis participet. pro quanto natus eſt obedire rationi. Gab. lib.3. Sent. diſt.27. lib.3. Vnde Cicero in lib. Offi. ita agendum, vt appetitus pareat rationi. Gerſon ita diffinit, parte.3. de myſtica Theologia: Appetitus animalis vel ſenſualis eſt, inquit, vis animæ effectiua, apta moueri immediatè ſolum ab apprehenſione ſenſitiua.

APPETITVS RATIONALIS eſt appetitus præſupponēs iudicium intellectus, natus liberè actum ſuum elicere. Et vocatur appetitus rationalis, vel intellectiuus ſeu voluntas: de quo ita ſcriptis reliquit Gerſon vbi ſuprà: Appetitus rationalis aſt vis animæ effectiua, apta moueri immediatè ab apprehenſione cognoſcitiua rationis. Hic appetitus ſi ſit reſpectu poſſibiliū, & impoſſibilium, nominatur quandoque volūtas. Si conſideretur reſpectu actus à ſe eliciti, dicitur libertas: ſi ſit reſpectu obiectorum non finalium & poſsibilium, dicitur electio vel appetitus electiuus. Et reſpectu actuum Imperatorum, dicitur appetitus dominatiuus vel executiuus. Si ſit voluntas exequendi ea quæ iam electa ſunt, dicitur propoſitū. Et inclinatio ad hæc exequenda, dicitur conſcientia. niſi dicamus quod conſcientia duo importat ſimile: iudicium & affectionem comitem. Si verò cōſideremus paſſiones motiuas huius appetitus rationalis, ſic dicitur generali nomine appetitus rationalis effectiuus, vel affectio rationalis. Si autē ſit reſpectu boni vel mali, vt ſit apprehenſi per rationē, ipſe appetitus dicitur concupiſcibilis. Si verò illud bonum vel malum præſēteture

vt arduum irascibile appellatur. Hęc Gerson. Quamuis secundum Philosophum, & sequaces, hæ duæ vires & concupiscibilis & irascibilis in sola sensualitate ꝓprię radicentur. Sed Augnst. & Theologorum aliter vsus habet, &c. De his Cicero lib. 1. offic. ita scripsit: Duplex est vis animorum atque naturæ, vna pars in appetitu posita est, quæ hominē huc & illuc rapit: altera in ratione, quę docet & explanat quid faciendum, fugiendúmve sit: ita fit, vt ratio pręsit, appetitus verò obtēperet, &c.

Appetitvs quandoque voluntas nominatur. Vnde secūdum Scotum dist. 49. q. 10. lib. 4. Duplex est appetitus in voluntate, scilicet naturalis & liber. Naturalem solū dico potentiam voluntatis absolutè, sed non aliquid superadditum voluntati. Sicut enim quælibet natura habet inclinationem naturalem ad suam perfectionē: sic etiam natura intellectualis, scilicet volūtas habet naturalem inclinationem ad suam perfectionem. Alius est appetitus liber, qui est velle liberum. Primus appetitus, secundum Scotum, non est actus aliquis elicitus à voluntate, sed tantum inclinatio quędam, & hoc probat ibi: Potest autem aliquis appetitu naturali refugere mortem, quia nolumus expoliare secūdū Apostolum, actu vero liberè elicito eligere mortē, sicut Martyres. Vnde dicit Apostolus: Cupio dissolui, &c. Sequit ex hoc quod appetitus naturalis non est nisi inclinatio quædam ad ꝑfectionem suam, nec est magis actus elicitus in volūtate quam in lapide. De illo appetitu loquitur Aristoteles 1. Physicor. quod materia appetit formam: vt vniuersaliter imperfectū suā perfectionem. Hoc appetitu naturali (vt scribit Scotus) voluntas necessariò & perpetuò, & summè appetit beatitudinem. hoc declarat Scotus ar. 2. vbi. supra. Qui & si voluntas liberè velit, vt in pluribus beatitudinem apprehensam in vniuersali vel in particulari, quando intellectus non dubitat in illo particulari, esse beatitudinem, non tamen necessariò vult, nec in vniuersali nec in particulari. Ratio, quia necesitas in causa superiori nō potest esse à necesitate causæ inferioris, quia causa inferior non potest determinare modū agendi causæ superioris. quia non potest ipsum determinare ad agēdum ergo causa superior ꝟ necessario agit, hoc habet aliquit intrinsecum formæ suæ, vel ex natura sui. Si ergo voluntas habet necesitatē ad volendum aliquid, illa necesitas conuenit sibi ex natura sui, & nō à causa inferiori. Scotus.

Appetere, cupere, desiderare. Et aliquis potest appetere seu desiderare aliquid tripliciter secundum Tho. arg. d. 49. lib. 4. Vno modo desiderio efficaci, puta quando ita desiderat, quod etiam cogitat media per quæ possit cōsequi ipsum desideratum. Alio modo desiderio simplici, puta sine cogitatione huius mediorum: Tertio modo desiderio conditionali, puta homo quandoq; appetit si esset possibile, quandoque libenter velle volare. Sic intelligitur dictum Aug. 4. de Trin. Nullus appetit id de quo penitus desperat. Et vt idem ait: Omnis homo naturaliter rectè considerans, quid importetur nomine beatitudinis naturaliter appetit eam, quia quilibet naturaliter desiderat illud in quo eius summa consistit perfectio, iocunditas, cōmoditas, dilectatio. Vnde Ansel. in libr. de concordia prædestinationis, & gratiæ cum libero arbitrio: vbi ait, quod voluntas non potest non velle summum cōmodum. Et beatitudo omne bonum hominis includit, vel essentialiter vel concomitanter, &c.

Appetibile quod appetitur. Res autem pro tāto est appetibile (vt inquit Ga. lect. 78. canon.) pro quanto participat rationem boni, quia bonum communiter ponitur obiectum appetitus. Est autem aliquid appetibile dupliciter, vt ibidē dicit, & secundum Philo. scilicet propter se. ēt si nullum aliud bonum inde sequeretur: tale bonum est fęlicitas. similiter & virtutes quę sunt bona honesta & delectabilia. Aliud est bonum appetibile non propter se, sed propter aliud sibi adiūctum per se appetibile seu ꝓpter bonum ad quod ordinatur: sicut medicina amara bona est, quia inductiua est sanitatis: ita tentatio, quia inductiuum ad malum, non est per se bonum. item aliqua tentatio, quę non potest fieri sine peccato: vt illa quæ fit intentione fallendi, & in peccatum inducēdi qualis est quæ fit ab homine malo, aut

spiri-

ſpiritu maligno, qui per tentationem ſatagit tentatum ad peccatum pertrahere. Non enim quis delinquit duntaxat in ſe malum operãdo, ſed etiam delinquit malum alterius procurando: quod autem fieri nõ poteſt ſine peccato, nequaquam habet rationem per ſe appetibilis. Tentatio igitur nõ eſt appetibile per ſe, ſeu propter ſe, Gabriel.

APER eſt animal iracũdum & ſæuiſſimum, nec poteſt mãſuefieri etiam ſi caſtretur. Vnde in ſcriptura quandoq; accipitur p perſecutoribus Eccleſiæ. Pſalm. 79. Exterminauit eam aper de ſilua.

APOSTATA à quo apoſtaſia, & eſt triplex, vt ſcribit Petrus de Palude diſt. 13. queſt. 3. art. 3. lib. 4. Vna à fide, ſecunda à clero, tertia à monaſterio. De prima dicendũ eſt, quod licet omnis hereticus ſit apoſtata, ſcilicet, quod non tamen ſimpliciter, ſed magis econuerſo. Omnis apoſtata eſt hæreticus, quia propriè apoſtata q ex toto dimittit legem Chriſti, & fit Iudæus, vel Saracenus, vel Paganus. Vnde apoſtaſia ſecundum Gerſonem parte 2. in regulis moralibus eſt receſſus à vera religione. Et murmur contra diuinam prouidentiam, & blaſphemia Deo indigna aſcribens. Et vt ait Paludenſis vbi ſupra: Omnis pœna quæ debetur hæretico, debetur iſti, & maior. Qui verò metu tormentorum non corde, ſed ore apoſtatant mentientes, etiam mortaliter peccant, quia Deum blaſphemant: ſicut & illi, qui contra alios metu tormẽtorum mentiuntur, accuſando, quod pernicioſum eſt mendacium: ſimiliter omnes qui dicunt ſe falſo crimine quodcunque commiſiſſe, quia ſeipſos diffamat. Secunda apoſtaſia poteſt eſſe ſine peccato. Vbi ſciendum, quod ſi homo transferat ſe ad actum omnino incompasſibilem, puta ad bigamiam, ſtatim exuitur omni priuilegio clericali. Similiter ſi in iudicio conuentus recuſet reſpondere coram iudice Eccleſiaſtico publicè ſe negans velle clericaliter viuere, nudatur etiam omni priuilegio clericali. Tertiò ſi laicaliter ſe gerens admonitus tertio, redire noluerit. Item quartò ſi ſic agit per omnia vt laicus non vt clericus, & de hoc diſtinct. 18. De tertia apoſtaſia, ſcilicet, à religione dicendum quod ipſo facto ſunt excommunicati ſi habitum reliquerunt, & requirendi & recipiendi ſunt, niſi ſit tale crimen propter quod p ffent expelli: quia cui damus actionem, multò magis exceptionem. Quando autẽ inuitè reducuntur, incarcerantur ne fugiant, ſicut dicit lex. Serui fugitiui pede amputato debilitentur, qui autem ſponte redeũt, nequaquam. Bona verò in apoſtaſia acquiſita ſunt monaſterii, quod non eos expulit, nec recipere recuſauit. Hæc Paludenſis creber & argutus Theologus vbi ſupra.

APPROBARE eſt aliquem iudicare dignum vita æterna, talis autem iudicatur omnis habent gratiam. Et indignus omnis carens ea eſt reprobare, hoc eſt iudicare indignum vita æterna.

APPROPRIATIO (vt ſcribit Brulifer diſtinct. 34. quæſt. 3. lib. 1.) eſt alicuius prædicati communis tribus perſonis vni ſoli attributio propter conuenientiam illius prædicati cum proprio illius perſonæ, vel propter erroris amotionem ab intellectu viatoris. Exemplum: Amor conuenit cum proprio ſpiritus ſancti: ideo appropriatur ipſi: Sapientia autem cum proprio filii. Et differunt proprium & appropriatum. Illud enim eſt proprium quod vni ſoli vel ad plus duobus conuenit. Appropriatum ſemper eſt commune tribus. Et appropriatio poteſt fieri duabus de cauſis. Vna eſt conuenienna appropriatorum cum propriis. Secunda eſt excluſio erroris ab intellectu: vide latius ibidem Bruliferum, &c. Et eſt appropriatio perſonarum (vt habetur in textu diſtinct. 31. libr. 1. Senten.) quam Hilarius facit, qua patri attribuit æternitatem, filio ſpeciem & ſpiritui ſancto (qui & munus eſt ſiue donum) vſum: quæ non ſunt propria, ſed appropriata perſonarum. Non enim appropriatur patri æternitas, quaſi magis realiter conueniat quàm filio aut ſpiritui ſancto. Sed quia æternitas magis videtur habere, ſaltem apparentem ſimilitudinem cum proprio patris, quod eſt non eſſe ab alio principio, quam cum proprio filii vel ſpiritus ſancti. Qui licet non habent initiale principium ſicut pater, habent tamẽ principium originale ſicut ſpecies (quod dicit ſpecioſitatem vel pulchritudinem.)

Digitized by Google

tudinem.) licet omnibus conueniat, tamen quandam similitudinem habet cum imagine, quæ expresse representat patrẽ, cui est perfectè æqualis & similis. Vsus autem actus est amoris, ideo spiritus sanctus qui amor est patris & filii appropriatur: sicut omnia quæ ad amorẽ pertinẽt. Secunda appropriatio, beatus Augustinus: Qui patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, & spiritui sancto concordiam. Vnitas patri attribuitur, quia sicut vnitas dicitur principium numeri, sic pater est principium filii & spiritus sancti. Aequalitas verò filio, quia filius est perfecta imago, de cuius rone est vt sit æqualis ei cuius est imago, alioquin non esset perfecta. Et etiam quia filius non æqualis & similis ex modo productionis gignendi. Concordia spiritui sancto, quia ipse est amor & nexus patris & filii, vt in textu clare dicit Magister. Hæc recitat & Gabr. distinctione 31. quæstione vnica, articulo 3. dub. 6. lib. 1. Sent.

AQVA in scriptura variè significat, vt & notat frater Pelbartus libro secũdo Rosarii Theologiæ. Primò significat, spiritum sanctum. Ioan. 17. Qui credit in me) sicut dicit scriptura) flumina de ventre eius fluent aquę viuæ. Hoc autem dixit de spiritu sancto. Secundò significat scientiam diuinorum. Eccles. 15. Aqua sapientiæ potabit illum Dominus. Tertiò doctrinam hæreticam, Prouerb. 19. Aquę furtiuę dulciores sunt, id est, doctrina peruersa, & panis absconditus suauior, scilicet, furantibus. Quartò tribulationes, Psalmus 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquę vsque ad animam meam. Quintò populum multum. Apocalyp. 17. Aquę multæ populi multi, & Gentes. Sextò significat aquas iustos. Psal. 28. Vox Domini super aquas Deus maiestatis intonuit: Dominus super aquas multas. Septimò significat chorum Angelorum. Psalm. 148. Aquæ, quæ super cœlos sunt laudent nomen Domini. Hęc Gregorius 19. Moral. Et sup Ezechielem homil. 19. Octauò, secundum Augustinũ lib. 9. super Genes. significat totam materiam confusam elementorum corporalem. Vnde secundum Gabrielem distinctione decimaquarta, articulo primo, libro secundo. Aqua in primaterum materialiũ distinctione, aliquãdo accipitur pro informi rerum materia: vt ibi: Spiritus Domini ferebatur super æquas. Nam vbi dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram, &c. Illa nomina cœlum, terra, abyssus, aqua, pro eodem accipiuntur, scilicet pro materia informi, postea per formas speciuocas distinguenda. Et aquæ quæ sunt super cœlos, nominantur aquæ nomine, propter proprietatem quam habent cum aqua elementari. habet enim perspicuitatem, frigiditatem &, grauitatem. Aliquando accipitur pro materia trasparenti siue perspicua & luminis retẽtiua: vt cùm dicitur: Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Aliquando accipitur pro elemento aquæ, vt ibi: Congregentur aquæ in vnum, & appareat arida. Capitur & pro polo aqueo. Quandoque capitur pro Baptismate. Vnde Dominus ad Samaritanam mulierem loquitur, dicens: Omnis qui biberit ex aqua ista, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua quam ego dedero, non sitiet in æternũ. quo & ipsum Baptisma salutaris aquæ significatur, qđ semel, scilicet sumitur, nec rursus iteratur, vt scribit sanctus Cyprianus ad Cęcilium.

AQVA est triplex, vt notat Brulifer distinctione 3. quęstione 7. libro 4. Quædam est artificialis, & est illa quæ fit per actionem ignis decoquentis & resoluentis ex ministerio artificis applicantis actiua passiuis, & passiua actiuis. & ista aqua non est elementum, sed est corpus mixtum: vt aqua rosacea. Hęc aqua nullo modo (vt infrà videbitur) conueniens est ad sacramentum Baptismi. Alia est aqua naturalis, & est aqua elementaris pura tam per mixtionem quam per iuxtapositionem. Tertia est aqua vsualis pura per immixtionem, licèt non sit pura p iuxtapositionem. Aqua vsualis & aqua naturalis sunt eiusdem speciei & sunt cõuenientes ad sacramentum Baptismi.

AQVA BENEDICTA vt scribit in 4. Rosarii Theologiæ. Aliquando fit ad reconciliationem Ecclesiæ pollutæ sanguine vel semine, & hæc benedicitur ab Episcopo solo cum vino & cinere vt patet de consecra-

secratione Ecclesiæ vel altaris. c. aqua. & proposuisti. Aliquando fit ad aspergendum homines vel domos: vel remouendum sterilitatem rerum humanarum: & ad multiplicationem cæterorum bonorũ & ad defensionem hominum aduersus insidias diaboli: & ad delenda peccata venialia. Vnde Richardus dist. 1. ar. 1. qu. 3. libr. 4. in solutione argumen. Et concordat Paludensis dist. 11. quarti. qui ait, quod p aspersionem aquæ benedictæ remittũtur venialia per modum meriti: inquantum excitat motum voluntatis, seu feruorem charitatis, per quam fit venialium remissio non tanquam per vim sacramenti. Sacramentum autem significat rem vt sacramentalem, non per modum meriti. Aqua etiam benedicta (vt idem vult) non est specialiter diuinitus instituta ad illam rem sacram. & hæc benedicitur à Sacerdotibus cum sale. vt patet de consecr. dist. 3. cap. aqua. Et cõsuetudo habet, quod omni die Dominico benedicatur, & non nisi à Presbyteris. vt & habet magister Guiliel mus in suo rationali diuinorum. Aqua autem non sacrata addita sacratæ efficit sacra: quia sacrum tanquam dignius trahit ad se non sacrum. 13. q. 2. Non existimemus. Nec est curandũ an sit maior quã titas aquæ non benedictæ quam benedictæ. Non sic est in Sacramento sanguinis Christi, cui liquor additus non miscetur sanguini, cùm sit ibi sanguis in venis, sed solùm commiscetur accidentibus illis, vt notatur extra de celebrat. Miss. Cum Marthæ. Sunt autem quatuor genera aquę benedictæ, vt notat Guilielmus Episcopus in rationali diuinorum. Prima in qua fit iudicium purgationis, quę in vsu non est. Secunda aqua quæ sanctificatur in dedicatione Ecclesiæ & altaris. Tertia est qua in Ecclesiis aspergimur. de qua paulò antè. Quarta, aqua Baptismi, de qua aliàs dicetur. Est præterea aqua lachrymarum piarum, de qua Gerson parte secunda, sermone de dominio Euangelico facta in cœna Domini. Hæc hauritur (vt ipse ait) à puteo cõtritionis profundæ cauato per acutum ligonem meditationis: situla fidei illam continẽt, chorda spei sursum trahit, fornax ardẽs charitatis eã calefacit, miscet cineres recordatio peccatorũ. Hæc Gers.

AQVILA secundum Isidorum, ab acumine oculorum vocata in sacra scriptura, vt & refert frater Pelbartus libro secundo Rosarii Theologiæ, varie inuenitur significare. Nam primò significat malignos spiritus, qui rapiunt animas. Threnorum 4. Velociores aquilis persecutores nostri. Secundo significat quandoque potestatem terrenam. Ezechiel. 17. Aquila grãdis magnarũ alarum, id est. Rex Babylonis (quia sicut solent Reges) habuit aquilam in vexillo suo. Tertio subtilem sanctorum intelligentiam. Ezechiel. 1. vbi Ioannes Euãgelista per aliquam desuper eminentem significat à similitudine volatus illius auis. Quartò aquila significat iustorũ animas, secundum Ambrosium super Lucam: qa sicut aquila post longam vitam, scilicet cẽ tum vsque annorum senio grauata (vt dicit Augustinus super Psalmũ 102.) se renouat rostrum vetus nimis excrescens ad petram collidendo, & plumas veteres deponendo, nec vnquam percutit aquilam fulmen: sic sancti renouant vitam per pœnitentiam, & tandem in resurrectione renouabuntur. nec timẽt fulmen sententiæ finalis damnationis. Psalm. 102. Renouabitur vt aquilæ iuuẽtus tua. Quintò aquila significat quandoq; Christum, propter nobilitatis Regiæ dignitatem, quam aquila habet super aues. Vnde Prouerbiorum tertio dicitur, quod viam aquilæ in cœlo difficile est scire. Lyra & expositores dicunt, quod hæc intelliguntur de via quã tenuit Christus in ascensione. Item Deuteronomii trigesimo secundo dicitur de Deo: Sicut aquila prouocans filios ad volandum expandit alas suas: & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Dominus solus dux eius fuit, & nõ erat cum eo Deus alienus, &c.

ARBOR. Arbor bona in scriptura iustũ significat, mala verò peccatorem. Matth. 7. quia illa facit bonos fructus boni operis, ista malos: & in ignem excidetur. Multa de arboribus & lignis scribit colligendo frater Pelbartus lib. 2. Rosarii Theolog. in dictione lignum multis. §.

ARIES est animal mansuetum, & quãdoq; significat Christum. Gen. 22. Abraham vidit arietem hærẽtem inter vepres cornibus, quẽ immolauit pro filio. (Quandoq; signi-

significat aries Ecclesiã Christi. Dãiel. 8. Aries stabat,idest,Ecclesia) & hircus significat Antichristum,qui efferatus est cõtra illum,vt exponit Lira.

ARBITRIVM LIBERVM, vide infra in dictione liberum.

ARGVMENTVM dicitur dupliciter, videlicet proprie & transsumptiuè (vt scribit S.Bona.dist.23.q.1.lib.3. in solutione argumẽti) proprie quidem argumẽtum accipitur quadrupliciter. Vno modo dicitur argumentum ratiocinatio,secundum quod diuiditur in quatuor species:videlicet,in syllogisinum, inductionem, enthymema & exemplum.Alio modo argumentum dicitur prolixæ sentẽtiæ breuis collectio.Tertio modo dicitur argumentum ipsum medium,in quo consistit tota vis argumentationis.Quarto modo dicitur argumẽtum ipsa maxima propositio, in qua cõsistit firmitas totius illationis, & in omnibus istis acceptionibus argumentum dicitur,quia mẽtem arguit & illuminat ad aliquid intuendum,& ei firmiter adhærẽdum.Et secundum hanc proprietatem potest transsumptiue dici argumentũ quicquid illud sit quod mẽtem arguit, & illuminat ad videndum aliquid occultum, & hoc modo fides dicitur argumentũ rerum non apparẽtium:quoniam ita facit intellectum eis assentire, sicut argumentum verum facit assentire conclusioni probatæ. Hæc sanctus Bonauentura.

ARROGANTIA (vt scribit Paulus Cortesius Theologorum eloquentia libr.3. suarum senten.distinct. 8.) est insolens supra naturam suam elatio .Gerson part.2.in regulis moralibus dicit, quod præsumptio, arrogantia,iactãtia,& hypocrisis generaliter & propriè sunt de illis,quę non conueniunt hommi taliter se habenti, si illa habere vel credit,vel ordinatè appetit, propterea semper habent errorem vel malitiam inuolutam, quandoque venialem, & sæpè mortalem, secundum genus obiecti,& iuxta circunstantias intentionis, & finis atque cæterorum: & præsumptio,arrogantia, & iactantia, & hypocrisis circa bona naturæ aut fortunæ, minus habent peccati & periculi quàm circa bona gratia,præsertim gratiæ gratum facientis cum illa minus cognosci possit inesse,&c. Gerson.Est autem arrogantia quædam filia superbiæ, qua quis multum se existimans,cęteros quos infra se videt,despicit & quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignatur:vt habetur in decretis di.47.ca.1.Vel sic:Arrogantia quæ modestiæ contraria est,est per quam temeritas atq; impudentia vanam sibi comparat authoritatem.Arrogans est,qui sibi attribuit quod non habet, secundum beatum Tho.2.2.q.112.ar.1.vel sic: Arrogans est, qui sibi temerè atque insolenter tribuit, quæ in eo non sunt.

ARS Græcè τέχνη,technę,& technicos,artificiosus:& est principium agendi in alio secundum Aristotelem lib.12.Metaph.& secundum eum, libr.6.Ethic.Ars est habitus quidam faciendi cum vera ratione. Thomas prima secundæ quæstio.70.7.articulo tertio. Ars est recta ratio factibilium,& habitus operatiuus: & 6.Ethicor. Ars est habitus quidam faciẽdi vera cum ratione.

ARS MAGICA (vt scribit Brulifer distin.7. quæst.12. libr.2.) est quædam noticia vel quoddam genus artis habens sub se multas species, id est,septem principales, de quibus & scribit Dominus Cardinalis Camera.in principio in cursum Bibliæ. Prima dicitur Mantica, & dicitur a mechos, quod est diuinatio,& icos,quod est scientia, quasi scientia de natura,& habet septem species. Prima dicitur Pyromantia, quia diuinatio facta circa ignem. Secunda Aeromantia,in aere. Tertia Hydromãtia,in aquis. Quarta Geomantia,in terra & corporibus grossis. Quinta Cyromantia, circa manus. Sexta Ornigomantia, fit in gutture, vel pectore pullorum vel gallinarum.Septima Nigromantia, fit circa cadauera mortuorum, & dicitur a nigros,quod est mors. Alii dicunt(& vt credo melius) Necromantia.Secunda species Magica dicitur Matesis, quæ fit tripliciter. Primo modo in horis, & dicitur Horispicium temporum. Secundo modo fit in aris,& est Aurispicium,quę fit ex inspectione ad aras vel altaria. Tertiomodo in auibus fit, & est Augurium,quæ fit in garritu auium, vel volatu auium,& est Auspiciũ. Tertia species Magicæ artis.est Sortilegium,quod fit per sortes,vel p ossa

mortuo

mortuorum, vel per verba, & ſic de aliis. Quarta ſpecies eſt Præſtigium, & eſt quædam illuſio humanorum ſenſuum: & dicitur à perſtringo, quia pſtringit ſenſus humanos. Quinta eſt maleficiũ ſimpliciter. Sexta eſt maleficium ad tempus: & de his infrà vide latiùs. Et dicitur virtutum animalium faſcinatio, id eſt quædam tremor vel obſtupentia. Artes autem Magicæ (vt idem Bruliſer dicit & ſanctus Bona. diſt. 7. par. 2. art. 2. quæſt 3. lib. 2.) hue diuinationes, non poſſunt eſſe, nec ab aliquo fieri abſq; peccato, nec Catholicus à diabolo auxilium ſiue miniſterium voluntate propria, abſque peccato mortali poteſt requirere, niſi fortaſſis (vt inquit Bonauentura in hoc caſu) vbi Deus diabolum ſubiiceret homini iuſto ſuo iudicio: & ſicut de aliquibus viris ſanctis audiui errare, voluntario autem commercio non poteſt ſine peccato. Aut enim ibi eſt peccatum infidelitatis, vtpote ſi dæmonio credendo attribuat diuinum aliqui: aut eſt ibi peccatum idolatriæ, vtpote in oblationibus & ſacrificiis: aut inobedientiæ ſaltẽ, quia facit cõtra prohibitionem diuinam & Eccleſiæ. Ratio autem huius prohibitionis (aut Bonau.) eſt, quia talis peccat in ſeipſum, dum ſe committit diſcrimini: peccat in Eccleſiam, qa hoc commercium eſt cum illo, qui eſt omnino præciſus & Eccleſiæ aduerſarius: peccat etiam in Maieſtatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quaſi non ſit omnipotẽs & omnino ſufficiẽs. & benignus Deus Chriſtianorum, & ideo ſemper prohibitũ eſt, & ſine peccato fieri non poteſt. Bona. probatur & authoritate Domini Leui. 20. vbi ille præcipitur occidi à Deo, qui ſciſcitatur Magos & Ariolos. Et 4. Regum 25. vbi reprehenditur & punitur Rex Iſrael Ocholias, qui miſit ad conſulendum Deũ Acharon. Et Auguſt. de vita Chriſtiana, dicit eſſe damnãdas & fugiendas diuinationes, quia ibi intercidũt pacta dæmonum. Potes & hanc rem, & quomodo prohibeãtur artes Magicæ, videre apud Gerſonem part. 1. tract. de erroribus, circa artem magicam, qui diffuſe rem proſequitur. Quãuis autem Albertus Magnus in pluribus ſuis operibus dicat, quod ars magica non ſit penitus interdicta, puta illa quæ fit virtute herbarum & lapidum. Creditamen Guilhelmus Scoti imitator: & poſt eũ Petrus: quod ſecurius eſt Chriſtiano abſtinere, ne in laqueum cadat diabolitmaximè qa præceptum Eccleſiæ videtur ſe extendere ad omnem ſpeciem artis magicæ quãdo prohibet. vt habetur 1 decretis. 26. q. 4. & 5. p totum. Carmina autem magorum nullam habent in ſe vim effectiuam reſpectu effectus conſequentis. illa enim non ſunt niſi voces & ſcripta certo modo prolata, aut certis characteribus deſcripta: quę nõ habent ex ſe maiorem vim, quam ſonus ex aere fracto cauſatus aut attramẽtũ, vel alia ſubſtãtia vnde cauſantur: ꝯ manifeſtum eſt ad talem effectũ vim vel ordinem naturalem nõ habere. Sequitur autem effectus tales operationes dęmonũ verę vel illuſoriæ hunc cauſantibus, propter quoſdam priuatos cõtractus ſeu pacta cum ſibi adhærentibus, vt dicit Augu. Habet enim ſpiritus maligni (vt ſcribit Gab. diſt. 8. q. 2. ar. 4. dub. 2. lib. 2. ſent.) pactiones cum aliquibus hominibus: & conſeruant pacta ac promiſſa: non quia vera ces, ſed vt alii eis adhæreant, quia ſi nulla pacta ſeruarent, nulli eis ſeruirent: & vt hi quibus promiſſa ſeruantur, eos colant, qa ex ſua ſuperbia præcipuè appetunt dæmones diuinos honores. Permittit auté Deus (vt idem ait) eos in aliquos propter eorũ peccata, vel aliam occultam cauſam exercere ſuam poteſtatem non tamé iniuſtã. Habet ergo pactum cũ maleficis. vt dum hęc verbã proferunt tali modo: puta ante ſolis ortum, vel in tali loco, tali geſtu. Aut faciũt hoc: puta curuant acum. percutiũt pallium, &c. ſequitur ille effectus, quẽ nõ verba vel acus incuruata, aut pallii percuſſio: ſed ipſe diſcurens operatur imitans in hoc peruerſe Chriſtum Dominum, in Eccleſia ſacramenta inſtituẽtem: per quorũ vſum gratia animę confertur. non a ſacris effectiuè, ſed a Chriſto ſuo ſacramento tãquam ſigno efficaci aſſiſtenti. & ſic gratia talis non conferretur ſine ſacramento, ita diabolus non operatur talia ex ſuo pacto ceſſante maleficio. Hæc Gab. & latius infra in maleficio videbitur, & Scotus in 3. diſt. 34. &c.

ARTICVLVS eſt coaptatio partium diſtinctarum. ſecundum ſan. Thom. 2. 2. quæ. 1. artic. 7. Articulus (vt dicit Iſido.) eſt præceptio

ceptio diuinæ veritatis tendens in ipſam. Articulus (vt ait Ric.) eſt indiuiſibilis veritas de Deo artans nos ad credendum. Et articulus quātum eſt de ratione ſui nominis dicitur ab artando, & hoc eſt dupliciter actiue videlicet & pashue. Dicit enim articulus (vt ſcribit ſanctus Bonau. di. 24. lib. 3.) quia eſt quid in ſe artatum. Et dicitur articulus, quia alios artat: prout paſſiue dicitur articulus, quod in ſe artatū eſt: eſt terminus reſolutionis. Prout autem actiue dicitur, eſt principium diſtinctionis & diſcretionis. Vide latius ibi Bonauentura.

ARTICVLVS FIDEI (vt ſcribit Gab. diſ. 24. q. vnica art. 3. du. 3. lib. 3.) eſt veritas reuelata in ſe vel in ſuo antecedente: pertinēs ad religionem. Et ita omnis veritas credēda eſt articulus fidei. Et dicitur articulus, quia artat nos ad credēdum explicitè vel implicitè. Tenetur enim quilibet fidelis implicitè credere omnem veritatem fidei quia tenetur credere principia: ex quibus quælibet veritas fidei infertur. Oportet ita que multa credere quę non ſunt articuli: maximè ea quę articulos præcedunt. Credere enim Deo non eſt articulus, ſed articulos. & tamē oportet Deo credere, quia antecedit articulos. Gerſon part. 2. de articulis fidei. Et articuli non ſunt de quacūque veritate. ſed de veritate ſumma, vt dicit Bona. diſt. 25 li. 3. & quicunque articulus fidei pro certo habendus eſt, periculū eſt ipſum relinqui ſub dubio. Vnde optimè factum eſt (vt ſcribit Brulif. diſt. 11 q. 1. libr. 1.) quòd declaratum eſt beatiſſimam Virginem eſſe conceptam ſine originali peccato. Articulos autem fidei explicare (vt ſcribit S. Thom. diſt, 25 q. 3. art. 3. li. 3.) contingit dupliciter. Vno modo quantū ad ipſorum articulorum ſubſtantiā: ſecūdū quod homo articulos diſtincte nouit. Alio modo quantum ad ea quę continentur in articulis implicite, quæ, ſcilicet ex articulis inferri poſſunt ab impugnatione defendi. De articulis fidei & expoſitione eorundem vide to Gerſonem par. 2. tract. de articulis fidei, &c.

ASCENDERE, Vno modo (vt ſcribit ſanctus Bonau. diſtin. 22. lib. 3. circa tex.) idem eſt quod propria virtute ſcandere ſine adminiculo virtutis alienæ. & hoc modo ſoli Chriſto conuenit. Alio modo aſcendere idem eſt quod ſurſum ſcādere. & hoc modo conuenit aliis ſanctis. Vnde Iaco. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cęlo deſcendit: vbi aſcendere accipere accipitur primo modo. Vel aliter eſt aſcēdere in cęlum empyreum: & eſt aſcendere in cœlū trinitatis. Cum ergo dicitur: Nemo aſcendit, &c. non dicitur hoc quantum ad aſcēſum i empyreum, ſed quantum in cęlum trinitatis, & iſte aſcenſus non eſt aſcenſus ad locū, ſed potius ad dignitatem & equalitatem patris. Nec eſt ſecundum acquiſitionem nouæ dignitatis in Chriſto, ſed ꝓpter manifeſtationē eius quod habuit ab æterno. Vnde ſicut dicitur deſcendiſſe, nō propter hoc quod in eo fuerit diuinitas minorata, ſed propter hoc quod in aſſumptione humanitatis apparuit minorata. Sic etiam dicitur aſcendiſſe, quia in aſcenſione eius ſublimitas eſt manifeſtata. Vnde iſte deſcenſus & aſcēſus cōueniebat diuinę perſonæ ſecundum diuinam naturā relatam tamen ad humanam. Hæc S. Bonauentura vbi ſupra. Emigrationem autē Chriſti in cœlum (vt ſcribit Paulus Cortenſius libr. 3. ſentent. diſtinctio. 6. in fine) incolumitatis noſtræ cauſam fuiſſe; ob eam quę nobis patefactum eſſe iter in cœlum, De aſcenſione Chriſti in cœlum aliis habetur abunde in ſermonibus concionatorum, &c.

ASSISINI ſunt quidam infideles, qui pro pecunia faciliter querunt interficere homines: non curantes ſi ipſi interficiantur, ſed quod ſub dominio alicuius vel non fideles vel infideles: dummodo ꝓ pecunia eis data homines interficiant, non refert. Et qui per aſſiſinos aliquem interficiunt excommunicantur. Frater Oſualdus li. 4. roſarii theo. in dictione Excommunicatio quidam ſcribūt ſicut Dominicus, Nanus Mirabellius. Aſſiinus, & proprie eſt qui non ſubeſt dominio alicuius: ſed ꝓ pecunia hominis occidit ad alicuius inſtantiā. Et dicitur ab aſcindo, is: qa ſcindit animā è corpore. ſecundum Arch. in capite pro humani de homicidi. li. 6. Aſſiſius verò dicitur beneficiatus, quaſi aſſiduus. vt habet Gab. diſt. 15 q. 8. dub. 2. lib. 4.

ASTROLOGIA eſt ſcientia de aſtris. Et dicitur ab ἄστρον quod eſt ſydus: & λογὸς ſermo.

mo. Diciturq; astronomia ab astrō quod est sydus: & νόμος lex & norma. Hęc primū inuenta dicitur ab Athlante rege Mauritaniæ teste Plinio libr. 7. natu. histo. Et vt referūt doctores: & post eos scribit frater Pelbartus libr. 2. Rosarii theolog. quod sicut Ptolomeus libro quadripartito dicit. Astrologia quæ est de euentibus ex astris diuiditur in quatuor partes. Prima pars est de iudiciis, scilicet, pluuiarū & tempestatum: ac huiusmodi. Secunda de electionibus horarum, scilicet, p minutionibus faciendis & medelis. Tertia de natiuitate hominis vel fato. Quarta de interrogationibus. Primæ duę partes benè & sanè intellectæ admittuntur: sed aliæ duæ omnino reprobātur vt pote superstitioſę & erroneę. Vnde de fato Bonauētura & Rich. in 2. dist. 14. quod, si fatum accipitur secūdum quod Bona. 4. de consol. dicit fatum ordinem rerum ad diuinam prouidentiā relatū, sic habet veritatem. Si autem accipitur vt accipit Aug. 5. de ciuit. Dei secundum existimationem Phisicorum & mathematicorum. videlicet, pro vi constellationis syderum: ex qua pronunciant cuncta, vel aliqua cōtingentia necessario euenire in inferioribus: sic erroneum est. Vnde idem Augu. & habetur in Decretis. 26. qu. 2. Illud, & in pluribus locis dicit: omnes huiusmodi artes ex quadam postifera societate hominum & ærmonum (quasi pacta infidelis amicitiæ) a Christiano penitus repudiandas &c. & sic patet qđ mortale est fata obseruare. Similiter & illā partem astrologię, quæ nominatur de interrogationibus: videlicet, an furata reperiat & vbi talis perdita recuperet, vel bonā fortunam hac hora consequitur, & huiusmodi omnino sunt superstitiosa & damnabilia & christianæ fidei contraria. Quare huiusmodi diuinano puta in fortuna propria, vel hora bona ad itinerandum huiusmodi est illicita, &c. Et huiusmodi diuinationi sępè immiscet se diabolus, vt decipiat in fide secundum Augu. super Genesim. ad literam. Vnde & in decretis legitur di. 37. §. Sed contra. 26. qu. 1. cap. illud dicit. Astrologia nil confert ad salutem: sed in errorem mittit, ergo est postponenda a fidelibus.

ASTRONOMVS est qui nouit astra, sanctus Bonau. de astronomis scribens dist. 7. li. 2. dicit: Quare astronomi de cōtingentibus, habentibus causam falsibilem & indeterminatam non præsciunt vera, nisi ex coniectura, & diabolus ex maiori coniecturæ illa præsentit, non tamen certitudinaliter præscit: ideo propter eorum ignorantiam (vt ait Gab. dist. 14. qu. vnica. art. 3. dub. 2. etiam de naturalibus effectibus, & si quā doque talium præsumptores quędam vera dicunt, tamen multo plura falsa. Vnde manifestum est, quod vera quę dicunt. nō arte sed casu, aut diabolica reuelatione dicunt, Et si dicis, multa vera dicunt: respondet Cancellarius: sed multo plura falsa, & ideo quę dicūt incerta sunt & falsis plurimis permixta. Gabr. vbi supra. Sed quia vt Bonauen. ait dist. 14. qu. vltim. libr. 2. in si ne multi sunt insecutores passionum, & eis quibus possunt dominari seipsos subiiciunt. Hinc est, quod multi se subiiciūt impressionibus astrorum, & ideo frequēter astrologi vera prædicūt, maximè circa homines animaliter viuentes: circa verò spiritualiter sapiētes, qui damnantur passionibus pauca potest vera prędicere, imo sicut dicit magnus astronomus Ptolomeus sapiens homo dominabitur astris. Nullā igitur necessitatem astra imponunt, quāuis ſclinare possint: sed nō necessitate (vt dicūt) de quo latius videre potes apud Bonauenturā: & alios. Videatur & Gerson ī libello quem trilogium astrologię theologizatę inscripsit, quem videat qui superstitiosas quasdam astrologicas obseruationes cauere voluerit. Et idem part. 1. de libris astrologicis ait. Libri astrologici in quibus plura inutilia & superstitiosa falsa, imo impia & sacrilega continētur quā vera & vtilia: debent a Christianis omnibus euitari, damnari, & penitus aboleri, Vide & eum latius ibi, & qui libri legātur & tolerantur apud Christianos. Sed breuitati studemus, nec tamē prętereundū est quod scribit Stephanus Brulifer dist. 7. q. 11. libr. 2. vbi ait, quod omnis viator siue astrologus quantumcunque doctus: asserens pertinaciter & defendens quod ipse per seipsum, vel per acquisitam scientiam possit futura quę dependent a libero arbitrio nostro certitudinaliter prægnoscere est hęreticus, blasphemus, impius, infidelis:

delis: & comburendus, quia quod ſolius Dei eſt, ſibi vſurpat impiè, & attribuit. Et ſi quandoque aſtronomi, mathematici verum dicunt de futuris contingentibus dependentibus. Hoc tamen non eſt niſi coniecturando, ſiue per legem aſtrorum, ſiue per diabolica commertia. Hæc Brulifer, &c. De aſtronomia, & aſtrologis aliàs a ſanctis doctoribus permulta ſcribuntur, & præcipuè Bonauen. diſtln. 14. q. 3. & vltima lib. 2. vide & Gerſonem parte 4. tract. an fortuna bona, vel mala ſiat ex influxu ſyderum.

Assimilatio, comparatio, ſimilitudo. Eſt autem triplex aſſimilatio ad Deum (vt ſcribit Gabr. lectio. 64. canonis. Vna qua receditur a Deo. Alia qua acceditur ad Deum. Tertia qua ſiſtitur in Deo. Prima eſt multorum, quæ peruerſe imitantur Deum: volentes Deo eſſe ſimiles per magnitudinem potentiæ, per ſingularitatem reuerentiæ permittentes, & appetentes ſibi diuinos honores exhiberi per infinitam opulentiam, & per ſimilia, tales ſic imitando nõ efficiuntur filii Dei, nec Deo accepti: ſed hac imitatione recedunt a Deo: efficiuntur ſocii Luciferi, qui dixit: Ponam ſedem meam in aquilone, & ſimilis ero altiſſimo. Secunda ſimilitudo eſt bonorum viatorum, & conſiſtit in participatione ſimilium virtutum virtutibus Dei, quæ ſunt iuſtitia, miſericordia, liberalitas, veritas, charitas, & cæterę virtutes huiuſmodi, quæ perfectiſſimæ in Deo ſunt, verius ipſæ Deus ſunt, & eſſe debent participatiue in omni rationali creatura, de quo intelligitur illud Auguſt. 8. de trini. Non locorum interuallis, ſed ſimilitudine acceditur ad Deum. Et ſi diſſimilitudine oppoſita receditur a Deo. Hac ſimilitudine volens nos accedere ad Deũ dixit Chriſtus: Eſtote miſericordes: ſicut & pater veſter miſericors eſt. Tertia: ſimilitudo eſt beatorum de qua. 1. Ioan 3. Scimus quod cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, ſcilicet, in gloria æternę viſionis, & fruitionis, quæ eſt beatitudo perpetua, ad quam nunc aſpiramus, ad eam autem per ſecundam ſimilitudinem peruenimus ad quam exhibendam, cùm dicimus: Pater noſter q. es, &c. excitamur, hæc Gab. vbi ſupra.

Assvmere, ſuſcipere, vel accipere. Voluntas poteſt aliquid aſſumere in facultatem ſuam quadrupliciter, videlicet, ut quando homo operatur opera meritoria exterius, ut dare eleemoſynam. Acceptando quando voluntas acceptat interius nihil exterius operando, ut diligere proximum. Tolerando, & ſic mala pœnæ ſunt patienter ferenda. Hæc Brulifer. q. 1. lib. 1. diſt. 1. Vnde ſecundum eundem uoluntatem aliquid aſſumere i facultatem ſuam: eſt aliquid ipſum amare, ideſt, velle, vel aliquid odire, ideſt, nolle, peccatum igitur ſumit in facultatem ſuã, cùm ipſum odio habet. Eſt autem facultas uoluntatis ſecundum Bonauen. dominum voluntatis quo faciliter poteſt in actum ſuum tanquam illius princeps.

Assvmere aliquid in facultatem voluntatis poteſt intelligi dupliciter, vel propter ſe, & ſine relatione in aliud, vel propter aliud, & cum relatione in aliud actu, vel habitu ſecundũ modum loquendi Greg. di. 1. q. 1. ar. 1. lib. 1. aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis eſt uoluntatem circa ipſum habere actum aliquem tanquã circa obiectum ipſum. ſ. acceptando, vel deacceptando, volẽdo, vel nolendo. Aſſumere in facultatem volũtatis propter ſe, & ſine relatione in aliud eſt, quãdo aliquid aſſumitur in facultatem volũtatis: etiam ſi nihil per intellectum præſentaretur voluntati. Sed aſſumere in facultatem voluntatis propter aliud eſt quando aſſumitur aliquid alio coaſſumpto, qnod niſi per intellectum volũtati præſentatum fuiſſet, aut præſentaretur volũtas non haberet circa ipſum talem actum. Primus eſt non referens in aliud. Secundus verò eſt referens. Exemplum primi, velle bibere delectantem potum, & dulcem, ſine relatione ad ſanitatem conſequendam. Exemplum ſecundi, velle huiuſmodi potum præciſe ppter ſanitatem, ſiue dulcis ſit, ſiue amarus, dum, ſcilicet, nollet potum talem ſi non præſumeret ſe per eum conſequi ſanitatem. Primus actus, qui non eſt referens, duplex eſt. Nam illud obiectum quã doque aſſumitur a voluntate tanquam ſummũ ſibi poſsibile præſentari: ita quod in eo ponit terminum lætitiæ ſuæ, ſiue verè ſit ſummum, ſiue ſolum in æſtima-

tione, & apreciatione hominis errantis: si est verè summum; tunc ille propriè dicitur fruitio. Vnde Augustī.1. de doctrina christiana. Si verò inhæseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ: tunc verè & propriè dicendus es frui. Quandoque verò talis actus non referens fertur absolutè in obiectum: ita quod actu nec acceptatur vt sūmum, nec ut non summū. Et si nihil aliud præsentaretur voluntati per intellectū, nihilominus acceptaretur vel deacceptaretur. Sicut enim intellectus simpliciter potest fieri in aliquid quod placet vel displicet: ita voluntas simpliciter potest ipsum acceptare vel deacceptare, sub contextu boni placētis vel delectantis. & nec sub ratione summi, nec ut non summi: & sic tenet Adam (vt scribit Gabr. di. 1. q. 1. ar. 1. lib. 1.) quod alio a Deo est fruendum: puta si res aliqua absolutè amatur: sine relatione quacunq; in aliud: & etiam non vt summum aliquod amandum, sic dicūtur virtutes propter se appetendæ. Secundus actus quo, scilicet, aliquid acceptatur vel deacceptatur propter aliud, potest etiam fieri dupliciter. Vno modo sic quod tale obiectum præcisè acceptetur propter aliud acceptum, ita quod eius acceptatio sit causa effectiua acceptationis alterius propter ipsum, & quod sine eo actu non fuisset acceptum, & hic amor solet dici amor concupiscentiæ tantū, & præsupponit necessario actum amicitiæ a quo causatur effectiuè, & habet solum vnum obiectū: vt cū diligo proximum propter Deū: actus dilactionis Dei causa est effectiuus actus dilectionis proximi, & habet solum proximum pro obiecto. Et vt idem Gabr. vbi supra dicit: quicquid assumitur in facultatē voluntatis, assumitur siue propter se siue propter aliud: ita omnis actus volūtatis potest dici vsus vel fruitio largè sumptis terminis, & sumitur propter se: vt tātum valet, idest, non propter aliud, siue sine relatione in aliud. Si enim voluntas diligit obiectum propter se, potest dici fruitio, si propter aliud vsus. ita habet Greg. di. 1. q. 1. ar. 1. propositione. 4. li. 1. Ita pleraque vtuntur vocabulis & terminis sunt ad placitū, & hoc modo non datur actus medius. Vide latiùs Gabr. & Dominum Cardinalem dist. 1. quæ. 1. li. 1. sentent.

ASSVMENS dicitur quod aliquid accipit vel assumit. Assumens autem nō est idem cum assumpto vt habet & Gab. distinct. 6. quæst. 1. libr. 3. art. 3 quia assumens verbū est æternum, assumptum est productū de virgine, & est tēporale. Filius autem Dei assumpsit humanam naturam ex genere Adam, & hoc congruentius quam aliūdè (vt habet, scilicet, Bonauentura dist. 12.) & post eum Gabr. eandem distinct. lib. 3. quæst. vnic. tamen propter seruandam rectitudinem iustitiæ: vt, scilicet, eiusdem generis esset sanctificator, cuius erat præuaricator, iuste siquidem ab eo exigitur emēda in quo reperta est offensa. Secundò, propter manifestandum dulcorem misericordiæ, quę maximè apparet in tantæ miseriæ cordiæ condescensione quod cōtemptus ab aduersario: vt eū redimeret suo genere personaliter vniretur. Tertio ad declarandum ordinem sapientiæ quæ sic decreuit, vt omnes homines descenderent ab vno ad repræsentādū illud vniuersale principium quod Deus est a quo sunt omnia. Quartò ad conseruandum altitudinē humanæ naturæ quam Deus in tanta dignitate creuerat, vt nulli alterius generis esset obnoxia, ob quam etiā causam Deus ipse voluit esse redemptor qui creauit. qa nō minus est redimere quam creare, &c. Sed nō assumpsit naturam humanam de viro: sed de fœmina Virgine, vt qui in cœlis habuit patrem siue matre, in terris haberet matrem sine patre, nec paternū nomen confundaretur, si alius esset pater Christo in terris, alius in cœlis. Latius scribunt de hoc doctores. Assumpsit autem sexum virilem: quia caput futurus erat Ecclesiæ: quod non conuenit fœminę sed viro, qui est caput mulieris: ne quoq; in assumptione puerperet ordinem institutum. Si enim sexum fœmineum assumpsisset, iam fœminas viris prætulisset, & viros sua naturali dignitate priuasset: nunc autem vtrumq; dignificauit, qa ipse naturā in sexu virili assumpsit, & eam de virgine matre accepit. Gab. vbi sup. (infra. ASSVMERE, & assumi vide in dictione vnire

ATTRIBVTVM, quod alicui attribuitur. Sunt autem attributa quædam prędicabilia mētalia, vocalia. vel scripta nata secare & suppone pro Deo, q̄ possunt naturali-

ratione

ratione inueſtigari & concludi de eo. Vide Petrum de Aliaco. queſt. 6. artic. 2. li. 1. ſentent. Et Greg. diſtinct. 8. per totum. Et vt ait Occa. quæ. 2. tertii. quolibet. Antiqui ſancti nõ vtebantur hoc vocabulo attributa: ſed hoc vocabulo nomina. Vndè ſicut modo dicimus attributa diuina: ſita ipſi dicebant nomina diuina. Et quid perfectio attributalis. vide infra in litera P. Et ſunt quædam attributa vel conceptus attributales ſoli Deo conuenientes. vt infinitus, æternus quidem Deo: & creaturis cõmunia, vt viuens, exiſtens, vnus, intelligens, &c. Vide de hoc Henricum de Gan. quæ. 5. articulo 3. primi Sentent. Et propriè loquendo: vt ſcribit Dominus Cardinalis camera. quęſt. 6. artic. 2. lib. 1. ſententiarum. Differentia eſt inter attributa diuina: rationes attributales, & pfectiones attributales. Nã attributa ,ppriè ſunt nomina ſiue ſigna vocalia: ſupponentia immediate pro perfectione diuina: ſed rationes attributales ſunt cõceptus mentales prędictis attributis correſpondentes. Sed pfectio attributalis eſt illud pro quo ſupponit immediate ratio attributalis. Vide latius Cardinalem vbi ſupra, & infra in dictione Perfectio.

ATTRITIO, Vide in dictione Contritio.

AVARITIA, licet ſit propriè in bonis exterioribus: tamen cõmuniter accipiendo dicitur generaliter quilibet inordinatus appetitus boni vtilis, quomodo etiã inordinatus ſcientiæ appetitus dicitur auaritia, vel inordinatus appetitus ſufficientiæ, vt ſcire plus quam opus eſt auaritia licèt impropriè. Gabr. di. 6. q. vnic. & 2. 2. q. 1. lib. 2. Et (vt idem dicit) ſeptenaria vitiorum diſtinctio, quæ capitalia dicuntur: non videtur omnino ſufficiens ſi ſtrictè & propriè accipiãtur in omnibus malis actibus. Nã infidelitas & deſperatio, idolatria: non cõprehenduntur ſub illo numero ſeptenario ſic accepto: ſed ſunt radices quædam multum communes, ex quibus vt frequẽtius peccata oriũtur. Auaritiæ obiectum (vt ſcribit Gerſon pa. 2. de regul. moral.) eſt immoderata poſſeſſio: quod ex genere ſuo non videtur eſſe mortale vniuerſaliter, ſed in mortale tranſit dum ex deliberatione efficaci & abſoluta appetuntur, vel quæruntur, vel rapiuntur, aut retinentur aliena inuitis dominis, qualicũq; modo fiat clam vel palam, vi vel fraude, conſilio vel auxilio: præſertim ſi res ſit notabilis detrimenti. Et dum appetitu ſuffocante rationem, & à Dei ſeruitio penitus impediente etiam licita vel propria bona nimia libidine vel ſollicitudine appetũtur, quęruntur, ſeu retinẽtur, quaſi in eis ſpes totius auxilii velut in Deo poneretur: mortale eſt. Quam auaritiæ ſpeciem Apoſtolus ob hoc appellauit idolorum ſeruitutem. Vnde Auguſt. Nec auri vitium eſt auaritia, ſed hominis peruerſe amãtis aurum, iuſtitia derelicta: quæ incomparabiliter auro debuit anteponi. 12. de ciuit. Dei. cap. 8. Idem ita diffinit auaritiam. libr. 3. de libe. ar. eſt rerum quarũlibet inſatiabilis & inhoneſta cupido. Ita & theologi in 2. ſentent. diſt. 22. præſertim ſanctus Tho. ſecunda ſecundæ. quæ. 118. art. 2. & Albertus Magnus in compendio theo. li. 3. cap. 19. & ſanctus Thom. prima parte quę. 63. ait. 2. Auaritia generaliter eſt inordinatus amor habendi. Cice. lib. Tuſcu. quæſtio. Auaritia eſt opinio vehemens de pecunia quaſi valde expetenda ſic inhęrens & penitus inſita. Et auaritia ſuperabundat in amando, acquirendo & retinendo, ſed deficit in dando, &c.

AVCTOR dicitur quaſi operum factor: vel qui eſt cauſa alicuius: Et cum dicit Augu. libr. 83. quæſt. 3. Deo auctore non fit homo deterior. Verum eſt quod Deus non eſt auctor huius formalis quo aliquis fit peccator, quia non eſſe iuſtitię ſeu rectitudinis non habet cauſam efficientem quæ propriè dicitur actor: ſecundum Greg. de Ari. diſt. 34. ar. 3. iuxta finem. dicitur quod non quęcunque cauſæ actum peccati eo actore fit homo deterior. Nam ſi plures homines ex ęquo cõcurrunt ad idẽ opus malum: neuter dicitur alteri auctore peccare, vel detetior fieri. Similiter ſi vnus principaliter, alius inſtrumentaliter vel ſecundariò concurrit: qui principaliter cõcurrit nunquam dicitur reliquo auctore peccare. Sed quando aliquis eſt alli cauſa faciendi id vnde deterior fit, vel eſſet vnde melior erit: ille eſt auctor. vt puta mouens alium inducendo ip ſum conſilio, vel prę cepto. Sic autem Deos non mouet voluntatem hominis od faciendum malum. nõ

enim est ei causa vt faciat malum: licèt se cum tanquam causa partialis producat actum, malum nec quantum est ex se concurrit, sed quia voluntas liberè nunc producit: Deus comproducit. Est autem homini auctor vt fiat melior: quia ad hoc inducit, monet consilio, promissione & precepto: vt scribit Gabr. dist. 37. quæ. vnic. libr. 2. dub. 2. Scotus distinct. 5. libr. 2. ait: Nō potest Deus esse causa vel auctor mali. Dicitur & auctor propriè principium alterius, non ab alio, vt dicit sanctus Bonauent. distinct. 13. in dubiis literalibus. libr. 1. Sic patet, quòd filius nunquam dicitur auctor spirationis, quamuis spiret, quia non habet à se, sed ab alio. Auctoritas autem est in patre, quia quod habet, ab alio non habet, & ideo dicitur auctor ab auctoritate. Et auctor dicit formalem plenitudinem in patre, eo quod nō est ab alio, sed alii ab ipso. &c.

AVCTOR alicuius libri quis sit ostendit san. Bonauent. quę. 4. prologi. Vbi notat quadruplicem modum faciendi librum. Aliquis enim scribit alienā materiam, nihil addendo uel mutando, & iste mere dicit scriptor, aliquis scribit aliena, addēdo, sed non de suo: & iste compilator dicitur. Aliquis scribit aliena & sua, sed aliena tāquā principalia, & sua tāquam annexa, ad euidentiam, & iste dicitur commentator. Aliquis scribit & sua & aliena, sed sua tāquā principalia: aliena tanquam annexa ad cōfirmationem, & talis debet dici auctor. Talis fuit magister Petrus Longobardus episcopus Parisien. quoniam sententias suas ponit, & patrum sententiis confirmauit. Vnde verè debet dici auctor libri Sententiarum: qui à scientia quam acquisierat longo tempore uel labore, opus Sententiarum composuit, & per doctrinas patrū suas sententias confirmauit. Et quod sunt ibi multa dicta aliorum, non tollit magistro auctoritatem, sed potius eius actoritatem commendat & humilitatem.

AVCTORITAS quandoque accipitur pro sententia imitatione digna, quandoque pro potestate, quandoq; pro estimatione. Et secundum petrum de Aliaco ar. 3. quęst. Prologi, potest dupliciter sumi. Vno modo pro assensu qui adhibetur dicto, seu sermoni alicuius. Sicut dicimus aliiquid esse magnæ auctoritatis, cui adhibetur magna fides. Alio modo potest sumi pro ipsomet dicto vel sermone. Est & auctoritas sacræ scripturæ: quæ excedit omnem certitudinem rationis: vt scribit sanctus Bonauentura. quæst. 2. Prologi, & ideo Gregorius & Hieronymus uolunt quod non sunt inducēda argumenta dialectica: quibus homo principaliter innitatur, quia innitēdum est auctoritati principalius quàm rationi. Nec debemus (ut idem ait Bonauentura distinct. 15. quęst. 4. libr. 1. sentent.) auctoritates sanctorum ad nostram trahere rationem: sed magis ecōuerso, rationem nostram auctoritatibus sanctorum subiicere, vbi nō continēt expressam surditatem. Magis insuper credendum est auctoritati sacræ scripturæ, quàm Aristotelis. Vnde Dominus Cardinalis distinct. 2. quæst. 3. artic. tertio libro primo Sententiarum, inquit. Valde sunt reprehensibiles qui nimis tenaciter adhærent autoritati Aristotel. quoniam secundum eum Philosophia Aristotelis seu doctrina magis debet dici opinio, quā scientia.

AVCTORITAS seu principatus est duplex: vt scribit Scotus dist. 15. qu. 2. li. 4. scilicet, paterna, & politica. Politica est duplex, scilicet, in vna persona, vel in communitate. Prima, scilicet, paterna, iusta est ex lege naturę, qua omnes filii tenentur parentibus obedire. Nec ista p legem Mosaicam uel euangelicam est reuocata, sed magis confirmata. Auctoritas verò politica, quę est supra extraneos: siue in vna persona resideat, siue in cōmunitate, potest esse iusta ex cōmuni cōsensu, & electione ipsius cōmunitatis. Et prima auctoritas respicit de scensum naturalem: quamquam non cohabitantes ciuiliter. Secunda respicit cohabitantes, quantumcunque, nulla consanguinitate vel ꝓpinquitate cōiunctos, vt pote si ad ciuitatem aliquam ædificandam, vel habitandam occurrerent extranei aliqui, videntes se non posse bene regi sine aliqua auctoritate: poterant concorditer consentire vt vel vni personę, vel communitati committerent illam cōmunitatem, &c. & ista auctoritas politica iusta est, quia iustè potest quis se submittere vni personæ, vel communitati in his quę,

non

non ſunt contra legem Dei, in quibus poteſt dirigi per illum, cui ſe ſubmittit, quam per ſeipſum. Hæc Scotus.

AVDIRE Deum. vide infra in dictione. Videre Deum.

AVERTERE Auertiā Deo) vt ſcribit Magiſter diſt.5.lib.2.) eſt odio habere, vel inuidere. Conuerti ad Deum, eſt ei charitate adhærere. Sed non diffinit (vt Bonauent. ait:) ibi, Magiſter quancunq; auerſionē, ſed auerſionem cōſummatam: in qua eſt obſtinatio, & rebellio cōtra Deū: quę fuit in diabolo. ex quo vidit ſe non poſſe conſeq, qđ ambiebat. Et auertere à Deo (vt dicit Bonauen.) eſt mortalis peccati propriè quaſi tergum vertere ad illum ī quē debebat per mandatum tendere. Vnde qui facit cōtra diuinum mandatum, auertitur à Deo: quia mandatum eſt via rectè perueniendi à Deum, & tendendi in Deū ſanctus Bonauen. diſt.42. lib. 2. Item qui ſtatuit ſibi creaturam tanquam finem vltimum: rectè dicitur auerti à Deo. Videlatiùs ſan. Bonauen.

AVERSIO propriè loquendo (vt ait Bonau. diſt.42.quæſt.3.lib.2.) importat Dei contemptum, & contemptus Dei irā in merētur, & mortem. & ꝓpterea cōmuniter tenetur quod auerſio propriè loquendo reperitur in peccato mortali, non veniali.

AVERSIO poſt Scotum diſt. 37. lib.2.) à fine vltimo: qui eſt bonum incommutabile, poteſt dupliciter intelligi, formaliter & virtualiter. Formaliter, quando in auertendo habet vltimum finē ꝓ obiecto poſitiuè, vel priuatiuè. Poſitiuè, ſcilicet, vt voluntas nolit illum finem actui poſitiuo, & hoc nolle eſt odire Deum. Et negatiuè, vt, ſcilicet, non velit, cùm deberet velle vltimum finem, & quale non velle eſt omittere illud præceptū. Dilige Dominum Deum tuum, &c. In his formaliter auertitur voluntas à Deo, quia nō habet aliud obiectum à Deo. Virtualiter autem auertitur à Deo, quando auertit ab aliquo neceſſario ad conſequendū vltimum finem, ſicut intellectus negans concluſionē, virtualiter auertitur à principio. etiam infirmus dicit ſe auertere à ſanitate, qñ ſe auertit à potu amaro, ſine quo non poteſt haberi ſanitas. Auerſio formalis non includitur formaliter in quolibet peccato. Eſt.n.odiū Dei ſpeciale peccatū, & omiſſio illius ꝑcepti, diliges Dñm, &c. eſt aliud ſpeciale peccatū. Auerſio ſecūdo modo, ſcilicet, virtualis, cōis eſt in omnis peccato mortali, quia in omni tali peccato voluntas inordinatè ſe habet reſpectu alicuius neceſſarii ad finē. Neceſſarii dico ad finē, ex volūtate diuina ꝑcipiente illud obſeruari. Si vis ingredi ad vitā, ſerua mādata. Et huiuſmodi auerſio virtualis eſt eſſentialis oī peccato mortali, quia oē peccatū mortale eſt cōtra mādatū: ſine cuius obſeruantia finis aſſequi nō poteſt. Et nihil eſt aliud auerſio hoc modo, niſi inordinatio voluntatis circa aliquid ordinatū ad finē ex ꝑcepto diuino circa qđ debet ordinari. Hæc Scotus di.37. & poſt eum Gab.diſt.37.q.vnica, ar.3. dub.1.lib.2. Vnde. (vt ibidē ſcribit) Auerſio ab incōmutabili bono quod eſt finis, ideſt, Deus, eſt eſſentialius peccato, hoc eſt de ratione formali peccati. Vnde Aug.12. de ciui.c.8. Scio inquit in quo ſit mala volūtas, ideſt, id eo fieri: quod ī malet, nō fieret. Et ideo non neceſſario, ſed volūtarios defectus iuſta pœna conſequenter. Deficit enim nō ad mala, ſed malè, ideſt, nō ad malas naturas, ſed ideo malè: quia cōtra ordinē naturarū ab eo quod ſummè eſt, ad id qđ minus eſt. Neq; enim auri vitiū eſt auaritiā, ſed hominis peruerſe amātis aurū iuſtitia derelicta: quę ĩcōparabiliter auro debuit anteponi, & ſequit c.9. Nec talē, ſcilicet, malā voluntatē facit niſi defectio, qua deſerit Deus, quaſi diceret Aug. (iqt Gab.) Iſte actus poſitiuus volendi creaturā, nō eſt formaliter malum & peccatū, ſed carētia ordinis debiti in illo actu, quo illud amari debet propter ſummū bonū: quē ordinē deſeruit voluntas quieſcēs in bono creato: & ille defectus eſt formaliter peccatū. Vnde ſi quis deficeret à fine formaliter contrariè nolēs finē, ſiue odiens, non conuerſus ad creaturā peccaret, & grauiſſimè propter ſolā auerſionē. Sed fortè impoſſibile eſt ſummū bonū in ſe nolle & odire, & non in ordine ad creaturā. Gabr. Nec (vt Aug. ait de ciu.12.c.8.) Luxuria vitiū eſt pulchrū ſuauiūq; corporum, ſed aīæ peruerſę amantis corporeas voluptates, neglecta tēperantia. Nec iactātia vitiū eſt laudis humanę, ſed animæ peruerſę amantis

mantis laudes ab hominibus spreto testimonio cõscientię. vbi B. Aug. distinguit auaritiã, luxuriã, iactantiã, penes virtutes siue virtutũ rectitudines i actibus deficiẽtibus, &c. Gab. vbi sup. Vide & Scotũ de auersione à fine, quæst. 18. quodlibet. vbi scribit quod auersio à fine potest intelligi actualis nolitio ipsius finis. Et patet quod nó omnis peccãs auertit isto modo: cum fortè frequenter peccãs nó actualiter cõsideret finem, vel si cõsiderat, non illũ in se ex malitia respuit. Alio modo potest intelligi auersio non sic formalis, sed quasi virtualis: quæ potest poni acceptatio alicuius volũtatis incõpossibilis voluntati finis: saltẽ efficaci vel cõtecutioni finis, sicut q̃do voluntas vult omnino aliquid inordinatũ, & deordinãs à cõsecutione finis. puta aliquid contra præceptũ diuinũ: sine cuius obseruatione possibile nó est cõsequi finẽ. Adhuc isto modo intelligẽdo, auersio est solius voluntatis. Tertio modo largius potest dici auersio quandoq; malitia separans a fine efficaciter volẽdo vel cõsequẽdo, & talis malitia potest esse in actu voluntatis imperato, quia cũ imperare actum sit malum: non stat voluntatem efficaciter velle finẽ vltimum, nec etiam cõsequi ipsum. Et sicut (vt idem dicit) referibilitas vel quasi ordinabilitas ad finẽ potest dici conuersio: sic inordinabilitas potest dici auersio. Hæc Scot. in quodlibet. 18. Vide & Gerson. de auersione. parte. 2. de consensu in actum: an sit peccatum, & quod.

AVERTERE facit à peccatis, est ea ad pœnã non reseruare. Vnde Psalm. 31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Et dicit peccata tecta à Deo: non quod non videat, sed vt nolit animaduertere. Idem autẽ est tegere peccata, & remittere peccata. Et Augu. Tecta sunt, idest, abolita sunt &c.

AVGVMENTATIO. Et quia de augumentatione ad physicos & Philosophos spectat præcipuè tractare, pauca referam quæ copiosè scribit Gab. dist. 17. q. 4. ar. 1. lib. 1. vnde secundũ eũ duplex est augmẽtatio, vt & notat Occam. dist. 8. li. 1. scilicet, intẽsiua, & extensiua. Augmentatio extensiua est per quam illud quod augetur, occupat maiorẽ locũ post, quã ante. & hęc est duplex. Quædam fit per additionẽ patris ad partẽ facientis p̃ se vnum, distincta ab eo loco & situ, vt cum aqua additur aquę, vel alicuius superficiei pars vna prius deal- A
tur quam alia. Alia augmentatio extensiua fit in eodem subiecto præcise: vt in ra- A
refactione, qua aliquid secundum se totũ fit maius extensiue. Augmentatio intensiua est additio partis ad partem facientis cum illa vnum indistinctè ab eo loco & situ, absque eo quod per se sequitur maior quantitas. Quidam vero ponunt augmẽtationem triplicem: vt refert Bertus de Aliaco. quæstio. 9. artic. 3. libro. 1. scilicet, purè intensiuam, quæ est in formis spiritualibus, nó corporalibus: vt est charitas. purè extẽsiuã: sicut rarefactio vel augmentatio corporum solidorum. Intẽsiuã & extensiuã: vt augmẽtatio formarũ corporaliũ caliditatis, scilicet, & frigiditatis.

AVGVMENTATIO quæ est extensiua subdi- A
uitur, vt scribit Gabr. vbi supra, scilicet, in discretam siue numerosam, & in cõtinuã. Exemplũ primo potest poni, cũ grex quinquẽ numeraliter augetur. Exemplũ secũ A
di, in rarefactioni aeris vel alterius. De augmẽtatione vide latius Gab. vbi sup. & propositione 7. vult q̃ charitas possit augeri q̃ aliqua charitas prius est minor, & postea est aliqua charitas maior. cuius pars est charitas prior. Hic Apostolus ad A
Philip. 1. ait: Oro vt charitas vestra sic magis abundet, ideſt, crescat: secundum glo. non autẽ oraſſet Apostolus p̃ charitatis incremẽto, si nó esset possibile eã augeri. Et 2. Thes. 1. Gratias ago, quoniam supercrescit fides vestra, & abũdat charitas. Item Ecclesia ait, dicẽs: Omnipotens sempiterne Deus: da nobis fidei, spei & charitatis augmentum. Item Augustin. dicit in Enchi. c. penul. Minuitur cupiditas charitate crescente. Et charitas non solum subitò & instantanee, sed etiam in tempore cõtinuè potest augeri, vt patet idẽ Gab. propositione. 8. Vide & diffuse habentur in Camera. Charitas præterea augmentabilis est in viatore per actus ex gratia procedentes meritorie: quia charitas habet in se latitudinem: ergo augmentatur, sicut omnis forma habens in se latitudinẽ, augmentatur. Et latius vide apud Gabrielem. Sed quo ad secundam partem patet,

quia

quia ex diuinâ ordinatione quicunq; existēs in gratiâ: secundum gratiæ inclinationem meritoriè operatur: meretur gratiæ prioris augmentū. Creat enim Deus nouum gradum charitatis: quem infundendo prioribus adiuuat. Vnde Aug. Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Respectu autem huiusmodi augmenti solus Deus est causa efficiens: anima autem meritorie saltē cōcurrit. Gab. vbi supra.

AVGVROR secundum Alexan. par. 2. q. 139. memb. 6. quandoque sumitur strictè, & sic sonat in malum tantum. Aliquando communiter ad bonū & malum pro scientia futurorum, sic verum est quod Ioseph habuit scientiam augurandi, qui fuit præscius aliquorum futurorum. Sicut patet Gen. 40. & 41.

AVREOLA secundum Pet. de Pal. dist. 41. lib. 4. est gaudium quoddam de operibus à se factis, quæ habent rationem victoriæ excellentis. Vnde patet quod differt ab aurea, quę est gaudiū de Deo, & debet victorię cōmuni, & sicut illa in anima est principaliter, sic & ista, sed per redundantiā in corpore erit quædā decentia & pulcritudo singularis repręsentatiua aureolę, prędicatori in ore, virginibus in illa parte, martyribus in cicatricibus: vel aliis partibus corporis secundum genus martirii vt statim ex aspectu corporis sciatur qualis quisque fuit virgo, martyr, aut doctor. Sanctus Bonauen. dist. 38. ar. 2. quæst. 3. lib. 4. dicit quod decor quidā erit doctoribus de conuertis per ipsos. & quidam etiā decor & gaudium erit martyribus in corpore qui se pro Christo passionibus exposuerunt, quidam decor virginibus in corpore quod pro Christo incorruptū seruauerunt, & ille decor vel gaudium de illo decore aureola rectè dicitur. Credo tamen melius (inquit ipse) quod ille decor aureola dicatur quàm gaudium: quia omnes gaudebunt de decore non tamen omnes habebunt aureolam. Sed vt totum vnum dicant melius est dicere quod vtrūque, scilicet, decor cum gaudio, & gaudium cum decore. Videbis de aureola in dictione Præmium. Debetur autē secundum eundē aureola martyribus, virginibus & doctoribus. Sunt autem tres aureolæ secundum tres animæ vires, & tres victorias excellentes, vt scribit Petrus de Palud. Præeminet autem simpliciter aureola martyrum: postea illa doctorum. Vna autem perfertur alii eiusdem speciei, secūdum excellentiam actus, vt qui acerbius martyrium, aut qui puriorem virginitatem vitando occasiones, aut qui plures saluat prædicando: aut qui frequentius prędicat, sicut Paulus: qui alii plus laborauit. Vnde & ipse dicit. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Sed non conuenit Angelis: quia in eis non est pugnæ cùm sint immortales & incorruptibiles. Et ideo secundum Rich. etiam dist. 49. artic. 5. quæst. 6. Angelis, non debetur eis: quia aureola est gaudium de operibus à se factis habentibus rationem victoriæ excellētis: vt dictum est. Angelis autem connaturale est virginitas: & ipsos impossibile est pati martyrium: quia sunt immortales, &c. Nec Christo cōperit (vt ait Paludensis) propriè: quia nihil est illud cui est simile. Sed de hoc paulo post videbis. Debetur aureola (vt Paludensi placet) non solum Prælatis & Magistris in Theologia, sed aliis: dum tamen missis, nec illis nisi actu prædicantibus de his quę pertinēt ad salutem. Nec aduocatis, nec Medicis ac Prophetis: imò nec theologis dum physicam docent, debetur aureola: nisi prout vtuntur ad declarationem theologiæ, captiuantes omnem intellectum in obsequium fidei. Paulus etiam dictis Poetarum vtitur prædicando. Item scripto vel verbo, legendo vel prædicando: dum tamen publicè, merentur eam. Vnde mulier hanc aureolam habere non potest, cui prædicare nō licèt: nec fraternę correctioni debetur, si qui autem propter vanam gloriam vel lucrum temporale verbum Dei adulterat, recipit mercedem suam: vt ait Paludensis.

DE AVREOLA VIRGINVM, Primò in generali debetur canticum nouum, non coniugatis, nec viduis: sicut & fructus centesimus præ illis. In speciali autem beata virgo habet proprer pugnam hostis. Vnde Ropertus super lib. Sapien. iste terminus victoria, debet dūium rationis super carnem: & connotat resistentiam quæ nō

fuit in Christo, nec in beata Virgine: sed quia fuit in eis plenum dominium rationis ideo Christus & Maria habent aureolam: ex alia tamen causa eis debita quàm nobis, non autem Abel habuit vel debeē (vt scribit Paludensis) quia habuit propositum nubendi & procreandi si vixisset. Alioquin peccasset nisi & ipso spiritu continuit. Et similiter Hieremias. Virginitas autem est à natura inquātum est materiales: sed propositum perpetuæ seruandę virginitatis est à libero arbitrio, quod est formale in virginitate. Sed de oppressis (vt idem scribit Paludēsis) si ex post facto cōsentiant & finaliter pœniteant, recuperāt aureolam: quia consensus sequens, nō potest esse actus præcedentis. Vnde per carnis corruptionem solam, non perdit virginitatem: per cōsensum autem perdit, sed recuperabiliter. Sed quādo ista duo simul concurrunt, tunc irrecuperabiliter perditur. Pet. Palu. vide & ibidem de eunuchis. Vnde ipse ait, quòd in nouo testamēto habent illi qui vellēt actum illum exercere, etiam si possent: nec illam potentiam vellent habere ad vsum. Qui verò dolent de sua impotentia, & vellēt esse potentes ad hoc vt voluptates experirentur, non habent. primi etiam q minus habent de pugna quàm alii, minus habent de corona: habēt tamen aliqualem. Sed de eunuchis veteris testamenti sēcùs est. Vnde Daniel & socii Eunuchi non habent eam, quia id propositum non habebant: cùm tunc nō esset tempus virginitatis. Et aureola debetur actui, & nō habitui nec priuationi. Et hoc dicitur propter pueros: qui nullū habent actum. vide latiùs Petrum de Palu.

D B AVREOLA MARTYRVM. (vt idem scribit Petrus de Palude cōclus. 4. di. 49. li. 4.) ad hanc tria requiruntur. Pœna, causa, & voluntas. Nam cōditio vel dispositio charitatis omnibus aureolis est communis: quia aureola præsupponit aureā. Debetur ergo solum propter pœnam mortis. Ita nec obedientibus solum debetur, quāuis per obediētiam mactetur propria voluntas: etiām si duret obedientia usq; ad mortem. Nec pauperibus, quāuis morian tur mundo. Nec per pœnitentiam, quamuis crucifigant carnem suam. Nec beata Virgo, quamuis plus doluerit quam martyr eam habet. Nec beatus Dominicus: q sitiebat martyrium. Nec beatus Ioannes euangelista, qui calicem passionis volūtariè bibit. Nec pueri in camino ignis. Nec Siluester: qui nō ex passionibus obiit. Nec Lucretia, quę se illicitè interfecit, Alię sic consilio spiritussancti, ne corrumperētur se submiserunt. De quibus dicit Augu. de Ciuit. Dei. & Samson, & Machabæi aliis: nō quia martyrium est circa mortem ab alio illatam. Si quis autem genus mortis sibi eligat, vt sanctus Petrus qui petiuit vt uersis pedibus crucifigeretur: ne simili pęna seruus puniretur, vt Dominus: nō peredit. Si autem propter seipsum, vt tolerabiliorem habeat: pedit. Sicut dicit Hieron. de Seneca quē Nero occidit quod fuisset martyr, nisi genus mortis elegisset, optione data sibi: vt, scilicet, in balneo vtroque brachio minueretur, & sic isēsibiliter moreretur: Nec refert vtrū mors statim, aut postea sequatur, dum tamē propter illud causetur, vel accelereē. Vnde de mortuis in carcere vel in exilio martyria agūtur, quia huiusmodi in eis mortes acceleratę præsumuntur. Si autem martyr suscitetē, & iterum martyrizetur, certum est, quòd de vtraque morte gaudium habebit, & duplicatur vel naturaliter vel virtualiter. Et sic ppter duas mortes videtur beatus Sebastianus duas aureolas martyrii habuisse. Ad hoc (inquit) me Dominus suscitare dignatus est. Secūdo requiritur causa, qa enim martyr testis est in causa fidei, p Ecclesia, p quocunque articulo fidei, vel iure Ecclesię, aut quacunque virtute: quia virtutibus despōsat Ecclesia, Christo moriatur, martyr est. Tertiò requiritur volūtas, quia si dormiens quis occidatur, aut fugiens vel se defendens: inuitus martyr nō est. Vnde Mauricius cum sociis suis se vna proiecit vt fieret martyr: De innocētibus tamē Ecclesia, sicut de martyribus solennizat, & certum est quod gaudium speciale non habent de morte propter Christum suscepta, licèt nō electa. vnde nō est completa ratio aureolæ. Qui autē cruce signati in bello hostium Christi pugnādo pereunt: martyres fiunt, quia non se, sed Christum & ecclesiā defendendo moriūtur: vnde mortem non fugiunt. Hæc ofa Petrus de Pal. vbi supra. Et in sequētibus

dicit

dicit de fructibus. Vnde aurea est gaudiũ de Deo. Aureola de triumpho: fructus vero est gaudium & delectatio de spirituali exercitio: quia delectatio spiritualis debetur specialiter illi, qui abdicauit à se carnalem affectũ, & castitati coniugali debetur 30. castitati viduali, quæ abstinet à secũdis nuptiis debetur fructus. 60. Cõtinenti autem simpliciter, & vniuersaliter quod est p perfectionem virginalem, debetur fructus centesimus: & licut ad aureolam nõ sufficit votum seu ꝓpositum sine effectu sic nec ad fructum. Vnde si quis incontinens in morte pœniteat cum ꝓposito continendi, aureã quidem habet, sed nõ fructum. Qui verò corruptus peccato pœnitens vixit sanus cum proposito continendi simpliciter habet fructum sexagesimũ. Nam cẽtesimum habere non potest sicut nec aureolam ex quo corde & corpore semel corruptus est. Paluden.

AVREOLA (vt scribit Richar. di. 49. ar. 5. q. 5 li. 4. Sen. potest considerari dupliciter: vel secũdum id quod est, vel sub ratione qua militi datur à principe. Primo modo est i Christo perfectissimè triplex aureola, qa pfectissime fuit virgo: quamuis enim contra eius spiritum carnalis concupiscentia nunquam bellauerit, quia in ipso radix eis non fuit nec esse potuit, tamen quia perfectè eius caro suę animæ obediens fuit & pugna ordinatur ad victoriam: victoria ad dominium pacificum, nõ debet negari, sed concedi in eo esse aureolã virginitatis. Prꝛterea, Christus pugnauit cõtra exercitum carnalis concupiscẽtię, nõ in se existentis, sed in aliis, & in illo exercitu carnalem concupiscentiam vicit, sicut aliquis vincit principem vincendo robur exercitus sui. Fuit etiam pfectissimus doctor, & perfectissimè vicit p suam doctrinã diabolicas fraudulentias, per quas diabolus nitebatur bellare contra Christum & cõtra suos. Vnde dixit & habetur. Ioa. 18. Ad hoc veni in mũdum, vt testimoniũ perhibeam veritati, quod testimoniũ non tantum verbo, sed mortem sustinẽdo perhibuit, & sic vicit tyrannicas violentias. Vnde dixit discipulis suis, & habetur Ioa. 17. Confidite quia ego vici mundũ. Quia ergo excellentissimam victoriam habuit contra carnales concupiscentias vincẽdo eas, non in se: quia in se nunquam fuerũt nec esse potuerunt, sed in aliis in quibus fuerunt intelligendo vt expositum est, & contra diabolicas fraudulentias & contra tyrannicas violẽtias: ideo excellentissime sibi debeꝛ triplex aureola, scilicet, aureola, secundum id quod est: Accipiendo aũt sub ratione qua datur militi a pꝛincipe: sic Christus non habet aureolam, quia Christus princeps militum est: quamuis summus principatus sibi debebatur ratione diuinę naturæ. Hæc Richar.

AVRIS DEI, (vt scribit Augustinus in 9. Psa.) non membrum corporeum, sed potentiam esse qua exauditur atque ita quibusq; nominatis membris eius, quæ in nobis visibilia & corporea sũt, potẽtias operationum oportet intelligi. Vnde Hieronymus epistola prima ait: Auris dicitur habere dominus, propterea quia omnia audit, nihil eum sub silentio latet: de quo in libro Sapien. 1. dicitur: Auris cęli audit omnia, & tumultis murmurationum nõ absconditur.

AVRES PIAE quæ re turpi & obscœna offenduntur & claudũtur, sed re iusta, bona & digna recreantur: & aperiuntur: vel aures pię, sunt, quæ non offenduntur aliquo qđ videtur lędere. Sic Deus est factus mortalis, fœminæ filius, crucifixus, mortuus, sepultus: quamuis aures (vt scribit Gab. di. 1. q. 2. lib. 3.) multorum infidelium Iudęorum & gentiliũ offendit hoc dicere: nihilominus tamen vere sunt, & ab omnibus fidelibus concedenda, nec aures pias intelligentes, & discretas siue prudentes offendunt, sed indoctas & rudes. Sic secundum vnam opinionem, quæ dicit quod Deus possit assumere quamcumq; naturam tã rationalem quam irrationalem, & etiam insensitiuam, concederent illas tanquam possibiles: Deus est lapis: Deus est asinus: Deus est homo damnatus: Deus est diabolus, nec essent offensiuæ piarum aurium: bene eas intelligendo. Sicut & illę, Deus est homo crucifixus, mortuus, sãctus, beatus, quæ concedendæ sunt per communicationem idiomatum. Adducit & Gabr. aliam opinionẽ oppositam: quæ vult qđ incongruum sit, Deum irrationalem creaturam assumere, & non gratificabilẽ: videlatius Gab. vtramq; opinionẽ recitãtem.

AZYMVS dicitur ab à quod est sine: & zyma quod est fermẽtum: quasi sine fermento. Vnde panis dicitur azymus, quando in ipso pane non ponitur fermentum. Inuenitur autem azymus in sacra scriptura multis modis. vt notat Stephanus Brulif. dist. 11. q. 11. lib. 4. Primo modo cum lactuca. Exod. 12. Et edent carnes nocte illa assas igni: & azymos panes cũ lactucis agrestibus, ideſt, cum pœnitentia. Secundo modo inuenitur cum polenta, & ita capitur cum polenta pro quodam grano rotũdo. Iosue. 5. Comederunt de fructibus terræ, & azymos panes cum polenta. Et mistice in hoc notatur quod debemus sumere sacramentum Eucharistiæ, cum multitudine bonorum operum. Tertio modo inuenitur azymus cum oleo. Leuit. 7. Offerent panes sine fermento conspersos oleo: & lagnana azyma vncta oleo. Et in hoc notatur quod debemus sumere sacra mẽtum Eucharistiæ cum oleo, ideſt, cum charitate. Quarto modo iuuenitur azymus cum cinere. Exod. 12. Coxerunt farinam: & fecerunt subcinericios panes azymos. Et in hoc notatur quod debemus sumere sacramentum Eucharistiæ sanctissimum cum mortalitatis futuræ considerata mœstitudine, & etiam cũ meditatione mortis Christi. Quintò inuenit azymus cum carne. Iudi. 7. Ipse apposuit coram Angelo azymos panes & carnes. Christus autem confecit in pane azymo & nõ fermentato, & qui aliter faceret, licèt consecraret, tamen peccaret, quia non conformaret se Ecclesiæ Romanæ. dist. 12. quæstio. 13.

De litera B.

BAPTIZARE Græcè, Latinè est lauare. Et baptismata apud Iudæos, dicebantur lotiones corporum & vasorum. Hinc Marci septimo: Iudæi nisi baptizentur non comedunt, & sequitur: Baptismata calicum & vrceorum. vbi per baptismata intelliguntur lotiones. Et baptismus dicitur à βαπτίζω, quod est immergo. Baptizare, ideſt, lauare. Vnde Iudit. 12. Descendebant in vallem Bethuliæ, & baptizabant se. Ab eo autem quod est lauare oriẽ lauacrum & lotio. Lauacrum est aqua deputata ad lauandum: sicut balneum est aqua deputata ad balneandum humano artificio. Lotio verò est vsus vel effectus aquę. Bonauentura dist. 3. quæst. 1. libr. 4. Baptismus igitur (vt idem ait) accipitur pro lauacro. vt Canticorum quarto: Dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lauacro. Glos. loti in baptismo. Et Apostolus ad Titũ tertio: Per lauacrũ regenerationis & renouationis. Similiter ablutio pro baptismo. Ioannis. 13. Qui lotus est, non indiget, &c. Lotus, ideſt, baptizatus. Cùm ergo nomẽ baptismi, æquiualeat lauacro & etiam lotioni, dixerunt alii quod baptismus, secundum quod est nomẽ sacramẽti, idem est quod lauacrũ. Alii quod est idem quod tinctio. Primæ opinionis videtur fuisse Magister Hugo: sed secũdæ Magister Sententiarum distinctione decima. Vide de hoc latiùs sanctũ Bonau. Vbi supra.

BAPTIZARI & agere pœnitentiam, vt scriptis reliquit Iac. de Valentia sup. Ps. 50. nil aliud est, nisi effici membrum Christi, & eius sanguine aspergi, & eius passionẽ participare.

BAPTISMVS, &c. Sunt autem nouem baptismi secũdum Damascenum: vt & notat post eum Brulifer distinct. 4. quæ. 9. lib. 4. Primus est diluuii tẽpore Noe. Secundus est maris rubri. Vnde Apostolus 1. Cor. 10. Omnes baptizati sunt in nube, &c. Tertius est baptismus lustrationis, qui fiebat ex aqua & cineribus vitulæ rufæ combustę, & signabat passionem Christi. Quartus baptismus Ioãnis, de quo paulò post dicet. Quintus est baptismus Christi passiuè, quando, scilicet, fuit baptizatus a Ioãne. Sextus est baptismus pœnitentiæ, qui est purgatiuus a culpa, & non à pœna. Et secũdum aliquos notatur baptismus fluminis. Septimus est baptismus fluminis q fuit institutus a Christo, & purgat à culpa & a pœna. de quo latiùs infrà videbitur. Octauus est baptismus in linguis igneis, quẽ receperũt i die Pẽtecostes, & iste purgat à culpa & pœna, & ẽt a sequela pœnæ. Nonus est baptismus sanguinis. & iste est perfectissimus: qa facit hominẽ cuolare

ad

ad ęęlos. de quo infrà Vide de hoc Gabrielem q. 2. dist. 4. lib. 4.

BAPTISMVS Ioannis dicitur ideo, quia primus promulgator fuit baptismatis, & solos minister huius babtismi. Erat enim (vt scribit sanctus Bonauentura distinctione secunda, libro quarto.) præcipuus administrator: ideo baptismus Ioannis, dicebatur. Non enim discipuli Ioannis, sed solus ipse baptizauit, qui & solo tempore Ioannis durauit. Dicitur & baptismus Ioannis, quia Ioannes fuit auctor totus, qđ agebatur per suum baptisma. nam totum quod ibi fiebat, Ioānes operabatur. Fuit enim ibi tantùm lotio exterior corporis, quam totam Ioānes operabatur, non autem lotio interior animæ, quam Deus solus operatur. Nam per baptismum Ioannis nō conferebatur gratia ex opere operato, nec ex consequēti remissio peccatorum. Vnde Matthęi primo: Ego baptizo vos in aqua, ille baptizabit vos Spiritu sancto. Simile habetur Lucæ tertio, & Ioānis primo, & Actuum primo, & aliis. Ad hoc est Magister & Augustin. Hugo. Dama scenus, & alii. Et quod dicitur: Fuit Ioannes in deserto baptizans & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, non est intelligendum quod Ioannis baptismus pœnitentiā & remissionem peccatorum contulerit, sed quod baptismum in aqua tantum dedit, & baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum prædicabat. Et dicitur baptismus Ioannis, baptismus pœnitentiæ, quia baptizando docuit pœnitentiā, vel quia baptizatis imposuit dignos fructus pœnitētiæ secundum Thomam. Sed non potest dici baptismus remissionis peccatorum, quia hunc non dabat, nec decuit, cum nō sit opus hominis, sed Dei. Hinc Glosa Marci primo: pœnitentię baptismum dedit, baptisma in remissionem peccatorū tantum prędicauit, non dedit. Ex quo patet, quod baptismus Ioannis non fuit sacramentum proprie dictum, non enim fuit signum efficax gratiæ, sed quoties a sanctis dicitur sacramentum, sacramentū capitur largè pro signo sacræ rei. Hinc Hugo libro secundo. parte sexta capite sexto. Solum sacramentum fuit ibi in baptismate Ioannis, sed non remissio peccatorum. Dicitur & quartò baptismus Ioannis quia non dabatur in forma in qua instituit Christus, vt scribit Gabriel distinctione secunda, quæstione secunda, articulo primo, libro quarto. Baptizabat autem Ioannes in forma futuri, vt tenet Magister, & post eum Alexander, Petrus de Palude, & Thomas. Fuit autem hæc forma baptismi Ioannis: Ego baptizo te in nomine venturi, & exponit Alexander, id est in fide venturi. Fuit & alia opinio quā tangit Durandus, qui tenet, quod Ioannes non baptizauit sub aliqua forma verborum, & quia scriptura nihil expressè determinat, probabiliter dici potest quod non vtebatur aliqua forma verborū. Vtraque opinio (vt inquit Gabriel) potest probabiliter teneri, & vtramque tangit Scotus quæstione secunda, distinct. 2. lib. 4. Verum vt dicit Scotus: Si Ioannes baptizasset in forma baptismi Christi, quā poterat scire a discipulis Christi, vel aliis audiētibus eos baptizare: ille baptismus nō fuisset dicendus Ioannis, sicut nec Petri nec Pauli, sed baptismus Christi. Est autē opinio Magistri, quam nititur saluare Alexan. quod baptizate baptismate Ioannis, si non habebant fidem Trinitatis: illi erāt baptizandi baptismate Christi. Qui verò spem in baptismo Ioannis non fixerunt, & fidem Trinitatis habuerunt, non sunt baptizati denuò baptismo Christi, sed per impositionem manuum Apostolorum receperunt spiritum sanctum in robur. Aliter sentiunt & tenet S. Tho. & sanctus Bonauen. Scotus, Petrus de Palud. & pleriq; alii, & communiter omnes: quod baptizati baptismate Ioannis iterum baptizāndi erant baptismo Christi. Nec sufficit Ioannis baptismus ad salutem, quia nō contulit gratiam, sed erat tantum prępparatio ad baptismum Christi, etiam quantumcunque baptizati haberent fidem Trinitatis, nec ipsum ponerent in eo, sed ipsum cum breferrent ad baptismum Christi. Et baptismus Ioannis (vt scribit Rich. dist. 2. artic. 2. quęst. 4. lib. 3.) esset quædam præparatio ad baptismū Christi, sicut ad medicinam sanatiuam: ideo sic accepta præparatione, nihilominus est infirmo necessaria medicina, sic illis qui baptismum Ioannis susceperāt, necessaria erat baptismi Christi

Christi susceptio. Vnde Brulifer di. 2. q. 6. libr. 4. dicit, quod errauit Magister, qui dicit quod baptizati à Ioanne, qui habebãt Trinitatis fidem, non erant rebaptizandi baptismo Christi, sed sufficiebat manum impositio per Apostolos Christi: & in hoc non tenetur Magister. Vnde Augustinus: Baptizauit Iudas, & rebaptizatum nõ est: baptizauit Ioannes, & rebaptizatum est. Item legitur Act. 19. quod Paulus rebaptizauit baptizatos baptismo Ioannis.

BAPTIZARI iterum, & iterato baptismo baptizari differunt, vt notat Gab. distin. 2. q. 2. art. 1. libr. 4. Nam iterum baptizatur, qui post primam absolutionem, secundò ablituur, siue prima ablutio fuerit verum baptisma, siue nõ, sed tantũ exterior ablutio. Sed iterato baptismo baptizatur, qui post verum baptisma receptum, secundo baptizatur. Ex quo sequitur, quod licèt baptizati baptismo Christi post baptismũ Ioannis, iterum baptizabantur, nõ tamẽ iterato baptismo, quia baptisma nõ iterabatur, quia primus baptismus, scilicet Ioãnis, non fuit verum baptisma, sed præparatio ad verum baptisma. Hanc differentiam tangit Magist. in fine dist. 2. libr. 4. cũ dicit: Baptizati sunt in nomine Christi: nec in his iteratum est baptisma, sed nouatum: loquitur de his qui post baptisma Ioannis receptũ, baptizati sunt baptismo Christi. Vniuersaliter itaq; omnes baptizati baptismate Ioannis, post sufficientẽ baptismatis Christi promulgationẽ, erãt iterum Christi baptismate baptizandi. Et dicitur vniuersãliter, propter Christũ, qui legi non est subiectus, sed qui est super omnem legem. Probat hoc Gabriel, vbi suprà. & cõcordat paludensis, Richardus, &c. Copiosè Gabriel rem tractat. fuit aũt baptismus Ioannis vtilis, vt scribit Gabr. vbi suprà. art. 3. dub. 3. Tum ad configurãdum baptisma Christi, ꝓpter quod & sacramentum largè dici potest, quia sacræ rei, scilicet baptismi Christi signum. Tum ad præparandum populum ad Christi baptismum. Tum tertio ad manifestandum Christum, & sacri baptismi materiam cõsecrandam. vide latiùs S. Bonauent. Addit Alexander quartam rationem, vt, scilicet, Iudæi reuocarentur à circuncisione. & sic posset dici baptismus Ioãnis finis veteris testamenti, secũdum illud Matth. 11. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. Plura de baptismate videre potes apud Alexandrũ Petrum de Palude, & Tho. & alios, qui q dem baptismus Ioannis fuit præparatorius baptismatis Christi, qui non fuit sacramentalis, nec habuit virtutẽ peccatorũ sacramẽtaliter delẽturam, ut & innuit Gers. par. 1. lect. 2. super Marcum.

BAPTISMVS SACRAMENTALIS vel Christi, sic describitur, est lotio hominis viatoris non dissentientis facta in aqua elementari, fluida ab alio, similiter formam debitam cum intentione debita, pferente. Et potest ãddi, ex institutione diuina efficaciter significans ablutionem animę à peccatis. Hæc diffinitio collecta est ex diffinitionibus Scoti, Occam & Petri Aliacẽsis, qui inter se satis concordant. Hugo sic diffinit: Baptismus est aqua abluendis criminibus sanctificata per verbum Dei Variè à variis describitur. Aliter enim describit Augu. aliter sanctus Dionys. aliter Damascẽ. aliter Hugo, aliter Magister. Aliter dico, quantum ad verba, non quantum ad sententiam. Quas descriptiones colligit Alexand. part. 4. q. 11. & post eum sanctus Thom. quæ. 1. di. 3. libr. 4. Descriptionem primò positam quę causalis est, similem indicans quidditatem baptismi, subiectũ, materiã, formã, susciptiẽ, cõferẽtẽ, & finẽ satis benè & diffusè declarat Gab. noster. di. 3. q. vnica. ar. 1. lib. 4. Et declaratur hæc diffinitio hoc modo. Dicitur primò lotio vel ablutio, quod ponitur pro genere, & idicat quidditatem baptismi eo modo quo habet quidditatem. Est enim baptismus lotio circũstantionata debitis forma & intentione, vel aggregatum ex lotione aquę & verbis, & intentione baptizantis, & si qua alia requiruntur ad baptismum. De quo vide Scot. quæ. 1. dist. 3. li 4. Et lotio non accipitur hic strictè prout includit amotionem sordium a corpore per contactum aquę, sed capitur generaliter pro omni contractu corporis ab aqua fluida, siue ille contactus fiat per aspersionem, siue per immersionem, siue per superfusionem. Et vt di. 4. quę 2. dub. 4. dicit Gabr. Lotio in diffinitione baptismi dicitur generaliter omnem cõtractum aquę fluide, quæ humectat nudum corpus vel

eius

eius partem. Et dicitur, ablutio in aqua, non aqua, quia baptismus non est aqua, quæ est res permanens, sed lotio in aqua, quæ est operatio transiens. Omnia enim sacramẽta præter sacramentum Eucharistiæ, cõsistunt in quadam operatione trã seunte, qua cessante, desinit sacramẽtum. Dicitur, hominis viatoris, ad excludendũ, secundum Gersonem par. 2. de sacramento baptismi Angelos vel dæmones & bruta. Per quod (vt ait Gab.) tangitur subiectum recipiens baptismum: nõ enim nisi viatoribus instituta sunt sacramenta, nec aliis nisi viatoribus ministrari possunt. Omnis autem homo qui lauari seu tangi potest, secundum se totum vel partẽ principalem vel minus principalem, est aptũ subiectum baptismatis. Dicitur, nõ dissentientis, ad differẽtiam adultorum, qui debent venire cum deuotione & displicẽtia de vita veteri. Nolens itaq; baptizari, nec sacramentum, nec rem sacramenti suscipit, ut infrà latiùs dicetur. Dicitur, facta in aqua elemẽtari fluida, vbi notatur materia baptismi, & ibi materia nõ accipitur propriè pro altera parte compositi, sicut nec forma ibi, quia in sacramentis nõ est assignare nec materiam nec formam. Sacramentum enim non est compositũ substantiale per se vnum, sed uel operatio q̃dam circunstantionata verbis & intentione, &c. Aut aggregatũ ex his, & hoc quo ad sex sacramenta. Vel species accidentales permanentes, vt in sacramento Eucharistiæ. Sed hic accipitur materia metaphysicè, similiter & forma. Sic omnia sẽsibilia in sacramentis, res, operatio & verba, puta in baptismo aqua, lotio verba dicũtur materia, & ipsa significatio forma. Sic autem non cõmuniter loquũtur Doctores de materia & forma sacramẽtorũ, sed communiter accipiunt Doctores materiam & formam in sacramentis noui testamenti pro re aliqua sensibili vel corporali, quam Augustinus & Hugo nominãt elementum & verba, sine quibus elementum nõ est sacramentum, saltem in aliis ab Eucharistia. Vnde Augusti. Accedat verbum ad elementum, & fit sacramẽtũ. elementum autem quia magis materiale siue corporale, dr̃ materia, & uerba quia magis spiritualia, dicuntur forma. Verùm quia in re sensibili etiam duo frequenter sunt, operatio transiens, & res in qua fit operatio. Permanens, vt aqua, oleũ, chrisma, &c. Operatio, vt lotio, vnctio dicitur materia propinqua, aqua, oleum, chrisma &c. materia remota. Ratio patet, quia i rebus illis vt permanentes sunt, non est sacramentum, sed in operatione accedẽte, ideo baptismus non dicitur aqua, sed lotio in aqua. Vtranque ergo materiam tangit diffinitio baptismi propinquam cùm dicitur: baptismus est lotio. Remotam, cũ additur: in aqua. Et de ista materia remota hic videndum est. Dicitur itaque diffinitione baptismi, aqua elementaris. & per hoc excluditur omnis humor, qui specie differt ab aqua elementari. Vnde in aquis artificialibus distillatis, non potest fieri baptismus, nec in quocunque humore mixto, vt vino, sanguine, flegmate, sputo, vel saliua, vrina, quæ specie differũt ab aqua elementari. Si verò non mutatur species, potest in ea baptizari. Vnde Paulus Cortesius disertissimus distinct. 1. lib. 4. dicit: Ex quocunque genere laticis hunc salutarẽ fieri posse aspersum, modò ne species laticis in nihilum intereat, ideſt aquę species maneat. Vnde (inquit Gab. vbi suprà) Si dubium foret de humore verũ sit aquæ elementaris vel non: vt de ceruisia, brodio, iure carnium, mulso siue medone & aqua formata, & similibus, nõ debet in eis aliquis baptizari, quia dubium est, an lotio in talibus sit baptismus. Si enim differunt specie ab aqua elementari, non est baptismus. Si non differunt specie, est baptismus. Vnde si quis in aliquo horum baptizatur, cautiùs foret hunc iterum baptizari in aqua pura, ideſt, non mixta sub cõditione. Aqua paludosa potest esse materia baptismi, secundum Richardum dist. 3. art. 3. quę 3. in fine, lib. 4. quia quamuis imminet corpus accidentaliter propter eius confusionem cum immũditiis grossis, tamen in ea saluatur species aquæ, cui est sui natura per se conuenit humiditas ad abluendum, & etiam in ea aliquo modo manet actu proprietas ablutiua. Qđ ideo dico, quod si in aqua nullo modo remaneat actu proprietas ablutiua, vt in glacie, grandine & niue, quamdiu sic disposita est, nõ potest in ea celebrari baptismus.

Eodem

Eodem modo dicendum est de aqua turbida (vt inquit Bonauentura) nisi mutauerit speciem aquæ vel ꝓprietatem, &c. Dicitur fluida, qa in niue vel glacie: vt & priùs paruit secundum Richardum, nisi priùs resoluantur non potest in eis fieri baptisma. in his enim non potest fieri lotio, licèt ab aqua non differant specie. Et simili ratione in luto spisso non potest fieri baptisimus: secus si fuerit fluidum & tenue. Quod autem in aqua tantum, & nó in alio humore fieri possit baptismus, ratio est institutio diuina. Licèt plures ad hoc congruitates assignentur, quia aqua pura, ideſt, elementaris, congruit significationi effectus baptismi & vsui. De quo Scotus quę. 3. distinct. 3. lib. 4. ait: Aqua est frigida, fluida, lucida, communis, necessaria, quæ proprietates conueniunt illi humori in quo debet fieri baptismus, qui est ad reprimendum æstum concupiscentię; ad flectendum rigorem inobedientiæ, ad illu strandam claritatem fidei, ad introducẽdum in viam salutis. Concordat Dominus Cardinalis Cameracensis. quę. 2. ar. 1. libr. 4. Dicitur in diffinitione vlterius facta ab alio, quia nemo baptizari potest à seipso, vt dicit Gerson par. 2. i regulis moralibus. Nemo seipsum baptizat. Cuius ratio (inquit Gabriel) est diuina institutio: sicut omnium quę sunt essentialia in quolibet sacramẽto. Ait enim dominus Matt vltimo. Ite, docete omnes Gẽtes baptizãtes eos, &c. Dicit eos, & nó vosmetipsos. Et qa baptismus est regeneratio spiritualis. Nisi quis renatus fuerit, &c. ait Dominus Ioānis tertio. Nemo autem generat seipsum. Augustinus de trinit. Propter quod etiam in diuinis, ubi est summa veritas generans, & genitus personaliter distinguuntur. Et dicitur ab alio singulariter, & non ab aliis pluraliter, quia duo simul non possunt eundem baptizare. Et videbis infrà de hoc. Dicitur, simul debitã formam proferentis. Vbi duo tãguntur, scilicet, forma debita, ideſt, verba ad hoc à Deo instituta. Tangitur etiam, simultas prolationis formæ cum lotione. Forma baptismi exprimitur de baptismo & eius effectu. Si quis. cap. 1. vbi dicitur. Si quis puerum ter in aqua merserit in nomine patris & filii & spiritus sancti. & non dixerit: Ego baptizo te in nomine patris & filii & spiritus sancti, non est puer baptizatus. in qua forma quatuor notantur, persona baptizans ego, actus baptizandi baptizo, persona baptizata, te, inuocatio Trinitatis in nomine patris, &c. Vbi vnitas significatur essentiæ in nomine, & discretio hypostasum seu psonarum patris & filii & spiritus sancti. Amen non ponitur in hac constitutione Alexan. sed nec in Euãgelio Matth. vlti. vbi forma traditur: Euntes, docete omnes Gentes, baptizãtes eos, &c. Et ideo nihil refert siue addatur, siue omittatur. Vnde Dominus Cardinalis Cameracen. quę. 1. art. 1. libr. 4. ait: Ego & Amen nó sunt simpliciter de necessitate formæ, nec de essentia, sed de decentia vel honestate. Potest autẽ forma multipliciter variari. de quo licèt uidere Gab. dist. 3. qu. vnic. art. 1. libr. 4. Et Petrum de Palude eadem distin. quæ. 2. lib. 4. Et Petrum de Aliaco quæ. 2. lib. 4. quæ diffuse rem commentantur.

De forma Graecorum hæc est. Baptizetur seruus Christi i nomine patris & filii & spiritus sancti, qua ideo vsi sunt, ne gloriarentur de ministris baptizantibus, contra eos qui dixerunt. Ego sum Pauli, ego Apollo. 1. Cor. 1. quos ibi reprehẽdit Paulus. De hac forma Græca quãdiu tollerata fuit ab Ecclesia Romana, & pro tempore ꝓ quo instituta fuit, fuit rationabilis. Si verò postea ab Ecclesia Romana alia fuisset eis imposita, & eorum prohibita, peccarent vtendo sua. Sin autem Ecclesia sic permittit, non peccant, sed siue sic, siue sic, veré baptizant, vt dicit Durandus di. 3. qu. 1. libr. 4. quia in forma sua sunt omnia substantialia formę. ergo, &c. Et de hoc uide Petrum de Palude. quę. 1. art. 2. libr. 4. Scribit & plura de hoc Gabriel, vbi suprà. Baptizabant & Apostoli ex diuina dispensatione, & familiari spiritus sancti consilio in principio nascentis Ecclesiæ, in nomine Christi, vt habetur Actuum secũdo & decimo, in quo implicitè Trinitas tota designatur & inuocatur. Nã quid dicit Christum, ideſt, vnctum dicit, & eum qui vnxit, ideſt, patrem: & eum qui vnctus, ideſt, spiritum sanctum, & hoc factum est vt nomen Christi Iesu, in quo salus diuulgaretur, & amabile redderetur, quod tunc

plurimis

plurimis odiosum erat incredulis, & erubescibile infirmis. Sic enim dum videbãt super baptizatos in nomine Christi descẽdere spiritum sanctum in signo visibili, excitabantur ad amorem & veneratiõẽ nominis Christi, vt dicit Alexa. Sed ratione illa cessãte, & nomine Christi diuulgato, Ecclesia rediit ad priorem formam à Christo promulgatam. qa cessante ratione dispensationis, etiam ipsa dispensatio cessauit, vt dicit sanctus Thomas & cæteri Doctores. Post quos vide Gabrielem dist. 3. quæ. vnic. ar. 2. lib. 4. Et si quis nunc baptizaretur in nomine Christi, nõ esset baptizatus, quia deficeret forma, & dispensatio nunc locum non habet, & sic veniret iterum baptizandus. Consonat sanctus Thomas, sanctus Bonauentura, & Durandus, & Aliaco. quæ. 2. quarti. art. 1. Scotus videtur dubitare: dicit enim: Non audeo dicere quod baptizatus hodie in nomine Christi esset baptizatus; sed nec audeo omnino dicere contrariũ quod non esset baptizatus. Non lego vbi fuit illa dispensatio reuocata: in hoc ergo casu reputo dubium an talis sit baptizatus. vnde circa ipsum agendum foret sicut in dubiis, hoc est, rebaptizandus esset sub conditione. vt habetur de baptismo. cap. de quibus. Sed dicit Petrus Aliacẽsis, vbi supra. quod nõ venit dubitandum: quia licèt non legatur. quando fuerit illa dispensatio reuocata: tamen quia dispensatio facta est ex causa, satis censetur reuocata, quando dispensationis causa cessauit, scilicet, quando nomen Christi fuit sufficienter promulgatũ quia cessante causa, cessat & effectus vt dicit sanctus Thomas & sanctus Bonauẽtura. Et ab illo tunc nec illa forma baptizare licuit, nec valuit. Et licèt dubiũ sit quãdo illud primò fuerit: tamen nunc nõ est dubium quin ita sit. Hæc Aliaceusis. Item si quis baptizatur in nomine Trinitatis, aut in nomine genitoris & geniti & procedentis ab vtroque, non est baptizatus, sed venit rebaptizandus. Hoc concorditer sẽtiunt sanctus Thom. Bona. Richar. Petrus Paludensis. q. 1. art. 3. Holkot, Tho. Argẽti. Scotus, Dũrand. & Petrus de Aliaco. q. 2. art. 1. lib. 4. & cæteri Theologi communiter, quia hic mutantur verba principalia, & alia verba eis nõ synonyma. Non enim est synonymũ hoc nomen trinitas huic copulato, pater & filius & spiritus sãctus. Nec illa nomina, genitoris, geniti, spirati seu procedentis his nominibus, patris & filii & spiritus sancti, vt alias dicitur. Nec sufficit quod debet eandem rem intelligere, vt videtur velle Paludensis. Christus verò tradendo formam sacramenti fidei, tale dedit & obseruari uoluit, in qua expresa fidei Trinitatis professio, sub propriis diuinarũ personarum nominibus explicatur, qualis est hęc forma: In nomine patris & filii & spiritus sancti. & non illa in nomine Trinitatis, seu in nomine genitoris. & tota ratio est institutio diuina. Vide latiùs post Scotum, Gabr. vbi supra. Et vt idẽ scribit Gab. Intentio mutandi formã à Christo institutam, vt de essentia sacramenti, impedit sacramentum: cò q; subst. ãtialia mutantur, & quę sunt de necessitate sacramenti. nõ enim cõpatiuntur se intẽdere baptizare & non velle vti forma sine qua non cõfertur baptismus ex Christi institutione. Si verò intentio mutandi formam respicit solum ea quę sunt de necessitate præcepti seu ministri, & includit velle facere quod Christus instituit, & nõ fit mutatio circa substantialia: licèt sic faciens credat Ecclesiam Catholicam errare, & se benè sentire: verum sacramentũ confert, quicquid addatur vel subtrahat à baptizante. Alias enim Græci & hęretici nõ possunt baptizare. Et est de mente Petri. q. 1. art. 3. Vnde idem ait Petrus de Palude: Ne quis in verbis erret, Ecclesia verba certa statuit in formis sacramentorum. Vnde qui verba mutat, ordinationi Ecclesiæ repugnat, & sic peccat per inobedientiam & superbiam: de quo extra de cõstitutionib. Ne innitaris prudentię tuę. Prudentię suę innititur, qui ea quæ sibi agẽda vel dicẽda videntur, decretis patrũ præponit. Item intentio dicit, ne dum finis volutionem, sed etiam mediorum rectam ordinationem: igitur non intendit baptizare, qui formam præcisam non acceptat. Item mutatio principalium verborum formæ, quę sunt in nomine patris & filii & spiritus sancti, per alia uerba eius non synonyma loco eorum posita, nisi sacramenti auctor Deus dispensẽt tollit sacramenti veritatem, & priuat sacramẽtali efficatia.

efficacia. Probant hoc Durandus & Paludenſis: vide & poſt hoſce Gab. d. 4. q. vnic. art. 2. lib. 4. Quare ſi quis vnam perſonam omiſerit Trinitatis, non eſſet verum baptiſma. Et quamuis in omni lingua Latina Hebraica, Græca, Teutonica, poſſit tradi baptiſmus. Dum tamen verba (cuiuſcũq; linguæ ſint) fuerint ſynõyma his Latinis: In nomine patris, &c. tamen Latinus Sacerdos ſub Romana Eccleſia conſtitutus, peccaret in alia lingua baptizando ex officio ſolemniter, ſicut etiam ſi conſecraret Euchariſtiam in alia lingua: quia ordinauit Eccleſia Romana qđ officia Eccleſiaſtica dicantur & miniſtrentur in Latina, & Græca, & hoc rationabiliter, q̃a in hoc poteſt diſtinctius ſcribi & proferri, vt dicit Scotus. Præterea ſi ex imperitia aut lingue lapſu aliquantulum verba illa, In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, corrũpuntur. Dum tamẽ circunſtantes plenum capere poſſent ſenſum, nihilominus ſi aſſit debita intentio, verum eſt baptiſma: quando verba hæc corrupta, licèt non ex propria impoſitione, tamẽ ex vſu ſint uerbis integris ſynonyma idem cum eis, & eodẽ modo repræſentatiua. Vnde Papa qui ex imperitia linguæ baptizauerat, In nomine patria filia & ſpiritus ſancta, verum baptiſma contuliſſe diſcernit in cap. retulerunt. de conſe. d. 4. Secus ſi tanta eſſet corruptio verborum quod ſenſus eorum nõ caperetur ab audientibus & Latinũ intelligentibus, quod communiter accidit, q̃ do in principio dictionis litera vel ſyllaba corrumpitur. Variatio quoque formę in non ſubſtantialibus per pronominis ego ſubtractionem, ſiue per aliarum dictionũ additionem, ſeu partium formę tranſpoſitionem, dummodo non tollit verum formæ intellectum, neque vnitatem, neque adeſt intentio inducendi in errorem, non impedit ſacramenti efficaciã, nec baptiſmatus veritatem. Id quod ſufficienter probat Gabr. concluſ. 4. ar. 2. quæ. unic. lib. 4. diſt. 3. Et ſi additur quod repugnat formę aut aliud ſenſum inducit, nihil ſit. Similiter ſi vnitatem formę per interruptionẽ minimam tollit, non eſt ſacramentũ, nec intẽtio adſit inducendi errorem. Nam & ſenſus uerus formæ eſt de ſubſtãtia ſacramenti, quoniam ſacramenta ſigna ſunt ſignificantia effectum gratuitum, quę ſignificatio ſi tollitur, tollitur ratio ſacramẽti. Item ſi quis addat ad formã baptiſmi B. Mariæ, exiſtimans baptiſmum ſortiri effectum ex nomine Marię, iſte contrarius eſt ueritati, & nõ eſt baptiſmus. Si uerò S. Marię additur ad honorem S. Marię, tunc uerum eſt baptiſma, dum addit nõ ut partẽ formę, ſed ex deuotione, licèt addens graiter peccet. Imõ dicit Angelus in Sũma: Si quis ex malitia dicit in nomine diaboli: ego baptizo te in nomine patris, &c. nõ ut aliquid formę uerè baptizat: nec eſt baptizatus, ſi quis dicit in nominibus patris, quia non eſt ſynonymum cum nomine, & licèt ſint tria nomina perſonalia, unum tamẽ eſt nomen eſſentiale. Vnde pater & filius & ſpiritus ſãctus nõ ſunt tres baptizatores, ſed unus baptizator, ſicut unus creator, uns ſanctificator: uel dicitur ſecundum Alexan. quæ. 13. part. 4. Quod nomen ibi non accipitur pro uoce ad ſignificandum ſeu nominandum aliquid impoſita, ſed pro notitia, prout dicitur à notamine. Eſt autem notitia Trinitatis p fidem, quę eſt una, ſecũdum illud Apoſt. ad Epheſ. 4. Vna fides, vnũ baptiſma. Gab. dub. 2. ubi ſupra. Nec prępoſitio in, debet omitti, ut idem dicit dub. 3. Niſi ex idiomatis proprietate idem ualeret nomine ſi cut in nomine: piè credi poteſt quod eſſet baptiſmus, ut uult Aſtenſ. Nec cõiunctio &, omitti debet, quia ſi omittitur, dicẽdo: in nomine patris filii & ſpiritus ſancti, nihil ſit. Nam ad denotandum perſonalem diſcretionem inter patrẽ & filium, requiritur coniunctio copulatiua, & licèt poſſet ſubintelligi, tamen forma ſacramentalis debet eſſe expreſſa & ſenſibilis. Si autẽ loco &, ponitur que, uel ac, quia ſũt ſynonyma, eſt baptiſmus. Itẽ ſi diceretur: ego linio, uel lauo, uel abluo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. dicitur quod non eſt baptiſmus, quia non ſunt illa ſynonyma, oim baptizo, non omnem ſignificat lotionem, ſed illam ſolùm quæ fit cum certa intentione uerbis, & in certa materia, ſcilicet in aqua, ut dicit gloſa in cap. Multi de conſecra. diſtin. 4. Item ſi loco te ponitur nomen proprium, dicendo. Baptizo Ioannem in nomine patris, &c, eſt baptiſmus, quia idem ualent

dem on-

demonſtratiuum, & demonſtrabile. uide & alios fuſius ſcribentes. Hæc ſufficiant, &c.

DE INSTITVTIONE Baptiſmi, de qua uide ſanctum Bonauent. diſtinct. 3. par. q. 1. lib. 4. & Dominum Cardinalē q. 2. artic. 3. lib. 4. Richard. Scotum, &c. patet, quod a Chriſto eſt inſtitutus. Quando uerò ſit inſtitutus, ſunt opiniones Doctorum, & tangit Magiſter in text. Et breuiter poſt Scotum dicendum quod dubium eſt quā do primò fuit inſtitutus. Non enim quan do Chriſtus baptizatus eſt a Ioanne, ut quidam dixerunt, quia ille non fuit baptiſmus in forma Chriſti. Dicitamē Alexander quod Chriſtus tunc inſtituit baptiſmum potentialiter, uel materialiter, quia materiam dedicauit, nec illo uerbo, Niſi quis renatus fuerit, &c. Io. 3. dicit tamen Alexander, quod ibi inſtitutus eſt quo ad finem. quia ibi oſtenditur finis baptiſmi, qui eſt ingreſſus Paradiſi. Nec Marc. ultimo, dum præcepit Dominus diſcipulis: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, &c. Licèt ſecundum Alexandrum ibi inſtitutus ſit formaliter, quia ibi formam expreſſit, quātum ad principalē partē eius: nec cùm Marc. vltimo Apoſtolis dixit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Eadē ratione, qa ante paſſionem inſtitutus eſt. Hæc autem locutus eſt Dominus poſt reſurrectionem: poteſt tamē dici, quod ibi inſtitutus eſt quo ad effectum, qui eſt ſaluare a culpa & pœna, nec in cruce, dū de eius benedicto latere exiuit ſanguis, & aqua: quia, ut dictum eſt, inſtitutus eſt ante paſſionem. Et licèt dici poſſet, ſecundum Alexandrum, inſtitutus quantū ad ſignificationem, quia ſanguis ille, & aqua ſignificabant ſacramentum Euchariſtiæ, & Babtiſmi, nec dum diſcipulos miſit binos, & binos ad prædicandum, & baptizandum, quia miſſio ad baptizandum præſuponit eius inſtitutionem, tūc ſecundum Alexādrum inſtitutus eſt officialiter, quia tunc officium baptizandi eis commiſit, ſicut officium prædicandi. Inſtitutus eſt ergo baptiſmus, priuſquā baptizandi officium diſcipulis commiſſum fuerat: licèt quando & ubi determinatè ex ſcriptura non ſit certum, & hæc ſententia eſt Magiſtri. Licèt autem Alexāder partiatur inſtitutionem baptiſmi, non eſt accipiendum quaſi baptiſmus diuerſis temporibus partialiter ſit inſtitutus. Cùm enim baptiſmus ſit unum ſacramentum, unica eſt inſtitutione inſtitutū, & quantum ad materiam, & formam, finem, & effectum licèt potuit poſt inſtitutionem ſignificari, & officium committi. Ideo Richardus dicit diſtinct. 3. queſtio. 5. artic. 1. quod Chriſtus baptiſmi ſacramentum priùs inſinuauit inſtituendo facto, dum a Ioanne baptizatus eſt Et uerbo, Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit, &c. Secundò inſtituit facto, dum per diſcipulos baptizauit. Ioannis tertio, & quarto. Verbo, quando miſit diſcipulos binos, & binos prædicare, & baptizare, ut dicit Marcus. Tertiò confirmauit in ſigno, cùm de latere aquā emanare fecit. Et præcepto, cùm poſt reſurrectionem diſcipulis præcepit: Ite, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Rationabilitatem tangit Scotus huius inſtitutionis, & ſcribit poſt eū Gabriel diſtinct. 3. articul. tertio. dub. ultimo, libro quarto, quia Sacramentum principale legis. Euāgelicæ per quod, ſcilicet intratur in eius obſeruantiam, debuit eſſe nouum & proprium ipſi legi: debuit eſſe euidens in ſignificatione, quia iſta lex ueritatis euacuans umbram, & debuit eſſe copioſum in gratiæ collatione, quia hæc lex gratiæ. Ioannis. 1. Gratia & Veritas p Ieſū Chriſtum facta eſt. Debuit etiam eſſe facile, quia iugum Chriſti ſuaue, & onus leue, Matth. 11. Debuit eſſe cómune, quia lex noua communis erat omni populo, & toti mundo, & omni ſexui, & ætati. Omnium horum una eſt ratio, quia Sacramenta legis debent congruere legi, maximè illud per quod quis coadiuuatur populo legis. Hæc autem quinque inueniuntur in hoc unico baptiſmatis Sacramēto, ſcilicet ablutionis in aqua cum uerbis. Hoc enim euidenter ſignificat mundationem animæ, quæ eſt effectus eius principalis: dat gratiam copioſe. Et facile, quia ſine periculo, & communi omni ſexui, & ætati, & ideo rationabiliter de nouo inſtituta. Ita poſt Scotum ſcribit Gabriel ubi ſupra.

De effectv baptismi. Capiendo effectū largè, ut ſcribit Petrus de Aliaco. q. 3. artic. 1. lib. 1. triplex eſt effectus baptiſmi, ſcilicet characteris impreſſio, gratiæ infuſio, culpæ & pœnæ remiſſio. Cui aſtipulantur ſanctus Bonauentura diſtin. 4. artic. primo. queſtio. 3. lib. 4. Prima res baptiſmi eſt character. Secunda infuſio gratiæ. Tertia eſt reſtitutio innocentiæ, proprie tamen loquendo effectus baptiſmi (ut ſcribit Gabriel) diſtinct. 4. q̄ſtio. 1. artic. 2. lib. 4. In ſuſcipiente eum non indignè eſt uniuerſalis remiſſio culpæ, id quod ratione naturali, & efficaci, pbari non poteſt, ſed fide creditū eſt, & auctoritate ſcripturæ probatum. Vnde Marci ultimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Solus autem credens actu, uel habitu fide propria, aut aliena dignè baptiſmum ſuſcipit: ergo omnis dignè ſuſcipiens ſaluus erit utique per baptiſmū: ergo à peccato ſoluitur, & per conſequēs introibit in regnum cœlorum. Nihil autem intrabit in id aliquid inquinatum, Apocalyp. 21. Et dicit uniuerſalis remiſſio, quę nullā culpam excludit, nec originalem, ad eius remiſſionem principaliter ordinatus eſt baptiſmus, nec actualem mortalem, quia culpa nō remittitur niſi per gratiam. Sed omnis culpa mortalis, ſiue actualis, ſiue originalis, ſecundū inſtitutum Dei, ordinem repugnat gratiæ: ergo una non poteſt remitti manente alia. Et baptiſmus non tantum tollit mortalia: ſed etiam uenialia commiſſa. Nam baptiſmus in ſpiritu ſancto ſufficit ad ſalutem. Vnde moriens innocentia baptiſmali euolat, & per conſequens impedimenta adipiſcendæ ſalutis tollit. Impedit autem peccatū ueniale ingreſſum regni, quare tollitur per baptiſmum non tanquam repugnans gratię, ſed tanquam repugnans gloriæ. Ratio autem huius non eſt niſi diuina liberalitas, quæ tanto huic Sacramento uoluit conferre efficaciam. Ponit autem Alexand. parte quarta, quæſtione 20. artic. 2. huius plures cōgruentias. Et poſt eum ſanctus Bonauentura diſtinct quarta. q̄ſtio. 1. poſt eos recitat has Gabriel diſtinct. 4. quæſtio. prima, articul 2. lib. 4. quē uide copioſe ibi. Potiſſima tamen cauſa eſt ſupererogatio Chriſti in humana redēptione. Chriſtus enim ſatisfaciendo pro homine damnato, multum ſupererogauit in ſatisfaciendo, quia incomparabiliter maius fuit pretium redemptionis quam delictum. uide latiùs Gabriel. Et dicitur non indignè, quia in fictè accedentibus baptiſmus nō habet hunc effectum. Accedit autem nō indignè, qui nō accedit fictè, neque actu peccat peccato actuali. Non enim capit mens humana (ut dicit Alexand.) quod Deus remittat aliquod peccatum ei, qui eſt in actuali uoluntate peccandi. in talibus enim baptiſmus nō habet effectum, nec dimittitur peccatum uoléti cōtinuare peccatum, ut ſi unum mortale placet, nullum peccatum dimittitur, quia gratia penitus excluditur. Hęc eſt ſententia ſāncti Thomæ quæſt. 5. diſtinct. 4. li. 4. artic. 1. in ſolutione. 3. rationis. Ad ueritatem autem baptiſmi paruulorum ſufficit aqua, forma, & intentio miniſtri, & fides Eccleſiæ. Baptiſmus præterea rite ſuſceptus, remittit omnem pœnam æternam originali, & actuali debitam: & temporalem pro actuali peccato, ut tali ſatisfactoriam. Ratio eſt diuina uoluntas, & ordinatio, quæ uoluit hæc per baptiſmum tolli. Probat latiùs Thomas & Gabriel concluſione ſecunda, ubi ſuprà. Et dicitur notāter, æternam, propter pœnam temporalem inflictam pro originali, quæ facta eſt uelut naturalis hominum miſeria, ſcilicet, & mortalitas preſentis uitæ, eſurire & ſitire. Durat igitur poſt baptiſmum ſicut antè, nec aufertur per baptiſmū. De quo uide Dominum Cardinalem Cameracē. quæſtio. tertia, articul. tertio, li. 4. Vnde Auguſtinus in de baptiſmo paruulorum, libro 1. Non hoc præſtatur adulto in baptiſmo, niſi fortè miraculo Dei: ut lex peccati repugnans legi mentis penitus extinguatur, ut manifeſtū eſt, quod ita uoluit Dominus. Et huius ſanctus Bonauentura ponit octo congruitates. Valēt enim pœnæ illæ ad humilitatis perfectū, ad timoris diuinorum iudiciorum incuſſionem, ad ſuiipſius cognitionem, ad peccati fugam, ad boni ſtimulationem, ad uirtutū exercitationem: in ſignum adoptionis, ut nemo accipiat baptiſmum in premium retributionis. Hoc ignorauerūt Philoſophi

vt uult Iacobus de Valentia, ſcribens in quæſt. finali, poſt commentaria ſuper Cãtica. Vide & de hoc Magiſtrum diſtin. 4. li. 4 Vt fideli (inquit ipſe) ſit certandi materia, & uincendi occaſio, qui non uinceret ſi non pugnaret. Et dicitur, & temporalem pro actuali, &c. quia licèt baptiſmus tollat temporalem pœnam pro originali omnibus inflictam, remitti tamen omnem pœnam ſatisfactoriam pro peccatis actualibus commiſſis. Vnde adultus non tenetur ad aliqualem exteriorem ſatisfactionem. Multis firmat auctoritatibus Gabriel, quem uideto, & concordat Paludenſis diſtinct. 4. quæſt. 1. libro quarto. Et quamuis fomitem peccati in ritè baptizato non penitus extinguat ipſum, tamen minuit, & remittit. Nam rebellio aduerſus ſpiritum manet. Vnde Apoſtolus Romanorum ſeptimo: Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi, &c. Et Auguſtinus in de baptiſmo paruulorum. & habetur de conſecra. diſtinct. quarta. Non ex equo. In baptiſmo quamuis fiat plena remiſsio peccatorum, nondum tamen plena eſt nouitas, & mutatio perfecta, quia adhuc remanet corruptio, non ſolùm in corpore, ſed etiam in anima, qui eſt homo interior. In quo ſi perfecta non eſſet nouitas, non diceret Apoſtolus, quod de die in diem renouetur, &c. Sed ſecundum Scotum, Fomes dicitur diminui, non quantum ad eius eſſentiam, ſed quantum ad effectũ quem conſueuit cauſare in anima, ſcilicet peccatum, & quantum ad illum minuitur per gratiam, quia cum gratia augetur, fomes minorem habet efficaciam inclinandi ad peccatũ. puta uictus à fortiore inclinatione gratiæ ad meritum, &c.

PER BAPTISMVM inſuper ritè ſuſcipientibus gratia gratum faciens, ſi non ineſt, de nouo infunditur: ſi præfuit, augmentatur. Et dicitur ritè ad excludendum indignè, & fictè accedentem. Per ritè ſuſcipientem intelligit Dominus Cardinalis Cameracen. queſtio. 3. artic. 3. illum qui non ponit ſe obicem, ſcilicet, qui pœnitet de peccatis. probat hoc Gabriel. Nã ritè ſuſcipiens regeneratur in adoptionem filiorum Dei, & redditur dignus uita æterna. Remittitur etiam omnis culpa & pœna: ut dictum eſt: ſed nihil horũ fieri poteſt ſine gratia, ſecundum legem Dei ordinatam. Et magiſter diſtinct. 4. cap. 7. & 8. qui colligit quid efficiat baptiſmus iam iuſtificatis per contritionem antequam baptiſmum percipiunt. uide eum, & cæt. Infunditur & talibus ſuſcipientibus ritè charitatis uirtus. Omnibus enim talibus infunditur gratia: ergo & charitas, quia idem ſunt. Item per baptiſmum baptizatus conſtituitur in ſorte filiorum regni. Sed ſola charitas diuiditur inter filios regni & carceris: ut vult Auguſtinus ſuper canon. Ioannis. Itẽ baptizatus ſi moritur in eo ſtatu ſaluatur, ſed ſine charitate nullus ſaluatur. primo Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem non habuero, factus ſum ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens, & cæt. ergo in baptiſmate charitas infunditur. ut uult ſcribit Gabriel concluſione quinta. ubi ſuprà. Vide & alia in ſequentibus concluſionibus. Gratiam item cum uirtutibus Theologicis infuſam in baptiſmate concomitatur intellectus, illuminatio, affectus, fœcundatio & incorporatio baptizati Chriſto & Eccleſiæ. Per baptiſmum enim, ut Gabriel ſcribit, concluſione 9. quiſquã aſcribitur familiæ Chriſti, quę aſcriptio eſt incorporatio ad minus numero: & ſi non merito ſi impediret fictio. Similiter charitas fœcundat, quia dat animæ potentiam meritoriè operandum. Operiri uerò meritoriè eſt parere fructum uitæ. Hinc gloſa Pſalm. 22. Per baptiſmum anima ariditate peccatorum ſterilis fœcundatur. Et Dionyſius & Damaſcenus illuminationem attribuunt baptiſmo. Vnde & baptiſmus ſacramẽtum fidei dicitur, quia fides in baptiſmo infuſa, lumen eſt quo aptatur ad uidendum credenda: qui quidem baptiſmus (ut ait & probat Gabriel cõcluſione. 4. diſtinct. 4. quæſtio. 1. libro. 4.) aperit ianuam regni cœleſtis. Et licèt hæc porta aperiatur principaliter a Deo meritoriè a paſſione Chriſti: tamen ſic inſtrumẽtaliter & diſpoſitiuè a gratia baptiſmali. Et per hoc differt baptiſmus à circonciſione, quod baptiſmus aperit ianuam regni cæ

lectis,nõ autẽ circuncisio,Plura ibi.Gab. Effectus itaq; baptismi sunt plures,ut ui sum est & uidendũ,remitto ad alios. Sed precipuus est gratia animæ susceptientis infusa,& cæteri effectus gratiã consequẽtes,uirtutes.s. & fomitis remissio. Ad effectũ illum baptismi concurrunt plures causæ.s.principalis effectiua gratiæ, quæ est Deus.Meritoria,q̃ est passio Christi, unde sacramenta trahũt efficaciã.Et dispositiua subiecti, & est dispositio susceptientis baptismũ.Posset addi cõgruitas siue habitudo aut dispositio ministri & circunstantiũ. Et secundã quodlibet horũ potest uariari gratia in baptismo colata. Gab.distinct.4.q.2.art.1.lib.4.

DEFICTE ACCEDENTIBVS uel sumentibus sacramẽtum baptismi. Sunt aũt ficti qui aliud.prætendunt fortis, aliud intus habent. Vnde baptizatus dissentiens contrariè simpliciter nolẽs baptizari, nec sacramentum suscipit,nec rem sacramẽti. Probatur auctoritate Innocẽtii 3.in cap. maiores.de baptismo. Qui nunquam cõsentit,sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti.Nã per susceptionem baptismatis (ut uult Richardus) intrat homo Ecclesiam militantem, & ascribitur exercitui eius. ad hoc autem requiritur consensus actu, uel habitu, si est in statu in quo possit consentire. Vnde legitur in Euangelio. Nemo ex aqua & spiritu renascitur nisi uolens. quod non de paruulis, sed sciolis & adultis,& suæ uoluntatis arbitris intelligendum est. Et Prouerbiorum tertio dicitur:Præbe mihi fili,cor tuum. Vnde non uult Deus aliquem inuitum ascribi suæ familiæ. Latiùs uide Gabrielem distinctione quarta,quęstione secunda, artic.2. conclusione.j. Scilicet, qui conditionaliter susciput baptismũ metu pœnæ, susciput Sacramentum, licet non rem:non inquam simpliciter uiolenter, sed metu pœne. qui ergo ut pœnam euaderent baptizari consenserunt,licèt uellent magis non baptizari,si euadere pœnas possent, sacramentum accipiunt. Is autem non recipit sacramentum,qui metu uel promissione inductus,consentiret in illam lotionem tanquam in quoddam balneum,non ut baptismum, nec in eam illo modo quo illam intẽdit facere Ecclesia.Sicut nec is,qui pro ludo se baptizari cõsentiret:sic dissentiens mente actu positiuo,nolens baptizari simpliciter cessãte fictione,erit iterum baptizãdus. Hinc ait Paulus Cortes.lib.4. distinct.j.ferè in fine.Eodem modo affirmamus laticis effectum dissimulatione impediri. Qui uerò consentit,ut scribit Gabriel, se baptizari eo mõ quo Ecclesia baptizat, etiã si nõ credat habere effectum, uerè baptizatur.sicut de incantatione ibi probat Gabriel.Qui itaque dissentit simpliciter,baptizatus nõ est.& si postea incipit consẽtire,& Ecclesiæ obedire, rebaptizandus est:& hoc primo modo,sed secundo modo fictè accedens, uolens tantum baptizari,sacramentum recipit,sed nõ rem neque effectum. Per effectum intelligitur gratia,& consequentia eam, & non character:quia quicunque recipit sacramentum,recipit etiam characterem. Probat hoc Sco. quæst. 5. distl. 4.lib.4. Si quis igitur fictè accedit,non habens cordis cõtritionem,uerum sacramentum sine gratia uel recipit. In paruulis requiritur fides aliena non offerentium, sed Ecclesiæ. In adultis tamen requiritur fides propria: non ut recipiant sacramentum: sed ut cõsequantur gratiam, quæ est res sacramenti.Propter diuersitatem tamen causarum contingit inæqualem gratiam cõferri nõ fictè recipientibus baptismum,ut probat Gabriel conclusione 7.ubi supra. Vide & de hoc Petrum de Aliaco, quæst.secũda, articul.1.lib.4. qui in quibusdã dictis uidetur dissentire.Item habens usum rationis dissentiens actu negatiuè, & quoniã nec habitualiter,nec uirtualiter cõsentit nec baptismum,nec eius rem ullam susciput:quia oportet,quod utens ratione, de uotionem aliquam habeat ad sacramentũ,si debet sibi ualere.Aliter uidetur cõtemnere, secundum Scotũ quæstione 4. distinct.4.li.4.Hinc Augustinus ait: Qui creauit te sine te,non iustificat te sine te nec ascribit te sine te, suę familiæ Vide latiùs & Gabriel. ubi supra. Requiritẽ tamẽ quandoque(ut idem uult) intentio actualis in susciente per accidens, scilicet,uel ad remouendum prohibens. Vnde si in accedẽte ad baptismum est actu,

vel

yel habitu intentio non recipiendi baptismum. Huiusmodi intentio, quia prohibet Sacramenti susceptionem, necessarium est illam intentionem expelli p cõtrariam intentionem in actu uolẽdi recipere baptismum ad hoc, ut recipiat sacramentum. Similiter si priùs nunquam actualiter consensisset, necesse foret qđ tunc actualiter consentiret, quia sine cõsẽsu actuali præsenti uel præterito in habente usum rationis nõ suscipitur sacramentum. Carens uerò usu rationis si baptizatur, sacramentum suscipit, nisi priùs immediatè actu positiuo dissenserit. ut declarat Innocen. 3. c. Maiores. de Baptismo. Et latiùs declarat Gabr. conclusione. 3. ubi suprà. Dicitur autem ibi actus immediatus ante usus rationis priuationẽ, inter quem & illam non interuenit actus contrarius: licèt etiam illa diu ante priuationem usus rationis cessisset. Vnde generaliter nunc non utens ratione, qui tamẽ aliquando usus est: iudicatur cùm nõ utitur ratione habitualiter consentiens uel dissentiens, secundum Scotum in 4. quæ. dist. 4. secundũ quod se habuit actualiter in sanitate ante illud impedimentũ usus rationis immediatè. puta si tunc actualiter consentit, & iudicatur nũc habitualiter cõsentiẽs. si tunc actualiter dissensit, iudicatur nunc habitualiter dissentiens. Et dicitur, actu positio, quia si tantum negatiuè dissenserit, ita quod ante impedimentum rationis nunquam respectu baptizationis actum positiuũ habuerit, tũc aut sẽper priuatus fuerit usu rationis, sicut infantes, & fatui, & furiosi à natiuitate. & tunc si baptizatur, recipit sacramentum & characterem. si uerò usus fuerit ratione, nihil recipit. Qui si fuisset in statu illo, quo usus est ratione, baptizatus nihil recipisset. defecisset enim consensus actualis uel habitualis. Vide & de hoc Petrum de Aliaco q. 2. ar. 1. lib. 4.

BAPTISMVS est triplex, scilicet flaminis, sanguinis, & fluminis. Et si plures sunt baptismi modi, ut dictũ est, & quos scribit Gabriel distin. 4. quæst. 2. nota. 2. li. 4. tamen Doctores communiter loquũtur de tribus istis. Sed propriè loquendo de baptismo prout est sacramentum nouæ legis, non est nisi unus baptismus secundum speciem, qui fit in aqua sub determinata uerborum forma, ut supra diximus. De quo Apostolus ad Ephes. 4. Vnus Dominus, una Fides, unũ Baptisma. Cætera quæ dicũtur baptismus, dicuntur baptismus æquiuoce & secundum quandam attributionem, sicut urina, medicina & dieta dicitur sana, quia per attributionem cõstituitur ad sanitatem animalis. urina, quia est signum sanitatis. medicina, quia est causa sanitatis efficiẽs. dieta, quia est causa sanitatis conseruans, &c. Baptismũ sanguinis dat martyrium (inquit Gersõ parte secũda in regulis moralibus) & illa minis contritio de peccatis, aut satis factio gratuita. Baptismus fluminis ab obligatione, si facultas affuerit non excusat, ait Gerson.

BAPTISMVS flaminis uel pœnitentiæ est contritio cordis, aut præparatio sufficiens ad gratiæ infusionem, per quam de congruo meretur remissionem peccatorũ. Iste baptismus solus est iterabilis. Et baptizati hoc baptismate, licèt recipiant effectum baptismi aquæ, quantum ad remissionem culpæ & infusionem gratiæ, nõ tamen regulariter quantum ad remissionẽ pœnæ. Probat hoc Gabriel quæ. 2. articul. 2. conclus. 8. sufficienter. Facienti enim quod in se est, Deus assistit conferẽdo necessaria ad salutem: habens enim fidem, desiderium baptizandi, & cõtritionem in casu impossibilitatis recipiendi baptismũ, facit quod in se est: ergo ei assistit Dominus in necessarijs. Hæc autẽ sunt gratiæ collatio, & peccatorũ remissio. Et baptismus flaminis (ut scribit Brulefer distinctione quarta. quæstione decima lib. 4.) fit quotiescunque quis per misericordiam Dei sanctificatur à peccatis suis, siue fiat in utero, sicut de Ieremia & Ioanne Baptista legitur, siue extra uterum, siue uirtute pœnitẽtiæ. Sed (ut ait Gabriel) baptismus est uia ad iustificationem, & iustificatio effectus baptismi. Videtur magis congruum quod sanctificati in utero non sanctificantur per aliquod genus baptismi, sed per miraculum & potentiam sancti spiritus, qui suam potentiam non alligauit Sacramentis. Et an tales in utero sanctificati sint baptizandi: dicit Scotus quod sic. quæst. 6. distinct.

4.libro.4.Et Paludensis distinct.6. quæstione 1.artic.2.& 3. Nã quilibet uiator quantumcunque iustificatus, tenetur ad baptismi susceptionem, nisi Deus dispensauerit. quia hoc est mandatum Christi. Vide de hoc Gabrielem dist nctione. 4. quæstione 2.articul 3.cub.1.lib.4.Et Dominum Cardinalem quæstione.2.libr.4. Tres autem fuerunt in utero sanctificati, scilicet Ieremias, Virgo beata, & Ioannes Baptista.ut dicit Paludensis distin 6. quæst 1.lib.4.

BAPTISMVS sanguinis est martyrium pro Christo,seu iustitia susceptum, dum modo non fuerit contemptus baptismi, sed impossibilitas suscipiendi. Susceptũ intellige uoluntate propria,uel principij coniuncti, quod dicitur propter paruulos in matrum uteris pro fide Christi extinctos.Et dicitur martyrium baptismus sanguinis,licèt non semper sanguis fundatur in martyrio,quia tamen semper uita extinguitur in martyrio,quæ secundũ legem est in sanguine Effusio itaque sanguinis capitur pro quocũq; termẽto, de quo homo moritur ꝓ Christo ut suffocatione suspensiua, & ht baptismus sanguinis(ut scribit Brulefer distin.4.quæst. 10. lib.4.) quotiescunque quis moritur pro fide catholica,uel ꝓ ueritate. Et quãuis baptismus sanguinis nõ sit sacramentũ, quia desunt sibi conditiones sacramẽti: tamen effectum baptismatis sacramentalis nedum æquat, sed abũdãter uincit & superat,ut nulti Gabr.cõclusione 9.qu.2. distin.4.lib.4. Nam baptismus sanguinis tollit omnem culpam:tollit etiam omnẽ pœnam: adimit reciduam : confert sine mora præmium:& tribuit maiorem gratiam,& per consequens gloriam ampliorem. Nam qui martyrium propter Deũ suscipit,se totum Deo offert:& facit quãtum potest, quia maiorem charitatẽ nemo habet ut animam suam ponat, &c & per hoc maiorem gratiam consequitur. Martyres quoque euolant ad patriã.Vnde sanctus Augustꝰ. Qui orat ꝓ martyre, iniuriam sibi irrogat in eo utique quod eum nõdum putat beatum, sed suffragio indigentem.Item baptismus sanguinis, quia solus meretur aureolam, consummat,gratiam,& introducit ad gloriã. habet etiam in Ecclesia honorabiliorẽ sepulturam.Baptismus aquæ solus imprimit characterem.pœnitentiæ uerò solus baptismus est iterabilis,&c. Babptismus aquæ solus est sacramentũ. Baptizati insuper baptismate sanguinis, non tenentur rebaptizari,quia non manent uiatores: martyrio enim finiunt uitam hanc, & ad terminum uiæ perueniẽt,si tamen per miraculum resuscitarentur, tenerentur ad baptismum aquę eadem ratione qua cæteri,ita tenet Holkot quæ.1.quarti.talis enim baptismus iustificatorũ nõ est frustra:ut scribit Petrus de Aliaco. q. 2.articul 2.lib.4 quia per eum seruatur obedientia diuini præcepti. Sed quid de beata Virgine,an sit baptizata? De ea enim dubiũ est(inquit Gabriel dub.1. distinct.4. quæst.2.li.4.) licet probabilius sit eam esse baptizatam quam eius oppositum.quod si ea non est baptizata, dispẽsatum est cum ea.Et fuit ratio dispensandi,quia fortè habuit in conceptione filij istam plenitudinem gratiæ, ad quam disposuit eã peruenire. Et Petrus de Aliaco quæ.2.artic.2.libr.4.dicit quod beata uirgo,& Apostoli Christi fuerũt baptizati:licèt hoc non legatur expresse:quia ad hoc tenebantur nisi cùm eis fuerit dispẽsatum. Nã erant in tempore,quo baptismus fluminis erat promulgatus per modũ præcepti,& non apparet quare Christum cum eis dispẽsauerit, imò nec illud fuisset cõueniens,quia exẽplo Christi debuerũt facere quod docebãt. Nec ulla ratio dispensandi uidetur cũ Apostolis, ut inquit Gab. Nec ulla utilitas consecuta. Nõ.n.baptismo carẽtes fuissent per hoc Deo gratiores,aut Ecclesiæ utiliores:mo minus,grati,& minus idonei.Itẽ fuerunt à Christo sacerdotes facti : ergo meritò prius habuerunt ianuam omnium sacramentorum baptismũ:ut arguit Scot. Cõformiter respondet Petrus de Palu. dist. 6.q.1.art.2. & latè prosequitur Scotus.

DE PARVVLIS IN VTERO matris, dicendum quod paruulus in utero matris non potest baptizari:licet possit eo sãctificari,qa non potest aqua lauari, nec contingi:secũdum Alexan.Tho.Scot. uide eos. & post hos scribit Gab.q.2.dub.2.li.4.di. 4.q & plura de paruulis scribit in utero

lacten-

lactentibus,& corũ martyribus:quę non debẽt ſciendi, nec occidit ut puer uiuus baptizetur:propter præceptum.Nõ occides. Vnde Petrus de Palude. diſtin.6.q.1.artic.1.Mater uiua nõ debet ſciendi ut puer uiuus baptizetur,& ſi mulier eſt ad mortẽ damnata, differatur executio uſque poſt partũ:ne pereat innocens cum nocente.ff.de pœnis.l.prægnãtis.Nec licet matrẽ ſic damnatã occcdere ut puer uiuus extrahatur.Et ſi mortua eſt, ſepelire nõ debet donec fœtus extrahatur. Si uerò(ut aliquibus placet) puer adhuc latens in utero matris quamuis matri coniunctus aqua corpus eius contingens, abluеretur uel aſpergeretur cum debita intentione & forma,uerè puer baptizetur & ſaluaretur,ut innuit Sanctus Tho. reddens rationem quare mater ſcindi non debet.ſi tamen matre mortua, præſumeretur puer adhuc uiuere: aperienda eſſet mater,& puer baptizandus:ut dicit Astanus.Ex illo ſequitur(ut dicit Gabriel) ſi puer corio inuoluеretur, & in aqua uolutus perfunderetur. ita quod aqua non tangeret pueri nudum corpus cæteris adhibitis:intẽtione,ſcilicet, & forma,puer non baptizaretur.Quid ſi aliqua pars apparet extra uterum?Dicunt concorditer doctores:ſi appareat pars principalis,ut caput uel pectus,poteſt in illa parte baptizari.Et hoc ſimpliciter dicit Scotus diſt. 4.quæſt.3.ita quod ſi poſtquam naſcit, non debet rebaptizari.Non eſt enim uerisimile quod in die Pẽtecoſtes baptizati Actuum.2.numero 3000. fuerint toto corpore abluti,ſed ſecundum faciẽ aqua aſperſi, uel quantum ad caput perfuſi.

Si autẽ minus pars principalis apparet, puta manus uel pes:quamuis quidam dicat quod uel illa pars, uel paruus ſecundum illam partem non ſit capax baptiſmatis,dicit tamen Scotus quod illa pars ſit baptizanda, quia in illa parte eſt tota anima,licet non omnis ſenſus ſicut in capite.Si autem naſceretur, ac cautelá ſub cõditione,rebaptizandus eſſet.Satis conſonat Thom.diſtin.6.arti.1. Credendum eſt autem(ut ſcribit Gabriel) quod deus ſuppleret id quod impotẽtia impediret. talis etiam ſi mortuus naſcitur:ſepeliendus eſt in poliãdro benedicto. Quod autem paruulis in utero matris nõ eſt prouiſũ de remedio,dicit Alexan. & Sanctus Thomas ubi ſupra,nõ eſt ex defectu miſericordię Dei:ſed quia nõ ſunt capaces illius remedij:puta baptiſmatis,ordinati ſecundum legem communem contra originale peccatum. Sed hoc non ſatisfacit (vt uult Gabriel)quãuis Eccleſia nõ manifeſtat aliquod remedium. Sed ſenſum Domini quis cognouit, aut quis eius cõſiliarius fuit?Hinc conſulit Ioannes Gerſon parentibus, quatenus deuotis orationibus paruulis ſuis gratiam impetrare nitantur.Potens enim eſt Dominus in utero ſanctificare quos nouit ad natiuitatis ortum non peruenturos. licèt de hoc certitudinem non habeamus. Miſeretur enim cui uult,& quẽ uult indurat. Quod uerò ſancti dicunt nullum niſi regenerãtum ſaluari poſſe : loquuntur ſecundum legem communem, non præiudicando ſpecialibus priuilegiis,ac diuinis diſpenſationibus.

De immersione: Cum baptiſmus ſit lotio.Lotio autẽ fieri poteſt immerſione, ſuperfuſione, & aſperſione, quocunque modo aqua tangitur corpus baptizandi, ſiue totũ ſiue pars cum debitis intentione & forma uerum baptiſma cõfertur: ut vult Alexã. & Tho. Et q̃libet immerſio ſufficit una uel trina,ut ſcribit Gard. Cã. Quælibet enim ſufficit ad neceſsitatẽ ſacrameti,ſed miniſter tenetur ſeruare modũ Eccleſiæ in qua baptizat.Aloquin graiter peccat.Vtraque immerſio (ut ſcribit Gabr.diſt.4.q.2.dub.3.lib.4.) Vna & trina myſticas habet ſignificationes,quæ tamen non ſunt de neceſsitate ſacramenti.de hoc beatus Gregorius ad Leandrũ Epiſcopum.de conſecr.di.4.de trina.

De paryvlis expositis ſiue inuentis dicitur ſecundum: Scotũ di.4.q.ult.li. 4. Et Robertum HolKot q.1.lib.4. & habetur de conſe.di.4.Paruulos,& ca.Placuit. Quod ſi inueniũtur certa ſigna quod nõ eſt baptizatus,ſicut mulierculę ſolent cũ eo ponere ſal, ſicut cum deportantur ad baptiſmum : & tunc abſque hæſitatione eſt baptizandus paruulus abſolutè. Si autem non inueniuntur aliqua ſigna,nec habentur uicinarum teſtimonia quod baptizatus eſt,baptizandus eſt,& tutius ſic

si addatur cõditio. Si baptizatus es, non te rebaptizo. in cap. de baptismo. Item timens mortis paruuli periculum, nec aquã, propter putei uel fluminis altitudinem habere non potest, non proiiciat eũ in puteum, uel flumen, quia hoc faciens peccaret mortaliter occidendo: & quilibet tenetur magis uitare peccatum mortale in seipso quam quærere salutem proximi, quia ordinata charitas magis est ad seipsum. Imo secundum Sco. in casu non esset sic baptizatus sic proiectus: quia nõ ablutio, sed submerso diceretur. In casu posset pannus dimitti, uel peplum si uas ad hauriendum haberi nõ posset, ex quo exprimeretur aqua ad baptizandum. Vide latius Scotum quæstio. 3. distinct. 5. libro 4. Consonat Paludensis. distinct. 6. quæstio. 1. art. 3. Et Holxot. quęstione. 1. quarti. Et Gabr. distin. 4. quæstio. 1. artic. 3 dub. 4. Nec est de necessitate baptismi quod baptizans puerum manibus cõtrectet, sufficit quod abluat immersione, uel aspersione, dum tamen idem sit, qui abluat, & uerba proferat, nec sit curæ si multum, uel parum aquæ habeatur secũdum Holxot. quæstio. 1. quarti. de conse. distin. 4. Nequequam. Vnde de cribro tãtundem potest exprimi: ut puer aspergatur. Sed an infantes infidelium inuitis parentibus sint baptizãdi. Videatur de hoc Scotus. quæstio. ulti. distin. 4. lib. 4. Et Richar. dist. 6. art. 3. quæst. 3. Durandus, & Paluden quęst. 4. artic. 3. Descrepant autem doctores inter se. Vide de hoc per multa apud Gabr. dub. 5. ubi supra qui consentit Scoto, qui dicit, quod principibus non solùm licet: sed debent auferre paruulos a dominio parentum, uolentium eos educare contra cultum dei: dũ hoc facere poterunt cum bona cautela, ne parentes cognoscentes hoc futurum, occidant paruulos suos: priuatæ autem personę non liceret. Vide & de hoc Petrum de Aliaco quæst. 2. ar. 1. li. 4. probat Gabr. secundum Scotum. Nam in paruulo Deus habet maius dominium quam parentes, & uniuersaliter in potestatibus ordinatis. Potestas inferior non obligat in his, quæ sunt contra superiorem, ut dicit Augu. de uerbis Domini. Homel. 6. & allegat magister distin. ulti. lib. 2. Si illud iubet potestas, quod non debes facere: in hoc sane contemne potestatem, timẽdo postetatem maioré. Dicit quoq; Scotus. Crederem religiose fieri, si ipsi parentes paruulorum cogerentur minis, & terroribus ad suscipiendum baptisma, & ad seruandum post susceptum: quia esto, quod ipsi nõ essent ueri fideles in animo: tamẽ minus malum est eis non posse impunè legem suam illicitã seruare; quam posse eam liberè seruare. Item filii eorum si bene educarentur in tertia, & quarta generatione essẽt uerè fideles. Vide latius Gabrielem ubi supra. Richardus autẽ uidetur oppositum tenere, qui dicit, quod homines non licitè possent cogi ad ea, quæ illis prosunt, neque Ecclesiæ, &c.

BAPTISMA VERVM dicitẽ, cui nihil deficit requisitũ ad esse sacramenti, & quod imprimit characterẽ. Et baptismus a ministro quantumlibet malo secundam formã Ecclesiæ collatus, uerus est, & efficax cuiuslibet sui effectus, nisi fuerit p̃ malitiam suscipientis impeditus. Hæc est sententia omnium doctorum, Scoti, Petri & aliorum. Et dicitur ritè secundum formã Ecclesiæ per quod intelligitur, quod nihil desit eorum, quæ ad substantiam requiruntur. hoc est, qui fit in debita materia elementari, scilicet, aqua, ac integra uerborum forma, simul cum ablutione prolata, ac baptizantis intẽtione, qua uelit baptizare, nec malitia ministri impedit sacramentũ, nec eius effectum, si fiũt quæ fieri debent, quæ modo dicta sunt, probat hoc auctoritate, & ratione diffuse Gabr. dist. 5. quęstione unica. artic. 2. li. 4. Et secundum eundẽ, conclusione 2. Sine peccato in necessitate ineuitabili baptismus a quolibet sumi potest, fideli & infideli. Est autem ineuitabilis necessitas, quando mora baptizãdi est in periculo, ut nisi statim baptizetur, periret: & non est, q uelit, aut possit baptizare, nisi (gratia exempli) unus ab isto recipi potest, & debet baptismus. Si tamen in forma Ecclesiæ baptizare uelit, siue ille sit gẽtilis, idolatra, siue hæreticus, aut aliàs ab Ecclesia præcisus perpetuò, uel ad tempus, siue bonus, siue malus. Hæc probantur á Gabriele. Cõcordat beatus Thomas, Durandus, Richard. Scotus. Palud. Petrus de

Aliaco.

Aliàco. Nam baptiſmus eſt ſacramẽtum neceſſitatis:ideo à nullo debet omitti,dũ poteſt ſuſcipi,ſed à præciſo poteſt ſuſcipi verus baptiſmus:ideo ab eo ſuſcipiendus in neceſſitate,& in tali neceſſitate cõmunicando cum præciſo, non tranſgreditur præceptum Eccleſiæ:quia plus ligat præceptum ſuperioris quàm inferioris. Deus autẽ præcepit baptiſmum ſuſcipi, Eccleſia prohibet communicare cũ eo, quem præſcindit, ergo magis tenetur obedire præcepto diuino quàm præcepto Eccleſiæ. Imò uerius obediendo præcepto diuino non tranſgreditur præceptũ Eccleſiæ:quia omnia præcepta Eccleſiæ intelligenda ſunt obligare,inquantum non obuiant præceptis legis diuinæ,aut legis naturæ,etiam ſi non ſemper exprimatur in præcepto. Nõ enim intentio Eccleſiæ eſt (quæ eſt ſpõſa Chriſti)aliquid contrariũ ſponſo p̃cipere:ita ſcribit Gabr. ubi ſup. qui latius rem diſcutit. Sed extra caſum neceſſitatis ſcienter petens baptiſmum à præciſo nõ excuſatur a mortali,quia quãtum eſt in ſe contemptibilẽ reddit ſentẽtiam Eccleſiæ, quod ſciẽter ſine peccato mortali nõ poteſt fieri:ut uult Richardus & poſt eum Gab. ubi ſupra cõcluſione 3. Extra tamen neceſſitatis articulum põt quilibet a ſuo ſacerdote non præciſo petere baptiſmũ, quãuis probabiliter æſtimet eum malum eſſe. In hoc concordant omnes doctores, non enim peccat, qui a malo debitũ petit & accipit, ſed ſacerdos eſt debitor ſuis parochianis in ſacramẽtis miniſtrandis. Etiã ſi fuerit ſacerdos notorie malus:puta fornicator,luſor,uel vſurarius publicus:quia de occulto malo, cuius uita nõ eſt ſcãdaloſa, non eſt dubium quin a tali ſine peccato poſſit recipere ſacramenta. Imò dẽt(dicit Scot. di. 5.q.2.) ab eo recipere baptiſmum. Debet autẽ a ſuo ſacerdote recipere,quia ſi ab alio,cui non incumbit ſacramenta miniſtrare peccat:ut dicit Scotus. uide latius Gabr. concluſione. 4. ubi ſupra.

ADVERTATEM BAPTISMI aliqua dupliciter dicuntur requiri:ut notat Gab. di. 6. quæſt. 1. lib. 4. Vno modo neceſſario ſiue de neceſſitate ſacramenti ſine quibus nõ eſſet ſacramentum, neq; baptiſmus. Secũdo modo de congruo: & ſic illa requiruntur: ſine quibus non ſeruaretur debita honeſtas, aut impediretur aliquis fructus,& utilitas ſacramenti,& utroq; modo aliqua requiruntur ex parte ſacramẽti in ſe, quæ reſpiciũt materiã & formã ſacramenti. Aliqua ex parte ſuſcipientis baptiſmum. Aliqua ex parte miniſtrantis ſacrm. De primis duobus dictum eſt, ex parte uerò miniſtri requiritur actio, qua corpus baptizandi contingatur ab aqua vel immergendo uel aſpergẽdo,quã actionẽ dicimus lotionẽ. Vide Paluden. diſt. 3. quæ. 3. & ideo dicit Scotus neceſſario requiritur uirtus motiua in baptizante quæ põt aliquo illorum modorũ actiuè abluere Et quia ad ſubſtantiã baptiſmi requiritur forma uerborũ, neceſſe eſt miniſtrũ poſſe loqui. Et quia locutio eſt actus naturæ rationalis requirens intẽtionẽ in eo qui loquitur:ut ſit perfecta & intelligibilis locutio: neceſſe eſt baptizãtẽ habere rationem per quam poſſit intendere agere ea, & proferre quæ ad baptiſmum requiruntur. Requiritur autem intentio baptizantis, & ſecundum Scotum non requiritur intentio actualis,nec ſufficit habitualis,ſed uirtualis. Hoc eſt qđ baptizans quandoque habuerit intentionem actualem, ex qua deſcendat actus baptizandi, & non requiritur intentio miniſtri reſpectu effectus baptiſmatis in ſpecie. ſed ſufficit intendere quod Eccleſia intendit in genere.

QUIS AVTEM POSSIT BAPTIZARE oſtẽdit Gabr. diſt. 6 ar. concluſione. 1. li. 4. cũ ait. Omne ſuppoſitũ naturæ intellectualis põt uerè baptizare quod ſub debitis materia & forma,& intentione ualet baptizandum abluere. Ex quo habetur quod Angeli,dæmones, animæ ſeparatæ,& homines uiatores, & cõprehẽſores poſſunt baptizare. Vt diffuſe probat Gabr. quam uis probabile eſt quod illam potentiã de facto nõ concesſit,niſi uiatoribus. Et tamen ſi Angelus baptizaret in aſſumpto corpore cum debitis forma & intentione ac acqua elementari ſupponendũ eſt uerũ eſſe baptiſma, nec ſic baptizatus eſſet rebaptizandus. Dum tamen ſufficienter conſtaret baptizantẽ fuiſſe Angelum bonũ. Sic Angelus Michael prohibuit Epiſcopo dedicare Eccleſiam ſuam in mõte

Gargano:

Garganо:asserens eā a se fuisse dedicatā: Si etiā malus Angelus in corpore assum pto baptizaret, & cōstaret quod hoc faceret ex p̄cepto Dei:quia oportet Angelū malum etiam inuitum obedire Deo, talis habendus esset pro baptizato, nec iterū baptizandus. Sed non esset sine certa reuelatione credēdū quod malus Angelus uerè baptizaret:qa odit salutē hominis. Et quod dictū est de Angelis bonis,similiter dicendum est de animabus & hominibus beatis: & quod dictum est de dæmonibus,locū habet de animabus & hominibus damnatis: si aliqui dānati essent in anima & corpore. Item nec mutus nec mācus nec usu rationis carentes possunt esse ministri huius sacramēti baptismalis:quia deficit potētia' proferēdi, laudi,& intēdēdi,nec requiritur sexus certus,nec fides,nec baptismus, quia tā laicus quam sacerdos potest baptizare,fidelis siue infidelis & hæreticus: ut habet Paludēsis.distinct.5. quæst. 2.ar.1. quia nulli horum deficit aliquid,quo nō possit ministrare omnia ad uerum baptismа necessaria. Sed nec laicus nec mulier p̄sumat baptizare,etiā docta uel sancta nisi necessitate cogēte,ut habetur distin.4. Mulier.imò extra casum necessitatis nulli licet baptizare,qui nō habet ministeriū sacerdotale. Si aūt alius a sacerdote baptizat:uerus ex Baptismus: sed baptizās peccat,& hoc extra casū necessitatis. Probat Gabr.& cōcordat Richardus dist. 5.quæ.4.ar.1.Et dicit Angelus in Sūma, qđ nō sacerdos sine necessitate baptizās efficitur irregularis. Contrariū tenet Paludensis dist.5.quæst.2.art.1.Scotus uult qđ soli sacerdoti congruit baptizare, & illi p̄sertim cui incumbit ex officio p̄dicare:qa per baptismum recipitur baptizatus in collegiū Ecclesiæ militantis: plura Scotus. & probatur auctoritate canonis de consecra.dist.4.Cōstat & 93.dist. Diacones. Vide de hoc latius Gab.di.6. quæ. 1.ar.2.conclusione 2. Paulus Cortelius nō dissentit.dist.1.lib.4.in fine.ubi dicit. Idque munus baptizandi,scilicet,ad Sacerdotem pertinere placet, quamquam id temporū angustiis à prophanis & fœminis obiri possit. Possunt & p̄terea plures eundem baptizare:dum tamen quilibet eorum perfecit totū, quia unus totū faciens,nō annihilat per hoc factum alterius. Sed si unus faceret totum quod plures faciunt:baptizatus esset nihilominus alio similiter faciēte. Si uerò unus abluere:& alter uerba proferret:nihil faceret. Cuius ratio non est nisi institutio diuina:ut dicit Scotus. Vnde si mutus & mancus concurreret:mutus ablueret, & mācus uerba ,pferret, & uterque baptizare intēderet,nō esset uerū sacramētū. Vide & Petrū de Palu.dist.3.quæst.1.art.2. qa non quilibet eorum perficit totū. Sed si duo baptizātes dicunt. Nos baptizamus te in nomine,&c.non bpatizant:quia sic mutaretur forma.ut sētit Alexan.part.4. quæ.16.memb.7.Nā baptizans minister significat Christū. Vnus autem est Christus,q principaliter baptizat:& ideo debet esse unus minister,uel plures ut unus Et quamuis(ut ait Gabr.distin.6. conclusione.7.li.4.) Vnus plures perfundes uel aspergens simul,dicēs: Ego uos baptizo in noie, &c. uerè omnes aspersos baptizat.extra tamen necessitatis casū hoc faciens,mortaliter peccat. Nemini enim p̄cludit uia salutis:quare in periculo mortis hoc liceret. Nec illa mutatio uerbi importātis personam recipientis mutatue ritatem & eficaciam baptismi.ut habet Paludensis dist.3.quæ.2.Et etiā uidet in die Pētecostes:cùm Petrus uel Apostoli baptizarūt multos,&c. ut & supra tactū est. Nā uerba significantia personam cōferentis & suscipientis non sunt determinata a Christo, sed ab Ecclesia, ideo in eis potest fieri aliqua mutatio. Nec uidetur qđ Ecclesia uoluerit aliquē p̄cise arctare ad istam formā: quod per hoc alicui præcluderetur uia salutis. Si quis aūt extra necessitatē attētaret,peccaret mortaliter,quia non cōformaret se Ecclesiæ in sacramentorū ministerio,nisi necessitas excuset. Excusat autē a peccato mortali necessitas cū imminet. Alioquin in casū posito quis esset perplexus. Vide latius Gabr.ubi supra Nec est parratio mutationis te in uos,& ego in nos. Nā uos, includit suum singulare geminatū, scilicet,te & te:nō sic nos. cùm dicitur nos: nō ualet tantum sicut ego & ego,sed ego & tu uel ille. & ideo cùm dicit. Nos baptizamus,

tizamus, mutatur forma. Sed cùm dicit uos, non est mutatio formæ, sed quædã geminatio, id ẽ, baptizo te & te. Verùm Paludẽsis dist. 3. quæst. 1. art. 3. aliud sentit exẽplificans de Prælatis qui solent se pluraliter nominare. Ité de modo loquẽdi aliquorum, qui more patrię, se. p nos denotant. Ad ueritatem item baptismi si multas lotionis & formę ac intẽtionis requiritur, quod neutrum eorum sine aliis perfectè finiatur. Ratio huius est institutio diuina. Latius de hoc Gabr. cõclu. 8. vbi supra. Iudicatur autẽ simultas inter factũ hominis, & verbum, vt dicit Scotus quæst. 3. dist. 6. lib. 4. quando incipit vnũ antequã totaliter finiat aliud. Fusius Gabriel ubi supra. Considerandũ præterea est secundũ Alexan. q. 13. par. 4. mẽb. 1. quod cùm aliquis dẽt baptizari adhibẽda est diligentia quod baptizãdus nõ cõmittat suspecto & notato de hæresi, sed probato in fide, non quod hæresis impediat baptismum si fuit intentio baptizãdi, sed qa de suspecto magis timetur: ne malicioſe intẽtionẽ subtrahat. Dum autem non suspecto offertur, licet intẽtio baptizantis nõ innotescat certitudinaliter & euidẽter: tamẽ innotescit uehemẽti præsumptione, & hoc saluti baptizati adulti cum propria fide & intẽtione, & sic satis pręcauetur periculum, quoniã & si nõ intenderet ministerialiter baptizare, & sic non esset sacramentũ. saluat tamẽ adultus baptismo flaminis. Sed qd de paruulo: si nõ intendit baptizans non est baptizatus, & si decedit ante usum rationis dãnabitur. Dicit idem quod sine præiudicio i isto casu piè supponi & credi põt quod summus sacerdos suppleat quod deficit sacramento. Cùm. n. uinculus sua non sit alligata sacramẽtis: supponendum est quod superabundantia liberalitatis & gratiæ illius ac merito Ecclesiæ in nullo negligentis aliud remedium salutis adhibebit. Huic consonat Thom. ut refert Gabriel distinctio. 6. quæst. 1. articu. 3. dubio 2. libro 4.

BAPTISMVS est regeneratio spiritualis: i qua ecclesia mater est, Deus pater. Ecclesia uerò copulatur Deo per fidẽ. Datur ergo gratia fidei a Deo patre: in qua iusti ficatur disponẽte fide Ecclesię matris: ut sit cõformitas geniti ad gignentem. De quo latius Gabr. dub. 6. ubi supra. Sic ergo in fide Ecclesiæ ministrat baptismus. Et addit Alexã. Et si militas Ecclesia esset (qđ tamẽ nõ cõtingit) nihilominus tamen triũphans ipsã adiuuaret: in qua est fides largè sumpta, quia clarissima cognitio ueritatis. Et dr baptismus sacramentũ fidei. ut habet. Gab. dist. 6. quæ. 1. dub. 6. lib. 4. quia in illo datur signum fidei, scilicet, character, quo distinguunt fideles ab infidelibus, quandoq; re & nomine quãdo non indignè accipitur, quãdoque noïe, & non re, dum fictè accedit. Dirigit quoq; fides (ut idem ait) intentionem in operibus uirtutum quibus qs meretur opera dirigendo in ultimum finẽ, & ad hoc dirigit fides personalis exercentis huiusmodi opera. In sacramentis autem dirigit fides Ecclesiæ intentionẽ, eò quòd intẽtio requisita est intendere facere id quod Ecclesia credit uel intendit. Vnde sic intendendo quod Ecclesia intendit, baptizãs fit minister Ecclesiæ, etiã si fuerit hæreticus, facit. n. opus Ecclesiæ. Si. n. non intenderet quod intẽdit Ecclesia, sed quod intenderet hæresis: non baptizaret. Sicut igitur quando baptizat fidelis, intẽtionem eius dirigit fides propria. Sic quãdo baptizat Hæreticus, intẽtionem eius dirigit fides Ecclesiæ, quia intendit quod Ecclesia intẽdit. Hæc Gabr. Et ut idẽ scribit post Scotũ. dist. 6. quæst. 2. art. 3. dub. 8. Sciẽter suscipiens uel conferens iterato baptismũ est irregularis, ut habeẽ de apostatis. cap. ex literũ. ubi dicitur quod talis ad maiores ordines non põt promoueri si publicum est: nisi ad religionẽ intrauerit, ut fauore religionis circa eũ ualeat dispensari. Et hoc est verum si fiat iteratio absolutè. Secus si sub cõditione fiat. Si autem baptizatio fiat ignoranter: est suscipiens iterato licet ignoranter: est irregularis, & non cõferẽs. ut habetur de consecra. dist. 4. quibus. ubi dicitur. Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere nisi quod secundũ canonẽ ordinari non possũt, nisi magna necessitas cogat: in tali. n. necessitate dispensari possit. Et loquit cap. de ignorantia facti, quia si esset sola ignorãtia iuris, oporteret eum pœnitere.

tutere. Vide latius: Scotū. Insuper non baptizatus credēs se baptizatum, saluatur. ut patet de presbytero nō baptizato. ca, Apostolicam, non tamē suscipit characterem ordinis, nec est uerē presbyter, ut patet de presby. nō bap. c. 1. & Veniēs. Si tamē celebrat ignorans, creditur quod cōficiat nō potestate ordinis quem non habet, sed uirtute Ecclesiæ: secūdū Innocē. Albertus etiam dicit & putat talem cōficere nō in potestate sua, sed in potestate Ecclesiæ. Descēdit enim tūc a uirtute spiritusancti uegetantis Ecclesiam potestas in illum. ne Ecclesia decipiatur, & illū ex causat ignorātia inuincibilis. Vnde dicit Aliacensſ. quæst. 2. ar. 1. li. 4. quod ista per eum tanquam per sacerdotem gesta rata fuerunt: tamen ea nō fecit. sed quod ipse facere credidit, summus sacerdos p̄ suā gratiam suppleuit. Ponit & plures alios casus ibidē Dominus Cardinalis Camera. Scotus ubi agit de forma baptismi, ponit tres regulas in dubijs. Prima est: si possibilitas adest, uia tutissima est tenenda. Secunda: si non ad est possibilitas, uia tutissima proxima. Tertia: cessante possibilitate, cautē supplendum est quod impossibilitas prohibebat, & hoc in casibus quibusdam est tenendum.

BAPTISMVS præcedentia sunt tria. ut recitat Hugo lib. 2. de sacramentis. par. 6. c. 4. Hæc sunt catechismi & orationes. Primū itaque catechizatur baptizandus ut ad fidē proprio m̄ oueatur uoluntatis arbitrio. Deinde exorcizatur ut ab eo diaboli potestas iniqua pellatur. Additur etiā oratio, ut præueniat & subsequatur: q̄ uires tribuat libero arbitrio: & qua procul fiat uniuersa maligni spiritus illusio. Vnde Paulus Cor. dist. 1. lib. 4. ait Eidēque, scilicet muneri baptizādi catechismus & exorcismus additur. quorū alter disciplinæ traditio: alter sonitus dæmonis afflictor & exturbator dicat. Repetatq; uterq; tū a flamine, tū ab eo qui sit pro puerperio uas factus, ut ritualibus est libris mādatū. Et secundū Alex. quæ. 10. par. 4. & Hugo. In adultis p̄cedit catechismus: ut ipsi instruantur non solùm ad baptismū, sed etia exorcismum. Qualiter enim intelligerent exorcisationē supra se, nisi prius instructi intelligerēt qd eis fieret. Alius autē est ordo in paruulis q nō habēt usū rationis, nec intelligere possunt. Vnde primō dat exorcismus: ne diabolus impediat p̄cessum ad baptismū. Hęc Alexan. post eum uide Gabr. dist. 6. quæ. 3. li. 4. Et illa quæ sic p̄cedunt siue concomitētur, siue sequantur baptismū: non sunt sacramenta propriè dicta, quia non conferunt gratiam ex opere operato efficaciter ex diuina institutione. Sed sacramentalia dici possunt pro quanto præparant ad congruam sacramentorum susceptionem, uel ad significationē effectus sacramenti, aut ad usum uel exercitiū gratiæ in sacramento susceptæ. uel impedientiū remotionē, quæ effectum habent ex institutione Ecclesiæ & eius oratione, & hoc in lege gratiæ. Et nec quantū ad baptismi substantiā, nec quantū ad eius effectum necesse est p̄cedere catechismū uel exorcismū: quia sine his uerus est baptismus & efficax. Alioquin, non sufficeret ad salutē his qui urgente necessitatis articulo alijs ritè baptizantur. Cōtra illud Marc. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Expedit tamen eū prius catechizari q debet p̄ baptismū ad uitā spiritualē regenerari. Id quidē p̄bat Gabr. ratione & auctoritate ubi supra. ar. 2. concluſ. 2. Vnde Marc. ult. dicitur: Ite, docete omnes gentes baptizantes, &c. Præmisit autem Dominus docete: ut notetur quod instructio p̄cedat baptismum. Vnde Hugo: Docete ad fidem pertinet, baptizantes ad emendationem. per catechismū quoq; disponitur catechuminus, ut sit magis idoneus ad baptismi susceptionem: & specialiter quantum ad adultos, ostenditurq́ congruitas ex parte paruulorum. Nam sicut paruulus potest consequi salutem ex fide aliena per sacramētū baptismi, sic congruum est, ut possit obligari ad ea quæ sunt fidei obligatione aliena. Hæc autē fit per Anodochum, id est, patrinum: cui p̄ponuntur rudimenta fidei, & obligatio obseruādi quæ sūt fidei: qui ex persona pueri respondet & profitetur: & ipsum puerum licet ignorantem & non consentiētem obligat. Videantur latiùs Gabr. & alii. Alex. Thom. Paludensis, Durandus.

DE BAPTIZANDI RITV vide Hugo. li. 2 de

de sacramẽtis.p.6.10.11.capitulis. Et post eum Gab.q̃ satis clarè & bene refert di. 6.q.3.ar.3.dub.3.li.3. ubi ostẽdit quid significent ea quæ circa baptisinum fiunt. In cæremonialibus aũt(ut ait Richardus) seruanda est cõsuetudo: quia illa nõ pertinent ad essentiam baptisini: quia sine illis uerum conferri potest baptisma, sed pertinent ad sacramenti solennitatem: peccaret tamen sacerdos hæc cũ proposito omittens contra moré suæ Ecclesiæ casu necessitatis excepto. Hæc de sacramẽto fidei quo initiamur ut simus Christiani dicta sufficiant:modica sunt q̃ notauimus ex doctoribus respectu eorũ q̃ ipse diffuse & latè pertractãt. legant studiosi plura de baptismate apud theologiæ professores.

Beatitvdo secundũ theologos & physicos ut dicit Gabr.di.24.q.unica. ar.2. li. 2.est optimũ hominis bonũ. & ut Brulefer.ait.beatitudo est bonum gloriosũ, copiosũ & delitiosum quod omnis hõ naturaliter appetit.dist.22.q.1.li.2.& beatitudo secundũ S.Tho.4.sen.dist.48.ar.2. est summum bonum,& ultimus finis rationalis naturæ tantum. Idẽ secũda par. q.26.ar.1.& 2.& prima secundæ. q.3. ar. 2.Beatitudo est ultima profectio hominis.Beatitudo secundũ Boetium li.3. pro sa.2.& Scot.in 3.dist.49 est bonum, quo habito cõplete est bene habenti. Et cui fœlicitas adest,nihil prorsus deest(inquit Beroaldus poeta & orator.) Scotus enim dicit quod beatitudo est bonum sufficiens excludens,scilicet,defectũ & indigẽtiã.Est & bonũ perfectum & cõpletũ excludens imperfectionem seu diminutionem.Est bonum ultimatũ excludens tendentiam & ordinabilitatem ad aliud cõpletius bonum.Boetius dicit: Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione pfectus.Et August.in 5.de.Ciuit. Dei dicit.Beatitudo est omnium rerum optãdarum plenitudo.

Beatitvdinis nomẽ multipliciter accipitur secundum Occam.2.par.sui dialogi.& post eũ scribit Gabr.lectione 57. canonis. Vno mõ pro beatitudine patriæ Alio modo ꝓ beatitudine uiæ. Beatitudo uiæ,dupliciter accipitur.Vno mõ pro operatione seu dispositione pfecta, qua quis disponitur in uia ad beatitudinis patriæ cõsecutionẽ.Sic dicitur Iaco.1. Beatus uir qui suffert tentationem: quia cũ probatus fuerit,accipiet coronam uitæ. Et Matth.5.Beati pauperes spiritu. Secũdo mõ accipitur beatitudo uiæ ꝓ mũdana ac temporali prosperitate: secundum quam,beatum dixerunt populũ cui hæc sunt.ut habetur in Psalm.Prima beatitudo nec desiderium maioris cõmodi aut perfectionis:nec afflitionem & pœnam, sed tãtum futuræ beatitudinis patriæ impedimẽti:puta peccata mortalia excludit.Secunda tantũ apparens est & falsa: & ideo nominis beatitudinis indigna. Beatitudo patriæ secũdũ Occã & Gabr. ubi supra accipitur dupliciter. Vno mõ pro operatione intellectuali optima secũdũ speciem:qua,scilicet, obiectum beatificum diuina essentia nudè & immediatè ac pfectè attingitur,siue illa sit uisio clara diuinę essentiæ,siue fruitio.non enim ab inuicem separãtur.Et sic beatus est q̃cunque clarè intuitiuè uidet Deum.Aliter accipitur beatitudo patrię pro statu huius intellectualis naturæ optimo secũdum speciem,omne bonum tam essentiale quam accidentale:& ad quam unquã eadem natura intellectualis perueniet includente.Ista beatitudo excludit desiderium ad ulteriorem perfectionẽ. delectationem & gaudium:etiã de aliquo citra Deũ attingendum.Sic dicitur beatitudo secundum Boetium status omniũ bonorum aggregatione perfectus:cui scilicet, nihil deest de omnibus bonis q̃ talis natura intellectualis unquã habebit. Et hanc quidem uocant beatitudinem consummatam,siue integram.

Beatitvdo(utscribit Pet.de Aliaco.q.12 ar.3.li.1.potest sumi dupliciter. Vno mõ pcioſe ꝓ actu uisionis Dei claræ & fruitionis uel utroq; simul:nõ connotando æternitatẽ illorũ actuũ.Alio mõ potest sumi magis ꝓpriè ꝓ illis actibus,cõnotãdo æternitatẽ illorũ siue crudelitatem firmam & ueram quod illi actus in quibus consistit essentialis beatitudo durabunt sine fine,& ita sumitur cõiter.

Beatitvdo secũdũ Rayne.in summa sua, & scẽm alios.Et ut colligit frater Pelbartus.li.3.rosarii theo.generaliter loquẽdo potest

poteſt conſiderari triplex. Prima falſa & deceptoria. Secũda uera & meritoria. Tertia ꝓfecta & præmiatoria. Prima beatitudo falſa & deceptoria ſecundum diuerſorũ opiniones erroneas ponitur in diuerſis ſecũdum quod declarat Philoſophus. 1. Ethic. Et Boetius 3. de conſo. phi. Aug. 10. de ciui. Dei. c. 18. & Philippus Beroaldus de fœlicitate ſcribẽs. & Baptiſta Mantuanus in li. de patiẽtia. Paulus Cor. Lactantius, &c. p multa illi: qui & reprehendunt prauorũ hominũ ſententias uel opiniones de beatitudine, quorum: Quidã in diuitijs tẽporalibus collocauerunt: ut Chreſus: Quidam in uoluptate, ut Epicurus & in bonis corporis: vt diues epulo. Quidã in potentia & damnatione: ſicut Alexander. Alij in honore & dignitate & nominis fama, de quo alias videatur. Secunda beatitudo, ſ. uera & meritoria, de qua dr: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini, id eſt, præceptorum obſeruantia & fide uera. Vnde & ſaluator Matth. 5. annumerat octo beatitudines: de quib. infra, ſed talis beatitudo nõ eſt perfecta. Tertia dr beatitudo perfecta & præmiatoria: & hæc habetur in patria in Dei uiſione & fruitione & tentione. Vnde ſecundum Rich. in 4. diſt. 49. & ſecundum Reynerium in ſumma: cum Th. li. 3. contra gẽtiles. ca. 46. & alios, uera & perfecta beatitudo in hac uita nõ põt haberi, ſed ſolũ in patria: quia hęc conſiſtit in diuinæ eſſentię uiſione & fruitione, qua in præſenti life nequimus niſi per ſi dei cognitionẽ: quæ eſt per ſpeculũ & in ænigmate: vt dicit Apoſtolus: Hæc beatitudo uera non põt obtineri aliter quam per virtutes theologicas: quæ sũt fides, ſpes, & charitas. Et beatitudo ſecũdũ ſanctum Bonauen. dupliciter põt ſumi. Vno modo propriè pro ſtatu perfecto plenitudine omnis boni: ut loquitur Boetius, ut dictum eſt ſupra. Hæc includit clarã Dei viſionem, perfectam fruitionem, & firmã tentionem, ut dictum eſt. Alio modo accipitur pro ſtatu priuatione priuato omnis mali & culpæ. Accipiendo primo modo politiuè, nulli Angelorũ in principio creationis fuerunt beatitudine ꝓfecti. vt hẽt Magiſter diſt. 4. li. 2. Nam neq; Angeli cadentes nec ſtantes fuerunt in principio creationis beati, qa ſecuritas & certitudo eſt de ratione beatitudinis. Hęc autem non fuit in cadentibus. Nam Io. 8. dicitur de Lucifero. Ille in ueritate non ſtetit. Vide latius Gabr. diſt. 4. quæſt. unic. li. 2. Sed in beatitudine ſecundo modo dicta, per priuationem omnis culpæ & pœnæ oẽs Angeli ſunt creati: quia oẽs fuerunt creati innocentes & ita ſine malo culpæ, & per continens ſine malo pœnæ. Non enim Deus prius eſt ultor quam ſit aliquis peccator. Præterea creator optimus non potuit auctor mali eſſe. Vnde Gen. 1. dicitur: Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erãt ualde bona. Igitur boni erãt angeli oẽs quos fecerat bonitate innocẽtiæ, quæ oẽm excludit culpã. De hoc pulchrè Magiſter diſt. 3. allegans manifeſtas auctoritates Auguſt. & Origen. Et (ut ſcribit Gabr. di. 5. quęſt. unic. lib. 2.) tam Angelus quam homo beatitudinem ſuã meretur. Glorioſiusq; eſt accipere donũ ex merito quam ſine merito, & particulariter uerum eſt, non uniuerſaliter. Inſtantia eſt de Chriſto.

BEATITVDO vt ſcribit S. Bon. diſt. 38. q. 1. li. 2 quæ eſt finis oium bonarũ uoluntatũ, eſt beatitudo uera. Beatitudo uerò quæ eſt finis malarum uoluntatũ non eſt beatitudo uera, ſed ſimulata. Auarus enim æſtimat beatitudinẽ eſſe in diuitijs & delicijs, ſuperbia & honoribus, & ſic de alijs. Vnde ſicut finis malarũ uoluntatum quæ hẽt imaginem ueri boni, ut puta beatitudinis ſui. ſic etiam malæ uoluntates prætendunt ſpecie uirtutis. Quando ergo dicitur quod omnis uolũtas tendit: ad beatitudinem. hoc intelligitur de beatitudine in ſua generalitate cõſiderata, in cuius appetitu oẽs (ut dicit Augu.) communicãt. Sed prout beatitudo determinatè accipitur pro illa quæ conſiſtit in uiſione Dei, nec ab omnibus appetitur, nec omnes in illam tendunt.

BEATITVDO ſecundum aliquos (ut refert Gabr. diſt. 1. q. 6. lib. 1. ſent. (eſt triplex. ſcilicet obiectiua, formalis, & ſubiectiua. Beatitudo obiectiua eſt obiectum beatitudinis formalis, & eſt ſummũ bonum. ſcilicet, Deus glorioſus, & dicitur beatitudo increata. Et ſecundum Richar. dicitur bonũ in quo perfectè & plenariè requieſcit

ſcit humana uita.diſt.49.art.1.q.3. lib.4. In nulla enim creatura poſſet homo inuenire perfectam ſufficientiam ad quietandū & perficiendum eum totum. Et dicitur beatitudo finalis,eò quod ſit ultimus finis.Beatitudo formalis eſt pfectiſſimus actus,quo anima unitur obiecto beatifico,ſcilicet, clara uiſio & fruitio & tētio. Et dicitur formalis(ut dicit Brulefer diſtinctione.4.quę.1. lib.2.) quia conſiſtit in actibus quæ ſunt accidentia,& ſunt ſubiectiuè in beato, & in formant ipſum beatum. Eſt enim ſic accepta ut ſcribit Richar.aliquid exiſtēs in beato : tanquā eius ultima,& plenaria pfectio, & eſt aliquid creatū,& dicitur beatitudo creata, & cōſiſtit(ut dicit Brulefer.diſt.49. li.4.) in clara Dei uiſione,& intētione Dei per amorē,& in fruitione & amore amicitię: quia ſi electi uiderent Deum, & non diligerent,propriè non eſſent beati. Et ut dicit Thomas de Argentina. Beatitudo formalis eſt,quo formaliter beatus dicit eſſe beatus.Et ſecundum eundē utraq; iſtarum beatitudinū replet & quietat ipſius beati omne deſiderium. Vna tamen formaliter,& ideo quandoque appellatur finis intrinſecus,qui dicitur finis, quo alia replet & quietat finaliter & effectiuè, & ideo dicitur finis extrinſecus ſeu finis.in quo. Quem finem alloquens Augu. in li. confeſſ.ait: Ad te nos feciſti Domine, & inquietum eſt cor noſtrū donec requieſcat in te.Et quia deſiderium non quietatur niſi bonum deſideratum adipiſcatur. Ideo dicit beatus Augu.Beatus eſt q̄ habet q̄cquid uult,& nihil mali,uult.Hinc eſt etiam quod aliqui beatitudinē deſcribentes dicunt. Beatitudo eſt ſufficientia omnis boni.Nam cùm deſiderium ſit reſpectu boni,igitur omni deſiderium non poteſt quietari, niſi per illud quod in ſe habet bonitatem omnium generum.Vnde Sanctus Bonauen.diſt.49.ar.1.li.4.ait Beatitudo eſt finis ſatians noſtrū appetitum.Satians autem noſtrum appetitum eſt dupliciter,uel ſicut obiectū , uel ſicut informans.Primū ſolus Deus eſt , ad quē capiendum humana anima ordinatur.Secundum eſt ipſa influentia Dei in animā q̄ eſt ipſa Dei formitas, & ſatietas , & ut ait quę.6.ubi ſupra. Si dicatur ſicut obiectū omnino una eſt merces , unus Deus, una beatitudo,unū præmiū. Vnde Matt. 20.dicitur:Omnes acceperūt ſingulos denarios. & tantū Dominus dedit nouiſſimo quantū primo.Et gloſa.dicit 1. Cor. 15.ſuper illud.Stella differt à ſtella. eundē denariū paterfamilias dedit omnibus, q̄ operati ſunt in uinea,quo utiq; nō aliud ſignificatur q̄ id,quod omnes cōmuniter habebunt,quod eſt beatitudo.Si autē formaliter dicitur beatitudo,una unitate conformitatis,unitate connexionis, ſed tamen differēs eſt quantitate gaudij & remunerationis.Vnus.n.alio clarius uidet Deū,& magis de illo gaudet & ſtricti us tenet.Beatitudo ſubiectiua eſt natura beatificabilis. Et hæc impropriſſimè dicitur beatitudo,ſed propriè dicitur beata ſicut ſubiectum albedinis , nō dicitur albedo ſed album.Gabr.lib.1.diſt.1.quæſt. 6.Sunt aūt(ut idē ſcribit Gab. diſtin.4. quæſt.unic.art.3.dub.3.lib.3.quædam cō comitantia beatitudinem:ut gaudiū , ſecuritas,& illa meruit,qui meruit beatitudinem.Quædā uerò antecedentia & beatitudinem inducētia,& de illis non oportet,quod merens beatitudinē mereatur antecedētia.Hæc enim ſunt ipſa merita, & gratia meriti principium,quę non cadunt tanquam præmium ſub merito.

BEATITVDO eſt duplex (ut ſcriptis reliqt Richardus diſt.49.art 5 quæſt.2.li.4.)ſcilicet,animæ,& corporis.Dicitur aūt eſſe de eſſentia beatitudinis animæ omne illud ſine quo nō eſſet uerè beata, & nihil eſt de eſſentia beatitudinis ſuæ ſine, quo poſſet eſſe uerè beata,& quia ſine corpore uerè beata eſt,beatitudo corporis pti net ad p̄miū animæ accidentale nō eſſen tiale.Sed illud ſine quo corpus nō poſſet eſſe beatū uidetur eſſentialis eius beatitudo,uel ad ipſū pertinere, & ita poteſt dici,quod beatitudo corporis aliquo modo eſt eſſētialis ſimpliciter & principali ter,quia eſt eſſentialis corpori,inquantū ſine illa corpus nō poſſet eſſe beatum,tamen nō eſt eſſentialis ſimpliciter & principaliter eò,quòd ſine illa pars hominis principalior eſt perfecta propter ſui cū Deo coniunctionem.Richar.Et(ut idem vult)beatitudo hominum electorū maior erit poſt iudicium quàm ante exteſi

uè &

nè & etiam intensiuè, quia nō habet mō dò nisi beatitudinem animæ: tunc autem erunt beati & in anima & in corpore: gaudebitque tūc de suo bono, & corporis bono. Et etiam intensiuè: quia clarius Deū videbit. Vnde magister dist. 49. cap. ultimo dicit. Peracto iudicio, ampliorē gloriam suæ claritatis Deus mōstrabit electis. tūc. n. naturalis animæ uirtus perfetior erit. Vide latius Richar. dist. 49. ar. 2 quę. 7 &c. Potest autē creatura dupliciter participare beatitudinem, ut literis prodidit Gabr. di. 28. q. unica ar. 1. li. 3. Vno modo formaliter, quia potest per actum beatificum formaliter tendere in Deum, ipsū videndo, & eo fruēdo. & sic sola creatura rationalis est capax beatitudinis. Alio modo potest participare Deum beatificè, nō formaliter fruendo Deo, sed quia potest participare aliquem effectū beatitudinis seu gloriæ in ipsum redundātis. Sic corpus nostrum participando dotes gloriæ ex beatitudine animæ in ipsum redundātis (quæ sunt effectus gloriæ) dicitur participare Deum beatificè. Et quoad beatitudinis obiectum, scilicet, bonum increatum, quod unum & idem existens abomnibus participat, ut scribit Rich. dist. 49. ar. 2. quest. 8. Sic unus nō est beatior alio: quia idem est obiectum quod omnes participant, sed ex parte dispositionis beatorum, unus est beatior alio, inquantū unus videt alio clarius Deum, & diligit perfectius. Vnde glos. super illud Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt dicit, id est, diuersa præmia meritorum. Vide clarius Richar. ibi.

CONSISTIT uerò secundum eundē ar. 1. quest. 5. ubi supra beatitudo i actibus nobilissimis: qui sunt actus animæ. Vnde q beatitudinem estimauerūt esse in corporalibus diuitijs seu deliciis uel honoribus: suæ naturę nobilitatē nō recognoscebant. Et secundum Tho. Argenti. Beatitudo consistit in actu potētiæ uolitiuæ: qa actu uoluntatis intimius & pfectius coniungimur & unimur Deo: qui est beatitudo increata. In hoc enim consistit summa perfectio, quod summè coniungimur pfectissimo fini suo, sed sūma pfectio hominis beatitudo formalis seu creata, & ultimus ac pfectissimus finis hominis est beatitudo increata seu finalis, q est ipse Deus. Iré nullo actu magis unimur quā actu uolūtatis. ut idem sentit. Item totus homo dicitur simpliciter bonus bonitate solius uolūtatis: etiā si habuerit obtusum intellectum & hebetem. Cōsistit quoque beatitudo i actu ipsius intellectus aliquo modo: quamuis nō æquè principaliter, sicut in actu uolūtatis, quia quilibet actus animæ tantū est beatificus, quantum per ipsum attingitur ipse Deus, sed actu intellectus attingitur Deus: quamuis non sic intimè & pfectè sicut actu uoluntatis. Item in actu uisionis intellectiuæ aliquo mō cōsistit uita æterna, ergo aliquo modo beatitudo. Vnde Ioan. 17. dicitur. Hæc est uita æterna ut cognoscāt te Deū, &c. Assignat & rationē Thomas ille Argentinēsis. Richardus uerò dist. 49. art. 2. q. 6. li. 4. uult quod beatitudo cōsistat in actu intellectus & uoluntatis simul, quia esse beatitudinis utrę humanę cōsistit in perfecta unione animæ rationalis cum Deo. Hęc autem unio includit animæ unionē cum Deo secundum omnem sui potētiā, secundum quam unibilis est cum eo immediatè. Potentia autem animæ rationalis non tantum est intellectus, sed uoluntas, & per quamlibet illarum unibilis est cū Deo immediatè. Latiùs probat ibi Richar. Habetur & in Decretali quod uera beatitudo animę cōsistit i uisione & fruitione diuinæ essentiæ: quorū primum est actus intellectus, sed secūdū est actus uolūtatis. Plura & alia de beatitudine scribit Tho. Argenti. Scot. dist. 49. q. 5. li. 4. in quit, in solo actu qui est fruitio consistit beatitudo simpliciter naturæ intellectualis. Probationem uide ibi.

DE BEATITVDINIS ꝓpetuitate habetur ex scriptura. Matth. 25. Ibūt iusti in uitā æternā. Et Matth. 22. Erunt sicut Angeli Dei Et Psalm. 83. In secula seculorū laudabūt te. Et alibi sępè. Et similiter ad hoc sunt dicta sanctorum multa. Sufficiat adducere illud August. 13. de tri. cap. 8. Beata uita esse nō potest, nisi sit immortalis. Quod probat, quia si amitti potest, aut ergo beatus amitti iam nolens: & tunc non est beatus, quia nō habet quicquid uult. Aut uolens, aut neque nolēs, neque uolens, & ad utrunque illorum duorum mē

brorum

brorū ſequitur quod non eſt beatus, qa nō amat beatitudinem, imò ſi uolēs amittit, odit eam, ſi neutrū, nō appreciat eā, nec ergo eſt uita beata. De hoc latiùs uide Scotum diſt. 49. q. 6. li. 4. cauſa autem huius perpetuitatis (ut idem ait poſtea) nec eſt forma beatitudinis, quaſi per ipsā beatitudo formaliter ſit neceſſaria, nec natura potentiarū illarū quaſi circa obiectū neceſſario perpetuo operetur: nec habitus in potētijs quaſi neceſſario determinans potentias ad perpetuo operādū, ſed eſt ex ſola uolūtate diuina, quę ſicut perficit naturam intenſiuè: ita conſeruat eā in tali pfectione perpetuo. Hęc Scot. Beatitudo itaque eſt uita æterna. Nec homo ex puris naturalibus poteſt conſequi beatitudinē (ut idem Scotus dicit. qu. 11. ubi ſupra: & copioſe ibidem oſtendit. In hoc aſsētiunt oēs doctores. Hinc Richar. di. 49. ar. 2. q. 6. li. 4. dicit, quod ex ſolis naturalibus homo nec ante morte, nec poſt mortem poteſt ueram cōſequi beatitudinem. probat ibidē & concludit. Cū ergo ut oſtenſum, eſt beatitudo uera nō poſſit haberi ſine clara & immediata Dei uiſione, & pfecta eius delectatione, homo ex ſolis naturalibus, nec ante morte necpoſt morte poteſt ueram conſequi beatitudinē. Vide latiùs ibi Richar. Vnde tenet Scotus & ſentit ipſe, & dicit in fine ubi ſupra, quod ſaltē neceſſe eſt ponere charitatem propter operationem eliciendam, & per conſequens aliquā poteſt uolūtas cum charitate elicere, quam non poteſt ita intēſe ſine charitate elicere. Et ſic patet ſecundum eundem, quod aliquā operationem beatitudinis poteſt habere homo, quam non poteſt habere ex puris naturalibus. Et ut idem ait, quod anima in puris naturalibus eſt immediatū ſuſceptiuum beatitudinis, ſed nō eſt actiua anima humana ex puris naturalibus ſufficiēter ad conſequendum actum uiſionis: qa impoſſibile eſt intellectum eſſe causā uiſionis, niſi intellectus habeat in ſe obiectum cognitum, uel aliud in quo eminentius continetur, &c. Gratia igitur requiritur ſiue charitas ad conſequendum uitā æternam. Vnde ad Rom. 6. Gratia dei uita ęterna. Itē naturalia non ſufficiunt ad ultimā eius pfectionē quæ eſt in anima rationali. igitur nec ad perfectionē, quæ eſt gratia & gloria. Et ut Scot. dicit. Hæc eſt maior hæreſis q̄ hæreſis Pelagii, qui poſuit quod homo ſine gratia poſſet iuſtificari, ſcilicet, hominem ex naturalibus poſſe ſaluari. Omnis præterea homo beatitudinē naturaliter appetit quod eſt bonum, glorioſum, copioſum, & deliciosū, ut ſcribit Gab. di. 22. q. 1. li. 2. Et ideo omnis homo naturaliter appetit excellētiā, ſufficientiā & lætitiam. de quo latiùs aliàs dicitur, &c.

BEATITVDO Nomina beatitudinū quæ nominantur ſiue numerātur Matth. 5. ſunt nomina habituū uirtuoſorum ſecundum aliquos heroicorum aut intētione perfectorum (ut ſcribit Gab. di. 34. q. unic. art. 1. lib. 3.) poſt Scotū eadem diſt. Vnde Sāctus Bonau. diſt. 34. q. 1. li. 3. ait: Habitus perficientes rectē dicūtur beatitudines, pro eo quod tales habitus faciunt hominem proximum Deo & conformem ipſi gloriæ ſummæ & beatitudini, in qua eſt reperire ſummā perfectionem. Enumerātur autē ut Gab. dicit ubi ſupra quinque ſpecies ſpecialiores uirtutū. duas quippè ſpecies temperātiæ enumerat Saluator inter beatitudines. Vna eſt humilitas q̄ moderatur circa primum delectabile, quod eſt honor. & hāc exprimit ibi. Beati pauperes ſpiritu. Vnde Aug. Rectē hic intelliguntur pauperes ſpiritu humiles ac timētes Deū, id eſt, nō habentes inflatum ſpiritum. Aliam ſpeciem moderātē voluptatem in cōmuni exprimit p hoc: Beati mundo corde. Munditia cordis eſt immunitas uoluntatis, ab omni inordinata delectatione: tā ratione ſui q̄ ratione appetitus ſenſitiui, cui coniungitur. Fortitudinem exprimit in ſua perfectiſſima ſpecie, quæ eſt ipſa patientia. ibi: Beati qui perſecutionē patiuntur, ꝓpter iuſtitiā, &c. Iuſtitię exprimit tres ſpecies: unā quæ eſt in cōmunicādo ſeipſum p amicitiā, cū dicit: Beati mites inſinuat. q̄is. n. amicitia ſit plus quā beneuolētia ſecundū Ph. ethi. latente in cōtrapaſſis, & beneuolentia plus ſit quā mititas: quia mites ſunt, qui nō offendunt nec reliſtūt in malo, tamen per hoc minimum quod eſt quaſi infimū in amicitia exprimit illa, qua qs ſeipsū cōmunicat ꝓprio. Aliā ſpe-

cie iustitiæ, quæ, scilicet, diuiditur in dã nationem iustam, obedientia exprimit p hoc quod dicit. Beati pacifici. Pax enim in hoc seruatur, quod præsidens rectè regit, & subditus rectè obedit. Tertia species iusticiæ quæ est quantum ad exteriora exprimitur. Beati misericordes. Nullo enim alio modo potest quis esse perfectus circa exteriora communicando se proximo, quam vt sit misericors qui sua communicat nó ut rehabeat, nec vt priùs beneficiatus ab eo cui communicat; liberalis enim & si communicat, amico, aliqua tamen potest esse liberalitas, aliqua inferior quam sit misericordia, expectat enim quádoq; ipse liberalis gratitudinem p beneficiis: & ita liberalitas est iperfectior species iustitiæ quam misericordia. Hãc igitur iustitiam quæ est circa temporalia, exprimit Deus in specie. beati misericordes: & ita habentur tres virtutes morales expresse in suis speciebus, uel in se. Theologicas duas exprimit ibi: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Esurire non est sine misericordia, sed habitus quo elicitur, est charitas. Propriissimè enim charitas viæ, est habitus, quo esurimus iustitiam. Et diligere Deum in se, quæ est quædam dilectio, est vera iustitia: spem verò exprimit per illam: Beati qui lugent. luctus enim est habitus desiderandi. Sic ergo in octo beatitudinibus exprimuntur duæ virtutes, appetitiuæ Theologicæ, & tres morales: fortitudo in se, & temperantia in duabus speciebus, & iustitia i tribus speciebus. Duæ autem virtutes itellectuales Theologicæ, scilicet, fides, & cardinalis quæ est prudentia, non exprimuntur in se, nec in suis speciebus, sed dantur satis intelligi per appetitiua, quia non est voluntas satis disposita sine virtute in intellectu correspondente: quod etiam dicuntur beatitudines, nõ est intelligendum quod habitus illi, vel actus eorum sint beatifici in re, sed in merito quia per actus eorum meremur beatitudinem: sicut in plerisque locis loquitur scriptura de beatitudine in specie siue in merito, vt ibi: Beatus qui intelligit super egenum pauperem, & cæt Sic de donis intelligendum est, quod ibi numerantur quatuor virtutes cardinales, & tres Theologicæ. Prudentia per illud: Spiritus consilij. Nam prudentia proprie est habitus consiliatiuus, quia est habitus syllogizandi practicè, & sic syllogizare est consiliari. Vnde habitus quo quis est consiliatiuus, est prudẽtiæ. Fortitudo exprimitur nomine suo inter dona. Timor est species temperantiæ, idem enim est omnino timor quod humilitas, licèt alio nomine nominetur. Vnde Augustinus super illud: Beati pauperes spiritu. Quod scriptura frequenter commendat timorem Dei initium sapientiæ: nihil aliud est quá quod humilitas est initiũ virtutum. Quod etiã inter dona numeratur pietas hæc, est misericordia, & est illa species iustitiæ, vt dictum est. Charitas autem exprimitur per illud: spiritus sapientiæ. Vbique enim in scriptura per sapiẽtiam charitas intelligitur. Sapientia enim est habitus quo sapit habenti obiectum quod est in se sapidum quo, scilicet mihi placet illud bonum in se, & illud volo mihi, & ita in illo bono etiam includitur spes: fides autem exprimitur per duo dona, scilicet intellectum & sciẽtiam: de hoc latius videre potes Gabrielẽ distinct. 34. quæst. vnica, articul. 1. libro. 4. Dicuntur & secundum eundem beatitudines illę, hoc est habitus virtutũ fructus & dona, quæ omnia hic includuntur dona spiritus sancti dupliciter. Vno modo quia immediatè infunduntur à spiritu sancto, & nec illi, nec alíqui habitus eiusdem speciei eum illis circa eadẽ obiecta potest acquiri per naturam. Secundò dicuntur dona spiritus sancti, quia licèt infundantur a spiritu sancto, possunt tamen ipsis vel alij eiusdem rationis naturaliter acquiri, & idem sunt eiusdem rationis cũ acquisitis, & possunt immediatè inclinare ad eosdem actus, ad quos habitus acquisiti sine acquisitis. Sicut donum linguarum datum Apostolis in die Pentecostes, fuit habitus per quem poterant intelligere, & loqui omnia linguarum genera, qui potuisset naturaliter acquiri per ipsam & doctrinam, & ita de dono sciẽtiæ intellectus, quo nouerunt omnem veritatem necessariã ad salutem & scripturarum intellectum: qui habitus licèt poterant acquiri per studium & doctrinam longis temporis & exercitij, tamen de facto infundebantur à spiritu sancto, Sed

tales

tales habitus uirtutum non infunduntur regulariter cuilibet baptizato, ſicut docet experientia: non.n.infunduntur ſine ſpeciali & nouo miraculo. Et fortè (ut inquit Gabriel dictinct.24.quæſtione una, articulo primo libr.3.) de his ſecundo modo dictis habitibus loquitur Apoſtolus, dum uult dona gratiæ & ſpiritus ſancti non omnia ſingulis infundi, ſed eſſe diuiſiones gratiarum, & unum ſpiritum diuidentem ſingulis, prout uult 1. Corinthio.12. Vide latiùs Dominum præpoſitum Gabrielem, Scotum, Thomam, & alios. Et de differentia beatitudinũ, donorum, & uirtutum, & de comparatione donorum ad uirtutes acquiſitas, quę breuitatis gratia relinquo, quamuis per beatitudines nõ diſtinguantur realiter à ſeptẽ virtutibus: differunt tamen nomine uel ratione donũ, beatitudo, uirtus: de quo cõſulas Gabrielẽ diffuſe, hæc ſcribẽtem. Nã uirtus generale eſt ad donũ & beatitudinem. donum importat habitum infuſum: tamen beatitudo ut hic, habitum infuſum & perfectum.

BEATIFICABILE dicitur, quod poteſt beatitudiné cõſequi: uel quod poteſt beatificari, ut eſt homo. Et ut ſcribit Scotus diſtinct.49.quæſt.8. Nulla natura inferior humana eſt beatificabilis ſimpliciter. Cuius ratio eſt, quia nulla natura eſt beatificabilis niſi quæ poteſt attingere obiectũ immateriale, ſed nulla natura inferior natura humana poteſt hoc: ergo licèt ſecundũ quid natura aliqua inferior humana eſt beatificabilis, ut omnis natura quæ per ſuam operationem poteſt ſuo fini immediatè cõiungi: & ſic ſuo optimo. non optimo ſimpliciter, ſed omnia habẽtia operationes proprias & immanentes: ut ſenſus poſſunt coniungi ſuo optimo: ergo ſic poſſunt beatificari, licèt non ſimpliciter. Item illa quæ non habent potentiam operatiuam non ſunt ſimpliciter, nec ſecundum quid beatificabilia, quia non habent operationem contingentem cũ ſuo optimo, ſed in operatione conſiſtit beatitudo: & alia etiam tantum factiua ſunt, non imperatiua, quia habẽt operationes immanentes eis. & tales formæ ſunt omnes formę ſub ſenſitiua. Dico igitur (inquit Scotus) quod homo eſt beatificabilis ſimpliciter, & nihil aliud eo inferius, & cæter. Beatificatio autem perfecta cõplectitur gloriam corporis & animæ, quæ confertur poſt reſurrectionem carnis in uita ęterna, ut ſcribit Gabriel noſter.

BEATVS EST (ut inquit Auguſtinus 13. de Trinitat.) qui habet omnia quæ vult, & nihil malè uult. Ex quo habetur ſecũdum Gabrielem diſtinctione. 15. libro. 3. nullum quantumcunque uirtuoſum poſſe eſſe hoc beatum, quia hoc poteſt pati aduerſa. & ita non habere quicquid uult, quia alterum optat quantum in ipſo eſt, ſcilicet proſperũ. Vnde Scot. explanans diffinitionem Auguſt. Beatus eſt qui habet quicquid uult, & cæt. inqt: Beatus igit nõ eſt, niſi qui & habet quicquid ordinate poteſt uelle: non tantum quicquid nunc actu uult, tunc enim aliquis uiator poteſt eſſe beatus qui tunc quando de uno tantum ordine habito cogitat, poteſt autem uoluntas ordinatè uel ſe habere charitatẽ. Scotus diſtinctio. 1. quæſtione. 4. li. 1. diſtinctione. 31. quæſtione 2. libr. 3. Beatus uero (ut uult Cic. in libr. Tuſcul. quæſt.) uir dicitur omnibus uirtutibus inſtructus & ornatus. Et ſecundum eundem: Beatus dicendus eſt qui ſit in bonis nullo adiuncto malo. Et vt idem dicit: Beata uita uirtute cõficit. Dicitur etiam beatus ſecundum aliquos qui rebus omnibus ad uitæ uſum, ornatumque ſpectantibus abundat: dictus, vt quidam uolũt, quaſi benè auctus. ideo locupletes uiros aliquando beatos uocamus.

BEARE eſt beatum facere, eiuſque oppoſitum eſt Ebeare, quod eſt beatitudine priuare.

BELIAL interpretatur apoſtata, cum quo Chriſtus non cõuenit, ut ſcribit Richar. ſecũdũ gloſ. ſuper 2. ad Corinth. 6. diſt. 5. art. 3. q. 2. li. 4. quia ille omnia malè, Chriſtus autem omnia benè agit.

BELLVM, ut ſcribit Paulus Cor. li. 3. ſent. di 7. eſt hominũ diſſidẽtiũ armata decertatio, at bellorum æquitas ſic tripartito deſcerpitur, ut in principiũ auctoritate, in cauſa & dimicantia uoluntate uerſetur. Principiũ autẽ haud ſecus intereſt ferro hoſtes a finibus arcere, ac nefarios & ſon-

tes punire domi. Causarũ aũt iniustarum multa sunt genera. Nã quædã appetentiũ, quædã ue ferrimè eripientiũ, quædã iniustè lacessentiũ nominãtur. Voluntas verò dimicãtiũ legitima putatur, cùm ad huc nec cupidè nec acerbè bella gerunt, sed bellũ ita suscipitur, ut pax sola quæratur. Ideoq; iure sancitũ est, vt initiati & flamines exleges dicãtur, si temerè in acie & dimicatione uersẽtur, aut ea prælia ineant qbus humanus cruor ꝓfundatur. Est.n. bellũ ritualis cultus & ꝓcationũ hostis: hæc Cortesius. Per bellũ, ut scribit Theologorũ lux Gab. di. 15. ar. 1. li. 4. intelligitur impugnatio hominũ uiolenta, quæ fit gladio & armis, siue fiat homini, personis, siue in rebus. Et est duplex, bellum iustum, & iniustum.

BELLVM Iustũ (ut colligit Archidiaconus 23. q. 2. in principio ex uerbis S. Aug. cõtra Faust.) est quod auctoritate Dei uel Principis geritur á cõuenienti persona, cõtra inuasores & oppressores boni ſtatus reipublicæ, nõ humana cupiditate, sed amore pacis habẽdæ, & cõmunis salutis ꝓcurãdę. Alii sic describũt. Bellum iustũ est, qđ interueniẽte legitima auctoritate ex causa iusta, intẽtione recta, cũ moderamine debito geritũ. Prima tria ponit S. Tho. 2. 2. q. 40. ar. 1. Quartũ addit Attaxanus in sũma. Rayn. uerò & Goss. addũt duo, rem. s. & pſonã. Hæc.n. quinq; dicũt requiri ad iustũ bellũ: personã, rẽ, causã, animũ, auctoritatẽ. Hostiẽsis (.n. ut refert Gab.) dicit iustũ bellum esse illud quod ex edicto geritur de rebus repetẽdis, aut ꝓpulsandorũ hominũ causa. Et sunt uerba Isid. li. 2. Ety. Et breuiter q auctoritate sui iudicis rectè interuenientę accipit gladium, siue iubentis siue cõsentientis, iustũ est. Non.n. præsumitur qđ ius uel iudex auctoritatẽ cõferat belladi, nisi cõ curranr omnia ad iustũ bellũ requisita. Requirũtur aũt quatuor cõditiones ad iustũ bellũ. Prima est legitima auctoritas quoniã ut dicit Tho. nõ pertinet ad personã priuatam bellum mouere. Tum qa potest ius suum in iudicio superioris cõsequi. Tũ quia conuocare multitudinem (quod in bello oportet fieri) nõ pertinet ad priuatã personã. Et est duplex auctoritas, iuris & iudicis, quarum altera ſuſficit. Iuris auctoritas interuenit ubicũq; ius cõcedit humanum, naturale uel diuinũ, ut latiùs scribit Gab. di. 15. q. 4. lib. 4. Ius humanũ interuenit quãdo bona alicuius posſũt occupari. Ius naturale quod ꝓcedit uim ui repellere. di. 1. Ius naturale. Ius quoq; diuinũ interuenit, dũ bellare lex diuina ꝓcipit. Sicut præceptũ fuit filiis Israel exterminare inhabitatores terræ ꝓmissionis, & contra Amalechitas ac alios arma sumere, ut habeẽ in ueteri testamẽto in pluribus locis. Auctoritas iudicis interuenit, dũ bellũ geritẽ mãdato Ecclesiæ uel Principis. Vnde Aug. contra Faust. Ordo naturalis mortaliũ paci accõmodatus hæc poscit ut suscipiendi belli auctoritas & cõsiliũ apud Principes sit. & habetur 23. q. 1. quid culpatur. & S. Tho. ubi supra. Cùm cura reipublicæ cõmissa sit Principibus, ad eos pertinet rẽpublicã ciuitatis, regni uel ꝓuinciæ tueri. Et sicut licitè defendũt causã materiali gladio, cõtra interiores ꝓturbatores & malefactores puniũt, secũdũ illud Rom. 13. Non sine causa gladiũ portat, minister.n. Dei est, uindex in irã qui malè agit. Ita etiã gladio bellico rẽ tueri ab exterioribus hostibus ad eos ꝓtinet auctoritas Principis. Princips aũt q nõ habet superiorem, siue sit Rex, siue Imperator, potest auctoritate propria (si sit causa iusta) mouere bellũ, qua auctoritatẽ etiam subditis dare põt, si causa subsit, & uidetur expedire. Et hoc contra extraneum Principẽ, uel cõtra subditos eius, sed non cõtra subditos proprios, quamdiu uolũt corã eo uel suo iudice (si sit iudex medius inter Principẽ & iniuriantẽ) stare. vide latiùs Gabr. ubi supra. Nec sacerdotes (ut habetur 23. quæstio. 8. Clerici, &c. seq. propria manu arma arripere debent, nisi fortè ad proprii corporis defensionẽ, tamen uel his quibus huiusmodi officia cõmissa sunt, ꝓsuadere, uel qbuslibet ut ea accipiant sua auctoritate ualẽt iperare, ut dicit Gratianus 23. q. 8. quicũq; ex clero. § his ita. Possunt & bellis interesse, ut iustè pugnantibus spiritualiter suis exhortantibus subueniant & absolutione & cæteris spiritualibus subsidijs, ut uult S. Tho. Ex his patet primum ad iustũ bellũ requisitũ, scilicet legitima auctoritas.

sine

Digitized by Google

ſine qua quiſquis accipit gladium, gladio peribit. Matt. 26. id eſt, peccato gladij, ſeu occiſionis dānabitur. Secūdò requiritur ad iuſtum bellum cauſa iuſta. Sūt autem plures cauſę, ſed ad tres in genere reducū tur, ſcilicet defenſio legū humanarū ac diuinarū, ac patriæ & hominū, vt patet 1. Mach. 2. & 3. Secūdò correctio vel coertio malefactorum & iniuriantiū Deo & hominibus, ac correctionem negligentiū cùm ad illam teneantur, aut iniuſtè impedientium. Et propter hanc cauſam iuſsit Dominus pugnare cōtra habitatores terræ promiſſionis, eosque iterficere. Deut. 20. Et cōtra Bē-iamitas Iudic. 19. & 20. Tertiò recuperatio iniuſtè ablatorū vel detentorum ac læſionis, ſiue in rebus, ſiue in fama, ſiue in corpore, ſiue in perſonis. Sic Abraham iuſtè pugnauit contra Reges qui Loth filium fratris ſui captiuum duxerūt, & ſpolia rapuerūt. Geńe. 14. Et filijs Iſrael iuſtè bellabāt cōtra occupatores terræ promiſſionis poſtquam Dominus illam eis dederat vt habetur Ioſue. 1. & cæt. ſequen. Hoc autem intelligendum dummodo iniuriatores perſeuerant in delicto; & ſatisfacere, aut iuri ſtare (ſaltem coram arbitriis aut viris bonis ſi iudicē ſuperiorem non habent, recuſant.) Sic Dominus Deuteronom. 20. præcepit filijs Iſrael: Si quando acceſſeris ad expugandum ciuitatem, offēres ei primò pacem. Tertia conditio requiſita, eſt intentio recta, vt, ſciliſcet, non ex ira, odio, vindictæ appetitu, aut alia inordinata paſſione moueantur. Vnde Auguſtinus 22. lib. contra Fauſtum: In bello culpatur nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatur animus, feritas rebellādi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia. Eſt autem recta intētio, quæ ex charitate procedit: puta ex amore Dei, proximi, aut virtutis pacis, ſcilicet, iuſtitiæ vel obedientiæ. Charitate proximi non ſolùm amici dico, ſēd etiā inimicorum, contra quos bellatur: vt, ſcilicet corrigantur, & ad pacem redeant. De quo latiùs vide Gabrielem, vbi ſuprà. Quarta conditio requiſita ad iuſtum bellum, eſt debitum moderamen, ne fortè cū bellum geritur, lædantur innocentes, aut doloſe vel plus debito inimici & nocentes. Nec debent hoſtes doloſe decipi, quā uis cōtra eos liceat inſidijs vti: quoniam falſum ſiue mēdacium hoſtibus dici non debet, nec promiſſa violari. Vnde Ambroſius libro de offic. Sunt quædam iura bellorum & fœdera, etiam inter ipſos hoſtes ſeruāda. Et Auguſtinus: Fides quādo promittitur etiam hoſti, ſeruanda eſt contra quem bellum geritur. Inſidias verò ponere poſſunt, & propoſita ſua ac inuadendi conſilia occultare, quæ non propriè vocā tur fraudes. Sic mandauit Dominus Ioſue ponere inſidias habitatoribus ciuitatis Hai. eiuſdem 8. Similiter cauendū eſt, ne inimici plus iuſto lædātur, ſiue in perſonis, rebus, locis, vel poſſeſſionibus. De hac re, latiùs legere potes Gabrielem noſtrum illuſtri gratia Theologum diſtinct. 15. libr. 4. quæſt. vnica. Aſtipulatur prędictis Corteſius (vt ſuprà dictū eſt.) Ex his poſſumus per oppoſitū cognoſcere quid ſit bellum iniuſtū. Vnde bellum iniuſtū ſecūdum Gerſonem par. 2. in dialog. duorum militum, Franci & Angli eſt bellum iniquum, quia fundatū eſt in libidine dominandi, & voluptate ditandi tyrannica cōtra Chriſtianos, & quiſcienter peccat, quærit ſibi gehennam. Ponūt autem quidam differentiā inter bellum & prœliū, quod bellum eſt ipſa pugna, tamen totū tempus quo in militia ſumus, quod illiterati guerram dicunt. Prœlium eſt ipſum tantummodo armorum certamen. Nam pugna & certamē, etiam citra arma fit interdum etiam nudis verbis.

BEHEMOTH, id eſt, Lucifer. Vnde Iob 4. Behemoth quem feci tecum, quaſi bos fēnū comedit. Gabriel diſtinct. 17. quæſt. 1. libr. 3.

BENEFICIVM largiſsimè acceptum eſt beneuola actio gaudium tribuens accipiēti. Accipitur & ſtrictius beneficiū pro Eccleſiaſtico beneficio, ſcilicet pro iure recipēdi prouētus officio Eccleſiaſtico ānexos. Et ſic comprehendit dignitates, prælaturas maiores & minores, ac perſonatus, q frequenter etiam accipitur pro dignitate & econuerſo. Licèt magis ,ppriè dignitas dicitur adminiſtratio rerū Eccleſiaſticarū cū iuriſdictione. Perſonatus verò eſt quædam prærogatiua in Eccleſia ſiue iuriſdictione: vt habere ſtallū honoriticū in choro, vel capitulo, vel in vocibus dadis, &

similibus. Comprehendit enim beneficiũ canonicatus præbendas, capellanias siue datas in titulum, vt sunt perpetuæ, uel ad uota amouibiles. Et licèt hoc modo beneficia (ut scribit Gabriel dist. 15. quæst. 8. artic. 1. lib. 4.) multipliciter distinguãtur tamen hoc pro nunc sufficit, quod quędã sunt curata, quædã sunt simplicia. Curata, quibus cura animarũ est annexa. Simplicia, quibus cura nõ est annexa animarum, sed aliquid aliud officium, ut Missarũ celebratio, canere ac legere in choro, & similia. Nam generaliter datur beneficium propter officium. ca. fina. de rescriptis. lib. 6. Quandoque autem beneficiũ possidetur iusto titulo, quandoque iniusto. De quo lege Gabrielẽ vbi supra. qui & dub. 3. vbi supra dicit, quod beneficiũ est sequela officij. Vnde clericus ex culpa sua non potest dicere officium, nõ debet recipere beneficium. vt habetur 81. distin. Eos autem, &c. Et (vt ait Gerson par. 2. tract. de simonia.) quod in beneficio præsertim habente curam animarũ sunt hæc duo, officium & beneficium. Beneficium autem (sicut dici solet, & uerũ est) datur propter officiũ: unde ad ius & obligationem officiandi competit ius beneficium recipiendi, &c. Hinc 16. quæ. 1. generaliter, dicitur. Propter hoc ipsũ beneficia eis indulgemus, ut alijs omnibus derelictis, Dei omnipotẽtis inhæreat ministerijs. Vnde obuentiones beneficiorũ stipendia sunt officiorum. Ob quam rem (ut scribit Gab. dub. 2. ubi supra.) Omne beneficium tam curatum quam simplex requirit residentiam, nisi causa rõnabilis excuset. Non. n. debet uiuere de altari q altari nõ deseruit. Et hoc dicit Panor. in c. fina. de cler. non resid. post Innocen. Hostien. & Ioã. And. dicẽs. Omnia beneficia quæ dantur in titulum, siue sint uicariæ, siue modicæ æstimationis: ut uiginti solidarum, requirũt residentiam de iure communi. Nec sufficit deseruire p̃ alio, quoniam illi dicuntur assistij in textu iuris quasi assidui. Nec releuantur ponendo uicarium ibi. Sunt tamen casus quos ponit Angelus, in quibus absens habetur pro residẽte: ut si est in seruitio Papæ uel Episcopi, ut inquit Angelus. Vel si fuerit infirmus tali infirmitate, q̃ impedit eum residere uel itereſſe diuinis. Secus si infirmitas non præstat causam non residẽtiæ uel absentiæ à diuinis. Sunt & alij casus rationabiles: s. tenuitas beneficij, nõ sufficiens ad sustentationem beneficiati. Aut quia beneficiatus est ratione officij Ecclesiastici occupatus, aut ad p̃dicationem missus, aut studio, aut in peregrinatione constitutus, & similibus multis in quibus duo concurrere debent, s. rationabilis causa & honesta, & licentia sui Prælati. Nec sufficit soli Prælati licentia sine honestate causæ, qa Prelatus nõ põt sine causa dispensare contra ius, ut Pan. uult. Plura Gab. ubi sup. Vnde reprehenditur pluralitas beneficiorum: ut uidere potes in multis locis apud Gers. Et Gabr. lect. 28. cano. usq; ad finẽ. Et eũdẽ dist. 15. q. 8. ar. 3. dub. 2. li. 4. Vnde post multa scribẽs, dicit: Tenens plura beneficia siue iuris, siue iudicis dispensatione: non excusatur à mortali crimine, multa enim pericula cõ comitant habentẽ multa beneficia. Qui aũt amat periculũ, peribit in illo, Eccl. 3. Vn Ioan. Cancel. Paris. in regulis moral. hanc regulam ponit: Agere incertũ & dimittere certũ in materia morali est peccatũ mortale. Et specificat eã addẽs: Si tale sit incertũ q̃d sit mortale non solũ per coniecturas leues, aut ex suppositione tepida & scrupulosa, pueniẽte ex nimio timore cadẽdi in uitia. Et. Sed intelligitur dũ tale est uehemẽter & probabiliter incertũ ęq; sicut oppositum uel magis. tũc n. illud q̃d agit nõ carebit mortali peccato. Hæc Gers. Nunc aũt quod hĩe plura beneficia extra casus dictos, sit peccatum mortale, est sniã plurũ sanctorum & famosorũ doctorũ: plus cõcordãs sacrę scripturæ & Patrũ canonibus q̃ eius oppositũ: ergo oppositũ, s. posse hre sine mortali plura, est ualde incertum, & longè minus probabile quã oppositũ: ergo tenens plura beneficia extra casus, committit se incerto mortalis peccati, & dimittit certum, quia apud oẽs certũ est, quod nõ habere plura beneficia non est peccatum: multa Gab. ubi sup. Periculosum itaq; est hĩe plura beneficia, nec optare uel procurare præsertim curata semper licet. Vnde secundũ Tho. & Rayn. beneficiũ cũ cura animarũ nõ licet sibi procurare, quia idonec

nec non pōt ad ministrare sine gratia seu charitate, quā scire se habere nō pōt: ergo esset præsumptuosus, secus de alijs beneficijs quia si indiget potest sibi petere. Aug. tamē de anchona li. de potest. Papę, tenet generaliter nō posse procurare sine peccato. Quod verū æstimādum est, quādo principaliter procurat vt habeat beneficiū: secus quando principaliter procurat: vt possit ꝓdesse: de quo videre potes Gers. par. 2. de intentione ac fine actionis, regul. 8. &c. Glos. virò Rayne. dicit, quod hæc opinio uī dura. Vnde credit, ꝙ aliquis pro se petere potest, nisi sit indignus. Si verò sit dignus etiam beneficiū cum cura animarum petere potest, exemplo Esa. dicētis: Ecce ego mitte me. Sed prima tutior est, quia qui petit beneficiū, aut se credit dignū, aut indignum. Si credit se dignū, iā est præsumptuosus: ergo indignus, & preces porrigit pro indigno, & sic dat munus à lingua. Si verò credit se indignū, fatuus est & peruersus, etiam si petat propter bonū opus, quia sine tali beneficio potest benefacere. Fatuus uerò est, qui animā suā obligat pro animabus aliorum spōtè. Habens insuper beneficiū (vt scribit Panor. extra de cle. resi. c. conquirentes) quantūcunq; simplex, quod per se sufficit ad vitā beneficiati, non potest aliud tenere sine mortali peccato, vt patet in cap. dudū. de elect. quod limitat. Panor. si propter se solum habet: secus verò si collata essent nō ratione sui, sed propter vtilitatem beneficiorū: vt quia est homo idustrius & bonæ cōscientiæ: vt notat in ca. iamdudum. de præb. Beneficiatus quoq; de beneficio viuere dēt nō luxuriari. Multa aliàs scribūtur de pluraliter beneficiorum, q̄ hic omitto. Et notādū quod scribit frater Osuual. li. 4. Rosarij Theol. in dictione Missa §. 11. instit. Missæ, ꝙ quis celebret, non obligat omni die ad celebrandū, secundum Pan. extra de cele. Missæ ca. cōsuluisti. & exit de præb. ca. significatū: & si quis institueret omni die celebrādū, illicita esset institutio: daret eni materiā peccādi: ideo talis institutio debet interpretari per dictū c. significatū: vt scilicet, intelligat quāto frequētiùs pōt, salua honestate sua, & debita reuerētia, & deuotione ad sacramētū & sic intelligendū de quocunq; beneficiato. Idem est dicendum quando instituere tur ad dicēdum Missam peculiarem quotidie, quia hoc non obstante, potest & debet dicit de feria vel festiuitate, extra de celebr. Miss. ca. quidam laicorum.

BENEVOLENTIA vt diffinit Hugo de S. Victor. & post eū frater. Pelbar li. 2. Rosarij Theol. ē bona erga aliquē volūtas Anto. Floreñ. par. 4 Sūmę tit. 6. Et Ray. Ista (secundum istos) inter se differunt, amor, benevolentia, amicitia, & charitas, dilectio, concordia, & beneficentia. Nā amor est, quid generale ad omnē amorem licitum, & cōmune est etiam brutis. Benevolētia (vt dicit Philos. 8. Ethi. ē qua alicui benè volumus & optamus voluntate rationali, & sic non est in brutis. Amicitia differt a prædictis, quia dicit amationem mutuā cum remathione, sed benevolētia dicit solam amationem, qua quis bonum vult alteri. etiā si ille nō reamaret istum. Vnde etiam potest heri ad ignotos homines, de qbus audit aliquid boni: sed amicitia nō potest esse ad ignotos, licèt amicitia fūdetur super benevolentia, vt dicit Philoso. 8. Ethic. Charitas differt à prędictis, quia est amor fundatus super beatitudinis diuinę cōmunicatione. Est eni charitas, qua diligimus Deū propter se, & suā bonitatem, & proximū in Deū, & propter Deū. Nam inimicū diligimus ex charitate propter Deū ad beatitudinem. Sed amicitia est solū inter amicos i honestate virtutū fundatus: propriè accipiendo dilectio differt. quia est actus primus & principalis procedens ex habitu charitatis. Vnde charitas dicit habitū. sed dilectio propriè dicit actū diligēdi ex charitate. Concordia differt, quia consistit i conformatione voluntatis mutuæ personarū. Beneficētia differt, quia cōsistit i exteriori effectu charitatis, & liberalitatis, uel pietatis, qua quis alteri bñfacit effectualiter. Cōcordia autem consistit propriè in solo affectu interiori uolūtatis: similiter & benevolentia.

BESTIAE dicūtur quasi uastiæ, eò ꝙ hominibus manifestè noceant, ita scribit Sanctus Bonau di. 15. lib. 2. circa textū. Et ut dicit Guil. Scotista li. 2. disti. 9. Bestia dicitur quasi uastia, quia uastat: & uastæ & uagabundæ sunt huiusmodi à ui quasi uastia ex ferocitate. Proptera bestia dicit tripli

citer,ut notat Pelbartus libro. 2. Rosarij Theologiæ. Primò propriè, & sic capitur pro animalibus ferocibus crudelitate. Secundo communiter,& sic quodlibet animal in terra gradiens,& factum pro omnatu terræ dicitur bestia, præter hominem. Tertiò communissimè,& sic diuiditur in gressibile,uolatile,& natatile. Ita etiam aues,& pisces,nomine bestiæ designatur in scriptura.

BIGAMIA ut scribit Petrus de Palude dist. 27.q.4.libr.4.est defectus ex secundis nuptijs. Et ut monogamus dicit à monos, quod est unum.& gamos,quod est cõiugiũ,mulier uel uxor, quasi unius cõiugij mulieres uel uxoris . Sic bigamus quasi bigi:pergama à pir,quod est ignis, & gamos,quod est mulier,quasi igne mulieris destructæ,scilicet pergama Troiæ. 16.di. vnius uxoris uirum, id est, monogamũ. Vnde est defectus ueri sacramẽti , & duo uera matrimonia est uera & ꝓpria bigamia,aliter nõ. Latiùs scribit Palud. unde concubinarius cum una, uel cũ pluribus in sacris uel nõ sacris regulariter uel seculariter nunquam fit bigamus : nunquã enim uidet uera bigamia , nisi ex nuptijs ueris,ut Petrus scribit. Et bigamus dicit qui cõtrahit cum duabus , uel corrupta. Et nunquam cõtrahitur bigamia sine carnali copula. Et bigamus(ut scribit Scotus di.33.quæst.2.li.4. & in hoc omnes concordant)siue ante baptismũ siue post, est irregularis,& iste necessariò excludit ab ordinibus , quia bigamus q habuit duas uel unã quæ fuit duorum, habet aliquid repugnans coniunctioni Christi & Ecclesiæ. Sacerdos autem tanquã Christi uicarius in Ecclesia repræsẽtas personã Christi,non debet habere aliquid repugnans Christo in cõparatione Christi ad Ecclesiam,& econuerso. Nunc autẽ Christus est unicus spõsus unius Ecclesiæ,& Ecclesia est unica spõsa unici sponsi Christi:ergo,&c. Et causa irregularitatis nõ est nisi ex statuto Ecclesiæ.Scotus hæc. Nõ sic ẽ de homicida,qui ante bapusmũ nõ post est irregularis,& causa nõ est nisi statutũ Ecclesiæ uolentis istam pœnã remitti,& non aliã. Vide latiùs Scot.ubi sup. Contrahitur autem quatuor modis bigamia, ut uult Palud.& cõcordat Richar. di.17. ar.4.q.1.li.4. Primus est habere duas uxõres,& tripliciter. Primò ambas de iure. Secũdò ambas de facto, Tertio,unã de iure,alterã de facto:quomodocũque & nũq̃ matrimoniũ iuris uel facti causa bigamia nec uerã,nec interpretatiuã,nisi fuerit cõsũmatũ aliqualiter. Secũdus modus quãdo unus cõtrahit cũ uidua de iure uel de facto,ut in sacris uel ꝓfessus. Dico aũt uiduã,id est,corrupta, alias maritus uidue uirginis bigamus nõ est. Itẽ corrupta ab alio,ẽt si à primo nõ susceptus semẽ, ẽt si contrahens credat uirginẽ. Dico aũt viduã,inquit Petrus,siue ꝓpriè,ut quando uir mortuus est:siue impropriè,ut repudiata:siue iustè, ut adultera: siue iniustè,ut aliter odio habita. Dũ tamẽ & ipsa fuerit cognita à primo uiro uel adultero. Et cũ hoc ab isto de quo quæritꝫ. Nunq̃ .n.uirgo bigamus fieri põt , nec maritus uirginis,quãdiu uterque uel alter uirgines sũt. Et ideo ad hoc requiruntur tria. Primò,qđ sit ab alio corrupta. Secundò, qđ sit ab isto cognita. Tertio,qđ sit matrimoniũ contractũ,uerũ,uel ꝑsumptũ. Tertius modus,quãdo recõciliat sibi adulterã quo ad thorũ,id est,cognoscit eã post adulteriũ, quã in matrimonio defloravit etiã si ignoranter, unde multi sunt bigami & ignorãt. Quartus modus est,quando post uotũ solenne ordinis sacramẽtalis,uel regularis aliquis cõtrahit de facto cũ unica & uirgine, & defloret eam. qui cle.uel uo.c.1. ubi dicit , qđ diacono sic cõtrahente,potest Episcopus dispensare, quod nõ posset,si illa prius fuisset ab alio corrupta aut extra e.ca.ulti. Ergo fuit uirgo,nec esset necessaria dispensatio , nisi fuisset bigamia. Itẽ quãdo cõuersus contrahit de facto cũ unica,& uirgine,& cognoscit eã ꝑ eandem rationẽ. Itẽ non est uera bigamia,ubi non fuerunt duæ uxores. uide latiùs Petr.de Palu. Et ar.3. dicit de pœnis bigamiæ. Prima est,qđ nudantur omni priuilegio clericali. Secundò priuantur tonsura clericali ex cepto subdiacono,& religioso . Nam si intrant religionem,possunt portare tonsurã monachalem. Tertia pœna, non debẽt deferre habitũ clericalẽ,scilicet deferre super pelliceũ,& similia. Qui uero habet uirginẽ unicam,tenetur deferre tonsurã & habitum

bitū clericalem, aliàs perdet priuilegiū: poteſt tamē tegere tonſuram ne ſit ſcandalum uxori. Quarta pœna, quod nō ordinatur ad aliquem ordinem niſi diſpēſatiuè, imò nec corona ſibi dari poteſt, q a ſi nō poteſt uti antiqua corona, uel ordine: multò minus poteſt accipere de nouo Quinta non eſt capax alicuius beneficij Eccleſiaſtici, nec ſecularis, nec regularis, qa nō confertur laico, ſed tantū clerico. Latius ſcribit Paluden. Itē ad contrahendam bigamiā, etiam in foro cōſcientiæ, ſufficit matrimoniū in foro Eccleſiæ. Sic cognoſcens illam, cum qua contraxiſſet ſponſalia, fit bigamus, ſi eſt corrupta, uel uidua, uel poſt ordine cognoſcit, uel fornicario, uel maritali affectu, fit bigamus pari modo, ac ſi per uerba de præſenti: plura alia uidere potes ibi apud Petrū. Et ſecundum eundē art. 5 q. 4. ubi ſupra. li. 4. cū omni bigami Papa ad omnia totaliter, & uniuerſaliter diſpēſat, id eſt, cum uero, & interpretatiuo ad omnes ordines, beneficia & dignitates, ut Lucius Papa cū Panarmitano Epiſcopo, q fuit bigamus. Nō aūt diſpēſat Papa: ut uult Rict. d. 27. ar. 4. q. 4. cum bigamis, niſi exigente neceſſitate.

BLASPHEMIA Græca dictio eſt βλασφημία. Et eſt quādo aliquis attribuit Deo, quod ei nō conuenit, uel de Deo negatur, uel detrahitur, quod ei conuenit, ſecundum Auguſtinum & beatū Tho. 2. 2. q. 13. art. 4. Blaſphemia eſt contumelia, uel conuitium in iniuriam creatoris. Vel blaſphemia eſt uerbum in contumeliam Dei prolatum, uel blaſphemia eſt p quā de Deo falſa dicuntur, & ſecundum S. Bonauent. poſt Hugonē d. 43. li. 2. circa textum: blaſphemia eſt de ſe indifferens, quantū ad hoc, quod ſit peccatum in Spiritum ſanctum, & non in Spiritum ſanctum. Alij enim blaſphemant ex infirmitate, & coactione, & hi peccāt in patrem. Alij ex deceptione, & hi peccāt in filium. Alij ex certa malitia, & hi peccant in Spiritū ſanctum, & hoc eſt ſceleratiſſimū genus peccati, i uituperijs Dei delectari. Ita ſcribit Hugo. Et poſt. ſubiūgit: quid eſt ſpiritus blaſphemiæ, niſi affectus, & deſideriū uituperationis diuinæ? Spiritus enim blaſphemiæ ſuſpirat ad odiū Dei, ſicut Spiritus ſanctus ad Dei amorem. Differunt itaque blaſphemia, & ſpiritus blaſphemiæ: blaſphemia remittetur, ſpiritus aūt blaſphemiæ nō remittetur. Et qđ grauius ſit peccatū ſpiritus blaſphemiæ quam blaſphemia: non enim differunt, ſicut uoluntas, & actus, ſed ſicut generale, & ſpeciale. Hęc ſanctus Bonauent.

BLASPHEMARE (ut ſcribit frater Pelbartus li. 2. Roſarij. Theolog. in dictione Peccatū. q. 40.) eſt derogare diuinæ bonitati ex quacunq; cauſa, aut attribuendo Deo quod ſibi non conuenit, ſiue corde, ſiue ore: puta dicēdo immiſericordem, uel iniuſtum Deum. Itē blaſphemare eſt deſpicere, ac denegare Deum, & ſanctos, & ſanctas eius, cauſa iræ ſuæ, eſt blaſphemia, ut ſcribit Gerſō parte 2. tractatu de cognitione peccatorū uenialiū, & mortaliū cōſideratione octaua. & part. 4. de peccato blaſphemiæ tractatum paruū ſcribit: ubi ait conſiderarione prima: Peccatum blaſphemiæ eſt, quando nō rectè dicitur de Deo, cōtra uera eius religionem Chriſtianā, aut quando quicunque dicitur in diffamiā nominis ſui ſancti, ut maledicēdo ei, uel diſpiciendo eum, aut inhoneſtè, & turpiter loquēdo de eo, uel iurando per eum, ſāctosque eius, & ſanctas benedictas. Et peccatū blaſphemiæ, ſecundū eum, peius eſt, ac horribilius quām furari alteri, aut comedere carnes die Veneris, uel in Quadrageſima. Et eſt proprie peccatū, & idioma infernalis inimici, & damnatorum. Eſtque (ut idem uult) peccatum blaſphemię magna cauſa peſtilentiarū, bellorum, famis, & aliarum tribulationū in Chriſtianitate. Peccatum quoque blaſphemiæ nō eſt excuſandum, per hoc quod uerſum eſt in malā, peruerſā, & damnabiliſſimam conſuetudinem, tā in generali quam in ſpeciali: nec p hoc, quod blaſphemi ſe abſtinere nō poſſe, dicunt, etiam cū ira inuadit eos, & ſuperat: quia ſi mox punirētur, bene cauerēt blaſphemare. Peccatū item blaſphemiæ cadit omninò ſuper eos, qui ipſum audiunt libenter, uel qui irridēt, uel qui non ponunt impedimentū. Vnaqueque perſona ſecundum poſſe ſuum, & ſcire debet officium ſuum: imò expedit unicuique q habet inferiores, & ſubditos, ut ipſi caueāt

omni

omni modo blasphemiã. Gerson part. 4. qui & de peccato blasphemiæ plura ibi scribit. & alias de hoc uideatur.

BONITAS est quadruplex, ut ponit Doctor subtilis distin. 7. libr. 2. & idem tangit in quodlibet. quæstione 18. Ad hoc ualẽt dicta Occam. quæstione decima. 2. sẽtẽtiarum. & distin. 19. li. 2. sententiarum. & ad hoc uideatur Gersõ part. 4. serm. de pace & unitate Græcorũ. Bonitas naturalis est triplex, & mortalis. Prima est bonitas ex genere. Altera est bonitas ex circũstãtia, siue uirtuosa. Tertia bonitas meritoria, siue gratuita: uel bonitas ex acceptatione diuina.

BONITAS NATVRALIS est, quæ conuenit rei inquantũ est ens positiuum, secundũ gradum suæ entitatis, secundum quam res est melior, quæ est essentialiter perfectior. hæc est in omnibus rebus, secundũ magis, & minus, & reliquę tres bonitates propriè, & primò cõueniunt actui uoluntatis elicito, & per illum actibus imperatis. Et illa (ut inquit Gerson part. 4.) in donis naturæ fundatur: sicut est intellectus, memoria, ratio, & libertas. De hoc dictãt Metaphysici, qđ ens, & bonũ conuertuntur, unaqueque res tantum habet bonitatis, quantum habet esse, uel entitatis. Et secundum eundẽ unusquisque hõ quantumcunq; malus, uel damnatus habet illam bonitatem naturalem, quilibet homo ac imaginem Dei formatus est, quamuis aliqui eam turpem faciãt, & immundam per eorum peccata.

BONITAS EX GENERE est bonitas, quę cõuenit uolitioni ex hoc, quod trãsit super obiectum conueniens tali actui, secundum dictamen rectæ rationis. Sic omnis sumptio cibi potẽtis naturaliter nutrire, est bona ex genere. Nam uolitionis comedendi obiectum, secundum rectã rationem, est cibus potẽs nutrire. Sic uelle comedere uenenum, uel archillam, est actus malus ex genere. Et dicitur bonus ex genere, quia sicut genus speciuocatur: & contrahitur per differẽtias ad speciẽ, & est primum in diuisione speciei: ita obiectum est primum, quod requiritur ad actum uoluntatis, sine quo actus uoluntatis esse non põt. Et ex eo contrahitur prima ratio bonitatis, quæ est conuenientia actus ad obiectum. Et hæc est quasi naturalis, & formalis, siue perfectibilis per rationes circonstantiarum, &c.

BONITAS EX CIRCVNSTANTIA, siue uirtuosa, est ꝙ conuenit actui ex hoc, quod elicitur à uoluntate, secũdum omnes circunstãtias, quas recta ratio dictat sibi debere competere in eliciendo: bonũ enim est ex causa integra, secundũ Dionysium c. 4. de diuinis nomi. & est bonũ quasi ex specie moris, quia iã actus habet omnes differẽtias contrahentes bonum ex genere: & illa bonitas mortalis, secũdũ Gersonẽ part. 4. fundatur in uirtutibus moralibus politicis, & ciuilibus, ut sunt prudentia, tẽperantia, fortitudo, & iustitia, propter quas seruãdas facti sunt fortes, ciuiles. Et quãuis huiusmodi uirtutes nõ sint perfectè sine gratia Dei, sunt tamen laudandæ. Et in his uirtutibus cõmunicatio nẽ habent omnes hi qui bene uiuunt secundum leges, & ordinationes uitæ præsentis. Et in hac bonitate uniti esse debẽt omnes homines cuiuscunque fuerint legis, Pagani, Turci, Iudæi, Saraceni, debẽt enim uiuere prudẽter, temperatè, fortiter, & iustè. In hac unione fundantur tẽporalia dominia, Regna, Imperia, Ducatus, Comitatus, & alia. ubi sũt plures, qui legem Dei non habent. Hæc Gerson.

BONITAS GRATVITA, siue meritoria, siue theologicalis, est quæ conuenit actui ex hoc, quia elicitur uirtuose, & cõformiter principio merẽdi, quod ẽ gratia, siue charitas, hoc est, actus bonus meritoriè, est actus uirtuosus, elicitus a uolũtate, secundum inclinationem charitatis sibi inexistẽtis. Exemplum primi. Sic omnis actus positiuus est bonũ naturale, imò id quod est positiuum in peccato, est bonũ bonitate naturali. Exemplum secundi bonitatis, dare eleemosynam, rem utilem ei cui datur. Exẽplum tertij, dare eleemosynã de proprijs indigẽti, in loco quo sibi potest competere, & propter Deum. Exemplum quarti, istud opus facere non tantũ ex inclinatione naturali, sicut potuit fieri in statu innocẽtiæ, uel fortè hoc fieri posset à peccatore nõdũ pœnitẽte ex pietate naturali moto ad ꝓximũ, sed ex charitate, ex qua faciens esset amicus Dei respiciẽtis opa eius ad ꝓmiandũ. Hęc bonitas

tis, quę propriè ſola eſt bonitas ſpiritualis gratiæ, & theologica virtutum fidei, ſpei, & caritatis.(vt ſcibit Gerſ. part.4.) quæ quidem bonitas communicatur per ſancta Eccleſiæ ſacramenta.De hac bonitate,& vnione loquebat Apoſt.cũ dixit: Vnus Dominus,vna fides, vnũ baptiſma. Et qñ oēs homines in hac bonitate vniti eſſe debent vnius fidei, vnius ſpei, & vnius charitatis per idem ſacramentũ baptiſmi,& alia ſacramẽta. Infideles nõ habẽt illam vnionem, ſed ſolummõ fideles, & Chriſtianis,qui faciũt,& nominant Eccleſiam vnam. Alij sũt tanquam membra mortua p̃ciſa.vel abſciſa,& putrida.Huic triplici bonitati opponitur triplex malitia.de qua vide ſuo loco i litera.M.Eſt & bonitas ſecundum Gerſo.quæ eſt iuſtitię originalis.item bonitas gloriæ,de quibus alias dicit̃.Eſt itaq; triplex bonũ(vt ſcribit Gabr.d.28.q.vnic.li.2.)ſ.bonum meritorium, bonum morale,& bonum ex genere.Primum nunquam eſt ſine gratia,& charitate. Secũdum nõ ſine virtute a qua procedit,vel quam generat. Tertium inuenitur ſine vtroque.

Bonvm ſecundum Durand.& Paluden.q.2. ar.2.d.5.li.4.refert dicere de malo, ſiue bono ſimpliciter, ſiue ſm qd. Nã bonus ſimpliciter ſecundũ cõem acceptionẽ dicitur bonus moraliter: & malus ſimpliciter dicitur vitioſus. Vnde bonũ bonitate moris(vt iquit Palud.(eſt bonitas ſimpliciter.Eſſe verò bonum artificem,eſt bonitas ſm quid:& bonus ſm quid dicitur bonus,ſecundum id quod ſibi additur,vt bonus faber, bonus Grammaticus, & pater differẽtia, qa aliquis eſt bonus faber, aut bonus Grammaticus, qui non eſt bonus ſimpliciter,nec bonus hõ:& ecõuerſo,aliqs eſt bonus hõ, qui nõ eſt bonus faber, nec Grãmaticus,verum hoc poſſit magis Logicè exprimi ſm appellationem, ſicut in Logica ſcripſimus. & videre potes de hoc Gab d.5.q.vnic.art.1.li.4.Bonus verò per eſſentia, dicitur ſolus Deus. Vnde Matth.29.Nemo bonus niſi ſolus Deus. Gloſ. Nemo bonus,ſ.per eſſẽtiam,niſi ſolus Deus. Alia autem omnia ſunt bona a Deo per participationẽ, vt dicit Boet.li. de hebdomad.nec habet bonitatẽ ab alio, nec deitatem.Omnis autẽ bonitas creaturæ participatiuè,ẽ ipſa bonitas diuina, ſm Diony.Th.quia ſolus Deus habet omnimodam perfectionem,ſm ſuã eſſentiã. ergo ſolus Deus eſt bonus eſſẽtialiter. Et cum dicitur baptiſmus dari a bono miniſtro,aut malo miniſtro,de rigore verborũ importatur bonitas,vel malitia,non hois miniſtrantis,ſed ipſius miniſterij.i.modi, miniſtrandi Nullus autem, vt Durand.& Petrus Palud.ſcribũt,eſt malus miniſter, in quantum miniſter, niſi qui deficit in aliquo particulari requiſito ad ſuum miniſterium. Qui aũt deficit in aliquo requiſito ad ſuum miniſterium, non poteſt ipſũ perficere.Requiruntur autem hæc tria generaliter ad miniſteriũ:ſcire, velle, poſſe, ſm eoſdem.Et ſic malus miniſter eſſet baptiſmi,qui neſciret modũ, & formã baptiſmi:aut nollet,i nõ intẽdere paptizare. Aut non poſſet, quia non poſſet proferre verba, aut nõ poſſet aſpergere, aut timere,vt mutus,aut mancus, ſic accipiẽdo non conferret talis verum baptiſma,quia deficeret i neceſſarijs: & ideo ſi attẽtaret, nihil faceret.Sed plerũq; Doctores loquẽtes de malo,& bono miniſtro,per malum miniſtrum intelligit miniſtrũ,qui eſt malus malitia mores,i.qui eſt i peccato mortali conſtitutus.Et talis eſt duplex, quidã eſt præciſus ab Eccleſia,vt hæreticus,aut excõicatus,ſuſpenſus,vel interdictus,aut non eſt præciſus,adhuc habetur, vt membrũ Eccleſiæ numero,& ſi non merito:baptiſmus,aũt a miniſtro quantumlibet malo, ritè ſm formam Eccleſiæ collatus, verus eſt, & efficax cuiuslibet ſui effectus, niſi fuerit per malitiã ſuſcipientis impeditus : & hoc eſt de mente omnium doctorum.Sco.Pet. & aliorũ. vide de hoc Gab. d.5.q.vnica.art.2.lib.4.

Bonvm eſt triplex, ſ.vtile,honeſtũ, & delectabile(vt & Philoſophi ſcripſerũt)vt Ariſto.1 Ethi.Cic.li.Offic.& Theol. Alex. de Ales,part.1 collatione bono.Et cõcordat Th.& Bruleſ. diſt.46.q.3.lib.1.ſen.Et Gerſ.tract.10.& 12.ſuper cant.Mariæ.Bonum vtile eſt illud, quod propter ſe non eſt appetibile, ſed p̃p aliquẽ finem conſequendum, vt potio amara infirmo.Bonum honeſtum ſm Tullium,eſt illud,qđ ſua vi nos attrahit, & ſua dignitate nos allicit ad ſui amorẽ.Et dicit honeſtũ, quaſi

honoris

honoris ſtatus, id eſt, per bonum per ſe, uel propter ſe diligibile: aut ſimpliciter, ſicut eſt Deus: aut ſecundum quid, ut ſunt virtutes: quia de ſeipſis habẽt unde deſiderentur. Bonum aũt honeſtũ præcipuè reperitur virtutibus infuſis, ſecũdũ Tho. 1.par.quæſt.5.artic.6. Vnde & Sapien. 7. dicitur: Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet ſapientia infuſa, & innumerabilis honeſtas. Bonũ delectabile eſt, quod cauſat delectationem in potentia, & quietat eam, vt pulcherrimũ uiſibile. Et illud eſt duplex, quia aliud eſt delectabile honeſtum, aliud uerò inhoneſtum, cum ſint aliquando etiam noxia, & inhoneſta, ſicut delectationes ciborũ, ludorum, venereorum, & honorũ, diuitiarum, & huiuſmodi. Alexan. & Tho. Et ſecundum eundem Tho. par. 1. q. 5. artic. 6. Bonum per prius prædicatur de bono honeſto. Nam bonum analogicè dicitur de iſtis: & primo de bono honeſto, qa illud eſt verè bonũ, & propter ſe deſiderabile: & ſic eſt præcipuũ, in quo inuenitur utilitas maxima, vtpote in diuinis, & virtutibus, ſ. conſecutio ſalutis, & mentis, ac ædificatio proximi: ideo præfertur bono vtili, de quo bonum prædicatur præfertur, & a fortiori bono delectabili, de quo bonum prædicatur. Nam in bono honeſto eſt utilitas, & delectatio maxima, & ueriſſima. Sed in bono delectabili eſt bonitas ſæpè fallax, & minus uera, &c. Stulti ergo qui præeligunt hæc præillis, &c.

BONVM MAIVS aliquid poteſt dici dupliciter, aut intenſiuè, vtpote quia plus Deo placet. Aut extenſiuè, utpote quia pluribus prodeſt: ſanctus Bonauent. diſtin. 40. quæſt. 4. lib. 4.

BONVM vnum eſt melius altero multis modis, vt & videre licèt apud Rayn. in Summa ſua. Primò, qa eſt diuturnius, ſic beatitudo celeſtis melior eſt omni bono mũdi. Secũdò, quia purius: ſic ſecundum Philoſophũ, bonum quod eſt ſine omni malo permixtum, maius, eſt, ſicut gaudiũ ſine triſtitia. Tertiò quia communius. Nã 1: Ethic. dicitur: bonũ quantum communius, tantò diuinius, & melius, Vnde bonum reipublicæ præfertur bono priuato. Quartò, quia eſt ſufficientius. Sic charitas melior eſt quam caſtitas. Quito, quia honorabilius, vel laudabilius, quia maiori laus, & honor debetur meliori bono. 3. Bthi. Sextò, qa eſt precioſius, ſic aurũ præfertur argento. Septimò, quia eſt diuinius. Nam bonum diuinum eſt per eſſentiam bonum, alia autem per participationem: ideo bonum, quod eſt Deo ſimilius, & proximius eſt melius alijs, ſicut melius eſt eſſe verè ſanum, quàm apparenter ſanum, & ſic gratia præfertur omni bono. Octauò, quia eſt efficatius in cauſando maius bonũ, & ſic medicina licèt amara, quæ eſt magis cauſatiua ſanitatis, melior quia efficatior ad cauſandum maius bonum, ſcilicet, delectationem. pacẽ, & alia bona, quæ diuitiæ nõ in tantum efficiũt, quoniam quandoque cauſa ſunt diſcordiæ. Vnde Ariſtoteles 8. Ethicorũ: Amicitia melior eſt multò quàm pecunia: nullus eni ſanè eligeret viuere ſine amicis, reliqua bona habens. Nonò, quia ordinabilius, vel fini propinquius, ſiue ipſe finis alterius. Nam finis eſt melior ordinatis ĩ finem, ſicut ſanitas melior eſt quàm medicina. 1. Ethicorum. Sic etiam virtus melior eſt quàm ſcientia: qa virtus immediatè ordinatur ad finem vltimum, ſcilicet beatitudinem. Scientia autem mediãte virtute, &c. Decimo, qa vtilius: vnde equus melior eſt quàm Simia. Copioſius ſcribit Rayner. in Summa.

BONAM ARDVM poteſt dici bonum (vt ſcribit Gab. diſt. 26. q. vnica. art. 3. dub. j. li. 3.) cuius aſſecutio ẽ difficilis, & ſic poſſet aliquo modo ſuſtinere, quod iraſcibilis eſt reſpectu ardui: nõ qdẽ obiecti, ſed actus, ſcilicet velle vindicare offendẽs, cuius, executio ſit cũ difficultate quadã. & hoc videtur innuere ſanctus Thomas. Vnde dicitur: quod obiectum iraſcibilis eſt ardum, quia, ſcilicet tendit ad hoc, quod ſuperet contraria, & ſuperemineat eis. Hoc autem non fit ſine difficultate, &c.

BONVM SVMMVM (vt notat Thomas de Argen. diſt. 49. li. 4) vno modo dicitur ſimpliciter, & ſic ſola diuina bonitas, eſt ſummũ bonum. Alio modo dicitur ſummum bonum in genere, puta in genere delectabiliũ ipſi delectato formaliter inhærẽtium, & c. Et vt ſcribit ſanctus Thomas parte 1. quæſt. 6 artic. 2. Deus dicitur

ſummm

Digitized by Goog

summũ bonum, respectu quidem aliorũ non per comparationẽ, uel connumerationẽ cum alijs bonis, quia uniuersa bona alia non possunt Deo connumerari. Sed Deus dicitur summum bonum respectum omniũ per excessum, quia est extra omne genus, & principium omnium bonorũ. Et quia excedit omnia improportionabiliter, & incõparabiliter, sicut infinitum bonum finita bona. Nam finiti ad infinitũ, nulla est proportio: & per consequens, nec cõparatio aliqua, id est, cœli. Deus itaque uerissimè, & ineffabiliter est summum bonum, quod purgatissimis mẽtibus cernit, & ad hoc est Richardus super 1. dist. 45. ar. 1. q. 3. & 6. & Thomas ubi suprà, qui uolũt quod Deus sit summũ bonum ex eo, quia est bonum habẽs omnes entium perfectiones simpliciter per seipsum, & a seipso, & in eo sunt omnia bona desiderabilia in summo. Itẽ in secũdo, quia ab eo effluunt omnia bona in creaturas, sicut à fonte, & prima causa omnis boni, & ab ipso omnia alia participant esse bonum: ergo ipse Deus est summum bonum, ex quo sunt omnia, sicut à summo principio. & in quo est sũma bonitas. Ponunt & ipsi alias rationes, sed sufficiant hæc breuiter dixisse, & hoc bonum summum dicitur bonum increatum.

BONVM INCREATVM est Deus: & describitur secundum Dionysiũ de diuin. nomi. cap. 4. & post eum Rayn. in Summa. Primò sic: Bonum increatum est in quo omnia præexistunt, ex quo habet rationem omnia continentis. Secũdò sic est ex quo omnia subsistunt, ex quo habet rationẽ omnia efficientis, & conseruantis. Tertiò sic est, quod omnia appetunt, ex quo habet rationem ultimi finis. Omnia autem creata desiderãt, Deum, ut suum auxiliũ, quo in esse conseruantur. Hebr. 1. Portãs omnia uerbo uirtutis suæ. Omnia quoque desiderant Deũ naturaliter, ut finẽ uel terminũ ultimũ: in quo omnis appetitus tunc quietatur. Raynerius. Et Anton. &c. Sunt præterea alia bona, scilicet, bona Episcoporum, bona Ecclesię, bona corporis, & spiritualia bona, & bona animi, & bona matrimonij, de his quędam, & breuiter disseremus.

BONA EPISCOPORVM (ut scribit post beatum Thomam 2. 2. q. 185. artic. 7. Gabr. distin. 15. quæst. 8. lib. quarto. sunt triplicia.) Quædam propria, ut puta quæ non habent de prouentibus Ecclesiæ, & in illis habent uerum dominiũ, & possunt ea pro libito elargiri. Alia sunt bona Ecclesiastica, siue prouentus, aut fructus Ecclesiæ, & horum sunt dispẽsatores, uel procuratores. Et hæc bona sũt duplicia. Quędã sunt specialiter usui Episcopi deputata, distincta ab his, q̃ clericis, fabricæ, & pauperibus debentur. De qua partione habetur 12. q. 2. Vobis. n. &c. Vbi ergo facta est talis diuisio, & distincta sunt bona, quæ debẽt in usum Episcopi cedere, & Episcopus aliquid sibi retinuerit: de aliis partibus clericis, fabricæ, aut pauperibus deputatis, non est dubium quin contra fidẽ dispensatoris agit, & mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. De his uerò, quæ sunt specialiter suo usui deputata, uidetur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis, scilicet, quod si immoderatè sibi retineat, & alijs sicut charitatis debitũ requirit, nõ subueniat, peccet: nõ tamẽ ad restitutionẽ tenetur. Alia autem sunt bona indistincta, unde quando eorum distributio fidei eius committit, & si in modico deficiat, uel superabũdet, potest hoc fieri absque bonæ fidei detrimento: quia non potest homo in illis pũctualiter accipere, quod fieri oportet. Si uerò fuerit multus excessus, non potest latere: & ideo uidetur bonæ fidei dispensatoris repugnare. & ideo non est absq; mortali peccato. Hinc beatus Thomas per illud Matth. 25. quod si dixerit malus seruus in corde suo. Moram facit dominus meus uenire: quod pertinet ad contemptum iudicij diuini: & cœperit percutere conseruos suos: quod pertinet ad superbiam. Manducet autem, & bibat cum ebriosis: quod pertinet ad luxuriam. Veniet dominus serui illius in die qua non speret, & diuidet eum a societate, scilicet bonorum, & partem eius ponet cum hypocritis, scilicet in inferno. Hæc Thomas. Vnde Gerson, in tractatu de temperantia Prælatorum, ait: Si bona Ecclesiastica sunt data generaliter, & indistinctè alicui Ecclesiastico, tam pro sustẽ-

sustentatione sua, quā pro exercitio pietatis, tunc pōt huiusmodi Ecclesiasticus mediocriter uti illis bonis secundum decentiam sui status, etiā ubi nihil residui supereſſet. Vnde ut notat Innoc. 3. in ca. Cum ab omni. de uita & ho. Clericis assignantur redditus Ecclesiastici principaliter, ut ex ipsis honeste viuere possint: ut in cap. iá allegato: nec tenentur pauperibus potius subuenire quā sibiipsis: nec prius reficere ædificia. Sed quoniā nimis afficimur ad nosipsos, & ad excellentiam colorū nostrorum: tutius est atque salubrius cuilibet Ecclesiastico declinare ad frugalitatem, & parcitatē sui status, ut aliquid relinquat pauperibus. Et quod beatus Tho. dicit de Episcopis, Gerson generaliter extendit ad oēs prælatos, imò locū habet in omnibus beneficiatis: ut dicit Gabr. dist. 15. quæst. 8. arti. 2. conclu. 4. lib. 4.

BONA ECCLESIAE dicuntur omnia, quæ intuitu Ecclesiæ: uel de facultatib. Ecclesiæ quisquā acquisiuit: ut in cap. 1. de testa. in tex. & Glo. ut recitat Gabr. d. 15. q. 8. artic. 3. dub. 9. lib. de his immobilibus bonis, q̄ alienare non potest clericus: non potest testari: secundum omnes. de fructibus uerò perceptis: ubi currit cōsuetudo testari potest in pio usus. Aliās nō: ut Angelus in uerbo clericus 13. uide latius Gab. ubi supra.

BONA CORPORIS, ut sūt pulchritudo, bona constitutio corporis, sanitas corporis, &c. Et secundum Scotum bona corporis, vel exteriora non sunt diligenda, nisi in ordine ad bona animę, & ad Deū: hoc autem non est nisi inquantum possunt iuste competere illi qui diligit. Gabr. latius scribit d. 15. q. 16. ar. 3. dub. 1. li. 4.

BONA SPIRITVALIA, ut habet Gab. d. 15. q. 17. ar. 1. li. 4. intelligūtur bona animæ: quæ animæ cōueniunt secundum se, id est, non ut unita corpori: quoniam de bonis, quæ cōueniunt animæ ex corpore dicēdum est, sicut de bonis corporis. In his enim anima lædi nō potest: nisi lædatur corpus, talia bona sunt perspicacitas sensuum, qua non potest lędi. nisi organum sensus corporeum lædatur. Non enim potest uisus hominis lædi, nisi lędat oculus, aut alia pars corporis ad uidēdū requisita.

BONA ANIMAE sunt duplicia secundum eundem ibidem. Quædā sunt essentialia animæ: quæ ab anima separari non possunt: ut sunt potētię animæ: & uires naturales, scilicet, intellectus, memoria, uolūtas lib. ar. Hæc enim quia uel indētificantur animæ, aut inseparabiliter inhęrent sunt incorruptibilia. Sed anima est incorruptibilis, & per cōsequens non potest a nobis lædi, ut corrumpatur, seu ut bona animæ corrumpātur, possunt tamen per accidens bona animæ impediri, ut nō ualeant exire in actus, & operationes suas. unde. n. operatio intellectualis pro statu uiæ depēdeat ex operationibus sensus, & operatio sēsitiua ex dispositiones organorum, læsio organorum redūdat mediatè in potentias animæ, quantum ad usum earum: etiam in parte rationali. Alia sunt bona animæ accidentalia, & sunt operationes, & habitus in potētijs animæ acquisiti tam in intellectuales quām morales. Sūt & dona gratię a Deo infusa: hæc enim assunt, & absūt animę. Item acquirūtur, & corrumpuntur. Et quia anima in se est incorruptibilis, creata ad possidendum beatitudinem ęternam, dum ab hoc fine impeditur, damnificatur. Dum autē ad hunc finem promouetur proficit, & in spiritualibus bonis augetur: impedit autem per uitia, & peccata, & promouetur p dona, uirtutes, & merita. Anima igit in spiritualis bonis damnificatur, quotiens peccat, & per opera frequentata uitia acquirit: & similiter dum gratiam perdit, & merita negligit. In bonis autem animæ, gratia, scilicet, & uirtutibus, & meritis nullus potest ab alio directè dānificare. quoniā illa nō possūt auferri ab homine, nisi p propria demerita uitia, & peccata, Nullus autē actus est meritorius, aut uituosus: ut & supra patet, neque uitiosus, aut peccatum, uel demeritorius, nisi qui procedit a libera uoluntate. In inuolūtariis enim, neque laudamur, neque uituperamur. 3. Eth. Aug. in de uera religione. Omnis actus uitiosus ideo est peccatum: quia uolūtarius, ergo sola uoluntate propria potest homo peccare, & nunquam contra uoluntatem propriam ad peccatū compelli. de hoc late Chry. in home. Nemo lædit nisi a seipso, potest tamen aliquis

quis alium in bonis animæ damnificare indirectè ipsum inducendo ad actus vitiosos, & peccata quibus uitia generantur, uirtutes corrumpuntur, & bona gratuita deperduntur. Et illa inductio quandoque fit iubendo, quãdoque minis, aut pœnis compellendo, quandoque consulendo, persuadendo, rogando, donis, & promissionibus alliciendo, aut a bonis impediendo, & huiusmodi. Et damnificans (ut inquit Gabr. ubi supra articul. secũdo, conclusione prima,) proximum in bonis spiritualibus animæ tenetur sibi, modo possibili damna restituere, quoniam bona animæ maxima sunt secundum Aug. 1. retract. & 6. q. 1. plurimi. Et Anacletus papa eo. q. Deteriores inquit sunt, qui doctorũ vitiam, moresque corrumpũt his, qui substantias aliorum prædiaque diripiunt: ipsi enim ea quæ extra eos sunt, auferunt, nostri uerò corruptores, nosipsos decipiunt. Si uerò restitutio requiritur in bonis uilioribus, exteriorib. scilicet, multò magis in bonis aĩę, quæ maiora sunt necessaria est. Et debet restitutio bonorum animæ modo damnificationis in eisdem respondere. Et dicitur: quantum possibile est: quia bona animæ non sunt in potestate alterius ad immediatè conferendum, sicut nec ad immediatè auferendum. Ideo suo modo oportet fieri in illis restitutionem. Vide de hoc, & aliis latius Gabr. vbi supra. Vnde secundum Scotum pater quantum periculum est aliam solicitare, & inducere ad peccatum, quia vix potest inducens dignè restituere: cum uoluntatem iam peccatum allectam uix possit persuasionibus, & alijs uijs multis reducere ad uirtutes, & c.

BONA FORTVNAE dicuntur: vt sunt diuitiæ, honores, opes, & id genus, quæ minora bona dicuntur, & ab alijs nuncupantur reiecta.

BONA CONIVGATORVM secundum Gabr. di. 15. q. 3. artic. 3. dub 2. lib. 4. sunt triplicia. Quædam sunt propria uiri, quędam propria uxoris, quædã communia utrisque. Communia utrisque sunt, quæ communibus laboribus lucrantur: ut fructus dotis, ac donationis propter nuptias. Est autem dos id, quod datur uiro a parẽtibus uxoris, aut ipsa uxore, uel alijs ad subleuationem onerum matrimonij. Sed donatio propter nuptias est, quod sponsus sponsæ donat, quando ab eo dotem accipit, & idem si dotem non acciperet. Bona uiri sunt cætera bona, uir sua industria, ac labore, uel alias (non concurrente uxore) collaborando habet: uel acquirit: ut sunt etiã paterna, aut hæreditaria: præter dotem, & donationem propter nuptias. Bona uxoris sunt bona paraphernalia, id est, quęcunque habet mulier præter dotem, a para quod est iuxta: & pherna, quod est dos: quasi iuxta dotem: ut successiones hæreditariæ legata ei, uel donata. Item si mulier ultra gubernationem domus exercet artem aliquam lucrosam: vt quia textrix est, uel lanaria, nutrix, uel negociatrix: & similia. Hæc Gabr. ubi supra. Qui & ibidẽ ostẽdit in quibus sic, & in quibus non ipsa uxor tenetur restituere uiro, & uir mulieri. Item de filio famalias quando tenetur restituere auferens aliqua de bonis parentum. Dos peculiaris, ut ibidem notatur est, quæ a patre, uel auo, aut nomine eorum, ac eorum bonis datur. Dos aduenticia est dos data ab ipsa muliere, uel a quocunque alio a patre, & auo, & c. De bonis autem matrimonij, quæ sunt fides, proles, sacramentum, infra quando de matrimonio agetur uidebimus aliqua.

BOS quãdoque in sacra scriptura significat Prædicatores uerbi diuini, qualis fuit etiã Lucas Euangelista per bouem figuratus. Vnde Apost. 1. Cor. 9. nõ alligabis os bouis triturãtis, de prædicatoribus exponit. Vnde August. in Psalm. 8. dicit. Homines non ob aliud boues dicti sunt nisi, quod Euangelizando uerbum Dei, Angelos imitarentur, ubi dictum est boui trituranti os non infrenabis: quãdo facilius ipsos Angelos nũcios veritatis boues accipimus quãdo Euangelistæ participatione nominis eorum uocati sunt.

De litera C.

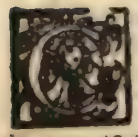

CALCIAMENTVM quĝ. (ut scribit S. Bonauen. dist. 22. li. 3. circa textũ) intelligitur humanitas Christi, te gẽs pedẽ diuinitatis, ut est illud Magistri epilogãdo, qui dixit di. 22. li. 3. Hæc de corrigia. calciamenti dominici dicta sufficiãt, ne ossa regis Idumææ consummãtur, usque ad cinerem. Corrigia autem, ut idem dicit Bonauen. calcia mẽti est unio diuinitatis, & humanitatis. Rex Idumææ est Christus ratione naturæ mortalis assũptæ: iuxta illud qđ dicit in Psal. In Idumæam extẽdam calciamẽtum meũ. Ossa Regis Idumææ sunt sacramenta Christi occulta, & difficiliora ad perscrutandum. Hæc usque ad cineré consumuntur, quando per ignem curiositatis adeo uult quis ea penetrare, usque ad minima, ut deuotio extinguatur. Et dicit Magister non esse faciendũ hoc, quia cũ loquimur de Christo, quantum ad eius incarnationem, & passionẽ, uel etiam cogitamus, repleri debemus deuotione: ne dũ tã magna, & immẽsa beneficia tot de arido cogitamus, per elationem inflemur: & per ingratitudinẽ arescamus, sed sanum consiliũ reputet dicere cum Ioanne. Non sum dignus, ut soluam corrigiã calciamentorum eius. Credo enim quod huius calciamenti alligatura, quanto curiosius, & audacius eam quis soluere uoluerit, tantò arctius alligatur: ideo sequẽdo medium finis imponatur circa sermonem de Christo quantum ad incarnationis, & passionis mysterium, quod exuperat omnem sensum. Bonauen.

CALIX secundum Alber. à colore dicitur: quia calore charitatis accendit. Hinc in Psalmis dicitur. Calicẽ salutaris accipiã, & nomẽ Domini inuocabo. Et accipitur tripliciter (ut scribit Gab. lect. 52. canõ.) Vno modo pro uase receptio liquoris, uel pótus. Et secundum Bruleferũ distin. 27. q. 6. li. 3. accipitur pro uase argenteo. uel aureo, stanneo, uel calibeo, in quo cõsecratur sãguis Christi. Secũdo accipitur pro passionis amaritudine, uel ꝑ morte, aut passione. Hoc mõ accipitur Matth. 20. cùm dixit Dominus filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sũ? hoc est, potestis subire passionẽ, & mortem quam ego patiar pro redemptione humani generis. ita capitur cùm dixit Dominus: Pater si fieri pót, transeat a me calix iste. Sic oẽs martyres calicem Domini biberunt: ita accipit etiã Christus quando dixit: Calicem quidem meũ bibetis. Et dicitur calix passio: quia iuxta ueterem consuetudinem ad mortem cõdemnatis, pótus in calice affierebatur, secundum illud Prouer. 31. Date siceram mærentibus, & uinũ his, qui amaro sunt animo. Bibant, & obliuiscãtur ægestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. & Amos 2. Vinum damnatorũ bibebãt. Tertio modo sumitur pro poculo in calice contẽto. Et sic accipitur Hiere. 49. Quibus nõ erat iudicium, ut biberẽt calicem. Et Marc. 9. Quisquis potũ dederit uobis: calicem aquæ frigidæ, quia Christus estis, Amẽ dico uobis nõ perdet mercedẽ suam. Sic in communi locutione accipitur quo dicimus. ille ebibit totũ calicẽ, ideit, totum potum, uel liquorem, vel vinum, quod fuit in calice: & ita uidetur accepisse Christus, cùm dixit. Hic est calix sanguinis, ubi calix accipitur ꝑ pretioso sanguine Christi, & significat propriè sanguinis Christi effusionem in cruce. Et in Euangelio dicit: accipiens, & hunc præclarum calicem in sãctas, & uenerabiles manus suas, id est, uas non utique uacuum, sed cum uino: quia præmisit, non bibam amodo de genimine uitis, per quod expresit uini liquorẽ fuisse in calice contentum. Accipitur & calix pro genere poculorum, quod fiebat ex quodam ligno aromatico. ut dicit Brulefer dist. 8. q. 9. lib. 4.

CALLIDITAS. Vide in dictione Prudentia.

CAMBIVM dicitur commutatio. Fit autem cambium tripliciter: ut scribit post Antonium, & Angelum, Gab. distin. 15. q. 11. artic. 3. dubio. 12. li. 4. Primo cũ pro moneta aurea recipio monetã alterius generis. Secundo fit cambium per literas, ut quis habet pecuniam in certo loco, puta centum aureos quos uellet transferre in

alium

alium locum accedit campsorem: tradit sibi centum florenos, recipit ab eo literas per quas in alio loco recipit, 95. post aliquos menses. Tertiò fit cambium sine traditione pecuniæ, vt quis indiget Romæ pecunia, vadit ab bancharium siue trapezitam, petit summam centum ducatorũ in partibus suis, puta Cõloniæ restituendum in moneta ibi currente, post sex mẽses, aut aliũ terminum cõstituendũ, & c. Et illud tertium cambium tertij generis, dicitur cambium siccum secũdum Angelum, quia siccũ est charitate proximi, & siccat animã à gratia Dei, &c. Vide latius Gabrielem ubi supra.

CARACTER hoc nomen non est multũ vsitatum in scriptura, nec apud originales doctores: nam in toto canone bibliæ nõ inuenitur nisi Apocalyp. 13. & sequẽtibus vbi fit mentio de charactere bestiæ in manibus aut fronte habendo. vbi non intelligitur aliquod impressũ animę: sed signũ aliquod exteriori cõuersatione aut professio sectæ erroneæ, aut etiam figura aliqua in fronte, vel in manu: qua signatur illum pertinere ad sectã bestiæ. Intelligitur & character bestiæ peccatum mortale, cui contrariatur gratia; vt scribit Rich. di. 5. art. 2. q. 3. in solutione secundi argumẽti concordat sanctus Bonauen. di. 6. lib. 4. & dist. 8. q. vlt. li. 2. Vnde vt ipse dicit, peccatum dicitur character quando scribitur in fronte, hoc autem est cùm peccat sine rubore & publicè: ut iam possit ei dici: Frõs mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere: & tunc absque dubio peccatũ nostrum est cognitum à diabolo: quia iã non est secretum sed manifestum. Est & character nomen græcum, valens in latino sicut figura. Heb. 1. Cùm sit figura substantiæ eius. Accipitur & character pro quàlibet nota exteriori, signo, vel figura, quæ facit venire in cognitionem aliquid in mẽtẽ alicuius. Hiero. Sermo Chaldaicus & Hebraicus solum differunt characteribus. Hoc modo literæ scriptæ dicuntur characteres: & similiter ablutio baptismalis etiã forma baptismi potest dici character, eò quòd est signum significatiuũ. Hæc sanctus Bonauen. di 6. libr. 4. & Scotus eadẽ dist. q. 9. & Brulefer. q. 2. eadem dist Characteres verò quę fiũti arte magica & prohibita sunt prohibiti: & in his maximus est peccatũ, quia ad hoc fiunt, scilicet, ad ministerium dæmonum impẽdendum: quod non licet: & ideo malo fine fit: nec ex se habent virtutem, sed solũ ex diabolica pactione. De hoc sanctus Bonauen. q. vlti. dist. 7. libr. 2. Capitur autem character etiam pro quolibet distinguente ab alio. Capitur & ultimo pro aliquo signo impresso animæ, quod est preuium gratiæ in susceptione sacramenti iterabilis. Et notandũ vt tangit. Alex de Ales parte 4. q. 19. membri 2. Et post eum cęteri doctores: & Gabriel dist. 6. q. 2. lit. 4. plures effectus seu conditiones attribuũtur characteri: quas Occam i quarto reducit ad sex. Et Dominus Cardinalis Cameracẽsis. q. 3. quarti: quę sunt significare, configurare, seu assimilare, distinguere, disponere, rememorare, obligare. Est primo signum gratiæ, non quidem ex natura: sed ex institutione diuina, sicut & sacramentum gratiæ, scilicet, inexistentis vel quia inexisteret, si non poneretur obex seu impedimentum impediens. Secundo est signum configuratiuũ seu assimilatiuum Christo, & cæteris characterem similiter habẽtibus. Cõfigurat Christo: quia per ipsum habens characterẽ ascribitur familię Christi. Etiã vt dicit Ale. & post eũ sanctus Bonauẽ. cõfigurat Christo per imitationẽ. Est etiam signum dispositiuum ad gratiam sacramenti per quod imprimitẽ tanquam causa sine qua non; & hoc solũ ex voluntate & ordinatione diuina, & nõ ex rei natura. Est & signum rememoratiuum seu recordatiuum sacramenti percepti, similiter ex diuina ordinatione qua per characterem inducere voluit suscipiẽtem in notitiam seu memoriam sacramenti susceptí. Et sextò signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, eo modo quo suscipiens sacramentum per eius susceptionẽ plus obligatur quàm non suscipiens, sicut habitus religionis est signũ, quod portans eum obligatur ad obseruãdum legem Christi, & ordinis siue religionis. Est quoque character quid indelebile in anima reddens sacramentum, per quod imprimitur iterabile. De quo consulas Gabrielem distin. 6. quæst. 2. articu. 1. lib. 4. & Scot. eadem distinct. quæstio. 9. &

Gabr. lectione secunda canonis.

CARACTER vt accipitur à Theologis breuissimè sic describitur. Caracter est signum spirituale à Deo solo animæ impressum, in susceptione iriterabilis sacramenti manens indelebiliter, de lege communi Dicitur spirituale signum animæ. per sacramenta enim quibus ponitur homo in certo statu, imprimitur immediatè à Deo quoddã spirituale signum in anima suscipientis sacramentum, quo cognoscitur suscipiẽs esse in tali statu. Et dicitur à solo Deo: quia respectu characteris nulla creatura habet causalitatem actiuam. Et sicut gratia à solo Deo creatur: ita & character à solo Deo creatæ animæ imprimitur. Et ille character imprimitur in susceptionẽ sacramenti iriterabilis; puta baptismi, confirmationis, & ordinis; & non aliorum. Imò nihil iterabile, nec virtus, nec gratia, imprimit characterẽ: quia character est idelebilis: ideo nõ põt imprimi nisi per sacramẽtum, quod non iteratur. Latius Gabriel. Itẽ quia character est quædam spiritualis potestas ad agendum aliquid secundũ circunstantiam. Nunc aũt tantum tria sunt sacramenta quæ ponunt hominem ad certum statum fidelium, & membrorum Ecclesiæ, quo distinguitur ab infidelibus. Confirmatio ponit in statu bellantium, quo distinguitur ab infirmis, & ordo ponit in statu ministrantium in templo Domini, siue multiplicantiũ proles spirituales: & membra Ecclesiæ quo distinguitur à laicis: & ideo tantum per hęc tria sacramenta imprimitur character. Dicitur manens indelebiliter: per hoc excluditur uirtus & gratia: quæ licet conferantur per sacramenta, non tamen manent indelebiliter, nec per sacramentum iriterabile conferuntur: nec solum per tale. Et ratio indelebilitatis characteris ẽ sola diuina uoluntas & ordinatio, qua ordinauit quod character post impressionẽ nõ deleatur: sicut ordinauit quòd Angelus uel anima post sui productionem non desinat esse, licẽt ipsum annihilari posset. Et ideo additur in diffinitione: de lege cõmuni, id est, secundum ordinatam Dei potentiam. Ex quo sequitur (ut scribit Brulefer. dist. 6. q. 1. lib. 4.) quod in dãnatis non deletur character: & hoc ad opprobrium ipsorũ & maiorem cõfusionẽ. nec etiam deletur in beatis ad maiorem eorum gloriam & pulchritudinem, intelligitur tamen id de potentia Dei ordinata vt dictũ est: quia posset Deus delere. Fuerunt autem plures opiniones de quidditate characteris, suppositio quod sit ponendus, vt recitat Alex. q. 19. membro v. Ipse tamẽ tẽdit ad illam opinionẽ quod sit qualitas absoluta, quẽ imitatur sanctus Tho. & sanctus Bonauen. Ponũt & rationes quas & recitat Gabriel di. 6. quæst. 2. art. 1. lib. 4. quas apud eundem uidere licet. Sed neque auctoritates sacrę scripturæ neque sãctorũ patrum originalia cogunt ponere characterem ad hunc intellectum: in quo accipitur à rectoribus, doctoribus, nec experientia probat characterẽ esse: quia omnia attribuuntur characteri: puta significare, cõfigurare, distinguere, disponere, rememorari, obligare, æquè saluãtur sine charactere sicut cum charectere. Omnia enim operatur sacramẽtum, præterea hæc ita inueniuntur in sacramẽto eucharistiæ & cæteris nõ imprimẽtibus characterem, sicut in his quæ imprimũt characterem. Nam significare est de ratione sacramenti: & cõfigurare, distinguere, &c. manifestè cõuenit Eucharistię & cæteris sacramẽtis. præterea hæc omnia conueniũt circũcisioni, & tamẽ negatur quod circuncisio imprimat characterẽ. Quare ponere characterẽ eo modo, quo diffinitus est, nec ratio necessaria demonstrat, nec euidens auctoritas probat. Et omnes rationes quæ adducuntur, persuasiones sunt, non procedentes ex necessarijs. Potest tamẽ rationes persuasiuas & Ecclesię auctoritatẽ ostendit probabiliter ponendum esse characterẽ. Et persuasiones ponit Scotus, & post eum Gabriel di. 6. q. 2. li. 4. Videtur tamen magis cõsonare determinationi Ecclesię ponere characterẽ quã eius oppositum, & cõmuniter schola theologorũ tenet, & ad hoc sunt congruẽtiæ quas videre potes apud Gabrielẽ. Præsũptuosũ itaque foret negare characterem & character est in anima subiectiuè. Est etiam in essentia, potentia, intellectu & uoluntate: quia omnia, idem sunt, tenendo quod potentiæ animæ nõ distinguatur ab anima, & inter sunt omnibus

nibus modis idem. Si verò tenetur alia opinio, sunt diuersæ opiniones. Vnde S. Tho. ponit characterem in intellectu: Scot. autem in uolũtate. Bonauentura autem & Alex. de Ales ponunt eum in tota imagine. meminit hoc Brulefer dist. 6. q. 3. li. 4. Probabiliter verò potest dici, vt scribit Gabriel dubio 2. vbi supra, quod est in essentia, & astipulatur Dominus Cardinalis Camera. q. 3. arti. 1. q. 5. lib. 4. Nec vt dicit Scotus character est gratia, nec uirtus aliqua infusa: puta fides, spes, charitas. quia tales virtutes non semper imprimuntur susciptenti sacramentum, non iterabile, ut potè fictè susciptenti ordinem, vel confirmationem character autem semper imprimitur. Item character est indelebilis: virtutes autem sunt delebiles: vt patet de peccante mortaliter in quo nó remanẽt illæ uirtutes. Hæc Scot. di. 6. q. 9. li. 4. Et ſm Alex. character é habitus relucens in anima impressus perpetuò: non ad agendum, sed ad disponendũ ad gratiam: & ad discernendũ ouem dñi eã à lupis: & sic erit in prima specie qualitatis. Si aũt est quoddã infusum supernaturaliter disponens subiectum naturaliter ad susciptendũ cætera sacramenta, erit in secunda specie. Si vt qualitatẽ inhærentem, erit in tertia specie. Etsi vt ꝓductũ à Deo, erit in prædicamẽto passionis. Si vt obligatiuum distinctiuum, erit in prædicamento relationis, quæ veris sunt logicis manifesta. Sũt autem tria sacramenta quæ solũ imprimunt characterem: vt inquit Gabriel dub. 4. vbi supra, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. Nec ſm beatũ Tho. & Palu. dist. 4. q. 3. li. 4. & Sanctum Bonau. circuncisio impressit characterẽ. Dissentit Scotus, qui vult quod circũcisio imprimebat characterẽ sicut baptismus, quia secundum eum circuncisio ita erat prima ianua salutis in lege Mosaica, sicut baptismus in noua. De quo latius videro Gabrielem dubio. v. vbi supra, nec baptismus flaminis & sanguinis, vt dicitur cõiter ab omnibus imprimunt characterem, quia character non imprimitur nisi per sacramentũ sensibile. sic nec uirtutes & cætera dona imprimunt characterem, cuius ratio finalis est diuina institutio. Omnia autẽ quę de charactere dicunt, pro magna parte sunt voluntaria, & modica ratione fulcita. Nec character fuit impressus Christo, quia fuit baptizatus baptismo Ioannis, qui non impressit characterem, quia non fuit sacramentum, nec contulit gratiam ex opere operato, sed fuit quædam preparatio ad baptismum Christi. Gabri. dubio 6. vbi supra. Nec baptismus beatæ virginis, quæ creditur baptizata (sed nõ legitur à quo) impressit characterẽ, quia plena gratia. Et per hoc, quia baptismus nullam gratiam addidit, characterẽ non impressit. Videtur tamen (inquit Dominus prępositus Gabriel) probabile quod etiam recepit characterem baptismalẽ, licèt non recepisset gratiæ augmentũ in eius baptizatione. Multa plura alij de charactere literis mandarunt. Hęc pauca ex multis dicta sufficiant. non enim singula referre institui, sed solùm incipientibus aliquo modo esse adiuméto, & vtilitati uolui: doctiores plus legant.

CHARITAS secundum theologos in 3. sen. dist. 27. est rectissima animi affectio qua diligitur Deus propter se: & proximus propter Deũ: quæ charitas eo splendidius (ut inquit Paulus Cortesius lib. 3. dist. 7.) ex omni uirtutum genere floret: quo propior est Deo. Nam cum ortum ex felicitate nancisc atur, nullo modo nobis naturæ ui parta inest, sed spiritus afflatu illabitur. Itaque intelligendũ est eã diutius in uita locupletari posse. Sed cũ omne cõtrariũ alterius interuẽtu adimatur, scire necesse est, eã quoque capitalis tabis interuentu tolli. Nã quẽadmodum lucé in aere deesse dicimus, si soli caligo offundatur, sic eam in anima deesse volumus, si Dei afflatus sceleris tabe tãquam velo quodam obtendatur. Sed cum charitas latissimè pateat, maximè in generis humani societate cernitur. Itaq; ob eam causam nefariorum etiam hominum est seruanda cõitas: propterea, quod fœlicitas sit eorũ naturæ capax. At cum culpæ cõtractę rõ expenditur, qua fiunt homines fęlicitatis expertes: tñ non modò hi cũ quibus nulla est nobis propinquitatis colligatio, sed ét parentes & liberi odiosi esse debẽt. Hæc Cortesius. Charitat autẽ dicitur quasi chara vnitas, vt inqt Ger-

ſon tractatu.9.ſuper Magnificat. quæ (ut idem ait) purificat hominem, & gratum reddit Deo, ambulãtem in omnibus mãdatis eius ſine querela: ait Gerſon lectione.1.de uita ſpirituali animæ. Et charitatis ordo ſecundum eundem eſt ordo unitatis Vnde ſecundũ ſanctũ Bonau.di.29.q.1.lib.3.charitas eſt uinculũ ligans: iuxta illud quod dicit Apoſtolus Col.3. ubi uocat eam uinculũ perfectionis. Et Dion y.in quarto de diuinis nominibus dicit: quod amor eſt uirtus unitiua. Vnde cum amor charitatis ſit, amor maximæ libertatis, multa complectitur, & in unum colligit. Vnde charitas non tantũ unit fini eũ in quo eſt, ſed etiam quodammodo ligat ei quod natum eſt ad eundem finem peruenire.

CHARITAS eſt triplex, ſcilicet, Prima increata. Secunda infuſa. Tertia acquiſita. Charitas increata eſt ipſe Deus. Vnde quid eſt charitas uel dilectio increata eſt ipſe Deus, in diuinis ergo ſolùm reperiẽ. Et capiẽ tribus modis. Vno modo eſt ẽtia liter, & eſt quoddam commune tribus pſonis. & eſt illa dilectio qua quælibet perſona in diuinis diligit ſe & alias perſonas Alio modo notionaliter, & eſt ipſa ſpiratio actiua, qua pater & filius ſpirãt ſpiritũ ſanctũ concorditer. Tertio modo capitur perſonaliter, quę producitur per uoluntatem. Pater enim & filius eandem habentes uoluntatẽ, & eſſentiam diuinam ſibi præſentem (cõcordia quæ eſt amor, eſt notio) ſpirant ſpiritum ſecundum. Secundo autem modo appropriatur patri. Vnde canitur in quadam proſa. Charitas eſt pater. Ratio appropriationis eſt: quia ſolus pater ſecundum Rich. de ſancto Victo, dicitur habere amorẽ gratuitũ: quia tribuit & nõ accipit ab aliquo. Item quãdoque appropriatur filio, quia charitate incarnatus eſt. Gabr.4. Tertio modo appropriatur ſpiritui ſãcto. Ratio huius eſt quia ſpiritus ſanctus in diuinis eſt p modum uoluntatis procedens, cuius uolũtatis habitus eſt charitas. Hoc modo dicimus quod potẽtia appropriatur patri, ſapiẽtia filio, charitas ſpiritui ſãcto. ita ſcribit Guilhel. Scotiſta: Velbartus: Bruleſer. d.10.art.3.q.1.lib.1. Charitas itaque increata eſt uolũtas diuina ſine qua nullus eſt Deo gratus uel acceptus, nec actus qcũque meritorius. Et charitas ſecundum magiſtrũ (& ſi non tenetur à doctoribus) qua meritoriè diligimus Deũ & proximũ, ẽ ſpiritus ſanctus. nõ ſic intelligẽdo ut ſcribit Gabr. poſt Occã di.17.q.3.li.1. quod ſpiritus ſancto formaliter diligamus Deũ & proximũ. Hoc.n. quo ſic diligimus eſt actus à noſtra uolũtate elicitus: uel habitus derelictus uel infuſus: ſed ratione formalis pciſe. Vnde actus dicit meritorius aut agẽs Deo charus eſt gratuita Dei uoluntas, q eſt ſpiritus ſanctus. Et ſi hũc intellectũ habuit magiſter cũ dixit qđ charitas qua diligimus Deũ, & proximũ, eſt ſpiritus ſanctus: uerũ dixit. Et ſic ſaluat eũ Occã. Nec uult magiſter negare quin præter illud donum quod eſt ſpiritus ſanctus, etiã aliud donum creatũ donetur, quod ſit habitus inclinans ad diligendam.

CHARITAS INFVSA dicitur illa quę ab increata charitate, diuinis influxibus ſolũ in uolũtates aut angelicas aut noſtras mittitur: hoc eſt a Deo infunditur. Et habet tria nomina de cõmuni. Dicit enim charitas infuſa, quaſi intus fuſa, inquantũ à Deo infunditur mẽtibus. Itẽ dicitur effuſa quaſi extra fuſa, inquantum ad extra per bona relucet opera. Dicitur etiã charitas diffuſa quaſi deintus fuſa, inquantũ ad interiora bona opera diffunditur. Charitas uerò acquiſita eſt, q ex dilectione Dei frequẽti acquiritur ex naturalibus, quam etiam multi gentiũ habere potuerunt: ut ſcribit Guil. Scotiſta. Vnde ſicut fides diſtinguitur in infuſã & acquiſitã: ita de charitate dicendum eſt.

CHARITAS CREATA ſumitur dupliciter. Vno modo pro habitu quodam abſolutè infuſo: & ſic nõ eſt nomen connotatiuũ, ſed abſolutè ſignificat illã qualitatem: & ſic aliquis poteſt eſſe charus ſine charitate. Alio modo ſumitur pro termino connotatiuo: ut eſt abſtractũ illius cõcreti charus, ut, ſcilicet, cõnotat aliquẽ eſſe gratũ Deo, & ſic ſine charitate nemo poteſt eſſe charus Deo. Eſſe autem charũ ſiue acceptum ſiue dilectum Deo: nihil eſt aliud quam uelle diuinum, quo nult aliquem beatificare, ſi manſerit in ſtatu perfectionis, non ponens obicem per peccatum. & illo modo omnis paruulus poſt baptiſ

mum

ptiſmū prius q̄ actualiter peccet eſt charus, ſeu acceptus Deo: quia tali uult (ſi nō impediet perſequens peccatū mortale) dare uitā æternam: nō aūt ſic eſt acceptus ante baptiſmum, quia illū non uult beatificare ſi māſerit in ſtatu illo ſine baptiſmo. Gabr. d. 17. q. 1. art. 1. li. 1. Sic per oppoſitum oditus a Deo dicitur: qui eſt ordinatus ad pœnam niſi pœnituerit. Et ut ibidem ſcribit art. 2. quamuis aliquis de potentia Dei abſoluta poſſit eſſe acceptus Deo, & charus ſine omni forma inhęrente ſibi. Nullus tamen pōt eſſe charus Deo ad uitā de lege ordinata, nō habēdo in ſe qualitatē aliquā infuſam, quę ſit charitas, uel gratia. Et Paulò poſt dicit: Deus quemcunque beatificat merè cōtingēter, liberè & miſericorditer beatificat ex gratia ſua, & non ex forma, uel dono collato. Huic Petrus de Aliaco, q. 9. art. 2. lib. 1. ait. Impoſſibile eſt placere Deo ſine gratia. Hinc error Pelagij oſtēditur, qui dixit quod Deus neceſſitetur habenti actum moraliter bonum dare uitam æternam, & non ex gratia ſua: ita quod ſi non daret, eſſet iniuſtus, quod eſt falſum. non itaque oportet ponere formā neceſſitatē Deum contra Pelagium.

CHARITAS (ut ſcribit Brulifer diſ. 17. q. 1. li. 1.) eſt habitus ſupnaturalis inhærens formaliter naturę beatificabili, per quē ipſa acceptat a Deo ad uitā æternā, tanquā digna tāto prēmio, & p quē ipſa eſt amica Dei, & ſibi grata, & chara, & p quē actus eius elicitus ſm inclinationē talis habitus eſt meritorius uitę ęternę. Et charitas cōiter ab oibus doctoribus dicit uita ſpiritualis: quamobrem omnis exiſtens in peccato mortali eſt mortuus. Nā ideo dicitur peccatū mortale: qa demeritoriè priuat uitā ſpiritualem. Et ut ſcribit Sco. di. 17. li. 2. Charitas eſt habēs eam, habet Deū charum: ita quod reſpicit Deū non in rōne diligentis: ſed in rōne diligibilis. Gratia eſt qua Deus habet aliquem gratū: ita q̄ ipſa reſpicit Deū acceptantem, ſiue diligentem, nō aūt dilectum, non autē dicitur gratia propter quodcunque Deus diligit: quia tunc eſſentia diuina in filio poſſet dici gratia, quia p̄p eā diligit filiū, ſed illud ꝓpter quod Deus acceptat habens, ut dignum beatitudine dignitate, quæ eſt in correſpōdente meriti ad præmiū: id dicit̄ gratia. Et Paulò ſupra dicit idem Scotus. Gratia formaliter eſt uirtus, quæ eſt charitas, & quæcūque excellentię attribuūtur gratiæ, & charitati, & ecōtra: utraq; em̄ formaliter diuidit inter filios regni, & p̄ditionis. 15. de ciui. Dei c. 18. utraq; eſt forma uirtutis, & neutra pōt eſſe informis. Vtraque etiā coniungit ultimo fini perfecta cōiūctione, qualis pōt eſſe in uia. & ſi poneretur diſtincta, altera ſuperflueret: quia reliqua ſufficeret. Henricus uero quodli. 19. q. 13. dixit aliter, ſ. gratiā eſſe quoddā lumē ſupnaturale ſe habens ad uirtutes theologicas, ſicut lumē ad uirtures acq̄ſitas, ſicut aīa ponit̄ ſuis potentijs: uel ſic, gratia eſt radix earum. ſed hoc improbat Scotus ubi ſupra.

CHARITAS, ut habet Aug. (& ſupra dictū eſt) in moribus Eccleſiæ, ac in 3. ſententiarū. di. 27. diffinitur ſic. Charitas eſt rectiſſima animi affectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deū, & in Deū. Idem in ſoliloqui. Charitas eſt uirtus qua Deū uidere, eoq̄ue perfrui deſideramus. Idem de ſpiritu, & anima. Charitas eſt uita copulans amantem cum amato: ut dicit etiā idem 8. li. de trini. Et dicit̄ uita charitas beata animarū, & Angelorū, ſine qua nec anima, nec Angeli uiuunt. Dicitur copulans amantem cum amato, quia charitas unit Deo per gratiā, & gloriā. Apoſtolus. 1. Tim. 1. dicit: Charitas eſt finis præcepti de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta: ubi tangunt̄ radices originis charitatis. Oritur naque ex bona cōſcientia in præceptorū impletione. ideo dicit̄ finis, præcepti. Secundo oritur ex corde purro ſcilicet, a uicijs. Tertio ex cōſcientia bona. Gl. ibi dicit, quod conſcientia accipitur pro ſpe in bono opere. Quarto oritur ex fidei ueritate, ideo dicit̄, fide non ficta, quia iuſtus ex fide uiuit. Ratio. 1.

CHARITAS dicit̄ forma uirtutū, & formare uirtutes: non quod inhęreat uirtutibus, & det ſpeciē, ſicut forma ſubſtātialis inhęret materię, & dat ſpeciem non materię, ſed compoſito: ſed dicitur for-

ma uirtutum pro quanto per charitatem actus uirtutum perficiũtur, quia per charitatem in debitum finem ultimum, scilicet, summum bonum ꝑ ꝑ seipsum (quod Deus est) referũtur. Perfectior aũt actus in Deũ relatus est quã relatus in alium finẽ: ut honestatẽ aliqua moralẽ citra deũ. Sola ãt charitas qua diligitur Deus supꝑ oia & propter seipsum refert actus eius in quo est in eũ, quẽ supꝑ omnia diligit. ideo sola charitas formaꝑ uirtutes ꝑ quãto perducit uirtutũ actus ad ultima perfectionẽ. Vnde habitus fidei informis nihil est aliud quã habitus fidei, cui nõ assistit in eodẽ subiecto charitas. De quo aliãs dr. Et gratia perdita (inquit Aug.) oẽs uirtutes deficiũt a uita. Vnde Gabriel sermone dominicæ. 20. Omnis habitus carens charitate: uirtus nõ est perfecta, sed mortua & inanis. Hinc charitas non põt esse informis, ut multis ꝑbat sanctus Bonauen. dist. 27. q. 4. li. 3. qa charitas nõ solùm inquãtũ gratuita, sed ẽt inquãtũ affectio recta, siue quantum ad habitum substratum repugnat omni peccato, sicut fides specialiter peccato opposito.

CHARITAS, amor & dilectio, ꝓpriè loquendo sunt termini essentiales. ut inqt Cameracen. q. 8. ar. 3. lib. 1. & si quandoque a sanctis uel doctoribus capiantur ꝑsonaliter: hoc non est secundum sermonis proprietatem, sed est secundũ quandam appropriationẽ. sicut appropriatur patri potentia, & filio sapientia, & cæt. tamen in diuinis non est aliqua potentia, uel sapientia aliquo modo distincta a cõmuni potentia uel sapientia trium personarum.

CHARITAS autem creata potest augeri ut supra dictũ est in dictione Augmentatio. sed effectiue augetur a Deo, sed meritoriè ꝑ bona opera. Brulifer & Rich. dist. 17. lib. 1. ar. 2. q. 3. Gabriel eadem distin. q. 4. & Aliacensis. quæst. 9. articu. 3. libro primo. Non autem potest minui per peccatum demeritoriè, quia nec per peccatum mortale, quia hoc simpliciter tollit, cum sibi repugnat, nec ꝑ ueniale, quia ueniale stat cũ charitate. Et si ueniale minueret charitatem, per multa uenialia tota tãdem auferetur, quod nõ conceditur. Vide Gabrielẽ. dist. 17. q. 4. ar. 3. li. 1. tamẽ feruor eius per peccatum ueniale remittitur. Sed quia uenialia ut scribit dominus cardinalis Cameracẽsis quidã multum disponunt ad lapsum & ruinam in mortalia per quæ perditur charitas. per culpam igitur uenialem potest diminui charitas quatum ad eius firmitatem & stabilitatem. uel põt minui quãtũ ad eius feruorem. Aliacen. q. 9. ar. 4. lib. 1.

CHARITATIS aũt proprietates sunt plures quas colligit Gabriel distin. 26. q. unica ar. 1. lib. 2. scilicet, instituere imperiũ. Charitas operit multitudinẽ pctõrũ, placat & acceptum facit Deo. Idem dicitur de gratia. Vide latius Gab. ubi suprã.

CHARITAS uię dr ꝑfecta quatuor mõdis, si charitas intelligitur ex parte diligẽtis. Nã si intelligitur ex parte diligibilis, solùm charitas Dei qua seipsum diligit, est perfecta. Primò cauẽdo omne uicium: & talis perfectio est cõsequens omnibus charitatem. Vnde Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater uester. Secundò cõtemplando Deum, scilicet, uacando diuinis alijs curis temporalibus dimissis, nisi quantum exigit necessitas. Tertio modo non timendo supplicium. 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem, scilicet, tam seruilem q̃ mundialem, quam humanum siue carnalem quam initialẽ, sed non timorem filialem nec naturalẽ. Quartò perfecta charitas uiatoris est affectando præmium Phil. 2. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Charitas autẽ patriæ dicitur perfecta: quia habet impossibilitatẽ offensæ, tranquillitatẽ a b omni solicitudine: actualem continuitatem in Dei contemplatione, claritatem in Dei lumine, libertatẽ ab omni passione, & securitatem ab omni tẽtatione: atq; perpetuitatẽ in ois boni possessione. Vnde talẽ perfectã charitatẽ nullus põt habere in hac uita, qualẽ Deus ex charitate immẽsa dabit electis in patria, &c. Rayn. in sũ. cũ Tho. 3. scripto d. 29. & 2. 2. q. 24. art. 8. Et post eos uideatur Pel. lib. 3. Rosarij theologiæ in dictione Charitas. § 74.

CHARITAS qñq; strictissimè accipit pro habitu quo diligimus alterũ in beatitudine cõmunicatiuum nobiscũ. Et illo

modo

modo loquitur Greg. hom. 13. Nemo ad seipsum charitatē habere dicit, sed charitas in alterū tendit, vt charitas esse possit. Alio modo accipitur largius pro habitu quo diligimus aliquod beatificabile, siue sit a nobis distinctū, siue non. Sic accepit B. Aug. & Magister dist. 28. li. 3. Charitas insuper, ut dicit Greg. est in cuius radice omnia præcepta sunt vnum, & charitas ad obseruandum omnium præceptorum inclinat. Item charitas nō q̄rit, quæ sua sunt. 1. Cor. 10. & 13. Verū ē fm gl. hoc est: nemo quærit, quæ sua sūt cum iactura, & scandalo cęterorum.

CHARITATIS ORDO, q qdē ordo nō dicit ordinē tēporis, sed perfectionis. Et illa pfectio attēditur uno modo quo ad charitatis affectū, id est, ad actū imperatū, quo effectus alicuius impedit amato, & illa se nō necessario sequuntur, qa pōt aliqs actu multū intēso alicui impē dere modicū bonū, qualia sunt bona corporis, & fortunæ, quæ minima sunt fm B. Aug. Et potest quis affectu remisso alicui uelle impēdi maxima bona, scilicet, beatitudinē, & gratiā, &c. Illa quoq; pfectio actus charitatis attenditur ibi nō fm intensionem actus gradualem. simpliciter, sed magis fm appreciationē actus. vel quia fortior, & firmior. Gabriel dist. 29. q. vnica. art. 1. li. 3. Vide & de ordine charitatis Sanctum Bon eadem dist. q. 5. Ordo autem debitus charitatis requiritur de necessitate salutis: vt Gabriel scribit, ar. 2. ubi supra, quia diligens nō diligenda, aut æque diligēs, quod minus vel amplius diligendū est: aut minus, uel amplius, quod æquè diligendū est, cōtra ordinem charitatis diligit: vt dicit Aug. & per consequens contra legem charitatis peccat. Lex aūt, siue præceptum charitatis est maximū præceptorū, á quo cætera dependent, & iō trāsgressio eius ē culpa mortalis. Et nō solū actus charitatis, sed ēt ordo, & modus est in præcepto: vt dicitur: Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde tuo, &c. & proximū sicut teipsum. Hinc magister. Peccat, inquit, qui præposterè agit. Nā scire quid facias, & nescire ordinē faciendi, nō est perfectæ cognitionis. Ordinis nāq; ignorantia cō turbat meritorū formā. Idem fm Dionysium, & Philosophū. Bonū est ex causa integra: malū aūt omnifaria. ideo cuiuscunq; defectus circūstantiæ inesse debitæ reddit actū uiciosum. Ordinem diligendorū sic assignat Beatus Ambro. super Cantic. 1. & sup illud: Ordinauit in me charitatē. Multorū, ait charitas inordinata est, quod in primo est ponunt tertio, uel quarto. Primò Deus est diligendus. Secūdò parētes: inde filij, post domestici. Qui si sint boni, malis filijs sunt pponendi. hoc in Euangelio ad cuiuslibet dilectionē propriū ponit: Diliges Dominum Deū tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus uiribus tuis, & pximū sicut teipsum. Et inimicos non ex tota uirtute: non sicut teipsum, sed simpliciter, sufficit enim quod diligamus, & nō odio habeamus. Deus itaq; præ omnibus affectiuè & effectiuè est diligendus, in quo ē rō bonitatis plenissimè, vt scribit Gab. Sed post Deū omnia æquè sunt diligenda ex charitate quātū ad obiectū principale dilectio uolendū. nam & nobis, & proximis, amicis, & inimicis uolēdū est, ut beatificè possideant Deū. Optanda quoq; est omnibus gloria, & gratia: vt vult Beatus Augustt. allegans illud Apostoli: Volo oēs esse sicut meipsum. 1. Cor. 7. Sed quo ad obiecta secūdaria, & quo ad particularia bona possūt plus, uel minus uelle uni quā alteri: & vni cō uersionē a malo: alteri conseruationē in bono. Item qlibet plus seipsum diligere debet charitate affectiua, & effectiua q̄ quæcunq; alia. De quo videatur Sanctus Bon. quia fm rectū rōnis iudiciū magis diligenda ē salus propria q̄ aliena, & bonū proprium q̄ proximi. Probat & Scotus pluribus: legito latiùs Gabrielē ubi supra. Et fm ordinem gratuitæ dilectionis parētes præponēdi sunt filijs: & quātum ad amorem affectiuum simul, & effectiuum. Item dilectione gratuita magis sunt diligendi extranei boni quā ppinqui mali, secus tamē dilectione naturali: quia Deus magis vult a nobis diligi quos ipse magis diligit. Magis autem diligit bonos quàm malos, &c. Item magis est diligendus proximus q̄ proprium

noſtrũ corpus, quia plenior eſt rõ diligibilis in proximo. participatio autẽ beatitudinis eſt ratio dilectionis partialis charitatiuẽ. corpus enim nõ eſt capax beatitudinis niſi per redundantiam, ſed proximus eſt capax beatitudinis formaliter.

De ordine charitatis, ita ſcriptis reliquit Paulus Corteſius di. 7. li. 3. ſententiarum cùm ait. Quare pertinet ad omnes ſcire i hac hominũ ſocietate ordinẽ oportere ſtatui quãdoquidem ordo prius. & poſterius cõplectatur. Gradus igitur ſocietatis hominũ hoc modo deſcribunt: vt arctior ſit ſocietas ꝓpinquorum, á qua diuelli natura nequeamus, cũ princeps ſit, & natura ſolidior. Si aũt diſceptatio, aut collatio fiat, qbus plus ſit charitatis impẽdendũ, dicendũ erit: ob initiũ, plus parẽti q̃ libero eſſe tribuendũ. At ſi verius neceſſitudo expendat, nemini dubium eſſe põt id plus amoris flagitare, quod arctius aſtringit: ex quo ut ait Ariſt. cauſa eſt, vt plus amoris filio quã parenti debeat. ſiquidem pater liberũ amat tanquã quippiã ex ſe manans, quod idem filio nullo modo cõtingit. eodẽ accedit, quod parẽtis diuturnior eſt amor. Nã liberi a parẽtibus in crepũdijs primoq; naturæ ortu diliguntur. cõtra quę parentes a liberis ſerõ, & ætatis progreſſione amãtur. At amor quo uetuſtior eo abſolutior eſſe ſolet. Itaq; dubitari non põt quin iure plus amoris ſit a parente, quam a matre repoſcendũ, cũ pater in præſtantiori originis rõne uerſetur, & mater patribilẽ naturã nanciſcatur. & odẽ quoque modo de omni propinquorũ gñe diſſeritur, quo modo ſit quiſque minus magiſve colendus. Hæc Corteſius. Neceſſitas itaq; obſeruãdę ordinis in dilectione ſm prædicta eſt moderanda: Item iſte ordo quantũ ad dilectionem Dei præ omnibus, & ſup omnia manet in patria, quia ipſum præceptũ dilectionis Dei ſuper oia perfectiſſimè implebitur, & beatus ꝓfectè eo fruetur, & ſic arctiſſimo amore vnieẽ. De his latius Gabriel. ar. 3. dubio. 1. vbi ſupra.

CHARITATIS GRADVS quos ponit Magiſter di. 29. in fine lib. 3. ſint charitas incipiens, charitas proficiens, & charitas perfecta. Et iſti gradus charitatis accipiũtur ſm augmentum charitatis. Nã charitas, & quælibet virtus (nõ ſtatim nata) ꝓfecta eſt. Nam ſm ſanctum Greg. hom. 15. ſuper Ezech. Nemo repentè fit ſummus, ſed in bona cõuerſatione animi vnuſquiſque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia enim ſunt virtutũ exordia, aliud ꝓfectus, aliud perfectio. Latius Gabriel ibi ſcribit. Et ſm hos tres gradus triplex eſt ſtatus hominum Deo placentium, & ſeruientiũ, quorũ alia, & alia ſũt officia, & ſtudia cõuerſandi. Hi ſunt ſtatus incipientiũ, proficientiũ, & perfectorũ. Incipienti cũ in eo naſcitur charitas, incumbit principaliter à peccato recedere, & eius reliquijs vitioſum habitibus, & cõcupiſcentijs (quæ adhuc militãt in eo, & in contrariũ charitatis fortiter mouent) diligẽter reſiſtere: ne acq̃ſita charitas corrũpatur, ſed foueatur, & nutriat. Hoc autẽ fit operibus pœnitentiæ contritione, confeſſione, & ſatisfactione: quia ſtatus incipientium, eſt ſtatus pœnitẽtiũ. Et licet ſic agendo etiam creſcat per huiuſmodi opera in uirtute: principalis tamen eorum ſollicitudo eſt nõ quomodo creſcat, ſed quomodo peccatis reſiſtant, & hic labor præcipitur incipiẽtibus Hie. 4. Nouate nobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas. Circũcidimini & auferte ꝓputia cordiũ veſtrorum. Nouatur nouale per contritionẽ: euellũtur ſpinę per confeſſionem: auferũtur cordis præputia vitiorũ per ſatisfactionẽ. Priuſquã autẽ alí quantulũ creuit charitas, & decreuerunt cõcupiſcentiæ, & uitia impugnantes, ut iam non ſic acriter fortiterq; impugnẽt, ſuccedit ſm ſtudium, & cura ad hoc principaliter tendens, ut proficiat in gratia, & uirtutibus: & hoc proficientiũ eſt. non tamẽ ita proficientes, uirtutũ profectum intendunt, ut cõtra dęmonũ oppugnationes defenſionis gladium deponant. Sicut figuratũ eſt in ædificatione Hieruſalem ab Eſdra, & Zorobabel, de quibus ſcribitur Neemiæ. 4. quod una manu ædificabãt, & altera tenebãt gladium. Principalius opus fuit ædificare: tenebatur tñ gladius ad obuiandũ impugnationibus inimicorum. Horũ ergo ſollicitudo eſt per opera uirtutũ acquirere uirtutes, & ornare,

nare animam suã in templum beneplacens Domino. Fortificata uero sic charitate, ac uirtutibus roboratis, quibus ligãtur passiones, & humanus quietatur animus, succedit tertiũ mentis studium ad hoc principaliter intendens: vt dimissis creaturis, soli Deo inhæreat contẽplatione & amore, quantum uitæ præsentis ne cessitas patit & admittit, q gradus perfectionũ est. De quo Paulò plura scribit Gabriel dub. 2. quæst. vnica distinct. 29. lib. 3.

CARENA Vide in dictione Indulgentia.

CARO dupliciter sumitur in scriptura: vt scribit Sanctus Bonauẽ. distinct. 32. ar. 2. q. 1. lib. 2. Aliquando dicitur homo exterior, carnalis, sensibilis, & sic cõprehendit carnẽ cum potentia animæ sensitiuæ, & hoc modo propriè est subiectum concupiscẽtiæ carnalis. Alio modo caro dicitur pars hominis cõstitutiua, sic concupiscentia nõ est in carne nisi dicatur inesse sicut in causa. Et pro homine accipitur cum dicitur Io. 1. Verbum caro factum est. Ita ét refert Petrus Aliacensis. quæst. unic. art. 2. lib. 3. Et habetur in gl. Ioan. 1. ponitur quandoque pro affectione carnali, vt dicit Sanctus Bonauẽ. Vnde Apostolus ad Galat. 5. dicit: Manifesta sunt opera carnis. Accipitur & pro natura, vt idem ait Bonau. distinct. 1. li. 2. Vnde Ephe. 5 dicitur. Nemo carnem suam unquam odio habuit. Accipitur & pro uitio & corruptione, quæ est in carne. Vnde Apostolus: Prudentia carnis mors est. Et ad Gala. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum. Et largè accipiendo capitur pro omni concupiscentia quæ inhæsit animę ex conjunctione sui ad carnem. Et sic nomine carnis intelligitur cõcupiscentia quæ est mater omnium malorũ. Et sine hac non generat in nobis diabolus aliquod peccatum. Bona. distinct. 21. ar. 2. q. 2. lib. 2.

CARO CHRISTI multipliciter cõsideratur. Vno modo dicitur totus ille homo: iuxta illud quod dicitur Io. 1. Verbũ caro factũ est. & hoc modo, quia ille homo Deus est ratione personæ unius, adorandus est adoratione latriæ. Alio modo caro Christi cõsideratur prout nominat ipsam partẽ humanitatis per se, non ut unitã: & hoc modo carni cõsideratæ, nõ debetur adoratio latriæ, sed dulię. Tertio modo cõsideratur caro Christi quasi medio modo prout nominat ipsam naturã creatã diuinitati, & hoc modo dixerunt quidam quod est adoranda dulia digniori, quæ quidem est hyperdulia. Et rõhuius est, q a solius Dei est adorari latria: & natura non cõmunicat alteri naturæ suã idiomata. Alij uerò dixerũt aliter: quod si consideretur caro & anima, prout unita illi personæ, adoranda est adoratione latrię pro eo quod secus est de exhibitione honoris & proprietatibus alijs. Honor enim non respicit ipsam personam. Vnde quãuis purpura & vestimẽtum nõ participet proprietates regis absolutè, cõmunicat tamen in honore & reuerentia, sicut dicit Augus. & Magister recitat distinct. 9. lib. 3. Et ideo quia est una persona in Christo cui debetur reuerentia summa, vna adoratione est adoranda, scilicet, latria, quantum ad utramque naturam, scilicet, deitatem & humanitatem. sicut eadẽ adoratione adoratur in uno homine caput & pedes. Hæc S. Bo. distinct. 9. q. 1. li. 3. De qua uide in dictione Adoratio, &c.

CARO DICITVR OBNOXIA peccato, quæ ẽ subiectũ peccatricis animæ. Vnde quærere an caro Christi fuerit aliquãdo caro patrũ, dũ aiæ carni huiusmodi inhærenti infuit peccatũ. Vnde aduertẽdũ quod carnem fuisse in patribus dupliciter intelligitur: vt scribit Gab. dist. 4. q. unica. ar. 3 dub. 4. lib. 3. Vno modo ſm designatam materiam, id est, ſm certam & signabilem sui materiam, ita quod eadem materia carnis ſm numerũ fuit in patribus. Alio modo quod fuit in parentibus tãquam in quodam principio, hoc est: quod in parẽtibus fuit aliqua uirtus eis communicata à suis parentibus: per quam poterat caro ista propagari, seu in matris utero formari. Quod breuius sic dici põt: quod caro aliqua fuisse in parẽte intelligit, uel in principio materiali, ita quod materia huius carnis fuit pars animata parẽtis: vel vt in principio actiuo, id est, qđ in parente fuerit uis aliqua gñatiua huius carnis. Et caro Christi in patribus obnoxia fuit peccato: ad hunc sensum, qđ caro Christi formata est de sangui-

sanguinibus ex nutrimento deforis assú pto, digesto & ꝑparato uirtute susceptа i propagatione a patribus, q̃ fuerũt obnoxij peccato. Sic ét dicitur fuisse in Adã fm corpulentam substantiam, quia virtus digerendi nutrimentum & conuertẽdi in semen uel sanguinem unde formatum est corpus Christi, descendit in Virginem ab Adam per seminis propagationem: & sic fuit in Adam tãquam in principio effectiuo mediato & remoto. Item Christus descendit ex semine Dauid, sed non secundum rationem seminalẽ. Corpus enim Virginis de quo corpus Christi formatum est, descendit a Dauid per seminis propagationem, nec tamen fm seminalem rationẽ corpus Christi. Non enim paternum semen concurrit vel virtus seminis virilis & fœminei commixtorum in formatione corporis Christi: defecit enim virtus paterni seminis. Gabriel vbi supra.

CARNALE pôt dici dupliciter, vt scribit S. Bon. dist. 20. q. 1. li. 2. uel a carne, secundum quod dicit naturam: uel a carne secundum quod dicit vitium. ex hoc ultimo modo in primo ſtatu ſexuum commixtio non esset carnale opus, eo q̃ non esset ibi vitiositas, esset tamen opus carnale fm quod caro sonat in naturam: & nihilominus esset spũale opus, q̃a naturaliter, & opus naturale concordat spiritui & gratiæ. Hæc Bon. i fine quæstionis.

CASVS. De quo uide i dictione *Fortuna* Casus fortuitus (ut scribit Gabriel dist. 15. q 10. ar. 3. dub. 9. li. 4.) dicitur repentinus rei euentus, qui nec præuideri potest, nec ei resisti, ut incursus hostium, pyratarum, naufragium, incẽdium, euersio domus ex terrę motu seu tempestate vel ventorum impetu. Vnde casus quem diligentissimus cauere posset, non dicitur casus fortuitus. Vnde furtum clandestinum factum a persona, à qua diligentissimus pręcauisset (vt a vili seruo) nó est casus fortuitus. Secus de rapina uiolenta, nisi spoliatus esset in culpa, transeundo per loca periculosa. Casus, vt scribit Boetius de Consolat. est inopinatus rei euentus. vbi simul tangit positionem & priuationem, ut dicit S. Bona. dist. 17. ar. 2. q. 2. lib. 2. Positionem per hoc quod dicit euentus. Priuationem in hoc quod dicit, inopinatus. Et illa quidem priuatio non est respectu Dei, quia Deus nihil potest facere inopinatè siue improuise, nec etiam a Deo est, cùm sit defectus, sed potius à defectibilitate creaturæ. Nullum igitur casuale uel fortuitum, secundum quod huiusmodi, est a Deo, licèt secundum, id quod est, sit à Deo. Et hoc vult Augu. 83. quæstione cùm dicit: Quod casu fit, temerè fit. Et ideò sicut nô concedimus, quod temerarium secũdum quod huiusmodi sit a Deo, sic non est cõcedendum, ait Bonau. quod casuale secundum quod huiusmodi sit à Deo.

CASSVM. Illud dicitur cassum, uel frustrà, quod frustratur suo effectu quem intendit facere. Vnde nulla uoluntas Dei potest cassari, ut scribit Brulifer distin. 47. q. 1. lib. 1.

CASTITAS, vt scribit Paulus Cortesius lib. 3. Sententia. dist. 3. est libidinosarum cupiditatum domitrix, cuius affectatrix est uirginitas, quæ à Græcis παρθενία nominatur. Est enim hęc illibatus flos & puritas venereæ talis expers, cum perpetua animi inductione carendi, quo in cœlibatu sit contemplandum aptior. Ioannes Gerson par. 2. de castitate Ecclesiasticorum, ait: Castitas est uirtus moderatiua passionum partis concupiscibilis circa uenereas uoluptates: sicut sobrietas circa delectationes gustus in cibis & potibus moderatur. Diuidit is castitatẽ in moralem, heroicam, & diuinalem. Item in castitatem matrimonialem, vidualem, & uirginalem. Castitas virginalis, ut idem scribit par. 4. Sermone de Castitate est integritas corporis & mentis seu cogitationis, nunquam habendi consensum probandi uel experientiã faciendi carnalis uoluptatis quę sequitur, & tactus pudendi membri, ad generationem ordinati. Castitas matrimonialis est abstinentia ab opere carnali, nisi inquantum matrimonij termini ipsum patiuntur & requirunt. Exemplum de homine qui ieiunat, quamuis in prandio manducet. Castitas uiduitatis in generali est cõtinentia, quæ seruatur in corde & corpore,

pore, postquam persona fuerit in matrimonio, vt Domina nostra: vel postquã expertus est carnalẽ uoluptatem, siue in matrimonio, siue extra. Et hoc modo Sacerdotes possunt dici habere castitatem vidualem, qui viuunt castè post eorum corruptionem. Hæc Gerson par. 4. Vnde actus virginitatis, vt scribit Gabriel dist. 36. q. vnica, ar. 3. dubio. 1. li. 3. est abstinere à concubitu propter Deum, hoc est, illo modo, quo Deus vult talem abstinere. Et actus castitatis coniugalis, est velle vti actu matrimoniali, eo modo quo Deus vult talem uti actu matrimoniali: & illi actus, scilicet, virginitatis & castitatis, non repugnant ſm eundẽ. Nam sic habens uoluntatem abstinendi à concubitu eo modo quo Deus vult eum abstinere: & constat ei per reuelationem vel scripturam, quod Deus velit eũ contrahere, & actui coniugali operã dare, tunc velle cõtrahere propter Deum, in tali generat castitatem coniugalem, manẽte nihilominus castitate uirginali, quia semper manet uelle abstinere ab omni concubitu, si ita Deo placet: vbi ergo actus non contrariatur, multò minus habitus. Eodem modo dici potest de paupertate, & liberalitate, & sic de alijs, & cæt. Et vt dicit Brulifer dist. 1. lib. 4. nisi tuo imbre extincta fuerit flamma libidinis, non potest animus peruenire quò tendit. Erat etiam qui proprijs viribus putat se casti tatem obtinere. Vnde Sapiẽs: Scio quod continens esse non possum, nisi Deus dederit, & hoc scire donum Dei est Et castitas, vt dicit B. Thomas, virtus dicta ẽ à castigatione concupiscentiæ. Et differt castitas à pudicitia, vt idem scribit 2. 2. q. 143. quia pudicitia est præcipuè circa signa uenereorum, vt sunt tactus, oscula, & huiusmodi: castitas uerò circa ueneream commixtionem.

CATECHIZARE Græcũ est, valẽs tãtum ſm Magistrum & Hugonem li. 2. de sacramentis par. 6. cap. 9. ficut instruere. Vnde catechizatus interpretatur instructus vel audiens. Et accipitur quandoq; gñaliter pro qualibet instructione, quãdoque specialiter pro illa, qñ baptizandi priùs instruũtur & docenẽ, quæ sit forma fidei Christianę, in qua eos saluos fieri & sacramentum salutis susçipere oportet. Et in primitiua Ecclesia, ut scribit Brulifer dist. 6. q. 11. catechizabantur adulti ante baptismum, & instruebãtur de his quæ sunt necessaria ad fidem Catholicam obseruandam. Paruuli verò & si non possint doceri, possunt tamen per patrinos obligari. Et patrini obligantur ad instruendum puerum, vel ad faciendum instrui puerum, si non habeãt alios parentes uel doctores docentes eum.

CATECHIZATIO siue instructio est triplex (ut notat Gab. di. 6. q. 3. ar. 1. li. 4.) Vna ad cõuersionem fideliũ: Alia ad dignius susçipiẽdum sacrm baptismi, q̃ ex usu dr catechizatio. Tertia ad instruẽdũ baptizatũ. Et quãuis illæ fieri possunt p sacerdotes, prima tñ eis maximè conuenit, quia ad eorũ effectũ pertinet fidem prædicare, iuxta illud Aggæi 2. Interroga sacerdotes legẽ. Secũda ét quãuis fuerit antiquitus per diaconos exhibita, ꝓpter occupationes sacerdotũ, ne in maioribus impedirẽtur, sed tñ quicquid potest diaconus, põt & sacerdos, quia & ad eosdẽ sacerdotes pertinet, maximè modò: quia cõsuetum est, vt habẽt de cõsec. di. 4. Catechismi. Tertia pertinet spũaliter ad anadochũ, id est, patrinũ in particulari, quãuis pertineat ad Prælatum in cõmuni. Hæc Richardus, dist. 6. ar. 5. q. 3. lib. 4. & post eum Gabriel ubi supra. Instructio autem catechizãdorũ varia est, secundum diuersas conditiones eorum. Vnde dicit Alexander de Ales: Aliter rudes, aliter intelligentes, aliter paruuli, vsum rationis habentes, aliter adulti. Generaliter autem debẽt habere instruãtionem allectiuã ad baptismi susceptionẽ. Et si intelligẽtes fuerint, instruendi sunt qualiter à principio mundi Deo cura est de salute humana: & qualiter præfiguraut nostram redemptionem, & salutem per sacramenta habendam: & pueri per baptismi sacramentum, & ad fidem nostræ redemptionis factæ per Christum, & glorificationis in anima, & corpore ꝓ ipsum futurę. Et secundum hoc Beatus Augustinus edidit libellum de catechizandis rudibus. Plura Gab. vbi sup. Et obseruandum

seruandum esset hodie, dum Iudæus vel Gentilis ad fidem conuersus, baptizandus esset, aliquot diebus ante baptismi susceptionem, vt ad quæstiones ante baptismum mouendas, (Credis in Deum patrem, &c.) posset ex intentione respõdere. Modò verò cum paruuli baptizantur, sufficit formam seruare, quæ in agendis describitur. Latiùs Gabr. vbi suprà.

CATECHISMVS, vt dicit Petrus de Palude di. 6. q. 4. lib. 4. est instructio circa fidei rudimenta, id est circa generalia fidei, & quæ pertinẽt ad fidẽ Catholicam.

CATHEDRA MOYSI capitur pro auctoritate iudicandi populum, uel pro doctrina quam docuit Moyses, ut habetur Matt. 23. Super cathedrã Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi. Omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, &c. Quod uerum est, nisi contra legem diuinam dixerint, tunc enim locum habet illud Petri, Act. 5. Obedire, oportet Deo magis quam hominibus: nec hic præcipiẽdo sedent supra cathedrã Moysi, quum præcipiunt quod est contra Deum. Non enim procedunt hæc de cathedra, id est, doctrina Moysi, sed de cathedra pestilentiæ & erroris. Ita post Scotũ scribit Dominus præpositus Gabriel dist. 1. q. 4. ar. 3. li. 4. Cathedra verò pestilentiæ dicit regnum terrenum cum superbia, vt dicit S. Augustinus super primum Psalmum, quæ ideo cathedra pestilentiæ rectè intelligitur, quia non ferè quisquã est qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Pestilentia enim ẽ morbus latè peruagatus, & omnes aut penè omnibus inuoluens, quãquam accommodatius accipitur cathedra pestilentiæ pro pernicioſa doctrina, cuius sermo ut cancer serpit. Hæc Augustinus.

CATHOLICVS, vt notat Brulifer di. 5. q. 3. lib. 4. est ille qui credit implicitè uel explicitè, actu uel habitu omnia quæ pertinent ad fidem orthodoxam formatã uel informẽ. Vnde paruuli baptizati, sunt Catholici cẽsendi habitu. Itẽ omnis homo habens charitatẽ, est Catholicus: quia non põt habere charitatẽ sine fide infusa. Item omnes existentes in gratia etiã qñ dormiũt, sunt Catholici, quia habitu credunt. Item omnis peccator Christianus existens in peccato mortali, alio à peccato hæresis, dicit Catholicus quia licèt non habeat fidẽ formatam, habet tamen fidem informem. Sed nec Iudæi, nec Saraceni, & nõ baptizati, dñr Catholici: vnde Catholica fides, & Catholica veritas dicitur. Et dicitur fides Catholica & Apostolica, vt scribit Theologorum lux Gabriel lectione 24. canonis. Catholica, quia eius principia nõ particulariter, sed vniuersaliter toti mũdo sunt tradita. non sicut lex vetus, quæ dumtaxat vni populo Israelitico semini, scilicet Abrahæ, data. cæteros nõ obligabat. Nã Abrahæ dictæ sunt promissiones salutis, & semini eius. Galath. 3. Et dicit fides Apostolica, hoc est per Apostolos toti mundo cõcorditer ꝓmulgata. Vel Apostolica, id est, in Apostolis tanquã firmis radicibus fundata. Latius Gabriel. Veritas aũt Catholica, vt idẽ scribit lectione vigesimasecũda canonis, cui qlibet uiator actu uel habitu, explicitè uel implicitè assẽtire teneẽ.

CAVSA uno modo accipitur pro re ad cuius positionem ponitur aliud, siue ad cuius esse sequitur aliud tanquam effectus. Sic in prædestinato uel reprobato, nõ est causa prædestinationis uel reprobationis, quia prædestinatio est diuina uoluntas, quæ illi uult dare uitã æternã, isti pœnam perpetuam, quæ uoluntas, est ipse Deus. Alio modo capitur pro propositione habente quãdam prioritatẽ ad aliam, ſm cõsequentiã, ſm quam antecedẽs dicitur causa cõsequentis. Sicut si dicimus quod causa quare ignis nõ calefacit, est, quia non habet passum combustibile sibi approximatum. Et sic dicitur frequenter antecedens esse causa consequẽtis: & tamẽ nõ est proprie causa in aliquo quatuor modorũ causandi ab Aristotele positorum. Ita Petrus de Aliaco q. 12. art. 2. li. 1. post Occam & Gab. dist. 41. q. unica, li. 1. post Occam. & dist. 1. q. 2. lib. 2. capiendo primo modo ad rationem causæ, ut uult Occam. q. 3. dist. 1. libr. 1. & dist. 45. li. 1. Et infra in 4. distin. 1. requiritur, quod ipso posito, omnibus alijs circũscriptis ponitur effectus, & ipso non posito, omnibus alijs positis, non ponitur effectus,

ctus. Propter primum tam ignis quàm Sol ponitur causa caloris. propter secundũ asinus ponitur causa asini: & obiectũ est causa notitiæ intuitiuæ, capiendo causam secundo modo, dare est aliquam causam reprobationis, ut & sentit Occam, & post eũ scribit Gabriel quæstione unica, articulo secũdo, libro primo, distinct. 41. quæstione secũda, sequitur. Iste peccabit finaliter: ergo damnabitur. Non enim Deus prius est ultor, quàm sit aliquis peccator. Augustinus undecimo super Genesim ad literam: Et uidetur esse crudelitatis punire innocentem. Item alicuius p̃destinationis est aliqua causa uel ratio secundo modo causando causã, quia aliqui propter meritum saluantur: ita quod si non uoluntariè mererẽtur, non saluarentur. Item alicuius prædestinationis nulla est causa uel ratio totalis, quia aliq ex gratia speciali ordinati sunt ad uitam. sicut beata uirgo Maria, & Paulus à Domino percussus, & illuminatus. longior est Gabriel ubi suprà. Nõ discrepat à p̃dictis Aliacẽsis, quid dicit, qđ nõ omnes prædestinantur eodem modo: hic, scilicet quod omniũ sit ratio prædestinationis, uel nullorum: sicut non omnes eodẽ modo receperunt gratiam. Aliqui enim fuerunt sanctificati ante natiuitatem suam, alij non: & quare isti, & non illi? nulla est ratio, nisi uoluntas Dei. Cardinalis Cameracen. quæst. 12. libro primo sentẽtiarum: Et capiendo causam primo modo, propriè dicitur causa, scilicet ad cuius esse sequitur aliud, vel quo posito ponitur aliud: & eo non posito, non poneretur. sic malum (ut scribit Gabriel libro secundo, dist. 34 quęst. vnica, artic. 2.) quãtum ad formale, non habet causam deficientem. Secundo modo capitur impropriè causa. sic dicimus Petrum non moueri, esse causam manẽdi in eodem loco: & ignem nõ approximari passo, est causa non calefaciendi, ut dictum est.

CAVSA EST DVPLEX, mediata & immediata. Causa mediata est causa causæ, ut Abraham dicitur causa Iacob nepotis. Causa immediata est, qua posita alijs circũscriptis, ponitur effectus, uel qua non posita omnibus alijs positis, non ponitur effectus. Et causa mediata propriè nõ est causa, quia nõ requiritur ad esse effectus nec ea posita, ponitur effectus: vt patet de auo respectu nepotis. Sed omnis causa propriè dicta est causa immediata siue causa vniuersalis siue particularis, q̃ non minus est causa, quàm uniuersalis, nec idẽ est causa immediata, & causa p̃cisa, siue totalis. Gabriel distinctio. 45. quæst. vnica, libro primo. & in 4. distinctione 1. quæst. 1.

CAVSA TOTALIS est, qua posita, omnibus alijs circũscriptis, potest effectus sufficiẽter poni, & hæc dicit causa sufficiẽs: vel accipitur pro causa p̃cisa, q̃ non habet aliquid sibi concausãs. Sic causa partialis est, quæ cum alia causat effectum. Vnde Deus producẽs asinum, cùm causa secunda est causa partialis: sic & causa secũda. Sed vtraque causarũ totalis & partialis est causa immediata, & causa totius effectus. Item in pluribus trahentibus nauem, quilibet illorum cõcurrentium est causa partialis, siue uniuersalis, siue partialis, & omnes simul sũt causa p̃cisa, siue totalis. Et diuisio causę in causam media tam & immediatã est diuisio analogi, in sua analogata. Vide latiùs Gabrielem distinctione prima, quæstione secũda, libro secundo. Nulla autem creatura est causa totalis sui effectus, ut scribit post Scotũ Gabriel, distinctione 37. quæstione unica li. secũdo: quia semper concurrit Deus immediatè tanquam causa partialis. Solus Deus est causa totalis efficiens effectuũ creatorũ. Et qđ dicitur Ecclesiastici decimoquinto: Deus ab initio creauit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, &c. non vult illa auctoritas, quod sic relinquatur homo in manu consilij sui, ut aliquid possit sine Deo, sed qđ potest utrunque, scilicet bonum & malum eligere. Quodcũque autem elegerit, concurrit Deus ad eliciendũ huiusmodi uelle. Sic ad multas alias auctoritates est dicendum, ut refert Gabriel dist. trigesima septima, quęstione unica, libro secundo, quas ibidem uidere potes.

CAVSA IMMEDIATA quædã dicit talis immediatione causę, q̃dã immediatione effectus. Causa immediata immediatione causæ, est inter quã, scilicet & effectũ nõ mediat alia causa, q̃ sit causæ effectus. &

ipsa

ipsa tantum causa illius causæ. Sed causa immediata immediatione effectus, est causa potens ꝓducere effectū sine alio effectu cōcurrente, siue præuio. Sic ignis non est causa immediata ignis, quia producit immediatione effectus, quia nō potest producere formam ignis in materia, nisi priùs producat calorem in ea, etiam si calor productus non agit ad formam ignis. Gab. di. 1. q. 2. lib. 2.

CAVSA Prima dicitur (ut scribit Dominus Cardinalis Cameracen. qu. 13. ar. 2. li. 1.) nō quia possit se sola quicquid potest cū alia, sed dicitur prima, quia a nulla alia é causata, & ǫlibet alia est causata ab ea, vel immediatè uel mediatè. Et vt scribit Gab. di. 1. quæ. 2. lib. 2. & di. 45. qu. unica, lib. 1. Causa dicitur prima, vel primitate ꝓfectionis, vel primitate illimitationis, vel primitate durationis. Prima ꝓfectione dicitur, quæ est cæteris perfectior: prima illimitatione, quæ cōcurrit uel cōcurrere potest ad plures effectus ꝓducēdos, vt Sol respectu ignis. Primum duratione accipitur dupliciter, vel quod procedit secundum suam naturā, vel quod priùs duratione causat, vt si aliquis plus traheret nauē quàm alius, & postea traheret cum alio. Voluntas diuina est causa immediata omniū, quæ fiunt, quamuis hoc rationi naturali probari nō possit. Estq; Deus causa prima ꝓfectione, illimitatione, & duratione, quantum ad esse, quia ꝓfectissimus, infinitus, æternus. Sed nō est causa prima duratione in causando, quia dum causa secūda causat, non priùs causat, quàm causa secūda, sed simul causāt, quāuis Deus possit & priùs, & se solo causare. Gabriel di. 45. quæst. unica, lib. 1. Vnde vt idem ait dist. 14. lib. 2. In omni operatione Deus operatur intimè, & immediatè, cùm Dei uolūtas sit prima, & summa causa omnium specierum, & motuū, vt dicit Augu. de Trinit. 3. ca. 5. In aliquibus autē sic operatur, vt ipse sit tota causa in aliquibus causat partialiter, & uirtutem causandi communicat creaturæ. Prima dicuntur mirabilia, secunda naturalia, & vtraque quo ad Deum uoluntaria, vt vult sanctus Bonauentura. Præterea Deus est prima causa efficiēs omniū effectuum immediata immeditatione causæ. Probat multis auctoritatibus scripturæ vt diffuse ostēdit Gabriel di. 1. q. 2. lib. 2. art. 2. Vnde Ioannis 1. dicit: Omnia per ipsū facta sunt, &cet. Et in Symbolo Nicæ. Credo in unum Deum, patrem omni potētem, creatorem cœli & terræ, uisibilium & inuisibiliū. Et extra de tri. & fid. cathol. firmiter: Ipse creator omniū visibiliū, & inuisibilium spiritualium, & corporalium. Item Rom. 11. Ex ipso, & ꝑ ipsum, & in ipso sūt omnia: & cætera innumerabilia scripturæ testimonia, quāuis hoc ratione naturali probari non possit, vt multis probat Gabriel: Potest tamē rationabiliter secūdum Occam q. 4. & 5. li. 2. persuaderi, uide ibidē. Et August. 2. de Trinit. verius attribuit causalitatem inferiorum Deo, quàm causis secundis. Sed causæ secūdæ sūt immediatæ, ergo Deus &c. Hinc Proculus dicit, quod causa prima plus influit in effectum quàm secunda, id est de causis. Item suspendente causa prima suam actionē, nihil agit creatura, vt patet in eclipsi Solis tēpore Dominicę passionis, & in igne pueros non lædente in fornace Regis Chaldæorū, Danielis 3. quia Deus nō concurrebat immediatè cum igne in camino ignis, ideo ignis non potuit agere. Est igitur Deus causa immediata. Itē Sol est causa immediata istorum inferiorū, patet in effectibus productis à Sole, dum accedit ad nos tempore æstatis: ideo sequitur, quod Sol sit causa immediata talis effectus inferius producti. igitur multò magis dependet effectus à Deo tāquam à causa immediata. Sine Deo autem cooperante, nihil positiuū fieri potest, vt idem probat Gab. di. 12. lib. 3. & quæcūque positiua permittit hęc & facit. Hinc Cardinalis Camera. ait Plus Deus facit faciēdo aliquem effectū mediāte causa secunda, quia facit causā secūdā esse causam effectus. Et ij. quodli. bet. q. 1. Occam ait: Nisi Deus esset causa efficiēs, uel mouens effectiuè alicuius effectus, videtur quod frustra poneretur in vniuerso. Et Richar. di. 14. artic. 3. quæ. 1. li. 4. dicit, quod Deus nō tantùm est ens, sed est omnium entiū causa effectiua, &, gubernatiua: vt & latius ibidē declarat, vide & de hoc Dominum Cardinalē Cameracen. copiosius. q. 13. lib. 1. Itē Aug. in de

in de concordia prescientiæ, post alia facit, igitur inquit, Deus omnia quæ iusta, vel iniusta uoluntate fiunt, id est, bona opera, & mala in bonis quidem facit qđ sunt, & quod bona sunt. In malis verò facit quod sunt, sed non quod mala sunt. Vnde actus malus qui ẽ materiale in peccato immediatè, causatur à peccatore simul & ab efficiente Deo, vt scribit Gab. dist. 37. quæst. vnica, lib. 2. de quo vide & Aliaco. quæst. 13. lib. 1. Deus autem non est causa defectiua, sicut voluntas humana, quamuis eo modo est causa effectiua actus peccati, quo voluntas, ipse enim non est causa deformitatis actus, quod ẽ formale peccati. Mali itaque culpę Deus non est causa efficiens, neque deficiens, sed fortè posset dici causa permittens deserendo voluntatẽ à se auersam, vt post Scot. scribit Gabr. dist. 36. q. vnica, art. 3. dub. 2. &c. De qua quidem re S. Bonauentu. dist. 37. circa textum libr. 2. ponit aliquas propositiones tanquã regulas infallibiles. Prima, omne id, quod dicit positionẽ aliquã est à Deo. Secunda est, omne id, ꝙ aliquẽ ordinẽ dicit inquantum huiusmodi est à Deo. Tertia, nullus defectus ſm quod huiusmodi est à Deo propter hoc quod repugnat diuinæ potentiæ. Quarta est nullũ inordinatũ ſm qđ huiusmodi est à Deo, quia repugnat diuinæ sapientiæ. Vnde Anse. in libro de concordia prædestinationis, & præscientiæ: Omnis qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam essentiam, ẽ à Deo, à quo est omnis iustitia & nulla iniustitia, &c. Est insuper Deus causa prima omnium primitate perfectionis, & illuminationis, quia Deus ẽ perfectior omnibus, & est causa omnium effectuũ, quod nulli conuenit alij. Estque causa prima durationẽ primo modo accipiendo primitatẽ durationis, vt dictum est, quia ſm suam naturam præcedit durationẽ omnes causas secundas, & effectus. fuit enim ab æterno quod nulli alij conuenit, sed nõ secundo modo, quia non præuenit causando causas secundas secum cõcausantes, potest tamen Deus in se eminẽter habere causalitatem effectiuam omniũ causarum secundarum, & supplere omnem eorum causalitatem, & sic etiam posset esse causa prima effectiua omnium durationẽ secundo modo. Sed vide de hoc Gabrielem lib. 2. dist. 1. quæstio. 2 ar. 2. omnium enim effectuum absolutorum pót esse causa effectiua, & se solo potest producere in genere causæ efficientis, quicquid potest producere cum causa secunda. Hinc illud commune dictum: Deus potest supplere causalitatem cuiuslibet causæ extrinsecæ. Item Deus est causa immediata omnium effectuũ immediatione effectus: effectuũ dico (inquit Gabriel) absolutorum, quia ad productionem cuiuscunque effectus non indiget alio effectu, quia potest quemcũque effectum absolutum producere solum, sine productione cuiuslibet alterius effectus, quia licèt aliquæ qualitates requirantur ad materiæ dispositionem pro receptione formæ, secundum Philosoph. 2. de anima, actus actiuorum sunt in patiente prę dispoſito, tamẽ Deus potest omnem effectum absolutum producere immediatè, etiam extra materiam. Gabr.

CAVSA cõmuniter diuiditur in cãm principalem, & instrumentalem. Causa principalis dicitur quatuor modis, secũdum Sco. q. 1. & 4. dist. 1. li. 4. Primo modo per exclusionem causæ superioris agentis, & hoc modo agere principaliter, est agere independenter, & illo modo sola causa prima est causa principalis, & ideo omnis causa secunda est instrumentalis. Secundo modo causa principalis dicit totũ suppositũ agens per aliquã sui partẽ, & pars per quam totum agit, dicitur instrumentalis, & sic totus homo dicitur causa principalis visionis, oculus verò instrumentalis. Tertio modo causa principalis dicitur causa quæ attingit effectum principalem, secundum aliquam præuiam dispositionẽ: sic calor dicitur causa instrumentalis respectu ignis, supposito quod non attingat formã ignis generandi, sed tantũ calorẽ. Quarto modo dicitur causa principalis, quæ agit per formam propriã intrinsecã, siue in sic agendo sit subordinata agẽti superiori, siue non. Et causa instrumẽtalis est, quæ nõ agit per propriam formam, sed tantum per motionẽ alterius mouentis, vt in scientia artis, vt serra vel securis: & illo modo omnis dispoſitio

ſpoſitio, neceſſitans ad formam, quæ nõ eſt ratio receptiua, poteſt dici cauſa inſtrumentalis actiua quod ammodo. Sic merita ſunt cauſa inſtrumentalis præmij, nam propriè dicitur q̃ per meritũ acquiritur præmium, & tamen meritum eſt diſpoſitio præuia ex ordinatione diuina ad præmium, non tamen ſicut ratio receptiua: ita & poſt Scotum notat Gabriel libro 4 diſt. 1. q. 1.

CAVSA EFFICIENS eſt triplex, vt notat Bruleſ. di. 11. qu. 3. lib. 3. quædam eſt propriè effectiua, alia ẽ diſpoſitiua, tertia eſt excitatiua, Omne enim quod efficit, vel diſponit, vel excitat diſponentem, vel efficientem, aliquo modo poteſt dici efficere, vel cauſare, vt cõuerſionis S. Pauli fuit triplex cauſa, ſ. propriè effectiua, quæ fuit Deus, qui propriè erat & dat gratiam. Cauſa diſpoſitiua per modum ſupplicationis fuit S. Stephanus, exorans Deũ deuote pro lapidantibus, ſe, inter quos principalis fuit Paulus. Cauſa excitatiua fuit conuerſionis magnitudo, & fuit prædicatio Chriſti. Et poſſet dici, quod cauſa excitatiua Pauli, fuit Chriſti dictum, dicẽtis: Saule, Saule, quid me perſequeris? Et Bonauẽt. diſt. 40. ar. 1. quę. 1. i ſolutione vlt. argu. li. 1. quædam eſt cauſa efficiens, quę operatur ſecundum materiam præiacentem, & iſta quidem, quia alio indiget, nõ dicitur præparare quando ſolum vult, & diſponit intus, ſed quando materiã aptat exterius. quædam eſt cauſa efficiens, quę nullo indiget ad operandũ, ſed ſtatim cũ vult operatur, & in tali prę paratione, nõ eſt aliud quam diſponere, & proponere, & talis eſt Deus, quia nullo alio indiget ad ſe operandum.

CAVSA FINALIS eſt illud, quo agens mouetur ad operandum. Et poteſt dupliciter accipi. Vno modo ſtrictè, alio modo largè. Strictè dicitur illa quæ ſimpliciter eſt finalis, & vltima: & ita quod non ordinatur in aliam, ſed aliæ in eam. Largè dicitur illa, inquam alia ordinatur, ſiue ipſa ordinetur vltra in aliam, ſiue non. Primo modo ſtrictè cauſa finalis eſt aliquid amatum amore amicitiæ ab agente propter ipſum aliquem effectum producente. Gabriel di. 1. qu. 5. libr. 2. Et vt ibidem dicit, cauſa finalis eſt vltima in executione, nõ ita quod vltimo acquiratur, quia præexiſtit operationi. Sed eſt vltimum in executione, id eſt, dirigit agens ad vltimum effectum, quia eſt illud propter quod omnia alia fiũt. Cauſa finalis largè, eſt aliqd amatum amore amicitiæ vel concupiſcẽtiæ, vel etiam odium ab agente, propter quod agens aliquem effectum producit. Declarationem vide i Gabriele. Ad Phyſicos quoque ſpectat lucidior declaratio. Et eiuſdẽ effectus poſſũt eſſe plures cauſæ finales ſubordinatę, qa primi effectus. vt puta eulſiones herbæ, omnes ſequẽtes effectus ordinati: confectio, potio, ſanitas amati amore concupiſcentiæ, & vita dilecta amore amicitiæ ſunt cauſæ finales. Et dicitur oditum, quia aliquando obiectũ nolitionis ſiue oditũ eſt cauſa finalis alterius noliti vel etiã voliti. Exempli gratia ponamus. Sanus odit mortem, propter quã nolitam odit infirmitatem, propter illam oditam vult recipere potionẽ amaram, vt non contingat ſiue accidat infirmitas. Eadem infirmitas eſt cauſa finalis volitionis, qua volo bibere potionem amaram, quia propter illam oditam vt nõ contingat ſiue accidat vult bibere potionem amaram, alias non bibiturus. Cauſatio cauſæ finalis eſt mouere efficiens ad agendum: Iſtud mouere realiter non eſt aliud niſi ipſum finem amari ab agente, & propter amorem eius aliud amari vel fieri. Vide Gabrielẽ vbi ſupra. Sed cauſatio cauſæ efficientis eſt efficere, agere, producere extrinſecè aliud cuius ipſum non eſt pars. Cauſatio cauſæ materialis eſt eẽ materiam compoſiti. hoc eſt tanquam partẽ materialem compoſiti ſuſcipere eius formam. Cauſatio formę, eſt dare formaliter eſſe ſpecificum compoſito, vel aliquid huiuſmodi. Item in effectibus ordinatis ad eundem finem, ſemper effectus poſterior eſt cauſa finalis prioris, quia primus effectus producitur propter ſecundũ amatum, vt collectio herbarum fit propter earum decoctionem, decoctio propter potionem, potio propter ſanitatem, &c. Plura. Gabr. Item cauſæ ſunt ſibinuicem cauſæ. Nam ſanitas eſt cauſa finalis potionis, & potio cauſa efficiens ſanitatis Verum hoc eſt in diuerſis cauſarum generibus, in eodẽ genere eſt impoſſibile, Et de cauſa

finali

finali dupliciter loqui possumus. Vno modo de eaque est præstituta ab ipso agente particulari. Et isto modo causæ merè naturales non agunt propter finē. quia cùm non cognoscunt (has enim intelligo per causas merè naturales) non præstituunt sibi finem quem intendunt. Alio modo loquitur de causa finali, quæ est præstituta & intenta ab illo agente, vel ab agente superiore dirigente. Hinc in agendo (loquēdo de causa finali) primo modo Deus nō est causa finalis omnium effectuum à causis secundis productorum. Probatur, quia causæ merè naturales agentes effectus nō cognoscunt, nec amant Deum: igitur nō intēdunt Deum tanquam causam finalē suarum operationū, quia ad hoc quod aliquis sit finis primo modo, oportet cū præcognoscere & amari, propter ipsam vt amatam causam particularem agere, &cet. Nec naturali ratione potest probari Deū esse causam finalem omnium effectuum, quia nō potest probari ratione naturali, quod Deus ꝓpter amorem sui producat omnē effectū, sed certa fide tenendum est Deū esse causam finalē oīum, quia Deus operatur oīa in omnibus, & nō irrationabiliter: ergo propter finē. probat Gab. vide eū. Probatur & auctoritate scripturę, Prouer. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dñs. Et Ro. 11. Ex ipso & ꝑ ipsum tāquam perfectissimo exemplari, In ipso tanq̄ in vltimo & optimo fine. Vnde Origenes super locū istum: Quod dicitur in ipso, perfectio omniū & finis designatur. Item Apoc. 1. Ego sum Alpha & Ω, principiū & finis, dicit Dominus. Ad idem Magister in textu dist. 1. lib. 2. Sent.

CAVSA est duplex, scilicet per se & per accidens (vt notat Gabr. di. 2. q. 10. lib. 1. art. 3. dub. 3. Causa per se est aliquod quod causat non per aliud realiter distinctū ab eo, sed per se, ita quod ipso posito, circunscripto omni alio, quod non est causa in aliquo genere causæ, potest sequi effectus, & sic calor per se calefacit, anima ꝑ se intelligit, vt per se non excludit circunstantiā partialis causæ concurrentis. Nam secundum multos accidentia nō habent actiuitatem suam extra subiectū sicut in subiecto, & pro statu illo oportet intelligētem phantasma speculari.

CAVSA PER ACCIDENS est illud quod causat per aliud ab eo distinctum. Sic anima intelligit per corpus. Ignis calefacit per calorē, homo intelligit per animam. Totum agit per partē. Quandoq; autē ꝑ accidēs, & per se dicunt cōtra dictionem propositionis, vt ędificator per se ædificat. Statuā faciens est causa per se statuæ. Album ꝑ accidens ædificat, Policletus est causa per accidens statuæ, vt innuit Commentator 1. Phy. Sic enim sensus est: Hęc propositio est per se, ædificator ædificat. Hęc est per accidens: album ædificat, vt etiam habet Philosophus 2. Physic.

CAVSAE essentialiter subordinate, secundū Sco. est quarum posterior dependet à priore in causando, & est imperfectior ea, & simul requiruntur ad causandū, oppositum est in accidentaliter ordinatis. Et causarū concurrentiū ad determinatū effectum, si vna non possit concurrere, nisi alia cōcurrat, ita dependeat vna ab alia in causando, sicut econuerso, verbi gratia. In generādo hominē, homo essentialiter à Sole dependet, & econuerso, quia nec homo sine Sole, nec Sol sine homine pōt hominē generare, sed tamē Sol sine Sorte potest hominē generare, & sic causa vniuersaliter & illi mitatior, nō dependēt ab inferiori, scilicet Sol ab homine, quia Sol non requirit hoc singulare, sicut inferior à superiori & vniuersalior. potest & quandoq; Sol generare murem sine mure: vide latiùs Gabr. di. 2. q. 10. li. 1. Et (vt notat Dominus Cardinalis Came. q. 3. art. 3. li. 1.) inter causas essentialiter ordinatas, & accidētaliter ordinatas, est triplex differentia. Prima est quod in causis essentialiter ordinatis: secūda dependēt à prima in causando. Causæ autem accidentaliter ordinatę sunt, quarum neutra ad productionem alterius effectus aliam requirit naturaliter in causādo. Secunda differentia est quæ sequitur ex prima, quod in causis essentialiter ordinatis est causalitas alterius rationis, & alterius speciei, quia ad causationē vnius effectus sufficit vnum vnius rationis. Tertia differentia quod omnes causæ essentialiter ordinatæ similiter requirūtur ad causandū effectum. In causis autē accidentaliter ordinatis, non requiritur earum simultas in causando, vide latius Aliaceū.

CAVSA sine qua nõ, vt notat Petr. Paludeñ. di. 1. q. 1. li. 4. est qua posita, aliud ponitur aliunde, quamuis secundum eundem idẽ videatur esse causa per accidens, & causa sine qua non. Hinc in naturalibus non datur causa sine qua non, sed tantum in voluntarii, quoniam, scilicet causa voluntaria determinat se ad præsentiam alicuius (quod nõ est naturaliter productiuũ certi effectus) producere illum effectũ, & nõ sine illius præsentia: vide & de hoc Gab. d. 1. q. 1. lib. 4. & Petrum de Aliaco q. 1. li. 4. Et vt scribit Gabr. ar. 3. dub. 3. vbi supra. si causa sine qua non, dicitur causa ad cuius esse ex sola voluntate alterius sequitur aliud esse, omnis causa secunda est causa sine qua non, quia omnis causa secunda sic se habet quod ad positionem eius ex sola voluntate diuina determinantis producere aliud ad illius causæ positionem sequitur aliud, quia circunscripta diuina voluntate contingenter agente, nũquam ad positionem causæ secundæ, sequitur aliud. ex quo videtur sequi, quod ita propriè sacramenta post diuinam institutionẽ sunt causæ gratiæ, & effectus gratuiti, sicut quę cũq; causa naturalis, est causa sui effectus. Quod patet, quia vtræq; causæ, sunt causæ sine qua non, & inter causas sine qua non, non est diuersitas, quantũ ad rationẽ causæ. Et quamuis sacramẽta causent gratiam tanquam causæ sine qua non, nõ tamen creant gratiam, patet, quia non causant gratiam, nec causarent eam nisi in subiecto susceptibili, scilicet anima intellectiua, Deus autem creat, quia in producẽdo gratiam, non innititur subiecto, posset enim ita ꝓducere extra subiectum, sicut in subiecto, nec est incõueniens eundem effectum creari à Deo, & ꝓduci à creatura, vel de subiecto, vt alias dicetur. Et hæc imaginatio (vt ait Gabriel vbi supra.) magnificat potentiam actiuam in Deo, quia ponit solum Deum omnem effectum positiuum secũdum se, & quodlibet sui causare principaliter & propriè per actũ proprium sui liberę voluntatis. Creaturam verò tantum concurrere ex diuinę voluntatis determinatione tanquam causam sine qua non, & hoc satis cõcordat scripturæ, & dictis sanctorum. Ait enim Apostolus: Non quod sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. 2. Corinth. 3. & 1. Corinth. 13. Deus operatur omnia in omnibus. Et secũdum hoc, negant Doctores communiter creaturam concurrere ad effectum seu terminum creationis: puta animæ, vel gratiæ, &c. tanquam causam propriè dictam, non autem tanquam causam sine qua non. Nam concedunt de dispositione de congruo respectu gratię, & de merito respectu gloriæ, & de dispositione embrionis humanę respectu animę intellectiuæ, quod sint causæ sine qua nõ. Licèt omnes illi effectus ꝓpriè creentur a Deo, &cęt. vide latiùs Gabrielem de causa sine qua non, dub. 3. vbi suprà. & paulò antè.

CAVSA SINE QVA NON, differt à causa naturali. Nã causę naturali conuenit causare, secundum totam speciem, ita quod omne illud in quo saluatur natura talis, secundum speciem ponit in similem effectum. Non autem sic est in causa sine qua non. Nam si laicus habeat materiam Eucharistiæ, intentionem consecrandi, & ꝓferat verba formalia, non tamen consecrat, & tamẽ eadem est natura speciuoca panis verborum intentionis in laico, & Sacerdote, vt pono. illa tamen differentia non sufficeret in causa naturali, quę causaret ex proprietate indiuidui non specifica, &c.

CAVSARE est inducere, efficere, producere. Vnam autem rem causare aliam, vt scriptis reliquit Gabriel distinct. 1. quæst. 1. articul. 1. libro quarto. non est aliud, nisi ad præsentiam vnius rei aliam rem produci vel esse, vt ignem causare calorem i aqua apposita, nihil aliud est quàm ad præsentiam ignis calorem inesse aquæ. Et causare est ad nudam præsentiam rei, aliam rẽ incipere vel esse. Hoc autem (vt dicit Occam, & post eũ Gabriel & Petrus Aliacẽsis quæst. 1. quarti articul. 1.) contingit dupliciter. Vno modo quando ex natura rei ad esse, & præsentiam vnius sequitur naturaliter esse alterius. Alio modo quãdo ad esse vnius sequitur aliud, ex sola voluntate alterius illud ad præsẽtiam eius producentis, vt si Rex statueret, quod habens denarium plumbeum, signo Regis signatũ, reciperet de camera Regis cẽtũ florenos,

denarius

denarius ille prę sentatus ad cameram Regis, causa est receptionis centũ floren. nõ ex natura plumbi, sed ex sola voluntate regis. Primum dicitur causa propriè, quia est causa ex virtute propria, ideſt ex virtute quæ est in ipsa, aut quæ est ipsamet res siue eius natura. Secundum verò dicitur causa sine qua non, &c.

Cœlvm vt scribit post sanctum Thomam part. 1. quæst. 68. artic. 4. Dominus prępositus Gabriel distinct. 14. q. vnica, art. 2. lib. 2. accipitur tripliciter in scripturis. Primo modo propriè, vt distinguitur contra elementa, pro corpore sublimi luminoso actu, vel potentia incorruptibili per naturam circundans regionem elementarem, ita communiter accipitur in scripturis, vt ibi: Vocauitque Deus firmamentum, cœlum. Et sequitur de Sole & Luna, posuit eos in firmamento cœli, Geneſis 1. Secundo accipitur impropriè. vt dicitur per participationem proprietatis corporis cœlestis, scilicet pro corpore leui & sublimi diaphano & luminoso actu vel potentia. Et sic includit etiam aerem, & ignem. Et sic accipitur in hymno puerorum: Benedicite volucres cœli Domino. Daniel. 3. & Lucæ. 8. Et volucres cœli comeduntillud. Tertio modo accipitur metaphoricè. Et sic quandoque Trinitas benedicta dicitur cœlum propter eius spiritualem subtilitatem, & lucem, & summam pfectionis altitudinem: de quo cœlo exponitur diabolum dixisse Esa. 14. Ascendam in cœlum, ideſt, ad æqualitatem Dei. Vnde Bonauentura distin. 2. part. 2. in dubiis literalibus lib. 2. dicit, quod cœlum est nomen impositum corpori, secundum suam impositionem, & corpus qđ est sursum, dicitur cœlum, quia est contentiuum, secretum & quietum, & quia hęc triplex ꝓprietas reperitur in celsitudine diuinitatis, ideo dicitur cęlum. Est enim ampla immensitate virtutis, secreta profunditate cognitionis quieta trãquillitate dilectionis, hoc enim cœlum est ad quod Lucifer ascendere voluit, quia ad hanc celsitudinem, hoc est superiem omni cœlo non situ, sed dignitate, & maius est omni cœlo non extensione, sed ex sua immẽsitate, per quam est extra omnia non exclusus. In hoc autem cœlo sunt solùm tres personę, scilicet pater, & filius, & spiritus sanctus, qui soli sunt omnino, & pfectè æquales: omnio autẽ creata, siue corporalia siue spiritualia, intra empyreum sunt. Hęc Bonauent. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est sanctorum remuneratio, cœlum nominatur. vt Matth. 5. Merces vestra multa est ĩ cœlis, vt exponit Augu. Quandoque tria genera spiritualium visionũ, scilicet, corporalis, imaginaria, & intellectualis, tres cœli nominantur, de quibus August. exponit, quod Paulus raptus est vsque ad tertium cęlum. 2. Cor. 12. Accipiendo aũt cęlũ propriè potest accipi tripliciter. Vno modo absolutè, vt significat simpliciter corpus cõpositum ex materia & forma incorruptibili, naturaliter nõ vitali, nullius peregrinę pasſionis susceptiuum. Et sunt peregrinę pasſiones qualitates primæ ad inuicem contrariæ, & secundæ eas consequentes, vt grauitas, leuitas, color, sapor, &cæt. contrarium habentes, illo modò quęlibet stella epiciclus, & similiter quælibet pars cœli est cœlum. Secundo modo accipitur cõnotatiuè, vt supponit pro cœlo primo modo dicto, connotando cõtinentiam media tam. vel immediatam regionis elementaris. Et sic importat quamlibet cęlestem sphęram totam elementarem regionem circundantem, & illo modo epiciclus aut stella non dicitur cęlum, licèt sit pars cœli. Tertio modo accipitur vt connotat ordinẽ ad completum motũ Planetę, aut firmamenti, & sic omnes orbes seu sphæræ ad motũ vnius Planetę requisitę dicuntur vnum cęlũ, & illo modo Sol ecentricus deferens corpus Planetæ, non dicitur cęlũ. Similiter nec concentricus, quo ad vnã superficiẽ, & ecẽtricus secundũ aliã, sed totũ aggregatũ ex his. Sic accipitur cęlũ dũ dicuntur esse septem cęli Planetarũ. Gab d. 14. q. vnic. li. 3. & quot sunt cęli ibidẽ ostẽdit. Accipitur prętera cęlũ pro qualibet anima existente in gratia. Et dicitur cęlũ spirituale, secũdũ illud Cęlum mihi sedes est, & anima iusti sedes est sapiẽtię. Vndẽ etiã: Cęli enarrãt gloriã Dei, ideſt Apostoli. Capitur & cęlum pro sanctis. Animæ itaque iustę & virtuosę, & Angeli sancti, cœlum dicuntur, vt scribit Gab. le. 65. cano. Vnde Hugo: In cęlo maximè habitare dicitur, quamuis sit vbique

quia per cęlos intelliguntur Angeli, & homines iusti, in quibus maximè Deus habitat. Vnde Augustꝰ. Pater noster, qui es in cœlis, exponit, ideſt in ſanctis & iuſtis. Vide de hoc latiùs Gabr. lect. cano. 69.

COELVM EST MVLTIPLEX. Cœlum aereũ dicitur regio inferior aeris. Cęlum æthereum regio aeris ſuperior, quæ mouetur ad motum primi mobilis, ideo æthereum dicitur, quaſi ſemper currens. Cœlũ olympium, dicitur inferior regio ignis, ab altitudine cuiuſdã montis, qui dicitur Olympus. Cœlum igneum, dicitur ſuperior regio ignis. Cęlum ſtellarum, dicitur aggregatum ex ſeptem ſphæris Planetarũ & firmamento. Cęlum cryſtallinum eſt primũ mobile.

COELVM EMPYREVM, & illud cœlum dicitur igneum, non à colore, ſed ſplendore: ſicut primũ mobile dicitur aqueum & cryſtallinum, non ab humore, ſed à diaphaneitate & cryſtalli ſoliditate. Et quamuis ſancti parum loquũtur de hoc, ſcilicet cœlo, quia latet noſtros ſenſus, & Philoſophi adhuc minus, tamẽ eſt ponere cęlum empyreum, ſicut dicit ſcriptura: In principio creauit Deus cęlũ. Strabus exponit de cœlo empyreo. Ad hoc ponit Brulif. tres perſuaſiones diſt. 2. q. 7. lib. 2. perſuadet enim ad hoc ratio finis triplex. Vna eſt pfectio vniuerſi. Alia eſt propter motũ firmamenti. Tertia principalis propter habitationẽ homini beati. Cęlum itaque empyreum non inuenitur poſitum niſi auctoritate Strabi, Bedæ, & Baſilii. Et dicitur illud cœlum immobile, & locus ſanctorum, & beatorũ, à principio creatus, & ſtatim Angelis repletũ. Vnde Baſilius homel. 1. exame. ſicut damnati in tenebras vltimas abigũtur, ita beati remunerationem quæ ꝓ dignis operibus reſtaurãtur in ea luce, que eſt extra mũdum quietis domicilium ſortiuntur, copioſius Gab. ſcribit. Et quia in cęlo empyreo inchoata eſt gloria corporum, quietum eſſe oportuit, & immobile, ſicut in vltima conſeruatione motus cęleſtium corporũ ceſſabit. Et etiã locus beatorum ſpirituum hoc cœlum, nõ propter neceſſitatẽ (quaſi in eo ſpiritus depẽdeãt in eſſe) ſed propter congruitatem, vt exterior claritas conueniant interiori, vt nobiliſſimæ creaturæ nobiliſſimus aſſignetur locus. Vnde Baſilius dicit, quod miniſtrator ſpiritus non poterat degere in tenebris, ſed in luce & lætitia degendi ſibi habitum poſſidebat. Vnde etiam cęlũ illud non eſt locus ſaluans ſpiritus beatos, ſed tantũ continens, vt dicit Alex. Et licet cęlum empyreum ſit lucidiſſimum, non tamen diffundit lumen ſuum ad inferiora, vel quia impedit firmamentum quod in ſtellis non eſt diaphanum. Et quia ſtellis eſt plenũ, impedit luminis ſuperioris diffuſionem vel qa non habet lucem condẽſatã, vt corpus Solis, ideo lumẽ nõ diffundit: vel quia habet claritatẽ alterius rationis, puta claritatem gloriæ quam non cãpiunt corpora inferiora.

COELVM repleri Angelis, nihil aliud eſt quã cęlum ornari Angelis, ſecundum eum numerum quem Deus ad inhabitandum ordinauit. Vnde illa repletio non impedit quin poſſit fieri additio, quia potuit Deus plures ordinaſſe vel non ordinaſſe quoſdam qui poſt iudicium ibi erunt, qui nũc nobiſcum ſunt ad noſtri cuſtodiam. ſicut & Angelis ſanctis addentur animæ ſanctę euolantes vel purgatę. Hinc eſt quod Alexander parte 2. quæſt. 19. artic. tertio mẽbro. 3. ſcribit, quod cœlum empyreum dicitur Angelis repletum ſimul cum cœlo creatis, propter ſufficiẽtiam & congruitatem ornatus cœli. Sufficientiam dico, quã tum ad numerum a Deo præordinatum. Vnde ſemper repletum eſt quantũ ad ſufficientiam, quia ſemper ſunt ibi tot ſpiritus, quot ibi pro illo tunc Dominus ordinauit: nec ex lapſu malorum ſequitur imperfectio cœli empyrei, ſed ſpirituum cadentium. Sicut dum indigni expelluntur à palatio regio, non eſt imperfectio vel dẽ ordinatio Palatii, ſed illorum, qui pro ſua indignitate ſunt expulſi. ita refert Gabriel diſtinctione 2. quæſtio. 2. dubio. 5. libro 2. Et illud cœlum empyreum non purgabitur igne conflagrationis, vt ſentiunt Doctores in quarto diſtinct. 47. quia ibi non eſt corruptio naturæ, ſed fuit tantũ corruptio culpæ, ſed illa fuit ſpiritualis, quę nõ contaminat locum, ſicut cogitatio adulteri vel homicidii, non contaminat Eccleſiam ſiue polluit. Paludenſis diſtinct. 47. libro quarto. (& vt idem ait) cœlum cryſtallinũ & ſidereũ cum careant corruptio

ne

ne naturę & culpæ, vnde non indiget purgatione.

Coeli (vt Damascenus ait) sunt inanimati & insensibiles. Et cùm dicũtur Deum benedicere seu laudare, dictũ est per prosopopeiam, sicut etiam dicitur de aliis inanimatis creaturis, scilicet imbre, rore & igne æstu. Danielis. 3.

Coelvm mouetur non propter indigentiã sui, sed propter generationem & corruptionem illorum inferiorum, & Deus mouet cœlum mediante intelligentia creata siue Angelo, vt communior habet opinio, & hoc congruebat ordini quo Deus constituat vniuersa. De quo latiùs Gabr. distinctione. 14. quæst. vnica, libro secũdo. Vnde Augustinus super Genesim ad literam dicit, quod Deus sic mũdum ordinauit, vt spirituum perficeret omni copori, ideo sic vt cõgruũ erat Angelos deputari ad ministerium hominum, sic & congruũ fuit eos deputari ad motum & regimen cęlorum, cùm in hoc etiam ministrant homini viatori, & diuinę subseruiant Maiestati. Item cœlum p stellas habet actionẽ in hæc inferiora multiplicem in elementa mixta imperfecta, mixta inanimata, animata irrationabilia. De quo videto Gersonem in libello, quem Trilogium Astrologiæ Theologizatæ inscripsit. Et Scotum quæstione tertia, distinctione 14. libro secundo. Et post hos Gabrielem distinctione. 14. quæst. vnica, libr. 2. & contra Astrologos, qui multa falsa dicunt, & si quãdoque vera dicunt, sed multò plura falsa, ait Cancellarius. Et ideo vera quæ dicunt incerta sunt, & falsis plurimis permixta. Item possunt & astra inclinare voluntatẽ non tamen effectiuè in ipsa efficiẽdo actũ volendi, neq; imponere necessitatẽ, quouis modo, quia semper manet voluntas libera per suam libertatẽ, potens contrarie huiusmodi inclinationi, Nã & homo maximas vincit tentationes, nedum per gratiam, sed etiam per volũtatis libertatem. Hinc est illud Ptolomei. Homo sapiẽs dominabitur astris, de quo aliis plura dicuntur, & non parum multa. Gabr. ar. 3. dub. 3. vbi supra.

Coelvm dicitur aperiri, vt scribit Sanctus Bonauentura dist. 11. lib. 4. circa textum, quando vehemens fit influentia de superius. Et quoniam immolationis hora nobis panis cęlestis & super substantialis tributur. Hinc est quod Gregorius dicit cœlos aperiri, sicut in eius natiuitate dicitur, quod per totum mundum melliflui facti sunt cęli, quia datus est nobis iste, qui dulcior est super mel & fauum, &cæt. Vnde Gerson tractat. 9. super Magnificat, dicuntur cœli aperiri non per fractionem, sed per influentiam specialem, qualiter optabat Propheta, dicens. Vtinam dirumperes cœlum. Et iterum: Rorate cœli desuper, &c.

Celare est abscondere. Vnde celare crimẽ est dupliciter, vt scribit Sanctus Bonauen. dist. 35. circa textum li. 4. Aut cum sit, sed tamen est occultum aliis, & non detegit. Aut cũ sit apertum & notum, & dissimulando cooperit. Primum est fidelitatis. Hinc Prouer. 17. dicitur, fidelis est qui celat crimen amici. Secundum verò est prębere patrociniũ sceleri. Vel alteri, celare crimen est dupliciter, aut in prędudicium correptionis, aut in supportationem pectoris & infirmi, & primum est malum, secũdũ verò est bonum. Vel aliter, celare crimen hoc est dupliciter: Aut personæ quæ potest prodesse. Aut personę quę potest obesse. Primum est malum. Secũdum est licitum. Hæc Sanctus Bonauent. Et vt scribit Gerson. parte secunda, in regulis moralibus. Celare peccata sua non est ex se hypocrisis, sed cautela prudens, & debita. Secus si fiat hoc ex appetitu laudis falsæ, aut alterius malitiæ principaliter. vel si ad malum finem vltimatè referatur. Secus etiam si per mendacia operum, vel signorum, vel verborum talis abscõsio quęratur fieri quemadmodum si ad celandũ peccata suæ luxuriæ fingat se aliquos opere signo, aut verbo luxuriam maximè detestari, & castitatem amplexari, cùm sufficere debeat vt illam non ostendat, ita de superbia &c. posset dici. Ger. Celare in super peccatum in cõfessione detectũ tenetur sacerdos de lege naturæ, de legę Dei positiua, siue diuina, de lege positiua Ecclesiæ: vt probat Scot. dist. 21. q. 2. li. 4. quẽ vide latiùs, &c.

Censvs seu redditus vt scribit Gab. di. 15. q. 12. art. 1 li. 4 post. Hem. de Augu. in suo trac. de contract. c. 2. nihil aliud est nisi ius

leuandi seu recipiẽdi aliquã pecuniã, aut pecunia mẽsurabile vt bladũ, vinum, aut aliud ad vsum hominis pertinens de fructibus rerum, bonorum, aut personarum & tale ius nihil aliud est nisi potestas iustè recipiendi pecuniam vel rem aliam. vide latiùs Gabrielem.

Censvra Ecclesiastica (vt & habet Dorbellus in 4 di. 18 & alii) comprehendit interdictum, suspensionem, & excõmunicationem. extra de verb. signi. c. quærenti. & cẽsura Ecclesiastica fit vi clauiũ. Vnde tam interdictum quàm suspensio, quam excõmunicatio est quædã punitio, ideo vt ex ipsa punitione quis ad viam salutis reducatur, non tamen debet fieri animo nocẽdi, sed debet fieri zelo charitatis proximi, scilicet, ad bonum subditi delinquentis, vel ad aliorum bonum, vt vel timeãt simili a vel quietius viuant, vt. 23. q. 5. prodest. vbi dicitur, siue ignoscendo, siue plectẽdo hoc solũ agitur, vt vita hominum corrigatur, vt, scilicet, si in communitate sint aliqui innocentes, ideo interdicuntur vt nocentes moneant & compellant ad subdẽdum se iustitiæ, & punitio per interdictũ non debet esse sine causa, licet aliquãdo sine culpa, vt patet de regul. iur. Sine culpa li. 6. & refert frater Osualdus. li. 4. Rosarii. theologiæ, &c.

Cenodoxia (vt scribit Paulus Cortesius eloquentissimus lib 3. senten. di. 9. quę & vana gloria dicitur, est mundi cymbalum cũ ostentatione præstantię, qua homines tãquã pauones cauda lętãtur, ex ea enim contumacia, ostentatio, pertinacia, discordia, & arrogantia oriri putantur.

Ceremoniae sunt opera externa ad cultum Dei pertinentia. beatus Tho. 1. 2. qu. 99. art. 3. Et cerimoniæ apud Latinos dicuntur generaliter omnes ritus sacrificiorum à Cerete oppido dictę, vt placet Valerio Maximo: à quo ceremoniale, & de ceremonialibus vide in dictione legis veteris testamenti. Fuerunt autem multæ obseruantiæ vet. le. vt puta purgationes ab immundiciis, à lepra, à contactu mortici, & aliarum rerum immundarum per aquam expiationis, & alios ritus de quibus in Leuitico per totũ. Erant etiam ibi quædam plus ad perfectionem accedentia sicut oblationes hostiarũ & sacrificia. Hæc enim pertinebant ad cultum latrię pro tẽpore illo, quo Deus voluit sic coli, & hæ obseruationes purgationum, & sacrificiorum, ac oblationes dicebantur propriè ceremoniæ Gab. di. 1. q. 3. ar. 1. li. 4, Sacrificia & oblationes tanquã immediatè pertinẽtes ad Dei cultum, purgationes tanquam mediatè ad Dei cultum pertinentes vtputa disponentes, & aptantes personas ad proficiendum Dei cultum. Impropriè autem dicuntur sacramenta, vel largè accipiẽdo sacramẽtum. Sacramenta autem illa vet. le. quæ dicuntur ceremoniç, non contulerunt gratiam ex vi sacramenti siue ex opere operato, vt cõmunior tenet opinio, & est Alex. de Ales part. 4. q. 6. memb. 4. ar. 1. Sanctus Thom. Scotus & communis schola sic tenet. secus tamen per modum meriti ex opere operante ex susçipientis deuotione, dum processerunt ex fide, & charitate, vt idem sentiunt & multis hoc probat Gabr. & auctoritate, & ratione ar. 2. vbi supra, vide ibi.

Certvm exploratum. Incertum dubium, vel non exploratũ. Et vt Theologi sentiũt in via salutis relinquere certũ, & eligere incertum est amare saũ periculum. Qui verò amat periculũ, peribit in illo Eccle: 3. Vnde Ioa. Cancel. Parisien. in regulis moralibus hanc regulam ponit. Agere incertum, & dimittere certũ in materia moralis est peccatum mortale, vt & supra dictũ est. Et specificat eam addens. Si tale incertum, quod sit mortale non solùm per coniecturas leues, aut ex suppositione trepida, & scrupulosa proueniente ex nimio timore cadendi in via. Sed intelligitur dũ tale est vehementer & probabiliter incertum, equè sicut oppositum vel magis. tũc enim illud quod agitur non carebit mortali peccato. Hęc Gerson de quo & suprà diximus.

Certitvdo vt dicit Petrus de Aliaco est assensus verus, firmus sine formidine, vel vt scribit B. Thom. 3. dist. 26. quæst. 2. ar. 4. certitudo est firmitas adhæsionis virtutis cognitiuæ ad suum cognoscibile. & põt certitudo accipi dupliciter (vt scribit Dominus Cardinalis Cameracen. q. 12. ar. 3. lib. 1.) Vno modo impropriè vt certificare importat firmiter idem quod assentire alicui complexo, & quod nõ potest aliter

esse,

esse, & isto modo satis cõstat, quod Deus non potest certificare aliquem de aliquo vero contingenti futuro, nec respectu illius est isto modo possibilis certa reuelatio, quia hoc includit contradictionem. Alio modo potest certitudo capi propriè vt certificare importat idem quod firmiter assentire alicui complexo vero, & isto modo satis patet, quod licet non sit possibile, quod certitudo sit falsa, tamen certitudo potest esse deceptio. Et licèt nullus pòt decipi per certitudinem, tamè per certitudinem potest decipi, & ideo ille qui fuit certus potest non fuisse certus, & illa notitia quæ fuit certitudo, potest fuisse deceptio, & non certitudo. Hęc Petrus de Aliaco.

CERTITVDO est multiplex, vt & notant doctores variis in locis lib. Sent. Quędam est certitudo patriæ, vbi est certitudo tentionis euacuans expectationem & timòrem. Et est certitudo viæ, quę est certitudo expectationis mixta timore, quia quilibet labi potest, quamdiu est viator. Est & tertio certitudo media, quæ est in purgatorio, & est certitudo expectationis (quæ nõdum obtinent) sed est euacuatio timoris propter confirmationem, quia sciunt se deinceps peccare non posse, & sic patet, quod in pœna purgatoria est maior certitudo de gloria, quam in via, vt scribit Bruliter distinctione 20. quæstione 4. libri 4. Est & certitudo quædam ex parte cognitui, quędam ex parte affectiui, & vtraq; duplex est, vt scribit Sanctus Bonauẽtura in secũdo, & post eum Gabriel distinctione quarta, quæstione vnica. artic. 3. dub. 2. libro secundo: Ex parte cognitiui vna est in fallibilis, vt cùm sit aliquis quod non potest falli. Altera probabilis, vt quando habet verisimiles rationes ad hoc siue ad partem vnam: ita quod ad oppositum aut nullas habet, aut paucas. Secunda fuit in Angelis non prima. Ex parte effectus vna est in expectando, alia in tenendo. Prima est spei. Secunda est comprehensionis, & illa secunda non potuit esse in Angelis ante confirmationem. Prima fuit semiplene in Angelis supposito quod nõ fuerint in gratia creati, quia minus plene quàm in viris sanctis, quia illis inest ex gratia & meritis, in Angelis erat ex affectione naturæ, & illa certitudo probabilis, qua rationabiliter poterant coniicere ex his bonis, quę acceperant, quod ad beatitudinem parati erãt, maximè cùm in se nullam viderẽt dispositionem mali. Gab. latius. Est præterea certitudo scientię, & coniecturæ, vt scribit Sanctus Bonauentura dist. 20. libro 4. circa literam, certitudinem scientiæ nemo habet nisi per reuelationem, certitudinem autem coniecturæ habet qui sanus pœnitet, cùm ei prospera arridẽt, cũc signum est quod dolor suus est ex Dei gratia, non ex affectione terrena, vtraq; harum certitudine caret, qui in fine pœnitet sera pœnitentia, quia magis habet rationẽ ad oppositum quam ad propositum, &c.

CERTITVDO. quædam est speculationis, & quædam est adhæsionis, vt scribit S. Bonau. dist. 23. quæst. 4. libro 3. & prima quidem respicit intellectum. Secũda verò respicit ipsum affectum. Si loquamur de certitudine adhæsionis, sic maior est certitudo in ipsa fide quàm sit in habitu scientię pro eo quod vera fides magis facit adhærere credentem ipsum veritati crędituæ, quàm aliqua scientia alicui rei scitæ, videmus enim veros fideles, nec per argumenta, nec per tormenta, nec per blandimenta inclinari posse, vt veritatem quam credunt saltem ore tenus negant, quod nemo sciens sanæ mentis faceret pro aliquo quod cognoscit, nisi inquantum doctrinę fidei dicat non esse mentiendum. Stultus etiam esset Geometra, qui propter quacunq; certę cõclusiõe geometrię auderet subire mortẽ. Vnde verus fidelis etiã si sciret totam scientiã, mallet totã illã scientiã perdere quam vnũ solum articulũ ignorare, adeo adhærẽs est veritati creditę. De certitudine ergo adhęsionis verũ est fidẽ esse certiorem scientia physica. Si aũt loquamur de certitudine speculationis, q̃ respicit intellectũ & nudam veritatẽ, sic concedi potest, quod maior est certitudo in aliqua scientia, quã in fide, pro eo quod aliquis potest aliquid per scientiam ita certitudinaliter nosse, quod nullo modo potest de eo dubitare, ne aliquo modo discredere, nec in corde suo vllo modo cõtradicere, sicut patet in cognitione dogmatũ, & primorũ principiorũ. Certitudo autẽ adhęsionis respicit

veritatem, & doctrinam ſecundum pietatem Bonauent.

CERTITVDO quædam eſt abſoluta, quędā cōditionata, ſicut duplex eſt neceſſitas (vt ſcribit S. Bonau. diſt. 26. q. 1. in fin. lib. 2.) Si loquamur de certitudine conditionata, ſicut eſt in ſpe certitudo neceſſitatis & infallibilitatis, certus eſt enim vnuſquiſq; infallibiliter, quod ſi perſeuerauerit vſq; in finē in gratia, & in bonis meritis, quod ad ſalutē perueniet. Si autem loquamur de certitudine abſoluta, ſic eſt i ipſa certitudo probabilitatis. qui enim bonam habet conſcientiam, atq; propoſitū, probabiliter poteſt eſſe certus, quod opera ex tali voluntate procedentia ſint apud Deū meritoria, & per hoc confidere ſe aſſecuturum vitam æternam. Bonau.

CERTITVDO EST ADHVC TRIPLEX, ſcilicet, naturalis, ſupernaturalis, & moralis. de quo videre poteſ Gab. diſtinctione 16. q. 4. dub. 6. lib. 4. & eundem lectio. 8. cano. Et Gerſ. par. 3. li. 4. de conſo. theo. profa. 2. Certitudo ſupernaturalis eſt illa cui aſſentiendo nullus falli poteſt per quamcunq; potentiam. hęc a ſolo Deo eſt quantum ad veritates contingentes. Illa vt Gerſon dicit vbi ſupra eſt triplex. Quædam euidentiæ claræ & intuitiuæ, qualis eſt certitudo beatorum in patria. Alia eſt euidentiæ reuelatæ in illuſtratione Prophetarum. Tertia ſolius adhærentiæ in ſpeculo & ęnigmate, talis eſt certitudo fidei. Talem certitudinem & nos habemus de articulorum fidei veritate, & omnibus in canone biblię contentis, in eo ſenſu in quo a ſancto ſunt ſpiritu reuelata. His nā que aſſentiēdo falli aut decipi non poſſumus, vt ſcribit Gabriel lectione 8. canonis quia Deus qui eſt ſumma & infallibilis veritas, non poteſt falſum tanquam verum reuelare.

CERTITVDO NATVRALIS eſt, cui quis aſſentiendo per potentiam naturalem falli non poteſt, talis eſt certitudo principiorū notorum per experientiam, & concluſionum ex eis demonſtratarum. Hęc eſt veritatum a rebus acceptarū quibus innitens falli non poteſt per naturam. Talem certitudinem habemus de multis euidentibus veritatibus contingentibus & neceſſariis ſecundum naturam. Talem certitudinem habemus de exiſtentia rerū intuitiuè cognitarum contingentium. Item de propoſitionibus naturaliter neceſſariis, vt ignis eſt calefactiuus, circa quarū veritates ſtante communi curſu naturę nullus fallitur, licet per potētiam ſupernaturalem & miraculum quis falli poſſet.

CERTITVDO MORALIS eſt quę habetur ex probabilibus coniecturis groſſis & figuralibus, magis ad vnam partē quā aliam inducentibus ſeu perſuadentibus. Hęc certitudo dicitur etiam ciuilis, & hęc non eſt ex euidentia rei, ſed coniecturis. Et illa certitudo non remouet in vna parte omnem probabilitatem vel opinionē alterius partis, licet magis declinet ad iſtā quam ad aliam. Admittit etiam formidinem de oppoſito & ſcrupulos: non tamen aduertendos, ſe contemnendos. Et hæc certitudo ſufficit in moralibus ſecundum Philoſophum 1. Ethi. dicentē in ſentētia. Diſciplinati eſt in vnaquaq; re certitudinē quęrere iuxta exigentiā materiæ. Aequè enim vicioſum eſt, inquit, mathematicū perſuadentē quęrere, & moralem demonſtrantem. Talis etiā certitudo ſufficit ad cauēdum mortale, & ad committē dum, vt habens moralem certitudinē circa aliquod præceptum agens, ſecundum illā cauet mortale, & agens contra illam incidit in mortale vt exempli cauſa præceptum eſt, ne indignus accedat ad Euchariſtiam. Petrus habet moralem certitudinē ſe non eſſe indignum, quia ſecundum doctrinā Apoſtoli probauit ſemetipſum, & non inuenit in ſe legitimum impedimentum, accedendo non peccat mortaliter, etiamſi in eo fuerit aliquod latens impedimentū, reddens ipſum indignum. Sic ex oppoſito ſi habet moralem certitudinē, ſiue probabilē coniecturā ſe habere aliqd impedimentū magis ex hoc credens ſe indignum quam nō indignum, accedendo mortaliter peccat, licet etiam impedimētum quod ſuſpicatur in eo fore, non ſit in eo. Et ita qui videt proximum ſuum eſſe in periculo ſecūdum moralē certitudinem, q̄uis non ſit ſibi euidens an peribit in periculo, tenetur eū eripere ne pereat, ſi poteſt. Quod verū eſt de periculo tā corporali quam ſpirituali. Vt q videt aliquē prolapſum in flumē, aut conſiſtere in domo

mo nunc ruitura, quamuis euidens non eſt an ille ſubmergatur, aut iſte opprimatur, tenetur vtrumque in periculo extrahere, etiam nolentem, vt dicit Aug. & nō expectare interitum fratris. Hæc Gabriel lib. 4. diſt. 16. q. 3. art. 3. dubio. 6. Vide & eũ dem lectione. 8. canonis de certitudine quæ ſufficit ad dignè celebrandum &c.

CERTITVDO veritatis theologicę vel catholicæ, quibus viis poſsit probari & confirmari. videatur Scotus in prologo Sententiarum. q. 2. qui ponit plures vias, quibus conuincuntur quęcunque falſitates, & p̄munitur ac confirmatur in fide cōtra omnes errores. Ac probari poteſt quod theologica veritas & catholica fides, eſt infallibilis certitudinis, & quæ doctor ſubtilis diffuſe ſcribit ea perſtringamus cū modica declaratione, quæ non inutilia pro fidei confirmatione eſſe arbitratus ſum.

Prima via dicitur prænuntiatio Prophetarum. Certum enim eſt quod ſolus Deus poteſt naturaliter non ab alio, ſed à ſeipſo futura cōtingentia certitudinaliter p̄uidere & prędicere. Sed quia omnia Chriſti myſteria quæ nos credimus & impleta cernimus olim fuerunt prænūciata in ſacra ſcriptura, ſcilicet, diuinam incarnationem, virginalē patrum, paſsionem Chriſti, mortem & reſurrectionem & aſcenſionem, ac mundi totius conuerſionem, ac futurum iudicium mundi, &cę. E quibus non eſt dubium quin ſequantur implenda etiam pauca quæ reſtant nondum impleta, vt dicit Greg. in homel. Ergo ſequitur quod à Deo ſūt omnia iſta fidei Chriſti myſteria præordinata, & per cōſequēs infallibiliter certiſsima, quia Deus eſt prima & infallibilis (vt dictum eſt ſupra.) veritas, & ipſe prænunciauit talia. ergo, &c. Vnde ex hoc conuincitur quod Mahumeti ſecta nō eſt à Deo, ſed falſa & conficta, quia nullus ſanctorum Prophetarum eā prædixit approbando, nec ad hominum ſalutem à Deo illam fore datā ſcriptura loquitur, quin potius ſcriptura eam damnat & reprobat ergo, &c.

Secunda via dicitur concordia ſcripturarum. Sed quia ſcriptores ſacri canonis variis temporibus exiſtentes & diuerſimodē diſpoſiti, omnino conſonabant ergo ſequitur per hoc, quod hoc nō niſi à Deo fuit, nō ſicut Philoſophi, qui in multis inter ſe diſſenſerūt, quin etiam contradixerunt ſuis magiſtris, vt Ariſtoteles Platoni. Item Auicēna & Auerroris ambo diſcipuli Ariſtotelis, in multis diſcordant. Et ſic fuiſſet etiam in ſacra ſcriptura niſi habuiſſent vnum communem doctorem Deū qui errare non poteſt. Sed quod ſcriptores ſacri canonis diuerſis temporibus exiſtentes variè diſpoſiti conſonabant, patet de prophetis & Apoſtolis, &c. Nam Iſaias Hieremias, Exechiel, Daniel, & multi alii Propheę: imò omnes, prophetauerunt de Chriſto venturo & eius myſteriis, nō ſolum ea quę à Moyſe eorum communi doctore habuerunt, ſed & alia in quibus diſcordare potuiſſent, cùm non eſſent eui dentia, & tamen omnes in his quę ſunt articuli fidei concordauerunt: tam patres veteris quàm noui teſtamenti. ergo ſequitur quod Deus ipſe illos docuerit hanc veritatem, &c.

Tertia via eſt auctoritas ſcribentium & doctorum. Nam ſi quis penſet primò qui & quales fidem Chriſti docuerūt, quoniā pauperes, ignobiles, illiterati, & pauci reſpectu totius mundanæ multitudinis. Secundò cum hoc quam ſanctiſsimi viri fuerunt, vt pote contemnentes omnia carnalia & mundana, & ſummo zelo veritatis ardentes, ac damnantes omne mendaciū in fide & moribus. Nō eſt ergo veriſimile vt mētirētur dicēdo. Hæc dicit Dominus: cùm non dixiſſet. Tertiò cùm hoc ſi quis penſet qualem legem docuerunt, quia contrariam carni & vitiis. Quartò quibus talia prædicauerunt, quia potentibus, infidelibus, mundanis & carnalibus, & tamen totum mūdum cōuerterunt. Quod fieri certā non potuit niſi à Deo. Et præſertim quia Deus dedit talibus illiteratis omnem ſcientiam fidei, & omnem veritatem cognoſcere, & omnium gentium lingua loqui, & ſermonem miraculis & ſignis confirmare, vt mundus totus crederet. Hæc autem Deus non feciſſet, ſi hęc lex non eſſet vera. ergo: Quod ſi diceres propter aliquod lucrum eos fore mentitos, falſiſsimum eſt. quia nil boni huius mundi habere voluerunt: imo tribulatione & pęnis ac morti ſe expoſuerunt. Itē ſi dicat nō fuiſſe eos mentitos, ſed deceptos

falſiſi-

falsissimum esse patet. quia fuerunt viri à Deo illuminati tot & talibus reuelationi bus diuinis ipsis factis ac miraculis, quod non nisi à Deo fieri potuerunt. Nam tam sancti erant, quòd ad eorum manusimpo sitionem daretur spiritussanctus. Aliis et inter eos visio diuinæ essentiæ cõcessa est, sicut Paulo rapto in tertium cœlum, vt dicit Augustinus.

Quarta via dicitur diligentia recipientium. Nam maximè credendum est communitati, siue illis veritatibus quas tota communitas famosa & honesta cum ma xima diligentia approbat & recipit. Talis est canon sacræ scripturæ, quam omnes sancti patres veteris ac noui testamẽ ti receperunt pro autentico, & totus mũdus approbat tanquam continentem ne cessaria ad salutem. Vnde Ber. in sermone ad fratres de mõte Dei dicit. Licèt ma gna miracula Dominus gererit in terris, hoc tamẽ super omnia alia emicuit & cẽ tera illustrauit, quòd in paucis simplicibus hominibus totum mundum sibi sub iugauit.

Quinta via dicitur rationabilitas contẽtorum. Quid enim rationabilius quàm finem vltimum, scilicet, Deum diligere sup omnia, & proximum sicut seipsum? In his pendet vniuersa lex & Prophetæ. Matt. 22. Quid enim est rationabilius fide Christiana? Et patet primò, quia nil ra le credit de Deo quod aliquam imperfectionem importet, quin potius omne quod credit, attestatur perfectioni diuinæ, vt patet de trinitate & verbi incarnatione. Nec aliquid credit incredibile, quia tunc sequeretur quod incredibile es set mundum credere, sicut deducit Aug. 22. de ciui. Dei. c. 5. Mundum tamen ea credere videmus. Secũdo patet, quia tam rationabilia credit quod nil turpe, nil ha gitiosum admittit.

Sexta via dicitur irrationabilitas errorum cunctorum. Quid enim irrationabilius quam idola coli, opera manuũ, sicut pagani faciebant, Item quid Mahumeti fide irrationabilius, quę pro beatitudine expectat vitam carnalem, scilicet, gulam & coitum quę porcis & brutis conuenit? Sed sapientibus est alia fœlicitas quæ apprehenditur intellectu coniuncto primæ veritati. Item Iudæi irrationabiliter contra suas scripturas nouum testamentum damnant, quod tamen in veteri testamen to promittitur. Denique Manichæi primum malum ponunt, & sic seipsos damnant, non esse bonos inquantum sunt. Item doctrinæ Philosophorum cõtinent multa irrationabilia, puta Deorum plura litatem, &c.

Septima via dicitur stabilitas Ecclesiæ fidelium. Nam vt legitur Actuũ. 5. Gamaliel dixit de fide Christi. Si est ex hominibus, dissoluetur consilium hoc; si verò ex Deo, non poteritis dissoluere: Scimus autem quod licet Ecclesia maximas persecutiones passa sit à Iudeis & tyrannis, & ab Imperatoribus Romanis, nec potuit dissolui, imò creuit in persecutionibus, nec poterit vsque in finem mundi dissolui, dicente Christo. Lu. 22. Ego rogaui p te, vt non deficiat fides tua, ergo a Deo est. Nec secta Iudęorum manet in vigore, cessauerunt. n. apud eos Prophetię, magnaque Iudæorum facta est dispersio. Nec secta Mahumeti, quæ incipit post legẽ Christi plus quam sexcentis annis, diu permanebit, sic & Prophetauit Sibilla quædam.

Octaua via dicitur claritas miraculorum. Certum est enim, quod Deus non potest esse testis falsitatis, sed ipse Deus fidem suam confirmauit per miracula, ergo & hoc magnum siue grande miraculum secundum Augustinum 12. de ciuit. ca. 5. quod iam totus orbis sine vllis miraculis credit. Item confirmatur, quia multi qui prius fidei rebelles fuerunt miracu lose crediderunt, & hanc fidem docuerũt vsque ad mortem. Patet de Saulo prius persecutore postea prædicante toti orbi. Item de Augustino prius seducto errore Manichæi, postea doctore catholico. De Dionsiyo prius Philosopho, postea Pauli Discipulo. De Cypriano prius mago, postea pro fide occiso. Item de Constantino Imperatore prius fidem persequente, postea manifesto miraculo conuerso, & Ecclesiam sublimante. Et sic de aliis. Et si Antichristus miracula faciet, vt dicit Haymo super Apocalypsim, scilicet, domum corruere, ignem de aere descẽdere veraciter & aliquid cõsumere & fulmine pcuti,

statua in

ſtatuam loqui vel ridere, huiuſmodi, tamen non dicuntur propriè miracula vera. Tum quia virtute diabolica, tum quia licet admirationem faciant: tamen nullã vtilitatem cõferunt. Tum quia talia ſunt, quod poteſt eis fieri falacia & deceptio. Verum autem & propriè dictum miraculum eſt illud quod fit virtute diuina, & cũ admiratione habet gratiam coram Deo, ac vtilitatem cõfert animæ, vel etiam corpori, & in quo nulla poteſt eſſe fraus & deceptio quin ſit à ſolo Deo, in teſtimonium veritatis, talia autem ſunt Chriſti miracula vt patet de mortuorum vera reſuſcitatione, infirmitatum curatione, peccatorum remiſſione, vt in Euangelio multis locis habetur, nec Antechriſtus poteſt ſecreta cordium perſcrutaria, ſicut ſę pius Chriſtus ſecreta reuelauit, & futura prædixit. Quare ſi ab eo quæreretur. Si es verè Deus vt aſſeris: dic mihi quid faciam, aut quid cogitabo, aut appetam cras hac hora, id quod ſolius Dei eſt ſcire, iuxta illud Pſalm. Qui finxit corda eorum qui intel. omnia opera e. quarę Antechriſtus decipiet & mundum fallet, &c.

Nona via dicitur, teſtimonium extraneorum, nã & dęmones coacti ſunt fidẽ Chriſti confiteri, & eſſe verã. Et Ioſephus libr. 18. antiquitatum teſtatur Ieſum eſſe Chriſtum, & eius mortem & reſurrectionem confitetur. Item Sibyllę multæ teſtantur. Hęc breuiter ex Scoto collecta ſunt. quæſt. 2. prologi ſententiarum, qui latius rem tractat. Sed ſufficiant hæc pro fide noſtra confirmanda, quæ nullam modo ſecum patitur infirmitatem. Vnde Ber. ait: Videamus quam lynceos oculos habet fides, quam oculata ſit vt nulla adiacẽte infirmitate infirmetur. Nam cognoſcunt Dei filium lactantem, cognoſcũt morientem. Siquidem Magi inſtabulo agno ſcũt, latro in patibulo. Iſti pannis inuolutum, ille clauis confixum. Cẽturio autem uidam agnouit in morte. Quis igitur fidem Chriſtianam non confitetur verã & certam, quam & gentes & longè à Deo remoti confirmarunt, vt breuiter tactum eſt iſtis nouem viis, &c.

CESSATIO LEGALIVM dupliciter poteſt intelligi (vt ſcribit Gabriel diſt. prima quęſt. 4. articu. quarto dub. 4. libr. quarto, Vno modo in ſe & quo ad literam, & ſic ceſſare dicuntur, quæ ſecundum exteriorem ritum, ſecundum quem ad literam præcepta ſunt, non ſeruantur. Alio modo quo ad myſterium, finem vel ſignatum, & ſic ceſſare dicuntur quando ea quæ myſticè ſignificantur, aut ad quæ ordinata ſunt tanquam in finem ceſſant. Et moralia legis quę comprehenduntur in decalogo, quo ad literam non ceſſauerunt in nouo teſtamento, quia illa ſunt de lege naturæ ſtrictè vel largè. Lex autem naturę mutationem non recipit. Sed leg. iudicialia & ceremonialia quantum ad literam in ſe per legem gratiæ ſunt euacuata. Ceſſauit etiam circunciſio, quæ fuit principaliſſimum cerimoniale: vt manifeſtum eſt. Cuius rationem triplicem ponit Tho. q. 10. di. 1. lib. 4. arti. 2. Et poſt eum vide Gabrielem vbi ſupr. Nam lex fuit inſtituta ad ſignificandum gratiã noui teſtamenti, quæ per Chriſtum facta eſt. veniente autem Chriſto ceſſare debuit, ſicut veniente lumine ceſſat vmbra. Eſtque ſecunda ratio imperfectio legaliũ. Cùm autem venit quod perfectum eſt: euacuatur quod ex parte eſt. 1. Cor. 13. Si ad illud ordinatur: Fuit tertia ratio infirmitas populi, quibus data eſt lex. Erant enim paruuli, & ideo paulatim à priſtina conſuetudine idolatrię abſtrahendi, vt ſic concederetur eis eadem offerre Deo, quę prius idolis obtulerunt, vel ab aliis offerri viderant. Sed poſtquam ad perfectum genus humanum peruenit, debuit ad obſeruationem legis liberum eſſe. Sed legalia quantum ad myſterium, finem & ſignificatum nõ ſunt euacuata, ſed in teſtamento nouo magis pfecta & impleta, vt latius videre poteſ apud Gabrielem vbi ſupra. Sed quod dicitur Gene. 17. Data eſt circũciſio Abrahæ in fœdus ſempiternũ Et Matth. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Dicitur ſecundum Scotum quod fœdus ſempiternum exponi poteſt ſempiternum in ſe, vel æquiualenti. Vel magis ad literam ſempiternum inter Deũ & Abraham, & ſemen eius ſpecialiter, quia nunquam fuit aliud ſignum fœderis inter Deum & genus Abrahę ſpecialiter, licet futurũ erat aliud ſignũ fœderis inter

Deum

Deum & totum genus humanum. Et melius fuit semen Abrahæ transire in fœdus commune quàm remanere sub signo fœderis specialis, quia melius est esse parti in toro, cui simpliciter benè fit, quàm esse distinctum à cæteris partibus, vt sibi aliqualiter bene & alius malè. Vel dicitur secundum sanctum Tho. quod sempiternum accipitur ibi pro seculo, quod habet quidem finē, sed non est determinatus nobis.

CHARACTERISTICVM, ideſt, determinatiuum. Vnde Ioānes Damascenus, & refert Magister di. 17. lib. 1. non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam sed secundum characteristica idiomata, id est determinatiuas proprietates. Characteristica verò terminatiua sunt hypostaseon & non naturę. etenim hypostases determinant.

CHARITAS supra scriptum est. scribitur autem per haspirationem.

CHRISTVS vt scribit Gabriel di. 30. q. 4. lib. 1. & d. 6. q. 2. lib. 3. est nomen personæ sub sistentis duabus naturis, diuina, scilicet, & humana, non autem Christus est duę naturæ, qa Christus supponit pro persona verbi, & non pro natura humana: connotat autem naturam humanam assumptā, sicut album supponit pro subiecto: puta homine, & connotat albedinem. Et sicut album non est subiectum & Albedo, ita Christus nō est verbum & natura humana, sed est verbum habēs naturam humanam sibi hypostaticè vnitā. Est etiā Christus verissimè vnum pro se, quia est persona verbi: quę est vna, non autem est persona aggregata ex natura assumpta & verbo, quia sic esset composita ex creatura & creatore. Nec est cōcedēdum quod Christus incepit esse per assumptionem naturæ humanæ, quia Christus fuit ab eterno secundum illud Apostoli ad Hębreos 13. Christus heri & hodie, ipse & in secula seculorum. Et Io. 8. Antequam Abrahā fieret, ego sum. Cōceditur tamē quod Deus siue verbum inępit esse homo, & inępit esse Christus. Sicut licet creator nō inępit esse Deus; tamē inępit esse creator. Et qđ dicitur i symbolo Athanasii. Sicut anima rationalis et caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Non intelligitur vt Christus sit compositus ex Deitate & humanitate. Sed dicitur ita Deus & homo vnus est Christus, homo, inquam, ille qui est habens humanā naturam, vel subsistens in humana natura, & hic est verbū. Et ideo illud symboli ita intelligitur. Sicut anima rationalis, & caro &c. ideſt, sicut anima rationalis & caro verè sunt vnita in homine, ita Deus & homo (ideſt Deus habens in se verè & realiter humanam naturam, animam, scilicet, & carnē, propter qđ homo dicitur) vnus est Christus, &c. Subsistit itaque Christus in duabus naturis vt dictum est. In diuina quidem in qua habet esse primum & eternū. In humana, in qua habet esse secundum temporale & quasi aduenticium. Nam sicut humana natura aduenit verbo ęterno ex tēpore, dum scilicet, naturā humanam assumpsit, in qua prius non subsistit ita esse humanum est verbo aduentitium & nō primum. Ex quo sequitur quod verbum non semper fuit Christus, quia non semper subsistebat in duabus naturis subsistentis, probatur per Aug. contra Maximum. Christus vna persona est geminæ substatiæ. Et Damas. Hoc nomē Christus personæ diuinæ non monotropos, ideſt, vno modo dictum, sed duarum naturarū est significatiuum, scilicet, deitatis & humanitatis. Vnde dimissa natura humana, verbum non esset Christus propriè loquēdo, deficeret enim connotatum, quo deficiēte, deficit & suppositio secundum Logicos, vt dicit Gabriel lectione. 42. canonis. Verum licèt natura humana sit aduēticia personæ verbi, non tamen est accidēs talis ipsi verbo, vt latius videre potes apud Gabrielem libr. 3. dist. 6. q. 2. Et vt idē dicit in fine huius quæstionis. Christus secundum quod homo nec est creator nec creatura, sed secundum quod homo est substantia, corpus est animal, est viuens, est sensitiuus, est rationalis, & sic de cęteris prædicatis quæ prædicantur essentialiter vel quidditatiuè de homine. Vide latiùs. Gabrielem paulò ante vbi supra. Et Christus habet plura nomina, de quo in dictione, Nomē, videbis. Et natura humana realiter est distincta à verbi persona, diuina autem natura non realiter distinguitur a persona verbi, licet formaliter distinguatur. Et ideo Christus supponit pro

perso-

persona diuina, subsistente in natura humana, non tamen pro natura humana. Et licet Christus subsistat in duabus naturis non tamen componitur ex eis. vt latius videre potes apud Gabrielem vbi supra cō cor. idem lect. 42. cano.

CHRISTVS DICITVR CAPVT ECCLESIAE. Hinc post Alex. parte. 3. q. 12. membro. 2. articulo 1. sanctus Tho. q. 8. parte. 3. & sanctus Bonauen. di. 13. lib. 3. Gabriel scribit eadem distinctione. q. vnica, articu. 3. li. 3. qđ tota Ecclesia dicitur corpus quoddam mysticum, huius corporis caput est Christus, & hoc ꝓpter quasdam similitudines repertas inter corpus verum & caput verum ex vna, & corpus ac caput mysticum ex alia partibus. Siquidem omnes transferentes secundum aliquam similitudinē transferūt. Vnde de vtroque, s. de Christo & Ecclesia dicit Apostolus Col. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiæ. Nam tota Ecclesia dicitur vnum corpus mysticum, ꝓpter similitudinē ad naturale corpus hominis, quod secundum diuersa membra diuersos habet actus, toti corpori seruientes. Vnde Rom. 12. ait Apostolus: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia membra nō eundem actum habēt ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra, & consequenter prosequitur distinctionem mēbrorum. Similiter. 1. Corin. 12. Sicut corpus vnum est & membra multa habet: omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Sequitur etenim, vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, & consequenter prosequitur necessitatem membrorum corpori. Huius corporis Christus caput dicitur ab Apostolo ad Ephe. primo. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. Et in aliis plerisque locis. Et dicitur Christus caput secundum similitudinem humani corporis, in quo quatuor consideramus, conformitatem, ordinem, perfectionem, virtutem. Est enim caput primo naturale cōforme corpori in natura, quia est compositum ex carne & anima, eadem numero vel specie qua compositum est corpus. Secundo ēt ordine prima pars hominis incipiendo a superiori, & inde est quod omne principium solet vocari caput, secundum illud Hierem. secundo. Ad omne caput vię posuisti lupanar: ibi caput, idest, principium. Tertiò caput omnibus membris est perfectius, eo quod in eo vigēt omnes sensus hominis exteriores, & interiores, cum in cæteris sit solus tactus, sicut & qui cæteris est perfectior & dignior, caput dicitur eorum. Hinc Isaiæ 9. Senex & honorabilis ipse est caput. Quartò caput habet virtutē influxiuam in cætera membra & gubernatiuam. Influit enim cęteris membris motum & sensum. Vnde glo. Ephe. primo super illud. Ipse est caput corporis Ecclesiæ, ait. Capiti omnia subiecta sunt ad operandum: id autem, scilicet, caput super locatum ad consulendum, quia ipsius animę quodammodo vicem gerit caput. In hoc quod dicit, ad operandum. ostēdit qūomotus est a capite ad operādū. Et quod dicit, ad consulendum, ostendit quod sensus est ab ipso in membris. Hinc & rector, & qui præuidet, vt paterfamilias & pastor, dicitur caput populi, secundum illud. primi Reg. 13. Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Hæc mysticè inueniuntur in Christo, vt scribit Gabriel distin. 13. q. vnica. art. 3. lib. 3. Et concordat Rich. eadē distin. art. 2. quæstione vltima libro 3. quędam secundum naturam humanam, quędam secundum diuinam, quædam secundum vtranque, ideo dicitur metaphoricè caput Ecclesiæ. Est enim secundum naturam assumptam conformis Ecclesiæ. Vnde Augustinus super illud Ioānis. 15. Ego sum vitis vera, &c. dicit. Cùm esset Deus cuius naturę nos sumus, factus est homo: vt in illo esset vitis humana natura cuius & nos homines palmites esse possemus, secundum hanc proprietatem Christus est caput secundum naturam humanam, nō diuinam, Ecclesię, hominum, non angelorum, secundum ordinem principii est caput nedum hominum, sed & Angelorum & omniū creaturarum & hoc ratione deitatis, quę est vniuersale omniū principium, Vnde Colos. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, glosa secundum diuinitatē. Ioā. 8. quęrentibus Iudæis. Tu qui es.

Respon-

Respondit Dominus: Principium qui & loquor vobis. Secundum perfectionem & virtutem influxiuam est caput, partim ratione diuinitatis, & partim ratione humanitatis, vt dicit S. Bonauen. secundum diuinitatem solus est simpliciter perfectus omnium Rex & Dominus, secundum humanitatem, quia plenus summa gratia & omni virtute, non habente annexam imperfectionem, excedit perfectione cūctos angelos & homines, ideo hac cōsideratione est caput hominum & Angelorum. Similiter secūdum virtutem influxiuam, caput est secūdum vtranq; naturam, influit enim gratiā & virtutem, vt in dictione, Influente gratiam dicitur, Vnde Iacobus de Valentia super Psal. 25. scribit, quod cum Christus sit caput & sponsus Ecclesiæ, & Rex & sacerdos, oportuit, vt acciperet a patre plenitudinē gratiarum, & virtutum vt de eius plenitudine omnes acciperemus gratiam pro gratia. Et sic fuit principium & origo omnium gratiarum, vt suis membris cōmunicaret, & in omnibus luceret, & in eo tanquam in speculo & exēplari omnes aspicerent, &c. Et secundum Guil. Scotistam: Christus nō est caput hominum damnatorum, nec dæmonum, quia nō influit talibus motum charitatis. Est autem caput infidelium in via solum in potentia, quia possunt emendari & efici membra Christi, fidelium autē est caput, etiam non habentium charitatem, ex parte sensus cognitionis, sed non ex parte motus charitatis vel gratiæ. Bonorum verò hominum caput est tam ex parte sensus quam ex parte motus, imperfectè tamen in via, quia labi possunt a gratia, sed completè & perfectissimè erit in patria. Hæc Guil. Scoti imitator, & post eum frater Pelbartus. libro 3. Rosarii Theologiæ in dictione Caput. § 7.

CHRISTVS: a quo venit Christianus, & est q̄ sequitur & imitatur Christum vera fide & charitate & sicut Christianus nomine, ita opere debet Christum sequi: Vnde Hiero. Frustra Christianum nomen habet, qui operibus diabolum sequitur. Vnde qui sunt in peccato mortali, quamdiu sunt in tali statu, dūraxat sunt Christiani nomine, & non re, sicut religiosi deformatæ & malę vitæ, dicuntur religiosi solum nomine, quia habitum ferunt, sed non habent rem (vt dicit Brulif. di. 23.) De quo legito plura apud Gabrielem in sermone de Dedicatione tēpli. Et Christiani potius a Christo dicuntur quam a Iesu. Et ideo, quia Iesus est nomen diuinitatem Christi respiciens. Dicitur enim Iesus, idest saluator, saluare autem Dei proprium est. Sed nomen Christus, idest, vnctus, conuenit Christo ratione humanitatis, in quo communicat nobiscum. Vnde Christiani sunt vncti tanquam pugiles contra mundum, carnem, & diabolum, pro Christo rege. Rationes alias ponit secūdum doct. frater Pelb. li. 2. Ro. in dictione Christus. Item Christianus est imitator Christi, sed quod possibile est homini verbis & operibus & intētione recta, & sine querela credens in Deum & sanctam trinitatem. Sed quia non tenemur Christum imitari in operibus diuinis, puta miraculis faciendis, ergo non denominamur a Iesu, quod ratione diuinitatis competit Christo. Sed quia tenemur in operibus bonis & virtuosis, ideo a Christo, nomen habemus, quod est competens, ratione humanitatis, &c. Et Christiani verè dicuntur Israel, vt scribit Iacobus de Valentia tractatu prologi in Ps. 4. c. 2. Nā Israel interpretatē vir videns Deū facie ad faciē, & Israel interpretatur Princeps fortis cū Deo, directus a Deo vel benedictus a Deo. Et sit cū populus Christianus videat Deum per fidē, & receperit Christū, tenet eū fortiter, & est benedictus & confortatus per Ecclesiastica sacramenta, & directus per legē Euangelicam, ideo verè dicitur Israel, & per consequens populus Iudaicus falso dicitur Israel, quod nullam supradictarū cōditionum habeat, imò totum oppositum fecit, quia non solum non recipit Christum: sed & ipsum crucifixit, & sic non videt Deum: imò manet cęcus, & maledictus dicitur. Et populus Christianus verè Iacob & semē Abrahę secūdū promissionē & imitationē, &c. latius Iacobus de Valentia Christopolitanus Episcopus de populo Christiano ibi dicit, qui vocat & eum ciuitatem Dei, Ecclesiam, corpus mysticum, vineam Domini, quæ singula ibi declarat.

CHRISMA Vide in dictione Cōfirmatio.

CHRISTOCON a nomine Christus, valet id

ideſt, Chriſti genitrix, ſicut Theotocon, Dei genitricem dicimus beatam Mariam Virginem. Sed quoniam, vt ſcribit ſanctus Bonauẽtura diſtinct.4.quæſt.vltima, in fine li.tertii. Nomen Chriſti magis cõmunicatur creaturis quam nomen. Dei. Vnde & Dauid dicitur Chriſtus Domini, & alii Reges Iſrael, & ideo illud verbum magi. erat ppinquum errori. Neſtorius enim, vt narrat Damaſcenus, voluit eam Chriſti genitricem, nõ Dei genitricem appellare: quaſi purũ hominem genuiſſet. Ideo Damaſcenus verus Doctor & Virginis amator, docet nos hoc vocabulum effugere, non quia falſum, ſed quia hæreticus ſub illo volebat occultare venenum. nequitiã vocis inquinatus, Neſtorius cũ patre ciũs diabolo inuenit. Nũc autẽ quia ille error extirpatus eſt, communiter eam vocamus & Matrẽ Chriſti & matrẽ Dei, cũ imploramus oculos miſericordię ſuæ ad nos conuertit, vt ait Bonauen. Quę q dem virgo Maria cunctas hæreſes interemit in vniuerſo mundo, veritatem in ſcipſa concipiendo & pariendo, quare ergo eam omnis debet ardere Chriſtianorũ devorio, quia reconciliationem toti generi humano promeruit, quæ illum concepit qui non tamen dicendus eſt Chriſtus pter vnionem, ſed etiam verus Deus propter ęternam generationem: ideo Dei genitrix debet dici, vt ex ipſo vocabulo honoretur, & impietatis error extinguat, q dixit Mariam concepiſſe hominem, &c.

CIRCVNCISIO vt notat Alexan. parte 4.q. 7.membro.1.qui ponit tres diffinitiones. Prima Damaſce.li.4.ſen. Circunciſio eſt ſignum determinans Iſrael a Gentibus, cũ quibus cõuerſabantur. Secunda circunciſio eſt ſignaculũ curationis ab originali. Tertia circunciſio eſt abſciſio ſuperfluitatis concupiſcẽtiæ. Ex his colligitur deſcriptio ſufficiens, quæ talis eſt. Circunciſio eſt ſignaculum efficax curationis ab originali, permanẽs in carne inſtitutum a Deo determinans Iſrael a Gentibus. Ex hac deſcriptione habetur primũ quod circũciſio data eſt propter diſtinctionẽ populi Dei a non populo Dei. Secũdò propter deletionem originalis peccati, propter diſtinctionem nõ quamlibet, ſed eam quæ eſt per ſignaculum permanens in carne, per hoc excludit baptiſmus, & ſacrificia legis naturæ, quia non erant permanentia in carne. Excluduntur & alia ſigna quę nõ ſunt ſigna curationis ab originali: ſicut Indi habent ſigna quędam aduſtionis facici, quibus ab aliis diſtinguuntur. Excluduntur & oblationes, expiationes, & ſacrificia legis Moyſaicę, q̃ licet diſtinguerẽt, non tamen ab originali curabant, nec permanẽtia erant in carne. Et ſecũdum omnes circunciſio ex vi circunciſionis, ſiue ex opere operato, delet culpam originalem, ſed diſcordant quãtum ad gratiam. Effectus gratiæ vt ſcribit Scotus.di.1. quæſt.6.lib.4.tã in circunciſione quam in baptiſmo proprius eſt ablutio animę a peccato, licet cõ comitet alius, ſcilicet, acceptatio ad vitã æternã. Et recitat Alex quatuor opiniones parte 4.q.7.mẽb.7. Et poſt eũ beatus Tho.q 9.d.1.art.3.li.4. Videatur poſt hos Gabriel.diſt.1.q.4.ar.1.lib.4. Opinio autẽ Ale.& Tho. & cõmunis ſcholę Theologorum eſt, quod circunciſio conferebat gratiam ex vi circunciſionis, quantum ad effectus priuatiuos, qui ſunt priuare culpam. Tollit enim omnem reatum peccati originalis, & quantum ad effectus poſitiuos, qui ſunt gratificare & habilitare ad opera meritoria, licet nõ tam intenſos ſicut nũc baptiſmus, & inter omnia ſacramenta legis circũciſio (vt ſcribit S. Bonauen. lib.4. di.1.circa textum) fuit efficacius ſacramẽtum. Et hoc omnes concedunt quod culpa, nec originalis, nec actualis remittitur ſine gratia, de potentia Dei ordinata quie quid fieri poſſit de potentiã abſoluta. Circunciſio itaq; ex opere operato contulit gratiam non ſolum conſecutiuè ad peccati remiſſionem, ſed principalius quam circunciſi a peccato mundationem, quia eo modo cõtulit quo fuerat inſtituta, ſed fuit inſtituta a Deo principaliter ad gratię collationẽ, vt & probat Gabriel. Nam Deus qui inſtituit circunciſionem, agens ſecundum rectam rationem, principalius intendit perfectionem circunciſi, quę eſt gratia quam carentiam imperfectionis, ſcilicet, peccati originalis. Et circunciſio tollens culpam originalem, fuit ſacramentum ſecundum propriam ſacramẽti rationem. Fuit enim ſignũ ſenſibile, inſtitutũ a Deo ſignificans efficaciter effectum gratuitum

quia

quia gratiam gratum facientem, culpam originalem remittentem, ergo sacramentum secundum propriam rationem sacramenti, vt infra describitur in litera Sacra. Cõcordat Dominus Cardinalis Camerac en. q. 1. art. 3. lib. 4. qui ait: quod circuncisio fuit propriè sacramentum, in ea enim conferebatur gratia, virtute operis operati, ita quod non requirebatur in suscipiente bonus motus interior, qui mereretur gratiam, sed sufficiebat quod suscipiens eam non poneret se obicem. Si autem (vt idem vult) inueniuntur dicta sanctorum aut doctorum negantia gratiam à circuncisione, & etiam aliorum sacramentorum antiquę legis, possunt hæc tripliciter intelligi. Primò quod non conferebant gratiã, ideſt paruam respectu baptismi & aliorũ sacramentorum nouæ legis. Secũdo quod non conferebãt gratiam quæ esset immediata dispositio ad gloriam, quia illa gratia non aperuit ianuam regni, quia precium nondum erat solutum, ideſt, ante passionẽ Christi, sicut & de nouę legis ante passionem sacramentis dicendum esset. Tertio modo potest intelligi quod circũcisio non conferebat gratiam, quia non vniuersaliter cuicunq; suscipienti, ipsa enim forte ex sua institutione determinabatur ad certum gradum gratiæ, ita quod vltra illũ non cõferebat, & si tantum gradum inueniebat in suscipiente, nihil conferebat eidem. Et iste modus videtur de intentione magistri. Vide latius Dominum Cardinalem vbi supra, & Scotum q. 1. di. 2. lib. 5. Et secundum Palu. in quarto. art. 4. q. 5. circũcisio non imprimebat characterem, quia sufficiebat distinctio corporalis, nec iterabitur propter impossibilitatem, tamen propter originale, &c. In circũcisione autem vel in sacramento circuncisionis secundũ sanctum Bonau. post Alexan. & Tho. tria considerantur, scilicet, efficacia, significatio, & obseruatio. Efficacia quantum ad collationem gratię, & remissionis originalis culpæ. Significatio non tamen gratiæ collatę, & remissionis culpæ, sed & circuncisionis futurę in resurrectione generali, ab oĩ defectu corporis & passionis Christi, obseruatio quantum ad præceptũ Dei de circuncisione datum.

De necessitate sacramenti huius est, quod circũcisio fuit data masculis de domo Abrahæ de necessitate salutis, nisi excusaret impossibilitas, aut dispẽsatio Dei specialis. Vnde dicitur Ge. 17. Circũcidet ex vobis omne masculinum, & circuncidetis carnem præputii vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierũ circuncidetur in vobis. Et sequitur. Masculus cuius præputii caro circũcisa non fuerit: delebitur anima illa de populo suo, qa pactum meum irritum fecit. Vide de hoc Hugonem parte 12. c. 2. de sacramẽtis. Petrum de Palu. q. 5. ar. 2. & Lyrã c. 17. Gen. de necessitate circũcisionis & significatione. Dicũtur autem de domo Abrahę omnes qui permanserunt in fide Abrahę, quibus promissa fuit terra Chanaan: & qui legem receperunt in deserto, in cuius signũ in institutione pacti circũcisionis promissa fuit Abrahę terra promissionis, vt habetur Gene. 17. Non itaq; omnes descendẽtes ex semine Abrahę obligabat hoc præceptũ, vt latius videre potes apud Alexandrum parte 4. q. 7. membro quarto art. 2. & Paluden. q. 5. arti. 2 conclusione prima. Non itaque obligabat descendentes de Ismahel & Esau: licet obligabat personas Ismahelis & Esau, quia fuerunt de domo Abrahæ: posteri autẽ eorũ non ligabantur. Illi enim conuertentes se ad cultum alienum, separauerunt se a domo Abraham. De quo latius vide Gabrielem d. 1. q. 4. ar. 2. lib. 4. Et Paluden. vbi supra. Omnes etiã de Iacob descendentes tenebantur hoc pcepto, quia illis omnibus facta est promissio terræ Chanaam: vt latius deducit Gabriel ibidem. Fuit & necessaria circuncisio propter diminutionem cõcupiscentiæ circuncisi. Et est simile nũc de baptismo. De paruulis verò vt tenet Hugo, quem sequitur Alexan. parte. 4. q. 7. membr. 4. ar. 3. di. quod paruuli qui moriebantur ante octauum diem saluati fuerunt in fide parẽtũ, cum oblationibus & sacrificiis, poterat & ante mortẽ instantem suspicione anticipari, quamuis non tenebatur. Dispensatio quoque specialis Dei fuit de filiis Israel genitis in deserto, nam illi non erant circuncisi donec transirent Iordanem, tum propter iter faciendum, tum quod in deserto ab aliis seiuncti distinctione, non indigebant. latius scribit Alexan. q. 7. membro. 6. art.

6.arti.primo Cui concordat Paluden. q. 5.ar.3.conclusione.1.& post hos Gabriel di.1.q.4.arti.2.conclusione 1.libro 4.Fuit autē octaua dies de necessitate præcepti, & non de necessitate sacramenti. Primū patet Genesis 17. Secundum quia circuncisio quolibet tēpore facta suum effectū habuit conferendi gratiam, originale remittentem vt patet de pueris ante octauā diem circuncisis,& de proselythis,ac filiis Israel in Galgalis post octauū diem à Iosue circuncisis,qui omnes consecuti sunt effectum sacramentalem,gratiam,scilicet originalem remittentem, & concupiscentiam minuentem,ita scribit Gabr.vbi supra,& assentit Paluden.arti.3.q.5.di.1.li. 4.Culter verò lapideus,nec quo ad obseruationem præcepti, nec quo ad efficaciā sacramenti fuit necessarius, significationi tamen mysticè fuerat opportunus. Nā de illo cultro in præcepto nō fuit mētio, nec tollitur efficacia sacramēti siue fit culter chalybeus siue lapideus,vt scribit Dominus præpositus Gabriel, cōclusione. 3. & Paludē.vbi supra. Fuit autem cōgruus culter lapideus, quia significabatur per hoc principalis auctor purgationis Christus, qui petra dicitur, secundum illud 1. Cor.10. Petra autem erat Christus. Hic autem futurus erat vt purgationē faceret peccatorum,tollendo peccata mundi,secundum illud Ioan. 1.Ecce agnus Dei:ecce qui tollit peccata mundi. Significabat etiam duricies & inobedientia Iudæorū videlicet Leuitici & in libro sequenti, & Actuum 8. Plura Gab.vbi supra,Sed non omnis significatio est de necessitate & essentia sacramenti, sed illa tamē qua significatur effectus sacramentalis,qui in proposito est remissio originalis,quę nō plus significatur per cultum lapideum quā ferreum.Mos quoque est Iudęorū quod nō cultro lapideo,sed ferreo circuncidunt,vt dicit sanctus Tho. hoc est nouaculis acutissimis.Data est autē circuncisio viris & non mulieribus:vt dicit Petrus Paludensis distin.1.q.5.lib.4.tum quia curatiuum erat: Cùm enim peccatū originale descēdat à patre in filios quantum ad culpā & reatum, quantum autem ad pęnalitatem descendat à fœmina, quia pater est causa efficiens in generatione, & materiam administrat.Circuncisio autem data est contra originale ad tollendum culpam, non autem ad tollendum carnis corruptionē, ideo viris & non mulieribus data est. Tū etiam quia distinctiuum, quia distinctio populi à populo præcipuè pertinet ad viros, quia mulieres viris subditæ sunt, & sequuntur forum viri.Hęc Paludensis.Dicitur & data circuncisio fœdere sempiterno.Gen.17.De qua vide & suprà in Cessatione legalium.Et hoc intelligendum est, (vt scribit Iacobus de Valētia tractatu 3. cap.2.regula 7.prologi in Psalterium) secundum illam ætatem & seculū ab Abraham vsque ad Christum,nam ęternum dicitur ab ętate. Et sic ęternum siue sempiternū dicitur illud, quod est semper cum aliqua ętate.Et sic circuncisio dicta fuit sēpiterna,nō simpliciter cum omni tempore,sed cum illa ætate ab Abrahā vsque ad Christum,quia fuit sempiterna illi ętati illius corporis mystici & legis.Et sic dicēdū de præcepto Sabbati & Agni paschalis, quorum ętas fuit finita in Christo, &c.

CIRCVNCISIO competebat Christo, non propter indigentiam, quia peccatum originale non contraxit, sed propter decentiam.De quo latius Paluden.d.1.quęst.5. cōclusione 3. De præputio Christi scribit idē,& dicit,quòd ipsum fuerit ab Angelo delatum,(vt vult Comestor) Carolo Magno,& ab eo Aquisgrani positū,& à Carolo Caluo translatū Corrosium. Sed hoc Theologi multi negant, eo quòd tanquā ad veritatē humanę naturæ,& integritatē pertinēs,cùm Christo resurgere debuerit licèt cicatrix in signum victoriæ in manibus & pedibus remanserit. Potuit tamen Christus de materia alia sibi præputium simile præparare, & illud deuotioni fidelium dimittere.Ita Paludensis.

CIRCVNCISIO cessauit simpliciter quantū ad necessitatem salutis,quādo baptismus cōsulebatur tam Gentibus quàm Iudęis. Id quidē & alia probat post Scotū & Th. Gabriel.d.1.q.4.par.2.art.3. concluſ.1.li. 4.Fuerat autem perfectius remedium baptismus quam circuncisio.Plura ibidē Gabri.&c.Sed quale dabatur pro fœminis remedium:inquit Gerson part.1.sem.de circuncis.fides propria,si adultæ erāt vel parētū pro paruulis. Est & alia circūcisio spi-

ritualis, qua ſenſus noſtros circũcidimus a prauis cupiditatibus. De qua vide & eũdem Gerſ. vbi ſup. & in Ioſephina diſt. 8. & aliàs multa, &c.

CIRCVMINSESSIO. De qua vide in dictione INEXISTENTIA, eſt, vt ſcribit ſanctus Bona. di. 19. q 4. li. 1. qua dicitur qđ vnus eſt in alio, & ecõuerſo. Et vt dicit Brulifer, eſt quædam inexiſtentia actualis, qua aliquid dicitur exiſtere alicui, quod eſt realiter diſtinctum ab eo per intimam præſentialitatẽ & conſubſtantialitatem identificam. Et hoc, vt ait Bonauen. propriè & pfectè in ſolo Deo eſt, quia circumincesſio in eſſendo ponit diſtinctionẽ ſimilẽ & vnitatẽ. Et quoniã in ſolo Deo eſt vnitas cũ diſtinctione, ita q diſtinctio eſt incõfuſa & vnitas indiſtincta, hinc eſt, quod in ſolo Deo eſt circumincesſio pfecta. Et patet ratio huius, quia ratio circumincesſionis eſt perfecta vnitas eſſentię cũ diſtinctione pſonarũ, & quoniã propriũ eſt ſolius Dei ideo & circũincesſio talis, ſecundum qđ dicit Hilar. & Magiſter in textu di. 19. li. 1. in Deo eſt pfecta. Et venit circumincesſio a circumincedo, quia incedũt in ſeinuicẽ, vt notat Bruli. di. 19. q. 4. lib. 1. Et ſecũdum eundem ad veram circũincesſionem requruntur quatuor cõditiones. Prima eſt, qđ ſit exiſtentia vnius in alio. Secunda, quod ſit ibi intima præſentialitas. Tertia, quod ſit ibi realis diſtinctio. Quarta, quod ſint realiter diſtincti qui circũincedunt. Nulla autẽ creatura poteſt eſſe in alia circũinceſſiue, quia nulla eſt alteri idem cõſubſtãtia liter, nec creatura poteſt eſſe in Deo circũ incesſiuè, nec econuerſo. Et licet Deus ſit intimè præſens cuilibet rei, nõ tamẽ eſt ei conſubſtantialis, ergo nec circũexiſtit alicui. Vna verò perſona diuina eſt in alia circũincesſiuè, & ecõuerſo, quia eis cõuenit diſtinctio circũincesſionis & totalis cauſa illius circũincesſionis eſt diſtinctio realis & vnitas eſſentiæ diuinæ numeralis in eiſdem. Item perſona diuina nõ eſt in eſſentia diuina circũincesſiuè, nec ecõtrà, quia nõ diſtinguitur realiter ab ea. Hęc Stephanus Bruliſ. Vide & de hoc in dictione Ineziſtentia. De hac circũincesſione loquitur Gerſ. tract. 9. ſuper Cant. Mariæ, cùm ait: Nemo venit ad filiũ niſi repletus bõis ſpiritus ſancti. Nullus dat ſpiritũ ſanctũ filio in diuinis niſi pater, nõ poteſt igitur venire ad filium niſi cum ſpiritu ſancto, quem dat ei pater. Hinc eſt oratio Chriſti ad patrẽ. Vt dilectio, inquit, qua dilexiſti me, ſit in eis, & ego in eis mira circũincesſio. Rurſus ipſe filius non redit ad patrem niſi per ſpiritũ ſanctũ, quẽ ſpirãdo reddit patri ſe lici & inenarrabili, ideſt, non errante circulo, dat ſpiritus ſanctus mentem quam inhabitat, nunc filio a patre, nunc patri a filio, & c. Hęc Cancellarius vbi ſuprà.

CIRCVNSTANTIA, vt ſcribit Richar. di. 17. art. q. 5. libr. 4. dicitur illud, quod eſt extra eſſentiã actus, aliquo tamen modo ipſum attingens, aut quantum ad eſſentiã actus, aut quantum ad effectum, aut quantum ad cauſam. Vide latius ibi Richard. Circumſtantia ſecũdum Thomam 1. ſecũdæ q. 7. art. 1. eſt accidens actus humani attingens eum extrinſecè. Sunt autem circunſtantiæ quas annumerat Petrus de Palu. q. 3. di. 16. lib. 4. his verſibus.

Quis, quid, ubi p quæ, quoties, cur, quo, quãdo
Quilibet hic ſernet morbi medicamina dando.

Sanctus Bonauentura ita ponit.

Aggranat ordo, locus, perſona, ſcientia, tẽpus,
Aetas, conditio, numerus mora, copia, cauſa.
Eſt modus in culpa, ſtatus altus, lucta puſilla.

Quas autem circũſtantias quis teneatur confiteri, vide eum di. 17. q. xlt. lib. 4. & penulti. & in moralibus ſex ponuntur circũſtantiæ, ſcilicet, Quis, quid, vbi, quando, cur, quomodo. De his videre potes Gerſonem parte. 2. dialogo ſophiæ & naturę, de caſtitate Eccleſiaſticorum ſiue cœlibatu. & parte prima tractatu de probatione ſpirituum. & parte tertia dialogo apologetico. Circunſtantiæ quas annumerat ſanctus Bonauentura, vt ſuprà dictum eſt diſtinct. 16. circa textum libr. 4. quædam, & ſex ex his reſpiciunt perſonam, ſcilicet ſcientia, ordo, ætas, conditio, perſona & ſtatus. Tres reſpiciunt crimen ſiue actum ſcilicet numerus, mora, & modus agendi. Tres reſpiciunt cauſam, ſcilicet copia, cauſa, lucta puſilla, & duæ ſunt adiacentes, locus & tempus.

CIRCVNSTANTIAE PECCATORVM ſunt quadruplices, vt literis mandauit Gab. di. 17. q. 1. artic. 2. concluſ. 4. libr. 4. Quædam ſunt quæ trahunt actum peccati in aliud genus peccati, quales ſunt quę ſpeciali p

hibitione prohibẽtur, ſicut in furto circũ ſtantia loci conſecrati aut rei ſacrę. Hæc enim trahit furtum in ſacrilegium, quod ſpeciali prohibitione prohibitũ eſt. Et luxuriæ circunſtantia eſt, quod perſona ſit coniugata, conſanguinea, vel affinis, violẽter oppreſſa aut rapta, propter quas luxuria alia & alia ſortitur nomina, vt puta dicitur adulterium, inceſtus, oppreſſio, ſtuprum, raptus, quæ ſingularibus prohibitionibus prohibentur, & hæc circunſtantiæ ſunt confitendæ, quia illæ inducunt quaſi nouum mortale, pro quanto ſpeciali prohibitione ſunt prohibitæ. Omnis enim actus cõtra prohibitionem commiſſus, eſt mortalis. Si ergo contra vnam prohibitionem, tantum eſt mortale ſimplex, ſi verò cõtra duas, eſt duplex virtualiter. Et cum omnia mortalia ſint confitenda, neceſſe eſt circunſtantiã quaſi peccatum duplicãtem ſpecificè confiteri, inter has eſt circũſtantia diei feſti. Nam omnis peccans in die feſto (puta qui furatur) duplex præceptum tranſgreditur, ſcilicet tertium, quia ſabbatum violat, & ſextum, in eo quod furatur, & ita dupliciter peccat. Similiter frequentia ſeu numerus commiſſorum peccatorũ neceſſario eſt confitenda, quia hic ſimpliciter ponit aliud peccatũ, quia quotiens peccatum iteratur, totiens nouum peccatum committitur. Et ſi confitens numerum certum ignorat commiſſorũ mortalium, ſaltem exprimat numerum quem putat propinquiorem frequẽtiæ peccatorum. Alię ſunt circunſtantię quę nõ tractant in alia ſpeciem p nominis mutationem, ſed tamen in eadẽ ſpecie aggrauant, vt eſt libido & intenſio actus peccati præcedens deliberatio, motiuum ſeu tentatio inducens ad peccatũ, cõditio perſonę peccantis, quo ad ſtatum, ætatem, prudentiã, qualitatem. Conditio perſonę in quã peccatur, damnum per peccatum illatũ, vt in furto ſi multum ſubtractum eſt pauperi vel infirmo, multas proles habẽti. Non eſt autem ita certum (vt ait Gabriel) an illę circunſtantię ſint confitendę, quia aliquãdo ſatis dubium eſt, an aggrauent mortaliter. Sed ſatis cautum eſt & ſatis tutum & vtile illas cõfiteri, præſertim quando multum grauant, aut ſunt occaſiones ſequentium peccatorum in ſe vel in aliis. Quãdo autẽ certum eſt, quod non aggrauãt mortaliter, non eſt neceſſarium eas confiteri. Tertiæ circunſtantię ſunt impertinentes, quæ neq; aggrauant, nec excuſant ſeu alleuiãt, vt quod peccatum commiſſum eſt in feria ſecunda vel tertia, dum neutra eſt feſtiua, aut quod factum eſt in ſtuba, aut in cubili ſiue cubiculo, vel cellario, illæ circunſtantiæ non ſunt confitendæ, ne cõfitens hiſtoriam texere videatur, ſed cum dolore & verecundia ſe de ſuis peccatis accuſare. Quartæ circunſtantiæ ſunt alleuiantes peccata, vt ignorantia craſſa, indeliberatio, tentationis magnitudo, infirmitas, timor, & huiuſmodi. Siquidem grauius peccat qui ex certa malitia ſciẽs peccat, quã qui peccat ex ignorantia, infirmitate vel timore. Hæ circũſtãtię regulariter nõ ſunt confitendę, quia non eſt ibi locus ſe excuſandi, ſed accuſandi. Dicitur regulariter, quoniam ſi circunſtantia excularet actum à mortali peccato, vt ignorãtia inuincibilis, ſurreptio tollens deliberationem, illę eſſent confitendę, vt confeſſor intelligere poſſet ſpeciem peccati, & in ſuo iudicio non errare, qui autẽ non haberet aliquod peccatum, non teneretur confiteri. Vnde Scotus diſtinctio. 17. in fine libri quarti: Innocens à mortali & veniali tenetur ſimpliciter non confiteri. Vnde ſi beata Virgo fuiſſet confeſſa Petro poſt aſcenſionem, peccaſſet confitendo, ſed ſi eſt innocens a mortali, poteſt confiteri venialia, vel poteſt non confiteri, vt habet Scotus. Et ita habens tantum venialia, non tenetur cõfiteri, vt latius videre potes apud Scotum, & infra in dictione Confeſſio.

CIRCVNSTANTIAE complicum (vt ſcribit Dominus Prępoſitus Gabriel diſtinct. 15. quęſt. 1. arti. 2. concluſione 5.) ita ſunt cõfitendę, vt tamen non manifeſtentur complicum perſonæ. Nam ſemper eſt cauenda diffamatio proximi quatum, cũ iuſtitia fieri poteſt. Imò & confeſſor ſi ſentit quod cõfitens manifeſtare vult perſonas cũ quibus aut quarum inductione peccauit, pręuenire debet, & confitentem informare, vt non manifeſtet perſonam, vt vult ſanctus Bonauentura diſtinct. 21. part. 2. artic. 1. quęſt. 3. & hoc regulariter intelligendum eſt. Nam in duobus caſibus pſona compeccãs poteſt reuelari. Primus, qñ

propter circũſtantiam perſonę mutatur genus peccati, & non poteſt exprimi genus peccati, niſi ſpecificetur perſona, per quam ſpecificationem confeſſor deuenit in notitiam perſonæ, nec poteſt haberi a lius confeſſor. Vt ſi quis commiſit inceſtũ cum matre vel cũ vnica ſorore, quę nota eſt cõfeſſori: ſi alius confeſſor haberi nõ poteſt, præferenda eſt ſalus propria famę perſonæ, ſed ſi alius confeſſor haberi poteſt, quærendus eſt cum licẽtia, &c. Secundus caſus eſt, quãdo confeſſor talis eſt q poſſet prodeſſe, & non obeſſe eis qui dete guntur, neque, per hoc diffamaretur perſona detecta. Ita ſentit ſanctus Bonauẽtura, quomodo confeſſor tenetur hoc habere ſecretum apud ſe, ſicut cętera peccata ſibi cõfeſſa. Nam & extra cõfeſſionem crimen occultum poteſt reuelari ei qui prodeſſe poteſt, & non obeſſe propter correctionem & ſalutem fratrũ, multò magis in confeſſione. Conſulit tamẽ ſanctus Bonauentura, quod in caſu fiat reuelatio extra confeſſionem. Dicit tamen hic Gerſon, qđ magna cautela requiritur apud confitentem & confeſſorem, ne zelo ꝓficiendi indiſcretè fallatur. Sufficit etiã talis expreſſio circũſtantiarum, talibus verborum locutionibus, per quam confeſſor de magnitudine peccatorum confitentis pro abſolutione, & pœnitentiis diſcretè conferrendis inſtruatur, Vnde vt vult ſanctus Bonauẽtura diſtin. 21. parte ſecunda quęſt. 3, ſufficit aliquando in generali dicere: Vt ſi mulier cognita eſt ab Epiſcopo, ſufficit dicere quod aliquis magnus. Prælatus eam cognouit. Si à perſona religioſa, ſufficit quod in generalitate ſua ſtet, quia ſatis apparet genus culpæ. Si verò deſcendat ad perſonam ſingularem, increpãda eſt perſona confitens. Smiliter nec debet confeſſor curioſe inquirere de perſona, ſed ſi ſuſpicatur quod ſit perſona cui poſſit prodeſſe, & competens & vtile ſit illum ſcire, poteſt extra forum confeſſionis illam inquirere, nam talia frequenter ſunt occaſio frangendi ſigillum cõfeſſionis, vbi eſt maximum periculum. Hęc & alia ſanctus Bonauentura.

CIRCVMVENIRE decipere. Vnde refert Gabriel diſtinct. 15. quęſt. 12. artic. 2. concluſio ne ſecunda, Nemo ſecundum Apoſtolum circumuenire debet proximum in negotio. 1. Theſſ. 4.

CIVITAS propriè eſt collacta ciuium multudo ad iure viuendum Quandoque dicitur ius ciuium, vſurpatiuè dicitur vrbis, hoc eſt ipſa mœnia & ædificia. Diuus Auguſtinus ille magnus Eccleſiæ doctor, in lib. de Ciuit. Dei, duas deſcribit ciuitates, duas ſignantes Eccleſias inter ſe diuerſas pariter & aduerſas, vt refert Dominus Cardinalis Camer. i laudibus Theologię. Vna eſt ciuitas Hieruſalem. Alia eſt ciuitas Babylon. Vna ciuitas eſt Eccleſia Dei, alia ciuitas eſt Eccleſia diaboli. Vna. Eccleſia bonorum, de qua dicit Pſalmiſta: Laus eius in Eccleſia Sanctorum. Pſal. 149. Alia Eccleſia malorum, de qua idem Propheta Odiui, inquit, Eccleſiam malignantium. Pſ. 25. De quo latius lege Cameracen. Vn de Chriſtopolitanus Epiſcopus Iacobus de Valen in Pſal. 61. ait: In principio diui ſum fuit torum genus humanum i duas ciuitates ſiue ſocietates, vnam Dei, & alteram diaboli. Has quas ciuitates diuiſerunt duo amores, vt inquit Auguſtinus. Nam amor mundi & bonorum temporalium conſtituit ciuitatem terrenam & diaboli. Nam illa incepit ab amore ſui, vſque ad contemptum Dei. Cuius primus ciuis fuit Cain. Amor autem Dei incipiens ab amore Dei vſque ad contemptũ ſui, cõſtituit ciuitatẽ Dei. Cuius primus ciuis fuit Adam & Abel, ideo iſti dicti ſunt filii Dei, illi verò filii hominum, eò quòd i hoc mũdo & carne conſtituerũt ſpem ſuam & felicitatẽ, iſti verò in ſolo Deo. Et ideo filii hominum illius ciuitatis ſemper ꝓſecuti ſunt filios Dei & huius ciuitatis, propter bona temporalia. Et ſic primo Cain perſecutus eſt Abel, & Chaldæi Abrahã, & Iſmael Iſaac, & Eſau Iac. & Saul & Doech ipſum Dauid. Et ſic populus Iudęorũ & Gentiles perſecuti ſunt Chriſtũ, & Eccleſiam ſuã, quę propriè dicitur ciuitas Dei, vſque ad Antichriſtum. De quo videre potes & Gerſonem parte 3. ſuper Cantica canticorum ſympſalmate. 5. &c.

CLARVM à quo claritas. Et nomine claritatis (vt ſcribit Paludenſis diſtinctio. 44. quęſt. quinta libro 4.) importat proprietatem luminis, ſicut & ſuum oppoſitum, ſcilicet obſcuritas importat cõditionem ſeu

pro-

proprietatem oppositam cõtrarię, vel primatiue lumini, sed quia mediante lumine perficitur in nobis potissima cognitio sensitiua exterior quam habemus, scilicet visiua, per quã res nobis potissimè manifestãtur, & cuius nomẽ transfertur ad omnes alias cognitiones, per quas nobis aliqua veritas manifestatur, ideo nomen claritatis trãsfertur ad omnem manifestationẽ veritatis. Vnde omnem veritatem nobis manifestam dicimus esse claram, & p cõsequens omne quod est sui bene manifestatiuum, dicimus esse clarum, &c.

CLAVIS dicitur qua nos quicquã aperimus vel claudimus. Et nomen clauis (vt scribit sanctus Bonauentura distin. 18. arti. 1. quęst. 1. li. 4.) transfertum est ad spiritualia ab ipsis corporalibus. In his autem corporalibus clauis est instrumentum ad remouendum aliquod obstaculum. Et quoniã in spiritualibus inuenimus obstaculum ĩ grediendi in regnum cœleste, necesse est illud remoueri: ideo ad spiritualia nomẽ clauis transferimus, vocantes clauem illam virtutem, qua obstaculum (vt est peccatum) remouetur, siue per quam excluditur vel includitur. Vnde claues istæ (de quibus loquuntur Magister & Doctores, quarto Sententiarum, distinct. 18.) nõ sunt corporales, sed spirituales, sic dictæ metaphoricè. Vnde secundum Thomam & Scotum, & alios omnes, transferentes secũdum aliquam similitudinem transferunt. Vnde sicut clauis materialis est proximum instrumentum aperiendi, & claudendi ostium, & per hoc non est apertio, nec aperiens, nec causa propter quam aperitur. Sic clauis spiritualis est aliquid requisitum ad aperiendum regnum cœlorum, quod nõ est aperiens, nec apertio, nec causa propter quam aperitur, velut est dignitas personę ad intrandum: aut indignitas ad repellendum propter meritum vel demeritum. Nam apertionem intelligimus ipsam sententiam dictantem esse aperiendum vel claudendum, & aperientem, Iudicem sententiantem. Sic ergo clauis spiritualis est potestas sententiandi. Hęc enim est immediatum instrumẽtum dictãdi sententiam siue sententiandi.

CLAVES SPIRITVALES quibus cœlum potest reserari homini, distinguũtur plures. Vna clauis est sana doctrina. Lucæ vndecimo ait Saluator: Væ vobis Legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ. Glosa. Auctoritatem docendi ad veritatem saluificam, ipsi non introistis, scilicet, malè viuendo, & eos qui intrabant, ideſt, intrare desiderabant, prohibuistis, scilicet, falsa doctrina, vel malo vestro exemplo corrumpendo illos simplices. Beatus Petrus cum ista clau, scilicet, doctrina fidei, similiter & beatus Paulus, & cęteri Apostoli, per mundum innumerabilibus hominibus cœlum aperuerunt. Alia clauis spiritualis est vera pęnitentia, quę cęlũ aperit. Matthæi tertio: Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. Bernardus. O pœnitentia, quæ es Sole splendidior, auro pretiosior, tu omnia ligata soluis, tu Paradisum aperis. Hæc aperuit Latroni Paradisum, & Magdalenę, & Petro post negationem, & Paulo post verã conuersionem. Tertia clauis est sanguis Christi & pœna. Isaiæ vigesimosecundo: Dabo clauem domus Dauid super humerum eius. Ambrosius: Sanguis Christi, clauis est Paradisi. Item Gregorius & Damascenus: Crux Christi Paradisum aperuit, quod plus quam quinque millibus annis clausum fuit. Per hãc clauem nobis aperitur cœlum in Baptismo, & aliis Sacramentis, &cęt. Quarta clauis est ipsa potestas collata à Deo supernaturaliter sacerdotali dignitati, quæ dicitur clauis metaphoricè, ad similitudinem clauis materialis, quia, scilicet, ordinatur ad aperiendum vel claudendum regnum cœlorum, vt dictum est. Et est duplex (vt scribit Petrus de Palude, distinct. 19. articu. primo conclusione secũda.) scilicet, clauis iurisdictionis, & ordinis. Iurisdictionis requirit materiam subiectam, sicut dominus seruum. Clauis verò ordinis, qua peccata soluuntur, vel retinentur, non semper habet materiam in actu. Et diffinitur sic.

CLAVIS SPIRITVALIS, (vt habet Gabr. di. 18. q. 1. arti. 1. li. 4. & astipulantur cęteri.) est potestas iudicandi, ideſt, soluendi & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à regno Dei Ecclesiasticus Iudex. Et potestas illa est triplex, scilicet

principalis præcellentię, non tamen principalis, & clauis ministerii siue ministerialis. Principalis est solius Dei secundum diuinam naturam, quæ per propriam essentiam (quę semper iusta est, imò ipsa iustitia, qua præsidet orbus) aperit & claudit ac impedimẽta. s. peccata, & reatũ pœnæ dimittẽdo remouet. Et illa potestas nõ potest alteri cõmunicari, quia est diuina essẽtia, quæ alteri cõmunicari nõ potest. Secũda potestas nõ principalis, sed tamẽ excellentiæ accepta à superiore cum vniuersalitate causarũ iudicandarũ, propriè est solius Christi ſm naturam humanã. Vnde Ioa. 5. Pater dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis est. Nam etiam secũdum humanã naturã nouit omnia, & habet volũtatẽ inobliqualẽ, & ideo sentẽtia sua est irreuocabilis & immobiliter iusta. Tertia potestas. s. ministerii particularis (quantũ ad causas cognoscẽdas) & infirma quãtũ ad scientiã proferẽda, puta quia potest aliquando deuiare à iustitia, & reuocari. Et hæc est ministrorũ Ecclesię, q̃bus datũ est vt cognoscãt in causis, & ſm legẽ Dei iudicẽt regnũ cœlorũ esse aperiẽdũ. Cui cũ se cõformãt à Deo approbãt, & forma manet. Si verò dissentiũt ab ea infirma est, & à Deo reuocatur. Clarius & longius de hoc scribit Gab. & Scotus, quos videre potes. Potestas igitur aperiendi regnum eminenter & excellenter est in Christo, secũdum naturam assumptã, in qua ꝓ nobis satisfecit, & meruit. Ministerialis verò collata est ministris sacramentorum, per quę virtus passionis Christi in nos fluit & operatur salutem (vt sentit sanctus Bon. &c.) Et quamuis potestas sentẽtiandi seu iudicandi intromittendos & excludẽdos à regno Dei sit clauis principalis, quia tamen hæc potestas, vt rectum habeat vsum, exigit auctoritatem cognoscẽdi in causa peccatoris. Quoniam sine cognitione causę, sentẽtia nõ potest esse iusta & recta. Ideo etiam auctoritas cognoscendi dicitur clauis, quia est instrumentum quoddam aperiendi, licèt non proximum, & tale sine quo prior clauis non potest habere iustũ vsum. Et secundum hoc ponuntur duæ claues, scilicet clauis scientiæ, ad discernendum dignum ab indigno, & clauis potestatis sententiandi ad quam prior ordinatur, vt iustè exeat ī actum. Et illa clauis scientiæ, non est scientia aliqua actualis, vel habitualis vel discretio quæcunque: sicut videtur Magister sentire, qm̃ (vt dicit Scotus) licet auctoritas discernẽdi requirat scientiã seu discretionẽ concomitantẽ ad rectũ vsum eius, quemadmodũ clauis potestatis requirit aliquã iustitiam ad rectũ eius vsum, tamen sicut potestas rectè iudicãdi potest esse sine iustitia, & ideo nõ est iustitia: ita & auctoritas cognoscendi potest esse in aliquo sine discretione & sciẽtia. Et quando dicit Magister: Clauis sciẽtiæ est scientia discernendi, intelligitur, id est, quod scientia requiritur ad rectũ vsum clauis illius, nõ simpliciter, vt clauis insit. Quod si aliter intellexit Magister, fuit alterius opinionis & minus ꝓbabilis, vt dicit Gabr. Et vt Paludensis scribit di. 19. q. 2. li. 4. Soli sacerdotes noui testamenti habẽt claues regni cœlorum propriè dictas, quę sunt ad aperiẽdum cœlum immediatè licèt dispositiuè, & dicũtur claues ordinis. Sed claues iurisdictionis, quę immediatè ad illud disponunt, potest habere non sacerdos. Et hac potestate clauis sacerdotes homines ligatos & solutos ligant & soluunt, dum pœnitentibus satisfactionem imponunt, & de temporali pœna remittunt, ita habet Magister distin. 18. lib. 4. c. 7. Et post eum Gabr. & cæteri multa. Et vsus clauium non est nisi in sacramentali absolutione. Potestas quoque clauium extendit se ad remissionẽ & retentionem culpę, non curam Deo: sed in facie Ecclesię. Non enim remittit peccatum, sed remissum à Deo præsupponit. Et quamuis aliquis apud Deum, sit solutus, non tamen in facie Ecclesię solutus habetur, nisi per iudicium sacerdotis, (vt inquit Magister dist. 18. libr. 4. cap. 6.) Et subdit: In soluendis culpis, vel retinendis: ita operatur sacerdos Euãgelicus & iudicat, sicut olim legalis in illis, qui contaminati erant lepra, quę peccatum signat. Hos enim Synagoga non tenuit mundos, donec sacerdotis iudicio mundi declarabãtur. Vide. plura apud Gabrielem & Scotum de hoc.

CLAVIS AVTEM DICITVR ERRARE, (vt scribit Gabriel. 18. q. 1. art. 3. dub. 2. li. 4.) quãdo sacerdos abutitur clauę. Potest ergo vtraque clauis errare, potestatis & sciẽtię.

tiæ. Potestatis quando sacerdos absoluere tentat, non fuit iurisdictioni subiectũ, aut quem nouit non contritum, & in vtroq; casu ille error imputatur sacerdoti ad culpam. Debet enim sacerdos spiritualis Iudex scire ad quos se extẽdit sua iudiciaria potestas, & non excedere limites suę potestatis. Similiter non debet indignos absoluere, nec dignos ligare, non enim est Iudex principalis, sed principalis Iudicis minister, qui in suo ministerio tenetur se cõformare suo principali. Error clauis sciẽtiæ potest cõtingere, vel ex parte sacerdotis vel ex parte confitentis. Ex parte sacerdotis, quando ommittit inuestigare necessaria, puta an confitens sit cõtritus an nõ aut circunstantias necessarias confitendas vel dum abundat superfluis puta quando inquirit, quę audire delectat, non pertinẽtia ad hoc forum, peccat autem sacerdos satisfaciẽdo pruritui aurium suarum. Itẽ circunstãtias fatuas peccata non aggrauãter, nec alleuiantes, & tunc non potest ferre rectum iudicium, nisi à casu. Potest etiã contingere error ex parte confitentis, qa scilicet fictus est, & fingit se contritum, cũ tamen non sit, & per hoc sacerdos credit, quod nõ est, & ita errat in suo iudicio. Sacerdotis autem errantis, vt ibidem scribit Gabriel, in necessariis cognoscendis arbitrium Deus non approbat, neque quo ad sacerdotem, qui per suam negligẽtiã peccat, nec quo ad eius iudiciũ, nisi casu, aliter diuino iudicio concordet. Negligẽtia enim sacerdotis) qui scire debet, quæ sui sunt officii) culpabilis est, similiter & iudiciũ suũ, si nõ cum diuino cõcordat (quod suũ est & iustissimũ) nõ approbatur. Arbitriũ autẽ sacerdotis à Deo approbatur, dũ clauis scientię errat in superfluis, non tamen omittit aliquid in necessariis, quãtũ ad pœnitẽtẽ, non tamẽ quantũ ad sacerdotẽ, quia sic iudicium sacerdotis cõcordat diuino: ergo ratum quãtũ ad suscipientẽ. Hic enim cõsequitur effectum iudicii, sed tamẽ sacerdos peccat satisfaciendo pruritui aurũ suarum, & sic ipse nõ approbatur iudicãdo. Sed dum pœnitẽs fictus est, ostẽdens se sacerdoti contritũ, licèt clauis sciẽtiæ non erret quo ad sacerdotem, errat tamen quantum ad confitẽtem & per hoc arbitrium sacerdotis non approbatur. De hoc latius vide Gabrielem propositione. 3. vbi suprà. & Scotum distinct. 19. libr. 4.

CLAVVS dicitur quo aliquid affigimus. Claui autem quibus Christus fuit affixus (vt scribit Brulifer di. 16. q. 2. lib. 3.) adeo affligebãt pendentem quãdo manus eius & pedes cõfodiebãtur, in quibus maxima erat afflictio propter neruos & musculos ibidem concurrentes, in quibus præcipuè viget sensus. Et dicitur quod claui erant obtusi, vel ad minus parum acuti. Beda dicit quod fuerunt quatuor claui, tamẽ plures alii, & ferè omnes dicunt, quod posuerũt pedẽ super pedẽ, & sic sunt tres claui. Et vt paulo post dicit Brulif. vbi suprà. qa qualitas cõplexionalis i Christo reddebat ipsum ad maiorem dolorem dispositum: ideo bene cõcedo, inquit, qđ clauus ferreus in vna manu, vel duobus pedibus, multò plus ĩcõparabiliter afflixit Christũ quàm ignis sanctum Laurẽtium suo martyrio. Vnde si omnes pœnę & trisstitię omnium martyrũ essent de vno latere, & pœnę quas Christus passus est de alio latere, pœnę Christi superarent omnes illas, nõ quantum ad genera tormentorum, quia non omnia sustinuit quę martyres sustinuerunt, sed quantũ ad æquialẽtiam & acerbitatem. Hinc est quod dicit Thren. 3. O vos omnes (tã præsentes quàm futuri) qui trãsitis per viã, attendite & videte, si est dolor similis sicut dolor meus. Et hoc dicitur in persona Christi: ergo videtur quod nullus dolor alius habeat ei æquari. Item omnes fluctus induxisti super me &c. Hæc Brulifer.

CLEMENTIA à mansuetudine sic defert (vt scribit Paulus Cortesius li. 3. Sentẽ. di. 8.) vt clementia sit extenuatrix pœnarũ: mansuetudo verò irarum mitigatrix. Et secundum Albertum: Clementia est virtus quę facit quem præstabilem sup malitia, quæ contra ipsum commissa est: maximè quãtum ad pœnas pro ipsis infligendas. Sic enim clementia spectat ad Iudices & Præsidentes, quorum est misericordiam reis exhibere, secũdũ illud Iacobi 1. Misericordia superexaltat iudicium. Vnde & Seneca: Clementia est inclinatio animi ad leuitatem in pœna exequenda, ait lib. 2. de clementia ad Neronem. Clementia est rẽ pẽrãtia animi in potestate vleiscẽdi vel est

leuitas ſuperioris aduerſus iferiorẽ in cõ ſtituendis pœnis. Itaque dici poteſt inclina tio animi ad leuitatem in pœna exigenda. Et vt dicit ſanctus Thomas. 2. 2. q. 157. ar. 1. Clementia eſt virtus moderatiua pœna rum, ſm legẽ. Et eſt virtus humana, ideo dicitur ei opponitur crudelitas, non autẽ feritas aut ſeueritas ſub beſtialitate, ſed virtuti heroicæ vel dono pietatis, ſecũdũ eundem ſecunda ſecundæ, quæſtio. 158. art. 2. Hęc autem virtus maximè Prælides decet. Vnde ait Seneca: Nullum clemẽtia ex omnibus magis quã Regẽ ac Principẽ decet. Vnde Cic. 1. Offic. ait: Nil enim laudabilius, nihil magno & preclaro viro dignius placabilitate atq; clemẽtia. Et quoniam Deus, (vt ſcribit Gabr. lect. 20. canonis) Rex Regum ac Principum Princeps viuorũ & mortuorum Iudex eſt, maximè Deo cõuenit, per quam & ipſe ſemper citra condignũ punit, nec lætatur in perditione viuorũ. Sap. 1. Siquidẽ prius eſt, & nõ paſcitur cruciatu, ſecundum Greg. li. dial. Neque obliuiſcetur miſereri Deus, neque cõtinebit in ira ſua miſericordias ſuas. Pſ. 76. Congruè itaque (inquit Gabr. vbi ſuprà.) ad patris clementiam in noſtra petitione qua petimus miſericordiam nobis exhiberi, aſpicimus, dicentes in canone quotidie. Te igitur clementiſſime Pater per Ieſum Chriſtũ filium tuum Dominũ noſtrum, ſup. rogamus & pe. &c.

CLERICVS ſortius dici poteſt. Vnde clerici à ſorte dicũtur, quia κλῆρος Græcè, ſors vel hæreditas latinè ſonat. Vnde nomen clericus (vt ſcribit Ga. lec. 3. canonis) primum ab Apoſtolis conſecratum legimus ſorte electum, ideoq; omnes clerici dicũtur quaſi ſint de ſorte Domini vel quaſi Dominus ſors eorum ſit. Iuxta illud Prophetæ: Dominus pars hæreditatis meæ. Ex quo patet, vt ſcribit Guil. in ſuo Rationa. libro 2. quod nihil extra Deum habere debent, ſed ſolum decimas, primitias & oblationes (quæ ſunt hæreditas Domini) accipiãt, ſiue ſint quaſi ſorte electi. In veteri namq; teſtamẽto, & apud Gentiles clerici & Sacerdotes ſorte ex liberis eligebãtur, & in nouo teſtamento Mathias ſorte electus eſt, Vnde act. 1. dicitur: Et dederunt ſortes, & cecidit ſors ſuper Mathiam. Primus autẽ clericus factus eſt Petrus. Iginus Papa compoſuit clerum, & diſtribuit gradus, vt ſcribit Guil. Epiſcopus in Rational. i di. lib. 2. Et capitur clericus duobus modis, vt notat Brulifer diſt. 5. quæſt. 1. li. 4. Vno modo pro vnõ docto, ſcientifico, perito, ſciẽtia pleno, repleto & experto. Econtra laicus capitur pro viro indocto, Imperito, inſipiente & lapideo. Vnde laicus dicitur ἀ λίθος Græce, quod eſt lapis Latinè: vel à λαός, ideſt populus: vt dicit Guilhel. i Rationali. li. 2. Et ſic omnis clericus inquantum clericus (vt dicit Brulifer) eſt laudabilis, laicus verò inquãtum laicus eſt vituperandus. Clerici quoque à toto genere de iure præponuntur, & debent præponi laicis: Secundo modo capitur clericus pro homine habere aliquod officium in Eccleſia. Vnde clericus eſt homo in Eccleſia Chriſti ſecũdum ordinem ſacramentalẽ deſeruiẽs. Et nec Angeli neq; dæmones, ꝓpriè ſunt clerici, nec Sarraceni & hæretici iſto modo ſunt clerici. Sed ille dicitur clericus, qui habet officiũ hoſtiarii ſiue lectionis, vel vnũ de ſeptẽ ordinibus. Tonſura autẽ propriè nõ eſt ordo, nec facit hominem clericũ: de quo ſuo loco dicitẽ. Et ꝓ oppoſitum laicus ſecũdo modo capitur pro homine nõ habẽte ordinẽ ſacramẽtalẽ i Eccleſia Chriſti. Nominantur & clerici presbyteri, quaſi ſeniores. Dicũtur autẽ ſeniores (vt ſcribit Gab. lec. 4. canon.) non annorũ ætate, ſed morum qualitate, ſicut ſcriptũ eſt: Senectus venerabilis eſt, non diuturna, nec annorũ numero cõputata. Cani enim ſunt ſenſus hominũ, & ætas ſenectutis vita immaculata. Dicuntur & clerici per antonomaſiam, Eccleſiaſtici: vt innuit Gerſon parte 2. Sermo. in cœna Domini. De clericis & eorũ moribus multa habeñ apud ſcriptores, & Gerſonẽ, & alios. Et Palud. d. 24. q. 3. ar. 4. li. 4. hæc ſcribit de clericis, quę nõ indigna eſſe cẽſui, vt literis mandarentur pro vita clericorũ agenda. Clericus (inqt Paludenſis) nõ debet mercari, nulla ętas ſera debet ei eſſe ad diſcẽdũ. clerici quoq; nõ debẽt intereſſe ſpectaculis vanis, & nuptiis, nec tabernas non niſi neceſsitate intrare debẽt. Nec ferre arma, nec verè nec iocoſe pugnare, nec iudiciũ ſanguinis ferre. Debẽt ẽt ab illicitis quæſtibus abſtinere, nec debẽt mũera accipere ꝓ medicina

De-

Debēt insuper clerici res Ecclesię bene dispensare, non superfluè. Non licet eis de sumptibus Ecclesię filios suos in studio philosophię procurare. Item nō licet clerico habere beneficium cui sufficit patrimonium. Nec clericus de rebus Ecclesiæ, sed de rebus p ipsum acquisitis potest facere testamentū, & si intestatus decesserit ī omnibus rebus succedet Ecclesia. Itē clericis non est iniungenda pœnitentia solēnis. Item melius est habere paucos bonos clericos quam multos inutiles. Vt autem ipsi ebrietatem & luxutiam vitent, vinum cum aqua debēt temperare. Possunt quoque clerici de mandato Prælati incarcerari, & per laicos trahi sine excōmunicatione. Itē clerici īcorrigibiles de crimine, degradati seculari iudicio debent tradi. Itē clerici fures pro rebus Ecclesię requirēdi de licentia superioris torqueri possunt & tormentari vsquequo restituant. Hęc omnia in iure inueniūtur, vt recitat Paludē. vbi suprà. & ad singula hęc allegat & adducit iura, &c.

COACTIO idem quod cōpulsio. Vnde Rich. dist. 6. ar. 3. quęst. 1. lib. 4. dicit: Sicut homo naturaliter fugit coactionem, ita naturaliter refugit vel minus diligit rem ad quā videt se cogi. Homines autē (vt idem dicit) non sunt cogendi ad aliquid agendū exterius, vel dicendū vel patiendū, quia non prodest coactis, nec Ecclesiæ in virtute alicuius boni actus ad quē cogi nō possunt, nisi per prędictam coactionē redderentur proniores siue ꝓmptiores ad illū bonum actum: aliàs enim supradicta coactio penitus inutilis esset, sed homines cōfiteri ore exterius se velle baptismi sacramentū suscipere, & ipsam ablutionē exteriorē suscipere, non prosunt eis nec Ecclesiæ, nisi in virtute interioris actus volūtatis ad quē cogi non possunt, quod non ꝓsunt Ecclesię, qa plus possunt nocere Ecclesiæ infideles occulti quā manifesti, qa sub simulatione Christianitatis, veros Christianos facilius seducunt & peruertunt, inquit Richard. Est autem duplex coactio, scilicet absoluta & violenta. De quo vide in dictione Violentum. & Rich. quęst. 2. vbi suprà.

COGITATIO secundum Richar. in suo de Contēplatione, est improuidus animę obtutus circa sensibilia ad euagationem pronus. Gerson par. 3. de mystica Theologia par. 4. consideratione 21. scribit, quod tres sint termini generales, quibus maximè vsos fuisse video, qui de contemplatione per modum artis locuti sunt, cogitatio, meditatio, contemplatio. Cogitatio, vt dictum est. Meditatio est prouidus animæ obtutus in veritatis cognitione seu in quisitione vehemēter occupatus. Cōtemplatio est perspicax & liber, idest expeditus animi contuitus in res spirituales per spiciendas vsquequaque diffusus, & in diuina specula suspensus. Cogitatio igitur vagatur & serpit sine labore & fructu, cō templatio circumuolat & circunfertur sine labore & cum fructu, meditatio nitit & intēdit cū labore & fructu: in cogitatione est euacuatio, in meditatione inquisitio: in contemplatione admiratio, & cogitatu facilis est, vt idem ait considerat. 22. quia formatur immediatè vel ex sensationibus actualibus, vel ex phantasmatibus passim occurrentibus, & vltrà nō nititur. Vide latiùs Gersonem ibi. Et nota quod scribit Scot. dist. 42. Si cogitatio placet & continuatur non propter cogitatum, sed vt p eam quis ad finem debitum deducatur, non est peccatum. sed si propter obiectum illicitū, vt in ipso delectetur, sic est peccatū. Et isto modo sancti viri detestantur cogitationes illicitas. Vide latiùs Scotum fratrem Pelbartum lib. 2. Rosa. Theolog. in dictione sensualitas. Quando autē cogitatio sit peccatum veniale vel mortale, considerandum communiter, & secundum omnes Theologos concorditer tenēdum, quod quando quis habet cogitationem in qua delectatur, cōsideretur primò an cogitatio est de eo quod non est peccatum, vel saltem quod non est mortale, sed veniale ex genere, vt verbum otiosum, & in tali consentiendo cogitare vel delectare, non est peccatum mortale, quia pro regula generali tenetur qđ consensus in veniale non est nisi veniale peccatū. Secus si quis deliberatè consentire in aliquod qđ est peccatū ex genere, scilicet homicidiū, &cæt. Secundò considerari debet si ex huiusmodi cogitatione circa tale peccatū licèt veniale, ex diuturnitate sibi immineat periculum casus, & tūc si aduertit, nec repellit,

pellit, peccat mortaliter non repellendo, puta vir vel mulier vidua cogitat de actu coniugali, quem habuit priùs in matrimonio: si delectatur in ipsa delectatione cogitationis non vt præterita, peccat mortaliter, secus si delectatur in tali delectatione vt præsenti, & maximè si imminet sibi ex hoc periculum casus vel pollutionis cùm aduertit, quia tunc peccat mortaliter. Tertiò considerari debet si delectatio in cogitando est de eo quod est mortale ex genere suo, vt puta fornicari vel occidere hominem ꝓpter vindictam, & huiusmodi, tunc distinguitur. Primo enim aut placet ipsa delectatio & operis cõsummatio si adesset facultas, & sic est mortale. Secũdò autem placet delectatio, sed displicet operis consummatio, & similiter est peccatum mortale, vt prędictum est. Tertio autem neutrum placet, & tũc si imminet periculum & aduertit, nec repellit, est mortale secundum tutiorem vium, si tamen non imminet periculum vel non aduertit, sic erit veniale quod non repellit, nullum est peccatum. Quartò considerari debet si delectatio solum est in cogitatione, ita quod non in re cogitata, puta delector de aliqua cogitatione, quia pulchra est adinuentio, & huiusmodi, & tunc si est propter bonum finem, puta vt prędicẽ de tali peccato de testando, vel disputem contra illud, sic nõ est peccatũ, sed potius meritorium. Si autem non est propter bonum finem, sed ꝓpter vanitatẽ, sic est veniale, nisi immineret periculum, quia tũc peccaret mortaliter non repellendo aduertentem, Hęc frater Pelbartus ex Theologis, & colligit lib. 2. Rosa. Theo. in dictione, sensualitas. §. 12. De cogitatione ponit doctissimus Gers. par. 3. tract. pro deuotis simplicibus qualiter se in suis exercitiis discretè & cautè habere debent hanc regulam. Quod qualescunque cogitationes malæ occurrunt siue sint de carnalitate, siue de inuidia, ira, superbia, &c. fiat diligentia, vt ab intra eis non consentiatur, & vt ab extra non impleantur, & securus erit homo quod nullo modo huiusmodi erũt peccata mortalia, imò cõmuniter cum eis ita resistitur, erũt magnę virtutis hic & in futuro remunerationis singularis materia seu occasio. Vide & eundem ibi, quomodo sint considę cogitationes, qui & multa scribit de cogitationibus.

COGITATIO hominis est vel esse potest triplex, vt literis prodidit Iacob. de Valentia super Psal. 93. post Casianum, collatione prima. Vna est à Deo illapsa, & ista semp est sancta. Alia est à diabolo suggesta, & ista semp est praua & deceptoria. Alia est ab ipsomet homine inuẽta & orta, & ista est vana & inanis, quia semper homo cogitat de mundanis. puta de honoribus & diuitiis congregandis, & honoribus adipiscendis, & in talibus cogitationibus & laboribus terũt homines spacium vitę suę. Et tales cogitationes mundanę sunt, friuolę & transitorię. De qbus dicit Persius. OCVRAS HOMINVM, O QVANTVM EST IN REBVS INANE. Hinc Dauid Psalm. 93 Dominus scit cogitationes hominũ, quoniam vanę sunt, &cęt. Cogitare autem de bono quod est necessitatis vel pręcepti ad faciendum hoc, semper est a Deo, puta cogitare quomodo potest quis obedire Deo & Ecclesiæ in præceptis, vt scribit Alexander de Ales 2. parte Summę. Sed cogitare de bono supererogationis vel perfectionis quandoque est a Deo, quandoque autem est à diabolo, puta intrare religionẽ, ieiunare, & multa huiusmodi ad quę non tenetur quis ex præcepto. Nam talia potest diabolus suggerere alicui, permittẽte Deo, propter peccatũ illius, vt decipiatur talis homo & in periculũ ruat vel apostasiæ vel amentiæ ex pœnitentiæ austeritate, ita refert Pelbartus, &c. Vide & de cogitatione in dictione, Immittere.

COGNATIO est ꝓpinquitas quędam, & est duplex. Quędam est spiritualis, quædam legalis. Et sicut homo per carnalem generationem accepit esse naturæ, ita per regenerationem spiritualem accepit esse gratię, & vtrobiq; contrahitur vinculũ quoddam, vt scribit Richar. di. 42. ar. 1. q. 1. li. 4. Dicitur autem cognatio spiritualis, quia à spiritualibus causatur, vt inquit Paludẽ. Et diffinitur a iurisconsultis, & post eos à Doctoribus Theologiæ circa dist. 42. li. 4. Cognatio spiritualis est ꝓpinquitas personarum prouenies ex sacramenti datione, vel ad illud retentione. Et (vt ait Paludensis) ad id tentione, scilicet vel vnione ad dantem vel tenẽtem robur trahens ex

Ecclesiæ

Ecclesiæ institutione, ex sacramenti datione, etiam sine solemnitate. Et hæc proximitas (vt ait Rich. vbi sup.) si præcedit cõtractum matrimonii impedit contrahendum, & dirimit si postea contrahatur de facto, sicut pater per Decreta. Et habet tres species. Vna dicitur paternitas spiritualis, & hæc attenditur inter patrem spiritualem & filium spiritualem: Est autem pater spiritualis quo ad præsens ille qui baptizat, & ille q̃ suscipit baptizatum de baptismo, ac Episcopus qui confirmat & ille qui tenet eum qui confirmatur corã Episcopo. Filius autem spiritualis dicitur ille qui baptizatur vel confirmatur. Secũda species est compaternitas & hæc attenditur inter parentes carnales ipsius baptizati vel confirmati, & iam dictos patres spirituales eiusdem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, & hæc attenditur inter filium spiritualem & filios carnales sui patris spiritualis. Vnde omnes filii baptizantis & omnes filii suscipientis aliquẽ hominem de baptismo sunt fratres spirituales illius qui baptizatur, & suscipit de baptismo. Vide & de hoc Rich. quæst. 3. vbi suprà. Pater autem spiritualis non potest cõtrahere matrimonium cum filia spirituali, nec mater spiritualis cum filio spirituali: & dato quod cõtrahat, penitus est dirimendum matrimonium. Sed si pater spiritualis contrahat cum sorore filiq̃ suę vel filii spiritualis, matrimonium nõ est dirimendum. Nec etiam matrimonium esset dirimendum si pater spiritualis contraheret cum filia carnaliter genita a suo filio spirituali, quia spiritualis cognatio nõ habet gradus. Sed quo ad secundam speciem ratione compaternitatis, pater spiritualis nõ potest matrimonium contrahere cum matre carnali sui spiritualis filii, nec mater spiritualis cũ patre carnali, & si contraxerit, huiusmodi est penitus dirimendum. Et est intelligẽdum si huiusmodi paternitas non fuit contracta ante carnalem copulam. Spirituales filii (vt inquit Magister dist. 42. li. 4.) sunt quos de sacro fonte leuamus, vel catechizatione vel in confirmatione tenemus. Et paternitas accipitur hic quæ acquiritur ex his quę fiunt circa duo sacramenta tantum, scilicet circa sacramentum baptismi, & cõfirmationis. latius vide apud Iurisconsultos & Theologos. Et secũdum eosdem vir & mulier simul leuantes eandem prolem de baptismo, non prohibentur inter se contrahere, quia qnamuis eadem proles sit vtriusque filius spiritualis, tamen ex hoc mater spiritualis & pater spiritualis nullam contrahũt inter se compaternitatem, seu spiritualem cognationem. Quantum ad tertiam speciem omnes liberi (vt iura moderna determinauerũt) duorum compatrum legitimẽ possunt contrahere, excepta sola prole spirituali, quæ si est masculus, nunquam potest copulari legitimẽ alicui carnali filiæ sui patris spiritualis, nec alicui patris filio si fuerit fœmella. Et quoniam baptizãs Sacerdos fit pater spiritualis ipsius baptizati, ideo si ipse Sacerdos habet filiũ carnalẽ, ille non potest legitime cõtrahere matrimonium cum aliqua filia ab eodem Sacerdote baptizata, eò q̃ omnium eorũ quos huiusmodi Sacerdos baptizauit, prędictus carnalis filius sit frater spiritualis illius, quare nõ possit filius suus contrahere cum ea, nec pater eũdem filiam posset accipere in vxorem, nec idẽ pater matrem illius, eò quòd vera compaternitas esset inter huiusmodi personas. Et ista prohibitio non extendit se vsq; ad nepotes. Vide de hoc Iura & Theologos, & Thomam Argẽ. non parum multa scribit de hoc.

COGNATIO LEGALIS secundum Theolo. ac Iurisper. est quędam humana proximitas ex adoptione proueniẽs. Sed adoptio est extraneę personę in filium vel nepotẽ, & deinceps legitima assumptio. ET triplex est species legalis cognationis. Prima est inter patrem adoptantem & prolem adoptatam. Secunda est inter prolẽ adoptatam, & naturalem prolem adoptantis. Tertia est quasi per modum affinitatis inter vxorem filii adoptiui & patrem adoptiuum, & inter filium adoptiuum & vxorem patris adoptiui. Et omnes istę species legalis cognationis impediunt matrimonium, sed inæqualiter. Nam licèt secunda species quæ potest dici fraternitas legalis cognationis, impediat matrimonium inter prolem adoptatam & prolem naturalẽ, quamdiu vtraq; proles est in patris potestate, tamẽ mortuo patre possunt legitimẽ

mè cõtrahere, vel etiam adhuc viuente patre, si vna earum fuerit emancipata, tunc nullam erit amplius impedimentũ. Emancipata verò proles dicitur, quando data sibi hæreditaria portione, quæ secũdum leges ipsam prolem contingit, ipsa ponitur extra familiam patris. Sed prima & tertia species cognationis legalis absque distinctione, perpetuè impediunt matrimoniũ. Nam pater adoptiuus nunquã potest cõtrahere matrimonium cum filia adoptiua, siue talis filia adhuc sit in patris adoptantis familia, siue non. Etiam pater adoptiuus nunquam potest legitimè contrahere matrimoniũ cum vxore filii adoptiui post mortem huius filii, nec filius adoptiuus cum vxore sui patris adoptiui, post mortem huius patris: etiã dato quod ante mortem patris fuerit emancipatus.

Hæc singula apud Iurisperitos latiùs disquirito. & patet. ff. de ritu nuptiarũ, cap. Adoptatiuus filius. 30. quæstione 3. Vide & Theologos circa distinctione 42. lib. 4. Sententiarum.

COGNITIO idẽ est quod notitia. Et est multiplex cognitio. Quędam confusa, quędã distincta. Cognitio rei distincta est qua quicquid est cognitio essentiali, pater potẽtiæ. Vnde distinctè cognoscit aliquid est quando nihil eius latet. Cognitio confusa est qua aliquid essentiale vel intrinsecum obiecto patet potentiæ, & aliquid latet, vt scribit Gabriel di. 3. quæst. 5. lib. 1. senten. sicut cùm cognoscũtur dissimilia in essentiis figuris, vel maioritate aut minoritate, quę tamẽ non possunt discerni. Aliud autem est cognoscere confusum, & aliud cõfuse. Cognoscere confusum est dũ cognoscitur totum habens partes intrinsecas, vel quãdo cognoscitur vniuersale cõmune ad multa, & tamẽ quodlibet illorũ potest distinctè cognosci. Sed cognoscere cõfuse dupliciter accipitur. Propriè, quãdo, scilicet cognoscitur aliquid, & non tamen quodlibet intrinsecum, sibi patet potentiæ, & illo modo solum totum includens partes confuse cognoscitur. Impropriè (hoc est in conceptu) aliquid dicitur cognosci, quia aliquid aliud quod est sibi cõmune vel connotans, quod non est ipsum cognoscitur. Vel quãdo aliquid cognoscitur, nec cognitione simplici propria, nec æquialẽti. De ordinata autem cognitionum generatione, vide apud eundẽ qu. 6. vbi suprà. Vnde cognitio sensitiua est prima primitate generationis, scilicet sensatio exterior, quæ immediatè causatur ab obiecto. hæc notitia est intuitiua, quia ex cognosco rem sensatam esse, & dependet ab obiecto non solùm in fieri, sed etiam in esse. Vnde remoto obiecto statim corrumpitur hęc cognitio. Secunda cognitio est cognitio eiusdem obiecti, quam elicit sensus cõmunis eodem modo repræsentant obiectum sicut cognitio prima, & cũ hoc vt sentatum vel visum, &cę. Nam sensus interior est qui iudicat de actibus sensuum exteriorum, prima enim visione, scilicet exteriori, non cognosco me videre, quia nonnunquam aliquis videt nesciens se videre illa cognitio similiter est intuitiua, quoniam ea euidenter cognosco me sentire, quæ similiter credẽte prima sensatione corrumpitur. huius obiectũ est res sensata, & cum hoc sensatio exterior. Tertia cognitio est synonyma secundæ, manens remoto obiecto, etiã cessante sensatione exteriore per quam cogito de re etiam absente. Siquidem experimur quod videns rem aliquam ipsa amota ab oculis adhuc manet in nobis notitia quędã quę repręsentat rem distinctè, & eodem modo quo noui pręsentem, & hæc non est aliqua duarum præcedẽtium, quia per illam non possumus euidenter scire aliquã veritatem contingentem de re cognita, sicut per præcedentes ergo distinguitur ab eis, & ita non est intuitiua, sed abstractiua quia abstrahit ab existentia rei hic & nũc, idest, per eam nõ possumus euidenter scire de re quam repręsentat, an sit vel non, an sit hic vel ibi, est tamen notitia rei distincta. Quarta est cognitio memoratiua, quę formatur per species vel habitus à prioribus cognitionibus decisas vel decisos in organo memoriæ reseruatos, & illa cognitio memoratiua cũ obiecto importat tempus præteritum, idest, importat obiectum vt priùs etiam cognitum. Hæc notitia etiam abstractiua est sicut tertia, & distincta vel rei in se, sed non intuitiua. Et dicuntur quatuor hę notitię sensitiuę. Deinde & alias cognitiones elicit sensus, ponens conuenientiã & differentiam sensibilium,

sibilium,& componit species diuersas,formans cognitionem rerum non sensatarũ, sed totum licèt secundum partes, puta in somno & vigilia.Et secundum multos cõponit & diuidit per virtutem ęstimatiuã. Secundum quosdam elicit speciem non sensatam,ideſt, formatcognitionẽ repræsentãtem rem sub circunstantia sensu exteriori non perceptibili,vt cum circũstantia nociui vel inimicitiæ, vt ouis solo lupo propter quod fugit. Sed superfluum videtur ponere hanc notitiam, vt probat Occam distinctione.3.quęst.2.libr.1.Et i hoc terminat tota operatio sensitiua, cuius omnis cognitio pro statu vię incipit à sensu.Intellectus verò qui est potentia superior,operationem suam incipit a sensibus,neque enim non sentiens intelligit.3. de Anima.

COGNITIO INTELLECTIVA prima est cognitio singularis rei sensatę synonyma sensationi interiori,quæ interior vocatur phantasma.Et dicitur intellectio prima à sensatione interiori, quia illa est penitus immaterialis inhęrẽs tantũ intellectui,& non organo. Et à notitia intellectiua,intuitiua,abstrahit intellectus abstractiuam singularẽ vagam, sicut sensus,deinde abstrahit duplicẽ notitiam, singularẽ & cõmunem,deinde intellectus negotiatur circa conceptus coniungendo eos,faciendo complexa propositionalia & nõ propositionalia.Idem ex propositionalibus syllogismo facit, & alios discursus consequentionales,quibus inquirit ex notis ignota. Hæc Gabriel,qui & rem fusius tract.di.3. quæst.6.lib.1.

COGNITIO DISTINCTA & distinctè significans differunt, vt notat Gabr. dist.22.q. vnica,ar.3.dub.1.lib.1.Cognitio distincta est cognitio qua nihil intelligitur nec subiectiuè nec formaliter,nisi res ipsa vel intrinsecũ rei.Sed cognitio distinctè significans est cognitio ꝑ aliquo pręcise supponẽs. Sicut ergo nomẽ Deus pro solo Deo supponit,sic etiã cõceptus ad eius probationem formatus pro solo Deo supponit licet cum hoc connotet creaturam.Et ita sicut vox distinctius significat quã intelligitur, ita conceptus distinctius significat quam ipso cõceptu intelligitur, quia ipso intelligitur non solũ substratũ, sed etiam connotatum,quod tamen non significat, sed connotat sic accipiendo significare.

COGNITIONES sunt varię (vt scribit Gerson par.3.de mystica theologia.par.3.consideratione.18.) sicut & affectiones, scilicet,cognitiones,tam actuales,quam habituales potentias animæ illustrantes, quã uis aliter & aliter. Nam cognitionũ aliæ sunt complexæ,alię incomplexæ. Quædam in sola apprehensione, quædam in assensu consistit,& assensuum non est parua diuersitas. Quidam sunt euidentes ex cognitione sola terminorũ, alii per experientiam, alii per demonstrationem.Quidam verò sunt ineuidentes, & talium alii certi,alii incerti.Alii causantur ex probabilitate rationum sumptarum per intrinsecas apparentias. Alii per extrinsecas, vt est auctoritas dicentis, &c. Gerson.

COGNITIO EST TRIPLEX, scilicet, certa, euidens & coniecturalis. Cognitio certa (vt scribit Gab. di.27.q. vnica dub.5.li.2. qualis est cognitio fidei) est q̃ habetur ꝑ reuelationem.Sic gratiam nobis inesse nosscere certè possumus ꝑ reuelationem. Sicut nouit Apostolus cui dictum est.2.Corin.12. Sufficit tibi gratia mea.Et ipse ait. An experimentum quęritis eius q̃ in me loquitur Christus.2.Corinth.13.Item ad Rom.8.Certus sum quia neque mors,neque vita, &c. poterit nos sperare à charitate Christi, &c.

COGNITIO EVIDENS est quæ habetur de per se notis,aut ex talibus demonstrabilibus vel notis per experientiam pręsupponentẽ notitiam intuitiuam rei. Sic gratiã nobis inesse euidenter scire nõ possumus quia cũ sit habitus,non potest à nobis intuitiuè cognosci.Licèt enim anima intuitiuè cognoscat actus suos vt intellectiones & volitiones, non tamen habitus sibi inexistẽtes. Item quicquid in se experitur habens gratiam,simile potest experiri carens ea,vt hęreticus & infidelis vt dulcedinem,dẽlectationem,lętitiam,firmitatem, promptitudinem sequẽdi errorem suum. Gabr.vbi supra.

COGNITIO CONIECTVRALIS quę habeẽ per signa non simpliciter certa & infallibilia, sic gratiã nobis inesse coniecturalites scire possumus,q̃a plura sunt signa q̃bue coniecturam habere possumus & pen

certitu-

certitudinem inexistentis gratiæ. Quorũ tria innuit propheta in Psalm. vbi ad quę stionem multorum dicentium. Quis ostẽ dit nobis bona? respondet. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo. Sequitur: In pace in idipsum, dormiã & requiescam. Vbi secundum Alexan. part. 2. quęst. 71. ar. penul. tanguntur tria signa inexistentis gratiæ, scilicet, lumen, lętitia, pax. Lumen veritatis in rationali, lætitia in bonis in concupiscibili, pax conscientię in irascibili. Ponit & Gerson in Tripartito, alia signa quę sunt, Displicentia commissorum peccatorum. Propositum cauendi peccati propter Deum, & propositum cõfitendi. Plura alia signa ponũtur à diuersis sanctis & doctoribus, sed omnia illa signa non sunt euidentia, quia non possumus sine reuelatione euidenter cognoscere vtrum in nobis sit verum lumen, lætitia, & pax, an apparentia & sophistica, vt in deceptis à diabolo, nec, an peccatum displicet finaliter propter Deum, & ideo generant in nobis coniecturam, non euidentem notitiã. Gabriel dist 27. quęst. vnic. dub. 5. libr. 2. Nec homo (vt idem vult) potest scire euidẽter se facere quod in se est, quia hoc facere includit in se obedire Deo propter Deũ tãquam vltimum & principalem finem, qđ exigat dilectionem Dei super omnia, quã ex naturalibus suis homo potest elicere. Hęc enim est proxima dispositio ad gratiæ infusionem, qua existente certissimè infunditur gratia. Difficillimum autem est scire se habere illam dilectionem & fortè naturaliter (vt inquit Gabriel) impossibile, quia & si scire possumus nos diligere Deum, non tamen euidenter scire possumus illam circunstantiam super omnia.

COGNITIO EST DVPLEX, scilicet, per doctrinam & inuentionem (vt scribit Bruli fer. dist. vltim. lib. 4.) Cognitio per doctrinam est illa quę habetur a doctore legente clare, quæ verbis cõmunibus & claris vtitur. Cognitio per inuentionem est illa quę inuenitur ab aliquo ingenioso siue ab aliquo doctore. Cognitio matutina est cognitio rerum in verbo, quę est beatifica. Cognitio vespertina est cognitio rerum in lumine, de his vide supra latius in distinctione. Angelus, vel cognitione Angelorum.

COGNITIO RERVM in proprio genere est duplex, scilicet infusa & acquisita, vt notat Gabr. dist. 4. quęst. vnic. ar. 2. lib. 3. & vtraque duplex, habitualis & actualis. Cognitio vel notitia acquisita est quam elicit potentia cognitiua cum obiecto secundum ordinem naturę instituto non concurrente speciali concursu Dei de quo & supra scripsimus. Cognitio vel notitia infusa est quam Deus immediatè, causat in intellectu alicuius, nõ concurrente obiecto & potentia intellectiua istius in quo producitur effectiuè. Vnde omnem notitiam tam actualem quam habitualem quã producere potest potẽtia intellectiua prędsente obiecto, aut mediante habitu representante obiectum in eius reali absentia quo ad apprehensiuam, aut mediante notitia intuitiua extremorum, vel mediante habitu ex prioribus assensibus genito ad similes inclinante, quo ad notitiam adhęsiuã. Similiter & ipsos habitus tam apprehensiuos quam adhęsiuos, potest Deum immediat è causare in potentia intellectiua, obiectis non prędsentibus: Et ita faciendo reuelat quandoque prætérita, quandoq; futura, quandoq; prędsentia occulta, sic Moysi reuelauit notitiam creationis mũdi longè prætéritam, sic Prophetis mysterium incarnationis, & multa alia lõgè vel propè futura. Multa denique, prędsentia occulta, vt patet per decursum scripturarũ veteris usque testamenti infundit quandoque habitus, quibus postea intellectus negociando acquirere potest multas notitias etiã certas & euidentes, de rebus intuitiuè nõ cognitis, quę cognitiones sunt partim supernaturales, partim naturales. Et breuiter omnem cognitionem quam potentia intellectiua acquirere potest cum labore & successiuè obiectorum p præsentiam, & negociationem intellectus potest immediatè, & multo pfectius causare Deus in potentia intellectiua. Sic instãtaneè & subito infundi Apostolis notitiam linguarũ omnium, & notitiã omnium veritatum ad salutem sibi & Ecclesiæ necessariarum. Sic Paulum docuit Euangelium, quod nõ ab homine accepit neque didicit, sed per reuelationẽ Domini nostri Iesu Christi

vt

vt testatur ad Galat.1. Nihil autem perfectionis ītellectui creato possibilis negatū est intellectui Christi verbo vniti. Vnde credendum quod nihil quod Angelis & Prophetis & sanctis reuelatū est, negatum sit intellectui animę Christi, sed lōge plura & perfectiora. Sed de cognitione animæ Christi vide in dictione ANIMA CHRISTI.

COGNITIO DIVINITATIS est duplex, vt scribit Sanctus Bonauentura distinct. 48. ar.1.quæst.2.lib.4. Vna est per signa & effectus. Alia in sua forma & essentia, vnde & ipse ait: Reprobi bene habent cognitionem in iudicio de Christi diuinitate per signa certissima & per effectus manifestos cognoscent, quia ipse est Deus omnipotens. Cognitionem autem quę est in propria forma quę est per visionem apertam hanc quidem non habebunt. Et prima ratio huis est, quia talis forma omnino est improportionalis oculis peccatorum, improportionalis oculis omnibus qui non sunt sublimati per gloriam vel superabū dantiam gratiæ. & quia reprobis non dabitur gratia nec simpliciter, nec ad tēpus, ideo non videbunt. Ratio quare non dabitur eis virtus quę facit eorum aspectū habilem ad vidēdum illam lucem, est illa quam tangit Isidorus & Aug. quia si haberent oculū aptum, haberent summam delectationem, quam impossibile est esse & indecens in peccatoribus, &c.

COGNITIO DE DEO est duplex secundum Alexan. prima parte. Quædam cognitio quia est, & hęc potest esse malorum. Alia est cognitio quid est, & hæc potest esse dupliciter. Vel quid est secundum operationem in creaturis, vtpote quia Deus est potentissimus in operatione, sapientissimus in gubernatione, iustissimus in retributione, & hæc etiam est in malis, &cær. Vel est præterea cognitio Dei, quid est in effectu gratiæ participatæ sub ratione speciali, & hæc est solum sanctorum & bonorum, quibus se prębet Deus. Hęc Alexan. de Ales.

COGNOSCERE possumus Deū multipliciter, vt notat frater Pelbartus. Primò per internam inspirationem, quod paucis datum est. Sic cognouit Paulus 1.Cor.1. raptus in cœlum. Secundò per ratiocinationē, sicut Philosophi. Rō.1. Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciūtur. Tertiò per creaturam & speculationem.1.Cor.12. Videmus nunc per speculum. Quartò per doctrinam fidei & istructionem, & hoc vel visu scripturas legēdo vel auditu verbum Dei audiendo. Rō.10. Fides ex auditu, auditus autem per verbū Dei. Vel etiam gustu, quod est bonorum. Psalmus: Gustate & videte quoniā suauis est Dominus, &c.

COGNOSCERE ALIQVID est dupliciter, vt scribit Sanctus Bonauentura di.vlt.par.2. q.2.lib.4. scilicet, propria consideratione, vel alterius instructione. Cognitio per propriam cōsiderationem est dupliciter. Aut enim est rei vt prę sentis & p certitudinem. Aut est rei vt absentis & per quā dam coniecturationem. Similiter instructionis cognitio est dupliciter. Aut enim per reuelationem alterius, aut per reuelationem Dei. Et (vt idem dicit questione sequenti) Consideratio siue cognitio pœnę reproborum, est electis gaudium, quia isti considerant gloriam sub ratione amissionis, isti pœnam sub ratione diuinæ vltionis. Vnde, Lętabitur iustus cùm viderit uindictam. Vide latiùs ibi, & in fine solutionis vltimæ rationis dicit quod damnati post iudicium maiori pœna erūt absorpti, vt iam nō liceat eis cogitare gloriæ dignitatē, semper tamen in mente habebūt eius amissionem & carētiam vt tristetur. Hęc Bonauen. Et de cognitione damnatorum vide paulò pòst.

COGNOSCENS est triplex, vt scribit Brulifer di.20.quęst.vlti. in fine li.1. Primū per tempus, vt sunt homines. Secundum in instanti, vt Angeli. Tertium simul natura vt Deus. Et de cognitione Angelorū dictū est supra.

COGNITIO DEI qua Deus aliquid cognoscit. Cognoscit autem Deus (vt scribit Dominus Præpositus Gab.di.38.q.vnic.ar.2. libr.1.) omnia & singula cognoscibilia cognitione infallibili & determinata. Et hoc patet auctoritate fidei & canonicę scripturæ, & qua ratione vnum cognoscit, & alterum cognoscere potest. Rom.4. vocat ea quę non sunt, tanquā ea quę sunt. Heb.4. Omnia nuda & aperta sūt oculis eius. Sapient.4. Scit omnia & intelligit ea. Scit insuper

ſuper Deus certitudinaliter & euidenter & infallibiliter omnia futura cõtingẽtia. Patet ex multis ſcripturæ locis. Sed quomodo ſciat, diuerſi diuerſos ponunt modos. De quo vide Gabr. vbi ſupra. Occam dicit, licet modum quo Deus euidẽter & certitudinaliter nouit omnia futura contingentia nõ poſſe ſufficienter exprimi ab intellectu creato pro ſtatu viæ huius. Vnde dicitur quod ipſe Deus ſiue eſſentia diuina eſt cognitio intuitiua tam ſui quam omnium futurorum & poſsibilium, tam perfecta & clara quod ipſa eſt etiam euidens notitia prẽteritorum, futurorum, & prẽſentium, ita quod ſicut ex notitia intuitiua extremorum in nobis poteſt intellectus noſter euidẽter cognoſcere aliquas propoſitiones contingentes, ita ipſa diuina eſſentia eſt quædam cognitio & notitia qua nõ tantum ſcitur verum, neceſſarium & contingens de præſenti, ſed etiã ſcitur quę pars contradictionis erit vera, & quę erit falſa. Hac ergo notitia (quæ eſt ipſa diuina eſſentia) non tantũ cognoſcit intuitiuè & euidenter præſentia, ſed etiam contingentia, & quæ pars contradictionis erit vera, & quæ erit falſa. Et ſicut notitia intuitiua in nobis qua euidenter cognoſcimus verum contingens prẽſens, non addit ipſi contingenti aliquam neceſſitatem, licèt ipſa ſit euidens & infallibilis ita notitia euidens & infallibilis Dei rebus contingentibus futuris nullam neceſſitatem imponit. Vide latiùs Gab. Et (vt ait Petrus Cameracenſis, & Grego. di. 35. q. 1. li. 1.) Deus ſiue diuina eſſentia intuitiuè cognoſcit nõ ſolùm exiſtentia ſed omnia poſsibilia. Ille autem modus (vt Alia eo dicit q. 11. ar. 2. lib. 1.) quo Deus cũcta futura certitudinaliter præcognoſcit, nõ eſt nobis clarè intelligibilis, nec à nobis perfectè explicabilis pro ſtatu viæ, vt patet, tamen nobis eſt aliqualiter cognoſcibilis ex his quæ videmus in nobis. Vnde ſicut ea quæ noſtris oculis ſunt præſentia intuitiuè viedmus, & per huius intuitionẽ certè iudicamus vbi & qualiter res viſa exiſtit, & plures alias contingentes veritates de præſenti ſicut intellectualis & ęternis oculus Dei eſt quædam intuitio quę immediatè ſuper quamlibet rẽactua liter vel potẽtialiter exiſtentem ſimul fertur, ideo tam circa futura quàm circa prẽſentia vel præterita omnium cõtingentiũ veritatum, certũ & diſtinctum ac veriſsimum habet iudicium, & ipſa diuina intuitio eſt tale immenſum iudicium. Vnde iſta eſt intentio Damaſce. libro primo, ca. vltim. & Auguſt. de Trinit. cap. 7. & Boetii. 5. de Cõſolatione, & plurium doctorum. alium modum habet Scotus. quem etiam recitat Aliacenſis & Gabriel vbi ſupra, vide eos.

COGNITIO IN DEO eſt duplex, vt ſcribit Sanctus Bonauent. di. 39. q. 2. libr. 1. ſcilicet, Cognitio approbationis, & ſimplicis notitiæ. Et notitia ſiue cognitio approbationis connotat complacentiam voluntatis, hoc modo cognoſcit Deus omnia, qa nec mala nec malos, ſed tantum bona & bonos. Alia eſt cognitio ſimplicis notitiæ, & hæc quia habet rationem cognoſcendi à veritate quę eſt lux ſumma, cui nihil poteſt occultari, nec etiam tenebræ obſcurãtur ab ipſa, ideo de neceſsitate cognoſcit oĩa magna & parua, bona & mala. Hęc S. Bonauent.

COGNITIO ANIMAE SEPARATAE eſt qua ipſa anima extra corpus aliquid cognoſcit. De hac cognitione ſcribit Brulif. poſt S. Bonauent. di. vltim. li. 4. dum ait: Animę ſeparatæ per certitudine rei prẽſentis nõ poſſunt habere notitiam de his quę circa nos agũtur, niſi hoc eſſet ex permiſsione diuina, ſcilicet, quod veniant ad nos, quãuis poſsint habere notitiã de his quæ circa nos aguntur per quandam conjecturationem etiam animæ damnatæ, vt ſi quis auarus haberet filium prodigum, ſi dimiſſet filio ſuo multa bona poſſet mortem tunc cõiecturam haberet quod filius ſuus conſumeret ea. Poſſunt & habere notitiã animę ſeparate de his quę circa nos agũtur per reuelationem tàm in bonis quam in malis, in bonis per reuelationem bonorum Angelorum, in malis per reuelationem dæmonum ad augmentationem pęnæ. Item per reuelationẽ diuinam, boni poſſunt habere notitiam quãdo Deus eis reuelat. Sed in inferno poſiti, non habent has illuſtrationes, quia ſunt indigni. De hac cognitione ſcribit Tho. Argenti, cùm ita dicit. Anima à corpore ſeparata verè intelligit aliqua. Propria enim operatio

ánimæ est intelligere. Nulla autem res penitus destituitur à sua propria operatione, vt patet 2. Cœli & mũdi. Id afferit Auicenna in 6. suorum naturalium: dicẽs qđ anima separata clarius intelligit veritatẽ quã coniuncta. Si ergo anima manet post mortem hominis, sicut ponit fides catholica ac etiam vera Philosophia: oportet qđ aliquid intelligat. Cognoscit autẽ ipsa à corpore separata Angelos seu substantias separatas. Quod nulli fideliũ dubium esse debet: vt probat Tho. Argenti: quia planum est qđ animæ damnatæ cognoscunt malos Angelos tanquam suos tortores, & animę beatæ cognoscunt Angelos bonos tanquam suos socios, conciues & consolatores. Cognoscit verò anima substãtias separatas per species non abstractas, sed à Deo creatas vel deriuatas ab ipsis substantiis separatis, & ipsi animæ rationali influxas, & hoc cognitione intellectiua. Vide de hoc Richardum di. vlt. art. 1. q. 2. libr. 4. qui & de modo intelligendi ponit multas opiniones. Anima insuper (vt idem Tho. Argenti scribit) habet notitiam omnium naturaliter cognoscibilium, nisi per accidens impediatur, vt probat Tho. Et dicitur, nisi impediatur, nam supposito qđ ab eisdem idæis diuinis à quibus res producuntur in esse, reali, influantur rerum productarũ similitudines in intellectu creato, habet animæ separatæ, quibus ipsæ res sint aptæ natæ cognosci, tamen à debito vsu huiusmodi specierum ratione culpę & pœnæ potest anima separata quam plurimũ impediri latius scribit Thom. Potest (vt idem sentit) de anima separata probabiliter sustineri, quod immediatè intelligit rẽ particularem & indiuiduum: quia species deriuata ab idęis diuinis, quibus intelligit anima separata, ducunt immediatè in notitiam rerum, etiam particularium: dato etiam quod quandoque intelligat per species quas in mũdo acquisiuit, adhuc tamẽ immediatè intelligit particulare: quia nõ intelliget ea per conuersionẽ ad phantasmata, cùm pro tũc careat phãtasia & qualibet alia potentia sensitiua. Vide latiùs Tho. Argenti, etiam de anima coniuncta quomodo intelligit. Astipulatur prędictis Richar. dist. vltim. libr. 4. ar. 1. q. 3. qui dicit qđ anima separata cognoscit singularia: quia non tantum in intellectu est similitudo vniuersalis, sed etiam rei singularis. Vide & alia ibi.

COGNITIO DAMNATORVM est qua ipsi dãnati aliquid intelligunt, vel cognoscunt. Vtuntur autem damnati scięntia acquisita in hoc mundo, vt scribit Rich. dist. vltima. ar. 3. q. 1. lib. 4.) quantum ad aliqua. Considerant enim mala, quæ fecerũt, & pœnas quas incurrunt, & bona opera quę omiserũt, & bona quæ perdiderunt, vt hic vsus scientiæ sit ad maiorem afflictionem. Sed damnatos cognoscere ea quæ circa nos fiunt tripliciter intelligi potest, vt idẽ scribit Rich. q. 2. vbi supra, scilicet, p scientiã, aut coniecturam, aut per reuelationem. Primo modo non cognoscunt ea quæ circa nos fiunt propter improportionatam distantiam, vt latiùs scribit ibi. Secundo damnati cognoscunt multa quæ fiunt circa nos, ex statu. n. præterito in quo homes viderunt, postea coniecturant multa quæ accidunt circa eos. & sic cognoscebat ille diues damnatus suos fratres viuere adhuc: quia secum eos in tormentis non videbat, nec cũ requiescẽtibus in sinu Abrahæ, non tamen erat cognitio certa, quia mortui ex speciali priuilegio pœnitentiã aliquando faciunt in locis in quibus pec cauerunt. Tertio modo cognoscũt aliqua quæ fiunt circa viuos, vel per relationem dæmonum, vel animarum ad eos descendentium. Sed nunquam fit eis aliqua reuelatio nisi talis, vnde tristentur. Vnde, vt dicit Gregorius. Damnati vsq; ad diem iudicii vident gloriam sanctorum, de quo tristantur propter inuidiã fælicitatis alienæ, & carentiam beatitudinis. Propriè tamen vt dicit Rich. q. 3. vbi supra. Damnati gloriam sanctorum non vident, quia visio est cognitio intuitiua & clara propriè loquendo de visione. Sic enim non posset videri gloria beatorum quin viderentur beati, & ipse Deus cum eorum gloria in p fecta eorum cõiunctione cum Deo consistat, tamen in generali, & partim in speciali cognoscunt gloriam beatorum, quasi arguendo, nullum enim vident damnatũ qui tenuerit fidem, & bonos mores. Vnde cogitur intellectus eorum assentire, quod vera est sacra scriptura, & ex consequẽti, qđ beatus habẽt bona, quæ eis in sacra scriptura

pura promittuntur, & quod beatitudo in sacra scriptura promittitur, post iudicium tamen damnati, cò quod ad proprias pœnas quasi totaliter eorum consideratio reflectetur, istam cognitionem nõ habebũt nisi fortè in esse generalissimo, quia p complementum doloris intellectus eorũ præ dictæ argumentationi non vacabit. Hæc Richar. Et vt idem scribit ar. 4. quæst. 1. vbi supra, quod cùm secũdum Aug. 1. de ciu. Dei. c. 12. peccatum delere non possit extrema naturæ vestigia in damnatus, remanet aliqua naturalis cognitio, & appetitus naturalis, sequitur quod damnati naturaliter appetunt finem in generali, sed vltimus finis est beatitudo, ergo sequitur qđ naturaliter appetunt beatitudinem in generali, quãuis appetitu debili & exili, sed hic naturalis appetitus in his ex deliberatiua voluntate, quo ad hoc peruertitur: quia bonũ quod naturaliter appetũt sub circunstantiis malis appetunt, nec est iste appetitus ad eorum consolationẽ, sed magis ad afflictionẽ, naturaliter. n. appetere quod appetens videt se non posse conseq, magis est afflictio appetentis: dãnati quoque omnes vellent esse damnatos, quia sicut in patria est summa charitas: sic in inferno est summum odiũ, nisi inquãtũ in aliquo naturale desiderium tendit in bonum. Similiter tanta est in eis inuidia, qđ felicitas bonorum est eis magnum supplicium, & quamuis ex multiplicatione damnatorum augeatur pœna eorum, tamẽ in tantum superexcrescit in eis inuidia & odium, quod magis eligerent plus torqueri cum multis, quam minus cum paucis. Et ponitur exemplum de febricitante, q licèt sciat aquam frigidam sibi esse nociuam, tamen propter appetitum inordinatum, quem habet, vult eam bibere, sic est i damnatis Brulifer dist. 49. q vlt. in fin. li. 4. Qui tamen animæ damnatę sciunt quod non omnes damnabuntur, plus vellent illos, ad quos naturaliter afficiũtur damnationem euadere, quàm alios, quia minus illis inuident, quam aliis, & ideo ille diues dãnatus. Lu. 16. fratres suos cupiebat euadere damnationem, quamuis plus voluisset fratres suos cum omnibus aliis damnari. Hæc Richar.

Cognoscibile vt scribit Brulifer. dist. 3. quæst. 1. li. 1. dicitur omne id, quod potest terminare actum cognoscendi vel actualẽ cognitionem, vel quod potest cognosci à potentia sensitiua. Vnde sicut visibile dicitur illud, quod potest terminare actualẽ visionẽ, sic cognoscibile dicitur quod põt terminare actualẽ cognitionem, Et intelligibile dicitur illud, quod potest terminare actualem intellectionem.

Cometa vt scribit Brulifer. di. 14. q. 12. lib. 2. ẽ exhalatio terrestris, sicca, calida, grossa, pinguis & viscosa, habens partes multum compactas, eleuata vsque ad regionẽ supremam aeris, in qua, propter vicinitatẽ ignis, & viscositatem eius inflammatur, & est inflammata. Et habet quatuor nomina. Primò dicitur cometa. Secundò stella crinita. Tertiò stella barbata. Quartò stella caudata, & signat quinq; secundum Philosophum. Primum est signum siccitatis, & sterilitatis. Secundò est signum multitudinis ventorum. Tertiò est signum bellorũ. Quartò est signum seditionis. Quintò est signum mortis principis, de qua re latiùs videantur Philosophi. Aristo. in li. meteororũ, & Albertus magnus colligit, & multa de cometa frater Pelbart. lib. 2. Rosarii theologię, &c.

Committere significat credere, vel fidem habere. vel mãdare. Comitti autem aliqd potest duobus modis. Vno modo sub sigillo confessionis. Alio modo sub secreto fidei, vel sigillo secreti. Nõ autem solũ obligor celare (vt inquit Sco.) quando accipio sub sigillo secreti, sed etiam quãdo ex modo loquendi possum aduertere quod nõ diceret nisi celaturum me crederet.

Compellere, idest cogere. Compulsio, id est, coactio. Luc. 14. Exi in vias & sępes: cõpelle intrare. Richar. dist. 6. ar. 3. q. 1. lib. 4. dicit. non est intelligẽda auctoritas de violẽta compulsione, sed de efficaci admonitione, & rationabili inductione. Vel potest dici, quod ista compulsio accipitur pro illa compulsione, qua Deus per aduersitates aliquos peccatores conuertit. Vnde Glo. Qui mundi huius aduersitatibus fracti ad Dei amores redeunt, & à præsentis vitæ desideriis corriguntur, quid nisi compulsi intrant. Et quod Augu. dicit in Epistola ad Vincẽtium, ad fidem auctoritate legũ compellendum esse, dicit Richar. vbi supra,

supra, quod loquitur de Hæreticis, q fidem receperunt & apostatarunt. Et dicũt canones quod Ecclesia non compellit infideles propter pacem Ecclesiæ seruandã, & cauendam eius turbationem, quæ seq; retur si generaliter omnes infideles ad fidem compellentur.

COMPLEMENTVM vltimum vt scribit. Gab. distinct. 1. quæst. 6. lib. 2. dub. 1. Vno modo dicitur, vel intelligitur aliquid intrinsecũ & essentiale rei, sic forma specifica dicitur vltimum complementum compositi: aut per complemẽtum vltimum intelligitur aliquid extrinsecum, ad quod res ordinatur, tanquam in finem. Primo modo dicitur quod beatitudo siue beatifica visio sit vltimum complementum animę & angeli: qa visio beatifica nihil est animæ, nec Angeli, sed forma quędam accidẽtalis accidentaliter perficiẽs subiectum beatum, animam, scilicet, vel Angelum. Secundo visio beatifica non est vltimum complemẽtum, quia sic Deus qui est finis omnium vnus est specie & numero, in quem completiuè, ideſt, tanquam in finem omnia ordinantur.

COMPLACENTIA est quies voluntatis in re volita. Non autem est volitio, sed vel annexitur volitioni, vel cõsequitur eam. Gabr. di. 1. q. 3. lib. 1. ar. 3. in fine. Est & complacẽtia Dei respectu creaturæ, & est duplex (vt scribit idem Gabr. di. 17. q. 1. art. 1. lib. 1.) quædam generalis, quædam specialis. Generalis est voluntas diuina, qua vult posse esse bona, quæcunque esse possunt. Et hęc complacentia est respectu omnium existẽtium & posibilium, illo modo complacẽtia Dei supponit pro voluntate diuina, quæ est essent diuina, connotando creaturam omnem quæ est vel potest esse bona & perfecta. Complacentia specialis est triplex. Prima est respectu omnium existẽtium & futurorum, quæ nihil aliud est nisi diuinum velle, quo vult aliqua posibilia esse vel futura esse bona, & sic posset in nullo alio a se complacere: quia posset vel le nihil a se esse, vel futurum esse. Secunda complacentia specialis est respectu nobilioris obiecti, & est velle aliquid esse perfectius alio, & hc maior est complacentia respectu substantiæ, quam accidentis, & magis in materia rationali, quam irrationali. Tertia complacentia specialissima est respectu alicuius perficiendi secundũ maximum seu perfectissimũ genus perfectionum accidentalium, & est diuinum velle, quo vult creaturæ rationali non potenti obicem cõferre maximam perfectionem accidentalem secundum genus, quæ est beatitudo, siue vita æterna, & hoc idem intelligitur per esse charum acceptum, vel esse dilectum Deo scilicet, vel diuinum, quo vult talem beatificare: si manserit in statu tali non ponens obicem per peccatum. Et illo modo omnis paruulus post baptismum priusquam actualiter peccet, est acceptus Deo: quia tali vult (si non impediet per sequens peccatum mortale) dare vitam æternam, non autem sic est acceptus Deo ante baptismum, quia illum nõ vult beatificare si manserit in statu illo sine baptismo, &c.

COMPASSIO est quędam passio, accipitur & pro voluntate subueniendi. Rich. circa textum dist. vlt. lib. 4.

COMPLEXIO, Sunt autem quatuor complexiones: vt post Antonium refert frater Pelbar. lc. 2. Rosarii theologiæ. Prima dicitur complexio sanguinea, hæc inclinationem habet ad beneuolentiam, & benignitatem, & affabilitatem, ac ad luxuriam, & talis est carnosus, cantibus delectãs, satis audax, & facie pulcher & iocundus, vel hilaris, secundum Albertum Magnum inclinatur ad naturalem scientiam. Secunda cõplexio cholerica, & tales, scilicet, cholerici sunt hirsuti, inclinati ad irã & fallacias, & ad virtutem magnanimitatis & fortitudinis, & secũdum Albertum ad metaphysicam scientiã inclinatur. Tertia phlegmatica dicitur, & tales sunt inclinati ad somnolentiam, pigritiam, & incuriã, ad patientiam & mansuetudinem, secũdum Albertum ad scientiam moralem, & sunt timidi. Quarta malancholica, & tales, scilicet, malancholici inclinati sunt ad desperationem & suspitionem, auaritiã, pusillanimitatem, & ad compunctionem & ad modestiam, secundum Albertum ad scientiam poeticam. Denique his etiam correspondent quatuor passiones animi. Gaudium sanguinis, spes & audacia choleræ, timor phelegmati, tristitia seu dolor melãcholię &c. Et nota quod scribit Ger. par. 3. tract.

de remediis cõtra pusillanimitatem, quod homines in capitibus suis debilitati aut a liàs in naturalibus suis læsi, seu indispositi seu ex complexionis malitia ad aliqua vitia fortiter, & specialiter præ cæteris inclinati, qui cõmuniter passionati dicuntur, possunt citius, & multiplicius, quã alii bene dispositi, & bene complexionati, seu bene educati, ab inimico illud, vexari, decipi, & periclitari, propter organorum suorũ indispositionem, Deo permittẽte. Quibus consulendũ est (vt idem ait contra in uisibilis hostis insidias) Deũ, & sanctos sæpè inuocãt, proprium sensum non sequãtur, alios consulant, & eorum consiliis ac quiescant, nimietate exercitiorum tã corporalium, quàm spiritualium seipsos non grauent, occasiones peccatorum quãtum poterint, fugiant, contra passiones suas viriliter laborent, & nullo modo locum eis dent, neque eis cedant. Nam si semel iterũ & iterum passionibus suis cesserint, deueniet paulatim ad hoc, vt cũ eis resistere volent, difficulter, aut minimè id poterũt, ex quo vsus, seu consuetudo est quasi altera natura, Hæc Ger. Et vt idem scribit de passionibus animæ, dicens: Quod passiones spirituales iuuantur plurimum, vel impediuntur ab innata complexione corporali. Hinc Plato. animæ sequuntur corpora, non quidem naturali necessitate, sed ad spiritum liberum fiat aspectus, sed quadã inclinatione, prout corpus ipsum subministrat animæ tanquam instrumentũ. Vide latiùs eum de quatuor corporis cõplexionibus, ibi.

COMEDERE à quo comestio. Comestio autem Christi post resurrectionem de qua vide Augu. Epistola 49. ad Deo gratias, & Scot. qui dicit quod ad probandum resurrectionem Christi veram, sunt multa alia argumenta efficaciora in Euangelio cum quibus & comestio Christi satis probat veram resurrectionem, & si non per se tantum. vel dicitur secũdum eundẽ, quod comestio Christi fuit vera comestio ordinata ad veram nutritionem, quia Scot. non reputat inconueniẽs, quod corpus gloriosum possit conuertere corpus non gloriosum in ipsum: sicut corpus nõ glorioſum esse simul potest cũ corpore glorioso, nec propter hoc est corruptibile, quod potest aliquid cõuertere in se, posset enim Deus corpus glorioſum facere in minima quantitate, & augere illud per comestionem: nec tamen aliquid corrumperetur de nutrimento & aucto. Hæc Scotus. Illa enim nutritio & augmentatio (vt scribit Gabr. di. 8. q. 1. ar. 4. dub. 2. lib. 2.) non fieret per susceptionem nutrimenti in poros, per resolutionem partiũ corporis glorioſi causatos, cũ corpora glorioſe sint in corruptibilia, nec fieret ad restaurationem deperditi, sed fieret per appositionem nutrimenti, & eius cõuersionem in corpus glorioſum.

COMPONERE & constituere multum differunt:) vt scribit Gabr. dist. 26. q. 1. lib. 1. In compositione enim componibilia distinguũtur inter se, & negãtur se inuicem, & similiter à composito. Anima enim hominis non est homo, sed nec materia est homo, In constitutione verò de qua infrà latiùs videbis constituentia sibi realiter, & essentialiter identificantur & personę cõstitutæ. Tollit ergo simplicitas cõpositionem, sed non pluralitatem corũ quę sunt perfectè idem inter se, vel cum cõstituto. Nec aliquid cõstituentium est simplicius cõstituto propter perfectam identitatem realem & essentialem constituẽtium cum constituto & inter se. Cum ergo in constitutione nulla sit possibilis compositio nec intrinseca nec extrinseca (vt dicit Occam. quæst. 7. distinct. 8. & quæst. 2. di. 9. libr. 1.) nullatenus repugnat summę simplicitati. Et vt est probabilior opinio, scilicet, Scor. S. Thom. part. 1. quæstio 66. articu. secundo Occam, Gab. Personæ diuinæ per relationes reales constituũtur & distinguuntur. Possent ad hoc adduci auctoritates canonicæ scripturæ, sanctorum patrũ dicta & rationes. Et hęc opinio magis est consona auctoritati sanctorum, quam alię, & apud docto. modernos cõmuniter vsitata, ideo tanquam verior, & causatior videtur esse tenenda. De quo latiùs videto Gab. d. 26. q. 1. lib. 1.

COMPOSITVM capitur largè & propriè: vt notat Gabr. di. 6. quęst. 1. lib. 3. Largè pro quolibet subsistẽte in pluribus, siue ex pluribus: vt dicatur compositio quasi simul cum alio positio. Propriè autem quod constat ex partibus, quarum vna perficit

aliam,

aliãm; aut ex eis constat tertium, & illo modo propriè capiendo compositum, persona verbi non est composita. Vnde Bruli fer di.6.quæst.2.libr.3.dicit quod vocabulum cõpositionis est calumniabile in materia incarnationis, ideo doctores præsentis temporis, declinant compositionis vocabulum, & pro eo nomine vnionis vtuntur. Vndesi dicitur Christũ esse compositum: non intelligitur quod persona Christi sit ex pluribus naturis cõstituta, sed qđ vna natura est alteri vnita, & hoc concedi tur large capiendo compositionem. Et ita illud est intelligendũ quod Damasce. ait: Io Domino Iesu Christo duas qdẽ naturas cognoscimus. Vnã autem hypostasim ex vtriusq; compositam, exponi debet: qđ ita verè in Christo sunt illæ duæ naturæ humana & diuina, ac si componerent per sonam, sed ita inconfuse, vt nihil tertium fiat ex eis. Et idem dicit Damasce. Si secundum hæreticos vnius naturæ compositæ Christus existit, ex sim plici natura versus est in cõpositã, & neq; Deus vocatur neq; homo, quemadmodũ ex anima & corpore hominẽ esse aimus, vel ex quatuor elementis corpus. Occam in conclusio. 36. Centilogii: admittit illam sãltẽ in aliquo casu, scilicet, filius Dei est compositus ex anima & corpore, ad huc sensum: quia assumptũ ab eo in vnitatem suppositi est cõpositũ, scilicet, natura humana, tametsi filius Dei sit secundum se simplicissimus. Ita fortè posset concedi secũdum eundẽ, si vsus loquendi haberet, filius Dei, habet partes: qa natura assumpta habet partes: ponit enim duplicem compositionẽ rei, scilicet, secũdum se, & secundum aliquid à se assumptum, &c.

Compositio corporis ad eam (vt dicũt physici, & concorditer etiam theologi, vt notat Anto. prima parte summę titu. 1. c.6.§.1.in fine. ac Innocentius extra de celebra. miss. c. In quadã,) quatuor elemẽta concurrunt, & ad vegetationem eiusdem corporis quatuor humores cõsimiles illis cõueniunt, videlicet sanguis, cholera, fleg ma & melancholia. Nã qa sanguis est calidus & humidus cõuenit aeri. Cholera aũt sicca & calida, congruit igni. Phlegma humidũ & frigidũ, aquę. Melancholia frigida & sicca, terrę. Vnde ex his variaẽ con plexio corporis humani, & variã habet in clinationẽ naturalẽ vel ad aliqua vitia, aut passiones, vel ad virtutes vel ad aliquas scientias: prout dicit Magnus Albertus. Et sm hęc assignãtur quatuor principales cõplexiones, de qbus suprà dictum est, &c.

Comprehendere accipitur quintuplici ter vt dicit Occã q. 12. quarti. Primo mó est videre aliquid visibiles, ita vt nihil eius lateat, & sic cõprehendere est distincte videre, secundo modo est videre aliquid totum, & discernere inter partes eius. Tertio modo est videre aliqd visibile perfectissima visione, quę videri põt. Quartò modo cõprehendere est cognoscere aliquid sub oĩbus pdicatis sibi conuenientibus. Quinto modo est cognoscere intellectione habẽte talẽ proportionẽ ad alias intellectiones, qualẽ habet obiectum ad alia obiecta vel vt dicit Scot. Cõprehẽdere est sic intelligere, vt sit tanta perfectio in intellectiui tate intelligẽtis, quãta est intelligibilitas in intelligibile, ita quod sit sibi quędã cõmensuratio, & neutrũ aliud excedit. Et sic dicit Aug. li. 12. de ciui. Dei c.18. quicquid scientia cõprehenditur, scientis cognitione finitur: qđ non est intelligendum qđ absolutè finiatur: sed finitur cognoscenti, vt ibi manifeste declarat, qa cognoscitur sm totam sui cognoscibilitatẽ, & ita respectu eius se habet, ac si esset finitũ, eo quod non excedit cognitiuitatẽ intelligẽtis, sed est ibi cognoscentis, & cogniti adęquatio. Ga.di.14.q.vnic.ar.3.dub.2.li.3. Et p primo modo quicquid videt essentiam, cõprehẽdit eã: quia videt eã distinctè, quia non habet partes quarũ aliqua põt latere, aliqua apparere. Secũdo modo essentia seu verbũ a nullo comprehenditur: quia non habet partes inter quas discerni põt. Tertio modo non potest comprehendi, nisi ab intellectu suo, quia omni cognitione creata perfectior est visio increata, neque aliqua creatura, isto modo comprehendi potest, nisi a solo Deo. Quarto modo similiter nõ põt cõprehendi, nisi à seipso, quia ipse solus nouit omnia prædicata sibi conuenientia. Sic & quinto modo solus comprehendit seipsum, quia sicut cognitio increata infinitè excedit omnem cognitionem creatã, ita obiectũ increatum infinitè excedit omne obiectũ creatũ, & tanta est inte

lectiuitas in intellectu diuino, quãta intelligibilitas in essentia diuina, quia vtrobiq; est infinita. His tribus modis vltimis communius accipitur comprehendere, qui soli Deo conueniunt respectu obiecti increati. Hæc Gabr. Cõprehendere secundũ S. Bon. di. 14. q. 2. li. 3. dicitur tripliciter. Vno modo idẽ quod charitati adhærere, & sic accipit Ber. & Eugeni. si sanctus es, cõprehendisti. Alio modo est idem quod claré videre & perfectè amare, sicut ad Phil. 2. Si quo modo comprehendã in quo cõprehensus sum. Tertio modo comprehẽdere est idẽ qđ terminos rei claudere, sic Deus est incomprehẽsibilis, &c. Vide Gers par. 3. de verbo & hymno gloriç. Cum autẽ dicitur quod sancti sint comprehensores in patria, & quod Christus fuit comprehensor, dicendum, quod medio modo accipitur, & sic habet veritatẽ. Nã Christus videt Dei immẽsitatẽ, nec tenet hoc fide, sed certissima cognitione, hoc est, nouit Deũ immensum. latiùs Bon.

COMPREHENSOR DICITVR ille, qui est in termino, & opponitur viatori, & Christus fuit comprehẽsor & viator. Anima enim eius in instanti creationis fuit beata, & sẽper habuit notitiam intuitiuam deitatis secundum humanitatem, quamuis secundum Petrum Aliacẽsem, Christus nunq; fuit viator, quia ipse ab instãti conceptionis secundum naturam humanã fuit beatus. Bonauent. tamen dicit quod Christus Dei & hominũ mediator, similiter debet esse comprehensor & viator di. 18. li. 3. Cõprehensor (vt inquit ipse) propter suam dignitatem, viator propter nostram necessitatem, & ideo vt ipse ait part. 2. q. 2. Partim debuit esse in statu gloriæ, partim in statu miseriæ. In statu autẽ miseriæ nõ debuit esse secundum superiorem partẽ, sed secundum inferiorem, ideſt, secundũ carnem, & ideo secũdum diuinam dispositionem necessariũ fuit differri corporis Christi glorificationem, vt Christus esset in statu in quo pro nobis posset mereri, & satisfacere. Dum autẽ Christus nobis mereba tur, & p nobis satisfaciebat, faciebat opus Deo placentissimum, & ita remunerabile secundum aliquam partem gloriæ. Cùm ergo remunerari non posset, quantum ad stolam primam, sed quãtum ad stolam secundam, merebatur vtique tunc Christus proprii corporis gloriam, & ita absque dubio Christus sibi meruit glorificationem corporis non solum in agendo, verùm etiam in patiendo, vt dicit Sanctus Bonau. & Magister expresse in litera. Vnde & secũdum Gab. distinct. 18. quæst. vnic. nota. 4. libr. 3. Christus fuit verus comprehensor, & verus viator. Verus comprehẽsor, quia verè beatus. Nam intuitiuè, & claré facie ad faciem anima eius vidit diuinam essentiam, perfectissimè etiam fruebatur ea nõ in spẽ, sed in re. In his autem duobus actibus consistit essentialis beatitudo. Fuit vtique beatus secũdum portionem superiorem, de quo latiùs videto Gabriel. Fuit & viator quantum ad virtutes, & potentias inferiores, & quãtum ad corpus, quia quãtum ad illa non fuit in termino perfectionis, expectabat enim quantum ad illa perfici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis quo ad corpus, & passibilis quo ad animã a quibus transiturus erat ad perfectam eorum gloriam. ergo quãtum ad illa fuit verus viator. Ga. vbi supra, vide & eundem. q. 1. Prologi.

COMMVNE. Vnde terminus dicitur communis aliquibus duplici cõmunitate, reali, scilicet, & signi siue vocis (vt scribit Gabriel dist. 25. q. vnica art. 1. lib. 1.) Commune communitate reali: est terminus significans aliquam rem vnam, quæ est communis, siue communicata pluribus, quorum plurium cuilibet est idem. Sicut essẽtia diuina, significat enim diuinitatem, quę est res vna simplicissima, & eadem patri, & filio & spirituisancto. Et sicut sola essentia diuina est res: sic realiter cõmunis tribus: ita solus ille terminus diuina essentia est terminus communis communitati reali. Commune verò communitate signi conceptus vel vocis, est signum significans nõ aliquam rẽ cõmunem in multis, sed multa singularia æque primo: sicut homo nõ significat aliquem hominem cõmunem, sed Ioãnem, Petrũ & Paulum, & nullum prius alio. Gabr. Et secundum modum loquẽdi sanctorũ, differẽtia est inter vniuersale, & cõmune. Nã vniuersale est quod significat plura essentialiter distincta, æquè primo, vt homo, animal. Sed commune est quod significat plura realiter distin-

cta

cta æquè primo, siue distinguitur essentiâ liter, siue nõ, Ex quo patet, quod persona diuina est communis sed non vniuersalis. Gabriel vbi supra. Commune secundum Bonauent. dist. 5. libr. 1. in dubiis literalibus dicitur quod est in multis. Sed hoc potest esse tripliciter, aut quia plurificatur in multis: & quantum ad formam, & quãtũ ad suppositum, vt hoc nomen homo, & tale habet vnitatem rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum ad rem, & quãtum ad modum. Vnde bene dicitur: homo est ab homine & duos esse homines. Alio modo est commune quod plurificatur, quantum ad suppositа, non quantum ad formam: vt hoc nomẽ Deus, & tale habet vnitatem rei secundum quod res nominat naturam, cum multiplicatione suppositorum, & ideo recipit distinctionem, quod importat distinctionem vt modum non vt rem. Vnde cõceditur Deus, de Deo sed non Deus est alius à Deo. Tertio modo est commune secundum nomẽ quod est in multis: nec tamen plurificatur quãtum ad formam, quia est vnũ in multis, nec quantum ad suppositа, quia, pro illis nõ supponit, vt hoc nomẽ essentia. De tali communi verum est dicere, quod nõ recipit distinctionem, nec quantum ad modum, nec quantum ad rem, tunc enim notaretur idem distingui à se, & ita argumẽtum Magistri est bonum. Si pater genuit essentiam, pater genuit se, quia loquitur de communi à parte vocis significãtis, nõ a parte rei: qa à parte rei eadem cõmunitas est in hoc, quod est Deus, & in hoc qđ est essentia, &c.

COMMVNICARI per productionem accipitur tripliciter. Primo modo largissimè & impropriè, pro omni illo, quod habet aliquo modo esse, quo modo nõ haberet esse sine certa productione. Et illo modo tã productum, quam ꝓductio, quam quodlibet, quod est in producto communicatur, & ille est impropriissimus modus. Secundo modo capitur largè, pro quolibet, quod habet esse in producto per ipsam ꝓductionẽ, & non est idem omnibus modis cum productione, & producto, illo modo tã materia, quã forma communicatur ꝓducto. Tertio modo, & strictè accipitur ꝓ eo, qđ habens esse in generãte, capit esse ĩ genito per productionem, & illo modo essentia, etiam spiratio actiua, communicatur filio per generationem, vt scribit Gab. di. 5. q. 1. li. 1. Aliud verò est cõmunicari ꝓ productionem aliquã, & aliud est esse terminum formalem illius productionis: vt idem scribit vbi supra. Spiratio enim actiua communicatur filio ꝓ generationẽ, & tamen nõ est formalis terminus generationis, quicquid enim habet filius nascendo, accipit à patre, ergo spirationem actiuam accepit à patre, & communicatur sibi per generationem.

COMMVNICARI aliquid alicui, est dupliciter. vt quod, & vt quo, secundum Gab. di. 1. q. 1. ar. 1. lib. 3. Communicari aliquid alicui vt quod, dicitur quod constituit aliqd cum alio, cum quo est idem realiter, non formaliter. Vt quo, quod non est idẽ realiter alicui, sed eo denominatur aliud, sic à parte totum, vel à forma inhærente subiecto sortitur aliquam denominationem, vt ab anima denominatur totum compositum homo, ab albedine dicitur subiectũ album, vel aliquod ab aliquo alio modo adhærente. Sic Boetius in diffinitione personæ, cùm ait: Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Per rationalem naturam, intelligit naturam intellectualem, per indiuiduam substantiam intelligit naturam incommunicabilem, siue vt quod, siue vt quo, vt quod, quo modo essentia diuina communicatur personis diuinis. Sic enim secundum Scot. dist. 1. libr. 3. natura creata non est communicabilis. Singulare enim non est communicabile vt quod, nisi sit illuminatum, vt essẽtia diuina.

COMMVNICARE significat etiam participare, sumere etiam, vel manducare sacramẽtum corporis Christi. Sic communicare contingit tripliciter, vt scribit Gerson tractatu de septem petitionibus cõtentis in oratione Dñica, & effectu quartæ petitionis, scilicet, corporaliter, seu sacramentaliter tantum, & isto modo cõicant mali quãdo ĩ peccato mortali sumũt corpus Christi. Itẽ spiritualiter tantũ, scilicet, credẽdo sacramẽtũ. Credere. n. est spiritualiter mãducare, ẽm illud Augu. Crede & manducasti. Et isto modo cõmunicant quotidie omnes boni. Item corporaliter seu sacra-

mẽtaliter & ſpiritualiter, & iſto modo cõ municãt quotidie boni ſacerdotes, qui celebrãt, & alii boni de Eccleſia, dum cõmunicant, quod quilibet Chriſtianus debitæ ætatis tenetur facere ad minus ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha. Ioannes Gerſ.

COMMVNIO eſt triplex ſecundum S. Bonaudi. 18. part. 2. quæſt. 1. libr. 4. Quædam ſpiritualis oratio, & hæc eſt quantum ad dilectionem interiorem. Quædam corporalis, & hęc eſt quantum ad exteriorem conuerſationem. Quædam medio modo, & hæc eſt quantum ad ſacramentorum ſuſceptionem, & præcipuè quantum ad ſacramentum altaris. Et à prima nulla põt, nec debet excludi (vt inquit Bon.) quãdiu eſt viator, nec excõmunicatio debet induere priuationem illius cõionis. Quantũ ad ſacramentalem excluditur quilibet, q dicitur excommunicatus maiore vel minore excommunicatione. Quãtum ad cõuerſationem exteriorem attenditur excõmunicatio maior, in qua communicatio negatur ſecundum actus legitimos, qui attenduntur in quinque, ſcilicet, in oſculo, in colloquio, in conuiuio, in oratorio, in valefaciendo. Hæc Bon. videatur Alexan. de Ales doctor irrefragabilis part. 2. qu. 181. membr. 10. Dicitur præterea communio Euchariſtia, eò quòd nos Chriſto vnit, de quo ſuo loco dicitur. Eſt inſuper hominũ communio ſub multiplici differentia, vt ſcribit Ger. tractat. 9. ſuper Magnificat. Eſt cõmunio naturæ, a qua nullus excipitur. Eſt communio ſecũdum aptitudinem ad gloriam, & ab iſta nullus viator excipitur quia Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Eſt communio prædeſtinationis, & gratiæ finalis, & ab illa omnes reprobi viui, & mortui excommunicantur vel excipiuntur. Eſt & communio aliqua in gratia in meritis ſecũdum præſentem iuſtitiam tãtummodo, &c. ſic erat aliqua excommunicatio ſecundum præſentem iniuſtitiam & demeritum. Rurſus aliqua erat ſecũdum præſentis Eccleſiæ intrinſecũ iudicium p ſentẽtias irregularitatem & excommunicationum inuiat 2. Hæc Gerſ. Et communio ſanctorum dicitur ſocietas quę eſt in cœlo, vel ſanctorum communio, hoc eſt ſuffragia, quę communicamus, vel cõmunio, ideſt, Euchariſtia (vt idem Gerſon habet par. 2. de articulis fidei, expoſitione. 9. art.) Vel adhuc clarius poteſt dici vt doctor Ioannes Eckius vir noſtra tẽpeſtate theologus clariſſimus: ſcribens ad Dominum noſtrum communem Leonardum Abbatem Ottenburẽſem de communione ſanctorum, ponit hanc diuiſionẽ. Communio fidei & reſpicit ſacramenta, ſic dicitur vnus Dominus, vna fides, & hæc eſt communis omnibus fidelibus vnum baptiſma participantibus, vno charactere inſignitis, eodem ſanguine Chriſti redẽptis, & hęc communio magna eſt. Alia eſt cõmunio gratię, qua fideles communicant gratia ab vno capite Ieſu Chriſto, & illa eſt cõmunis omnibus iuſtis in gratia Dei exiſtẽtibus, influens ab vno capite qui eſt Chriſtus. Tertia eſt communio meritiſita vt dũ quiſq; ſibi meretur ſingulariter ex Dei miſericordiſſima liberalitate: meret alteri vniuerſaliter. Hanc communionem intelligit tantum eſſe charitatis nexum, tanquam benignam eſſe Dei miſericordiam. vt cùm vnus iuſtus viator aliquòd bonum opus meritoriũ facit, Deus illud acceptat pro eo qui facit ad præmiũ eſſentiale, & pro omnibus in gratia exiſtentibus vniuerſaliter. Quarta communio eſt gloriæ, quæ eſt præcedentibus longè perfectior. Hæc cõmunio habetur duntaxat in æterna beatitudine in Eccleſia triũphãte, & poteſt dupliciter intelligi. Aut enim ea accipi poteſt quam habent nobiſcum, cum p nobis orant, aut intercedũt apud deum. De quo Doctores in 4. diſt. 46. Poteſt & accipi illa communio ſanctorũ inter ſe, quod quiſq; beatus gaudet de quolibet. De hoc quidem permulta Eckius noſter in expoſitione articuli, Communio ſanctorum.

COMMVNICATIO idiomatum in Chriſto, eſt mutua prædicatos concretorũ vel prędicatorum vtriuſque naturę de ſe inuicẽ, & de ſuppoſito in his ſubſiſtente, vt ſcribit Gabr. diſt. 7. q. vnic. lib. 3. Et ſecundum ſanctum Bonauent. diſtinct. 33. q. 3. in fine lib. 1. Communicatio idiomatum non eſt in abſtractione, ſed in concretione, quia deitas nõ eſt humanitas, ſed Deus eſt homo, homo eſt æternus, infinitus, creator Deũ eſt tẽporalis: corruptibilis, paſſibilis, mortalis, &c. Chriſtus eſt Deus, Xps eſt homo.

homo. Et(vt idem dicit di.11.q.vlt.lib.3. Communicatio idiomatum fundatur ſuper ipſam vnionem, & ordinatur ad fidei catholicæ expreſſionem, & ideo non communicatur quæ importat vnionem. Vnde quamuis hæc ſit vera. Filius Dei eſt incarnatus: hæc tamen eſt falſa, homo eſt incarnatus, &c. Hæc itaque regula ſecundū eū dē eſt attēdēda in idiomatū cōmunicatione, quia omnia communicantur, his duntaxat exceptis, qui exprimunt ipſam vnionem, vel quæ claudūt intellectuum repugnātiā, ratione cuius errori ap,ppinquāt ſicut ſunt eſſe creaturā, & eſſe prędeſtinatum, & ſimilia. Et quoniam cūm dicitur: homo incipit eſſe Deus, importatur vnio, ideo talis idiomatis non eſt cōmunicatio. Hæc Bonauen. De communicatione idiomatū vide latiùs ſupra in dictione Idioma.

Conceptio hominis poteſt intelligi duplex, vt ſcribit Gab.d.3.q.1.li.3. Vna carnis quæ fit in ſeminum cōmixtione, quæ poteſt dici conceptio ſeminis, quæ tēpore p̄cedit animationē. Alia eſt cōceptio in fœtus animatione, quæ dici poſſet ,ppriè cōceptio hominis: tūc.n. primum cōſtituitur homo in vtero matris. Prima fit cū ſemen ī matrice loco generationi aptū accipitur & ſuſceptione animę p alterationes multas diſponi inchoatur. Secūda cum in materia iā aliquantulū diſpoſita anima intellectiua infunditur: & hæc etiā vocatur natiuitas in vtero, ſecundum illud Matth.1. Quod natū eſt in ea, de ſpiritu ſancto eſt. Diſtinguitur enim illa natiuitas à natiuitate ex vtero, quę eſt fuſio infantis in lucē huius mūdi. Hæc Gab. qui & recitat duas opiniones cōtrarias de cōceptione beatiſſimæ virginis Marię, & quāuis veraq; habeat auctoritates & rōnes, quas ibi diffuſe refert, tn vna illarū ſententiarū & opinionum illa videt & eſt verior, cōmunior & ,ppbabilior, q̄ sāctiſſima Dei mater ab omni originalis peccati cōtagione fuit penitus p̄ſeruata. Quā & opinionē ipſe imitatur & ,ppbat & auctoritate & rōne, & ſufficiēter ad auctoritates & ratiōes aduerſæ opinionis reſpondet, vt apud eū videre licet. Potes & de hoc videre Ger. par.2. Ser. de cōceptione Mariæ virginis. Vnde Aug. Cū ſit mētio de peccatis, ipsā immaculatiſſimā, & caſtiſſimā virginē volo habere exceptā & excluſam, &c. Fuit enim immunis ab omni peccato, nec obnoxia alicui peccato, tā mortali q̄ veniali quā originali. Hinc de ea dicitur Can.5. Tota pulchra es amica mea, & macula nō eſt i te. Nō autem fuiſſet tota pulchra, ſi quęcūq; peccati macula fuiſſet in ea. Copioſius & multa videto apud Ga. vbi ſup. Opiniones de cōceptione breuiſſimè narrat Paulus Cort. li.3. Sen. di.4. & non parū multa ſcribit frater Pelbart. lib.3. Roſarii Theol. Et Bruliſ. qui & ſaniorē opinionē ſequitur. Opinionem contrariam tenent S. Bonau. Thom. Bernar. Alexan. Greg. Ari. &c. qui ſi modò ſupereſſent, aliam fortaſis & veriorem opinionem amplecterentur.

Conceptio glorioſæ virginis Marię eſt duplex, paſſiua & actiua. Paſſiua fuit à sāctis parentibus ſuis Ioachim & Anna, de qua paulò antè dictū eſt. Conceptio verò eius actiua fuit, quando Dei filium in ſuo ſacro cōcepit vtero, quæ quidem conceptio fuit mirabilis ſupra curſum naturæ, dum Virgo Deum & hominem cōcepit in ſuo vtero virgineo.

Conceptio dupliciter accipitur, vt ſcribit S. Bonauen. di.8 li.3. circa tex. Vno modo dicitur conceptio ipſa operatio naturæ in formatione corporis vſq; ad ſuſceptionē animæ. Alio modo dicitur cōceptio largè in nutritione & perfectione corporis vſq; ad partū & egreſſum ipſius de vētre. Si primo modo dicitur cōceptio, ſic Chriſti cōceptio nō fuit ſecundū nos, ſed ſupra nos: nec fuit in tempore, ſed in inſtanti. Si aūt ſecūdo modo dicatur conceptio largè, ſic fuit ſecūdū nos, quia nouem mēſibus nutritus fuit & creuit in vtero matris, vt alii homines antequam naſceretur. Et vt idē ſcribit Bonauen. diſtin.4. quęſt.1. libro 3. Conceptio cūm ſit opus trium perſonarū poteſt appropriari tribus perſonis ſecundū diuerſas cōſiderationes. Scriptura tn magis appropriat ſpiritui sācto quam alicui trium perſonarū, & ,ppter erroris excluſionē, & propter veritatis manifeſtationē. Propter erroris excluſionē, quia in cōceptione humana cōſueuit ſe immiſcere fœditatis cōcupiſcentia, ac p hoc originalis. Ne ergo illud dicatur fuiſſe in cōceptione Xp̄i, dicit cōceptionē fuiſſe de ſpiritu ſancto, ad exeludēdū carnalē cōmixtionē & etiam

& etiam ad excludendum cõcupiscentiæ fœditatem. Alia est ratio, propter veritatis manifestationem. Illud enim quod maximè præparauit Virginem ad filii Dei conceptionem fuit amor diuinus. Vnde quemadmodum mulier concipit per viri delectationem & ipsius adhæsionem, quæ est cum desiderio & amore virtutis generatiuæ, sic beata Virgo propter amoris singularitatem, singulariter concepit Deum ex Deo, & ideo concepisse dicitur de spiritu sancto. Et hanc rationem assignat Hugo de sancto Victore, quem refert ibi Bonauentura. Vnde & in Symbolo dicitur: Cõceptus de spiritu sancto: vbi hęc ꝓpositio de (vt Bonauentura ait in dubiis literalibus) tenetur ibi non materialiter nec substantialiter, sed potestatiuè, & ipsa conceptio potissimè spiritui sancto habet attribui. Vnde Christus conceptus est de spiritu sãcto, idest, operatione spiritus sancti vno etenim eodemque momento (vt scribit Gerson parte 2. in expositione 3. artic. fidei) segregata fuit illa caro assumptaa reliqua carne Virginis operatione spiritus sancti & animata anima rationali, & Deitas eis vnita. Vnde non est putãdum quod sit conceptus de spiritu sancto, sicut proles de semine paterno concipitur, quia sic transisset spiritus sanctus omnino mutatusq; fuisset in carnem sicut paternum semen transit in carnẽ prolis, amittens propriam speciem, quod est etiam solo cogitatu adhorrendissimũ, vt ait Gerson. Vnde prępositio de, non denotat circunstãtiam causæ materialis, sed positus causę efficiẽtis, quamuis enim incarnatio filii Dei sit opus totius Trinitatis, quia quod operatur vna persona, operãtur omnes (eò qđ indiuisa sunt opera Trinitatis) ipsa tamen gratia mediante qua natura humana vnitur diuinæ, est donum appropriatum spiritui sancto, quia hæc gratia appropriatè ꝓcedit a charitate seu a benignitate Dei, quę spiritui sancto appropriatur. Non.n. Deus inquantum potens vel inquantum sapiens, sed inquãtum bonus & benignus nostram redemptionem operatus est per incarnationem filii Dei. Hæc Gerson.

Conceptvs in sua generalitate (vt scribit Gerson Centilogio de conceptibus) dicitur actus concipiẽtis in vtero proprio vel alieno ad diffusionem seu communicationem bonitatis p amorem. Sic conceptus vt est generatio, reparatur i omni re sicut & amor, secundum Dionysium. Hinc oritur illa naturæ descriptio quod est vis infita rebus ex similibus similia procreans vel concipiens.

Conceptvs entis secundum eundem est primus omnium cõceptuum quos cõcipit primus: Deus sit ad intra, sit ad extra, ad intra quidem de filio. Ex vtero ante Luciferum genuite. Hinc ens principium de principio. De creaturis verò loquitur per Prophetam: Portaui in vtero meo, & gestaui a vulua seu matrice mea. Esaiæ 40. Et in Genesi. Hę sunt generatiões cęli & terrę. Conceptio entis primi actiua non est nisi Deus ipse cõcipiens, sit ad intra, sit ad extra. Sed conceptio passiua dicitur ipsa res concepta, sit ad intra, sit ad extra.

Conceptvs entis in vniuersali rerũ vtero, sicut & amor incitans ad cõcipiendum multiplex inuenitur (vt idem Gerson scribit in Cẽtilogio de conceptibus.) scilicet, diuinus, angelicus, rationalis, animalis, vitalis, & purè naturalis. Cõceptus entis relatus ad primum concipientem Deũ semper est bonus, pulcher, nobilis & generosus, nec aliter esse potest. Secus si fiat relatio ad creaturas, quæ concipiunt & concipiũtur, præsertim si rationales sint & liberæ. Conceptus enim peccatorum ignobiles sunt, degeneres & spurii seu bastardi. Cõceptus diuinus interior primus est, & solus & necessarius: cæteri sunt tẽporales, quia nihil in ęternum, nisi solus Deus. Cõceptus creaturarum tot modis varia nobilitate, quot modis in sua pfectione & bonitate concipiendi materie diffinguitur, ita quod nomen Iesu secundum humanitatem primum est superexaltatum, deinde nomen Mariæ matris suæ, deinde sunt angelorum nomina, secundũ Hierarchias ordinata. Et conceptus tantò sunt perfectiores, quanto intimores & intra manentes, & econtra, cæteris paribus quam conceptus extra prodeũtes: quemadmodum diuinus cõceptus est prorsus immanẽs & consubstantialis. Cæteri sunt in creaturis per respectum ad Deum, velut extra prodeuntes, tanquam nomina seu voces & verba Dei.

Con-

CONCEPTIONES in omni creatura reperibiles reperiuntur in homine, qui propterea dicitur omnis creatura, vel minor mũdus: hæ sunt conceptiones intellectuales, scilicet rationis, animalis, vitalis, & purè naturalis. Cõceptus cognitiui formaliter cum affectiuis, sunt in triplici genere, secũdum tres animæ rationalis vires seu potẽtias principales ĩ vtero suo quæ sunt, Mẽs superior prima, Ratio vel sensus interior secunda, & Sensus exterior tertia. Conceptiones in ventriculis animæ ratiõalis solent geminos fructus seu conceptus afferre: quoniam aliqui sunt cognitiui vel apprehensiui, alii verò affectiui, Concipere autem dicitur quasi simul capere, & intelligere quasi intus legere, & reperire in memoria quasi iterum parare. Sunt item cõceptus sensuum exteriorum cõceptus sensuum interiorum. De quibus latius videre potes Gersonem, vbi suprà.

CONCEPTVS SIMPLEX primus est inter omnes cõceptus tam in Deo quã in creaturis. In Deo quidem dum pater communicat esse suum & essentiam, quę idem est in filio, & ipse cum filio communicat spiritui sancto. In creaturis autẽ communicat prius esse, quæ communicatio est qdam concipere: his quidem clarius, his autem obscurius. Et cõceptus simplex entis est primũ principium incomplexũ apud vtentes ratione, vel intellectu: nec aliqd verè & syncerè concipitur, nisi resolutio fiat ad hoc esse. Et conceptus simplex, syncerus & illicitus, nõ habet in via naturaliter & de communi lege, nisi p multas ab negationes & resolutiones factas ab intellectu, qui fundat se in hoc lumine diuino signato super eum, quo omne imperfectũ necessariò reducitur ad perfectũ, sicut potentia ad actum, & priuatio ad habitum. De quo conceptu fusius scribit Ioannes Gerson de conceptibus in Centilogio.

CONCEPTVS COMPLEXI quos orationes dicimus capiunt euidentiam, & quasi vitã immortalẽ & ęternam per viuificationẽ entis primi simplicis, secũdum triplex genus causæ efficiẽtis, formalis, vel exemplãtis & finalis. Recipiunt ab efficiente vnitatem, modũ & mẽsuram. Recipiunt ab exẽplante seu formante speciem, numerũ & veritatem. Recipiunt vt à finiẽte ordinem põdus & bonitatem. Ex quibus omnibus necessariò consurgit pulchritudo, de qua laudatur pulcherrima mulierum in Can. Canticorũ. De his multa Cancellarius in Centilog. vide & eundem ibidem de conceptibus intelligentiæ in vtero non vtentis organo corporali & conceptibus volũtatis in speciali, & de conceptionibus mẽtis secundum cognitionem practicam, q̃ singula rescindo breuitatis gratia, ne opus in immensum serpat, & infra quædam videbuntur.

CONCEPTVS Deum & naturam repręsentãtes sunt duplices, vt scriptis reliquit Gab. q. 2. art. 3. prolog. scilicet, distincti, & indistincti. Distincti sunt qui repręsentãt obiectum in se, & nihil aliud terminant huius modi actus seu conceptus intelligendi, ita quod nec eo conceptu, nec aliqua parte eius aliquid aliud ab illa re intelligitur, & tales sunt cognitiones ituitiuę, vel abstractiuę pręsupponentes intuitiuas.

CONCEPTVS INDISTINCTVS est, qui non est rei in se, & qui secundum se totum uel eius partẽ repręsentat aliud ab ipsa re. Et dicitur cõceptus rei in se ad cuius formationem res in propria pręsẽtia obiectiuè mouet intellectum. Et hoc naturaliter loquendo. Vnde de nulla re nõ sensata possumus habere distinctam notitiam, p statu isto exceptis quibusdam actibus, & passionibus propriis, & illa cognitio Dei distincta est prostatu illo uobis impossibilis per potentiam naturæ.

CONCEPTVS INDISTINCTI de Deo sunt duplices. Communes & proprii, communes Deo & creaturę. Et proprii conueniẽtes soli Deo. Communium quidam absoluti, quidã connotatiui. Exemplum primi conceptus entis substantię, spiritus sapientię, iustitiæ intellectus volũtatis, &c. Dum modo præcisè important res illas absolutas non connotando actum seu aliquid aliud. Connotanui duplices affirmatiui & negatiui. Affirmatiui vt productiuus, conseruatiuus, destructiuus. Negatiui, vt immortalis, incorporeus, indiuisibilis, Cõceptus propri sunt duplices, scilicet absoluti & connotatiui. Propri absoluti iterum sunt duplices, scilicet simplices & complexi. Absoluti simplices hic in via haberi nõ possunt. Sed bene complexi absoluti, vt

substan-

ſubſtantia exiſtens iuſtitia, ſapientia, &c. Proprii cõnotatiui ſimplices, vt creatiuus, annihilatiuus, infinitum æternum. Sunt etiam aliqui proprii complexi. Gabriel q. 2. Prologi. artic. 3. qui & ibidem de ordine iſtorum cõceptuum ſcribit. Et vt idem ait queſt. 7. Prologi. Conceptus rei abſolutus & proprius formari non poteſt niſi res illa fuerit in ſe & intuitiuè cognita, quia niſi ſic, cæcus poſſet habere cõceptum abſolutum, & proprium coloris & albedinis, quod poſſet eſſe falſum, & ideo cõcetum abſolutum & proprium de Deo habere non poſſumus.

CONCEPTVS SIMPLEX dupliciter poteſt accipi, vt ſcribit Gab. queſt. 7. prologi. Vno modo largè, pro cõceptu qui eſt vna qualitas non compoſita ex partibus diuerſarum rationum non curando, an tantum habeat vnum modum ſignificandi vel plures. Alio modo ſtrictè, pro cõceptu qui eſt ſimp'ex qualitas, & ſic non habet niſi vnũ modum ſignificãdi, & ſic ſolus conceptus abſolutus dicitur ſimplex: quoniã & ſi cõnotatiuus fuerit ſimplex qualitatiuè, non tamen eſt ſimplex repreſentatiuè, quia æquiualet ſuo quid nominis, quod ſignificat aliquid in recto & aliquid in obliquo, & ita virtualiter eſt compoſitus.

CONCEPTVS QVIDDITATIVVS eſt conceptus ſupponens præciſe pro re ipſa, & pro nullo alio, niſi pro eo quod eſt illa res nihil connotando extrinſecum rei, vt poſt Occam notat Gabriel, diſt. 3. quæſt. 3. lib. 1. Sic conceptus differentiæ videtur eſſe quidditatiuus, quia prædicatur per ſe primo modo de ſpecie, aliter cõceptus quidditatiuus eſt conceptus abſolutus, ſiue nõ cõnotatiuus, qui videlicet ſignificat eſſentiam rei, ſine connotatione cuiuſcunque: & ſic conceptus quidditatiuus non diſtinguitur contra abſolutum, ſed connotatiuum. Vnde reſpectu Dei, poſſunt haberi plures conceptus quidditatiui non cõuertibiles, quia conceptus entis ſapientię, bonitatis, iuſtitiæ, ſunt quidditatiui, quia abſoluti & conueniunt Deo. Sunt etiam nõ conuertibiles, quia nõ omne ens eſt ſapiẽtia, nec omnis ſapiẽtia eſt iuſtitia, imò nulla creata ſapiẽtia eſt iuſtitia. Item de Deo poſſunt haberi plures conceptus ſimplices denominatiui, & conuertibiles, vt patet de illis creatiuum beatificatiuum. Et qđ ſint conuertibiles patet, quia ſoli Deo conueniunt, & quod ſint diſtincti, quia cõnotant differentiam in creaturis, licèt nihil diuerſum importent in Deo. Gabriel vbi ſuprà.

CONCEPTVS propriè accipiendo ſecũdum Gab. di. 1. quæſt. 2. lib. 2. eſt adiectiuum & concretum, ſignificans rem conceptã ſubſtractiuè, & connotat actum concipiendi ſeu cognoſcendi, ſicut amatus cognitus ſignificat obiectum amoris, & cognitionis, ſiue illud obiectum ſit res extra, ſiue i anima habeat ſolum eſſe obiectiuum, vt aliqui ponunt. Et ſecundum omnes vocatur cõceptus, quod terminat actum intelligẽdi. vt ſcribit Occã di. 2. li. 1. licet ibi tangat modum loquendi dicentium quod conceptus eſt qualitas ſubiectiuè exiſtẽs, & ipſamet intellectio ſiue conceptio, de quo latius alias. Et vt ſcribit Gab. diſt. 29. q. vnica li. 1. nihil poteſt intelligi ſine conceptu: ergo oportet habere conceptum, nõ ſolum ſignificantem rem illam non in ſe vel cognitione propria, ſed etiam rem aliquã in ſe vel cognitione propria cognitam, quia omnis cognitio rei, non in ſe prẽſupponit notitiam rei in ſe, oportet ergo conceptum illum vtrunque ſignificare, & ſic erit vniuocus illis per deductionem itaq; arguitiuam, & etiam per experientiam poteſt cognoſci vnitas conceptus, qui eſt plurium, vt latius ibi ſcribit Gab. vt cùm intellectus experitur in ſe quod habet vnũ conceptum: quandocunq; concepit illam rẽ intelligo cum prẽciſione, ideſt, dictionem vnam, &c. Et breuiter omnis cõceptus cõmunis eſt vnus, qui abſtrahit à rebus adæquate conueniẽtibus. Qui autem eſt rerũ inter ſe nõ adæquate conuenientium, nõ erit vnus. Et ideo aſini & lapides (puta carbũculi) non datur vnus concepus, niſi fortè deprehendi poſſet aliqua conuenientia accidẽtalis eis adæquata. Et omnis vox tali conceptui vni ſubordinata eſt vniuoca. Hæc Gab. obſcura ipſius Occã illuſtrãs & aperiens, & lucidiora reddẽs. Conceptus ſecundum Dominum Cardin. Camer. de conceptibus, eſt actualis notitia alicuius rei cauſata i anima partialiter, ab obiecto ſcilicet à re concepta, ſiue cognita, & partialiter à potentia cognitiua formaliter, vita-

vitaliter, immutans ipſam potẽtiam intel lectiuam,ſignificat enim conceptus vocabulum, qualitatem in potentia intellectiua ſubiectatam,& connotat quod mediã te illa qualitate(quæ eſt conceptus)inhæ rẽte ipſi potẽtiæ intellectiuę,& eam infor mãte ipſa potentia intellectiua capiat ſiue intelligat rẽ itellectiuã,ſiue cõceptã.Qua re ſequitur q̃ nulla res ſiue nulla qualitas eſt eſſentialiter, & intrinſecè actualis cognitio. Sic etiã nulla res ſiue nulla qualitas eſt eſſentialiter conceptus apud Dialecticos. Plura legantur de conceptibus.

CONCILIVM GENERALE(vt ſcribit Gerſ. par.1.de Eccleſiaſtica poteſtate) eſt cõgregatio legitima auctoritate facta ad aliquẽ locũ ex omni ſtatu hierarchico totius Eccleſiæ catholicæ,nulla fideli perſona quæ audiri reqrat excluſa, ad ſalubriter tractãdũ & ordinandũ ea quæ debitũ regimen eiuſdem Eccleſiæ in fide & in moribus reſpiciunt,de quo multa alias.Gerſon.Fuerunt autem quatuor principalia concilia. Apoſtolorum in Eccleſia primitiua (vt dicit quædã Glo.ſuper Actus,& recitat ſanctus Bonauentura d.11.lib.1.in dubiis litteralibus.)Primum fuit ad electionem Matthiæ,Act.10.Secundum ad electionem ſeptem Diaconorũ, Act.7. Tertium fuit ad non imponẽda legalia ad tempus,Act.15. Quartũ ad tollerãdum legalia ad tempus Act.22.Concilia verò Patrũ principalia apud Græcos ſimiliter fuerũt quatuor,ſcilicet Nicænum,Epheſinum,Calcedonẽſe & Cõſtantinopolitanum.Ea innuit Magiſter diſtin.11.libr.1.Fuerunt & poſtea alia Concilia,vt Conſtantienſe.De quo plura Gerſon, qđ maximum ſupra cætera fuit vt ſcribit ipſe part.3.dialogo apologetico, quomodo per triẽnium cum ſex ferè mẽſibus protenſum eſt, in quo & viri doctiſſimi fuerunt,& Gerſon & Cardinalis Cameracenſis,&c.

CONCVBINA poteſt capi dupliciter, vt notat Brulifer diſtint.32.quæſt.8. libro quarto Sententiarum. Vno modo proprie, & ſic poteſt diffiniri: Concubina eſt mulier, quæ ad vſum Veneris non legitimè tenetur,& ſic omnes meretrices dicuntur concubinę. Alio modo capitur concubina communiter,& poteſt dici omnis mulier, quæ ad vſum Veneris tenetur, ſiue legitimè ſiue illegitimè:ſic tamen quod non ſit principalis vxor viri,iſto modo Abraham habuit concubinas. Similiter Dauid habuit multas cõcubinas, nec tamen fuerũt meretrices. Et cõcubinæ quas antiqui Patres habere dicebantur, non vocabantur concubinę, ex eo quod non eſſent matrimonio coniunctę (vt ſcribit Petrus de Palud. di.33.qu.1.art.3.lib.4.) ſed quia non erant ęq; principales in regimine domus vt aliæ,eo quòd erant ancillę principalĩ vxorum, & ſic Agar & Cætura dictę ſunt concubinę Abrahę. Et Bala & Zelpha ancillæ Rachel & Liæ,dictę ſunt concubinę Iacob, quamuis eſſent legitimæ vxores. Hęc Palu.Salomõ(vt habetur 3.Reg.11.) accepit filiã Pharaonis,& Moabitidas,Ammonitidas,Idumęas,Sidonias,& Cetheas. Sed ipſe ſicut peſſimus & ingratiſſimus homo Deo ſuo (vt ſcribit Scot.diſtin.39.lib. 4.) non ſolum in hoc peccauit,quia alienigenas duxit contra legẽ,etiam de Gentibus ſpecialiter prohibitis,ſicut in multitudine mulierum,ſiquidem habuit,ſecundũ vnam literam,ducẽtas vxores, quaſi Reginas,& trecentas cõcubinas.Cùm tamẽ diceret lex ſpecialiter de Rege,Deut.17.Nũ habebit vxores plurimas,quę alliciãt animũ eius,quod fortè ſpecialiter dixit Moyſes propter maliciã iſtius præuiſam, vt ſi nõ cõpeſceretur,ſaltem cõfunderetur,ne alii eum imitarentur,& quod peius eſt,copulatus eſt eis amore ardẽtiſſimo,intantũ vt faceret eis Idola, & templa ad colendum Deos ſuos. Vnde non ſine cauſa ſubiunxit Moyſes,vt ſupra,quę alliciant animũ eius,& hęc omnia aggrauat ſingularis ingratitudo ſapientię eminentis ſibi ſubtõ a Deo cõceſſæ.Scot.Primo modo habere concubinas, inquit Brulifer vbi ſupra, eſt contra Legem & Euãgeliũ. Vnde in lege Moſaica ſcribitur Deut.34.Nõ mœchaberis:vbi prohibetur omnis coitus nõ matrimonialis:etiam in lege Euangelica.Dicitur enim 1.Corin.5.quod fornicarii nõ habẽt partẽ i regno Dei.Sic periculoſum eſt habere cõcubinam(vt ſcribit Ger.par. quarta) quia vix partitur vt pęnitẽtia agatur,tamen etiã propter ſcandalũ corũ qui hoc vident, &c.Et quamuis in lege veteri poterat quiſquã habere plures vxores per diſpenſationẽ,tamen non poterãt habere

mere-

meretrices. Non autem cum omnibus dispensabat Deus in antiqua lege, sed solùm cum illis qui bene sciebant uti, quia honestè & castè utebantur, & etiam quando erat necesse.

CONCVBINATVS dicitur qui habet secum concubinam.

CONCVPISCENTIA quam innuit S. Ioan. in prima sua canonica. ca. 2. est duplex, scilicet cõcupiscentia carnis, quę habetur 9. pręcepto decalogi, & concupiscentia oculorum, quę 10. & ultimo pręcepto prohibetur, cùm dicitur: Non concupisces rem alienam, non domum, non seruum, nõ ancillam: ita & refert Gab. di. 37. q. unica, ar. 1. lib. 3. Omnis autem concupiscentia carnalis commixtionis pręter matrimoniale uinculum, etiam solo uoluntatis cõsensu plenariè ppetrata, est mortale peccatum. (vt dicit Gers. par. 2. de pręceptis decalogi ca. 13.) ubi carnalis copula minimè subsequitur. Equidem uera est regula hęc magistralis: Omnis completa uoluntas, siue bona siue mala, pro facto reputatur. Mala uoluntas. n. pro facto reputatur, &c.

CONCVPISCENTIA tripliciter potest sumi, ut & habet Astaxanus in sũma, & post eum frater Pelbartus libr. 3. Rosarii Theolog. Vno modo potest dici appetitus uegetabilis, & talis concupiscentia prout est in ordinata, est à fomite mouente, ideſt, à corruptiõe originalis culpę, & isto modo non est peccatum, nec est prohibita. Alio modo potest dici appetitus sensibilis, & hoc prout est inordinata à mouente sensualitate cum fomite: ita quod prima concupiscentia est in suggestione, secunda in delectatione, Nec hęc prohibetur diuino pręcepto simpliciter, sed tantum secundũ quid, quia non erat prohibendum ne concupiscentię sint in nobis: quia hoc est impossibile nobis, sed prohibentur ne sequamur eas in consensum, secũdum illud Eccle. 18. Post cõcupiscentias tuas ne eas. Ire autem idem est quod consentire. Tertio modo cõcupiscentia dicitur cum consensu uoluntatis, & sic in diuino pręcepto, prohibetur à Domino, dicente: Ne concupisces uxorem proximi tui.

CONCVPISENTIA secundum Bonauentu. dist. 37. in secundo principali, quęst. 1. lib. 2. dupliciter accipitur. Vno modo dicitur concupiscẽtia esse desiderium nimis intẽsum & immoderatum, siue sit respectu boni interioris, siue exterioris, siue inferioris. Et hoc modo accipitur ad Rom. 7. ubi dicitur in Glos. Bona. est lex, quę dum concupiscentiam prohibeat, omnia mala prohiber, & sic cõcupiscẽtia habet esse in uiani mę appetitiua, siue dicatur uis appetitiua rationalis. Alio modo sumitur cõcupiscẽtia pro appetitu delectabilis secundum actum. Et sic accipitur Eccles. 7. Propter speciem mulieris multi perierunt. Et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Hęc concupiscentia dicitur esse in carne & in sẽsualitate & in rationali parte, sed in carne est causaliter, in rationali uerò parte est formaliter, in sensualitate verò utroq; modo, uidelicet causaliter, & formaliter. Ideo dico (inquit Bonaueutura) quod in rationali parte & i sensualitate est formaliter, quoniam actus qui est coucupiscere (sicut uult Augusti.) est propriè ipsius animę. Ideo uerò causaliter dicitur esse in carne, quia caro infecta iuncta aninę, ex sua infectione reddit eam cõcupiscẽtem. Vnde si quis uellet propriè subiectum concupiscentię carnalis assignare, nec tãtum diceret carnem, nec tantum diceret animã sed ipsum coniũctum: ut sicut sentire est actus coniuncti, sic etiam actus coniuncti est delectari carnaliter & cõcupiscere. Bonau. Et concupiscentia secundum eundẽ sanctum Bonauen. di. 32. in dubiis literalibus lib. 2. duo dicit: dicit enim appetitum immoderatum boni commutabilis, & sic dico (inquit ipse) quod ista immoderantia circa appetitum potest dupliciter esse, Aut ita quod ratio captiuetur, & anima peruertatur, ut necessitatẽ habeat prępoponendi bonum commutabile bono incommutabili, & sic dicitur esse concupiscentia intensa, & hoc modo tenet rationem culpæ, ratione uidelicet illius immoderãtię. Alio modo concupiscentia dicit immoderantiam, nõ quia ratio succumbat sensualitati, sed quia sensualitas non perfectè obtemperat rationi, & hoc modo rẽet rationem pœnę primo modo, quia tenet rationẽ culpę, q̃ directè opponitur ipsi gratię, & ideo gratia superueniens aufert illam immoderantiã pro eo quòd talis immoderantia ponebat debitę iustitię carentiã.

Aliam

Aliam autem immoderantiam quę(ſicut dictum eſt) dicit rationem pœnæ,non tollit gratia in ſuo aduętu ,ppter hoc quod non opponitur formaliter ei. Sed quoniã gratia, & concupiſcentia relicta reſpectu eius ad quod inclinant, quandam habent oppoſitionem. Hinc eſt quod ſecundum quod homo plus exercitatur in gratia,magis & magis remittitur concupiſcentia, nunquam tamen omnino tollitur concupiſcẽtia, quia ſemper remanet radix eius in homine,niſi auferat per donum gratiæ ſpeciale, ſicut in Virgine creditur fuiſſe poſt conceptionem filii Dei. Gratia itaq; & concupiſcentia quodammodo opponuntur,& quodammodo non.Bonanenr.

CONCVRRERE. Vide in dictione FACERE.

CONFESSIO. De hac Theologi plura ſcribunt, & ex Doctoribus præcipuis quædã breuiter accipiemus.Et eſt duplex confeſſio ſecundum Aug.in verbis Euan.homil. 8.vt & ſcribit Gab.di.17.q.1.ar.1.lib.4.ſcilicet cõfeſſio laudis, & confeſſio fraudis. Confeſſio laudis eſt atteſtatio diuinę perfectionis,vt cũ Deum prædicamus omnipotentem,pium,bonum,miſericordẽ,iuſtum.Sic filius confeſſus eſt patrem. Et cõfeſſio hæc non pœnitentiam ſemper, ſed gratiarum actionem ſignificat, vt in Pſal. ſæpiſſimè legimus, vt inqt beatus Ioãnes Epiſcopus in homil. Confiteor tibi pater Domine,& Cõfitemini Domino, quoniã bonus. & Confiteor tibi Domine,in toto corde meo. &c.Et confeſſione laudis (vt ſcribit Scor.di.14.q.4.lib.4.)nullus dignè cõfitetur niſi prius ſuſcitatus,quia nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.Cõfeſſio fraudis eſt accuſatio,qua peccator ſeipſum accuſat.Et confeſſio fraudis (vt ſcribit Scot. vbi ſupra.) accepta eſt a Deo in ore peccatoris:hoc eſt eius qui adhuc eſt peccator, dum tamen non ſit peccator in voto, ſeu actu interiore vel exteriore Et dicitur cõfeſſio ſacramẽtalis,quæ(vt infra patebit) deſcribitur.Eſt præterea confeſſio delicti, quæ fit ad interrogationem Iudicis.Item eſt confeſſio vocalis,& q̃dã mentalis. De quo Richar.di.17.art.2.q.3.li.4.Mentalis. quæ fit ſoli Deo, & hęc eſt de iure naturę. Vocalis quæ fit ſacerdoti,& hæc nõ eſt de iure naturæ.Vide latius Richar.Et confeſſio vocalis neceſſaria eſt ad ſalutem poſtquam homo actualiter peccauit,vt multis probat Iacobus de Valentia.Pſal.31.& auctoritate ſacrę ſcripturę,& ratiõibus, &c.

CONFESSIO SACRAMENTALIS varie a variis deſcribitur.Vnde Augu. Confeſſio,inqt,eſt latentis peccati manifeſtatio. Et(vt idem ait:)Confeſſio dicitur per quã morbus latens ſpe venię aperitur.Vnde,vt ſcribit S.Bonau.di.17.q.penul.lib.4. Sen.Peccatũ omne in anima eſt quaſi appoſtema intrinſecum,& quantũcunque homo peccet apertè,adhuc virus peccati latet in anima,ſed in cõfeſſione rumpitur vulnus, & ſanies peccati ad exteriora trahit, vt dicit Grego.Paulus Corteſiusli.4.Sen.di.3.ait: Cõfeſſio eſt quę ſpe veniæ vulnera abſtruſa detegit, & morbum(vt dicitur)in vola oſtendit. Et vt idem dicit: Confeſſio dicit nexus quo omne genus hominum quod capitali tabe vexatur obſtringitur, eiuſq; munus ad flaminem dialem pertinet,quãdo ſcilicet in anguſtum neceſſitas detrudi tur.Itaque pœnitentem aſſlantem animã non modò criminibus patratis,ſed etiam Pontificio interdicto ex Senatuſconſulto a flamina liberari poſſe manifeſtum eſt. Eius autem fons ęgrotationis integritas nominatur,quę eſt flaminì tãquam Medico apertè expromenda, vt totius corporis ęgitudo, quaſi vlcus dẽpta ſpina ſanetur, ob eamque cauſam ſenatus promulgatione cauetur,ne qua confeſſio voce aliena, aut ex ſyngrapha fiat.Hęc Corteſius.Recitat & Paludenſis diſtin.17.q.2.arti.1.libro 4. diſſnitiones cõfeſſionis. Sed communiter ſic deſcribi ſolet: Confeſſio ſacramẽtalis eſt ſecreta delinquẽtis accuſatio ſuorũ commiſſorum peccatorũ coram ſacerdote iuriſdictionem in eum habente.ſpe venię conſequẽdę.Et dicitur confeſſio ſacramentalis,quia illa diffinitio non datur de confeſſione cordis, quę fit coram Deo in cubiculo cordis:neque de illa quę fit in iudicio contentioſo,ſed de ea quę fit in foro animę ſecreto,vt & habet Ga.diſt.17. q.1. art.1.li.4.Et dicitur in diffinitione ſecreta ad excludẽdum cõfeſſionem generalem, quę fit in publico,hęc enim non eſt ſacramentalis, licèt ex ea ſic confitens cõſequi poſſit remiſſionem venalium peccatorũ. Dicitur accuſatio,quia qui ſe coram ſacerdote excuſant, nõ confitentur, ſed magis ſe lau-

se laudant, exemplo Pharisæi bona sua an numerãtis. Dicitur suorum peccatorum, quia non debet esse accusatio aliorum. Dicitur coram sacerdote, ad excludẽdum illam, quæ fit sodali: quę licet sit quandoq; vtilis, non tamẽ est sacramentalis, quoniã per illam nõ fit remissio peccatorum virtute clauium Ecclesiæ. Coram sacerdote (inquit Palud. dist. 17. q. 2. art. 1. li. 4.) quia in præsentia, non in absentia, per seipsum secundum Aug. nõ per nuncium vel per epistolam quamdiu p seipsum dicere potest. Quãdo autem scribit peccata sua, benefacit, sed nihilominus debet ea ore suo exprimere, nec sufficit tradere legenda. Et si non posset ire nec accersire sacerdotem, non tenetur quidem scribere & mandare & ille rescribere & remandare absolutionem. Et valet absolutio quãdoque si vterque est infirmus vel clausus plusquam sieret laico. Hęc Palud. Item potest quis p interpretẽ confiteri, si non habuerit sacerdotem noscentem linguam suam, sed forte non tenetur, vt Palud. dicit, quia homo non tenetur confiteri nisi sacerdoti cuiusmodi nõ est interpres. Dicitur iurisdictionem in eum habente, quia si fieret coram alieno non suo Iudice, non est sacramẽtalis. Dicitur spe veniæ consequendę, vbi tãgitur causa finalis confessionis, quæ est remissio peccati. Excluditur etiam cõfessio facta, propter falsitate & mnedacium confitentis, aut desperationem aut infidelitatem se accusantis, quæ propriè non est sacramentalis, eò quòd talem nunquam sequit effectus sacramẽtalis. Ita habet Gab. vbi supr. Et confessio sacramentalis (secũdum intentionem Sco. cui concordat Richar. Petrus de Palu. & Gab. di. 17. q. 2. ar. 3. dub. 7. & communiter Theol.) non potest fieri laico in necessitate, hoc est immi nente periculo mortis, quoniam is absoluere nõ potest, & sine absolutione nõ est sacramẽtum pœnitentię, ideo in nullo casu quis tenetur laico confiteri neq; venialia, nec mortalia. Potest tamen confessio large, idest, reuelatio suorum peccatorum fieri laico secreto propter verecũdiã, quæ est vna pœna debita peccato, & magna pars satisfactionis. Similiter propter consilium obtinendum Item propter humilitatem, & signum quod facit quod in se est paratus confiteri sacerdoti si eius copiam haberet. Et propter hos fines consulitur a B. Aug. & Magi. in textu. Et p hoc omnes auctoritates ad hoc sonãtes intelligi debẽt tanquã consiliũ, non præceptũ. Sed dicit Sco. quod fortè vtilis esset non accusare se laico si posset æqualem habere verecundiam apud se recogitando eadem peccata & si sibiipsi posset æque velle salubrius cõsulere quàm ille laicus. Et forte quis non debet se accusando laico diffamare sine prædictis & rationabilibus causis. Et sic se accusando peccaret, nisi simplicitas excusaret. Gabr.

CONFESSIONEM esse necessariam ad salutẽ (vt scribit Gab. di. 17. q. 1. art. 1. lib. 4.) dupliciter potest intelligi, scilicet in voto: & in actu, & vtramque esse necessariam mortaliter peccanti ad salutem concors est sẽtentia omnium Doctorum, licèt non pro semp. Et quod sit necessaria in voto, id est in proposito, dependet ex necessitate eius aliquando in actu. Nam si nũquam est necessaria in actu, non esset necessaria in voto seu proposito. Et confessio sacramentalis (vt communiter dicunt Theologi) est de lege diuina a Christo instituta, viuificandis peccatoribus præcepta. Quamuis alii, vt Panor. & Glo. de pœnitentia di. 5. c. 1. aliter sentit, cõtra quem arguit Scot. Vide de hoc Gab. di. 17. vbi suprà. Sed a quo & vbi sit instituta, non similiter sentiunt. Sanctus Bonauen. dicit, quod sit a Christo insinuata, ab Apostolis instituta, & a Iacobo Hierosolymorum Episcopo ꝓmulgata. Vbi ait in sua Canonica: Confitemini alterutrum peccata vestra. cap. 5. Sed hoc reprobat Scotus. Nam sacramẽta instituti non possunt nisi a solo Christo: quia nemo potest instituere sacramenta, nisi qui potest dare efficaciam & certitudinem sacramẽti, vt alias dicitur: hoc autem solius Dei est. Nec existimãdum est Iacobũ fuisse locutum de confessione sacramentali, non enim exprimit cui fiat, an sacerdoti vel non sacerdoti. Sed intelligenda sunt verba illa sicut sequentia: Orate pro inuicem: quę sunt quędam persuasio ad humilitatem, per quã generaliter nosipsos esse peccatores fatemur, & orationes mutuas expetimus. Vel loqtur beatus Iacobus vt preco Christi Richardus di. 17. dicit quod

con-

cõfessio sacramentalis est de iure diuino expresso in Euangelio. Nam Ioan. 20. ait Christus. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Quibus verbis dedit discipulis & eorum successoribus potestatem iudicandi ac remittendi ministerialiter peccata. Quibus autem datur potestas iudicandi, datur ét potestas cognoscendi. Cognitio autem peccati remittendi fieri non potest, nisi p accusationem peccatorum, quę est cõfessio. Astipulatur Paludensis di. 17. q. 1. art. 2. libr. 4. probans ita confessionem esse de iure diuino, quia pater dedit omne iudicium filio. Vnde quando erat Deus tantũ soli Deo cõfiteri sufficiebat. Cui dicit Propheta: Tibi soli peccaui, &c. Postquam autem factus est homo, & pro peccatis nostris mortuus, datũ est sibi omne iudiciũ de peccatis, & sibi est confessio faciẽda. q. loco suo vicariũ dereliquit, cui etiã est facienda. Paludẽsis. Et ex hoc habetur, quod Papa qui subest iuri diuino, non potest dispensare cum aliquo, vt non teneatur confiteri in mortis periculo, & in cęteris casibus spectãtibus ad ius diuinum. Tempus verò determinatum, scilicet Paschale, & modus est de iure positiuo, supra quod est Papa, nec eo ligatur quo ad se, neque quo ad alios, & quantum ad illud posset dispensare. Ex quo sequitur quod Papa tenetur confiteri, licèt fortè non secundum formam. cap. Omnis vtriusque, vt scribit Gab. di. 17. q. 1. art. 3 dub. 4. li. 4. Debet autem quisquam (vt inquit Scotus) in confessione tantam diligentiam apponere, quantam apponeret ad inquirendum aliquid multum arduum, quod sibi multum esset cordi. Cui consonat illud Aug. de vera & falsa pœnitentia ca. 15. Paratus sit facere pro recipienda animę vita, quęcunq; faceret pro vitanda corporis mortẽ. Sequitur: Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quod faceret pro differenda morte moriturus.

CONFESSIO. Dictũ est supra, quod quãdoq; confessio fiat in actu. Vnde colliguntur quatuor casus in quibus tenetur peccato mortali obnoxius ad cõfessionem i actu. Primus secũdum Scot. & alios Doctores communiter, cum immines iudicium dãnationis, vel misericordię, vt est in articulo mortis. Cum autem (vt inquit Palud.) nihil sit certius morte, & nihil incertius hora mortis, periclitamur omni hora, & saltem semel in hac vita sacramẽtum necessitatis est suscipiẽdum. Item cùm aggrediatur actus arduos in quibus frequenter & sępius imminet mors vel periculum mortis, vt in bello mortali & naufragio, aut in trãsitu per loca infidelium latronum, aut nauigatione per aquas periculosas, vel p Syrtes Charybdim, aut Scyllam. Aut i acuta grauí & periculosa infirmitate. Vnde & Medici tenentur infirmos priusq ã ministrẽt medicinam corporalem, monere vt Medicos aduocẽt animarum, vt in c. 5. cũ infirmitas. de pœ. & re. latius scribit post Scotum Gabr. di. 17. q. 1. art. 3. dub. 1. li. 4. Secũdus casus quãdo vult exercere actus aliquos quibus debetur reuerentia specialis: vt quando vult communicare, tunc. n. secundum omnes Doctores non sufficit sola cõtritio ad dignè communicandum sed requiritur sacramẽtalis confessio, nisi vt vult Palud. quando necessitas vrget, & potens absoluere abest. Vel nisi (vt vult Rich.) fortè de propinquo expectat aliũ, cui deuotius & securius confitearur. sic. n. expectans nullo iure, quod ego sciam (inquit ipse) communicare prohibetur, si verè pęnitens est. Vide de hoc latius Gab. in cano. lect. 7. & alias, &c. In aliis vero sacramentis dispensandis cõgruum est pręmittere cõfessionem, vt vult Petrus de Palud. distinctione 17. quęstione secunda, artic. quinto, qa sicut baptismus qui est prima tabula post naufragium, est ianua aliorum sacramentorum: ita pœnitentia quę est secunda tabula, est ianua ad alia sacramẽta recidiuanti post baptismum. Addit tamen quod non mortaliter peccat suscipiendo vel ministrando alia sacramenta, si non pręmittit confessionem post mortale, si tamen fuerit contritus: quia per cõtritionem Deo est coniunctus. Item ratione statuti Ecclesiæ si militer tenetur cõfiteri tempore Paschatis, quo tenetur suscipere. Eucharistiam, & dum occurrit copia sacerdotis, ipsum absoluere potẽtis, de quo non est spes quod iterum occurat ante tempus statutum Ab Ecclesia: quoniã si tunc non cõfitetur cùm cõfiteri potuit, est culpabiliter in mora. Cõcordat Rich.

Quintum addunt ratione conſcientię vel ſcrupuli, vt dicit Paludenſis, vt dum habuerit cõſcientiam ſe teneri ad confeſſionem, licet non teneatur ſecundum veritatem: quoniam qui facit contra conſcientiam, etiam erroneam, ædificat ad gehennam. Sed in hoc caſu non tenetur ad confeſſionem, ſed magis ad deponendam cõſcientiam erroneã. Iuxta illud Ezech. 17. Ne demoreris in errore, quam ſi non deponit & contra eam agit, peccat: quia contra conſcientiam agẽdo cõtemnit Deum: cuius mandatũ (vt credit) temerè trãſgreditur. Additur etiã caſus, dum quis ex ſtatuto ſui ordinis vel voto ſua ſponte emiſſo, tenetur ad certo tempore cõfitẽdum. quod verum eſt, dũmodo ſtatutũ, ordinis habet vim præcepti. Gab. di. 17. vbi ſuprà.

CONFESSIONIS EFFECTVS & vtilitates ritè factæ ſunt plures, vt & colligit Dominus Præpoſitus Gab. diſt. 17. q. 1. ar. 3. dub. 3. lib. 4. Vnus eſt remiſsio pœnę totius vel partis. Et ſecundũ Sco. etiã confert remiſſionẽ culpę ei qui attritus accedit, non ponens obicem. Alius fructus eſt meritũ præmii beatifici propter obedientiã quã exhibet obediendo legi diuinæ & Eccleſiæ, qđ tãto maius eſt, quantò difficilius & magis contrarium eſt humanę verecundię naturali. Tertius eſt inſtructio cõfitentis particularis, quæ multo fructuoſior eſt quã generalis, quę in prędicationibus fieri ſolet. Quartus taxatio ſatisfactionis facta à cõfeſſore, qui ppter poteſtatẽ clauiũ reddit ſatisfactionẽ efficaciorẽ ad pœnę remiſſionẽ, quã ſi ſolo confitentis arbitrio aſsũpta foret. Itẽ quitus eſt meritũ obediẽtiæ in ſeruãdo & explẽdo ſatisfactionẽ iniunctã q̃ iniũcta. Et plures alii fructus annumerari poſſent, & propter hos fructus cõſequendos vberius, vtile eſt eadem peccata ſæpius & pluribus confiteri, quamuis nõ obliget ſacramẽtalis cõfeſsio de per ſe, vt homo his confiteatur idem peccatum ẽt mortale: niſi confitens velit. Ratio: q̃ a lex diuina non obligat niſi ſemel confiteri, & hoc per ſe, & niſi homo velit, vt ſcribit Gerſ. par. ſecunda, trac. de remediis cõtra recidiuum: dummodo tamen (vt ait Ga.) cõfitens hoc nõ faciat ex quadam diffidẽtiam remiſsionis, aut inefficatię ſacramẽti prioris, ſcilicet ſemel factę cõfeſsionis. Nã ſcrupuloſis & nimiũ timidis non expedit, quia ſecundũ regulã Gerſ. talibus expedit cõtra ſcrupulos agere ad conſiliũ & dicta mẽ boni viri. Augetur enim non nunq̃ ex repetita cõfeſsione diffidẽtia, augenẽ ſcrupuli & remediabilis iquietudo cordis, &c. Et ſi funditus attendimus virtutem cõfeſsionis (vt ait Gab. dub. 2. vbi ſupr.) ipſa nõ eſt inſtituta, ſaltem in actu tãquam neceſsaria ad remiſsionẽ peccatorũ, ſed hãc pſupponit. Sed propter tria eſt inſtituta cõfeſsio, ſcilicet vt peccator inoteſcat Eccleſiæ tãquã abſolutus (vt dicit Magiſter) vt certa ſatisfactio per quam pœna peccati tollitur, à cõfeſſore imponatur, & vt pars pœnę virtute ſacramentalis abſolutionis remittatur. Sunt & aliæ cauſæ, puta peccatorum inſtructio, meritum obedientię, & magna ſatisfactio propter pœnalem verecundiam confitentis.

CONFESSIO qualis eſſe debeat, notat Rich. diſt. 17. ar. 2. q. 9. lib. 4. Debet enim eſſe ſimplex, ita quòd nihil admiſceatur cum eis quæ requiruntur ad peccatorum quãtitatem. Debet etiã eſſe humilis: valde enim humiliter ſe debet habere confitẽs in verbo & ſigno. Debet eſſe pura, ideſt, cum recta intentione facta. Et fidelis, ideſt vera, ideſt vt nihil admiſceat de fallitate. Debet eſſe frequẽs, frequẽter enim eſt vtile. Et ſit nuda, ideſt non inuoluta obſcuritate verborum. Et diſcreta, ideſt, quod maius eſt confiteatur cum maiore põdere. Et libẽs, ideſt, facta non de neceſsitate, ſed libera voluntate. Et verecunda, quod non ſic eſt intelligendum quod pœnitens debeat verecundari de confeſsionis actu, ſed de peccatis quę cõfiteẽ. Quod eſt cõtra quoſdã qui in recitãdo peccata ſua, quaſi ſe iacta re vidẽtur de aliqua ſeculari vanitate. Et i tegra, ideſt, facta, ſine celatione alicuius peccati, quod confitẽs tunc habeat in memoria, de quo alias nõ fuerit legitimè cõfeſſus. Et hoc etiã dicitur cõtra diuidẽtes confeſsionẽ pluribus ſacerdotibus, dicẽdo partẽ vni, & partẽ alteri. Et ſecreta, q̃a ibi agit̃ de ſecretis cõſcientiæ. Et lacryma bilis, lachrymis procedẽtibus ex peccati dolore. Et accelerata, multũ cm̃ eſt expediẽs peccatori, vt cito cõfiteat, quia abyſſus abyſſum inuocat, ideſt, vnum peccatũ ad aliud inclinat. Debet ẽt eſſe fortis, id

eſt,

est,pœnitens debet esse ita constantis animi in confitendo, vt propter verecũdiam nihil pertinens ad suæ conscientiæ purgationem omittat.Et accusans,idest penitẽs ita debet accusare seipsum,vt i sui excusatione peccatum suum in alium non torqueat:sicut Adã dixit:Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno,& comedi,vt habetur Gen.3.Debet etiam esse parata parere:pœnitẽs enim debet esse paratus parere,hoc est obedire sacerdoti in susceptione,& expletione pœnitentiæ,quã rationabiliter iniungit.Ex his conditionibus quędam sunt de necessitate, quędam de cõgruitate cõfessiõis sacramẽtalis, &c.

CONFESSIO(vt habet Palud.dist.17.q.2.ar.3.libro quarto,)est actus virtutis non tantùm veritatis,cui consonat inquantum talem se exhibet exterius qualem interius, sed iustitiæ qua redditur Deo debitũ, & implet mandatũ quod per Iacobum promulgauit.Et vt idem ait dist.21.q.2.art.3. libro quarto.Confessio siue sit sacramẽtalis siue non,siue iudicialis siue alia, homo nunquam debet mentiri,& siue causa humilitatis siue hypocrisis deliberatiuè mentiri in iudicio cõfessionis,cùm habeat annexam irreuerẽtiam ad sacramentum,& quandam blasphemiã videtur mortale, &c.Vnde(vt idem scribit di.21.q.2.art.3. libro quarto,)quod nullus debet in confessione mentiri.Et si aliquis per ignorantiam iuris diuini nõ cõfiteatur id de quo credit non esse mortale, cùm sit: vel quod non tenetur confiteri, cũ tamen teneat non excusatur, quin tãquam fictus nõ cõsequatur effectum sacramẽti, sicut & ille qui non sufficienter discussit cõscientiam suam, tamẽ cùm etiam p peccatũ veniale homo sępè perdat effectum sacramẽti nõ oportet quod omnis fictio quæ impedit hũc effectum sit mortalis, nec,p cõsequẽs quod sit necessarium cõfiteri. Et concluſ. tertia,idem dicit.Quod si quis de fictione vel alio peccato habeat conscientiã quod sit mortale,tenetur confiteri,etiam si non haberet determinatam conscientiam,sed dubitantem an sit mortale, eo ipso tenet confiteri, quia conscientia erronea ligat, alias exponeret se discrimini, non tamen debet,dicere esse mortale illud de quo dubitat,sed relinquere põdus & stateram iudicio sacerdotis liberãtis.Si etiam dubitat vtrũ cõsenserit vel nõ,cõfiteatur sicut dubitans non sicut certus alias mentiretur. Idẽ Palud. concluſ.4.dicit suprà.Quod si quis mentitur in confessione,quę per tormẽta exquiritur innocentẽ falso accusando,quia in alterius perniciẽ mentitur,nõ excusatur à mortali,licèt à tãto excusetur quia mendacium pernicioſum est mortale.Sicut nec illi,qui metu tormentorũ negauerunt fidem.Qui autẽ contra se cõfitetur in tormentis,se fecisse quæ non fecit, licèt inquantum se diffamat, videtur pernicioſum,tamen inquantũ se à tormentò liberat,videtur officioſum,& sic dubiũ est an sit mortale,quia plus debet diligere vitã quàm famam,tamen quia lædit astantes,falsa pro veris affirmans pernicioſum est.Si quis autem(vt concluſ.5. idem ait) alios accusat fures & latrones,qui sunt incorrigibiles, & quotidie nouis furtis & latrociniis rempublicam lędunt,benefacit, quia iste est casus in quo potest occultus peccator denũciari:quando,scilicet correctio nõ speratur,& peccatum est communitati nociuum. Si autẽ socium de cuius correctione iam sibi cõstat, proderet,peccaret:nisi in casu,vbi, scilicet speciali iuris ordine seruato de illo nominatur, vt testis interrogaretur,tũc enim tenetur dicere veritatem. Hæc Paludensis.

CONFESSIO in quibusdam casibus est iterãda. Sũt autem quatuor casus communes & vsitati,quibus Doctores dixerũt confessionem iterandam, vt scribit sanctus Bonauentura, distinct.17. circa textum ferè in fine,libr. quarto.Primus est propter enormitatem sceleris, ob quam oportet peccatorem ad superiorem remitti.q cõfessionẽ remissi audire debet, & absoluere,nisi malit alteri committere.Secundus est propter ignorãtiam sacerdotis,vtpote quando sacerdos ignarus est.Quærendus est enim tunc sacerdos qui sciat ligare & soluere, & ei iterum est confitendum,vel ex licentia sacerdotis proprii, vel auctoritate superioris, vel secũdum Richar.Quãdo quis confitetur peccata sacerdoti idiotę,pœnitus ignaro,nescienti discernere inter lepram & non lepram, saltem in communibus & vsitatis,& per hoc nescièti soluere & ligare. In quo casu peccator te-

netur quærere ſacerdotem diſcretum vel prudẽtem,ſcientem ſoluere & ligare. De quo Aug.de vera & falſa pœnitentia cap. 10.& allegat Magiſtrum in textu:Quærat ſacerdotem ſcientem ligare & ſoluere,ne cùm negligẽs circa ſe exiterit, negligatur ab eo, qui eum miſericorditer monet,& petit,ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit, &c. Vide Paluden.diſtinct. 17. quæſtione 5.articulo 3. libro 4 Tertius caſus propter malitiam fictionis, vt ſi ſcienter alliquod peccatum in corde retinuit,vel ſi accefit cũ voluntate peccandi. Quartus eſt propter cõtemptum ſatisfactionis, vt quãdo negligit & contemnit facere pœnitentiam ſibi iniũctam. latius Bonauentura.addit & Gabriel.poſt alios diſtinctione 17. qu.prima articulo tertio, dub.ſecundo. Dum confitens non eſt capax abſolutionis, quia excommunicatus vel fictus: puta quia ponit obicem per cõplacentiam cummiſſorum, vel committẽdorum (ita quod nollet ſe non peccaſſe, aut habet propoſitum peccata iterandi. Nam cùm confeſſio ordinetur ad abſolutionem ſacramentalẽ,nulla eſt confeſſio, vbi irrita eſt abſolutio. In caſu autẽ irrita eſt carẽs ſuo effectu,& ideo tenetur ad iteratam confeſſionem,per quam conſequatur abſolutionem.latius Dominus prępoſitus Gabriel & Paludenſis.q.8. di.17.lib. quarto,&c. Qui autẽ ritè confitetur,hoc eſt,ei qui habet poteſtatem abſoluẽdi cũ, & confitendo non ponit obicem peccati, non tenetur iterum confiteri. Qui verò confitetur ei qui abſoluere non nouit, neque poteſt,tenetur quęrere eum qui poteſt & nouit(vt vult Gabriel.) Vnde Richar.poſt ſanctum Thom.Nemo tenetur peccatum ſemel ritè confeſſum & remiſſum, idem numero de neceſsitate iterum confiteri, quia ad hoc nulla lege obligatur, quamuis quandoque ſit vtile eadem peccata rurſus confiteri,vt dictum eſt ſupra. Hinc non ritè confitetur ille qui confitetur illi, qui non habet poteſtatem abſoluendi confitentem, quando confeſſor nõ eſt ,prius eius ſacerdos,nec commiſſarius,& tunc confitens non conſequitur abſolutionem,& tenetur rurſus confiteri coram eo, qui ab ſoluendi habet poteſtatem, vel quia licẽt ſit proprius ſacerdos, non tamen habet poteſtatem abſoluendi in caſibus reſeruatis,&c.

CONFESSIO GENERALIS eſt duplex (vt ſcribit Richar. diſtin.21.arti.3.q.1.lib.4.) quędam eſt ſacramentalis,quę fit ſacerdoti in occulto,quędam non ſacramentalis, quę fit in prima & completorio in publico.Prima eſt cùm homo de peccatis venialibus ſacerdoti confitetur in oculro,de generibus ſingulorum,& non de ſingulis genẽrum,& per hanc remittuntur venialia, & per modum meriti inquantum excitat motum voluntatis, & feruorem charitatis,p quæ fit venialium remiſſio, & ex vt ſacramenti, ſcilicet per abſolutionem ſacerdotis,per aliam autem non fit venialiũ remiſſio ex vi ſacramenti,ſed tantummodo per modum meriti, quod principaliter conſiſtit in contritione, ad quam habendam adiuuatur homo per confeſſionem generalem, & orationem ſacerdotalem, nec ad remiſſionẽ venialium,neceſſaria eſt contritio ſpecialis,nec confeſſio, quia non auertunt a Deo, & ſimul ſtant cum charitate, quod de mortalibus dici non poteſt. Remittit generalis confeſſio venialia quantum ad culpam, & quantum ad pęnę diminutionem,vt inquit Gabriel di.21.q.vnica,ar.3.dub.6.lib.4.dum procedit ex charitate. De quo vide Petrũ de Palude,diſtin.eadem q.2.libr. quarto, Quoniam ipſa eſt opus meritorium, qđ ex natura actus ordinatur ad remiſſionẽ peccati venialis,& includit contritionem ac diſplicẽtiam peccari venialis. Nam ad confitentur generaliter, quia generaliter ſibi diſplicent,& inter actus ordinatos ad remiſſionem venialis peccati,nullius efficatior eſt, quam contritio ac diſplicentia eius voluntariè aſſumpta.Remittit etiam mortalia oblita,quãtum ad pœnam,dum prius remiſſa ſunt,quò ad culpam,per ſacramentalem confeſſionem. Alioquin nihil operaretur confeſſio generalis, vt p abſolutionem ſacerdotalem,qua abſoluitur ab omnibus confeſſis & oblitis præmiſſa ſui ſufficienti examinatione. Et vt ſcribit Rich.q.3. vbi ſupra.Per confeſſionem generalem cum cõtritione remittũtur mortalia oblita. Deus enim ab homine non requirit vltra illud qđ põt:de oblitis autẽ quãdiu oblita ſunt, hõ in ſpeciali

non

non potest conteri, neque confiteri, tenetur tamen hoc facere quod in se est, secundum quod humana patitur fragilitas, vt omnia sua peccata mortalia ad memoriã in specialis reuocet, & si de obliris postea memor fuerit, tenetur postea i speciali cõteri: Nec intelligendum est (vt idem ait) quod ad remissionem mortalium oblitorum sufficit generalis confessio, non sacramentalis, si homo habeat copiam sacerdotis, & facultatem cõfitendi, quia his habitus, tenetur de mortalibus oblitis generaliter confiteri, & a sacerdote recipere absolutionem. Hæc Richar. vide & latius Palu. & post eum Gab. vbi supra.

CONFESSOR a Theologis accipitur pro sacerdote, qui potest absoluere, & qui audit confessionem, & is Iudex est quãtum ad ligandum & soluẽdum ministerialiter a culpa & pœna æterna, sed quantum ad pœnam temporalem taxandã in hac vita soluendam est arbiter. Vnde non potest plus taxare, nisi quantum confitens qui sponte se submisit suo arbitrio voluerit acceptare, & acceptãdo se submittit confessoris arbitrio. Vnde si satisfactionem quã sponte acceptauit, contemnit, aut sponte ac deliberate negligit sine causa sufficienter excusante, peccat mortaliter (vt dicit Scotus) quia nõ reddit debitũ ad quod se voluntarie obligauit. Vnde si cõfessor aliquid irrationabiliter iniungeret, vel quod confitens implere commode non posset, potest humiliter non acceptare. Vnde cõfessor prudẽs esse debet & non ignorans, sciens ligare & soluere, vt & supra dictum est. Debet & confessor peccatum in confessione detectum, & vt tale sibi commissum clare, & ad hoc tenetur sacerdos de lege naturæ, de lege Dei positiua, & de lege positiua Ecclesiæ, vt diffuse probat Scotus distinctione 21. quæstione secunda libro quarto quem vide. Et non solum confessor clare tenetur acta & dicta confitẽtis, sed etiam confitens ad ipsum tenetur quãtum ad acta & dicta sacerdotis dũ illa tẽdunt in prꝛiudicium sui, vel confessoris, quia quilibet tenetur diligere famã ꝓpriam & proximi de lege charitatis. Itẽ celare secretum proximi sibi vt tale commissum est de lege naturæ, id qđ Scotus ꝓbat quatuor rationibus, scilicet ratione charitatis, ratione fidelitatis, ratione veritatis, & ratione veracitatis, & ratione vnitatis & mutuę vtilitatis, quas & latè deducit post Scotum Gabr. distinctione 21. qu. vnica. artic. 1. lib. quarto. Et figillum confessionis esse de iure naturę ꝓbat Richardus eadem dist. art. 4. quæst. 1. lib. quarto. Paludẽs verò dicit id esse de iure diuino & de necessitate sacramenti: super quo ẽt Papa non habet potestatem. Cadit autem sub figillo cõfessionis quicquid confitens vult aut velle debet tãquam secretum celari. Debet autem velle celari omnia per quorum relationem ipse confitens prodi posset, vel mala suspicio de eo generari in cordibus aliorum. Similiter & persona tertia siue necessario siue stultè, vel etiam dolose detecta in confessione. Nã quilibet tenetur velle proximi famam conseruare si eut suam, dum illud fieri potest sine maiori detrimento. Item debet velle celari omnia per quæ potest populo scandalum generari, vel confessio magis odiosa vel minus dilecta, vel magis onerosa, aut minus preciosa reputari. Item omnia per quę potest prouenire cõfitenti, aut aliis detrimẽtum i anima, corpore, aut possessione aut fama siue amicis. Vnde nõ solũ peccata & personæ, sed circunstantiæ quęcunq; quę in cõfessione detegũtur, per quas vel quæ aliquid prædictorũ contingere posset sub confessionis figillo sunt claudẽdę vel claudenda. Vnde sanctus Bonauen. distinctione 21. lib. 4. q. vltima in fine. Confessionis ait figillum adeo est custodiendum, vt nõ solum vitetur fractio: imo ẽt dignum est vt tollatur de hoc omnis suspicio, ne i cõtemptum veniat sacramentum confessionis, &c. Et secũdum Scotum & Richardũ & alios. In nullo casu licet sacerdoti reuelare confessionem, siue cõfitens pœniteat siue non, siue cõfiteatur peccata iam opere perpetrata siue perpetrãda, siue sit peccatum in moribus siue in fide. Concordat sanctus Thomas & Bonauentura. Similiter Alexãder parte quarta quæst. 78. Excepto peccato perpetrãdo de futuro. Debet tamen confessor cauere diligenter ꝓ posse ne peccatum perpetrandum, sibi in cõfessione detectũ opere perpetretur: maximè si fuerit peccatũ ad aliorũ corruptionẽ in fide ordinatũ, obseruata tamẽ discre-

tione vt nullo modo prodat illum q̃ sibi cõfessus est, ac ne aliqua mala suspicio de illo generetur, vt scribit Gabr. vbi supra, ar. 3. dub. 1. Et quę confessor in confessione nouit, non nouit vt homo, sed vt Deus ergo nihil tale reuelandum est homini. Et versus quẽ quidã allegãt, volẽtes per hũc confessionem in quibusdam casibus reuelandã scilicet, EST HAERESIS CRIMEN QVOD NEC CONFESSIO CELAT. Falsus est & erroneus quantũ ad sensum verborum, vt vult Scotus, quantum verò ad mensuram pedum, bonus est. Et confessor qui audit & dicit (inquit Gabr.) puta absoluit, facit in persona sua: sed vt minister Dei, sicut omnia sacramenta ministrẽtur ex persona ministri, sed auctoritate Dei. Item si tyrannus minaretur mortem confessori nisi reuelaret sibi confessa, debet plus timere Deum & se offerre martyrio, quam transgredi legem Dei, naturæ & Ecclesię, reuelando confessionem, vt idem ait Gabr. Item celatio confessionis nunquam cedit in periculum salutis: vt paulo post idem dicit Gabr. ideo nunquã reuelanda est confessio. Confessor quoq; (vt dictum est) tenetur triplici iure ad celandum confessa, diuino, scilicet, naturali & positiuo Ecclesiæ. Probat hoc Scotus. Sed si cõfessor ad dicendam veritatem iurasset, &c. posset sic dicere. In his in quibus possum perhibere testimonium, nihil scio: vel simili modo. Neque iudex vltra debet, nec potest cõpellere. Sicut in simili productus in testem, nõ debet manifestare ea quæ sub secreto sibi commendata recepit, sic enim manifestando, ageret contra legem naturæ: ad quod nemo compelli debet. Potest & sacerdos securè iurare & dicere sub iuraméto, se nescire q̃ nouit per confessionem, quoniam illa nõ nouit vt homo, sed vt Deus. Ita cõmuniter Doctores imitantes Alex. Tho. Bona. Richar. Petrum de Palude. vt etiam scribit Gabr. quem consulito & legito vbi supra. Et de confessione alias multa legãtur apud Doctores, & casus, &c.

CONFITERI idem est quod veritatem spõte fateri. Et hoc cõtingit dupliciter: vt scribit Iacobus de Valentia Episcopus Christopolitanus Ps. 9. Nã aut confitemur facta nostra, aut facta Dei. Primo modo nõ possumus confiteri nisi peccatum, quia in actibus nostris vt nostri sunt, non inuenitur nisi peccatũ, secũdum Aug. Si quid boni agimus, illud non est ex nobis tanquã ex nobis, quia omnis sufficiẽtia nostra ex Deo est, secundum Apost. Et ideo talis cõfessio voluntaria dicitur cõfessio peccatorum, & hoc pertinet ad pœnitentiam. De hac confessione dicitur Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me, &c. Confessio autem de Deo est triplex, quia aut confitemur eius excellentiam & omnipotentiã, vt puta ipsum esse trinum & vnum, & omnium creatorem & incarnatum & redemptorem, & tunc dicitur confessio fidei, de qua agit saluator Matth. 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum, &c. Aut confitemur eius bonitatem & misericordiam, & sic narramus & allegamus eius nobis collata beneficia, & talis dicitur confessio beneficiorum, & pertinet ad gratiarum actiones & ad laudes. Et de hac Dauid fecit plures Psalm. qui incipiuntur a confessione: puta Confitebor, aut Confitemini Domino quoniam bonus. Item de hoc fecit omnes Psalmos alleluiaticos & hymnos de laudibus Dei, memorando beneficia. Tertio autem possumus confiteri iustitiam Dei, narrãdo eius iudicia iusta, occulta aut manifesta, & hæc dicitur confessio iustitiæ, iudiciorum occultorum & ineffabiliũ & tremendorum Dei. De hoc est iste Psalmus: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua, id est, non solum ore, sed toto corde tibi spõtè manifestabo, & p̃fitebor omnia mirabilia & tremenda iudicia tua, &c.

CONFICERE Aliquid confici vel effici ab alio secundum Gabr. distin. 13. quæst. prima articulo primo, libr. quarto, potest intelligi tripliciter, scilicet potestate naturalis agentis, vel operatione meritoriæ actionis, vel virtute assistente principalis causæ. Et conficere est corpus Christi consecrare. Nulla autem creatura conficere potest Eucharistiam primo modo, nec sacerdos secundo modo, quia vt dicit Aug. in li. de corpore Christi, non in merito cõsecrantis, sed in verbo efficitur creatoris: Tertio modo p̃ virtutem creatoris assistẽtem, vt alias de efficacia sanctorum dicit

Gabr.

Gab.distinctione 9.quęstione prima. Soli autem sacerdotes ritè ordinati habent potestatem à Deo Eucharistiam conficiendi vt habetur de sum.tr.& fi.ca.c.firmiter.Et sacerdos proferens verba super materia debita, habens intentionem faciendi hoc quod Christus instituens sacramẽtum fieri voluit, consecrat siue hęreticus sit, siue catholicus. Non habens hanc intentionem in genere non consecrat.Potest autẽ hanc intentionem habere in genere etiã ignorans quid sit id quod Christus instituens voluit per huiusmodi verba sic prolata fieri. Potest etiam eam habere hæreticus circa alium articulum, vel circa hoc sacramentum, credens tamen transsubstãtiationẽ fieri seu Christum esse in sacramento, vt certum est. Plura Gabriel de consecratione corporis Christi vbi suprà. Et lect. quarta canonis,dicit quod conficere aut consecrare Christi corpus & sanguinem, nihil aliud est quam conuertere substantiam panis in corpus, & substãtiã vini in sanguinem Christi,verbis saluatoris.Vnde ambro.in lib.de sacramentis.de consecra.distinctio. secunda panis. Panis est in altari vsitatus ante verba sacramẽtorum, vbi accesit consecratio, de pane fit caro Christi.Et Aug.4.de trin.de cõsecra. distinctione secunda. Corpus. Corpus & sanguinẽ Christi dicimus illud quod ex fructibus terræ acceptũ & prece mystica consecratum, rectè summus ad salutem spiritualem. Vnde Magister distinctione 12.quarti.capitulo primo. Sacerdotes dicuntur conficere corpus Christi & sanguinem, quia,eorum ministerio substantia panis fit caro,& substantia vini fit sanguis Christi. Conuerho autem hęc tria dicit, scilicet, substantię panis & vini deitionem. Accidentium ditarum substantiarum conseruationem, & corporis & sanguinis Christi sub cõseruatis speciebus & accidentibus præsentialem inceptionem. Nullum autem horum trium sacerdos facit sua naturalia virtute,nec suo merito facere hæc potest,sed hæc fiunt à sacerdote virtute occulta non insistente,sed assistente.Hæc latius declarat Gab.lectione quarta canonis.De hoc Scotus distinctione 13. quęstione secũda & libro quarto concorditer scribit ad prędicta.Conficere Eucharistiã vt principalis causa nulli potest cõpetere nisi soli Deo,licet vt causa instrumẽtalis, vel vt magis ꝓprie dicta, vt minister potest competere alicui homini, quia sic Deus ordinauit quod in quibuscunq; sacramẽtis minister posit esse homo.Sic ergo loquẽdo de cõficiente ministrum posse cõficere,potest intelligi dupliciter.Vno modo absolutè:ita,scilicet,quod si attẽtet facere, facit quod intendit. Alio modo de posse ordinatè facere,& hæc distinctio generalis est in omnibus sacramentis, quia plus requirit ordinatè ministrari in eis quam simpliciter ministrari,loquendo de posse simplicite, nihil requiritur vltra materiam debitam nisi minister debitus: ad quem requiruntur tres conditiones, scilicet quod sit sacerdos, qđ posit proferre verba consecrationis,& quod posit habere intentionem debitam faciendi,scilicet, quod intendit Ecclesia facere.Secunda cõditio & tertia sunt cõmunes hic & in ministrante alia sacramẽta, propter defectũ scientiæ non potest mutus conficere, propter defectum tertię, carens vsu rationis non potest conficere.Et eodem modo de baptizãdo & conferendo quęcunque alia sacramẽta. Sed prima cõditio est propria circa Eucharistiam, scilicet,quod solus sacerdos potest & quilibet cui possunt competere illę duæ conditiones,scilicet prolatio & intentio. Et quod solus probatur per illud extra de sum. tri.& fi.cath.vbi dicitur.Hoc sacramentum nemo potest cõficere nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesiæ. Scotus,& probatur ex illo verbo Christi.Matth.26. Hæc quotiescunque feceritis,&c. Vbi loquitur Apostolis, vel ad minus non nisi discipulis quibus in Eucharistia ad minus non succedunt nisi sacerdotes. Apostolis succedunt episcopi, discipulis presbyteri. Vnde & S.Paulus.1.Cor.10.ait:Panis quẽ frangimus, nonne cõmunicatio corporis Domini est?Quem frangimus nos inquit Apostoli & discipuli eius. Si enim qlibet fidelis posset cõficere, non oporteret aliũ aliis frangere,sed quilibet posset de suo sacrificio cõmunicare, vt scribit Scotus vbi supra. Et paulò post de degradato dicit: qui & similiter conficere potest.Eodẽ modo de hæretico & scismatico si intẽdũt (si

cet non, ordinatè posſint cõficere) facere quod Eccleſia facit, conficiunt, & quod Chriſtus inſtituit faciendum. licèt nec in tẽdat in ſpeciali, quia credit Euchariſtiam nihil valere. Ad poſſe autem ordinate conficere multa concurrunt, quę tamen multa Scotus ad tria reducit, ſuppoſito quod habeat materia conuenientem, & poſit verba proferre cum intentione debita ſuperaddita huiuſcemodi. Et ex parte miniſtri ſunt in duplici differentia. Quędã sũt amotiones impedimentorum, & quędam appoſitiones conuenientium ſeu idoneorum, vt amotio culpę: exiſtẽs enim in peccato mortali non poteſt ordinatè conficere. Item cum quis non eſt ieiunus ieiunio naturæ, de quo aliàs dicitur. Impedit & pœna canonica, vt eſt degradatio, irregularitas, excommunicatio maior, ſuſpẽſio ab executiõe eorũ quę ſunt ordinis, ſimonia infamia, & ũjdã alia huiuſmodi ad iſta reducibilia, vt ſub infamia poteſt contineri eſſe publicũ peccatorẽ, quod cõtinet multa, publicũ fornicatorẽ, publicũ vſuariũ & huiuſcemodi, &c. Itẽ perſonis defectuoſis non licet cõficere, & altari miniſtrare. Item ad ordinate conficiendum ex parte miniſtri requiritur appoſitio conuenientium, ſcilicet, ornamentorum, vt habetur de cõſe. di. 11. Veſtimẽta. Dicitur ibi quod veſtimenta Eccleſiæ, quibus Deo miniſtratur, debent eſſe ſacrata & honeſta, quibus in aliis vſibus nõ debent vti quam in Eccleſiaſticis, & Deo dignis officiis. Hæc Scotus. Quæ autem ſunt hæc indumenta communia Epiſcopis & Presbyteris vt habet Innocẽtius de offi. miſſæ. parte prima capitulo 10. ſunt ſex, ſcilicet amictus, alba, cingulum, ſtola, manipulus, planeta. In quibuſdam tamẽ locis conſuetudo obtinuit quod non oportet cingulum benedici, & ſic non apparet quin liceat vti cingulo non benedicto, &c. Pœna autem miniſtrantis (in quocunq; impedimento canonico) videtur eſſe irregularitas, vt patet extra de clerico excõmunicato vel depoſito, in diuerſis capitulis. Et hoc maximè ſi miniſtrans ſciat talem pœnam ſibi inflictam. Vide latius Scotum vbi ſupra, & paulò infrà de peccatore publico ſeu notorio certum eſt, quod ante pœnitentiã peccat mortaliter cõficiendo: non tamẽ quia eſt in peccato mortali, ſed quia ſcãdalizat id quod poſſit dici de publico vſurario, etiam manẽte in peccato vſuræ. Plura ibi Scotus. Et in fine illius quæſtionis dicitur quod oportet celebrantem habere aliquẽ reſpondentem in perſona totius Eccleſiæ vt denotetur eſſe mediator inter Deum & Eccleſiam, offerens ſacrificium Deo pro Eccleſia quę ſibi aſſiſtit in offerendo, &c.

CONFIRMATIO quãdoque accipitur pro cõſtanti firmitate in bono, quemadmodum beati dicuntur confirmati, vel confirmatio importat conſtantem firmitatem in aliqua virtute, quæ de lege ordinata eſt in vertibilis in vnum contrarium. Sicut aliquẽ diceremus in gratia confirmatũ, quia aliqualiter inuertibilẽ ad peccatum: vt dicit Dominus Cardinalis Camer. & hęc dicitur continua, firma & perfecta perſeuerantia voluntatis in bono. Quandoque capitur pro ſigno talis confirmationis. Tertiò ſumitur pro quadam vnctione quę dicitur eſſe vnũ de ſeptẽ ſacramẽtis Eccleſię nouæ legis, de qua paulo poſt videbitur.

CONFIRMATIO viæ & patriæ differũt, vt ſcribit Gabr. diſtinctione tertia articulo tertio, quęſtione ſecunda, libro tertio, quod confirmatio vię in hoc conſiſtit, quia Deus concurrit ad opera meritoria quę liberę vult elicere, & nũquam ad opera mala. Et ſuppler negligentiam ſi omitteret opera bona debita. Hæc ſecundum Brulifer. dicitur impoſsibilitas peccandi per gratiam proueniens ſolum ex manutentia Dei omnipotentis: qui tenet ſuper iuſtos in recta & bona voluntate. Et ſecũdum eundẽ duplex eſt impoſsibilitas peccandi, ſcilicet, per naturam, & gratiam. Prima conuenit ſoli Deo, & ideo Deus non eſt confirmatus in bono, iſta impoſsibilitas peccãdi nõ eſt communicabilis creaturæ, quia omnis creatura eſt vertibilis. Nam vertibilitas eſt ppria paſsio creaturę. Vnde Apoſtoli quantumcunque boni fuerunt: non tamẽ fuerunt confirmati, vt dicit Brulifer, quia in eis non fuit perſeuerantia cõtinua, etiã poſt receptionẽ ſpiritus ſancti in die Pentecoſtes nõ habuerũt impoſsibilitatem peccandi per gratiam: nec fuerũt confirmati tali cõfirmatione. Patet per ſcripturam, quia Petrus fuit reprehẽſus à Paulo, & reprehẽſibilis erat, quia

non

non rectè ambulabat ad legem Euangelii & sicut ipse q erat principalior peccauit, sic alii potuerunt peccare. Sed Virgo gloriosa cõfirmata fuit in via (vt dicit Gab.) ita qđ mereri potuit, & nullo modo peccare, assistente gratia diuina, ideſt, gratuita Deo voluntate eam peccare nõ permittente. Item beatus Ioãnes ab annis discretionis fuit confirmatus in gratia, scilicet, eam (vt inquit Brulifer) impossibilitatem peccandi habuit, quam Apostoli, scilicet, p gratiã. Item secũdum eundem dist. 12. quęst. 1. lib. 3. Christus peccare nõ potuit, & ratio est triplex, scilicet, plenitudo gratiæ, confirmatio glorię, & vnio diuinę naturę & humanę. Plenitudo gratiæ facit quod ipse Christus secundum humanam naturam habuit gratiam confirmationis, sed illa gratia adeo liberum arbitrium cõfirmat, vt nullo modo possit infirmari per culpam, hoc ipsum facit confirmatio gloriæ, quę quidem fuit in Christo à suæ conceptionis primordio, statim. n. fuit beatus & comprehensor: & sicut beatus non potest damnari, sic etiam non potest præuaricari, ac p hoc in Christo nulla potuit esse secundum animam macula peccati. Dicit & de beata Virgine, quod ipsa in cõceptione fili licèt non ante habuit impossibilitatem peccandi, nec vnquam infecta fuit aliquo peccato, nec originali, vt pulchrè ostendit & probat Brulifer. Et (vt idem dicit) multi sunt sancti in Paradiso qui exceduntur in gratia à viatoribus, vt sunt viatores in præsenti vita, & tamẽ possunt peccare, illi autem non. Per hoc notũ est quod non est gratia gratum faciens, sed gratia gratisdata. Ex iſtis infertur propositio quod iusti non possunt peccare. Brulifer. distinct. 7. quęst. 4. lib. 2. distin. 7. quęst. 1. libr. 4. Sed confirmatio patrię (vt dicit Gabriel vbi supra.) est qua confirmati sunt beati qui habent in se actum beatificum perpetuò à Deo creatum & conseruatum, qui repugnat omni peccato commissionis & omissionis: à quo beati nunquam cessare possunt Deo illum actum i eis conseruante, & per hoc non possunt peccare. Sed in nullo viatore (vt idem dicit) est talis actus, nec alius quicunq; perpetuus, quia nullus viator, nec etiam beata Virgo fuit semper in actu diuino contemplationis: at dicit Hugo in li. de triplici holocausto. Non enim semper fuit in actuali usu rationis, puta tempore somni. Confirmatus in iustitia potest intelligi dupliciter, vt scribit Gab. dist. 20. quęst. vnic. libr. 2. Vno modo quia non potest peccare eo modo quo creaturam contingit nõ posse peccare. Alio modo quis dicitur cõfirmatus, quia non peccabit. Sic quidã viatores in vtero sanctificati possunt dici cõfirmati, præsertim quantum ad mortalia, quia fortè etiam peccauerunt venialiter, secundum illud. 1. Ioann. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Accipiendo confirmationem primo modo in statu innocentiæ, electi nõ fuerunt in gratia confirmati, quia talis confirmatio repugnat statui vię, sed status innocentiæ in Paradiso fuisset status viæ, illa enim cõfirmatio includit certitudinem de nõ peccãdo, quę est pars beatitudinis, beatitudo autem repugnat statui viæ. Sed in statu innocentiæ electi fuissent statim post generationem in gratia secundo modo confirmati, quia si Adam non peccasset, filii sui nũquam peccassent, vt probari potest per Ansel. 1. lib. Cur Deus homo. ca. 18. loquẽtem de primis parentibus. vbi dicit: In illa iustitia in qua erant si vicissent vt tentati non peccarent, ita confirmarentur cũ omni propagine sua qđ vltra peccare nõ possent, quemadmodũ quia victi peccauerũt sic infirmati sunt: ut quantum in ipsis est fine peccato esse nõ possũt. Quis enim audeat dicere plus valere iniustitiam ad alligandum in seruitutem hominũ in prima persuasione sibi consentientem, quã valeret iustitia ad confirmandum eum in libertate sibi in eadem prima tentatione ad hęrentem? Nam quemadmodũ humana natura tota erat in parentibus primis, tota in illis victa est vt peccaret, ita in illis tota vicisset si nõ peccasset. Et beatus Greg. 4. moral. Nõ genuissent reprobos in statu innocentiæ, ergo nec peccatores. Peccatores namq; reprobi sunt, & si non semper secundum prędestinationem, tamen secũdum prędestinationem iustitiam. Vide & de hoc Gabr. latiùs vbi supra.

CONFIRMATIO vt dicitur unum sacramentum de septem sacramentis Ecclesiæ, sic deseri-

deſcribitur, vt habet Gab.di.7.q. vnic.li4. Confirmatio eſt vnctio. hominis viatoris baptizati aliqualiter conſentientis, vel ante ſuſceptionem rationis vſum non habẽtis factam in fronte, in figura crucis cum chriſmate ſanctificato, a miniſtro idoneo ſimul eum debita intentione certa verba proferente ex inſtitutione diuina ſignificans vnctionem animę per gratiam robo rantem confitendum fiducialiter Chriſti fidem. Concordat Scotus diſt.7.qu.1.li.4. & Dominus Cardinalis Camera. q.1.li.4. Hæc diffinitio eſt cau ſalis tangens materiam, miniſtrum, formam, ſuſcipiẽtẽ, modũ, & finem. Nam cum dicitur, vnctio: tangitur materia propinqua & etiam quiddi tas confirmationis. Nam confirmatio nõ eſt res permanẽs puta chriſma, ſed operatio tranſiens. ideſt vnctio ſeu actus vngendi in fronte. Dicitur, hominis baptizati: quia non baptizatus confirmari non poteſt, ſicut nec ordinari, nec aliud ſacramẽtum in operatione cõſiſtens ſuſcipere, cũ baptiſmus eſt ianua & fundamentum cæterorum ſacramentorũ, vt dicitur de conſecraidiſt.4. Tantum itaque, in fine. Dicitur, in operatione conſiſtens: propter ſacramentum Euchariſtiæ, quia cum illud non conſiſtit in operatione circa ſuſcipiẽtem, nihil præſupponit in eo. Ideo non baptizatus, imõ, animal brutũ ſi ſuſcipit ſpecies ſacramentales Euchariſtię, verum ſuſcipit ſacramẽtum. Nam ſpecies ſunt ſacramentum etiam non ſuſceptę. Secùs de aliis ſacramentis: illa enim conſiſtunt in operatione circa ſuſcipientem, ideo prę requirũt baptiſmum in eodem vt ſint ſacramenta, etiam matrimonium etſi ſit apud infideles, nõ tamen apud eos eſt ſacramẽtũ, vt ſuo loco patet. Et de hoc vide Alexã. par.4.q.28.membr.2.ar.2. Concordat Sãctus Bonauen.diſt.7.ar.9 libr.4. & Thom. q.4.ar.3.diſt.7. in ſcripto 4. Dicitur aliqualiter conſentientis, eodem ſiquidem modo requiritur conſenſus in ſuſcipiente ſacramentum confirmationis, ſicut requiritur in ſuſcipiente baptiſmum. Dicitur, viatoris: patet hoc in diffinitione bapt ſmi. Dicitur, facta in fronte: vbi notatur determinata pars corporis, in qua ſi nõ fieret, non eſſet cõfirmatio. Nam vnctio quę ſit ſi vertice cum chriſmate baptizato puero à ſacerdote baptizante, non eſt confirmatio. Cuius ratio eſt inſtitutio diuina. Congruitas verò ſecundùm Rich. hęc eſt: quia cum hoc ſacramentum ordinetur ad fiducialiter vel cum fiducia & conſtantia ſine timore & ſine erubeſcentia fidem confitẽdum, quãtum ad articulum mortis Chriſti in cruce, & ſigna timoris & erubeſcentiæ maximè apparent in fronte, ideo qui confirmatur, vngitur chriſmate in fronte per modum crucis, vt oſtẽdatur ſibi quod crucem Chriſti ſine timore & erubeſcẽtia confiteri debeat. Vnde Gerſon in regulis moralibus dicit: quod ſacramentum confirmationis ad robur inſtitutum tenetur quilibet Chriſtianus habẽs vſum rationis non contemnere: præſertim imminẽte periculo cõfeſſionis Chriſti coram infidelibus faciendę. Et frons confirmati (vt notat Richar.di.7. ar.6 qu.2.lib.4.) debet ligari quouſq; deficeret: ne frons inuncta aliquas ſordes ſubtrahat. Et etiam ſecundum Hugo.2.li.de ſacramẽtis, par.7. cap. vlt. Confirmatum decet nõ lauare caput uſque ad ſeptem dies, propter ſeptem dona ſpirituſſancti, & quia Eccleſia ſeptẽ diebus celebrat aduẽtum ſpirituſſancti in diſcipulos. Hęc Rich. Dicitur, in figura crucis: ſic enim concordat formę in qua dicitur: Signo te ſigno crucis Alioquin niſi ſic fieret, forma nõ eſſet vera. De hoc Stephanus papa de conſecra.di.5. Nunquid, ait: Nunquid nõ omnia chriſmata ſacerdotali miniſterii crucis figura perficiuntur? Dicitur, cum chriſmate, nam ſi fieret cũ oleo ſancto: aut oleo infirmorum, non eſſet ſacramentum. Cuius ratio principalis non eſt niſi diuina inſtitutio. Chriſma eſt vnguentum ex oleo oliuarũ ac balſamo confectum. Et chriſma cõuenienter ſignificat finem ſiue effectum huius ſacramẽti. Nã ſicut dicitur de ſacra vnctione. §. per frontis. Per cõfirmationem ſpirituſſanctus datur ad augmentum, vt liberè confiteatur quod credit, quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Hęc autem includũt interiorem conſciẽtiæ nitorem per puram fidem. Oleum verò cùm ſit pingue & conuenientiſſimum pabulum, & nitidum, cõuenienter repræſentat gratiæ pinguedinem, charitatis feruorem & fidei interiorem nitorem. Balſa-

mus

mus aũt cum sit maximè odoriferus, & à corruptione pſeruatiuus, cõuenienter pſentat bonũ odorẽ famę, fidei, q diffundit per confessionẽ oris, qa audientes pręseruant à corruptione erroris. Et q achrisma est determinata materia huius sacramẽti, non ex quocunq; oleo, sed ex oleo oliuæ & balsamo conficitur. Dicitur sanctificatio, quia vt chrisma sit materia confirmationis, requiritur vt sit cõsecratum ab episcopo. Cuius ratio est institutio diuina, ad quod adducit congruentiam Richar. q. 1. ar. 1. poſt, scilicet, Bonauen. & Scotum. Aliter sentiunt Duran. Palu. & Tho. quos videre potest, & post eos videatur Gab. di. 7. q. vnic. li. 4. Verum qui quid sit de illis cõgruitatibus ratio est diuina institutio. Dicitur à ministro idonco, vt est episcopus, & solus talis, vt quidam volunt vt videtur velle magister di. 7. li. 4. Vide & Hugo. li. 2. de sacramentis part. 7. ca. 2. & Sanctus Bonauen. Thom. di. 7. q. 5. ar. 3. lib. 4. dicit qđ papa potest committere actum confirmationis sacerdoti: non autem inferiori Idẽ habet Pal. Alius itaq; ab Episcopo, & omnis confirmatus cui Papa potest demãdare. Dicitur cum debita intẽtione ministri quæ est velle facere quod Ecclesia intendit: & sine debita intentione ministri non est sacramentum, per omnia, sicut est in baptismo de intentione baptizantis. Dicitur, certa verba proferentis, vbi tangitur forma huius sacramenti, quę est: Signo te signo crucis, cõfirmo te chrismate salutis vel sanctificationis (vt inquit Cardinalis Cam.) in nomine patris & filii, & spiritus sancti, amen. In qua tangitur finis huius sacramenti ad quem institutũ est, quę est confessio fidei Christianę, cuius tota summa consistit in passione Christi, vt innuit Apost. 1. Cor. 2. Non iudicaui me aliquid scire inter vos nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixum, habet etiam huius articuli cõfessio maiorẽ difficultatem, quia sicut dicitur ibidẽ. ca. 1. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scãdalum, Gentibus aut stultitiam. Hanc formam (vt inquit Paludẽ.) nõ habemus ab Euangeliis, sed à traditione Romanæ Ecclesię, quę eam accepit ab Apostolis, qui eam à Christo acceperunt, & hic tangitur finis; cùm dicitur: Signo crucis verbũ non erubescat, sed publicè confiteatur. Tangitur etiam sacramẽtalis actus, cùm dicitur Confirmo, ideſt, sacramentum confirmationis trado. Tangitur materia, cùm dicitur: Chrismate. Tangitur res sacramenti, cùm dicitur: Salutis: Tangitur quoq; causa principalis sanctificans: in nomine patris, &c. Quod autem hęc sit forma, ratio est in pluribus diuina institutio. Verùm quidam loco signo, dicũt, consigno, vt Palud. & alii, & loco dictionis salutis, dicunt sanctificationis, & non refert, quia illa verba eundem sensum habent, & manente p fectè eadem sententia, manet eadem forma. Dicitur simili, quia necesse est vt concurrant pro aliquo instanti temporis intẽtio, vnctio, & verborũ prolatio: ita vt nullum horũ pfectè finitatur sine aliis, quin ad minus alia sint incœpta. Dicitur, ex diuina institutione significans, vbi tangitur auctor & institutor huius sacramenti. Verum de hoc recitat Alexan. part. 4. qu. 24. membr. 1. & post Sanctus Thom. tres opiniones. Prima quam tenet Alexand. quod illud sacramẽtum non est institutum nec à Christo, nec ab Apostolis, quia non legitur vbi & quãdo. Et neque Christus neq; Apostoli vsi sunt hac materia, neque hac forma, sed sola manuum impositione. Sed dicit, quod confirmatio instituta sit ab Ecclesia in concilio Meldensi, & hanc opinionem sequitur Sanctus Bonau. Secũda opinio tenet quod illud sacramentum institutum sit ab Apostolis, & ab eis collatum & ministratum, qui fuerunt quasi basses Ecclesiæ. Ambas has opiniones reprobat san. Thom. Nam cum fundamentum cuiuslibet legis in sacramentis cõsistat, sacramenta non possunt institui, nisi per legislatorem, qui est Deus. Est ergo tertia opinio quod sicut cętera omnia sacramẽta nouę legis: ita & confirmatio à Christo instituta est. Hanc opinionem approbat Sanctus Thom. quem in hoc imitatur Scotus, Richa. Durandus, Aliacensis, & cęteri plures. Vnde dicendum quod Christus sacramentum illud instituit, materiã & formam determinauit, nõ tamen potẽtiam suam alligauit sacramẽtis. Videatur Gab. vbi sup. Quod autem (vt dicit Gab.) tempus institutionis & modus non legitur in scriptura, non probat, quia multa

fecit

fecit Deus quę ſcripta non ſunt. Ioan. 20. Multa deniq; tradita ſũt Eccleſię ab Apoſtolis & per ſucceſsionem Epiſcoporũ ad nos deriuata, quæ non ſunt ſcripta in canone Biblię, vt habet Innocẽtius de offic. miſſæ. & in c. Cũ Martæ. de celebra. miſſę. Et hęc opinio videtur ſanior & melior. & ideo dicitur, ex inſtitutione diuina. Dicitur vltimo, efficaciter ſignificans vnctionẽ animæ. Vbi tangitur res huius ſacramẽti: quæ eſt gratia animæ collata ad cõſtãter credendum, & ore intrepidè ſine verecundia confitendum fidem crucifixi. De quo Melchiades Papa de cõſecra. diſt. 5. Spiritus, quem refert Gabr. vbi ſupra. Et vt Dominus Cardinalis Camera. dicit q. 4. ar. 1. lib. 4. Effectus huius ſacramenti eſt acceptio ſpiritusſancti ad robur contra omnia tentamenta, & confortatio animę in virtute, & ſpecialiter in virtute conſtantię, ĩ fidei confeſsione. Vnde Act. 8. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum, &c.

CONFIRMATIO breuius ſic diffiniri poteſt. Eſt vnctio frontis baptizati per ſanctificatum chriſma, efficaciter ſignificans vnctionem animæ per gratiam ad robur, & ad libere confitendum fidem crucifixi. Vltima clauſula includit cæteras hic dimiſſas, & in priori diffinitione poſitas, quoniam ſi aliqua earum defuerit ab vnctione, iam non efficaciter ſignificabit vnctionem animæ, &c. & ſic non erit ſacramentum: vt ſi non fuerit miniſter idoneus, aut nõ debita forma verborum, & hoc ſacramentum nouę legis non eſt iterabile propter indelebilem characterem confirmato impreſſum. Et hoc probatur auctoritate concilii Terraconenſis de conſecr. di. 5. Vide Gab. di. 7. q. vnic. ar. 2. concluſ. 2. & cõcl. 3. dicit tenẽtes ſolos Epiſcopos (prout Epiſcopatus diſtinguitur à ſacerdotio) confirmare videntur magis veritati appropinquare. Nam vt habetur ex actibus, ſoli Apoſtoli confirmauerunt per manuum impoſitionem qui fuerunt, eorumq; loco ſucceſſerunt Epiſcopi, ſicut. 77. diſcipulis ſucceſſerunt ſacerdotes, vt dicit Anacletus: q. fuit quintus à beato Petro Papa Romanus. Vide latiùs Gab. vbi ſupra. ibidem.

CONFIRMATIO vt vult Scotus non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutẽ. Sufficit enim baptiſmus cũ fide, vt dicitur Marc. vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et hoc idẽ de cõſecra. di. 5. 6. Spiritusſanctus. Et tamẽ neceſſaria adulto, ſic qđ non contemnat, aliàs non eſt plenus Chriſtianus, vt inquit Aliace. q. 4. lib. 4. Et tunc iudicatur cõtemnere, quando oblata omnimoda oportunitate non ſuſciperet. Et ſecundũ hoc intelligitur illud Vrbani Papæ de conſecra. di. 5. omnes fideles per impoſitionem manus Epiſcoporum ſpiritũſanctum poſt baptiſmum accipere debẽt, vt pleni Chriſtiani inueniantur. Accipere debent loco & tempore congruis, & non contemnere. Vnde Glo. ibidem, ſi contẽnerẽt, peccarẽt mortaliter, & hoc de adultis. Durãdus dicit, licèt oppoſitum teneat Paludenſis. q. 1. quod licèt non eſt neceſſarium ſimpliciter, eſt tamen neceſſarium ĩ caſu, ſcilicet, quãdo imminet perſecutio, & perſecutor coram quo fides eſt confitẽda, & habetur copia miniſtri confirmare volentis & valentis. Vnde Melchiades Papa. Quamuis cõtinuò tranſituris ſufficiãt regenerationis beneficia, victuris tamẽ neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. uide Gab. dub. 3. vbi ſupra. Conuenit prẽterea hoc ſacramẽtum omnibus baptizatis cuiuſcunque fuerint ſexus, ætatis, aut conditionis. Conuenit omnibus, vt in eis baptiſmalis gratia augeatur: quo maioris præmii in beatitudine ſint participes. Conuenit etiam omnibus roborari ad ferẽdum perſecutionem prẽſentem uel futurã, qa omnes qui piè volunt in Chriſto viuere, perſecutionem patiuntur 2. ad Thim. 3. Nec mulieres excluduntur quę aptę ſunt ad pugnã ſpiritualem: nec pueri licèt ante vſum rationis non ſint in pugna, expectant tamen futuram, & congruit armari ante pugnam. Nec trãſeũtes, quia in morte eſt pugna grauiſsima, & maxima, neceſſarium eſt robur conſtantiæ in fide & charitate. Nec muti, quia ſi non in verbo, tamen opere & nutu confiteri poſſunt fidẽ, & per hoc vterq; effectus, ſcilicet, pfectio gratię & ſpirituſsãctus ad robur pugnãdi & confitẽdi fidem conuenit omnibus baptizatis. Vide latiùs Gabr. diſt. 7. q. vnica. ar. 3. dub. 7. Ex quo habetur quo ſacramẽtum cõfirmationis ſtatim poſt baptiſmũ dari congruit. Nam & Apoſtoli Baptizantes

tes cõtinuò per manuum impositionem confirmabant, & Episcopus baptizans statim confirmat, nec opus est vt infantes habeant memoriã acceptæ confirmationis plusq̃ baptismatis, sed sufficit qđ cũ adoluerint ex relatione patrinorum vel aliorum se sciant confirmatos ad cauendum iterationem huius sacramenti. Et quoniã non paruo glorię priuatur præmio, qui sine confirmationis sacramento decedit, illo, scilicet, gradu glorię qui respondet gratię confirmationis. Ideo quantum fieri potest differenda non est confirmatio èt infantũ, ne si decederent tanto gloriæ gradu perpetuę priuarentur, vt vult Glos. in ca. vt ieiuni. de. cõse. di. 5. Hinc dicit Hugo lib. 2. de sacra part. 7. ca. 3. Ab hac vita sine manus impositione, idest, confirmatione migrare omnino periculosum est. Debet etiam tradi hoc sacramentum, & suscipi à ieiunis præuia cõfessione, vt habetur de conse. di. 5. Vt ieiuni, & ca. sequ. Quod tamẽ consilii est & honestatis, non præceptiv: vt dicunt doctores. Excipiuntur tamen infirmi, & morte periclitantes, quibus non ieiunis tradenda est. Consuetudo tamẽ habet quod Episcopo præsenti ieiunis & nõ ieiunis traditur propter raritatem Episcoporum cõfirmantium. Nec est necessariũ necessitate sacramenti, sicut nec in baptismate: quia verum est sacramentum si nullus teneat. Est tamẽ necessarium necessitate præcepti. Statuit enim Ecclesia quod cõfirmadus teneatur ab altero ꝓpter significationem, vt ostendatur in ipso in potẽtia stãdi per se in tentationibus sine gratia confirmationis: quia virtus & potẽtia stãdi spiritualiter in pugna tẽtationum datur in cõfirmatione, sicut dicit Melchiades Papa. In baptismate regeneramur ad vitã, post baptismum confirmamur, ad pugnam. de cõse. di. 5. Spiritus sãctus. Ex quo patet quod non confirmatus alium ad cõfirmandum tenere nõ debet: de conse. di. 4. In baptismate. Quoniam nõ confirmatus (quia ipse impotens est ad stãdũ) impotens est ad alium tenẽdum, vel suscipiẽdum, quod si fiat non contrahitur compaternitas, vt dicit Glo. in ca. allegato. Quilibet quoq; confirmatus potest non confirmatum tenere eiusdẽ vel alterius sexus. Excepto quod vir vxorem suã & vxor virum suum tenere non potest, nec parens prolem, quia sic oriretur compaternitas inter coniuges, nec plures vnũ tenere debẽt, vt in c. Non plures. de conse. di. 4. Sed vnus vnum. Consonat Palud.

Conformitas idem est, quod similitudo quam causat vnitas qualitatis secundum B. Tho. 1. senten. di. 48. q. 1.

Conformari est assimilari. Rem autẽ vnã conformari alteri est dupliciter secũdum Richar. in primo sent. di. 48. q. 1. Et attipulatur Sanctus Bonauent. eadem dist. qu. 1. Vno modo ꝑ participationem æqualitatis, & sic voluntas creata non potest conformari diuinę, quia non potest esse æqualis cum sint distantes in infinitũ. Alio modo per participationem alicuius similitudinis, & imitationis. Nam cõformitas est conuenientia in forma consimili, & sic idẽ est, quod similitudo. Similia autem sunt quorũ qualitas est vna. 5. meta. Vnde ignis & Sol conformantur in luciditate, licèt lux solis excedat improportionabiliter, secundum hanc similitudinem imitationis volũtas hominis conformatur diuinę voluntati, inquãtum imitatur illam in rectitudine. Nam rectitudo quę est formaliter in voluntate hominis, est quędam imitatio exẽplata a diuinę voluntatis rectitudine. Ad huiusmodi conformationẽ inuitat & hortatur nos Christus. Mat. 12. Omnis qui facit voluntatem patris mei, ipse meus frater, soror, & mater est, non ꝑpinquitate sanguinis, sed per propinquitatẽ voluntatis conformis, & dilectionis. Vide latius S Bonauent. & de conformitate nostra cum diuina, vide infra in dictione voluntas creata, &c. Conformatur & creatura Deo secundum Bonau. per gratiã, quę dicitur similitudo Dei, vel gloriam, quæ dicitur Dei formitas.

Conformari christo (vt scribit Sãctus Bonau. di. 4. lib. 4. circa textum) est dupliciter, aut exterius aut interius, Et interius dupliciter, aut per charitatem vnientem, & transformantem eum, qui amatur, & fidem similiter conformantem, aut per aliquod gratis datum ad hoc præparans & disponens. Sic vt ipsè dicit: viri sancti & charitatẽ habẽt & bona opera & cõuersationẽ sanctam, & sacramentũ perceperunt, & Christum induerũt quantum ad sacramenti

menti susceptionem,& conformationem in cõuersatione exterius, & interius similiter. Sed fiũt accedẽtes,quia exterius suscipiunt signum vel quod est signum passionis & mortis & resurrectionis, & interius characterem, quæ ad gratiam disponũt,Christum aliquo modo induunt,sed imperfectè,quia quamuis non renouetur tamen nouo homini quodammodo similes fiunt.Hęc Bonauen.

CONGRVITAS seu cõuenientia est duplex, vt scribit Brulifer di.20.q.1.lib.3. Vna est congruitas purè honestatis. Alia est necessitatis,vel immutabilitatis. Prima est illa qua aliquid dicitur conueniens, decẽs, rationale, honestum:licèt nõ sit necessariũ. Isto modo conueniens fuit humanam naturam à Deo reparari, qa, sicut ceciderat per inobediẽtiam,sic reparari per obediẽtiam congruum erat. Alia est congruitas necessitatis vel immutabilitatis, & est illa qua aliquid dicitur congruum, quod est quodammodo necessarium,secundũ hoc oportebat Christum pati,& sic intrare in gloriam suam.

CONIVNGERE est associare vel applicare. Vnde coniungi Deo secũdum Petrum de Palud di.26.qu.2.ar.3.in solu.argu.lib.4. contingit dupliciter.Vno modo secundũ habitũ gratiæ & charitatis, & quod sepa rat hanc coniunctionem est peccatum ẽt mortale.Alio modo secundum actum cõtemplationis & dilectionis,& hęc coniunctio potest separari per aliquod,quod nõ est peccatum, scilicet, per solã occupationem animi circa res exteriores quantumcunque licitas. Et vt ibidem dicit.Prima coniunctio non separatur per actum matrimonii, sed secunda tantum, quia in ea deprimitur mens, & quasi absorbetur,& ideo populo qui debeat Deũ videre, præceptum fuit non accedere ad vxores. Paludensis.

CONIVNX idem quod vxor, vel maritus. Et tripliciter dicitur cõiunx (vt scribit idem Palud.) Primò à prima desponsationis fide,qui propriè est sponsus,quando matrimonium est initiatum.Secũdo dicitur verè & propriè coniunx verbis de præsenti, quando est matrimonium ratum, sed nõ consummatum.Tertiò dicitur verè & propriè coniunx à matrimonio, rato & consummato.Vnde coniugium dicitur matrimonium,de quo infra suo loco dicetur.

CONNECTERE est coniungere, à quo connexio,coniunctio,& copula, &c.

CONNEXIO VIRTVTVM secundum Gabr. di.36. qu.vnica.ar.1.lib.3. post Occam in 3.q.10.iuxta finem,dupliciter potest intelligi. Vno modo sic quod connectantur se ipsis formaliter,ita quod posita vna virtute secundum gradum perfectum,vel imperfectum ponatur alia eo ipso secundũ gradum similẽ perfectum vel imperfectum. Secundo modo potest intelligi dispositiuè,ita quod posita vna virtute ponit quædam dispositio ad alias virtutes.Et hoc dupliciter, vel principiatiuè vel inclinatiuè. Principiatiuè ita quod in quolibet habente virtutẽ vnam, sunt quædam principia quibus disponitur ad actũ cuiuslibet virtutis occurrente eius materia.Hęc principia in ratione sunt propositiones vniuersales per se notæ,quæ possunt esse præmissæ, scilicet, maiores in syllogismo practico,concludente propositionem particularem,siue cõclusionem particularem directiuam ad actum cuiuslibet virtutis. Et in voluntate assensus voluntatis, quo elicit velle dictatum ꝑ huiusmodi vniuersales propositiones,vt sunt illa principia.Omne dictatum a recta ratione est faciẽdum, omne honestum est agendum,omne turpe est fugiẽdum,omne bonum dictatum à recta ratione est eligendum,est diligendũ,& sic de aliis multis,& velle cõformiter illis.Inclinatiuè,ita qđ habet aliquem actum in voluntate per quem concurrente prudẽtia,idest, recta ratione inclinatur ad primum actum alterius virturis,vt qui habet in se virturem castitatis,qua vult cõtinere ab omni concubitu, si occurit aliquis volens compellere pẽnis ad incontinentiam: iam virtus castitatis inclinat ad velle fortiter sustinere pœnam,ne perdat castitatem,qđ velle est primus actus fortitudinis.Et virtutes morales(vt habet Ga. vbi supra. post Occam) inter se in nullo gradu sunt formaliter connexæ.Potest enim quis se exercere in vna virtute. & nõ in alia,sicut exercens se in virtute temperantiæ, potest nunquam elicere aliquem actum magnificentiæ vel liberalitatis, vt religiosi volũtarii pauperes.propter Deũ,

omnium

Digitized by Google

omnium temporalium proprietatem ab dicantes, nec de actibus magnificētię aut liberalitatis cogitare. Plura vide de hoc Gab. & Scotum. Omnes autem virtutes morales veræ seu perfectę quātum ad eorum actus principiatiuè sunt adinuicē cōnexæ. Et hoc clarius vide in Occam vbi supra. q. 11. lib. 3. & reperto. 3. & quodlibet. 4. qu. 6. & dicitur quantum ad corū actus quia habitus virtutis possunt manere in voluntate peccantis: & tunc non inclinat principatiuè ad actū virtutis, quia in peccante non est hoc principium in voluntate, scilicet, velle omne dictatum à ratione recta, quia impossibile est voluntatē velle peccare, & similiter velle omne dictatum à recta ratione, quia recta ratio dictat non esse peccandum, & sic vellet similiter contradictoria. Licèt ergo habitus virtutis præsupponat hoc principium voluntatis in fieri: nō tamen ipsum requirit in facto esse. Latiorem declarationem vide apud Gabr. Sunt præterea omnes virtutes morales seu perfectę inclinatiuè ad inuicem connexę, quia omnis virtus vera cum voluntate est generatiua primi actus cuiusli bet virtutis, ex quo virtus potest generari quia si quis habet virtutem, habet habitū inclinantem cum firmiter ad eliciendum actum virtuosum, & ita ad non dimittendum actum propter quodcunque contrarium vel impediens Et ideo si per actum alterius cuiuscunque virtutis potest resistere aut repellere cōtrarium, ad illū actū occurente casu inclinabit. Exempli causa aliquis habet habitum castitatis virginalis, si alius minetur mortem nisi fornicetur, licèt habēs castitatis virtutem veram, non habet virtutem fortitudinis: qa prius non elicuit aliquem actum eius, tamē antequam velit fornicari, elrgit p habitum castitatis magis sustinere flagella, & vltima supplicia. Et talis electio est primus actus fortitudinis ex talibus enim frequētatis generatur habitus fortitudinis. Vide latiùs Gabr. vbi supra. Illa autem virtus sola est perfecta virtus, & cuius actus sit principaliter propter finem verè & simpliciter vltimum, scilicet, propter Deum super omnia dilectum, hoc est qui sit ppter hoc, quia ratio recta dictauit illum actum eliciendum propter Deum super omnia dilectū. Ex quibus habetur, quod omnis habens vnā virtutem veram, habet omnē virtutem sibi possibilem secūdum cordis pręparationem. Et omnis habens vnum vitium secūdū cordis pręparationem, est omni vitio irretitus. Et idem est de habēte actum verè virtuosum vel vitiosum. Habere autem actus virtutum secundū præparationem cordis, nihil aliud est, quam habere, dispositionem vel principium inclinans ad actus virtutum. Et irretiri vitio secundum pręparationem cordis, est habere dispositionem vel principium inclinans naturaliter ad vitium, & per nullam veram virtutem à talis uitio refrenari Et sicut omnis habēs veram virtutem uel actū verè virtuosum, habet in se hoc principium, quod uult viuere secūdum rectā rationem, uelle agere & cauere quicquid recta ratio dictat esse agendum nel uitandum, & per hoc uult actum cuiuscūq; uirtutis quem recta ratio dictat, ita habens unum uitium secundum cordis præparationē, est quolibet uitio irretitus, quia habens unum uitium, habet in se dispositionem malam, scilicet, contemptum rationis rectę, auersionem a Deo, amorem sui usque ad contemptum Dei, quæ naturaliter eum inclinant occurrente materia cuiuscunque uitii elicere actum illius uitii, ut habens in se uitium luxuriæ, quo uult contra rectam rationem adulterari, inclinatur ad actus quoscunq; promouentes adulterium cuiuscunq; uitii. Eliceret quoque si nō prohiberetur uel propter absentiam obiecti, uel alterius causæ particularis quę ad talem actū requiritur, aut passionem prædominantem, uel timore confusionis aut pœnę uel damni temporalis, & huiusmodi. Sic adulteriū Dauid impulit eum ad homicidium Vrię militis sui fidelis. Qui enim efficaciter uult adulterari uult omnia sine quibus adulteriū non potest perficere, & amouerè impedimēta p actus quorumcunq; uitiorum, nisi aliūde retrahatur. Et horum consideratio multū ualet ad uitiorum detestationem, & ad generandum horrorem cuiuscunque vitii. Vide latiùs Gabr.

De connexione uirtutum cum prudentia. Vnde cōsiderādum, quod omnes operationes virtuosę connexę sunt cū actuali pruden-

prudentia, quia omnis talis præsupponit dictamen rectę rationis in actu, & quodlibet tale pertinet ad prudẽtiam. Prolixior est Gabr. di. 36. qu. vnic. par. 2. art. 2. libr. 3. Habitus quoque virtutis moralis habitualis, non actuali prudentię est connexus, qa non potest habitus moralis generari sine habitu prudentię, nec manere sine eo, ergo. Habitus enim moralis non generatur nisi ex frequentatis actibus virtuosis. sed non possunt frequentari actus virtuosi nisi frequententur actus prudentiæ, ergo sicut ex illis frequẽtatis generatur habitus moralis, sic ex illis frequentatis generatur habitus prudentiæ. Nec virtus habitualis est connexa actui prudentię: quia habitus manet in voluntate, nulla consideratione obiecti talis habitur existẽte in intellectu, vt patet in dormiente. Prudentia insuper non connectitur virtuti morali, nec habitus habitui, nec actus actui. De actibus p batur, quia potest stare iudiciũ rectum in intellectu, & nulla esse electio conformis in voluntate & affectu, ergo. Vnde Augu. super illud Psal. Forte viuos deglutissent nos. Viui (inquit) absorbentur qui sciunt malum esse, & tamen consentiunt. Idem super illud Psalmi: Fiat mensa. Quid est viuos esse vitiosis consentientes, nisi scientes vitio consentire nõ debere, & tamẽ cõsentire? Ecce nouerunt muscipulã, & pedem mittunt. Probat Gabri. ratione. Intellectu recta dictante voluntas potest nihil eligere, sicut potest non eligere illud quod dictatur ab intellectu, nihil aũt eliciendo, non generatur in voluntate aliqua virtus. Ex recto autem dictamen intellectus generatur prudentia lita absq; virtute morali. Longior est Gabr. Vide & Occam. q. 4. quodlibet. 4. & in 3. qu. 12. & Scotum di. 13. li. 3. Aliquando tamen prudentia est (ait Gab. quæ nõ potest haberi sine actu virtuoso voluntatis actualiter in existentis. Vel quæ aliquãdo infuit: vt est notitia euidens particularis, quę haberi non potest nisi per experientiam actus p priæ voluntatis, sicut illa diligens Deũ super omnia delectabiliter, contemnit quæ sunt legi diuinæ contraria, hanc scire non potest nisi per propriam experientiam. Plus Gab. scribit vbi supra.

De connexione virtutum theologicaliũ. Virtutes theologicę (vt idem Gab. scribit par. 3. secundi ar. vbi supra.) non sunt formaliter adinuicem cõnexæ tam in patria quàm in via. Nam in patria sola charitas manet, & nec fides ibi erit neque spes. Sic in via manet spes & fides in peccatore sine charitate. Possunt enim tam fides quã spes esse informes, ergo sine charitate: Et hoc est verum tam de infusis, quàm acquisitis, & hoc in esse harum virtutum, non autem in fieri. Nam licèt Deus eas cũ sint separabiles in esse, etiam separatim infundere posset de potẽtia absoluta: tamen in fieri virtutes theologicæ infuse secundũ potentiam ordinatam sunt connexę ex liberali diuina volũtate, quia Deus totum hominem perficit, secundum Augu. in de vera & falsa pœnitẽtia. Impium est à Deo dimidiam sperare veniam: ita quod sicut corporaliter nullum sanauit nisi perfectè ita etiam spiritualiter non sanat hominẽ nisi perfectè sanet eum. Perfecta autem sanitas est: si quãtum ad intellectum habeat fidem, & quantum ad volũtatem spem & charitatẽ, Fides autem & spes (vt idẽ Gabriel scribit) sine charitate sũt virtutes veræ, sed non perfectę sicut & cetere morales virtutes. sunt enim virtutes tertii gradus & non quarti. Defecit in hoc Th. qui dicit in. 3. dist. 36. qu. 2. quod fides vel spes sine charitate non est virtus) vt refert frater Pelbartus. lib. 3. Rosarii theo.) Verum perfectio meritoria (vt ait Gabr.) nullius virtutis actui conuenit sine charitate. Nullum enim actum cuiuscũq; virtutis Deus acceptat ad vitam ęternam sine charitate quæ solo (vt Aug. ait) diuidit inter filios regni & perditionis.

De connexione donorum dicit S. Bonauentura. dist. 36. qu. 2. quod quantum ad originem quę cõsistit materialiter in natura, & completiuè & formaliter in gratia, quando spiritussancti gratia infunditur, habent dona spiritussancti connexionem. Sed quantum ad vsum concedi potest, quod habitus donorum non necessariò connectuntur. Vide latius sanctum Bonauent.

De connexione virtutum moralium cũ theol. non est necessaria (inquit Gab. par. 4. ar. 2. q. vnic. dist. 36. lib 3.) connexio virtutum moralium cum theologicalibus,

nec

nec theologicarũ cum moralibus: Nam virtutes morales possunt esse i gentilibus philosophis,in quibus non sunt theologicę,nec fides nec spes:multo minus charitas.Patet & secũdum.Nam paruulo baptizato infunduntur virtutes theologicę, in quo nondum potest esse aliqua virtus acquisita,cum nõdum possit habere actus virtuosos,nec actus illarum & harum sũt necessariò cõnexi.Nam actus possunt elici circa finem tanquam obiectum absque hoc quod eliciantur circa media, virtutes autem morales sunt circa media tãquam circa obiecta.Verũ virtutes morales quarti gradus sunt connexæ charitatis,quia sola charitas est, quę omnium virtutum actus ordinat & inclinat ad vltimum finẽ. Et licet sine charitate haberi possit vera virtutis moralis, non tamẽ perfecta, quia sola virtus quarti gradus est perfecta, qa illa sola ordinat ad finem,in quo est summa nostra pfectio. Et licèt virtus heroica est perfectissima in suo genere seu gradu, & hoc perfectione intensiua, non tamen quęlibet perfecta est perfectione finis vltimi, nisi includat quartum gradum.Vnde apud Gentiles esse potuit virtus heroica, quæ tamen non fuit simpliciter perfecta. Item licèt virtutes tertii & quinti gradus non sunt connexæ Theologicalibus, non tamen compatiuntur secum contrarium Theologicarum virtutum, vt latius probat Gabr.

De connexione virtutum moralium virtutibus potentiarum inferiorum vt partis sensitiuę & executiuę,dicendum quod nulla virtus moralis voluntatis requirit habitum consimilem prudentię inferioris, quia quantumcunq; in potentia inferiore actus virtuosi per Imperium voluntatis virtute informatæ frequẽtantur. Potest tamẽ generatio habitus ex huiusmodi actibus impediri per aliã qualitatẽ corporalem, aut complexionem naturalem ad oppositum fortius inclinantem, quo Imperio voluntatis potẽtia inferior nõ delectabiliter, sed difficulter cum quadam remissione vel dolore obtemperat. Et ita habitus nõ generatur: quia signum habitus ingeniti est delectatio in opere.2. Ethicor. Exemplum de beato Paulo,qui passus fuit stimulum carnis,licèt temperà tissimus fuerit castissimus,cum cuius stimuli vehemẽtia non stetit habitus partis sensitiuę ad oppositum inclinans. Item nullus habitus in potentia inferiore, mediantibus suis actibus ad virtuosum voluntatis Imperium genitus, coexigit virtutem intellectui appetitus.Exempli gratia: Habitus temperantiæ in sensu inclinans ad refectionem sobriam,potest manere etiam si voluntas actus abstinẽtię vitioſę & intentione mala imperaret, quo casu idem habitus manet in sensu quantum per Imperium voluntatis ex actibus virtuosis .partis sensitiuæ fuerat generatus,vt refectio imperata propter Deum, & demum continuata propter vanã gloriam. Gabriel latiùs scribit de connexione virtutum.

De connexione vitiorum(vt scribit sanctus Bonauentura distinctione trigesimasesta,quęstione quarta.libr. tertio.)si consideremus vitia inquantum auertunt a bono incommutabili, sic priuant hominem gratia, & cæteris virtutibus gratuitis, & faciunt hominem dignum priuari gloria, & carere pręmio correspondente omnibus bonis meritis, & hoc quidem ita fit per vnum vitium sicut per cætera: quantum ad hoc vitia & peccata habent cõnexionem quandam pro eo, quod a bono auertunt, & omnibus vitiis vnus & idem Deus offenditur. Sed si loquamur quantum ad cõuersionem ad diuersa bona cõmutabilia,diuersę oriuntur in nobis pronitates in vitia,per quę obliquamur ad diuersa pœnarum supplicia, & hoc modo in vitiis non est connexio,quia pro quolibet homo punietur speciali pœna sibi debita. Bonauentura, & paulò plus de hoc, vbi suprà.

Connotare non est rerum, sed signorum: de quo consulito Dialecticos.Vnde filius nõ includit respectum nisi filiationem & spirationem actiuam,quę non est ad creaturam, ne connotat. Gabriel distinct.27. quęstione.3.libr.1.Sed nomen verbum in diuinis connotat respectum ad creaturas. Patet, quia in eis quid nominis ponitur terminus significãs creaturã.Est enim verbũ persona genita de scientia patris, quæ est Dei & creaturarum tanquam obiectorum.Item nomẽ filius non cõnotat respę

ctum ad creaturam. Patet per eius qd nominis quod est filius, est persona genita de substantia patris. Et licèt filius sit verè & realiter de patris scientia genitus, quę est Dei & omnium creaturarum, qa omnibus modis filius est verbum, & econuerso: tamen nomen filius hoc non connotat, sed nomen verbum. Cuius ratio nulla alia est nisi voluntaria impositio terminorum. Et sicut sunt duo nomina propria filio, quorum vnum connotat creaturam, aliud non, ita imponi possunt duo nomina patri, & similiter duo spiritui sancto. Nam si A, imponeretur ad significandum personam generantem aliam personam de sua scientia quę est vnica Dei & omnium creaturarum tanquam obiectorum, A esset proprium patri, & connotaret creaturam. Sic de spiritu sancto. Hæc Gabriel vbi supra Et quamuis nullo modo distinguuntur verbū & filius, horum tamen terminorum neuter est alteri synonymus, quia nomen verbū, connotat creaturas & non filius. Vide latiùs Gabrielem ibidem.

CONSANGVINITAS est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Declarat hanc diffinitionem Petrus Paludensis distinct. 40. lib. 4. quæst. 1. Dicitur vinculum, quia propinqui magis se diligunt quàm se diligunt extranei effectu & affectu. Vnde non bruta, quia homo est animal politicum. Dicitur ab eodem stipite propinquo, aliàs omnes homines essent consanguinei, quia fecit ex vno hominum genus & si non oportet addere, ab eodem stipite descendentium (vt inquit Paluden.) quia hoc includitur in consanguinitate: alii tamen addunt pro maiori declaratione. Dicitur carnali propagatione. Vnde non inter Angelos est consanguinitas, qui à Deo per creationem processerunt. Dicitur autem consanguinitas à communitate sanguinis, vel conueniendo in sanguinem magis quam in carne, quia sanguis est magis materia propinqua fœminis. Vnde sperma secundum Medicos est sanguis purissimus: vnde & multum coiens sanguinem pro semine emittit. Et quod dictum est, carnali propagatione, excludit Euam à cōsanguinitate Adam, quia miraculosa & supernaturali propagatione. Nō autem Christum à cognatione consanguineorum beatę Virginis, quia fuit carnalis propagatio ex parte matris, licèt non ex parte patris. Diuiditur autem consanguinitas secūdum Iurisconsultos in agnationem & cognationem. Vide latiùs Paludensem vbi suprà, & alios. Stipes vocatur persona à qua descendunt alii. Linea est ordinata collectio personarum cōsanguinitate coniunctarum ab eodem stipite descendentium diuersos gradus habens. Est autem quædam linea ascendentium, quædam descendentium, quædam transuersalium. Linea ascendens (vt dicit Scotus di. 10. libr. 4.) est à propagato ad illas à quibus descendit. Et secundum lineam ascendentem computantur gradus ita, scilicet pater & mater, auus & auia, proauus, proauia, attauus, attauia, Linea descēdens est à persona propagante ad propagatas. Et secundum lineā descendentē computanē sic: filius & filia, nepos neptis, pronepos proneptis, atnepos atneptis. Linea transuersalis (inquit Scotus) est quando ambæ personę descendunt ab eadem, sed natura ab altera secundum lineam transuersalē computātur sic: duo fratres, filii duorum fratrum, & nepotes duorum fratrum, pronepotes duorum fratrum.

CONSANGVINITATIS GRADVS est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quota generationis distantia duæ personæ differunt inter se. Vel (vt Scot. dicit) Gradus est determinata propinquitas personæ ad personam ſm consanguinitatem. Et hęc distinctio gradus est secundū iura canonica, nó ciuilia. Vnde sicut secūdū canones frater & soror faciūt vnū gradum, sic secundū iura ciuilia faciūt duos, eò q illa habitudo quæ est fratris ad sororem, non est illa eadem quę est sororis ad fratrem. Iura autem canonica istas duas habitudines accipiunt sub vno gradu. Et ideo nō est realis contractio interiura canonica & ciuilia in descriptione gradus. Hæc Rich. di. 40. ar. 1. libr. 4. quem vide latius, & Sanctus Bona. eadem di. q. 1. Et vt dicit Rich. q. 1. vbi sup. Cōsanguinitas est quædam naturalis communicatio in sanguine, quod ideo dicitur, quia sanguis vltima digestione digestus, est materia proxima

ma feminis: consanguinitas ergo est inter consanguineos cuiusdam naturalis amicitiæ causa, &c. Et consanguinitas est vinculum, ideſt vinculi causa. Et propriè loquēdo non est vinculum consanguinitatis, nisi inter homines, quamuis inter aliqua bruta sit secundum quid Richar.

DE IMPEDIMENTO matrimonii ratione cōsanguinitatis. Vnde ſm Rich. di. 40. art. 1. q. 2. & S. Bon. eadē di. q. 2. li. 4. aliqua cō ſanguinitas impedit matrimonium ex dictamine iuris naturę. Aliqua ex dictamine legis diuinę. Aliqua p̄ ſtatutum Eccleſiæ. Propter dictamen legis naturæ, impeditur matrimonium filię cum patre, vel filii cum matre. Vnde & in lege naturę, dictum eſt, vt habetur Geñ. 2. Relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori ſuæ. Ius enim naturale dictat maiorem reuerētiam deberi parentibus, quàm coniugibus, & dictat non ſic deberi tractari turpiter parentes, ſicut ſe contractant coniuges: magis tamen eſt contra ius naturæ, matrimonium filij cum matre, quàm filię cum patre, quia vxor debet eſſe viro ſubiecta. Contra autem ius naturę eſt, vt filius teneat matrem ſubiectam: vnde quædam animalia bruta abhorrent coire cum matre ſua, quamdiu cognoſcūt eam eſſe ſuā matrem, quod patet per illud qđ narrat Philoſophus. 8. de animalibus de camelo: qui cùm ſaltaſſet ſuper matrem ſuā coopertam, poſtquam recognouit eā eſſe matrem ſuam, interfecit ingeniatorem. Narrat etiam de equo ibidem, qui cùm ſaltaſſet ſuper matrem ſuam, & recognouit, eā poſtquā diſcoopericbatur, fugit & proiecit ſe de alto, & mortuus eſt: & ſicut mater nō iungi debet filio, ita & pater filiæ. Hinc Paulus Cortehus libr. 4. diſt. 6. ſcribit: Nihil eſt peruerſius, & quod magis à ratione deſiſtat, quàm filiam ſociam cum parente iugari, cui ſit ſubiecta lege naturæ, quandoquidem ab eo velut a ſeminario dimanet, ob eamq; cauſam, naturę lege, ſunt parentum coniugia ſublata. Ex dictamine legis diuinę prohibentur matrimonialiter copulari conſanguinei in primo gradu, & ſecundo ex vna parte tantū, vt patet Leuit. 18. Cuius ratio eſt, ne detur incentiuum luxurię, eo q̄ tales pſonę frequenter ſolent in eadē domo habitare (vt dicit Richar. arti. 1. q. 2. lib. 4. diſt. 40.) Aſtipulatur Paulus Cortehus libr. 4. di. 6. cùm ait: At cœleſti iure præſcriptum eſt, ne qua primi aut ſecūdi limitis neceſsitudo attingatur. Idque ob eam cauſam factum eſt, vt libidinum occaſio tollatur, quandoquidem eiuſmodi propinquorū genus in contubernio viuat, in quo leua inſidiatrix Venus, amatorumq; virus excitetur. Per ſtatutum Eccleſiæ prohibētur matrimonialiter copulari conſanguinei in tertio & quarto gradu, quia vſque tūc conſueuit inter homines ſatis durare amicitia propter cōſanguinitatis vinculū naturę, ſed poſt illum gradum concedit eos poſſe copulari ad amicitiam, quaſi fugientem reuocandam, vt ſic charitas inter homines dilatetur, eò quòd coniunx ad conſanguineos ſui coniugis multum afficiatur. Hæc Rich. quæſt. 2. art. 1. diſtinct. 40. lib. 4. Concordat Paulus Cortehus lib. 4. diſtinctione ſi ſta, cùm dicit. Sed Senatuſconſulto, tertia, quartaque limitum propinquitas, tanquam inceſta adimitur, propterea, quod vſque eò arctæ naturales neceſsitudinis nexus obſtringatur. At poſt eam neceſsitudinem decretam metam libera promiſcua cōnubia ad euaneſcentē amorem reuocandum fieri poſſe voluit. Eodemq; propè modo de cōſobrinorū, ſobrinorumque colligatione, diſtinguit Cortehus.

CONSCIENTIA. Nomen conſcientiæ conſueuit tripliciter accipi a Doctoribus ſacræ ſcripturę, vt & notat Sanctus Bonauētura diſtinct. 39. quæſt. 1. lib. 2. Aliquando enim accipitur conſcientia pro ipſo conſcito. Et ſic dicit Ioan. Damaſce. quod cōſcientia eſt lex intellectus noſtri, lex enim eſt id, quod per conſcientiam nouimus. Aliquando accipitur conſcientia pro eo pro quo conſcii ſumus, ſcilicet pro habitu, ſic cōſcientia accipitur pro habitu ſciētiæ cognoſcentis. Aliquando autem accipitur conſcientia pro ipſa potentia conſcientiæ, vt ita dicā ſecundum quod dicitur lex naturalis ſcripta eſt in cōſcientiis noſtris, vſitatiori tamē modo, pro habitu accipitur, ſcilicet potentie cognitiuæ. Et cùm nominat habitum, non ſolum nominat habitū naturalē, imò etiā nominat habitū, acquiſitū, & qa habitus acqſitus poteſt

teſt purificare, & fœdare animã: hinc eſt, quod conſciẽtia dicitur munda & immũda, recta & non recta, & cùm nominat potentiam, non nominat vniuerſaliter potẽtiam cognitiuam, ſed prout ſe extendit ad cognoſcenda ea, quæ ſunt moris ſiue ad moralia, &c. Et

CONSCIENTIA, vt ſcribit doctiſsimus Ioã. Gerſ. par. 2. de eſſe, natura, & qualitate cõſcientię, (prout proprietas vocabuli de ſe ſatis connotat) duo dicit. Primò dicit & importat ſcientiam, & ſecundum hoc cõſcientia dicitur quidam habitus naturalis nõ ſolum cognitiuus, ſed etiam motiuus: mouet enim & inclinat animam ad bonũ proſequendum, & malum fugiendum, & hoc modo habet ſe vt ſuperius, coniungiturq; ipſi primo habitui naturali, ſuperioriq; lumini rationis, quod ſynderesis dicitur, ita qđ propter hoc aliqui, vt Hieron. & alii ipſam ſynderesim conſcientiã ſeu conſcientiæ iudicium dicere voluerunt. Secundò verò dicit & importat cõſciẽtia, & magis propriè quãdã acceptionem, ſeu acceptionẽ ex parte rationis. Etenim conſcientia propriè loquẽdo nihil aliud eſt q̃ applicatio quędã ſeu ordinatio ſcientiæ ad aliquẽ actũ. Scientia aũt in ratione eſt, qđ ſatis denotat hæc præpoſitio cum: dicitur. n. conſcientia quaſi cũ alio ſcientia. Et tũc cõſcientia propriè loquẽdo, magis eſt actus, q̃ habitus ſeu potẽtia, iſto modo habet ſeu, vt inferius magisq; cõiungitur rationi ſimplici, imò tunc dicitur quoddã dictamen rationis. Et hoc modo nõ ſemper de ſe eſt recta, imò frequenter errorem recipit, quia tunc cum ſcilicet, ſic ipſi rationi ſimplici cõiungitur, habet circa particularia, & per modũ cuiuſdã cognitionis ſeu inquiſitionis verſari, in q̃bus frequẽter error, & errare cõtingit vide latiùs Gerſ. Et

CONSCIENTIA ſic deſcribitur, vt habet Gabriel di. 39. q. vn. 1. ar. 1. li. 2. Conſcientia eſt notitia adhęſiua actualis vel habitualis cõclusionis dictantis, id eſt ſignificantis in particulari aliquid bene, & laudabiliter eſſe operandum, vel omittendum, aut enuntians operationem aliquam fieri vel factã eſſe, omitti vel omiſſam fuiſſe. Declaratur hęc deſcriptio ſicut diffinitio ſynderesis infra ſuo loco ſcripta, niſi quod hoc attenditur, quod dicitur in particulari dictãtis eſſe operandum. Per quod patet quod nõ quęlibet notitia concluſionis practicè dicitur conſcientia. Non enim illius quę tãtum oſtendit modum agendi, ſicut cõclusiones artium mechanicarum, quę oſtendunt modum agendi, non tamen dictant aliquid eſſe agendum. Sed ſolum illa notitia quę ad prudentiam aut moralem ſciẽtiam pertinet, cui cõformiter volũtas elicit, vel difformiter benè vel malè operat, & ideo additum eſt bene, & laudabiliter, &c. Et vt idem ait Gab. ar. 2. concluſ. 5. vbi ſup. Non in voluntate eſt conſcientia, ſed in intellectiua potentia, quia conſcientia eſt habitus, vel aſcenſus concluſionis practicè dictantis aliquid operãdum eſſe vel omittendum, aut teſtificans operatum eſſe, vel omiſſum, talis autẽ eſt actus vel habitus intellectus: ergo. Item conſcientia eſt actus vel habitus aſſenſiuus non apprehenſiuus, quia eiuſdem obiecti eodem modo apprehenſi poſſunt eſſe conſcientiæ contrariæ, ſtante eadem apprehenſione. Gratia exempli. In illa propoſitione in caſu licitè eſt iurandum, eodem modo apprehenſo poſſunt eſſe conſcientiæ contrariæ, quia poteſt vnus aſſentire, alius diſſentire.

CONSCIENTIAE PROPRIETATES (vt habet Gabr. vbi ſupra art. 1.) ſunt teſtificare, ligare, vel mitigare, vel etiam accuſare, remordere, aut reprehendere. Nam cùm cognoſcimus nos aliquid feciſſe, vel non feciſſe, ſecundum illud Eccleſ. 7. Scit conſciẽtia tua te crebrò malè dixiſſe aliis. Cõſciẽtia noſtra teſtificatur, dũ verò iudicamus aliquid faciendum, vel non faciendum, dicitur cõſcientia ligare, vel inſtigare. Cùm etiã iudicamus factum aliquod bene vel male factum, dicitur conſcientia excuſare vel accuſare, ſeu remordere. Hęc Thomas part. 1. queſt. 79. artic. 13. & poſt eum Gabriel vbi ſupra. Et puritas conſcientię quę introducitur per expulſionem culpę (vt inquit Sanctus Bonauentura diſt. 26. q. 5. lib. 1.) dat ipſi animę quandam ſecuritatẽ, & certitudinem de merito iam inchoato, & per cõſequẽs certitudinem de prẽmio conſequendo.

CONSCIENTIA ſecundum Aureo. in compendio. li. 2. eſt credulitas rationis ſeu intentionis ad aliquid faciendũ, vel nõ faciẽdum

dum obligatiua, animi deliberatione formata. Et conſcientia, vt dicit Gab. quę mutabilis eſt, & nũc erronea, nunc teſtificãs, nunc ligans, nunc accuſans, vel excuſans circa operationes particulares, & facta particularia, erit aliquod dictamen oſtendẽs operandũ, vel male aut benè factum. In proceſſu autem noſtro ad operãdum concurrit, potẽtia intellectiua, & voluntas. Intellectus vt oſtendẽs operandũ, & dictans, ſcilicet illud quo oſtenſum eſt ad operandum, voluntas vt imperans & eligens. Exempli cauſa. intellectus practicus ex illo principio. Omne honeſtũ eſt faciendum cui naturaliter aſſentit, apprehenſis & intellectis terminis, coaſſumpta illa maiore, honorare parẽtes eſt honeſtũ concludit, quod parentes ſint honorãdi. Similiter ex illo principio, omne debitũ eſt ſoluẽdum: obedientia eſt Deo debita. Cõcludit ergo obedientia Deo eſſe ſoluẽda Latiùs Gab. vbi ſupra. Poſita itaq; anima intellectiua, & apprehẽſione principii omnibus alii ſemotis, ſtatim aſſentit ſine quocunque habitu, vt patet in dictis exemplis, &c.

CONSCIENTIA eſt duplex, ſcilicet recta & erronea. Conſcientia recta dicitur quę eſt cõformis legi. Erronea quę eſt difformis legi. Recta obligat, & eſt quaſi pręco legis oſtẽdit enim nobis legis dictamina dictãs aſſenſiuè hęc vel illa eſſe legis præcepta, prohibitiones, vel cõſilia, & ita ligat auctoritate legis, quam nobis inſinuat, aut inſinuare putat. Opinio enim noſtra nobis legem facit, vt dicit beatus Ambroſ. lib. de para. Conſcientia itaq; recta ligat nos eo modo quo dictat legẽ nos ligare, hoc eſt, ſi dictat aliquod eſſe præceptum, ligat vt præceptum. Si dictat vt conſilium, ligat vt cõſilium. Et breuiter ſicut pręco Iudicis ligat eum, cui inſinuat Iudicis mandatum non virtute ſui, ſed virtute mandati Iudicis: ita conſcientia quę eſt verè præco, & nuncius legis, præcepta autem obligãt ad aliquod faciendum, prohibitiones ad aliquod uitandum. Conſilia ad aliquod perfectius: non tamẽ ſaluti neceſſarium perſuadent. Informationes modũ exequẽdi conſilia & præcepta conuenientẽ tradũt. Exhortationes velut preces amicabiles ad prędicta hilariter perficiẽda inducunt. Recta itaq; conſcientia obligat, vt dictũ eſt. Hinc ſanctus Bona. di. 39. lib. 2. dicit: Conſcientia habet virtutem ligandi in his, quę poſſunt aliquo modo benefieri. Conſcientia erronea etiam obligat, ſed nõ licut recta, nõ enim obligat ad faciendum, quod contra legem dictat, credens ſe conformiter legi dictare, quia tunc obligaret cõtra legẽ, & per conſequens teneretur quis facere contra legẽ: & cum lex obligat ad ſui obſeruantiam, quis ſimul obligaretur ad oppoſita incompoſſibilia, quod eſt abſurdum. Obligat ergo cõſcientia erronea ad deponendũ eam, vel ad deponendũ errorem: nõ vinculo conſcientię hoc dictãtis, quia creditur non erronea, ſed vinculo diuini pręcepti. Quia dicitur Eccleſ. 17. Ne demoreris in errore. Item quia lex diuina uetat contemnere Deum, qui autem agit cõtra conſcientiam, qua credit Deum aliquid prohibuiſſe, licet, erret, cõtẽnit Deũ. Hũc autem vitare nõ poteſt, niſi deponẽdo cõſcięntiam: ergo tenetur deponere cõſcientiam. Gab. diſtin. 39 qu. vnic. artic. 3. dub. 2. libr. 2. Et quamuis (inquit Richar. diſt. 38. art. 3. quæſt. 1. libr. 4.) conſcientia erronea obliget non ad faciendum, quod dictat, ſed ad deponendum errorem: vel ſic intelligendo, quod faciens contra, peccat tamẽ, quia illa obligatio nociua eſt cũ diuina lege homo ad contrarium obligetur, Deus obligationem quæ eſt per conſcientiam erroneam non acceptat. Ex his duo inferuntur, vt refert Gabriel vbi ſupra. Primum quod omnis agens contra conſcientiam pręceptiuè dictantẽ, peccat mortaliter Patet per gio. Rom. 14. Omne quod non eſt ex fidei, ideſt, quod eſt contra conſcientiam, peccatum eſt. Et patet ratione, quia cõtemnit Deũ contra cuius præceptum ſe facere credit. Secũdum eſt, quod ſtante erronea conſcientia de aliquo neceſſario ad ſalutem, quod ſaluti repugnat, ideſt, quod eſt contra legem Dei, talis eſt perplexus vt exempli cauſa: Si cõſcientia Petri dictaret eum debere adulterari, vt conuerteret adulteram ad fidẽ manente illa conſcientia, Petrus eſt perplexus, quia non poteſt ſic manens, euadere peccatũ mortale. Si agit ſecundũ conſciẽtiam agit cõtra legem diuinam, quam tenetur ſcire, & ſic peccat mortaliter. Si omit-

tit contra conſcientiam, iterum ædificat in gehennam, contemnendo verum, non eſt ſimpliciter perplexus, qa patet ſibi via euadendi, ſcilicet deponere conſcientiam erroneā, quod ſi non facit, ex ſua culpa eſt perplexus. Et ſi neſcit (inquit Sanctus Bonauent.) per ſe de illa iudicare, per eo qđ neſcit legem Dei, debet ſapientiores cōſulere, & per orationem ſe ad Deum cōuertere, ſi humanū cōſilium deeſt: alioquin negligens eſt, & verificatur in eo, quod dicit Apoſtolus: qui ignorat, ignorabitur. Si autem eſſet error inuincibilis, tunc in tali caſu (vt inquit Ga. vbi ſup.) tenetur ſe cō formare conſcientiæ, & non legi diuinæ oppoſitum præcipiēti, quam ignorat. Nō enim obligat lex niſi ſcientem legem, vel ſcire debentem. Vult autem Deus quod voluntas ſe cōformet conſcientię nō culpabili. talis autem eſt conſcientia erronea errore inuincibili. Vide & de obligatione conſcientię Petr. de Aliaco. q. 14. b. 1. ſententiarum art. 3. Et notandum quod dicit Sanctus Bonau. diſt. 35. lib. 2. plus eſt ſtandum præcepto Prælati quam conſcientię maximè quando Prælatus præcipit quod poteſt & debet præcipere. Vide Aliacēſem vbi ſuprà.

Conscientia eſt duplex, bona & mala (vt ex prædictis haberi poteſt.) Vnde ſicut ſcribit Gerſ. par. 2. in ſermone omnium Sanctorum, vbi dicit, vt nihil planè latius bona conſcientia, nihil iucundius atq; ſereniusita ex aduerſo, nihil cōfuſius, nihil horridius & inquietius iuenitur mala cō ſciētia. Exagitatur quippe ſtimulis cupiditum, miſerisq; modis ſeſe rodit, tepiditate ſemper præſumit ſæua turbata cōſcientia. Hæc Gerſon. Confortare autem ſe bona conſcientia (vt ſcribit S. Bona. di. 16. circa literam libr. 4.) eſt dum quis probabiliter percipit culpā ſibi eſſe dimiſſam. Hoc autem percipit quādo facit quod in ſe eſt ad obtinendum veniam. Et hoc fit per cō feſionem.

Conscientia ſcrupuloſa, & erronea, & mala, ſecundum Antonium Florē. par. 1. ſumme tit. 3. capit. cauſatur ex pluribus. Aliquando ex cauſis naturalibus, videlicet ex complexione ad timorem idonea, vt in vetulis fœminis & melancolicis, & tūc remedium adhibere eſt Phyſicorum. Secundò, aliquando ex diabolicis tēptationibus, qui conantur per huiuſmodi ſcrupulos & phantaſias impedire à bonis operibus, vt nec orare nec cōtemplari libeat. Et tunc optimum remedium eſt nō curare de eis, ſicut de latratu canum: nec propterea dimittere orationes, & paſſionis Chriſti recogitationem, & patienter ferre talia. Tertiò, aliquando cauſatur ex indiſcreta exercitatione vigilię & ieiuniorum per quæ caput deſtruitur: ergo tales ſubleuare debent naturam. Quarto, aliquando cauſatur ex ſocietate timidorum & ſcrupuloſorū inſtructione, quia vnus ſcrupuloſus facit docendo & alios ſcrupuloſos. Sunt ergo remouendę huiuſmodi cauſæ. Vnde Pſalm. orat, dicens: Saluum me fac Deus, à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Et vt ſcribit Sanctus Bonauentura diſtinct. 39. & concordat Thomas quodlibet. 8. quæſt. 6. articu. 5. conſcientia errans non excuſat in his quæ ſecundum ſe mala ſunt, & certum eſt cōtra Dei præcepta. Nec etiam excuſat in eis, quæ quis ſcire poſſet, faciendo debitam diligentiam, quā ſi faceret orando Deum, & examinando conſcientiam, peritos conſulendo. Credendum eſt omnino, quod Deus illuſtraret ipſum, vt etiam dicit Guilielmus Pariſienſis. Magiſter Ioannes Gerſon in tractatu de remediis contra puſillanimitatē, dicit, quod cùm quis de venialibus peccatis, ſine quibus hæc vita non poteſt tranſigi, formet ſibi conſcientiam, tenendo eſſe mortale, cùm non ſit mortale, &c. non eſt bona conſcientia, nec talis poteſt gratiam percipere, cùm habeat conſcientiam perturbatam. In pace enim locus Dei eſt. Exemplum ponit Guil. qui officium orāt ſurrepta mentis euaganone, quam vitare non poſſunt. Ideoque tenent, quod repetere obligantur, & tamen Eccleſia non obligat ad actualem intentionem, licet ſit bona, ſed ſufficit ore perſolui horas, & pœnitere de euaginatione. Aliud exemplum ponit de ſcrupuloſis iterantibus ſæpè cōfeſionem factam, putantes quod nō ſufficiēter contriti ſunt confeſſi, licet fuerant competenter omnia confeſſi pro poſſe, cū Deus non requirat ab homine pluſquam poſſit. Tertium de blaſphemicis cogitationibus, quas quis nolens patitur. Ponunt

autem

antem regulas valentes ad deponendam ſcrupuloſam conſcientiã,& reformãdam vt & Antonius Floreñ.par.1.tit.3.capi.& 2ñ. Prima eſt debita ad Dei gratiam præparatio, ſcilicet ſeruãdo quantum poteſt præcepta,& pœnitendo,& faciendo,quod in ſe eſt,quia nulli tali ſubtrahit Deus gratiam ſecundum Richa.& Tho. in 4.& ſic certum eſt,quod dabitur ei lux mentis.Secunda eſt ſollicita ſacrę ſcripturę indagatio,& verbi Dei auditio.Prouerbiorũ primo: Audiens ſapiens ſapientior erit.Tertia eſt orationis deuota poſtulatio.Iacobi primo : Si quis indiget ſapientia,poſtulet à Deo,& dabitur ei.Quarta humilis obedirio,ſcilicet,ſapientibus, & ſpiritualibus ac Prelatis.Prouerbiorum tertio: Non innitaris prudentię tuæ. Vnde legitur, qđ cuidam ſcrupulo, non audenti Miſſam dicere,Sanctus Bernardus dixit: Vade frater, in fide mea celebres.obedit ille ſimpliciter, & omnis ſcrupulus ab eo perpetuò receſſit. Similiter docet Cancellarius: Quinta regula animoſa ſcrupulorum & puſillanimitatis repulſio. Vnde Cãcellarius Pariſiẽſ.in quodam tractatu ſuo. Mille,inquit,ſurgunt apud aliquos ſcrupuli more canum oblatrantes, cõtra eos qui per viam Dei volunt ire, quos cõpeſcere melius,quam per cõtemptum nequimus,ſcilicet non curando de eis. Et in tractatu de regulis moralibus dicit idem: Cõſiliũ ergo ſalubre eſt, frequẽter agere contra huiuſcemodi ſcrupulos vitãdo ad aliorum iudicium,quatenus ex conſuetudine vitandi, fiat homo trãquillus in exercitio ſpirituali,& robuſtus. Idem dicit cũ aliquibus Docto. quod quandoque plus meritorium eſt, velle credere quam actu credere,& velle dolere de peccatis,ſed nõ poſſe ſenſibiliter, quã dolere ſenſibiliter. Probatur per Pſalm. Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus.præparationem cordis eorũ audiuit auris tua.Et ita Deus iudicat nos ſecũdum rationis ſuperioris arbitrium,voluntatem,& iudicium,& nõ ſecundum ea quę nobis inuitis,& contranitentibus portio ſenſualitatis inferior aduehit,qualia ſunt volubilitas imaginationum,& phantaſiarum. Vnde ſcrupulum conſcientiæ tanquam ſuſpitionẽ melius eſt repellere quã acceptare, vt patet. 6.quæſtione.1.Omnis:plura & de hoc collegit Frater Pelbartus libr.2.Roſarii Theolog.in dictione Syndereſis.§.20.Sũt in ſuper multæ conſcientiæ hominum(vt ſcribit Hugo. lib.2.de Arra.cap.9.)Et Bernardus,ſed nulla eſt melior quàm ea qua homo verè cognoſcit ſeipſum. Vnde conſcientia dicta eſt à con , quod eſt ſimul,& ſcientia, quaſi cum aliis ſcitis ſimul ſcire ſeipſum. Multi enim multa ſciunt,& ſeipſos neſciunt.Sed qui ſeipſum neſcit,nil benè noſcit:quoniam alia ſcire,& ſe neſcire,quid aliud eſt quã ſeipſum grauius cõdemnare, quia ſeruus ſciens voluntatem domini ſui,& non faciens:Plagis vapulabit multis.Lucę 12.Scienti enim bonum, & non faciẽti, peccatum eſt illi.Iacobi 4. Deinde idem Hugo ſubdit: Puni præterita peccata, fuge futura. Et ſi tentari ad peccandum ſentis,non conſentias,& erit pura conſcientia. Bona quippe & munda conſcientia eſt, vbi eſt puritas in corde varitas in ore,& iuſtitia in opere:hæc ille. Et quemadmodum(vt inquit Aluarus de planctu Eccleſię) lumẽ lucernę ponitur in domo, vt videantur quę in domo ſunt, ſic Deus poſuit conſcientiam in medio animę rationalis,tanquam lumen quo diſcernat quid facere vel non facere debeat: propterea etiam Deus volens omnes homines ſaluare ex bonitate ſua, dedit conſcientiæ plures actus ad id ordinantes,de quo aliàs, &cæter. Et vt Gerſon ſcribit : Diabolus arctam & largam conſcientiam ſuadet. Arctam, ne qđ boni audeat effecere, vt etiam crebrius delinquat homo,ſcit enim eum peccare,qui id agit,qđ pro certo conſcientia malum eſſe iudicat, quanquam res in ſe mali haberet nihil. Facit etiam iſtud hoſtis ob alium deteriorem finem,vt,ſcilicet talis,qui deliquit in deſperationem labatur,iudicans ſe reprobum , à Deoq; damnatum, quoniam tanta facilitate peccat , nec vllo pacto adimplere valet mandata illius . Nonnunquam reddit hoſtis conſcientiam ante cõmiſſam ſecuram,& amplam,vt neque peccare quis formidet,neq; poſtmodum pæniteat.vide latiùs Gerſonem part.3.tractatu de diuerſis diaboli tentationibus, & aliàs plura de conſcientia ſcribit Cancellarius, & cæteri.

CONSENTIRE, conuenire, & acquiescere significat. Consentire habitualiter, vt literis prodidit Gabriel distin. 4. quæst. 2. artic. 2. conclusione 2. libr. 4 is dicitur, qui quandoq; consentit, & post actum contrarium non habuit. Et virtualiter is dicitur consentire, qui ex cõsensu priùs habito ad recipiendum baptismate se applicat, licèt tũc actualiter (quia distractus) non consentiat. Habens ergo consensum virtualem sine actuali, recipit sacramentum, & si obicem non ponit etiam rem sacramenti, licèt non consentiat actu negatiuè probat hoc Scotus, quia noluit Deus hominem ligare ad impossibile, vel secundum statũ huius vitę ad nimis difficile. Nunc autem non distrahi nimis videtur difficile homini pro statu isto, quia secundum Augu. 3. de libe. arbitr. non est in potestate nostra quibus visis tangamur. Noluit ergo Deus hominis salutem ponere in ista conditione. Si non distrahatur, nec voluit ligare baptizandum, quod in suscipiendo baptismum non distrahatur, & per consequens quod actualiter intẽdat, imò generaliter: ita est in omnibus aliis sacramentis, ministrans ea nõ obligatur necessariò: vt ministrando non sit distractus. Similiter habẽs consensum habitualem (licèt vtens ratione) recipit sacramẽtum, quia non videtur propter aliquam conditionem minus capax, si vtitur ratione, quã si priùs vsus est ratione, nũc verò nõ vtatur, sed in tali nõ vtente nunc, tamẽ priùs vsus ratione sufficit habitualis consensus. Et quamuis intẽtio habitualis tantũ non sufficit in baptizante ad causandum effectũ, ideſt, administrandũ sacramẽtum, vt dicit Rich. potest tamẽ esse sufficiens dispositio ad suscipiẽdum: maior. n. actualitas requiritur i agẽte quam patiente. Requiritur tamẽ quandoq; intentio actualis in suscipiente per accidens, scilicet, vel ad remouendum ꝓhibens. Vnde si in accedente ad baptismũ est actu vel habitu intentio non recipiendi baptismum, huiusmodi intentio prohibet sacramenti susceptionem: necessariũ itaq; est huiusmodi intẽtionem expelli ꝑ contrariam intentionem in actu volendi recipere baptismum ad hoc vt recipiat sacramentum. Similiter si priùs nunquam actualiter consensisset, necesse foret, quod tunc actualiter consentiret, quia sine consensu actuali præsenti vel præterito in habente vsum rationis, non suscipitur sacramentum. Item interrogatus, secundũ Magistrũ tenetur pro se respõdere si est adultus: ergo tenetur habere actualem consensum baptismum recipiendi, quoniã tunc obicitur sibi baptismus, & tunc vel cõsentit vel dissentit: secũdum impedit, ergo primum requiritur. vide latiùs Gab. vbi sup. Et secundũ Rich. di. 6. art. 3 quæst. 1. li. 4. Is tantum virtualiter vel habitualiter consentit, qui sic est dispositus, quod si actualiter & deliberatè recogitaret de illa re, quod actu consentiret in eam, & ideo si interrogatus fuerit, requiritur actualis consensus: Et idem Rich. ait. Si quis verum Catechumirũ non actu dẽ susceptione Baptismi cogitãtem ablueret, sub debita forma verborum intendens eum baptizare, verè baptizaret. Et Chatecuminus ille characterẽ susciperet baptismalem.

CONSENSVS venit a consentio. Et vt scribit Gerson part. 2. in regulis moralibus. Nullum est, inquit, peccatum mortale actuale, absq; consensu libero rationis vero vel interpretatiuo. Interpretatiuum cõsensũ tunc esse dicimus, dum habuit ratio tempus sufficiens, deliberandi, & fugiendi ea circa quæ vitanda esse peruigil tenebatur, qualiter dicit lex Forensis. Qui tacet, consentire videtur, dum videlicet repugnare deberet. Cõsensus in actũ solũ venialiter malum est tantummodo venialis, loquendo de veniali ex genere suo, vt est verbum ociosum, & vt idem ait: Nullũ peccatũ est adeo veniale, qn ipsum vel sibi simile fiat mortale dũ placet, hoc est dum cõsensus additur, si tamen illud veniale erat actus mortalis ex genere suo, & ex eo, qđ nõ fiebat ex cõsensu libero & perfecto venialis reddebatur. Itẽ nullus est actus adeo mortalis qui ipse, vel sibi similis sit non mortalis, dum displicet, vel si non placet consensu ꝑfecto, deliberatoq;. Hæc doctissimus Ioan. Gers. qui & de consensu alias multa perscribit. Et vt idem dicit part. 2. de pollutione diurna. Cõsẽsus verus plus habet culpę quàm interpretatiuus cęteris paribus. Et cõsensus directus plus quàm indirectus. Et consensus plenus quàm imꝑfectus, imò cõsensus verus dum impfectus est,

eſt,ex fragilitate vel ignorantia ſæpè reputatur ſolum veniale,qui ſi perfectus eſſet, mortalis diceretur.Similiter conſenſus in directus,non plus cauſant in ſequentibus actibus de malicia q̃ ipſe ſit malus, & ita pollutio veniens ex ſolo conſenſu in cra pulã venialẽ,dicẽda eſt ſolũ venialis.Exẽplũ de inceſtu Loth ſm Doctores,&c.De conſenſu verò matrimoniali ſuo loco dicetur. Alias plura de conſenſu apud Doctores leguntur.

CONSERVATIO,vt ſcribit Gab.di.1.q.2.li.2. quãtũ ad ora poſitiua,eſt quẽdã ꝓductio & cauſa cõſeruatiua effectus eſt ſm rem cauſa ꝓductiua, & ab ea depẽdet effectus in ſe, ſicut a generatiua in fieri. Vnde ſi Deus primò ꝓduceret ignẽ,& cõſeruaret eum, & poſtea produceret Solem, tunc ignis ille conſeruaretur a Sole,ſicut ſi fuiſſet productus á Sole. Et eodẽ modo depẽdet eſſentialiter a Sole, ac ſi fuiſſet a Sole productus,quia licèt Deus produceret Solem poſt ignem,tamen daret Soli actionẽ determinatã,quo ad oẽs effectus,ab eo ꝓduci poſsibiles,igitur eodem modo depẽderet ignis a Sole, ac ſi fuiſſet primò productus a Sole, igitur nũc producitur a Sole.Et ita Sol eſt cauſa partialis cum Deo illius conſeruationis. Conſeruatio autẽ ꝓ nihil poſitiuum differt a creatione. Nam creatio ſignificat rem, & cõnotat negationem immediatè præcedentem rem. Et cõſeruatio ſignificat eandem rem connotando cõtinuationem rei. Et hoc nihil aliud eſt,quam connotare negationem interruptionis eſſe rei vel corruptionis.

CONSERVARE,vt ſcribit Gab.di.1.q.2.dub. 6.li.2.eſt dare eſſe poſt eſſe continuatum, ideſt non interruptũ, & hoc modo diſtinguitur producere & conſeruare,nõ quãtũ ad aliquid poſitiuũ, ſed quantũ ad negationes cõnotatas. Et vt idẽ dicit di.1.q. 1.art.1.li.3.Conſeruari nihil aliud eſt quã dependere in eſſe ab alio.Sic omnia conſeruãtur a Deo, & ignis a Sole,&c.

CONSILIVM dicitur dupliciter,ſicut & conſulere,vt notat ſanctus Bonauen.di.6.li.1. in dubiis literalibus. Vno modo cõſulere dicitur accipere cõſilium,& ſic dicit Ignorantiam,& ſimiliter conſilium dictum ad hoc Alio modo conſulere dicitur dare cõſilium,& hoc modo dicit ſcientiam,& poteſt transferri ad diuina.Deus enim nullo modo accipit conſilium aliunde.Vnde no tandum quod in conſilio duo ſunt,vt idẽ dicit Bonauẽ.Eſt ibi cognitio rei occultę, & eſt ibi diſpoſitio firma.Quoniã ergo in Deo eſt veriſsima cognitio occultorũ & i variabilitas, ideo recte in ipſo dicitur eſſe conſilium. Vnde Gregorius:Deus mutat ſententiã, ſed nõ conſilium.Et conſilium, vt ſcribit Gerſon parr.4.ſermone 1.de sã cto Antonio tres conditiones habere debet.Primum,vt is q petit conſiliũ,ſe offẽdat talem cui liberè & abſq; timore dare poſsit conſilium,& illi credat.Secũda quo ad rem de qua quæritur conſilium,vt quę ratur ab his,qui ſecundum autem eorum illud nouerũt. Cuilibet in ſua arte expto credendum eſt.Tertia,vt cognoſcantur tales conſultores Deo fideles eſſe,quoniam ſi ſint infideles Deo, infideles erunt & hominibus.Et prouerbium eſt,Multum cõſilium conſultori peſsimũ in eos,qui quũ conſulentibus ſe malè conſulant, huius ſubinde doloſi conſilii pœnas expendũt. Auctor Polidorus, de quo & Magiſter Varro li.tertio.cap.2.de re Ruſtica,mẽtionem facit:Vocamus quandoq; conſilium minus propriè monitionẽ generalem (vt ſcribit ſanctus Bonauen.diſt.41.q.3.libro 2.) quæ viam expedit ad perueniendum in ſalutem, ſicut ſunt admonitiones Salomonis in libro Prouer.& conſimiles hortationes ad bonum. Et vt ſcribit Gerſon parte tertia, de vita ſpirituali animę, lect. 5. Conſilium quod lex dicitur,non quod ligat ad obſeruationem ſui, eam quippe deferens,pœnam nõ incurrit,impletio tamen eius pręmium meretur & coronam. Eam pręterea legem conſiliorum diuinorum nihil pendere velut inutilem, & tanquam obſeruatores eorum non inde perfectiores fiant improbare,damnationem non euadit. Vnde Scotus in quarta diſtinct.3.quęſt.4.ait: Contemptor conſilii peccat mortaliter. Vide eum latius. Vide & in dictione Scientia.de conſilio.

CONSVLERE aliquem eſt dupliciter(vt ſcribit ſanctus Bonauen.diſtinct.45 libro 4.) aut vt per indagationem & inquiſitionis diſcuſsionẽ perueniat ad cognitionẽ rei dubię. Aut vt per illuſtrationem eius ſubitò cognoſcat quõ debeat facere. Primum

eſt

est humanum. Secundum verò non solum humanum, sed etiam Angelicum esse perhibetur Bonauentura.

CONSTITVERE de quo i dictione COMPONERE vbi suprà. Et personam in diuinis constitui ex essentia & ꝓprietate relatiua (vt scribit Gabriel distin.26.quęst.prima libro primo,) est essentiam & proprietatem relatiuam suppositо seu ꝓsonę, quę dicitur constituta seu constitui realiter & essentialiter identificari & etiam inter se, ac sine eis personam talem seu constitutũ tale esse nõ posse. Vel constitui in diuinis dicit essentiam & proprietatem relatiuã verè & affirmatiuè prędicari, & de seinuicem & de persona seu cõstituto tali, & tamẽ aliquid verè & certo modo dici de essentia vel proprietate relatiua, quomodo nõ dicitur de persona tali, vt pater est formaliter suppositũ: essentia est formaliter res absoluta. Essentia nõ generat essentia nõ est formaliter suppositum. Essentia diuina primò creat, paternitas nõ est formaliter suppositũ, paternitas est in patre, paternitas est proprietas ꝓsonalis, pater nõ est in patre, pater nõ est formalis proprietas patris, ita exemplificatur suo modo de aliis personis. Corollarium: Filiatio non constituit patrem, quia filiatio non est pater, nec spiratio passiua filiũ. Et fortè posset addi ad ly relatiuam oppositam seu distinctiuam propter spirationem actiuam. Et facit ad hoc cap. Firmiter: loquens de proprietatibus personalibus. Item in prefatione. Et in personis proprietas. Possent etiam adduci pleraque dicta sanctorum Augustini & aliorum, nominantium per sonarum proprietates. Vide latius apud Gabr. vbi & conclusione prima, dicit, qđ in diuinis ponẽdæ sunt relationes reales, quia ibi est vera paternitas realis vel filiatio, quę sunt duæ res simplices, quarum vna nõ est alia, licèt sunt vna essentia idẽticè nõ formaliter, multis testimoniis probatur hęc, vt colligit Scotus, & post eũ Gabriel, vbi suprà. Vnde Matth. vltimo dicit Saluator: Euntes docete omnes Gẽtes, baptizantes eos i nomine patris, & filii, & spiritussancti. Item 1. Ioãnis. 5. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum & spiritus sanctus. Et generaliter vbicũq; sacra scr. ꝓtura loquitur de personis diuinis exprimit eas nominibus relatiuis. Sic etiam patet in Symbolis Apostolorum, Athanasii, & Niceno. Item Boetius in lib. de trini. substantia tenet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. Item venerabilis Ansel. in libr. quarto, processione spiritus sancti: Omnia sunt vnũ in diuinis vbi nõ obuiat relationis oppositio. Dama. cap. 8. Omnia sunt vnum in diuinis prętер generationem in generationem & ꝓcessionẽ. In his enim solum ꝓprietatibus differũt ab inuicem sanctę tres hypostases. Item c. 5. In his solum tribus ineffabilibus paternali, filiali, & processibili, &c. Faciunt ad idem multa dicta sancti Augustini, Rich. Magistri in tex. Videtur idẽ posse colligi ex c. firmiter de sum. tri. & fi. catho. vbi sic dicitur: Hęc sancta Trinitas secundum cõmunem essentiam indiuidua, & secũdum personales proprietates discreta. De hoc Occam Centilog. cõclusione. 73. Relationi prętерea (vt inquit Gabr. vbi suprà) in diuinis non repugnat cõstituere suppositum, seu personam, ac distinguere ab alia. Nam nulli rei in communicabili cõstituẽti cum aliqua re, per se vnũ repugnat constituere tale in tali esse quale habet, & distinguere ab omni illo à quo ipsa distinguitur. Sed paternitas est incommunicabilis, & constituit per se vnum cum essentia, & distinguitur realiter à persona filii, & spiritus sancti: ergo non repugnat sibi constituere illud vnum in esse in cõmuni cabili, & distinguere ipsum à qualibet alia persona. Insuper nõ est ponenda proprietas absolutè constituens personam, quia omnino frustra poneret, nec habetur expresse in scripturis vel dictis sanctorum, igitur non est ponẽda. Non enim sunt ponenda miracula quę videntur naturali rationi repugnare sine auctoritate scripturę aut sanctorũ, Hęc Gabriel. Et constitutio (vt idem dicit articulo tertio, dub. primo vbi suprà.) non repugnat simplicitati, q̃ do constituentia sunt inter se idem, & cũ toto perfecta idẽtitate. Et sicut simplicitati non repugnat personarum pluralitas, ita nec personarum constitutio, nec repugnat constituẽtium pluralitas. Ex quo. n. constituentia identificantur essentię, non componunt cum essentia. Similiter quia cõstituentia personam sunt idem inter se

& cum

& cum ſuppoſito quod cõſtituunt, nulla eſt omnino ibi compoſitio. Eſt igitur in diuinis ſumma, ſimplicitas, quia nulla poſſibilis compoſitio, nec intrinſeca, nec extrinſeca, &c. vide latius de conſtitutione Gabrielem in ſequentibus dubiis, vbi ſupra.

CONSTITVTVM. vnde perſonæ pater & filius & ſpiritus ſanctus, dicuntur conſtitutum. Eſſentia & relatio cõſtituentia, vt paternitas, relatio, ſpiratio, actio, ſpiratio, paſſio. Et ex eſſentia & relatione, cõſtituũtur perſonæ. Et conſtituens nõ diſtinctũ realiter à cõſtituto, prædicatur verè de cõſtituto, ſicut hæ ſunt veræ, pater eſt eſſentia paternitas eſt eſſentia, &c.

CONSTITVTIVVM ſecundum Occam, poſt quem refert Gabriel diſtinctionem. 26. q. 3. libro primo accipitur dupliciter. Vno modo pro omni illo, quod eſt de eſſentia, & quidditate alicuius, ita qđ ipſe ſine illo eſſe nõ poſſit, diſtinctum tamen aliquo modo ab eo ex natura rei. Secũdo modo accipitur Magis ſtrictè, p illo quod eſt de eſſentia alicuius, diſtinguens ipſum ab oi alio: hoc modo eſſentia non conſtituit pſonas, quia non diſtinguit, ſed primo modo & capiendo, ſecundo modo conſtitutiuum ſpiratio actiua nõ eſt conſtitutiuũ perſonę, ſicut nec eſſentia, quia ſpiratio actiua, illo modo non diſtinguit perſonã à qualibet alia. Sic enim tantũ tres ſunt relationes ſiue proprietates conſtitutiuę. ſ. paternitas, filiatio, proceſſio ſiue ſpiratio paſſiua. Sed capiendo conſtitutiuum primo modo ſpiratio actiua eſt relatio cõſtitutiua cum eſſentia, & paternitate pſonæ patris. Et cum eadem eſſentia, & filiatione perſonæ filii, quia eſſentia paternitas, & ſpiratio actiua, eſt vnum per ſe, & perſona patris conſtituitur non ſolùm ex eſſentia, & paternitate ſecula ſpiratione actiua, ergo ſimile conſtituitur ex ſpiratione actiua vltrà ergo ſpiratio actiua conſtituit, vide latius Gabr. vbi ſupra.

CONSVETVDO quandoque pro lege accipitur, & ſecundum Panor. extra de conſue. c. fi. vt habeat vim excuſandi à pœna req rirur tempus decem annorum, quia iura requirunt tẽpus longum ad introducẽdũ conſuetudinem, &c. Requiruntur autem & de neceſſitate quinq; ſecundum doct. iuris, vt conſuetudo habeat vim legis. Primũ ꝙ conſuetudo ſit rationabilis, quia de ſubſtantia legis eſt, vt ſit rationabilis 4. di. Erit autem. Vnde ſi ſit cõtraria ſaluti animæ, puta quia nutrit peccatũ, vel ꝓceptis Dei, & legi naturali, nũquam habebit vim legis. Vnde conſuetudo rationalis (vt ſcribit Gerſon parte prima tract. contra proprietarios regulę Aug. parte tertia tract.) eſt quæ a iure probatur, & vt dicit Ioa. in ſum. cõfeſſ. libro ſecundo, tit. 6. & quã Romana Eccleſia ſeruat, aut præcipit ſeruandam. Inno. dicit: Illa dicitur rationabilis, quæ non obuiat canonicis inſtitutis, aut quã ius ſuſtinet. Irrationabilis, autẽ, quæ contra canonum inſtituta, & a iure improbatur. Conſuetudo autem (vt ſcribit Gabriel diſtinctione 16. quęſtione tertia, art. tertio. dub. 6. libro. quarto,) quę eſt manifeſtè contra præceptum Eccleſiæ nõ abolitum, non meretur dici conſuetudo, ſed corruptela, ſicut nec illa quæ inducit ad peccatum, vt in capi. ex parte. & capi. cum tanto. de conſuetudine, vbi dicitur, quod conſuetudo non poteſt pręiudicare iure poſitiuo, niſi fuerit rationabilis, & legitimè præſcripte. Non poteſt autem dici rationabilis, quæ inducit ad peccatum, & laxat frena concupiſcentię. Secundum eſt quod mores & actus hominum, per quos introducitur conſuetudo ſint tales quod probabiliter arguant cõſenſum populi illius, qui poteſt facere cõſuetudinem, videlicet quod tales actus ſint notorii, & frequentati, ac publicè fiant a populo. Sed ſicut in via cognoſcendi (vt dicit Gabr. vbi ſupra) non eſt ſequẽda multitudo popularium in doctorũ, ſecundum Ari. ſed ſententia multorum ſapientũ & expertorũ. Ita in via morum nõ eſt ſequenda turba ad faciendũ malum, nec iudicio plurimorum nec iudicio populi acquieſcendum, vt deuiẽ à vero. Exod. 23. Quia multi vocati, pauci verò electi. Matt. 20. Et anguſta eſt porta & arcta, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Vnde conandum eſt cuilibet fideli, vt ſit de numero paucorum honeſtorum Deum timentium, & non de numero multorum ſecũdum carnem viuẽtium. Nam & ſtultorũ infinitus eſt numerus. Hæc Ga. vbi ſupra. Tertium eſt, vt ſit introducta ex certa ſciẽtia, nõ per erroré, &c. Quartum eſt quod

maior

maior pars populi sit vsa illa consuetudine. Quintum est tempus debitum. De his latius habetur in Sum. de casibus, & apud Doctores iuris. Et sola illa cõsuetudo obligat ad mortale, quę introducta est ea mẽte, vt sit prohibitiua, vel præceptiua sub peccato mortali, quod potest perpẽdi quãdo cõmuniter tenetur ab omnibus, quod faciens contrà, peccat mortaliter. Et secũdum Panor. in cap. Cùm olim. de cõsuet. locum non habet consuetudo, nisi in illis locis vbi viguit, & non in aliis locis: quare cùm quis sit in aliquo loco secundum mores illius viuat & consuetudinem. Vnde Ambros.

Cum fueris Romæ, Romano vtito more.

Est autem cõsuetudo ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, quum deficit lex, ca. cõsuetudo di. prima. Et consuetudo est duplex, bona & mala. De quo Ger. parte secũda, tract. de paruulis trahendis ad Christum, ita scribit: Si cõsuetudinis virtus attenditur, (quæ ab Aristotele vocem experientiæ proferente vocatur altera natura) perspicuum erit: nil mala cõsuetudine onerosius, amarius atq; deterius, & bona consuetudine nihil facilius, suauius, diuiniusque. Propterea cõsentiunt Philosophi omnes & poetę cũ Theologis, nõ parum referre iuuenes sic vel hc assuefieri. ADEO TENERIS ASSVESCERE MVLTVM EST, ait Virgilius. Hinc iubet Tullius optimã formã vuendi eligendam esse quam iocundam reddet consuetudo. *Quod malè fers assuesce ferẽs*, ait Naso. Et Flaccus fingit equum docilem: *Tenera cervice magistri Iussa modumq; equus, Quam monstrat, æquus.* Et postea: *Quo semel est imbuta, recens seruabit odorẽ Testa diu.* Latius videat Ger. vbi suprà. Et (vt idẽ dicit in regulis moralibus.) Consuetudo est optima legum interpres, si de positiua sermo fiat. Et cũ consuetudo sit altera natura, leges assuetæ, & quasi iam in naturalem versę non debent absque manifesta vtilitate, vel necessitate, vel tolli, vel mutari, &c. Alias multum de consuetudine scribit Gerson, & alii, &c.

CONTEMNERE, spernere. Cõtemnere aũt aliquam rem, vt auctoritatem superiorũ, sicut scribit Ger. parte secunda, in regulis moral. est ipsam verè vel interpretatiuè nullã aut velim, aut minus iusto reputare est. Vnde omnis peccans etiam venialiter contemnit, quamuis nõ omnis talis agat ex contemptu: sicut nec omnis superbus agit ex superbia, & ita in aliis multis. Et cõtemnens auctoritatem superiorum nõ ex passione vel fragilitate, vel ignorantia, sed ex cõtemptu, qui est principalis causa, aut finis trãsgressionis suæ, reus peccati mortalis existit, vt dum quis dicit superiori in eo quod superior, ego in despectum vestri hoc agam, quod inhibetis alias non acturus. Hęc Gerson.

CONTEMPTOR qui cõtemnit aliquid, vt cõtemnẽs susc ipere sacramẽtum dicitur cõtemptor, vnde scribit Richar. distinctione 7. articulo quinto, quęstione prima libro quarto, & habetur de conse. distinctione 4. victuris necessaria sunt confirmationis auxilia, cõtemptus huius sacramẽti cõfirmationis adultis, nisi pœnitẽt. est damnabilis. Tunc autem contemptores reputari debent, quando habita bona & sufficiẽti oportunitate suscipiendi hoc sacramentum, ipsum suscipere renuũt, aut notabiliter negligunt, & sic intelligendum est illud Hugo. 2. li. de sacram. part. 7. cap. 3. Timendum est his qui per negligentiã amittunt Episcopi pœnitentiam, & non suscipiunt manus impositionem, ne forte propterea damnetur, scilicet nisi penitus pœniteant, quia festinare debuerunt dum potuerunt.

CONTEMPTVS, vt scribit Antisiodorensis, vbi loquitur de contemptu, dicit quod cõtemptus est appreciari rem minus iusto. Alio modo est rem negligere & de ea nõ curare, vt dum peccans habet circunstantias retrahentes, sed eas nõ curat aduertere, claudit quoque oculum quodãmodo, & vertit tergum ad eas. Tertio modo est irasci rei tanquam vili, & eam aspernari, primum malum; secundum peius, tertiũ pessimum. Et vt scribit Gers. par. 3. de vita spirituali animę lect. 5. in omni peccato, inquit ipse, etiam veniali committitur contemptus Dei. Primo modo verè vel interpretatiuè. Secundus contemptus interuenire potest ram in mortali quã in solo veniali. Tertius contemptus circa Deũ pcipientem, & erga Prælatum suum inquãtum Prelatus est, non vitetur vnquam fieri cum deliberatione completa absq; peccato

cato mortali, & hoc propriè vocatur contemptus. Hęc Gerſon. Et contemptus, vt dicit beatus Thom. 2.2. quæſtione 186. ar. 9. eſt tranſgreſsio legis ex hoc quod voluntas tenuit ſubiici legi vel regulæ, &c. Differunt autem aliquid facere ex contemptu, & cum contemptu: vt ſcribit Brulif. di. 5. q. 5. li. 2. Gerſ. de vita ſpirituali animę lectio. 5. Illud fit ex contemptu quando cõtemptus eſt cauſa: quod alias non faceret, quaſi dicẽs ego faciã in deſpectum tui vel veſtri, & tunc eſt maximum peccatum. Illud fit cum contemptu quando aliquis facit contra præceptum ſuperiorum: ita tamen quod contemptus non eſt in cauſa quod hoc facit, ſed vel infirmitas, aut debilitas, aut ignorantia, aut affectio alia vitioſa, & libidinoſa quę damnatur, vide latius Gerſonem vbi ſupra.

CONTEMPTVS DEI EST duplex: vt notat Brulif. di. 7. qu. 3. lib. 2. quidam formalis, & eſt odiũ Dei, & blaſphemia, & eſſe idolatria, quo Deus in ſe oditur, & iſte contemptus non eſt communiter in peccatoribus hominibus, ſed ſemper eſt in dæmonibus, & damnatis, qui odiunt Deum formaliter ſiue in ſe, ſiue in effectu ſuo. Alius eſt contẽptus virtualis, & interpretatiuus & eſt aliquis actus inordinatus quo præponimus volũtatem noſtram diuinę præceptiuę.

CONTENTIVVM eſt illud quod eſt aptum natũ cõtinere vt ſcribit Brul. di. 1. q. 3. li. 4. Eſt aũt triplex continẽtia. Cõſeruatiua, Subiectiua, & Localis, localis eſt illa qua locatũ continetur in loco ſuo ipſo conſeruante, iſto modo vinum cõtinetur in vaſe. Secũda continentia ſubiectiua & formalis eſt illa qua aliquod ſubiectũ continet ſuum accidens, ſibi realiter & formaliter inhærens, vt partes dicitur continere albedinẽ ſcilicet, ſubiectiuè & formaliter. Tertia cõtinentia eſt ſignatiua, & figuralis: & eſt illa qua ſignum ſignat ſuum ſignatum contineri ab aliquo: illo modo circulus pendẽs ante tabernam continet vinum, ſcilicet, ſignatiuè & figuraliter. Gratia autem ſecundum mentem magiſtri & ſancti Bonaue. non continetur aliquo modo in ipſis ſacramentis eſſentialiter tanquã aqua in vaſe: vel medicina ĩ pyxide, imo hoc intelligere eſt erroneum. Sed dicũtur continere gratiã: quia ipſa ſignant. Et quia niſi ſit defectus ex parte ſuſcipientis in ipſis inuenitur gratia & ſemper cõfertur, ſic intelligendo quod gratia ſit in anima, non in ſignis viſibilibus ſacramẽti. Et pro tanto dicũtur vaſa gratiæ. Poſſunt etiam dici vaſa ratione alia, quia ſicut qđ eſt in vaſe non eſt de ipſo nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauriẽ, ſic gratia nõ eſt a ſacramẽtis, nec de ſacramẽtis, ſed oritur a fonte ęterno, & ab illo hauritur ab ipſa anima de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas cum requirit liquorem, ſic quæriẽti liquorem gratiæ & nõ habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta. Nullus enim poteſt melius domare paſsiones ſuas corporales & carnales q̃ deuotè & reuerenter & timoratè ſumere ſacramẽtũ corporis Chriſti. Hęc eſt opinio magiſtri. Sacramenta itaque non ſunt contentiua gratiæ, ſcilicet, continentia conſeruatiua, & locali, nec formali, ſed ſignatiua & figurali. Hæc Brulifer.

CONTINENTIA eſt cohibitio gulę, luxurię, cupiditatis, auaritiæ, ambitioniſque & ſuperbię. Et vt inquit paulus Corteſius li. 3. ſententiarum diſt. 8. eſt prauarum cupiditatum repulſio, & eſt propriè tantum circa concupiſcentias tactus, ſecũdũ beatum Tho. 22. q. 143. & continentia vt eſt virtus eſt triplex, vt notat Brulif. diſtin. 33. qu. 4. libro quarto, ſcilicet, matrimonialis, virginalis & vidualis. Continẽtia matrimonialis eſt, qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu illicito. Et dicitur coitus illicitus omnis q nõ eſt matrimonialis, & iſta habet fructum triceſimum. Cõtinẽtia verò vidualis eſt, qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu licito & illicito, non tamẽ ſemp continuit. Dicitur autẽ coitus licitus quãdo fit in matrimonio, & iſta habet fructum ſexageſimum. Continentia virginalis eſt, qua aliquis vel aliqua vult ſemper cõtinere ab omni coitu illicito & licito & ſemper cõtinuit, & hęc habet fructum cẽteſimum. Non diſcrepat Rich. li. 3. di. 33. art. 5. qu. 4. ponens duplicem acceptionem cõtinentiæ vocabuli. Vno enim modo poteſt accipi ſecundum quod importat abſtinentiam ab omnibus actibus uenereis, ſicut patet in continentia virginali vel etiam viduali. Et talis continentia nobilior eſt quam temperãtia cõmuniter

dicta,

dicta,quia continentia virginalis est perfecta temperantia, viputa perfecta eius species. Similiter etiam vidualis ex voto seruato pfecta est, licet minus virginali. Alio modo accipi potest pro habitu volūtatis firmante eam in bono orationis cōtra cō cupiscentias prauas, vt nō ducatur ab eis vel non sequatur eas præter rationem, vt dicitur 7.Ethi. Et sic loquendo,melior est temperantia quam continentia. Vnde vt sic temperantia distat vel differt à continētia sicut pfectum ab imperfecto. Propter quod etiam Philosophus 7.Ethi.c.2.dicit, quod continentia huiusmodi, scilicet nec est virtus nec alterum genus à virtute,volēs dicerè,quod non attingit ad perfectionem virtutis ita purè sicut temperātia. Et ratio est,quia per temperantiam habilitatur homo ad seruandum bonum rationis contra delectationes secūdum tactum & gustum. Et etiam habitatur pars sensitiua concupiscibilis ad obediendum imperio rationis. Vnde temperatus non habet cōcupiscentias indomitas,sed habitus continentiæ,scilicet, sine temperātia non est tā tæ perfectionis quin sensitiua concupiscibilis moueatur inordinatè, nec tam facile ter habilitat ' am ad obediēdum rationi. plura Rich vbi supra. Et dicitur cōtinētia à contineo,quod est quasi inuitum teneo. Cuius contrarium est incōtinentia, sicut temperantiæ intemperantia, &c.

CONTITENS differt a temperante hoc modo, quod continens prauas quidam cupiditates habere potest,à qbus tamen se vincī non finit. Temperans vero huiusmodi cupiditates habere non potest,quia in eo habitus quidam est retrenans,illas,qui in continente non est. Continēs verò ab obstinatio sic differt,quod obstinatus est ille qui persistit in ratione peruersa, abstinēs à bonis. Cōtinens verò propriè est qui persistit in ratione recta, a prauis concupiscētiis abstinens. Beatus Tho.2.2.q.45.art.1. Continendi autem difficultas (vt scribit Gerson parte secunda,dial.de cœlibatu siue castitate Ecclesiasticorum) causatur ex imaginatiua virtute præsentante obiectū appetitu tāquam delectabile, vel directè, quia mulcet,vel idirectè,quia tristitias illi mulāres aufert. Cuius rei signū est quod imaginatione cessante super venereis actibus, cessat & eorum cōcupiscentia vel appetitus,perspicuum hoc fit in irrationabilibus quantumcunque pronis ad luxuriā sicut in equis,tauris & canibus:hoc expōsit Virgilius in Geog.de custodia equorū, docens eos speratim ab equabus alendos esse. Et causām reddit cum experientia: dicens.

Carpit in. uires paulatim urit qđ uidendo femina.

CONTEMPLATIO secundum Rich.de sācto Vict.est mentis quædam conspicua in sapientiæ spectacula cū admiratione susp̄sio. Hæc quidē (Hugone teste) tres comites præ exigit: lectionem,meditationem, & orationē. Lectio enim inquirit:meditatio inuenit, oratio postulat,sed cōtemplatio degustat. Lectio enim solidū cibū ori apponit,meditatio masticat & frangit,oratio saporem acquirit. Contemplatio est ipsa dulcedo quæ iocundat & reficit. Lectio enim in cortice,meditatio in adipe,oratio in desiderii postulatione, cōtemplatio in adeptæ delectationis dulcedine. Multa colligit de cōtēplatione frater Pelbartus libro tertio. Rosar.theologię, in dictione vita cōtemplatiua, quę ab omni negocio secundum Isid.vacat,& in sola dilectione defigitur,ideo a sāctis dicitur vita ociosa. Et Philosophus 4.Ethi.eam vacat vocationem. Et secundum Richar.in tertia,distinctione 35.articulo primo, quæstione prima, vita contemplatiua plus importat q̄ contemplatio,quia actum contemplandi & etiam actum spiritualiter viuēdi importat, secūdum eundem Rich.in vita contēplatiua quatuor cōsideranda sunt,scilicet actus spiritualiter viuendi,actus contemplandi,motuum ad cōtemplationem, & delectatio cōsequens contemplationem. Primum consistit in charitatiua dilectione. Vnde Aug.13.de trin.secūdum hoc viuit vnusquisque secundū quod diligit. Secundum,scilicet actus contemplandi cōsistit in intellectu, tum quia contemplatio est actus intellectus tantum. Tertium motiuum ad contemplandum directè voluntatem respicit,quæ ex amore mouet intellectum ad contemplandum amatum. Vnde Aug.8.de tri. Quantum,inquit,flagrātius Deum diligimus tantoque certius videmus: Quartum,scilicet,delectio consequens similiter est in voluntate. Voluntas

enim

enim est quæ in contẽplatione rei dilectę delectatur. Ex quibus patet quod contemplatio simul in intellectu & voluntate cõsistit. Et cõtemplatio sic describitur à Gerſone parte tertia, trac. de meditatione cordis, est liber & expeditus mentis intuitus in res perſpiciendas vſquequaq; diffuſus, & hoc quo ad contemplationem quæ reſpicit intellectum. Porrò quo ad contemplationem quæ conſistit in affectu. Et in praxi describit eam Hugo, quod est perſuleuatæ mentis iubilum, mors quędam carnalium desideriorũ, hoc est guſtare q̃ ſuauis est Dominus. Quem guſtum ſequitur longè alia cognitio quam fuerit intellectualis ſolum viſio, ſeu quędam auditio per fidem aut ſcripturam. De contemplatione plura aliàs ſcribit Gerſon. etiã de cõtemplatiuis, qui ab humanis & mũdanis hominibus fatui iudicantur & de eorum vita contemplatiua, &c.

CONTINGENS capitur pro eo quod prius quam eſſet, potuit produci & non produci, vt inquit Gabriel diſtinctione 38. quæſtione vnica li. primo, Dicitur prius quã eſſet, quia res quando iam est, non potest eſſe nõ producta, cum hoc ſolo Deus præuertur, facere ingenita quæ ſunt genita, ut dicit Philoſophus. 6. Ethi. Et Boet. 5. de cõſol. proſa vlti. Sol oriens & gradiens. Quędam dum fiunt non fieri non poſſunt, eorum tamẽ vnum prius quam fieret neceſſe erat exiſtere, ſcilicet, ſolem oriri, alterũ verò minime, puta hominem gradi.

CONTINGENS ad vtrumlibet (vt ſcribit Dominus Cardi. Camera. quęſt. 11. articulo primo lib. primo.) non dicitur illud quod erit & nõ erit, nec illud quod nec erit nec non erit, ſed dicitur illud quod erit & poteſt non fore, vel quod non erit & põt fore, ita quod deſcriptio ſiue quid nominis contingentis ad vtrũlibet ſit poſſibile, nõ neceſſarium, vel potens eſſe & potens nõ eſſe, & ſic contingens ad vtrumlibet est in ſerius ad poſſibile.

CONTINGENS aliquid eſſe futurum poteſt intelligi dupliciter vt idem Pet. de Aliaco notat vbi ſupra. Et Gabr. poſt eum di. 38. vnica art. primo, lib. 1. Primo modo quod illud erit & poteſt non fore, & ſic nihil est futurum contingens, niſi quod erit. Alio modo quia illud erit & poteſt nõ fore, vel non erit & poteſt fore: & ſic est aliquid futurum contingens quod non erit nec est futurũ. Copioſius ſcribit Card. vbi ſupra. Supponitur autem tãquam manifeſtè verum id quod est aliquod eius contingens. Et ſicut ſecundum Auicen. 1. Meta. Negãtes principium primum ſunt vapulãdi & exponendi igni quouſq; cõcedant, quod non est idem comburi & nõ comburi, vapulari & non vapulari, Sic & negantes aliquid eſſe contingens exponenti ſunt tormentis quouſq; concedunt quod poſſibile eſt eos nõ torqueri. Contingentia autẽ effectus (vt dicit Gabr. vbi ſupra.) præſuponit libertatem alicuius cauſæ agentis, quia vbi omnes cauſæ agentes concurrentes agunt naturaliter, agunt neceſſario, & ita effectus non poteſt non produci, quia eadem neceſſitate eſt effectus, qua cauſæ producentes agũt, alioquin cauſæ producerent, & tamen nihil producerent quod implicat. Libertas autem potentiæ actiuę ſtat in hoc, qa ſine omni variatione adueniente ſibi vel alteri: & per non ceſſationẽ vel abſentiam alterius cauſæ, poteſt producere aliquem effectum pro certo inſtanti & pro alio à productione ceſſare, vel quia omnibus eodem modo ſe habentibus habet facultatem producendi & non producendi effectum, prius tamen quam producat per hũc modum ſufficienter ſaluatur contingentia in rebus futuris. Contingẽtia itaque in rebus producendis dependet ex libertate arbitrii producentis.

CONTINGENS futurum eſt determinatè verum, ſic quod non eſt falſum, eſt tamẽ cõtingenter verum, quia poteſt eſſe falſum, & nũquam fuiſſe verum. Vnde patet differentia inter determinate verum & cõtingẽter verum. Sic ergo determinatè verum eſt, quod eſt verum & non falſum, ita qđ determinatè non ſit ibi determinatio aliquo modo reſtringens. Item veritas & falſitas alicuius propoſitionis tunc dicitur dependere ex futuro cõtingẽti, quãdo ex illa euidenter ſequitur aliqua propoſitio de futuro cõtingenti, ſicut ſequitur, Antichriſtus fuit futurus, ergo Antichriſtus erit. Vide latius Gabrielem & Petrum de Aliaco vbi ſupra.

CONTINGENTIA futura ſunt duplicia (vt notat Gab. articu. tertio, dub. 3. vbi ſupra, ſcilicet,

ſcilicet,cõplexa & incõplexa ſecundũ modũ loquẽdi aliquorũ. Exemplũ primi. Futurũ eſt quod Chriſtus iudicabit mundũ, ideſt futurum eſt quod talis propoſitio ſit vera, Chriſtus iudicat mundũ. Exemplũ ſecũdi eſt de Antichriſto futuro, prima poſſunt dici enunciabilia futura, ſed illos hic loquentes, ſecũda verò res futurę. Et quã docunq; Deus cõtingẽter & ſcit & ſciuit effectũ aliquẽ futurum, nõ tamẽ oportet eum in ſua cognitione mutari, ita quod primò ſciat & poſtea non ſciat. Nam effectus contingens poteſt quidẽ eſſe futurus & poteſt eſſe non futurus, ſecundum hoc poteſt pręſciri & non pręſciri, non tamen eſt futurus & nõ futurus, nec primò futurus & poſtea nõ futurus, vel ecõuerſo. Sed ſi eſt futurus, ab ęterno tuit futurus, licet potuit nõ eſſe futurus, ſic Deus effectum futurũ ab æterno pręſciuit, qui tamẽ ſi ponitur nõ venturus, ſicut tũc nunquã fuit futurus, ſic nũquam præuiſus. Vide latius Gabrielem vbi ſupra, & Aliacen.

Contractvs vt ſcribit frater Baptiſta ĩ ſua roſella, eſt vltro citroque obligatio ex voluntate partium ſurgens, vt emptio, vendi tio, locatio, cõductio, mutuum, & ſimilia, quaſi cõtractus eſt obligatio qua qs obligatur alicui ex aliquo officio, vel facto licito & honeſto, licet nõ interuenerit expreſſa voluntas vtriuſque: vt tutella, cura, aut negocium alienorum geſtio, & huiuſmodi, nam quamuis pupillus habens tutorẽ aut pubes ſiue furioſus habens curatorẽ, vel ille cuius ignoranter gerit quis negocium non expreſſe contraxerit, nihilominus tutor, curator & negociorum geſtor obligantur quaſi contraxiſſent. Contrahitur autẽ quatuor modis, ſcilicet, re, verbis literis. & cõſenſu. inſti. de obli. i ſi. Et cõtractus aliqui ſunt bonę fidei, aliqui ſunt ſtricti iuris. Et dicuntur, bonæ fidei propter duo. Primò. quia ſi dolus dat eis nõ tenẽt, ſecũdò quia veniunt vſuræ ex mora, & iudex poteſt ęſtimare de bono & ęquo quid venit recompẽſandum vel reſtituẽdũ, nõ ſic in contractibus ſtricti iuris, vide in dictione tranſlatio.

Contractvs deſcribitur ita breuiter à Ger. parte 2. de contractibus. Contractus eſt commutatio ciuilis legitima. Commutatio ponitur pro genere. Ciuilis additur ad differentiam mutationũ naturalium, quas cõſiderat philoſophia naturalis. Cõtractus enim ſpectat ad ethicã ſiue moralem philoſophiam. Subiungitur legitima, ideſt, legi conformis, ad differentiam contractuum illicitorum vel illegitimorum. Inuenta eſt autẽ commutatio ciuilis poſt peccatum, quoniã ſtatutus innocentię habuiſſet omnia communia. Multa de cõtractibus ſcribit Gerſ. per plures conſiderationes, & per multa pceptor meus doctiſſimus Conradus Sumenhart & alii. Sunt autem ſpecies plures contractus: vt notat Gerſon, & aliis plura de contractibus ſcribũtur quæ ad forum noſtrum nõ ſpectãt legat qui voluerit alios diffuſe de contractibus ſcribentes. Et contractus quidam illiciti, &c. Conſulito iuriſperitos.

Contradictio eſt manifeſtiſſima repugnãtia, ideſt affirmatio vnius & negatio eiuſdẽ, vt ſcribit reliquit Car. Camera. q. 5. ar. 2. li. 1. Et eſt duplex, ſcilicet, terminorũ & ppoſitionũ, de quo latius in logica diſſeruimus. Et contradictio (vt vult Gab. di. 2. q. 1. li. 1.) eſt medium arguendi & cognoſcendi diſtinctionem, vt quãtumcunque de aliquibus dicũtur prędicata cõtradictoria ipſa ſunt diſtincta vel nõ eadem. Contradictio quoque eſt via potiſſima ad probãdum diſtinctionẽ realem, vt ſcribit Aliacenſis. qu. 6. ar. 1. lib 1. quando ita eſt quod negatio eſt ſimpliciter, ita quod per nullam circũlocutionem poteſt alterum contradictorium verificari de illo à quo negatur, ſed quando bene verificatur, tũc ſolum eſt via ad probandum diſtinctionẽ formalem, vt quamuis hæc ſit vera negatiua, paternitas nõ eſt cõmunicabilis, tamẽ hęc affirmatiua eſt vera paternitas eſt illa res quæ cõmunicabilis, & ſic de aliis, &c.

Contritio quam Paulus Corteſius cõtuſionem vocat: vt infra dicetur. Et licet variè loquantur Doct. de contritione, diffiniendo & deſcribendo eam, in hoc tamẽ concordant (vt ſcribit Gabr. diſtinctione 16. quęſtione prima, articulo primo, li. 4.) quod id quod principalius requiritur ac eſſentialius ad peccati deletionẽ ex parte pœnitentis eſt contritio, & inter talia requiſita quę pura ſunt, puta actus, habitus, paſſiones, quorum quodlibet quãdo que dicitur pœnitentia. Deteſtatio peccati

tati intelligit noīe cōtritionis, illa.n. essētialius se ad peccati remissionē ex parte peccatorū penitētis, qm̄ sine ea nō fit remissio peccati in adultis, & ipsa sola (si fuerit ꝑfecta) sine aliis sufficit. Et licet cōmuniter describat cōtritio, ut recitat Alex. par. 4. q. 67. meb. j. ar. 1. & post eū Th. Bona. & cęteri, ut Palud. di. 17. qu. 1. Et Gers. part. 2. de sacramēto penitētiæ. Cōtritio est dolor ꝑ peccato uolūtariè assūptus, cū ꝓposito cōfitēdi, & satisfaciēdi, Et ēt licet pœnitētia in terior, quę principalius accipit ꝑ cōtritione à beato Aug. & aliis dicit dolor de peccatis cōmissis, tamē ibi dolor nō accipit ꝑ passione, sed actu. Vnde dupliciter dicit dolor secūdū Alex. ubi supra. ar. 2. Vno mō diffensus uolūtatis ab ipso peccato. Alio mō passio resultans in dissentiente ex illo dissensu. Dissensus autem iste est de essentia cōtritionis, passio autē est effectus illius. Et hęc distintio est notāda ꝑ intellectu sentētiæ doctorū dicētiū contritionē esse dolorē. Vnde satis cōcordāt qđ contritio est actus uoluntatis. s. dissensus seu displicentia cōmissi peccati. Aut nihil aliud est q̄ uelle non peccasse, & hunc regulariter sequitur dolor seu tristitia. Et hęc tristitia passio est, & nō actus, & ideo non est contritio sed effectus eius. Gabr. Scotus dicit: Cōtritio est detestatio seu displicentia peccatorum à se cōmissorū liberē elicita à uoluntate ad placandū diuinam offensam. Est autē ut scribit Gabr. ubi supra, hæc dissensio seu displicētia duplex, quędā perfecta & sufficiens ad dimissionem peccati, s. q̄ est de omnibus peccatis cōmissis, & debitè circunstantionata, præsertim circūstantia finis. Alia est imperfecta, non sufficiens ex parte pœnitētis ad remissionē peccati, uel ꝓpter obiectū, qa nō est de omnibus peccatis, uel qa ordinatur in finē in honestū, uel qa caret circūstātia ultimi finis, uel alia circūstātia requisita ad actū ꝑfectè moraliter bonū, & tunc uocat attritio, quasi tritio imperfecta: uel tritio in partes maiores. Perfecta uerò displicentia dicitur cōtritio quasi tritio omniū simul in partes minutissimas, qđ fit quādo est de omnibus peccatis & secundū oēs circūstantias requisitas ad peccatorū remissionē. Et attritio sēper est informis, quādoque indifferēs, quandoque uitiosa. Cōtritio uero sēper formata charitate. Hæc Gab. Vnde Palu di. 17. q. 1. ar. 1. li. 4. Dolor imperfectus dicit attritio, dolor uerò ꝑfectus dicit contritio. Itē dolor gratia informatus dicit cōtritio quantūcūq; modicus sit. Dolor verò qui nō est gratia informatus, nō potest dici contritio, sed attritio, nā dolor desperationis est maior dolore contritionis, qui tamē non est contritio, quia caret gratia. Et secundū aliquos contritio & attritio materialiter idē sunt, sicut domus obscura & illuminata. Attritio. n, est quasi lux auroræ, q̄ crescendo fit meridies. Et contritio dicitur, quia cōterit, uel peccata in corde, dolore terūtur. Sed cōpūctio dicitur, quia cor compūgitur, & cōpunctio communior est quam contritio. Dicitur & cōpunctio, quia cor pūgit quasi quibusdam aculeis ut scribit S. Bonauent. d. 16. in dubijs literalibus li. 4. cōpungitur autem cor (ut idem dicit) secundū duplicem aspectum, aut carentia gloriæ, aut cōsideratione offensæ. Contritio quoque (ut scribit Palud. di. 17. q. 1. art. 3. li. 4.), ꝓprie dicta non durat nisi in hac uita, habetque cōtritio gratiā informantē, estque actus satisfactorius, & tota uita ista est tempus cōtritionis, quo ad habitū, sicque quod homo semper debet esse promptus ad dolēdum de omni peccato mortali, si ipsum cōmitteret, nisi aliās doluisset. Nec ut idē uult oportet contritionē esse continuā quo ad actū, nec exteriorē nec interiorem, ne abundantiori tristitia absorbeatur homo interior uel exterior, sed secūdū, quod recta ratio determinabit, & ne hō à melioribus actibus retrahat. Vnde notāt Theologi duplicē dolorem. Est inquiunt dolor aliquis in sola ratione, q̄ libero subiacet arbitrio. Dolor iste & displicentia uel odiū uel detestatio sic elicita cū gratia, sufficit ad detestationē peccati, supposito quod nullus in corpore dolor sequeret. Attamē dicit dolor de peccatis & dolor maximus, qa de nulla re altera tēporali tāta detestatio elici debet à cor

de rõnis, sicut nullũ est dãnũ pœnæ, qđ æquipareť dãno culpæ. Dolor alius qué Philosophi nominãt inter passiones concupiscibilis sẽsualis, q cõsurgit ex apprehensione obiecti discõueniẽtis ipsi sẽsui corporali: habet insuper causari cũ motu spirituũ & cõstrictione cordis. Hunc utique dolorẽ nõ oportet esse maximũ in pœnitẽte, imo nimius & culpabilis esse posset: utpote cordis sẽsualis & corporis destructiuus, ut inqt Gerson part. 3. tractatu. 2. de cãticordo. Porro nõ est secundũ hũc dolorẽ mẽsuranda sẽper bonitas pœnitẽtiæ. Cuius ratio est. Stat. n. duos esse (& sępe uidemus) quorũ unus ex cõplexione naturali cor habet strenuum & virile nec lachrymis idoneum, ita ut uel vix uel nũquã flere possit, erit alter cordis fœminei mollis ad omnẽ miserationis occasionẽ, lachymis laxũ uel ꝓnam. Primus eliciet detestationẽ peccati sui intẽsius in aia, fortius & laudabilius in casu q̃ alius: De quo latiùs Gers. Et inter partes pœnitẽtiæ (ut scribit Gabr. art. 2. cõclusione 6. ubi supra.) quæ sunt contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis, principalior est uera cordis cõtritio, nã per eam principalius consequitur finis pœnitẽtiæ, scilicet peccatorũ remissio. Ad cordis enim contritionẽ sequitur remissio peccatorũ, etiã sine aliis, & ita sola in actu sufficit, Cæteræ uerò sine cõtritione nõ sufficiũt. De quo Gabr. diffuse di. 14. quæst. 1. cõclusione. 5. li. 4. ubi dicit & probat, quod ad deletionẽ peccati sola criminis detestatio sine alijs actibus pœnitẽtiæ sufficit debitè circunstantionata, & nulli alij sine ea. Vide si placet.

Et secũdũ Petrum de Palud. dist. 17. art. 1. li. 4. ex attritione potest fieri cõtritio, sicut ex mane fit meridies, id est, unus actus fit post aliũ, & unus est dispositio ad aliũ. Et subiungit, sic potest homo dolore imperfectè sine gratia, & est attritio, postea pfectè & cũ gratia, & est cõtritio. Hinc cõcludit cum S. Thom, quod idem actus numero non potest esse cõtritio & attritio. Vide Gabr. recitantẽ opiniones de attritione & cõtritione. art. 3. dub. 1. q. 1. dist 16. lib. 4. & cõcludit quod attritio nõ est pars contritionis, nec fieri potest cõtritio, sed specie differt ab ea, & ita sẽtit Pal. Vide & Rich. quãdo attritio possit fieri cõtritio. di. 17. art. 1. q. 2. & 3. li. 4.

Est autem contritio secundũ Paludẽ. de solo malo culpę, nõ naturæ, nec pœnæ. Et de solo peccato actuali, & de peccato ꝓprio, & peccato pręterito. Debetque esse de quolibet mortali peccato, & nõ futuro, si in speciali habeat̃ memoria. De uenialibus uerò sufficit in generali. Hæc apud Palud. & post eum Gabr. diffuse scribit de contritione.

CONTRITIO ex quatuor uel quinque integrã (ut scribit Gerson par. 4. lect. 1.) quę incipit, pœnitemini, q̃ sunt Motus liberi arbitrii in Deũ super omnia diligendum. Secundũ motus eiusdẽ liberi arbitrii in detestationẽ peccati. Tertiũ infusio gratiæ gratũ facientis. Quartum expulsio culpæ, possumus addere quintũ, præuentionẽ, scilicet, diuinam, qua liberum arbitriũ mouet & excitat ad ea, quę dicta sũt. Hæc Gerson. Ad pœnitẽtiã autẽ perfectã (ut dicit Gabr. dub. 3. q. 1. di. 16. li. 4.) hæc tria requiruntur. Cõfessio, contritio, & satisfactio. Verum secundũ quandam appropriationem adaptantur tribus peccatorum generibus: quia maiorem similitudinẽ habet cõtritio cũ peccato cordis, eò q̃ utrunq; manet in corde. Et confessio cũ peccato oris: quia ore perficiũtur, & satisfactio cũ peccato operis, q̃ similiter exteriori opere consummantur. Ad uerã itaq; & sufficiẽtem pœnitentiã & remissionem peccatorum requiritur cõfessio oris, cõtritio cordis, & satisfactio operis, nisi contritio tanta foret, quod tantũ dolorem induceret, quę sufficeret sine exteriori satisfactione. Similiter sine contritione & cõfessione in uoto nullum peccatũ oris aut operis dimittitur. Hęc Gab. ubi supra, &c.

CONTVSIO, idẽ est quod contritio, & est angor (ut scribit Paulus Cortes. d. 3. li. 4.) ob patrata scelera susceptus, cũ cõfitẽdi & psoluẽdi uolũtate. Vel flens animi demissio, ex scelerũ memoria, ac impẽdentis iudicii formidine manus, sine contractio aut adimi morsus cũ obiurgatione sui, inter spem & metũ inhærẽtia crimi nũ ulcera depellens. Et cõtusio secundũ

eundem.

tundē describitur, ut cū uolūtaria sit ob culpā, nō ob mulctā oriatur, nec ab originis labe d imanet, quandoquidē haud malum sit uoluntate nostra cōtractum. Hæc Cortesius.

CONTVMAX ut scribit Sanct. Bona.di.18. par.2 q.2.li.4 dicit q semel & bis monitus, tertiò pe é, toriè citatus nō cōparet, aut si cōparet nō uult stare iuri, uel quādo offensa est manifesta, uel iussus a iudice, nō uult emendare, a quo cōtumacia.

CONTVMACIA inobedientia. Et sunt tres modi cōtumacię (ut scribit Gabr.di. 18. q.2.ar.1.li.4.) Primus cū qs uocatus uenire cōtēnit. Secundus si ueniens respuit obedire. Tertius si ante causę diffinitionē recedit. Et intelligēdū nisi in aliquo p dictorū habeat legitimā excusationem, ideo dicit: cōtemnit & respuit, qđ temeritatē importat, & excusationē ac exceptionē legitimā excludit. Et cōtumacia est signū incorrigibilitatis qcūnque sit. Solus.n. cōtumax refugit correctionem. Cōcordat Richar.di.18.ar.3.quę.2.li.4.

CONVENIENTIA essentialis rebus dicit il lp (ut notat Gabr.di. 8.q.2.sib.1.) quę est de essentia rerū, ita quod nō stat illas res esse, non sic conuenire, ut esse rationale hominibus. ab illa cōueniētia potest abstrahi cōceptus quidditatiuus absolutus & etiā connotatiuus tam essentialiter, quā accidentaliter: ut cōceptus subiecti differentiæ & proprii, puta cōceptus hominis rationalis, risibilis abstrahunē a cōuenientia essentiali. Primi duo ab eadē conuenientia, scilicet, habere animā intellectiuā, essentialem sui partē. Tertius a cōuenientia habere animam potentē quantū est ex parte sui producere actum ridēdi, utraque est homini essentialis. Et primus est absolutus conceptus, secūdus essentialiter cōnotatiuus, tertius accidē taliter connotatiuus.

CONVENIENTIA accidentalis p oppositū dicit: ut esse calidum lapidi, ab hac cōuenientia nō potest abstrahi nisi cōceptus accidentaliter connotatiuus: qa conceptus qdditatiuus nō negatur de eo cuius est, ipso existēte. Sed cōceptus a cōueniētia accidētali abstractus potest negari ab aliquo sic cōueniente, quia ipsū non potest sic cōuenire, ex quo accidētaliter sic conuenit, & tunc talis conceptus non repręsentabit illud Gab. ubi supra.

CONVERSIO capit multipliciter. Vno mō p quodā propria passione propositionū participantium utroque termino, ordine conuerso, de qua in logica differitur. Secūdo mō pro mutatione rei positiuæ in rē positiuam: & est duplex, substāntię in substantiam, & accidentis in accidēs. Substantiæ in substantiā est duplex. s. uini in sanguinē, & panis in corpus Christi, ubi non solū forma sed & materia trā sit, & est supernaturalis. Alia est partialis, quando, scilicet, elemētū in aliud cō uertitur, uel unum mixtum in aliud. Accidentis in accidens, ut conuersio sancti Pauli à malitia in bonitatem. Tertio mō pro annihilatione alicuius rei, & dicitur mutatio uersio. Quarto mō capitur pro conuertentia, ut cū dicimus relatiua dicuntur ad cōuertentiā, & est mutua refe ribilitas, sicut pater refertur ad filiū, ita econuerso filius refertur ad patrem.

CONVERSIO (ut scribit Gabr.di.11.q. art. 1.li.4.) est trāsitio unius in aliud. In quo duo notātur, scilicet, desitio unius, & successio alterius. Nā si quid in se aut in sua natura ac p prietatibus manet, non conuertitur in aliud. Et licet dum album cō uertitur in nigrum, id quod cōuertitur, scilicet, subiectū albedinis manet: non tamē manet albedo, secundum quā cōuertitur, igit̄ sine desitione unius, & successione alterius, nō est conuersio. Vnde potest sic describi. Cōuersio est desitio alicuius entitatis positiuæ ad quā sequit̄ in ceptio uel cōseruatio alterius rei aliās nō p ducēdę uel cōseruādę simpliciter, uel secundū quid, id est quantum ad aliquē modum se habēdi. Ex quo sequitur quod A cōuerti in B. nō est a fieri b. Nā aere cōuerso in ignē, aer non fit ignis: sed est aerē desinere, & ignem succedere Succedere āt est ad desitionem alicuius de nouo incipere esse, aut in esse suo cō seruari, quo mō nō incipere uel in esse cōseruaretur, nisi aliud desineret. Sequit̄ & secūdo qđ in rem simpliciter necessariā nihil potest cōuerti. Et quoniā solus Deus est simpliciter necessarius, sequitur

quod in Deum non potest fieri cõuersio cuiuscũq; creaturę. Sequtur & tertio, qđ quelibet creatura pót per diuinã potentiã in quãlibet conuerti, quia pôt Deus quãlibet creaturam destruere, & ad eius destructionẽ aliam de nouo producere, aut productã conseruare. Gabriel ubi supra. & etiam in expositione can. lect. 40.

CONVERSIO est duplex, scilicet, accidentalis & substãtialis, ut & supra tactũ est. Conuersio accidentalis est cum ad desitionem alicuius incipit aut conseruatur aliquod accidens uel habitudo, ut in calefactione aquæ ad desitionem frigiditatis aquæ incipit de nouo esse calor in aqua, & sic conuertitur frigiditas in calorem. Similiter aqua fridida conuertitur in aquam calidam. Sed frigiditas conuertitur simpliciter in calorem, quia simpliciter frigiditas desinit, & succedit calor. Sed frigidum conuertitur in calidum secundũ quid, quia res quę est frigida non desinit esse, puta aqua, nec aqua calida in casu incipit simpliciter, sed ẽm denominationem accidẽtalem. Desinit enim aqua esse frigida, & incipit esse calida.

CONVERSIO substãtialis est dũ ad desitionẽ alicuius incipit esse substantia q̃ prius non fuit, uel cõseruatur quæ prius fuit. Et dicitur substantialis, si terminus ad quẽ fuerit, ẽ substãtia, sicut accidẽtalis si terminus ad quẽ ẽ accidẽs. Conuersio em̃ sicut & mutatio denominat̃ a termino ad quẽ. Vel pôt dici ab utroq; termino, qa nomina sunt ad placitũ, sic̃ a termino a quo & à termino ad quem. Et sic oportet ponere quatuor species conuersionis. Vna qua accidẽs cõuertitur in accidẽs. Secũda qua substãtia cõuertitur ĩ substãtiã. Tertia qua substantia cõuertitur in accidẽs. Quarta qua accidẽs cõuertitur ĩ substantiã. De quo uideatur latiùs Gab. dist. 11. q. 1. li. 4. & lect. 40. canonis.

CONVERSIO SVBSTANTIALIS est duplex. Quædam fit secundũ partẽ eius qđ cõuertitur, & eius in quod conuertitur. Et hoc contingit in his q̃ habẽt materiã cõmunẽ, ut in gñatione substãtiali ignis ex aere, aer conuertitur in ignẽ, nõ secũ dũ se totũ, quia non secundũ se totũ syncategorematice, id est quòdlibet sui desinit, quia non secundũ materiã. Materia enim eadẽ numero manet in utroq;, sed conuersio fit secundũ formas tantũ. Alia fit secundũ totũ, quando illud quod conuertitur secundũ se & quodlibet sui desinit esse, & terminus ad quẽ secundũ se, & quodlibet sui recipit esse nouum, vel cõseruatur ĩ esse ꝑhabito: & illa conuersio dr̃ transsubstãtiatio. De qua infra in litera T. Conuersio aũt panis in corpus, & uini in sanguinem Christi, q̃bus uerbis uerè & aptè exprimi possit. Vide latiùs Gabrielem lect. 49. canonis. De qua notabis duas regulas quas ponit idẽ dis. 9. q. 11. ar. 3. dub. 1. li. 4. Prima: Omnis ꝓpositio affirmatiua de rigore seu proprietate sermonis est falsa, in qua termini significantes panẽ, & uinũ, & corpus Christi ponuntur in nominatiuo casu, nisi ę quiualeat alteri propositioni aut resoluatur in aliam, in qua alter dictorum ponitur in obliquo, quod additur propter illam & similes. Panis est ex quo fit corpus Christi. Et quod dictũ est, hẽt ueritatẽ cuiuscũque temporis sit copula. Vnde oẽs illæ fallæ sunt de rigore uerborũ. Panis est corpus Christi, quod ẽ panis ẽ, fuit, erit, seu potest esse corpus Christi. Similiter istæ, quod ẽ panis, seu qđ fuit panis, quod erit panis, quod potuit esse panis, est uel fuit corpus Christi. Secũda regula. Vera est propositio in qua terminus à quo, id est panis aut uinũ exprimitur per ablatiuũ, cũ præpositione ex uel de importante ordinem, secus si importaret materiã. Aut terminus ad quem, id est corpus uel sanguis Christi per accusatiuũ cum prępositione in. Cęteræ sunt de rigore falsæ, ut istæ veræ sunt. Ex pane fit corpus Christi, de vino fit sanguis Christi, sily ex, uel de, ꝑtat circũstantiã ordinis desitiõis substãtiæ panis, aut vini ad præsentiam corporis aut sanguinis, ut sit sensus. Post desitionẽ substãtię panis aut uini, incipit ꝑsentia corporis Christi. Si uero ex, uel de, diceret circunstãtiã materiæ, sicut cũ dicimus: Anulus fit ex auro, qđ ẽ diceꝛ, anulus fit ex auro tãquã ex materia manẽte in eo, sic ẽ falsa. Similiter uera est hæc, panis aut vinũ trãsit, conuertitur uel transsubstãtiatur

in

in corpus Christi, vinū in sanguinē. Cū enim in hac conuersione nihil intelligi dēt nisi quod ad prolationē uerborū sacramētalium simpliciter desinit esse substantia panis aut uini, & corpus, & sanguis Christi incipit seu fit pns̄ens specieb. panis & uini. Oēs ꝓpositiones per quas hęc cōuersio exprimitur, & solæ tales veræ sunt, per quas significatur desitio substantiæ panis aut uini, & præsentia corporis Christi aut sanguinis succedens ex diuina ordinatione illi desitioni. Gabriel ubi sup. Et hæc cōuersio dicitur trās substantiatio, tā ratione termini à quo, quā ēt ratione termini ad quem, ut latiùs uidere potes apud Gabr. dub. 2. ubi supra. Fit autem hęc conuersio instantaneè, id est tota simul. De quo idem Gabriel dubio 4. ubi supra, & lectione. 42. canonis.

CONVERSIO AD DEVM & in hac (ut scribit S. Bon. dis. 5. ar. 3. q. 1. li. 2.) attenditur rectitudo substantię spūalis quā tū ad eius mēte, maximè rōne partis motiuæ, nec pōt esse recta, nisi actu vel habitu sit ad Deū conuersa. Quemadmodū igitur duplex est rectitudo, sic duplex ē cōuersio. Est n. q̄dā rectitudo gratiæ, penes hāc est iustitia meritoria, quā acceptat iudex summus ad retributionē ęternā. Et qa uidet in ea pulchritudinē gratiæ, merito eius aīam traducit in spōsā, & opera eius sunt ipsi amabilia. Alia est rectitudo naturæ institutæ, & penes hāc est iustitia originalis. Sic intelligēdū est quod duplex est cōuersio, q̄dā à naturali rectitudine, quædā à rectitudine gratiæ. Primā hñe potuerūt Angeli absque gr̄a, sed secundā nō sine gr̄a, & cōuersio illa fuit meritoria & Deo placita, & ideo nō potuit esse sine gr̄a. Rursus qa p illā cōuersionē obtinuerūt gratiam, oportet ponere qđ in conuersione illa inchoauerit uolūtas libera, sed cōsummauerit gratia, & ió fuit ibi gratia subsequēs, nō prę ueniens: gr̄a cooperans, & non operans, ut dicit magister lr̄a. Conuersio itaq; angelorum in qua confirmati sunt, nō fuit sine auxilio gratiæ. Hæc S. Bonauen.

CONVERTI AD DEVM ē Deo charitate adhærere. Auerti à Deo, est Deū odio hñe. Magister li. 2. di. 5. Et p inspiratione conuertimur potissimū ad Deū, teste Gersone parte. 2. sermone de uerbis Dñi; Venite ad me oēs qui laboratis. Est enim modus vocationis (ut idem dicit) inspiratio quā multis modis fieri cōstat. Fit nāque timore, amore, pudore, cōpūctione, deuotione, intelligentia, sapientia, datione, redditione, augmentatione & cōsummatione cuiuslibet gratiæ. Hęc sola conuocatio sufficit per se ad conuertendum hominem, cęterarum nulla sine ista aliqd ualet, frēmat mūdus, pmat corpus, tumultuet cōscientia, coruscēt miracula, appareant exępla, addātur & doctorū uerba, magis p hæc blasphemiæ, murmurationes, cōtemptus & irrisiones, detractiones & persecutiones quā gr̄æ aut virtutes subscribuntur. Hæc Gerson &c.

COOPERARI ab operor idē quod adiuuo. Vnū aūt pt alteri cooperari quatuor modis (ut scribit Pe. de Pal di. 5. q. 1. lib. 4.) Primò sicut adiuuans ei cui auxiliū prębet cooperatur. Secūdò sicut cōsiliū prębēs. Tertiò sicut quo mediante agēs primū introducit suū effectū: sicut cooperatur instrumentū principali agenti. Quarto sicut disponens materiā ad effectū principalis agentis suscipiendū: primis modis duobus i nulla actione aliqd Deo cooperatur, p p perfectā eius potētiā quæ nullo auxilio indīget: & propter perfectam eius sapientiam, quæ nullius consilio eget. Inde Esa. 40. Quis adiuuit spiritum Dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Sed tertio modo cooperatur aliqua creatura Deo in eius actione, nō tñ i omnibus. Cum. n. Deus sit primum agēs naturalium actionū: quicquid natura agit hoc efficit quasi instrumentale agēs cooperans primo agenti. De hoc ita dicit Sāctus Bon. dis. 5. ar. 3. q. 1. li. 4. Aliquid alij cooperari est dupliciter, uel p modū uere efficientis, sicut natura cooperatā Deo in productione naturaliū, & li. art. gratiæ in faciendo opus meritoriū, uel per modum disponētis, sicut cooperatur homo Deo quantū ad gratiā, quia se disponit. Sed quædā sunt (vt Paludensis vbi supra dicit) quæ Deus sibi retinuit immediatè illa operās, & in istis creatura Deo non cooperatur tertio mō, sed quarto, sicut

patet in creatione aiæ rationalis, quã immediatè Deus producit, sed cũ naturã disponit materiam ad aiæ rationalis receptionẽ. Et quia recreatio aiæ creationi ipsius rñdet, ideo ad emendationẽ eius immediatè, ipse operatur, sed ad hoc hõ cooperãtur disponendo aiam, & hoc dupliciter, sex opere operante, sicut docendo, siue esset merẽdo, & hoc modo hoies Deo cooperãtur in remissione peccatorũ. De quibus. 1. Cor. 3. Dei adiutores sumus. Vel ex opere operato, sicut qui cõferunt sacramenta, quæ ad gratiã disponunt, per quã fit remissio peccatorũ, & hæc est cooperatio ministerij quæ ministris ecclesiæ cõpetit. De quibus dicitur. 1. Cor. 4. Sic nos existimet hõ vt ministros Christi. Hæc paludẽ. Vnde Rich. d. 5. art. 1. q. 2. lib. 4. dicit: Aliquẽ cooperari ad emundationẽ interioré dupliciter potest intelligi, aut ipsam emundationem interioré attingendo, aut ad eam aliquo modo disponẽdo. Primo modo Christus non cõtulit prãtem ministris sacramentorũ cooperandi ad emundationẽ interioré, quia illa fieri non põt, nisi per gratiã quæ nõ producitur esse nisi per creationẽ, sed secũdo modo, quia prãtem habent conferẽdi sacrãm, quo ex institutione diuina disponitur suscipiẽs ad sui interioré emundationẽ, sicut agens naturale inquãtum est Dei instrumentũ disponendo & organizando corpus dispositiue cooperat ad aiæ infusionẽ, q̃uis in multis sit dissimile. Hæc Rich. ubi supra.

Cordi Vt scribit b. Hier. in Epi. 1. est patris arcanũ eius sapientiæ mysticæ, ex quo uerbum, i. filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente ps. 44. Eructauit cor meum uerbum bonum.

Corpvs potest accipi triplicitor (vt scribit Gabriel di. 11. q. 1. art. 1. lib. 4. & lect. 42. cano. post Greg. de Armi. in 2. scripto di. 16. q. 2. & Pet. de Aliaco. q. 5. art. 2. li. 4.) vno modo vt est genus subalternũ prædicamẽti substãtiæ, & sic significat substantiam totalẽ compositũ ex materia & forma, & sub eo continentur oẽs species specialissimæ & indiuidua substantię, significantes res cõpositas, ut hõ, asinus, Ioannes, Petrus, Paulus: tales autem significant res totales per se in genere. Secũdo modo ut est prædicamẽti quãtitatis cõtinuæ, & sic importat trinã dimensionẽ, longitudinẽ, latitudinẽ, & profunditatẽ. Tertio modo accipitur pro altera parte cõpositi substantialis, ut cum dicimus hoiem cõponi ex corpore & aia. In hac significatione cõiter accipitur a sanctis. Vñ Io. Damascenus, Oẽs hoies ex aia & corpore cõpositi sunt, & oẽs naturã aiæ participant, & substantiã corporis possident. Itẽ b. Hiero. in explanatione fidei catholicę, dicit humanitatẽ constitui ex aia & corpore. Et sic capit corpus Philosophus 2. de aia, cum dicit: Aia est actus corporis. In his accipit corpus pro altera parte cõpositi substantialis, s. pro illo quod immediatè subiicitur formæ specificæ, siue sit materia nuda siue materia organizata, siue compositum ex materia & forma, non specifica, secundũ põnẽtes plures formas substantiales in eodem indiuiduo. Et illo tertio modo pro eodem accipitur corpus humanum & cetro. Vnde indifferenter dicitur qđ homo componitur ex corpore & aia, & ex carne & aia, ut in symbolo Athanasij: Sicut aia rationalis & caro unus est homo &c. Tertio mõ, Petrus Aliacensis scribit corpus accipi prout supponit pro materia, siue sit quãta, siue nõ, connotãto tamen aliquas qualitatiuas dispositiones materiæ inhærere. Et hoc modo dicimus qđ ex aig humana & corpore hominis, fit unus homo. Et quod corpus Christi in triduo iacebat in sepulchro, id est materia Christi informata qualitatiuis dispositionibus aliquibus, & sic iste terminus põt pertinere ad prędicamentũ qualitatis, &c. Et corpus tertio modo acceptum secũm aliquos adhuc dupliciter accipit (ut refert Gab. lec. 42. canonis.) Vno modo accipiunt generaliter pro altera parte essentiali cõpositi, q̃ cum forma constituit totũ, & sic oĩs materia prima est corpus. Hoc modo concedendũ est quod aër hẽt corpus, similiter ignis, & q̃cunq; omogenea substãtialia. Sic accipit commẽtator, qui & materiã quatuor elementorũ uocat corpus 1. Metaphysi. cõmen. 31. Alio modo accipit strictius p altera

parte

parte compoſiti organizata, cum forma conſtituẽs totũ. Et illo modo materia in animalibus perfectis eſt corpus & non omogeneis. Sic concedimus qđ animal componitur ex corpore & aĩa, non autem lapis uel terra, uel aqua, uel aer, &c.

CORPVS HVMANVM uerũ (ut ſcribit Brulifer di. 8. q. 3. lib. 2.) eſt corpus Phyſicũ, perfecta mixtione mixtum eſſentialiter complexionatũ perfectiſſima organizatione organizatũ, uiuificabile ab aĩa rõnali uel intellectiua & diſpoſitũ immediatè ad eius ſuſceptionẽ. Ex quo ſequit quod nullũ corpus cœleſte poteſt eſſe uerũ corpus humanũ, nec corpus imperfectè mixtũ, nec corpus elementare, i. elemẽtum uel planta, nec corpus aĩalis bruti poteſt eſſe uerũ corpus humanum. Et licet corpora aſſumpta a bonis uel a malis angelis habeant regulariter effigiem corporis humani, illa tamẽ corpora non ſunt uera corpora humana, nec uerũ formã & complexionẽ corporis humani habent. Et dẽ regulariter, quia dæmones aliquando aſſumunt effigies corporũ brutorum. Corpus.n. humanũ non competit miniſterio eorum, & ſolum aſſumunt corpora miniſteriũ. Indigent.n. corporibus uelocibus & leuibus, ut ſint aptata diſcurſui & uelociꝰ motui eorũ. Corpus aũt humanũ eſt ponderoſum & graue, nec multũ aptum ad motũ. Angelus uerò bonus cõiter aſſumit corpus de ſuperiori parte aeris, q̃ dr ethereꝰ, mali aũt de parte inferiori, ſ. caligineſa, &c. Itẽ ſpiritus Angelicus in corpore aſſumpto non habet operationem aĩç uegetatiuæ, nec quo ad uim nutritiuam, nec augmentatiuã, nec quãtum ad uim generatiuã. Ex quo ſequitur qđ non pñt generare, nec minorare nec augmentare, q̃uis dæmones quoq; qui dicuntur immundi ſpiritus, aſſumunt corpora aliqñ in ſpecie mulieris, & ſupponunt ſe uiris ad recipiendũ ſemen, & ipſum ſemẽ cuſtodiunt in naturali diſpoſitione quãtum ad ips, & aſſumunt corpus in ſpecie uiri: & ſuperponunt ſe mulieribus, infundẽtes ſemen in matricẽ: non tamẽ propriè generãt, ſed impropriè, indirectè, miniſteriaꝰliter. Ipſi itaq; dæmones incorporib. aſſumptis p̃p ſubtilitatem ſuã habent tantam ptãtem ſuã in corpus quod pñt miniſterialiter & applicatiuè mulierẽ impregnare ſine uiolentia ſic qđ conciperet, ipſa tamen manẽte uirgine. Item in corpore aſſumpto dæmones poſſunt aliquam uirginẽ corporaliter deflorare & uiolẽter opprimere ui, & uiolẽtia cogendo eam. Itẽ poſſunt in aſſumptis corporibus obtidere ciuitatem, unã, & machinas & luctari, & oẽs occidere, & citò reædificare muros. Nec exercent prædicta illuſoriè uel imaginariè, ſed uerè realiter & ſine fictione & deceptione, quia Deus in primordio creationis Angelorũ dedit ipſis Angelis oẽm ptãtem mouendi quãlibet creaturã corporalẽ ſecm locũ, ſecundum placitũ ſuæ uoluntatis, & talis gratia gratis data remãſit in dæmonibus, & in hoc concordant oẽs doct ut dicit magiſter Brulifer. Tanta præterea eſt dęmõ fortitudo qđ poſſunt elementa commouere, mare concitare, montes trãſferre de loco ad locum deſiccare herbas, & hoc de pmittente. Et dicit Aug. 3. de tri, qđ corpora obediunt quo ad localẽ motũ dæmonibus ad nutum, &c. Poſſunt & commouere humores diuerſos in corpore, & ſic cauſare diuerſas infirmitates, ſicut agitabat Saulẽ 1. Reg. 16. Et Paulus torquebãt paſſione iliaca, uel cholica à dæmone. Et niſi eſſent boni Angeli qui nos cuſtodiunt, facerent nobis dęmones infinita mala, ſed ab ipſis bonis ꝓhibentur. Ideo debemus eos multũ diligẽtiſſimè inuocare & reuereri. Brulifer. Poſſunt inſuper dæmones per naturam ſuæ ſubtilitatis quæcũq; corpora penetrare, & in eis ſine aliquo impedimento ſiue obſtaculo ſubſiſtere, i. exiſtere, ut patet ex textu Euangelij, quo teſte nouimus Xp̃m multos curaſſe obſeſſos a dęmonibus. Et hæc corpora in qbus ſunt pñt cõmouere & cõturbare, ut patet ꝓ experiẽtiam & Euangeliũ. Et qñ pmittuntur in corpus intrare, dñr ipſum obſidere. Permittit aũt Deus ſiue ad ſuæ gloriæ oñſionẽ, cũ expellunt dęmones per miraculũ. Aliqñ ad peccati punitionẽ, ſiue ad peccantis correctionem, ſiue erudilionẽ noſtrã. Nunq̃ aũt Deus permittit ſine caſu

rationabili, occulta autem sunt Dei iudicia. Ideo non debemus inuestigare nisi uelimus errare. Brulifer. distinctione 8. quæst. 7 libro secundo.

CORPVS ORGANICVM est corpus habẽs diuersas inter se partes & figuras, ad diuersa opera uite deputatas. Brulifer. distinctione 8. quæstione quinta, libro secundo.

CORPVS CHRISTI est duplex. Suerũ, & mysticũ. Verũ qđ sumpsit Maria Virgine, & illud corpus dicit saccus pcij nostri. Et Christus corpus suũ saccũ appellat, eò quod in eo portauit precium nostræ redemptionis, ut scribit Iacobus de Valentia super illud Ps. Concidisti saccũ meũ & circũdedisti me lætitia. Vnde Aug. sup illud Psa 1. Ecce Christus passus est, ecce mercator ostẽdit merces, ecce precium quod dedit, ecce sanguis qui effusus est, in facco ferebat preciũ, pcussus est lancea, scissus est saccus, & manauit preciũ orbis terrarũ. Corpus mysticũ est cõgregatio omniũ fideliũ in charitate existentiũ. Et sicut panis fit ex multis granis cõgregatis, & vnũ cõfluit ex multis racemis simul pressis, sic corpus Christi mysticũ ex multis cõgregat Christi fidelibus charitate ornatis. Huius corporis Christi mystici sũt multæ connexiones membrorũ in corpore mystico Ecclesiæ, sicut diuersæ sũt in eodẽ corpore Vnitates: Vna ẽ. unitas charitatis, ut scribit Gerso parte. 1. libello de auferabilitate papæ Ecclesia. cõsider. 16. Et ta soli habentes charitatẽ dicũtur uera membra Ecclesiæ. Alij quãtũcũque fideles sũt, uel ut pcisa, vel ut arida & emortua membra, imò sunt pditores Domini sui, nec de familia eius hoc mõ dici possũt, nec sũt digni pane, quo uescũtur. Alia ẽ unitas in donis naturæ, sicut oẽs homines cõnectuntur in intellectu & in ratione. Alia ẽ unitas in simili participatione sacramẽtorũ, & pssertim ẽ vnitate baptismatis i quo character imprimit, in qua unitate cõnectuntur oẽs qui baptisma ritè susceperũt, ẽt ubi fidem actualẽ uel habituale perdidissẽt. Et hæc vnio uidet absolutè sufficere ad hoc qđ aliquis ritè in papã electus maneat caput Ecclesiæ quousque fuerit per sententiã diffinitiuam depositus. Hæc Gerson.

CORRIGERE idẽ est qđ corripere. Modũ corrigendi ostẽdit sanctus Bonauẽ. post Alexand. parte quarta, q. 8 2. membr. 2. & Gab. dist. 18. que. 2. arti. 1. dũ. 4. cũ dicunt. qđ sicut in medicinalibus duplex est modus curãdi. s. per medicamẽta lenitiua & per medicamẽta exasperatiua. Curatur. n. aliquis p emplastri appositionẽ, aliquis pfectionem. Sic in moralibus duplex ẽ modus corrigẽdi. Vnus per dulces monitiones, alius per asperas increpationes. Et hoc secũdũ duo genera hominũ, quia qdã sunt tractabiles & placabiles, quidã duri & rebelles, sic in diuinis & Ecclesiasticis iudicibus in quibus est instructio, correptio & curatio, duplex reperit modus instruendi, corrigendi, curãdi. Quẽ admodũ ergo q nõ curãtur p emplastra apponitur uultus & cauterũ, sic multis & incorrigibilibus fit correptio flagellum, sic esse oportuit in Ecclesia rectoribus. Et ideo Dominus institutor & fundator Ecclesiæ, eidẽ nõ dedit tantũ medicamẽta sacramẽtorũ ad curandũ accedentes, sed ẽt gladiũ spiritus quod est uerbũ Dei, & potestatem amputandi & resecandi contemptores & rebelles. Vide & de hoc in dictione obiurgatio.

CORRECTOR dicitur q corrigit uel reprehendit. Et corrector liber dicit, ut scribit sanctus Bonauen. in glogo super magistrũ, qui tantũ gratia correctionis nõ in vitio uel subsauationis corrigit. Hũc deliberat Magister, quãdo dicit in glosa. In hoc aũt tractatu nõ solũ piũ lectorẽ, sed etiam liberũ correctorem desidero. Et hoc facit exẽplo Augu. 2. de Trinitate 1. ubi dicit: Magis amabo inspici a rectis q timebo morderi a pueris. Gratãter. n. suscipit osculum columbinũ pulcherrima & castissimas charitas. Dentẽ uerò caninum euitat cautissima humilitas, uel retundit solidissima ueritas. Magisque optabo a quolibet reprehendi, q ab errante siue ab adulante laudari.

CORRECTIO FRATERNA (ut scribit Gab. lect. 34 canonis) est q ex charitate procedit, nõ nocendi uel confundẽdi cupiditate, sed fratrẽ emendãdi uolũtate. Et secũdũ Palu. dist. 19. q. 3. di. 4. Fraterna correctio ẽ admonitio fratris de emẽdatione delicto-

Digitized by Google

delictorũ ex fraterna charitate. Dico aũt admonitio fratris, quia obiurgatio uerbi & castigatio uerborũ pertinet ad Prælatum. Sed admonitio secreta, quę fit p̃ verba, dicitur correptio emendatione delictorũ, quia respectu finis dicitur homo p̃ximũ dirigere, cũ sibi ipsum ostendit, sed regere, cum à deuio ipsum custodit: corrigit, cũ errantẽ ad uitã per semitam reducit, emẽdãdo ipsum à peccato. Hoc aũt quia fit sæpius de paruis delictis, uel omissionibus, quæ dñr̃ delicta, quasi derelicta. Nã de alijs dicitur, qđ nemo pót corrigere quẽ Deus despexerit. Ideo dicitur de emẽdatione delictorũ ex fraterna charitate. Illa.n. correctio, quæ fit à Prælato, in cõmuni dicitur fieri ex iustitia, q̃ respicit bonũ cõmune, ut ędificentur de pœna, qui sunt scãdalizati de culpa, ut unius pœna sit metus multorũ: p̃p hoc.n. reipu. interest, ne maleficia remaneant impunita. Sed illa q̃ fit secreto ad emẽdationẽ fratris, ex charitate p̃cedit, qa amicitia nõ minus subuenit in dãnis virtutũ, quã in amissione rerũ. Hæc Palud. Et cũ aiæ hominũ sint cunctis rebus p̃ferendæ, si eleemosyna corporalis ubi é nẽcessaria corpori, erit in præcepto, multò magis spũalis. Vnde si occurrat ille casus primò qđ videt proximũ in peccato mortali. Secũdo sperat p̃ suã admonitionẽ illũ corrigi. Tertio quod nõ sperat illũ aliter corrigi, sed sic incorrectũ mori, tenetur ex p̃cepto plus subuenire aię, ne dãnet, q̃ famescenti Lazaro ne moriat: sed & cũ sit opus eleemosynæ spũalis datũ sub affirmatiuo p̃cepto, sẽp q dẽ obligat, sed nõ p̃ sẽp: ut dicit Ger. par. 3. de conso. Theo. li. 3. prosa. 3. Omittenda q̃ppe est dũ p̃babiliter apparet quod fieret uel frustra uel in deteriorationẽ corrigẽdi. Hoc aũt p̃babiliter æstimatur de peccatibus ex malitia, & cõsuetudine p̃ uersa, nõ ex ignorãtia: secus in correctione iudiciaria. Pót & omitti correctio, dũ p̃babiliter apparet, qđ peccans alio modo p̃ se, uel p̃ alterũ corrigetur. Et ut dicit Gab. ubi supra. Peccantẽ fratrẽ mortaliter corripere est p̃ceptũ, sed peccãtẽ venialiter est consiliũ. Vide latius eũ ibi de fraterna correctione. Vnde Grego. in hom. Cũ audisset Ioãnes in uinculis opera Christi. Plus est, inquit, animam in æternũ uicturã pabulo uerbi reficere, q̃ uentrẽ morituræ carnis, terreno pane sãne satiari. Si aũt (ut inq̃t Palud.) nõ esset in peccato mortali, sed ueniali tm̃ deesset necessitas, qa si hic nõ corrigetur, in Purgatorio corrigetur. Et ut idẽ dicit: si non speraretur correctio, sed potius exasperatio, nõ dẽret fieri nisi p̃p aliorũ ædificationẽ i casu negligẽdum esset eius odiũ: sicut Ioannes arguebat Herodẽ. In quo casu dicit Chry. Melius est odiũ p̃p Deũ, quã amor p̃p eũ. Cũ enim p̃pter Deũ diligimus, sibi debitores sumus. Cũ aũt p̃pter eum odio habemur, ipsũ nobis debitorẽ cõstituimus. Vel si ad horã cõtristaretur, postea emẽdaretur. Item si aliter speraretur corrigi uel per seipsum uel per aliũ, ad quẽ magis pertinet, q̃ tũ si præsens esset, nec corrigere vellet, non excusaretur qui hoc uideret, &c. Et omnes tenentur ad eã sicut ad charitatẽ ẽt religiosi. De quo latiùs videre potes Palu. di. 19. q. 3. ar. 3. li. 4. Vnde si uerbo suo quisquã uel religiosus posset corrigere peccantem, nec faceret, mortaliter peccaret. Dicturus, Væ mihi, quia tacui: & maledictus q̃ prohibet gladiũ suũ à sanguine. Et Ezech. Si non annũtiaueris ei, sanguinẽ eius de manu tua requirã, sicut sanguinem Abel de Cain, qui dixit: Nũqd custos fratris mei sum ego? Secundò tenetur peccator: qa peccatũ suũ eũ nõ liberat à præcepto, ẽt si peccet corrigendo, quia nõ é perplexus, cũ posset se corrigere in momẽto. Et Prælatus subditum corrigat, sed malo exẽplo, non peccet, uideat. Subditus autẽ debet, & pót Prælatũ corrigere, sed cum debito moderamine, qa si in his quę fidei sunt, erret, publicè peccare faciẽs populũ, publicè est arguẽdus: sicut Paulus Petrũ. Vnde si Papa p̃dicaret errorẽ corã populo, surgendũ esset & ei corã populo cõtra dicendũ. Siç eũ dicit Paulus de Petro: In faciẽ ei restiti. In alijs autẽ secreto & cũ reuerentia corrigendus est: & tãtò reuerentius, quantò maior Prælatus. Hęc Palud. Astipulatur Rich. di. 19. ar. 2. q. 2. li. 4. Sed multò plura Gabriel de correctione, ubi supra.

CORRECTIO est duplex (vt scribit Richar. dist. 19. ar. 2. q. 1. li. 4.) Quędam est actus iustitiæ uindicatiuę, quæ est correctio à malo, per inflictionē iustæ pœnæ: & hæc nō pertinet nisi ad superiores respectu inferiorum, quorum habent curam ex officio. Hæc dicitur correctio iudicialis seu potestatiua. De qua multa scribit Gabr. lec. 75. can. Alia est actus dilectionis (ut inquit Richardus ubi supra.) quæ est per amicabilem instructionē, boni exhortationē, & mali reprehensionē. Et hæc respicit curā zeli: & ad hāc tenetur quilibet respectu cuiuslibet, sicut qlibet respectu cuiuslibet debet habere dilectionem. Hæc Richardus. De hac paulò supra dictum é: multa agit de ea Gabriel, lectio. 74. canonis, &c.

CORRVPTIO (ut scribit S. Bona dist. 44. ar. 2. q. 1. li. 4.) uno modo dicit desitionem rei quātū ad esse substātiale: & hoc modo idem est, quod cōsumptio. Et tali modo non corrūpuntur corpora dānatorū, cū non moriantur. Alio modo corruptio est idem, quod priuatio bonę dispositionis. Et hoc modo quoniā à corporibus damnatorū auferetur quies, & bona dispositio quę generat ī anima uoluptatem. Hinc est, quod cōtinuè corrūpunē. Est ergo corruptio afflictionis nō interpretationis siue cōsumptionis. Et hæc fit p adūstionem ignis. Bonau. & quomodo possit hoc intelligi· ūnde eum latiùs ibi.

CORRVPTIO INTEGRITATIS, secundum S. Bon. (ut refert Gab. di. 20. q. unica, ar. 2. dub. 2. lib. 2.) tria dicit, s. claustrorum apertionem, pœnalē passionē, & fędam delectationem. Primum est naturę. Secundum est pœnæ. Tertium est corruptionis uitiosę, quę tenet medium inter pœnam & culpam. Si igitur uir cognouisset uxorem in statu innocentię, fuisset quædā claustrorū apertio, sed nō pœnalis passio, nec fęda delectatio, quia uis generatiua non esset corrupta, nec infecta. Non ergo fuisset corruptio integritatis, quia non pœnalitas nec delectationis fęditas Concordat Tho. part. 1. q. 98. art. 2. Quapropter uir & uxor iūcti nō fuissent illecti illecebrosa carnis cōcupiscētia, sed tantū ex dictamine rōnis rectæ: & per hoc non nisi causa prolis generandæ, fuisset enim ibi matrimoniū tantum in officiū non in remediū. Non. n. fuisset ibi languor, aut morbus concupiscētiæ: & ita nec opus remedio medicinæ, nec aliqua rebellio fuisset in mēbris genitalibus, nec inordinatus pruritus, sed subiecta fuissent rationi, ac pleno uoluntatis dominio, sicut manus, pes, & cætera corporis mēbra, &c. Et licèt ,pbabile ē, quod infuisset delectatio, vt vult S. Tho. non tamen effrenis, aut fęda, sed pura, & omnimode rationi subiecta, &c. Secundum opinionem tractū sanctorum, & doctorum in statu innocentiæ fuisset multiplicatio hominū per commixtionem sexuum, siue probrosa, & fęda delectatione, & partus sine dolore, non tamen cum carnis integritate. Siquidem dolor partus, pœna est libidinosi conceptus.

CREARE (vt scribit Scotus dist. 1. q. 2. li. 2.) est aliquid de nihilo producere in effectu, & vt dicit Magister li. 2. di. 1. proprie est creare de nihilo aliqd facere: de nihilo, id est non de materia. Et sm Occam quodlibet 2. q. 8. & in 4. sent. dist. 1. q. 1. Et post eum Gab. dist. 1. q. 1. & q. 4. libr. 2. & dist. 11. q. unica, libr. 3. & dist. 1. q. 1. art. 3. dub. 2. lib. 3. & Petrus de Aliaco, q. 1. ar. 2. lib. 4. creare capitur multipliciter: quandoq; accipitur pro promouere ad dignitates, sic dicunt Canonistæ quod Papa creat Cardinales. Alio modo & quadrupliciter. Primo largè ,p producere, sic dicit Commentator 3. de Anima. Intellectus creat intellecta uel intellectionem. Secundo modo accipitur strictè pro facere aliquid de nihilo mediatè uel immediatè, id est ipsum, uel id de quo factum est. Sic dicit Aug. super Ioā. quod segetes creātur. Tertio modo accipitur strictius, & sic est agens facere, aliquid postquā nihil fuit, quod posset ipsum facere sine subiecto. Quarto modo strictissimè, & sic est Deū facere aliquid postquā fuit nihil, sine concursu agētis, quod necessario requrit passum, siue subiectum. Et accipiendo creare primis duobus modis: qlibet effectus creat a Deo, qa omnis effectus producitur a Deo de nihilo, secundum se uel secundum, id de

quo

quo vltimo producitur, quia prima rerū productio fuit de nihilo. Sic uerum est, qđ dicit Magister, quod Deus ē creator omnium visibiliū & inuisibiliū. Accipiēdo tertio modo solus & omnis effectus simplex creat à Deo, vt probat Gabr. di. 1. q. 1. li. 2. Cōcurrit Deus nāque qui nō requirit de necessitate subiectū in agendo, idem quoq; effectus gñatur & creat. generatur à creatura, & creatur à Deo. Vide Occā q. 4. & 5. li 2. non longè à fine. Sic ait Augu. super Psal. 70. ver. Deus quis similis tibi? parentibus generantibus Deus creat. Accipiendo quarto modo, solus effectus & quilibet qui ēm se & quolibet sui producitur à Deo solo, non cōcurrēte causa secūda, & effectiuè creatur, patet ex descriptione quarti modi. Hinc Bruliser dis. 1. q. 6. lib. 2. ait: Creari propriè ē immediatè à Deo produci, vñ omnes Angeli, omnes animæ, omnis habitus supernaturalis & infusi, dñr creari, quia immediatè producuntur à Deo, & post omnino nihil. Itē cœlū empyreum, materia prima & tempus, fuerūt creata: homo verò propriè nō dicit creari, quia nullus homo imediatè ꝓducitur à Deo, vnde nec Adam. Vnde si inuenitur creatus, exponitur, id est factus: nec corpus Christi formatū de purissimis sanguinibus Virginis fuit creatū. Itē nulla gñabilia & corruptilia quæ ꝓducuntur à Deo mediantibus causis secūdis propriè dicūtur creari, qa creari ē immediatè à Deo ꝓduci. Dei itaq; ꝓprium est creari. Vnde Paulus Cortes. li. 2. sen. dis. 1. in principio (pspicuū est inqt) Dei etiā procreandi propriū esse munus, eūq; res ex nihilo, nulla antecedente materia, construere. Nā si quid à Deo manat, necesse ē ut aut aliquid antecedat, aut nihil adsit: si nihil adest, notū esse dēt ab eo aliqd, nullo antecedente manere. Si autē quicquā antegreditur, aut est in infinitū emanatura excursio, quod in naturæ rōne fieri nullo modo pōt, aut aliqd erit primū exquirendū, quod nihil antecedat, qđ quidem Deus esse nō pōt, cū nulla sit materiæ coaugmentatione cōcretus. Exquo maximè intelligi pōt architectorē & ꝑdificatorē Deū, res ex nulla antegrediente materia molliri. Hinc eorū est repulsa & reiecta opinio, q de nihilo nihil gigni arbitrātur. Hæc Cor. The. eloquētissimus.

DEVM VERŌ CREARE mediante creatura, pōt intelligi dupliciter, vt scribit Dñs Card. Came. q. 1. ar. 2. ad dub. 1. li. 4. Vno modo quod Deus creet aliqd, creatura illud idem producente, sicut cē lū agit mediāte lumine calorem, quia lumen secum agit caloré: & sic loquendo, Deus nō potest creare mediante creatura ipsa naturaliter agēte, seu ēm cursum naturæ, quia si Deus sit faceret, esset miraculum. Alio modo pōt intelligi Deum creare mediante creatura, quia dat potestatem creaturæ aliquid faciendi in aliquo receptiuo, quo facto, vult ipse immutabiliter causare, sicut dedit potestatem homini sic disponendi materiam in generatione hominis, ꝙ ipsa sic dispositā ipse immutabiliter uelit animā intellectiuā creare. Et isto modo posset Deus multa creare per creaturā, seu mediante creatura, quæ ipse de facto non sic creat. Sic enim pōt conferre sacramētis uel ministris sacramentorum potentiā creādi, id est causandi aliquem effectum naturalem, uel faciendi aliquid naturaliter circa aliquod subiectū: vtpotè circa puerū baptizatū, quo facto immutabiliter ipse vult creare. Hoc aūt potuit, sed nō fecit, sicut dicit Aug. home. 5. super Io. & allegat illud Magister lib. 4. dis. 5. Et sic dicit Scotus & Adam post eum, quod Magister intelligit in illa distinctione Deum posse communicare creaturę potentiam creandi, licèt hoc non communicauerit de facto sacramentis uel ministris sacramentorū. Et vt scribit Cardinalis vbi suprā. concl. 3. Deus pōt aliquid de potētia absoluta, quod nō potest de potentia ordinata. Ita probabiliter dicit & concedit de creatura, qđ licèt creatura de potētia naturali seu naturaliter ordinata nō possit creare uel annihilare: tn ista pt de potentia simpliciter absoluta, s. supernaturaliter seu miraculosè: & hoc capiendo creare, & annihilare tertio modo, secundū eum quod est contra Occā, & ét uidetur esse contra auctoritates sanctorū, & doctorum. Vnde August. super Gen. 15.

Angeli

Angeli nullá omnino possunt creare naturam. Et ibidem ca. 20. Creare aliquam naturam tam nullus Angelus q̃ nec seipsum creare potest. Si ergo non pót Angelus, nec aliquá inferior creatura. Et Dama. 18. Qui dicunt Angelos esse creatores alicuius naturæ, sunt omnes filij diaboli. Et Athanasius libro suo contra Arriũ, ponentem spiritum sanctum esse creatura. Creaturá creationem esse non posse nulli oino esse æstimo, ambiguum. Item Hugo libro de sacramentis li. 1. pa. 6. ca. vltimo. De nihilo facere aliqd, siue de aliquo nihil solus Deus potest. multæ aliæ pñt induci, sed istæ magis uidentur, expressæ (ut inquit ipse.) Ad istas auctoritates omnes, & similes pót dici, quod intelliguntur de potentia naturaliter ordinata, & creaturę naturaliter indita, sed per eas nó negatur, quin creatura possit creare uel annihilare de potentia simpliciter absoluta; & facto aliquo miraculo, pter uel cótra potentiá naturaliter ordinatá. Vel aliter pót dici qđ nulla creatura pót creare, & annihilare se sola & uirtute ppria: & sic pñt intelligi prædictæ auctoritates, de quacúque potétia, siue ordinata, siue absoluta, ita sentit & scribit Dñs Cardinalis ubi supra. in fi. 2. art.

CREARE ET GENERARE differũt. Creare est, agens pducere, ait qđ nó necessario requrit materiá concausantẽ. Generare uerò est agens pducere aliquod, qđ necessario in tali productione requrit materiá concausantem. Vñ patet, quod Deus cũ omnem formá absolutá pducere pt: extra materiá omnem formá quá pducit, etiam in materia creat: quia etsi aliquádo causat in materia non necessario requirit materiam: quia posset eundem effectum producere extra materiá. Omnis verò causa secunda producés formam generat, non ergo magis inconueniens est dicere eandem formá simul generari & creari, quá dicere eandẽ formá produci á duobus agẽtibus, quorũ unum necessario requrit in tali productione materiam concausantem. Aliud non requirit. Hæc Gabriel dist. 1. q. 1. dubio secundo. in fi. lib. 2. sent.

CREATVRA dicitur illud quod creaẽ. Creatura aũt & creari (ut notat Gab. di. 11. q. unic. art. 1. lib. 3.) possunt accipi, ut non prædicãtur de aliquo nisi cui immediatè conueniunt, sicũt incipere & produci seu fieri. Et sic creatura dicitur illud quod de nouo pducitur, siue pductũ est postquá non fuit. Et creare est aliquid de nó esse pducere ad esse, & sic accipit Magister, & sui sequaces qđé dist. Alio modo accipitur creari & creatura, ut ét prædicãtur de aliquo cui immediatè conuenit, sicut genitũ & generari: & sic creari est aliqd pduci de non esse ad esse, uel subsistere in natura de nouo pducta de nó esse ad esse. Et creatura est, quod productũ est de nó esse ad esse, uel qđ in natura sic producta subsistit: sicut genitũ dicitur qđ p generationẽ recipit nouum esse simpliciter, siue ipsum prius fuerit siue nõ. Accipiendo creari, & creatura primo modo, Christus non est dicẽdus creatura, quia Christus nó est de nouo productus ad esse postquá nó fuit: ergo non est creatura, nullũ. n. suppositum diuinũ est de nouo productum, sed Christus est suppositum diuinum: ergo. suppositum autem diuina sunt æterna, ſm hoc dicit S. Bonau. dist. 10. ar. 2. q. 1. li. 3. Sermo, à Doctoribus communiter non recipit, Christus siue filius Dei est creatura. Adhærent enim uerbis Magistri: & ratio, quia talis sermo est ppinquus errori Arrij, qui dixit filium Dei esse creaturã nó determinans, ſm quã naturã intelligat. Latiùs Bona. Sed secundo modo accipiẽdo creatura uerè prædicatur de Christo, qui est uerbi æterna persona, quia suppositum uerbi quod est Christus, subsistit in natura humana quæ est creatura: ergo. Item Christus est temporaliter genitus, ergo creatura, quia temporaliter gigni est inferius ad ly creatura. Christum verò esse creatorem omnis Catholicus, & fidelis concedit, quia Christus est uerbum, p quod omnia facta sunt: ergo creator. factor enim, & creator in proposito p eodem accipiuntur. Ex quo patet, qđ non opponuntur creator, & creatura accipiendo creaturam secũdo modo, licèt primo modo opponantur, sicut genitus & ingenitus, mortalis & immortalis,

lis, de quo aliàs. Secũdũ hoc posſunt cõcordari opiniones, q̃ vñr cõtrariæ, quas recitat Gab. ubi ſupr. q̃ & ſi ſint diuerſę, non tamen ſunt aduerſę. idẽ. n. ſentiunt in re, ſed in acceptione uocabuli ſiue termini differũt. Prima negat Xp̃m eẽ creaturã. Secunda concedit ꝙ Xp̃s eſt creatura. Prima eſt cõmunior, ſm quã differũt ille, Xp̃s ſm quod hõ, eſt creatura, & Xp̃s ſm humanitatem eſt creatura, ſed ſecundum opinionem ſecũdam ſunt ambæ ueræ, ſed ſm opinionem primam, quæ eſt cõmunior, differunt. Accipiẽdo. n. ly ſm quod propriè, hoc eſt reduplicatiuè uel ſpeciuocè illa eſt falſa, Chriſtus ſm ꝙ homo eſt creatura. Patet, q̃a eius præiacens eſt falſa, ſ Chriſtus eſt creatuta, & p conſequẽs illa reduplicatiua & ſpeciuocatiua eſt falſa. Omnis aũt reduplicatiua & ſpeciuocatiua præſupponit ſuã prę iacentem. Item illa, Chriſtus ſm humanitatem eſt creatura, concedenda eſt & catholicè aſſerenda, quia in ea ly ſm eſt dictio diſtrahens ſeu diminuens, ſicut in illa: Aethiops eſt albus ſm dentes, & ita diſtrahit prædicatum ad ſtandum pro illo cuius pars ſeu natura in qua ſubſiſtit, quę eſt quaſi pars eſt creatura, & ideo ad eius ueritatẽ ſufficit, ꝙ natura humana i qua Chriſtus ſubſiſtit eſt creatura: ſicut ad ueritatem illius: Aethiops ſm dentes eſt albus (prout ſm dentes eſt, determinatio prædicati) ſufficit ueritas illius, dẽtes qui ſunt partes Aethiopis, ſunt albi. Sed accipiendo ſm quid impropriè, ut eſt dictio diminuens uel diſtrahens prædicatum, concedendum eſt, quòd Chriſtus ſm quod hõ eſt creatura, patet, quia ualet illã: Chriſtus eſt creatura ſm humanitatẽ, q̃ eſt vera, ut paruit. Hæc Gabriel. Vbi ſupra. Vide & Scot. diſt. 11. li. 3

CREATIO eſt duplex, ſ. creatio actio, & creatio paſſio. Creatio actio dicit diuinam eſſentiam, & creaturam non potentẽ exiſtere, niſi pota diuina eſſentia. Et dicitur creatio actio, quia Deus creator eſt & creatura creata, q̃ ſine Deo eſſe nõ põt. Creatio uerò paſſiua dicit creaturã non potentẽ ſine deo exiſtere, & diuinã eſſentiã, & eſt realiter creatura à deo p ducta, & ſic creatio paſſio ſupponit pro creatura, & connotat eſſentiam creatricem. Hæc Gabriel.

CREDERE accipitur quãdoq; largè p firmiter aſſentire uero, prout includit uiſionem: ut cùm dicitur in Chriſto ſicut in beatis (vt uult Magiſter diſtinct. 26. libro quarto,) nec fidei, neq; ſpei uirtus fuit, quamuis quædam ſperauit, quædã credidit, &c.

CREDERE DEVM, & credere Deo, & credere in Deũ, differunt, ut ſcribunt Doctores, & poſt eos Brulifer diſt. 7. queſt. 2. libro. 2. & Gerſon parte 2. tractatu de articulis fidei. Credere deũ, eſt credere Deũ eſſe, ſcilicet, quia ẽ aliquis ſupremus, & primus Princeps totius mũdi & uniuerſi: ſic dæmones credunt & contremiſcũt. Credere Deo, ſm Auguſtinum, eſt verbis eius ſiue ſcripturæ ſacræ fidem adhibere, & qđ omnia uerba Dei ſunt uera. Credere in Deũ, ut ait Gerſon, eſt credẽdo Deũ fide & affectione, ſine fide operãte per dilectionẽ tendere in ipſum. Vel, ut Brulifer dicit, eſt adhęrere Deo per cognitionẽ & amorem. Et ſic nullus peccator credit in deum, quia non tendit ad deum per cognitionẽ & amorem gratuitum. Itẽ nullus impatiens & remurmurans cõtra deum, credit in Deum. Nullus odiens proximum, nec quis per fidẽ informẽ credit in deum, ut latiùs ſcribit Brulifer. Vnde peccator dicens Symbolum Apoſtolorum uel Nicænum, non dicit in pſona propria, ſed Eccleſiæ tãtùm. Si uellet dicere in perſona propria, tanquam obſtinatus mentiretur, & eſſet ſibi pœnitentia iniungenda. Vnde fides (ut inquit Brulifer) qua credimus in deum, inclinat, & ordinat ad amandum charitatiuè, ad bonum faciendum, fugiendum malum, & ad diligendum proximum, &cæt. Brulifer. Et credere rectè, eſt donum Dei ſpeciale, ut inquit Dominus Cardinalis Cameracenſis. quęſt. quinta, libro, primo.

CREDERE IMPLICITE (ut ſcribit Occa. li. 3. primæ partis ſui dial. c. 1.) eſt alicui uniuerſali, ex quo multa ſequuntẽ firmiter ſẽtire, & nulli cõtrario ptinaciter adhęrere. Et ió q̃ firmiter tenetoia tradita ſcriptura, & uniuerſalis Eccleſiæ doctrina

trina esse uera & sana, & nō adhęret pertinaciter alicui assertioni cōtrariæ ueritati orthodoxæ, fidē catholicā inuiolatā tenet & integrā, & est catholicus cēsendus. Hæc ille. Et credere implicitè uocat S. Bonauentura, dist. 25. q. 3. lib. 3. credere in generali uniuersaliter oē, quod credit sacrosancta mater ecclesia, ita qđ in particulari à nullo illorū dissentiat, nec aliquē articulorū discredat. Et licèt oportunū sit oibus, non solùm credere oēs articulos implicitè, sed ét quosdā explicitè post aduētum Christi, non tñ est necessarium oibus, maximè simplicibus credere oēs explicitè. Sed ilis potius conuenit qui officiū docendi & prædicādi assumunt: sicut sunt habentes curā aīarum, & qui sunt prædicatores uerbi Dei, & doctores sacræ scripturæ: & quorū conuersatio uersat circa fidei ueritatē. Hæc S. Bonauen. Et de hoc Innocentius Papa de officio Missæ. Cui alludit tex. cū glo. in c. Firmiter, de summ. Trini. & fi. c. §. fi quis. & glos. in uer. Corrigenda. ita ait: Intantum ualet fides implicitè (ut dicūt aliqui) quod si habēs eam faso opinaretur (rōne naturali motus) patrem maiorem uel priorē filio: uel quod tres personæ sint res ab inuicē localiter distantes, simile, non est hæreticus, nec peccat dūmodo hunc errorē pertinaciter non defendit. Et hoc ipsum credit, qa credit Ecclesiam sic credere, & suā opinionē fidei Ecclesiæ supponit: quia licèt malè opinetur, non tamen illa fides sua, imò fides sua est fides Ecclesiæ: imò quod amplius est, ne dum hęc fides implicita ab hæresi, & peccato defendit, sed ét meritum facit, & conseruat in eo, qui errans falsum opinat, quia sic putat Ecclesiam credere, quod uerū est, si error fuerit inuincibilis. uide Gabrielem dist. 15. q. unic. ar. 1. li. 3. unde si quis (inquit) ipse simplex, & ineruditus audiret prælatum suū prædicare aliquid contrarium fidei, de quo tñ non tenetur fidē habere explicitam, facta inquisitione quam potest & debet: putās hoc à Prelato suo sic prædicatum esse creditum ab Ecclesia, & ita captiuaret intellectum suum, credendo illud propter Deum, putans hoc Ecclesiā credere: talis non solum non peccaret, sed ét sit credendo falsum meretur: eliceret enim actū propter Deum ex charitate, quæ oīa credit ſm Apostolum, licèt credere ſm conscientiam erroneam. Non enim oīs credens ſm cōscientiam erroneam, peccat, sed qui credit aut agit contra conscientiam culpabiliter erroneam. Inuincibilis autē error, qui manet postquam conscientia tātam inquisitionem fecerat quantum tenebatur & debuit, culpam non habet. Hæc Gabr.

CREDERE SANCTAM CATHOLICAM Ecclesiā, est credere eā sanctè, uerè, & sine errore approbasse quęcūq; approbauit, & per consequēs est credere oīa per ipsum approbata, approbauit autē totum canonē scripturæ, & ita oīa in ea contenta (de sacramentis præceptis historijs, & cæteris omnibus) ad hunc articulum reducuntur. Gabriel dist. 25. q. unic. art. 2. li. 3. Et notandum ſm Scotum, quod aliqua sunt quæ communiter prædicantur in Ecclesia, & usu festiuitatum Ecclesię approbanē, & qđ Christus natus est, crucifixus, & generaliter articuli Symboli, & in illis prędicatis tenenē minores suis Prelatis credere, & sic prędicatis explicitè assentire. Si uerò sui Prælati aut quicunque alij prædicant aliqua, quæ non cōiter in alijs Ecclesijs prædicantur, sed proponuntur in uno loco de nouo, non tenētur id simplices, seu minores firmiter credere, imò magis consultum est nō adhærere, quousq; sciant illud credi ab Ecclesia tanquam uerum. Si tamen quis credit, putans Ecclesiam sic credere, & ét si fuerit erroneum, non peccat dūmodo tñ pertinaciter non adhæret. Suo modo in moralibus, si quis prædicaret actum aliquē esse mortalē, qui tamen esset peccatū mortale, utile est nō credere, & donec post diligentē informationē certificatus fieret: se ab actu hmōi suspendere, maximè si audiuit ab alijs oppositū fuisse prædicatum. Vnde idem Scotus dist. 25. q. 1. li. 3. dicit: Bene uidendum est in mortalibus antequam aliquid asseratur. Vnde & scribit Gabriel distin. 1. q. 1. artic. 2. libr. 4. conclusione 4. In credibilibus nihil est ponendum, nisi quod fidei

veritas, aut ſcripturæ auctoritas uel Eccleſiæ determinatio, aut certa rō cōuincit. Alioquin fides nra ſupponeretur humanæ uoluntati, contra illud 2. Petri 1. Hæc primū intelligētes, quod oīs ꝓphetia ſcripturæ ꝓpria interpretatione non fit. Nō.n uolūtate humana allata ē aliqñ prophetia, ſed ſpūſancto inſpirati locuti ſunt Dei hoīes: & iō (vt dicit Magiſter:) Qđ de mōte ſcripturæ nō deſcendit, ea facilitate contemnitur qua approbatur.

CREDENS dr̄ ille qui credit. Genus aūt credentium eſt duplex (vt ſcribit Bruliſer diſt. 16. quæſt. 2. libr. 1.) Quidam uolunt ſigna, utputa ſenſibiles & ſimplices: quidā nolūt intelligentiā, ut perfecti in fide: vñ ſimplices & quilibet talis (vt ſcribit Gerſon part. 2. tractatu de ſeptē uirtutibus) qui humanam hēt diſcretionē, teneē ad minus explicitè credere, & ſcire primū articulū fidei, & reliquos nullatenus diffiteri, ſed in generali credere quic quid ſancta & uniuerſalis Eccleſia credit. Et teneē ꝑter hoc ſe paratū exhibere ad amplius diſcendū, cùm Doctorē Catholicū habuerit. Et qñ obtuſum ſenſū habent ſimpliciores, nō credo qđ teneā tur ita explicitè ſcire ſicut explanaē eis (vt dicit Gerſon) quia ſufficit quod acciant explanationem ſecundum ſuā poteſtatem intelligendi, & non ſecundū uoluntatem, aut facultatē explanatoris. Si aūt primum articulum, uel plures etiam alios explicitè crederent, & uni tantum pertinaciter contradicerent, hæretici iudicarentur. Quia hoc fieri non poſſet, niſi egreſſi iudiciū Eccleſiæ: Paruuli hæreticorū iam per doctrinā peruerſam eſſe inciperent. Secūs tñ eſt de ſapientioribus, qui tenētur explicitè oēs articulos ſcire. Et maximè Prælati, aut quicunque alij, qui ſe fatentur Doctores, cùm ignorātia iuris non cadat in Principem, aut Doctorē. Gerſon uide & Gabr. diſt. 25. qu. unica, art. 2. concluſ. 5. lib. 3. Quid maiores, & minores credere debeāt in generali & particulari, &c.

CREDIBILE quod credi pōt, uel quod creditur. Alio aūt modo eſt obiectū ueritatis, alio modo ſciētiæ, ut notat ſanctus Bonauentura quæſt. 1. prologi; Credibile n. ſecundum, quod habet in ſe rationem primiæ ueritatis, cui fides aſſentit p.p ſe & ſuper oia, pertinent ad habitum fidei. Secundū uerō, quod ſuper rōnem ueritatis addit rationem auctoritatis, pertinet ad doctrinā ſacræ ſcripturæ: de qua dicit Auguſtinus ſuper Gen. ad literā, qđ maior eſt eius auctoritas, q̄ humani ingenij perſpicacitas. Sed ſecundum quod ſupra rōnem ueritatis & auctoritatis addit rōnem probabilitatis, pertinet ad cōſideration libr. ſent. in quo ponuntur rationes probantes fidem noſtrā. Sic fides differenter eſt de credibili, & libri de canone ſacræ ſcripturæ, & libr. ſentent. Liber aūt ſent. non ſic eſt ad defenſionē ſpei, & charitatis, ſicut fidei. Bonauentura.

CRIMEN dr̄ ꝑcātm. Crimen uario modo dr̄, Eccleſiaſticum & ſeculare, ut ſcribit. Dñs prēpoſitus Gabr. lect. 75. canoñ. Qñ que ratione perſonæ committentis, quia Eccleſiaſtica uel ſecularis, uel ratione cognitionis, quia eius cognitio tantùm ſpectat ad clericos in ſacris literis eruditos, ut crimina in ſacramento matrimonij, ac cætera commiſſa, uel ratione obiecti, quia immediatè in Deum ſacramēta uel res Eccleſiæ admiſſum ut hæreſis, blaſphemia, ſacrilegiū, uel ratione punitionis, ſeu pœnę infligendæ, ſecundum quorum diuerſitatem modorū, idem peccatum pōt nunc dici Eccleſiaſticum, nunc ſeculare. Non aūt omnia crimina (vt ſcribit idem Gabr. poſt Scotum di. 15. q. 16. dub. 3. libr. 4.) ſunt a republica punienda ſed aliqua diuino iudicio reſeruanda. Ea aūt tantùm pōt iuſte punire, quæ coram Iudice repub. pñt ſufficiēter probari: & ideo non læditur reſpub. in eo, quod impeditur a punitione criminum occultorum. Illa. n. non poteſt iuſtè punire Iuſtū. n. eſt, ut diuinum iudicium excedat iudicium reipub. In hoc aūt excedit, quod q̄dam punienda reſeruantur diuino iudicio, in quibus nō habet iudicare reſpub. Hæc autē ſunt crimina occulta, quæ coram Iudice reipub. probari non poſſūt, quæ ad eius iudicium referenda ſunt, cui nihil eſt occultum. Homo enim tantum ea uidet quæ parent: Deus aūt intuetur cor. 1. Re. 16. quare dicit Scotus, quod

Brulifer q.ult.in fine li.1.di.1. loqtur.n. ibi beatus Greg. exceſſiuè de excellẽtia paſſionis quã ſuſtinuit Chriſtus ad delẽ dũ peccatũ noſtrũ:rectè in ſimili ſicut di citũ quãdoq; hic eſt bonus fur, uel latro, qa ſcit occultè ſuũ exercere negotiũ & peccatũ,cùm tñ latrociniũ & furtũ non ſit bonũ.Sic etiã hic:Nullus.n. Angelus, nullus beatus, nec beatiſſima uirgo Maria,ſecundũ oẽs Doctores, meruit opus redẽptionis,licèt forſan meruerit accelerationẽ,quãtò minus culpa hoc potuit, Itẽ & illud Gregorij: Bonarũ mentiũ eſt culpã agnoſcere, ubi culpa nõ eſt. dicit Cancelarius: Agnoſcere culpã p firmũ aſſensũ ubi nõ eſt,nõ eſt piũ, ſed ſtolidũ & fatuum.Vnde & uæ eis imprecatur p Prophetam: Vę qui dicitis bonum malũ & malũ bonũ. neque hoc uoluit beatus Gregorius.Sed agnoſcere, id eſt, timere vel formidare culpã,cùm reputat culpã ex quadã leui ſuſpicione, ubi ſecundum veritatẽ quã euidenter neſcit culpa,non eſt,hoc eſt piarũ mentiũ, q̃ nõ ſolũ abſtinẽt ab his q̃ ſciunt uel firmiter credunt eſſe culpas,ſed & ab his,q̃ ſuſpicãtur eſſe culpas,nec ſolùm à malo,ſed ẽt ab omni ſpecie mali, ſecundũ Apoſtoli cõſiliũ abſtinere ſatagũt.Gabr. lectione octaua, canonis.& Gerſon de uita ſpirituali animæ lectione ſeſta. Et ualet hęc doctrina ſcrupuloſis,in q̃bus nulla eſt animi conſtãtia,q̃ iugiter in expletione ſuorũ officiorũ timẽt culpabiliter ſe deficere, ut latiùs uidere potes Gabr.ubi ſuprà.Hinc Gerſon ubi ſuprà,Iuſto ſtrictior conſcientia quãdoque nocet amplius q̃ laxior &c.Verũ ut dicit Scotus di.15.q.4.lib.4. multò magis ubi dubitatur an ſit culpa, & qualis culpa. Bonæ mẽtis eſt culpã agnoſcere, & ideo in tali caſu, &c.tutum eſt pœnitere indiſtinctè tãquam de tali quale eſt,ut pote ſub tali diſtin.Si mortale,tanquam de mortali:ſi ueniale,tãquã de uenialineque facere culpã ubi culpa nõ eſt,hoc eſt per aſſenſum firmũ determinare,hoc enim eſſet ſtultũ & periculoſum.ſecundũ Cancellarium. Vnde Aureolus in compendio dicit intelligendũ, dũmodo non ſit nimis. Et dicitur culpa ſut ſcribit Chriſtopolitanus Epiſcopus Iacobus de Valentia ſuper Pſal. 31.) de culpo,is,culpſi, ſiue culpo,as: ſiue de cudo,cudis, quod idem eſt, quod terebrare,figere & cõpungere, quia cudit & pũgit conſcientiã peccatoris. Et dicitur cõmuniter culpa peccatum & dolus in anima ſiue in ſpiritu: & dicitur telũ fixũ in anima: & dicitur etiã ſpina iugiter mordens & pungẽs conſcientiã. Quæ quidẽ ſpina ſeu dolus non pòt eijci, nec euelli ab anima,& cõſcientia niſi per pœnitentiam:culpa uerò remanet in anima poſt peccatũ perpetratũ. Nàm, ut idẽ ait,ex peccato cõmiſſo ſiue ex prævaricatione præceptorũ,tria remanent in anima:Primò reatus, quo obligatur ad rẽ reſtituẽdã,& etiã ad pœnã.Secundò deformitas quædã per abſentiam gratię,qua eſt peccator in odio Dei, & imputat ſibi Deus illud peccatũ ad culpã, & pœnã.Tertiò remanet in anima culpa, per quam dicitur inuſtus,& dignus accuſari, & poſſideri à diabolo.Et non ſolũ per iſtam culpam accuſatur à diabolo,ſed etiã continuè accuſatur à ſeipſo. Hæc Chriſtopolitanus Epiſcopus vbi ſupra.

CVLPA (vt ſcribit Panormitanus in ca. unico,de cõmodato. & poſt eũ Gabriel diſt.15.q.10.dubio.9.li.4.)dicitur deuiatio ab eo quod bonum eſt, & per hominum diligentiam prouideri poterat, & hoc vltimũ addit ad differẽtiã caſus fortuiti, qui non poterat prouideri. Et eſt quintuplex.Eſt.n.culpa latiſſima,latior, lata,leuis, leuiſſima. Culpa latiſſima eſt dolus verus, puta machinatio ſeu circũuentio ad fallẽdum alium manifeſtè adhibita. Culpa latior eſt dolus præſumptus, ſcilicet fallax circumuentio ad circũueniendũ, & decipiendũ aliquẽ p̃ſumptiuè adhibita.Et licèt dolus non pòt p̃bari,niſi per coniecturas, tamẽ quando ſigna ſunt manifeſta, dicimus dolum uerum: quando nõ patent,dicimus dolum præſumptum. Culpa lata eſt deuiatio in circũſpecta ab ea diligentia qua habent cõmuniter homines illius cõditionis,& p̃feſſionis: vnde dicitur vulgariter ignorare illud quod communiter homines ſciunt, eſt lata culpa. Et dicitur incircunſpecta, id eſt, inconſiderata, ut

differat à dolo: qa si cõsideratè deuiaret ab illa diligẽtia, esset in dolo. Exẽplũ de culpa lata. Vt si librũ mihi cõcessũ incõsideratè dimisi in bãco ante domũ, & sublatus est, sũ in culpa lata. Leuis culpa ẽ deuiatio incircũspecta ab ea diligẽtia q̃ habẽt hõies, nõ tantùm cõmuniter, sed diligẽtes. Culpa leuissima est deuiatio ab illa diligentia quã cõmuniter habent homines diligẽtiores & diligẽtissimi. Vnde sicut diligẽtissimus potuit præcauere & non præcauisti, es in culpa leuissima.

CVLTVS DEI (ut scribit Sãctus Bonauen. dist. 9. arti. 2. quæst. 2. li. 3.) potest accipi tripliciter, generaliter, ꝓpriè, & magis ꝓpriè: Vno modo dicitur cultus auctus directus in Deũ sub ratione finis: & sic est omnis uirtutis. Alio mõ dicit cultus Dei actus in Deum directus, nõ solùm ratione finis, sed etiam obiecti: sic est uirtutũ Theologicarũ. Tertio mõ cultus Dei dicitur magis ꝓpric actus directus in Deũ nõ solùm sub ratione finis & obiecti, sed etiã sub ratione honorabilis, & talis est actus adorationis, & sic est uirtutis specialis. & hoc modo est ipsius latriæ, &c.

CVPIDITAS est improba uolũtas, secũdũ Augustinum lib. 3. de libero arbit. Estq; cupiditas inordinatus amor pecuniæ, uel effrænatus habẽdi appetitus. Et cupiditas (ut dicit Apostolus 1. ad Timotheum 6.) radix est omnium malorum, quam q dã appetentes errauerunt a fide, & inseruerũt se doloribus multis. Et sicut (ut scribit Gerson parte tertia, de mystica Theologia parte quinta, cõsideratione 27.) cogitatio est im ꝓuidus animi obtutus ad euagationẽ ꝓnus: ita cõsequenter ad talẽ cogitationem si fit de obiecto delectabili: sequitur affectio improuida & uaga sine utilitate & fructu. Et hoc mihi satis congruè uidetur appellari (inquit ipse) libido, cupido, uel concupiscentia uel cupiditas, &c.

CVM quandoq; accipitur copulatiuè, quando associatiuè, ut notat Scotus di. 9. lib. 3. Vnde Damascenus ca. 54. Christus Deus perfectus, & homo perfectus, quẽ adoramus cum patre & spiritu sancto una adoratione cum incommutabili carne eius, non inadorabilem carnem eius dicẽtes. In qua auctoritate (ut Scotus dicit) cùm accipitur associatiuè: non autẽ copulatiuè, ut sit sensus: Adoramus uerbum cum carne, id est habens carnẽ sibi unitam, non autẽ cum carne, hoc est carnem adoramus, ut sit propositio copulatiua, & hoc considerãdo carnem, ut caro est, & nõ ut unita diuinitati. Sic ergo nõ debet excludi à termino adorationis caro, licèt ipsa nõ sit ratio adorãdi. Exẽplũ ad hoc est de Rege & purpura, qa etsi & propter se, & in se sit adorãdus, tamen ip se cũ purpura adiuncta est etiam adorandus, non quod purpura sibi adiuncta sit causa adorationis, ita caro nõ est adorabilis in uerbo ut sit ratio adorationis in verbo. Aliud exẽplum est de toto & partibus, si reuereor hominem propter sapientiam, uel uirtutes, totum reuereor, corpus scilicet & animam, non animam solum excludendo corpus ab ipso reuerito. Similiter cùm totum hominem adoro, non honoro præcisè caput excludẽdo alias partes ab illa adoratione, sed cõsiderando rationẽ adorationis, Christus secũdum naturam diuinam est adorandus, excludendo aliam naturam, ut est ratio adorãdi, quia nulla alia est ratio summi dominij, nec ratio adorationis debitę sũmo Dominio: sicut nec corpus est ratio adorandi uirtuosum. Hæc Scotus, & in adoratione ubi suprà.

CVRIOSITAS est superflua indagatio ad se nõ pertinentium secundum Hugonẽ & sanctum Thoma. 2. 2. quę. 167. curiositas est uitium circa cognitionem intellectus & sensuum ad peccandum, & circa inspectionẽ ludorum, & mulierũ ad cõcupiscendũ & spectaculorum. Curiosus & studiosus differũt. Curiosus est cupidus cognoscendi ea, quę nihil ad se attinent. Studiosus uerò, quę ad animum uriendum liberariter & ordinabiliter ꝓtinent intentissimè requirit. Et.

CVRIOSITAS, ut scribit Gerson de mystica Theologia pratica, est studiũ circa inutilia aut utilia magis quàm liceat, de ęcat, uel expediat. Curiositas (ut notat Stephanus Brulifer in ꝓlogo 1. Senten.) est duplex. Quædam enim est curiositas uitiosa & uitanda, qua, scilicet aliquis in

quirendo

quirendo sic curiosus est, quod qrit aliquid oino superfluũ,& de quo nulla certa responsio potest dari. Hoc modo(vt ipse dicit) quæstiones difficiles & curiosæ sunt vitiosæ. De hac scriptis reliquit post Gersonem Gabriel lib.3. dist.27.q. unica, art.2.conclu.6. Omnis inquit, doctrina & oẽ studium, dẽt de curiositate vana,& noxia culpari, quę non ordinantur actu vel habitu, mediatè vel immediatè, ad bene, moraliter, grauiterq; uiuendũ. Vnde dare studiũ suũ rebus inutilibus, aut noxijs vtilioribus scienter omissis, curiositas est dãnabilis, ait Gerson Cancellarius in suis regulis moralibus. Hinc & Salomon Eccles. vlti. Faciendi plures libros non est finis: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo, i. ad hoc factus est, siue ad hoc tenetur omnis homo, &c. De hac reprehensibili curiositate multa scribit Gerson in multis suorum operum tractatibus. Alia est curiositas virtuosa, qua. s. quis nobilitate animi etiam occulta inquirere non attediatur, ordinando illa(ex bona conscientia) ad salutem propriam & aliorum. Isto modo qõnes difficiles & curiosæ(vt ait Brulifer) non sunt vitiosæ: quia quod ordinatur ad propriam & aliorũ salutẽ, vitiosum non est: quẽadmodum plures qõnes difficiles apud Theologos curiose, quæ ad animę salutem ordinantur.

CVSTOS. Triplex est custos hominis, vt notat Brulifer dist.11.q.1.lib.2. Quidã vniuersalis, & est ipse Deus, qui specialiter curam habet de nobis. Vnde Iob.6. Quid faciã tibi, ò custos hominum? Custos particularis est vnus Angelus deputatus à Deo, ad custodiendũ unũ Principem, inquantum principaliter toti populo principatur: vel vnũ regnum, vel unã patriam. Alius est custos hominũ & singularis, & est Angelus deputatus ad custodiã singularis personę, quia cuilibet creaturæ rationalis deputatur Angelus à primordio natiuitatis: vel secundũ alios à principio conceptionis. Vnde Hieronymus: Magna dignitas animarum est, quũ quælibet ab origine natiuitatis habeat unum Angelum custodem.

CVSTODIRE secundum Alexan. vltra hoc quod dicit præsidentiam prohibitionem nocumenti in custodiẽte, connotat in custodito indigentiã, & quod habeat naturã lapsam, vel labilẽ seu defectibilem: nõ solùm pœnæ, sed ét culpę. In custodiente aũt naturam ſtãtem, per hoc habetur. Christũ non habuisse custodes Angelos, vel indiguisse custodia, sed bene ministros habuit Angelos. In eo namq; nulla fuit indigentia, neq; natura lapsa, aut labilis, &c. Sed ministeriũ nihil talę connotat in eo cui ministratur, neq; indigẽtiã, neque defectibilitatem: fiunt.n. ministeria etiam ad honorem eius cui ministratur, etiam eius qui ministrat. Nam & seruire Deo, regnare est, & summa libertas atque honor creaturæ(vt vult Boetius) & licèt Christus labilis fuit quãtũ ad naturã assumptam, quia mortalis, non tñ indigens prẽsidio, aut custodia, quia & pati & mori in sua uoluntate & potestate erat. Hinc dẽ: Oblatus est, quia ipse voluit. Isa.53. & Ioã.10. Ego ponam animam meã, & iterũ sumo eã, &c. de hoc vide Gab. dist. 11.q.unica. ar.3.lib.2. & Sanctum Bonauen. eadem dist.ar.1.q 3. lib.2. Illud aũté: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te: nõ est intelligendũ de capite Christo, sed membris. Christus itaq; nõ indigebat custode, nec quãtũ ad defensionem corporis, nec quãtum ad eruditionem rõnis, nec quantum ad incitationẽ affectionis. Nec obstat illud Luc. 22. Apparuit ei Angelus confortãs eũ. Dicit.n. Bonau. quod Angelus nõ cõfortabat eum confortatione potestatiua, sicut confortat illos quos custodit, sed solum ministeriali, sicut confortat armiger strenuũ militẽ. Nec obstat quod passus est Angelum tentatorem, Mat.2. quia illa tentatio solum fuit exterius, non ad probationem & exercitiũ, sed ad nostri instructionẽ, & aduersarij confutationẽ: de quo latiùs loquitur Gabriel. De custodia autem Angelorum, & de effectu Angelicæ custodię, videatur suprà in dictione Angelus.

CYROGRAPHVS dicitur & Cyrographũ, & dr à χειρὸς, quod est manus: γραφία quod est scriptura, quasi scriptura manufacta. Bonau. di.19.q.2.lib.3. Et Cyrographus

metaphoricè accipiendo, est quædã obligatio, quia anima est obligata ad aliquã pœnã transeuntẽ, culpa actuali interiori & exteriori ad reatũ remanẽs in anima, ꝓne cuius diuina iustitia habet nos punire quantũ ad pœnã: & diabolica malitia habet nos accusare, & conscientia nostra hẽt cõtra remurmurare. Brulifer dist. 19. q. 2. lib. 3. Et dr̃ Cyrographũ culpæ, quia talis obligatio consurgit ex nostra culpa. Et dr̃ cyrographum decreti, quia ista obligatio est ex nostra culpa, tanquã ex merito: & ex diuina snia, tanquam ex decreto. Christus aũt per passionem suã deleuit cyrographa culparũ. Vnde Gab. dist. 19. q. vnica, art. 3. dub. 2. lib. 3. dicit, qd̃ per peccatũ primi hois quo Deus toti generi humano offensus est, homo cecidit in reatũ seu debitũ mortis æternæ, & per hoc in ptãtem diaboli, tanquã tortoris pœnã infligentis. Hoc deniq; debitũ pro quanto obligat hoiem ad pœnam luendam dr̃ Chyrographus decreti, quia sicut cyrographus testimoniũ est vel certitudo quædã debiti, ita obligatio qua homo debitor est mortis æternæ ex diuino decreto, (quia certa est) metaphoricè dr̃ cyrographus decreti. Colos. 2. Nũc aũt remisso debito, quod est ordinatio hois propter peccatũ contractã vel cõmissũ liberatus est homo a culpa, a pœna, a potestate diaboli, & ab obligatione cyrographi decreti, quia remisso debito iam non est ordinatus ad pœnam, sed assumptus per gratiã ad Dei amicitiam. Et per hoc nec hẽt culpã, nec obligatur ad pœnã: & per cõsequens nec sub ptãte diaboli, nec est sub obligatione cyrographi. Fit autem hæc remissio per passionem Christi. Vide latius Gabr. vbi supra.

De litera D.

DAMNATIO qñq; accipitur impropriè pro magnæ pœna, siue largè pro qualibet punitione, ad quã aliquis est iudicatus, sin quã acceptionẽ includit etiã pœnã Purgatorij (vt scribit Gabr. lect. 56. canon.) vnde & B. Greg. dicit, quod eodem igne purgantur boni, quo reprobi puniuntur: & in alijs coibus locutionibus dicimus aliquẽ condemnari ad certam pecuniariam pœnã, siue ad aliquod temporale supplicium. Vnde Aug. 1. Enchi. 65. & recitat Magister dist. 45. lib. 4. ca. 2. de suffragijs, quod quibus prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio, vbi damnationem accipit Aug. non propriè, sed pro valde graui. Purgatoria pœna, vt dicit Rich. dist. 46. ar. 2. q. 4. li. 4. Vel ibi locutus est Aug. sub dubitatione & alibi partem contrariam affert, vt dicit Rich. Sic largè accipiendo, potest dãnatio diuidi in temporalem & æternam.

DAMNATIO æterna est, quæ qs ad æternã pœnã deputatur. In hac sunt duo (ut scribit S. Bonauen. dist. 48. in dubijs literalibus lib. 1.) s. pœnæ infictio, & ęterna a Deo separatio. Separationem æternam a Deo nullo modo credo (inq. ipse) quod aliqua anima rectè debeat uelle, imõ sẽper velle contrarium, sed pœnam uelle si reuelatum est sibi datum, & hoc patet, quia quilibet iustus de se & de alio dẽt uelle, quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur, &c.

DAMNATI sunt illi, qui adiudicati sunt ad pœnã temporalem vel æternam (ut dicit frater Osval. li. 4. rosarij Theol.) quos Paulus Cortesii. 4. sen. di. 11. uocat profligatos & perditos reos, ad quos, s. dãnatos æternaliter beneficia Ecclesiæ nec militantis nec triumphantis deriuantur cum sint totaliter ab Ecclesia precisi, vt scribit Rich. dist. 46. art. 2. q. 4. lib. 4.

DARI illud dr̃ dari alicui vt scribit Gab. di. 14. q. 2. artic. 1. lib. 1. quando põt illo vti ad agendum sicut placet. Sicut aliquis se ipsum dr̃ dare alicui qñ offert seipsum illi ad faciendum, quod illi placet. Illud uero dicitur dari in sẽ, quod sic datur in potestatẽ alterius omni alio dono circunscripto, & per oppositũ põt notificari dari in alio, vel simul in se & in alio. Clarius prosequit Occã. di. 18. vbi vult, qd̃ spũsanctus datur soli creaturæ rõnali, & in se, & in donis suis, & ad sanctificãdũ hominem, quod & ibidem probat & Gabr. vbi supra. Et spiritussanctus dr̃ se homini

homini dare, cum illapsu suo sanctificatiuo hominē per gratiā inhabitādo, paratus est ipsum iuuare in omni actione meritoria, & tandē eum in beatitudine sublimare, & dicitur tunc quodāmodo uoluntati obtēperare. Stat. n. ad ostiū, & pulsat, si quis aperit ingreditur, & nunquā manū suā subtrahit. Sic ergo hominē acceptando per gratiā, & in actione meritoria modo singulari eū iuuādo, dicitur se homini dare. Cū aūt spiritussanctus sic sese homini dat uelut donū increatū, semper infundit etiā gratiā gratum facientem. Donūq; creatū quo anima ornatur, & in Dei sponsam adoptat. Et spiritum sanctum dari non est ipsum habere per informationē sicut charitas habetur sed per assistentiā, licèt aūt spiritussanctus sit in peccatore, non tñ habet facultatē fruendi eo meritoriè, vt inquit Brulifer dist. 14. q. 3. li. 1. Datur præterea spiritussanctus in donis suis, quando, scilicet, dat dona sua pro sanctificatione rationalis creaturæ. Datur autē & accipitur dupliciter spiritussāctus, vt habet Gabriel lect. 2, cano. videlicet in gratia gratū faciente, & in gratia gratis data. Primo modo datur ad personalē sanctificationem recipientis. Secūdo modo nō semper ad personalē sanctificationē, semper aūt ad Ecclesiæ utilitatē. De prima dicitur ad Rom. 3. Iustificati gratis p gratiā ipsius, scilicet, Christi, Gl. p gratiā Christi quæ donū est Dei. Maximū aūt donū spiritussanctus est. Vnde dicitur ibidē 5. Charitas diffusa est in cordibus no. per spi. scilicet, qui da. est nobis, gratia aūt quæ iustificat charitas est, aut ei inseparabiliter cōiuncta, quę dat semper ad sanctificationē, quia ipsa est, quæ operit multitudinē peccatorū. De secūdo. 1. Cor. 12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ sm eūdem spiritum: alij fides in eodē spiritu, alij gratia sanitatum in uno spiritu, alij operatio uirtutū, alij prophetia. Præmisit aūt Apostolus, unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatē gl. Diuisa sunt dona, non ad meritū alicuius singulariter dātur, sed ad utilitatem Ecclesiæ ædificandæ, & cæt. Vide latiùs Gabrielē in cano. lec. 2. Et sm eūdē dist. 14. q. 2. li. sen. spiritussanctus nō datur i dono creato nisi in dono charitatis: patet, quia secūdū usum loquēdi sanctorū non datur alicui, nisi quē per specialē acceptationē inhabitat tanquā dignū uita æterna. Sed nullus sic acceptatur, nisi in quo est gratia gratū faciēs, quæ est sola charitas, ideo solū dat in charitate tāquā in dono creato. Astipulatur Petrus de Aliaco q. 9. ar. 1 lib. 1. cū dicit. Spiritussanctus dat in suis donis, uel magis propriè loquendo datur cū suis donis, quāuis absolutè possit dari sine eis, & ecōtra. Et sm eūdē spiritussanctus nō datur de facto alicui, nisi ei quē sanctificat & acceptat ad uitā æternā, spiritussanctus aūt nullū sanctificat, uel acceptat ad uitā nisi eū in quo ē charitas creata siue gratia gratūfaciēs, & iō sancti dicūt spiritumsanctū dari in charitate tāquā in dono creato. Nec modus loquēdi est apud sanctos spiritūsanctū dari i sapiētia, in fide, uel in spe sicut i charitate, & hoc posset cōcedi, sed nō ē uisitatū apud sāctos ut Aliacēsis dicit.

Et dari dicitur Deus alicui, qñ eū inhabitat gratuitè p donū charitatis. Deus aūtē dupliciter dicitur esse in aliquo, generaliter, & specialiter per gratiæ informationē. Dicitur tamē dari stante lege, siue datus rationali creaturæ, tūc quādo eā inhabitat gratuitè per donū charitatis. Et qa dūtaxat bonos inhabitat quos ad uitā acceptat, & nō malos, iō illis solū dicitur dari, & tūc dari quādo tale donū infundit, & abūdantius dari quando maiorē confert, gratiā, secundū hūc modum, loquendi Deus est tantū in bonis, & non in malis, eo quod solū tales p gratiā inhabitat, sic magis est in beata Virgine quā in Sancto Petro, & specialissimè in Christo, q̄is Deus sit in omnib. rebus generaliter, sicut ipse Dauid testatur, dicēs: Si ascēdero in cęlū, tu illic es. De quo cōsulito Bona. di. 37. q. 1. li. j. Est ꝑter ea Deus in seipso ut Alpha, & ω (ut scribit Brulifer dis. 37. ar. 3. li. 1.) Est aūt in mundo ut creator, & gubernator, est in Angelis vt beatificator. Vnde dicitur: Pater noster qui es in cęlis, id est in iustis, non in cœlo empyreo. Vnde &

thronus ſapiẽtiæ anima iuſti dicitur, unde & illud: Fiat uoluntas tua ſicut in cęlo & in terra, id eſt ſicut in iuſto, ſic in peccatore, vt ſ. conuertatur. Eſa: Cęlum mihi ſedes eſt, terra ſcabellũ pedũ meorũ, id eſt iuſtos inhabito per gratiã, impios premo per æterni iudicij diſtrictionem.

DANI ſpirituſſanctus plenius, põt intelligi dupliciter (vt notat S. Bonau. di. 15. li. 1. in dubijs literalibus) aut intenſiue aut extenſiue. Si extẽſiue, ſic pluribus datus eſt ſpirituſſanctus tempore legis gratiæ, quia in omnẽ terrã exi. ſo. eorũ &c. non tantũ ad vnã gentẽ. Si intenſiue, hoc eſt dupliciter, aut quatũ ad generalẽ ſtatũ, aut quantũ ad ſpeciales perſonas. Quantũ ad gñalẽ ſtatũ in nouo teſtamẽto, quãtũ ad ſpeciales ꝓſonas in veteri teſtamẽti, & ſic ſe habẽt ſicut excedẽtia & exceſſa, qa in ve. teſtam fuerũt aliq uiri Euãgelici, & fuerũt in ve. teſta. aliq abũdantes i ſapiẽtia: vt Salomõ. aliq in patientia: vt Iob. aliqui in manſuetudine: ut Moyſes. aliqui in fide: ut Abraham. aliqui in deuotione: vt Dauid. aliqui in miraculorum operatione: vt Elias.

DATVM EST DONVM differunt ſm magiſtrũ, ut & refert Gab. di. 18. q. unic. ar. 1. li. 1. & in hoc quod donũ dicit aptitudinẽ ſiue domabilitatẽ, ideo quod non donatur, ſi tamẽ donabile eſt, donũ dicitur. Datũ uerò dicit actũ donationis. Ex quo ſequitur quod ſi aliquod æternũ detur in tempore ab æterno, dicitur donũ inquãtũ ab æterno fuit donabile. Ab æterno. n. fuit aptũ ut daretur i tẽpore, nõ tamẽ dicetur ab ęterno datũ. Et tã donũ q datum dupliciter accipitur, vt idẽ notat Gab. ubi ſupra. Vno modo pro producto uirtute amoris alicuius obiecti, qđ nõ ut producitur tali modo habet rõnẽ ſimilitudinis obiectiamati. Alio modo capitur ꝓ aliquo libere alicui collato, & quaſi in poſſeſſionẽ, vel damnationẽ ipſius tranſlato. Capiendo donũ primo modo ſpirituſſãctus verè & propriè dicitur donũ, pate: per Aug. 5. de trin. Spirituſſanctus donũ eſt patris & filij, quia ꝓcedit a patre & filio. Itẽ 4. de trin. Sicut natũ eſſe eſt filio a patre eſſe, ita ſpirituſſancto donũ Dei eſſe eſt a patre procedere, & a filio. Capiendo donũ ſecũdo modo nõ ſolum ſpirituſſanctus, ſed & filius donũ eſt dicendus: patet de ſpiritu ſancto in textu magiſtri de filio: Eſa. Filius datus ẽ nobis. Vterq; ergo & filius & ſpirituſ ſanctus mittit creaturæ, ergo vterq; donat. Sed ſi donũ, dicit ꝓceſſionẽ ab aliquo (vt vĩ dicere Aug.) pater nõ dicitur donũ, quia nõ ꝓcedit ab aliquo, iõ ſcriptura non cõmemorat patrẽ eſſe donũ.

Eſt quoq; diſtinctio formalis iter donari & donũ, ſicut inter verbũ & dicere filiũ, & generare, ſpiritũ ſanctũ, & ſpirare. Quomodo aũt ſpirituſſanctus ab æterno datur filio a patre, & ecõuerſo patri a filio, de hoc diffuſe apud Gabr. vbi ſupra videre potes. Et de dono vide infra latiùs. Et vt ſcribit S. Bona. diſt. 18. q. 3. li. 1. quãuis vtrũq; tã datũ q donũ dicatur in diuinis, tamẽ cõuenientius dicitur donũ. Et huius eſt duplex ratio. Vna qdẽ eſt, quia datũ cum ſit participiũ uel nomẽ uerbale concernit tẽpus, donũ autẽ a tẽpore ſũberahit. Et iõ quia oia dona ſupra tẽpus ſunt, conuenientius dicitur donũ. Et huius eſt duplex ratio. Vna qdẽ eſt, quia datũ cum ſit participiũ uel nomẽ uerbale concernit tẽpus, donũ autẽ a tẽpore ſũberahit. Et iõ quia oia dona ſupra tẽpus ſunt, conuenientius dicitur in diuinis donũ quã datũ. Alia rõ eſt, qa donũ ſupra rationẽ dati addit cõditionẽ liberalitatis ſiue irredibilitatis, quæ eſt conditio magnæ nobilitatis, & iõ maximè cõpetit diuinis. Et hæc eſt ratio quare donũ appropriatẽ gratuitis donis, non tantũ ipſi ſpirituſſancto q ẽ principium gratuitorũ donorũ. Et quod dicit donũ, & datũ habetur 1ac 1. Omne datũ optimũ, & omne donũ perfectũ deſurſum ẽ, &c. Et ut idẽ notat ſm Aug. q. 4. ubi ſupra. Donũ dicitur in diuinis propriè ſiue perſonaliter nõ eſſentialiter, ſicut, verbũ dicitur ꝓpriè de filio. Datũ aũt põt accipi & eſſentialiter & ꝓſonaliter, ſiue propriè & cõiter, tota. n. trinitas dat ſe, & tamẽ pater & filius propriè dãt ſpiritũ ſanctũ, vñ datũ de ſui rõne idẽ eſt, quod cõmunicatum. Latiùs Bonauentura.

DEBEO, es, & ſecũdum Angelũ, & poſt eũ Gab. di. 16. q. 3. ar. 1. lib. 4. ex ſuo proprio ſignificato importat neceſſitatẽ precepti, licẽt quandoque ratione materiæ importat congruitatem, tamen ſecundũ Panormit. improprietates terminorum ſunt uitandæ. in capi. 1. de dolo & contuma-

mia. & ideo ſolum habet locum impro prietas huius verbi debet, quod ſit conſi lij i materia cõſultiua ratione materiæ, quę é cõſultiua. Sed iſtud nomẽ Deus cũ iſto verbo dẽt, vt ſcribit Brulif. di. 37. q. j. lib. 3. ſemper importat uenenũ. Vnde ma giſter ait: hoc verbum debet propriè nõ conuenit Deo.

DEBITVM quod quis debet, dicitur. Et eſt debitum ex commiſſo, quod eſt, propriè debitum, vt ſcribit S. Bona. di. 43. in du bio lite. lib. 1. quia præit voluntatem: ve lit enim nolit obligatus eſt, qui accepit, bñficiũ, ſi neceſſario eget bñficio. Debi tum autem ex promiſſo, quod é merę li beralitatis eſt debitũ, quod ſequitur la gitatem promittẽtis, & ideo ſecundũ ré plus habet de ratione gratiæ quã debiti. Et hoc modo Deus é debitor, primo mo do non, ex ſua. n. liberalitate ꝓmittit ut alliciat, ſed nihil recipit, unde obſequia noſtra nõ acceptat ꝓp indigentiã, ideo ratio debiti ẽm, quod obligationẽ dicit, ꝓpriè in Deo nõ cadit. Si aũt abutamur nomine ut debitũ ſonet in concedentiã bonitatis Dei, ſic recipitur in Deo. Vnde Magiſter di. 43. li. 1. Sed ut mihi uidetur hoc uerbũ debet uenenũ habet, cum alij qui dicunt: Nõ põt Deus facere niſi, qđ debet, non aũt debet facere, niſi quod fa cit, multiplicem enim & inuolutã conti net intelligentiã, nec Deo propriè cõpe tit, qui nõ eſt debitor nobis, niſi fortè ex ꝓmiſſo. Nos uerò eius debitores ſumus ex cõmiſſo. Vt autem uenenũ euacuetur diſtingue uerbi ſenſus, non poteſt Deus facere niſi, quod debet, id eſt niſi, quod uult, falſum eſt. Sic enim poteſt ipſe dici debere aliquid, quia uult illud. Si autem dicatur, quod non poteſt, quod debet, id eſt non poteſt niſi illud, quod ſi faceret, ei bene conueniret, uerum eſt. Hæc magiſter ubi ſupra.

DEBITVM quoddã eſt, quod prouenie ex parte meriti, ut princeps qui regi for titer militauit, meruit ut ſibi dentur ſti pẽdia. Hoc modo Deus quodãmodo eſt debitor noſter ꝓp merita. Vnde Paulus. 2. Timo. 4. De reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam red. mihi do. in il. die iuſtus iudex. Brulif. diſtinctione ſex ta quæſtiõ. prima lib. primo. Eſt præte rea quoddã debitum obligationis, quod dam congruitatis.

DEBITVM eſt duplex. Quoddam eſt debitum ex charitate, quoddam eſt ex neceſſitate, ut ſcribit S. Bonauentura di ſtinctione decimaoctaua, circa textum libr. 3. Debitum ex charitate non tollit perfectionem meriti, debitum uerò ex neceſſitate quodammodo diminuit. quo niam ergo omnes alij debitores erant mortis, debito neceſſitatis, qui quidem prouenit ex reatu & obligatione culpæ. Ideo dicit magiſter, quod nullus pote rat Deum placare, quamuis uoluntariè perferendo mortem poſſet Deo placa re. Chriſtus autem quia ſine debito mor tis pertulit mortem, & placere potuit, & placare: placere, quia ex bona uolunta te: placare uerò præter neceſſitatẽ. Nec quiſquam (ut ait Magiſter di. 18. li. 3.) hoſtiam poterat offerre ſufficientem re conciliationi noſtræ. Sed Chriſtus ho mo ſufficiens, & perfecta fuit hoſtia, &c.

DEBITVM quãdoq; accipitur pro pec cato. Peccata aũtẽ dupliciter debita no minãtur (ut ſcribit Gab. lect. 72. cano.) non quidẽ formaliter ſed effectiuẽ. Vno modo quia peccando debitũ ſoluere re cuſamus, debitũ quo Deo tenemur, ſci licet obediẽtiam & amorem. Peccamus enim cõmittendo & omittendo: cõmit tendo, ſcilicet, malũ, & omittẽdo bonũ, puta ſi fornicamur, ſi occidimus, ſi fura mur, cõmittimus mala, & agimus cõtra diuina pręcepta, & per hoc ſubtrahimus ſibi debitam obediẽtiã, ſeruitutẽ & ti morẽ. Si Deũ ſup omnia nõ diligimus, ſi parentes nõ honoramus, ſi bona debi ta omittimus, iterũ Deo debitũ ſubtra himus, dilectionẽ, ſeruitutẽ, &c. Secũdo peccata dicũtur debita noſtra, quia nos debitores pœnæ faciũt. Quicunq; enim cõtra Deum peccat, reus efficitur pœnæ gehẽnalis, quã ſoluere tenetẽ, niſi à Deo remittatur. Latiùs ibi Gab. Peccata ita que dicũtur debita ab effectu, qa conſti tuunt nos debitores pęnæ, ad quã ſuſti nendã propter peccata iuſtè obligamur.

DEBITVM cõiugale é actus cõiugalis quo uir tenetur uxori, & uiceuerſa, patẽt. Et

dicitur debitū q̄a ſub pœna p̄cī mortalis tenetur uir mulieri debitū petēti reddere, ſimiliter uxor uiro ſm oēs theologos cōiter, ſm quod dicit Apoſtolus .1. Cor.7. Vxori uir debitum reddat, niſi ex rōnabili cā excuſet, ut ſcribit frater Oſualdus.li.4. Roſarii Theologiæ. Et quā nis ſemp liceat reddere, non tñ ſemp licet petere. Debitum .n. ut uult magiſter ſemper poſcenti ſoluendū eſt. Bonū etiā eſt diebus ſolennibus abſtinere. Vnde ut ſcribit Thom. de Argēti di.32.li.4. Si cōiux ſine ſuæ corporalis uitę periculo pt reddere debitū, tunc ſemp tenet reddere, maximè ſi exigēs nullatenus uult pro tunc actu illo carere, non tamē neceſſitatis eſt exigere, ut habet Rich. Sed reddere debitū eſt neceſſitatis, ut ipſe ait diſt. 32.art.1.q.1.& 2.li.4. Et quando uir q̄ buſdā ſignis perpēdit mulierē pētere, tenetur reddere. ait Rich. Sed ſi coniūx ſine corporalis ſuę uitæ periculo non pōt reddere debitū exigenti, tunc non tenet nec obligatur ad reddendū. Vide latiùs Tho. Argēti. & rōnes eius, unde Gerſon in regulis moralibus. Nullus coniugū tenetur reddere debitū in detrimentū notabile & certū ſui corporis uel fœtus naſcituri. Et ſm hoc cognoſcitur quādo leproſis uel prægnātibus aut menſtruatis, aut furioſis, aut epidimiacis, & ſimilibus caſib. reddi uel nō reddi debitum oportet: nec tēpus & locus facer (ut idē vult) uidētur excuſare quin alter coniugū teneatur alteri petenti reddere, prævia tamē quadam amicabili monitione de nō exigēdo. Et reddere debitū eſt de iure naturæ (ut dicit Rich.) Ideo Eccleſia q̄ nihil pōt contra ius naturę, non prohibet, nec diſſuadet quocūq; tpe, nec intendit filiis ſuis laqueum ponere, ſed exactionē debiti diſſuadet ſacro tpe; quamuis non ꝓhibeat, eò quòd uacāre operib. carnis multum impedit elevationem mētis ad cœleſtia, cui maximè mens tpe ſacro debet intendere. Item ſecūdum Scotū reddere debitum eſt laudabile, ut ipſe dicit diſt. 32. libr. 4. tum propter bonum prolis, tum cā uitādæ fornicationis, & actus eſt iuſtitiæ. Sed de loco ſacro dicit idem Scotus quòd in loco ſacro regulariter abſtinēdum eſt, quia non ſtatim imminet periculum fornicationis, quando ſtatim cōmitti poſſet in loco nō ſacro, ſi tamen diu oporteret eos cōuiuere i loco ſacro, negaret iſtū peccare, aliquis ſi redderet debitū ibi petitum. Cōcordat Petrus de Aquila & Angelus & Richar. Sed Petrus Paludē. tenet idiſtinctè, qđ eſt mortale. Sed nō credas ei ihę: Angelus, nec valet eius rō, qđ nulla ſit neceſſitas, &c. Scribunt & doct. & ponunt cās quibus quis non tenetur reddere debitū, ſicut eſt ꝓhibitio Eccleſiæ. Nā cōtra interdictum Eccleſię eſt pctm mortale actus coniugalis. Eccleſia aūt prohibet ne quis conſumat matrimoniū certis temporibus. Vide latiùs de hoc Angelū. Secunda cā eſt impotētia, ſalua incolumitate ſui corporis. Tertia cā eſt crimen adulterii. Quarta ſi eſt votum emiſſum ab ambobus de cōi conſenſu. Quinta eſt honeſtas; puta ſi petit in Eccleſia, uel in publico. Sexta eſt ſcandalū. Septima cā eſt religio, quā quis uult intrare. Has ſeptē cās aſſignāt doctores propter, quod non tenētur reddere coniuges debitum. De his latiùs ꝓſequuntur. nec dicendū eſt de loco ſacro ſicut de tpe, quia facilius poteſt mutari locus q̄ tempus, & propter ea locus ita pollui poteſt quod indiget reconciliatione, unde in loco ſacro non licet carnale debitum exigere nec reddere, ſi tamē ꝓ longum tempus eſſent ibi uiolenter recluſi, uidetur quod tunc licitum eſſet eis ibi exigere & reddere, quia nō eſt ponēdus laqueus animabus propter immūditiam loci, ut dicit frater Oſualdus lib.4. Roſarij Theologiæ. Item tpe mēſtrui ſecundum Richard. magis eſt abſtinendū propter fructum, quia uicioſe tunc conciperetur, & ut in pluribus ut dicit Scot. naſcitur puer leproſus. Vnde nō ſine cā in lege Moyſaicā accedens ad mulierem menſtruatā debēbat mori. Et quia reddere debitum eſt præceptum, coniux ſanus tenetur reddere debitū cōiugi leproſo, ſi pōt fieri ſine periculo infectionis. Itē furioſo habenti lucida interualla reddēdū eſt debitū, ſed non exiſtenti in furia, qa pro illo tēpore debitum non eſt, ut dicit Rich. di.32.ar.4.quæſt.2.li.4. & alij, &c.

De

Dꝛ qñq; dicit circunſtantiã cauſæ mate rialis uel quaſi materialis, ut ſcribit Th. de Argentina diſt. 5. & poſt eũ Gab. eadẽ d. q. 2. ar. 1. dl. 1. dicit & originationẽ. Vñ qñ dr̃, Filius eſt de ſubſtãtia patris, non eſt intelligendũ qđ ſit de ſubſtantia patris tãquã de materia uel quaſi materia, quia in diuinis nihil eſt ponendũ imperfectionis, quare nõ eſt ponẽda generatio ſub rõne mutationis quaſi mutationis, qa mutatio dicit imperfectionẽ in mutabili, qa potentialitatẽ, & concomitantur imperfectionẽ in mutante, pro quãto neceſſario requirit cãm cõcauſantẽ. Eſt ãt ponenda generatio in diuinis tm̃ ſub rõne productionis inquantũ, ſcilicet, aliq̃d per eã capit eſſe. Et ideo generationi in diuinis nõ aſſignabitur materia uel quaſi materia, ſed tm̃ terminus formalis. Eſt ãũt mutatio qua aliquod ſubiectum de priuatione trãſit ad formã. 6. Phyſ. Cùm igitur dr̃ quod filius eſt de ſubſtãtia patris, intelligendũ eſt quod ſit de ſubſtantia patris ſicut de aliquo quod eſt ſibi cõſubſtantiale, id eſt, de patre qui eſt filio cõſubſtãtialis. Prępoſitio itaq; . De duo dicit, ſcilicet. originationẽ & cõſubſtantialitatẽ, & neutrũ ſolum. Si. n. ſolã originationẽ diceret, tũc creaturæ eſſent de ſubſtantia Dei, ſi ſolã cõſubſtãtialitatẽ. tũc pater eſſet de ſubſtãtia filii, uñ filius eſt de ſubſtantia patris tm̃ eſt dicere, filius eſt originatus à patre, & conſubſtantialis ei. Dicit ergo de, originationẽ, non quidẽ in proprio caſuali, ſed in illo quod regitur a proprio caſuali ad bonũ intellectũ, quia filius nõ eſt originatus à ſubſtãtia, ſed à patre, qui eſt eadẽ ſubſtãtia cũ filio. Vel de põt dicere conſubſtãtialitatẽ in proprio caſuali, & originationẽ in recto à ſuo caſuali, ut dicit Scotus, & conſonat his Greg. di. 5. q. 2. art. 1. & Gabriel ubi ſupra, & Bruliſ. Capitur & qñque de ſubſtantialiter & ordinaliter, ut cùm dicitur. De pane fit corpus Chriſti, ordinaliter: qa poſt panẽ fit corpus Xpi, ſubſtantialiter, quia una ſubſtantia tranſit in aliam diuina actione.

Dꝛcalogvs eſt uolumẽ qđ decem legis pcepta cõtinet, & ut notat Bruliſ. di. 7. q. 1. dl. 3. dr̃ à δέκα Græcè quod eſt decem, & λόγος quod eſt uerbum, quaſi fermo decẽ uerborum, unde dei mãdata dicuntur decalogus. Et uerba decalogi debuerunt dari p modũ pręcepti, intelligo de debito obligationis, & congruitatis, qa deus nulli obligatur, ita quod non ſolũ in eis hõ inſtrueretur, uerum ẽt obligaretur, & hoc deum decebat nobisq; expediebat, nã in eis conſiſtit regula iuſtitiæ, ſm quod dictat lumẽ rectè rõnis. Hinc eſt qđ Deus qui eſt æmulator iuſtitiæ & rectitudinis homini legis iposuit iuſtitię, ad quas ipſũ obligauit, ut nullo mõ liceret ipſum impunè prætergredi, & ſeruãs ea regnum dei poſſidebit. Plures rõnes ſcribit Bruliſer quæ cõgruẽtiã diuinorum mandatorum oſtendunt &c.

Dꝛcanvs ruralis dicit & archipresbiter, ut dicit Petrus de Pal. diſtin. 17. q. 4. articulo ſecundo, libro 4.

Dꝛcima eſt portio una ex decẽ, ueteres .n. ex unaquaq; re decimam offerre dijs ſolebãt. Decima eſt oium bonorũ iuſtè q̃ſitorũ pars deo dẽbita. Quidam diſtinguunt a primitiis, qđ primitiæ ſunt frugũ, aliorũ uerò dr̃ decima. Et decima tripliciter põt conſiderari, ut colligi põt ex Alexã. de Ales. 3. parte ſummę, & Bona. ſupra 2. di. 3. par. 2. ar. 1. q. 1. Et Guil. Scoti imitatorẽ. His concordat Rich. in quarta, & ſupra Tho. in 2. q. 87: Et poſt hos uideri põt frater Pelbartus lib. 3, roſarij theologiæ in dictione Abraham. 6. Primo ut eſt pręceptũ morale, & de iure naturę, ſcilicet, quod deus honoretur de propria ſubſtãtia, ſic quod aliquota pars detur deo ſeruiẽtib. ad ſuſtentationem. Iſto mõ ſemper fuit in pcepto ſimpliciter, vtpote iure diuino, ſm rõnẽ iuſtitiæ quæ exigit, ut qui metũt ſpiritualia à miniſtris Eccleſiæ, dẽt eis tẽporalia. Vnde Gene. 47. ſacerdotib. in Aegypto cibaria ex horreis publicis dabãtur, ſic conſiderãdo decima manet ẽt hodie in noua lege. Vñ Gerſon par. 2. in regu. moralib. ait. Solutio decimarũ ſacerdotib. eſt de iure diuino, quatenus inde ſuſtentẽtur. Sed quotã hãc uel illa aſſignare aut in alios redditus cõmutare, poſitiui iuris exiſtit Secũdo mõ cõſiderãt ut ẽ pceptũ iudiciale, ſinquãtũ determinat decimã

dandam

dandam ministris,& sic ante legem data sint de consilio tantũ. Nam Gen. 28. Iacob vouit decimas, quod vouere nõ potuisset si in præcepto fuisset, sed postea i lege factum est præceptum. Vnde præcipiebat Exod.23. & Nume. 8. isto modo nõ obligat, sicut nec alia iudicialia, nisi prout præcipiũtur ab eo qui potest, id é ab Ecclesia. Vnde sicut sũt de iure positiuo,& manent vt præcepta Ecclesiæ i nouа lege. Tertio modo considerat decima vt q.d cerimoniale siue figurale, q.a figurabant perfectionem Christi,& Christũ futurum. 1.Cor.15. Omnia in figura cõtingebant illis. Et enim decimã dare fuit signũ perfectæ curationis ab omni morbo peccatorũ,q expectabat fieda p Christũ. Nã denarius est numerus perfectus, quia primus limes numerorũ, ultra quẽ non proceditur nisi replicãdo præcedentes numeros . Et ita qui dabat decimas, protestabat, quasi in quodã signo, ad se pertinere impfectionẽ, reseruãdo sibi nouẽ partes substãtiæ, & expectare perfectionẽ futurã per Christum. Isto modo decimę sicut & alia cerimonialia cessauerũt, ac prohibẽtur inquãtũ é morale, remanent. Vnde secũdũ Tho.2.quotli.q.4.ar.3. dicitur quod nulla cõsuetudo contraria soluit hominem ab obligatione reddẽdi decimas, quia hæc obligatio fundat supius diuinũ & naturale, ideo semp tenentur homines reddere decimas si Ecclesia exigat, cõtraria consuetudine nõ obstãte. Deus aũt voluit in noua lege decimas dari, non in figura futuri, s. Christi, sed ut primo ex nostris substãtijs Deum honorãdo,& gratias Deo agẽdo acquirimus gratiã spiritussancti. Secũdo ut per decimas mereamur bonorũ tẽporalium & corporaliũ augmẽtũ Malach.3. 16.q. 1.Decimæ. Tertio ut ex charitate, obediẽdo præceptis iuris naturalis, & moralis,& Ecclesiæ, mereamur æternam gloriã. Vide & alias de decimis canonistas, q aliquo mõ aduersari videtur Theologis in quibusdã. Vide & Gersonẽ par. 4. sermõe cõtra bullã mẽdicatiũ decimis, & alias multa, laconismo gaudemus.

DECIMATIO secũdũ S.Bon.di.3.li.3. actus fuit moralis, sacramẽtalis & figuralis. Moralis inquantũ est alicuius partis donatio ad sustentationẽ eorũ, qui diuino sunt cultui deputati. Morale.n. & iustũ est ut de altari uiuat, q altari deseruit. 1.Cor. 9. Sacramentale inquãtũ est donatio alicuius partis ad Dei honorem in fide mediatoris, ob curationẽ morbi originalis. Figuralis inquãtũ donatio decimę partis facta summo sacerdoti, significabat curationẽ utilẽ fiẽdã per futurũ summũ sacerdotẽ Christũ. Decẽ.n. utilitatẽ importat, pro quãto oẽs numeri posteriores ex ipso in rõne numeri componũtur. Latius scribit Gabriel dist.3.q.2. ar.2.li.3. Et conclusione.3. dicit: Mediator Dei, & hominum Christus Iesus nõ est in lumbis Abrahæ decimatus, cuius uulneris per ꝓpagationẽ ex lũbis Abrahã contracti curatio per decimationem Abrahæ est figurata. Sed Christus etsi in lũbis Abrahæ fuit, quia materialis Christi substãtia fuit in lũbis Abrahæ tãquã effectus in sua causa nõ tamen per eius descensum uulnus accepit, nec curationẽ indiguit, ergo eius curatio q nõ fuit, figurari nõ potuit,& per consequẽs decimatus nõ fuit. Et inquantum decimatio fuit actus figuralis significabat futurã generalem curationẽ omniũ morborũ, præsentium & futurorũ Abraham descẽdentium, per summũ sacerdotem Christũ. Et ideo ut sic nõ figurabat tantũ curationem Abrahæ, sed omniũ futurorũ ab eo descẽdentiũ. Et per hoc omnes in lumbis Abrahę existentes secundum materialem substantiam decimati sunt, q curatione indiguerunt, hac decimatione Abrahæ significati & figurati. Vide latius Gabrielem ubi supra.

DECIPERE uide in dictione Fallere, &c.

DEFECTVS significat penuriã, uitiũ aut culpã aut morbũ. Sunt autẽ multiplices defectus (ut notat S. Bonau. dist. 15.q.2. li.3.) Quidam sunt defectus qui sunt de culpa, quidam uerò qui sunt ex culpa & ad culpã, sicut pronitas ad malũ,& difficultas, ad bonum. Illos autem defectus qui non tantum sunt ex culpa, sed etiam uia ad culpam non decuit Christum assumere, quia Christus fuit minister iustitiæ omnino segregatus à peccato. Alios

autem

ãũt defectus decuit ipsum assumere, sed nõ omnes, qa quidam sunt defectus naturales, quidã personales. Defectus autẽ naturales uoco illos (inquit Bona.) q respiciunt totã naturam humanã uniuersaliter, sicut fames & sitis, & defectus cõ similes. Personales ãt defectus sunt qui respiciũt aliquas personas specialiter, sicut diuersę ægritudinũ species. Quoniã ergo Christus uenerat naturã humanam redimere cõmuniter sine personarum distinctione, hinc est qđ defectus naturales nõ personales, defectus pœnales tãtũ non uiciosos debuit in se habere absque dubio. Itaque Christus non oẽs defectus nostros assumpsit, sicut dicit Magister di. 15. li. 3. sed illos tantum quos ipsum assumere decuit, & nobis expediens fuit. Ex alia autẽ & alia causa ut idem uult Magister sunt isti defectus in nobis & in Christo. In nobis. n. sunt ex necessitate cõtracti, sed in Christo sunt ex uoluntate assũpti, ut pulchrẽ deducit & probat sãctus Bonauen. q. 3. ubi supra.

Defensor q defendit aliquẽ ab aduersario. Et defensor (ut notat Gabr. q. 2. d. 15. art. 3. dub. 2. lib. 4. & habeẽ in glo. in cle. j. de pœnis) est duplex. Vnus q auctoritatẽ delinquẽdi pstat, & ille amplius punitẽ. Alius defensor, q post delictũ defendit, puta impediẽdo ne delinquẽs ad iudicẽ ueniat examinandus uel puniẽdus, uel ne fiat executio, & hic punitẽ. Secus si defenderit eũ ne lædaẽ à priuato. Et quamuis nõ ꝓdẽdus sit q bona fide ad aliũ cõfugit, nõ tñ est defendẽdus, qa q defendit delinquentẽ, maledictus est apud Deum & homines, & corripietur increpatione seueriſima. Vnde. 11. q. 3. Qui cõsentit. & 24. q. 3. qui aliorũ, dicitur. Qui aliorũ defendit errorem multo amplius est dãnabilior illis qui errant.

Deformis, turpis, quasi seorsũ à forma, à quo deformitas. Et deformitas in corpore potest cõtingere tripliciter (ut scribit Petrus de Palud. di. 44. q. j. li. 4.). uno mõ ex defectu alicuius conuenientis, sicut mutilatos uel mãcos dicimus de formes vel nanos, primos ex defectu mẽbri, secũdos ex defectu debitæ quãtitatis. Secundo mõ cõtingit deformitas ex appositio ne alicuius discõueniẽtis, ut ẽ mẽbrũ superfluũ, ut est sextus digitus, uel macula supueniẽs oculo uel alia superfluitas i alio mẽbro. Tertio mõ ex indebita partium dispositione, ut in claudis & luscis & huiusce modi. Hæc Paludensis ubi supra.

Degenerare est a genere desciscere. Vel (ut Scribit S. Bonauen. di. 19. in dubijs literalibus lib. j.) est extra genus generantis exire. Exire ãt extra genus generãtis hoc est, aut quãtũ ad formã cõmunẽ & naturã, & sic est generatio in æquiuocis sicut equus ex asina generat burdonẽ, & asinus ex equa mulũ, unde mulus degenerat. Alio mõ degenerare est ꝓprietates degenerãtis relinquere, retẽta natura, sicut filius q generatur ex patre nobili & pulchro, est rusticus & turpis. Tertio est degenerare naturã generantis relinquere, non per dissimilitudinẽ, sed ꝓ diuersitatem, & hoc mõ omnis natiuitas creata degenerat, quia in omni creatura generans est aliud à generante, & in sola diuina generatione degeneratio non est, qa nihil nascitur nouum, nihil additur alienũ. Et ideo generans à generante in substãtia nõ separatur, & ideo sola illa generatio est nobilissima. Hęc Bonau. Hinc Hilarius ut refert magister di. 19. li. j. Fateamur inq t ergo qđ pater est infilio & filius in patre & Deus in Deo, non per duplicem conuenientiũ generũ conjunctionem, nec per insitiuã capacioris substãtiæ naturam, sed ꝓ naturæ unitam similitudinẽ, per natiuitatem niuẽtis ex viuente, natura dũ res non differt, dum naturã Dei non degenerat natiuitas, dũ non aliud aliquid ex Deo quàm Deus nascitur, dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile, &c.

Degradatio uide in dictione Depositio Degradati dicunẽ q de exauctoratorum sũt genere (ut dicit Cortesius li. 4. di. 5.) Vide & alias multa de degradatione.

Delectatio secũdũ Aristo. j. Rhetor. est quidã motus animę & cõstitutio simul tota & sensibilis in naturã existẽte. Dicitur motus quod ponitur pro genere secundum S. Thom. j. 2. quæ. 31. & secundũ eũ potest esse prędicatio causalis. Sed uidetur quod possit esse idẽtica, ut scribit,

Gabriel

Gabr. di.j.q.3.li.j. Nam motus non ſumi cur hic ut importat quandã ſucceſſiuam rei tendentiã a ſuæ perfectionis habende conſecutionem. Sed motus nominat quandã operationem complacentem in re uolita & habita, quomodo intelligere velle & ſimilia dicũtur motus, aut etiam ceſſatio ab eiſdẽ, & quies in aliquo, cõſiderata & habita bonitate obiecti ueluti cõplacẽtis, ideo & poteſt accipi expoſiti uè cùm dicit, eſt motus animę, & cõſtitutio ſimul tota. Vbi ſecundũ B. Thom. cõſtitutio nõ debet accipi, prout eſt conſtituti, ſed prout eſt inſtitutum eſſe quaſi in termino motus. Nõ enim delectatio eſt generatio, ut Plato poſuit, ſed magis cõſiſtit in facto eſſe, ut dicit. 7. Ethi. Dicitur ſenſibilis per hoc ſecundũ Gabr. excluduntur ea q̃ nulla potentia cognitiua à nobis comprehendi poſſunt. Sicut. n. nihil amatur niſi cognitum, ita & in nullo delectatur uolũtas niſi in cognito & qđ preſens eſt. Dicitur ſẽſibile ꝓpter excludere in ſẽſibilia. Vide latius Gabrielẽ. Et ibidẽ dicit quod in dãnatis nulla eſt delectatio, nec delectatio eſt amor, ſicut triſtitia nõ eſt odiũ. Nã beati odiunt mala, & tñ non triſtantur, q̃a beatitudo expellit omnẽ triſtitiã, ſicut damnatio omnẽ delectationem. Secus de Chriſto uiatore & comprehenſore. Nec obſtat dictũ Gregorii dicentis diabolũ delectari & exultare. Ad qđ Pſalmus & glo. Qui tribulãt me, exultabunt, &c. Nam exultare & delectari ibi ſumuntur ꝓ cõplacẽtia intenſa in lapſu hominis, & nõ ſumuntur illa nomina ꝓpriè. Et dilectio eſt imediatè à uoluntate tanquam à cauſa efficiente. Sed delectatio intellectiua (non autẽ ſẽſitiua) eſt immediatè ab actu uolũtatis, uel ſic, cauſa immediata delectationis ſẽſitiuæ eſt cognitio ſẽſitiua. Cauſa uerò immediata delectationis intellectiuę eſt uolitio ſiue actus uolũtatis. Latius Gab. vbi ſupra. Et ꝓbabilius dicitur qđ delectatio eſt ſubiectiuè in uolũtate quã in actu uolũtatis, ut tenet Occã quẽ refert Gabriel, q̃ longior eſt in hac re. uide eũ.

DELECTATIO ſecundũ Gerſonẽ parte. 4. lect. 2. quæ incipit, pœnitemini, eſt motus animæ cõſurgens ex apprehenſione obiecti ꝓ modũ cõueniẽtis. Triſtitia uerò eſt motus ſequẽs ad apprehẽſionem obiecti ꝓ modũ diſcõueniẽtis. Et ut idẽ dicit ſuper Cãtica Cantiçorũ, cõſideratione. 2. Delectatio ſortitũr hoc nomẽ a ſimilitudine lactentiũ puerorũ, quaſi dulcis lactatio. Cauſatur aũt ab amore, imo nõ niſi ab amore uel amatione delectatio, t Hinc illud populare. Gaudiũ niſi de amore nullũ eſſe poteſt. Eſt itaq; delectatio ꝓceptio cõuenientis cõiuncti, amor aũt nõ eſt niſi cõuenientia, & adoptatio rei ad ſuũ cõueniens. Latius Gerſon ſcribit. Et delectationũ aliquę ſũt corporales & ſẽſitiuę, aliæ ſunt ſpirituales ſeu intellectuales, ut ſcriptis reliqt Gerſon part. 2. de delectatione, an ſit peccatũ. Delectationes corporales & ſẽſitiuę dicuntur q̃ in appetitu ſẽſitiuo, & de bono ſenſibili ſeu bono ſm ſenſũ fiũt. Spirituales uerò ſeu intellectuales, q̃ ſũt in appetitu intellectiuo, & de bono intelligibili, ſeu bono ſm intellectũ. Hęc Gerſon, q̃ multa de delectatione ſcribit ubi ſupra.

DELECTATIO adhuc quędam eſt ſpiritualis, alia carnalis, & nõ accipitur ibi ſpiritualitas & carnalitas ut ſtatim ſupra inquãtũ ſcilicet ſolũ animæ uel corporis delectationẽ importet, ſed ut capit Apoſtolus, diſtinctionẽ faciẽs inter hominẽ ſpiritualẽ & carnalem. 1. Corint. 3. & in pluribus locis. Vnde delectatio ſpiritualis eſt, q̃ eſt in Deo creatore, uel propter Deum. In creatore quidẽ, quando, ſcilicet homo in eo directè delectaẽ, cõſiderando, ſcilicet & contẽplando ſuam immenſitatẽ, maieſtatem & uirtutem & bonitatẽ & huiuſmodi. iuxta illud Pſal. Memorfui Dei, & delectatus ſũ. Et illud: Delectare in Domino, & dabit tibi petitionẽ cordis tui, ꝓpter Deũ uerò, quãdo. ſ. aliquis in aliquo bono alio à Deo, ſiue ſit intellectuale ſiue corporale, debitè delectatur, non tamen illic ſiſtendo, ſed delectationem illã purè in Deum reflectẽdo, ut ſi quis (exẽpli gratia) in ſcientia ſibi data delectaretur, inquantũ ſe per eã in Deũ ad laudemque ſuam, & ſui nominis exaltationẽ proficere poſſe ſperaret, uel i aliqua re magna, pulchra, uel admirabili manu ducẽdo per illud intellectũ

ſuum

ſuum in admiratione, & delectationem infinitæ potētiæ, ſapientiæ & bonitatis Dei, iuxta illud pſal. Delectaſti me Domine in factura tua, & in operib. manuū tuarū exultabo. Et huiuſmodi delectationes ſpirituales non ſolùm peccata, nō ſunt, ſed meritoriæ, imò tantæ eſſe poſſent quod ad magnam perfectionem hominem ducerent. Gerſon.

DELECTATIO CARNALIS, quæ a ſpirituali iā dicta diſtinguiē, eſt duplex, ſ. naturalis & uolūtaria. Naturalis eſt, cū una quæq; uis aīæ in ſuo obiecto, qđ tanquā ſibi bonū & cōueniens apprehēdit, delectaē, ut puta rō in cognitione ueri, uiſus in coloribus, maximè medijs, auditus in ſonis mediocribus, & ſi de alijs. Et propriè nihil aliud eſt q̄ quædam naturalis uirtutis appetitiuæ quies, in aliquo bono ſibi cōueniēti amato ſeu deſiderato, ut poſſet poni exēplum in calefactione poſt magnum frigus, uel potu poſt uehemētē ſitim. Et hæc delectatio ſic cōſiderata & ſtrictè ſumēda ut diſtinguiē à uoluntaria delectatione, nec eſt laudabilis nec uituperabilis, q̄a ut frequēter, quod actus dicātur uirtuoſi uel defectiui, hoc hēt à rōne & uoluntate, inquantum, ſ. ab eis imperanē uel cōſentiuntur. Delectatio uero uolūtaria eſt propriè q̄ apprehēſione rōnis ſequiē. Cùm.n. rō aliq̄d tanq̄ bonū conueniēs apprehēdit, cauſatur in ea quidam motus ſeu appetitus ad illud ſic apprehēſum, quē cōſequitur delectatio, q̄ propriè nihil aliud eſt niſi q̄dā uolūtatis cōplacētia in eo qđ ſic ipſa rō apprehēdit. Et hic motus ſeu appetitus rōnis eſt ille motus ſeu appetitus qui rōnalis noiatur, & largè ſumendo pōt dici & delectatio naturalis. Sed ut diſtinguiē à naturali dicta ſupra cōſideratur ſolūmodo inquantū à rōne quæ uoluntatē regulare hēt, imperat, aut cōſentiē, & inquātum ipſa uolūtas in cuius libertate erat apprehenſione & motū rōnis ſequi uel non ſequi p̄p quod hmōi delectatio uolūtaria appellatur ad ipſam ēt mouetur & inclinatur. Etſi illa delectatio eſt debitè regulata debitèq; mēſurata, ut. ſ. in rē licitā, & quantū debet & qūo debet, talis delectatio non eſt peccatū, ut in actu coniugali uel cibo & potu. Si autē hmōi delectatio uolūtaria ſit rōnis apprehenſione cōſequēs, non eſt debitè regulata, utputa q̄a eſt in rē illicitā, uel quia debi tam menſurā aut debitū modū excedit, qđ ex uicioſo fomite mouēte procedit, p̄p quod & uicioſa dr̄, & pōt eſſe ueniale peccatum, ut in riſu ſuperfluo, uel in uerbo ocioſo, qđ tamē ex nimia libidine poſſet effici mortale, aut contemptu, uel poteſt eſſe mortale. Etſi hmōi delectatio non eſt moroſa, tunc nō eſt niſi ueniale. Si uerò moroſa fuerit, eſt peccatū mortale, intelligendū ut dicūt doctores quidā de mora cōſenſus in delectationē, & non de mora tpis. Latius tamē & melius declarat & oſtendit Gerſon quando ſit peccatum mortale par. 2. tracta. de delactione, quando ſit peccatū, quem uidere potes, qui multa ſcribit de dilactione.

DELECTATIO eſt in ſenſu dupliciter (ut ſcribit S. Bona. di. 49. ar. 3. q. 1. li. 4.) Vna per redundantiā, alia per obiecti præſentiam. Sicut quādo aīa eſt interius plena delectatione, ita inebriantur & potētiæ ſentiēdi, quod nullo modo quærunt nec egēt exterius delectari. Et hæc delectatio erit præmiū oīum ſenſuum, & oībus ſanctis. Hanc aūt delectationem non habent à ſe, nec ab actu ſuo, ſed ab actu animæ. Alia eſt delectatio per obiecti conuenientis præſentiā, & quia ſolùm duo ſunt ſenſus qui habent obiecta glorioſa, ideo ſolum in duobus eſt, & hoc non eſt præmiū, niſi ualdè accidentale, quia nō magis eſt glorioſus ſenſus in illius abſentia quàm in præſentia. Bonauen.

DELERI eſt in totum leuare & remouere. Vbicunq; autem hoc uerbum deleri uel delebitur in ſcriptura ponitur, aut peribit de populo ſuo, denotatur interitus ſalutis, & mors æterna, ut notat Gab. di. 1. q. 4. ar. 2. li. 4. Vnde Gen. 17. dr̄: Maſculus cuius præcutij caro circūciſa nō fuerit, delebitur aīa illa de populo ſuo, quia pactū meū irritum fecit. Et hoc uerbum Deleri pōt accipi dupliciter, ut ſcribit Dominus Car. Came. q. 12. ar. 1. li. 1. Vno modo propriè. Et ſic deleri de libro uitæ præſupponit fuiſſe ſcriptū, & deleri de libro, idē eſt quod nō eſſe ſcriptū, & prius fuiſſe

fuiſſe ſcriptũ,& ſic ſcriptus in libro uitæ non põt deleri, intelligẽdo de his q̃ ſunt ſcripti ſecundum æternam præſcientiã, nam hoc argueret mutationẽ uoluntatis diuinæ,ut patet: Alio modo poteſt ſumi magis largè, ut idem eſt delere quod nõ eſſe ſcriptũ, & hoc eſt poſſibile de potentia abſoluta. Quod ergo Moyſes fuiſſet deletus de libro in quo erat ſcriptus,ſimpliciter impoſſibile fuit in primo ſenſu, & implicat cõtradictionẽ,ſicut patet,ſed nõ in ſecũdo ſenſu. Quod ãt Moyſes dixit, & habetur Exod. 32. Obſecro Dñe aut dimitte eis noxã hãc,aut dele me de libro tuo quẽ ſcripſiſti. Vñ ait Magiſter hiſtoriarũ quod hoc ex magna cõfidẽtia in Deum eſt impoſſibile dictum.q.di.ſicut eſt impoſſibile ut me deleas, ſic oro non poſſe fieri quin dimittas,&c.

DELERE pcã eſt ea remittere, amore. Aliud aũt eſt peccata deleri, aliud bona opera mortificari,ut ſcribit S.Bonau.di. 22.par.1.q.1.li.4.in ſolu.arg. Bona nãq; opera mortificantur, non quia eſſe deſinant, ſed quia reputãtur indigna remuneratione æterna,propter indignitatem ſolũ peccãtis.Sed peccata deleri,uerè dicit peccati expulſionẽ & remotionẽ talis uicij ab aia. Vnde ſicut charitas q̃ eſt habitus animę nunquam eadem redit ſi amittat,ſic nec culpa eadẽ redire põt.Et a uerbo delere: uenit deletio,quæ eſt triplex(ut ſcribit Brulifer.di.6.q.5.li.4.Prima eſt deletio acceptiõis uel acceptationis diuinæ, & eſt illa qua deletur gratia uel ipſa charitas,per quã homo eſt acceptabilis ad uitam æternã. Et iſta deletio eſt peſſima, & eſt à Deo effectiuè,à pcõribus demeritoriè.Vñ Pſalmus:Deleant de libro uiuentium,& cum iuſtis nõ ſcribantur.Secũda eſt deletio iniquitatis puerſæ. Et eſt illa qua peccatum mortale deletur in aliquo,& iſta eſt optima,& fit per gratiam formaliter. De hac dicebat Pſal.Secundũ multitudinem miſerationũ tuarũ,dele iniquitatem meam. Tertia eſt deletio entitatis creatæ,& eſt illa qua deletur & deſtruitur aliqua entitas creata. Et iſta eſt duplex.Quędam eſt annullatiua ſimpliciter & totaliter,& ẽ illa qua res ſic deleẽ q̃ ex ea nihil remanet, ut quãdo deletur & deſtruitur gẽa totaliter. Et hoc fit quando quis peccat mortaliter. Alia eſt deletio annullatiua partialiter, & eſt illa qua aliq̃d annihilatur, ſic tñ q̃ aliqua pars eius remanet, ut fit in morte ãialis. Character quoque non deletur per deletionẽ, quando quis peccat,licet deleat gr̃am,vnde & nõ deletur p deletionẽ acceptationis diuinæ quia poteſt ſtare cũ peccato,nec põt deleri per deletionem iniquitatis puerſæ, nec eſt delebilis per deletionem entitatis creatæ ab aliquo ente naturali. Sed character de potẽtia Dei increata eſt delebilis,ut olim dicebat:Delebo oẽm ſubſtantiã quã creaui a facie terræ,ſed character eſt entitas indelebilis de potentia Dei ordinata,quia ſic ordinauit.

DELICIAE dñr oblectameẽta,& quę nobis ſunt uoluptati:Deliciæ uerò paradiſi ſpiritualis, ſunt grãtia & uirtutes. Gabr. di.4.q.unica li.2.Et illud Pſ.Delicię meę eſſe eum filiis hominum, intelligitur(ut ſcribit Gerſon parte 3.ſup cantica cantiorũ)nõ formaliter ſed cauſaliter, q̃a facit effectualiter delectari,ut eſt illud:Lætabitur Dominus in operibus ſuis.

DELINQVERE eſt peccare uel omittere,q̃ q̃ſquã facere dẽt. Vel ut ſcribit Paulus Corteſius eloquẽtiſſimus Theologus lib.2.Sẽtentiarũ diſt.3.delinquere nihil aliud eẽ q̃ ab amuſſi declinare actus ſui. Nã ſi uel ex rerũ natura, uel ex moraliũ aut artificiorũ rõne pcñm elicitur, id ſolum à recto nõ torqueẽ,cuius eſt formula ipſa agẽtis uirtus. Diuinæ ãt mẽtis uoluntas ſola eſt amuſsis actus ſui, nulliſq; ſuperiorib. finibus circũſcribitur. At cæterorũ quorũcunq; uoluntas nullã actus ſui formulã aſſequiẽ, niſi quatenus in rectũ ab uniuerſitatis parẽte dirigatur. Ex quo quidẽ aſſumitur Deum delinquere nõ poſſe,cætera ãt delinquere poſſe conditionis naturæ ſuo mõ, quo conſtituto probatur cœlicũ genus peccare potuiſſe, hoc eſt Angelos p ſuperbiã,ſcilicet. Et à delinquere uenit delictũ ,q̃d idẽ eſt q̃d' peccatũ. Et licèt omne delictum dicatur magnum(ut ſcribit Iacobus de Valentia in Pſal.18.) inquantũ contra Deum cõmittitur,tamen peccatũ finalis impœnitenti

tentiæ & obſtinationis dicit maximũ, eo qđ poſt mortẽ nõ poteſt ꝑ pœnitẽtiã deleri, qa nõ amplius eſt locus nec tempus pœnitentiæ. Dicitur aũt delictum quaſi derelictum. Eſt enim boni deſertio

DEMERITVM ut habet Rich. di. ulti. ſ. 4. circa textũ & lib. 2. diſt. 7. dicitur culpa ꝑ qua ſecundum decretum diuini iudicij infligi debet à iudice pœna peccati

DAEMON ſecũdũ Guil. Scot. imitatorẽ lib. 2. ſent. di. 5. ſoletcapi tripliciter. Vno mõ idẽ eſt qđ ſciẽs, unde in Latino interꝓtãr peritus uel ſciens. Inde mali ſpiritus uocãtur cacodæmones. i. malũ ſcientes. Sed boni Angeli dicunt eudæmones. Vel (ut alii dicũt) calodæmones. i. bonũ ſciẽtes. Nã καλὸν Græcè Latinè dicit bonũ, ſiue pulchrũ ſiue honeſtũ. Hinc Act. 17. Atheniẽſis di. de Paulo qđ nouorũ dæmoniorũ uidereť annũciator eſſe, i. nouarũ sẽtenti arũ, ut patet ex textu ſequẽti. Dixerũt. n. eidẽ. Noua infers auribus noſtris, ita qđ dæmoniũ idẽ ſit qđ ſciẽtia, & dæmõ idẽ qđ ſciẽs. Secũdo mõ dæmones dicũtur apud Platonẽ q. dã ſpiritus naturæ ſubtilis aerę miræ cognoſcibilitatis ſiue bonus ſiue malus. Tertio principaliter dæmõ accipit in Theologia ꝑ Angelo apoſtata ꝑ peccatũ obſtinato. Et eſt inuentũ hoc nomẽ ex lingua Syriaca, ſ. dęmon, quaſi dimõ à diuitijs & mãmon. qppe in illa lingua diues dicit: Dũ igitur Angelus malus ſine merito uoluit habere diuitias beatitudinis & diuinę æqualitatis, rectè dæmõ nũcupatus eſt. Siue ꝑ cõtrariũ diues ironicè loquendo, id eſt pauperimus ſeu miſerrimus. Hic omnibus nocere ſtudet. Vnde Aug. 8. de ciui. Dei dicit. Certũ ẽ dęmones eſſe ſpiritus nocẽdi cupidiſſimos, ſ. hominibus in aĩa & corpore, & à iuſtitia penitus alienos, ſuperbia tumidos, inuidentia liuidos fallacia callidos, &c. Vnde Dei iuſtitia digni ſunt pœna. Concordat Paulus Corteſius. li. 2. ſuarũ ſentẽtiarũ di. 3. cum ait: Dæmonũ genus eſt natura noxiũ, in uidiæ felle luridũ, in fallẽdo uafrũ ac inſidioſũ, uerriculũ generis humani. Ideoq́ue in hominũ corpora obrepere, ac ultro citroque uexando cõcurſare, ſuapte natura poſſunt, nec eorum quidẽ appulſus animantium genus ullũ expers uideri poteſt niſi ſit cœleſti ſera aditus ꝑcluſus. Vnde Gerſon par. 1. tract. de erroribus circa artẽ magicã & articulis reprobatis ait. Tradit uera fides qđ dæmones nequã ſunt ſpiritus, humanæ naturę hoſtes acerimi, ſęuiſſimi, aſtutiſſimi, quorũ uiolẽtiã imꝑbiſſimamq; tyrãnidẽ, ſi nõ cõpeſceret & frenaret diuina bonitas, de hominibus actũ eſſet qđ ipſi fũditus deperirent. Iob. 41. Non eſt poteſtas ſuper terrã q̃ cõparetur ei, attamen ſuus conatus omnino uanus eſt, niſi ꝑ quãto permiſerit Deus. Permittit aũtẽ Deus propter obſtinatorũ damnationẽ uel ac pœcantiũ purgationẽ & punitionẽ, uel ad fideliũ ꝑbationẽ & exercitationẽ, uel ad gloriæ Dei manifeſtationẽ. Et hoc latius declarat Gerſon. Accedit eidẽ qđ haud quoque (ut ait Corteſius) eſt eorũ naturæ negatum quin poſſint corporũ integumenta arripere, in uariaq́ue figurarũ genera trãsferri, quo calidius improuida hominũ ingenia laceſſant, ut ſæpe in diuorũ pugilata contigiſſe legimus, qui olfactu aduentantium præſtigias agnouerunt. Hæc Corteſius diſt. 3. lib. 2.

DE DAEMONE ſuccubo & incubo, unde dęmon (ut ſcriptis ꝑdidit Gabr. diſtinct. 8. quę. 1. art. 3. lib. 2.) poteſt alicui ſuccumbendo in aſſumpto corpore in ſpecie mulieris alicuius ſemẽ recipere & ſeruare illud in ſua naturali qualitate cõuenienti naturali generationi, quouſque transfundat illud in matricẽ alicuius fœminæ ipſi incubando. Et per hunc modum fœminas impręgnare, ubi nihil facit niſi quod primo recipit ſemẽ à uiro, eiĩ ſpecie fœminæ incũbendo, & poſtea mouet illud localiter transfundẽdo in fœmine matricẽ ei incubando. Et ſic ſi ſemẽ illud receptũ & transfuſum non amittit ſuam uim naturalẽ & qualitatem conuenientem, poteſt per ipſũ fieri conceptio & generatio, acſi primo de uiro (à cuius corpore deciſũ eſt) immediatè trãſfuſũ fuiſſet in fœminã illã. De hoc B. Aug. 15. de ciui. c. 23. dicit: quoniã creberrima fama eſt, multique ſe expertos uel ab eis q̃ experti eſſent, de quorũ fide dubitandum non eſſet, audiſſe confirmant, Siluanos atque

Faunos

Faunos (quos uulgo incubos uocãt) im ꝓbos sæpè extitisse mulieribus, & carũ appetisse & peregisse concubitũ, & quosdam dæmones quos dusios galli nuncupant, assiduè hanc immunditiam, & tétare & efficere plures talesque asseuerant, ut hoc negare impudẽtiæ uideat. Hæc ille. Et hoc modo attribuitur angelo, non quidẽ bono (absit enim ut tam uilibus se immisceat) sed malo, generare nõ quidẽ de sua substantia generet, sed quia cõstituendo se primo succubũ, deinde incubum, semen receptũ transfundit. Nec dæmon sic pater est pueri geniti, sed uir à quo decisũ est illud semẽ, & à dæmone succubo receptũ. Et ita intelligẽda sunt quæ de incubis & succubis in historiis & sanctorum legendis legũtur. Gabriel.

DENARIVS substãtiue genus est monetæ argẽteæ qđ denas libras æris ualeret. Accipitur mõ ꝓ nũmo, & in sacra scriptura quãdoque accipitur ꝓ fœlicitate æterna. Vnde dicitur Matt. 20. Acceperũt ãt ipsi singulos denarios. Qđ uerũ est (inquit Scotus di. ulti. q. 6. li. 4.) & exponiẽ de uita æterna, quã qlibet accipit. Aliter expono dicit Scotus qđ ille denarius ó essentia diuina, q̃ est idẽ obiectũ omniũ beatorũ, & datur omnibus sub æquali ratione, quia infinita ex parte obiecti.

DENOMINARE est nomen alicuius habere vel nominare. Et res quãdoque denominatur à re positiua quã habet, ut ab aĩa rationali rationalis, ab albedine albus à gratia gratus (ut scribit Gabr. di. 34. q. unica ar. 1. li. 2.) Aliquãdo à re aliqua quã caret, ut cæcus à carẽtia uisus, iniustus à carẽtia iustitiæ. Et secundũ hoc aliquæ denominationes dicunt positiuæ aliquæ priuatiuæ, uel negatiuæ primarũ denominationũ abstracta supponũt ꝓ aliqua re seu entitate, uel ꝓ pluribus rebus, secũdarũ uerò abstracta, nõ supponũt ꝓ re aliqua, sed importãt carentiã rei, ut tenebra nõ supponit ꝓ aliqua re, sed dicit absentiã lucis. Et ꝓpositiones affirmatiuæ de talibus abstractis, ut uerè sũt accipiendæ sunt negatiuę, ut si dicimus. Assũt tenebræ accipienda est ꝓ illa, nõ adest lux. Cæcitas inest oculo, i. oculus caret seu nõ habet uisũ. Et cũ dicitur malũ esse in re aliqua, non aliud significat nisi qđ aliquod bonũ nõ habet, qđ habere dẽt. Et ita oẽs affirmatiuæ in negatiuas sũt resoluẽdæ. Hæc Grægorius de Arimino in di. 34. li. 2. Similia habenẽ in de Cinit. Dei, li. 11. cap. 10. de tenebra. Itẽ lib. 14. ca. 11. de malo. & lib. 11. ca. 22. de malo. Vide ibi & Gabrielem ubi supra.

DEPENDERE ab alio essẽtialiter intelligitur uno modo simpliciter & absolutè (ut habet Gabriel distin. 2. quæst. 10. lib. 1.) Et Dominus Cardinalis Cameracen. q. 3. art. 3. ferè in fine libri primi. qa, scilicet sine illo nõ posset esse uel cõseruari aliis qbuscũque positis. Et sic nihil essẽtialiter dependet nisi a solo Deo. Vnde idẽ Gabr. di. 2. q. 1. libro 2. tam Angeli q̃ substantię corruptibiles æqualiter depẽdent à Deo tanquã à causa conseruãte. Alio mõ secũdũ q. d, qa, scilicet de facto ponitur in esse & conseruatur ab illo, & sine illo non fieret, nec naturaliter fieri posset, licèt bene absolutè. Et sic aliqđ essentialiter dependet à causa creata, qa secundum cursum naturæ causatur & cõseruatur ab illa. Dominus Præpositus Gabr. in 1. ubi supra, qui paulò antè dicit, qđ secundum finẽ omnis causa creata non solùm in essendo, sed etiã in causando essentialiter depẽdet à Deo, & Deus à nulla causa depẽdet essẽtialiter causando. Itẽ secundũ fidẽ simpliciter & absolutè nihil essentialiter dependet ab aliqua causa creata, siue in causari, siue in esse: hæc sunt de mente Domini Cardinalis Cameracen. & aliorũ. Depẽdentia verò accidentalis est, qua dependet accidens à substantia uel à subiecto suo: sicut color dependet à pariete cui inhæret, & album à subiecto, &c.

DEPOSITIO, ut est pœna canonica est maxima (ut scribit Scotus di. 15. q. 1. lib. 4.) qa totalis amotio à statu clericali. Etsi degradatio sit amotio ab omni gradu clericali, tunc idẽ est depositio & degradatio. Si autẽ degradatio sit depositio tantũ à determinato gradu, reseruato tamẽ gradu alio, sicut à sacerdotii gradu, remanet gradus clericalis, tunc degradatio est q̃dam partialis pœna respectu depositionis. Amouetur autẽ à statu & gradu clericali,

ricali, non quod character ordinis sibi tollat, nec p cõsequẽs ordines susceptos, sed tollitur licẽtia exercẽdi actũ cuiuslibet ordinis. Et ẽt priuilegiũ illud quod cõpetit ordinatis: vnde talis traditur curiæ seculari, ita qđ & quantum ad actus Ecclesiasticos, & tutelã personarum Ecclesiasticarum, quantũ ad forum totaliter excluđit de numero Ecclesiasticarũ personarũ. Et ista pœna nunquam a iure, sed pcise infligẽda est a Iudice. Forma aũt ẽm qua infligenda est, habetur extra de pœnis. Degradatio est hodie. in sexto libro. Causæ aũt propter quã infligenda est, sunt peccata enormia, ut pura hæresis, schisma, reuelatio cõfessionis. De primo extra de hære. abolendã. De secũdo extra de schismaticis. abscindẽdos in sexto libro. De tertio extra de pœn. & remiss. Omnis vtriusque sexus. Ista aũt pœna, ut idẽ Scotus dicit, nõ remittitur nisi per restitutionem integrã, ab eo, qui potest restituere, qui ponitur solus Papa, quamuis legitimè depositus non legatur postea restitutus.

DEPOSITVM est, qđ custodiẽdũ alicui datũ est. Differt aũt a mutuo, qa depositum daẽ ad utilitatẽ dantis, sed mutuũ ad utilitatem accipientis. Beatus Thomas 2. 2. quæst. 62. arti. 6. unde depositarius.

DEPOSITARIVS (ut habet Gabriel distinctione 15. quæ. 10. art. dubio. 9. libro. 4.) est cui res mobilis seu potẽs se mouere traditur ad custodiendũ. Nam in rebus immobilibus depositio locũ non habet, nisi forte ubi à pluribus res q̃ est in controuersia p sequestre deponitur, ut in glos. capit. bona fides. de depositio. Et quandoque in deposito dominium non transfertur, sed remanet apud depositorẽ: similiter & facultas utendi deposito. Ideo cùm repetitur depositũ, reddendũ est. Et depositarius nõ potest uti re deposita, alias furtũ cõmitteret, ut dicit Angelus in sũma Depositum. §. 12. allegãs. l. qui furtũ. ff. de condi. furti. Sed excipiuntur duo casus. Primo si pecunia nõ obsignata deponit. Secundus dum depositarius præsumit deponẽtem pmittere. Et lex depositi cõprehenditur in ca. allegato Bonafides. & est Greg. 9. ubi dr: Bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis saluis existentibus, depositas amisisti. De culpa quoque teneris, si teipsũ deposito obtulisti: uel si aliq̃d pro custodia recepisses. Ex quo habetur qđ depositarius tenẽt facere diligentiam in custodia depositi, quã communiter homines facere solent in suis: quam si non faceret & depositum perderetur, tenẽt ad damni restaurationẽ deponẽti. Vide latiùs Gabrielẽ ubi supra. Et depositarius semper tenetur restituere depositũ depositori petenti, nisi deponẽs esset furiosus, tũc nec gladius depositus est reddẽdus. Et nisi deponens post depositum fuerit deportatus & bona eius publicata, tunc. n. deferẽdum est in publicum. Et nisi fur deponens furtum, tunc dominus rei præponendus est. Et quando fur depositit apud dominũ cui furripuit, in his casibus non tenetur reddere. Extra hos casus, qui non reddit depositũ dum petitur, committit furtum, & cõdemnatus suo nomine efficitur infamis, ut in l. furti. §. Si quis alieno. ff. de his qui notã. infa. Idem sentit Angelus.

DESIDERARE idẽ quod cupere. Ponit autẽ Iacobus de Valentia in Psalm. Beati immaculati, differentiã inter cupere & desiderare. Nã cupere est finem appetere, sed desiderare est conatũ apponere p ea quæ sunt ad finem. Vnde attritus cupit felicitatẽ, & nõ peruenire ad pœnas debitas ex peccato, sed nõ vult dimittere illud quod inducit peccatum, scilicet rẽ ablatam, aut mulierẽ aut uindictam, & sic nõ facit pœnitentiam, per quã debet consequi finẽ primò cupitum: & sic talis cupit desiderare, sed impedit conatus eius per passionẽ. Hæc Valentia. Et secundum eundẽ illa habent se per ordinẽ, s. desiderare, esurire, siue petere & facere. Vnde desiderare idẽ est quod aliq̃d cupere vel appetere. Sed esurire vel sitire, idẽ est quod cũ toto affectu & conatu natalẽ rem desiderare, id est cũ tali desiderio ad consequenda rem desiderata totũ conatũ apponere. Facere aũt est rẽ desideratã p effectũ adimplere. Vide latius ibi Episcopũ Christo politanum. Et aliquid dicit desiderare tripliciter.

De quo uide supra ī dictione Appetere.

DESIDERIVM (ut scribit B. Th. 2. se. d. 26. q. 1. ar. 3.) est motus appetitus, in amabile, & ichoatio amoris. Et differt ab amore, q̄ desiderii est de bono nō habito: sed amor est de bono absolutè. Idē Th. par. 1. q. 20. ar. 1. Est & desiderii q̄fcēd cū Xpo. Et hoc p̄t uenire ex duplici cā vt hēt S. Bon. di. 29. li. 3. in dub. liter. Vel p̄pter tediū malorū p̄sētiū, uel p̄pter cōtēptū terrenorū & abūdātē p̄gustatio nē cœlestiū. Primo mō est signū imperfectionis non p̄fectionis, q̄a sic recusat laborare. Secūdo mō est signū p̄fectionis, quia nō recusat laborare: sed spiritus tāto amoris desiderio stringit, quod vix potest inter se & Deum interpositio nē corporalem parietis sustinere. Vnde hoc signū est q̄d amat Deum perfectè.

DESIDERIVM Efficax (ut scribit Occā in suo. 3. q. 8.) ē quo aliq̄s statim ostēso sibi p̄ fidē q̄d si uelit Deus habeē est sibi conferēda p̄pter merita, statim elicit actū meritorū si p̄t. Concordat Dns Car. Came. q. uni. li. 3. sen. Vnde sm eū duplex ē desideriū. Vnū est respectu possibiliū, quādo aliq̄s efficaciter desiderat aliq̄d tanquā possibile haberi ab eo, & illud nō est in desperātibus. Aliud est respectu impossibiliū, s. quādo aliq̄s desiderat aliq̄d, & credit illud sibi esse impossibile: & illud p̄t esse in desperātibus. Vnde actus spei est desideriū efficax quo q̄s statim ostēso p̄ fidē, q̄d beatitudo est sibi cōferenda p̄pter merita, statim elicit actū desiderij meritorū, q̄ nō p̄t esse in desperātibus. Hæc. Card. Est p̄terea desideriū sactū & desideriū aridū, quo q̄s nūc subitò delectat, nunc ad theatra, nunc ad spectacula, nūc huc, nunc illuc. De quo legito Gersonē parte. 3. de mēdicitate spirituali parte. 1.

DESPERATIO est qua q̄s diffidit se cōseq̄ posse q̄d sperādū est: uel quādo ex falsa æstimatione p̄pter peccata q̄ fecit, uel bona q̄ omisit, desperat de Dei misericordia, credēs Deū nolle uel nō posse sibi parcere uel in gratiā recipere. Et sm B. Tho. nō importat solū priuationem spei, sed recessum a re desiderata p̄pter impossibilitatē existimatā. Et p̄t desperatio capi dupliciter, ut scribit Dns Car. Came. q. 12. ar. 3. li. 1. Vno mō improprie p̄ firma credulitate, qua q̄s credit se esse dānandū, uel diffidit se esse salvandū. Alio mō p̄prie p̄ firma credulitate qua q̄s credit, q̄d si faciat q̄d in se est p̄ statu uiæ ad habēdū beatitudinē, adhuc nō habebit eū. Vnde talis actus est directe oppositus actui spei, & nō primus. Et vt idē uult p̄pter nullū signum extrinsecū à quocūque sactū p̄sumator de communi lege obligari ad credēdū se dānādū, sed debet sēper indubitāter sperare, q̄d si faciat q̄ sūt legis Xpi, saluabitur, & ad hoc dēt laborare & diuinum auxiliū implorare, &c. Nemo ergo desperare debet de Dei misericordia, quātumcunq; ēt grauiter & innumerabiliter peccauerit, sed toto corde (ut scribit Gers. par. 3. tract. pro deuotis simplicibus) doleat, q̄a tam dulcissimū Dñm inhonorauit p̄ sua peccata, & in futurum cauere proponat, & sic dubitare nō habet, quin diuina pietas secū misericordiā faciat. Vide latiùs ibi Gers. magnū conscientiæ cōsolatorem. Vnde Lactan. li. 6. diuin. instit. c. 24. ait: Nec tñ desciat aliquis aut desperet, si aut cupiditate uictus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut ui coactus, ad iniustitiæ uiā lapsus est. Pōt. n. reduci ac liberari si eū pœniteat actorū, & ad meliora cōuersus, satisfaciat. Non autē ois desperatio est peccatū in spiritū sanctum, ut scriptis reliquit Gab. dist. 43. q. unica. li. 2. & S. Bonau. eadē di. Non. n. illa quæ uenit ex pusillanimitate, sed illa quæ oritur ex certa & distincta malicia in qua uult uitam finire & p̄ferēs iniquitatē suā diuinæ misericordiæ, contemnēs misericordiā Dei, sed q̄d dicit Sapiēs. Impius cùm in profundū uenerit, cōtemnit, q̄n tāta p̄fundatæ malicīæ absorbeē, ut non uelit Dei misericordiā sibi subuenire, sm q̄d fecit Cain, q̄ dixit: Ecce a facie tua ejicies me hodie, & maior est iniquitas mea, &c. Vñ tales desperatissimi homines frequēter sibi ipsis mortē cōscisciūt uel iferūt.

DETRACTIO é denigratio alienę famę p̄ occulta uerba sm B. Tho. 2. 2. q. 73. ar. 4. Detractio est seminatio mali occultè in pro-

proximi iniuriã. Et differt à cõtumelia, quia cõtumeliosus per aperta dicta inté dit honori derogare. Detractor uerò in ãbsentia proximi eius famã lædit. Tho. Detractio, ut dicit Ger. in reg. moral. est diminutio famæ alterius occulta, &c. De hac non parũ multa habes apud Ant. part. 2. ti. 8. c. 3. summæ. Et Gerson de ea in multis locis scribit, & aliis.

DEVOTIO est motus mentis in Deũ, vt dicit Sco. q. 20. quodlibet. S. Th. 2. 2. q. 82. ar. 3. & 4. & Astaxanus in sum. li. 5. ti. 27. Deuotio est quidam actus uolũtatis ad hoc quod homo se tradit diuino obsequio: uel deuotio ẽ uolũtas prõpta faciẽ di, quod ad Dei seruitium ptinet, ẽm B. Th. 2. 2. q. 82. ar. 1. Dicitur aũt deuotio à vouẽo, quod est aliqd Deo sanctè ꝓmitto. Vnde & huius promissio uotũ dicit. Deuotio ẽm Doct. nominatim Hugonẽ in suo de oratione: ut & refert Gers. tracta. 7. super Cant. Marię, est eleuatio mẽtis in Deũ per piũ, & humilẽ affectũ fide, spe, & charitate, subnixũ, & mens de uota est in incipiẽtibus, deuotior in ꝓficiẽtibus, deuotissima in perfectis. Collectio aũt mentis per deuotionem nihil aliud est q̃ eleuatio. Non. n. potest mentis eleuatio fieri ad Deũ per pium, & humilẽ affectũ, quin colligatur ad vnitatẽ, in qua unione tradit diuinus Dionysius mysterium consistere Theosophię Christianorum, &c. Et de deuotione multa Gerson multis suorũ operũ tractatibus. Et deuotus dicit̃ q. eleuat mẽtẽ in Deũ, vt supra. Dicit̃ & religiosus, q uouit paupertatem, obediẽtiã & castitatẽ. A quo deuotè, i. piè. Vñ deuotè cõicare is dr, (ut scribit Palu. di. 12. q. 1. li. 4.) q conat̃ omnẽ distractionẽ, & euagationem mentis expellere, & non deliberatè eam tenet.

DEVS. Iste terminus Deus, sex modis capitur, sicut notat Stephan. Brulif. in ꝓlog. 1. sen. & S. Bon. di. 4. q. 3. li. 1. ponit tripli cẽ acceptionem. Primo modo nũcupati uè uel abusiuè, ut in Psal. 95. Oẽs dij Gẽtiũ dæmonia. Et Apost. 1. ad Corinth. 8. Si qdẽ dij multi, & dñi multi. Secũdo accipitur adoptiuè, ut in Psal. 81. Ego dixi dij estis, & filij excelsi oẽs. Sic quilibet electus dicit̃ hoc modo filius Dei ꝓ adoptionẽ. Tertio dignificatiuè pro hominibus in dignitate existẽtibus, ut Exo. 22. Dijs nõ detrahas, i. Prælatis. Et Exo. 21. Offerat eũ Dominus Dijs. Quartò modo potestatiuè. Vnde Dominus ad Moysen Exod. 7. Ecce constitui te Deũ Pharaonis, hoc est potestatẽ dedi cõtra arios, & deos Pharaonis. Quinto modo sollicitudinaliter, ut Apost. ad Phil. 3. Quorũ Deus uẽter. Tales. n. tantam de uẽtre habẽt sollicitudinẽ, ut obliuiscanẽ Dei. Sexto capitur essentialiter, siue naturaliter, ut sic: Deus est pater, & filius, & spiritus sanctus, ut dicit S. Aug. in ser. quodã de Martyrib. Quis ẽ Deus? respõdit, pater & filius & spiritus sanctus: hoc modo accipit̃ q̃q; personaliter q̃q; essẽtialiter, & hoc valde attẽdẽdũ est (inquit Iac. de Valen. trac. 3. reg. 3. prolo. in Psal. teriũ) in legẽdis, & exponẽdis sacris scripturis, q̃ est actus essentialis, & q̃ personalis, hẽt nãque diuersam suppositionẽ terminus Deus in sacra scriptura, vt scribit Brulif. dist. 6. q. 2. li. 3. Aliquando enim supponit pro persona diuina. Aliquãdo essentia diuina cõmuni tribus personis. Vñ Psal. Propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ. Primũ Deus supponit ꝓ psona filij. Secũdũ Deus supponit ꝓ psona patris. Et illud Exod. Audi Israel, quia Dominus Deus tuus unus ẽ, i. essẽtia diuina unica ẽ & indiuisibilis. Et Augu. in lib. de Tri. Deus est pater & filius. Et illud Gen. In principio creauit Deus cęlũ & terrã: Deus stat essentialiter, eò q̃ creare est actus essentialis, & sic cõuenit toti Trinitati, ĩquãtũ Deus. Itẽ quãdo dicit̃ Exo. 3. Ego sum Deus Abrahã, Deus Isaac: Deus ibi stat essentialit erd Sed quãdo dr Psal. 2. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te: ly Deus stat ꝓsonaliter, qa ꝓ ꝓsona patris tantũ, eò q̃ dicere & generare est actus personalis, & notio ipsius patris, & ly ad me, stat ꝓ ꝓsona filij ad quã loqtur pater. Prudẽs itaq; Lector (iqt Valẽtia.) & fidelis attẽdat tales locutiões qñ sunt essẽtiales, & qñ ꝓsonales &c. Etqa Pagani (ut idẽ scribit trac. 4. Prologi i Psalt.) appellant etiã Deos idola sua: iõ ad differẽtiam falsorũ deorũ multoties

ih ſcriptura dicit: Deus exercituũ, Deus ceti, & Deus Iſrael, ad denotãdũ qđ iſte ſolus eſt uerus Deus, & dij Gentiũ ſunt dæmonia, &c. Itẽ in iſta propoſitione: Deus genuit Deum, & Deus eſt homo: Deus non ſupponit ꝓ natura diuina, ait Bruliſ. ſed pro perſona, quia iſta: deitas genuit, uel eſt homo, eſt hæretica, &c.

DEVS, ut quidã putant, dictus eſt a dãdo, quia oibus dat q̃q̃d commodũ eſt eis. Vel dr̃ eò ꝙ nihil deſit, uel a δέος, Theos qđ Deum ſignificat, uel ἀπὸ τοῦ θεῶ, qđ eſt uideo & ſpeculor, qa per oia peruigil cõtẽplatur & uidet, uel ἀπὸ τοῦ δέομαι, id eſt timeo, qđ mortalibus ſit timẽdus. Et Deus propriè diffinitionem nõ hẽt, & quid ſit Deus, ſcire non poſſumus, ait S. Tho. 1. parte, q. 1. art. 7. dantur tñ de eo deſcriptiones, Vnde Occã quodli. 1. q. 1. Deus eſt ens oi alio perfectius, uel quo nihil eſt perfectius. Et quãuis Deus non ſit propriè diffinibilis, eſt tñ deſcriptibilis, ut uult Bruliſer. Et ad deſcribendum Deũ (ut ait Dñs Cardinalis Cameracen. q. 3. ar. 3. lib. 1. ſen.) non oportet omnes conditiones & proprietates includere in eius diffinitione, qa hoc nobis foret impoſſibile, ideo dicunt aliqui quod ſufficit oẽs uel plures, uel aliquas earũ de ipſo notiores, & ſibi ſoli cõpetentes in eius deſcriptione ponere, & inde eſt qđ eius dãtur diffinitiones diuerſæ a diuerſis, ut patet in libris ſanctorum & doctorum. Et ſm eundem ad conueniẽter deſcribendum Deum, ponit hanc regulã, quod Deus dẽt deſcribi per illud quod cõiter conceditur Deo conuenire ab oibus, qui cõcedunt Deum eſſe, ut dicendo, qđ Deus eſt eus ſumme bonũ & perfectiſſimũ in entibus. Et ũcut ſuperlatiuus põt dupliciter exponi affirmatiuè & negatiuè: ſic iſte terminus: Deus põt habere duplicẽ deſcriptionẽ. Prima eſt quod Deus eſt ens oi alio a ſe melius & perfectius. Secunda eſt ꝙ Deus eſt ens, quo nihil eſt melius uel perfectius. Hæc Aliacẽ. Vel Deus eſt ens perfectiſſimũ. Et Anſelm. Deus eſt quo maius excogitari nõ põt, &c. Vnde q̃q̃d perfectionis eſt, Deo attribuendũ eſt. Hinc maxima apud Theologos eſt. Oĩs entitas perfectionẽ dicẽs eſt attribuẽda Deo in ſummo ſicut ſimplicitas. Oĩs aũt entitas importans imperfectionẽ remouenda eſt a Deo. Et cũ Aug. diſt. 5. de tri. ca. 5. quod oẽ quod dr̃ de Deo, dr̃ ſm ſubſtantiam uel reſpectiuè, & nihil ſm accidens. Dicendum quod ibi loquitur de illis p̃dicatis, quæ conueniũt Deo ſm naturam diuinam, & eius intrinſeca, & nõ reſpectu creaturæ extra, quia quædam ex tpe dicuntur de Deo ſm accidens, i. contingẽter, ut Dñs, creator, refugium, & ſimilia, quæ contingenter dicunt de Deo, non pp mutationẽ Dei, ſed creaturæ, ut docet Magiſt. diſt. 30. lib. 1. & hẽt hoc Gabr. diſt. 7. q. unica ar. 3. dub. 4. ſi. li. 3. ſen. Item ſm Catholicam ueritate (ut ſcribit S. Bona. diſt. 7. q. 1. ar. 1. lib. 3.) abſq; dubio neceſſe eſt concedere hoiem eſſe Deũ, & Deum hoiem, pro eo qđ duæ naturæ ibi unitæ ſunt in unã perſonã: quæ aũt in uno ſuppoſito uniuntur, neceſſario de ſe inuicẽ prædicantur, ſi accipiantur concretè p̃ illam maximã qua dr̃: Quæcunq; uni & eidẽ ſunt eadem, inter ſe ſũt eadẽ, uide Gab. dub. ubi ſu. & dub. 1. Item cùm dr̃: Deus eſt homo uno modo eſt ſenſus, i. factum eſt, ut Deus eſſet homo, & hoc quidẽ fuit in tpe incarnationis, & eſt ſenſus uerus, uel intelligiẽ Deus factus eſt homo, i. Deus eſt homo: q quidẽ factus eſt ſiue productus, & hoc quidem uerũ eſt. Vide latius Bonau. q. 2. 5. ubi ſup. & Gab. ar. 2. cõcluſ. 5. ubi ſup. In opere aũt incarnationis factũ eſt, ut Deus ſit homo, non ſm aliquã tranſmutationem factam in eo, ſed ſm trãſmutationẽ factam in altero extremo S. Bona.

DEVS propter diuerſos effectus diuerſa ſortitur uocabula (ut dicit Magiſt. diſt. 35. lib. 1. Et Gabriel põſt eum refert, lib. 1. diſt. 2. q. 1. dub. 4. quamuis in Deo nulla ſit diuerſitas, uel mutatio, ſed ſolum in factura ſiue creatura: ſic dicitur prædeſtinare aliquem, & præſcire aliũ quia uult illi dare gloriam, hunc uerò damnare. Sic conceditur Deus intelligit malum, & non admittitur: Deus uult malum, quia in illa, Deus uult malum importaẽ Deum aliquid facere contra prohibitionem. Sed illa, intelligit malũ, importaẽ.

Deum

Deum permittere malũ fieri. Et Deũ naturaliter uelle est ipsum rẽ aliquã necessario in esse ponere, seu ꝓducere, sed cõstat qđ Deus contingenter producit ad extra, & non necessario: intelligit ãt naturaliter q̃cquid intelligit, qa quicquid intelligit necessario est, uel in esse reali uel in esse obiectiuo. Latiùs Gab. ubi supra. Deũ autẽ diuersã sortiri noĩa habet S Bonau. in breuiloquio, & post eũ scribit Gerson in centilogio de cõceptibus partitione 4. Dr̃.n.lux, ut est rõ cognoscendi oĩa. Dr̃ speculũ, ut rõ cognoscendi uisa, & approbata. Dr̃ exẽplar, ut est rõ cognoscẽdi præ dispositã. Dr̃ liber uitæ, ut est rõ cognoscẽdi prædestinata & approbata. Est igitur liber uitæ respectu rerũ redeuntiũ. Exẽplar, ut existẽtium. Speculũ, ut euntiũ. Lux respectu oĩum. Et ad exẽplar spectat idea, uerbũ, ars, & ratio. Idea ſm actum præuidendi. Verbum ſm actũ præponendi. Ars ſm actũ prosequendi. Ratio ſm actum perficiendi, quia superaddit rationem finis uel intentionem. Cognoscit insuper contingentia infallibiliter, mutabilia immutabiliter, futura præsentialiter, tẽporalia æternaliter, quia per seipsum essenrialiter. Dr̃ & Deus Leo, ꝓp fortitudinem, lapis ꝓp durabilitatem, agnus ꝓp mansuetudinem, Sol ꝓp illustrationem, & ita de reliquis, ut idẽ habet Gerson de simplificatione & mũdificatione cordis notul a. 7. quę non ſm essentiam, sed per solam attributionem, & per analogicã similitudinẽ de Deo loquimur. Sed speciale nomẽ ab esse sumit, ut inquit Gerson tra. de illuminatione cordis nomen cit: illud nomen est ens simpliciter, uel ens purum, uel ens uniuersaliter perfectum, uel ens quo maius nequit intelligi, & tale est solus Deus, quo nõ est maius nomen sanctificandum in seculis, dicente Deo: Ego sum qui sum, &c. Et de noĩb. Dei, uide in dictione. Nomẽ infra.

DEVS ET DEITAS habent se ut concretum & abstractum. Deus ratione sui modi significandi supponit pro suppositõ siue persona. Ita quod si suppositũ in diuinis realiter differret à deitate siue essentia diuina, sicut suppositũ uerbi realiter differt à natura humana assumpta non supponeret pro essentia ſm proprietatem sermonis. Quia uerò essentia diuina, & ꝓsona non distinguuntur realiter sed formaliter & sunt unũ: ideo ex usu loquendi supponit pro suppositõ, & ãt pro natura diuina respectu cuiuslibet prædicati, potentis conuenire tam naturæ q̃ suppositõ, ita ut loco eius põt poni tam nomen naturæ quàm suppositi. Qñ autem deus ponitur respectu termini uel prędicati essentialis supponit pro essentia. Sed qñ respectu termini uel ꝑdicati notionalis supponit pro persona. Et hoc intelligitur quando ponitur respectu termini præcisæ supponẽtis pro suppositõ, uel essentia, & hoc rationabiliter. Tum ꝓp identitatem naturæ diuinæ & suppositi. Tum etiam ꝓp hæreticos, ne si deus præcisè supponeret pro suppositõ multę propositiones essent cõcedendæ, quæ per astutiam hæreticorũ simplicibus propositę essent occasio errandi & credendi pluralitatem deorum ac diuinę essentiæ. Vnde & S. Bonauen. dist. 4. q. 4. in fine lib 1. dicit quod nomẽ deus habet naturam termini cõis & termini discreti. Termini cõis propter pluralitatem suppositorũ. Termini discreti, quia ratione formæ non multiplicabilis, uel rõne unius essentiæ, & hoc supra patet. Et nota (ut scribit Gab. 4. q. 1. arti. 1 libr. 1. qñ deus ponitur cum signo alietatis aut importante pluralitatẽ supponit essentialiter. Et hoc ne si concederetur quod pater est alius deus à filio, simplices putarent esse plures deos. Cauent enim doctores ne detur occasio errandi simplicibus, quo credant esse plures deos essentialiter distinctos, quo modo errant idolatriæ. Et ideo illæ negantur: Deus genuit alium Deũ, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres dii, q̃uis concedaẽ, qđ persona diuina genuit aliã diuinã. Similiter pr̃ & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ. Similiter illa concedr̃: Filius est alia persona à ꝓsona patris, & nõ illa: Filius est alius Deus a Deo patre. Cuius rõ, quia persona, suppositũ supponunt tm̃ pro ꝓsona, & nunq̃ pro essentia, qui nõ prædicant

nisi de illo de quo formaliter p̃dicãtur. Deus autẽ ex usu supponit tam personaliter, ꝓ pro persona, quã essentialiter pro essentia, ut supra dictũ est. Et hæc propositio: Deus genuit Deũ ſm sermonis proprietatẽ est concedenda, ut ét uult Magister, & rõne probat Gabr. ar. 2 ubi supra. Sed ſm usum sanctorũ non est concedẽda ista: Deus non generat Deũ, patet, qa valet illã: Nihil quod est Deus generat Deũ, quæ est falsa. Verũ de rigore uerborũ uidetur concedenda, qz Deus de rigore uerborũ non distribuitur: & cùm supponit pro quolibet supposito in diuinis, ualebit illam. Aliqđ suppositũ diuinum non generat, q̃ est uera, quia filius nõ generat. Nec illæ sunt cõtradictoriæ: Deus generat Deũ: Deus non generat Deum, qa in neutra subiectũ plenè distribuit, nec plene singularizatur. Gabr. Et p̃ se genuit alterum se, i. ut exponit Magister, a se: non utique alterũ Deum, sed alteram personam, uel genuit se alterũ, i. genuit alterum, qui hoc est qđ ipse. Itẽ illa cõceditur: Deus est pater & filius & spiritus sanctus, quia Deus hic supponit ꝓ essentia diuina, quæ est tres personæ: ergo & Deus est tres personæ. Gabr. q. 2. ubi sup. Vide & de hoc S. Bona. dist. 4. q. 1. lib. 1. Itẽ illæ propositiones: Deus speratur, Deus creatur, non sunt eodẽ modo ueræ. nam Deus in prima supponit notionaliter: in secũda uerò essentialiter, &c.

DEVS, ETC. In Deo nihil est realiter nisi essentia, relatio, & p̃sona, ex essentia & relatione cõstituta, & cõstituẽtũ ex essentia & spiratione actiua: & hæc oĩa idẽtificãtur essentiæ: iõ nulla in Deo distinguunt essentialiter, qa oĩa quę i Deo sunt, sunt una & indiuisibilis & simplicissima essẽtia, ut hẽt Gabr. q. 2. Prologi, & aliàs dist. 2. li. 1. Relationes uerò oppositæ distinguunt realiter inter se & nó ab essentia. Vide latiùs Gabr. ubi su. Et in diuinis nó est distinctio rationis. Oĩa enim quę ibi sunt, res & summa res sunt. Res ât nõ distinguitur à re ratione, ut aliàs fusius dx.

DEVS prout est subiectũ, accipit aggregatiuè, ut est primũ subiectũ Theologię. Et Deus sub rõne deitatis est primũ subiectũ Theologiæ perfectione respectu creaturarũ, sed respectu p̃sonarũ ẽt est aliqua ꝓprietate primũ. Sic Christus ꝓt poni subiectũ primũ proprietate cõtinẽtiæ, qa cõtinet naturã diuinã & creatã. Similiter res & signa possunt poni subiectũ ꝓp proprietatẽ cõitatis, qa quęcunque tractatur in Theologia, sunt res uel signa. Sed Deus sub rõne redẽptoris uel rõne glorificatoris, nó est subiectũ, qa illę rõnes non sunt rõnes subiecti, sed magis p̃dicati. Istæ enim sunt propositiones Theologicę, Deus est redẽptor, Deus est glorificator, ubi rõ redẽptoris & glorificatoris respiciũt p̃dicatũ & nó subiectũ. Sed accipiẽdo subiectũ ꝓ re significata, pro qua supponit subiectũ sciẽtiæ in aliqua parte Theologiæ: Deus sub ratione deitatis est subiectũ: in aliqua p̃, in aliqua filius, in aliqua spũs sanctus, in aliqua creatura, qa illud est subiectum pro quo supponit subiectũ cõclusionis. Sed capiẽdo subiectũ ꝓ termino supponẽte, sic Deus nec res aliqua extra aiam q̃ nõ est, signũ est subiectũ Theologiæ, nec totalis, nec partialis. In diuersis aũt partibus Theologiæ diuersa sunt subiecta, ut hẽt Gab. q. 9. Prolo. De quo uide & infra in dictione. Subiectũ. An aũt Deus sit in genere p̃dicamẽtali, cõsulito Gab. dist. 8. q. 1. lib. 1. qui uult, qđ nihil indignũ aut imperfectũ Deo attribuit, cũ in p̃dicamẽto uel sub genere ponit cũ nihil per hoc intelligat, nisi q̃ Deus per aliqđ nomẽ qđ in p̃dicamẽto ponit, significat, & sic in multis p̃dicamẽtis ꝓt poni, qa per terminos horũ significari põt, s. ens substantia spũs, sapiens, uiuẽs, p̃, filius, spũs sanctus, creator, amatus, cognitus: ẽt per abstracta deitas, entitas, essentia, uita, sapiẽtia, paternitas, creatio, amatio, cognitio, &c. Sed illa res summa q̃ est Deus, nõ est in p̃dicamento, quia res ꝺ̃ est, quæ nec subiicitur, nec p̃dicatur, sed terminus Deus est in p̃dicamẽto substãtiæ: latius scribit Gabr. ubi supra. Aliqui trãduersantur, & oppositum tenẽt, quam cõtroversiam in Logica scripsimus, &c.

DEVS VT EST REB, & nó terminus, nihil operat necessario ad extra, ut hẽt cõmunẽ dictũ Theologorũ, sed nõ agit sine creatura frequẽter, ut hẽt Gab. dist. 1. q. 1. ar. ti. 3.

ti.3.lib.4. Iteꝝ Deus eſt ubiq; p eſſentiã, ꝓſentiam & potẽtiã, ut pulchrè deducit Occã diſt.37. lib.1. & aliàs patet. Item oĩa dicuntur eſſe in Deo obiectiuè uirtualiter & emtnenter, ſm Magiſt.diſtin. 36.lib.1.obiectiuè, quia ſunt obiecta cognita,uirtualiter,qa ſunt effectus producti:eminẽter quia ſunt minus ꝓfecti, de hoc uide latius Gabr.diſt.14.q.unica,li. 3. Iteꝝ in Deo longitudo eſt lõganimitatis,latitudo charitatis,ſublimitas miſericordię,& profundũ iuſtitiæ,ſiue ſapientiæ, quantũ ad Dei iudicia, ut ſcribit S. Bona.diſt.37.li.1.i dubijs literalibus,&c.

Deus, etc. Deum uelle creatura,eſt ꝓducere creaturam,ſm illud:Oĩa quæcunq; uoluit fecit. Sed Deũ intelligere creaturam, eſt Deũ apprehendere creaturam, ut obiectum. De ratione aũt obiecti nõ eſt ut ſit. Et ideo licet intelligere,& uelle Dei,idem important in Deo,ipſam, ſ. diuinam eſſentiam,non tamen eodẽ modo connotant creaturã, quia intelligere connotant creaturam in eſſe obiectiuo poſſibili. Velle in eſſe actuali, ut patet Gabr.diſt.38.quæſt.unica,dub.6.lib.1.

Deum diligere aliqd à ſeipſo,eſt ipſum illi bonũ tribuere eo mõ quo uult, ſcilicet nũc ſiue preſentialiter,ſi uult bonum tale nũc ineſſe,aut in futuro,ſi uult illud bonum in futuro dare.Gabr.diſtin. 32.q.unica.artic.1.lib.3.& latius uide in dictione.Diligere infra.

Deus, etc. Deum humiliare,põt intelligi dupliciter,ut ſcribit S. Bona.diſt.1.ar.2. q.1.li.3.aut in ſe, aut in rõne ſibi uniti. In ſe qdẽ cùm ſit oino inuariabilis, nec põt humiliari,nec põt exaltari:Rõne aũt ſibi uniti põt humiliari ad maiorẽ manifeſtationẽ ſuæ altitudinis, ſicut põt inſirmari ad maiorẽ manifeſtationẽ ſuæ fortitudinis. In hoc.n.quod Deus carnẽ humilem, & infirmã aſſumpſit, ſuperbiſſimũ diabolum deiecit, & hoiem humilẽ exaltauit, fortiſſimũ aduerſariũ confregit, hoiem infirmũ ſtabilituit. Et in hoc eminenter facta eſt manifeſtatio potentiæ & ſapiẽtiæ.Si enim qđ infirmum eſt Dei,potẽtius eſt oĩbus hominibus:& qđ ſtultum eſt Dei,ſapientius eſt oĩbus hominibus & ẽt dæmonibus: planũ eſt qđ eius potentia & ſapiẽtia ſuperexcellunt oĩa in infinitum.Et ideo ſi incarnationis opus i ſe nõ uideaẽ facere ad diuinę manifeſtationis honorem, ſi tñ cõſideratur ad illud,ad quod eſt, facit elegãtiſſimè: & ideo hæreticis & infidelibus cæcis uelatum eſt ſacramẽtũ incarnationis, dicẽtes qđ opus incarnationis facere ad diuinæ maieſtatis ignominiã cũ oppoſito faciat ad excellẽtiſſimã gloriã. Hęc S.Bon.

Deus sabaoth, id eſt exercituũ Deus, Gabr.diſt.11.q.unica,lib.2.

Dextra. Noĩe dextræ tria intelligi poſſunt,ſm S.Thom.parte ſummæ 3. q.58. Vno modo ſm Dama. Gloria deitatis. Alio modo ſm Aug. beatitudo patris. Tertio modo ſm eundem iudiciaria poteſtas, nullo tñ modo dici põt, qꝺ pater ſedeat ad dextrã filij uel ſpũs ſancti, qa filius & ſpũs ſanctus trahunt originem à pre.Sed ſpiritus ſanctus propriè põt dici ſedere ad dextrã patris, uel filij ſm deitatem,licèt ſm quandam appropriationẽ attribuatur filio, cui appropriatur æqualitas, ſicut dicit Aug.qđ in patre eſt unitas,i filio æqualitas, in ſpiritu ſancto unitas, æqualitatisq; connexio. Et per dextrã patris, ut ſcribit Gabr.diſt.13.q. unica.lib.3.intelligũtur potiora bona patris, ipſa, ſ.beatitudo ſm Aug.in ſer.de Symbo.Cui conſonant illud Pſal.Gloria & honore coronaſti eũ,& conſtituiſti eũ ſuper opera manuum tuarum: & de hoc Gab.in ſermone de aſcenſione. Ad hãc dextram patris Chriſti ſuper oẽs creaturas aſcendit,ut habetur Matth.ulti.

Differunt autem iſta tria eſſe a dextris patris, aſtare à dextris patris, & ſedere ad dextrã patris, ut ſcribit Guilhelmus Scoti imitator,& refert frater Pelbar.li. 3.Roſarij Theo. Eſſe nẽpe à dextris oĩbus beatis cõpetit,ſm illud Matt.25.Oues quidẽ ſtatuet à dextris, hædos aũt à ſiniſtris. Aſtare aũt a dextris eſt propriũ B.Mariæ,inquantũ bona filij in ipsã ſpeciali diguatione influũt. Aſtitit (ait Dauid) Regina a dextris tuis. Sedere ãt ad prĩs dextrã eſt proprũ Chri, qa illud ẽ eſſe i potionibus bonis glorię,qđ ſolũ ei cõuenit. Dr quoq; Chris eſſe in ſinu patris ratione ſuæ ęternæ generationis. Dẽ

secũdò sedere ad dextrã patris rõne bonorũ,quæ primus participat.Dicit uerò dextra patris, qa ea pater cũcta operat. Io. 1. Oia per ipsum facta sunt:ergo ista dextra intelligenda est spũaliter,non ad modũ humani sensus. Sedere ad dextrã patris,ẽm Alexãdrum de Ales in 3. parte summæ Cui concordat S.Tho.& Rich.in 3.di. 22.nulli alteri creaturæ cõuenit, sed soli Christo, ẽm quod dicitur Mar. ult. Dñs Iesus postquã locutus est eis, &c.& sedet a dextris Dei:ideo proprie loquendo nullus præter Christũ ad dextrã Dei sedet, quia per dextrã, quæ est nobilior pars, designatur potius bonũ gloriæ.Dextra.n.est nobilior sinistra in agilitate,& uigore,ut dicit Phi.Vnde qui alteri ad dextrã sedet nobilissimè illi coniungitur. Nam quos honoramus, dextrã illi dare solemus: & qa Christus est maximè Deo coniunctus, ergo propriè ipse sedet ad Dei dextrã. Et sessio ilia ad dextrã patris omnipotentis,significat quod Christus sit propinquissimus Deo patri in gloria,& oib. creaturis superior. Propter quod dicit Apo. Heb. 1. Sedet ad dexterã maiestatis in excelsis, excellior cęlis factus. Item in scriptura Christus dr dextra Dei, & brachiũ Domini,eò quod pater per ipsum operatus est in etãbilia(ut scribit Iacob.de Valẽ. trac.3.c.1.prologi in Psalteriũ.) Et Hiero.epist. 1.ideo filius Dei brachiũ dicit, qa creatura electa ab ipso cõtinet: dextra Dei patris unigenitus filius accipit, de quo in Psal. ex persona hominis assũpti dr. Dextera Dñi fecit uirtutẽ,dextera Domini exaltauit me. Fecit, inquã, uirtutem, ut scribit Valẽtia, super illud Psal.Dextera Dñi,&c.Confundendo Iudæos & destruẽdo,& Gentiles subiciẽdo & idola delendo, & diabolũ foras eiiciendo:ideo dicitur Christus dextra Domini, qa per Christũ exercet Deus fuã uirtutẽ: fecit nãq; uirtutẽ in natiuitate per multa signa & prodigia.Itẽ fecit uirtutẽ infirmos sanando, mortuos suscitãdo, & mari & uentis imperando,& diabolũ in cruce debellando, & in inferno detrudẽdo,& ifernũ expoliãdo.Fecit in super uirtutẽ qñ hoiem delectũ, & sauciatũ sanauit & releuauit, & p gr̃am, & gloriã exaltauit.Fecit postremò uirtutẽ post suã ascẽsionẽ,qñ oẽs inimicos tam Iudæos q̃ Gẽtiles sub pedib subiecit,& diabolũ extra mũdum eiecit.Hæc Christopolitã Episc.Iac.de Valẽ. Aliter uero ait S.Hyer. Dextra Dñi gloriã patris,& ęternã beatitudinẽ significat.De quo in Psa.ex psona patris dr ad filium: Sede à dextris meis.Dicit aũt, ut idẽ vult Hyero.Dextra Dei ois electa creatura i cęlo & in terra:sicut p sinistrã eius intelligit reproba creatura, i. dæmones & omnes impij, q ad læuam posita ęterna supplicia sustinebunt.Hæc Hyeronimus.

DIABOLVS Græca dictio ẽ:διάβολος,i. calũniator,& διαβάλλω,criminor dr,& ille malignus spũs cœpit dici diabolus, postquã homini inuidit,de quo, & supra in dictione Dæmon,s quomodo noxius sit homini. Et dr diabolus quasi deorsũ fluens,ut dicit Gers.trac.8.super Magnificat. Peccauit.n. Lucifer ortus ẽ,alter impulsus usque ad abyssum.Sed quomodo nos fallat & decipiat, habetur in multis locis scripturæ, & Gers. in pluribus locis,& alij.Et S.Bon.di. 5.li.2.q.1.Dictus est diabolus,quia deorsum fluxit,& ex hoc in malitia sua firmatus fuit, & ideo magister describẽs perfectã auersionem qualis i diabolo, nõ qualis i hominibus peccatoribus,dicit quod auersu est odio hre uel iuidere. Diabolus.n. superbus nõ ualẽs cõscendere,sed cõpulsus descẽdere,odit Deũ iustũ, & inuidet excellẽtiæ eius, &c Et diabolus rector ẽ ipiorũ, rector mũdi, & tenebrarũ,ut uult Aug. in Psal.26.Quarũ tenebrarũ?peccatorũ ifidelium. Vñ in credẽtibus dicit Apost.Fuistis aliqñ tenebrę,nũc aũt lux i Dño.Et sicut (ut scribit Iac.de Val. trac.3.c.2.regula 8. prologi in Psal.) Christus uniuit, & incorporauit sibi Ecclesia fidelium per baptismum,& gratiã in unitate mystica,pariter diabolus uniuit sibi infideles, & hæreticos, & obstinatos per peccatum. Quorum quidem cõgregatio dicitur Synagoga Satanę,siue Ecclesia mæliguantiũ Et sic oẽs hæretici & infideles & obstinati dicũtur mẽbra diaboli, &c. Et intantũ tenet diabolus, & alligat, &

copulat

copulat sibi peccatores, & obstinatos, quodater eos cõcitur idiomata tãquã inter caput & mẽbra: ita qđ hoies dãnati nominantur noie capitis sui diaboli. Ideo Christus appellauit Iudã diabolũ, Io. 6. cũ dicit: Vnus uestrũ diabolus est. Itẽ Isa. 14. alloquit ipsum Nabuchodonosor sub noie diaboli, dicẽs: Quomodo cecidisti Lucifer, q manè oriebaris? Itẽ Ezec. 28. alloquitur Regẽ Tyri eodem modo, dicẽs: Tu signaculũ similitudinis in delicijs Paradisi fuisti. Itẽ econuerso diabolus appellatur homo sub noie mẽbrorũ suorũ quãdoque, ut Matt. 13. Inimicus homo hoc fecit. Itẽ Psa. 55. Miserere mei Deus, qm conculcauit me homo, i. diabolus, &c. Tripliciter aũt abijcitur ab aĩa peccatoris per pœnitentiam diabolus, ut idẽ Valentia. scribit in Psal. 9. Primò cũ erubescentia, & cõfusione, quia reputat sibi ad magnã confusionẽ, quod uiderat se uictũ & cõfusum, & expulsum ab hoie, q erat minoris naturę, & nobilitatis. Secũdò abijcit cũ magna uehementia & uiolẽtia, qa oẽs uires adhibet, ne a domo quãdiu possederat expellatur, & aiam quãdiu possederat deperdat, & amittat. Tertiò abijcit cum grãdi uelocitate, qa peccator q diu inter peccata erat inueteratus, & antiquatus iusti ficatur in instãti per pœnitentiã. Nã in eodẽ instanti expellitur culpa, & introducitur gratia, & sic diabolus quod per magnũ tempus acquisiuit, & possedit in uno instanti perdit, & amittit per pœnitentiam. Hęc Valen. Est & diabolus ultor diuinæ iniuriæ, & executor diuinæ iustitiæ, ut idẽ scribit latiùs ĩ Psa. 8. sup illud: Vt destruas inimicũ & ultorẽ, &c.

DIACONISSA. Canones uocãt diaconissam (ut scribit Palã 4. dist. 23. q. 3. & Sco. eadẽ di. q. 2.) non ab ordine diaconatus, sed à bñdictione qua cõpetit illi legere homelias ĩ matutinis, sed ille nõ ẽ actus alicuius ordinis, nõ autem Euangeliũm ĩ Missa uel ministrare circa altare ĩ Missa, ut Diacono conuenit ex ordine, &c.

DIES sicut & nox tripliciter sumit in sacra scriptura, ut notat Valẽtia. Psa. 1. Primò tẽporaliter. Et sic dies est præsentia Solis sup terrã: & nox absentia eiusdẽ. Et ẽm Isid. & colligit frater Pelbar. li. 2. Rosarij Theol in dictione Dies. §. 3. Ecclesia Christiana inchoat diem a media nocte, qa tũc ortus ẽ & natus mũdo uerus Sol iustitiæ Christus. Arabes, & Astronomi incipiũt à meridie, & ẽm hoc procedũt tabulæ Astronomicæ. Iudæi à principio noctis, ẽm illud Gen. Factũ est uespere & manè dies unus. Cõmunis autẽ plebs ab ortu Solis. Et apud Hebreos, oẽs dies à sabbato denominãtur, ut una sabbati, id est prima feria post sabbatũ: secũda sabbati, & sic de alijs. Secũdò sumit moraliter: & sic prosperitas dr dies, & aduersitas nox. Tertiò sumit allegoricè, & sic lex uerus dr nox, & lex noua dicit dies & tempus gratię: ut & habet Richar. dist. 13. ar. 2. q. 3. li. 4. cùm ait: Sacramentum Eucharistiæ pertinet ad tẽpus gratiæ, quod per diem significatur, iuxta illud Apos. ad Romanos 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit.

DIES. Dies dicitur esse malus, non ratione sui, sed quia mẽsura ẽ actionis malæ, sicut dicit Apos. Ephe. 5. Redimentes tẽpus, quoniã dies mali sunt. Sic dies dicitur benedictus & sanctus, qa est mẽsura alicuius operationis in qua est bñdictio & sanctificatio. Et nihil ẽ aliud diem alicui benedicere & sanctificare (ut scribit S. Bon. dist. 15. li. 2. circa tex.) quã diẽ tali actioni, ut mensurã deputari: quoniã igitur Deus omnia facit propter hominis instructionẽ, ut hominẽ non solũ uerbo, sed etiam opere erudiret, sicut ex sex diebus dedit homini licentiã operãdi, & intendendi rebus inferioribus: & sicut septimo die ab oĩ opere cessauit, sic uoluit q septimo die homo ab oĩ opere cessaret, & ei post cõtẽplationẽ inhærere ret, & inhęrẽdo quiesceret. Et qa in hac inhęsione homo obtinet à Deo ampliationẽ benedictionis & sanctitatis: ideo dies septimus dr à Deo bñdictus & sanctificatus, non rõne sui, sed rõne illius, quod Dominus deputauit illo fieri. Ex quo patet quãtũ Deo placet, q homo sibi soli intẽdat, & in eo requiescat dũ tali uocationẽ siue reqetationẽ bñdixit & sanctificauit: propterea in lege frequẽtissimè iterat inter omnia mandata de

obseruan-

obſeruãtia ſabbati. Hæc Sãctus Bona.
Itẽ dies iudicij dicit mala & amara ualdè peccatoribus dãnatis (ut dicit Iacob. de Valẽtia. Pſal. 48.) Sed dicit matutinũ & dies clara, & manè i qua reſurgẽt oẽs iuſti, & claritatẽ gloriæ poſt tenebras & pſecutiones huius uitæ recipiẽt, &c. Eſt pterea triplex dies malorũ a quo ꝓtexit Xp̃s fideles ſuos in abſcõdito, & gremio tabernaculi ſui, vt idẽ ſcribit Pſalm. 26. primo in die malorũ peccati originali, quãdo per baptiſmum introducit eos in Eccleſiam, liberando de poteſtate diaboli. Secundo in die malorum peccatorum mortalium, quoniã p pœnitẽtiã eos reconciliat, & ẽt quando p confirmationẽ armis donorũ ſpiritus ſancti contra dæmonũ incurſus armat, & armatos protegit. Itẽ protegit eos etiam in die malorum, ſin die iudicij quia omnes & ſoli q reperientur in gremio Eccleſiæ, ſaluabũtur: cæteri autem extra gremium Eccleſiæ reperit, in ignem æternum deſtinabuntur. Itẽ Chriſtus protexit Eccleſiam in die malorum & tempore tyrannorũ.

DICERE ꝓpriè loquẽdo (ut dicit Rich. di. 39. ar. 3. q. 1. li. 4.) eſt ꝓducere uerbũ. Et dicere eſt duplex (ut ſcribit Sanctus Bona. di. 12. art. 2. q. 1. li. 3.) Vno mõ idẽ eſt, qđ ore ꝓferente: hoc mõ abſque dubio Chriſtus potuit proferre locutionẽ falsã, qa talis prolatio eſt perfectionis. Alio mõ dicere idẽ eſt, qđ aſſerere ſiue affirmare: & hoc modo Xp̃s non potuit dicere locutionẽ falsã, qa ueritas ad falſitatẽ declinare nõ potuit: & hoc quidẽ nõ fuit impotentiæ, imò magis potẽtiæ. Bona. in fine quæſt. Et ut habet Gregor. de Arimi. dicere accipit dupliciter. Vno mõ idẽ eſt, qđ dictũ proferre uel formare. Alio mõ idẽ eſt, qđ per dictũ aliqd ſignificare, & ꝓportionabiliter dicere falsũ. Vno modo idem eſt, quod proferre enuntiationem falsã ſecundum ſe. Alio modo idẽ eſt, quod per enunciationem falsã ſignificare. Stat enim aliquem dicere falſum uno mõ, & non alio modo, ui delicet in oratione ironica, uel tropica, in qbus quãdoque enũciationes ſũt falſæ ſecundum ſe, & tñ ea quę per eas ſignificãtur uera ſunt. Nullus aũt propriè dẽ dicere falſum, niſi per ſuum dictum intendat dicere falſum, uel ſaltem ſignificat falſum. De primo modo nõ eſt dubiũ, quin Deus poſſit dicere, & de facto dixerit falſum. Dicere falſum ſecũdo modo contingit dupliciter, ſ. aſſertoriè & non aſſertoriè ſeu recitatiuè. Aſſertoriè quidẽ aliquis dicit falſum, qñ per dictũ ſuum integrũ & perfectum ſignificat falsũ. Sed non aſſertoriè, qñ per ſuũ dictum integrum ſignificat uerũ, ſed per partiale ſignificat falſum, vt ibi: Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt deus. Dicere aũt in corde (ait Valen. Pſal. 35.) eſt idẽ, quod deliberare. Vnde cogitatio præcedit deliberationẽ, &c. & alijs locutionibus recitatiuis, & ſimiliter hypotheticis, & diſiunctiuis & conditionalib. iſto mõ nõ eſt dubiũ, quin deus poſſit dicere falſum, vt ibi Io. 7. Si dixero, qa neſcio eũ, ſimilis ero vobis mendax. Item aliquis poteſt aſſertoriè dicere falsũ dupliciter, Vno mõ ſimpliciter. Alio modo cum intentione, quod ille cui dicit aſſentia ei qđ dicit. Vnde ut idẽ Grego. de Arimi. dicit: Deus nõ poteſt alicui aſſertoriè dicere falsũ, uolẽs quod ille cui dicit aſſẽtiat illi dicto. Et abſolutè deus non poteſt dicere falſum. Nã ſi primũ eſſet uerũ, ſequeretur, quod deus poſſet mentiri. Nã mendacium eſt ſignificatio falſa cũ uoluntate fallendi, ſecundum Augu. lib. contra mendaciũ. Impoſſibile eſt autẽ deum mẽtiri, ut dicit Apoſt. ad Heb. 6. Itẽ ſecundum Aug. omne mẽdacium eſt peccatũ deus autem peccare non poteſt, nec mẽtiri, nec fallere: & qđ ſi Deus hæc poſſet, nõ eſſet dignus ut eſſe omnipotens. Vnde Magiſt. lib. 1. diſtin. 40. ab omnipotẽtia dei excludit poſſe mentiri & fallere: & ſimiliter patet ꝑ Augu. 83. q. 14. ubi ꝓbat corpus Chriſti uerum, & nõ phantaſticum fuiſſe: quia nõ ergo ſefellit Chriſtus: & ſi tefelit, ueritas nõ eſt vide latiùs Gregor. & poſt eum Petrum de Aliaco. q. 12. art. 3. lib. 1. qui nõ omnino aſſentit Gregor. & de hoc uide in dictione Fallere, &c.

DICERE TRIPLICITER inuenit accipi a ſãctis & auctoribus, quãdoque eſſẽtialiter, & ſic ualet tantũ, id eſt inteligere, ſeu

ſeu declarare. Sic accipit beatus Anſel. in monol dicere sūmo ſpiritui nihil aliud eſt, q cogitādo intueri. Et iterū unuſ q ſque ſe i trinitate dicit. Secūdo mó accipiť purè notionaliter. Et ſic nihil aliud eſt, q̄ uerbū gignere. Et ſic ſolus pater é dicens, ut inqt Rich. Tertio mó accipiť, nec purè eſſentialiter, nec purè notionaliter, ſed includit utrūque, qa in eius qd nominis ponit tā notionale, q̄ eſſentiale. Sic.n. dicere eſt notitia a ſe ꝓducta omne declarabile declare. Sic dicit Auguſt. 15. Trinit. c. 14. ꝓinde tāquā ſeipsū dicēs pater genuit filiā ſibi ęqualē ꝓ oia Nō.n. ſeipsū integrè, ꝓfecteq; dixiſſet: ſi aliqd minus aut amplius eſſet in eius uerbo, quā in ipſo dicēs ſe, i. uerbo genuit declarans ſe. Primò q̄libet ꝓſona dicit ſeipsā formaliter: ſicut intelligit ſe ipsū formaliter, dicit autē ſic omnia intelligibilia, qa quælibet ꝓſona ſeipſa & ſua intelligētia intelligit omnia. Secūdo mó ſolus pater dicit, & ſolum uerbi per ſonā non aliam dicit, quia ſolum uerbū gnignit, & ſic nō dicit uerbo, qa nō gignit uerbo, ſed uerbū. Tertio mó ſolus pater dicit, ſed nō ſolū uerbum, ſed etiā omne qd̄ uerbo a ſe genito declarat. Sic enim dicere habet duos actus, ſcilicet gignere & declarare, quorū unus terminatur ſolū ad perſonā uerbi quæ eſt gignere. Alius ad omne declarabile, q eſt declarari. Et ſm hoc poteſt dicere determinari per actū importātem uerbū uel actū importātem illud, quod relucet in verbo. Et quādo ille actus additur, tunc nomē importans uerbum poni debet in ablatiuo, ut pater dicit ſe uerbo. Et ſic dicit ſe verbo. Et ſic dicit Anſel. in monol. Cū ſummus ſpiritus ſeipsū dicit, dicit oia q̄ facta ſunt, haud dubiū quin eodem uerbo. Gabr. diſtin. 27. q. 3. lib. 1. Et dicere Dei ſm eundem facere eſt. Vnde ſicut Deus res produxit dicendo fiat, & nō fuit uox naturalis, ita nec flatus aliquis corporalis. lib. 2. diſt. 17. qu. 1. ar. 3. Gabr. pariformiter dicit de dici, ut idē ſcribit li. 1. ubi ſupra. quod capitur purè eſſentialiter pro intelligi, ita dicit omne quod intelligit, ſiue eſſentia diuina, ſiue perſona, & omnes craturæ, quia omnia intelliguntē hic. Secundo mó purè notionaliter, & ſic eſt a dicēte gigni, ſic ſolum verbū dicit. Tertio mó ut includit notionale & eſſentiale, & ſic eſt uerbo à dicēte genito declarari. Et ſic dicit quicquid verbo genito declarat. Gæc Gab. Et ut ſcribit Iacobus de Valentia, Pſalm. 35. dicere priùs cōuenit intellectui & ex cō ſequēti cōuenit uolūtati. Tertio cōuenit linguę, unde intellectus quādo intelligit uel cogitat dicit. Itē uolūtas quando deliberat, & ꝓponit tūc dicit, qd̄ intellectus cogitauit. Itē lingua dicit qd̄ volūtas primò dixit, & deliberauit. Et ſic in diuinis pr̄ dici uerbū ſuū ab æterno ꝓ intellectū, ſed ex tēpore dixit creaturas ꝓ uolūtatē, quādo dixit: Fiat lux, & facta eſt lux: ſed poſtea locutus ē Dominus multipharię ꝓ linguas Prophetarū, ſed finaliter locutus eſt nobis ꝓ linguā filii. Et tūc locutus eſt ꝓ linguā ꝓpriā ſibi unitā ꝓſonaliter, &c. Itē dicere ſm eundē idē eſt. qd̄ deliberare & ꝓponere. Vnde Pſal. Dixit iniuſtus, &c. ideſt deliberauit & propoſuit iniuſtus populus Iudæorum in ſemetipſo delinquere Chriſtum occidendo, &c.

DIFFAMARE eſt ꝓ diuerſas partes famam diuulgare. Aug. li. 3. de ci. Dei: Romanū imperium tam longè, lateq; non poſſet augeri, & tam grandi gloria diffamari. Sed in malū plerunque accipitur. Vnde in Euang. Luc. Homo quidā erat diues, qui habebat uillicū, & hic diffamatus é apud illū. Poteſt autem aliquis aliū diffamare tripliciter, ut Scribit Scotus d. 15. q. 4. li. 4. Vno mó falſum crimen imponēdo. Secundo mó uerum crimen, tamē occultum nó ſeruato ordine iuris in publico proponendo. Tertio modo uerum crimen, ſed occultū in publico, tamen ſibi impoſitū negando, quia in hoc negās notat imponentē de calumnia. In primo dicit Scotus: Oportet reſtituere famā retractando uerbū ſuum, uel quod ſibi impoſuit, & hoc ita publicè ſicut ſibi impoſuit, qa aliàs nó ſeruat iuſtitiam in reddēdo proximo, quod ſuū eſt. De ſecūdo nó tenetur retractare uerbū ſuū, quod ꝓpoſuit in publico, quia hoc faciendo mentiretur, cùm ſciat id quod ꝓpoſuit

eſſe

esse uerum, & non tenetur mentiri p̄p quodcunq; bonū reddendū alij. Sed tenet alio modo licito redere sibi famā, utpote per hmōi uerba: non credatis eū esse talem: malè.n.dixi, & fatuè, & hæc quidē uerba, q̄a non seruato ordine iuris. De tertio dico similiter, inquit Scotus, quod non tenet retractare negationē suam qua negauit in publico uerum crimen sibi impositum, q̄a non tenetur quicunq; statim in iudicio confiteri se reum nondū conuictus: tenetur tñ per quædā uerba solemnia, ut iam supra dictum est restituere famam illi accusanti qué indirectè notauit de calūnia: dicendo: Non habeatis eum pro calumniatore, quia credo quod habuit bonā intentionem proponendo, uel fortè se credit probare intentum suū, & deceptus fuit. Hæc Scotus, q & latiùs rē prosequitur.

DIFFERRE rône est tripliciter, ut scribit S. Bonau. dist. 26. q. 1. lib. 1. Vno modo a parte nostræ apprehensionis, sicut differunt in Deo bonitas & magnitudo. Alio modo differre rône est ſm differentiam attributionis, quia aliquis motus ponit circa unum uel attribuitur uni, qui non attribuitur alteri, & sic differūt ratione essentia, p̄sona, notio. Tertio modo differre ratione est differre ſm pluralitatē distinctionis, quæ non inducit diuersitatem in essentia, uel in materia, tamen tantam inducit differentiam, quod unū non dicitur de altero, & sic differt ratione persona à persona, & proprietas à proprietate. Hæc ille.

DIFFERENTIA accipitur dupliciter, ut scribit Gab. dist. 8. q. 4. lib. 1. Vno modo termino secundæ impositionis, i. pro signo prædicabili de aliquo non in quid, sed in quale cōueniēs aliquibus, & aliis repugnans quo innotescit distinctio illius cui cōuenit ab illo cui repugnat. Et illo mō est duplex, quędā per se, quædā per accidēs. Differētia per se siue essentialis est, quę importat aliquid intrinsecum, s. partē essentialem rei ut rônale. Alia per accidēs siue accidētalis, quæ, s. importat aliquod extrinsecū rei, id est q̄d non est pars essentialis, ut discipinabile, risibile respectu hois. De hoc latiùs uide apud Dialecticos & Gabri. ubi sup. Secundo modo accipitur pro termino primæ impositionis, s. pro re aliqua, per quā innotescit, distinctio unius ab alio, ut anima rationalis qua sortes differt ab asino. Sic ēt accidens inhærens, quo res distingui noscitur ab alio simile accidens non habente. Gab.

DIFFICILE est id, quod transcendit potentiam ſm naturā, uel p̄p impedimentum B. Tho. 1. par. q. 62. ar. 2. Eius oppositum est facile, difficile ſm Arist. lib. 1. Rheto. dē quod cum labore aut multo tpe fit, à quo difficultas. Et difficultas aliqñ oritur ex habitibus uoluntatis in contrarium inclinationi, ut uoluntas habituata in uicio difficulter elicit actum iustitiæ p̄p inclinationem contrariam habitus uirtuosi. Qñq; p̄p errorem intellectus. De his duobus dē 3. Ethi. c. 2. Et difficile est qñq; iudicare, quale pro quali eligendum, & quid pro quo sustinendum hoc quo ad intellectū. Sequitur: Adhuc difficilius immorari cognitis quo ad uoluntatē. Quandoq; oritur difficultas p̄p passionē uoluntatis, difficile est n. odienti bene uelle inimico, & difficile est mansuetè agere iracūdo. Gab. d. 28. q. unic. dub. 3. li. 2. Et quantūcunq; crescit difficultas, nunq̄ aufert libertatem, sed bene tollit delectationē & promptitudinem. Et per hoc frequēter mutat uoluntatē, uel desinat uelle quod uoluit sublata delectatione, aut incipiat uelle, q̄d noluit accedente metu uel tristitia, semper tñ manet libertas in uolendo & nolendo. Vide latiùs Gab. ubi sup. de difficultate in elicitēdo actum. Et difficultas in opere uirtutis, ut scribit Ioā. Gerson in regulis moralibus ex assuefactione uitiorū proueniens, plus de p̄fectione diminuit rationem laudis & meriti q̄ augmentet, tamen malè habituatis qñ nisi ex maiori conatu opus simile ad bene habitatum perficere nequit magis inde redditur incidentaliter commendandus. Gerson.

DIFFINITIO est oratio indicans q̄d est esse rei, & conuertibilis cum diffinito, ut uult Phil. 1. Topi. & 6. quem & refert Rich. dist. 1. artic. 1. q. 2. lib. 4. Vel diffi-

nitio

nitio est oratio, quę quid est, qđ diffinitur explicat quid sit. Cice. in Topicis. idē in princ. 2. lib. de fini. bo. & ma Diffinitio est patefactio rerum opertarum, quū quid, quidque sit aperitur. Et unius rei est una diffinitio, uerum est ſm unā cōsiderationem, sed ſm diuersas considerationes dātur multæ descriptiones diuersæ, sicut unum & idē aliter diffinit logicus, physicus, medicus, mathematicus, ut dicit Petrus de Palude dist. 38. q. 1. in fine lib. 4. Physicus siue naturalis diffinit per causam materialē, & agentem, similiter & per causam finalē. Sed dialecticus diffinit per genus & differētiam, & talis uocatur diffinitio formalis à quibusdā. Item diffinitio est rei propositæ propria & dilucida & breuiter comprehensa uerbis enunciatio, quæ constat maximè genere, specie, differentijs, proprijs, ut homo est aial rationis capax, morti obnoxiū. Et differt à descriptione, qđ descriptio est rei propositæ per quasdam proprietates declarātio, ut homo est corpus bipes, caput erectum habēs, spectansq; in cęlum. Et ſm aliquos diffinitio differt à diffinitione, quia definire est quasi finem dare: Diffinire uerò est hoc ab illo finiendo ac patiendo distinguere. Et nihil perfectè diffinit nisi substantia ex B. Tho 2. sent. dist. 35. q. 2. art. 1. Diffinitio aūt siue notificatio tūc rectè est assignata, ut scribit S. Bona. dist. 23. q. 5. lib. 3. qñ nihil continet superfluū, nihil ēt diminutum. Et hoc est qñ per ipsam notificationē ipsius diffiniti essentia plenè indicat, & apertè manifestatur, & ab omnibus aliis separatur, sic dicit esse de diffinitione fidei, quā ponit Apostolus. Heb. n. Fides est substantia rerū sperandarum, argumentum non apparentiū. Vide latiùs de hac Bonau. & infra in dictione. *Fides.*

Diffinitio est dvplex f. quid nominis & quid rei ſm Aristo. 2. posteriorum, de quo consulito post Dialecticos Petrū de Aliaco. q. 1. ar. 3. lib. 4. Et Gab. dist. 1. q. 1. ar. 3. lib. 4. Vna quid nominis, alia quid rei. Diffinitio qđ rei est oratio exprimens quid rei. Alia quid nois, est oratio exprimēs qđ nominis. Primo modo nihil diffinitur nisi sit res una, hoc est terminus significans rem unā. Diffinitione uerò qđ nominis pōt diffiniri oīs terminus, cathegorematicus q cq̄d significet in recto uel in obliquo, sicut oē uelle eò quod pro oi noīe possunt poni nomina distinctè significantia illa q̄ significantur per unū nomen. Primo modo sacramentum non pōt diffiniri, quia non est aliqua res una, sed bene secūdo modo, s. diffinitione quid nominis: uide latiùs Cardinalē Came. & Gab. ubi sū. Diffinitio quid rei ſm Thomam contra gētiles. lib. 3. ca. 39. est quando res concipitur per aliquam formā in ipsa re respondēs ei per omnia. Diffinitio qđ nominis ſm eundem 2. sent. dist. 31. q. 2. art. 1. importat quasi expositionē significationis nominis, non tamē semper indicat essentiam, quia diffinita nō semper habēt eā.

Diffvndere de quo & in dictione infundi à quo diffusio, quæ est duplex ſm S. Bonauē. dist. 19. q. 2. lib. 1. scilicet intra uel extra. Diffusio intra est quando persona procedit à persona, unitate naturæ: & hęc non est propriè diffusio, & hoc nō consequitur bonum, quia bonū sed bonum in hypostasi qua aliā producere, nata est. Et ideo secundum hanc diffusionē non dicitur una persona altera melior. Est alia diffusio extra, quæ attēditur in productione effectus, & secundū hanc rationē attenditur diffusio propriè & ratio boni, & q a in hac una persona alterā nō excedit (quia indiuisa sunt opera trinitatis) iō hac nō est una melior. Bonau.

Digestio est pfectio à naturali calido, ex oppositis passiuis facta, ſm Aristo. 4. Metheorum. Triplex est digestio ut scribit Bruliser distin. 8. quæst. 5. lib. 2. Prima est in epate, cuius superfluum est urina. Secunda fit in stomacho, cuius superfluum est stercus. Tertia fit in cordē, cuius superfluum est semen. De hoc latiùs scribit frater Pelbartus li. 2. Rosar. Theologiæ, & apud Philosophos.

Digitvs quandoq; pro suffragio accipitur, unde digitus Lazari dē pro aliquo modico eius suffragio, ut exponit Rich. dist. ult. li. quarti, circa textum. Itē digitus qñque appropriatur spiritui sancto. eò qđ pater per filiū producit creatorē,

non

non solùm creaturam. Brulif. dist. 32. artic. 2. q. 2. lib. 1.

DILATARE penul. produ. idem est, quod latum facere, ut est illud, Dilatant phylacteria. Et dilatari dr illud, quod acquirit maiorē latitudinem, unde charitas dicitur dilatari in patria, qa crescunt eius bonitas, & cōmunicationis liberalitas, & uirtuositatis laudabilitas, quamuis ex parte diligibilium non dilatabitur, pauciora enim erunt diligibilia. De quo latiùs legito Brulifer dist. 21. q. 6. li. 3. Charitas itaque in patria dilatabitur intensiuè, ampliori. n. affectu diligit Deus in se & in creaturis suis, adeo ut ille q nō uidet esse remotus in patria sit amātissimus, & amplius ministrabit sibi tūc charitas oēs beatos quā mō possit hō unū amicissimum sibi affectuose diligere.

DILIGERE est alicui uelle bonū. Et diligere ēm appositā uariè accipi solet, ut scribit Bonauentura di. 3. art. 3. quæ. 1. li. 2. Conuenit enim aliquid diligi dilectione cōcupiscentię, sicut aliquis amat uinū uel amicum, siue amat socium: propter se aliqd diligere est nō alterius gratia, sed ibi tistere, sicut ebriosus diligit uinū ꝓpter se: ꝓpter aliud diligere est alterius gratia, sicut sobrius diligit potū ꝓpter salutē. Similiter in amore amicitię ꝓpter se diligere nō alterius gratia, est uelle alteri bonū, sicut dicit Phil. qđ diligimus amicos ꝓpter se, & si nihil omnino boni debeat nobis ab ipsis esse, ꝓpter aliud uerò alterius gratia, sicut aliqs diligit hominē ꝓpter cōmodū suū, sicut dicit idē, qđ inimicos nostros uolumus esse iustos, ut nihil nobis noceāt. Diligere uerò aliqd super omnia amore amicitiæ, est nullo cōmodo uel incōmodo uelle ipsū offendere, nec amicitiam soluere, similiter dilectione cōcupiscētiæ est nullo cōmodo uel incōmodo uel le aliud ꝑdere. Vnde ut ibidē notat Bonauent. qūo affectus angeli Deum habere cupiebat ꝓpter se, qa summè reficiens non alterius gratia, & Deo uolebat bonū propter se, multo magis quā amicus amico, similiter nullo cōmodo uel incōmodo uolebat Deum offendere uel ꝑdere: ideo Angelus diligebat Deū ꝓpter se, & super oia. Hec ille. Itē diligere ꝓpter se ēm Gabr. di. 1. q. 1. li. 1. est diligere nō propter aliud ostensū uoluntati per intellectum, ita, scilicet, quod si nihil aliud ostēderetur uoluntati adhuc amaretur, & tamen nō ut finis ultimus. Sed diligere ut sūmū bonū, est uelle alicui summā perfectionem, & ipsum ut tale uenerari. Et sic differunt diligere ꝓpter se, & diligere ut summum bonum. Diligimus Deū actu spei ut bonū nostrū, sed non formaliter ꝓpter nos, sed ꝓpter sepisū. Diligere aliquid ꝓpter aliud, est diligere aliqd aliud dilectū, cuius dilectio est causa effectiua dilectionis, ut habet Greg. q. 3. prologi. art. 1. & Occā. q. 3. secundi. & q. 1. ar. 2. ac Holcot q. 4. Et post eos uide Gabr. di. 1. qu. 1. art. 3. dub. 2 libr. 1. Et lib. 3. di. 1. q. 5. ar. 3. dub. 2. dicit. Diligere aliquid absolutè nō est amor concupiscentię, sed amicitiæ, diligere autē aliquid propter alterum est amor concupiscentiæ.

DILIGERE ut scribit Dñs Card. Camera cen. di. 1. q. 2. art. 2. lib. 1. capitut ęquiuocè in scriptura. Vno mō pro motu uel actu uolūtatis, quo uult Deo bonū. Alio mō prout idem significat, quod perseueranter uiuere ēm Dei mandata, iuxta illud. Ioan. 14. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui me diligit.

DILIGERE ęquè intensē plus dicit q̄ actu ęquè intenso, ut puta maiorē appreciationē, ita nō ualet consequentia, æqꝫ intēso actu diligit Deus & creatura, ergo ęque intense, qa æquè intense plus dicit q̄ æque intenso actu, utputa maiorē appreciationem, ut, scilicet magis bonū uelit Deo q̄ creaturæ. Diligere uerò actu æquè intenso dicit gradualē identitatē actus, sed diligere æquè intense, dicit eiusdē boni uolitionem, & eandē appreciationē. Creatura enim cùm diligit se propter Deū, uolens Deum esse Deū, maius bonū uult Deo quā sibi, & magis appreciat Deum quàm seipsum. Camelatē prosequitur hoc. q. 2. in di. 1. arti. 1. li. 1. & post eum uide Gabr. di. 1. q. 1. ar. 3. dub. 2 libr. 1. &c.

DILIGERE Deū diligere aliqd à seipso, ut & in dictione Deus dictū est, est ipsū

illa

illi bonum tribuere eo modo quo vult, scilicet nūc siue præsentialiter si vult bonū talē nunc inesse, aut in futuro, si vult illud bonū in futuro dare, Gab. dist. 32. q. unica. art. 1. lib. 3. Et actus diligendi quo Deus diligit se, & omnia alia nō est prius personæ alicui sed est actus essentialis, quia sicut pater nō sapit sapientia genita, ita nec diligit dilectione spirata, nihil ēt recipit persona producens à p. ducta. Pater ergo, & filius diligunt se & spiritumsanctū amore essentiali, qui est essentia. Diligunt autem se spiritusancto, quia diligendo se dilectione essentiali, spirāt spiritū sanctū. De quo latiùs in primo dici solet, & infra videbitur.

DILIGERE æqualiter ut scribit Gab. dist. 32. q. unica, ar. 1. li. 3. dupliciter intelligitur, quia quādoq; ly æqualiter refertur ad bona uolita, & sic æqualiter diliguntur aliqui, quibus æqualia bona tribuūtur. Alio modo æqualiter diligere ad actū diligendi refertur, s. actū quo uolūtas vult formaliter alicui bonum. Et sic æqualiter diliguntur quæ eodē actu vel actibus æquè intensis; & eodē ordine diligūtur. Ibi. n. est ordo non tēporis neq; perfectionis actus ad actum, quia actus vnius est, sed ordo cuiusdā principalitatis siue appreciationis, quo illud dicitur prius diligi, quod principalius diligitur, siue qđ magis appreciat, aut p p, quod aliud diligitur, & posterius illud diligit quod minus principaliter, & non ppter se, sed ppter aliud quod diligitur magis appreciatur. Quomodo prius diligitur finis q̄ medium dilectū propter finem.

DILIGERE magis aliquem potest esse tripliciter, ut S. Bon. scribit dist. 3. q. ult. li. 2. Aut ratione boni optati, aut affectus intensi, aut ratione effectus impensi. Ratione boni optati dicit quis aliquē magis diligere, quando ei maius bonū optat, & sic dicitur diligere magis, quia ad maius. Hoc modo naturali dilectione p cedēre ex iudicio rōnis rectè magis diligebat angelus angelū superiorē, volebat enim ipsum excellere & plus boni habere, sicut & Deus conditor voluit sic ordinare. Ratione affectus intēsi dicitur magis alterū diligere, qñ affectio eius plus trahit ad alterum, & magis cōsolatur de eius societate. Et sic dicitur aliqs magis illū diligere cū quo libētius cohabitat, & sic angelus magis diligebat p naturā angelū eiusdē ordinis. Quia sicut naturali affectu magis diligit qs cōpatriotas suos, maximè qñ cōformatur sibi in moribus, & sicut magis diligit homo eū q ē eiusdē professionis & officij, vbi inuidia nō interponit partes suas: sic angelus alterū angelū eiusdem ordinis magis dilectione naturali amplecti intelligēdū ē, cū se viderit a conditore in officij æqualitate & naturę similitudine illi sociatū, nec esset tunc morū diuersitas, nec inuidiæ malignitas. Rōne effectus siue beneficij impēsi dicitur quis magis eū diligere cui plura bona impendit, & circa quē magis sollicitatur: sicut magis mater cōfouet filiū tenellū, & sollicitior est circa illum q̄ circa adultum, & magis circa infirmum, q̄ circa sanum. Et hoc facit consideratio maioris indigentiæ, & hoc modo dici potest, quod angelus superioris ordinis, magis diligit angelū inferioris, q̄a angelus paris vel superioris ordinis nō indiget sic sua ittructione siue purgatione, ſm quod angelus inferioris ordinis. Hæc Bon. Et magis Christus dilexit Petrū quā Ioānē, quē familiarius dilexit. De quo uide Gabr. dist. 22. q. unica, ar. 3. dub. 3. lib. 3. Et per hoc multæ q̄stiones pñt solui, an Deus magis dilexerit hominē q̄ angelū, magis genus humanū quā Christū, magis peccatorē prædestinatū q̄ iustum præscitum, & similes, quæ latiùs pertractat S. Tho. & Bona. eadē dist. Item ut habet Sco. dist. 15. q. 2. in solutione rationum, & post eum Gabr. eadem di. q. 2. li. 4. Aliquis debet magis diligere uitam suam ordinatè ut ē diligibilis ad vitam æternam, & magis conseruationē iustam uitæ suę q̄ conseruationem uitę proximi sui, sed non magis iniustam uitæ suæ q̄ conseruationem uitæ proximi sui. Sic. n. magis debet latro sustinere suū spendium q̄ occidere suspēdentē, ut euadat: quia dilectio uitę corporalis iniustè custoditæ, nō est dilectio ordinata, quia non ad dilectionem Dei & animæ, &c.

DILIGERE à quo venit diligibile. Et cha-

ritate

ritate diligibile est illud bonū solū, & oē tale, quod sub obiecto adæquato charitatis includitur seu cōtinetur. Est aūt secundū Petrum de Aliaco. q. vnica, 3. sententiarū obiectum adæquatū charitatis Deus, & omne quod Deus vult à nobis pp se diligi, natū participare Deū beati hcē, de potētia ordinata. Et cùm dicitur Deus, exprimitur obiectū principale, & primariū charitatis, quod solū propter se diligitur tāquā finis vltimus, & summū diligibile. Omnia aūt alia pp eū, dicitur omne, quod vult à nobis pp se diligi, hic tāguntur obiecta secundaria, vt creaturæ rationales, quæ non propter se finaliter, sed propter Deū principaliter sunt amādę. Dicitur natum participare Deum beatificè, per quod excluduntur creaturæ irrationales, quæ non sunt partes creaturę rationalis, hę. n. non sunt capaces beatitudinis. Gab. dist. 28. q. vnica. ar. 1. lib. 3. Sunt aūt quatuor genera rerū diligendarum, vt & hēt Magister di. 28. li. 3. scilicet, Deus q ē supra nos, nolipsi, & proximus, quæ iuxta nos, ac corpus quod infra nos est, hęc sunt à nobis charitate diligenda. Nam quicunq; sunt nobiscū beatitudinis participes, sunt a nobis charitate diligendi, sed tales sunt tātū quatuor, vt dictum est, ergo. Vide latiùs de hoc Gabr. vbi supra conclusione 1. & S. Bona. dist. 28. q. 1. li. 3. & ſm eūdē dęmones non sunt ex charitate diligendi, nā charitas nullos tacit diligere elicitiuè, nisi eos, quos optat ad summā beatitudinē peruenire. Simili modo dicedū est de dānatis, quod non sunt ex charitate diligendi, propriè accipiēdo diligere ex charitate. Nā si largè acciperetur diligere ex charitate, dæmones & damnati rōne naturæ sunt diligendi, sed rōne culpæ sunt odiēdi, in quo sunt Deo dissimiles. Item homines mali ſm eundem inquantum sunt homines ad Dei imaginem, ſm quā sunt capaces beatitudinis, sunt ex charitate diligēdi. Sed homines mali inquantum mali, non sunt diligendi, sed potius detestandi. Natura itaque nō est odiēda, sed culpa & malicia. Nec Deus odit homines rōne naturæ, sed rōne vicij. Bona: latiùs scribit de hoc.

DILIGERE ex charitate siue charitatiuè, pōt fieri dupliciter. Vno mō strictè ſm destructionē obiecti charitatis, vt, scilicet, est aliquid diligere ex gratia tāquā amicum secum in beatitudine cōmunicatiuum. Et ſm hanc acceptionē B. Ioā. & Magister diligibile ex charitate i quatuor genera diligibiliū diuisit. Alio mō do accipitur largius pp omni diligere ad quod charitas inclinat, qualis est omnis dilectio meritoria Gab. dist. 28. q. unica, ar. 3. dub. 2. li. 3. Sed quia hæc distinctio immediatè vbi supra dicta est: relinquo eā sufficienter tactam. Videre potes latiùs Gabrielem B. Tho. Sanctus Bonau.

DILIGERE proximum, uide in dictione Proximus De ordine diligendorū uide supra in dictione Charitas. Rationes verò diligendi, sunt multæ & aliquæ supra tactæ sunt ſm S. Bon. Prima aūt & principalissima est bonitas rei, quæ est perfectissima in Deo qa infinita, ideo Deus simpliciter super omnia est diligendus. Secunda ratio, est unitas amantis ad amatū, & est multiplex. Quædā identitatis, & hęc perfectissima in amante ad seipsum, ideo seipsum plus alijs diligit. Quædā originis, quia unus ab alio, sicut filius & pater, vel ab eodem tertio, sicut cæteri cōsanguinei. Quædā cōmunicabilitatis ſm varias species cōmunicationis in natura, in vna patria, i vna domo, in vno officio, in vna societate, in virtute, in gratia, in expectata beatitudine, & sic de alijs quam plurimis. Et ſm quod plures uel potiores rationes cōmunitatis simul concurrunt in vno diligibili, secundū hoc magis diligēdū est affectiuè. Et quia maiorem affectum sequitur maior beneficētiæ effectus ceteris paribus, id est si æqua fuerit necessitas, nō maior in vno q̄ in alio, ét magis diligendus est effectiue. Nec sola unitas amatis & amati, sed ét unitas alicuius ad amatū, ratio est diligendi. Vnde diligens amicū diligit omnia coniuncta amico. Et ſm hoc gratia pp quā quis vnitur Deo summè dilecto, ratio est gratuitæ dilectionis. Vide latiùs Gabrielem distin. 39. q. unica, artic. 2. in conclusionibus. Et secundum hoc magis est diligendus in quo maiores

res diligendi rationes reperiuntur. Quē modū regulariter tenet B. Th. Vñ. 2.2.q. 28.ar.7.vbi satis clarè materiā hac ꝓsequitur. Ordo verò diligendorū est quod Deus primò diligēdus est, secūdò, parentes, inde filij, post domestici. De quo vide I dictione charitas. Et Gabrielē ubi sup.

DILIGERE DEVM (ut scribit Gabriel dist. 27.q.unica.ar 1.lib.3.) nō est aliud quàm Deo bene uelle, hoc est, uelle Deum esse bonū summum, infinitum, omnipotentē, iustum, sapientē, &c. hoc est breuissimè Deū uelle esse Deum, s. bonum, quo nihil melius cogitari potest. Hoc.n. intelligimus nomine Dei secundum B. Augu. I. de doc. Christiana. Et quātò magis hoc volumus, & in hoc cōplacemus, ac gaudemus, tātò magis Deū nos diligimus. Si quis igitur uellet aliquā perfectione nō inesse Deo, Deum non diligit. Item nullus peccato mortali obnoxius habet dilectionē Dei, qa nullus talis uult eum esse Deū. Nō enim vult eum esse summè sapientē, summè iustum, summè potentē. Vellet enim vel Deū peccata sua ignorare, & sic nō esse summè sapientem, aut sua peccata nō uindicare, & sic non esse summè iustū: aut diuinam uoluntatē nō esse omnipotentē, cui uoluntatem suam præponit ꝑ inobedientiam ac ꝓcepti transgressionē. Nā inobediens Deo vult suā uoluntatem perficere contra diuinā prohibitionē, & ita uoluntatem Dei oppositū præcipientis non esse efficacem. Hæc est sētētia B. Ber. in quodam sermone Paschali. Cui cōcordat B. Anselem. in casu diabo. Et hæc uera sunt inqt Gabr. interpretatiuè, licèt nō semper formaliter, qa hunc actum nolendi Deum non semper elicit, quia Deum ut summū nō sēper apprehendit, nollet tamē si apprehēderet statē sua rebellione ad Deū. Diligens autē Deum, uolēdo Deū esse, potest sic velle Deum esse summū, & in eo quod talis est, cōplacere propter Deum in se, nō referēdo ad aliud, puta commodū suum. Potest etiā hoc uelle ut sic sit suum commodū & beatitudo. Primum velle est amor effectiuus amicitiæ & cōplacētiæ ac ordinatus. Secūdus est amor affectiuus cōcupiscētię desiderij qui potest esse ordinatus, qm̄ ad ipsū Inclinat spes, sicut ad primū charitas. Potest etiā esse inordinatus, si amans in cōmodo ꝑprio ponit finē, sic.n. uteretur Deo, quod est tota puersitas, sm Augu. lib. 83. q. Sic & Deus amari potest amore effectiuo, dum ex amore affectiuo diuina complētur mandata. Hæc Gabriel.

DILIGERE Deū ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus, est primum & maximū præceptum, quod in varijs passibus scripturæ traditū, ut notat & explanat Gabr. di. 27. q. unica. ar. 1. lib. 3. Vnde secundū Aug. super illud. Matth. 12. Diliges Dominū Deum ex toto corde tuo, id est intellectu, sine errore: ex tota anima, id est ex uolūtate, sine cōtradictione: ex tota mēte, id est memoria sine obliuione. Et hoc præceptum secundum Bonauen. Thom. & alios non tenemur implere ꝑ exclusionem omnis affectus extranei, qa nec est posibile in ꝑsenti quod nil aliud sit in mēte uel in amore nostro nisi Deus ꝑsertim pro longo tempore. Vnde hoc modo solum in patria implebimus. Sed tenemur implere solum per exclusionē affectus cōtrarij, id est peccati mortalis, tā a corde quàm a mēte, & anima & corpore. Et sic etiā potest in uia impleri cū adiutorio Dei per charitatē, ut dicit Pelbartus. Si quis autē diligit Deum nō purè propter se, sed propter aliquid aliud, sequit̄ quod illud aliud plus diligit quā Deum, quoniā propter vnumquodque tale & ipsū magis. ex. 1. Poster. Sicut qs amat diuitē propter pecuniam, sequitur quod plus amat pecuniā illius. Ex quo patet, quod nō est vera charitas gratuita & meritoria vitæ æternæ, nisi diligatur Deus super omnia purè propter se, id est propter Deum, ita quod nil supra Deū, nec æquè Deo, unde sic vult Deus diligi, ita refert frater Pelbartus. li. 3. Rosarij theologiæ in dictione Charitas. 53. Item sm Tho. Deus est diligendus, etiam si nihil daret, sed flagelaret, sicut filius bonus diligit patrem flagellantē, possunt tamē diligere Deū ꝓpter beneficia, ut ꝓpter dicit causā motiuam, nō finalem, vt vult Tho. 2.2.q.24.artic. 3. Vnde Aug. super Io. ser. 3. Nō dilige ad præmiū, sed ipse

Deus sit præmiũ tuum, &c. Vnde bonũ est cogitare homini Dei beneficia, ut ac cendat ad rediligendũ, &c. Diligere autẽ Deũ ex toto corde, &c. breuiter est diligere Deũ sup oĩa, ut dicit Gab. ubi supr.

DILIGERE Deum super omnia ſm Dominum Card. Camerac. lib. 1. dist. 1. q. 2. post eum scribit Gab. dist. 27. q. unic. art. 1. libr. 3 potest quatuor modis intelligi. Nam diligere super oĩa, uel plus q̃ oĩa. Vel intelligitur quantum ad perfectionem actus diligendi, siue illa perfectio attendatur ſm intensionem gradualem, siue perfectionẽ essentialem. Primo modo dilectio intẽsa pfectior est dilectione remissa, respectu eiusdem obiecti. Secundo modo dilectio obiecti nobilioris æquè intẽsa perfectior est dictione obiecti minus nobilis, ut pfecti. Secũdo modo attenditur excessus dilectionis unius super aliã quantũ ad obiecti quantitatẽ intensiuam uel excessiuam, sic plus diligit unum q̃ alterum, qui maius bonum uel plura bona uult uni q̃ alteri. Tertio modo attenditur quãtum ad amoris appreciationem, sic plus diligit qui amorẽ huius q̃ illius magis appreciatur, ita qđ si alterius amorem ex electione dimittere oporteret, eligeret potius dimittere eius q̃ huius. Sicq; dr̃ hunc magis diligere cuius amorem magis eligeret conseruare. Quarto modo quãtum ad actus naturalitatem & firmitatem, qa firmius & naturalius ineſt sibi dilectio unius q̃ alterius. Vide de hoc Scotum dist. 27. ſm quem excessus ille amoris Dei sup alios põt intelligi dupliciter. Extenſiue quantum ad plura uel maiora bona dilectio uolenda. Vel intẽsiuè quantũ ad affectũ maiorem. Dr̃ aũt affectus maior qui magis repugnat affectui oppoſito, ita quod habẽs talẽ affectũ facilius inclinari posset ad oppositum dilectionis cuiuscũq; quã ad oppositũ dilectionis dei, &c. Tenemur aũt Deum super oĩa diligere, siquidẽ tenemur Deum uelle esse summè sapientem, perfectissimum, optimum, iustissimum, omnipotentissimũ, & sic de aliis attributis, quæ tamen non sunt plura ſm rem, sed una simplex essentia. Dicuntur autem plura pp nominum pluralitatem unam diuinam perfectionem simplicissimã significantiũ. Diffuse scribit de hoc Gab. dist. 27. q. unic. ar. 2. lib. 3. Itẽ tenemur ẽt hoc uelle uolitione maiore intẽsiuè, ita quod magis uellet dilectionẽ sui & cuiuscunq; creaturæ deferre quã dilectionẽ Dei, & magis uellet quodcunq; malũ accedere creaturę quã aliquod bonũ Deo conueniens ipsi non ineſſe, aut q̃ Deum non esse summè bonum & summè perfectum. Latiùs scribit Gab. ubi supra. Potest aũt uolũtas humana ex suis naturalibus diligere Deũ super oĩa, ut sentit Scotus, Occam, Petrus de Aliaco & alij, & latiùs deducit hoc Gab. ubi sup. dub. 2. Nã omni dictamini rõnis rectæ uoluntas ex suis naturalibus põt se conformare, sed diligere Deum super oĩa est dictamẽ rationis rectę, ergo illi se potest uolũtas ex suis naturalibus conformare, & per consequẽs Deum super oĩa diligere. De quo plus legito apud Gabrielem. Item hõ potest ex puris naturalibus uelle Deũ esse Deum, & nihil aliud a Deo esse Deum. Sed talis vult Deo maximum bonũ, & nulli alteri vult tantum bonum, igitur sic uolendo plus diligit Deum q̃ seipsum, & quodcunq; aliud. Addit rationem Scotus de forti politico, quã ponderat, quia fortis politicus magis diligit rempublicã quã seipsum, nam ſm rectam rationẽ exponit se pro republica, & uult non esse ut bene sit reipublicæ. Vult. n. magis mori quã turpiter uiuere uel fugere. Turpiter fugit qui cum iactura reipub. fugit. Si ergo potest quis rempublicã diligere plus se non amore præmij futuri, quod fortè non credit uel dubitat, sed amore uirtutis, sequitur qđ magis diligere potest Deum republica optimũ rectorem quam seipsum. Actus aũt amoris Dei sine per oĩa non potest stare in uiatore de potentia Dei ordinata sine gratia & charitate infusa, quia ſm legem ordinatam cuilibet facienti qđ in se est, & per hoc sufficiẽter dispositio ad gratiæ susceptionem, Deus infundit gratiam, ſm illud Prophetę: Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Zac. j. Et illud Ia. 4. Appropinquate deo & appropinquabit uobis,

scilicet

licet per gratiã. Et illud Luc.11. Quærite & inuenietis, &c. Et Hier.29. Cũ q̃sieritis me in toto corde uestro, iueniar à uobis. Et in Psal.21. Qui requirẽt eũ, viuent corda eorũ. Viuimus aũt per gratiã, nec alio actu magis appropinquare Deo possumus q̃ diligendo Deum super oia. Latiùs Gab. scribit ar.3. dub.2. propositio. 2. ubi supra. Et ut scribit Petrus Aliacensis. Si q̃s eliceret actum dilectionis Dei super oia, ex puris naturalibus sine gratia, non esset meritorius. Infert quoq; quod nullus homo põt stante lege per iura naturalia sine gratia rectè agere simpliciter & absolutè, q̃d probat. Vide & Gabr. ubi supra. Nã nullus simpliciter absolutè agit rectè, dicit Aliacẽ. nisi qui agit cõformiter diuinę legi. Sed nullus agit sic, nisi sit in gratia ſm legẽ statutam, ergo. Põt tñ aliquis stante lege per pura naturalia, sine gratia moraliter rectè agere, q̃a põt agere cõformiter rectæ rationi, quã Philosophi morales, sicut Arist. Tullius, Seneca & alij similes vocassent rectam rationem. Sed constat q̃d existens extra gratiã põt sic agere, ergo, &c. Et ut dicit Scotus & cõiter docto. & hẽt Gabr. dub.4. ubi sup. Actus amoris amicitiæ Dei super oia est semp rectus, nec põt aliquando esse distortus. Vnde dicit Scotus q̃d diligere Deum super oia, est actus de se rectus, cuius recti tudo per se nota est, sicut rectitudo primi principij in operabilibus. Et in 2. distin. 6. q. 2. ait: Deus non põt inordinatè amari ex amicitia, quia est tale amabile q̃d ex sola ratione sui, ut obiectum est, dat completam rõnem bonitatis actui completè intenso. Actus. n. ait Gab. amoris amicitiæ Dei non põt excedere nec deficere, & hoc nec ratione obiecti, nec rõne actus uel modi. Latiùs ibidẽ Gabr.

DILIGERE in finem est diligere in Christũ qui est finis cõsumans, i. ut eius dilectione trãseat quo ipse transit, uel in finem, i. in mortem, ut dicit glo. super illud. Io. 13. Cùm dilexisset suos qui erãt in mũdo, in finem dilexit eos. Vbi dicit Lyr. In finem, i. perfectè animam suam pro eis ponẽdo. In morte namq; specialia signa dilectionis ostẽdit. De quo Gers. p.4. ser. de cœna Dñi ait: In finẽ nõ ad tps, sicut hostes nri, uel mundus dũ bona fortunę q̃s distribuit, sed nõ uera charitate, &c. aut uero amore, sed in finem de vera charitate.

DILIGERE ut reperitur in diuinis quãdo que accipitur notionaliter, i. nõ purè essentialiter, licèt. n. quandoque sumatur purè essentialiter. Cùm aũt sumitur notionaliter non est simpliciter idẽ quod sperare, tunc enim sicut pater & filius diligunt se Spi. San. ita spirarent se Spi. San. Quãdoq; uerò sumitur partim notionaliter & partim essentialiter, ut, s. nec est purũ essentiale. nec purũ notionale, sed est æquialẽter essentiale & notionale, ut scribit Gab. d.32. q.2. li.1. ex eo q̃d in suo q̃d nominis ponitur terminus essentialis, & terminus notionalis, ut diligere sit amore absoluto diligendo spirare spiritũ sanctum, tanquã amorẽ alicui impensum. Et sic includit in se diligere essentiale, quod est in oibus modis essentia diuina, & similiter includit in se spirare, primũ est essentiale, ſm notionale. Et ſm Bonau. d.42. q.1. li.1. qñ diligere tenetur essentialiter dicit uoluntatis cõplacentiam, quæ cõis est tribus, sed qñ tenetur notionaliter, sic dicit uolũtatis fœcunditatẽ, ad producendã personã ex se, quæ quidẽ fœcunditas solùm est in duobus, quãuis uolũtas sit in tribus. Bona. Pater itaque & filius (ut ait Gab. ubi supra. ar.2.) diligũt se Spiritu sancto, ut diligere dicit utrumq; essentiale & notionale, q̃a ualet tm̃ Pater & filius diligunt se amore absoluto & essentiali. Et sic diligẽdo sese producũt Spiritum sanctũ tãquam amorẽ utriusque uni, s. impẽsum & repẽsum alij. Et est aliquo modo simĩlis loquẽdi modus, quo Io. dicit: Diligamus inuicẽ non tm̃ lingua & uerbo, sed opere & ueritate, non tm̃ diligunt Spiritu sancto, quo mõ lingua & opus signa sunt internæ dilectionis, sed Spiritu sancto tanquã amorẽ uero ab eis producto uni eorũ ipẽso, & alteri repẽso. Ita Gab. ubi sup. Vide & de hoc do. Car. Came. q. 8. ar.3. li.1. Diligere igit̃ nec est purũ notionale, nec purũ essentiale, sed utrũque dicit. Et taleq̃ut scribit Gab. ar.3. ubi sup.

non est aliquod reale in diuinis, sed est terminus uel signū significans utrūque, In cuius, s. diffinitione qd nominis ponitur aliqd, qđ pcisè significat essentiale, s. commune tribus & aliquod notionale.

DILECTIO DEI potest distingui duplex (ut notat Dominus Cai. Came. q. 9. ar. 2. li. 1.) Vna increata, s. Deus. Alia é quæ dā forma existēs in nobis q̄ nó é Deus. Et de prima dicit̄ saluatorē intellexisse in Aug. Ioan. 15. Manete in dilectione mea. Vtraq; aût dilectio dicitur qua diligimus fratrē, sed sub diuerso sensu. Nā dilectio creata est quā formaliter diligimus, sed dilectio increata est qua, id est pp quā diligimus causaliter. Cū itaque Aug. dicit: Qui diligit proximū, diligit dilectionē, non intelligit de dilectione per quā, sed de dilectione pp quā, & illa dilectio uerè Deus est. Et sic Aug. probare intendit, quod qui diligit proximū sicut debet, diligit ét Deū. Vnde ipse dicit. 8. de trini. c. 6. Qui proximū diligit, consequēs est, ut ipsam præcisè dilectionē diligat. Deus. n. dilectio est: & q manet in dilectione, in Deo manet, &c. & de hoc Aliacē. ubi supra. Et dilectio Dei ordinata sicut est perfectior intensiuè & extensiuè dilectione quacunque creaturæ, ita ét magis meritoria. Et quoniam proximus est diligendus pp Deum dilectū, ergo Deus magis diligendus per regulā topicā, pp unūquodque tale, & ipsum magis. Omnis aût charitatiua dilectio (ut vult Gab. dis. 28 q. unica. ar. 1. li. 4.) & si quandoque ad creaturam terminatur, non tamen ibi sistit, sed ultra refertur in Deū, unde actus quo amo creaturā propter se præcisē, nó referendo in Deum, nunquam est actus charitatis, neque amor creaturæ pp Deum est actus charitatis propter amorem creaturę, sed propter amorem Dei in amore creaturę propter Deum inclusum. Non enim est actus ille actus charitatis, ut terminatur in proximū, sed ut refertur ultra in Deū tanquā in finem propter se summè dilectū. Ideo Aug. loquēs de dilectione proximi charitatiuè diligendi, dicit eūdem diligendū nō in se, se in Deo uel propter Deum. Sed de dilectione proximi inde in dictione Proximus. Dilectio insuper gratuita non semper concordat dilectioni naturali, ut post Bon. scribit Gab. dis. 29. q. unica ar. 1. li. 3. Nam gratia quandoque currit cum natura uia consona, quādoque uia opposita, quandoque uia diuersa. In hoc enim quod homo plus diligit se quam proximum, concordat natura gratia. In hoc quod plus diligit se quā Deum, naturæ repugnat gratia. In hoc quod plus diligit filium quam patrem, currit natura diuersa uia a gratia. Latiùs scribit S. Bonauent. & Gabr. ubi supra.

DILVVIVM est duplex secūdum doc. & Guilhel. de Conchis, ut refert frater Pelbartus lib. 2. Rosarij Theologię. Vnū dicitur particulare, de quo Plato & Augustinus dicunt, qđ plures præcesserunt inūdationes aquarum, scilicet in aliquibus terris & regionibus particulariter, Aliud dicitur diluuiū generale, scilicet quo mūdus totus est punitus. Et tale est duplex. Vnum, s. est aquæ, quod fuit tempore Noe pp peccata carnalia. Aliud erit ignis conflagrationis in fine mundi pp peccata auaritię & iniquitatis ac refrigerationē charitatis, iuxta illud Matt. 24. Et quia abundabit iniquitas, refriget cer. charitas. Cōtra huiusmodi ergo erit ignis conflagratio per mundū totum, in tanta altitudine extēsa super oēs montes, sicut fuerūt aquæ diluuij, s. quindecim cubitis, de quo suo loco uidebitur.

DISPENSARE (ut scribit post Scotū Dominus præpositus Gabriel dist. 37. q. unica, art. 1. lib. 3.) in materia decē præceptorum, non est facere quod stāte præcepto liceat facere contrarium seu contra præceptū. Sed dispensare est præceptū reuocare, uel declarare qualiter debeat intelligi. Vnde duplex est dispensatio, iuris reuocatio, & iuris declaratio. Exemplum primi. Cùm Christus mutauit legē ueterem quando dedit nouam, & hoc quantum ad cerimonialia, non quidē faciens quod stāte præcepto de ceremonialibus non essent illa seruanda, sed faciens qđ actu illo manente eodem non tenebatur quis ad illum, sicut prius. Sic etiam dispensat quicūque legislator simpliciter quando reuocat præceptū iuris positiui

ab eo actu. Exemplū secūdi: ut cū declaratur legislatorem nō intendisse, quod in tali casu particulari legem suam voluerit qué obligare. Leges.n. humanæ q̄ generaliter feruntur, possunt & debent exceptionē excipere, dum rō legis deficit, quādo, uidelicet si legislator adesset vel alius prudēs interrogatus exciperet à generali constitutione casum particularem. Vide latiùs ubi supra Gab.

Dispensatio est iuris relaxatio facta cū cáe cognitione, ab eo q̄ hēt ius dispēsandi. Vnde dispensare dicitur, quasi diuersa pensare, vt scribit S. Bona. dist. 19. li. 4. circa literā. Et iō in eis q̄ statū Ecclesiæ decolorāt, dispensandū nō est, & in eis q̄ nitūtur ius infringere, & hoc é quādo multis conceditur qđ paucis esset concedēdū, &c. Vnde Richar. Si non subest rōnabilis cā in dispēsatione, potius est dissipatio q̄ dispēsatio. Hinc Petrus Palu. di. 38. q. 4. li. 4. Ex parte dispēsantis requiritur auctoritas, & ex parte dispensati causa vtilitatis, uel necessitas eius, vel reipublicæ, in omni genere dispēsationis, & in omni Prælato, dispēsāte ét Papa. qa nec Petro, nec alij commissa é potestas in destructionem sed in ædificationē. Hæc Palu. Et quāuis Papa (ut scribit Richa. dist. 27. ar. 4. q. 4. li. 4.) non possit dispensare contra ius naturę, nec contra ius diuinū, quia sua potestas vtroq; iure est inferior, & utrūq; suppo nit tanquā fundamentū, tamē qa est successor Petri, q̄ princeps fuit apostolorū æqualē potestatē habēs potestate Petri, imò ut proprius loquar eandem, & inferior nō possit obligare superiorem, nec par parē. Papa de plenitudine potestatis dispensare pōt contra statuta apostolorū quorumcūque, si tamē uim non habeant ex iure naturæ vel diuino decreto. di. 82. Sed nō decet hoc faciliter fieri pp reuerentiā Apostolorū, iō cū bigamis Dominus Papa non dispensat, nisi exigente necessitate. Idem Rich. de uoto dicit dis. 38. ar. 9. q. 1. li. 4. quod omne votum quod est de his quæ sunt supererogationis dispēsabile est, qa dispensationis in quolibet tali voto pōt inueniri rationabilis causa, scilicet, protectus maioris boni, uel uitatio mali, siue per cōparationē ad rempublicam, siue per comparationē ad uouentem. Reformatio.n. pacis inter regna magis est bonū commutati q̄ continentia unius personæ. In tali enim casu si persona quæ cōtinentiā uouerat nubat per obedientiā Domini Papę, sua obedientia magis meritoria est ubi q̄ continentia, quantum ad præmium substantiale, uitatio etiam communis mali, ut uitatio discordię inter regna quæ sunt in pace, & uitatio p̄babilis trāsgressionis uoti, si probabilitas sit uehemens, possunt esse rationabīlis causa dispēsandi in quocūq; superogationis uoto, aliter.n. non uideo (inqt Rich.) quin obligatio pro charitate facta quādoq; contra charitatē militaret. Et ut idē Rich. dicit q. 2. ubi supra. i uotis maioribus, cuiusmodi sunt uotū cōtinentiæ, religionis & crucis, solus Papa dispēsare pōt, qa in uotis istis nō est dispensandum nisi pp communem Ecclesiæ utilitatē, uel aliquā magnā necessitatē. In omnibus aūt alijs uotis quæ respectu prædictorū dicūtur uota minora, cuiusmodi sunt uota abstinētiæ, & peregrinationis ad sanctum Iacobū, & similia possunt episcopi dispēsare, extra de uo. & uoti redempt. ca. 1. ubi dicit, quod dispensatio in uotis peregrinationis pendet ex eius qui præsidet arbitrio, p quē ſm gl. & Dominum Host. intelligit non tantum Papa sed ét Episcopus. Inferiores aūt Episcopis in nullo uoto dispēsare possunt, nisi eis fuerit specialiter cōmissum, exceptis Prælatis religiosorū, q̄ dispensare possunt in uotis subditorū suorum. Hæc Rich. De dispensatione ui de latiùs apud prædictos doct. & Gersonem & iurisperitos.

Dispensator qui dispēsat & exponit. Dispensator fidelis est si ad honorē Domini sui iustitiam ac salutem subditorū auctoritatē acceptam dispensat. De hoc 25. q. 1. §. ultimo. Leo Papa ait. Vnde Apostolus 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispēsatores Misteriorū Dei. Hic iā quæritur inter dispēsatores, ut fidelis quis inueniatur. De hoc Gabr. dist. 39. q. 1. art. 2 con-

clusione. 9. lib. 3. qui ibidem dicit de his qui contra uota & iuramenta dispensationem quærunt, nulla rationabili causa subsistente, quæ dispensationes secũdum beatum Ber. nõ dispensationes sed dissipationes dicendæ, sunt, &c.

DISPOSITIO est habitus imperfectus ẽm B. Th. 4. sen. dist. 4. q. 1. ar. 1. Sco. di. 14. q. 2. loquitur de publici dispositione, s. prœuia & cõcomitãte. Nam dispositio prœuia, est, quæ præcedit deletionẽ culpę, & illa semper est sine charitate, & gratia, & per consequens semper est informis, quia a sola inhærentia & inclinatione charitatis & gratiæ ad actũ, actus dicitur formatus. Concomitans verò est quæ simul est cum charitate & gratia, & sic semper est formatus. Scotus.

DISSIDIVM (ut scribit Paulus Cortesius li. 3. sen. di. 7.) est hominum cohærentiũ charitate repugnante distractio, & est idẽ quod discordia, unde dissidiosus, id est contentiosus. Dicitur autem a dissideo, quod est discordo.

DISTARE (ut scribit Gab. di. 16. q. unica. dubio. 4. li. 2.) Vno modo capitur priuatiuè, & sic distare ab aliquo est nõ esse in loco, in quo est illud aliquid. Et anima in pede non distat a seipsa in manu. Alio modo accipit positiuè, & sic distare dicũtur q̃ sunt in locis inter q̃ é locus medius, & ita idẽ põt distare a seipso, quia idẽ esse in distinctis locis, sic ala in pede distat ab anima in manu, &c.

DISTINCTIO numeralis siue essentialis est distinctio aliquorũ, quorũ vnũ nõ ẽ aliud, neq; aliq̃d idẽ singulare ẽ vtrũq; vel est illorũ quæ de se inuicẽ verè negãtur, ut Petrus & Ioannes. Sic oẽs creaturæ distinguũtur inter se. Gab. di. 2. q. li. 1.

DISTINCTIO realis nõ essentialis est distinctio aliquorum, quorũ vnũ negat̃ de alio, id est unum non est aliud, sed aliquod singulare, & simpliciter unum est utrũq; sic distinguũtur personæ in diuinis, & relationes oppositæ, ut gnatio actiua, & spiratio passiua, & relationes dispersatæ q̃ nõ cõueniunt eidẽ supposito, ná pater nõ est filius, nec paternitas est filiatio, & tñ una singularis & simplicissima diuina essentia ẽ pater & filius, paternitas & filiatio: Gabriel di. 2. q. 1. li. 1. Distinctio itaque realis ponit̃ inter psonas diuinas, sicut. n. tres psonæ tres res distinctæ realiter nõ essẽtialiter, & Brulifer dist. 26. q. 1. li. 1. dicit, quod triplex distinctio siue differentia põt assignari i diuinis, s. essentialis, personalis & notionalis. Distinctio essentialis non hẽt locũ in diuinis. Distinctio aũt personalis est illa quæ est inter aliquas duas res, quarũ quælibet est persona, & una nõ est altera, uel quæ sunt in diuersis psonis realiter distinctis. Distinctio autẽ personalis (ut dicit Gabriel di. 12. q. 1. lib. 1.) est maxima distinctio quæ ẽ in diuinis, vnde distinguj personaliter ẽ distingui realiter, uel personaliter distingui, est præcise personarũ realiter distinctarũ. Sed distinctio notionalis (ut inquit Brulif. ubi supra.) est illa quę est inter aliquas duas notiones, quarum una nõ ẽ alia, & hęc est inter generationẽ actiuã & spirationẽ actiuã, & distinctio psonalis hẽt locũ in diuinis. Ois aũt distinctio essentialis est realis, sed nõ econtra, ut scribit Dñs Car. Camer. qa licèt ista sit i creaturis, nõ tñ in diuinis, ubi plures res sunt vna indiuisibilis essentia, &c. Aliacen. q. 6. art. 1. lib. 1.

DISTINCTIO FORMALIS est distinctio eorũ, quorũ termini ipsa præcise & singulariter significantes de seinuicem uerè & affirmatiuè prædicantur: & tamen non quicquid uerè singulariter, & affirmatiuè prædicatur de uno, ét prædicat̃ de altero, sed aliquod singulare q̃d affirmat̃ de uno, negat̃ uerè de altero, sic distinguit̃ essentia & relatio, siue essentia & persona: ná essentia est paternitas siue pater, & filiatio uel filius est essentia, & tamẽ filius nõ est pater, neq; filiatio est paternitas. Sic cõceditur de sum. trin. & fi. ca. c. Firmiter. pater generat: & negat̃, essentia generat. Itẽ fides docet verbũ incarnatũ eé, crucifixũ in natura assũpta, passũ, mortuũ, &c. De trin. & fi. ca. in clem. & illud nõ concedit̃ de essentia. Vel distinctio formalis, ut idẽ Gabr. hẽt dub. tertio, ubi supra, est q̃ aliqua res ẽ vnũ distinctorũ formaliter, & non aliud, sicut filius ẽ essentia, & nõ ẽ pater

igitur,

igitur, essentia & pater distinguũtur formaliter. Latiùs ibi Gab. post Occã. Vnde distinctio formalis aliter describit ab Occã di. 2. q. 11. li. 1 Distinctio formalis est qñ unũ nõ ẽ de p se intellectu alterius, & aliqd cõperit uni aliquo mõ, qđ nõ cõperit alteri. Vñ ẽm eum de distinctione formali cõtingit loq duplicit̃. Vno mõ ut illa dicũtur distingui formaliter q̃ sic sunt idẽ realiter, qđ tñ aliqua res est realiter eadẽ uni, & distincta realiter ab altero, & sic distinguitur formaliter essẽtia a relatione & ẽt a qualibet psona. Et sic nõ distinguũtur formaliter relatio propria psonæ, & persona p ipsam cõstituta. Secũdo modo distinctio formalis est eorũ quæ sunt idẽ realiter, & ẽt quicqd realiter ẽ idẽ uni ẽ idẽ realiter alteri, tñ aliqd prædicat̃ de uno quod nõ prædicatur de altero. Sic distinguũtur ẽm alios natura, & suppositum, in creaturis, qa natura ẽ suppositum, & q cquid realiter est natura, est suppositũ & ecõuerso. Cõmunicari aũt affirmatur de natura, & negatur de suppposito, & in cõmunicabile affirmatur de suppposito, & negatur de natura. Sic paternitas, & pater distinguuntur formaliter, qa licèt q cquid est paternitas realiter, ẽ ẽt realiter pater, & econuerso, tñ constitui affirmatur de patre, & negat̃ de paternitate: Similiter constituere affirmatur de relatione, & nõ de suppposito. Istud ẽ de mẽte Occam. dist. 28. li. 1. Oritur aũt distinctio formalis ex distinctione reali, & eã p̃supponit, ut hẽt Gab. dist. 2. li. 1. ubi supra. Nã ubicũque aliqua distinguuntur realiter nõ essentialiter, ibi est dare aliqđ unum, quod ẽ idẽ cũ quolibet sic distinctorũ, & per consequẽs formaliter a quolibet illorũ distinguitur. Gratia exẽpli. Pater & filius distinguũtur realiter, & nõ essentialiter, & p cõsequẽs ẽ dare aliquod unũ quod ẽ idẽ patri & filio, sci licet essentia diuina quæ ẽ pater, ẽ etiã filius, & p hoc distinguitur formaliter a patre, quia essentia est pater, & tñ filius prædicatur de essentia, & negatur de patre. Similiter essẽtia distinguitur formaliter a filio, qa essentia est filius, & tñ pater dicitur de essentia, & negatur de filio. Et ẽm Occam, & post eũ scribit Gabriel ubi supra. Ibi tñ ẽ inuenire distinctionẽ formalẽ, ubi una res singularis & indiuisa est plures res, quarum plurium una non est realiter alia. Et quia hoc solũ cõcedit in diuinis, & nõ in creaturis, ideo solũ in diuinis distinctio formalis, & nõ in creaturis inuenitur. Et qa hæc distinctio est difficillima ad soluẽdũ, & intelligendum, imò nõ facilior quã per sonarum trinitas (ut hẽt Occam, & Camer. in una essentia.) Ideo nullibi ponẽda est nisi ubi scripturæ uel Ecclesiæ auctoritas cõpellit, id ẽ, nisi ubi ex his q̃ i scripturis sacris uel Ecclesiæ determinatione habetur. Vide latius Gabr. ubi supra. Distinctio formalis dicit cõditionẽ nõ rei sed ,ppositionis (ut hẽt Gab. dist. 2. q. 11. li. 1.) ,ppositionis, ſ. in qua termini significatiuè sumpti de se inuicẽ p̃dicãtur, & tñ de altero eorũ significatiuè sumpto aliqd affirmatur, qđ non eo mõ p̃cise affirmatur de reliquo significatiuè sumpto. Et cum pater, & essentia suppponunt pro eadẽ re, nihilominus aliqd attribuitur patri & nõ essentiæ, & hoc est distingui formaliter, q modus loquendi breuitatis gratia ẽ inuentus, ut dicit Gabriel. Et ut idem ait ubi supra, ille modus loquendi theologorum, sic intellectus non est malus, & execrandus, sed est acceptandus. Et si quis potest dare breuiorem, det: ait ipse. Et Occã Greg. Vide & Aliacen. q. 6. lib. 1.

DISTINGVI formaliter dupliciter accipi pt ẽm Greg. Vno mõ capitur ut ẽ cõdictio ,ppositionis ęqualẽs huic quod ẽ p se primo modo. Alio modo ẽm quod ẽ casuale nominis forma siue aduerbiũ. Primo mõ illa cõceditur à Greg. Essentia distinguit̃ formaliter a patre, eò qđ nõ est idẽ formaliter cũ patre, ,put formaliter sequitur, distinguitur, ut dicit Greg. dis. 33. & 34. q. unica. ar. 3. li. 1. sed si præcedit falsum esset. Si uerò sumitur secundo modo, tunc illa est falsa. Essentia diuina distinguitur formaliter à patre, siue formaliter pręponatur siue postponatur, quia nullam habet formã, seu quia pater non est realitas distincta ab essentia uel forma, uel alia.

DISTINGVI formaliter ſm Occam. diſt. 2. q. 1. li 1. non eſt aliud (& hoc é qd nominis ipſius) quã quod ynũ illorũ é aliqua res abſoluta uel relatiua, & alterũ nó é illa res, ſicut eſſentia é filius, & pater nó é filius: ió eſſentia & pater diſtinguũtur formaliter, ex quo una res ſunt, nec ualet cõſequẽtia, ut hẽt Gab. q. 11. diſ. 2. li. 1. Cócordat Aliac. q. 6. li. 1. diſtinguũtur formaliter, ergo diſtinguuntur. Nec ualet conſequẽtia: Eſſentia diuina & paternitas diſtinguuntur formaliter, igit̃ in patre ſunt formalitates diſtinct̃æ. Vide latiùs Gabrielẽ. Et Oyta dicit quẽ refert Gabriel, qđ nó alio mõ cóceden dũ ſit eſſentiã diuinã, diſtingui formaliter à ꝑſona uel proprietate ꝑſonali, niſi qa Deus é talis naturæ, qđ aliquod idẽ verè affirmatur de eſſentia, & negat̃ de ꝑſona, & ecõtra. Et ad illã mẽtẽ (ait idẽ Doctor) uidẽtur Scotus, & Occã finaliter tẽdere. Et notadum ut ſcribit Dominus Cardinalis Camera. q. 6. art. 1. lib. 1. uolẽs tradere regulã, ubi debeat poni diſtinctio formalis. Quãdocunq; aliq termini dicuntur de ſe inuicẽ conuertibili ter, & hoc cõuerſione non regulata per hoc diſtributiuũ q cq d, uel ois res quæ eſt tũc de ipſis ſignificatiuè ſumptis ueriſicatur, diſtingui formaliter. Et nãquã aliter patet ex qd nominis diſtinctionis formalis. Exẽplũ ponit: Ois eſſentia eſt paternitas, ois paternitas eſt eſſentia, & ſic iſti termini cõuertibiliter ꝑdicãtur, nó tamẽ cõuertione regulata ꝑ q cquid é, qa eſſentia eſt filius, Filius non é paternitas: & q cq d eſt Deus, é deitas: ideo identificãtur formaliter Deus, & deitas. Sed hoc quid nominis diſtinctionis formalis nó ſufficit: ut dicit Gabr. diſt. 2. q. 11. li. 1. qa etſi illa conceditur, Deus generat: non ſic illa, deitas generat. Item Deus é paſſus, nó ſic deitas eſt paſſa. Itẽ Deus aſſumpſit humanitatẽ, qđ ſm ꝑſures non cõceditur de deitate: de quo aliàs. Exẽplũ ſecundi mẽbri dicit Aliaco. Quicq d eſt eſſentia diuina, eſt deitas, & ecõuerſo, ideo eſſentia diuina, & deitas nó diſtinguũtur formaliter, ait Camera cen. Ex quo ſm eũdem habetur, qđ una perſona diuina nó diſtinguitur formaliter ab alia, nec ꝑſona à relatione, ſeu ꝑſonali ꝓprietate uel ecõtra: qa una perſona nõ é alia. Et q cq d é pater, é paternitas, & ecõtrà: & ita é de alijs perſonis & relationibus. Hæc Cardinalis Cameracen. de diſtinctione formali. Vide latiùs apud Gabriel ubi ſupra: & docto. alios: qui & abſq; temeritate & ꝓtinacia materiã đ diſtictione formali cũ formidine tractant, & pauca ex multis poſui.

DISTINCTIO RATIONIS. quidã dicunt eã eſſe inter cõceptus mentis: ita q ſm eos nullæ res diſtinguuntur ratione, ſed tãtũ cõceptus. Alij attribuũt diſtinctionẽ rõnis rebus extra animã ſignificatis ꝑ conceptus non ſynonymos in aia. De quo latiùs Gab. d. 2. q. 3. ar. 1. li. 1. Et diſtingui rõne, ut hẽt Occã quodlib. 3. q. 2. nó eſt aliud q̃ habere diuerſas diffinitiones aut deſcriptiones. Sic noia diuerſa diſtinguuntur rõne, qa hẽnt diuerſas deſcriptiones, ut homo & leo. Et licèt ſic diſtinguãtur rõne, ꝑñt tamẽ ẽt diſtingui realiter, intelligo (inqt Gab.) id eſt ſumpta ſignificatiuè, & in ſuppoſitione ꝑſonali ſupponunt pro diuerſis reb. Itẽ una res dicitur multiplex rõne (impriè tñ) cũ hẽt diuerſas rõnes ſiue deſcriptiones. Differre autẽ rõne uide ſupra.

DISTINCTIO SPECIFICA (ut ſcribit Gab. diſ. 1. q. 6. lib. 2.) põt attribui rebus uel ſignis. Res autẽ diſtingui ſpecie dupliciter põt intelligi: uel, ſ. ſpecie eſſẽtiali uel ſpecie accidẽtali. Specie eſſentiali diſtinguũtur, quæ non ſunt ſub eadẽ ſpecie ſpecialiſſima abſoluta, uel quæ ſunt ſub diuerſis ſpeciebus ſpecialiſſimis abſolutis, ut homo, aſinus, ſortes, brunellus Sit brunellus nomẽ propriũ eq. Specie accidentali diſtinguũtur, q̃ ſunt ſub diuerſis ſpecieb. accidẽtaliter, i. cõnotatiuis, ut homo albus, homo niger. Aiæ quoq; intellectiuæ inter ſe differũt ſpecie accidẽtali pro quãto una é informata aliquo habitu ſcientiæ uel uirtutis, quo alia caret. Et diſtictio ſpeciuoca nõ é niſi reſpectu ſingulariũ, & non rerum uniuerſaliũ, quin nullę ſunt res uniuerſales, ut aliàs dicit̃. Et res ſingulares diſtinguũtur ſpẽ abſoluta, quæ ſignificantur per diuerſas ſpecies abſoluta ſpecialiſſimas,

lissimas, ut hic homo, hic asinus. Et dicitur signanter specialissimas, qa duo homines quãuis significantur per illas species, homo animal, tamen non differunt specie absoluta uel essentiali: qa anima non est species specialissima, sed subalterna, &c. Angeli aũt & aiæ intellectiuę, distinguũtur specie essentiali, ut oẽs cõcedunt. quia animę intellectiuæ possunt perficere corpus tanquam forma materiam, quod Angeli non possunt: ergo distinguuntur. Non enim (inquit Gabriel ubi supra.) est aliud mediũ arguendi differentiam speciuocã, nisi ex operationibus aut proprietatibus naturã rerũ consequentibus. Cùm.n. pro statu isto essentias rerum absolutè & nudè cognoscere nõ valemus, illas per operationes & proprietates arguere oportet. Distinguũtur & aia intellectiua & Angelus seipsis, specie, & non per aliquas realitates superadditas. Latiùs uide Gabriel. Nam esse distinctũ conuenit rei immediatæ, & per consequens non per aliqd superadditũ.

Distinctivvm qd distinguit uel quo aliquid distinguitur. Aliquid esse distinctiuum alicuius potest intelligi dupliciter (ut scribit Dñs Card. Camer. q. 8. ar. 1. lib. 1.) Vno modo, ut per hmõi distinctiuum intelligamus aliquid existẽs extra animam ẽm se ab altero distinctum: sic dicimus quod homo per aiam suam distinguitur ab asino, & p una anima secundũ se distinguitur ab alia. Alio modo ut per distinctiuũ intelligamus aliquid per quod põt uerè concludi aliqd ab aliquo esse distinctũ: sic dicimus p accidẽs in Sacramento altaris distinguitur ab aliis per hoc, p ipsum nõ est in subiecto, sicut alia accidentia. Hoc aũt modo dicimus in diuinis, p pater distinguitur à filio, per hoc, quod ipse à nullo est, & filius est ab eo, & hoc utique sic esset ẽt si nulla anima hoc consideraret. In primo sensu filius distinguitur à spiritu sancto seipso, & non aliquo sui propriè, quia filius est persona simplicissima: igit à quo cunq; distinguit, seipso distinguitur. In secũdo sensu filius distinguitur à spiritu sancto nõ precise, quia spiritus procedit ab eo. Na filius distinguit à spiritu sancto, ẽt per hoc qd ipse est à patre nascendo, & spiritus sanctus à patre nõ nascendo, sed procedẽdo: igit nõ præcise p hoc filius distinguitur à spũ sancto, quod ipse spirat spiritum sanctũ: tenet cõsequẽtia, quia nõ est idẽ esse à patre nascẽdo, & esse à patre non nascendo. Aliacen.

Distincte. Et nomẽ aliquod distinctè significare, põt tripliciter intelligi. Vno modo quod significat aliquid, & uirtute suæ institutionis nõ significat nec cõnotat aliud. Secundo modo quod significat aliquid, & ex ui suæ institutionis nihil aliud, siue aliud cõnotet siue nõ. Tertio modo qd significat aliquid, ita qd nec ex ui institutionis neq; ex cõi usu utentium aliqd aliud occurrit intelligẽti uocis significationẽ. Ad ipsius uocis pro lationẽ, accipiẽdo significare distinctè tertio modo, uiator (ut scribit Gab. dist. 12. quæstio. unica, lib. 1.) non põt imponere nomen ad distinctè significandum diuinam essentiã, quia quodcunq; nom ẽ imponitur ad significandum Deum, ad eius prolationẽ illud occurrit audiẽti, & eius significationem intelligenti quod nõ est Deus. Sed bene primo & secundo modo põt uiator imponere nomen ad significandum Deũ distinctè, quiã alioquin nõ possemus de illo distinctè loqui, nec aliquid de illo affirmare uel negare. Itẽ uiator põt imponere nomẽ ad distinctè significandũ qd non põt distincte intelligere: patet, quia uiator non põt Deũ distinctè intelligere, & tñ põt imponere nomẽ ad distinctè significandũ Deũ. Itẽ possumus distinctius loqui de re aliqua q ipsam intelligere, & ita ẽt imponere nomẽ ad distinctius significãdũ aliquid quã intelligere. Vide latiùs Gab. ubi su.

Divinvs dicitur tripliciter, ut notat frater Pelbartus. Primo modo dicitur diuinus ille, qui habet diuinam essentiã in unitate essentiali & reali. Et isto mõ pater & filius & spiritus sanctus, dicuntur personæ diuinæ: sic ẽt bonitas diuina. Secundo dicitur diuinum id quod in quodã attributo repræsentat ipsum Deum. Isto modo solet Magister Alexander de Ales in summa dicere, qd aliqui dicunt diuini uel dij, qa repræsentant Dei potẽtiam,

fiam, ut Prælati, de quibus in lege: Dijs populi, i. Prælatus, non detrahes. Alij dicuntur dij, quia repræsentãt Dei sapientiam. Isto modo antiqui Philosophi status studentium Philosophiã diuiserunt, quosdam uocitantes Theologos siue diuinos, sicut Platonicos: & quosdã sapientes, sicut fuerũt septẽ Sapientes, quos cõsecrauit Apollo, quosdam Philosophos. Denique aliqui dicuntur dij, quia repræsentant Dei bonitatem. De quibus Psal. Ego dixi dij estis. Et sic diuinũ pót dici de creaturis, ut etiã uult sanctus Bonau. distin. 15. in dubiis literalibus lib. 1. sicut dicitur homo diuinus. Et quia ſm eundem Deus solius Dei proprium est, ideo Deitas magis dici formam Dei q̃ Diuinitãs. Vnde Augustinus, & refert Magister distin. 15. lib. 1. Pater est principiũ totius diuinitatis, vel si melius dẽ Deitatis, qa principium est filij & spiritus sancti. Tertio modo dicitur diuinus, qui per quãdã abstractionem à sensibus secluso speciali Dei influxu, de futuris pñsagit. Et hoc ſm Tullium libro de diuinatione dr uaticinium. Hoc aũt fide Christiana reprobatur. Et diuinus accipiendo primo modo, in diuinis, ut est cõis locutio Doctorum (ut & habeat Gabriel dist. 28. q. unica lib. 1.) est una essentia, duæ emanationes siue productiones, tres hypostases uel personæ, totidem proprietates, quatuor relationes, quinque notiones, attributa infinita, i. sine certo numero. Essentia est ipsa natura diuina. Emanationes sunt productiones passiuę per modũ intellectus & uoluntatis, generatio, ſ. & spiratio. Hypostases sunt pater, filius, & spiritus sanctus. Relationes aũt paternitas, filiatio, spiratio actiua, spiratio passiua. Notiones sunt dictę quatuor relationes, & innascibilitas, uel generare, generari, spirare spirari; & innascibilitas. Attributa sunt sapientia, potentia, bonitas, scientia, prudentia, iustitia, misericordia, &c. Quomodo autem illa distinguũtur breuiter, accipe ſm Gabrielem ubi supra. Relatio & notio quæ est in diuinis realiter idem sunt: unde relatio ipsa quæ realiter est in diuinis, dr relatio, quia ipsa pſona refertur ad aliã. Dicitur notio in quantum ipsa, pſona, ſm quod sunt distinctæ notificãtur. Cùm ergo nulla relatio sit cõis tribus, quælibet relatio est notio. Ecõuerso, cum oẽ non commune tribus non sit essentiale; & per cõsequẽs relatio, notio ois est relatio. Dico notanter quæ est realiter in diuinis, quia etiã ipsa nomina notionũ notiones dicũtur: & talia non sunt relationes diuinæ, sicut innascibilitas. Dicitur etiam proprietas inquantũ est solũ unius pſonæ, & eadẽ ratione dr relatio personalis. Et hę sunt paternitas, filiatio, processio, siue spiratio passiua. Ex quo patet quod spiratio actiua, licèt sit uerè relatio & notio, non tñ est proprietas siue relatio personalis saltẽ formaliter. Sed ꝺo sequitur quod licèt relatio proprietas & notio, quæ realiter sunt in diuinis, nullo modo distinguuntur: Ista tamen tria nomina nõ sunt synonyma, quia differũt in connotatis. Hæc Gabr. ubi sup. qui & uult & cõcludit, & probat unã cõem indiuiduam essentiã tres hypostases, & personales proprietates, esse in diuinis: & hoc sane & & catholicè est credendũ. Et patet hoc ea. firmiter. uide latius Gabr. ubi sup. Et distin. 5. q. 1. li. 1. idem dicit. In diuinis est una simplicissima essentia eadem oibus, quæ sunt realiter in Deo. Eadẽ dico, inquit ipse, realiter, etsi nõ formaliter. Itẽ in diuinis sunt tres pſonæ realiter distinctæ inter se, uel à se non ab essentia. Vnde Boetius in diuinis oia sunt idẽ ubi non obuiat relationis oppositio: intelligitur illud Boetij, qd̃ oia in diuinis sunt idẽ: ubi non obuiat relationi oppositio: addendũ est, uel relationũ incompossibilitas. Sic generatio, actio, spirat io, actiuè sumpta, quæ sunt in eadẽ pſona, nõ distinguuntur realiter. Sed generatio & spiratio passiuè sumpta, non compatiuntur se in eadem pſona: ideo realiter distinguũtur. Gab. distin. 13. q. 1. lib. 1. dub. 2. quia impossibile est quod eadẽ pſona sit generãs uel generata, & spirata, &c.

DIVINITVS aduerbium, significat à diuinis siue à Deo, sicut humanitus ab humanis rẽ demonstrat. Diuinè verò & humanè ad deorum atque hominum similitudinem. Et dicimus opus factũ à Deo, diuinitus;

uinitus, ut miraculū factū est diuinitus, ut dicit Guil. Scotiſ. quē refert Pelbart.

DIVINVS. & dominicus differūt: etſi utrūque ſit poſſeſſiuū, tñ dominicus importat circa illud, de quo dicitur poſſeſſorē per modum paſſionis. Dicitur.n. dominicus a Dño habitus, uel poſſeſſus. Sed diuinum nō ſolùm per modum paſſionis, ſed ēt per modum actionis, quia diuinū dicitur quod habet diuinitatē, per quē modum conſueuit dici perſona diuina. Et p̄p hoc conceditur iſta tanquā uera, Chriſtus eſt aliquid diuinū, quia eſt pſona diuina: & ideo Magiſter hanc negat. Chriſtus eſt aliquid non diuinum. Vtrū aūt illa ſit concedenda: Chriſtus eſt homo diuinus: dicit S. Bonauen. diſt. 11. circa textū li. 3. quod non. Nā cùm ſic dicitur diuinus, non pōt dicere diuinitatem per modū informātis, nec poſſeſſionem per modū actionis, ſed ſolum per modū paſſionis, per quem modū dicitur diuiniſſimus Paulus, uel diuiniſſimus Ioannes. Vnde improprie ſunt locutiones tales de Chriſto: propterea Magiſter cōcedit earū oppoſitas, cùm dicit: Chriſtus ſm hominem eſt aliqua ſubſtantia non diuina, i. non informata diuinitate, quia eſt ſubſtantia creata. Bonauentura.

DIVINATIO eſt uſurpatio prænunciandi futuros euentus, ſm B. Thom. 2.2. q. 95. art. 1. Vel diuinatio eſt futurorum præuidentia, à diuino, quod eſt auguror: diuino aūt dicitur à diuus propriū enim eſt Dei futura prædicere. Et ut ſcribit Bruli fer diſt. 7. q. 9. li. 2. Diuinatio nihil aliud eſt niſi uſurpata futurorū euentuū ad ſolam ſapientiā diuinam pertinentiū præcognitio, uel prænuntiatio. Item oīs præcognitiō uel prænunciatio humana futurorū morum hominum bonorū, uel malorum, q̄ non innititur reuelationi diuinæ eſt illicita diuinatio, quia eſt uſurpata prænuntiatio futurorum euentuū, ad ſolius Dei ſapientiā pertinētiū. Et ideo Hieronimus ſuper Matth. dicit, quod diuinatio ſemper accipitur in malam partem. Et quia dæmones ſunt maxime ſuperbi, ideo ſæpius uendicāt ſibi honores diuinos: & ideo dicūt ſe (falſo tñ) quod ſciant futura contingentia ſicut Deus. Cùm ſolus Deus poſſit cognoſcere uirtute propria contingentia in ſe ipſis euidentiſſimè, & ineuitabiliter. De uarijs diuinationibus per ſuperſtitiones & ſortilegia ſufficienter tractatur in ſummis de caſibus conſciētiæ, præſertim in ſumma angēlica. Sunt aūt plures ſpecie, diuinationis ſm Iſidorum libr. Ety. ſ. præſtigiū per ſomnia. Necromantia, & diuinatio Phytonica, Ceomantia, Hydromantia Aeremātia, Pyromātia, Araſpiciū quaſi inſpectio in aris. De his uide alias Augurium, chiromantia, ſortilegiū. Oēs modos prædictos ponit Auguſtinus, & habentur 26. q. 4. Igitur genus. & q. 5. Nec mirum, & c. Epiſcopi. & queſt. 7. Nō obſeruetis, de quibus latiùs alias uideatur. Et diuinatio ſpecialiter à Perſis dicitur inuenta, ut patet 26. q. 3. ca. Vnde diuini dicti ſunt, quaſi Deo pleni, diuinitate.n. plenos ſe ſimulant, & aſtutia fraudulenta hominibus futura coniecturant. Et de hoc ſatis multa colligit frater Pelbartus libro 3. Roſarii Theolog. ſed in his multa ſunt nefanda, & arte diabolica excogitata, &c.

DIVISIO carnis, ut ſcribit Brulifer diſtin. 25. q. 7. libro 4. eſt illa qua aliquis eſt ſortitus ſecunda cōiugia, & hoc duobus modis. Primo modo quando aliquis hēt plures uxores ſucceſſiuè. Secundo quando aliquis habet unicam uxorē, quę habuit alium uirū, & iſtis duobus modis ſit homo bigamus, qui & ad ſacros ordines, ſcilicet ad diaconatum, ſubdiaconatum, & ſacerdotium, & potiſſimè ad Epiſcopatum promoueri non poteſt. Indiuiſio uerò carnis eſt, quando aliquis hàbuit unicam uxorem, quæ nunquam habuit alium uirum.

DIVORTIVM, (ut ſcribit Petrus de Palude diſt. 42. q. 2. libr. 4.) eſt inter uirum & uxorē legitimè facta ſeparatio. Vel ſm Brulif. diuortiū eſt ſeparatio uiri & uxoris, quantum ad thorum & quantum ad cohabitationem facta ſolenniter & publicè p̄ manus Epiſcopi, & ſit inter eos, qui ſunt matrimonialiter coniūcti, diſt. 35. quæſt. 1. lib. 4. Et dicitur legitimè, quos Deus coniunxit, homo non ſeparat. Sed non dicitur homo illos ſeparare,

ut

vt inquit Palud. quos pœna dãnat, quos reatus accusat, quos maleficium arctat 33.q.2.quos Deus. Dicit aũt diuortium fm cũdẽ a diuersitate mẽtiũ, uel quia hi qui matrimonium distrahunt in diuersas partes eunt. ff. de diuor. li. 1.

DIVORTIVM est duplex (ut scribit Palu. Vnũ quo ad vinculũ matrimonij. ut ꝓpter aliqd impedimentũ præcedens qđ dirimit matrimoniũ iã cõtractũ. Aliud quo ad thorũ, sicut ꝓp fornicationẽ, ubi ẽt sit quo ad domũ, & habitationẽ, & ut idẽ ait. Ille ꝓp cuius adulterium diuortiũ celebratur, si sit uir tenetur restituere doté, & perdit donationẽ ꝓp nuptias: ecõuerso uxor pdit doté: licitũ quoq; é propter fornicationẽ fieri diuortium inter cõiuges altero postulãte. Et ratio é, quia Dominus cõcessit, quia nõ seruãti fidẽ (imò frangenti) non tenetur uir fidẽ seruare: similiter dicendũ est de muliere, & causa diuortij dẽt esse culpabilis. Possunt tamẽ recõciliari si uterq; petijt, uel si alter fornicetur. De quo latius aliàs, & in dictione REPVDIVM.

DOCERE, ut scribit Brulifer quæ 4. Prolog. lib 1. sen. Vno modo idem est quod imprimere scientiã illi qui docetur, & hoc mõ solus Deus docet, uel immediatè uel mediatè intellectu nostro. Alio mõ est idẽ quod digito uel uerbo ostendere scientiam uel applicando obiecta.

DOCTOR, qui docet, uel q insignitus é in signibus Doctoris. Et sunt Doctores in duplici differentia, ut scribit Stefanus Brulifer. Alij sunt Doctores textuales, ut quatuor Doctores Ecclesiæ, & Magister sentẽtiarũ, q fuit ultimus. Alij sunt Quæstionarij, quorũ in religione Mẽdicãtiũ fuit Magister Alexander de Ales, a quo S. Thom. multa recepit. Vnde ferè qcqd scripsit in secũda secũdæ, cõuenit cũ dictis ab Alexãdro de Ales. Cõparãtur aũt Doctores ad inuicẽ in expositione sacræ scripturæ cũ Doctoribus, ut habet Gerson parte prima cõtra hæresim de communione laicorũ sub utraq; specie, regula quarta, ubi ait: Quod scriptura sacra in expositione partiũ suarũ req fuit, & reqrit hoies præditos ingenio. Secũdò exercitatos studio. Tertio humiles in iudicio. Quartò immunes ab affectato uitio. Patet, quoniam ex oppositorum alterius istorũ quatuor, solet facillimè falsus intellectus scripturæ suboriri. Vt si sit homo hæbetis ingenij. si iners & neglector studij, si superbi & arrogãtis iudicij, si deniq; fuerit infectus & depranatus ex affectu alicuius uitij, qm excęcat tales malicia eorũ, & illi q hẽnt cõditiones superiores bonas, præferẽdi sũt non habẽtibus, inquit Gerson. Similiter habẽtes reuelationẽ nõ habentibus eã. Et dona gratis data possidẽtes nõ possidentibus ea, cęteris paribus, &c Gerson ubi supra. Et de examinatione doctrinarum parte 3. cõsidera. 2. & parte. 1. in epistola ad studentes collegij Nauarræ dicit: Iuuat quæstiones doctorũ super sñias, & ꝑsertim illorũ, qui purius & solidius conscripserũt, inter quales meo iudicio, inquit ipse Dominus Antisiodoren. Bonauentura, & Durandus utique resolutissimus numerãdi uidẽtur. Excellit qdẽ in suis quotlibe. Hẽricus de Gãdauo. Excellit S. Thomas præsertim secũda secũdæ. Excellũt multi in multis, unũ in quibus hoc minus placet, qđ purè Physicalia aut Metaphysicalia aut, qđ amplius pudet Logicalia sub terminis Theologicis inuoluta miscuerũt. Hæc Gersõ. Mihi, ut igenuè fatear, placet Dñs Præpositus in Schãbach Gabriel Biel Spirensis, Dñs Cardinalis Cameracen. Petrus de Aliaco, Occã, Scotus, Alexãder de Ales, Thomas, Petrus de Palude, Richardus, Sãctus Bona. Holxol, Gregorius de Arimino, Paulus Cortesius, quos potissimũ in hoc opere imitor, alios nõ cõtemno.

DOCVMENTVM, est id qđ nos docet, siue ex quo qd docemur, ut é illud documẽtũ in moribus (sicut scribit S. Bo. di. 33. ar. 3. q. 1. li. 2. & Gab. ea. di.) Quod q uult ab uno extremorum peruenire ad medium quasi dẽt inclinare ad illud extremum, sicut docet Philos. 2. Ethic. uel alì quantulũ ultra medium. Sic etiã B. Augustinus ut hęresim extirparet, quę dicebat paruulos ab omni pœna immunes, ut ad mediũ reduceret, uidelicet ad pœna carẽtię uisionis, simpliciter asseruit eos cũ aliis peccatoribus ęternaliter dãnari: &

istũ intellectũ explanauit in Enchirid. ubi dixit pœnã eorũ esse mitissimã, sicut dicit Magist. in textu. dist. 33. li. 2. Et sic intelligit Aug. de fide ad Petrũ, ubi ait: Firmissimè tene paruulos, q̃ sine sacro baptismatis de hoc seculo trãseũt, æternè ignis supplicio sẽpiterno puniẽdos.

Dolere, & dolere de aliquo, é dupliciter, ut scribit S. Bona. di. 48. in dub. litera. li. 1. Aut ita q̃d dolens uoluntate rõnis absoluta uelit cõtrariũ eius de quo dolet, & sic nulli licuit dolere de passione Christi. Et Petrus, q̃a uoluntate rationis contrariũ uolebat, est redargutus. Alio modo dolere de aliquo, est ferri ad contrarium uoluntate pietatis, tamẽ nihilominus hoc uelle uoluntate absoluta: sic bonũ est cõdolere Chro & piè affici circa eũ: & sic afficiunt̃ ueri sancti, q̃ magnas gratias agunt Deo de passione Christi, sed tamẽ mouentur in cõsideratione dolorũ, sicut & benignissima uirgo Maria in filij sui mota est passione. Hæc Bona.

Dolor et tristitia differunt fm Aug. 14. de ciui. Dei, c. 15. q̃ dicit: Dolor carnis tantummõ offensio est animæ ex carnæ, & q̃dã ab eius passione dissensio: sicuti animi dolor, q̃ tristitia nominatur dissensio est ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderũt. Vnde patet q̃d dolor propriè accipiendo terminũ, ut scribit Gab. di. 15. q unica. ar. 1. li. 3. quia est passio inexistẽs aiæ à carne, pertinet ad partẽ sensitiuã. Tristitia uerò, q̃ est passio consequens nolitionẽ rei nobis accidẽtis, pertinet ad partẽ intellectiuã, siue ad rationẽ, utrumque ad appetitum. Ille aũt ad appetitum sensitiuũ, ista ad appetitũ siue uoluntatem. Causatur autẽ dolor in appetitu sensitiuo ab apprehẽsione sensitiua obiecta disconuenientis seu læsiui, & à potentia concurrente Deo tãquam cã prima, & ideo ab obiecto primo, & nõ ab obiecto apprehenso, ut latius probat Gabriel ubi supra. Dolor ergo est passio cõsequens apprehensionẽ obiecti, disconuenientis tãquam præsentis, & delectatio est passio cõsequens apprehensionẽ obiecti tanquã cõuenientis & p̃sentis: & hoc in parte sensitiua, siue obiectum sit p̃sens siue non, & per hoc cã doloris & delectationis est apprehẽsio cũ potentia, &c. De tristitia q̃ est passio uoluntatis, aliter sentit Scotus in suo. tertio distin. 15. aluer Occam in fine sui tertij. Scoto uidentur consentire Alexã. de Ales & sanctus Bonauentura, & Thomas. Vide post eos copiosè Gabr. ut supra, qui pulchra & notanda scribit, &c.

De dolore Christi dicit S. Bonauẽtura dist. 16. q. 1. li. 3. quod absq; dubio, sicut Euangeliũ dicit, & fides Catholica sentit, uera doloris passio fuit in Chro. In ipso. n. fuit caro passibilis & perforabilis. Fuit ẽt uirtus sentiendi fm quam anima cõpatitur corpori læso. Et postea inquit: Quicunque dicunt Christũ non ueraciter doluisse uel passum fuisse: & si uideantur ipsum exterius honorare, fm ueritatem tamẽ blasphemant ipsum impiissimè. Et in fine istius dist. & quæst. ulti. dicit, quod in Chro fuit duplex dolor, ut & sancti dicunt, s. passionis & cõpassionis, & uterque dolor fuit intensus & acerbus. Multũ. n. in se doluit, & multum nobis cõdoluit, & uterq; dolorum istorũ fuit in sensualitate & ratione, sed ordine mutato. Vide latius ibi. Vbi & probat quod dolor cõpassionis fuit intẽsior propter inhonorationem Dei, & separationem nostram à Deo. Et quamuis Chri dolor (ut uult Scotus) fuit maximus & acerbissimus, tamẽ ratio in Chro permansit in usu suo, & uoluntas nõ absorpta à dolore appetitus sensitiui, & intellectus per consequẽs intuitiuè illũ doloré apprehendit, & uoluntate ostendit illa uoluntas condoluit, quia naturaliter inclinabitur ad oppositum, quę inclinatio sufficit ad tristitiam de oppositio. Scotus distin. 15. lib. 3. Fuit aũt dolor Christi patientis acerbissimus, tam exterior q̃ interior, ut scribit Gabriel. Exterior propter corporis teneritudinem, optimã cõplexionem, ætatis uigorẽ, propter quæ pœnæ fuerũt magis perceptibiles, & ita doloris acerbioris causę. Sed & propter mortis genus, quod fuit turpissimum, acerbissimum & diuturnũ. Vide latiùs Gabrielẽ. Fuit & interior tristitia in parte rationali maior & excellentissima, Nam fuit de summe nolito, s. pœ-

nis

tris offensa, & contéptu per peccatū omniū tunc præsentiū, præteritorū & futurorū. Vide latius Gabr. Et quāuis minor dolor sufficisset ꝓ peccatis omniū, uoluit tñ genus humanū nō potestate redimere, sed iustitia. Copiose scribit Gabr. de passione Xpi, li. 3. d. 15. Et vt scribit Bruli. d. 16. q. 4. li. 3. Xps in cruce suspensus maiorē incōparabiliter patiebat in mēte tristitiā de peccatis nostris: itē Adæ & Euæ, Dauit, Manasse, & de casu suorū discipulorū, q̄ patereť dolorem in sensualiter, vt latiùs ostēdit Brulifer ibidē. Summum tamen dolorem sustinebat in corpore: ideo cū clamore ualido dicebat: Heli, Heli. de quo latiùs alias dicit. Ex quibus patet & vult Gabriel, quod nullus vnquā mortalis tantum dolorem est expertus: licèt quidā Martyrium assati, vt Laurentius, Vicentius, quidā articulatim dimēbrati sūt, vt Quintinus, alijsq; horribilibus pœnis uarii sūt extincti, q̄ pœnæ uidenť sequiores cruce, omnibus tamē ꝓdictis simul iunctis, pater excessus pœnæ Christi super oēs allegatas Martyrū pœnas, maximè propter interiorem tristitiæ puritatem, spontaneum earum augumentum & satisfactionis proportionem ēm diuinam iustitiam. Gabriel di. 15. quæ. unica, art. 2. lib. 3. qui & pulchra & notanda de quantitate passionis & doloris, & tristitiæ Christi scribit.

Dolor pœnitētiæ dicit̄ quē qs habet pro peccatis cōmissis, duobus modis fieri potest, ut scribit S. Bonauen. di. 7. q. 1. lib. 2. Aliqs. n. dolet de culpa, ꝓpter dānū qđ incurrit & læsionē: & sic dolore pot quis ex puris naturalibus, sine gratia gratis data, & tūc dolet quādo maiorē sētit læsionē q̄ delectationē: hāc diabolus mō non habet ꝓpter habitudinē peccādi, sed tamē habiturus est cùm absorbetur à pœnis post iudicium, sed pœnitentia hęc nō disponit ad gratiā: imò solùm est pœna, quia sic pœnituit etiā Iudas. Alio modo est dolor pœnitētiæ, quando quis dolet de culpa, quia Dei offensiua, & hic dolor disponit ad pœnitētiam, & hic dolor nō est sine gratia gratis data. Et hūc dolorē diabolus uel dæmones habere nō possūt quia sūt extra statum in quo datur gratia, & irregressibiliter sunt extra.

Dolor est animi uel corporis cruciatus, à dolado, id est minuendo. Augentur .n. corpora lætitia, dolore minuūtur. Notāt autē Theologi passim distinctionem utr̄ lē doloris, ut & habet Gers. part. 3. tract. 2. de cāticordo. Et est enim dolor aliqs in sola rōne, q̄ libero subiacet arbitrio. Dolor iste & displicentia, uel odium, uel detestatio sic elicita cū gratia sufficit ad detestationē peccati, suppolito quod nullus in corpore dolor sequeretur. Attamē dicitur dolor de peccatis, & dolor maximus, quia de nulla re altera temporali tāta detestatio elici debet à corde rationis sicut nullum est damnū pœnæ, quod æq̄ paretur dāno culpæ. Dolor alius est quē Philosophi numerāt inter passiones concupiscibiles sensuales, qui cōsurgit ex apprehensione obiecti discōuenientis ipsi sēsui corporali, ut & sup. dictū est. Habet hic insuper causari cum motu spiritū, & cōstrictione cordis: hunc itaq; dolorē nō oportet esse maximum in pœnitente: imò nimius & culpabilis esse posset: ut pote cordis sensualis, & cpris destructiuus: porro nō est secundum hunc dolorem mensuranda semper bonitas pœnitētiæ. Cuius ratio est: stat enim duo esse & sæpe uidemus quorū unus ex cōplexione naturali cor habet strenuū & uirile, nec lachrymis idoneū, ita ut vel vix, vel nunquā flere possit. Erit alter cordis fœminei mollis, ad omnē miserationis occasionē lachrymis laxum vel pronum. Primus eliciet detestationē peccati sui intēsius in animo, fortius & laudabilius in causa q̄ alius: nec apprehendet illū Sapientis uerbum: Cor durū malè habebit in nouissimo: id enim talis peccata detestans propter Deū, non durum cor habere, sed molle, dicendū est. Fit tamen sæpè redundātia doloris cordialis in corpus, nisi sistat se liberè mens, ne fluat in inferiora: sicut in Christo fuit, sicut poterat Adam, sicut Maria nullum habens motū præuenientē iudicium rationis, imperabat vt placebat in corpus. Gerson vbi supra, vide & eundem par. 2. ser. de pœnitētia in cœna Domini facto, considera. 3.

Dolus est executio astutiæ, qua excogitatæ fuerunt

fuerunt uiæ non bonæ ad exequendum aliquē finem bonū uel malum B.Tho.2. 2.q.ult.art.4.& dolus propriè accipit tm in malo,sed abusiuè etiā in bono, & sm eūdem dolus principaliter sit in uerbis: fraus uerò propriè in factis.Ouid.1.Me tamor.uno uersus utrunq; comprehendit, cùm ait: *In quorū subiere locū fraudésq;, dolíq;*. Et qñ accipitur in malum, dr machinatio ad fallendum aliquem:in bonum accipitur pro solertia & calliditate,q̄ præsertim aduersus hostes,siue latrones adhibetur.Idcirco malum dolum dicimus,quia & bonus est. Labeo Iurisconsultus dolū malum dicimus, inquit, oēm calliditatem,fallaciā, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendumue alterū adhibitū. Vlpianus: Non fuit aūt contentus Prætor dolum dicere,sed adiecit malū, quando ueteres ēt dolū bonū dicebāt, & pro solertia hoc nomē accipiebāt, maximè si aduersus hostē,latronēve machinaretē, &c. Et dolus est(ut scribit Augustinus super quintū psalmū) cùm aliud agitur, aliud simulatur. vide in dictione Prudentia.

DOMINVS, ut scribit S.Bonauen.dist.2.in dub.literali,li.2.Vno modo importat potestatem coercendi subditos, & sic dicit præsidentiam sm habitum, & conuenit Deo ab æterno. Alio mó importat præsidentiam actualem respectu serui:& sic Deus incēpit esse Dominus, nō ratione mutationis factæ in ipso,sed ratione mutationis factę in suo correlatiuo.& Dominus trahit propriè nomen à domo,ut dicit Gers.trac.12. super Magnificat,q2 Præsidēs & Princeps,aut primus, & ęconomus in domo est: & dr propriè Dominus, qui domus imperium habet, & cui oīs familia paret.Dicitur & qui alicuius rei proprietatem habet, etiam si ususfructus alienus sit. Item dicitur is cui populi subsunt.Virgil. *Romanos rerū dominos, Gentemq; togatam*. A quo dominium.

DOMINIVM (ut scribit Gerson parte 1.de origine iuris & legum cōsiderat.13.) est potestas propinqua assumendi res alias, uel ut alias in sui facultatē, uel usum licitum, sm iura vel leges rationabiliter institutas, & sm eum sextuplex inuenit diuinum,s.beatificum,originale,gratificum, euāgelicum, canonicū, politicum. Beatificum est dominium sm leges gloriæ. Originale dominiū est sm leges originalis iustitiæ.Gratificum est dominiū sm leges gratiæ gratum facientis. Euangelicum est dominium sm legē propriè Euangelicum, & ita de reliquis duobus suo modo latiùs scribit Gerson ubi sup. Et dominium sm aliquos dicitur ius habendi, possidendi, fruendi, & utendi ac disponendi pro libito uoluntatis, & sm aliquem determinatum modum, à quadam superioritate uel auctoritate diffinitū. Et dominia rerum non sunt distincta de lege naturæ uel diuina,sed lege naturæ sunt omnia communia in omnib. ut scribit Scot.q.2.dist.15.lib.4.Sed iure humano dicitur hęc domus est mea,hęc uilla mea, hic seruus meus,ut ait Augu. homel.6.super Ioan. Et sequitur. Tolle iura Imperatoris,quis audet dicere,hęc uilla mea est. Et post per iura regia possidentur possessiones, quia ipsa iura humana per Imperatores,& reges seculi distribuit generi humano.Hæc Aug.Facta est aūt diuisio rerum inter mortales per iniquitatem,i.sollicitudinē,uel per consuetudinem iuris Gentium,æquitati naturali cōtrariam. Vide latiùs Sco.& post eum scribit Gabr.copiosius dist.15.q.2. lib.4.& reuocatum est de habendo omnia cōmunia propter pacificam conuersationem, & necessariam sustētationem post lapsum.Plura Gabriel ubi supra.

DOMINIVM usurpatum dr,quod non iusto titulo, sed fraude uel uiolētia est obtentum & iniustè a uero domino oblatum,& dicitur dominium non legitimū. Gabr.dist.15.quæst.5.artic.2.lib.4.

DOMINICVS, uide supra in dictione DOMINVS.

DONARE,ut scribit Sco.dist.22.lib.4.Vno modo pōt intelligi absolutè, prout est actus uoluntatis liberaliter communicantis. Vel donare,i.condonare siue remittere, ut accipitur cum dicitur,donauit peccata. Primo modo accipiendo uerum est id quod dr,cui plus donatur,illę magis tenet donanti, & hoc modo dico (inquit Scot.) quod Deus innocēti ma-

ius

ius donũ dedit quàm cui dimittit peccatum. Secũdo mõ pœnitenti donat plus q̃ innocenti, qa innocens nõ habet qđ sibi remittatur, & cui plus dimittitur, plus tenetur diligere, scilicet ex causa remissionis, uel causa præseruationis. Vide latiùs ibi Scotum.

DONATIO potest accipi propriè & cõmuniter, ut scribit Sanctus Bonauent. dist. 7. parte 2. quæ. 1. libr. 2. propriè donum dicitur quod simpliciter altiunde est, cuiusmodi sũt gratiæ infusæ siue dona infusa, & talis est gratia gratũ faciens uel ad eã habilitans. Alio mõ dicitur donum qđ est per adiutoriũ diuinum, nihilominus tamen per acquisitionẽ nostram, & illud nõ dicitur propriè donum: sed habito respectu ad hoc quod nõ acquiritur sine Dei adiutorio: & hoc modo Deus dat dona bonis & malis. Quia enim Deus dedit lumẽ dignitatis ab initio quod poterat ad inquisitionẽ multorum scibilium, & ipse nõ subtrahit quod dedit, nec etiã conseruationem, cum talia possint stare cum peccato mortali, & ideo qui habet primum donũ potest multiplicare. Etiã reprobus existẽs, & Deus dicitur docere nõ inspirando siue infundendo, sed cooperãdo lumini dato, & conseruando illud. Exẽplum huius est: Deus dedit frumẽtum auaro, & dedit terram potentem fructificare cùm recolligit multũ de bla do de bona terra Deus dat, sed non sicut si ipse sterilem terrã sine acta seminis faceret fructificare, hoc. n. propriè esset donũ. Primo mõ solùm largè, sic Deus dat dona bonis & malis, & dæmonibus & hominibus, quamuis ipsis hęc ipsa in mala conuertantur. Hæc Bonauentura.

DONVM secundum Brulifer dist. 14. libr. 3. capitur quadrupliciter, scilicet cõmuniter, strictè, strictius, & strictissimè. Cõmuniter est donũ bonum omne, quod liberè, liberaliter, uolũtariè & grauitè communicatũ est creaturæ, & sic omnia naturalia & gratuita nostra dicuntur donũ, secũdum illud Iac. 1. Omne donum optimũ, id est dona naturalia, & omne donũ pfectũ, id est gratuita dona, ut uult glos. Cõseruatio etiam sanitatis dicitur donũ hoc modo, & breuiter omnia quę homo habet. Vnde Apostol. Quid habes quod nõ accepisti, quia non obligatus ea contulit. Alio modo donũ capitur strictè, & sic omne bonum à Deo collatum liberè supperaditum ipsi creaturę per liberalẽ & beneuolam sui cooperationem ipsius Dei cooperãtis naturę nostræ, & sic iustificatio impij est donum Dei. Castitas & scientia & omnes uirtutes sũt dona Dei. Strictius donũ est omne bonũ collatũ à Deo liberaliter superadditum naturalibus per immediatam infusionẽ à Deo, sine nobis cooperantibus, ut fides, spes, timor seruilis, & alij etiam duo timores. Quartò capitur donũ strictissimè p omni bono collato à Deo sic, quod est essentialiter gratuitũ à gratia gratum faciente, & sic septẽ dona spiritus sancti dicuntur dona hoc modò, quia secundum istũ Doctorem semper sunt gratuita. Donum verò (ut scribit Gerson par 1. de cõtractibus quaternario. 1. cõsid. 4.) est trãslatio rei ab uno in alterũ liberalis & irredibilis, non enim pactio est uel intẽtio, quod fiat redditio, quia iam non esset donũ purè gratuitum. Sed prout appropriatè distinguitur in septem dona, tunc (ut idem scribit parte. 4.) in descriptione terminorum ad Theologiã utilium, est gratia nõ solũ iuuans liberũ arbitriũ ut uirtus, sed efficacius illud expediẽs ad operationes salubres sibi cõgruas Hęc Gers.

DONA GRATVITA sũt duplicia (ut scribit Brulifer di. 9. quæst. 3. lib. 2.) quædã sunt gratiæ gratis datę, & hæc non distinguũtur ab ipsis naturalibus bonis. Alia sunt gratũ facientia: sicut est sola charitas & gratia, quę nos facit Deo gratos & acceptos, & hæc dona gratuita sũt illa, ut idẽ vult dist 28. quæ. 5. libr. 3 propter quæ Deus acceptat habentẽ dona huiusmodi ad uitam æternã. Et charitas est donũ gratuitum per essentiam. Cęterę autem uirtutes & dona dicuntur dona gratuita per affluentiam ipsius charitatis, & p dona gratuita homo ordinatur ad uitã ęternã. Sunt autem sex genera donorum spiritualium, per quæ Dominus decorat & pulchrificat animã suam tanquam sponsus, ut scribit Brulifer di. 34. quæ. 1. li. 3. Primum donorum genus sunt uirtutes

tres

tres Theologicæ,ſcilicet fides,ſpes,charitas: & quatuor cardinales, ſ. iuſtitia, prudẽtia,fortitudo,& tẽperãtia.Secũdũ genus ſunt ſeptẽ dona ſpirituſſancti, ſcilicet ſapiẽtia,intellectus,ſciẽtia,cõſiliũ, fortitudo, pietas, & timor Dei. Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. ſpiritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis.Itẽ Greg. ſup Iob: Nati ſunt ei ſeptẽ filij:dicit ſeptẽ dona ſpirituſſancti. Tertium genus ſunt beatitudines:& ſunt octo. Paupertas, luctus, miſericordia,mititas, cordis mũditia,pax,patientia,pſecutio pro Chriſto.Quartũ genus ſunt.12.fructus.Gal.5.Charitas,gaudiũ, pax,patiẽtia,benignitas,bonitas,longanimitas,mãſuetudo,fides,modeſtia,cõtinẽtia,caſtitas.Quintũ genus ſunt ſenſus ſpũales; & ſunt duo p modũ intellectus,ſ.viſus & auditus:viſus à ſe,auditus ab alio:tres verò per modũ affectus,ſcilicet odoratus a lõginquo, ſapor á ꝓximo,ſed tactus de coniũcto. Sextũ genus donorũ ſpũalium ſunt ſeptẽ ſacramẽta, de quibus alias & ſuo loco dicetur:& in 4.lib.ſen. Anima autẽ per virtutes rectè agit, per dona ſpirituſſancti expeditè, p beatitudines perfectè. Ideo per habitus virtutũ potẽtiæ animæ rectificãtur, per dona expediũtur,& per habitus beatitudinũ ad agendũ ſiue patiẽdum perficiuntur.Et ſm Sco.diſt. 34.lib.3.virtutes,dona, & beatitudines, fructus & ſenſus, & ſpirituales poſſunt reduci ad virtutes. Vide ibi.Et ſunt idẽ eſſẽtialiter, licèt diuerſis noĩb. nominẽtur.Multiplicia itaque ſunt dona Dei, vt ex ꝓdictis hẽ. De quibus & Gabr. dicit diſt.23. q.2.arti.3. dub.3.lib.3.naturalia & gratuita.Et gratuita ſunt duplicia, quædã gratis data, quædã gratũ facientia,quorũ multa enumerat Apoſt. 1.Cor.12. Diuiſiones gratiarũ ſũt,&c.de quibus ipſe agit ĩ 2.diſt. 16.Et dona ſpiritus ſancti ſunt multiplicia,(vt ſcribit S.Bona.di.34.art.2.q.1.li. 3.) Quoddã nãque donũ eſt à ſpiritu ſãcto,ſed nõ cũ ſpiritu ſancto, quia præparat ad ſpiritũ ſãctũ: & tale donũ é timor ſeruilis ſm quod huiuſmodi.Quoddam eſt donũ a ſpiritu ſancto,& ſemper cum ſpiritu ſancto, qa ꝓ ipſum conſecrat habitaculũ ſpiritui ſancto, ſicut eſt donum charitatis. Quoddã verò é donũ quod é à ſpiritu ſancto, & aliquãdo cum ſpiritu ſancto,aliquãdo ſine ſpũ ſancto:ſicut donũ qđ eſt ad ſpiritus ſancti manifeſtatiõnẽ,& é ordinatũ non ſolũ ad propriã utilitatẽ, ſed ẽt ad alienã:ſicut donũ ꝓphetiæ & donũ ſciẽtiæ,quæ aliquãdo in malis,aliquãdo in bonis reperiri habẽt.Et vt idẽ vult diſt.18.q.1.li.1.Spiritus ſanctus eſt donũ,quo oĩa dona gratuita donãtur,ſ.p cõcomitãtiam,& quo oĩa Dei dona donantur ꝓ exẽplaritatis cauſam. Bona.Tho.nõ dicit omne quod eſt à ſpiritu ſancto donũ, ſed donũ dicit habitũ à ſpiritu ſancto infuſum excellentiorem virtute, & ſm eum donũ ſpiritus ſancti nõ eſt ſine charitate. Et ſpiritus ſanctus ſine charitate nõ habetur.Sed S.Bona.tenet quod omnis habitus à ſpiritu ſancto infuſus, ſiue ſit cũ ſpiritu ſancto, ſiue ẽt ſine ſpiritu ſancto inhabitante,eſt donũ ſpiritus ſancti. De quo uideatur latiùs Gab.diſt.35.ar.2.dub.1.li.3. & de donis diſt.34.idem plura ſcribit.

DONVM ET DATVM uide ſupra in dictione DARE, & quomodo differũt.

DOS capitur tripliciter, vt ſcribit Briulif. di.49.part.3.ar.2.q.1.lib.4.Primo modo iuridicè & ciuiliter, & nihil aliud é quã illud quod dat ſpõſus ſuę ſponſæ,quãdo nubit,& hoc ante cõſummationẽ matrimonij.Secundo modo capitur naturaliter & Phyſicè,ſic nihil aliud eſt quã proprietas & uirtus alicuius rei: ſicut dicit: Iſte eſt benè dotatus in fortitudine, in prudentia:ſic virtutes dñr dotes.Tertio modo accipitur Theologicè & ſupernaturaliter,& ſic diffinit a Tho. de Aq. in 4.di. 49. Dos eſt ornatus ꝑpetuus datus corpori & animæ,vitæ ſufficiẽs, in æterna beatitudine cõſiſtẽs.Et ſũt ſeptẽ dotes, ſ. tres ipſius ãiæ, ſ. clara viſio Dei, fruitio ſequẽs viſionẽ Dei,& tertio.Sũt & quatuor dotes corporis, ſ. agilitas,impaſſibilitas, ſubtilitas & claritas.Et iſtæ dotes notãtur Sap 3. Fulgebunt iuſti,& tãquã ſcintillę in arundineto diſcurrẽt: In fulgore notat claritas, in ſcintilla impaſſibilitas, in arundineto ſubtilitas,

& in discursu agilitas. Et de his eadē scribit Gerson in expositione 12. articuli fidei. & tractatu 3. & 5. sup cāticō Mariæ.

Dos ita diffinitur à Pet. Palu. dis. 49. q. 8. li. 4. est perpetuus ornatus animæ & corporis iugiter in ęterna beatitudine pseuerās. Vnde cum Christus sit spōsus animę, Trinitas aūt sit pater animę: iō sicut à patre datur ei dos, vt sit digna sponsa, &c. Et ut scribit frater Osuuald. i 4. Ros. Theol. sm quod ex terrenis, Theologi in diuina se trās ferūt, differūt hæc tria, dos donatio, & paraphernum, & partim patet supra in dictione. *Bona cōiugatorū.* Dos. n. dicitur quod dat spōsus spōsæ cū nubit. Sic cum Christus nobis nubit, dat nobis charitatē: iō charitas est dos. Donatio est qđ dat maritus vxori matrimonio cōsummato: sic gloria æterna dos é, tūc. n. erit cōsummatio nuptiarum inter nos & Christū. Paraphernū é qđ datur uxori ab amicis spōsi post nuptias. In cę lis parapherna sūt gaudia beatorū ad inuicē. Et dicit paraphernū à παρὰ qđ est iuxta, φερνὴ dos, quasi iuxta dotē. Et de dotibus cōtingit loqui dupliciter, ut scribit Rich. dist. 49. art. 3. q. 8. lib. 4. Aut sm id quod sunt, aut sub ratione qua dotes sunt. Primo modo in oībus sanctis sunt istæ tres dotes, s. clara uisio, pfecta fruitio, & ppetuitatis utriusq; securitatis p fectio. Dotes aūt corporis, q̄ sunt agilitas, impassibilitas, subtilitas & claritas, erūt post resurrectionē in oīb. sanctis, ui de latiūs ibi Richardū, & in dictione tenere. Capiēdo dotem: ut ē id quod datur spōsæ ex parte spōsi, ut & dictū ē, ita loqtur de dote sacra scriptura, Gene. 34. 1. ubi habetur, qđ dixit Sichē Iacob, & filijs eius: Augete dotē & munera postulate. Et Exod. 22. ubi dicitur, quod si seduxerit q̄s uirginē, dormieritq; cū ea, dotabit eā, & habebit eā in uxorē. Et dos antiquitus solebat assignari, qñ sponsa traducitur in domū sponsi, ut præsentē habeat sponsum: & qa q̄diu sumus in hac uita, peregrinamur à Domino, secundū Apostolū 2. Corinthiorū 5. Ideo donis, q̄ sanctis in hac uita cōferūtur, nō cōuenit propriē rō dotis. Dicuntur aūt dotes secūdū Sanctū Bona. dist. 49. ar. 1. q. 5. li. 4. quasi diuitiæ animæ desponsatæ: & sm cūdū eūdē, dotes aię sunt uisio, dilectio, cōprehensio, siue tētio, siue fruitio p appropriationē. Nā fruitio ista tria cōplectitur. & ar. 2. q. 1. li. 3. Dotes corporis dicūtur non oēs qualitates, sed qualitates nobiles, & principales de nouo superaddita naturæ. Et dotes in corporib. beatorū, erūt secundū plus & minus pfectū in diuersis: dotes aiæ attēduntur secūdū potētias, sed dotes corporis secūdū qualitates respicientes eleméta. Et ut notat Thomas de Argē. li. 4. ad hoc quod corpus ab anima beata resumptū nō sit ipsi animæ onerosum, sicut esse consueuit in hac uita mortali quatuor req̄rūtur: duo, scilicet ex parte sensus, & duo ex parte motus. Nā ex parte sensus primò requiritur, q̄ gloria aiæ redūdet in corpus. Secūdo ut corpus aię beatæ sit ignobilium passionū, s. corruptiuarum, & læsiuarum actionum propulsiuum. Ratione primi conuenit tali corpori dos claritatis. Ratione secūdi dos impassibilitatis. Et simiter ex parte motus duo requiruntur in huiusmodi corpore. Primò. n. congruū é, ut huiusmodi corpus taliter disponatur quod motor suus ipsum mouendo non lassetur. Secūdò ne in suo motu p̄p resistentiā medij retardetur: quo ad primū disponitur huiusmodi corpus dote agilitatis: quo ad secūdum dote subtilitatis. Hęc Tho. de Argen. Quatuor igit dotes corporis prædictæ, ut hēt Rich. ar. 4. q. 1. ubi sup. erūt in corporibus beatorū: corpus eīn ab aīa perficitur, & mouetur, & iō erūt dispositiones in corpore p quas cōiūgetur ei perfectius. Vide latiūs ibi. Et per dotes prędictas erit corpus perfectè obediens animę suo modo, ut anima per suas dotes perfectè obediēs Deo. Vnde Aug. 16. de Ciui. capit. 27. Imperabit Deus animo, animus corpori tanquam obedienti, ibi erit sūauitas, & facilitas, quanta regnandi, uiuendiq̄ue felicitas. uide latiūs Richardum. ubi supra.

DE DOTE CLARITATIS. Claritas é quædā refulgentia (ut inquit Scot.) & additio sūper lucē & caloré manifestationē sui. Et corpora glorioſa post resurrectionē erunt clara uel maxime claritatis, quiæ

qua-

qualitates eorũ maximè ad uisũ ꝓtinen tes,ut color & figura erũt puriſſimæ, nihil impuritatis admixtũ habẽtes. Petrus de Palud.d.44.q.5.li.4.& nõ ſolũ, inquit ipſe,erũt fulgida & lucẽtia,imò colorata pulchris coloribus & uiuaciſſimis,& lux cũ hoc inerit ꝓfectiſſima, & utrũque ſimul uidebit,ait Palud. Fulgebũt.n.ut dicitur, ſicut Sol, quo nihil eſt lucidius. Hinc dicitur Matthęi 13. ubi Xps ait: Tũc iuſti fulgebũt ſicut Sol.Et Sap.3.dicitur: Fulgebũt iuſti, & tãquã ſcintillæ in arũdineto diſcurrẽt. Et claritas corporis(ut ſcribit Th.Argent.)glorioſi,nõ eſt omnino inuiſibilis ab oculo nõ glorioſo. Vnde Augu.de Trin.ait: Viſio claritatis eius, ſ. Chriſti cõmunis erit bonis & malis. Vide latiùs Argẽti. q & recitat opinionẽ Scoti,cõtra quã ſcribit,&c.Sed qa claritas illa cauſabit à beatitudine aïæ. (ut inqt Richar.)quã inæquabiliter beati participãt: ideo illa corpora nõ erunt æqualia in claritate,qđ expreſſe ſignificat Apoſtolus 1.ad Corint.15.cõparãdo beatos ſtellis differẽtibus in claritate: uide latiùs ibi Richar.q ſcribit. Et quẽadmodũ(inqt ſãctus Bonauent. di. 49. de dote claritatis)carbo ꝓ ſui naturã alicuius caloris eſt, aduenięte ãt igne efficit luminoſus:& tñ nihilominus eſt colora tus,qa ibi eſt lux materiæ terreſtri incorporata.Sic in ꝓpoſito intelligẽdũ eſt qđ corpus reſurgẽs ꝓ naturã ſuã habebit coloré,& claritas luminis ſuperinduet ipſũ ſicut ignis carbonem.Bonauent.

DE DOTE IMPASSIBILITATIS.Impaſſibilitas,ut ſcribit Thomas Argen.Vno mõ capitur,ut opponitur paſſioni corruptiuæ & afflictiuæ, q magis facta naturaliter abijcit a ſubſtatia,uel affligit ipſũ patiens.Alio mõ prout opponitur paſſioni quæ nec abiicit nec affligit,ſed magis ſaluat & ꝓficit,quæ paſſio nec eſt afflictio nec corruptio, ſed eſt ſalus & perfectio eius.quod patitur huius paſſione. Et impaſſibilitas primo mõ dicta, eſt dos corporalis ipſorũ beatorum, quæ quędam impaſſibilitas nobiliſſima ẽ inter corporales cõditiones.Hãc impaſſibilitatẽ cõuenire corporibus beatorũ innuit Apoſtolus 1.Corinth.15.cùm ait:Oportet.n. corruptibile hoc induere incorruptionẽ & mortale hoc induere immortalitatẽ. Super quo uerbo dicit glo. Omnes habebunt æqualiter qđ pati nõ poſſunt. Qui dã dicunt hanc impaſſibilitatem prouenire ex motu cœleſti, cõtra quos eſt Th. Argen.q dicit hãc impaſſibilitatẽ principaliter cauſari a diuina uolũtate in quantũ tollit ordiné ſubiectionis corporũ ipſorũ beatorũ, reſpectu quorũcũq; agentiũ actione corruptiua ſeu afflictiua, tamẽ immediatè huiuſmodi impaſſibilitas aliquo mõ cauſatur ab ipſa beata anima, q huius corpus informat, cui Deus dedit talẽ uirtutem,quod corpus per ipſũ uiuificatũ,poteſt pręſeruare ab omni actione læſiua.Et iſtud uidet innuere B. Aug.in li.ad Dioſcor.ubi ait:Tam potentis naturę fecit Deus animã,ut exeis plena fęlicitate redũdet in corpus ſanitas ꝑpetua & uigor incorruptibilis. Loquẽdo verò ſecundo mõ de impaſſibilitate, ſcilicet inquantũ opponitur paſſioni, q eſt ſalus & ꝓfectio, qua paſſione patiẽs nec corrũpitur,nec læditur,ſed perficit, impaſſibilitas,hoc modo nõ ſpectat ad dotẽ corporis beatorũ, quia potentiæ ſenſitiuę in beatis nõ erũt cõiũctæ. Vide latius Argen.Sco.di.49.li.4. dicit,qđ cauſa impaſſibilitatis eſt uolũtas diuina nõ coagens cauſę ſecũdæ corruptiuę,& per hoc eſt iſtud impaſſibile nõ potẽtia remota,ſed ꝓpinqua:nõ à cauſa intrinſeca,ſed extrinſeca impediẽte : ſicut dĩ de impeccabilitate.Exẽplũ huius de igne i camino, q non egit ad conſummationẽ triũ puerorũ, non quidem per aliquam impaſſibilitatẽ intrinſecam pueris, nec ex carẽtia potẽtię paſſiue,nec ex cõtrario intrinſeco impediente, ſed qa Deus ex uoluntate ſua nõ cooperabitur ad illã actionẽ.Scotus diſtin.49.quæſt.13.lib.4. Nec beati erũt impaſſibiles paſſione animali,vt ſcribit Rich.diſtin.49. ar.4.q.3. lib.4.quia talis paſſio eſt quædam patiẽtis perfectio ſecundum Philoſ.2. de Anima,&c.corpus inſuper glorioſum eſt impaſſibile ab extrinſeco omni genere actionis corrumpentis,vt ſcribit S.Bonau.di. 49.ar.2.q.4 li.4.Hoc aũt eſt duplex,ſcilicet per influentiã:ſicut ignis comburit

corpus p uiolētiā, sicut cultellus diuidit. Prima nō est in corpore glorioso, qa talis influentia aut est ſm ordinē iustitiæ, & hæc est in dæmonibus & peccatricibus animabus ſm ordinē iustitię, sed in corpore glorioso nō est talis passio, quia nō meruit puniri. Alia est ſm ordinē naturæ, & ista est solùm qñ patiēs est talis naturę, qđ materia illa appetit esse sub alio actu. Priuatio. n. est principiū patiendi. Quoniam autem in corpore glorificato iam terminati sunt appetitus, ideo si glorioſum corpus poneretur in igne in ſerni, non læderetur, hæc Bonauen.

DE DOTE AGILITATIS Dos agilitatis ad hoc est, vt ſcribit Palu. di. 44. q. 4. li. 4. ut corpus sūmè obediat aiæ, vt motori quā tū ad motū localē, & progressiuū sine oī difficultate & fatigatione. Vñ Sap. 3. dr. Tāquā ſcintil. in arundin. diſcur. Diſcurſus āt ſcintillarū agilis est, ut Richard. Ait Et Apoſtolus. 1. Cor. 15. dicit: Surget corpus ſpirituale, qa tarditas repugnat ſpiritualitati, uide Rich. d. 49. ar. 4. q. 7. li. 4. Hic Aug. 22. de ci. Dei. c. 3. dicit: Vbi uolet ſpiritus ibi protinus erit corpus & in quacūque uoluerit uelocitate mēſurabili, tñ tēpore poterit corpus mouere abſque omni laſſitudine & fatigatione. Vnde Eſa. 40. dicit: Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. Ité æquali uelocitate ſicut angeli Dei aſcendent ſcum ipſo iudice, ſcilicet Domino Ieſu Chriſto. quod non fieret ſi corpora nō eſſēt agilia, aut dote agilitatis pfecta. Et quāuis ratione p̄dictæ agilitatis animę beatorū moueāt ſua corpora ualdè uelociter, tñ nō poſſūt huius corpora de loco ad locū mouere in inſtāti, qa omne diuiſibile dū a uirtute creata mouet, neceſſario ſm aliquā partē ſui est in termino à quo & ſm aliquā in termino ad quē & per conſequēs mouebitur ſucceſſiuè, & nō ſubito ſeu in inſtāti. Sed quod libet corpus glorificatū est indiuiſibile, & aia ipſum mouens est uirtutis finitæ, ita ſentit & ſcribit Tho. Argēti. diſt. 49. lib. 4. Quoniā itaque corpus glorioſum totum ſuæ exiſtentiæ & mobilitatis & ſtabilitatis rationē trahit ab aīa, ut ſcribit S. Bonauen. di. 49. in fine. q ulti. li. 4. ideo inclinatio, eius est ad animā nō ad aliqd extra, & qm̄ agilitas ſequitur inclinationē, & anima poteſt moueri in omnem differentiam poſitionis, ideo & corpus habet habile ad omnem ſitum. Vnde agilitas non cogitur ad aliquem locū determinatum, ſed est promptitudo ut corpus moueatur in omnem locum ad quem uult mouere anima. Bonauen.

DE DOTE SVBTILITATIS. Vnde ſm oēs, ut ſcribit Petrus de Palud. d. 44. q. 3. li 4. Dos ſubtilitatis est ad ſubijciēdū corpus animæ ad operationes organicas sēſitiuas, ut remota omni groſſitie & ineptitudine ad eas sēſitiuę potētię rationi obediāt, & ad operationes ſuas purius exercēdas uirtuoſiores fiāt. Et corpus ut idē uult poſt reſurrectionē erit plenè ſubiectū aiæ uel ſpiritui. Et p uirtutē beatitudinis aīę ut ſcribit Richar. di. 49. ar. 4. q. 4. erit in beatis corporibus tāta magnitudo uirtutis actiuæ, qđ p eā multo efficacius poterūt penetrare q̄ ignis uel aer uel quo ad dimēſiones, ét ſi eſſēt ſeparatæ, ſed nō erūt tēuiora corpora beatorū, uel rariora aere uel uēto ut qdā errauerūt. Nā Greg. 14. li. mora. Nō ſicut Eutycius Cōſtantinopolitanæ urbis Epiſcopus ſcripſit corpus noſtrū in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile, uētis, aereq; ſubtilius. Anſelmus magnitudinem ſuæ uirtutis actiuę attēdēs dicit in li. de ſimilitudinibus de quolibet beato qđ in tātū erit fortis, ut ét ſi uelit terrā cōmouere poſſit. Vnde Grego. ubi prius. In illa reſurrectionis gloria erit ét corpus noſtrū ſubtile p effectū ſpiritualis potētiæ, ſed palpabile p uirtutē naturæ. Vide latius Rich. ubi ſupra. Nō aūt erit corpus glorioſū ſubtile per carentiam alicuius patris materiæ (ut ſcribit Scotus di. 49. q. 16. lib. 4.) ſed per paſsibilitatem exiſtendi cū alio corpore ſm libitum uoluntatis animæ ſuæ, nó tamen ex ſe effectiuæ, ſed per aliā cauſam, ſcilicet uoluntatē diuinam. Corpora igitur beatorū erūt ſubtilia. Vel (ut inqt Thomas Argētinē ſis.) ſummè ſubtilia, quia corpus poterna exiſtere in eodem loco cum alio corpo-

re

re ęquali sibi, hoc est summè & maximè subtile. Sed corpus cuiuslibet beati hoc pōt, ergo. Patet hoc, qa si datur oppositū, tūc nullus beatus cū corpore suo posset trāsire cœlū, nisi dilaceraret ipsum, qđ est falsum & catholicę doctrinæ cōtrariū. Præterea corpus Chri est ꝑditū dicta subtilitate, ergo & corpora beatorū habebūt eandē subtilitatem. Antecedēs esse verū ostendit Christus tā in sua natiuitate, qsi de uirgine natus fuit absque uirginis læsione, qñ oēs cœlos trāsiuit absque cęlorum dilaceratione. Hinc ad Phil. 3. dicit Apostolus: Christus reformabit corpus humilitatis nostrę cōfiguratū corpori charitatis suæ. Vide latius Thomā Argentinen. q & ibidem ostendit qđ virtute diuina duo corpora possunt esse in eodē loco, id qđ naturaliter fieri uō posse probatur aliās. Vide & Scotū ubi prius, &c. Et Bonauent. q ait: Oēs concedunt quod corpora gloriosa habent dotē penetrabilitatis, & qm̄ in dote penetrabilitatis dat corpori subtilitas, & uirtus actiua ad penetrādū nō glorificatū, iō penetrat illo nō cedēte. Pauca de dotibus dicta ex multis sufficiāt.

DVBITATIO ſcđm S. Thom. & post eū scribit Gab. dist. 17. q. unica. ar. 3. dub. 3 lib. 3. Vno modo accipitur propriè ꝑ motu intellectus in utramque partē cōtradictionis cū formidine determinādi alteram. Sic uł dubitatio nihil positiuū dicere ꝑter apprehēsionē propositionis, sed priuationē assensus utriusq; cōtradictoriorū. Nā qui duo contradictoria apprehēdit & neutri assentit, dubitat utrūque. Alio modo capit dubitatio impropriè, ut trāsfertur ad formidinē affectus in aggrediēdo uel sustinendo terribile. Sic dicimus de formidoloso qđ dubitat aggredi inimicos. Primo modo dubitatio cōtingit ex defectu scientiæ, qa nescit q̄ partium sit uera. Scđo cōtingit ex infirmitate & defectu fortitudinis. Accipiendo primo modo in Chro nō fuit dubitatio de sua passione, quā certissimè nouit imminere ſm oēs circunstantias, nā plenus fuit gratiæ & ueritatis, sed secūdo modo, qa in Chro fuit infirmitas carnis, qua lęsionē mortis imminentem sensus trepidauit, iō erat talis trepidatio in sensualitate quauis esset summa securitas in rōne, q̄ auxiliū diuinū imminere uidebat, qđ sensus apprehēdere nō potuit. Sic locutus est Amb. cùm ait: Christus, ut homo dubitauit, & hoc quā tū ad sensualitatis timorē, quē dū oſten dit uidebaꝫ hominibus dubitare, & non quātū ad rōnem. Et hoc est qđ dicit Magister, qđ Ambr. uoluit qđ Christus dubitauit: non ſm dubitationis affectū, sed dubitātis gessit modū, ut hominibus dubitare uideret. Est ꝑterea triplex modus dubitādi (ut scribit S. Bonauen. dist. 25. lib. 3. circa textū.) Est enim quædā dubitatio prouenięs ex infidelitate, sicut dubitauerūt Iudęi. Et est dubitatio prouenięs ex tarditate, sicut dubitauerūt discipuli, de quibus Luc. ult. O stulti & tardi corde ad credendum. Et est dubitatio prouenięs ex pietate, sicut cùm aliqs ex compassione magna & ammiratione ad modū dubitantis se hēt, sicut Ioānes (ut dicit Glo. Luc. 7. & Matt. 11. nō fide sed pietate dubitauit, sed primo & secundo genere dubitationis nullo mō dubitauit dubitauerūt tñ discipuli eius, quorū dubitationi cōsuluit, iō eos misit ad Chm ut uidētes mirabilia q̄ faciebat, cōuerterent ad ipsū. De quo Magi. li. 3. dist. 25.

DVCERE Aliquid dupliciter ducit in notitiā alterius (ut scribit Gab. di. 3. q. 9. lib. 1.) Vno mō immediatè, i. sine alia notitia media. sicut intellectus tāquam causa ducit in notitiā cuiuslibet intelligibilis. Sic ducūt species intelligibiles (ſm ponentes eas) & obiectū in notitia sui intuitiuā, uel rei quā repręsentāt. Alio modo mediatè, s. mediāte sui notitia ita ꝙ sua notitia est cā notitiæ alterius, sic præmissæ causant notitiā conclusionis, & uestigium & imago ducunt in notitiā rememoratiuā eius cuius sunt uestigiū & imago. Vide latiùs Gab. ubi suprā.

DVLIA Græca dictio est δουλεία seruitus dr̄, & δοῦλος seruus. Est autem dulia honor & seruitus debita creaturæ. Latria uerò ē honor & seruitus debita soli Deo ex B. Th. 2. 2. quę. 130. art. 3. Et nomē dulię tripliciter dr̄ (ut scribit S. Bonau. distin. 9. quæstione ult. lib. 3.) Vno modo

dr̃ dulia ſm quandã analogiã. Alio mõ ſm Antonomaſiã,& tertio mõ ſm ſignificationẽ propriã. Cum aũt dr̃ ſm Analogiã, tunc importat cultũ debitũ naturæ ſuperiori,ſiue creaturæ ſiue creatori, ſm aliquam rõnem, ſm quam creator cõicat creaturæ,utpote ſm rationem dominij. Et hoc modo accipitur in glo.ſup illud pſal. In Eccleſijs benedic. Domin. gl. Deo cui debetur latria,Dño,cui debetur dulia. Cum aũt accipit ſm Antonomaſiã,ſic dicit debitã reuerentiã creaturæ unitæ uel aſſumptæ,per quẽ modum accipitur ſup illud pſ. Adora.ſca.pe.eius ubi dr̃ quod hyperdulia maior debetur ſolũ humanitati Chriſti. Cũ aũt accipitur dulia ſm ſignificationem propriam, ſicut dr̃ dulia, honor uel reuerentia debita rationali creaturæ & exhibita. Et illo modo dulia conſueuit accipi ſm communem uſum, ſic latria & dulia ſunt diuerſæ ſpecies uirtutis,ut & ibidẽ oſtendit Bonauen. uide & de dulia ſupra indictione Adoratio. Et Gab.lec.49.canon. D v o accipitur aliqñ maſculinè,& ſic importat dualitatẽ ſuppoſitorũ, & ſic non ſupponit niſi pro duobus, quorũ quilibet eſt ſuppoſitũ, ſic nõ eſt verũ qd̃ Petrus,ſit duo,licèt ſit materia & forma cõiunctim. Gab.di.6.q.2.l.3. Et ſic duo inuenit in diuinis,qm̃ importat diuerſitatẽ in pſonis,& ſicut dictũ eſt de duobus mage.ſic de duabus ſe.ge.ſ.qd̃ ponit differentiam in perſona, ut dr̃ in ſymbolo. Alia eſt pſona patris, alij filij,&c. Alio modo accipitur neutraliter,i.in neutro genere, & ſic ſupponit pro quibuſcunq; duob. realiter & numero diſtinctis,ſicut dicimus quod partes hoĩs ſunt duo. Etiã homo eſt duo,ſ.caro & aĩa, & ſic ponit duo diuerſitatem & diſtinctionẽ in natura,& ſic non reperitur in diuinis,ut dicit Brul.diſ.6.q.2.lib.3. Et ut dicit Sco. q 2.di.6.li.3. Chriſtus nõ eſt duo maſculinè, quia in Chriſto non ſunt duæ pſonæ,nec plura ſuppoſita,ergo ibi nõ ſunt aliqua duo maſculinè,quia ſic non eſſet unio in pſona. Et licèt in Xpõ ſint duæ naturę diſtinctæ realiter,non tñ Xps eſt duo neutraliter. Primũ patet, quia in eo ſunt natura diuina & natura humana, q̃ diſtinguitur,nedũ numero,ſed ſpecie & genere. Scd̃m patet per illud Athanaſij: Non duo tñ,ſed unus eſt Chriſtus. Probat & rõne Gab.ubi ſupr. quia Xps non eſt natura humana, nec aliqd diſtinctũ a pſona uerbi,ergo nõ eſt duo neutraliter, q̃a duo neutraliter dicit aliqua duo realiter diſtincta. Latius Gab. Et ad hoc qd̃ aliquid dicat̃ duo aliqua ſeparatim, ut idẽ notat Gabr.ar.3. dub.2.ubi ſupra, oportet qd̃ qd̃libet illorũ de ipſo ſeparatim prædicet, ſicut eſſentia diuina eſt tres pſonæ, q̃a quælibet pſona de ea p̃dicatur. Adhoc uerò quod ſit aliqua duo cõiunctim, & non ſeparatim,oportet q̃ ex illis cõſtituat̃ unũ ſuppoſitũ tanq̃ ex partibus,ita q̃ nulla illarũ partiũ de ipſa ſeparatim prędicatur,ſicut caro & aĩa coniunctim de hoĩe p̃dicetur,q̃a ex illis cõponitur hõ,& nec caro nec aĩa ſeparatim de hoie dr̃. Et ſic licèt ad hoc quod uerbũ ſit Chriſtus, requiritur utraq; natura quia tñ illæ duæ naturæ non cõſtituũt unũ ſuppoſitũ; licèt ſint in uno ſuppoſito, ideo Chriſtus nõ eſt illa duo,nõ ſeparatim pr̃,nec coniunctim, quia Xps eſt perſona uerbi, & nihil aliud, habens tñ naturã humanã. Similiter ſicut ſciẽs non eſt hõ & ſcia, ſed eſt perſona tñ humanã habens in ſe ſciam, ſupponit.n.ſolum pro hoie & cõnotat ſciam inexiſtentẽ,ſic Xps ſolũ ſupponit pro perſona uerbi,& connotat naturã humanã. Et licèt in Chriſto ſunt duæ naturæ realiter diſtinctæ: Chriſtus tamẽ non eſt duo,&c. Vide Latiũs Gab.ubi ſupr. De qua ętre notandæ ſunt octo propoſitiones, quas ponit Brulif.di.6.q.1.li.3. Et harũ ſeptẽ ſunt negatiuæ & catholicæ, & per conſequẽs affirmatiuæ eis oppoſitæ ſunt hęreticæ cẽſendæ. Octaua erit affirmatiua & hæretica quare ſimus cauti in loquẽdo: circa iſtã materiam addere placuit: Prima,Xps nõ eſt duæ perſonæ. Secunda in Xpõ nõ ſunt duæ pſonę. Tertia, Xps nõ eſt duo ſuppoſita. Quarta,in Chriſto nõ ſunt duo ſuppoſita. Quinta,Chriſtus nõ eſt duæ res naturæ ſeu hypoſtaſes. Sexta,in Xpõ nõ ſunt duę res naturę uel hypoſtaſes, unde res naturæ,hypoſtaſis, & ſuppoſitum idẽ penitus ſunt, & pro eo-

dem

dē accipiūt. Septima, Christus nō ē duo indiuidua. Octaua q̄ est hæretica, ī Christo sunt duo indiuidua. Hæc Bruliser.

DVRATIO (ut notat Gab. dist. 2. q. 1. lib. 2.) significat rē durantem connotando successionem in ipsa re durante, uel in alia coexistente actu uel potētia: omnis aūt successio est realiter motus. Sic igit omnis duratio includit motū qui primo tēpore mēsuratur. Et differunt duratio angeli, & æternitas Dei, ut ibidem notat Gab. quia æternitas Dei initio caret, nō sic duratio angeli. Itē æternitas Dei est simpliciter immutabilis, & quātū ad durationē & quātum ad durātem. Duratio angeli est utroq; modo mutabilis, quia angelus nō pōt durare, qa pōt annihilari, & durās pōt mutari de cognitione in cognitionē, & de affectione in affectionē. Sic ēt differūt esse, fore, fuisse, in angelo & Deo, qa angelus pōt fuisse & nec esse nec fore, pōt esse, & nec fuisse, nec fore, si plenti instanti crearet, & in eodē annihilaret. Pōt fore & nec esse nec fuisse, nō sic Deus q necessario coexistit cui libet differētiæ tēporis, nec pōt nō esse, aut non fuisse aut non fore, tñ æternitas nō est aliq̄d inhærens Deo, nec duratio est aliq̄d inhērēs angelo. Gab. ubi supra.

DVRVS, a, um. quod est solidū, firmū, & firmitate naturæ corruptionē sui nō facilè admittit, cuius cōtrariū est molle, ī quo est natura luxuriosior, nec ad contraria repellenda sufficiens. Accipitur, & pro aspero & nocente, quoniā & pro crudeli nulla humanitate mollescit. Et aliquis dicitur esse durus dupliciter (ut notat S. Bona. li. 4. di. 15. circa tex.) Quidā ex natura uel liccitate capitis, & talis est durus ad lachrymas exteriores. Aliquis est prōptus ad lachrymas exteriores pro dāno, sed nō pro peccato, & iste dicitur esse durus culpabiliter, uel quia est sequela culpæ præteritæ uel negligentiæ præsentis, qa peccatū non discutit ut debet, nec odit, uel quia se dēt culpabilē reputare. Vnde Magister dis. 15. Satis durus ē cuius mētis doloré oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durū qui deflet damna tēporis, uel mortē amici, & dolorē peccati nō ostendit lachrymis. Magister. Et sicut in materialibus durū dicitur (ut scribit Rich. di. 17. ar. 1. q. 1. li. 4.) quod nō cedit tactui. Et secūdū Phil. 4. Methaurorū frangi dicitur quod diuidit in partes magnas, & cōminui uel cōteri quod redigitur in partes paruas. Ita per quādā similitudinē in spiritualibus dicitur cor hominis durū quādiu diuinę inspirationi se tāgēti nō cedit, sed obuiat persistēdo in affectu peccati. Frāgi uerò dicit qñ à peccato recedere incipit, quāuis nondum plene ad Deum conuersum sit. Conteri uerò, qñ in eo totaliter destruitur affectus peccati quod ē plene resilire à peccato. Hęc autem resilitio quidā dolor est, non passio appetitus sensitiui, sed secundum quod dolor accipitur pro displicentia uoluntatis. Richar.

De litera E.

EBRIETAS (ut scribit Rich. di. 15. ar. 3. q. 7. lib. 4.) dupliciter potest accipi. Vno modo pro impedimēto usūs rationis ex immoderata uini, uel alterius potus inebriantis sumptione causata. Alio mō, p immoderata sumptione potus inebriātis. Primo modo ebrietas peccatū non est. sed passio pœna peccati, uñ nō frangit ēt ieiuniū, quod est abstinentia à peccatis, &c. Secūdo modo peccatū est & maxime cauēdū, uñ frāgit ieiuniū quod est abstinētia à peccatis, &c. Tunc aūt mortalis est ebrietas, ut scribit Gers. in regu. mora, sicut & gñaliter oīs delectatio cibi & potus, qñ aliqs tāta libidine comedit, & bibit qđ postponit Deū, sic quod ubi etiā Dei præceptū uno modo uel alio deberet à se uiolari, nihilominus à tali delectatione non cessaret. Secus si delectetur ēt in cōsensu libero circa Deū, nō hoc facturus si Deus prohiberet, tunc. n. uel nullū est uel tantum ueniale delictum. Inebriare quoq; aliū (ut idem paulò post scribit) ut usu careat rationis, in eius notabile detrimentum, peccatū mortale est. Vtinā hoc cōsiderarent nostra tempestate bibuli, qui ad æquales haustus seinuicem inuitant,

& prouocant, putãtes illum esse cæteris plus laudandũ, qui plus uini deglutiuerit, &c. Et ebrietas ab alijs describit, qđ est, p quã méti qdam sui obliuio generatur, ex superfluorũ potuum indulgentia. Isid. li. Etym. Vel ebrietas est appetitus bibẽdi ultra mẽsurã, ex quo puenit rõnis priuatio. Vel ebrietas est priuatio vsus intellectus, facta ad aliquod tempus, ex immoderato potu uini, uel cuiuscunque alterius rei potabilis. Paulus Cortesius li. 3. sen. dist. 8. ita ait: Ebrietas q̃ scelerũ sex ut ĩ lacẽ alterã ꝓpẽdet, aliàs capitale, aliàs ignoscibile malũ uideri pt.

EBRIVS & ebriosus differunt, ut habet Gab. di. 6. q. 1. ar. 2. li. 4. Ebriosus nõ semper est ebrius, nec semp furiosus furit. Sed ebriosus (ut inqt Sco. di. 6. q. 5. in fine quarti li. & Rich. eadẽ di. ar. 1. q. 2. & Bona. di. 5. circa tex. li. 4.) dicitur q ẽ assuetus ad ebrietatẽ, & nõ semp ẽ ebrius, qa nõ semp impeditus ab actu. Põt autẽ (ut dicit Bonau.) aliquis consuetus inebriari, aliquãdo sobrius esse in actu, ita qđ nõ biberit multũ, quare si tũc baptizat, baptizatũ est. Sed ebrius dicitur qui uino plenus est. Vnde ebriosus dicitur cõsuetudine, ebrius uero actu. Hinc Aug. hom. 5. super Io. Nõ curo ebriosum, nõ dicit ebrium sed ebriosum. Ebriosus aũt & furiosus baptizare pñt, cũ habent lucida interualla, nõ tempore ebrietatis aut furiæ. Ad hoc. n. dicit Aug. Nõ curo ebriosum, malicia. n. sacerdotis non impedit effectũ sacramenti, &c. Vel ebrius dicitur qui nimio potu est alienatus mẽte. Ebriosus qui sæpè fit ebrius. Ita ebrietas & ebriositas differunt, quod ebrietas fit ex causa, ebriositas sit ex moribus.

ECCE apud Theologos aliquid repentinũ & subitaneũ insperatumque demonstrat. Vnde Gerson. par. 2. testamẽti peregrini ait. Ecce notat certitudinẽ, & ostẽ surã præsentialitatẽ, grandẽ in bono uel malo nouitatem aut admirationẽ, stuporem & terribilitatem, & sm hoc bene dicimus: Ecce mors, qa nihil certius morte, nihil præsentialius quo ad ineuitabilitatẽ & necessitatẽ rei, quia nihil in bono uel in malo plus nouũ aut subitaneũ ꝓp inchoationẽ status immutabilis, & æterni, quia nihil admirabilius & terribilius pp incertitudinem finalis iudicij, quoniam ultimum terribilium ẽ mors, præsertim æterna. Hæc Gerson.

ECCLESIA põt multipliciter sumi, vt scribit Dominus Car. Cam. in vesperijs suis & Gab. lect. 22. cano. Vno modo pro tẽplo materiali, & sic sumitur in uers. test. Deu. 23. Eunuchus nõ intrabit in Ecclesiam, non ingredietur mamzer, id est de scorto natus vsque ad decimam generationẽ. Et in no. test. 1. Cor. 11. Nunquid domos nõ habetis ad manducandũ & bibendũ, aut Ecclesiã Dei contemnitis? Illo modo ẽt accipitur. 16. q. 1. Quicũque & 2. q. 2. Lator, ubi dicitur quod nemini licet Ecclesiam ædificare, nisi de licẽtia Episcopi. Alio modo accipitur pro templo spirituali. Et sic multipliciter põt sumi. Vno modo particulariter, & sic quælibet rõnalis creatura quã Deus spiritualiter inhabitat, potest dici Ecclesia Dei, sicut dicitur tẽplũ. Vnde Apostolus: Ne scitis quia templum Dei estis uos, & spiritus Dei ha. in uo. scilicet per gratiam, licèt fortè minus propriè, qa ἐκκλησία Græcè, conuocatio Latinè dicitur. Conuocatio autẽ non est unius sed plurium. Alio modo magis gñaliter pro aliqua cõgregatione talium creaturarum, siue vniuersali siue particulari. Et sic iterũ multipliciter põt sumi. Vno modo pro omnibus agnoscentibus clarè uel beatificè catholicas ueritates, & sic uocat Ecclesia triũphãs, de qua dicitur: Laus eius in Ecclesia sanctorũ. Psal. 149. Alio modo pro oĩb. cognoscẽtib. ænigmaticè huius ueritates. Et sic nõ solũ sanctos (ut Ecclesia triumphans) sed ẽt cũ bonis malos, & cũ hominibus dæmones comprehendit. Vnde ẽt quandoque noie Ecclesiæ malignã signãtur, ut cũ dicitur: Odini Ecclesiã malignantium. Psal. 25. licèt hoc modo iterũ Ecclesia multipliciter posset sumi, tñ qñque sumitur pro hominibus in mortali corpore naturaliter uiuẽtibus, & ænigmaticè cognoscẽtib. catholicas ueritates, & sic uocat Ecclesia militãs, de qua dicit Actu. 20. Attẽdite uobis & uniuerso gregi, ĩ quo posuit uos spiritus sanctus Epos regere Ecclesiam Dei.

Dei. Et illa Ecclesia ut scribit Iac. de Valē. Psal. 33. habet tria atria, scilicet, fidē, spē, & charitatē. Nā quidā habitāt tatū in primo atrio, scilicet habētes fidē informē. Alij in secūdo, quia habēt fidem cū aliqua spe, sed nō operatur per charitatē. Alij, scilicet iusti habitāt in tertio atrio Ecclesiæ, scilicet operantes per fidē formatā, spe & charitate, & isti bene possūnt laudare & benedicere Dominū. Habet, & hæc Ecclesia tria atria, id est tres status. Nā in primo sunt incipiētes siue pœnitentes, in secundo proficiētes, in tertio perfecti. Hæc ille, &c. Itē Ecclesia dicitur catholica, id ē vniuersalis, eò q̄ vniuersaliter per totū sit mundū diffusa, de quo uide latiùs Gab. ubi supra, q̄ & alias ponit Ecclesiæ acceptiones, & quare Ecclesia dicit̄ sancta. Appellat autem Ecclesia multis nominibus, ut & notat Guil. Episcopus in suo Rationali, q̄a q̄ñque dicitur corpus Christi, quādoq; etiā virgo vocatur, iuxta illud: Aemulor vos, &c. Quādoq; spōsa quā Christus sibi despōsauit in fide, de qua in Euā. Qui hēt sponsam, sponsus est. Quādoq; Mater, quia quotidie in baptismo spirituales filios Dei parit. Quādoq; filia, iuxta illud Prophetę: Pro patrib. tuis nati sūt tibi filij. Itē quādoq; ponitur pro vidua, q̄a p̄p̄ pressūras nigrescit, & ut Rachel nō consolatur. Quandoq; meretrix figuratur p̄p̄ Ecclesia de gentibus congregatam. Quādoq; vocatur ciuitas p̄p̄ communionē sanctorum ciuium, murata, p̄pter munitionē scripturarū, quibus hæretici arcentur. Habet hæc lapides & ligna diuersi generis, q̄a diuersa sunt merita singulorum. Quicquid aūt synagoga per legem accepit, hoc nunc Ecclesia a Christo, cuius spōsa est, per gratiam recepit, & in melius commutauit. Hæc Guilhiel. Item quandoque in sacra scriptura Ecclesia uocatur uinea, quandoq; ager, quandoque messis, & quandoque oliuetum, vt uidere licet apud Iacobum de Valent. super Psalm.

Ecclesia militans (ut scribit Brulifer di. 2. q. 3. li. 4.) est congregatio omniū fideliū, viatorū sub Christo militantiū cōtra diabolū, carnē, & mūdū. Vnde pāgani, & infideles non sunt de Ecclesia militante, nec beati & comprehēsores, nec Christus, licēt sit dux & rector Ecclesiæ militātis. Habet aūt hæc Ecclesia sua arma. Primò baptismus est armatura intrantiū Ecclesiā militantē. Secundò ē terribilis (ēm quod dicitur Canticorum 4. Ipsa est terribilis ut castrorū acies ordinata) quia munita & fortis, & hoc per conformationē. Tertiò dicitur acies, q̄a coniuncta & unita est Christo, & hoc p̄ Eucharistiam. Quartò dicitur ordinata, & hoc per sacramentum ordinis. Quintò, quia aliqui ex ea extrahuntur p̄ mortem corporalem, ideo institutum est sacramentum matrimonij, ad multiplicandum prolem. Sextò, quia multi prosternuntur per culpā mortalem, ideo institutum est sacramentum pœnitentiæ ad resurgendum. Septimò est sacramentū extremæ unctionis. Et quicunque egressus fuerit Ecclesiam militantē cū omnibus armis suis, s. sacramētis cōferentibus gratiam, sine dubio uadit ad Ecclesiam triumphantem. Quicūq; uerò exit de Ecclesia militante sine armis necessārijs ad salutē, vt est baptismus, pœnitentia, sine dubio in infernum uadit. Brulifer. Et Ecclesia militans secundum Card. Camer. in suis vesperijs potest dupliciter sumi. Vno modo pro Ecclesia vniuersali, & sic est unica Ecclesia, & extra quā nō est salus, de qua dicit Apostolus, q̄d Christus est caput corporis Ecclesiæ, & corpus eius est Ecclesia. Col. 1. Alio modo p̄ Ecclesia particulari, & sic sunt plures Ecclesiæ, iuxta illud dictum eiusdē Apostoli: Salutāt uos oēs Ecclesiæ Christi. Rom. 16. Vtroq; aūt prædictorū modorum, adhuc multipliciter sumitur Ecclesia. Nam sumendo eam pro Ecclesia vniuersali, quandoque sumitur pro congregatione omnium fideliū actu existentium, quandoq; verò generaliùs sumitur pro congregatione omniū fidelium a tempore Christi vel Apostolorū usque nunc succedentium. Et sic distinguitur ecclesia Christi contra synagogā Moysi. Et isto modo accipit Aug. ecclesiam in li. cōtra Manichæos, ut habetur 11. dist. c. palam: & Alibi vbi dicit: quod

Euangelio

Euangelio non crederet, nisi cũ ecclesię autoritas compelleret. Hoc enim modo ecclesia est maioris auctoritatis q̃ euangeliũ sit, qa huius ecclesiæ euangelista siue scriptor Euãgelij pars existit. Quandoq; aũt & adhuc generalius sumitur ecclesia pro cõgregratione omniũ fideliũ à principio mũdi, usq; ad cõsummationé seculi, & sic nõ solũ cõprehẽdit ecclesiã Christi, sed etiã synagogã Moysi, & eos qui fuerũt sub lege naturali. Et isto modo accipit Augustl. libr. 15. de Ciuit. Dei, cap. 1. ubi dicit. quod nõ solùm à tẽpore corporalis præsentiæ Christi & apostolorũ eius, sed ab ipso Abel usq; in huius sęculi finẽ peregrinãdo percurrit ecclesia. Et Greg. in quadã Home. dicit: quod ab Abel iusto usq; ad ultimum electum semper manet ecclesia. Hoc. n. modo synagoga uer. test. appellatur noie ecclesiæ. Num. 20. Cur eduxistis ecclesiã Domini in solitudinẽ. Sed ét sumendo Ecclesiam pro ecclesia particulari, iterum multipliciter sumi põt. Vno modo pro quacunque cõgregatione fideliũ siue uirorũ, siue mulierũ. Et sic dicitur 1. Pet. 5. Salutat uos ecclesia quæ est in Babylone. Et isto modo sumitur in pluribus sacræ scripturæ locis. Alio modo sumitur specialiter ꝑ tota cõgregatione clericorũ, & sic nũquã accipit in textu scripturæ diuinæ. Sed clerici nomẽ ecclesiæ appropriauerũt ad seipsos, uocãtes se Ecclesiasticos. Alio modo sumitur adhuc magis specialiter pro aliquo particulari collegio clericorũ. Et sic in iure canonico ecclesia iterum habet uarias significationes: ut notatur extra de uer. sig. c. Cũ clerici. in gl. Sed his & alijs significationib. omissis, ecclesia militãs ꝑ priè sumpta ꝑ ecclesia uniuersali põt isto modo describi. Ecclesia é oĩs homo fidelis, uel oẽs homines fideles actu uel habitu implicitè uel explicitè credẽtes, uel ænigmaticè cognoscẽtes oẽs catholicas ueritates. Voco aũt catholicas ueritates qb. quilibet uiator actu uel habitu explicitè uel implicitè firmiter assentire tenetur. Sed dico oĩs homo, uel oẽs homines, qa fecũdũ aliquos, nõ solũ in plurib. hominibus, sed in uno solo põt uel potuit ſtare Ecclesia. Ná ut dicit Aug. super Psal. 128. Aliquãdo ĩ solo Abel Ecclesia erat. Et ut q̃dã dicũt: Aliquãdo, s. tẽpore passionis Christi tota Ecclesia, & tota fides Ecclesię Christianę ĩ Maria Matre Christi remanserat. Hæc Dominus Cardinalis Cameracensis in suis ueſperijs.

Ecclesia Petri (ut idem Dominus Car. scribit) pt sumi dupliciter. Vno modo pro Ecclesia quam Petrus Apostolus personaliter rexit. Alio modo pro Ecclesia particulari, in qua ipse sedem tenuit. Et ista dicitur fuisse Ecclesia Romana. Et capitur multipliciter. Quãdoque ecclesia Romana sumitur ꝑ summo Põtifice, & qbusdã presbyteris & diaconis, quos non ex auctoritate diuinę scripturæ, sed ex consuetudine obseruantiæ humanæ Papam & Cardinales uocamus. Quandoq; sumit ꝑ solis Cardinalibus, quãdoq; ꝑ oĩb. credẽtib. fidem Apostolicã prædicatã Romanis, quandoq; pro omnibus clericis Romanis, quãdoq; ꝑ omnib. fidelibus Romanæ Dioce. Et sic uniuersalis Ecclesia põt uocari Ecclesia Romana, & oẽs fideles pñt appellari Romani, ut dicunt aliqui. Sicut Apostolus Paulus extra Italiã natus, antequã Romæ fuerit se esse' hominẽ Romanũ asserit, ut patet Act. 16. Et isto modo secundum illos sumitur Ecclesia Romana ubicunque innuitur quod contra fidem errare non potest Romana ecclesia, ut 24. q. 1. Pudenda. & cap. Aduocauit. Petrus autem Apostolus ex Christi institutione episcopatũ tenuit Romanæ ecclesiæ. Et idem Petrus prius tempore summus Pontifex fuit q̃ Episcopus Romanæ ecclesiæ. Id quidem latiùs deducit Petrus Aliacensis in 1. ueſperiarũ, & in fine cõcludit ex omnibus, qđ Petri ecclesia lege regulatur, hoc est qđ uniuersalis ecclesia nunquã per errorẽ legi difformat, sed semper legis Christi regulæ conformatur, non solùm per fidem mortuam, sed etiã per fidẽ (spe & charitate) formatam, & si non quantum ad quamlibet ipsius portionẽ. Et in hoc consistit conformitas ecclesię Christi, ad Christi regulã seu legẽ. Hinc est quod dicitur Luc. 22. Petre rogaui pro te, ut nõ deficiat fides

tua.

rua. Nec dubitãdũ est ipsum in hoc fuisse exauditũ, quia ſm Apoſtolũ Hebr. 5. Exauditus est pro ſua reuerẽtia. Et cum nõ loquatur de aliqua eccleſia partiali. ſequitur quod intẽdit de eccleſia totali. Cõſtat ergo, qđ Xps promiſit Petro, qđ nõ deficiet fides ſua, non intelligens de eius fide pſonáli, ſed de fide generali ecclesiæ dei committendę regimini Petri. Itẽ patet & hoc Matth. ult. Ego uobiſcũ ſum uſq; ad conſumma. ſeculi. Vbi Xps promittit diſcipulis ſuis, nõ ſolùm ꝓ ſe, ſed pro ſuis ſucceſſoribus in eccleſia Dei ſeipſum, nõ quidem corporaliter, aut ſolùm ſacramẽtaliter, ſed per fidẽ ſpiritualiter ſemp adeſſe uel affuturũ. Vnde dicit Greg. qđ per hoc qđ Xps uſq; ad cõſummationẽ ſeculi cũ diſcipulis ſe eſſe promittit, oſtẽdit ipſum nunq̃ à credentibus receſſurũ, ét tpe Antichriſti. Vide latiùs Aliacen. ubi ſupra. Et ita Petri eccleſia ſemper in fide perſeuerabit in oibus, uel in aliquibus, &c. q̃ uis eccleſia in his quę facti ſunt, ſed nõ quæ fidei errare põt, ut in multis locis habet Gerſon.

Ecclesia. Aliud eſt eccleſiã uiolare, & immunitatẽ eccleſię (ut ſcribit Richar. di. 18. ar. 12. q. 2. lib. 4.) Violare eccleſiã, eſt ipſam frangere uel incẽdere. Violare immunitatẽ eccleſiæ eſt, facere cõtra eccleſiæ libertatẽ. Violãs eccleſiã (ut dictũ eſt) excõicationẽ incurrit ipſo iure cõi, uiolans aũt immunitatẽ eccleſiæ, ipſo iure cõi, excõicatus nõ eſt, ſed poſt monitionẽ ſufficientẽ, ſi emendare contẽpſerit, eſt excõicandus. Vnde ſi extrahens hoiem uiolenter de eccleſia, qui ad ipsã pro refugio confugerat excõicatus non eſt à iure cõi, ſi hoc faciat ſine effractione eccleſiæ, & rerum ſacrarum quę ſunt in eccleſia, niſi ſit publicus latro nocturnus, populator agrorũ, qui dum itinera frequentata uel publicas ſtratas obſidet aggreſſionis inſidijs, ab eccleſia extrahi poteſt, extra de immunitate eccleſię inter alia. Vide latiùs ibi Richar.

Aedificare idem quod conſtruere. Et ædificare domum in paradiſo (ut ſcribit Brulifer diſt. 40. q. 1. lib. 1.) eſt mereri uitam æternam. Nunquam autem Deus ædificabit mihi domum in paradiſo, niſi ego ędificem cum eo. Aedificare ergo tabernaculũ in paradiſo non eſt ipſa prædeſtinatio, ſed effectus ipſius.

Educere dr extra ducere. Educere de potentia materiæ nihil aliud eſt quã agens aliquod producere formam in materia, ita qđ neceſſario in producendo requirit materiã concauſantẽ in ſuo genere, hoc eſt materiam ſuſcipientẽ, hæc eſt. n. cauſalitas materiæ. Ex quo patet qđ nõ tm̃ forma naturalis, ſed etiam forma uiolenter introducta educitur de potentia materiæ. utputa frigiditas in aqua. Nam agens uiolentum hanc producere nõ poteſt, niſi in materia aquæ ipſam ſubiectante. Gab. di. j. q. j. art. 2. dub. 2. lib. 2. Et li. 4. diſt. j. q. j. ar. 3. dub. 3. dicit, quod ille terminus educi de potentia materię eſt terminus obſcurus, & nõ multum apud originales doctores uſitatus, & per hoc habere põt neſcio qd latẽtis periculi, & eſt difficilis intellectu, ut uult Dñs Petr. Aliacẽſis. Et Paulò pòſt ait Gab. Fateor me utrutẽ huius uocabuli ignorare, ſm acceptionem diuerſorum. Vide latiùs eũ ibi. Dicitur autem educi de potentia materię cauſam in producendo (extendendo nomẽ cauſæ ad cauſam ſine qua nõ) inniti materiæ ſeu ſubiecto, id eſt requirere ſubiectum ſui effectus quem cauſat, ita quod ſi non eſſet ſubiectum, non cauſaret, &c. Et per hoc generatio differt à creatione, &c.

Effabilis dupliciter dr ſicut & nominabile, ſm S. Bonauen. diſt. 22. di. 1. li. 1. Vno modo effabile dr per perfectã expreſſionem. Alio modo per ſemiplenam narrationem, ſic etiam nominabile. Si primo modo capitur Deus, ſicut ſibi ſoli eſt intelligibilis, ſic ſibi ſoli eſt effabilis, & nominabilis, non alio nomine q̃ ipſe ſit, nec alio uerbo q̃ ipſe ſit, & ſicut nobis eſt incõprehenſibilis, ita & ineffabilis, ita ẽt innominabilis. Sic loquitur Diony. de diui. no. Dei neq; nomen eſt, neq; uerbum, neq; ratio, neque opinio, neq; phantaſia. Et Philoſophus in li. de cauſis. Prima cauſa ſuperior eſt omniũ narratione. Si uerò effabile & nominabile dicatur ſm qualemcunque nominationem, ſic quemadmodum Deus eſt

nobis

nobis cognoſcibilis, ita & effabilis & nominabilis. Et q melius cognoſcit, melius effat, & melius nominat & expreſſius. Vnde & expreſſius nominat fidelis & ſcriptura q̃ fidei ſuffragat, ut ſacra ſcriptura q̃ ratio uel philoſophia. Et ſm Augu. de ver. Dñi. ſer. 34. Deus eſt inefabilis, quod intelligẽdũ eſt, Deus dicitur ineffabilis quãtũ ad illũ cui exprimit̃, & q̃a ille cui exprimit̃ p̃ nomẽ, uel ſignũ ẽt diſtinctè (ex uiimpoſitionis ſignificãs) nõ p̃t deuenire in diſtincta cognitionẽ. Dei. Et ita licèt Deus ſit effabilis quãtũ ad ſignum diſtinctè ſignificãs, nõ tñ eſt effabilis quãtũ ad actũ cõprehenſiuũ ipſius cognoſcẽtis, ut ſcribit Gab. 22. quæſtio. unica. arti. 3. dub. 2. lib. 3. Hinc Augu. 3. de trini. Nihil ſit quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi imperatoris egrediatur ſm ineffabilem iuſtitiam atq; ſapientiam. Idem 7. de trini. Verius cõgitat̃ Deus quàm dicitur, & uerius eſt quàm cogitat̃. Quod Gabriel ita intelligit li. 3. vbi ſupra, quod uerius cogitatur, p̃ quãto cogitatio eſt ſignũ naturaliter repræſentans obiectum. Vox uerò eſt ſignũ ad placitũ tantum ſignificatiuum ſaltẽ ultimatè. Quod autẽ naturaliter ſignificat dicitur uerius repreſentare (eò q̃ repſentare ineſt ſibi naturaliter) quã illud q̃d ex impoſitione ſignificat, cui accidit ſignificare, nõ tñ ideo ſequit̃ q̃d illud q̃d naturaliter ſignificat diſtinctius ſignificet quolibet ſignificante ad placitum.

EFFECTVS gratię ſunt duo principales. Vnus eſt gratificare naturam (ut ſcribit Gabriel. diſtinctio. 26. quæſt. unica. art. 3. lib. 2.) Nã gratia proprie dicta iuſtificat impium, liberans eũ à miſeria culpæ: p̃ gratiæ enim infuſionẽ remittitur peccatũ. Glo. ſuper illud Rom. 3. Gratia uobis & pax, id eſt remiſſio peccatorũ, quo dimiſſo de peccatore iuſto fit iunocẽs, iuſtus & Deo amicus & gratus, & hũc effectũ habet ſola ſua informatione. Ex hoc enim quod informat ſolùm gratificat naturã, hoc eſt, accepta facit ad uitã æternã. Vnde ſicut pulchritudo corporis reddit totum corpus humanum gratum & mutabile, ita gratia decor eſt animæ, faciẽs animã (eò quòd ineſt) acceptã Deo. Vnde gl. ſuper illud Pſalmi: Vt exhilaret faciẽ eius in oleo. Gratia eſt quidã nitor animæ ad conciliandũ ſanctum amorẽ, & hunc effectum ſemper habet etiam in infantibus baptizatis. Secũdus effectus ẽ inclinare operationes in finẽ ultimum qui eſt Deus, inclinat enim hominis uolũtatẽ ad eliciendũ opera ſua principaliter propter Deum tanquam in finem ſm̃ per omnia intentum & dilectũ, & hoc facit opera hominis meritoria & æterno p̃mio digna. Et quantum ad primum effectum dicitur operans uel p̃ueniens, quia p̃uenit uoluntatem eam præparando, & bonam, iuſtam, & acceptam Deo faciendo, ut dignè bonũ uelit. Quantum uerò ad ſecundum effectũ dicit̃ gratia cooperans & ſubſequens, pro quanto adiuuat voluntatẽ inclinando eam ad opera meritoriè p̃ficienda, prius enim eſt natura, & ſi non tẽpore, ut natura gratificetur, quatenus opus eius ad præmiũ acceptetur oblatum. Et gratia operans & cooperans nõ sũt duæ, ſed una duplici nomine propter diuerſos effectus dictæ. Differũt itaq; ratione, & nõ re Gab. ubi ſupra. Et idẽ diſ. 2. q. 3. lib. 4. dicit: quod gratia multos habet effectus, nã tollit defectus culpabiles, & ad culpã inducentes, delet nãque peccatũ & minuit cõcupiſcentiã, & præſtat uitam animæ. Nam per gratiam Deus qui eſt uita animæ (ſicut anima eſt vita corporis) inhabitat animã Rom. 5. Diffuſa eſt charitas Dei in cordibus noſtris p̃ ſpiritum ſanctum, &c. Perficit ẽt animã & corroborat, inclinãdo ad actus meritorios, q̃ ſunt actus uirtutum, ut de charitate quę idẽtificatur gratiæ dicitur in 3. l. ſent. De effectibus uerò gratię quã cõferũt ſacramenta, ſuis locis pateſcit.

EFFECTVS Dei ,pprii ſunt creare, iuſtificare, beatificare, quæ operationes ſoli Deo conueniunt. Solus Deus creat, producendo aliq̃d de nihilo, ſolus iuſtificat, peccata dimittendo, ſolus beatificat, uitã æternã conferendo Per creationem datur eſſe naturæ, per iuſtificationẽ eſſe gratiæ, beatificationẽ eſſe ;gloriæ, nam gratiam & gloriã dabit Dominus, ut dicitur Pſal. Gabr. lib. 3. ſententiarũ diſt. 25. q. unica.

EFFICACIA eſt duplex (ut ſcribit Brulif. diſt.

dist.12.q.10 li.4.f. Actiua & passiua. Efficacia actiua est duplex, q̃dã efficacia actiua pro primo actu, & est ró effectiua ipsius agentis, per quã agẽs efficit & causat, ut calor est cã effectiua, quare ignis calefacit. Alia est efficacia actiua ꝑ actu secũdo, ut est ipsa actio ipsius agẽtis, per quã agens efficit & causat, ut calefactio in igne, & ista efficacia tã pro actu scẽdo in sacro est semꝑ in Deo. Efficacia uerò passiua nihil aliud est quã effectus ꝑductus & causatus ab ipso efficiẽte, ut gratia potest esse efficacia in sacro Euchari stiç. Non hẽt aũt hoc sacrm efficacia in uiro siue iniusto, siue iusto, nisi digne accedat. Dignè accedit, quãdo se ꝑparat dignè ut discernat istum cibum ab alijs, & prꝑparat se per ueram examinationem, ꝟm illud Apostoli, Probet seipsum hõ. Et quod hospitẽ istum cũ honore suscipiat, ad hoc requiritur diligentia, &c. Sacramenti huius effectus sunt plures, ut alias dr, & hẽt Brulifer. dis. 12.q.18.li 4.

EFFICACIA meriti principaliter ex tribus uenit, ut hẽt S. Bona. dist. 29. ar. 3. q. 2. li. 2. uidelicet ex difficultate operis, ex promptitudine uolũtatis, & ex magnitudine charitatis. Difficultas operis multũ facit ad meritũ, & adeo facit, ut homo q̃ est multo minoris charitatis q̃ angelus, possit mereri, ut pueniat ad sublimitatẽ angelicam, ꝟm quod colligitur ex illo quod dr Matt. 11. de Ioan. Bap. Qui minor est in regno cęlorum, maior est eo. Non. n. est dubitandum, quin Ioãnes sit exaltatus ad ordines excellẽtium angelorum, & tamẽ secundum statum uiæ, minoris charitatis erat, q̃ aliquis eorũ. Promptitudo ẽt uoluntatis plurimũ facit. sed uoluntas prompta secundum id q̃d habet, accepta est ad meritũ. Quantumcunq; n. sit in homine gratia, nisi sit uoluntas gratiæ consentanea, nunquam eliciet opera meritoria. Et quantò magis uolũtas gratiæ subiacet & confirmatur, tantò magis homo in operibus meritorijs exercetur. Magnitudo charitatis est principalior inter omnia quæ faciũt ad meritum, quia secundum illius quantitatem attenditur remuneratio præmij substantialis. Pondus enim amoris est quod dat ualorem operibus meritoriis.

EFFRACTOR ab effringo, qd est ualde frãgo. Et effractores sunt illi (ut scribit frater Osualdus li. 4. Rosa Theologiæ) qui dolo malo, aut ꝑ iniuriã uiolẽter parietẽ fodiunt, aut uitreã fenestram frangunt, uel serraturã uel ostia, uel cardines seu uectes, dũ tenẽt ostia firmata, aut ipsum tectum ecclesiæ'. Alij autem qui faciunt enormia in ecclesia, ut rapiendo corpus Christi, frangẽdo calices & hmõi, nõ sũt effractores propriè, nec excõicati ipso iure, nec etiam si excommunicarẽtur & denunciarẽtur, essent mittẽdi ad Papã, sed bene possent ab eo qui eos excommunicauit absolui. Effractores uerò sunt excõicati ipso iure, cũ spoliatione ecclesiarũ postq̃ fuerit denũciati, nõ possunt absolui nisi a sede Apostolica, ut habetur de sent. excommu. ca. conquesti, &c.

ELECTIO ꝟm Sco. distin. 6. lib. 2. aliquãdo accipitur pro actu uoluntatis continẽte plenam apprehensionẽ intellectus, qũo dr peccare ex electione, quando non est ignorantia, nec passio perturbans in intellectu. Alio modo accipitur pro actu uoluntatis consequente syllogismũ practicũ, seu cõclusionẽ syllogismi practici, qui nõ est nisi uolitio efficax obiecti, inquirẽs mediũ ꝑ qd possit attingi obiectum. Primo modo electio est impossibiliũ, sicut dicit Phil. 3. Ethi. qa uoluntas est impossibiliũ, nõ tamẽ uolũtas erras, sed uoluntas suppositia plena apprehensione intellectus. Secundo modo electio nõ est impossibiliũ, qa nullus de impossibilibus syllogizat practicè, quęrens ex fine media, quibus consequetur finem. Vel planius dr ꝟm Gab. d. 6. q. unic. ar. 3. dub. 2. l. 2. qd electio uno modo dicit plenã acceptationẽ uel uolitionẽ. Alio modo uolitionẽ efficacẽ sequentẽ syllogismũ practicũ, media ostendentẽ ad finis consecutionẽ. Primo modo põt esse cuiuscunque, cuius põt haberi cognitiõ. Secundo modo nõ est nisi alicuius, ad cuius esse operatur uolũtas quantũ põt, qa nihil uult efficaciter niti ad quod dispõnunt media, per q̃ posset cõsequi uolitũ; & illo modo non est impossibilium, nullus enim de impossibilibus consiliatur,

quibus

quibus medijs acqrat. Et ſic debet uerbū Philoſophi intelligi. Electio nō é impoſſibiliū, uolūtas aūt eſt impoſſibiliū, puta immortalitatis. Et ſequitur Voluntas quidē finis eſt magis, Electio aūt eorum quæ ſunt ad finem. Hoc etiā modo angeli nō peccauerunt ex electione, hoc eſt ex uolitione efficaci, per quā uellent niti ad cōſequendū propoſitū, potuerūt tamē peccare ex electione, hoc é nō ex ſurreptione, ſed ex perfecta uolitione illius æqualitatis. Hęc Gab. vbi ſupra, &c. Poſſumus, & de electione dupliciter loqui vt ſcribit Petrus de Aliaco. q. 12. ar. 2. li. 2. Vno modo ſpecialiter, prout, ſcilicet ſequitur deliberationē, & ſentētiam cōſilij, ſicut diffinitur 3. Ethi. qđ electio eſt deſideriū cōſiliabile, & talis nō cadit inter penitus æqualia ante conſiliū ſcita eſſe æqualia, & ſic prædeſtinatio non includit talē electionē, nec talis competit Deo, vt dicit Damaſc. lib. 1. cap. 33. Alio modo poſſumus loqui de electione largè, prout libera præacceptatio vnius ad alterū dicitur electio. Et hęc eſt duplex, quædā præueniens bonitatē electi, quædam verò conſequēs. Primo modo prædeſtinatio eſt electio, nō aūt ſecūdo modo, & illa poteſt eſſe inter omnino æquales, ſicut patet de figulo in exēplo Apoſtoli, &c. qui ex luto poteſt facere vas ad honorem uel contumeliam, &c.

ELECTIO EST TRIPLEX uel dicitur tripliciter, ut notat S. Bonau. d ſt. 40. ar. 2. q. 2. li. 1. & poſt eū Brulifer eadē diſt. ar. 2. q. 1 li. 1. Eſt enim electio ſecundum affectionem dilectionis, & eſt præoptio diuinę uoluntatis qua prę optat vel vult dare vitā æternā aliquibus creaturis rationabilibus, & non alijs, & eſt idē quod prædeſtinatio, & electio in Deo eſt æterna, nō temporalis. Vnde Ephe. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati corā ipſo. Sed cōſtat quod nihil tēporale fuit ante conſtitutionem mūdi, ergo, &c Alia eſt finalis gratificationis, & eſt collatio gratię finalis ipſi creaturæ rationali. Et gratia finalis nō eſt in aliquo homine quamdiu eſt in uia, quia pro nullo inſtanti uię aliquis eſt in gratia finali, ſed in præmio inſtanti mortis gratia ſit finalis quę infuit. Et electio finalis gratificationis eſt temporalis non æterna, quia eſt effectus, puta datio ſeu collatio gratiæ finalis. Item electio finalis gratificationis eſt ſignum infallibile, & effectus ipſius electionis, dilectionis. Item nulla gratia in via eſt certū ſignū prædeſtinationis. Tertia eſt electio prælationis, & eſt collatio alicuius dignitatis uel eminentiæ alicui creaturę rationali ſuper alias creaturas rationales, quēadmodū dicitur Epiſcopus eſt Prælatus. Vnde Chriſtus: Ego elegi vos, & vnus ex vobis diabolus eſt. Et intelligitur deſcriptio, etiam de ſeculari prælatione. Electio aūt prælationis, nō ſolū é bonorum ſed ét malorum, nec é omniū bonorum. Vnde quidam apparuit poſt mortem cuidam (ut habetur in Epiſtolis S. Hiero.) dicens: Si fuiſſem de numero Epiſcoporum, fuiſſem de numero damnatorum. Nec eſt ſignū electionis æternæ uel dilectionis, talis electio. Multi. n. eliguntur mali, & vtinam non ſint plures mali quam boni. Bona. ubi ſupra, & Brulifer poſt eum, &c. Item electio dicitur dupliciter ſecundum S. Bonau. q. 1. ubi ſupra. Vno modo, put dicit dilectionem cum diſcretione ſolum. Alio modo vt dicit dilectionē cum diſcretione prę cedente, & deliberatione, & inquiſitione. Et primo modo eſt in Deo, ſecundo modo in creatura, in qua cadere pt ignorantia. Hoc modo loquitur Damaſc. Electio non cadit in Deum, quia diuina natura non eſt poſſibilis ad ignorantiam.

ELEMENTVM ſecundū Philoſophū 5 Meta. & Guilhel. Scot. & fratrē Pelbart. li. 2. Roſar. Theolog. de elementis, eſt ex quo aliquid cōponitur. Et dicitur tripliciter. Vno modo logicè, ſic termini ſunt elementa propoſitionum, & principia ſunt elementa cōcluſionū. Secūdo elemētum dicitur phyſicè, & ſic ſecundum philoſophū 2. de generatione ſunt quatuor elementa cuiuslibet rei naturalis, ſ. ignis, terra, aer & aqua. Et dicitur elementum quaſi alimentum, quia ex eodem elemēto ſumus & nutrimur, teſte philoſopho. Tertio modo dicitur elementum metaphyſicè, & ſic quidditates ſuperioris ſicut

ēut aīmalitas, ſubſtātia ſūt elemēta inferiorū, puta hominis, leonis, &c. Capiť & grāmaticè ꝑ literis ex qbus cōponuntur dictiones. Et ſecundū eundē Guil. Scoti imitatorē, elemētū nō cōuenit dici ī diuinis, nec ad itra, nec ad extra, quia omne elemētū aut tenet locū materiæ, aut locum formæ. Sed Deus nec eſt materia nec forma, nam Deus eſt ſummum ens entium, materia autem inter entia eſt infima & propè nihil, vt dicit Auguſt. lib. 9. confeſ. Forma etiam habet naturam partis in compoſito & limitationis, ergo non conuenit Deo. Elementum autem ſecūdum ariſtot. corpus ſimplex non compoſitum, & eſt ad quod cętera corpora reſoluūť vltimo, & eſt in eis potentia vel actu, ſed ipſum nō reſoluitur nec cadit ſub corruptione. Et ſecūdū oēs tā philoſophos q̄ theologos ſunt quatuor, videlicet, Ignis, aer, aqua, terra. ex his cōponuntur & reſoluūtur in hæc vltimo oīa corpora mixta. Et ſm Iſido. elemēta fecit in principio Deus, formando ex materia confuſa primo creata. Et poſtea ex iſtis elemētis facta ſunt quę q̄; mixta corpora, &c. Et ex his quædā dicūtur actiua, quę ſunt leuiora, ut aer, ignis: paſſiua quę ſunt grauiora, ut terra, aqua, ut dicit Brulifer diſt. 15. q. 3. li. 2. Et de elementis aliàs multa à Philoſophis tractantur, quæ ibi relinquuntur.

ELEEMOSYNA eſt opus ī quo datur aliq̄d indigenti ex compaſſione ꝓp Deū ſm Theolog. 4. ſent. diſt. 15. & B. Tho. 2. 2. q. 32. art. 1. dř q̄; ab ἔλεος quod eſt miſericordia, & ſm S. Bonau. diſt. 15. lib. 4. capitur tripliciter: propriè, coīter, & communiſſimè. Propriè dř opus pietatis impenſum proximo, ad releuandum indigentiam corporalem. Communiter eſt oē opus pietatis proximo impenſū ſiue ſpirituale ſiue corporale. Cōmuniſſimè dř omne opus miſericordiæ ſiue proximo ſiue ſibi impenſum ſecūdū quod dicit Aug. quod eleemoſyna hoīs dēt incipere à ſemetipſo, iuxta illud Eccl. 30. Miſerere animę tuæ placens Deo. Et ἐλεημοσύνη Græcū nomen eſt, vt dicit Alex. de Ales par. 4. q. 105. mem. 1. quē recitat Gab. diſt. 16. q. 4. artic. lib. 4. Et dř ab elois quod eſt miſereri: & moys quod eſt aqua: quaſi aqua miſerationis. Item dř ab Eli quod eſt Deus, & moys aqua, quaſi aqua Dei, vel aqua diuina. Et ſecundū has interpretationes eleemoſyna eſt opus miſericordiæ pietate deductū in eſſe, & diuino mandato aptū ad peccata extinguenda. Aqua. n. pietatē importat, ſm illud Hier. 9. Quis dabit capiti meo aquā, & oculis meis fontē lachrymarū. Quod ēt Deus mandauerit eleemoſynam, patet Luc. 11. Dare eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Et qm̄ extinguere peccata cōuenit eleemoſynæ, hoc eſt ex virtute diuina, nō ex natura actus, ideo dř aqua diuina. Hinc Eccl. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Et hæc deſcriptio ait Gab. magis eſt etymologia q̄ diffinitio. Et accipiēdo ꝓprie vt diſtinguit cōtra alia duo ſatisfactionis opera, ſ. pro opere pietatis impenſo proximo ad releuandū indigētiā corporalē. Et hoc modo pōt deſcribi ſecundū Alex. & Tho. in 4. diſt. 15. Eleemoſyna eſt opus ſiue largitio rei neceſſarię facta indigenti ex cōpaſſione ꝓp Deum. Et addendum eſt, vt vult Gab.) ad releuandū indigentiā corporalē, alioquin conueniret eleemoſynę ſpirituali. Et dř opus, qm̄ eleemoſyna vt hic accipitur nō eſt virtus neq; habitus neque virtutis actus elicitus, ſed actus exterior imperatus. Et ſi ille actus fit ꝓpter Deū, tunc eſt virtuoſus, ſi propter iactantiā, ſic eſt vicioſus. Et ad faciendū eleemoſynā plures virtutes poſſunt inclinare, ſ. charitas Dei, amor proximi, liberalitas, miſericordia, etiā iuſtitia, ſi fiat intentione ſatisfaciendi pro peccatis, & per hoc reducitur ad diuerſas virtutes. Dř rei neceſſariæ, id eſt conuenientis ſeu vtilis idigēti, ad excludēdū dationē rei diſcōueniētis, ſicut eſſēt alicuius rei iducētis ad peccatū. Sic neceſſariæ capiť multū largè id ē cōuenientis vel vtilis. Sic viſitatio infirmi vel captiui ſeu in perturbatione exiſtentis, eſt datio rei neceſſariæ, quia ipſa viſitatio eſt res neceſſaria, id eſt conueniens, & conſolatoria afflicto dicitur indigen-

ti, hoc est qui talibus caret, nec ex se, nec ex suis habere potest. Vnde largitio munerũ facta abũdãtibus, nõ est eleemosina. Addit ad releuadũ indigẽtiam corporalẽ, ad excludẽdũ eleemosynã spiritualẽ, q̃ exhibetur in doctrina, in consilio, & huiusmodi donis ad animam pertinentibus, ut habetur in hoc uersiculo:

Consule, castig, solare, remitte, fer, ora.

Hoc est ẽm Palud. dist. 15. quæst. 3. art. 4 Consule dubitanti: doce ignoranter: castiga delinquentẽ: consolare tristẽ: remitte iniurias in te peccanti: fer patienter aliorum infirmitates: ora pro omnibus. Ad hæc cętera opera spiritualia reducũtur. Dicitur ex cõpassione miseriæ ꝓximi, q̃m datio munerum non intuitu miseriæ & indigentiæ pſonæ, sed obligationis eius ad aliquod officium prouidendũ, siue labores, aut propter aliam retributionẽ rependendam datori uel ei pro quo donat, non meretur dici eleemosyna, sed stipendium siue merces, alioquin omne tributũ datũ Regibus & principibus esset eleemosyna. Similiter omne pretiũ laboris quo quis laborat pro uitæ suæ ac status sustentatione, eleemosyna diceretur: & ꝓ cõsequẽs oẽs illi essent uerè mendici, quod falsum est, q̃m solus titulus recipiendi ratione naturalis necessitatis facit mendicantẽ, ut dicit Gerson in de pfectione cordis. Sic curati recipiẽtes decimas, nona recipiũt eleemosynas. Dignus est operarius cibo suo & mercede sua. Lucę decimo, & Matth. 10. Sic fundãtes beneficia pro templi ministris, & anniuersaria q̃bus obligãt recipientes ad certa obſeqa, nõ faciũt eleemosynã ꝓpriè, sed instituunt, & ꝓuidẽt stipendiũ, ac cibũ laborantibus debitũ: secus si nõ interueniret obligatio, licèt largo uocabulo dicãtur eleemosynæ ꝓ eo q̃d nõ dãtur ꝓpter retributionẽ tẽporalem. Dicitur ultimo ꝓpter Deũ, q̃d respicit pfectionẽ eleemosynæ, hoc est eleemosynã, ut est opus meritorii. Et hæc diffinitio datur de eleemosyna nõ generaliter, sed de eleemosyna meritoria: hęc .n. fieri debet ꝓpter Deũ taquã ultimũ finẽ super oia dilectũ. Et eleemosyna, ut scribit Paulus Cortesi. lib. 3. sententiarũ suarum, dist. 7. dicitur benigna suffragandi uoluntas, quæ egentissimo cuique opitulatur. Accipitur etiã eleemosyna frequenter nõ pro datione, sed pro ipso dato indigenti ex compassione propter Deum. Sic dicimus tunicam pauperi datam propter Deum, esse eleemosynam. Et secundum Bonauen. in dub. literal. di. 15. post Alex. part. 4. quæ. 105. memb. 2. septiformis est eleemosyna corporalis, sicut in hoc metro continetur.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Visito infirmum: poto sitibundum: cibo famelicum: edimo captiuum: tego nudũ: cõdo defunctum. De quibus latiùs Gab. distin. 16. quæ. 4. arti. 1 lib. 4. Astipulatur Cortesi. ubi supra, q̃ ait: Hanc nostri in sẽpté genera diuidunt. Nam eos qui fame cõficiuntur, alere: diuturnam æstuantiũ sitim extinguere: tunicatum & semiamictum, penula uestire. à prædonibus redimere: & è seruitute captos: hospitalẽ esse in aduenas: ægritudine tabescentibus adesse: aut eorũ q̃ uita excesserũt cadauera humare, i hoc benignitatis genere ponũt. Sed intelligẽdũ est maximè (ut idẽ dicit) his opibus in largiẽdo uti nõ licere, quæ uel rapinis, uel furto siue fœnore parantur, cùm satis notum sit eiusmodi opes his redde debere, q̃bus adimuntur. Nec item ex eo genere cõuenit in largiẽdo esse beneficum, quo pecunię stolidis aut pueris in talario aut aleatorio ludo dolosè detrahũtur, cùm illis actio repetẽdarũ detur. At neque his pecunijs quæ ex numerali ambitu paranẽ uti in suffragio licet, cùm & q̃ acceperint & qui dederint eiusdẽ iniustitiæ criminis postulãdi sint. Eademq̃ pscriptio est pecuniarũ, quæ in lupanaribus ex meretricia attrectatione quæruntẽ, cùm difficilis sit redditio ad nummũ, & haud fas sit aras diuorũq̃ delubra his meretricijs manubiis ornare Hæc Paulus Cortesius. est præterea triplex eleemosyna (ut habet Brulifer di. 15. quæ. 10 libr. 4.) scilicet in corde, in ore, & in opere. Eleemosyna in corde, est misericordia, in corde cõpatiẽdo ꝓximo. Eleemosyna in ore, est ad cõsolandũ uerbis proximi. Eleemosyna uerò in opere fit, subueniendo ꝓximo in

necessitate(ut & dictum est.) De quibus autē bonis uel quibus hominibus possit & debeat fieri eleemosyna, diffuse scribit Gabr.dist.16.q.4.art.2.concluſ.8. Et breuiter ex multis pauca accipe.Dare eleemosynā de rebus simpliciter necessarijs personæ dantis uel sibi cōmissis, nec est consilij,nec est præcepti, sed est contrarium ordini charitatis:quia ſm Augustinū,peccat qui præposterè agit.Sed ordo charitatis exigit quod homo magis sibi & suis prouideat quā alijs.Ordinata enim charitas à seipso incipit, nisi daret personę notabili,de cuius morte magnū reipublicę detrimentū imminere posset, ſm Richardum dist.15.q.5.art.2. Et Th. 2.2.q.32.art.6. Bonū namq; reipub.& salus animarū præferendum est uitæ propriæ corporali:plus tñ hoc est perfectionis quā necessitatis, &c. Itē extra statū necessitatis non est facienda eleemosyna de rebus malè quæsitis(ut & sentit Cōr. & sup.dictū est) ad quorum restitutionē tenetur possidens,nisi ad restituendū ex alijs bonis suis iuste quęsitis,sit sufficiens. Eleemosyna.n.danda est de suo, & nō de alieno, quia species furti est de alieno largiri(ut inquit Palud.dist.15.q.3.lib.4)Et Prouerb.est:Honora Deū de tua substātia. Et eccl.34.Immolantis ex iniquo oblatio est maculata.Plura & pulchra de hoc Gab.concl.3.Itē quilibet habens & potēs,tenetur existenti in extrema necessitate,uel de proximo signis,probabilibus extremæ necessitatis futuræ extra talē necessitatem cōstitutus eleemosynam huiusmodi defectū patiēti erogare.Vnde 1.Ioā.dicitur: Qui hēt substantiā huius mundi, & uiderit fratrem suū necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?quasi dicat,nullo mō. Hæc auctoritas maximè locū hēt imminente necessitate. Vnde Ambrosius libro de officijs: Pasce fame morientē.Quisquis.n.hominem pascendo seruare poteris,si non paueris,fame occidisti: Prolixior est Gabr. concluſ. 4. Dare uerò eleemosynā extra casum necessitatis psonis miseris & indigentibus de superfluis utriusq; necessitatis tam cōseruandæ uitę q status decētię aptus est cōsilij & magni meriti ac proximū præcepto charitatis diligere. Et hoc est de mente Alexā.par 4.q.pen. mēb.1. quē sequitur Th.4. scrip.dist.15.q.de eleemosyna,ar.1.& q.4.eiusdē art.Et 2.2. q.32.art.3.Durandi & post eū Palud.eadē di. Hos sequitur Nic.de Lyra.1. Io.3. Ant.Panor.de empt.& uen. c.1. Baptistā in summa & alij pleriq;. Vide post Gab. hos concluſ.5.ubi sup. qui & notāda scriptis reliquit. Et quemadmodum non est dāda eleemosyna de oībus bonis,ita nec oībus est indiscretè eroganda. Non.n.de iniustè acquisito(ut dictū est)& ne indiscreta erogatione detur occasio ad peccandum. Debet. n. dari eleemosyna ſm regulā charitatis, & non in damnū eius cui datur. Secus si daretur spe emēdationis aut subleuādę necessitatis naturalis. Lōgior est Gab.concl.6.Item nō habens liberā facultatem,iustum dñium, nequè in rebus exterioribus administrationē, non pōt dare eleemosynā citra extremā necessitatē.Quia qđ qs non habet,alteri dare nō pōt.Vnde neq; religiosus,nec uxor,neq; filiusfamilias, nec familia possunt dare eleemosynas de rebus suę fidei non cōmissis,sine cōsensu pōsidentis,mariti seu patrisfamilias expresso uel pōsumpto,qa religiosus nullius rei hēt dñium: nec uxor nisi in rebus cōibus (puta ſm Alex.ac Palu.) pane &uino : latiùs scribit Gab.cōclu.8.ubi sup. Et dr: citra extremam necessitatē, qm in extrema necessitate quilibet tenetur subuenire indigenti, ēt de alieno; dū non hēt de suo. Non aūt oīs necessitas obligat ad præceptū ſm S. Th. sed illa sola sine qua is qui necessitatem patitur,sustentari non potest, nec apparuit in promptu qui ei subueniat.Et de hoc casu extremę necessitatis, intelligendę sunt oēs auctoritates loquentes præceptiuæ,ut illa Luc.6. Omni petēti da:& eiusdem 11.Quod superest, date eleemosynam.Plura Gab.conclu.6. Ordo præterea erogādi eleemosynā indigentibus & miseris, imitari debet ordinem charitatis.Datio.n.eleemosynæ,est effectus charitatis. Latius probat Gabr. concluſ. 8. Insuper omnibus indigentibus,tam infirmis quam ualidis, dāda est

eleemosyna, dū per hanc nō fouētur eorū lasciuia, inertia, aut alia facinora. De ītirmis satis patet, de ualidis ꝓbat Gab. dist. 16. q. 4. ar. 2. dub. 1. exēplo, auctoritate & rōne. Et sunt illi ualidi, q̄ resignauerūt omnia, ut sine impedimēto orationibus, studio, prædicationibus, diuino cultui, alijsq; spiritualibus exercitijs ac deuotionibus uacare ualeāt: tales, inquā, ad corporales labores nō tenentur. Nam maiora bona nō sunt omittēda ꝓp minora. Maius aūt est, ſm Ambr. alias mortuorū p̄dicādo suscitare, q̄ corpora mortuorū in terra abscōdere. Hinc Greg. in hom. Plus est aīam in æternū uictura pabulo uerbi reficere, q̄ uentrē morituræ carnis terreno pane satiare. Et q. abscondit frumenta, maledicētur retineas uerbū in tpe salutis. De hoc uide Palu. dist. 15. q. 3. lib. 4. & latiùs prosequit Alex. q. 109. mēb. 2. Probatur exēplis S. Alexij, Benedicti, Dñici, Frāciſci, quorū quidā in mendicitate uitā suā continuauerūt, & sancti & grati Dño extiterūt, & tñ ualidi corpore extiterūt, ut & latiùs declarat Gab. Probatur & auctoritate Ecclesiæ, qua post Christū nulla maior est, q̄ ordines mendicantiū approbauit, in quibus ualidi eleemosynā accipiunt, ne dū p̄dicantes, sed ēt cæteri horas canonicas persoluētes, ac ēt cæteris seruiētes: & iō licēt accipere eleemosynā ēt ualidis. Vnde act. 6. dixerūt Apostoli: Nō est equū nos relinquere uerbū Dei & ministrare mensis, cùm tñ fuerunt corpore ualidi. Et per idē non est æquū relinquere spiritualia & seruire mensæ, i. corporalibus laboribus cū spiritualiū negligētia, &c. Valde plura de hoc scribit Gab. post Alex. de Ales. & ut notat Palu. Cū medici uisitāt infirmos, aut aduocati defendunt pupillos, & Doctores logū docēt ſscios, quāuis non sit peccatū, non tñ est eleemosyna, quia nō faciunt ex cōpassione & ꝓp Deum, sed ꝓp lucrum. Si aūt facerent hoc ꝓp Deum, & ex compassione, esset eleemosyna nō q̄dē spiritualis, sed corporalis, q̄a illæ sciētiæ lucratiuę sunt principaliter ꝓp indigentias corporales supplēdas. Sed Theologi docētes uel cōsulentes, qui collectas non faciunt, spirituales cōfernnt eleemosynas. Gratis (inquit) accepistis, gratis date. Palu. dist. 15. q. 3. li. 4. &c. Dantē uerò eleemosynā petenti piè (ut hēt Gabr. dist. 16. q. 4. art. 3. dub. 1. propositione 2. lib. 4.) nō oportet nimis exquisitè inquirere cōditionē mēdicantis p̄sonæ. Piè aūt dat, qui motus charitate ac misericordia, dat ad persōnæ sustentationē, non ad peccati continuationē. Vide latiùs Gabr. Exhortatur & iustos ad eleemosynas faciēdas Dauid, Psal. 36. cùm dicit: Mutuabitur peccator & non soluet, iustus aūt miseretur & tribuet. Super quibus uerbis dicit Iacobus de Valentia, q̄d eleemosyna nō est nisi quædā mutuatio & cambiū, quia damus terrena parui ꝓtij, & recipimus beatitudinem cęlestē quæ est ꝓtij infiniti. Et sic iustus dando terrena, recipit cęlestia. Peccator oppositū, retinēdo & amando terrena tēporalia, nō dādo pauperibus, recipit pœnā ęternā propter ingratitudinem. Nam nos oēs ista tēporalia à Deo mutuo accepimus, ut pauperibus reddamus, &c. Eleemosyna aūt spiritualis (de qua dictum est) Consule, castiga, &c. Et hēt 6. Bonajent. distin. 15. lib. 4. in dub. literal. & sicut dicit Augu. & recitat Magister distin. 15. lib. 4. est dignior & nobilior corporali. Corporalis autem est manifestior. Vnde doctrina melior est auro & quia nobilior est anima cui dat quam corpus, & qa maior est fructus eleemosynæ spiritualis quam corporalis. Namq; fructus spiritualis eleemosynæ est emendatio à peccatis aut perfectio uirtutis, quæ nobiliora sunt quibusdam corporalibus donis. Verum in casu, quando cætera non sunt paria, secùs est, ut magis pascendus: est fame moriturus quàm infoꝛmandus. Vide post Thomam secunda secundæ, quæstione 32. articu. 3. Gabriel dubio 3. ubi supra. Est quoque obiurgatio opus pietatis, ut dicit Cortesius, de quo suo loco dicetur.

ELICIVM ET ELICITIVM. Illa uocabula non fuerūt apud Sāctos & Philosophos in usu, sed apud Modernioꝛes scolasticos Doctoꝛes ad usum Theologorū deuenerunt, & ita apud diuersos uariè accipiuntur, ut dicit Gabr. distin. 7. quæst. 1. art. 1.

art. 1. lib. 1. Vnde principium elicitiuum productionis actiuæ est illud, quod necessariò, & p se requritur ad ꝓductionẽ, & nõ est ipsa productio, nec cõstitutum ex ipsa productione, vel producto. Id est quod non est formaliter, nec ipsa productio nec constitutũ ex productione. Elicitũ autẽ accipitur aliquãdo pro illo qđ uerè producitur: sicut aliquãdo dicit qđ calor elicitur ab igne, quãuis cõmunis cõcedatur quod ignis producat ignẽ, & quod elicit actum producendi ignem, q̃ quod ignis elicit ignem. Alio modo accipitur pro illo quod formaliter denominat aliquid producere aliud. Sic calefactio dicitur elici ab igne, & nõ calor, qa ignis calefactione formaliter dicitur calefacere & non calore, quia posset ignis habere calorem in se, & non calefacere, si diuinitus suspẽderetur actio, vt in pueris in fornace, Danielis 3. Ec. vt idẽ Gabriel dicit conclusione festa. Diuina essentia est principiũ elicitiuũ generationis actiuæ. Sed proprietas personalis nõ est principiũ elicitiuũ generationis, nec actiuæ nec passiuæ. Vide latiùs Gabrielem ubi supra. Et esse elicitũ nihil aliud est, q̃ esse illud à quo formaliter aliquid dicitur producere aliud. Et dicitur aliquid non eliciens, quia eliciens non denominatur à ꝓductione, sed persona cõstituta ex eliciente & elicito. Gabriel.

ENERGIA, vt habet circa textum di. 8. li. 2. S. Bona. dicitur ab en quod est in, & erge, quod est labor, & mene quod é defectus. Vnde energia, quasi interior laboru el defectus. Vnde Aug. in diffinitionibus Ecclesiasticorũ dogmatum, ait, vt refert Magister dis. 8. li. 2. Dæmones per energiã nõ operationẽ credimus substãtialiter illabi aĩs, sed applicatione & oppressione uniri. Illabi aũt menti illi soli possibile est, q creauit, qui natura substãtés incorporeus capabilis est suę facturæ. Vnde illi dicuntur energumini, q interius laborant per uexationem dæmonis interius obsidentis, & animã laborare faciẽtis, &c. Aliàs energia dr efficacia seu operatio. Hieronymus: Hẽt nescio qd latẽtis energiæ uiuę uocis actus, &c.

ENIGMA, vt dicit Aug. 14. de Tri. est similitudo obscura. Vnde Apostolus: Videmus hic, p speculum in ænigmatæ. In statu innocẽtiæ uidebatur Deus per speculũ clarum, nulla. n. erat in aĩa peccati nebula. In statu verò miserię vẽ p speculum obscuratum per peccatũ primi hominis, & ideo uidetur hic in speculo in ænigmate. Sed in statu gloriæ, solum uidetur Deus immediatè & in sua substantia sicut est: ut dicitur 1. Ioannis 1. Ita quod ibi nulla sit obscuritas.

ENS in cõmuni ẽm Scotorellum, & alios dist. 3 li. 1. Sent. habet conceptum latissimum ad omnes conceptus positiuos, sicut suum oppositum nihil habet conceptum latissimum ad omnes cõceptus negatiuos. Vnde Commen. Aristo. nihil latiùs ente. Et ens, ut dicit Aristoteles quartò Metaph. est transcẽdens. Inuenitur multiplex ens. Vnde Gerson tract. 3. super cantico Mariæ, inuenitur ens intellectuale, & hoc dupliciter: vel vt p se existens, vel vt alteri natum uniri, ut humani intellectus. Inuenitur rursus ens rationale ẽm duplicem portionem. Inuenitur præterea ens animale, & hoc dupliciter: uel coniũctum rationi, ut in hominibus: uel per se stans, ut in brutis. Proinde inuenit ens uitale seu uegetabile, & hoc dupliciter, uel cum sensu uel sine sensu. Amplius est ens solũ substantiale, ut eleméta uel materia prima, q̃ de se non ẽ principaliter nihil, cùm sit pars substãtialis cõpositi, sed cõsiderata sine forma, nõ est actus formalis, & informis dicitur, & sic turpis appetens formã sicut aliqd pulchrum. Tãdé est ens analogum, quod appellamus accidens, cuius est inesse, nõ esse ẽm Philosõphos, cùm tamẽ ponit fides ea posse sine subiecto per se esse. Hæc Gerson. Item ens quoddam est rationis, quoddam reale, ut scribit Brulifer dist. 1. q. 1. libr. 2. Ens reale, quod est in rerum natura. Ens rationis, quod terminat solũ intellectũ, & quod non existit in rerum natura. Itẽ ens, esse, essentia, non differunt ẽm rem significatam, ut patescit paulò post. Diuiditur autem ens in ens simpliciter, & ens secundum quid, ut scribit Gabriel distin. 6. quæstione 2. libro 3. Ens simpliciter

est substantia. Ens fm quid est accidens. Et proprietates entis sunt unū & uerum & bonum. Sic quod ens & unum ens, & ens uerum & bonum conuertuntur, nec est possibile quod ens aliquid sit, quin hæc tria sibi conueniant, quæ non re distinguuntur, sed sola significandi ratione, ita scribit Gerson tract. 3. super Magnificat, &c.

ENS COMPLETVM (ut dicit Gabr. dist. 1. q. 1. lib. 3.) est ens quod non est actu pars integralis, nec est actu, nec aptitudine pars essentialis: aptitudine, i. inclinatione. Vnde materia aut forma nunquā est ens completum siue actu componat siue aptitudine tantùm. Vide latiùs Gabrielē & in uerbo PERSONA. Et entium quę dam sunt permanentia, ut scribit Petrus Paludensis dist. 43. q. 3. li. 4. ut Angelus, bos, lapis: quædā transeuntia, uel successiua, ut tempus, motus, & illa quę ad motum & tempus pertinent, ut sunt omnia quæ secūdum naturam non possunt secundum idem pluries sumi. Paludens.

ENS CREATVM ET INCREATVM. Creatum est creatura. Increatum est illud cui repugnat causari creari, uel effici, & tale est solus Deus. Solus.n. ipse est ens simpliciter inde pendens, ut scribit Brulifer dist. 1. q. 2. lib. 2. &c.

EVNVCHVS dr cui adempti sunt testiculi & generare non pōt. Dicitur aūt metaphoricè, qui non habet semē uerbi Dei, pp quod nō potest generare spirituales ecclesiæ filios, ut scribit Gab. dist. 15. q. 7. ar. 3. dub. 1. li. 4. quia licèt nobilis minus literatus non possit generare rōne sciæ eminentis, potest tamen ratione uitæ, & talis non dicitur eunuchus. Enuchus.n. dicitur qui non habet semen uerbi Dei, nec qui bona opera facit produci. Et pp hoc summus Pontifex in dispensationibus etiam attendit nobilitatem, non solùm literaturam, pro quanto tales possunt magis defendere ecclesiam. In corpore autem ecclesię non tantùm debet esse oculus, sed etiam manus. Oculus ad dirigendum, manus ad defendendum & operandum. Sunt.n. (ut dicit Alexāder) diuersa membra corpore ecclesiæ, qui pacem eius seruēt: possunt nobiles promoueri dum morum honestas subsistēnatur. Nec impedit quod Deut. 23. prohibetur eunuchus intrare ecclesiam, qui non potest generare filios. Et hoc uocabulum hoc modo scribi deberet. Eunuchus in Græco, u. sic scribitur, ἐυνοῦχος, & dr ab ἐυνὴ, quod est cubile, & ἐχω, custudio, quod id hominum genus adhibeatur seruandis cubilibus Regū, quasi eunuchus, & per synæresim eunuchus.

EPISCOPVS dr ab epi quod est super, & scopin, quod est intendere, quia epi habent uigilare super gregem. Sunt autem quatuor modi episcoporum: quidā sunt Patriarchæ, & sunt quatuor: quidam uocantur Metropolitani, quidā Archiepiscopi, & quidam episcopi: & omnes isti possunt dare ordines. Item soli episcopi possunt consecrare Abbates, Moniales, ecclesias, nisi ex speciali priuilegio sint aliquæ mulieres priuilegiatæ. Brulif. di. 25. q. 1. li. 4. Et (ut idē scribit post Aug. q. 2:) Episcopus hæreticus pōt ordines dare, quantum ad ueritatem, si formam ecclesiæ seruat, & intentionem habet faciēdi quod facit ecclesia: & hoc propter perfectionē sacramentorū, quæ pp malitiam uel peccatū dantiū uel recipientium, non possunt uiolari, non tñ quantum ad utilitatē semper dantur: & hoc pp obicē qui ponitur à parte dantis uel suscipiētis. Brulif. Concordat Gers. par. 1. de potestate Ecclesiasti. Et ab episcopis deriuatur episcopatus, qđ est nomen operis, non honoris, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 185. ar. 1. aliàs etiam episcopatus est dignitas ipsa, &c.

AEQVALE, simile, planum. Res dr alteri æqualis. Vno modo, quia est æquè pfecta. Secundo modo numerus dr æqualis alteri, in quo sunt tot quot in alio, ut numerus trium equorum, numero trium hominum. Tertio modo, duæ albedines æquę intensæ sunt æquales, quāuis una sit in maiori subiecto q altera, fm extensionem. Quarto unum extēsum uel extensiuum non excedens alterū, nec excessum fm extensionem. Aequale dr alteri per oppositū, tot modis dr inæquale. Gabr. dist. 19. q. 1. lib. 1. Et Dominus Card. Came. q. 10. art. 1. lib. 1. Capiendo

æquale

æquale primo modo ꝑsonæ diuinæ sunt æquales, quia sunt ęquè perfectè, & neutra perfectior alia. Vnde Athanas. Totæ tres ꝑsonæ coęternæ sunt sibi & coęquales. Sunt & ęquales ſm potentiã, vt vult Card. ubi sup. ar. 3. quia quicquid est factibile ab una ꝑsona ad extra, & à qualibet alia: & hoc diffusus ostendit ibi: Ideo sancti oẽm potentiã quæ necessario conuenit cuilibet perfectissimo, cuilibet ꝑsonæ attribuebant, &c. Summa quoque ęqualitas est in diuinis, ut probat S. Bonauent. distin. 9 q. 3. lib. 1. Sed capiendo æquale aliis modis, diuinæ personæ non sunt æquales, quia non extensæ uel magnæ. Vide latiùs Gabri. ubi supra.

AEQVALITER dẽ ab æquale. Vnde Sap. 6. dicitur: Aequaliter est illi cura de omnibus: ibi æqualiter (ut uult S. Bona. dis. 39. in dubijs literal. li. 1.) non priuat ordinem diuinę distributionis, sed priuat acceptionem personæ: & omnibus distribuit tm̃ pro hominibus, tam pro magnis & paruis, pauperibus & diuitibus, & sic ei æqualiter est cura de oĩbus: quia ita uult salutem pauperum ut diuitum. Sed specialé curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eisq; rectè uiuendi legem præscripsit, ac prędmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet, ut & inquit Magister dist. 39. lib. 1.

AEQVARE & æquari, &c. idẽ quod explanare, uel cũ æquitate diuidere & continuare. Aliquid aũt æquari alteri, dupliciter pót intelligi ut scribit Do. Card. Camer. q. 15. art. 3. lib. 1. Vno mó quo ad effectũ, sic quod creatura faciat effectum tantũ, quantum Deus, & sic non est inconueniens, licèt non quicquid potest facere Deus, creatura potest facere. Alio modo sumitur æquari non quo ad effectũ, sed quo ad modum. Et si licet possit creatura ęquari Deo in aliquo modo agendi, utputa quia potest agere vel aliquid mutari instantanee, non tamen omni modo potest aliquid facere sicut Deus, quia nihil potest facere independenter. & sic de multis aliis conditionibus.

AEQVITAS, quam nominat Philosophus epiKeiam, præponderat iuris rigori. Est aũt æquitas (ut scribit Gers. in reg. moral. in princip.) iustitia pensatis oĩb. circunstantijs particularibus dulcore miserícordiæ temperata: hoc intellexit qui dixit: *Ipsæ etiam leges cupiunt ut iure regantur.* Et Sapiẽs: Noli esse nimis iustus, alioquin summa iustitia, summa iniustitia fit. Omnia mandata Dei æquitas, i. cum æquitate pensanda. Gerson.

AEQVIVALENTIA aliquorũ ad seinuicẽ multipliciter sumitur, ut scribit Gabriel dist. 16. q. 2. art. 1. lib. 4. Qũque sumitur sine attenditur penes ualorem rerum naturalem consequentem earum quantitatem molis uel uirtutis. Et hoc modo res diuersarum specierum sicut nó sunt eiusdem perfectionis essentialis, ita nec eiusdem ualoris: & per consequens, nulla inter eas potest esse æquiualẽtia. Alio modo attenditur penes ualorem rerum relatum ad usum & commodum humanum, qũo attenditur æquiualentia pretij ad appretiatum in rerum commutationibus. Tertio modo potest attẽdi ualor aliquorum ſm dictamen iustitiæ distributiuæ, dictantis præmia & pœnas præcedentibus meritis cõdignas. Et hoc dupliciter cótingit. Vno modo æstimando ualorem ſm dictamẽ strictæ iustitiæ, ita quod excessus alterius non staret cũ iustitia, sic quod lex iusta non posset maius determinare in pœnis, uel minus in præmijs. Exemp. causa, ut si quis meruit centum, non æquialét nonaginta in p̃mio. Et homicidio uoluntario nó ęquialet mutilatio unius mẽbri, quia posset iustè puniri homicida pœna talionis. Alio modo æstimando ualorem, ſm uoluntariam acceptionẽ unius pro altero, illius cui debet fieri recõpensa, vt si qs tenetur centum, & is cui dẽt liberaliter remittit decem, tũc nonaginta ęquialét debito, & reddendo nonaginta, satisfaciat. His duobus modis potest attendi æquiualẽtia operis, vel passionis assumptæ ad peccatũ, pro cuius satisfactione assumitur. De quo latiùs uide Gabr. ubi sup. Et debet illa æquiualentia æstimari ſm acceptionem diuinam, qui ex sua misericordissima liberalitate determinauit tantam pœnam, seu tale opus acceptare

pro satisfactione pro tali peccato, sicut ex sua misericordi benignitate statuit, p̃ mometaneo merito tẽporali, reddere p̃miũ æternũ. Et ſm hunc modũ põt homo satisfacere pro peccato, faciendo illud, vel voluntariè patiẽdo quod Dominus statuit acceptare pro plena remissione peccati. Sed ſm strictũ rigorẽ diuinę iustitiæ, nullus peccator põt satisfacere, nec aliqua actio tẽporalis uel passio cõdigna est peccato & offensæ diuinæ. Posset.n. Deus pro quolibet peccato etiã veniali, uel minimo quo offenditur, summũ, & infinitũ bonũ iustè exigere pœnã æternã durationè infinitam. Vnde Gerson tract. de uita spirituali aĩæ, lec. 1. ait: Omne peccatum pro quãto est offensa Dei, & cõtra legẽ eius æternã, est de sua conditione & indignitate mortiferũ ſm rigorem iustitiæ, & à uita gloriæ ſeparatiuum. Et per hoc possũt concordari Doctores, quorum quidam dicunt hominem non posse satisfacere pro peccato, & quidam contrarium, & oppositum dicunt. De quo latiùs Gab. ubi supra.

AEQVVS secundũ Gregoriũ 31. Moral. in scriptura plura significat. Quãdoque significat uitã carnalẽ. Psal. 30. Nolite fieri sicut equus & mulus. Nam equus est animal miro modo libidinosum. Et per equum (vt vult Gerson in expositione super 7. Psal. pœni.) signantur superbi erecta ceruice, sua peccata defendẽtes: per mulũ stolidi quælibet peccatorũ onera sine discretione portantes. Vel per equũ intelligit Propheta mũdũ, & p̃ mulũ intelligit carnẽ, ut scribit Iacobus de Valentia. In quibus duabus bestijs equitat & sedet diabolus ad pugnãdũ cõtra animas hominis, per quas bestias inducit oĩa septẽ uitia, & peccata mortalia i hominem. Nam mundus inducit quatuor peccata, ſ. superbiam, inuidiam, iram, & auaritiam, eò q̃ superbus non patitur priorem nec æqualẽ, & sic prorumpit in inuidiã: nec patitur iniuriam, nec parui pensionem, & sic prorũpit in iram, quæ est appetitus uindictæ propter parui pẽsionem. Itẽ superbus nõ patitur indigẽtiã, ideo prorũpit in auaritiã, ut possit sustentare statũ & honorẽ mundanũ, & sic cõmittit furtũ, usurã, rapinã, & simoniam. Item caro intellecta per mulum, uoluptuosũm inducit, & importat tria uitia uoluptuosa, ſ. luxuriam gulam, & accidiam. Latiùs de hoc uideto Valẽtiã vbi supra. Secũdo modo significat equus dignitatẽ temporalem vel dominium. Eccle. 10. Vidi seruos in equis, & Principes ambulantes super terram quaſi seruos. Gregorius ubi supra dicit, id est peccatores homines q̃ sunt serui peccati, uidi ex altari ad honores, & dignitates in p̃senti, & Principes deprimi. Tertio significat equus præsens seculũ. Gene. 49. Dan coluber in uia & ceraſtes in semita mordẽs ungulas equi, ut cadat ascensor eius retrò. Hæc Gregorius exponit de Antichristo, q̃ nascitur ex tribu Dan, & dicit coluber, & ceraſtes, i. serpẽs cornutus, ipse ungulas eq̃, i. finẽ seculi huius mordebit. Quartò equùs significat sanctũ prædicatorẽ. Abacuc 3. Viam feciſti Domine in mari, i. in mundo equis tuis, id est prædicatoribus tuis, mittendo eos ad prędicandum. Sequitur, In luto aquarum multarum, id est Gentium habentium corda lutosa. Hæc & plura. Grego.

ERRARE est aliquid pro alio putare, uel falsum pro uero putare, ſm Augu. Vnde error. Aliquando errare accipit̃ pro peccare & delinquere, a quo fit error, quod modò delictum significat, & erratũ. Differt autem error & erratio, ſm aliquos, quod error sit animi, erratio pedum. Est preterea error approbatio falsorum pro ueris. Et gñaliter error est iudicium falsum. De quo uide & in dictione ILLVSIO, & i uerbo NESCIENTIA, & in dictiõe HAERESIS. Et p̃tinaciter errare. Vide in dictione HAERETICVS, infra.

ERROR dicitur iudicium falsum. Et erroré cauere (ut scribit Gab. dist. 25. q. unica, art. 2. li. 3.) contingit dupliciter. Vno modo simpliciter ne ei consentiatur. Alio modo ne pertinaciter ei adhęreatur. Primo modo non oportet cauere omnẽ erroré, quia nõ tenetur uitare quod nõ tenetur cognoscere. Nullus aũt tenetur oẽs errores agnoscere, q̃ infiniti sunt. Multis ẽt modis contingit errare, & deuiare circa consecrationẽ, & Missæ officium.

cium. De quo legito Gab. lec. 88. can. & p se culpabiliter, &c. Sed secūdo modo oportet cauere errorē, s. pertinacē, & ad cauendū pertinacem adhęsionē erroris, nō oportet erroré cognoscere, qa q sqs habens fidem implicitam oium contentorū in scriptura, non pōt incidere pertinaciter in errorē, quia nunq̄ ita adhæret errori, quin paratus sic cedere, ostenso quod cōtrarius est alicui contento in scriptura, & ita nō adhæret ptinaciter, & errare nōdū declarata ueritate, nō est mortale, ut hēt Gab. di. 1. q. 4. art. 4. dub. 3. li. 4. sicut contingit in opinionibus cōtrarijs pro neutra parte determinatis. Ponit aūt S. Bona. dis. 9. q. 6. li. 3. triplex adiutorium, quo quis uitare pōt erroré. Primum est remedium promotionis sacræ scripturæ, quę multotiens dicit, qđ multi in noīe Christi uenturi sunt mēdaciter. Secūdum est remediū orationis internæ, qua ad Deū debet homo recurrere ut cor eius illuminetur. Tertiū est suspensio credulitatis suæ. Non. n. debet homo omni spiritui credere, sed probare qui ex Deo sunt. Qui. n. citò credit, in talibus leuis est corde, & fortassis ēt inflatus corde, dū huiusmodi uisiones uel apparitiones potius sunt formidandæ q̄ desiderandæ. Narratur. n. de quodā sancto Patre, quod cū ei diabolus in specie Christi appareret, ille clausis oculis dixit se in hac uita nolle Christū uidere. At diabolus humilitate eius cōfusus, statim euanuit. Econtra de pluribus narratur qui se ad uisiones idoneos reputauerūt & desiderauerūt, quod ad multas insanias & errores præcipitati sūt. Et ideo (inquit Bonauētura.) si simpliciter quis adorat Christi aduersariū, nō excusatur à peccato, ēt si credat ipsum Christū. Secus est sub cōditione. De quo latiùs Bonau. dicit. Et vt idē scribit dist. 25. q. 3. in fine lib. 3. Aliquis simplex homo uel uetula cū audit aliquid nouū prædicari, non dēt statim assentire, quouſq; nouerit illud uniuersaliter ab Ecclesia teneri. Vnde præter remediū diuinæ inspirationis & orationis (ad quod semp recurrendū est) habent simplices remedium humanæ instructionis ad quod possunt cōfugere, ut errores ualeant declinare. Semper enim Deus habuit, & habebit aliquos iustos, & famosos, qui ueritatē fidei & in se, & ēt in simplicib. cōseruarēt, dū simplices innitūtur eis & credūt. Hæc Bona. Vide de causis errātiū Gers. par. 1. de sensu literali sacrę scripturæ.

ERROR INTOLLERABILIS est, qñ aliquid (ut scribit Gab. di. 18. q. 2. ar. 2. conclu. 8.) sub ui præcepti cōtinetur in sniā à qua appellatur, quod cōmuniter i suo gñe est peccatū, puta quod est cōtra ius diuinum uel humanū canonicum: ut si quis excōmunicatur quia dat eleemosynā pauperi, aut quia non operabatur illud quod in suo genere illicitum est: aut dum præcipit quod impossibile est. Vide latiùs ibi Gab. allegantē ad hoc iura.

ERROR deceptio uel falsa existimatio, & errores qui ascribūtur Magistro, & Principi sententiarū à doctoribus Parisiensibus & alijs, quos & recitat Stephanus Bruli. di. 3. q. 7. li 3. sunt & notātur octo, assignantur, & in quolibet libro duo. In primo dis. 27. dicit, quod charitas quę ē amor Dei & proximi, nō ē quid creatū, sed est spiritus sanctus. De hoc uide Bo. di. 17. q. 1. li. 1. Et Gersonē par. 3. de mystica Theologia speculatiua, par. 8. cōsiderationē 41. & alios. Secūdus di. 24. ponitur ubi dicit Magister, quod hæc nomina, trinus & trinitas, nō ponūt q d positiuū in Deo. In secūdo di. 5. dicit, quod in Angelis beatis ꝑmiū ꝑcessit meritū. Secundus est ibidē, ubi dicit, quod nihil de alimēto trāsit in virtutē humanæ naturæ. In tertio lib. di. 5. dicit, quod aia sē parata est persona. Secūdus ibidē dicit, quod Christus in triduo fuit homo. In quarto li. 1. dicit, quod baptismus Ioannis cū impositione manuū ęquipollebat baptismo Christi, Secundus ibidē dicit, quod Deus pōt excōmunicare potentiā creādi creaturæ. Vū licēt (ut ait Bruli.) seminauerit multos errores qui nunc reputantur errores, sicut de conceptione, &c. tñ isti ꝓpositi apud oēs ueros Doctores & ab omni schola repudiantur & cōdemnantur, &c. Carpit quoq; Scotus errores multarū sectarum. q. 2. Prologi, & Iudæorum & etiā hæreticorū. Et ponit

octo uel decem vias ad elidendum hãs sectas. Vide supra in uerbo CERTITVDO ueritatis Theologicæ, & de erroribus, latiùs aliàs.

ESSE capitur tripliciter, ut notat Gab. d. 36. q. unica, ar. 3. lib. 1. Vno modo sincathegorematicè, ut est actus cõplexiuus uniẽs extrema. Alio mõ cathegorematicè, & hoc dupliciter. Primo modo, ut significat esse existentiæ, id est ré actualiter existenté. Alio modo significat esse possibile, ut. s. conuertitur cum ente, cui non repugnat esse in rerum natura, licèt sic non usitatè accipitur. Ité esse q̃nque construitur cum genitiuo, ut esse creaturę, & sic semp capitur cathegorematicè pro esse existere, uel possibile, i. qđ potest esse. Quãdoq; construitur cũ accusatiuo sequẽte, & tũc reqrit accusatiuũ pro suppposito, qui non ponitur, sed subintelligitur, ut esse animal, sub intelligitur aliquid eẽ animal, homo uel asinus. Vide latiùs Gabrielẽ, & quomodo capiatur in modalibus. Vide & de esse Sãctũ Bonauẽt. dist. 22. lib 3. & Gabrielem distinctione eadem, q. unica, &c. Et differunt esse & posse esse, ut ibidem scribit. Et ut scribit Gerson tracta. 5. super Magnificat. Omnis res creata hẽt triplex esse, quorum quodlibet ꝑt dici ꝑsens, suo modo hẽt esse in arte diuina. nec qualecũq; esse, sed diuinũ & uitale, qđ factũ in ipso, s. uerbo, uita erat. Et qualis uita? nimirũ illa q̃ est lux uera, quę illuminat omnẽ hoiem, uenientẽ in hunc mundũ. Siquidem ois creatura est in Deo creatrix essentia. Habet ẽm esse in intelligẽtia Angelica, ẽm sapientiã quã effudit Deus super oia opera sua, quæ ab initio creata est in mente Angelica. Postmodum de multis hoc esse communicatum est de omnibus in prima creatione, & in consequenti in omnium hominum illuminatione, & plus, & minus, clarius & obscurius. Habet tertium esse ois creatura in proprio genere seu materiali seu spirituali. Hæc Gerson ubi supra.

ESSE. secundum aliquos est quadruplex: de quo uide Thomam super 1. dist. 33. & lib. de ente & essentia: & Scotũ li. 3 dis. 1. q. 1. Et Brulifer dist. 8. q. 1. lib. 1. scilicet esse essentiæ, esse existentiæ, esse subsistentię, quod est esse suppositale, & esse propositionale, quod importat compositionem prædicari cum subiecto, secundum quod dicit Philos. 5. Meta. quod ens significat uerum, & non esse falsum: & sic tot possunt poni esse rei, quot prędicata possunt uerè de re prædicari. De re, id est de nomine significante rem. Sed ẽm prędicta esse essentię, & eẽ existentię nõ distinguuntur, nisi esse essentiæ acciperetur, ut extenderet se ad esse potẽtiale uel obiectiuũ: & sic esse essentiæ diceret posse esse, sed posse esse non est esse, sicut posse esse beatum, & non esse beatũ. Sic tamẽ accipiendo differentia est inter esse essentiæ, & existere, sicut inter posse esse, & actualiter esse. Nomina qdẽ sunt ad placitũ: tenendus ẽ tñ usus eorũ cõmunis. Et ẽm Gab. dis 6. q. 2. ar. 1. l. 3. Esse, ens, essentia, nõ differũt ẽm ré significatã, quia idẽ est in re esse rei, entitas rei, & essentia rei. Et essentia est illud quo aliquid dicitur formaliter ens. Esse verò omne quod habet aliquã realitatem extra suã causam, & intellectum. Vel magis propriè loquendo, esse ẽ realitas extra suã cãm & intellectum. Dicitur, extra suã causam, propter esse in potẽtia, seu esse potẽtiale. Et dicitur, extra intellectũ, propter esse obiectiuũ: non quod esse in potẽtia, uel esse obiectiuũ sit esse simpliciter loquẽdo. Nam quod est in potẽtia tantum, simpliciter non est, sed potest esse. Similiter quod ẽ obiectiuè tantum simpliciter nõ est, sed cognoscitur. Vnde Antichristus ẽ in potentia tantũ, & est obiectiuè, quia põt esse & põt intelligi, & tamẽ falsum ẽ dicere quod Antichristus est. Latius Gab. Sunt itaque in potentia uel potẽtialiter & obiectiuè determinationes distrahentes, quoniã distrahunt terminũ à sua ꝓpria significatione, siue ampliantes & extendentes extra propriam significationẽ, sicut mortuus, corruptus, generandus, producendus respectu ly homo. Differunt tũ hæc uocabula, esse, ens, essentia, ẽm modos Grãmaticales, sicut uerbum, participium, & nomẽ. Esse quoq; secundũ eundẽ Gabr. ubi sup. non differt

fert ab existere. Nã existere est eẽ actualiter, & hoc idẽ est esse. Nã qđ non est actualiter simpliciter non est. Est ergo idẽ esse, & actualiter esse: & p cõsequẽs idẽ esse & existere, accipiendo in cõiter eo utimur: nisi fortè existere diceretur esse per se uel esse totale, aut aliquid hmõi. Ex quo sequitur, qđ idem est existens & ens, existentia & essentia: quia sicut se habet existere ad esse, sic existens ad ens, & existentia ad ly essentia. Gabriel.

ESSE IN LOCO contingit tripliciter, ut habet Gabr. distinct. 37. q. uni. ar. 1. lib. 1. & dist. 2. q. 2. li. 2. s. cõmensuratiuè, siue circumscriptiuè, uel dimensiuè, cuius, s. partes cõmensurantur partibus loci, ita qđ totũ est in toto loco, & una pars in una parte loci, & alia in alia parte, & nullæ duæ partes extensiuę in eadẽ parte loci, illo mõ corpus extẽsum est in loco, uel quãtitatiuè est in loco corpus. Et esse in loco circũscriptiuè, occupatiuè, cõmensuratiuè, & dimẽsiuè, & quãtitatiuè, idẽ sunt. Secũdo modõ aliqd dr esse in loco terminatiuè siue diffinitiuè, quod. s. est realiter ubi est locus, nõ natũ simile esse alibi indifferẽter, siue quod sic certo loco terminat, qđ existẽs i illo nõ est simile aptũ natum esse in alio distãti ab illo, uel qđ diffinit certũ locũ, i quo est totũ in toto totũ mixtum, i. nihil ipsius quin ipsum, & totũ in qualibet parte loci, & nihil eius extra talẽ locum. Hoc modo ria rónalis est in corpore, & corpus Xpi in loco speciei cõsecratæ. Bruliser dicit, corpus Christi esse sacramentaliter in loco, hoc est sub specieb. Vñ sacramentaliter esse i loco dicit, ẽ esse p̃sens alicui loco sub signo uisibili. Et dicitur supra non tanter aptum natum, quia & si corpus uel spiritus per potentiam Dei possit replicari in diuersis locis, ut corpus Christi in Sacramento: hoc tamẽ non est ſm propriam aptitudinem, quia potentia supernaturalis non confert aptitudinem in natura. Hoc modo spiritus Angelici & animæ rationales sunt in loco, & corpus Christi, ut & vult Do. Card. Came. q. 5. ar. 2. li. 4. cùm ait. Licèt corpus Christi sit localiter in cęlo, & realiter in Eucharistię sacro, tamẽ ipsum est circumscriptiuè in cœlo, & diffinitiuè in sacro, &c. Tertio modo & hunc addit Hugo libro 1. par. 3. ca. 18. scilicet repletiuè uel immensiuè, & illud dicitur esse repletiuè in loco, quod replet omnem locum, ita quod non est possibilis locus quẽ nõ replet; vel dicitur esse in certo loco per indistantiam, nõ tamen terminatur illo loco, quia sit simile in omni loco, etiam ſm propriam naturam, & ille modus soli naturæ diuinæ conuenit, sed illo modo propriè non est in loco, quia non cõtinetur in loco, quia propter suam immensitatem ita est in omni loco, vt tñ nullo loco detineatur, ſm illud Hier. 23. Cœlum & terrã ego impleo. Vnde Hieronymus in epistola, in his quæ Deo in scriptura attribuuntur: Excelsior cœlo, pfundior inferno, longior terra, immensitas eius latior est mari, qui cœlũ, & terrã implet, proculdubio nullus locus est ab eius præsentia absens. &c.

ESSE IN LOCO adhuc dupliciter pót accipi, vt scribit Gabriel distin. 2. quæst. 2. lib. 2. licèt non propriè, scilicet secundũ substantiam & secundum operationem. Secundum substantiam est in loco in cuius substantia vere & realiter continetur in loco, & nihil ipsius est quod non sit præsens tali loco. Sic est in loco quicquid circumscriptiuè vel diffinitiuè est in loco. Secundum operationẽ est in loco, quod aliquem effectum producit in loco, licèt nihil eius essentia sit præsens isti loco, sicut dicimus qñq; Solem esse in aere, quẽ illuminat & calefacit, licèt impropriè, & Angelus est in loco diffinitiuè, non tñ per operationẽ, sed per suã substantiam, probat Gabriel vbi supra. Erronea autem est opinio eorum, qui dicere voluerunt, quod Angelus non sit in loco corporeo ſm substantiam, sed tantum secundum operationem, dum, s. aliquid operatur circa corpus ipsum mouendo localiter, vel alia specie motus, sicut Angeli motores orbium, & Angelus Tobiæ hunc dicunt fuisse in corpore assumpto, non ſm substantiam, sed tñ mouẽdo illud corpus & operando in eo. Vñ Articulus Parisien. 203. quod substãtiæ separatæ sunt in loco p operationẽ, &

quod

quod possunt moueri ab extremo in extremũ, nec in mediũ, quia possunt uelle operari in extremo uel in extremis, nec in medio error. Et quod dr esse in loco primis duobus modis, s. diffinitiuè & circumscriptiuè, dicitur locale, & sm locũ mutabile, sed nó quod est in loco tertio modo, s. repletiuè, sicut Deus, qui est repletiuè in omni loco non localiter nec diffinitiuè, uel commensuratiuè, aut mobiliter, qa nullo loco abesse potest, nec aliquo terminari uel circumscribi, & dicitur esse illud esse ubique.

ESSE VBIQVE Sancti dicunt, & ut scribit S. Bonauent. dist. 37. q. 1. art. 2. lib. 1. cõuenit soli Deo propriè & singulariter, ita qd nulli alij nec intelligi põt cõuenire, si rectè intelligitur. Nam Deus dr esse ubique, ita qd ex parte Dei intelligitur identitas & totalitas, ex parte loci pluralitas & uniuersalitas per conditionẽ idẽtitatis excludit uniuersale. Quod quãuis sit in oĩbus singularibus, tñ secundũ aliud & aliud suppositum, & ita numeratum p conditionem totalitatis, excluditur numerus. Nam quãuis numerus sit ubique, tamen sm aliam & aliam partẽ per conditionẽ pluralitatis à parte loci excluditur spiritus creatus, qui quãuis sit in pluribus partibus corporis, non tñ in oĩbus, nisi ut unitis per conditionem uniuersalitatis excluditur corpus Christi sub sacramẽto, quod quãuis sit in pluribus, non tamen est in omnibus, nec esse potest, quia hoc solũ conuenit ei sub sacramẽto, &c. Et ut idẽ ait: quia esse ubique, dupliciter põt accipi de Deo, sicut & esse semper. Vno modo semper importat diuinam immensitatem secundũ durationem, & sic idẽ est quod æternitas, & conuenit Deo æternaliter. Alio modo connotat simultatem temporis, & sic cõuenit ei à principio tẽporis. Sic esse ubique uno modo importat præsentialitatẽ diuinæ immẽsitatis, per quam est p̃sens omni, eò quod est siue sibi siue alij: & sic idem est esse ubique quod Deũ esse immensum, & sic cõuenit Deo ẽternaliter. Alio modo p̃ut connotat locum creatũ siuerẽ: & sic conuenit ei ab initio rerũ & locorum propter connotatũ, & conuenit semper, & ad hoc est proprium, quia conuenit soli & semper uno modo, licèt non æternaliter, sicut etiam est in demõstratiuis. Et iste modus accipiendi (ut idem ait) Deum esse ubiq; est usitatior, & secundum hunc modum conuenit ei æternaliter. Hæc Bonauentura.

ESSE IN OMNIBVS rebus creatis Deo cõuenit, & hoc põt intelligi dupliciter, ut scribit S. Bonau. dist. 37. art. 3. q. 1. lib. 1. Vno modo, ut idẽ sit quod esse præsentẽ cuilibet rei non connotando effectu. Et sic uniformiter est in oĩbus rebus, eò quod intimus est cuilibet rei, & summè p̃sens & totus in qualibet re. Alio modo põt connotare effectum, sicut artifex dr in artificio esse per connotationem effectus, & per impressionẽ suæ similitudinis, & sic cũ uni creaturæ plus det quàm alij, magis est ĩ una quàm in alia. Et hoc potest esse dupliciter, scilicet extensiuè quantum ad ea quæ habent esse diuturnius, ut in corpore incorruptibili plus q̃ in aĩa sensibili, uel intensiuè, quãtum ad ea quæ habent esse nobilius, ut in anima sensibili q̃ in corpore incorruptibili, uèl utroque modo, ut in aĩa rationali q̃ in corpore corruptibili. Assignat autẽ Magister dupliciter modo existẽdi Deũ in rebus. Et unũ modum accipit ab Augustino de præsentia Dei ad Dardanũ, qui dicit, quod aliter est Deus in oĩbus creaturis, aliter in sanctis, aliter in Christo per unionem. Alium modũ accipit à Greg. qui dicit sup. 5. Can. qd Deus est in reb. tripliciter, s. potentialiter, præsentialiter, & essentialiter. De quo latiùs Bon. dist. 37. art. 3. q. 2. lib. 1. ubi & ait, quod ubicunq; est Deus, siue p naturam, siue gratiam, est essentialiter, potentialiter, præsentialiter. Existentia itaque Dei in creaturis est triplex sm Magistrum, ut post eum scribit Gabriel dist. 37. quæst. unica, artic. 1. lib. 1. quædã est generalis qua omnes creaturas conseruat. Specialis qua inexistentia uel assistentia animas sanctas inhabitat. Singularis qua p̃sentiam naturã humanã assumens in unitatẽ suppositi sibi copulat. De ista in 3. lib. sent. dr. De secũda dist. 19. lib. 1. De prima dist. 37. li. 1. Et esse in oĩbus rebus

crea-

creatis alijs à se ꝓpotentiã,& ꝓsentiã,& essentiã, dupliciter itelligit alicui cõpetere ſm Gab. vbi ſupra. Vno mõ ſimpliciter vt verba ſonãt,qa ipsũ.ſ. certo caſu poſito, vel ꝓ certã potentiã eſt in oĩbus,vel qa eſſe in oibus.exiſtẽtibus,&c. neceſſario ſequitur ad ſuũ eſſe,ita quod repugnat ipsũ eſſe,& nõ eſſe in oĩb.exiſtentibus, & ecõuerſo repugnat aliquid eſſe in quo ipsũ nõ eſt. Primò nõ eſſe in oĩbus creatis,nõ eſt ꝓpriũ Deo, qa hoc põt ꝓ potẽtiã diuinã alicui creaturæ cõmunicari. Itẽ Deus poſſet replicare corpus ad diuerſa, ubi & ſicut ad diuerſa, ita ad oĩa, ſicut diffuſe oſtẽdit Gabr. in lect.46.in expoſi.canonis.Præterea ſi nihil eſſet in mũdo, niſi ſolus hõ, tũc eius aĩa eſt ubique:oĩa deniq; sũt ſibi ſubiecta,puta pars corporis. Eſt ẽt intimè ꝑsẽs corpori.Sed eſſe in oĩbus rebus creatis ꝓpotẽtiã ſecũdo mõ intelligẽdo,ſoli Deo eſt ꝓpriũ,quia nulla creatura neceſſario eſt in oĩbus alij à ſe: & hoc mõ locuti ſunt S. Ambroſ.in litera,& alij ſãcti,cùm eſſe ĩ oĩbus,mõ dicto, ſoli Deo appropriant,ut & notat Gab.diſt.37.ar. 3.dub.2.li.1. Sic ẽt poteſt ſaluari dictũ S.Thom.cùm parte.1.q.8.art 4.dicit:Eſſe vbique primò & ꝓ ſe, eſt ꝓpriũ ſoli Deo,uide & in dictione VBIQVE. An ãt Chriſtus ſit ubique quo ad rẽ. Dicit (vt Habet Gabr.di.22.q.unica,art.3.dub.2. li.3.)quod cũ in Chriſto ſint duæ naturæ,humana & diuina realiter diſtinctæ ſola natura diuina ꝓpter ſui infinitatẽ eſt vbique.Sola. n. natura diuina eſt infinita.Natura autem humana in Chriſto, qa pura creatura,& finita eſt in loco determinato,puta in cœlo aut in ſacramẽto. Vnde Inno.dicit, qd̃ Chriſtus eſt alicubi ꝑſonaliter, alicubi ſacramẽtaliter, alicubi localiter.In cœlo localiter,in altari ſacramẽtaliter, ubique ꝑſonaliter, ſacramẽtaliter,& localiter,ſm naturam, humanam,ubique ſm naturam diuinã, hæc de re quantum ad rationem nominis,Chriſtus eſt ubique, per communicationem idiomatum:de quo latiùs Gabriel ubi ſupra libro tertio.

ESSE ECT. Eſſe in Chriſto sũt duo, ſcilicet eſſe diuinũ,& humanũ,ut habet Gabriel di.4.q. unica artic.3.dub.1.li.3.& vtrũque eſt eſſe ſimpliciter, qa eſſe ſubſtãtiale,recipit eſſe humanum ſimpliciter,poſt nõ eſſe humanum:licèt poſt nõ eſſe:quia poſt non eſſe diuinum, & ſm eundem in Chriſto ſunt plura eſſe eſſẽtię,quia plures naturę,quælibet autem natura eſt eſſentia,quędã,ſcilicet humana & diuina. Vna creata,alia increata. Sed in Xpo non ſunt pluta eſſe ſubſiſtẽtię,quia non plures perſone.Gabriel di. 6.q.2.artic.1.lib.3.latiùs ſcribit.

ESSE,ab eſſe uenit eſſendi, quamuis alids ſcripſerim non eſſe Latinum uocabulũ, non mõ curatores ſumus elegantis linguæ,ſed Theologi uel Theologorũ imitatores eſſe cupimus,qui infimo dicendi genere gaudẽt.Et modi eſſendi in, cõplectuntur hoc uerſu: *Inſunt pars totum, & ſpecies genus calor igni:*

Rex in regno,ver in fine, locatq; locatos

De his apud Philoſophos fit mentio:& Gabriel habet diſt.19.q.2.li.1.

ESSENTIA. Noie eſſentię(vt ſcribit Magiſter di.5. libr.1.) intelligimus diuinã naturã,quæ communis eſt tribus perſonis,& tota in ſingulis & catholocis tractatoribus cõsẽtiẽter ait: Qd̃ nec pater genuit diuinã eſſentiã, nec diuina eſſentia genuit filiũ, nec diuina eſſentia genuit eſſentiã. Vnde Scotus diſt.5. lib.1. cõtra Ioachim ait:Nos ſacro approbãte cõcilio,credimus & cõfitemur cum Petro,ſcilicet quòd una sũma res eſt eſſentia vel natura diuina,q̃ nèc generat, nec generaẽ.Eſſentia diuina (ut notat Guil. Scoti imitator di.5.li.1.& poſt eũ frater Pelbartus) ſignificat unã naturam ſimpliciſſimam infinitam,ſummè perfectã, ſummè bonã in tribus exiſtẽtem perſonis.Eſt ergo unares sũma,extra trini.Et Gab.di.2.q.1.& di.28.q.1.li.1.Eſſẽtia ẽ in oĩbus perſonis non ſic relatio, &cæ. Et di.10.q.1.li.1. Eſſentia diuina idẽtificat ſibi oĩa in diuinis,&c.Et eadẽ eſſentia diuina eſt pelagus quoddam infinitæ ſubſtantiæ ſm Dama. Et in diuinis eſt tantũ unum abſolutum,ſcilicet eſſentia omnibus modis eadẽ intellectui & uolũtati,& quibuſcũque abſolutis.Et di.12. Eſſentia in diuinis a nullo realiter diſtinguitur,

stinguit, sed bñ formaliter. Et d. 15. Essentia diuina nó solùm est intellectus & uolũtas, sed uerissimè intellectio & uolitio uerè seipsã intelligens & uolẽs, uide latius Gabr. in his locis. Itẽ ſm eundem, essentia diuina dicitur speculum repiæ sentatiuum omnium creaturarum ipsi intellectui creato, uide eũ di. 38. q. unica dub. 2. lib. primo, ad hunc sensum qđ eã intellectus diuinus, q̃ essentia est im mediatè notitia sui & aliorum.

ESSENTIALE hoc uocabulo aliter Philosophi utũt, aliter Theologi, ut notat Stephanus, Bruli. in ꝓlogo 1. sen. Philosophi dicũt essẽtiale, qđ distinguit contra accidẽtale. Duplex est ãt accidẽs, s. cómune, & ꝑ se, i. ꝑpriũ. Qđ igit neutro mó est accidẽs, illud é accidẽtale alicui. Essentiale ſm Philosophos est ꝑdicatũ in primo mó dicẽdi ꝑ se, apud Theologos nõ sic. Vnde qa essentia diuina habet cómunitatẽ realẽ, sicqđ vna & eadẽ essentia singularissima est tribus ꝑsonis cómunicata realiter, ipsa ꝓpter illã cómunitatẽ realẽ uerè ꝑdicaẽ de tribus ꝑsonis, Essentialia igit in diuinis uocanẽ illa q̃ habẽt similẽ cómunitatẽ realẽ ꝑ similẽ modũ prædicãdi cũ essentia diuina, vt intellectus, uolũtas, intellectio, uolitio, sapientia & iustitia, &c. Nomẽ notionale uidesuo loco, & Scotũ. q. 1. quodli. Et (ut idem Brulif. dicit dist. 2. q. 4. lib. 1. Essentialia sunt illa quæ cómunia sũt omnibus tribus personis, & tales sũt omnes perfectiones simpliciter. Nã omnes perfectiones quæ sunt similes in modo essendi & ꝑdicandi, dicũtur essentialia. Essentiale enim est quod prædicatur de tribus personis, & dicitur ab essentia.

ESSENTIALE dicit quatuor modis, ut habet S. Bonauen. di. 3. q. 3. li. 1. Et Brul. di. 3. q. 3. in fi. l. Primo mó essentiale dicit quod dicit essentiam rei tantum, sicut species singularis uel natura speciuoca, q̃ dicit totam quidditatem. Secũdo mó dicitur essentiale quod est de essentia & cõstitutione rei, ut materia & forma, caput, cor, & dicunt essentialia constitutiua. Tertio mó dicitur essẽtiale sine quo res nó potest esse, nec potest intelligi esse vt sunt illa in qbus attẽditur ratio uestigij, ut unitas, ueritas, bonitas. Quarto modo dicit essentiale, sine quo res non potest cogitari habere perfectũ esse, vt sunt potẽtiæ in anima, in quibus attẽditur imago, & hoc est minimo mó substãtiale siue essentiale, non tamen transit in aliud genus, ideo anima dicitur suæ potẽtiæ, quia non transit in aliud genus. Hęc sanctus Bonauentura.

AETAS potest accipi dupliciter, ut scribit Richar. di. 44. art. 1. q. 8. libr. 4. Vno mó ꝑ toto tẽpore quo uixit homo, uel qđ fluxit ab instãti suę saluationis, usque ad instans suæ reformationis. Sic ſm eũ non omnes in eadem ætate resurgent. Alio modo ꝑ statu corporis & uirtutis, q̃ ex annis in humano corpore relinquitur, secundum quẽ modum accipiendi ætatem dicimus, quod Adam factus fuit in ætate uirili, in qua ætate & oẽs resurgẽt (inquit Richar. ubi sup.) quia omnes resurgent in statu corporis & naturalis virtutis quẽ habituri erãt si tantũ uixissent, uel habuerunt q̃ tantum uixerunt, q̃ est in tẽpore ad quod terminatur motus perficiendi, quia circiter de lege cómuui est illud tẽpus quo Christus mortuus est. De hoc cõmemorat Augu. 22. de ciui. c. 15. &c. AEtates mũdi sũt sex, quibus generatio & hominis status finitur. Istæ sex ætates mũdi ut recitat Ric. di. 40. li. 4. circa literam ſm Augusſt. 83. quæstionum quæ. 58. sic distinguuntur. Prima ab Adã usque ad Noe. Secunda à Noe usque ad Abrahã. Tertia ab Abraham usque ad Dauid. Quarta à Dauid vsq; ad trã smigrationẽ in Babyloniã. Quinta à trãsmigratione in Babyloniã vsq; ad aduentũ Xpi Domini. Sexta ab aduentu Domini, usque ad finẽ seculi laborãtiũ cũ qua currit. Septima alterius seculi, scilicet. quiescentiũ, & in iudicio incipiet. Octaua q̃ erit resurgentium. Sex ætates hominis secundũ Aug. ubi supra sunt Infantia, pueritia, adolescẽtia, iuuentus, grauitas, senectus, quorum tẽpora sic distinguitur. Infãtia usq; ad septimũ annum. Pueritia usque ad 14. annũ. Adolescentia usque ad 25. annũ. Iuuentus usque ad 1. annũ. Grauitas vsque ad 60. anuũ. Senectur à sexagesimo vsque

in

in finem, de his ætatibus meminit Bonauen. diſtin. 40. lib. 4. circa tex.

AETERNVM uario modo accipitur in ſcriptura, & notat Alex. de Ales. 3. par. ſummæ par. 2. in materia ſacrificiorũ, & alij diſt 3 t. li. 1. ſen. Primo mõ proprijſſimè, & ſic æternũ dicitur, cuius non eſt finis nec principiũ durationis aut ſtabilitatis, & ſic ſolus Deus dr æternus. Vnde Eccl. 18. Qui uiuit in æternũ creauit oĩa ſimul. Et dr, æternũ quaſi extra terminũ uel terminos, qa caret principio & fine, ut & notat Guiller. Scotiſta diſ. 9. li. 1. & ét Alb. Magnus ſuper 4. Phy. tract. ult. & propriè loquendo ſolus Deus eſt ęternus, & ſic ſoli ſibi cõuenit ęternitas. Vide Tho. diſ. 9. li. 1. q. 2. ar. 1. hoc mõ dicit articulus Pariſien. Ponere plura æterna eſt error. Secundo modo propriè pro eo qđ habet principiũ, ſed non finẽ in durationẽ uel in ſtabilitate, ſicut ſunt perpetua, & ſic dr uita æterna Ioã. 17. Hæc eſt uita æterna ut cognoſcant te. Similiter & ignis inferni æternus. Matt. 25. Ite in ignẽ æternũ. Tertio modo cõiter pro eo quod nõ habet finẽ in humana acceptione, quia, ſ. nõ conſtituit finis in humana affectione. Sicut illud 3. Reg. 1. Viuat Rex in æternũ uel in humana recordatione. Ioſue. 4. Idcirco poſiti ſunt iſti lapides, ſ. extracti ex Iordanis alueo in monumentũ filijs Iſrael uſq; in æternũ, uel quia in hoĩs cognitione nõ cõſtituitur finis, uel nõ determinatur iure poſſidendi. Ioſue 14. Quarto accipiẽ ſm qđ pro eo quod nõ habet finẽ ſignificatiuè ſicut circumciſio data Abrahæ dr fœdus ſempiternũ. Gen. 17. qa figurabat æternum, ut dicit glo. Similiter ſacerdotium Aaron dr æternũ, quia ſignificat ęternũ Chriſti ſacerdotiũ. Quinto dr æternum ſm quid ét conditionale, eo qđ non determinatur finis durationis, ſed ſub conditione, ſic illud de Dauid regno dicit Dñs: Thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternũ, intelligit cũ conditione ſi ſeruaſſent poſteri Dauid mãdata Dei, &c. Similiter de poſſeſſione terræ promiſſionis ab Iſrael. Vide & de hoc S. Bona. diſ. 3. ar. 3. li. 4. & fratrẽ Pelbar. li. 1. roſa. Theol. Modos æterni ponit tres Iac. de Valentia ſuper illud pſal. Iurauit dñs & non pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternũ. Primo inquantum eſt ſine termino, & ſine fine & ſucceſſione, quia eſt tota ſimul & perfecta poſſeſſio uitæ interminabilis, ſic ſoli Deo conuenit, qa nihil eſt æternum niſi Deus. Vñ æternitatẽ eẽ in Deo ſm Ric. di. 19. ar. 2. q. 1. li. 1. cõcludũt ſũma eius actualitas, & ſũma ſimplicitas & eius ſũma immutabilitas: nã ſi Deus habuiſſet initiũ eſſendi, aut ſi poſſet aliqñ nõ eſſe, tunc nõ eſſet actus purus, qa haberet aliquid de nõ eſſe admixtũ, imò eſſet compoſitus ex actuali & potẽtiali uel poſſibili, & ita nec eſſet ſummè ſimplex, nec ſummè immutabilis, ſequit ergo neceſſario Deũ eſſe æternũ, hæc Rich. Secundo ut dicit Iaco. de Valen. æternũ idem eſt quod coæuum dicens totam ætatem alicuius. Et ſic dicimus quod uir eſt ęternus uxori, quia quãdiu uixerit eſt alligatus uxori per totã ętatẽ & uitã, & eco uerſo, & ſic circũciſio fuit æterna legi & cto Abrahæ, quia quãdiu duravit lex & pactũ & illa ætas, tãdiu perſeuerabat circunciſio, ſ. uſq; ad Chriſtum, in quo terminauit illud pactum. Tertio modo dr æternum, cui nullũ aliud tale ſucceſſit, & iſto modo lex Moyſi aut circunciſio nõ fuit æterna, quia alia lex ſucceſſit & aliud ſacrm Sed iſto modo lex Euangelica & ſacerdotium Chriſti eſt æternũ, qa nulla alia lex nec ſacrificiũ ſuccedit, ideo ait Chriſtus Matth. 26. Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamẽti. Nouum uerò inquantum ſucceſſit ueteri, æternũ inquantũ nullũ aliud ſuccedet, ſed ſolùm prẽmiũ & uera beatitudo. Hæc eps Chriſtopoli. Non diſſentit à prædictis Aliacen. q. 6. fere in fine li. 3. & poſt eum Gab. diſ. 35. q. 5. ar. 3. dub. 2. lib. 1. Nam æternum ſm eum accipitur uno modo propriè pro illo, quod uerè & realiter eſt exiſtens ęternaliter, & ſic ſolus Deus eſt æternus. Alio modo impropriè pro illo quod eſt cognitum æternaliter, ſic intelligunt Aug. & alij Ideas eſſe æternas, immutabiles & infatigabiles, nec oriri, nec interire, hoc é, ſũt ęternaliter, immutabiliter & infatigabiliter cogni-

cognitæ, nec de nouo incipiunt intelligi à Deo. Hoc itaq; modo ideæ sũt ęternę, i. ęternaliter obiecta cognita. Et creaturæ pũt dici æternæ, quia ęternaliter à Deo cognitæ, sed non adeo vũtate dr̃ de creatura, sicut de idea, de qua infra dicet.

AETERNVM differt ab euo. Nam æternũ dicit̃ propriè quod ẽ simpliciter immutabile, tã substãtialiter q̃ accidẽtaliter, vt ęit Gab. dist. 2. q. 1. ar. 3. lib. 2. De quo Boetius in 5. de cõsol. prosa. ult. Aeternitas est interminabilis uitæ tota simul & pfecta possessio. Vnde ęternum simul & semper hẽt quicqd hñe põt, & semper ẽ qcquid esse potest, ideo dicitur possessio tota simul, & perfecta uitæ interminabilis. Aeuum est quod esse nõ desinit siue semp fuerit, siue esse incępit quãtũ ad essentialia, est tamẽ mutabile quãtũ ad accidentalia, qa põt acqrere pfectionẽ qua caret, & perdere quã habet. Itaque. n. licèt substantialiter non mutat̃, ẽ tamẽ mutabile accidentaliter, ut angelus, cœlũ, materia prima. Tẽporale uerò quod mutat̃ substãtialiter & accidentaliter, id est quod aliquando definet esse simpliciter, & manẽs acqrit quod nõdũ habet, uel perdit quod hẽt. De quo infra, & ẽt de Aeuo suo loco. Accipit tamẽ q̃nque ęternũ pro ęuo. Aeuũ aũt idẽ est quod seculũ uel tẽpus uel spaciũ, quod cũ mundo cępit esse. Tamẽ mundus dicitur æuiternus, id est perdurabilis, sicut sunt cęli & angeli. Vnde Exod. 25. Dominus regnabit in æternum & ultra, ibi æternum capitur pro æuo, ut innuit Ansel. Vnde & hæbraica ueritas habet: Dominus regnabit in seculum & ultra.

EVANGELIVM uide infra.

EVCHARISTIA Græca dictio est εὐχαριστία & idẽ ẽ quod bona gratia. Et (ut ait Aug. in ser. de sacramẽto altaris) Eucharistia ẽ oblatio benedicta per quã bñdicimur, ascripta, per quã oẽs in cęlo ascribimur, rata, per quã in uisceribus Christi censemur, rationalis, per quã à beat̃ ali sensu exuimur, acceptabilis, vt q nobis displicemus, per ea acceptabiles eius unico filio simus. Illud sacramentũ ut dicit Paluden. dist. 8. q. 1. li. 4. est sacramentum dignissimũ, & plus quã sacramentum, id quod & affatim ibi probat. Hoc sacramẽto (vt vult Sco. di. 8. q. 1. li. 4.) nutrimur & in bono cõsummamur. Et omnis deuotio in eccle sia ẽ ad illud sacramentum. Et potest diffiniri, vt habet Gab. dist. 8. q. 1. lib. 4. uideatur Scotus eadem di.

EVCHARISTIA diffinitur hoc modo. Eucharistia est species panis uel uini, corpus Christi, & sanguinẽ uirtute sacerdotalis cõsecrationis uerè & realiter continens. Gab. ubi supra. Dicit̃, species, per quod intelliguntur accidẽtia sensibilia, color, sapor, odor, humor, calor, pondus, & similia. Et addit̃, panis uel uini, quia sub eis uel alijs qb. illæ successerũt fuit substãtia panis & uini. Ex illo seqt̃ qd̃ Eucharistia non est res simpliciter una, qa realiter oia illa accidẽtia sub quibus ante cõsecrationẽ fuit substantia panis, & uini, uel quæ successerũt accidẽtibus sub qbus fuit substãtia panis & vini, vt si fiat trãsmutatio aliqua accidentium, puta caloris aut frigiditatis uel ẽt caloris post cõsecrationẽ, sub quibus tamen mansisset substantia panis uel uini, si nõ fuisset facta cõsecratio, illæ species prioribus trãsmutatis, succedẽtes essent Eucharistia, licet sub illis nõ fuerit substãtia panis. Secundo sequitur quod sacramẽtũ Eucharistiæ, nõ est actio q̃dã trãsiens sicut cætera sacramenta, sed est res pmanens, s. illa accidentia panis & vini post cõsecrationem remanentia. Tertio sequitur, quod sacerdotalis consecratio Eucharistiæ nõ est Eucharistia, qa transit, & illa non continet realiter Christũ, sed est via ad sacramẽtum Eucharistiæ. Nã per ipsã consecrationẽ corpus Christi, & sãguis icipit esse sub speciebus, & ideo addit̃, uirtute sacerdotalis cõsecratiõnis, qa sine illa puia non esset ibi corpus Christi, & sic habetur quod cõsecratio realiter distinguitur ab Eucharistia. Nã cõsecratio est qd successiuũ, s. prolatio uerborum sũper debita materia. Eucharistia uerò est quid permanens post prolationẽ uerborũ, quia species panis, & uini quæ etiã fuerũt ante cõsecrationem, licèt ante cõsecrationem non fuerunt Eucharistia nęq; sacramentũ. Dicitur,

citur, corpus Xpi & sanguiné realiter cõ
tinẽs, & in hoc includit materia, forma,
intẽtio, requisitæ ad esse vel fieri huius
sacramẽti: nã q̃cdq̃d horũ deficit, nõ cõ
tinet realiter corpus Xpi & sãguis, con
tinet aũt hoc sacramẽtũ ueraciter & rea
liter sãctitatis auctorẽ, ꝓpter q̃d (ut ait
Richa.) inter alia sacramẽta est altissi-
mũ, & vt idẽ dicit Corpus Xpi est sacra
mẽtũ uerũ & res, res, s. respectu speciei
panis, & sacramentũ respectu corporis
Xpi mystici, uideat ipse latiùs. Dicit ãt,
panis vel uini disiunctim & nõ copula-
tim, quia tã species panis sine speciebus
vini, quã uinũ sine speciebus panis sunt
eucharistia, q̃a vtrq̃e cõtinẽt totum
Christũ ẽt cõiunctim, nõ plus cõtinent
quã alteræ solæ. Est ãt eucharistia sacra
mẽtũ principale legis nouæ & euangeli
cæ, vt habet Gabr. vbi supra, q̃a est sim-
pliciter dignissimũ & excellentissimum
sacramẽtorũ, excedit, n. alia, vt dicit Sco
tus di. 8. q. 1. quarti. Omnis quoque de-
uotio Ecclesiæ est in ordine ad hoc sacra
mẽtũ, ꝓpter hoc. n. clericus cum maiori
diligẽtia pſoluit officiũ diutinum, ꝓpter
hoc populus deuotius audit missam, q̃
quodcũque aliud officiũ Ecclesiasticũ,
ꝓpter hoc ẽt singuli diligẽtius cõfluunt
ad sacramẽtũ pœnitẽtiæ, dũ iuxta eccle
siæ ordinationẽ uolunt sãlté in anno se-
mel cõmunicare. Excedit itaque ſm Sco
tũ vbi supra, hoc sacramẽtũ, alia, in signi
ficãdo, in significato, in cõtinẽdo & con
tinẽdi mõ. In significando, quia certius
significat aliis sacramẽtis, alia. n. certè
significãt quantum est ex se, tamẽ quan
doque nõ habent effectum propter indi
spositionẽ suscipientis, quia effectũ nõ
habẽt nisi in suscipiente. Istud autẽ nun
quã caret suo significato, scilicet prẽsen
tia corporis Christi, nec potest impediri
ꝑ malitiã cõsecrãtis, nec per indispositi-
onẽ suscipientis, quia habet effectum
suũ, non solùm in suscipiente, sed extra
in speciebus illis in pixide reseruatis. In
significato, q̃a alia significant gratiã ac-
cidentalẽ & creatam, istud significat gra
tiã substantialem increatam, & gratiæ
cæterorum sacramẽtorum creatricem,
quia Christum fontem gratiarũ. In con
tinendo, q̃a alia sacramenta non contiⁿẽt quod significant, quia gratia non est formaliter in sacramentis cæteris, sed in suscipientibus sacramenta. Istud autẽ in se realiter cõtinet gratiam substantialẽ, quã significat In modo continẽdi, quia cætera sacramenta nõ continent gratiã nisi in vsũ, sicut nõ sunt nisi in vsu. Istud autẽ continet permanenter etiam ante vsum, vt patet aliàs. Significãt itaque istæ species effectũ gratuitũ duplicẽ, scilicet gratiã substantialem, & accidentalẽ. Substantialem principaliter, quæ est corpus Christi, uerũ quod realiter continẽt sub speciebus, & magis significant illę species ex diuina institutione, quã ex naturali similitudine, significant etiã gratiã accidentalem, quæ dignè sumenti in vsu, id est sũptione huius sacramenti confertur, quia sicut per panẽ & uinũ corpus reficit & nutritur, ita per gratiã vita animæ conseruat & fouetur. Illa tamen significatio gratię sumenti collatæ nõ est principalis, sed aduẽtitia, quia eucharistia est sacramentũ uerum etiam si non sumeretur, licèt ad sumptionem sit ordinatum. Significant etiã species illæ, efficaciter corpus uerũ, quia concurrũt ad prẽsentiã corporis Christi sub eis cõtẽti, tanquã causę sine qua non, certitudinaliter ex assistẽtia diuina qui pactus est cũ ecclesia, semper exhibere suã prẽsentiã his speciebus ritè consecratis. Et quamuis Christus in sacramẽto altaris sit quãtus, est tamen ibi modo substãtiuo, id est indiuisibiliter, & non mõ quãtitatiuo ut dicit Petrus Paludensis q. 3. di. 10. li. 4. & habetur de cõsecra. di. 2. c. singuli, &c. In hoc sacramẽto supt tres actus, vt scribit Bruliser. di. 8. q. 1. lib. 4. Primus est cõsecratio. Secũdus est ipsũ sacramẽtũ. Tertius est ipsius perceptio. Consecratio est quida actus sacramẽtalis ꝑ uius ad ipsum sacramentum, & sunt verba necessaria ad cõsecrationẽ. Vnde cõsecratio est aliud a sacramento. & vt supra dictum est. Sacramentũ sunt ipsæ species, scilicet albedo, & rotunditas, q̃a prius erant informãtia panẽ, post consecrationẽ, illa eadem remanẽt in sacramẽto eucharistiæ. Perceptio est quidam

actus

actus sacramẽti, q est via ad hoc qđ corpus Xpi sumit à fidelibus, & ad incorporãdũ caput, s. Xpm ipsi mẽbro. s. homini fideli, & ipsũ Xpi mẽbrũ capiti. Per hũc actũ digne suscipiens incorporat Xpo, & toti trinitati unitor tãquã mẽbrorũ capiti, & ista incorporatio fit p amorẽ & gratiã, nihilominus in cõsecratione dat gratia cõsecranti si sit dignus & percipiẽti. Fuit ãt hoc sacramẽtũ figuratũ multipliciter, ut aliàs uideri pót, & apud Brulif. di. 8. q. 2. li. 4. & apud Magistrũ, & infra. Diuina quoque potẽtia & bonitas relucet in hoc sacramento plus q̃ in alijs. Vnde & cętera sacramẽta excellit, vt dictũ est, & quasi cõsummatiuũ est omniũ aliorũ, sicut charitas omniũ virtutũ. Latius scribit Brulif. di. 10. q. 1. l. 4. Et Gab. in ser. quodã de corpore Xpi, q incipit. Memoriã fecit mirabiliũ suorũ, &c. & in illo: Esurientes impleuit bonis. Et sacramentũ Eucharistiæ dicit unũ ratione signi & causę. Vel qa ratione aiæ perfecta dicit refectio, sicut dicit vnum prandiũ, vna cœna, vbi multa concurrunt ad unã refectionẽ, scilicet cibi & potus. Dicitur etiã vnũ, quia ab alijs diuisum & distinctũ, scilicet à baptismo & cõfirmatione, vt scribit Paluden. di. 8. q. 1. quarti. Et qã omnia q̃ hic sunt ad vnum, & idem præfigurandũ ordinãtur, & ad idẽ cau sandũ, ideo dicitur vnum. Et hoc sacramentum Eucharistiæ post agni paschalis esum fuit à Christo in ipsa cœna vltima Luna 14. prima die azymorũ institutum. Hinc dicitur Mat. 26. Prima die azymorũ accesserũt discipuli ad Iesum, dicẽtes: Vbi vis paremus tibi man. Pas. Ponit autẽ S. Th. quatuor rationes quare post cœnam vltimã immediatè ante passionem hoc sacramentũ sit institutũ, & consonat Paluden. q. 1. arti. 3. Prima, qa ad perfectionẽ Ecclesię cõgruebat quod caput ei realiter cõiungeretur. Secũda, quia ueritas sequi debet figurationẽ, & aduenięte ueritate, cessare debet figura. Tertia ratio, qa hoc sacramẽtũ est memoriale dominicæ passionis. Quarta, qa hoc sacramẽtũ frequẽtãdũ erat, ideo ultimo recedẽte Domino traditur, vt sic arctius memorię imprimeret. Fusius recitat has rationes Gab. di. 8. q. 1. ar. 3. dub. 3. li. 4. Principalis tamẽ ratio est diuina voluntas, cui placuit tũc instituere, & quia sic placuit, bene & cõgruè institutum fuit, voluntatis enim diuinæ prior causa quærenda non est, &c. Et quamuis hoc sacramentum sit vnũ perfectione & ordine, tamen diuersis nominibus nuncupatur. Nam secũdũ S. Thom. di. 8. ar. 3. q. 1. uocatur hoc sacramentũ Eucharistia, sacrificium vel hostia, synaxis & viaticum, non quin significata per hęc nomina ẽt aliis cõuenire possint. Nã per omnia sacramenta conferẽ bona gratiæ. In omnibus etiã aliqd offertur Deo, & oĩa uirtutẽ habẽt ex sacrificio quo se Christus obtulit in cruce. Itẽ p omnia confertur gratia in qua communicãt omnes fideles, nõ reprobi. Similiter omnia nos reficiũt, & viatoribus tãtum dãtur vt perueniant ad patriã. Sed huic sacramẽto conueniunt per antonomasiã & excellentiam, ideo hoc sacramẽtũ primo dicitur eucharistia quo ad rem significatã & contentam, vt dicit Palud. ab eu, qđ est bonũ, & charis gratia, quasi bona gratia, qa excellenter per ipsum nõ solùm præstatur gratia, sed etiam cõtinetur finis gratiarũ, scilicet Christus, q est Plenus gratia. Vnde Bona. di. 8. circa tex. li. 4. ait: Et hoc ꝓpriè dicitur eucharistia, id est bona gratia. Tũ qa principaliter est ibi ratio boni. Tũ etiã ratio gratię. Dicit, & sacrificiũ uel hostia, quia est simpliciter institutũ in memoriã sũmi sacrificij in cruce p omnibus oblati, & idẽ sacrificiũ cõtinet, & p ipsũ iterũ filius patri offerẽ, & sacrificij fructus suscipientia applicãt. Et quia omnia sacrifi cia præcellit corpus & sanguis Christi. Palud. Dicit, synaxis, id est cõmunio quo ad finẽ in via, ait Palud. & Gab. quia per ipsum cõmunicant omnes fideles sumẽtes, nedum in eadẽ gratia specie, sed in eodem numero, quia ab omnibus idem Christus numero sumitur. Dicit, & uiaticũ quo ad finem in patria ad quẽ perducit. Palud. & Gab. ait: Nõ solùm qa tantũ viatoribus datur, sed qa à Christo iam eunte ad patrẽ datum est, & quia principaliter dãt transeuntibus ex hoc mũdo ad patriam tanquã cibus confortans &

deducens

deducēs ad mōtē Dei beatitudinis, ut fuit figuratū p panē ſubceneritium datū Heliæ, in cuius fortitudine ambulauit ad montē Dei Oreb. 3. Reg. 19. Cōſonat Pal. di. 8. q. 1. l. 4. Sic dicit cibus uiatorū. Dicitur, & cōmunio, quia uenit nos ipſi Xpo, & unit nos inter nos ipſos, tāquā mēbra capiti Chriſto inuicē, ut ſcribit Brulif. di. 8. q. 4. li. 4. Præter tñ illa nomina hēt hæc propria, qbus dicitur panis vitæ, Dicitur & panis angelorū, & ideo qa continet Xpm q eſt beatitudo angelorū, nec angeli maducāt corpus Chriſti ſpiritualiter, ut ſcribit Gab. di. 9. q. 1. ar. 3. dub. 2. lib. 4. qa non māducāt ſacramentū. Manducare. n. ſacramentū nō cō uenit angelis neque ēm naturā propriā neque in corpore aſſumpto, cū manducare ſit actus aīæ uegetatiue, qué angelus exercere non poteſt, vt vult Petrus de Palu. q. 1. ar. 2. l. 4. Sed māducare Chriſtū ſi dicit unionē tātū cū Xpo p gratia, ſic angeli māducant Xpm. Fuſius Gabr. vbi ſupra Dicitur, & hoc ſacramētū, ſacramentū corporis & ſanguinis Chriſti, & alijs diuerſis reſpectibus plura alia nomina ſibi attribuūt in ordine ad fructus quos operatur, & finē quo conducit, & originē unde procedit. Vnde dicitur cœleſte edulium, antidorum ſpiritualis uitæ, mirabiliū memoriale. arra aīæ, dotaliciū ſponſæ, & ſic de alijs. De qbus latè tractatur a Gab. le. 85. & 86. in expoſitione canonis. Vſus huius ſacri eſt perceptio ſeu ſumptio Euchariſtię. Sed uſus cōſecrationis uia dicitur ad ſacramentum, vt dicit Scotus, qa in termino prolationis uerborū incipiūt ſpecies eſſe ſacramētū. Videat latiùs Dominus ꝓpoſitus Gab. ar. 3. dub. 2. q. 1. di. 8. lib. 4. Nomina turque cōſecratio à doctoribus qd ſacramētale, qa requiſitū ad eſſe ſacramenti. Et ſumptio eius dicitur actus ſacramentalis, qa ad hūc actū ſacramētū ordinat. Et cū uenerabilis euchariſtia ſit omniū ſacramentorū perfectiſſimum, ideo pluribus ac multiplicibus figuris eſt figurātū, ut habetur in Palud. & ſupra. tactum eſt. Videatur poſt Gab. q. 2. di. 8. ar. 1. lib. 4. & in cano. lect. 55. Magiſter di. 8. li. 4. quattuor principales cōmemorat figuras. ſ. manna, agnum paſchalem, oblatio nē Melchiſedech, & effluxum ſanguinis de Chriſti latere. Plura Gab. ubi ſupra. Ad licitè uerò & ordinatè celebrādū, id eſt ſine peccato & māducadū hoc ſacramentū requiritur ieiunium naturæ, niſi adſit infirmitas qua timeat periculū mortis. Et ſi particula nō eſt ibi conſecrata (credo inquit Gabr.) quod ſacerdos prāſus nō debet conſeciare, ſicut in ſimili prāſus nō debet ſupplere defectū ſacerdotis in miſſa deficientis, nec infirmus ē tūc in periculo, qa excuſat eū impoſſibilitas ſumēdi, cui ipſe cauſam non dedit, ſicut q patitur uomitū cōmunicandus nō eſt, ſed ſufficit illi fides cū deſidetio, ſecundū illud Augu. Crede & manducaſti, &c. Iterū ſi ſacerdos in calice poſt ſumptionē, aquam tantum in calice habuiſſe deprehendit, & ipſam ſumendo ieiunium ſoluit, tenetur tamē tunc (ne ſacrificiū imperfectū relinquat) de nouo uinū cōſecrare & ſumere non ieiunus. Iterū ſi qs facta conſecratione meminit ſe nō eſſe ieiunum, debet procedere & miſſā ꝓficere, qa in periculis quod maius eſt, magis cauēdū, ſed magis eſt relinquere ſacramenta eccleſiæ imperfecta (hoc. n. ſacrilegiū eſt) q̄ deficiēte debita qualitate ſeu diſpoſitione ſacerdotis ſumere. Sic etiā ſi ante cōſecrationē recoleret, & immineret graue ſcandalum, niſi procederet, in hoc caſu, debet procedere cū contritione cordis & propoſito confitēdi. Si uerò ſcandalum non imminet, tutius eſt ceſſare. Hæc Ataxanus in ſūma, li. 4. titul. 15. Videatur & Paludenſis. qu. 2. & poſt eum Gab. ubi ſupra.

DE EVCHARISTIAE FORMA Vt notat Gab. q. 3. ubi ſupra. Nulla uerba poſſūt aſſignari ꝓ forma, qa & ſi ſūt qdā uerba requiſita ad fieri euchariſtiæ, id eſt, ad hoc ut ſpecies incipiāt eſſe euchariſtia, nulla tñ uerba requīrūtur ad eius eſſe, qa ſine uerbis manet euchariſtia. Verba at q̄ requiruntur ad eius fieri ſunt forma cōſecrationis, non euchariſtiæ, ut uult Sco. & poſt eū Gab. Et qd Augu. dicit: Accedat uerbū ad elementū & fit ſacramentū, per uerbum intelligit formam, per elementū materiam. Sed hoc habet

ueritatem de sacramētis cæteris quæ cō
siſtūt in uſu, ſeu quadam operatione, nō
aūt de euchariſtia, quæ ſola inter ſacra-
menta hēt eſſe permanēs. Vel dī quo ad
fieri cuiuslibet ſacramēti requiritur ma
teria & uerborū forma, & non adeſſe uel
manere. Et ſic intelligendus eſt Aug. Et
ſolæ ſpecies poſt conſecrationē ſunt ſa-
cramentum Euchariſtiæ, oibus aliis ſe-
motis. Iſtæ aūt ſpecies ſunt formæ q̄dā
ſimplices, non cōpoſitæ ex materia & a-
lia forma, q̄ & ſi materialiter haberent
materiā ī qua uidelicet ſubiectū cui in-
hærerent in ſacramēto tm̄ ſubiectū non
habent, nihil.n. ab eis diſtinctum eſt de
eſſentia ſacramēti, & iō huic ſacramēto
Euchariſtiæ nō pōt aſſignari materia ne
que forma: quę ſunt de eſſentia ſacramē
ti, & ideo de forma cōſecrationis Eucha
riſtiæ eſt dicendū. Vnde Gab. ubi ſup. ar.
2. ait: Conſecrationis diuerſarum ſpecie
rum Euchariſtiæ diſtinctæ ſunt uerborū
formæ. Alia namq; eſt forma conſecra-
tionis ſpecierū panis, alia ſpecierū uini,
nec ſimul fit cōſecratio utrarumq;, nec
una quantū ad effectum conſecrationis
(q̄ eſt p̄ſentia corporis & ſanguinis Xp̄i)
expectat aliā, ut latiūs probat Gab. Poſ-
ſunt tm̄ ambæ cōſecrationes dici una cō
ſecratio, & duæ earū formæ, una forma
eo modo quo hæc duo ſacramenta dicū-
tur unū ſacramentū & una euchariſtia.
Forma aūt neceſſaria ad conſecrandum
panis ſacramentū, his uerbis cōſtat. Hoc
eſt corpus meū. Et cōiunctio (.n.) ut ſcri
bit Aliacen. q. 4. & Gab quæ additur, nō
eſt de neceſſitate conſecrationis, ſed de
neceſſitate cōſecrantis, q̄a ea ēt uoluta
riè omiſſa uera eſt conſecratio, licēt cō-
ſecrans mortaliter peccet, quemadmō-
dum ēt is, ut uult S. Bona. diſt. 8. lib. 4. cir
ca tex tū, qui formam Eccleſiæ ex certa
ſcientia mutat grauiter peccat, & de for-
ma huius ſacramēti uideri pōt. Ide Gab.
lect. 38. & 39. canonis. Sed de forma con-
ſecrationis ſpecierum uini neceſſaria, &
p̄ciſa ex ſcriptura canonica nō eſt ſuffi-
ciēter determinata, q̄a dubium eſt an a-
liqua uerba p̄ter illa: Hic eſt calix ſangui
nis mei, ſint de neceſſitate cōſecrationis
an ſequentia ēt ſint neceſſaria, ſ. noui &
æterni teſtamēti, q̄ p̄ uobis & p̄ multis
effundet in remiſſionē peccatorū. Certū
tn̄ eſt, q̄d̄ uerba Chriſti in p̄ſona Xp̄i p̄
lata in canone miſſę, Hic eſt calix, uſ-
que ad illa, hæc quotieſcūq; feceritis,
cōtinent in ſe formā cōſecrationis. Vn-
de certū eſt q̄d̄ his à ſacerdote debita in
tēnione ſuper debita materia p̄latis, fit
cōſecratio & tranſubſtātiuo uini in ſan
guinē Xp̄i, & de hoc require in expoſi.
canonis lect. 15. & 53. p̄ totū. De mate-
ria huius ſacramēti uide infra. Hoſtiam
aūt cōſecratā adorans, & ſacramētum
ſanguinis cōditione adorat rectè omnis
fidelis, ut ſcribit S. Bona. diſ. 24. q. 1. li. 3.
in fine, ſi perfecta ſunt circa ipſam ea q̄
ad conſecrationē ſunt neceſſaria, ſm in
ſtitutionem diuinam, & ſic nunquā de-
cipitur nec errat, idē ſcribit de hoc, diſt.
9. q. 6. lib. 3. Euchariſtia. Quid ſit ſacra-
mētū, q̄d res & ſacramētū cōſiderādum
eſt ſm Magiſtrū di. 8. hō. 4. quod forma,
id eſt ſpecies panis & uini quæ frequen
ter rerum, quæ ante fuerunt, ſcilicet pa-
nis & uini uocabula tenent, ſunt ſacra-
menta tantum, quia ſunt ſigna viſibilia
effectus gratiæ inuiſibilis, quorum offi-
cium eſt tantum in ſignificando & con-
tinēdo. Nō aūt ipſæ ſūt (ut ſcribit Gab.
diſt. 8. q. 3. dub. 6.) gratia uel effectus gra
tuitus, aut aliquid ſignificatū per ipſum
ſacramentū. Nā per rē nihil aliud intel
ligitur q̄ id quod ſignificatur p̄ ſacramē
tū, & ita ſunt ſacramētū tātum, id eſt ſi-
gna ſignificantia, & non gratia ſignifica
ta. Corpus Chriſti myſticum, eſt res tan
tum, quia eſt id quod ſignificatur per ſa
cramentū, id eſt ſpecies panis & uini, q̄a
ſicut panis ex multis granis cōficitur, &
uinum ex multis racemis cōfluit, ita Ec
cleſia ex multis fidelibus adiuuat. Signi
ficatur ēt per corpus Chriſti ibi conten
tū & uerū, quia ſicut corpus Chriſti ex
mēbris diuerſa officia habentibus cōſti
tuitur, ita Eccleſia ex multis uel diuer-
ſis fideliū gradibus diuerſa officia habē
tibus aggregat. Ipſa aūt Eccleſia ſignifi-
cata non eſt alicuius alterius ſignificati-
ua, & ſic dī res tātū, & nō ſacramētum.
Corpus aūt Chriſti quod ſub ſpeciebus
continetur eſt res contenta, & per ſpe-

cies

cies significata, & ēt signū corporis mystici, & sic dicit̄ res & sacramentū, nó ca piédo sacramētū propriè. Sic.n.corpus, Christi sub hostia nō est sacramentū, qa nō est visibile signū, sed est sacramētum largè, ſ. sacramenti signū. Et per hoc patet qđ huius sacramēti est gemina, res. Vna significata & cōtēta scilicet corpus Christi verū, & alia significata & nō cōtēta. ſ. corpus Christi mysticū, & hæc in textu declarantur. Sed de māducatione huius sacramenti videatur in dictione MANDVCARE. Præterea aduertēdū qđ Christus in cœna vltima, in qua sacramētū hoc instituit prius ipse suscepit sacramētaliter tm̄, nō tñ spūaliter, vt scribit Gabr. dist. 9. q. 1. ar. 3. dub. 1. li. 4. licèt quidā dixerūt oppositū quantū ad vtrūque, vt idē notat lect. 34. in expo. canonis. Suscepit aūt eo modo sacramētum, quo circuncisionē, & baptismū, quæ recipit sacramentaliter tm̄, quia tātum signū & non rē, scilicet peccatorū purgationem. Sumpsit itaque sacramētaliter, quia species vt seipsum cōtinentes non spūaliter, quia nō sumpsit rē sacramēti, scilicet spirituālē nutritionē per gratiæ augmentum. Et sic recipere sacramētaliter tantū, est recipere sacramentū vt sacramentū & non rem sacramenti. Hoc autem dupliciter cōtingit, vel ex in dispositione suscipientis, & sic tantum est malorum, vel ex perfectione sumentis, qui a habet gratiā in termino non vltra augmētabilem, & hoc est perfectissimo rū, Christi. ſ. & virginis gloriosæ, stante opinione quod in conceptione filij recepit totā gratiam, ad quam fuit præordinata Christus aut̄ dedit Apostolis secū dū probabiliorem opinionē corpus tale, quale tūc habuit, id est mortale & passibile, de quo Gabr. dub. 3. vbi supra. Et in expositione canonis, lec. 37. & 46. &c.

DE ACCESSV HVIVS SACRAMENTI. Potest autem tripliciter intelligi aliquē in dignè accideret sumptionē huius dignissimi sacrameti, & simjliter per oppositū tripliciter dignè accedere. De quo legito Gabr. di. 9. lib. 4. q. 2. & B. Bonau. eadē dist. circa textū. Vno mó p cōparationē eius ad id qđ sumitur, & sic indignè accedit, cuius dignitatis nō est proportio cōueniēs ad id quod sumitur, & sic accipiēdo nulla creatura dignè sumit, qa dignitatis creaturę ad dignitatē creatoris, qui in hoc sacramento sumit̄, sicut finiti ad infinitū nulla vnquā esse poterit ꝓportio. Hinc Iob. 25. Nūquā pōt homo iustificari cōparatus Deo. Et sequit̄. Ecce Luna nō splēdet & stellæ nō sunt mūdæ in cōspectu eius, quātò magis homo putredo & filius hominis vermis? De quo idē Gabr. lect 82. canonis. Secundo mó per comparationē ad consecutionē effectus huius sacramenti, & sic indignè accedit, qui accedendo, nó consequitur spūalem nutritionē per gratiæ augmentū. Tertio mō per comparationē ad culpā, quā manducādo contrahit, & sic indignè accedit, qui accedēdo mortaliter peccat, & ita nouo peccato mortali se inuoluit. De quo lect. 8. in expositione cano. latius. Si aūt aliquis (vt scribit Plauden. dist. 9. quæst. 2. lib. 4.) an sit in peccato mortali dubitat, aut credit se esse in eo, & tunc aut hoc est ex conscientia scrupulosa, & temeraria, aut ex probabili coniectura. Si primo modo, debet cōscientiā deponere, sed quousq; conscientiā deposuerit communicare nō debet, qa conscientia erronea ligat, & obligat. Si secūdo mó debet conteri & confiteri, aliter periculo se exponit. Si verò credit se non habere mortale, si fecit qđ debuit, non peccat, sed sibi dimittitur. Si non fecit qđ debuit peccat, sed minus q̄ sciens. Hæc Plaudē. vbi & alia pulchra de māducatione scriptis reliquit. Et distinguitur modus secundus a tertio, qa stat aliquē accedendo non recipere gratiā, non tñ incurrere offensam, vt dicit sanctus Bonauen. qu. 7. di. 9. lib. 4. & Alexander. par. 4. quæst. 46. membr. 3. art. 2. Cancellarius in defloribus de eucharistia. Item super Magnificat trac. 9. par. 3. S. Thom. par. 3. quæst. 80 art. 4. Vnde ait Bonauentura. Dignè māducare, est sufficiēter se præparare, scilicet peccati omnis expulsione, reuerentia, & dilectione: & hic modus opponitur indignitati secundo modo dictæ, & idem habet Alexan. vbi supra. Quidam autem (vt idem

vult Bonauen.) sunt qui ſm veritatem ſufficienter ſe præparant, quidã ſm probabilitatem, quidã neutro modo ſe præparant, imò contenunt Qui ergo ſufficienter ſe præparat, manducat dignè: q ſe nullo modo præparat, manducat indignè. Qui aũt minus ſufficienter ſe præparat, ſ. ſm probabilitatẽ potius q̃ veritatem, non manducat dignè, quia nõ ſe præparauit dignè ſufficienter, nec indignè, quia ſe prẽparat probabiliter, talis quãuis non recipiat gratiam, nõ tñ incurrit offenſam. S. Bonau. Vide & Gabr. diſt. 9. q. 2. art. 1. lib. 4. Accedens aũt ad ſacrm eucharistiæ manente in ſe peccato mortali, redditur indignus ſecundo modo, nõ tñ ſemper tertio modo, vt probatur de illo, qui poſt ſui probationẽ ſufficientem, manet in eo peccatũ mortale, qui gratiam non conſequitur ex opere operato, & tñ non peccat nouo peccato mortali. Sed mãducãs Euchariſtiã in mortali altero triũ modorũ, ſine ſui probabili probatione, peccat nouo peccato mortali in ſacramenti ſuſceptione, quia eſt ſimpliciter indignus cibo vitę, cum ſit ſpiritualiter mortuus, & eſt contemptor Dei, pro eo quod negligit ſe ꝓbare, & ꝓ conſequens manducat ad iudicium, & ita peccat nouo mortali, vt dicit Gab art. 2. vbi ſup. Et non ſolũ mortale, ſed ẽt quædã alia reddunt accedentẽ indignum culpabiliter, quia accedẽs ſine mortali contra prohibitionẽ eccleſiæ, quãuis non habeat in ſe culpã mortalem, vt pót contingere in excõicato ꝓ errorẽ, tñ à ſuo iudice quod fieri põt ſine culpa iudicis. Latiùs explanat Gabr. concl. 3. vbi ſup. Vnde Rich. q. 3. diſ. 9. art. 2. vult quod interdicti ſuſpẽſi, & excommunicati vel etiam iniuſti, excluduntur à ſuſceptione huius ſacramenti. Item ſi quis incidit infirmitatem, ꝓpter quam non poſſet ſumere ſacramentũ ſine irreuerẽtia, & nihilominus fciẽter ſũmeret, indignus ſũmeret, & de hoc vide Gab. lectio ſeptima octaua & nona vbi habentur caſus in quibus abſtinẽdũ eſt, licèt abſtinens ſit ſine culpa. Vide & Richar. de pollutione nocturna vbi ſupra. quando impediat vel non, dignam ſumptionem, ſed de hac ſuo loco videbitur. Maior inſuper prẽparatio requirit ad dignè conſecrandum quam ad dignè ſumẽdũ, quia quicquid requiritur ad hoc, requiritur ad illud: quia conſecrans tenetur ſumere. Et ad conſecrandum dignè multa alia requiruntur, ſ. ordo, veſtes, locus, tempus, orationes certæ, ieiuniũ naturæ, & quædam alia, de quibus vide in expoſiti. can. à lect. 7. uſq; ad lect. 15.

QVIBVS DANDA SIT vel neganda euchariſtia, & ſic de diſpenſatione huius ſacramenti parum pernotandum ſm Doctores Alex. par 4. q. 49. Richar. & Durandum & Gabriel. art. 3. diſt. 9. q. 2. lib. 4. qui rem copioſe differit. Vnde ſecundum prædictos, ſi peccator occultus petit in publico, tunc curatus ſuus tenetur ſibi dare, quia contra eum non hẽt legitimam exceptionem, quam ei in publico obijcere poſſit, & ne ſit proditor criminis vel reuelator confeſſionis, nullus peccator occultus in publico nominatim eſt arguẽdus, nec cõfundendus. Si aũt eſſet manifeſtus, põt negare. Plura Gabr. vbi ſup. Nec in hoc curatus participat aut conſentit peccato recipiẽtis, nec facit contra charitatem proximi dãdo quod nouit mortiferum accipienti, nec ſic peccat dando, quia facit quod debet, & cauet quod cauendum eſt, ſ. proditionem criminis occulti, & ſcandalũ proximorum, plus quoque cauendũ eſt peccatũ ꝓpriũ quã alienũ, quia ordinata charitas à ſe incipit. Nullus aũt faciẽdo quod debet, facit contra charitatem proximi, ẽt ſi quod facit ꝓximo ꝓ accidens noceat, dum nocumentũ nõ per ſe ſequitur actum dantis, nec eius voluntatem. Vnde non dixit Dominus non date ſanctum canibus, ſed nolite ſanctum dare canibus. Matth. 7. Nolite, id non habere voluntatem, aut complacentiam dandi ſanctũ canibus & immũdis: nec in aliquo caſu danda eſt hoſtia non conſecrata pro cõſecrata, quia in ſacramento veritatis nulla debet eſſe fictio. Per hoc etiam daretur occaſio idolatrã di recipiẽnti, quia ſecundum Aug priùs debet ſumẽs adorare, & ſic adoratũ recipere. Vide de hoc Pal. q. 4. ar. 1. di. 9. li. 4.

qui

qui ponit. 11. propositiones in genere de diuersis peccatis, remitto lectore ad Gabr. ubi sup. ex quibus omnibus infert Palu. hanc propositionē, quod publicæ meretrices, & publici usurarij sunt oīno ab altari arcendi, nisi pœnitentiā egerint, ita quod post pœnitentiā priuatam possint admitti ad eucharistiā secreto, non aūt in publico, nisi post publicam pœnitentiā ꝓp scādalum. Nam manifesta delicta non sunt occultè corrigēda, sed debent ædificari de pœnitentia, q fuerunt scādalizati ex culpa. Vnde vel sacerdos dēt iniungere pœnitentiā publicā, uel dēt publicare qđ ipse est uerè pœnitēs: extra de pe. & re. c. 1. de vsuris. Cōsonat Anto. par. 3. tit. 14. c. 12. §. 2. Et Rich. dist. 9. q. 3. art. 2. lib. 4. S. Bonauen. q. 4. Alex. par. 4. q 49. mem. 1. Guido de monte Rotherij. par. 1. trac. 4 c. 9. Aſten. in sum. li. 8. art. 4. S. Tho. distinctione 9. quarti quæ. 5. art. 1. Ex dictis itaque habetur secundum Rich. post Alex. quod nulli infami notorio, vt sunt histriones, magi, sortilegi, duellatores, torneatores, aleatores & artes prohibitas exercētes, & manifestè in mortali peccato sordēti, dāda est Eucharistia, nisi pœnitentiā peregerint, & ad Dñm reuersi fuerint. De quo videto Gab. dub. 3. ubi su. Nec dari dēt Eucharistia his in quibus nō est tāta rationis pfectio, qua possint & cognoscere ꝓ fidē in hoc sacramēto contineri Chrīm Deū verum & hoiem natum ex virgine, passum, resurrexisse ā mortuis, ascēdisse ad cœlos, & inde venturū iudicare viuos & mortuos. Nō debēt inquā isti accedere, vt de pueris dicit Alex. mem. 5. qu. 49. part. 4. & sic dicit qđ pueris minoris ætatis, puta qui sunt 10. uel 11. annorū, si in eis viget discretio iudicij & capacitatis eius q in hoc sacramēto continet, non aūt infantibus & tali rationis iudicio carentibus. Sic de energumenis, phreneticis, amētibus idē est sentiendū vsu rationis priuatis, nisi habuerint lucida intervalla, in quibus discretionē habēt huiusmodi cibi, & alias non habēt impedimēta, in his cōicari possunt. Impuberes verò oīno carentes discretione, ante septēnium cōicandi nō sunt, licēt Greci contrariū faciant. Et Alex. vī declinare ad hoc qđ nulli danda est eucharistia, quæ non pōt habere deuotionem nec fidē actualē qua aliquo mō attendit quid sumat: requiritur. n. ſm Apostolum prima probatio sui, & discretio huius cibi. Vnde & latius Gab. dub. 4. ubi sup. Phreneticis verò & amētibus si carēt vsu rōnis & discretione, dāda non est eucharistia, &c. Nec dāda est eucharistia suspectis de probationē, ūt crimē eorū deprehendatur, id quidē esset tentare Dñm, sed Deus tētādus nō est. Deu. 6. & Matt. 4. Fusius Gabr. dub. 5. ubi sup. Et hæc de dispēsatione huius sacrāmēti, in quo cōtinet uerè & realiter corpus Christi, qđ sum sit de Virgine, pependit in cruce, & regnat gloriosum in celo in sede maiestatis paternæ, id qđ est de substantia fidei catholicę & cūctis fidelibus notū. Et habet latissimè in expositione canonis lect. 39. Concordat Cortesius, ut infra dicetur de fructu huius sacrāmēti, in fine.

DE ACCIDENTIBVS sacrāmēti altaris. Cōis aūt est opinio oīum catholicorum, accidentia sacrāmēti altaris esse sine subiecto, ut & hēt Petrus de Palu. q. 3. dist. 12. lib. 4. q & recitat triplicē modū dicē di ibidē. & sentit qđ ꝓ nihil additū, sed ꝓ solam diuinā uirtutē subsistūt, &c. Possumus verò in sacrāmēto altaris attēdere duplicia accidentia, ut & notat Gabr. dist. 10. q. unica ar. 1. lib. 4. quædā q̄ fuerūt in pane & uino, & manēt pane & uino desinētibus, quę itelligunt ꝓ species panis & uini, & sunt ea q̄ sentiūtur post consecrationē, quæ nō afficiunt corpus Christi, sed cōtinent ipsum ꝓ realem ipsius ꝓsentiā, & illæ sunt realiter sacramētū Eucharistiæ, hæc sunt calor, odor, sapor, pōdus, color, humiditas, & similia q̄ ibi sētiunt, & ita post cōsecrationē sicut ante. Alia sūt accidentia corporis Chri inexistētia ꝓ inhæsionē vel ꝓdicationē, q̄ sicut corpus Chri in sacrāmēto ꝓsens nullo sensu percipiuntur, quæ etiam eidē corpori insunt in cœlo uel inesse possunt. Vnde notandum qđ corpus Christi quantum ad oīa sua substātialia & accidētia sibi in cęlo inhęrētia est in toto sacrāmēto, & qualibet eius parte tā ma-

gna quã minima, quo sequit̃ qđ corpus Chri non est in sacramento circũscripti ue, sed tm̃ in loco diffinitiuè, ut & supra dictũ est, eo modo quo alia intellectiua est in carne tanquã in loco capiendo locũ largè. Et quãuis in eucharistia si quã titas qua corpus Christi est quantum in cœlo non tm̃ per eam est quantum ut est in sacramento. Et hæ duę sunt cõcedendæ: Corpus Chri quantũ longum, latũ sic uel sic figuratũ est in sacramento, sed non illæ: Corpus Chri est quantum, longum, latum, figuratum, ut est in sacramẽto. Harũ differentia patet ex logica, quia prima tantũ ualet: Corpus Christi qđ in cœlo hẽt partes extra partes ẽm lõgum & latum entẽlas & figuratas, hoc corpus est in sacramẽto. Secunda ualet tm̃: Corpus Christi hẽt partes extra partes & figurã in sacramẽto. Gab. ubi sup. Et de facto nulla fit actio uel passio, aut quæuis mutatio in corpore Chri & eius accidẽtibus, per quam experimentũ accipi possit præsentiæ ipsius sub sacramentalibus speciebus. Ratio, qui uoluit Deus sacramẽtũ illud & mysteriũ esse sensui occultũ & parere fidei: sic fides careret merito, si humana ratio credenda cognosceret naturali experimento. Latius Gab. ubi sup. & lec. 45. canonis. Itẽ nõ solùm in diuersis locis esse põt corpus Chri diffinitiuè & sacramentaliter, sed ẽt ipsum & aliud corpus quodlibet esse põt p diuinã potentiã in pluribus locis circumscriptiuè & cõmensurabiliter, qa põt cõsecrari à duobus presbyteris simul in diuersis altaribus celebrãtibus, & cõsecratũ cõseruari in diuersis ac distãtibus reseruaculis, & ubiq; est totus Christus. Et quãuis in cõsecratione ecclesiæ corpus Chri incipit habere nouũ locum sub hostia, non tm̃ deserit cęlũ, nec mouetur de scendẽdo p medios orbes & aera. In cõsecratione quoque eucharistiæ corpus Christi mutatur locali mutatione, acquiritur. n. qđ prius non habuit, s. nouũ locũ. Sed illa mutatio nõ est successiua, sed instantanea, i. tota simul, & per hoc non dr̃ motus localis. Item ad motũ localem hostiæ simul mouetur localiter corpus Chri & successiuè, qa motis speciebus eucharistię, eodẽ motu simul mouet corpus Xpi sub eis realiter contentũ. Item corpus Chri non mouet à sacerdote hostiã mouẽte, nec p se nec p accidẽs, mediatè uel immediatè, sed à solo Deo primo & immediatè, uel ab alia Xpi cũ Deo cõcurrẽte, qa corpus Xpii hostia ẽ im̃ portionabile uirtute mouẽtis, & iõ motis speciẽbus, ipse immediatè mouet corpus suũ. Sic̃ & alia Xpi qa gloriosa & diuinæ uolũtati cõsentanea, habẽs corpus suũ in plena potestate, ipsum mouere pt ad oẽm locũ in quo nouit Deũ ipsũ uelle mouere. Nec eis proprietas logicalis cõueniens corpori Xpi ut est in cęlo, cõuenit eidẽ ut est in sacramẽto, & ecõuerso. Patet, qa in cęlo est localiter & circũscriptiuè, in sacramẽto nõ sic, sed diffinitiuè. Itẽ stat ipsum ĩ cęlo moueri localiter & in sacramẽto quiescere. Itẽ in cœlo sentit corporaliter & organicè, nõ sic in sacramẽto, & ẽm hoc nõ eadẽ prędicata sibi cõueniũt ut est ĩ cœlo, & ut est in sacramento, licẽt eadẽ conueniãt hic & ibi, qa dũ mouetur in cęlo, uerũ est dicere qđ corpus Chri existẽs in sacramẽto mouẽ, sed nõ ut in sacramẽto, & sic de aliis. Hæc & superiora diffuse & abũdẽ tractantur à Gabr. dist. 10. art. 2. in multis cõclusionibus, & in expositione canonis lect 43. 45. 46. 47. De actione quoq; accidentiũ huius sacramẽti uidetur latiùs Gab. dist. 12. q. 1. li. 4. ubi dicit qđ accidẽtia illa sunt qualitates sensibiles, q̃ apparẽt post consecrationẽ in loco ubi fuerat panis uel uinum, ut sunt calor, sapor, &c. q̃ accidentia post consecrationẽ manẽtia per se stãt nulli subiecto inhærẽtia, ut & prius dictũ est. Et hæ species sacramẽtales respectu passi extrinsecus applicati habẽtis subiectũ trãsmutabile, habent eandẽ uim agendi separatę, quã haberẽt si substãtiæ panis & uini forent cõiunctæ. Vide latiùs eũ ibi, & in canone.

DE MATERIA CONSECRATIONIS eucharistiæ, de qua uideat Palu dist. 11. q. 1. li. 4. & post eũ Gabr. q. 2. eodẽ di. Vnde panis est materia cõsecrationis eucharistię & hoc tenet fides religionis, & habẽt extra đ sum. tri. & fide c. 100. Firmiter, & in c. Cũ Marthe. de cele. & đ cõsecr. dist. 2.

in

in multis capitulis. Et dicit notantur, panis, qa nō pasta aut farina aqua mixta seu pulmētū est materia cōsecrationis corporis, ut in expositione canonis lect. 35. dicit. Nec ꝓbatur qd in solo pane triticeo fiat sacramēti eucharistiæ cōsecratio, qa ad hoc necest auctoritas sacræ scripturę, neque determinatio eccle fix, neque reuelatio, neque experientia vel ratio. Vide de hoc opiniones quas recitat Gab. ubi su. & le. 35. canonis. Nō tñ excusat à peccato, q in pane nō triticeo scienter celebrat, nisi usus eccleſiæ qua sacramētū cōficit oppositū teneat. Qui libet aūt celebrās aut sacraméta ministrās tenet se cōformare cōsuetudini ecclesiæ, in qua officiū suū agit, ideo nō cōformans se cōsuetudini peccat, maximè ī ꝓposito ubi dimittit certū, & assumit incertū in tāto sacraméto. Certū. n. est qd in pane triticeo fit cōsecratio omni fideli. Sed an fiat in pane nō tritico, opiniones sūt doctorū, quas refert Dominus ꝓpositus Gab. ubi supra. Ad cōficiēdū aūt sanguinis Xpi sacramētū, necessariū est vinū naturale de vua vitis expressum, vt habet de cōsecra. di. 2. In sacramento. Ponit & alias auctoritates Gab. conclu. 4. vbi su. di. 11. Ex quo patet qd nō in vino artificiali, aut de pomis aut piris expresso, nec in vino botris incluso, nec i agresto, nec in balsamo, ſm, Petrū de Palu. art. 5. licet dicat uinū Engaddi. Sed in vino vernatiano, Græco. Cretēsi (q sūt vina ꝓpriè dicta) pōt fieri cōsecratio. Nec de clareto, si species vini mutata est. Nec in aceto pfecto, cùm tūc nō sit vinū, secùs si tēdit ad acedinē, ſm Petrū de Palu. Verū de aceto distinguit Ale. Videlect. ca. 35. In musto tñ ex presso licet nō defæcato pōt fieri cōsecratio. De admixtione aquæ cū vino in calice dicit Gab. conclusione. 5. vbi supra, qd hæc admixtio requirit de ministri, nō de sacraméti necessitate, qa minister cōsecrās si aquā miscere scienter negligit, mortaliter peccat, licet verè cōficiat nisi formā mutādo, hæresim introducere conaret. De quo & idē lect. 35. canonis. dicit. Et debet esse aqua elemētaris, & nō rosacea, vel artificialis, aut similis, Nec sufficit qd aqua admixta sit in dolio aut cyatho. Aut ꝓ pluuiā, qa illa admixtio nō est sacramētalis, ut hēt Ale. Illa aūt aqua primo cōuertit in vinū, & ita totū conuertitur in sanguinem Xpi. De quo Gab. dub. 3. vbi supra. & le. 35. canonis latiùs scribit. Rō aūt quare apponit aqua in cōsecratione vini est, qa aqua signat populū, vinū aūt signat Christū, qui est caput, & illa comixtio signat vnionē cum capite. Brul. di. 11. q. 9. lib. 4. Potest & tam in azymo q̄ in fermentato fieri consecratio, vt habet Dominus ꝓpositus Gab. dub. 2. vbi supra, qa vtroque Romana ecclesia vsa est in hoc sacrificio exercitus causis, licèt mō in azymo tantūm. De quo videatur ipse lec. 34. cano. & Aliacensis. q. 5. lib. 4.

De divisione huius sacramēti De quo legito Gab. lec. 80. cano. & dub. 4. q. 1. di. 12. lib. quarto, vbi dicit, qd dum fit diuisio huius sacramēti, ibi est vera fractio, quia realis diuisio partium sacramenti, quę partes post fractionē etiam loco se parantur. Ipsa verò fractio nō est in corpore Christi, quod integrū ac totū sub qualibet diuisionis particula continet, sed est in speciebus. Illæ. n. species, quia extensæ sunt, & partes habent situ & loco distinctas, quæ partes realiter abinuicē separantur, frangi possunt. Et licèt nō sit fractio corporis Christi: est tamen vera manducatio corporis Christi, &c.

Deprvctv huius sacramenti, & effectibus, cōsulito Petrū de Palude dist. 12. q. 1. li. 4. & Gab. q. 2. eadem distin. Varij autē diuersis modis, & uijs huius sacramēti fructus colligere nisi sunt. Gabriel tamē dicit ubi supra, quod sicut oēs veteris testamenti obligationes, & sacrificia figurabāt, figuraliter unicū Christi sacrificium per Christū in principio nouę legis patri in ara crucis oblatū, & in cuius uirtute populo profuerunt: ita in illo pfectissimo crucis unico sacrificio habemus perfectè quæcūque lex naturæ uel Mosaica suis sacrificijs cōtulit imperfectè, s. peccatorū remissionem, gratiæ collationem, & glorię participationē. Et licèt semel oblatus est Christus in cruce in aperta carnis effigie; offertur tamen

idē in altari quotidie, uelatus in panis, vinique specie: nō qdē quantū ad ea, q̄ pœnā importāt, sed quātū ad finē sacrificij, q̄ est placatio offensæ patris, & impetratio æternæ salutis. Et ideo uerè sacrificiū dicit, qa idē in Eucharistia offertur, q̄ in cruce immolatus est, & ad eundē finē. Vide ad hoc Gabr. lectione 85. canonis. & lectione 86. q̄ diffuse fructus & effectus huius sacramēti p̄scribit. Et nō solùm illud sacramentū est sacrificium, sed ét cibus, potusq̄ aīæ spiritualis, sm illud Ioan. 6. Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus: & ideo i pane & uino, quo pfecta refectio corporis quotidie adhibet, & in uita corporali, sustētamur, confortamur, & roboramur, institutū est, vt per hoc perfecta refectio spiritualis nobis significet. De quo lect. 35. & 51. canonis habetur: ubi & agitur, cur sub duplici specie est institutū, propter duplicem, s. eius effectum: valet. n. ut dicit Ambrosius, ad tuitionē corporis & animæ. Vide latiùs Gabrielē lectione 52. cap. hoc itē sacramentū Eucharistię in ratione sacramēti, non tantùm prodest his à q̄bus sumitur, sed ét aliis pro quibus offertur. Nā preces Ecclesiæ nō sunt frustrà: exaudit enim spōsus sponsā suā, Christus, scilicet Ecclesiā. Nihilq̄e (ut inquit Paludensis. dist. 11. q. 1. lib. 4,) in hac uita est qd̄ tantùm satisfacit pro mortuis, quātū sacrificiū mediatoris. Et non solùm fructificat in bonis & iustis, sed ét in peccatoribus p̄ q̄bus offertur, vt a peccatis cōuertātur. Et maiorē fructum affert, q̄ sacrificia ueteris testamēti, qa efficacior est ueritas quā figura. Vide latiùs Gab. conclu. 2. q. 2. di. 12. lib. 4. & sermone 3. de corpore Christi, qui incipit: Esurientis impleuit bonis. & lect. 85. canonis. Insuper ét inquātū cibus animam nutrit & roborat, & restaurat de perdita, & restaurata augmentat, qa cibus ille uiuificat. Vnde Ioānis. 6. Qui mādducat me, uiuet p̄pter me Ad viuificandū aūt prædicta requiruntur. Vnde Innocen. de offic. Missæ parte. 3. ca. ulti. Eucharistia si dignè sumat, à malo liberat, & conseruat in bono, ue nialia delet, & cauet mortalia. Et p̄ huius sacramēti. virtutē vniuersæ virtutes augentur, & omniū gratiarum fructus exuberant. De hoc latè Paludensis q. 1. art. 3. distinctione 12. libr. 4. His subscribit Theologorū eloquentia Paulus Cortesius distinctione 2. suarū sententiarū, libr. 4. cùm ait: Permagni interest sanè scire quales effectus consequātur sacramētum Eucharistiæ, in quo sanè meminerimus ab his grātiæ & gloriæ fontes oriri, atque ét intelligendum est eum, q̄ capitali tabe vexetur, haud eiusmodi sacri effectū nāciscī posse, sed ignoscibilē labē deijcere, munirique tanquam lorica quandā contra scelera futura. Quinetiā sciri debet id non modo ad libantē, sed etiam ad cęteros manare. Cautumque esse lege, ne qs flamē id notissimis de peculatoribus, siue damnatis aut dānatis hominibus libandam præbeat. Eodēque modo eos excludit, q̄ naturæ ortu insani dicantur, qui nō stolidè desipiant, tenuemque uim rationis nāciscā tur. Iā illud etiam notum est profusione seminis nocturna si modò cū capitali tabe fiat, eiusmodi libū, pocillumque impediri. Similisque est ratio eorum, qui ante eiusmodi sacri librū ientarūt. Nam à ieiunis hoc sacrificij genus obiri debere putandum est. Sed & piatori flamini sacrificandum prius esse volumus, quàm libum multitudini dispertiat, nec ei à sacro cessationem dari placet: etiam si minimè publici celebri flamen esse dicatur. Hæc Cortesius.

De frequentatione huius Sacramenti legere potes sanctū Bonauent. distin. 12. quæst. penult, libr. 4. & Richar. eadē distinct. articulo 6. quæ. 1. & Paludensē eadē distinctione, quæ. 1. articu. 4. qui dicit, quod expediat frequētes sumere, qa sæpe peccamus, & sępè medela indigemus, & conclusione 2. ibidē ait: Expedit quidē in homine qui sentit per hoc deuotionem augeri, reuerentiam non minui. E contra si sentiat homo deuotionē non augeri, & reuerentiam minui: quia nimia familiaritas parit contemptū. Debet aliquando abstinere & nō quotidie sumere. Indispositō itaq; bonū est abstinere, & malū est sibi communicare, sed

dispositō

dispositio bonū ē ex humilitate abstinere: & si ex maiori charitate ille abstinet, & ille ex minori sumit: ille qui plus hēt de charitate, plus meretur de præmio ēt essentiali. Sed simpliciter loquēdo multò melius est debite sumerè, q̄ debitè omittere: quia illi sumenti prodest ex opere operato, & datur ei remissio peccatorū, & augmentū uirtutū. Hæc Palud. q. 1. in fine. Cui astipulatur Dominus Præpositus Gab. dist. 12. q. 2. art. 2. conclu. 4. qui vult q̄d̄ sacramenti Eucharistiæ frequētatio est laudabilis, uel cōmendabilis in dignè suscipienti, quāuis cū merito possit quis aliquando abstinere. Laudabile itaq; est multas sibi & Ecclesiæ accumulare fructus spirituales, ſm illud Apost. 2. ad Cor. 6. Hortamur ne in uacuū gratiam Dei recipiatis. Et 1. Tim. 4. Noli negligere gratiā quę in te est, quæ data est tibi: hi autem fructus accumulantur per frequentationem huius sacramenti. Pōt & aliquis cum merito abstinere, quia talis abstinentia pōt procedere ex humilitate sui, & consideratione immensæ dignitatis Dei inclinante ad vtrūque charitate, & per consequens erit meritoria. & ad hoc facit quod Centurio Dominū non recipiens in domū suā, ex sui humiliatione cōmendatur à Domino. Nō tamen uidetur quod abstinendo præcipuè mereatur, cū accedēdo plus dignificaret diuinā bonitatē & clementiā. Sed cæteris paribus, fructuosius est frequētare sacramentum Eucharistię q̄ ab eius sumptione abstinere, ut idem probat Gab. cōclu. 5. ubi sup. quia si æque digni sunt aliqui, accedens plus meretur q̄ abstinēs, & hoc ex opere operato, quo se priuat abstinens. Copiosius probat Gab. vide & eūdē lect. 87. canon. & Duran. q. 4. di. 12. li. 4. Et Palud. ubi sup. Et licèt nō peccent (ut Gabriel dicit cōcl. 6. ubi supra) imprudēter tñ agūt, & stulte qui dispositi abstinēt à sacramentali cōmunione. Nā accedere nō est in præcepto, nisi in casu, ut semel in anno & in mortis periculo: de quo lect. 87. canō. Stultūq; est maiori bono dimisso, acquirendo apprehendere minus, sed maius bonū est accedere quā abstinere. Pōt & aliqs, ut Palud. ubi supra. pluries uel sępius uno die celebrare, sed id fieri nō dēt absq; rōnabili causa. Primò in die natiuitatis Dñi. Secūdò p̄p defunctum occurrentē post Missam, qui sine eo sepeliri nō dēt. Tertiò ex necessitate infirmorū. Quartò necessitate peregrinorū debentiū in festis diebus audire Missam. Quintò pro nuptijs. Sextò si habeant duas Ecclesias, unā intitulatā, alterā commendatā, & quilibet populus vult habere Missā. Latiùs Palud. hos casus recitat, quē uide. Sed requiritur, quod sit semper ieiunus ieiunio naturæ: ita q̄d̄ ablutionē nō acceperit. Contra illud esse uidetur, quod scribit Richar. di. 12. ar. 6. q. 1. cū ait lib. 4. In suscipiendo tamē sacramētū, debet esse desiderium amplioris cōiunctionis cum Christo, & reuerentia ad sacramentum. Vnde si homo experimentaliter cognoscit, quod ex frequenti susceptione huius sacraměti, feruor charitatis augeat in ipso, & reuerētia ad sacramētum non minuitur, frequenter dēt cōmunicare, non tamen in die plus quā semel. art. de cōsecr. di. 1. Sufficit. vide latiùs eū ibi, si placet. Non est aūt de necessitate salutis laico sub utraque specie sumere, & quāuis hoc nō sit illicitū, q̄a olim in q̄busdā Ecclesijs erat cōsuetū, & hoc modò est cōsuetū, ut refert Palud. dis. 11. q. 1. ar. 1. in quibusdam monasterijs. nō tñ expedit, q̄a per hoc daret occasio, & fomentū errori eorū, qui dicūt necessariū esse cōmunicare sub utraq; specie. Etiā non expedit sic dare oībus p̄p periculū effusionis (uide latiùs Gab. q. 2. ar. 3. dis. 12. dub. 1. li. 4. & alias causas lect. 84. canon.) Et quāuis sępiùs olim, ut hēt Palud. ar. 5. q. 1. dist. 12. li. 4. tenebantur omnes fideles ad communicandum, hodie tamē ad minus semel communicare in Paschate tenētur, ſm ca. Omnis de pœ. & re. & in articulo mortis. Tenētur autē oēs celebrantes cōmunicare quoties celebrant. Tenentur & curati celebrare per se uel per alios Dominicis diebus, & maioribus festiuitatibus, quibus populus obligatur ad auditionem Missæ, & quotiens necessariū est subditis. Tenentur, & sacerdotes non curati ratione sui officij,

officij, ſm Tho. & poſt eum Gab. dub. 2. vbi ſupra. Et quamuis magna ſit vtilitas frequẽter ſumere Euchariſtiã, nõ tamẽ licet eodẽ die ſæpius cõmunicare extra caſus cõceſſos: de quo vide Gab. lec. 87. cano. & diſt. 9 q. 1. li. 4 qui ibidẽ de frequentatione huius ſacri multa ſcribit.

DE MINISTRO HVIVS SACRAMENTI. Solus aũt ſacerdos eſt diſpenſator huius ſacramenti, ſicut & celebrator, vt dicit. Et probat Palud. diſt. 13. q. 1. lib. 4. Vnde ab illo ſolo dẽt diſpenſari, cuius digiti ſunt ſacrati, qui ẽt non dẽt tangere niſi duobus digitis ſacratis. Et non ſacerdos non põt conficere: & ſi quis præſumpſerit de facto incurrit irregularitatẽ. Item hæreticus, & ſchiſmaticus, ſuſpenſus, & excõicatus, vel degradatus vel ſimoniacus in ordine. Oẽs illi poſſunt conficere, de qbus latius Petrus Palud. Ad hoc aũt quod aliqs ſit idoneus miniſter huius ſacramẽti, requirũtur aliqua de neceſſitate, aliqua de cõgruitate, vt & notat Do. Præpoſitus Gab. diſt. 13. q. 1. li. 4. De neceſſitate requiritur poteſtas ordinis, facultas ſermonis, integritas intentionis: de quo & lect. 1. expo. ca. De cõgruitate multa requirũtur, quæ ad duo reducuntur, ſ. ad remotionem impediẽtium, vt ſunt culpæ mortales aut pœnæ canonicę: puta irregularitas, excõicatio, ſuſpẽſio, & quædã quæ non ſunt culpæ, nec pœnæ: de quibus lect. 7. & ſequenti, videre potes. Itẽ ornamenta, veſtes ſacerdotales, ſigna, geſtus, orationes. Item locus, vaſa, tẽpus, ſeruitor rñdẽs: de quibus lec. 11. cano. & lect 14. dr. Solus aũt ſacerdos (vt dictũ eſt) diſpenſator eſt huius ſacramenti, niſi neceſſitate cogente, diaconus poſſet diſpenſare, ſi iubetur ab Epiſcopo, vel Presbytero præſente, vel ſi abſens fuerit ſacerdos, tũc neceſſitate ingruente, põt diaconus infirmis Euchariſtiã miniſtrare, vt latius declarat Gab. dub. vlt. vbi ſup. diſt. 13. Laicus verò in nullo caſu ſacrm hoc diſpenſare dẽt (vt ibidem dicit) põt tamen laicus, vt ibidẽ dr, ſacramẽtum ſi inuenerit in loco inhoneſto, & terra, vel luto, ipſum leuare, dum alius cõſecratus nõ adeſſet, & in loco honeſto ponere: donec ſignificaret ſacerdoti, q ipſum acciperet & inde aſportaret: hoc. n. ad reuerentiam ſacramenti pertinet In nullo autẽ caſu poſſunt laici Euchariſtiam cõſecrare, hoc enim ſolum ſacerdotibus eſt conceſſum, &c. Et de iſtis videatur & Scotus diſt. 13. lib. 4. vbi diffuſe iſta declarantur, quæ breuiter hic tanguntur: quia licèt ſint utilia, nõ tamẽ ſunt magnæ ſpeculationis. Notandæ quoque ſunt propoſitiones, quas ponit Aliac. q. 5. l. 4. Prima, Conſecrans in peccato venali, p̃p hoc non peccat nec mortaliter, nec venialiter, quia de tali non eſt neceſſe confiteri. Secũda p̃ poſitio, Conſecrans exiſtens in actu peccati mortalis ex hoc peccat mortaliter, quia ſimpliciter manducat indignè. Vnde videt quãtũ ad hoc idẽ iudiciũ de cõſecrãte & mãducãte. Tertia propoſitio, Conſecrãs exiſtens in peccato mortali: de quo nõ pœnitet nec pœnituit, q̃ præteritum eſt, & de illo nõ recolit, ſed hoc ſi nõ fit, ex negligentia craſſa vel affectata, excuſatur. Si verò ex negligentia mala, peccat mortaliter, licèt non ita grauiter, ſicut q̃ peccat actualiter. Patet, quia 1. Corinth. 11. dicit Apoſto. Probet aũt ſeipſum homo. Ideo homo p̃bare, & ſe examinare tenet, ſm poſſibilitatẽ fragilitatis humanæ, &c. Et ſi hoc faciat, ſufficit. Vnde patet quod ritè & dignè conficiens, non tenetur eſſe in charitate, &c. Quarta propoſitio eſt, Conſecrãs q̃ peccat mortaliter, quãuis de illo pœnituerit, ſi cõfeſſus non fuerit, peccat mortaliter: q̃a tenetur prius confiteri q̃ cõſecrare, vel cõmunicare. Cuius ratio eſt, quia non tantũ debet Deo recõciliari, ſed Eccleſiæ ad hoc, vt dignè recipiat ſacramẽtũ Eccleſiaſticæ vnitatis, &c. Et hoc uerũ eſt, ſi occurrat oportunitas cõfitendi ſine ſcadalo, aliás nõ. Ita Petrus Camerac. uide & Scotũ. Hæc de miniſtro, & p̃ cõſequens, de ſacramẽto Euchariſtię dignißimo Doctores Aliacen. Scot. Gabr. Occã, Palud. Gerſon &c. multa alia ſcribunt in ſermonibus ſuis. De hoc uenerabili Sacramento pauca ſufficiant, &c.

EVANGELIVM dicto Græca ẽ εὐαγγέλιον & eſt bona annũciatio. Nam εὖ bene, & ἀγγέλλω, nuncio dicitur. Quare autem ſit

Digitized by Google

sit bona nũciatio Eusebius libro de præ paratiõe, sic ostẽdit: Euãgeliũ dicimus, quod ęternorũ atq; incorruptibiliũ bonorũ, q̃ certè suprema & maxima sũt, & ex antiquissimis prædicta temporibus. Nuper uerò splendore sui orbẽ illustrãtia cunctis hominibus annũciat qđ non cæcas, caducasq́ue huius seculi diuitias, nec breuẽ hanc, calamitosamq́; uitam, nec instabilia corporis cõmoda, sed animarũ quę intellectualis substantię sunt, à quibus, & corporũ bona quasi umbrã cõsequentia depẽdẽt summã, propriáq; nobis adfert fęlicitatẽ. Et ut notat Scot. di. 11. q. 1. li. 1. Non omnia quæ credun tur, & credenda sunt, docentur in Euangelio. Vnde Christũ descendisse ad infera, nõ docetur in Euãgelio, & tñ tenendũ est sicut articulus fidei, quia ponit in symbolo Apostolorũ. Ita multa alia de sacramentis Ecclesiæ non sunt expressa in Euangelio, & tamen Ecclesia tenet illa esse tradita certitudinaliter ab Apostolis, & periculosum esset errare circa illã, quæ nõ tãtum ab Apostolis descendunt per scripta, sed etiã quæ per cõsuetudinẽ uniuersalis Ecclesiæ tenẽda sũt. Nec Christus in Euãgelio docuit oia p tinẽtia ad dispensationẽ sacramentorũ. Dixit.n. discipulis suis in Ioãne: Adhuc habeo multa dicere, sed nõ pótestis portare modò, cũ aũt uenerit ille spũs ueritatis, docebit uos omnẽ ueritatẽ. Multa igitur docuit eos spiritus sanctus, q̃ non sunt scripta in Euangelio, & illa multa, ut dicit, quædã p cõsuetudinẽ tradidérunt, quædam per scripturam. Similitér diuersa symbola diuersis tẽporibus sunt edita cõtra diuersas hæreses. Hæc Scot. Fuit autẽ Euangelium prædicatum ab Apostolis in uniuerso orbe terrarum. Hinc dicitur: In oẽm terrã exiuit sonus eorũ: & sic nulla fuit pars in mundo, aut lingua, ad quã modò peruenit Euangeliũ, aut per Apostolos aut successores eorũ. Vnde licèt Apostoli (ut scribit Iaco. de Valentia super illud Psal. In omnem terrã, &c.) non transierunt ad Hunos & Gothos, q̃ habitabant in orbe ignoto, & inaccessibili ultra meoticas plaudes. Tñ in die natiuitatis domini, oia idola eorũ clamauerunt Regem pacis, & Dñm totius mundi fuisse natum in medio mũdi. Et sic congregati omnes Gothi, & Huni, duobus agminibus factis, relictis sedibus transierent meoticas plaudes, super aquas glaciales. Et sic peruenerũt ad partes nostras, & per successionem temporis baptismũ susceperunt. Ex quo patet quod ex diuina prouidentia illud factum est, ut possent audire uocem Euangelicam. Et hoc idem factum est apud Aethiopes. Vnde Virgilius in 6.

Huius in aduentu iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent diuum, & Meotica tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.

Ex quo patet, quod lex Euangelica per totũ mũdũ fuit publicata, & prædicata, & prædicatio Apostolorum per oẽs linguas fuit manifestata. Vnde sicut Deus p cęlos & stellas mittit naturales influẽtias ad generandũ ista inferiora, & uiuificandũ, &c. Ita pariter Christus per suos Apostolos misit suas spũales & Euãgelicas influentias in suã Ecclesiã toto orbe diffusam, ad regenerandos fideles, & nutriẽdos & conseruandos. Explicat aũt Euangeliũ modos necessarios ad salutẽ, & in eo non tã perseuerando quàm credendo quis nõ scandalizatur, ut scribit Gerson in carmine super Magnificat.

EVIDENTIA (ut literis mãdauit Pe. Aliacensis, quæst. 1. art. 1. lib. 1.) est duplex. S. absoluta, qualis est euidẽtia primi principij, uel reducibilis ad eam. Alia est euidentia conditionata, qualis est euidẽtia nostri ingenij, quæ est circa primã. Euidentia absoluta sic describitur. Est assensus uerus sine formidine cãtus naturaliter, quo nõ est possibile intellectũ assentire, & in sic assentiendo decipi uel errare. Et ois euidentia est assensus, licèt nõ econtra. Et dicitur uerus ad differẽtiam erroris, seu assensus falsi, uel erronei quãtũcunque sit firmus, tamen nũquam est euidens. Dicitur sine formidine, & hoc ad differentiã opinionis, suspicionis, uel coniecturæ, quæ nõ sunt sine formidine de facto uel possibili. Dẽ causatus naturaliter. i. ex causis necessitantibus intellectum ad sic assentiendũ, & differẽtiã fidei, qui licèt sit assensus sine formi-

dine,

dine, tamen nō causatus naturaliter, sed liberè. Dicitur quo nō est possibile, &c. Ad differentiam assensus causati p syllogismum falsigraphū, qui licèt possit habere condictiones prædictas, tñ habens illum assensum, sic assentiēdo decipitur, non per assensum conclusum, sed p medium conclusiuū. Ponitur & ad differentiam euidentię secundum quid, vt idem Cardina. scribit vbi supra. Et assensus verus sine formidine causatus naturaliter, quo nō est possibile stante Dei influctia generali, & nullo facto miraculo intellectum assentire, & in sic assentiēdo decipi vel errare Et declaratur vt supra. per singulas partes præter illā, stāte Dei, &c. quæ ponitur ad differentiā primæ euidentiæ. Et dantur istæ descriptiones ab euidentia creata. Hæc Aliaco, q & in sequentibus ostēdit, qñ viator de veritatibus possit habere euidentiam. Vide eū.

AEVVM ſm Rich. de Med. vil. sup 2. dist. 2. art. 1. diffinitur sic: Aeuum est mēsura esse creati vniformiter se habētis ad rationem relatam, qua mediāte esse cuius est passio, pōt intellectus mensurare omnem existentiam creatā, vniformiter se habentem. Hæc ille. Et ſm Lyrā sup Eccles. 1. Aeuum est quasi mediū inter æternitatem & tempus, p.p quod aliquando in scriptura ponitur pro æternitate, eò q medium participat naturā vtriusque extremorū. Vnde Eccle. 1. scribitur: Intellectus prudentiæ est ab æuo exponēdo de sapiētia genita de verbo vel filio Dei: in quo supereminenter est notitia principiorum, qui dr intellectus prudentiæ, est ab æuo, i. ab æterno, &c. Aeternitas quippe caret principio & fine. Tempus aūt hēt principiū & finē, sicut & motus cœli. Sed æuum tenet mediū, qui habet principium, sed fine fine est. Proinde Diony. de diuin. nom. c. 5. dicit, quod æuū dicitur quieta & tota simul vita: vide in dictione AETERNVM supra.

EXACTIO ab exigo verbo, quod significat debitum peto. Vnde exigere pecuniā q nobis detur. Exactores dicuntur qui pecuniā exigūt. significat: & exigere, extorquere, iueſtigare, agere, cōstituere. Grego. in Moral. Exigimus qđ debetur nro corpori, sed non impendimus qđ subiectorum debetur cordi. Vide & in dictione PRESTATIO.

EXALTARE significat in altū eleuare, & p translationē significat magnificè laudare: a quo exaltatio. Vnde exaltatio circa Christum dupliciter dēt intelligi, vt scribit S. Bonau. dist. 18. circa textum lib. 3. Aut ſm rem, aut ſm nostram cognitionē. Exaltatio Christi ſm rem, est sublimatio Christi de statu pſentis vitæ ad dexteram patris: & hoc quidem fuit in ascēsione. Et hæc quidem exaltatio cōuenit ei ſm humanam naturam, quæ fuit eleuata in cælum: & sic exaltari ad dexterā patris, est sublimari ad potiora bona patris. Alio modo est exaltatio ſm nostrā cognitionem: & sic dicitur Christus exaltari in cordibus nostris, quando credimus eum æqualem patris: & sic exaltari ad dexteram patris, est exaltari ad equalitatem patris. Et hoc modo exaltatio conuenit Christo secundum eam naturam, ſm quam habet æquari ipsi patri.

EXCOMMVNICATIO. De ea copiosè scribit Richar. Alex. Aliac. Gabriel lec. 26. canon. Gerson in multis locis, Palud. &c. & in iure plura de ea habent, ideo & pauca absoluet hoc vocabulū cum quibusdam considerationibus. Dicitur autem excommunicatio, quasi extra cōionem positio, exclusio vel separatio. Et secundum Alex. de Ales, par. 4. q. 81. memb. 2. & S. Bonauentura. Triplex est communio. Quædam est merè spiritualis & interior, quantum ad charitatē & dilectionem, quæ esse debet omnium viatorum ad seinuicem, secūdum quam præceptū est vnicuiq; diligere proximū suum sicut seipsum, in cuius executione est totius legis diuinæ īpletio, vt dicit Apost. Qui proximum diligit, legem adimpleuit. ad Rom. 13. Et ab illa cōione nullus viator excludendus est, siue fidelis, siue infidelis: sicut nullus viator est nō proximus: & ideo excōmunicatio de qua hic loquebatur (inquit Gabr. dist. 18. q. 2. artic. 1. lib. 4.) nullum ab hac cōione separat. Secunda communio merè corporalis in actibus scilicet legitimis, qui ponunt quinque, i. osculum, colloquium, conui-

cõuiuium, oratio, salutatio: & oratio maximè in publico, communio sacramẽtorum, & mẽsa corporalis refectionis. Tertia est quasi media inter utrasque, ut est cõio in sacramentorum in participatione, 1. susceptione, & maximè Eucharistiæ. Primam cõionem non excludit excommunicatio: tertiam excludit excõicatio minor, quæ comitatur quodlibet peccatum mortale: secũdam tollit excõmunicatio maior, quia ista includit minorem. Nullus enim excluditur à communione exteriorum actuũ, quin simul excludatur à cõione sacramentorũ, &c. Et excommunicatio quandoq; diffinit, ut accipitur pro excommunicatione minore tm̃, quæ propriè dicitur excommunicatio. Et uerbum excõicatio, in cõmuni locutione solum accipitur pro maiore, quandoque tm̃ generalius ut extẽdit se ad utramq; maiorem & minorẽ. Primo modo describitur sic excõicatio.

EXCOMMVNICATIO est censura à canone uel Iudice ecclesiastico prolata, priuans à communione hominum & sacramentorum. Et dicitur censura, 1. pœna lata, id est inflicta à canone, ut dum constitutio Ecclesiæ hanc pœnã infligit transgressori ipso facto. Dicitur uel Iudice, ut dum nõ à iure scripto, sed per sententiã Iudicis cõione priuatur: dicitur Ecclesiastico, quia separatio quę fit per Iudicem secularem, nõ dicitur excommunicatio, ut hic accipitur. Dicitur priuans, s. prohibẽdo eum à communione hominum, ubi innuitur excommunicatio maior. Additur & sacramentorum, quia utrobique excludit. Si diffinire placet excommunicationem minorem dimittatur hominum, & dicatur à cõione sacramentorum. Excõicationem sic diffinit Paludẽ. dist. 18. q. 1. art. 1. lib. 4. Excommunicatio est separatio licite, supple diuinorũ, & à quocunque legitimo actu, scilicet politico. Sed per minorem excommunicationem homo non separatur à cõmunione fideiium, sed tantum à perceptione sacramentorum. Per maiorem autẽ ab utroque. Alij aliter diffiniunt & redit in idẽ. Excommunicatio est separatio à communione Ecclesiæ, quo ad fructũ & & suffragia generalia. Per fructum intelligitur consortium tẽporale & cõio fidelium per generalia suffragia perceptio sacramentorũ: ponit & has diffinitiones S. Tho. post Host. par. 5. de sen. excõicationis, & utraq; datur de excõicatione maiore. Et ut includit maiorem & minorẽ. Excõicatio est separatio hominis à communione legitima sacramentorum. Legitima cõio sacramentorum est, qua quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali: illam cõionem priuat quælibet excõicatio tam maior quã minor. Minor autẽ tantum ab illa, & non à cõmunibus Ecclesiæ suffragijs, neque à legitimis actibus humanis siue in Ecclesia siue extra, siue in publicis siue priuatis: dũtaxat a legitima siue digna perceptione sacramentorũ, ut in ca. Si celebra. de cle. excommu. Quo patet, quod oĩs peccans mortaliter, incidit excõmunicationem minorem, nullus enim talis manẽs in peccato mortali, pôt dignè suscipere sacramentũ. Quinimò sic suscipiens peccat nouo peccato mortali, faciendo irreuerentiam sacramento. Item hæreticus est de iure excõicatus, & eius fautores & defensores. De quo uideatur Gabr. Nec pro leuibus criminibus & uenialibus est infligẽda excõicatio, sed pro grauibus criminibus & mortalibus, nec tm̃ pro quolibet mortali, sed pro eo qđ aliter corrigi non pôt, puta cui annexa est contumacia. Solus aũt cõtumax refugit correctionem. Hic enim est qui Ecclesiam cõtemnit audire. Vide latiùs Gabr. dist. 18. q. 2. art. 1. lib. 4. Nec pro damno temporali, aut iniuria temporali excõicatur sed pro mortali peccato, in quo pertinaciter & cõtumaciter perseuerat. Traditur autem quis Satanæ per excommunicationẽ, ut uexatus corpore redeat ad pœnitentiam, cessando à blasphemia & secundum spiritum saluus fiat, & tradit satanæ per excommunicationem, nõ ad læsionem animæ, sed affligendum corpus. Nam diabolus, ut dicit Bonauẽtura satan tortor est, non tantum animarum, sed & corporum. Excommunicare itaq; secundum præsentis Ecclesiæ statũ, est satanæ tradere ad torquendũ corpus nõ

animam:

aiam:non iubendo,sed exponẽdo,& pro tectionem excõicato subtrahendo. Subtrahit enim suffragia & sacramẽta, quibus munit homo cõtra hostes insidias. Vide latiùs Gabr.ubi sup. Et excõicatio sm e, non est nociua excõicatio, licèt sit grauissima pœna quã Ecclesia potest inferre,ut dr 24.q 3.Corripiantur,ut illa excõicatione, & per hac saluberrimã correctionẽ saluus fiat, &c. qui alioquin non rediret,& non cessaret a peccatis.Sicut sæpius Paulus tradidit quosdã satanæ,ut uexaret eos in corpore, sed nõ in aĩa,ut spũs saluus fieret in die Dñi,i.iudicij uel mortis. Vnde & scribit Petr.de Palud.dist.18.q.1.ar.2.li.4. Excõicatio dẽt esse in Ecclesia,quia illud dẽt esse in ouili, quod est necessariũ ad bonum gregis,licèt uideatur nociuum uni ouiscui qđ ouis morbida curetur si põt, si non, expellatur,ne totus grex inficiat. Et sic, ut ouile Christi sit sanum & non morbidum, qñ una ouis mortali morbo laboret,monitionibus medetur.Si aũt per cõtumaciã appareat insanabilis plaga eius, tunc ab ouili ejcienda est, ne cõtagione pestifera plurimos perdat.Vnde Apostolo. Tradidi eũ satanæ in interitũ carnis, ut spũs saluus fiat,s.eius & aliorũ.Hæc Palud. Nec ecclesia damnificat (ut inqt S. Bonauẽ.) sed ille qui peccat & cõtumax est,seipsum damnificat.Sed ecclesia ostẽdit eum damnificatum, ut sic saltẽ malũ suum erubescat & deserat: de quo latiùs uide Gabr.ubi sũ.Quis aũt possit excõicare,uideat de hoc Palu. d. 18.q.2.lib.4. Requirit autẽ excõicatio iurisdictionẽ ideo non subditus excõicari non põt abeo cuius non est subditus propter defectum iurisdictionis. Excõicare enim est usus & actus iurisdictionis, ut inquit Palud.Item communitas, ut talis excõicari non põt,licèt singuli de communitate excõicari possunt. Latiùs scribit Gabr. ubi sup.concluſ.5. Mortuus quoque põt excommunicari, non quidem quantum ad sacramenta,qñ ab illis per transitum ab Ecclesia militante (cuius sunt sacramenta)iã separatus est,sed quantũ ad id in quo cõmunicat cum Ecclesia,hoc est quãtum ad suffragia generalia Ecclesiæ, & quantum ad Ecclesiasticam sepulturam. Et hoc patet de hæretico,cuius hæresis primum post mortem suam est deprehensa, puta in scriptis suis, hic derelictis,ut in c.Sane 24.q.2.nec obstat quod in c.donatione.e.q.dicitur uiuentes (nõ mortuos) soluere possumus uel ligare, quando statim subiungitur exceptio criminis hæresis, &c. Videat ad hoc Rich. dist.18.lib.4. qui dicit quod excommunicari possunt post mortem hæretici & schismatici, & qui hæreticum cõstituũt hæredem, nec quisquam pro crimine alterius potest excommunicari puta uxor pro crimine mariti,nec filius pro crimine patris, nec subditi pro crimine sui domini,neque econuerso probat Gab.Nec subditus ait Palud. extra territoriũ superioris potest excommunicari, ut si aliasfuratur.Sed bene participando cũ excõmunicato in crimine uel actibus ꝓhibitis (dicit Gabr.) potest excõicari: sic enim participando peccat, & pro suo peccato excommunicatur. Et excommunicationis censura non solum incurritur ꝑ sententiam iudicis, sed quandoque ipso facto ex dispositione scripti iuris: ꝓbat Gabr.concluſ.4.ubi sup.Et quæ personę debeãt excommunicari: uideatur copiose apud Paludẽ. q.3.dist.18.libr.4. Et ut excommunicatio iustè feratur in certã personã ab homine debent monitio prę uia, causa iusta, forma debita in scriptis pronunciata concurrere.Concordat Palud.& rem latiùs declarat Gab. Sentẽtia quoq; excommunicationis lata ab hoie quamuis iniusta,dum non fuerit nulla timenda est, & nullatenus contemnenda: de quo uideatur Io.Gerson par.1.de modo habendi se tẽpore schismatis,& part. 2.de materia excõicationum & irregularitatum.Iniusta est autem (inqt Gabr.) sententia, quando aliquid deficit, quod iuxta canonicas sanctiones ad iustam excommunicationẽ requiritur. Requirun tur autem multa,s.quod excommunicator habeat iurisdictionem in excommunicandum,non ligatam uel impeditam, & habeat animũ corrigendi amore iusti tiæ,non lædẽdi ex odio,auaritia, pretio, uel fauore aduersariorum uel similibus,

Hinc

lized by Goog

Hinc Gerſon part. 1. ubi ſupra. dicit, qđ poteſtas data eſt miniſtris Eccleſiæ, non ad deſtructionē, ſed ad ædificationē, ſm Apoſtolū, quēadmodū medicina dat̄ ꝓ ut cōferri poſſit ſanitati, & ſanitas rōni. Sic finis excōmunicationis eſt ſubditorū emendatio. Gerſon. Et ex parte communicati requiritur temeritas, & cōtumacia in malo culpæ, ut peccatū mortale. Requiritur & trina monitio, & quod ferat̄ in ſcriptis, & nō poſt appellatio nē legitimè interpoſitā, & quādo aliqđ horū deficit, ſnia eſt iniuſta. Diffuſius declarat hoc Gab. cōcluſione 8. q. 2. di. 18. li. 4. Sententia aūt dicitur nulla, quando aliquā iuris cōſtitutione eſt irrita. Vnde patet, ꝙ omnis ſnia excōmunicationis nulla eſt iniuſta, ſed non econuerſo. Vnde ſi prolata eſt pro iuſta cauſa, ſed animo diſtorto, ſentētia talis iniuſta eſſet, & tamen non eſſet nulla, & nulla, & ſm ueritatem nullam ſniam iuris incurrit, qui ſniam quæ nulla eſt, non cuſtodit. Iniuſta autem excommunicatio ex cauſa uel ex parte excommunicati, & tamē nonnulla non ligat apud Deum, ligat tamen apud Eccleſiam. Vnde Augu. ſuper Pſal. 102. Qui iuſtus eſt, & iniuſtè male dicetur, præmium illi redditur: de quo latiùs Gabriel vbi ſupra.

EXCOMMVNICATIONIS effectus (ut habet Gab. di. 18. q. 2. art 3. dub. 1. lib. 4.) in genere. Primus & maximus ē ſeparatio à diuinis, ſiue ſeparatio à ſpiritualibus. Secūdus eſt ſeparatio à communione ſiue à conſortio fideliū in humanis, ſiue actibus legitimis, & ad quēlibet horum reducūtur multi effectus: de quo uide latiùs Petrū de Palud. Et Gab. ubi ſupra. qui multa de hoc ſcribit. Ex quo ſequitur, qđ cū magis maturitate, & nō leuiter fulminada ē excōmunicationis ſnia, ꝓp grauiſſima animarū pericula, tā excōmunicādorū quā cęterorū, inter quos viuunt & cōuerſantur eis participātium, de quo benè loquitur Scotus diſt. 19. li. 4. oſtendens quod Apoſtoli rarò, & niſi pro grauiſſimis peccatis publicis vſi ſunt gladio excōmunicationis: & in omnibus Epiſtolis Pauli non inuenitur quod excommunicauerit niſi ter, vt ibidem declarat Scotus copioſiùs.

DE PARTICIPATIONE cū excōmunicatis. Eſt aūt multiplex participatio cū excōmunicatis, ut ſcribit Gab. q. 3. diſt. 18. li. 4. Quędā in diuinis ſacramētis, ſcilicet & officijs: quędam in actibus legitimis humanis. Quædam in crimine: quædam in actibus cæteris: quædā fit ex cōtemptu clauiū, ut quādo non credit participans poteſtatem excōmunicandi cōceſſam hominibus, aut ſi credit, non aduertit, ſeu curat. Quædam fit ex timore, aut ex amore & fauore excommunicati & aliorum, tamen cum remorſu cōſciētiæ: quædam fit ex animi leuitate aut inconſideratione: quædam ex ignorantia: quædā ex certa ſcientia: quædam ꝓp lucrum ſpirituale, ad reducendum excommunicatum: quædam propter lucrū tēporale ſperatū, & alijs modis. Sunt autē certæ perſonæ, & certi caſus excepti, in quibus ſine peccato poteſt cōmunicari cū excommunicatis maiore excommunicatione, ut eſt utilitas ſpiritualis, & corporalis, ei cōſulendo, & petendo conſilium ab eo debitum & repetendo, vel etiam conueniendo eum coram Iudice. Itē lex matrimonij etiā excuſat. Itē filij familias, ſerui, & ancillæ, ruſtici ſeruientes, & gnāliter qui ante excōmunicationē fuerunt excōmunicato aſtricti ꝓ excōmunicationem, à debito nō abſoluuntur. Ignorantia enim excuſat, ut ſi ignorat aliquē eſſe excōmunicatum. Itē quācūcunque quis fuerit excōmunicatus, ſi non fuerit denunciatus, non eſt uitādus ſm decretum concilij Conſtan. excepto eo qui manus uiolentas iniecit in clericum clericali priuilegio non nudatum. Itē neceſſitas excuſat, ut ſi excōmunicatus fame laboraret, aut alia neceſſitate extrema ſubueniendū eſt ei, & ſic excōmunicato pōt dare eleemoſynam. Hæc oia & ſingula copioſe declarat Dominus Præpoſitus Gab. ubi ſupra. qui & recitat duas opiniones, quas vide apud eū. Caſus aūt in qbus cōmunicantes huiuſmodi peccant mortaliter, colliguntur ſex, ut & habet Gab. Primus qñ cōmunicat cū excommunicato excōmunicatione maiori in peccato mortali. Secū-

dus

dus qñ excõicatus est excõicatus cum participantibus. Tertius dum cõicat in diuinis. Quartus dum communicat cõtra pręceptum superioris. Quintus dum cõicat pertinaciter in contẽptum clauium vel Iudicis. Sextus dũ fit nimis frequenter. Et addit S. Bonau. Septimus dũ verisimiliter credit, quod per suã cõmunionem sntia Iudicis venit in contẽptũ. Casus aũt quibus quis incidit in excõicationem maiorem. Vide multos apud Richar. dist. 18. art. 11. q. 5. lib. 4. quos recitare longum esset. Ponit & hos Palud. dist. ead. q 3. & fortè melius quàm Rich. Et isti casus habentur de immunitate. eo. titu. Clericis. Omnis aũt voluntariè cõicans excõicato excõicatione maiore, & denuntiato in casibus nõ exceptis, excõicatus est ipso iure, siue in diuinis ei cõmunicet siue in humanis. Itẽ participans excõicato excõicatione maiore cum suis participibus post canonicam monitionem incidit Iudicis decreto maiorem excommunicationem. Item communicans cum excommunicato maiore excõmunicatione scienter in crimine, pro quo talis excommunicatur eadẽ maiore excommunicatione mulctatur. Sed cõicans excõmunicato maiore excõmunicatione extra casus prædictos, siue in diuinis siue in humanis in casibus non concessis, incidit sñiam excommunicationis minoris. Item communicans excõmunicato excommunicatione maiore, in crimine mortali aut in diuinis, aut etiam in humanis post trinã monitionem, vel in cõtemptum clauiũ aut præcepti Iudicis, peccat mortaliter incasibus non exceptis. Vide declaratio nẽ oium illorũ diffuse apud Gab. art. 2. vbi supra in multis concutionibus. Effectus aũt principalis minoris excommunicationis est separatio a perceptione sacramentorum: nec potest eligi ad aliquã dignitatem Ecclesiasticam, nisi ignoret eius excõmunicatio, ignorantia probabili non crassa aut supina, pót tñ eligere & omnia quæ sunt suæ iurisdictionis (si quam habet) exercere. Latius videto apud Gabr. dist. 18. q. 3. art. 3. dub. 1. li. 4. Habet & excommunicatio tria nomina, vt scribit frater Osualdus in 4. Rof. Theolog. s. excõmunicatio, anathema, & separatio. Excommunicatio triplex est. Maior quæ separat a communione fidelium & perceptione sacramentorũ. Anathema est ęternę mortis damnatio. Secunda excommunicatio dr minor, & separat a perceptione sacramentorũ, & non a cõmunione fidelium. Tertia dicitur excommunicatio minor ab homine quæ non contrahitur a iure, sed infligitẽ ab homine tantum, & separat a communione fideliũ aliquorũ, & non sacramentorum. 5. quæst. 2. præsenti. Palud. ponẽs plures casus, quibus quis incidit excommunicationẽ, ut & tactum est supra. Inter cætera dicit, quod clerici si plenæ ætatis, nõ odio uel inuidia uel indignatione, sed leuitate iocosa se adinuicẽ percutiunt, non incidunt, sed uideant ne modum excedant. Et secundum eundem, leuis iniectio manuum in clericum pertinet ad Episcopũ. Non leuis (& ut dicũt) enormis læsio, ad Papã spectat. Et excõmunicatio licèt infligatur, ut medicina ad corrigendũ contumacẽ, infligitur tñ ét in terrorem aliorum. Dẽt autem uitare excommunicatus, ut caueatur minor excommunicatio: & primò in crimine: secũdò in diuinis, ut si intrat Ecclesiam tempore diuinorũ, debet eijci, si noluerit exire: debent clerici cessare donec exierit: prędicationi tñ interesse potest. Et similiter celebrans, si nondum incæperit canonem, quo incœpto procedere debet usque ad sumptionẽ inclusiuè, & postea cessare, ac communionem & cõplendas in armario aut loco secreto cõplere. Ita habet Gab. dub. 2. ubi supra. Et si multa plura reperiant & legant apud Iurisperitos, ét Theologos de ex cõmunicatione: pauca tñ ex multis scribere proposui, ut iuuarem rudiores. Ad altiorem lectionem remitto te ad alios. Et Gabr. multa de excommunicatione locis supra tactis scribit, &c.

EXCVSARE est obiectum crimen purgare & repellere. Vñ Cicero de amicitia Nulla est excusatio pci, si amici cã peccaueris. Aliqd ãt excusare a peccato potest esse dupliciter, ut scribit Gab. di. 22. quæst. 2

q.2.lib.2. Vel in toto, vel in tanto. In toto excusat quo existente actus aliqs simpliciter ad peccatū non imputatur. In tanto, qñ pp tale nō tollitur simpliciter ratio peccati, sed tñ pp ipsum actus peccati non imputatur ad tantā pœnā, quātam imputaretur illo excusante nō existēte. Vbi aduertendū, vt idē dicit Gabr. quod cum oē peccatū actuale sit voluntarium, & solus actus voluntatis est intrinsecè bonus vel vitiosus, cæteri actus tñ per conformitatem ad actū elicitum voluntatis sunt virtuosi vel vitiosi: & hoc denominatione extrinseca. Ideo quicqd minuit rationem voluntarij, fm S. Bona. q.6.dist.22.li.2. respectu alicuius actus, minuit rōnem & virtutis & peccati. Et si ignorantia simpliciter tollit voluntariū, simpliciter excusat à toto. Si aūt nō, imo priuat, sed aliquantulū minuit voluntariū, non excusat a toto, sed à tāto: hoc est, non tollit rationem peccati, sed rationem alicuius gradus grauitatis, quę peccato inesset, si ignorantia nō accidisset. Et ex hoc concludit S. Bonauentura, quod omnis ignorantia aliquo modo excusat peccatū, pro quanto aliquo modo minuit rationē voluntarij, pro eo quod priuat cognitionē, licèt ex alia parte q̄dam ignorantia magis aggrauat peccatū quam excusat, vt ignorantia affectata: q̄ ideo aggrauat: quia & ipsa est volita, & ita auget rationem volūtarij ex vna parte: tñ stante illa complacentia ignorantiæ qua qs vult ignorare de actu suo an sit eliciendus, vel non, vt sic minus retrahatur ab eliciendo, vel continuando actum iam elicitum: si dictaret ratio actū non esse eliciendum, & nihilominus elicit, maior est contemptus, & illum gradum tolleret ignorantia, etiam affectata, vide latiùs Gabrielem ubi supra.

EXECVTOR, vide ī dictiōe PROCVRATOR.

EXEMPLAR fm proprietatem vocabuli. vt scribit S. Bona. dist.31.q.1.lib.1. dicit expressionē per modū actui. Vnde exēplar dr̄ ad cuius imitationē fit aliquid, sicut econtrariò imago passiui, & dr̄ imago qd̄ alterū exprimit, & imitatur: sicut filius Imperatoris dr̄ imago pr̄is, & imago Imperatoris est in numo. Latiùs Sanctus Bonauentura vbi supra. Et vt nota Brulifer dist. 6. q. vltim. lib. 1. Exemplar vno modo idē est, quod imago. Alio modo dr̄ illud quod est in aliquo producēte perfectè repræsentans aliquid, & sic proprièe accipitur. Imago verò propriè est in aliquo producto expressè repræsentāte aliquid. Nam quandocunque aliqd̄ productum expressè repræsentat aliqd, dicitur imago propriè: uerbi gratia: Pictor volens depingere Cæsaris imaginē optimè, necesse habens considerare p̄sentem Cæsarem, secundum accidentia eius, ibi Cęsar est exemplar, quia id ad cuius imitationē fit aliquid, s. pictura. Pictura autem dicitur imago, quia est id quod exprimit alterum, & imitatur, s. Cæsarem, quia non est perfectè Cæsar. Et exēplar est duplex (vt idem scribit Brulif. di. 11. q.2 lib.3.) Scinterius, quod est aliqua ratio existēs in mēte artificis, fm quā artifex producit opera sua ad extra, sicut domificator p exēplar dōmus qd̄ est actus cognoscēdi, q est similitudo rei cognitę. Exēplar exterius est quædā forma exterior, fm quā artifices mechanici regulāt suas operationes, & exēplar Grecè dicitur ἀρχέτυπον, & fm B. Thom. in q de Veritate q.8.art.8. est id ad cuius imitationem fit aliquid ex intentione agētis. Exemplum verò secundū Cic. 2. Reth. est alicuius facti vel dicti præteriti cum certi auctoris nomine propositio. Et exēplum est, quod aut sequimur aut vitamus. Exemplar autē est ex quo aliud simile facimus. Item exemplum est res q̄ nobis imitanda proponitur: vt puta ī Catone, qui ne turpiter seruiret, mortē sibi conscriuit. Itaque exemplar est ipse Cato, à quo sumitur exemplum. Illud contentum, hoc continens est, &c.

EXISTERE, vide supra in verbo ESSE.

EXISTENTIA Dei in creaturis, vide supra in dictione ESSE.

EXITVS, vt describit Stephanus Brulif. d. 1.q.1.lib.2. est productio passiua alicuius rei in esse reali, fm quam formaliter dr̄ ꝓduci ab alia re. Et omnis exitus est productio, sed non viceuersa, quia productio actiua nō est exitus, & sola ꝓductio realis dicitur exitus. Itē nulla res po-

,teſſ exire à ſeipſa, nulla.n.ſeipſam producit. Vnde neceſſariò habeẽ diſtinctio ,perſonarum in diuinis. Et eſt duplex exitus, ſ. creatus & increatus. Creatus qua ,vna res ,producitur ab alia. Increatus qua ,vna re increata ab alia producitur. Hoc modo Deus pr̃ producit filium. Itẽ duplex eſt exitus increatus, generatiuus & ſpiratiuus. Generatiuus eſt quo filius ,producitur à patre per generationẽ: exitus iſte ,prſus eſt ineffabilis, vt ſcribit Gerſ. part. 2. ſer. in Cœna Dñi. Exitus ſpiratiuus eſt quo ſpiritus ſanctus producitur per ſpirationem. Exitus creatus ex parte fundamenti ſolũ eſt duplex, ſ. immediatus & mediatus. Immediatus eſt productio paſſiua, qua producitur creatura immediate à Deo, ſine quacunque cauſa media. Hoc modo Angeli creati ſunt, quia nullo modo, nec extrinſeco, vt ſole aut alio agente, nec intrinſeco, qa abſq; materia. Exitus mediatus eſt, quãdo ,producitur res à Deo mediante cauſa ſecunda, vt Sole & homine homo. Angeli aũt exierunt (vt ait Bruliſer vbi ſu.) à Deo exitu immediato, quia ex nihilo. Deus.n. ab initio creauit quatuor, Cſpiritus Angelicos, cœlum empyreũ, materiam primam, & tẽpus: & iſta exiuerũt immediate à Deo. Itẽ oĩs anima intellectiua producit à Deo exitu immediato, quia abſque cã media. Similiter virtutes Theologicales, fides, ſpes, charitas, & gratia, & oĩs habitus ſupernaturalis exeunt à Deo exitu immediato, quia nulla cauſa media. Elemẽta vero & oĩa alia corpora exierũt a Deo exitu mediato, qa mediãte materia prima. Similiter omnia iſta corpora & generabilia exeunt ã Deo mediãte, mediante ſ. cauſa media efficiente extrinſeca & intrinſeca. Hæc Bruliſer.

EXORCISMVS & exorciſare Græca ſunt, vt dicit Hugo de Sacramẽtis, par. 6. c. 10. ἐξορκισμος, exorciſmus adiuratio dr̃: ἐξορκίζω, adiuro dicit. Eſt autẽ adiuratio contra diabolum: vt habetur de conſec. diſt. 4. ca. Ante decem dies. Et exorciſtæ ſunt, qui ſupra catechumenos ſeu energuminos, i. eos qui habent ſpiritum immundum, inuocant nomen Dñi noſtri Ieſu Chri, diuina virtute obiecta, adiurantes eũ vt egrediatur ab illis, vt ſcribit Gab. diſt. 6. q. 3. art. 1. lib. 1. Et cùm in baptiſmo homo propriè Deo cõſecratꝰ lõgè magis q̃ res inanimatæ (quæ cultui diuino applicantur & benedicũtur) etiam baptiſmo exorciſmus p̃mittitur, vt diaboli poteſtas expellatur, ne baptiſmi perfectionem impediat: inſidiatur ẽt ſaluti hoĩum, nec ẽt baptizatis ceſſat inſidiari. Habet enim fiduciã vt Iordanis influat per os eius. Iob 40. i. inſidiatur, vt puerũt baptizatos. Exorciſatio eſt itaque tã paruulis q̃ adultis ante baptiſmum adhibenda, cohibetur poteſtas dæmonis ne impediat Sacramentũ tradi baptizãdis: multis hoc ,pbat Gabriel auctoritatibus concluſ. 3. ubi ſup. Et ſm Paulum Corre. lib. 4. ſent. ſuarum diſt. 1. in fine, dicit qd exorciſmus fontis dæmonis afflictor & exturbator dr̃. Non autem expellit poteſtatem dæmonis per aliquam virtutẽ ſibi, tanquam ſubiecto inexiſtentẽ, neque naturalem nec ſupernaturalem, ſecundũ Albert. Richar. & Palu. q. 4. iuxta finem & Gabr. dub. 2. diſt. 6. q. 3. li. 4. dub. 2. ſed ex diuina virtute ſibi ex decreto miſericordiæ aſſiſtente: virtute enim diuina arctatur diabolus: vt dicit Richar. & Palu. ne de cætero (cæteribus paribus) tantũ poſſit cõtra exorciſatum, quantũ poſſet ſi exorciſatus non eſſet, nec propter hoc exorciſmus eſt ſacramẽtum nouæ legis, quoniam nõ eſt ſignũ efficax à Deo inſtitutum gratiæ ex opere operato conferendæ. Non enim inſtitutus eſt immediate à Deo, ſed ab Eccleſia, cui tamẽ Chriſtus aſſiſtentiam promiſit, nec præſtat gratiam, ſed tollit impedimẽtum gratiæ per baptiſmum conferendæ. Expellitur itaque dæmon non per rem corporalem vel ſenſibilem ab obſeſſo, ſed ſolũ virtute diuina immediatè, vel mediantibus Angelis ſanctis, quod fit quandoque ex merito alicuius deuoti orantis, aut Deo obſequentis pro ſalute obſeſſi. Videatur latiùs Gabr. qui & aduerſam refert opinionem, & argumenta diſſoluit.

EXORCISMVS eſt triplex (vt notat Bruliſer. diſt. 6. q. 12. lib. 4.) Quida eſt exorciſmus Salomonis, & eſt ille qui fit p aliqua verba ſacra, & per certos ,characteres, qbus fugãtur

fugãtur dæmones. Alius est exorcismus benedictionis, & est qñ coniungatur aliqua creatura, ut ordinet ad aliquẽ actũ benedicti: & isto mõ exorcizatur aqua benedictionis. Tertius est exorcismus solẽnitatis, & sic diffinitur: Exorcismus est cõiuratio diaboli ne noceat baptizãdo à susceptione sacramẽti, ne ét habeat tãtam potestatẽ super exorcizatũ, quãtam haberet si non esset exorcizatus, & isto mõ exorcizãtur pueri & adulti baptizãdi per coniurationem diaboli, &c.

EXPROBRATIO ab exprobrare, qđ ẽ improperare, quę quis præstitit alijs. Et exprobratio est ingestio improperij in faciẽ. Sed oblocutio est occulta detractio. B. Tho. super Psal. 43. Dicitur autem exprobro ab ex & probrũ. Est autẽ probrũ scelus ac flagitiũ, & per Metaphorã pro ignominia accipitur, quæ ex scelere seq; solet: ut datum est ei probro, hoc ẽ ignominiæ ascriptũ. Hinc probrosum dicimus ignominiosum: & opprobrare, ignominiæ obijcere, à quo opprobrium pro ipsa ignominia. Itẽ exprobare, ignominiosum aliqd obijcere, uel qualẽcũque culpã obijcere. Vnde exprobratio, ipsa probi obiecto. Terent. in And. *Nam iſtæc commemoratio quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.* Cicero đ Amicitia: Odio sum sanè genus hominum officia exprobrantiũ. Et Marc. 16. Exprobrauit incredulitatẽ eorũ à quo exprobrabile. Vnde unũ uitiũ pôt esse exprobrabilius, hoc ẽ execrabilius, detestabilius alio, dupliciter ſm Richar. li. 3. di. 33. art. 5. q. 5. Aut in conspectu Dei, aut in conspectu hominum. Primo modo illud uitiũ est exprobrabilius quo magis homo deordinatur à fine ultimo: sic exprobrabilior est in conspectu Dei iracundia, quæ est superabundantia iræ, q̃ intẽperantia, quæ est superabundantia corporalis concupiscentiæ respectu delectabilium ſm tactũ & gustũ, & hoc tũ rône fortioris impetus, tũ rône nociuæ læsionis. Plus eñ nocet ira q̃ intẽperantia. Vnde Greg. 5. Moral. Per diem perditur sapiẽtia, iustitia, & cõcordia: sed nõ perditur sic iustitia, & cõcordia per intẽperantiã, tũ rône effectus, quia efficit ira peiores effectus, scilicet homicidiũ, discordiã, & rẽ publicæ status turbationẽ, atq; approximat peiori uitio, scilicet odio & inuidiæ, quæ contrariãtur optimæ uirtuti, q̃ est charitas, sed intẽperantia nullũ appetit malũ proximo. Est & illud uitiũ secũdo exprobrabilius, quod magis impedit usumrõnis, & reddit hominem similiorẽ brutis. Sed loquẽdo in conspectu hominum, dicit idẽ Richardus, quod exprobrabilior est coram hominibus intemperantia q̃ iracundia, quia Philosophus 7. Ethi. dicit: Turpior est incontinentia quæ ẽ circa concupiscentias, q̃ quæ est circa irã, quia per intemperãtiam magis impeditur rationis usus, & efficitur homo similior brutis. Vnde Philosophus 3. Ethi. dicit: Intemperantia iustè improbrabilis est, quoniam in existit nobis, non secundum quod homines sumus, sed secundũ quod animalia, talibus utique gaudere, & maximè diligere, bestiale est. Vnde Psal. dissuadendo dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Hæc Rich. & post eũ frater Pelbar.

EXTASIS (ut scribit Ger. par. 3. de mystica Theolog. speculatiue part. 7. consi. 36.) est raptus mentis cũ cessatione omniũ operationũ in inferioribus potẽtijs. Et est duplex ſm duplicem uim mentis. Vnam cognitiuam, & aliam affectiuam. Prima extasis est raptus in spiritu. Secũda raptus extra spiritum. Est q̃; ſm eundem extasis species quædã raptus, quæ sit appropriatius in superiore portione animæ rationalis, quæ spiritus uel mẽs, uel intelligentia nominatur, dũ mẽs ita in suo actu suspensa est, quod potẽtię inferiores cessant ab actibus suis, sic quod nec rõ, nec imaginatio, nec sensus exteriores, imò quandoq; nec potẽtiæ naturales, nutritiuæ, & augmẽtatiuæ, & motiuæ possint ex ire i suas operationes proprias. Raptus est minoris efficaciæ in suspendendo, uel impediẽdo actũ inferiorẽ. Inuenitur tamẽ ét in omni potentia superiore respectu inferioris. Extasis uerò in sola mente fit, sed & actus inferiorum potentiarum, non solùm debilitat, sed tollit funditus quamdiu durauerit. Paulus itaque exempli causa in suo ra-

gin duo exprimit, quæ cócurrunt in extasis descriptione. Exprimitur.n. potentia quæ rapta est, scilicet tertium cælũ ipsius animæ, quod cælũ in potentia cognitiua est més uel intelligétia, & in affectiua est apex mẽtis, uel eius scintilla. Exprimitur secundo cessatio oĩum inferiorum ab actibus suis, alioquin, quomodo Paulus nescisset? an in corpore uel extra corpus fuisset, Gerson, uide & in dictione raptus. Et extasis ſm Iacob de Valentia tractat. 2. prologi super Psalt. art. 2. dicitur quidã status hominis contemplatiui existentis alienati, quasi extra seipsum, & extasis includit mentis excessum, addendo alienationẽ ab omnibus sensibus, & ẽt addendo affectum mentis, scilicet, quietem in bono contẽplando, uel stuporem in aliquo terribili sibi obiecto ex pauore. Et ideo dicit Dionys. cap. 4. de diui. no. quod amor diuinus extasim facit. Vnde tres gradus eleuationis intellectus supra naturã sui, ut est excessus mẽtis, raptus & extasis dicũtur tres cæli contẽplationis. Nam excessus mentis simplex dicitur primũ cælũ cõtemplationis. Extasis uerò ſm cælum. Raptus autem dicitur tertiũ cælum ad quod raptus fuit Paulus, & etiam Ioan. Euangelista, quando supra pectus Domini in cœna recubuit. Et forsan omnes Apostoli in die Pentecostes. Hæc Valẽtia. Vide & differentiã Raptus, Extasis, & mentis excessus, in dictione Raptus.

EXTREMA unctio de qua uideatur in uerbo Vnctio infrà litera V.

EXVLTATIO est expressio exterior prorũpens in signum interioris gaudij, quia interius gaudium sui magnitudine ad exteriora prodit secundum B. Thom. 4. senten. distinctione quadragesimaoctaua, quæstione tertia, artic. 1. Vnde exultatio in magnis gaudijs dicitur, & uenit ab exulto frequentatiuo uerbo ab exilio, quod est exeo, prodo, & quasi saltando prorumpo. Et exulto propriè significat supra modum exilio atque efferor, & quasi gestibus quibusdam, & saltibus affectum animi ostendo, siue ira id fiat, siue stultitia seu uoluptate, aut alia quacunque affectione, &c.

De litera F.

FABVLA est res ad utilitatẽ siue delectationẽ hoĩũ cõficta, ut sũt Poetarũ fabulæ Et dr̃ fabula a. fando. Paulus Apost. 2. Tim. 4. Erit enim tẽpus cùm sanã doctrinã non sustinebũt: sed ad sua desideria coacernabũt sibi magistros, prurientes auribus, & a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas aũt conuertentur. Super quibus uerbis, Gerson par. 1. sermone de tribulationibus ex defectuoso Ecclesiasticorũ regimine adhuc Ecclesiæ prouenturis, & de signis earundẽ, signo 8 nõ dicit: Fabulæ & non sanæ doctrinæ quidẽ sunt, quę in persuasibilibus humanę sapiẽtię uerbis, uel in sublimitate sermonũ, aut ſm zelum & contentionẽ aut inanem gloriam, non in reuelatione spiritus sancti' sed ſm traditionem hominũ consistunt. Vide & de fabulis Poetarum, quomodo & Gerson eas interpretetur parte 3. de mystica Theolog. speculatiua. par. 4. cõsiderat. 23. & alias, & apud Lactantium & Baptistam Mantuanum, & alios, &c.

FACERE, est operari uel in opere esse. Et aliquid dr̃ dupliciter facere ſm sniam S. Ansel. in casu dict. c. 2. & post eũ scribit Gabr. dist. 42. quæst. unica. ar. 1. li. 3. Vno modo positiuè. Et hoc dupliciter. Scil. de nouo efficiendo, uel factũ conseruando. Alio modo negatiuè non faciendo oppositum, seu ipsum non prohibendo, cùm tñ hoc posset. Et dicitur Deus aliquam rẽ quæ erat facere, non esse, cùm cessat facere eam esse. Et similiter quæ non sunt, pót dici facere non esse, quia cùm possit ea facere non producit ea ut sint. Ita ẽt scribit Dominus Cardinalis Camera. q. 13. ar. 1. lib. 1. Hoc modo loquitur & Aug. 12. lib. de ciu. Dei ca. 17. Res quas Deus condidit & ut prius non essent egit quãdiu non fuerunt, & ut posterius essent, qñ esse cœperunt. Primo mõ sumitur propriè, so modo impropriè. Accipiendo facere primo modo, oẽm entitatem possibilem Deus pót facere.

by Google

tere. Patet ex fide. Vnde Sap. 7. ubi de sapientia increata dr, quod est otium artifex, & habens oẽm uirtutem. Et iterum cùm sit una, oia pôt. Et Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu uoluisses, & similia multa. Accipiendo facere primo & secundo modis, oẽ possibile enunciabile Deus pôt facere esse uerũ, hoc non nisi auctoritate probari pôt. Ad hoc aũt est expressa auctoritas Matt. 19. Apud Deum oia possibilia sunt. Secũdo per illud. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum oẽ uerbum, i. omne enunciabile non implicans contradictionẽ. Tertio per illud. Gene. 18. Nunquid Deo est quicquam difficile? Ex illis sequitur qđ Deum esse oipotentem est fide creditũ, quodq; se solo potest in oẽm effectũ positiuũ sine operatione causæ secũdæ, qđ ratione naturali probari non pôt. Vide de hoc Sco. Pet. Aliacẽ. q. 13. ar. 1. & Greg. Arimi. dist. 42. lib. 1. & Gab. ubi sup.

FACERE ALIQVID melius quàm facit, distinguendũ est, sicut & Magister distinguit dist. 44. lib. 1. & post eũ scribit Gab. eadẽ dist. q. unic. Nã ly melius, pôt referri uel ad faciendi modũ, uel ad effectum factũ. Si primo modo, tunc (sicut bene dicit Magister) si modus faciendi ad sapiẽtiam refertur artificis, non pôt Deus aliquid melius facere siue meliori modo & sapientia & artificio. Si aũt secundo modo, concedit Magister qđ Deus pôt aliquid melius facere, i. aliquam rem meliorem. Per hoc patet an Deus possit facere mundum meliorem. De quo cõsulito latiùs Camera. q. 3. lib. 1. & Gab. ubi su. Facere uerò aliquid melius quò ad nos, bonum est consilium, ut scribit Gerson parte 4. in ser. Septuagesimæ, de acedia. Facere semper melius, qđ fieri pôt habita ratione circunstantiarum personæ, tẽporis, loci, medii, & finis. Et ẽt modi secundum circunstantias, res quæ est melior de se erit interdum minus bona uel grande malum. Exemplũ de illo qui tũc adiret ecclesiam cũ seruire deberet Domino suo in sua ægritudine, &c.

FACERE & item alia uerba producere, cõcurrere, & huiusmodi significantia actionem Dei, secundũ Came. q. 13. ar. 3. li. 1. possũt capi dupliciter, & cõcordat Gab. q. unic. ar. 3. dist. 44. dub. 3. lib. 1. Vno modo propriè prout dicunt actũ diuinæ uoluntatis intrinsecũ, & cũ hoc habitudinem ipsius ad effectũ extrinsecũ. Et sic dicitur ẽm unam opi. quod Deus nõ producit infinite quicquid ꝓducit, sed inæqualiter, & magis & minus quod maior & minor est effectus ꝓductus. Alio modo possunt capi impropriè, prout præcisè dicunt actũ diuinæ uoluntatis intrinsecũ quo Deus uult aliquid esse uel fieri. Sic illa opinio esset uera q̃ dicit, quod quicquid Deus producit, infinite, producit: quia nihil est aliud dicere, Deus infinite ꝓducit. A, i. infinite uult A esse uel fieri, & hoc est ꝓbabile, cũ actus quo sic uult sit infinitus, quia est idem qđ Deus. Probabiliter tñ potest dici ẽm Aliacen. quod licèt Deus sit potẽtia infinita, non tamen æqualiter nec infinitè ꝓducit omnia, nec est alicuius entis finiti infinite, sed solùm finite productiua, & tantę præcisè quantæ entitas producta est perfecta. Vide & Gab. & Greg. ubi sup.

FACERE ALIQVID de potentia absoluta, & aliquid de potentia ordinata differũt. Vnde quædã Deus pt facere de potentia absoluta, & quędã de potentia ordinata. De quo uideatur Occa quodlib. 6 q. 1. & Gab. dist. 17. q. 1. ar. 3. dub. 2. li. 1. & Dñs Cardi. Came. q. 13. ar. 1 lib. 1. Vude Deũ facere aliquid de potentia absoluta dr illud qđ simpliciter & absolutè pôt. Sed Deum posse aliq̃d de potentia ordinata, pt dupliciter intelligi. Vno modo strictè qđ potest stante sua ordinatione qua ęternaliter uoluit sic uel sic esse facturũ, & sic solùm potest illa q̃ ipse ordinauit se facturũ. Alio modo potest itelligi magis largè, qđ potest stãte ueritate legis seu scripturæ diuinæ, & sic possibile ordinatè potest dici illud qđ est possibile absolutè, & non obuiat alicui ueritati legis ordinatæ uel scripturæ factæ. Et utroq; istorum modorum dr quod impossibile est de potẽtia ordinata ultimũ iudicium nó fore, qa licèt sit simpliciter & absolute possibile, tñ nó stat cũ ęterna Dei ordinatione, & obuiat sacrę scripturę. Hęc & plura Aliac. ubi su Prędictę distinctio

ni concordat illa distinctio Magistri in tex. & quorūdā antiquorū, qđ quædam Deus pōt de potentia, q nō pōt de iustitia. Illud. n. dicitur non posse de iustitia, quod obuiat ordinationi suæ uoluntatis uel ueritati suę legis, quarū utraq; est regula iustitiæ. Sed illud dicitur posse de potētia absoluta, quod absolutè & simpliciter pōt, quātus oppositū ordinauerit & releuauerit. Nec intelligēdū est p̄terea qđ in Deo sunt potētiæ. Vna absoluta, alia ordinata, qa unica est potentia ad extra q̄ omni modo est ipse Deus. Nec sic est intelligēda distinctio, qđ aliqua pōt Deus ordinatè facere, & alia pt absolutè & inordinatè, quia Deus nihil pōt facere inordinatè, sed sic est intelligenda, qđ posse aliq̄d, aliquādo accipit ſm leges ordinatas, & institutas a Deo, & illa Deus dicitur posse facere de potētia ordinata. Aliter accipitur posse pro posse facere omne illud quod non includit cōtradictionē fieri, siue Deus ordinauit se hoc facturum siue non, quia Deus multa facere potest quæ nō vult facere, ſm Magistrum lib. 1 sent. dist. 44. Et illa dicitur posse facere de potentia absoluta. Vide & de hoc infra in uerbo. POTENTIA, & Gabriel, & Cameracen.

FACERE MALVM & malè facere differūt, ut & hēt Gab di. 47. q. unic. li. 1. Vñ Philoso. 2. Ethi. Nō est iustus qui iustū operatur, sed qui operatur quomodo iusti, id est iustè. Sic de facere iniustū uel malū. Et ſm eundem Gabr. ibidem differūt ſm strictam logicam, malum facit, & facit malum ſm appellationem. Nam prima ualet, id est facit actū qui est malus. Secunda ualet, facit actū malè. Verū illā differentiā Occā nō attendit, qa secundum eundem est dicere, Deus vult malum, & malum uult Deus. Et ſm intentionem sanctorum, ut & dicit Gab. ubi sup. Deus non potest facere malum nec præcipere malū, quia nō pōt facere malè nec præcipere malè. Ita ſi ex usu loquendi idē ualet, Deus malum facit, & Deus facit malū, & Deus facit malè, oēs sunt negandę, quia usus tenendus est ne detur occasio erroris simplicibus. Potest aūt Deus in casu tollere præceptum. Vt dē ad Ozeā dixit: Accipe fornicariā, & hoc quātum ad illū, sed manente præcepto nō potest oppositū præcipere, quia hoc implicat, præcipere, & nō præcipere, &c. Et quāuis Deus sit causa immediata omniū effectnū, ut diffuse probat Gab. di. 1. q. 2. ar. 2 li. 2. nō tamē p̄p hoc facit malū culpę (ut idē uult ar. 3. dub. 4. ubi supra) uel peccatū, quia facere peccatū est facere id ad cuius oppositum tenetur: Deus autem ad nihil tenetur seu obligatur. Nec sequitur: Deus facit omnē effectum, & peccatū est effectus, ergo facit peccatū, quia facit, in cōclusione dicit factionē ſm qd, & in maiore factionē simpliciter, quicquid tamen positiuū est in peccato Deus potest efficere. De quo uideatur idem Gabriel dis. 3. 37. ar. 2. conclusione 1. & 2. Omnis aūt entitas positiua est a Deo, vt ibi dicitur lib. 2.

FACERE qđ in se est. De quo uideat Ale. part. 3. q. 59 ar 3. & Gerſon par. 1. tr. act. de errorib. circa artē magicā, & de articulis reprobatis, dict. 3. & Gabr. lect. 49. canonis, & di. 6. q 2. ar. 1. li. 4. & di. 22. q. 2. ar. 3. lib. 2. Vnde facere qđ in se est, est vti rōne, per quā pōt cōprehēdere Deū esse & inuocare adiutoriū Dei. Dicit enī Beda. Vnusquisq; pōt intelligere Deum esse, & sicut natura nō deficit in necessariis ad esse naturale, ita & Deus nunquā deest facienti quod in se est ad esse gratuitū & spirituale. Vñ Gab. le. 59. canonis. post Alex. Iste facit qđ in se ē q illuminatus lumine rationis naturalis aut fidei vel utroq;, cognoscit peccati turpitudinē, & ꝓponēs ab ipso resurgere desiderat diuinū adiutoriū quo possit a peccato mūdari, & Deo suo creatori adhęrere, hæc faciēti Deus gratiā suam tribuit necessario necessitate nō coactionis, sed immutabilitatis. Statuit. n. Deus hæc faciēti infundere grām p quā à criminibus emūdat. Inde dicit Apost. ad Eph. 5. Surge q dormis, & exurge à mortuis, id est operibus mortuis faciēdo qđ in te est, illuminabit te Christus. Vide & Gab. dis. 9. q. 2. li. 4. Et vt idē scribit di. 27. q unic. ar. 2. cōclu. 4. lib. 2. q remouet obicē qui est consensus in peccatū, & eliciēdo per liberū arbitrium motum in Deum, bonum

num facit qđ in se, est, ultra.n.ex se non pōt supposita super generali influentia Dei, sine qua omnino nihil pōt, nam ſm Alex. part. 4. q 59. ar. penul. in quolibet hic est ratio recta p̄ naturā qua qlibet pōt cognoscere suū principiū, s. Deū, p̄ hoc.n. qđ quilibet hō scit naturaliter se non sēper fuisse, scit se factū esse & habere principiū, & scit qđ ab illo principio habet q̄cquid boni habet, à quo debet petere bonū suorū defectū supplet̄one. In cuius signū, nulla fuit hominū natio q̄ uoluit esse sine Deo, à quo ne cessaria & subuētionē peteret, licēt multi errantes & decepti coluerūt idola p̄ Deo. Cùm ergo secundū illam motionē per liberum arbi. operatur homo recurrendo ad illū quem scit suum principiū, & petit ab eo lumen cognitionis fidei & boni, facit qđ in se est, & hoc generaliter in quolibet homine. In fideli aūt peccatore, qui habet fidem informē nihilominus fides illa ad duo radiat, s. ad diuinam iustitiam damnātem reprobos, & ad diuinam misericordiam saluātem electos. Si ergo auertat suum arbitriū ab actu peccati, considerando diuinā iustitiam damnantē reprobos, & conuertat ipsū ad obediendum Deo, & diligendū Deum consideratione misericordię qua saluat electos. Ex quo primo generatur timor, ex secūdo spes, hoc faciēdo facit qđ in se est. Hęc Alexan. in effectu, & post eū Gab. vbi sup. Nullus autē est adeo obstinatus ut dicit S. Bona. di. 48. q. 1. li. 1. qđ nō possit facere qđ in se est, & q. nō possit redire ad cor, & ideo tenet̄ sicut & alij, licēt nō pro quolibet instāti, sed pro loco & tempore. Si autē tu quæras, qd sit locus & tempus (idem ait) melius docet unctio quā ars, tamen quādo Dominus visitare eū interiori allocutione, vel exteriori p̄dicatione, vel aliquo tali in quo est opportunitas redeundi ad cor, si tūc negligat, incidit in cōtēptū & omissionis peccatū. Bonauen. ar. 2. q. 1. in fine. Cōtingit insuper dupliciter facere quod in se est, ſm probabilitatem iudicio propriæ conscientię, ui vult Alex. &, scilicet bona, & illud nonnunquā discordat iudicium conscientiæ à iudicio ueritatis diuinę, nec facilē pōt iudicare homo se sufficienter contritū, & ita nescit homo ſm euidētiā an odio vel amore dignus sit, etiam secundū prę sentem iustitiam, & tunc accedens non consequitur gratiā, saltem ex opere operato, nec peccat nouo peccato mortali accedēdo ad sacramētū eucharistiæ. Vide latiùs de hoc Gab. di. 9. q. 2 ar. 1. li. 4. Infidelis autē ut idem scribit Gab. d. 27. q. vnic. li. 2. facit qđ in se est, dum arbitriū suum cōformat rationi, ac toto corde petit ac q̄rit illuminari ad cognoscēdum ueritatem & iustitiā & bonum. Fidelis uerò facit quod in se est, si secundū regulā fidei detestatur peccatum, proponens in omnibus obedire Deo & eius p̄ceptā, seruare, peccatū detestando remouet obicē, uolendo Deo tanquā summo bono obedire propter Deum, habet bonū mortum in Deum. Vide latiùs Gabr. vbi supra. Nemini autē facienti quod in se est nunquā Deus deest, vbicunque natura deficit i suis operationibus, ibi Deus supplet uicē eius, sicut patet in corpore humano formato puero, qa nō potest pertingere ad vltimā perfectionem hominis, ideo Deus nō deficit, ut dicit Bruliser di. 3. q. 12. li. 2. Vnde Gerson par. 2. in regulis moral. ait: Nulli facienti qđ in se est (hoc est benè utēti donis Dei tā habitis) deest Deus in necessarijs ad salutē, siue sint illa credenda. siue operāda. Idē part. 3. tractat. de directione cordis. cōsider. 27. dant hanc regulam quod homo i oratione sua cōsiderat si faciat uel fecerit p̄babili cōiectura qđ in se est, & q̄cquid spectat p̄ tūc ad se vel ad suū officiū iuxta naturalē p̄cedendi modum, non.n. requiritur euidentia, & si sic, tūc ferat audaćter & sine scrupulo deū tentandi tota cordis sui directionem in Deum, expectādo suum diuinitus auxiliū, quasi dicat cū Iosophat rege. Cùm ignoramus quid agere debeamus, supplevltra ea quæ egimus aut fecimus, hoc solùm habemus residui ut oculos nostros ad te dirigamus. Hęc Gerson.

FACIES DEI vt scribit Hieron. epistō. 1. dicit̄ cognitio ueritatis seu cognitio diuinitatis

uinitatis ad his. De qua cognitione in Psal.79.scriptū est.Ostēde nobis Dñe faciē tuā, hoc est dona nobis cognitionē tuā,q̄ cognitio p̄ filium omnibus hominibus innotuit,ipso dicēte i Euangelio. Matth.11.Nemo nouit patrē nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Aliter ue rò facies Dei significat inuisibilē essentiā diuinitatis filij Dei,de qua ipse Dñs ad Moysen p̄ ipsū Angelū respōdit,Posteriora mea uidebis,faciē āt meā uidere non poteris.Hęc Hieron. Capitur & facies ut scribit S. Bonauen. Super illud Magistri.in fine.Qui a facie exorsus sedentis, &c. pro maiestate diuinitatis, quam videbimus cum glorioſi erimus.

FACIES HOMINIS est triplex, ut literis p̄didit Gerſ.tract.10.ſuper Magnificat. in triclinio cordis ſm triplex habitaculū siue cœnaculū facies mentis ſuperior est,facies rationis media facies animæ, nō illius brutalis,ſed obedientis rationi, quæ dicitur portio rationis inferior.

FACILITAS à facilis. Sunt aūt facilia quæ vel ſine labore, vel breui tempore fiunt, ſecundū Ariſt lib.1.Rhet.Erit itaq; dictu vel factu facilē, qđ facile dici vel fieri pōt. Cuius cōtrariū est difficile, quod nō ſine labore fieri pōt.Et quod dr,facilitas veniæ,præbet incentiuū delinquēdi.Dicit Aug.quod promptitudo Dei ad remittendum peccatum argumētū est, quod peccata multum diſplicēt Deo, q̄ piùs est ea deſtruere,ſi enim amaret ea, non ita sēper deſtruere, ſed cōſeruaret, atq; ſua munera foueret. Sēper deſtruit peccata q̄ inuenit, ne ſoluatur qđ treauit,ne corrūpatur quod amauit. Vbi notat.Gab.di.14.q.3.art.2. in ſolutione arg.ad.4.Quod nōnunquā malis & ingratis mentibus bona ſunt occaſio mali, nō p̄ ſe, ſed p̄ accidens ex malitia abutentiū.Sicut ecōuerſo, bonis oia cooperanē in bonum.Roman.8. Per ſe aūt facilitas veniæ est incentiuū amoris ſicut cætera Dei beneficia, inter quæ illud non est minimū,ſed grande & magnū.Vnde per ſe incitat ad diligēdū miſericordem Deum,qui per ſuam bonitatem non ſtatim condemnat peccatorem,ſed expectat & ſemper reuertentē recipit ut ſaluet. Nihil autem ita peccatum obnititur ſicut dilectio Dei Hæc Gab.ubi ſupra.

FACVLTAS est poteſtas qua aliq̄d habetur ad nutum,ſecundum S.Tho.par.1.q.83. ar.1.Et quoniā diuites facilē quæ uolūt agunt,factū est ut facultates p̄ operibus capiamus.Et dicitur facultas à facilitate,ut dicit Gerſ.tract.12.ſuper Magnificat.Vel dicitur à fas,ut idem dicit lec.3. de vita ſpirituali animæ.

FALLERE & decipere & huiuſmodi poſſūt dupliciter accipi, ut ſcribit Petrus Aliacē.q.12.ar.3.li.1.Vno mō ut includūt in ſuis deſcriptionibus iſta ſint cathegoremata,ſ.iniuſte,indebitè, inordinate.Alio mō ut nō includūt ea, ſed tantūmodo fallere uel decipere,ē in aliquo cauſare atſensū falſum ſiue erroré, accipiendo primo mō iſtos terminos, clarū est,quod Deus nō poteſt fallere uel decipere,ſicut nō poteſt peccare,uel iniuſtè aliq̄d facere.Sed ſecundo modo illud est dubiū,nec est clare ſacræ ſcripturę contrariū. Poteſt namq; omnem deceptionē uel errorem Deus ſe ſolo cauſare in mēte rationalis creaturę, q̄a cuiuslibet deceptionis uel erroris Deus est cauſa. Nā omniū rerū & motuū Deus est cauſa.ſecundū Aug.3.de tri.c.3. Vide & latiùs ibi Dominū Card.Came. Deus autē nō poteſt de potentia ordinata rationali creaturæ falsū dicere, uel eā decipere,& hoc p̄ ſeipſum immediatè & directe,licet hoc nō appareat mihi (inqt ip ſe)clarū ex ſcripturis.Et dicitur, p̄ ſeipſū immediate,quia nō est cōtra legē ordinatā,imò poſſibile est de potentia ordinata qđ Deus decipiat aliquā tanquā cauſa mediata ſiue mediāte creatura.Tū primo. q̄a de facto cuiuſlibet erroris & deceptionis Deus est cauſa,ut dictū est. Tū ſecundo,quia ſecundum Aug & ſanctos, aliqui merentē decipi, & p̄ conſequens iuſtū est eos decipere, ergo Deus hoc poteſt.Tū tertio,quia multa ſunt in antiquo teſtaméto,de Iacob & Rebecca,q̄ ſpirituſſanti familiari cōſilio excuſanē a médacio, & tamen in illis decepērūt Iſaac,ut patet Gen.27.ergo Deus p̄ bonos decepit, & multa ſimilia exēpla poſſunt induci.Tū quarto, q̄a ēt in no-

uo

uo testamẽto angelus bonus auctoritate Dei apparens Magis in somnis, dicẽs eis vt per aliam viam reuertãtur in regionẽ suam, & sic deceperũt Herodẽ. Vnde sequitur Matt. 2. Videns qđ illusus esset à Magis, &c. Item 3. Regum. ult. legitur Deũ dixisse. Quis decipiet Achab? Et egressus spũs aut ego decipiam. Et sequitur. Ingrediar, & ero spũs mendax in ore omnium Prophetarum. Et dicit Dñs: Decipies: & prævalebis, egredere, & fac ita. Dicit ét Petrus vbi supra, quod Deus p seipsum frequenter fallit, non directè, sed indirectè & p accidẽs, dicẽdo aliqd vel faciẽdo, qđ aliqui rationẽ non intelligẽtes crediderũt falsum. Sic patet i Euangelio de illis qbus dixit Christus Io. 2. Soluite templũ hoc, & intriduo re ædificabo illud; q per hoc crediderũt falsum & fuerũt decepti, intelligẽtes de tẽplo lapideo, quod dixerat de templo corporis sui. Potest insuper Deus (vt idem ait) immediatè p seipsum & directè de potẽtia absoluta rationali creaturę falsum dicere, & eã decipere, nec icludit hoc aliquã imperfectionẽ in Deo: imò uideretur imperfectus si hoc nõ posset sicut creatura hoc pôt ét sine peccato, qa aliquis pt demereri vt decipiatur, & mirabile videretur qđ Deus non posset talẽ punire & ipsum decipere p seipsũ immediatè, cùm manifeste dicat Aug. 83. q. 5. qđ Deus decipit p malos, angelos, & p malos homes. Et similiter Deus iussit filios Israel decipere Aegyptios, & multa similia possunt iduci. Vide latiùs Cardinalẽ vbi su. Qñq; Deus imperat p deceptionẽ ad punitionẽ malorũ. De hoc vide & i dictione Mẽtiri, & dicere falsũ, in verbo Dicere, &c.

Falsitas ſm S. Bonau. dist. 37. art. 2. q. 3. lib. 2. nihil aliud est q̃ defectus veritatis ī re q̃ę nata est verificari, sicut malicia dicit priuationẽ bonitatis & rectitudinis circa actionẽ quæ nata est rectificari, & ideo actio mala, inquantũ actio é à Deo, inquantũ verò mala & iniusta a Deo nõ est: sic enunciatio falsa inquantũ enũciatio à Deo est, inquantũ verò falsa nõ est à Deo. Plura ibi S. Bonau. Et quãuis (vt idẽ ait) non possit cõcedi qđ Deus faciat falsitatem orationis siue orationẽ falsam ſm quod est falsa, pôt tñ concedi quod Deus faciat aliquid, quo facto aliqua oratio est falsa necessãrio, sicut cũ iustificat impiũ, facit aliquod, quo facto hæc enunciatio est falsa, iste est impius, enũciatio igitur ſm quod falsa, nõ est à Deo. Et ad eandẽ sententiam loquitur Pelbartus, vt infra videbitur. Falsitas quoq; est qua putatur esse quod non est, ſm Aug. lib. 7. confessionũ. Et falsitas consistit in inæqualitate rei & itellectus, ſm S. Tho. in q. de veri. q. 1 ar. 10. Et falsum est significatio rei non ita se habentis, secũdum Aug. li. de doct. Christia. Item falsitas est falsa vocis vel alicuius significatio, vel inadæquatio rei & intellectus. Sicut per oppositũ, veritas est adęquatio rei ad intellectum, Differunt aũt falsitas, mendacium & periuriũ ſm Guil. Scoti imitatorẽ dist. 37. lib. 2. & doctores alios, vt & refert frater Pelbartus li. 2. rosa. Theol. Et habent se ex additione adinuicem. Nam supra falsitatem mendaciũ addit intẽtionem fallendi quæ est à parte voluntatis, quia, vt dicit Aug. Mendacium est falsa vocis prolatio cũ intentione fallẽdi, ecce mala voluntas. Rursus periuriũ supervtraque addit hæc, qđ aliquod assumat per modũ testimonij. Vnde omne periuriũ est mendaciũ, non econuerso, & omne mendacium est falsum, & non econuerso, &c. An autem Deus possit facere vel causare falsitatem? Respõdet ad Hoc Guil. Scotista, & frater Pelbartus, & ſm sententiam Bonau. vbi supra. Quod diuinæ bonitatis causalitas, licèt efficiat id quod est falsum, tamen falsitatẽ non causat. Probatur, quia omne quod est aliqđ positiuum, est à Deo. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt, sed illud quod est falsum est aliquid, puta vox, &c.

Falsitas ſm aliquos est quadruplex, vt recitat Gab. dist. 39. q. 2. ar. 1. lib. 3. Quæ dã in vocis aut sermonis significatione, puta quando non est adæquatio sermonis ad rẽ, ita qđ res non habet vt sermo significat. Secũda falsitas est sermonis ad mentẽ proferentis, qñ mens proferẽtis, dissentit sermoni, hoc est, asserit voce p vero, qđ credit falsũ. Tertia est falsitas i obligatione, vt cũ qs obligat se, ad cuius

oppo-

oppositum obligatur, vt si qs promittit se facturū aliquid illicitum, vel qđ vergit in deteriorem exitū, ibi enim in sermone ꝓmissionis apparet obligatio. Nō enim pōt se qs obligare contra volunta tē superioris. Quarta est falsitas indiscretionis seu periculi, dum, sloquitur seu promittit in quo est periculū falsitatis. Prima falsitas propriè dī, & est falsitas. Sequentes dicunē falsitates extenso nomine & minus propriè. Et qa mendaciū dicit falsitatem, licèt propriè acceptū dicat duplicem falsitatē, primā scilicet & secundam, tñ potest extendi siue ꝓpriè siue impropriè ad oēs quatuor modos falsitatis, vt mendaciū cōmuniter sit falsa vocis significatio fm aliquē quatuor modorum, siue fiat cum intentione fallendi siue non, de quo vide suo loco.

Falsarius vt scribit Gabr. dist. 15. q. 9. art. 1. lib. 4. est qui falsitatem inducit seu cōmittit directè vel indirectè ad proximi deceptionem iniustam Dī enim falsarius a falsitate, quasi falsitatē causans. Opponitur autē falsitas veritati, vt & supra meminimus. Sicut ergo veritas est adæquatio rei ad intellectū, vt dictū est ita falsitas est inadæquatio rei ad intellectū, hoc est, qñ aliter se res habet quā apprehenditur ab intellectu, tunc est falsitas non quidē in re, quia res talis est qualis in se est, sed in apprehensione intellectus, qui aliter rē apprehendit vel iudicat quam est in seipsa, licèt res quādoq; denominatione quadā extrinseca dicit falsa, vt falsum aurū quod est viliore metallo per mixtum, falsum vinū quod est aqua permixtū, pro quāto talia aliter apprehenduntur q̄ sint, apprehendūtur enim vt pura, cum tñ sint permixta. Et pōt hæc falsitas contingere quadruplicitet, vt ibidē notat Gab. in mente, in verbo in scripto, & in opere. In mēte, dum mens apprehendēdo rem errat, aliter apprehendēdo q̄ se habeat. In voce aut scripto dum res aliter significatur q̄ se hēt. In opere, dum aliquid simulatur qđ tamen in operatione aut operato nō inuenitur. In verbis autem totupliciter potest contingere falsitas, quotupliciter qs falsis relationibus, mēdacibus, ꝓmissio nibus, fallacibus verborū cautelis, loquēdo vel tacendo decipitur. In scriptis etiā multipliciter, in operatione siue rebus similiter varijs modis. S. in substātia rei, in mēsura, in pōdere, in numero, in pharisaica simulatione. Id quod & latius declarat Gabr. nota. 5. vbi sup. Expendens autem moneta falsam pro vera & iusta, falsarius est, & tenetur restituere. Vide eundē ar. 2. concl. 3. Item expendēs monetam non currentem scienter aut aliàs minus valentem pro bona & currente, fraudat proximū, & tenetur restituere, & hoc est de mente Angeli & Anto. Vide Gab. concluſ. 4. Nec excusatur expendēs in casu qđ huiusmodi moneta falsa vel minus valens data est sibi pro bona, qa culpa alterius & error proprius non dēt alteri nocere. Culpa enim suos dēc tenere actores, & nō alios. Imputet ergo sibi recipiens monetā falsam, confractā vel integrā, sed minus valentē pro bona qđ nō cautè prospexit. Si verò sciēter recipit malā vt expenderet ꝓ bona, aggraua t peccatū & restitutionis debitū, &c. Transferēs verò monetam de certo loco vbi minoris valoris æstimat, ad locū vbi magis valet, non peccat, si nō aliàs fraudē cōmittit: licèt. n cuilibet ex industria sine alterius dāno lucrū quærere, dū tñ eā non radat aut diminuat. Ita sentit Anto. & Gabr. post eū concluſ. 5. Ois insup & quilibet proximum defraudans ꝓ falsitatem commissam, siue in rerū substātia, qualitate, pōdere vel mēsura, siue in verbo aut in scripto ꝓter pœnas canonicas & legales, quas incidit, & peccatum mortale qđ cōmittit, tenetur de oi damno inde secuto. Ita cōiter tenēt & sentiunt doctores, & affirmat & ꝓbat Gab. concluſ. 6. ubi sup. Vide & eundē cōcluſ. 7. de his qui per dolū & falsitatē aliquid acquirunt, quomodo teneant restituere.

Fama fm Rich. dist. 25. art. 6. q. 1. lib. 4. est illæsæ dignitatis status, vita & moribus comprobatus. Infamia verò est quantū ad vitam & mores læsę dignitatis status. Vel secundū alios. Fama est inanis de aliqua re rumor siue veri cognitione, siue bonus siue malus. Et hoc tñ differt a rumore, qđ rumor semper de recenti dicitur.

tur, fama uerò dicitur ét de re inueterata, firmataq; in hominũ opinione, quãuis incerta. Et frequẽter ponitur ꝓ laude, & celebritate. Virgilius: *Sum pius Aeneas fama super æthera notus.* Fama ut aliqui uolunt. Græcum uocabulũ est illi enim φήμη dicunt, quod nos fama. Alij uolũt dici a fando. Hinc famosum & infamé dicimus in eadẽ significatione. Cicero: Non Pol, inq̃t, audeo, nã me ad famosos vetuit mater accedere. Plaut. *Qui etiam me miserũ famosũ fecit flagitijs suis.* quãuis qñque in bonũ accipiat famosus, vt alias dicitur. Vnde Hieronymus de Iudith. Hæc erit in oĩb. famosissima, qm timebat Deũ ualdè nec erat q diceret malũ verbũ. Accipitur, & fama dupliciter, vt scriptis reliq̃t Gab. dis. 15. q. 16. ar. 1. li. 4. Quãdoq; cõmuniter, & sic nõ est aliud quã opinio habita de cõditionib. aut moribus alicuius signis exterioribus expressa. Quod additur, quia sola opinio mẽte clausa, nõ facit famam de aliquo, sed expressio huius opinionis siue vocibus, siue scriptis, siue alijs signis, & sic nõ distinguit contra infamiã vel diffamiã, sed tãquã superius diuidit in hæc mẽbra, s. famam bonam, & famã malã, quæ dicitur diffamia uel infamia. Alio modo capitur strictè ut distinguit contra malã famã, & sic est opinio bona honestate uitæ ac morũ. Et inter bona hominis (ut ibidẽ dicit Dñs præpositus Gab.) Fama nõ mẽdiocre, sed magnum bonũ est, qm & si postponitur bonis spiritualibus animæ, gratiæ, s. & uirtutibus, tamen præfertur omnibus bonis exterioribus, puta tẽporalibus diuitijs. Vnde Prouer. 22. Melius est nomẽ bonum quã diuitiæ multæ. Et Eccle. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanet tibi q̃ mille thesauri magni, & pretiosi, &c. & qñque (ut idẽ Gabr. dicit:) fama proximi læditur sine peccato, & iustè, vt in correctione fraterna, dũ peccatũ occultum seruato ordine Euangelico denunciatur Ecclesiæ. De quo uide eundem in expositione canonis. lect. 74. Et fama proximi ſm eundem lædit̃, dũ per iudicia exteriora verborum uel signorũ opinio mala de proximo generatur. Et q dé hoc qñq; sit sine peccato ꝓ ꝓ emendationẽ fratris, seruatis seruãdis. Alio modo lęditur iniustè. Et hoc ſm Sco. di. 15. q. 3. li. 4 contingit triplici ter. Primò falsum crimẽ proximo imponẽdo. Secundò, verũ crimẽ, sed cñ occultum in publico ordine iuris nõ seruato proponẽdo. Tertio, uerũ crimẽ occultũ impositum in publico negando, quia in hoc negans, notat imponẽtẽ de calũnia. Et ſm has differentias læsionis famæ, ve iniustè fiunt oportet differenter famam restituere. Vnde lædens iniustè infamãdo proximũ, tenetur restituere dãnum illatũ. Itẽ detrahens proximo falsum ei imponendo, tenetur retractare id quod falsò imposuit, ita publicè & corã illis, sicut & corã quibus diffamauit, ut sentit Sco. Et sicut bona cõsciẽtia nobis necessaria est ꝓ nos, ita bona fama ꝓ ꝓximos, ſm Augu. Propter hoc Gerson ait. Nonnunquã facilius satisfit pro homicidio corporali & furto, q̃ pro homicidio, & furto spirituali, s. detractione, quia in illis quãtitas damni æstimari potest, in istis nequit, cũ non satis constare possit in quot cordibus hominũ detrahens bonam opinionẽ, & famam eius cui detraxit, occiderit. Vnde & difficulter satisfieri potest læso, quomodo enim restituet, cùm ignoret quantum debet? Hæc Gerson. Vide latiùs de hoc Gab. di. 14. q. 16. ar. 2. conclu. 4. De necessitate itaque est, ut qui abstulit iniustè famam alterius, tenetur eam pro posse restituere, quoniam peccatum non dimittitur, nisi qd ablatum est, restituatur, ſm Aug. ad Maced Videatur & Scotus & Dominus Prę positus Gabriel. latiùs ubi supra.

FAMVLVS, seruus. Differunt autem famulus, seruus, mãcipiũ, uernaculus. Si uocabulorum, uim considerare uoluerimus, ut & notat Guil. Vorrilung. di. 36. li. 4. & frater Pelbartus li. 2. rosarij The. Nã mãcipiũ dicit̃ quasi manu captũ, qui bello capitur, & additur ut seruiat, sicut faciũt Sarraceni vel Turçæ Christianis. Sed dicitur seruus aut famulus q pretio cõducitur ut Domino famuletur. Vernaculus autem quasi uernãs, id est florens in domo, est qui in domo nutritur, non ut

iam

iam emptitius, quales Abrahã habuiſſe legitur. Gen. 14.

FANTASIA φαντασία Græcè, Latinè dicitur imaginatio, ut dicit Paulus Cortesius in proemio. li. 3. ſuarũ ſent. Accipit aũt dupliciter ut ſcribit S. Bon. di. 7. par. 2. q. 1. libr. 2. Aliquando pro ui ſenſitiua collatiua ſenſibilium receptorum. Aliquando fantaſia dicitur apparitio, ſecundũ quod dicit à phanos quod eſt apparitio. Primo mõ eſt in ſolis corporibus. Secũdo mó i ſpiritibus. Hęc ãt fantaſia ꝓteruia dicit eſſe in dæmonibus, qm̃ & ſi dęmones intelligentes ſint, & multa uera cognoſcant, tamẽ alios nolũt docere, ſed à ueritate ſeducere. Et ideo quia nó pñt niſi per apparẽtes ſimilitudines hinc eſt qđ ſtudiũ dæmonũ maximè circa talia eſt intẽtũ. Sicut magnus clericus q uellet alios paralogizare, ſtuderet in ſophiſmatibus, & ideo fataſtici dicuntur ꝓpter rationes fantaſticas & apparẽtes quas inueniũt. Et hãc fantaſiã dicit Diony. ꝓteruã, qa cũ ſm iudiciũ ſuum veritatẽ cognoſcãt, tñ cognitã ſcienter impugnãt. Vel hoc eſt ꝓteruire, ſ. veritati intellectę obuiare, ideo habẽt fantaſiã proteruam. Habent etiam concupiſcentiam amentẽ, quia cùm nó deberẽt appetere niſi honeſtũ & conferẽs, appetunt res maximè nociuas, ſicut peccare, & alios in peccatũ p̃cipitare, quamuis hoc nó intẽdant finaliter, ibi eſt furor irrationalis, qa cùm ſolis malis deberẽt ex ratione iraſci, iraſcunt̃ & fremũt cõtra bonos. Hæc Bonau. Et fantaſia (ſicut tradũt medici, & ſcribit Gerſon part. 3. ſuorũ operum, tracta. de oratione & ualore eius. par. 3.) nunquã poteſt quieſcere, ſicut nec aer uel mare, dũ agitanẽ aſſiduitate uentorũ requieſcunt Et ſunt infinitæ ſpecies fantaſiatũ uel melãcholiarũ ſecundum traditionem medicorũ, quos Horatius furores appellat uel inſanias, deducẽs ex hoc omnes homines in aliquo ſtultos eſſe. *Atille puellarũ*, inqt, *puerorum, mille furores*. Et in Eccleſiaſt. dicitur: qđ ſtultorũ infinitus eſt numerus. Saluberrimũ autẽ eſt, ut docet idem Ger. parte. 3. tracta. de paſsione animæ, conſide. 10. aſſueſcere ut animus noſter à fantaſmatibus, quãtũ poſſibile eſt fieri, ſe denudet, & auertat in exercitatione ſua. Rurſus apparet q̃ periculoſum ſit homini dimittere ſe nimis labi, & ꝓfundari in imagines uel fantaſias, præſertim vitioſas, & circa peritura ſemperq̃ labentia, ut ſunt beneficia, honores & diuitiæ. Nã cũ generentur habitus ex actibus frequẽtatis, & habitus cauſent, naturaliter fit vt põdere ſuæ inclinationis ſic immutent imaginatiuã uirtutẽ, & ex conſequẽti totũ hominẽ qđ neceſſitate quadã trahitur homo uelut brutum, ut quẽadmodũ ſit & in illis quos Philoſophus beſtiales appellat. Sicut vtiq; uerũ eſt quod oĩs imaginatio ꝓfundata, hẽt ſuã inſaniã uel ebrietatẽ, & quaſi dęmoniacam paſſionem, ſicut dicit Orige. Lę dit quoque notabiliter, ſeu peruertit totaliter iudicium rationis. Patet in Philocaptis, patet in ambitioſis, in auaris, in inuidis, in impatientibus, in quibus verificatur illud prouerbium. Furor ſit læſa ſępius patientia. Gerſon hæc.

FANTASMA ut ſcribit Gab. diſ. 3. q. 2. li. 2. ſignificat principaliter ipſam rẽ imaginatã ſingularẽ uiſam, & cónotat actum fantaſiãdi. Vnde patet qđ tot ſunt fantaſmata, quot ſunt indiuidua fantaſiata. Nec eſt uerũ dictũ pluriũ, qđ q̃libet ſpecies hẽt tãtũ unũ fantaſma. Verũ nónulli moderni accipiũt fantaſma ꝓ ipſa cognitione ſenſus interioris, ſicut conceptus ſatis cõmuniter accipitur pro actu cognoſcẽdi. Cauſãt autem primus actus fantaſiãdi à ſenſatione exteriori, q ẽ notitia intuitiua. Et à potentia fantaſtica iſtæ duæ cãæ cũ Deo ſufficiẽter cauſant primũ actũ fantaſiandi ſiue actũ interiorẽ, & obiectũ extra nó ẽ cã illius actus, ſed tãtũ eſt cã cãæ Vide latiùs Gab. cõcluſio. 5. ubi ſupra, Dicunt quidã (ut refert Rich. diſ. 50. uel ult. l. 4.) qđ modus intelligẽdi in fantaſmate nó ẽ naturalis, ſed accidẽtalis animæ cõiũctæ corpori, qa corruptibilitas nó pertinet ad corporis eſſentiã, ſed ſibi accidit. Et prędictus modus nó conuenit animæ coniunctæ, niſi ratione corruptibilitatis corporis, per quã anima ſic aggrauatur, & ꝓpter ſui debilitatẽ non poſſit per ſui naturã,

& de

& de lege cõmuni apprehendere intelligibile niſi in aliquo ſenſibili, ut quaſi in exẽplari. Vide latiùs Rich. & ſm eundẽ, fantaſmata ſunt ſimilitudines rerũ ſenſibilũ ſm eſſe quod habent in organis uirtũ ſenſitiuarũ interiorũ. Rich. li. 2 diſt. 25. arti. 5. q. 1. & (ut idem dicit) fantaſma eſt nobis neceſſariũ ad noſtrũ intelligendi actũ naturalem, cuius cauſa eſt debilitas noſtri intellectus quã hẽt ex unione corporis corruptibilis aggrauãtis aiam. Hinc Ariſt. 3. de Anima, dicit qđ nequaquã ſine fantaſmate intelligit aĩa, intelligitur de cognitione itellectiua rerũ ſẽſibiliũ cauſata ex fantaſmatibus, ut dicit Dominus Cardinalis Came. q. 3. ar. 3. in fine. li. 1. ſent. Vnde eſt quod dr. Neceſſe eſt omnẽ intelligentẽ fantaſmata ſpeculari. Verũ eſt inq̃t Gerſon tract. 1. ſuper Cant, Marię neceſſe uſt primitus ſed forte nõ aſſiduè, nec ita quin adiutrice memoria ſpũali cũ habitibus p intelligentiæ continuationem acquiſitis, ipſe ſpũs immaterialis ualeat de habitu, & memoria ſe in actu continuare ſine miniſterio ſpãs animalis, &c. Et ſm eũdẽ par. 1. An monachus p ſtudio poſſit negligere diuina cõſide. 10. Fãtaſmata nõ fugabũtur per ſtudiũ, ſed per deſideriũ, per affectũ, ſcilicet, nõ intellectũ, qm̃ neceſſe eſt intelligentem fantaſmata ſpeculari, &c.

FATVM eſt effectus diuinitus præuiſus. Et fatũ eſt inhærens reb. mobilib. diſpoſitio per quã prouidentia ſuis quęque nectit ordinibus ſm Boe. lib. 4. proſa. 6. de conſol. Phil. Fatũ eſt ordo ſeriesq; cauſarũ. Cauſa aũt ex omni æternitate fluens veritas ſẽp iterna, ſm Cice. li. de diuinatione. Vel fatũ quod ex omni æternitate ſẽp uerũ fuerit. Cic. lib. 3. de natura deorũ. Fatũ propriè eſt diſpoſitio ſyderũ qua quis eſt conceptus uel natus. Sed impropriè eſt prouidentia Dei, ideo eſt in rebus, ſm S. Thom. prima parte. q. 116. Aliter aũt loqtur de fato Boetius, & aliter Aug. ut ſcribit S. Bon. diſt. 14. q. vl. li. 2. Boetius. n loquitur de fato prout eſt aliqd ſm ueritatem, & ſic fatũ nominat ordinẽ in rebus mobilib. ad diuinã prouidentiã relatũ, ordinem inquã non ſolum ſecundũ naturã, & cãm neceſſariam, ſed ẽt ſecundũ libertatem uoluntatis & contingẽtiã. Dicit. n. ſic in li. de cõſol. Prouidẽtia cuncta pariter quãuis diuerſa, quãuis infinita cõplectitur. Fatũ uerò ſingula dirigit in motum locis, formis & tẽporibus diſtributa. Et hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mẽtis adunata proſpectu prouidẽtia ẽ, eadẽ uerò adunatio digeſta atq; explicata tẽporibus, fatũ uocatur. Et ſic patet quod Boetius fatũ accipit gñaliter ad egreſſũ, & decurſũ omnũ rerũ, ſiue uoluntariarũ, ſiue naturalũ, ſiue neceſſariarũ, ſiue contingentium. Aug uerò in 5. de ciuita. Dei, accipit fatum ſecũdum exiſtimationẽ Philoſophorũ, q uocant fatũ uim poſitionis ſyderũ, & conſtellationũ ſecũdum quam cuncta neceſſariò eueniũt in his inferioribus, & ſic fatum nihil eſt. Et oſtendit ipſe quod nihil ſit, & ita ęquocè accipit fatũ Boetius & Aug. & ꝓpter æquiuocationis acceptionẽ dicit Aug. in 6. de ciui. Dei: quod ſi quis fatũ uocat ordinem cauſarum quem Deus inſtituit cũ hoc ſit uerũ, ſniam teneat, & linguam corrigat, quia ſecundũ cõmunẽ uſum accipitur, ſicut mathematici accipere conſueuerunt. Hæc Bonau. Fatum uerò non eſſe quo ad Deũ oſtendit Gerſon par. 3. de conſol. Theo. lib. 2. proſa. 4 ubi dicit: Colligimus enim ex immẽſa diuinæ cognitionis uiuacitate lõgè ſuper noſtrum cognoſcendi modũ ſimul & ex uoluntatis libertate, quod apud eã nihil ẽ fortuitũ, nihil caſuale, nihil inſuper ad extra neceſſariũ uel fatale. Rõ primi eſt, quoniã nihil agitur in mundo, qn ab ęterno præuiderit illud Deus cũ tota ſerie cauſarum ẽt minimarum. Secus apud homines p quorũ intentionẽ prodeunt effectus ex uariarum ignotarumq; eis cauſarum concurſu, quemadmodũ eſt uidere in inuẽtione theſauri dum terra foditur ut excolatur, non ut aurum inueniatur, &c. Latius Gerſon ſcribit. Et fato q credit, mortaliter peccat, ut habetur. 26. q. 6. Non obſeruetis. Et dicit fatũ à fando, ſignificatq̃ue aliquãdo oraculum, id eſt quod dij fantur. Virg. oblitus fatorum. Nonnunquã ponitur fatum pro morte, qa nihil homini tã neceſſario impendit

quam

quàm mors, quare fato cõcedere, est mori. Et fatalis dies pernicioſus dicitur, & fati ferũ, mortiferũ. Fatale etiã dicimus quicquid nobis fato debetur, ſiue bonũ ſiue malum ſit, vt ſcribit Dominicus nauus Mirabellius Albenſis.

Fatvvs, ſtultus. Et quidã dicunt fatui (vt ſcribit Ric. di. 45. ar. 4. q. 4. li. 4.) nõ quia vſu liberi arbitrij careãt, ſed qa neſciũt ita decenter inter hoies cõuerſari ſicut ſuũ ſtatũ deceret. Alij dicunt fatui, quia res ſuas ꝓdigaliter diſſipãt. Alij, qa vſu liberi arbitrij careant. Iſti vltimi (dicit Rich.) teſtamẽtũ facere nõ poſſũt, vt habetextra deſucceſſoribus ab inteſtato, cũ dilectus. Non aũt ſunt cõpotes mentis qualis eſſe debet, q teſtamẽtũ vult facere. Sed benè primi fatui teſtamentum facere poſſnut. Sed fatuus ſecundo mõ ſi ꝓ ſua ꝓdigalitate eſt ſibi ſuorum bonorũ adminiſtratio interdicta, teſtamẽtum facere nõ debet. Plura ibi Rich.

Faẏtor qui fauet. Et fautores (ut ſcribit Paludenſis di. 18. q. 4.) dicũtur. Vno mõ ſola omiſſione, ſicut illi qui publica poteſtate fũgunt eo ipſo fauent hæreticis, quod non fauent inquiſitoribus cõſilio & auxilio contra illos, qa qui nõ eſt mecũ, contra me eſt, priuatæ uerò perſonæ fauent quãdo nolunt iudicare, ſed celãt. Secũda fautoria é verbi excuſãdo, ſicut dicẽdo. Iſti homines non ſunt tales quales dicuntur, & huiuſmodi, ꝓ quæ ſimplices indicuntur ad amorem eorum & odium inquiſitorũ. Tertia fautoria eſt facti, ſi qs alimoniã mittat vel liberet, & huiuſmodi. Dicuntur autẽ credentes qui habent fidẽ eorum implicitam, non explicitã, reputantes eos bonos, & habere bonã fidem. Receptatores, qui uel ſemel recipiunt. Defenſores, q defendunt verbo vel facto, contra qd fecerunt qui denunciatũ publicè excommunicatum à canone ꝓ inquiſitionem pro fautoria hæreſis ſoleniter ſepelierũt adhunc lite ſup hoc durãte, &c. Hæc Petrus Palud.

Felicitas ſm Philoſophũ. 1. Ethi. & vt refert Bruliſ. di. 4. q. 1. li. 2. eſt operatio optimæ potẽtiæ ſm optimam virtutẽ in vita cõtinua & ꝓfecta. Dicitur operatio optimę ꝓpotentiæ, ſ. volũtatis ſequentis intellectũ. Et qd Boetius ſtatum addit, iſte vocat operationẽ, quia eſt operatio quietis. Dicitur, ſm optimã virtutẽ, ſ. ſapientiã, per quã poteſt intelligi clara viſio Dei & fruitio Dei, quaſi ſapida ſcientia. Philoſophus aũt poſuit fœlicitatem hominis non in habitu ſolo cũ Stoicis, nec in ſola ſubſtantia vel natura à ponẽtibus fata, ſed in optima operatione reſpectu optimi obiecti, ꝓ optimã potentiã, optimo habituroborata. Sic dicebat Chriſtus. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te ſolũ verũ Deũ & quẽ miſiſti Ieſũ Chriſtũ. Loquuntur ad ipſũ conformiter Theologi, vt ſcribit Gerſon tractatu. 11. ſuper Magnificat, ponentes vitã æternã in æterna Dei viſione, q fruitionẽ cõplectitur, delectationẽque ſuprema includit. Eſt & fœlicitas q̃dã mũdanorũ, q eſt impunita nequitia, vt dicit Aug. & poſt eũ Gerſin Cẽtilogio de impulſibus, decade. 8. Qui delectantur cũ malefecerint, & exultãt in rebus peſſimis. Vnde Aug. in Pſal. 16. Habemus Hic fœlicitates diuerſas generis humani. Et miſer q ſque dicit quãdo illi ſubtrahit qd amat. Amãt ergo hoies diuerſas res, & quãdo q ſque qd amat habere videt, fœlix uocatur. Vere ãt felix é, nõ ſi id habet quod amat, ſed ſi id amat qd amandũ eſt. Multi. n. miſeri ſunt magis habendo, quod amant, q̃ cæcendo. Amãdo. n. res noxias miſeri habendo ſũt miſeriores. Et propitius Deus cum malè amamus, negat quod amamus. Iratus aũt dat amãti quod malè amat, &c. Et fœlicitas in hac vita (vt ſcribit Baptiſta Mãtuanus li. 2. de patientia. c. 7.) Nulla eſt alia niſi mandatorũ Dei & euangelicæ legis obſeruatio, non diuitijs, non potẽtia intendendum eſt. Regnum Dei æſtimationẽ non habet, quantum exhibere potes, tanto emitur. Nõ opus eſt ſanitate, nõ liberis, nõ clientibus, nõ amicis, ſed Dei gratia & virtute conandũ eſt, vtrũque à noſtro pẽdet arbitrio. Plura de fœlicitate idẽ Mãtuanus ſcribit. Scripſit, & elegãter libellũ de fœlicitate Beroaldus ſed de humana & nõ uera, ad q̃ puenire cupimus, q qdẽ humana fœlicitas multis miſerijs eſt ꝓmixta. Vnde vi-

ita

tra scribit Rich. dist. 49. art. 1. q. 2. in fine lib. 4. dicitur fœlicitas misera. Varias sententias uel opiniones de fœlicitate uide apud Beroaldum & alios. Sed fœlicitas æterna quæ nullũ malum admittit, nec miseriã & quæ intuendo Deo uersaẽ, ut uult Paulus Cortesius li. 3. dist. 7. senten. summo studio est optãda, desideranda. De qua multa aliàs scriptis reliquerunt docto. & Aug. & cæteri. Vide & d fœlicitate in uerbo BEATITVDO. sup. & Deo uolente post hoc opus quicquam scribere proposui.

FENERARE impropriè qñq; accipitur pro mutuare. Vnde Deut. 15. Fœnerabis gẽtibus multis, & ipse à nullo accipies mutuũ: fœnerabis, i. mutuabis, ut exponit Tho. Cui satis qđ sequit, fauet. Nã addi tur, & à nullo ipse accipies mutuũ, ubi pro fœnore ponit mutuũ. Alexãder verò dicit qđ ibi ponit cõsequẽs pro antecedente. Nã fœnus sequit abundantiã, non. n. põt fœnerari nisi abundãs. Ponit ergo fœnerabis, pro abũdabis. Est. n. sensus, tantã habebis abundantiã, quod poteris multis gentibus, si uolueris fœnerari. Permittit ergo lex abundantiam suis obseruatoribus, i. fœnerationẽ. Hæc recitat Gabr. dist. 15. q. 11. lib. 4. Significat & fœnerare ad vsuram accipere; ut est apud lib. digestorum, & aliàs patet.

FERVOR idem est quod calor, qui cum sit ex igne, ex cõtrario & pro frigoribus accipit. Feruor aũt charitatis est habitus acqsitus charitatis uel eius actus, ut scribit Dñs Cardinalis. q. 9. ar. 3. li. 1. Et Gabr. dist. 17 q. 4. art. 3. dub. 3. lib. 1. Feruor charitatis ẽ prõptitudo seu conatus uoluntatis ad actũ charitatis eliciẽdũ, qui est pcise per habitum charitatis acquisitũ ex actibus frequẽtatis, hoc est, feruor charitatis supponit pro actu charitatis seu uolũtatis connotãdo uolũtatis prõptitudinẽ & facilitatẽ ex ĩclinatione habitus charitatis acqsitæ prouenientem: hmõi feruorem ueniale minuit: dum. n. ueniale committit, generantur in hoie habitus oppositi actui charitatis, p quos uolũtatis conatus seu prõptitudo tollit seu remittitur. Ex peccato uero omissio pis actus boni negligunt, ex cõsequenti non gignunt habitus prõptificãtes potẽtiã, quibus non genitis potentiã non facilitatur ad opus. Et sicut habitus infusus sine acqsito non inclinat, ut est opinio multorũ, & dicitur in 3. sen. Sic ergo cùm tales acqsiti habitus non gignunt, potentia non actuaẽ ad opus p solũ habitum infusum, &c. Gignũtur aũt frequentia bonorũ actuũ, & eorũ omissione uel oppositorum actuũ commissione remittunt seu tolluntur. Vide & latius de hoc Gab. & Petrũ de Aliaco, ubi sup. q. 9. ar. 3. lib. 1. qui dicit qđ charitatem remitti quo ad eius feruorẽ nihil aliud est, quàm minus feruidos & intensos actus charitatis & minus feruẽter & minus delectabiliter elicere: & sic diminutio huius feruoris pót p uenialia fieri, ita & totalis corruptio, sic qđ totus feruor per continuationẽ peccatorũ venialium & omissionẽ actuum fm charitatem eliciendorũ, nõ tamen charitatis tollitur quæ manet integra (nisi aduenięte mortali) per quam adhuc posset in actus meritorios, quantũ est de se pcise, ut inquit Gabriel ubi su. Vide & supra ĩ dictione CHARITAS.

FERMENTVM, dictum qđ feruendo crescat. Est enim farina, quę subigitur priusquam addatur sal ad pultis modũ decocta, & relicta donec aceſcat. Et fermentari uerbum, idẽ est quod miscere seu crescere facio. Est aũt duplex fermentũ, ut scribit Brulif. dist. 11. q. 11. libri quarti. Quoddam est corporale & materiale, & est illud, quod facit leuare pastam: & uocatur Græcè leuain: & dicitur a feruere ferues. Vnde panis dicitur fermentatus, quando in ipso pane ponitur fermentũ. Aliud est fermentũ spirituale, & est peccatum. Vnde Lucæ duodecimo dicitur: Attendite a fermento Phariſæorũ, quod est hypocrisis, &c. Et dicitur per similitudinem. Vnde 1. Corin. 1. dicit Apostolus: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua cõsperſio sicut estis azymi. Et paulò post: Non in fermento ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitię, sed in azymis sinceritatis & ueritatis.

FICTVS, ut habet Bonauen. distin. 4. arti. 2. q. 2. lib. 4. & post eũ Gabriel eadẽ dist. quæst. 2. est qui aliud ptendit foris, aliud

intus

intus habet, ut si qs uellet suscipere baptismū eo modo quo Ecclesia intēdit da re, & tamē oppositū hēt in aia: uel ostendendo se esse dispositum ad suscipiendū baptismum, & tamē nō est dispositus in animo, aut quia nō hēt rectum fidē, aut quia hēt peccatū mortale in actu uel p̄posito, uel cōplacētiā, uel nullā displicētiā de peccato. Et illo secundo modo cō muniter loquuntur Sancti, & Doctores de fictè accedentibus ad baptismum uel Sacramētum aliud: qui, s. accedendo ponit obicē gratiæ, s. infidelitatē, aut mortale peccatū, quod tunc actu uoluntatis cōmittunt: aut de quo cōmisso, nullā habent displicentiam, hic gratiā non cōsequitur. Dicitur enim Sapientię primo: Spiritus sāctus disciplinę effugiet fictū. Et Scotus dist. 4. q. 5. li. 4 Nolētem Deus non iustificat: secūdum illud Augustini: Qui creauit te sine te, nō iustificabit te sine te. Quare inquit Scotus: Qui habet peccatum quod sibi non displicet nullo modo recipit gratia. Et S. Bonau. ubi supra. Fictus est qui se corporaliter subijcit, sed interius uoluntate aduersat. Vnde cū triplex sit potentia interior, tripliciter pōt aduersari. Aut discredēdo quātum ad rōnalē. Aut malū appetēdo, quātū ad cōcupiscibilē. Aut sacramētū cōtēnēdo, quātū ad irascibilē: & in tali non hēt effectum sacramētū, quia Deus nulli inuito dat iustitiā nec gratiā. Alioqn non esset iustitia. Vide & de hoc Richardum distinct. 4. artic 1. q. 2. lib. 4.

FICTIO secundum Petrum Palu. dist. 4. q. 5. li. 4. quatuor modis contingit. Dicitur enim fictus, qui non credit, qui indeuotus accedit, qui aliter celebrat, id est cōtra prohibitionem Ecclesiæ suscipit puta ab excommunicato, uel contra cōmunem ritum Ecclesiæ, quod in omni Sacramento est obseruandum, ne aliter celebretur & fictio incurratur, & fructus perdatur. Itē qui contemnit, sicut qui ridendo accedit. Et fictio quæ fieri potest in cōfessione, ē quadruplex, ut hēt Gerson parte secūda, quæstione secūda, Nā fictio est pernicioſe mentiens. Quædā doloſe dimidians. Quædā patienter, inficiens. Quædam sufficienter discutiēs. Fictio triplex, prior impedit ne confessio uel prætensa absolutio ualet ipsi sic fingenti, quin oporteat uel necessarium sit iterū de omnibus sacramentaliter cōfiteri. Quarta uerò fictio pōt inueniri, licèt non bona: non tamē sicut priores aequaliter mala, ubi licèt absolutio nō cōferat gratiā, nec peccata deleat, confert tamē cessante fictione: nec oportebit de sic confessis iterū confiteri. Conueniunt in hoc satis Doctores, qui cōmuniter dicunt, quod unum peccatum mortale, nō deletur sine alio: alias nāque sequeretur quod gratia staret simul cū peccato mortali. Mentiens aūt in confessione pernitioſe, peccat mortaliter. Secus autem est de mendacio, quod ex genere suo: aliàs esset solum ueniale, ut uidelicet miscendo quandam iocum cū circunstantiam falsam, uel excusationem friuolam: De his fusius scribit Gerson ubi supra. Concordat Thomas cum cæteris Doctoribus.

FIDES in scriptura uarijs modis accipitur, ut & habet S. Bona. dist. 23. libri tertij, circa textum. & Gabriel eadem distinctione, q. 2. Et Gerson parte prima sermone de erroribus contra fidem, & mores circa præceptum: Non occides. Et Alexander parte tertiā, quæstio. 74. membr. 1. ponit. 11. fidei acceptiones. Nam fides quandoq; accipitur pro spō sione. 1. Timoth. 5. Primam fidem irritā fecerunt. Quandoq; pro fidelitate. Ieremiæ septimo: Perijt fides, & ablata ē de ore eorū. Quādoq; dicitur conscientia de faciendo uel non faciēdo. Romanorū decimoquarto: Omne quod non est ex fide, peccatū est. Glosſa, contra conscientiam: Quandoq; dicitur generaliter assensus conclusionis acceptus per rōnem probabilem, secundum quod argumētū dicitur rō rei dubiæ faciens fidem. Quādoque dicitur cognitio patriæ. Romanorum primo: Iustitia Dei in eo, s. Euangelio, reuelatur ex fide in fidē. Glosſa, ex fide spei in fidē rei. Et dr fides, quia fidentisſima & certisſima est, ut inquit Bona uētura. Quādoq; dicitur symbolū fidei (quod creditur) uel p̄ obiecto fidei. Vnde Athanasius: Hæc est fides catholica, &c. Quādoque dicitur sacramētū fidei, sci-

ſcilicet baptiſmus. Sic dicit Aug. ad bonifacium. Quid eſt aliud paruulos habere fidem, niſi fidei ſacrm. Q̃nq; fides dr habitus informis. Iacobi 2. Sine operib. fides mortua eſt: & dæmones credunt & contremiſcunt. Q̃nq; dr habitus charitate formatus. Romanorum 1. Iuſtus ex fide uiuit. Et Abacuc 2. Iuſtus in ſua fide uiuit. Quãdoq; capitur pro actu credendi. Rom. 10. Fides ex auditu eſt. Et Aug. Fides eſt credere quę non uides. Harum tamen acceptionem tres ſunt magis in uſu communi. Nam fides aliquando accipitur pro actu, quãdoque pro habitu, quandoque pro obiecto. Pro actu eſt aſſenſus ueritatis reuelatæ. Pro habitu, eſt habitus ex huiuſmodi aſſenſib. frequentatis acquiſitus, uel immediatè à Deo infuſus, inclinans intellectũ ad aſſentiendum veritatibus reuelatis. Pro obiecto eſt ueritas credita, aut res per ipſum ſignificata. De primo dr: Fides ex auditu eſt. Auditus per uerbum Dei. De ſecundo, Hebræ. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: quod de habituali intelligendum eſt. De tertio, 1. Timoth. quarto: Enutritus uerbis fidei, id eſt ueritatum credendarum. Item fides, ſecũdum Petrum de Palude diſtinct. 1. quæſtio. 5. articul. 5. lib. 4. accipitur pro intentione faciendi, ut cum ait concluſione prima: In adulto fides propria erat remedium contra originale. In paruulo, fides aliena, ſed illa fides nõ eſt fides habitus, nec actus fidei elicitus aut imperatus. Non aliter igitur fides requiritur ad efficaciã ſacramenti, niſi quod exhibeatur intentione hoc faciendi, quod Deus inſtituit: & talis intentio fides dicitur. De hoc vide & Gabrielem diſt. 1. q. 2. ar. 3. li. 4. dubio 1. Et fides ſecũdum quamlibet harũ trium acceptionum, quæ in communi uſu habentur, poteſt ſubdiuidi. Nam fides tam actualis quàm habitualis, diuidi poteſt in fidem formatam & fidẽ informem. Ita diuidit Magiſter poſt S. Auguſtinum diſtin. 23. cum dicit in textu, quod fides accipitur pro eo quo creditur, & eſt uirtus; & pro eo quod creditur, & non eſt uirtus. Fidem dicens eſſe uirtutem, quæ charitate formatur. Illam verò nõ eſſe uirtutẽ, quæ ſine charitate eſt, q̃ inanis ẽ, & mortua. Credimus aũt fide actuali, & habituali. Actuali formaliter. Habituali tanquã diſpoſitione nos diſponẽte, i. cõcauſantes, & inclinãte ad actũ credẽdi firmius eliciẽdũ. Põt & fides diuidi ſm eaſdẽ acceptiones in fidẽ acquiſitã, & fidẽ infuſam. Fides ẽt ſecundum tertiã acceptionẽ, poteſt ſubdiuidi multipliciter, ſm diuerſitatem articulorũ, & ueritatũ credendarũ, & ſm has diuerſas acceptiones, aliter & aliter habet diffiniri. Nã & uariè diffinitur à Sãctis, & Doctoribus, ut paulò poſt patebit. Fatendum aũt eſt (ut ſcribit Paulus Cortenſius lib. 3. ſuarum ſententiarum, diſtinctione ſeptima,) fidem à parente rerum Deo manare. Etenim ea quæ fide continentur, ſunt ſupra naturæ complexum ſita, nec in hominum contemplationem ſine diuina patefactione cadunt: Nã nõ nullis quædam Deus ſine itermedio edi cit, vt ea quæ ſunt vndecim viris diſcipulis aut vatibus patefacta: nonnullis q̃dam per præcones edicit. Itaq; ob eam cauſam articulatim eſt fidei diſtincta ratio. Nam quædam ad diuinitatẽ, quædã ad humanum amictum indutum pertinent, quæ uno ſenatus ſymbolo continentur. Ex quo eſt intelligi, neceſſe ad incolumitatem hominum, fidem eſſe neceſſariam, quæ credenti ab auctore rerum Deo inferatur. Et poſtea ait: Nihil fide teſtatius, etenim rõ multarũ à rerũ diuinarum cognitione abeſt, idque præclarè patet, quod ab omni Philoſophorum genere eſt naturali rerum humanarum explicatione titubatum fuiſſe ſcimus, multaq; ab his inter ſe pugnantia conſcripta, legimus. Itaque quo ſplendidius Dei notio eluceſceret, neceſſe fuiſſe dicimus, ut fide in hominũ mentes rerum diuinarum agnitio illaberetur: quo oraculo nihil ſit in omni natura ueracius: quãobrem iure promulgatũ eſt, ne cui liceat à rata fidei menſione deſciſcere. Hæc & plura Cortenſius. Deſciſcũt autem Iudæi, Parthi, hæretici, infideles, ut ibidẽ docet, q. ex Chriſtianorũ cętu extruduntur. Variè aũt à uarijs deſcribitur fides. Vn de fides ſecundum Magiſtrum,

est uirtus qua creditur, quod non vī qđ ad religionē ptinet: & datur de fide habituali formata, qa uirtus dicit, q̄ est habitus, & fides qua in Deū credimus: nō tantū est uirtus, uerū ēt auriga uirtutū, tā Theologicarū q̄ Cardinalium, ut dicit S. Bonauen. dist. 23. q. 1. lib. 3. Et necessario fides, spem, & charitatem præcedit, tanquā regula, & auriga ipsarū. De quo latius ibidē. Fides secundum Hugonem libro primo de Sacramentis, ait: Fides est certitudo, id est certa cognitio quædam animi de rebus absentibus supra opinionem, & infra scientiam constituta. Certitudo dicit, id est certa adhæsiua cognitio, per quod distinguitur ab æstimatione cōiectura & opinione, quæ dubitationem, & formidinem de oppositō secum compatiuntur. Latiūs declarat Gabriel dist. 23. q. 2. art. 1. libr. 3. Sed ubi est dubitatio, fides non est: & hæc diffinitio est generalis conueniens actuali, & habituali infusæ & acquisitę.

FIDES secundum Petrum de Alliaco, quæstio. prima, prologi art. 2. est assensus uerus, firmus sine formidine non euidens: uel breuius: Fides est assensus certus nō euidens. Nam certitudo importat primas duas conditiones. Certitudo enim est assensus uerus, firmus, sine formidine. Huic descriptioni cōcordat commune dictum Augustini: Quid est fides, nisi credere quod nō uides. Capit ēn credere pro certitudinaliter assentire: & capit non uidere pro non euidēter cognoscere: Fides (ut scribit Damascenus in quarto) est eorū, quæ sperantur hypostasis, id est substātia. Vel sic: Fides ē assensus non inquisitus circa primam ueritatem. Hæc diffinitio datur quantum ad actum sīū principalem, qui est assentire primæ ueritati reuelanti: & ideo dicitur assensus non inquisitus, scilicet ratione argumentatiua, sed acceptus per reuelationem. Fides secūdum beatum Dionysium in libro de diuinis nominibus, sic diffinit: Fides est nō simplex ueritatis p se existētis. Per rationem simplicem intelligit cognitionem acceptam per reuelationem, non per argumentationem inquisitionem ueritatis per se existētis, id est ueritatis primæ, uel ueritatis certæ. Fides ſm b. Aug. est illuminatio mentis ad summam ueritatem, i. cognitio reuelata illuminans mentem ad cognoscendum summam ueritatem. Hæc datur de fide ſm perfectissimum actum credendi.

Apostolus Gentium doctor ad Hebr. 11. ita diffinit: Fides est substantia rerū sperandarum, argumentum non apparētium. Et diffinit fidem formatam, quæ est habitus, & ideo diffinitur per proprium actum, & proprium obiectum. Actus autem fidei est credere, qui est actus intellectus uero assentientis, procedens ex uoluntatis imperio, quia nullus credit nisi uolens, secundum b. Aug. super Ioannem. Et ideo actus qui est credere, non solum habet pro obiecto uerum quod est obiectum intellectus, sed etiam finem uel bonum, quod est obiectum uoluntatis: & per hæc tria diffinit Apostolus, cūm dicit argumentum, obiectum, intellectus in uerbo non apparentium: Obiectum. n. fidei est ueritas non uisa, à non euidens, cui firmiter adhæret fides, nō ex rei euidentia, sed ex auctoritate diuina. Obiectum uoluntatis in uerbo rerum sperandarum. In uerbo substantia quod pro genere ponitur innuit fidei quidditatē, accipitur substantia connotatiuè: ut dicitur à substando, pro quadam rei inchoatione: ut dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 4. art. 1. Et post eum Nicolaus de Lyra: seu pro causa aut fundamento rei, qua res subsistit in se in esse subiectiuo, uel in intellectu in esse obiectiuo, ut uult glosa Hebr. 11. Et non accipitur substātia absolutè pro re per se subsistente, aut pro rei essentia, sed ut dictum est. Sic ergo fides dicitur substantia rerum sperādarum. Hæc sunt bona in futura beatitudine nobis conferenda, s. uisio & fruitio diuinæ essentiæ, inquantum est quædam inchoatio futuræ beatitudinis, quia fides est prima uirtus infusa, sine qua res sperandas nemo consequi potest: & ita est causa rerum sperandarum, quia facit res sperandas quandoq; subsistere in nobis, quod est dictu, facit consequi futura bona: & est fundamētum omnium bonorum, quod

nemo

nemo mutare põt, sine quo non est bona ædificatio. Et dr̃ fides magis fundamentum rerum sperandarum, q̃ credendarum uel timendatum, ut notat S. Bon. dist. 23. q. 5. in fine libri tertij. Per hoc. n. quod dr̃: sperandarum, magis datur intelligi finis uirtutis, quæ est ipsa beatitudo expectata, quam per hoc quod dr̃: credendum, uel amandum, uel timendũ. Nam isti actus non tñ modo sunt in finem, sed ét in ea quæ sunt ad finem, &c. Et argumentum ſm glossam pro certitudine rerum, quæ non apparent accipiẽ, hoc est certa & firma adhęsio. Et diffinitio Apostoli sic potest exponi. Fides formata, est substantia rerum sperandarũ, i. inchoatio quædam causa, uel fundamentum assequendi res sperandas in beatitudine. Argumentum non apparentiũ, i. certa & firma adhæsiua cognitio sperandarum, i. nondum apparentium, quæ. n. speramus non apparent, ſm illud Apostoli Roma. 8. Spes quæ uidetur non est spes. Nam quod uidet quis, non sperat. Et quod dr̃ substantia rerum sperandarum, distinguitur à fide cõiter sumpta. Quod dr̃ argumentum distinguitur ab opinione, suspicione, & dubitatione. Et per hoc quod dr̃: non apparentium, distinguitur à scientia & intellectu, & generaliter a non euideuti per quam fit aliquid apparens, & quodammodo uisibile intellectui. Et ſm S. Thom. ita potest poni in forma diffinitio: Fides est habitus mentis, quo inchoatur uita ęterna in nobis faciens intellectum assentire non apparentibus: & addendum est firmiter & certè: alias conueniret diffinitio sua opinioni & suspicioni, ut dicit Gabr. quem uidere potes latiùs. Videatur Gerson par. j. Sermone de erroribus circa finem, qui & alias ponit diffinitiones. Vnde Augustinus in lib. de Prædestinatione. Fides, inquit, est cogitare cũ assensione ea, quæ ad Christianum pertinent religionem. Isidorus: Fides est qua ueraciter credimus id, quod nequaquam uidere ualemus. Chrysostomus: Fides est sanctissimę religionis fundamentum. Fides ſm Gersonem, est uirtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinẽt, rectè, firmiterq́; creduntur. Latissimè aliàs de fide scripsit Gerson. Generaliter uerò fides põt diffiniri. (ait Gabriel) ut conueniat fidei ſm q̃d pertinet ad Theologicam considerationem, tam infusæ q̃ acquisitæ, tam habituali q̃ actuali, tam formatæ q̃ informi, quæ talis est. Fides est notitia adhæsiua certa & firmã ueritatis ad religionem pertinentis per reuelationem accepta. Dicitur notitia adhæsiua, quod includit tam actualem assensum q̃ habitum acquisitum, uel infusum ad actum assentiendi inclinantem. Diuiditur. n. communiter notitia adhæsiua in actualem & habitualem. Dicitur certa & firma ad excludendum notitias adhæsiuas cum formidine de oppositio. Et licèt certitudo, firmitas & euidentia frequenter accipiantur unum pro alio à Doctoribus: tamen si propriè accipiuntur termini non parum differunt. Certitudo ergo respicit obiecti (creditæ, s. ueritatis) infallibilitatem. Nam certum est quod infallibile est: cui, s. assentiendo nemo fallitur. Firmitas respicit intellectus adhæsionẽ, qua, scilicet constanter sine formidine adhæret assentiendo ueritati. Euidentia respicit manifestationis modum: quo, s. ueritas sic manifestatur, ut intellectus non possit dissentire, quæ manifestatio fit uel per cognitionem experimentalẽ, quæ præsupponit notitiam intuitiuam terminorum, aut per complexionem non tam ex terminis, aut per demonstrationem ex huiusmodi principis. Dicitur. n. euidentia quasi expressa & clara uidentia aut uisio. Et hæc euidentia non est fidei, sed sciẽtię, & intellectus principiorum. Fides. n. est non apparentium, i. ueritatum non euidentium. Fides ergo est certa, imo certissima, imò omni humana cognitione uiæ certior. Est enim reuelatorum à Deo, ſm illud Ioann. 1. Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et secundæ Petri primo: Non uoluntate humana aliquando allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Reuelata autem à Deo (qui est prima & infallibilis ueritas,

cui falsū subesse nō pōt(certissima sunt quibus,falli est impossibile.Impossibile enī é quod reuelatū fallat,& hoc sufficit ad certitudinem fidei. Nūquā credens, fallitur.Et dicit ī diffinitione fidei,firma ad excludēdū suspicionē & opinionem, quæ habet anexam formidinē de opposito. Est enī firmitas adhesionis de ratione fidei. Nā dubitās ī fide, infidelis est: ergo fidē non habet. Hinc in symbolo Athanasij dicitur. Hęc est fides Catholica,quā nisi quisque firmiter, fideliterque crediderit,saluus esse nō poterit. Et sanctus Augustinus in de fide ad Petrū, in omnibus capitulis,qbus credēda ꝓponit,ꝓmittit:Firmissimè tene,& nullatenus dubites. Et dicitur bene, firmissimè in superlatiuo, qa viator nulli veritati firmius adhærere debet veritatibus fidei. Qđ & in sāctis Martyribus exāplatū est, quos fides magis adhærere fecit veritati creditæ,q̄ aliqua scientia rei scitæ. Nā nec ꝑ blādimēta,nec ꝑ tormenta iudici poterāt, vt contra fidū aliquid falsē oretenus dicerēt,qđ in scientijs nō cōtingit. Stultus.n. esse,q ꝓ quacunque certa conclusione Geometrica mortē subiret, vt dicit sanctus Bonauen. Vnde scribit Hieronymus (vt & cum refert Bonauen.q̄stione secūda,Prologi.) Tolle,inqt, argumenta cùm de fide agitur, pastoribus & piscatoribus creditur, non Dialecticis. Et Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Quod est verū quod assentitur ꝓpter se rationi:tunc auferetur locus fidei,qa in anima hominis dominatur violētia rationis. Sed quando fides non assentit propter rationem, sed propter amorē eius cui assentit, desiderat habere rationes:tunc nō euacuat ratio humana meritū,sed auget solatium. Et primo modo intelligit Hieronymus, & similiter Gregorius,quod non sunt in ducenda argumenta Dialectica ,quibus homo principaliter innitatur, qa innitendū est auctoritati principalius,quàm rationi, vt dicit Bonuentura vbi supra. Dicitur præterea in diffinitione fidei veritatis ad religionem pertinentis. Vnde quæcūque non ꝑtinēt ad felicitatem consequendam, neque ad illam conducunt,non pertinent ad religionem, qua Deus summus colitur in via,& tandem beatificat ī patria,vt habet Gabriel vbi supra.Dicitur vltimò,per reuelationem accepta.Nā fides non innititur demonstratiuis ꝓbationibus,nec experientiæ, quæ generant notitiam euidentem, sed tantum auctoritati reuelantis. Et ꝓ hoc distinguitur à prudentia & sapientia: similiter a visione beatifica.

FIDES est triplex, vt habet Gerson parte quarta.Sermone Dominicæ passionis,s. fides viua,fides mortua,& fides ficta.Fides viua,est credere Dei veritatem, & eum hoc eum amare,& timere per affectionem. Et absque tali fide nullū opus est,meritoriū ad Galatas quinto: Fides est.quæ per dilectionē operatur. Et dicitur viua,quia operari facit ꝑ dilectionē Dei.Fides mortua,est credere veritatē Euangelij Dei,sine hoc quod quis faciat opera. Et dicitur mortua, qa nō mouet creaturā ad bona opera exercenda. Iacobi secūdo:Fides si non habet opera mortua est,&c. Si non habet, sopera amoris & timoris Dei,mortua é, De quo infra videbitur.Fides ficta,est debilis q̄dā credulitas,& q̄ firma non est,qa in tē pore tentationis recedit. Matthei decimotertio:Ad tēpus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Sicut etiā hī qui tempore persecutionis negant fidei veritatem propter timorem perdendi bona eorum,aut vitam temporalē. Gerson,& plura de hoc vbi supra.

FIDES quædam est acquisita, quædā infusa. Et differunt,quia fides acquisita, est habitus naturaliter acqsitus ex actibus credēdi frequētatis.Sed fides infusa, est habitus à Deo supernaturaliter & immediatè in anima creatus. Est autē fides infusa habitus,hoc est,qualitas producta à Deo in anima,inclinās ad eosdem actus mediatè vel immediatè,ad quos inclinat habitus acquisitus. Differunt & ex eo, quia fides infusa est vnica circa oēs artículos credendos,non sic fides acquisita. Differunt etiā,quia fides infusa corrumpitur per quemcúque errorē,circa, quecunque articulum. Fides acquisita stat

eum etrore respectu alterius articuli seu obiecti. Conueniunt aũt in hoc fides acquisita & infusa, quia utriusque habitus inclinat ad actum credendi: de acquisita manifestũ est. De habitu infuso, quomodo inclinat ad credendũ articulos fidei, ponit Gabriel duas positiones probabiles dist. 23. q. 2. libri tertij, quos breuitatis gratia omitto. Et fides acqsita ad credẽdum articulos fidei, est necessaria, qa Romanorum decimo dr: Fides ex auditu est. Longior est Gabr. art. 2. ubi supra. Alludit Scotus eadẽ distinctione, qui ratione hoc idẽ probat, & ad credendũ articulos necesse est credere Ecclesiæ, hoc est credere Ecclesiã esse ueracem, &cæt. Non aũt naturali ratione probari põt fidem infusam ad credẽdũ articulos fidei, esse necessariam, quia ad credendũ oĩa credibilia sufficit fides acqsita: ergo nõ est alia necessaria. Potest & qs firmiter adhærere ueritati sine fide infusa. Plura Gabriel conclus. 2. ubi sup. Potest tamẽ fides infusa poni præter acquisitam, ut scriptura patescit. Nã ad Hebræos undecimo dicit. Impossibile est sine fide placere Deo. Sed multi placuere Deo sine fide acquisita, ut patet de infantibus p Christo ab Herode occisis. Et similiter de infantibus baptizatis, in quibus non est fides acquisita, sed infusa. Probat multis testimonijs Gabriel conclusio. 3. ubi supra. Respectu uerò omnium, respectu quorum est fides infusa, respectu eorundem esse potest fides acquisita, alias frustra esset fides infusa, cum utraque sit propter inclinare ad actum. Vide Gabrielem conclusione quarta. Diuersorũ insuper articulorum, diuersæ sunt fides acquisitę, non solùm numero, sed specie distinctæ, quia actus credẽdi diuersos articulos distinguũtur specie: ergo habitus ad ipsos inclinantes: habitus autem distinguuntur penes actus. Est aũt una fides infusa ad oẽs articulos fidei mediate uel immediate inclinatiua. Est. n. unus habitus ad oĩa credibilia inclinãs: hoc aũt est idẽ specie in animabus fidelibus, quia in omnibus habet eadem obiecta, & actus specie. Vide Gabr. latiùs ubi su. Et ut idem dicit dub. 1. Fides infusa non frustra animæ a Deo donat, imò fructuose, & ad perfectionẽ & ad utilitatem hominis infunditur. Non. n potest a diuina bonitate procedere aliquod uanũ & inutile: sicut nec a diuina sapientia aliquod inordinatum. Dei enim (ut dr Deutero. 32.) perfecta sunt opera, etiam si nos lateat utilitas doni, fides quoque infusa in actu primo perficit intellectum, est. n. ipsa perfectior acquisita, est imò quocũq; habitu naturaliter acquisito: puta scientia, sapientia, prudẽtia, naturaliter acqsita. Nam fides infusa est habitus supernaturalis, & ornatus aĩæ eam multũ perficiens, & nobilitans, qui p̃p sui perfectionem non põt causari, nisi a Deo. Augmẽtum quoq; fit per fidẽ infusam. Nã sunt qui uellent magis assentire, & tñ minus assentiunt: ideo petunt illud Apostolorum: Dñe, adauge nobis fidem: & petitur idem in Collecta quadam; Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum. Hoc autem augmentum fit per fidem infusam.

FIDES ACQVISITA, dicitur corrũpi per errorem contrariũ circa eundẽ articulũ, ut scribit Gabr. dub. 2. ubi supra. Impossibile est enim quod quis eũdem articulum simul credat & discredat. Stat tamẽ simul actus credendi unum articulũ cũ errore circa aliũ. Sic & habitus fidei acquisitæ per habitum erroris cõtrarij corrumpitur, uel per lõgam negligentiam eliciẽdi actum suum circa propriũ obiectum propter defectum cõseruãtis. Latiùs Gabriel. Habitus uerò infusus sicut a solo Deo creãdo infunditur, ita ab eo solo annihilãdo corrumpitur. Vnde nulla causa creata eum corrũpere põt. Corrumpitur demeritorie, non quidem per quodlibet mortale, sicut charitas, sed p errorem circa quemcunque articulum pertinacem. Vnde per quamlibet hæresim corrumpitur fides infusa, alioquin idẽ esset fidelis, & hæreticus. Hæreticus per errorem pertinacem circa certũ fidei articulũ. Et fidelis per infusam fidẽ: & sicut dictum est de errore, ita dicendum est de dubio pertinaci eadem rõne, quia dubitãs pertinaciter circa quẽcunque articulum, hæreticus est. Et dicitur

pertinaciter,quia error nõ ptinax: simi liter & dubium circa articulum particu laré,non repugnat fidei infusæ:licèt acq sitæ ẽm eundem articulum: põt.n.quis circa aliquam ueritatẽ in canonæ Biblię contentã errare, uel dubitare explicitè, & tamen eundẽ implicitè credere. Hic tamen verè fidelis censetur, sicut laicus firmiter credens fidem catholicã esse ue ram, & similiter oia contenta in Biblia: ignorat aũt Saram uxorẽ fuisse Abrahę, aut credit eam fuisse matrẽ Abrahæ, uel dubitat per actus informari, non est infi delis. Et credendo omnia contenta in Bi blia esse uera,implicitè credit Sarã fuis se uxorẽ Abrahę. Quãuis explicitè igno ret,dubitet,aut oppositum putet:qa ne scit hoc contineri in Biblia. Tria quoq; uitia eneruant fidem, & eam impediũt, vt habet Gerson serm. 1. de S. Antonio, parte quarta, scilicet curiositas, carnalitas,& iniquitas,aut ingratitudo,& incre dulitas, & nullum peccatũ adeò sic amat diabolus sicut incredulitatem. Novit.n. fidem radicem esse omnium bonorum, quæ si fuerit deleta,& ab humano corde eradicata. de tali homine actũ est, nunquam bonum Deo placentem proferet fructũ,quia sine fide impossibile est placere Deo. Plura Gerson ubi supra. Quomodo fides infusa & acquisita distinguã tur specie, uide Gabrielem.

FIDES EST DVPLEX, s. informis & formata. Fides informis, quæ est in aliquo sine charitate, & nullum peccatũ repugnat fidei nisi hęresis. Hęc fides iformis (ut dicit S. Bonauentura in solutione argumen.q.1.par.2.lib.4.distin.1.)nõ placet Deo tanquam meritorium ex cõdigno: benè tamen placet Deo,sicut dispositum de congruo. Dicitur & hæc fides mortua, non ideo quia caret utilitate & efficacia, sed quia caret vita gratuita, q̃ est uita perfecta. Et ideo fides informis non est propriè uirtus,sed largè. Sicut & habitus politici informes dicuntur esse uirtutes,ut idem S.Bonau.ait, dist.23.libri tertij. & hæc est ẽt in malis Christianis,per illum enim habitum quodãmodo intellectus hominis interdũ captiuatur in obsequiũ Christi. Et ut credit uerè nõ apparẽtia, ut uitet erronea & phãtastica, sicut in multis Christianis carentibus charitate,qui libenter audiũt uerba salutis,& abhorrent hęreticã prauitatem,ut dicit S. Bonauentura ubi sup. Videatur & Gabriel distinct.23.quæst.2.artic.3.& dub.3.& 4. Idem dicit,quod omnis fides acquisita est uirtus intellectualis, qa omnis talis causatur ab actibus intellectus,elicitis, s.assentire vero, certo ex auctoritate testis,ergo. Et etiã oĩs fides acquisita est virtus moralis capiẽdo uirtutẽ ut diuiditur in politicã, quæ est habitus acquisitus:& gratuitam, quę est habitus infusus,quia acquiritur ex actibus imperatis. Nã apprehenso uero, certo, sed inculpanti,& ita non sufficienter probato non cogitur intellectus assentire,sed quantũ est de se,potest nõ assentire:ideò si assentit firmiter. uolens assentit,& ideo ex imperio uolũtatis: hoc est quod dicit Augustinus,quod cętera potest homo nolens. Cętera,scilicet ieiunare,intrare Ecclesiam:credere non potest nisi uolens. Sed fides iusa propriè, nec est virtus moralis. nec intellectualis, sed gratuita. Philosophus enim diuidens virtutem in moralem,& intellectualem loquitur de uirtutibus acquisitis non infusis. Et ad assentiendũ catholicę cuicunq; ueritati, quantumcũque sciatur per experientiam uel demonstrationem,requiritur fides infusa,quæ monstrat & ostendit rõnem obiectalem credendi istã, q̃d Deus talem ueritatem tradidit aut iussit per se immediatè, uel per Ecclesiam aut scripturam sacrã, ut scribit Gerson parte prima de erroribus circa fidem.

FIDES FORMATA dicitur, quæ est cum charitate & operibus bonis. Vel(ut dicit Gabriel dub.5.ubi supra.) est cui in eodẽ subiecto seu in eadem aia assistit charitas. Vnde habitus fidei non mutatur propter aduentum charitatis, sicut nec corpus hominis propter uestimentũ, licèt eo ornetur,neq; mutatur p̃p defitionẽ charitatis: patet ergo quod idẽ habitus fidei,tã infusus quã acquisitus:similiter & actus eius põt successiuè esse formatus & informis. Formatur aũt p charitatẽ, quæ est forma uirtutũ, nõ q̃d informet

formet eas(ut dicit Bruli.dist.23.q.1.li. 3.)sed quia reddit eas placētes Deo. Vel ut dicit Gab.ubi su. Dicitur formare vir tutes uel forma,non quod inhæreat uirtutibus,& det speciem.Sed dr forma uirtutum pro quāto per charitatem actus uirtutum perficiuntur, quia per charitatem in debitū finē ultimū, s.summū bonū p̄ p̄ seipsum quod est Deus referunt. Perfectior aūt est actus in Deū relatus, quā relatus in alium finē: ut honestatē aliquā moralē citra Deū: de quo uide in dictione CHARITAS. Et sicut calor naturalis (ut scribit Iacobus de Valen. sup 1.Psal.) decoquit partes humefactas, & connectit, & cōpaginat eas adinuicē, ut uidemus in arboribus,ut est in Aestate, sic folia retinentur fixa. Sed recedēte calore,ut in Autumno folia cadunt,ita pariter accidit i corpore mystico ecclesię. Nam mēbra Christi humectantur p̄ fidē,& uiridificantur p̄ charitatem. Et sic ignis siue calor charitatis cōnectit membra suo capiti Christo, & inter se tāquā folia arbori, & sicut palmites in uite, ut patet Io.16. & sic folia eorum,i.opera, radicantur & solidantur per fidē & charitatē formatā: & sic non defluunt,imò faciūt fructus meritorios,& prosperantur in præmio. Sed si deficit eis talis fides aut charitas,tūc decidunt à corpore Xpi mystico, sicut foliū in arbore. Et sic ēt opera eorum efluunt in uacuum, & sic ēt sacramenta ecclesiæ, & bona opera q̄ facit Ecclesia,non proficiūt eis. Et sic etiam ipsi impij tanquā uani & inutiles proijcientur à facie Dñi in iudicio,cùm dicet eis: Ite & discedite à me male dicti in ignē ęternū.Matt.25. Et sic patet quod Iudæi obstinati,& oēs iniusti,& impœnitētes,nō erunt tanquā lignum vitæ, &c. Sed tanquā siculnea arida & maledicta, ex qua ceciderūt folia: & proijciet eos uētus diuinæ uindictę: sicut uentus ꝓijcit puluerem à facie terræ. Hęc Christopolitanus Episcopus. Et fides q̄ per charitatē operatē, ut scribit Dñs Cardinalis Camerac. quæst.2.art.2.lib 4.est principū sufficiēs ad salutem: dum tn̄ habens eā, legē obseruet,& ideo habens eam baptizari tenetur,cùm lex hoc p̄cipiat,& p̄ hoc multa similia intelligenda sunt (ut idē ait, &cæt.cùm dicitur : Sola fides sufficit.)

FIDES DAEMONVM, de qua B.Iacobus dicit c.2.Dæmones credunt & contremiscunt. Dęmones aūt(ut inquit Gabr.dub. 6.dist.23.q.2.li.3.) credūt fide actuali ex signis & coniecturis,ēt ex scriptura,quā nouerunt: & ex illis actibus credēdi generatur in eis habitus. Non tamē habēt fidem infusam, quia illam nō habuerūt ante casum,ut quidā uolunt:nec est uerisimile, qd̄ Deus post casum obstinatis in malitia & odio Dei,infuderit donum gratuitū,quale est fides informis. Et quāuis credant dæmones (ut dicit Scotus distin.7.li.2.) ille tn̄ actus credēdi est i eis malus,quia odiunt illud creditum: & ut ait S.Bonauentura,credūt coacti,& quasi cum quodā murmure. Habuerunt quidem ipsi fidem informem, sed nō de genere virtutis largè acceptæ, q̄a nō adhærebant ipsi ueritati primæ propter se.

FIDES est necessaria homini ad salutem, sub qua (ut hēt Gabr.dist.14 q.unica.li. 3.) non solùm cadūt propositiones cōtingentes,sed ēt ueritates necessariè demōstrabiles. Patet per Apostolū ad Heb.11. Credere oportet accedentē ad Deū : qa est, & qd̄ inquirentibus se remunerator sit. Prima, Deus est, necessaria est, & demōstrabilis. Secūda, Deus inquirētibus se remunerator est, est contingēs. Vnde oēs articuli fidei aliquid enunciantes de Deo intrinsecū, ut Deus est trinus & unus: uerbū est a patre ęternaliter genitū: spūs sanctus ab utroq;: Deus est æternus sapiens,iustus,oīpotens,bonus: & sic de alijs attributis sunt necessariæ, quarum multæ sunt demōstrabiles & naturaliter notæ:quædā tm̄ supernaturaliter cognoscibiles, & dūtaxat in Theologia beatorū demōstrabiles. Articuli uerò q̄ aliqd enunciāt de Deo p̄ respectū ad extra ad creaturā:ut qd̄ est incarnatus, quod est passus, Iudex futurus uiuorū & mortuorū,beatificator electorū: & p̄ cōsequens in demōstrabiles: & p̄ cōsequēs nō sunt scibiles, licēt sint euidenter cognoscibiles ex notitia intuitiua terminorū, sed non nisi obiectis. Siquidem intuitiua. Dei notitia est beatifica. Et licēt quædā

propositiones sint necessariæ (ut dictum est) & demonstrabiles, possunt tamē credi & similiter opinari. Nā qui eis assentit inductus leui persuasione, opinatur eas. Qui uerò assentit inductus auctoritate reuelantis, credit eas. Cui aūt demōstratur, iam nec opinatur, nec credit, sed euidenter nōscit eas. eisq; scientia propriè dicta firmiter assentit. Hęc Gab. ubi supra, qui ponit ueritates fidem consequentes. Vnde (ut idē ait) Fidelis legens literaliter canonē Bibliæ, & capiēs eius sensum, acquirit plures fidei habitus, & nullū scientificū. Canon enim Biblię nō est traditus per modum scientiæ demōstratiuæ, ut ex principiis euidentibus deducanē conclusiones, quibus assentiatur propter principia, ex quibus deducanē: ergo legens non acquirit habitum scientiæ. Et quandoque ex veritate vna, alia infertur. Sicut Apostolus 1. Corinth. 15. videtur cōludere resurrectionem mortuorum ex resurrectione Christi. Item legens Bibliam, si est fidelis, immediatè assentit omnibus & singulis ibi traditis, quia credit omnia reuelata à Deo, nec uni plus quàm alteri, nec uni propter alterum. Quinimo cuilibet ibi tradito assentit, etiā si cætera non essent ibi tradita, & hoc propter auctoritatem Dei singula & oia reuelantis, & ita plures acquirit habitus: vnum tñ habet habitum infusum, quo oibus & cuilibet ueritati sibi traditæ immediatè assētit, uel ad minus cuilibet æquè assentit, licēt mediāte illo principio. Qđ reuelatum a Deo est uerū, &c. Cui immediatè assentit, nō tñ sine fide acquisita. De hoc loquitur S. Augu. 18. de Ciuitate Dei ca. 41. ponēs differentiam inter scripturam sacrā, & dogmata Philosophorum, dicēs: Quicunq; scilicet Prophetarum & scripturarū canones sapuit, & uixit, non secundū hominem, sed sm Deum, qui per eos locutus est sapuit & uixit: ibi prohibitū est sacrilegium. Deus prolubuit. Si dictum est: Honora patrem tuum & matrē tuā: Deus iussit. Si dictum est: Non mechaberis: Non homicidium facies: Nō furaberis, &c. huiusmodi: non hæc ora humana, sed oracula diuina tuderūt. Quicqđ Philosophi quidā inter falsa quæ opinati sunt, uerū uidere potuerunt: & laboriosis disputationibus persuadere multi sunt, qđ mūdū ritū fecerit Deus, cūq; ipse, prouidētissimus administrēt de honestate uirtutū, de amore patriæ, de fide amicitiæ, de bonis operibus, atq; oibus ad mores probos pertinentibus rebus, quāuis nescientes ad quem finē & quo nam modo essent illa om referēda, sunt Prophetica, hoc ē diuinis uocibus, quāuis per hoies in illa ciuitate (scilicet Ecclesia) populo cōmendata. sunt non argumentationū cōcertationibus inculcata, ut non hoc ingenium, sed Dei eloquiū contēnere formidaret, qui illa cognoscere. Hec Augustinus, ubi expresse innuit (ut dicit Gabr. dist. 24. q. unica. ar. 2. cōclus. 5. lib. 3.) procellum scripturę nō esse argumentatiuum, sed magis tanquam ex ore Dei plānē reuelatum. Et ut idē dicit corrobs. 6. Maiores in Ecclesia p studium Theologicū præter acquisitā fidē, quā augmēsme, & circa quædā credibilia de nouo acquiritur multos apprehēsiuos & adhęsiuos habitus consequentiarum, opinionū, & scientiarū in seipsos producunt, perquirendo & exponendo scripturas, nunc una per aliam, qui & ad intellectum scripturarū scientias: puta Metaphysicam, naturalem philosophiā, & morale immiscent, per qđ fidem acquisitam augmentant. Vide latius Gabr. Et si (ut inquit S. Bona. dist. 25 quæ. ult. li. 3.) certitudo fidei a parte dicentis, non hēt incrementum, habet tñ proficere ex parte ipsius credentis. Nam sm cognitionē fides crescit, qui eruditur ad scientiam, sm affectum uerò qui ad deuotionē excitatur & roboratur ad constantiam, & utroque modo creuit fides secundū diuersitatem temporum. Quod enim creuerit quantum ad deuotionem, satis ostendūt martyrū passiones. Quod quatū ad scientiam satis ostendūt Doctorum eruditiones. Vide latius Bonau. uide & de augmētatione fidei Gab. dist. 25. q. unic. arti. 3. du. 2. li. 3. Apostoli quoq; (ut inqt Gab. dist. 24. art. 2. cōclus. 7. li. 3.) Prophetæ & Sācti, qui reuelationē ueritatū scripturę a Deo receperunt, credunē notitias tacę

cerutu-

certitudinis & euidentię habuisse, quo omnẽ dubitationis motũ penitus exclu serunt. Ita sentit Occã. uide latiùs Gab. Illa tñ certitudo non fuit euidẽs ex euidentia rei causata per demonstrationẽ, sed à Deo immediatè reuelante, & ideo non fuit scientia, fuit tamẽ euidẽtia, id est certitudo maior quã fidei, imò ęqua lis scięti æ, qã fides non excludit omnẽ motum leuem dubitationis, sed dubitationẽ pertinacẽ. Qui uerò audit prędica tionem articulorum, & uidens fieri miracula, nõ acquirit notitiã euidẽtẽ articulorũ, sed solũ acqrit fidẽ, licèt intẽtionem, qua firmius assentit prædicationi, & prædicatori pp testimoniũ miraculorũ, non tñ hẽt notitiã euidentẽ: ita vult Occã. 4. quodlibet. q. 10. & post eũ Gab. dub. 1. ubi supra. Vbi & dicit, qã nullus actus euidens est respectu falsi. Et si Sarracenus prædicãs legẽ Mahumeti, facere põt miracula apparentia: cuius tñ legis articuli sunt falsi. Sicut & Antichristus faciet apparentia miracula, pro approbatione falsæ doctrinæ. Sicut ergo audiẽs illorũ falsum prædicationẽ, & uidens miracula apparentia, non acquirit notitiam euidentẽ, ita nec audiẽs prædicationẽ uerã articulorũ fidei, & uidens miracula vera, acqrit notitiam euidẽtẽ, præsertim cũ non facilè discernitur inter miracula uera & falsa. Vide & plura apud Gabrielem ubi supra. & in fine dubij ponit notabile dictũ, quod Deus nũ qua deserit rationalem creaturã sine auxilio oportuno, facientiq; quod in se é, nulli deest Dominus in necessarijs ad salutẽ, &c. Hæc plura de fide, quia nõ inutilia censui, scribere non omisi.

Fidei actvs generalis ſm oẽs Theologos li. 3. sent. est vt intellectus credentis firmiter primę ueritati innitatur pp se, nec humanã rationẽ, aut miracula principaliter requirit, &c. Specialiter verò actus fidei sunt quatuor. Primus est credendo amare. Secundus est, credendo in Deum ire. Tertius fidei actus est credendo ei adhærere. Quartus est credendo mẽbris eius incorporari. Primus actus fidei, est corde credere. Secundus actus fidei est exterior confessio, ſm quod dicit Apostolus Romanorum 10. Corde creditur ad iustitiã, ore aũt fit confessio ad salutẽ. Tertius actus fidei uel potius effectus ẽ mortis susceptio. Quartus actus fidei ẽ triũphatio, tãtus quippe est tẽtationũ insultus, qã nullus sanctus, sine vera fide, possit de illis triumphare, &c.

Articvlvs fidei quid sit, & vnde dicatur, uide ĩ dictione **Articvlvs** supra.

Fides est dvplex. Explicita & implicita, ut notat Gab. dist. 25. q. unica. li. 3. Et secundum hoc aliqua ueritas explicite creditur, alia implicitè. Fides explicita est actualis assensus catholicæ ueritatis, siue uniuersalis, siue particularis. Sic q cunq; apprehendit aliquã veritatẽ catholica & ei assentit, habet fidem explicitã illius ueritatis, ut assensus illius: omne reuelatum a Deo est uerũ. Canon Bibliæ est uerus. Christus satiauit quinq; milia ex quinq; panibus, & duobus piscibus. Fides implicita est fides habitualis aut actualis assensus alicuius propositionis gñalis: multas particulares veritates in se includẽtis. Dicitur. n. propositio uniuersalis, vel gñalis includere omnes illas particulares, quæ ex ea inferri possunt in bona consequentia immediatè, aut mediatè uerò coassumpto. Exẽplum, ut assensus huius: Omne contẽrũ in scriptura canonica est uerũ, est fides implicita non quidem illius. Omne contentum in scriptura, &c. sed omniũ particularium ueritatum in Canone contẽtarũ, ut illius: In principio creauit Deus cęlũ & terram. Adam electus est de Paradiso. Christus cęnauit cum discipulis. Christus descendit de cęlis, &c. Omnis aũt fides habitualis ẽ fides implicita ueritatis ad cuius assensum inclinat. Itẽ ea dẽ fides actualis est implicita, & explicita respectu diuersorum. Nam assentiens illi: quicquid credit Ecclesia, est ueritas catholica, habet fidem explicitam illius ꝓpositionis. Quicquid credit Ecclesia, est ueritas catholica. Et habet fidem implicitam omnium ueritatum, quas credit Ecclesia. Nam assentiendo huic explicitè: Quicquid credit Ecclesia, &c. Implicitè assentit omnibus ueritatibus,

quæ

quæ ex illa deduci possunt, sicut huic. Euangeliũ continet catholicam veritatem. Item habens fidem infusam, omnia credibilia credit implicitè, ét si actu nihil apprehendat. Hinc infantes baptizati nódũ rónis vsum habentes, oía credẽda implicitè credunt: præterea stat aliquẽ implicitè credere aliquã ueritatẽ, & explicitè ei dissentire, imo eius opposito consentire. Patet, posito quod aliqs credat sicut Ecclesia credit, hoc est credat illã, quicquid Ecclesia credit uerũ est, & dissentiat huic. Abraham habuit plures vxores, & assentiat eius oppositũ credẽs ita sentire Ecclesiã, ille implicitè credit illã. Abrahã habuit duas uxores, quia sic credit Ecclesia, & explicitè eam discredit. Hæc Gab. vbi supra. Hæc fides implicita, vt idẽ ait, qua fidelis credit q cqd Ecclesia credit, vtilissima ẽ fideli. Nam si fuerit in corde, defendit ab omni hæretica prauitate, ut dicit Occã in trac. de sacram. c. 1. & post eũ Gerson Cancel. Non. n. aliquatenus hæreticari ualet, q corde credit q cquid ecclesia catholica credit, id est, q credit illã q cqd ecclesia credit est uerũ, quoniã talis nũquã ptinaciter alicui errori cõtrario fidei adhæret. Nã etsi erroneũ aliqd credit, postquã sibi ostẽditur cõtrarium huius, credere ecclesiam, cõtinuò corrigit erroré, non em stant simul credere illã. Verũ ẽ q cquid ecclesia credit, & nõ credere aliquod quod ecclesia credit apprehensum, vt tale. Quid aũt sit credere implicitè, qre supra in verbo CREDERE.

FIDELIS dicitur, qui fidem habet, & modò pro Christiano homine accipitur, q ueram ꝓfiteatur fidẽ: infidelis per contrarium. Et fideles, qui sunt membra ecclesiæ, sunt in duplici differentia, quidã dicuntur maiores in ecclesia, vt & notat Gabriel vbi supra, qui ad q̃dam particulariter credenda tenẽtur, & quæ non tenentur minores q sunt in ecclesia. Et illis incũbit officiũ regẽdi, & docẽdi alios verbo veritatis, & exemplo honestatis, sicut sunt Pastores ecclesiæ, Episcopi, curati, & legétes in uniuersitatibus, & ẽm aliquos, maximè in Theologia. Quidã sunt minores, & sunt simplices & subiecti, & doctrina & regimine indigẽtes, illi in particulari credere debẽt, qđ Deus est, & quod est remunerator, qđ mediator est siue redemptor humani generis. Vñ Apostolus ad Heb. 11. Oportet credere accedentẽ ad Deũ, quia est: & inqrẽtibus se remunerator est. & Act. 4. ubi Petrus loquens de Christo ait · Nõ ẽ in aliquo alio salus, neque aliud nomen, in quo oporteat nos saluos fieri: vide plura apud Gabrielẽ ubi supra. Sunt itaq; duplices ecclesiæ filij. Maiores, s. quorũ est nó tantũ credere, sed ét fidem defendere, ac in eadẽ simplices instruere. Minores quoque, qui maiorũ instructione in fide instruuntur, nutriũtur, & roborantur. Et pro fide confirmanda, & habẽda clariore, notandæ sunt propositiones, quas ponit diffusè, & abũdè ꝓbat Gab. dist. 25. ar 2. li. 3. Prima ueritas, sicut saluandis omnibus necessaria fuit fides infusa pro quolibet statu ecclesiæ: ita & actus fidei adultis utẽtibus rõne. Anima em nõ est accepta Deo, nisi per charitatẽ quo ad uoluntatẽ, uel perficiatur habitu supernaturali quo ad intellectum. Deus aũt de lege ordinata nõ perficit animã, nisi perficiat eã ẽm totũ: ideo charitate uoluntatem nõ perficit, nisi perficiat intellectũ fide. Dei em perfecta sũt opera. Deut. 33. Et ad Heb. 11. Impossibile est sine fide placere Deo. Quo ad secundũ quod in habentibus vsum rõnis, non sufficit meritũ Christi, sicut in non habẽtibus, qui merito redẽptoris saluãtur, & nõ in proprio merito, sed necesse est ét addere meritũ propriũ, ẽm illud: Si uis ad uitã ingredi, serua mãdata. Et iterũ: Fides sine operibus mortua est. Et sicut prudẽtia est auriga actuũ uirtuosorũ, ita fides actuũ meritoriorũ: necessãrius itaq; est omnibus rõne utẽtibus actus fidei, aliquando ea necessitate, qua eis necessarius est actus meritorius. Videatur latiùs Gabr. cõcl. 1. Secunda ueritas, licèt eadem fuerat fides infusa in nobis, & in ueteri testamento patribus, nõ tamen eadem acquisita. Nam una est tã tũ infusa fides in uno homine numero, & una specie in omnibus hominibus: sicut unum obiectũ immediatũ, & principale,

cipale, scilicet omne reuelatũ á Deo est uerum, mediante cuius actu (qui est unus specie apud illos & nos) inclinat ad omnes actus credendi articulos speciales. Sed de fide acquisita respectu redẽptoris certũ est, quod respectu certorũ articulorũ eadẽ fuit fides acquisita, & fidei actus specie, apud illos & nos: puta articuli creationis mundi, lapsus primi hominis, futuri iudicij, sed non quo ad oẽs articulos. Propositiones. n. creditæ à patribus specie distinguunt a creditis à nobis. Nã illa propositio: Christus est uenturus, passurus, resurrecturus, &c. quã illi crediderunt, &c. Et illæ ꝓpositiones: Christus uenit, Christus passus ẽ, resurrexit, &c. quã nos credimus, distinguuntur specie, qa sunt nõ synonymæ. p p diuersã tẽporis connotationẽ: latiùs Gab. scribit ubi supra. Et fm Augu & post eũ scribit Iacobus de Valentia tract. 3. c. 2. regula 7. Prologi in Psalterium, quod sicut in utroq; testamẽto unus semp fuit Christus creditus: ita dicitur una & eadẽ fides patrũ ueteris testamẽti, & nra: eò q̃ unitas fidei est ab unitate obiecti crediti. Itẽ sicut semp una fides Christi, ita fuit & semp est una lex in utroq; testamẽto, qa unitas legis sumit ab unitate fidei. Latiùs scribit Valẽtia. Tertia ueritas, p omni tẽpore post lapsum hominis, fides mediatoris explicita ad salutẽ rõne utentibus fuit necessaria. Patet, qa nullus saluat nisi sit mẽbrũ ecclesiæ p fidẽ mediatoris, ut patet diffuse per Apostolũ ad Hebr. 11. Ergo sicut præsentes post Christi aduentũ p fidẽ mediatoris: ita præcedẽtes p eandẽ fidẽ fuerunt mẽbra Christi & ecclesiæ. Generaliter aũt credere fuit necessarium omni homini, licèt nõ particulariter & explicitè. Credere, inquã, in genere quemadmodum Deus ordinaret uiã aliquã redẽptionis p aliquẽ mediatorem ẽt ignorando per quẽ, an per uerbũ Dei, uel per angelum aut alium modum, & istud generaliter credere fuit necessariũ omni homini ad salutem post lapsum. In lege aũt reuelatæ ueritatis, s. euangelica adhuc magis particulariter credere tenemur plus uel minus secundum diuersos status hominum q̃ in lege Mosaica, & naturæ. Et iõ S. Bona. q. 2. di. 25. li. 3. ait: quia Philosophi hanc fidẽ in gñe non habuerũt, suis uirtutibus & meritis inhærentes, nõ poterãt esse mẽbra Christi, & p cõsequẽs nec saluari. Nec ipsi excusabantur quin ad minus tenerẽtur ad fidẽ illã in gñali: si denique fecissent quantum in se fuisset, non defuisset eis Deus ad eorum illuminationem. Hinc Apostolus ad Ro. 1. Cum cognouissent Deũ, nõ sicut Deũ glorificauerunt, aut gratias, egerunt, sed euanuerũt in cogitationibus suis, & obscuratũ est insipiens cor eorũ. Dicentes eñ se esse sapientes, stulti facti sunt. Vide latiùs Gab. ubi supra. Similiter dicendum est de eo qui in silua natus Doctorẽ fidei non audiuit. Vnde B. Tho. in 3. scrip. dist. 25. q. 4. In his inquit quæ sunt necessaria ad salutem, nunquã Deus homini quærenti suã salutem deest uel defuit, nisi ex culpa sua. Vnde explicatio eorum quæ sunt ad salutẽ necessaria uel diuinitus prouidẽtur homini per prædicatorẽ. Sicut patet de Cornelio Actuũ. 10. Et de Eunucho Candacis Reginæ. Actuũ. 8. Vel p reuelationẽ, qua supposita in potestate liberi arbitrij ẽt ut exeat i actũ fidei. Hæc Tho. Quarta ueritas ut hẽt Gab. concl. 4. ubi supra est, quod oĩa Ecclesiæ mẽbra pro statu legis Euangelicæ eadẽ tenerentur credere, nõ quidẽ explicitè, sed implicitè. Quo ad primũ explicitè patebit infra. Implicitè uero ꝓbatur, nam omnes tenentur habere fidem infusam, ut prima ueritas dicit. Sed hanc habens, credit oĩa implicitè quia habitum habet ad oĩa credibilia mediatè uel immediatè inclinantem. Itẽ omnes vsum rationis habentes tenẽtur credere, quod omne reuelatum a Deo é uerum. Itẽ quod scriptura à Deo reuelata sit uera, sed hoc credens explicitè, omnia credibilia credit implicitè, cum oĩa credenda sunt reuelata à Deo, & omnia cõtinẽtur immediatè, uel mediatè i scriptura. Hæc Gab. Ad quædã tñ particulariter credenda tenẽtur maiores, & ad quædam minores, ut & supra tactũ est. Vnde rudes (ut vult Sco.) & minores, nõ tenẽtur tantũ credere sicut clerici litera-

tũ

rati & alij, tenentur tamē ad aliquē actū explicitū pro aliquando, & ad alia in generali, ut credat sicut ecclesia credit. Et licèt simplices, & minores nō tenentur circa singula credibilia particularia explicitā fidē habere, tenētur tñ oēs parti culares errores ne ptinaciter adhæreāt cauere, ut diffuse probat Gab. ubi supra. conclu. 6. Et quia vt vult S. Tho. mysterium Christi explicitè credi non pt sine fide trinitatis, ideo post tēpus gratiæ diuulgatæ tenētur omnes ad explicitè credendum mysteriū trinitatis. &c. hoc ē, ut credat quod in deitate est pater & filius, & spiritussanctus, & hi tres unus Deus sic confuse, & gñaliter, non aūt distinctè, quod in unitate sit distinctio psonalis. Plura Gab. conclusione. 5. ubi supra. Nullus præterea excusatur si ignorat ea q̄ prædicatio ecclesia manifestat, & usus ecclesię, & quæ solēnitates ostendunt, ut quod Christus natus est, crucifixus, & gñaliter articuli symboli, & in illis pdicatis tenent minores Prelatis suis credere, & sic prædicatis explicitè assentire. De quo latiùs alias dictū est. Et videat ad hoc Gab. ar. 3. di. 25. dub. 1. li. 3. Oēs quoq; tenent articulos fidei credere, ut credant si proponūtur ipsis. Sic ad fidē explicitā omniū in symbolo contētorum, oēs in tēpore gratiæ obligantur, ut dicit Magister, & Gabr. conclusione 5. ubi sup. refert. Et si (ut ibidē dicit, aliqui adeo obtusi fuerint, quod articulos ipsos fm quod in Symbolo ordinati sūt eo ordine recitare nō possent, sufficeret tñ eis quod omnes, & singulos explicitè credunt, dum eis proponuntur, &c.

FIDES CHRISTIANA est uerissima & firmissima, de qua copiosē scribit frater Pelbartus. Et quomodo probet p multa testimonia Sanctorū, Prophetarū, & Apostolorū & Discipulorū Christi, q nōdū uerbis, uerū etiā uerberibus, & mortibus crudelibus testificati sunt ueritatē huius fidei. Itē testimonio probatur gentilium, & Sibyllarum, & Philosophorū. Item Angeli Dei atq; dēmones testimoniū dant fidei nostræ. Vnde Matth. 8. de Iesu filio Dauid: Vt quid ante tēpus uenisti torquere nos. Itē omnes creaturæ cęlestes, terrestres & infernales, secūdū quod dicit Greg. in homel. epiphaniæ. Omnia, inquit, elementa auctorē suum uenisse testata sunt. Plura Pelbartus li. 3. rosar. Theolo in dictione, FIDES, p barur, & sæpissimē per testimoniū sacræ scripturæ. Quare nō dici pōt (ut scribit Gerson par. 4. sermone de Sancto Petro & Paulo. cōsideratione. 2.) fidē nostram intantū esse præpositā, & exaltacā tā generaliter sine maximis Dei miraculis. Si enim neges aliqua fuisse facta ad extra miracula, talia qualia certè affirmāt historiæ, in hoc tamē singulare est miraculū, quod sine miraculo tā magnus, & talis populus taliq; modo huic se submiserit credulitati, diuites, pauperes, docti p illiteratos homines conuersi sunt, & præcipuè per eos quos ipsi trucidabāt, & dimittendo gaudia, uoluptates, honores & assuetas delicias, ac ueniēdo ad laborē, ad tormenta & ad mortem, & hoc totū interdū subitò, & ueluti in uno momento. Sicut patet & in conuersione Sāti Pauli, qui de persecutore, & lupo rapace, fuit sine mora mutatus in defensorem, & ouem amicabilem. Hæc Gerson. Per hoc patet fidem nostram Christianam esse firmissimā. Et de fide multa aliàs à doctoribus scribuntur.

FIDES BONA secundū Tulliū, ut post eum refert Gerson part. 2. tract. de oratione, & eius ualore, part. 2 litera B. est unum agere, & non fingere aliud. Vel fortè illud (inquit Gerson) melius diceretur bona fide aliquem quid agere, dum facit illud quod sibi rectè uellet fieri, aut quod alius pro quo sit, deberet rectè sibi fieri uelle. Sic cōmendantis, sic legantis intētio seruāda est Fiat tñ ēt hoc utiliter superioris prudentioriq; consilio uel assensu. Et recipiens rem aliquam bona fide, nesciens nec credens eam male acq̄situm, siue per donationē, siue per cōtractum, nō tenetur eam restituere si ignorantia non fuerit crassa, nec perceptos fructus durante fide bona, ut scribit Gabriel distin. 15. quæstione tertia, dub. 5. propos. 2. libr. 4. Et est sententia Host. in sum. libr. 4. de pœnit. & remiss. capit. de restit. & cæterorum. Et dicitur, bona

fide,

fide, quæ est vt sequitur quãdo non scitur nec creditur res esse malè acquisita, sed præsumitur nó esse aliena. Panormi. in c. grauius. de. restit. spo. Malifidei possessor est qui possidet & scit ad alium p tinere. E contra benæ fidei possessor, qui cũ ignoraret se possidere alienũ, possidet cognitione Domini, sola autẽ fides bona excusat à restitutione rei alienæ.

FILIVS in diuinis (vt scribit Gab. li. 1. di. 27. q. 3. serm.) est pſona genita de subst̃a tia patris, & licèt filius sit uerè & realiter de patris sciẽtia genitus, q̃ est Dei & oium creaturarũ, qa omnibũs modis filius est verbũ, & ecõuerso, tñ nomen filius nó connotat respectũ ad creaturã, sicut nomẽ verbũ. Cuius ratio nulla est (inquit Gabriel) nisi voluntaria impositio terminorum, & sic illa duo nomina propria filio non sunt synonyma, quorũ vnum connotat creaturam & aliud nõ, ita possunt imponi duo nomina patri, similiter duo spiritui sancto.

FICTATIO vememorię ꝓdidit Gab. di. 8. quæst. vnica, art. 3. dub. 2 libr. 3. nihil aliud debet dici, nisi suppositũ actu subsistẽs in natura ꝓducta itellectuali vel sẽsitiua ab alio eiusdẽ rationis actu existente, siue supositum istud habuerit illam naturam quam p productionẽ accepit continuè, siue cum interruptione. Per hoc patet, quod verbũ in triduo mortis nõ fuit filius virginis, quia tũc non subsistebat in natura humana, quia tnnc nõ fuit natura humana Christi: quia anima Christi ñ fuit vnita carni, sine qua vnione nõ é natura humana. Patet secundo quod post resurrectionẽ & nunc est filius Mariæ, & idẽ filius qui prius. Supposito quod beata Virgo sit glorioſa in corpore & anima, quia idem verbum, eadẽ natura, eadẽ mater & Virgo, licèt natura similiter & mater fuerit interrupta Vnde post finalẽ resurrectionẽ Ioannes erit filius Zachariæ sicut fuit aũt mortẽ vtriusque, & eadẽ filiatione, quia idem verbum, eadem natura humana, eadem mater. Nec impedit quod nunc verbum est homo per nouã productionem humanitatis resuscitatæ. Si quidẽ resuscitatio productio est resuscitati. Et illo mõ tollit generationem præteritã, nó enim tollit quin eadẽ natura olim fuit accepta per generationem. Et vt idem dicit Gabriel. Filiatio æterna est res relatiua, & ꝓprietas positiua à patre quidẽ & spiritu sancto realiter, a filio autem & essentia formaliter tantũ, non realiter distincta, q̃ cum essentia & spiratione actiua constituit personã filij. De quo in princi. sent. latiùs videaẽ. Et quãuis (vt scribit Sanctus Bonauen. di. 8. lib. 3.) concedatur duas natiuitates esse in Christo, non tñ concedi debet duas esse filationes. Vnde sicut quãdo quis generat post primũ filiũ, aliũ, non nascitur in eo noua paternitas, sed primæ paternitati innascitur nouus respectus, qa pater plurium q̃ prius erat. Sic ẽr intelligendum est quod Christus generatione tẽporali non acquirit nouam filiationem, sed incipit esse filius alterius, Chominis virginis. Et vt idem ait di. 10. li. 3. Christus inquantum homo est naturalis filiũs virginis, inquantum autẽ Deus est filius virginis, nó per naturam, nec p adoptionem, sed per gratiam vnionis. Et penes vtramque natiuitatem (vt idem dicit) q. vltim. vbi supra. Christus est filius naturalis, quia vtrãque natiuitatis cõsistit in productione similis ex simili, sm similitudinem & conuenientiam in natura. Vnde sm natiuitatem ęternam generatur similis patris, sm natiuitatem tẽporalem generatur similis matri. Ideo vtraq; natiuitas est naturalis, & ratione vtriusque natiuitatis Christus naturalis filius debet dici. Bonauentura.

FILIVS HOMINIS. Differunt secundum August. super Psalm. 8. hõ, & filius hominis. Nam omnis filius hominis est homo, quamuis nõ omnis homo filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter secundũ eundem differt homo & filius hominis, vt qui portant imaginẽ terreni hominis q̃ non est filius hominis, hominũ nomine significentur. Qui autẽm portant imaginẽ cœlestis hominis, filij hominis potius appellẽtur. Ille & uetus homo dicitur, iste aũt nouus. Sed nouus ex ueteri nascitur, quoniã spiritualis re

generatio

generatio mutatione uitæ æternæ atquè ſecularis inchoatẽ, & ideo iſte filius hominis nuncupatẽ. Homo igitẽ hoc loco dictus eſt terrenus, filius autem hominis cęleſtis, & ille ſeiunctus à Deo, hic autem præſens Deo. Hæc Aug. quare & Chriſtus filius hominis dicitur.

FILIVS ADOPTIONIS, ut ſcribit Sco. di. 10. li. 3. & poſt eũ Gab. eadẽ diſt. Vocabulũ (inquit) iſtud, filius adoptionis, trãslatũ eſt a Iuriſtis, qui filiũ adoptiuũ dicunt illum qui, non naturaliter genitus eſt ab aliquo certo homine, nec ex naturali gñatione habet ius ſuccedẽdi in hæreditate eius, ſed ex gratia pręordinatur ut habeat ius ſuccedendi. Et ſic, ad hoc vt ſit filius adoptiuus alicuius, requiritur quod ſit ei extraneus, id eſt non ſit eius naturalis filius, cui ex cõditione naturalis generationis cõueniat ius ſucceſſionis in hæreditate adoptantis. Secũdo requiritur uoluntas gratioſa adoptãtis, qua vult talẽ ſuccedere & eſſe hęredem ſuũ. Tertio quod ſit aliqua hæreditas in qua poſſit ſuccedere in re uel in ſpe. Ex quo ſequitur, qđ angeli beati sũt filij adoptiui, etiã ſi fuiſſent in gratia creati, qa nõ ſunt naturales filij Dei, ſunt tñ prædordinati p gratioſam Dei, uolũtatem ut beatitudine fruãtur æterna, q̃ nõ conuenit eis ex naturali eorũ ꝓductione, ſed per gratiã. Eſt ét ibi hæreditas, ſ. beatitudo. Secũdo ſequitur quod nulla creatura irrationalis dici ꝑt filia adoptiua, qa non eſt ordinabilis ad hæreditatẽ æternã, quæ eſt beatitudo. Tertio ſequitur qđ præſciti nõ ſunt filij adoptiui. Patet, qa non ſunt p uoluntatẽ Dei ad hæreditatem prædordinati. Gabr. poſt. Scotũ. diſt. 10. q. unic. lib. 3. ubi & dicit quod uerbũ Dei Chriſtus nõ ẽ filius Dei adoptiuus, quia nullus filius Dei naturalis eſt filius adoptiuus, uerbũ Dei homo Chriſtus ẽ filius Dei naturalis, ergo nõ adoptiuus. Nec illa eſt concedenda: Chriſtus ſecundũ humanã naturã eſt filius adoptiuus. Vide latiùs Gab. & Bona. Illa itaq; ſecũdum Gab. nullo modo eſt concedenda: Chriſtus eſt filius adoptiuus, nec ſimpliciter, nec cũ quacunque determinatione, ne cõmunicemus cũ hæreticis i uerbis, aut nẽ detur occaſio probandi Chriſtum eſſe creaturã, ad quod hæretici laborabant. Ideo ſancti hanc propoſitionẽ negabant. Nec illa: Chriſtus eſt filius adoptiuus, ualet illã, Chriſtus filius ſubſiſtit in natura adoptata largè loquendo de adoptato, &c. Filius adoptionis referẽdo ad nos iuxta illud. Sumus filij adoptionis p Chriſtũ. Hoc aũt intelligi põt dupliciter, ut ſcribit S. Bona. di. 10. ar. 2. q. 2. li. 2. quia illa prępoſitio per, poteſt importare cauſam effectiuã, uel meritoriã, ſiue diſpoſitiuã. Et ſi importat cauſam meritoriã uel diſpoſitiuã, abſq; dubio uerũ eſt, quod ſimus filij adoptionis p Chriſtũ. Ipſe enim nobis meruit gratiã per quã ſumus filij adoptiui, inquantum eſt caput Eccleſiæ. Et hoc non ſolũ reſpicit diuinã naturam, ſed ét naturam aſsumptam. Si uerò importat cãm effectiuam, ſic adhuc uerũ eſt. pater eñ nos adoptauit per filium, & ſpiritumſanctũ. Etſi per appropriationẽ loquamur, per filiũ nos adoptauit quo ad inchoationẽ, per ſpiritũſanctũ quo ad conſummationem. Ad noſtram enim adoptionẽ duo concurrunt, ſ. redemptio quę facta eſt p filij miſſionẽ, & gratificatio quæ facta ẽ per miſſionem ſpirituſancti. Et hoc eſt quod dicitur in libr. de Anima & ſpiritu. cap. 6. A patre per filium, & ſpiritum ſanctum ad nos diuina deſcendũt, pater ſi q̃dẽ tradidit filiũ quo redimeret nos, miſit ſpiritumſanctũ, qui ſeruos adoptaret in filios, filiũ dedit in preciũ redemptionis, ſpiritumſanctum in priuilegiũ adoptionis. Et ſic patet per omnẽ modũ uerum eſſe, quod ſumus filij adoptiui p Chriſtum. Per quod autem donum fiamus filij adoptiui? Reſpondet idẽ in fine q. quod filij Dei ſumus inquantũ ſumus cõformes imagini filij naturalis, ſecundum id Rom. 8. Quos prędeſtinauit cõformes fieri imagini filij eius. Hoc autem eſt dupliciter Aut per priuationẽ à malo, & hoc eſt per gratiã baptiſmalẽ, quæ inquantũ eſt ſacramẽtalis, medela eſt contra malũ. Aut per ordinem ad bonũ. Et hoc ꝑt eſſe dupliciter. Aut ex parte intellectus, & ſic eſt fides. Aut ex parte affectus, l& ſic eſt charitas. Si autẽ dicatur

catur timor vel humilitas facere filios, hoc est dispẽsatiuè. Filiatio quoque per adoptionẽ (vt idẽ ait q. vlti. istius distinctionis) competit nobis respectu totius trinitatis, à qua sumus creati, & recreati & si cõpetit nobis respectu Christi. Vnde Xps potest dici pater noster. Sicut. n. in diuinis nomen principij accipitur essentialiter, ut pote cùm dicit, respectu creaturę. Accipitur ẽt notionaliter cùm dicitur, respectu psonæ. Sic nomẽ patris si dicatur respectu personæ. dicitur personaliter. Si uero dicatur respectu naturalis creaturæ, essentialiter dicit Vnde sic pater & filius & spiritus sãctus, sunt vnũ principiũ respectu creaturæ ratione productionis naturæ: sicut sũt unus pater ratione collationis gratiæ: Bonau. & in fine dicit: Xps est pater noster ſm diuinã naturã: & est frater noster ſm humanam naturã. Hoc aũt non facit confusionẽ proprietatem, nec relationũ: quia nec paternitas illa, nec fraternitas proprietates personales important.

FILIVS filij. Quidã sunt legitimi, quidam illegitimi. De q̃bus legito Rich. dist. 41. art. 2. q. 3. li. 4. Filij legitimi & naturales sunt q̃ nascuntur ex legitimo matrimonio seu ĩ eo cõcipiũtur, siue ante baptismũ siue post, & hoc siue matrimonium sit legitimũ ſm rem & veritatẽ, uel ſm Ecclesiæ approbationẽ, siue ab initio siue ex post facto & contrahentiũ reputationem, vel vtrũque, vel alterius. Si uero aliquis clandestina matrimonia uel interdicta inire præsumpserit in gradu prohibito ẽt ignorãter, soboles de tali cõiunctione susceptа, prorsus illegitima censeatur de parentũ ignorãtia nullum habitura subsidiũ, cũ illi taliter cõtrahẽdo nõ expertes scientiæ, uel saltẽ affectatores ignorãtię uideãtur. Filij legitimi & non naturales sunt adoptiui siue arrogati. Filij naturales & nõ legitimi sũt nati ex cõcubinis in domo. Nõ legitimi nec naturales sũt nati ex adulterio. Similiter dico de illis q̃ nascũtur ex incestu. Illegitimi. n. sũt q̃ nascũtur ex copula non legitima. Dicuntur ẽt nõ naturales non à natura generis, sed à natura speciei, pro tãto quia naturale iudiciũ rationis manifestè tali copulæ cõtrariũ est. Latiùs scribit Rich. Filius autem est quẽ nuptię demonstrant, inquit Paludẽ sis eadẽ dist. quæst. 3. Filij autem illegitimi duobus modis legitimantur, ſm iura canonica, vt & habet Richar. vbi sup. & Petrus de Palude di. 41. quæst. 3. li. 4. Primus est per sequens matrimonium, quando, scilicet solutus generans filium de soluta: postmodũ in facie ecclesiæ cũ ea contrahit, hic autẽ modus nõ extenditse ad natos ex adulterio. Secũdus mõdus est p dispensationem Domini Papę, & hic modus legitimãdi potest se extẽdere ad quoscũque illegitimos, & ad oẽs illegitimos actus in tota ecclesia. Secundum autem iura ciuilia legitimãnẽ sex modis. Primus, est quando pater filium naturalem ex cõcubina susceptũ, nõ spurium tradidit curiæ ciuitatis suę vel metropolitanæ, & fit officialis in illa curia, qđ contingit propter curię honorẽ. Secundus, quando pater filium naturalẽ iungit officiali curię ciuitatis suę vel metropolis. Tertius, quãdo ipsemet naturalis filius offert se curiæ deficiente prole legitima, nã aliàs non liceret sibi se offerre. Quartus quãdo deficiente p̃ le legitima, ipsa concubina offert pro filio suo legitimando preces Imperatoris & Imperator eas suscipit. Quintus, quãdo pater in testamento solemniter perfecto vocat eũ legitimũ filiũ suum. Sextus, quando in testamẽto publica manu cõfecto, uel manu propria habente subscriptionẽ trium testium fide dignorũ vocat eum legitimum. Hæc Rich. uidea tur & Petrus de Palu. ubi sup.

FILIVS FAMILIAS ut scribit Rich. dist. 45. art. 3. quæ. 3. lib. 4. dicitur omnis qui nascitur ex legitimo matrimonio, & nõ dum est mancipatus, is (ut idem uult) restari non potest, etiã si pater permittat, nisi sit miles, q̃ de peculio castrensi uel quasi castrensi testari potest. Peculiũ autẽ castrense dicitur quod milites in castris militando acquirunt. Quasi castrẽse dicitur, qđ filius familias de scientia sua acquirit. De quo alias latius & suo loco dicetur.

FIGVRA à fingo dicitur forma, aspectus, qualitas,

qualitas. Et dicitur tripliciter, ut scribit Sanctus Bonauen. di. 48. art. 2. q. 3. in fine lj. 4. Vno mõ dicitur dispositio ex clausione linearum, & hęc non perit quantũ ad terram, quia omnino est orbicularis. Secundo mõ dicitur figura exterior rei facies siue pulchritudo. Hinc 1. Cor. 7. dicitur. Prætерit figura huius mũdi, & hęc trãsibit, sicut dicitur in glo. nõ substantia, sed pulchritudo. Tertio mõ figura dicitur fictio vel fragilitas, à fingo, is, vt tua figuli, & sic ẽt ꝓtransibit non substantia, sed dispositio partiũ quo ad terrã, & pulchritudo & fragilitas. Capit̃ & figura ꝓ quacunque re, vel pro quocũque exẽplo ducente in veritatẽ rei, & sic in anti quo testamento manna repræsentabat sanctissimũ sacramentũ, & sic de alijs figuris. Capitur & figura pro imagine ræpræsentante imaginarum, vt imago crucifixi repræsentat Christum. Brulifer.

FINIS vt scribit Gab. q. 11. prologi. aliquã do accipitur pro aliquo acquirendo per operationẽ, sicut sanitas est finis de ambulationis, & ille finis est amatus & desideratus amore cõcupiscẽtiæ. Alius est finis amatus amore amicitiæ, propter quẽ finis primis ꝓducit: qa .n. homo diligit seipsũ, cõcupiscit sibi sanitatẽ. Similiter q diligit Deũ summè ꝓpter se, oĩa agit ꝓpter Deum, & illi Deus est finis omniũ operũ suorũ. Primus finis est prior in intẽtione, sed vltimus in executione, & est realiter effectus, & est communiter ignobilior illo fine ad quẽ ordinatur, saltẽ in æstimatione agentis q intendit eum. Et ab alijs dicitur finis quo, &c. Secundus finis vt frequẽter ꝓexistit operationi, & si ſm rectã rationẽ intendatur, nõ est ignobilior illo quod est ad finẽ, nec acquirit̃ ꝓ ipsã operationẽ. Et hic ab alijs dicit finis gratia cuius. Finis aũt sciẽtiæ ꝓpriè loquẽdo est amatum à discente, siue amore amicitiæ, siue concupiscentiæ qđ mouet ad acquirendum sciẽtiã. Vide latiùs Gab. Et finis libri sẽtẽtiarũ est (vt inqt Sanctus Bonauent. quęst. 3. prologi) vt boni fiamus. Refert autem loqui de fine & causa finali: ut. notat Gab. dist. 1. quæst. 5. art. 1. libr. 2. Nã finis est terminus rei vel operationis, vt punctus lineæ & forma, aut effectus prõductus est terminus motus vel operationis, quo scilicet producto cessãt motus aut operatio. Sed causa finalis est aliud quo agens mouetur ad operãdum. Et de causa finali supra dictũ est. Accipitur tamen frequenter finis vt etiã se extendit ad causam finalẽ, vt dicit idem Gab. di. 38. quæ. unic. arti. 1. li. 2. Vnde sic accipiendo finẽ, finis secundũ Gab. & Greg. de Arim. capit̃ tripliciter. Cõmuniter, propriè, & magis propriè. Cõmuniter, quolibet volitũ siue volitionis obiectũ dicitur finis. Sic accipit Augustinus. 11. de tri. ca. 6. vbi dicit qđ uolũtas vidẽdi nõ habet finẽ nisi visionem, siue illud referat ad aliud, siue nõ referat, & voluntas videndi seneſtrã, finem habet seneſtrã. Finis propriè dicitur nõ quodcunq; volitũ, sed volitum propter quod aliud est volitũ. Et sic accipitur finis quod est cuius gratia, scilicet aliud est volitũ. Et illos duos modos distinguitur Magister in tex. di. 38. li. 2. cùm dicit: Finis voluntatis est vel illud quod volumus per qđ impletur ipsa voluntas, vel potius aliud ꝓpter quod illud volumus. Finis magis propriè est id propter qđ aliud est volitũ, & ipsum propter se tantum est volitũ. Sic dicitur 2. Metaphy. Finis est qđ nõ est alterius causa, sed alia illius, id est finis est qđ non est volitum propter se tantum, alia autem sunt volita propter ipsum. Et Commentator ibidem commen. 8. dicit: qđ descriptio causæ finalis est, vt nõ sit propter aliam causam, pro eodẽ ergo capit finem ibi, & causam finalẽ, &c. Habet autem homo duplicẽ finẽ, vt scribit Gab di. 37. q. vnica. art. j. li. 3. vbi ita dicit: Homo q subsistit ex duplici substãtia, scilicet spirituali & ęterna, atque corporali mortali, duplicẽ habet finem. Vnũ supernaturalem. Alium naturalẽ, qui humanus dici potest seu politicus vel ciuilis. Nunc pro consecutione finis primi datę sũt leges proportionatæ ad illũ finẽ, & illę appropriatæ, dicuntur leges diuinæ, theologicæ, siue de iure diuino. Quẽadmodũ nõ omnes virtutes, sed eas duntaxat quæ immediate ad Deum ordinant theologicas & diuinas

uinas nominamus, fidē, ſpē & charitatē. Ad cōſequendū aūt aliū finē humanā, ciuilē ſeu politicū, leges aliæ latæ ſunt. Quādoque à Deo reuelāte, vt iudicialia ueteris teſtamēti. Quādoque & plurimū p humanā inueſtigationē impoſitæ, illæ.n. quamuis ordinēt finaliter ad finē beatitudinis ęternæ, ſicut ea quæ corporis ſunt, & corpus ipſū ꝓpter animā factū, eas tñ non dicimus diuinas. Alioquin leges & regulę medicinales ſi à Deo reuelarentur, leges diuinæ dicerentur, &c. Et ut ait Paulus Corteſius li. 4. ſuarum ſent. di. x. in principio. Quodcūque ab hominū genere expetatur, id omnino finis cauſa expeti, q̄ eſt amuſis & libripendis operis humani, &c.

FINIS eſt duplex, ſ. vltimus & principalis & minus principalis, uel finis ſub fine, vt notat S. Bonauen. di. xv. li. 2. ar. 2. q. 1. Finis vltimus pōt accipi dupliciter vt ſcribit Gab. di. j. q. vj. li. j. Vel ꝓ beatitudine creata poſſibili uolūtati, & hæc eſt fruitio ipſa ſtrictè accepta, uel ꝓ obiecto beatifico. Si loquimur, inq̄t, Bonauen. de fine principali ſicut omniū creaturarū tā rationaliū q̄ irrationaliū, finis eſt Deus, qa oīa propter ſemetipſū creauit altiſſimus, omnia, n. fecit ad laudem ſuæ bonitatis. Si aūt loquamur de fine nō principali q̄ eſt finis quodāmodo, & finis ſub fine, ſic oīa ſenſibilia alia facta ſūt ꝓpter hominē. Et hoc inſinuat Philoſophus cùm dicit: Sumus finis nosquo dammodo omniū eorū q̄ ſunt. Inſinuat etiam ſcriptura multò excellētius cùm dicit: Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinē noſtram, & præſit piſcibus maris, quia enim homo rationis capax eſt, ideo habet libertatem arbitrij, & natus eſt piſcibus dominari, quia uero per ſimilitudinem natus eſt in Deum tēdere immediatè, ideo omnes creaturæ rationales ad ipſū ordinanē, ut mediante ipſo in finē ultimum perducāaur. Bonæ uerò uoluntatis (ut idem dicit Bonauen. di. 38. q. 3. li. 2.) unus ſolus eſt finis principalis. Poteſt autem ſtatuere plures fines, & hoc tripliciter. Vno modo ita quod finis ſit ſub fine, & propter finem. Alio modo ita quod unus ſit finis principalis, alter non principalis, ita tamen quod finis non principalis non referatur ad principalem actualiter. Tertio modo ita quod uterque ſit finis principalis. Exemplum autem huius aſſignari poteſt in eo quod frequenter accidit, uidelicet, cùm quis uadit ad eccleſiam ad percipiendas diſtributiones. Hoc.n. poteſt facere tripliciter. Aut ita qđ principaliter intendit honorē & gloria Dri cùm uadit decantare laudes. Et ſimul cū hoc intēdit obtinere pecuniā, ut pauperibus diſtribuat, uel in alios uſus licitos ad honorē Dei conuertat. Alio mō poteſt aliquis ire ad eccleſiā, intēdēs Deo placere, & ſimul cum hoc pecuniam acquirere, ita tamen quod eius acquiſitionem ad Deum non referat, nec tamē ipſam pecuniam ſtatuit finem principalē, pro eo quod ipſam nō diligit ꝓpter ſe. Tertio modo uadit quis ad eccleſiā duplicata intentione, quod uult Deo placere, & uult obtinere pecuniā, quam ſicut auarus appetit acquirere, ut poſſit theſarū ſuū ampliare, & in eo delectari propter ſe. Primo modo ſtatuere diuerſos fines eſt bonū & meritorium, & pertinet ad bonā uolūtatem. Secundo modo ſtatuere diuerſos fines non eſt bonæ uolūtatis, loquēdo formaliter, attamen non ſic repugnat quin poſſit cū ea ſtare, eſt enim ibi peccatū ueniale, non mortale. Et hoc uult Aug. in li. confeſ. cū ait. Minus te amat qui tecū aliquid amat, qđ non propter te amat. Tertio uerò modo ſtatuere diuerſos fines nō eſt bonę uolūtatis, imò contra bonā uoluntatem, talis.n. uult duobus Dominis ſeruire, & hoc eſt impoſſibile, ſicut dicit Matth. 6. Quādo enim ſic principaliter duos intēdit fines, uerificatur illud propheticū: Coanguſtatum eſt ſtatutum, ita ut alter decidat, & paliū breue utrūque operire nō poteſt, & talis eſt uolūtas hypocritarū, quibus vę damnationis æternę comminatur ſcriptura, pro eo quod terram ingrediunt duabus uijs. Et ideo dicit Eccleſ. 2. Ne accedas ad ipſū duplici corde. Qui enim accedit in corde, & corde, hypocrita eſt, & qa gaudiū hypocritæ ad inſtar pūcti eſt. Ideo dicit Ozee. 10.

Diuisū est cor eorū, nunc interibūt Hęc Bonauen. Et paulò pòst. Cùm ãt solùm sit summū & uerū bonū qđ quietat humanū desideriū, necesse est qđ uoluntas bona, ad hoc qđ sit recta, statuat sibi finē unicū. Et quamuis (ut idē ait) plures fines nō principales contingat cōstituere, tñ ad hoc qđ uoluntas sit bona, necesse est unū solùm finē esse principalē. Nā aliter nō diligitur Deus ex toto cor de. Deus itaque finis est principalis omniū operationū nostrarū, quē & magnificare debemus, qm̃ hic est finis noster, ista, salus, ista p̄fectio, istud principiū & ultimū creaturę rationalis opus bonū, ut habet Gerson tracta. 9. supra Magnificat. Vnde & Rich. di. 49. ar. 1. q. 1. lib. 4. ostēdit uitæ humanæ ultimū esse finē p̄ se. Et hoc dupliciter potest accipi, ut q. secunda dicit. Vno modo pro bono in quo ultimo quiescit homo. Alio mō p̄ quiete hominis i illo bono. Sic beatitudo est finis hominis ultimus, uel ipse Deus q est sūmū bonū. Vide latiùs Richar. nō discrepat ab his Iacobus de Valētia, cū ita scribit trac. 1. c. 3. prologi. in Psalteriū: Duplex inquit est finis legis. Vnus ultimatus & extrinsecus, qui est ipse Deus & homo Christus. Et alius est finis intrinsecus, qui est duplex, s. finis q acquiritur in ipsis beatis, qui dicitur ipsa fęlicitas, & alius est finis legis habituālis, quo acquiritur & habetur ipse Deus & ipsa fœlicitas, & est finis dicitur charitas. Et sic dicit Apostolus 1. ad Thim. 1. quod finis omnis præcepti est charitas.

FIRMAMENTVM est cęlū stellatū & suprema sp̄herarum, s̄m Aristo. Non aūt s̄m astrologos modernos, ex S. Tho. par. 1. q. 68. art. 1. 2. & 3. Et vt scribit Brulif. di. 14. lib. 2. Firmamentum est cœlū, in quo sunt stellæ fixæ, quod in primaria rerū conditione positum est in medio aquarum. Alio modo communiter pro ombus orbibus cælorum capitur.

FLAGELLVM Grecé μαστιξ, & μαστίζω flagel dicitur. Et dicit flagellum, quia caro eo p̄cussa, cōflagrare, hoc est ardere uideatur. Nonnunquā significat ramorum seu uirgarū summitatē. Virgi. in Georgi.

Ne flagella summa petas. eo qđ crebro uentotū flatū agitet. Est q̄; flagellū diminuti uū de flagrū, sustinēs flagella, ut scribit Rich. di. 15. ar. 1. q. 4. li 4. sibi immissa per operationē iustā, cuiusmodi sūt oīa illa q̄ Deus infligit, siue p actionē iniustam, cuiusmodi sunt aliqua q̄ Deus frequenter à peccatoribus infligi iustè p̄mittit, nō satisfacit ea sustinendo sub rōne qua patiēs tātū, inquātū tū uolūtas sustinentis ea patiēter sustinet intētione remissionis pęnę sibi debitæ p̄ suis peccatis, sunt sustinēti satisfactionis materia. Sed formaliter ipsa satisfactio i actu uolūtatis consistit. Flagella tñ q̄ ipsemet Deus immittit maiorē efficaciā hēnt inclinādi uolūtatē ad bonū, q̄ illa quæ non immittit, sed immitti permittit. Et utilitates flagellorū p̄nt accipi ex scripturis in gñali uel in speciali, ut scribit S. Bon. di. 15. in dubijs literalibus. Erudit. n. flagellū. Vnde Hier. 6. Per omne flagellū eruditeris Hierusalem. Item uertit, id est cō uertit. Psal. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, & postea accelerauerūt. Probat insup. Vnde Eccl. 27. dicit: Vasa figuli probat fornax. Lætum quoq; facit flagellum. Iac. 1. Omne gaudiū existimare fratres, &c. Item artat Esaię. 28. Vexatio dabit intellectū auditui. Cōfortat etiā. Iob. 6. Hęc sit mihi cōsolatio ut affligēs. Satiat, i. fęcūdat. Exod. 1. Quātò magis opprimebat, tātò magis multiplicantur. Cōsummat. Matth. 5. Beati q p̄secutionē patiūtur p̄ p̄ iustitiā. Coronat. 2. Coro. 4. Id qđ in præsenti est momētaneū; & leue tribulationis nostræ, &c. Bonali. 4. Ratio aūt quare uiri sanctissimi tot flagellis atterunt in hac uita, ē ut scribit Gerson Cancellarius Parisiē. par. 2. trac. de indulgentijs, considera. 16. quia cōfidētes in Dei misericordia, qđ faciat eis cum tentatione prouentum, petunt hic puniri, & non in finē peccata, s. uenialia differri purganda: quorum Deus petitionē exaudiens, cōmutat sniam, & pœnā purgatorij in pœnā tēporalis huius exilij, & in augmentum essentialis præmij, scilicet cū acceleratione paradisi. Hinc est illud Aug. Hic ure, hic seca, ut in æternū parcas. Notē de Mauricio Imperatore qui elegit hic puniri, & proditorię

riè occisus est. Sic aliq iusti viuũt & moriũtur ignominiosè quo ad mundũ. Sed mors iusti subita, quã præcessit bona uita nó minuit merita, si moriatur ita, propter nil temerè iudicandũ. Certissimũ signum indulgentię salutaris est bona facere, & mala pati. Hæc Gerson.

Flos uariè accipitur in sacra scriptura, ut colligit ex doctorib. frater Pelbartus li. 2. Rosarij Theolo. Aliquando significat ĩ scriptura defectũ boni siue malũ, ut delectationẽ carnalẽ, vel mũdanã citò trãsitoriã. Esa. 40. Ois caro fœnũ, & ois gloria eius quasi flos fœni. Exiccatũ é fœnũ, & cecidit flos, verbũ aũt Dñi manet in ęternũ. Et Iac. 1. Quod sicut flos decidit & decor eius deperit, ita & diues in itinerib. suis marcescit. Secũdo, flos aliquãdo significat ĩ scriptura bonos homines, & iustos ac sanctos. Vñ Greg. in homẽ. de martyrib. dicit. Sãcta Ecclesia electorũ floribus plena est, hét. n. in pace lilia, ſçastitatis, & in bello rosas, ſ. martyrij, & patiẽtiæ. Propter qđ ẽt dicit Psal. 91. Iustus ut palma florebit. Et glo. sup. Iac. 1. dicit: Iustus inqt ut palma floret, sed iniustus vt fœnũ, qa ille manet. Nã palmæ flos stat diutius præ istis: hic aũt citò transit. Flos iusti est spes iustitiæ, quę fructũ expectat, & radix iusti est charitas, q̃ immobilis manet ĩ cœlesti patria, dicẽte Apostolo: Charitas nunquã excidit. Sed flos mali hominis est delectatio tẽporaliũ, cuius radix é cupiditas, q̃ trãsit, qa mũdus trãsit & cõcupiscẽtia eius, ſ. ĩ morte, & tãdẽ in seculi cõsummatione dũ peribũt mali. Tertio flos aliquando significat bonas affectiones & uolũtates ac opera meritoria, ut dicit Hug. de Arc. li. 3. c. 11. In flore inqt tria sunt, fructũ species, & decoris species, & odor redolẽs, quæ oĩa in bono opere sunt. Primo. n. sicut in flore speratur fructus in futurũ, ita in bono opere futuræ retributionis fructus expectatur. Secũdo, sicut flos per speciẽ fulget, ita bonũ opus p exemplũ fulgẽs apparet uidẽtibus admirationẽ. Tertio, sicut flos p odorẽ delectabilis est, sic bonũ opus angelis, & bonis hominibus, ac Deo ut ẽt Chry. dicit. Quarto, flos aliquãdo significat Christum, vt patet Esa. 11. Egredieť uirga de radie Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c Ambr. sup Lucã li. 1. dicit: Radix ista est familia Iudæorũ, ſ. patris Dauid, q dicebať Iesse, Virga aũt Maria, flos Christus. Vñ & Virga Aaró flores, & fructus amygdalarũ produxit, ad figurandũ Christũ. Num. 17. Et Christus dicitur flos secundũ Lyrã, supra Esa. rõne puritatis, quia peccatũ nullũ habuit rõne mirę pulchritudinis, quia speciosus præ filijs hominum. Et ratione fructuositatis, quia fructũ salutis nostræ protulit, &c. Itẽ per flores uineæ designantur prædicatores. Est aũt multiplex florum redolentia, secundum Greg. super Ezechielẽ parte. j. home. 6. Redolet enim primo flos uineę in prædicatoribus, qui inebriant mentes auditorum. Secundo flos oliuę in misericordibus, quia suaue est opus miseri cordię miseris, & more olei refouet. Tertio flos rosæ in martyribus, q cruore rutilãt. Quarto flos lilij in uirginibus, qui candidã carnẽ castã habeut, & incorruptam. Quinto uiolæ in humilibus, ſ uiduis & confessoribus, qui per humilitatẽ tenent, nec in aliũ se subleuant, sicut & uiolæ, licet pulchri sint in uirtutibus. Hæc Gregor. Post cum singula declarat frater Pelbartus li. 2. rosar. Theolo. in dictione Flores. §. 5. 6. 7. & 8. Et ibidem ostẽdit proprietates istorũ florum, q̃ per similitudinem in sanctis reperiuntur.

Fomes ut scribit Occam 3. quoli. q. 10. & post eum Gab. dist. 30. q. 2. art. 3. dub. secundo libr. 2. est qualitas carnis inordinata, inclinãs appetitum sensitiuum ad actum difformem, & uitiosum in habente iudicium rõnis. Quod sit inordinata patet, quia non inclinat nisi post peccatum: non enim erat in primis parentibus ante peccatum, nec est substantia, quia nec in Christo, in qbus tñ est quicquid est de substantia humanę naturæ. Quod sit qualitas patet, qa est accidẽs cũ non sit substantia, disponens subiectũ ad peius, ideo erit de prima uel secunda specie qualitatis. Quod sit in carne patet, qa alioquin non contraheretur à parentibus, quorũ actio præsertim patris, qui est principalior, cessat ante infusionem

aīæ. Nec fomes est appetitus sēsitiuus, vt scribit Gab. di. 3. q. 2. art. 1. li. 3. q a ille est in beatis. Fuit & in primis parētibus ante peccatum, in qbus non fuit fomes. inflictus est aūt à Deo primis parētibus ꝓpter peccatū, & per eos traductus est in posteros. Dicīt & ſm aliquos fomes languor naturæ, qui carnis concupiſcentia appellatur. Vnde vt scribit sanctus Tho. in q. disputa. de Malo. quæstione 4. art. 6. Fomes est concupiſcentia habitualis, q̄ ꝓuenit ex hoc qđ ratio nō habet virtutē totaliter inferiores uires refrænandi. Fomitē aūt auferri ſm Occam in quodlib. 3. q. x. & quæ. 2. tertii. & post eum scribit Gab. in 3. ubi supra, potest intelligi tripliciter. Vno mō ita qđ qualitas illa non omnino sit in carne, & per cōsequens nullū penitus habeat actum inclinādi, hoc mō ablatus est à beatis. De qbus dicīt Apocalyp. 7. Neque eſuriente, neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos Sol, neq; ullus æstus. Sic fomes in beata Virgine penitus ablatus est & extinctus, uel ꝓ gratię plenitudinē ſic debilitatus, qđ uirginē neq; ad peccatum potuit inclinare, nec a uirtutum ꝓfectu quomodolibet impedire. Hoc vult Bernardus, quē ut refert Gabri. & copioſius probat ubi ſupra. Secūdo mō ſic quod qualitas ipſa q̄ fomes dicīt, quātum ad eſſentiā ſuā maneat in parte sēſitiua, nō tñ poſſet inclinare uoluntatē contra iudicium rationis ad aliquem actum, & hoc ꝓpter habitū aliquē in uoluntatem impedientem huiuſmodi inclinationem. Et hoc poſt dupliciter fieri. Vel ſimpliciter impedientem, ita qđ nō poteſt inclinare ad actum rationi diſformem, nec uenialiter nec mortaliter, aut mortaliter tantū. Tertio modo intelligitur auferri, ſic quod non poſſet inclinare ad aliquem actū ſine omni mobedientia & rebellione ad rationem & uoluntatem, ita quod neq; ad famē, nec ad ſitim, nec ad ſomnum, & ſic de aliis. Et ſi fomes mitigari poſſit, ſcilicet per dignam euchariſtiæ ſumptionem, & ꝓ gratiam, non tamen penitus tollitur. Hinc Apoſtolus: Caſtigo corpus meū, & i ſeruitutem redigo, item, nō quod uolo, facio. Et rurſus: Velle mihi adiacet, poſſe aūt nō inuenio. Hinc exclamabat: Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius? Et ſubiungit gratia Dei, ſupple liberauit me ꝓ IeſūChriſtū. Nō itaq; ſp conceditur ſentimentū ſpiritus, ut ſcribit Gerſon tract. 9. ſup Magnificat. extinguēs fomitē carnis actualem. Cuius rei alias ipſe ponit plures rationes tres ſunt principales, humiliatio, patientia ſeu probatio, & coronatio.

FORMA quæ Græcè dicitur μορφὴ & μορφωσις formatio, & forma est q̄ dat eſſe rei. Forma ut ſcribit S. Bonau. di. 3. lib. 4. circa tex. Vno modo eſt ꝓfectio rei. Alio modo paradigma ſiue exēplar. Tertio dicitur forma qua foris manens, ideſt, aliqua ſimilitudo exterius repræſentās. Sic accipitur cum dicitur: Sacramentum eſt inuiſibilis gratię uiſibilis forma. De quo aliās videatur, & in dictione, Baptiſmus. Et illa forma (vt ſcribit Do. Præpoſitus Gab.) dicitur eſſe de neceſsitate dupliciter. Vel de neceſsitate ſacraméti, qua nō exiſtente, non eſt ſacm. Nec ſequitur effectus ſacramentalis in ſuſcipiente. Aut de neceſsitate miniſtri, qm̄ ad ipsā ſeruādam miniſter obligatur pręcepto, ita qđ ſi eam non ſeruaret, peccaret. Vñ de patet, quicquid eſt de neceſsitate ſacramenti, eſt de neceſsitate miniſtri, ut ſunt ſubſtantialia ſacramentorum. Illis enim non ſeruatis à miniſtro, peccaret, ſed non econuerſo. Nā ea quę ſunt conſtituta pro reuerentia ſacramentorum, uel alia rationabili cauſa, non tñ ſubſtātialia, ſunt de neceſsitate miniſtri, quia ea omittēdo peccaret, & tñ uerum eſſet ſacramentum quod miniſtraret. Et ſm hoc dupliciter forma dr̄ debita. Vel ipſi ſacramento, uel ſacramenti miniſtro. Gab. diſt. iij. q unica. ar. 1. lib. 4. Item forma ut dicit S. Bonauen. diſt. 34. q. 2. li. 1. Vno modo dicitur relatiuè ad informatum, & ſic non eſt accipere in Deo. Alio modo abſolutè quod caret materia, & ſic eſt i Deo. Vnde Boetius lib. de Trin. Deus eſt forma ſine ſubiecto, &c. Item forma ſm aliquos ut Guil. Scotiſta, dicitur actus puriſsimus nulli admixtus potentiæ, & ſic ſolus Deus dicīt forma,

& ac-

& angeli ſm qđ participant aliqualiter. Similiter anima reſpū corporis. Capiē, & p altera parte cōpoſiti, quę ē forma partis, id eſt materiæ. Et ſic loqtur Philoſophus in 1. & 2. Phyſ. & eſt quæ dat eſſe rei. In nullo aūt cōpoſito ſubſtatiali ſunt plures formæ ſubſtantiales totales, quarum vna nō eſt pars alterius, ſed vnius cōpoſiti ſubſtātialis, ē tñ una forma ſubſtātialis, & illa ē ſpeciuoca, i. conſtituit cōpoſitū in certa ſpetie, ut probabilior tenet opinio. Cui ſubſcribit Gab. di. 16. q. uni. li. 2. Et aſſentit Alex. de Ales par. 2. q. 62. & S. Tho. par. 2. q. 76. ar. 3. li. 4. & eā ſeqtur Greg. de Arim. di. 16. q. 2. & 3. Ex quo ſequitur quod in homine aīa intellectiua, uegetatiua & ſenſitiua, & forma corporeitatis nō sūt realiter diſtinctæ, ſed p unā aīam indiuiſibilē homo intelligit, ſentit, vegetat, mouet, eſt homo animal, corpus, ſubſtātia. Diſcrepat Occā ī 2. q. 14. & 26. & in quodlib. 2. q. 10. & 11. Vnā itaq; formā ſubſtātia lē eſſe in uno compoſito aſſentimur. Id qđ & diffuſe probat Dñs ꝓpoſitus Gab. li. 2. vbi ſupr. Et potiſſima rō eſt nō eſſe ponēdā pluralitatē ſine neceſſitate, hoc eſt, ſine rōne euidenti, experiētia uel auctoritate, cui nō licet cōtradicere, ſed nihil tale ē ī ꝓpoſito, Vñ Aug. de Eccleſia ſticis dogmatib. dicit: Neq; duas aīas ſdicimus ī uno hoīe, ꝓbat multis alijs Gab.

Forma ſecūdū Pet. Card. Came. ſumit̄ triꝑpliciter. q. 9. ar. 3. li. 1. Vno modo largiſſimè, pro omni ſignificato terminorū abſtractorū, ſicut per terminos abſtractos prædicamētorū accidētiū, & ſicut figura dicitur forma rei figuratæ, & paternitas patris, & raritas ignis. Et iſto modo ſępe reperitur, quod forma non diſtinguitur á ſuo formabili. Alio modo ſumitur minus largè, p omni eo quod nō eſt ſubiectū uel cōpoſitū, & ſic Deus & angeli dicuntur formæ. Alio modo non ſumitur ita large pro omni, eo quod eſt cauſa in alio genere cauſæ quam efficientis, finalis, aut materialis. Et ſatis eſt difficile explicare quę ſit iſta cauſalitas, ſed de hoc uideat alias. Tripliciter aūt ſm eundem contingit aliquā formā acquiri ſucceſſiuè, continuè, uel augeri. Vno modo ſolū extenſiuè, quia intentionē non hēt ſalb tem realiter gradualem, ſicut forma ſuſſtantialis mixti. Alio modo ſolū intenuè, quia extēſionem non habet ſicut forme ſubſtantiarū ſpiritualium, ut notitia uel amor intellectualis, ſed nulla forma habet intenſionē, & extenſionē, quin ſi fiat ſucceſſio cōtinua in extenſione, fiat ēt in intenſione, & ſimiliter econtra, & hoc naturaliter loquēdo, quia abſolutè oppoſitū ē poſſibile. Hęc Aliac. ubi ſup.

Forma eſt quadruplex, ut ſcribit Bruli. q. 2. ꝓlogi li. ſent. ſ. informans, reſultans, qualificans & modificans. Forma informans eſt illa quę informat materiā, quę eſt altera pars cōpoſiti, uel ſubiectū cōpletū. Et capitur tripliciter. Primo modo pro forma ſubſtantiali, & uocat̄ forma partis, & eſt illa per quā cū materia conſtituitur intrinſecè totū cōpoſitum, &c. Secūdo modo pro forma accidētali, & eſt duplex, ſ. abſoluta, & reſpectiua. Tertio modo forma informans capitur tranſcendenter, illo modo eſt quid commune formæ ſubſtātiali, & accidentali, & ſic accipitur ab auctore ſex principiorū, cū dicit: Forma ē cōpoſitioni contingēs ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens. Et forma ſubſtātialis dat eſſe ſimpliciter. Eſſe enim ſubſtātiale ē eſſe ſimpliciter. Forma uerò accidētalis dat eſſe ſm quid. Forma reſultās ſiue p ſe ſubſiſtēs, & ē natura aliqua q cōſtituit intrinſecè ex materia & forma, ita qđ realiter diſtinguit ab eis ſm eū, &c. Forma qualificās, & eſt quarta ſpecies qualitatis. Et dicitur qualificās, quia eſt determinata animali, & eſt quidā decor rei animatę. Illo modo dicitur: ſpecies Priami ē forma eius. Inde formoſus, id eſt pulcher. Forma modificans, & eſt circūſtantia alīqua neceſſario pertinens ad actū uirtuoſum, ut ſunt primo efficiens liberum, & uoluntariè. Secundo ineſſe materia debitā, id eſt obiectū debitū. Tertio debitus finis. Quarto modus debitus, ut patet in exēplo de dante eleemoſynā, qa oportet dare eleemoſynam á uolūtario pauperi p p Deum, & modo debito. Vñ Deu. 26. Qđ iuſtū ē iuſtè exequeris. Vñ p p defectum huius circūſtantiæ Chriſtus

ſtus redarguit Phariſæos quod caperent tuba dando eleemoſynas, ut, ſ. uiderentur ab hominibus. Accipitur & forma quãdoque pro modo procedendi libri. Et ſic eſt quadruplex, ſ. diffinitiuus, diuiſiuus, diſcurſiuus, ſiue inq̃ſitiuus. Et iſte dicitur ſyllogiſticus, ſiue diſputatiuus, quartus eſt exẽplorũ poſitiuus, &c.

FORMA ad ſubiectũ duplicẽ poſſumus cõſiderare habitudinẽ, ſm Sco. q. 1. diſ. 1. li. 3. Vna eſt informãtis ad informatũ, & illa neceſſario includit imperfectionẽ in ſubiecto, quia importat quandam potentialitatem qua ſubiectum eſt in potẽtia ad ulteriorem perfectionẽ quã recipit à forma inhærente. Alia eſt ut poſterioris naturaliter ad prius, à quo dependet non tanquã ad cauſandũ, ſed vt ad terminans eius actualẽ exiſtẽtiã, non in ſe ipſa, ſed in alio ſubſiſtẽte, &c. Et terminare ibi ſm eũ dicit ſuſtẽtificare, &c poſt Sco. Gab. di. 1. q. 1. ar. 1. li. 3.

FORMA quãdoq; dicit deiformis. Et hoc dupliciter, ut ſcribit Bruliſ. q. 4. di. 14. li. 1. Vno mõ ex eo, qđ hẽt ſimilitudinem Dei, & eſt facta ad imaginem Dei. Alio mõ qa immeditè cõiungit Deo, qa gratia immediate inclinat ad sũmè diligendũ Deũ, ideo eſt forma dei formis, &c.

FORMALITAS, utnotat Aliacẽſis q. 6. ar. 1. li. 1. eſt quaſi q̃dã conditio totius ꝓpoſitionis, q̃ non eſt propriè aliquid ens reale, quare hęc non debet concedi ꝓpriè loquẽdo. Omnis formalitas eſt realitas. Vnde ſimile eſt ſicut de neceſſitate reſpectu realitatis, loquendo de neceſſitate q̃ correſpõdet neceſſario, quãdo dicitur, hõ neceſſario nõ eſt aſinus: hic. n. eſt q̃dã neceſſitas, & tñ illa non eſt aliqua uera realitas, quia tũc eſſet aliqua uera realitas, & realis neceſſitas alia à Deo, ſed illa neceſsitas eſt cõditio totius propoſitionis. Vel fortè magis ꝓpriè loquẽdo poſſet dici qđ tales termini abſtracti. pſeitas, neceſsitas, correſpõdẽtes ad uerbiis, ſiue ſint cathegorematibus modificãtibus propoſitionẽ, ſunt termini ficti & ꝓ nullo ſupponentes, & ita de formalitate. Et quamuis eſſentia & relatio ex natura rei diſtinguuntur formaliter, tñ illa formalitas nõ eſt in re ex natura rei, ſicut hõ neceſſario eſt riſibilis ex natura rei, & tñ illa neceſsitas non eſt in re, & ideo quãuis loquamur de re, tñ loquimur mediãte propoſitione. Hæc cardinalis ubi ſup. Et ut habet Frãciſcus Maro. in cõſta. di. 33. q. uult. Ex quo idẽ eſt formalitas qđ ratio formalis ut communiter. Ideo aliq dicũt qđ formalitas eſt ratio diffinitiua uniuſcuiuſque. Sed hoc nõ uidetur uerũ, qa eſſentia diuina ponit formaliter, & tñ non eſt diffinibilis cùm nõ habeat priora. Similiter ratio entis ponit uel dicit eſſe formalitas, & tñ nõ diffinitur cùm nõ habeat notiora. Ideo ſm Franciſcũ Maro. aliter dicit qđ formalitas nil aliud eſt niſi ratio qd ditatiua cuiuſcũque quidditatẽ habentis, ſiue ſit diffinibilis ſiue non, ſicut eſt ſimpliciter ſimplicibus. Et primo diuerſis uidelicet in paſſionibus entis, puta bonũ, uerũ, unũ, quæ ſunt tranſcendentia. Et ẽt in differentiis ultimis entis, uidelicet finitũ & infinitũ, idẽ & diuerſũ, &c. q̃bus repugnat diffiniri. Pelbartos. Et ſecundum doctorem ſubtilẽ, realitas idẽ eſt qđ formalitas, ſed accipit rẽ pro omni eo quod eſt extra animã. Sicut poteſt fieri de quocunque uocabulo, quod cõmuniter accipiendo multa ſignificat. Tamẽ propriè accipiendo rem, non dicitur de omni eo quod eſt extra animam, ſed pro eo præciſe quo aliqua dicuntur vna res, & diſtinguũtur realiter, ſed ſm Franciſcũ Maro. Realitas eſt modus intrinſecus formalitatis, ſicut finitas & infinitas entis. Itẽ formalitas & ratio formalis ſecundũ Franoiſcum ſunt idẽ. Has formalitas non uituperat Gerſon parte. 4. lectione. 2. q̃ incipit, Pœnitemini conſideratione v. litera B. cùm ait: Sane mihi uideor uidere ſimiliter ſe habere in multis theologiæ materijs, nominatim ī illa q̃ iã uulgariter de formalitatibus appellatur. Afferunt itaque formalizãtes multam & ſonoram nouis auribus uocabulorũ uarietatẽ intẽdẽtes. (ut æſtimo) ſublimius erigere aciẽ intellectus ad rerum quidditates intuendas, & uolentes animã apud ſe conceptibus ſuis ingiter negociari. Conãtur præterea intellectũ ſubducere cum conſuetudine cognoſcẽdi reo

di res solũ materiales & grossas, denuda re præterea quidditates à confusione ac cidentium, ut sunt situs, locus, figura, tẽ pus, & similia. Quatenus abstractis omnibus his velut extrinseca veste remaneat nuda quidditas rei, & talem se mẽtis oculo repræsentet. Hanc verò intentionem si dixero me reprobare, mẽtiar, laudo eam quantum valeo, & approbo. Sic tamen laudo, & approbo quod iudi cio meo longior ipsorum deductio necessario cadit in resolutionem, qualem logici traduut. Hæc Gerson vbi supra.

FORNICATIO, est omnis illicitus coitus, vt habeẽ. 32.q.2.ca. Meretrices. Propriè tñ est inordinatus cõcubitus naturalis, quo solutus solutam naturali vsu cognoscit, solutus inquã quolibet uinculo cõiugij, cõsanguinitatis, affinitatis, ordinis religionis seu voti. Et Magister. 41.dist. li.4. ait: Licèt fornicatio sit genus oĩs illiciti coitus q sit extra vxorẽ, tñ specialiter intelligitur in vsu viduarũ, meretricũ vel concubinarũ. Et hoc habeẽ. 36.q. 1.c.lex illa. Et dicit fornicatio à fornice, id est ab arcu triumphali vbi Romę fiebat fornicatio: & ꝓpriè é soluti cũ soluta, sm S.Th.4.sen.dist. 41.ar.4. & est species luxurię. De quo Gerson par.2.i Tripartito de præceptis decalogi, capi. 11.

FORNICATIO est triplex, ut scribit Rich. dist.39.li.4 circa literã, s. propriè dicta, vt fornicatio carnalis, vt pote quia non coit cum sua, vel non cum suo: vel potius solutus cũ soluta, ut dictũ est. Est & fornicatio communiter dicta, vt idolatria, & quælibet noxia superstitio, qa talis anima fidẽ frãgit Deo, cui eã obseruare debebat sicut vero spõso. Est & fornicatio cõmunissimè dicta, s. quælibet crimi nosa concupiscentia. De quibus ultimis duabus fornicationibus habetur ab Augustino lib. 1. de serm. Dñi in monte. & 28.q.1. Idolatria, &c. Vide & Bona. dist. 39.li.4. circa textum. vnde idolatria, & omnis error in fide fornicationem indu cit spiritualem, sicut libidinosa cõtagio corporalẽ. Hinc frequenter in Prophetis improperauit fornicationẽ, & adulteriũ Dominus populo Israel, eò ꝙ idola coluerũt: vt patet Ieremiæ 3. Ezechielis 16. & Matthæi 12. ubi dicitur: Generatio praua, & adultera signum quærit. Fornicatio aũt simplex est peccatũ mortale, sicut & omnis fornicatio. Et hoc pulchrè probat Petrus de Palude di. 39. q.1.art.3.li.4. Est enim fornicatio cõtra ius naturale, diuinũ, & humanũ, vt probat Paludensis, imò q negaret fornicationẽ esse peccatum mortale, ut scribit Gerson parte 2. de articulis fidei: esset hæreticus in fide. Et fornicatio spiritualis, sm eundẽ Gersonẽ parte 4. de diffinitionibus terminorũ ad Theologiã utilium, idẽ est quod uti Deo, uel frui creatura. Vel sic: Fornicatio animæ est adhæsio eius bono cõmutabili, post posito in cõmutabili sm aliquã suarũ uirium. Fornicatio virtutis irascibilis est fiducia q̃dam in alio q̃ in Dei potentia, & gloria finaliter, vel diffidentia de eadẽ. Fornicatio uirtutis rõnalis, est cõquisitio sapiẽtiæ terrenæ, animalis & diabolicæ, spreta Dei sapiẽtia. Fornicatio concupiscibilis, est conquisitio prohibitæ delectãtionis in creatura, spreta Dei bonitate atq; dulcedine: vel q̃rere dulcedines spũales ꝓpter seipsas principaliter, nõ propter Deum. Hæc Gerson parte 4. vbi supra.

FORNICATOR NOTORIVS. Vide in dictione SVSPENSVS infra.

FORTITVDO quæ cũ (ut ait Cortesius li. 3.sent dist.8.) adamas omniũ uirtutum sit, ac tam expultrix formidinis q̃ moderatrix audacię dicatur, nullo modo a bonorum genere metu, aut periculorũ magnitudine auocatur, eiq; maximè est cõiuncta magnanimitas, quatenus, s. in rerum magnarũ difficultate versetur, nec longius (ut idẽ dicit) patientia ab eadẽ fortitudine abest, quæ est rõnis contra tristitiã tutatrix. Gabr. dist. 34.q.vnica, ar.1.li.3. astipulatur qui ait duas esse species fortitudinis immediatè, quarũ vna é fortiter sustinere terribilia, quę vocatur patientia, quæ est nobilissima fortitudo. Hæc est q̃ inclinat ad non repellẽdum tristia seu terribilia, & illud nõ repellere est quidam actus positiuus, s. uelle non impedire, quod est nolle impedire aduersa terribilia, seu uelle pati talia. Alia est fortitudo in aggrediendo & repellendo

pellendo terribilia, & aduersa, quæ retinet nomẽ fortitudinis: vterq; vincit, sed lõgè nobilius patientia q̃ repellens fortitudo. Hæc Gabriel. Fortitudo, ut é virtus, moralis est (ut scribit Gerson parte 4. in descriptione terminorũ ad Theologiã utiliũ) qua inclinatur habens eã tendere in bonũ, arduũ & magnificũ sub ratione qua tale est, aut non cedere malo sub difficultatis & aduersitatis rõne proposito. Cuius species est magnanimitas: de qua ibidẽ Gerson: ẽt infra patebit littera M. Et fortitudo firmat cõtra mala. Magnanimitas est in psecutione bonorũ. S. Tho. 2. 2. q. 129. ar. 5. & ut idẽ dicit q. 136. art. 2. ubi supra. Fortitudo moderatur timorẽ, patientia & pseuerãtia tristitiã, mansuetudo irã. Idẽ sup Epist. ad Heb 11. Fortitudo est uirtus moderatiua timoris, & audaciæ p̃p bonum reipublicę. Et ut scribit frater Pelbar. li. 4. Rosarij Theologię. Fortitudo uera é p̃ quã quis mediocriter timet & audet, ad hoc inclinatus ex habitu p̃p bonũ finẽ, qui est conseruatio boni cõmunis in periculo mortis. Vnde fortitudo põt tripliciter sumi. Vno modo ſm quod dicit quandã animi firmitatẽ, & sic é cõditio cuiuslibet uirtutis, qa ut dicitur 2. Ethi. ad uirtutẽ req̃ritur fortiter operari. Alio modo ſm quod dicit firmitatẽ animi in sustinẽdis & repellendis grauibus periculis. Vnde Tull. in Reth. dicit q̃d fortitudo é cõsiderata piculorũ suſceptio, & laborũ ppessio. Et Arist. 3. Ethic. Fortitudo est aggressio terribiliũ, ubi mors imminet p̃p bonũ cõe saluandũ. Et Cic. 4. Tusc. q. Fortitudo est ſciẽtia pferẽdarũ rerũ, uel affectio animi in patiẽdo ac pferẽdo summæ legi parẽs sine timore, & sic est specialis uirtus nõ habẽs determinatã materiã. Tertio modo sumit̃ fortitudo prout dicitur ſpiritus ſancti donũ, & sic q̃ ſpiritus sanctus infundit animũ ipsum firmãs cõtra quæcũque pericula audacia, & excludẽs timorẽ. Nõ dissẽtit ab his Rich li 3. dist. 34. q. 6. q dicit, q̃d duplex est fortitudo, politica & gratuita. Vnde martyriũ p̃priè loquendo, nõ est actus fortitudinis politicæ, hoc é fortitudinis ordinatæ ad istã ciuilitatẽ inferiorẽ, quę est infra facultatẽ naturę, sed actus est fortitudinis gratuitæ, quæ ordinatur ad ciuilitatẽ ciuium supernorũ. Est enim actus charitatis, & iustitiæ, &c. Species fortitudinis ſm eundem vbi sup. q. 8. sunt quatuor, ſ. cõfidentia, cõstãtia, patiẽtia, & pseuerãtia. Fortitudinis em̃ nõ est tãtũ aggredi, sed ẽt sustinere. Ad aggrediendũ uerò inquãtum é actus fortitudinis, req̃rũtur duo, ſ. incipere p̃ victoriæ adeptione, q̃d est p̃ cõfidẽtiã, & ab incepto non desistere p̃ repugnantiũ cõtradictione, q̃d est p̃ cõstãtiã. Ad sustinẽdũ ẽt req̃rũtur duo, quorũ primũ est ne difficultate ardui mali imminẽtis, animus decidat à bono fortitudinis p̃ tristitiã, & ad hoc necessaria é patientia. Aliud ẽ ut diuturna difficilium passione, homo non fatigeẽ, ita quod sustinere desistat, & ad hoc necessaria ẽ p̃ seuerãtia. Et ad hoc ut fortis sit virtuosus, ſm Tho. in scripto sup lib. Ethi. req̃runtur tria, ſ. ratio. electio, & finis intentio. Et ideo primò quod operetur sciẽs. Secũdò quod operetur ex electione nõ passione impellẽte ad pericula. Tertiò, vt debitũ fidẽ intendat nõ honores, nõ vanam gloriam, &c. Et donũ fortitudinis (ut vult Rich. li. 3. dist. 35. ar. 3. q. 1.) non est secũdum aliquos respectu arduę mali pœnę extremæ tenentis in arduitate, cuiusmodi est mortem sustinere pro fidei & morum ueritate promouẽda aut defendẽda. Et quia homo ad hoc promptus esse non põt, nisi qui effectũ suũ ab omni mortifera iocunditate rerũ trãseũtiũ extrahit: respectu aũ huiusmodi arduę malę pœnalis, aliter se habet fortitudo uirtus, aliter fortitudo donum. Quia fortitudo uirtus respũ illius pœnæ se habet ſm dictamen principiorũ legis æternæ: sequendo ſpiritus sancti ſpiritualem inſpirationem, qua mouetur ad ultro se offerendum ad sustinentiam pœnæ prædictæ. Cùm tamẽ ſm legem communẽ, non cogatur ad hoc ex legis necessitate, &c. Videatur de hoc S. Bonau. dist. 35. q. 5. lib. tertio, qui vult quod fortitudinis doni actus consistit circa passionum tolerantiam, secũdum imitationem Christi, & huc est actus principalis. Vnde Lu-

9. dici-

9. dicitur: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum. Hinc est qđ actus fortitudinis doni attenditur circa promptam, & expeditam passionum tolleratiam, per hoc quod quodammodo nos mundo, & mundus nobis crucifixus est: iuxta illud quod dicit Apostolus Galat. 6. Mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo. Bonauẽ. Et fortitudo, ut est donum, sic notificatur à Gersone. par. 2. de septẽ donis spiritus sancti. Fortitudo est affectio animi, qua cupiditas terrena deprimitur, nullaq; aduersitas formidatur. & differt fortitudo, ut est uirtus, & donũ, ut ibidẽ ostendit, & ex dictis mõ patet.

Fortvna est causa per accidẽs, ut in paucioribus præter intẽtionem, in his quæ sunt propter finem & à proposito, secundum B. Tho. lib. 11. Metaphy. lect. 8. Aris. 2. Physic. sic diffinit: Fortuna est causa p accidens eorum quæ fiunt extra semp, & frequenter in agẽtibus à proposito & p finem. Et ẽm Scotorellum lib. 2. dist. 37. hoc pro regula est, quod fortuna nõ est nisi in animatis illis, quæ agunt uolũtariè & per electionem. Et dicitur fortuna a fero, fers, quod temerè, & sine ratione feratur. Est enim fortuna accidentiũ rerum subitus atque inopinatus euẽtus. Hæc eadem sors dr. Et fortuna nõ est aliqua causa p se distincta a natura & intellectu sine proposito: imò eadem uolũtas, quæ respectu effectus intenti est per se causa. Respectu effectus non intenti, dr esse fortuna: intentum quidẽ euenit a proposito, & ideo causatur uoluntariè, nõ intentũ euenit pter propositũ & ideo causatẽ fortuiti. Falsa est ergo Paganorũ opinio imaginantium fortunam esse quandã deam, cui tanquã causæ per se attribuunt effectus quos uidemus fortuitè euenire. Catholici aũt (ut scribit Scotus q. 21. quotlibe.) potius debẽt talia attribuere prouidentiæ diuinę saltem generaliter. Item fortuna non est causa totalis (ut ibidẽ refert Scotus) hoc est qđ nihil sic euenit à fortuna, quin etiã eueniat ab aliqua causa per se intẽdẽte: iuxta illud Platonis in Thimeo. Nihil ẽ cuius ortũ nõ processit legitima causa. Et 5. de Ciui. Dei ca. 9. dicit Aug. Cicero concedit nihil fieri, si causa efficiens non præcedat, & hoc rationabiliter cõcessit, qa quod non est a se, non põt habere esse, nisi a causa efficiente. Et ibi requirit aliqua causa p se siue intendẽs, qa sub intentione causæ uilioris cadunt plures effectus, & ita sub intentione causæ primæ cadunt oẽs, sed qñ alicuius effectus non apparet causa proxima p se siue intendẽs, tunc ille dr effectus fortuitus uel casualis. Vnde ut sentit Augu. Nihil in mundo põt accidere præter cognitionẽ & intentionẽ Dei, sed q quid sit, à Deo fit principaliter vel causante uel permittente. Vnde errant qui alteri q̃ Deo bonam fortunã attribuũt, siue augurijs siue superstitionibus alijs, uel cõstellationibus, siue industriæ propriæ, uel uirib. Ita refert frater Pelbartus lib. 2. Rosarij Theologię, in dictione Fortvna. §. 6. Vnde nil fit in mundo uere ex fortuna, sed in oibus quę fiunt diuinæ bonitatis prouidentia præstat, & quæcunque accidunt homini siue bona prosperа siue aduersa (ẽm Guil. Scoti imitatorem. Rayn. in summ. & Tho. lib. 3. contra Gentiles & alios) hoc totum residet principaliter ex parte diuinæ uoluntatis & prouidentiæ. Minus principaliter aũt est ab Angelo ad id faciendũ illigante cor, ut aliqd tale eligat uel refugiat. Vñ Aegidius Romanus sup li. de bona fortuna, dicit, qđ causa quare aliqui hoies sunt bene fortunati, aliqui malè, hęc est: Quia homines bene fortunati sequũtur instinctus diuinos, sed male fortunati non sequuntur. Hinc est, inquit, ẽt qđ unus & idem homo aliqñ est bene fortunatus, aliqñ non. Deus aũt uoluit fortunã esse uersatilem, ne homo putet se in hoc mũdo beatum esse, uel posse habere felicitatem, & quod p aduersam fortunam ad Deũ ire compellimur, in quo est uera felicitas. Et ne in prosperitate fortunæ homo insolẽs, sed timeat. Et cęteris paribus dicit Aug. Melior ẽ homini aduersa fortuna q̃ prospera: quia aduersa humiliat & probat, ac merita accumulat. Sed qđ daẽ qñq; fortuna bona peccatoribus, est ut attrahant ad diligendũ Deũ pro bene gestis præstitis, & tandem saluentur, &

vt fideles instruant non pro bonis temporalibus prosperæ fortunæ seruire, sed Deo, cùm talia dent malis, sed puro Dei amore pro bonitate diuina faciant opera bona, &c. Pelbartus. Et vt aduersitates corporales, & luctus sensuales trahūt de per accidens ad luctum bonū. Ex se enim in differentiā habēt ad honestum vel inhonestū, ut scribit Gerson part. 2. serm. de oibus sanctis, q incipit: Beati q lugēt. Ita ꝓsperitates & vana gaudia ex opposito velemēter impediūt, ꝓpea fortuna moderatè aduersa securior ē regula riter & optabilior q̄ multū ꝓspera, &c.

FORTVITVM dr illud qd̄ agenti à proposito aliqd euenit præter intētionē, & hoc idem dr effectus fortuitus, & apud Deū nihil est fortuitū, sed bene apud homines. Vnde Gersō par. 2. de cōsolatione Theologiæ. profa. 3. litera B. dicit: Colligimus ex immensa diuinæ cognitionis viuacitate longè super nostrū cognoscēdi modū: similis ex voluntatis libertate qd̄ apud eū nihil est fortuitū, nihil casuale, nihil insuper ad extra necessariū uel fatale. Ratio primi, qm̄ nihil agitur in mūdo, qn ab ęterno ꝓuiderit illud Deus cū tota serie causarum ēt minimarū. Secus apud homines, ꝓter quorū intentionē prodeūt effectus ex variarū, ignotarūq; eis causarū concursū, quemadmodū uidere est in inuētione thesauri, dū terra fodit vt excolatur, nō ut aurū inueniat. Hinc ortū habuit fortassis illud Arist. Vbi magis est de intellectu, ibi minus de fortuna, rectè q̄dem adeò, ubi totum ꝓ intellectū, nihil ē fortuitū. Si uerò qs trāseat fortunā ad cām producentē effectus, vt dicunt in ordine ad nos fortuiti, sic primā cām, inqt Gerson, dicere possumus esse fortunā, qm̄ principaliter & immediatè concurrit ad oēm effectū. Dedisset hoc mō Virgilius uerū epitetō fortunæ dicēs: *Fortuna oīpotens, &c.* & Salust. Sed profectò, inqt fortuna in oī re dnāt, &c.

FORTVNA & casus differunt ꝛm Aristo. Casus est causa ꝓ accidens in his q̄ fiunt ratiò, præter intentionē in agētibus à natura propriè capiendo, s. dum aliquid accidit præter intentionē naturæ. Sicut qn̄ puer nascitur cū sex digitis, qd̄ non intēdebat natura. Fortuna ꝓpriè est in agētibus à proposito. Et casus in plus est q̄ fortuna, quia oē quod est à fortuna est à casu, sed non conuertit̄. Non. n. solū est casus in hominibus, qui uolūtariè agūt, sed etiā in alijs animalibus, sicut equus casu venit, qn̄ salutem adeptus est, licèt casu salutis non uenerit, quare infans & bestia nihil agit à fortuna quia non ꝛm propositum ex Arist. 2. Phyſic.

FORVM est exercendarum litiū locus. Et dicitur iudiciale forum à forendo, qa illuc causæ ferantur. Est & forū uenale, quod uenalia huc ferunt̄. Est & forum boariū, alitoriū, piscarium, cupidinis: de quo alias. Est & forū locus in quo cū populo agit̄, conciones habent̄, lites tractantur, qd̄ ibi iudicia ferunt̄. Vnde & forēses dicunt̄, qui in foro versantur & causæ forē ses, &c. Forus aūt in Ecclesia est duplex ꝛm Scotum dist. 19. lib. 4. Vnus secretissimus in quo idem est accusator & reus, qui dr forus aīæ, uel forus pœnitentię, & ad illum forum pertinet claues potestatis & scientiæ. Alius est forus publicus, quia Ecclesia habet auctoritatem corrigendi delicta publica. Et ad hunc requiritur duplex auctoritas, s. cognoscendi, & iudicandi, sicut in priori foro. In omni enim foro ad iudicium rectum requiritur cognitio} in causa illa & sententiatio. Et hæc potestas siue auctoritas, ꝛm Alex. par. 3. q. 81. membr. 4. ar. j. & S. Bonau. dr gladius spiritualis, uel mucro Episcopalis, ut habetur 16. q. 2. uisis. In fi. ubi excōmunicatio nominatur mucro Episcopalis. Potest tn̄ etiam dici clauis Ecclesiæ, quia etiā illa clauditur & aperitur Ecclesia. De hoc vide latiùs Gabr. dist. 18. q. 2. ar. 1. lib. 4. Et dicit Gerson par. 2. in resolutione super causa de materia excōicationis & irregularita. cōsideratione prima. Aliter iudicat ꝛm forū Iurista perfæpè, aliter Theologus, quia primus magis respicit forū cōtentiosum & extrinsecum, sed Theologus magis attendit forū conscientiæ & intrinsecum quo ad Deū. Item Iurista considerat factū in se, & circunstantias exteriores, de quibus pōt iudicialiter apparere. Et apud eū tenet ista regula, qd̄ idē ē de his

quæ

quæ non sunt, & quæ non apparẽt. Constat autem qđ intentio facientis, quam hẽt interius in corde, non cognoscit in se, nisi fortè per quædam signa seu cõiecturas extrinsecas. Theologus aũt intuetur cor in foro conscientiæ, in quo creditur confitenti tam pro se, q̃ contra se cõ Deo. Gerson cõsideratione v. vbi sup.

FRAVS est executio iniustitię in factis, ſm S. Th. 2. 2. q. 55. ar. 5. ut fraus nõ pót esse sine dolo, sed bñ dolus sine fraude. Th. 4.

FRAVDARE, idem est qđ decipere, circũuenire. Et fraudare proximum ille dr̃ in contractu negociãdo, emẽdo, aut uẽdendo res aliquas, uel laborẽ, ut scribit Gabr. dist. 15. q. 10. ar. 1. lib. 4. qui nõ seruat iustam æqualitatẽ rerum adinuicem cõmutandarũ, siue laborũ & precij: ita qđ emendo & uendẽdo excedit latitudinẽ iusti precij, attẽtis singulis ad iustitiã iusti precij requisitis. Vnde qui manet infra latitudinẽ, non excedens extrema eius, non fraudat, nec iniustitiã cõmittit. Et dicitur notanter in contractu negociãdo, &c. p p donationem. Nã qui liberè donat, precium non requirit. Fraudãs autem scienter proximũ in negocio ultra dimidiũ iusti precij, tenetur precium ad æqualitatẽ iusti precij reducere, aut reddito uel accepto precio iniusto contractum rescindere. Itẽ fraudans proximã scienter circa dimidiũ iusti precij in negotio: licèt non cõpellitur restaurare damnum in foro exteriori: peccat tñ, & damnũ compẽsare tenetur in foro poli: hoc est de mente S. Thom. 2. 2. q. 77. & Sco in 4. dist. 15. q. 2. & Antonini & Angeli, cęterorumque sequacium. Probat & hoc & illud Dominus Præpositus Gabriel diffuse ubi supra.

FRATERNA CORRECTIO. Vide supra in uerbo *Correctio fraterna*.

FRAVDVLENTER quandoque accipit simulatorie. Vnde Gen. 27. dicitur qđ Iacob recepit benedictionẽ primogenitæ à patre Isaac, simulando Esau: & hoc egit fraudulẽter, ut ait pr̃. Vbi fraudulẽter, ut dicit Gabr. dist. 15. q. 9. art. 3. dub. 4. lib. 4. non est accipiendũ in malo, sed fraudulẽter, i. simulatorie, simulãdo se, ſm meam intelligentiam, sed cautè, qđ tuum erat, accepturus. Et ideo non dicitur quod fraudulẽter accepit benedictionem, sed fraudulenter uenit, & iustè accepit qđ sibi erat debitum. Nec illa benedictio fuit principaliter à patre Isaac, sed à Deo, qui non põt decipi. Concordat Alexãder par. 4. q. 86. memb. 3. ar. 3. Erat enim Iacob alias diuina promissione & electione accepturus ius primogenituræ; & ita Iacob simulãdo se esse Esau, non cõmisit fraudẽ in re aliena, sed cautè & prudenter acquisiuit rẽ sibi debitam, id quod & cognouit ex reuelatione suæ matris, qđ ius primogenituræ ad eum spectaret. Latiùs Biel ubi supra.

FRVCTVS ſm S. Thom. 1. 2. q. 11. artic. 1. & Guil. Scotista, & alios, lib. 3. dist. 34. dicitur à fruendo. Sicut enim fructus est bonum ultimum, quod de arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur: sic fructus spiritus est actus uoluntatis, & charitatis, & eius obiectũ est ultimus finis, & summum bonum, s. Deus visus, Et fructus solet accipi tripliciter, vt notat frater Pelbartus lib. 3. Rosarij Theologiæ, post Guil. Scotist. Primo p obiecto fruitionis. Verè hoc modo diuina essentia é fructus noster: de quo Psal. 126. Cùm dederit dilectis suis somnũ: ecce hæreditas Dñi filij merces fructus uentris. Secundo modo dr̃ fructus quidã actus & gradus intensior, ex quibusdam consurgens priuilegijs. Hoc modo diuidimus fructum centesimũ uirginibus, sexagesimum uiduis, & tricesimũ coniugatis. Tertio mõ fructus duodenarius numerus dicitur, quos Apostolus Galat. 5. sic enumerat: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Horum duodecim fructuum quidã sunt virtutes de numero septem virtutum. Quidam sunt species virtutum: quidam neque sic neque sic, sed sunt delectationes consequentes uirtutum actus. Verbi gratia: Charitas ibi exprimitur similiter & fides. Spes autẽ in hoc quod dicitur, longanimitas. Dicitur enim longanimis, quasi in longum animoſę expectãs. Exprimũtur etiã morales ibi: Fortitudo

in

in hoc qđ dicitur patiẽtia, quę est principalior species fortitudinis, ut & supra dictũ est. Iustitia exprimit in tribus speciebus, in misericordia, quę in fructibus dr̃ bonitas. Cõmuniter. n. bonus dr̃, qui cõicat se in aliquo ꝓximo. In amicitia, quæ dr̃ benignitas, quæ est beneuolẽtia. Nã benignus dr̃, quasi bene ignitus. in tertia specie, quæ pertinet ad regimen & subiectionem, quæ dr̃ mansuetudo, uel per mansuetudiné specialiter exprimit obedientia. Mansuetus. n. exequitur oĩa sine murmure. Tẽperantia exprimit in duabus speciebus suis, s. continentia & & castitate. Si placet dicere continentiã esse circa alia delectabilia, & castitatem circa uenerea, per hęc põt intelligi una species circa quęcunq; delectabilia. Prudentia exprimitur ibi modestia. Modestus. n. est, qui debitum & rectum modũ tenet in agendis, & prudentię est debitũ modũ in actione inuenire, phgere, & determinare. Sic habemus tres theologicas uirtutes in se. Fortitudiné in una specie, s. patientia, &c. Numerantur ẽt ibi quædã quæ sunt delectationes cõcomitantes uel consequentes actus uirtutum gaudium, s. & pax. Gaudium enim propriè est delectatio in uoluntate. Et pax est securitas habendi obiectũ sine impugnatione. Ista à spiritu sancto procedũt, & mentẽ delectant, & dicuntur dona spiritus sancti, de quo aliàs. Et Gab. distin. 34. q. unica. art. 1. lib. 3. Et Gerson tract. 7. super Cantico Mariæ. Et fructus quãdoque dicuntur opera, non quia eis fruamur, sed quia ad fruitionem ducunt. Vnde Matt. 7. Arbor bona fructus bonos facit. Per fructus intelliguntur opera ꝺm Glossam. Et hoc refert Richar. dist. 15. art. 1. q. 1. in solu. argu. lib. 4. Vnde & opera pœnitẽtiæ dicuntur fructus. Vnde Lucæ 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Digni fructus pœnitentiæ ꝺm Magistrũ dist. 16. lib. 4. senten. sunt quibus vera satisfactio expletur. Vel fructus metaphoricè dicuntur. Nã sicut ex arbore nascit pomum, quod dicitur fructus arboris, ita ex uoluntate pœnitentis bonum opus. Differt aut dicere bonum fructum, & dignum fructum pœnitentiæ, ut scribit S. Bonau. dist. 15. circa literam lib. 4. Bonus fructus potest dici omne opus bonum: dignus fructus plus dicit. Bonum opus cum conuenientia ad statum. Bonum enim opus, & perfectum dr̃ si competit statui. Sed dignus fructus pœnitentiæ non dicit solum modo bonum opus prout competit statui, sed etiam ut competit merito peccati, quia qui plus peccauit, ampliora debet pati, ut Gregorius determinat in homelia.

FRVCTVS eorum, qui sacræ scripturæ inuigilant, sunt tres, ut scribit Iacobus de Valen. super illud Psal. 36. Os iusti meditabitur sapientiam, &c. Primò declinãt à malo, dum sunt in illa meditatione, qa anima satiata illo cibo spirituali, contẽnit ista temporalia. Secundò abhorret peccatum propter pœnas quę leguntur in lege, & punitiones malorum, & sic iustus uitat omne peccatum. Tertio cupit agere omne bonum, cùm legit beneficia collata in sanctis uiris, & uniuersaliter odit peccatum, & amat uirtutes, inquãtum legendo magis Deum cognoscit.

FRVI multis modis sumitur in sacris literis, ꝺm Oyta q. 2. art. 1. & post eum scribit Gabr. dist. 1. q. 4. artic. 1. lib. 1. Primò frui communiter accipitur pro omni actu potentiæ appetitiuę delectabili, siue qui est cum delectatione. Sic frequẽter sumitur Eccl. 2. 5. & 6. Prouerb. 10. Fruamur cupitis amplexibus: & diffinitur ab Augustino. Frui est uti cũ gaudio, & hoc est, quia dicit motum, i. actum uoluntatis cum gaudio. Idem Augustinus 83. quæstio. 30. dicimur frui cibo & potu. Vnde inquit fruimur ea re, de qua capimus uoluptatem. Sic sumitur in bono & malo, & in multis locis scripturæ, ut est illud Apostoli, Ego fruar te in Dominò, ad Philomenem, &c. Secundo modo accipitur pro omni actu uoluntatis, quo propter se aliquid diligitur, non relatiuè in aliud saltem per illum actũ. Et sic delectatio posset dici fruitio: similiter quicunq; alius amor naturaliter sequẽs apprehensionem rei conuenientis, uel cõplacentis. Tertio modo accipitur pro amore libero uolũtatis, quo finaliter quæscit in amato, qui repugnat relationi ad

finem

finē aliū. Et sic accipit Augustinus, cū inquit: Fruimur cognitis. Idē de doctrina Christiana: Si in ea ponēs finē lætitiæ p manseris, propriè dicendus es frui. Et dicitur frui à fructu. Fructus aūt dicit ultimū quod expectatur cultu agro uel cāpo, uel alla re fructifera. Sic frui vltimus erit actus, & ita uolūtatis, vt dicit Gab. dist. 1. q. 2. art. 1. li. 1. Frui itaq; est amore alicui inhærere p̄p se, sed ad solā uoluntatē pertinet alicui inhærere p̄ amorē. Accipitur frui vno modo largē, vt ibidē notat Spirensis, p̄ omni actu quo aliq̄d assumitur in facultatē voluntatis p̄p se tanquā summū, siue sit præsens, siue absens, siue habitū, siue nō habitū. Sic viatores fruūtur Deo: & dicitur fruitio uię. Vnde S. Bon. dist. 1. q. ult. li. 1. Deo fruendum est, eò q̄ ipse solus perficit, fuit, & delectat ipsam animā, p̄p se & sup̄ omnia. Alio modo strictē pro actu vltimo beatifico, & sic fruūtur Deo beati in cœlo. Vnde Richardus: Beati verè, & perfectè in Deo fruuntur. Hinc frui fm eum dicitur, fm similitudinē suauis fructus in arbore, q̄ vltimo de arbore expectaf, scilicet post flores, & huiusmodi, & cum suauitate p̄cipitur: ita inq̄t frui est ultimus actus in fruente, quo quieſcit in re qua fruitur, s. in Deo. Et Augustinus li. 1. de doctrina Christiana c. 18. Dicimus nos ea re frui quā diligimus p̄p se, sicut est Deus. Vnde Deus non est diligendus p̄p beneficia, uel p̄p beatitudinem, sed propter se. Et fm eundē res quibus fruēdum est, sunt pater, filius, & spiritus sanctus, & hi tres sunt vna res: nec tñ frui creatura semper est mortale, nisi ibi finē ponat, quod etiam faceret si contra Deū esset, tunc enim ponit finem ultimum ibi. Bonauentura.

Frui actualiter est formare tales orationes mētales. Vtinam Deo fiat summus honor. Et vt vult Hol Kot q. 4. quod homo non tenetur quotieſcunque cogitat de Deo actualiter eo frui, sed habitualiter semper tenetur. Videatur ad hoc Gabr. dist. 1. q. 4. ar. 3. dub. 1. li. 1.

Frui aliquo contingenter dupliciter accipitur, sicut & producere aliq̄d contingenter, ut notat Gab. dist. 1. q. 6. li. 1. Vno modo quod pōt illo frui, & non frui, sicut producere, & non producere. Et sic omnis creatura cōtingenter p̄ducit quicq̄d producit, quia pōt non p̄ducere, quia Deus potest subtrahere suam coactionem, & generalem influentiā, & sic non producit. Et dicitur creatura, q̄ filius nō producitur contingenter à patre, nec est effectus patris. Alio modo accipitur pro illo, q̄d producit aliquē esse actum, & nullo uariato ex parte producētis, & cuiuslibet alterius hēt in sua potestate: ita producere sicut non producere, ita quod ex natura sua ad neutrū determinatur. Similiter de frui. Vnde uolūtas cōtingenter & liberè fruitur fine ultimo ostenso in uniuersali, uel particulari, quia uoluntas pōt diligere ultimū finē, & pōt non diligere appetere sibi, & non appetere, quia uoluntas potest nolle omne sibi commodum uerum uel apparens. Sed potest apprehēdere Deum, vt sibi incōmodum puta punientem, & p̄ cōsequēs nolle. Itē intellectus potest credere Deū nō fore obiectū beatificū, nec possibilem esse eius clarā visionē, & fruitionē homini mortali, & credere nō esse uitā post hanc uitam, & per consequens nolle Deum, ut obiectum beatificum. Item uoluntas potest uelle non esse beata tali beatitudine, quia pōt uelle nō esse: sicut patet de interimentibus seipsos. Itē multi præstituūt sibi præsentia bona tanquā finē, eligentes præsentibus ad uota frui plus quam futuris, & tales nō fruūtur ultimo fine. Itē obstinati in peccatis credentes, se nō posse cōsequi beatitudinē, eligūt manere in peccatis, & per consequens non frui, quia qui efficaciter vult antecedēs, efficaciter vult & cōsequens scitū uel opinatū esse tale. Gab. latiùs ubi supra. Ex supradictis patet quinq; modis nos re quapiā frui posse, ut & scriptis reliquit S. Tho. lib. 1. sen ten. in solu. argu. Primò fruimur aliquo ut beatificante, & sic solo Deo fruimur. Secūdò fruimur aliquo, ut mouente uel imperante: & sic fruimur uoluntate. Tertio aliquo fruimur, ut p̄ficiēte, & eliciēte p̄miū, & sic fruimur charitate. Quartò fruimur aliquo, ut disponente, & sic frui-

sit fruimur virtutibus. Quintò aliquo fruimur, vt repręsentante & cooperãte, & sic fruimur homine iusto, inquãtum repræsentat Deum per similitudinẽ gratię: ideo dicebat Apostolus ad Philemonem fruar te in Domino.

FRVITIO DEI, vt scribit Gerson tract. 9. sup Magnificat, est operatio ſm habitũ gratiæ gratificãtis nõ ipedita. Petrus Aliacẽ. q. 2. ar. 1. li. 3. sent. dicit: Fruitio ꝓpriè, & ſtrictè dicta est, qua assumit aliqd in, facultatẽ uolũtatis ꝓp se tãquam summũ bonũ. Et est duplex, ſ. ordinata, & inordinata, vt ibidem dicitur. Fruitio ordinata est, quãdo aliquid ſummè diligendũ, ſummè diligitur. Vel ut dicit Gabriel dist. 3. q. 4. li. 1. est qua ſummè & ir referibiliter diligitur, quod ſummè diligendum est, & propter se. Et est duplex: quædã est qetãs, & ſatians uolũtatẽ de bono præſenti, qualis est fruitio patriæ. Quædã non quietãs, ſed cõpatiens ſecũ triſtitiã viæ: de qua infra videbit. Fruitio inordinata ex aduerſo deſcribit, qua ſummè diligitur & ꝓp se tãtũ, quod ꝓpter aliud referibiliter diligendũ est. Et huius fruitionis obiectũ põt esse aliud à Deo, ſicut uolũtas ex errore põt ſibi aliũ finẽ tanquã ſummũ bonũ præſtitue re. Et ſm cõmunem opinionem Doctorum (ut ſcribit Paludenſis. dist. 49. q. 4. li. 4.) non ſolũ principale, ſed immediatũ obiectũ fruitionis, quę ponit esse vna de dotibus animæ, & aurea eſſentialiter est Deus, & ſm quod in ſe est ſummum bonum ſuper omnia amatũ amore amicitiæ, & non uiſio ipſius Dei, vt aliquo luerũt. Et hoc probat quadrupliciter: ui de eum. Concordat Gabriel dist. 1. q. 4. ar. 2. concluſione. 4. lib. 1. contra Durandum: obiectum fruitionis patriæ immediatũ est ipſemet Deus, & non uiſio Dei beatifica, id quod & ibidẽ latiùs ꝓbat. Conſonat Gregorius de Arimino. q. 3. ar. 1. Henricus de Oyta. q. 2. ar. 3. Cameracenſis. q. 2. ar. 2.

FRVITIO EST DVPLEX, ut ex dictis habetur, ſuiæ & patriæ. Fruitio uię, est amor quo diligimus Deũ, ſuper omnia, nõ tamen clarè & perfectè. & iſta est iuſtorũ. Fruitio patrię est beatorum, & est amor quo diligimus Deum ſuper omnia clarè, ut ait Bruliſer dist. 4. quæſtio. 1. lib. 2 ſentent. Differunt autem Fruitio uiæ & patriæ, ut habet Gabriel dist. 31. q. unica, arti 3. dubio. ſecundo lib tertio, non ſolùm ſecundum intentionem, ſed ſecũdum ſpeciem. Diſtinguitur enim ſpecie præſentia obiecti per cognitionẽ intuitiuam propriam, à præſentia per cognitionem ſuam conſuſam, aut in cõceptu uel ſpecie. De quo latiùs uide ibi Dominũ Præpoſitum Gabrielem. Differunt, & fruitio & uſus, quia habent diuerſa obiecta. Nam fruitio creatorem aſpicit: uſus uerò creaturam: de quo alias. Et cũ ſancti dicunt beatitudinem cõſiſtere in Dei fruitione, includunt ipſam uiſionẽ, quæ est neceſſaria diſpoſitio ad fruitionem, vt dicit Richardus dist. 49. arti. 1. q. 6. li. 4. Et ut ſcribit Magiſter Ioannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis ſuper Cantica canticorum, partitione 1. conſideratiõe 4. Amor liber Dei quo Deus diligitur dilectione naturali, & libera, impreſſus ab agente infallibili, habebit actum ſecũdum in patria pleniſſimum, continuum, ſimplicem, & iocũdum, quĩ dicitur fruitiuus ſiue fruitio, uel oſculatio. Sed in hac ualle miſeriæ (ut idem ait) uix habetur iſte actus ſecundus, niſi ualde interruptus, & per interualla propter curuitatem amoris libinoſi deprimentis. Docet hoc, proh dolor, ualde nimis experientia, &c.

FVNDAMENTVM uenit à fundum, dictũ quod propriè est uniuſcuiuſq; rei, quæ aliquid in ſe liquoris contineat, uel ad cõtinendum facta, uel pro eo ſuper quo quid fundatur, ut dolij, nauis, aluei, fluminis, lacus, maris. Auguſtinus li. 17. de Ciui. Dei. A quibus tamen prima cępta fundamenta & altare conſtructum eſt. Et fundamentum in ſpiritualibus ſecundum Thomam poſt Alex. parte quarta quæſtio. 62. memb. 2. arti. 1. & Petrus de Palude. diſtinctio. 14. q. 3. lib. quarto dicitur ad ſimilitudinem fundamenti ædificij corporalis duplici proprietate. Prima, quia fundamentum eſt primum in ædificio. Secunda, quia totum ædificium ſuſtentat, & ſic in ædificio

ſpiritua-

ſpirituali fundamentum dicitur, vel ratione prioritatis, vel ratione cõſeruationis aliorum, vel etiam ratione vtriuſq;. Prioritatis attendit dupliciter. Vel quãtum ad ſcienda in religione Chriſtiana. Vel quantũ ad agenda in vita Chriſtiana. Et hoc vel quãtũ ad fugam mali, vel quantũ ad ꝓſecutionem boni. Quantũ ergo ad doctrinam, quę reſpicit intellectum, fides eſt fundamentum: quia ſine fide vana eſt oĩs doctrina. Hinc Heb.11. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarũ. Subſtantia à ſubſtando, id eſt fundamẽtum. Et ibidem: Oportet accedẽtem ad Deum credere. Et quia intellectus præcedit effectum, fides eſt ſimpliciter primum fundamentũ. Quantũ autẽ ad effectum & fugam mali, & timor & pœnitẽtia dicuntur fundamentum. Timor, quia primũ in toto genere recedendi à malo, tam commiſſo quam committẽdo. Pœnitentia verò fundamentum eſt recedẽdi à malo. Remouet enim peccati immũditiam, ſuper quam erat conſtructa machina diabolica, vt dicit S. Bonauẽ. diſt. 22. quæſt. penul. lib. 4. & poſt eum Bruli fer. Vnde ad Hebræos ſexto dicitur: Nõ rurſus iacientes fundamentum pœnitẽtiæ. Et ideo regulariter timor præcedit pœnitentiã, ſicut genus ſpeciẽ. Sed quãtum ad proſecutionem boni, charitas ẽ fundamentum, ſm Apoſtolum Epheſ. 4. In charitate radicati & fundati. Ratione autem conſeruationis in proſperis, humilitas dicitur fundamentum: in aduerſis autẽ fortitudo. Et ſm hoc diuerſæ virtutes dicuntur fundamẽta ſpiritualis ædificij, ſecundum diuerſos ordines procedendi in diuerſis paſſibus ſcripturæ. Hæc Gabr. diſtin. 14. q. 2. art. 3. dub. 2. libro 4. Et Apoſtolus (ſicut dicit Gloſa Epheſ. 4.) vocat fundamentum ſermonẽ inchoationis, id eſt ſermonem qui debet fieri his qui ad Chriſtum ſunt vocãdi primo. In hoc autem ſermone, vt ſcribit S. Bonauentura diſtin. 12. quæſt. penult. libro 4. ſenten. tria comprehendit, quę habet neceſſario cognoſcere, ſi quis vult ad legem Chriſtianorum introire, & per hanc ad vitam venire. Oportet enim uolentem ad Deum pertingere qđ ſciat quò debet tendere, & adiutoriũ ꝑ quod poteſt peruenire, & viam per quã debet incedere. Terminus eſt præmium, adiutorium eſt ſacramentum, via eſt veritas ſiue virtutis opus, quod eſt præceptũ. Et hæc tria ſcire oportet volentem ad Deũ peruenire, ſm illud Hugõ. quod tria ſunt maximè attendenda, præcepta, ſacramenta, promiſſa. Via igitur eſt in virtutibus, & qm̃ ad hoc quod recta via procedat, neceſſe hãbet declinare à malo. & tendere ad bonum: ideo duplicem ponit virtutem. Vnã per quam declinatur à malo, & hęc eſt pœnitentia. Aliam per quam tenditur in bonum, & hæc eſt fides tendens in Deum per dilectionẽ, quæ ſequitur pœnitentiam quãtum ad tendentiam, licèt antecedat quãtum ad cognitionem. Adiutoriũ ſimiliter oportet duplex ſaltem eſſe. Vnũ quod liberat à malo, & hoc eſt ſacramentum Baptiſmi, in quo delentur peccata. Alterũ qđ confirmat in bono, & hoc eſt confirmatio ſiue manuum impoſitio. Similiter retributionem duplicẽ oportet cognoſcere, ſcilicet bonorum & malorũ. Bonorũ per reſurrectionem mortuorum, remunerationem per gloriam. Malorũ per iudicem extremum. Hæc oportuit primò prædicari & inter prima, ita docere debemus eos qui de nouo veniunt ad legẽ Chriſti. Hæc Bonauen. vbi ſupra. Dicit & poſtremo Chriſtus fundamentum, & hoc bene notatur in glo. 1. Corin. 3. vbi dicitur, quod ſicut totum ædificiũ materiale tendit deorſum, quia locum fundãs eſt deorſum: ſic ſpirituale ædificium tendit ſurſum, quia Chriſtus Dñs, qui fundamẽtũ eſt ſpũalis ædificij, eſt ſurſũ: de quo videatur & Augu. Pſal. 29.

FVRTVM, ſecundum B. Thomã ſecunda ſecũdæ, q. 61. art. 3. eſt occulta acceptio rei alienæ, & eſt nimis generalis deſcriptio; conuenit enim ſimoniæ, vſuræ, doloſæ, ſeu iniquæ mercantiæ. Et eſt nimis reſtricta. Accipiendo furtum communiter pro qualibet iniuſta contrectatione rei alienæ, quomodo accipit in ſeptimo præcepto: Non furtum facies. Vnde Aug. in lib. 9 Exodi, dicit. Furti noie bene intelligitur oĩs illicita vſurpatio rei alienæ.

Non

Nō.n.rapinam permisit qui furtum prohibuit. Sed utiq; furti notæ in lege ueteris testamēti, & rapinā intelligi uoluit. Sic ergo capiendo furtū, diffinitio nō cōuenit omni furto, quia nō rapinæ, quæ tamen illo modo distinguitur a furto. Ió aliter diffinit Raymu. quē cōmuniter sequūtur Doctores & iurisperiti. Furtū est contrectatio rei alienæ mobilis, & corporalis fraudulenta inuito dño, gra lucrādi rem ipsam, uel usum eius uel possessionē veram. Dr contrectatio quæ est realis & exterior rei apprehēsio, quia sola uolūtate aut uerbis nō cōmittitur furtum, licèt uolūtas furandi sit pctm. Non tamen dicitur furtū, uoluntate quidē sit transgressio alterius præcepti, s. decimi. Non concupisces rem proximi tui. Dicitur rei alienæ, quia in re propria non cōmittitur furtum. Verū est nisi alius haberet i illa re aliquod ius, puta cui res fuit impignorata uel cōmodata. Hanc.n. si dominus fraudulēter & occulte recipit, furtū cōmittit. Itē si in extrema necessitate rē proximi cōtrectaret, nō cōmitteret furtum, quia tunc res nō est aliena. Si quis autem extra necessitatē rē suam apud alium inuentam reciperet habens ius in eam, nō committit furtum. Licèt perdat ius suum in re, quod propria auctoritate tollit eā, & hoc de iure fori nō de iure poli, & ideo ad restitutionē non tenetur. Dr mobilis, quia in re immobili ut agro uel domo, nō committitur furtum, sed bene spolium uel rapina dicit: & corporalis, quia in re incorporali, ut in actione & seruitute nō committitur furtum, quia nō potest contrectari. Dr fraudulēta, quia si quis credebat rē esse suam, quæ tn non est sua, uel ét scit non esse suam, credebat tamen dominum rei non esse inuitum, & habuit rationem iustam credendi, nō committit furtum. In dubio .n. præsumitur dominus inuitus. Dicitur dño inuito, quod intelligēdum est de dño tam propinquo q̄ superiori uel remoto, quia si dominus superior nō esset inuitus, non esset furtum, nec rapina. Sicut patet in spoliatione Aegypti p filios Israel, Exod. 11. Requiritur igitur qd uterque sit inuitus, altero.n. uolūtario, non est furtū. Vñ simonia aut usura nō dr furtū proprie, ut latiùs uidere potes apud Gab. d. 15. q. 3. ar. 3. li. 4. & alias patet. Et dr dns inuitus ét dū uidet rem auferri, & non contradicit p̄p timorem uel uerecūdia, aliàs non contradicēdo, cùm potuerit, uī consentire, & de dño inuito ét intelligendū est nō actu illicito, sed actu debito. Dicitur gratia lucrandi, quia si non animo lucrādi, sed aio custodiendi, uel reddendi cautiorem dñm rei, aut alia simili causa rē auferet, non esset furtum. Dicitur rē ipsam, usum, uel possessionē, quia nihil refert an tollens rē alienā intendat sibi appropriare rē, siue solum usum rei, siue eius possessionē. Nam quodlibet horum intendat, furtū cōmittit. Et si placet furtum apertius distinguere à rapina, addēdum est occultè. sicut addi S. Thom. Licèt etiam per hoc quod dicitur fraudulēta, satis distinguitur, quamuis minus apertè, &c.

FVRTVM EST DVPLEX, scilicet manifestum. Et est qñ cum eo fur deprehenditur, priusquā ueniat ad locū destinatū. Aliud non manifestū, cum quo, s. fur non deprehēditur. Sunt etiam quædam furta quæ specialia sortiūtur nomina, ut sacrilegiū, quod est furtum rei sacræ, uel rei non sacræ, de loco tñ sacro. Gabr. ubi supra. Item furtum cōmissum in re religiosa uel repub. dicitur peculatus. Sic si dispersō grege inde furereť, dē Abigeatus. Similiter furtum hominis liberi uenditi uel empti scienter, dicitur plagiatus, & eodē modo sollicitatio serui alieni, uel asportatio, uel ad aliā regionē furtiua ductio. Cætera fur ita retinēt generale nomen furti. Omnis autem fur atq; raptor singula furta aut rapina acq̄sita tenetur dominio rei restituere, si ea rū restitutio fuerit in sua potestate. Ad idē teneť omnis participans in actu uel re ablata cū fure uel raptore probat. Gabr. art. 2. ubi supra. De furto uideatur & Gerson parte 2. in expositione septimi p̄cepti, & alias: & ubi disputat an liceat grauato debitis intrare religionem, &c.

FVRTVM est qd nondū uenit, quum ad uenturum sit. Vnde Actuum 1. Nō est uestrum nosse tempora uel momenta, quę

patet

pater posuit in sua potestate, sed accipie tis uirtutẽ superuenientis spiritus sancti in uos, & eritis mihi testes in Hierusalẽ, & in omni Iudæa & Samaria, & usque ad ultimũ terræ. Futurorum (ut scribit Sanctus Bonauentura distin. 7. part. 2. art. 1. q. 3. li. 2. & Thom quæst. 2. artic. 2. atque Richard. eadẽ di.) triplex est genus. Quę dã enim sunt futura, quæ habent causam determinatã & infallibilem, utpote sunt illa, q̃ attenduntur circa motum corporum superiorũ, in quibus est determinatio, & omnis impedimenti remotio: talia possunt certitudinaliter sciri, non solũ à Deo, sed & à creatura, & hoc in sua causa sicut tẽpus eclypsis & consimilium. Quæ dã sunt quæ habent causam determinatã, quia intentio naturæ mouet, sed falli bilẽ: quia multipliciter potest occurrere impedimentũ, utputa ager seminatus, si terra pinguis est, & bona dispositio superiorũ corporum, affert pinguem fructũ, & ista possunt quodãmodo sciri & præsciri, non tantum a Deo, sed etiam a creatura, quę nouit naturas rerũ superiorum & inferiorũ: non tamen ita certitudinaliter sicut prædicta. Quędã autem sunt, quæ habent causã indeterminatã & falli bilem, sicut ea quæ sunt à uoluntate nostra, quę indeterminata est propter hoc quod est ad apposita. Fallibilis etiam, qa possunt etiã uolenti proficere, occurrere multa impedimenta, & talia non possunt certitudinaliter sciri ab aliqua creatura in seipsa, sed solũ a Deo, uel p reuelatio nem diuinam. Et ratio est, quia cognitio creaturæ pendet, ex re, quoniã igitur res incerta est, & in se, & in sua causa: ideo creatura nõ potest certitudinaliter illã noscere, aut pscire. Diuina autem cognitio non pendet à re aliqua, imò omnia se cundum modum suæ ueritatis nouit: & quia ueritas sua est certissima, certissimè cognoscit cõtingentia, ut necessaria. Et si cuꝫ certissimè nouit, ita potest certitudi naliter demõstrare & reuelare. Ideo hæc præcognitio futurorũ, uel Dei est, uel à Deo: & ideo cùm talia pdicuntur, prædi ctio dicitur diuinatio, quia talis est actus diuinus. Et quia dæmones superbi maxi mè desiderãt honorari ut Deus, maxumè conantur hoc ostendere in se habere: & ideo dicere, quod dæmones p seipsos futura contingẽtia præsciant certitudina liter, hoc est eis attribuere, quod Dei est: & ideo est infidelitas, & infidelitati frequẽter annexa idolatria: ideo diuinatio est phibita. Quamuis autẽ dæmones nõ possunt per seipsos futura cõtingẽtia sci re certitudinaliter, tamẽ frequenter uera prædicunt, quia euentum futurorum aliquo modo præsentiunt. Hoc autem est quadrupliciter, sicut dicit Augustinus in 3. super Genesim ad literã. Aut enim sen sus uel ingenii acrimonia, aut multa experientia, aut dolosa cautela, aut aliena doctrina. Sensus acrimonia, ut quãdo uident diligenter & cõsiderant ad quid inclineẽ affectio nostra, uel quæ sint inducentia uel retrahentia. Experientia tẽpo rũ, quia ex talibus uident accidere talia. Dolosa cautela, quãdo proponit aliquid facere, & pdicit quasi alius sit facturus. Aliena doctrina, quando iusto Dei iudicio permittit addiscere ab Angelis. Et sic patet quod dæmones futura cõtingẽtia, & si possunt probabiliter præsentire, nõ possunt tamen certitudinaliter præscire. Bonauẽtura ubi supra. qui & de Astronomis dicit, quod ea quę dicunt solùm coniecturando, siue secundũ legem astrorũ, siue diabolica commercia dicunt. Itẽ de somnijs in quibus præuidentur futura. Reprehẽdit autem scriptura eos, qui cõfidentiam habent in somnijs, nisi fuerint ab altissimo missa. Vide latiùs Bonauen turã, & in dictione SOMNIVM, &c. Et ut scribit Brulifer. distin. 38. quæst. 1. li. 1. Nullũ futurum complexum Deus neces sario cognoscit, ut Antichristus erit. Sicut. n. illa in se est cõtingens, ita ét Deus contingenter cognoscit eã. Sed benè se quitur: Deus præscit me celebraturũ: ergo celebrabo. Item præscit Antichristũ damnandum: ergo damnabitur, &c. Vnde notitia Dei causa in consequendo uel in inferendo mali, & non in essendo, & ibi est necessitas consequentię nũ consequẽ tis: ergo nec antecedẽtis. Sed quamlibet entitatem futuram incomplexam Deus necessariò cognoscit.

De litera G.

Abella, vt scribit Gab. dist. 15. q. 5. li. 4. dē præstatio quæ imponitur rebus sui hominū subiectis emendis aut uendēdis, aut de loco ad locū transferendis, ut uino carnalibus, & cæteris ad uitam & vsum pertinentibus. Vide & dictione *Præstatio*.

Gavdivm est passio concupiscibilis prouenies ex perfectionis appetitæ coniūctione, fm interiorē apprehēsionē sensus vel intellectus fm B. Thomā. 4. sent. dist. 49. q. 3. art. 1. Vel sic: Gaudiū est affectus animi alicuius præsentis boni opinione concepta, & differt à iubilo. Iubilum enim dicitur, ut scribit Greg. li. 24. moralium. quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, & tñ quibusdam proditur motibus, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Idē 28. moral. Iubilatio dicitur quum cordis lætitia oris efficacia non expletur, sed quibusdā modis gaudiū prodit quod ipse q gaudet, nec tegere prænalet, nec explere. Differtq; gaudium à delectatione, vt notat Brulifer. dist. 4. dist. lib. 1. Omne enim gaudium est delectatio, nō econtrariò. Gaudere enim propriè est solius voluntatis, delectatio aūt potest esse in omni potētia cognitiua, etiā sensitiua. Vnde potētia gustatiua delectatur in cibo, auditus in sono melodioso. Gaudiū aūt præsentis vitæ est breue & caducū. de quo ita scribit Gerson par. 2. sermo. de omnibus sanctis, qui incipit: Beati qui lugent in hac. Nonne, inquit, præterea gaudium præsens sicut punctus est, à quo linea miserię trahitur in infinitum, & qui ducunt in bonis dies suos, in puncto ad inferna descēdunt? Luctus bonus econtrā lineam describit gaudiorum & consolationem sine termino duraturā, qui breue hic & momentaneū tribulationis in nobis super modum immensū gloriæ pondus operatur in nobis p gratiam, & in futuro per gloriam.

Gavdivm est duplex. Viæ, & patriæ. Gaudium uiæ admittit tristitiā, gaudium patriæ nullam admittit calamitatem. Gaudium patriæ est duplex, scilicet essentiale & accidentale, ut notat Gabr. dist. 11. q. unica, ar. 3. dub. 2. lib. 2. Gaudiū essentiale est, qđ habetur de obiecto beatifico, quod est Deus, & est uidere Deum. (ut scribit Brulifer. distin. 28. q. 4. lib. 3.) & amare ipsum: & dicitur aurea, dicitur & prēmium substātiale, & denarius: Sed præmium consubstantiale fm eundē est in parte tensitiua: non enim solū anima erit beata, sed oēs alij sensus erunt beati suo modo, quia quiescēt, & summè delectabuntur in obiectis sibi conuenientibus. Gaudium accidentale, ut Gabr. ait, est qđ de creatura habetur, siue de se, siue de alio. & dicitur præmiū accidentale. Et augmentum gaudij est duplex, ut ibidem notat Gabr. s. secundum intensionem, & secundū extensionē. Prēmiū attenditur secundū additionē & unionē plurium graduum gaudij. Secundū, penes pluritatem obiectorū, de quibus est gaudium. Et gaudium dicitur augeri, secundum Bonau. dist. 45. circa literā lib. 4. uel numerositate, uel intensione, siue qualitatiue. Augmēntum gaudij quantū ad numerositatem, nō ponit augmentū in præmio essentiali, qa illud est in uno solo, sed in præmio accidentali, qđ consistit in gaudio de bono creato: & illud pōt augeri maximè quantum ad obiectum, ut de pluribus gaudeat tūc quam prius. Hinc Magister distin. 40. lib. 4. sententiauit, quod maius erit gaudiū sanctorum in resurrectione & post, quam fuerit ante, & quod diuersa receptacula habebunt aiæ sanctorum. Si loquamur intensiuè (inquit Bonau.) sic non augetur nisi per accidens, quia inclinatio animæ ad corpus, quæ ipsam retardat ne intensius feratur in summum cælum quam in illā auferatur. Sic de Angelis scribit Gabriel ubi supra, qđ Angelorū custodientium gaudiū essentiale, non augmentat neq; intensiuè, neq; extensiuè, qa quantum ad hoc sunt perfectè beati. Beatitudo aūt est status omniū bonorum congregatione pfectus: sed ubi est status pfectus

fectus, ibi nō est ꝓfectus. Sed bene gaudiū accidētale Angelorum custodiētiū, augetur ex beatificatione custoditorum intensiuè & extensiuè. De pluribus. n. gaudēt, & ex euentu effectus desiderati crescit gaudiū intēsiue si ꝓfuit, aut de nouo generatur. Sicut ex oppositio tristitia de aduentu nolici ſm Augustinū 14. de Ciui. Dei, sed Angelus desiderat beatitudinē eius quē custodit: ergo. Itē si gaudiū est Angelis de uno peccatore pœnitentiā agente, quāto magis & maius de beatitudine eiusdē pœnitentijs. Non āt maius extensiuè, quia nō de alio, sed de illo, de quo nunc habet gaudiū conuersionis: ergo maius intensiuè. Meretur & augumentū gaudij accidētalis Angelus ꝑ opera custodię. Nō aūt ex damnatione custoditi angelus custos tristatur, aut gemitū concipit, aut gloriæ detrimentū incurrit. Tum quia uehemens gaudiū & delectatio expellit omnē tristitiā etiam contingentem 7. Ethi. Tum quia beatitudini repugnat omnis tristitia & pœna, sicut econuerso, miseriæ omnis delectatio & gaudiū. Vide latiùs ibi Gabriel ybi supra. Concordat Sanctus Bonauen. di. 11. ar. 3. quęst. 2. lib. 2

GAVDIVM ACCIDENTALE in beatis est duplex, ut scribit Rich. di. 49. art. 5. q. 7. lib. 4. sent. Quoddā est receptum ſpecialiter à Deo misericorditer retribuente. Quoddā actum ab ipso beato recogitando bona opera sua, & sibi complacendo eis. Primum gaudium magis propriè habet rationē prēmij quàm secundū, quāuis secundum aliquo modo habeat, eo quod omnia quæ habent beati, principaliter á Deo sunt. Cùm ergo beatis placeat se fecisse opera bona q̄ in peccato mortali fecerunt, maximè inquantū uident quod illa bona eos ad pœnitentiā disposuerunt seu inclinauerunt, ꝑ illis habent aliquod accidentale præmiū, ex tēdendo nomē prēmij ad quodlibet gaudium bonorū, nec tamen sic gaudet de illis operibus, sicut de ilis q̄ fecerunt in charitate, de quibus gaudēt ratione operis operati & radicis & formæ, de alijs aūt gaudēt ratione operis operati tātū, nec ꝑ illis, habent aliquod accidentale ꝓmiū à Deo ſpecialiter datū. Hæc Richi

GENERATIO est mutatio ex nō ente in ens, & ſm Arist. libr. de generatione & corrup. Vel sic, generatio est mutatio huius totius in hoc totū, nullo sēsibili manente eodem ut ſubiecto, secundū eundem. Et de hac plura apud Physicos perquirito.

GENERATIO accipitur dupliciter, ſ. largē & strictè, ut notat Gab. di. 13. q. unica. ar. 1. li. 3. & di. 17. q. 6. lib. 1. ubi & addit tertiū modū. Largè generatio est productio cuiuscunq; nō de nihilo, & isto mō quando productio est non de nihilo: si concurrit materia & ſubiectū, necesse est ibi ꝓductio per informationē & impressionē, informationē materiæ, & impressionē formæ, talis in diuinis non habet locū. Aliter & strictè capitur generatio, ut est ꝓductio uiuētis a uiuēte, qua uiuens ratione suę ꝓductionis præciſe ꝓducitur ut totaliter ſimile & eiusdē rationis cū producto quantum ad omnia, excepta ſola productione, & sic generari passiuè est nasci. Et dicit, uiuēs, &c. ꝓpter ꝓcessionē ſpiritusſancti, quæ nō dicitur generatio, ſed ꝓcessio, q̄a licèt ſpīritusſanctus sit cōſubſtātialis patri & filio, & ꝓcedat de ſubſtātia patris, q̄a tñ procedit ut datus, & non ut natus, ſeu ut imago patris, ideo eius ꝓcessio, non dicit generatio. De ratione. n. imaginis ꝑciſe est, q̄d ſit ſimilis ipſi, cuius est imago, aliàs nō diceretur imago ꝑfecta. Secus est de dono, de cuius ratione nō est, quod ſit ſimile donāti, uel obiecto amato & dilecto. Hinc est q̄d dicit ſymbolo Athanaſij, nō factus, nec creatus, nec genitus, ſed ꝓcedēs. Capitur & generatio largiſsimè, ꝓ productione cuiuscūq; de nouo, de quo Gab. di. 1. li. 1. Et ꝑ generationē ſecūdum Philoſophos acquiritur alicui esse ſimpliciter, i. esse ſubſtantiale tanquam terminus illius mutationis, ut & notat Gab. di. 4. ar. 3. dub. 1. li. 3. Et generare de ſui propria ratione est ſimilē ſibi in ſubſtātia & natura producere, ut dicit S. Bon. di. 9. q. 3. li. 1. ubi agit de generatione. Sibi uerò ſimilē in natura ꝓducere tripliciter est. Aut ꝑ ipreſsionē ē ſuę ſimilitudinis in alio, & sic generatur

character à sigillo, sumé à luminoso, species ab obiecto. Alio mõ p eductionem speciei cõsimilis ab alio, & sic generatur elemẽtũ ab elemẽto. Tertio mõ p pductionẽ simlis de simili, siue de seipso & sic generat animatũ ab animato, & iste tertius modus est pfectior. Vnde nõ reperit nisi in substãtiis habẽtibus formã nobilẽ, q̃ est uita, & iste modus generationis est sm nascentiã, & est in Deo & creaturis, sed differẽter. Vide eum latius ibi. Et generatio in diuinis est oino de pfectionis, & animatio i diuinis facit realẽ distinctionẽ inter generantẽ & genẽratũ, ut idẽ ait q. 2. ubi sup. Nõ rationalem uel intellectuale solũm, sicut dixit Sabellius, & realẽ quatũ ad personã, nõ quatũ ad essentiã, sicut dixit Arrius. Et est distinctio in supposito, & ét relationis est distinctio & ratione talis est distinctio psonalis. Vt latius uidere potes apud S. Bon. ubi sup. Præterea ut idẽ q. 3. generatio filij est æterna. Tũ ratione generãtis. Tũ ratione geniti. Ratione generãtis, ꝓpter summã & pfectã fœcunditatẽ Ratione geniti, ꝓpter summã & pfectã æqualitatẽ, quatũ utraque cõditio tollit ne filius sit posterius patre. Et cũ pductio filij à patre sit p naturã & summam potentiam, quam citò fuit pater genuit, sed fuit ab æterno. Vide latius Bonaven. & Rich. de med. uil. sup 1. sen. di. 9. artic. 1. dicit: quod generationis ratio in Deo est æterna pductio alicuius secundũ substantiam per modum naturæ de substãtia generantis. Dicitur secũdũ substantiam, per hoc excluditur accidentis generatio, quæ est mutatio. Et dicitur: per modũ naturæ, excluditur pductio uoluntatis, ut spiritussancti, excluduntur & aliæ generationes. Et secũdũ Gab. di. 5. q. 1 lib. 1. generare & generare in diuinis nõ possunt prędicari nisi de illis de quibus immediatè prædicatur ex communi usu loquẽtiũ, & hoc rationabiliter, ne cũ apud omnes generans realiter distinguitur a genito, concedat in diuinis essentiã realiter distingui ab aliquo i diuinis. Et qa generare & generari primò & immediatè prædicãtur de suppositis i diuinis, ideo de solis suppositis, & non de essentia prædicatur. Vnde essentia nõ est generans, nec genita nec pcedẽs, sed est pater q generat, & filius q gignit, & spiritussanctus q̃ pcedit, & hoc habet de summa Trin. & h. Cath. Damnamus. Et concordat Aliac. q. 7. lib. 1. qui & uult, quod hoc intelligatur de generatione ad intra & æternali, nõ de generatione ad extra, & tẽporali, qa nõ é dubiũ quin essentia diuina generet qcq̃d generatur ad extra, & ideo essentia diuina (ut dicit) nõ põt generare nec generari in diuinis, qa non põt realiter distingui à quocunq; suppõsito in diuinis. Sed si generare (vt dicit Gabr. artic. 3. ubi supra.) capitur nominaliter, tũc illa põt cõcedi, essentia é generare, id est, est id quod generat, nõ tamẽ cõceditur ꝓ hoc quod est generãs uel generat. Et ẽ generatio in diuinis ponẽda est tamẽ sub rõne productionis, inquantũ, saliquid per eam capit esse, & ideo generationi in diuinis nõ assignabitur materia, vel quasi materia, sed tantum terminus formalis. Quomodo autem intelligatur illa, filius est substantia patris. Videatur de hoc in dictione Substancia. & Aliacen. q. 7. li. 1. & Gabriel quæstio. 2. ubi supra.

GENERARE VOLVNTATIS ut scribit Gabriel di. 6. q. unic. ar. 1. lib. 1. potest intelligi tripliciter, s. uoluntariè uolumtate antecedente, vt, scilicet prius uoluit, & postea genuit, uel antecedẽte siue cõsequẽte, vt, s. prius genuit, & post uolũtatis actum sibi in genito complacuit. Vel uolũtate cõcomitãte, ita qd̃ simul genuit, & generare uoluit, voluit qdẽ cõplacenter, non contingenter. Patet autem non dicit generans à uolũtate natura, vel intellectu eo modo quo à fortitudine aliqs fortis dicit̃. Sed hoc mõ dicit̃ generãs à gñatione, sicut calefaciẽs à calefactione, & sic pater filiũ genuit nec uolũtate, nec necessitate. Neq; ét intellectu neq; natura. Sed genuit volũtate cõcomitante, qa genuit volẽs, sicut potens, vt dicit Magister, & qñ voluit gñare genuit, & quãdo genuit uoluit, quia æternaliter, & genuit, & voluit. Et quãuis pater genuit filiũ necessariò necessitate ineuitabilitatis, nõ tñ genuit necessariò necessitate

tate coactionis, quia pater nõ potest generare filium, & quia cùm patet sit opus, non potest ab aliquo cogi Gabr.

GENERATIO VNIVOCA dicitur in generatione actuali, quãdo terminus formalis, s. accidens ẽm se totũ productũ, est eiusdẽ rationis siue speciei cùm p se ratione ꝓducendi. Vnde si ab igne calefit lignũ vel lapis, est generatio uniuoca, qa calor ꝓductus in ligno uel lapide est eiusdẽ rationis cum calore ignis, licèt ignis & lignũ uel lapis differãt specie. Sed si ignis calefaceret se, sicut graue mouet se vel si aqua calefacta se reduceret ad pristinã frigiditatẽ, non esset generatio uniuoca ꝓpter diuersitatẽ specificã caloris producti in igne & forma ignis, quæ est ratio agẽdi. Loquẽdo aũt de generatione substãtiali, illa dicit uniuoca, quãdo generans & genitũ nõ sunt alterius speciei, ut quãdo ignis generat ab igne: in hac aũt generatione sunt gradus, de quibus uide Gab. dist. 9 q. 2. d. 1. Generatio aũt in diuinis nec simpliciter uniuoca, nec æquoca simpliciter ẽ dicẽda Id qđ ꝓbat Gab. ubi sup. ar. 2. Assentit Gersõ tra. 11. supra Magnificat, cũ ita scribit: Fallit aut cõmunbar nullos habẽtes de diuinitate sermonẽ, dũ nituntur ꝓphysicas coaptare cõsiderationes ex creaturis sũptas ad illã q̃ Deo conueniunt, quę plus in infinitũ disconueniũt creaturarũ proprietatibus quã assimilentur eius. Exẽpli gratia. Ponimus fide docti generationẽ naturalẽ filij Dei de patre Deo quæxãt, si generatio talis sit uniuoca uel æquoca, quodcunque dicatur instãtiæ plures occurrẽt. Expeditior uia tenetur, q̃ nec uniuocã dicit generationẽ, nec æquocationẽ. Probat & ibidẽ Gers. Et generatio uniuoca dicit ab unitate, & æquiuoca à diuersitate. Et generatio filij in diuinis ẽ æterna, ut inqt Gab. Et ut idẽ Gab. scribit ubi supra, tã generãte creato, quã genito est duo cõsiderare, scilicet qđ, & quo. In generante quod, est ipsũ generãs, quo, est ratio generãdi, quæ est principium elicitiuum generationis. In genito quod, est terminus totalis, scilicet res quæ generat, quo, est terminus formalis. Illa ergo duo, qđ & quo, non sẽper, sed frequẽter distinguũt. Nã Angelus ꝓducẽs intellectionẽ est quod & quo ex parte ꝓducẽtis, idẽ est de aia separata. Similiter si accidẽs separatũ puta color, ꝓ diuinã potentiã produceret colorẽ separatũ, idẽ esset quod & quo, tam ex parte genetantis, quàm generati. Gabr. dist. 9. quæ. 2. ar. 1. libr. 1.

GENERATIO ET SPIRATIO differunt, ut habet Sãctus Bonau. di. 13. q. 3. li. 1. Nã generatio est ab uno, sed ſpiratio à duobus, & qa generatio est emanatio ꝓ modũ perfectę assimilationis, ideo ad unũ principiũ respicit, quia uerò ſpiratio est emanatio ꝓ modum connexionis, ideo, est à duobus. Aliã ponit differentiã Bona. ibidẽ. Et generatio diuina (ut scribit Gabr. di. 27. quę. 3. lib. 1. est) ineffabilis, qua à patre filio communicatur essentia & sapientia, quæ idẽ sunt. Cœternitas perfectissima, similitudo & æqualitas, ideo multis nominibus eadẽ rẽ nõ synonymè significãtibus nominatur. Nã ut ipsa generatio seu natiuitas ostendãt cõnaturalis patri, genitus dicitur filius, ut ostendãt cœternus, dicitur ſplendor patris, ut ostendãt omnino similis & æqualis, dicitur imago patris, ut ostendãt immaterialiter genitus, dicit uerbũ. Sapiẽtia ergo importat absolutè essẽtiã, quia hoc, est illi esse qđ ſapere. 7. de Tri. cap. 1. Filius generationẽ, imago similitudinẽ uerbũ hæc oia dicit, & addit expressionẽ. Primũ absolutũ & commune, cętera relatiua sunt & propria secundæ ꝓsonæ. Gab. ubi sup.

GENERARI ET NASCI differũt ẽm Gab. dist. 4. quęst. unica. articu. secundo, libr. 3. ubi dicit. Non est idem generari, & nasci ex una, & esse filiũ ex parte altera, ẽt in eadẽ specie uiuentium uita sensitiua. Nã hæc nomina, filius, pater, mater, duntaxat denominant suppositа, nã non supponunt nisi ꝓ suppoſito, & connotant generationẽ actiuam uel passiuã cũ sexus discretione, &c. Generari ãt & nasci denominãt quodcunq; productũ per generationẽ aut natiuitatem, siue sit suppositũ, siue natura, siue pars suppositi. Ratio diuersitatis huius nõ est nisi impositio terminorũ, quã ex cõmuni usu loquendi

loquendi colligimus. Non.n.admittit loquendi usus animam prolis esse filiam matris nec manū, aut caput. Alioquin mater una generatione generaret filios multos aut filias. Concedit aūt loquēdi usus manū infantis primo nasci aut generari uel caput, quo sequitur quod licet natura humana in Christo nata est, & de uirgine genita, nō tn est filia uirginis. Itē non omne natum de uirgine est Christus. Patet de natura humana quæ nata est de virgine, & tamen nō est Christus: Vide latius ibi Gabr.

GENERATIO est duplex, f. iustorū, & nequā. De quo Gers. part. 1. de auferibilitate Papæ ab Ecclesia, cōsiderat. 6. De prima dicit illud Psal. 111. Generatione rectorū benedicetur. Et illud Christi Matth. 24. Amē dico uobis: qa non pteribit generatio hęc, donec oia fiant, loquens de generatione iustorū, quę contrariatur illi de qua dictū est: Amē, amē dico uobis qđ requiretur a generatione hac omnis sāguis ab Abel iusto, &c. Et generatione nequā habetur Psal. 77. Generatio prava & exasperās. Generatio q̄ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius, & Matth. 12. Generatio mala & adul. signum quęrit, &c.

GENVS multis modis dicitur. Est.n. ppriè principiū uniuscuiusque generationis, vel ab eo qui genuit, uel a loco in quo quis genitus est, ut Orestes à Tātalo dicit genus. Et Plato est Athenien. genere. Et p Metaphoram multitudo dicitur genus, ut Romanū genus. Est & genus cui supponit species, de quo in logica. Vocamus item genus per quod alicuius rei qualitas declaratur, ut genus mortis, genus uitæ, genus exēpli, genus marmoris genus coloris, genus uestis. Virgi. *Quod genus hoc hominum*, à quo generatim, i. p singula genera. Et aliqua dicuntur esse eiusdē generis prout genus dicit consāguinitatē, quia descenderunt ab uno generationis principio, ut scribit Gab. di. 37. quæ. 1. ar. 1. lib. 2. Sic non intelligitur illud Act. 17. Genus Dei sumus, ita qđ eiusdē sumus naturæ cū Deo. Alio modo dicitur eiusdē generis quæ comprehenduntur sub eodē genere logicali maxime ppinquo, & sic alia rationalis & angelus dicunt esse eiusdē generis cū Deo, q̄a sūt substantiæ spirituales & intellectuales sicut Deus. Et cōprehēdūtur sub hoc genere spiritus intellectualis, quomodo nulla alia creatura est eiusdē generis cū Deo. Vel illud dicit esse genus Dei quod accedit ad Deū aliqua ppriētate, analogicè tn, & ita accedit natura intellectualis creata ad Deū quadā maiori similitudine q̄ cæteræ nō intellectuales, quamuis tn adhuc natura intellectuales infinitè differt a Deo fm perfectionem, ét secundum modum intelligēdi, secundum Gab. 2. ubi supra.

GLADIVS, ensis a clade dici uidetur, quia ad cladē sit inuentus. Dicitur & gladiū in neutro genere, & est gladius secularis & spiritualis, de q̄bus in scriptura per sepè habet. Gladius secularis quo puniuntur rei & noxii homines. Spiritualis gladius, q̄ aliquādo dicitur mucro spiritualis uel excōmunicatio quo pōtifices utitur, &c. Et fm August. contra Manichæos. li. 2. Ille accipit gladium, qui nulla superiore uel legitima potestate inbente, in sanguinem alicuius armatur. Qui uerò ex auctoritate principis uel iudicis (si fuerit pſona priuata) uel ex zelo iustitiæ quasi ex auctoritate Dei (si sit persona publica) gladio utitur, nō accipit gladiū, sed ab alio sibi commisso utitur, unde ei pœna nō debetur. Vnde Matth. 26. Qui accipit gladium, gladio peribit, id est peccato gladii seu occisionis damnabitur. Hæc refert Gabr. Biel distinct. 15. quæst. 4. libro. 4.

GLORIA quæ Græce dicitur δόξα, est frequens de aliquo fama cum laude, fm Cicer. in Rhetor. Vel secundum Ambro. super epistola ad Rom. Gloria é clara notitia cū laude. Vnde Apost. 2. Corin. 1. Nā gloria nostra hęc est testimoniū conscientiæ nostræ. Gloria uerò æterna quā sancti habent est magna quintupliciter. Est enim intensa, extensa, æterna, pfecta, & integra, ex S. Tho. super Esa. cap. 34. in fine De qua Psal. Exultabunt sancti in gloria, lætabūtur in cubilibus suis. Psal. 149. & Psal. 83. Beati q̄ habitāt i domo tua Dñe, in secula seculorum laudabūt

te,

ce. Et ſm Brulif. diſt. 10. lib. 1. Gloria, uita eterna, beatitudo, uiſio clara & fruitio ſequẽs illam claram uiſionem omnibus modis idem ſunt. Et dr, uita eterna, à parte poſt, non à parte ante. Et gloria & beatitudo ſtat in aiæ potentia. Et ut dicit S. Bonau. qđ ſtat in ambabus potentijs, ſ. in intellectu, & in uolũtate. Sed contrariũ dicit Scotus, qđ nullus habitus eſt ſimul & ſemel in intellectu & in uolũtate, ſed dicit qđ beatitudo principaliter eſt in uoluntate qua teneẽ Deus per amoré amicitiæ, & iſta opinio Scoti teneẽ probabilior. Item gloria ſm nominis interpretationé ut ſcribit Gerſon par. 3. de uerbo & hymno gloriæ, eſt quaũ clara, ſ. cũ laude uel honore notitia. Eſt aũt honor exhibitio reuerentiæ in ſignum uirtutis, ſoli aũt Deo honor & uirtus, & per conſequens gloria, cui & ſoli debetur exhibitio ſuprema reuerentiæ, in ſignũ uirtutis infinitæ. Et de hoc diffuſe ſcribit Cæcellarius ubi ſupra. Differunt aũt gloria legis Euangelicæ, & gloria Iudæorũ. Nam gloria tota ſynagogæ ut ſcribit Iaco. de Valentia Pſ. 44. erat in apparatu exteriori, & in actibus materialibus, quia omnia intelligebat ad literam, & per ſola opera exteriora putabat iuſtificari, & ideo tota gloria tẽpli Salomonis erat in apparatu ornamentorũ & uaſorum aureorum, & ſic tota gloria Iudæorum referebatur ad corpus, & nihil ad aiam, nec curabant de interiori iuſtitia. Sed oppoſitũ docet lex euangelica. Nam uera iuſtitia & ornatus dẽt eſſe in nobiliori parte, ſed aia eſt nobilior corpore, ergo uerus ornatus debet eſſe in aia. Sic ornatus Chriſtianorum & iuſtitia, & perfectio nõ conſiſtit in actibus exterioribus, ſed in ornatu aiæ, & deuotione, & uirtutibus, & non in apparentia & uana gloria exteriori, ſed in bona intentione interiori, ne qđ foris oſtendi tur, intus à mercede euacuetur, qa Chriſtianus non expectat in hoc mundo præmiari nec fœlicitari, ſed in alio, & talem aiam concupiſcit Chriſtus & deſponſat ſibi. Vide latius & pulchra ibi Iacobũ Valen. Eſt & uana gloria & inanis quę dr cenodoxia, de quo & ſupra dictũ eſt, & aliis de ea dr. De qua & Gerſõ in multis ſuorum operũ locis, & eſt uitiũ capitale. Cuius filiæ ſunt ſeptem, ſ. inobedientia, iactantia, hypocriſis, contẽtio, diſcordia, preſumptio nouitatũ, & pertinacia, ſm S. Tho. 2 2. q. 21. artic. 4. Ab ea diſcedere hortatur Apoſtolus ad Galat. 6. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicẽ prouocantes, inuicem inuidẽtes. Dicitur autem gloria uana tripliciter, & eſt peccatum, ut idem ſcribit S. Thom. 2. 2. queſt. 132. artic. 1. Primo, quando eſt de nõ ente, uel de tranſitorijs, uel de peccato. Secundo, quando quæritur ab hominibus, & non a Deo. Tertio, quando non ordinatur ad debitum finem. Et illa gloria uana & inanis, tunc eſt peccatum mortale, cùm quis gloriatur de aliquo falſo, diuinæ reuerentiæ contrario, uel cùm quis conſtituit finem ultimum in gloria humana, ad quẽ ordinat etiam uirtutis opera, & pro qua talia acquirenda non recuſaret facere, etiam ea quæ ſunt contra Deum. Tunc autem eſt ueniale quũ quis gloriat de aliquo diuinę reuerentię non contrario, uel quum licẽt gloriam optet, tamen pro illa acquirenda nihil faceret contra charitatem Dei & proximi. De quo latius conſulto Gerſonem par. 2. de ſeptem uitijs capitalibus.

GLORIFICATIO à uerbo glorifico, quod glorioſum facio. Et glorificatio ipſius Chriſti & cuiuslibet hominis completè beati, eſt triplex, ut ſcribit Brulifer diſt. 18. q. 5. li. 3. Quædã eſſentialis, quæ cõſiſtit in optimis operationibus intellectus & uoluntatis tendentibus in Deum, & hæc dr glorificatio animæ. Alia eſt quædam conſubſtantialis, quæ conſiſtit in perfectiſsimis operationibus potentiarũ ſenſitiuarum, ſm quas tendunt in ſua obiecta perfectiſsima, quia ſicut anima Chriſti eſt glorificabilis, ſic potentię ſenſitiuæ ſunt natæ glorificari ſm quid, id eſt ſm operationes ſuas. Et dicitur, ſm quid, quia anima eſt glorificabilis ſimpliciter. Quædam eſt accidentalis conueniens animæ, quæ eſt quoddam gaudiũ de aliquo facto uictorioſo, ut uirgines de hoc quod uixerunt in uirginitate, & ſimiliter doctores, & dicitur aureola. Et ſimiliter gaudent omnes de conſortio

bonorũ, & vocat̃ ut prius. Alia é glorificatio accidẽtalis corporis. Et sunt quatuor dotes, de q̃b. dictũ est in dictione, Dos. Prima glorificatio a Doctorib. sacris vocatur stola. Secũda & tertia vocat̃ secũda stola. Et in hoc excedemus angelos qui habent solũ primã, quia nõ habẽt potẽtias sensitiuas, & sic erimus magis beati extẽsiuè. Similiter hoies dãnati plus puniũtur quã dæmones, s. extẽsiuè, q̃a Lucifer solũ punit̃ in intellectu, & volũtate, homines aũt cũ hoc puniuntur in potẽtijs sensitiuis, vtpotę in inferioribus. Et ideo sicut homines puniuntur, ita homines præmiabũtur in potentijs sensitiuis, q̃a Deus ꝓnior est ad miserandũ, quã ad puniẽdũ. Et hoc est contra Magistrũ Ioãnẽ Gersonẽ, vt ait Brulifer. Tota verò gloria, & lętitia regni Christi cõsistit in tribus, ut scribit Iacobus de Valẽ. Psal. 21. Primo q̃a pater cõpleuit desideriũ, & petitionẽ suã in omnibus, quia in omnibus fuit exauditus pro sua reuerẽtia. Secũdo cõsistit in glorificatione sui corporis, q̃a tunc anima dicitur dominari toti corpori post resurrectionẽ. Tertio, in gloria animæ quę resultat ex visione diuinę essentię, &c.

GNOS appellatur soror uiri, ut habet Magister di. 19. lib. 4. & secundum Palud. q. 1. eadem dist. dicitur vxor fratris.

GRADVS cuiuslibet actus uirtuosi, uide supra in uerbo Actus iustitiæ, & cuiuslibet uirtutis.

GRATIA quæ Græcè dicitur χάρις, & multipliciter accipitur. Aliquando. n. ꝓ amore, aliquando pro concessione beneficij seu alicuius indulgẽtiæ uel auctoritatis. Aliquãdo accipitur pro dono ſpiritus sancti. Et ſm Cicer. in Rhetо Gratia est in qua amicitiarũ, & officiorũ alterius memoria, & remunerandi uolũtas cõtinet. Et ſm eũdẽ 2. Rhet. Gratia est ſm q̃ dicũtur hoies roganti gratis aliq̃d facere, nõ pro re alia, nec ut sibi quicquã q̃ faciũt eueniat, sed ut cui faciunt. Et ſm S. Tho. 2. 2. q. 23. art. 3. Gratia nihil aliud è q̃ quędã inchoatio gloriæ in nobis, vel auxilũ quo indiget homo ad beatitudinẽ cõsequẽdã. Gratia est uirtus ſpecialis eũdẽs gratiã benefactori, ſm eũd è 2. 2. q. 106. ar. 1. eadẽ gratitudo dicitur, & gratiæ a Græcis χαρίσμα dũr, eo q̃d lætitiã ſignificent. Na & lætari uidẽtur q dãt, & accipiunt beneficiũ. Tres ideo esse ſinguntur, q̃a & benefici esse in alios debemus, & aliorũ bñficia ſuscipere, & his q̃ nobis liberales fuerũt, retribuere, &c.

GRATIA dicitur a gratis, quasi gratis, dãs, uel gratis datũ, ut notat Gabr. dist. 26. q. vnic. li. 2. Et sic accipitur actiuè, & passiuè. Actiuè pro gratiosa Dei uoluntate, dãs oia liberaliter gratis, nõ ex debito, ſm illud Apostoli. Ro. 11. Quis prior dedit illi, & retribuet ei? q. d. nullus. Non em̃ præuenimus diligendo Deũ, sed ipse prior dilexit nos. 1. Ioan. 4. De hac gratia põt illud accipi Act. 15. Per gratiam, id est gratiosam uolũtatẽ Dñi nostri Iesu Christi credimus saluari. Et illud Ro. 3. Iustificati gratis p gratiã ipsius, p redẽptionẽ, quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiatorẽ gratiã illa qua redempti sumus. Fuit gratiosa Dei uolũtas qua Deus pro nobis pati uoluit Christum, & ipse se uoluntariè obtulit, ſm illud Esa. 53. Oblatus est, q̃a ipse uoluit. Alio modo accipitur passiuè ꝓ dono aliquo gratis dato, & sic licèt multipliciter accipitur, ut tangit Alex. parte. 3. q. 59. mẽbro 1. tamen rediգendo acceptiones illas ad compendium, potest accipi quadrupliciter, s. largissimè, largè, strictè, & strictissimè. Primis duobus modis nõ distinguitur cõtrà dona naturalia, sed ultimis modis cõtra ea distinguetur, ut scribit Gab. ubi sup. Et de hoc vide, & eundem di. 4. q. unic. li. 1. & Bon. q. 3. eadem dist. Gratia igitur passiuè largissimè est donũ a Deo gratis, id est ſine debito datum. Et illo modo diuiditur in gratiã increatam, & creatam. Gratia increata est ſpiritus ſanctus, q̃ datur rationali creaturæ ad eius ſanctificationẽ, ſm illud Ro. 5. Charitas diffusa é in cordibus nostris per ſpiritum ſanctum, qui datus est nobis, imõ tota trinitas illabitur menti humanæ ſm illud Io. 14. Ad eũ ueniemus, & mãsionem apud eum fãciemus, filius loquitur de se & patre. Gratia creata hoc modo est omnis creatura, q̃a omnis talis est a Deo gratis producta, & sibi ipsi

creatura

creaturæ aut alteri donata, ſm illud. 1. Cor. 4. Quid habes quod non accepiſti? Ita loquitur de gratia Apoſtolus. 1. Cor. 15. Gratia Dei ſum id quod ſum. Nam, & ipſum eſſe accepit gratis à Deo. Sic imago Dei nobis concreata quæ eſt ipſa animæ naturæ, dicitur gratia, ſm Alex. vbi ſupra. Gratia largè eſt Dei donũ naturæ rei ſuperadditum, ſiue cõſequatẽ naturam gñaliter, ſiue hac naturã ſpecialiter, ut ſunt corporis fortitudo, animi vigor, ingenij perſpicacitas, & induſtria, bona memoria, cognitio rerũ, ét naturaliter acquiſita pulchritudo, eloquentia, affabilitas, etiã exteriorũ rerũ poſſeſſiones. Omnia enim hæc gratis à Deo donantur. Secũdũ illud Iacob. 1. Omne datũ optimũ, & omne donũ pfectũ deſurſum eſt a pátre luminum. Et illud Io. 3. Non põt homo accipere q̃quã niſi datũ fuerit ei a cœlo. Hoc modo dicimus homines ſanos, ingenioſos, pntẽtes, diuites, &c. gratiã multam cõſecutos à Deo. Et Principes ſcribunt, Dei gratia Eberhardus Dux vvirtenbergenſis. Ioannes abbas Dei gratia in Behéhuſen. Alexius Dei gratia abbas in Alpersbach, amicus noſter & Dominus obſeruãdus, &c. Sic bene legentẽ, bene cãtantẽ, habere dicimus gratiã. Propriè gratia, & ſtrictè eſt donũ ſupernaturale a ſolo Deo ſuperadditũ naturæ, ut eſt donũ Prophetię, donũ linguarũ, & virtutes infuſæ. Hoc modo accipitur. 1. Cor. 12 ubi dicitur: Diuiſiones gratiarũ ſũt, vnus aũt ſpiritus. Et ſubiũgit, quę ſũt ſermo ſapiẽtiæ, ſermo ſciẽtiæ, fides, gratia ſanitatum, operatio virtutũ, prophetiæ, diſcretio ſpirituũ genera linguarũ interpretatio ſermonum. Et ſequitur. Hęc oia operatur unus atque idẽ ſpiritus diuidés ſingulis prout vult. Sic dicimus uirtutes naturaliter acquiſibiles, ſicut innocentiã, mititatẽ pietatẽ, tẽperãtiã eſſe gratias, & his duobus modis dicitur gratia gratis data. Gratia ꝓpriſſimè ſiue ſtrictiſſimè accepta eſt donum ſupernaturale a ſolo Deo creaturę rationali infuſum, quo ipſa redditur grata Deo & accepta ad uitã æternam beatificè poſſidendam. Sic accipitur Ro. 6. Stipendia peccati mors, gratia Dei uita æterna. Et hãc gratiã Aug. in Epiſt. 95. quæ eſt ad Papã Innocentiũ contra doctrinã Pelagij, nominat gratiã Chriſtianorũ, dicẽs: Gratia Chriſtianorũ nõ eſt natura, ſed qua ſaluat̃ natura, qua prædeſtinati vocamur, iuſtificamur, & glorificamur, ut dicere poſſimus. Si Chriſtus pro nobis, quis contra nos eſt? Hæc gratia acceptum facit habentẽ Deo, & dicitur gratia gratumfaciens. Et per hanc diſtinctionẽ gratię (vt ait Gab. diſt. 4 li. 2. multę auctoritates loquentes de gra ſoluunt̃ ſm vtrãq; opinionẽ, ſcilicet: Angeli fuerunt creati in gratia, declarat, & latius idẽ Gab. 26. li. 2. hãc quadruplicem gratiæ acceptionem. Videatur, & S. Bonauen. diſt. 27. lib. 2. circa tex.

GRATIA diffinit ab Iſido. ſic: Gratia ẽ donũ miſericordiæ diuinæ, p qđ eſt bonæ voluntatis exitus, id eſt bona operatio. Itẽ gratia ẽ q̃dã nitor animæ, id eſt quædã pulchritudo conſiliãs ad amorẽ ſanctũ, ſ. Dei. Itẽ gratia eſt iuſtificatio, & remiſſio peccatorum. Itẽ gratia eſt ſanitas mẽtis & delectatio cordis, & datẽ à Chryſoſtomo. Ex iſtis omnib. ſumit magiſtralis diffinitio gratiæ gratũ facientis. Gratia ẽ forma nobis à Deo gratis data ſine meritis præcedẽtibus, gratũ faciens habentẽ, & eius opus bonũ reddens dignũ uita æterna. Brulif. diſt. 27. q. 1. li. 2. & cæteri. Et gratia eſt formæ ſpiritualis, non materialis ſecundum Theoſo. quia gratia eſt lex ſpiritualis in mente. Ex prędictis habetur quod duplex eſt gratia, ſcilicet gratia gratumfaciens, & gratia gratiſdata. Et deſcribuntur hoc modo.

GRATIA GRATVMFACIENS, eſt qua habens amicus Dei cõſtituit̃, & dignus uita æterna. Gab. diſt. 26. li. 2. Eſt en̄ q̃dam forma aiæ a Deo infuſa, qua aia formaliter redditur Deo chara, & grata, & qua ordinat̃ ad uitã æternã poſſidendã, niſi obicem poſuerit uel impedimẽtum. Et gratia eſt forma accidentalis animæ infuſa, non ſubſtãtialis, inhæret n. animæ cũ ſit eius ornatus, ipſam denominans, & gratificans eſt, & nitor animæ ad conſiliãdum ſanctũ amorẽ. Eſtq; ipſa gratia habitus animæ uirtuoſus, nõ acquiſitus, ſed infuſus qa qualitas dirigens animã,

& inclinãs ad opera meritoria & iſte habitus eſt à ſolo Deo infuſus. Eſt & uirtus, qa bona qualitas mentis qua rectè uiuitur, qua nemo male vtit̃, quã Deus in nobis ſine nobis operat̃. Iré habẽté p ficit, & opus eius bonũ reddit, ergo uirtus. Ita em̃ deſcribit virtutem Philoſophus. Nec eſt habitus acqſitus, qa nec ex actibus meritorijs, hi.n.pręſupponũt gratiã, nec nó meritorijs, qa tunc inclinaret niſi ad actus nõ meritorios. Cùm omnis habitus acqſitus ad ſimiles actus inclinat eis ex quibus generatur, ſequitur ergo quod ſit virtus infuſa. Et ideo dicit̃ gratia gratũfaciẽs, quia reddit Deo acceptũ, & ideo charitas ſic uocatur. Bona. di.17.q.3.li.1. Verum (ut inquit Gab.di. 26.ar.2.cõcluſione.4.li.2.) licèt idé ſint realiter charitas & gratia, quia eodé habitu quo ſpiritusſanctus inhabitat aiam, uoluntas inclinatur ad ſuũ finé ſup omnia diligendũ, non tamé ſunt termini ſynonymi charitas, & gratia, qa habitus ille dicitur charitas, qa eo habet uolũtas Deũ charũ, gratia, quia Deus hẽt ipſam ſibi gratã, & acceptã. Differunt ergo in connotato, qa charitas connotat Deum ſ ratione diligibilis, gratia cõnotat Deũ vt gratum habẽté ſiue acceptanté, & ita ut diligentẽ. Subſtractiuè uerò idé ſignificant, qa eundé habitũ infuſum quo habens diligit Deũ, & pp quẽ Deus acceptat habentẽ tanqua uita ęterna dignũ, & quæcunq; proprietas conuenit charitati creatæ, cõuenit & gratiæ, & ecõuerſo: utraque enim gratificat naturã, utraque reddit opera meritoria uitę ęternę. Vnde de hoc latius Gabr. ubi ſupra. Nec ſunt termini conuertibiles, ut ibidẽ probat. Et gratia gratũfaciens ut dicit Bruliſ. diſt.15.q.1.li.1. eſt quã qui habet dignus eſt uita æterna, & econtra, qui nõ habet, dignus eſt pœna æterna. Iſta gratia eſt ueſtimentũ nuptiale, ſine quo nemo acceptatur, & admittitur ad uitã perennem & beatam. Hęc gratia (ut ſentit Bona. diſt.21.q.1.quarti.) neceſſaria eſt ad delenda peccata, ſic em̃ decreuit nos ſanare diuina miſericordia. Et hoc dñt ſancti, & ſonat ſcriptura, quę maximè ponit gratiã eſſe neceſſariam ad delẽda peccata. Vnde Bruliſ. di.4.q.2.li.2. Deus ſtatuit, & determinauit legibus ſuæ ſapientię, quod nullus ſiue homo ſiue angelus beatificabitur, ſiue habeat gratiã, & gloriã, niſi mediante merito proprio uel alieno, proprio inquã pro adultis p gratiã, alieno in infantibus, & hoc merito cõgruo. Et gratia gratumfaciens dicitur dupliciter, ut ſcribit S. Bonau. diſt.7. art.2.q.1.li.4. Aut gratũfaciẽs de nó grato, & talis eſt gratia baptiſmatis pœnitẽtialis. Aut magis gratũfaciens de iã grato, & talis eſt gratia cõfirmationis, quæ gratiã acceptã ampliat, & confirmat. Et quod dicitur, gratia eſt fides, intelligendum eſt, id eſt comitatur fidẽ operantẽ per charitatẽ. Et cũ dicitur, gratia uirtutũ, nihil aliud intelligitur niſi charitas, quæ eſt uirtus in ſe ſpiritualis, & aliarũ uirtutũ forma, & quandoq; cauſa earũ, ut dicit Dominus præpoſitus Gabr. diſt. 2.q.1.art.3.dub.2.li.4. Dicitur & gratia ſacramentalis, inquantum ordinatur ad ſanandam animam à morbo peccati, uel ad ſanitatem cõſeruandam, uel augẽdã, & gratia uirtutẽ dicitur, inquantũ ordinatur ad bene operandũ. Et hæ gratiæ non diſtinguũtur re, licet ratione, ut tenent Alex.q.8.part.4.mẽb.2.quẽ ſequitur Rich.q.4.diſt.1.li.4. Aliter tñ ſentit Thom. Eſt itaque idem in re gratia uirtutum, & gratia ſacramentalis habitus quo anima ſanatur per ſui iuſtificationem, & dirigitur ad meritoriam operationem. Declaratur hoc latius à Gab. in 4. ubi ſupra, &c.

GRATIA GRATIAS DATA ut idem Gabr. ſcribit diſ.27.li.2. eſt domũ ſupernaturale, datum alicui ad utilitatem ſui uel aliorum, quo habens, non eſt formaliter gratus Deo, pót em̃ tale donũ ſtare i peccatore qui nó eſt gratus Deo. Hãc diffinit Alex. de Ales par.3.q.73.mem.2. Eſt donum infuſum, rationali creaturæ ſine meritis quantum in ſe eſt, diſponens ad ſalutem propriã, uel alterius ędificationem. Diſponens intelligit non de ,ppin quo, ſed quaſi diſtanter, propter gratiã gratumfacientem, quæ eſt diſpoſitio de propinquo, quia ſufficiẽs. Et omnes gratiæ pręter charitatem ſunt gratiæ gra-

tis

tis datæ,ut habet Gerſon tracta.7.ſuper Magnificat.

GRATIAE effectus. Vide ſuper litera E. In gratia autem duo conſiderantur,ut inqt Gabr.diſt.27.q.unica.art.3.dub.2.lib.2. Vnum, qđ eſt habitus quidam inclinãs uoluntatem ad actũ certo modo elicien dum,ſicut quilibet habitus. Secundum, qđ eſt decor quidam diuinæ cõplacens uoluntati,p̃p quem actus (ad quem tãquã cauſa partialis inclinat) ordinatur ad præmiũ beatitudinis tanquã dignus præmiari ſic. Quod nihil aliud eſt q̃ niſi diuina ordinatio ſeu uoluntas, qua ab æterno Deus ordinauit & uoluit actum à tali qualitate concurrente actiuè cum li. arbi. productũ præmiare beatitudine, & nullum actum li. ar. tali qualitate nõ concurrente productũ ſic p̃miare. Item ſm eundẽ. Fides,ſpes,charitas,ſunt tres habitus diſtincti, eſt tñ una gratia quæ eſt charitas, quibus ſpes & fides formaẽ. Similiter eſt eadẽ gratia in infantibus & adultis,non p̃p defectum gratiæ, ſed uſus rationis. Itẽ gratia non diſtinguitur à gloria, niſi ſicut charitas uiæ à charitate patriæ,quæ non diſtinguũtur ſpecie, ſed ſicut imperfectum & perfectũ in eadem ſpecie,ſicut albedo remiſſa ab albedine intenſa. Eſt autẽ gloria fruitio Dei perfecta, ſiue in re eſt gratia cõſummata. Item gratia habet ſe ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equũ, ut ait Aug. ad Sixtũ presbiterum. Et qñ ſeſſor,hoc eſt gratia abijcitur,qđ fit per peccatum mortale omnino ipſa uoluntas fit diſplicens. Hoc ét modo uoluntas eſt pediſſequa gratię:quia gratia ex natura ſua determinatẽ inclinat ad obiectũ, quod eſt finis ultimus. Vide latius Gabr.diſt.27. li.2.q.unica.ar.3.dub.2. Et quantum ad acceptationem quo actus talis eſt ut placeat Deo,ſic gratia eſt cã principalis, & uoluntas quaſi ſecundaria. Et hoc uult Magiſter.diſtin.27.lib.2.dum ait: Cùm meritum ex ſola gratia eſſe dicatur, nõ excluditur liberum arbitrium, quia nullum meritum eſt in hoie quod non fit p liberum arbitrium. Sed in bonis meredis cauſæ principalitas gratiæ attribuiẽ, quia principalis cauſa meritorũ eſt ipſa gratia qua excitatur liberũ arbi. & ſanatur atque iuuatur uoluntas hois,ut ſit bona. Et ſm legẽ ſtatutã ut ſcribit Dñs p̃poſitus Gab.di.29.q.unic.ar.1.li.2. Impoſſibile eſt mereri ſine gratia in quocunq; ſtatu. Congruẽtias ponit S. Bona. eadẽ di.q 2. Vide poſt eum Gab.ubi ſup. Secus de potentia Dei abſoluta. Quantumcunq; igitur faciat hõ operationem abſq; gratia, non meretur,quia non pensat Deus quantum, ſed ex quãto faciat. Et hoc eſt quod dicit Magiſter:quod hõ indigebat gratia operante & cooperante in ſtatu naturæ inſtitutæ, licèt non ſm oẽm modum gratiæ operantis, & ita niſi quis ſit in gratia,nihil meretur ad uitam æternam. Sed uide clarius Gabr.ubi ſup. Vnde ſm Gerſonẽ de uita ſpirituali animæ lectione.3.litera G. Gratia neceſſaria eſt ad omne bonum. Signa autem inexiſtentis gratiæ ſunt tria ſecundum Alex. par.2.q.71. ſcilicet lumen ueritatis in rationali. Lætitia in bonis in concupiſcibili. Pax conſcientiæ in iraſcibili. Ponit & Domi. Gerſon cancella. in Tripartito alia ſigna, quæ ſunt, Diſplicentia commiſſorum peccatorum, Propoſitum cauendi peccata p̃p Deum, & propoſitum confitendi. Plura alia ſigna ponuntur a diuerſis ſanctis & doctoribus. Sed omnia illa ſigna non ſunt euidẽtia, qa non poſſumus ſine reuelatione euidenter cognoſcere utrum in nobis ſit uerum lumen, lætitia, & pax, an apparentia & ſophiſtica,ut in deceptis à Diabolo, nec an peccatum diſpliceat finaliter p̃p Deum, & ideo generant in nobis coniecturam, nõ euidentem notitiam. Hinc eſt quod dr: Neſcit homo, an amore uel odio dignus ſit, Quamobrem ut & Brulifer ſcribit di. 27.q.4.libr.2. Nullus poteſt ſcire ſe eſſe in ſtatu gratiæ quantumcunq; ſit iuſtus certitudinaliter,abſque reuelatione. Et omnia ſigna à doctoribus aſſignata ſunt fallibilia,licèt cõiecturaliter aliquo modo poſſit ſciri, non tamen certitudinaliter. Ponit idem Brulif. quatuor ſigna diſtinctio.17.quæſtione.3.libr.1. Potiſſimum autem ſignum & primum quo homo poteſt coniecturare ſe eſſe in gratia, eſt quando homo habet mortificationem

nem carnis & oīum desideriorum mundanorum. Secundū est, qñ aliquis non hēt remorsum conscientiæ, maximè de mortali. 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, tñ in hoc non iustificatus sum. Tertiū est gaudere cū gaudentibus, flere cū flētibus, quia charitas oīa suffert. Quartum, est excusatio peccati alieni seu proximi, dum non pōt sufficiēr probari: Charitas enim operit multitudinē peccatorum, &c. Itē gratia & virtutes efficaciores sunt ad merendū in statu naturæ lapsæ, q̄ fuissent in statu innocentiæ. Homo enim magis indiget adiutorio post lapsum, q̄ ante, ergo Deus qui in necessarijs nulli deest, efficatiorem gratiā & virtutes confert in statu naturæ lapsæ q̄ ante. Vide copiosius Gabr. distin. 29. q. vnica. li. 2. Et (vt Ambro. ait) Gratia fortior est q̄ natura. Ergo plus pōt gratia in reprimendo fomitem & conseruādo castitatem, q̄ natura possit pertrahere ad carnalem concupiscentiā. Item Deus in conferendo gratiam non attendit futura peccata, sed præsentem dispositionē & idoneitatē ad recipiendam gratiā, sicut & modò ei confert gratiam quē scit casurū, imò quē ab æterno reprobauit, nec frustra, Nouit enim Dñs etiam bonum lapsu elicere, & ex eo p̄ gratiā cōfert casuro. In vtroque enim cōmēdatur Dei largitas & sapientia, & arguitur hominis ingratitudo & iniusticia, qui à tam benefico & benigno se auertit sine causa. Itē gratia non necessitat hoiem ad bonum, sicut nec habitus acquisitus uirtuosus necessitat hominem ad opus virtutis. Inclinat aūt, sed libertatē arbitrij non tollit. Ideo habens gratiam per liberū arbitrium moueri pōt, & frequēter mouetur: præter gratiæ inclinationē, nihil considerans de eo ad quod gratia inclinat. Vnde sæpè contingit habentem gratiam nō semper actualiter ferri in illud summū bonum ad q̄d habet desiderū habituale. Quis enim homo habens charitatē peccaret, si semper actu consideraret quantū Deus amabilis est, & q̄ nephas est offendere eū. Vnde accipitur salubris regula, q̄d homo per deuotas meditationē frequēter se conuertat ad Dñm cōsiderando actualiter eius bonitatem, & peccati quantitatē, inquantum contra tantum bonum est malitia, sic enim nunquam peccaret. Gabriel.

GRATIA est uirtus ut dicit Scotorellus, est enim habitus & non vitiosus, ergo uirtuosus, & p̄ consequēs uirtus. Est autem habitus à Deo infusus, & uirtus q̄ consistit in uoluntate sicut charitas, & est uirtus Theologica. Ex quo patet defectus Tho. qui sine causa distinguit gratiam a virtute in 2. dist. 26. q. 4. Cuius p̄batio est, quia inq̄t, ab ipsa gratia fluūt uirtutes, quæ differunt per essentiā. Ita & refert frater Belbartus i dictione, Gratia. §. 15. Scotus dicit optime gratiā eandem virtutē esse quæ est charitas, ita q̄d nō distinguitur gratia à charitate in re, ut & supra dictum est, sed solū rōne, &c.

GRATIA quandoq; accipitur absolutè, ut notat Gab. dist. 4. q. 1. ar. 1. lib. 4. ut significat qualitatem illā quæ est gratia, nihil connotādo. Alio modo accipit connotatiuè, & sic supponit pro re, & cōnotat acceptationē habētis eam ad uitā æternam. Sic ēt culpa uno modo absolutè pro actu illo quo offenditur Deus, nō connotādo offensam, sic gratiā & culpa non opponunt. Alio modo accipit culpa connotatiuè ut supponat pro re positiua, cōnotando repulsionē a uita æterna, & ordinationē ad pœnam æternā. Sic termini, gratia & culpa opponunt, & p̄ eodē supponere nō possūt, &c. & sic nō possunt esse in eodē culpa & gratia, repugnant enim gratia & culpa. Ex quo sequitur q̄d Deus de potētia absoluta pōt remittere culpam & pœnā sine infusione gratiæ, pōt ēt acceptare ad vitā æternā, & illā conferre sine gratia. De quo alias dī. Verūm de facto ēm potentiam ordinatam neutrum pōt. Siquidem ordinauit nulli dare vitā æternā in futuro, cui nō dedit gratiā in p̄senti seculo. Quod nobis manifestum est ex scriptura & sanctorum scriptis, &c. Et ad considerandū & acquirendam gratiam ut ex scripturis & doctorum dictis colligi pōt, necessaria sunt quinq;. Primo fides, sine qua impossibile est placere Deo. Hebr. 11. & p̄ consequēs habere gratiam gratum facientem.

tem. Secundo necessaria est pœnitentia propeccatis, per quã iustificatur homo secundũ doctores in 4. lib. Tertio præceptorum Dei obseruantia. Quarto mãdatorum Ecclesiæ obedientia. Nam per transgressionem præcepti cuiuscunque, siue Dei siue Ecclesiæ, statim perditur gratia gratum faciens. Similiter p quod cunq; mortale peccatũ, ideo ad conseruandũ necessaria est. Quinto ois peccati mortalis deuitatio. Hæc & colligit frater Pelbartus Rosarij Theol. lib. 2.

GRATIA PRIMA quæ à Bona. dicitur gratia iustificans, est qua iniustus fit iustus, uel qua iustificat impius, vt scribit Gab. dis. 9 q. 3. lib. 4. Et dr̃ prima gratia, quia aliã non præsupponit, quoniã ipsa peccator iustificatur. Et sacramẽta per quæ refertur prima gratia sunt baptismus, & pœnitentia, sed eucharistia, & confirmatio & extrema unctio nó confert primã gratiam, sed gratiã præsupponunt, & prima gratia sufficit ad salutẽ ratione effectus. Non autẽ de ratione præcepti, qa & eucharistia, & cõfirmatio, & extrema unctio róne præcepti diuini, & Ecclesiæ sũt necessaria ad salutẽ. Vide latius Gab. vbi supra, & i dictione, *Manducatio*. Sed vt hẽt Gab. di. 18. q. 1. art. 2. conclusione. 2. li. 4. sine contritione prima gratia nó confertur, quæ cũ tempore præcedit sacramentum pœnitentiæ, hoc est, sacramentalem absolutionem. Prima itaque gratia non confertur per sacramentum pœnitentiæ, quia iam collata est per cõtritionẽ. Si uerò contritio primũ in ministratione elicitur, prima gratia uigore vtriusque, cõtritionis, & sacramenti cõfertur. Et si deest contritio, peccatũ non remittitur quantũcunque sacramentaliter absoluatur. Et primam gratiã nõ cõsingit mereri, ut scribit S. Bona. dist. 28. circa tex. li. 2. sen. Tũ quia est fundamentum omnis meriti, & principiũ. Tũ etiã quia est donũ purè gratuitũ. Nisi enim quis habeat gratiã Dei, nihil apud Deũ mereri potest merito cõdigni, quia sine illa nihil acceptat Deus in operibus nostris. Rursus ẽ ipsa donũ gratuitũ, quod non redditur meritis. Sicut enim dicit Apostolus Rom. 11. Si gratia est ex meritis, iam gratia nõ est gratia. Ex hoc patet inquit Bona. quantum Pelagius aduersabatur diuinę gratię, qui dicebat aliquẽ eã posse mereri, auferebat em ipsi gratiæ suã dignitatem, & excellentiam, dum eã meritis liberi arbitrij supponebat. Auferebat, & suam efficaciam, dum potestatẽ merẽdi alij quam gratiæ attribuebat. Hęc Bonauẽ. Et ut scribit Guil. Scotista dist. 27. li. 2. & refert Pelbartus libr. 2. Rosarij Theologiæ, in dictione, *Gratia* §. 3. Prima gratia dicitur triplici ter. Vno modo dicitur prima gratia, à qua cæteræ fluunt gratiæ, & sic Deus dicitur prima gratia. Omne enim donum perfectum desursum est, descẽdens à patre luminum. Iac. 1. Secundo dicitur prima gratia ipsa gloria quę est summa gratia creata, & dicitur prima róne perfectionis. Gloria nẽpe nil aliud ẽ nisi gratia consummata, ut & supra dictum est. Tertio dicitur prima gratia primus habitus gratuitus illuminans, uel prioritate temporis, uel saltem naturæ, sicut in paruulis gratia baptismalis dicitur prima. Et in adultis post peccatum gratia in contritione habita, &c.

GRATIAM DARE ab aliquo est tripliciter, ut notat S. Bona. dist. 24. par. 2. q. 3. lib. 3. Vel sicut à præparante siue ministrante sacramẽta, uel sicut ab annũciãte salutaria documẽta, uel sicut ab impetrãte p orationem siue p bona opera, uel sicut à ꝓducente. Primo modo dat gratia à bonis, & a malis. Secundo modo tantum à bonis. Tertio modo tantum à Deo.

GRATIA quædam est præueniens, quædã subsequens, siue operans, & cooperans, quæ sunt differentiæ gratiæ ſm effectus quos habet in ipsam uoluntatẽ. Dicitur enim gratia præueniens, inquantum ipsam uolũtatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est à lib. arbi. sed potius infunditur ab ipso Deo. Cooperãs uerò siue subsequens dicitur inquantũ adiuuat libe. arbit. respectu boni operis eliciendi. Hæc Bonau. dist. 27. libr. 2. circa tex. ubi & ponit multiplices gratię diuisiones, & secundum uariam gratiæ acceptionem, diuersę accipitur gratia preuẽniens, & subsequens. Et gratia operans

secun-

secundum Magistrū. dist. 5. lib. 2. est qua impius iustificatur, id est de ipio fit pius de malo bonus. Cooperās verò gra qua ad bene operādū, & pseuerādum, vel ad benenolēdū adiuuat efficaciter, & Deū pre omnibus diligendum. Data est ergo angelis qui perstiterunt cooperans gratia per quā cōuersi sunt, ut Deum perfectè diligerent. Conuersi aūt sunt à bono quod habebāt, nō perdito ad maius bonum quod nō habebant. Et est facta ista cōuersio per gratiā cooperantem lib. ar. quo alijs gratia qui ceciderunt apposita non fuit. Nec angelus indigebat gratia præueniente per quā iustificaretur, qa malus non erat, sed qua ad diligendum Deum perfectè, & obediendum adiuuaretur Hæc Magister.

GRATIA insuper est multiplex, vt scribit Bruli. di. 26. q. 3. li. 2. Est enim gratia præ destinationis, & est ordinatio creaturæ rationalis ad gratiā & gloriā, & ista fuit ab æterno. Ro. 9. Cū nōdum nati essent pueri Esau & Iacob: Iacob dilexi, Esau odio habui. Est & gratia vocationis, & é quæ nobis offertur à Deo p aliquas monitiones vel flagellationes. Gratia iustificationis est illa, quæ Deus nobis infundit gratiam gratū facientem. Gratia magnificationis est collatio gloriæ æternæ pro meritis pcedentibus. Est & qdā gra cogitationis, & est una bona cogitatio. De qua Paulus: Nō sumus sufficientes cogitare aliqd à nobis tāquā ex nobis, sed sufficientia nra ex Deo é. Gratia volūtatis é bona volitio, & istam Deus operat nobiscū, qa volūtas é libera, & ita Deus nobiscū nō coget cū. Vnde Augustinus: Qui fecit te sine te, non saluabit te sine te. Gratia pfectionis est, quādo exequitur actū qui est potētia motuū, & istam operatur. Deus per nos, quia sumus instrumēta. Itē est adhuc quadruplex gratia, s. protectionis, liberationis, extractionis, & saluationis. Et ista distinctio sumit penes diuersa mala à qbus p gratiā Dei liberamur. Vnde quadruplex est malū, s. pugnæ, pœnæ, culpæ, & sequela peccati mortalis. Et ām quatuor ista sūt istæ quātuor gratiæ. Prima, s. ptectionis é respectu pugnæ diabolicæ, à qua Deus nos protegit. Vnde Apos. Fidelis Deus q faciet cū tētatione ꝓuētum. Vñ qui minus tentat hēt gratiā ptectionis. Gratia liberationis é illa qua Deus liberat nos à malo miseriæ, & pœnæ pfectæ, & hoc erit qñ erimus in patria minus perfectè in isto mūdo. Gratia extractionis est illa qua extrahimur à malo culpæ postqua peccauimus. Psal. Eduxisti ab inferno animā meā. Gratia saluationis é qñ aliqs nō hēt amplius sequelā peccati, & ista erit pfectè in gloria: Sequela peccati est fomes, & deordinatio, & multa alia sunt. Istæ gratię sumūtur ab Esa. 12. Proteget Dominus Deus exercituū castra Hierusalem, liberās, extrahens, &c. Brulif. &c. Et (ut idē dicit) quod inter omnes corruptiones rerū corruptibiliū, nulla corruptio intātā displicet Deo sūmo auctori, & conseruatori omniū sicut corruptio gratiæ, qa tā benignè creauit illā in anima nostra, ut simus ipsi sibi acceptabiles. Peccatū aūt mortale destruit gratiā demeritoriè, & nō positiuè & effectiuè, qa gratia a solo Deo creatur & annihilatur. Et gratia nobilissimus est habitus, ut ibidē dicit q. 5. vbi sup. quæ inclinat sem p ad bona opera. Et ām eūdē dis. 43. q. 1. lib. 2. est adhuc triplex gratia, s. innocētiæ baptismalis, & pnitētialis, & peccatū in spiritūsanctum propriè habet apponi gratiæ pnitentiali, & eā impugnat quantū ad sui initiū, & quantū ad sui terminū. Sicut per originale pditur gratia innocētiæ, & per actualia impugnatur gratia pnitentialis Brulif.

GRATVITVM dr tale aliquid à gratia gratūfaciente, & sic oia opera facta ex charitate dicūtur gratuita, & ét virtutes existentes cū gratia. Et aliquid dicitur gratuitum tripliciter, ut notat Brulif. dist. 27. q. 1. li. 2. & q. 2. Vno modo quia est donū gratū a Deo, vt intellectus, volūtas, hæc sunt dona gratuita. Secundo modo dicitur gratuitum ex eo quod est aliquo dono superaddito naturæ gratis collato à Deo, vt Prophetia, siue sit naturale siue supernaturale. Tertio modo dicitur aliquid gratuitum, ut gratiæ gratis datæ cum gratia gratum faciente, & sic omnes virtutes exeuntes in nobis cum gratia,

tia, dicuntur gratuitæ, sic fides & spes dicuntur gratuitæ, quoniam sunt cum charitate siue gratia, quia gratia est forma virtutum, Stephanus Brulifer.

De gratia Christi. Ponitur aũt triplex gratia in Christo, ſm Alex. de Ales par. 3. q. 11. ſ. gratia singularis personæ, gratia capitis, gratia unionis. De qua nõ parum multa scribit S. Bona. dist. 13. tribus ultimis quæst. lib. 3. & post eũ Gab. dist. 1. q. 2. lib. 3. Gratia singularis personæ est gratia gratumfaciẽs, aĩam Christi perficiens, qua homo Christus ſm naturam assumptã excellenter & singulariter placuit Deo, ſm illud Matth. 13. & 17. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cõplacui. Per hanc quoque gratiã opera Christi, ſm humanitatem, meritoria fuerunt, & patri accepta ad nostram redemptionẽ. Gratia capitis est qua tanquã caput Ecclesiæ gratiam influit mẽbris: de qua Ephe. 1. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quę est corpus eius. Et Augu. ad Darda. In Christo habitat oĩs plenitudo gratiæ, sicut in capite oẽs sensus. Et Hugo de Sacramẽtis, Sicut Spiritus hominis mediãte capite descendit ad mẽbra uiuificãda: sic spiritus per Christum uenit ad Christianos. De quo copiose legito Bonau. & Gabrielẽ ubi supra. De quo & in verbo *Plenus gratia*, infra uidebis. Gratia quoq; Christi in cęteros redundabat tripliciter (ut idẽ scribit Gab. dist. 16. quæst. 1. lib. 1.) scilicet effectiuè principaliter inquantum Deus, sic ad Deũ non fit missio, sed magis sic mittit. Meritorièinquantum homo, & ministerialiter meritorièredundabat in Sacramentorũ collationibus, quibus efficaciã meruit. Ideo in baptismate (ubi tactu sanctissimæ suæ carnis aquis uim contulit regenerativã, ut dicit Beda) missus est ad eum spiritus sanctus in specie columbæ, qđ est aial secundum. In sua prędicatione redũdabat ministerialiter, quia per eam hoium corda ad gratiã disponebãtur. Ideo tũc missus fuit spiritus sanctus in specie nubis lucidæ, cuius est lucem receptã spargere, quomodo p̃dicatores doctrinam. Ab Apostolis aũt redundabat solũm gratia ministerialiter, & hoc uel ad sacrorum administrationem uel uerbi prædicationem. Propter primũ fuit missus ad eos spiritus sanctus in specie flatus, quãdo Dñs (Dicens: Accipite spiritum sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittunt eis.) commisit eis dispensationem sacramenti pœnitentiæ, quod est magis necessarium sacramentũ post baptismũ. Flatus nihil est eius qui flat uel spirat. Et in sacramentorum collatione ministeriali, nihil ex ministri bonitate uel malitia contrahit effectus sacramenti. Propter ſm missus est in die Pentecostes in specie linguarũ ignitarum, ut essent proflui uerbis, & feruidi charitate, atq; ad suam & aliorum salutem zelosi. Et de gratia capitis aliãs dicitur, & ubi supra. Gratia unionis creata ſm Alexã. ubi supra. Est enim duplex gratia ſm eum ibidem, ſ. creata & ĩcreata. Et gratia unionis creata est dispositio, quæ ab increata gratia relinquitur, quæ disponit ad hanc unionem ex parte humanitatis. Et ſm eũ nõ est aliud quam Deiformitas, uel diuina assimilatio, uel gratia unionis, ſm Gab. dist. 1. q. 2. lib. 4. est illud quo natura humana formaliter unitur Deo, hoc est unio ipsa, siue sit relatio, siue qualitas absoluta: de illa posset intelligi dictum Augustini: Quicquid conuenit filio Dei p naturam, conuenit filio hois per gratiã. Hinc ait idẽ Alex. mẽb. 3. q. 11. In Christo enim fuit gratia singularis sãctitatis ſm quã fuit sanctus homo: ita qđ nihil deesset sibi de gratia, quæ posset haberi ab homine. Itẽ fuit homo Deus, & ideo necessario fuit in eo gratia unionis, qã quod sit homo Deus, habet per unionẽ. Itẽ ipse fuit mediator Dei & hoium: & ideo fuit gratia in ipso secundum quam esset caput Ecclesiæ, ut esset mediũ influẽtiæ gratię in nobis, sicut caput ad alia mẽbra. Et subiungit ibidem, qđ hæc gratia multiplicata in Christo est una secundum essentiam, non tñ est una quantum ad actum uel operationem: quia alius actus est unire humanitatẽ diuinitati, alius influere gratiam, & alius esse exemplar ad omnes animas sanctas. Secũdum primum attenditur in Christo gratia

ta unionis, ſm ſm gratia capitis, ſm ter
tium gratia ſingularis perſonæ. Et gratia
unionis oium creaturarũ eſt maxima p̃
ſupponens in ſubiecto utranq; gratiã, ſ
gratiã capitis, & gratiam ſingularis ſan-
ctitatis. De hoc uide latiùs Alex. part. 3.
q. 12 mẽbꝝ ar. 3. Et poſt eũ Gab. d. 3. q. 2.
lit. 3. De hoc Aug. ẽt innuit 13. de trin. c.
19. & allegat Magi. Cum lego: Verbum
caro factum eſt, & habitabit in nobis: in
verbo intelligo verũ dei filium: in carne
cognoſco verũ hois filiũ, & utrunq; ſi-
mul in una perſona Dei, & hois ineffa-
bili gratiæ largitate coniunctũ. Et infrà.
In rebus uerò æternis ſumma ueritas re
ctè attribuitur uerbo dei. Et ſm hoc qđ
Ioannes addit: Vidimus gloriã eius, glo
riã quaſi unigeniti à patre plenũ gratiæ
& ueritatis. Plenũ gratia, refertur ad na
turã aſſumptã, & ueritatis ad perſonam
aſſumentem, hac. n. gratia creatura ele-
uatur ſuper ſtatũ creaturæ: nedũ ad per-
fectiſſimã Dei uiſionem & fruitionem,
quod oium beatorum eſt. Sed ad perſo-
nalẽ cum diuina natura unionem. Qua
ſit ut ille hõ temporaliter natus ex uir-
gine, ſit uerè & realiter unigenitus pa-
tris: natus ex eius ſubſtãtia in æternita-
te, qua eleuatione creaturę, maior excel
lẽtia in creatura cogitari non põt. Et ſic
gratiã unionis creata eſt perfectiſſima
aſſimilatio creaturæ rõnalis ad Deum,
quæ poſſit eſſe, aut intelligi (ut inquit
Alex.) Et per gratiã unionis inhærentẽ
ſolã aiæ, tota natura humana, & partes
eius & proprietates uerbo ſunt unitæ.
Nã tota natura humana, & partes eius
aiam, ſi corpus cum pr̃oprietatibus ſuis
aſſumpſit uerbũ, ut dicit Damaſ. & Alle
gat Magiſt. d. 2. li. 3 & latiùs hoc idẽ de-
clarat Gab. ubi ſup. concluſ. 3. Et ut idẽ
refert gra unionis dupliciter conſideratur. Vno modo ut de facto cõiuncta gra
tiæ gratũ facienti & beatificæ. Et ſic lo-
quuntur de ea Sancti, cùm dñt eam eſſe
ſummam gratiã, quòd uerum eſt prout
includit alias gratias. Alio modo conſi-
derat, ut ſeparata ab alijs de poſſibili, ſic
conſiderata cum præciſione ſeu ſeparatione à gratia beatifica, nõ eſt perfectiſ-
ſima, qa unio hypoſtatica (ut dicit Sco.)

eſt ſm rationem notionalem: beatificã
uerò unio ſeu gratia eſt ſm rõnem eſſen
tialem. Vnde perfectius eſt eſſe beatum
ſimpliciter, & non unitum, quam eſſe
unitum hypoſtaticè & non beatum, cui
uidetur conſonare illud B. Aug. de ſanc-
ta uiduitate: Beatior fuit uirgo Maria
concipiendo filiũ Dei in mente, q̃ cor-
pore. Prima conceptio eſt per gratiã gra
tificantẽ. Secunda per gratiam unionis,
uide de hoc latiùs Gabrielem ubi ſup. &
S. Bonau. di. 13. li. 3. q. penult. Rich. in 3.
diſt. 13. ar. 3. q. 2. Et ſecundum Bonauen.
differunt gratia capitis, & gratia unionis
ſolùm quo ad connotatum, quia gratia
unionis connotat effectum circa Chri-
ſtum: gratia capitis effectum circa mem
bra Chriſti: & differunt à gratia ſingu-
laris perſonæ, ſicut increatum à creato,
ſicut diuina eſſentia ab habitu gratiæ
quem infundit. Bonauentura.

GRATVS, ACCEPTVS. Ad hoc aũt quod
aliquis ſit uerè gratus, duo requiruntur,
ut ſcribit S. Bonauen. diſt. 22. lib. 4. circa
tex. f. quod pro loco & tpe ut memor be
neficiorum ad gratias agẽdum, & quod
ſit promptus ad obſequendum, & red-
dendum bonum pro bono. Per oppoſi-
ſitum dr ingratus, qui beneficiorum eſt
immemor. Et aliquẽ eſſe Deo gratum,
uel charũ uel Dei amicũ, poteſt dupli-
citer dici, ut notat Dom. Card. Camera.
q. 9. art. 2. li. 1. Vno modo denominatione
intrinſeca ab habitu uel actu chari-
tatis uel gratiæ aiam ipſius informante.
Alio mõ denominatione extrinſeca ab
ipſa diuina uoluntate acceptante. Vel
magis propriè loquendo, aliquis poteſt
dici amicus Dei dupliciter, quia diligit
Deum, uel quia diligitur à Deo: de hoc
uide latiùs in uerbo *Amicus Dei*.

GRATITVDO uel gratiarum actio, Græcè
εὐχαριστία, & εὐχάριστος gratus. Eſt autẽ
gratitudo ſeu gratiarũ actio, uirtus ſpe-
cialis, reddens gratiam benefactori, ſe-
cundum b. Thom. 2. 2. q. 6. ar. 2. & agere
gratias eſt uerbis habere in animo, re fer
re in facto uel re. Ita eruditi obſeruant
hanc differentiam, de quo alias ſcripſimus, per oppoſitũ dicitur ingratitudo.
Eſt aũt ingratitudo qualibet (ſecũdum

beatũ Tho.2. 2.q.107.ar.1.) peccatum, quia tollit debitũ gratitudinis, qđ ẽ debitum honestatis: & ingratitudo (vt scribit S.Bonau.dist.22. lib 4.) in explanatione textus dicitur dupliciter. Vno modo obliuio beneficij cum contemptu: vt puta quando est locus, & tempus agendi gratias, & recognoscendi: & sic est peccatum speciale contentum sub omissione. Alio modo ingratitudo, & ingratus dicitur, qui recipit bonum, & reddit malum, & hęc est circunstantia peccati, & sic est in omni peccato: & tãtò magis aggrauãs, quãto homo plura bona pcepit. Et p hoc (ut habet Magister dist.22. li.4.) dñr peccata dimissa redire, & imputari, qa pp ingratitudinẽ, ita reus, & peccator constituit, vt antè fuerat. &c.

GRAVITAS peccati, ex multis attẽditur, ut scribit Gab.dis.22.q.1.li.2. Quĩ idoq; extrinseca rõne peccati, qa opponit magno bono formãliter, qđ & priuat. Sic, & odiũ Dei maximũ est malũ, qa formaliter opponitur charitati Dei, q̃ ẽ maximũ bonũ. Et hoc idẽ vult di.13.q.2.art. 2 dub.2.li.4 Et (ut ab eodẽ scribit dist. 35.q.vnic.li.2.ar.3.dub.3.) grauitas, ait peccati sumitur ex rectitudine quã priuat. Vnde illud peccatum est grauius ex peccati genere, quod opponitur rectitudini meliori. Illa autem rectitudo ẽ melior, quæ fini ẽ immeditatior cæteris paribus. Loquẽdo aũt in eodẽ gñe peccati mortalis, illud ẽ grauius in quo volũtas maiori libidine peccat, qa quãtò magis conatur, tantò perfectiorẽ actũ causat, & tantò magis tenet ad rectitudinẽ proportionalẽ illi actui debitã, quã cũ volũtate negligit, grauius peccat. Hæc Gabr. Attendit quandoq; grauitas peccati, ut idẽ dicit Gab.di. 22.li.2.ex arduitate vel pluralitate pcepti, vel præceptorũ, illud peccatũ phibẽtium. Sic graviores sunt transgressiones præceptorũ primæ tabulæ q̃ secundæ: & grauius est sacrilegiũ q̃ simplex furtũ: & grauius patricidiũ q̃ homicidiũ simplex. Attenditur ẽt ex maiori (ut dictum est) peccandi libidine ad quã sequitur maior contẽptus. Item ex grauioris damni sequela. Itẽ ex multiplici circunstantia actuali, & psonæ dignitate resistẽdi fortitudine maiori ingratitudini, & sic de alijs multis. Ponit S.Bona. plures modos, quibus peccati grauitas cognoscitur dist.33.libr.2.in explanatione textus. Dicitur itaq; unũ peccatũ grauius alio. Vno modo causãlitate, & sic peccatũ diaboli dicit esse maius, cuius inuidia mors ĩtroiuit in orbẽ terrarum. Secũdo modo gñalitate, & sic peccatum primi parẽtis dicit fuisse maius, quia in totũ genus humanũ se diffudit, de quo paulò post diceẽ. Tertio modo enormitate, & sic peccatũ Iudæ dicitur esse maximũ, qa uẽdidit Deũ. Quarto modò ingratitudine, & sic peccatũ illius dicitur esse maius, qui plura percepit dona gratiarũ. Quinto modo periculositate: & sic peccatũ ignorãtiæ dicitur eẽ maximũ, qa periculosum. Sexto modo inseparabilitate: & sic peccatũ cupiditatis dicitur esse maximum, qa cũ alia vitia cũ homine conseneſcãt, sola auaritia iuueneſcit. Septimo modo importunitate: & sic de superbia dicitur esse maximũ, qa ẽt ex ipsis bonis operibus cõsurgit. Octauo modo pronitate: & sic luxuria dicit esse grauius, ad quam homines magis sunt proni. Nono modo maioris gratię impugnatione: & sic peccatũ in spiritũ sanctũ dicitur esse maximum. Decimo modo ratione maioris offensæ: & sic peccatũ idolatriæ dicitur esse maximũ. Vndecimo rõne facilitatis resistendi: & sic dicit Magister, quod peccatum Adæ fuit grauissimum. Duodecimo rõne improbitatis atq; libidinis: & sic cuiuscunque generis peccatũ maius põt fieri ab altero. Hi modi consueuerũt assignari à Doctoribus, & sunt magis cõsueti, quos & recitat S.Bona. ubi supra. Et secundũ hæc, ut scribit Gab.dist. 22.q.1.li.2 peccata habent se ut excedentia, & excessa in grauitate. Simpliciter tamen grauius est ex genere siue obiecto, & quod scilicet formaliter repugnat maiori bono, & ita erit circa obiectum magis bonum. Similiter ubi plures rationes grauitatis, & malitiæ concurrunt. Hinc Scotus dist. 21.libr.2. ait grauitatem peccati ex hoc concludi, quod opponitur magis intensæ bonitati: uel qa bonitas appolita est

magis necessaria, scilicet qa peccatū tale est magis cōtra plura præcepta, & magis ardua q̄ aliud peccatū. Et peccatum Adæ (ut idē ait Gabriel) nō fuit grauissimū simpliciter, sed ex quibusdam accidētalibus circūstātijs, quia totum genus humanū ex sequela infecit, & originali iustitia spoliauit: & quia fuit persona dignissima, & ad resistendū fortissima propter adiutoriū originalis iustitiæ, & per hoc ex maiore ingratitudine processit. Sed peccatum Euæ fuit simpliciter grauius peccato Adæ, quia processit ex maiore superbia volentis assimilari Deo, & credētis hoc fieri posse, & ex maiore libidine & cōtēptu Dei. Cuius signū etiā, quia grauiori pœna mulier q̄ uir punita est. Quo ad circūstantiā uerò accidētalē dignitatis personę, resistēdi fortitudine, prudētia, & uigore dāni & sequelæ grauius fuit peccatū Adæ quàm Euæ, qa dignior fuit, & maiore prudētia, & fortitudine præditus, cuius transgressio in totā posteritatē redūdauit. Non aūt fuit simpliciter grauissimū peccatum Adæ, quia nō fuit in Deū tāquā in obiectū, nec formaliter opponebaū charitati Dei, quamuis illā priuabat demeritoriè sicut quod libet mortale, nec processit ex maxima libidine, nec fuit cōtra p̄ceptū maximè arduū, sed ex circūstātia, ut dictū est. Et si Adā non peccasset, p̄p peccatū Euæ, genus humanū nō periisset. Nō. n. Euæ, sed Adā principium fuit totius generis humani. Videatur latiùs Gab. & Scotus di. 21. li. 1. Ponit, & S. Bona. dist. 38. li. 4. in dubijs literalibus, hos grauitatis peccati modos. Dicitur. n. (ut inquit) unum peccatum grauius alio, aut rōne cōtemptus, & sic peccatum in spiritum sanctū, aut ratione libidinis, ut peccata contra naturā, in quibus libido totū absorbet naturale iudicatoriū: aut ratione ingratitudinis, & sic peccatū Adæ in Paradiso: aut rōne punitionis, & sic peccatum adulterij, in quo p̄cipiebatur mœchus, & mœcha lapidibus obrui. Sicut dicitur Deut. 22. Vnde Clemens Papa: & refert Magist. grauissimè dist. 38. quarti. Quod in omnibus peccatis adulterium est grauius. Et subiūgit Magister grauissimè ex go peccant adulteri, grauiter fornicarijs sed cunctis his grauius incestuosi, quos omnes transcendunt contra naturam delinquentes, &c. Tantò insuper grauiora sunt peccata, quantò diutius infelicem animam detinent alligatam: vt habetur de consuetudine cum tanto referente Gab. dist. 15. q. 14. lib. 4.

GVLA Græcè λαιμαργια, & λαιμαργος, gulosus, heluo, & λαιμος guttur. Et é gula immoderata cibi auiditas, vel inordinatus appetitus cibi & potus, ſm B. Th. 2. 2. q. 118. art. 1. & Albertus Magnus in cōpendio suo li. 3. c. 20. & ſm Cortesium li. 3. sent. dist. 8. Gula non modo gustus obsonatrix, sed etiam opsophaga intempestiua uocatur. Hæc enim tanquam sus fœta solidam alacritatem, scurrilitatē, cœnositatem, loquacitatem, mentisq; caliginem gignit, atq; etiam sobrietati é hostis & inimica. Et ſm Gabr. dist. 22. q. 1. libr. 2. Gula non est aliud q̄ inordinatus appetitus cibi reficientis suauiter. Vnde, vt idem dicit, peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia, progressum habuit in auaritia, consummationem uerò in gula, in actu comedendi contra præceptum, & ita terminatum in inobedientia. Latiùs ibi Gabriel.

VEL GVLA est immoderatus usus ciborū. Et cōmittitur quinque modis, vt scribit Rich. dist. 15. ar. 3. q. 6. Ji 4. in solu. argu. & habetur de conse. distin. 5. Quinque. Aliquando enim homo indigentiæ tempora p̄ueniet. Aliquando tempora non p̄ueniet, sed cibos lautiores quærit, id est p̄cios os. Aliquando quæ sumenda sunt, expetit accuratius, id é cum nimia sollicitudine præparandi. Aliquando, & qualitas ciborū, & tempus congruit, sed quantitate intēperata sumēdi, mensurā refectionis excedit nō minus abiectius, ē q̄d fidederat, & tū ipso esu immēsi desiderij deterius peccat. Quolibet aūt p̄dictorū modorū pōt esse gula peccatum ueniale, & sic per eam nō frangitur ieiunium, & i quolibet p̄t esse tātus excessus, quod est peccatū mortale, & sic per illā frangitur ieiunium, quod est à vitijs abstinere, & in aliquo casu ieiunium Eccle się. Richar. Gula autem secundū Gerso

nem

nem par. 2. trac. de cognitione peccatorũ uenialiũ, & mortaliũ, cõsideratione 11. Est desiderium aut appetitus deordinatus in mãducãdo, & est de se ueniale. Si est appetitus solũ ex natura, & quãdo nõ trãsgreditur pręceptũ Dei, uel Ecclesiæ sine rationabili causa, sed quãdo tale placitũ habeẽ in mãducãdo, qđ ꝓponitur diuino amori. Hoc est dictũ qđ potius fieret trãsgressio mandatorũ Dei, q̃ qđ abstineret à manducãdo, & ibi é peccatũ mortale: sicut si aliquis ꝓp suũ gulosum mãducare, vult rapere alienũ, aut nõ vult ire ad Ecclesiã, quãdo ad hoc teneẽ, aut qñ sciẽter omittit facere aliqđ mãdatorũ Dei ꝓp nimiã suam repletionẽ aut inebriationem. Itẽ quãdo homo scienter se inebriat, peccat mortaliter. Et similiter facit ille, qui aliũ per malitiã inebriat, aut agit pro inebriati malo, scilicet uel ad decipiẽdũ uel infamãdũ. Hæc Gerson ubi sup. quẽ, & uidere potes part. 2. de uitijs capitalibus, & in suo tripartito circa peccatũ gulæ: & in regulis moralibus, ubi & ostẽdit quando est peccatum mortale. Gula ẽm Aug. sic describitur: Est immoderata cibi auiditas. Vel sic: Gula est uorax edacitas naturæ finibus nõ cõtenta. Et est aduertẽdũ (ut scribit Gerson de septem, vitijs capitalibus) quod gula non dicit seu denominat quẽlibet appetitũ edẽdi, uel bibẽdi, sed solũ inordinatũ, quia ex eo inordinatus dicitur, quod recedit a debito rõnis: nec uitiũ gulæ in substãtia seu quãtitate cibi ꝓpriè cõsistit, sed in cõcupiscẽtia nõ regulata rõne. Et ideo si aliqs excedat ī quãtitate cibi, nõ ꝓpter cõcupiscentiã, sed qa illud sibi necessarium esse existimat, hoc non pertinet ad uitiũ gulæ, sed ad aliquã imperitiã. Sed tũc pertinet ad gulã, qñ aliquis ꝓpter cõcupiscentiam cibi delectabilis scienter excedit mẽsurã edendo. Plura de gula scribit Gerson ubi supra. Et ẽm Greg. 31. lib. moral. qnque sunt species gulæ, scilicet inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sẽsus circa intelligentiam. De his latius Gerson ubi supra. Et quid mali inferat gula, uide perpulchrè tundẽ Cancellariũ part. 4. sermone Dominicæ aduentus de gula, & aliàs: per eã em relinquitur Deus, & eius præcepta, multaq; mala facit, ut ibidem ostendit.

De litera H.

HABITVS est quędam animi qualitas acqsita ex frequẽtatis actibus uel ex uno multũ uehementi, quo anima faciliter disponitur ad aliq d faciẽdũ. Et differt à dispositione, qđ hæc faciliter, ille difficulter mobilis ẽ à subiecto, ẽm Arist. in Prædicamentis. Vnde B. Tho. ait: Habitus é qualitas de difficili mobilis, qua homo põt uti quũ uoluerit, reddẽs operationẽ delectabilem. Et habitus est ẽm quẽ ad alĩ qd nos habemus bene uel malè. Th. prima parte, q. 83. ar. 2. Et ut habet Aristo. in post prędicamẽtis, habitus multis modis accipi potest. Gab. dist. 33. q. 1. li. 3. accipit pro qualitate animæ, quæ determinat potentiam in agendo. Vnde Philosophus dicit: Habitus sunt ẽm quos ad passiones nos bene uel malè habemus, puta ad iraſci. Si quidẽ uehementer uel remisse malè habemus: si mediæ, bene. Et põt sic describi, ut idẽ Gabriel scribit, accipiendo pro habitu acquisito. Habitus acquisitus est qualitas, absoluta difficulter mobilis, ex actu uel actibus potẽtiæ uitalis genita, ad similiũ actuum productionem potentiæ inclinatiua. Hãc diffinitionẽ diffuse declarat Gabriel: pauca ex multis referam. Dicitur qualitas, & capitur pro qualitate accidentali, ad excludendam formam substantialem. Dicẽtur absoluta, quia habitus non ẽst respectus, nec tantũ modus rei. Nam habitus est productiuus actus: respectus aũt non est de numero actiuorum. Dicitur difficulter mobilis, per quod excludũtur actus potentiæ cognitiuæ, & appetitiuæ, quæ faciliter corrumpuntur: non enim permanet cessante pęnitentia obiecti in se uel in aliquo sui repræsentatiua. Habitus autem manet transeũte actu, ẽt dum se potentia conuerit ad aliud, ut patet in dormiente, & se ab actuali obie-

ctorum cōsideratione auertente. Dicitur ex actu uel actib. potentiæ, s. elicitis genita, p p̄ species sensibiles, & intelligibiles immediatè ab obiecto causatas, si ponant, q̄ licèt inclinet potentiā ad p̄ductionē actus cognoscēdi, non tñ sunt habitus. Et dicitur immediatè, q̄a illud q̄d relinq̄tur post primā notitiā abstractiuā in sensu iteriori, uel intellectu inclinās ad similē notitiā abstractiuā siue dicātur species memoriæ: ſm alios intentiones, uerè sunt habitus. Itē ponitur hæc clausula, ad excludendum uirtutes naturales, de quib. loq̄tur Philosophus 6. Ethi. ca. vlt. quæ sunt qualitates & dispositiones quędā naturales, disponētes ad uirtutes. Sicut molles carne apti mēte dicūtur 2. de Anima. Quidā. n. p̄ cōplexionē corporis disponūtur ad virtutes, quidā ad uitia, ut Cholerici naturaliter inclinātur ad irā. Sāguinei ad mansuetudinem, quæ propriè non sunt habitus, inueniuntur. n. tales virtutes seu dispositiones in pueris, & brutis, vt dicit Philosophus, in q̄bus nō præcesserūt actus ex q̄bus generentur. Dicitur potētiæ uitalis, quia ex actib. potentiarū mentis naturaliū, ad actum unū determinatarū, qui est per actus sui frequētiā nō aliter assuefieri, aut magis ad similes inclinari p̄nt, non causatur habitus. Sic lāpis deorsum iactus non assuescit sursum ferri, &c. Dicitur ultimò, ad similiū actuū productionē inclinatiua, id est similium actuū cū potētia productiua: inclinare ē cōcausare: in hoc. n. inclinat habitus potentiā ad productionem similiū actuū, quia est causa partialis productiua similium actuum cum potentia. Vide latiùs Gabrielem vbi supra.

HABITVS autē quandoq; accipitur generalius (ut idē dicit Gabriel) scilicet pro qualibet qualitate inclināte potētiā ad actuū productionē, siue sit genita ex actib. similibus, siue nō. Sic Philosophus nominat uirtutes naturales habitus, q̄. tñ sunt qualitates corporales oēs actus p̄cedentes, unde ait: Etenim pueris, & bestijs naturales inexistūt habitus: & loquitur de virtutibus naturalibus. Sed difficultas est habitus propriè acceptus, ſm quod est genus uirtutis moralis, habitibus uerò (ut inq̄t Gab. di 36. q. unic. ar. 3. li. 3.) neq; laudamur, neque vituperamur meritoriè, sed actibus. Sic uitiū habitus sine actu; nō est culpabile, licèt habeat generationis principiū culpabile, scilicet actus uitiosos. Et habitus manifestatur ex actibus, ut dicit Sco. dist. 27. libr. 3. & ex actibus frequentatis (ut est commune dictum) generatur habitus.

HABITVS quidā sunt essentialiter uirtuosi, quidā contingenter. Habitus essentialiter uirtuosi, sunt qui geniti sunt ex actibus uolūtatis elicitis essentialiter, & intrinsecè uirtuosis: & hi tātum sunt in uoluntate. Habitus cōtingenter uirtuosus est, qui gignitur ex actibus cōtingēter uirtuosis, sicut habitus aliarū potentiarum: puta intellectus sensus, aut potētiæ executiuæ, dum generantur ex actibus à volūtate imperatis. Omnes enim indifferenter inclinant ad actus laudabiles, & virtuosos, & vituperabiles, seu vitiosos, q̄a inclināt ad actus similes eis, ex quibus generātur qui aliquādo sunt virtuosi, quandoq; uitiosi extrinseca denominatione. Hæc est sententia Beati Tho. in 3. scripto. dist. 23. q. 3. ubi dicit, quod solus habitus uolūtatis, est bonus formaliter, cęteri sunt boni materialiter, non bonitate sui generis, sed bonitate suæ uoluntatis: uide de hoc copiosius Occam 3. quotlib. q. 14. & q. 10. 3. sentēn. & post eum Gabriel dist. 23. quæstio. 1. lib. 3. Intelligit autem Thom. per ly. formaliter, essentialiter necessario, & intrinsecè: & per materialiter quod dictū est extrinseca denominatione, uel contingenter: in qua autem potentia ponendi sunt habitus, uide copiosè Gabr. dub. 1. ubi supra; scilicet in potentia executiua corporali, ut patet in scriptoribus, & in citharœdis, & in potentia cognitiua, tam sensitiua quàm intellectiua. Nō potest autem sufficienter probari, & euidenter, quod aliquis habitus sit in appetitu sensitiuo ponendus, quia omnia, quæ experimur nobis inesse post frequentiam actus, experimur quandoque in nobis, per transmutationem corporalē siue frequentia actus appetitiui.

Nam

Nam omnis talis inclinatio, puta ad gulam, ad delectationem carnis potest induci per qualitates corporales, ac per artem medicinæ, & alias uias. Nã medici per artẽ suã diminuũt cõcupiscẽtias, & sic disponũt ad actus castos, &c. Vide latiùs Gabrielem. In uoluntate aũt ponendus ẽ habitus ex actibus suis elicitis generatus, quia quilibet experitur in seipso, quod post multos actus elicitos i voluntate circa aliquod obiectum, facilius inclinatur, & intẽsius ad eliciendum actus cõsimiles, quãuis difficilè hoc possit probari, ut dicit Sco. q. 17. 3. quotlib. & persuaderi, rationabiliterque tenere. Nam voluntas potest in suos actus, scilicet velle, & nolle respectu cuiuscunque obiecti ex sua libertate, etiam quãtumcunque intensum, sine habitu, ut patet in Martyribus nolẽtibus immolare idolis, & hæreticis nolẽtibus reuocare errores. Plura Gabriel, ubi supra. Sunt autẽ quatuor cõditiones habitus, ut idem refert Gabr. dub. 2 ubi supra, quas ponunt Doctores & Philosophus. Nã facit potẽtiã in qua ẽ elicere, actũ suum ad quem ã nclinat delectabiliter, faciliter, promptè, id est festinanter, & expeditè, id est rectè, contra molestãtia quo ad primũ. Resistentia contraria quo ad secundam. Retardãtia quo ad tertiũ. Contra impediẽtia, quo ad quartũ: & quãuis illæ conditiones frequẽter inueniunt in habitu, nõ tñ uniuersaliter in omni habitu, nec sufficiunt ad ponendũ habitũ, Nã habitus inclinans intellectum ad speculãdũ, uel assentiendũ alicui principio uel conclusioni naturali, nõ delectat intellectũ. Licèt delectatio postea seq posset in uoluntate sibi complacente in illa speculatione. Item habitus inclinans ad odiendum aliquem non delectabiliter, sed magis tristabiliter. Nullus em̃ delectabiliter vult alteri malũ, licèt si malũ illud sequtur voluntas, delectẽ. Vide plura dub. 4. Et in eadẽ aĩa, ut idẽ dicit, sunt plures habitus, tã apprehensiui, q̃ appetitiui, & intellectiui, qui inclinant potẽtiã ad actũ, & quædã prærequirũt apprehẽsionẽ obiecti. Sic uoluntas non põt elicere actum aliquem circa obiectũ, nisi prius per intellectum apprehensum, & ipsi uoluntati ostensum. In uisa em̃ amare possumus, incognita uero nequaquam, ait Augu. 10. de Trin. c. 1. & ita nec habitus inclinare potest ad actum voluntatis, nisi obiecto per actum voluntatis præsente. Similiter dicitur de habitibus intellectiuis, adhæsiuis, qui nõ inclinant intellectum ad assensum, nisi actuali apprehensione credendę ueritatis præuia. Dũ autem illa actu habetur in intellectu habitus adhæsiuus inclinat ad assentiẽdũ. Sed habitus apprehensiui, quia non præsupponũt cognitionem actualem in potentia, sed ad ipsum inclinãt: ideo ex variis causis habitus apprehensiuus quandoque mouet, quandoque non. Latiùs scribit Gabriel dub. 7. ubi supra.

HABITVS est duplex, scilicet acquisitus, de quo dictũ est, & infusus. Et sicut dicit q̃d duplex sit habitus fidei & spei: sic duplex distinguitur habitus charitatis, scilicet acquisitus & infusus. Habitus charitatis infusus unus, est respectu omniũ diligibiliũ Dei, & creaturæ p̃p Deum, qui principaliter inclinat ad diligendũ Deũ p̃p se, & omne q̃d vult Deus dilig̃i p̃p Deũ, & mediante illo tanquã principio partiali, inclinat ad diligendũ proximũ. Habitus charitatis, acquisitus & m duiersitatem actuũ specie distinctorũ, & ipse plurificatur specie. Ex quo patet, quod bonitas proximi, non mouet ad diligendum eum charitatiuè, sed bonitas Dei, propter cuius præceptum de diligendo proximum, diligens Deum vult diligere, & proximum, siue bonus sit siue malus. Gabr. dist. 28. q. unica, art. 1. lib. 3.

HABITVS, ut idem Dñs Prępositus Gab. scribit dist. 34. q. unica, ar. 1. li. 3. est quod dam genus subalternũ de genere qualitatis. Habẽs sub se multa genera subalterna, q̃b. descẽditur ad species specialissimas. Est em̃ quidã habitus moralis, q̃dã intellectualis, & habitus infusus, & acq̃situs: & quodlibet mẽbrorũ diuidit̃ ĩ itellectualẽ & moralẽ, siue appetitiuũ, & habitus acquisitus siue infusus intellectualis, diuidit̃ in practicum, & speculatiuũ. Speculatiuus diuidi põt in Mathematicũ naturalẽ, & Metaphysicũ seu di-

nimũ (ut loquitur Philosophus 5. Meta.) & quodlibet membrũ vltra varijs modis subdiuidi pt, donec veniat ad specialissimas. Hæc Gab. Sed q a scientia speculatiua nõ pficit homini ad bñ moraliter viuẽdũ, ideo illis diuisis, pcedit ad diuisionẽ habitus practici. Et diuidit Gabriel habitũ practicũ intellectualẽ, q ẽ circa agibile, & circa factibile. Et qui est circa factibile, dicit ars, & põt diuidi p plures diuisiones quousque ueniatur ad specialissimas, & artes speciales mechanicas. Similiter, & habitus practicus circa agibile multipliciter subdiuiditur, quia neque sciẽtia practica, neq; prudẽtia ẽ una circa oĩa agibilia. Diuersorũ. n agibiliũ tãquã diuersorum obiectorũ diuersi sunt habitus. Imõ q̃libet virtus moralis habet specialẽ prudentiã sibi cõnexam. Si quidem alia species est prudẽtia circa obiecta fortitudinis, alia circa obiecta tẽperãtiæ, alia circa obiecta iustitiæ. Et ideo ſm diuisionẽ uirtutũ moraliũ posset subdiuidi prudẽtia. Vnde de tota diuisiõe habitus intellectiui practici ſ numero virtutũ, non recipitur nisi fides, & prudẽtia. Habitus appetitiuus siue moralis põt diuidi in habitũ bene disponẽtem appetitũ circa Deũ vel circa creaturã. Primus est duplex, f. spes, & charitas. Charitas est circa Deũ, vt diligibilẽ i se. Spes, vt diligibilẽ tanquã commodũ mihi. Habitus appetitiuus circa creaturã, aut disponit appetitũ bene ad seipsum, aut quo ad alterũ. Et secũdus ille vocat cõmuni nomine iustitiæ. Primus nomẽ cõmune hẽt uide latius Gabrielẽ. Et habitus qui disponit, circa primo appetibilia, vel fugibilia in cõmuni dicitur tẽperantia, q uero circa alia dicitur fortitudo, & sic in cõnumeratione virtutũ omniũ solũ tres sunt theologicæ, de q b. habetur 1. Corinth. 13. Et quatuor Cardinales, de quib. Sapien. 8. de quo infra in verbo. Virtus dicẽt. Cõtingit aũt quãdoque habitũ ligari, ne in actum suũ exire possit, sicut p ebrietatẽ sciẽtia vt dicitur 3. Et hic. Et vt dicit Gab. dist. 3. q. 2. art. 3. dub. 1. li. 3. Post B. Tho. Eadẽ di. q. 2. ar. 1. & 3. Et habitus (vt inqt Gab. di. 35. q. 1. li. 1.) ſi dicit aliq d distinctũ à cognitione actuali, sic in Deo nõ est habitus, nec sciẽtia diuina ẽ habitus, sed cognitio actualis æterna. Si uerò accipitur cõmuniter, ut extẽdit se ad cognitionẽ actualẽ, & habitualẽ. Sic posset cõcedi in Deo esse habitũ sciẽtiæ. Sed q a frequẽter habitus capitur, vt quid distinctũ ab actu, facilius dicitur non omnem scientiã esse habitũ, quod uerum est de scientia diuina, nõ est tamen difficultas nisi de nomine. Gabriel, & de habitu aliàs multa.

HABERE aliquid dicitur tripliciter, vt scribit Brulifer dis. 8. q. 1. li. 1. formaliter, scilicet q̃n est subiectũ illius, quod habet, vt albũ albedinis. Secũdo causaliter uel effectiuè, seu virtualiter quãdo, ſ. potest effectiuè, producere illud quod sic habet. Tertio modo dicitur aliq d habere aliud exemplariter, quando, scilicet intelligit seu cognoscit illud quod sic habet. Isto modo artifex habet domum, Sol non habet ranam exemplariter. Item cognoscens rosam habet eam exemplariter. Brulifer. Alij modi habendi videantur in post prædicamentis, & in Logica.

HÆRESIS dictio est Græca ἀπὸ τοῦ αἱρεῖσθαι, dicitur q; ab electione, q̃n vnusquisq; elegit disciplinã quã putat esse meliorem, ſm Hieronymum ĩ epistolã ad Galath. & habetur 24. q. 3. c. Hæresis. Et hæresis ratione pertinaciæ est species peccati in spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis secundum B. Th. 4. ſen. dist. 14. q. 2. ar. 2. & ab eo venit hæreticus tãquã cõcretum ab abstracto. De hæreticis aũtẽ & de hæresi multa scribit Occã i dialogo. part. 1. & post eum Gabr. dist. 13. q. 2. li. 4. Et hæresis, vt scribit Occam li. 2. dialogi, partis primæ, ca. 6. & Hiero. Est dogma falsum fidei cõtrarium orthodoxę, i. error contrarius Catholicæ ueritati. Est aũtẽ omnis hæresis dogma falsum siue error, & non ecõuerso. Ois. n. hæresis, ait Hieronymus sup epistolã ad Galath. puersum dogma hẽt. Dogma aũt p uersum, ẽ dogma falsũ, sed nõ oẽ dogma falsum est hæresis. Na in multis reb. errare, nullũ aut minimũ peccatũ est, ut dicit Aug. i Ench. c. 20. Sed hæresis sicut, & infidelitas, grauissimũ ẽ peccatũ: nõ ergo omis error ẽ hæresis. Ex quo seqtur q̃ nõ

omne

omne dogma falsum est hæresis, cum oīs error dogma falsum sit concludendus. Dicitur fidei orthodoxæ contrariū, quo ex eluduntur oēs alij errores fidei orthodoxæ non cōtrarij, sicut error in rebus naturalibus: de qbus fides Catholica nihil contrarjū asserit, ut sunt errores de ui & numero elemētorū, de motu, defectu, & ordine siderū, de figura cœli, de generibus & naturis ānalium, fruticum, lapidū, fontiū, montiū, & cæteris hmōi: quorum studio Physici infudarunt, & quorū scientia ad religionem non pertinet. De quibus Augustinus ubi supra ca. 8. loquitur: Errores in his, & si falsa sint dogmata, nō hæreses sunt dicendi. Ex hac diffinitione sequitur, quod error in fide noua ideo est hæresis, quia ab Ecclesia damnatus, sed quia fidei cōtrarius. Vnde hæreses ab Ecclesia damnatæ, priusquam damnarētur fuerūt hæreses. Vide Gabrielem latiùs. Determinatio aūt Ecclesię non facit propositionem priùs veram, esse falsam: nec priùs falsam, esse veram. Sed quia vera ē Ecclesia approbat, aut si falsa reprobat & condemnat: nec aliqua hæresis est noua, ut ibidem ostendit Gabriel. Cùm aūt dr hæresim esse nouam, dupliciter intelligitur. Vno modo, quia de nouo incipit esse falsa. Alio modo intelligitur hęresis esse noua, quia de nouo asserta uel defensa, quia aliquis eā de nouo asserit uel defendit, non quin priùs fuerit falsa ueritati fidei contraria: sic in multis canonibus accipitur noua hæresis ubi sępè fit mentio de nouis hæresibus introductis uel introducendis, ut patet 23. q. 1. c. 1. Ois hęreticus aut iam damnatā hæresim sequitur, aut nouam confugit. Similiter eadē q. 100. Notādū fit mētio de noua hęresi.

Hæresis aūt & error dupliciter accipiuni, uel pro habitu, uel actu assentiendi falso, uel pro obiecto, quod est propositio falsa seu articulus falsus: primo modo accipiendo, pōt esse noua fides & noua hęresis ac error, qm quis pōt de nouo credere uel errare. Sed tertio modo non est error nouus aut hæresis, nec ueritas catholica noua, quin si ipsa prius fuisset formata, fuisset error, hęresis aut fides catholica, reddēdo singula singulis. Determinatio aūt Ecclesiæ aut summi Pōtificis declarat & diffinit, qđ aliqua ueritas Catholica p tali acceptāda ē, q priùs p tali habita nō est, sic de hęresi. Vñ Ecclesia sua determinatióne diffinit ueritates quas approbat fuisse Catholicas: & p cō dēnationē suā diffinit assertiōes quas reprobat fuisse, & oē hæreticas, & ita non facit nouū articulū fidei, sed nouiter diffinit aliqué articulū ptinere ac ptinuisse ad fidē, & ad Catholicā ueritatē. Gabr. ubi supra. Videntur, & Gers. de hęresi in multis locis operū suorum: & de declaratione p Doctores, & expositores sacræ scripturæ parte prima de ptestatione circa materiā fidei. Sūt aūt multæ hęreses, & errores, uel innumeratæ dāmnātes sacrā scripturā uel partem eius, sicut patet ī libris Damasc. & Aug. de hæresibus. Cōtra oēs istas in cōmuni octo sūt uiæ, quibus istæ hæresis conuincūtur, & opprimūtur: quas diffuse adducit Sco. q. 2. Prol. Et aliās fusius notauimus, q sūt, pnuntiatio prophetica, scripturarū concordia, auctoritas scribētiū, diligētia recipiētiū, rōnabilitas cōtētorū, irrationabilitas singulorū errorū, Ecclesiæ stabilitas, miraculorū claritas. Vide latiùs Sco. & Gers. de hæresib. multorū, & pcipuè Albigensiū, Vualdēsiū, Vuiklefistarū, & Husitarū, & aliorū, q sūpserūt occasiones errādi ex odio, & zelo nō ſm scientiam contra discholos mores Ecclesiastī corū, quos intuebantur magis detestando, & cum indignatione, q̄ miserādo cū pia oratione, & modesta redargutione. Gerson par. 2. de solicitudine Ecclesiastī corum particula 47. Et idem scribit tracta. de Simonia ad septimam rationē cōsideratione prima: Non est hæresis sine deprauatione intellectus per errorē in his quæ recta fides tradit. Differt hæresis a schismate: uide infrā.

HAERETICVS multipliciter inuenitur accipi. Vnde Occam c. 2. li. 3. primę partis dial. ponit quinq; acceptiones nominis hæreticus. Vno mō accipiē hæreticus p omni excōicato, ut notat. Gl. 4 q. 3. Qđ aūt. Secundo modo dicitur peruersor sacrorū: & sic Simoniacus dicitur hæreticus. Hinc Gregorius in regiſtro. 1. quæſ.

i. Quisquis. Quisquis per pecuniã ordinatur ad hoc ut fiat hæreticus, promouetur. Tertio modo dicitur quicũque dubitat, uel putat fidem Christianã esse falsam, uel fictam: & sic oẽs Iudæi, Sarracẽni & Pagani, dicuntur hæretici, & generaliter oẽs infideles: & sic oĩs qui nõ tenet articulum fidei, largè dicitur hæreticus: uel qui corde & ore negauerit fidẽ. Et sic nõ oĩs hæreticus est excõicatus: isto modo fortilegi, qui negant fidem Catholicã ore & corde, dicuntur hæretici. Quarto modo dicitur oĩs Christianus uel qui se putat Christianum, errans contra Catholicam ueritatẽ, ptinaciter est hæreticus, & sic capitur propriè. Quinto modo dicitur oĩs qui pertinaciter adhæret errori, qui sapit hæresim, uel qui pertinaciter asserit uel determinat aliquam hæresim. Dicitur aũt sapere hæresim, quod ex hæresi & aliquo uero coassumpto (qđ rationabiliter negari nõ põt) deducitur: sicut ueritas dicitur sapere Catholicã ueritatem, quæ ex Catholica ueritate, & alio uero coassumpto inferri potest in consequentia necessaria. Hæc refert Gab. dist. 14. q. 1. ar. 3. lib. 4. & has acceptiones hẽt Bruliser dist. 5. q. 2. lib. 4. Et dicitur hæreticus secundum Palud dist. 14. q. 3. lib. 4. abhærendo. & hæresis est secta uel diuisio, uel electio. Vnde quando ex electione, & non ex simplici ignorantia, qs diuidit se à fide Catholica, in quocunque articulo, quem explicitè tenetur scire, uel alio per Ecclesiã declarato cum pertinacia, ipse est hæreticus uerè. Dico aũt per Ecclesiam uniuersalẽ, uel Romanã, quia ad particularem Ecclesiam nõ pertinet de fide uniuersaliter iudicare. Vnde dicens cõtra articulos unius Episcopi, excõmunicationem põt incurrere, sed nõ hæresim. Et pœna hæretici est, qui manifestè in hæresi deprehensus est, nisi mox arbitrio Ecclesiæ satisfaciat: si sit laicus, statim si sit clericus prius à suis ordinibus degradatus dẽt exponi iustitiæ seculi animaduersione debita puniẽdi, ne ouis morbida inficiat totũ gregem. Vide latius Paludensem de hæretico. Et accipiendo hæreticus propriè, ut includit errorẽ in fide, & nõ extenditur ad infideles, qui nunquã fuerunt de Ecclesia, põt sic describi. Hæreticus est uerè baptizatus, uel pro baptizato se gerẽs, pertinaciter errãs, uel dubitãs contra Catholicã ueritatẽ. Hãc diffinitionẽ declarat Gab. dist. 13. q. 2. ar. 1. lib. 4. Dicitur uerè baptizatus p̃p baptizatum in ioco, qui si errat pertinaciter, non est hæreticus iudicandus: sicut nec Gentilis, aut Iudæus, non omnis autem errans est hæreticus. Vndè Hieronymus. Errare potero, hæreticus tñ non ero, quia non oĩs errans est hæreticus. Dicitur, pro baptizato se gerẽs, p̃p baptisatũ extra formam Ecclesiæ gerentem, tñ se ut uerè baptisatum. Si errat ptinaciter, est hæreticus. Et dr̃ pertinaciter, ad excludendũ errantem, uel dubitãtem ex simplicitate, uel ignorantia sola, nõ ex pertinacia contra ueritatẽ Catholicã, talis enim non est cẽsendus hæreticus. Dicitur aũt pertinaciter errare, uel dubitare, qui nõ est paratus corrigi, cũm inuenerit ueritatẽ, hoc est cũ ueritas sibi ostenditur sufficienter, nõ deponit errorem, uel dubiũ. Vndè non sequit: Iste assentit credit uel tenet hæresim, ergo ẽ hæreticus, qa multi sancti & catholici Doctores tenuerunt opiniones contrarias ĩ his quæ ad religionem pertinẽt, quarum una fuit hæretica, & tñ neuter eorũ fuit hæreticus. Tum qa neuter pertinaciter adhæsit suæ opinioni. Tum qa non constabat quæ pars opinionis fuit hæretica & quæ catholica, antequã accessit Ecclesiæ determinatio, &c. Dr̃ uel dubitãs, qa ptinaciter dubitãs, hæreticus est, ut i c. 1. de hæreticis, ubi dr̃: Dubius i fide hæreticus, est, licèt cõtrariæ fidei nõ assentiat. Oportet enim Catholicũ firmiter assẽtire, alioqn fidẽ non hẽt. Vnde hæreticus, q̃ ptinaciter defendit hæresim iã dãnatã: si fuerit deprehẽsus, nisi resipiscens se correxerit, nequaquã est ab Ecclesia tolerãdus. Itẽ hæreticus post pœnitentiã & abiurationẽ in eam, quã abiurauerat hæresim, & relapsus, licèt ad pœnitentiã admittatur, tñ sine ulla audiẽtia curiæ secularis exterminãdus relinquit̃, qa si quotiẽs reuerteret (ut ait Rich. dist. 13. art. 5. q. 4. lib. 4.) conseruaretur in fide, uita, & aliis bonis temporalibus, alij securius

in hæresim relaberentur, faciliusq; infici posset tota multitudo, quod diligẽter cauendum est. Vnde Hieronymus: Resecãdæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à ciuilis repellẽda, ne tota domus massa, corpus & pecora ardeãt, corrumpantur, putrescant intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit, sed qm̃ non statim oppressus est, per totũ orbem eius flamma depopulata est. Hæc Gabr. ubi sup. post Richar. Vnde Apostolus ait: Hereticorũ sermo sicut cancer serpit. Canceris aũt (ut scribit Gerson parte prima, de erroribus, circa p̃ceptũ: Non occides) mor bida tabes, nisi cauterio celerio, fortiq; tollat, crescit assidue sua cõtagio. Nõ aliter hæretica pestis, quæ dũ uult se fouere, fit ægrior: dum defensorẽ quærit ille, mittit uerbũ in rete pedes suos & imaculis eius ambulat: se nõ euoluens, sed inuoluẽs, ac põdere suo de errore in errorẽ means. Verum quippe est illud Philosophicum: Vno inconuenienti dato multa sequuntur: p̃sertim dum error in principijs, qui paruus crescit in plurimos, & fit uelut una cathena tenebrarũ, qua colliganẽ hæretici. Multa ibidem Gerson de hæreticis & hæresibus, &c. Hæreticus secundũ Richar. dist. 13. ar. 1. q. 5. lib. 4. est ille qui profitetur Christũ, & eius dogmata corrũpit, si cũ hoc annexa est pertinacia. Hæreticus, ut diffinit Augustinus, & hẽt Magister in textu in fine dist. 13. li. 4. est qui pro alicuius tẽporalis cõmodi & maxime gloriæ, principatusq; sui gratia falsas aut nouas opiniones gignit uel sequitẽ. Augustinus de utilitate credẽdi & habetur 24. q. 3. q̃ uerba tractat & refert Gerson par. 1. in assertionibus Magistri Ioãnis parui. & infra Gerson in articulis specialibus cõtra Petrum de Luna ait: Propriè dicitur hæreticus, qui pertinaciter asserit, imò determinat hæresim. Est autem pertinax, qui non est paratus corrigi, & qui non quærit cauta sollicitudine ueritatem, sed impugnat & ad impugnandum oẽs inducit sub pœnis terribilibus, quantum in ipso est, &c. Hæreticus, ut scribit S. Bona. dist. 13. lib. 4. circa textũ, est qui diuinę legis ignorantia uel contẽptu pertinax inuentor proprij erroris, aut alieni sectator Catholicæ ueritati mauult aduersari q̃ subiici. Et ut ibidẽ scribit: Differt hæresis à schisinate, quia hæc est contra fidem. Schisma cõtra mores uel uinculũ charitatis. Snia autẽ contra fidem ratione adinuentionis, dici potest superstitio, i. superflua institutio: de quo latiùs Bonau. Fuerunt autem plures hæretici, ut scriptis reliquit Dñs Card. Came in de laudibus Theologiæ, ut alijque Manichęi, Arriani, Sabellianí, Pelagiani, innumeri, q uarijs temporibus stimulis doloribus, tormẽtis, laboribus, molestijs, & tentationum periculis, Christi Ecclesiam infestarũt. Aduersus quos Doctores Catholici per scripturæ sacræ uictoriosissimè pugnauerunt, qui quidẽ hęretici dissipauerunt legẽ Euangelicã falso modo glossando, & scripturas peruertendo à uero sensu, quæ quidem lex Euangelica est tempus faciendi (ut scribit Iacobus de Valẽtia super illud Psal. Beati immaculati.) Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuam, &c. Aliàs de hęreticis & de hæresibus plura à Doctoribus perscribuntur. Sed sufficiũt pauca Theologiæ tyroni & neophito.

HIERARCHIA penultima producta, Latinè sacer principatus, Græci ἱερὰ sacrũ dicũt, ἀρχὴ principatus, &c. Et ut notat Gabriel distin. 9 q. 1. art. 1. lib. 2. Hierarchia dicitur à gera, qđ est sacer, & archia principatus, quasi sacer principatus: & describitur à S. Bonauentura distin. 9. lib. 2. sic Hierarchia est rerum sacrarum & rationabiliũ ordinata potestas in subditis debitum retinens principatum. Et est triplex, s. supercœlestis seu therarchia, quæ dicitur diuina. Cœlestis quæ est angelica: & subcœlestis, quę est humana, siue ecclesiastica. Quia enim hierarchia nõ est nisi in substantia intellectuali. Substãtia autem intellectualis est triplex, diuina, angelica & humana: ideo triplex est hierarchia, s. supercœlestis, & est sacrosancta Trinitas, ac diuina personarum unitas: quam sic Dionysius c. 3. de Angelica Hierarchia describit: Est pulchritudo dũ uina, ut simplex, ut bona, ut perfectionis auctor, pura, nullã prorsus admixtionem dissimilitudinis accipiens, rerũ singulos

gulos pro meritis lucis suæ participes faciens, & sacrosancto mysterio perficiēs, quantum quisq; initiatus congruè illius in se exprimere immutabilem nititur effigiē, in qua diffinitione tangitur increatæ hierarchiæ personarū pluralitas, essentię unitas, communicabilitas, summa perfectio, & perfectionis liberalis diffusio, quæ declaratur abundè a Gab. ubi su. De hac hierarchia uide Gers. par. 2. tract. de nobilitate, & par. 3 tract. de Canticorum originali ratione.

HIERARCHIA CREATA ſm Dionysium ubi supra, tam angelica q̄ humana est ordo sacratior, & scientia, & operatio, quæ ad Dei similitudinem pro uiribus nitiē, ac pro modo suo ad imitationem Dei ex indulta sibi diuinitus in intelligentię luce subuehit. Vnde breuiter, ut dicit Gabriel distin. 9. lib. 2. Hierarchia creata, est sacra quædam potestas, plures continēs ordines, communicans inferioribus, determinato ordine quod à prima potestate diuina suscepit. Latiùs Gabr.

HIERARCHIA angelica est triplex secundum Dionysium, ſ. eparchia, i. suprema: mesarchia, i. media: & hyperchia, i. infima. Sumitur aūt hæc distinctio ſm proprietates, quas ponit Diony. q̄ sunt scientia, ordo, actio. Vel aliter accipitur hæc distinctio, & clarius ſm tres status & officia, quæ sunt status contemplatiuorum, prælatorum, & actiuorum. Penes status cōtemplatiuorū est hierarchia suprema: penes statum prælatorū est media: penes statum actiuorum est sumpta hierarchia infima. Vnde supremæ hierarchiæ est immediatè conuerti ad Deum per actus cō templationis & non occupari circa exteriora principaliter. Mediæ est in præsidē tia, qui præsident cęteris, eos ordinando, principiādo, & ad salutis ministeria exequenda dirigēdo, quorū executio Angelorū est ultimæ hierarchię: de quo latiùs vide apud Gabrielem. Sūt aūt tres actus hierarchici, ſ. purgare, illuminare & perficere, & isti actus hierarchici ſm Theologos, ita dicuntur, q̄d conueniunt cuilibet Angelo. Prima enim hierarchia seu suprema purgatur, illuminatur & perficitur a hierarchia, thearchia siue diuina. Media à suprema purgatur illuminatur & perficit. Et tertia uel infima à media, & illa tertia in nobis agit hæc tria de cursu communi. Et purgatio non intelligit in Angelis à mūditia aliqua, sed à nescię tia: de quo uideatur Gabr. in serm. 4. de Angelis, qui incipit: Nonne sunt oēs administratorij spiritus? & q. 2. ubi supra Gabr. Differunt autem illi actus purgare, illuminare, & perficere in connotato. Nam in subſtrato supponunt pro eodē, scilicet inductione scientiæ. Purgare aūt connotat præcedentis ignorantię remotionē. Illuminare obiecti manifestationem. Perficere subiecti eleuationem, & melioratione. Vide latiùs Gabrielem & beatum Dionysium. Et in qualibet hierarchia ponuntur tres ordines. Est autē ordo ſm Magistrum, multitudo cœlestiū spirituū, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut in naturali donorū participatione conueniunt: hoc declarat pluribus Gabr. In prima sunt Seraphin, Cherubin, Throni: in media & infima diuersitas apud Doctores inuenię, de quo copioſe legito Gabr. dist. 9. q. 1. lib. 2.

HIERARCHIA Ecclesiastica, quę est in ecclesia militāti, in qua varij gradus ponūtur, quorum alter alteri præsidet, non tāliter sicut in Angelis. Nam in ordine Angelico gratia correspōdet naturæ, ut quo meliora habuere naturalia, nec eis sunt abusi perfectiorē consecuti sunt gratiam. Non sic in hominibus, ubi nec naturalibus, nec officijs correspōdet grā. Sed frequenter quæ meliora habeut naturalia (q̄a abutuntur eis) minorem habent gratiam, & in eminentioribus cōstituti gradibus, prohdolor, in gratia & meritis inueniuntur inferiores, dicit Gabr. q. 1. dist. 9. dub. ult. lib. 2. Et i hac hierarchia tres actus hierarchici reperiunē, ut scribit Gerson par. 1. de potestate Ecclesiastica cōsideratione 5. Purgare p afflictionem pœnalē excōicationis uel interdicti si rebelles inuenīantur, illuminare p prædicationē & doctrinā, perficere p aliorum sacramentorum ministrationē.

HISTRIO qui etruſco vocabulo ludio uocatur. Et Alex. quæſt. 109. par. 4. mēbr. 1. & post eum Gab. dist. 16. q. 4 dub. 2. li. 4.

distinguit duplices histriones. Sũt n. histriones q̃ p aliq̃d instrumẽtũ aut corporis gesticulationẽ his intendunt prouocare ad uanos risus, & malã ineptãq; lætitiã, & q̃ ob hanc causã dat eis, immolat dæmoni, & peccat. Sũt & q̃ noue rũt in musicalibus instrumẽtis canere, figella aut cithara, ad infirmę naturæ cõsolationẽ, sicut Dauid cecinit i cithara corã rege Saul, quũ spiritu malo agitabatur, & melius habebat, & talibus dare, peccatũ nõ est. Histrionũ aũt & parasitorũ mos est (inq̃t Gersp. 2) nullibi rarius q̃ in domo propria moram facere.

HISOCHELES & hisoplerus sũt græca uocabula. De q̃bus Tho. in scripto. j. di. 27. q. 1. ar. 1. dicit q̃d quãuis sint diuersi trianguli, tñ sunt sub una differẽtia figuræ triangularis, eo q̃d ambo habẽt tria latera, sed differũt, q̃a hisocheles significat triangulũ q̃ est duorũ æqualiũ laterũ Δ. Hisopleurus uerò significat triangulum æquilaterum per omnia. Exemplum Δ

HOMO ab humo dicitur, q̃a de limo terræ est conditus ſm corpus. Et hoc ideo ſm aliquos, ne ipse eleuaretur in superbiã, sed cognoscens se factum ex uili & infimo elemento humiliaretur, ne gratiam Dei perderet, ut dicit Bern. q̃m Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Iaco. 4. Item ut homo instrueretur quæque uicia cauere. Vnde licèt corpus humanũ sit compositum ex quatuor elementis, tñ in eo prædominatur elemẽtũ terræ, nõ autem ignis, ne homo esset nimis iracũdus uel accensus ad nocẽdũ proximo, nec elementũ aeris, ne prædominaretur in eo uentus uanæ gloriæ ambitionis, superbię & huiusmodi. Nec elementũ aquæ, ne prædominaretur in eo fluxus luxuriæ & carnalis uoluptatis, ita Pelbartus refert in secundo libro Rosarij Theolog. Et est animal rationale, hõ mortale, & hoc secundũ Philosophos. Secũdum theologos homo est creatura rationalis ad imaginẽ & similitudinem Dei facta, & ad beatitudinẽ æternam ordinata, id q̃d latius declarat frater Pelbartus. Et licèt homo habeat liberũ arbitriũ (ut scribit Gabriel distinct. 1 1. quę. unica. ar. 1. lib. 2.) ita ut quantum ad interiores uoluntatis actus uiolentari nõ possit per potentiã creatam. Est tamen inconstãs, & citò mobilis, & in utraque partẽ uertibilis, & post primi hominis peccatum pronior ad malum, multaq̃e habet inclinantia ad lapsũ. Inter quæ numerantur imperceptibilis dæmonũ (saluté hominum impedire molientium) doli & fraudes, quorũ nulla quies in tentando. Circumeũt enim tanq̃ã leones rugientes, quærentes quem deuorent. 1. Pet. 3. vnde difficilè est hoi uiuere sine peccato, nisi gratia Dei adiuueẽt, ut Probat Aug. in oĩbus libris quos fecit contra Pelagianos, in quibus disputat & p̃bat quod taliter fuit tota natura humana siue caro in Adã corrupta & sauciata fomite peccati, q̃d nullus homo ex tali natura uiciata a primis parẽtibus p̃ libi dinosam generationẽ traducta pót uitare peccatũ, nec pôt facere bonũ, nec implere diuina præcepta, nisi talis natura sic corrupta p̃ gratiã Christi sanetur. Id quod & alijs testimonijs probat Iacobus de Valentia tract. 3. cap. 2. regula. 4. prologi in Psalteriũ. Propter hostium igitur impetus & aduersa quæ homini accidunt, indiget homo angelica custodia & præsidio. Indiget ãt ad quatuor in genere, ut ait Bonauen. post Alexand. scilicet ad perficiendum in gratia, ad pręseruationem a culpa, ad resurgendum a noxa perpetrata, & a facinorũ multiplici pluralitate commitenda. Nam in profectu impeditur, ad casum impellitur, in lapsu detinetur, & ad ulteriora cõmittẽda peccati admissi pódere aggrauatur, & ad custodiã cuiuslibet uiatores deputatur angelus bonus á principio natiuitatis, ut o ſtẽdit Magister di. 11. li 2. addit rationes cõgruitatis tã ex parte Dei, q̃ ex parte hominis S. Bonau. Videatur & Gabr. de hoc di. 11. q. unica, art. 1. libro. 2. Nec deferit ut ibidem ostendit ipse hominem angelica custodia quamdiu permanet hic in uita. Et homo pro maiori parte in scriptura intelligitur Adam cum tota sua posteritate, ut scribit Iacobus de Valẽtia Psal. 8. Et quando in scriptura ponitur filius hominũ, uel filij hominum, intelligũtur filij Adã. Adam aũt nõ dicitur

filius

filius hominis, nec filius hominū, quia nō fuit genitus ab homine, sed a Deo formatus, ideo dicitur filius Dei p creationē, & non per generationem, & cæteri filii hominū, quia ā uiro & muliere. Sed Christus filius hominis dicitur, qa a sola Maria homine generatur. Valentia.

Homo est concretū pdicamēti substantiæ huius abstracti humanitas, & nō tātùm uocc, sed etiam significatione, ut scribit Gab. di. 7. q. unica art. 3. dub. 1. Nā hō significat suppositū subsistens in natura humana, siue ipsū sit idē naturæ humanę siue non. Humanitas uerò significat naturā humanā, a quo suppositū denominatur hō, q realiter nihil aliud est q̄ compositum ex corpore seu materia & aīa rationali, ut uult B. Hiero. in explanatione fidei ad Damasū Papā, siue tale cōpositū sit suppositū siue non. Suo modo dicendū est de aliis concretis substantialibus corpus, corpus animatū, animal & suis abstractis. Ex illo sequitur, quod hæc oratio nō est diffinitio hominis cō positū ex materia & forma rationali, nec illa substātia seu compositū ex materia & aīa rationali, non. n. cōuertitur cū diffinitio. Nā non conuenit Christo, q nō est cōpositus ex materia & forma ut aliàs dř. Sed hæc est diffinitio hominis animal rationale, illa. n. conuertitur cū diffinitio, qa conuenit tā uerbo incarnato q̄ omni homini creato, & solū tali. Item omne suppositū subsistens in natura humana uerè & propriè est hō, quia cuilibet tali cōuenit uera & propria hominis diffinitio. Itē natura humana sibi derelicta est hō, talis. n. est suppositū & psona subsistēs in natura humana. Subsistit. n. in seipsa, eò qđ non cōmunicatur altari. Differentia aūt est inter humanā naturā in Christo & hominē Christū, ut idē scribit Gab. di. 9. q. unica, art. 1. li. 3. Nā homo est nomen psonæ, humanitas naturæ, licèt frequenter sancti uno utuntur pro alio, ut quotiēs dicunt uerbū assumpsisse seu susceptisse hominem, ly hominē accipitur pro natura humana. Accipitur tñ quādoque propriè, ut ab inuicē distinguuntur natura humana & suppositū uerbi, &c. Et Petrus de Alia co q. unica. ar. j. lib. 3. ait hanc uirtutē sermonis esse falsā, filius Dei assumpsit hominē, quia ly homo supponit pro persona filii Dei. Ideo inqt talis locutio quādoque inuenitur. Augustini uel aliorum sanctorum exponenda est, ut intelligamus p hominē humanitatem, ita quod capiatur concretū pro abstracto. Et fm eundem ista nomina homo & humanitas non sūt synonyma, sed possunt pro distinctis rebus supponere, nam hoc nomen homo est nomen suppositi, & supponit pro filio Dei, sed hoc nomen humanitas est nomē naturę & nō supponit pro filio Dei, &c. Aliacē. quē latiùs de hoc uide. Ideo ista é hæretica, filius Dei est humanitas, tñ ista est uera. filius Dei est hō. Videatur latiùs S. Bonauen. di. 5. quęst. 4. in secundo principali libr. 3.

Homo fm aliquos multis modis potest accipi, ut & notat Gabr. di. 22. Vno modo ut significat omne subsistēs in natura rationali capiendo rationale ut distinguitur cōtra intellectuale, & sic animaratio nalis separata esse hō apud illos qui dicunt animā separatam esse personam. Homo enim quia concretū est nō supponit nisi pro persona seu suppositō. Et sic accipiēdo opinio Hugonis est uera, q posuit animā esse hominē, & ita Christū fuisse hominem in triduo. Secundo posset accipi siue ex impositione siue ex usu, ut significaret subsistens in corpore & anima rationali coniunctis, siue inter se siue tertio, & sic opinio magistri est uera, quā habet di. 22. li. 3. q tenent qđ ad rationē hominis requiritur corpus & anima, neque est homo si alterū deest, tē quiritur etiā coniunctio illorum, & tenet qđ solus Christus est homo in triduo. Vide latiùs Gab. ubi supr. Posset & tertio accipi pro suppositō subsistēte in natura composita ex materia & aīa rationali tanquā ex forma ipsam materiā informāte, & sic uerbū est uerus homo, sed non in triduo. Et illa acceptio fm Gabrielem uidetur esse propria. Nam apud omnes philosophos homo describit animal rationale, & omne animal é corpus, sed omne corpus compositū est ex materia & forma, uel saltē suppositū

subsistens

subsistés in humanitate. Humanitas aũt est natura cõposita ex materia & aĩa rationali, ſm illam tertiam acceptionem dẽ quod Christus in triduo non fuit uerus homo, quia in illo triduo persona Christi non subsistebat in natura humana, igitur non fuit uerus homo, ut ꝓbat Gab. Vnde hæc ꝓpositio, Christus in triduo fuit homo, nullo modo est cõcedenda ſm oẽs doctores modernos, ut dicit Brulif. dist. 22. q. 1. lib. 3. de quo & in dictione TRIDVVM dẽ Astipulatur Paulus Cortesius dist. 5. lib. 3. suarũ sent. cũ ait: Multi ẽt Christũ illo ipso mortis triduo hoiem extitisse adiecerunt, qđ sane falsum oĩno uideri debet, cũ maximè mortis ueritatis interſit post lethum hoiem esse desinere, quandoquidẽ mors hominis ab aĩæ secretione nascatur, quæ homini absoluta ratio cumulatur. Ideoq; male Hugo Victorius Christum ipso triduo hoiem extitisse probare conatur, aiam hoiem esse affirmans, nec multo secus à sententiarum principe in hac opinione peccatur, quãquam alio flexu declinet, & quaſi alterius pedis solea altioſculæ utatur, ne claudicatio appareat. Hæc Cortes. Videat & S. Bonauẽ. dist. 21. q. 1. lib. 3. Persona quoq; uerbi nõ potuit in triduo Xps nominari, vt dicit Gab. ubi sup. quia Christus ut aliàs dicit, est nomen suppoſiti in duabus naturis, diuina & humana subsistentis. In triduo aũt non fuit natura humana, igit̃ nihil subsistebat in natura humana. Nomen itaq; Xps in triduo pro nullo suppoſuit, & cõceptus eius in se falsus fuit, ut dicit Sco. dist. 22. li. 3. Et licet ſm sermonis ꝓprietatem vt inqt Gab. Ille Xps in triduo fuit in sepulchro aut in inferno, sunt falsæ: tũ illæ, Xps iacuit in sepulchro, Xps descendit ad inferna, sunt concedẽdæ. Patet primum, quia Christus cum illa determinatione in triduo pro nullo ſupponit, ergo cũ sint affirmatiuæ sunt falsæ, quo ad ſm patet, qa persona uerbi quæ est uel fuit Christus iacuit in sepulchro, ergo ab æquiualente ad æquualens, posset tamen prima cõcedi inquit Gab. si ly in triduo, determinaret ly iacuit seu fuit, secus si determinaret ly Xps, quia tunc Xps alienatur.

HOMO BIT DVPLEX, exterior & interior, uetus & nouus. Vnde famosa est Apostoli distinctio de hoie ueteri & nouo, interiori, ſ. & exteriori. Dat interiori qc quid spectat ad diuina, dat exteriori qcquid ad uicia & ad brutales spectat affectus. Primum uocat spiritualem hoiem, alterum aialem. Huius distinctionis meminit Gerſon tract. 7. super Magnificat. Vnde Alex. de Ales q. 68. memb. 3. par. 2. homo exterior dicit propriè cũ cõuertitur homo ad exteriora bona concupiſcenda ꝓp se. Homo interior dicitur cũ conuertitur homo ad interiora siue æterna propter se. Et ſm hoc exterior corrumpitur, interior renouatur. Cum. n. homo (sicut dicit Greg.) incipit exterius interire, cũc incipit interius uiuere. Propter qđ dicit Apost. ad Ephe. 4. & Col. 3. Expoliantes uos uet. hoiem cum actibus suis, & induite nouũ. Aliter dicit in gl. 2. Cor. 4. Quicquid est in nobis cõe cum pecore, exterior homo est, is q intus est imago Dei. Et Augu. 12. de Trin. c. 1. & lib. 14. & 16. &c. Quicqd habemus in aĩa cõe cum pecore, rectè dicitur ad interiorem hoiem pertinere. Sequitur, ubi incipit nobis aliquid occurrere quod non est nobis cõe cum bestijs ubi incipit ratio, ubi homo interior iam possit agnosci. Sed hoc dictum Alex. intelligitur inquantũ coniungitur cum rationali parte ad quã ordinatur ut inquit Gabr. dist. 25. q. unica, art. 3. dub. 1. li. 2. Vel homo exterior capitur dupliciter, aut pro parte sensitiua hois, ut dicit glo. 2. Corin. 4. cui consonat glo. Eph. 4. sup illud: Deponite uet. hom. Corpus exterior homo est, aĩa interior. Corpus accipitur pro anima sensitiua, anima pro parte intellectiua. Secundo accipitur homo exterior pro hoie, finem suum in exterioribus creaturis ponente. Homo interior per oppositum est homo, finem suum in Deo creatore constituens, &c.

HOMO VETVS ſm Alex est homo peccato, propago ueteris Adæ. Vnde glo. ad Ephe. 4. super illud: Deponite uos, & est Amb. Homo interior si uicia pristina sequit uerus dr: Si aũt in nouitate uitæ ambulat, alienus à seculari errore nouus dicit. Et Glo. interli. Col. 3. super illud: Expoliate

poliate uos ueteré hoiem. Homò uetus uita uetus in peccatis ſm Adã, & in Gl. allegata ad Ephe. 4. In interiore hoie agitur hæc uetuſtas & nouitas, patet ergo qđ homo uetus & nouus pertinet ad interiorem hoiem acceptum pro parte intellectiua, & non ad exteriorem acceptũ pro parte ſenſitiua. Et tam homo uetus quã nouus inuenitur in utraq; portione inferiori & ſuperiori, quia ſm utramque portionem contingit peccare & mereri, de inferiori, quia circa temporalia meremur & demeremur. Et homo exterior acceptus, ſecũdo modo pertinet ad portionem inferiorem. Interior uerò ad utrũque, qa contemplãdo finem agit ſm portionem ſuperiorem ordinando exteriora ad finem, agit ſm portionem inferiorem. Accipiendo aũt hoiem exteriorem primo modo pro parte ſenſitiua, ſic non pertinet ad aliquam portionem rationis interior uerò pro parte intellectiua pertinet ad utramque. Gab. diſt. 24. q. unica, ar. 3. dub. 1. lib. 2. Ponit & Gerſon par. 3. tract. 2. de canticordo differentiam uetꝰ & noui hominis ſm Apoſtolum, qđ uetus tyrannizat lege carnis, & peccati quod obuiat & diſſonat rationi, quod legi Dei ſubiectus non eſt, quod captiuat nos ſub iugo peccati, & ita de reliqs. At nouus agitur, ducit & regitur ſpiritu libertatis & iuſtitiæ, & adoptionis filiorũ, & ſpe hæreditatis æternæ. Et idem Cantell. par. 2. ſerm. in cœna Dñi, qui incipit A Deo exiuit, dicit eos ſolos propria appellatione hois dici debere q̃ boni ſunt, & ad Deum oĩa referũt. Potius igitur homo eſſe uerè iudicatur ex parte animæ, & non ex parte corporis, quia homo eſt animal rationale. Vnde Auguſtinus ſup Ioan. dicit: Non diſtat homo à pecore niſi intellectu & ratione, cum corpus mortale habeat ſicut & pecora. De quo uidere potes Pelbartũ ſerm. de uno uel pluribus martyribus, qui incipit: Qui uicerit. Sunt aũt cuncta creata p̃ hominem, ut copioſe ſcribit Gab. diſt. 15. q. unica. lib. 2. ar. 3. dub. 4. uerũ loquendo de fine principali & ultimo oĩa creata ſunt p̃ Deũ, ut dicit Prouerb. 16. Vniuerſa p̃ ſemetipſum operatus eſt Dominus. Et Apoc. 4. Tu creaſti omnia propter uoluntatem tuam, loquendo autem de fine ſub fine, ſic omnia ſenſibilia, imò omnia corporalia creata ſunt propter hominem. Vnde Gene. 1. dicitur ad hoiem productũ. Creſcite & multi. & replete. & ſubijcite eam: & dominamini piſci. ma. & uola. cę. & uniuerſis ani. quæ ſunt ſuper. Et Gen. 9. poſt lapſum. Terror ueſter ac tremor ſit ſuper cuncta animantia terræ, & ſup omnes uola. cęli cum omnibus quæ mouentur ſuper terram, &c. Et 1. Cor. 3. & allegat Magiſter diſt. 1. lib. 1. Oĩa ueſtra ſunt ſiue mundus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue p̃ſentia, ſiue futura, oĩa ueſtra ſunt, uos autem Chriſti, Chriſtus aũt Dei. Et Philoſophus: Homo eſt quodammodo finis omnium. Hinc etiam Platonici dixerũt & Ariſt. 1. Politic. Omnia propter hominem, ipſum uerò propter Deum factum. Hinc reſurrectionis futuræ neceſſitas cõcluditur, alioquin naturalis inſtitutio finis fruſtra eſſet, ut dicit Gerſon part. 2. ſermone in Cœna Domini.

HOMO RECTVS dicitur ut inquit S. Bonau. in prolog. 2. ſenten. quando intelligẽtia adæquatur ſummæ ueritati in cognoſcendo, uoluntas conformatur ſummæ bonitati in diligendo, & uirtus continuatur ſummę poteſtati in operãdo: hoc autem eſt quando homo ad Deum conuertitur ex ſe toto. Fecit autem Deus hominem rectũ, ut dicit Eccleſ. ſed ipſe ut inquit Gerſ. ſuper Cantica canticorũ, immiſcuit ſe infinitis quæſtionibus per curioſitatem, inſtabilitatem & cupiditatẽ. Primum in rationali, ſecundum in traſcibili, tertium in concupiſcibili.

HONESTAS dicitur honoris ſtatus, terminus boni, & finis honoris, ut ſcribit Gerſ. tract. 12. ſuper Magnificat. Eſt autẽ honor ille bonum honeſtum, bonum cõueniens appetitui rationali ut rationalis ẽ. Et honeſtas ut ſcribit Paulus Corteſ. li. 3. ſententiarum diſt. 8. non modò germina uirtutis, ſed etiam tanquã quędam tẽpetantiæ conditio deſcribitur. Honeſtũ (ut ſcribit B. Tho. 2. 2. q. 145. art. 1.) eſt idem qđ ſpiritualis pulchritudo, uel qđ eſt honore dignum, & eſt idem quod uirtus, refertur nonnunquã ad corporis pulchritu-

chritudinem. Terentius: Ita medijs amẽt honestus est, hoc est, formosus. Et honestũ (ut ait Tullius) est qđ sua nos ui trahit, & allicit sua dignitate. Et finis naturę intellectualis ẽ (ut scribit Gerſ. tracta. 10. ſup cãtico Marię) ut ſuſcipiat ad bonũ honestũ, quo ſolo fruat, & illo delectata qeſcat, nulla ad hũc finẽ attigit ir rationalis creatura, qa nec ad illũ creata eſt, memorandũ, intelligendũ, & amandum. Et ut Cicer. ait, i. Offic. Nihil honeſtum eſſe poteſt quod iuſtitia uacet.

HONOR propriè eſt reuerẽtia & dignitas q̃ ex cauſa aliqua alicui exhibetur. Virgil. *Haud equidem tali me dignor honore:* quãdoque accipitur pro pulchritudine, aliquãdo ꝓ obſeruãtia & cultu. Virgil. *Sẽper honor meo, ſemper celebrabere donis.* Interdũ pro pudicitia, quandoque pro præmio, quandoq; pro ſepultura. Virgil. *Cernit ibi mæſtos, & mortis honore carẽtes.* Et honor eſt maximũ bonorum exteriorum ſm Ariſto. libro 4. Ethic. Et lib. 1. Rhet. Honor eſt benefactiuæ gloriæ indiciũ. Et Thom. in ij. ij. q. 129. art. 3. Honor eſt cuiuſlibet uirtutis præmiũ. Honor ſm Gerſonem parte 3. de uerbo & hymno gloriæ, eſt exhibitio reuerentię in ſignũ uirtutis. Soli autẽ Deo honor & virtus, &c. Honor ſm Alex. in 3. parte ſum. quęſt. 33. ſm propriã rationem, eſt poteſtatio præeminentiæ in aliqua exhibitione illi q̃ honoratur. Honor poteſt accipi materialiter & formaliter. Materialiter accipitur pro eo quod exhibetur, ut beneficium obſequiũ, obediẽtia & huiuſmodi. Formaliter aũt honor accipitur pro ipſa poteſtatione p̃minẽtiæ uel dignitatis. Et eſt honor qui debetur Deo, & eſt latria, qua homo proteſtatur Deum ſuũ cõditorem. Et eſt honor, qui debetur homini, & eſt honor duliæ. Et quantũ ad proteſtationẽ honor non dicitur æquiuocè nec etiam uniuocè, ſed analogicè, quemadmodũ ratio p̃minẽtiæ cuius eſt, quãtũ uerò ad exhibitionẽ æquiuocè diceretur niſi diſcernatur ipſa poteſtatio, &c. Eſt & honor parẽtum, quo parentes debemus obſeruare. Vnde Exod. 29. dicitur: Honora patrẽ tuum & matrem tuã, ut ſis longęuus ſuper terrã Et Deus. 5. Honora patrem & matrem tuã ſicut præcipit tibi Dominus, ut longo uiuas tẽpore & bene ſic tibi. De quo honore multa colligit frater Pelbartus li. 3. Roſarij Theologi. Et latria q̃ eſt ſeruitus & cultus ſoli Deo debitus ratione ſũmi dominij & bonitatis & poteſtatis (de quo ſupra) ſit triplici honore (ut ſcribit Iacobus de Valentia ſup illud Pſal. Scitote qm̃ Dominus ipſe ẽ Deus, &c.) ſcilicet oblatione, ratione ſummi dominij, & proſtratione, ratione ſumme poteſtatis, quia ex nihilo nos creauit, & confeſſione laudis, ratione ſummæ bonitatis, & propter beneficia recepta.

HORA tẽpus ſignificat, id eſt quantũcũque eternitatis partẽ, ſiue annuũ ſiue diurnũ ſiue nocturnũ ſpaciũ ſignificet. Et horæ canonicæ, & has adaptare horis diei ut primã primæ, tertiã tertię, quãuis ſingularibus ꝑſonis ſit cõgruũ, nõ tn neceſſariũ, ut ſcribit Gerſõ par. 2. in regulis moralibus. Horas. n. quaſdã præuenire vel ſubſequi pia intentione ſeu vtilitate fas eſt, ut de ſero dicere matutinas ꝓ mane ſequenti. usũ tn̄ eccleſiæ cuius ſuus eſt principalior titulus, aut quã actualiter incolit beneficiatus regulariter inſequi debet, niſi diſpẽſet, uel ſuperioris auctoritas uel paupertas, uel pia conuenięciũ charitas atque utilitas, &c. Et horæ dominicæ q̃ ſint, & qd qualibet hora Xp̃s paſſus ſit ꝓ ſalute noſtra. Videat Gabr. di. 15. q. unic. art. 2. li. 3. & lect. 13. cano. &c. Vna hora matutina cõprehẽditur, ligatur ut latro: ad Annã primò, deinde ad Caiphã ducitur, cæditur, moleſtat̃. Hora diei prima corã p̃ſide Pilato ſiſtitur & accuſatur. Hora tertia linguis Iudæorũ crucifigitur, nudatus flagellatur, coronatur, purpura illuſorie ueſtit̃. Hora ſexta cõtenitur, eijcitur, condẽnatur, cruci oneratur, crucifigitur. Hora nona in cruce tẽſus, ſitiens, & clamãs magna voce, moritur. Hora ueſperina latus lancea ꝓforatur, ac de cruce mortuus deponitur. Cõpletorii hora ſepelitur ac ſepulchrũ poſitis cuſtodibus claudit̃, ſignat̃. Ecce nullũ tẽpus aut ætas inuenitur in qua ſalus mundi nõ pateretur Gab. ubi ſupr. & in cano, latius ubi ſupr. uideatur

Hostia (ut dicit Esichius) ut eum refert Gab. lect. 55. cano. dicebatur qđ ad hostiũ tabernaculi ducebatur, manibus offerẽtiũ impositis capiti eius, ut sic significaretur qđ per ipsã ad sancta pateret accessus. Vel ideo, qa pro uincendis uel iã uictis hostibus offerebatur. Capitur & hostia tripliciter, ut idem scribit lect. 80. cano. in fine. Et ſm Brulif. di. 10. quę. 5. li. 4. capitur multis modis. Primo mõ capitur hostia communiter pro omni sacrificio, qđ offerebatur Deo in lege antiqua, siue esset pro expiatione peccatorũ, siue pro pace habenda. Secundo mõ capitur ꝓ sacrificio ꝓpriè quod offerebant pagani & idolatriæ idolis ꝓ uictoria habẽda. Tertio modo capitur magis propriè, & idẽ est quod sacramentũ eucharistiæ, & sunt illæ species panis & uini, s. illa albedo & illa rotunditas, sub quibus continetur corpus Christi. Sic accipitur cùm dicitur, hostia frangitur uel diuiditur. Sic ét accipitur cũ dicitur: Hostia consecratur, ut dicit Alex. de Ales, quia consecratio propriè loquendo respicit speciẽ continentẽ, non corpus cõtentum. Nihil. n. consecrationis corpori Christi additũ est uel sanctificationis. Quarto capitur hostia propriſſimè pro re contẽta in ipsa hostia, & est ipse Xps. Vnde canit ecclesia in hymno: O uerè digna hostia. Sic dicit Apostolus ad Ephe. 5. Qui dedit semetipsũ pro nobis oblationẽ & hostiã Deo in odorẽ suauitatis. Et Ambr. In Xpo semel oblata est hostia ad salutẽ potens. Quid ergo nos? Nõnne ꝓ singulos dies offerimus, sed ad recordationẽ mortis eius, & una est hostia & non multæ. Capitur & hostia quãdoque pro pane conuertendo in corpus Christi, ut in principio ante canonis initiũ, cùm dicit. Suscipe sãcta trinitas hãc oblationẽ seu hostiã, ubi demonstratur panis & uinũ in altari posita, q̃ etsi non offeruntur in se, offeruntur tamẽ ſm id in quod conuertuntur. Capitur & ultimo hostia pro quocunq; homine & sancto, sanctificante se totaliter Domino. Hæc Gabriel & Brulif. ubi supra.

Humanitas quæ Græcè dicit ἀνθρωπότης, accipit tripliciter, scilicet pro natura hominis, & pro uirtute q̃ consistit in exteriori subuentione, condescẽdẽdo defectibus aliorũ ſm B. Thom. super epistolas Pauli ad Titũ 3. cuius tres partes ponit Gerson par. 4. serm. de sancto Ludouico: & sũt humilitas, mãsuetudo & misericordia, q̃ appellatione uulgi pietas nnuncupatur, ut tãgit Aug. 3. de Ciuit. Dei. Humanitas ꝓterea significat eruditionẽ atque institutionẽ in bonas artes, quas q̃ syuceriter cupiũt & assequunt, hi sunt maximè humani, quare & artes ipsæ liberales humanitatis studia appellata sũt humanitas, ſm S. Bonauen. dist. 5. q. ultim. li. 3. & post eũ Brulif. di. 1. q. 1. lib. 3. consueuit accipi tripliciter. Vno mó ꝓ humanitatẽ possunt intelligi principia constituentia hominẽ, uel pro partibus constituẽtibus hominẽ, ut corpus & aia. Et sic dicimus qđ duplex est homo, s. interior & exterior, hõ interior est aia, homo exterior est corpus, aliter tñ hoc capitur, ut dictum est supra. Alio modo ꝓ humanitatem potest intelligi forma consequens totum compositum. Tertio modo capitur ꝓ proprietatibus corporis humani uel consequentibus ipsum hominem inquantum est homo: ut iste fecit mihi magnã humanitatem, id est magnam caritatẽ exhibuit, & sic risibilitas est propriũ hominis. Et describitur humanitas, ut dicit Brulif. ubi supra hoc modo est natura cõposita ex corpore & anima intellectuali, homo uerò est natura cõposita ex corpore & aia intellectiua, quæ est sustẽtata ab aliquo, uel aliquod suppositum sustẽtans talem naturã. Omnibus prædictis modis inquit Bona. concedendũ est filium Dei assumpsisse humanitatem. Si enim nomine humanitatis intelligatur principia ipsa cõstituentia hominem, uidelicet, aia & caro, absq; dubio uerũ est quod filius Dei assumpsit humanitatem, id est animã & carnem. Item si nomine humanitatis intelligitur forma totius, adhuc habet ueritatẽ. Filius Dei assumpsit humanitatẽ, s. formã humanam, iuxta illud quod dicitur Philip. 2. Humiliauit semet. for. ser. acci. postremo si nomine humilitatis ipsa ꝓprietas cõsequens intelligit, adhuc

uéritatẽ habet: Filius Dei assumpſit humanã naturã, quia nó ſolum naturã humanã, ſed proprietates cõſequentes, ſicut dicit Damaſ. Si quis autẽm hoc ultimo modo ſolùm intelligit, quod aſſumpſerit humanitatem, id eſt hominis proprietatem, erat circa incarnationis ueritatem, oportet enim ponere, quod hoc triplici modo dicendi, filius Dei aſſumpſerit naturaliter humanitatem. Bonau.

HVMILITAS ſecundum Bern. eſt uirtus qua uerißima ſui cognitione ſibi ipſi quilibet uile ſcit, Eam Paulus Corteſius li. 3. ſuarũ ſententiarũ di. 8. dicit naſci ex modeſtia, quæ ſm eũdẽ cũ ſit ſui generis animo fræno adhibet ne inſolẽtius ſuper naturã ſuã tollatur. At pugnaciſſimè ſuperbiã, cum humilitate præliari affirmamus, ut idẽ ait in fine huius diſ. quæ ſuopte uoluntario uento tenta, cũ ſupra naturę ſuæ modũ efferatur, immoderatior eſt excellentiæ cupiditas, ac caput ſcelerum omnium & mare, &c. Signa humilitatis, ut ſcribit Gerſon part. 1. in ſermone de Circũciſione Domini, ſunt præcipuè duo: Humile ſapere, & humile uelle. Ex aduerſo ſigna ſuperbiæ ſi ſe colit, ſi ſe amat, ſi cõplacet in ſe ſibi, ſi ſapiẽs ẽ in oculis ſuis. Alienum uel nó requens uel odiẽs, uel nó implẽs cõſilium. Humilitas uerò hominẽ quẽ inhabitat, reddit tractabilem quaſi pfuſum oleo lætitiæ, ſuaſibilẽ, bonis cõſentientẽ, minus ſem p proprio q̃ alieno fidẽtem cõſilio, abiectus eſt & uilis in oculis ſuis, non ſe iactans, nó iuſtificãs, nõ magna ꝓmittẽs, nó ſollicitẽ ſe excuſans. Hæc Cancell. q & de humilitate alias multa ſcriptis reliquit. Hæc omnis piæ affectionis eſt radix, ut idẽ ait de myſtica theologia practica parte. 3. Plura & alij de humilitate ſcripſerũt, q̃ ſtudioſis relinq̃mus legẽda.

HVMOR AQVEVS ſecundum S. Bona. eſt in duplici differentia. Quidã hẽt rõnẽ humoris fluitãtis, alius humoris euaporãtis. Et ꝓp hoc ponit aqua principiũ duplicis generis, animaliũ, ſ. natatilium, & uolatiliũ. Natatilium, rõne humoris fluidi, & ideo illa rem aſerũt in aquis. Volatiliũ, rõne uaporis. Ideo cũ ille uapor ſit cõmixtus aeri, ferat ſurſum, uolatilia in aere ſubleuãtur, & eousq; póſſunt aſcẽdere quousq̃ inueniunt aerẽ humidũ aporibus pinguescentẽ, ita poſt Bona. notat Gab. di. 15. q. unic. ar. 3. dub. 3. li. 2. Et hoc eſt qđ dicit ab Aug. 3. ſup Geñ. ad literam. Iſte inferior aer q̃ recipit exhalatiões humidas maris & terræ, & ad ſuſcipiẽdũ aues, quodã modo craſſat nõ niſi ex aqs, accipit animalia. Quod em humidũ eſt, hoc portat aliũ corpora, ſ. ita natanẽ pẽnis uolites, quẽadmodũ piſces quibuſdã alis ſuis natãtes. Proinde ſpũs Dei ex aquis dicit eẽ ꝓducta uolatilia, aquarũ n natura bipartitũ locũ ſortita eſt. Inferiorẽ, ſ. unda labili, ſuperiorẽ, in aura ſtabili. Ihũ deputatum uarãtibus, illũ uolãtibus Aug. Differũt xũt humor, & humiditas propriè loquendo, ſut ſcribit Rich. di. 44 ar. 1. q. 2. li. 4. Humor em dr ꝓ ut cõtinet in magnis uenis. Humiditas é extra magnas uenas. De humiditate hoc loq̃ Auic. de aialibus, quẽ refert Richãbi & ſupra Bon. ea. di. ar. 1. q. 1.

HYPOCRISIS Græca dictio é ὑπόκρισις, eſt ſimulatio alienæ perſonæ, ideo ſemper eſt peccatũ, & eſt uitiũ iactantię ſm B. Th. 2. 2. q. 3. ar. 2. Et hypocriſis poteſt à nobis dici diſſimulatio. Nã cõponitur ab ὑπὸ quod eſt ſub, & κρίσις iudicium, quaſi ſit iudicij ſubtectio, nã aliud in re, aliud in iudicio hominũ ſe oſtẽdit q̃ hypocriſeos crimine laborat. Et ut ſcribit Per. Palu. di. 16. q. 2. ar. 1. li. 4. Hypocriſis é peccatũ, qa ſemp eſt oppoſitum uirtutis ueritatis, ꝓ quã homo oſtendit ſe ſalé in factis, & dictis exterius qualis interius eſt, hic aũt mentitur facto. Nec refert utrũ aliqs declaret uolũtatẽ ſuã uerbis an factis. ff. de legibus. l. inde quibus. Sic ergo omne mendaciũ uerbi eſt peccatum ſm Aug. ſic & hypocriſis qua homo mentitur oſtentatione exteriori, ſimulans ſanctitatem quam non hẽt, non tamen ſemper eſt peccatum mortale hypocriſis: niſi intenderet hæreſim ſeminare, uel niſi obtinere intẽderet indignus aliqd beneficiũ, de qua dicit quod neq̃ter humiliat. Si autẽ hypocriſis dicit illud uiciũ ꝓ quod homo, ſimulat ſe eẽ bonum, cũ non ſit, ſicut Phariſæi qui omnia factiẽdo ꝓpter homines, intus pleni

erant rapina & omni iniquitate, q̃ care re bonitate etiã sine simulatione, nõ est sine mortali in habẽte usum rõnis, multo magis ea carere, & ipsam ostentare, quod addit mendaciũ. Vnde simulata q̃quitas est duplex iniquitas, & prout est peccatũ mortale (inq̃t Paludẽ.) impedit uerã pœnitentiã, ira quod cũ ea nõ põt esse aliqua uera pœnitentia Deo grata, & accepta. Prout autẽ est tantũ ueniale peccatũ, adhuc est impedimentũ pœnitentiæ, quia cum ille actus qui fit cũ hypocrisi sit malus p̃p deformitatẽ finis, iam nõ est Deo acceptus, quia hypocrisis dicitur habitus, malus quo est promptus bona opera facere p̃p homines, & sic inclinat ut opera, quæ aliàs essent digni fructus pœnitentiæ, nõ habeãt effectum hũc, sic aũt nõ est de alijs peccatis. Si quis em̃ haberet habitum homicidij, vel furti, nõ propter hoc inclinaretur ad omnia ordinãda ad illud: ꝓpter qđ̃ sup̃ bia, & inanis gloria est radix omniũ peccatorũ, omnia trahens ad suum finẽ: propter hoc igitur hypocrisis ẽ speciale impedimẽtũ. Iterũ, quia peccator quantò à Deo se elongauit, & ei displicuit, tãtò plus deducit eum de pœnitentia ad placendũ Deo, contra quod spãliter inclinat hypocrisis. Hæc Pal. vbi supra. Hinc Gerson trac. 10. super Magnificat dicit: Hypocrisim esse peccatũ pessimũ, quia simulata æq̃tas nõ ẽ q̃uitas, sed duplex iniq̃tas. Et idem par. 2. in regulis moralibus de superbia, & vana gloria ait: Præsumptio, arrogãtia, iactãtia, & hypocrisis gñaliter, & ꝓpriè sũt de illis q̃ cõuniũt homini taliter se habenti, si illa habere, uel credit, uel inordinatè appetit, ꝓpterea semp̃ habẽt errorẽ, uel malitiã inuolutã, quãdoq; ueniale, & sæpè mortalem secundum genus obiecti, & iuxta circũstantias intentionis, & finis, & cæterorum. Et postea subdit. Præsumptio, arrogantia, iactantia, & hypocrisis circa bona naturæ aut formæ minus hẽnt peccati, & periculi q̃ circa bona gratiæ, præsertim gratiæ gratum facientis, cùm illa minus cognosci possit in esse, &c.

HYPOCRITA põt simulator uel dissimulator dici ẽm Isid. lib. Etymo. quia deluſor uocatur à Gerſone tractatu 8. ſup Magnificat cũ ait: Sapiẽtia Chriſtianorum, eſt idipſa non ſolum nomine profiteri ſe Chriſtianũ, hoc qui bona fidẽ q̃ęſierit, hoc qui cupierit, ut malit eſſe bonus, q̃ videri, exẽplo Catonis, peruerniẽt ad opatũ, iuxta Socratis documentũ. At uerò ſpiritus diſciplinæ effugiet fictũ, hypocritã, ſcilicet & deluſorem ipſe deludet, quia deludi ſinet. Eligit talis duob. ſeruire Dominis, ingrediturq; uiẽtium duabus uijs, ſit propterea ineõſtãs, ſit arũdo ſemet agitans, ſit eũ garrulo ſophiſta, ſimiliter in omnibus effluens. Gerſon.

HYPERDVLIA ſecundum Alex. de Aleſ. in 3. parte ſum. q. 30. eſt honor quidã uãde magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti propter maiorem affinitatem, & coniunctionem ad Deum, ſicut humanitati Chriſti, & beatæ Virgini, de quo in diſtrone ADORATIO uideatur latiùs.

HYPOSTASIS. Græcè, ſuppoſitum Latinè, ut ſcribit Bruliſer, q. 2. diſt. 1. libri 1. Et ſecũdum Guilhelmum, Scotiſtam diſtinct. 23. ſimul, & Bonauentura eadem diſtinct. q̃ęſtione tertia, libro primo, & alios, apud Græcos ſunt quatuor nomina uel uocabula, uidelicet uſia, uſiotis, hypoſtaſin, & proſopon, quibus in Latino correſpondent alia quatuor uocabula. Nam uſia correſpondet eſſentia, uſiotis ſubſiſtentia, hypoſtaſi correſpondet ſubſtãtia, licet modo nos Latini utimur pro hypoſtaſi hoc nomine ſubſiſtentia, & pro uſiotis ſubſtantia. Huic uerò nomini proſopon correſpondet hoc nomen perſona apud Latinos. Et differunt iſta nomina, ut ſcribit Thomas i ſcripto primi diſtinctione 23. Eſſentia dicitur cuius actus eſt ſubſtare. Subſiſtentia uerò cuius actus ẽ ſubſiſtere. Et ſubſiſtere eſt p̃ ſe ſtare, & nõ in alio. Subſtare uerò dicitur ſub alio ſtare, id eſt ſub accidente. Et S. Bonauentu. & ſancti Doctores uecipiunt eſſentiam, & ſubſtantiam pro eõdem. Sed hypoſtaſis nomine Græci utuntur pro ſuppoſito rationalis naturæ, ſicut nos nomine perſonæ ſecõdum Boe. lib. de duabus naturis. Vnde ſicut Græci dixerũt patrem, & filiũ, & ſpiritum ſanctum

cùm tres hypostases, i. tres rei subsistentes proprietatibus distinctas personalibus, ita nos dicimus tres subsistétias uel tria supposita diuina, siue tres psonas in una essentia. Vnde essentia uerè & propriè esse dr de Deo. Vide latiùs Bonau. Et quauis uarta fuit determinatio de noie hypostasis, nunc aũt determinata est huius noīs hypostasis significatio pro suppositō diuino, ideo securè utimur eo. Et Hieron. utitur hoc modo. Hypostasis itaq; subsistentia siue subsistátia a theologis p persona capit. Vnde hypostases psonæ subsistentes appellantur. Nam ousia statio dr Hiero. ad Damas. Vota secularium literarum schola nihil aliud hypostasim nisi uiam nouit.

De litera I.

IACTANTIA est inanis de se & stulta prædicatio. Vel sic Iactantia est per quam quis se extollit supra id, quod in se est, secundario autem supra id, quod de eo alij opinantur, secundum B. Tho. 2.2. quæst. 100 artic. 1. Hanc vocat Paulus Cortesius ostentationem, cùm ita scribit lib. 3. suarum sententiarum. dist. 8. Ostentatio malum capitale nominatur, si dolose aut cũ alterius iactura fiat. Et iactantiam esse peccatum habes paulò supra in dictione HYPOCRISIS. Et est species superbiæ, vt Gerson scribit par. ij. de septem vitijs capitalibus, de superbia & inani gloria. Et est cùm homo iactat se habere bonum quod nó habet. Et propriè iactantia accipitur quantum ad interiorem cordis arrogantiam. Quia si caperetur iactantia quantum ad exteriorem actũ, quo quis falsa se diceret vel laudaret habere bonum quod nõ habet magis propriè pertineret ad peccatũ inanis gloriæ, & etiam ad peccatum mendacij quam ad peccatum superbiæ, put sumitur a B. Gregorio q quatuor assignat species superbię. Prima, cũ homo bonũ quod habet æstimat se a seipso habere. Secunda species est, cùm homo bonum quod habet, sibi desuper datum credit, sed tamẽ se reputat illud p meritis suis accepisse. Tertia cũ homo se iactat se habere bonũ qd non habet. Quarta spẽs é cũ homo dispectis cæteris, appetit singulariter uideri, habere bonũ quod habet.

IDEA dicitur ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν. Idos quod est species & forma, uel ratio ẽm Augustinum. Et est forma exẽplaris qua res fiũt & cognoscuntur, quæ est in mente artificis secundum B. Tho. 1. part. q. 15. A quibusdam sicut ab Alexandro de Ales, secunda parte sum, & Guilhiel. Scoti imitatoreni, ut refert Pelbartus, idæa dicta est ab hydor, quod est aqua, sicut enim in aqua repręsentantur uarię imagines, sic in Deo uarię res p huiusmodi idæas. Et ut notat Guilhielmus Scotista distinctione trigesima quinta li. 1. nomen idæa in Græco habet tria nomina. Nam primo dicitur Ethimagium. Secundo dicitur Paradigma. Tertio idæa. Dionysius usus est paradigmate. Ideę nomen a Platone primum repertum est. Item in Latino habet tria nomina. Primo dicit ars, ut habetur ex Augu. 6. de Trin. ubi dicit quod in diuinis filius, est ars plena omnũ rationũ uiuentium. Secundo dicitur ratio, ut habetur ex eodẽ 83. q. ubi dicit quod alia ratione cõditus est homo, alia æquus. Tertio dicitur exẽplar quod habetur à Diony. 4. de diui. no. Introductũ est aũt primo nomen, idæa à Platone q (ut dicit Aug. lib. 83. quæstionũ. q 46.) idæas primò appellasse perhibetur, non tñ si hoc nomẽ antequa ipse institueret non erat, idcirco uel res ipsæ non erant quas idæas uocauit, sed alio fortassis atque alio noie ab alijs atque alijs nũcupatæ sũt. Hinc Plato tria posuit principia fuisse initio. Deũ, exẽplar siue idæam, & materiã, ut refert magister dist. 1. li. 2. & post eũ Diony. Seneca & Augu. nulla loquunẽ de idæis, & cõiter Doctores Scolastici, & Gab. dist. 35. q. 3. li. 1. Vnde inter alia Aug. ubi supra dicit Ideæ sunt principales, quædã formæ uel rõnes rerũ stabiles atq; immutabiles, quæ ipsæ formatæ nõ sunt, & p p hoc æternæ, & semper eodẽ modo se habentes, q diuina intelligentia continentur. Et cum ipsæ neque oriantur nec intereant, secundũ eas ta-

mẽ formari dicitur omne quod oriri, & interire pót. Anima uero negatur eis interuere posse, nisi rationalis, nó q̃liber, sed quæ sancta, & puræ fuerit. Et infra, quæ uisióe fit beatissima, uide latiùs Gabrielẽ ubi supra. Ex auctoritate itaq; B. Augustini colligitur quod ideę sunt i mẽte diuina stabiles & æternę, quodq́ue sunt rationes siue exẽplaria ad q̃ aspiciẽs producit oia quę producit, nó quidem una ratio, sed multæ, cum alia ratione, id est idea códitus est homo, & alia ratione equus, &c. Idea siue exẽplar ſm Platonẽ est ad quod respiciẽs artifex id quod destinabat efficit. Paulus Cortesius libr. 1. suarũ sententiarũ dis. 4. uocat formas, & species, quod idẽ (ut ipse inquit) multò ante à M. Tullio, & diuo Augustino usurpatũ scimus. Itaq; cũ rectissimè ideę formæ nominentur, fatendũ est idearũ genera in intelligẽtia diuina uersari, id q̃d pulchrè deducit ibidem. Si quidẽ in omnium rerum genere quæ nullo modo casu gignuntur, necessitas fateri cogit formã finem esse ortus, nec enim agens ob formam moliretur, nisi quatenus ab ea formæ similitudo existeret, idq; bipartito secernitur. Nã in quodã agentiũ genere forma ex natura rerũ efficiendarũ genera præcurrit, ut i ijs quæ natura moliuntur, quemadmodum hominẽ ab homine gigni uidemus, in quodã uerò genere ex intelligentiã forma antegredit, ut in ijs quæ intelligentia moliunt, q̃ẽ admodũ q̃dis simulachrum in architectã opifici sq; mente insidet, quod q̃dẽ ædis idea rectè dici pót, quãdoquidẽ architectus ædẽ ad excogitatã speciem referre conetur. Cũ aũt constet nullo modo casu, sed à Deo per intelligentiam agente constitutũ esse mundũ, per facilè intelligi potest in intelligentia diuina esse formã, ad cuius simulachrum mũdi machinã cõstruxerit. Et in fine concludit. Nec negamus plura, idearum genera in Deo uersari, sed plura genera ut ab eo percepta eẽ uolumus. Cortesius. Et licèt de ideis (ut scribit Dñs Card. Came q. 6. ar. 3. libr. 1. sent.) diuersæ sint opiniones apud antiquos Doctores, oẽs tamen uel plures in hoc cõcordãt quod idea realiter est diuina essentia. De quò uide Oc. eã circa dist. 35. lib. 1. Formaliter tñ idea non est diuina essentia, ut inquit Brulif. dist. 35. q. 1. lib. 1. quia ferè oẽs Docto. & maximè Augu. dicunt, plures sunt ideæ creaturarum, sed diuina essentia est imꝑplurificabilis & unica, sed ſm rem est diuina essentia. Vide & Gerson de uita spirituali animæ. lect. 1. Corol. 12. Et uocabulũ idea non hét quid rei, qa est nomẽ connotatiuum, nec significat præcisè aliquod unũ, sed supponit pro aliquo, & cõnotat aliqd aliud, uel illud idem ꝑ quo supponit, & ideo habet tm quid nominis. Et dicit Occam qđ sit terminus relatiuus & connotatiuus. Et pót fic describi ut refert Card. q. 6. ar. 3 lib. 1. & Occã. & post eũ Gabr. dist. 35. q. 5. lib. 1. Idea est aliq̃d cognitũ a principio effectiuo, uel productiuo intellectuali ad quod actiuũ aspiciens pót aliquid ineſſe reali rationabiliter producere. Ista descriptio sumitur ex uerbis B. Aug. in lib. 83. quæstionum q. 46. ubi dicit. Has aũt rationes ubi esse arbitrandum est nisi in ipsa mẽte diuina nó extra se quicquam ꝓspitũ intuebãtur, ut ſm eam constituerent q̃ constituebãt. Ex quo patet qđ ideę sunt res cognitæ a mente diuina, qui eas intuebãt, ut constituerent q̃ constituebat. Secunda particula qđ tñ cognitum ab actiuo, tangitur cùm dicit, in mente creatoris. Tertia particula ad quod respicieris tangitur in fine auctoritatis, nó enim extra se quicquid, &c. Ex hoc clarè insinuatur quòd Deus ideas intuetur, ut ſm eas cõstituat q̃ hoc est efficiat uel producat. Scotus dist. 35. lib. 1. sic diffinit. Idea est ratio æterna in mente diuina, secundum quam aliquid est formabile ad extra, ut secundũ ꝓpriam rationem eius. Ex quo patet quod in nulla creatura habet idea esse ꝓpriè loquendo, quia idea est ratio q̃ æterna. Solus autem Deus est æternus. Transfertur tamen ad creaturam (ut inquit Brulif.) sicut dicimus, idea artificis. Vnde Aliacensis quæst. 6. ubi sup. ait: Sicut una domus pót dici uerè idea & exẽplar alterius domus, quia artifex illã domum dignoscendo pót aliam similem fabricare, & sic prior domus dicitur idea secundę.

secundæ. Similiter etiamsi illa, &c. esset ab artifice præcognita, virtute illius posset domum eadem producere, & sic illa esset idea & exemplar suipsius. Ex quo patet quod idea significat & importat in recto ipsam rem productam, & eadem importat etiã in obliquo, & præter hoc importat in obliquo ipsam diuinã cognitionem, seu potentiã cognoscẽdi, & iõ supponit pro ipsa re producta, sed nõ pro cognoscente siue producẽte. Hæc Aliacensis. Ex quo patet quid sit idea, qa est é aliquid nisi aliquid cognitum, ad quod cognoscẽs aspicit in producendo, & fm ipsum aliquid simile illi, & ipsummet producit in esse reali, vt patescit. Vel fm Gabrielem idea est cognitum quoddam & exemplar, ad qđ respiciens cognoscens põt aliquod simile illi producere in esse reali. Patet & fm Gabrielem artic. 1. ubi supra, quõd idea non est diuina essentia, quia quod est vnicum non est pluificabile, plures autem sunt ideæ. Nã vt dicit August. non eadem ratione, i. idea conditus est homo qua equus, ergo plures & distinctæ sunt ideæ. Nec idea est respectus quidam in essentia diuina, quia nec realis, nec rationis. Non realis, quia Dei ad creaturam non est relatio realis, quæ sit quid non absolutũ. Nec rationis, qa ille nõ põt esse exemplar entis realis, & ita nec creaturæ. Nec est idea quid aggregatũ ex essentia diuina, & respectu immitabilitatis, quia non est ponendus ille respectus. De quo latiùs Gabriel ubi sup. Sed idea in mente diuina est ipsamet cognita creatura, nam ei conuenit ideę descriptio, nam est cognita ab intellectu actiuo, s. diuino, & ad ipsam Deus aspicit vt ipsam rationabiliter producat. Nam quantumcunque Deus suam essentiã cognosceret, si non cognosceret, suũ producibile ignoranter produceret & nõ rationabiliter. Ad hoc est Aug. 6. super Gene. Quomodo ea faceret quæ sibi nota non erant, nõ enim quicquam fecit ignorãs. Fusius scribit Gabr. vbi sup. Nec (vt ait Brulif. dist. 15. q. 1. lib. 1.) creatura in esse realis & in esse actualis existẽtiæ dici potest idea, sed ipsa creatura vt actu cognita ab intellectu diuino est idea, ut homo cognitus ab intellectu diuino dicit idea hominis, & sic de alijs. Sunt autem ideę, vt scribit Gabriel vbi supra. in Deo non subiectiuè & realiter, sed tm obiectiuè & intellectualiter, quia eo modo dicunt esse in Deo, quo creaturæ à Deo intellectæ sunt in Deo. Tales aũt sunt in Deo non subiectiuè & realiter, quia non p essentiam (vt dicit Magist. dist. 26. sed solùm obiectiuè, pro quanto cognoscunt à Deo. Est autem duplex obiectum intellectus diuini, vt scribit Brulifer primariũ & secundarium. Primarium est essentia diuina, secundariũ est ipsa creatura ęternaliter intellecta. Nunquam aũt inuenitur (inquit Gabr.) quod B. Augustinus ponat ideas, nisi in diuina intelligentia vel mente, & non in essentia, innuẽs qđ non sunt in Deo, nisi vt cognita, & nõ sicut realiter existentia. Et eodẽ modo dicit oẽs creaturas esse in Deo, vt habetur in tẽxtu dist. 35. & 36. Et oium rerum sa&ibilium distinctæ sunt ideæ in Deo, qa ipsæmet creaturę sunt ideæ, quæ sunt distinctæ, & sunt in Deo obiectiuę. Itẽ materiæ, formæ & vniuersaliter oium partium totius tam essentialium q̃ integralium distinctarũ distinctæ sunt ideæ. Itẽ entium oium possibilium ponẽdæ sunt in Deo ideę, vt alterius solis ab hoc. Itẽ Deus habet infinitas ideas sicut infinita sunt ab eo cognoscibilia. Infinitæ. n. sunt res ab eo producibiles & cognitæ, hoc est autem habere ideã, cognoscere creaturam. Gabr. Vide & Aliacensem vbi supra latiùs. Nullarum aũt negationũ, priuationum, aut etiam mali culpæ ponẽdę sunt ideę, quia nihil tale est producibile à Deo, inquit Brulifer & Aliacẽsis. Intelligitur aũt Deus (ait Gabr.) oĩa alia á se per ideas eorum, capiendo per, vt dicit circumstantiam obiecti terminãtis, quia ideæ sunt obiecta cognita terminãtia diuinam cognitionem alia a Deo. Necessitas aũt ponendi ideas, vt vult Occã, Aliacensis & Gabr. art. 3. dub. 1. est vt sint exemplaria quædã ad quæ intellectus diuinus aspiciẽs producit creaturas, vt sit rationabiliter operãs. Deus enim cognoscit producibile prius q̃ producit eque sicut cum productũ est, producendo itaq;

aſpicit producibile, & ita eſt ſibiipſi exẽplar quod Deus agens aſpicit, ut rationa biliter operetur. Vide latiùs Gabrielẽ, & Aliac. qui extendit nomen ideæ ad pſonas diuinas non bene, ut eum arguit Gabr. eò q̃ pater non habet ſe affectiuè ſeu operatiuè ad perſonas ꝓductas, ſed ſolũ ad extra. Vide Gabrielẽ. Et quod dicit Aug. quod ideæ ſunt forma principales, ſunt ęternę, nõ intereũt, nõ oriũtur, ſunt immutabiles, ea uiſione anima fit beata, & ſimilia. Illa omnia intelligenda ſunt ſm Occam, & Gabrielem dubio 2. ubi ſupra. quantũ ab eſſe obiectiuũ. Sic ſunt in Deo immutabiles, æternæ, &c. Quod nihil aliud é, q̃ quod Deus ideas æternaliter & immutabiliter cognoſcit, ſecus de creato artifice. Et ideo nuſquã eas eſſe dicit Aug. niſi in mente diuina, ubi non ſunt realiter, ſed obiectiuè, pro quanto ſunt intellectæ a Deo. Et ꝓpter hoc dicũtur ideæ æternę, potius quã lapis ęternus, q̃ idæa importat cognitionem diuinæ quæ eſt æternæ, non ſic terminus lapis, qui non importat cognitionẽ, ſed nude lapidis ſubſtantiã, licèt ſm ueritatem ita lapis eſt ab æterno cognitus, ſicut quæcunque idæa. Vſus tamẽ loquẽdi aliqua concedit in cæteris terminis, & ſimilia i ſimilibus nõ cõcedit Gabriel. Hanc poſitionẽ commendat Gerſon de uita ſpirituali animę, lectione prima, corollario 12. &c. Hęc pauca de ideis dicta ſufficiant. Videatur, & Bona. diſt. 15. q. 2. li. 1 ubi dicit: quod idæa eſt ſimilitudo rei cognitæ, &c. Et Gabr. plura diſſoluit dubia, ubi ſupra.

IDEM ſecundum Tho. diſt. 29. lib. 1. poteſt capi uno modo maſculinè. Et ſic hæc locutio eſt falſa, Filius eſt idẽ patri & ſpiritui ſancto, q̃ ſenſus eſt, quod filius é eadẽ perſona cũ patre. Alio modo põt capi idem neutraliter, & ſic uera eſt illa. Filius eſt idem patri, & ſpiritui ſancto. Ibi enim unitas eſſentiæ deſignatur, à quo identitas.

IDENTITAS, ſimilitudo & æqualitas, nulla diſtinctionẽ importãt in diuinis, niſi diſtinctionẽ perſonarũ, & ꝓprietatum. Ideo nulla eſt diſtinctio inter idẽtitatẽ, æqualitatẽ, & ſimilitudinẽ, ut ſcribit Gabr. diſt. 19. q. 1. li. 1. art. 1. & art. 3. dub. 3. ubi ait: Illa nomina. Identitas, ſimilitudo, & æqualitas nil aliud dicunt ſeu important quam perſonas habentes eandẽ eſſentiam numero propter quod etiam dicuntur ſimiles, & æquales. Gabriel.

IDIOMA Græcè, Latinè eſt proprietas. Et accipitur quandoq; pro cõcreto importante proprietatem alicuius. Vnde communicatio idiomatum dicitur cõmunicatio proprietatum, ut ſcribit Gab. diſt. 7. q. unic. li. 3. Vel (ut ait Aliacẽ. q. unic. li. 4.) cõmunicatio idiomatũ eſt mutua ueritatio prędicatorum. De quo uideatur, & in litera C. ſupra. Et cõmunicatio idiomatum in Chriſto, eſt mutua prædicatio cõcretorũ uel prædicatorũ utriuſque naturæ de ſe inuicem, & dẽ ſuppoſito in his ſubſiſtente, nec ex tali prædicatione fit aliqua diminutio diuinæ perfectionis, nec aliqua additio perfectionis, cũ hoc dicẽdo ſit ſolũ terminare dependentiam naturæ aſſumptæ à diuina perſona. Et hoc habet Nicolaus de Oxẽ. in tractatu de communicatione idiomatũ. Exẽplum primi: ut quod cõcretum diuinæ naturæ, ſ. Deus prædicatur de concreto humanæ naturæ, ſ. homo, & econuerſo dicendo, homo eſt Deus, Deus eſt homo, homo eſt æternus, infinitus, creator: Deus eſt temporalis, corruptibilis paſſibilis, mortalis, &c. Exẽplũ ſecundi, Chriſtus eſt Deus, Chriſtus eſt homo. Dicitẽ aũt notãter cõcretorũ, quia abſtracta naturarũ nõ prædicantur de ſe inuicem. Sicut enim naturæ in Chriſto manent incõfuſæ, & diſtinctę, ita quod neutra mutatẽ in aliã, ita etiam abſtracta naturarũ, nõ prædicantur de ſe inuicẽ. Nã natura humana nõ eſt diuina, nec diuina humana: hoc. n. ſimpliciter ẽ impoſſibile: Natura diuina eſt natura humana, & econuerſo. Itẽ abſtracta naturę humanæ non dicuni de ſuppoſito diuino. Hęc eñ eſt impoſſibilis: Humanitas Chriſti ẽ Chriſtus, ẽ uerbũ, ẽ Deus, humanitas eſt creator, eſt perſona filij, &c. q̃ humanitas eſt pura creatura, temporalis, corruptibilis, & annihilabilis, & per conſequens nõ poteſt eſſe Deus æternus, infinitus, immutabilis. Si autem aliqua talium

liũ reperitur in ſcriptura, exponenda eſt ſm Magiſtrũ, id eſt ſubſiſtens in natura humana eſt Deus, ęternus, &cæt. Abſtracta aũt diuinæ naturæ, quia ſupponunt pro natura diuina, q̃ identificatur perſonis, ió prędicatur de quolibet ſm prędicationẽ idẽtificã, de quo prædicatur cõcreta naturę diuinæ: ut natura diuina eſt identicè, uel ſm prædicationem identificam perſona eſt verbũ, eſt Chriſtus. Sed cõcreta naturæ humanæ, & ſi ſm rigorẽ verborum poſſunt prędicari idẽticè de natura diuina, ut natura diuina eſt hõ, eſt mortalis, eſt paſſibilis, quia eſt perſona quæ eſt hõ, mortalis, paſſibilis: nõ tñ illæ admittuntur p̃p hæreticos: & ne detur occaſio erradi ſimplicibus, qui putarent illas accipi ſecundũ prędicationem formalem. Concordat Occã quęſt. 9. tertij. Et vt vult Aliacẽſis, i multis additio eſt addenda, ſecũdum humanitatẽ, vt filius dei eſt creatura, dẽt addi, ſecundum humanitatẽ: ne uideatur cõcordare hæreſi Arrianæ. Similiter in illa: Filius dei eſt cõpoſitus, debet addi ſecundum humanitatẽ. Nam neq; perſona, neque natura diuina eſt compoſita, nec Xps eſt cõpoſitus ex duabus naturis, diuina, ſcilicet & humana: ſiue ex trib. rebus, corpore, ſ. & anima eſſentialiter, & ex infinitibus partibus quantitatiuis integralitẽ: quare & nõ cõceditur, quod humanitas Xpi ſit pars Chriſti. Nam ſicut homo non eſt cõpoſitus ex albedine & ſubſtantia, ſic nec Chriſtus eſt cõpoſitus ex humanitate & p̃ſona diuina. Hæc dominus Cardinalis Cameracen. quæſt. vnica, lib. 3. ſententiarũ. Nec illę cõcedunt ſm Gabrielem ubi ſupra: Chriſtus eſt aſſumptus, eſt finitus, eſt limitatus, creabilis, &cæt. vt oſtendit latiùs ipſe artic. 2. Illa vero idiomata, deus eſt creator, infinitus, ęternus, impaſſibilis, incorruptibilis, immutabilis, de Chriſto prædicatur: & etiã dicuntur de Chriſto tẽporaliter genito ex Virgine, crucifixo, mortuo, paſſo, reſurgente. Nam quęcunq; conueniũt ſuppoſito diuino, conueniũt etiam ſuppoſito humano & eius idiomatibus. Nam ſuppoſitum diuinum & humanũ ſunt idẽ omnibus modis, & nullo modo diſtincta. Chriſtus. n. qui eſt ſuppoſitũ diuinum, quia verbũ, ipſe idem realiter & formaliter eſt ſuppoſitũ humanũ, quia hõ. Perſona. n. uerbi ipſa eadẽ omnibus modis eſt p̃ſona diuina, & p̃ſona humana. Ipſa. n. perſona filij ſubſiſtit in natura diuina, & propter diuina eſt deus, & propter humanam eſt hõ. Et ideo omnibus modis idem eſt deus & hõ, & p̃ conſequens, quicquid prædicatur de perſona diuina, prędicatur de perſona hois. Latiùs Gabr. Itẽ illa idiomata nata ſunt mediatè prædicari de ſuppoſito, & de ſe inuicẽ mutuo: hõ, ſ. corporeus, mortalis, temporalis, paſſibilis, ambulans, comedens, dormiens, &c. rõne naturæ humanę. Item Deus omnipotẽs, creator, æternus, immutabilis, incorruptibilis, &c. rõne naturæ diuinæ. Nam idiomata cuiuſlibet naturæ mediatè prędicabilia, cõueniunt ſuppoſito illius naturæ. Sed quia idẽ eſt ſuppoſitũ utriuſq; naturæ: ſequitur, quod conueniunt eidẽ, ut dicit Dñs Præpoſitus, & ſm eundem Gabrielẽ, natura aſſumpta humana, neque eſt Chriſtus, neq; homo, neq; Deus, neq; omnipotens, neq; ęterna, nec creatrix, ſed eſt pura creatura aſſumpta a deo, in qua & deus ſubſiſtit cõmunicans deo ſuam denominationem, qua uerè dr & eſt hõ. Neq; dicitur de deo aliquid prædicatũ, dicens imperfectionem, ſm naturã propriam, & diuinam. Secus aũt ſecundum naturã aſſumptam humanam: ſecũdum hanc. n. uolũtariè aſſumpſit defectus noſtros, & languorẽs noſtros ipſe tulit. & dolores noſtros ipſe portauit. Iſa. 53. Vel dicitur, quod de deo non dicuntur prędicata, dicentia imperfectionem ineſſe deo, poſſunt tñ dicere imperfectionem ineſſe creaturę, unde creator dicitur de deo, duo importat, ſcilicet deum creantem, & connotat creaturam recipientẽ eſſe poſt nõ eſſe. quod eſt imperfectiõis nõ in Deo, ſed in creatura. Et ſicut idem ſuppoſitum põt ſubſiſtere in duabus naturis, quarũ una é mortalis, alia immortalis, ita quod ſuppoſitũ põt eſſe mortale & immortale, paſſibile & impaſſibile, vñ impaſſibile ſic diffinitur. Impaſſibile eſt ſuppoſitũ ſubſiſtẽs in natura impaſ-

sibili. Immortale est suppositū subsistens in natura immortali. Passibile est qđ potest pati ſm se vel ſm naturā in qua subsistit. Priuatiuè aūt oppoſita non conueniunt eidem ſm eandem naturam: possunt tñ conuenire eidem ſm diuerſas naturas: nec illa prædicata incarnatum, humanatum, prædicantur de natura humana non est incarnata, neq; humanata, qz non est carni vnita, nec est homo facta, sed verbū: de quo & alias. & Gab. vbi su. Diuinitas tñ, vt habet Card. Came per hoc quod persona verbi assumpsit humanitatem, est incarnata, & sibi est humanitas vnita in suppositi seu personæ vnitatem. Vnde Augu. 1. de Trinit. ca. 9. forma Dei accepit formam serui. Et sine dubio natura naturam accepit. Et Hieronym. in explanatione fidei: Passus est filius Dei, non ſm illam substātiam quæ assumpſit, sed ſm illam substantiam quę assumpta est. Ex quo sequitur ſm eundem Aliacē. quod concedendum est in aliquo sensu, quod ipsa diuinitas, seu diuina natura facta est homo, patet, quia hæc cōceditur: persona verbi facta est homo: & hæc, persona verbi est diuinitas: ergo & est syllogiſmus expoſitorius, qui nūquam debet negari, niſi vbi fides cogit. Sequit qđ diuinitas vnitur humanitati, non per se & primò, sed qa ipsa est hypoſtaſis, cui vnitur humanitas per se & primò: nec Deitas (vt idem Petrus vult) vniuit sibi humanitatem in vnitatē naturæ, sed in vnitatem personæ: de quo videatur Magiſt. in 3. diſt. 3. Item ſi huiuſmodi propoſitiones inueniuntur à ſanctis conceſſæ: Homo factus est Deus: Filius Virginis factus est filius Dei, intelligendæ ſunt impropriè, vt factus determinat totā compoſitionem, vt valent illas: Factū est qđ homo est Deus: factum est qđ filius hominis factus est filius Dei. Illæ etiā concedendę ſunt: Homo factus est Christus: Filius Virginis factus est Christus: ſicut illa: Album factum est Sortes albus, patet exponēdo, quia filius Mariæ est Christus, & aliquando non fuit Christus, i. ſubſiſtens in duabus naturis, quamuis filius Mariæ ſemper fuerit filius Dei, & ſemper fuerit verbum. Hæc Gabr. diſtin. 7. quæſt. vnica, arti. 2. lib. 3. qui & multas propoſitiones affert: & ponit de incipit vbi ſecundum regulam, quam ibi ponit, illas dicit esse falſas. Christus factus est homo, ille demōſtrando Christum incœpit. Christus incœpit esse aliquid. Christus incœpit esse essentia diuina, quia falſum est, quod ille homo ſiue Christus incœpit poſt nō esse. Cùm ille homo ſiue Xps sit persona diuina, quæ fuit ab æterno: & ab æterno fuit aliquid, & ab æterno fuit essentia diuina: Illæ autem ſunt veræ: Deus incœpit esse homo: Verbum factū est homo: Verbum factū est Christus. Patet, quia nunc Deus est homo, nunc est Christus, & quandoq; non fuit homo neque Christus. Verbū enim licèt fuerit ab æterno, non tamen fuit ab æterno homo vel Christus, quia nō fuit ab æterno ſubſiſtēs in duabus naturis, diuina & humana. Non enim ſemper ſubſiſtebant in humana. Item illæ ſunt concedendæ, Deus factus est homo. Similiter Deus vel Christus factus est homo. Deus incipit esse Christus. De quo latiùs legito Gabriel vbi ſupra. Ponit & de ſignis reduplicatiuis ipſe idem propoſitiones. Sunt autem ſigna reduplicatiua inquantū prout ea ratione qua & ſimilia. De his ſuſius in Logica tractatur: & de his propoſitionibus inquantum ad præſens, dicit Gab. qđ veritas propoſitionis in qua idioma humanę vel diuinę naturæ p̄dicatur de ſubiecto cum ſigno accepto, reduplicatiuè attendi dēt ea ſuæ totalis exponētis veritate. Vnde dicit illas de vi ſermonis esse falſas: Christus inquantū homo, est creatura. Christus ſm quod est homo, est cōpoſitus: Christus ſecundū quod homo, est finitus: Christus ſecundum quod homo, non est ęternus: Christus ſecundū quod homo, non est Deus, quia oium harū prę iacētes ſunt falſæ. Ideo ſi illæ in auctoribus inueniuntur cōceſſę, exponēdę ſunt ad ſenſum illum impropriū, in quo ſunt ſecundum mentem ponentiū intellectæ: vt, Christus ſecundū qđ homo, est creatura: cōceditur ad hūc ſenſum: Christus ſecundū humanitatem, est creatura: quæ valet ista: humanitas Christi est creatura. Item dicit ibidem, quod ly ſecundū

quod

quod, vel æquiualens, quandoq; accipiẽ ſpeciuocatiuè, & tũc attendendũ eſt an ſpeciuócet rõnis cõceptus, ſic facit appellationẽ rõnis. Quãdo verò ſpeciuocat rõnem principij vel cauſæ, importat quod terminus cui additur, ſignificet illud, ratione cuius prædicatum cõuenit principali ſubiecto: ut quod ẽ eius principiũ vel cauſa: vt ignis inquantum calidus, calefactiuus homo inquantum hẽt liberũ arbitriũ, peccat, &c. Et ſic illæ ſũt cõcedendæ: Chriſtus inquantũ homo meruit: Chriſtus inquãtũ homo, paſſus eſt: Chriſtus inquãtũ homo reſurrexit: quæ omnes eſſent falſæ, ſi inquantũ caperẽt reduplicatiuè, quia tertiæ earũ exponẽtes, & quartæ eſſent falſæ, id quod Logicus facilè diſcernit. Itẽ illa: Chriſtus eſt creatus ſm humanitatẽ, eſt cõcedenda: & illa, Chriſtus eſt factus ſm humanitatẽ, incẽpit eſſe ſm humanitatẽ, eſt finitus ſm humanitatẽ, quia in illis ly creatus, factus, incẽpit, quæ dicũt primũ eſſe, poſt nõ eſſe ſimpliciter, diſtrahunt̃ p ly ſm humanitatẽ, ad ſignificandum primum eſſe ſimpliciter, nõ Chriſti, ſed humanitatis, quę non eſt Chriſtus, ſed aliq̃d Chriſti: & p hoc ualet tãtũ: Chriſtus eſt creatus ſm humanitatẽ, id eſt Chriſti humanitas eſt creata, ſicut illa: Sortes eſt pinguis ſm faciẽ: ualet illã: Sortis facies eſt pinguis, &c. Vide latiùs Gabrielem ubi ſupra. Cum prudentia itaque, & cautè diſcernendę ſunt propoſitiones de prædictis ſignis, & quomodo diſtinguendę ſint, & ſic reſpondere, ut uitetur æquocationis confuſio. Accedit ad hoc, ut idem Gabriel dicit, illas propoſitiones eẽ ueras ĩ ſenſu reduplicatiuo: Chriſtus ſm quod Deus, ẽ Creator, æternus, infinitus, omnipotẽs, immortalis, immutabilis, &c. Non aũt illa: Chriſtus ſecundũ quod Deus, eſt uerbum uel filius Virginis, mortalis, paſſibilis. Similiter illæ ueræ ſunt: Chriſtus ſm quod homo, eſt perſona, ſuppoſitum, animal, corporeus animatus, exponẽdo concomitanter. Itẽ illa eſt concedenda: Chriſtus inquãtum ille homo eſt Deus: patet accipiendo reduplicatiuè concomitãter. Secus ſi caperetur cauſaliter uel ſpeciuocatiuè, quia Chriſtũ eſſe hunc hominẽ, non eſt cauſa Chriſtum eſſendi Deum, nec humana natura eſt ratio propter quam Chriſtus eſt Deus: & ideo cauſaliter, & ſpeciuocatiuè eſt falſa. Hæc Gabriel. Pauca hęc ſatis ſint de communicatione idiomatum. Plura apud alios inuenies, multa curioſis perſcrutanda relinquo, rudibus Theologiæ prodeſſe conabor.

IDOLATRIA uel potius idololatria, Græca dictio eſt εἰδωλολατρία, ab idolo, & latreuo. Nã in Græco ſcribitur εἴδωλον. Eſt aũt idololatria ſimulachrorum cultura, uel eſt cultus Deo debitus, creaturæ exhibitus. Et S. Tho. 2. 2. q. 94. art. 1. Idolatria eſt exhibere, latriam id eſt cultum, Dei creaturæ. Vnde idolatria uel potius idolatra, Et idolorũ cultor. Et idolatria, ut ſcribit Gerſon par. 2. in regulis moralibus, eſt exhibitio honoris uerè uel interpretatiuè, aut attributiuè, dum alicui creaturæ aliter q̃ ſibi põt cõpetere, & ſe cũdũ eũdẽ uariæ ſũt ſpẽs idolatriæ, quæ dã ꝓpriæ, q̃dã ſolũ analogicæ dictæ: omnes tñ ex genere ſuo mortales exiſtunt, ut in inuocationib. dæmonũ. In Aſtrologia de iudicijs circa q̃ dependẽt purè ex libero arbitrio: in Necromãtia & Pyromantia, & gñaliter in ſuperſtitionib. omnib. ꝓhibitis, atq; nefarijs, quarum effectus neq; à miraculo, neq; a natura rõnabiliter expectari põt. Vnde ſubiungit poſtea. Adorans adoratione Deo, debita abſolutè idolũ, per diabolũ trãsfigurãtẽ ſe in Angelũ lucis, ſeu Chriſtũ, à mortali crimine neq; excuſari. Neq; hic ignorãtia inuincibilis locũ hẽt, ſed probandi ſunt ſpiritus, ſi ex Deo ſint. Secus ſi ſub conditione implicita, uel explicita hæc adoratio fuerit, ubi probabilis coniectura de ſic agẽdo contingeret, quẽadmodũ hoſtiã non ſacratã, imò lapidem hoſtiæ ſimilẽ catus aliquis licitè facerẽt adorare. Pia intentio faciendi, & tenendi ſm intentionem Eccleſiæ, ſi non excuſaret multos ex Chriſtianis ſimplicibus idolatræ cenſerentur in adorationibus imaginum, citius pulchre quàm turpis, & ueteris quàm nouæ, quaſi numine aliquo ille magis, quàm aliæ replerentur. Hæc Cancellarius. Et (ut ſcribit S. Bona. diſtinctio.

ſtinctio. 37. li. 3. circa tex.) dupliciter cō ſmouit apud antiquos cōmitti idolatria, uel in hoc quod fingebant nouam ſculpturam, cuius non erat reperire omnino ſimile extra, ut oſtenderetur ſpecialis & ſingularis cultus ei exhibēdus, uel qñ fiebat aliqua imago, quæ eſſet repræſentatio alicuius rei, extra qua quis crederet in illa imagine eſſe ueneranda: ió Dñs prohibuit, cum dixit Exodi uigeſimo: Non habebitis Deos alienos: non facies tibi ſculptile, neq; oēm ſimilitudinē. Quo uerbo non ſolùm Dñs intendit prohibere idoli fabricationē, ſed omnē idoli uenerationē. Et in hoc etiam includitur, quod uult omnem latriæ cultum ſibi ſoli deferre, &c. Videatur & Magiſt. in textu, ubi ſupra.

IEIVNIVM, (ut ſcribit Brulif. diſt. 15. q. 10. li. 4.) dicitur quoddam inteſtinū tenue, in quo nihil reperitur, ſed ſēper uacuū. Secundo modo dr abſtinentia à cibis & potijs. Et eſt duplex. ſ. corporale, & ſpirituale. Ieiunium corporale ſecundum Theologos lib. 4. ſent. diſ. 15. eſt abſtinentia a cibo & potu intuitu ſatisfaciendi, uel uitandi peccatum, uel acquirendi uita æternam. Aliud eſt ſpirituale, & eſt abſtinentia a peccato mortali: & ad hoc ieiuniū quilibet uiator tenetur ieiunare. Et ſecundū hoc S. Bonauē. accepit ieiunium tripliciter diſtin. 15. lib. 4. ſ. propriè communiter, & communiſſimè. Propriè dr afflictio carnis ſecundū guſtum, communiter omnis carnis afflictio, quæ conſiſtit in uigilijs, & flagellis, & ieiunijs propriè dictis. Communiſſimè ieiunū abſtinentia ab omni mortali. Iſaiæ. 58. Hoc eſt ieiunium quod elegi, diſſoluæ, &c. Et ſm Richardum diſtinc. 15. art 5. quæſt. 6. lib. 4. triplex eſt ieiunium Vnum, ſcilicet ab iniquitatibus abſtinere, & ab illicitis uoluptatib. ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium. de conſecr. diſ. 5. & hoc ieiunium frangitur per quodcūque mortale. Aliud quod eſt actus uirtutis abſtinentiæ, & hoc ieiunium frangitur per gulam, quæ eſt mortale peccatum. Tertium eſt inſtitutum ab Eccleſia, & hoc per quālibet gula frāgitur, quæ eſt peccatum mortale, inquātum hoc ieiunium includit illud, quod eſt neceſſarium ad actum uirtutis abſtinentiæ. Richardus, &c. Et capiēdo Ieiunium ſtrictè, pro abſtinentia a cibo, & potu, triplex eſt ieiunium, ut notat Gabr. diſt. 16. q. 3. ar. 1. lib. 4. poſt Richardū, ſcilicet naturæ uirtutis, & Eccleſiæ. De ieiunio naturæ, & Eccleſiæ copioſe uideatur ibi Gabriel lectione decima canonis ſui. Ieiunium naturæ eſt abſtinentia cibi, & potus integro die naturali. Hoc modo ieiunat, q̄ p uigintiquatuor horas à cibo, & potu abſtinet: & tale ieiuniū requiritur ad dignè ſuſcipiendum Euchariſtiam. Hoc modo ieiuniū dicit purā priuationē, & per conſequēs, nec é uirtus, nec actus uirtutis. Ieiuniū uirtutis eſt actus tēperantiæ: & eſt refrenatio delectationū guſtus in cibo, & potu, ſm regulam rectæ rationis, uel habitus ad hanc inclinans. Et ſic ieiunat, qui tempratè cibum & potum ſumit, ſm quod ratio recta dictat congruere habitudini p ſonæ ſtatus, & officij eius, non curando an ſemel uel pluries ī die cibum ſumat: hoc modo ſemper ieiunandum eſt, quia nunquam in cibo, & potu contra regulam rationis excedere licet. Ieiuniū Eccleſiæ eſt abſtinentia à cibo, & potu ſm regulam ab Eccleſia inſtitutam. Eſt aūt regula ab Eccleſia inſtituta, quod ieiunans præter cœnam nullū cibum ſumat. & per hoc ſoluit ieiuniū quiſquis in die naturali plus q̄ ſemel comedit. Ipſa autem unica comeſtio cœna dicitur, quia refectio in diebus ieiuniorū fieri ſolet, ſm antiquum Eccleſiæ morem, poſt ueſperas. Vnde latiùs Gabrielem ubi ſupra. Et ieiuniorum Eccleſiæ quædā ſūt de præcepto, ut Quadrageſima tota, exceptis Dominicis diebus. Et quatuor tēpora. Item uigiliæ Apoſtolorū, præter uigilias Philippi, & Iacobi, ac Ioānis Euāgeliſtę. Item uigilia natiuitatis Domini, & uigilia aſſumptionis gloriæ Virginis Dominæ noſtræ. Vigilia omnium Sāctorū, ſancti Ioannis Baptiſtę, & ſancti Laurentij, ſecūdū Innocētium, & Doctores communiter. Item uigilia Pentecoſtes. Si tamen uigiliæ ieiunandæ cadunt in Dominicam, anticipantur quantum ad

ieiu-

ieiuniũ in diẽ Sabbati. Vide Gabrielem allegãtẽ ad hoc iura. Sũt & alia ieiunia nõ de p̃cepto, sed de cõsilio. ut Aduẽtus Dñi. Itẽ Rogationes. Itẽ quarta & sexta feria. Gab. ubi supra, susius scribit, iuribus id cõfirmatus. Est aũt ieiuniũ institutũ, ut corpus castigatũ spiritui subiiciat̃, & ad seruiẽdũ ei ad spiritualia exercitia nõ destruatur. Vel sm Rich. ad cõpressionẽ uiciorũ institutũ est ieiuniũ. Hinc Paludensis: Finis ieiunii est carnẽ domare, & spiritũ ad Deum leuare, &c. Sunt aũt tres causæ excusãtes aliquos à Ieiunio Ecclesiæ, s. infirmitas, paupertas, labor: siue infirmitas lãguoris (ut q̃ laborat morbo aliquo) siue sit infirmitas lãguoris (ut q̃ laborat morbo aliquo) siue sit infirmitas ætatis, sicut senes sũt & pueri: siue infirmitas conditionis, sicut minor ualentdo p̃sone, ꝓpter conditionẽ sexus uel alterius accidentis. Vnde Paludensis: Prægnantes, inqt, & nutrices, si ꝓbabiliter timetur de periculo earum uel fœtus in utero aut pueri ad ubera, non debent ieiunare. Itẽ dicemus de senibus & debilibus, &c. De his tribus causis copiosius differit Gabriel notabili 4. ubi supra. Et inter cætera dicit q̃d si tanta est abstinẽtia, q̃d nomo ab operibus vtilioribus impediatur, quamuis ad ea de necessitate nõ teneatur, indiscretũ est ieiuniũ, & si non sit illicitũ. Vnde Hieronymus dicit de cõsecr. dist. 5. Rõnabilis hominis dignitatem amittit, qui ieiuniũ charitati vel vigilias sensus integritati præfert. Ex quo sequitur, si Doctor legẽs in scholis in Theologia q̃ animæ salutẽ respicit aũt prædicans in publico populis, si p ieiuniũ impediretur, quo minus posset prędicare aut legere, soluendũ esset ab eo ieiuniũ, ut his utilioribus uacãre posset. Ieiuniũ aũt ab Ecclesia p̃ceptũ, obligat ad culpã mortalẽ omnes fideles ipsũ sine excusatione legitima non seruãtes. Et hoc abũdẽ probat Gabriel art. 2. cõclus. unica, di. 16. q. 3. li. 4. Et hoc ẽ de mẽte Alexan. de Ales parte 4. q. 102. sancti Thomæ in quarto scripto di. 15. q. 3. de ieiunio. Et secũda secũdæ q. 157. art. 3. Duradi & Paludensis di. 15. Richar. de Media uilla eadem distin. 4. ar. 3. q. 3. & 4. Et communiter omnes. Theologi in hoc concordant. Similiter & Panorm. de obseruatione ieiunii, cap. 1. & sequẽti. & communiter omnes Summistæ. Dicitur ieiunium p̃ceptũ, quia ieiunium de cõsilio non obligat, nisi fieret ex contemptu. Dicitur: omnes fideles, quia nõ obligat infideles, qui nõ sunt Ecclesiæ mẽbra: obligat autem omnia membra tam uiua quam mortua. Dicitur: sine legitima excusatione, quia habens causam iustam & rationabilem excusantem eum non peccat.

IEIVNIVM soluitur tribus modis seu frangitur, scilicet sępius comedẽdo, cibo nõ concesso utẽdo, ut est esus carnium. In quo consentiunt omnes Doctores, caseis quoque lactis, butyri, ouorũ. Sed rigor ille est hodie relaxatus in multis locis, vt scribit Gabriel. Frãgit & ieiuniũ præmaturo tempore manducando. Et tempus comestionis, ut in Quadragesima, é hora regularis post uesperas dictas, non tñ oportet uesperam diei expectare, sed officii, ut scilicet antequam celebretur officiũ uespertinum, non edatur, ut uult Petrus de Palude ar. 4. di. 15. lib. 4. & est sententia Innocẽtii. In aliis ieiuniis, ut habet Gabriel, nulla hora est determinata in iure ac comedendum: sequatur aũt ieiunãs patriæ morem, quem si non seruauerit, excepta rationabili causa, peccabit. Addendum est & hoc, quod seruitores nobilium (ut scribit Paludẽsis (si gustant aliquid ad faciendum prodã de coxico, uel coqui ad probandũ cibum, qa. non sumunt per modum nutrimẽti, nulla est fractio ieiunii, etiamsi deglutir. Itẽ, si quis non propter famem, uel propter uoluptatẽ, sed timore, ne fortẽ deficiat: præ inanitate: ficus aut puretam, aut aliquid huiusmodi præliberaret per modũ medicinæ, non frangeret ieiunium, ut uult Paludẽsis. Licet enim infirmos q̃quã sumere cibi, ne infirmiores reddantur. Sunt q̃ superstitiosę ieiunant donec appareant stellę in cœlo, &c. Illi præterea ieiunium frangunt potissimum, qui agunt in fraudem ieiunii. Agere uerò in fraudem ieiuniis dicitur, qui manducat ea uel eo modo quo impedit finem institutio-

tionis ieiunij. Est aũt ieiuniũ institutũ, ſm ſanctum Tho. in quarto & 2.2. propter duo. Vnum afflictio corporis, ad ſatisfaciendũ pro peccatis, & ad reprimendã concupiſcẽtiæ delectationẽ, quo caueatur à cõmitendis. Qui ergo ſic ieiunat, ut ſuo ieiunio afflictionẽ corporis ꝓ ꝓ famẽ penitus effugat, aut in nullo concupiſcentiã ſua delectatione fraudet, & hoc ex intẽtione, agit in fraudẽ ieiunij. Et q idcirco manẽ comedunt, ut famẽ non ſentiãt, aut tantùm ſe ingurgitant multitudine, aut delicatione ciborũ, ut concupiſcentiæ per oia ſatisfaciãt, licit ꝙtum ſemel comẽdat, in fraudẽ ieiunij cibũ ſumunt. Gabriel, qui & caſus & dubia, ponit & diſſoluit. Et dubio 6. di. 16. q. ar. 3. libr. 4. de hoſpitibus & cauponibus dicit: Miniſtrantibus publicè cibos, quibus ieiuniũ præceptum ſoluitur eis, in quibus nulla apparet excuſatio legitima, non excuſantur à mortali, ſed uolut peccato conſẽtientes, iudicãtur obnoxij, id quod multis & diffuſe probat Gabriel, q. de ieiunio nõ pauca ſcribit. Addendũ eſt & hoc qđ ſcribit Gerſõ in regulis moralibus de gula, quod ieiuniis Eccleſiæ uel alteri abſtinẽtiæ nemo cũ notabili & ꝓcognito grauamine ſui corporis, & uſus rationis obligatur, ſeçluſo ſcandalo Nemo tamẽ leuiter ſibi fingat grauamina ex ieiunii abſtinẽtia, qm̃ ex ipſa pauciores pereunt q̃ ex gula. Pueri (vt idem inquit, & ſupra tactum eſt) & ſenes, & prægnantes, & nutrices, & infirmi, & pauperes, non habentes unde ſemel refici poſſunt, & laborantes, non habentes alium ſtatum competentem, & itinerãtes auctoritate Prelati, & alij cõ ſuetudinẽ diœceſis, in qua ſunt inſequẽtes ab Eccleſiæ ieiunijs regulare ius excipit. Ieiunant aũt diuerſis intentionib. homines (ut notat frater Oſy valdus li. 4. Roſarij Theologiæ.) Guloſus, vt poſtea auidius comedat. Hypocrita, ut laudetur. Bonus, vt mereatur. Vnde Paludenſis diſtin. 15. q. 4. lib. 4. ait: Ieiuniuꝫ aliud eſt ſpirituale, puta a vitijs abſtinere. Aliud naturale, ante cibũ. Aliud morale, ſobriè ſumere. Et aliud ceremoniale, ſolum ſemel ſumere.

IEIVNIVM (ut inqt Iſidor.) eſt parſimoni victus, abſtinentiaque ciborum.

IEIVNIVM ſm Goffredum & Hoſtiẽ. de obſeruatione ieiun. ẽ ſubtractio prãdij, & poſt cœnã cuiuslibet cibi ſubtractio uſque in diẽ ſequẽtẽ. Addit Hoſtien. hoc eſt ſemel in die tãtùm hora cõgrua comedere. Paulus Corteſius dicit ieiuniũ li. 3. ſenten. di. 8. eſſe cupiditatũ carnificẽ, quo mens ad ſuperarũ rerũ contemplationẽ offeratur, faciatq́ ꝓ ſcelerũ genere ſatis. Ex quo Senatus cõſulto anniuerſariæ eſuriales feriæ educuntur, quibus cupiditatũm ardor refrueſcat, & integra natura ſeruetur.

IESVS idẽ eſt quod ſalus, cuius interpretatio eſt Saluator, ut ſcribit Gerſ. par. 3. ſermone circunciſionis & purificationis, q. & multa de hoc nomine ſcribit. De quo videatur & Gabriel in ſermone de Circũciſione Domini. Et hoc nomẽ Ieſus, ſi eſt nomẽ impoſitũ perſonæ uerbi ſubſiſtẽtis ſub utraque natura, diuina & humana, ut ut ſcriptis reliquit Gab. di. 6. q. vnica, art. 3. dub. 4. li. 3. ſi nec quidditatiuè continetur ſub ly homo, nec ſub ly Deus, quia ultra quodlibet horum connotat. Nam ſuper ly homo naturã diuinam, ſuper ly Deus cõnotat naturã humanã. Si uerò impoſitum eſt de ſuppoſito ſubſiſtente in natura humana, non curando in etiam ſubſiſtat in natura diuina uel econuerſo, tũc eſt inferius primo modo huius ſpeciei homo, & nõ huius ſpeciei Deus. Secũdo modo eſt inferius & indiuiduũ huius termini Deus, & nõ huius termini homo, ut ſatis patet oculate attendenti, inquit Gabriel ubi ſupra. Et Ieſus ſm tria idiomata principalia, tria habet nomina, ſm Iſidorum libr. 7. Ety. in Greco dicitur Soter, in Hebræo Ieſus, in Latino Saluator. Vnde in uetere teſtamento tres ſaluatores reperiuntur hoc nomine Ieſus uocati. Primus Ieſus ſiue Ioſue, propter potentiam ꝓliorum. Secundus Ieſus Sidrach. ꝓpter ſciẽtiã & doctrinam, qui compoſuit Eccleſiaſticum. Tertius Ieſus Ioſedech. ꝓpter bonitatem, qui fuit Sacerdos. Noſter autem Ieſus ſiue Saluator, ſaluauit his tribus modis; ſcilicet potẽtia, ſciẽtia & bonitate

bonitate. Christus similiter tripliciter nominatur ſm Iſidor. In Greco enim dicitur Christus, in Hebreo dicit Messias, in Latino dicitur Vnctus. Vnde in veteri testamento, alij dicti sunt Christi p̄p potentiā, sicut Cyrus Rex Persarū, de quo Isa. 45. Hæc dicit Dñs Christo meo Cyro. Secundi dicti sunt Christi p̄p scientiam, sicut Prophetæ, de quibus Psal. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Tertiò Christus dictus est p̄p bonitatē sicut noster Christus, de quo Psal. Vnxit te Deus tuus p̄ consortibus tuis. Hæc Pelbartus li. 3. Rosarij Theologię: de quo dicitur Luc. 2. Iesus proficiebat ętate & sapiētia, & gratia, apud Deum & homines: non solum ſm apparentiam, sed etiam ſm veritatē, ut scribit Gabr. dist. 13. q. unica, ar. 2. conclusione 4. lib. 3. Nā ex hoc arguit Ambr. libro de spiritu sancto: In Christo esse aliū sensum quam diuinum, quia secundū aliquem sensum profecit, & nō ſm diuinum: quę probatio nihil valet, si tantum intelligitur de profectu secundum apparentiam, quia hoc etiam secundū ſm̄ diuinum profecit, plura mirabilia diuinitatis, ꝓ tractu temporis ostendendo. Sic & plane intelligitur uerbum Apostoli ad Heb. 5. Didicit ex his quę passus est obedientiam. Didicit enim per experientiam, quod prius nouerat per habitū. Ad hoc est illud B. Aug. 83. q. 8. cōtra Apollinaristas, Euāgelicę narrant historię, quod factū est, & uerum est: ideo uerba Euangelistę uera sunt, ut exprimunt: non sic de aliis sermonibus tropicis scripturę. Et non uidetur quod exponendus sit ſm apparentiam tm̄ profecit & gra, & quamuis gratia non fuit augmentata, in se tamen uere profecit gratia, per gratiā continuē operando meritorię, per quod profecit: non quantū ad gratię augmentum, sed per gratiam quantū ad meritū sibi uel alijs, quæ sunt effectus gratiæ. Sic & profecit quantū ad profectum sapientię, qui est cognitio. Nam profecit quantum ad cognitionem experimentalē, & si non quantū ad cognitionē habitualem uere scientificam. Gabrielęc ubi sup. Differunt autem illa nomina Iesus & Chris ſm Damas. li. 3. sen. Iesus enim nominat hoiem Deum factum. Xps uerò Deū humanitati unitum. Hęc duo nomina Iesus & Chris frequenter in nouo testamento coniunguntur, q̄a unum eorum, s. Iesus exprimit eius Deitatē, interpretatur. n. Saluator, & inquantum Deus ſpecialiter est Saluator, ut scribit Gers. par. 2. in expo. 2. ar. fidei. Et reliquū nomen, s. Christus exprimit humanitatem, quia interpretatur unctus, & inquantum homo unctus est pręconsortibus suis, &c Et sicut totus Iesus Deus & homo dr̄ nomē Dei, ut scribit Iacob. de Valen. in Ps. 8. & 28. Ita sola humanitas prout est unita uerbo dr̄ uox. Et ratio est, q̄a sicut nomē nihil aliud est, nisi uerbum uoce, ita Iesus Xps nihil aliud est, nisi uerbū incarnatū seu uerbū habens humanitatē. Et sicut totus Xps uerē dr̄ nomen Dei, ita humanitas uerbo unita, dr̄ uox Dei. Ad cuius uocē & præceptum mirabilia fiebant: de quo plura ibi scribit Epis. Christopolitanus.

IESVS, uide infra in litera H, ab eruditis enim in principio cum aspiratione scribitur.

IGNIS, ſm Theologos & etiā Philosophos uidelicet Aug. super Gen. Bedamque & Auicen. & alio, ut refert frater Pelbar. li. 2. Rosa. Theol. elementum ignis est supremum omnium elementorum. Vnde & ignis ille purus uocatur quandoq; cœlū, eò q̄ immediatè sit sub cœlo, i. sub sphæra globi lunaris, quandoque autem uocatę ethereis noie (eò q̄ est supra aerem) suprema pars purior ac tranquillior aeris totū aerē excedens. Nam q̄a medium sapit naturam extremorū ex 5. Phyſi. iō ab utroque denominatur in medio existens. Vnde & 2. Pet. 3. scribit: Cœli magno impetu transient. Glo. Cęli i. superior pars aeris. Sequitur: Et elementa calore soluentur, s. per ignem cōflagrationis, quia mutabūtur à ſtatu in quo nūc sunt: ubi ignē uocat cœlū uel ſuperiorem partē aeris. Et sic ēt canit Ecclesia de utriſq;: Quem terra pontus, æthera. col. ado. p̄di. Et ſm Dama. li. 2. c. 12. Et etiā Auicen. de Medi. 2. dicit: Ignis, inq̄t, est corpus ſimplex, cuius naturalis locus existit ſuper oēs elementarias partes, quæ est concaua ſu-

perfi-

perficies cœli, eius natura calida est & sicca. Ille ignis sm Arist. est purissimus, adeò qđ stupã ibi non cõsumeret, si apponeretur: nec ẽt lucet in sua sphæra, qã si regeret corpora cœlestia: nec uisibilis est, quia sãltẽ nocte ardoris eius uideret lux, sed tm uidetur dum est in materia aliena, s. circa nos, nec miscetur alienæ materiæ, prout est in sua puritate naturæ. Cùm aũt urendo cõsumit, hoc, inq̃t, nõ inest ei sm essentiã, sed per accidẽs, ut dicit idem Arist. li. 3. de cœlo & mundo, & sine materia extra suam sphæram non põt esse: & quantò in materia grossiori fuerit, tãtò fortius urit. Vnde in ferro fortius urit q̃ in carbone, & in carbone fortius q̃ stipula uel stupa. Nam ignis in materia terrea carbo est, in materia aerea flamma est, in materia uero propria, i. pura, quasi lux in se clara est, non habens respectum ad aliud unde naturã trahat. Et talis ignis est in propria regione uel sphæra sua, ubi clarus est in se calor: licèt non habeat lucẽ, ut idem Arist. uult de natura rerum. Et sm uarios effectus quos facit ignis, uariè sumit in scriptura. Nã destruit, cõsumit, emollit, restringit, cõsolidat, accendit, lætificat, clarificat. Sicut qñq; in scriptura significat charitatẽ, modò prauam concupiscentiã carnalem uel mundialem, modò tribulationes, modò uirtutes, modò ultia, modò Deum, modò infernum, secundum Hugi Victorium, id qđ & latiùs declarat Pelbar. li. 2. Rosar. Theol. in dictione *Ignis*. §. 3. Et quãuis multiplex sit ignis, Bonau. tm ponit in triplici differentia dist. ult. ar. 2. q. 1. li. 4. Est enim ignis purus, ut est in propria materia. Et est ignis incorporatus, ut est in materia aliena, ut in terra uel aere. Et est ignis carbo, ignis flãma, ignis in usu humano. Et est ignis non tm incorporatus, sed ẽt permixtus, ut ignis sulphureus & fumosus, & talis est tenebrosus, & iste est in inferno. Est & ignis conflagrationis, qui in iudicio apparebit per mundum. Alius est ignis fulguris expressi de nubibus. Alius qui de terra per uertices mõtium eructat. Alius est ignis uiolentus, sicut de silice uel de lignis excussus per uiolentiam, sed non ex omnibus lignis secundum Senec. sed ex lauro, & hedera, & moro, & aliis in hunc usum pastoribus notis: sic est multiplex diuersitas ignis.

DE IGNE INFERNALI. Iste ignis urit, & non cõburit, uel consumit, quia pabulum non requirit, ut inquit Bona. di. 44. art. 3. q. 1. li. 4. Infert passionem & non mortẽ. Iste ignis (ut dicit Thomas argenti.) agit in spiritum damnatum, sicut diuinæ uoluntatis instrumentũ. Vnde Scotus ait: Ignis est instrumentum Dei cruciando affligantur autem dæmones ab ab isto igne, ut scribit Palud. dist. 44. q. 7. li. 4. per quandam similitudinem & addaptationẽ. Animæ uerò damnatorum per ueram tristiciam, quã cõcipiunt de hoc, quod sciunt se resumptis corporibus in illo igne æternaliter cruciãdos. Ordinãtur namque iste ignis in inferno corporeus ad reprobos cruciandum. Et quamuis Deus posset, si uellet, eos punire pœna spirituali cantum: tamen congruè uoluit eos punire pœna spirituali & corporali, ut (sicut dicit Isido. libr. 1. de sum. bono cap. 9.) qui mente tractauerunt quod corpore perficerent, simul & anima puniantur & corpore. Quod non est sic intelligendum (inquit Rich. di. 44. q. 3. art. 2. li. 4.) ut pœna corporalis ignis se nõ extendat ad animam, etiam immediatè, cùm modò animæ reprobæ illo igne crucientur, & dæmones, quĩ sunt spiritus, sic illo igne post iudiciũ cruciabuntur: sed quia pœna spiritualis redundabit in corpus, & pœna corporis in animam. Hæc Rich. Et ille ignis gehennæ quantum ad illud quod in eo de essentia ignis est, eiusdem speciei est cum igne elementari. Materia tamen quo ad dispositionem, uidetur diuersa, ratione cuius competit diuersa actio, quæ igni elementari non cõuenit. De quo uide eundem Richardum qu. 4. ubi supra. Estque ignis ille perpetuus, ut idem dicit quæ. 5. & hoc erit, ut ibi dicit, per potentiam supernaturalem. Sicut. n. per uirtutem supernaturalem affligit spiritum, sic per uirtutem supernaturalem eius duratio perpetuabitur: hoc exigente ordine diuinæ iustitiæ. Nec corpora damnatorum consumentur per illum ignem,

ignem, ut idē scribit q.7.& q.9. dicit qđ ignis infernalis non obstante qđ sit corporeus, spiritus separatos affligit, inquantum est diuinæ iustitiæ instrumētū, qa eos affligit afflictione ad quam disponit virtus naturalis illius ignis: nec tñ qualemcunque afflictionē potest causare in illis spiritibus, nisi in virtute increatæ iustitiæ principaliter illos spiritus pulentis, mouentis, & dirigēs illū ignē ad illorū spirituū cruciatum. De quo latius ibidē Rich. Et certum est (ut dicit) punitio reproborū cùm sit iusta, iustitiā imitatur æternā, & exemplar suū habet in mente diuina. Et non tantùm dānati affliguntur ab igne, ut idē ait q.x. ubi supra, sed et ab aliis elemētis, imò et à corporum cælestium influentia. Iustum enim est ut qa rebelles fuerunt creatori, quod omnis creatura cōtrarietur eis in vltionē: iuxta illud Sapien. 5. Armabit creaturā ad vltionem inimicorum, &c. Et paulò pòst subdit: Et qa ignis est magis actiuus quā aqua, ideo sub nomine ignis Dominus comprehēdit omnē pœnam quam à rebus corporeis patientur: vt cùm dicit Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. De isto igne ita scribit Paulus Cortesius lib. 4. suarū sententiarū distin. 11. Latius, ait, dicendum erit vindecē illum ignem in aliena materia cōsistere, vsque supra progredientē naturam æternum futurum. Et Paulò supra: Nos explosis sentētijs multò uerius dicimus ignis esse spiritui, tanquā loco collocatū copulari: at quantus tunc estus ille ignis Dei instrumentum dicitur, iustum ille esse affirmamus, spiritū quodāmodo nexum continere, ob eamq; causam ignē, qui sit nequissimorū hominū corpora exulturus, corporeū esse debere censemus: qñquidē corpori nulla pœna magis q̄ corporea cōgruat. Hæc Cortesius. Thomas Argentinas scribit, quod ille ignis infernalis dr corporalis, considerando sm se, & in propria sua substantia, sed quantū ad passionē quā infligit bis, q ex ordine diuinæ iustitiæ suæ actioni subijciuntur: & sic dicit spiritualis, qa ut communiter dicitur, hūiusmodi passionem non infert actione reali, sed intentione naturali. Et iste ignis infernalis habet materiam stabilē, ita qđ non indiget nouo cibo, seu fomento, sicut ignis qui est apud nos. Testatur & ignē infernalē esse corporeum Augustinus, cùm ait: Gehenna ista quę stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ē ignis. Et Gregorius in libro dialog. ait: Igné gehennæ corporeū esse non ambigo: iste tñ flammæ non lucent, qa totaliter fumo sulphureo sunt obtenebratæ & denigratæ: propter quod sm Isidor. in libro Etymol. Infernus dicitur quasi intus furnus, id est niger. Et ignis inferni (vt ait Thomas de Argen.) tenetur in medio terræ ex diuina ordinatione, seu secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Et quamuis igni naturaliter conueniat ferri sursum, tamen sine aliqua uiolentia p causam superiorem potest in terra perpetuò detineri.

IOVIS PVRGATORIVS dicit per quē purgantur animę in charitate decessę, habētes aliquid peabile, propter quod satisfacere oportet summo Iudici. Et ut scribit Brulifer. di. 21. q. 4. libro. 4. Ignis purgatorius, & licet Augustinus uisus fuerit dubitare, alij tñ Doctores auferunt nobis dubitationem, quoniam hoc cognouerunt multiplici ratione, ut Gregorius in 4. dialog. & Isidorus, & communiter tenent Doctores nostri temporis igné. Purgatorium esse materialem, q est calidissimus, & obscurissimus. Vnde idem ignis cōburit existētes i Inferno & Purgatorio: de quo Richardus distin. 44. ar. 2. q. x. libro 4. sic habet. Qui autem illi qui sunt in Purgatorio puniuntur, ut purgentur, & ignis habet naturam purgatiuam, ideo uidetur aliquibus, quod aiæ in Purgatorio à nullo alio elemēto, nisi ab igne puniūtur. Et Thomas argen. di. 44. li. 4. scribit sequendo communiorem opinionē de igne Purgatorio dicit, qđ talis ignis est pars pdicti ignis infernalis, & istud uidetur esse intentio beati Gregorii in libro dialog. ubi ait, quod idem ignis est Inferni & Purgatorii, qa sicut sub eodem igne aurū mutilat & palea fumat: sic suo eodem igne peccator crematur, & electus purgatur. Et quāuis

istud

ãstud sit uerum de lege communi, tamẽ de diuina dispensatione speciali quãdo que contingit oppositum, ita quod quibusdam locis quidã purgantur: nt & latius declarat Thomas post Gregorium. Habent aũt aiæ in Purgatorio cum afflictione solatium, ut scribit Gerson parte 3. tractat. 3. de cãticis, & solatiũ ex certa spe beatitudinis ex Ecclesiæ generali subsidijs, & pijs amicorũ suffragijs. Et quia charitas in eis congaudet meritati correctionis. Hæc Cancelarius. Idó Gerson par. 4. serm. p defunctis dicit, qđ de communi cursu Purgatoriũ esse in qua dã parte inferni prope limbum, in quo fuerunt antiquæ legis patres. Ibiq́ est pœna multò asperior & durior, q̃ quæcunque pœna quę possit esse in hoc mũdo: & ibi afliguntur aiæ plus uel minus, ẽm quod magis uel minus punitionem meruerunt, & secũdum quod magis vel minus oratur pro eis. Interdum per speciale Dei dispensationem animæ purgantur in certis quibusdam locis, & in certis huius mundi spacijs, in quibus fecerunt peccata, ut ibidẽ dicit Gerson affluẽs & locuples Theologus. Hugo Victorius, ut eum refert Paulus Cortesius li. 4. suarũ sententiarũ, di. 3. negat illum certum expiatorem esse locum affirmãs ijsdem locis mulctari inanes, quibus sit culpa contracta, &c.

IGNIS CONFLAGRATIONIS, q ante iudicium uenier, & durat post iudiciũ, secundũ Doctores, mundum multis malis & uitiis infectũ, purgabit: qui secũdũ Bedã ascendet ad tantam altitudinem, ad quantã ascenderunt aquę diluij, ut purget aerẽ infectum per fumum sacrificiorũ ipsis idolis immolatum, uel tantum ascendet ille ignis (ut dicit Sanctus Bonauen. di. 47. parte. 2. q. 3. lib. 4.) quãtum durant corpora consumptibilia & passibilia. Quod autem mundus purgabitur isto igne, & renouabitur circa tempus iudicij, magis tenetur hoc auctoritate scripturę, & sanctorum, quam ratione. Et si persuasiones ponat Petrus Paludanus distin. 47. lib. 4. quem uide. Purgantur autem illę mundi partes, quæ maculatæ sunt peccato. Erit q́ue iste ignis eiusdem speciei seu naturæ cũ igne isto elementari, qui tunc est in mundo, ut sẽtiunt Doctores: sicut aquæ diluuij tẽpore Noe, fuit eiusdem speciei cũ aqua elementari, q̃ nonisi cum est. Hinc dicit Augustinus 20. de Ciuitate Dei: Figura huius mundi, mundanorũ ignũ conflagratione peribit, sicut factum fuit aquarum inundatione diluuium. Sed motus huius ignis nõ conuenit illi naturaliter, sed ut instrumentũ diuinæ uoluntatis. Illum autem ignem duplicitẽ cõsiderare possumus. Vno mõdo, ut urit corpora, q̃bus applicatur, & hoc sibi conuenit naturaliter sicut alteri igni corporibus applicato. Alio mõ, ut specialiter agit i talia corpora, q̃ erunt maculata per peccata, & hoc conuenit sibi per supernaturalẽ uirtutẽ mouentem ipsum ignem, tanquam suum instrumentũ, & in hoc non conuenit cũ alijs ignibus, nec tamen propter huiusmodi supernaturalem uirtutẽ iste ignis distinguit spẽ uel genere ab alijs ignibus, quia talis distinctio est à principio essentiali & intrinsico. Hęc autẽ uirtus supernaturalis, nec ẽ intrinseca, nec essentialis ipsi igni, q̃a ista uirtus uel est uolũtas diuina immediatè, uel est uirtus Angelica applicans hunc ignem talibus locis, quibus Deo placet ipsũ applicari. Thomas de Argentina di. 47. libr. 4. conclusione secunda. Vide & latiùs Bonauẽturã quæstione prima, & sequentibus, ubi supra. Et ille ignis incipit ante iudiciũ: dicitur. n. in Psal. Ignis ante ipsũ p̃cedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Et sequitur iudiciũ, q̃a prolata sentẽtia contra impios, Christo dicẽte: Ite maledicti in ignẽ æternum, &c. Tũc iste ignis tanquã instrumentum executiuum sententiæ Iudicis à propinquioribus locis circũstantibus concurrens, involuet oẽs impios, & cum impetu uehementi descendet cũ ipsis in infernũ: unde tunc implebitur uerbũ Domini, quod ait Deuterono. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad infernı nouissima. Lõgior ẽ Thomas Argẽtinẽ sis cõclusione tertia, ubi sup. Vide & Richardũ distinctione 47. articu. 2. quæstione 4. li. quarto. & alios. Quos purget & cruciabit

cruciabit ille ignis, & q.5. & 6. ubi ſup. Addendum eſt & illud quod habet S. Bonauentura diſt.47.q.vltima, lib.4.poteſt dici ſicut ſuper illud Malachię: Purgabit filios Leui: Dicit Gloſſa: Duos ignes legimus futuros: vnum qui purgabit electos & præcedet iudiciũ. Alterum qui reprobos cruciabit: ſm hanc Gloſſam, inquit Bonauentura, dicendũ, qđ ſi dicant duo ignes, quantũ ad ſubſtãtiam, ſiue duo ratione duorũ effectuũ dicendus eſt futurus ignis, ad elementorũ probationẽ, qđ debet vnuſcuiuſq; opus probari & purgari in igne, vt totaliter ſiſtantur mũdati in conſpectu Dei. Et hic præcedet faciem Iudicis, & purgando amicos, & inflammabit in circuitu inimicos. Eſt etiã ignis futurus ad purgationem mũdi, & purgabit, & deinde reprobos cruciabit Bonauẽtura. Aſtipulatur Paulus Corteſius li.4. ſuarum ſniarum, diſt.7. cùm ait: Nos prſus intelligi volumus duplex eſſe ignis futuri genus. Vnum qđ vi naturæ nitatur. Alterũ qđ quatinus iuris dicendi tẽpus antecellerit: Dei inſtrumento ſit in vindicando vſurũ. Nam id quatenus ſit inſtrumentũ futurum diſſimillimo iure vſurũ eſſe volumus. Siquidem fontes vltoris ignis natura plectent. Probi aũt quibus nihil ſit expiabile concretũ ſine dolore ad buſtum agẽtur. Iſte inſuper ignis, vt habent Palud. Tho. Argẽtinen. & Richar. & alij, non perueniet ad Paradiſum, nec ad cœlũ, qa nihil ibi purgabile inuenitur, vel quia nec locus tam citò inficitur peccato, ſi ſemel vel bis ſolum in eo peccat: ſicut quis vno tactu leproſi nõ leproſus efficitur, ſic Paradiſus, quia in eo ſemel tantùm parentes peccauerunt, nõ eſt infecta: nec cœlum pp peccatum malorũ angelorũ, ideo non purgabitur igne. Multa alia de iſto igne cõflagrationis ſcribũt Doctores. Et dicit Richar. Poſt iudiciũ nõ erit ignis niſi i ſphęra ſua, vbi eſt purus, & in iferno vbi eſt turbidus & fumoſus, &c. Vide & alios.

IGNORANTIA ſecundũ Doctores Theologiæ & Canoniſtas, quædã eſt bona, qua ignorantur ea quę eſſent occaſio peccati vt Necromantica ſciẽtia, & huiuſmodi, quæ melius eſt neſcire quàm ſcire ſecũdum Auguſtinum diſtin.38.c. Quamuis. Quædã eſt mala, qua quis ignorat quæ ſcire expedit, & deberet. Et hæc eſt multiplex. Alia iuris, alia facti: de quibus ſtatim dicetur. Eſt & ignorantia quædã indifferens (vt ſcribit frater Pelbartus li.2. Roſarij Theologiæ, i dictione *Peccatum*. §.10.) ſ. quæ nec eſt bona nec mala ſimpliciter, quis ignorat ea quæ non tenẽt ſcire, nec ſibi expedit, quia talia nõ ſunt ſibi neceſſaria ſcire ad ſaluté, nec nocet ignorare. Quę aũt ſunt neceſſaria ſcire ad ſalutẽ? dicit Tho. 1.2.q.86. quod oẽs fideles tenentur ſcire ea, quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, vt ſunt articuli fidei, & confiteri & communicare ſemel in anno, de quo ſupra diximus. Et quilibet dẽt ſcire quæ ad ſuum officium pertinent: ſicut Prælatus plus dẽt ſcire q̃ ſubditus Vnde Gerſon parte 1. tractatu de proteſtatione circa materiã fidei, cõtra hæreſes diuerſas, cõſider. 6. ponit hãc regulam: quod nullus quę ſunt officij ſui permittitur ignorare. Quę regula reſpicit (vt ait) nedum Prẽlatos maiores, aut Principes ſuperiores, ſed minores & inferiores in vtroq; ſtatu clericali, vt ſunt Curati & Cõfeſſores pœnitẽtiæ, & in ſtatu laicali, vt Prepoſiti, Baliui, &c. Gers6.

IGNORANTIA multipliciter pôt diſtingui, vt notat Dominus Præpoſitus Gabriel diſt.22 q.2.lib.2. Primò ſecũdum oppoſitionem ad ſcientiam, & ſic capitur tripliciter, ſcilicet poſitiuè. Et dupliciter: Negatiue. Poſitiuè idem eſt quod error, id eſt aſſenſus falſi vel diſſenſus veri. Ignorat enim quiſquis errat falſum credendo, aut vero diſſentiẽdo. Sic ignarus eſt errans. Ignorantia eſt error in aia. Et errare ſecundum Auguſtinum in Enchiridion ca.16. nihil aliud eſt quàm verum putare, quod falſum eſt, falſumque quod verum eſt, vel certum habere pro incerto. Incertum verò pro certo ſiue falſum ſit ſiue verum. Et hanc ignorantiam poſitiuam, quidam vocant ignorantiam prauæ diſpoſitionis, pro eo quod ponit diſpoſitionem malam, ſcilicet errorem ignorantiæ. Alij clarius nominant ignorantiam erroneam. Negatiuè dupliciter accipitur, vel vt includit negatiq-

nem infinitantē, vt, ſ. ſimpliciter negat ſciētiā in ſubiecto, ſiue apto nato, ſiue nō nato ſcire. Sic infans dicit ignorans, imò ſic lapis eſt ignorās, qa nō ſciēs. Alio modo accipitur, vt includit negationē priuātē, ſ. quæ negat ſcietiā in ſubiecto apto nato. Negatio.n. priuatiua, non ſolū priuat qualitatem à ſubiecto, ſed cū hoc ponit aptitudinē ad ipſam. Vt cęcus dicitur nō videns, natus tamen videre. Negatio aūt infinitans totum negat. Et ſic ſola rationalis creatura dicitur ignorans pro tēpore quo apta nata eſt ſcire. Sic infantes nō ſunt ignari nec creatura inſenſibilis. Primo modo opponitur ſciē tiæ contrariè. Secūdo modo contradictoriè. Tertio modo priuatiuè. Et quolibet prædictorum modorum ignorātia accepta, poteſt diſtingui in ordine ad obiectū, id eſt ad id quod ignoratur, & tūc diſtinguitur in ignorantiam iuris, & facti.

IGNORANTIA IVRIS (vt ſcribit Gab. vbi ſup. & diſt. 6. q. 2. ar. 3. dub. 8. li. 4. (pōt diſtingui ſm diſtinctionē iuriū, quorū alit quod eſt naturale, aliud diuinum, aliud humanū ſiue poſitiuū. Et illud vel eſt canonicū vel legale. Et ſic quædā eſt ignorantia iuris neceſſarij ad ſalutē: & ē ignorantia iuris non neceſſarij ad ſalutē Cognitio verò iuris neceſſarij ad ſalutē nō eadem eſt apud omnes, ſed variatur ſecundum diuerſos hominum ſtatus, quia quædam ſunt neceſſaria ſciri Prælato, quę nō ſunt neceſſaria ſciri ſimplici ſubdito: de quo alias dictum eſt.

IGNORANTIA FACTI etiā diſtinguitur, quia quædam eſt facti in ſe, quædam eſt ignorantia circūſtantiæ, quædā eſt ignorantia ſequelæ ad factū. Exēpla sūt manifeſta Et ignorātia facti dupliciter pōt cōtingere (vt refert Gerſon par. 2. de natura, & qualitate cōſcientiæ) aut ſcilicet adhibita diligentia: & hæc excuſat à toto, ſicut patet de concubitu Iacob cum Lia primogenita filia Labā, quem cōcubitum talis ignorantia excuſauit. Aut talis ignorantia facti cōtingit non adhibita debita diligentia, & hæc excuſat à tā to, ſed non à toto, vt patet de facto Lamech dū occidit Cain, cum tamē feram putaret occidere. Quod factū talis ignorantia non excuſat à toto, ſed bene à tā to. Hæc Gerſon poſt Magiſtrum.

IGNORANTIA tertio modo diſtinguitur in ordine ad uoluntatem tanquā ad cauſam. Et ſic ignorantiarum quædam eſt affectata, quædam craſſa, & ſupina, & inuincibilis. Et has Magiſter ponit diſt. 22. lib. 2. tamen ſub alijs uerbis.

IGNORANTIA AFFECTATA eſt, quæ uolūtas vult neſcire, ſiue vult ſcire actu poſitiuo, ſicut de quibuſdam dicitur: Noluit intelligere, vt bene ageret. Et alibi: Recede à nobis, ſcientiā uiarū tuarū nolumus. Iob. 22. Illa ignorantia (vt ſcribit Gerſon par. 2. de natura, & qualitate cōſciētię) duobus modis cōtingere pōt, directè, & indirectè. Directè, qñ actus uoluntatis ferē in ipſam ignorātiā, ſicut cū aliqs vult ignorare, vt excuſationē peccati hēat, vel vt à peccando non retrahatur. Indirectè verò iterū dupliciter contingere pōt. Vno modo cū aliquis actu non cōſiderat, quod conſiderare dēt, & pōt. Et hæc dicitur ignorātia malæ electiōis, vel ex paſſione aliqua, vel ex malo habitu prouenies. Alio modo cū aliquis notitiam quā de aliquibus deberet habere, non curat acquirere, & ſm hunc modum ignorantia vniuerſalium iuris, quę quis ſcire tenetur, voluntaria dicit quaſi p negligentiā proueniens. Cū eīm non niſi propter negligētiam habeatur, voluntariè haberi videtur. Gerſon.

IGNORANTIA CRASSA & ſupina (vt ſcribit Gab. di. 22. q. 2. li. 2. ar. 1.) eſt ignorantia quæ conſequitur negligentiā inquirendi ſcienda, quæ quidem non affectatur, nec volita eſt nec placet, ſed tñ tolli poſſet ſi diligens cura inquirendi, & proficiendi adeſſet, quæ dicitur craſſa, quia cauſatur ex deſidia & pigritia laborandi ad acquiſitionem ſciendi, quę frequenter adhęret craſſis, & pinguibus hominibus. Et dicitur ſapientia, quia eſt mentiū ad inferiora ac terrena declinatarū, nō potentium (uirius nō uolentiū) ad ſuperiora, æterna & ſalutaria ſe erigere. De quibus dicitur: Sapientes ſunt, ut faciant mala, bene autem facere neſcierunt. Hier. 4. De quo uideatur, & Gabriel ſermone. 1. in Cœna Domini.

IGNO-

IGNORANTIA INVINCIBILIS est q̃ manet post omnẽ diligentiã possibilẽ,& debitã,& excusat à peccato. Et dicit inuincibilis(ut dicit Gab. ubi sup.)nó qn simpliciter possit uinci,sed quæ manet post quã homo fecit oia ad quę tenet ꝓ eius expulsione. Sicut inuincibilis dicit illa qua parochianus, aliqs ignorat ieiuniũ certo die obseruãdũ, ꝓ eo qđ suus plebanus vel pastor ꝓnũtiauit die, & hora qua ꝓnunciari solet, quo tñ parochianus illæ ꝑsens fuit diligẽter auscultãs in timãdo,licèt simpliciter illa ignorantia vinci potuit,quia tñ fecit qđ debuit intrãdo Ecclesiã,audiẽdo sermonẽ,& auscultãdo diligenter, dr illi inuincibilis. Hæc ignorantia inuincibilis, vt scribit Gers.par.2.de natura & qualitate cõsciẽtiæ sub duplici qualitate reperit Vna innata,alia incidens. Innata oino excusat, & à tãta,& à toto,vt in infantib. & à natura insensatis. Incidẽs verò iterum duplex est ſm, qđ dupliciter cõtingere ꝑt. Vna nãq; incidit sine culpa, vt qñ gratia exempli homo dãdo operã rei licitæ efficit furiosus,& hęc quãdo totaliter ligat seu impedit rõnẽ seu usum rõnis,excusat à toto,alias non. Alia verò incidit ex culpa,ut quãdo homo ꝑstitit causam suæ ignorãtiæ,& tũc ſm aliquos, si talis ignorãtia rõnem seu usum rõnis oino ligat seu impedit,tũc peccatũ,qđ sequtur, excusat,ut gra exempli. Cũ furiosus q ꝓ suã culpã incidit in furiã, ex ui illius furię occidit hominem,talis.n. nó peccat, qa ut animal brutũ ĩ solo impetu moue tur,& nó rõne. Alij aliter sentiũt qui dicũt, qđ talis ignorãtia non excusat à toto,sed bene à tanto. Vnde in casu præcedenti talis furiosus minus peccat,q̃ si furiosus nó esset,peccat tamen. Prima opinio(inquit Gers.) ꝓbabiliter uidet,propter dubiũ tamen talibus si sanentur debet secundum canones pœnitentia iniũgi,ut dicit Gerson. Vide, & eundem lectio.2.de uita spirituali animæ.

IGNORANTIA quarto modo distinguitur ĩ ordine ad actum peccati,ut scribit Gab. ubi supra,& sic est aliqua præcedẽs peccatũ, aliqua cõcomitãs,aliqua sequens. Præcedẽs,quãdo si sciret peccãs,nõ peccaret,& talis ignorãtia est cã uel dispositio ad peccati actum, pro quãto sine ea non fieret,licèt ipsa ignorãtia nõ sit uolita. Cõcomitans est dũ qs peccando aliqua ignorat,quæ nec sunt causa nec effectus peccati: ut si quis peccãs in die dominico,nesciens esse diẽ Dominicã,qui tamen si sciret ꝓp hoc,nó haberet se aliter ad peccatũ, ita quod non minus peccaret. Sequens est q̃ est pœna,& effectus peccati,ut ignorantia, quæ consequitur ebrietatẽ,ut in Loth cognoscente filias. Vel ut dicit S. Tho. in 2. 2. q. 6. art. 8. quæ est uolita formaliter,ut affectata,uel uirtualiter,ut supina. De Loth uerò dicunt sancti,& Bon. dist. 22. li. 2. eum fuisse culpabilem, licèt ex alia parte dicunt eum fuisse aliquatenus excusabilem. Vide cũlatius ibi. Ex quo patet quod Loth,non omnino excusatur à culpa incestus, cũ cognouit filias suas. Vide latiùs de hoc Bonau. q. 3. in fin. ubi supra.

AGERE EX IGNORANTIA & agere ignorãdo uel ignoranter differunt(ut scribit Gab. di. 22. q. 2. l. 2.)Nã agere ex ignorãtia, ẽ ignorantiã esse cãm uel dispositionẽ ad huiusmodi actũ, puta quãdo agẽs non ageret, si nõ ignoraret, ut si quis in sexta feria comederet carnes, ignorans esse sexta feriã, nõ comesturus si sciret. Sed agere ignorãdo ẽ dum ignorãtia habet se, ut cõtingenter ad operationem, ita quod ꝓp eam agens nec agit, nec ab actione cessat,suo modo aliud est peccare ex ignorãtia, & peccare ignorãdo. Et ignorantia aliqua excusat pro quãto minor est contemptus uolũtatis, & recessus eius à regula sua,&c. Quæ aũt ignorãtia excusat,& quę nó,cõsulito de hoc S. Bona. dist. 16. q. ult li. 2. & Gab. ubi supra. Omnis autem ignorantia) inquit Bona.) aliquo modo excusat peccatum. Et ratio huius est, quia minuit de ratione uoluntarij, minuit ét de ratione contemptus: cęteris ẽm paribus magis contemnit qui peccat ex industria,quã qui ignorãter peccat. Et iterũ cùm uoluntarium includat in se cognitionem, quod priuat cognitionem, priuat de ratione uoluntarij,quia ergo peccatum mensuratur secundum quantitatẽ libidinis, &

contéptus, & ignorátiæ, diminuit de rõne horũ generaliter, uerum est quod ois ignorátia inquantũ huiusmodi excusat, peccatũ, & si tanta sit, quod priuet omnino rationẽ uoluntarij, & rõnẽ cõtemptus, excusat à toto: si uerõ non omnino priuet, excusat à tanto. Excusare à toto secundum Gabrielẽ, quãdo actus nõ imputatur ad peccatum. Excusare à tanto, quãdo p.p tale nõ tollitur simpliciter ratio peccati, sed tamen propter ipsum actus peccati nõ imputatur ad tãtam pœnã, quantũ imputaretur illo excusante non existẽte. Ex hoc patet in genere qñ ignorantia actũ excusat a peccato, simpliciter, i. a toto, uel a tanto. Si eñ ignorantia simpliciter tollit uoluntariũ, simpliciter excusat à toto. Si aũt non omnino priuat, sed aliquantulum minuit uoluntarium non excusat a toto, sed à tanto, hoc est: nõ tollit rõnẽ peccati, sed rõnẽ alicuius gradus grauitatis, q̃ peccato inesset si ignorátia nõ accidisset. Ignorãtia aũt affectata magis aggrauat peccatũ q̃ excusat. Vide latiùs Gabr. & Bonau. & infra. Sed ignorátia inuincibilis (inquit Gab. ar. 2. ubi sup.) præcedens uoluntatis actum, siue positiua, siue negatiua, siue iuris siue facti, simpliciter excusat à peccato, nõ solum in tanto, sed in toto. Nemo enim faciens omnia, & eorum nihil omittens ad quæ tenetur, peccat, & q̃ facit quod debet, nõ peccat. Sed ignorantia crassa præcedens eorum, quæ homo scire tenetur, nõ excusat actũ uoluntatis à peccato simpliciter, & in toto, sed aliquantulum, & in tanto, quia sic agens actum alias difformem, agit contra legem quæ præcipit, inquirere quæ recta sunt. Vnde 1. Cor. 14. Si qs ignorat, ignorabitur. Et ad Ephe. Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Patet ẽm, quia p.p ignorantiam huiusmodi minor, est contemptus, ergo minus graue peccatum. Talis etiã ignorantia non excusat peccantem, ut in inferno non ardeat, sed fortè ut minus ardeat. Vide latius Gabrielẽ, & Magistrũ in tex. dis. 22. li. 2. Sed ignorantia affectata ea præcedens eorum, quæ homo scire tenetur, peccatum aggrauat atque auget, qa uolens ignorare legem per quã retrahi posset à peccato, magis contemnit, ergo grauius peccat. Et dicitur præcedẽs, qa ignorãtia quę concomitatur, & quæ sequitur non hẽt, sed actũ uoluntatis in ratione cãæ, secus de præcedenti, quia nullo modo ab ea dependet, quia nihilominus fieret actus si ignorantia non cõcomitaretur. Vnde ebrius habẽs ignorãtiã inuincibilem, & furiosus, licet ex sua culpã furiã, & ebrietatẽ inciderit, tamẽ interficiẽdo hominem non peccat, ut & prius dictũ est, quia ad hoc, quod actus sit uirtuosus, uel uitiosus, requritur usus rõnis, quo qa tales sunt priuati peccare non possunt, sicut nec mereri. Et dicitur ignorantia eorũ q̃ quis scire tenet, quia ignorãtia rerũ impertinentiũ nõ auget, nec minuit, neque excusat rõnẽ peccati in actu uoluntatis. Ignorantia quoque primorũ parentũ (ut inquit Gab.) culpã eorum nihil excusabit uel parum, quia ignorãtia illa non fuit eorum quorũ cognitio necessaria fuerit ad saluté, nec talis, quod si fuisset inuincibilis, excusasset a peccatis, ẽt si uerũ fuisset, q̃d ignorãdo putabant, nõ ideo præceptũ transgredi licuisset, quod nouerunt. Vnde si quãdoque ignorãtia excusat, hæc excusat qua id quod agitur, ignoratur eẽ peccatum uel creditur esse bonum. Vide latiùs Gabrielẽ. Et ignorantia ẽm Alex. q̃ dam est in intellectu speculatiuo, q̃dam in intellectu practico. Quantum ad primum non semper cõcomitatur ignorantia peccatũ. Multi. n. peccant scientes, habentes sufficientem, scientiam de faciendis, ut theologi examinati. Est aũté ignorantia in intellectu practico secundũ quam aliquis cũ peccat, nõ habet experientiam boni, aut iudicat actum malum nunc faciendum, non quidẽ ut malum, sed ut conueniens, uel utile aut delectabile, aut aliquid nunc omittẽdum, & illa ignorantia, omne peccatum comitatur. Et hoc uult Philosophus 3. Ethi. Omnis malus ignorans. Vide Gabr. post Alex. ar. 3. ubi supra, dub. 3. & alios latiùs de ignorantia.

IGNOSCI, id est nõ imputari ad culpã. Augustin. in libro de bono cõiugali ante medium

diū dicit. Concubitū nuptiæ nō eogunt fieri, sed impetrāt ignoſci, ſi tñ nō ita ſit nimius, ut impediat tēpora q̄ debentur orationi. Ignoſci ꝑ eo uidetur accipere q̄d eſt non imputari ad culpā, ut ait Richar. di. 31. artic. 3. q. 2. li. 4. & non uidetur loqui de ignoſci ꝑ pœnitentiam, qa ſic etiam fornicatio ignoſcitur, hoc eſt fornicans abſolui poteſt & ueniam conſequi, & remiſſionem peccatorum per pœnitentiā. Et ignoſcere alteri qui in alterum peccauit quiſquam eſt pars eleemoſynæ ut innuit Gerſon parte 4. in ſerm. de ſancto Ludouico.

ILLABI aliquid alicui ſm Bonauēturā eſt ipsū eſſe intime prēſens ꝑ pſentialem, ꝑ naturam & operationē, Exemplū: ferrum poſitū in fornace & ignitum, ignis dicit allabi ferro. In ferro.n. ſunt pori ſe cūdū Philoſophos, in quos intrat ignis, & eſt ferro præſens, diffudens ſe ꝑ naturā & operationē. Ita Deus intime eſt ꝑ ſens animę, & ſic intimus & intimior ē aiæ quā cuicunque creato, & hoc ꝑ naturā, eo q̄ propter ſui ſimplicitatem & infinitatem ubique eſt, & per operationem. Brulifer. quæſtion. ultim. diſtinct. 1. li. primo. Et ut notat Gabriel. diſtinctio. 8. quæ. ſecunda. lib. 2. Illabi quo dicit, ſ. intimam pœnitentiam eius quod illabitur, & cui illabitur. Secundo dicit omni modam & plenam præſidentiā, & dominium illabentis ſuper illapſum, quorū ſi alterum deeſt, non eſt illapſus. Et ſi demum poteſt eſſe ſubſtantialiter præſens animæ, illabi tamē ei eſt ſimpliciter impoſſibile, quia dæmon poteſt eſſe ſubſtātialiter præſens corpori humano, ergo etiā animæ. Patet & ſecunda pars, quia impoſſibile eſt dæmonem plene poſſidere & dominari animæ, & in ea operari quicquid uult, quia hoc tolleret ab anima arbitrii libertatē, ſed ſolus Deus pōt illabi menti rationali ſiue animæ, ſolus enim Deus habet in mēte rationali plenum dominum regitiuum. Solus etiam poteſt impedibiliter in anima producere quicquid uult, atque ab ea tollere q̄ vult, ergo ſolus illabitur Deus. Cōſonat Gerſon parte. 3. tractatu de paſſionibus animæ, conſideratione. 15. ubi ait, Fatemur itaque, q̄d Angelus nō illabitur in ſpiritū noſtrum, qm̄ hoc ipſum ſolius Dei proprium eſt, qui ita ſpiritum noſtrum ſolus poteſt dominanter Poſſidere fortiter atque ſuauiter, ut ſuæ motioni atque uiuificationi ſpiritus noſter obediat ultro, & ſic ultro tñ ut non habeat fas obniti, & hunc ingreſſū Dei dominatiuū nominamus illapſū. Et in centilogio de impulſibus, ubi uult q̄d diuinus impulſus alter ſit q̄ diabolicus. Deus illabitur animæ rationali q̄ tria capit ab ipſo ſine medio, naturam, & gratiam & gloriam. Dicitur autem illapſus plenū ſuper animam interius, & exterius dominum. Cor regis (inquit ſapiens) in manu Dei eſt, quocunque uoluerit, inclinabit illud. Diabolus autem uel altera creatura dominū tale nunquam habet, Item diuinus illapſus & ſi non poſſit cogere liberū arbitrium ut liberum eſt, quoniam hoc implicat contradictionē, ut idē fiat violenter & non uiolenter, poteſt tamē inducere neceſſitatem ad illud quod ſibi placuerit, ut de aīa non uolūtaria pōt reddere ſpōtaneā. Docuit hoc Pauli cōuerſio. Plurib. agit Ger. de hoc. Ex quo infert poſtea quod ſtulta eſt prēſumptio confidentium in conatu operum ſuorū quaſi pꝛæuenire poſſet gratiæ influxū. Reſpexit utiq; Dñs ad Abel, poſt ad munera eius. Cur āt ad Bain, & ad munera eius nō reſpexit? murmuret ſi uoluerit, ſuperbia nō ꝑtingeret, deē uolūtati Dei gratia ſua, deē & ſalus, &c. Illabi atq; ꝑ priū eſt ſolius Dei, qm̄ illabi aīæ (ut idē ſcribit Gerſon parte 4. ſerm. de angelis) eſt ſubſtantialiter illi coexiſtere, dominātēr eā poſſidēdo, & cauſaliter quo ad oēs actus regulādo, uel regēdo, ita ut ex ordine cauſali & habitudinē ad aiam habeat illabēs ea uertere ad quemcunque actū uoluerit, hoc āt ſolius Dei ꝑprium ē, quare dæmones uel angeli nullatenus aiabus illabi poſſe cōcedunt. Hæc Gerſon. Sed q̄d dicit Gl. ſup illud Lu. 4. Ecce hō habens dæmoniū, itrauerat diabolus unde exierat Chriſtus. Chriſtus āt exierat ubi illapſus erat. Rñdet ad hoc Ga. ubi ſu. q̄d Gloſſa illa loqtur de ingreſſu, & egreſſu nō ſm illapſū uel ſubſtan-

tiã, ſed ſm effectum gratiæ & malitiæ. Vnde non uult gloſſa plus dicere niſi qđ vbi fuit gratia, ibi cooperatione diaboli incipit eſſe malitia. Propriũ itaque eſt diuinæ ſubſtãtię illabi rationali creaturę, ut & uult S. Bonauen di.7.parte 2.q. 2.lib.2.ſententiarum, & habet Magiſter eadem diſt.in textu.

ILLVMINARE, i.illuſtrare. Vnde illud Ioã. 1.Deus illuminat omnẽ hominẽ, &c. A quo illuminatio. Vnde hõ illuminat ꝑ gratiã, doctrinã, &c. Sed ſupra illuminatio q̃ eſt in hac uita (ut hẽt Palud.di.j.q. 1.li.4.) eſt ꝑgratiam & charitatẽ, ſine q̃bus homo eſt in tenebris. Et uia illuminatiua (de qua plura ſcribit Gerſon par. 3.) eſt qua hõ iã incipit uidere & cognoſcere dilectũ ſuũ, quẽ prius propter rubiginẽ peccatorũ uidere nõ poterat, & cognoſcere in quã in hoc qđ tot beneficia & tãta contulit, ita qđ ab eius laude & gratiarũ actione nõ ceſſare debet, tñ nõ principaliter debemus Deũ diligere ,ꝑpter beneficia ſua, ſed ,ꝑpter immenſã ſuã bonitatẽ & propter ſeipſũ. Sicut.n. ,ꝑpter lumen non uidetur res finaliter, ſed mediãte lumine, uidẽt clarius occaſionaliter, ſic illa uia dicit illuminatiua, q̃a accendit, ,ꝑuocat & illuminat omnẽ hominẽ ad Deũ diligendũ. Hanc uiã illuminatiuã Dauid habuit, cũ in Pſal. ait: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius, &c. Plura de hac uia Gerſon.

ILLVSIO ſiue deluſio, error, præſtigiũ proprie accipiendo differunt. Nã error ſuperius eſt ad reliqua duo, & deluſio ſuperius ad ꝑſtigium. Nã omne præſtigiũ eſt deluſio, & omnis deluſio eſt error & nõ econuerſo. Eſt ãt error generaliter iudiciũ falſũ, ,ꝑueniẽs ex uariatione circa obiectũ, potentiã uel mediũ, qua qđ nõ eſt apparet uel res aliter q̃ eſt, apparet Præſtigium ſm Alex. de Ales parte 2.q.43.membr.ar.3.ar.1.dicitur dæmonis illuſio, q̃ non habet cauſam ex parte mutationis rei, ſed ex parte cognoſcentis, & hoc ſiue quantũ ad organũ ſiue ad virtutẽ ſeu potentiã. Illuſio aũt poteſt fieri tripliciter ſm eundẽ Alex. ibidem. Aliquando ſola agitatione hominũ oſtẽdentium & occulantiũ ſicut in tranſiẽctoribus. Aliquando uirtutẽ quorundã corporũ mineraliũ, q̃ certis rebus appoſita faciunt eã uirtute naturali ſibi indita apparere talẽ qualis nõ eſt. Sic ẽt dicit S. Bonauen. qđ expoſitione cãdelæ & diſpoſitione paleæ, appatent eſſe ſerpentes operatione naturali. Ex his duobus modis fieri põt illuſio ſine dæmonũ cooperatione, quãuis & ipſi his modis uti poſſunt. Et qa (inquit Bonauen. di.8. li. 2.) iſte modus nõ latet dæmones, & sũt miniſtri ueloces potentes q̃ neceſſaria ſunt ad hoc ſtatim offerre ideo, ſenſus noſtros frequẽter deludũt, & uſtẽdentes rẽ aliter q̃ ſit. Tertio mõ fit operatione dæmonũ, qa res exiſtẽtes non apparet, uel nõ exiſtẽs apparet, aut res exiſtẽtes aliter q̃ ſe hẽt, apparent Quo ãt hoc cõtingat ponũtur uarii modi a Doctoribus q tamen ſm Gabrielẽ (q copioſe & ꝑpulchrẽ hos ponit di.8.q.2.ar.3.li.2.) ad tres reduci poſſũt. Poteſt.n. diabolus formare formas, ſicut põt diuerſarũ formarũ corpora quaſi ſubitò formare & aſſumere. Formas igit diuerſas a ſe formatas põt uſui obiicere ſeu alteri ſenſui offerre, & illas frequẽter mutare. Illas ãt formas ſenſus uolẽs nolẽsq; apprehendit. Vnde ſi forma Petro ſimilẽ obiicit, iudicõme uidere Petrũ. ſic legit in epiſtolari beati Hierony. de sãcto Hilarione diabolũ ſe transfiguraſſe in ꝑſonas mulierũ nudarũ. Et in miraculis beati Hieronymi diabolũ ſe trãsfiguraſſe in ꝑſonã. Sil uani Et Nicetã in ꝑſonam Simonis Magi, ut dicit in itinerario Clementis. Põt & dæmonũ phantaſmata & ſpecies ſeu habitus mouere, ipſoſq; ꝑſentare potẽtię cognitiuæ, & ꝑ hoc imaginationẽ ad eas cõuertere. Sic ꝑ fortẽ cõuerſionẽ in tẽtionis phantaſmata uidet ueritas. Sic beatus Auguſt. exẽplificat, ut recitat sãctus Bouauen. qđ q̃dam tãta conuerſione cogitabat cuiuſdã mulieris imaginẽ, qđ ei carnaliter cõmiſceri uidebat, etiã uigilando. Et ſicut in ſomno uidet dormiẽtiquod uideat, audiat & sẽtiat multa in ueritate, eum ſpecies ſeu phantaſmata mota ueniunt ad organa ſenſuum, q̃ demõ põt ꝑſentare potentię cogniti

uæ,

uæ,& per hoc ad imaginationem ad eas conuertere, & per immissionē fumorū spūs animales immutare, & phantasmata diuersimodè uariare, ac intētioni offerre, & facere diuersa homini apparere. Et hoc modo frequentissimè utit dæmon, ut dicit S.Bonau. Et huius signum est,qa nūquā facit hominē aliqd sónia re de aliquo cuius imaginē, nec in toto nec in parte unquā habebat in interiori organo uirtutis imaginariæ. Nūquā em cæcos à natiuitate facit,somniare de coloribus,nec surdos de sonis,nec eis talia rēpsentat in uigilia uel in somnis. Et huiusmodi illusio ꝓpriè(inqt Gab.) dicit præstigialis.Pót auté dæmō suis pstigijs (ut ibidē dicit Gabriel) ac multiplicibus illudere sensib.humanis. Et hoc ꝓbatur per Aug. in de spiritu,& anima.c. 28.Et in de ciui.Dei.l.18.c.17. ad idē aliqd tágit.Aug.Sed in loco præfato sic inquit: Quædam mulierculæ post Sathana conuersæ,illusionib.& phantasmatibus seductę credūt se,& confitentur nocturnis horis cū Diana paganorū Dea,& cū Herodiade & innumera mulierū multitudine æqtare,earūq; iussionib. obtēperare.Ipse nāq; Sathanas q se trāsfigurat in angelū lucis, cū mētē cuiusquam mulierculæ cœperit,& hāc sibi per infidelitatē subiugauerit, illico diuersarum personarū species mēte quā captiuā tenet in somnis deludens,modò lęta,modò tristia,modò cognitas,modò incognitas ꝓsonas ostēdēs,ꝓ deuia quæq; deducit. Et cū solus hic patit spūs infidelis nō in animo,sed in corpore opinatur euenire. Idcirco nimis stultus, & hebes é,qui hæc oia quæ in spiritu fiunt,etiā accidere arbitratur in corpore.Hæc B.Augusti. Item in uitis patrū legitur,qđ quidā duxerunt puellā ad sanctū patrē,q uidebat eis æqua, sed sanctus ille pater deprehēdit eā esse puellā. Et oratione sua præstigiū diaboli fugauit.Ité Boetius 4.de cōsola.metro.3.Et Aug.l.18.c. 18.de ciuit. Dei. Et Ouidius 14. Metamor. de socijs Vlyssis narrat.Vbi Aug.tangit de trāsformationibus sociorum, Vlyssis in uarias bestiarū formas carminibus. Circe dea. Quæ trāsformatio fieri non potuit substātialiter, sed tantū apparēte,& sm aliqua accidentia exteriora. Poterat em diabolus alia formam alterius corporis, ostēdere, & eos occultare, uel modo pstigij intuētium oculos fallere, &c. Vide ad hoc latè Aug.ubi supr.& S.Tho.in de potētia, in q.16.art.9.& 10.& Gabr.qui tres modos declarat exactius,qb. dæmones nos illudere tētant, quos uide apud eūdē.Vide & hos modos illusionis apud S.Bonau.dist.8.par.2.q.3.li.2.copiosius.

Imago quælibet est similitudo, & nō ecō uerso, quia imago addit esse expressum ab alio.li.Th.par.1.q.35.art.1.Et differt imago à similitudine tripliciter sm eundem.q.94.arti.9.ubi supra. Quia imago pertinet ad formam,s.specialem,similitudo autem ad naturam.Imago pertinet ad cognitionem ueritatis, quæ est principium demonstrans,naturā intellectualem,similitudo autem ad amorem uirtutis.Imago pertinet ad potētias,s. memoriam,intelligentiam, & uoluntatem.Similitudo uerò ad habitus consequētes, s. innocentiam & iustitiam. Et differt à statua imago propriè, quod imago propriè superficiē tantùm eius rei refert cuius est imago. Vnde pictores imagines faciunt colorum diuersitate, & lineamētis quibusdam similitudinem reddētes. Statua uero est, quæ non modò superficiem, sed solidum corpus atq; perfectū reddit. Statuarij enim effigies rerum lignis uel marmoribus, uel ebore,uel metallis exprimētes, quorum ars statuaria uocatur.Est aūt duplex imago,ut scribit S.Bon.dis.16.q.2.li 2.naturalis,scilicet, & artificialis. Et cùm homo non repræsentet per formā artificis, sed per suam formam naturalē,& potentias ei naturaliter inditas, ideo homo non est imago artificialis, sed naturalis, &c.Et imago sm eūdē.q.1. ubi supra,dicit expressam similitudinem, & quia homo dicit expressam similitudinē Dei,ideo homo dicitur imago Dei.Et ut notat Gabr. dist. 3.q.9.art.1.li.1.Imago dicitur quasi imitago, id est imitationem ago. Et secundum,quod reperitur in creaturis tripliciter accipitur,ut scribit pōst Aliacē. q. 4.art.1. libr.1. Gabriel ubi supra. Vno

modo pro substantia formata ab artifice ad similitudinem alterius, secundum alia accidentia eiusdem speciei cum accidentibus eius, ad cuius imitationē formatur, ducens in notitiam rememorati uam eius magis distinctam, qua, scilicet repræsentatur ut distinctum ab alijs talia accidentia non habentibus. Vel sic: Est substatia formata ab artifice ad similitudinem alterius ſm aliqua accidentia conformia, & eiusdem speciei cum accidentibus dissimilibus repræsentans. Vnde imago Cęsaris propriè dicitur inquā tum Cęsarē repræsentat, & non inquantum est pictura. Et patet de statua Herculis, quæ quantum ad signam, & colorē est eiusdē rōnis cū Hercule, nō quantum ad subiectum. Sic patet quod imago non est primo similitudo totius: sed est primo similitudo accidentiū, qa accidentia in imagine, & prototypo sunt eiusdē rōnis, nō substātiæ. Secūdo modo accipitur imago ꝓ tali formato siue fiat ad imitationē alterius siue nō. Quomodo duo homines multū similes dicūtur, alter alterius imago. Tertio modo accipitur pro omni uniuocè producto ab alio, quod ſm rōnem suę productionis ꝓducitur ut simile, illo modo filius dicitur imago patris. Et notificatur sic imago (ut scribit Gab.) Imago est similitudo Dei reperta in creaturis, nata ducere in cognitionē recordatiuā ꝓ priorū distinguentiū ꝓsonas, & unitatis essentię cū quada sui imitatione. Et hoc i sermonibus de festo trinitatis clarius Gab. expressit. Aliter describit uestigiū, qđ suo loco patebit. Et licèt creatura rationalis impropriè dicitur imago trinitatis, ut dicit Gab. q. 10. ubi supra, qa nihil reperitur in creatura eiusdē speciei cū Deo, tamen in qualibet creatura rōnali, & solū tali reperitur imago Dei, qa in qualibet rōnali creatura est inuenire trinitatē, ꝓ quā ipsa pōt duci in notitiam recordationis, s. mentē, notitiam & amorē, in q̄bus cōsistit rō imaginis, ut in partibus, & eo ipso mēs imago Dei est, quo capax eius est, ut dicit Aug. 14. de trini. & habet Magister in tex. dist. 3. libr. 1. Item creatura rationalis est imago Dei ꝓ ꝓ similitudinē accidētiū similiū cū Deo, sicut iustū, sapiens, intellectiuū. Sed illæ ꝓprietates sunt in Deo uerè & consubstantialiter, & eminētius, q̄ in creatura rationali, i qua sunt accidētia, iō creatura rōnalis, & sola, dicitur imago Dei, quāuis nō itaq̄ fecta sicut si essent utrobiq; accidētia tam in Deo q̄ i creatura. Cōsistit aūt rō imaginis radicaliter, & originaliter i animæ substantia, sed perfectē, & cōpletiuè in substantia animę, & duobus actibus ab ea productis, s. actu uolēdi, & intelligendi, id quod est contra S. Tho. qui ponit qđ imago consistat in potentijs animæ, & non in actibus, sed contra eum est Augu. Petrus de Aliaco. Potest & consistere in substantia animæ in duobus habitibus correspōdentibus illis actibus, ut dicit Gab. Nam sicut pater in diuinis hēt fœcunditatem ad producendum tā filiū q̄ spiritumsanctum, & cōmunicat filio fœcunditatem producendi spiritumsanctum. Ita substantia animę est fœcunda tam intellectionis, q̄ uolitionis, & communicat actui intelligendi (quā primo producit) fęcunditatē producendi cū anima actū uolendi. Si quidē actus uolendi est a substantia aię, & ab actu intelligendi, actus aūt intelligendi a sola animæ substātia. Sed qa perfecta imago cōsistit in substantia animæ, & actu intelligendi Deū, & amandi Deum, qui actus, quia non possunt esse in parte sensitiua, ideo in parte sensitiua B. Augu. non constituit rationem imaginis.

IMAGO secundum Aliacen. & post eum notat Gab. dist. 3. q. 10. art. 3. dub. 2. li. 1. capitur dupliciter. Vno modo pronit supponit pro substantia animę, quæ est memoria, intelligentia, & uoluntas, & sic homo nō pdidit imaginē Dei, licèt per peccatū bene perdiderat efficaciā bene operādi ex impedimentis quæ incurrit. Alio modo capitur, ut est nomen quasi collectiuū supponens pro substantia animę, & actibus cognitionis, & delectationis. Dei Istos perdidit homo pro statu naturę lapsę. Et sic intelligitur Augustcùm dicit, Creata fuit in homine imago Dei quam non seruauit. Sed de imagine quæ est in diuinis, quæ dicit expressionem

nem perſonæ, & etiam expreſſionem in ſummo vnius ad vnum; conſulito S. Bona. diſt. 31. q. 2. libr. 1. & quomodo filius imago propriè dicitur, imo dicitur imago pulcherrima, vel ſpecioſiſſima patris & ita dilectiſſima à patre, vt ſcribit Gerſon tract. 3. ſuper Magni. Reperitur aũt in Chriſtiano triplex imago, vt ſcribit Iacobus de Valentia. q. ſi. poſt commentaria ſuper cantica, ſcilicet imago trinitatis in anima, quã accipit perſ creationẽ, per quam dicit bonus naturaliter, cuius meminit, & Gerſ par. 3. de uerbo, & hymno gloriæ. Secunda eſt imago ipſius Adã terreni in carne, per quã natura noſtra dicitur corrupta, & ſauciata fomite, & morbo concupiſcentiæ, vnde eueniũt omnia mala culpæ, q̃ imaginem accepimus per libidinoſam generationẽ. Vt dicit Aug. contra Fauſtũ, & 12. ſuper Gen. quod hanc imaginem reliquerũt. primi parẽtes in nobis impreſſam ex veſtigio, & ſimilitudine ſui peccati. Tertia é imago Chriſti in anima, quã accepimus per gr̃am baptiſmi, & regenerationẽ. Vnde Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. quod poſtquã omnes vſque ad Chriſtum portauimus imaginẽ ipſius Adã terreni, portemus ergo imaginẽ ipſius Adã cęleſtis, q̃ eſt Chriſtus. Per hanc imaginem homo cõfiguratur Chriſto per baptiſmũ, & Eccleſiaſtica ſacramẽta, quæ quidẽ imago Chriſti, licèt ad præſens nõ tollat imaginẽ ipſius Adam de carne, tñ tollit ipſam ab ãa noſtra, hæc Valẽtia. Et quo ad primũ dicit Pelbartus, poſt Doctores, quod anima humana dicit̃ imago Dei quantũ ad tria q̃ ſunt in ea, ſ. memoria, intellectus, & volũtas, de quo Brulifer. diſt. 16. q. 1. 2. & 3. 4. 5. & 6. quomodo homo ſit imago Dei, qui nõ parum multa de hoc ſcribit, & Aſtipulatur Gerſ. trac 3. ſuper Magnificat. Et homo factus eſt ad imaginẽ Dei. Vnde ſicut Dominus fecit hominẽ, vt ſibi ſoli ſubiectus dominaret̃ cęteris rebus mortalibus, ita ſibi indidit præ cæteris rõnẽ tanquã legẽ intimã, vt vtuã, neq; em̃ (ut ſcribit Gerſ. part. 2. in te cõmendatione licẽtiãdorũ) p̃p aliud dicit̃ homo factus ad imaginẽ, & ſimilitudinem Dei, niſi quia ſui capax per rationem effectus eſt, ſecundum Auguſtinũ, & expoſitores catholicos, &c.

DE IMAGINIBVS ſanctorum. Imaginũ in traductio in Eccleſia, non fuit abſq; rationabili cauſa, p̃p triplicem. n. cauſam introductæ fuerunt, videlicet p̃p ſimplicium ruditatem, p̃p affectuum tarditatem, p̃p memoriæ labilitatem, quæ per pulchrè declarat S. Bona. diſt. 9 q. 2. li. 3. vt, ſcilicet ſimplices qui ſcripturas legere non poſſunt, ut in his picturis ſacramenta noſtra fidei legerent, & vt homines excitarentur in his ad deuotionem, quæ pro nobis Chriſtus geſſit, ac ſi oculis cernerent. Solet enim affectus noſter plus excitari viſu, q̃ auditu. Hinc Hor. in arte. *Segnius irritãt animos demiſſa per aures. Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: & quæ Ipſe ſibi tradidit ſpectator.* Et tertio modo ideo, quia ea quæ audiũtur ſolum facilius traduntur obliuioni, q̃ ea quæ videntur. Et quoniam imago Chriſti introducta eſt ad repræſentãdum eũ, qui pro nobis crucifixus eſt, ideo omnis reuerẽtia, q̃ ei offertur, exhibetur Chriſto, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriæ exhiberi. Latiùs Bon. Conſonat Gabr. lect. 19. canonis. & Alex. de Ales. Idem Gabr. dicit lect. 49. canon. Chriſtiana religio ſuſtinet i Eccleſia, & oratorijs imagines, non permittit eo fine, vt ipſe adorent̃, ſed vt fideliũ mentes per earũ inſpectiones excitẽtur ad reuerentiã & honorẽ exhibẽdũ his, quorum ſunt imagines, in quorum cognitionẽ recordatiuã ducunt. Eſt aũt hominũ quorundã ſtolidus error, qui ideo ad imagines afficiũtur, vt in ipſis credant eſſe aliquid numinis gratiæ vel ſanctitatis, qui bus potẽtes ſint facere miracula, præſtare ſanitates, eripere à periculis, & à nocumentis ac inſidijs præſeruare. De qui bus latiùs Gabriel expoſitione canonis, lectio. 49. Vnde Gerſon parte tertia, de ſimplicitate cordis notula. 22. ait: Imaginum nec vſus nec intuitus prohibetur, ſed talis inhæſio, quę meditantis corne ſurſum feratur quaſi circumligatũ ſunibus aut inuiſcatũ detinet. Superuolare igitur frequenter nititur, etia ſi recidere crebro cogatur. Et de adoratione imagi-

num

nũ uide in dictiõe ADORATIO,&c. Nec pretereũdũ esse censui quod scribit Gerson par.4.sermone 1. de natiuitate dñi. Nos tales non adorare imagines debemus,s.ligneas & lapideas,quia nihil pro prie adoramus nisi deũ. Si inclinor ante imaginem crucifixi,non oportet propterea me adorare illud lignum, ex quo facta est, potius q̃ quoduis aliud: sed est ideo, quia solũ deum adoro, quem crux illa repræsentat. Quantũ ad sanctorum & sanctarum imagines,pariformiter eas nó adoro, sed honoro sanctos & sanctas qui p has repræsentãtur imagines. Hæc Gerson. Præterea vt idē ait part.3.tract. de exercitiis discretis deuotorũ simpliciũ. Nemo credat sanctorũ imagines(sicut quidã hæretici senserũt) esse cõtẽnedas,sed sunt potius reuerenter tractãdę, & ea intẽtione qua Ecclesia Dei eas instituit dignè honorãdæ. Et sic discamus ab his uisibilib. mẽte trãsire ad inuisibilia,corporalib. ad spiritualia. Ille namq; est finis imaginum. Nó discrepat ab his Guilhem. in Rónali diuinorum. cùm ait de imaginibus. Sed nos illas non adoramus,nec deos appellamus, nec spẽ salutis in eis ponimus, quia hoc esset idolatrare,sed ad memoriam & recordationẽ rerũ olim gestarum eas ueneramur, &c. Quare autẽ imagines in quadragesima cooperiũtur,cãm,esse dicit Brulifer dis. 18.q.6.in fine lib.3.ad designandũ clausionem paradisi cœlestis: tempore autẽ passionis eius amouẽtur, ad designandũ apertionem illius ianuæ quæ est facilis ingressus ad uidendum deum facie ad faciem. Plura aliàs de imaginibus.

IMAGINARI ab imago,q̃ propriè est alicuius rei similitudinẽ mẽte cõprehendere. A quo imaginariũ dicimus quod re non est,sed tm̃ cognitione cõprehenditur,& imaginatio actus ipse. Et ut scribit dominus Cardi. Came.q.5.in fine libri primi sent. Imaginari põt multiplici ter capi. Vno mõ idẽ est quod mẽte concipere. Et isto mõ non solùm uera, sed ẽt impossibilia & cõtradictoria possunt imaginari,qa non est aliud quàm mente formare propositionem. Alio mõ idẽ est q̃ mente formare aliquam propositionẽ cũ apparẽtia,quod ita sit,uel cum apparentia q̃ nõ sit repugnantia quin ita possit esse. Et isto modo dicũt multi q̃ contradictoria nõ possunt imaginari,sic loquendo concedo inquit Petrus: q̃ positio de trinitate est imaginabilis a uiatore. Vñ Aug. loquens de ipsa. 1.de trin. Adorãt inquit,creditur,& sic intelligitur. Etsi aliquæ auctoritates inueniãtur dicere,q̃ ipsãm imaginari aut capere non possumus, intelligendũ est quod non perfectè & clarè, sed tantum imperfectè & ęnigmaticè. Hæc Aliacen.

IMAGINATIVA idẽ est q̃ phãtasia,ut B. Thom.par.1.q.78.art.4.dicit: Virtus aũt imaginatiua,ut scribit Gers.par.2. de natura primorum motuum est, potẽtia apprehensiua, in qua imaginationes rerũ sensibiliũ reseruãtur. Ista uirtus plus abstrahit q̃ sensus, quũ sensus non accipit formã rei nisi ipsa re præsente. Imaginari uerò formã rei reseruat,re ẽt ipsa absente. Et in hoc differt a sensu cõi, quia sensus cõis indiget prẽsentia rei exterioris,sicut sensus particularis, imaginatio uerò non. Ista uirtus uocatur thesaurus formarum,qm̃ formæ rerum a particularibus sensibus receptæ in ea retinentur & seruantur. Gerson. Qui amplius de hac potentia scire uoluerit, ad Philosophum recurrat. De imaginationibus multa apud Gersonem habentur.

IMMEDIATE dr̃ sine medio uel cõtinuò, nullo spacio interiecto,&c. a quo immediatius. Et aliquid dicitur dupliciter immediatius,ut scribit Scotus quæst. 1. q̃ lib. Vel ita q̃ ipsum sit mediũ inter primũ & ultimum,& tunc est immediatius positiuè. Vel ita quod inter ipsum & primum non sit medium,aut pauciora sunt media quã inter tertium & primũ,& sic est immediatius negatiuè. Exemplũ: Superficies est immediatior substantiæ q̃ color, ita quod habet rõnem medii positiuè inter illa, sed risibile est immediatius homini q̃ color negatiuè,non enim mediat inter illa extrema positiuè quod tanquam medium inter extrema includitur. Illud immediatius dicitur negatiue ubi aliquid tanquam medium magis excluditur. Latiùs uide Scot.

IMMEN-

IMMENSVM capitur tripliciter, ut scribit Brulifer. Negatiuè, & priuatiuè, & affirmatiuè. Priuatiuè quidē nō habet mensurā, est tñ aptū natū habere. Negatiuè immensum est, quod nō est mensuratū, nec est aptū natum mēsurari, nec potest mēsurari, & sic Deus est immensus & ēt infinitus, negādo actū, potentiā, & aptitudinē, non tñ est immensus priuatiuè, nec infinitus. Positiuè immēsum est qđ habet summā plenitudinē perfectionis entitatis sine termino & sine fine, & sic Deus est immēsus solus, immensum aūt negatiuè bene dē de ente prohibito, puta chymera. Immēsitas aūt in Deo quatuor complectitur ſm Aureo. in cōpen. ppq; Deus immēsus dē: uidelicet infinitatem, incomprehensibilitatem, incircunscriptibilitatem, & æternitatem. Nam potest Deus primò considerari in se: sic est infinitus. Psal. Magnus Dñs & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Secundo pōt considerari in operatione intellectum, & sic est incomprensibilis. Vnde Apostolus: O altitudo diuitiarum, sapientiæ & scientiæ Dei, q̄ incōprehensibilia sunt iudicia eius. Propterea Deus dē sedere super Cherubin, id est super plenitudinem scientiæ, & super oēm intellectum creatū. Tertio pōt Deus considerari in comparatione ad locum, sic est incircumscriptibilis. Vnde Ambr. Nihil præscriptū, nihil circūscriptū, nihil diuisum habet trinitas. Nō. n. loco clauditur, nō extimatione concluditur, nō ætate uariat. Quarto pōt Deus cōsiderari in comparatione ad durationem, & sic est æternus. Hæc Pelbartus.

IMMORTALIS potest accipi propriè uel impropriè, ut scribit Gab. di. 19. q. unic. ar. 3. li. 2. Propriè ut contradictorie opponitur huic qđ est mortale, ut uidelicet negatio inclusa negat potētiam morien di, & sic ualet immortale, i. non potens mori. Impropriè, ut nō opponitur contradictorie, sed quasi sub cōtrariè, ut, uidelicet negatio inclusa non negat potentiam, sed actum, ualēs tñ, immortale, i. potens non mori, secundum illum modum Magister concedit quod homo pro statu innocentiæ fuit mortalis & immortalis. Accipiēdo (ait Gabriel) immortale propriè hō non habuit corpus immortale pro statu innocētiæ, q̄a pro illo statu homo potuit mori, poterat. n. ab eisdem agētibus pati, a quibus nunc applicata fuissent, non. n. habuissent dotē impassibilitatis, per quā corpora sanctorū redduntur simpliciter impassibilia: potuit & homo prohiberi a sumptione cibi, potuit igne comburi, aqua suffocari, a bestia comedi uel occidi a dēmone uel homine. Habuit. n. corpus optimè complexionatum, & ita tenetur quod potuit consequenter á suo contrario calore uel frigore excessiuo corrumpi ergo. Sed bene hō habuit corpus immortale, secūdo modo accipiēdo immortale, quia potui nō mori pro statu illo, qui habuit pro illo statu adiutoria & remedia contra oi mortem inducentia, & ita potuit mortē euitare. Copiosè hoc probat Gabri. ubē supra ar. 2. Habuit & prudentiam copioi sam oia mala cauēdi, &c. Et ut idem dicit: Si homo in paradiso non peccasset, mortuus nō fuisset. Vnde ad Rom. 5. dr. Per unum hoiem peccatum in hūc mundum intrauit, & per peccatū mors. Alia autem fuit immortalitas status innocentiæ: ut idem Gabr. dicit dubio 3. ubi sup. & alia erit status glorię. Nam illa nō reddidit corpus spirituale, sed conseruabat corpus animale, indigens cibo & potu, & in hoc fuit immortale, q̄a habuit sufficientia munimenta contra omnē mortem. Sed immortalitas gloriæ reddet corpus glorioſum, & spirituale, ita ut nō indigeat corporalibus alimentis, nec alterari possit aut lædi a quibuscunq; extrinsecis, sed erit in plena potestate spiritus ipsum uiuificantis, animæ scilicet rationalis quantum ad agere & pati per donum gloriæ, &c.

IMMITTERE dr quasi intus mittere. Vnde immittere cognitionem (ut scribit S. Bonauen. dist. 8. quæst. 10. lib. 2. & post eum Gabriel eadem dis. q. 2. ar. 4. dub. 3. li. 2.) accipitur dupliciter. Vno modo est principaliter ac sufficienter causari uel efficere cogitationes in mēte hois. Alio mō largius, ut é principaliter uel occasionaliter aut excitatiuè mouere ad cogitationis

rionis formationé. Primo mõ accipiẽdo nec angelus bonus nec malus potest mẽ ti nostræ immittere cogitationes, hoc.n. solus Dei est, q̃ solius pót sufficienter, i. sine concursu alterius causæ infundere cogitationes eas in mẽte creãdo: omniũ .n. effectũ ipse est causa principalis & suf ficiens, sine quo nihil factũ est, ita nec ẽt fieri potest, & ita nulla creatura pter eum potest esse causa totalis cõiuscunque effectus, ut alias dicẽ. Accipiẽdo ãt immittere secundo modo siue largè, sic potest angelus bonus bonas. & malus malas immittere cogitationes p̃ modũ incitãtis & impellẽtis. Potest.n. obiecta offerre species habitus & phantasmata mouere, q̃bus oblatis aut motis, sequit cognitio siue cogitio, nisi potẽtia cogni tiua circa alia sit uehemẽtius occupata. Ita.n. experimur in nobis q̃d nónunquã apertis oculis pereuntem nõ uidemus, uel saltẽ nos uidere nó attẽdimus, ꝓpter forte imaginationem circa aliqua in tentora. Et ut ait Sanctus Bonauentura: Dæmones possunt cõpellere ad cogitationes malorũ, sed non ad cogitationes malas, intelligendo p̃ cogitationes malas, uiciosas. Cogitatio.n. q̃ est ꝺ mala, ni si dum sequitur affectio mala, q̃ est in po testate nostra: uel non possunt compelle re ad cogitationes malorũ simpliciter, vt scribit Gabriel ubi supr. licèt possent offerre obiecta & mouere phãtasmata, q̃a mens nostra nõ pót multa cogitare, dũ ergo frequenter circa salutaria est oc cupata, non pót necessaria ad dimittendũ illa, & se conuertere ab illis (extẽdit rẽ Gabriel) Dũ ergo mens fuerit ociosa, & non circa utilia occupata, pót immittere cogitationes turpes & malas. Se cus si fuerit in bonis uehementer occupata. Ex quo sumit Gab. duas regulas no tabiles ad euitãdas turpes cogitationes. Prima, sollicitè curandũ est ne cõtingat animũ a bonis & utilibus cogitationibus reuocare. Illius.n. manentibus aliæ malæ subintrare non possunt. Hinc concordat illud Hieronimi ad Pauli. Sẽper aliq̃d operis facito, ne te diabolus inueniat occupatũ: non.n. facilè capitur a diabolo, q̃ bono uacat exercitio. Q̃d non tã de exteriori ope & exercitio, q̃ de interiori intellectus; ueritatẽ hẽt. Secũda regula, formãda est affectio dilectione Dei & æternorũ, & locũ nõ inueniet cogitatio turpiũ. Nam sim Augustinũ: sic q̃quid uenerit in animũ, illuc rapiatur ubi impetus dilectionis currit. Sic. n. (ut dicit Bonauen.) facilè est ei qui solitus est in bonis animũ exercere, malas cauere cogitationes, q̃a tali multo facilius est & delectabilius in bonis uersari cogitationibus q̃ sic carnalibus in fædis & turpius imaginibus. Et p̃ ꝓdicta (inquit Gab.) immissionis distinctionẽ auctoritates, multæ, quæ sibi uidentur contrariæ concordantur formaliter, &c.

IMMVNDITIA, impuritas, fœditas. Et q̃dã est spiritualis ẽm Ly. super Leuit. 11. & Deut. 14. & est idẽ q̃d peccatũ, & nó po test esse in brutis, q̃a carẽt ratione, ergo non possunt peccare. Alia est immunditia corporalis, & illa pót esse in brutis. Et immunditia corporalis est quadruplex secundum Sanctum Bonauenturã dist. 12. in fine lib. 4. Quædam est cõiun cta spirituali secundum veritatẽ, vt pollutio veniens ex turpi cogitatione, vel crapula. Quædã est coniuncta spirituali secundũ conformitatem, vt pollutio veniens ex diabolica illusione vel ex natu ræ superfluitate, in qua sentitur prurit us & delectatio inordinata. Quædã verò est coniuncta spirituali, tñ est generans horrorẽ immundiciæ in alia, vt pol lutio veniens ex infirmitate. Quædã au tem est purè corporalis, nullum horroré immundiciæ in alia generans, vt immun dicia in pede, vt quando aliquis hẽt lutosos & maculatos pedes. Et nulla (vt inquit S. Bonauentura.) corporalis im mundicia de per se est impeditiua celebrationis aut sacræ cõmunionis, sed be ne de per accidens ratione concomitan tiæ alicuius vel sequelæ in anima. Ita & post Bona. scribit Gab. lect. 10. canonis. Et Gerson parte 2. tracta. de præparatio ne ad missam, & pollutione nocturna, qui. & multa de hoc scriptis notanda re liquerunt: & pollutione, de qua & infra suo loco amplius dicetur. Et vt inquit S. Bonauẽtura, immũdicia impedit a p-

ceptione

ceptione ſacraméti, ꝓp hoc quod homo debet ſe reputare immũdum. Vnde non recipit ſacramẽtum cum reuerentia qui ſic immundus eſt, niſi neceſſitas cõpellat, & ꝓp irreuerẽtiam priuatur fructu, & incurrit damnum. Secũda eſt immunditia quæ eſt illuſione diabolica arcẽri debet ex cõgruo, qñ quãuis non ſit certum quod aia ibi maculata ſit, tñ rationabiliter poteſt dubiari. Et ideo qui ſe reputat immundũ, bene facit. Vnde Iſid. in ſen. li. 1. & hẽ in decret. dif. 6. Non eſt peccatum quiſquis nocturna illuſione polluitur, quãuis extra memoriam cogitationum ſeſe præſentiat, in quãtum tñ hoc ut tentaretur, culpæ ſuæ attribuit, ſuamq; immũdiciam ſtatim fletibus rergat. Tertia immundicia eſt indifferens, quia tñ eſt pœna, & ideo nõ acer a perceptione ſacramẽti. Si tñ ratione horroris abſtineat, deuotio & reuerentia eſt laudando. Vnde nec mulier menſtruata arcetur, nec etiam mulier poſt partum, ſicut dicunt iura. Quarta ſimpliciter eſt indifferens: inter oẽs has immundicias prima magis impedit, ultima nullo modo. Oẽs tñ impediunt de congruo ſm gradus, qñ autem ꝓp pollutionem ſit abſtinendum idem conſulit, dicens: Si ſentit aliquis inquinationem illam multum animam inclinaſſe, quia in actu illo dat homo conſenſum, tunc hoc fiat, ſiue in ſomnis ſiue in uigilijs, conſulendum eſſet ei facere reuerentiam ſacramento. Si autem ſentit naturam magis expeditam & ulterius deuotio trahat ad perceptionem, & ſolemnitas tribuat aliquid quod multum recompenſet, dico ipſum (inquit Bonau.) ſine remorſu poſſe accedere. Et quãuis pollutio ſit peccatum ueniale ut ſcribit Brulif. dif. 11. q. 15. lib. 3. magis tamẽ impedit q̃ aliud ueniale ꝓp horroris diuturnitatẽ & maiorem deordinationem. Sed de pollutione infra quædam habebuntur.

IMMVTABILE capitur duplicitẽr ut notat Brulif. di. 8. q. 2. li. j. ſent. ſ. priuatiuè: & valet ſicut illud quod non mutatur, & tñ aptum natum eſt mutari, & ſic Deus nullo modo eſt immutabilis. Negatiuè dr illud immutabile, quod non ſolum de facto: ſed nullo modo ẽt mutari poteſt, ſic Deus eſt immutabilis. Vnde Augu. 7 de trin. c. 6. Omnis creatura mutabilis: ſolus Deus immutabilis. Et ad Titum ult. Solus Deus habet immortalitatem. Qđ exponens Aug. de trini. li. 1. c. 1. dicit qđ uera immortalitas immutabilis eſt. De quo uide Petr. de Aliaco. q. 7. ar. 3. li. j. Et ſm Gabr. di. 40. q. uni. ar. 3. li. j. Immutabile eſt duplex, ſ. reale & complexionale. Reale eſt neceſſariũ. Complexionale eſt quod nõ poteſt mutari de ueritate in falſitatem, uel econuerſo, ita quod aliqñ fuerit uerum & poſtea fiat falſum, uel econuerſo, & tale immutabile nõ eſt neceſſarium, quia licẽt aliquod tale uerum non poſſit mutari de ueritate in falſitatem, potuit tñ nunq̃ fuiſſe uel eſſe uerũ, & ideo non neceſſarium, ſicut hoc complexum, Deus ſcit, quod Petrus ſaluabitur, uel ſciuit quod Petrus ſaluabit, non poteſt mutari, &c. potuit tñ nunq̃ fuiſſe uerum. Sic & de illa, Deus prædeſtinauit Petrum, ſic non omne immutabile eſt neceſſarium. Gabr. ubi ſupra.

IMMVTABILITAS dicitur per priuationẽ mutabilitatis. Et immutabilitas dicitur tripliciter (ut ſcribit S. Bonauen. diſt. 8. q. 2. lib. 2.) Vno modo dicitur inuariabilitas, alio modo incorruptibilitas, tertio modo inuertibilitas. Si primo modo accipiendo in nulla omnino eſt creatura, neq; per naturam neq; per gratiam. Nã omne creatum aut eſt accidens, aut habet accidens & ita uariabile, ſic accepta uariabilitas propriè, proprium eſt ipſius Dei. Si accipitur ſecũdo modo, ſic in aliquibus creaturis eſt. In quibuſdã per naturã, ut puta in ſimplicib. In qbuſdã per gratiam, utputa in glorificatis corporib. quę ſunt incorruptibilia, nec ſic eſt propriè propriũ diuinæ eſſentiæ. Si uerò tertio modo dicatur immutabilitas ſic oib. creaturis ineſt per gratiã, nulli autẽ per naturam niſi ſoli Deo. Inuertibile. n. per naturã eſt, quod ex ſeipſo habet ut poſſit ſtare, hoc aũt eſt in quo nulla eſt uanitas uel uarietas, & in quo omnino nulla eſt eſſentiæ mutatio, nec ad eſſe, nec ad nõ eſſe, & hoc eſt ſolum æternũ, ideo hæc inuariabilitas eſt in ſolo Deo, & eſt

pro-

propriè propriũ eius. Inuertibilitas autem per gratiam ineſt omnibus vel pluribus creaturis, qa Deus ſua gratuita bonitate cętera continet ne in nihil cedãt, & loquitur de creaturis, quæ dicũt quid completũ & per ſe exiſtens. Hæc Bona.

IMMVTATIO SENSVS eſt duplex (vt ſcribit Richar. diſt. 49. ar. 4. q. 3. lib. 4.) Quædam quã concomitatur materialis organi tranſmutatio. Quædam quã talis trãſmutatio non cõcomitat, ſed patitur ſenſus tm paſſione animali. In prima immutatione ſenſus ita recipit formã ſenſibilem, qđ verè denominatur ab ea, vt cũ homo calidus ita ſentit calorem, qđ inſtrumentũ ſenſus eſt calidum. In ſecunda mutatione, ita recipit ſimilitudinem formæ ſenſibilis, qđ non denominat ab ea, ſicut patet in viſu. Viſus enim videndo album non efficitur albus, albedo. n. vniuocè nõ prędicatur de albedine, quę eſt in pariete, & de eius ſimilitudine q̃ eſt in oculo. Prima immutatio non põt eſſe ſine materiali tranſmutatione, quæ ſtare non poſſet cũ impaſſibilitate beatorum; ſed ſecunda immutatio non requirit de neceſſitate niſi quandam immutationem, ſeu paſſionem animalem ſiue hac autem eſſe non poteſt, quia ſenſus eſt quædam paſſio animalis loquẽdo de actu ſentiendi. Secundo modo intelligo, inquit, Rich. quod in beatis quilibet ſenſus erit in actu, quia paſſio talis ſenſus eſt eius ſecundaria perfectio, & hæc erit vt idẽ credit, non tantum modo per aliquem influxum ab interiori, vt fortè à beatitudine aĩæ, ſed etiam per ſuſceptionem à rebus quæ ſunt extra aĩam.

IMPASSIBILITAS Stoici virtutes impaſſibilitatis dixerunt, non vtique qđ virtuoſi nihil ſentirẽt aut paterentur, alioquin lapidibus eſſent pares, ſed quia paſſionẽ quãlibet prœuenit virtuoſus, nec ſurrepit aliqua velut eſtrenis atq; tyrannizans rationem, ita ſcribit Gerſon' par. 3. de paſſionibus animæ. conſide. 9. Et vt idem ait tracta. 5. ſuper Magnificat. Impaſſibilitas aiæ per humanam induſtriã non põt acquiri, neq; per virtutes conſuetudinales a Philoſophis poſitas. Lex itaque carnis, quæ fomes dr, ſemper introrſus hæret ſm Theologos: q̃ lex compeſci paulò minus poteſt aſſuefactione contraria, non euelli. Nec in hac vita requiritur impaſſibilitas animæ pro proſecutione fœlicitatis æternæ: manifeſtat hæc gratia Dei tãquã iugum ſuaue & onus leue, quæ ſubitò peſſimos & inueteratos dierum malorũ iuſtificat, & p baptiſmum & martyriũ prouehit ad cœlos. Hanc non intellexerunt gratiã, & purificationem ſpiritus, hoĩes illi ſine Chriſto ſicut nec haberi põt ſine Chriſto, qui eã cui vult, & quã citò vult, communicat. Patuit in illo latrone benedicto comite ſuo in paſſione & regno. Neq; impaſſibilitas in via haberi põt, neque in patria ſine firmamento gratiæ, iuxta illud: Bonum eſt gratia ſtabiliri cor. Cõfunditur in hoc vanitas Philoſophorum, qui crederunt virtutibus moralibus aſcendere poſſe cœlũ, vt deducit Gerſon: Paſſibilitas verò animæ ſit ſæpè occaſio virtutis exercendæ: ſicut in Paulo declaratur ex vtilitatibus per tentationes varias prouenientibus, quas eſſe cum paſſionibus nemo neſcit. Vnde qui nõ eſt tentatus, quid ſcit? Et per multas tentationes oportet nos intrare in regnũ Dei. De Paſſibilitate animę ibi Gerſon; quæ a multis viatoribus tolerari potius dẽt, quàm vt excutiatur eniti. De impaſſibilitate quæ eſt dos, vide ſupra in dictione Dos IMPASSIBILITATIS.

IMPECCABILITAS dicit impotentia peccandi. Impeccabilis, qui nõ peccat. Et capitur tripliciter. Vno modo purè, negatiuè, ſimpliciter: & ſic lapides, & ea quæ non habent liberum arbitrium, dicũtur impeccabilia. Sc̃do cõtrariè ſeu negatiuè, & per naturã: & ſic ſolus Deus ẽ impeccabilis. Tertio negatiuè p gloriã: & ſic beati ĩ patria dicunt ĩpeccabiles, aut p gram ſingularẽ in via, ſicut fuit mater Chriſti. Ita Guil. Vorriloung ſcribit, & frater Pelbartus lib. 2. Roſarij Theologiæ, ĩ dictione INNOCENTIA, &c. De quo & aliàs.

IMPEDIRE, eſt implicare & inuoluere, retardare. Pót aũt diabolus hoiem impedire, Deo permittẽte, multipliciter, vt ſcribit Petrus Palud. diſt. 34. q. 2. ar. 3. lib. 4.

Habet

Habet.n.ex hoc,quod est ſpiritus,poteſtatē ſuper creaturā corporalem ad motum localē prohibendū vel faciendum, vnde pōt corpora impedire ne ſibi etiā mutuo appropinquent, vel directè, vel indirectè,interponēdo ſe inter eos,& in corpore aſſumpto: ſicut accidit ſpōſo, q̄ deſponſauerat idolū, & nihilominus cō traxit cū iuuencula,nec potuit eā cognoſcere p̄p hoc. Secundo modo pōt hominem inflammare ad actū illū,vel refrigerare ab actu illo,adhibendo occultè virtutes rerū, quas optimè nouit ad hoc validas. Tertio turbando imaginationē & extimationē,qua reddit mulierem exoſam, quia pōt imaginationem imprimere.Quarto prohibendo directè rigorem mēbri,ſicut & morū localē cuiuſcunque organi. Quinto prohibēdo immiſſionē ſpirituū ad mēbra, in quibus eſt virtus motiua, quaſi intercludo vias ſeminis, ne ad vaſa generationis deſcēdat, vel ne ab eis recedat, vel ne excidat, vel ne emittat,& multis alijs modis. Cùm autē fuciūt mulieres ſortilegia cū fabis & gallorū teſticulis,non eſt credendū q̄d̄ virtute illarū rerū vir impotēs reddat, ſed occulta virtute dęmonū illudēte ſortiarijs p̄ illa corporalia. Plus aūt permittit Deus ſup̄ hunc actū,per quē primū peccatū transfundit,q̄ ſuper alios humanos ſicut & ſup̄ ſerpentes, qui magnis incantationibus deſeruiūt q̄ alia animalia. Vide latius Paluden.qui & ponit exēpla:& magnis p̄mittit Deus(vt poſt alia idē dicit) in peccatores dæmones ſęuire q̄ in iuſtos. Vnde Angelus dixit Tobiæ in illos,qui libidini vacāt,&c.accepit dæmoniū poteſtatē,licèt aliq̄n in iuſtos: ſicut in Iob: p̄p q̄d̄ debeat facere confeſſionem,& hmōi, ne ferro manēte in vulnere,fruſtrā ſit malagma apponere, &c. Et poſtea cōclu.2.Non eſt poteſtas ſup̄ terrā,imò nec ſup̄ cœlum poſt Deū, q̄ Lucifero in naturalibus valeat comparari: nec ſemp̄ exorciſmi liberant, quandōq; quidē p̄p peccatum, quandoq; aūt̄ p̄p bonum hominis cui nō expedit nubere. Vnde nec Paulū tertiò rogantem cōtra Angelū ſatanæ.Dñs exaudiuit. Hęc Paluden. Impedit & nos alias in multis & bonis operationibus, diabolus. Inſidiāt enim hoibus,&c. Quare oī modo curat mortales in p̄cipitiū interitus dare, &c.

IMPERIVM eſt actus rationis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum B.Thom.1.2.quæſt.17.artic.5.Dicitur autem ab impero, as, quod idē eſt quod iubere:dictum ab in particula intētiua,& paro,quaſi ſtatim paro vel prorſus paro: & imperare eſt actus rationis. Dupliciter autem ratio illum exercere poteſt, de quo videatur Gerſ.par.2. de delectatione an ſit peccatum.

IMPERITI,indocti,illiterati, quos & Dionyſius vocat eos, qui vel nō ſunt fideles vel qui tumētes iā Philoſophia, maleq; viuentes, conculcant pedibus ſuis ſordidis quicq̄d nō ſapiunt, quicquid ēt non intelligunt,canino dente lacerāt.De his Gerſon par.3.de myſtica Theolog. part. 6.conſide.31.cùm ait:Sicut multis q̄ clerici vel literati,aut ſapiētes, vel Philoſophi,aut Theologi nominanē,occultādus eſt ſermo de myſtica Theologia:ſic plurimis illiteratis, & ſimplicibus (fidelibus tñ)tradi poteſt. Vnde B. Dionyſius plerūque obteſtatur diſcipulum ſuū Timotheum,vt nullius imperitorū hæc audiat. Imperitos vocat infideles vel Philoſophia tumētes:de quibus ait Euāgelica parabola: Nolite Sanctū dare canibus,neq; margaritas ,pijciatis ante porcos.Sed econtra ſimplices, qui quidē fidem habent, poſſunt ex ea cōſurgere ad vnitiuum amorem cū Deo,per ſortem, ſcilicet contritionē mortificatiuam ſenſualitatis, trahente eos Deo vinculis p̄ceptorum ſuorum, & manſionem apud eos faciente, atteſtante Iſaia, quod ſup̄ humilem & quietum, & trementem ſermones ſuos requieſcit Dominus,&c.

IMPLETIO ab implere,quod idem eſt q̄d̄ farcire,replere,perficere. Impletio mandatorū Dei dupliciter accipi poteſt, vt notat Gabr.diſtin.28.q.vnica, art.1.lib. 2. Vno modo quo ad ſubſtantiam actus præcepti. Sic audiens Miſſam in die Dominica,ſubueniēs parentibus, dās eleemoſynā in extrema neceſſitate cōſtituto ēt quacunq; intentione hoc faciat implet præceptum faciendi actū p̄cepti.

Alio

Alio mõ fit impletio p̃cepti quantũ ad intentionẽ p̃cipientis. Intendit aũt Deus p̃cipiens in omni p̃cepto, ut illud obseruãdo mereamur ad uitã æternam ingredi, ſm illud Matth. 19. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mãdata. Poteſt aũt homo p̃ liberũ arbitrium ex ſuis naturalibus diuina præcepta, quo ad actus ſubſtãtiã implere, ſed non ad intẽtionẽ p̃cipientis, q̃ eſt cõſecutio ſalutis noſtræ. Poteſt. n. honorare parẽtes, audire Miſſã, dare elemoſinã in articulo neceſſitatis ex naturalis honeſtate aut pietate, non ordinãdo in Deũ tãquã finẽ, & ita non ex gratia. Patet quo ad ſm ad finẽ, ſeu intentionẽ p̃cipientis, nullus agere poteſt ſine gratia. Ad hunc. n. finẽ non agitur niſi per opera meritoria, quę præſupponunt gratiam, ut ait Gabr.

IMPOSSIBILITAS é euagatio mẽtis ad illicita, ſm q̃d in arce mentis reſidet uolẽtis ad diuerſa ſe diffundere. Beatus Tho. ſecunda ſecundæ, q. 35. art. 4. Importunũ eſſe & importunè fieri. q̃ ſũt, fiunt ue p̃ter rationẽ loci, ſeu tẽporis, ſeu perſonarũ. Et importunum hominẽ dicimus p̃cacẽ, moleſtumq́ue: à quo importunitas dicta eſt, ſicut o portunũ ecõtrà dicimus ſiue oportunè accidere, q̃d p̃ deſiderio noſtro accidit; à quo oportunitas, q̃d commoditatem ſignificat, ab ob & portus, q̃d nauigãtibus maximè utiles, optabilesq́ue portus ſint: ideo duplici pp̃a quibuſda ſcribitur oportunitas.

IMPOSSIBILE, quod fieri non poteſt. Et ſecundũ aliquos, ut ſcribit Gab. di. 14. quæ. 3. art. 2. lib. 4. non ſemper accipitur propriè, ut negat omnem poſſibilitatẽ, ſed ut dicit difficultatẽ. Nã perfecti, de quibus loquitur Apoſtolus ad Hebræos ſexto: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſũt illuminati, guſtauerunt etiã donum cœleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt nihil ominus bonũ dei verbũ, uirtutesq́ue uenturi ſeculi, & prolapſi ſũt, rurſus renouari ad pœnitẽtiã, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtẽtatui habẽtes. Vel exprimit impotẽtiã naturæ noſtræ, q̃ poteſt p̃ ſe cadere, nó autem per ſe reſurgere. Vide latiùs Gab. ibi. Vel impoſſibile, i. difficile, ut exponit Sanctus Bonauentura di. 14. li. 4. loquitur enim Apoſtolus de perfectis, q̃ difficulter reſurgunt. Vel quia nó ex uiribus humanis, uel ut fiat uis in pœnitentia, quam ſequitur baptiſmus. Hic enim uirtutẽ totã habet ab hoſtia paſſionis, & de hac dicit Apoſtolus decimo ad Hebræos: Nó relinquitur hoſtia p̃ peccato, &c. Impoſſibile ãt ut negat omnem poſſibilitatẽ, nemo ad hoc obligatur. Vnde qui dicit Deũ præcipere impoſſibile, anathema eſt, ut dicit Petrus de Palude diſt. 38. q. 3. artic. 4 libr. 4. Et aliquid eſſe impoſſibile iudicamus quatuor modis uel cauſis, ut ſcribit Sãctus Bonauentura diſtinct. 42. quæſt. 3. lib. 1. Vno modo p̃ limitationẽ naturalis potẽtiæ, ut de trunco fieri uitulum, & uirginẽ parere, mulier enim ſine ſemine non poteſt concipere naturaliter. Itẽ partus clauſa porta propter corpulentiã, nõ poteſt exire: ſimiliter natura ſtatim nó poteſt truncũ in uitulum conuertere, cùm habeat potentiã limitatam. Secũdo modo dicit impoſſibile, non propter limitationẽ potentię, ſed propter limitationẽ noſtræ intelligẽtię, ut duo corpora eſſe in eodem loco, uel idem corpus in diuerſis, uel in minori loco, quia nullo modo poſſumus capere, cùm noſtra imaginatio, ſẽper dictat oppoſitũ. Vnde ẽt quãdo dictat quod Deus facit ſic ĩ Sacramẽto altaris, neceſſe é ut ratio cõtra ſe eleuetur, ut credat. Tertio modo dicit impoſſibile p̃pter priuationem omnis exiſtentię, ſecundum omnem comparationẽ, ſcilicet principii, medii, & ultimi, ut præteritũ nó fuiſſe præteritum. Omnid enim potentia, q̃ intelligitur aliquid facere, reſpicit ens uel ĩ ratione principii, vel termini, uel utroque modo. Et quãuis Deus de omni ente creato poſſit facere q̃d non ſit, ſiue de rõne ſiue de re; tamen de eo quod fuit, & nõ eſt, facere q̃d non fuerit, hoc omnino Deo eſt impoſſibile, q̃a hoc facere eſt nihil facere. Quarto modo dicitur impoſſibile ſecũdũ illuſtrationẽ ueritatis æternæ, & ordinem diuinæ ſapientię: ut uerbi gratia. Vt duo oppoſita inſint eidẽ & ſecundũ idẽ, hæc ipſa ueritas æterna, eo ipſo q̃d

ueritas est, iudicat & illustrat, & iudicat impossibile: sicut & hic duo, & tria non est quinq;. Ité impossibile est, quod sit triãgulus, & nó sit figura: & hoc claudit in se duo cõtradictoriè opposita. Et qm̃ Deus sic est omnipotens, ut nihil possit, nisi quod decet suã potẽtiã, & nó deordinat sapientiã: ideo impossibilia q̃dam non põt, ut quod est impossibile p̃p priuationẽ omnis existentiæ, & q̃ p̃p illustrationẽ ueritatis æternæ, nó põt omnino. Sed quod est impossibile p̃pter limitationẽ potentiæ, uel propter limitationẽ intelligentiæ, quod Deo est possibile propter hoc quod eius potentia non est limitata, sed infinitæ: & ideo supra naturam & intelligentiã potest, quarũ utraque est arctata. Vide latiùs S. Bon. Et ut scribit Aug. 22. de Ciuit. Dei c. 4. ad probandũ mysteriũ incarnationis, cõtra Paganos, tria uidebantur impossibilia ante aduentum Christi apud Aristotelem, & omnes Philosophos. Primũ impossibile erat apud eos, quos Deus posset fieri homo. Secundum quod mũdus & maximè Philosophi, & Sapientes hoc crederent, scilicet Deum posse fieri hominem, Tertiò uidebatur eis magis impossibile, scilicet quod homines simplices, & plebei possent persuadere Philosophis & cęteris, ut hoc mysterium incarnationis crederent. Vide latius apud Augustinũ, quẽ & refert Iacobus de Valentia, Psalm. 86. qui & fusius rem pertractat.

IMPRESSIO ab imprimo, quod idem est quod immitto, intus calco, obsigno. Dicunt̃, & impressiones metheorologicæ. De qb. plura colligit frater Pelbartus libro secũdo Rosarij Theologiæ. Et qa ad Philosophos spectat de his tractare, ibi supersedeo, remittens ad Philosophos. Principalẽ tamẽ, cãm earũ referã oium impressionũ fm Theologos. Est aũt causa principalis, & prima oium impressionum Deus creator, omniũ rerũ. Et hoc patet ex scriptura, Iob 38. ubi dicitur: Nũquid ingressus es in thesauros niuis. Lyra. Thesauri niuis dicũtur exhalationes humidæ, ex quarũ cõgregatione generantur niues, & ẽt grãdines, quãdo cõgelãtur á frigore. Ideo subdit: Aut thesauros grãdinis aspexisti, quę pręparaui in tẽpus hostis, in die pugnæ, & belli, id est ad punitionẽ hostium in bellis. Sicut legitur de Sisara per grandines debellato. Iudic. 4. Vnde & Aug. super Gene. dicit, quod omnes exhalationes, uenti, tonitrua, & nubila, pluuiæ, niues, grandines, ignes, & serena, occultis imperijs Dei a summis ad infima, fiunt bonitate Dei. Et nota secundũ Hieron. ubi supra. Licèt Philosophi de causis istorũ aliqua dixerunt in generali, tamen obscurè, & imperfectè: nec sũt inuestigabilia ad plenũ naturali rõne uniuersa illa. Vnde & sæpè in talibus sibiinuicem contradixerunt, quia causa determinata taliũ, ignoratur: ergo, &c. Itaque de istis Philosophi dicũt aliquas causas, secundarias in generali loquendo, uidelicet quomodo ex uapore subtili fit aqua, uel ex aere ignis, & quod Sole appropinquãte uapori uel rori, tunc ros & uapor eleuatus, ascẽdit & generãtur impressiones. Sed de plurib. illis cõsulito, Philosophos Arist. & Albertũ, & alios in lib. Metheororũ, s. de generatione fulminis, fulguris, coruscationis, pluuij, roris, cometæ, iridis, & aliorum, qui abundè de his scribunt.

IMPROVIDENTIA est defectus intelligentiæ, & solertię, pertinens ad negligentiam, & inconstantiam. B. Thom. 2. 2. q. 53. arti. 2.

IMPRVDENTIA sumitur tripliciter, s. negatiuè, priuatiuè, & contrariè. Prima nõ est peccatum, sed secunda est peccatum ratione negligentiæ. Tertia uerò fm se est peccatum mortale, si sit contra pręceptum Dei, aliter est peccatum ueniale: ex B. Tho. 2. 2. q. 54. art. 1. Et imprudentia ẽ generale peccatum participatiuè, non autẽ essentiale: cuius sunt triplices partes, s. subiectiuę, id est monastica, politica, & iconomica: potentialis, id est præcipitatio seu temeritas, inconsideratio, inconstantia, & negligentia. Et integrales, quæ reducuntur ad potentiales, ex B. Tho. 2. 2. q. 53. ar. 2. Vide & imprudentia in dictione PRVDENTIA infra.

IMPVLSVS ab impellere. Et nomen impulsus (ut scribit Gers. part. 3. Cẽtilogio de impulsibus) priùs impositũ fuisse, ait, a

motu locali, tanquã notiori sensibus, sed translatum tanq; ad oẽs alias motiones: & principalius nomen impositum fuisse motibus uiolẽtis quam naturalibus, sed extenditur etiam aliquando ad motiones & naturales, & præter naturales, aut supernaturales, atq; uolũtaria: extenditur etiam ad uertiginem. Et largè capiẽdo significat oẽm motionem, cuius terminus aut priuatio, quies nominatur. Quæ duo dant intelligi in cantico Mariæ: Deposuit potentes de sede. Depositio ad motũ, sedens pertinet ad quietem. Et impropriè impulsus extendit ad oẽm mutationem etiã qualis est creatio, uel aeris subita illuminatio. Proprijssimè uerò nomen impulsus extendi pót ad oẽm operationem quamlibet intrinsecam & immanentem, ita non habere quietem (maximè in creaturis) oppositam. Sed dicemus, quod ois res posita in loco suo naturali, se premit & impellit quodammodo in ipsum. Et sic accipiendo, significat rem perfectioné per modũ quietis in suo loco, quàm per modum motus ad suum locum non habitum. Est n. imperfectionis in rebus creatis, quod in suis locis non ualeat immobili pondere se locare. Solus Deus est hmói, sicut solus est necesse, solus in seipso, sicut in loco proprio, nec auelli potest, nec mutari. Secus de qualibet creatura ad diuinam potentiam comparata. De impulsibus perplura scribit Gerson in plurib⁹ locis: & tracta. 8. super Magnificat, ponit septẽ species impulsus in psalmum. Vnus est timor nocturnus, & hic est obscurus. Alius est subitus, sagitta uolans in die. Tertius perplexus & inuolutus, negotiũ perambulans in tenebris. Quartus importunus. Quintus uiolentus, qui pariter exeunt ab incursu. Sextus est a dæmonio meridiano, qui se in Angelum lucis transfigurat. Septimus a diuinorum curioso scrutinio super hhos hoium, qui pereunt oẽs: a sinistris cadẽt a latere tuo mille, qui videbãtur perfectiores: & decẽ millia a dextris, oẽs fide tignati. Horrendus nimis est hic impulsus. Ecce dũ hic viuimus, nauigamus uelut in mari magno fluctuantium cogitationum, Q quàm sæpè suscitatur & inhorret spiritus procellosæ tentationis permittente deo, impellente diabolo. Vide latiùs Gerson de impulsibus.

In qnq; sumitur intrà sitiuè, ut scribit post Adam Gabr. dist. 2. q. 1 v. lit. r. ut cùm dr: Essentia est in diuinis uel in patre: sicut cùm dr: Creatura salis, i. quæ est sal: qa natura diuina est essentia diuina: & pater est essentia, & pater est sua proprietas relatiua, s. paternitas. Idẽ est de mente Damasceni lib. 1. cap. 11. Et ut scribit S. Bonauen. distin. 33. lib. 1. in dubio literali. In, notat diuersas habitudines. Aliter enim dicitur pater in filio, aliter paternitas in patre, sicut proprietas distincta: sic uult dicere Magister, quod aliter sunt, siue dicuntur esse proprietates in essentia quàm in persona. Nam in essentia dicũtur esse propter identitatem, ita quod In, omninò dicit identitatem. In personis dicuntur esse sicut ueræ proprietates in hypostasibus, & determinationes in determinatis. In creaturis aũt non est unus modus sine alio, quia proprietas nõ oino idem est cum eo cui inhæret, non sic in diuinis. Et ut idem ait dist 37. in dubiis literalibus li. 1. Deus nõ solùm est in creaturis, sed etiam apud se. Vnde Aug. in lib. confessionum: Deus est in se ut Alpha & ω. In mundo ut creator & rector. In Angelis ut sapor & decor. In liberatis & electis, ut liberator & adiutor. In reprobis sicut terror & horror. Et quando dicitur, quod Deus est in diabolo uel adultero, hoc intelligendum est quantum ad conseruationem naturæ, ut dicit S. Bonauentura distinct. 37. circa textum. Nec (ut idem ait) sordes corporales coinquinant corpus spirituale, quia nec communicat in materia, nec dependent, ut patet in radio, qui nõ inficitur fœcibus, quia nec dependet, nec communicat in transmutabili materia. Et secundum Bruliferum distin. 7. qu. 3. lib. 1. In, capitur dupliciter, quandoq; priuatiue, quandoq; negatiuè: unde in omnibus istis: Deus est infinitus: Deus est immẽsus: Deus est immortalis: sic ly in tenetur negatiuè. Vnde qñ simpliciter negat non ponendo aptitudinẽ,

sunt

sunt veræ,& catholicæ. Si verò in tenea tur priuatiuè seu priuanter,sunt falsę,& hæreticæ: quia sic exponuntur: Deus nõ est finitus: & tamẽ Deus aptus natus est finiri. Deus non est mortalis,& tamen aptus natus est mori. Item anima intellectiua indiuisibilis,punctus est,inquit, indiuisibilis.Corpus humanum est inæquale cœlo: si in capitur priuatiuè, omnes sunt falsæ: si verò negatiuè, omnes sunt veræ.Brulifer.

INHABILIS idẽ quod ineptus, non habilis, vel non Idoneus. Et aliquis pót dici inhabilis respectu alicuius actus exercẽdi,duob. modis. Vno modo, qa non pót illũ actũ licitè exercere,& hoc modo sẽ lũ dicimur posse,quod iustè possumus. Alio modo absolutè,& simpliciter:puta quãdo nihil pót efficere,dato quod totũ illud faciat quod in se est. Sic Episcopus hæreticus vel alius subiectus pœnę canonicæ,vel Ecclesiasticæ censuræ, est inhabilis ad conferendum sacramentum ordinis,primo modo dicto. Non enim pót cõferre sine peccato mortali: ergo nõ iuste & licitè. Et hoc probatur per auctoritates Innocentij, Gregorij, Cypriani, Hieronymi,Leonis, quæ ponũtur à Magistro in textu dist.25.Sed secundo modo loquendo de inhabilitate, tũc nullus prædictorum est inhabilis ad conferendum sacramentum Ordinis suppositio, quod seruet,in ordinãdo formam Ecclesiæ, & intẽdat cõferre sacramentũ Ordinis,sicut intẽdit i Ecclesia,de quo uideatur latiùs Thomas Argeñ. dist.25.lib.4.

INANIS GLORIA, quod Græcè dicit κενοδοξία,est inordinatus appetitus manifestationis propriæ excellentiæ ſm B. Th. 2.2.q.132 & differt à superbia, quod superbia inordinatè appetit excellentiam: sed inanis gloria manifestationem eius: ideo non sunt idem, sed prima causat secundam.Tho.de hoc videatur aliàs.

INCANTATIO ab incantare,quod propriè é verbis solis, vel etiam rebus quibusdã adiunctis aliquid supra naturam moliri. Est aũt incantatio superstitiosa (secundum B.Tho.2.2.q 96.ar.2.) & illicita,si continet aliquid ad dæmones pertinẽs, vel nomina ignota, vel aliqua falsa, vel vana,vel aliqua signa prẽter crucẽ:quãobrem incantatio prohibetur. Vnde Leuit. 19. dicitur: Non declinetis ad Magos,nec ab Ariolis aliquid scisciteminí, vt polluamini per eos.Et Leuit.20.Anẽma quæ declinauerit ad Magos, & Ariolos,& fornicata fuerit cũ eis:ponã faciẽ meam cõtra eam, & interficiam eam re medio populi sui. Et Deuteronom.18. Quando ingressus fuerit terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cane ne imitare velis abominationes illarũ Gentiũ, nec inueniatur in te qui lustret filiũ suum aut filiã ducens per ignẽ: aut qui Ariolos sciscitetẽ,aut obseruet somnia atque auguria: ne sit maleficus, nec Incantator, neq; Phitones consulat,nec Diuinos,& quęrat à mortuis veritatem Omnia.n.hęc abominatur Dñs.Et ꝓpꝑ illiusmodi scelera debebit eos, i introitu tuo perfectus eris, & absq; macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ,quarũ possidebis terrã,Augures & Diuinos audiũt, tu aũt à Domino Deo tuo aliter institutus es. Et Aug.lib.1.de doctrina Christiana:& habetur 26.q. 2. illud ait: Omnes igitur artes huiusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominũ, & dæmonum, quasi pacta infidelis,& dolosæ amicitiæ constituta pœnitus sunt repudiadæ & fugiendæ Christiano.Idẽ & habetur 26.q. vltima. Admoneãt. Admoneãt,inqt,infideles Sacerdotes populos suos, vt nouerint Magicas artes,incantationesq; quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedij posse conferre,non animalibus laguentibus,claudicantibus vel,vel etiã moribundis quicquam mederi, sed hæc sunt laqueus, & insidiæ antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanũ deci pere nititur:& si quis hęc exercuerit clericus degradetur,laicus anathematizetẽ. Vnde, & Gregorius, & habetur 26 q.5. Si quis. Si quis Ariolos, Aruspices, & Incantatores obseruauerit,aut Philaterijs vsus fuerit, anathema sit: nec vllo Christiano incãtatione vti licet, de qua & aliàs latius dicitur.

INCARNATIO secundũ Scotũ est depẽdentia naturæ humanæ ad personam alterius.

ius naturæ, ut ad terminantē eius depē dentiā ipsā sustētificando. Vel sic & breuius: Est humanę naturæ sustētificatio à ꝑsona extrinseca alterius naturæ. Per incarnationē uerbi nihil aliud intelligimus, ut scribit Gabr. di. 1. q. 1. li. 4. nisi assumptionē humanæ naturæ a uerbo in unitatē suppositi, ꝑ quā uerè ⁊ eus dicitur homo, & homo Deus. Et post di. 22. Epilogo de incarnatione, dicit: Incarnatio assumptio humanæ naturæ à uerbo in unitatem suæ personæ, propter quam Deus factus est homo, siue Deus uerè dicitur homo & homo Deus.

INCARNARI est terminare dependentiam suppositalē naturæ assūptæ. Ex quo sequitur qđ incarnatio nō est unio naturæ humanę ad ꝑsonā Xꝑi: ita ut fiat persona Christi. Ire incarnari, inqt, nō est pati, sed est terminare dependētiā naturæ assūptæ, neq; incarnari correspōdet huic actio incarnare tāquā passio actioni, sed huic actiuo incarnare correspōdet tanquā passiuū assumi. Actio. n. incarnandi quatinus trāsit in obiectū, trāsit in natura humanā tāquā in passū, nō in uerbū. Non. n. uerbū, sed natura assumpta patitur, & est in potētia obediētiali, Incarnari igitē & incarnare, licēt ⁊m uocē habēt se ut actiuū, & passiuū, uon tn ⁊m significationem, ut patuit. Hæc ⁊m Scotum scripta sunt à Gabriel ubi supra.

INCARNATIO, animatio, & humanatio in hoc cęlesti mysterio differunt ⁊m Guilhel. Scoti imitatorē, li. 3. di. 2. Incarnatio. n. dicitur respectu carnis assumptę. Sic loqtur Greg. Carnē deitas mediante anima susćepit. Animatio uerò dicit respectu animæ unitæ, sicut ad Volusianū dicit Augustī. Animā rationem & per ipsam corpus humanū optauit sibi. Humanatio uerò est respectu assūpti hominis uel uerius respectu assumptæ humanitatis. Vnde inqt Magist. in litera. Me susćepit, ut totum me liberet. Ista tū tria quā doq; capiūtur pro sola incarnatione, sicut dicit glossa super illud Ioan. 1. Verbū caro factum est: per carnem totus homo intelligitur. Et incarnatio potest intelligi tripliciter. Primò actiuē, & sic cōpetit uerbo Dei. qđ secū uniuit carnē. Secūdò passiuē, & sic cōpetit carni unitæ. Tertiò actiuē & passiuē simul pro ipsa unionē humanitatis ad uerbū diuinū. Necessariū aūti fuit uerbū Dei incarnari. Tū ꝑ ꝓ reparationē humanæ naturæ. Tū ꝑ ꝓ perfectionē uniuersi, ut inquit frat. Pelbar. li. 3. Ros. Thel. & paulò post latiùs dicetur. Et incarnatione (ut dicit Gab. di. 2. q. uni. li. 3.) tria cōsiderantur, ſ. corporis formatio, formati corporis animatio, & animati corporis assumptio siue uenio eius cū uerbo. In formatione corporis duplex cōcurrit motus seu mutatio, ſ. localis & alterationis. Localis qua materia corporis trāsferē ad locū generationi deputatū: puta ſeminę matricē. ēt materiæ condēsatio in matrice, nō fit sine locali mutatione. Secundò cōcurrit motus alterationis, qua materia in loco debito alteratur, & disponitur ad susceptionē formæ speciuocæ. Fit aūt illa dispositio ꝑ multas alterationes ad diuersas formas accidētales, & fortē generationes ad diuersas formas substātiales, donec ultimatē disponit materia ad receptionē formę speciuocę, q̄ eius uocat organizatio. Extendit hoc Gab. In animatione producitur ipsa aia in materiæ dispositā, & ipsa ꝑductiuē unitur materiæ, q̄ unio est ipsa animatio. Nā si ꝑ diuinā potētiā forma speciuoca priùs tpe ꝑduceretur in materia, & pòst unirētur in hoc casu ante unionē, nō esset animatio. Vnio aūt animatio corporis cū uerbo, est realiter & formaliter ipsa incarnatio: unio dico suppositalis. Et corporis Xꝑi cōceptio, animatio & assumptio, in Virgine ꝑfecta est, nō tēporaliter, sed in ſtātanee, id est tota simul. Nā priusquā Virgo consensum expressit, dicens. Ecce ancilla Domini, &c. Non uidetur fuisse operatio aliqua specialis ad incarnationē, sed ultimo instanti uerborū corporis formatio animatio, & assumptio simul cōpleta est, ut latiùs ꝓbat Gab. ubi supra. Fuit aūt opus incarnationis maximę gratiæ, ut & uult Augu. & maioris q̄ beatificationis. Latiùs Gabr. distin. 1. q. 2. ar. 2. lib. 3. Et ista benedicta incarnatio a tota Trinitate indiuise est effecta efficiēter: licēt ad solā personā uerbi sit termi-

terminata,quia filius inquãtum homo, à tota Trinitate dicitur missus, prout explicatur Isa.44.vbi dicit filius: Dominus misit me & spiritus eius. Et hoc vult Iacobus de Valen.Psal.44.& Ps.71. vbi explicat mirabilem modum illius incarnationis per vellus Gedeonis. Quod mysterium incarnationis (vt ipse ait)est nobis incõprehẽsibile,& insensibile,& inefabile. Arca quoq; testamenti figurabat incarnationẽ Chri, vt idẽ scribit Ps.79. Nam humanitas Christi est verũ tabernaculũ verbi Dei, in quo latebat verbũ siue diuinitas. Et sicut i arca fœderis tria erant inclusa,s.tabulæ legis,& virga Aaron,& vrna Mannæ:ita in illa humanitate tria erãt inclusa,s.verbũ, & aĩa Christi,& caro:& sic Chrs erit Deus, & Rex, & Sacerdos,& homo. Plura ibi Valẽtia. Tempus aũt incarnationis dicitur tẽpus plenitudinis multiplici de causa:vt scribit S. Bonauentura dist.1.lib.3 circa textũ.Prima,quia Deus impleuit qd̃ præfinierat. Vnde super illud Galat.4. At vbi venit plenitudo temporis.Glos.cõpletũ est tempus quod præfinierat pater,quãdo mitteret filium suũ. Alia ratio est ,propter implectionem promissionis, qa ille nobis datus est qui fuerat repromissus. Vnde super Ioan.1. Plenũ gratiæ & veritatis. Glossa, quo ad impletionem promissorũ Tertia ratio est quantũ ad completionẽ figurarũ,quia in aduentu Christi figuræ veteris testamenti, fuut impletæ veritate.Matt.5. Non veni soluere legẽ,sed adimplere. Quarta ratio est pp plenitudinẽ gratiæ, quæ fuit in Christo, quæ fuit principium oĩum plenitudinũ. Vnde Coloss.2. In Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Quinta ratio propter plenitudinem generationis,quæ est viri de sola muliere: & hęc est cõsummata in Christi incarnatione. Sexta ratio,quia tẽpus incarnationis est tempus sextę ętatis,in qua quidẽ est plenitudo & perfectio, vt sicut mundus in sexta die est consummatus, sic in sexta ætate sit reparatus. Et de his ætatibus dicit in dictione AETAS. Sexta aũt est à Christo vsque in finem. Hæc Bona.

INCARNATIONIS RATIONES & cõgruitates Doctores sancti plures ponũt. Sed S.Bonauentura in Breuiloquio li. 4. c. 1. reducit ad tres: & in tertio scripto dist.1. quæst.5.reducit ad quatuor. Tho.3.part. quæst.1.art.2.& in tertio scripto. Gersõ part.2. sermone facto in die natiuitatis, illam potissimam causam veniẽdi ponit sm attestationem sanctorum,vt peccatores saluos faceret: & pcipua fuit nostræ carnis purgatio. Latiùs scribit Gerson. Et idem par.4.sermone de eodem festo, ponit alias causas. Gabr. dist.1 q.vnica, lib.3.ar.3.dub.2.congruitates tres ponit Dominicę icarnationis, quas diffuse ibi recitat.Vide si placet. An autẽ Christus esset icarnatus, nihilominus si homo nõ peccasset? cõsulito Gabr.dub.3.vbi sup. recitãtem de hoc opiniones Sanctorum & Doctorũ,quas breuitatis gratia omitto.Vide aũt ad hoc S Bonauent.in principio 3.& Gers.part 3. super Cantica cãticorum sympsalmate.5. Et quemadmodum hominis præuaricationem præcessit diabolica tentatio:ita incarnationem debuit præcedere Angelica salutatio, vt sic ordo reparationis correspondeat ordini præuaricationis. Latiùs S. Bonauentura lib.3. circa textum. Opus autẽ incarnationis nõ sine causa dilatum est in finem mundi. Et licèt rationes temporum, quæ pater in sua potestate posuit, non est nostrum cognoscere, vt dicitur Actuum 1. tamen dubium non est quin sapiẽtissimus dispositor temporũ Deus, omnibus suis operibus congruẽtissimũ tempus elegit, quamuis hæc congruitas à nobis plenè in via sciri non possit.

Ponunt tamẽ Doctores varias rationes,cur in finem mundi Dns opus incarnationis distulerit. Quarum vna est sm S. Bonau.dist.1.quæst.vlt.lib.3. Et post eum Gabr.scribit dub.4.dist.2.lib.3. manifestatio seueritatis ultionis diuinæ, q̃ tantos patrum clamores sustinuit anteq̃ Redemptor mitteretur,& tato tempore Adam cum sua posteritate in limbo carceratus teneretur. Secũda,quia congruũ fuit vt homo priùs cõuinceretur de sua ignorantia & impotentia, vt sic humiliatus sui defectus cognitione confugeret ad gratiã Dei,& sic capax remedij redderetur.

letur. Tertia, vt dilatione tãti beneficij creſceret deſiderium, Quod.n. amplius deſideratur, & diutius differtur, precioſius reputatur. Quarta ratio, quia diſtantia a principio facit debilitatem in effectu: Et ideo quanto plus diſtant homines à principio ſalutis Chriſti, ſ. incarnatione, tantò magis debilitatur deuotio. Vnde ait Dñs, quod in nouiſſimis temporibus charitas refrigeſcet multorum. Vnde ſi à principio incarnatus fuiſſet, totus feruor deuotionis periiſſet. Dilata eſt igitur vtiliter ad finem ſeculorũ, quo minus effectus eius longo tractu temporis, tãdem deficeret. De hoc latiùs Bonau. & Gabr. ſcribit. Et de hac benedicta incarnatione multa agit Gabriel p plures quæſtiones, quas diligẽs lector & amator diuinę ſapiẽtiæ & liberaliſſimæ Dei volũtatis, quam in opere incarnationis oſtẽdit, legere poterit: inueniet pulchra & notãda & q̃ poſſent mouere homiem ad diligẽdũ Deũ, qui ex maxima i nos charitate hoc incarnationis opus ad noſtram vtilitatẽ perficere voluit, quæ ſingula breuitatis gra omittere volo, ne ſicut in alijs multis, q̃ reſcindo, faſtidio ſim lectori: legat q̃ voluerit loco allegato: imò amanti nihil longum erit faſtidioſum, &c. Videat ergo alias.

INCENDERE eſt inflammare, & vt ſcribit S. Bonau. diſt. 8. par. 2. q. 5. lib. 2. ſent. Incendere eſt actus translatus à corporalibus ad ſpiritualia. In corporalibus autẽ incendere, nõ eſt ignẽ generare, ſed potius igni pabulum miniſtrare, vel applicando ignem cõburibili, vel combuſtibile igni. Sic & in ſpiritualibus ignis eſt concupiſcẽtia vel libido peruerſa. Pabulũ iſtius ignis ſunt cogitationes & affectiones carnales, & terrenæ, & delectationes fœdę. Incendere igit eſt cogitationes & delectationes, vel affectiones malas ſubminiſtrare: nõ vt in principale agẽs, ſed vt excitãs & mouẽs: vnde oppoſito modo ſe habẽt immiſſio & incẽſio, ſm Doctores. Nã immittere reſpicit agens principale. Incẽdere agens nõ principale, ſed excitãs & ſubminiſtrans. Et q̃m diabolus põt nos ad malas cogitationes & affectiones excitare. Licẽt nõ poſſit eas in nobis ſua poteſtate efficere, vel principaliter & effectiuè imprimere, propter voluntatis humanæ libertatẽ, quæ eſt domina ſui actus, ſed põt nos mouere & excitare ad eas formandas. Ideo dr à Sanctis & Doctoribus, incenſor malorũ, non immiſſor. Vnde Gregorius ſuper Iob 6. dicit, quod diabolus hẽt excitare ſtimulũ concupiſcentię carnis: ſicut etiã faciebat Apoſtolo Paulo. Auguſtinus ẽt dicit: Vir & mulier, ignis & palea. Et hũc & hanc diabolus incẽdere nõ ceſſat, propter quod & diabolus cocus dicitur, vt & ſcribit Bruliſ. diſt. 8. q. 11. ſecundum illud Oſee 8. Omnes adulterantes, ſicut clibanus ſuccenſus à coquente. in Gloſſ. Clibanus ſuccenſus eſt peccator vel fornicator, Coquus diabolus. Et ſm eundẽ, incẽdere ſpiritualiter eſt miniſtrare malas affectiones vel intellectiones, q̃ inclinant ad flammã libidinis: quare diabolus nõ immiſſor, ſed incẽſor dicit. Quid autem ſit immittere, dictum eſt ſupra.

INCENDIARIVS propriè dicitur, qui ciuitatem, caſtrum, domum, ſegetem, & ſimilia aliena incendit malo ſtudio, vt odio, vel vindicta, vel animo iniuriandi, vt patet 23. q. 8. peſſimam. & 12. q. 2. Quũ deuotiſſimam. De quo ſcribit & frater Oſwaldus lib. 4. Roſarij Theologiæ. Secus ſi quis incenderet negligentia, vel caſu, vel iuſto bello. Incendiarij autem & effractores Eccleſiarũ cũ ſpoliatione, ſunt excommunicati ipſo iure: ſed incendiarij aliorum locorum, niſi excommunicẽtur, vel per ſtatuta, vel alio modo: ante tamen denunciationem non ſunt mittẽdi ad ſedem Apoſtolicam, &c.

INCESTVS vt ſcribit Magiſter diſt. 41. lib. 4.) eſt conſanguinearum vel affiniũ abuſus. Vel vt inquit Paludenſis diſt. 42. q. 1. lib. 4 Inceſtus eſt concubitus, & non niſi cum vera cognata vel affine. Et non eſt inceſtus niſi in gradu prohibito lege naturę, a qua eſt ſola conſanguinitas vel affinitas vera. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis vel affinibus abutuntur. Committitur itaq; inceſtus (vt ſcribit Bruliſer diſt. 34. q. 9. lib. 4. quando aliquis cognoſcit conſanguineã ſuam: vt pura ſororem, matrem, aut, cognatã: vel

quando

quãdo cognoscit affinẽ ut puta sororem uxoris suæ. Beatus Thomas. 2. 2. q. 154. art. 1. ait: Incestus est cũ psona consanguinea uel affini coitus ꝓhibitus quadruplici ratione, qa naturaliter homo debet quãdã honorificentiã parentibus, & p cõsequẽs alijs cõsanguineis. Secũdò, qa psonas sãguine conũctas, necesse ẽ ad inuicẽ conuersari. Tertiò, qa per hoc impediretur multiplicatio amicorũ. Quarto, qa quũ naturaliter hõ consanguineũ diligat, si adderetur amor q est ex commixtione uenerea, fieret nimius ardor amoris, & maximũ libidinis incentiuũ, qđ castitati repugnaret, Thomas: Dicimus aũt incestum & incestus, quasi non castus. Hinc incesto uerbum, quod significat fœdo, polluo. Virgilius.

Totamq; incestas sumere classem.

Est aũt uitiũ detestãdũ & pœna ꝓhibitũ. Vnde Leuit. 20. dicit: Qui supr. uxorẽ filiã matrẽ eius duxerit, scelus operatus ẽ, uiuus ardebit cũ eis, nec ꝓmanebit tãtũ nephas in medio uestri. Aug. li. de adulterinus coniugiis. & habetur 32. q. 7. Adulterii. Adulterij malũ uincit fornicationẽ: uincit aũt ab incestu. Peius est. n. cũ matre quam cũ alia uxore concũbere. Vnde Greg. ad Felicẽ Episcop. & habet 35. q. 3. Nec eã. Nec eam quam aliqs ex ꝓpria cõsanguinitate coniugẽ habuit, uel aliqua illicita collutione maculauit in cõiugiũ ducere ulli Christianorũ licebit, quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo & cunctis bonis hominibus. Incestuosus uerò nullo coniugii nomine deputando à S. Patribus ſtatum esse legimus, &c.

INCIPIENS, inchoans. Incipientes apud Theologos & Prædicatores, uel Cõcionatores uerbi diuini sæpe memorantẽ, & de eorũ ſtatu. Est. n. ſtatus incipientiũ, ꝓficientiũ, & ꝓfectorũ. Quos Gers. par. 2. ser. de dominio Euangelico facto i cœna Dñi, comparat ætati, cùm ait: Sũt nõ nullę in ipso profectu ætatis distantię. Itaq; aliquis dici potest infantulus, sicut incipientes. Aliquis puerulus, ut ꝓficiẽtes. Aliqs adolescẽtulus, ut perfecti. Sed nunqua ptingunt in hac regione ad plenã uirilem ætatem, crescant in Deũ mo riẽdo necesse est. Infantulos dicimus nouiter ablutos & renatos p baptismũ aut pœnitentiã, quo ad primum articulũ uel titulũ puerulos maiusculos, qui proficiunt ad uitiorũ expugnationem, quo ad ſm. Adolescentulos deniq; qui cum Beniamin adolescentulo sunt in mentis excessu p liberã diuinorũ contẽplationẽ & fruitionẽm, quo ad tertiũ. De his idem Cancellar. part. 3. de mystica Theolog. practica, conũde. 9. Perfecti sunt q/ utroque tẽpore sciũt p uti arma iustitiæ à dextris & à sinistris, uelut ambidextri dicentes cum Apostolo: Scio abundare, & scio penuriã pati: gaudere cum gaudẽtibus fiere cum flentibus. At uerò de incipientibus & proficientibus uidetur ex peritia cum scripturarum auctoritate doctrix esse, quod plus eis ꝓdest tẽpus aduersitatis, siquidẽ ipsa moderata sit: & talis q̃ iudicium rationis integrum custodiat, & in qua Dei munere patientia ꝓuentũ operetur. Hæc est antiparistasis quędã spiritualis, quæ contrarium fortificat. Hęc est eos ferrum exacuens. Hæc ab synthiũ pueros ablactãs, auellensq; ab uberibus. Hæc maleus dilatãs & extẽdẽs in tribulatione (inqt Psal.) dilatasti mihi. Hæc lima poliens, mũdans, arugināsq; clarificans. Hęc fornax in qua aurũ purgatur ut rutilet. Hæc uirga qua pcussus eripitur ab inferno, ut dicat tribulatus ex sententia: Dñe, si sic uiuitur, & in talibus uita spiritus mei, corripies me & uiuificabis me. Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Et illud: Ingrediãt putredo ĩ ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescã in die tribulationis, & ascẽdã, s. per contẽplationẽ, ad populum accinctum nostrum, s. summorum ciuiũ. Aduersitas itaque (ut uult Gerson) potentiori quadam manu mouet eos eripere se ab hoc limo profundo, & à terra se subleuent, dum illic tribulationem & dolorem inueniunt, agunt studiosius, quod Propheta subiunxit: Et nomẽ Domini inuocaui. Plura Gersõ alias & Gabriel de incipientibus, proficientibus, & perfectis.

INCONGRVITAS ẽ duplex, ut scribit S. Bonau. di. 4. q. 3. li. j. Vna ẽ ex discohærẽtia

accidẽtiũ, ut Catonis est. Alia ex discoherentia intellectuũ, ut cùm dicitur: Plures Petri. Prima incõgruitas tollit ueritatẽ & falsitatẽ. Secũda uerò incõgruitas hẽt falsitatem coniunctã, & ideo qa per negationem remouetur falsitas: & sancti malũt loqui uere q̃ ꝓprietatẽ sermonis seruare, & loqui minus uerè, ideo negãt plures deos. Potest tamen dici (ut idem ait) quod quamuis hæc uox dii non sit vox significatiua ſm artem, & impositionem, tamen est uox significatiua ex accommodatione usus: ut olli pro illi: & ideo generat falsum intellectum, affirmatiua & negatiua uerum, quamuis nõ Grammaticè. Hæc Bonauentura.

INCLINATIO ſm Occã q. 19. tertii quod libet. & q. 4. tertii sentent. & post eũ Gabriel di. 23. q. 1. ar. 3. dub. 3. lib. 3. accipit dupliciter. Vno modo largè, & sic nihil aliud est q̃ esse in potentia ad aliud sine omni actiuitate ad contrarium. Sic dicitur materia inclinari ad omnẽ formã, ad quã est in potentia: & sic inclinatio nihil addit ei qđ inclinatur, sed est ipsa forma uel materia, q̃ est in potentia ad aliud. Secundò accipitur strictiùs, ut addit actiuitatẽ ei qđ inclinatur. Et sic inclinari est esse in potẽtia naturali ad aliquid respectu, cuius hẽt actiuitatẽ. Illo modo materia nõ inclinat ad quãcũque formã. Materia. n. respectu formę, nullã habet actiuitatẽ: & illo modo accipitur cùm habitui attribuitur. Actus autẽ inclinationis, qa nõ est in potestate uolũtatis, sicut nec habitus uitiosus postquã fuerit acquisitus, non imputat ad peccatum, ut idẽ Gab. dicit ubi sup. Et ꝓ hũc modũ excusantur primi motus à peccato. Et hoc uidet Aug. 3. de libero arbitr. iuxta finẽ dicere, quod non est in potestate nostra, quibus uisis per intellectũ tangamur, per affectum, scilicet uoluntatem. Non ergo sunt illi motus primi peccata, neque etiam meritorii si fuerint ab habitu uirtuoso. Et licèt uoluntas non sit libera, quantum ad actum illius inclinationis, est tamẽ libera ad nõ sequendum eum. Potest enim ex sua libertate secundum inclinationem gratię actum contrarium elicere cũ maiori conatu, & auertere intellectũ à consideratione prioris obiecti, ut cesset primus actus siue inclinatio. Nã habitus quãdo stat sub actu cõtrario, tũc non inclinat, neq; habitus ille cogit uoluntatẽ ad cõsentiendũ suæ inclinationi actu elicito libero, quin possit elicere actũ cõtrariũ dissentiendo: licèt quandoq; difficile sit nõ consẽtire. Vide latiùs Occã q. 4. 3. sẽtẽ. Naturalis autẽ inclinatio ad multa hominem disponit uel impedit: ut sentit Gers. par. 3. de mystica Theol. practica 3, qđ & exẽplificat. Inserere bonã naturã innatã à parẽtibus, uel aliunde, uel in iuuentute acquisitã, dicit esse mirabiliter operosã. Elitq; (ut idẽ inquit) Philosophi cõmune dictũ, animas insequi corpora, qđ experimẽto quotidiano cognitũ sic accipiendũ est, ut nõ necessitatis uel coactionis sit hæc sequela, sed inclinationis. Iuuat ãt miris modis ad operationes has uel illas cõformitatis inclinatio naturalis, sicut ex aduerso dissonantia tãtũ obest, qđ uix libertas animi, uix disciplinatio, uix conatus assuefactionis sufficit euincere. Vide latiùs Gers. ibidẽ, inclinationes itaq; bonæ naturales ꝓ singulari Dei gratia habendæ sunt, &c.

INCONSIDERATIO est speciale peccatũ imprudẽtiæ, ut scribit S. Thomas secunda secundæ, q. 53. arti. 2. & opponit rectitudini iudicii in moralibus. Est enim ut idẽ uult inconsideratio defectus iudicij in agilibus humanis, prouenies ex eo quod contemnit uel negligit, attendere ea ex quibus rectum procedit iudicium, &c.

INCONSTANTIA est speciale peccatũ imprudẽtiæ (ut dicit B. Tho. 2. 2. q. 53. ar. 2. Deficiens à perficiendo bonum propositũ, cuius principiũ est appetitus, finis autem in intellectu, ut ibidem uult art. 5. Inconstantia circa abstinentia à delectabilibus est filia luxuriæ, licèt ét, quæ est in terribilibus, oriatur ex luxuria: & est, quãdoquis non stat constans in proposito, sed sine causa rationabili, ex aliqua passione, præcipuè ex amore concupiscentię, facit contrarium illius quod deliberauerat. de hoc uide Gersonem par. 2. de uitio seu peccato luxurię.

INCON

INCONTINENTIA secũdum Aulum Gellĩ, é quũ à quibus rebus, voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. Et ut dicit B.Tho.2.2.q.155.art.2.propriè est circa concupiscẽtias tactus, ſm quod est circa honores, diuitias, & huiusmodi. Impropriè verò est circa uirtutes. Prima est peccatum dupliciter, ſ. recedendo à rõne, & immergẽdo se turpibus. Secũda tãtũ primo modo. Tertia verò nõ est peccatũ, sed est pfectio uirtutũ: & ſm eũdẽ Tho. duæ sunt ſpecies incontinentiæ, ſ. prœuolatio cõsilij, & debilitas in prœcõsiliatis. Vide & de hoc Gerſonem par.2.de cælibatu, & castitate Ecclesiasticorum, actu.3. & apud alios, &c.

INCORPOREVM. Aliqd dicitur esse incorporeũ dupliciter, ut scribit Gab.dist.8.q.1.lib.2. Vno modo qd nõ indiget solatio corporis, nec pp se, nec pp alios: & ita solus Deus est incorporeus. Alio modo quod nõ indiget pp se. Vnde Bernard. homel 2.ſuper Can. Demus soli Deo ſicut immortalitatẽ ſic incorporeitatẽ, cuius natura sola, neque pp ſe, neque pp alium solatio indiget inſtrumenti corporei. Liquet aũt omnem ſpiritum creatũ corporeũ indigere solatio. Hæc Bernardus. Sed (ut ait Gabr. ubi ſupra.) quantum ad operationes proprias, nullo modo corporibus adiuuatur: indiget tamen corpore aliquãdo in miniſterio aliorũ, ſeu pp alios: ſicut Angelus cum mittitẽ indiget, quandoq; corpore pp eos quibus mittitur: & illo modo Angeli ſunt incorporei, tam boni, q̃ mali: ita quod non habent corpora ſibi unita tanquam partem ſui eſſentialem. Hinc Dionyſ. de Diui.nom.c.4. circa principium, intelligibiles omnes, ſpiritualeſq; ſubſtantiæ veluti incorporales, & omni materia carentes, intelliguntur. Sed quod Greg in homel Epiphaniæ, nominat Angelum animal rationale, dicitur tranſſumptiuè pro omni illo quod habet rationem, vel intellectũ. Et primo modo accepit Ber. incorporeum, ut patet ex textu uerborum ſuorum, ubi ſupra.

INCORRVPTIO idem quod integritas, perfectio, &c. Alia aũt est incorruptio quã tenemus, in uia, atq; alia quã poſſidebimus in patria. De qua ſcribit Gerſ.part.2.in ſerm. de uerbis Domini: Venite ad me omnes, qui laboratis. Incorruptio patriæ est impaſſibilitas corporis, & æterna ſtabilitas cordis. Incorruptio uerò uiæ, é caſtitas corporis, & puritas mẽtis. Vñ ad cõmendationẽ ſpõſæ dr in Cant. Pulchra es, & decora filia Hieruſalẽ. Pulchra, uidelicet mundicia corporis: decora, puritate mentis. Veruntamẽ hoc ſciẽdũ, quod hanc ipſam uię incorruptionẽ perfectè nequaquã obtinere poſſumus, in hac uita. Latiùs probat Gerſ. &c.

INCVBVS dicitur dæmon conueniens cum muliere. Succubus autem dæmon conueniens cum uiro. B.Tho.part.1.q.51.ar.3. Vide in dictione. *Dæmon.*

INDEVOTVS, quandoque accipitur (ut ſcribit S.Bona.di.9.ar.2.q.3.in ſolut.argu.) pro illo, qui accedit ad Euchariſtiam cũ peccandi propoſito. Vnde dicitur in glo. 1.Corinth.11 Indignem manducat, qui accedit infidelis uel indeuotus, & peccator est indeuotus, quia charitas facit deuotum qua caret, peccator, &c.

INDIGNATIO est dolor perturbans propter res ſecundas, indigno collatas, ſm Ariſt. lib.2.Rhet. Et indignatio pro filia iræ ſumitur, quia quis non valet videre vel audire eum cui iraſcitur, ſecundum Beatum Tho.2.2.q.36.ar.2. Et uenit ab indignus: ita & indignor iraſcor, & indignabundus iraſcens. & indignè hoc est præter merita, & indignanter per indignationem.

INDIVIDVVM, Græcè ἄτομόν, & é id qđ indiuiſum est in ſe, & diuiſum à quolibet alio ultima diuiſione. B. Th.1.par.q.29.art.4. Et indiuiduum dicitur dupliciter (ut ſcribit S.Bon.diſt.10.q.3.libr.3.) Vno modo, quia dicitur de uno ſolo: & hoc modo indiuiduum dicitur, quod est indiuiſum in ſe, & ſic abſq; dubio Chriſtus ſm quod homo, est indiuiduũ. Alio modo dicitur indiuiduum, quod est ab alijs diuiſum, & ſubſiſtit in ſe & per ſe. Hoc modo accipiendo indiuiduum humana natura in Chriſto, non est indiuiduum, est enim unita uerbo increato, ſicut ſuo ſuppoſito. Indiuiduum ſecundũ Gabr.lib.1.ſent. diſt.23.q.unica art.1.est

res singularis siue totalis, siue p se subsistés, siue alteri innitens, vnde qlibet res existés est in indiuiduũ, qa qlibet est singularis. Nã velle aut est ens rationis tm aut si est ens reale, est singularis res, licet significando & pdicando sit cõis. Et indiuiduum dr, quod de uno solo prædicat: Et illud (inquit Gab.) non est quid nominis indiuidui, sed terminorum singularium, qui dicũtur indiuiduum. Latiùs apud Dialecticos uideto de indiuiduo.

INDVERE Christum (ut scribit S. Bonau. dist. 4. lib. 4. circa textũ) est aliqué habitum accipere, p quem homo fiet aliquo modo conformis Chõ. Vnde Augustinus in li. de Baptismo: & refert eũ Magister dist. 4. lib. 4. Induũt homies Christum aliquando usq; ad sacramenti perceptionem, aliquando usque ad uitæ sanctificationem: atque illud primũ bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christi nomine baptizãtur, Christum induunt, uel secundum sacramenti perceptionem, uel secũdum uitæ sanctificationem: induunt enim Chrm, quem per gratiam inhabitantem habẽt.

INDVLGENTIA (ẽm Archidiaconũ extra de pœni. & re. cap. Indulgentię. lib. 6) quandoq; dicunt remissionẽ pœnę, quãdoque concessionẽ gratię quandoque dispensationẽ, quãdoque accipitur pro ua care seu operã dare, indulgere. unde dr: Indulgere gulæ noli, quę uentris amica est. Estque indulgẽtia mollis & delicata permissio. Quintili. Mollis illa educatio quam indulgentiã uocamus, neruos oẽs & mẽtis & corporis frãgit. Est enim indulgere obsequi & aliquid delicatè concedere. Accipitur & pro uenia & peccatorum remissione. Et indulgere p ignoscere, in quo quidé carpunt Theologos, & ut mihi uideor nõ bene, qm ipsi theologi accipiunt uocabula, & ñ non semp in sensu proprio, ut ipsi Poetæ & Oratores sumunt, attamẽ in sensu proprio, uel ut deseruit ipsis. Sũt. n. nominã (ut aiũt) ad placitum. Audi eloquentissimũ Theologum Paulum Cortesiũ uocabulo indulgentia utentem lib. 4. suarum sententiarum. dist. 3. cùm ait. Quam quã aliqua Theologorũ dissensione certatur, cuiusmodi senatus indulgentia dicaẽ. Et paulo post. Quaquam uehemẽter hoc indulgentia auctoramentũ ad mulctæ liberationem ualiturum dicatur (ut Theologi uolunt) uehementius tñ quæda per solutionis genera, ob esseutiæ præmiũ meteri quod longè sit temporariæ mulctæ liberatione præstatius. Hæc Cortesius eloquentia clarus, qui & alia de indulgẽtia ibi notat. Accipiamus huc & ẽm Theologos indulgentia pro his quæ dãtur in ecclesijs. Et diffinitur sic. Indulgẽtia est q̃dam remissio pœnæ debitæ pro peccato post contritionẽ habitam de Deo, ut colligitur extra de pœ. & re. e. quod autem. Quas quidé indulgentias dant Prælati. Vel indulgentia est pœnæ relaxatio, quã quis iustè pro culpis proprijs facere debuisset de thesauro Ecclesiæ ad diuinã iustitiam persoluendam sumpta, & (ut dicunt) Indulgentiæ solũ respiciunt pœnam, non culpam, & ita non a culpa, sed a pœna absoluunt. Exprimuntur autem indulgentię diuersis uocabulis, ut scribit frater Osualdus lib. 4. Rosar. Theologiæ ẽm Glos. super Can. Accepisti de sponsa duorũ est uulgare Italicorum. Et dicitur carena à carentia hominum uel etiã cibariorum. Nam in illis 40. diebus hoies includũtur in aliquo loco secreto iuxta ecclesiam, ubi non habent consortiũ hominum. Vnde colligit ex gestis summorũ Pontificum. Differentia est inter septenã uel septenariũ, quadragenã & carenam, quę ét carentena aliquãdo dicitur. Nam Clemens Papa primus, constituit quadragenam, per quam designauit pœnitentiam 40. dierum cum septem annis sequentibus, quam pœnam iniũgebat ratione unius peccati mortalis, ita qd̃ per istos 7. dies pœnitẽtes excludebantur ab Ecclesia, & incedebant capite discooperto, sparso crine, & post eosdem dies iniũgebatur eis pœnitentia septẽnis. De quo uide latiùs alios, & fratrem Osualdũ ubi supra. Et infra hos annos septem nõ utebantur carnibus, nec uino, nec etiam lecto nec balneo, sed dormiebant in terra aspera uel lapide. Et expletis illis annis licuit ipsis primo cõmunicare corpore dom-

dominico. Septenam Innocentius Papa iũgebat primus pro uno peccato mortali,& pœnitẽtia huiusmodi uocabaẽ septenaria uel septena Innocẽtij. Et quid pœnitẽtes singulis illius pœnitentiæ diebus facere tenebantur,legito apud alios.Sed carena siue carẽtena erat pœna includẽs pœnitẽtiã quadragenæ,& septenæ,quia sic pœnitẽtes abstinebãt à cibis,& à cõuersatione hominum,& ieiunabãt in pane quadraginta diebus,licèt modò canones pœnitẽtiales sint arbitrij pœnæq; arbitrariæ. Modò aũt Papa dans quadragenã uel septenã uel carenam in literis indulgentiarũ,prætendit absoluere illos q debitè utuntur indulgẽtijs, uel tãtã gratiã cõferre remissionis quãtã isti p easdẽ pœnitentias meruerunt.Et sic p annũ pœnitẽtialem cõfert tantã gratiã remissionis,quatũ homo mereretur per se pœnitendo per annũ. Valent aũt indulgentiæ,ut est cõmunis doctorum opinio,ex abundantia meritorũ Christi,& sanctorũ quæ ultra merita Christi sancti sustinuerunt.Sed Franc. Maro.in tractatu de indulgẽtijs,dicit:quod cũ merita sanctorum sint vltra cõdignum remunerata à Deo,& sic ex hausta quod solũ dãtur ex merito Christi, & passionis eius, cuius minima gutta sanguinis vel sudoris sufficeret ad expiationẽ omniũ peccatorũ, quæ unquã fuerunt perpetrata uel ppetrabuntur. Sed illud nõ videt,ut probat frater Osualdus li.4. Rosarij Theo.Quare addendũ est id quod scribit Palud.di. 20.q.4 libr.4.qui vult quod in valore indulgẽtiarũ est triplex causa, Vna ex parte Christi, alia ex parte sanctorũ, tertia ex parte Ecclesiæ, quæ diffuse uideãtur apud Palud.Et tãtũ valent(vt idẽ dicit) quantũ sonant,ẽt in foro Dei hic, & in purgatorio.Plura uide apud Palud. Nec indulgentiarũ concessio est paruipendẽda seu contemnenda, sed amplectenda (vt scribit Gers. par.2.tract.de indulgentijs,considera. 12.) deuote in fide,spe,& charitate Domini nostri Iesu Christi, q potestatẽ talium clauium Ecclesiasticarum dedit hominibus.Constat enim qđ fructuosior est, & acceptabilior Deo, & hominib. operatio talibus, innitens indulgentijs q̃ altera (& hoc cæteris paribus)nõ innitens. Consilium igitur est solũ, & sanum, quod absq; curiosa discussione de præcisa uel euidẽti,& certa quãtificatione, seu mensuratione huiusmodi indulgentiarũ, studeat homo prius tales acquirere secũdũ qualitatẽ suæ uocationis, pondus aũt ualoris illi relinquere qui omnia facit, & fecit in numero, pondere & mensura.Vt aũt indulgentiæ ualeant(ut doctores scribunt) exigit duplex cõditio, ut & scribit Brulif. dis.20. q.9 li.4. & Bon.qui eas relaxationes uocat.Et est duplex,s.ex parte donantis,& ex parte recipiẽtis.Ex parte donãtis requiritur potẽtia honesta, & rationabilis causa. Ex parte recipiẽtis exigitur cõfessio cũ uera cõtritione, & fides cum uera deuotione, ut uerè de peccatis sit pœnitens & uerè confidens quod pastoris indulgẽtia ualeat sibi. Thomas non discrepat ab hoc,qui quatuor ponit requisita ad ualorẽ indulgentiarũ in 4.dis. 20.Primo quod sit cõtritus,& confessus,uel intelligitur hoc secũdum interpretationẽ Ecclesiæ suo tempore, uel in proposito,ut aliqui uolunt, frater Osualdus, Cardi. Panor. Io.And. Palud.qui dicit uerè pœnitẽtibus cõfessis, scilicet in proposito. Iterius tamẽ est quod confiteãtur,maximè cũ vix sciãt seculares uerè cõteri. Si verò cõmodè nõ possunt, conteãtur,& habebũt indulgẽtias,sed nõ existẽtes in mortali nõ cõtriti.Gers.par.2.trac.de indulgẽ.cõside.3.ait:Potestas clauium Ecclesiæ sũp indulgẽtijs, cõcedẽdis modis qb. consueuit uti Ecclesia, uel Ecclesiæ Prælati à summo,vsque deorsum p quotationẽ dierũ, & annotarũ præsupponit necessariò remissionẽ,uel indulgentiam in foro secreto cõscientię, uel cõfessionis sacramẽtalis de facto,uel in uoto seu proposito,& sæpius in facto iuxta tenorẽ bullarũ,quibus inseritur hæc clausula, uerè pœnitẽtib. & cõfessis, nisi collator indulgẽtiarũ intẽdat satis esse,quod homo sit in charitate,cõtritusq; cũ proposito tẽpore,& loco confessionẽ facere actualẽ. Esset autẽ ista (inquit Gerson) fauorabilior interpretatio sine cõfessione qualibet, &c. Et quod habeat fidem

indul-

indulgẽtias tantũ valere apud Eccleſiã. Et fuit rationabilis cauſa, quia dicit S. Bon. Non.n. credendũ eſſet alicuius uaſoris ſi quis daret eã eũtibus videre ornamenta. Hinc Gerſ. parte. 2 de forma abſolutionis, confeſſionis ſacramentalis ſcribit, quod poteſtas prẽlatorũ in dado indulgentias, nõ eſt niſi quædã poteſtas diſpenſationis, quæ debet eſſe rónalis, & ad ædificationem. Et ideo ſi dant ſine cauſa rationali has vel illas indulgẽtias, vtputa, p ſolo intuitu fauoris humani, vel alio tali modo, non oportet, quod indulgentię tantum ualeant, quantum ſonant, de quo latius Gerſon. vnde indulgentiæ, ut ſcribit S. Th. in 4. diſt. 20. & Rich. eadem diſt. art. 3. q. 1. ſi dantur ab eo qui poteſt eas dare, & propter rationabilem cauſam, ſcilicet pro utilitate Eccleſiæ, valent his qui ſunt in ſtatu gratiæ, dum tamẽ faciunt, id quod cõtinetur in forma indulgẽtiæ. per eas.n. remittetur vel tota pœna peccatis debita, vel eius portio ſm ipſarum tenorem. Valent eñ quantũ ſonant, puta 40. dies indulgẽtiæ valent. 40. dies pœnitentiæ ſiue ſit iniuncta ſiue nõ. Eſt aũt in arbitrio dantis in dulgentiã taxare quãtum remittitur de pœna, ut dicit S. Tho. Vel ſecũdum alios tantum valent quantum ſonant, ſm taxationẽ factã à ſacerdote, uel à lege, uel à diuina iuſtitia. Si uerò detur remiſſio plenaria omnium peccatorum, ille qui ipſam lucrat ſi tunc moritur, ſtatim euolabit in paradiſum, & ſic vni tantũ quãdoque ualet plenaria indulgentia ad decem dies, alij ad centum, alij ad mille, quia tantum tenebatur, quibus ſolutis remanet expeditus. Videatur ad hoc Paluden. diſ. 20. li. 1. Solus aũt Papa ſupremus (ut ſcribit Gerſon par. 2. tract. de indulgentijs conſidera. v.) Chriſtus cũ patre, & ſpiritu ſancto poteſt dare plenaria auctoritate omnimodam indulgentiã à pœna, & à culpa, quã dum confert, dat innumerabiles, & infinitos indulgẽtiarũ dies, Plura ibi Gerſ. Poteſt autem hoc facere eccleſia, vt vult Rich. ubi ſupra quia hoc facit ex diuina auctoritate. Theſaurum.n. meritorũ, ſ. Chriſti, & martyrium, & confeſſorum, & virginũ recomendauit Eccleſiæ diſpẽſandũ, cũ Eccleſiæ in Prælatis, tradidit claues regni cęlorũ. Meritum.n. paſſionis Chriſti ſufficiens fuit pro ſolutione omniũ pœnarũ noſtris peccatis debitarũ. Voluit tamen ad bonũ noſtrũ nos adultos per aliqua obſequia pœnalia fieri participes illius meriti. Vide eundem Rich. q. 2. & 3. di. 20. li. 4. Et ſi (ut inquit Palu. diſ. 20. ar. 3. li 4.) indulgentia eſt determinata, & taxata, quo ad quantitatẽ Eleemoſynæ, qui tantũ dat, totũ cõſequitur, q aũt non tantũ, quia nõ põt, nõ lucrãt indulgentiam, licèt enim aliàs bona voluntas ſufficiat ad merendum, ſed ad ſatisfaciẽdum nõ ſic. Hoc modo pauper, & diues non eiuſdẽ cõditionis. Nã qui moritur paratus ſatisfacere, non pp hoc eſt immunis, ita & uelle lucrari indulgentias nõ facit eas lucrari. Si aũt ſimpliciter dicatur quod indulgentiam habeat, qui talis pio loco ſubuenerit intelligitur ſecundum ſuã conditionem, de quo uide Paluden. Poſſunt autem dare indulgentias (ut habent Paluden. & Richard.) tã bonus q̃ malus. Vnde Richard. li. 4. diſ. 20. art. 5. q. 1. ait: Malus Epiſcopus poteſt indulgentias dare, quia non facit indulgẽtias de proprio merito, quo priuatur p mortale peccatum. Sed de theſauro Eccleſiæ, cuius peccatum non abſtulit ſibi diſpenſationem. Si autem non concordat diuinæ intẽtioni, ſua diſpẽſatio nulla eſt. Vnde nec bonus nec malus indulgentias cõcedere poteſt, niſi (ut dictum eſt) ex rationabili cauſa, & Richar. vbi ſupra. Hinc Gerſon. tracta. de indulgentijs ait, concedentes indulgentias taliter, & in intentione, & in verbis, vel in ſcriptis ſuas conceſſiones moderentur, vt nec diuinæ iuſtitię cum miſericordia derogetur, nec ſcãdalum maximè puſillorum præbeatur, vel ne facilis conceſſio maioris indulgẽtiæ pro minimis, vel exiguis cauſis pariat in arduis, & legitimis pro Eccleſia, & republica negotijs detrimentum, hæc Gerſon. Poteſt & (ut inquit Palud.) dare indulgentias qui in hac habet plenitudinem poteſtatis, ut ſummus pœnitentiarius, qui dat centum dies. Legatus poteſt dare in ſua prouin-

cia

cia indulgẽtias perennes, Episcopus & superiores.xl.dies cõmuniter, in dedicatione aũt unũ annũ siue sit unus siue plures, pro anniuersario nõ nisi.xl.dies. Abbas aũt non põt dare indulgentias,nec q cunq; inferiores Episcopis. Itẽ archiepiscopus põt dare indulgentias per totam prouinciã, nisi sit præcisus,qui subditos non habet saltẽ quo ad usum iurisdictionis.Vide ad hoc Gersonẽ parte 3. de potestate Ecclesiastica,quis possit dare indulgẽtias. Indulgentiæ aũt ualent si impletur conditio quæ in eis comprehẽditur, ut, scilicet faciat uel det hoc uel illud. Et non solùm ualet illi qui implet conditionem, imò etiã alii pro quo hoc fit, siue uiuus siue mortuus,dum tamen forma indulgentiæ hoc habeat, ut puta quod dicatur, quicunq; hoc fecerit, uel pro quocunq; hoc fecerit, siue uiuus siue mortuus,habeat tantum de indulgentia. Secus aũt si forma hoc non habeat, quia ille qui dat indulgentiam est dispẽsator,& applicat cui uult, non aũt ille q non implet conditionem. Valent autem indulgentiæ defunctis per modũ suffragij.De quo uideas S. Bonauen.dist.20.q. penul.lib.4.Et Gabriel lectione.lvij. canonis.qui uult & tenet,& probat auctoritatibus summorum pontificum, q indulgentiæ ualeant defunctis per modũ suffragii, qñ & summi Pontifices dederunt plenarias indulgentias pro animabus in purgatorio, uisitantibus Ecclesiã beati Laurentii extra muros urbis.Vide latius ibi, Et dicitur per modum suffragij, quod non est intelligendũ quod quasi modus suffragii tollat efficaciã indulgentiarum, ita quod opus illud pro quo dantur indulgentię factum pro animabus, non plus ualeat animabus q̃ si idẽ opus uel suffragium factũ esset pro eis, nullis indulgentiis adiunctis, sicut quidam intelligere uoluerunt:sic .n. frustra daretur indulgentia pro animabus. Sed quod dicitur per modum suffragii,excludit modũ iudiciariæ potestatis,qui dicit iudicialem absolutionem, & pœnę debitæ in aliam pœnam uoluntariè ac deuotè assumptã cõmutationẽ.Et ille motus iudiciariæ auctoritatis tm̃ habet locũ in uiuis,qui iudicialiter absoluuntur,& q-bus pœna debita in aliam uoluntariè ab eis ac deuotè assumptã cõmutat, ut uult Alexã.de Ales parte.4.q.83.mem.v. Et post eũ sanctus Bona.in 4.di.20.q.v. Viui.n.duntaxat,assumunt illud opus, ut puta peregrinationem,eleemosynã,orationem, contributionem ad opus saluta re,uel aliud huiusmodi, pro quo dantur indulgẽtiæ, & ita indulgentiæ proficiũt eis per modum suffragii , id est propter aliquod opus ab alio factum,& eis p modũ suffragij applicatũ.Multo plura Gab. vbi supra.& alias. Gerson uidet declinare à prædictis par.4. sermone pro defunctis. Plura alii de indulgentiis scripserunt Hæc pauca sufficiant.

INDVRARE quandoq; accipitur pro non misereri. Vnde Apost.ad Rom.9. Cuius uult misereturr, & quem uult indurat,id est non misereꝛ, ut exponit Aug.li.j. ad Simplicianũ. Et dominus Cardi. Camer. q.12.lib.j.Et indurare in peccatis, est p. seuerare in peccatis,ea nõ uelle dimittere. Quo autem huiusmodi diuities causetur dicit Gerson parte 2. de cordis induratione,quod deus neminem deserit, nisi prius deseratur per auersionẽ ab eo per pctm̃,sed desertione facta, cadit hõ in profundum & contemnit. Contẽnẽti uerò deus non dat gratiã, sed resistit, ac perinde non emollitur cor,nec liquescit ad gratiæ susceptionẽ, tandem pœna dãnationis infligitur, & obduratio confirmatur.Causa igitur obdurationis est uoluntas auertens,& hæc initiat: uoluntas resistens, & hæc continuat: culpa promerens,& hæc confirmat:Deus gratiam non dans, & hæc non liberat: Deus iustè puniens, hæc ordinat. Gerson. Alexan.de Ales.parte.3.& Thom.ac Rayne. in summa alijq; Docto. super 3. dist. 41. triplicem ponunt causam, cur Deus aliquos permittit indurari in peccatis , ita ut pereant, cùm tamẽ dicat Psal. Suauis dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Prima est cã deficiens,& hoc est liberũ arbitriũ,q̃ eligit malum,& sic deficit a bono.Secunda cã est permittens,scilicet deus, cuius iustitia dictat ut homines p̃mittat i suo libero

bero arbitrio,& non cogat eũ q̃ nõ vult accipere suã gratiã, nec resurgere à peccatis. Tertia causa est ꝓmerẽs,s.peccatũ tã originale q̃ actuale. Nam ꝓ peccatũ suũ demeretur ꝓdere gratia Dei & separari a Deo.Esa.59.Iniquitates uestræ diuiserũt inter uos & Deũ, & ꝓ cõsequẽs homo induratur ex ꝓpria malitia. Et secundum Anton.in summa parte 2.titu. 8.cap.9. Auaritia præcipuè facit hominẽ indurari in malitia sua. Exemplũ de Iuda ꝓditore. & principibus sacerdotũ ac Pharisæis,quos indurauit auaritia.Secundo indurat bonorũ tẽporalium prospera fortuna.Vnde Aug.ad Marcellinũ dicit:Nil infœlicius fœlicitate,id est ꝓsperitate peccãtium,quia mala uolũtas velut hostis interior roboratur,id est indurat in sua malicia, ex prosperitate sua. Exemplũ de Antiocho rege durissimo in prosperitate,sed postea in infirmitate se recognouit 2.Macha.9.Tertio indurat criminũ assuefactio diutina.Nam secundum Philosophum cõsuetudo est altera natura. Et Greg.dicit:Difficilè surgit quẽ moles malæ consuetudinis premit.Exemplum de assuetis in luxuria & huiusmodi. Quarto indurat ira,odium & inuidia, quia sic frigescit cor a Dei amore & cõgelatur sicut glacies ex frigiditate indurata.Gen.49.Maledictus furor eorũ, quia pertinax, & indignatio eorum,quia dura.Vltimo indurat emendæ contemptus, etiam per flagella. Et ideo Greg.dicit: Quos pœnitentia flagella non corrigunt, ad futura supplicia perpetua perducunt. Exemplum de Iudæis à Deo multipliciter flagellatis & de regno electis adhuc induratis. De quo & Pelbartus scribit,&c.

INDVSTRIA est frequens exercitiũ circa rẽ honestam. A quo industrius dicitur, hoc est studiosus,uigilas,callidus.Ponit Gers.parte 3.de mystica theologia practica,& tracta.de uerbo & hymno glorię duodecim industrias ꝓ practica. Prima industria est uocationi Dei intẽdere,uel uocationẽ Dei attendere. Secunda, propriam complexionẽ agnoscere. Tertia, officium uel proprium statum aspicere, Quarta, semet ad perfectionem extendere. Quinta, occupationes effugere. Sexta,curiositatem deponere. Septima longanimitatẽ assumere. Octaua,passionũ uel affectionum origines animaduertere.Nona,tempus idoneum locum inquirere.Decima,somno & cibo moderanter indulgere.Vndecima, meditationibus pijs generatiuis affectuũ insistere. Duodecima, spiritum a phantasmatibus auertere.Hæc ultima (ut inqt Gers.difficulter est in ptactica.

INESSE,aliquid inesse alteri tripliciter cõtingit,ut notat Gab.di.37.q.unica. ar.1. lib.1.£ ꝓ potentia,ꝓsentiam & essentiã. Per potentiã res inest alteri quam hẽt suæ subiectã potentiæ, quomodo ẽt in corporalibus aliquid inesse potest alteri,ab eo tñ localiter distanti, sicut sol ꝓ potẽtiã suã in istis inferioribus, & Rex in Regni sui terris & hominibus, q̃ tñ modus loquendi apud Philosophus nõ satis est usitatus. Per ꝓsentiã aliquid dicitur inesse in alio duplicitur. Vno modo per præsentiam cognitionis:quod, ſ. est sufficienter prẽsens ut cognoscat ali quod uel cognoscatur ab alio,quomodo obiectũ dicitur esse in potentia cognitiua,quãdo actualiter cognoscit, licet ab eo realiter distet. Secundo per prẽsentiam indistantię,quomodo, scilicet unũ non distat localiter ab alio:& isto modo locus dicitur esse in locato, & ecõuerso locatũ in loco.Hic modus satis est usitatus apud Philosophos.Sed esse in alio ꝓ essentiam,est esse in aliquo,& nõ ab eo, neque aliquo sibi intrinsico, distare qu sit ubicunque est ipsum aut aliquid ipsius. Et illo modo forma dicitur esse in materia per essentiam, quia ubicunque est materia uel pars materiæ,ibi est forma.Illa mõ locatum non est in loco,nec econuerso,cùm locatum secundum aliqd sui distat ab aliquo ipsius loci & ecõuerso,ueruntamen ꝓ essentiam quando que ualet tantũ,id est per se, quomodo dicimus quod homo ꝓ essentiam est animal,& rationalis.quia hęc est necessaria,& per se homo est animal Vel etiam valet tantũ.id est immediate, quomodo anima dicitur per essentiã disciplinabilis,quia essentia eius est illud cui imm

dia

diatè conuenit esse disciplinabile. Et ut idem scribit Gab. ar. 2. ubi supra. Deus est in omnibus rebus p potentiam, quia Deus est causa omniū, qa hoc est esse in alio p potentiā, posse pducere uel conseruare siue agere in aliud. Est etiā ipse Deus in omnibus p psētiā utroque modo pexpositō, nam ipse distinctè noscit oīa, etiā à nullo distat, ut dicit Aug. & hēt Magister di. 27. li. j. Est denique Deus ubique & in omnibus p suā essentiā, qa sicut omnibus est psens qđ nullo distat (ut dictū est), ppter qđ dicitur Hiere. 23. Cēlū & terrā ego impleo, & hoc fide creditur. Vnde Psal. Quò ibo à spiritu tuo, &c. Estque Deus in omni loco repletiuè, qa nullo loco abesse potest, nec aliquo terminari uel circunscribi. De quo aliàs latiùs dicitē. Hæc declarat melius Gabr. ubi sup. Magister ex sanctorū auctoritatibus colligit triplicem Dei in creaturis existentiam. Quædā est generalis: Alia specialis: Tertia singuiaris. Generali, inexistentia omnes creaturas cō seruat. Speciali assistentia, animas sanctas inhabitat. Singulari pśentia, naturā humanā assumens in unitatem suppositi sibi copulat. De qua ultima in 3. libro agitur à doct. De secunda. di. 19. li. j. de prima, di. 37. li. 1. sent. De quo & supra dictum est in dictione Esse.

In aeternvm quādoque dicit interminabilitatē, interdū quandā uitæ diuturnitatē, quæmadmodū sępè loqtur scriptura. Et quamuis ut scribit Gab. di. 19. q. unica. ar. 2. dub. 3. li. 2. post peccatū lignū vitæ non potuit corpus perpetuare, potuit tamen adiuuando naturam ipsum lignum longo tempore conseruare.

In esse. inexistere: Modi essendi in quos posuit Arist. continentur hoc carmine. *Insunt pars totū, species, genus, calor igni.* Rex in regno, res in fine, locusque locato. Hos modos refert Gab. di. 19. q. 2. li. 1. Et Gers. parte j. de ecclesiastica potestate considera. 6. Ponit idē tract. 9. sup Magnificat, alios modos essendi, In sicut aliqd esse in alio p mansionē qđ duo dicit. Dicit enim distinctionem aliquam, quia nihil penitus sine quauis distinctione reali, uel ratione substantiali uel accidētali absoluta uel relatiua dicit esse in aliquo, licèt bene concedamus aliquod esse idem sibiipsi resoluendo locutionē ad hanc negatiuā, quod idem non differt à seipso. Alterū quod importat māsio dicit quandam unionem seu conuenientiam duorū in aliquo quasi tertio, siue illud tertium sit substātia, siue aliqua res relatiua, siue sit accidens absolutum, siue relatiuum. Et subiungit idem postea Mansio mutua manducantis cū māducatio in eucharistiæ sacramento, manifestam habet māducātis & manducati distinctionem & diuersitatē, Vniuntur autem per gratiam gratum facientē per fidem & charitatem. Exempli gratia. Māsio Dei in homine & hominis in Deo, ut hic dicitur: est uiuificatio & habitio uitæ ęternæ saltem in radice, ut hic uiuet in ęternum, quia suam gratiā habet. Dicit autem Apostolus: quod gratia Dei est uita ęterna. De hac unione hominis eum Deo diffuse legito Gerson ubi supra.

In existentia distingui potest triplici iter (ut scribit Gabriel. dist. 19. q. 2. art. j. li. j.) Quædam est per continentiam, quomodo locatum est in loco. Quædā per intimam præsentiam cum carentia cuiuscunque distantiæ, sicut angelus est in loco & accidens in subiecto, & forma in materia. Tertio modo per intimā pænitētiam cum cōsubstantialitate, sic una persona est in alia. Hoc modo inexistit alicui qđ est ei intimè præsens & cōsubstantiale. Et hic modus inexistentiæ uocat̄ p incircuminsessionē. Et quicquid inexistit alteri p circūincessionem, ecō uerso alterum inexistit sibi. Illum modū inexistēdi describit Dominus Card. Came. q. x. ar. 2. li. j. Nam ſm eum illud dicitur sic inexistens alicui quod est ab eo realiter distinctum sibi intimè præsens, & ei consubstantiale, & sic tam essentia quam persona importatur per hoc nomē inexistens, ut hic sumitur. Ex illo habetur secundum Gabr. ubi supra. ad hoc quod aliqua mutuo sibi inexistāt p circumincessionē, tria requiruntur. Primū qđ distinguantur realiter. Secundo qđ sint sibi intimè præsentia. Tertiò quod

sint

sint vna simplex & singularis essẽtia. Et hũc modũ essendi In, nõ est reperire in creaturis, sed tantũ in diuinis, nec hunc essendi modũ Arist. posuit. Quelibet autem persona diuina est in alia per circũincessionem. Vnde Ioan. 14. dicitur; An non credis quia pr̃ in me est, & ego in pr̃e? Nec essentia est i persona, nec relatio in essentia, nec relatio in psona per circumincessionẽ, quia ibi deficit realis distinctio. Et hæc inexistentia cõuenit personis ratione relationis & essentiæ. Nam ratione relationis conscientię eis personalis distinctio, ratione essentiæ consubstantialitas, ratione vtriusque intima præsentia. Itẽ paternitas est i filio per circũincessionẽ, sed non in pr̃e, nec tñ ideo filius est pr̃, quia paternitas non constituit filium, quia pr̃nitas est omnibus modis idem pri. Sic non sequitur, pater est in filio, ergo filius est pater, sed magis oppositũ sequitur. Hæc Gabriel, post Dominum Card. Camer. ubi supra, & de hoc modo circumincessionis supradictum est in litera C. & de hoc vide & Gers. tract. 9. super Canti. Mariæ.

INFAMIA est læsæ dignitatis qualitas reprobata, quantũ ad vitã & mores per argumentũ à contrario sensu, sicut fama est illæsæ dignitatis status, vita & moribus cõprobatus, & in nullo diminutus, Est autem triplex infamia, s. facti. & hoc prouenit ex cõi hominum locutione, vt dicit Bar. li. de minore. Secunda est iuris quæ incurritur p sñiam. Et regulare est quod non incurratur infamia iuris criminibus publicis, nisi per sñiam, vt dicit Panor. extra de testi. Item incurritur ipso facto infamia iuris in quibus iure cauetur, quod incurratur ipso facto, vt cũ imperator militi aufert insignia vel mittit in exilium. Item qui exercet improbum fœnus, vsuras vsurarum exigentes. Item cum aliquis deprehẽditur in adulterio, vel contrahit cũ duabus, vel simul habet duas sponsas. Item qui lenocinitũ exercet, vel filias vel nepotes p̃stituũt. Item qui pugnant cum fera, hæc omnia in iure habentur expressius. Omnes aũt infames secundum leges, sunt in fames etiam secundum canones. Similiter omnes qui ex culpis suis ad ordines nõ possunt promoueri. Tertia infamia est canonica, & hæc incurritur p quodlibet peccatum mortale, & ista durat donec sublatũ sit crimen, ideo post pœnitentiã se cũdum Panor. cessat talis infamia. Et infamia facti tollitur per cõtrariũ factum.

INFAMATVS & infamis differũt, vt scribit Sco dis. 25. q. 1. lib. 4. Infamatus est, qui de crimine aliquo publicè accusatur. Infamis non aũt est p̃ talẽ impositionẽ criminis, sed vel per crimen publicũ publicè cõmissum, vt fortè si publicè perierauit, vel quodcunque aliud crimen publicè cõmisit, p̃ quod, ius determinat aliquem fore infamem, vel quia a iudice corã quo probatur crimen eius, iudicatur infamis. Ita quod oĩs infamis est publicè notatus de crimine qđ ius punit infamiæ pœna, sed quandoque nõ est in iudicio de hoc conuictus, & tunc est infamis tñ à iure, & non à iudice; qñq; conuictus, & tali pœna iudice pœnitus, & tunc est vtroque mõ infamis, & à iure, & à iudice. Ex iltis hr̃ qualiter infamia contrahitur, s. ex impositione criminis infamatorij. Secundo incurritur a iure vel iudice puniente tale crimen tali pœna. Et infamia non sp sequitur quantitatem culpę, sed crimen publicum, de quo vide in dictione *Instrumentum*.

INFANS (vt scribit Pet. de Palud. di. 14. q. 3. ar. 2. lib. 4. Dr̃ qui non cõpleuit septennium, & infantes tonsuram siue coronã accipere prohibentur, & etiam sponsalia contrahere prohibentur, vt idem sexit dis. 27. lib. 4. Infantis enim ætas quid agat ignorat. Isti namque vt dicit Gers. parte 3. lib. 2. de conso. theolo. prosa 3. iudicium rationis (quo libertas radicatur) nullum habent, &c.

INFERIOR pro minore, uel pro humili qñque accipitur, vel pro indigno. Et reputare se inferiorem est dupliciter (secundum S. Bonauen. di. 24. par. 1. ar. 2. q. 3. in solu. arg. lib. 4.) vel quantum ad vitę meritum, quia nemo scit quanti sit meriti. Sic debet se reputare homo inferiorem. Sed quantum ad officium non oportet.

INFERNVS vt ipsum nomen sonat, dicitur quasi iferus, vel infernus, q̃a inferius iacet

cet

cet vt dicit Paludē. di. 44.q.6.li.4. Vel secūdū Isid.in li.etymolo. infernus dr quasi intus furnus,idest niger.Nā furnus idem est qđ niger.Est.n.ifernus(vt ĩquit B.Th. 2.sēten.di.6.q.3.)horridus,tenebrosus,& pœnalis locus dęmonū.Et est quadruplex in infernus secūdū Theologos. B. Tho.di. 22.q.3.ar.2.li.3.S.Bonauē.eadē di.q.vlt.li. 3.Tho.Argen.di.45.li.4. Et Gabr.di.22.q. vnica.ar.3. dubio.3.li.3.Primus est ꝑfundissimus, & est dānatorū,in quo sūt tenebrę,& quātū ad carētiā diuinæ visionis,& quātū ad carētiā gratiæ, & cū hoc pœna sēsibilis.Et secundū Docto.di.45.li.4.,ꝓprię est locus ꝑpetuus dānatorū, qui tā pœna sensus q̄ pœna dāni ꝑpetuē puniūtur, ad quē locū nullus descēdit nisi q cū mortali in hac vita ꝓsonaliter ꝑpetrato sine vera pœnitenūa ab hac vita decedit, vt scribit Thom. Argētin.di.45. lib.4.Et iste locus secūdū cōmuniorē opinionē hēt esse in medio terræ vel sub terra, vt dicunt Rich.Bonauē. Tho.li.2.di.6.q.3.ar.2.aſsētit,qui dicit eū esse in cētro terræ,idest in medio. Rationabile.n. videt qđ immūdis & vilisimis peccatoribus ꝓ carcere ꝑpetuo correspōdeat locus vilissimis,talis est in medio terrę, vbi tāquā ad sētinā fęces totius mūdi cogūtur descēdere, q qđē locus hēt multas qualitates lętuas. Et secū dū Bonauen.infernus credit esse maxima cōcauitas, ac ꝓ hoc & maximæ capacitatis. Prædictis subscribit Brulif.di.6. qu.3. li.3.sēt.etiarū,vbi dicit:Sicut Deus ex pissima sua misericordia ꝓparauit locū quē dā amœnissimū,clarissimum & iocūdissimu, pulcherrimū & altissimū electis suis: ita ex seueritate suæ iustitiæ parauit locū turpissimū,nefandissimū,&c.veluti carcerē ꝑpetuū punitēdis trāsgressoribus mandatorū suorū, & est infernus localis.Pœnalis aūt infernus est ipsū infernale supplicīū, quo puniuntur & cruciātur impii peccatores. Hoc mō tot sūt inferna quot pœnę, &c.secūdū hoc loquitur Rich.dist. 44.art.2.q.1.li.3. Et sāctus Bonauē.di.22. q.4.li.3.qđ ifernus vno mō nominat cruciatū æternū vel pœnā, alio mō locū illius pœnę vel cruciatus. De quo loco ita scribit Paulus Cortesius li.4. di.vlt.post opiniones alias sic cōcludit.Nobis verò æstimādū est cōsētaneū videri erebi ifernū sedē sub telluris vertice esse cōstitutā.Nam q̄madmodū grauiora suapte corporis natura ĩferiora dicunt ita terrena deorsū suopte pondere ferunt. Ac q̄madmodū excelsissimū cęli tēplū fidelium hominū lętitię appositę apteq; describimus,ita volumus funestis perditorū luctibus telluris viscera cōgruere,quo sane loco neqssimorū reorū nefaria volūtas ostendit. Nā primū eos dicimus orcū velle humano genere cōpleri, ꝓbosq; oēs dęmonū carnificū aīaduersione sēpiterna vexari eodēq; mō illis odiosū esse D.ū.Hęc Cortesius.Secūdus infernus ifto superior est limbus puerorū, ī quo,sūt pœnę duplices ꝑdictæ, sed nulla pœna sēsus, sed pœna damni, q̄ est carētia diuinę visionis,& beatę fruitionis,eò q ꝓ petuē peccato originali manēt maculati. Tertius sup hūc i quo sūt tenebrę carētię diuinę visionis, nō aūt tenebrę gratię,sed est ibi pœna sēsus in quo sūt aīæ purgādę & pœna dāni, vtraq; tm̄ tēporalis, inquit Argētinēsis. Adhuc supra hūc est quartus tenebrosus quātū ad carētiā luminis glorię & nō gratiæ, & in quo nulla est pœna sēsus,i quo fuere patres ab omni debito peccati purgati,ad hūc descēdit Christus & secūdū multos Doctores etiā ad locum secūdū purgatorii oēs suos amicos, idest gratia sibi ĩcorporatos eripiēs. Nō aūt ad libū puerorū nec ad ifernu dānatorū,vnde nullū de his locis liberauit. Vñ dupliciter aliquis pōt dici descēdere ad iferos (vt scribit sāctus Bonauē.)Aut qa descendit ad pœnā, aut qa descēdit ad locū pœnæ.Primo modo nō conuenit Christo,in eo enim nec fuit pœna damni, nec fuit pœna sensus. Secundo modo competit Christo. Descendit enim quantum ad illam partem in qua erant iusti, qua detinebantur merito peccati primi parentis, quæ quidem pars consuetuit Limbus appellari patrum.Etiam alii tres loci dicunt infernus inferior,vt in Psal.Eduxisti aiam meā de inferno inferiori:vel profundissimū inferni Iob. 13. In profundissimū inferni descendent ossa mea,non comparatione ad partes inferni,sed etiam ad cęlū, aerem caliginosum,q etiam dicitur infernus dæmonum, quo profundior est limbus patrum, Gabriel & Bonauentura. Descendit autem Christus ad limbum

patrum non compulsus necessitate (vt dicit sanctus Bonauentu. distinctio. 22. quæstione 4. libro 3.) sed sua voluntate & potestate ,vt illos eriperet qui tenebantur ibi compediti. Descendit, in quam ad ipsum infernum frangendum & expoliandum. Et Dominus in inferno non liberauit nisi animas electorum suorum, & eorum qui erant membra ipsius. Quamuis enim passio Christi omnibus sufficerit, non tamen influit nisi in eius membra, vt latiùs deducit sanctus Bonauentu. quæstione.v. vbi supra. Animæ autem ille in Christi descensu factæ sunt beatæ, & licèt statim post mortem Christi habuerunt beatitudinem, & sic patuit eis cœlum quantum ad præmium beatificum,sed non quantum ad locum. Cuius ratio est, quia Christus in omnibus primatum debuit habere, vnde omnium ascensio debuit differri vsque ad ascensionem Christi, quare animæ sanctorum nec statim fuerunt de limbo eductæ, nec statim in cœlesti paradiso fuerunt collocatæ, diuina dispensatione hoc faciente ad nostram salutem, vt latiùs de hoc scribit sanctus Bonauentu. quæstione 6. vbi supra, & post eum Gabriel di.22.q.vnica,artic.3.dubio.4.libr.3. Sed quod Dominus dixerit ad latronem Eris hodie mecum in Paradiso, Paradisus ibi(vt dicit Augu.) non dicitur ille locus empyreꝰ, nec locus Paradisi terrestris, sed ipsa Dei visio. Vbicunque enim homo sit, dum tamen Deum aperte videat, potest dici esse in Paradiso. Permansit autem anima Christi in inferno vsque ad diem tertium resurrectionis, quo limbus factus est Paradisus propter apertam Dei visionem, in quo & latro receptus est secundum veristimam Christi promissionē. Gabriel. Vocat insuper Christus infernū siue diabolum tribus nominibus (vt scribit Iacobus de Valentia Psal.21.) Appellat enim ipsum Canem & Leonē & Vnicornem,& hoc ratione proprietatum istorum trium animalium. Est enim diabolus & infernus, immundus & obscænus per luxuriam,& mordax & latrans per auaritiam sicut Canis. Itē est diabolus iracundus & inuidus sicut Leo, & est superbus & elatus sicut Vnicornis,qui non patitur priorem, nec æqualē in itinere, sed vult qđ oīa animalia ipsum post tergum sequanť. Nec patit ēt cōsortem secū in latibulo.Cū ergo diabolus omnia supra dicta vicia hominibus suadeat, nō debet de iure cruciare,nec in inferno detinere nisi solos immundos,& luxuriosos,& auaros & inuidos,& iracūdos,& superbos.Ex qbus patet qđ infernus de iure nō poterat Christū detinere, cum ab oībus supradictis viciis esset liber & immunis,imo erat mundus,& mitis & humilis.Hæc Valētia Christopolitanus Episcopus.Cū aūt in inferno fontes & impii ęternaliter cruciañ cautū est & licitū ipsum formidare, vt habet Gerson part.3. de mystica Theologia practica; considerati,seu industria prima.

Influere, infundere,immittere.Et influere, sensum & motum, hoc est gratiam & virtutes, contingit dupliciter, vt scribit Gab.dist.14.q.vnica.art.3. dubio 2.lib 3. Vel per modum præparantis & disponētis, aut per modū impartientis & principalis agentis.Primo modo cōuenit Christo ratione humanæ naturę, in qua patiēdo & pro nobis satisfaciendo meruit omnibus gratiam & salutem ac peccatorum remissionem.Vnde Hebrę.5.Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, & ca.9. Sanguis Christi q per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo,emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti, & ideo noui testamēti mediator est Dei & hominis,&c.Influere secundo modo per modū principalis agentis Cōuenit Christo secundū naturam diuinam,quia solus Deus est qui principaliter illuminat pias mentes,solus,est qui baptizat interius,solus qui gratiam ac dona virtutum infundit,solus qui peccata remittit.Cùm dico, solus Christus, non excludo patrem nec spiritum sanctum,quoniam quicquid efficit Christus secundum naturam diuinā, simul efficit tota trinitas, cuius opera ad extra sunt indiuisa.Et hoc modo non tantum persona Christi,sed etiam ipsa trinitas caput est quod influit in membra gratiam & virtutes. Pater itaque caput est,& Spiritussanctus caput est, sicut filius, non tria,sed vnum caput omnium electorum

ho-

hominum & Angelorum. Hęc Gabriel. Et ab influere venit influentia. De quo vide in dictione *Influxus* infra.

INFIDELIS potest capi dupliciter, vt scribit Brulif. di. 39. q. 1. li. 4. Vno modo qa caret fide, vt ille qui est baptizatos, & tñ est hæreticus. Alio mõ quia caret sacramento fidei, ideſt nõ est baptizatus. Infidelis quoq; dicitur non fidelis. Vnde infidelis seruus est, qui dona ministerii sacramentorũ & officiũ accepit & hoc subditis ociosus subtrahit. Et ideo (qđ ablit) à pastoribus cũ hypocritis deputandus, vbi erit fletus & stridor dentium, vt dicitur Matth. 24. Videatur de hoc Gabr. dist. 13. q. 1. ar. 3. dub. 5. libr. 4. qui & multa de pastoribus ibi agit. Omnis autem vita infidelium peccatum est, si & dum ex infidelitate operantur, aliter non oportet quin possint bene & moraliter operari, sicut de fidelibus extra gratiam, vt sententia rectior tenet vt scribit Ger. parte. 2. in regulis moralibus. ab infidelis venit ifidelitas, cuius species sũt tres (vt scribit beatus Tho. 2. 2. q. x. ar. 5. & 6.). s. paganorũ q̃ grauis est, Iudęorũ q̃ grauior, hęreticorũ q̃ grauissima, &c.

INFINITVM est cuius semper secũdum quantitatem accipientibus, est aliquid accipere extra, vt dicit Philosophus. 3. Physicorum. Quod intelligitur sic secundum Scotum. quæstione 5. quodlibet. cuius quantitatem accipientibus, ideſt quãtumcunque accipientibus semper restat aliquid accipere. Et infinitum siue interminatum accipitur dupliciter. Cathegorematice & sincathegorematice (vt scribit Gabriel di. 1. q. 3. libr. 2. sententiarum) Cathegorematicè est adiectiuum priuatiuè oppositum huic termino finitum, valens tantum, ideſt quantum non terminatum. Et quia ratio infiniti quantitati congruit secundum triplicem quantitatem, scilicet secundum extensionem multitudinis vigoris potest imaginari triplex infinitum. Infinitum extensiuè est extensum sine termino. Et quoddam est simpliciter infinitum nulla ex parte terminatum nec secundum longitudinem, nec latitudinẽ, nec profunditatẽ, nec secundum aliquã differentiam positionis. Est & quoddam infinitum secundum quid, quod, ex vna parte vel secundum vnam dimensionem est terminatum, & non secundum aliam, vt infinitum secundum longitudinem, & non secundum latitudinem, vel infinitum secundum longitudinem sursum, & terminatum deorsum. Infinitum discretiue est multitudo non terminata vel non numeralis. Infinitum intẽsiuè secundum vigorem est infinitum perfectione, & est imperfectio non mensurabilis, vel perfectio non terminata, vel perfectio quę excedi non potest, aut qua nulla maior cogitari potest, aut perfectio omnem perfectionem eminentem includens, & cui repugnat omnis imperfectio. Et perfectio infinita est duplex. Quędã est infinita simpliciter, illa scilicet quæ dicta est, & illa soli Deo conuenit. Et est perfectio secundum quid si e in genere, & hæc est non terminata in eadem specie, hoc est quod in eadem specie excedi non potest, cuius, scilicet non est dabilis gradus vltimus suę pfectionis, hoc modo infinitum est adiectiuũ, & nihil refert pręponere vel postponere. Vnde nihil refert sic dicere, dies futuri sunt ifiniti & infinitis sũt dies futuri capiẽdo infinitũ cathegorematicè. Itẽ de infinito ſm multitudinẽ dr̃ pariformiter sicut de infinito ſm magnitudinem. Alio modo capitur infinitũ sincathegorematicè, & sic non est terminus simplex, sed æquiualet huic orationi aliquantum, & non tantum quin maius, vel aliquantum & quantumlibet maius, vel tantum, tantum, tantum, & sic sine statu, hoc est bipade, bipedale, &c. & sic sine statu aut. 1. 2. 3. 4. & sic sine statu, illo modo terminum sequentem quem determinat facit stare cõfuse tantum, & sic capiendo multum refert pponere, vel postponere. Vnde multum refert dicere, partes continui sunt infinitę, & infinitæ sunt partes continui.

INFINITVM secundum Alhacen. qu. 13. art. 3. libr. 1. potest dici quatuor modis. Vno modo in duratione, quia durat æternaliter, & sic secundum Philosophum, nõ solum Deus est infinitus, sed omnes alię intelligentiæ, & cœlum imõ materia. Alio modo quia mouet tempore æterno, & sic solæ potentiæ actiuę sunt infinitæ, sicut intelligentiæ, & corpora cœlestia, q̃ mouent vel localiter, vel saltem motu alterationis, &c. Alio modo quia mouet motu

ſecũdũ locũ tẽpore ęterno cõtinuè & immediatè, & ſic ſecũdum Philoſophum ſolæ potẽtię materiales, ſicut itelligẽtię sũt infinitę. Quarto modo, quia eſt infinitum ſimpliciter, ſcilicet vel ſecundum quantitatem, vel ſecundum vigorem, & ſic ſecundum Philoſophum nihil eſt infinitũ, nec ſecundum quantitatem perfectionis, nec ſecundum intentionem vigoris: Sed quæcunque opinio fuerit Ariſto. tamen Magiſter Greg. tenet quod quilibet ſequendo rationem naturalem habet ponere, aut ſaltem non negare quod eſt aliqua res infiniti vigoris intenſiuè, & qđ Deus eſt illo modo infinitus patet, quia hoc importat dignitatem, nec includit contradictionem vt nititur perſuadere. Oppoſitum tamen magis videtur dicendum, ſecundum Aliacen. vt ibidem oſtendit, vide eum. Omnes autem Theologi & Philoſophi concordant ponentes & dicentes Deum eſſe infinitum, ſed eſt diuerſitas in modo probandi. Et ſecundum S. Bonauen. di. 43. qu. 3. li. 1. duplex eſt infinitum, ſcilicet actu & in potentia. Infinitũ in potentia Deus poteſt facere, & facit. Infinitũ vero in actu nõ poteſt facere nec facit. Id qđ nec conuenit ſibi, nec creaturæ, vt ibidẽ oſtẽdit & probat multis verbis, quẽ vide. Cui videntur aduerſari Occã, Greg. de Arimi. in 1. di. 42. q. 4. qui volunt nullã includere contradictionẽ Deũ poſſe facere actu infinitum. De quo conſulito Gab. di. 1. q 3. li. 2. qui multa de hoc ſcribit.

INFINITVM ſecũdũ Tho. 1. parte. q. 7. ar. 2. vbi ait: Eſſe ſimpliciter infinitũ eſt ꝓprium Dei. Vñ aliqd aliud à Deo põt eſſe infinitũ ſecũdũ qd nõ ſimpliciter. Nã infinitum ſimpliciter nõ põt eſſe à principio aliquo, vt dicit. 3. Phyſi. Sed omnia alia sũt a Deo à principio primo. Vnde nec materia, nec numerus poteſt dici infinitum ſimpliciter ſecundum quid, quia ſunt a Deo creata. Et quia potentia materiæ non ſe extẽdit niſi ad formas naturales, & limitatas, ſimiliter & de numero, hæc ex Thom. Itẽ malum culpę dicitur infinitum, non ſimpliciter ſecundum ſe, ſed ſecundum quid ſcilicet reſpectu diuinæ maieſtatis cui cõtrariatur, nec eſt ordinabile in finem. Vnde Gerſon de vita ſpirituali animę lectio. 1. Cor. 2. Omnẽ peccatum eſt infinitę offenſiuum, nõ tamen concedẽdum eſt qđ peccata oĩa ſimpliciter ſint ęqualia, prout dixiſſe Stoicos referũt, Seneca & Tullius & alii. Nõ. n. offenſas ẽt infinitas oportet ponere ęquales eſſe, ſed vna eſt grauior altera & multiplicior Gerſon Multa de infinito Videre potes apud Gabriel.

INFINITAS ab infinitio deducit. Et infinitas actualis eſt ĩ cognitione diuina, qa actualiter cognoſcit Deus infinita poſsibilia. Oĩa. n. & ſingula cognoſcibilia Deus cognoſcit cognitione infallibili, & determinata, & hoc ꝓbat auctoritate fidei, & canoniçę ſcripturę, ad Ro. 4. vocat ea q̃ nõ sũt tã q̃ ea q̃ sũt. Et Hebr. 4. Oĩa nuda & aperta sũt oculis eius. Sapiẽ. 4. Scit oĩa & itelligit ea, & qua rõne vnũ cognoſcit, & alterũ cognoſcere põt. Vide latius Gab. di. 38. q. vnica. ar. 2. cõcluſione. 1. & ar. 3. dub. 4. li. 1. vbi determinat, an Deus infinita, cognoſcat, & qd Greg. de hoc sẽtiat. Vnde Aug. 12. de ciui. Dei ca. 18. vbi clariſsimè oſtendit cõtra Philoſophos Deum infinita ſua ſcientia comprehendere, & ſequitur infinitas quodam ineffabili modo, quia ſcientiæ ipſius incomprehẽſibilis non eſt Deo, finita eſt, &c. plura Gabriel vbi ſupra.

INFORMARE, Dominus Card. Camerac. ꝓ ĩformare itriſecè. q. 3. ar. 1. li. 1. nõ itelligit aliud niſi cõmunicare alicui cõcretiuè illud qđ aliquid continet abſtractiuè: ſicut anima, quæ eſt abſtractiuè vita, communicat corpori quod ſit viuẽs. Et ſecũdum eũdem dixerunt inexiſtere, informare & inhærere. Vnde licẽt conueniant per eſſe in, differunt tamen quia non omne quod ĩexiſtit alicui, iformat illud. Sicut patet de Deo q ĩexiſtis cuilibet rei, & tñ nõ informat aliquã rẽ. Similiter nõ omne qđ iformat ihęret, ſicut patet de itellectu humano, q iformat corpus, & tñ nõ inhęret ei, qa ihæret vltra iformare requrit, qđ illud qđ ihæret alicui ſubiecto depẽdeat ab ipſo in genere cãæ materialis. Sic aũt nõ eſt de intellectu, cũ nõ ſit eductus de potẽtia materiæ, ſed creatus, Hæc ille. Informare (vt ſcribit Ger. par. 3. i deſcriptione terminorũ ad Theologiã vtiliũ) eſt actuare ſubiectũ i genere cãę formaliter, virtutes cuius actuationis denominatiões, q̃ cõpetũt formæ i abſtracto cõmunicanẽ materiæ, vel toti cõpoſito i cõcreto, niſi ſint de nominationes

minationes includentes negationes atq; subiecto repugnãtes. Et charitas informat omnes virtutes vt supra dictum est, de quo scribit Bonauen. di. 36. q. vlt. lib. 3.

INFVNDERE à quo infundi, & propriè humor dicitur infundi & diffundi, vt scribit sanctus Bonauen. di. 14. libr. 1. in dub. literali, sed quia charitas humori comparatur, ipsa dicitur infundi & diffundi, qa sicut arbor formẽtum & vitam & viriditatem habet ab humore, sic tota spiritualis machina ab amore. Iste autem amor infunditur inquantum intra recipitur. Diffunditur verò inquantum ex intimis procedens dilatat effectũm ad dilectionem multorum, & mouet omnes animæ vires ad bonas operationes, operatur enim magna si est. Si verò operari renuit, amor non est, sicut dicit Gregorius. Et ideo Dominus dicit Ioannis sexto. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vnde ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, &c. Et quia habet (vt idem Bonauen. ait) originem indeficientem sicut fluuius; ipsa non minuitur.

INGENITVS & non genitus differunt secundum Magistrum di. 28. Solus enim pater dicitur ingenitus non spiritussanctus. Potest autem ingenitum capi dupliciter, sic etiam sapientia ingenita, vt scribit Gabr. distin. 32. qu. 1. ar. 1. libro 1. post Dominum Cardinalem Came. qu. 8. art. 3. ferè in fine libro 1. & sanctus Bonauen. dist. 13. qu. 4. libro 1. Vno modo dicitur ingenitum omne quod non est genitum, & sic essentia diuina est sapientia ingenita. Vel vt inquit Bonauen. pro eo quod non generatur, sic dicitur de essentia & spiritu sancto. Alio modo dicitur ingenitum quod est nõ genitum, & est generans, vel vt dicit S. Bonauentu. prout tantum valet genitum quantum non eius ab alio, & à quo alii, hoc modo dicit notionem solius patris, quia dicit proprietatem & dignitatem in patre. Primo modo vt inquit Gab. & Aliacensis, quod filius est sapiẽtia ingenita identicè ad istum sensum quod filius est diuina essentia siue sapiẽtia, quæ est ingenita, & capiendo sapientia ingenita assentialiter, & ly sapiẽtia genita personaliter termini isti possunt affirmari de filio, vt vult Camera Sed secundo modo filius non est sapientia ingenita, quia ingenitũ hoc mõ soli patri cõuenit, & nõ diuinæ essẽtię. De hoc nomine ingenitus plura scribit sãctus Bonauẽ. d. 28. li. sẽt. & Brulif. di. 13. q. 4. & 28. libr. 1. & Doctor subtilis ponit lõgã declarationẽ huius termini ingenitus. di. 28. lib. 1. Sufficiant hæc modica annotasse.

INGRATVS, à quo ingratitudo. Est aũt ingratitudo qlibet peccatũ, quia tollit debitum gratitudinis, qđ est debitũ honestatis secũ dũ beatũ. Thom. secũda secũdę. q. 107. ar. 1. Et ingratus vel ingratitudo dicitur dupliciter, vt scribit sãctus Bonauẽ di. 22. li. 4. circa textũ. & lib. 2. & di. v. q. 1. Vno modo dicitur obliuio beneficii cũ contẽptu, vtputa quãdo est locus & tẽpus agẽdi gratias & recognoscẽdi, & sic est speciale peccatum sub omissione. Alio modo dicitur ingratus q recipit bonũ & reddit malum. Et hæc est circũstantia peccati, & sic est in omni peccato, & tãtò magis aggrauans, quantò homo plura bona percipit. Vnde Aug. de pœnitẽtia, & habetur de pœ. dist. v. cõsideret. Ingratus n. extitit qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc n. q sq; peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior, ideo n. Adã plus peccauit, qa omni bono abũdauit. Hinc Chrysost. sup Matth. Quãtò maiora beneficia sũt hominibus cõstituta, tanto grauiora peccãtibus iudicia. Et Bernar. Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis: quoniã nihil ita displicet Deo quẽadmodum ingratitudo. Ingratitudinẽ superbi hominis capit Gerson parte 1. sermone de circũcisione Domini, cũ ait: Sed uæ tibi pessima, vt tibi nequã ingratitudo cordis humani, cordis incircũcisi, & certè inhumani, dum ad tantum gratiam notissimam Dei tui non corrigeris, nõ emolliris, non flecteris: humilis est ipse, qui est Deus benedictus in secula. Et tu ceruicem erigis, tu superabis terra & ciuis, tu sordida pellis inflaris & tenderis. Tu inquam inflaris & tenderis sordida pellis, saccus stercorum & vermium. Humilis est ipse legislator tuus obseruans legem tuam, & tu quotidie legis tuæ iugum suaue & leue contumaciter excutis & confringis, &c. Hæc Gerson.

INIMICVS, contrarium est amicus. Est autē amicus qui amat & indissolubili familiaritatis iure coniunctus est, de quo vide in dictione *amicus*. Inimicus per oppositum, qui non amat, sed qui lædere aut nocere studet. Et est duplex, vt notat Bruhf. dist. 30. quæst. 4. libro. 3. scilicet naturæ humanæ, qui est supra, vel secundum statum viæ, scilicet, diabolus. Alius est inimicus hominum, scilicet, faciens alicui iniuriam, vel inferens aliquod damnum. Et est duplex, quidam personalis, alius communis persecutor ecclesię, vt Nero, & alii tyranni. Potest autem inimicus cōsiderari dupliciter, vt scribit Scotus dist. 30. libr. 3. scilicet, per se, idest inquantum inimicus, & per accidens inquantum homo. Primo modo inimicus non est tantū malus priuatione boni, sed habitu positi uo vitii, sicut iniustus dicitur, non tantum carens habitu iustitiæ, sed etiam habens habitum iustitiæ contrarium causatum ex actibus iniustis, & inimicus inquantum talis est malus & vitiosus, & per consequens nullo modo est diligendus sic, hoc. n. modo odiuit inimicū qui dixit: Deficiant peccatores in terra & iniqui, ita vt non sint. Non sint quidem inimici siue iniqui, quia verte impios & non erunt. Prouerb. 12. Loquendo aūt de inimico p accidens, scilicet, de homiue, qui nunc est inimicus possumus diligere, scilicet, velle sibi bonum spirituale, quo attingit vel natus est attingere Deum, vel aliud bonū indifferens, qđ potest ordinari ad illud. De primo, scilicet ipsū diligere Deū amore amicitiæ, vt est bonum honestum, vel concupiscere sibi Deum, vt est bonū commodi ipsum audire missas, prædicationes, correctionē, instructionē, per quæ conuertitur ad diligendū Deū, De secundo ipsum viuere vita corporali, esse sanum, diuitem, fortem, & huiusmodi. latius Scotus rem prosequitur. Possum & (vt idem vult) opposita velle sibi, scilicet paupertatē voluntariā & ita carere diuitiis. Item infligi sibi a Deo aliqua mala ad correctionem, si crederem ipsum per commoda & alia bona semper addere ad peccata sua. Sicut iudex & actor debēt nolle reū ex suppositione non esse talem. Possum & velle sibi opposita illorum commodorum. Et quo ad hoc conformiter dicendum est de bonis fortunę, & de bonis corporis. Sed de vita corporali videtur dubium, an possim illam sibi odire vel nolle dicit Scotus. Sed si est malus tyrannus vel persecutor bonorum, debet velle eum non esse talem, vel non esse finalem reprobum. Sed si ponantur opposita istorum, potest velle sibi potius mortem, tamen cum quadam tristitia, quod non est simpliciter, sed conditionaliter si non esset talis, &c. Vnde in fine quæst. concludit Scotus. Pium est laborare pro vita proximi saluanda, quia supponendum est si est bonus quod erit melior, & valebit sibi & aliis sua bonitas, & si est malus, supponendum est quod corrigetur. Hoc enim est piē iudicare, scilicet semper interpretari melius quando non est oppositum manifestum. Hæc Scotus. Addendum est & hoc quod scribit Gerson in regulis moralibus: vbi dicit de diligere proximum sicut seipsum, quod est velle proximo omnia ea quæ secundum rectam rationem homo vellet, similiter proximum suum velle sibi. Hæc autem sunt indispensabiliter bona charitatis & gloriæ, & paulò post ab inimico parato totaliter satisfacere de iniuria, ego teneor satisfactionem suscipere vel indulgere, tamen verbum meum aut societatem solitam, aut talia dilectionis signa, possum interdicere ad mei & tui cautelā, & non ad rancorem. Item inimicum nō paratum corrigi diligo quantum sufficit ad salutem: ei si nolo malum damnationis, neque damni temporalis per iniusta media. Item inimico meo incorrigibili aptare fas habeo, vt taliter sibi sit in anima, vel in rebus, qualiter sufficit ad hoc quod neque mihi, neque reipublicæ iniustum damnum possit inferre. Hæc Gerson magnus conscientię consolator. Sunt & quatuor genera inimicorum qui infestant & infestarunt Ecclesiam, de quibus vide Iacobum de Valentia super Psalm.

INIQVITAS est propriè in proximum, peccatum autem in seipsum. Impropriè verò sunt idem. Thomas prima parte secundæ. quæst. 34. art. 1.

INIVRIA (vt scribit post Petrum de palud. distin. 18. quæst. 1. artic. 2. libro 4. Gabriel eadem

eadem di. quæst.2.artic.1.) dicitur omne quod nõ iure fit. Facere Iniuriam, est simpliciter aliquem nolentem lædere, & scientem quem & quo & quomodo propter illius voluntatem secundum Arist.v. ethi. Iniuriam pati est quum à volentibus iniusta inferuntur. Aristo.1.retho. Iniuria ,priè (vt Vlpianus sentit) est iniquitas atque iniustitia. Nam quum quis iniquè vel iniustè sententiam dixit, iniuriam fecisse manifestũ est quasi nõ iniuriã. Ponitur & iniuria aduerbialiter, hoc est sine causa & immerito, quemadmodum iure pro merito accipi solet Cice. Neque im iniuria factum est, hoc est non sine causa, non immerito. Quandoque pro contumelia ponitur. Plin. Tot ab eo iniuriis affectus, tot conuitiis lacessitus. Quandoque pro damno. Pacu. Patior facile iniuriam, si est vana contumelia. Sed hæc ad Grammaticos & Poetas. Ex iniuria autem tria oriri solent, vt scribit Gerson parte secunda de vitio & peccato iræ. Primum est rancor in affectu. Secundum rancoris signum in effect. Tertium est actio contra iniuriantem. Primum tenetur quilibet statim remittere, etiam si non rogetur. Secundum tenetur quis remittere si rogetur scilicet, veniam petenti, & iuxta suam facultatem emendare parato. Tertium non tenetur quis remittere, &cæ. De iniuriam patiendo habes eundem parte 4. sermon. de cœna. Domini. Exemplo Christi, vbi & increpat impatientes, cùm ait. Erubescat Christianus discipulus hæc audiens, quem tãta leuitate frangunt iniuriæ, qui ad vnum puerile verbum durius factum implacabiliter excandescit, reiicit patientiam, iugũ dilectionis a ceruicibus excutit, discindit vestem nuptialem charitatis, benignitatem execratur, & oculo toruo, facie minaci, tumenti silentio, vel canino latratu ad vindictam exercendam, tota iracundię furentis auiditate currit & rapitur. Porro quantò latiùs esset obliuiscì iniuriarum, & hominem ad patrem ex hoc mundo tranſuturum, nequaquam talibus irretitum & implicatum retardari, & attendere illud Terentianum: Homini in vita nihil esse melius humanitate atque clementia, Pulchra Gerson vbi supra, ponens exemplum de Dauid.

INIVSTITIA est per quam aliena singuli contra leges retinent secundum Arist. 1. 1.Retho. Et est duplex, scilicet illegalis opposita iustitiæ legali. Alia secundum inæqualitatem ad alterum, de quo Thom. secunda secundæ q.lvii.art.v.&c.

INNASCIBILE vel innascibilitas dupliciter accipitur, vt notat Gabr. di. 28.qu.vnica art.1.lib.1. Primò est res non nata. Secundò est res non producta, nec per productionem communicata, nec producentis vel producti constitutiua. Corollarium, nec essentia, nec paternitas, nec filiatio, nec spiratio actiua aut passiua, nec constitutum est innascibilitas. Et capiendo primo modo innascibilitas, non est proprietas patris: quia conuenit non solũ patri, sed etiam spiritusancto. Sed capiendo secundo modo, nullo modo est proprietas patris, quia pater non est proprietas patris, & innascibile est tãtum pater, quia nec essentia, nec relatio, nec cõstitutũ ex essentia & relatione, puta spiratione, actione nec filius nec spiritus sanctus, ergo est tantũ pater, quia tantum illa sunt in diuinis. Et vt idem paucis verbis concludit. Si innascibilitas accipitur pro aliquo reali in diuinis distinctio quomodocunque à patre essentia & paternitate, & spiratione, actione, & constituto ex essentia & cõmuni spiratione secundum modum loquendi Doctorum, est nomen fictum, nõ habens correspondentiam in re. Si autem significat præcisè paternitatem, & nihil quomodocunque distinctum à paternitate, tunc sicut paternitas est proprietas patris, ita & innascibilitas Gabr.

INNOCENTIA vt scribit Bruliser di. 19. qu. 6.libr. 2. capitur quadrupliciter. Primo modo pro pura innocẽtia per essentiam, & hic dicitur esse bonitas, cui ex se annexa est omnis perfectio, cui repugnat naturaliter omnis imperfectio siue miserię siue culpæ, siue cuiuscunque alterius tam potentia quã actu, & sic solus Deus est innocens. Secundò capitur innocentia pura per participationem, & sic est quędam bonitas per participationem, carens omni misericordia tam culpę quam pœnæ, tam actu quam habitu, siue potentia siue potestate. Hęc solum reperitur in beatis spiritibus. Tertio capitur pro statu

qui caret vitiis & peccatis, tamen ille ſtatus eſt mixtus multis miſeriis pœnalibus. Hoc modo omnes ſancti viatores ſunt innocentes: De quibus dicitur Pſal. Innocẽtes & recti adhæſerunt mihi. Quarto modo capitur pro ſtatu carente culpa & miſeria pœnæ poſsibili, tamem ad vtrunque, in hoc ſtatu erant Adam & Eua ante peccatum. Et Innocentia ſecundum Cice. li. Offi. eſt puritas animi, omnem iniuriæ illationem abhorrens. Et innocentia integritas eſt: ſicut nocentes propriè dicũtur qui iniuriam aut maleficium commiſerunt. Innocentes verò dicuntur, qui ab omni iniuria & maleficio abſtinent. De quibus Pſal. 23. Innocens manibus & mũdo corde, qui non accepit in vano animã ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo, hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo. Augu. de vera innocentia. Eam (inquit) innocentiam probat Deus, qua homo non metu pœnæ fit innocens ſed, amore iuſtitię. Nã qui timore non peccat, quamuis non noceat cui vult nocere, & abſtineat ab iniquo opere, reus tantum ſit ſola voluntate. Idem ſuper Pſal. 38. Vera innocentia eſt vbi integritas eſt ſine peccato, venditio eſt ſine debito, flagellum ſine merito, &c. Innocens præterea dupliciter poteſt dici ſecundum Richard. diſt. 14. artic. 9. q. 1. in ſolut. argum. libr. 4. Aut qui non eſt nocens nec fuit, & talis innocens pœnitere non tenetur, ſed ſic pœnitentia non facit peccatorem innocentem. Aut qui nõ eſt innocens, ſed tantum fuit, & talis innocens pœnitere tenetur, & hoc modo pœnitentia peccatorem reddit innocentem. Hanc innocentiam Deus à peccatoribus requirit. Vnde Lactantius libr. 6. Diui. Inſtit. ait: Nihil ſancta & ſingularis illa maieſtas aliud ab homine deſiderat q̃ ſolam innocentiam, quam ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè religioſéque litauit. Et libr. 7. c. 32. Tanta eſt vis innocentiæ, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipit à Deo hanc poteſtatem vt impios vrat, iuſtis optemperet, &c. De innocentiæ ſtatu vide in dictione STATVS. infra.

INNOCENS perfectè ſiue omnimodè, vt ſcribit Brulifer diſt. 19. q. 4. lib. 2. dicitur que nec habet peccatum mortale, veniale, nec originale de facto & ex modo conceptionis. Hoc dico (inquit ipſe) propter Virginem Mariam quæ nõ habuit de facto, habuiſſet tamen niſi Deus præſeruaſſet eam ex modo cõceptionis. Et ideo ſolus Chriſtus eſt hoc modo innocens.

INNOVARE à quo venit innouatio. Vbi autem eſt innouatio (vt dicit ſanctus Bonauen. diſt. 48. art. 2. qu. 3. libr. 4.) ſubſtantia remanet eadem, ſed ſub aliis proprietatibus, quare omnia elemẽta ſecũ um ſubſtantiam poſt iudicium remanebunt, ſed quantum ad qualitatem innouabuntur, manebunt autem qualitates omium elementorum, quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad rationem corruptionis innouabuntur, ſimiliter & formę ſubſtantiales, vt melior & probabilior tenet opinio, de quo latiùs Bonauentu.

INSENSIBILITAS eſt vitium quo prætermittuntur neceſſaria vitæ contra rationem, ideo eſt peccatum ſecundum beatũ Tho. ſecunda ſecundę, q. cxlii. ar. 1. Et à sẽſus venit ſenſibilitas, & ſenſibile quod ſignificat tam id quod sẽtit quàm id quod ſentitur: Item ſenſificũ quod ſenſus cauſam præſtat.

INSIPIENTIA Græcè ἀνοια & eſt idem qđ ſtultitia, & contrariatur ſapientiæ B. Tho. ſecunda ſecundæ. queſt. 35. artic. 4.

INSPIRARE vel inſuffiare ſecundum Gab. di. 17. q. 1. ar. 1. lib. 2. ſenten. idem eſt quod ſpiritum facere & eum corpore vnire. Vnde dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & ſic ſolus Deus inſufflauit ſpiraculum vitæ & in faciem Adæ; ita cerat anima cuiuſlibet homiuis. Hinc dicitur Pſal. 32. Qui fingit ſigillatim corda eorum. Et Zach. Qui plaſmauit animam hominis in eum. Item Eſa. Qui finxit & fecit in vtero. Et Gene. 2. dixit Adã, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Non dicit: Anima ex anima mea. Vnde datur intelligi, quod animæ rationales non ſunt de anima primi hominis, ſed caro de carne id quod & latius probat Gabriel ar. 2. vbi ſupra. concluſione. 3. Inſpirare quandoque dicitur ſummittere, à quo inſpiratio, qui quidem modus eſt diuinarum vocationum, vt ſcribit Gerſon parte 2. in ſer. de verbis

bis Domini: Venite ad me omnes qui laboratis, quam multis modis fieri cõstat, fit namque timore, amore, pudore, compunctione, deuotione, intelligentia, sapiẽtia, datione, redditione, augmentatione, & consummatione cuiuslibet gratiæ. Gerson.

INSTABILITAS vt scribit Sanctus Thom. secunda secundę, quæstione trigesimaquinta, ar. quarto, est mutabilitas loci vel propositi.

INSTANS Græcè ἐπιστὰς dicitur, & est duplex (vt scribit Beatus Thomas opusculo de instantibus. cap. 3.) Vnum sequens mobile, idem numero realiter differens ratione, & aliud continuãs tempus non idem sed labens cum eo. Instans secundum Richardum de media Villa. super secundo distinctione secunda, artic. primo est aliquid indiuisibile habens cõnexionem ad tempus, non quidem pars temporis, sed initium vel terminus à quo sine reali discõtinuatione temporis, partes temporis ab anima numerantur. Et hæc ex. 4. 3. 6. Physicorum trahuntur. Et secundum eũdẽ instans est in motu, & est mẽsura mobilis sub ratione qua mobile. Reducitur autem ad tempus, sicut punctus ad lineã. Instans secundũ Occam capitulo primo quartæ partis Physices. Gregorius Arimi nensis distinctione secunda, quęstione prima, articulo secundo, primo Sententiarũ. & Marsi. est præmium mobile connotando locum in quo est, & quid immediatè in illo loco nõ fuerit, & immediatè in eo nõ erit. Nec instans (vt ait Occam) est res statim desinens esse in rerum natura, sed instans non est aliud à primo mobili, & secũdum illos eadem res est instans & tempus, quamuis differant ratione. Plura de hoc aliàs disseruimus. Aliter sentiũt Tho. Alber. Scot. & sequaces, qui dicunt qđ instans sit quędam res fluẽs, quæ statim corrumpuntur & desinit esse, nec potest per tempus permanere. Dicunt præterea qđ instans sit indiuisibile secundum durationem & continuationem partium temporis adinuicem, nec est tempus nec pars tẽporis, sed pro quãto terminat partes tẽporis, & continuat eas: ad inuicem se habet vt primum formale temporis, & pro quãdo ex fluxus eius imaginatur causari tempus, dicitur primum materiale temporis, de quo aliàs dicitur latiùs. Et aliquid fieri in instanti (vt scribit Dominus Card. Cam. q. 9. ar. 3. lib. 1.) dicitur quando nulla eius pars præfuit antequam illud esset. Ex quo sequitur quod non stat aliquod indiuisibile fieri & illud non fieri in instanti. Patet, quia nihil eius antè præfuit cũ ipsum careat partibus.

INSTANS æternitatis est ipsa ęternitas, quæ Deus est, vt scribit Dominus Cardina. Cameracen. quæst. 7. Quę ideo dicitur instãs quia sicut instans temporis si esset totum simul, nec in eo esset prius aut posterius. Sic ipsa paternitas tota simul sine successione prioris & posterioris existit. Vnde ibidem dicitur quod generatio in diuinis est productio instantanea, loquendo de instanti æternitatis, quia est ꝓductio ęterna. Ex his patet quod ista consequentia non valet, Filius Dei est in isto instanti, nec antè fuit, nec post erit, ergo incipit esse vel desinit esse: patet de instanti æterni tatis. Patet & secundò infatuata subtiliras quorundam dicentium quod cõtra dictoria sint vera in eodem instanti æternitatis, hoc enim clarè falsum est, quia sicut ad contradictoria esse vera in eodem tempore requiritur quodlibet esse verum in toto illo tempore, aliter non essent cõtradictoria, sic ad ipsa esse vera in instanti æternitatis requiritur quodlibet esse verum ęternaliter, quod manifeste implicat Aliacensis.

INSTIGARE, mouere. Vnde instigare ad bonum nihil aliud est quam assentire & cognoscere principium ostendens aliquam operationem esse bonam & iustam, eam ꝙ fieri debere. Hoc autem nouerũt dæmones & damnati, nouerunt enim se prauè velle agere & peccare. Gabriel dist. 39. quæst. vnica, articulo tertio, dubio primo, libr. 2.

INSTITVERE signum ad significandum, vide in dictione SIGNVM.

INSTINCTVS vt scribit Gers. par. 4. de diffinitionibus terminorum ad theologiã vtilium generaliter est fortis ac vehemẽs inclinatio libe. arbit. mediatè vel immediatè ad aliqualiter se habendum vel non habẽdum: Et est multiplex.

INSTINCTVS MALVS est instinctus directè vel

vel indirectè ad peccatum, vel retrahens à virtute, & idem est quod rétatio. INSTINCTVS BONVS est instinctus promouens directè vel indirectè ad virtutẽ, vel a vitio diuertens, & inspiratio idem est, vno modo extendit Gerson.

INSTINCTVS DIVINVS propriè est instinctus factus immediatè & per se à Deo tangente animam, & ex iuscitante & quo dammodo actuante eam ad obediendum sibi cum omni subiectione superbiæ contraria. INSPIRATIO SPIRITVSSANCTI idem.

INSTINCTVS ANGELICVS est instinctus factus ab angelo bono, pricipaliter tamẽ à Deo inducens animam ad obediendum Deo. Hunc semper comitatur profunda humilitas, sibiipsi vilescens. latiùs. Gerson. Instinctus diabolicus describitur per oppositum, quod est instinctus principaliter factus a malo angelo inducens ad peccatum, & immistio p angelum malum idẽ. Similiter succẽdere ad malum idem. Trãsfiguratio autem Sathanæ in angelum lucis est immissio diabolica vel instinctus diabolicus siue sit visibiliter siue inuisibiliter inducens ipsam animam ad malũ sub specie magni boni. Gerson.

INSTINCTVS NATVRAE proprius & intrinsecus est inclinatio fortis rei competens essentialiter sibi, & intrinsecè ex dono Dei ad finem suum mediatè vel immediatè consequendum. Instinctus naturæ proprius, sed intrinsecus vel accidentalis, est inclinatio quædam superaddita rei à sua institutione pro fine suo mediatè vel immediatè consequendo. Appetitus naturę idem est quod instinctus naturalis. Instinctus naturę intrinsecus, sed vniuersalis est inclinatio rei ad bonum vniuersi, vel ad obediendum ei, qui vniuersalis conditor & rector est, potentia obedientialis idem. Instinctus naturę corruptæ insensualitate & fortis inclinatio sensualitatis ad obiecta sua non expectando regulam rationis prouenientis nobis ex peccato primorum parẽtum, & lex naturæ corruptę idem. Item lex membrorum formes peccati: tyrãnus membrorũ priuatio iustitiæ originalis idem. Instinctus intrinsecus naturę intellectualis cõrruptę, est inclinatio fortis ad condescendendũ sensualitati ad vtendum Deo, & fruendum creatura & spiritualiter formidandum. Vti autem Deo, est ipsum propter aliud à se diligere & quærere, & est quandoq; mortale quãdoque veniale. Frui creatura est spreto in commutabili bono adhærere creaturę, & si hoc fiat tãquam fini principali, semper est mortale. Instinctus naturalis ab extrinseco est tractus vehemẽs & subitus vel ab aliquo obiectorum quinq; sensuum exteriorũ, vel ab habitibus acquisitis aut à cœlesti virtute vel forma vel influentia. Influentia autem cœlestis, vel forma vniuersalis est virtus quædam deriuata interius ab intelligentiis, mediãtibus orbibus suis & motu, commouens corpora, quibus cõmotus, animæ præsertim rationales formant sibi phantasmata proportionabiliter ad tales influentias, clarius vel obscurius pro diuersitate corporis hac virtute commoti. Sicut puer solus in tenebris existens format sibi phantasmata terribilia, & vehementer amans sibi somnia fingit. Hæc Gerson parte. 4. vbi supra. Regulãdi autem sunt instincti iuxta præcepta Dei. Non enim (vt inquit idem Gerson par. 3. de perfectione cordis) inuenio regulam certiorem & fideliorem quàm legem Dei iuxta illud: Consilium meum iustificationes tuæ, &c.

INTELLECTVS Græcè νόησις dicitur. Et est vis animæ quę inuisibilia percipit secundum Augustinum libr. de spiritu & anima. Et secundum Aristotelem 6. ethi. intellectus est habitus principiorum, & libr. magnorum moralium. Intellectus est habitus circa principia intelligibilia. Et intellectus dicitur multipliciter. vt habet Pelbartus & Guil. Scotist. in 1. sentent. dist. 3. part. 2. artic. 1. & Pelbartus libr. 2. Rosarii Theologiæ in dictione INTELLECTVS. Vno modo est donum spiritussancti. Esa. 11. Requieſcet super eum spiritus sapiẽtię & intelligentiæ, sic intellectus secundum Lyram capitur pro dono infuso, quo perficitur speculatiua ratio ad apprehensionem veritatis, sicut ratio practica habet p fici in apprehẽsione veritatis per donum consilii. Et distinguitur sic ab Aug. in sermone quodam de timore. Intellectus vocatur quo ab omni infirmitate carnali corda mundantur, vtputa intentio dirigatur

in

in finem ſuum, ſcilicet, Deum. Eſt intellectus quoddam lumẽ ſpirituale (vt ſcribit Gerſ. part. 2. de 8. beatitu.) infuſum ad cognitionem Dei in creaturis. Et differt a dono ſapientię (vt idem vult) quia Sapiẽtia eſt cognitio per guſtũ. Eſt enim quoddam lumen ſub quo, vel in quo videntur & guſtantur diuina per experimentum. Vnde Sapientia prout eſt donum, eſt proprie guſtus Dei in donis ſuis. Intellectus autem non eſt per guſtum, ſed potius eſt lumen quoddam datum a Deo ad cognitionem Dei in creaturis, illis in quibus reſultat Deus per gratiã, vel illis in quibus habet reſultare per gratiam & gloriam. Vnde intellectus eſt donum quo gratuitè cognoſcimus diſpoſitiones cęleſtium per easque tendimus in Deum ſic diſponentem. Hæc Gerſon vbi ſupra. Secundo dicitur intellectus notitia principiorum, de quo Philoſophus. 6. ethi. dicit & ſupra dictum eſt, quod itellectus eſt habitus principiorum quæ per ſe nota habẽtur ſtatim cum ab intellectu percipiuntur, vt quod omne totum eſt maius ſua parte. Tertio modo capitur intellectus pro actu intelligendi, ſicut cùm dicitur: Hic eſt intellectus meus vel tuus, & illius intellectus eſt ſyllogizare, diſcurrere, regulas artium ſibi formare generales & infallibiles ad exẽplar partis patrię, de quo videatur latiùs Gerſ. parte 3. de conſolatione Theologiæ lib. 2. proſa. 4. Quarto modo capitur pro potentia intelligendi animæ, &c. Et intellectus hominis non poteſt intelligeret pro ſtatu iſto niſi conuerſus ad phantaſma. Vnde nullam cognitionẽ habere poteſt niſi eã ad quam mediatè vel immediate concurrunt phantaſmata, de quo videatur Gab. diſtinct. 9. quęſtione 2. art. 3. lib. 2. ſententiarum.

INTELLECTVS noſter eſt duplex, ſcilicet, humanus & fidelis, vt ſcribit Sanctus Bonauentura diſt. 10. queſt. penul. lib. 4. ſent. Si vt eſt humanus, ſic intelligit conuerſus ad imaginem & ſentum, & iudicat ſecundũ cauſas intrinſecas & inferiores, & ideo deficit in aſſentiendo, quia non aſſentit niſi ſecũdum manuductionem quę ortum habet ab imaginatione & ſenſu: & ſic iſte articulus dicitur eſſe ſupra intellectum, & contra intellectum, ſecũdum quod eſt intellectus humanus. Si autẽ loquimur de intellectu ſecundum quod eſt fidelis, ſic dicendum eſt quod aſſentit ſecundum dictamen fidei, & ſecũdum regulam veritatis æternæ, ideo ſufficit in aſſentiendo, & concordat in ratiocinando. Intellectus enim fidem habens ſtatim credit, ex quo propoſitũ eſt ſibi, ſcilicet, quod Chriſtus ſub ſpecibus panis & vini, ad hoc adiutus lumine fidei. Similiter concordat in ratiocinando, quia aſpicit ad cauſas ſuperiores, ſic enim dicit intellectus. Deus poteſt facere omne quod eſt cõgruum, & fides aſſumit, cõgruum eſt quod caro Chriſti exponatur in cibum, & ideo ratio concludit quod Deus poſſit hoc ibi facere. Item intellectus dicit, quod veritas nõ poteſt dicere falſum, & fides aſſumit. Veritas dixit, hoc eſt corpus meum, & præcepit vt diceretur, ergo dixit verũ. De quo & legito Magiſtrum Ioãnem Gerſonẽm in Cẽtilogio de conceptibus. Et cùm ſit in nobis duplex itellectus, ſcilicet, fidelis, & humanus, ideo ſentimus in nobis aliquãdo colluctationes, inquit Sanctus Bonauentura. Fidelis tamen intellectus prævalet ei qui eſt humanus, qui eleuat ipſum extra animalitatem, attamen non ita eleuat quod comprehendat vt meritum fidei integrum maneat. Hæc Bonauentu. Eleuationis autem intellectus ſupra naturã ſui ſunt tres gradus, qui dicuntur tres cęli cõtemplatiui. De quo videatur Iacobus de Valentia in prologo ſuper Pſalterium, tractat. 2. De quibus cœlis dicitur & in oratione dominica: Pater noſter qui es in cœlis, ideſt in viris contemplatiuis, &c. Omnis autem cognitio noſtra (vt ſcribit Ger. tractat. 1. ſuper Magnificat.) quãtumcunque fiat per ſpiritum naturali via ſine reuelationis immediato miraculo, capit a ſenſibus iniurium, per quos phantaſmata veniunt ad animam phantaſiantem, de quibus dicit Philoſophus, & Theologi cõſentiunt, quod neceſſe eſt quemcunque intelligentẽ phantaſmata ſpeculari. Hæc ſunt ad ſpiritum, ſicut color ad viſum, &cæt. Idem ſentit trac. 3. ſuper Magnific. de intellectu agente.

INTELLECTVS eſt duplex, ſcilicet practicus & ſpeculatiuus. Intellectus ſpeculatiuus ſecundum Ariſtotelem eſt ſolum reſpectu

ctu veri vt verum est. Intellectus verò practicus dicitur confesse se habens appetitur, idest conformis & protensus in appetitum: cuius obiectum est non solum verum sub ratione veri, sed sub ratione boni. Sed secundum Gersonem tract. 3. sup Magnificat, de intellectu practico sermo restrictior esse debet: vt solum dicatur practicus dum ad factibilia & agibilia inferiora conuertitur per extensionem in affectum & in effectum operationis huius, considerando relationem ad fines proximos, non ad supremum: qui Deus est colendus & amandus, &c. latiùs scribit Gerson.

INTELLIGERE vt scribit Sanctus Bonauētura dist. 19. in dubiis literalibus libr. 1. & dist. 24. libr. 3. circa textum, dupliciter dicitur. Vno modo largè: idem quod cognoscere aliquid quod per nomen dicitur. Illo modo precedit assensum fidei, quæ est ex auditu, nec aliquid credit quin isto modo prius intelligatur. Alio modo intelligere idem est quod ratione apprehendere, vel præuia ratione cogitare. Iuxta qđ dicit Augustinus quod intelligimus, debemus rationi: quod credimus, auctoritati. Hoc modo consequitur fidem, quia nulla ratio humana sufficit ad manifestanda credibilia: nisi itellectus fide illustretur & captiuetur. Et de isto intelligit Augustinus cùm dicit: quod quædam sunt quæ prius creduntur, & postea intelliguntur, sicut sunt articuli fidei, qui sunt supra rationem. Quędam sunt quę non prius creduntur quam intelliguntur, sicut sunt antecedēnia ad fidem, & ea quæ sunt de dictamine iuris naturalis sicut Deum esse, Deū esse bonum. Quędam sunt quæ creduntur, & nunquam intelliguntur, quia nō possunt ratione probari, sicut est historia, humana gesta percurrens, nemo potest probare p rationem quod Abraham genuit Isaac: sed solum per auctoritatē, & sic patet qđ intelligere aliquando præcedit fidem: aliquando sequitur secundum istum modū accipiendi: quamuis secundum primum semper precedat. Et secundum Philosophum 13. Meta. intelligere diuinissimum est. Intelligit & Deus se summè & perfectissimè, vt & Philosophi & Theo. omnes sentiunt. Intelligitque Deus omnia alia à se clarissimè & distinctè. Vnde prouerb. 16. dicitur. Omnes viæ hominum patent oculis eius, & eiusdem 14. Deus inspector est cordis: ipse intelligit & seruator est animę tuæ, nihil fallit, reddetq; homini iuxta opera sua. Et Psalm. 32. De cœlo prospexit Dominus, videt omnes filios hominum, de quo latiùs videatur Gabr. di. 35. articu. 2. lib. 1. & hoc fide credendum est: Vide ad hoc Sanctū Tho. part. 1. quæst. 14. artic. 5.

INTELLIGENTIA est per quam animus ea prospicit (quæ sunt) secundum Cice. lib. rheto. & secundum Beatum Thom. intelligentia propriè significat actum intellectus & aliquando significat substantias separatas, scilicet angelos. Tho. prima part. q. 79. art. 4.

INTELLIGENTIA potest capi quatuor modis: vt notat Brulifer quæst. 4. di. 2. lib. 1. Et secundum Guilhielmum Scotistam capitur tripliciter. Primo modo pro natura merè spirituali intellectuali siue rationali nata per se existere: sic intelligentia est quædam portiuncula animæ, qua in quiete summo inhęremus, inde est quod angelici spiritus intelligentiæ nuncupatur à Philosophis & Doctoribus. Secundo capitur intelligentia p potentia, quę est cognoscitiua cuiuscunque cognoscibilis, & isto modo solus intellectus est intelligentia. Tertio modo capitur intelligentia p ipso intellectu habēte actu intellectiōnē genitam seu informatam actuali notitia. Quarto capitur intelligentia pro sola actuali intellectione. Hæc Brulifer vbi sup. Et idem di. 14. quæst. 5. li. 2. Guil. verò vbi supra, dicit tripliciter capi vt supra dictū est, vt diuiditur cōtra itellectum. Et Aug. de spiritu & anima dicit quod in primo intellectus vertetur in intelligentiam, & intelligentia in Deum. Secundo dicitur intelligentia vt cōtra diuiditur voluntati, & hoc capitur cùm dicitur quod in mēte seu intelligentia hominis imago consistit trinitatis. Tertio modo dicitur intelligentia vel capitur p ipsamet intellectiua potētia: vt informata est actu intellectionis: & isto modo assignatur ab Augu. x. de trini. Secunda pars imaginis: sic etiam. ix. de trini. dicit quod in his tribus imago consistit trinitatis, scilicet, in mente, accipiendo

do mentem pro memoria, & in notitia, hoc est in intelligentia, & in amore & voluntate. Hęc Guil. Scotist.

INTELLIGENTIA simplex (vt scribit Gerſ. part.3. de mystica Theologia speculatiua part.2.conſide.10.) est vis animę cognitiua susciens immediatè à Deo naturalem quandam lucem, in qua & per quam principia prima cognoscũtur esse vera & certissima terminis apprehensis, & consideratione 14. scribit intelligentiam tripliciter posse capi, scilicet pro virtute vel pro actu eius, vel pro habitu ex actibus derelicto.

IN TEMPERANTIA vide in dictione TEMPERANTIA.

INTENTIO multipliciter accipitur secundũ S.Bonau.quęst.6. di.38.lib.2. & post eum notat Gabr.eadem di.q.vnica,art.1. Vno modo pro potentia intendente. Alio modo pro habitu quo intendit. Tertio modo pro actu intendendi: quandoque pro obiecto quod intenditur. Primo modo accipitur cùm intentio dicitur oculus, cùm verò lumen accipitur pro habitu dirigente, (cùm dicitur quod intẽtio est finis) ipse, sicut dicit, accipitur pro intentio. Cum verò dicitur quod intẽtio quædam est recta, quædam obliqua, accipitur pro actu: principalius tamen intentionis nomẽ impositum est actui, & sic generaliter acceptũ est actus potentiæ, quę actu fertur in aliquid, siue moueatur a se, siue ab alio. Et intentio est actus volũtatis respectu finis. Et secũdum quod finis capitur tripliciter, cõmuniter, propriè, & magis propriè: sic intẽtio capitur tripliciter, scilicet communiter, & sic omnis volitio est intẽtio, sicut quodlibet volitum dicitur finis cõmuniter propriè, & sic volitio illius pp quod aliquid est volitum, dicitur intẽtio. Magis propriè volitio eius, quod est propter se volitum, & aliud propter ipsum intentio appellatur. Quibus apparet, quod omnibus his tribus modis, intentio aliqua est vsus, aliqua fruitio, aliqua medium inter vsum & fruitionem, si ponitur mediũ, sẽper tamen est finis medii vel vltimi. Hæc Gab. vbi supra. Et secundum S.Bonauen. dist.38.libr.2. tenet quod in nomine intẽtionis clauditur simul actus rationis & voluntatis, quia (vt inquit) intentio dicit quandam collationem vnius ad aliud, & cum hoc quandam cõuersionem cũ quietatione. Primum pertinet ad intellectum Secundum ad voluntatem. Gabr. post Bo. nauent.ar.3.dub.1. Vbi supra. Et intentio propriè accepta est volitio finis assequendi per media, & illa volitio est vnus actus, licèt nomen intentio posset connotare plures actus, scilicet actum medii relati in finem. Supponit tamen intentio pro volutione finis, quę est vnus actus. Et dicitur intẽtio oculus & lumen metaphoricè, vt habet Gabriel dubio 3. vbi supra. Et non semper hæc pertinent ad intellectum, sed etiam ad voluntatem. Vnde intentio dicitur oculus voluntatis, pro quanto per intentionem discernitur, quæ voluntatis operatio bona vel praua dicatur. Dicitur autem lumen, quia manifesta est intendenti, non sic opus. Scit enim homo quid intẽdit, quid verò ex opere sequatur nescit: ideo opera dicuntur tenebrarum. Intentio quæ manifesta est homini agenti lumen, secundum illud Apostoli ad Epheſ.5. Omne quod manifestatur, lux est. Gabriel.

INTENTIO secundum Gab. dist.6.q.1.lib.4. est actus potẽtiæ liberæ, quæ fertur in aliquid. Fertur autem aliquid, vel vt in obiectum, vel vt in terminum vel finem, vt latius declarat Gab. de baptisante, vbi supr. & dist.38.q.vnica, lib.2. Brulif. dist.6.q.6. lib.4. intẽtionem propriè captam vel stricte, sic diffinit: Intentio est actus voluntatis tendentis in aliquem finem per aliq.d, vel aliqua, vel ad ipsum finem ordinata, & propriè loquendo secundum eundem triplex est intentio, scilicet actualis habitualis, & virtualis: de quibus & Gabr. scribit post Scotum in quarto distin.6.quæst. lectio.6.canonis. Vnde actualem intentionem (inquit Gabriel) habet, qui habet actum in voluntate elicitum, respectu huius quod intendit: vt dum quis habet actuale velle intrare Ecclesiam, actualiter intendit intrare Ecclesiam. Vel quando quis actu intendit celebrare. Ista, inquit Brulifer, est perfectissima, nec est in dormiente. Habitualem verò intentionem (ait Gabriel vbi supa.) habet, qui habet in se habitum derelictum ex actu intentionis frequentato, inclinantem

tem eum ad similes actus, qualem etiam habere potest dormiēs habituatus. Et ista inquit Brulifer, est imperfecta, & potest esse in dormiente. Intentionem autem virtualem, dicit Gabriel, habet is, qui ex virtute intentionis actualis prǫhabitæ, procedit in opus ex illa rāquam ex radice, ita quod illa intentio actualis sit principium ordinarum ad omnes illos actus sequentes, sicut intentio finis habet in se intentiones mediorum ad hunc finem ordinatorum: sicut nunc intendens ire ad Sanctum Iacobum, ex intentione huius finis ordinat multa alia necessaria ad illum finem exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de eundo ad Sanctum Iacobū, sed sǫpè per operationes circa media, vel alias distrahitur ab actuali intētione prima: nihilominus tamen dicitur omnia facere ex prima intentione, & virtualiter habere illam primam intentionem in persecutione mediorum pro quanto hæ actiones mediǫ, procedunt a prima actuali intentione, & in eam tanquam in finem ordinatur. Quod ex eo patet, quia interrogatus, cur hoc agis, statim responderet: propter ire ad Sanctum Iacobum. In quo cōsonat Brulifer, & exemplificat de celebrāte Missam. Et intentio actualis, secundum eundem, non requiritur in baptizante ad hoc quod baptizet: nec intentio habitualis sufficit, quia ista est indormiente. Sed intentio virtualis est necessaria. Sufficit enim baptizantem quod prius habuerit intentionem: similiter dicēdum est de omnibus sacramētis. In omni enim sacramēto necessaria est intentio saltem virtualis. Consonat dictis Scotus distin. 6. quǫst. 6. lib. 4. quem latiùs videre potes. Et Gabri. dist. 6. quǫst. 1. art. 2. conclus. 5. libr. 4. vbi dicit, quod ad baptismi veritatem non exigitur intentio actualis, nec sufficit habitualis, sed requiritur intentio virtualis, id quod diffuse probat. Eodem modo dicendum est de cōsecratione, quod ad consecrandum non requiritur intentio actualis consecrandi prolatione formę consecrationis, nec sufficit habitualis, sed virtualis requiritur, & sufficit intentio in sacerdote, hoc est requiritur & sufficit, qđ sacerdos habuerit intentionem actualem consecrandi, ex qua processit ad opus celebrationis. Hęc pulchrè & abundè ꝓbat & ostendit idem Gabriel. lect. 6. canon Et sufficit (inquit ipse) hęc intentio virtualis, etiam si in verbis consecrationis distrahatur, nihil actu cogitans de consecratione. Et hęc vera sunt, si opus celebrationis processit ex prima intentione actuali sine omni motu contrariæ voluntatis interueniente. Vide latius Gabriel. ibidem magnum scrupulosæ conscientiæ consolatorem.

INTENDERE, vt notat Scot. di. 38. lib. 2. dicit in aliud intēdere. Hoc potest accipi generaliter, siue ab alio habeat quod in illud tendat, siue á se mouente se in illud. Potest etiam intendere in aliquid sicut in obiectum præsens, vel vt in terminum distantem vel absentem.

INTENTIO accipitur dupliciter apud Sanctos, vt vult Sanctus Bonauentura di. 40. quǫst. 1. lib. 2. & post eum notat hoc idem Gabr. eadem dist. quǫst. vnica, libr. 2. Vno modo intētio dicit volitionem finis simpliciter. Alio modo dicit volitionem finis ad quem aliquod medium ordinatur, & ita supponit pro volitione finis, & connotat medium seu aliquod in ipsum ordinatum. Et secundum hoc dupliciter attēditur bonitas intentionis. Vno modo dicitur intentio bona ratione finis, quia est volitio talis finis, quem recta ratio dictat volendum, nō curando de mediis: sic omnis volitio honestatis, pacis, dilectionis Dei & proximi, propter se dicitur intētio bona, Secundo modo dicitur intentio bona, non tātum ratione subtrati, sed etiā ratione connotati, hoc est, non tantum ratione eius quod volitur propter se, sed etiam ratione mediorum, quę ordinantur in sic volitum. Et sic dicitur intentio bona, in quo est bona & perfecta ordinatio operis ad finem intentum, & ita ad bonitatem intentionis requiritur vtrumque, & bonitas finis, & recta ordinatio mediorum ad finem. Hæc enim duo necessariò requiruntur ad hoc, quod oculus sit simplex: sicut dicit S. Bern. ad Eugenium, scilicet quod veritas sit in electione, & charitas in intentione: hoc est dicere, qđ tunc est oculis mētis simplex siue intentio bona, quando hoc amat finaliter quod est amandum, & eligit quod est eligendum:

& hoc modo ſimpliciter verum eſt: ſi oculus eſt ſimplex, totum corpus lucidum erit, quia intentione exiſtente hoc modo bona, opus eſt bonum, vt inquit Gabriel. Et ſi (vt dicit Brulif.) oculus eſt tenebroſus, hoc eſt intentio mala, & opus iudicatur malum. Capiendo autem intentionē primo modo (inquit Gab.art.2.vbi ſup.) non ſufficit bonitas intentionis, vt ibidē multis probat. Vnde ſi quis furatur diuiti, vt ſubueniat pauperi, intentio quidem bona eſt, quia finis bonus eſt, ſcilicet ſubuenire pauperi, & tamen deficiunt ibi rectitudo obiecti, quia dat de non ſuo, & modi circunſtantiarum ceterarum: non enim ſunt (inquit Apoſtolus) facienda mala, vt eueniant bona, nec bonitas finis excuſat malè eligentem, vt autem opus ſit malum, ſufficit malitia intentionis, quia ad malitiam operis ſufficit defectus vnius cuiuſque requiſitorum ad operis bonitatem, ſed ad operis bonitatem requiritur bonitas intentionis. Vbicunque ergo eſt intentio mala, deficit intentio bona, qa contraria ſimul ſtare non poſſunt. Et per conſequens, intentio mala ſufficit ad malitiam operis: non tamen ſemper requiritur intentio mala, quia poteſt eſſe operatio mala intentione exiſtente bona propter defectum alterius circunſtantiæ. Et vt dicit Brulif. qui intendit multum peccare, multum peccat qualecunque opus faciat non tamen qui intendit parum peccare, parum peccat, maximè ſi opus facit quod multum habet de deformitate. Bonitas verò intentionis (vt inquit Gab. concluſ.3.vbi ſupra) dicta ſecundo modo ſufficit, & requiritur vt bona ſit operatio, qa iſta bonitas includit integritatem omniū requiſitorum finis & mediorum. Et de intentione bona illo modo accepta, intelligendę ſunt auctoritates Sanctorū innuētium, quod ex intentione dicitur opus bonum vel malum, vt illa Ambro. Affectus tuus operi tuo nomē imponit. Et illa Saluatoris: Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Vbi ſecūdum Ambroſium, per affectum, & arborem bonam, ſecūdū Saluatorem intelligitur intentio bona ſecundo modo dicta. Gabr. vbi ſupra. Vide & Gerſonem de hoc tract. 11. ſuper Magnificat. part.2. Nec ad merendum (vt inquit Gab. dub.2. vbi ſupra.) vitam ęternā ſufficit intentio bona abſque opere exteriori, dū adeſt facultas, & ſe offert opportunitas, nec eſt mandatorum Dei impletio, nec virtutis perfecta ratio, nec voluntatis plenitudo, & abſque his non eſt ſufficientia meriti. Hinc eſt quod ad meritum vitę æternæ non ſufficit bonitas intentionis abſque bonitate operis exterioris. Vt & vult Sanctus Bonauentura quæſt.3.vbi ſupra. quæ intelligenda ſunt (ait Gabr.) dum & quando recta ratio dictat, ſic eſſe operandum aliqua operatione exteriori. Et ſecundum hoc intelligendę ſunt auctoritate Sanctorum, quorum aliquæ videntur ſonare quaſi ſola volūtas ſufficit: quæ intelligendæ ſunt dum deeſt facultas, aut non eſt operandi oportunitas. Et quādo dicitur quod voluntas pro facto reputatur, verum eſt (inquit Sanctus Bonauētura) quando non ſe offert bene operandi oportunitas & facultas, Voluntas quoq; pro facto reputatur, vt idem dicit Bonau. quantum ad ſufficientiam ad ſalutem, & quantum ad prēmium ſubſtantiale, quia non amittit regnum cœlorum ex hoc qđ non facit quod facere non poteſt. Nō autem eſt verum quantum ad præmii excellentiam, ſiue quantum ad præmium accidentale. Alię verò auctoritates quæ dicunt, quod non ſufficit voluntas ſine operibus, veræ ſunt dū adeſt facultatis oportunitas. Si quis autem non habuerit facultatem, vt Sanctus Bonauentura ait, cùm nemo obligatur ad impoſsibile: ſola plenitudo voluntatis internæ ſufficit ad meritum ſine opere exteriori. Si autem habuerit facultatem, obligatur. Et ſecūdum hoc dicit Sanctus Bonauentura, quod mandata Dei non ſolum obligant ad volendum ſed etiam ad faciendum, & ideo qui non implet diuina mādata cùm poſsit, potius meretur iram, quā meretur gloriam. Vide latius Bonauenturā. Et propter hoc dicit Gregorius, quod nemo debet ſibi blandiri de bona voluntate, imò ad dilect^{i} onē conditionis, lingua, mens, & manus r^{e}quiritur. Et ſicut hortatur nos Sanctus Ioannes, 1. Ioan. 1. Diligere debemus non ſolū verbo, ſed opere & virtute. Intentio tam ē opus rectificat & bonum reddit. Et (vt a^{l}t Richardus diſt. 38. artic. 8. quęſt. 1. lib. 4.)

ait:Deus plus ponderat intentionem quã factum in his quæ sibi offeruntur seu reddu ntur.

INTENTIO secundum Gersonem part.2.de intentione ac fine actionis seu operationis in generali, vt accipitur in morali,scilicet virtutis & peccati describitur:Intentio est actus voluntatis in aliquem finem tendentis per aliquid vel aliqua ad illum finem ordinata. Dicitur enim intentio, quasi in illud tentio. Nam intentio semp aliquid respicit vt finem, secundum, scilicet quod illud est terminus voluntatis.Et est duplex,scilicet recta, & peruersa,vt ibi dem dicit: Descriptio intẽtionis rectè intelligitur per additionem,scilicet istorum verborum, debitum & debito modo.Descriptio verò peruersę seu corruptæ intẽtionis,intelligitur per additionem oppositorũ seu contrariorum verborum, scilicet indebitum,& indebito modo. Non discordat Bruliser dist. 6. quæst.10.libr.4.cũ ait:Intentio recta est actus voluntatis tendentis in aliquem finem debitũ, vt quando aliquis vult intrare religionem propter Deum. Sed intentio peruersa est actus voluntatis tẽdentis in aliquem finem indebitum, vel indebito modo:vt quando quis vellet intrare religionem propter honores habendos,vel propter malum finẽ: ibi est intentio peruersa.Et hæc(vt inquit ipse) non obest baptizato,si saltem sacerdos intendit facere quod facit Ecclesia.Et in descriptione intentionis rectæ(inquit Gerson vbi supra) illa duo verba: debitũ & debito modo coniunctim accipiantur, cum ipsa duo ad hoc quod intentio sit recta,necessariũ habeant concurrere.In descriptione verò intentionis peruersæ seu corruptæ,illa duo verba opposita, scilicet indebitum,& indebito modo,accipiantur diuisim, cùm alterum eorũ ad hoc quod intentio peruersa vel corrupta existat per se,sufficiat etenim plura necesse est ad virtutem concurrere quam ad vitium, imò per defectum vnius eorum,quæ necessariò ad virtutem requiruntur, transit in vitium. Hæc Gerson, qui & ponit regulas,quando intentio faciat actum bonum vel malum, qui & de intentione multa scripsit.

INTENSIO TENEBROSA secundum Gabr. serm. Dominicę quintę, peregrinationis est, quæ lumen non participat illius quæ ordinatur actu, vel habitu, vel virtute in Deum. De hoc dicit Dñs, Matth.6. Si lumen quod in te est, tenebręq; sunt:ipse tenebręquantæ erunt? Si oculus tuus nequam est,totum corpus tenebrosum erit, Per oculum & lumẽ intentionem cordis intelligit, per corpus verò opera quæ palam apparent,vt dicit Beda super Luc.Intentio autem tenebrosa, idem est quod corrupta vel peruersa.Intentio præcipientis est duplex,vt scriptis reliquit Gab.dist. 37.quęst.vnica.art.3.dub.1. lib.3. senten. Vna qua intendit finem,propter quẽ præceptum dedit.Alia est intentio,secundum quam subditos obligare intendit. Tenetur autem subditus seruare præceptũ superioris, secundum intentionem secundam, & non secundum primam.Exemplificat Gabr. ibidem, quare intentio,quantum ad præcepta obligatoria, debent seruire illi intentioni, secundum quam vult obligare. Illa autem præcepta decem,vt idẽ scribit dub. 3. in omni statu obseruari debuerunt. In beatitudine est summè eorum obseruatio in statu innocentiæ,& in statu naturæ lapsę. In septimo autem, Non furtum facies: Dominus dispensauit cum filiis Israel,spoliando Aegyptios, nec rapuerunt alienum, quoniã & Deus Dominus erat omnium bonorum Aegypti. de quo latiùs alias dicitur.Hoc etiam modo non peccauit Christus, licentians dæmones vt intrarent in porcos, qui statim præcipitati sunt in mari.Matt.8 Si autem aliqui Israelitarum sinistram habuissent intentionem, à peccato non excusabantur:potuerunt & Israelitici tanta accipere pro mercede,&c.

INTENSIO fit plurium graduum accumulatione: de quo apud Philosophos & alios. Videantur plura de ea, & Dominus Cardinalis Camera. quęst 9.lib. 1.sent.& alii, &

INTERDVM dicitur ab interdico, idest prohibeo. Est autem interdictum (vt diffinit Paludẽ. dist. 18.quæst.8.principa.4.art.1. lib.4.) censura Ecclesiastica in pœnam cõtumaciæ vel offensę lata,arcens præcipuè populum ne communicent Sacramentis. Et ponitur Ecclesiastica, ad differentiam

inter-

interdictorum legaliũ,quæ olim erãt ſolẽnes verborum cõceptiones,quib. Prætor aliquid fieri iubebat, maximè cũ de poſſeſſione,uel quaſi inter aliquos cõtẽ debatur.Et exillis q̃dã erãt reſtitutoria, q̃dã exhibitoria.Sacramẽtis,ponitur ad differetiã effectus maioris excõmunicationis,q̃ ſeparat ẽt a cõtione fidelium.Habet ergo ſimilitudinẽ cũ excõicatiõe minori, quæ a ſacramentis tãtùm ſeparat. 3.q.4.Engeltrudã, & tamẽ excommunicatio minor ab alia receſſit,'& iterdictũ quodãmodo in eius locum, mutato nomine,ſurrexiſſe uidetur,&c.Et nota, ut idẽ dicit, quod hæc cenſura quandoque interdictũ, quandoq; ſuſpenſio diuinorum, quandoq; ceſſatio a diuinis dicitẽ. Propriè autem ſuſpendi dicũtur diuina, p̃p̃ uiolationem Eccleſiæ, uel penſionẽ non ſolutã.Interdictum(ut ſcribit Scotus diſtin.22.q.1.lib.4.) eſt arctatio à quibuſdã actibus Eccleſiaſticis exercendis,uel ab aſſiſtẽdo quibuſdam talibus. Et licèt iſta pœna aliquando poſſit infligi loco,& non perſonæ: quandoq; p̃ſonæ & nõ loco:quandoq; vtrique:& ſicut infligitur, ita eſt ſeruanda: tamen vt eſt diſtincta à cæteris pœnis,frequẽtius infligitur loco,& nõ perſonis: niſi dũ in loco ſunt, ut, ſcilicet in tali loco nõ liceat celebrare ſolemniter diuina,nec alios intereſſe, & iſta pœna interdicti quãdoq; cõtrahitur a iure,quãdoq; a Iudice.A iure occurrit exẽplum de receptantib. vſurarios extraneos,extra de vſuris. vſurarum uoraginem. & eſt hodie in 6. lib. A Iudice,p̃p̃ cauſas innumeras: communius, propter inobedientiam communẽ populi terræ: relaxatur per illũ qui poſuit interdictũ. Quãdoq; etiã relaxatur in certis caſibus a iure,ut patet extra de ſent.ex. Alma mater Eccleſia. & eſt hodie in 6. lib.Sco.hæc.quõ imitatur Gab. lect. 9.canonis. Et quãdo populus eſt interdictus (ut ſcribit Paluden.) quocũq; uadit,ſecũ fert ſuũ interdictũ,nec debet admitti ad diuina. Quando aũt terra eſt interdicta,tũc illi de terra alibi admittũtur.Item homo qui declinat ad locũ interdictũ,ſit interdictus quamdiu ibi eſt, quãtum ad hoc quod ibi inter dicuntur ſibi diuina,etiam pluſquàm illis de loco qui ſunt clerici aut religioſi, q̃ intra ſuã eccleſiã poſſũt audire diuina, hic ãt nõ. Item uniuerſitas, ut idẽ Paludẽſis dicit, q̃ ultra tres menſes permittit alienigenas publicè fœnerantes in terra ſua habitare,ipſo facto eſt iterdicta: & nihilominus terra eius ſit interdicta,ſi p̃ menſem ſuſtinuerit animo indurato populũ ſuũ primum interdictum perſonale. Et tam diu durat iſtud locale interdictum,quãdiu illi nõ expellũtur.Hæc Palud.diſtin. 18.q.8.lib.4.qui multa de interdicto literis mandaũit,& ibidem,quæ tpe interdicti permittuntur,& quæ prohibentur. Et ẽm aliquos conceditur ſacramẽtum. Confirmationis adultis, & ſimiliter ſacramẽtum Matrimonij, quod legitimè poteſt tali tempore contrahi, ẽm Hoſtien.ſed benedictio nuptialis prohibetur.Panor.uerò dubitat.Clericis, quoq; cõceditur ſepultura eccleſię:de quo ſcribit frater Oſuualdus li.4. Roſ. Theolog. de quo cõſulos iuriſperitos.Itẽ cõcedit Ordinum collatio, ut notat Innocen.in cap.Non eſt a nobis.Sed ſine neceſſitate nec clerici, nec laici poſſunt ordinari in loco interdicto,ſed alibi poſſunt ordinari,ſi ipſi non ſunt interdicti, &c.

INTERDICTVM eſt duplex, uel duæ ſpẽs ſunt interdicti. Nam aliud eſt generale, aliud ſpeciale. De quo uideatur & Anũpar.3.tit.26.c.2.§.1. &.2. Generale non ſolùm eſt, quando regnũ,prouincia, uel terra,interdicitur.Verùm quandoq; caſtrum interdicitur. extra de uerbo. ſign. Cùm in partibus. Speciale uerò eſt cùm iter plures eccleſias, paucæ uel una iter dicuntur,ſed ſi uilla uel caſtrũ unam tantùm habet eccleſiam, & illa interdictio ſupponitur,uocatur generale. Latius ui de Paludenſem diſt.18.q.8. lib.4.Et hoc certum eſt, quod propter penſionẽ non ſolutam, uel delictum vnius clerici vel laici,non debet Eccleſia ſubiici interdicto, quia peccata ſuos actores tenere debent,& pœna nõ eſt ulterius extendẽda quàm delictũ in extendente reperitur. Papa autẽ poteſt interdicere & Prælati qui habẽt iuriſdictionem ab Epiſcopis ſeu collegiis, uel ab aliis, & ſi nõ poſſũt

excõicare, possunt tñ interdicere: & rationabiliter dẽt fieri. Alioquin lator incideret in pœnã illius extra de sen. ex. Sacro. Pœna aũt illius concilij est, quod qui cõpetenti monitione non præmissa sniam promulgat, ingressum Ecclesiæ p mensem sibi nouerit interdictũ. Alia ni hilominus pœna mulctãdũ, si visum fuerit expedire. Item in scriptis ferri debet & causa exprimi, latiùs vide Palud. Et forma interdicti talis est. Nos p̃p talem causam, ciuitatem vel terrã Ecclesiastico supponimus interdicto. Interdictum igitur nomen est iuris, & plus importat quã verbi, pprietas sonet. Aliter potest formari interdictũ ad arbitrium latoris sentẽtiæ, videlicet vt interdicat celebrationem missarũ cantu, vel celebrationẽ vesperarũ, seu solemnitates alias, vel sepulturã tñ, potest enim excipere quos vult, ut dicit Innoc. Et multæ pœnę sunt interdicti. Nã uniuersa sacramenta negantur eis p̃ter baptismum parulorũ, & pœnitentiæ morientiũ, quibus ẽt conceditur uiaticũ. Et generaliter gratia sepulturæ est laicis interdicta, ut dicit Innoc. super ca. ut priuilegia. Plura apud Paludensem & iurisperitos uidere poteris. Et nominatim interdicti sunt q̃ proprio noie uel sufficiẽti exprimuntur eircumlocutione & indubitata, & de q̃bus constat cuique q̃d sunt interdicti. Nec facile interuictũ est faciendũ uel ponẽdum, periculosa. n. est suspensio & interdictum piorũ operũ, vt uult Gersõ par. 4. suorũ operum. Et ẽm Anto. par. 3 summę. tit. 26. c. 1. Interdictum est separatio à cæteris sacramẽtis & oĩbus diuinis officijs, & Ecclesiastica sepultura. Vide ibi dem conuenientiam istorum triũ, interdictum excõicatio, & suspẽsio, quæ sub communi noie censuræ Ecclesiasticæ dicuntur. Ponit & ibidem eorum differentiam Anto. & quia illa alias patẽt, & partim dictũ est, omittimus plura quę Antonimus refert de interdicto.

INTERPRETATIO est duplex, ut scribit Iac. de Valentia, tract. 2. art. 4. prologi. in Psalte. Vna dicit, ex una lingua in aliam facta traductio, & ista dicitur interpretatio linguarũ. Altera dicit alicuius obscuri & ęnigmatici sermonis facta declaratio, & ista dicit interpretatio sermonũ. Primo modo dicit Hieron. ad Desiderium in prologo super Pẽtateucum. Aliud est esse interpretẽ, & aliud uatẽ. Sed secundo modo non solùm Apostoli & Doctores & oẽs glossatores, sed ẽt oẽs Prophetæ dicuntur interpretes, eò quia intellexerũt, & interpretati sunt ĩ lumine Prophetico ænigmaticas uisiones & obscura mysteria sacræ scripturę. Et isto modo etiam angeli dicunt interpretes. Item Deum & hoies. Et Christus dicitur medius interpres inter Deũ patrẽ & Ecclesiã, quia q̃cunq; audiuit à patre, nota fecit nobis. Ioã. 15. Et sic angelus Gabr. interpretatus est Danieli misterium 70. hebdomadarum. Sic ẽt Dauid fuit interpres, & Daniel, q̃ interpretatus est somnia Nabuchodonosor, & ipsius Balthasar. & somnia sua propria. Et sic ẽt Virgilius lib. 6. Aenei. appellat Sibyllã uatem & interpretem, eò q̃ interpretabatur respõsa Apollinis, cùm dicit: MAGNAM CVI MENTEM, ANIMVMQVE DELIVS INSPIRAT VATES, APERITQVE FVTVRA. Prophetæ itaq; & Apostoli dicunt interpretes. Sed Dauid & Prophetæ interpretati sunt scripturã, & illas ænigmaticas uisiones Propheticè de futuro, sed Apostoli & Doctores interpretati sunt easdẽ esse iã ĩ Christo cõpletas de p̃terito, & hoc in lumine Euãgelico, q̃ interpretatio Apostolorũ fuit multo perfectior, & distinctior & manifestior: qa fuit simul annũciatio ueritatis, & interpretatio, ut patet p̃ totũ discursũ Euangelicũ, & actuũ Apostolorũ. Hęc Valẽtia. Scriptura ãt sacra (ut scribit Gers. par. 1. tract. cõtra hæresim de cõione laicorũ sub utraq; specie, litera L.) in expositione suarũ partiũ requisiuit & reqrit hoies primò p̃ditos ingenio. Secũdò, exercitatos studio. Tertiò, humiles in iudicio. Quartò, immunes ab affectato uitio. Patet, qm̃ ex opposito alterius istorũ quatuor solet facillimè falsus intellectus scripturę suboriri, ut si sit hũ hebetis ingenij, si iners & neglector studij, si supbi & arrogãtis iudicij, si deniq; fuerit ifectus & deprauatus ex affectu alicuius

ius uitij, quoniam exercet tales malitia eorum. Hæc Gerson.

INTRINSECVM (vt notat Gab. di. 2. q. 1. ar. 1. lib. 1.) dicitur, quod est de essentia rei, puta res met, vel pars eius essentialis per oppositum notificatur extrinsecum. Et esse intrinsecum in aliquo potest esse dupliciter, ſm S. Bonau. & post eum notat Gab. di. 8. q. 1. ar. 1. li. 2. Vel sicut contentum respectu continentis, vt aqua respectu uasis, & sic dæmon pót esse intrinsecus in simulachris. Alio modo esse intrinsecum dicit aliquid quod influit in intima rei, & influendo perficit, & cóseruat, & hoc modo non conuenit dæmoni, nec respectu simulachri, nec respectu hominis. Hoc modo intelligitur illa glo. super illud Psal. Dñs in templo sancto suo, quæ dicit: Simulachris assidere potest immúdus, intrinsecus esse non potest, &c.

INVIDIA est tristitia de bonis alienis, ſm Ioánē Damas. Hug. li. 2. de sacramētis, dicit: Inuidiā esse odiū alienæ fœlicitatis. Assentit Augu. super Psal. Conuertit cor eorum. S. Tho. ait: Inuidia est tristitia de bono alterius inquantum, æstimatur diminuere gloriam propriam, 2. 2. q. 36. ar ti. 1. Et dicitur inuidia a nimis uidendo, quod minus intuemur formam illius, de cuius fœlicitate sumus solliciti. A quo inuideor, quod Horatius vsurpauit. A quo inuisus, hoc est, odio habitus. Et inuidus & inuidiosus differūt. Inuidus est q actu alicui inuidet. Inuidiosus, q morbo inuidentiæ laborat. Inuidia aliquādo p odio ponitur. Quintilianus: Ne ei tot scelerū commemoratione cōcitarem inuidiam. Hinc inuidiosum, pro inuiso, & odioso ponimus. Et inuidia ex suo genere é peccatum mortale, vt scribit Gers. part. 2. de septē vitijs capi. quia directè contrariatur charitati. Charitati aūt nihil est contrariū, quod nó sit peccatū mortale. Pót tamen hoc peccatum esse veniale ſm aliquas sui qualitates, vt puta quando in solo primo motu consistit, vel p p aliquam aliam intentionem extra suam rationem trahitur, ut idem scribit Gers. Habet autem quinque filias ſm Grego. & hoc refert Gers. par. 4. in descriptionibus peccatorum mortaliū. Prima est odium, quod est uelle malū alteri, & nolle bonū. Secūda, exultatio in aduersis proximi. Tertia, afflictio in eius prosperis. Quarta, susurratio, quæ est detractio latens. Quinta, est detractio quę fit in aperto, intenditq; melior apparere illo cui detrahit. Et ſm S. Bona. & post eum Gabr. dist. 21. q. unic. ar. 3. dub. 1. libr. 2. Hæc duo peccata, superbia, & inuidia penè sunt indiuidua, & inseparabilia, & unum comitatur ad alterum. Superbus enim amat excellentiam, & ita nullum uult parem, & per hoc appetit excellentiam, singulariter possidere, & ideo statim actu, uel habitu inuidet, cū nolit bonos consimili bono quod appetit, alterum communicare. Mens autem diaboli his uitijs duobus possessa ē. Nā ex his uitijs (ut dicit Aug.) qui prius fuit Lucifer, diabolus factus est, uidēs sta tū hominis in quo potuit cadere & ascēdere, & cadendo sub diabolica potestate redigi ascendendo ad supernam ciuitatē unde ipse cecidit, peruenire. Ex superbia motus est, simul & inuidia ad ipsum tentandum. Ex superbia, ut ipsum sibi subijceret Ex inuidia, ut ipsum a superna fœlicitate impediret Et ideo scriptura dicit diabolū ex inuidia hominem tēcasse. Sapient. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et Magist. Vidēs diabolus hominē per inobedientiæ humilitatem posse ascendere, unde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei, & q prius per superbiā diabolus fuerat, id est deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est sathā, id est aduersarius Gab.

INVIDENTIA est ægritudo susceptā p p alterius res secundas, quę nihil noceāt inuidenti. Nam si quis doleat eius rebus secundis a quo ipse lædatur: non rectè dicitur inuidere. Cic. in Tuscu. q. & ab inuidia sic differt, q inuidia non solū ad eum qui inuidet, sed ad eum qui inuidetur, referri potest. Inuidentia uerò in eum demū cadit qui inuidet. Vel inuidia ó actus inuidendi, inuidentia ipsa ægritudo.

INVIDENTIA autē fraternæ charitatis seu gratiæ est duplex. Aut em ex hoc oritur, quia per gratiam, fratris putat aliquod bonum, in se uel in alio quod appetit minui, & sic pertinet ad inuidiam. Alio mo-

do quia tanta malitia deprauatus est talis inuidens, qđ bonum quod in se non videt, nulli alij inesse uelit, licèt nihil sibi ex hoc incommodi accidat, ut scribit Gab. di. 43. q. unica. li. 2. ar. 3. dub. 2.

INVNDATIO dicitur aquæ abundantia & affluentia. Et innũdatio illa tẽpore diluuij nõ fuit naturalis, sed miraculosa, sicut & cõflagratio igniũ in fine mundi futura. Et hæc innundatio nõ peruenit ad Paradisum, qa illæ aquæ nõ innũdauerunt nisi ad puniendũ peccatores, sed in Paradiso nõ fuerunt peccatores tẽpore diluuij. Nec audiẽdi sũt astrologi dicere uolẽtes, qđ diluuiũ fuerit p concurrẽtia stellarũ humidarũ, ut refert Scot. & post eum hoc idẽ scribit Gab. di. 17. q. 2. art. 2 li. 2. Capiẽ & innũdatio p abundatia cuiuslibet rei. Vnde est illud. Innũdatio camelorũ operiet te. Esaiæ 60. Et illud Ezech. 26. Innundatione eius operiet te puluis eorũ, &c. Et Eccles 21. Scientia sapiẽtis tanquã innundatio abũdabit, & cõsiliũ illius sicut fons uitæ p-manet. Capitur & p tribulatione. Vnde est illud Iob. 21. Et superueniet eis innũdatio. Innundatio, i. fortis & impetuosa tribulatio ad modũ aquæ innũdantis, ut exponit ibi Nicol. de Lyra. Itẽ p bonis. Vnde Deut 33. dicitur: Qui innũdationem maris quasi lac sugent, & thesauros abscõditos arenarum. Innũdationẽ, id est bona apportata in nauibus per undas maris, ut exponit Lyra.

INVOLVNTARIVM simpliciter ẽ illud (ut scribit Scotus di 14. q. 1. ar. 3. lib. 4.) contra quod uoluntas simpliciter remurmurat, & p consequens per oppositum voluntarium potest intelligi tripliciter. Vno modo ut dicit Scotus, cõtra quod non omnino uoluntas remurmurat. sed patienter sustinet Secundo qđ uoluntarie acceptat. Tertio modo quod uolũtarie causat. Vide eũ latiũs & in dictione VOLVNTARIVM. Vnde (ut idẽ ait) omnis pœna est inuoluntaria. Quod uerum est in se comparando ad uoluntatem consequentem affectionem commodi, tamẽ potest esse uoluntaria uoluntate antecedente, scilicet uoluntarie applicatione causarum ad quas sequitur. Potest etiã esse uoluntaria uoluntate iustã acceptãte, & uoluntate sequente affectionẽ iustitiæ, quia sic accepit quicquid habet ordinem ad per se uolendum iustè. Illa autem tristitia potest esse ad aliquid p se iustè uolendum. Hæc Scotus.

INVOCATIO Græcè, ἐπίκλησις, à uerbo inuocare. Est autẽ inuocare, in se uocare per affectum & deuotum cultum, secundum S. Thom. super Epistola ad Rom. 10. lect. 2.

IOSEPH. Quidã Iosephus, quidam Iosipos esse scribendũ contendunt, sed nihil ad nos modò. Inuenimus autẽ tres Ioseph laudabiles in sacra scriptura, ut scribit Brulif. di. 30. q. 2. libr. 4. Primus Ioseph fuit filius Iacob, & primo genitus Rachelis uxoris Iacob: & iste signat Christũ: quia fuit uenditus à fratribus, sic & Christus traditus & uenditus. De quo nõ parũ scribit Iacobus Valẽtia Psalm. 2. & Psalm. 104. Secundus Ioseph fuit spõsus Virginis Mariæ, q honoratur in Euang. tribus rationibus & nominibus. Primò uocatẽ spõsus Mariæ. Matth. 2. Secundò iustus uocatẽ, & canonizatur in Euãgelio. Matth. 2. qa ibidẽ uocatur iustus. Tertiò uocatur 1 Euang. pater Dei. Lucæ 2. Ego & pater tuus dolẽtes quærebamus te. Fuit autem Ioseph pater Christi reputatione, ut scribit Gerson parte 3. in sermone de natiuitate Virginis Mariæ. Fuit pater curatione, quia nutricius. Fuit tertio pater generatione, nõ quidẽ sua, sed Mariæ uxoris suæ cooperante spiritusancto, & quodammodo uices Ioseph gerente, nõ uirili semine, sed mystico spiramine. Plura ibidẽ Gerson Fuit autẽ (ut idem ait) Ioseph inuenis & despõsatus est sub quinquagesimo anno, & hoc propter mysterium Propheticum, quo dicitur in Esa. Lętabitur sponsus super sponsam, & habitabit iuuenis cũ Virgine. Vbi glos. interlinearis & ordinaria dicit, Ioseph cum Maria. Etiam fuit iuuenis ex eo ut obsequiũ & ministeriũ præstaret ipsi Mariæ & puero euntibus in Aegyptũ, illic manentibus, & inde remeantibus, ut latiũs deducit ibi Gerson. Depingitur autẽ senex propter mentis & castitatis uirtutem, sicut dicit

Sapiens,

Sapiens, quod ætas senectutis vita immaculata. Vel depingitur senex, ne aliqd carnale suspicaret de Ioseph, & Maria. Vel dicitur quod pictorib. atque Poetis semper fuit æqua potestas quodlibet audendi, vt inquit Horatius. Multa Gers. vbi supra. Vouit autem Maria (vt ibidē dicit) virginitatem. Vouit, & Ioseph ſm Doctores, cui voto non repugnauit vera matrimonialis coniunctio, neque corporum mutua translatio. In quo matrimonio proles fuit, fides atq; sacramentum, vt infra latiùs dicetur de matrimonio. Et de virginitate Ioseph videatur Gers. part. 4. in Epistola de festo Ioseph instituendo. Tertiùs Ioseph fuit ab Arimathia, de quo in Euangelio dicitur quod erat iustus.

IPERDVLIA, Vide in dictione, ADORATIO, vel in litera H. quia à quibusdam cum aspiratione scribitur.

IRA secundum Arist. lib. 1. de anima, est accensio sanguis circa cor. Astipulat Ioan. Damas. lib. 2. c. 16. cùm ait: Ira est feruor eius qui circa cor est sanguinis, vaporatione fellis vel perturbatione fiēs. Ira secundum Hug. li. 2. de sacramētis, est irrationabilis perturbatio mētis. Ira ſm Auguſt. ſic deſcribitur. Ira eſt vlciſcēdi libido. Secundū Caſſiodorū ſic deſcribit. Ira eſt immoderatus animi motus, concitatus ad pœnā ſeu vindictā. Et intelligitur hæc dictio (vt ſcribit Gerſ. part. 2. de ſeptē vitijs capitalib.) non de ira quæ procedit ſeu denominatur per zelum, quæ eſt quādo quis cōtra ipſā vitia mouetur ſm ordinē rōnis ad bonū finē, qa ēt homo interdum ſibiipſi p̄p ſua peccata, & vitia iraſcitur, ſed itelligitur de ira, quæ procedit & nominatur p̄ vitiū. Iram dicit Corteſius li. 3. ſent. ſuarum, diſ. 8. eſſe vlciſcendi libidinem, quę iurgia mētis, tumultum, ſtomachationem, & peiorationē gignat. Et ira ſm Gerſonē ubi ſupra, habet duplex eſſe, ſcilicet naturę, & moris. Quo ad eſſe naturæ, non eſt propriè niſi paſſio quædā, ratione cuius paſſionis ſic purè ſeu abſolutè conſideratę, ira non eſt peccatum, imò magis eſt pœna. Quo verò ad eſſe moris ſeu mobile, inquantum illa paſſio deordinat à debito ordine rationis, debitoque fine, tunc dicit & importat uitiū, & peccatū. Nam ira iſto modo nō dicit purā paſſionē, im mò quandā actionē, qua deordinat̄ homo, & quātū ad Deū, & quātū ad proximū. Vult enī à ſe vindictā exqrere quā non debet, niſi à Deo vel à iudice cōſtituto expetere. Vel illā uindictā exercere appetit cōtra illū qui non meruit, vel vltra id quod meruit, vel non ſm legitimū modū, & ordinē, vel nō p̄p debitum finem. Greg. 31. li. moral. ſex aſſignat irę filias, quæ ſunt rixa, timor mentis, cōtumelia, clamor, indignatio, blaſphemia, de quibus latiùs Gerſ. vbi ſupra. Ira aūt per zelū (vt idem dicit in regul. moralibus) quæ eſt de malo culpę, dicitur ex ſe laudabilis, ſed ex modo proſequendi poteſt fieri uituperabilis, dū nec tēpus, nec locū, nec modū nouit obſeruare, præſertim quando pertinaciæ coniuncta eſt, & turbātium ſeditionum magis adductiua q̄ ſedatiua. Et ira quæ eſt appetitus deliberatus uindictæ propriæ, præter aut cōtra iuris ordinē ex ſe, & vt ſic eſt mortalis, præſertim ſi uindicta ſit notabilis detrimenti. Cauſas irę ponit idem part. 4. de paſſionibus animi, ſcilicet paruipenſio, deſpectio, iuſtitia propria ad alios. Excellentia propria reſpectu deſpicientis, & beneficia uel amicitia prior excellentia lædēdi, & hoc de p accidēs. Impedimentū uindictæ, tñ ſuperabile. Deſpectio ſtudiorū noſtrorū, & eorū quæ agimus. Suſpitio, quod non inſit excellētia quam appetimus. Ignorātia nominis noſtri uel conditionis. Effectus verò irę, & conditiones ſunt (vt idem dicit) feruor cordis, delectatio ex ſpe, triſtitia ex timore, nuntiata mala aliorū. Ceſſat ex tēpore, ceſſat ex magno malo illato. Aduerſario tacet aliquādo, quando loqt̄ nimis, immutatio vultus & geſtus in oculis & dētibus. Species iræ ex effectu nominatæ sūt furor, inſania, rācor. Hinc q dā iratorū, q dam acuti, amari, difficiles, &c. Magiſt. Ioānes Gerſon Cancell. Pariſien. qui & aliās multa ſcribit de ira.

IRA SVBITA ſecundū Gerſ. part. 4. in ſer. dominicæ ſexageſimæ, eſt in hominib. qui facilè iraſcuntur, & inflammantur,

& tunc omne id aperiunt quod in corde habẽt, præterea Horatius vocat eam tortam, cum ait:

Secretumq; seges, & vino tortus & ira.

Et hæc ira assimilatur tonitruo, quod subitò facit magnum sonitum, & nox cessat, vel alicui magno igni stuparum aut puluerum machinarum, vbi fit magnus sonitus ad paruum ignem, & illa ira quę aduenit naturaliter ex primo motu, non est peccatum, vel est veniale peccatum, sicut, aliqui qui sunt calidi calore citius irascuntur, quia sanguis citius circundat cor eorum. Ira verò quæ venit subitò p malam consuetudinem, est magis reprobanda. Vide latiùs Gers. ibi, qui & alias iræ ponit species, scilicet prolixam, vel longam, vel grauantem, &c.

Ira secundũ Brulif. di. 14. q. 4. li. 4. & cõcordat cũ Magistro Io. Gers. vbi sup. est duplex, s. per zelum, & est velle punire peccata aliena: & ista ira fuit in Christo, sicut quãdo eiecit emẽtes, & videntes, & de tẽplo. Psal. Zelus domus tuę comedit me. Alia est ira p pœnitentiã, & est velle punire peccata propria, & ista nõ fuit in Christo, nec in Beata Maria, qa nullum habuit peccatũ. De prima ira dicit: Irascimini & nolite peccare, &c. Glo. Quid iustius quã, vt suis peccatis quisque irascatur propriis potius quã alienis, seque puniens per pœnitentiã, se Deo offerat. Brulifer. Et ira secundum S. Bonau. Vno modo dicit purè affectionẽ, & sic ira dicitur affectus detestationis alicuius mali vel apparentis mali. Alio modo ira dicit affectũ cũ pœna, & sic ira habet pturbationẽ & inquietationem annexã, hoc aũt pót esse intrinseca differentia, quia aut perturbatio illa solũ tãgit potentias inferiores, & nullo modo tãgit oculum mentis. Aut tangit oculũ mentis ad tempus turbando, sed non excedendo. Aut oculũ mentis, attingit ipsum perturbando & obnubilãdo. Et sm hoc motus iræ inquadruplici differentia reperitur, secũdum quod colligitur ex dictis sanctorũ, & habet S. Bona. dist. 15. q. ult. lib. 3. Vno modo dicitur purè, affectum detestationis, & hoc modo potuisset esse in Adam in statu innocentiæ. Alio modo dicit motũ detestationis cũ inquietatione, & perturbatione partis sensualis sine aliqua p turbatione mentis, & hoc modo fuit in Christo affectio iræ, sicut em̃ dicit Euangelium: Infremẽdo cõturbauit seipsum. Tertio modo dicit affectũ detestationis, cũ cõmotione & pturbatione, nõ solùm partis sensualis, sed etiã rationis ad tempus, & hoc modo reperitur ira in viris iustis, q irascuntur ira per zelũ. De quibus dicit Grego. quod inde mens perturbata proficit vt clarescat, sicut oculus per collyriũ immissum ad tempus turbatur, vt postmodũ clarius efficiatur. Quartò modo ira dicit affectum detestationis cũ cõmotione sensualitatis, & etiam mentis, ita quod commotio illa habet secũ pturbationem mentis annexam, vel ad illam est ordinata, & sic est ira per uitium, & reperitur & prohibetur à Domino.

Ira dei, ut Augu. super illud 2. Psal. Tunc loquetur ad eos in ira sua, &c. scribit. Nõ oportet inquit iram, & furorem Domini perturbationem mẽtis intelligi, sed vim qua iustissimè vindicat subiectam sibi ad ministerium uniuersam creaturã. Ira ergo Dei est motus qui fit in anima, quæ legem Dei nouit, cũ eãdẽ legẽ uidet à peccatore præteriri. Per hunc enim motum iustarum animarum multa uindicantur, quamquam possit ira Dei rectè intelligi etiam ipsa mentis obscuratio, quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediunt. Idem Psalm. 6. Non cadit in Deum iudicem perturbatio, sed quod in eius ministris fit, qa p leges eius fit, ira eius dicit, in qua ira nõ solùm argui se non vult anima quæ nunc orat, sed nec corripi, id est emendari vel erudiri. Et Psal. 9. ait: Multũ irascitur Dominus dum non exqrit, dũ quasi obliuiscitur, & nõ attẽdit peccata, & p fraudes & scelera ad diuitias, honoresq; peruenitur, quod maximè in illo Antichristo euenturum est, qui vsq; adeò beatus uidebitur hominibus, ut etiã Deus putetur. Idem Augu. Psalm. 26. Ira Dei non est nisi auersio vultus eius. De ira & furore Dei scribit Gerson par. 4. in expositione. 1. Psalmi pœnitentialis. Scio inquit tu Domine (te docente) quia tu semper idem es, ideo tu in varios affe-

ctus

ctus nõ mutabilis es. De te quoque ſcriptum eſt. Tu autem Domine uirtutũ cũ tranqllitate iudicas: furis ſemp trã quillus, iraſceris ſemper placatus. Non eſt furor tuus, nõ eſt ira tua in te, & in tuo affectu, ſed extra te eſt & affectu tuo fuit ortuus, pœna eſt inferni, ira tua purgatorij pœna. In inferno quaſi furendo arguis, in purgatorio quaſi iraſcendo corripis. In illo per iuſtitiã arguis inſolubiliter, in iſto per miſericordiam corripis ſalubriter, & tamen ab utroque opto liberari, dicens: Domine ne in furore tuo arguas me, &c. Hæc Gerſon. Non põt aũt Deus maiorẽ oſtendere irã peccatori (ut ſcribit Iac. de Valen. ſuper illud Pſal. 10. Pluet ſup peccatores laqueos) quã nõ dare ſibi gratiã, & dimittere eũ in adinuentionibus ſuis. Na ex natura ſua corrupta & uitiata ſemper ruit in diuerſa ſcadala, & diuerſos laqueos poſtquã, non habet præſeruatorẽ. Ita Iudæi obſtinati poſt mortem Chriſti ruerunt in diuerſa ſcandala, & inciderũt in diuerſos laqueos p illos 40. annos, ut ait Ioſephus de bello Iudaic. Id qđ & declarat & oſtendit Iac. de Valẽ. ubi ſupra.

Iracvndia eſt exceſſus iræ, ideo eſt uitiũ oppoſitum mãſuetudini ſm S. Th. 2.2.q. 157. art. 1. Differtq; ab ira, ut placet Donato, quod ira ex cauſa, iracundia ex uitio multũ iracentis. Ab ira uenit iraſcor, & iratus, ac iracundus, quæ ita differunt, quod iratus ẽ qui ex aliqua relaceſſitus, excãduit, iracundus qui ex quacũq; etiã parua cauſa mouetur ad irã, ſemper alterum ex cauſa eſt, alterum ex moribus.

Iraſci eſt appetere uindictam, ſm Ariſt. 4. Rheto. propter apparentem paruipenſionem. Bruliſ di. 10. q. 3. li. 1. Et Deus dicitur figuratiuè iratus uel offenſus, tunc accipiendo iraſci pro uelle uindicare, nõ includendo paſſionem concomitantem, iſtiuſmodi uelle. Deus formaliter eſt iratus uel offenſus, quia formaliter eſt uolens uindicare peccatum commiſſum cõtra legem ſuam, ut ſcribit Scotus, & poſt eum Gab. di. 14. q. 1. ar. 1. lib. 4. Et ut ſcribit S. Bonau. diſt. 45. in dubijs literal. li. 1. Deus habet ſigna iræ, nõ quæ ſignificent iram in ipſo, ſed quæ ſignificant iram in nobis, & uerè quando in nobis ſunt. Et (ut ſcribit Paulus Corteſ. lib. 1. diſt. 3. ſententt. ſuarum) quoniam ira eſt appetitio alieni mali, cum libidine ulciſcendi miniminè ſuaptæ ſpeciei, modo in Dei naturam cadit. Ex quo fas eſt ſcire eũ quoq; odio uacare. Nã cũ nulla ſit eius uoluntatis procliuitas ad malum, per abſurdũ eſt opinari quippiam odioſum eſſe Deo. Si quidẽ cum omnia ab eo tanquã ab auctore dimanẽt, ſi quippiam illi odioſum eſſe diceretur, neceſſe eſſet confiteri, eum id haud eſſe uelle, quo nihil dici põt in omni Theologia indoctius. At nos interdũ Metaphoricos quẽdam illi odioſa eſſe dicimus. Nam illi & malorum genera eſſe odioſa, & aliquid ingentius boni genus, uelle affirmamus, quod haud fieri ſine, minoris boni ademptione poteſt, quem admodum quatenus iuſtitiæ tuendæ bonum uelle affirmatur, quod fieri ſine animaduerſione nequit. Quomodo eñ generis humani ſocietas, iuriſq; deſcriptio ſeruaretur, niſi tot fures, tot graſſatores, tot homicidæ, tot depeculatores, tot hoſtes publici plecterẽtur. Num cenſemus ſeruari hominum incolumitatem poſſe, ſi tot flagitiorum, uexationum, cædium, direptionum, rapinarum impunita ſcelera ferantur? Atque etiam gaudium & delectatio, quatenus patheticæ ſint à Dei natura abſunt. Hæc Paulus Corteſius, &c. A Deo quoque omnis turbida affectio abeſt, ut idem ſentit.

Irregvlaris, A quo irregularitas: & eſt (ut ſcribit Sco di. 25. q. 1. lib. 4.) inhabilitas ad ſuſceptionẽ, & executionẽ actuũ ordinũ. Vel irregularitas eſt impedimentũ, repulſio executionis diuini officij ſeu ſacramẽti ex canonica, inſtitutione, puniens. Iſta frequẽter incurritur à iure, q̃uis poſſet aliquando, infligi à iudice ſm iura. Incurritur autem a iure ex quibuſdam criminibus, & ex quibuſdã non crĩminibus, & ex quibuſdã quæ quãdoque poſſunt eſſe crimina, quãdoq; nõ crimina. Et ſic tripliciter põt homo irregularitatem incurrere. Primo ex criminibus. Et hoc quadrupliciter. Primo p̃p ſimoniam, ut quando quis emit ordinem, uel beneficiũ, & in huiuſmodi caſibus quãdoq; ſolus Papa põt diſpenſare, ut patet

extra de simonia. capi. nobis. Et idem patet. 1. q. 1. Simoniacus autē in beneficio (vt scribit Sco. dist. 25. q. 1. lib. 4. non sic grauiter punitur, tñ ex quo sibi constat qđ simonia illud obtinuit, tenetur resignare, & toto tpe, quo tenet, iniustè tenet, & tenetur ad restitutionē oīum quæ pcepit. Hæc Sco. Et probātur hæc de simonia in diuersis capitulis. Secundū crimen quo irregularitas cōtrahitur est furtū in aliquo ordine, puta qñ ipsos tales prohibet accedere, & tñ cōtra eius prohibitionē faciūt, & furtiuè suscipiunt ordines, tales efficiuntur irregulares. Tertiū crimen, in eo q̄ ministrat in ordine non suscepto, maximè sicut est sacer ordo & solēnis ministratio. Et quod sit irregularis, patet extra de clerico non ordinato ministrāte. Quartū crimen efficiens irregularitatē est contumaciter se hīe in nō seruando canonicas pœnas. Et hoc patet de clerico excōicato vel depositō ministrante, vbi intelligitur de maiore excōicatione. Nā qui in minore excōicatione, grauiter peccat, nullius tñ irregularitatis notā incurrit. Secundo, sine criminibus contrahitur irregularitas, & tripliciter, sequitur. n. irregularitatē quæuis seruitus, non crimen. Vnde quilibet seruus proprius prohibetur ipso iure ne ordinis sacrm̄ suscipiat, nisi manumittatur, ut patet de seruis nō ordinatis. Sed de facto non impedit, ut ait Rich. Secūdo sequitur, illegitime natū, quāuis huiusmodi illegitimatio nō sit ex crimine illius qui taliter nascitur. Et istud patet extra de filijs presbyterorū non ordinādis. Rich. dicit. Defectus natalij nō impedit alicuius ordinis susceptionē de facto, sed bene de iure pp sacramēti reuerentiā, & cū eius (ut inquit Sco.) facilitet dispensatur. Tertio sequitur, corpore vitiatum, vel in aliquo mēbro notabili enormiter truncatū, uel graui & immundo morbo laborantem & debilitatū, tales enim sunt irregulares, nec debēt suscipere ordines, ut patet de corpore vitiatis, & extra de clerico debilitato. Sūt & irregulariter ſm Rich. qui ad reprimēdum carnis tentationē, sibi abscindūt virilia, is enim nō hēt iustā causam castrationis suæ, quia virtute carnali uitio repugnandū est. Secus si ex causa iusta abscindantur. Tertiō, indifferenter, qñque ex crimine, & qñq; nō ex crimine aliquis efficitur irregularis. Et hoc contingit dupliciter, s. per homicidium & bigamiam, quorum utrumq; est sine peccato, & qñq; cum peccato. Patet primum de iusto Iudice, qui iustè dānat nocētes, qui ipse una cū notario & teste sunt irregulares & cōsul: vt patet extra de homicidio uoluntario. Vnde Rich. ait: Cū zelo iustitiæ Iudex suspendit latronē, fit irregularis, & sic actu uirtutis aliquando homo fit irregularis, inquit Rich. di. 25. art. 4. q. 3 li. 4. Homicidiū aūt quandoq; est peccatum: ut cùm nocens innocentē occidit, ut patet de sē: quia est cōtra mādatū Dei. Quod aūt bigamia inducat irregularitatem, hoc patet extra de bigamis. Quod posset esse sine peccato, patet, quia contrahens matrimoniū cū muliere corrupta, efficit bigamus: sed hoc pōt facere qs sine peccato. Quādoq; est peccatū bigamia, quia posito casu, quod aliqs ducat vxorē virginē, ex hoc nō cōtraxit bigamīā, sed si postea illa mulier de scitu mariti sui peccauerit cū alio uiro, tūc i primo cōcubitu quo legitimus maritus peccauerit cū huiusmodi uxore sua adultera, ipse cōtrahit bigamiam, & hoc ut plurimū non caret peccato, maximè si ratione suæ saturandę libidinis foueat scienter adulterā, & non corrigit, neque repudiat eā. Vide latius de irregularitate Rich. di. 25. ar. 5. Et Petrum de Palud. eadem dist. q. 3. etiam alios, fratrem Osuualdum li. 4. rosa. theologiæ. Et Antonius par. 3. tit. 28. per sex capit. & Gersonem. Sed hæc sufficiant.

Iris secundum Aristo. 3. Metheorum, est speculū Solis, quia in ea imago Solis exprimitur: Et diffinit sic cōmuniter. Iris nil est aliud quā nubes rorida Soli opposita, radijs Solis multipliciter informata. Vel est refractio, visus a nube rorida ad Solem. Plura colligit de iride frater Pelbartus li. 2. in fine rosarij theolog. & multa Arist. 3. Metheo. & Seneca. Et q̄a vocabulum est physicum, apud Philosophos de eo uidebis. Posuit aūt Deus arcum

cum vel iridem in nubibus, in signũ fœderis Nam Gene. dixit Deus ad Noe: Ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit signum fœderis inter me & terram, & non vltra erant vltra aquæ diluuij ad delendam vniuersam carnem. Et hoc factum est propter assecurationem, quia Noe maximè timebat ne iterum fieret diluuiũ, & quotidie orabat ne fieret, vt refert Iosephus li. antiquitatũ. Alias rationes vide apud alios, & colligit aliquas frater Pelbartus li. 2. Rosarij Theolo. Et de signis irridis videto apud Philosophos, & de generatione eius.

IRRISIO & subsannatio cõueniunt in fine, sed differunt in modo: quia prima fit naso rugato: secunda verò fit ore, i. uerbis & cachinno, ex S. Tho. 2. 2. q. 75. ar. 1.

ITER idem est quod via. Iter salutis & perditionis, q̃ vel in cœlum vel ad inferos itur. De his duabus vijs dicit Matt. 7. Intrare per angustam portã, quia lata porta & spaciosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eã quam angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitã, & pauci sunt qui inueniũt eã. De his. Lactantius l. 6. diui. instit. ca. 3. Duæ sunt viæ per quas humanam vitam progredi necesse est. Vna, s. quæ in cœlũ ferat, altera q̃ ad inferos deprimat. Quas & Poetæ in carminibus, & Philosophi in disputationibus suis induxerũt. Sed inquit melius & verius, qa duas istas vias cœli, & interorum esse dicimus, quia iustis immortalitas, iniustis pœna æterna proposita est, & in cap. 4. Vita est igitur virtutis, ac bonorum via quæ fert nõ in Elysios campos (vt Poetæ loquũtur) sed ad ipsam mundi arcem. At leua malorũ exercet pœnas & ad impia tartara mittit. Est enim criminatoris illius qui prauis religionibus institutis, auertit homines ab itinere cœlesti, & in viam perditionis inducit. Plura Lactantius.

ITER quoddam est terrestre, qđ agitur pedibus corporis. Quoddã est spirituale & cœleste iter æternitatis, qđ peragratur pedibus mẽtis, q̃ sunt pes sinister in intellectu, & volitio pes dexter in affectu, vt scribit Gers. part. 1. sermone. pro viagio regis Romanorũ. Hoc iter quale est quis interrogauerit? respondeat Propheta, id esse mandatorum Dei. quam nedũ ambulasse, sed cucurrisse gloriabatur ipse, cum ait: Viam mandatorũ tuorum cucurri, cũ dilatasti cor meum. Et rursus. In via testimoniorum tuorũ delectatus sum sicut in omnibus diuitijs. Et talia sunt in hanc sentẽtiam absque numero. Etenim tu qui peregrinaris hic à Domino, si pergẽdo vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hæc est enim via regia, hoc iter prosperum, hæc compẽdiosa semita, quæ ducit ad uitam. Magister Ioannes Gerson Cancellarius, &c.

IRONIA Græca dictio est, & est uitiũ quo quis asserit minora de se quam credat, ideo semper est peccatum, tñ leuius ut plurimum quam iactantia, ex S. Tho. 2. 2. q. 110. artic. 2. Est & ironia figura cùm aliquid cõtrariũ dr̃ & illusionẽ. De qua apud grãmaticos. Ironia ut scribit Paulus Cortesius lib. 3. senten. distin. 8. tamẽ maxime crimen putatur, cum palam siue aut neuos quosdam addit qui definit aut quædam præstantiora demit quæ super sunt. Eodemq̃ne modo ostentio malum capitale nominatur, si dolose aut cum alterius iactura fiat.

IVBILATIO est declaratio quædam & illustratio gaudi concepti. Eadem Iubilum dici potest. De quo in dictione, GAVDIVM. Et Iubilus secundum Gersonem tract. 7. super Magnificat, nõ est nisi gaudium cordis intensum, quod nec retineri potest intus, nec foris exprimi. Et S. Tho. super Psal. 32. dicit. Iubilus est lætitia immensa, quæ uerbis exprimi nõ potest, sed uoce datur intelligi, &c.

IVCVNDITAS est gaudium ad exteriora adeo prorumpens ut alios excitet ad gaudendum. S Tho. 4. sen. dist. 49. q. 3. ar. 1.

IVDAEVS cõiter est quicunq; legẽ Mosaicam ad literam tenet. Dicunturq; Iudei à nomine principalis tribus, s. Iudæ, qui etiam prius Hebræi dicebantur, quia ad Heber, cuius familia cultũ Dei tenuit, cæteris idolatria fœdatis. Dicuntur præterea recuriti propter circuncisionem.

IVDEX à iudico dicit, quasi ius dico, & iudicatio quæ est iusti iudicium, ẽm Aristo. li. j. Politicorum. Hinc etiã iudicium

quod

quod eſt actus iudicis inquãtũ iudex, i. inquantũ eſt ius dicens, ideo eſt actus iuſtitiæ, i. executio iuſtitiæ, ſm S. Tho. ſecũda ſecundę q xl. ar. j. Et iudex eſt triplex. ut notat Gab. di. 15. q. 6. li. 4. ſ. ordinarius, delegatus, & arbitrarius. Ordinarius cui ex dignitate uel officio cõuenit iudicare: ſicut habẽs dignitatẽ uel officiũ, cui annexa eſt iuriſdictio, ſicut Epiſcopi, Archidiachoni, &c. Delegatus cui ex ſpeciali cõmiſſione ordinarij iudicis cõuenit incerta cauſa, uel ẽt generaliter cognoſcere ſeu iudicare. Arbitrarius q nullã habens poteſtatẽ, conſenſu litigãtiũ in Iudicẽ eligitur. Requiritur autem iudex ad ſẽtentiandum, de quo dicitur Deuterono. 16. Iudices & Magiſtros cõſtitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populũ iuſto iudicio, nec in alterã partẽ declinẽt. Nõ accipiens perſonam neque munera: q munera excecãt oculos ſapientũ, & mutãt uerba iuſtorũ. Iudicis quoque nõ eſt (ut inqt Ambro.) ſine accuſatione damnare, & habetur 2. q. j. de manifeſta. Vtrũ eſt hoc niſi crimen ſit notoriũ, fama. n. publica reũ accuſat. In iudicio aũt quatuor neceſſariò perſonę requiruntur, ſ. iudex, actor, teſtis: aliæ ꝑſonæ ſunt de cõgruitate, ut aſſeſſor, aduocatus, ꝓcurator, tabellino ſiue ſcriba, executor, & ita nõ ſẽper, ſed in caſu requruntur hæ vltimæ ꝑſonæ. Poteſt ãt eſſe iudex qlibet q non ꝓhibetur, extra de ſpon. c. Cũ apud. Prohibentur antẽ ſurdus, mutus & ꝓpetuò furioſus, impubes, fœminæ, ſeruus excõmunicatus, cõſanguinei, rei, & inimici auctoris, uel alia cauſa ſuſpecti, nec infames, uel hæretici, uel imperiti, &c. Nã malus iudex iudicãdo peccat mortaliter, ſm Alexan. de Ales in 3. Et Rayne. & Hoſtiẽſis. Nec licet iudici uẽdere iuſtum iudiciũ. 11. q. 3. Nõ licet. Nec iudex accipiat munera, ut dictũ eſt. Poſſunt autem dictę perſonæ ad iudiciũ requiſitæ deficere multis modis à iuſtitia, q bus innocẽtes dãnificãtur, ut notat Gab. ubi ſup. Et hoc vel ſciẽter & ex ꝓpoſito corrupti ꝓtio, ꝑce, fauore, iuidia, aut certa malitia. Aut ignoranter uel non à propoſito propter negligẽtiã aut alium caſum præter uoluntatem accidentem. Vbi aduertendũ vt idem ſcribit, quod quilibet in officio conſtitutus tenetur habere peritiam tãtam ut poſſit officiũ iuſtè exercere. Vnde iudex Eccleſiaſticus habere debet ſaltẽ mediocrẽ ſcientiã, licèt eminẽs ſit effectanda. In ſeculari autẽ iudicio ut dicit Anto. ſi habet conſuetudinem cauſarum uel peritiam iudicandi, poteſt committi cauſã iura ignoranti, & poteſt eſſe ordinarius. Nam & milites poſſunt eſſe iudices, dantur. n. aſſeſſores iudicibus ut conſulant ignorantibus iura. Dum ergo non habent peritiam ſufficientem, aſſumat aſſeſſores iuriſperitos, ut tales conſulãt, quorũ informationibus ſuas ſuppleant imperitias. Debet autẽ iudex ſe conformare Deo in tribus, ſ. poteſtate, in veritate, & bonitate, ut ſcribit Gabr. poſt Alexan. de Ales parte 3. q. 40. membra. 4. homo enim iudicando gerit uicẽ Dei. Hinc Exod. 18. dixit Ierhro Moyſi. Prouide de omni plebe uiros ſapientes & timentes Deũ, in quibus eſt ueritas, & qui oderunt auaritiã, qui iudicẽt populũ omni tẽpore. Poteſtas ſit in auctoritate, ueritas in iudicij diſcretione, bonitas in animi rectitudine. Vnde Deuteronomio 16. Iudices & Magiſtros cõſtitues in omnibus portis. Ecce auctoritas poteſtatis, ut iudicent populũ iuſto iudicio. ecce iudicium ueritatis. Nec in alteram partẽ declinẽt, ecce rectitudo animi, &c. Vide latius Gabrielem & quæ perſonæ admittuntur & quæ prohibentur in iudicio, & ſupra tactum eſt. Gerſõ parte 4. ſermone ad regem Franciæ pro iuſtitia ponit tria ſigna, per quæ cognoſci poſſit ſi iudex aliquis diliget iuſtitiã ſecundũ tres habitudines ſeu reſpectus q ſunt in unoquoque iudice. Vnus reſpectus eſt ad Deũ, & ad religionẽ ſuã. Alius ad Dominũ ſuum, ſuamq; damnationẽ. Alius ad ſemetipſum, qui ſeſe ſubdit rationi. Dicamus ergo (inqt) qđ amor Dei ſũeque religionis ſignũ eſt Iudicẽ terrenum diligere iuſtitiam. Longior ẽ ibi Gerſ. Et addit poſtea, quomodo unuſquiſque iudex habere debet tres virtutes theologicas iuſtitiæ ſorores: Spẽ in potẽtia Dei, quod ei daturus ſit conſtan-

ſtantiã. Fidẽ in ſapientiã Dei, qđ ei dabit prudẽtiã: Charitatẽ in ueritate Dei, q ei dabit tẽperantiã, benignitatẽ & clementiã. Alioquin iudex eſt corruptus & ſubuerſus à Throno iuſtitiæ, facile admodũ niſi confirmatus ſit & ſtabilitus in Deo. Per has uirtutes facile potẽtiam timet humanã, operatur p mundanam cautelã, deficit iudicãdo aut p auſteritatem, aut p irã ſubitã. Alia ſigna ibidem diffuſe declarat quem uide ſi placet.

IVDICIVM ut ſcribit Sco. di. 47. q. 1. li. 4. generaliter accipitur p quacunque certa notitia, & illo mõ ſenſus ẽt diſtinctè apprehendens obiectũ, uel diſtinguẽs obiectũ ab obiecto, ubi requiritur fortè magis diſtincta apprehenſio, dicit iudiciũ. Vnde 2. de aĩa, dicitur ſenſus communis iudicare de ſẽſibilibus diuerſorum ſenſuũ. Alio modo dicitur iudiciũ certa apprehẽſione intellectualis ẽt quæcũque, & hoc modo diffinitiua cognitio de aliquo poteſt dici iudiciũ de ueritate illius. Iuxta illud 1. Ethi. Vnuſquiſq; bene iudicat q̃ cognoſcit, & hic ẽ bonus iudex. Adhuc magis p priè dicitur de aliquo uero complexo, q a ſm Aug. 3. de libero arbitrio, nullus iudicat de regulis æternis, ſed ſm eum de alijs. Vnde omne uerum complexum apprehenditur eſſe uerum per aliud, quia ſi eſt immediatum, adhuc iudicatur uerum per rationes terminorum: ſm Philoſophum 1. Poſte. Principia cognoſcimus inquantum terminos cognoſcimus. Adhuc magis propriè dicitur de uerbo complexio quod eſt concluſio, quia de concluſione iudicatur nedum per terminos, ſed per principia. Adhuc magis ſpecialiter dicitur de concluſione practica q̃ ſpeculatiua, q a iudiciũ eſt dictamen intellectus practici conſonũ iuſtitiæ. Iuſtitia aũt nõ reſpicit ſpeculabilia, ſed operabilia. Adhuc ſpecialius cùm lex nõ tantũ determinat agenda & fugienda, ſed determinat reddenda pmia bene meritis, & ſupplicia male meritis, ut ex amore pmiorũ alliciantur ad bene agendum, & ex timore pœnarum uel ſuppliciorum retrahantur à male agendo. Magis propriè iudiciũ accipitur ut eſt certa determinatio de præmijs uel ſupplicijs reddẽdis quã de aliis uirtutibus practicis. Illas autem ueritates licèt q libet poſſit ex principijs practicis elicere, & ſic quaſi ratiocinando iudicare. Tamẽ adhuc ſecretius iudiciũ accipitur, put ptinet ad habentẽ auctoritatẽ determinãdi. Iuxta illud extra de ſententijs. Sẽtentia à non ſuo iudice lata nulla eſt. Ergo cõpletiſſima ratio iudicij ſtat in hoc quod eſt cõpleta determinatio & authentica reddẽdi alicui ſm merita ſua. ut dicit Scotus. Illa autem cõplecta determinatio includit perfectum dictamen intellectus, de hoc & perfectum uelle uoluntatis, nõ quale cunque, ſed efficax. Ex quo ſequitur qđ principaliter iudicare includit principaliter dictare & principaliter uelle habere uelle efficax, ut dicit Sco. di. 48. q. 1. l. 4. Et ut ſcribit Iaco. de Valen. Pſal. 49. Iudiciũ eſt actus iudicis. Et ſic põt eſſe duplex actus iudicis. Quia aut iudicat ſm legẽ, ãut puaricatores & obſeruatores legis. Primũ dicitur iudiciũ diſcretionis, inquantũ iudex interpretatur & declarat difficultates & ænigmata legis, & diſcernit inter ea, q a eiuſdem eſt condere legẽ & interpretari, & diſcernere & iudicare ſm legem. Secundum dicitur iudicium examinationis inquantum iudex examinat obſeruatores & præuaricatores legis, & punit ſm merita & demerita. Et ſic tribuit unicuiq; quod ſuũ eſt, &c. Quot autem inueniũtur (inquit Gerſon parte 2. ſermo. facto in concilio Remenſi Dominica 2. poſt Paſch) inter viros quorum iudicia circa agibilia & credibilia, uel nullum eſt uel obſcurum, timidũ, & incertum uel erroneum, quia nec ipſos eruditiuit lex Dei, nec regularis bene uiuendi diſciplina pdocuit. Iudex igitur peritiam habere debet. &c. Paſſiones autem peruertunt uerum iudicium ut uult idem Gerſon parte 3. de paſſionibus animi, quare periculoſum eſſe dicit hominẽ dimittere ſe nimis labi & profũdari in imagines uel phantaſias præſertim uitioſas, & circa peritura ſẽperq; libẽtia, ut ſunt beneficia, honores, & diuitiæ. Nam cùm generentur habitus ex actibus frequẽtatis, & habitus cautẽt,

natu-

naturaliter sit vt pondere suæ inclinatio nis sic immutẽt imaginatiuam virtutẽ, & ex cõsequenti totum hominem quod necessitate quadã trahitur homo velut brutum, vt quemadmodum fit in illis, quos Philosophus bestiales appellat. Sic vtique verum est quod omnis imaginatio profundata habet suam insaniam vel ebrietatem, & quasi dęmoniacam passionem, sicut dicit Origenes. Lędit quoq; notabiliter seu puertit totaliter iudiciũ rationis, patet in Phylocaptis, patet in ambitiosis, in auaris, in inuidis, in impatientibus, i quibus verificatur illud Prouerbium. Furor fit læsa sæpius patiẽtia.

IVDICIVM RATIONIS est duplex ſm S. Bonau. Quoddam est in solo dictamine, & hoc est rationis. Aliud est ſm iudiciũ diffinitiuum vt fiat vel non fiat, & illud nunquam est sine voluntate, quantumcunque enim ratio deliberet in eam partẽ, determinat diffinitiuũ iudicium quã præoptat voluntas. Et ideo cùm dicitur quod voluntas sequitur iudiciũ. Si intelligitur de iudicio quod consistit in solo dictamine, non est semper verum quod ad illud sequitur voluntas necessario. Si aũt intelligatur de iudicio diffinitiuo, ex hoc non sequitur quod voluntas sequit principaliter actum alienũ, imo potius actum alienum trahit ad proprium.

IVDICIVM EST DVPLEX, ſ. approbatiuum & condemnatiuum (vt scribit Sco. dist. 47. q. 1. li. 4.) Nam iudici possunt esse manifesta aliqua ex quibus sequitur in particulari illũ esse præmiãdum, puta quia bene meruit: vel puniendum, quia malè meruit, & prima sentẽtia est approbatiua, secunda cõdemnatiua, iuxta ista quandoq; in nobis feruntur duæ alienæ sententiæ, puta si pro aliquo proponantur digna merito, & iudex inueniat proposita non esse vera, sequitur sententia propulsiua a præmio. Similiter si contra aliquem proponantur aliqua digna supplicio, & inueniantur nõ esse vera, sequitur sententia absolutiua seu absoluẽs, puta talem coram nobis accusatum pronũciamus innocẽtem. Scotus. Et iudicium ſm S. Bonauen. dist. 47. quæst. 3. lib. 3. dicitur tripliciter, scilicet communiter, propriè & appropriatè. Iudicium cõiter dr collectio manifesta meriti ad præmiũ. Iudicium propriè dr discussio meritorum & prolatio cũ quadam discussione, & sententiæ diffinitione. Iudiciũ dicitur appropriatè ipso iudicio. Vnde iudicatus dicitur cõdemnatus. Primo modo oẽs iudicabũtur in extremo iudicio, qa oẽs conuenięt, & patebit qũo Deus omnibus retribuent secundum merita, & hoc est quod dicit Apostolus: Oẽs manifestari oportet, &c. Secundo modo prout dicitur iudicium discussionis, nõ omnes iudicabuntur, & erunt quatuor ordines vt distinguit B. Grẽg. & Magister distin. 47. lib. 4. Tertio modo secundũ qd dicitur iudicium condemnationis, iudicabũtur mali solum, & illud iudiciũ incipit in præsenti per executionem in fidelibus, & per expoliationem in dæmonibus, & consummabitur in futuro. Vnde iudicium non iterabitur, sed consummabitur. Hæc Bonauen. & cõcordat Scotus. Et ad hoc vt iudicium sit firmum, concurrit auctoritas & potestas. Auctoritas in sententiando, & potestas in retribuendo præmium secundum meritum: si alterum eorum deficiat non est iudicium, hæc duo principaliter sunt in Deo (vt scribit Sanctus Bonau. distin. 48. q. 1. art. 1. lib. 4.) Nam in ipso est auctoritas ad sententiandum, quia Dominus omnium est nos, & omnes serui eius. Est etiam potestas ad retribuendum, quia potentissimus, & non est qui cõtra eum se valeat erigere vel eius sententiam irritare, hæc duo communicauit Deus trinitas homini Christo auctoritatem dãdo & dominium, sicut dicitur Act. 2. Dominum fecit Deus hũc Iesum. Potestatem etiam habet sibi cætera subijciẽdo. Mat. vlt. Data est mihi ois potestas, & ideo ipse est qui constitutus est a Deo iudex viuorum & mortuorum, sicut dicitur Actu. 10. Et secundum vtramque naturã habet auctoritatem, sed secundum diuinitatem principalem & naturalẽ secundum humanitatem commissam, de quo latiùs ibi Bonauen. & infra.

IVDICIVM EST duplex vt notat S. Bonauen. distin. 18. lib. 4. circa textum. Vnum

in

in præsenti, & hoc est iudiciũ in pœnitentiæ foro, & hoc magis est misericordię q̃ iustitiæ, quia modò est tẽpus misericordię. Aliud est iudiciũ postremũ, & illud est iustitiæ q̃d signanter Psalmographus, dicit: Cùm accepero tẽpus, ergo iusticias iudicabo Psalm.

IVDICIVM EXTREMVM, hoc est ultimũ siue finale, & erit uniuersalis separatio bonorũ à malis, ut dicit B. Tho. 4. sent. di. 47. q. 1. ar. 1. de quo Psal. 95. Iudicabit orbem terrę in æquitate, & populos in veritate sua. Et Eccles. 12. Cũcta q̃ fiũt, adducet Deus in iudiciũ, p̃ omni errato, siue bonũ siue malũ sit Esa. 3. Dñs ad iudiciũ uenit cũ senibus populi sui, & principibus eius. Et Lucæ. 21. Videbũt filiũ hominis uenientẽ in nube. De quo Matth. 25. & 26. Cùm uenerit filius hominis in sede maiestatis sũę. Et Marc. 13. Ioan. 5. Et 2. Corin. 5. Apost. Oẽs. n. nos manifestari oportet ante tribunal Xpi: ut referat unusq̃sque p̃pria corporis, prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Et. 1. ad Thes. 4. Et 1. Petri. 4. & alias i multis locis sacræ scripturę tractat̃ de iudicio illo extremo. Prętereo Aug. Hiero. Grego. Chry. Lactã. q & plura de hoc iudicio scriptis reliquerunt. Videat & Gab. serm. 1. dominicæ 2. aduentus Dñi. Et dies huius iudicij uariè nominat̃ i scriptura p̃pter effectus illius diei ineffabilitatẽ, generali tñ uocabulo dies iudicij nominat̃, q̃ alias dies iræ, dies caliginis, dies calamitatis & miseriæ nominari solet. De quo vide Gab. ser. 2. ubi sup. Dicit̃ hæc dies amara peccatoribus. Dicitur & dies iudicij octauus, ut scribit Aug. Psal. 8. q̃d iã post finẽ huius seculi accepta æterna uita, tũc non erunt aiæ iustorum obnoxia temporalibus, uel dicitur octauum iudicium, quod post duas generationes futurum est. Vna quæ ad corpus, altera quæ ad animam pertinet. Et in illo iudicio ſm Tho. de Argen. di. 47. lib. 4. quamuis iudex principalis sit tantum unus, tamẽ iudices assessores contingit esse plures. Nullus enim purus homo, sed solũ Christus potest iudicare propria auctoritate, qui iudicabit (ut uult Pal. d. 48. li. 4.) in forma humana & glorioſa. Vade Io. 5. dicitur. Pater omne iudicium dedit filio, ut modò dictum est. Et ille qui fert sententiã, est iudex principalis, & talis é solus Christus, ut scribit S. Bonauen. di. 47. q. 1. lib. 4. assessores autem erunt Apostoli & alij p̃fecti Christi imitatores in extremo iudicio, tanquã ueri iudices iudicabũt, q̃a Mat. 19. sup illo uerbo. Vos q̃ reliquistis omnia dicit Glos. q̃ reliquerunt omnia, & secuti sunt Dominũ, hi iudices erunt: & loquitur de iũdicibus quantum ad extremũ iudiciũ. Et de iustis hominibus dicit Sapien. 3. Quod iudicabũt nationes & dominabũtur populis Et loquitur ibi scriptura de extremo iudicio, & tales sunt Apostoli & alij perfecti homines, Christi imitatores iudicabunt per modum assessorum. Et tunc perfecti omnes qui erunt assessores Christi, habebunt plenam notitiã omnium peccatorum tũc iudicandorũ, nec latebit eos aliqua circunstantia iudicanda: & quanuis naturali cognitione non cognoscant, tamen diuina reuelatione cognoscent. Hæc Tho. Argenti quod tangẽs Apostolus 1. Cor. 14. ait. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque ueniat Dominus, q̃ illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit cõsilia cordiũ, &c. Videatur & Richar. dist. 47. lib. 4. q̃ ait art 1. q. 1. quod ad hoc ut omnibus clarè manifestetur diuinæ iustitiæ perfectio in operibus suis; ordinauit diuina prouidentia esse uenturũ uniuersale iudicium, quod erit omnibus manifestum, in quo electi sui præmij, & reprobi sui supplicij recipient complementum. Tunc enim augebitur supplicium reproborum & gaudium electorum Vide latiùs eundem ubi supra & Palud. di. 47. qui dicit iudicium generale futurũ omnium secundũ fidem, iuxta illud Apostoli: Omnes stabimus ante tribunal Christi, &c. cuius iudex erit Christus assessores Apostoli & p̃fecti: Assistẽtia ãt illa (ut uult S. Bonauen.) non erit ad consulendũ, q̃a Dominus consilio nõ indiget, sed erit tanquã ad quendam honorẽ & approbãdã sẽtẽtiã iudicis. Et in illo iudicio Xps̃ sub utraq; forma apparebit ipsis beatis. Dãnatis uerò apparebit

secun-

secundum humanam naturam', ut satis bene declarat Tho. Argen. duabus cõclusionibus. dist. 48. li. 4. fm Scotum a beatis uidebatur in forma glorioſa, ſed dãnari uel nullam formam glorioſam uidebũt, uel uidebũt in corpore glorioſo, ſed nec ex hoc ſequit aliqua delectatio ait Scotus dist. 48. q. 7. li. 4. in ſolu. arg. Conſiſtet aut hoc iudiciũ in duobus actibus principaliter, ut ſcribit Argẽtinenſis dist. 47. li. 4. quorũ unus eſt diſcuſſio meritorũ, alius eſt retributio præmiorũ, & ſic erit iudicium diſceptationis, alterum retributionis. Videatur Palud. dist. 47. quarti. Et quo ad premiorum retributionem oẽs iudicantur, uel ad pœnam æternam, uel ad gaudium æternũ. Ita & angeli tã boni q̃ mali iudicabuntur iudicio remunerationis, quantum ad præmium accidentale. Boni quidem remunerabuntur de miniſterio hoĩs impenſo, quod tunc finiet. Mali uerò punient pro ſua nequitia qua hoies ſeduxeruut, & ad peccatũ adduxerũt. Etiam boni angeli tunc magis gaudebũt de noua ſocietate hominũ beatorum. Et ecõuerſo mali aliquo modo tunc punient de noua ſuper eos conculcatione mulorũ damnatorum. Vide latius Tho. Argen. Bonauen. & Rich. & alios. Et in hoc iudicio non interrogabimur quãtum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus (ut ſcribit Gerſ. par. 1. conſidera. 9. an monachus pro ſtudio poſſit negligere diuina) ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quam ſimplex, q̃ rectus, quam pius, humilis, & deuotus quamq; ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio ſm eam uocationem qua uocatus fuerit diuinitus. Vide plura & deuota apud eundem par. 4. ſerm. dominicæ 1. aduentus. Et licet unuſquiſq; ſit iudicatus particulariter in fine uitæ ſuæ, tñ uniuerſale iudicium erit neceſſariũ propter quatuor. Primò ad manifeſtandũ ueritatem perſonæ Chriſti omnib. gentibus & populis & linguis. Secũdo ueniet Chriſtus ad manifeſtandum occulta. Tertiò ueniet Chriſtus ad iudicandum male iudicata. Quartò ueniet Chriſtus ad iudicandum non iudicata. Hæc declarantur fuſius à Iacobo de Valentia, pſal. 1. Et iudicium finale dicitur occultum, inquantũ eius eſt nobis ignotum: ut dicit idem pſal. 9. & alias dicitur, & habet ſæpè in ſcriptura. Vnde Marc. 13. De die autem illo & hora nemo ſcit, neque angeli in cœlo, neq; filius, niſi pater, &c. Hęc autẽ dies iudicij dicitur dies mala & amara ualde peccatoribus (ut tactũ eſt ſupra) dãnatis, ut ſcribit Iacob. de Valẽtia, pſal. 48. Sed dicit matutinũ, & dies clara & mane, in qua reſurgent oẽs iuſti, & claritatem glorię poſt tenebras, & perſecutiones huius uitæ recipient. Dicitur etiam matutinum, quia omnia quæ in hac tenebroſa nocte fuerũt occulta, tunc erũt omnibus manifeſta.

De iudicij ſententia in extremo iudicio, de qua habetur Matthei 25.

DE SENTENTIA IVDICIS ita ſcribit Paulus Corteſius, cùm ait: Reſtare nũc uidetur ut ſniæ dicundæ locũ perſequamur quam quidem iure generatũ in omnes Deum laturũ dicimus, ut & præmijs afficiantur probi, & flagitioſa ſceleratorũ reorum immanitas uindicetur. Sententia autem uniuerſalis iudicij (ut ſcriptis reliquit Petrus de Palude dist. 47. li. 4.) erit uniuerſalis ſeparatio bonorũ a malis, & remuneratio bonorum, & punitio malorũ: non ſolum in anima, ſed in corpore. Ad bonos dicetur: Venite benedicti patris mei, poſſidere paratum uobis regnum à conſtitutione mundi, &c. Tũc dicet & his qui a ſiniſtris erunt, id eſt ad impios: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, &c. ut dicitur Matth. 25. Executio uerò huius ſententiæ non fit modò (inquit Petrus de Palude) ſed fiet poſt generale iudicium. Nunc tamẽ fit executio particularis iudicij, de quo quilibet iudicabitur in morte per præmium uel pœnam pertinẽtem ad ſolam animam &c. Horribilis malorum ſententia, ſed bonorum delectabilius & iucunda, &c. Et per iudicis ſententiam ſeparabuntur boni à malis: Vnde Scotus diſtinctione 47. quæſtione 1. libr. 4. ait: Et ſi extremum iudicium generale ſit futu-

futurũ,ad hoc tñ nõ põt haberi demonstratio,qa minus notũ est q̃ resurrectio. Sed ad istud bene ponũtur cõgruentiæ: qa congruũ est oẽs malus finaliter sepa rari ab oibus bonis. Itẽ unusquisque,aut ascribitur regno,uel carceri: tota multitudo puisa ad regnũ debet aliquãdo determinari: ad postidendum illud,& tota alia multitudo relinqui carceri. ut sic sit sequestratio duarũ familiarũ, seu duarũ ciuitatũ,sicut tractat Aug. p totũ de Ciuit. Hęc autem sequestratio fiet per iudicium generale. Vide alias congruentias,& latius apud Scotum.

De iudicij loco.

Locvs iudicij generalis (ut scribit Scotus di. 47. q. 3. li. 4. & di. 42. q. v. li 4.) ꝓbabiliter æstimatur terra ꝓmissionis, siue ualis uel pars Iosaphat determinata ibi, uel tãta pars quanta sufficit ꝓ reprobis. Vnde Ioelis 3. dicitur. Adducã oẽs gentes in uallem Iosaphat. Non aũt omnes erunt in illa ualle,sed sæpius electi erũt in aere,& maximè pfecti cũ ipso iudice,ẽm gradũ suę dignitatis & excellẽtię notabiliter collocati. Et vt uult Scotus, electi non erunt in terra, sed rapientur Christo,obuiã in aere, & p consequens respectu ipsius partis terrę intelligenda est hora. Sed qđ tunc dicitur esse media nocte,accipitur a Mat. 25. & ab Apostolo 1. Thessalon. 5 Dies autem Dñi sicut fur. ita in nocte ueniet. Quod non uidetur intelligẽdũ ad literã,qa & si Dominus posset se manifestare singulis, tamẽ magis probabile est ad confusionem reproborum, qui uidebuntur & ab inuicem, & a bonis ut sint in loco illuminato,& per consequens tunc in loco resurrectionis & iudicij nõ fuut tenebrę mediæ noctis. Ea ergo hora fortẽ qua Christus resurrexit, ea in comparatione ad illam regionem resuscitabũtur mortui, uel ea hora qua adiudicatus est à Pilato,uel ea qua expirauit in cruce. Siquidem de hoc certum non habebis ex scriptura,& quodcunque illorum ponatur, exponendum est illud,media nocte,pro incertitudine. Hęc Scotus. Vide latiùs alios Doctores.

Desigus quæ præcedent iudicij diem.

Hieronymus (ut refert Richar. di. 48. ar. 1. q. 3. libr. 4.) enumerat quindecim signa futura ante iudicium, quæ tamẽ nõ affirmat, sed dicit se ea legisse i animalibus libris Hebræorũ,& sunt hæc. Primo die maria omnia exaltabuntur 15. cubitis super montes. Secũda,omnia æquora.prosternuntur in profundum, ita quod uix possint uideri. Tertia,redigentur in statum antiquum. Quarta,omnes beluę & animalia quæ mouentur in aquis congregabuntur & eleuabuntur super pelagus more contentionis inuicem mugiẽtes. Quinta, omnia uolatilia cœli congregabuntur inuicem in campis plorantes,non gustantes neque bibentes. Sexta flumina ignea surgẽt ab occasu solis contra facię firmamenti usque ad ortũ corruentia. Septima omnia sidera errãtia,& fixa spargẽt ex se igneas comas sicut cometę. Octaua,magnus terremotus erit,ita ut omnia ædificia alia ꝓsternãtur. Nona, omnes lapides tam magni quàm parui in quatuor partes diuidentur unaquaque petra aliã collidẽte. Decima, omnes planetæ fluent sanguineũ rorem. Vndecima, omnes mõtes & colles & ędificia in puluerem redigentur. Duodecima,omnia animalia uenient ad campos de siluis & montibus rugentia, nihil gustantia. Tredecima,omnia sepulchra ab ortu solis usque ad occasũ patebũt cadaueribus ad resurgendum. Quartadecima, homines de habitaculis suis recedẽte,nõ intelligentes neque loquẽtes,sed discurrẽtes. Quintadecima,omnes morientur & resurgẽt cum mortuis longe antè defunctis. Et quamuis (inqt Richar.) incertum sit utrũ signa prædicta præcessura sint iudiciũ ut narratum est,cùm ibi sint quędam quæ parum habent ueri similitudinis, tamen certũ est quod aduentũ iudicis aliqua signa sint præcessura & propter iudicis reuerẽtiã, & ut homines ad iudiciũ præparẽt, quorum signorum aliqua ponuntur in Euãgelio. Et ideo dicitur dies magnus eò quòd magna ibi fient, ut inqt Magister di. 48. quarti. Hæc ostenta ti signa refert sanctus. Bonauen. distin. 48. libr. 4. circa textum, & in fine dicit. Hæc utrũ ita se ha-

habeant, Deus nouit, & de his parũper scribit Paulus Cortesius li.4. suarum sen ten.dist.7.

IVDICIA Dei dñr dupliciter. Vno mõ iudicatiua præcepta quæ erant in lege, q̃ frequenter in Psal.uocãtur iudicia. Alio mõ dicuntur diuina dispositio, & diuini cõsilij diffinitio, & ista sunt incõprehen sibilia quantum ad cognitionẽ, quia ante fiunt q̃ ad nostram cognitionẽ deducantur. Vel si ad nostrã cognitionẽ deducantur, nõ tamen cognoscimus quare facta sunt, nisi spũs dei reuelet, qui scrutat profunda dei, ita scribit sanctus Bonauẽ. dist.46.lib.4.circa textũ. Vnde ad Rom. 11. dicit Apostolus: Quòd incomprehen sibilia sunt iudicia eius, & Psal.35. Iudicia tua abyssus multa, id est, hominibus abscondita, ut dicit Lyra. Vnde Augustin. Iudicia tua quod horum misereris, hos excecas nulli sunt penitus scrutabilia, tamen utrosque saluas, hos corporaliter tantum, illos & spiritualiter. Iudicium autem dei & hominum est diuersum, ut scribit Gerson parte prima tracta. de protestatione circa materiam fidei contra diuersas hæreses cõsid. 8. Aliter. n. iudicat Deus, aliter homo. Deus inspicit corda, & scit quid intus agatur: humanum uero iudiciũ id spectat quod satis est, & potest certificari per signa, testes, uoces, & opera. Idem de uita spirituali animæ lect.4. Corol. 3. ait, quod alio & alio respectu deus ipse iustificat & condemnat. Vult quippe legislatores publicos, de publicis tantummodo sententiare, & ad iudicium suum occulta reseruari. Propterea idem, opus, sicut est occultum Ecclesiæ & manifestum deo, sic aliter & aliter poterit iudicari. Idem Gerson parte 3. de consola. Theol. libro 1. triplicem deo curiã triplicemq́; thronum indulgens gratia. Residet in altera curia, & Throno corrigens misericordia. Residet in tertia curia, & Throno damnans iustitia, de qua per Apostolũ: Horrendum est incidere in manus dei, uiuentis. Et secundum Iaco. de Valentia Psalm. 110. Iudicium dei est triplex, scilicet examinationis & discretionis & secretionis, id est mysteriorum secretorũ. Et ideo quandoq; p iudicia in sacra scriptura intelligũtur secreta iudicia dei, ad Rom. 11. O altitudo diuitiarũ sapientię & scientię dei, q̃ incõprehensibilia sunt iudicia, id est secreta eius. Item Psal. 35. Iudicia dei abyssus multa, &c.

IVDICARE potest accipi tripliciter. Si accipiatur in communi appropriatẽ Christo, qui non tantùm iudicabit in natura diuina secundum quam est creator, sed etiam in humana secundum quam est redẽptor, sic iudicabit potestate ordinaria & delegata. Pater aût & spiritussanctus non iudicabunt nisi potestate principali seu ordinaria. Iudicare autem secundum quod accipitur ex potestate delegata, non est Christo appropriatum, sed proprium: quia nulla persona in trinitate est homo nisi persona Christi. Iudicare uero potestate principali seu ordinaria, commune est tribus personis, & æqualiter eis cõuenit, quia in eis est vna & eadem in numero iudicãdi potestas, sunt unus iudex, appropriari tamen potest pluribus personis secundum rationem aliam & aliam, non enim inconueniens est quod idẽ sub ratione diuersa, pluribus approprietur personis. Vnde sapientia sub ratione qua importat cognitionẽ, appropriatur filio, & sub ratione qua est donum, appropriatur spiritui sancto. Ratione itaque potestatis quæ requritur ad iudicandum, iudicare potest appropriari patri, cui appropriatur potentia. Ratione autem discretionis quæ requiritur in iudicio, potest appropriari filio, cui appropriatur sapientia. Ratione autem rectitudinis quę requiritur in voluntate iudicãtis, potest appropriari spiritui sancto, cui appropriatur bonitas. Hæc Richardus distinct.48.arti.primo, quæst.1.libr.4. Videatur & Scot. eadem distin. quæstione prima qui dicit quod Christus habet potestatem commissariã ut homo, sed non principalem, & ita non competit sibi principaliter iudicare ut homo, &c.

IVDICARE quando sit peccatum & quale ostendit Gerson parte 2. de cognitione pctõrũ venialiũ & mortaliũ. conside. 5. ubi ait. Iudicare alium uenit de supbia:

potest

superbia: potest autem hoc iudicium fieri de operibus alterius, vel de ipsamet persona, & hoc fit duobus modis. Vno modo per certitudinem. Altero per præsumptionem leuem solummodo & suspicionem. Iudicare alium firmiter esse malũ, erga Deum, & iustè damnandum, peccatum est mortale, quia contra bonitatem spiritussancti, quia in vno momento spiritussanctus potest hominem facere bonum, sicut Paulo fecit, Mariæ Magdalene & multis aliis, & potest homo eadem hora pœnitere. Estque stultum & iniustum iudicare de hoc quod nescitur, quod citius iudicari debet ad bonum, quàm ad malum. Iudicari de operibus potest esse quando opera de seipsis sunt talia quod quocunque modo ipsa non possunt benefieri, nec per bonam intentionem, nec alio modo. Et ibi potest bene pro certo iudicari quod sunt mala, & quod alter malefecit. Si opera sunt indifferentia, vel talia quod possunt bene & possunt malè fieri iudicare pro certo quod mala sint, nisi aliter appareat est peccatum mortale, quia tam citò, imo citius iudicari, debet bonum quàm malũ, quando fieri poterat bene. In hoc tamen casu, & in aliis haberi possunt sine morta li peccato, aliquæ suspiciones & iudicia leuia, quanquam bonum sit eas cauere. Et caueri debet bene, ne in tali casu quis malum loquatur, aut diffamet alium per tales leues præsumptiones, & specialiter in affirmando eas plus iusto, aut contra bonum alterius sicuti ad faciendum mori hominem conuenit certissima habere iudicium, & similiter in exulando, siue relegando extra patriam hominem, vel auferendo sibi bonam famam suam notabiliter, in paruo tamen damno non est tale periculum. Hæc omnia Gerson. Idem parte. 2. de resolutione super Cant. circa irregulationem conside. 1. ait: quod aliter in moralibus quandoque iudicat Iurista, aliter Theologus, quia primus magis inspicit forum contentiosum & extrinsecum, sed Theologus magis attendit forum conscientiæ, & intrinsecum quò ad Deum, &c. Aliter quoque iudicat carnalis. spiritualis, vt idem scribit Gerson tractat. secundo de pollutione diurna præpositione x. vide eum ibi.

IVDICIVM TEMERARIVM seu suspicionosum est quum aliquis iudicat de his quæ sunt dubia vel occulta propter aliquas leues coniecturas, secundum beatum Thom. secunda secundæ quæst. lx. artic. 2. De illo habetur Leuit. 19. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Et Matth. 9. Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris, & eiusdem. 11. Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, dicunt, dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini, Publicanorum & peccatorum amicus, Luce. 6. dicitur. Nolite iudicare & nõ iudicabimini, nolite condemnare & non condemnabimini. Et Ioannis. 7 Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Et de illo temerario iudicio sæpè apud Apostolum habetur vt ad Rom. 14. Et primo Corin. 4. & 6. Et Iacob. 4. Augustinus in ser. Domini in monte, & habetur vndecima quæstione tertia capitu. Temerarium. Temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei, de quo temerè iudicatur. Et autem qui temerè iudicat, ipsa temeritas, necesse est vt noceat. Et in Epistola & habetur xxxvi. quæstione vi. Iniquum est vt quisque de alio iudicare velit, & indicari de se nolit. Et de Ciuit. Dei libro xix. Ignorantia Iudicis plerunque est calamitas innocentis. Et de pasto. Temerariis iudiciis plena sunt omnia: de quo desperamus, subitò conuertitur & fit optimus: de quo multum præsumpserimus, deficit & fit pessimus, nec timor noster certus est nec amor, &c. & in serm. Maxime hi temerè iudicant, qui de meritis aliorum, & facilè reprehendunt, qui magis amant vituperare, & damnare quam emendare & corrigere, qđ vitiũ vel superbiæ est vel inuidiæ. Hieron. Epist. v. Non enim conscientiæ latebras, hominibus scire, aut nudare pmissũ est, dicẽte scriptura. Homo in facie videt, Deus autem in corde. Deus solus intima & secreta conspicit, sed manifesta est vox Domini monentis. A fructibus eorum cognoscetis eos. Ambr. super beati imma-

ti immaculati. Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in seipso quod condemnet, iudicet ille qui non agit eadem quæ in alio putauerit esse punienda, ne quum de alio iudicat, in seipsum sententiam ferat: iudicet ille, qui ad pronunciandum nullo odio, nulla leuitate ducitur. Grego. Debet quisque proprias virtutes perpendere, & pro qualitate virium curam aliorum suscipere, ne dum delectetur loco gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ, & qui grauatur pondere suarum, velit fieri iudex alienarum culparum. Durum enim est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ, & alias plura detemerario iudicio, idem. Et Ioann. Chrysost. Sunt aliqui qui de omnibus malè iudicant. Dicunt enim: Si quis studet & vacat humilitati, hypocrita est: si recreationi, gulosus est: si patientiæ, timidus: si iustitiæ, impatiens est, si simplicitati fatuus est: si prudentiæ, malitiosus est, si maturitati, phlegmaticus est: si iocunditati, dissolutus est: si religioni, singularis est: si societatis, secularis est si silentio & paci, dissimulator est: si aliorum correptioni, præsumptuosus est: si instat vigiliis & orationibus, indiscretus est: si dormitioni, somnolentus est: si prædicationi & aliorum saluti, appetitor laudis est, si desistat, negligens: si habet gratiam hominum, adulator est: si adulari renuit, dicitur quod superbus est. Hæc Ioannes Chrysostomus. Plura de hoc iudicio quam propolueram, scripsi, & ideo vt legentes perterriti auctoritatibus sanctorum & scripturarum hoc consuetum vitium cauerent, de quo alias multa scribuntur.

IVGVM est multiplex, vt notat Gerson parte secunda, sermone de verbis Domini. Venite ad me omnesqui laboratis, scilicet iugum status humani, iugum cordis peruersi, & est iugum Iudæi, seculi, diaboli, inferni. Iugum status humani est corruptio, & mortalitas, & multiformis infirmitas, quibus omne humanum genus subiacere dinoscitur. Vnde scriptū est. Graue iugum super filios Adam. Iugum cordis peruersi est voluntas propria vel consuetudo praua, qua ratio nostra captiua tenetur & sæpissimè ducitur quò non vult. De quo nisi filius nos liberauerit, nunquam veri liberi erimus. De cuius persona nobis promittitur. Ecce ego venio dirumpere iugum captiuitatis vestræ. Iugum Iudæi est obseruantia legis ad literam. Iugum seculi est cupiditas. Iugum diaboli est peccatū vel iniquitas, de quo illud Isaiæ: Iugum enim oneris eius & virgam humeri eius & sceptrum exactoris eius superasti. Exactor autem noster est diabolus, qui ad peccatum instigat, vt in fine nos ad iugum æternæ damnationis trahat. Iugum inferni est æterna damnatio, qua fasciculi ad comburendum colligabuntur, vt illic coniungantur in pœna qui æquales extiterunt in culpa. De hoc iugo potest accipi quod Dominus dicit per Oseam. Propterea imponeretur eis iugum, quod non auferetur. Latiùs Magister Ioannes Gerson de his iugis. Sunt & alia quinque iuga boum, curiositates, videlicet, quinque sensuum exteriorum, quæ iuga quidam in Euangelio coemerat, & vt excusatus haberetur à nuptiis, ea se probatum ire dicebat. Et differunt iugum & onus. Iugum Domini seruitutis est assumptio, onus verò eius quid aliud esse potest, quàm hoc quod discedere sub iugo præcipimur, scilicet vt simus mites & humiles corde. Est ergo iugum monasticus ordo: onus autem pietas mentis & corporalis exercitatio. Vnde Dominus dicit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Super quibus verbis per pulchra scribit Magister Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis, in eodem sermone de verbis Domini: Venite ad me. Item iugum Christi charitas, vt ibidem dicit, &c.

IVMENTVM est omne animal seruiens homini, secundum sanctum Thomam, prima parte, quæstione septuagesimasecunda, articulo secundo. Iumenti appellatione animalia continentur, à iuuando, hoc est auxiliando.

IVRARE generaliter significat omnem actū iurandi, siue, bonum, siue malum, siue indifferenter. Et iurare, est Deum in testem vocare, & est actus latriæ. Vnde Hieronymus super Matthæum. Qui iurat, aut venera-

neratur, aut diligit eum per quem iurat. Sanctus Thomas secunda secundæ, quæstione 89. artic. 41 Et secundum sanctum Augustinum, in de verbis Domini. Iurare, est Deum in testem assumere, intellige immediatè in se, vel mediante creatura. Et alibi secundum eundem. Iurare est ius veritatis. Deo reddere, hoc fit cùm in testem veritatis aduocatur. Est autem nomen Dei adeo terribile & venerabile (vt scribit post sanctum Bonauent. Brulifer dist. 39. q. 2. li. 3.) quod nullus debet eum in testimonium assumere nisi nouerit qd loquatur. Vnde ignorantia non excusat in tali iuramento. Hoc enim debet vnusquisque scire, quod non debet iuramento aliquid firmare, nisi sit de illo certus. Vnde si talis ignoret rem de qua iuret, hoc ipso scit se malè iurare si eam iuramento affirmat, & iam non excusatur à culpa. Vnde Magister Ioannes Gers. parte 2. de cognitione peccatorum venialium & mortalium, consideratione. 14. Iurare falsum sciêter in omni casu est peccatum mortale, siue in rebus seriis, siue in iocis'. Sed si per inaduertentiam aut facilitatem loquendi periurat, potest esse veniale peccatum, quamquam mala cõsuetudo non excusset eos qui per ipsam periurant. Ibi vides quam grande malum est assuescere se iurationibus. Hæc Gerson.

IVRARE PER CREATVRAM. (vt scribit Alex. parte. 3. quæstione 111. articul. 9. & habet Magister distinctione 39. libro tertio) est creatorem eius testem veritatis adducere. Inductum autem est iuramentum, quia homo sciens hominem mendacem, idest posse mentiri & ignorantem, & per consequens posse fallere & falli, ideo necessarium est adducere testem veracem & sciêtem, qui nec fallere nec falli possit, hic autem est solus Deus; qui nõ decipit, nec decipi potest. Hinc pro iure introductum est, vt quod sub inuocatione diuini testimonii dicitur, tanquam pro certo vero habeatur. Ideo dicit Apostolus ad Heb. 6. Omnis controuersiæ finis est iuramentum ad confirmationem. Vide latiùs, Gabriel distinctio. 39. qu. 1. libr. 3. qui clarius rem ostendit.

IVRARE PER DEVM (vt scribit Cãcellarius. parte 2. in reg. mor.) est cum testem veritatis adducere, & fit licitè, imò meritoriè dum veritas subest, & reuerentia comitatur, & pia necessitas ex humana infirmitate consurgens impellit.

IVRARE IN VANVM (vt idem Magister Ioannes Gerson. Cancellarius Parisiensis dicit) est propriè Deum in falsitatem (cuius esse testis nequit) inuocare, ideo dum ex deliberatione fit, semper est mortale.

IVRAMENTVM secund m Raymundum de scribitur. Est affirmatio vel negatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata, vbi sacræ rei attestatione, includit tam Deũ, qui est sanctus sanctorum, quam creaturam, in qua relucet Dei perfectio: secundum Hostien. & Goffre. & Archi. iuramẽtum est assertio vel negatio de aliquo licito possibili & honesto sacræ rei attestatione firmata. Et iuramentum a iuro dicitur, iuro autem a iure. Quid enim est aliud iurare quam promittere adhibitis testibus nos ita seruaturos, ac si ius esset. Habet autem eros comites, scilicet veritatem, iudicium & iustitiam: vt scribit Thom. secunda secundæ, quæstione 89. articul. quarto. & distinctione 39. quæstione secunda articulo tertio de quibus plura videbis. Gabriel distinctione 39. quæstione prima, libro tertio, qui hos comites iuramenti & conditiones & circunstantias latè prosequitur, quæ singula rescindo breuitatis gratia. Hos tangit & Hiere. capitu. 4. Iurabitis viuit Dominus in veritate, in iudicio & in iustitia, &c.

IVRAMENTVM secundum Scotum distinct. 39. libro 3. est assertio dicti humani quod ipsum sit verum & hoc vltimate. Assertio extenditur ad dictum affirmatiuum & negatiuum. Est autem assertio vltimata quæ fit per inuocationem diuini testimonii. Nam vlterior & certior assertio esse non potest. Ex quo sequitur quod non tantum dum coram iudice tactis sãctorum reliquiis, aut Euangelio, vel eleuatis digitis, sed vbicũq; & quibuscũq; verbis Deum in testem suę assertionis quis inuocauerit, iurat siue dicat per Deum siue Deus nouit, siue coram Deo dico, aut Deo teste, siue viuat Dominus, siue hæc faciat Dominus, hæc addat, vel aliis quibuscunque modis, quorum di-

uersi habentur in diuersis scripturæ locis. Nec vna tantum est sed multiplex forma iurandi. Alex. de Ales parte tertia quæstio 31. membr. 3. articulo primo omnes modos iurandi ad quatuor reducit. Iurans enim veritatem primam & summam quæ Deus est & reuereretur, & in testimonium suæ assertionis adducit. Debet autem veritas ista reuereri inquantum principium omnis veritatis. Et tunc forma iurandi est, testis est mihi Deus, scit Deus quod non mentior, ait Apostolus. Hoc dico coram Deo, ideſt, Deo sciente & testificante. Tertio inquantum iudex est & retributor præmiorum bonis, & tunc iuratur sub hac forma Viuit Dominus, ideſt, viuit qui vitam cunctis tribuit. Viuit anima mea, Dei, scilicet beneficio, vel viuit Dominus. Ita est, ideſt vera est assertio mea sicut verum est Dominum viuere, & vitam bonis tribuere. Quarto inquantum retributor pœnæ malis, & tunc est forma iurandi. Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, vel non saluer. & sic de aliis formis ad prædictas reducendis, de quibus vide & Gabrielem vbi supra. Iurare autem per execrationem vt vult beatus Augustinus Psalm. 7. est grauissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit, si illud feci, illud patiar. Vnde Psal. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Videtur ibi Propheta iurare per execrationem inquit Aug.

IVRAMENTVM est duplex, scilicet, assertorium quod est de præsenti, & promissorium quod est de futuro, secundum beatum Thomam secunda secundæ. quæstione lxxxix. articulo quarto. Sed secundum Gabrielem, distinctione trigesimanona, quæstione prima, libro tertio. Iuramentum assertorium est respectu cuiusli bet temporis præteriti præsentis & futuri. Et est assertio alicuius cum iuramento, non exhibendi per asserentem, vt cum aliquid iurat fuisse vel esse, vt, si quis cras iuret eclypsim futuram aut pluuiam, aut non esse venturam, & huiusmodi. Rarius tamen iuramentum assertorium est de futuro, & in iuramento assertorio quandoque fertur simpliciter de certitudine, quandoq; de credulitate, vt dum datur testimonium de idoneitate personę ad sacros ordines promouendę. Iuramentum promissorium est quo quis iurat se aliquid esse facturum vel non facturum, & est tantum futuri, vt dum quis iurat se alicui daturum centum florenos, aut venturum ad talem locum vel non venturum, & vtrumque iuramentum est obligatorium. Assertorium quidem obligat asserentem vt verum dicat: ex quo talem testem inducit promissorium, vt qđ iurauit faciat, & semper manet obligatus donec iuratum proficiat. Ad hoc habes beatum Thom. in 4. dist. 39. quæstione 3. articu. 1. qui dicit quod in assertorio sit tantum vna obligatio, in promissorio duplex, de quo videatur Gab. conclu. quarto vbi supra. Vtrumque autem iuramẽtum quandoque fit simpliciter sine obligatione sui vel alterius ad pœnam, quandoque cum obligatione sui vel alterius ad pœnam, quandoque cum obligatione, vt quando salus propria aut filiorum aut rerum iurantis æterna vel temporalis obligatur Deo ad pęnam si periurauit, vt si dicitur. Si non est verum quod dico, aut si non impleuero promissum illud, hoc patiar, vel illud mihi contingat aut filiis meis, aut possessioni meæ, & solet fieri his & similibus verbis. Hæc faciat mihi Deus, hæc addat, nõ saluet, nõ viuat filius meus, incendio pereat possessio mea &c. Item per salutem meam: si quis iurando dicit, vel per filium meum. Sicut Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, obligat enim hoc Deo. Vnde Aug. in ser. de piurio. Cũ quis aut p salutem suam, salutẽ suam obligat Deo, cum dicit, p filios meos oppignerateos Deo, vt hoc eueniat in caput eorũ qđ exit de ore ipsius. Si verum verum, si falsum falsum. Et licet omnis creatura sit i plena Dei potestate, vt nõ magis eã Deo obligare posimus, tamẽ cõcessum a Deo est, vt posimus Deo tanquam nostrum oppignerare. Et illud iuramẽtum dicitur execratoriũ, quod est grauissimum secundum Aug. (vt dictũ est) genus iuramenti, & nõ nisi in execratorio iuramẽto licet si ne peccato p creaturam iurare vt inquit Gab. concl. 2. vbi supra. Qñ aũt iuramẽtũ fit sine obligatione, huiusmodi dr iuramẽtũ assertoriũ vel promissorium simplex.

IVRA-

IVRAMENTVM autem (vt scribit Gers. de vita spirituali animæ lect. 4) sicut & votum non obligant vergunt palam ad deteriorem exitum. Idcirco recipiunt dispensationem, & relaxationem aut commutationem vt sapiens (præsertim superior) iudicabit. Nec iuramentum debet plus obligare quam voluerit, aut rationabiliter velle debuerit obligare ordinator talis iuramẽti, & in cuius fauorem fit. Hinc saluatur quod dicitur de præstitione iuramenti apud vniuersitates & collegia super multis quę manifestum est nullo modo custodiri. Habenda itaque præsumptio quod exigentes talia iuramenta non intendunt obligare ad ea, quæ nec ipsi nec partes eorum obseruarunt, & subintelligitur semper, & si non explicetur. Hæc aut similis additio. Si & quantum rationabiliter talia cádunt sub iuramento iuxta consuetudinem & vtilitatem politiæ. Hæc Gerson.

IVRAMENTVM DOLOSVM in assertorio quãdo iurans oppositum eius sentit quod iurando asserit. In promissorio quando iurans se aliquid facturum in ipso actu iurandi intendit oppositum, nec intendit se obligare ad illud quod iurat, & illud iuramentum quãmuis obliget ad pœnam ęternam simpliciter & ad seruandũ promissum in foro Ecclesiæ exteriori, non tamen obligat ad secundum in foro conscientiæ interiori. Diffuse hoc probat Gabriel conclusione quinta distin. 39. quæstio prima libro. 3. Videtur ad hoc sanctus Bonauentu. eadem distinct. artic. 2. quæstio. 1. lib. 3. & Petrus de Palu. in quarto. distinctio. 38. quæstione. 2. de votis. Obligatur tamen iurans dolose in foro conscientiæ ad hoc vt is cui iurauit ex dolo suo non lædatur secundum illud 1. Thessalon. quarto. Ne quis supergrediatur & circumueniat in negocio fratrem suum, &c.

IVRAMENTVM INCAVTVM potest dici dupliciter (vt scribit Gab. ar. 1. vbi supra) Vel quia trãsit super materiam omnino illicitam, puta aliquis iurat se facturum oppositum alicuius præcepti, vt qui iurat se aliquem velle occidere, vel adulteraturum, vel quia transit super materiam quę de se est licita, sed tamen iuranti non est licita: puta aliquis abiurat operaperfectionis scilicet nunquam intraturum religionem, nunquam visitaturum infirmum, & in hoc ponit obicem spiritui sancto & eius motioni. Vnde licet quis licite possit consilia non acceptare, non tamen licet se ad non seruandum obligare. Posset etiam poni iuramentum aliquod incautum, quando iurat se facturum quod non potest facere, & quando iurat, putat se posse. Videatur Gabriel, Scotus distinctione. 39. libro tertio, & sanctus Bonaueutura eadem distinctione, qui vult iuramentum incautum dici, qđ vergit in exitum malum, vel in exitum minus bonum. Et primis duobus modis, inquit Gabriel conclusione 6. vbi supra, non obligat ad promissi obseruantiam, obligat tamen ad mortalem culpam, quia non potest inferior se obligare ad non obediendum superiori, nec ad id quod secundum se est illicitum. Sic ergo iuris non solum non obligatur tali iuramento, sed etiam non debet seruare, quia non potest sine mortali soluere promissum, Vnde Ambr. lib. de offi. Est nonnunquam contra officium soluere promissum, sicut Herodes qui necem Ioannis præstitit ne promissum negare, & Isidor. in Solilo. In male promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, non facias. Impia est promissio quæ scelere adimpletur. Et libro secundo senten. capite. 13. Non est ait Non est obseruandum sacramentum quo malum incautè promittitur. Nec ali quod iuramẽtum (inquit Gabriel) quod obuiat charitati, ad seruandum obligat: quia ab obligatione charitatis absolui non debemus, latiùs probat Gabriel. Ité qui iurauit non intrare religionem, potest intrare sine peccato, quia non tenetur tali iuramento, & ita non obligat ad non intrandum: vtroque autem modo iuramentum incautum obligat ad mortalem culpam, quia quicunque vocat, Deum in testem, contra seipsum, mortaliter peccat, quia Dominus non est dissensionis Deus (vt dicit Apostolus 1. Cor. 14.) vt latiùs probat Gabriel. Talis quoque in actu iurãdi periurat & mortaliter peccat, & ń postea dũ iuramẽtũ nõ seruat

quia Deum irreuerenter contemnendo, non autem cùm oppositum eius, quod iurauit, facit. Nec iuramentum inuitum, quo iurauit se facturum qnod non potest, dum seruare non potest, non obligat, quia ad impossibile nemo obligatur. Si autem postea facere poterit, iurãs manet obligatur, vt faciat cùm possit: vt si quis iurat ire ad sanctum Iacobum, & superuenit mortalis infirmitas, non tenetur durante infirmitate, manet tamen obligatus, vt conualescens impleat. Et si dum iurauit probabiliter putauit se posse, excusatur in fauorabilibus, secus si nó putabat aut stultè putabat se posse. Et præsertim excusatur si impedimentum de nouo supuenit qđ præuisũ nõ est, &c. Plura Gabriel, vbi supra, & cõclusione. 7.

IVRAMENTVM coactum est, iuramentũ metu exortum, vt si quis iurat aliquid esse verum aut se aliquid facturum, inductus metu alicuius mali quod timeret incidere, etiam si non iuret, vt scribit Gabr. distinctione. 39. articulo primo, libro tertio. Illud iuramentum, vt idem inquit, articulo secundo, conclusione octaua, in foro conscientiæ est obligatorium, quia quicunque iurat volens cæteris paribus, idest si impletio iuramenti non vergit in deteriorem exitum, obligatur seruare iuramentum & fidem, si potest. Sed iurans coactè, iurat volens, quia voluntas non potest cogi simpliciter, neque lingua ad formandum verba, sicut manus ad operandum, puta scribendum vel percutiendum, aut tenendum aliquid, nec metus excusat eum, etiam qui cadit in cõstantẽ virum: quia metus non cadit in iurationem, hoc est, non inducit virum constantem ad iurandum contra mentem: quia ad non mentiendum, suo dolose iurandum. Et si metu inducitur ad iurandum verum, & licitum tenetur tali iuramento: quia omne iuramentum licitum est seruandum. Ad hoc sunt multa iura (vt inquit Gabriel.) Et dicitur in foro conscientiæ, quia in foro exteriori non ligat: non enim competit actio ei qui iniustè compellit ad iurandum. Si quis autem metu mortis iurat raptori dare centum florenos, tenetur sibi dare, quia homo non tenetur magis sustinere iacturam temporalem, quàm frangere idem sacramento firmatam. Habet tamen is medium, quod potest in iudicio repetere, aut iudici denuntiare qui ex officio tenetur raptorem ad restituendum compellere: nec debet iurare quod non velit denuntiare, quia hoc est contra fraternam correctionem, & ita illicitum, ad quod non compellit metus cadens in constantem virum. Secus est in matrimonio, vbi metus tollit obligationem matrimonii, de quo suo loco dicetur. Et est casus ille specialiter à Deo exceptus, quia noluit sic iurantem obligari. Singula prædicta melius declarat Gabriel. Omne autem iuramentum (vt idem vult Gabriel, conclusione prima) cum debitis circũstantiis & licitum & sæpe meritorium. Id quod est contra errorem Manichæorum hæreticorum dicentium, quod in nullo casu iurare liceret: moti verbis Saluatoris Matthæi quinto: Audistis quia dictum est antiquis: Non periurabis, reddes autem Deo iuramenta tua. Ego autem dico vobis: non iurare omnino, & sequitur. Sit sermo vester, est est; non, non. Et iacobi quinto, Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, nec aliud quodcunque iuramentum. Sed contra hosce hæreticos probatur quod dictum, est auctoritate scripture, facto Christi & Apostolorum, & ratione. Nam Deuteronomii sexto dicitur: Dominum Deũ timebis, & per nomen eius iurabis. & Matthæo quinto: Reddes Domino iuramenta tua. Reddimus autem Domino iuramenta secũdum Augustinum, quando iuramus per Deum. Ad hoc innumeræ Doctorum auctoritates adduci possent. Sed maior est auctoritas Ecclesiæ quæ sic determinauit in ea. Et si Christus, de iureiurando. Probatur ex facto. Nam Deus iurauit per Angelos & ora Prophetarũ. Vnde Gene. 22. ait ad Abraham. Per memetipsum iurauí, quia fecisti hanc rẽ. Et frequenter habetur verbũ hoc, viuo ego dicit Dominus. Et in Psal. Iurauit Dominus Dauid veritatem, et nõ frustrabitur eum. Item in nouo testamento frequenter Dominus ad confirmationem

dem prædicatę veritatis, addidit: Amen amen dico vobis, quod est fideliter, vel veraciter, siue in fide, aut in veritate, dico vobis, quod est iurare, quia est Deū in testem assumere, qui fidelis est & veritas. Et frequenter Paulus in Epistolis ad Ro.9. Veritatem inquit dico in Christo, non mentior. Et ad Phili.1. Testis est mihi Deus. Et.2. Corin.12. Coram Deo in Christo loquimur. Apoc.10. dicitur Angelum iurasse per uiuentem in secula seculorum. Et multa talia testimonia adduci possent. Probat & Gabriel. ratione ibidem, quem vide. Potest autem iuramentum esse actus bonus & licitus & honestus. Nam hęc testificatio fieri potest in bonum finem moralem vel theologicum. Moralem, dum fit propter certitudinem habendam humanarum assertionum, quæ est honesta & necessaria humano conuictui. Theologicum, dum fit ad certificandum proximum in fide & doctrina & salutis finaliter propter Deum. Latius probat Gabriel. Estque iuramentum actus latriæ, vt dictum est, quia adducitur Deus in testimonio veritatis, tanquam veritas infallibilis & omnium cognitor. hoc autem est reuerentiam Deo exhibere, quia protestari & profiteri Deum esse summam & infallibilem veritatem, hæc autem pertinent ad cultum latriæ. Et si ille actus procedit ex charitate, & ordinatur in Deum finaliter sicut omnis actus charitatis tā Dei quam proximi, est meritorius. Sed quod dicitur Matth. Ego dico vobis, non iurare omnino, quod & hæretici pro suo errore confirmando adducunt, hac auctoritate intellexerunt omne iuramentum prohibitum Manichęi, & hoc ex ignorantia, vt dicit Bona. qua nesciebant distinguere inter negationem præpositam signo vniuersali & postposita. Sed melius dicitur secūdum Aug. li. contra mendaciū, quod & si Dominus prohibuit omnē modum iurandi, siue per Deū, siue p creaturam, hoc non est simpliciter, sed ex causa, hoc est, ex leuitate, nō autē ex necessitate, ne, scilicet ex facilitate iurandi veniatur ad consuetudinē iurandi, & à consuetudine in periurium cadatur. Hinc Eccle. 23. Vir multū iurans, replebitur iniquitate. In re tamen vera, licita & honesta non prohibetur iurare. Debet autē iuramentū fieri necessitate charitatis & vtilitatis proximi. Annumerat Alex. nouem causas cōprehensas sub hac necessitate, quas vide apud Gabr. in. 39. art. 3. dub. 1. lib. 3. Sed quod dicit S. Iacob. Nolite iurare, vbi non videtur prohiberi iuramentum, sed iurandi voluntas. Nolite, ideſt non velitis, non voluntatem spontaneam habeatis, quoniam ad iurandum non debet quemquam voluntas spontanea inducere, sed necessitas trahere importuna. Hinc Aug. ad Hila. ait: Iurationem caue quantum potes, & hoc propter periculum consuetudinis, & casus in periuriū, vt latius ostendit Gabr. & Aug. Et quod Dominus dicit. Sit sermo vester, est, est: non, non, &c. Dictis concordat, hoc est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitas malum est. Latius declarat Gabr. Ex quibus sumit ipse hanc doctrinā, quod licet iurare per se malum non sit, tamen cauenda est summopere iurandi frequentia & consuetudo, etiam in seruonibus veritate subnixis, nec mediocriter laborandum est, vt consuetudo hæc vincatur. Difficile enim est secundum Augustin. iurandi consuetudinem extinguere, vnde sanctus Bonauent. distinct. 39. quæstio. 1. lib. 3. Assiduitas iurandi minuit reuerentiam veritatis, & quodammodo disponit ad assertionem falsitatis. Vnde ad iuramentum quis non debet ire vltroneus, sed coactus, neque præter necessitatem non esse iurandum ibi ostendit S. Bonauen.

IVRARE item per creaturam in simplici iuramento licitum est, si iurans habeat cum iurandi necessitate intentionem bonam nihil attribuendo creaturæ aliquid numinis, vel aliquid cognitionis, scilicet secretorum attribuendo vel infallibilitatem, quod esset mala intentio, & sic peccaret. Et ideo Iudæis tanquam paruulis prohibitum est, ne per creaturam iurent, & concessum iurare per Deum, ne honor Deo attribuendus, scilicet veracitatis & infallibilitas creaturæ attribuatur. Et secundum hoc intelligendi sunt canones & patrum dicta prohibentia iurare per creaturas. Et propter eandem

dem cauſam non eſt iurandum per idolum aut diabolum, ne diuina reuerentia transferant ad idolum. Et de hoc bene loquitur Alexan. parte tertia quæſtione. 30. memb. 3. articul. 3. Videatur poſt eum Dominus præpoſitus Gabriel qui plura ſcribit diſtinctione xxxix. quæſtio. artic. ſecundo concluſione. 3. libro terzo. Omne quoque iuramentum ſuis comitibus debite circunſtantionatum obligat iurantem ad verificandum quod iurauit, ſaluis conditionibus generalibus quas in iuramento ſubintelligi ius commune voluit. De quo latiùs vide Gabriel. concluſione ix. vbi ſupra. Et quia teſtimonium Dei inducitur in iuramento, maximè ei debetur reuerentia, & propter hoc pueri ante annos pubertatis, furioſi & fatui ſimiliter & periuri prohibentur à iuramento in quibus tenendum eſt ne debitam habeãt vel præſtent reuerentiam. Et quia non indiget hominis dictum confirmare, niſi quia de eius veracitate Dubitatur. Derogat autem huiuſmodi dubitatio dignitatis perſonę, ideo perſonis magnæ dignitatis non conuenit iurare, vt ſunt ſacerdotes & religioſi, qui niſi magna neceſsitate aut vtilitate iurare nón debent, vt docẽt canones. Similiter clericus laico, iurare non debet niſi in certis caſibus, iurandum autem eſt per Deum, etiã per creaturã, ſed nõ niſi inquantum in ea relucet aliquod veſtigium Dei. Et maximũ iuramentum cæteris paribus (inquit Scotus) eſt iurare per Deum, quia nihil aliud licitè iuratur, niſi inquantum in ipſo ſpeciali modo eſt Deus. ponit Autem alex. de Anglia. ix. cauſas quare iuramentum fieri debeat ex neceſsitate. Prima eſt, pro veritate fidei, aut doctrinæ, aut aliàs vtili confirmãda. Secũda, pro veritate declaranda aut manifeſtanda. Tertia, pro amicitia contrahenda. Quarta, pro pace reformanda. Quinta, pro fidelitate ſeruãda. Sexta, pro obedientia & ſubiectione recognoſcenda. Septima, pro conſuetudine Eccleſiæ, ſtatutis, & lege ſeruandis. Octaua, quę cum ſequenti eſt propter malum cauendum propter calumniam cauendam: vt fieri ſolet in cõteſtatione litis, & in cautione pacti ſeruandi aut debiti ſoluendi. Nona, pro infamia purgãda. Has cauſas Gabr. recitãs declarat melius & probat per ſcripturam. Pro bono quoque publico licet accipere iuramentum ab idolatris, quia bonum publicũ etiam ordinatur ad ſpirituale. Nam pax Eccleſiæ multum promouet bonum ſpirituale, maximè in infirmis. Ita Iacob pro bono ſuæ poſteritatis recepit iuramentum à Labam idolatra, & Iudas Machabęus à Romanis pro vtilitate gentis ſuæ. Sic Chriſtiani accipiunt hodie iuramenta à Saracenis, non autem pro vtilitate temporali. vel perſonali, quia ſic præponenda eſt ſalus animę commodo temporali, nec idolum eſt venerandum, hoc enim idolatre eſſet Vide latiùs Alexandrum & Gabrielem. Vel fortè dici poteſt ſicut in vſura, quod quis cogente neceſsitate, poteſt bene vti peccato alterius, non quidẽ peccato ſub ratione peccati, ſed actu alterius qui fit ab alio peccato. Nec iurandũ eſt Dominicis diebus & ſolemnibus, niſi ex magna neceſsitate: in illis enim diebus ſpiritualibus vacandum eſt, vt habetur in cap. 1. de feriis. Sic etiam in aliis ſacris diebus in quibus inſiſtendum eſt ſpiritualibus, vt in ieiunio & quatuor temporum, vt declarat latius Dominus prępoſitus Gabr. Conſuetudo verò omittens iuramenta tempore æſtiuo propter grãdines & tempeſtates, vana eſt & ſuperſtitioſa, impia & iniuſta, quia malè videtur ſentire de Deo qui potens eſt vleiſci. Ita in granario & cellario ſicut in campo, Ita in ſemine ſicut in germine, vt fuſius declarat Gabriel. Et actus iurandi qui veſtitus eſt omnibus circunſtantię comitibus, ſecundum dictamen rectę rationis eſt bonus, qui verò habet circunſtantiam oppoſitam & vitioſam, eſt malus, vel qui caret aliqua circunſtantia ad eius bonitatem neceſſariò requiſita, & actus exterior iurandi denominatur bonus vel malus vel indifferens. Vide latiùs Gab. poſt Scotum diſtinctione trigeſima nona, quæſtione ſecunda, libro tertio, & quando iuramentum vel actus iurandi ſit peccatum vel non. Et multa alia de iuramento apud alios legere potes, & apud Iuriſconſultos. Sed hæc pauca ſufficiant: volui enim iſtũ librũ nõ excedere in quan-

quantitate, sed paruum esse & pro incipientibus, theologiæ studere.

IVRGIVM idem esse videtur cum rixa, secundum sanctum Thomam, secunda secundæ, quæstione quadragesimaprima, articulo secundo. Differunt tamen iurgiū & lis, quod iurgium leuior res est, siquidem inter beneuolos & propinquos concertatio quędam iurgium dicitur. Inter inimicos autem lis apellatur. Cice. admiror non rerum solum, sed etiam verborū elegantiam si iurant beneuolorum concertatio, non lis inimicorum iurgium dicitur, &c.

IVRISDICTIO est facultas atque potestas iurisdicendi. Ius dicere enim est præsse iuridicendo, & legibus gubernare, ac iustitiam ministrare. Iurisdictio (vt scribit Magister Ioannes Gerson parte quarta, in discriptione terminorū ad theologiā vtilium) est potestas dādi ius, hoc est, exercendi quod iustum est. Iurisdictio politica est iurisdictio coerciua alterius, vel ut alterius etiam inuiti. Et (vt idem scribit parte prima, de origine iuris & legum, considerat. 13.) iurisdictio discribitur vel interpretatur, quod est iurisdictio, ideſt, potestas seu facultas exercendi ius. Vel dicitur iurisdictio quasi iurisdictio, ideſt pronunciatio seu promulgatio iuris. Et est quadruplex iuxta quadruplicē legem, diuina scilicet, naturalis, canonica, ciuilis. Itaque iurisdictio diuina est potestas exequendi ius quod competit alicui secundum legem propriam diuinam, & hoc in alterum vel tanquam in alterum. Non enim propriè dicitur habere quis iurisdictionem in semetipsum, nisi forte consideretur tanquam alter fit, vt vellēt aliqui de pœnitentia dicere, proportionabilis est descriptio triplex, triplicis alterius iurisdictionis secundum triplicem legem. Diuiditur autem iurisdictio quandoque in coerciuam, quę scilicet fertur in inuitum, & directiuam seu regulatiuam & ordinatiuam, qualis fuisset etiam in statu innocentiæ, & qualis est sapientis ad insipientiores, & perfectioris ad imperfectiorem, vt in angelis etiam posuit Dionys. hęc Gers. Et eadem infra de auferibilitate Papę ab Ecclesia, & de vita spirituali animæ, lect. 3.

IVS vt scribit Gerson par. 1. de origine iuris & legum, est potestas seu facultas propinqua conueniens alicui secundum dictamen primæ iustitiæ. Idem lect. 3. de vita spirituali animę.

IVS DIVINVM secundum eundem par. 4. in descriptionibus terminorum ad theologiam vtilium, est ius competens alicui ex lege diuina.

IVS EVANGELICVM est ius competens alicui ex lege charitatis, inquit Gerson.

IVS secundum Aristot. 1. Politicorum, est ordinatio ciuilis societatis. Vel est qđ vel natura, vel ciuitas, vel populus, vel gens, vel consuetudo iubet.

IVS DIVINVM & Euangelicum idem sunt secundum Gersonem parte secunda in recommendatione licentiādorum in Decretis. Sunt autem quatuor genera talium, quę propriè dicūtur ad ius diuinū & Euāgelicum pertinere. Primum genus est eorum quæ continētur expresse in textibus canonicę scripturę, vt quod in principio fecit Deus cœlum & terram. Secundum, est eorum quę consequuntur consequenter clarè inconsequentia necessaria, & euidenti apud omnem vtentem ratione ex eis quæ ibidē continētur. Tertium, est eorum quæ licēt non sequātur in cōsequentia clara apud omnes utentes ratione, vel aliunde doctos, tamen apud exercitatos in sacris literis consequentia iudicatur optima uel sequela. Quarta, est eorum quę per reuelationem factam Ecclesię cōstant, & hoc uel expresse & manifestè per Prophetas seu miraculosas attestationes. Vel implicitè per communem attestationem totius Ecclesiæ vel cōcilii generalis eam sufficienter repręsentantis, ac per successionem legitimam deriuatam ad posteros per eos qui tales reuelationes habuerunt manifestè: veritates omnes aliq tantō dicuntur magis pertinentes vel impertinentes ad theologiā & suos professores quanto proximius vel remotius possunt inferri ex prædictis. Hæc Gerson. Vide eundem lectione tertia, Corinthiorum. 7. de vita spirituali animæ.

IVS POSITIVVM dicitur & humanum, & sunt constitutiones humanæ. De illo iure Gers. par. 2. in recommendatione licē

tiandorum

mandorum scribit, dicens. Vt igitur pene varie pro variis delictis ferrentur, necesse fuit quemadmodum pro diuersitate morborum ordinant medici diuersitate remediorum particularium. Constat autem huiusmodi cõstitutiones arbitraria esse plurimum, quæ licet institutiones cõformitatem quandam habeant ad legem diuinam in hoc quod non ei palam dissonant, alioquin essent iniquę, nihilominus non ita pertinent ad eam quin aliæ pœnæ possent æqualiter stantibus illis principiis constitui, & hoc est ius quale appellamus putè positiuum vel humanum.

IVS NATVRALE est quod vbique eandem vim habet, non quia sic videatur vel non secundum Aristotelem lib. 1. Politicorũ. Vel ius naturale dicitur quod est commune omnium nationum, eó quòd vbique instinctu naturæ, non constitutione habetur aliqua. Et ius naturale (vt scribit Sanctus bonauentura dist. 26. art. 1. quæst. 3. li. 4.) Quædam dictat simpliciter, vt Deũ amandum. Quędam secundum tempus, vt omnia esse communia. Et ius naturale vel diuinum Papa tollere vel mutare nó potest. Et secundum Richardum dist. 33. art. 1. quæstione. 1. libr. 4. Ius naturale est quod natura docuit omnia animalia, & sic lex naturalis est quam naturalis ratio practica obseruandum in agibilibus constituit.

IVS NATVRALE dicitur tripliciter. vt scribit Sanctus Bonauentura di. 33. quæst. 1. art. 1. lib. 4. scilicet, communiter, propriè, & magis propriè. Et secundum hoc tripliciter diffinitur ab Isid. Vno modo sic, ius naturale est quod in lege & Euangelio continetur, sic diffinitur in principio Decreti. Sic habere concubinam est contra ius naturale, quia est contra legem & Euangelium. Vnde Deuteronom. 22. dicitur. Non mœchaberis, vbi prohibetur omnis concubitus non matrimonialis. Et 1. Corinth. 7. dicit Apostolus. Habeat vnusquisque suam vxorem, propter fornicationem, &c. Secundo modo dicitur propriè, & sic diffinitur in principio Decretorum ius naturale est quod est commune nationum, & hoc ius est quod dictat ratio recta. Tertio modo dicitur ius naturale propriissimè, quod natura docuit omnia animalia. De quo latiùs Bonauen. vbi supra. Et aliquid dicitur esse de iure naturæ dupliciter, secũdum Richardum dist. 26. art. 1. quæst. 1. libro. 4. Vno modo illud quod causatur ex naturali necessitate non cooperante voluntate, nisi illius qui naturam instituit, & sic dicimus qđ de iure naturæ ignis est ascendere sursũ, sic matrimonium non est de iure naturę. Alio modo inferiori esse de iure naturę illud, ad quod natura inclinat, quamuis per lib. arbit. perficiatur, secundum quem modum actus virtutum dicuntur de iure naturæ. Et sic matrimonium est de iure naturę, quia ad ipsum inclinat natura generis & specici per cõparationem ad principalem eius finem, qui est bonum prolis, & per comparationem ad secundarium, qui est mutuum obsequium in rebus domesticis, &c.

IVS CIVILE est quod est sociale ad vitam, & sufficiens sit ad libertatem & æqualitatem, vel secundum proportionem, vel secundum numerum, vt vult. Arist. 5. Ethic. Vel ius ciuile est quod quisque populus, vel ciuitas sibi proprium diuina, humanaque causa constituit, vt habetur dist. 1. circa principium.

IVS GENTIVM est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non violandorum, religio, connubia inter alienigenas prohibita, hoc inde iusgentiũ, quia eo iure omnes ferè gentes vtuntur, vt habetur dist. 1. Iusgentium.

IVS MILITARE est belli inferendi solemnitas, fœderi faciendique nexus signo dato, egressio in hostem, vel pugnæ commissio. Item signo dato receptio, vt habetur di. 1. Ius militare.

IVS primò impositum est ad faciendum rẽ iustam. Secundo, artem qua cognoscitur. Tertiò, locum. Quarto, id quod redditur a iudice, ex Sancto Thom. 2. 2. quæst. 57. artic. 1.

IVS ET AEQVITAS differunt, quod ius omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas verò est quæ de iure multum remittit, secũdum Donatum super Teren. Differunt & ius & fas. Fas propriè est lex diuina

tina: Ius verò est lex humana, secundum S. Thom. 2.2. qu. 57. art. 1. Differunt & ius & lex, quia ius generale nomen est, lex verò iuris est species, secundum Isidorum lib. Etymol.

IVSPATRONATVS est potestas præsentandi clericum ad beneficium Ecclesiasticũ, secundum Thomam 4. sent. dist. 25. qu. 3. artic. 2.

IVSTITIA secundum Richar. li. 3. dist. 33. art. 5. quæst. 3. prout est virtus, potest capi quatuor modis. Vno modo communissimè, scilicet pro qualibet rectitudine animi, siue in declinando à malo, siue in faciendo bonum, & sic est quędam virtus iustitia generalis, secundum quam quilibet homo Sanctus dicitur iustus, vt dicit Sanctus Bonauentura dist. 33. lib. 3. circa tex. Sic dicitur Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Quandoque capitur iustitia pro se veritate, vt apud eundem Bonauẽ. videri licet, & sic distinguitur contra misericordiam. Alio modo capitur iustitia pro rectitudine, per quam homo iustificatur in conspectu Dei, & sic sumitur pro charitate. Ita accepit August. libr. 83. qu. Iustitia quo per cætera diffunditur est dilectio Dei & proximi. Tertio, pro qualibet virtute ordinata per iustitiam legalem ad bonum commune, & sic est idem cũ qualibet virtute, differens tamen secundum rationem. Quarto, pro habitu determinãte voluntatem ad firmiter seruare volendum rectitudinem debitam in operantibus, quæ sunt ad alterum. Et potest esse dupliciter. Vno modo ad alterum qui est persona singularis, & sic est iustitia particularis distincta ab aliis virtutibus. Alio modo ad alterum quod est communitatis, & sic est iustitia legalis, & omni virtute generaliter inquantum præcipit opera exteriora, & exteriora cuiuslibet virtutis ad bonum commune referri, secundũ quod dicit Philosophus 3. Ethicorum. Vnde Cicero sic diffinit in antiqua retho richa. Iustitia est habitus animi bonus cõmuni vtilitate seruata, cuilibet quod est suum tribuens. Capitur & aliàm pro ipso iure, quod est sua iustitia, & etiam pro actu reddendi vnicuique quod suum est, & ad gaudendum de opere iusto, quia vt dicit Philosophus 1. Ethicorum. Neque iustum aliquis diceret non gaudentem operatione iusta. Primo modo iustitia non est virtus, sed est obiectum. iustitię virtutis. Secundo est actus virtutis. Tertio modo est virtus, & hoc modo capitur quatuor modis, vt supra dictũ est,

IVSTITIA secundum Dominum præpositum Gabr. dist. 34. quæst. vnica, art. 1. li. 3. est virtus dirigens appetitum vt se bene habeat in ordine ad alterum. Potest autem quis se habere ad alterum dupliciter. Primò communicando se alteri quãtum potest se ille communicare. Secũdò, communicando illi aliquid aliud quam se, vt, communicando sua. Virtus inclinãs ad primum actum dicitur amicitia qua quis seipsum dat proximo quantum potest se dare, & quantum proximus potest eum habere. Et hæc est perfectissima virtus moralis, quia virtus iustitiæ simplicior, est perfectior virtute bene ordinante hominem ad seipsum, & hæc amicitia est perfectissima species iustitię. Si autem communicet proximo aliud a se, aut erga bona extrinseca, vel bona intrinseca, aut bona pertinentia ad conuictum humanum, siue ad vitam humanam. Iustitia ordinans circa bona extrinseca, quibus homines indigent communicatione, dicitur iustitia commutatiua. Et frequẽtius dicitur iustitia pro tãto quod ea quæ sic communicantur comitantur illi qui cõmunicat in aliquod æquiualens. Si autẽ communicet aliquid necessarium ad conuictum, ideſt ad simul in aliqua communitate ciuili vel domestica viuẽdum. Aut ergo est regimen, & hoc conuenit præsidenti, & hæc species est innominata possę tamen dici præsidentia vel denominatio iusta. aut communicat ei subiectionẽ iustam, hæc nominatur obedientia. hæc Gabr. Videatur de hoc Richar. di. 46. ar. 1. qu. 1. lib. 4.

IVSTITIA secundum alios describitur. Iustitia est habitus per quẽ iustorum operationes fiunt, & per quem agunt & volunt res iustas. Aristo. 5. Ethicorum. Vel est virtus qua singula sua secũdum leges possident. Idem libr. 1. Rheto. & est virtutum præclarissima. Et ipsa est omnis virtus, secundum eundem 6. Ethico. Iustitia

secun-

ſecundum Cice. 1. Offic. eſt ſplendor magnus, ex quo viri boni nominãtur, cuius munus præmium eſt, ne cui quis noceat niſi lacesſitus iniuria, deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt ſuis. Et lib. 3. Rheto. idẽ ait. Iuſtitia eſt æquitas ius vnicuiq; tribuens pro dignitate cuiuſque. Et ſecundum Macro. Iuſtitia eſt ſeruare vnicuique quod ſuum eſt. De iuſtitia veniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus vir bonus præmium ſui, atque deinde reipublicæ rector effici tur. Et Vlpianus. Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuique tribuens. Iuſtitia vt inquit Paulus Corteſ. libr. 3. ſuarum ſententiarum diſt. 8. eſt viriorum libripendix quæ hominum actiones ad perpẽdiculũ & adamuſſim dirigit. Et eſt duplex. Vna, quæ eſt diſtributrix, altera commutatrix, de quibus paulò poſt dicetur. Iuſtitia ſecũdum Gerſonem parte. 4. in deſcriptionibus terminorum ad Theologiam vtilium, eſt virtus moralis, inclinare reddere debitum alteri, vel vt alter eſt ſecundum rectam rationem. Iuſtitia ſecundum Auguſtinum, eſt virtus tribuens vnicuique quod ſuum eſt. Quæ diffinitio inquit Gerſon parte 2. de ſeptẽ virtutibus, conuenit iuſtitiæ tam ſecundum ſtatum vię, quàm ſecundum ſtatum patriæ. Eſt alia diffinitio Auguſtini Iuſtitia eſt ſubuenire miſeris. Conuenit iuſtitiæ tantum ſecundum ſtatum vitæ. Ponũtur autem ſecundum Magiſtrum in. 3. li. duo eius actus, ſcilicet actus eius in patria, qui eſt Deo regenti ſubeſſe, & actus eius in via, qui eſt miſeris ſubuenire, hi ſunt actus generales, & dare vnicuique quod ſuum eſt, ad quos tenentur omnes. Sunt & ſpeciales eius actus, ſcilicet, ſoli Deo deſeruire, vel ſubuenire miſeris, & iniquos moribus corrigere & punire. De quo latiùs Gerſon vbi ſupra. Et ſecundũ eundem parte. 2. de ſollicitudine Eccleſia ſticorum. Iuſtitia amplè ſumpto vocabulo comparatur ad Deum & ad proximũ, immo et ad ſeipſum ſicut ad alterũ. prout in pœnitentia fit dum ſpiritus carnem ſubiicit ſeruituti. Iuſtitia ſecundum eundem parte 1. de origine iuris & legem, & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens. Hæc autem deſcriptio competit principaliter iuſtitiæ diuinę in ordine ad ſuas creaturas. Deus nempe ſolus eſt, qui voluntate perpetua & conſtanti dat vnicuique rei qđ ſuum eſt, ſuum inquam non ex debito rigoris, ſed ex liberaliſſima & digniſſima donatione creatoris, & in directione cordis. Hinc conſurgit ordo qui eſt parium diſpariumque rerum ſua vnicuique tribuens diſpoſitio. Hinc conſequenter oritur pax, quæ nihil aliud eſt quàm ordinis tranquillitas, propterea bene dicitur, quod opus iuſtitiæ eſt pax, &c.

IVSTITIA DIVINA vt ſcribit Sanctus Bonauentura diſt. 32. art. 3. quæſt. 2. lib. 1. dupliciter conſueuit accipi. Vno modo dicitur Iuſtitia ipſius diuinæ bonitatis condecentia. Alio modo dicitur Iuſtitia, pue conſiderat meritorum exigentiam. Si primo modo accipitur, decet diuinam iuſtitiam animam rationalem infundere carni ex Adam propagatæ, tum ex hoc qđ eſt rerum conditor, tum ex hoc quod eſt prouiſor ſiue adminiſtrator. Diffuſius de hoc ibidem Sanctus Bonauentura & de qua videri poteſt Scotus diſt. 46. quæſt. 1. libr. 4. Et hæc diſtinctio vt notat Scotus, poteſt haberi ab Anſelm. p ſol. 10. vbi loquens ad Deum dicit. Cùm punis malos, iuſtum eſt: quia illorum meritis cõgruit, & ſubdit. Cum parcis malis, iuſtum eſt: non quia illorum meritis, ſed quia tuæ voluntati vel bonitati condecens eſt. Et tãta eſt illorum membrorum diſtinctio, quod Deus cõtra primam iuſtitiam operari non poteſt, nec præter eam, ſed præter iuſtitiam ſecundam poteſt operari, licet non vniuerſaliter, quia non poteſt dãnare iuſtum vel beatum. Hæc Scotus. Et (vt idem ait) in Deo non eſt niſi vnica iuſtitia re & ratione. Tamen præter illam exrẽdendo Iuſtitiam, poni poteſt aliqua iuſtitia, vel magis aliquod iuſtũ in creaturis. Mira quoque Iuſtitia Dei in hoc oſtenditur, vt ſcriptis reliquit Sanctus Bonauentura diſt. 6. q. 1. libr. 2. quę tantã ſeruat iuſtitiam, vt ordinem inſtitutum nullo modo infringat, tantum peccatum odit vt propter peccatum quos charisſimos reputauit, abiiciat. Vnde credo inquit quod tam ſpectandũ mõſtrum diuinæ

næ ſeueritatis in Angelo nobiliſsimo & primo homine, quorum vtrumque propriis manibus pſalmauit & decorauit, Deus nobis infirmis prępoſuit & oſtendit, vt addiſcamus quantum Deus odit peccatũ,& maximè ſuperbiam, quod pro vno motu cordis nobiliſsima creatura omniũ creaturarũ æternaliter & ſiue ſpeveniæ eſt damnata, & pro vno eſu pomi & ipſe Adam & tota poſteritas vſque ad finẽ mundi eſt mortalitatis & multiplici pęnalitati ſubiecta, & niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemẽ, quaſi Sodoma fuiſſemus.Ex his efficaciſsimum relinquitur argumẽtum,quod horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.Si enim Deus non pepercit nobiliſsimo Angelo ſuperbiẽti, quid erit de viliſsimo cinere & abiectiſsimo in altum ſe extollenti, cùm iacere debeat in cinere & cilicio,imò in ipſo ſterquilinio.Hæc S. Bonau.

IVSTITIA HOMINIS tota qua acquiritur regnum cœlorum conſiſtit in tribus,ſcilicet in munditia cordis,& operatione bonorum, & patientia in aduerſis pp Deũ, quæ quidem tria (vt ſcribit Iac.de Valen. Pſalm.4.) maximè debemus q̃rere a Deo, vt ibidem oſtendit. Et vera iuſtitia cõſiſtit in corde,locutione,& operatione exteriori, & hoc tam in præceptis affirmatiuis, quàm negatiuis, vt idem ſcribit Pſal. 14. Propter quod iuſtitia Euangelica excellit & præſtat iuſtitiam ve.legis,nam hęc prohibebat manum, & operationem malã. Sed iſta prohibet animum & linguam, & manum, ſcilicet propoſitum, & locutionem, & operationẽ malam,&c.Iuſtitia erga proximum in nomẽ conſiſtit, ſcilicet, in tribus circa perſonam, in tribus circa famam, in tribus circa bona temporalia. Vide eundem ibi. Differt autem iuſtitia ab aliis virtutibus.Nam omnes alię virtutes faciunt hominem perfectum & bonũ virum,eò quòd ſunt hominis ad ſeipſum ſed iuſtitia eſt ad alterum, vt diſtributionibus & commutationibus,& vt conuiuitur cum aliis .De quo conſulas latius Iacobum de Valentia Pſal. 100. Et ſecundũ Ariſtot.5. Ethicorum.& refert Iacobum de Valen. Pſal.19.Iuſtitia dicitur à iuxta. Vnde illud dicitur iuſtum quod fit iuxta aliquod principiũ regulatiuum, & rectificatiuum,& menſuratiuum. Vnde ſicut opus domificationis & cuiuſcunque alterius artis, redditur iuſtum & rectum quãdo fit iuxta illam regulam menſuratiuã, cum qua fabricatores menſurant ſua opera, ita pariter operationes humanæ reddunntur & dicuntur iuſtæ, quando fiunt iuxta aliquam legem & regulam, & conformantur & adęquantur illi legi & principio regulatiuo.De quo latius vide Chriſto.Epiſcopum vbi ſupra, & Pſalm.45.

Iuſtitiæ diuiſioni.

IVSTITIA eſt triplex, vt notat Brulif.diſt.5. q.5.li 2.ſcilicet, innata, acquiſita,& infuſa. Iuſtitia innata vel naturalis eſt ipſa voluntas noſtra vel rectitudo naturalis. Vel ipſamet libertas voluntatis, quæ naturaliter inclinatur ad bonum honeſtum.Iuſtitia acquiſita põt dici quęcunque virtus moralis per quã poſſumus rectè agere,& hoc modo iuſtitia eſt virtus communis. Iuſtitia infuſa quæ dicitur Theologicalis,quę nominatur charitas,& eſt de cor omniũ virtutum,& eſt ſufficiẽs ad beatitudinẽ, &c.

IVSTITIA Quædam eſt legalis,quædam particularis, vt & notat Iaco.de Valentia Pſal.17.Iuſtitia legalis conſiſtit in operationibus quę fiunt ſecundum legem, ſiue iuxta legem. Nam iuſtitia (vt ſupra dictũ eſt) dicit a iuxta. Et illa operatio dicitur iuſta quæ fit iuxta legẽ, eò quòd non deuiat à lege, nec a voluntate legiſlateris, qui intẽdit ciues facere bonos, & ſic iuſtitia dicitur omnis virtus. Iuſtitia verò particularis eſt duplex, ſcilicet, commutatiua, & diſtributiua.Vnde Richar.diſt. 46. art.1.quæſtione.1.lib.4.ita ſcribit.Iuſtitia accipi poteſt ſecundum rectitudinẽ volũtatis,qua vult aliquis reddere vnicuiq; in diſtribuendo vel commutando quę eum decet.Et iuſtitia diſtributiua eſt qua aliqs vult omnibus qui ſunt de communitate diſtribuere bona communia ſecundum debitam proportionis ęqualitatem. Et vt ait Iacobus de Valentia. Hæc iuſtitia fit ĩ diſtributione dignitatũ & præmiorum & bonorũ communium iuxta meritum & proportionem meritorum,ſecundũ menſuram, & proportionem laborum,& virtutum, & hoc ſit comparando res & perſonas ſecundũ proportionẽ geometricã,

vt

vt dicitur. 5. Ethicorum. Iustitia commutatiua est, qua aliquis in cõmutando vult seruare debitam æqualitatem secundum quantitatem, vt inquit Richard. vbi supr. Et hæc est quædam potentialis pars qua aliquis vult seruare in commutando debitam æqualitatem non secundum quantitatem, sed secundum proportionem, & illa iustitia (vt dicit Iacobus de Valentia vbi supra) fit in commutationibus & vẽditionibus, quæ consistit in proportione & æqualitate commutatorum, quia dicitur commutatio iusta quando fit iuxta medium rei secundum proportionẽ arithmeticam, scilicet quod vnum commutatum non excedat alterum in pretio, vt dicitur 5. Ethicorum. Et commutatiua iustitia propriè loquendo (vt inquit Richard.) in Deo non est, quia nulli est debitor ex legis necessitate, & tantum secũdum quantitatem de bono tribuit vltra meritum, & de malo citra de meritum. Iustitia verò distributiua in Deo est, omnibus enim distribuit bona sua secũdum debitam proportionis æqualitatem. Hæc & alia Richardus. Vtrique iustitiæ aduersatur lętifera pestis, vt scribit Gerson de directione cordis, considera. 3. Contraria tur enim commutatiuæ contractus vsurarius quò ad temporalia, & simoniacus quò ad spiritualia. Porrò iustitiam distributiuam vulnerant & inficiunt promotio, remuneratioque malè meritorum in republica Ecclesiastica, & spirituali. Est itaque triplex iustitia, scilicet, legalis, commutatiua, & distributiua. Iustitię distributiuæ (vt inquit Gerson part. 1. de origine iuris & legum) contrariantur promotiones indignę, & in trusiones in officiis rei publi. & beneficis Ecclesiæ. Commutatiuæ autẽ contrariantur contractus illiciti, vsura & fraus in temporalibus: Simonia & Giezia in spiritualibus, de quo paulò antè dictum est

IVSTITIA Quędam est essentialis & primaria, altera est participata seu derivata & attributiuè dicta. Essentialis descripta est supra quæ est perpetua & constans voluntas, ius suum vnicuiq; tribuens. Iustitia participata sic describitur secundum Magistrum Ioannem Gersonem de origine iuris & legum, est habitus vel tanq̃ habitus conformis diuinæ iustitiæ, eiusque imitatiuus per participationem, quo habitu inclinatur habens eam, facere ius, vel reddere, ita quod ius est velut actus, vel vsus, vel effectus, vel titulus talis iustitiæ. Rursus de iustitia sic participatiuè dicimus, quod quædam est iustitia originalis, quædam regni cœlestis, vt ibi. Primum quęrite regnum Dei & iustitiam eius. Et hæc est duplex. Quædam gloriæ quædam gratiæ, &c.

IVSTITIA originalis vt scribit Brulif. dist. 1. part. 2. quæst. 1. libr. 4. est quidam habitus supernaturalis immediatè à Deo infusus ipsa animæ Adę, faciens perfectam pacem & tranquillitatem inter partem sensualitatis, & rationem, & voluntatem, & partem intellectualem, & istud donũ quo ad aliquid erat nobilius habitu charitatis, quia faciebat perfectam pacem inter partem superiorem, & inferiorem. Tamẽ simpliciter donum charitatis est nobilius, cùm per ipsum anima reddatur chara & amica Deo, quod non faciebat iustitia originalis. Item Adam receperat donum originalis iustitiæ pro se & pro tota sua posteritate, ideo sumus debitores, quia si non habemus hoc, non provenit ex defectu ipsius Dei dantis, sed ipsius recipientis, qui non custodiuit. Et iustitia originalis in primo homine (vt idẽ vult di. 30. libr. 2.) erat quasi fręnum, quo media ite ipsa anima regebat corpus ad Imperium suæ volũtatis sine rebellione, sed cum omni fœlicitate. In nobis autem illud fręnum ablatum est, ideo anima non regit secundum rectam rationem nisi cũ magno labore & difficultate, & hoc propter absentiam iustitiæ originalis. Brulifer. Et communiter secundum Doctores, iustitia originalis hunc ponitur habuisse effectum, scilicet facere perfectam tranquilitatem in anima quantum ad omnes potentias, ita quod naturaliter inferior non inclinaretur contra iudicium superioris, aut si inclinaretur quantum est ex se, posset tamen ordinari & regulari sine tristitia inferiorum & per hoc tollere rebellionem sensualitatis quæ aduersatur rationi ac voluntati regulatæ, vt Dominus Præpositus Gabr. di. 30. quæst. 1. li. 2. scribit, & iustitia originalis secundũ eundem

dem est supernaturale bonum Dei in su sum voluntati primi parentis. Item omnis rebellio appetitus inferioris ablata est per iustitiam originalem, etiam in viribus inferioribus, ita quod etiam potentię inferiores ex parte sui delectabiliter obedientia rationi, &c. De quo latiùs consulas Gabr. Et quęst. 2. vbi supra. Iustitia dupliciter dicitur esse debita. Vno modo quia in se accepta, & actione accipientis amissa. Alio modo quia accepta in alio, & actione alterius amissa. Primo modo peccatum actuale est carentia iustitię, secúdo modo originale. Vnde magis comparatur peccato quasi quiescenti in animo post actum transeuntem quam peccato actuali quod elicitur à volúntate peccante. Cùm autem pater Adam transgressus est præceptum peccato suo personali, nudauit se & posteritatem suam iustitia debita. Omnis ergo posteritas rea tenetur ex iustitia originali, quam habere debet & ea caret, &c. quare omnes filii irę nascimur, &cęt. Plura de hoc Dominus Prępositus Gabriel. De hac iustitia originali legito Gersonem parte quar. ser mone de conceptione Marię, & de eius effectu videto & eundem par. 2. in recommendatione licentiandorum in Decretis facta Parisiis.

IVSTITIA PVBLICAE HONESTATIS, de qua Richard. dist. 41. art. 1. quęst 3. libr. 4. & Doctores, est propinquitas ex sponsalibus prouenies, robur trahens ab Ecclesię institutione propter eius honestatem, propinquitas ponitur pro genere. Nam in hoc pub. hone. iusti. conuenit cum affinitate & cognatione, cętera ponuntur pro differentiis. Nam per hoc quod pub. hone. iustitia a sponsalibus prouenit, differt ab affinitate, quę est propinquitas prouenies à carnali copula & a spirituali cognitione, quę prouenit per legalem adoptionem. Et per hoc quod additur, robur trahens ab Ecclesię institutione, differt ab illa propinquitate quę dicitur consanguinitas, qui non prouenit ab Ecclesię institutione, sed à naturali generatione. Et ista propinquitas quę dicitur publicę honestatis iustitia, extendit se ad omnes consanguineos ita quod sponsus hac propinquitate dicetur propinquus omnibus consanguineis suę sponsę. Et sponsa est propinqua omnibus consanguineis sui sponsi. Et ideo dato quod sponsalia dissoluantur, ita quod matrimoniũ inter sponsum & sponsam non perficiatur, tamen ratione iam dictæ propinquitatis quę dicitur publicę honestatis iustitia, sponsus non potest contrahere matrimonium cum aliqua consanguinea suę sponsæ, nec econuerso, spõsa cum aliquo consanguineo sui sponsi. Vide latiùs de hoc Tho. Argen. qui & iura ad hoc allegat, & Paluden. qu. 2. eadem dist. De ista publicę honestatis iustitia multa habentur extra de consang. & affic. in 6. libr. vt refert Scotus.

IVSTIFICARE est iustum facere. Aliquid autem dicitur iustificare seu iustificans (vt scribit Sanctus Bonauentura dist. 40. quęst. 2. libr 3.) multipliciter. Vno modo effectiuè, & sic solus Deus dicitur iustificare. Alio modo formaliter, & sic gratia dicitur iustificare quę informat ipsam animam, expellendo iniquitatem culpę, & dando rectitudinem iustitię. Tertio modo aliquid dicitur iustificans non solum in habitu, verùm etiam in effectu, & sic charitas iustificat, siue fideles quę per charitatem operetur. Quarto modo dicitur aliquid iustificans in ipsius iustitię exercitatione & vsu, & hoc modo mandata Dei in quibus iustitia exercetur, iustificare dicuntur, quando modo debito obseruantur. Item legi Euangelicę (vt idem ait) competit iustificare secundum triplicem modum, videlicet, formaliter ratione gratię sacramentalis, & in effectu ratione amoris spiritualis, & exercitio ratione multiplicis bonis operis ad quod dirigitur homo per consilia & præcepta, &c. Hęc Bonauentura. Et secundun Gerson em tractat. 10. super Cantic. virginis. Non est maius cœlum & terram creare, quam peccatores iustificare. Ratio, Non enim habet positiuum creatio contrariũ, sicut contrariatur iustificationi peccatum. Rursus creatione sola potentia consideratur, sed in iustificatione, sapientia, simul & beneuolentia nec minus cũ potentia pensatur.

IVSTIFICATIO est quędam dispositio in iustificato à iustificante effectiuè, sed à

iustitia

iustitia formaliter, quæ in hoc vocatur charitas, vt scribit Frater Osuualdus li. 4. Rosa. Theolo. Vnde secundum Sanctum Thom. Bonauenturam & Petrum de Tarantasia, in omni iustificatione impii requiritur in voluntate aliqua præparatio ad suscipiendum in se gratiam iustificantem. Et iustificatio impii fit per infusionem gratiæ & charitatis (vt scribit Gabriel dist. 25. quæst. vnica, art. 1. lib. 3.) per quam peccatori peccata remittuntur, ipseque gratificatur Deo, & Ecclesiæ incorporatur vt membrum viuens, non tantũ numero, sed & merito, neque extra Ecclesiam potest fieri remissio peccatorum. Hanc autem iustificationem per infusam charitatem sequitur communio sanctorum, qua peccator iustificatur participat omnia bona sanctorum omnium: Iuxta illud Prophetæ, in persona peccatorũ iustificati. Particeps sum ego omnium timẽtium te, & custodientium mandata tua. Charitas enim (quę non quærit quæ sua sunt) facit omnia communia. Et secundum Sanctum Bonauenturam distin. 17. lib. 4. Sola illa quatuor necessaria sunt ad iustificationem, scilicet, gratiæ infusio, motus liberi arbitrii, contritio, & peccati expulsio. Et quæst. 3. vbi supra, secundum speciale priuilegium potest Deus iustificare sine omni præparatione, cum secundum legem communem non iustificet nisi eos qui se præparant, sicut dicitur Zacha. 1. Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos, &c. Ad stipulatur Richar. d. 17. art. 4. quæst. 2. lib. 4. cum dicit, sicut quando ex vno elemento fit aliud, concurrunt quatuor, scilicet vnius formæ corruptio, & alterius generatio, & dispositio ad corruptionem vnius, & dispositio ad generationem alterius. Sic cum de impio fit iustus, requiruntur quatuor, scilicet impietatis destructio, quæ est culpæ remissio, & gratiæ infusio & dispositio ad destructionem impietatis, quæ est culpæ detestatio, & dispositio ad susceptionem gratiæ, quæ est liberi arbitrii ad Deum cõuersio. Et sic patet quod gratiæ infusio pertinet ad iustificationem impii. Et quæst. 1. vbi supra, ad hoc quod anima adulti formetur per iustificationẽ in esse gratiæ, oportet præcedere conuersionem voluntatis ad Deum tempore vel natura, qua cõuersione disponatur anima ad susceptionem gratiæ, qua formaliter iustificatur, & hoc de lege communi, &c. Et quamuis iustificatio impii sit supernaturalis (vt idem ait quæst. 9. vbi supra.) non tamen est miraculosa, scilicet quæ fit de lege communi, vbi requiritur aliqua dispositio in adulto qui iustificatur, quamuis effectiuè fiat per potentiam supernaturalis agẽtis, de quo latius ibidem videatur de miraculo.

IVSTIFICATIO autem impii præter legem communem, quę fit, si Dominus iustificat adultum aliquem, qui prius se non dispossuit, miraculosa est, &c. Illud vero Augustin. In peccatoribus p̃cedit aliquid quo digni sunt iustificatione, dupliciter intelligi potest, secundum Dominum Cardinalem Cameracensem quæst. 12. ar. 2. li. 1. Vno modo quod illud tale peccatores habent à se, & sic est illud falsum. Alio modo, quod habeant illud ex præuenientia Dei misericordia, & sic est illud verum, & est de intentione Augustini cum dicit 83. qu. q. 168. Prorsus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et concludit. Præcedit ergo in peccatoribus aliq d, quo quãuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione, & idẽ præcedit in aliis peccatoribus quo digni sunt obdurationẽ, &c. Et sic est intentio Augustini quod in quibusdam peccatoribus, imò & in pluribus præcedit aliquid quo digni sunt iustificatione, idest, Deus communiter non non dat istum effectum misericordiæ, scilicet, iustificationem, nisi præcedat voluntas pœnitendi, ita quod Deus misericorditer dispossuit, quod cuilibet habenti sufficientem attritionem per pœnitentiã, dabit gratiam iustificationis. Ideo dicũt doctores aliqui, quod sufficiẽs attritio semper sit contritio. Hæc Dominus Cardinalis Cameracensis. Et lib. Retractatio, dat intellectum suorum verborum Augu. & præcipuè huius quod addidit. Deus non miseretur, nisi voluntas præcesserit, dicit hoc esse dictũ de misericordia, q̃ sequitur pœnitentiam, qđ, scilicet præcedit talis voluntas pœnitendi, non aũt de qualibet misericordia Dei. Nã vt dicit, est quę. lã misericordia Dei præueniens ipsam volũtatem, sine qua nõ prę̃paratur voluntas, &c.

IVSTVS à iure dicitur, & est is qui iura seruat. Quandoque ponitur pro mediocri, cum, & ius ipsum mediocritas quędam sit. Vel iustus dicitur qui præditus est iustitia, uel qui seruat iustitiam, aut qui seruat mandata Dei. Ad hoc aũt ut homo sit simpliciter iustus, & iustificatus, ad ultimã fęlicitatẽ & uitam ęternã consequendã, quatuor sunt sibi necessaria, vt notat Iacobus de Valentia Psalm. 14. Primò, ꝙ mundetur ad omni macula, & culpa pręterita. Secũdò, quod possit uitare futura peccata, & si cõmittit, quod iterum possit mundari. Tertiò, ꝙ possit bonũ operari erga Deũ & proximũ. Quartò, ꝙ sit Deo gratus & acceptus, & sua opera accepta ad uitam ęternã, quia aliter nõ posset peruenire ad terminũ beatitudinis. Iustus quoq; omnib. dominatur, iustisq; omnia esse cõmunia ostẽdit Gers. part. 2. sermone de dominio Euãgelico facto in cęna Domini. Vnde Actuũ 4. dicitur. Multitudinis credẽtiũ erat cor unũ, & ania una. Si cor unũ (inquit Magister Ioãnes Gerson Cancellarius Parisiẽsis) & anima, immo unũ corpus, & unus spiritus, ꝓut loqtur Apostolus ad Eph. 4. Quod conueniẽtius ut eorum sit una prorsus hæreditas, una dãnatio, unus cultus principatus. Hãc ueritatẽ cognouit egregius Doctor Aug. dũ posuit iure poli omnia esse communia. Vide latiùs de hoc Gersonẽ. Iustus quoq; (ut scribit Ia co. de Valen. super illud Psal 57. Lętabit iustus cũ uiderit uindictã.) Cùm uiderit Deũ punire peccatorẽ ꝓ aliquo, magno delicto, tria dẽt facere aut quatuor. Primo, laudare diuinam iustitiã. Secũdo, timere iustũ iudiciũ Dei. Tertio lætari, & laudare Deũ, quia non permisit eũ cadere in simile peccatũ, sed seipsum pręseruauit. Quarto, lauare manus suas in sanguine illius peccatoris, id est, corrigere seipsum, & pseruare ne cadat in tale peccatũ, nec puniat sicut ille. Nã lauare manus in scriptura, nil aliud est nisi se innocẽtẽ reddere, & nõ cũ peccatorib. participare, sed à peccato pseruare, & corrigere, &c. Et ut idẽ ait Psa. 72. Castigatio iustorũ dicit matutina, id est, uelox. Nam quãdo iusti delinquũt in aliquo, citò & uelociter castigat eos Deus. Vnde Psal. Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Per oppositũ, castigatio sceleratorũ est communiter uesperti na, & sera, & tarda, qa Deus nõ castigat eos usq; ad mortem: q̃a moriunt quò ad corpus & aiam ad pœnã æternam. Vnde tales mala capiũt in interitu, &c. ut dicit Psa. 139. Vñ dicit Ambr. qđ illico si qs post peccatum flagellat, hoc cedit sibi in bonũ. Nã signũ est qđ Deus nõ seruat sibi punitionẽ post mortẽ. Per oppositũ, malũ est signũ, quãdo sceleratꝰ nõ flagellatur in hac uita, quia signũ ẽ qđ Deus seruat pœnã ĩ aliã. Ideo ait Aug. Hic ure Domine, hic seca, ut in æternum parcas.

De litera K.

KATHEGOREMA ut scribit Brulif. dist. 21. q. 1. li. 1. est dictio, quæ est per se significatiua alicuius rei uniuersalis, uel particularis. Sinca thegorema ẽ dictio, q̃ nõ est per se significatiua, sed est dispositio dictionum Kathegorematicarũ, &c. De quo in logica plus scripsimus.

KYRIELEISON id est, Domine, miserere. Et sunt duæ dictiones. Nam κύριος ὦ κύριε in uocatiuo, id est Domine, uel κύριος, id est proprius, authenticus, Dominus, ut inquit Ioãnes Corastonus. De hac dictione Kyrieleyson scribit Ioãnes Reuchlin uir nostra tempestate doctissimus, Latinæ, Græcę, & Hebraicæ linguę peritissimus, ad Bebeliũ Poetã nostrũ, & amicum familiarissimum, & dicit Kyrie trisyllabũ esse, primãq; per ypsilon, secundam uerò Iota scribentium, cui sit accentus, in prima peracutus. Eleyson uerbum imperatiuum te trasyllabum ac cẽtu similiter antepenultima acuto, nec fit diphthongus unquam ex ε & ω uocalibus, qua propter à nostris ob ignorãtiã Hellenismi, malè cœpit pronũciare hoc totum Kyrieleyson quinque syllabarũ, quasi per synaloephim elisis uocalibus. Hęc Capinio, &c.

De litera L.

LABIVM & Labrũ idẽ sunt, à quo diminutiuum Labellum. Labia Dei ut scribit Hiero. Epist. 1. mystícè utriusq; testamẽti cõsonantia intelliguntur. De quibus duobus testamentis in Prouerbijs dicitur, Prouer. 16. Et diuinatio in labijs eius, in iudicio non errauit os eius.

LABOR, est fatigatio uel functio quædã uel animi, uel corporis grauioris operis uel muneris, sm Cic. li. 2. Tuscu q. Vel dicitur opera, dicitur & labos sicut honos, lepos, de quibus in grãmatica dicitur. Et labor dicitur dupliciter, ut scribit S. Bona. dist. 48. ar. 2. li. 4. in fine q. 1. Vno modo propriè, & sic dicitur opus pœnale, & hoc modo nec corpora supcelestia, nec angeli boni laborãt. Alio modo cõmuniter, & sic dicitur labor quodcunq; obsequiũ, sm quẽ modũ angeli dicũtur laborare in uinea Domini, & circa nos, quia nobis obsequuntur, sic & corpora celestia. Hæc Bona. Labor autem manuũ ad tria ordinatur, ut literis mandauit Gab. dist. 16. ar. 3. dubio 1 li. 4. post Alex. scilicet, ad ocium uitandum, ad corpus domandum, & ad uictum quærendum. De primo Hieron. ad Rusticum monachũ. Semper aliquid operis facito, ut te diabolus occupatum inueniat. De secundo Apostolus 2. Cor. 6. annumerans ea, quibus corpus castigatur, dicit: In laboribus, in ieiunijs, in uigilijs, in castitate, &c. De tertio, Act 20 Ad ea quæ mihi opus erant, & his q mecum erant, ministrauerunt manus istæ, &c. Et laborare quandoq; manualiter etiam expedit de uotis & religiosis, ut scribit Gers. part. 3. de exercitijs discretis deuotorũ simpliciũ. Vnde contingit nonnũquã, ut homines negligentes, non quidẽ ob corporis debilitatẽ, sed ex desidia, & carnis uoluptate deueniunt ad magna pericula suarũ animarũ non solũ in malis cogitationibus, sed ẽt quandoq; in grauioribus. Prudẽter itaque, & rectissimè religionũ institutores suis deputarunt filijs certas horas non solũ ad cantandũ, orãdum, ad meditandum: uerum etiã ad labores manuum exteriores faciendum, prout clarè patet in regula sancti Benedicti, & aliorũ approbatorũ ordinum institutionibus. Non enim aliqua cogitatio tam turpis, tã abominabilis mala, & execranda, quam nõ inueniat detestanda ociositas. Hæc Gerson. Et idem in sermone de uerbis Domini. Venite ad me omnes q laboratis, ponit ipse plures hominũ labores. Peccant quoq; parentes (ut idẽ scribit parte 4. sermon. Dominicæ septuagesimæ de acedia) cũ nõ docent pueros laborare uno uel alio modo. Aliud periculum ẽ, futurę paupertatis periculum, & de malis quæ eueniunt, præsertim in senectute, &c. Discretio aũt laborũ est necessaria, ut ibidem ostendit Gerson per multa exempla, Differunt laborare, & esse oneratum, ut idem scribit in sermone. Venite ad me, ubi supra. Nam qui leuem aliquã molestiã sustinet, laborare simpliciter dici põt, qui uerò grauem, & quæ supra uires suas esse uideatur portat, iure oneratus esse narratur, &c.

LAC plura significat secundum proprietates apud doctores, ut & scribit frater Pelbartus lib. 2. Rosarij Theologiæ in dictione, Lac. Primõ propter albedinem significat castitatem & uirtutum candorem. Canticorum quinto. Quasi colũbæ inquit lactæ lotæ, id est candentes puritate, & per cõsequens gratiosæ hominibus, sic & animæ tales Deo acceptæ sũt, &c. Aliqñ significat propter dulcedinẽ sapientiæ diuinę dulcorem desiderabilem 1. Pet. 2. Rationabiles lac concupiscite. Aliqñ propter conuenientiam lactis in alimentum paruulorũ, significat facilem doctrinam nouellis uel simplicibus in fide tribuendam 1. Cor. 3. Quasi carnalibus tanquam paruulis in Christo lac uobis potũ dedi, &c. Vnde Hier. sup. Iudic. hom. 5. dicit. Lactis cibus in scripturis dr moralis institutio doctrinę, quę incipiẽtibus uelut paruulis datur, s. morum inquit correctio, enunciatio simplicis fidei, & disciplina correctionis, & sanctæ conuersationis, non profunda & secretiora

secretiora mysteriorũ eis statim tradenda sunt. Aliquãdo lac significat malum. Iuxta illud Psa. 118. Coagulatũ est sicut lac cor eorũ, i. malorũ, q̃a lac coagulatur in caseum, & tandẽ ex caseo p̃ decoctionẽ fit fortissimũ bitumen, adeò quod etiam marmora, & durissimos lapides in fractione connectit, ergo significat obstinationis compressionem in malo.

LACHRYMA est humor ex oculis flentium manans. Flere aũt est lachrymas fundere, & lachrymæ causantur ex tristitia, & aliquando ex affectus teneritate p̃cipuè, cùm consideratur delectabile cum tristabili, vt ex deuotione, ex S. Thom. 2.2.q. 82. arti. 4 Lachrymę aũt sunt vtiles, nisi sint nimiæ. Vnde Gers. part. 3. de religionis perfectione ac moderatione, ait: Ferme nihil mentem nostram sic purgat, illuminat & serenat, vt profunda cõpunctio, & lachrymarũ inũdatio. Verũ id quidem si obseruatur illud, ne quid nimis. Fit aũt nimis dum ex his, incurritur euacuatio, & perturbatio cerebri, dũ prætereà flens redditur impotẽs ad opera sibi necessitate faciendum incumbentia, vel ex voto vel ex præcepto, vel ex superioris instituto, quãobrem hæc lachrymarũ profusio nõnũquã est abijcienda, &c. Hoc idẽ vult par. 3. de exercitijs discretis deuotorũ simplicium. vbi, & vult qđ lachrymarũ abundantia tentationes malas, & cogitationes, & maculam animæ efficaciter abluit, & purgat & extinguit, si tamẽ discretio non desit, ita vt caput, sensus, & ratio nõ lædanẽ, & dũmodò firma spes de Dei misericordia non absit, &c. Quisque aũt flet deliberatè temporalia, vel seipsum (vt idem scribit tract. 6. super cãtico virginis) aut addit conditionem Deo, quam apponere Christus docuit tã verbo, q̃ exemplo suo: Verũtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, fiat volũtas tua. Et ita plorat meritoriè si dicto suo nõ dissentit affectus, vel effectus suus. Si uerò conditioné huiusmodi nec affectus, nec effectus plorantis, addiderint, actu uel habitu lamentũ ita est secuti, non ẽm Deum, & mortem operatur. Vide latiùs ibi Gersonem. Fœlices autẽ sunt lachrymæ (inquit Bern.) quas beni gnæ manus conditoris abstergũt, & beati oculi q̃ in talibus liquefieri elegerunt quã eleuari in superbiã, quã omne sublime videre, q̃ auaritiæ, & petulantiæ famulari. Et Calliodo. super Psa. Fuere mihi lachrymę meæ, ait. Fletus est cibus animarũ, corroboratio sensuũ, absolutio peccatorũ, refectio mentiũ, lauacrũ culparum. Et Chrys. Lachrymæ lauant delictũ, quod pudor õ cõfiteri. Idẽ sup Matth. Sicut post uehemẽtes imbres, mũdus ac aer purus efficitur, ita & post lachrymarũ pluuias serenitas mentis sequitur, atq; tranquillitas. Greg. in pasto. Vniuscuiusq; mens tantum pœnitendo cõpunctionis suę bibat lachrymas, quãtũ se a Deo meminit amisisse per culpas, &c. Plura alia similia alias inueniuntur.

LAICVS uno modo capitur pro indocto, imperito, insipiente & lapideo. Vnde laicus dicitur à λαὸς Græcè, quod est lapis Latinè. Secundo modo laicus capitur p̃ homine non habente ordinem sacramẽ talem in Ecclesia Christi, ut scribit Brulif. di 5. q. 1. lib. 4. De quo videas, & in dictione CLERICVS. Et nota quod scribit S. Bon. di. 34. ar. 2. q. 1. li. 2. De quibus laicis in q b. mater cæcitatis superbia regnat, quantũ ad ea quæ sunt fidei, & morũ. Cũ. n. sicut idiotæ p̃sumunt sacrã scripturam exponere quę est profundissima omnium scripturarum Cũ iterũ habeãt quandam honestatem exteriorem, contemnunt uitam omnium aliorũ, & meritò huius duplicis superbiæ excæcantur, ut incidãt in errorem istum pessimum, per quem excæcantur à Deo, ut nesciãt discernere quid bonũ est, & quid malũ, dũ multa genera peccatorum ponũt esse à Deo malo. Quos Esa. præmonstrat 5. ca. Væ qui dicitis malum bonũ, & bonũ malũ: ponentes tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras, &c. Quare non omnes scripturæ libros legãt laici. Quoniã nihil est tam sanctũ, & salubre, & pium, quo nõ cõtingat abuti, sic de libris euenit (inquit Gerson part. 1. in principio de laude scriptorũ consid. 11.) quorũ non est culpa, neq; scribentiũ, sed scelus est in abusu, nõ tamẽ arcendi uidẽtur (ut idem ait) ab opusculis moralibus, & deuotis, nullam in

se difficultatē, nec ambiguitatē, nec absurditatē ī trāslatione gerētib. cuiusmodi sunt historiæ, uel uitæ, uel legēdæ sāctorū, nec nō meditationes sanctæ, &c.

LAMENTVM querela, qstus Et est duplex lamentū (ut literis prodidit Gers. par. 6. super Magnif. Vnum est in sola ratione, non redundans passionaliter ad sensualitatem, & hoc appellatur displicentia uel odium, uel detestatio uel abominatio liberè elicita per iudiciū rationis. Sic proportionabiliter de gaudio, & desiderio, & ita generaliter de omni noie passionē sonante cōpetit accipere suo modo. Lamentū aliud est quod oritur & radicatur in sensualitate, aut ortū in ratione deriuatur, & redundat ad cor sensuale, nō aliter de cæteris affectibus, quos Philosophi solas ꝓpriè uoluerūt dici passiones, q̄ sensum afficiunt & quodāmodo affligunt. Item lamentū aliquod est temporale, hoc est pro solis temporalibus incō modis apprehēsis á rōne, sub ratione pœnæ afflictiuæ. Aliud spirituale pro solis malis culpæ, apprehensum sub ratione offensæ diuinæ bonitatis, & iustitiæ. Lamētum pœnæ habent dānati, non lamentū culpæ, ut offensiua fuit, aut est diuinę iustitię, qualiter est in uiatoribus plurimis inuenire. Et lamentū culpæ, prout ē offensiua diuinę iustitiæ hoc solū ꝓpriè est laudabile, & meritorium, nec potest procedere, nisi ab electione libera uolūtatis, de quo multa Gers. ubi supra.

LARGITAS, liberalitas. Differunt autē largitas humana, & diuina. Vide Gers. par. 3. part. 1. de mendicitate spirituali. Alia longè est diuinorū, & magnificētiæ Dei conditio, qui absque detrimento sui dat omnib. affluenter. promptiorq̄ est accipiendum, q̄ sumus ad recipiendū. Ideoq; uult semper esse per sanctū desiderū dispositum ad suscipiendum dona sua, quā tò enim ea feruentius desiderabis, & petes, tanto abundantius accipies, &c. Aliter est largitas humana, quæ non ita omnib. subuenire defectib. pōt, sicut diuina largitas, de qua fusius Gers. ubi supra.

LASCIVIA secundū Cassiodor. super Psal. est indecēs motus dissoluti animi, & corporis ex intēperantia carnali procedēs. Vel lasciuia est mollicies, petulantia, & nequitia. A lasciuio, id est molliter ago, & lasciuè, molliter, nequiter, &c.

LATRIA: Nomen latria (ut scribit Sco. dist. 9. lib. 3. pōt æquiuocè accipi. Vno modo pro cultu siue reuerentia exhibita Deo, in actu interiori, ratione summi domini, uel summi boni. Vel pro reuerentia exhibita Deo actu interiori, uel habitu inclinate ad talē actū. Et ſm eū est uirtus moralis, & non Theologica, qa non habet Deum pro obiecto, sed honorem deferendum Domino in creato. Latria itaque est reuerentia soli Deo debita, & sibi exhibita. Hanc diffinitionem declarat Brulifer dist. 9. q. 1. li. 3. Latria est summa ueneratio potentialis. Cultus, reuerentia, honor, in ꝓposito sunt idē, & religio. Religio aūt ſm Tul. est quæ superioris cuiusdam naturæ (quam diuinam uocant) cultum cerimoniamq; affert, & à tali religione dicūtur, omnes Christiani religiosi de religione Christiana, cuius religionis Christus, est summus Patriarcha. Dicitur & latria pietas, inquantum tendit in Deum summum bonum, quia est pater omnium summus. Dicitur, & seruitus simpliciter, & anthonamasicè, qa ipse Deus, sicut est supremus Dominus, sic est sibi correspondēs summa seruitus, quæ dicitur latria, de qua seruitute dicit saluator Matth. 4. & Deuter 8. Soli Deo seruies. Hęc Brulifer ubi supra. Latria (ut uult Augustī.) nominat illud quo colitur Deus. Quomodo autē colitur Deus pōt intelligi dupliciter, ut scribit S. Bona. dist. 9 ar. 2. q. 1. lib. 3. Aut sicut actu, aut sicut habitu, ideo nomen latria æquiuocè dicitur, & aliquādo stat pro actu, aliquando pro habitu, ſm autē quod stat pro habitu, ipsius animæ habilitante ipsam ad cultum Dei, sic est habitus uirtutis inquātū est circa bonū, & difficile & meritorium, & ad salutem necessariū, & circa huius operæ præcipuè, consistit uirtutis habitus. Probat, & ibidē S. Bona. quod latria sit uirtus cardinalis q. 3 ubi supra, qui est cultus Deo debitus. Vnde secundum Augustī. de Ciuit. Dei lib 10. ca. 1. Idem est apud Græcos latria quod apud nos religio, excepto

quod

quod nomen religionis est in plus. Vnde & ibidē dicit quod cultus Deo debitus quatuor nominibus nūcupatur, duobus apud Græcos, & duobus apud nos. Apud Græcos namq; dicitur latria, & theosebia, sine eusebia; apud nos uerò dicitur pietas, & religio, ita quod illa duo nomina respōdēt illis duobus, licet quodammodo sint in plus. Differunt aūt latria, & theosebia fm propriā acceptionē, licet aliquādo accipiantur promiscuē, qa theosebia dicit, cultū interiorē, qui propriè spectat ad uirtutes theologicas, sed latria seruitutē exteriorē, q spectat ad iustitiā, scilicet uirtutē cardinalē. Hęc Bonauen. ubi supra. Si aūt latria dicitur cultus interior, cū ille cōsistit in credēdo, & diligendo, & sperādo Deum, sic dicit cultus theologica non ab aliis distincta, sed cōsequens ad omnes illas, de quo latiùs Bona q. 3. ubi supr. Et latria (secundum Iac. de Valen. Psal. 118. qui à prædictis nō discrepat) est cultus soli Deo debitus ratione tantūm omnipotentiæ, & maiestatis, & sapientiæ, & bonitatis, & in mune re & cōfessione laudis, & adoratione cōsistens, & sic de iure p.p seipsum, debeē Deo, ipsa latria, sed adhuc Christo, & Deo patri respectu nostri debemus, & tenemur exhibere latriā p.p tria beneficia recepta, s. creationis, redēptionis, & glorificationis, & rōne uictorię, & triūphi, quem Christus obtinuit de mūdo, & diabolo, &c. Eadem dicit Psal. 44. & sic uerè Christo competit latria, quia creator & uniuersalis Dominus, & iudex, & redemptor & uerus Deus (ut idem scribit Psal. 71.) Et fm eundem Psalm. 95. latria consistit in tribus, scilicet, in confessione fidei, & laudis cum munditia cordis, & in oblatione, & adoratione. Et ut idē ostendit differt latria ueteris testamenti & noui. Nam illa latria non fiebat cum tali confessione interiori, & exteriori, nec cum tanta munditia, ex parte offerētis & oblati, quia ibi offerebātur animalia bruta. Hic aūt offertur sacrificiū purū, & mundum de se bonū, & acceptabile. Et sic latria nostra fit cū maiori sanctimonia, & magnificentia, quia offertur Christus Deus & homo, agnus sine macula, & immortalis. Hęc ille. In qualibet insup te Deo soli debeē laus, honor, & gloria, sicut ipse est oia in omnib. Hinc Psalm. Omnis terra siue omnis creatura adoret te Deus, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo altissimo. Nulli uerò creaturæ, datur laus huiusmodi p latriā (ut scribit Gers. par. 3. tract. 1. de catico rū originali rōne) nec ut signū ē, ut imago, nec p.p aliā quāuis attributionem si propriè sentiamus, sicut nulla res creata summū bonū est, neque ut res, neq; ut signū, uel aliud attributū. At uerò laudamus in creaturis Deū adorationē latrię, sicut in cruce, & in imaginibus Christi, immò sicut in omm re, quemadmodum quælibet est imago uel uestigium tenuę trinitatis, nō minus naturaliter q̄ aliqua sit artificialiter. Caue tamē in laude uel latria creaturarum a scandālo, quale fieret si adoraretur publicè Deus in dæmone, uel eius imagine in asino, uel in bufone, immò nec i angelis, & hominib. quā cumcūq; sanctis quū ꝓprius eis, & alter honor inest. Hęc Gers. Et per latriā, ut semel dica intelligitur theosebia, id est, cultus uel seruitus soli Deo debitus, qui & adoratio strictissimè, sumpto uocabulo dici solet, de quo latiùs uide sup. in dictiōe ADORATIO, Gab. lec 49 canonis.

LAVS est sermo elucidans magnitudinem virtutis fm Aristotelem libr. 1. & 3. rheto. & B. Tho super Psal. 17. Dicitur autē a laudo uerbo, quod aliquādo significat uerbis extollo. Horat. *Laudabunt alij claram Rhodon, aut Mitylenen.* Aliquando idem est quod nomino. Plautus. *Id ut scias tonē suprem ū teſtem laudo.* Vnde illaudatus, qui ne nominari quidem dignus est, hoc est illaudabilis. Vel laus secūdū aliquos ꝓpriè, ē vox populi de aliquo recta loquentis. Differunt autē laus & laudatio, quod laudatio est oratio ipsa laudātis laudes continēs ipsius laudati. Laus uero est uirtus ipsa non aliunde prouenies, sed suis nixa radicibus. Virgilius. *Primam meruī qui laude coronam.* Hinc laudabile dignū laude (& collaudo simul laudo) deducitur. Differūt, & laus & honor ut sc ibit Iacobus de Valentia. Psal. 148. Nam honor est prēmium uir-

tutis & tribuitur bonis. 4. Ethic. aut est exhibitio reuerẽtiæ in testimoniũ uirtutis ſm Ciceronẽ. Sed laus est cõmemoratio beneficiorum receptorũ. Et ſic honoramus bonos & uirtuoſos indifferenter, ſed laudamus benefactores agendo gratias pro beneficijs receptis. Sed quia quicquid boni eſt, in nobis recepimus à Deo. Iam non ſolum tenemur honorare Deũ eò q̃ eſt bonus de ſe, ſed ét iugiter tenemur laudare, eũ cõmemorando beneficia, eò q̃ omnia recepimus à Deo, & quia omnes creaturæ, quicquid boni habent, à Deo acceperunt, ideo omnes laudare debent. Hinc Pſalm. Laudate Dominũ de cœlis, &c. Laus igitur propriè Deo debetur, à quo eſt omne bonum, & meritũ noſtrum. Hinc Augu. ad Sixtum Presbyterũ: Cũ coronat Deus merita noſtra, nihil aliud coronat q̃ munera ſua.

LAVDABILE accipiẽ multipliciter (ut ſcribit Gab. diſt. 16. q. 1. ar. 3. dub. 3. li. 1. Vno modo pro omni natura quæ eſt bona, ſiue ſit creata, ſiue increata. Sic loquitur Aug. 3. de libero arbitrio, dicens: Si laudatur rationalis creatura, quæ facta eſt, nemo dubitet laudandum eſſe qui fecit. Alio modo dicitur cuius bonitas ordinatur ad aliquem aliũ actũ. Et ſic dicit primo Ethicorũ, quod optimorũ nõ ẽ laus. Tertio modo accipitur laudabile, ut opponitur uituperabili: & ſic ẽ aliquod bonũ exiſtens in noſtra poteſtate dignũ rẽ tributione, & laude. Sicut uituperabile eſt aliquod uitium exiſtens in noſtra poteſtate dignum increpatione, & pœna. De iſto dicitur tertio Ethicorum à Philoſopho. Nullus itaque improperabit cẽco ex natura, uel infirmitate, uel ex plaga, ſed magis miſerebitur. Cũ aũt qui ex uini poratione, uel alia incontinentia, omnis utique increpabit. Earum autem quę circa corpus malitiarum, quæ in nobis merepantur, quæ autem non in nobis non. Et ſic accepit Augu. tertio de libero arbitrio. Motus quo huic vel illuc uoluntas conuertitur, niſi uoluntarius, atque in noſtra poteſtate poſitus, neque laudandus cùm ad ſuperiora, neque culpandus homo eſſet cum ad inferiora detorquet. Primo, & ſecundo modo charitas eſt laudabilis, ſed non tertio modo. Nec ſumus laudandi ſic, quia Deus infundit nobis charitatem, quę non eſt in noſtra poteſtate, quamuis ſumus aliquo modo laudabiles, ſi nos diſponimus ad recipiendum charitatem. Similiter charitas laudabilis eſt, inquantum eſt operis meritorij cauſa & principium. Gabr. Ratio autem laudis, uel uituperij fundatur in libertatem arbitrij, ut ſcribit Gerſon parte tertia, de paſſionibus animæ, conſideratione ſeptima, quare paſſiones oẽs in animalibus, brutis cenſendæ ſunt bonæ, & pulchræ. Exempli gratia: Audacia & animoſitas, in leone, & gallo: ira, in tigride & apro: uoluptas, in porco, hirco & paſſere: timiditas, in lepore & ouer fraudulentia, in vulpe: adulatio, in cane: ſuperbia, in equo: triſtitia melancholica, in cattо: auaritia, in cornice. Paſſiones itaque iſtæ neque malę ſunt uel deformes in genere motis, cùm deſit ipſis animalibus libertas, arbitrij in qua fundãt ratio laudis uel uituperij. Hæc Gerſ. Præterea laudabilis is dicitur, qui bene agit, vt ſcribit Gab. diſt. nigeſimatertia, q. 1. artic. 1. lib. 3. quoniam ſicut propter paſſiones, ita propter actus ſecundum ſe cõſideratos, ſimpliciter ut ſunt actus appetitus ſenſitiui, nũ ut conformiter, uel diſformiter rationi rectæ ſunt eliciti nullus laudatur, uel uituperatur. Sed ſecundum paſſiones, & actus, ut conformes, uel diſformes, rationi rectę laudamur, uel uituperamur. Laus igitur, & uituperium ſecũdum Philoſophum (ut ait Gabriel) non conuenit paſſionibus intrinſecè eſſentialiter, & ex ſe, ſed per quandam denominationem extrinſecam, ſcilicet per moderationẽ uirtutis. Ex quo ſequitur, quod quantò aliquis eſt magis paſſionatus ſicut oportet, & quando oportet, & propter quod oportet, &c. tantò laudabilior eſt, & uirtuoſior, & econuerſo, magis paſſionatus ſicut non oportet, & quando non oportet, &c. eſt magis uituperandus, magiſque uitioſus: & ſicut uirtus habet, ſedare paſſiones, ita & actus appetitus ſenſitiui. Virtutis enim eſt excitare paſſiones, & actus, quod idem eſt, & quando oportet, pu-

Digitized by Google

ūta irasci, timere, audere, &c. Eius etiam est sedare passiones uitiosas, & refrenare siue superabundantes siue deficiētes, & reducere ad medium secundum debitas circunstantias: hoc est cohibere appetitum sensitiuum, ne eliciat actus contra rationem, & excitare vt eliciat secūdum rationem. Hæc Gabr. &c.

LEGITIMVM dicitur quod est legi conforme, vt inquit Gers. part. 2. de contractibus, part. 1. cōsideratione 1. Illegitimū p oppositū idē quod illicitum, &c. Contractus autē quidam sunt legitimi, quidam illegitimi, ut ibidem ostendit Gerson.

LENITAS, clemētia, uel mansuetudo, uel mititas. Nihil n. ita efficax ad correctionem, emendationemque multorum repertum est, quemadmodum lenitas, vt inquit Gers. part. 2. de paruulis ad Christum trahendis, consid. 3. Nihil em̄ homini melius, est facilitate & clementia, (ait Comicus.) Hinc Saluator noster ait; Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Id probat Gerson per multa exempla. Quis egregium doctorem August. tanquam sidus aliquod beneuolum acquisiuit Ecclesiæ? Ambros. Qua uirtute? utique benevolentia & mititate. Video latiùs ibi Cancellarium.

LEO in scriptura quandoque significat diabolum, propter sæuam voracitatem. 1. Petri 5. Aduersarius uester diabolus tāquam leo rugiens, circuit, quærés quem deuoret. Quandoq; significat hominem sanctum, sicut Marcus figuratus est in facie leonis, Ezech. 1.

LAESIO, inflictio, uel molestia, &c. Læsio corporis est duplex, ut scribit Gab. dist. 15. q. 1. ar. 1. lib. 4. Quædam infert damnum vltimum, puta mortem, vel mutilationem membrorum, aut vulneratio nem irremediabilem, per quod redditur inutile ad exercitium operationum naturalium sibi debitarum. Alia est citra vltimam, & est vulneratio vel debilitatio organi, vel membri curabilis, aut nō in toto tollens operationem naturalem, sed aliquantulum impediens. Prima dicitur læsio enormis, secunda mediocris: & in læsionibus citra mortem, tenetur lædens damna, quę incurrit læsus atque coniuncti præsentia, & futura, passosq; dolores compensare, & medicorum impensas (si quæ factæ sunt) soluere. Hoc probat post Scotum Gabr. arti. 2. conclusione 5. vbi supra.

LAETITIA est gestientis animi elatio uoluptaria, sm Ciceronem li. 3. de fi. bonorum & malorum. Vel lætitia in animo ē commotio suauis iucunditatis in corpore, secundum eundem lib. 2. de fi. bonorum, & malorum. Aut lætitia est exultatio quædam animi gaudio efferuentiore euentu rerum expetitarum, secundum Aulum Gel. li. 2. noctī. actī. c. 17. Vel secundum B. Th. 4. sen. di 49. q. 1. ar. 1. Lætitia est expressio, uel affectus interior, secundum quod ipse, affectus dilatatur roboratus, & perfectus ex coniunctione appetitus. Diciturque lætitia quasi latitia: quia dilatat, vt dicit Gers. par. 3. tracta. 2. de canticordo. Sunt autem duæ lætitiæ, scilicet bona & mala, secundū Philosophum, ut & refert Gers. part. 2. sermone de omnibus Sanctis, qui incipit: Et exultabunt sancti. Vna quę est studiosorum, pura, laudabilis, tranquilla, diuturna. Hinc est illud quod Philosophia admirabiles habet delectationes firmitate, & puritate. Alia dicitur quæ à vitiosis uitam secudum eligentibus inquiritur: & hæc fœda, turpis, inquieta, breuis, nocitura, qualis fuit Sardanapali. Hanc lætitiarum uarietatē locis plurimis scriptura sacra non siluit. Lætamini, inquit, iusti in Domino. Ecce bonam lætitiam. Audi malam. In maleficijs suis lętificāt Regem. Et talia sine numero posuit sacra scriptura. Et illud: Qui lętantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Prouerb. 2.

LEVE dicitur illud quod est natum ferri à medio, sm Arist. libr. 1. de cœlo, & mundi. Leuissimū aūt quod super fertur omnibus alijs ab eo sursum latis. A quo leuitas, q aliquando dicitur sine pondere. Modò pro stultitia, inconstantia, uolubilitate ponitur. Est & leuitas spiritualis, quæ maximè consistit in feruida charitate: & ecōtra grauitas in mortalis peccati malignitate. Et sicut ē in materialibus, quod leuia petunt sursum, & grauia

deorsum: sic eodē modo est in spiritualibus. Quamobrē sicut decedentes in feruida charitate, tendunt ad locū summū: cœlū, scempyreū, nisi impediātur: & hoc pp patres antiqui testamenti, & pp eos qui nondū satisfecerunt pro peccatis, q retardantur donec perfectius purgātur. Decedentes uerō in mortalis peccati deformitate, tendunt ad locū infimū, qui est terræ mediū: ita scribit Tho. Argen. circa dist. 45. lib. 4. sent. Nam peccatum trahit deorsum: non secundum ordinem naturæ (ut inquit S. Bona. dist. 49. art. 1. q. 2. li. 4. (cū non habeat conformitatem ad illum, sed secundum ordinem iustitiæ: quia peccatum cùm sit nihilissimum, disponit hominem ad locum nihilissimū, & infimum.

Levir est frater uiri. Leuitrices dicuntur duorū fratrū uxores, quæ nō sunt sibiipsis affines: nec uir sororis, & uxor fratris: qa affinitas non causat affinitatem. Oportet enim quod semper psona, quæ est causa affinitatis, sit cōsanguinea alteri illorum. Paluden. dist. 4. q. 1. libr. 4.

Levita. Et proprio nomine Leuitæ appellantur Diaconi, ut scribit S. Bona in expositione textus dist. 24. lib. 4. In quo nomine cluditur proprius eorū actus; & principalis, scilicet ministrare sacerdoti specialiter, & immediatè in sacramentis. Ad Diaconos enim pertinet corpus Domini transferre in primitiua Ecclesia, etiam sanguinem dispensare: unde immediatè isti sacerdotibus assistūt, & ministrant. Et dicuntur Leuitæ, ut idē ait, non quod officium habeant Leuitarum, sed quia consimile illi, & per illud officium præfiguratum.

Lex est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibet cōtraria: Eadem ratio quum est in mente hominis confirmata, & confecta est lex. Cic. li. 2. & 2. de legib. ait: Lex est neque hominum ingeniis excogitata, nec sanctum aliquod populorum, sed æternum quiddam quod uniuersum mundum regeret, imperandi, prohibendiq; sapientia. Idem 2. de natura Deorum: Lex est recti perceptio, praui q; depulsio. Item lex est constitutio populi, in qua maiores natu simul, cū plebibus aliqd sanxerunt, ut habetur dist. 2. c. lex. Tho. 1. 2 q. 90. ar. 1. Lex est regula & mēsura actuū agendorum uel omittendorum. Et q. 91. ar. 1. Idem dicit: Lex est dictamen rōnis practicę. Gerson par. 1. de origine iuris, & legum. Lex, inquit, est regula conformitatē habens ad dictamē rectæ rōnis. Idem part. 2. in recommendatione licentiandorum in decretis, ait: Dominus sicut fecit hominem, ut tibi soli subiectus dominaretur cæteris rebus moralibus: ita sibi indidit præ cæteris rationem tam quā legē intimā, & unicā. Neq; em propter aliud dicitur homo factus ad imaginem, & similitudinem Dei, nisi quia sui capax per rōnem effectus est Aug. & expositores Catholici. Et idem Gers. part. 4. in descriptionibus terminorū ad theologiam utilium, dicit: Lex est recta ratio practica, fm quam motus, & operationes rerum in suos, fines ordinatè regulātur. Vel est ipsa talis regulatio in quocūque. Lex secundum Alex. de Ales in 3. parte summę, est sanctio sancta, præcipiens honestum, prohibens q; cōtrariū. Et dē lex à ligando, id est obligando: ut scribit Gabriel dist. 37. quæst. uni. art. 1. lib. 3. Vel à legendo, id est dictando quid agendum sit, uel quid publicè legatur. Et quamuis iste terminus lex sit generalis ad omnem legem creatā uel increatam, naturalē, humanam, uel diuinam, scriptam uel non scriptam: tamen quādoque restringitur ad unam speciem, ut dicit Petrus de Aliaco. Et quia lex decalogi obligatoria est, quæ & præceptū & mandatum dicitur, extendendo præceptum ad prohibitionem: dicendū est de ea, de qua uideatur Gerson lect. secunda de uita spirituali animæ, & in de pot. Eccles. consid. ult.

Lex obligatoria (ut notat Gabriel. distinct. 37. quæst. unica, art. 1. lib. 3.) est signum uerum reuelatum creaturæ rōnali, quod est notificatiuum rectæ rationis dictantis ligari eam ad aliquid agendū uel non agendū, ad uitam æternā cōsequendam, & damnationem euitandā, ut scribit Gerson de uita spirituali animæ, lect. 2. Dicitur signū notificatiuum, quia

Digitized by Google

quia nulla lex (inquit Gabr. ubi supra) obligat liberum arbitrium, si notificata non fuerit: alioquin naturaliter fatui & insensati, imò & bruta dicerẽtur obligari, & legem obligatoriam habere, cuius transgressio esset imputabilis ad pœnã, & obseruatio ad præmium: quod nullus dicit. Sed quid de paruulis in vtero mortuis est dicendum, quod ibi nec est lex, nec præceptum, cuius trãsgressio imputatur ad nouam culpã actualem: sed est ibi quoddã statutum diuinũ, quo nõ obseruato, nõ redit hæreditas amissa in Adam primo parẽte. Vnde absq; libera cõmissione vel omissione ad cuius oppositum rationalis creatura obligata fuerat, peccatũ esse non põt. Nullus quoq; qui ignorantiã inuincibilem sufficiẽter allegare põt, transgressor legis appellari potest, nec quo ad Deũ, nec quo ad homines; plerunq; tñ apud homes aliquis esse sciẽs præsumitur, quia non põt iudex p testes iustã ignorãtię causãm assignare, p quod damnatur quandoq; apud homines ille, qui verè est innocens apud Deum. An aũt saluentur ignorãtes legẽ, dicit Petrus Aliacen. q. 2. art. 4. in fine libro 4. si alicubi essent ignorantes legem & nomen Christi, quod lex illa siue pceptum baptismi eos nõ arẽtat, nec illi seruare tenent, sed de eius nõ obseruantia per ignorantiam excusantur, tamen pœnam legis iustè subire compellũtur. Exemplum de latrone qui legem hanc quòd latro suspẽdatur seruare non tenetur, quia non debet esse homicida sui, & tamen pœnã legis per iudicem iustè cõpellitur sustinere. Sic dicendũ est de infantibus qui decedunt sine baptismate, scilicet quod impotentia eos excusat ab obseruantia præcepti de baptismo habẽdo, & ideo eis non imputatur ad culpam nouam, qđ non fuerunt baptizati: & ita de circumcisione, sed non sequitur quod non damnentur, quia sola anima Christiana saluabitur, & qđ pactũ Dei seruauerit, quod non esset anima vtis, ideo damnantur: non quia culpam incurrerunt ex nõ obseruantia; sed quia pactum nõ seruauerunt. Hæc Dominus Cardinalis vbi supra de quo legito alias latius.

ET LEX EST TRIPLEX, sm quod triplex est signum notificatiuum, s. mentale, vocale & scriptum. sic triplex est lex, scilicet indita siue per inspirationẽ, siue per naturalẽm dictaminis euidentiam, p doctrinã. Lex prolata, lex scripta siue qđ idem est lex mentalis, vocalis, literalis. Et dẽ in descriptione legis, vbi supra, signũ verum, quia signa falsa & si quandoq; ligare dicunẽ per accidens, quomodo ligat conscientia erronea, nihilominus de p se, & propriè legis obligatoriæ vim non habent. Dicitur rectæ rationis, quia signũ rationis erroneæ propriè nõ est obligatorium, etiã si signum esset verum. Gratia exempli: vt signum siue propositio explicans præceptũ aliquod emanasse a superiore iniustum: quiuis signum sit verum, tñ non est obligatorium, quia non est signum rectæ rationis. Mandatũ enim iniustum non emanat a recta ratione. Dicit dictantis seu volẽtis ligari creaturam rationalẽ, &c. Ad excludendũ legem cõsultoriam aut permissiuã. Etiam ad innuendum qđ recta ratio præcipientis vnã cũ voluntate, est ratio obligationis inferioris, i. qua inferior obligatur. Nam quantumcunq; notificetur voluntas superioris, nisi per illam velit ligari inferiorẽ, nõ consurgit obligatio. Vnde nec tenemur nos cõformare in oĩbus diuinæ voluntati, nisi cũ Deus vult nos illi conformari, hoc est non tenemur velle quicquid Deus vult, etiam cognitum vt tale. Sed tenemur velle quicquid Deus vult, nos velle, diuinæ tñ voluntati cognitæ tenemur non remurmurare. Hæc Gabr. vbi supra. & in primo dist. vlt. &c.

LEX PRAECEPTIVA (vt scribit Gerson par. 4. in diffinitionibus terminorum ad theologiam vtilium) propriè est lex libero arbitrio insinuata signo, verbo, aut scripto, iubens sub pœna dissolutionis amicitiæ inter Deum & liberũ arbitriũ, ne pro commodo vel incommodo violetur, & lex præceptiua & simpliciter diuidi possit, tamen solet à Doctoribus diuidi in legem diuinã, naturalem, & humanam siue positiuam.

LEX DIVINA est signũ verum creaturæ rationali reuelatũ, notificatiuum rectæ ra-

rationis diuinæ uolẽtis teneri, illã, seu ligari ad aliq̃d agendũ uel nõ agẽdũ ꝓ cõsecutione fælicitatis æternæ. Et dicit̃ reuelatũ, ad excludendũ legẽ naturalẽ & humanã, q̃ non habẽtur ꝓ reuelationẽ immediate à Deo. Dicitur ꝓ cõsecutione, ad excludẽdũ leges politicas etiã à Deo reuelatas: ut sũt leges ueteris testamẽti, q̃ dicunt̃ iudiciales. Vnde nõ ideo ꝓcise dicitur lex aliqua diuina seu de iure diuino appropriate, qa reuelata. Tradit. n. Deus plures leges patribus uetere. test. pro regimine politico & ciuili: ut puta iudiciales, quæ nõ immediata & directa intẽtione ordinant ad finem ultimum & supernaturalem: ideo non sunt propriè diuinæ. Et lex diuina (ut scribit Aliacen. q. ueſperiarũ) ut sumitur ꝓ lege diuinitus ispirata, qualis é lex Moysi vel Christi. Vno modo potest sumi ꝓ aliqua regula una data à Deo aliquid præcipiente uel prohibente. Alio modo pro aliqua una cõgregatione plures tales regulas continente, qualiter tota doctrina Christi, dicitur lex Christi. Sic capiẽdo adhuc sumi potest strictè pro aliqua tali congregatione solũ continente præcepta & prohibitiones, qa hæc duo solum pertinent ad legẽ propriè dictam. Alio modo potest sumi largè ꝓ aliqua totali congregatione: non solũ continẽtia precepta & prohibitiones, sed etiam consilia & promissiones præmiorum, cõminationes suppliciorum, & multa huiusmodi, q̃ licet non sint de substantia legis propriæ, quia nec ligant, nec obligant, eò quòd his nihil imperatur aut ꝓhibetur: ipsa tamẽ sunt fortissima adiutoria ad legem sustinendam: ideo dicuntur partes legis diuinæ cõmuniter dictæ. Et lex diuina ſm Gerſonem part. 4. in descrip. ter. ad theolog. util. in hominibus propriè est lex ꝓ diuinam reuelationem acceptam ad regimen plurimorum pro fine beatitudinis principaliter ordinata. Primum ponitur ad differẽtiã legis priuatæ: aliud ad differentiam legũ iudicialium in antiqua lege. Et in lege purè diuina (ut scribit Gab. distin. 37. q. vnica, art. 1. li. 3.) assignari possunt quatuor gradus. In primo ponuntur leges immediatè reuelaræ à Deo pro tota cõmunitate hominũ, aut principaliori parte scriptæ in Biblia: & ꝑsertim in Euangeliis latis à Christo ad consecutionem beatitudinis: In secũdo gradu ponuntur leges diuinæ, q̃ ex ꝓcedentibus solis deducuntur in consequẽtia euidẽti. In tertio gradu ponũtur leges diuinæ ex ꝓdictis deductæ ꝓ successiuã relationẽ Apostolorũ & aliorũ, æquiualẽtẽ scripturæ canonicæ: sicut determinationes Ecclesiæ, q̃ spiritusancto creditæ regi. In quarto gradus sũt leges specialiter inspiratæ & reuelatæ q̃busdã singularibus personis ꝓ se, aut pro paucis ad hoc electis. De plura scribit Gerson de uita spirituali, animæ, lect. 2. Coroll. 7. Ex lex diuina ſm Iacobum de Valentia Pſalm. 118. nihil aliud est nisi effectus & signũ & imago diuinæ uoluntatis: quiã in ea lucet & manifestatur diuina uolũtas erga actus humanos. Et ideo lex ista dicitur recta & iusta, qa est lata & condita iuxta diuinã uoluntatẽ, q̃ dicitur metrum & mensura omnium actuum humanorum. Et ideò actus humani intantum dicuntur & sunt iusti & recti, inquantum sunt facti iuxta diuinam legem, & sunt ipsi cõformes. Et tota lex diuina (ut idem scribit) consistit in dilectione Dei & proximi, ut ait Saluator Matth. 22. & Luc. 10. sed in tali dilectione oportet q̃d seruet̃ species, modus & ordo, ſm Augustin. id est, quod diligat illud, quod diligẽdũ est, & modo & ordine quo diligendum est; ut latiùs ibi scribit Episcopus Christo politanus, A lege autẽ diuina nulla lex, aut obligatio purè humana potest absoluere aut excipere uel instituere q̃d modò obseruetur, ut scribit Gerson part. 2. tractatu de non esu carnium.

Lex divina secundum diuersos effectus diuersis nominibus nominat̃ in scriptura (ut notat Iacob. de Valentia tract. 4. ca. 4. ꝓlogi super Pſalm) inquãtũ ligat & obligat hominẽ, dicitur lex Domini. Sed inquantum est à Deo prolata & scripta in tabulis, dicitur sermo Domini, siue eloquium Domini. Sed inquãtũ ꝓhibet mala fieri, dicitur præcepta siue ꝓceptum, inquantum autem admonet bo

na fieri, dꝫ mandatum ſiue mandata. Sed inquantū eſt teſtificata à Deo & Prophetis, dꝫ teſtimonium Domini. Sed inquantum per legē cognoſcimus voluntatem Domini, dꝫ voluntas Domini. Sed inquātum fuit cōfirmata per mortem Chriſti teſtatoris, dꝫ teſtamentum Domini. Sed inquantum iuſtificat obſeruantes, dꝫ iuſtitiæ ſiue iuſtitia Domini. Sed operationes quæ fiunt ſm iuſtitiam, dicuntur iuſtificationes. Sed punitiones & præmiationes quæ fiunt per iuſtitiam, dicuntur iudicia Domini. Inquantum vero ducit & dirigit hoīes, dꝫ via. Item inquantum eius ſcripta omnia ſunt impleta in Chriſto, dꝫ veritas. Inquantum ſumus per eā liberati, dicitur miſericordia: inquātum Deo pacificari, dicitur pax. Dicitur & lignum vitæ, & hoc metaphoricè, quia Deus dedit hanc legem loco ligni vitæ, in quo Adam præuaricatus eſt ve eā ſeruaret & coleret, expectādo ex ea fructū vitæ. Et Patres veteris teſtamenti eā ſeruarūt vſque ad tempus Chriſti. Dicitur & lex Domini & vinea Dñi, Matthęi 2. & 22. quæ data eſt nobis ad colendum. Dicitur etiā ſeges lex diuina. Vnde Chriſtus Luc. 9. dixit: Meſſis quidē multa Et Ioan. 4. Aſpicite meſſes, quoniam albę ſunt. Hęc latiùs declarat Iacob. de Valē. vbi ſupra, & Pſal. 118.

Lex aeterna (vt ſcribit Auguſti. contra Fauſtum, & refert Petrus de Aliaco ī primum ſen.) eſt diuina mens ſeu voluntas ordinem naturalē ſeruari iubēs, turbari vetans. Vnde patet ſm eundem, qꝫ ſicut voluntas diuina eſt ſimpliciter prima in genere cauſæ efficiētis, ſic ipſa lex ſimpliciter prima in genere legis obligātis. Quare, ſicut nulla cauſa poteſt agere ipſa non agente: ſic nulla lex poteſt obligare ipſa non obligante. Vel lex æterna eſt ſumma ratio, cui ſemper obtēperandum eſt ſecundum Auguſt. vbi ſupra. Et ſecundum Gerſonem part. 4. in deſcriptionibus terminorum ad Theolog. vtil. Lex ęterna eſt diuina voluntas ordinari ua rerum à ſua arte producibiliū uel productarum, quo ad operationes & motus, & fines ſingularū. Vel eſt perpetua & cōſtans uoluntas, ius ſuū unicuiq; tribuēs.

Lex prima (ut ſcribit Gerſō ubi ſupra) eſt beneplacitum ſeu uoluntas ſupremi Dñi Dei, prędſtituentis rebus à ſe conditis fines ſuos, & motus, & opationes ad illos. Vel ſic: Lex prima eſt diuina uoluntas pſtituens ordinē rebus à ſe conditis, &c. & ſm Aliac. dicitur lex increata.

Lex evangelica dicitur lex perfectæ libertatis, quia liberat à ſeruitute prędua ricationis, ut ſcribit S. Bonauen. diſt. 44. q. pen. lib. 2. ſiue etiam à ſeruitute legis, dum in ea datur ſpiritus charitatis, qui eſt ſpiritus libertatis: ſecūdum illud qꝫ dicit Apoſtolus Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore ſed ſpiritum adoptionis filiorum. Et ideo ex hoc non ſequitur, qui eſt ſub lege Euangelij, ſit liberatus à ſeruitute terreni dominij, &c. Et lex Euangelica nominatur quinque nominibus (ut ſcribit Iacobus de Valentia Pſalm. 18.) Dicitur enim lex inquantum fuit a Chriſto lata. Secūdo, dicitur teſtimonium inquantum fuit à Deo Patre approbata & teſtificata in baptiſino, & in transfiguratione, cū dixit: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Fuit etiam teſtificata per Prophetas & Angelos. Tertio, dꝫ iuſtitia inquantū iuſtificat ratione conſiliorum & mandatorum affirmatiuorū & ſacramentorū: Quarto, dicitur præceptum ratione prohibitorum, quia prohibet omne uitiū. Quinto, dicitur iudicia, inquantum tribuit prēmium obſeruatoribus. Ex quo patet, quod una & eadem lex habet multa nomina ſecūdum diuerſos reſpectus. Sed quia in tota lege nihil iubetur niſi charitas & dilectio Dei & proximi: quia in his duobus mandatis uniuerſa lex pēdet & Prophetæ, ut patet Matt. 22. Ideo tota lex de cultu diuino, quę pertinet ad dilectionem Dei: uel de prēceptis moralibus, quę pertinent ad dilectionē proximi, ut ſcribit Iacobus de Valētia Pſal. 49. Et ut idem ſcribit Pſal. 118. lex Euāgelica tripliciter iuſtificat, & facit hominem dignū uita ęterna. Primo, per fidē, inquantum credit Ieſum Chriſtum eſſe uerum Deum & hominem, & redemptorem totius generis humani Meſſiā in lege promiſſum. Secūdo iuſtificat per charitatem

ritatem perfectam erga Deum & proximum. Tertiò, per ſpē, inquantum cōtemptis rebus terrenis ponit finem ſuum in cœleſtibus à Chriſto promiſſis. Et ſic nō operatur pp aliquod præmium tēporale, ſed pp vitam æternā promiſſam, &c. Et lex Euāgelica dr lex ſeu regula Chriſti, & illa lex pōt ſumi vno modo ſtrictè (vt ſcribit Dñs Cardinalis Camer. q ve ſperiarū) pro congregatione illorum, & ſimile eorum quę docuerūt Apoſtoli & diſcipuli eius auctoritate ſua. Vnde lex Chriſti ſeu regula, dicitur tota doctrina Euangelica: intelligendo per Euangeliū non ſolùm doctrinam quatuor Euangeliorum, ſed generaliter nouum teſtamentum. Quemadmodum doctrinam ſuam vocat Paulus Euangeliū, 2. ad Timoth. 1. Sed ſic capiendo adhuc poteſt multipliciter ſumi. Vno modo pro talis doctrinæ veritate, ſiue ſit in mente, ſiue i ſcripto, vel in voce. Alio modo poteſt ſumi pro talis veritatis vel obiecti itellectuali cognitione. Vnde non minus propriè dicit lex vel præceptū, vel prohibitio ipſa cognitio agendorum, vel non agēdorum, quam ipſa veritas enuntians quid agendum, vel non agendū: ideo dicit venerabilis Hugo. 1. de Sacramentis, par. 6. c. 6. Quid cognitio faciēdorum fuit, niſi quædam ad cor hominis facta præceptio: & quid rurſum cognitio vitandorum, niſi prohibitio. Hęc autem cognitio pōt eſſe multiplex, quia vel ſolum apprehēſiua, vel iudicatiua. Et ſi iudicatiua, vel cum formidine, vel cum certitudine. Et ſi cū certitudine, vel pōt eſſe habitualis vel actualis: vel ab habitu acquiſito ſolùm, vel ab habitu etiā infuſo. Vnde ſm hoc loquendo proprijſſimè lex Chriſti poteſt dici fides infuſa, vel actus eius, quo creatura rationalis firmiter aſſentit doctrinę Chriſtianæ veritatibus. Hæc Dñs Cardinalis Aliacen. Vltra legem autem veterem Dominus opus habuit inſtituere legem Euāgelicam, vt ſcribit Gerſon parte 2. in recomendatione licentiandorū in decretis facta Pariſijs. Siquidem ad nihil perfectum adduxit lex antiqua, dicēte Apoſtolo ad Hebræos ſeptimo: Nihil ad perfectum adduxit lex. Erat enim figura & vmbra nouæ legis. Nam omnia in figura contingebant eis, ait Apoſtolus. Adueniente igitur re, vel luce, impleta eſt lex non ſoluta. Ac perinde conſtituti ſunt Apoſtoli, Diſcipuli, & Euangeliſtæ, tanquam doctores huius legis, & cæteri ſucceſſores eorum, quos Theologos nominamus, non ſtil corticem literæ, quæ occidit, ſed ſm interiorem ſpiritū, qui viuificat. Hęc Gerſon. Cum ergo lex Euangelica ſit regula, & diſpoſitio totius vitæ noſtræ, vt nos bonos efficiat, & Deo charos, & acceptos ad vitam æternā in quatuor conſiſtit. Primò præcipit diuinum cultū, cùm dicit: Diliges Dñm Deum tuū ex toto corde, &c. & præcipit oēs articulos fidei, cùm dicit: Si creditis in Deum, in me credite. Et ſic præcipit ſpem, fidē, & charitatem, & latriā, & hoc quo ad Deū. Secundò præcipit omnem innocentiā, & iuſtitiam, & puritatem, cùm dicit: Beati mūdo corde. Tertiò prohibet oē vitium, & ſeparat prauos a iuſtis in meritis, cùm dicit: Diſcedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Matt. 7. Quartò minatur perpetuam pęnā obſtinatis in iudicio, cùm dicit: Ite maledicti in ignem æternum. Et iſta quatuor continet lex Euangelica, quæ docet quid agendum, quid credendū, quid petendū, & quid fugiendum. Hæc Dominus Iacobus de Valentia Epiſcopus Chriſtopo.

Lex CREATA ſeu participata, vt ſcribit Gerſon par. 4. in deſcri ter. theol. vtil eſt participatio, vel emanatio, vel ſimilitudo quædam analoga legis æternæ, vel effectus eius ordinem in rebus conditis, aut ſeruans, aut ſeruare dictans.

Lex NATVRALIS obligatoria, vt ſcribit Gabr. diſt. 37 q. vnica. art. 1. lib. 3. eſt ſignum naturaliter habitum notificatiū rectę rationis diuinæ, volentis creaturā rationalem ligari ad aliquid agendum, vel nō agēndum, pro conſecutione finis ſui naturalis, qui eſt felicitas humana, ſiue monaſtica, ſiue iconomica, ſiue politica. Dicitur autem ſignum purè naturaliter habitum, quod inditum eſt cuilibet homini nō impedito in vſu debito rationis. Impeditur autem per corpus, per errores, per vitia multa, & differt à diuina, quia

quia hęc acquiritur p reuelationē. Lex verò naturalis ex naturali lumine intellectus, quāuis q̄quid acquiritur lumine naturali intellectus, idipsū Deus pōt immediate reuelare, sicut patet in datione pręceptorū in utraque lege ueteri & noua. Differunt quoque ex parte finis. Nā lex diuina de ꝓpinquo ordinat, & de per se ad felicitatē ęternā. Naturalis vero ad fœlicitatem humanā huius uitę in reliquis particulis conueniūt naturalis & diuina. Videatur de hoc Gerson de vita spirituali aīæ, lectione secūda, Coroll. v. & parte 3. in descriptione terminorum ad theologiam utilium, ubi ait: Lex naturæ est in rebus creatis regulatio motuū, & operationū, & tendētiarū in suos fines. Et legi naturali consonum est (ut scribit Gabriel distinct. 15. quæst. 15. artic. 3. dubio. 1. libro 4.) ut inutiles homines communis pacis, & reipublicę turbatores, quales sunt fures, de medio tollantur.

LEX NATVRALIS animaliū (ut scribit Gerson parte 4. in descriptione terminorū ad theologia utiliū) est lex qua hēt quolibet animal non impeditū uel indispositū. Lex naturalis hominū, est dictamē legis practicū, qđ natus est habere quilibet homo non impeditus in usu rationis, nec ex indispositione corporis, nec ex deprauatione uitiorum.

ALIQVID ESSE DE LEGE NATVRAE dicit dupliciter, sicut dupliciter dicitur aliquid esse motū uel habitum (ut scribit Gabriel distinctione trigesimaseptima q. vnica, articulo 1. libro 3.) Primo modo dicuntur nota naturaliter, quæ sunt principia practica: nota ex terminis, aut conclusiones sequentes eis: & hæc strictissime dicuntur esse de lege naturæ. Alio modo dicuntur quædam naturaliter nota, & de lege naturę: quia licet nō sint necessaria, nec ex terminis euidētia, nec ex talibus sequuntur in consequentia simpliciter necessaria, sunt tamen multa consona istis. Hæc distinctio potest declarari exemplo. Nam suppositio illo principio, pacifice uiuendum est in cōmunitate, nō necessario sequitur ex hoc qđ quilibet debet habere distinctas possessiones: posset.n. stare pax inter conuiuentes, ēt si illis oia sunt cōmunia: etiā suppositā infirmitate eorū q̄ conueniūt, & tñ possessiones esse distinctas ꝓ ꝓsonis infirmis ualde consonat pacificæ cōuersationi. Infirmi.n. magis curāt bona sibi ꝓpria q̄ cōmunia, & magis uellent cōmunia eis appropriari q̄ communitati, & custodibus bonæ cōmunitatis, & ita suscitatur lis & contentio. Non autē omnia præcepta sunt de lege naturæ, ut sentit Scotus strictē accepta: probat hoc idē Gabr. di. 27. q. unica. ar. 2. lib. 3. quia non omnia illa præcepta sunt principia practica ex terminis euidētia, aut cōclusiones ex illis in consequētia necessaria illatæ. ergo. Sed duo ꝑcepta negatiua primæ tabulæ sunt de lege naturæ ꝓpriæ, vt sunt illa duo præcepta: Nō habebis deos alienos. Et: Nō assumes nomē Dei tui in uanū: hoc est, non facies Deo irreuerentia. Illa nanq; sunt principia practica ex terminis euidentia aut cōclusiones ex eis necessario cōsequentes. Nam suppositō qđ sit naturaliter notū unum tantū esse Deum, ut probat Philosophus 12. Metaph. sequitur formaliter alienū non esse habendū. Sequitur enim formaliter: Nihil qđ nō est Deus pro Deo est colendū seu habendum. Alienus Deus non est Deus: ergo alienus Deus ꝓ Deo non est habēdus. Præmissæ sunt naliter, imò ex terminis notæ, & sunt practicæ. Sic & secundum pręceptum sequitur ex principijs per se notis: sic arguendo: Sūmē reuerendo non est irreuerentia faciēda: Deus est summè reuerēdus, quia sūmè bonus, ideo ei non est irreuerentia facienda. Secundæ uerò tabulę præcepta, ta affirmatiua quām negatiua, sunt de lege naturæ, nō strictē, sed largè accepta. Non strictē, q̄a eorum quæ ibi pręcepta sunt, aut ꝓhibita non sunt principia practica simpliciter necessaria, nec conclusiones simpliciter necessariæ, sed sunt de lege naturæ cōmuniter accipiēdo: de quo plura legito apud Gab. Legis quoq; naturalis strictē præcepta nō sūt dispensabilia: ut ibidem dicit Gabr. conclusione 4. quia illa fundantur in primis principijs euidētibus & necessarijs, q̄ qa

necessa-

necessaria mutari non possunt, quia euidentia sunt, declaratione non indigent: ergo non sicut dispensabilia. Et quãuis Legislator Deus circa obseruãtiam præceptorum secũdæ tabulæ simpliciter dispensare posset p præcepti relaxationẽ, non tñ sic dispensat de facto p̃p magnã eorum cũ lege naturæ propriæ proximationẽ. Non enim illud implicat contradictionem. Vnde negandum non est, quin Deus p̃cipere possit alicui occidere innocentẽ cùm plenum habeat dominium & potestatẽ occidendi & viuificandi. In quo casu reuocaret præceptũ de homicidio, quantum ad illũ cui oppositum eius præciperet. Sic enim legitur præcepisse Abraham, vt occideret Isaac filium suũ. Genesis 22. Sic Osee mandauit vt acciperet fornicariam, & faceret filios fornicationis. Osee 10. quãuis ſm Doctores, non præcepit Osee fornicari, sed contra here matrimoniũ cum fornicatrice, post contractum tñ continente: licet etiã ad literam hæc præcipere potuisset. Cùm non sit magis legi naturę dissonum fornicari quam occidere innocentem. Itẽ sentiunt Doctores de Sanſone, quod instinctu ſpiritus ſancti ac familiari eius consilio ſeipſum cũ Allophilis interemit: ergo reuocatum est quantũ ad eum præceptum: Non occides. Gabr. ubi ſupra.

LEX HVMANA quæ & poſitiua & præceptiua dicitur, est signũ uerum humana traditione, & auctoritate immediatè cõstitutum notificatiuũ rectæ rationis volentis rationalem creaturã ad aliquid agendũ uel non agendum p̃p finem aliquem rationi consonum, uel temporalẽ obligare. Et secũdum hos duplices fines distinguitur ius humanũ ſiue lex humana in legem canonicam & ciuilem, quæ duntaxat distinguitur ex parte finis. Nã finis legis canonicę est consecutio felicitatis æternæ in qua concordat cum diuina. Finis legis ciuilis est felicitas humana, monastica, politica, vel iconomica, ĩ quæ conuenit cũ lege naturali. Potest tñ eadẽ lex esse diuina, naturalis, & humana, alia tamẽ & alia ratione: de quo vide latiùs Gerſonem lect. 2. de vita ſpirituali animæ, & in de potest. Eccleſ. conſid. vlt. Ad hoc videatur & Gabr. dist. 37. q. vnica. ar. 1. lib. 3. Et Gersõ par. 4 in descrip. ad theo. vtil. Lex humana ſeu poſitiua est lex per ratiocinationẽ ex lege naturali deducta in conſequentijs probabilibus ad finem debitũ humana creaturę. Dr aũt probabile, qđ pluribus & maximè ſapientibus apparet verũ. Lex poſitiua iuſtè requirit in Legislatore prudentiam & auctoritatẽ. Prudentiã, vt ſm rectam rationem practicam dictet quid faciendum pro cõitate. Auctoritatẽ, quia dicitur lex à ligando, ſed non quæcunq; ſententia prudentis ligat cõitatem, nec aliquem ſi nulli præſideat, &c. Hæc Sco. dist. 15. q. 2. lib 4. Et vt ſcribit Dñs Cardinalis Camer. Quicquid est iuſtum lege humana, est iuſtum lege diuina. Nam omis lex humana debet esse conſona legi diuinæ. Ex quo ſequitur qđ nullũ Principis ædictum, Prælati præceptũ, Politicæ ſtatutum, aut Eccleſiæ decretũ est iuſtum vel iuſtè obligatoriũ, niſi ſit diuinę legi conſonũ. Vnde Auguſtinus de re vera religione c. 22. & lib. 1. de libe. arbi. vbi dicit, qđ in temporali lege nihil est iuſtum, qđ nõ ex æterna lege hoies ſibi deriuarint: quicqd igitur (vt poſtea Aliac. dicit) est iuſtum iure poli, est iuſtum iure fori, & econtrà. Et ideo ſic oſtẽdit Io. Salesberienſis in ſuo Policratico lib. 4. c. 6. omnium legũ inanis est cenſura ſi nõ diuinæ legis imaginem gerat. Vnde Alia cẽſis ait: Quicquid est iuſtum aliquo iure, est iuſtum iure diuino: & quicquid diuino iure est iuſtum, nullo iure iniuſtũ, vt clarum est. Ex quo patet, quod quicquid est iuſtum in foro interiori, est iuſtũ in foro exteriori. Hæc Cardinalis in principio in primum Sen. Vnde Scotus dist. 44. lib. 1. ait: Nulla lex est recta, niſi quatenus à uolũtate diuina acceptatur. De lege humana & poſitiua non parum ſcriptis reliquit Gerſon in multis locis.

LEX PRIVATA (vt ſcribit Gerſon par. 4. in deſcrip. ter. ad theo. vtiliũ) est lex per diuinam reuelationẽ accepta ad regimẽ perſonæ ſingularis uel paucorum. Diuina autem reuelatio est illuſtratio humanæ naturæ rationalis, ad quam habendam vel modum habendi ipſa de communi

muni cursu sibi indito non attingit.

LEX CIVILIS & temporalis (vt idē scribit Gerson vbi supra) est lex humana ad finem naturalē socialis vitæ bene regulandæ immediatè & principaliter ordinata, & per illum qui curam communitatis gerit sufficienter promulgata. Sed lex ciuilis & spiritualis est lex humana ex principijs creditis, vel p se notis, probabiliter deducta, ad finem supernaturalem immediatè & principaliter ordinata, per illum vel illos qui curam cōmunitatis habent sufficienter promulgata.

LEX CHARITATIS ſm eundē Gersonē in via, est ius propinquum fruendi Deo propter se, & cęteris omnibus vtēdi propter Deum, quomodocunque iustè placuerit ad meritum vitæ æternæ. Gersō.

LEX CONSILIATIVA ſecundū eundem vbi supra. Vel consilium est lex libero arbitrio insinuata, cuius obseruatio laudē habet, & violatio culpam nō habet. Sed lex cohibitiua (vt ibidem scribit) quasi media inter præceptū & consilū, est lex libero arbitrio insinuata, signo aut verbo, aut scriptō, ligans ne violetur, cuius tamen violatio non est dissolutiua amicitiæ & unitatis inter Deum & liberū arbitrium, nec inter hoies ad inuicē. Hæc Cancellarius Parisiensis.

LEX VT SIT IVSTA, duo sunt necessaria (vt scribit Gabr. dist. 15. q. 2. lib. 4.) auctoritas & prudentia, qua secundum rectam rationem habens auctoritatem, dictet quid faciēdum, & quid expediat ad finem debitum, & ad pacificam cōuersationem, & necessariam communitatis sustentationem. Ex quo patet unde est iustitia in proprietatū possessione, & dominiorum rerum. Nam quicquid secūdum leges huiusmodi infitas possidetur, iustè possidetur: quod uero cōtra eas tenetur, iniustè tenetur. Dicitur & lex iusta secūdum eundem Gabrielem distin. 16. q. 3. art. 3. lib. 4. post beatum Tho. 1. 2. q. 96. artic. 4. ex fine, ex actore, & ex forma. Ex fine, quando ordinatur ad bonum cōmune. Ex actore, quando non excedit potestatem ferentis. Ex forma, quando ſm proportionem imponūtur subditis onera in ordine ad bonum commune. Et ſecundum hoc, leges huiusmodi onera inferentes proportionabiliter unum non plus alio grauantes iustę sunt, per oppositum iniustæ sunt, si excedūt limites facultatis statuentis. Aut quia non faciunt ad utilitatem boni communis, sed magis ad cupiditatem propriam statuentis, aut gloriam eius. Vel etiam si onera inæqualiter imponuntur multitudini: licèt ordinetur ad bonum cōmune. Et in foro cōscientiæ non ligat, nisi forte ad vitandū scandalum, uel turbationem: propter qđ etiam quis debet iuri suo cedere, secundum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cū eo alia duo: & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. Sunt etiā leges iniustæ, cùm fuerint contrariæ mādatis diuinis: sicut leges tyranorum inducentes ad idolatriam, aut alia peccata: & tales leges non solùm non obligant, sed omnino non sunt seruādæ: qa oportet plus obedire Deo quàm hominibus. Act. 4. Hæc Thomas.

LEX INIQVA (ut scribit Gabr. dist. 15. q. 6. ar. 3. dub. 3. lib. 4.) dicitur quæ est contra ius naturale uel diuinum, aut etiam contrarius positiuum, contra libertatem Ecclesiasticam, aut facta ad opprimēdos pauperes, & iustitiam impediendam, vt dicit Hostiensis lib. 5. de restitu. §. Quid de condētibus leges iniquas, multa iura ad hæc allegans. Et licèt de iure talia statuta non ualeant, tū faciētes ea, & cōsentientes, ac uoluntariè ea obseruantes, atque ſm ea iudicantes, peccant mortaliter: & si sunt contra Ecclesiasticā libertatem, sunt excōicati. Statuentes quoq; tales leges restituere, tenentur oē damnū quod prouenit alicui ratione talis legis: & similiter obseruantes & aliquid p eas acquirentes: multis probat Gabriel.

DIFFERVNT ESSE IN LEGE ET SVB LEGE, ut scribit diuus Augustinus super illud Psal. 1. Sed in lege Domini. Vnde qui est in lege, ſm legem agit, qui est sub lege, secundum legem agitur. Hic uerò liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex quæ scribitur & imponitur seruiēti. Aliud lex quæ mente conspicitur ab eo, qui non indiget literis. Et esse sub lege (vt scribit S. Bonauentura distin. 1. lib. 3.

circa

circa textū) dicit tribus modis, uel quā tū ad causam, uel quantū ad obseruatio nē. uel quantū ad motiuū. Quantum ad causā sunt illi, q nati sunt sub peccato. Quantū ad obseruationē sunt isti, q legē obseruant. Quantū ad motiuū sunt illi, q timore seruiunt. Christus itaque nō fuit sub lege quatū ad causā, uel quā tum ad motiuum, sed solum quantū ad obseruationem, aliter tamen quam alij homines: quia esse sub lege quantum ad obseruationē, potest esse dupliciter: uel quantū ad obedientiam obligatoriam, vel quantum ad obedientiam spontaneam. Et primo modo sunt homines. Se cundo modo Christus q se mera liberalitate legalis obseruantiæ (ut exemplū daret) ueri obediētis, subditi Vnde Apostolus ad Galatas quarto & refert Magister Sententiarū in principio 3. Sententiarum. Cùm uenit igitur plenitudo tēporis, misit Deus filium suum factū de muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut in adoptionē filiorum Dei reciperemur.

DE LEGIBVS veteris Testamenti.

LEGES VETERIS TESTAMENTI q̄dā dicūtur iudiciales, q̄da cerimoniales q̄dā morales, ut notat Gabr. dist. 37. q. unica articulo primo li. 3. Morales fuerunt p̄cepta de actibus uirtutū, de quorū numero est decalogus, q̄ ēt habemus in noua lege. Et moralia ad ius naturale pertinēt: & ideo nulla mutabilitatē recipisse mōstrantur Cerimonialia fuerunt p̄cepta de actibus exterioribus diuini cultus, quibus scilicet homo diuinā seruitutem profitetur, ut sacrificiū, uestes sacerdotales, templi introitus, quę dicuntur cerimonialia, ut recitat sanctus Thomas prima secundæ, quæ. 99. articu. 3. quasi munera Cereris, quæ dicebatur Dea frugū, eò quòd primò ex frugibus oblationes Deo offerebatur. Vel ut Valerius Max. refert, a Cere. oppido iuxta Romā, eò quòd ibi sacra Romanorum oblata sunt. Inde præcepta legis quæ ad exterioré Dei cultū pertinent, ceremoniali dicuntur. Et dicitur ad exteriorem cultum, quia actus interioris cultus Dei sunt actus uirtutum moralū, scilicet fidei, charitate & spei. Et lex uetus (ut in quit Rabbi Salamon) bene habebat sexcenta præcepta ceremonialia: ideo grauior lege noua. De qua aliàs dicetur, & infra. Iudicialia sunt de actibus particularibus iustitiæ obseruandæ inter homines ut est illud: Oculū p oculo, dentē p dente. Hæc triplicia præcepta tāguntur Deutero. 6. ubi dicitur; Hæc sūt p̄cepta, ceremoniæ, & iudicia. Præcepta autono masicè dicuntur moralia Cerimoniæ & iudicia, præcepta de exterioris cultus diuini actibus, & iusticialibus retributionibus. Et quantum ad iudicialia, lex noua est leuissima, qa nulla iudicialia Christus imponit, ut plenius uidere poteris apud Gabrielem distinctione ultima libri tertij. Fuit aūt (ut scribit Scotus di. vltima libro 3.) uetus lex multò grauior nostra lege Et post alia dicit: Et ideo nostra sacramenta, quæ habent efficaciam in uirtute passionis Christi iam exhibitæ, plus conferunt de gratia q̄ sacramenta ueteris legis. Habemusque & doctrinā magis explicitā, & exempla sanctorū plura & efficaciora ad imitandū. & etiā plura merita sanctorum, qui non tantū sibi, sed & nobis meruerūt ac nobis suis intercessionibus auxiliantur. Est & adiutoriū ualde notabile, quia nobis pro obseruatione legis Christianę promittitur explicitè uita ęterna. Illa autē rarò uel nunquam explicitè nisi bona temporalia. Hæc omnia Scotus & alia. Videatur ad hoc Gabriel dist. ult. libro 3. qui & dicit quod lex uetus fuit multò grauior, quantum ad multitudinem & difficultatem obseruandi quàm noua lex, præsertim quo ad cerimonialia. Lex enim noua secundum August. paucis & manifestis ritibus est contenta. Non enim hēt lex noua nisi septem sacramēta, quæ etiam non sunt omnibus Christianis necessaria: nō enim omnes contrahunt matrimonium nec omnes suscipiunt ordines. Sed necessarius est baptismus, &

post

post lapsum pœnitentia. Lex quoque nóua gratiæ & Euangelii distat præceptis, sacramentis, & promissis, à lege veteri, quãuis quo ad mortalia sunt eadem præcepta in vtraque lege. Id quod diffusè probat Gabriel quæstione vltima libro tertio Lex insuper vetus dicitur lex timoris: noua verò lex amoris. Et ideo secundum beatum Thomam distinctione vlti. libro tertio quæstione quarta articul. secundo. Et post eum scribit hæc eadem Gabriel distinctione vlt. articulo tertio libro tertio quia lex noua ex ostensione diuinæ charitatis initium sumpsit: quia in effusione sanguinis Iesu Christi, quæ fuit perfectissimę charitatis signum, in eo etiam nouum testamentum confirmatum est. Lex autem vetus in ostensione diuinæ potestatis (quæ timorem incutit) & initium sumpsit. Vnde & in ipsa legis datione propter fulgura voces & tonitrua, terror audientes inuasit, vt dicerent: Non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. Exod. 20. Sic & lex vetus ad sui obseruantiam homines inducebat per comminationem pœnarum. Noua verò lex per beneficia exhibita & speranda. Item lex vetus est imperfectorum, secundum illud ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex, Noua verò perfectorum secundum Matth. 5. Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Imperfectorum autem est timere ac cauere malum, operari bonum, timorem pœnæ: perfectorum verò est amare. Siquidem perfecta charitas foras mittit timorem. Hanc charitatem præcipit Christus Legislator noster, & tanquam signum suæ legis ac discipulatus præstituit, dicens, Ioann. 13. In hoc cognoscent omnes qa meis discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Hæc Gabriel in fine libr. 3. sententiarum. Quomodo autem vetus lex cessauerit, vide supra in dictione CESSATIO. Et si accidentalia legis fuerunt mutata & abolita, & officialia. Sed essentialia legis semper manserunt vna & eadem. Nã semper fuit vnus Legislator & conditor vtriusque legis. De quo consulito Iacobum de Valentia. Latius tractat. tertio capit secundo, regula, siue claue septimo. Prologi super Psalm. Et secundum eundem Psalm. 24. Lex vetus nihil aliud fuit, nisi quædam via dirigens in Christum, tanquam in finem immediatum, & ideo nunquam petit regnum cœlorum, sed semper petit Christum Messiam futurum, qui doceat viam in regnum cœlorum. Et ideo sicut lex vetus dicitur via in Christum, ita lex Euangelica dicitur via in regnum cœlorum. Et ideo Christus dicitur ostium, Ioannes 10. Et dicitur via, veritas, & vita Ioannes 14. Et lex vetus dicitur testimonium, vt idem Valent. scribit Psalm. 77. Primò, quia fuit per Angelos testificata. Secundo, quia reposita est arca testimonii contra præuaricatores, Deut. 31. Tertiò, quia tota lex vetus facit testimonium de Christo futuro. Ideo ait Saluator, Ioann. quinto Scrutamini scripturas, quia ipsæ testimonium perhibent de me. Nam Moyses de me scripsit, &c.

LEXTALIONIS est qua par pœna redditur quæ redditur vita pro vita. Et pœna talionis si lege detinetur iusta est, quia naturali si rationi consona, & approbata, non solum lege Mosayca, sed etiam Euangelica: De hac lege scribit Scotus, & post eum Gabr. dist. xv. lib. 4. senten. qu. xv. Optimè, inquit, prouisum est communitati, vbi sta tuta est lex talionis, maximè in causa homicidii, sicut in lege veteri statuta erat. Vnde Exod. 21. Qui percusserit hominem volens occidere eum, morte moriatur. Et sequitur: Et reddat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Et simile Leuitici vigesimoquarto. Verum non ex eo, quia in lege veteri statutum fuerat, nunc obligat subiectos Euangelio, quos solum moralia illius legis non iudicialia obligant, neque ceremonialia, sed quia de nouo à Principe vel communitate statuta. Lex enim, robur habet à Legislatore, in illa, communitate vbi seruatur, non ab alio: licèt ratio statuendi sumatur ab alio. Et hoc modo, iudicialia multa legis Mosaicæ possent à Papa vel Imperatore statui a Christianis obseruanda: nec per hoc Christiani iudaizarent, quia non obseruarent ea

vt ſtatuta à Moyſe, ſed vt ſtatuta à Legiſlatore Euangelico, ſcilicet Chriſto, à Principe qui habet ſtatuere leges in Eccleſia Chriſtiana. Sicut vna ciuitas alterius ciuitatis leges aſſumere poteſt, & eas obſeruare. Et ſecundum Scotum, homicida vitam proximi iniuſtè ſecurius agit, ſi ſatisfaciendo, ſe ſponte ſubmiſerit pœnę legis conſtitutę: hoc probat poſt eum Gabriel vbi ſupra, ar. 2. concluſione. 1. Vnde Matthæi 26. ait Dominus: Omnis qui occidit gladio, gladio peribit: non autem ſibi conſciſcere vel inferre debet mortem. Vbi autē lex talionis non eſt ſtatuta, aut occiſori non inhęta, reſtitutio alia neceſſaria eſt, in piis operibus, aut afflictiuis paſſionibus, pro occiſo in vim ſatisfactionis ſponte aſſumendis, probat Gabriel concluſ. 3. vbi ſupr. Sunt itaque ibi bona ſpiritualia impendenda opera, ſcilicet meritoria, ac defunctorū ſuffragia in occiſum directa, & propter eum aſſumpta, vt anima quā abſolute cōmodū aliquod ſentiat. Quanta aūt fieri debet, iudicandū hoc eſt ſecundū iudicium & prudentiā diſcreti & prudentis confeſſoris, vel ſecundum arbitriū boni viri. latius ſcribit Gabr. vbi ſupra.

Lex iudicatiua & lex imperatiua, vide in dictione Praeceptivm.

Libellvs repvdii. Scotus di. 33. li. 4. ſenten. & poſt eum recitat Gab. di. 15. qu. 11. libr. 4. qui & ponit opinionem de libello repudii, ſecundum quam libellus repudii non ſolum fuit permiſſus, ſed etiam conceſſus, & pro illo tempore licitus quaſi vera eſſet. Sicut & de vſura, quę non fuit licita Iudęis ſed permiſſa reſpectu alienorum, ſicut libellus repudii ita quod, pro tempore legis licitum erat ex diuina diſpenſatione, ſed pro lege Euangelica à Domino reducta eſt ad naturalem rectitudinem & perfectionem: ideo ibi vniuerſaliter prohibet quantum ad effectum & quantum ad effectum. Vnde repudium vxoris (ſecundum quod dicit Dominus & reperit S. Bonauen. di. 33. ar. 3. q. 1. libr. 4.) nunquam licitum fuit, vt ſine culpa fieret: fuit tamen licitum vt fieret ſine pœna. De quo latius vide apud S. Bonauent. Repudiato itaque fuit permiſſa, quia non punitur in lege: Permiſit ergo Moyſes, quia non poterat prohibere hoc malum: quoniam triplex malum inde ſequeretur, ſcilicet defectus ſacramenti, quia non vellent vxores ducere. Secundo multiplicatio fornicationis. Tertio homicidium. De quo latiùs Bonauentura. queſt. 2. vbi ſupr. Videatur de hoc Richar. diſtin. 33. art. 3. q. 1. libro 4. Et Petrus Palud. eadem diſtinct. qu. 1. ar. 2. Thom. Argen. ita ſcripſit de libello repudii: Non licebat, inquit, in veteri lege mulierem repudiare, niſi ex aliqua cauſa cueniente poſt contractum matrimonii: nec indifferenter licebat propter quamlibet cauſam euenientem, ſed ſolū propter tales cauſas quibus bonum prolis poterat aliquātus impediri. Et hoc vel quantū ad corpus: puta ſi mulier apparuit ſterilis, vel fuit leproſa, vel aliqua alia notabili fœditate maculata, vel quātū ad animā, puta ſi fuerit mulier mali moris, pp continuè enā cohabitationē prolis cum matre, vt plurimum proles ſequitur mores matris. Et quia viri Hebręi fuerunt duriſſimi cordis, ideo n propter mortale odium ipſi occaſione prędictorū defectuū vxores occiderēt, permiſit Moyſes diuortiū fieri inter virum & vxorem, declaratis cauſis prędictis, & in libello conſcriptis, qui libellus repudii dicebatur. Hęc Thom. Argentin.

Liber. Liber duplex eſt proprietas (vt ſcribit S. Bonauent. di. 43. ar. 1. part. 2. q. 1. lib. 4. Vna in ſe, ſcilicet ſcientiæ retentio in ſimultate & vniformitate. Et ratione huius proprietatis nomen libri transfertur ad Dei notitiam. Alia eſt proprietas ad nos, quia per librum eſt in nobis oblitorum recordatio. Et ratione huius transfertur ad vim illam per quam fit recordatio præteritorum. Humanitas autē Chriſti ſiue viſio eius, non dicitur liber. Liber itaque poteſt dici Dei notitia. Et dicitur virtus diuina ſecundum duplicem proprietatem. Vide eundem q. 2. vbi ſupr. de libro vitæ. De quo & iam paruimper aliquid ex Doctoribus aſſeremus.

Liber vitae ſecundum Thom. 1. part. qu. 24. art. 1. & poſt eum Rayne. in ſumma ſua, & Auguſt. in ſuper illud Pſalm. 68. Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur, dicit: Liber vitę eſt notitia Dei, qua prædeſtinauit ad vitam quos elegit. Vnde ſicut aliqui deſcribuntur in

ciuitate

ciuitate vel consulatu: sic in ciuitate triũphante repræsentantur in Dei notitia electi ad vitam æternam admittendi. Vnde Lucæ 10. Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Et Isaiæ 4. Sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita in Hierusalem. Dicitur & liber vitæ notitia Dei, quo vincunt omnia per notitiã. Et Augustinus. Liber vitæ est quædam vis diuina causata immediatè à Deo, qua fiet vt in die iudicii vnicuiq; bona & mala reducentur ad memoriam. Et Bonauẽtura distin. 31. libr. 3. circa textum. Liber vitæ est diuina dispositio, secundum quã aliquis ordinatur ad vitam, & reputatur esse dignus vita. Et aliquid potest dici dupliciter scribi in illo libro, vt idem dicit. Vel secundum præsentis iustitiæ reputationem. Vel vt dicit Cardinalis Camerac. en. secundum præsentẽ iustitiã, vel secũdum finalis gratiæ præuisionẽ bonã uel æternam præscientiam. Cardinal. Camerac. Et primo modo dicitur scribi in libro, vitæ, quia scribuntur eius merita. Secundo autem modo non solùm quia scribuntur eius merita, sed etiam quia ipse ordinatur ad vitam secundum prædestinationẽ diuinã. Hoc modo soli soluandi scribuntur in hoc libro. Qui verò primo modo scribitur, deletur quantum ad præsentem iustitiam, quia iam non reputatur dignus vita. Qui secundo modo scribitur, nunquã deletur. Deletio autem illa non dicit aliquam immutationem factam circa ipsum Deum, sed solum circa meritũ immutatũ. Concordat cũ Bonauen. Aliacen. q. 9. art. 2. libr. 1. Et sic secundum eundem potest dici aliquẽ esse amicũ Dei dupliciter. Vel secundũ æternam Dei dilectionem, vel secundũ præsentem dispositionem. Et aliquis pòt esse amicus Dei primo mò & nó secũdo modo, & eò uerso. De quo videatur supra in dictione AMICVS. Et Bonauẽ. in 4. di. 43. ar. 1. par. 2. q. 2. Attipulatur his Iacobus de Valentia Psalm. 68. cùm ita scribit: Liber vitæ sine viuentium dupliciter sumitur in sacra scriptura. Nam vnus liber dicitur diuinæ prædestinationis secundum æternũ propositum, & tunc nihil aliud est nisi diuina voluntas beneplaciti, quæ ab eterno proposuit gratiã iustis parare, & eos elegit, & in suo libro ascribendos, & iustificandos proposuit, in quo libro ab æterno primò fuit scriptus Christus homo & virgo Maria, & omnes Apostoli & iusti. Secundus liber dicitur liber vitæ secundum præsentem dispositionem, & iste est conscientia cuiuslibet iusti dispositа per gratiam. Et iste liber non est a Deo nisi obiectiuè, inquantũ Deus perspicit in anima iusti similitudinẽ suę bonitatis, per quam iustus Deo gratus & acceptus secundum præsentem dispositionẽ, & de isto libro multi nouiter delentur per peccatũ, & in eo nouiter scribuntur per nouam gratiã. Vnde Psal. Deleantur de libro viuentiũ, & cum iustis non scribantur. Psal. 68. Et dicitur ideo liber vitæ (vt volunt doctores) quia talis notitia est eorũ qui eliguntur ad vitã, & non eorum qui condemnãtur ad mortem, propterea non dicitur liber mortis, sc vitæ. Secundo, quia in eo sunt scripta merita quæ ducunt ad vitam æternam. Tertio, quia est liber summæ & beatæ vitæ, quæ antonomasicè dicitur vita. Non autem dicitur liber vitæ naturę, quę est mortalis, nec gratiæ quæ amitti potest, sed gloriæ perpetuæ cœlestis. Et dicitur liber vitę tribus modis secundum Alexan. Thomam & Rayne. Primo modo dicitur exemplar vitę, & sic non est aliud quàm notitia prædestinationis Dei in se & approbationis diuinæ. Secundo modo liber vitæ dicitur exemplum vitæ, & sic attribuitur Christo, qui dicitur liber vitæ secundum humanitatem, quia dat nobis exemplum viuendi quo modo perueniamus ad vitam cœlestem. Tertio modo liber vitæ, sic sacra scriptura dicitur liber vitæ. Ecclesiastici 24. Hęc omnia liber vitæ: Glos. Hęc omnia quę scripta sunt in veteri & nouo testamento, sunt liber vitę, scilicet, quia documenta vitę æternæ. Vnde ex his concludit Alexan. quod liber vitę primo modo est quid increatum: sed secundo modo & tertio est quid creatum. Et sicut liber militię (secundum Richar. super. 3. libro dist. 31. art. 2. q. 1. Cõcordat Thom. parte. 1. qu. 24. ar. 1. Et Rayne. in summa sua) dicitur tripliciter quod milites inscribuntur, & quod in eo recitantur militum facta. Ita liber vitæ similiter dicitur tribus modis. Primo liber

vitæ dicitur conſcriptio eorum qui ſunt electi ad vitam, hęc eſt notitia Dei. Secundo, dicitur traditio eorum quæ ducunt ad vitã æternam, vt ſunt libri vtriuſq; teſtamenti. Tertio, dicitur recitatio eorum operum per quæ promerentur homines vitam aternam. Ad hæc tria homo debet ſe ob ſeruare primo, vt ſpẽ habeat, quia conſcriptus eſt in libro vitæ. Secundo, vt obſeruat Dei mandata, tradita in veteri teſtamento, ſcilicet, decalogũ, & in nouo etiã, ſcilicet in Euangelio. Tertio, vt operetur bona & caueat peccata, quia ad iudiciũ trahetur. Vide latius Alexan. Tho. & Rayne. Et propriè loquendo & ſimpliciter ſoli boni ſunt ſcripti, quia ſola gratia finalis facit ſimpliciter dignum vita æterna, boni autem præſentialiter ſecundum quid, ideſt ſecundum præſentem iuſtitiam. Etſi aliquando homines à peccato reſurgunt ſaltem finaliter, tunc manifeſtum eſt eos eſſe conſcriptos. Cũ autem peccat homo quicunque ſiue bonus ſiue malus conuerſus recidiuando in peccatum, tunc dicitur deleri de libro vitæ ſecundũ quid, ideſt ſecũdum præſentem iuſtitiam. Vnde Exod. 32. Dominus dicit: Qui peccauerit in me, delebo eum de libro vitæ. Et quamuis (ſecundum Richar. de media Villa: ſuper 3. libr. articul. 2. qu. 2.) in libro vitæ propriè loquendo non ſunt ſcripta niſi bona, tamen ſub bonis comprehenduntur etiam mala pœnæ in quãtum iuſta ſunt, quia vt ſic ſunt bona. Et ſecundũ eundẽ & Thom. prima parte q. 14. ille q eſt ſimplicite r ſcriptus i libro vitæ, non põt deleri, ſed q ſm qd eſt ſcriptus deleẽ: vt latiùs patet apud eoſdem.

LIBER MORTIS (vt ſcribit Iacobus de Valẽtia Pſal. 88. eſt duplex. Vnus dicitur ſecundum æternum propoſitum in quo Deus ab æterno nouit reprobandos & obſtinãdos & æternaliter puniendos. Et aliter dicitur liber mortis ſecundum præſentem diſpoſitionem, in quo ſunt ſcripti peccatores temporaliter ſecundum quod ſunt extra gratiam in peccato. Et iſti duo libri nullo modo ſunt in Deo niſi obiecti uè ſecundum quod in eis Deus nouit culpam & difformitatem. ſecundum preſentem diſpoſitionem. Differt autem liber vitæ ſecundum æternum propoſitum ab vtroque libro mortis. Nam ille liber eſt ſolùm in Deo, cùm ſit diuina voluntas, eſt quæ ſola cauſa omnium prædeſtinatorum, ſed liber mortis nullo modo eſt in Deo niſi obiectiuè (vt dictum eſt) ſecũdum præſentiam, eò quòd Deus non eſt cauſa obſtinationis nec peccati alicuius, per quod ſcribitur in libro mortis reprobationis. Et ideo talis liber mortis nihil aliud eſt niſi conſcientia hominis ſubiecta peccato à Deo difformi. Vnde de his duobus libris, ſcilicet mortis & vitæ dicitur Apocalypſi. 20. quod in die iudicii mare & infernus dedit mortuos ſuos, & aperti ſunt libri ante iudicem. Et apertus eſt alius liber qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ſecundum ea quæ erant ſcripta in libris: & qui non eſt ſcriptus in libro vitæ, miſſus eſt in ſtagnum ignis.. Et liber vitæ aperietur in iudicio, quia tunc manifeſta erunt omnia etiam abſcondita cordis. Libri quoque conſcientiarum ſingulorum hominum aperiri dicuntur. Differunt quoque liber vitæ ſecundum æternum propoſitum a libro vitæ, ſecundum præſentem diſpoſitionem. Nam ille eſt ſolùm in Deo, iſte autem in conſcientia hominis. Item ab illo ſeculo ab æterno ſcriptus, nullus deletur, ab iſto multi delentur per peccatum, ſicut in eo multi nouiter ſcribuntur per gratiam. Ex prædictis patet, quod liber vitæ prædeſtinatorum, eſt tantum vnus, in quo ſunt ſcripti ab æterno ſoli electi, & iuſti, eò quòd eſt ipſa ęterna voluntas. Sed alii libri tam mortis quàm vitæ, ſecũdum preſentem diſpoſitionem, vel iuſtitiam ſunt multi, quia vnaquęque conſcien, tia, & anima hominis eſt liber ſuorum operum, ſecundum quę opera ſaluantur vel damnantur, de quo libro quis poteſt deleri per peccatum, aut in eo ſcribit per gratiam. Hęc Iaco. de Valen. Chriſto. Epiſcopus ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de libro viuentium, &c. & Pſalm. 138. multa ſcribit. Ex quo patet quo multis ſunt ſcripti in libro prędeſtinationis, ſecundum ęternũ propoſitũ, qui nõ ſunt ſcripti in libro vitæ ſecundũ præſentẽ diſpoſitionẽ. Sic Paulus & Aug. q ab ęterno fuerũt prędeſtinati, ſed p multa tẽpora fuerũt ſcripti i libro mortis, ſecũdũ pſẽtẽ diſpoſitionem,

nem, dum fuerunt in peccato & infidelitate, sicut de multis aliis dicitur. Et multi possunt esse scripti in libro vitę, secundū præsentem dispositionem qui sunt scripti in libro mortis & reprobationis secundū æternum propositum: sicut potuit esse Iudas, si aliquando fuit in gratia. De quo copiosius scribit Valentia vbi supra. Non discrepat ab his S. Bonauen. di. 44. ar. 1. parte. 2. q. 2. lib. 4. vbi dicit quosdam scriptos esse finaliter, quosdam temporaliter vide eum.

LIBER CONSCIENTIAE vt scribit Brulif. di. 43. li. 4. est ipse intellectus in quo sunt, vel fuerunt scriptæ omnes cogitationes bonæ vel malæ, quæ in nobis fuerunt, & est ipsa voluntas, in qua sunt vel fuerunt omnes affectiones bonæ vel malæ, quas vnquam habuimus, ita quod ex istis duobus codicibus componitur liber conscientiæ omnium meritorum, quorum in iudicio erit lectio & memoria, &c.

LIBERALIS (vt scribit Stephanus Brulif. di. 6. q. vlt. libr. 1.) dicitur ille qui dat non expectando retributionem, de quo vide & in dictione BEATITVDO, à quo liberalissimus. Est autem Deus liberalissimus: paratus est enim dare omnibus gratiam dispositis ad recipiendum, sed nulla videtur melior dispositio ad gratiam quam innocentia, & recta voluntas: vt scribit Gab. di. 4. qu. vnica. li. 2. Et vt inquit S. Bona. liberalissimus est Deus, saluo tamē ordine sapientiæ, & iustitiæ. Et quamuis ab instanti creationis cuislibet hominis posset eum ex libertate beatificare, tamen lōgo tempore tardat. Similiter quāuis posset cuilibet paruulo dare gratiam, sine baptismate, tamen non dat. Cuius ratio est: quia gloria est bonum laudabile, ideo nō datur nisi per meritum laudabile, & ideo conuenit eam dari præcedente aliquo merito condigni: vide latiùs Gab. qu. vnica. di. 4. li. 2. & à liberalis venit liberalitas.

LIBERALITAS sumitur duobus modis, vt scribit Brulifer. di. x. q. 1. lib. 1 sen. Primo modo pro quadam virtute morali, sic accipitur. 4. ethi. & describitur sic: Liberalitas est quædam virtus moralis, statuens suram ideſt, moderamen in pecuniis pariis, ideſt in bonis fortunæ, quo ad sumptus dationem vel acceptionem secundū vrbanam decentiam. Primo dicitur: est virtus moralis, quia cuilibet virtuti assignatur materia, ideo dicitur in pecuniis. Et dicitur paruis, ad differentiam magnificentiæ. Est aūt mediū inter illiberalitatē & prodigalitatē. Idem autem sunt illiberalitas & auaritia. Itē omne quod potest numismate cómparari dicitur ibi pecunia, prodigalitas est minus vitiū q̄ illiberalitas, quia magis accedit ad liberalitatē, eò quòd non quærit reddition̄. Vel liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quam pro affectu benignitatem, pro effectu beneficientiā dicimus. Aut liberalitas est mediocritas circa pecunias dādas. Nā liberalis dabit propter honestatē, & rectè quibus oportet & quādo oportet: vt vult Arist. 4. Ethi. Liberalitas secundum beatum Thom. 2. 2. quæst. 97. art. 1. est virtus bene dispensandi diuitias in vsus bonos sibi suisque & aliis. Cuius secundum Valerium Maximum libr. v. duæ sunt comites: humanitas & clementia. Moderatur quoque ipsa liberalitas (vt scribit Gerson parte 2. de septem vitiis, capitalibus, de vitio seu peccato auaritiæ (interiores affectiones diuitiarum: puta vt non nimis amare velit vel desiderare aut delectari in eis. Hoc enim modo opponitur liberalitas auaritiæ: qua auaritiæ affectiones moderatur. Liberalitatem diffinit Paulus Cortesius libro 3. sententiarum distinct. 8. vt ea sit ad bene de multis promerendum opitulatrix virtus, quæ crumenam in largiendo laxat, contra quam maximè auaritia exardescat. Ea enim est opum inexhausta auiditas, quæ tanquam mare nulla accessione redundat, ex cuius tenebroso antro exilio velut serpentes, proditio, fraus, dolus, iniquitas, vis, peieratio, & dura quædam ad opem ferendam silex. At contra prodigalitas extra riuos defluit, quod eo leuius malum videri debet quo pluribus largiendo suffragatur: aut quo propinquius liberalitatis adhæresit. Hæc Cortesius theologorum eloquentia. Perfectà insuper liberalitas (vt scribit Ambr. li. 1. de officiis) est vbi silēio q̄ tegit opus suū, & necessitatibus singulorū occultè subuenit, quē laudat os pauperis, nō labia sua. Denique perfecta liberalitas fide, cā, loco, tēpore cōmēdat, vt prī-

cipium operis circa domesticos fidei. Plura Ambrosius de liberalitate vbi supra. Vnde & Grego. in moral. & habetur dist. 86. Fratrem nostrum. In ipsa autē liberalitate modus adhibendus est rerum & personarum. Rerum, vt non omnia vni, sed singulis quædam præstentur, vt pluribus prodesse possimus. Personarum, vt primum iustis, deinde peccatoribus, quibus tamen dare prohibemur: non quia homines sunt, sed peccatores, &c. Alio modo capitur liberalitas (vt scribit Bruli fer vbi supra) pro liberalitate voluntatis, hæc autem est conditio intrinseca voluntatis, secundum quam ipsa liberè elicitiua est suarum actionum vel volitionum. Vnde voluntas est appetitus cum ratione liber. Non est ergo modus intrinsecus sed est de ratione eius. Liberalis est ille qui dat non expectando redditionem secundum Auicennam. 6. Mataphys. Et hoc dicit quo ad aliquid & virtutem moralē, & libertatem voluntatis. Quandoque aliqua dona donantur per modum liberalitatis, sed spiritussanctus est summum donum. Item spiritussanctus omnia habet a patre, & filio, & nihil dedit patri & filio, ideo p modū liberalitatis ꝓcedit. De liberalitate plura leguntur apud Philosophos.

LIBERTAS est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure facere prohibetur: vt habetur institut. de iure personarum princi. cuius oppositum est seruitus, venitq; a liber. Et secundum Senecā, libertas est nulli rei seruire, nulli necessitati, nullis casibus fortunæ abæquo discedere. Et libertas quandoque capitur impropriè: vt distinguitur contra coactionem, hæc cōpetit intellectui. Alio modo capitur vt opponit seruituti creaturæ rationalis & hoc vel seruituti culpæ vel pœnę. Hoc modo beati sunt liberiores quam viatores. Tertio modo opponitur necessitati, sed quod necessitas opponitur contingentiæ secundo modo dictę, & sic libertas est quædam indifferētia vel contingentia, & distinguitur contra principium actiuū naturale. Vide de hoc Gabrielem dist. 1. q. 6. lib. 1. Et libertas quantum ad rectitudinem, vt ait Holkot qu. 3. quam principaliter importat, & pro qua supponit quocunque modo accipiatur, est volūtas, in diuersis tamē acceptionibus diuersa habet connotata. Nam & libertas supponit pro voluntate, connotando aliquid posse fieri contingenter ab eadem, vt vult Gabriel distinct. x. q. 2. art. 2. dub. 2. h. 1. Et quantum ad quid rei istius nominis libertas voluntatis (dicit Holkot) quod est ipsa voluntas. Quantum verò ad quid nominis huius termini libertas secundum quod modò vtimur eo & secūdum quod Philosophus vtebatur, libertas est potestas quædam, qua volūtas concurrentibus omnibus requisitis ad suū effectū habet quod possit cū eis coagere, & ponere actum suū ad effectū, seu non ponere sicut ei placuerit, & hæc vocatur libertas contradictionis. Dare autem voluntati libertatem (vt scribit Gab. di. 37. qu. vnica. libr. 2. post Scotum) nihil aliud est nisi dare ei facultatem eliciendi, & nō eliciendi, & ad quemlibet actū, quē elicere voluerit velle sibi coagere. Et diuina voluntas determinat se ad hoc, scilicet dando voluntati creatæ libertatem. Nihil verò efficienter vult diuina voluntas voluntatem creatam velle, nisi quod vult voluntas creata.

LIBERTAS est multiplex, scilicet libertas à peccato, à miseria, & à necessitate, vt habet Gabriel di. 1. q. 1. libr. 1. Libertas à peccato supponit pro voluntate & connotat eam esse in gratia. Libertas a miseria connotat eam esse sine pœna. Libertas à necessitate connotat eam non posse cogi. De quo meminit Bern. de libero arbitrio cum ait: Quum nobis triplex posita sit libertas à peccato, à miseria, à necessitate, hanc vltimo loco positam contulit nobis in conditione naturam. In prima restauramur à gratia, media reseruatur nobis in patria. Iudicatur prima libertas naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima habet multum honoris, secunda plurimū virtutis, nouissima cumulum iocunditatis. Libertas indifferentię connotat volūtatem non magis inclinari ad vnum oppositorum quam ad aliud. Libertas contradictionis connotat voluntatem velle posse vtrumque oppositorum. Sic omnes isti termini supponunt pro vna re, quę est voluntas, non sunt tamen nomina synonyma

nyma propter diuersa connotata. Vel secundum eundem Gab. dist. 25. q. vnica. li. 2. distinguitur libertas in libertatem naturæ, gratiæ & gloriæ. Libertas naturæ est libertas a coactione, libertas gratiæ est libertas à culpa. De qua beatus Ambrosius de Ioseph. Ille vero inquit in quauis conditione seruitii liber est, qui amore non capitur, auaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non obligatur, qui securus expectat præsentia, quę non terrét futura. Libertas gloriæ est libertas à miseria. Vel secundū eundem dist. 7. q. vnica libr. 2. distinguitur libertas triplex, scilicet à seruitute, à coactione, ab immutabilitate seu necessitate. Libertas à seruitute est qua aliquis non est subiectus vel addictus seruituti culpæ, miseriæ, vel temporalis pœnæ. Et secundum hanc triplicem seruitutem posset illa libertas opposita tripliciter subdistingui. Libertas à coactione est qua quis non potest violentari ad faciendum aliquid, vel patiendum cōtra naturalem inclinationem, quomodo grue motum sursum violentatur. Ista libertas etiā conuenit intellectui, quia licet aliqua cognitio possit causari in intellectu immediatè a Deo, ita vt illa non sit elicita ab intellectu, nec in eius potestate, non tamen intellectus cogitur per illam intelligere: quia intelligere per quācunq; intellectionē, non est contra naturalē inclinationem intellectus. Et illa libertas nō excludit necessitatem, quia in casu intellectus necessario intelligeret, non tamē coacte. Libertas immutabilitatis vel necessitatis, prout necessitas opponitur contingentiæ, est quędā indifferētia vel cōtingētia ad vtrūq; oppositorū, idest, facultas agendi & nō agēdi, patiendi, & nō patiendi. Et sic distinguitur contra principium naturale, 2. Phisi. & 9. Meta. quod necessario agit cęteris paribus. Voluntas libera omnibus aliis eodē modo se habentibus pōt velle & non velle. De hoc latiùs quære di. 1. qu. 6. & di. x. q. 2. primi scripti Occā. & Gab. post eū. Et vt idē Dominus præpositus Gabr. notat di. 44. vel vlt. li. 2. sēten. Libertas semp bona est, licet abusus malus, nō tamē libertas siue potentia faciendi malū aut peccatū, mala est, sed bona, & (vt ita loquit) radix honoris & laudis humanæ. Vnde in commēdatione viri iusti dicitur Eccle. 31. Qui potuit transgredi, & nō est trāsgressus, & facere mala, & nō fecit. Nec laudabile est facere bonū vbi nō est posse facere malū. De quo pulchrè loquitur B. Hiero. ad Demetriadem virginē, quē & refert Gab. vbi supra. Et licet posse peccare (vt idē ait) arguit libertatē, non tamē est de ratione libertatis, quia nullū carens libertate, habet potentiā peccandi. Patet & secūdū, quia in Deo & beatis est libertas, & tamē nō est in eis potentia peccandi. Siquidē implicat Deū posse peccare, beati quoq; stante cōfirmatione similiter peccare non possūt, vt probat latiùs Gabr. nō discrepat Gers. tract. 12. sup cāticō virginis, cū ait. Sanctitas libera ab omni cōtagione puritas est spōte seruata. Sic sanitas suo modo, sic nobilitas, sic libertas dicunt facultatem proximam & facilem ad operationes proprias & ordinatas & debitas exercendas.

LIBERTAS EST DVPLEX bona & mala, q̄uis (vt dictū est supra) libertas semper bona est, abusus autem malus. Vnde Apostolus Petrus ait. Quasi liberi libertate, scilicet tali, quæ summa ingenitas est, in qua seruitus Christi cōprobatur, vt scribit Gerson parte 2. sermone de oratione facto in cōsilio Constantiensi. Est enim altera falsa libertas quædam libertas omni seruitute deterior, quomodo notat Petrus cum subdit, nō quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed vt serui Dei. Talis est peccator qui velut onagrum liberum natum se putet, dum dimittitur ire post desideria cordis sui in adinuentionibus suis pessimis, quasi bos lasciuiens. Sed nihil est infœlicius (dicente Augustino fœlicitate & impunitate peccantium. Idem Augu. de vera religi. de bona libertate ait. Quē delectat vera libertas, ab amore rerum mutabilium liber esse appetat. Et quē regnare delectat, vni omnium regnatori Deo subiectus sit, plus eum diligendo quam se metipsum. Idem de correctionē & gratia. Prima libertas voluntatis erat posse peccare, nouissima erit multo magis nō posse peccare. Prima immortalitas erat non posse mori, nouissima erit multo magis non posse mori. Prima erat perseuerantiæ, potestas, bonum posse non deserere;

nouissima erit perseuerantiæ felicitas bonum non posse deserere.

LIBERVM ARBITRIVM prout Philosophi loquuntur de libero arbitrio, & vt distinguitur contra principiũ naturale, est intellectus siue voluntas, hoc est, anima intellectiua respectu illius actus quem habet in sua potestate. Et respectu illius dicitur voluntas (vt habet Philosophus 2. Phis.) vbi diuidit in agens liberum seu voluntatẽ. Vide ad hoc Gabriel di. 25. quæst. vnica, l. 2. Liberũ arbitrium secundũ Anselmũ, est potestas seruandi rectitudinẽ voluntatis propter ipsã rectitudinẽ, hoc est: est potestas seruandi rectitudinẽ, ideſt conformãdi se rectitudini primę seu increatæ quantũ est ex sui natura propter ipsã rectitudinem. Hæc enim est rectitudo voluntatis conformitas eius cũ diuina voluntate, qđ nihil aliud est quam potestas volendi aliquid conformiter diuinæ voluntati, propter hoc quia conformis est, vel quia sic vult diuina voluntas, & ista cõuenit Deo, angelis & hominibus & damnatis, qui quantum est ex natura sua, possunt se cõformare rectitudini, quia voluntati diuinæ quæ est prima rectitudo, nec conuenit alii à rationali natura, quia etsi brutum quandoque seruat rectitudinem, vt canis diligendo catulos suos, non tamen seruat propter rectitudinem quam non agnoscit. Sola enim ratione cognoscitur & sola voluntate seruatur. Hęc ergo potestas dicitur liberum arbitrium, quia nemo potest cogi rectitudinem deserere, cum eam habuerit, licet eam non habitam sibi dare non possit, nec perditam eam recuperare, potest tamen habitam non deserere. Res enim omnis libera est ab ea re à qua cogi nisi volens, vel prohiberi non potest, vt dicit Ansel. & post ipsum Gabriel vbi supra. Vnde Petrus de Ahaco in principio in primum sententiarum ait: Vbi non est arbitrii libertas, ibi est non potest naturalis impeccabilitas. Est ergo diffinitio liberi arbitrii secundum Anselm. potestas voluntatis & rationis, seruando secundum suam naturã rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, non curando an sit contingens vel necessaria. Et illa diffinitio conuenit omni naturæ rationali siue creatæ siue increatæ. Et in solis substantiis rationalibus reperitur liberum arbitrium, vt scribit S. Bonauentura dist. 25. qu. 1. lib. 2. Et q. 3. vbi supra liberum arbitrium comprehendit & rationem & voluntatem, vnde arbitrium est ipsius rationis, libertas verò est ipsius voluntatis, ad cuius nutum & Imperium moueri habent cætera quę sunt in nobis. Vnde liberum arbitrium secundum August. dicitur ab arbitrando, quia à rationali parte qui eligat quidue refcuſet nomen accepit. Liberum arbitriũ secundũ Bern. in suo de libero arbitrio sic diffinit. Est consensum ob voluntatis inamisibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Consensum accipit vt exponit Alexan. quasi medium inter sensum mentis & sensum carnis. Et est potestas habens se vt medium potens assentire appetitui carnis, & etiam appetitui mentis. Et illa tantum conuenit (vt dicit sanctus Bonauentu.) creaturæ, non concernendo statum, & posset sic intelligi. Est consensus, ideſt facultas consentiẽdi sensui mentis vel sensui rationis, ob libertatem voluntatis inamisiblem, ideſt, inseparabilem a voluntate & iudiciũ indeclinabile rationis. Indeclinabile, ideſt, inseparabile à voluntate, quia voluntas non potest in actum nisi ostenso obiecto per intellectum vel rationem. Liberum arbitrium secundum Augustin. & ponit magister distinct. 24. libro 2. Est facultas rationis & voluntatis qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum ea desistente. Quæ secundum magistrum datur de libero arbitrio viatorum tantũ. Illud enim ad vtrumque flecti potest. Et dicitur liberum quantum ad voluntatẽ quę potest in opposita. Et dicitur arbitriũ quantũ ad rationẽ discretiuã boni & mali. Illa ergo animi potentia qua bonũ vel malũ potest velle, vtrunque discernens, liberum arbitrium vocatur, quod bruta animalia non habent, quia ratione carent. Et. c. 20. de Ecclesiasticis dogma. siue diffinitionibus orthodoxæ fidei. Arbitrii libertas est rationalis voluntas, inquit Augu. Est ergo arbitriũ hoc liberum ad vtrũlibet, quia voluntas spontanea appetitu moueri potest, ad ea quæ bona vel mala iudicat ratio. Et hoc modo horũ est tãtũ liberum

berum arbitrium qui voluntatem mutare possunt, & in contraria deflectere. In quorum potestate est eligere bonum vel malum & vtrumlibet secundum electionẽ facere vel dimittere, & illo modo nec est in Deo nec in beatis. Et quamdiu homo est in hac vita (vt scribit Richar. d. 20. art. 1. quæst. 1. li. 4.) retinens liberum arbitrium sicut potest se à Deo auertere ex defectibilitate propria, ita potest se ad Deũ cõuertere dignè cũm auxilio diuinę gratiæ. Potest itaque homo in articulo mortis quamdiu vsum retinet liberum arbitrium pœnitere dignè, tunc enim est pœnitentia digna cum pœnitens efficaciter dolet de peccatis, & pponit cauere à mortalibus futuris, & confiteri verè & satisfacere p posse, & quod ad hęc omnia principaliter mouetur per amorem bonitatis diuinæ. Hos autem omnes motus mẽtis potest habere ille qui in hora mortis incipit pœnitere, quamuis sit difficilè. Et quando hoc accidit est speciale beneficiũ diuinæ misericordiæ, vt patet de latrone Luc. 23. Et licet secundum hanc assignationem liberi arbitr. ipse non conueniat Deo, tamẽ communiter attribuitur Deo & beatis. Et secundum quod dicit libertatem à coactione & necessitate secundum diffinitionem Anselmi. etiam secundum quod dicit libertatem à culpa & miseria. Et liberum arbitrium est idẽ realiter qđ voluntas, secundum quod in ea est virtus intellectus. Vnde liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis, ita scribit B. Tho. 1. part. quæst. 83. art. 3. & 4. Nec liberum arbitrium est in brutis, vt idem ostendit quęst. 58. ar. 3. vbi sup. Hinc Gerson tract. 11. super cãtico Mariæ, ait. Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, quasi liberum de ratione iudicium. Vnde Eccle. 15. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Sed quod scribit Magister dist. 25. libr. 2. quod libertas arbitrii ab omni labe & corruptela immunis est, & rectitudo voluntatis, & omnium potentiarum animę sinceritas atque viuacitas, non ponit diffinitionem lib. arbi. sed describit statum eius in primis parentibus ante lapsum. Ita scribit Gab. di. 45. quęst. vnic. li. 2. Et quomodo libertas arbitrii cõcursu generali Dei nõ impeditur sed fortificatur, nec libertas arbitrii indicat nos cogi per astra, nec per artem magicam, & quod libertas arbitrii data sit homininõ in malum, sed in priuilegium. Et quòd in libertate arbitrii fundatur ratio laudis & vituperii. Hæc singula videantur apud Gersonem suis locis, sed hęc curiosis legẽda relinquo, ne immẽsum excrescat opusculum quod paucis scribere volui. Et liberum arbitrium secundum Petrum de Palude dist. 20. quæst. 1. li. 4. est triplex scilicet, Dei, hominis, & angeli. Vnde liberũ arbitrium Dei quod est inflexibile ante & post, iuxta illud: Ego Deus, & non mutor. Angeli autem quod sit vertibile ante & non post, tamen liberum arbitrium hominis est vertibile vsque ad mortem. Vnde legistę dicunt quod deambulatoria est hominis voluntas vsque ad vltimum vitę exitum, sic intelligendo quòd vsque tunc potest homo eligere quod prius refutauit, & econuerso. Sic homo potest veniam consequi si ingemuerit, quacunque hora, & in fine vitę suę Sed rarò est quod in morte incipiet esse vera pęnitentia, vt supra tactum est, hoc probat Paludens. Concordat Richard. dist. 20. vt suprà dictum est.

LIBIDO est quicquid libet. Diciturq; à labando secundum Varronem, quod quæ placent, in mentẽ prolabantur. Vnde non modo turpium sed etiam honestarum rerum voluntas libido dicitur. Salustius: Magisque indecoris armis & militaribus equis quam in icortis atq; conuiuiis libidinem habent. Terent. Neq; tuę libidini aduersabor, hoc est volũtatis. Si verò libidinem simpliciter dicimus, neque cui rei additur, de venerea intelligimus. Hinc libidinosus, hoc est in libidinẽ propensus, & libidinosè, molliter, lasciuè descendũt. Libidini subsunt ira, excãdescentia, odiũ, inimicitia, discordia, indigẽtia, desideriũ, &c. Et huiusmodi secũdum Cicc. li. Tusc. quęstionum.

LIBIDO (secundum Sanctum Bonau. di. 31. lib. 2. quęst. 2. art. 1. Et dist. 38. libr. 3. circa text. Concordat Thom. di. 31. libr. 2. qu. 2. articu. 1. Et Guil. Scoti imitator) capitur tripliciter. Vno modo libido dicitur improba voluntas, secundũ quem modũ dicit

cit Augustin. in de libero arbitrio. Nihil enim videmus in toto maleficiendi genere nisi libidinem dominari, hoc est voluntatis improbitatem, & sic est radix mortalium peccatorum. Vnde Bruliser quæst. 4. libr. 1. dist. 8. ait: Libido est praua animi cupiditas, vnde tot sunt libidines, quot viorum cupiditates. Vt cupiditas vindictæ, est libido superbiæ: si tamen non addatur aliquid, tunc libido stat communiter pro luxuria carnis. Et libido dicitur causa omnis peccati, vt dicit August. & repetit Gerson part. 2. de septem vitiis capitalibus, sed alio respectu, propter, scilicet inordinatam delectationem quæ ex ipsa libidine habetur in creatura, quæ delectatio inordinatè afficit & attrahit animam, & auertit à summo bono. Est enim libido voluntas improba, qua mouetur anima rationalis ad hoc quod inordinatè delectetur in creatura. Ex hac libidine omnia alia peccata secundum prius & posterius hoc est mediatè vel immediate, alia tamē via seu ordine quàm à superbia insurgūt. Alio modo dicitur libido delectatio immoderatè, secundum quod dicimus maiorem esse libidinem in opere virtutis generatiuo quàm alterius potentiæ. Tertio modo dicitur libido corruptio vitiosa, q̄ dicimus esse in semine, & etiam virtute generatiua propter actum generandi ſm quam ipsa vis generatiua dicit esse corrupta & infecta. Omnibus his modis cōtingit libidinem esse circa actum generationis humanæ, quoniam ibi est corruptio vitiosa, & delectatio immoderata, & voluntas improba. Sine prima tamen libidine, hoc est improba voluntate, contingit generari frequenter sine secunda, hoc est immoderata delectatione vix aut nūquā sine tertia nunquam, si sit generatio secūdum legem naturę. Hęc Sanctus Bonauentura.

LICET quandoque accipitur pro decet (vt scribit Rich. di. 27. ar. 4. q. 4 li. 4. Vnde dicitur: Cum bigamis nō licet dispensari, extra de biga. non ordi. super eo. & infra eo. titu. Nuper. Alias licet pro possibile est, vel conceditur, vt aliàs dicitur & in Grāmatica.

LIGARE ET SOLVERE. Vnde Gerson parte 2. de potestate ligandi & soluendi. Aliquis dicitur ligatus corporaliter, quando non potest exercere conuenientes operationes in toto vel in parte. Vt ligatus pedes & manus non potest operari manualiter, nec ambulare. Dicitur autem solui dum tolluntur vincula & redditur suæ libertati, quæ possit liberè vti membris suis. Tractum est deinde nomen ligationis ad spiritualia, & similiter nomen solutionis vel absolutionis, vt dicatur anima rationalis ligata quando non potest vti liberè legitimis actibus cōuenientibus suę conditioni Sic dicitur somnus ligare sensuales aut intellectuales operationes, quas vigilia soluit. Et iudex dicitur per sententiam suam iudicialem pœnalem ligare subditum, dum tollit ab eo liberam facultatem aliquid ciuiliter exercēdi. Absoluit verò dum facultatem huiusmodi restituit. Hæc Gerson. vide & infrà in dictione Sententia, quid sit ligare & soluere iudicialiter.

LIGNVM, &c. Per lignum, fœnum, & stipulam secundum Magistrum dist. 21. libr. 4. intelliguntur venialia peccata per quandam similitudinem, quia venialia in eodē subiecto cum charitate existentia, possunt per ignem purgari & spiritualem ignem charitatis dilectionis consumi, sicut lignum, fœnum, & stipula consumuntur p ignem. Et quia tardius consumitur lignū, quàm fœnum, & fœnum quàm stipula, ideo per lignum significantur venialia grauiora, per fœnum modica, per stipulā minora. Hinc concordat Glo. 1. Corint. 3. super illud verbum lignum, fœnum & stipulam, dicens: Lignum, fœnum & stipulam ædificant, qui etsi aliena non rapiūt, rebus tamen infirmitati concessis, aliqua dilectione supple obliqua inhærent, quæ secundum suos amandi hic modos diutius vt lignum, vel minus vt fœnum, vel minimum vt stipula ignem sustinebunt, & qui hæc Deo non pręponunt, salui erunt per fundamētum, qui verò hæc Deo præponunt non superędificant, sed destruunt fundamentum. Hęc scribit Rich. distinctione 21. articulo 2. quæstione 4. libr. 4.

LIGNVM VITAE (vt communiter tenent. Doctores vt scribit Gabr. distin. 19. quęst vnica, libr. 2.) habuit virtutem conseruā-

di

di vitam hominis in ſtatu innocentiæ perpetuo. Scotus verò aliter dicitur quod fructus ligni vitæ licet habuit virtutem prolongandi vitam, non tamen in perpetuo conſeruandi. & probat hoc ratione. Vide Gabr. vbi ſuprà refellentem Scoti rationem. Et ideo dicitur quod poteſt homo confortatione ligni vitę in vita perpetuò conſeruari. Nam agens phyſicum ſicut poteſt repatiendo debilitari, ita poteſt etiam angeli in virtute ſua. Sicut videmus de igne, quantò plura conbuſtibilia applicantur, tantò magis augmentatur virtus eius intenſiua. Hęc eſt reſponſio Occam. in 4. quæſt. 10. Et vis ligni vitæ conſeruatiua hominis ſecundum Bonauentu. non fuit ligni à natura ſpeciuoca, ſed ex dono Dei ſpeciali ad ſalutem hominis corporalis. Sicut quod veſtimenta & calciamenta tanto tempore præbere poterant obſequium hominis: ita vt non veteraſcerent, non fuit à natura eorum, ſed ſpeciali dono Dei. Homine igitur lapſo in peccatũ, ſubtracta & immutata fuit ipſa vis ligno vitę, vt irreuocabiliter ſtaret Dei ſententia. Stipendium peccati mors. Ad Rom. 6. &c. Geneſ. 2. quocunque die comederetis morte moriemini, &cæt. Vnde Iacobus de Valentia Pſalm. 1. dicit quod illud lignum vitæ plantatum in paradiſo, duo principaliter conferebat cultori ſuo Adæ ſiue primis parentibus. Nam primò præſtabat vitam perpetuam ſine aliqua miſeria in præſenti præſeruans ab omni infirmitate & triſtitia, & conferebat immortalitatem, quia poterant non mori edendo eius fructus. Secundò poſt longam durationem fuiſſent tranſlati in vitam meliorem in cœlum æternum, vbi æternaliter fruerentur Deo viſo & amato. &c. Et licet varia & diuerſa genera lignorũ fuiſſent in Paradiſo terreſtri, tamen inter alia erant duo ſpecialiſſima. Vnum lignum vitæ, Aliud ſcientię boni & mali: & fuerũt in medio Paradiſi, & vnũ iuxta alterum, vt ex vno acciperet affectum amoris, & ex alio timoris Dei. Fuerunt ergo in Paradiſo triplicia ligna, ſcilicet in nutrimentum, in documentum & ad viuẽdum perpetuum, vt ſcribit Brulifer. diſt. 19. qu. 5. libr. 2. Per lignum quoque vitæ intelligitur Chriſtus, de quo Iacobus de Valentia Pſalm. 1. Item quilibet homo iuſtus poteſt dici lignum vitę, qui facit bonos fructus ſuorum operum, ſicut per lignũ ſterile impii & iniqui intelliguntur. Dicitur & lignum vitæ crux dominica, quod dedit fructum redemptionis, vt ibidem ſcribit Valentia.

LIMBVS ſecundum Gerſonem par. 2. in expoſitione 5. articuli fidei, eſt pars ſuperior inferni, quo detinebantur ſaluandi, quouſq; debitum primi parentis per mortem Chriſti ſolueretur. Et Chriſtus deſcẽdit ad inferna, ideſt limbum. Quod autẽ dicitur in Pſalm. Eruiſti animam meã ex inferno inferiori, non eſt contrarium. Dicitur enim ibi limbus infernus iferior reſpectu aeris caliginoſi, in quo vt in ſuo inferno affligũtur modo maligni ſpiritus. Vnde reſpectu illius aeris quo ad ſitũ limbus hoc eſt ſuperior pars inferni, dicitur infernus inferior.

LIMBVS PARVVLORVM aut puerorum eſt locus proximus damnatorum, vt determinant doctores diſt. 45. quęſt. 11. & ideo eſt locus vilis & detentio ſecundum Sanctum Bonauenturam reſpondet infectioni carnis, quæ ſecundum eum eſt naturale in peccato originali. In hunc locũ deſcendunt paruuli, qui decedunt in peccato originali, quibus nulla pœna debetur, eò quod nullum commiſerũt peccatum actuale: debetur tamen eis pœna damni, quę eſt carentia diuinæ viſionis & beatificę fruitionis, eo quòd perpetuò originali maneant maculati, & iſtæ limbus dicitur coniunctus inferno, quamuis in eo nulla ſit pęna ſenſus, de quo conſulas Gabriel diſt. 33. quęſt. vnica, libro ſecundo, qui de pœnis paruulorum multa conſcribit. Vide eum, & Pulum Corteſium. li. 4. diſt. 3.

LIMBVS PATRVM dicitur ad quem ſancti patres deſcenderunt antequam Chriſtus virtute ſuę paſſionis ianuam regni cœleſtis aperuit, in quo loco erat pęna damni tantũ, & eadem temporalis, quia ad hunc locum Chriſtus poſt paſſionem ſuam deſcendit, & ſanctos patres, cum cæteris fidelibus ibidem exiſtentibus inde liberauit. In hoc limbo quærebãt ſancti patres a Ioanne, quãdo Chriſtus veniret ad eos, qui patres (vt ſcribit Gerſon ſuper Marcum

cum) incolæ limbi deserti, & bene deserti, & à felicitate alieni, cupidi multumq; de sua liberatione certum aliquid audire sitiebant, &c. Iste locus quandoq; dicitur infernus eo quòd Christus ad eum descēdens dicitur descendisse ad inferna, quem ipse destruxit, liberans ex eo suos fideles. Hic locus alio nomine dicitur sinus Abrahæ, quia Abraham dictus est pater fidei, eo quòd ipse primus vnum verum Deū adorauit, & quia ad hunc locum solùm fideles & prædestinati colligebantur. Vnde Sanctus Bonauentura dist. 45. ar. 1. q. 1. libr. 4. quia sinus Abrahæ erat expectatio gloriæ, ita sonat in bonum, quia est ibi requies, aut per priuationem malli, aut per collationem omnis boni, & sic est locus gloriæ. Infernus verò qualitercunq; accipiatur, sonat in malum, vt vult Sanctus Bonauentura. Sed postquam Christus ianuas cœli aperuit, tunc sinus Abrahæ dicitur locus gloriæ, scilicet ipsum cœlum empyreum, in quo omnes purgati fideles quasi in loco quietis & tranquillitatis securissimæ stationis perpetuò letabuntur. Et dicitur sinus transsumptiuè à maris tranquillitate. Significat enim portum maris, in quo naues tranquilla securitate locantur, sicut accipimus dum oramus in exequiis defunctorum, vt animæ eorum per manus sanctorum angelorum in sinum Abrahæ deducantur. Ita scriptis reliquit Thomas Argentinensis distinct. 45. libr. 4.

LINGVA dicitur à ligando cibo, secundum Varro. Lingua enim cibos conglobat & deprimit ac transmittit in ventrem. Vel dicitur à lingendo, quia lingit adulando, mordet detrahendo secundum Hugo. li. 2. de anima. Vel dicitur quod sit dentium septis, quasi muro circumuallata, ac ligata. Quandoque lingua accipitur pro affectione animæ. Vnde linguam diuitis, de quo habetur Luc. 16. exponit Richar. di. vltim. libr. 4. circa textum pro affectione animæ linguam mouentis ad peccandū, pro qua voluntas punitur. Et Brulifer di. vltima, libr. 4. ait, quòd dives qui petebat guttam aquæ ad refrigerandum linguam suam, non affligebatur in lingua materiali aut corporali, quia non habebat, eo q̄ sola anima cruciabatur, sed affligebatur in anima ex consideratione illius pœnæ, quam habebit post iudicium sicut aliàs dicitur, quod affliguntur animæ ab igne materiali per solam considerationem illius, & similiter dæmones affligētur post iudicium.

LOCVS est superficies corporis aliud continentis immediatè & diuisa ab eo. Ex quo patet quod non totum corpus locans est locus. Gratia exempli, non tota sphæra ignis est, locus aeris cōtenti, sed sola pars vltima ignis quæ tangit aerem. Gab. di. 2. quæst. 2. libro 2. Ex quo patet quod vltima sphæra non est locus terræ, quia non est immediata terræ. De hoc latiùs tractatur in quarto physicorum. Et licet Philosophus multas ponat locorum conditiones. Sanctus tamen Bonauentura quæst. 9. di. 2. libr. 2. reducit eas ad tres, quæ sunt continere, mensurare, conseruare, quæ tamen nō conueniunt loco respectu cuiuslibet locati. Vide latiùs Gabr. & Bonauē. & quæ substantiæ sunt in loco, scilicet & corporales, corruptibiles & incorruptibiles & incorporales ibidem ostendit, sed de hoc aliàs. Et aliquid esse in loco circūscriptiue, diffinitiuè & repletiuè, videatur supra in dictione esse in loco, &c. Et locus dicitur vacuus, vt scribit Sanctus Bonauentura. dist. 12. ar. 2. quæst. 3. libro. 2. aut propriè aut per priuationem omnis corporis, aut largè secundum vulgarem modum, per priuationem corporis solidi & sensibilis. Sicut dicitur arca vacua, propter absentiam panis, & dolium, vacuum propter absentiam vini. Sic etiam intelligendum est in vacuitate materiæ quod dupliciter vacua dicitur, aut quia nō habet aliquam formam, & sic terra nunquam fuit vacua, aut quia non habuit formam omnimode perfectiuā, & sic terra quamuis esset vacua, tamen locum poterat replere, quia erat extensa & corporea. Bonau.

LOCALE dicitur quod continetur à loco, mensuratur loco, conseruatur in loco, & terminatur loco. Et locale dicitur secundum Sanctum Bonauenturam distin. 37. libr. 1. quod sequitur leges loci: sicut tem porale quod sequitur leges temporis. Leges autem loci sunt quantum ad actū continendi, mensurandi, saluandi, terminandi

nandi ſecundum quas locus ſe habet ad locatum per modum impartientis, & locatum ſe habet ad locum per modum ſuſcipientis. Et quoniam Deus ſic eſt præſens loco, vt nihil ab eo omnino recipiat, ſed ſolus eius indigẽtiam ſuppleat, & det loco virtutem continendi, & locato virtutem replendi, hinc eſt quod Deus nullo modo dicẽdus eſt localis, ſicut habet Magiſter in textu diſtinctione. 37. libro primo. Locus tamen Dei improprie dicitur templum Dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Deus itaque eſt illocalis, vt latiùs, deducit magiſter: multa de loco videantur apud Philoſophos, etiam theologos, ſed quia phyſicum vocabulũ, ideo latiorẽ explanationẽ remitto ad Philoſo.

LOCVTIO eſt vocis per linguam explanatio, ſecundum Ariſtotelem 4. li. de animalibus. Locutio autem animarum ſeparatarum, nihil aliud eſt (vt ſcribit Gerſon ſuper Marc.) quàm manifeſtatio libera & intelligibilis ſui, vel eorũ quæ in eis ſunt, quæ locutio tantò eſt vehementior & clarioroſior, quanto intelligibilior atque apertior.

LOQVI MENTALITER (vt notat Gab. di. 9. quæſt. 2. ar. 4. lib. 2.) accipitur ad ſimilitudinem locutionis vocalis. Loqui autẽ vocaliter eſt proferre verba vocalia, vt aliqs audiat vocali auditione, & itelligat illud quod per voces ſignificatur, hoc eſt, formet in ſe conceptus vocibus correſpondentes. Sic loqui mentaliter nihil aliud eſt niſi habere vel formare in ſe verbum mentale, vt aliquis audiat mentaliter, & intelligat quod per verbum mẽtale ſignificatur. Eſt autem verbum mẽtale cogitatio actualis. Loqui ergo mentaliter, eſt actualiter cogitare, vt ipſe vel alius intelligat quod per cognitionem ſignificatur. Audire autem mentaliter, eſt videre cogitationem actualem alterius Angeli vel hominis. Sicut audire vocaliter non eſt aliud niſi apprehendere voces à ſe vel ab alio prolatas. Iſta probantur per Aug. 15. de trin. ca. 10. Formata propriè cogitatio ab ea re quam ſcimus verbum eſt quod in corpore dicimus, quod nec Græcũ nec Latinum, nec alicuius alterius linguæ. Ecce qđ cogitatio verbum eſt. Quod autem loqui mentaliter non eſt niſi habere verbũ mẽtale, ſcilicet cogitationes, ſic dicit paulò ſuperius eodem c. Quædam ergo cogitationes, locutiones ſunt cordis, vbi & os eſſe dicimus. Et poſt foris, cũ per corpus hoc fiet aliud eſt locuno, aliud viſio. Intus autem cum cogitamus vtrumq; vnũ eſt. Item & ſi verba non ſonant in corde ſuo, dicit vtique omnis qui cogitat. Probat & ibidem aug. audire mentaliter, nõ eſſe aliud quam videre cogitationem actualem alterius, eodem c. vbi dicit: Audi tio & viſio duo quædam ſunt inter ſe diſtantia in ſenſibus corporis. In animo nõ eſt aliud atque aliud videre & audire, ac per hoc cum locutio foris non videatur, ſed potius audiatur, locutiones tamen interiores, hoc eſt cogitationes, dum cognoſcuntur & audiũtur & videntur. Vnde de Domino dixit Euangeliſta: Cum vidiſſet inquit cogitationes eorum. Ex illis patet quod angelus loquẽdo alteri nihil facit, niſi quod cauſat cogitationem alicuius obiecti in ſe, quæ cogitatio in loquente cauſata tanquam obiectum, cauſat effectiuè in angelo audiente notitiam intuitiuã ſuimet cogitationes. Vide copioſe apud Gab. vbi ſupra, & in dictione, ANGELVS. Et locutio mentalis ſupponit pro formatione cõceptus in loquẽte, & cõnotat volũtatẽ manifeſtãdi huiuſmodi cõceptus.

LOQVI dupliciter eſt, vt ſcribit San. Bona. di. 10. ar. 3. q. 1. li. 2. Vno modo loqui dicit actũ in ſe ſiue intrinſecũ. Alio mõ actum ad alterũ, ſiue quodãmodo extrinſecum. Primo mõ loq idẽ eſt qđ verbũ formare ſiue gignere. Alio modo idẽ eſt qđ verbũ formatũ depromere ſiue exprimere. Primo mõ locutio ſiue in Deo, ſiue in hoĩe, ſiue in angelo, nõ eſt aliud q̃ cogitatio. Sed cũdo modo, plus dicit q̃ cogitationẽ, ſed differt in diuerſis. In Deo. n. loq ad alterũ ſupra intellectũ, notat effectũ ſm reuelationẽ. Non. n. dicitur Deus nobis loq ſolũ qa intelligit, ſed etia qa reuelando aliquid aliquã illuſtrationem in nobis efficit. Vnde Gre. i Mora. Dei locutio ad nos intrinſecus facta videtur potius quã auditur, qa dũ ſemetipſũ ſine mora ſermonis inſinuat, repentina luce noſtrę ignorãtiæ tenebras illuſtrat. In homine verò nõ ſolũ addit effectum in alterum, ſed etiã actũ

&

& signum medium. Cum enim homo loquitur alteri, non solùm cogitat, sed cogitationem suam formando vocem sensibilem alii interpretatur & explicat De quo latiùs perquirito apud Bonauent. Cauendum autem est (vt inquit Gerson parte 2. de paruulis ad Christum trahendis) ne quis aliquid siniſtrum alicui de aliquo loquatur, nisi vel vt ille de quo loquitur, ab illo cui loquitur, emẽdetur: vel ne ille cui loquitur ei familiaritate iungatur, & ab ipso corrumpatur. Nec prælatus, inquit ibidem, prædicationem dimittere debet propter subsannationem, vbi sunt aliqui boni inter malos, vel quamuis omnes sint mali: spes tamen sit de correctione, alias debet tacere, vel potest ad alium locum transire vbi fructum possit facere. Et loq Dei, vide infra in VIDERE DEVM: de quo Gerson loquitur tractat. 2. super Cantico Virginis. Sciens, inquit, Deus non paruulos & balbos, voluit instar nutricis frãgere verba sua, quibus ipse nobiscum, & nos secum intelligibiliter vtrumque loqueremur. Concessit igitur locutiones transsumptiuas à rerum cognitarum similitudinibus assumptas tam abundanter, vt nihil inueniatur quod non valet ad ipsum trahi nominandum, quod loquendi genus appellauit Dionisius symbolicum. Hoc typo loquendi Deus pater habet os, ex quo filius eius increata sapiẽtia prodiisse se gloriatur. Ego, inquit, ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam. Habet & vterum. Ego, inquit, ex vtero ante Luciferum genuite. Hæc Gerson. Refert præterea multum loqui, vel dicere in persona alterius, & loqui auctoritate alterius, siue vt ministeri (vt scribit Gabriel distinctio. 21. post Scotum quæst. vnica, articu. 3. dub. 1. libro. 4.) Nam loqui in persona alterius, est indnere personam alterius: hoc est loqui vt intelligantur omnia verba locutionis referri ad personam alterius, vt non loquens (sed ille ex cuius persona loquitur) intelligatur hæc agere vel non agere, quæ loquens exprimit sua locutione, vt cùm Isaias tertio, ait: Dominus locutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem sperauerunt me. Loqui autem auctoritate alterius, est loqui in persona sua propria, ex commissione tamen alterius. Vnde confessor, qui audit & dicit, puta absoluit, facit in persona sua, sed vt minister Dei. Sicut omnia sacramenta ministrantur ex persona ministri, sed auctoritate Dei, &c.

LVCERNA à luceo, Græcè λύχνος vocatur, & lucernarum vsum primi Aegyptii mõstrauere vt auctor est Eusebius lib. 10. præparationis, & in scriptura quandoq; accipitur pro linea generationis. Nam sicut quamdiu non extinguitur, dicitur durare lucerna: ita quamdiu succedit aliquis in linea generationis, dicitur durare eius lucerna. Vnde dictum fuit ipsi Dauid: Iam nõ egredieris in bellum, ne extinguas lucernam in Isra. 2. Regum 21. Et ideo promisit Deus ipsi Dauid, vt produceret eius lucernam vsque ad Christum, ideſt, quod non deficeret eius linea & generatio. Vn de dicit Psal. 131. Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo. Quod & patet in Matthæo, qui describit generationem Christi à Dauid vsque ad Christum per Mariam Virginem de stirpe & generatione Dauid. Iacobus de Valentia. Psalm. 131.

LVCELLVM à quo lucellum, ideſt paruum lucrum. Ratio autẽ lucri & finis debet esse sub fine cœlesti (vt vult Gers. par. 1. de lau de scriptorum) & quamuis operarius est dignus suo cibo & mercede sua, tamẽ principalis & finalis eius intentio in honore Deo & Ecclesiæ, in charitate nõ ficta, in sua demum, aliorumq; perpetua salute figatur, vt sit finis lucri sub fine cœlesti, qua tenus nõ iam duo fines aduersi, sed vnus vtrobiq; censeatur.

LVCRVM TVRPE dicitur (vt scribit Gabriel. distinct. 15. quæst. 13. ar. 1. lib. 4.) quod est acquisitum cum turpitudine peccati: sicut omne lucrum, quod acquiritur per actum aliquem commissum, vel omissum, vel admissum, qui est peccatum per se ex genere actus vel ex circunstantia, & licèt hæc acquisitio ex variis oriatur vitiis, tamen communiter oritur ex duobus, aut ex auaritia, aut acquisitio lucri aut mercationis illicitæ, ex tempore vel loco, aut ex Mathematica incantatoria, seu aliis illicitis, ac prohibitis artibus. Aliquando & secundo ex intemperantia, vt ex illicita voluptate:

luptate: ſicut ex meretricio, fornicatione, adulterio, hiſtrionatu. Aliquando ex vtroque ſimul, ſcilicet auaritia & luxuria: poteſt tamen quandoque oriri ex ſuperbia vel inuidia, & pluribus aliis malis radicibus. Vide latiùs Gabrielem & Beatum Thomam in 4. ſcripto. diſtin. 15. quæſt. 2. artic. 2. Et licet meretricium & lenocinium ſit in lege prohibitum, nulla tamen lege prohibitum eſt, ne leno vel meretrix precium ſuę turpitudinis accipiat. Vnde Auguſtinus, vt allegat Alexand. de Ales parte 4. queſtic. 86. §. vltim. meretrix turpiter acquirit, ſed non turpiter accipit. Simulti actus ſunt lege prohibiti, vbi tamē nulla lex vetat, ne pro illis actibus precia vel dona recipiantur: ſicut de mercatore patet, qui in ſacro die vel loco vendit, quod prohibetur: non tamen prohibet lex, vt precium ſuę mercis non recipiat. Ex quo accipitur differentia inter turpe lucrum & iniquum. Nam quādo actus quo quis lucratur eſt prohibitus, non autem lucrū tunc dicitur turpe lucrum. Sed quando lucrum ipſum eſt lege prohibitum, non ſolùm dicitur turpe lucrum, ſed inquiuū. Hęc Thomas, & poſt eum Gabriel vbi ſupra. Et lucrum acquiſitum dolo & fraude, & quod dicitur iniquum, reſtituendū eſt. Lucrum verò acquiſitum vbi non cōpetit repetitio, & ſi aliquis non tenetur de neceſsitate ſalutis reſtituere vel erogare pauperibus: eſt tamen ſalubre conſilium vt non retineat, ſed eroget in pios vſus, vt diffuſe probat Gabriel vbi ſupra.

LVCTVS non ſolùm dicitur ploratio, ſed etiam inſigne iudicium mœrentis: ſicut eſt veſtitus niger & pullus. Sępè enim ipſe habitus, vultuſque, & ueſtis, luctus dicitur. Et luctus ſecundum Gerſonem parte ſecunda, ſermone facto de omnibus Sanctis, qui incipit: Beati qui lugent, conſideratione quarta, eſt vitalis animæ motus ſurgens ex apprehenſione obiecti, vt diſconueniens eſt. Cuius effectus eſt (preſertim ſit ſit in ſenſu) conſtrictio quidam horror, & fuga, & reniſus. Eſt autem ratio diſconuenientiæ diſproportio leſiua, armonię & vnitatis debitę. Et ſecundum eundem luctus & conſolatio ſub vna acceptione generali duę paſſiones ſunt: illę duę contrarię quas aliter nominamus dolorem & gaudium, quę complectuntur in ſuo genere ſi impaſſiones omnes reliquas enumeratas a Philoſoph. 2. Eth. & 2. Rhetor. & a Poeta ſexto Aeneid. & ab aliis alibi. Conſequuntur autem hę paſſiones iſtę duę luctum & conſolatio, vel dolor & gaudium, ad duas rationes obiectalis generalis & extremas, quarum vna eſt boni conuenientis, & altera mali diſconuenientis. Dicitur & (vt ibidem ſcribit) luctus beatitudo, non quidem his in via, vel quia ducit ad eam, & habet ſic deſcribi pro habitu. Luctus eſt habitus animę gratioſus, quo inclinatur fugere & horrere obiectum ſub ratione mali, inhoneſti, & diſconuenientis apprehenſum, &cęt. & ille regulariter beatior eſt in hac valle miſerię, qui luctu bono plenior eſt: vide latiùs Gerſ. ubi ſup.

LVDVS dicitur in factis, iocus in uerbis. Et ludorum quidam ſunt honeſti & ad exercitium vel ad recreationem ordinati, ut qui uiribus corporis aut ingenio innitun tur, non fortunę, vt proiectio pilę aut lapidum, aut telę, arcus vel baliſtę ad metam ſiue luctatio, curſus in ſtadio, & ſimiles. Alius eſt ludus qui innititur fortunę ex cupiditate lucri, & hic dicitur ludus alearum, ſiue fiat taxillis ſiue cartis, ſiue alio modo, qui ſubeſt fortunę, ut dicit Aſtenſis. Eſt etiam ludus tabellarum mixtus, qui fit in tabulis ducendis ad iactum taxillorum, quia quantum ad proiectionem taxillorum, innititur fortunę: quantum ad tabulas ducendas, innititur ingenio. Et ille ludus ſimiliter dicitur ludus aleę, quia innititur fortunę, licèt non ſoli fortunę, ut uult Angelus in ſumma, & omnis talis eſt prohibitus, vt ff. de aleatoribus per totum. Et in authenti. de ſanctis Epiſcopis. §. interdicimus. uide de hoc latiùs Gabrielem diſtin. 15. quæſt. 12. libr. 4. Et Petrus de Palude dicit ludum prohibitum propter blaſphemiam. Et tenet Angelus in ſumma poſt Aſtenſis qđ ille qui ualde ſeruit ludo, hoc eſt qui ducit in conſuetudinem, peccat mortaliter. Secus de eo qui raro ludit, uel ludit cauſa recreationis, vel cauſa conuiuii. Nam quicquid fit intentione mala, peccatum eſt. Lucrari autem à proximo, unde notabiliter

tabiliter damnificatur quacunque via ſal tem ex intentione, vix vel nunquã à mor tali excuſatur: eſt enim contra ſextũ præ ceptum: Non furaberis. & contra decimũ Non concupiſces. Aut etiam ratione tem poris, vt in die feſto, ſi requirit exceſſuum laborem, aut per ipſum negligitur diu i num officium, maximè Miſſæ, quo ad lai cos. Si verò non concurrit aliqua prædi ctarum circunſtantiarum, ſed fiat ratione honeſtæ recreationis virtutis aut ingenii exercendi, non eſt peccatum ſaltem mor tale. & ſecundum Richardum diſtinct. 16. articu. 4. quæſt. 1. lib. 4. ait: Ludorum qui dam ſunt honeſti & deuoti: vi cantus Ec cleſiarum, quæ fiunt ad honorem Dei & Sanctorum, & hi ſunt laudandi, & tali lu do ludebat Dauid coram arca Domini. Quidam turpes, & tales ludi sũt (inquit) fugiendi. Quidam ſunt ordinati ad re creationem, qui bene & malè poſſunt fie ri, & ab his pœnitentes vt frequentius ab ſtinere debent. His tamen interdum cauſa recreationis vti poſſunt: ſimili modo diſtinguendum eſt de ſpectaculis, vt ibi dem dicit. Et quamuis aleator, vt ſcribit Gabriel vbi ſupra, articulo ſecundo, con cluſione tertia, ex cupiditate lucrans ali quid notabile lucratur ab aliquo quem non attraxit, & qui ſua donare poteſt, e tiam ſine dolo & fraude, peccet mortali ter: ipſum tamen ad lucri reſtitutionem vel erogationem de neceſsitate ſalutis te neri non eſt certum euidenter. Ludens enim ex cupiditate, agit contra charitatẽ proximi, concupiſcendo bona proximi cum damno eius, & quamuis certum non eſt de reſtitutione facienda, tamen conſi lium eſt & ſecurius agit, ſi quis reddiderit vel in pios vſus diſtribuerit. Gabriel lon gior eſt vbi ſupra. vide ad hoc Richardum diſtinctione decimaquinta, articulo quin to, quæſtione octaua, libro quarto. Lu dus autem ſacrorum, vt idem Richardus dicit, ſine taxillis, prohibitus eſſe non vi detur, eò quòd ibi exercetur humanum ingenium, niſi fortè in caſu cùm homi nes agunt pœnitentiam. Gabriel tamen diſtinctione decimaquinta, quæſtione de cimatertia, articulo tertio, dubio ſecũdo, aliter ſentire videtur ex dictis Hieronymi, & de conſe. diſt. 5. Nunquam. Non de cet clericum ludis tẽpus conſumere, præ ſertim, inquit Gabriel, cùm ludus ille ſca corum valde animum diſtrahit, & tẽpus plurimum conſumit. Nimis denique mi ſer eſt, qui in ſortem Domini aſſumptus, extra Dominum in huiuſcemodi vanita tibus recreationem quærit, quaſi in ſum mo ac delectabiliſsimo bono, recreatio haberi non poſsit. Et ſicut dicit Hieronymus: Ama ſcientiam ſcripturarũm, & car nis vitia nõ amabis: ita de ludo dici poteſt: Ama ſcientiam ſcripturarum, & ludum & ocium iners non amabis. Gabriel. Eſt præterea ludus de quo dicitur 1. Corin thiorum 10. in gloſſ. Ludus eſt geſticula tio libidinoſa, cuiuſmodi eſt in choreis. Spectacula ſunt (ſicut dicit Aug.) & citha ra, & venatio, & huiuſmodi. Dicit autem Sanctus Bonauentura diſt. 16. in literali bus dubiis, libr. 4. quod ludus chorearum non eſt malum ſecundum ſe, ſicut patet de ſorore Moyſi, Exodi 15. ſed fit malus quadruplici de cauſa, propter modum, quando eſt modus laſciuus: propter finẽ, quando fit ad prouocandum libidinem: propter tempora, vt ſi fiat tempore triſtitiæ: propter perſonam, vt ſi fiat à perſo na religioſa: his remotis, poteſt fieri, præ nitenti autem non competit, quia eſt tem pore triſtitiæ. Similiter iudicandum eſt de ſpectaculis, vt idem dicit Sanctus Bo nauentura.

LVMEN NATVRALE ſecundum Petrum de Aliaco di. 2. q. 3. ar. 4. li. 1. dicitur lumen, ſi ue cognitio, ſine errore intellectui poſsi bilis de cõmuni curſus naturæ. Et dicitur ſine errore, quia cognitio erronea non de bet dici lumen naturale, ſed potius tene bra. Et vt idem ait, in lumine naturali nõ eſt nobis per ſe aut per experientiam no tum vnum tantum eſſe Deum. Articulũ quoque de vnitate Dei (vt idem inquit) crediderunt Philoſophi, & probauerunt in lumine naturali: patet in libris Ariſto. & aliorum pluriũ Philoſophorũ. Et quã uis articulus de vnitate Dei nõ poſsit no bis fieri euidẽs in lumine naturali, tamẽ hoc poteſt in lumine ſuperiori: quia in lu mine ſupernaturali. Et vt idem dicit quæ ſtione. 5. ar. 3. lib. 1. proprietas Philoſophi eſt quod innitatur lumini naturali, ni ſi vbi oppoſitum docet lumẽ fidei. Vnde

ipſe

ipse ait: Non sunt digni vocati Philosophi, qui cõcedunt aliquid ita difficile ad sustinendũ, sicut & positio de Trinitate, absq; hoc quod ad hoc cogantur fidei auctoritate. Item omnis positio debet à Catolicis & ab omnibus negari cuius oppositum, circunscripta fidei, apparet euidens in lumine naturali, & hoc nisi ad concedendum ipsa cogit auctoritas fidei, &c. Et lumen secundũ Gersonẽ parte 3. de oculo dicitur omne quod manifestatur. Signat autem Deus duplex lumen super animas, scilicet vnũ naturale & aliud supnaturale, vt scribit Iacobus de Valentia Psalm. 4. Lumen naturale est lumen intellectus agentis & rationis, quo omnia naturalia anima nostra potest cognoscere quomodo anima nostra est immortalis, & depẽdens à primo esse, quod est Deus: prout naturaliter cognouerunt Philosophi Deum & intelligentias, & animam nostram esse immortalem, & in eadem parte intellectus ponit lumen rationis, quæ dicitur inferior pars, per quod potest cognoscere quæ sunt bona vel mala, iusta vel iniusta, turpia vel honesta, agenda vel non agenda. Vnde sicut primum lumen dicitur speculatiuũ, ita secũdum dicitur practicum, & tamen vtrunq; lumẽ dicitur nobis naturaliter insitum. Latius de hoc Valentia. Lumen autem supernaturale est illud, quod infunditur ex speciali dono spiritus sancti, eleuans intelligentiam vltra naturam sui, ad apprehendendũ ea quę sunt supra humanã facultatẽ, prout spiritus sanctus diuidit singulis prout vult, 1. Corinth. 12. Et illud dupliciter peruenit ad nos. Vno modo per spiritualem infusionem & illustrationem, & sic receperunt ipsũ Patriarchæ & Prophetæ in veteri testamẽto, & Apostoli & sancti Doctores in nouo testamento. Secundo peruenit illud lumẽ ad simplices fideles per doctrinam & prædicationẽ. Longior est ibi Valentia. Et lumẽ spiritualiter accipiendo, vt notat Guil. Scot. imitator, super 1. dist. 3. parte. 2. art. 1. est quoddam mentis accidens, quod nobis lux vera Deus infundit, quo intellectus noster potest p creaturas Deum & San. Trinitatem cognoscere. Vnde de Christo scribitur Ioann. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Item omnis potentia cognitiua dicitur lumen potentiale.

LVMEN est duplex, scilicet corporale & spirituale. Vnde Alexander parte 3. qu. 13. dicit, quod incorporalibus verum est, quod maius lumẽ obfuscat minus lumen, non autem in spiritualibus. Cuius ratio est, quia omnia lumina corporalia sunt ad vnum actum, scilicet manifestationis, qui actus verè & plenissimè est à lumine superiori. In corporalibus autem non sic. Nam lumina donorum aut virtutum non sunt ad vnum actum. Vel vt dicit sanctus Thomas parte 3. quæstione 9. articulo primo quod si duo lumina fuerunt eiusdem ordinis, maius obfuscat seu absorbet minus, sicut lumen Solis, lumen candelæ, quia sunt in ordine illuminantis: vbi verò maius lumen est in ordine illuminantis, & minus in ordine illuminati, tunc maius lumen non obfuscat, sed auget lumen minus, sicut Solis lumen in luminat aeris lumen. & Gabriel di. 13. q. vnica, art. 1. lib. 3.

LVPVS. Per lupum quandoque significatur malus pastor, vt scribit Gerson parte secunda in sermone facto in concilio Remensi, Dominica secunda post Paschа: Qui lanam & lac ouium, imò carnes & ossa, per violentiam & exactionem surripit, cassat & opprimit, & per gulam & luxuriam, lanam & lac ouium consumit, qui de ouibus non curat. Tales execratur Ezechiel trigesimoquarto cum ait: Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum erat, non sanastis. Quod confractum est, non allegastis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & reliqua in hanc sententiam.

LVX, vt scribit Brulifer. est qualitas corporis lucidi. Lucidum est ipsum corpus habens lucem, Luminosum, est ipsum corpus illuminatum. Et lux significat id quod colores manifestantur vt videri possint siue quo visibile in potentia, fit actu visibile. Sumitur & transsumptiuè ex vsu

loquentium ad omne illud quo manifestatur cognoscibile: sicut dicit Apostolus ad Ephe. 5. Omnia quæ manifestantur, à lumine manifestãtur. Et sequitur: Omne quod manifestatur, lux est sic Deus & Angeli, lux & lumen dicuntur, sicut & dona & habitus lumina dicuntur. Hinc dicitur in Symbolo Nicæno: Deum de Deo, lumen de lumine. vbi lumen est notionale pro qualibet persona, & omnes tres sunt tria lumina notionalia, & sunt vnum lumen essentiale. Dicimus & lumen fidei, lumen gratiæ, glorię.

Lvx secũdũ S. Bonau. accipit tripliciter. Vno modo pro forma substantiali, quę dat esse corpori lucido. A quo luminosũ, qđ est corpus est principaliter actiuum. Alio modo lux dicitur esse fulgor, quod est circa corpus luminosum, quod sequitur existẽ tiam lucis in tali numero, & quod est etiã obiectum sensus & operationis instrumẽtum: & sic est accidentale complementũ. Et triplex est actus lucis (vt idem scribit Bonau. dist. vlt. art. 2. lib. 4.) scilicet manifestare, dirigere & delectare: sic & in luce spirituali. Vide eum latiùs. Vnde lumẽ (vt scribit Richar. di. vlt. art. 5. qu. 1. lib. 4.) per se est delectabile, per accidens autẽ potest esse tristabile, inquantum aliquid ostẽdit quod displicet, & quia infernus est locus omnis tristitiæ, ideo simpliciter locus tenebrosus est, nec est ibi aliqđ lumẽ purũ, quod visum delectet: est ibi tamen lumen aliquod obscuritati permixtum, quo dãnati videre possint vnde doleant. Rich. Et lux & lumẽ apud multos pro eodem accipiuntur. Est tamen aliqua differẽtia rationis nominum. Nam lumen supponit pro luce, & cõnotat eius effluxum à luce, hoc est productionem à luce. Probatur, qa lux Solis non potest dici lumen, quia non est producta ab alia luce corporali. Lux Lunæ, stellarum ac nubium, & inferiorũ. per irraditionem Solis super ea causata, potest dici lumen, & etiam lux. Et lux etiam potest dici qualitas intensa, & lumen remissa ab ea procedens, vt refert Gab. secũdum aliquos vbi supra. Et de quidditate luminis Sanctus Bonauẽtura ponit septẽ opiniones, ex quibus nihilominus vix colligi potest (vt ait Gabriel dist. 13. libr. 2.) quid sit lumen, imò nec adæquata significatio nominis. Et lux (vt idem dicit Gab. dub. 2.) est accidens Solis, quia potest etiam auferri à Sole per potentiam diuinam, sicut frequenter habetur in Prophetis. Et secundum quosdam, ita Sol fuit priuatus lumine in passione domini. Item potest augeri. Vnde Isa. 30. Erit lux Lunę sicut lux Solis, & lux Solis erit septupliciter sicut lux septem dierum. Non est ergo lux de essentia Solis, siue pars eius essentialis: licet sit accidens proprium seu inseparabile naturaliter, sicut albedo cigno. Hæc Gabr.

Lvx et lvmen, radius & splendor, differunt secundum Richardum libr. 2. di. 13. art. 2. quæst. 1. Et Thomam in scripto. di. 14. eodem libr. artic. 3. Et Pelbartus post eos refert libr. 3. Rosarii Theologiæ. Qđ lux dicit quandam formam accidentalẽ in corpore lucido existentem actu, à quo alia illuminantur, vt est lux in sole vel in fidelibus, &cæt. Lumen autem dicitur secundum quod lux ipsa per multiplicationem est recepta in corpore diaphano illuminato. Sed radius dicitur illuminatio, diffusio secundum directam lineam oppositam corpori lucido, puta Soli, & huiusmodi: & ideo vbicunque est radius, ibi est lumen, sed non econuerso. Contingit enim lumen esse in domo ex reflesione radiorum Solis, quamuis non ex directa oppositione propter aliquod corpus interiacens, propter cuius obstaculum radius non potest directè intrare talem donum illuminatam. Et est triplex radius, scilicet rectus, reflexus & fructus, siue refractus: de quo in perspectiua videri potest. Et Algazel in sua perspectiua, & in Meteorum Aristotelis. Splendor verò dicit lumen reflexum à superficie corporis opaci politi, præsertim & tersi, sicut à superficie argenti vel aquæ, vel lapidis precioſi, ex qua reflexione radii aliquando exeunt.

Lvxvria dicit generaliter oẽm inordinatã concupiscentiam delectationis carnalis, siue spiritualis: hac peccauit Lucifer, secundum Scotum, & post eum scribit Brulifer distinct. 5. quęst. 1. libr. 2. scilicet capiendo luxuriam pro inordinato amore suiipsius vel alterius, fuit enim inordinatus amor suiipsius concupiscentiæ. Et quia

concu-

concupiuit beatitudinem intensissimè, quia non minorem quàm Deus habet: & quia concupiuit beatitudinem nimis accelerando, quia nolebat eam mereri, sed ante tempus determinatum volebat habere: volebat & eam habere sine meritis vltra ordinationem diuinam. Fuit & inordinatur amor excellẽtiæ super alios: peccauit ergo hoc modo peccato luxuriæ. Et licet propriè vt est distinctum capitale vitium contra alia capitalia, dicitur esse in actibus venereis, extenditur tamen ad omne delectabile mouens appetitum inquantum delectabile, vt scribit Gabriel distinctione sesta quæstione vnica, libro secundo. Luxuria (vt inquit Cortesius) prælium cum castitate init, & varia armorum genera ad dimicandum affert. Item luxuria est concupiscentia experiendæ voluptatis vel concubitus desiderium supra modum, vel contra rationem efferens, secundum Hugonem libro de Sacramentis. Et secundum Beatum Thom. 2.2. quæst. 153. & in quæst. de malo. 15. Luxuria est appetitus inordinatus venereorum, & principaliter est circa voluptates venereas. Secundario autẽ dicit excessum in aliis (vt inquit Thomas.) Et secundum Ciceronem, luxuria siue luxuries, siue luxus, est immoderata appetitio cuiuscunque rei gratæ rationi non obtemperans, capiturque pro immoderata perfusione. Intelligimus (inquit Cicero.) quàm sit turpe defluere luxuria, delicate ac molliter viuere: sumitur etiam pro nimia rei abundantia. Vnde luxuriari quoquo modo profundere, modo nimium abundare significat. Virgilius: *Luxoriem segetum tenera depascit in herba* Repetitur & luxurior & luxor, aris, in eadem significatione. Dicũtur autem hæc a luxo, quod significat soluo, à quo etiam luxa & luxata membra dicuntur soluta, & suis locis mota. Item luxati quorum membra suis locis mota sunt. Plin. Alteæ radix decocta luxatis prodest.

LVXVRIA secundum Gersonem in triparti to de cõfessione circa peccatum luxuriæ, & in tripartito de præceptis decalogi, ca. 11 & in regulis moralibus, vbi sic scribit: Luxuria ex genere suo moralem dicimus propter corruptionẽ generatiuę virtutis, maiorem quàm nutritiuæ ac minorem eius necessitatem, & quia contraria huic præcepto: Non mœchaberis: & vt per bona matrimonii actus iste quæratur excusari. Consensus in delectationem luxurię circa obiectum sibi phibitum, est mortale peccatum, siue sit in cogitatione, siue in verbis, aut in visu, aut tactu, aut nutibus, aut operatione. Quamobrem familiaritas magna hominum carnalium mutuo peæsertim ad nudum, quantumcũq; eiusdẽ generis aut sexus, aut diuersæ ætatis periculo proxima est, ideoq; vitanda est. Grauitas peccatorum luxurię ex genere sic ordinatur secundum grauius & minus graue, quanquam ex circunstantiis possit eorum grauitas aliter variari. Bestialitas cum brutis, Sodomia cum eodẽ sexu, aut in vase non ordinato, mollicies secum, sacrilegium dicatarum, incestũ parentum, stuprum virginum, adulterium ligatorum, fornicatio solutorum, luxurię generaliter. Et licitum est (inquit Gers.) suam castitatem sicut propriam vitam defendere, vim vi repellendo. Et comparatur luxuria porco, vt idem scribit in compendio Theologiæ de septem vitiis capitalibus: Superbia verò vel vana gloria cõparatur leoni, Inuidia cani, Ira lupo, Acedia asino, Gula vrso, Auaritia erithio comparatur. Comparantur & illa vitia secundum eundem septem grauibus infirmitatibus. Superbia seu vana gloria comparatur corporis inflationi, Inuidia lepræ, Iraphrenesi, Acedia letargię, Auaritia hydropici, Gula epilẽtiæ, Luxuria comparatur febri. Et secundum eundem part. 2. de septem vitiis capitalibus, Luxuria sic describitur: est ex immundis desideriis veniens lubrica mentis & carnis prostitutio. Secundum alios sic describitur: Luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus, & intelligas hunc libidinosum appetitum, quando est ex consensu rationis: hic, scilicet quod ipsa ratio cùm cohibere posset, non tamen cohibet, quia tunc talis libidinosus appetitus est peccatum mortale. Luxuria secundum Isidorum, est solutio in voluptates: voluptates autem maximè venereæ soluunt animam hominis. Adhuc secundum alios, luxuria est corporis incontinentia ex prutitu carnis

originem trahens. Et ſecundum Gregorium 31. Moralium, octo aſſignantur filiæ luxuriæ, ſcilicet cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſeculi, horror ſeu deſperatio futuri: de quibus Gerſon plura ſcribit. Species vero ſunt ſeptem, ſcilicet, ſimplex fornicatio, ſtuprum, adulterium, ſacrilegium, inceſtus, raptus, peccatum contra naturam, de quibus ſupra, & Gerſon plura de his ſcriptis reliquit. Videatur & Alexan. parte ſecunda, & alias habetur in ſummis Antonini, &c. & colligit plura Pelbartus libro tertio, Roſarii Theol. Et ſecundum Gerſonem, luxuria eſt libidinoſa quædam circa actus venereos voluptatis concupiſcentia. Hæc autem concupiſcentia luxuriæ dupliciter contingere poteſt ſeu conſiderari. Vno modo prout eſt ſolum in corde. Alio modo prout etiam ab extra conſiſtit in opere. quātum ad primum modum poteſt hoc iterum contingere tripliciter. Primo modo prout ipſa concupiſcentia in ſolo primo motu conſiſtit, & tunc non eſt niſi veniale peccatum. Secundo prout ipſum motum naturalem ſequitur conſenſus in delectationem, licet non in opus, & ſic eſt peccatum mortale. Tertio modo illa concupiſcentia conſiderari poteſt, prout etiam ex deliberatione conſentitur in opus, & tūc eſt mortale peccatum: etiam ſi pro tunc non tranſeat in actum ab extra. De quo latiùs conſulito Gerſonem, qui & ponit remedia parte ſecunda, in ſermone de ſancto Bernardo. Et parte quarta, in ſermone de ſancto Antonio, ſcilicet oratio: fugere occaſiones, quibus quis trahi poteſt ad perpetrandum peccatum, ſicut colloquia: item fugere ociositatem. Item ieiunium, eſt generale quoddam remedium contra hoc peccatum, & contra omnia alia, eſſet ſæpius loqui, audire de ſancta ſcriptura ad vitam miſericordiæ noſtrę reuocandam & laudandam, vt ratio redderetur clarior, per quam videre poſſemus & habere virtutes, ſi pura eſſet. De hoc vitio multi multa literis mandarunt, ſed hæc prædicta ſufficiant nobis, adhuc rudibus in Theologia, &c.

De litera M.

MAGICA ARS, quæ prohibita eſt, & quid ſit, videatur in litera A.

MACVLA, turpitudo, ſordes, ponitur & pro nota, & ſigno, & infamia. A quo maculoſus, ſordidus, immūdus. Eſt & macula animæ, quæ ſm Petrū Paluden. nihil aliud quā priuatio gratiæ, & remiſsio quo ad maculā, nō eſt niſi reſtitutio per pœnitentiam. Sicut macula Lunæ eſt priuatio lucis, & pulcrificatio eſt eius illuminatio. Paluden. diſt. 19. q. 1. art. 2. li. 4. Et hæc eadem eſt remiſsio quo ad culpam, quæ culpæ eſt defectus quidam voluntarius, ſed omnis priuatio gratiæ eſt defectus quidā voluntarius ſiue voluntate perſonæ, vt in mortali actuali, ſiue volūtate naturę vt in originali, &c. Vide & in dictione BEATVS. & Magiſtrum in textu diſtinct. 18. libro 4.

MAGISTER is appellatur, qui alicuius rei præ cæteris curam gerit, ſecundum Hoſtien. Magiſtri propriè dicuntur artium præceptores. Transfertur tamen hoc nomē ad omnes, quibus præcipua cura rerū incumbit. Dicuntur autē vel à monendo vel monſtrando, quod magis cæteris poſſint, vel quod magis quā cęteri diligentiā & ſollicitudinem rebus, quibus præſunt, debent. Hieronymus ſuper illud Matth. 22. Magiſter, ſcimus quia verax es: Magiſtrū vocant, vt quaſi laudatus myſterium cordis ſui ſimpliciter aperiat, eosq; velit habere diſcipulos. Et epiſtola 89. Magiſter probæ ætatis & vitæ, eruditionisque eligendus eſt, &c. Iacob. in epiſtola cap. 3. Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei, ſcientes quoniā maius iudicium ſumitis.

MAGNVM vel magnitudo, accipitur quadrifariam, vt notat Gabriel diſt. 19. qu. 1. lib. 1. & eadem ſcribit Dominus Cardinalis Cameracen. q. 10. ar. 1. li. 1. Vno modo largiſsimè, & hic idem eſt quod perfectio, vel perfectum. Sic dicit Auguſtinus 6. de Trinita. quod in his quæ non mole magna ſunt, eſt idē melius eſſe quod maius eſſe, & illo mō quęlibet res eſt magna vel magnitudo quædam. Secundo modo

capitur

capitur largè pro omni continente plura, siue sit per se vnum, siue aggregatiuè, quomodo numerus, populus, exercitus, & motus magnus dicitur, & vnus maior alio: ita accipit Augustinus cùm dicit quod anima est maior seipsa, quando recipit, virtutes. Tertio modo strictè capitur pro aliquo continente, plura eiusdē rationis facientia vnum per se, siue illa plura distinguantur loco & situ, siue nō, sic charitas intensa est magna, & maior charitas intensa est magna, & maior charitate remissa. Quarto modo capitur strictissimè, vt est species quantitatis distincta contra multitudinem, & capitur pro aliquo continente plura eiusdem rationis facientia per se vnum distincta, loco & situ. Et hæc dicitur magnitudo dimensiua. Et hoc modo loquitur Augustinus quinto de Trinit. & allegat Magistrum distinct. 8. libr. 1. cum dicit, quòd Deus est sine qualitate bonus, sine quantitate magnus. Sic etiam quantitas quadrupliciter distinguitur. Est enim quantitas virtutis, durationis, discretiua, & quantitas molis, quę facilè ex dictis patent. Sed magnitudo in diuinis secundum vsum sanctorum, vt Gabriel & Aliacensis scribunt quandoque accipitur vt est mere absolutum, sicut sapientia, perfectio, & sic nullo modo distinguitur ab essentia: & illo modo personę dicuntur æquales propter essentiam vnam in eis. Et sicut omnium personarum est vna essentia, ita & vna magnitudo. Et sic pater non est formaliter magnitudo: & sic paternitas ex se siue formaliter, nec est æqualis, nec inequalis filiationi, sed tantum ratione essentiæ, quæ est eadem vtrique, paternitati scilicet & filiationi. Alio modo accipitur magnitudo pro omni realitate positiua siue absoluta, siue relatiua. Isto modo paternitas ex se & formaliter, est quædam entitas realis, & ex se est pefecta & perfectior omni creatura, eique ex se repugnat omnis imperfectio. Vide latius Gabrielem & Aliacensem.

MAGNANIMITAS quæ fortitudini maximè est coniuncta, vt scribit Paulus Cortesi. lib. 3. senten. suarum, distinct. 8. quatenus scilicet in rerum magnarum difficultate versatur, cui contraria est animi tenuitas, quam Græci μικροψυχίαν vocant. Opponitur quandoquidē magnū & paruum inter se cū suapte natura dissideāt: hæc est naturæ suæ inscitia, quæ robur virtutis delumbat, ac à rerum magnitudine recedit, quarum est aptissimè capax hæc Cortesius. Et secundum Aristotelē. 4. Ethic. Magnanimitas est virtus quæ versatur circa magnos. Et libro. 1. Rheto. est virtus magnorum beneficiorum effectiua. Cuius contrarium est pusillanimitas secundum sanctum Thom. 2.2. quæ. 129. articu. primo. importat extensionem animi, vel ad magna absolutè, vel secundum proportionem. Et ibidem articul. 3 Magnanimitas, ait, est virtus tendens ad maxima secundum rectam rationem. Et. Magnanimitas si vltra modum se extollat (vt inquit Seneca de quatuor virtutibus) faciet virum minacem, inflatum, turbidū, inquietum in quascunq; excellentias dictorū atq; factorum, neglecta honestate, festinū, &c. Et secundū eundem: Si magnanimitas à comitate humana sit remota, feritas quædam erit & immanitas, &c. De hac virtute multa videātur apud Philosophos, &c. Anto. par. 4. tit. 3. cap. v.

MAGNIFICENTIA, quæ Græce dicitur μεγαλοπρέπεια, est magnarum rerum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione cogitatio, atque administratio, secundum Ciceronē in Rheto. & secundum Aristotelem libr. 1. Rheto. Magnificentia est virtus magnitudinis sumptuum effectiua. Cuius contrarium est modicitas. Magnificentia, (vt scribit sanctus Thom. 2. quæstio. 144. art. 1.) est virtus factiua magnorum. Et ē virtus generalis, si sumatur facere communiter, scilicet pro omni opere. Si vero propriè, scilicet pro operatione exteriore, est virtus specialis. Magnificentiam dicit Paulus Cortesius lib. 3. suarum sentē. distinct. 9. ex fortitudine nasci, quæ é magnorum operum confectrix, cum decentia sumptuum collocandorum. Magnificus (vt inquit Gerson tract. 4. super Cantic. Mariæ) nō de honore vel gloria curā habet, sed de operibus prēclaris, q̄ gloria digna sunt & honore: colit lucē, spernit vmbram. Gloria sua est (sicut dicit Apostolus) testimonium conscientiæ suæ, nō

de alieno pendet iudicio, cui modicū est si iudicet a b hominibus, vel ab hoie, aut ab humano dic. Nam qui se iudicat, Dñs est. Fit humilis proinde in fuga gloriæ: fit magnanimus in operatione magnorum, cū dignitate meritorū. Deniq; cū gloriat, in Dño gloriatur, hæc Gref. Et secūdū eū dē par. 4. ser. de sanctis Pet. & Paulo. Differunt magnificentia & superbia Nā superbia duntaxat propriam quærit laudē, siue bonū alibi euenire debeat siue nō. Magnificentia verō omnino per contrariū, solū habet oculum ad vtilitatē alterius, & ad honorem Dei: taliter quod si illa cōmoditas ēq; bene euenire deberet personale vl superium incurrendo, vel vt gloriam illā haberet alius, non tamen ob id desineret facere qđ facit. In tali verō casu superbia omnino bene operari conaretur. Magnificentiæ proprietas (vt idē scribit tract. 9. super Magnif.) est consummatio fortis inchoatorum, sicut ad magnanimitatē spectat aggressio considerata magnorum.

MAGNIFICATIO Domini (vt scribit Gers. tract. 5. super Cantic. Virginis) est species pietatis corde, ore vel opere, proueniens ex consideratione vel protestatione diuinę magnitudinis & maiestatis sui dñi. Est n. maiestas quasi magnitudinis status. Et magnificatur Dñs a creatura, non in augmentū sui in se, sed quia magnus esse p̄dicatur, canitur & laudatur. Aut certè quia magnificētia facit animā cui magna facit qui potēs est. Nā quos iustificauit, hos & magnificauit, vt dicit idem Gers. tract. 1. insup Magnificare Dñm nihil aliud est q̄ magnū significare: non. n. facimus Deum aliter magnū. Sunt autem modi significā di magnitudinē Dei sine numero, in genere duo. Vnus interior in anima cognoscēte & diligēte Deū. Etenim fide, spe & charitate, magnificatur in anima Deus, quoniam magnus ab ea & in ea significatur. Modus alter est exterior tam multiplex q̄ varia sūt signa quæ repræsentare possunt ab extra magnitudinē Dei. Quid est. n. significare, niū aliquid intellectu repræsentare: sit hoc per voces, sit per colores, vel species colorū, sit per obiecta quorūlibet sen suū, sit per ænigmata figurarū in scripturis sanctis, sit per reuelationes mysteriorū Hæc. Magist. Ioan. Gers. Cancel. &c.

MAIESTAS est decus, amplitudo & dignitas, vel populis vel Senatus, vel Magistratus, vel Principis, vel Imperatoris, aut etiā priuati magni viri vel alterius etiam rei inanimatæ. Et maiestatis crimē, Iuriscōsulti diffiniunt esse, quod aduersus populū Romanū, vel aduersus securitatē eius committitur. Et secundum S. Tho. super epistolam ad Hebreos: Maiestatis est, summa potestas.

MAIVS ET MINVS capiuntur dupliciter, vt scribit Gabriel distin. 1. quæst. 2. lib. 3. Vno modo vt maius dicitur quod excedit aliud in certa & determinata quantitate, & sic non attribuitur infinitis, nec vnū est maius alio. Alio modo largiūs, vt maius dicitur quod continet omnia quæ cōtinet aliud, vel sibi correspondes, & cum hoc alia, & sic cōceditur vnum infinitum esse maius alio, & minorem esse medietatem totius, quam toto. Sic (vt idem scribit lib. 2. dist. 1. quæst. 3.) aliqua dicuntur esse maius & minus æqualia dupliciter. Vno modo, vt dicunt, comparationem vnius quantitatis ad aliam secūdum mensurā, vt æqualia dicantur quorū eadem est mēsura. Maius qđ excedit aliud in certa quātitate, minus quod exceditur in quantitate: & sic non attribuuntur infinitis, eò quòd infinitum non est mēsurabile. Alio modo accipiuntur largiūs illi terminivt æqualia sint aliqua sic se habentia, quodcunque est in vno, id vel sibi correspondens est in alio, & nihil vltra. Sic si Deus in qualibet parte proportionali horæ, produceret lapidem, multitudo lapidum productorum esset æqualis multitudini proportionaliū partiū horæ, licèt vtraq; multitudo sit infinita. Et maius largè dicitur qđ cōtinet omnia quæ continet aliud vel sibi correspōdens, & cū hoc alia: & sic maior est multitudo partium totius cōtinui quam eius medietatis, & minor medietatis quam totius Gabr.

MAGIS ET MINVS vt notat S. Bona. d. 8. lib. 1. circa tex. dupliciter possunt considerari, scilicet. in comparatione ad idēm, & sic dicunt intentionem & remissionem. Vel in comparatione ad diuersas substantias & naturas, & sic dicunt gradum & excessum, & sic est bene ponere magis & minus in ente respectu creatoris & creatu-

re, &

rę & respectu creaturarū ad inuicem, sed in comparatione creaturæ ad creatorem est excessus improportionabilis & infinitus, respectu creaturarum ad inuicem, est proportionabilis. Hæc Bonauen.

MAIOR ET MINOR prout attribuuntur Christo, sic sunt discernenda. Christus est maior seipso secūdum humanitatem, minor seipso secundū Deitatem, & sic minor patre secundum humanitatē, hoc est dictum: diuinitas in Christo maior est, quia creator, quam humanitas quæ est creatura. Vnde canitur in Symbolo: Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem.

MALEDICTIO est imprecatio malorū. De quo multa scriptis reliquit Anto. par. 2. titu. 7. cap. 5. Vnde maledicere est idem quod malum dicere. Potest autem maledictio fieri dupliciter, vt notat Gabriel dist. 18. quæst. 2. artic. 1. lib. 4. post Thom. Vno modo intentione ibi sistendi, vt dum quis ex ira vel odio imprecatur malum personæ, non in bonum personæ, sed in malum eius appetitu vindictæ vel inuidię, & hoc modo omnibus modis prohibita est. De hac loquitur Apost. Ro. 12. Benedicite maledicentibus vos, & nolite maledicere. Alio modo fit imprecatio malorum in bonum eius cui imprecatur, scilicet vt per hęc mala corrigatur, & correctus a peioribus præseruetur vel liberetur: sicut Medicus secat & abscindit membrum vt vitam conseruet: & hoc modo maledictio quandoque est licita & salutifera, puta quando is cui maledicitur aliter sanari non potest, & talis est excommunicatio, & quia diabolus incorrigibilis est, & maledictio in bonum eius dirigi non potest, nec debet tanquam iudicati a Deo irreuocabili sententia, nō est maledicendus. Plura apud Anto. de maledictione, vbi supra.

MALEFICIVM est virtutum naturaliū fascinatio siue obstupescētia, & fit quando diabolus per aliquā artem impedit naturalia, vt quando ad requisitū sortilegarū impedit diabolus qđ aliquis non possit cognoscere vxorē suā, dando impedimētū circa partē generatiuā. Et maleficia siue incantationes possunt quandoque fieri per adhibitionē rerū naturalium maleficiatis: vt venenatarū herbarum, radicū, lapidū, & cæterorum similiū, quorum occultas proprietates nouerunt dæmones, vt scribit Gab. di. 8. q. 2. ar. 4. du. 2. li. 2. & nō est dubiū quin talia applicata suis passiuis, possunt habere non ex dęmonū virtute, sed sua naturali proprietate operationē efficacē. De quo latiūs consulito ibidem Gab. Videatur & S. Bonau. di. 34. ar. 2. q. 2. li. 4. Et Palud. eadē di. Fiunt autē maleficia per malignos spiritus, qui vt scribit Scotus di. 34. li. 3. habentes pactiones cum hominibus, seruant promissa, non quia veraces, sed vt alii eis adhæreāt quia si nulla pacta seruarēt, nulli eis seruirent, & vt illi quibus seruant promissa, eos celāt. Nam ex superbia sua præcipuè appetūt honores diuinos. Deus aūt permittit eos exercere potestatē suā ad impediendum aliquos vel ab aliquibus actibus, in quos possent si non essent impediti, & hoc vel pp peccata eorū, vel propter aliquā aliā causam occultā, & hoc modo Magus habens pactū cū dęmone, procurat ab eo vt istū impediat à tali actu, tali muliere quandiu tale maleficiū perseuerat, puta acus curuata, vel aliqua huiusmodi. Et hoc dicitur fieri aliqua virtute occulta, vt inquit Dominus Præpositus Gab. lect. 4. canonis: non insistēte ei à quo ta'e fieri dicitur, sed assistente: secundum quē modū malefici & incantatrices quoſdā effectus producere dicuntur, vt extrahere lac vaccarum de sedibus, vel manubris securiū: quod fit nō aliqua naturali virtute maleficiorū, neq; ex eorū merito, sed virtute occulta; siue mala siue bona assistente. Sic sancti fecerūt aliqñ miracula assistente virtute diuina, non semper pp merita sanctorū, sed sic etiā nonnulli reprobi miracula fecerunt, dęmones expulerunt propter generandam fidem in populo, &c. Possunt aūt malefici nocere suis maleficiis, vt scribit S. Tho. in 2. di. 7. & 8. Nam possunt elementa concutere, aerem conturbare, ac mentes hominum alienare & corpora lædere, & temporalia bona pdere, sicut diabolus fecit ipsi Iob. Dicit tamen Ioānes Nidet in præceptorio, qđ maleficus qui p aliqua signa exteriore exercet sua maleficia, non facit illa p opera sua immediatē, sed pdemones:

ſicut quando maleſica intingit ſcopam in aquam vt fiat grando, talis tinctio nõ cauſat grandinem, ſed diabolus, ex pacto, ſi Deus permiſerit. Similiter quando maleſica acum incuruat, dicens: quamdiu acus ſic ſtat, tandiu talis non poſſit coire cum vxore. Similiter quando maleficus imaginem ceream pungit, tũc diabolus maleficiatum pungit. Nec licet taliama leficia per aliquod maleficium tollere, vt vult idem Thomas in 4. diſtinction. 34. quæſtion. 2. quia ſecundum Apoſtolum, Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Remedium contra impedimentum p dæmonem ſcribit Scotus. Si per orationes ſanctorum impediatur virtus dæmonis, bene fit. Si autem Deus illos non exaudiat, tunc ſi ſciretur, maleficium deſtrueretur, dæmon non fatigaret cũ amphus, quia ex pacto non adeſt niſi dum durat aliquod ſignum. Ex hoc patet (vt idẽ ait) quod truſatica eſt illa quæſtio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim ſolum licèt, ſed eſt meritorium deſtruere opera diaboli. Nec in hoc eſt aliqua infidelitas, quia deſtruens, non acquieſcit operibus malignis, ſed credit dæmonem poſſe & velle fatigare dum tale ſignum durat, & deſtructio talis ſigni imponet finẽ tali vexationi, vt dicit Scotus. Non tamen licet miniſterio dæmonum per alias incantationes curare priores. Sed curandæ ſunt (vt & Gabriel inquit diſtinct. 8. q. 2. articul. 4. dub. 2. lib. 2.) ſanctorum orationibus fuſis ad Dominum eleemoſynis & piis operibus. Vel ſi Deo amouere non placet, patienter veniunt tollerandæ. De maleficiis aliis dicetur. Et de his notanda ſcriptis reliquit Doctor eruditiſſimus Martinus Plauſch, egregius verbi diuini ſeminator & concionator, & paſtor Eccleſiæ Tubingæ, quem & de ſagis doctiſſimè prædicantem audiui.

MALITIA eſt mentis atque animi depravatio, a tramite veritatis deuia, ſecũdum Ambro. in Exameron. Et ſecundum Ciceronem libr. 3. de natura Deorum: Malitia eſt verſuta & fallax ratio nocendi. Et differt a vitioſitate, quod malitia certi cuiuſdam vitii nomẽ eſt, vitioſitas omnium. Et malitia eſt triplex, quę quadruplici bonitatis (de qua ſupra dictum eſt in litera B.) opponitur, vt ſcribit Gabriel diſtinct. 7. q. vnica art. 1 lib. 2. Poſitiua vel priuatiua quod ad tres ſequentes bonitates. Sed priuatiua tantum primæ bonitati: quia nihil eſt malum naturaliter, ſed dumtaxat non ens non eſt bonum naturaliter. Secundæ opponitur malitia ex genere, quia ſcilicet, tranſit ſuper obiectum diſconueniens, vt velle comedere venenum vel archillam, odire Deum. Tertiæ opponitur malitia ex circunſtantia: quia habet circunſtantiam actum inordinantem puta contra dictamen rationis rectæ: licet tranſeat ſuper obiectũ conueniens ſecundum dictamen rationis rectę: aut caret aliqua circunſtantia debita ineſſe actui vt ſit bonus virtuoſe, vt velle comedere cibum naturæ conuenientem cõtra præceptum Eccleſiæ, in tempore, ſcilicet prohibito: vt carnes in ſexta feria. Quarta malitia eſt in demerito, dum actus nõ elicitur ſecũdum inclinationem charitatis. Vel quia non ineſt: vel ſi ineſt, non tamen ſecundum eius inclinationem elicitur, longior eſt Gabr. vbi ſupra. Et vt idẽ ſcribit diſtinct. 37. q. vnica, artic. 3. dub. 3. lib. 2. Quædã ſunt poſitiua, quibus eſſentialiter eſt annexa malitia. vt latrocinium, furtum, adulterium, de quibus dicit Philoſophus 3. Ethicor. qũ mox nominata cõuoluta ſunt malitia, connotant. n. deformitatem illa nomina. Vide latius ibi Dominum Præpoſitum Gabr. Excecat autẽ malitia intellectum dupliciter, vt ſcribit poſt Scotum idem Gab. diſt. 36. quæſtio. vnica, ar. 3. dub. 3. Vno modo priuatiuè, alio modo poſitiuè. Poſitiuè, quia auertit a conſideratione recta: voluntas enim eligens oppoſitum alicuius dictati a recta ratione, non permittit intellectũ diu ſtare in illo dictamine, ſed auertit ipſum ad conſiderandum rationem pro oppoſito ſi qua poſſent eſſe rationes Sophiſticæ aut probabiles ad illud, aut ſaltem auertit intellectum a ſuo vero dictamine, ad conſiderandum aliquod impertinens ne ſtet illa actualis diſplicentia, ac remorſus qui habetur eligendo oppoſitum dictari, poſitiuè autem excæcat. Nam ſicut voluntas rectè eligens finem præcepit intellectum conſiderare illa quę ſunt neceſ

saria ad illum finem: & intellectus sic inquirendo, media ordinata ad illum finē rectum generat in se habitum prudētię, ita voluntas eligens seu prestituens sibi malum finem (potest enim sibi præstituere malum finem vt inordinatam delectationem) imperat intellectui considerare media necessaria ad consequendum il ū finem. Et sicut habitus generatus ex imperio voluntatis bene eligentis in intellectu dictante circa medium ad illum finem bene electum assequendum, est prudentia: ita voluntate mala eligentia, habitus acquisitus ex intellectus dictamine circa ea quæ ordinantur ad illud malè electum, est error & habitus directe oppositus habitui prudentiæ: & potest vocari imprudētia vel stultitia: non tantum priuatiuè, sed positiue & contrarie: quia sicut prudens habet habitum quo rectè & prōpte dicta media ordinata ad finem debitū: ita ille hēt habitum quo recte prō ptè inueniat media ordinata ad finem à voluntate mala prestitutum. Et quia talis habitus generatur ex Imperio voluntatis male eligentis, pro tanto verum est quod voluntas mala excæcat intellectū, non quod faciendo errare circa aliqua cōplexa, sed faciendo intellectum habere actum considerandi obiecta media ad malum finem. Et habitus ille error est in agibilibus, licet nō sit error deceptiuus quātum ad speculationem. Hæc Scotus, hoc est (vt inquit Gabr.) error ille non est error cognitione veri, quia illa media inuenta ad finem vitiosum præstitutum ad eum consequendum, vera sunt media. Est autem error in moribus, quia cū finis præstitutus malus sit, & malitia dicitur error in moribus: omnia quæ ad hūc finem ordinantur, mala sunt: & sic erronea in moribus. Peccare autem ex propria malitia, pro prie (vt scribit Gerson par. 2. de peccato in spiritum sanctum,) est quando voluntas scit & potest alicui malo resistere: & tamen ex sola malitia agit, & hoc est peccatum in spiritum sanctum, quod grauius est aliis, quum grauius sit peccare ex malitia, quàm ex infirmitate vel ignorantia. Et multa mala proueniunt ex malitia, quæ enumerat Gerson parte. 3. in Centilogio de impulsibus, decad. 8. Et sicut malignus impulsus ex pura & excogitata malitia prouocat ad peccandum, ita honestas sola trahit bonos ad laudabiliter operandum, &cęt.

MALIGNVS dicitur quasi malus ignis, id est prauam habens intentionem, secundum sanctum Thom. super Psalm. 36. Est enim malignus, asper, difficilis, inuidus, auarus. Hinc malignam viam dicimus, q̄ angusta & ardua est. Virgilius: Aditusque maligni. Et malignus dicitur quasi male ignitus, inquit Gerson de impulsibus, decade. vi.

MALEVOLENTIA est voluptas ex malo alterius, sine suo emolumento, secundum Ciceronem in Tuscul. quæstionibus.

MALVS qui contrariatur vel opponitur bono, & est generale nomen, turpia simul & detrimentosa complectēs. Vnde dicimus malum culpæ, pœnæ, malum militem, malum Grāmaticum, Logicum, &cæt. Et quilibet malus, vt scribit Brulifer distinct. 21. articul. 2. quæst. 2. lib. 1. bonum proprium quærit & non commune. Vnde quamtumcunque mali videantur concordare, nunquam tamen sunt concordes simpliciter. Vnde meretrix quærit vel intendit principaliter pecuniam, aut propriam delectationem: fornicator vero aliquid aliud, &cęt. Et mali omnia trahunt ad suum interitum, vt inquit Magister Ioannes Gerson Cancellarius tra. 6. super Cantico Virginis, Et malum secundum Ioannem Damascenum libr. 2. cap. 4. & sanctus Thom. 2. senten. distinct. 34. quæstion. 1. nihil aliud est quàm boni priuatio: sicut tenebræ sunt priuatio luminis, vel nihil aliud est quàm bonum imperfectum, & malum est corruptio boni, vt inquit sanctus Bon. dist. 31. lib. 4. circa textum.

MALVM est triplex, scilicet naturæ, pœnæ, & culpæ, vt nontat Brulifer dist. 3. quæst. 7. libr. 2. Vel quadruplex est malum, vt scribit Gerson par. 2. de septem portionibus orationis Dominicæ. Vnum originale aliud actuale quod est triplex, nam aliud est mortale, aliud veniale. quartum, est pœna peccatum consequēs Primum autem malum est innatum, duo sequentia sunt malum additum. Quartū

est

est malum inflictum, & ab omnibus his petimus liberari, dum in persona Ecclesiæ orantes & loquentes dicimus: Sed libera nos a malo, &c Et malum (vt inquit Richar. dist. 37. lib. 2. & dist. vlt. li. 4.) principalius dicitur de culpa, quàm de pœna, ergo illa pœna est peior quæ est propinquior peccato, &c.

MALVM NATVRAE vt ait Bruli fer. distinct. 3. quæst. 7. lib. 2. est deformitas vel monstruositas existens in aliquo ente naturali, proueniens ex superfluitate vel diminutione naturę, sunt cæcitas, vel claudicatio, vel alia indispositio.

MALVM POENAE est pena. Malum culpæ est peccatum. Et malum culpæ dicitur, quod committitur male agendo, quale, est homicidium, furtum, & huiusmodi. Malum pœnæ quod Deus ob mala commissa immittit, vt est illud propheticum. Ego dominus creans malum. Et illud Prophetæ Amos. 3. Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecerit. Et maxima mala sunt mala culpæ, vt scribit Gabriel. 72. canonis, quia separãt nos a summo bono, secundum illud Esa. 49. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciẽ eius a vobis. Mala media sunt peccatorum occasiones quæ inducunt ac pręcipitant in mala culpæ, quales sunt tentationes dæmonis, mundi, vel carnis. Tertia sunt mala pœnæ corporis & animæ afflictiua, vt dolor & tristitia, & cætera afflictiua. De quibus lec. 66. canonis. idem scribit, &cet.

MALVM CVLPAE dupliciter potest accipi vt scriptis prodidit Gabr. dis. 33. quæst. vnica. ar. 1. libr. 2. post Bonauen. Vno modo concretiuè. Alio modo abstractiuè. Concretiuè concernit duo, subtractum. scilicet, quod res illa est quæ denominatura malitia, puta homo malus vel anima mala, aut actio mala, & connotatum hoc est malitia, a quo homo peccator dicitur malus. Alio modo abstractiuè vt solum connotatum importat, a quo peccator dicitur malus: & hoc modo malum idem est quod malitia, & habet se ad ly malitiosus, sicut peccatũ ad ly peccator. Verum quod & malitia & peccatum possunt quandoque accipi purè abstractiuè vt præcisè important illud, a quo res aliqua primò denominatur mala, & nõ rem ipsam denominatum. Alio modo vt actũ aliquem importat subtractiuè, quem in se habet peccator, vel quem faciendo dicitur peccator: & connotat illud a quo dicitur formaliter peccatum, vt actum homicidii dicimus peccatum & actum intemperantiæ, licet actus ille esse posset & non esse peccatum. Non ergo actus homicidii gratia exempli a se denominatur peccatum, sed ab aliquo alio. Et malum purè abstractiue seu peccatum non est ens aliquod, sed priuatio boni, & sic quantum ad rationem formalem mali nihil est, quia priuatio boni, sic non habet causam efficientem, sed deficientem, hoc est, non habet causam per quam sit aliquid sed quia deficit causa, ipsum quoque deficit, hoc est, quia bonum non est, malum esse dicitur, idest priuatio boni. Sed capiendo malum concretiue, aut abstractiuè nõ pure, vt importat rem aliquam subtractiue, omne malum est causa positiua efficiente, probat hoc Gabr. vbi supra. art. 2. Vnde S. Bonau. distin. 33. art. 2. quæst. 1. libr. 2. ponere malum aliquod esse quod nihil habeat de bono, nõ solum etsi peruersitatis hæreticæ, sed etiã manifestæ cæcitatis & stultitiæ illius, ergo est causa positiua. Et quantum ad formale nullus potest intendere malum, vt scribit Gabr. vbi supra. dubi. 1. quia sub ratione illa non est appetibile. Bonum enim est quod omnia appetunt. 1. Ethic. & S. Dionysius. Nemo operatur ad malum respiciens. Nihil ergo intenditur a voluntate, nisi tantum bonum simpliciter, vel bonum sibi. Aliter potest accipi, vt intendat aliquod malum simpliciter, sed bonũ sibi. Sic malum potest fieri, & fit quando que ex intentione, licet non nisi a malitioso. Sunt enim quidam qui habẽt malitiam inseparabiliter coniunctam, & qui talia intendunt, per consequens intendunt, id quod est eis inseparabiliter coniunctum. Gab. Et cum dicitur, malum est in bono, intelligendum est, idest bono aliquod caret, bono quod habere deberet, caret, idest tale non habet Et malum esse in bono concretiue verum est, non abstractiue, sicut cæcus & priuatum

usu

visu, de aliquo scilicet homine prædicatur, cæcitas autem de nullo. Vide Gabr. dub. 2. vbi supra. Potest autem malum dupliciter iungi bono, vbi scribit sanctus Bonauen. dist. 31. lib. 4. circa text. Aut vt corruptibili, aut inquantum medicinali. Si inquantum corruptibili, sic malum fœdat bonum. Si inquantum medicinali, sic curatur & expellitur. Et est exemplum, morbus iunctus naturę sanæ eã vitiat & infirmat, morbus verò iunctus medicinæ nõ reddit medicinã morbidã, sed potius curatur ab ipsa. Et qñ matrimonium est bonũ medicinale, ideò nõ fœdatur a malo, sed potius curat malũ. Et sic intelligitur: Magister di. 31. li. 4. cùm ait: Si cõcubitus qui fit causa prolis culpa caret, quid Apostolus secundũ indulgentiã permittit (ita enim ait) hoc aũt dico secundũ indulgẽtiã, cui aũt præstatur veniat nisi culpę? Et sequitur, incontinentiæ malũ est quod vir cognoscat vxorẽ, ẽt vltra necessitatem procreandi liberos, sed ibi est nuptiarũ bonũ, non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malũ fit veniale propter bonũ nuptiale. Quod non reprehendit Apostolus, sed malũ incontinentiæ, &c. Et cum dicitur, oẽ malũ est ab instinctu diaboli, intelligendũ est (vt scribit S. Bouau. di. 21. ar. 2. q. 2. li. 2.) sicut à mouente primo, non sicut a motore proximo. Nam absente diabolo peccatum potest esse à libero arbitrio, vel voluntate propria, vel attrahente carnis cõcupiscentia. Et malũ quoddã est contra gratiã diuinã, vt fornicatio, vt scribit sanctus Bonauen. di. 1. li. 4. circa explanationem textus. Et est malũ contra gratiã, rationẽ, & naturã, vt sodomiticum, & illud est pessimũ. Vel si quod aliud genus peccati sit peius, vt blasphemia in Deũ, siue spiritus blasphemiæ. Et de hoc Magister in. 4. dist. 14. Quod si quis ad summũ perueniat malorũ, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viã, suscipit Deus libenter, & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statũ, talis est (inquit Ioannes Chryso. de reparatione lapsi) ergo homines pietas Dei, &c. Et in malo duo considerãda sunt, vt literis mandauit Richardus, scilicet natura, & vitium, & sic hominis natura, ita ex charitate debet diligi, quod tamen eius vitium odiatur. Sic per eleemosinã quispiam debet subuenire indigentiæ naturæ, vt per hoc eius malitia non foueatur. De quo Gabr. latius scribit post Richar. di. 16. q. 4. ar. 2. conclusione. 6. lib. 4. Sunt autẽ quædam mala (vt ait Scotus) que non sunt puniẽda per homines, sed relinquenda vltioni diuinæ, scilicet omnia in quibus homo non potest sufficiẽter docere veritatem, eo modo quo debet doceri ad hoc quod iustè feratur sententia debitè punitiua. Hæc Scotus dist. 36. lib. 3. Vnum insuper malum dicitur maius vel minus altero. Vnde quando dicitur: Inter duo mala minus est eligendum, vt habetur. 13. di. duo mala, intelligendum est de malis pœnæ. Nam dum necessitas compellit duarum pœnarum alteram incurrere, eligenda est minor, vel maius malum est fugiẽdum. Sed nunquam malum culpæ est eligendum. Cum enim ex lege Euangelica, nemo est perplexus, ita vt cogatur peccare, non est dabilis casus, in quo necessitatur homo ad peccandum: Cum secundũ Aug. omne peccatum actuale sit voluntarium, nec facienda sunt mala culpæ (tam mortalis quàm venialis) vt eueniant bona, ad Rom. 3. Vel intelligitur illa auctoritas. Inter duo mala minus malum est eligendum, negatiuè, quia malum non cadit sub electione, ideſt vnum malum est malum alio. Gab. di. 15. q. 11. ar. concl. 3. li. 4. Est item minus malum, vt scribit. Scotus. q. 4. di. 4. li. 4. alicui quod inuitus seruet legem Christianam, quam quod impunè permittatur agere contra eam, quia minus malum est aliqua bona agere & mala fugere quàm liberè & impunè mala perpetrare, & bona omittere. Vide ad hoc Gabr. distinct. 4. q. 2. li. 4.

MAMMONA quandoque vocatur possessio terrena, vt scribit S. Bonauen. distin. 45. circa text. lib. 4. De hoc facit homo sibi pauperes amicos, dum eorum subuenit necessitatibus, pauperes autem Christi erant, vt grati suis beneficiis. Hinc dicitur Matth. 5. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Ex quo patet quod beneficium temporale (inquit Bonau.) non est sicut finis motiuus, sed sicut aliquid inducens, & qñ hoc non principaliter intendunt

intẽdũt, ideo pp hoc non orãt finaliter, & oratio nõ vẽditur, sed impetratur p ac cidẽs, scilicet per acquisitionem amoris.

MANDATVM dicitur quasi manu datum, vt scribit Brulef. di. 37. q. 1. lib. 3. Et differunt mandatũ, prẽceptum, prohibito. Mandatum est cõe ad præceptum & prohibitionẽ, præceptũ est tantum de mandato affirmatiuo, prohibito de mandato negatiuo Mandatũ aũt respicit affirmatiuũ & negatiuũ. Et mandata Dei dupliciter contingit impleri, vt scribit S. Bonauẽ. d. 28. q. 3. li. 2. Vno modo quantũ ad genus operis, alio modo quantũ ad intentionem mandantis. Si loquamur de intentione mandatorũ, quantũ ad genus operis, sic per gratias gratis datas contingit ea impleri, sicut per fidẽ mandatũ de adoratione, & per quandã naturalẽ pietatẽ & deuotionẽ mandatum de parentum honoratiõe, & sic de aliis. Alio modo est loqui de impletione mandatorũ quantũ ad intentionem mandantis, & sic quia Deus prẽcipit mandata ad hoc quod voluntas nostra cõformetur voluntati suæ, & hæc non potest esse absq; charitate, & charitas esse con pót absq; dono gratię gratũfacientis, mandata Dei secundũ intentionẽ mandantis, absq; huiusmodi dono nõ possunt obseruari. Et hoc est quod dicit Apost. Rõ. 13. Qui diligit proximũ, legẽ adimpleuit. Et iterũ: plenitudo legis est dilectio. Et 1. Tim. 1. Finis præcepti est charitas, de corde puro, &c. hoc ipsum ẽt insinuatur Deut. 6. vbi post enumerationẽ mandatorũ decalogi subditur mandatũ charitatis, quo dicitur: Diliges Dominũ Deũ tuum ex toto cor. &c. Et paulò post dicit: Mandata Dei leuia sunt & suauia, hoc intelligitur vt ipse ait, in respectu habentis charitatẽ. Hominem habenti charitatẽ, est facilè diligere inimicũ, sed non habenti, est valde difficilè & quasi impossibilè. Et est exemplũ in auibus, quæ leues sunt ad volãdũ, qñ habent pennarum abundantiã, quando verò pennis priuantur, graues sũnt & volare non possunt. Ideo Dominus dicit. Mandata sua esse leuia, qñ volentibus illa seruare & conuerti ad se, dat charitatẽ & pennas virtutũ, p quas possunt volare, & se super seipsos faciliter eleuare. Pelagius autẽ errauit, qui credidit aliquẽ ex simplici mandatorum obseruantia, quantũ ad exteriora opera dignũ esse vita ęterna, quod est contra fidẽ piam & sanã. Vnde Apost. 2. Cor. 13. enumerans multiplex genus operis, & post hoc subiungit. Si charitatẽ non habuero, nihil mihi prodest. Id quod Pelagius nõ considerauit, quare in errorẽ lapsus est pernicioſum. Adstipulatur prædictis Gerſon par. 3. de consiliis euangelicis & statu perfectionis, vbi post multa concludit, quod charitas & eius mãdata per se & essentialiter integrãt, constituunt & perficiunt vitã Christianã, &c. Et vt idem dicit par. 1. tract. cõtra sectã Flagellantiũ se. Mandatũ siue lex Christi sufficienter data est in prẽceptis decalogi, quorũ obseruatio facta tum bona simplicitate. Et vt ita dicatur grossa fide, satis est ad salutẽ, præsertim laicorũ & populariũ absq; noua grauissimorũ onerũ impositione, iuxta illud Christi: Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Dicitur quoque, qui diligit proximum, legẽ impleuit: ergo illud solũ mandatũ deberet in lege contineri. Ad hoc videatur S. Bona. di. 36. li. 3. circa tex. qui ita dicit, quod mandata & documenta in sacra scriptura multiplicantur propter duo, videlicet propter remouendã cecitatem ex parte intellectus, & propter excludendum fastidium ex parte ipsius affectus. necesse est enim quod sciamus modos secundũ quos debemus ordinari ad proximum & ad Deũ, & quia illi varii sunt, & nos ignorantes sumus, nec possumus simul illa capere, ideo oportuit diuisim per diuersa documenta distinguere. Rursus quia affectus noster fastidit vnũ & delectatur in veritate, ideo diuersis modis scriptura docet, & insinuat vnũ & idẽ, vt affectus noster, dũ in diuersis & variis idẽ inuenit, proficiat in vnitate, & delectetur in varietate, vt tantò profectus sit maior, quanto delectabilior, & propterea modo in ipsa sacra scriptura reperiũtur mãdata obligatoria, modò attractiua, modò monita salutaria, modò documẽta Prophetarũ, modò Euangelistarũ, vt ex omnibus his excludatur fastidiũ, & homo perfectus dirigatur ad bonũ. Et ex hoc conuinci potest quod sacra scriptura, & si magna sit, tamen optimè

tradita

tradit ac ſt,& nihil continet ſuperfluum, nihil etiã diminutũ. Hæc ſanctus Bonau.

MANDATVM facere & perficere differunt, perficere enim vltra facere importat meritorie, & ad conſecutionem gloriæ obſeruare mandatum. Gabr. in 2. ſent.

MANDVCATIO dicit tria, ſcilicet fractionẽ, deglutionẽ, & nutritionẽ ſecũdũ S. Tho. 4. ſen. di. 12. q. 1. ar. 3. & venit a verbo manducare. Ponit autem Brulif. di. 9. q. 1. li. 4. differentiam inter iſta tria verba: manduco, edo es, & comedo Grammaticè loquẽdo. Nam edo, es, eſſe, eſt comedere totaliter, vel vorare, vel turpiter comedere cibum ſine maſticatione. Comedo ſignificat cum aliis comedere turpiter, vel cum aliis vorare, & non differt ab edo niſi qđ cum hoc ſignificat ſocietatem habere. Manducare verò idem eſt quod honeſtè comedere, ſed illa differentia ſæpe confunditur. Nam Eccle. dicitur: Qui edunt me, adhuc eſurient, &c.

MANDVCARE ſacramentũ pôt fieri quadrupliciter. ſ. mãducare ſacramentũ & non ſacramẽtaliter, & mãducare ſacramẽtũ ſacramentaliter, & mãducare ſacramẽtũ & nõ ſpiritualiter, & mãducare ſacramẽtaliter & ſpiritualiter. De quo plura legito apud Scot. di. 8. q. 3. li. 4. Et Gab. di. 9. q. 1. ar. 1. li. 4. Bonauẽ. Bruliferũ, &c. Itẽ Gerſon tract. 9. ſuper Cantico Virginis. Manducare ſacramentum & non ſacramentaliter, eſt manducare hoſtiam conſecratã quę realiter & verè continet corpus Chriſti, & tamen non vt talem, hoc eſt ſecundum Rich. ſine intentione generali vel ſpeciali implicita vel explicita ſumendi ipſum, vt ſignum tale continent corpus Chriſti, hoc modo ſumunt bruta animalia, infideles, hæretici. Circa hoc ſacramẽtũ etiã mali chriſtiani ſumentes cibũ illũ ſicut alium cibum, non diſcernentes eũ à communi cibo. De quibus Apoſtolus. 1. Cor. 11. dicit, quod talis iudiciũ ſibi manducat, non diiudicãs corpus Domini, id eſt, non diſcernens a communibus cibis, vt exponit Scotus. Et hoc fieri poteſt ex ignorantia, vt ſi quis ſumeret hoſtias, neſciẽs eas eſſe cõſecratas, quia fortè inueniret eas expoſitas extra locũ cõſuetæ reſeruationis, vel ex infidelitate, ſicut paganus ſi daretur ſibi, & ſicut mulier illa, de qua legitur in legenda ſancti Grego. quę panes conſecratos coxerat, nec credidit ibi eſſe corpus Chriſti, vel ex cõrẽptu etiã ſtãte fide, vt a malo Chriſtiano. Poſſet tamẽ mãducare ſacramẽtaliter capi largius (vt dicit Richar.) pro manducatione ſpeciei, q̃ eſt ſacramẽtũ. & ſub qua realiter cõtinetur Chriſtus, ſecundũ quem modum manducatur ab omni mãducãte ſpecies prædictas, ſiue homine, ſiue bruto. Et hc nõ refert dicere, ſumere ſacramentum, & ſumere corpus Chriſti ſacramentaliter, ſed ita non accipitur communiter, vt vult Gabr. di. 9. q. 1. ar. 1. lib. 4.

MANDVCARE ſacramentum ſacramentaliter, eſt manducare ſacramentum, vt ſignũ corporis Chriſti in eo realiter contenti, & ita recipiunt fideles credentes contineri ſub ſpeciebus quas ſumũt corpus Chriſti, ſiue ſint Boni, ſiue mali. Vnde manducatio ſacramẽtalis (vt inquit Gerſ. tract. 9. ſuper Cãti. Mariæ) dũtaxat eſt actualis ſuſceptio ſacramenti corporalis cum infor mi fide ſine charitate. Et vt Brulif. ait di. 9. q. 4. manducare ſacramentaliter eſt mãducare ſacramentum, ita quod requiritur intentio, & intentionis regulatis. Vel ſecundum fidem quæ eſt in ipſo, vel ſecũdum fidẽ quæ eſt in altero. Intentio inquã neceſſaria eſt (vt ipſe ait) & oportet ſit manducantem ſecundũ cũ credere, qđ ſub ſpeciebus lateat aliquid ſpirituale qđ ſumere intendit vel oportet, ſaltem intẽdat ſumere quod alios credere æſtimat, quamuis ipſe non credat.

MANDVCARE ſacramentum ſpiritualiter dupliciter poteſt accipi. Vno modo ex parte modi, & ſic eſt mãducare corpus Chriſti, nõ ſub ꝓpria ſpecie viſibiliter, ſed ſub tegumento accidentium panis inuiſibiliter, & ſic quicunque ſumit ſacramentaliter, ſumit ſpiritualiter. Alio modo ex parte effectus, vt eſt manducatio quã ſequitur ſpecialis refectio & mutatio animæ, quo modo ſumunt qui dignè accedunt. Vnde ſic manducare ſpiritualiter (vt ait Brulife.) eſt cum fide & ſpe & charitate Chriſto adhærere. di. 9. qu. 2. li. 4. & di. 11. lib. 4. idẽ ait. Manducare ſpiritualiter eſt recognoſcere iſtud ſacramentum, & affici circa eius paſſionem, q̃ fuit in multiplici afflictione corporis & effuſione ſanguinis.

In

In quo manifestatur immensa Dei claritas, & in hoc anima perfectè reficitur & delectatur. Tunc quoque spiritualiter manducat (vt scribit Sanctus Bonauentu. di. 12. parte 2. quęst. 1. lib. 4. in solu. argu.) quando mouetur motu fidei & charitatis, quia tunc masticat & incorporat, & ideo si negligit, non reportat effectum. Manducatio autem sacramẽti solùm spiritualis, non sacramentalis fit per fidem huius sacramenti, quæ per dilectionem operatur, vt ait Gerson tract. 9. super Magnificat. Refert quoque dicere, manducare sacramẽtum spiritualiter, & manducare corpus Christi spiritualiter, quia manducare sacramentum spiritualiter, includit manducare species, quæ sunt sacramẽtum. Sed manducare corpus Christi spiritualiter, non. Vnde spiritualiter, manducant, qui etiam sacramentum non manducant. Et sic manducare spiritualiter, est Christo incorporari, quo modo manducant quicunque in Christum credunt, ac per charitatem ei vniũtur, & per hoc corpori suorum mystico incorporantur, secũdum illud Aug. Crede & manducasti, crede de fide firmata. In manducatione corporali duo sunt, masticatio & incorporatio. In spirituali masticatur per fidem, in corporatur per charitatem, non cibus mãducanti, sed manducans cibo, ideſt sumens Christo, secundum illud Aug. Cibus sum grandium, crese & manducabis me, non ego in te, sed tu mutaberis in me. 7. confessi. Et illo modo manducant spiritualiter etiam qui nõ susciptiunt sacramentũ, imò quicunque sunt in gratia. Manducãt etiam spiritualiter infantes baptizati qui credunt in Christum fide firmata, non eliciendo actum fidei aut Charitatis, sed habendo fidem & charitatem infusas. Hæc Gabr. di. 9. qu. 1. art. 1. lib. 4. Ex dictis habetur quod triplex est. Manducatio prima est sacramentalis, & hæc officit, quia est mors mali. Secunda spiritualis: & hæc proficit, non sufficit. Tertia sacramentalis & spiritualis, & illa sufficit, secundum c. Omnis vtriusq; Videatur de hoc Gab. serm. 3. de cœna Domini, qui incipit, hoc facite in meam commemorationem. Et secundum eundem dist. 9. vbi supra. Manducatio spiritualis est de necessitate salutis, sine ea enim salus adipisci nequit. Nã incorporatio qua homo incorporatur Christo per fidem & charitatem, per quas fit membrũ corporis Christi mystici, est necessaria ad salutem: sed hæc incorporatio est spiritualis Eucharistiæ mãducatio. Vnde Ioan. 6. dicitur: Nisi mãducaueritis carnem filii hominis, &cæt. non habebitis vitam in vobis, quod secundum August. intelligitur de manducatione spirituali. Hæc Gabr. conclusione 1. vbi supra. Manducatio verò Eucharistiæ sacramentalis ratione sui effectus, non est de necessitate salutis, quia sine effectu Eucharistiæ potest haberi salus, quia effectus Eucharistiæ non est prima gratia qua iustificatur impius, sed illam præsupponit, & prima gratia sufficit ad salutem, ergo non requiritur alia: Effectus autem manducationis Eucharistiæ est gratiæ augmentum qua anima Deo grata nutritur, & crescit i gratia, vt ad perfectionem veniat. Hæc autem perfectio non est necessaria ad salutem, quia quicunque gradus gratiæ gratificat & reddit habentem dignum vita, & constituit hæredem regni. Dominus præpositus Gabriel conclusione 2. & conclusione 3. idem ait: Manducatio sacramenti Eucharistiæ, est de salutis necessitate ratione præcepti diuini & Ecclesiæ. Est enim præceptum diuinum quod nemo cõtemnat ea quæ Deus instituit pro consequenda salute, etiam si fuerit de consilio, licet consilium diuinum non liget ad sui executionem, tamen ne contemnatur, de quo aliàs vide & eundem sermo. de sancto Bartholomæo. Ex quo sumitur quod viator dum probabiliter sibi imminet exitus de via, tenetur sumere sacramentum Eucharistiæ, quod institutum est pro viatico exeuntium de ecclesia militante, dum asit facultas percipiendi, quia aliàs videtur contemnere. Est etiam præceptũ ecclesiæ, vt patet per c. Omnis. de pe. & remis. vbi præcipit ecclesia omnibus fidelibus vtriusque sexus, adultis susciperе Eucharistiam ad minus annis singulis in Pascate. Verum, quia præcepta sunt affirmatiua, non obligant pro semper. Excipiuntur enim quidam casus in quibus aliàs, &c.

MANDVCARE DIGNE secundum Bonauen. est

est sufficienter se preparare scilicet, peccati omnis expulsione, reuerentia & dilectione. Per oppositum, indignè manducare, de quo videatur Dominus Præpositus Gabr. di. 9. art. 2. q. 1. libr. 4. & lect. 87. canonis, & vbi agit de indignè sumentiũ pœna. Vide & lect. 7. Et quantam quisque diligentiam habere debet, vt caueatur indignus accessus. Idem habet lectione 8. canonis. Vide & eundem sermone. 1. in cœna Domini. De quo & Gerson in suo Tripertito & Scotus di. 17. q. 1. libr. 4. quæ breuitatis gratia omittimus.

MANIFESTVM est id quod per confessionẽ vel probationem legitimè notum fuerit, vel euidentia rei, quæ nulla possit tergiuersatione celari, vt habetur in c. Quum olim, de verbo. signi. Et mànifestum idem est quod clarum, apertum, quasi ad manus foris statis. Hinc manifesto verbum, & manifestè, idem quod clarè, & manifestarius, qui vulgò notorius dicitur. Palutus. Capio fustem, obtrunco gallum furem manifestarium. Inde manifestabile, quod differt à manifesto & notorio, vt scribit Brulifer di. 9. qu. 9. libr. 4. Nam manifestabile est illud quod potest manifestari in publico per testimonium duorũ testium. Notorium dicitur quod patet, de quo vide in litera. N

MANSIO idem quod habitatio. Accipitur pro diuersitate præmiorum. Vnde dicitur Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt, idest diuersitas præmiorum, vt exponit Gabr. di. 29. qu. vnica. art. 3. dub. 1. libr. 3. Vel vt dicit Glos. idest diuersa præmia meritorum. Vnde secundũ Richard. di. 49. art. 2. qu. 8. libr. 4. In beatitudine est considerare beatitudinis obiectum, scilicet bonum increatum, quod vnum & idem existens, ab omnibus participatur, & ipsam dispositionem beatorũ per quam id bonum clarè videndo & perfectè diligẽdo ipsum participant. Ex parte obiecti participati non est vnus alio beatior, quia idem est obiectum qđ omnes participant, sed ex parte dispositionis beatorum vnus est beatior alio, inquantum vnus videt alio clarius Deum, & diligit perfectiùs. Sunt igitur inæqualiter beati, propter inæqualem ex parte beatorum dispositionem. Vnde dicitur: In domo patris mei mansiones multæ sunt, &c. Mansio autem Dei in homine, & hominis in Deo, dicitur viuificatio & habitio vitę æternę, saltem in radice, vt hic viuet in æternum, quia suam gratiam habet. Dicit autem Apostolus, quod gratia Dei est vita æterna. De hac mansione permulta scribit Gerson trac. 9. super Magnificat. Et exponens illud, in domo patris mei, &c. multæ sunt inquit, mansiones, & tamen vnica est. Multę quidem propter multitudinem singularium gratiarum formalium differentium in perfectione, sicut stella differt a stella secundũ Apostolum. Est autem vnica gratia gratificans obiectaliter clariùs, & obscuriùs, non in actu suo intrinseco (qui certe vnicus est & immensus & idem) sed in effectu extrinseco. Sic saluatur illud de prosa. quod vna est vox lætantium, & vnus ardor cordium. Vide latiùs Gers. &c.

MANSVETVDO vt scribit Paulus Cortes. li. 3. dist. 8. est irarum mitigatrix, & differt à clementia, vt patet in litera C. & in dictione, CLEMENTIA Et secundum Arist. lib. 4. Ethic. Mansuetudo est mediocritas circa iram. Vel secundum eundem li. 1 & 2. Rheto est depressio atque sedatio irę. A quo mansuetus quis dicitur secundum Ioan. Chrysos. super Matthęum, qui cum prouocatus fuerit, nec malum cogitat facere, nec facit. Et opponitur mansuetudo inuidię, acedię, irę, vt habet Gerson parte 2. in ser. de ver. Domini. Venite ad me omnes qui labo. Et ibidem sit mansuetudo charitatiua, sit iocunda, sit tranquilla. Charitatiua sit, vt pro aliena fœlicitate non teneat liuorem. Iocunda sit, vt de propria aduersitate non habeat dolorem. Tranquilla sit, vt in nullo casu exerceat rancorem siue furorem. Hęc Gerson.

MANVMISSIO est libertatis datio secundũ Vlpianum.

MANVS est organum organorum, quia facit omnia instrumenta, & est loco omniũ instrumẽrorum: secundum S. Thom. parte. 3. q. 83. ar. v. Et interdũ significat multitudinem. Virgilius.

Hinc manus ob patriam pugnando vulnera passi.

Aliquando pro potestate: Ouidius. *Anne scis longas regibus esse manus.* Sed in poe-

tas

tas obiter incidimus. Ioſue. 9. Nunc autem in manu tua ſumus. Et Iudic. 2. Iratusque Dominus contra Iſrael, tradidit eos in manus diripientium. Et 1. Pet. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, & multis in locis ſcriptæ, &c.

MARE, A quo marinus. Quod autem mare fluat & refluat, eſt ex motu Lunæ, cui aqua naturaliter ſubditur, ſecundum S. Thom. prima parte. q. cv. ar. 6. Et cor impii dicitur mare feruens, de quo legito Gerſonem parte 3. de monte contemplationis. ca. 30. ab hoc mari gratia Dei liberat. Hoc autem donum gratiæ veraciter tribuitur ſolis inquirentibus ipſum diligenter atque ardenter, & ad hoc ſe diſponentibus, vt ibidem dicit.

MARIA interpretatur ſtella maris vel illuminatrix, & Syro ſermone domina dicitur, vt dicit S. Tho. ſuper Matth. Et Maria ſecundum Grammaticos proferri debet penul. breui: vt Marius, ita & Lucia, licet vſus oppoſitum vſurpet apud pleroſque. Maria (vt ſcribit Brulif. di. 30. q. 2. lib. 4. eſt nomen Hebræum, & interpretatur tripliciter. Primo modo Maria, ideſt, maris ſtella, quia ducit nauigantes in hoc mundo ad portum ſalutis. Secundo modo dicitur illuminatrix, quia genuit lumen mũdi, ſcilicet Chriſtum Ieſum. Eam illuminatricem eſſe dicit Gerſon tract. 12. ſuper Cantico Mariæ. Tertio modo interpretatur domina. Hæc B. Virgo mater Chriſti ſecundum S. Bonauen. maior eſt poſt Chriſtum omnibus angelis quantũ ad gratiam & gloriam, quia ipſa ex exaltata ſuper omnes choros angelorum vt canitur, quamuis quantum ad naturam cùm eſſet pura creatura humana mortalis erat inferior. Sed quia per gratiam eſt mater Dei electa, ergo eo ipſo regina cœli & domina angelorum & omnium creaturarum, vt volunt doctores, & Eccleſia canit. Vnde ipſa eſt ſuperior omnibus tum dignitate maternali, tum maieſtate reginali, tum ſuperioritate ſingulari. Et Pelbartus de ea plura ſcriptis reliquit. Vnde Hiero. ad Paulã & Euſtochium. Cæteris per partes, Mariæ verò ſe tota infudit plenitudo gratiæ. Et Bernardus: Deus omniũ bonorum plenitudinem poſuit in Maria, vt ſi quid gratiæ, ſi quid ſpei, ſi qd ſalutis in alios redundauerit, non niſi per manus Mariæ tranſierit, quam beatam dicunt omnes generationes, & quæ ab omni peccato fuit immunis, etiam originali, cuius laus edici non poteſt. Et de eius laude multi plura ſcripſerunt in ſermonibus ſuis. & Gabriel & cæteri, & Gerſõ valde multa de ea ſcripſit. Hæc eſt noſtræ ſalutis exordium. Hęc (vt quorundam tenet opinio vel ſententia) concepta erat ſine originali peccato. Hanc Mariam dicit Gerſon tracta. 9. ſuper Magnificat. Maiori cognitione totius ſeculi cum decurſu fuiſſe præditam quàm Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel philoſophorum cetus vllus fuit, & ita cunctis Prophetis & ſanctis fuit doctior, &c.

MARTIRIVM Græca dictio eſt, nam μαρτυριον teſtimonium ſignificat. & μαρτυρος teſtis dicitur. Eſt autem martyrium actus virtutis quadruplicis, ſcilicet fortitudinis vt elicientis principaliter, patientiæ verò vt eliciẽtis communiter: ſed charitatis vt imperantis, & fidei vt finis; ex S. Tho. 2. 2. qu. 124. ar. 1. & 2. & ar. 3. dicit. Martyrium eſt actus maxime perfectionis, non quidem ſecundum ſe, ſed vt imperatur a charitate. Et vt eam oſtendit, & ar. 4. ibidem dicit quod mors eſt de ratione martyrii. Et eſt triplex martyrium, ſcilicet corporis tãtum, vt in Innocentiũ. Secundum, eſt affectionis tantum: ſicut ſunt patientes aduerſitates amore Chriſti, aut per compaſſiones proximorum, de quibus dicit Grego. Sine ferro martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam in animo veraciter cuſtodimus. Idem: Qui dolorem exhibet alienæ necesſitati, crucem portat in mente. vnde Bern. in ſerm. Quod martyrium grauius quàm inter epulas eſurire, inter veſtes multas pretioſas algere, & paupertate premi inter diuitias quas offert mundus, quas oſtentat malignus, quas deſiderat noſter appetitus: propterea pauperibus pariter & martyribus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque dilatione percipitur. Tertium eſt martyrium volũtarium, per quod peruenitur per quatuor. Primò, vt habeat cauſam bonam. 1. Pe. 3. Si quid patimini propter iuſtitiam, beati.

beati. Et Aug. Non pœna facit martyrem sed causa. Nam si attendimus solas passiones, coronantur & latrones. Propterea Saul non est martyr, qui ad exaltationē illusionū Philistim, se occidi procurauit. 1. Regū. vlt. Ioannes verò baptista, quia mortē sustinuit pro veritate, verè est martyr. Vnde dicit Petrus de Palu. qđ si mulier prægnans occideretur pro fide catholica, in vtero occisus puer martyr esset corpore tantū, sicut innocentes. Secundo requiritur ad martyriū, recta intentio. Ideo Iudas Machabæus nō dicitur martyr, qui p̄pter humanā verecundiā nolens declinare de bello, ait: Absit vt inferamus crimen gloriæ nostræ. 1. Mach. 9. Tertiò, ad martyriū requiritur voluntas nō coacta, ideo latro a Christi dextris pendens propriè nō dicitur martyr, quia coactè subiit pœnam, & causam habuit malam, scilicet latrocinii. Quartò, ad martyrium requiritur p̄sona distincta quæ occidit. Ideo Eleazarus qui se p̄cipitauit in p̄sequentes legē Dei, vt habetur 2. Macha. 14. non est martyr. Similiter Sāpson, licet cōnumeretur inter sanctos Heb. 11. non tamen p̄priè dicuntur martyres, quia seipsos occiderunt. Similiter dicit Aug. li. 1. de ciui. Dei, quod quædam mulieres propriā ne castitatē amitterent, & hoc ex instinctu spiritussancti, sine quo nullus debet se occidere, sed potius diuinæ gratiæ se committere, quæ vbique potest saluare & liberare, &c.

MARTYRIVM dicitur perfectum quando nihil deest quod ad illud requiritur. Requiruntur autem tria ad perfectum martyrium, scilicet pœna mortis, sicut in beatis, Laurentio & Stephano, & sic Ioannes Euangelista non dicitur martyr, quia licet passus sit in feruentis olei dolio, tamen ibi non est mortuus. Secundò, requiritur patiendi voluntas, & sic innocentes non dicuntur proprie martyres, quia non voluntarie passi sūt. Tertiò, requiritur causa. Vnde in Glos. sup illud Psalm. Deus Deus meus respice, dicit qđ martyriū non facit pœna, sed causa. Hæc autem causa est testimonium iustitiæ, quæ est per fidem, & sic vt dicit Magister, latro non dicitur martyr p̄pric, quodāmodo tamē dicitur martyr secundū quid. Vnde Hieron. Christus latronem de cruce inuitauit ad Paradisum, & ne quis putaret aliquando ferām esse conuersionem, homicidiū pœnam fecit esse martyrium, de se autem non fuit completum martyriū. Adstipulatur sanctus Bonauentura dist. 4. libro quarto circa tex. vbi dicit duo cōcurrere ad martyrium completum, scilicet iustam voluntatem, & iustam causam. Primum deficit in innocentibus. Secundum verò in latrone, & ita de se neutrū fuit completum martyrium. Sed Dominus in innocentibus (quia simul cum ipso nati sunt, & propter hoc quod erat coætaneus illis) suppleuit quod deerat ex parte voluntatis, sicut in latrone quod deerat ex parte causæ. Hinc Richard. Ille latro & si non fuit martyr quātū ad causā, fuit tamē quantū ad voluntatē. Maximū aūt martyriū quod sustinet quis pro Ecclesia (vt habet Ger. parte 1. de daco. cū fide. 2. Et parte 3. de consolatione Theol. libro. 4. prosa. v. & vltima) plures annumerans martyres, quorum exemplis per spicuum fit omnem hominem qui perimitur odio iustitiæ & veritatis, dum sectatur illam prosequitur, aut defendit, insignitur: apud Deū vero titulo martyrii qualecunque apud homines iudicium fuerit, per quod martyrium delectur in proprio sanguine quælibet culpa, simul & pœna, vt protinus homo liber & expeditus euolet in cœlū, vbi statū habebit omniū honorum aggregatione perfectum, &c. Scribit quoque de martyribus. Scot. dist. xv. libr. 3. quod si inquit in martyribus expositis maximis tormentis intellectus habuit vsū suū, hoc fuit ex speciali gratia. Nā sicut dicit Aug. 83. qu. 36. Nemo est qui non plus lugeat dolorem quā appetat voluptatem, quandoquidem videmus immanissimas bestias, etiam asperitatibus terreri dolore & metu. quare vehemens vel dolor excellens in parte sēsitiua natus est impedire vsum rationis, & plus impedit vsum rationis dolor vehemens, quam delectatio. Vnde Augustin. 14. de ciui. Dei. c. 16. qua maior in corporis voluptatibus, nulla est ita, vt ipso momento temporis quo ad eius pēruenitur extremum penè omnis eius acies, & quasi vigilia concogitationis obruiē. Et

Philosophus. 7. Ethy. dicit, quod furatur intellectum spisse sapientis, igitur multo magis dolor vehemens sēsibilis natus est de cōmuni lege impedire vsum rationis. Hæc Scotus vbi supra. Idem Scotus dist. 32. libr. 4. Nimia tormenta ita impediunt vsum rationis, sicut voluptates, & tamen martyres scienter se exponentes talibus tormentis non pecauerunt, sed meruerunt, & forte vt alias dicit, in iis fuit intentio virtualis, si vsu veniret rationem aliquo modo absorberi, qua voluerunt constantissimē pugnare pro fide Christi, & pati tormēta. Et di. 41. li. 2. & in 3. di. xv. & repetit di. 6. q. 6. lib. 4. Vbi dicitur secundū Scotum, quod forte martyres in actu sustinendi martyriū non habuerunt intentionē, nisi virtualem, quia immensitas pœnarū absorbebat forte vsum rationis, ista tamē perpessio pœnarū erat quidam effectus deriuatus ex intentione seruandi fidē Dei, & ideo dum durabat passio, durabat super ista intentio virtualiter sicut in effectu. Hæc Scotus, & quia magna pœna est, & passio in martyrio, consilium est perfectis expectare martyriū. Sed imperfectis (vt scribit Gab. ser. de S. Barth.) nisi diuinitus moniti incautum est nimis, & præsumptuosum, tantæ tentationi se offerre, in qua plurimi reperiuntur cecidisse, & fidem negasse, vt recitat Eusebius li. 6 Eccle. historię ca. 3. Vnde Greg. Homel 11. Nisi quis prius intus moriatur desideriis carnis, nunquam mori potest pro Domino foris. Et qui non dat pro Domino substantiam suam, quando daturus est animam? De martyrio alias plura videto & Antonium.

MATHEMATICA Græca dictio est. Nam μαθηματικὴ dicitur, & est scientia quadruuialis. Periti verò huius scientiæ μαθηματικοὶ dicuntur. Iuuenalis, nota mathematicis genesis tua Dicituręq; mathematica, quoniā veteres Græci Geometriā musicam, Arithmeticam, & Astrologiam disciplinas altiores μαθήματα appellabant. Vulgus autem Chaldæos quoque magos mathematicos vocat. Exinde autem his scientiis ornati ad perdiscenda mundi opera, & principia naturæ procedebant, at tunc denique φυσικοὶ physici, idest, naturales nominabantur. Alias mathematici dicuntur Geneathlici astrologique, & Caldæi vocantur, quorum ars est vt naturas hominum ex vultus inspectione pronuntient, ab his quandoq; cauendum est. Vnde S. Bonauent. dist. 7. qu. vlt. in fi. lib. 2. Allegans illud Augu. super Genes. ad literam in fine, bono Christiano, siue mathematici, siue quilibet impiè diuinantes, maxime vera dicentes cauendi sunt, ne consortio dæmonum animam deceptā pacto quodā societatis irretiant.

MATER à materia dici videtur, quod in fœtu materiam præbeat. Nam semen patris pro artifice est, & format præbet, mater sanguinem ex se præstat ex quo fœtus formatur. Aliquando tamen mater pro nutrice ponitur. Et mater respectu prolis generandæ se habet, quandoque actiuè, sicut causa exactiua partialis cum patre, q cum matre integrant vnam causam totalem, tamen quia formas eiusdē specici sequuntur potentiæ naturales eiusdem rationis. Mas & fœmina sunt eiusdē specici 10. Metaph. sicut tenet sanctus Bonauentu. & Scotus dist. 4. li. 3. & Occam. quæst. 3. & Oyta. qu. 1. ar. 1. & post hos scribit generalis præpositus Gabr. latiùs lib. 3. distinct. 4. qu. vnica. Et in ministrando materiam pater se habet vt ars, & mater vt lignum respectu scamni producendi. Et ad rationem maternitatis (vt idem dicit Gabr.) requiruntur & sufficiunt quatuor, scilicet ministrare materiam corpori prolis. Secundum actiuè concurrere ad productionem prolis quantum ad formam vltimam eductam de potentia materię. Tertium prolem productam in vtero conseruare. Quartum ipsam prolē vsq; ad quantitatem certā & tēpus partus nutrire aut augmentare. Henricus de Oyta hæc clarius habet. Vide Gabrielem. vbi supra. q. cōclus. 1. di. 4. q. vnica. li. 3. dicit beatissimā virginē Mariā fuisse verā Dei matrē Christi & verbi secundū naturā hominis assūpti, & hoc fides nostra habet & tenet, & p sæpè habetur in scriptura. Vnde dicitur Ioan. 19. Stetit Iuxta crucem Iesu mater eius. Et Matth. 1. Tolle puerum & matrē eius, & similia multa. Et Gabriel longior est ibi. Matrix quoque (vt idem ait conclusione 2.) verius conuenit maternitatis ratio respectu filii sui, quam cuicunq; matri

tri prolem secundum rationem naturæ cursum generanti: quia ratio maternitatis consistit in ministratione materiæ corpori prolis, & in cooperatione ad formationem corporis organizationē, & formę inductionē ac formati corporis nutritionē, & augmentationē, & quod vtrunque ministrans productū sint viuēt in vita sensitiua eiusdē speciei Maria aut Virgo materiam sola ministrauit: de nulla enim alia materia quā de corpore aut sanguine virginis collecta est substantia materialis corporis Christi, quod in sola virgine inuenitur. Nam in cæteris matribus, concurrit etiam semē patris, quod est extrinsecum substantiæ matris. Et ideo corpus Christi de sola matre & non aliquo sumpto ex patre formatū est. Fuit ergo in hac parte verius mater Christi, quàm quęcunque alia mater sui filii naturalis. Sed ibi in instanti omnia facta sunt. Vnde subito in eodem instanti consensus virginis dicentis: Ecce ancilla, &c. spiritussanctus collegit guttulas sanguinis in corpore virginis dispersas ad matricē, in eodē instanti condensauit, figurauit, in corpuscu lū organizatum animauit, & verbo vniuit Hęc Gabriel. qui latius de hoc scribit. Et conclusione 3. dicit Mariā esse matrem Christi naturalem & miraculosā. Fuit in quam miraculosa quantum ad modum producendi, qui erat subitus, qualis non est processus naturalis in generatione hominis, fuit & naturalis inquantum ministrabat humorem sufficientem de natura li sua substantia ad conceptum, sed fuit super naturam inquantum sola ministrabat, quantum alia mater commixta viro, vt dicit sanctus Bonauentura. Vide latius Gabrielem vbi suprā. Et cum dicitur. Maria est mater Dei, Dei stat personaliter, p filio, & non essentialiter, ex vsu loquendi. Ecclesiæ. Cùm dicitur Maria esse mater Dei, restringitur ly Deus per nomen mater ad stāndum pro filio tantum in diuinis, quia valet: Maria genuit Deum, gigni verò conuenit filio, ergo valet: genuit Deum filium, vel est mater Dei fili & non patris aut spiritussancti, vt habet fides. Gabr. di. 4. q. vnica, art. 3. dubio primo. lib. 3.

MATERIA seu materies, est qua aliquid fit, vt materia libri membrana & atramentum. Item materia libri est hypotesis ipsa. Horatius. *Sumite inmateriam uestris, qui scribitis æquam uiribus.* Materia domus dicitur lapides, ligna, calx, regulæ, quapropter non immeritò materiæ appellatione ligna omnia comprehenduntur, quod Gręci ὕλην pariter & siluam, & materiam vocent, cum ligna dicuntur solum ea materia quæ ædificiis apta est. Dicitur & materia fabrica lignaria. Et materia, vt describunt Philosophi est subiectū primum vniuscuiusq; ex quo aliquid fit. Hanc diffinitionem, & eius declarationem perquirito apud Philosophos 1. Physicorum. Et licet in causa naturalium communi productione præsupponitur materia, vt scribit Gabriel distinct. v. qu. 2. art. 2. dub. 2. libr. 1. tamen respectu potentiæ diuinæ plus influentis in omnem effectū, quam quæcunque causa, non plus præsupponitur materia quam forma', quoniam sicut Deus producit formā in materia præexistente, ita posset creare materiam sub forma naturali pręexistente. Ponit & ibidem quod essentia diuina non sit materia, vel quasi materia. Nā materia ducit in perfectionē, & nulli attribui potest, nisi cui potest attribui aliquid imperfectionis, sed in Deo nihil imperfectionis existit, &c. Et secundū Phylosophum plura attribuuntur materiæ, vt habet Sco. dist. 12. libr. 2. & Gabr. eadem di. qu. 1. scilicet quod est per se principium naturæ. 1. Phys. quod est p se causa. 2. Physicorum & 5. Meta. quod est per se fundamentum formarum. 1. Meta. quod est pars alicuius compositi septimo. Metaphy. quod est per se subiectū mutationum substantialium. 5. Phys. quod est terminus creationis, & quod est per se causa compositi. 2. Phys. quod manet idem sub vtroque termino trāsmutationis. 1. Phys. quæ omnia in naturali philosophia habent latius declarari, de quibus Modò supcedemus. Dicitur quoque materia esse in forma (vt scribit Gerson. trac. 9. super Cantico Marię) ne dum quia recipit influxū formalē ab ea sed qa cōmunicat sibi potentialitatē subiectiuā, vt subest in ea, sicut in materia, quāuis dicitur solum pati ens, nihilominus appetitiua simul est, vt accipiat formā vt perfi-

ciatur ab ea. Sic locatum appetit locum vt conseruetur, & locus locatum vt conseruet ipsum. Similiter Deus inquit Gerson, qui bonorum nostrorum non indiget, vult gratuita pietatem communicare se creaturæ suæ, præsertim rationali, quæ communicatio dicitur inhabitatio secundum triplex genus causæ extendendo ad creationem & conseruationem, & obiectalem motionem, vel immutationē vocubulum causæ. Gerson.

MATERIA potest capi dupliciter (vt scribit Bruliter q. 2. dist. 8. lib. 1. Primo modo secundum se & absolutè. vt est nuda & denudata ab omni forma. Isto modo ab Aristo. 1. de gene. & corrup. vocatur ὕλη. Ab Augustino verò & aliis vocatur materia informis. Vnde sic materia distinguitur ab omni forma, & nulla includit: illo modo materia est inuariabilis, nec habet vicissitudinem. Illud autem dicitur habere vicissitudinē qđ recipit vnū post reliquum vicissim, quandocunque autem aliqua vicissim fiunt, dicunt mutabilitatē. Alio mō pōt materia capi vt est forma ta, & sic non caret variabilitate. Et secundū Gabr. di. 12. q. 2. lib. 2. materia capitur tripliciter. Vno modo pro partibus quātitatis, ita quod omne illud dicitur habere materiā quod habet partes quantitatiuas. Secundo modo capitur materia pro subiectia motui & trāsmutationi subiecta, isto modo cœlum habet materiā, quia habet partes quantitatiuas, & est substantia motui circulari subiecta. Tertio mō accipitur proente existente in potentia ad formā substantialem, quod cum forma substantiali natū est cōstituere vnū totū cōpositum, & sic capit Philosophus, 1. Physicorū. Vide Gabrielem ibi recitantē duas opiniones diuersas. Vnam quæ vult cœlum habere materiam talia huic aduersatur. Vtraque tamen opinio probabiliter potest sustineri, & rationes alterius soluere, vt videre pores apud Gabrielem. Et materia prima propè nihil posita amat formam vel appetit, vt mulier virum & turpe pulchrum, & formā informe secundum Philosophū, & post eum scribit Gerson parte 4. tractatu primo de canticordo originali ratione, neq; tamē secundū Gersonem materia putanda est purè nihil. Alioquin qualiter esset pars essentialis compositi, dicitur tamen ex se nihil esse, supplendum est formale, qualecō municat tibi forma, & hoc modo dicitur ens solum substātiale, vt idem scribit tractatu. 3. super Magnificat, quæ de se non est principaliter nihil, cum sit pars substantialis compositi, sed considerata sine forma non est actus formalis, & informis dicitur. Et sic turpis appetens formam sicut aliquid pulchrum, &c. Et materia prima est terminus creationis secundū Aug. & Magistrum di. 12. lib. 2. Hæc enim est quæ diuersis nominibus nominatur. Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, & habet Gabr. di. 12. q. 2. ar. 2. cō clusione 4. libr. 2. Et vt idem dicit artic. 3. dub. 2. vbi supra, licet per naturalem potentiā materia non possit stare, nuda tamen per diuinam potentiā potest ab omni forma tam substantiali, quàm accidentali separari & separatim conseruari. Vide latiùs Gabr. qui 8. in fine dubii refert duas opiniones. Vnam Aug. qui videtur velle materiam in principio creatā simpliciter esse nudam ab omni formatam substantiali quàm accidentali. Cui videtur repugnare Hugo. de sacra. li. 1. parte. 1. c. 4. Idē videtur sētire magister. Qđ aūt horū sit verius, vel qđ factū fuerit, ipse nouit qd fecit. Vide latiùs Gabr. vbi supra.

MATERIA est triplex vt notat Brulif. in prologo lib. sententiarum, scilicet in qua, ex quo & circa quam. Materia in qua est subiectum recipiens in se aliquod accidens. Vnde omne subiectum recipiēs aliquod accidens ab eo realiter distinctum, est materia in qua ipsius accidentis. Et materia in qua cuiuslibet scientiæ est ipse intellectus. Omnis enim color est in corpore, & omnis scientia in anima. Materia ex qua, est illa, ex qua cum forma constituit compositum. Materia verò circa quam est ipsum obiectum potentiæ circa quod versatur ipsa potentia.

DE MATERIA SACRAMENTVM. Vnde Ga. di. 3. q. vnica. ar. 1. li. 4. ait: Capiēdo materia & formā ꝓprie ꝓ altera parte cōpositi substātialis i sacramētis, nō est assignare neq; materiā, neq; formā, cū sacramentū nō sit cōpositū substātiale ꝑ se vnū, sed vel operatio ꝯdā circūstantionata verbis & in-

& intentione, &c. Aut aggregatum ex his & hoc quo ad sex sacramenta vel species accidentales permanẽtes, vt in sacramẽto Eucharistiæ. Sed materia similiter & forma, quãdo fit de sacramentis mẽtio, capitur metaphysicè. Et hoc dupliciter. Nam quia sacramentũ est signũ sẽsibile, duo in eo considerantur, scilicet sẽsibile aliquid qđ significat effectũ sacramentalẽ. & ipsa significatio propter quã sensibile signum est impositũ ad significandum. Pro primo supponit nomẽ sacramentũ, & secũdum connotat. Et sic primum, scilicet signum est materiale vel substratum, secundum formale seu connotatum. sic significatum substratiue dicitur materia, sed significatum formale dicitur forma, de quo in logica tractatur. Et ita loquendo de sacramentis omnia sensibilia in sacramentis, res, operatio, & verba, puta in baptismo aqua, lotio, verba dicuntur materia, & ipsa significatio forma. Sic autem non communiter loquuntur doctores de materia & forma sacramentorum. Alio modo quia in sacramentis no. test. est res aliqua sensibilis vel corporea, quã August. & Hugo nominant elementum. Et verba sine quibus elementũ non est sacramentũ, saltem in aliis ab eucharistia, secundum illud Aug. hom. 8. super Io. 1. q. 1. de trahe. Accedat verbum ad elementũ & fit sacramentum. Elemẽtum autem (quia magis materiale siue corporale) dicit materia, & verba) quia magis spiritualia) dicuntur forma, sicut compositio substantiali, forma est spiritualior materia, & principalior pars cõpositi, sicut verba in significando sũt principaliora quam res sẽsibilis secundũ Aug. 2. de doct. christiana: verba inter homines obtinuerunt principatũ in significãdo, ita cõmuniter accipiunt doctores materiã & formã in sacramentis. verum quia in re sensibili etiam duo frequenter sunt, operatio transiens, & res (in qua fit operatio) permanens, vt aqua, oleũ, chrisma, &c. Operatio vt lotio, vnctio dicitur materia propinqua, aqua, oleum, chrisma, &c. materia remota: ratio, quia in rebus illis vt permanẽtes sunt, non est sacramentũ, sed in operatione accedente, ideo baptismus nõ dicitur aqua, sed lotio in aqua. Vtramque ergo materiam tãgit diffinitio baptismi. De qua supra in litera B. & in dictione BAPTISMVS. propter quam cùm dicitur. baptismus est lotio. Remota cum additur, in aqua. Et de materia cuiuslibet sacramenti videatur suo loco.

MATERTERA dicitur soror matris. Matertera magna, id est, soror eius pro matertera, idest, frater & soror proaui & proniæ, quos alii vocant patruus, auunculus. Amita, matertera maxima. Petrus de Palu. di. 41. li. 4. & dicitur matertera quasi mater altera.

MATRIMONIVM. De sacramento matrimonii valde plura scripserunt doct. ex quibus perpauca vel modica scribere visum est, id, qđ vltimo loco ordinatur inter sacramenta, quia minus habet de spiritualitate, vt vult S. Tho. quamuis sit primum in via generationis, tamen in via sanctitatis & perfectionis est posterius. Est & verũ sacramentũ, vt scribit Thom. Argen. qa sacræ rei signum. Et non est solũ signum gratiæ, sicut cætera sacramenta, verum etiam est signum coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ sunt res sacratissimæ. Hinc Apostolus Paulus ad Ephe. quinto loquens de matrimonio, ait: Sacramentũ hoc magnũ est, &c. & matrimoniũ est sacramentũ no. le. & significat gratiam (vt inquit Thom. Argenti.) quã etiam aliquo modo causat, & per consequens significat coniunctionẽ fidelis animæ cũ Deo, & quæ fit per gratiã & charitatem, & vnitatẽ seu coniunctionẽ Ecclesiæ cũ Christo. Et matrimoniũ qđ Cortesius li. 4. sentẽtiarũ di. 6. cõnubiũ vocat, non modò sacramentum esse vult, sed etiam naturæ munus. Itaque ob eam partem qua sacramentum nominatur, cum in senatus partitione cõsistat, haud dicimus in emptione aut licitatione versari, quandoquidem sit promulgatio lata, vt si quis ob sponsalia sacra pecuniam acciperet, non modò reputandarum, sed etiam muneralis ambitus postuletur, seruitusque censura plectantur. At ob eam partem qua naturæ munus nominatur, haud quaquã in connubiis de paciscendo aut de pecuniis capiũdis cautũ esse dicimus, Hęc Cortesius.

MATRIMONIVM sic describitur secundum Scotum, Est vinculum indissolubile inter

marem & mulierem ex mutua translatione potestatis corporum suorum seinuicē facta, ad procreādam prolem debite educādā, Vel secūdū Augu. lib. de virginitate beatæ Virginis, ait. Matrimoniū est legitima societas inter virū & fœminā, in qua ex pari cōsensu semetipsum alteri debet. Et Mag. 3. sen. di. 27. Matrimoniū est viri, mulierisq; coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinē retinēs. Et habetur 22. q. 2. §. 1. Coniunctio ibi, vt scribit Brulif. non capitur pro coniunctione carnali, sed pro cōiunctione animorū, q̄ fit prolatione verborum de præsenti, vt pote: Ego accipio te in meam, & ego accipio te in meum. Ponitur & coniunctio pro genere, cętera pro differentiis (vt inquit Tho. Argen. di. 27. li. 4.) Et dicitur matrimonium (vt dicit Isido. lib. 9. Etym,) quasi matris munium, id est officium, quia dat mulieribus esse matres. Vnde Aug. in li. contra Faust. Matrimoniū ideo dicitur, q̄a nō ob aliud debet mulier nubere, nisi vt mater fiat. Et licèt (vt scribit Petrus Paluden. di. 26. q. 1. li. 4.) pater generationis sit actor & pene vxoris dominus, tamen matrimoniū plus ascribitur matri quam patri: quoniam eius officium plus apparet in matrimonio q̄ officiū viri. Nam ante partū onerosus, in partu doloros⁹, post partū laborios⁹, sibi nascitur partus. Vel vt scribit Thom. Argen. nomen sequitur cognitionem: & ideo non semper a digniori, sed ab euidentiori & certiori est res denominānda. Licèt. n. anima hominis est dignior quam corpus, tamē quia corpus est magis sēsibile & cognoscibile quam anima: ideo homo magis denominatur a corpore quam ab anima. Dicitur enim homo ab humo. Sic quia certius & euidentius hāc matrē facere ad generationem & nutritionē huius prolis, q̄ spectat ad officiū matrimonij quam hūc patrē: ideo matrimoniū merito denominatur a matre, & quod matet est magis officiosa circa prolē quam pater, vt inquit B. Tho. di. 27. q. 1. ar. 1. libr. 4. Exterior verò possessio magis dicitur patrimonium, quod vir magis & vtilius laborat in acquirendo quam vxor: ideo dicitur patrimonium, quasi spectans ad patris officium. Paluden. & Thomam Argen. Vocatur autem matrimonium aliis nominibus, scilicet nuptiæ, cō iugium, connubium. Nuptiæ quidem dicuntur secundum Rich. di. 27. ar. 1. q. 1. li. 4. cò quòd nubentium capita velētur. Velantur autem (vt vult Ialud.) mulieres vt nouerint se semper viris fore subiectas. 33. qu. v. fœminæ. Ratione essentiæ (ait Rich.) dicitur coniugium, vel quod communi iugo coniungantur. Ratione effectus q̄ est proles, dicitur matrimonium, quasi matris munium, id est officiū, cò q̄ matri incūbit officiū nutriēdæ prolis, vel quasi matrē muniēs, quia p ipsum prole munitur, vel quasi matrē monens, scilicet ne derelinquat virū. Rich. Nuptiæ dicuntur secundū Paludēsē a nube: vt sicut nubes tēpus offuscat & turbidū reddit, sic nuptiæ dicūt offuscare nuptā, vt quo ad gestus lasciuos & contractus corporales omnibus reddat obscura & turbida, præter q̄ viro suo. Cōnubium aūt dicit quasi simul nubiū, & cōiugiū quasi simili cōsensu iūctū. &c. Et dicitur vnū matrimoniū inter virū & mulierē, ratione vnius finis: puta, ratione prolis generādæ. Indiuiduitas verò matrimonii pōt cōsiderari dupliciter. Vno mō inquantū vinculū. Alio mō quo ad habitationē & thorū. Primo modo non tollitur indiuiduitas matrimonii p diuortiū celebrata causa fornicationis. Vnde p̄sona petens separari a cōiuge fornicante, non exauditur a iudice, nisi sub hac conditione, q̄d toto tēpore huiusmodi separationis castè viuat: nec licet sibi contrahi cū aliqua persona viuente coniuge fornicatore, & si voluerit, poterit eidem reconciliari, & matrimonialiter sibi cohabitare sicut primò. Et prædicta diffinitio data per Magistrū, non conuenit vniuersaliter omni matrimonio, sed solū matrimonio fideli & consummato p subsequentē carnalem copulā. Et signum in hoc sacramento est verbum vel nutus, & hoc est signum principale: sed signū minus principale est culpa carnalis. Signatum in hoc sacramento est coniunctio Christi cum Ecclesia, quæ coniunctio significatur per signum, & per illam coniunctionem carnalem, &c. Et actus exteriores (vt scribit Tho. Argen. (quibus personæ matrimonium contrahentes se mu-

tuo

tuò obligant, sunt sacramentum tantum. Sed gratia à Deo data personis legitimè contrahentibus, ac etiam coniũctio Christi cum Ecclesia per matrimonium figurata, sunt res sacramenti tantum, sed ipsa perpetua personarum cõtrahentiũ mutua obligatio est sacramentũ, & res sacramẽti. Nam respectu actuum exteriorum quo sunt sacramentum tantum, ista obligatio est res sacramenti, sed respectu coniunctionis Christi cũ Ecclesia quam significat, & respectu gratiæ quã efficit, est sacramẽtũ. Videatur ad hoc Rich. di. 26. art. 4. q. 1. li. 4. & an sit matrimoniũ in genere relationis. Et secundũ eũ, hoc sacramẽtũ primò figurat charitatẽ, qua coniuges debẽt sese mutuo diligere dilectione sancta, & hãc rẽ dispositiuè efficit. Significat & vnionẽ Christi & Ecclesiæ, quã significat, sed nó effcit. Ipsa aũt charitas est res tãtũ. Hæc Rich. Citius aũt cõtrahit matrimoniũ mulier quam vir, scilicet in duodecimo anno, vir in 14. Rationẽ ponit Petrus de Palud. di. 27. q. 1. art. 2. li. 4. quia licet vir & mulier conualescant æquali tẽpore ad rationem, non tamen ad potentiam actus, quia minor potentia sufficit ad patiendum quam ad agendum.

MATRIMONIVM, contractus matrimonii, & sacramentum differunt, secũdum Scotum, matrimonium, vt supradictum est. Contractus verò matrimonii est maris & fœminæ mutua translatio corporũ suorũ pro vsu ppetuo, ad procreandã prolẽ debite educandam. Sacramentũ matrimonii est expressio certorum verborum maris & fœminæ ad inuicem signantium, traditionem mutuæ potestatis corporũ ad prolem debite procreandam ex institutione diuina, efficaciter significans gratiam conferendam mutuo contrahentibus ad coniunctionem mutuam animorum gratiosam. Scotus.

DE MATRIMONII ESSENTIA. Et hæc secũdum Rich. consistit in sensibili actione sũ scipientium sacramentum. Vnde verbum primò prolatum ab altero eorum, habet causã materiæ. Et verbum secundò prolatũ ab alio, rationẽ habet quasi formæ, eo modo quo verba sunt forma in sacramẽto: sicut. n. verbũ cũ accedit ad elemẽtum fit sacramentũ, vt dictũ est alias & supra. sic cũ ad verbũ illius, qui primò dicit: Accipio te in vxorẽ, accedit verbũ alterius, dicentis: Et ego accipio te in virũ et conuenerso fit sacramẽtũ: nec dicẽdũ, vt idẽ ait, qđ benedictio sacerdotis sit forma huius sacramenti, illa enim est quoddã sacramẽtalis nõ pertinẽs ad essentiã sacramenti Vnde San. Bona. ait: Ad essentiã matrimonii duo sufficiũt, scilicet legitimitas in personis, & vnitas in consensu. Ad solemnitatẽ verò, & decorẽ siue honestatẽ requiritur & parentũ traditio & sacerdotũ benedictio. Hæc aũt ita sunt ad decorẽ sacramenti, vt tamẽ sint de necessitate præcepti. Hæc Bona. di. 28. q. v. lib. 4. Et quia causa efficiens matrimonium est consensus vtriusque, vt habet Magist. di. 28. lib. 4. expressus per verba de præsenti. de quo videre potes Rich. dist. 28. li. 4. ar. 1. q. 1. & de consensu futuro cum carnali copula accedente cõsensu de præsenti, q. 2. ibidem. & qđ matrimonium non pót contrahi ad tempus, vt idem habet ar. 2. q. 1. ponens triplicem ibidem rationem, &c. Idcirco de consensu parumper scribendum est.

DE CONSENSV MATRIMONII, de quo Gerson parte. 2. in regulis moral. de matrimonio ita scribit. Consensus mutuus expressus per verba de præsenti, quo transfertur pro perpetuo corpus viri in potestatẽ mulieris, & econtrà in eis propter quę coniunctio talis ordinatur, causat, matrimonium de iure naturali, & diuino: nihilominus limitatur consensus ad certas personas cũ certis circunstantiis, & quicquid aliter fuerit attentatum, potest illud inualidare superioris auctoritas. Hæc Gerson. Necessẽ autẽ (secundũ Bonauen. di. 28. li. 4.) ad hoc vt fiat matrimoniũ est consensum exprimi simpliciter. Vnde dici debet: Accipio te in meã: quod si alio modo cõsentiat, nõ est consensus matrimonialis siue cõiugalis, sed adulterium. Vnde deficit matrimoniũ verũ, siue deficiat in corde siue in ore cõsensus simpliciter, sed quãdo in corde, tũc in cõspectu Dei, & fm veritatem, quãdo in ore, tunc in facie Ecclesiæ. Vide latiùs Bonauen. q. 2. vbi supra. & Paluden. eadẽ dist. Et Richar. qui di. 27. ar. 1. q. 2. li. 4. ait Ad hoc vt verè contrahatur in foro conscientiæ & Dei, qui cordiũ nouit occulta, requiritur, consen-

sus interior. vide cum latiùs ibi. Matrimoniũ itaq; fieri nõ pót absq; cõsẽsu voluntatũ ipsorũ contrahentiũ. Et cõsensus existens fictè, nunquá contrahitur matrimoniũ: quia cõsensus fictus non est cõsensus sicut nec homo pictus homo, sed in foro exteriori nõ ꝓcedit. Et ad hoc vt consensus efficiat matrimouiũ, necesse est, vt ex primatur per verba de præsenti, vel saltẽ per signa huiusmodi verbis æquipollentia: latiùs solent hæc tractari apud alios Doctores. Item ad contrahendum matrimonium non est necessarius consensus in carnalem copulam explicitè, quamuis in essentia matrimonii contineatur copula carnalis. De hoc vide Richardũ, ar. 2. q. 4. Et sanctum Bonauen. q. 6. vbi supra, lib. 4. Nec copula carnalis requiritur ad verum matrimonium, tamen oportet consentire in carnalem copulam, vel absolutè vel sub conditione, ita quod oportet habere intentionem consentiendi in copulam carnalem, si aliquis eorũ debitũ quærat. Vnde inter Mariam & Ioseph (vt infra dicetur) fuit verũ matrimoniũ, ita quod si Ioseph quęsiuisset matrimonii debitũ virgini Mariæ, ipsa tenuisset reddere. Nec propterea sequitur, quod non vouerit castitatem, quia certificata erat à Deo, quod Ioseph nunquam quæreret ei debitum matrimonii. Ita scribit Brulifer dist. 27. q. 6. lib. 4. Vide ad hoc S. Bonauen. q. 6. dist. 28. lib. 4. De debito matrimonii, vide supra in dictione DEBITVM.

MATRIMONIVM, dupliciter potest considerari, vt scribit Richar. dist. 26. ar. 4. q. 3. lib. 4. Vno modo inquantum ad eius perfectionem primam, quæ est perfectio essẽtialis, & sic carnalis copula non est de eius integritate, sed sine illa est matrimonium ratum. Aut quantum ad eius perfectionem secundam, quæ est perfectio aliquo modo accidentalis: & sic carnalis copula est de eius integritate: per illam enim efficitur matrimonium consummatum: sicut dicitur quod puer per eius deductionem ad quantitatem perfectam efficitur vir consummatus, qui tamẽ puer existens, habebat totam suam perfectionem in esse primo, qui respicit hominis essentiam. Vide ad hoc sanctum Bonauẽ. dist. 26. art. 2. quæst. 3. libro quarto.

MATRIMONIVM est triplex (vt scribit sanctus Bona. di. 27. lib. 4. in expositione textus.) Quoddam est initiatum, quoddam ratum, quoddã consummatũ. Matrimonium initiatur dispensatione de futuro, ratificatur in consensu de præsenti, consummatur in copula carnali. Est quoque, vt scribit Richar. distin. 39. art. 1. q. 2. libr. 3. & habetur 28. quæstione prima. Si quis Iudaicè. Matrimonium legitimum & non ratum, quod legali institutione vel prouinciæ moribus contrahitur, qđ tamen separabile est. Matrimonium ratum & non legitimum est matrimonium contractum inter fideles, qui sacramentum baptismi susceperunt, contemptis solemnitatibus, quæ debent adhiberi secundum consuetudinem Ecclesiæ, & patriæ morem, vt matrimonium clandestinum. Matrimonium ratum dicitur, quod inseparabile est: Illegitimum est propter contemptum solemnitatis, quæ secundum legem & patriæ morem adhiberi debet. Legitimum & ratum est contractum inter fideles, qui sacramentum baptismi susceperunt, & non sunt personæ illegitimæ ad contrahendum, & solemnitates habitas secundum constitutionem Ecclesiæ, & morę patriæ adhibuerunt. Et inter infideles (vt idem vult Richar.) non potest esse matrimonium ratum, quia tale separabile est, per alterius conuersionem ad fidem, altero in infidelitate remanente, sed inter eos potest esse matrimonium legitimum, quia nec lege naturæ, nec lege diuina prohibẽtur matrimonialiter, copulari, nec per aliquam constitutionem Ecclesiæ, quia secundum Apostolum 1. Corint. 5. Ecclesia non iudicat de his quæ foris sunt, quamuis autem illud matrimonium non sit sacramẽtum, cũ sit separabile, quia nullũ sacramentũ ante baptismum susci pi potest, tamen est in officiũ naturę, & quoddã fœdus societatis humanæ. Infidelis itaq; cum infideli põt verũ matrimoniũ contrahere, quia apud tales est lex naturę: de quo vide latiùs Tho. Argen. qui & exempla ponit veteris testamenti, &c. Cõsãguinitas aũt impedit matrimoniũ: sic etiam affinitas: de qua suo loco videbit. Fidelis aũt cum infideli nõ põt cõtrahere verũ matrimoniũ,

& hoc maxime propter ſtatutũ Eccleſię, quo huiuſmodi ſacramẽtum prohibetur contrahendum, & dirimitur contractum. vt patet 22. qu. 1. in pluribus cap. de quo conſulito Tho. Argen. diſt. 29. lib. 4. qui & plura diſſerit de hoc. Vnde Apoſt. 2. Cor. 6. ait: Nolite iugum ducere cum infidelibus, & aliàs.

MATRIMONIVM clandeſtinum dicitur tripliciter (vt ſcribit Richar. di. 28. ar. 2. qu. 3. libr. 4.) Vno modo dicitur clandeſtinum, quod contrahitur ſine preſentia teſtium. Alio modo quod contrahitur non adhibitis ſolemnitatibus conſuetis, quamuis contractum fuerit in preſentia teſtium. Tertio modo, quando fit ſine premiſſa denũtiatione. Al egar ad hoc iura, & quolibet iſtorum modorum ſi adfuit mutuus cõſenſus per verba de præſenti expreſſus, eſt verum matrimonium ſecundum Dei & conſcientię iudicium. Illud tamen quod ita eſt clandeſtinum, quod non fuit in preſentia teſtium, non iudicabitur verum matrimonium ab Eccleſia, quę iudicat ſecundum allegata. Vide latiùs Rich. Prohibẽtur autem clandeſtina matrimonia, de quo videatur Paluden. di. 28. q. 2. libr. 4.

DE MINISTRO matrimonii, ſcribit Scotus di. 26. lib. 4. dicens, quod plerunq; ipſimet contrahentes miniſtrant ſibiipſi hoc ſacramentum, vel mutuo vel vterque ſibi, ſed nec hoc requiritur neceſſariò, quia aliquando patres contrahunt pro filiis & filiabus preſentibus eis, non exprimentibus ſigna propria, & ſic miniſter huius ſacramenti poteſt eſſe indifferens, quicunq; poteſt miniſter eſſe in cõtractu matrimonii, &c.

DE INSTITVTIONE. Eſt autem matrimonium principaliter (ſicut & aliis ſacramẽta) à Deo inſtitutum. Vnde Matth. 19. dicitur: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparat, & quamuis matrimonium efficiatur humano conſenſu, hoc tamen non fit cum excluſione inſtitutionis diuinæ. Illa n. excluſa, nullus conſenſus humanus ſufficeret ad faciendum verum & legitimũ matrimonium. Quantum vero ad plonarũ contrahentium determinationem, matrimonium eſt ab humana inſtitutione, & huius determinatio ſępè eſt à mandato Eccleſię, puta, qđ nullus contrahat matrimonium cum aliqua ſibi attinente infra quartũ gradũ cognationis, in quibus tamen põt Papa diſpenſare. De quo latiùs vide Tho. Argen. di. 26. li. 4. & alios. Eſt autem matrimonium inſtitutum in officiũ, & remedium. In officium, vt genus humanum non pereat. Hinc dicitur Gen. 1. Creſcite & multiplicamini. In remedium, ſcilicet contra concupiſcentiam, dum illam refrẽnat vt medicamentum, vt ſcribit Sã. Bona. di. 26. q. 1. lib. 4. Vel vt carnis vitium cohiberetur, vt inquit Pulud. Vnde Apoſtolus: Vnuſquiſq; habeat ſuam vxorem propter fornicationem. Et per hoc matrimonium differt ab aliis ſacramentis, vt etiam vult Bruliſer di. 26. quęſt. 1. libr. 4. quia omnia alia ſacramenta ſex ſunt inſtituta ſolum propter remedium, ſed matrimonium non ſolum in remedium, ſed etiam in officium eſt inſtitutum. Ante lapſum autem in officium, poſt lapſum verò in remedium, & etiam in officium, vt ait Sanctus Bonauentura vbi ſupra. De quo videatur Richard. eadem diſt. artic. 1. quęſt.

MATRIMONIVM eſt duplex, carnale & ſpirituale. Et matrimonium carnale voluit Deus eſſe ſignum ſpiritualis (vt ſcribit Gerſ. parte 1. de nuptiis Chriſti & Eccleſię) & ideo, quia nulla in primis videtur animę deuotę conſideratio ſuauior, altior atque benignior, quàm ſi pura cordis ſimplicitate, & humilitate meditetur ſe ſponſam Chriſti, quoniam ſicut in humanis effectibus amoroſis, præcellit dilectio ſponſę corporalis ad ſponſum, & econtra reciprocè ſuper, amorem patris & matris: ſic non potuit amor mutuus animę ad Deum, & Dei ad animam teneriori (vt ita dicamus) feruentiori, & intimiori nomine, vel exemplo tradi quam ſponſa & ſponſę: vide latius ibi Gerſon. Et in hoc matrimonio ſpirituali. Deus ſponſus eſt, & anima ſponſa: vide eundem tract. 2. ſuper Magnif. & aliàs multa de ſpirituali matrimonio.

MATRIMONIVM MARIAE & Ioſeph. Hoc matrimonium fuit perfectum, non tamẽ conſummatum, quia hoc non poteſt ſtare cum pura virginitate, ſed Marię virginitas mãſit puriſſima: matrimonium autem

tem consummantur, non nisi per carnalẽ copulam: vide Docto. dist. 30. libr. 4. & Scotum quæst. 2. artic. 2. Et paluden. quæst. 2. arti. 2. qui & dicit, quod beata Virgo consensit. non solum in cohabitationem domus, sed etiam in copulam coniugalem simpliciter: in copulam autem carnalem sub conditione, si Deus eam iuberet. Ponit autem idem quintuplicẽ causam, quare beata Virgo debuit desponsari. Primò, ex parte exempli, ne virgines aliæ se excusarent, vt filia Iudæi inclusa, à clerico imprægnata: dixit se à Deo imprægnatam. Iudæi Messiam expectabant, quousque mulier ædita est. Secundò, ex parte sacramenti, quia hoc matrimonium perfectius significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam quodcunque propter fœcunditatem, similiter & integritatem, licèt aliud perfectius coniunctionem Christi, & humanæ naturæ, quæ deficit à similitudine matrimonii propter vnitatẽ personæ, secundum Grego. in Homel. de nuptiis filiis Regis. Tertiò, ex parte viri, vt geneologia texeretur, & vt obsequium præstaret Mariæ, & puero in Aegyptum, Quartò, ex parte, ipsius Virginis, ne lapidaretur tanquam filia sacerdotis, idest cremaretur vel moueretur, quia tribus regia & sacerdotalis erant permixtæ. Quintò, ex parte nati, vt diabolo partus celaretur per impedimentum, & vt nuptias approbaret: & licèt Deus posset aliter celare, hic tamen fuit domus conuenientior, quia ratius coniuges sunt virgines. Hæc Paludensis. Et vt idem ait, matrimonium vel coniugium fuit perfectum, & quãtum ad essentiam, & quãtum ad tria bona, scilicet fidei, prolis, & sacramenti, non autẽ quantum ad secũdam perfectionem, quæ est eius operatio, vel carnalis copula. Primum patet, quia fuit consensus expressus per verba de præsenti in copulam coniugalem, quo solum est verum & perfectũ matrimonium essentialiter. Secundum patet, quia vbi nullum adulterium, sed summa castitas, ibi bonum fidei & nulla infidelitas. Tertium patet, quia etiam prolis bonum fuit in semine, in quo omnes Gentes benedicerentur. Illud autem matrimonium, vt idem dicit, conclus. 5. nunquam fuit per carnalẽ copulam consummatum. Vide latiùs eum. Et matrimoniũ B. Mariæ virginis & Ioseph, fuit corporale & spirituale aliquo modo (vt idem scribit Distinct. 26. quæstione 3. libr. 4.) vide eum, &c.

DE BONIS MATRIMONII. Iacobus de Valentia annumerat quatuor bona propter quæ matrimonium est institutũ. Psal. 118. Primò, propter bonum mutui obsequii. Secũdo, propter bonum fidei & sacramẽtum. Tertiò, propter bonum prolis, vt patet Gene. 2. Sed quarto fuit confirmatum in remedium libidinis, & ne concupiscentia imputaretur postquam natura & vniuersa caro fuit corrupta & prona ad malum, vt patet Gene. 8. Sic etiam alia sacramenta instituta sunt in remedium, vt supra dictum est. & ibidem ostendit Episcopus. Nam baptismus datur ad delendum peccatum originale iam habitum. Et confirmatio datur ad robur & ad resistendum tentationibus à peccato antequam perpetretur. Pœnitentia autem datur ad delendum peccatum actuale iam perpetratum. Extrema autem vnctio datur decedentibus & pœnitentibus ad delẽdum venialia & oblita ad pleniorem remissionem pœnarum debitarum ex peccatis confessis & oblitis: Sacramentũ autẽ matrimonii solum datum ad remedium ne actus venereus & libidinosus debitè commissus inter coniuges imputetur ad peccatum mortale, &c. Magister & Doctores dist. 31. libro 4. triplicia ponunt bona matrimonii, per quæ etiam finalis matrimonii causa ostenditur, quæ per se est procreatio prolis, & fornicationis euitatio. Per accidens autem, scilicet quæ ex intentione contrahentis fit, est multiplex. De quo latiùs perquirito apud Richar. di. 30. ar. 3. quæst. 1. libr. 4. Sunt autem bona matrimonii secundum Docto. in 4. distin. 31. fides, proles, & sacramentum. Fides est qđ suam cognoscat & non aliam: & hoc est bonum moris de se ordinatum, & cadit in genere honesti. Et fides capitur pro fidelitate quam habent, & promiserunt sibinuicem vir & mulier, vt inquit Brulif. Bonum prolis cadit in genere conferentis: confert enim prolis multiplicatio ad speciei conseruationem & perfectionem numeri, sicut cibus ad, cõseruationẽ indiuidui-

uidui. Bonum verò ſacramenti cadit in genere delectabilis, quia tãta eſt ibi vnio vt relinquat homo patrem & matrem, & ſint duo in carne vna. Vnde præcipitur viris vt vxores diligant ſicut ſua corpora. Vide latiùs de hoc Sanctum Bonauentu. diſt. 31. quæſt. 1. lib. 4. Et ſacramentum capitur ibi (vt inquit Brulifer) pro inſeparabilitate & indiſſolubilitate inter virum & mulierem, & ſacramentum eſt de neceſſitate matrimonii. Sacramentum enim venit ex mutua obligatione & diuina inſtitutione, & ſignatione illius vnionis. Et ideo, quia iſta ſunt de neceſſitate matrimonii, per conſequens & ſacramentum. Sed alia duo bona quodammodo ſunt de eſſe, quodammodo de bene eſſe. Si enim loquamur quantum ad matrimonii vſum, ſicut ſunt de bene eſſe, quoniam vſus matrimonii ab his eſſe poteſt. Si autem loquamur quantum ad matrimonii contractum, qui eſt per matrimonialem conſenſum, ſic poteſt eſſe contractus abſque his duobus bonis, vtputa, in ſterilibus & in continentibus. Et quicunque in ſuo contractu addit conditionem repugnantem alicui iſtorum bonorum, ille nõ vult obligari ad huiuſmodi bonum, ergo non contrahit matrimonium. De quo latiùs conſulito Thomam Argentinenſem diſt. 31. libr. 4. & alios. Et inter illa tria bona ſimpliciter omnibus penſatis bonum ſacramenti eſt principalius [vt inquit Richardus] tum quia dignius, tum quia matrimonio eſſentialius: quia bonum ſacramenti inquãtum eſt ſacramentum, eſt ſacramentum gratiæ: cætera bona reducuntur ad matrimonium tanquam inquantum ſunt efficacia naturæ. Et bona illa in ſtatu innocentiæ mãſiſſent integra & pura, modò autem ſunt permixta etiam malis. Et per prædicta bona coniugii [vt ſcribit Thom. Argen. & cæteri] actus carnalis copulæ à peccato ſufficienter poteſt excuſari, & hoc omnes Catholici dicunt, & maximè ille coitus excuſatur à culpa mortali, quando ſit gratia prolis, vt vult Sanctus Bonauentura. Eſt enim, inquit Thom. Argent. matrimonium res bona, qua quis vti poteſt ſine peccato. Eſt enim a Deo inſtitutum, vt dictum eſt ſupra: ergo eſt bonum. Imò [vt idem vult] actus carnalis copulæ poteſt eſſe meritorius, ſuppoſito quod huiuſmodi coniux ſit in charitate, ſine qua nullus actus poteſt eſſe meritorius de condigno. Si autem ille actus ſit cauſa reddendi debiti, & non intẽdit prolem, tunc nec eſt peccatum mortale nec veniale. Sed ſi non exigitur, ſed ipſe exigit, & tunc vel hoc ſit ratione indigentiæ vel propter libidinem ſatiandam. Primo adhuc excuſatur à peccato, quia non ſolùm ad officium, ſed in remedium eſt inſtitutum matrimonium poſt lapſũ, vbi ſupra. viſum eſt. Si ſecundo modo dupliciter poteſt contingere, vel ſua intẽtio ita abſorbetur huiuſmodi libidine, quod non ſolum cum ſua, ſed etiam cum alia ſi copiam poſſet habere huiuſmodi libidinem vellet explere, & tũc mortaliter peccat, eò quòd ſua intentio caret coniugali fide; ſed ſi manet intra limites matrimonii, tunc dicitur communiter quod non mortaliter, ſed venialiter peccet. Et ratione periculi annexi, quo ſe exponunt huiuſmodi homines, qui ſic ſuam explere volunt libidinẽ, quia notabiliter abbreuiant vitam ſuam, & intantum vitiant & cortũpunt vires corporales, quod quandoque efficiuntur paralytici, quandoque epilentyci, quandoque leproſi, ratione huius nõ poſſunt ſe excuſare à mortali, etiam in huiuſmodi libidine effrenata, quandoque attentant aliquas innaturales adinuentiones, quę ſunt ita turpes & enormes, quod nequaquam poſſunt excuſari à peccato mortali. Hæc Argentin. Vide & Brulifer diſtin. 31. quæſtione 4. 5. & 5. libro quarto & Scotum de illis bonis eadem diſtin. & alios.

DE EFFECTV MATRIMONII, qui ſecundum Scotum diſt. 26. libr. 4. eſt duæ gratię in animabus contrahentium, & hoc niſi ſit obex peccati mortalis hinc & inde. Non enim ſufficit ad gratiam percipiendã, quod contrahens non ſit fictus reſpectu ſacramẽti, ſed oportet quod priùs pœnituerit, quia iſtud ſacramentũ nõ dat primam gratiam. Secundus effectus eſt vnio animarum contrahentiũ, ſed primus effectus totalis eſt vnus, ſicut gratioſa cõiunctio animarum.

DE CONDITIONIBVS quæ quandoque apponuntur in matrimonio, dicendum videtur,

videtur, de quibus scriptis aliquid Richa. dist. 28. artic. 2. quæst. 2. libr. 4. cum ita ait: Conditionum appositarum in contractu matrimonii quædam sunt contra matrimonii substantia: vt si alter dicat alteri: Contraho tecum, si generationem prolis euites quod est contra bonum prolis. Vel contraho tecum, si procuraueris venena sterilitatis, vel aliquid huiusmodi, & tunc nulla est obligatio (inquit Bonauentura) vel donec inueniam aliam honore vel facultate meliorem, quod est contra significationem sacramenti (vt inquit Richar.) aut si adulterandam te tradas, quod est cõtra bonum fidei, & sub talibus conditionibus nullum est matrimonium. Nõ discrepat ab hoc Thom. Argen. dist. 31. lib. 4. qui vult quod quando aliquid apponitur, qđ repugnat alicui trium bonorum matrimonii, tunc non contrahitur matrimonium: vide eum si placet. Quædam, sunt conditiones (vt ait Richard. vbi supra) quæ non sunt contra substantiam matrimonii, & istarum quædã sunt turpes aut impossibiles, matrimonium sub talibus contractum conditionibus tenet, quia ꝓ non adiectis habentur, vt si dicatur: Contraham tecũ si furatus fueris, vel si Deum offenderis. Talis conditio (inquit Bonau. dist. 28. quæst. 3. libr. 4.) pro non adiecta habenda est. Quædam sunt conditiones honestæ & possibiles, & istarum quædam sunt de præterito (vt si dicatur) Cõtraho tecum, si maritus tuus mortuus est: quædam de præsenti, (vt si dicatur) Contraho tecum, si tu es virgo & sub istis & consimilibus conditionibus, matrimonium contractum, tenet, existentibus rebus in conditionibus appositis, aliter non. Quædam sunt conditiones de futuro, vt si dicatur: Contraho tecum si patri tuo vel patri meo placuerit, & tunc iudicandum est sicut de sponsalibus sub conditione cõtractis: quia vt dicitur extra de condit. in despon. appo. Super eo. huiusmodi cõsensos non est de præsenti habendus, licèt ꝓ verba de præsenti euidẽtius exprimatur, quia in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit. Hęc richard. Videatur ad hoc Sanct. Bonauentu. di. 28. quæst. 3. lib. 4. & in fine dicit: Si conditio est de futuro, quod est necessarium. Vt accipio te in meam, si Sol oritur cras: tunc est matrimonium. Si autem conditio est contingens, dicit ipse quod non est matrimonium, eo quod consensus dependet de futuro, sicut & conditio. Et ideo iudicandũ est sicut de futuro, nec est matrimonium, nisi carnalis copula subsequatur, qa tunc intelligitur à conditione apposita recessisse. De aliis conditionibus, ibidem vide Bonauenturã. Nec illud prætereundum est, quod in nuptiis celebrandis tria debẽt obseruari tempora, scilicet à tempore primæ Dominicæ Aduentus, vsque ad octauam Epiphaniæ: à tempore Septuagesimæ, vsque ad octauam Paschæ: & à tertio die ante Ascensionem Christi, vsque ad octa. Pentecostes, siue festum Trinitatis, & hoc maxime fit propter dissolutiones, quæ ibi fiunt, & propter choreas. Sed matrimonium quod fit per simplicem consensum, potest in istis temporibus bene fieri, vt scribit Brulifer distin. 32. quæst. 7. libr. 4. Vide ad hoc Argenti. distinctio. 34. libr. 4.

De dissolvtione matrimonii. Matrimonium posse dissolui, dupliciter potest intelligi (vt scribit Richard. dist. 27. art. 2. quæstione prima, libro quarto,) aut quãtum ad thorum, aut quantum ad vinculum. Primo modo potest dissolui per mutuum dissensum: si enim ambo dissentiũt à carnali copula, possunt concorditer facere continentiæ votum, quo facto, vnus alii non tenetur obedire, quantum ad carnalem copulam. Secũdo modo matrimonium dissolui non potest per mutuũ dissensum. Cuius ratio est, quia mutuus cõsensus non est tota matrimonii causa, sed ad hoc principaliter concurrit institutio diuina, quia Deus ordinauit vt posit mutuum consesum, vinculum illud nõ maneat subiectum voluntati eorũ: ideo quãtum ad vinculum disolui non potest per mutuum dissensum. Et quæst. 2. idem ait, quod matrimonio non consummato, ad huc non est nisi coniunctio spiritualis: & ideo per mortem qua homo spiritualiter seculo moritur ipse solui potest, qa morte moritur per hoc quod in religione ꝓfitetur. Matrimonium verò consummatum, vt idem scribit, quæst. 4. vbi sup. nullo modo potest solui, quantum ad vinculum

lum nisi per alterius coniugum corporalem mortem, iam enim facti sunt vna caro per carnalem commixtionem, & ideo per religionē qua homo spiritualiter moritur mundo, solui non pōt, quia iam nō est coniunctio spititualis tantū, sed etiam carnalis. Vide latiùs ibi Rocha. Ex mutuo tamen consensu dissolui potest quantum ad thorum per religionis ingressum, altero etiam remanente in seculo, si non sit suspectus de incontinentia: qa tamen qd votum castitatis emittat antequam alter profiteatur. Si autem mulier est ita iuuenis quod de ipsa possit oriri suspicio, si remanere in seculo, vir profiteri nō debet, nisi ipsa religionem intret, quantumcūq; remanens in seculo velit castitatem vouere. vide latiùs ibi Rich.

DE IMPEDIMENTIS matrimonii ponit Ecclesia magnam sollicitudinem circa matrimonii impedimenta, & quæ personæ sunt legitimæ, & quæ non, ad contrahendum: quodque impediat, quibusque matrimonium impeditur, & contractum dirimitur, & non est admirandum, inquit Scotus dist. 42. in fine lib. 4. si sollicitudinem tantam ponit Ecclesia in ordinando matrimonia, quia communitas Christianorum vtitur matrimonio, per cuius vsu multiplicatur populus Christianus, & ideo sic ordinari debet, vt in eius contractu & vsu vitentur ea, quæ obuiant charitati, siue in Deum siue in proximum, & seruanda sunt quæ congruunt honestati vt sic honestum matrimonium Christianum cōgruè significet illam benedictam coniūctionem Christi & Ecclesiæ, de qua dicit Apostolus Ephes. 5. Sacramentum autem hoc magnum est dico autem in Christo & Ecclesia: quę coniunctio nunc est per fidem & aliqualem dilectionē, sed in patria erit per visionem, & perfectam fruitionem sponsę non habentis maculā neque rugam ad sponsum speciosum præ filius hominum. Hęc Scotus. Quoniam vero alia sacramenta sint spiritualia, huic autem actio carnalis cōiuncta est, scilicet coniunctio quæ est per coitum, ideo facilius recipit impedimenta, vt scribit S. Bonauentura dist. 34. artic. 1. quæst. 1. libr. 4. Impedit autem matrimonium error personæ & conditionis. Error verò fortunæ vel qualitatis: vt sunt diuitiæ, pulchritudo, turpitudo, boni mores & mali, sunt matrimonio accidētalia: & ideo error circa talia non impedit. De quo latiùs vide Rich. di. 30. ar. 1. q. 1. & 2. lib. 4. & Sco. ead. di. quæst. 1. & Cortesium lib. 4. di. 6. suarū sententiarū. Et error conditionis est ignorantia seruitutis, & maximè quando conditio vergit in deteriorem partem, impedit matrimonium, vt inquit Tho. Argen. dist. 30. lib. 4. Et quo ad conditionem seruitutis & libertatis, partus sequitur matrem de iure communi, vt habet Richar. distinct. 36. art. 5. quæst. 2. libr. 4. & ibidem ponit rationem, quam vide. Et seruus de voluntate domini potest contrahere matrimonium. Et si onus matrimonii sit in aliquo repugnans seruitiis consuetis, dominus tamen concedens contrahere, relaxat sibi illa seruitia conseruata implicitè. Scotus latiùs de hoc scribit dist. 36. qu. 1. libr. 4.

MATRIMONII IMPEDIMENTA sunt duodecim, quę & cōtractum dirimunt. Et cō prehenduntur his versibus, quos refert S. Bonauen. & Richar. dist. 34. ar. 1. quæst. 2. libr. 4.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetāt, cōnubia iuncta retractāt.

De quibus & Hosti. & cęt. Error significat errorem personę: De quo videto Docto: dist. 30. & Thom. Argen. & alios, vt quando quis putat esse illum vel illam, qui vel quæ non est. Conditio significat seruitutem, de qua & Docto. di. 30 de quo & supra. Votum continentiæ solemne, priuatum. n. & si impediat matrimonium contrahendum, tñ non dirimit contractū. De quo & vide in dictione VOTVM infra. Cognatio est triplex, quædam carnalis, quædam spiritualis, tertia legalis. De his suis locis dicitur. Cultus disparitas, puta quādo de duobus cōiugibus ifidelibus vnus conuertitur ad fidē Christianā, alio perseuerante in sua infidelitate, tunc fidelis potest cōtrahere matrimoniū de nouo cum persona fidęli, & dissoluitur primū matrimoniū. Vis & violētia, & coactio. Coactione aūt absoluta nō impeditur cōtractum matrimoniū, quia consensus hominis nō

potest

potest absolutè cogi. Coactio verò conditionata prout inducit merum cadentem in constantem virum, impedit matrimonium, & quantum ad iudicium Dei & Ecclesiæ. Coactio verò leuis, ex leui motu proueniens, non impedit matrimonium, quia talis coactio potius non debet dici coactio. De hac re latiùs perquiritur apud Doctores, dist. 29. lib. 4. Richardus & Argenti. Prohibet quoque ordo non quilibet, sed sacer ordo prohibet contrahendum, & dirimit contractum, & vt sentiũt Doctores Scotus & Bonauentura distinctione vigesimaseptima, libro quarto, eo quòd Ecclesia facit tales personas illegittimas ad contrahendum, non solum prohibẽdo ne fierent, sed etiam si fierent annullandò. De qu> vide & Richardus distinctione vigesimaseptima, articulo primo, libro quarto. Et ex eo maiores ordines impediunt matrimonium, quod tale deputatur hos habens ministerio sacro, qđ requirit munditiam mentis & carnis, per spicacitatem intellectus, & feruorem affectus, ad quæ disponit continentia, & ad eorũ opposita frequentia carnalis actus·, vt dicit Sco. Et quidem istum statutum de continentia clericorum (vt scribit frater Osuualdus in Rosarii Theologiæ) fecit Ecclesia, quia potuit, quia licuit, quia decuit, quia expediens fuit: & Latini tale statutum super se libenter receperunt. Sed Græci dederunt tergum, nec in tam nobile statutum consenserunt: ideo ablatum est ab eis regnum, &c. Item ligamen impedit, puta si habet legitimam vxorem viuentem, & si cum alia contrahit, non tenet matrimonium, quia de iure naturali vna debet esse vxor vnius. Item honestas, idest publicæ honestatis iustitia: de qua videatur dist. 41. & supra in dictione IVSTITIA. Impedit & affinitas. De qua supra in litera A. & dist. 41. libr. 4. Vltimò dicitur, si coire nequiuis, hoc est impotentia coeundi. Et impotentia coeundi est quando carnalem copulam non potest exercere, vel (vt dicit Paluden. distinct. 34. quæst. 2. lib. 4.) Impotentia coeundi est vitium animi & corporis vel vtriusq; , quo quis impeditur alii carnaliter commiscери. De quo vide latiùs apud eundem. Et hæc impotentia quandoque est ex parte viri, scilicet vel ex frigiditate naturali, vel ex læsione accidentali: vt si caret testiculo vel ex incantatione est maleficiatus, & si est maleficium perpetuum, hoc est, vltra tres annos durauit, & si interim nullo remedio sanari potest. Vide & de hoc S. Bonauentura dist. 34. art. 2. quæst. 2. lib. 4. Quandoque contingit ex parte mulieris, vt si mulier est ita arcta, quòd vir non potest ei carnaliter coniungi, quæ quidem impotentia coeundi saltem perpetua, impedit & dirimit cõtractum matrimoniũ: & si huic impotentiæ nõ potest subueniri (vt inquit Scotus) nec per artem, nec per naturam: de hoc latissimè vide apud Doctores Thom. Argen. Richar. S. Bonauen. Scotum, Paluden. dist. 34. libr. 4. Si autem impotentia sequitur matrimonium consummatum, non dirimit, vt dicit Scot. q a tunc potestas est tradita verè, & ille cui fit tradita, missus fuit in possessionem. Impedit & furia matrimonium contrahendũ: & hoc si contrahit tempore quo vacat ip se vsu rationis, nec lucida habet interualla, & exisit in furia. Si enim contrahit tẽpore quo habet lucida interualla, tũc matrimonium tenet: quia, vt inquit Richar. dist. 34. artic. 4. quæst. 1. libr. 4. illo tempore consentire potest. Concordat Thom. argen. eadem dist. Impedit & incestus matrimonium contrahend .m: de quo legito Richardus quæstione secũda, vbi sup. & Argen. Dupliciter autem potest considerari incestus. Vno modo ratione criminis, quo incestuosus inficitur, & sic prohibet matrimonium contrahendum, licèt non dirimat contra huiusmodi prohibitionem contractum. Alio modo ratione affinitatis quam interdum ipse incestuosus adquirit: & sic nõ solum prohibet matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contra huiusmodi prohibitionem contractum: de quo latiùs apud Docto. & Richar. vbi supra. Item propter adulterium vir potest dimittere vxorem, & vice uersa: nisi & ipse fornicatus fuerit: vel si vxor vi oppressa fuerit, aut si credebat mortuum, vel si alter sub specie mariti cognouit eam, vel si maritus tradidit eam adulterandam, præsertim inuitam. Aut si maritus post adulterium cognouit eam, & tolerauit: vel si matrimonio in infidelitate

litate vtriusque contracto vir dedit vxori libellum repudii, & vxor alteri nupserit, tunc enim si vterque conuertatur ad fidē vir tenetur eam recipere. Addunt aliqui, si vir abstinendo contra voluntatem vxoris ei occasionem adulterandi dedit. Latius de hoc scribit Richard. dist. 35. art. 1. quæst. 1. lib. 4. Et Thom. Argen. eadem di. qui & addit, quod si vxor alicuius fuerit ab alieno viro vi oppressa, quia tunc excusatur per impotentiam. Illis exceptis potest vir vel vxor dimittere vxorem vel virum propter adulterium: & hoc in pœnā mulieris, quæ fidem fregit, & in fauorem viri, qui fidem seruauit. Si autem mulier vellet se corrigere & emendare, non tenetur eam dimittere: vel si fornicatio soli viro nota est, tunc debet corripere eam in occulto. Sed si sentiret eam in corrigibilē ne suo crimini videatur consentire, tunc credo, inquit Richardus quæstione secunda, vbi supra. tenetur eam dimittere: vide latius eum. Diuortium tamen (vt inquit Argenti.) non debet fieri inter coniuges auctoritate propria, sed debet fieri iudicio Ecclesiæ, quia in exterioribus correctionibus non debet in eadem causa idē esse actor & iudex, nec etiam reus & iudex, &c. Videatur ab hoc Sanctus Bonau. distinctione 35. quæstione secunda & tertia, libro quarto. Impedit & ætas matrimonium. Vnde pueri vel masculi ante decimumquartum annum: puellæ vero siue fœminæ ante duodecimum, secundum leges, matrimonium inire nequeunt. Quod si ante prædicta tempora inierunt, idest matrimonium contraxerunt, separari possunt. extra de despō. impu. A nobis. Et hoc habet Magister dist. 16. libr. 4. nisi ante carnaliter se cognoscant, quia tunc malitia supplet ætatem, & quandoque complexio præuenit tempus: ante hoc verò tempus non videtur habere prudentiam & discretionem, quæ requiritur ad habendū matrimonialem consensum, nec habent potentiam coeundi, quæ requiritur ad reddendum matrimoniale debitum. Si autē, ait Scotus, habet discretionem sufficientē potestatem istam ad debitum cōsensum, potest contrahere: quia habet quod debet, & consensum & significationem hæc Scotus. Vide ad hoc Argenti. distinct. 16. libr. 4. & Sanctus Bonauentura eadem di. articulo secundo, quæstione prima. Impedit & vxoricidium matrimonium contrahendum. De quo vide S. Bonauen. dist. 37. art. 2. qu. 3. lib. 4. & Rich. eadem dist. ar. 2. quęst. 2. potest tamen dispensari cum, eo vt apud eosdem licet videre, & paulò post dicetur.

CRIMINA quæ prohibent matrimonium contrahendum, & dirimunt contractū, tria ponit Thom. Argenti. dist. 37. libr. 4. Primum si adulter procurat mortem vxoris legitimæ, ea intentione vt contrahat matrimonium cum adultera, vel adultera procurat mortem mariti sui, vt contrahat cum adultero, isti nunquam possunt contrahere. Et hoc intelligendum est, si ista procuratio fit cum effectu, ita quod mors coniugis sequitur. Nam si venenum dedisset coniunx, & per hoc nō esset mortuus, sed alia morte, cuius adulter non est causa, tale matrimonium non est dirimē dum vt dicunt Rayn. & Hosti. & cæteri Docto. Secundum crimen est, si adulter, viuente vxore sua, dat fidem adulteræ de matrimonio contrahendo cum ea post mortem vxoris suæ, vel post mortem mariti ipsius adulteræ. Tertium crimen est, si adulter cum adultera de facto cōtraxit matrimoniū per verba de presenti viuente vxore ipsius adulteri, vel viuente marito ipsius adulteræ: istę duæ personę nunquam possunt habere verum matrimonium etiam post mortem suorum coniugum. Hæc Argen. & copiosius hęc tractantur à Iurisconsult.

CRIMINA, quę prohibent matrimonium contrahendum, sed nō dirimunt contractum, ponunt Iurisconsulti septem, & ea refert Thom. Argenti. distinctione trigesi maseptima, quarti. Primum est incestus, & habetur trigesimasecunda, quæstione septima, capit. si quis viduam. c. Qui dormierit. Secundum est raptus sponsæ: puta si aliquis rapit violenter mulierem alteri desponsatam. & hoc habetur 27. quæst. 2. cap. statutum. Tertium est vxoricidium: puta, qui vxorem suam occidit ductus zelo vindictæ, iracundia, vel inuidia. & de hoc habetur 34. quæst. cap. admonere te. Sed si quis occideret vxorem vt contraheret cum adultera, tūc dirimitur matrimonium

monium, vt ſuprà dictum eſt. Quartum eſt ſuſceptio propriæ ſobolis de fonte baptiſmi in frandem matrimonii, ne poſtea teneatur reddere debitũ carnalis copulæ propter cognationem ſpiritualẽ. Et iſtud habetur 30. quęſt.1.cap. de eo. Quintum eſt occiſio presbyteri. Vnde extra de pęn. & re.ca. qui presbyterum. dicitur quod ille qui occidit presbyterum, duodecim annis pœniteat, & cingulo militiæ careat, nec deinde contrahat. Sextum crimen eſt ꝓpter quod aliquis ſuſtinuit ſolemnem pęnitentiam: poſtquam enim alicui pro ſuo crimine iniuncta eſt ſolemnis pęnitẽtia, ille deinceps non debet contrahere matrimonium 23. quęſt.2.ca. de his. Septimum, ſi quis ſcienter accipit monialem in vxorem, & de iſto habetur 27. quæſt.1. cap. hi qui. Hos caſus ponit Hoſti. in ſua ſum. & tractatur ĩ iure de his. Metus quoque cadens in conſtantem virum, impedit matrimonium. de quo videto in dictione Metus latius infra. Et hæc de impedimentis matrimonii, de quibus & etiam de matrimonio permulta ſcribunt Doct. Pauca ex multis ſcribere volui, & ſi longior fui quàm propoſueram, feci ex eo quod nihil ſuperfluum credo ſcripſiſſe quodque vtile eſſet hæc ſcire: & qđ Dominus Præpoſitus Gabr. Biel Spiren. nihil de hoc ſacramento propter vitæ cum morte citiori commutatione ſcripſit. Sed quæritio & ſcrutare latiùs apud Theologos & Iureconſulc.

Moechia, nomine mœchiæ (vt habetur 32.q.3.cap. meretrices. & refert Petrus de Palude diſt.35.quæſt.1.art.1.li.4.) omnis illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus vſus intelligi debet: & quicunque coitus fornicarius quã uis mœchia (vt ſcribit Gerſon parte ſecũda, in expoſitione ſexti præcepti magis propriè adulteriũ dicatur. Męchos enim Græcè, adulterium dicitur Latinè. Et ad hanc reduci poteſt fornicatio ſpiritualis ſicut idolatria. de qua Ieremia tertio, Mœchata eſt cum lapide & ligno. Poteſt etiam ad hanc reduci expoſitio praua ſacræ ſcripturæ. Vnde 2. Corinthiorum 2. Nõ ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei.

Medicina, remedium. Eſt autem duplex medicina, ſcilicet remouẽs morbũ & ꝓmouẽs ad ꝓfectã ſanitatẽ. Prima cõuenit firmis: ſecũda verò ſanis. ex B. Tho. 3. par. q.80.art.4. Ars medicinę duplex, ſcilicet ſpeculatiua & practica. Idẽ in q. de veritate, quæſt.2.ar.9. Et vt notat Gabriel dĩ 6. quæſt.3.ar.3.dub.1.lib.4: triplex eſt medicina, ſcilicet curatiua, conſeruatiua, & prę ſeruatiua. Licet autem omni tẽpore medicinam accipere (vt ibidem dicit) ſecundum vnam opinionem: imò emens medicinas, vt Deo eò mẽlius ſeruiat, mereri poteſt, vt ſcribit Gerſon part.2. de intentione ac fine actionis, regula quinta. Et finis medicinæ eſt ſanitas. Rerum omniũ quæ hic optantur deſideratiſſima (vt idem ait Gerſon ſermo. de omnibus Sanctis, quæ incipit: Exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis) quanquam (vt idem ait) innumerabiles ſunt morborum ſpecies, quibus mederi ars humana non ſufficit ſatis, quę ad hanc rem probationis affert ſenium ipſum quod vlla ne nequit arte reſtaurari. Quid autem in cęlis, vbi nec languor, nec ſenium, nec mors, non ęſtus febrium, ſed perpetuo vigore iuuẽtutis quatuor doteſt corpus ipſum ornãt, perficiunt, conſolidant, vt ſit prefulgidũ, agile, peruium, pulchrũ, impaſſibile. Exultare ergo quibus cura eſt ſanitatis, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Hęc Gerſon.

Mediator & medius, differunt ſecundũ Sanctum Bonauẽturam & poſt eum ſcribit Gabriel diſtinct.19. quęſt.vnic.arti.3. dub.4.libr.3. Medium dicitur habens aliquod commune cum vtroque extremorum. Mediator ſuper hoc addit officium reconciliationis. Eſt ergo Chriſtus mediũ inter Deum & hominem per participationem vtriuſque naturæ, diuinę & humanę, & ſimiliter proprietatum vtriuſq; naturæ. Nam habet iuſtitiam, & innocentiã & beatitudinem, cum diuina: mortalitatem & paſſibilitatem cum humana. Primo modo eſt medium ſecundum ambas naturas: ſecundo modo tantum ſecundũ humanam. Eſt etiam mediator, quia exiſtens medium officium reconciliationis exhibuit ſecundum naturam humanam tantùm, ſecundum quam ſacrificium dignum pro peccatis hominum obtulit. Ex

quo

quo habetur qđ tantùm Christus, nõ pater aut Spiritus sanctus mediator est dicẽdus, qa solus medius, ut putauit. Et de hoc Magister di. 19. li. 3. qui plura de hoc narrat. Adstipulatur Rich. li. 3. di. 19. articulo secundo, q. 3. qui dicit loquendo de vtile reconciliatione inter Deũ & genus humanũ, solus Christus fuit mediator, ſm quod expresse dicit Apostolus 1. Timot. 2. Vnus est mediator Dei, & hominum, homo Iesus Christus. Dicuntur & Sacerdotes mediatores inquantum ministri veri mediatoris, uice cuius salutaria sacramenta hominibus ministrãt. Medium ſm Guil. Scoti imitatoré in 1. di. 12. & fratrem Pelbertum, quandoque dicitur p abnegationẽ utriusque extremi, sicut mediũ in moralibus, & illud dicitur mediocritas, q̃ est inter excessum & defectũ. Nã mediũ unde descendit est qđ participat de utroque extremorũ: vt liberalitas est mediũ inter prodigalitatẽ & auaritiam. Isto modo Christus dicitur media psona in diuinis, s. per abnegationẽ: qa nec est pater, nec spiritus sãctus, & cum patre cõuenit: qa sicut pater producit spiritum sanctum, sic & filius. Et ét cum spiritu sancto, quia sicut spiritus sãctus producitur, sic & filius producitur, quamuis alio modo. Secundo dicitur medium quod extrema continet virtualiter tantummodo. Isto modo pater ſapit naturam medii, quia est principium productiuum filij & spiritus sancti. Tertio modo dicitur medium per participationem utriusque extremi, sic tepidum inter calidum & frigidum. Imo modo est quædam quasi proportio medij ad spiritum sanctum, inquantum á patre & filio communiter spiratur. Hinc Bonauentura dicit, quod in spiritu sancto uniuntur pater & filius, sicut duę candelæ in lumine ab eis procedente. Guilhel. hæc. Quarto modo dicitur medium per quod vel quo aliquid producitur: sicut prima causa agit mediante secunda, ut cùm homo generat hominem, & Sol. 2. Physic. Sed cùm Deus creat animam de nihilo, facit hoc immediatè per seipsum: secus in generatione corporis. Pelbartus.

MEDIVM est duplex, scilicet medium colligantiæ, & medium congruentiæ, vt scribit S. Bonauentura distintione secunda, libro tertio, Medium colligantiæ est per quod extrema ligantur ad inuicem, sicut duo corpora ad inuicem iunguntur interueniente glutino. Medium congruẽtiæ dicitur ratione cuius congruum est aliqua duo extrema produci ad aliquã vnionem, sicut mulier nobilis mediante nobilitate, congruentiam habet ut sit sponsa Regis, cum tamen Rex sibi unitur, magis unitur sicut coniugi quàm sicut nobili. Si intelligitur de medio colligantiæ pro eo quod verbum immediate & inseparabiliter vnitur tã carni quã animæ, ideo non cadit ibi anima mediũ quasi glutinũ vel vinculũ inter corpus & Deũ. Si autem intelligitur de medio congruẽtiæ, sic absque dubio concededũ est, quod caro unitur ipsi verbo mediãte spiritu creato. Non. n. erat congruũ qđ Dei verbũ, qui est uita, acciperet corpus nisi viuificatũ: nec congruebat eũ q̃ est spiritus immortalis, uniri corpori nisi uiuificato spiritu immortali: vnde illud corpus esset idoneũ ad incorruptionẽ. Et hoc est quod dicitur in textu Magistri qđ incõmutabilis & inuisibilis veritas p spiritũ animã, & p animã corpus, totum hominẽ sine sui cõtagione susceperat. Et accipitur spiritus pro superiori portione animæ: sicut dicit Magister, q̃ maiorẽ cõuenientiã habet cũ Deo: anima uerò p inferiore parte animæ, ſm quam viuificat corpus. Et per hæc duo, nihil aliud datur intelligi, quam illud corpus cõgruum esse ad vnionem, quod quidem habet per animã uiuificari, & per spiritũ ad perpetuitatẽ & incorruptionẽ ordinari. Hæc S. Bona. ubi sup. Et p mediũ assumptionis (ut scribit Gab. di. 2. q. unica, artic. 1. libr. 3.) non intelligitur vnio ipsa, siue sit relatio, siue qualitas absoluta, qua formaliter extrema dicuntur uniri. Sed mediũ (quãdo sit mẽtio de incarnatione) intelligitur ipsius vnionis, id est de aliquo distincto ab unione & extremis requisito ad hoc quod sit unio. Vnde illud dicitur vniri immediatè, quod uniretur omni alio ab ipsa vnione & termino circunscripto. Mediatè verò vniri dicit qđ

ad sui unionē exigit aliqd aliud ab unione & termino distinctū ad hoc ut uniat.

MEDIVM est duplex (ut scribit Gab. ubi supra). s. intrinsecum & extrinsecū. Mediū intrinsecū est aliquid quod est pars naturæ assumptę: & sic ponere mediū in incarnatione, nihil aliud est quā ponere, quod una pars naturæ assumptæ assumeret mediante alia: puta, caro mediante anima. Medium extrinsecū est dispositio aliqua requisita ad unionem, distincta à natura assumenda, & ab assumēte, ut in proposito esset domum aliqđ uel habitus præparans naturā ut assumi possit. Et utrumq; mediū distinguitur, quia est mediū necessitatis, sine quo oīno unio fieri nō posset. Et est medium cōgruitatis, sine quo simpliciter fieri posset unio: attamē decet ut sine eo nō fiat: sic dr, quod gratia est mediū congruitatis, acceptionis ad uitā non necessitatis. Mediū quoddā aliud est qđ, aliud est quo. Medium quod, est illud cui priùs unitur, & per illud alteri. Sicut anima est mediū acceptationis corporis ad uitam, non enim acceptaretur corpus ad uitam æternam, nisi anima esset accepta. Medium quo est dispositio aliqua præparans ad aliquid, etiāsi sibi illud non cōueniat. Sic lumen glorię est mediū uidendi Deum & eo fruendi, licet lumen Deum nō uideat aut fruatur. Gab. Et in unione hypostatica animæ & corporis cōuenienter ponitur medium cōgruitatis. In unione animæ medium extrinsecum, s. gratia. In unione totius naturæ & corporis medium intrinsecum, scilicet anima, quia congruum est, ut corpus non assumatur sine anima, nec anima sine corpore gratificante gratia, & ratio congruitatis maximè sumi potest a fine: nam assumptio illa facta est propter reparationē humani generis. Non potest aūt corpus reparari ad beatitudinem anima non reparata, sicut non potest corpus beatificari anima non beatificata, cum ex beatitudine animæ fluit beatitudo corporis, sed nec anima beatificari potest sine gratia, per quā acceptatur ad gloriam. Latiùs Gabr.

MEDIVM COGNITIONIS; est quadruplex (ut scribit Gers. trac. 5. super Magnificat. Vnum eleuans, alterum contēperans, alterum deducens, aliud cōiungens. Exemplum in ostensione coloris. Primò requiritur lumens medium eleuans potentiā uisiuam & ponēs colores inesse spirituali & uisibili, & diaphano seu perspicuo. Hoc autem medium non impedit, quin cognitio colorum dicitur immediata. Est secundum medium contemperans obiectum uisibile oculo corporali, ut seruetur armonia conueniens oculo, ut non ab excessu uisibilis destituatur. Nec prēterea p uium & perspicuū nimia radiatione proportionem excedat ad oculum, sed nec tale mediū prohibet cognitionē immediatam dici & intuitiuā: quid est mediū tale nisi proportio cōplectionis organi uidentis? Est mediū tertium deducens obiectū ad oculū, quia sensibile positū supra sensum non facit sensationem, ſm Arist. & experientiā propriam necesse est species esse medias, quæ deducunt per medium conueniens in contemperatam rem sensibilem ad propriū sensum suum. Discurre per omnes & singulos sensus & uidebis. Et quartū medium coniungens obiectū cū potentia. Vocatur autem huius mediū actus quo res intuitiuè uidetur, fortè ēt habitus infusus uel acquisitus potest dici tale medium, nisi melius referatur ad medium eleuans, &c. Vide latiùs Gers.

MEDIVM quoddam est in contractibus, ut est præcium, & est tanquam mediū adæquatiuum. Et cum difficile sit (ut inquit Gers. par. 2. de contractibus, part. 1. cons. 19.) tale medium semper inuenire propter affectiones uarias & corruptas hominum, prorsus expediēs est, ut illud medium capiatur prout sapiens iudicabit, sicut loquitur Arist. de medio uirtutis. Nullus aūt debet censeri sapiētior quam legislator, propterea spectat ad eum præcipuè, quantū possibile est iustum preciū statuere, quale non licet transgredi priuata uoluntate quę debet coerceri uel ligari, prout reipub. deposcit utilitas.

MEDIVM VIRTVTIS inquirendum est (ut Philosophus ait) ut sapiens iudicabit, & post eum scribit Gerson. de contractibus parte 3. attentione 10. Et de illo medio dicitur illud Terentij. NE QVID NIMIS. Quod Horat. plus expressit, dicens:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos vltra citraq; nequit cõsistere rectum. Et Cice. 2. in offi. Modus est optimus decus obseruare. Vnde Philosophus describens uirtutem esse in medio, nõ quidem indiuisibili, sed certa latitudine, prout est signum ad sagittam. At uerò qualiter accipiendum sit medium huius, si quisque ulterius pergat inquirere, respondeat pro me (inquit Gerson par. 2. tract. de nõ esu carnium) idem Philosophus quod mediũ illud est quo ad nos, & ut sapiens iudicabit, neque enim potest aliter sub generali regula uel arte notificari tale medium. Idcirco uirtus quam multa gignit experientia certius quam ars sola tale mediũ coniecturat. Et quia attẽdit particulares circunstantias omnes clarius & solidius operatur, quanquam ars & doctrina multam afferant commoditatem uirtutis exercitium quærentibus. Gers.

MEDIOCRITAS est medium inter excessum & defectum. Et mediocritas est tutissima (ut inquit Gers. parte 2.) ubi ponit causas dimittendi cancellariam. Hinc illud Oui. 2. Metam. MEDIO TVTISSIMVS IBIS. quamuis hoc de Phaetonte currum solis ducere uolẽti & conanti dicitur ab Apolline. Sic liberalitas mediũ est inter prodigalitatem & illiberalitatẽ, ita de alijs uirtutibus, quæ in mediocritate consistunt, dicendum est.

MEDITATIO (ut scribit Gerson par. 3. ser. de natiuite Virginis Mariæ) est uehemẽs animi applicatio ad diuinum aliquod inuestigandum, cognoscendum fructuose & degustãdum. Quæ meditatio rectè per Ioseph exprimitur, quia Ioseph crescens interpretatur. Neq; enim pôt aliter aia melius excrescere spiritualibus augmentis quàm per meditationem fortem & salubrem, per quam ascendit anima de uirtute in virtutem, reiecta uel superata fluxibilitate inaniũ cogitationum, & uolutabro desideriorum carnaliũ euacuatio. Hæc insuper meditatio, quia robusta est, neq; fluida uel eneruis, sicut est ipsa cogitatio, rectissimè uir dicitẽ, &c. Vir inquã Mariæ, per quam ois mẽs illuminata uel illuminatrix diuinitus intelligatur. Hæc Gers. Et in eadem par. 4. de mystica theo. speculatiua consider. 10. tres sunt termini generales, quibus maximè usos fuisse video eos qui de contemplatione per modum artis locuti sunt, cogitatio, meditatio, contemplatio, & hi termini quanquã aliquãdo promiscuè sumantur ab aliquibus, sicut eandem rem per ipsos significare contingit, nihilominus distinctas hẽt significationis rationes, quas per facile & difficile, per utile uel inutile sentiunt ali qui. Vnde cogitationem sic esse descriptam reperio à uenerabili Rich. in suo de contẽplatione. Cogitatio est improuidus animæ obtutus circa sensibilia ad euagationem pronus. Meditatio est prouidus animæ obtutus in ueritatis cognitione seu inquisitione uehementer occupatus. Contẽplatio est perspicax & liber, i. expeditus animi contuitus in res spirituales pspiciendas usquequaq; diffusus, & in diuina specula suspensus. Cogitatio igitur uagatur, & serpit sine labore & fructu. Meditatio nititur & intendit cum labore & fructu. Contemplatio circumuolat, & circumfertur sine labore & cum fructu. In cogitatione, est euagatio: i meditatione, inquisitio: in cõtemplatione, admiratio. Hæc Gerson: uide & eundem de meditatione tractatur, de meditatione cordis. Et de oratione & ualore eius, ubi & dicit quod meditatio est in se bona, qm circa bona uersatur. Alioquin nõ esset meditatio, sed mẽdax, & curiosa pscrutatio, plura de meditatione, & alias scribit Gers. Et meditatio in principio difficilis per exercitium fit facilis, ut idẽ hẽt in de meditatione cordis, &c. Et de multis modis meditandi uide apud eundem in multis locis.

MELIOR comparatiuus est à bonus. Et aliquis dicitur esse melior alio, dupliciter, ut scribit Gabriel distin. 19. quæst. 7. articulo 3. libro 4. post Beatum Thomam 6. quodlibet, articulo 9. & 8. quodlibet articulo sesto. Vno modo simpliciter, & sic melior est qui est charitate perfectior & per consequens sanctior. Alio modo secundum quid, puta per comparationem siue respectum ad aliud, ut melior ad malitiam, ad magisterium, ad prælationem, ad officium, uel aliquod huiusmodi

iusmodi. Et dicitur melior qui bonus est simpliciter, & ad exequendum ea quę officit sunt magis idoneus. Vnde non semper melior est secundum quid, seu per comparationem ad officium, qui est melior simpliciter, quia in singulis officijs, tam spiritualibus, quàm corporalibus, requiruntur aliqua præter moralem bonitatẽ, ad hoc, quod aliquis sit idoneus ad illud officium exequendum, sicut ad militiam corporalis fortitudo, ad magisterium scientia, ad prælaturam fidelitas & prudentia, secũdum illud: Qui putas est seruus fidelis & prudens, quem constituet Dominus super familiam suam. Et per hoc stat aliquem esse simpliciter sanctiorem, & charitate perfectiorem, qui tamen habet defectum alicuius conditionis requisitæ ad certum officium: ut quia minus doctus uel producens in exterioribus, & per consequens minus bonus ad prælationis officium Et dicitur notanter qui est bonus simpliciter, quia comparatiuus præsupponit suum positiuum, & qui non est bonus, non est bonus ad quodcunque officium. Hęc Gabriel & propositione secunda, dicit: Peccat peccato acceptionis personarum, qui ad officia curam animarum habentia bonum promouet, & idoneũ, prætermisso scienter eo, quem reputat ad ipsum officium exequendũ meliorem. Vnde Hieronym. super Leuit. 8. quæstione prima, licet. Qui præstãtior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni uirtute eminentior: ille eligatur ad sacerdotium, & hoc atteſtante populo. Item Leo Papa, ex presbyteris eiusdem Ecclesiæ, aut diaconibus optimus eligatur. Probat latiùs & ratione Gabriel ubi supra. Subdit, & postea sm Alexãdrum, & Beatum Thomam Quodlibet quarto, quæstione decimaquinta, qđ nec in hoc consanguinei sunt præponendi melioribus, quia in talibus non est attendenda ratio carnis, sed ratio spiritualis. Si autem est æque idoneus, potest consanguineus prę ferri, quia ex hoc nihil utilitatis perit Ecclesiæ, & cum hoc non est contra charitatem, uide latiùs Gabr. ubi supra.

Mellvs secundum Sanctum Bonauenturã distinctione quadragesimaquarta, in dubiis literalibus libro primo, dicitur dupliciter. Aut simpliciter, aut in ordine ad finem, si simpliciter loquamur, melior est hõ confirmatus in gratia, quàm potens labi. Si in ordinatione ade finem, qui quidem consistit in perueniendo, sic melius fuit facere hominem in libertate peccandi, sed tamen primum melius est simpliciter, hoc autem est melius secundum quid. Potest item aliquid esse melius alio, ut scribit Gabriel distin. 44. q. vnica, libro primo, uel bonitate essentiali aut substantiali, aut accidentali. Vnde Deus potest facere mundum meliorem, tam substantialiter quam accidentaler, tam intensiuè quam extensiuè. Rẽ declarat sufins Gabriel. Et facere melius non semper tenemur. Vnde notent pusillanimes scrupulosi (ut inquit Gerson parte tertia, tract. de remedijs contra pusillanimitatem magnus conscientiæ consolator) quod non semper tenemur agere meliora, & meliori modo quo possumus, maximè sub obligatione peccati mortalis, quoniam Deus omnipotens quamuis hoc possit à nobis licitè exigere, quia ipse Dominus & nos serui eius, non tamen sic agere uoluit, sed contentus est, ut certa q̃ dedit, p̃cepta seruemus: qđ si fecerimus, sufficit sibi, & manebimus i eius dilectione & gratia, &c. Idẽ uult trac. 6. sup cãtico Mariæ, & de perfectione cordis.

Membrvm propriè dicitur caro artus tegens, dicitur & pars alicuius. Membrum verò Christi est duplex, scilicet uerũ & mysticũ, ut scribit Brulifer distinctione nona, quęstione quinta, libro tertio. Membrum Christi uerũ est aliqua pars integralis uera ipsius ueri corporis, constituens veraciter & integraliter ipsum corpus Christi una cum cęteris membris, ut est manus, pes. Membrũ Christi mysticum est quælibet creatura rationalis pura, existẽs i charitate & gratia, uel quilibet homo iustus, habẽs fidẽ & charitatẽ. Hoc modo sancti patres uet. test. fuerũt membra Christi ante incarnationẽ filii Dei, cũ habuerũt fidem & gratiã, ac p cõsequẽs influxit Christus i eis sẽsũ & motũ, &c. Prima diffinitio cõpetit be

ne

ne angelis bonis & hominibus. Secūda solū hoibus bonis. Ex quo habetur qđ nullus demō est membrū Christi. Item nullus infidelis est membrū Christi. Itē Christiani, & fideles existētes i peccato mortali nō sunt membra quamdiu sunt in illo peccato, quia non habēt gratiā, sed potius sunt membra Luciferi & diaboli, per Grego. in Homel. An non mē brum diaboli Iudas, Pilatus, Herodes, &c. Vnde in Euang. Pater vester diabolus ē. Et Ioan. 8. Ex patre diabolo estis, &c. De hinc Brulif. di. 8. q. 10. li. 4. ait: Fideles existētes in peccato mortali, non sūt ꝓpriè de corpore Christi mystico, qa est purū & nitidū, sicut corpus Christi ē, ex purissimis sāguinibus uirginis conceptū: sic corpus Christi misticū ex puris fidelibus. Idē di. 3. li. 4. ait: peccatores puta, luxoriosi, auari, &c. sunt de Ecclesia & mēbra Xpi, licet putrida, sed possunt sanari per penitentiā, sed hęretici sunt ab Ecclesia præcisi, &c.

Memoria accipitur dupliciter (ut scribit Gab. di 27. q. 2. ar. 1. li. 1.) Aliquādo pro habitu intellectuali derelicto ex actu q potest esse principium cōsimilis actus. Secūdo pro omni principio actus intellectiui siue sit ipsamet, aīa, siue aliquid inhærens aīæ, siue cōprehēdens utrumque, & sic accipiendo omne verbū nascitur de memoria. Et memoria ſm Cice. in Reth. est, ꝓ quam animus repetit ea q̄ fuerunt. Vel ſm Arist. de memo. & remi. Memoria est iterata resūptio alicuius apprehensi sēsu uel intellectu: & memoria est in multis animalibus, reminiscētia tantū in hominibus, & memoria est pars integralis prudētiæ, qa ad eā requirit experimētū multorū qđ haberi nō potest absq; memoria ꝑteritorū, & est memoria nō futurorū nec ꝑsentium, sed ꝑteritorū, unde sensus est ꝑsentiū, spes futurorum, memoria præteritorū. Arist. in de memor. & remis. Et ut scribit Gerson parte tertia, in Cētilogio, de conceptionibus, conceptiones ultimæ & posterioris cellulę cerebri quæ memoratiua dicitur, sumuntur cum circunstantia præteriti. Et illic species quasi sopitæ dicuntur, niſi fuerint excitatę per uias ingeniatas à natura, unde phantasmata fluūt & refluunt de cellulis anterioribus, & medijs in postremam, & contra. Gerson.

Memoriale à memoria deriuatum, de quo memoramus uel memoriā habemus, vel quod facit nos recordari de aliquo unde memoriale passionis Xpi. Habemus aūt triplex memoriale passionis. ſin scripto, uerbo, & sacramēto. In scripto, ut quādo passio describitur vel narratur ꝓ scripturā, vel quādo imaginibus exprimit̄, & hæc est memoriale quasi mortuū, & hēt fieri ad uisū q apprehendit magis de lōginquo. In uerbo, ut pote quādo aliquis verbotenus narrat passionē Xpi, & illud partim est uiuum & partim mortuū. Viuū est in corde bonorū ꝑdicatorū, sed mortuū in corde tepidorū & malorū: uel uiuū in corde & cogitatione, nō uiuū in uoce, & hoc est audiendū. Auditus aūt nō ita apprehendit de lōginquo. In sacramēto uero est memoriale, cū ipsū corpus Xpi significatur & cōtinet in ſpecie panis, & sanguis in ſpecie uini, & hoc est memoria le viuū, qa ipse Xps ſeipsū ibi ꝑbet, offerens nobis corpus, qđ ꝓ nobis fuit occisū: & sanguinē, q ꝓ nobis fuit effusus, & hoc est ad gustū, q de ꝓximo apprehendit, ut iā nō quasi ſpeculatione, sed quadā experiētia passionis eius memores simus. Si ergo attēdit affectū nostrū passio descripta, & amplius & feruēter ꝑdicata, multò magis inflāmare & afficere debet in hoc sacramento expressa. Et hoc absque dubio facit, ſi qs ſensum habet & illū conuertit ad hoc sacramētum. Ille ergo est, qui ex hoc sacramento efficaciā reportat, qui ſe conuertit. Ille uerò audit missam, non q tantū uerba dicit, uel audit sine deuotione, sed ad hoc memoriale totam mentis intentionem conuertit. Hęc S. Bonauen. distinc. 12. part. 2. q. 1 in ſolutione argu. in fin. lib. 4.

Mendacium est falſa uocis significatio cum intentione fallendi, ſecundum Augustī. lib. de mendacio. Et mendaciū dicit utrāq; falſitatē, ſcilicet inadęquationem ſermonis ad rē, & ad proferen-

tis intẽtionẽ. Mẽtiri aũt vnã tantũ importat falsitatẽ, s. inadæquationẽ sermonis ad intentionẽ mẽtis, siue credulitatẽ mentis. Ex quo sequitur, qđ stat aliquem uerũ dicendo mentiri, & dicẽdo falsum non mentiri, ut si dicat uerũ qđ credit falsum, & asserendo falsum quod credit esse uerũ. Nam loquitur contra mentem & ita mentitur, quia mẽtiri est contra mentem ire, siue uerum siue falsum asserat. Et omnis mẽtiens dicit mẽdaciũ, & mentiri est concretum, & mendacium abstractũ. Ratio, dicens uerum contra opinionẽ eius mentitur, sed qđ dicit nõ est mendaciũ, ex B. Thom. 3. sẽtentiarum. dist. 38. q 1. Et mẽtior à mẽte deriuatur, quod est cõtra id quod est in mente loquor, differq; a mendacium dico. Nam qui mentitur, non ipse fallitur, sed alterum fallere conatur. Qui verò mendaciũ dicit, ipse fallitur, quũ credat se uerũ dicere. Vnde uir bonus pẽstare debet ne mẽtiatur, prudẽs ne mẽdacium dicat: illud à mente deducitur, hoc à menda, qđ erroré significat. Vnde Stephanus Brullf. q. 2. di. 1. di. 1. ait: Mentiri est proferre aliquid qđ dictum, siue uerũ, siue falsum est contra animam, & cõtra opinionẽ suã. Est. n. contra mẽté ire. Vnde si Iudæus incredulo corde in fauorẽ Christianorũ diceret: Christus ut ester Deus est, mentiretur, qui tamen uerũ diceret. Et mendacium (m Augu. (vt supra dictũ est) est falsa significatio vocis cum intentione fallẽdi, ubi uocis ponitur pro quolibet signo, significatiuo, siue sit uox siue scriptum, uel aliqua res ad significandum assumpta, sicut sũt nutus & manualia indicia monachorũ & gestus corporũ. Nam secundum San. Thom. di. 38. lib. 3. q. 1. & B. Ambr. non solum in uerbis fallis, sed etiam in simulatis operibus est mendacium. Et ideo mendaciũ est, si quis gestu corporis falsum aliquod delignat cum intentione fallendi, id est cum intẽtione falsum dicendi. Non autẽ in omni mendacio cõcurrit intentio fallendi, id est decipiẽdi auditorem. Nam in iocoso non semper fallitur audiẽs, qa ut dicit Magister. Mẽdaciũ quod ioco, fit nõ fallit; scit enim cui dicitur causa ioci dici. sicut fabulæ de qbus sciunt audientes qđ non est rũ quod dicit: nec narratur tãquã rum, nec audiens decipitur, nec loq intẽdit decipere, nec sermo finis est ceptiuus, qa non est talis quod natũ sibi credi ab auditoribus, sed magis sciatur esse dictũ sine omni opinio facienda alicui de ueritate, ut dicit S tus di. 38. li. 3. Et Aug. sup illud Psal 5 Perdes oẽs q lo. men. ponit duo ge 12 mendaciorũ, in qbus nõ magna cu pa est, sed tñ nõ sũt sine culpa, aut cũ iocamur, aut ut proximis prosumu mẽtimur. Illud primũ in iocãdo, ide nõ est pernicioſissimũ, qa nõ fallit, nouit. n. ille cui dicit ioci causa esse dictũ Secũdũ aũt ideo mitius est, qa retinc nonnullã beneuolẽtiã. Illud uerò quo nõ hẽt duplex cor, nec mẽdaciũ quidã dicendum est: vt si quis non reddat gladium furenti repetẽti. manifestum est. n. tunc non esse reddendũ, ne uel se uel alios occidat, donec ei sanitas restituatur, &c. Describitur & mẽdaciũ sic: Mẽdaciũ est falsa significatio, i. signum falsẽ repræsentans cum intentione fallendi, i. cum intentione falsum signum exhibendi. Mentiri est loqui contra illud qđ animo sentitur, hoc est, mentiri est exhibere signũ ad significandũ aliquod contra id qđ mente creditur, ut qui dicit falsum credens ipsũ esse uerum, aut dicens uerũ credens ipsum esse falsum. De quo latiùs uide Gab. di. 38. q. unica, art. 1, lib. 3. Et omnis qui dicit mendaciũ, mentitur, sed non uiceuersa, uide ibidẽ. Itẽ afferens falsũ, credens ipsum esse uerũ, nõ mẽtitur, quia nõ loquitur contra id quod nõ sentit, i. credit. Et licet multa distinguantur mendaciorum genera, s. octo quæ plenè habentur 22. q. 2. primum. Breuior tamen & planior est distinctio quod mẽdaciorũ aliud est pernicioſum, aliud iocoſum, & aliud officioſum, quæ distinctio patet. 22. q. Ne quis. Et de hoc uideatur Gerſon par. 2. in expoſitione octaui præcepti, & in tripertito de præceptis decalogi cap. 12.

MENDACIVM PERNICIOSVM, est mẽdaciũ quod nocet ex se cui dicitur, aut illi

de

de quò dicitur, siue noceat quo ad animã & mores, siue quo ad corpus, siue quo ad res exteriores cõiũctas uel possessas (ut scribit Gabr. di. 38. q. unica, arti. 1. li. 3.) Et illud sæpe est mortale, ut inquit Gerson in expositione octaui pcepti. Vnde si (ut inquit Scot. di. 38. lib. 3.) nocumentũ est quantum ad religionẽ Christianã, puta, circa fidem uel mores, tunc est peccatum mortale, & utiliter omne tale mendaciũ ex deliberatione dictũ est mortale. Vide latiùs ibi Scotum. Et médacium pernicioſum (ut ait Paulus Cortesius lib. 3. sententiarum distinctione. 7. (est pyxis & quędam ueneni latebra, qua alteri nocetur.

MENDACIVM OFFICIOSVM, est qđ alicui prodest & nulli nocet, ut si quis neget scire aliquem inimicorum eum occidere volenti. Gabriel ubi supra: Vel vt Cortesius ait ubi sup. est quo homines iuuantur, aut nocitura tollunt ur, q quidem genera leuius aut grauius trutina culpæ contractè ponderantur.

MENDACIVM IOCOSVM (ut idẽ scribit Gab.) est qđ fit ad recreationẽ sine deceptione eius cui pfertur, uel cum deceptione sine nocumẽto notabili, i quo iocãtur illi q sciunt alterũ decipi, & finaliter pót & ipse iocari, ut cũ fabulæ dicuntur. Et sicut ſm Aug. fuit mendaciũ Ioseph q ueraciter potuit decipere verbis istis, exploratores estis &c. & tñ ipse q sciuit ueritatẽ iocari potuit de eorũ deceptione & timore. Illud médaciũ Cortes. uocat facetũ, quo hominũ mentes ad suauitatẽ exhilarãtur. De quo uideatur & Scot. dist. 38. li. 3. Et ſm Doct. Bona. Tho. Rich. & oẽs, nó omne mendaciũ est peccatum mortale, imò de ratione sui generis indifferẽs est peccatũ & ad mortale, & ad ueniale. Et ratio huius est, qa lingua posita est in lubrico, & facilius est loqui q̃ facere, & ideo nó semper póderari potest actus linguæ faciliter, p p qđ dicitur Iaco. 3. Qui nó offendit in uerbo, hic perfectus est uir. Propter quod ét peccatũ mendacii non est generaliter mortale, sed fit mortale ratione materiæ circa quam, & ratione contemptus, & ratione nocuméti, & ratione libidinis, q faciũt mendaciũ esse pnicioſum & mortale. Vnde médaciũ officiosũ & iocosũ uel facetũ ſm Gab. di. 38. q. unic. art. 1. conclus. 4. neq. in pfectis, neq; in imperfectis ex natura actus est mortale, sed tãtũ ueniale peccatũ, qa neutrũ est ex se contra charitatẽ, neq; Dei, neq; pximi, qa tunc nõ esset officiosũ neque iocosũ, sed perniciosũ, noceret n. dicenti, si esset contra charitatem Dei, noceret ét proximo, si esset contra charitatẽ proximi, & ita esset pnicioſum. Quod etiam nó fit perfectis mortale. pbat multis Gab. Et dicitur nó sine causa ex natura actus, nó est mortale mendaciũ, iocoſum, & officioſum, qa tale potest pfectis esse mortale per accidẽs, sicut quodlibet ueniale potest fieri mortale, ut si fieret ex cõtemptu uel ex tenta libidine, quod paratus esset ipsũ committere, etiã si esset contra præceptum, aut cõtra conſcientiam etiã erroneã, aut si fieret in doctrina pietatis, ubi non est métiendũ 22. q. 2. primum. aut si scandalizaret proximũ: aut damnum seu nocumentũ inferret, in quo casu nó manet officioſum seu iocoſum, sed erit pernicioſum. Vniuersaliter enim ſm legem euangelicam, scandala pusillorum sunt uitanda: ſm illud Matt. 18. Væ homini illi per quem scandalũ uenit. Vide plura apud Scot. & post eum Gab. ubi supr. Vel quando quis (ut dicit S. Bonauen. di. 38. q. 6. li. 3.) ex certa scientia uel malitia impugnat ueritatẽ siue pietatẽ, vt fidẽ Christianã & bonos mores subuertat. Hoc inquã modo mentiendi nó contingit reperiri grauius mendacium. Plura ibi Bona. de mendacio scribit. Médacium autem officioſum aut iocoſum est ueniale ex eo (ut scribit Gab. ubi supra.) & ſm B. Aug. qa omnis abusus rei est peccatũ, q aũt utiẽ aliquo cõtra finẽ proprium, abutitur. Et hoc contingit in omni mendacio, & in omni q métitur. Sed locutio data ẽ homini ad exprimẽdũ conceptionem cordis, quando autẽ quiſquã loquitur quod in corde nó habet, abutitur sermone, & loqtur qđ nõ debet: ergo peccat. Hinc ait S. Bo. di. 38. q. 2. di. 3. quod absque dubio omne men-

dacio est peccatū, & adeo est ipsi mēdacio essentiale esse peccatū, ut nullo peccato, nullo fine, nullla dispēsatione, nec humana nec diuina possit fieri bene. Et hoc Augu. dicit expresse, & nititr Magister probare, & in hoc cōmuniter cōcordāt doctores, sed ratione huius difficile est assignare. Ideo ut Paulò pòst dicit, Mēdaciū nullo mò pòt benefieri, neq; aliquo fine, nec aliquo pcepto dispensatiuo, qa sēper manet i eo deordinatio, q̄ qdē est ex discordia uocis & intellectus. Vide latius Bonau. & Gab. qui & vult qđ quādo ueritas & vtilitas doctrinæ & iudicij aufertur, tunc mendacium iocosū & officiosū pōt fieri perniciosū.

MENDACIVM mētiri & decipere: hæc uocabula accipi possūt dupliciter, ut scriptis mādarūt Gregor. Arimin. in primo: di. 42. Et Card. Came. q. 12. ar. 3. & Gab. di. 38. q. unica, art. 1. li. 3. &c. Vno mò ut includūt deordinationē, i. ut nō solum important actū mētiendi, hoc est actū pferendi falsū cū intentione decipiendi, vel pferendi aliq̄d contra mentem, sed cū hoc cōnotāt inordinationē, i. qđ talis actus proferantur cū circunstantia mala, s. inuide, indebitè cōtra legē. Sm quā acceptionem mox nominata couoluta sunt malitia, sicut Philosophus dicit de adulterio, furto &c. Et ita cōmuniter accipiūtur hæc nomina & uerba à sanctis & doctoribus, sm quem modū impossibile est Deum mentiri, ut dicit Apostolus ad Hebr. 6. aut etiam mendaciū præcipere, uel decipere, eò quod impossibile est Deū aliquid facere inordinatè uel malè, quia eò quod aliquid vult aut facit, ordinatè & bene facit. Alio mò accipiunt, ut nō connotāt huiusmodi inordinationē seu circunstantiam ex se malam, sed dicūt actum illū contra mentem prolatū, siue inordinatè fiat siue non inordinatè, sm primam acceptionem in diffinitione mendacii, & mentiri opportet addere inordinatè, vel saltem intelligere, eò quod dicitur cum intentione fallendi seu contra mētem. Sed secundo modo accipiēdo addi non debet, nec intelligi uerbis pdictis, per hanc distinctionē multa contraria soluuntur. Et licet sm Sanctum Bonauen. & Scot. & Docto. communiter sequētes B. Aug. in li. de mendacio, dicūt omne mēdaciū esse peccatum, ut & Magister in textu, di. 38. li. 3. in assignando tamen rationē sunt diuersi. Quidam eò quòd sit cōtra ueritatem sūma, S. Tho. a. 2. q. 110. ideo mendacium dicit peccatum, quia est malum ex genere, siue ex obiecto, quia transit super materiā disconuenientem actui. Cōtra eū & sequaces arguit Scotus. Alij ut S. Bona. di. 38. hb. 3. alias nituntur assignare causas, q̄ similiter possunt impugnari, eò q̄ mentiri includit intentionem malam q̄ benefieri non potest, sed fallit hoc in mendacio iocoso. Impugnat hoc Gab. vbi supra, qui & dicit accipiendo mendaciū, primo modo nullum mendacium fieri potest, sine peccato in sensu cōposito, secus in sensu diuiso, hoc est: qđ non potest aliquid simul esse mendaciū & non esse peccatum, sed eo ipso qđ est mēdacium, est peccatum. Potest tamen actus idē qui nunc est mendacium esse, & nō esse peccatū, sed tunc cum non est peccatū, nō est, neque dicitur mendacium. Hoc probè declarat Gabr. & patet ex dictis. De potētia quoque Dei absoluta cuiuslibet generis mendacium acceptū secūdo modo, fieri potest sine peccato. Probatur de pernicioso quod nocet pximo, quia sm Beatum Augu. aliqui merentur decipi, ac deceptione puniri. Nam & Apostolus ad Rom. 1. de gentilibus Deum cognoscentibus, & non ut Deū honorantibus, ait. Propter quod & tradidit illos in reprobum sensum, ergo iustū est tales decipi, ultra ergo iustum est eos dicipere. Potest ergo aliqs eos iustè decipere. Item potest Deus pcipere, ut per mendaciū aliū decipiat, sic decipiens non peccat. Item deceptio quādoque est pœna iusta, ergo aliquis potest iustè infligere, maximè si hoc à Deo pcipiatur, & tunc nō peccaret, sed cæteris paribus mereretur. Ité Deus decipit p malos homines & angelos, ut dicit Augu. in li. 83. quæstionum. q. 53. ergo hoc idem potest per bonos. Item potest tollere præceptum de mēdacio,

& tunc

& tunc mentiens non peccat, siquidem nemo peccat qui non agit cõtra legem. Hęc Gab. ubi supra post Aliac. & Greg. de Arim. Sed stãte lege oẽ mendacium pernicioſum ex deliberatione dictũ, eſt mortale peccatum, quia ſimpliciter prohibetur illo præcepto. Non dicas cõtra proximum falſum teſtimonium, nõ curando an in iudicio uel extra iudiciũ id fiat. Hinc eſt quod dicitur Sap. 1. Os qđ mentitur, occidit aiam. Et in Pſal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium, & ſimilia multa, quæ omnia intelliguntẽ de mendacio pernicioſo. Videatur ad hoc Gab. concl. 3. ubi ſup. Nec illud prætereundum eſſe cenſui, qđ & ſcribit idẽ Gabr. art. 3. dub. 1. ubi ſup. Et co ncordat S. Bona. diſt. 38. q. 2. lib. 3. quod in ſacra ſcriptura nullũ mendacium cõtinetur, ſed quæcunq; in ſacra ſcriptura aſſertiuè ponũtur in ſenſu literali quẽ prætendit ſpiritusſanctus, uerißima ſunt & nulla falſitate permixta. Sed nonnulla mendaciter ab improbis dicta recitantur in ſcriptura, ſicut blaſphemiæ Iudæorum, q̃ nullatenus aſſeruntur, qa talia ut recitantur ab alijs dicta accipiũtur materialiter, & ut ſic nec ſunt uera nec falſa. Dicuntur ẽt nonnulla figuratiuè aut parabolicè, in quibus ſnia literalis nõ eſt illa quã uoces uel ſcriptura ſm primam Grammaticalẽ impoſitionẽ ſignificant, ſed quã res importatę per dictiones indicat, & quẽ ſpiritusſanctus auctor ſcripturæ, tali modo loquẽdi dedit. Et in talibus figuratiuis locationibus nõ cõtingit mendacium ſm primas uerborũ ſignificationes. Vnde nõ eſt mendacium, dum figuratiuè dicit. Pratum ridet, qa non eſt ſenſus qđ pratum actũ ridendi ꝓducat, ſed quod floreat. Sic nõ eſt ſenſus literalis, quod ligna ſiluæ ierunt ad ramnũ. Iudicũ 9. ſed qđ homes Iſraelitæ, ſcilicet per ligna ſignificati iuerunt, ut patet ex doctorũ expoſitionibus. Sic ad alia multa dici põt, quę adduci poſſunt. Itẽ excuſatur mendaciũ a peccato, ubi cõcurrit conſiliũ ſpiritusſancti. Sicut de Iacob dicit Aug. & hẽt Magiſter in calce diſt. 38. Et ſi diligenter attendit, non eſt mendaciũ, ſed myſteriũ. Intendebat enim matri obedire, q̃ per ſpiritumſanctũ nouerat myſterium. Et ideo ꝓp familiare conſiliũ ſpiritusſancti q đ mater acceperat à mendacio excuſatur Iacob. Vide latiùs Gabrielẽ ubi ſupra. Nec patres & homes laudati uet. teſt. ſemper excuſantur ab oi mendacio, ſaltem officioſo & iocoſo, qm̃ non fuerunt perfectiores Apoſtolis, qui tñ non negantur uenialiter peccaſſe, ẽt poſt ſpiritusſancti perceptionẽ, ut Ioãnes in ſua canonica teſtatur. Et latiùs de hoc uide ubi ſupra Gabrielẽ. Vnde ſi laudamus bona facta eorũ, & illa accipimus in exemplũ, mala tñ in exẽplũ nõ recipimus, nec ꝓtinaciter defendimus uel excuſamus. Nec Abrahã mentiebatur. Non.n dixit contra id quod in mẽte habuit, cũ dixit ſeruis ſuis ſe reuerſurum cũ Iſaac Gen. 22. Nec facilè fuit mendaciũ Abrahę imponendũ (cuius uita & obedientia fuit omnibus exẽplaris) ut dicit Scotus & poſt eũ Gab. Et ut dicit S. Bona. diſt. 38. q. 2. lib. 3. Et ſi Abraham uellet filiũ ſuũ immolare, credebat tñ ex magnitudine fidei ſuę (ſicut dicit Apoſtolus, quod Dñs eũ ſuſcitaret) ſciebat enim quod firmaerat promiſſio qua dictũ ei fuerat. In Iſaac uocabitur tibi ſemẽ. Hęc ille. Et ſic mẽtitus nõ fuit Abrahã. Vel (ut inquit Gabr. lect. 69. canonis. In præcepto dato Abrahę eſt attendere uerba pręcipiẽtis, & intentionẽ præcipiẽtis, præceptũ illud ſm mentẽ pręcipientis prætendebat obedientiam Abrahæ fieri notã cæteris in exemplũ, & non immolationẽ filij, quam præcepti uerba ſignificabãt. Quemadmodum & pręlatus religioſus quandoq; præcipit fratri ſuo aliquod arduum, qđ tamen per ipſum nõ uult adimpleri, ut experiatur obedientiam fratris: Hæc Gabriel ubi ſupra, qui & longior eſt. Nec Iſaac mentitus eſt, dicens Gen. 24. Rebeccã ſororẽ, quia uerè eius cognata filia Bathuelis filij Nachor fratris Abrahæ. More aũt illius gentis oẽs cognatæ ſorores dicebant, ſicut cognati fratres. Similiter dicendũ de Abrahã, q uxorẽ ſuã dixit eſſe ſuã ſororẽ. Gen. 20. & 12. quæ fuit filia Arã fratris Abrahæ, ut habet Gen. 11. De Iacob uerò dicẽte

ſe

se primogenitū,&c.Si placet excusare à peccato,potest dici qđ uerba Iacob ſm certum intellectū uera fuerunt. Erat.n. Iacob Esau,non m persona, sed officio & dignitate quantū ad ius primo geniturę,& sic uerū dixit: ꝓpter quod non decepit patrem, & benedictio debebat Iacob electione diuina, q̄ elegit eum in utero materno, licet pater non intellexit, tali modo loquēdi usus est saluator Matth. 11.dicens de Ioanne:ipse est Elias. Accedit & illud de Ioseph., q̄ erat ꝓfectus seruator diuinę legis,cuius mēdaciū ad fratres ſm Scotum, & beatum Aug. 5.super Genes.fuit iocosū, quādo dixit eos esse exploratores,quod apparet ex euentu,qm̄ in finem ueritatē eis aperuit, qui sic meruerunt puniri propter uenditionem.Vel ſm Bonauē.dicitur quod dixit fratres exploratores, tēdendo dixit,aut interrogando nō asserēdo.Vnde potius intelligenda sunt interrogatiuè quàm affirmatiuè.Quando autem dixit se peritum in augurandi scientia: largè accipitur uerbum augurandi ꝓ futurorum præuisione. Bonauen. De obstetricibus, ut habetur Exo. 1.1.ſm Alexand.in facto earum duo considerā tur, pietas compassionis & mēdacium. Compassio opus bonū fuit moraliter, & si processit ex charitate, fuit etiā meritorium, ꝓ quo remuneratæ sunt temporaliter,non tamen ꝓp hoc priuatæ p̄mio æterno,salutem si affuit charitas. Mēdacium uerò fuit officiosum, quia profuit & utile fuit ad salutē paruulorū,& nulli nociuum,& ideo ueniale, & idcirco non impediuit meritū pietatis, licet illi mendacio p̄miū non debebat. Propter hoc dicit Scotus,Deum remuneraſſe eas ꝓ bono motu, & tñ nō abnegaſſe eis uitā æternā ꝓ illo peccato, qđ erat eis ueniale.Scotus.di.38.lib.3. & Gabriel uideatur & sāctus Bonauentura circa textū.Item de Raab, dicitur similiter quod propter pietatē in nuncios commendatur, non propter mēdaciū officiosum,quo saluauit uiros ad se declinantes,Iosue 2. Item de Iudith uarios recitat dicendi modos Scotus.Similiter & Nicolaus Liranus super c.9 & 10.Iudith,potest tñ dici breuiter,quod affectio Iudith ad liberationē populi ꝓ interfectionem publici hostis, q̄ laborabat cultum Dei destruere funditus,& expugnare populum fuit bona & commendabilis. Item ornatus eius ad capiēdum Holofernem laqueis oculorū suorum excusatur,quia non depēdebat ex libidine sed ex uirtute, ut tāquā per aptum mediū ad eum interimendum uenire posset. Non tamen sequitur quod nitebatur inducere Holofernē ad concupiscēdum se coitu adulterino uel fornicario,sed magis coniugali,in qua concupiscentia non peccasset mortaliter & excitatio coniugalis concupiscentię sufficit tāquā medium ad finem à Iudith intētum. Nec tamen à mēdacio Iudith excusat simpliciter ī multis dictis suis, sed tamē omnia fuerunt officiosa & ad liberationē populi Israelitici ordinata, & ita non fuerunt mortalia. Et licet fuerunt nociua Holoferni,quia ad eius interitū tēdentia,non tamen propter hoc fuerunt mortalia peccata, quia fuit dignus morte,& iure belli à quocūque aduersariorū potuit ipse sine peccato occidi. Commendatur ergo(ut inquit Gabriel. Vbi supra.)Iudith quātū ad affectionem liberationis populi, & omnia licita q̄ ad illā fuerunt ordinata. A mendacio tamen non commendatur, sed tamen à mortali crimine excusatur. Quā uis Scotus dicat non omnino certum esse qđ excusata sit ab omni peccato mortali. Nā uelle aliū peccare, est peccatū mortale, ut ipsa uidet cùm ornauit se, ut caperetur ī appetitu suo ab Holoferne. Itē de fictione & simulatione dicit sanctus Bonauētura,quod simulatio est quædam deceptionis,quæda doctrinæ, & quædam cautelę. Prima fuit Iosue, quando simulauit se fugere habitatores Hai,ut eos longius ab oppido protraheret & ita prosterneret,ut habetur Iosue 8.Et Dauid ante Regem Achis stultum se simulauit.1.Regum. 21.Et Iehu cùm finxit se cultorū Baal. Secunda fuit Domini qua docuit discipulos officiū hospitalitatis. Vnde & coegerūt illū dicentes, Lucę ultimo. Mane nobiscum,pe

quod

qđ nrerunt illũ cognoſcere, de quo dicit Scotus di.49.q.15.li.4.quod Deus pôt cauſare uiſionẽ in oculo nó beato p qualitatẽ, q̃ non eſt illius obiectum, & ſic potuit cauſare viſionem in oculis diſcipulorũ de peregrino ipſo exiſtente in claritate & colore proprio, non habẽte in ſe illam formam aut colorem, nec tamen decipiebat, quia deceptio nó eſt niſi in via morum, nec tamen fuit ibi illuſio, qa certi erant quod ipſe fuit talis in perſona. Hæc Scotus. Vnde Petrus Paludenſis di.30.q.2.articul.2. concluſione v. libro quarto, inter cætera dicit, faciens aliquod factum nó ut fallat, ſed vt veritatem ſignificet, uel ad aliquod bonum, licet ex illo facto aliqui eliciãt ſignificatiuè aliquod falſũ, non mentitur factor ſicut Chriſtus quãdo finxit ſe longius ire, non enim fecit hoc ad deciendum, nec ad ſignificandum itinerationem quã facere uolebat, ſed ad prouocandũ eos ad inſtantiam hoſpitalitatis, & ad ſignificandum quod diſtabãt ab eo infidelitate, ſicut alibi nolebat eos prẽterire. Et ſimiliter beata Virgo non tenebatur dicere quia intẽtione contraheret. Vnde licet nõ intenderet matrimonium conſummare, quod videntes credebant, non eſt mẽtita facto. Hæc Paludẽſis, ubi ſupra. Tertia uerò ſimulatio hypocriſis uel duplicitatis q̃ eſt in hypocritis, qui in ſigno exteriori oſtẽdũt ſe eſſe bonos, & interius replẽtur malitia. Primę duæ non tenent rationẽ mendacij, ſed tertia. Ideo primę duæ nõ sũt peccata, ſed tertia, de quo latiùs cõſuli to Gabriel.di.38.q.unica in fi.li.4. Et tantum de mendacio dicta ſufficiant.

MENDICARE, eſt uitæ alimẽta poſtulare. Contingit autem tripliciter mendicare (vt notat Gabriel di.16.q.4.ar.3.dub.1. li.4.poſt. Alex.q.57.part.4.memb.2.ar. 2.) Primo ex neceſſitate naturę, uelũ quis petit ab alio quod p ſe habere nõ poteſt propter paupertatẽ uel infirmitatẽ aut utrumque. Hic modus miſerabilis eſt tolerabilis, & per patientiã fit meritorius & laudabilis, ſicut legit̃ de Lazaro mẽdico & infirmo iacente ante ædes diuitis, quod mortuus portatus ẽ ab angelis in ſinũ Abrahæ. Ex quo colligitur, quod mendicitas ex neceſſitate proueniens, eſt occaſio directiua ad uitã æternã, iuxta illud qđ dicit Grego. Mala quæ nos hic præmunt, ad Deum ire compellunt. Secundo modo qs mendicat pro ocio fouendo, uel p lucro cumulãdo, uel utroque modo, & hæc mẽdicatio eſt culpabilis. De quo Amb. lib. 1 de offi. ca.16. Veniunt ualidi nullam cauſam niſi uagandi habentes, & uolũt ſubſidia euacuare pauperum, eximanire ſumptum, nec exiguo contenti, maiora quærunt ambitu teſtium captãtes petitionis ſuffragium & natalium ſimulatione lucrantes licitantesque incrementa quæſtuum. Et ſequitur ibidẽ modus aſſit largiendi, ut nec illi inanes recedãt, neque tranſcribatur uitra pauperum in ſpolio fraudulentorum. Tertius modus mẽdicãdi eſt ſupererogatiuus iuſtitiæ, ſcilicet cum quis mẽdicat pro Chriſto venerando, & proximo ędificãdo: uenerando ſcilicet p imitationem & cultus exhibitionem, per imitationem quãtũ ad contẽptũ ſui, & uilificationem ſuę abiectionẽ, qđ Chriſtus euidentiſſimè fecit. Vnde Hierony. Eſto uilis quantũ poteris, nunquam Chriſto uilior eris. Laudabilis eſt illa mendicatio uoluntaria, qua ſe qs exponit ut redẽptori ſuo ſe cõformet, & cultui diuino mẽte liberiore aut euangelizationi uacet, depoſita ſeculi ſolicitudine, & p ximũ ædificet, & prouocet ad pietatẽ. Ex his patet q̃ mẽdicatio eſt reproba, q̃ tolerabilis & q̃ laudabilis & meritoria, & per hoc qui licitè poſſint mendicare, paulò pòſt ſcribit de hoc Gabriel ubi ſupra.

MENDICITAS ẽ duplex, ſcilicet corporalis & ſpiritualis, & de utraque multa ſcriptis prodidit Gerſ. in multis locis ſuorũ operũ & tractatũ. In mendicitate ſpirituali utiliter quiſque petet, ſi tantummodo ſalutaria, ſi diuinę uoluntati placita, ſi diuinæ legis mãdata implere deſiderabit, in omnibus itaq; deſideriis diuinum anteponendum eſt beneplãcitum, & ut ſua uolũtas fiat, deſideretur. De hac mendicitate ſpirituali lõgũ tractatũ, & plura alia ſcripſit Gerſon, quę

videre

videre potes. Et idé Gers. uolés Deũ fo re piũ & miſericordẽ, eſto & tu tibi ipſi miſericors. Eſt. n. durus duris, pius pijs, Bonus bonis, ſeuerus malis. Talé utique illũ inuenies, qualis & tu fueris in tuis deſiderijs, nõ q. dẽ p mutabilitatẽ eius, ſed p tuam. Volés inſũper in curia ſuæ iuſtitiæ abſolutionẽ cõſequi, tu te ipſũ accuſabis, iudicabis, cõdẽnabis, punies, & ſic remiſſionẽ impetrabis. Q. ſi te coneris defẽdere & iuſtificare uias tuas cõfuſionẽ ꝓfecto & condẽnationem reportabis, &c. Hac ſpirituali mẽdicitate eſſe uoluit Chriſtus, cum per Prophetã teſtatur: Ego inquit mẽdicus ſũ & pauper. Apparuit hoc in omnibus ſuis orationibus, quas ad Deum patrem fecit p ſertimi cruce cũ dixit: Deus Deus meus ut q. d me dereliquiſti. Hãc uoluntariè ſuſceperũt oẽs ſãcti, imò ipſe Chriſtus, ut dictũ eſt: Nõne & rex ille potentiſſimus Dauid in ſuo Pſalterio ſe huius q. ſtuoſę mẽdacitatis ſectatorẽ ꝓfitetur, dũ ſe nominat nunc infirmũ, nũc orphanũ, nunc uulneratũ, nũc cæcũ, nunc ſurdũ, nunc impotẽtẽ, nunc alienũ, peregrinũ, nunc captiuum, iacentem in puluere & ſtercore, & ſic de alijs innumeris neceſſitatibus. Et Salomon ſapientiſſimus ſe dicebat pauperẽ, infirmũ, breuiſſimi temporis, minorẽ ad intelligendũ legẽ Dei, & ita in tota ſcriptura diſcurrendo inuenimus vniuerſaliter de omnibus ſanctis. Gerſon. qui multa de mẽdicitate ſpirituali ſcribit, &c.

Mens põt accipi quadrupliciter (ut ſcribit Brulif. di. 30. li. 1. Primo prout dicitur à mene, id eſt Luna ſeu defectus, ſic ſtat pro tota anima, tã pro potentijs ſuperioribus quàm inferioribus, mens autem præſertim ſtulti (ſecundũ ſapientis verbum (ut Luna mutaẽ. Lunatica q. ꝑpè eſt quam ſpiritus immundus mittit nunc in ignem cupiditatis malè inflammantem, nunc in aquam tumoris malè ſuffocantem, nunc elidit in terram cogitationum noxiarũ, de terrenis & uolutatur, & clamat, & ſtridet, & ſpumat, & areſcit, & diſcerpitur ꝓuaria, uix tãdẽ redit ad ſe per lucidum interuallum, ut Deũ noſcat & ſe, & hoc ab infantia. Ita ſcribit doctiſſimus Ioannes Gerſõ tractatu 7. ſuper cantico Virginis. Secũdo mens dicitur à metiendo, & ſic capitur mens pro quacunque potẽtia cognoſcitiua uel iudicatiua, quia talis menſurat obiectum. Tertio capitur mens, prout dicitur ab eminendo, & ſic capitur pro parte ſuperiore animæ ſiuè rationis, & ſic accipit communiter Augu. iſto modo, mens non reperitur in potentijs ſenſitiuis, nec in anima ſẽſitiua, nec in anima uegetatiua, nec in eius potẽtijs, ſed ſolũ eſt in portione ſuperiore. Quarto modo accipitur mens, ut dicit à meminiſſe, & tunc ualet ſicut memoria Capitur etiam pro potentijs ſenſitiuis, in q. bus minimè conſiſtit imago. Et mens ſecundum Gerſonẽ tract. 7. ſuper Magnificat, omnibus hominibus eſt æqualis libertatis, quo ad eſſentiã & actum primum, ſed non quo ad actum ſecũdum, propter impediméta uel adiutoria, modò iſtis, modò illis aduenientia. Multa de mente ſcribit ibi Gerſon, &c.

Menstrvvm eſt ꝓfluxus ſanguinis, ut ſcribit Brulif. di. 32. q. v. libr. 4. qui ſolũ euenire & mulieribus per mẽſem uel p circulũ Lunæ, & cauſat in eis infirmitatẽ. Et quando uir (ut dicunt Doctores) cognoſcit mulierem tẽpore iſto, proles efficitur gibboſa, uel cæca, uel leproſa, vel habet aliam infirmitatẽ. Etiam iſte ſanguis eſt uenenoſus, ita q. ſi canis comederet, efficeret rabidus, & ſi sãguis tangeret ſegetes, deſiccarentur. Et quãuis omni tempore ſiue in mẽſtruo, ſiue in alio, debet debitum reddi, ſed non debet peti, ideo ſi aliquis eorum petit, alter debet reddere, tamen ille qui petit tali tempore, malefacit Brulif.

Mensvra ſecũdum S. Thom. prima ſecũ dę. q 90. ar 1. eſt illud, per quod cognoſcitur quantitas rei. Et ſecundũ eundẽ eſt duplex. li. 2. ſenten. di. 2. q. 1. & in q. de ueri. q. 1. ar. v. ſcilicet intrinſeca, & extrinſeca. Prima ẽ i quolibet eſt mẽſura to ſubiectiuè. Secũda uerò, in uno ſolo. Et Ariſt. 10. Metaph. Mẽſura eſt id quo res cognoſcitur, eſt enim metrum quo primo unumquodque cognoſcitur. Cognoſcitur autem res tripliciter, & ſecũ

dum

Digitized by

dū hoc aliqd tripliciter dicit mensura, vt scribit Gab.di.2.q.1.ar.1.lib.2.Primo modo mēsura rei est causa efficiés cognitionis apprehēsurę rei, hoc est cognitionis qua res primò apprehēditur. Sic intellectus est mēsura rerū quas intelligit, & obiectū qđ est res intellecta, est mensura cognitionis. Secūdo accipitur mēsura pro illo quod ducit in rememorationem alicuius prius noti, quomodo dicimus qđ imago Petri repræsentat Petrum, & sic repræsentās potest dici mēsura repręsentati, & isti modi sūt generales & cōmunes tā quantitati, q̄ alijs à quantitate. Tertio modo accipitur mēsura magis ꝓpriè, ꝓ illo quod ducit in cognitionē quantitatis alterius. Metrū.n. est (ait Philosophus) quo quātitas cognoscitur. Sic mensura præsupponit cognitionem rei mensuratæ in se, & notificat eius quantitatem, ut si pannus primo notus est secūdum suam essentiā, quia pannus, & per applicationē ulnæ notificatur eius quātitas secundum longitudinem. Vlna est mensura longitudinis panni. Ex quo patet, quod mensuratum potest prius esse cognitum secundum se quam mensura, licet secundum quantitatem. Et sicut quadruplex est quantitas, scilicet multitudinis, extensionis, durationis, & perfectionis, secundū hoc quadruplex est mēsura, sic in exemplo. Primo modo, vnum est mensura multitudinis, & numeri: secūdo modo, vlna panni: tertio modo, tēpus motus: & quarto modo, perfectius minus perfecti. Quomodo Deus potest dici mensura omnium, pro quanto una res est pfectior quæ magis accedit ad pfectionem Dei, quàm alia, & albedo respectu colorum. Et quandoque mensura est in anima, quandoque in re extra, & semper mensura est notior mensurato, & hoc quantum ad eius quātitatem, quia per minus notum non cognoscitur magis notum. Nec res secundum subsiā tiam suam mensurari potest, quia ut sic considerata non est, nec habet quantitatem. Non enim est de ratione substantiæ quod sit magna, multa, aut tantę duratio nis uel perfectionis. Item Deus est mensura perfectionis angelorum, qa ꝓ cognitionem Dei & Angelorum potest cognosci quod unus est perfectior alio, quo plus accedit ad perfectionem Dei quam alius. Et Deus est omnium mensura aliorum à se quantumcunque diuersorum, quia omnium perfectionē cognosci possunt ꝓ accessum ad diuinā perfectionē. Item nihil est mensura suiipsius, & mensura est tantum finitorum, unde & multitudinis angelorum sicut quarumcunque rerum numerabilium, mensura est unitas in re extra, uel in intellectu, quia ita sūt numerabiles angeli (cùm nō sunt infiniti) sicut cæteræ multitudines rerū separatū, & per consequens, simili mēsura quātum ad eorū multitudinē sunt mensurabiles. Multitudo aūt numerat unitatē. Nulla aūt est mensura extensionis angelorum, quia in angelis non est quantitas molis, cùm sint extensiuè indiuisibiles, & ita non sunt extensi, quare nec mensurabiles secundum extensionem. Ratio autem mensurę finito congruit ut dictum est. Quando uerò sācti dicūt qđ Deus mensuratur æternitate, non intelligunt, quod Deus qui simpliciter est immensus, mensuretur per creaturam aliquam, aut etiam suam essentiam. Sed intelligūt quod sicut per tempus & partes temporis mensuramus omnia temporalia, ita durationem Dei infinitam cognoscimus, quia necessariò coexistit omni tempori in actu & in potentia. Quātitas verò durationis, quorumcunque aliorū a Deo, non cognoscit à nobis nisi ex hoc solo, quia coexistit maiori uel minori tēpori in actu vel in potētia. Et aūt Deus mensura perfectionis aliorum ut dictum est. Hæc singula latiùs declarat Gabr. di. 2. quæstione 1. per totum lib. 2.

MERCATVRA dicitur ars uel actus mercādi. Et est triplex mercatura, scilicet nauigatio, deuictio, id est fœneratio, & negociatio secundū Aristo. li. 1. Politicorum. Negociatio de se non est uitiosa, licet habeat turpitudinē, ideo licita est si sit ad finem honestum uel necessarium, id est quod negotiator lucretur moderatè, scilicet vel ad suæ familiæ sustentationem vel pauperū uel communitatis, si in honesto uel iusto contractus & non ad cari

stiam,

ſtiam, ſecundum B. Tho. q. 77. ar. 4. Vnde Gerſon parte 1. tracta. de modo uiuendi omnium fidelium, ponit hanc regulam mercatorum, quod non in die dominica mercentur, nec periurent, ab illicito ſibi caueant lucro, nec ad diem uendant, uel carius propter dilationem, ut debitum ſuum tempore promiſſo ſoluãt, nec ſcientes mentiantur, æquã ſtateram habeant, æqua pondera, & æquam menſuram. Et ad cauendum periurationes & mendacia & alia peccata (ut idem ait parte 2. de cognitione peccatorum uenialium & mortalium, conſide. 20. de peccatis quæ fiunt in mercantijs. Ego conſulo (inquit Gerſon) ſeruari conſuetudinem quorundam bonorum & fidelium mercatorum, hoc eſt, nõ ſuperferre ſuas merces, ſed eas uẽdere ad unum uerbum, & quando uidebitur hæc conſuetudo, citius & breuius emetur & fiet placitum Deo: uult & quod per mercantiam non perdatur ſeruitium Dei, ad quod tenetur per præceptum Dei & Eccleſiæ, & quod cuſtodiatur bona fides, & quod non uendatur carius ad credulitatem quàm ad argẽtum, in quo homo debet examinare ſuam conſcientiã. Vide latiùs Gerſonẽ ibi. Et ut ait Ambr. lib. 3. de officijs in contractibus, uitia eorum quæ ueneunt, prodi iubentur. At niſi intimauerit uenditor, quãuis in ius emptoris tranſierint, doli actione accuſatur. Et dicitur mercatura à mercor: & differunt merx & mercatura. quod merx eſt ſpecies ipſa quæ emitur uẽdituruę, à quo mercimonium & commercium. Mercatura uerò eſt actus ipſe emendi ac uẽdendi merces. Mercem Varro à merendo ære dictam uult. Mercis appellatio, ut uult Vlpianus, ad res tm̃ mobiles pertinet, & merx aliquando dẽ pecunia, aliquando ius ipſam recipiendi, aliquando eſt propriũ corpus ſerui alicuius, ut ſcribit Gerſon par. 2. operum tractatu de contractibus parte 1. conſidera 4.

MERCES eſt illud quod recõpenſatur pro operis retributione, ideo reddere mercedem eſt actus iuſtitiæ, ſicut reddere pretium rei emptæ, ſecundum beatum Thomam prima ſecundæ, quæſtio. 14. artic. 1. Mercenarius uerò actus is dicitur, qui fit propter mercedem, non autẽ qui eſt circa eam. B. Thom. 3. ſenten. diſtin. 26. q. 2. artic. 1. & dicitur à mereor: magna quoq; merces ꝓmittitur Chriſtianis Deum diligentibus, & eius præcepta ſeruantibus. de quo uide Gerſ. in ſer. de omnibus San. parte 2. qui incipit: Exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Et alias de hoc dicitur.

MERCENARIVS (ut ſcribit S. Bonauen. diſtin. 27. quæſt 2. lib. 3.) dicitur ille, qui principaliter habet oculum ad mercedẽ. Nam ſi eam aſpiceret non principaliter, non propter hoc mercenarius eſſet: ſecũdum intelligendũ eſt, qđ duplex eſt merces, uidelicet creata & increata, tẽporalis & æterna: & ſm hoc duplex eſt mercenarius, uidelicet bonus & malus: & duplex mercimonia, una laudabilis, alia uituperabilis. Nã qui principaliter reſpicit ad mercedem creatam & temporalẽ, malus mercenarius eſt, & hunc uituperat Ioannes, dicens: Mercenarius autẽ fugit, quia mercenarius eſt. Ille uero q reſpicit principaliter ad mercedem æternam, de qua Gen. 15. Merces tua magna nimis, bonus mercenarius eſt: & hic mercenarius panibus abundat, ſpei, fidei, & charitatis: ſicut dicit Ambroſius ſup illud Lucæ 15. Quãti mercenarij, &c. Vnde motus charitatis ſecundũ aliquod genus mercimoniæ poſſit eſſe mercenarius, ſcilicet ſecundum quod conſtituit mercedem ſuã circa bonum increatum, ad quod tendit ſicut ad finale præmium, & deſiderat tanquã omne bonum. latiùs Bonauentura. De malo mercenario loquitur Gabriel ſermone 1. Dominicæ, Miſericordia Domini: Mercenarius, inquit, eſt qui locum quidem paſtoris tenet, ſed lucra animarũ non quærit, terrenis cõmodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris paſcitur impenſa ſibi ab hominibus reuerẽtia lætatur. Gabriel poſt Gregorium in Homel. qui & dicit, quod non paſtor, ſed mercenarius uocatur, qui non prò amore intimo oues Dominicas, ſed ad temporales mercedes paſcit.

MERITVM quandoq; accipitur, ut ordinatur ad bonum, quãndoque ut ordinatur ad malum ſeu pœnam. & ſic dicitur meritum

ritum malum, & hoc propriè dicitur demeritum. Vocabulum itaque meritum, quandoque est indifferens, plerunque tñ & bonum sumitur, & describitur sic ſm B. Thom parte 3. q. 49. artic. Meritum est actio qua iustū est, ut agenti aliquid deꝯ. Vel ſm Gerſonem parte 4. in deſcriptionibus terminorum ad Theolog. utilium. Meritū est actus laudabilis factus ad bonum alterius uerè uel interpretatiuè ſeu reputatiuè pro quo exigitur præmiū. Dicitur reputatiuè propter Deū, qui bonorum noſtrorum non eget. Demeritū per oppoſitum est actus uituperabilis factus uerè uel interpretatiuè ſeu reputatiuè ad malum alterius pro quo exigitur ſupplicium Scotus diſt. 18. lib. 3. ita diffinit: Meritum est aliquod acceptatum in alio, ꝓ quo ab acceptante est aliquid retribuendum illi, in quo est quaſi debitum illi ꝓ illo merito uel alteri pro quo meruit. Nō enim meritum dicit ſemper actum, qui ſit in poteſtate eius cui fit retributio, ſed hoc ſolum est, quādo aliquis meretur ſibiipſi, quando autem unus meretur alteri per orationes, uel alias afflictiones acceptas Deo, quamuis illa ſint in poteſtate merentis, non tamen ſunt in poteſtate eius pro quo facit, & tunc meritum formaliter dicit ordinem alicuius actus laudabilis in merentem ad acceptantem, qđ acceptans acceptant, ut contribuat ei pro quo accipiatur. Ex hoc ſequitur, quod unus poteſt mereri pro alio. Scotus. Vel meritū est operatio aliqua liberè a uolūtate elicita ad præmij retributionem illi uel alteri acceptata. Et meritum totū noſtrum conſiſtit in iuſtitia & operatione ſm iuſtitiam, & per conſequens in operatione ſm uirtutem erga Deum & proximum. Sed iuſtitia præſupponit munditiā & puritatem, ſed talis munditia conſiſtit in declinando ab omni malo: ideo oportet quod antequam quis operetur iuſtitiam ſit ſine macula, ut ſcribit Iacob. de Valen. Pſal. 14. & ſic pfecta iuſtitia Chriſtiani conſiſtit in declinando à malo, & faciēdo bonum, quia ultimum præſupponit primum, ideo primum meritū beatitudinis est mundum ſe cuſtodire, abſtinēdo à malo, poſtea ſequitur operari bonum. Valen. Et ſm Gabriel diſt. 27. q. unica, lib. 2. ad rationem meriti in actu duo requiruntur in genere. Primum libera eius elicio. Secundum ad premij retributionem acceptatio. de quo uide ſupra in dictione *Actus meritorius*. Radix autem omnis meriti (ut ſcribit Gabriel diſt. 18. quæſt. unica, lib. 3.) propriè loquendo de merito conſiſtit in affectione iuſtitiæ uoluntatis, non in affectione commodi, nec in affectione iuſtitiæ, ut regulat affectionem commodi (ut dicit Scotus in 3. eadē diſt.) & obiectum est circa quod aliquis meretur, est Deus, ut idem uult. Videatur latiùs & Scotus, & poſt eum Gabriel ubi ſupra. Radix quoque meriti est charitas, quæ primò inclinat ad diligendū Deum propter ſe Deum, &c. Nullus autē actus est meritorius, niſi eliciatur ſm inclinationem charitatis: ideo non est meritorius, niſi referatur in Deum propter ſe dilectum. Hæc autem dilectio Dei, est ſm affectionem iuſtitiæ. Et communiter apud Doctores, meritum est duplex, ſcilicet meritum de congruo, & meritum de condigno.

MERITVM EX CONDIGNO est meritum pro quo exigitur præmium ex debito (ut ſcribit Gerſon par. 4. in deſcriptione terminorum ad theolog. utiliū.) Et hoc dupliciter; uel ex debito pacti, & legis & Domini dignificantis actum ad tale præmium, uel ex rigore iuſtitiæ, ſic quod ſi non redderetur præmium, iniuſtè ageretur cum merente. Et hoc ſolum (inquit Gerſon) reperitur inter creaturas adinuicē. Gab. diſt. 27. q. unica, art. 1. lib. 2. & in expoſitione canonis lect. 59. ita diffinit: Meritum condigni ſiue de condigno, est actus à uoluntate elicitus uel liberè procedens ad prēmium alicui ſecundum debitum iuſtitiæ retribuendum. Conſiſtit autem iuſtitia illa in quadam proportione meriti ad præmium & æqualitate: iuſtitia enim ſtricta ſicut non reddit minus bonum pro maiori, ita nec maius bonum pro minori. ¶ Requiritur igitur ad meritum de condigno proportio æqualitatis meriti ad præmium. Hæc autem æqualitas attenditur uel ex natura & conditione intrinſeca actus & præmij, uel

ex

ex ordinatione pacto aut conuentione, aut ꝓmissione ꝑmiantis. Exẽplũ primi, vt quando merces commensuratur utilitati, quam prẽmians consequitur ex actu & operatione merentis. Exemplũ secundi, quando ex conuentione, pacto uel liberalitate promittitur tantũ pro tali. Sic dicitur in Euangelica parabola: Nonne ex denario diurno conueniſti mecum? nõ facio tibi iniuriam, ſcilicet dando tibi ſm conuentionem tolle quod tuum eſt, & uade. Matth. 20. Vbi iuſtitia ſeruatafundatur in conuentione non in natura actus. Et meritum de condigno exigit aliquid in operante, aliquid in opere, & aliquid in præmiante. In operante quod ſit amicus. Inimicus enim ſm Auguſtin. non eſt dignus præmio, ſed pœna. Peccator itaque apud Deum nihil meretur de condigno, quia non eſt amicus Dei, ſed inimicus Similiter enim odio ſunt Deo impius & impietas eius. Sapien. 14. & fructus impiorum inutiles. ibidem cap. 4. In opere quod ſit ordinabile ad utilitatem, uel honoré præmiantis: ideo opus, inquit Gabriel exiſtẽtis in gratia non ordinatum finaliter in Deum, non eſt meritorium de cõgdino. Nullus quoque pót mereri niſi agat, quia omne meritum eſt actus, ergo mereri eſt agere, per locum à coniugatis, vt ait Brulif. In prẽmiante requiritur acceptatio ſiue ordinatio actus ſic eliciti uel imperati ad tale prẽmium. Eſt aũt hæc ordinatio nihil aliud quam diuina uolũtas, quę ab æterno voluit actum a tali & ex talibus principijs elicitum eſſe meritum condignum tali præmio, & condignitas illa attenditur ex diuina acceptatione, qua ab æterno uoluit actũ ſic ex gratia elicitum eſſe dignũ tali præmio. Verũ quoque eſt quod Deus ſemper ꝑmia ultra condignũ, ex gratuita enim acceptione diuina & mera liberalitate ſua præmiat. Hæc Gabriel ubi ſupra. Et ad meritum de condigno ſecundum Alexã. de Ales parte 3. q. 59. memb. v. art. 2 tria requiruntur, ſcilicet gratia, quæ eſt ſpiritus ſanctus, & gratia creata, quæ eſt habitus infuſus, & libera uoluntas. Et ita ſi aggregantur omnia quæ concurrunt ad meritum, patet condiginitas ad omnia quæ ſunt in prẽmio, &c. Nullum itaque eſt meritum ſine gratia, &c.

MERITVM de cõgruo eſt meritum, ut ſcribit Gerſon vbi ſupra. pro quo exigitur ꝑmiũ de congruo. vel ſecundum Gabriel vbi ſupra. Meritum de congruo eſt actus liberè elicitus, acceptatus ad aliq d retribuendum non ex debito iuſtitię, ſed ex ſola acceptantis liberalitate. Et hoc meritum nõ exigit ęqualitatem dignitatis cum retributo neque in operante, nec in opere, nec in retribuente: pót enim præmians aliquid retribuere operãti intuitu alicuius actus, aliàs nõ daturus, non tamen tanquam digno in ſe, nec in ratione operis cõdigni, ſed ex ſua liberalitate, ẽt ei qui inimicus eſt. Gabriel ubi ſupra. Vbi & concludit quod anima informata gratia per actum à voluntate ſimul & gratia elicitum, de condigno meretur ęternæ beatitudinis præmium. Id quod & auctoritate probat vtriuſque teſtamẽti. Vnde 2. Paral. 15. dicitur: Et erit merces operibus veſtris. Matt. 5. Merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Probat & hoc ratione, & per diffinitionem meriti. Vide eundem. Opera verò noſtra (vt notat ibi dẽ) in ſe & in ordine ad noſtrã volũtatẽ conſiderata, pręciſe ſunt indigna tanto præmio imperfecta, & defectibus plena. Secus ſi conſiderantur vt ſunt à Spiritu ſancto mouente & inhabitante, ac à gratia cooperante, nec non à Dei voluntate ipſa vt digna acceptante. Sic. n. digna ſũt tali præmio beatifico, ſecundum illud Heſter 6. Hoc honore dignus eſt, quem cunque Rex voluerit honorare. In præmio. n. eſt conſiderare beatitudinem formalẽ Dei, ſcilicet fruitionẽ & beatitudinẽ obiectiuam, quæ eſt Trinitas benedicta ſm illud Gen. 15. Ego ſũ merces tua magna nimis. verba ſunt Dei ad Abraham. Et diuina ordinatio ſeu voluntas, qua vult ſic operanti tali mercede ſic operari, ſecundun illud Apoc. vl. Merces mea mecum eſt: hoc eſt in mea poteſtate ac voluntate. Per hęc poſſumus intelligere auctoritates plures, quę contradici poſſunt, & dictis contrariari, vt ſunt illæ Rom. 8. Nó ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ

reue-

reuelabitur in nobis. Et Luc. 17. Cum feceritis quæcunque præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Et Isa. 64. Quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ vestræ. Vide latiùs Gabr. ibi: Et licèt Deus nullius debitor esse possit ex natura rei, pōt tamē se facere debitorē nostrū ex sua libera volūtate, nobis ꝓmittendo pro talibus actibus tantū præmiū. Sicut homo gratis promittens alicui ex sua libertate donū, se debitorem illi cōstituit, tenetur enim secundū iustitiā seruare promissū. Vnde Apostolus Rom. 11. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? quasi dicat, nullus. Loquitur Apostolus de redditione ex natura rei debita, scilicet pro aliquo prius ad sui vtilitatē recepto. Hoc locum nō habet in Deo, q nullius eget. Gabr. Et vt ibidē ait: anima nō pōt actu voluntatis liberè elicito mereri primam gratiam de condigno. Pōt autē anima per actum à voluntate cooperante gratia elicitum mereri de condigno ciusdem gratiæ augmentū, quia gratia (vt inquit Augustin.) meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Item habens gratiam, habet vnde potest proficere in gratia. Fusius declarat Gabr. Anima verò obicis remotione ac bono motu in Deū ex arbitr. libertate elicito primā gratiā mereri pōt de congruo qa actum facientis quod in se est, Deus acceprat ad retribuendum gratiam primam, non ex debito iustitiæ, sed ex sua liberalitate. Hinc dicitur Zachar. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et Iacobus. 4. Appropinquare Deo, & appropinquabit vobis. Et Apocalyp. tertio Ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cū illo, & ipse mecū. Conuerti ad Deū, appropinquare Deo, apperire illi, est facere qđ in se est. Cōuertitur autē Deus ad hominē, appropinquat ei, & intrat habitando in eo, & cœnando cum illo per gratiā, quam infundit. Multa alia & plura scribit Gabriel conclusione 3. vbi supra. Vnde secundum Alexandrū: Si peccator auertit suum liberum arbitrium ab actu peccati, considerando diuinam iustitiam damnantem reprobos, & conuertit ipsum ad obediendum Deo, & diligendum Deum ex consideratione misericordiæ, qua saluat electos, ex primo generatur timor, ex secundo spes: hoc faciendo facit quod in se est. De quo supra in dictione FACERE. Et efficacia meriti principaliter ex tribus colligitur secundum sanctum Bonauentura quæstione 6. distinctio. 29. libr. secundo & post eum scribit & notat Gabriel eadem distinctione quæstione vnica, scilicet ex difficultate operis, ex promptitudine voluntatis, & ex magnitudine charitatis. Difficultas operis multum facit ad meritum, & in tantum vt homo, qui est multo minoris charitatis, quàm Angelus, possit mereri vt perueniat ad sublimitatem angelicam. Etiam promptitudo voluntatis primum facit ad meritum, quantumcunque enim in homine sit gratia, nisi sit voluntas gratiæ consentanea: nunquam elicit opera meritoria, & quantò magis voluntas gratiæ subiacet & conformatur, tantò magis homo in operibus meritoriis exercetur. Magnitudo charitatis principaliter inter omnia facit ad meritum, quod secundum illius quantitatem attenditur remuneratio præmii substantialis. Pondus enim amoris dat valorem operibus meritoriis, &cæt. Et vt ait Gabriel distinctione 17. quęstione 3. libro primo in fine. Meritum non commensuratur labori, sed perfectioni charitatis & intentioni actus. Et meritum attribuitur actibus aliarum virtutum inquantùm sunt formatæ, & non aliàs. Vnde Apostolus primæ Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans & cymbalum tinniens. Sanctus Bonauentura distinctione 4. quęstione. v. libro tertio ponit triplex meritum, scilicet congrui, & digni & condigni. Meritum cōgrui est in quo peccator dicitur gratiam sibi mereri, cū ad gratiam se disponit. Meritū digni in quo, scilicet vir iustus orat pro alio, & meretur exaudiri, vt quando Stephanus orauit pro sancto Paulo, de quo videatur & Eggeus in Chrysopassо. Meritum condigni est quo quis ex tāta charitate meruit tantam gloriam. Vnde beata Virgo (vt idem ait) meruit merito cōgrui concipere filium Dei ante incarnationem, quoniam præ nimia sua puritate

& humilitate & benignitate idonea erat, vt efficeretur Dei mater: potest annuncia tionem verò postquam consensit, & spiri tus sanctus in copiositate gratiæ in eam descēdit: hunc nō solū habuit cōgruitatē, sed & dignitatē, & extunc meruit, nō solū merito congruitatis, sed dignitatis obūbrari & imprægnari virtute altissimi. Sed merito condigni nō potuit meriti concipere filiū Dei pro eo, quod hoc excedit omne meritum, & etiam quia erat ipsius meriti gloriosæ Virginis fundamentum. Vide latiùs ibi Bonauent. & meritum secundum Gersonem par. 4. in descriptione termin. ad Theologiæ vtilitatē, quoddam dicitur vitæ ęternę, & est actus laudabilis à charitate mediate vel immediatè proueniens, p quo dignificauit Deus hominem ad vitam ęternam quam habebit, si obicem non posuerit. Meritum autem hoc moritur per peccatum mortale, vt habet Gabriel distinctione 27. dub. 3. libr. 2. Et ad meritum vitæ æternæ de condigno, requiritur quod sit elicitum, secundum inclinationem gratiæ, & per hoc condignum prędmio, & acceptum à Deo liberaliter ad huiusmodi præmium: de quo vide Gabriel distinct. 17. quæst. 3. libr. 1. Vnde nullus actus sine gratia siue charitate est meritorius: vt patet supra litera A.

MERITVM TEMPORALE secundum Gersonem, est actus laudabilis moraliter bonus, pro quo dignificatur quis ad præmium aliquod temporale.

MERITA intueri contingit dupliciter (vt scribit sanctus Bonauentura distinct. 26. vbi agit de spe libro 3.) vel attribuendo sibi vel attribuendo gratiæ diuinæ. Intueri autem merito attribuendo sibi, hoc est superbiæ & vanitatis, & sic intuentur superbi, qui dicunt: Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia. Cōtra quos dicitur Deuterono. nono: Ne dicas in corde tuo propter iustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderem. Intueri autem merita referēdo ad diuinam gratiam, hoc est humilitatis & veritatis, & hoc modo, motus spei ex intuitu meritorium habet oriri, p quē modum intuebatur Paulus merita sua, primæ Corinthiorum decimoquinto: Abundantius omnibus laboraui. Nō autem ego, sed gratia Dei mecum.

MERERI dicit tripliciter (vt scribit sanctus Bonauentura distinctione 18. quæstio. 2. libro 4.) Vno modo simpliciter abusiuè. Alio modo partim proprie & partim impropriè. Tertio modo simpliciter ppriè. Simpliciter abusiuè dicitur mereri, qui facit aliquid opus bonum de genere bonorū, tamen facit illud malo animo, idest mala intentione, sicut ille qui dat eleemosynam cum murmure. Talia enim opera aliquando remunerantur à Deo ex immensa largitate, sicut innuitur de Nabuchodonosor. Ille verò meretur, partim propriè, partim abusiuè, qui facit opus de genere bonorum & bona intentione. Veruntamen non ex charitate, sicut aliquis peccator facit opera de genere bonorum & propter Deum, in qbus de congruo se disponit ad gratiam. Ille vero meretur simpliciter propriè, qui facit bonum opus & bona intētione & ex charitate, & primum meritum dicit meritum, interpretatiuum: secundum dicitur meritum congrui: tertium meritum condigni. Nemo autem potest mereri salutem sine vita gratię. Impossibile est enim (vt inquit Gerson de vita spirituali a nimę lectione prima.) animam sola vita naturali viuentē operari salutem suam. Cuius Pelagianus error oppositum asserebat. Itaque, si non potest corpus mortuum vitales operationes exercere, quomodo dicet aliquis animā vita sua carentem, quę est spiritus sanctus in opera vitę spiritualis exire posse? Hęc Gerson. Et mereri (secundum Gabrielem di. 18. q. vnica, artic. 3. dub. 3. lib. 3. post sanctū Thomam quęst. v. eadem distinct.) tribus modis contingit, secundum quod per meritum tripliciter aliquid fit merenti debitum. Vno modo quando res quędā meretur, fit de non debito debitum. Sic primo actu charitatis post iustificationem impii iustificatus facit sibi vitam ęternam debitam, priùs fuit sibi indebita. Alio modo, quando de debito facit sibi magis debitum, quod contingit dum per actū meriti charitas augetur. Tertio modo, quando aliquod, quod vno modo est sibi debitū, facit alio modo sibi debitum, sicut

cut puer baptizatus, cui debetur vita æterna ex habitu gratiæ in baptismo infuso, quando vsum liberi arbitrii habere incipit, facit sibi eam debitam ex actu à charitate elicito. Primo modo meruit Christus in primo instanti suæ conceptionis gloriam corporis, impassibilitatem animæ sibi & nobis vitam æternam, q̃ priùs non erant debita. Secundo modo Christus mereri non potuit, quia charitas in anima Christi non est augmentata, quæ in primo instanti accepit tantum charitatem, quantæ fuerat capax. Tertio modo Christus meruit omnibus actibus suis post primum instans suæ conceptionis, quia omnes actus sui processerunt ex charitate. Vide latiùs Gabrielem & etiam Bonauẽturã vbi supra. qui & quæstione vlti. in fine distinctione 18. libro 3. ait: Efficacia omnis meriti fundata est super merita Christi. Meruit quoque nobis Christus & sibi, non obstante quod toto tempore vitæ comprehensor fuerit & beatus. Meruit & nobis gratiam & gloriam, id quod declarat & ostendit clariùs Gabriel distinctione 18. qu. vnica, artic. 2. libr. 3. Et non tantùm meruit in sua passione, sed ab instanti incarnationis in sua conceptione, quæ à Gabriele multis probantur, & plura de Christo merito scribit, & plena est scriptura de hoc, &c.

MERITVM aliquod esse tale respectu alicuius conferendi alteri, dupliciter potest cõsiderari. Vno modo quantum ad sufficientiam. Alio modo quantum ad efficientiam, vt literis mandauit Gabriel. di. 19. q. vnica, ar. 1. li. 3. Meritum ad sufficientiam est, quando actus merentis acceptatur ad retributionem faciendam conditionaliter, scilicet si is cui meretur antecedentia ad retributionem ordinatam non omittat, neque impedimentum præstet, vt si quis meretur apud Principem, vt omnibus characterem suum habentibus, & tali hora curiã Principis intrantibus daret vnum florenum, iste sufficienter meruisset vnum florenum, etiam si qui characterem suum non acciperent aut curiam hora determinata non intrarent. Meritum ad efficientiam est quod simpliciter acceptatur ad aliquid retribuendum realiter & cum effectu: Et Christus Adæ & toti suæ posteritati sufficienter meruit gratiam, & apertionẽ regni, & tanquam merito sufficienti sua passione, vt præuisa, præcedentibus obtinuit remissionem peccatorum & gratiam, sed vt exhibita apertionem regni & gloriã, probat id Gabriel art. 2. vbi sup. quem vide.

MERITVM ESSE INFINITVM tripliciter potest accipi. Vel ratione propriæ perfectionis, idem vt actus ipse dicitur infinitus. Vel ratione personæ merentis, vel ex voluntate acceptantis. Primo modo nullum meritum dici potest infinitum, quia infinitas perfectionis repugnat creaturæ. Omne autem meritum est quid creatum. Actus namque diuinus non est meritum, sed dator præmiorum. Quicquid enim est in Deo, est Deus: velle ergo animæ Christi siue eius fruitio, qua perfectissimè quantum creaturam decet fruebatur, secundum se finita fuit & finitum, quia creatura. Secundo modo meritum Christi potuit dici infinitum, quia actus personæ infinitæ. Siquidem omnia opera Christi fuerũt verbi tanquam suppositi, quod fuit infinitum, licèt illa opera humanitatis Christi non fuerunt verbi secundum naturam infinitam diuinã, sed secundum naturam finitam humanam. Tertio modo, meritum dicitur infinitum extensiuè quod acceptatur pro infinitis. Et hæc infinitas sicut & secunda, non est infinitas simpliciter, sed secundum quid. Non autem requiritur infinitas in merito vt acceptetur pro infinitis. Vnde vt dicit Scotus dist. 19. Sicut omne aliud à Deo, ideo bonum est, quia à Deo volitũ, non econuerso. Sic meritũ in tantũ meritũ est, pro quanto acceptatur. Nã ideo meritũ est, quia acceptatur non econuerso, q̃a meritũ & bonũ, ideo acceptatũ. Potest aũt meritũ quodcunq; tantũ & pro tantis acceptari pastiuè, quã tũ & pro quantis vult tota Trinitas acceptare actiuè: quia quantum vult tantum potest. Nec vt pro infinitis acceptetur requiritur formalis ratio infiniti in merito. Nec requiritur infinitas ex circunstantia simpliciter, sed benè de congruo, propter quod magis congruum fuit meritũ in se finitũ (sed tamẽ p̃sonæ infinitæ) ac-

ceptari pro infinitis extensiuè quàm per sonæ finitæ, quia ibi nec ratione operis in se, nec ratione operantis esset congruitas acceptationis eius pro infinitis. Et meritum Christi non tantum fuit acceptatur vt exhibitũ, sed etiã vt præuisum, siue vt exhibendũ, ad aliud tamen vt præuisum, & ad aliud vt exhibitum. de quo latiùs videatur Gabr. vbi supra. Et licet meritũ Christi secundũ se finitum, fuit simpliciter pro infinitis, tamen Adæ filiis (si futuri essent) acceptatũ est sufficienter, passione etiã sua & morte quas p hominũ reparatione ipse Christus patri obtulit tantum prædestinatis gratiã finalem & gloriã efficaciter meruit. Et quamuis omnibus Adæ filiis salutem principaliter meruit Christi passio, cooperabatur tamen saluandorum operatio tanquam meritum de congruo vel condigno. Hęc singula pluribus verbis vel copiosè & abundè declarantur & probantur à Gabriele di. 19. ar. 2. in v. conclusionibus lib. 4. & multa aliàs de merito scribuntur Hæc sufficiant paruulis.

MESSIAS Hebraicè, Græcè Christus, Latine vnctus dicitur: sunt autem multa nomina mesię. pluribus enim nominibus Messia in lege promissus scribitur & nominatur (vt scribit Iacobus de Valentia tract. 4. cap. 1. prologi super Psalm.) scilicet Deus, Dominus, Tetragrammaton, verbum Domini, nomen Domini, saluare Dei, dextra Domini, barchium Domini, sanctus Domini, Sanctus Sanctorum, iustus hæres, Rex, Sacerdos, Christus, filius Dei, Dauid, Messias. Omnibus supra dictis nominibus nominatur Messias. Christus, quorum quædã sunt sibi naturaliter propria, & quædã ab effectu vt patet. Nã naturaliter est Deus, & filius Dei & Dominus, sed ab effectu dicitur saluator & dextra Dei, &c. Messiam autem Iudæi temporaliter regnaturũ quidã expectant. Contra quos scribit Gerson tract. 12. super Cant. Virginis, dicens: Falluntur ergo Iudæi Messiam expectantes (nescio quem) temporaliter apud eos regnaturũ cum potentia, pompaque seculari, cũ de paupertate regnaturi Messiæ, de passione & abiectione sua prophetiæ omnes ad tẽpora Messiæ respiciẽtes ipletæ sint, &c.

METAPHORA dicitur Latinè translatio, de qua videatur apud Grammaticos. Fitque cum nomen aut verbo ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut propriũ deest, aut translatum proportio melius est: vt *classiq; immunit habenas*. Item, *arretes auribus adto*. Et, *ferrum armare veneno*. Nam & venenũ armare, & ferrũ armare translatio est. Itẽ rustici dicunt gemmam in vitibus, & sitire segetes. Item illa ad ornatũ lumen orationis generis claritatem & concionum procellas, & eloquentiæ summa Et de metaphora plura scribuntur a Cicerone & Quintiliano lib. 8. & nihil ad nos. à quo metaphoro, qđ est idem quod transferto, & metaphoricus, a, um. vt metaphorica locutio & metaphoricè. Sancti autem sæpè loquuntur metaphoricè, quæ locutiones non sunt intelligendæ secundum proprietatẽ verborum, vt scribit Gabr. di. 36. qu. vnica, artic. 3. libro 1. vt cùm Deus dicitur vitis, agnus, leo, lapis, &c. secundum Augustin. Sic etiam Anselmus cùm dicit: Creatura in Deo est creatrix essentiã: capit creaturam in Deo pro causã productiua creaturæ, & ita est essentia creatrix omnium. Sic Deus est vita viuentium, omnis boni plenitudo, omnia in omnibus causaliter. Ex his patet multorũ argumẽtorũ solutio, & multarum auctoritatum pia & catholica expositio. Sancti itaque sępè loquuntur metaphoricè, non sine causa. Et vtuntur huiusmodi metaphorica locutione, vt homines quãdoq; ad Dei laudem alliciant, vtq; in nullo alio à Deo quęrant delectationem, consolationẽ & auxilium, qui solus est causa fontalis omnium delectabilium, vtilũ, à quo omnia sunt expectanda, quum ipse immediate (& nullo alio si placet concurrente) omnia põt, quę desiderari honestè valent, tribuere. Ideo dicit Augustinus: In creatura deest qđ laudamus, i creatore nihil deesse potest. Laudent ergo creatorem totum, ibi est causaliter, scilicet quod est partibus singulis inuenitur. Et vt scribit parte 2. in sermone Dominicę 19. post Pentecostes, collatione eiusdẽ sermonis. Idcirco, ait, transsumptionibus, metaphorisque prędicantes vtimur, quatenus noua minus fastidiat varietas, & à cognitis ad apprehendenda

denda magis ignota subuectet & subleuet. Quia enim nobis (exempli gratia) domus materialis sensu quotidianoque vsu maximè cognoscitur per illius similitudinem, quasi per vehiculum aliquod in occultarũ rerum, scilicet conscientiæ & gloriæ comprehensionem, facilius eleuamur. Gerson Sic etiã obumbratis figuris vtitur scriptura, vt credenda (quæ acumen nostræ intelligentiæ naturalis excedunt, quibus & intellectus cũ difficultate assentit) manuductione quadã vel ductu intelligat homo, & ad fidẽ firmã mirabilium operum Dei, excellentium hominis intelligentiam & potentiam inflammetur, & incitatur. De quo videre potes Gabriel ser. 1. Dominicæ 14. &c.

METVS est expectatio mali, secundum Aristotelem 4. Ethic. Vel metus est opinio magni mali impendentis. Cui subiiciuntur pigritia, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, & formido. Est autẽ duplex metus, vt notat Gabriel dist. 39. quæst. 1. lib. 3. Quidam est metus cadens in constantem virum, ideſt in virum virtuosum, vt dicit Richardus distinct. 29. artic. 1. libr. 4. & est (vt ait Gabriel) dum quis metu maioris mali fugiendi, eligit minus malum, & ille potest cadere in virum constantem & virtuosum: vt quando non leui æstimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine sufficiente in actibus humanis scit malum sibi inferendum: quod maius est sibi inconueniens quam actũ illum displicentem elicere, & potest contingere quod secundũ rectam rationem sibi sit maius inconueniens: vt potè mors, carcer, mutilatio enormis, stuprũ, & similia. Cùm enim ille sit dominus voluntatis suæ, põt velle aliquod, qđ alias nollet, & imperare actũ alias nolitũ antequam incurrat ista mala, & hoc secũdum rectam rationem. Et talis metus dicitur cadere in constãtem virum, dum illum malum fugiendum sit magis inconueniens viro quam illud, quod tali metu elicit: vt si quis voluerit aliquẽ interficere nisi det centũ florenos, metus inducẽs ad dandũ centũ florenos, cadit in constãtẽ virum: quia vir constans & virtuosus magis debet velle & effectualiter tradere centum florenos, quam vitam perdere.

Et ergo nullus metus potest inducere virũ constantẽ ad peccandum mortaliter, quia pro nullo malo fugiendo dictat ratio recta peccandũ esse mortaliter: qa nõ põt esse maius malum quod imminet q̃ sit peccatum mortale. Et licèt metus culpam attenuet, non tamen à culpa excusat. Vnde Augustinus 2. de Ciuitat. Dei: Talis potius quælibet mala pati decernat, quam malo consentiat. Et refert Gabriel dist. 15. quæst. 4. artic. 2. concluſ. 3. libro 4. Et iste metus dicitur metus iustus, & impedit matrimonium, etiã quantũ ad iudiciũ Dei, & quantũ ad iudicium Ecclesiæ. De quo consulas Richardum dist. 29. artic. 1. q. 1. libr. 4. Et Bonauenturã eadem distin. Et Tho. Argenti. Petrum de Palude, quæst. 1. articu. 2. qui & dicit, quod respectu fornicarii actus, non potest esse iustus metus: quia melius est omnia mala pati, quàm soli malo consentire. Et Bonauentura dicit, quod nullus timor respectu peccati perpetrandi, potest nec debet cadere rationabiliter in virum constantem, sed respectu alicuius rei faciendæ quæ non est nostræ saluti contraria. Sicut vir constãs rationabiliter priùs deberet permittere se iterfici, quàm Deũ negare. Assentit Scotus cum dicit distinctione 29. libr. 4. Nullus metus potest inducere aliquem ad peccatum mortale, secundum rectam rationem: quia non potest esse maius malum quod imminet, quàm sit illud peccatum: quia nulla pœna peior est quàm culpa mortalis. Hæc Scotus.

METVS cadens in virum inconstantem (vt scribit Gabriel di. 29. q. 2. lib. 3.) est quando maius malum vel inconueniens admittitur ad fugiendum minus malum, vel conueniens, vt qui peccat ne substantiam temporalem perdat, aut mortem sustineat corporalem, ne diuitias habitas perdat. Et dicitur metus leuis, qui secundum Theologos matrimonium non impedit, & de quo Richard. videatur di. 29. ar. 1. q. 1. lib. 4. &c. Et vt ait Gabr. Nullum est peccatũ mortale magnum vel paruũ, quin vitari possit, absque hoc quod inciatur in aliud mortale: quia nunquã potest mortaliter peccare, nisi pleno voluntatis consensu. Voluntas autem non po-

teſt cogi ad conſenſum, licet poſſint violentari membra exteriora ad actum, qui tamen nunquam eſt peccatum voluntate non conſentiente, & ideo magis mortale ſemper vitari poteſt abſque commiſſione minoris peccati mortalis. Gabriel vbi ſupra.

MEVS, tuus, &c. & alia pronomina poſſeſſiua, noſtrum, veſtrum, poſſunt attribui alicui dupliciter, vt ſcribit Brulifer diſtinct. 38.q.6.libr.1. Vno modo mediante compoſitione, quando ſcilicet attribuuntur alicui in propoſitione: vt liber eſt meus. Alio modo immediatè ſeu ſine compoſitione, quando, ſcilicet attribuuntur alicui ſine copula verbali. Et quando meum & tuũ attribuuntur alicui mediante aliqua cõpoſitione, ponũt habitudinẽ propriã, ſcilicet poſſeſſionem. Vnde quicũq; habet Deũ, habet etiã omnia q̃ pertinent ad Deũ cõmuniter. Itẽ de eſſentialibus in diuinis, dicuntur pnomina poſſeſſiua, vt Deus Deus meus, Dominẽ Dominus noſter. Itẽ illa pronomina ſpecialius dicuntur filio quam de eſſentialibus, propter incarnationem. Specialiſſimè tamen dici poteſt per poſſeſſionem, quod ſpiritus ſanctus eſt noſter, cò quòd ſpiritus eſt pignus hæreditatis ęternæ. Et quãdo dicimus ſpiritus, noſter, tũc non dicitur ſpiritus à ſpiratione paſſiua, quæ propria eſt ſpiritui ſancto: ſed dicitur, ſpiritus noſter, ab inſpiratione, qa p eũ nobis bona inſpirantur. Vnde dicitur: Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris p ſpiritũ ſanctũ. Et quando illa pronomina adduntur alicui ſine cõpoſitione, nõ ponunt ſuã propriã habitudinẽ, niſi ſolũ ad terminũ cui adduntur. Vide de hoc Borauent. Et vt ſcribit Gerſon parte 2. de tractatibus parte 2. propoſitione 8. Vnde aliquid dicitur meum vel tuum, quod dependet ex legibus nedum diuinis, ſed poſitiuis: propterea conſilium habendũ eſt, nedum à Theologis, ſed à Canoniſtis, q ſi diſcordare videantur, lex Euangelica ſeu Theologica tãquã architectoria iudex erit, vel epikeis, ſeu gnomica, vel interpretatiua.

MILLES ſpatiotes venitque, à mille, quaſi milleſimus quiſque, hoc eſt quiſquis ex millenario numero fuerit. A quo milito verbum, hoc eſt militiam exerceo, & cõmilito nomen, qui ſimul militat, ſocius in bello. Et regula militum tangit Luc. 3. Neminẽ cõcutiatis, ſcilicet in perſona per potentiã indebitè. Nemini calumniã faciatis in rebus, quam per militiã facere poſſetis. Et contenti eſtote ſtipendiis veſtris, ideſt de redditibus veſtris, multis tamporibus. Accipiendo verò ad defendendam patriam. 2. Machab. 15. Accipite gladiũ ſanctũ munus, &c. Rom. 13. Non ſine cauſa gaudium portat, &c. Hæc refert Gerſon part. 1. tract. de modo viuẽdi omniũ fidelium. Et militia Chriſtiana & quoti die pugnare contra vitia. Hinc Iob: Militia eſt vita hominis ſup terrã. In hac militia (vt inquit Gerſ. par. 4. ſer. Dominicæ primæ Aduentus, de gula) neceſſe eſt die quolibet præliari contra omnẽ maledictam ſocietati tyranni capitanei, peccati mortalis, falſi prodictoris, qui, eſt ſine numero contra eum ſe tenent pro humano genere domina Pœnitẽtia, & omnis multitudo virtutum, quarum gratia Dei eſt Regina: alioquin tota humana natura iã dudum fuiſſet amiſſa.

MIRACVLVM eſt res, quæ vnde manauerit, aut qua ratione conſtiterit, dignoſcere eſt arduum, vt elicitur ex prologo vltimi c. 1. libr. Valerii Max. Vel ſic. Miraculum eſt quicquid præter naturæ vſum euenit, & ideo in admirationem nos trahit. Et venit miraculum à miror. Mirari autem propriè eſt re aliqua, tanquã noua obſtupefieri. Aliquando mirari eſt cũ voluptate & delectatione intueri, & aliquãdo venerari. Hinc admirabile, ideſt admiratione dignũ, & admirabundus, ideſt ad miratione plenus, &c. Miraculũ ſecundũ Alex. de Ales, par. 2. q. 43 membr. 3. prope finem. & poſt cũ ſcribit Gab. di. 8. q. 2. art. 4. dub. 1. lib. 2. large acceptũ, eſt operatio vel opus quod fit præter ſolitum naturæ curſũ. Et adſtipulatur Auguſt. in de vtilitate credendi, qui ait: Miraculũ eſt arduũ aliquod & inſolitũ ſupra ſpẽ & facultatẽ exiſtens admirantis. Arduũ dicitur ſecundũ Alexã. ſupra poteſtatẽ naturæ. Vel dicitur arduũ, quiã ſolus Deus facit. Fit enim miraculũ (vt inquit Brulifer. di. 8. q. 11. li. 2.) in iſtis operibus in quibus natura pro tunc non poteſt, vt quod fiant roſæ in hyeme. Vel dicitur arduũ, qđ ſolus

Deus

Deus id facit. Ita opus incarnationis est miraculū, & productio Euæ ex costa. Ité iustificatio peccatorū (inquit Brulif.) qđ maius est miraculū quam cœlū & terram creare, vt vult Iacobus de Valentia in Ps. 74. & Psalm. 87. Item resurrectio generalis erit miraculum. Hæc latè deducit Brulifer vbi supra. Dicitur insolitū, qđ est cōtra solitū cursum naturæ, sicut illuminatio cæci. Supra speciē virtutis humanæ, supra facultatē, idest, supra rationē & potestatē admirantis. Propter primū, eclypsis Solis nō est miraculū: propter secundum, creatio animæ intellectiuæ: propter vltima duo respectu Dei nullū est miraculū, qa nihil est supra facultatē Dei. De ratione autē miraculi propriè sumpti, tria sūt, vt scriptis reliquit Richardus di. 17. art. 4 q. 3. libr. 4. Vnum est, quod fiat p actiuam potentiam supernaturalis agentis, quod opere naturæ fit, & si quandoq; sit mirabile, cō quōd ignoretur causa, secundū Augustinum 21. de Ciuitate cap. 4. tamen miraculum non est. Aliud est, quod in materia non sit aliqua dispositio, nih solum pura potentia obediētię ad hoc quod in ipsa vel de ipsa fiat illud opus, quod est miraculum. Tertium est, vt sit præter modum consuetum. Vnde dicit Augustinus primo libro retract. c. 13. quod si solita essent, miracula non essent. Quamuis autem non omne mirū vel mirabile sit miraculum, tamen omne miraculum, & est mirabile, & est mirum. Et propter ista tria dicitur, quod miraculum est opus arduum præter cursum naturæ & insolitum. Hæc Richardus, qui & ibidem vult. quod iustificatio impii, quæ fit de lege cōmuni, non est miraculosa, qa non est insolita, & de lege communi requiritur aliqua dispositio in adulto qui iustificatur, quamuis effectiue fiat per potentiam supernaturalem agentis. Iustificatio autem impii præter legem communem, quæ fit si Dominus iustificat adultum aliquem, qui priùs se non disposuit, miraculosa est, quia in tali iustificatione sunt omnia illa tria, quæ ad miraculum requiruntur. De quo & supra dictum est in dictione IVSTIFICATIO.

MIRACVLVM potest dupliciter contingere. Vel quantū ad rē factam, vel quantū ad faciendi modum, quantum ad rem factā: quando effectus vel res producitur non concurrente causa secūda naturalis. Aut in subiecto non habente ordinē naturalē ad talis effectus susceptionem. Exemplū primi, vt est creatio noui effectus insoliti secundū se totum de nihilo. Exemplū secundi, vt suscitatio mortui cadaueris, illuminatio cæci nati: sic partus Virginis, dimensionū penetratio, replicatio eiusdē corporis simul ad loca distincta circunscriptiuè locantia, sunt miracula. Secundò, quantū ad faciendi modū tantū, cùm aliquid producitur à causis naturalibus sed in mora breuiore, quā fit solitus naturæ cursus, propter inconsuetā & subitā applicationem actiuorū & passiuorum. Illo modo subita productio ranarum de puluere terræ, quæ tamen fieri posset per naturam tempore longiore, dicitur miraculū quantum ad modum, non quantū ad factū. Et hoc est verū si huiusmodi effectus educantur de potentia materiæ, sic quasi subitò qualificatæ & dispositæ. formæ enim substantiales non producūtur seu generantur in materia, nisi materia disposita. In termino autē dispositionis forma inducitur instantanee siue subitò sicut est in ligno igne apposito, qđ dū sufficienter calefactū & exiccatum in omnibus eius partibus vniformiter, subitò erumpit flamma. Vide latiùs Gab. di. 8. qu. 2. ar. 4. libr. 2. Et quantò dispositio materiæ acceleratur per celerem actiuorum applicationem, & impedientiū remotionē, tantò effectus celerius producitur: Vnde si illa successiua & morosa applicatio maturātiū fructus arboris fieret subitò, produceretur fructus: sicut fieri potuit in virga Aaron, subitò producente gemmas, flores & fructus. Nume. 17. & ita de aliis. Et sicut dicit sanctus Augustinus in de mira. scripturæ, quod nihil eorum quæ fecit Deus per Moysen & Aaron, contra naturam factum est. id est non contra possibilitatem naturæ quodammodo ordinatè ad illa. vt cùm ex aqua factus est sanguis, & ranæ ex puluere, cynipes, & locustæ, &c. tera. Erat enim materia illorum in potentia ad huiusmodi formas. Sic ergo in his

operibus non fuit miraculum quantum ad factum, sed quātum ad modum faciēdi, vt protinus fieret, quod per naturam fieri posset successiuè. Et hunc modum subdistinguit Alexan. Nam aut huiusmodi operatio fit subitò, idest in instanti, & sic fit à diuina virtute, & sic propriè dicitur miraculum. Vel fit subito seu repentè, idest in tempore, quasi imperceptibili: & sic dicit, quod verè non est miraculū dicendum, sed mirabile. Sed quia difficile possunt illa distingui, quando sic vel sic fiat: ideo frequenter miraculum pro mirabili, & econuerso, mirabile pro miraculo accipitur, quāuis differant miraculum & mirabile, vt infra videbis in dictione NATVRA. Clariùs subdistiguit Gabriel vbi supra. Nam illę cōuersiones vel mutationes, in instanti, vel repentè, possunt dupliciter fieri. Vel sic qđ effectus illi non producuntur à principiis naturæ, sed immediatè a Deo, siue in instanti, siue successiuè, & tunc est verè miraculum secundū primum modum, licèt eundem effectum naturæ possit producere in tempore. Alio modo potest effectus produci à principiis naturæ in instanti, vel in tempore subitò, propter instantaneam vel repentinā applicationem actiuorum passiuis præter solitum naturæ cursū, & tunc non est propriissimè miraculum, sed proprié mirabile, hoc est, miraculum secūdo modo. Nam & natura potest producere effectum in instanti dispositio recipiente. Sic tenet Philosophus de lumine & visione. Hæc Gabriel vbi supra.

MIRACVLA sunt duplicia. Vera & miracula falsa, siue mendacia, vt scribit Gabriel vbi supra. Miracula vera dicūtur ea, quæ ordinantur ad bonum finem, scilicet eruditionem Ecclesię, & salutem fideliū: talia sunt miracula bonorū Angelorum & sanctorum. Miracula falsa & mendacia sunt, quæ ordinantur ad deceptionem & subuersionem videntium: licèt quandoque res illæ veræ res sint quæ videntur. Vnde omnia miracula dęmonum sunt signa falsa & prodigia mendacia. Et secundum hoc dicit Apostolus 2. ad Thessal. 2. de Antichristo: Cuius est, inquit, aduentus secundum operationem Satanę in omni virtute & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt. Intendit enim homines decipere per miracula sua, & facere credere non Deū esse Deū, & seducere in interitum sempiternum. Et ideo, omnia eius miracula siue fiant per veram rerum immutationē, siue per apparentiā solum & illusionē, falsa sunt & mendacia signa. Et quāuis miracula proprie secundū primū modū suprapositum dęmones facere non possunt, quia non possunt facere, aut inducere res aut formas nouas in subiectum vel materiā non dispositam ad earum susceptionem: possunt tamen facere miracula secundo modo dicta. Patet primū, quia nō possunt facere aut inducere res aut formas nouas in subiectū vel materiā nō dispositā ad earum susceptionē. Patet secundū, quia possunt repētе actiua passiuis applicare præter solitū naturæ cursū, propter quē ipsa actiua ꝓducūt vera res de nouo, q̄ taliter iā subitò produci non possent, nisi dæmonum ministerio actiua passiuis applicarentur. Vnde dicitur Exod. 7. quod virga Aarō ꝓiecta, versa est in colubrū: fecerunt autē malefici per incantationes AEgyptiaca, & arcana q̄dā similiter, & proiecerūt singuli virgas suas, quę versæ sunt in dracones Sicut ergo versio virgę Aaron in colubrum fuit vera, sic & virgarū Magorum Pharaonis in dracones facta est, secundū sanctum Augustinū, non phantastice, sed verè vel collectione seminū, vel aliter, vt patet per glossam ibidem. Et secundum Augustinum, dæmones quamuis mali, naturam tamen suā non amiserunt. Ideo dū per incantationem eorum malefici aliquid efficere conantur, discurrunt per mundū, & subitò semina eorū, de quibus hoc agitur, asserunt. Sicque ex illis permittente Deo, nouas rerū species producunt. Hæc Glos. Et plura de hoc in dictione MALEFICIVM. Omnia quoq; dæmonū miracula, est aliquādo quātū ad rem de nouo productā vera sunt, tamē quantū ad finē signa sunt mēdacia, q̄a omnia operātur ad fallendū & perdendū homines. Idcirco differunt miracula Dei, & dęmonum, vt scriptis mandarunt Brulifer dist. 7. q. 11. libr. 2. Guil. Scotista & S. Tho. di. 7. libr. 2. qu. 1. art. 3. & frater Pelbartus lib. 2.

libro. 2. Rosa: ii Tehologiæ in dictione DAEMONES. §. 55. quia hic Deus, ibi diabolus operatur. Vel miracula Dei fiunt ab ipso Deo: dæmones autem sua faciũt ministerialiter. Alio modo, quia miracula Dei fiunt per publicam iustitiam, secũdum veritatem & apparentiam, dæmonum fiunt per priuatos contractus. Et sic differunt ex parte ministrorum. Differunt & ratione vtilitatis, quia semper miracula Dei sunt ad vtilitatem Ecclesiæ vel aliquorum, vt ad augendam fidem, vel confirmandum, vel ad sanationem infirmorum. Sed miracula dæmonum sunt ad solam vanitatem & curiositatẽ, vt volitare per aera, facere ranas, & huiusmodi. Differunt & ratione finis, quia miracula diuina ordinantur de se & ex intentione Dei ad laudem & gloriam Dei, & ad vtilitatem Ecclesiæ: sed diabolica ad commodum proprium, vel ad fraudem vel deceptionem, aut vanam gloriam, ex intentione dæmonis facientis. Vnde Antichristi miracula, dicuntur signa mendacia, 2. Thess. 2. eò quod fallere intendit animas.

MIRACVLVM, signum, & prodigium, differunt, vt scribit Brulifer dist. 7. quæst. 11. lib. 2. quia signa sunt parua miracula, prodigia verò sunt magna. Vnde dicitur de sancto Stephano, quod fecerit signa & prodigia magna in populo, plenus gratia & spiritu, sicut est resuscitatio mortuorum. Signum, facere ranam. Miraculum est commune vtrisque. Differunt & miraculum & mirabile: de quo in dictione NATVRA, videbitur. De miraculis multa literis mandauit Gerson. Vnde part. 2. ser. de quatuor domibus, Dominica nona post Pentecostes: dicit & tenet nullũ prorsus & verè dictum miraculum ab alio quàm à Deo posse creari, quoniam solus est qui super omnem causarum naturalium cursum & ordinem dominatur.

Multorum tamen fuit sententia, & inter alios vt opinatur, Augustinus fuit: Deum per malos nonnunquam mirabilia operari, & hoc non sit falsi testis, absit: sed in damnationem tam illius qui facit, quàm illorum qui seduci & erroribus excæcari meruerunt. Et quemadmodum dicunt de Antichristo ad probationem electorum. Vnde Apostolus: Sine charitate montes posse transferri non negat. 1. Corint. 13. Et de nouissimo die aiebat Christus. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: quia nunquam noui uos. Matth. 7. Et de pythonissa Samuelis Prophetæ verè suscitatrice. 1. Regum 28. Et Iuda, satis cogens est argumẽtum. Miracula verò quæ sancti fecerunt, per Dei virtutem ea fecerunt, vt apud eũdem Gersonem videre licèt. Ponit & multas, causas quare tam Martyres quàm Cõfessores, viri & mulieres fecerunt & faciũt miracula, in opusculo Gerson part. 2. contra impugnantes ordinem Carthu. scilicet vt prædicatio eorum & nomen Iesu-Christi; in quo tantum est salus, efficax probaretur. Sic Petrus claudum, & per illum octo milia Iudæorum sanauit, illos in anima, istos in corpore & in anima. Sic & cæteri Apostoli non ad ostensionem suę sanctitatis, sed ad exaltationem nominis Christi. Aliquando ne prædicatio propter ministros conteminatur. Aliquãdo ad confirmationem Christianorum nondum plenè in fide fixorum. Alias causas vide apud eundem. Et plura ibidem de miraculis, part. 1. de potestate Ecclesiastica, ait: Potestas faciendi miracula, dicitur donum gratis datum, conuenire potens cuilibet ex fidelibus, prout ad ędificationẽ Ecclesię iudicabit expediens spiritus sanctus, qui distribuit singulis, prout vult. Et miracula huius temporis (vt idẽ ait epistola ad Magistrum Vincentium) suspecta sunt, nisi facta priùs examinatione diligenti, &c. Et in ser. vbi supr. si ętas nostra fidei & moris inops habeat miracula, incredulitatis nostræ signa sunt, & damnationis (nisi melioremur) indicia. Plura aliàs de miraculis Magister Icãnes Gerson. Nec tamen est cõtra Dei ordinationem etiam hoc tempore fieri miracula. Non enim (vt ait Isaias) abbreuiata est manus Domini, vt non possit redimere. Cùm igitur (vt ait Gerson part. 2. in fin. de mirabili victoria cuiusdam puellę) reuelatione occultorum, & operatione miraculorum genus humanum indiget excitari

excitari & reuocari, nunc in vno populo nunc in alio, piè censendum est talia nobis non denegari. Sicut enim potestatem suam non alligauit sacramentis: ita nec alligauit eam alicui tempori, locis aut personis: quinimo in multis eius miserationibus semper assistit humano generi, congrua remedia & auxilia prouidendo. Hęc Magister Ioannes Gerson. Cancellarius Parisien. qui & alias plura de miraculis scripsit.

MYRRHA arbor quædam Arabiæ. Virtus autè passionis Christi metaphoricè myrrha dicitur, propter accommodam similitudinẽ, vt scribit Iac. de Valent. Psal. 44. Nam myrra est quædã parua arbor aromatica, quæ nescitur in Arabia, cuius succus etiam dicitur myrrha: quæ quidem arbor agitata à ventis contrariis, scilicet ab Aquilone & Austro: emittit sudorem pretiosissimum ad modum gummi, quæ dicitur prima myrrha, sed quia non potest exire multũ de succo primo modo: ideo agricolæ vulnerant arborẽ, faciendo paruam incisionẽ in latere trunci, & sic emanat copia succi & liquoris. Et sic totus ille liquor, qui egreditur ab illa arbore in mense Martii, tam per agitationẽ ventorum, quàm per incisionem factam in latere, dicitur myrrha prima & electa, virtuosissima & preciosissima prẽseruans ab omni corruptione, & sanans, & deficcans omnem putredinem. Iste autem liquor qui emanat in sequentibus mensibus, dicitur myrra secunda, quæ licèt sit bona, tamen non est tanti valoris & virtutis. Ad huius ergo arboris loquoris similitudinem tam Christus, quam sua passio dicitur prima myrrha, & electa. Nam in mense Martii Christus fuit agitatus & afflatus à duobus ventis contrariis, scilicet à Iudæis, & à Pilato cum suis ministris de populo gentili, qui primò in horto emisit sudorem sanguinis, postea per flagella & clauos, & vltimò per vulnus lateris exiuit sanguis & aqua, ĩ remissionẽ peccatorum. Vnde omnia sacramenta receperunt virtutem. Hæc Iacobus de Valentia.

MISERIA est copia tribulationis, & inopia consolationis, quando multifariè quis patitur, & nemine reuelatur, secundum Augustĩ. libr. de diffinitionum. Summa illa tem miseriarum ineuitabilium medicina est obliuio, inquit Gerson tractat. 1. circa principium super Magnificat. In duobus verò consistit post lapsum nostra miseria, vt scribit Iacobus de Valen. Psal. 89. Primo, quod fuit nobis abbreuiata vita. Secundò, quia illa breuis vita est variata per multas ætates, & infirmitates, & defectus. Nam incipimus ab infantia, & mutamur in pueritia, & exinde in iuuentutẽ, & exinde senectutem, & exinde i decrepitatẽ. In quibus ætatibus sunt multi & varii defectus, & ifirmitates & miseriæ, imò quantò magis crescunt dies, magis crescunt miseriæ, et sit nunquam homo in eodem statu permanet. Hinc dicitur: Multæ tribulationes iustorum. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et illud: Omnes qui piè volunt in Christo viuere, persecutionem patientur. Et item. In mundo pressuram habebitis. Et illud: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Hoc tamen suaue est Apostolis et martyribus. Item corpus castigare ieiuniis, animam afficere lachrimis et orationibus, voluntatem propriam odire, solitudinem amare, sed suaue hoc est veris Christi confessoribus et virginibus, de quo vide latius Gersonẽ partè 2. sermone de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis. Et anima apud Gersonem parte. 3. de mendicitate spirituali, in principio conqueritur se esse detrusam in hunc tetrũ ac dolorosum carcerem præsentis exilii, & se esse paupere, ægrotam, captiuam, læsam, fauciam, nudam, omnibus egentem. Plura ibi de miseria humana scribit Cancellarius. Et vt sub vno cõcludantur omnia de vniuersitate bonorũ, in profundum omnis miseriæ sumus iniecti post peccatũ primi parentis.

MISERIA est duplex, scilicet pœnæ, et culpę, vt scribit Gabr. distinct. 4. quæst. vnic. libr. 2. Vnde secundum eum angeli miseria pœnę poterant esse miseri in primo instanti creationis de potentia Dei absoluta, quantum ad afflictionem et incõmodum, licet talis afflictio non fuisset propriè pœna, quia pęna connotat culpam. Pœna enim dicitur illatio incommodi,

di, seu afflictio per culpa commissa, tunc autē non prēcesſit culpa, potuit autē infligi à Deo immediatē pro illo primo instanti, sicut dari beatitudo. Vnde S. Augu. 3. de libe. arbit. Si Deus ab intentio fecisset hominem in pœna, non esset propter hoc Deus vituperandus, aut iniustus. Sed de miseria culpæ, quāuis aliqui opinatis sūt, quod angelus in primo instanti non potuit peccāsse, tamen dico (inquit Gabr.) quod Angelus in primo instanti potuit fuisse in miseria culpæ, quia potentia pfecta ad operandū, & non limitata ad rectè operandum, potest operari non rectè, talis est angelus, habuit enim in illo instāti volitiuam perfectā, & tunc potuit habere perfectā volitionē, & non limitabatur tunc ad rectā operationē plus quā in secundo instanti, quia nō fuit confirmatus plus in primo instanti quā in secundo: potuit ergo habere operationem nō rectā, potuit. n. se amare amore amicitiæ super omnia contra rectā rationem. Vide latiùs Gabr. ibi.

nisi volens, sed Deus per sua beneficia miserias nostras frequenter reuelat, ergo in ipso est voluntas tales miserias releuandi, & per consequens misericordia secundo modo. Paludensis. Vnde misericordia duo importat, vt literis prodidit Richar. di. 46. ar. 2. quæst. 1. lib. 4. Vnum tanquam essentiale, aliud tanquam accidentale. Primum est promptitudo voluntatis ad subueniendū miseris, in quo consistit tota virtutis misericordię essentia. Aliud est passio tristitię, quę oritur in appetitu ex cognitione miserię alterius, quantum ad primum summè est in Deo, sed non quantum ad secundum. Nec propter hoc minus est in Deo essentia misericordię, quia illa tristitia est ab ea separabile accidens quamuis ab illo accidente imponatur nomen misericordię, ad significandū. Vnde secundum etymologiam vocabuli potest dici misericordia, quasi miseria cordis ex cognitione alterius miserię generata, vide ad hoc Scot. dist. 46. quæst. 2. libr. 4.

MISERICORDIA est ægritudo animi ob alienarum miseriarum speciem, secūdum Sene. li. de clementia. Misericordia secundum Damas. li. 2. ca. 14. est tristitia in alienis malis. Vel misericordia est ægritudo extrinseca alterius iniuria laborantis. Nemo enim patricidæ, aut proditoris supplicio misericordia cōmouetur, secundū Cicer. Tuscu. quæst. Misericordia est alienæ miseriæ in nostro corde cōpassio, qua vtique si possumus subuenire, compellimur, secundum Sanct. Augustī. li. 9. de ciui. Dei, & S. Tho. prima parte. quæst. 21. ar. 3. Misericordia secundum Paluden. dist. 46. lib. 4. dupliciter accipitur. Vno modo pro passione, per quam aliquis compatitur alteris patienti, quasi partem passionis alterius in se ferens. Alio modo accipitur pro actu vel habitu voluntatis, quo aliqs vult subleuare miseriam alterius, accipiēdo miseriam primo modo, ipsa non est in Deo, quia misericordia vt dicit passionē. includit in se tristitiā & pœna, sed nec tristitia, nec pœna possunt esse in Deo, ergo nec misericordia vt est passio. Sed accipiēdo secundo modo misericordiam pro voluntate reuelandi miseriam alterius, sic est in Deo, quia Deus nihil agit circa nos

MISERICORDIA est duplex, scilicet liberans, & parcens, vt scribit Scot. di. 46. q. 4. libr. 4. Misericordia liberans totam miseriam excludit: parcens, sed non liberans, partem eius quę debetur excludit, & in punitione est misericordia parcens. Melius fundamentum habetur Iaco. 2. Misericordia superexaltat iudiciū, quia quantò ad aliquod opus cōcurrunt plures virtutes, tantò illud est perfectius. Si ergo iudiciū sit à iustitia, & cum hoc misericordia, tantò perfectius est, si aūt est infligendo aliquod quod iustitia dictat infligendū, remittitur aliquid ad quod misericordia inclinat remittendū, & sic iudiciū diuinū superexaltat misericordia, pro quanto pfectius est ex misericordia, quā esset ex sola iustitia. Vnde misericordia Dei tā tò maior demonstratur (inquit Iaco. de Valen. Psal. 105.) quāto maioribus peccatoribus & rebellibus & ingratis prēstatur vt & latiùs ibid. ostendit.

MISERICORDIA (vt scribit S. Bonau. d. 46. art. 2. q. 2. libr. 4.) similiter & iustitia dicitur tripliciter. Vno modo misericordia largissimè dicitur diuinę bonitatis affluētia. Cōmuniter vero dicitur benignitas in supererogatione bonorū. Stricte verò

dicitur

dicitur pietas in subleuatione malorum. Similiter & iustitia dicitur communissimè diuinæ bonitatis condecentia. Communiter verò dicitur liberalitas in retributione præmiorum. Strictè seueritas in punitione malorum. Secundum hos tres modos (vt idem ait) concurrunt in eodē opere misericordia & iustitia Dei. Omnia enim facit ex affluenti benignitate, & nihil facit ex affluenti bonitate, quod nō decet bonitatem suam, & hoc quo ad primum modum, sed quo ad secundum modum, quia cum tribuit bona, non retribuit nisi merenti, & super illud quod meruit. Tertio modo simul concurrunt, qa nunquam ita seuerè punit, quin aliquod debitum de pœna dimittit, vide ad hoc Thom. Argenti. Concordat Richard. qui ait post alia dist. 46. art. 2. quæst. 3. libro 4. inquantum enim remunerat secundum condignū, est in illo opere iustitia, inquātum verò præmiat vltra condignum, est in illo opere misericordia. Similiter inquantum punit malos, est in illo opere iustitia, inquantum verò punit citra condignum, est in illo opere misericordia. Adstipulatur his Palud. quem videre potes, qui plura de hoc scribit.

MISERICORDIA Dei est duplex, vt scribit petrus de Palud. di. 46. quæst. 1. art. 3. li. 4. scilicet, liberans, & relaxans. Nam sicut homo (vt ipse inquit) misericors non repellit laudabiliter, nec virtuose miseriam alienam, nisi quantum ratio iudicat, sic Deus non repellit miseriam nostram, nisi quantum ordo suæ sapientiæ iudicat eā repellendam, quæ si secundum ordinem diuinæ sapientiæ totaliter repellatur, vocatur misericordia liberans. Si verò non totaliter liberatur, sed de ea aliquid minuatur, vocatur misericordia relaxans. Eadem Scotus vbi supra. Iustitia quoque distributiua ponitur in Deo secundum eundem respectu creaturarum, inquantū omnibus creaturis dat secundum vniuscuiusque dignitatem. Iustitia autem & misericordia vt sunt in Deo, non differunt realiter, nec differunt ex natura rei formaliter, differunt solum secundum rationem seu conceptibiliter. Et quod peccator pœna infinita damnetur, est ratio, qa peccauit in Deum, qui est bonum infinitum. Qualitas autem culpæ communiter pensatur secundum dignitatem personæ per culpam offensæ. Item Deus in puniendo non seruat mensuram & tantitatem secundum æqualitatem quantitatis: puta, quod tantum det de pœna, quātum ipse reus meruit, sed seruat mensuram & tantitatem secundum æqualitatem proportionis, quia maiorem peccatorem magis acerbe punit. & minorem minus. Hęc scribit Thom. Argentin. distinctione 46. lib. 4. &c.

MISERICORS à compatiendo alienæ miseriæ vocabulum est sortitus. Et hinc appellata est misericordia, quia miserum cor facit aliena miseria, secundum Isidorum libr. Etymologiarum. Et qui misericordiā consequi voluerit, faciat misericordiam, vt vult Gerson tract. 7. super Cantico virginis, cum inquit. Si vis misericordiā, fac misericordiam & ama eam: serua leges curiæ quas dictat misericordia quales leges? Dimittite, & dimittemini: nolite iudicare, & non iudicabimini: date, & dabitur vobis. In qua enim mensura mensi fueritis remetietur & vobis. Denique iudiciū sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Remota misericordia, & quis iudicium sustinebit, &c. Et opera misericordiæ, vt idem refert tract. de considerationibus, quas debet habere princeps, part. 2. Quędam sunt corporalia, & septem, alia septem spiritualia, quæ duobus metris complexa sunt. *Colligo, poto, cibo, tego, fimo, visito, condo. Corrige, duo, cela, docea, solare, fer, ora.* De quibus aliàs dicitur, & in dictione *Eleemosina* dictum est. Tria bona consequitur misericors (vt scribit Iacobus de Valent. Psalm. 111.) scilicet, bonos virtuosos, & pacificos filios. Secundo, Deus augmentat ei bona temporalia. Tertium præmium erit absolutio à peccatis. Nam eleemosyna extinguit peccatum, & iustificat hominem, & præseruat ipsum à peccato, & si est in peccato, illustrat ipsum & mouet ipsum ad pœnitentiam agendam. Et hoc vult Dauid Psalm. 111. cum ait: Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semen eius, & iustitia eius manet in seculum seculi, &c. Et sicut miseratio Dei (vt idem Iacobus ait)

ait) est maximum opus inter omnia opera Dei, ita opera misericordię sunt maiora inter omnia opera hominis & maioris meriti, excepta latria, q̃ debetur Deo. Et (vt idem vult) Deus maximè laudatur in operibus misericordiæ exercendis, qa Deus magis laudatur opere, q̃ ore. Principium autem & causa misericordię in omnibus est timor Dñi. Ideo Dauid volens cõmendare misericordiã in hominibus, incipit a timore Dni. Sed quia inter omnia mandata Dei, de charitate est maius mandatum, vt patet Matth. 22. & p̃ totum discursum Euangelicum Et quia maxime Christus in iudicio exiget a nobis opera charitatis & misericordię, vt patet Matt. 25. Ideo omnis vir qui timet Dominum, cupit adimplere opera & mãdata charitatis & misericordię. Hęc Christopolitanus Episcopus.

MISER & miserabilis differunt, quod miser est in miseria constitutus. Miserabilis verò miseratione dignus. Ouid. *Sitque miser semper: hoc sis miserabilis ulli, &c.*

MISSA capitur dupliciter, vt notat Gabr. lect. 89. canonis. Vno modo accipitur pro ipsa hostia sacra. de qua venerabilis Hugo. lib. 2. de sacramentis, par 8. cap. 14. ait: Ipsa hostia sacra missa vocari potest, quia transmissa est primum, scilicet a patre nobis, vt nobiscum esset, postea a nobis patri, vt apud patrem pro nobis intercederet. Primum a patre nobis per incarnatiõnẽ, postea patri a nobis per passionẽ. Modò in sacramento per passionis eiusdẽ cõmemorationem. Primum a patre nobis per satisfactionem, qui nobiscum esse incipit, postea patri a nobis per oblationem qui pro nobis intercedit. Alio modo accipitur missa, quasi transmissa, vel transmissio secundum eundem Hugo. quia populus fidelis per ministeriũ sacerdotis q̃ fungit uice mediatoris inter Deum & homines preces, supplicationes, vota & oblationes transmittit altissimo. Vel dicitur ab emissione cathecuminorũ & excõmunicatorum, ẽm S. Thom. 3. part. quæst. 83. art. 4. & misse dicto ab emittendo, est idẽ quod emissa, vt scribit Brulifer distin. 13. quæst. 4. libr. 4. & ista est missa cathecuminorum, quia mittebantur cathecumini antiquitus, quãdo sacerdos incepit offerre sacra. Alia est missa sacrorum, & durat vsque ad finem. Et dicitur missa a mittendo, quia ibi mittitur agnus, id est Christus ad patrem, ad dimittendum peccata nostra. Alio modo potest dici missa a dimittendo, vt est in fine, quando populus dimittitur, quando, scilicet Diaconus dicit: Ite missa est. Vnde sic exponitur. Ite missa est, ite supple securi, quia missa est hostia, scilicet Christus ad patrem, vt intercedat pro nobis. Vel vt exponit Gabr. lect. 89. canonis. Ite ad propria, & pro vestra, & fratrum corporali necessitate procuranda redite, quia missę officiũ & preces pro vobis fundendę sunt finitę. Ite, quia missa est vestra oratio ac deuotio ęternis illata sedibus angelorum, ministerio sanctorum, qui ob Christi reuerentiã missę sacrificio astiterunt, ob quam vestram deuotionem & orationem cœlestis pater gressus vestros salubriter dirigit in viam morum tutissimam & virtutũ. Vel, ite missa est secundum primam acceptionem missę. Ite, missa est hostia Christus mediator. Ite post ipsum, hoc est, sequimini ipsum. Vide latiùs ibi Gabr. Dicitur quoq; missa per transsubstantiationẽ substantię panis & vini in corpus Christi & sanguinem, vbi incipit sub vtraq; specie totus esse Christus, quasi de nouo esset missus. Vnde Magister di. 13. li. 4. Missa dicitur, eò quod cęlestis missus ad consecrãdum & viuificandum aduenit. Cœlestis iste missus sicut exponit Innocentius, & refert S. Bona. di. 13. circa tex. lib. 4. est magni cõsilii angelus; iste inquam mittitur ad consecrandum, quia iste est sacerdos inuisibilis, qui conficit & conficit hoc sacramentum, vbicunq; conficiatur, non tantum est hic mistio, sed etiam mistio sacrificii ad Deum per summum angelum, scilicet Christum, assistẽtibus magnis angelis, ppter quod in fine dicitur, ite missa est, & propter hoc missa rectè appellatur. Et de missa est loqui dupliciter, vt idem scribit S. Bonauen. q. 4. di. 13. lib. 4. scilicet quantum ad substantiale quod est ibi, & hoc est confectio corporis & sanguinis Domini, & quantum ad hoc ęqualitas est in omnibus, quia vnum & idem ab omnibus fit. Sunt etiam in missa aliqua circumadiacẽtia, sicut petitiones, orõnes, obse-

obſeruationes, & deuotus effectus, & quã tum ad hoc, melius valet miſſa boni ſacerdotis, quia magis prouocat ad deuotionem, & ſi quis libentius audiat miſſam ſacerdotis deuoti, credo (inquit Bonauen.) quod bene facit, dum tamen credit ipſum in ſubſtantiali non ſuper excedere peccatoris miſſam, alioquin periculoſe erraret. Conſonat Richar. di. 13. art. 1. quęſt. 1. in fine libro. 4. cùm ait. Quamuis virtus miſſæ principaliter conſiſtit in ſacramento, & quantum ad hoc æqualiter eſt bona miſſa celebrata à malo ſacerdote ſicut à bono, tamen quantum ad aliqua ſecundaria, poteſt eſſe miſſa boni ſacerdotis melior, quia quantum ad illa non habet efficaciam ex opere operato ſolùm, ſed etiam ex ſanctitate & deuotione operantis, & ideo cæteris paribus, melius eſt audire miſſam à bono ſacerdote quam à malo. Hæc Richardus. Sunt autem quatuor de neceſſitate in miſſæ celebratione, vt ſcribit frater Oſualdus libr. quarto, Roſarii Theologiæ, ſcilicet ſacerdos, forma verborum, intentio, panis & vinum, &c.

MISSA eſt duplex, vt ſcribit Gabr. lect. 14. canonis. Quædam eſt miſſa conuentualis ſiue popularis, quæ tanquam principale diei officium in conuentu totius populi ſeu parochianorum diebus ſingulis celebratur, quæ & parochialis miſſa, ſolennis, publica vel ſumma quandoq; appellatur. Alia eſt miſſa priuata, peculiaris vel votiua, quę à ſacerdotibus ex ſpirituali inſtitutione, beneficio vel deuotione non ſic p toto populo celebratur. Vide latiùs ibi Dominum Præpoſitum Gab. per iura p̃bantem ſingula.

DE CELEBRATIONE MISSAE. Laudabile autem eſt, imò laudabilius eſt (vt inquit Gerſon in regulis moralib. de ſacramento Euchariſtiæ (quàm oppoſitum cæteris paribus, & ceſſante legitimo impedimento quotidie celebrare. De quo vide in dictione, EVCHARISTIA ſupra, & alias apud Gerſonem. Et miſſam celebrare in patenti loco bonum eſt (vt idem ſcribit tracta. 9. ſuper Magnificat.) quod illic eſt oblatio vna & plures offerunt. Offert filius, offert ſpiritus eius ſanctus, offerunt angeli, offerunt ſacerdotes, offerunt fideles aſſiſtentes, qui quantò plures ſunt & deuotiores, tantò fit acceptior oblatio, quod valet pro celebrantibus in medio ſeu patenti Eccleſiæ loco. Et debet miſſa celebrari de die, non de nocte, vt vult Petrus de Palud. diſt. 13. quæſt. 2. lib. 4. quia miſſa pertinet ad tempus gratiæ, quod p diem ſignificatur. Vnde nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Et Chriſtus dicit: Sum lux mundi. In nocte tamen natiuitatis Domini, media nocte vel circa horam illam, & in nocte reſurrectionis, circa principiũ noctis celebrantur miſſæ, propter priuilegium & ſolemnitatem illarum noctium. Videatur ad hoc latius Richardus diſt. 13. art. 2. quæſt. 3. libr. 4. iura allegantem, & Gab. lect. 14. canonis. Communiter tamen ſolemnis miſſæ celebratio tribus horis inſtituta eſt, fieri, ſcilicet, hora tertia, & ſexta, & nona. Celebratio enim miſſe eſt memoriale paſſionis Chriſti, qui ſecundum Augu. 3. lib. de concordia euangeliſtarum, crucifixus fuit hora tertia linguis Iudæorum, hora ſexta manibus militum, & hora nona expirauit: Conſuetudo tamen eſt, vt nõ dicatur hora nona, niſi in diebus ieiuniorum, & maximè quando ordines celebrantur. Miſſæ autem priuatæ dici poſſunt ab aurora vſque ad ſextam, & communis conſuetudo eccleſiæ obſeruat, quod in diebus non ieiuniorum ſolemnis miſſa celebretur inter tertiam & ſextam. Richard. vbi ſupra. Vide & de tempore celebrationis miſſæ Magiſtrum Guil. in rationali diuinorum. libr. 4. ca. 1. Celebrantur autem tres miſſę die Natalis Domini. Prima quæ eſt ante diem, ſignificat tempus ante legem, quando eramus in tenebris. Secunda cùm die ſcit, & ſignificat tempus ſub lege, quando nondum plena Dei cognitio habebatur. Tertia, in die, ſcilicet plena & ſignificat tẽpus gratiæ, quando iam plena cognitio habebatur. Richardus quæſt. 4. vbi ſupra. Quod autem non celebratur miſſa in die paraſceues, eſt ideo, vt idem ait, quia dupliciter repreſentantur ab Eccleſia, paſſio Chriſti. Vno modo inquantum fuit in Chriſto ſecundum ſe & abſolutè. Secundo modo inquantum illius paſſionis effectus ſeu influentiæ ad nos perueniunt, ſeu in nos deſcendunt. De quo latiùs ibi

Richard.

Richard. Missa autem non debet celebrari nisi in loco sacro, quia sic instituit Ecclesia, vt patet in Decreto: in casu tamen magnę necessitatis permittunt iura celebrari in loco non sacro, si tamen tabula sit consecrata, cęteraque sancta mysteria ad illud officium pertinętia ibi affuerint, vt vult Richard. di. 13. art. 3. quęst. 1. lib. 4. Nec licet celebrare nisi super altari lapideo, propter significationem, quia Christus petra dicitur. Richardus vbi sup. q. 2. Nec licet celebrare calice lapideo, nec ligneo, nec vitreo, propter periculum, sed aureo vel argento, vt idem dicit quę. 3. vbi supra. Nec licet celebrare sine igne, & vestibus ab Episcopo benedictis, de quo latius legito Richard. quęst. 4. vbi supra. Beatus autem Apostolus Petrus primus omniū Antiochię dicit celebrasse, ꝟm qđ dicit Hugo. 2. lib. de sacramentis. parte. 8. cap. vltimo, & de consecra. dist. 1. Iacobus dicitur. Iacobus cui primum credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cęsariensis Episcopus, addiderunt nobis missæ celebrationem, idest ordinem celebrāndę missę, secundum glo. ibidem. Et post alii alia addiderunt ad decorem & solēnitatem, vt habetur 9. Ecclesiastica: ita scribit Rich. di. 13. circa literam. Repelluntur autem a celebratione missę quatuor hominum genera, scilicet hęretici, publici schismatici, simoniaci, fornicarii notorii, ab istis quatuor secundum Durandū prohibetur audiri missa.

MISSA SICCA secundum Guilhelmum Episcopum in rationali diuinorum dicitur, quum sacerdos nō potest conficere, quia forte iam celebrauit vel ob aliā causam. potest accepta stola Epistolam & Euāgelium legere, & dicere orationem Dominicam, & dare benedictionem. De hoc latius vide ibi, qui & paulò pòst scribit sacerdotem posse vna die plures missas celebrare, sicut in festo natalis Domini, & vbi necessitas exigit: puta, si quis moriatur. Tertio, causa honestatis, vt si aliqua magna persona superueniens velit missam audire. Item propter peregrinos vel hospites, aut comeantes vel infirmos aut spōsos. Et propter raritatem clericorum, & paupertatem Ecclesiarum, sacerdotes proprios non habentium. Legitur etiam quod Leo Papa sępè septies & aliquando nonies eadem die missam celebrauerit, sacerdos tamē aliam missam eadem die celebraturus, in vltima tantum missa perfusionem sumat, quoniam si in prima sumeret, ieiunus non esset, & sic alia missa impediretur, aliàs autem quotiens celebrat, totiens corpus Christi & etiam perfusionem sumat. Hęc Guilhel. in rationali, &c.

DE VALORE MISSAE. Potest missa valere dupliciter, vt scribit Scot. in quodlibet & Brulifer dist. 13. quæst. 4. libro 4. scilicet specialissimè, scilicet ipsi celebranti. Secūdo generalissimè pro tota Ecclesia, tam pro viuis, q̄ ꝓ mortuis. Specialiter valet illis, pro quibus celebratur. Probabile autem videtur, vt scribit Scotus quęstio. 20. quodlibet, quod missa non solum valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificii, & operis operati. Vel non solum valet virtuti meriti personalis sacerdotis offerentis, sed etiam virtute meriti generalis Ecclesię, in cuius ꝑsona ꝓ ministrum communem offertur sacrificium. Alioquin missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur persona liter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia, quod reputatur communiter inconuenies. Nam quandocunque Christus, vt summus sacerdos offert, panis quem dat, idest caro eius est mundi vita. Iuxta illud Ioan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et de valore missę legito Gabr. lect. 26. canonis, qui rem multis extendit & declarat. Nec non consulas Dominum Cardinalem Cameracē. quęst. 5. art. 1. libro 4. de valore missę. Et Gersonem, qui de missa per multa notanda scriptis reliquit, quę omnia breuitatis gratia relinquo. Superstitiosum autem est friuolum, temerarium & vanum, imò nociuum asserere per auditionem missę talia vel talia bona temporalia, quenquā assecuturum, vt scribit Gerson part. 4. cōtra superstitiosos sermones. Stat enim qđ bona illa de quibus ibi dicit, quod aliqs illo die non moriatur subito, non hat cęcus, nec carebit sustentatione sufficienti corporalis vitę, & ita de quibusdam bonis temporalibus. Stat in quam quòd bona illa sint alicui homini in detrimētęum

suæ salutis, & mala oppositа in bonum suum. Ergo dicere quod missa vniuersaliter conferat illa bona, est dicere quod in casu missa deuotè audita operatur in præiudicium salutis æternæ. Pro hoc facit quod dicit Augu. multos in petitione p̃speritatum exaudiri Deo irato, & paruisset in Apostolo de stimulo carnis. Et in pueris quotidie cernimus verbera eis in bonum prouenire. Non ergo pro temporalibus solum bonis audienda est missa. De quo latiùs legito Gersonem vbi sup. Illa autem quæ requiruntur ad celebrationem missæ, sicut sunt vestimenta, orationes & ea quæ in missa fiunt, repræsentant nostræ redemptionis mysterium, qđ in incarnatione fuit inchoatum, in natiuitate & prædicatione promotum, in passione completum, in resurrectione declaratum, & ideo quædam repræsentant p̃tinentia ad incarnationem, quædam ad natiuitatem, quædam ad Christi prædicationem, quædam pertinentia ad passionem, quædam ad resurrectionem. Quę singula, scilicet vestimenta, introitus gloria in excelsis, epistola, offertorium, graduale, euangelium, præfatio, eleuatio, qđ significent legito apud Richardum distinctione 13. art. 4. quæstione 4. libro 4. quæ quia multa sunt & longa, omitto, & aliàs illa videantur. De missa multi plurà scripserunt. Gabriel doctissimè in canone scriplit.

MITTERE secundum Sanctum Bonauenturam dist. 15. quæst. 4. libr. 1. Vno modo importat differentiam substantialem, vt cùm importat dominium, vt cũ dicitur: Deus mittit Angelum. Alio modo distinctionem personalem, vt cùm importat auctoritatem in mittente & subauctoritatem in misso respectu mittentis, vt cùm dicitur: pater mittit filium. Tertio modo importat distinctionem solum quantum ad modum intelligendi, sicut cùm dicitur, voluntas est instrumentum seipsum mouens, quia idem est mouens & motũ. Similiter cũ dicitur: Spiritussanctus mittit se, idem est mittens & missum, ratione differens, mittens inquam secundum qđ est Deus, sed missum secundum quod donum.

MITTI, vt scribit Dominus Cardinalis Cameracensis quæst. 9. art. 1. libr. 1. est personam aliquam ab alia productam per nouam existentiam in aliqua creatura rationali secundum specialem modum existẽdi in ea, manifestare produci, & ista manifestatio fit aliquid operando circa creaturam, per quã operationem persona quæ mittitur, manifestari dicitur. Mittere verò est personam aliquam productã per nouam existentiam in aliqua creatura rationali, secundum determinatum modum existendi in ea, manifestarè produci. Gab. vbi supra. Ex quo primo sequitur quod mitti dicit processionem temporalem, cõnotando æternam. Item duæ personæ solum mittuntur, quia tantum duæ personę producuntur. Et licet cum mittitur filius aut spiritussanctus, etiam veniat pater, & nouo modo existat in creatura rationali, secundum illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, pater, scilicet & ego filius, tamen pater non mittitur, quia non est p̃sona producta. Item mittere non importat productionem mittentis, sed personæ misse sicut ly mitti. Item persona mittit seipsam, quia persona producta potest de nouo existere in creatura rationali secundum nouum modum existendi in ea, & in ea aliquid operari, vnde manifestetur. Sic spiritussanctus nouo modo existens in Apostolis, & producendo sonum & ignem super capita Apostolorum, manifestauit suam præsentiam, & seipsum misit. Item mittere conuenit tribus personis, sed mitti non, quia tantum duæ personę sunt productę. Item mittere & mitti important respectum eundem realem, scilicet productionem passiuam personæ missæ, & nullum respectum rationis, qa consideratio intellectus nostri nihil operatur in huiusmodi misionibus. Omniũ horum dictorum (inquit Gabr.) ratio est impositio & vsus terminorum, qui colligitur ex modo loquendi Magistri, & sanctorum. Et mittere non est dictio notionalis, sed omnibus tribus personis communis. Mitti non conuenit patri, quia mitti est personam productam creaturę dari, sed pater non est persona producta Vnde Augustinus 3. de trini. Si etiam pater visibilis mundo apparuisset, non nisi absurdissimè à filio vel spiritu sancto diceretur

retur mitti. Conuenit igitur mitti solum duabus personis, scilicet productis, Assentitur huic S. Bona. di. 15. q. 3. li. 1. cum ait. Missio semper duo habet ex suo intellectu, scilicet emanationem, & manifestationem per effectū, quia ergo importat emanationē, passiuē missio dicta est. Hinc est qđ cùm pater omnino creat principio, qđ de ipso nullo modo pōt dici missio passiua. Et vtidem dicit in fine quæst. Mitti non remouetur a patre, quia dicit ignobilitatem, sed qa dicit emanationem & subautoritatem, quæ quamuis non sit ignobilitatis, tamen nō conuenit patri. Et mitti fm Augu. 4. de trin. est cognosci esse abusio, & tunc filius mittitur, cum ex tēpore cuiusq; ex mēte percipitur. Quia ergo principaliter missio importat manifestationem, & connotat in misso emanationem, vt inquit S. Bona. q. 4. vbi supra, ideo manifestatie sumitur per hoc quod est mittere per modum actionis, & p hoc quod est mitti per modum passionis, sed emanatio vtrobique vniformiter. Vnde sensus est, pater mittit filium, ideſt declarat siue manifestat filii emanationem, siue filiū emanare. In passiua verō sensus est, filius siue spiritus sanctus mittitur, ideſt manifestatur ab alio emanare. Pater itaque mittit filiū, & filius mittitur a patre, quia filius emanat a patre, & manifestatur a patre. Vide latius ibi S. Bona.

MISSIO est duplex, scilicet visibilis, & inuisibilis, de quo vide & infra in dictione PROCESSIO. Missio visibilis sic describitur. Est aliqua apparitio rerū corporaliū facta circa creaturam rationalem humanam, eidem creaturæ rationali repræsentans missionem inuisibilem personę. Brulifer di. 16. lib. 1. Concordat Gabr. di. 16. quæst. vnica, lib. 1. Missio inuisibilis, vt ait Gab. est hominis per gratiam gratum faciētem ad optatio sine signi alicuius sensibilis ostensione. Quando, scilicet spiritus sanctus per gratiam, qua inuisibiliter animæ infundit eam illapsu sanctificatiuo acceptat ad vitam, & in filium regni ac hæredem Dei adoptat: talis modi inuisibilis gratiæ collatio, & hominis per gratiam adoptatio dicitur missio inuisibilis. Et missio visibilis (vt idē ait Gab.) quandoq; fit per realē assumptionem naturæ creatæ visibilis, in vnitatem personę. Hęc missio est filii in carnatio, de qua lib. 3. dicitur. Alio modo fit sine tali assumptione, de qua & di. 16. lib. 1. sent. In huiusmodi autem signorum sensibilium apparitione seu inuisibilis spiritus sancti missione, nō semper significatur inuisibilis missio tunc fieri primò, dū apparent res corporales, sed simpliciter tūc fieri, aut prius facta fuisse, & adhuc permanere, vt dum visa est columba de cœlo descendere, & super Christum manere, Matt. 3. non tūc primò Christus recepit gratiam neq; gratiæ augmentū, quam fm omnem plenitudinem habuit ab instanti conceptionis suæ. Suo modo Apostoli in die Penteco. dum super capita eorum apparuit ignis, iam antè habuerunt gratiam, licèt tunc receperunt gratiæ augmentum. Gab. vbi supra. post Dñm Card. Camera. q. 9. ar. 1. lib. 1. fuerunt autem illæ species, quæ sic apparuerūt veræ res (vt idē scribit Card.) & tamē potuerunt esse tales, quales apparuerūt, vel potuerunt esse aliquæ aliæ cōuenientes cū aliis rebus, & similibus accidentibus exterioribus. Vnde quando spiritus sanctus apparuit in specie colūbæ, dicit Petrus, qđ fuit vera res, & tñ hoc potuit fieri per veram columbā, vel per aliquam aliam rem, de nouo creatam, habētem accidentia exteriora similia accidentibus columbæ, & sicut Deo placuit, ita factum est. Aliac. In illis autem rebus ait Gabr. visibilibus, inuisibile mitti dicitur nō in se, sed in aliquo instituto ad ipsum significandum propter aliquas eius naturales proprietates, licèt ergo Angelorum ministerio factæ fuerunt res illæ, non tñ significabāt Angelū, sed personā spiritus sancti. Et cùm non fuerunt assumptæ ad agendum aliquid, sicut humanitas Christi, quæ fuit hypostaticè assumpta, nō fic res illæ visibiles, sed ad iudicandum solū non oportuit, quod durarent diutius q habebant explere suum officium, ita sentit S. Tho. 1. 2. q. 44. ar. 7.

DE MISSIONE VISIBILI filii, & spiritus sancti, de qua Gab. scribit, quod Christus tantū semel visibiliter missus est in incarnatione sua, qua nō solum apparuit, sed humanā naturā in vnitatē suppositi nunquā derelinquendā assumpsit. Vnde verè

factus est homo, & missio visibilis filii propriam, & maximam habuit vtilitatem (vt ait S. Bona. dist. 16. qu. est. 2. libr. 1. de qua in 3. lib. senten. dicitur.) Sed missio spiritus sancti (vt idē inquit) visibilis, vtilis est ad manifestandum, & emanationem, & inhabitationem, &cæt. Spiritus sanctus autē quadruplici specie visibiliter missus est, vt habet Gab. di. 16. li. 1. scilicet in specie columbæ super Christum baptizatū apparente in Iordane Matth. 3. In specie nubis lucidę in transfiguratione Mat. 17. In specie flatus sufflante Christo resurgēte, & dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remi. peccata. Ioā. 20. In specie ignis siue linguę igneę in die Pent. Act. 2. In his autē quatuor speciebus missus est, vt signaretur effectus aliquis specialis p spiritum sanctum causatus in receptiuo. In specie quidē columbæ, colūbina Christi significabatur simplicitas, atq; humilitas. In specie nubis lucidæ, elucidanda veritas. In specie ignis feruida charitas. In figura linguarum docentiū prædicatorum integritas. In specie flatus, affectus viuacitas. Flatus namq; de interiori vitæ principio procedit, signumq; est inexistentis vitæ: huiusmodi verò visibiles missiones spiritus sancti tantū in noua lege factę sunt Christo, discipulis, ac credētibus, & non in veteri lege, licet in illa visiones multę, & apparitiones patribus, ac populo leguntur factæ, vt nubes protegens filios Israel in deserto à colore solis. Atque ignis lucens eis per noctem, vt habetur Exod. 13. Illa tñ non apparuerunt ad repræsentandum spiritū sanctū inuisibiliter missum per donum charitatis, sed ad alios effectus, nec decuit tunc temporis signū plenitudinis gratiæ exhiberi ante tēpus plenitudinis gratiæ, quod ad Christi aduentum incepit, vt vult Apostolus ad Gal. 4. vide latius Gab. vbi sup.

MISSIO quædā est per auctoritatē (vt scribit Gabr. dist. 10. qu. vnica, art. 4. lib. 2.) vt quando mittens propria potestate, non ab alio subdelegata alium mittit. Alia est per ministeriū vel subauctoritatē, & quāuis à solo Deo per auctoritatem mittantur angeli, tamen ministerialiter contingit ab angelo angelū mitti. Nam à quocunq; angelus mittitur, refertur ad auctoritatē diuinā tanquā ad causam principalē & primā. Quod autem ab alio, hoc patet per illud Zach. 2. Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerū istū di. Absque muro habitabitur Hierusalē. Vide latius Gabr. Et de missione angelorū, vide B. Tho. di. 10. & 11. Bona. & Rich. Et in dictione ANGELVS. Omnis autem missio angeli qua vnus alium mittit, & ministeria illa reducuntur, ad auctoritatem Dei, cuius mandatis & ordinationi omnes parent.

MISSIO DAEMONIS (vt scribit Alexand. De Ales part. 2. qu. 36. membr. 2. quem sequitur Gabr. q. vnica, ar. 3 lib. 2.) respicit ordinationem potestatis ad tentandum, duæ potestas tentandi est sub potestate diuina. Et licet intentio diaboli in tentando contraria est intentioni diuinæ, cùm illa sit mala, illa bona, nihilominus vtitur Deus tentatione diaboli. Tentatio enim qua diabolus tentauit Beatum Iob, quantum fuit de voluntate diaboli, fuit ad seducendum, sed eam ordinauit Dominus ad bonum, scilicet ad patientiæ probationem & coronationem. Sic cùm Dominus permittit malos tētatione diaboli vinci, deceptio ipsa qua tentatus decipitur, inquantum pœna debitū peccatis decepti a Deo est. Nam & pena, quia iusta, bona est, & culpæ ordinativa. Et angeli mali à Deo mittuntur. Vnde 3. Regum vlt. dicitur, quod exercitus cæli stabat coram Domino à dextris & à sinistris, scilicet boni angeli & mali. Similiter in tētatione Iob, malis angelis vtitur Deus bene, sicut & homo Dei creaturis malè, & multa alia testimonia adducit Gabr. vbi supra. Nec propter hoc Deus mittit eos ad seducendum & perdendum animas, cuius est saluare, secundum illud 1. Thim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Vide latius Gab. ibidem. Et missio malorum nihil est aliud quàm ordinatio potestatis eorum ad puniendum, & permissio voluntatis eorundem ad seducendum, Deus tamen iustè operatur propter peccati pœnam infligendo. Vnde Glo. super illud Psalm. Immissiones per angelos malos. Et est B. Augu. Possumus

fine

sine dubitatione malis angelis attribuere mortes peccatorum, & mortes primo genitorum & ob duratiões Aegyptiorũ. Hanc enim rem cũ Deus facere dicitur, non instigando & inspirando, sed deserẽdo hoc facit, vt illi operentur in filios diffidentiæ, quod Deus iustè debiteq; permittit. Vide latiùs Gabr. allegans ad hoc auctores.

MYSTERIVM dicitur secretum, & illud (vt scribit Sanctus Bonauentu. dist. 11. circa textum lib. 4.) non est inuestigandum, vt homo velit ratione comprehendere qđ Dominus voluit occultare, & qui aliter facit, peccat, & præsumptuosus est, dũ se eleuat ad id ad quod non potest pertingere. Qui autem disputat de fide, non ad mysterii inuestigationem, sed potius ad defensionem, ille non facit contra hoc quod dicit Augustin. & Magister dist. 11. lib. 3. cùm ait. Misterium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest, &c.

MYSTICVM interpretatur absconditũ. Inde theologia mystica, quæ immittitur ad sui doctrinam experientiis habitis ad intra in cordibus animarum deuotarũ. De qua Gerson part. 3. de mystica theologia speculatiua conside. 1. & in fine videatur in dictione THEOLOGIA.

MITIS dicitur qui semper fuit sine ira, scilicet pius & humilis, mansuetus verò qui de veritate reducitur ad hoc secundum B. Thom. super Psal. 24. Et mitis propriè dicitur lenis, clemens, mansuetus, cuius cõtrariũ est immitis, hoc est asper, sæuus crudelis. Vel mitis secundum Gorram est qui alium non offendit. Mansuetus vero qui se offendentes tolerat. Vnde per Metaphoram mitis pro trãquillo accipitur. Virgilius. MITIS VT IN NOBEM STAGNI PLACIDAE QVE PALVDIS. Accipitur & pro maturo, idem. SVNT NOBIS MITIA POMA. A mitis fit mitesco, hoc est mansuesco, vt feræ educatæ domi mitescũt: à quo mitigo, idest, mitem, ago, sed hæc ad Grammaticos. Et Christus saluator noster mitis fuit verbis, & factis. Hinc ipse dicit. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, de quo perpulchrè loquitur, & scribit Gerson part. 2. ser. de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis. Mititatem Christi imitari hortatur ibid. Gers. vide & vocabulum mitis in dictione BEATITVDO.

MIXTIO est miscibilium prius alteratorũ vnio in aliquo effectu communi, in quo saluantur virtualiter miscibilia, non quã tum ad substantiam, sed quantũ ad qualitates eorum, non tamen secundum gra dum intensum, secundum quem fuerunt in miscibilibus, sed secundum gradum remissum, & mixtio est inferius ad generationem secundum Scot. saltem simplicẽ. Nam ad generationem simplicem nó requiritur, nisi vnum actiuum particulare & vnum passiuum. Similiter vnum quod generatur, & vnum quod corrumpitur. In mixtione autem requiruntur plura miscibilia se mutuò alterantia & corrumpentia: in quorum natura corruptis formis miscibilium: puta, elementorũ introducitur forma mixti, alia à qualibet forma miscibilium, habens tamen aliqualẽ conueniẽtiam seu temperamentum medium cum miscibilibus. Et mixta dicũtur componi ex elementis, quia frequẽter eleméta concurrunt ad generationẽ mixti, non autem semper concurrunt. Nam aliquãdo mixtum generatur ex mixto sine coactione substantiæ elementorũ, quandoq; mixtum generatur cõcurrente vno elemento, quandoq; concurrentibus pluribus, quæ latiùs videantur apud Philosophos. Videatur & Scot. distin. 11. libr. 2. & Gabr. eadem dist.

MODESTIA est in animo continens moderatio cupiditatum, ſm Cice. li. 3. Rhe. no. Vel est per quam pudor honestatis clarã & stabilem cumparat auctoritatẽ. Vel est scientia earũ rerũ, quæ aguntur aut dicũtur collocãdorum ſm eandem li. 1. offi. Modestia secundum B. Tho. 2. 2. qu. 143. est virtus moderatiua passionum, ideo adiungitur temperantiæ (vt virtuti principali) quia est circa difficillima. Modestia (vt inquit Cortes. lib. 3. suarum sentẽ. dist. 8.) est mediocritatũ metatrix, ea qua humilitas oritur, quæ cum sit sui gnara animo frenum adhibet, ne insolentius supra naturam suam tollatur.

MODERAMEN. Vnde moderamen inculpatæ tutelæ. (vt notat Gab. di. 15. q. 4 li. 4.) est dum quis causa tuendi vel defendẽdi-

se reſiſtit aduerſario cum tanto moderamine, quod non excedit modū in defendendo plus lędendo ex propoſito aduerſarium quam illata exigat violentia, de quo apud iuriſperitos.

MODERAMEN ſalarii ex quatuor attēdi poteſt ſecundum Alexan. 44. pat. 3. mēbr. 2. & poſt eum ſcribit hoc idem Gabr. di. 15. q. 6. li. 4. ſen. ſcilicet ex quantitate cauſæ, ex labore aduocationis, ex ſcientia & facundia aduocantis, & ex conſuetudine regionis. Puto tamen inquit Gab. omnia illa reduci poſſe ad laboris quantitatem præſentis vel præteriti: Nam cauſa magna maiorem curam & ſolicitudinē habet, & per cōſequens maiorem laborem exigit infideli aduocato. Sic ſcientia & facundia laborem habuerunt præteritū, quibus hæc acquiſita ſunt. Regionis quoque conſuetudo, quatenus eſt rationabilis, innititur quantitati laboris. Nam labores, vigiliæ, & fatigationes vendi poſſunt, non dona Dei gratis accepta. Vide latiùs Gab.

MODVS, ſpecies, ordo ita deſcribuntur à Gerſone parte 4. in deſcrip. ter. ad Theo. vti. Modus in rebus eſt limitatio diuinæ potentiæ efficientis. Species eſt limitatio diuinæ ſapientiæ exemplantis. Ordo eſt limitatio diuinæ bonitatis finientis. Mēſura eſt modus, numerus eſt ſpecies, pondus eſt ordo, & primis correſpondet vnitas, ſecundis veritas, tertiis bonitas. Modus, & menſura & vnitas in libro arbitrio vt tale eſt, attenditur in efficiendo vel nō efficiendo liberè cōformiter ad diuinam potentiā agentem. Species, numerus & veritas cōformiter ad diuinā ſapiētiam exemplantem. Ordo, pondus & bonitas conformiter ad diuinam bonitatem finientem. Hæc Gerſon.

MODVS cognoſcendi Deū, eſt quadruplex (vt habet S. Bona. di. 23. art. 2. q. 3. libr. 2. & poſt eum clarius ſcribit Gabr. eadem di. qu. vnica, art. 3. dub. 2. ſcilicet per fidem, per contemplationem, per apparitionē, & per apertam viſionem. Primum eſt gratiæ communis. Secundum gratiæ excellētis. Tertium gratiæ ſpecialis. Quartum gloriæ conſummantis, & illi modi diſtinguuntur ſecūdum diuerſum modum diuinę præſentię: præſentię dico ſecundum quod præſens eſt in ratione obiecti. Et ſicut Augu. dicit præſens intellectu ad vidēdum. Nam in primo præſens eſt Deus aliis quibus ſe reuelāuit, quorum auctoritati credimus. Quod enim credo Deum eſſe trinum & vnum, hoc credo Dei filio, qui hoc enarrauit & prædicauit, & ſpiritu ſancto, qui hoc patribus inſpirauit: quod enim credimus hoc auctoritati debemus, ſicut dicit Aug. in de vtilitate credendi. In ſecundo modo eſt præſens in effectu proprio, qui modus tanto eſt eminentior, quāto effectu diuinæ gratię magis ſentit in ſe homo, vel etiam quanto melius ſcit conſiderare Deum in exterioribus creaturis. In tertio eſt præſens in ſigno proprio, ſicut apparuit Abrahæ in ſubiecta creatura, quæ ipſum Deum figurabat. Et ſicut ſpiritus ſanctus apparuit in columba & i igneis linguis diſpertitis. In quarto eſt præſens in ſeipſo, quo videtur in lumine proprio, q. facie ad faciem in vultu ſuo, quæ viſio merces eſt omniū meritoriū. Primū & vltimum cognoſcēdi genus non competebat ſtatui innocentię propter cognitionē ęnigmaticam, & propter hoc qđ cognitio fidei plurimum eſt ex auditu, vt dicit Apoſtolus ad Rom. 10. vltimū verò propter ſummam perfectionē, ideo modò exhibeatur homini in ſtatu vię exiſtenti, ſed in prēmium promittebatur. Media verò duo, ſcilicet contēplationis, & apparitionis vtriq; ſtatui innocentię & præſentis miſerię cōmunia eſſe potuerunt maxime contemplationis, quę ibi potiſſime vigebat, tum propter animę puritatem, tum propter carnis & inferiorū virium ſubiectionem, quibus duobus quia cōmuniter caret anima in ſtatu naturę lapſę, ideo non poteſt ad illum gradum cōtemplationis attingere. Et ſecundum hęc exponendę ſunt ſanctorum auctoritates, ſicut Hugo. lib. de ſacramentis, dicentis. quod Adam cognouit Deum ea cognitione, qua per prętentiam contemplationis ſcienti manifeſtius cernebatur. Item illa magiſtri 4. lib. diſt. 1. Homo ante peccatum ſine medio Deū videbat, & ſimiles quę intelligendę ſunt de cognitione per contēplationē, nō per remotionē cuiuſcunq; medii, ſed per remotionē velaminis & obſcuritatis, qualis eſt i his q.

aliquo

aliquomodo vitio peccati infecti sunt, Gabr. uide & ad hoc Sanctus Bonauent. vbi supra.

MOLIRI est cum difficultate conari, etiam a mole (ut inquit Richard. dist 34. arti. 4. libr. 4. circa literam. Vnde Magister in textu eadem dist. igitur si uir aliam uxorem uult accipere, manifesta patet ratio, quia suggerente diabolo odii fomitem exosam eam habuerit, & ideo eam dimittere mendacii falsitate molitur. Varia apud Grammaticos & elegantiores moliri significat.

MOLLICIES opponitur perseuerantiæ. Est enim mollis qui recedit a bono propter tristitias causatas ex defectu electionum quasi cedens debili mouenti secundum Aristot. libr. 7. Ethic. Vnde Paulus Cortesius dist. 8. lib. 3. suarum sententiarum dicit, Molliciem ob eam causam a bonorū genere recedere, propterea quod langui dius in perferēdo liquescit facileque (ut ait Arist.) ab imbecillo flectente torquetur. Est etiam mollicies contra castitatē, quæ alio nomine dicitur immunditia, seu uoluntaria pollutio, & est uitium cōtra naturam, quando, scilicet procuratur pollutio uenerea delectationis causa absque concubitu, & hoc uitium sit per frictionem uel, fricationem membri pudēdi, etiamsi propter ætatē non fuerit subsecuta pollutio, ut inquit Gers. par. 2. tractatulo. de confessione molliciei, quoniā ibi est complementum delectationis. Ille cebrosæ, & forsan perdidit uirginitatem saltem animi, & magis perdidit, quā si p illa ætate iuisset ad mulieres. Fortè tamē probabiliter (ut idem ait) dici potest qđ per pœnitētiam uirginitatis reparatur in non polluta, sicut de mentali corruptione, quæ sic in consensu intrinseco esse dicimus, dū corporalis defloratio seu pollutio non est subsecuta, hæc Cancell. Et hoc peccatum (ut idem ait de arte siue scientia audiendi confessiones) cōmittitur etiam ante pubertatis annos, imo & semper imputatur in uigilia, dum cōpleta transit delectatio, etiam pollutione nō existente. Et tract. de pollutione diurna idem ait propositione 2. Nulla pollutio diurna debet propriè dici mollicies, nisi fuerit p consensum liberū, uno modo uel alio prouocata vel extorta, quoniam sicut non fuit pollutio hæc in potestate patientis, ita nec peccatum, mollicies autē sonat in peccatum, quoniam dicit Apostolus: quod neque molles regnum Dei possidebunt.

MOMENTVM sumitur dupliciter, pro instāti & pro tempore imperceptibili, secundum B. Thom. super Epistolas 1. Cor. 15. lect. 9. Et momentum propriè significat exiguam quandam mutationem & pene indiuisibilem, ueteres hoc etiam momē dicebant quod Græci atomon uocant. Lucretius, Momine si à paruo possunt impulsa moueri. Et ut scribit Rich. di. 43. ar. 5. q. 1. in fine lib. 4. Momentū angustissimum temporis spacium, in quo mora est breuis. Vnde Apostolus 1. Cor. 15. ait. Omnes resurgemus in momento. Et dicit ibi Rich. quod verbum momentū nō cogit, quod in eodem instanti resurgunt illi qui in aduentu iudicis inuenientur. &c. A momento uenit momentaneū, hoc est caducum, & quod facilè mutatus accidit. Deriuantur autē à moueo. Vnde & mobilis qui facilè mouetur, mobilitas, mobiliter, motio.

MONACHVS idem est quod solitarius. Et dicitur à monos, id est solus, & is est qui uitam separatus ab hominum conuersatione. Et à monos uenit etiā monarcha, id est unicus princeps, & monarchia, hoc est unius principatus Et monarchā supremum ponit Arist. Dēū esse. De monachis plura scribit Gerson in suis operibus. Et aliàs de his multa scribuntur.

MONETA dicta est qđ nos signi impressione uel autoris uel precii moneat. A quo monetarius qui monetam cudit. Potest autem moneta tribus modis falsificari secūdum quod tria sunt de substantia monetæ, scilicet materia metallica, quātitas pōderis, & publica forma, ut dicit Panor. in c. quanto, de iureiur. Et in quolibet horum potest committi falsitas. In substantia, quia non seruatur liga legitima. Liga, id est species mixturæ uel gradus metalli propter admixtionem uilioris materiæ, aut materia consueta in quantitatis excessiua. In pondere, quia non habet legitimum pondus. Et de hoc uide latiùs Ga. In forma committitur falsitas quan

do mutatur nomen, signum aut imago eius qui monetauit. Est autem hęc forma monetæ quædam testificatio veritatis, & iustitiæ ipsius monetæ, quod, scilicet sit veræ substantiæ & iusti ponderis, vt dicit Gui. Orem, i suo tract. de moneta. Vnde frequenter in moneta Christianorum, principum vel communitatis, ponitur imago Dei, vel alicuius sancti, & nomen eius aut signum crucis, qđ antiquitus fuit institutum in testimonium veritatis monetæ in materia & pondere, vt dicit Guil. Orem. Si ergo princeps sub ista institutione mutet materiam siue pondus, ipse videtur tacitè mendacium & periurium cõmittere, ac falsum testimonium perhibere. Ipse enim abutitur hoc vocabulo moneta. Nam dicitur moneta secũdũ Hugui. à moneo quia monet ne sit fraus in metallo vel põdere. Mutatio autem monetæ multipliciter fieri potest, de quo legas Gabrielem di. 15. qu. 9. lib. 4. Falsificans verò monetam in substantia, forma vel pondere peccat mortaliter in damnum reipub, tenetur damnum illatum restituendo cõpensare, quia talis iniustè damnificat. Itẽ expendens scienter monetam falsam pro vera & iuxta, falsarius est: tenetur restituere illata damna. Item expendens scienter monetam nõ currentem aut aliàs minus valentem pro bona & currente, fraudat proximum, & tenetur restituere, ita sentiunt Angelus in summa & Anto. Et post eos latiùs probat & declarat Gabriel vbi supra. artic. 2. Transferens autem vt vult Anton. monetam de certo loco vbi minoris valoris æstimatur ad locum, vbi magis valet, non peccat, si nõ alias fraudem committat: quia licèt (vt inquit Gabriel) cuilibet ex industria sine alterius damno lucrum quærere, &cæt. Et mutatio monetarum (vt ait Gerson in regulis mortalibus) potest esse par aut maius de lictum ex se quàm esset in casu falsam aliquam fabricare: quoniam secundum dãnũ Reipublicę, opus tale quodlibet assumit modum culpæ. Quod si princeps dicat se Dominum monetæ esse: sit ergo dominus bonus dispensator, non tyrannus dissipator. Gerson plura: Gabriel vbi supra.

MONSTRVM dicit deordinationem aliquam in natura, & dicit etiam substantiam aliquã. Substantia, vt quidã dicunt; causam habet positiuã, quæ est Deus. Inordinatio illa nõ habet causam positiuã, sed priuationẽ, & hæc est vt in plurimũ improportio virtutis agentis ad materiã: aut. n. materia superabundat aut deficit secundum proportionẽ caloris operantis & virtutis. Vnde Aug. 3. de trinit. Voluntas Dei prima, & summa causa est omniũ specierum atq; motionum. Nihil. n. fit, quod non de interiori aut intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur ſm ineffabilem iustitiã. Et non solũ fecit ea, quæ perseuerãtiã consuetudinis admirationem nõ admittunt, sed etiam ea, quæ propter raritatem & insolitum euentũ mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terremotus, & monstruosi animãtiũ partus, & his similia, quorũ nihil fit sine volũtate Dei. Et loquitur Aug. de monstris, quantum ad id quod habent substrarum. tamẽ aliter posset dici, vt scribit S. Bona. di. 45. in dubiis liter. libr. 1. qđ monstra etiã sunt à Deo puniente, quãdo pœnæ sunt, & sic habent tationẽ ordinis, quãuis. n. Deus non faciat cõtra ordinẽ in finẽ, facit tñ contra solitum cursum naturæ frequẽter, vel ad vindictã vel ad misericordiã. Et monstrũ ſm Philosoph. li. 2. Physic. est indiuiduum pductũ sub dispositionibus suæ speciei, pro tunc notabiliter disconuenientibus præter solitum cursum naturæ, vt est hermofrodita vel androginus. Et sicut refert Scot. di. 6. q. 2. lib. 4. de monstro quodam, qđ habuit duo capita, quorũ vnũ expressit nolle de eo, de quo aliud expressit velle. Vnum. n. voluit continere & sobrie viuere, at aliud lasciuire & epulari, & cùm vnũ per os suũ excederet, reliquum clamabat se grauari: diuersitas itaque fuit in illo monstro voluntatũ, scilicet velle & nolle: & ita duæ fuerunt ibi animæ ſm Scot.

MORA est expectatio temporis dilatio. A quo morula diminutiuũ. Aug. li. confess. Quæro quomodo dies dicitur non tantum morula. Solis super terram, secundũ quod aliud est dies, aliud nos. De moris autem Angelorum, vide supra in dictione ANGELVS.

MORALIA vet. test. vide in dictione LEGES VETERIS TESTAMENTI. Moraliter age

re,

re, vide in dictione AGERE. De moribus bonis & malis, videantur libri Ethi. Arist. & aliorũ Philosophorũ, & Gers. in multis locis, quæ (ne prolixior sim q̃ oporteat in hoc opere) relinq̃ curiosis legẽda de his.

MOROSVS (vt scribit Gab. dist. 15. q. 1. 4. du. 3. lib. 4.) dicitur qui non tradit rem quã tradere tenetur licet eam tradere intẽdat, & habet communiter locum in debitis, cõmodatis, depositis: item in ablatis contra dñi volũtatem. Nam fur aut raptor, semper est in mora, quia semper tenetur restituere si potest. Et quo d aliquis sit vel dicatur morosus, quatuor requiruntur. Primũ, quod teneat rem quã tradere teneatur. Secũdò, quod sciat se teneri, vel saltẽ qđ scire debeat. Tertiò, quod interpellatus seu monitus fuerit ad tradendum, & hoc à die vel ab homine. A die, si dies vel terminus tradendi constitutus est. Tunc n. terminus ipse aduenies dicitur interpellare ab homine, si termino tradendi nõ constituto a dño rei per se vel per aliũ petitur traditio. Quartò, qđ habeat possibilitatẽ tradendi. Et morosus tradendo rẽ quam tradere tenetur si res perit, etiã sine sua culpa, casu fortuito, tenetur de dãno dño rei, maxime si fuerit dubiũ, an res etiam apud dominum restituta periisset: patet per regulam iuris lib. 6. Moral. vbi dicitur: Mora sua vnicuiq; est nociua. Hęc Gabr. qui est paulo longior. de hoc alias. Morosus dicitur qui est peruersis moribus. Cicc. At sunt morosi, & anxii, & iracũdi, & difficiles senes a quo morositas, quę dicitur animi quędam displicentia, quum iugi & subrustica asperitate commouetur, quando non ita ad vnguem, & ex eius sententia actum est quod postulabatur. Differt autẽ morosus a morato, quia morosus, qui est malis moribus. Moratus, q bonis moribus est præditus. Et morem gerere, obsequi, obedire de quo alias apud Grammaticos videatur.

MORS, est recessus animæ à corpore, secundum Arist. lib. de morte & pomo. a quo morior & mortalis, ideit morti subiectus, & mortiferum, qđ mortem affert, & morticinus, exanguis, corruptus, vt caro morticina, quæ in vlcere est ferè corrupta. Et mors dicitur multipliciter (vt scribit S. Bonau. dist. 18. libr. 3. circa textum.) Est enim mors separatio animæ à corpore. Et est mors separatio à Deo per peccatum, & est mors separatio animæ a visione Dei ad tempus. Et cùm dicit Ambrosius, Quod Christus mortuus est pro debitoribus mortis, accipitur mors primo modo, & quarto modo. Omnes enim sumus debitores mortis primo modo, & omnes erant debitores mortis, quarto modo, & nos ipsi debitores essemus, nisi pretium solutum esset. Et vt scribit Gab. dist. 21. quæst. vnica, articu. 1. libr. 3. Mors hominis, inquit, nõ est nisi separatio animæ a corpore. Hæc enim anima a corpore separata, totum compositum moritur, quia definit esse compositum: caro moritur, quia definit esse compositum: caro moritur, quia priuatur forma quæ essentialiter est vita. Anima & si annihilari potest, manens tamen mori non potest, qa seipsa viuit essentialiter, & non per aliqđ superadditum. Vnde impossibile est animam esse & non esse animam. Verbum per communicationem idiomatum moritur, quando definit subsistere in natura assumpta viuente. In passione verò Christi anima realiter, & verè separata est à carne, quia inclinato capite tradidit spiritum. Ioannis decimonono. & Matth. 27. Clamans voce magna emisit spiritum. Illa traditio & emissio spiritus fuit separatio animæ a carne. Et hac separatione animæ Christi à carne, non solùm Christi humanitas & corpus, sed & ipse Christus verè fuit mortuus, vt & probat Gab. vbi supra. art. 2. quia vtrunque vita quam habuit priuabatur. Et quamuis in morte Christi facta est animæ & carnis separatio, mansit tamen diuinitatis cum vtraq; indissoluta vnio. Nam Christus sepultus est, & simul descendit ad inferna, vt dicit symbolum. Non autem descendit, nec sepultus est secundum diuinitatem, secundum quam est immutabilis: igitur secundum naturam assumptam sibi vnitam: nihil autem assumptæ naturæ fuit in sepulchro nisi corpus, nec in inferno nisi anima, & Christus vtrobique fuit: ergo vtrobique fuit natura diuina vnita naturæ assumptæ in sepulchro carni, in inferno animæ. Et licèt caro Christi in sepulchro (vt scribit Gabriel articu. 3. dub. 1.

ubi supra.)habuit causas intrinsecas & extrinsecas naturales ad sui resolutionē non obstāte unione eius cum uerbo, nō tamen fuisset resolutum, sed a putrefactione conseruatum nouo miraculo. Vn de psalm. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Vide latiùs Gab. ibi, & infine dubii concludit, quod nulla substantialis forma(tenendo unitatē formę substantialis in composito)succesit separatiōi animæ, sed materia corporis Christi fuerat nuda, quantum ad formas substantiales, non habens in se per illud triduum quo fuit in sepulchro aliquam formā substantialem, licèt habuerit formas accidentales, ut latiùs apud Gabr. uidere poteris.

MORS tripliciter potest homini contingere ut scribit Sanctus Bonauentura disti. 19. quæst. 5. libro. 2. & eum imitatur Brulifer distinct. eadem, quæst. 5.)aut per elementorum pugnam & dissolutionem, idest elementorum qualitates siue qualitates primas, aut per huius radicalis consumptionem, aut per extrinsecam læsionem. Primo modo contingit per qualitates intrinsecas primas partium organicorum, quæ sunt adinuicem contrarię, & ita potest una superare aliam. Vnde contingūt febres & aliæ infirmitates ad mortem di sponentes. Secundo contingit ex cōtinua consumptione humidi per calorem naturalē, quo tamē deficiēte sequitur mors. Et licèt per humidum cibale restauratur deperditum, non tamen in tali puritate qualis fuit in deperdito, etiam uirtus cōuersiua, quia est agens Physicum, ideò agendo repatitur, & ita debilitatur continue, donec non potest conuertere cibū, nec restaurare deperditū in ea puritate, quæ sufficit ad conseruandam uitā. Hinc homo sufficiendo senescit, & senectam sequitur mors, quæ etiam sequitur si nullū extrinsecus læsiuū accederet. Tertio modo contingit mors per lęsionem extrinsecam, ut per aerem, ignem, uel aquam, aut uiolentia a dæmone, bestiis, uel homine, uel alio opprimente aut lædente. Et si homo in Paradiso nō peccasset, mortuus non fuisset, ut scribit Gabriel di. 19. quæst. vnica, art. 2. conclusione 3. libro. 2. Vnde Romanorum quinto: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Potuit enim omnia cauere inducentia mortem: & si nō cauisset, peccasset, & ita innocentiam perdidisset. Sic enim habuit præceptum de comedendo de omni ligno Paradisi excepto ligno scientiæ boni & mali, ut uult Magister distin. 20. ita & habuit præceptum naturale de cauendis cęteris sui corruptiuis. Quod si non feciſſet, peccasset, & innocētiæ statū excesisset, Gab.

MORS, ut est priuatio uitę, habet comparationem ad inferentem, & ad eum qui sustinet. Vnde a iquis dupliciter potest tradere alium in mortem, ut scribit Sanctus Bonauentura distinct. 20. circa textum libri tertii sententiarum. aut quia facit ut alii inferant ei mortem, aut quia facit ut ipse sustineat mortem, & quoniam sustinentia mortis Christi fuit a Deo patre, & fuit a Christo, quia Deus pater uoluit quod ipse sustineret mortem, & ipse uolūtariè sustinuit. Hinc est quod traditus dicitur a Patre, traditus etiam a se. Rursus quia Iudas & Iudæi procurarunt, ut alii inferrent ei mortem. Hinc est quod traditus dicitur a Iuda & a Iudæis, & quoniā fuit laudabilis mortis sufferentia, illatio autem fuit uituperabilis. Hinc est qđ traditio Dei & Christi laudatur, Iudæ & Iudæorum uituperatur, & sic patet quod mors a patre sufferentis fuit Deo placita & accepta, sed a parte infligentiū fuit tantum permissa. An autem concedendū sit quod Iudæi operati sint bonum, respō det ibidem Sanctus Bonauentura, quod est opus operans, & opus operatū, & bonum potest dicere bonitatem circa opus operans, uel circa opus operatum. Si circa opus operans est simpliciter negandū, quia tale opus in Iudæis simpliciter fuit malum. Circa uerò opus operatum quod quidē fuit mors & passio Christi, hoc dupliciter potest intelligi. Aut primò & p se, & sic est falsum quod Iudæi sunt operati bonum. Illud enim opus operatum bonitatem non habuit ex intē tione Iudæorum. Si autem intelligitur p accidens & ex consequenti: sic habet ueritatem. Iudęi enim operati sunt passionem Christi, quæ quidē fuit maximum bonum & saluberrimum tiū mundo.

Hæc

Hæc ſanctus Bonauentura.

MORS, Mortem ſubire intentione placendi Deo, poteſt eſſe tripliciter, ut ſcribit ſanctus Bonauentura diſtinctione 30. quæſt. 2. lib. 3. Vno modo quando adeſt neceſſitas uel deferendi iuſtitiam uel amittendi vitam. Alio modo quando ſe offert opportunitas diuinam gloriam manifeſtandi & ædificandi Eccleſiam. Tertio modo ſolum ex hoc, quod uitam ſuam habet exoſam. Primum eſt iuſtitiæ & neceſſitatis. Secundum eſt perfectionis & ſupererogationis. Tertium eſt feueritatis & crudelitatis. Vnde Auguſtinus: Illos qui ſemetipſos profocant & præcipitio colli dunt propter uitæ præſentis odium, dicit eſſe ſceleratiſſimos homicidas, tractãs Illud Ioannis duodecimo: Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in uitam æternam cuſtodit eam. Pro loco autem & tẽpore, ut uult Bonauẽtura, ubi talis optio detur, vel quod iuſtitia deferatur, uel qđ uita perdatur. ibi omnes quantumcunq; ſint imperfecti, tenentur mortem ſubire, & præelligere magis Deo dilecto mori, quam ipſo offenſo uiuere. Vbi uerò talis neceſſitas non imminet, nec datur optio, tamen offert ſe oportunitas manifeſtandi diuinam gloriam, & ædificandi Eccleſiam, ibi homo ſe morti exponat, mortem ſubire perfectionis & ſupererogationis, ad quam non omnes tenentur ꝓ Chriſto. Potes ad hoc uidere Gabrielem non ineptè ſcribentem, ſermone de ſancto Bartholomæo, vbi de martyrio ſcribit. Etſi [ut inquit Gerſon parte ſecunda, tractatu de non eſu carnium] pro temporalibus quibuſdam adipiſcendis conſeruandis, non dico infirmitati, ſed uitæ periculo, & morti licenter nos exponimus, multò magis pro bonis ſpiritualibus acquirendis, cõſeruãdis aut recuperandis ſeu reſtaurandis, uel pro malis depellendis, non eſt quomodolibet illicitum, uel irrationabile ſimilia perpeti, &c. De morte quoque & arte moriendi, multa ſcripſit Gerſon in ſuis operibus, &c.

MORTALE accipit tripliciter. Vno modo dicit naturalem, aptitudinem ad moriendum. Alio modo poſsibilitatem ad moriendum. Tertio modo neceſſitatẽ, ut ſcribit S. Bonauen. di. 43. articu. 1. qu. 4. libro 4. Oppoſitum eſt immortale, de quo uideatur in litera l. Dicitur & mortale qđ mortificat & occidit, ſicut mortalis morbus vel mortifer. vnde & mortale peccatum, quod animam occidit, & ſeparat animam a Deo. de quo infra in litera P.

MOTVS eſt actus entis in potentia ſecundum Ariſtotelem. Et motus etiã motio dicitur. hinc terre motus, cuius cauſa ſũt venti in cauernis terræ incluſi Et motus ſecundum Occam eſt realiter ipſum mobile acquirens ſucceſsiuè partes formæ vel loci, & tunc idem erit motus & motum. Vel dicitur quod ſupponit pro mobili & termino ſucceſsiuo acquiſito, & ita non eſt quid unum, ſed ſimul ſubiectũ mobile & terminus, qui ſucceſsiue ſubiecto acquiritur. Per ſubiectũ intelligo mobile, ut inquit Gab. di. 2. quæſtione 2. articul. 1. lib. 2. Vide Occam de motu in 2. quæſtione 9. qui plura de hoc ſcribit. Et apud Phyſicos, qui non parum multa de motu commentantur, quę relinquo ſtudioſis perſcrutanda.

MOTVS LOCALIS [vt ſcribit Occam. i. quodlib. quæſt. v. & poſt cum Gabriel q. 3. diſtinctione 2. li. 2.] eſt coexiſtentia alicuius ſucceſsiua & continua diuerſis locis hue quiete media. Dicitur ſucceſsiua, quia ſi ſimul conſiſteret diuerſis locis ſicut animæ diuerſis corporis membris, non moueretur: ꝓpter quod Deus, qui omnibus locis præſens eſt ſemper, non mouetur localiter. Dicitur diuerſis locis, quia manens in eodem loco præciſe nõ mouetur. Dicitur continua ſine quiete media, quia ſi intercipitur per quietem, non eſt iam motus unus, ſed poſſunt eſſe plures. Similiter ſi Deus corpus vnum exiſtẽs in uno loco corrũperet, & poſteà reproduceret in alio loco, non eſſet motus localis, licet corpus illud ſucceſsiuè coexiſteret diuerſis locis, quia nõ eſt ſucceſsio continua, unde & Angelus mouet localiter, qa pôt ſucceſsiuè coaſsiſtere diuerſis locis ſine quiete media. Hinc dicit ad Hebrẽos primo: Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus miſſi pp eos, q hæreditatẽ ca piũt ſalutis. Cũ aũt mittuntur de cœlo ad nos, ſunt in diuerſis locis continuè & ſucceſsiuè, nec ſunt ubique nec ſimul pro eodem inſtanti in

cœlo

cœlo & in terra. Et dum ad terram à Deo mittuntur, non manent in cœlo: & dum sunt in cœlo empyreo, non sunt in terra, vt vult Damascenus libro 2. capitu. 3. Et ideo, cùm mittuntur de cœlo ad terram succesiuè, assistunt diuersis locis. Confirmatur, quia anima beata æquabitur Angelo, iuxta, promissiones Christi, Matth. vigesimosecundo. Erunt sicut Angeli Dei. Anima verò beata, imò beatissima, quæ est Christi, localiter mouebatur: quia descendit ad inferos, sicut dicit articulus fidei. Item, Angelus non solum ad motũ corporis cui assistit, sed per immediatè absque corporis cuiuscunque mutatione, potest localiter moueri, quia non sen per cùm mittuntur, assumunt corpora: non enim mittuntur ad operationes corporales exercendas, quomodo missus fuit Raphael Tobiæ, sed frequenter ad intellectus illuminationem, aut affectus inclinationem: sicut Angelus missus ad Ioseph in somnis, Mat. 1. Hæc autem non fiunt in corpore, sed in mente. Gabriel qui rem latiùs probat articulo 2. vbi supra.

MOVERI LOCALITER aliquid, potest esse vel imaginari tripliciter (vt scribit Dominus Cardinalis Cameracensis quæstione v. articul. 2. libr 4. senten.) Primo modo propriè, quia transit de loco ad locum, dimittendo locum in quo præfuit, & ad acquirendo nouum, & transeundo per locum medium, si sit locus medius inter primum & secundum, sic corpus Christi non mouetur localiter, quando incipit esse sub sacramento. Secundo modo minus propriè aliquid potest dici moueri localiter, quia dimittit locum in quo præfuit, & habet nouum locum: nec tamen transit per medium locum, quamuis sit locus medius inter primum & secundũ. Et sic corpus Christi non mouetur localiter, quando incipit esse in sacramento: quia non dimittit primum locum, si tamen dimitteret illum, quamuis non transiret per medium, diceretur moueri localiter isto modo. Tertio modo & adhuc minus propriè, aliquid potest dici moueri localiter, quia præfuit in loco, & acquirit vel habet nouum motũ localiter, quia præfuit in loco, & acquirit vel habet nouum locum, quamuis non dimittat primum, nec transeat per medium Etsic corpus Christi, mouetur localiter, quando incipit esse in sacramento, quia isto modo moueri localiter, nihil aliud importat nisi esse hic, & immediatè fuisse alibi, & non fuisse hic. Nec est concedendum quod corpus Christi mouetur de cœlo ad sacramentum, quia moueri de aliquo loco, est dimittere illum: ideo corpus Christi mouetur mutatione, quæ est ab esse in cœlo, ad esse in sacramento: quia simul est in cœlo & in sacramento. Hæc Aliacensis vbi supra.

MOVERE ORGANICE & non organicè, vide infra in dictione *Potentia organica*.

MOTIVA VIS sensitiua est duplex, scilicet naturalis & animalis. Vis motiua naturalis est, quæ non mouet per apprehensionem, nec est subiecta Imperio rationis, & talis est virtus vitalis & pulsatiua, quæ mouet arterias & cor, secundum dilatationem & constrictionem. Et huiusmodi virtus est in corde, sicut in proprio organo, vnde solum habet esse in animalibus perfectis pulmonem & cor habentibus. Et hæc vis, per spirationem & respirationem est principium contemperandi calorem cordis & corporis. Vis motiua animalis est, quæ mouet per apprehensionem, & est triplex, quia quædam mouet per modum dirigentis, quædam per modum imperantis, & quædam per modũ exequentis: ex beato Thoma, opusculo de potentiis animæ.

MOTVS habet plures species. Est enim motus circularis, motus obliquus, & motus rectus, motus progressiuus, &c. De quibus & multa de motu apud Physicos perquire.

MOTVS ANIMAE, nihil aliud est (vt scribit Gerson parte secunda in cõpendio Theologiæ de primis moribus, an sint peccata) quam animæ inclinatio in aliquid. Et ideo, illis animæ viribus seu potentiis, quibus inclinatio non conuenit, non attribuitur propriè motus. Inclinatio autem est in appetitu, quæ mouet in aliquod agendum vel habendum, & ideo actus appetitiuarum virtutum, animæ motus propriè vocantur, non actus virtutum apprehensiuarum.

Mo-

Digitized by Google

Motvs est triplex, scilicet naturalis, sẽsitiuus, rationalis, vt scribit Gerson vbi supra. Motus seu appetitus naturalis, est quem non imaginatio gignit, seu causa, sed ipsa qualitatum naturalium dispositio, quibus naturales animæ vires suas actiones exercent. Hic motus in nullo rationi subiacet, nec obedit, sed nec voluntas super eo quodcunque habet dominium, cùm naturalis sit, & sit extra genus moris seu morale, & ideo: nec in eo peccatum esse potest. Et occurrit iste motus repente seu subitò, vt esset dare exemplum in repentino motu, seu appetitu cibi vel alterius delectabilis. Et dicitur motus naturalis ex eo, quia ad naturalium qualitatum actionem consequitur. Et vocatur iste ab aliquibus primò primus motus, & dicitur esse in sensualitate simpliciter considerata.

Motvs seu appetitus sensitiuus est, qui ex præcedenti imaginatione vel præcedenti motu naturali consequitur. Et vocatur iste motus secundò primus, quia est ille motus qui primò post motum naturalẽ insurgit seu occurrit. Et attribuitur iste motus sensualitati, scilicet consideratæ respectiuè, prout est quodammodo ad rationem ordinabilis, & ab ea persuasibilis, & est humana, & describitur hoc modo sic: Primus motus est motus sensualitatis, secundum impulsum fomitis tendens impetuosè ad fruitionem creaturæ delectabilis: huiusmodi primo motus sensualitatis quodammodo in nostra potestate sunt, & quodammodo non. Si enim quælibet eorum singulatim considerentur, sic in nostra potestate sunt, quia quẽlibet eorum possumus præuidendo declinare & impedire ne insurgat. Si autem omnes simul considerentur, non sunt in potestate nostra, quia licet impedire possumus, ne iste vel ille insurgat, non est tamen in potestate nostra facere, quin aliquis insurgat: imò dum vni obuiare nitimur ex altera parte potest alius motus surrepere, non enim potest esse simul intentio voluntatis retinentis contra diuersa in actu, vt dari potest exemplum de nauta, qui singula foramina suæ nauis obstruere potest, ne per illa aqua intret, sed non potest omnia simul obstruere vt aqua nusquam intret. Et ratio est, qui a huiusmodi primi motus sensualitatis, sicut sunt peccata, ita sunt pœna peccati, scilicet originalis, & ideo merito dicuntur venialia; quia hoc ipso venia digna sunt. Vide latiùs Gersonem ibi de primis motibus, de quibus & videre potes Alexandrum de Ales parte secunda quæstione 125. membr. 1. Et Gabriel lect. 85. canonis, qui & diffinitionem primi motus supra positam abundè declarat: & primi motus oriuntur ex lege carnis, quę immediatè est coniuncta sensualiti, & in diffinitione fruitio capitur pro delectatione. Et omnis primus motus vitium est, sicut & quilibet actus surreptitius: quia omnis motus a lege fomitis ortus, & omnis actus surreptitius, est contra ordinem primęque institutionis humanæ naturę, igitur est vitiosus. Sed neque primus motus, neque alius actus in sensualitate est peccatum essentialiter & intrinsecè, quia illo modo peccatum est in sola voluntate, cuius est liberum arbitrium. Item aliquis motus primus, neque mortaliter, neque venialiter est culpandus: patet de curruptis violenter, de quibus videas apud Augustinum decimo de Ciuitate Dei cap. 25. Vnde quamuis (inquit Gabriel) violenter corrupta delectationes sentiat, nequaquam tamẽ peccat, si non mente consentiat. Nullus ergo carnis motus peccatum inducit si omninò voluntas non consentit. Hinc beata Lucia ad Pascasium tyrannum inquit. Non inquinatur corpus, nisi de consensu mẽtis: Nam si me inuitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Vide alia apud Gabrielem vbi supra. qui & ratione id probat, scilicet aliquos primos motus non esse peccata, & post hoc ait: Nõ solũ primus motus in sensu, sed naturalis condelectatio vel contristatio in appetitu intellectiuo (si ponitur) non est peccatum, quia sicut nec motus sensus, ita nec condelectatio vel contristatio naturalis est in potestate voluntatis. Primorum autem motuum, illi tantum imputantur ad veniale peccatum, qui sunt voluntarii per liberi arbitrii verum, vel interpretatiuum consensum, quia simpliciter inuoluntarium, non est peccatũ

secun-

ſecundum beatum. Auguſtinum, & ſanctum Bonauentura diſtinct. 41. quæſtio. ne v. libr. Si tollatur liberum arbitrium, nullo modo erit peccatum. Tollitur autem reſpectu illius motus, qui nec ſimpliciter, nec interpretatiuè eſt uoluntarius. Vnde carnalis tentatio fieri poteſt ſine actuali peccato, qa illa fit per primos motus. Hi autem fieri poſſunt non concurrente libero arbitrio verè uel interpretatiuè, ut dictum eſt. Videre potes latius Gabrielem lectione 78. canonis de primis motibus. Et ſermone ſecundo Dominicę 11. ubi ait, quod ante actum elicitum peccatum eſſe non poteſt. Si ergo reluctatur nolens delectabile, & delectationem, coronatur pro reſiſtendi merito, ſi acceptat actu elicito conſentiendo, conſummatũ eſt peccatum ueniale mortale, Poteſt tamen etiam ueniaiter peccare, ſi tardius repellit ſi imperfectè ante plenam deliberationem conſentit, & ſic patet quando primi motus ſunt peccata vèl non. De quo latius aliàs. breuia nobis & pauca ſufficiant.

MOTVS RATIONALIS qui eſt ipſius rationis, cuius eſt actus humanos regulare, & in finem vltimum dirigere, quę quidem ratio eſt potentia ſuperior, in qua fit conſummatio, & hinc eſt quod in ratione, cõſiſtit peccatum mortale: in ſenſualitate uerò quę eſt potentia inferior, non conſiſtit niſi ueniale, de quo conſulas latiùs Gerſonem parte 2. in compen. Theol. de primis motibus.

MVLIER eſt illa, quæ amplius uirgo non eſt Quarè Cicero obiurgantibus eum non nullis, quod ſexa genarius. Popiliam virginem duxiſſet, reſpondit: Cras mulier erit. Mulieris appellatione (vt vult Caius Iuriſconſultus) etiam virgo viriporès cõtinetur, hoc eſt *matura uiro, iam plenis nubili annis*. Vnde & illud de beata uirgine Maria dicitur Apocalyp. 12. Apparuit ſignum magnum in cœlo mulier amicta Sole & Luna. Et illud. Mulier circundabit virum. Et illud Saluatoris: Mulier, ecce filius tuus, &c. Et illud Prouerb. vltimo, Mulierem fortem quis inueniet, pro cul de vltimis finibus precium eius. Hæc enim eſt mulier illa fortis & ſapiens, beata virgo Maria, quæ infirmitatem & fatuitatem primæ mulieris ſe & poſteritatem ſuam perdentis, repararet, ac prudẽtia oris, & pede uirtutis caput ſerpentis contereret, qui primam mulierem decepit & vicit, vt ſcribit Gabriel ſermone ſecundo de natiuitate beatæ Mariæ uirginis. Mulier autem ſecundum Guilielmũ Scoti imitatorem diſtinctione 18. libro ſecundo & alios, dicitur quaſi mollis aer & hoc tripliciter. Primò propter infirmitatem, propter quam eſt fragilior & mollior ad reſiſtẽdum malo quam vir, ut in pluribus. Secundò propter molliendum Eccleſ. 42. Melior eſt iniquitas uiri quam mulier benefaciens. Lyra. Melior eſt, ideſt minus mala eſt, ſcilicet ad cohabitandum, quia magis emollit cor uiri ad peccandum carnaliter quàm iniquitas uiri cohabitantis alliciat ad conſentiendum. Nam ſecundum Gerſonem in multis locis dicit mulierum cum uiris familiaritatem perniciosiſsimam eſſe, &c. Vel aliter ſecundum Guilielmum. Scoti imitatorẽ. vt & refert Pelbartus libro ſecundo Roſarii Theologiæ, quia uir ſignificat fortem in uirtutibus, mulieri infirmum. Melior autem dicitur iniquitas uiri, ideſt hominis fortis caſus in uitium, ſcilicet occaſionaliter, quia forrius reſurgit quàm mulier benefaciens, ideſt quam ſi infirmus operetur bonum, quia ex hoc in ſuperbiam erigitur. Tertio modo dicitur mulier propter ſexum contra uirum diſtinctum, ſicut. Eua fuit dicta mulier cùm eſſet virgo adhuc in Paradiſo, & propter ſexum, & propter Adæ inductionẽ in peccatum molliendo cor illius ad conſensũ, ergo mollis. Et ob hoc mulier, quaſi mollis. Et ob hoc mulier, quaſi mollis aer. Vnde Origenes diffinit dicens, Mulier eſt caput peccati, delicti mater, tranſgreſſio legis antiquæ, expulſio Paradiſi, & conſequenter arma diaboli. Mulierum regulã ponit Gerſon parte prima, tractatu de modo uiuendi omnium fidelium, cũ ait, Regula mulierum eſt, quod non ſe indecenter ornatas oſtendant. Aures, collum guttur, & caput tegant: humiliter in Eccleſia, & vbique ſe habeant, nec alias mulieres per ſuperbiam ſuam inuitent,

MVLTVS, A, VM, à quo multitudo, quod eſt frequentia & copia: & multifariam, quod multis

multis modis fari poteſt, & multi quandoq; valet ideſt oēs: vt cùm dicitur: Multi euigilabunt. Multi, vt dicit Auguſt. 20. de Ciuitate Dei, ideſt omnes. Et talis modus loquendi (vt inquit S. Bonau. diſt. 43. art. 1. q. 2. lib. 4.) frequenter inuenitur in ſcriptura.

MVLTILOQVIVM eſt multitudo locutionis eum ſuperfluitate vel prēter vtilitatē vel neceſsitatem. Et ſic intelligitur Prouerb. 10. In multiloquio non deerit peccatum: ex Alex. de Ales tract. de multiloquio. Et multiloquium eſt filia gulę, ſecundum beatum Thomam. 2. 2. qu. 118. artic. 6. Multiloquium quoque multiloquentia dici poteſt. Et multiloquia nocent contemplatiuo & ſtudioſo, & diuina contemplanti, vt vult Gerſon par. 1. epiſtola ad ſtudentes collegii Nauerrę, cùm ait: Addam expartus quod nihil fer me quieti mentis & contemplationi plus in fidioſum, nihil ita precioſiſsimę rei temporis, ſcilicet conſumptiuū, nihil poſtremò perfectioni ſcolaſticorū aliundè probatorum plus obuians, quemadmodum colloquia, non ſolùm praua, quę corrumpunt bonos mores, ſed etiam illa quę ſuperfluè diuque pertrahuntur, aut ſuper rumoribus vulgò volitantibus, aut ſuper ludicris pluribus & ineptis fabulationibus, aut ſuper contentionibus hominum in aduerſa tendentiū, & ſimilibus quibus à mane vſq; ad veſperā, imò profundam plerunq; noctē dies ſenſim atteritur, per quę dum ſe oblectauerint vel ignauię vel indignationi, vel faſtidio ſuo mederi putantes, triſtiores & inquietores, & mente diſſipatiores remanebunt: proſunt tamē nec nego (vt idem inquit) probatorū virorū colloquia, qui aſcenſum contemplationis, & ſuę erudituatis diſcrimina ſuo labore, ſuisq; periculis experti ſunt. Hęc Cancellarius Pariſienſis. & idem vult parte 3. de mendicitate ſpirituali par. 3. &c.

MVNDVS capitur dupliciter (vt ſcribit Gabriel diſt. 44. q. vnica, artic. 1. libr. 1.) Vno modo pro tota congregatione omnium rerum creatarum, ſiue ſint ſubſtantię ſiue accidentia. Vnde ſecundum Poſidonium in Metheor. mundus eſt, qui conſtat ex cœlo, terra, & terrenis, cœleſtisque naturis. Et ſic excluditur Deus, qui non eſt quid creatum. Siue ſecundum Poſidonium, mundus dicitur, qui conſtat ex diis & hominibus, iisq; rebus quę horum gratia cōditę ſunt, ab ornatuq; dicitur, quem Grēci κοσμον vocant. Alio modo pro toto quodam compoſito vel aggregato ex multis contentis ſub vno corpore, & illo continente. Et hoc dupliciter: Vel prēciſe pro partibus, quę ſunt ſubſtantię, vel indifferenter pro omnibus. Vnde mundus ſecundum Gerſonem parte 4. in deſcript. terminorum ad Theologiam vtilium, eſt vniuerſitas rerum ab arte diuina conditarum, quę res ab eius dominantiſsimo & liberrimo regimine ſuis legibus ordinantur. Vel ſic: Mundus eſt ens vniuerſum & perfectum, Vel eſt vniuerſitas perfecta. Iſte mundus ſecundum veritatem quam ponit ſanctus Bonauentura diſt. 1. q. 1. lib. 2. in eſſe productus eſt, & non ſolum ſecundum ſe totum, ſed etiam ſecundum ſua principia, quę non ex aliis, ſed de nihilo ſunt producta. Hęc aūc veritas & ſi cuilibet fideli ſit aperta & lucida, latuit tamen prouidentiā vel prudentiam Philoſophicam, quę longo tempore ambulauit per deuia. Quos redarguit ibi S. Bonauē. & eorū errores de productione mundi, & vbi defecit (inquit ipſe) Philoſōphorū peritia, ſubuenit nobis ſacrolancta ſcriptura, quę dicit oia eſſe creata. Mundus itaque non fuit productus ab æterno, vt & Brulif. ſcribit di. 1. q. 1. lib. 2. quia in principio creauit Deus cęlum & terram, & mūdus per ipſum factus eſt. Ioan. 1. In principio creauit, ideſt in initio temporis, &c.

MVNDVS ARCHETYPVS (vt inquit Gerſon vbi ſupra) parte 4. eſt Deus, vt ab ipſo vnico & ſimpliciſsimo producibilis eſt mūdus exterior pro vtraq; ſui parte, ſpirituali, ſcilicet & corporali. Mundus idealis idē, & mundus exēplaris idē. Mundialis ars, & primordialis idem. Et vt ſcribit Brulif. di. 44. q. 1. li. 1. Mundus archetypus eſt filius Dei, vel notitia diuina. Vnde S. Augu. dicit, quod mundus iſte ſenſibilis factus eſt de nobiliſsimo mundo. Etiā ſecundū aliquos mundus archetypus capitur pro mundo exēplari, ab archos qđ eſt princeps, & typus quod eſt mundus, quaſi principalis mundus. Et iſto modo

mundus

mundus nihil aliud est nisi esse cognitum rerum creabilium siue idea, vt sunt complexa necessaria, aut determinatione voluntatis, vt contingentia. Et de isto mundo exemplari loquitur Boetius 3.de consol. metro.9.ad Deum. Tu cuncta supernо ducis ab exemplo pulchrũ,pulcherrimus ipse.Mũdũ mete gerens, similisq; ab imagine formans. Capitur & mundus p homine,qui dicitur microcosmus, idest minor mundus, secũdum Philosophum & Gregor. quia iuxta aliquid omnis creatura, homo dicitur.Iste mundus(vt inqt Gerson) continet in se duplicem substantiam,corporalem, scilicet & spiritualem, Dei capacem, ad finem beatitudinis ordinatas. Iste minor mundus (vt idem ait) est nexus quidam duplicis substantiæ corporalis & spiritualis,ratione cuius nexus ipse capax est omnium, tam spiritualium quam corporalium,gerens eorum quandam imaginem & exemplum. Microcosmus verò secundum eundem Gerson:est maior mundus exemplatus, & productus à mundo archetypo Deo continens in se vniuersam creaturam corporalem & spiritualem ad ipsum Deum finaliter ordinatam.Et mundus spiritualis in mundo maiori est vniuersitas creaturarũ spiritualium. Vel specialius mundus spiritualis est vniuersitas intelligentiarum separatarum cum suis actibus vel habitibus spiritualibus ordinata ad Deum, & inter se & ad inferiores creaturas. Hierarchia cœlestis idem: speculum æternitatis idem,catena æternitatis idem,catena aurea idem, liber spiritualis idem. Mundus corporalis est vniuersitas substantiarum corporalium vel extensarum cum suis accidentibus ordinata per genera, species, & indiuidua & per motus,& finis subordinatos ad supremum finem Deum. Catena argentea idem, liber naturæ visibilis & sensibilis idem, carmen sensibile mundi idem, scala Iacob idem,vel est microsmus.Mundus spiritualis in microcosmo, est anima rationalis,vel habens agere suum separatum ab organo corporeo potentia rationalis idem, microcosmus spiritualis idem, hierarchia spiritualis & subcelestis.idem. Mundus corporalis in mundo minoris est anima,prout ipsa habet agere suum per organum corporeũ, aut est compositum ex corpore & anima sic se habente in agere suo corporeo, potentia organica idem. Hæc Gerson parte 4.vbi ponit diffinitiones terminorum ad theologiam vtilium. Capitur & mundus pro amatoribus seculi. Vnde dicitur:Mũdus eum non cognouit, idest mundani homines.Ioannes 1.Item pro mundi delectabilibus & vitiis. Vnde 1.Ioan.2.dicitur:Nolite diligere mundum,idest mundi delectabilia inordinatè, neque ea quæ in mundo sunt, idest vitia, vel pro statu mundi quo ad culpam. Vnde Ioannis 10. Mundus in maligno positus est. Capitur & pro mundana conuersatione, q̃ vana est & immundo, vt habet sanctus Bonauentura distinctione 1.articu.2. qu. 1.li.2.Vnde Ioannis 18.dicit Saluator.Regnum meum non est de hoc mundo: intelligitur de mundana conuersatione, quia ipse non regnat in malis, sed in bonis: quorum conuersatio est in cœlis.Similiter diabolus est Princeps mundi, & non Deus, Ioannis 12. & 14.intelligitur de mundane & seculariter conuersantibus. Ipse namque suadet diabolus in delectationibus seculi consolationem quæ rere (vt scribit Gerson parte 3. tractatu de diuersis tentationibus diaboli.) Capitur & mundus pro multitudine reproborum, vt dicit Bruliser distinctione 1. q. 1.lib.2. Vnde Ioannis 17.dicitur:Non rogo pro mundo, idest pro reprobis.Capitur & mundus pro superiori & perfectiore parte mundi sensibilis, scilicet pro illa parte quæ continuè mouetur & motu regulari, scilicet prosperis. Bruliser distin. 44.quæstione prima libr.1.& alii Doctores.Et Bonauentura vbi supra.Capitur & mundus pro ornatu mulieriebri, quasi munitus, quamuis alii à mouendo dictũ velint: quoniam id genus ornatus fit,qđ sumunt mulieres ac deponunt. Et mundum in neutro genere veteres dixerunt. Hinc fit mundus,a,um,hoc est purus,tersus,politus. A quo immundus, impurus, obscœnus. Et mundo & mundifico verba, hoc est depuro,detergo.Et mundicia, quæ & mundicies dicitur, hoc est lauticia. & contrarium eius est immundicia, vel immundicies, quæ & pro luxuriæ spe

cie

cie accipitur. Et aduerbia mundè & immunde, quæ à Grammaticis latiùs differuntur.

MVRMVRA E capitur dupliciter, vt notat Brulifer distinctione 17. quæstione 2. lib. 3. senten. Vno modo propriè, & sic nihil aliud est, quàm aliquod bonum factum loqui malè detrahendo illi, qui fecit illud bonum, vt quando aliquis punitur iustè, murmurat contra Prælatum. Si autem aliquis dicat veritatem, vel loquitur de aliquo, qui malè facit, non est murmuratio. Alio modo capitur largè, & sic nihil aliud est, quam ab obiecto disconuenienti, & corruptiuo, vel offensiuo declinare, seu tale quantum in se est, refugere. Sic capitur quando dicitur, quod voluntas carnis per passionem Christi in malo proprio murmurabat, idest quantum ex se erat, passionem refugiebat. Hæc Brulifer. Ab eo venit murmuratio, & est obloquutio indebito modo facta cõtra Deũ, vel factum alicuius. Vel murmuratio est quædam querela, cum impatientia in his quæ homo deberet patienter ferre. Vnde Sap. 1. dicitur: Custodite vos à murmuratione, quę nihil prodest, & murmuro verbum factitium proprie de aqua dicitur. Murmur enim leuis aquæ, strepitus appellatur, ponitur tamen pro quocunque strepitu: accipitur tamẽ murmuro pro eo quod est secretè obloquor, & maledico. Vnde murmurator, &c.

MVTARE propriè est transfere Varro. Facvt te aliquo cum omni familia mutes. Item variare, vnde murmure animi sententiam dicimus, a quo mutabile, quod facilè mutatur. Virgilius: *Varium & mutabile semper femina*. Item immutabile, qđ nullo modo mouetur ac flectitur. Commuto simul muto. Mutari secundum Gabrielem distinctione 8. q. 7. libr. 1. senten. accipitur tripliciter. Largè est aliquid recipere esse post non esse, vel econuerso. Strictè est recipere aliquid, quod prius non habuit siue maneat antè & pòst, siue non. Strictissimè est aliquid manens secundum suam essentiam habens aliqd se informans, quod prius non habuit, vel econuerso. Deus est immutabilis primo modo, quia est necesse esse. Est etiam immutabilis secundo & tertio modis, quia est ens simpliciter infinitum, ideo non potest perfici, & ex consequenti non potest aliquid in se recipere. Item nihil aliud à Deo est immutabile primo modo, quia omnia alia à Deo producta sũt, de non esse ad esse, quod fide creditur, & si ratione naturali non probetur. Aliqua tamen creatura est immutabilis secundo & tertio modis, quia aliqua creatura est quæ nullius est receptiua, sed tantùm potest recipi, alias esset processus in infinitum, si non daretur status in aliqua, quæ non reciperet aliam. Hæc Gabriel vbi supra post Dominum Cardinal. Camerac. 7. art. 3. suarum sententiarum. Deum quoque esse immutabilem, ostendit Prophetia Malach. cap. 3. cùm dicit: Ego sum Dominus, & non mutor. Idem ostendit Paulus Cortesius libro primo distin. 8. dicens: Cumque is causa Catholica rerum vniuersarum sic intelligi debet, fieri non posse, quin semper eius voluntas expleatur ob eamque causam notum est eam mutari nullo modo posse: quo fit, vt nec dolor, nec tristitia in Dei naturã cadat, cum nullius perturbationibus, quas Græci πάθη vocãt, quatiatur Deus, ex quo eorum stolidissima leuitas exploretur, qui mœrentes, & lamentantes deos induxerunt, traduxeruntque eos ad humanæ naturæ mœrentis luctum, quo nihil esse potest à Dei natura disiunctius: quare & pœnitentia inuidia, & metu quoque vacat, vt paulò pòst idem ostendit ille eloquentissimus Theologus Cortesius. Gaudium quoque & delectatio quatenus partheticæ sint, a Dei natura adsunt, vt idem latius probat vbi supra. Cùm omnis turbida affectio absit a Deo: vide Cortes. latiùs.

MVTATIO quæ est in eadem specie alteratio in magis & minus, secundum Aristot. lib. 5. Phyli. Et mutatum esse est pars motus discreti & terminus motus continui secundum Tho. 1. part. quæstione 53. art. 2. Sunt autem tres mutationes naturales, secundum Rich. distin 11. art. 1. q. v. libro 4. scilicet ex non subiecto in subiectum, ideſt ex ente in potentia in ens in actu simpliciter, & hæc est generatio. Et ex ente in actu simpliciter in ens in potentia, quam dicit Philos. ex subiecto

in non

in non ſubiectum, & hæc eſt corruptio. Et ex ſubiecto in ſubiectum, ideſt ex ente in actu in ens in actu, ſub qua comprehenduntur alteratio, loci mutatio, diminutio & augmẽtũ, q̃ fit p cõuerſionẽ nutrimẽti i corpus. Sic dico (inqt Rich.) qđ extẽdẽdo nomẽ mutationis, tres sũt ſup naturales mutationes. Vna de nullo modo realiter ente in ens, & hæc eſt creatio cui conuenit ratio mutationis, & hæc inter mutationes naturales magis aſſimilatur generationi. Alia ex ente in nullo modo ens, & hęc dicitur conuerſio ſeu annihilatio, quæ inter naturales mutationes magis aſſimilatur corruptionis. Alia eſt ex ente in actu ſecundum ſe totum in aliud ens actu, ſicut eſt conuerſio ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti, quæ inter naturales mutationes magis aſſimilatur mutationi, qua nutrimentum mutatur in corpus, quod nutrimentum conuertitur in corpus præexiſtens in actu, & deſinit eſſe quod erat ante. In multis tamen differunt iſtæ mutationes duæ, quia per tranſitionem nutrimenti in corpus, plus eſt de ſubſtantia in corpore q̃ ante, ſed per tranſitionem ſubſtantię panis in corpus Chriſti, nõ eſt in eo plus de ſubſtantia, nec plus de quantitate quã antè. Et ſubſtantia panis poſt conuerſionem non remanet, nec quantum ad formam, nec quantum ad materiam. Et in hac conuerſione, ſubſtantia panis ex vno ad aliud vadit, quia à ſui natura recedit per hoc quod cõuertitur in corpus Chriſti. Et illarum mutationem, vt idem ait quæſtione 6. vbi ſupra quarum eſt æqualis menſura illa ſimpliciter mirabilior eſt in cuius termino à quo minus eſt de poſſibilitate ad terminum ad quem: creationis autem & incarnationis & iſtius mutationis ſunt menſurę æquales: quælibet enim facta fuit in inſtanti, & in termino à quo creationis, q. eſt terminus nõ ad aliquid, non eſt aliqua poſsibilitas ad aliqd. De quo latiùs conſulas Richard. quę mutationum fuit mirabilior, ſcilicet incarnatio vel conuerſio panis in corpus Chriſti, &c.

MVTVVM dicitur quaſi de meo tuum, vt dũ rem meam trado tibi ad tempus, poſt tẽporis lapſum repetendam, vt ſcribit Gabriel di. 15. q. 11. li. 4. ſententiarum. vnde in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ de mutuante, in eum qui recipit mutuum, & propriè locum habet in his rebus, quæ vſu conſumuntur, vt in pecunia & victualibus. In his verò quibus vſus diſtinguitur à dominio, locum non habet mutuum, ſed accommodatio vel locatio. Vnde Alexan. de Ales. parte 3. q. 66. mem. 1. oſtendit in quibus rebus poteſt fieri mutuum, dicens: Nota quod non poteſt comitti vſura, niſi in his rebus tantùm, circa quas cõtingit fieri mutuum, ſcilicet quæ conſiſtit in numero, pondere & menſura. Numero, vt in pecunia numerata: pondere, vt ære, argento, auro, &c. quæ ſtateræ apenduntur: menſura, vt frumento, vino, oleo, panno, &c. Et mutuatio (vt ſcribit Gerſon parte ſecũda ſuorum operum de contractibus, parte prima, conſideratione quarta) eſt contractus per quem fit tranſatio dominii ad alterum, nullo precio mediante: non quidem ad ſemper vel pro ſemper, quia iam eſſet liberalis donatio. Sunt autem duo cõtractus (vt habetur in Gloſſa capitulo conqueſtus de vſuris) quæ de ſui natura volunt eſſe gratuiti, vt mutuum & commodatum. In illis enim vltra ſortem nihil expectatur. Nam ſi fiant pro lucro, ſtatim tranſeunt in aliud genus contractus, nam ſi mutuum nõ fuerit gratuitũ eſt vſura. Sic in commodato ſi aliquid p accommodatione accipitur, deſinit eſſe commodatum, & tunc fit vel venditio, vel permutatio, vel locatio. Alexan. Et in contractibus emptionis vel venditionis, commodationis, locationis, conductionis, non committitur vſura propriè dicta, quamuis multi tales ſint iuſti, multi etiam in fraudem fiant vſurarum. Patet & differentia mutuationis ab aliis cõtractibus. Nam in mutuo res ipſa traditur gratis, vbi nihil ſperandum eſt, iuxta verbum Chriſti Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes, ſupple principaliter (inquit Gerſon) vel ex pacto, quoniam pactum de recipiendo eſt pecunia menſurabile, & ita mutui contractus inficitur. Debet tamen recipiens mutuum per legem amicitiæ & beneuolentiæ mutuãti quandam beneuolentiam quam poteſt

test intẽdere, & expectare ille qui dat mutuum, etiam per exhibitionem exterioris boni vel officii, vt quod in casu simili recipiat ab illo mutuum vel aliud amicitiæ bonum. Hęc Gerson. Alii verò contractus non ita gratis fiunt, &c.

MVTVO ET MVTVOR dicitur, & mutuare, id est mutuũ dare & mutuor deponentaliter, quod est mutuum recipere (vt scribit Gabriel vbi supra.) Hinc Psal. Mutuabitur peccator, & non solvet. Mutuabitur: id est, mutuum recipiet. Et pro regula habendum est, quod si mutuum fit principaliter spe habendi vltra sortem, nullum periculum potest excusare, quin sit vsura lis cõtractus. Si verò mutuum fit liberaliter, & pòst propter periculũ aliquid accipitur, excusatur. Vnde si quis mutuat spe lucri, & principaliter, vsurę crimine notatur. Hæc enim spes secundũ Docto. vsurarium facit. Similiter qui sperat post mutuũ: puta, mutuat gratis: absque intentione lucri, tamen lapso tẽpore vult aliquid sibi dari propter mutuũ, similiter vsurarius est. Est & vsurarius, quando mutuãs nullum sperabat lucrũ, sed debitor propter mutuũ dat sibi præmiũ, & mutuans propter eandem causam recipit. Si verò sperat secundario, quia etiam si crederet se non habiturum vltra sortẽ, nihilominus mutuaret propter charitatem, talis spes non facit vsurarium. Consulito latiùs de mutuo Alex. de Ales, & videatur post eum Gabriel. di. xv. q. 11. li. 4.

De litera N.

NAris ideo dicitur, quia per eam vel odor, vel spiritus nare non desinit secundum Lactan. lib. de opific. Dei. Nares Dei secundum Hieronymum epist. 1. inspiratio eius in corde fidelium, vt est illud 22. Regum Ascendit fumus de naribus eius, id est lachrymosa compunctio pœnitentium inspiratione eius.

NASCI vide supra in dictione *Generari*, vt de filio dicitur: Nasci verò temporaliter illud dicitur, quod de nouo producitur, aut subsistit in natura de nouo producta. Nõ itaq; est cõcedẽdũ, quod natura diuina sit nata ex Virgine, quia natura diuina non producitur de nouo, nec subsistit in natura humana de nouo producta, quia subsistere est suppositi: natura autem diuina non est suppositum saltem formaliter: nasci verò & generari non prædicantur nisi formaliter. Si tamen ex suppositione prædicarentur idẽticè natura diuina esset nata de Virgine, esset etiam filia virginis, quia aliquid cui natura diuina est eadem realiter, scilicet suppositum verbi genitum est de Virgine, & filius Virginis: ita scribit Gabriel di. 8. quæstione vnica, art. 3. lib. 3. Et paulò post ait: quod filius Dei neque ratione essentiæ diuinę, nec ratione proprietatis, dicitur natus ex Virgine, sed ratione naturæ humanæ ad vnitatem sui suppositi assumptæ: hoc autem non conuenit naturæ diuinæ, cum non sit suppositum. Et verbũ non ideo dicitur natum ex Virgine, quia incarnatũ, id est carni vnitum: sed quia subsistit i natura humana ex Virgine nata, hoc aũt non conuenit naturæ diuinæ. Itẽ habere animã rationalem, voluntatem humanam, intellectum, conceditur de verbo, & non de diuina natura: licèt prædicata diuina, hoc est cõuenientia Deo ratione alicuius intrinseci i Deo, nõ ratione creaturæ (quę non important suppositũ) dicta de persona etiam dicuntur de essentia. Secus tamen est de temporalibus (vt dictum est.) Gabriel. Per hæc habetur naturam diuinam non esse natam de Virgine. Sed quando dicitur quod natura diuina est incarnata, dupliccm hoc habet intellectum, vt scribit sanctus Bonauentura dist. v. q. v. lib. 3. Vnde cùm dicitur: Diuina natura est incarnata, id est carne vnita, & hoc absque dubio verum est. Alius sensus: Diuina natura est incarnata, id est caro facta, & ratione istius non admittitur communiter à Doct. vt latiùs ibi determinat Bonauen. Hoc enim non recipitur: Diuina natura est caro facta. Longiorẽ explanationem videto apud Bonauentu. Et in quo sensu possit concedi hęc propositio: Diuina natura est caro facta. Si enim intelligitur sic: Diuina natura est caro facta, id est cõuersa i carnẽ, & hæc simpliciter est falsa: vel itelligit: Diuina natura est caro facta

ideſt, factum eſt vt diuina natura ſit caro. Et hæc quidem propriè loquendo eſt falſa, quia caro non prædicatur de diuina natura. Si autē intelligitur ſynecdochicè, vt ſit ſenſus: Diuina natura eſt caro, ideſt homo: & ſic illud aliquo modo poſſet cōcedi propter cōuenientiā ad hypoſtaſim, quę facit idiomatū cōmunicationē, propter hoc qđ hęc eſt vera. Homo eſt diuina natura, ideſt ille, qui eſt homo, propter nimiā tamen expreſſionem tacenda eſt, ne videatur natura prædicari de natura, vel naturarum fieri identitatem aut confuſionem, quæ omnia releganda ſunt ab illa excellentiſſima vnione & aſſumptione, inquit Bonauentura.

NASCI VEL GIGNI filiū Dei ſpiritualiter ī cordibus noſtris, non eſt aliud (vt ſcribit Gerſon part. 2. ſermone facto in die Natiuitatis Domini) quām eū tanquam ſpiritualem amicum adiutorem, protectorēq́, & viuificatorem in anima noſtra noviter ſuſcipere, & inhabitatorē poſſidere. Vnde Matth. 12. ait Saluator: Quicunq; fecerit voluntatē patris mei, qui in cœlis eſt ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Totiens namque anima velut mater in ſe Deum parturit, quotiēs p̄ mādatorū ſuorū obſeruationem ad gratiam eius redit. Hæc eſt optanda natiuitas, vt ait Gerſ.

NATIVITAS eſt duplex, ſcilicet natiuitas in vtero, qua fœtus ſit primò homo, vt patet Matth. 1. dicente angelo ad Ioſeph: Quod in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Vel natiuitas in vtero eſt ex coniunctione animæ cū carne. Natiuitas ex vtero eſt egreſſus prolis de ventre, qua paruulus egreditur de matre primò apparens viſibilis. Ita S. Bonauen. di. 3. q. 3. libr. 3. ſcribit. Et Bruliſ. diſt. 8. qu. 1. lib. 3. Hanc vtramque natiuitatem de Chriſto tangit Gerſon in expoſitione tertii articuli fidei qui eſt. Qui cōceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Cōceptus igitur eſt de ſpiritu ſancto nō naturaliter, ſed operatione ſpiritus ſancti, & quaſi ſm appropriationē cauſæ efficiētis. In quo verbo tangit natiuitas eius in vtero. ſ. qua natus eſt de patre veniēs, nec tn recedēs. De qua Matt. 1. Qđ natū eſt in ea, de ſpiritu ſancto eſt. Gloſ. natū, ideſt cōceptū. Dicitur poſtea, natus ex Maria Virgine, ſcilicet natiuitate ex vtero. De qua Luc. 1. Et peperit filiū ſuū primo genitū, ita Gerſ. ſcribit.

NATIVITAS HOMINIS eſt triplex (vt ſcribit Gerſ. par. 4. in ſer. de sāto Antonio.) Vna eſt dolorosa. Alia gratioſa. Tertia glorioſa. Prima eſt corporalis: duæ aliæ sūt ſpirituales, vna quidē p̄ gratiā, altera p̄ gloriā, prima eſt tū bonorū, tū malorū, ſecunda eſt ꝓpria bonis in hoc mūdo, qui p̄ gratiā sūt regenerati, & hæc ad tertiam dicit natiuitatē, q̄ ſursū in cœlis eſt in gloria, in regeneratione cū ſederit filius hominis, &c. & hoc fit mediāte pœnitentia, & p̄cipuè poſt peccatū mortale, poſt baptiſmū perpetratū. Prima natiuitas q̄ eſt dolorosa, eſt qñ puer naſcit & plorat in hoc mūdo mortali: hæc natiuitas non ſolū dolorosa eſt, verū etiā vicioſa, niſi gratia eā purgauerit, p̄p q̄ causā Iob & Hieremias iſta deplanxerūt natiuitatē, inqua non eſt materia gaudii, ſed fletus & gemitus. Alia natiuitas eſt glorioſa, eo q̄ fit in gloria. Hęc natiuitas eſt cum anima recipit. primo ſuā habitationē & ſuā gloriā, de qua perſępe meminit Gab. in ſuis ſermonibus de sāctis, & de dedicatione templi. Natiuitas gratioſa eſt quam homo recipit in primo ſacramento baptiſmatis, aut poſtmodū p̄ pœnitentiā, q̄ quidē natiuitas honorabilis eſt, nobilis, & deſiderabilis. In hac natiuitate gratioſa dantur & infunduntur omnes virutes, & p̄cipuè tres theologicæ: fides, ſpes, & charitas, vt anima in hac vita gratioſa ab omnibus inimicorū humani generis ſeruetur inſultibus, qui quidē inſultus fiūt mediāte peccato maledicto ꝓditore Dei cōtra ipsā animā. Nos id, heu, quolibet die experimur magis quā vobis opus eſſet. Hęc Gerſ. vbi ſupra. Vide & eundē de triplici natiuitate par. 2. ſermone facto in die natiuitatis Domini.

NATVS quandoque eſt nomē, & eſt idem qđ filius, quandoque participiū. Vnde illa negatur, Chriſtus eſt natus ſpiri. ſanct. Illa verò cōceditur, qđ eſt natus de ſpiritu sācto. Nā in prima accipitur nominaliter, quia mutat regimē participii. Sic. n. natus accipitur pro filio, in ſecunda accipiē participaliter, & hc capitur generaliter pro viuente producto de aliqua materia, ſiue viuente, ſiue non viuēte. Sic dicimus vermes

mens nasci de cadauere. Sic conceditur Christũ esse natũ de spiritusancto, prout dicit circũstãtiã causę actiuę, nõ materialis. Non.n. natus est de spiritusancto sicut de materia. Sic natus est de virgine sed de spiritusancto natus est tanquam de opifice, siue de causa efficiente. Hæc Gab. di. 4. q. vnica, art. 3. dub. 2. li. 3.

NATVRA generaliter accipitur ꝓ entitate. Vnde Augu. contra Manichęos in lib. de moribus eorũdẽ ait: In catholica Ecclesia dicitur omnium naturarũ atque substantiarũ esse auctorẽ Dcũ, & paulo ante. Ipsa natura nihil aliud est quam id qđ intelligitur in suo genere aliquid esse, ita vt nos iam nouo nomine ab eo quod esse, vocatur essentia, quia pletũq; substantiã noĩamus. ita veteres qui hęc nomina non habebãt pro essẽtia & substãtia naturã vocabãt. Ex quo patet qđ B. Aug. ꝓ naturã intelligit omne quod in suo genere aliquid est, & omne qđ hẽt aliquid esse, & omne qđ esse siue qđ est, & nos quodlibet tale vocamus esse, siue essentiã. Gabr. scribit di. 37. q. vnica, lib. 2. sic Deus & Angeli dicũtur natura. Vñ natura (vt idẽ scribit di. 3. q. 1. lib. 3.) ſm Occã, est res aliqua positiua habẽs esse reale, nõ tantũ essę obiectiuã in anima. Et natura intellectualis (vt ibidem dicit) est anima angelus, Deus, vel q̃ habet intellectũ pãrtẽ sui essentialem, vt homo, & di. v. Natura (inquit) vt distinguitur contra personam, accipitur pro qualibet entitate, quæ non est formaliter incommunicabilis.

NATVRA secundum Brulif. capitur dupliciter di. 1. q. 1. li. 3. & di. 34. q. 1. li. 1. & Boetium in li. de duabus naturis, & vna ꝑsona. Vno mõ pro eo qđ põt distinctẽ & perfectẽ intelligi ab intellectu nostro & positiuẽ, isto mõ omnis natura positiua est natura, sic Deus, angeli dicuntur natura. Secũdo modo capitur pro aliqua substantia q̃ põt agere vel pati, non solũ instrumẽtaliter, sed etiã tanquã principale agens, sic sola substantia de genere substantiæ est natura. Isto mõ Deus nõ est natura, nec accidẽs. Tertio mõ accipitur pro differentia specifica constituẽte vnã speciẽ specialissimã, vel subalternam, vt rationale respectu hominis. Quarto mõ capitur natura, ꝓut est principiũ motus & quietis. Et sic diffinit Arist. 2. Phys. est principiũ mouẽdi & quiescẽdi eius in quo est primo, & p se & nõ p accidẽs. Secundũ Hilariũ, natura est omne qđ põt esse principiũ natiuitatis alicuius, quod dicitur natũ, isto modo voluntas in diuinis nõ est natura, quia nõ est principiũ alicuius, quod dicitur natũ, quia spiritussanctus nõ nascitur, sed ꝓcedit: hoc mõ ſm Frãciscũ de Maro. ista se habent per ordinem, substantia, natura, essẽtia, & quidditas. Vnde omnis substãtia est natura, sed non ecõtra. Nam ponimus multa quidditates in Deo, scilicet bonitatẽ, volitionẽ, & intellectionẽ, & tñ nõ ponitur nisi vna essentia. Et natura dicitur à nascendo secundũ B. Thom. 1. parte. qu. 29. art. 1. ea. n. facit omnia nasci. Vnde primo impositũ est ad significandũ generationem viuentiũ, vt eorũ natiuitas, & publicatio dicitur natura quasi nascitura. postea translatũ est ad significandũ principiũ generationis, vel mutationis huius intrinsecum, qđ principiũ est forma, vel materia, de qua multa. Phil. 2. Physi. & dr̃ de principiis rerũ naturaliũ, vt sũt materia, & forma. Interdũ natura ponit ꝓ vi, vñ herbarũ arborũque naturas dicimus.

NATVRA secundũ S. Bonauentu. tripliciter accipitur vt ipse scribit di. 37. libr. 2. circa textũ. Vno modo natura dicitur res quæ naturaliter est, vel proprietas, q̃ naturaliter inest. Secundo modo dicitur natura largius, non solũ res ꝓ se ens vel ꝓprietas naturaliter inhęrens, sed etiã omne quod conseruat naturã, vel qđ saltẽ aliquo bono non priuat. Istos duos modos ponit Magister sẽtentiarũ. di. 37. li. 2. Tertio mõ dicitur natura largissimè, omne ens qđ est in aliqua re naturali, siue sit naturaliter inherẽs siue non, siue saluatiuum siue nõ. Cũ. ergo dicit Aug. qđ natura est omne qđ. Deus fecit, potest accipi natura tribus modis ſm, qđ facere Dei accipit tripliciter. Vno mõ facere dr̃ Deus creando. Secũdo modo cõcreãdo. Tertio mõ cooperãdo: & ita ſm qđ extẽdit verbũ faciendi, extenditur nomẽ naturæ, sicut facere dr̃ Deus actionẽ subtractã peccato cooperando libero arbitrio, sic etiã nomẽ naturę se extendit ad illã actionẽ. Et sic facere. Dei nunquã se extẽdit ad deformitatem, sic nec natura. Vnũ Aug. & allegat magi-

ſter in textu vbi ſupra. Quam obrē qđ natura nō eſt, Deus nō fecit, quia natura eſt omne qđ fecit. Item omne qđ natura bonū eſt, Deus ex nihilo fecit, non diabolus. Ex hac auctoritate nō pōt haberi qđ actio ſubſtrata deformitati nō ſit à Deo. Bona.

NATVRA adhuc accipit dupliciter (vt idem Bonauē ſcribit di.18.q.2.in fin.li.2.) Vno mō dē omne qđ cōpetit rei à ſua natura li origine, & ſic cōpetit creaturæ, vt ex ea ꝓducat omne qđ Deus vult. Opus.n. reſpectu ſui artificis hēt in ſe potētiā perfectē, cū p oīa ſubiacet eius voluntati, & cōtra hāc naturā Deus nūq̄ fecit imo quicquid facit de creatura ſm hāc naturā facit, ſic mulier de coſta nō eſt formata contra naturā. Alio mō dē natura proprié vis īſita rebus ſm quas res naturales pagrūt curſus ſuos & motus ſolitos. Hoc modo accipiēdo naturā, aliquādo Deus facit cōtra naturā, aliquando ſupra naturā. Tunc facit contra naturam, quando facit aliquid cuius ſimile in natura & à natura hēt tñ alio modo omnino diuerſo, vt patet in hoc qđ natura dat alicui viſū & ſuccеſſiuē in primaria generatione, ſimiliter & dat vitā, nunquā tñ cæcū reducit ad viſū, nec mortuū ad vitā. Si ergo Deus virtute hoc faciat, aut alicui cęco viſū reſtituat & mortuo vitā, tūc dē facere contra naturā, ideſt cōtra ſolitū curſum naturæ, & tūc dē miraculū. Qñ verō Deus facit aliquid cuius ſimile natura facere nō pōt, & ad qđ natura nō hēt ordinē ſm ꝓpriā virtutem, ſicut qñ Deus factus eſt hō, vel qñ corpus mortale factū eſt gloriosū tunc facit ſupra naturam. Et illud opus ꝓpriē dē mirabile & nō miraculū Hęc. S. Bonauen.

NATVRA eſt duplex, ſcilicet naturans, q̄ eſt Deus. De hac Ouidius loquit primo Met. cū ait. *Hanc Deus & melior litē natura diremit*: hinc mēs & cauſa à Platone appellatur. Vñ Seneca: Nihil aliud eſt natura q̄ Deus & Diuina q̄dā rō toti mūdo & partibus eius inſerta. Alia eſt natura quā ididit creaturis, de qua ſupra. Hāc diſtinctio nē innuit Gerſ. ſup cāticō Mariæ, tracta. xi. Et vt idem vult in trilogio aſtrologiæ, theolizatæ, cōtra ſuperſtitionē cuiuſdā medici, & de erroribus circa artē magicā, natura aut miraculo diuino cauſantur omnia, aliàs de diabolica pactione operatio ſuſpecta eſt. Vñ dicit qđ omnis obſeruatio cuius effectus expectat aliter quā per rationē naturalē, aut ꝓ diuinū miraculū, debet rationabiliter reprobari, & de pacto dęmonum expreſſo vel occulto vehemēter haberi ſuſpecta. Sicut determinauit tēpore noſtro inquit ipſe ſacra theologiæ facultas Pariſien. vniuerſitatis.

NATVRA intellectualis eſt triplex (vt oſtendit Brulifer. di.17.q.1.li.3.) ſuprema & diuina. Alia eſt media & angelica. Alia eſt iſima & humana. Natura humana, vt idē ait di.1.q.1.li.3. nihil aliud eſt q̄ humanitas. Quid aūt ſit humanitas, patet ſupra i litera H. vel natura humana (vt ſcribit Gabriel di v.q.vnica li.3.) nihil aliud eſt niſi cōpoſitum ex materia & forma rationali. Et omne tale cōpoſitū dē natura humana, ſiue actu depēdeat ad aliquid ſuppoſitaliter, vt i verbo, ſiue ſubſiſtat in ſeipſa, vt in Sorte vel Petro. Et licet natura, quādoque ſubſiſtat ſuppoſitaliter in ſeipſa, & p cōſequens ſit pſona in creaturis, nō eſt tñ formaliter pſona, quia eſſe pſonā nō eſt de rōe eius formali, vt latiùs videri poſſit apud Gabr. vbi ſupra. Et q̄libet pars cōpoſiti eſt natura. Vñ & dicimus hominē cōpoſitū eē ex duabus naturis, corporali, ſcilicet & ſpirituali, carne & anima, ſicut dicimus in Chriſto eſſe tres naturas, carnē, ſcilicet & animā, & deitatē. Hęc Gabr. Et natura humana in Chriſto eſt ſimilis naturę noſtre, quantū ad eſſentialia (vt & ſcribit Gabr. di.1.q.1.art.3.dubio vlt.li.3.) quia eiuſdē ſpeciei eſsētialis, ſed nō eſt ſimilis i omnibus accidētibus. Nā i natura aſsumpta fuit, & eſt beatitudo & ſumma charitas, ſcientia & dona in ſūmo, q̄ non ſūt i noſtra: ſicut in vno homine ſunt accidētia q̄ nō ſūt in alio, ſicut alia iniuſto, alia in peccatore. Et quāuis (vt idē Gabr. ait. di.1.q.2.ar.3.dub.2.li.3.) natura & ſuppoſitū ſūt idē, nō tñ vniuerſaliter omnis natura eſt idē ſuppoſito: Et quicquid cōuenit naturæ quę eſt ſuppoſitum, conuenit etiam ſuppoſito. Aſſumi autem non conuenit naturæ quæ eſt ſuppoſitum. Sed poſſe aſſumi, hoc conuenit tam naturæ quam ſuppoſito, ſaltem per prædicationem, ſed non aſſumi. Gabriel. hæc, nomine naturæ quam Chriſtus aſſumpſit (vt habet Magiſter di.2. libro tertio)

non.

non intelligitur naturâ communis ſpecifica, ſed natura ſingularis, quæ eſt hæc caro, & hęc anima, & natura aſſumpta eſt ſingularis propria ſingularitate: quia omne exiſtens eo quòd eſt ſingulare. Vide latiùs Gabrielem vbi ſupra. Et latè de hoc tractat Occam in primo di. 2. qu. 6. Sunt autem in Chriſto duæ naturæ (vt omnes ſentiunt catholici) integrè & perfectè, diuina, ſcilicet & humana ſub perſonalitate verbi (vt & ſcribit Iacobus de Valentia Pſal. 109.) Nam verbum aſſumpſit naturam humanam ſine aliqua perſonalitate creata, imò perſonauit & ſuppoſitauit illam perſonalitatē ſuā, & ſic manet vnum ſolum ſuppoſitum, & vna ſola perſona habens duas perfectas naturam. Et ratione iſtarum duarum communicantur idiomata in Chriſto. Et ſic dicitur Chriſtus verus Deus & verus homo, & dicitur creator & creatura, & mortuus & paſſus ſecundū diſtinctas naturas, vt aliàs ſupra dictū eſt. Iſte Chriſtus eſt conſubſtãtialis & cœternus, & coæqualis patri ſecundum diuinitatem, ſed eſt minor patre ſecundū humanitatē, & ſecundum hanc humanitatem accepit regnū mundi a patre ex tempore, & poteſtatem ſacerdotalem ſummam, & iudiciariam poteſtatē. Et ſic reſpectu huius humanitatis dicit pater filio: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedū tuorum. Et ſub iureiurando dedit ſibi ſacerdotium æternum, & iudiciariam poteſtatē. Hæc Chriſtopolitanus Epiſcopus vbi ſupra.

NATVRA DIVINA (quæ teſte damaſce. in primo ſuo eſt pelagus infinitæ ſubſtantiæ) capitur quinque modis. Vno modo propriiſſimè pro ipſa natura diuina ſiue deitate, in qua tres perſonæ coexiſtunt, q̄ eſt increabilis, & ſic eſt prima entitas cómunis patris & ſpiritui ſancto. Alio modo capitur perſonaliter ſiue notionaliter, & ſic capitur pro aliquo includente & habente diuinam naturam. Sic pater dicitur diuina natura, ſimiliter filius & ſpiritusſanctus dicitur diuina natura, ſic diuina natura valet ſicut perſona diuina, quæ includit naturam. Tertio modo capitur prout eſt principiū naturale producitiuum naturaliter diuinæ pſonæ. iſto modo intellectus in patre diceretur natura, ſimiliter & memoria ſecunda, nō autē voluntas. Quarto modo ꝓ qualibet vi exiſtente naturaliter in natura diuina iſto modo omnia attributa poſſunt dici natura ſcilicet intellectus, voluntas & ſapiētia, quia Deus naturaliter habet ſapientiā. Quinto modo capit̄ prout idē eſt qđ incōmutabilis neceſſitas, & ſic dicit ſō. cōditionē circa actū elicitū. illo modo ſecundū nominales æquè incommutabiliter pater producit ſpiritum ſanctum ſicut filius. Vide de hoc Scotum di. x. lib. 1.

NATVRALE venit à natura, quod eſt ſecundum naturam. Et naturales filii dicuntur illegitimi, quod ſola natura nō coniugali lege ſint orti. Et naturale eſt quod conuenit rei ſecundum ſubſtantiam eius, id eſt, quod per ſe ineſt ei ſecūdū B. Thom. prima ſecundæ. q. x. art. 1. Et naturale (vt ſcribit Petrus Palud. di. 33. q. 1. li. 4.) eſt cuius principium eſt natura, ſicut igni ferri ſurſum: vel materia, vt motus cœli: vel forma, vt motus elementi. Vel ſecundum naturā vniuerſalē, ſicut fluxus & refluxus maris, & motus circularis ignis & aeris. Vel ſecundum naturam particularem vel ſpeciei, vt adamantis attrahere ferrum. Vel generis, vt grauia ferri deorſum. Et quidem naturalius eſt rei ſequi inclinationem naturę vniuerſalis quam particularis, ſicut graue aſcendit ad ſupplendum vacuum. Item naturalis eſt ſequi inclinationem naturæ ſpeciei, quando eſt cauſata a natura vniuerſali quam naturam generis, licet ferrum vt graue habeat tendere deorſum, tamen vt alteratum ab adamante virtute cœleſti fertur ſurſum, vt in actu patet de ſepulchro Mahumeti. Hæc Paludenſis. Paulus Cortenſius Theologorum eloquentia bipertito metitur naturale, libro quarto. ſē tentiarum ſuarum diſtin. 6. in principio. Nam quippiā ex principiorū genere naturæ neceſſitate ortum eſſe affirmamus, quemadmodum ignem dicimus ſuapte natura capeſcere, ex quo genere nec connubium, nec id quidem quod libera optione cumulatur naturale dici volumus. Alio verò modo quippiā naturale expēdimus ad qđ appetēdū natura moueat, qđ quidem inter media aię optione

expletur, vt actus naturales nominãtur. Ex quo genere probamus connubium naturale dici, quandoquidem ad id naturæ ratio cum appetitione moueatur procreandi causa. Hæc Cortesius. Quæ & latiùs hic probat Scotus di. 43. q. 4. lib. 4. scribit vocabulum naturale æquiuocari quem imitatur Brulif. di. 1. lib. 3. Quod apparet ex hoc, quia diuersis opponitur Et illa est vna doctrina theologorum cognoscendi multiplex. Opponitur enim naturale vno modo supernaturali. Hoc modo incarnatio (inquit Brulif.) siue vnio verbi diuini ad naturã humanã non est naturalis sed supnaturalis: quia non fit ab agente naturali naturaliter, sed supernaturaliter, quia à solo Deo potuit fieri. Secundo modo vt distinguitur contra violentum, hoc modo incarnatio filii Dei est naturalis, quia quælibet creatura habet naturalem inclinationem ad obediendum diuinæ potentiæ, & maiorem quam ad quodcunque aliud. Vnde potentia obedientialis est illa qua Deus potest facere de creatura & opere suo q̃c quid non implicat contradictionem. Tertio modo vt distinguitur contra liberum, hoc modo incarnatio verbi non est naturalis, sed libera, quia Deus merè & liberè vniuit sibi in vnitate personę naturam nostram. Et (vt idem ait Scotus) resurrectio erit naturalis, vt naturale opponitur violento: sed non naturalis, vt naturale opponitur supernaturali, sed erit supernaturalis. Ratio primi, quia passũ inclinatur naturaliter ad formã quam recipit. Ratio secundi, quia non recipit ab agente, naturalẽ ordinẽ habente, ad istud agendũ, sed supra totum istud; latiùs videre potes apud Scotum. Addit Adhuc quartũ modũ naturale Brulifer prout distinguitur contra artificiale, hoc modo (inquit Brulif. vbi supra) incarnatio Christi est artificialis, quia est ab arte diuina, similiter & quælibet creatura. Et naturalia creaturæ rationalis (vt ibidem Brulif. scribit di. 1. li. 4.) sunt duplicia, scilicet essentialia, vt essentia animæ, & ea quæ sequuntur eam naturaliter & necessariò, vt intellectus & voluntas. Alia sunt accidentalia vt clementia, ingeniositas, pulchritudo corporis facũdia. Et possunt dici gratiæ gratis datę: Brulif. vtimur quoque naturalibus p̃ fidei & charitatis sup naturalis inductione sed non principaliter. Vnde Gerson in trilogio astrologiæ theologizate. parte 1. propositione 3. sic dicit: Fides quamuis sit supernaturalis, non refugiat rationes & congruentias naturales, nec charitas supernaturalis motiua naturalia ad amandum, quoniam talia faciunt ad consolationem fidelium atque mundanorum, hoc tantũ obseruare conuenit, ne fidelis Dei amicus vtatur talibus rationibus & obseruationibus tanquam principalibus & cogentibus motiuis ad credendum Deo, sibiq̃ue per charitatem inhęrendum, alioquin meritum fidei perderetur, & irrisio maior apud infideles & humano sequeretur scientibus illud quod talia non, conuincunt. Hæc Gerson.

NECESSARIVM (vt scribit Gabr. di. x. q. 1. li. 1. est quod nõ põt nõ esse, & sic necessariò producit qđ non potest non producere. Et necessarium simpliciter quod p̃ nullam potentiam potest non esse, quod soli Deo conuenit, vt inquit idem Gabriel dist. 1. q. 2. lib. 4.) Omne enim quod non est Deus, potest non esse, sicut quandoque non fuit, & ita non est necessarium simpliciter: sic sacramenta non sunt necessaria hominis simpliciter, potest enim esse sine sacramentis. Etiã non sunt necessaria hominis ad finẽ, quæ est beatitudo, quia. Deus potest beatitudinem conferre sine sacramentis, beatificat enim angelũ sine prę̃uiis sacramentis, similiter & hominẽ si in statu innocentiæ stetisset, nullis præcedentibus sacramentis. Denique de facto saluãt quosdam sine sacramentis, eos, scilicet qui propter defectum ministrorum, sacramentis, quæ desiderant vti non possunt, sicut de baptizatis baptismo flaminis vel sanguinis. Non enim (vt ait Magister) Deus suam potentiam alligauit sacramentis.

NECESSITAS dicitur à non cesso, vt dicit Guilhel. Scoti æmulus. di. 6. li. 1. quasi nõ cessans esse. Cesso autem est ab opere vaco. Vnde Apost. ad Col. 1. Non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini agnitione voluntatis ciu s, &c.

NECESSITAS quædam est absoluta, q̃dã ex

suppos-

ſuppoſitione. De quo videatur Gabriel di.17.q.1.li.1. & di.27.q.vnica, art.3.dub. 4.li.2.Et Occā quod li.6. q.2.& habetur ī primo di.17. Et Alexan.parte 2.q. 69.art. penul. fit Gabr. in 4.d.1.qu.2.Neceſsitas abſoluta vel ſimpliciter dicta eſt quando aliquid eſt ſimpliciter neceſſariū,ita quod eius oppoſitū includit contradictionem. Et hæc eſt abſolutē neceſſaria. Homo eſt riſibilis,deus eſt,& huiuſmodi,quia cōtra dictio eſt qđ hæ ſint falſę & contradictoriæ verę. Neceſsitas ex ſuppoſitione vel ex conditione eſt quando aliqua conditionalis eſt neceſſaria, quāuis tā antecedens quām conſequens ſit contingens. Sic hæc eſt neceſſaria, ſi Petrus eſt prædeſtinatus,Petrus ſaluabitur, & tamen tam antecedens quām conſequens eſt cōtingens. Et dicitur neceſsitas conditionata, ideſt ſecundum quid, (vt inquit Gerſon parte 2. in compendio theologię de ſacramento confirmationis,) vt ſi homo non debeat debilitari, neceſſe eſt bene comedere. Et iſto modo dici poteſt (vt ait ipſe) quod confirmatio ad ſalutem eſt neceſſaria. Nam ad hoc quod debeat vita ſpiritualis & ſalus in baptiſmo adepta robuſtē;contra hoſtes ſpirituales cuſtoditi, neceſſe habet hoc ſacramento confirmari & confortari. Datur enim hoc ſacramentū ad robur,nō autem ſimpliciter eſt neceſſarium, ſicut nec cętera, vt & ſuprà dictū eſt.Nec obſtat quod dicit ipſe Gerſon quod abſoluta neceſsitas eſt, quia illud ſine quo res eſſe non poteſt, neceſſariū dicitur. Sic baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutē,quia ſine eo non eſt ſalus,niſi cū neceſsitate excluderet ſacramentum. Vel neceſsitas ex ſuppoſitione(vt inquit Gabriel vbi ſupra.) dicitur quādo aliqua talis cōſequētia eſt neceſſaria.Sic dicitur ꝙ Deus nō de neceſsitate acceptat actum e licitū ex charitate creata, loquēdo de abſoluta neceſsitate. Sed pōt de potētia ſua abſoluta iſtū actū non acceptare, accipiēdo nō acceptare, pro non velle alicui dare vitam æternam: quia ſecundum ſanctos Deus nihil agit ad extra de neceſsitate, nec aliquid aliud à ſe vult neceſſariō, ergo quocunque actu poſito in viatore, Deus nō de neceſsitate naturæ vult ſibi dare vitā ętērnā, & ꝙ conſequēs non acceptare talē actū. Hæc Gabr.in primo vbi ſuprà. Eſt prętęrea adhuc multiplex, neceſsitas, de qua multiplici neceſsitate videantur doctores, S.Bonauen. di.16. q. 1.li.1.Rich. Thomas,Guilhel.Scotiſ.Pelbartus, & Dominus Prepoſitus Gabr. di. 16.q.vnica ar.1.lib.3. Eſt enim neceſsitas violentiæ ſiue coactionis quæ mouet contra naturam:vt lapis proiectus neceſsitatur ſurſum moueri,vel qualis eſt neceſsitas corruptionis ligni poſiti in ignem qđ violenter ab igne corrumpitur. Neceſsitas verò coactionis eſt contra voluntatem .Eſt etiā neceſsitas indigentiæ,vt cibi & potus in paupere. Et quædam eſt vrgens, vt cum proximo ſubueniendum eſt, ſicut eſt eleęmoſinę diſtributio, & dirando(vt inquit Gerſ.de perfectione cordis) & qualibet & in qualibet aduerſitate ꝓximorū ꝓ ſua eruditione, caſtigatione conſolatione, patientia,cibo,potu,veſte, ſanitate. Sciet pater omnium Deus, & volet deſideriū pauperis exaudire,& prępara tionē eorum audiet auris ſua. Gerſ. Eſt prætęrea neceſsitas ineuitabilitatis, qualis eſt in morte & in primis motibus (inquit ſanctus Bonauen.) Hanc neceſsitatē incurrit homo ex carentia originalis iuſtitiæ. Pſalm.De neceſsitatibus meis erue me. Eſt & neceſsitas exigentiæ,quæ eſt in materia diſponenda ad formam vel diſpoſita. Eſt & neceſsitas immutabilitatis ætęrnę, hęc ſola cadit in Deum, & nulla alia. Hoc modo Deus pater neceſſariò gignit filium neceſsitate immutabilitatis ætęrnę, & principaliter eſt in Deo(vt inquit Bonauen.) quia ipſe ſolus eſt qui principaliter ſibi omnino ſufficit, & qui ſecum omnino conuenit.Hęc autem neceſsitas non repugnat libertati voluntatis,ſed ſolùm vertibilitatis, qualis non eſt in Deo. Nec neceſsitas coactionis(vt idem ait) cadit in Deum,&c.Eſt in ſuper neceſsitas finis(vt ait Gabr.diſt.16. q.vnica,li.3.) ſiue conditionata,ſic neceſſarium eſt ad finē, ſine, quo finis haberi non poteſt, ſic merita ſunt neceſſaria ad beatitudinem conſequendam. Et hoc poteſt accipi ſecundum potentiam Dei ordinatam vel abſolutam (vt idem ait Gabriel di.27. q.vnica,li.2.) cum dicitur qđ Deus dat gratiam facienti, quod in ſ. eſt

necessitate immutabili tatis & ex suppositione, q̃a disposuit dare immutabiliter gratiam facienti quod in se est. Illa ergo ordinatione stãte & suppositione non pót non dare gratiam facienti quod in se est, quia tunc esset mutabilis. Sic prædestinatũ non pót non saluari in sensu cõposito, quia impossibile est prędestinatũ nõ saluari, licet in sensu diuisto, qui prędestinatus est pór non saluari, quia pót non esse prædestinatus, cũ prædestinatio cuiuscunq; (vt suo loco infra videbitur) sit contingens. Sic oĩs ordinatio Dei ad extra est contingens. Hæc Gabriel in 2. vbi supra. Et secundũ S. Bonau. est adhuc quędam necessitas ex naturæ institutione, & est necessitas ex corruptione. Prima est data, secunda est quam incurrit homo ex culpa. Prima necessitas oĩo excludit culpã, secunda verò excludit culpã actualẽ mortalem non venialem. Vnde sicut vult August. de perfectione iustitiæ hominis quia homo noluit vitare peccatum cum potuit, inflictũ est ei non posse cum velit.

NECESSITAS (secũdũ B. Tho. in 3. scripto di. 16. q. 1. & post eũ scribit Gabriel eadẽ di. q. vnica) quædam dicitur moriendi, & hęc necesitas moriendi partim ineſt homini ex natura, partim ex peccato. Ex natura quidẽ, quia corpus hominis cõpositum est ex cõtrariis, quæ nata sunt agere & pati adinuicẽ secundũ diuersas partes organicas, ad quorum actionẽ sequitur tãdem corruptio corporis, corruptis, scilicet qualitatibus ad operationes vitales requisitas. Item pp cõsumptionẽ humidi radicalis, & propter violentãs extrinsecũ, tamen in statu innocentiæ per donum à Deo gratis datum (siue id fuerit lignum vitæ, siue originalis iustitia, siue vtrumque simul) largita est huiusmodi immortalitas. Nã per hoc donũ potuit caueriomnis corruptio, & per consequens mors, sed pter peccatum donum illud perdidit, & ideo relicta est humana natura (vt dicit Diony. de cœlesti hierarchia) in statu qui debetur ei ex natura suorũ principiorum secundũ quod dictũ est Gene. 3. Terra es, & in terrã reuerteris: & ideo post peccatũ necessitas moriendi ineſt homini ex peccato, sicut ex remouente prohibens donũ illud, scilicet vitæ conseruatiuum. Christus aũt (vt idem ait ar. 2. vbi supra,) qui est verbũ patris, nõ habuit simpliciter moriendi necessitatẽ secũdum assumptã naturã, quia potuit non mori, ergo non habuit absolutã moriendi necessitatem, potuit nanque naturã assumptã perpetuò cõseruare, probat prolixius ibi Gabr. Ita etiã in alio homine non est absoluta moriendi necessitas. Ex potentia verò Dei ordinata in natura humana, a verbo assumpta fuit moriendi necessitas, quia verbũ assumpsit naturam humanã cũ generalibus suis defectibus pœnalibus sine peccato, sed magnus defectus fuit moriẽdi necessitas, ergo & illũ assumpsit. Illam aũt necessitatẽ moriendi secundũ naturã humanã Christus assumpsit nulla sua necessitate, sed sola misericordia & amorosa voluntate: potuit enim non assumere, sed voluntarie ex nimia dilectione generis humani naturã humanã assumpsit peccatũ tamen non assumpsit, longior est Gab. probando. Aſhipulatur S. Bonauen. cùm dicit. Necessitas patiendi in Christo fuit, videlicet pp nostrã redemptionem, & fuit necessitas moriẽdi & patiendi non contracta sed assumpta. Bonau. di. 16. q. 3. l. 3. qui & ibidẽ ponit quadruplicẽ necessitatem secundum quatuor genera causarũ. Est enim necessitas secundum causam formalẽ, secũdum quam dicitur necessariũ est calidũ calere. Et est necessitas secũdum causam materialẽ, secundũ quã dicitur quod necesse est calorem in summo conuerti in ignẽ. Et est necessitas secundum causam efficientẽ, quæ dicitur necessitas secundum violentiã & coactionẽ, & secundũ hanc dicimus, quod lapidẽ fortiter impulsum necesse est moueri, de quo supra dictũ est. Est etiã necessitas secundũ causam finalẽ, secundum quã dicimus quod serrã necesse est esse dentatã, quia est ad diuidẽdum solida & dura, solo quarto modo (ait Bonauẽ.) necessitas patiẽdi fuit in Christo, videlicet, pter nostrã redemptionẽ, vt dictũ est. Quantũ enim in se fuit, necessitatem non habuit ad patiendũ, quia nec fuit in eo humanæ conditionis corruptio, nec potuit esse coactio, & ideo non potest ei conuenire necessitas secundũ alia tria genera causarũ. Hæc S. Bonau. qui & latius rẽ ptractat.

NECESSITAS quædam est consequentiæ, quædam consequentis. Necessitas consequentis est illa, vt scribit Brulif. qua aliquid ita est quod non potest non ita esse, vel qua ita sit vt non possit oppositum eius fieri, & dicitur absoluta. Necessitas consequentiæ in qua vna propositio siue necessaria siue contingens in bona consequentia infert aliam siue contingentem siue necessariam. Videatur ad hoc S. Bona. di. 39. art. 2. qu. 1. libr. 1. Et Gabr. dist. 20. quæst. vnica, ar. 1. lib. 3. vnde ponit exemplum. Deus ita prœordinauit hominem redimi per passionem Christi, ergo sic est redemptus. Cum qua necessitate consequentiæ stat contingentia antecedentis & consequentis, sicut necesse est me moueri si curro, sequitur: Curro: ergo moueor, & tamen antecedens est cõtingens similiter & consequens. Sic necessariò sequitur, si homo loquitur, viuit: quamuis ipsum viuere non sit necessarium, hoc modo ex suppositione diuinæ ordinationis (qua ordinauit nullum de massa perditionis propagatũ saluare regulariter) ideſt si nõ excusat suscipiendi in potentia nisi per sacramenta vt scribit Gabr. di. 1. q. 2. libr. 4. Ipsa sacramenta sunt ad salutem necessaria, quia impossibile est aliquem saluari sine sacramentis stante illa ordinatione Christi. Nisi q̃s renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum cœlorum Ioan. 3. Sic in præscito vt dicit S. Bonauen. di. 38 & art. 2. qu. 1. libr. 1. non est necessitas absoluta, sed solum consequentiæ, quia necessariò sequitur: Deus præscit hoc, ergo erit, &c. Sic etiam (vt ait Gabr. dist. 20. libr. 3.) non fuit simpliciter necesse hominem reparari, sicut non fuit necesse hominem creari, & hoc contra Anselmum qui voluit in lib. Cur Dus homo, quod hominem ad beatitudinem creatum, & in iustitia lapsum, necesse fuit reparari, ne Deus in suo opere frustraretur & inuanum fecerit, quod de tam sublimi natura cœpit, libro. ca. 4. & multa alia Anselm. Cuius rationes nihil probant nisi procedant ex ordinatione diuina præsuppositi, quę tamen ordinatio non est simpliciter necessaria, sed merè contingens dependens ex libera voluntate Dei, cui licet qđ vult facere, nec aliquod opus Dei ad extra est necessarium, cùm Deus ad extra non nisi contingẽtur agit. Sed reparatio fuit opus ad extra. Alius item modus secũdum Aug. & Leonem papam redimẽdi hominem non defuit Deo, vt Magister deducit di. 20. lib. 3. Modus tamen ille redimendi per vnigeniti passionẽ fuit congruentissimus omnium modorum quibus potuit redimi genus humanum: quia ille modus prœuisus est & præordinatus ab infinita sapientia trinitatis, & ex nimia dilectione hominis, sicut dicit Apostolus ad Ephes. 2. Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos cũ essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati, ideo modum ordinauit qui magis homini profuit & congruentior fuit, Huius aũt congruentiæ varias causas ponũt sanctũ, quarũ aliquas ponit Magister tex. vbi sup. Aliquas quoq; addunt Doct. S. Thom. S. Bona Alexan. &c. Quomodo autem Christus nos sua passione & morte redemit, videre potes Scot. & post eum Gab. di. 20. li. 3. art. 3. dub. 1. Spontè enim Christus animam suam obtulit pro iustitia ad patris honorem pro nobis, quam oblationem pater acceptauit tanquam satisfactionem pro omnium peccatis, vide latius vbi sup.

NECESSITAS quędam est præcepti siue ministri. quædam sacramenti. De quo videatur Gab. circa sacramenta. Et Gerson part. 1. de potestate Ecclesiastica consi. 2. & tract. contra hæresim de communione laicorum sub vtraq; specie, quæ dicit qđ circa ministrationem vel institutionẽ sacramentorum quędam sunt de necessitate sacramenti & de iure diuino, quædam verò sunt tantũmodo de necessitate præcepti & de iure humano seu positiuo. Exemplum in materia nostra quod fiat consecratio per talem verborum formã, quod in tali materia panis, quod per sacerdotẽ, hoc est de necessitate sacramẽti & iuris diuini. Qđ aũt fiat in tẽplo seu altari sacrato, qđ cũ talibus vestibus & cum lumine, qđ cum talibus orationibus, epistola & euãgelio, & qđ ieiuno stomacho, ieiunio etiã naturæ. Hæc inquamomnia (dicit Gers.) atq; similia sunt de solo præcepto

cepto humano & variabili. Sicque ecclesia posſit ex cauſis rationabilibus etiam præmiſſa omnia, & aliqua, talia immutare, & immutata ſub præcepto tradere, ſic quod tunc peccaret homo faciendo illud in quo nunc meretur, & quod tranſgrediendo peccaret. Et tranſgreſsio neceſsitatis præcepti graue peccatum eſt, ſicut qđ excommunicatus non conſecrat. Verumtamen hęc tranſgreſsio non impedit conſecrationis effectum principalem, quæ eſt tranſſubſtantiatio. Altera neceſsitas conſecrationis vel ſacramenti conſiſtit in hoc, quod miniſter ſit ritè ordinatus, habens intentionem conſecrandi cum forma & materia debitis, quod ſi alterũ defecerit, ſnihil efficitur & peccatur. Hanc poteſtatem tradunt Doctores concorditer parẽm eſſe in omnibus qui conſecrati ſunt ſacerdotes, quæ poteſtas collata fuiſſe creditur in cœna Domini, dũ dixit Chriſtus Apoſto. Hoc facite in meam cõ memorationem. Vbi Doctores communiter ſentiunt, quod Iudas fuit illic ſacerdos conſtitutus, ſicut prius electus in apoſtolatum poteſtatem prædicandi & faciẽdi miracula ſuſceperat. Et hinc ſumitur argumentum (inquit Gerſ.) quod poteſtas eccleſiaſtica non neceſſariò fundatur in fide vel gratia, ſed in charactere baptiſmali, quem de lege communi neceſſariò præſupponit.

NEGATIO eſt enunciatio alicuius ab aliquo ſecundum Ariſtot. lib. 1. perihermenias: & differt à priuatione, quod negatio eſt remotio alicuius ſimpliciter. Priuatio eſt remotio alicuius in ſubiecto apto nato ad illud ſecundum Ariſto. libr. 4. Meta. Dicitur autẽ negatio à non & ago, quando ponitur pro dico. Vnde negare nil aliud eſt quam dicere aliqđ non eſſe. Et negatio ſecundum Doctorem ſubtilẽ in primo diſt. 24. in ſolutione ſecundi dubii, & poſt eum ſcribit Guilhielm. æmulus ſuus, triplicit er capitur. Nam prima dicitur negatio extra genus, ſcilicet quæ omnem negat entitatem. Et nil fundatas ponit, de qua eſt primum principiũ: ſcilicet de quilibet affirmatio vel negatio, & de nullo ambo ſimul. Secundo dicitur negatio priuans, & eſt illa quæ aliquid negat ab aliquo, ponit tamen aptitudinem ad eſſendum, & ſic pater in diuinis non dicitur ingenitus, quia non habet aptitudinem, vt gignatur. Tertio dicitur negatio in genere, & eſt illa quæ aliquid ponit in quo fundatur. Differt tamen a negatione priuante, quia non ponit aptitudinem: iſto modo pater bene dicitur ingenitus vt aliàs dicitur. De negatione plura alia apud dialecticos perquirito, & quædam in logica ſcripſimus.

NEGARE DEVM dupliciter fieri poteſt (vt ſcribit Iacobus de Valent. ſuper Pſal. 13. Dixit inſipiẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus.) Vno modo directè & aſſertiuè. Alio modo indirectè. Primò modo Adã non negauit Deum, quia ſemper cognouit Deũ eſſe creatorem & Dominum. Sed ſecundo modo non negauit Deum indirectè & dubitatiuè, inquantum putauit ei aliquid ineſſe ſiue deeſſe Deo, quod eſt contra eius maieſtatem & immenſam ſapientiam, ad quod ſequebatur Deum nõ eſſe Deum, quia putauit eſſe inuidum & finitum ſapientia, quod & ibi probat. Et ſic Adam credendo diabolo & vxori inducit in eoſdem errores, licèt in directè negauerunt Deum, dicentes Deum non habere curam, nec prouidentiam de actibus humanis, ſed Iudæi magis directè negauerunt Deum negando Chriſtum eſſe Deum, & Meſſiam in lege. Vide latius ibi Valentia.

NEGLIGENTIA eſt omiſsio vel contemptus. Et ſecnndum Beatum Tho. 2.2.q.54. artic. 1. eſt defectus debitæ ſollicitudinis ſecundum interiorem actum. Differt autem ſic à pigritia & torpore, quod pigritia eſt tarditas in exequendis præceptis prudentiæ. Torpor eſt remiſsio in executione poſtquam quis cœperit. Negligens dicitur quaſi nec eligens ſecundum Iſidorum, & Beatum Thom. vbi ſupra. Et tunc eſt peccatum mortale quando præmittitur actus de neceſsitate ſalutis vel circunſtantia eius, vel quum voluntas eſt à Deo remiſſa in his quæ Dei ſunt, vt totaliter deficiat à charitate Dei quod fit ſolum per contemptum. Si ſecus, eſt veniale. Etſi prouenit (vt vult Thomas) negligentia ex quadam remiſsione voluntatis, vt homines non percipiant ea quæ debent, & obmittunt quæ ſunt de neceſ-

ſitate

sitate salutis, siue sit actus siue circunstãtia erit peccatum mortale, vel si voluntas sit intantum remissa, vt totaliter á charitate Dei deficiat, est peccatum mortale, & hoc præcipuè quando sequitur ex contemptu. Obmissio verò circa ea quę non sunt de necessitate salutis ob, defectum feruoris, non est mortale, sed veniale peccatum. Hęc Thomas secunda secundæ. quæst. 54. artic. 1. Et vt scribit Alexand. de Ales de negligentia, secunda secundæ. quæst. 8. quando inquit gratia Dei excitat peccatorem ad conuertendum faciẽs recognoscere peccatum suum, tunc tenetur conteri vel dolere actu de peccatis, aliàs nouo peccato peccat, sed hoc plus docet spiritussancti vnctio quàm homo. Nulla autem negligentia vel omissio est criminaliter culpabilis (vt scribit Gerson parte 26. in regulis moralibus) absque consensu verò vel interpretatiuo comitante vel præuio. Et paulò post. Sola negligentia mortalis est, per quam id quod sub præcepto cadit omittitur, quamuis culpabilior in exercitiis spiritualibus & hierarchicis, vt in missa, quàm prophanis, &c.

NEGOTIATIO, mercatura, vel operatio. Et quędam est negotiatio, vt scribit Richard. distin. 16. art. 3. quæst. 2. lib. 4. quæ nullo modo exerceri potest sine mortali peccato, & ab hac necessarium est abstine re verè pœnitentes. Quædam vix potest exerceri sine peccato, non tamen est impossibile, & ab hac expedit abstinere pœnitentes propter securitatem, & maiorẽ pœnitentiæ perfectionem. Vnde dicitur de pœnitentia. dist. 5. Qualitas. Pœnitenti vtilius est dispendia pati, quam periculis negationis astringi, quia difficilè est inter ementis vendentisque commercium non interuenire peccatum. Hæc autem negotiatio maximè interdicitur clericis, dist. 88. Consequens est. Alia est negotiatio pia, & illa quæ ordinatur ad subueniẽdum pauperibus, & pupillis, & viduis, & hæc (inquit Richar.) non impedidit pœnitentiam, & clericis etiam licita est. di. 88. Decernit. Hæc autem optima est negotiatio (vt ait Gerson parte 2. serm. de diuino Euangelio facto in cœna Domini) qua absque auro & argento, & vlla commutatione supple ciuili, vinum compunctionis, & lac deuotionis, & cum Deo negotiatur de regno cœlorum. De quo latius uide Gerson em. Accipitur & negotiatio pro nimia occupatione mentali circa temporalia impediens diuina. Vnde est illud Matth. 22. de inuitatis ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierũt: alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam.

NEMO ideſt, nullus homo, & capitur dupliciter, vt scribit Stephanus Brulifer di. 21. art. 1. quęst. 2. libr. 1. Vno modo propriè & de rigore sermonis: & tunc tantum valet sicut nullus homo, hoc modo non intelligitur ista auctoritas. Nemo nouit filium nisi pater, & nemo nouit patrem nisi filius, non tamen excluso spiritusancto (vt dicit Gerson tracta. 11. super Cantico virginis) qui prorsus est eiusdem cognitionis essentialis cũ patre & filio, &c. Alio modo capitur nemo vsualiter, & sic stat pro natura aliqua non cognoscente, & sic ista est vera. Nemo inter angelos nisi Gabr. nunciauit virgini Mariæ Christi conceptionem.

NEOPHYTVS Græca dictio est. Etenim νεόφυτος, idem quod nouella planta. Quare neophytus is dicitur qui nouus est in fide, vel religione, vt habetur di. 48. ea. Quoniam. Et secundum Richar. di. 6. lib. 4. circa literam, dicitur á neos quod est nouum, & phytos quod est fides, quasi nouus in fide, vel á phytos quod est quærere, quasi nouus quęsitor. Et Magister distin. 6. libr. 4. ait: Neophytus nouitius interpretatur, vel rudis, & dicitur neophytus, nuper ad fidem conuersus, vel in disciplina religiosæ conuersationis rudis.

NESCIENTIA idem quod ignorantia. Differunt tamen ista tria, nescięntia, ignorantia & error, secundum Francis. Maro. & Guihelm. Scotis. in secundo. di. 22. & canonistas, vt refert Frater Pelbart. libr. 2. Rosa. Theolog. in dictione, PECCATVM. §. 10. Nam nescientia solum simpliciter negat scientiam eorum quæ scire quis non tenetur. Et hęc secundum Diony. est ęquè in angelis & beatis qui multa nesciunt, & Deus facit eis quando vult reuelationes taliũ, illuminando. Sed ignorantia

rantia ponit negationem priuationis addentis debitum ſtiendi, quia eſt neſcire quod tenetur ſcire. 37. di. ca. fin. Error autem dicit priuationem diſpoſitionis, quia vltra prędicta, addit voluntatis affectionem, aut ad minus dicit malitiam. Vnde cum ignorantia dicit carentiam ſcientiæ, vel priuationem eius notitiæ quam quis natus eſt habere. Error addit vltra hoc cõtrariam diſpoſitionem, qua impeditur habeat ſcientiam veritatis, intantum qđ approbat temerariè tenens vera pro falſis, habens falſa principia & falſas opiniones, ex quibus falſam ſententiam profert de his quæ neſcit. Tunc ergo propriè dicitur errare, verum pro falſo putãdo. 22. q. 2. In quibus, &c.

NEVMA ſignificat ſpiritum ſanctum. Cur autem hoc vocabulum neuma, ad ſignificandum ſpiritum ſanctum tractum eſt, non ſatis inuenio (inquit Gerſon par. 3. tract. 2. Thom. 3. de canticordo) niſi quod ſpiritus Domini continet omnia & ſcientiam habet vocis, quod perſpicum fuit in Apoſtolis. Significat autem neuma combinationem vocum vel notularum ordinatam.

NEXVS vt ſcribit Sanctus Bonauen. diſt. 10. parte 2. quæſt. 2. libr. 1. propriè dicitur de ſpiritu ſancto ſiue vnitas amborum. Ratio huius eſt, quia pater & filius communicant in ſpiritu, & ideo amborũ eſt vnitas. Et rurſum, ille ſpiritus eſt amor, & ideo communicant in eo vt in vno amore, & quia amor propriſſimè nexus eſt, ideo ſpiritus ſanctus propriè nexus eſt, quia amor mutuus eſt amor, vnicus, & ſubſtantificus. Hæc ille. Et quando dicitur quod ſpiritus ſanctus eſt nexus amborum tantum valet, vt dicit Bruliſ. diſt. 10. art. 2. quæſt. 2. libr. 1. ideſt ſpiritus ſanctus eſt amor vniformiter ab vno principio productiuo productus à duobus. Vide & de hoc infra in dictione, SPIRITVS SANCTVS.

NIHIL ſignificat peccatum. Vnde Ioan. 1. Sine ipſo factum eſt nihil, ideſt peccatũ, vt ait Beatus Auguſt. Vel nihil ſignificat etiam non aliquid. Vnde eidem ait in li. de natura boni exponens illud Ioã. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, ideſt ſine ipſo non eſt factum aliquid. Nihilum idem qđ nihil vide & in dictione NIHIL, infra quid ſit nihil. Et aliquid eſſe de nihilo ſecundum Anſelm. in Mono. trãpliciter poteſt intelligi, vt recitat Sanctus Bonauentura di. 5. in dubiis literalibus libr. 1. Vno modo vt nihil accipiatur ſimpliciter priuatiuè vel negatiuè, vt cùm dicitur de tacente, ille loquitur de nihilo. Alio modo poſitiuè, vt ſi ita dicatur aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, ſicut cultellus de ferro. Tertio modo partim poſitiuè, partim priuatiuè, vt ſi dicatur aliquid fieri ex nihilo, quia poſt nihil eſt aliquid, ſicut dicitur, de paupere fit diues. Ratio autem huius multiplicitatis (vt idē ait) eſt hæc. Nam primò diſtinguendum eſt, quia negatio ejus quod eſt nihil, poteſt ſiſtere intra vel extra ad verbum ferri, ſi feratur ad verbum tunc fieri de nihilo eſt non fieri, ſicut loqui de nihilo, ideſt de nulla re. Si autem non feratur ad verbum, tunc affirmatur fieri, & tũc duplex eſt, quia NIHIL, poteſt intelligi materialiter, & tunc ſignificatur, quod nihil ſit de materia alicuius, & habetur ſecundus ſenſus. Item poteſt teneri ordinaliter, & tunc eſt ſenſus, creatura dicitur fieri de nihilo, & habetur tertius ſenſus. Vnde intelligendum eſt illud Magiſtri diſt. 5. libr. 1. Oſtenditur quoque ex illis verbis filium & ſpiritum ſanctum non eſſe de nihilo, ſed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde Hil. in 12. li. de trin. ait. Vnigenitus Deus cum natus ſit, patrem teſtatur auctorem, cum ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo: & cum ante tempus natus eſt, omnem ſenſum prævenit naſcendo. Hinc apertè dicitur, vt ait Magiſter, quod filius non eſt natus ex nihilo, ſimiliter & ſpiritus ſanctus non eſt dicẽdus eſſe vel procedere ex nihilo: quia filius de ſubſtantia patris natus eſt, ideſt a patre eſt, cum quo eiuſdem ſubſtantiæ eſt & eadem ſubſtantia. Ex quo ſenſu accipiendum eſt etiam illud, pater genuit id quod eſt ipſe, ideſt filium, qui eſt hoc quod pater. Hęc Magiſter. Et ſecundum eundem Bonauenturam diſtinct. 1. lib. 2. Aliquid dicitur etiam eſſe ex nihilo. Vno modo materialiter vt ex ferro cultellus. Secundo modo realiter, vt ex parte filius.

lius. Tertio modo ordinaliter, vt de mane fit meridies, primis duobus modis verum est ex nihilo nihil fieri. Tertio modo verū est secundū naturam, sed falsum supra naturam. Per virtutem enim infinitā quę non indiget fulcimento materiæ, ita faciliter potest aliquid produci ex nihilo, sicut de aliquo, alioquin non esset virtus primi principii infinita, sed egeret materię fundamento, & ideo illi virtuti soli hoc attribuendum est necessario quamuis non posset consimile reperiri in aliquo creato, hoc enim est eius proprium, sicut & ipsa omnipotentia. Hęc S. Bonauen.

NOBILITAS est quędam maiorum claritat secundum Aris. li. 2. Rheto. Vel nobilitas (vt idem vult) est honorabilitas progenierum. Nam attenditur secundū virtutem generis. Et 5. Politicorum idem dicit quod nobilitas siue ingenuitas est virtus & diuitię antiquæ. Vel secundum Boti lib. 3. prosa. 6. de conso. Phi. Nobilitas est quædam laus veniens de meritis parentum. Et cum nobilitas sit quædam de meritis veniens laus parentum, hoc in ipsa nobilitate bonū est (vt inquit Gers. parte. 3. ser. de natiuitate Mariæ Virginis, conside. i.) vt imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à maiorum virtute degenerent. Alterum nobilitatis bonum, quia probabile est secundum Aristo. ex bonis bonos nasci, præsertim vbi disciplina bonarum artium & virtutum iam cōfestim à puero tradi pōt & debet nobilius, & hoc si vere & non ficto nomine nobiles velint haberi, &c. Est & nobilitas corporis (vt ibidē dicit Gerson) quam dare videtur armonica, complexionis dispositio bona. Item nobilitas secundum eundem Gerson. parte 1. tract. de nobilitas secundū eundem Gers. par. 1. tract. de nobilitate, sic describitur. Est eminentia quędam vel principalitas vel excellentia inter alias res sui generis, habens facultatem aliquam in illas præsertim propinquas influendi. Sic nobilitas descripta ait Gerson, conuenit cū libertate quę est dignitas aliqua suipsius non alterius gratia, determinatio patet 1. politi. multa p exēpla: quoniā in omni genere damnatur aliquod vnum qđ in illo genere primum est & nobilissimū, tā in animatis q̄ in anima carentibus. Nobilitas in primis est supereminenter, nec extra in ipsa trinitate beata q̄ ad sanū intellectū dicitur supercœlestis hierarchia. Est & nobilitas in angelis ēm triplicē hierarchiā, q̄ cœlestis appellatur. Est & nobilitas in ecclesiastica hierarchia, q̄ subcœlestis dicitur exēplata per cœlestē secūdū tres status ecclesię. Nobilitas verò largē cōsiderata ponitur à philosophantibus & theologis secundū quatuor gradus creaturarū, quarū aliquę habent esse solum naturale. Alia esse & viuere, quędam esse & viuere & sentire, quibus etiam hominibus superadditur intelligere, & quæ res sint nobiliores ceteris abunde declarat Gerson. vbi supra.

NOBILITAS hominis reperitur in superiori mentis apice, q̄ creata est ad imaginem & similitudinē beatissimæ trinitatis, secūdum tres potentias in vna essentia, memoriā, intelligētiā, & voluntatē cōformiter ad hierarchias, & ordines angelorum. Nobilitas est iterum in ratione ēm dupli cēportionē superiorē, & inferiorē tāquā virū & mulierē. Et nobilitas humana respiciens principaliter animā, vel hominē vt homo est, magis attenditur à Philosophis, iuxta illud: Nobilitas sola est anima q̄ moribus ornat. Quo in loco fas est in sequi distinctionē theologicā incipientium, proficientium, & profectorum, quā Aris. non soluit sub aliis licet verbis, ponens inter homines quosdam continentes vel incipientes, alio temperatos tanquam proficientes, tertios heroicos tanquam perfectos aut diuinales, de quorū numero Hector erat, qui videbatur non hominis mortalis esse filius, sed Dei. De nobilitate verò corporis & aliarum rerum, vide latiùs Cancellarium Parisien. vbi supra. Nobilitas verò secundum Theologos magis potest euehi, vt sit una perfectissimarum tres theologicas virtutes militantium. Altera in cœlesti felicitate perpetuò regnantium. Sic enim Deus legitur fecisse Christianos, genus electum, & regale sacerdotium. Reges insuper & regnum tanquam nobilissimè regnantes super omnia præsertim in plenissimo proprii corporis dominio.

minio. Vnde Salomon: Melior est sapiēs viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Sed qui facit peccatum, seruus est peccati, & ita seruus vilissimæ rei imò nihil, cùm nihil fiant homines cum peccant (inquit Gerson.) Illud inquam nihil, de quo Ioan. Sine ipso factum est nihil. Glossideest peccatum, quid autem magis alienum ab omni nobilitate, quid prorsus aduersum sorori suæ libertati quàm ignobilissimum seruitutis tale iugum, quàm esse mancipium tam impurum, abominandum, detestabile. Sunt autem sex species nobilitatis (vt scribit Gerson de nobilitate) quæ sunt naturalis, parentalis, honestalis, vernalis, heroicalis, supernaturalis, quarum singularum talis est deceptio, secundum Gersonem.

NOBILITAS naturalis est eminentia quędam notabilis, homini proueniens ex perspicaci iudicio rationis. Hæc non est per se moraliter vel meritoriè laudabilis, nec ex electione libe. arbi. dicitur laudabilis.

NOBILITAS PARENTALIS est præeminentia quædam notabilis hominis proueniens ex laude conditionis parentalis, non quidem ex primis parentibus, quia communis est ad omnes. hæc similiter non est per se moraliter laudabilis. quia ab extrinseco venit, nec ex electione. Et hæc militanti in armis attribuitur statui.

NOBILITAS honestalis, est eminentia quędam notabilis, homini proueniens ex beneplacito honestantis ipsum vel honestatorum, vel per filialem adoptionem à Principe, vel per promotionem ad dignitatem aliquam: hæc similiter quia ab extrinseco venit, nec ex electione propria, non est de se moraliter laudabilis.

NOBILITAS virtualis est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex assuefactione vel habituatione virtutum moralium: hæc quia venit ab intrinseco & electione, de se laudabilis est: & de hac Gerson parte tertia, pro hospitali Parisiensi, ait: Non est par nobilitas ad exemplum summi Regis notabilitati huic, quę est benefacere & succurrere afflictis & indigentibus, quia est magnificentia, & liberalitas est proprium Dei facere misericordiam.

NOBILITAS supernaturalis, est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex charitate, quæ supernaturalis gratia est, per quam homo fit per adoptionem filius Dei, fit anima sponsa Christi, fit templum spiritus sancti, sine qua nobilitates cęterę nihil sunt, nihil proficiunt, obsunt potius aliquando, quia quod altum est hominibus, abominatio est apud Deum. Remanet quoque homo filius & vas contumeliæ apud interitum ęternũ: & ideo deterioris conditionis sunt brutis, propterea nulla nobilitas eligibilior est (inquit Gerson) nulla dignior quam esse Christianum re & nomine, & ita prę clarissimus (dicit Gerson) in Rege Francorum titulus est, quòd Christianissimus nominetur. Per oppositũ autem dicitur ignobilitas, quę ibidem apud Gerson videri potest, quę reperitur præcipuè in peruersis moribus iuxta gradus multiplices vitiorum.

NOBILE est id quod ex bono pridiit genere. Generosum autem quod non à sua natura degenerauit. Et nobile aliquando significat excellens & dignum notitia, aliquando significat notum.

NOCVMENTVM significat obesse, à quo nocumentum. Et sicut duplex est malum, scilicet culpę & pœnæ: sic etiam duplex est nocumentum, vt dicit Sanctus Bonauentura distinct. 1. in dubiis literalibus libr. 2. Et quando dicit Magister in eandem dist. quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse, non intelligitur, vt dicit Sanctus Bonauentura quantum ad nocumentum, quod facit malum pœnę, sed quod facit malum culpæ, &c.

NOLO non semper priuat omnimodam voluntatem, vt Bonauentura scribit, sed voluntatem principaliter mouentem. Vnde Apost. ad Rom. 7. Non quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago: & talia sunt venialia, & quia in peccato veniali (maximè quod excitat concupiscentiam carnis) voluntas non prævenit mouendo, sed motioni accedit cõplacendo, vel non reprimendo, & ideo venialia non sunt simpliciter inuoluntaria.

ria Gabr.di.41.quæst.vnica,dub.3.in fin. libr.2.

NOLITIO, vide infra in dictione VOLITIO, litera V.

NOLLE secundum Scotum est triplex. Nolle,scilicet simpliciter & absolutum,nolle conditionatum & nolle naturale. Primũ non habuit Christus,sed secundum:vt patet in sua oratione, quando dixit:Pater,si possibile est, trãseat à me calix iste. Aliud est nolle naturale, & vocatur à Bonauentura, vt natura. Et nolle simpliciter,& absolutum, & conditionatum, & naturale secundum Scotum reperiuntur in ratione vt ratio est. Ad nolle autem absolutũ sequitur tristitia, secundum prædictos Doctores. Etiam ad nolle conditionatũ, quo aliquis nollet aliquid qnantum in se est, tamen vult simpliciter ne pereat:vt patet de iacente merces suas in mare: ad istud,inquam, nolle,sequitur tristitia:vt patet de mercatore proiiciente sic merces suas in mare, facit id cum tristitia & dolore, & tamen vult proiicere simpliciter ne pereat, & ratione istius velle non tristatur, sed quia non vult conditionale inquantum in se est:vt pote si esset serenitas temporis, & ad illud nolle conditionatum sequitur tristitia, & sufficit tale nolle ad causandum tristitiam. Nolle naturale, est quo voluntas non vult incommoda corporis, & est actus elicitus & liber, & non solum inclinatio naturalis, secundum quod aliqui intelligunt. Dicitur autem naturale, quia est solum consonum naturali inclinationi:& consequitur naturam animæ propter connexionem ipsius ad corpus. Vide latius de hoc infra in dictione VELLE. Et de nolle Christi,videatur Brulifer di.16.q.4.lib.3. & apud alios. Vide & supra in dictione ACTVS.

NOVIT tertia persona à nolo, est actus positiuus. Non vult, actus negatiuus. Hinc Gabr.libr.1.sententiarum,di.11.quæst.6. art.2.libro 1.ait: Qui actu positiuo nult beatitudinem, vlt non frui beatitudine: quia idem est esse beatum,& frui beatitudine obiectiua. Hanc autem dictionem nult, non admittit Brulifer di.45.qu.vlt. libr.1.cùm ait: Quidam grosso modo loquentes dicũt nult, sed hæc dictio non viderur Latina. O bone Brulifer, qui alios caperes vis imperitiæ Latine linguæ, ipse barbarè quandoque loqueris: Nec(vt ipse dicit)bene dicitur grosso modo, sed imperitè,indoctè,crasso ingenio, in eleganter, non Latinè. sed incidis in Grammaticam. Nec arbitror semper bonum esse, sese omnia circa Grammaticã occupare, & negligere sacrã scripturam: nec nos cæteros imitantes semper Latini sumus in hoc opere vel elegãtes, plus pensi habemus fructiferas sanctorum sententias & eruditiones, quam Latinitatẽ. Sed de hoc aliàs. Coguntur quoq; Theologi quandoque vti vocabulis minus Latinis, ad differentiam aliorum, vt & eo melius possint exprimere sensa scripturæ, quę non semper Donati regulis, & aliorum Grammatitorum lege est subiecta. Ratió etiam inueniuntur Theologi, qui & sapientia, & scientia sacræ scripturę clareant & eloquentia,&cæt. Nam qui eloquentiam plus volunt curare & Latinitatem quàm fructum & vtilitatem sacratissimæ scripturæ, turpiter labũtur & errant.

NOMEN apud Grammaticos varia significat. Nomina sunt institura ad placitum. Multipliciter quoque æquiuocantur in scripturis tam Gentiliũ q̃ Chatholicorũ, propter quæ alius sic, aliud sic accipit: & si quandoque de rebus constet, magna quoque est diuersitas quandoque auctorum & Doctorum in quid nominis terminorum,& propter diuersas impositiones, aut propter diuersum voluntarium vsum, qui habet vim impositionis: hinc contingit nomen de eodem verè & falsè prædicari, propter diuersas acceptiones apud diuersos. Item eadem propositio vocalis & scripta est simul vera & falsa, propter terminorum eius æquiuocationem. Gabr.dist.22.art.1.libr.3.& dist.35. quæst.vnica,art 3. libr.3. Et propter multiplicem acceptionem nominis quandoque oritur diuersitas, quare, vt dicit Glo. ff. de supplectili legata.l. Labeo. Et refert Scotus quæst.20. art.3.quodlibet,non ex opinionibus singulorum,sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda. Vnde extra de spon, ex literis.vbi dicitur.Si alter non intellexerit, quod alter proposuit,

ad

ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur vterque verba prolata in sensu illo retinere, quem solent rectè intelligentibus generare. Et sicut in multis consuetum est, quod dum speciei nō est nomen impositum, retinet nomen generis: sicut fortitudo dicitur virtus, licèt virtus sit genus. Sapient. 8. Sobrietatē docet & prudentiam, iustitiam & virtutē, ideſt fortitudinem.

NOMEN accipitur tripliciter, vt habet Sanctus Bonauentura dist. 3. quæst. 2. libr. 4. & dist. 22. quæst. 2. libr. 1. quem imitatur Brulifer dist. 2. quæst. 2. libr. 1. In nomine enim tria sunt, scilicet vox, significatio, & ratio innotescendi. Vnde & nomen multipliciter sumitur. Vno modo pro voce significante, aut pro omni voce significatiua incomplexa, vt cùm dicitur: Petrus est nomen Apostoli: & sic constat, quod in Deo sunt plura nomina. & licidē sunt, nomen, dictio, & terminus. Hoc modo nulla oratio est nomen. Isto modo verbum, participium, &c. est nomen, quia est vox imposita ad significandum. Sic capitur quando quæritur: Vtrum Deus habeat vnum solum nomen an plura. Aliquando nomen accipitur pro re significata, vt cum dicitur. Bonum & honestum sunt idem nomine, & sic in diuinis quodammodo est dicere nomen Vnum, quodāmodo plura. Si enim res dicatur essentialiter, sic omnia vnum. Si personaliter, sic plures & plura nomina correspondentia. Aliquando nomen accipitur pro notitia voce expressa, vel pro ipso notamine, siue ratione innotescendi, & sic dicendum quodammodo nomen vnum, quodammodo plura. Si enim accipitur ratio innotescendi ex parte Dei, sic innotescit per virtutem, quæ vna & magna est, & sic vnum nomē Dei est & magnum siue maximum. Vnde Ierem. 10. Magnus in re & magnum nomen tuum, ideſt, quantum ad rationem innotescendi, siue virtutem, per quam innotescit, secundum quod dicitur in Psalm. Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomē eius. Si autem accipitur ratio innotescendi ratione effectuū siue creaturarum, sic diuersa sunt nomina. Nam Deus innotescit nobis temporaliter, scilicet per causalitatem, per ablationem, & per excellentiam, & secundū hoc est multitudo nominum. Si enim nominetur per causalitatem, multa sunt nomina, quia multos habet effectus. Si per ablationē, multa sunt nomina, quia multa remouentur, scilicet omnia creata. Si per excellentiam, multa, quia in multis in omnibus, scilicet conditionibus nobilitatis excedit creaturas. Et quædam nomina (vt idem ait quæst. 3. vbi supra.) sunt quę significant rem, cuius veritas est in Deo, & oppositum in creatura, vt immēsus & æternus: & talia nullo modo transferuntur, nec secundum rem, nec secūdum impositionem. Quædam significant rem, cuius veritas est in Deo, & similitudo eius in creatura, vt potentia, sapientia, & voluntas: & talia nomina transferuntur à creaturis in Deum, non secundum rē, sed secundum impositionem: quia prius imposita sunt in creaturis, quàm in Deo, licèt prius sint in Deo. Quædam sunt nomina, quę significant rem, cuius veritas est in creatura, & consimilis proprietas in Deo: vt lapis & leo. Res enim significata est in creatura, sed similitudo proprietatis, vt stabilitas & fortitudo est in Deo, & ista propriè sunt translatiua. Et vbi deficiunt nomina, vt idem ait dist. 26. in dubiis literalibus libr. 1. decet fingere: sed in diuinis melius est tacere quàm fingere, propter vitandum errorem. Et vt nomen capitur pro notitia, ille dicitur magni nominis, cuius nominis fama percrebuit. Et quoniam vna est notitia patris, filii, & spiritus sancti, quia vna fides. Et ideo dicunt baptizātes. Baptizo te in nomine patris: & filii, & spiritus sancti, & non in nominibus. Accipitur & nomen pro fama alicuius. Vnde Salomon: Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Inde dicitur nominiosus, ideſt famosus. Ignominiosus, ideſt infamis.

NOMEN. Nomina quatuor siue vocabula (vt scribit Sanctus Bonauentura dist. 23. quæst. 3. libr. 1.) respondet quatuor vocabulis in Græco, quę sunt, vsia, vsiosis, hypostasis, & prosopon. Vsia respōdet essentiæ, vsiosis substantię, hypostasis subsistentię, prosopon personę. Et vbi Græci vtuntur vocabulo hypostasis, nos vtimur persona, & ita pro supposito distincto.

Et

Et Damasc. dicit, quod hypostasis est substantia, cum proprietatibus, & ita significat actu distinctum.

NOMINA ista abstracta, sapiẽtia, iustitia, dilectio, in creaturis important ꝓfectionẽ secundã rei superadditam, ut scribit Gab. di. 5. q. 3. li. 1. possunt & accipi absolutè, ut sine cõnotatione importãt rẽ illã absolutã, à qua aliqd dicitẽ sapiens, iustũ, diligẽs: hoc. n. in creatura est qualitas q̃dam informans actionẽ, sicut caliditas informat materiã. In Deo uerò nõ est quid superadditũ, sed omnibus modis essentit diuina, & qa utrobiq; ẽ res absoluta, põt significari absolutè. Omnis. n. res absoluta põt absolutè significari. Possunt nihilominus significare connotatiuè, cõnotãdo. ſ. tẽdẽtiã potẽtiæ ꝓ huiusmodi absoluta ī obiectũ, ꝓ quã ipsa potẽtia bene uel malè disponit: sic sunt de prima uel secũda specie qualitatis, qa ꝓter illã ꝓfectionẽ cõnotant aliud. ſ. subiectũ, q̃, ſ. subiectum & obiectũ distinguũtur ab illa ꝓfectione ꝓ qua supponũt. In Deo aũt & si subiectũ p̃dicatione nõ distinguitur à ꝓfectione, i Deus à sapientia, tñ distinguitur ab obiecto. qđ est creatura, in quã tendit cognoscendo uel retribuẽdo uel amãdo. Sed de cõcretis, ſ. sapiẽs, iustus, &c. dicitur ꝙ illa accipiuntur quãdoq; vt communiter, & uniuocè prædicãtur de Deo & creaturis, & sic sunt cõnotatiua, quia nõ possunt absolutè de creatura p̃dicari, eò ꝙ semper connotent p̃ter subiectum pro quo supponunt qualitatẽ superadditã. Alio mõ accipi posset sapiens (licèt nõ de uſi sermonis) ut ꝓcise attribuitur Deo, ita qđ nihil significat subſtractiuè uel formaliter extra Deũ. Et ut ualet tñ sapiẽs, i. ens, qđ sapit seu increatus iustus Deus. Et ſi ſicac cipitur, est cõceptus quidditatiuus. Et ſi fuerit cõpositus, est nobis possibilis. Si simplex erit cõceptus absolutus correspondẽs Deo sed ille nõ est nobis possibilis in uia: illo mõ capiẽdo non p̃dicatur uniuocè de Deo & creatura, sicut & hẽt Occã 2. quodli. q. 3. qa hẽt aliud qđ nominis ut attribuitur Deo, & aliud vt attribuit creaturæ. Primo mõ dicit sapiẽs qđ habet sapientiã sibi inhærentẽ. Secũdo modo dicitur sapiẽs, quod est sapientia. Vide latiùs Gab. ubi sup.

NOMEN accipi differẽter ī diuinis potest esse tripliciter: aut quantum ad ſuppoſitum, aut quantum ad ſignificatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomẽ Deus, qa cùm dicitur, Deus est æternitas, & Deus generat in prima ꝓ natura, in secũda ꝓ persona: & illud nõ inducit aliquã multiplicitatẽ. Alio mõ contingit nomẽ differenter ſumi, quãtũ ad ſignificatum, ſm quod ipse terminus in una ſui acceptione ſignificat essentiã, in alia personam: sicut hoc nomẽ pater prout dicitur Deus, pater filii, & prout dicitur pater noſter: & hoc inducit æquiuocationẽ, quia est diuersitas ſignificationis non in re ipsa, ſe in ſignificando. Tertio contingit differẽter accipi ratione connotati, utpote hoc nomen principium dictum essentialiter cõnotat effectum, dictum ꝑſonaliter, nihil cõnotat creatum: & illud inducit multiplicitatem ſm analogiam, non secũdũ æquiuocationem: ſecundum analogiam quidem, quia accipitur pro diuerſis ſiue diuerſa importat, quæ non habent niſi vnitatem proportionis, & ideo neceſſariò oportet, quòd incidat ibi analogia, ſed nõ æquiuocatio, quia æquiuocatio habet plures inſtitutiones, & determinatè accipitur pro qualibet, ſicut patet in hoc nomine Canis, ſed non ſic ſe habet hoc nomen principium. Nam principium de ſua impoſitione impoſitum est ab actu producendi non creãdi, nec generandi. Vnde ſicut producere de ꝓductione filij & creaturæ, non dicitur æquiuocè, ſed analogicè: ita & hoc nomẽ principium ſecundum has tres accipitur comparationes differenter. Hæc Sanctus Bonauentura.

NOMINA PRÆDICABILIA de Deo uel ſignificãtia Deũ, q̃dã ſunt eſſentialia, quędã perſonalia, quædam notionalia, & quædam communia. Eſſentialia quæ ſupponũt pro eſſentia uel natura, ut eſſentia eſt: & horum quædã ſunt ſubſtãtiua, ut natura, eſſẽtia, Deitas, diuinitas

quædam adiectiua, ut cõmunicabilis: quædã sunt numeralia, ut Trinitas, trinus: quædã non, ut essentia, sapientia, bonitas: personalia uerò quæ supponũt pro suppposito, & ut suppositũ est: ut pater, filius, & spiritussanctus: & sub ꝓprialibus cõprehenduntur nomina proprietatũ & notionalia: quia frequenter ꝓ eodẽ accipitur, ut dicit Magister di. 26. ut paternitas, filiatio, generatio actio, generatio passio, spiratio actio, spiratio passio. De illis naque sæpè est idẽ iudiciũ. Et horũ quædã sunt cõmunia omnibus personis: ut persona, hypostasis, suppositum. Quædam uerò solũ uni personæ uel duabus tantũ conuenit: ut pater, filius, spiritus sanctus, spirator siue spirans. Et iterũ quædam concreata siue adiectiua, ut iã dicta: quædã abstracta & substãtiua, ut paternitas, filiatio, spiratio, generatio, &c. Cõmunia uerò sunt q̃ indifferenter tam pro suppposito: q̃ pro essentia supponunt, etiam si ad imaginationem essent distincta: ut ens, res, aliq̃d, creator, gubernator, sapiens, parens. Gab. di. 4 q. 1. li. 1. Videatur ad hoc Cardinalis Cameracensis q. 5. li. 1. vide & apud eosdem regulas de prædicatione istorum nominũ notãdas. Sed ne longior quam esse proposui sim, remitto te ad Gabr. & Cardinalem.

NOMINA DIVINA sũt multa. Vnde Scotus di. 22. li. 1. dicit qđ ad minus multa nomina imponuntur q̃ significãt Deũ in cõmuni, quia sic materialiter potest cõcipi à simplici uiatore. Vel si uerum est qđ distinctius potest significari q̃ concipi, pót Deus nominari à uiatore nomine significante hanc essentiam: qc quid sit de istis, uerisimile est Deũ nominari tali nomine: & hoc siue illud nomẽ sit impositũ ab ipso Deo uel ab Angelo cognoscente ipsum Deũ, uel a uiatore. uerisimile est. n. qđ multa nomina sint in sacra scriptura distincte illã essẽtiã significãtia: sicut Iudæi dicũt de nomine Dei, quod uocãt Tetra grãmatõ. Et uester Deus dr Exod. 3. Hæc dices filijs Israel. qui est, misit me ad uos, hoc nomen mihi, est in æternũ Et cap. Ego Dominus qui apparui Abrahã, &c. Nomen meum Adonai indicaui eis. Est et go Deus nominabilis à uiatore nomine significãte ꝓpriã essentiã, ut est hæc essentia: quia uiator potest uti illo signo intendens exprimere significatũ illius signi, siue ipse imposuerit illud signũ, siue alius quicũq;, quo cognouit significatum; & tali etiã signo pót uiator uti tanquam nomine: licèt nõ potuerit illud tanquam signũ. Hæc Scot. Et licèt multa sint nomina diuina, nõ tñ diuersitas rei diuersis uocabulis significatæ ex primitur, sed uarietas sẽsuũ & effectuũ in creaturis monstratur (ut scribit Richar. di. 49. li. 4. circa tex.) inquantum, s. ex conceptionibus diuersis, quas à creaturis accipimus diuersas rationes attribuimus Deo: ita ut nõ fit in Deo diuersitas ẽm rem, sed ẽm rationem tantum, q̃ tamen conceptiones. cassæ non sunt, quia illis respondet in Deo realis vnitas sine reali pluralitate.

NOMINA DIVINA secundum Hugonem de sancto Victore, sũt quadruplicia, & post eũ scribit hoc idem Brulif. di. 22. quæ. 3. lib. 1. quædam sunt multiuoca, quædam diuersiuoca. Alia symbolica, & alia anagogica: ideo autẽ diuinę naturæ nomina imponimus ut inquit Paulus Cortesius li. 1. di. 9. in fine. quatenus eius absolutio in rerũ creatarũ absolutione splendescit, multaq; ẽt interdum metaphoricos inducimus. Multiuoca dicuntur illa (ut inquit Hugo) quæ sub multiplicatione uocum importãt unã & eandẽ rem omnino, ut Theos Deus, omnia talia sunt synonyma in diuinis. Alia sunt diuersiuoca. & dicuntur illa nomina diuina, q̃ importãt unũ & idẽ significatum sub alia & alia ratione, sicut ueritas diuina sub ratione ueritatis, iustitia diuina, misericordia diuina, essẽtia diuina. Alia sũt symbolica, & dicũtur illa nomina diuina, q̃ ex uilibilibus creaturis quasi transumptiuè attribuimus Deo, sicut lux & ardor. Dicimus. n. quod Deus est lux, qa nihil obscurũ ẽ in Deo: licèt nõ sit lux corporea. Sub illo modo attribuitur Deo leo, & hoc ꝓpter fortitudinẽ: lapis seu petra ꝓpter stabilitatẽ. Item Christus est agnus, &c.

Dicitur

Dicturaũt ſymbolus eſſe collatio viſibiliũ formarũ ad inuiſibiles, à ſyn quod eſt con,& bolos,qđ eſt cõuenientia. Nomina anagogica dicũtur nomina quæ attribuũtur Deo cum exceſſu, vt Deus, ſuper ſubſtãtialis,& hęc eſt diſtinctio Hugonis, & poſt eũ ſcribit Brulifer ubi ſupra. Dicitur autẽ quãdoq; aliq̃d de Deo per cauſam, vt idem vult Brulifer di. 30. q. 1. li. 1. vt, tu es patientia mea, id eſt tu cauſas in me patientiam. Domine ſpes mea, id eſt cauſa ſpei meæ. Item aliquid dicitur de Deo per unionem, hoc modo omnia prædicata quę dicuntur de natura aſſumpta a verbo, dicuntur de verbo diuino ét: vt Chriſtus eſt flagellatus pro nobis, mortuus, &c. Quãdoq; aũt dicit̃ de Deo p quandã cõparationẽ ad aliq̃d tẽporale: vt Dominus refugiũ, &c. Hæc Brulifer. Sãcti quoque frequẽter ſolent nomina cõnotatiua ſupponẽtia p Deo, & connotantia creaturam, dicere relatiua, vt ſcribit Gab. diſ. 16. q. 1. ar. 3. lib. 1. Et licet talia nomina nihil niſi abſolutũ ſignificent, p̃p huiuſmodi cõnotationẽ dicũtur relatiua. Sic dicuntur ſpes, & refugium, miſericordia, &c. nomina relatiua, id eſt connotatiua. Sic etiã donũ ſolet dici nomen relatiuũ, nec dicit reſpectũ rõnis, quia nullus talis eſt ponẽdus, vt dicit Gab. vbi ſup. Illa quoque nomina, intellectus & voluntas, aliquãdo capiũtur abſolutè, vt & præciſe dicũt aliquod abſolutũ in Deo, nõ cõnotãdo aliquod notionale, vt dicit Gab. di. 7. q. 2. lib. 1. Aliquãdo vt determinatè cõnotãt aliquod notionale, quę diſtinctio nõ eſt diſtinctio alicuius realiter, exiſtentis in Deo, ſed eſt diſtinctio vocabulorum. Et ſimili modo põt dici de intelligere uelle, & cæteris attributis. Primo modo accipiendo illa nomina, intellectus diuinus, uoluntas diuina, ſunt termini ſynonymi cum eſſentia: & ita q̃cq̃d prędicat̃ de eſſentia, prædicatur de intellectu diuino, ſimiliter de uoluntate: & ita ſicut eſſentia eſt principium elicitiũ generationis uerbi & ſpirationis ſpiritusſancti, ita & intellectus. Similiter uoluntas, & actus intelligendi, & uolendi. Sed accipiendo ſecũdo modo intellectus, connotat generationẽ, & uoluntas ſpirationẽ: ita quod quid nominis intellectus, eſt illud principium producendi uerbum, & uoluntatis, eſt illud principium ſpirandi ſpiritum ſanctum. Sic ergo abſolutè ſumendo, & primo modo, de omnibus attributis dici põt ſm Occam, & Gabr. quod de quolibet eorũ, uerificatur eſſe principiũ elicitiuũ, non pro ſe, ſed pro re: puta, eſſentia diuina. Sed ſecundo modo, vt connotant actum generandi, uel ſpirandi, conceditur quod filius producitur per modum intellectus, & non ſpiritus ſanctus, id eſt filius generatur, & ſpiritus ſanctus non generatur, ſed ſpiratur. Sic enim intellectus dicit diuinam eſſentiam elicitiuam actus ſpirandi. Iſto ergo modo ꝓpter diuerſa terminorũ cõnotata aliq̃d dicitur de intellectu, & nõ de uoluntate, & econtra, & negantur de ſe inuicem, quia generare non eſt ſpirare. Gabr. poſt Occam uide latiùs, &c.

Nomina rervm nõnunquã attribuũtur ſignis quaſi metaphoricè, p̃p aliquas ſimilitudines proportionales repertas ſignorũ, ad ſigna quæ eſt rerũ ad res. Sicut aliquãdo genus dicitur materia: quia ſicut materia una diuerſis formis informatur cũ quibus facit vnũ, ita vnũ genus p̃ differentias determinatur cũ quibus cõſtituit vnã diffinitionẽ, vt ſcribit Gabr. diſ. 8. q. 2. l. 1. ubi paulò antè notat quod frequẽter p̃ res intelligũtur, nomina rerũ: quod eſt dictũ: frequenter nomina rerum, ſcilicet primę intentiones accipiũtur nõ pro rebus, ſed pro ipſiſmet nominibus, vt cũ dicitur: Qualitas accidẽtaliter prædicatur de nomine ſubiecti: ut hic homo eſt qualis. Et hoc frequenter cõtingit quãdo prædicatũ eſt ſecũdę impoſitionis. Et per hoc multæ auctoritates quæ aliàs eſſent de rigore verborum falſæ, ſaluantur. Gab.

Nomen Dei dicitur ſanctum, quia nomẽ impollutum, incõtaminatum, conſecratum, confirmatum, ſine terra, ſine concreatione materiæ, & ab omni prorſus, impuritate liberum, & alienum, ut ſcribit Gerſ. ſuper Cãtico Mariæ, trac. 5. Sãctum, inquã, nomen illius, qui dedit filio ſuo Ieſu Chriſto nomen ſalus. Nam

ideo Ieſus à Deo, & Angelo, & homine nominatus eſt, qa ſaluũ faciet populum ſuũ à peccatis eorũ, ipſo dicente. Quia nemo veniet ad patrẽ niſi p me. Vel no mẽ Dei dicitur ſanctũ à ſanctitate, quã Dionyſius deſcribens, ait: Sanctitas ẽ ab omni inqnatione libera, & pfectiſſima, & incontaminatiſſima puritas. Græcè enim vocatur Agyos ſanctũ, ab a quod eſt ſine, & ge terra, &c. Vide latiùs Magiſtrum Ioannem Gerſonem vbi ſupra.

NOMINA Dei apud Hebræos præcipua, ſecundũ Iſidorũ libr. Etymolog. vt eum refert frater Pelbartus, ſunt. ſ. primũ Eloi, quod nomen Chriſtus Dñs in cruce exclamauit. Marc. 15. Eloi, qđ ẽ interpretatũ Deus meus. Secũdum nome ẽ Adonai. De quo Exod. 6. Ego Dñs, & nomẽ meũ magnũ Adonai nõ idicaui eis. ſ. Patriarchis, ſed tibi Moyſi: & interpretatẽ Dominus dominãs, ſm Hiero. Tertium nomẽ eſt Sadai, quod ſm eũdẽ Hier. interpretatẽ omnipotẽs. Quartũ, Sabaoth, id eſt exercituũ vel virtutũ, ſ. Angelorũ Dominus. Sed præ his eſt vltimũ nomẽ Dei, & præcellentiſſimũ apud Hębręos, quod dicitur nomẽ Domini Tetragramaton, ſic dictum à tetra, qđ ẽ quatuor, & gramma litera, quaſi quatuor literarũ. & hoc nomen ſignificat diuinã eſſentiam puram & nude, prout in ſe cõſiſtit circũſcripto omni alio: ideo eſt nomen incõmunicabile alteri, & propriũ ſolius Dei. Et dicitur ineffabile, quia ſignificat rem ineffabilẽ, ſ. nudam eſſentiam diuinam. De quo vide in litera T. Et Chriſtus (vt ſcribit Chriſtopolitanus Epiſcopus, Iacobus de Valen. tract. 4. cap. 1. prologi in Pſalm.) propriè dicitur nomen Domini Tetragrãmaton, notificans ineffabilia de patre, quæ omnia comprehenduntur ſub hoc nomine Ieſus. Vnde hoc eſt nomen quod Deus, non reuelauit patribus veteris teſtamenti, qa ſolus Chriſtus debebat ipſum nobis reuelare. Habet autem Chriſtus multa nomina, vt & ibidem oſtendit. & q. fin. poſt commẽtaria ſuper Cantic. art. 3. conclu. 1. Nam (vt ipſe ait) iſta decem nomina, verbũ Dei, filius, veritas Dei, æterna ſapientia Dei, lux æterna, ſiue lumẽ ars patris, æterna uita, & lex æterna, & Chriſtus, & reparator humanæ naturæ, & Ieſus: vnam & eandem perſonam diuinam ſignificant realiter, ſed differunt quo ad modos ſignificandi, & ſm effectus. Vnde Ieſus Chriſtus dicitur verbũ patris inquãtum ab æterno eſt dictum à patre, & eſt cõceptus diffinitiuus quo pater diffinit, & comprehendit ſeipſum. Et dicitur etiam verbum patris, per quod pater ex tẽpore dixit & creauit oĩa creata ad extra. Item Chriſtus dicitur filius æternus Dei patris, inquantũ ab æterno eſt ,pductus à patre per modum naturæ. Item dicitur veritas Dei patris, inquantum eſt imago patris æqualis, & ipſi per omnia ſimilis. Item dicitur ſapientia patris, in quantum eſt genitus, & ,pductus de tota ſciẽtia & memoria fœcunda patris, & p ipſum oĩa ſapienter diſponit. Itẽ dicitẽ lumen, inquantũ eſt coęternus patri, ſicut lumẽ ipſi Soli: & ,pcedit à patre ęternaliter ſicut lumen à Sole, qa ſicut nun quã fuit Sol ſine lumine, nec econuerſo: ita nunquã pater fuit ſine filio, nec ecõuerſo. Et ſicut lumẽ procedẽs à Sole illuminat & viuificat omnia, ita filius procedẽs à patre illuminat, & viuificat oĩa, & maximè, oẽm hominẽ ueniẽtẽ in hũc mũdũ. Item Chriſtus dicitur ars patris, inquantum in eo ab æterno, continẽtur ideæ & rationes omnium rerũ creatarũ, ad quarum inſtar, ex tpe facta ſunt oĩa. Item dicitur vita per eſſentiam: & quia oĩbus influit eſſe, & dat vitam naturaliter, & ſpecialiter hominibus dat vitam gratiæ, & gloriæ. Et dicitur lex æterna, inquãtũ ab æterno oĩa præuidit, & ex tẽpore omnia regit, & ritè diſponit. Itẽ dicitur Chriſtus, inquãtum ex tẽpore verbũ caro factum eſt: & ẽ Deus, & homo, per quod verbum incarnatum Deus pater nobis locutus eſt. Item dicitur nomẽ Dei, per quod Deus pater notificauit nobis ſuam uoluntatem. Item dicitur Ieſus, inquantum eſt ſaluator & reparator humanę naturæ. hæc Iacob. de Valẽ. Et ſm eundem in prologo ubi ſupr. Chriſtus dicitur dextra Dei, & brachiũ Domini, eò q pater per ipſum operatus eſt ineffabilia. Item dicitur hæres, inquãtũ

recupe-

recuperauit hæreditatē Dei. ſ. genus humanum de poteſtate diaboli, tanquā filius primogenitus patris. Itē dicitur ſanctus ſanctorū, quia iuſtus & caput oīs ſanctitatis & gratię, à quo oēs gratię deriuantur ad ſua membra. Item dr̄ Rex, quia hæres patris. Item dicitur Sacerdos, quia ſeipſum ſacrificium pro omnibus obtulit, & omnia ſacramenta Eccleſiaſtica conſtituit. Dicitur & Chriſtus, quia unctus oleo lætitiæ donorum ſpiritus ſanctī, non ad menſuram præcæteris tanquam caput, vt ab eo deſcēderet unctio ad ſua membra per participationē. & ſic ſit unus Chriſtus, ex capite & mēbris. hæc Iacob. de Valen. ubi ſup.

NOMINA POPVLI DEI, quæ magis in ſcriptura frequentantur, ſunt iſta, ſ. Iacob, Iſrael, ſemen Abrahę, filij Abrahę, ſiue Iſrael, ſiue Iacob, filij Dei, populus Dei, uinea Dñi, ciuitas Dei, cōſilium & congregatio iuſtorum, Eccleſia Dei, ſiue domus Dei, quod corpus myſticum, ſiue hominem myſticum aut Chriſtum appellamus. De quibus copioſe ſcribit Iac. de Valen. ca. 2. tract. 4. prolog. i Pſal. ubi dicit ſecundum Aug. contra Fauſt. & 16. de Ciui. Dei, c. 2. quod multa nomina ſunt impoſita antiquis patribus uet. teſt. q̄ non ſunt impoſita à caſu nec humana uoluntate, ſed ſolo Dei præcepto & inſpiratione, inquantum illi fuerunt imago & figura Chriſti & Eccleſię quia omnia contingebāt illis in figura. de quo latiùs legito ibi Valent.

NOMINA LOCORVM in qbus habitat populus Dei, q̄ magis frequentanē in ſcriptura, ſunt quinque, ſ. Hieruſalem, Sió, Iudæa, terra Iſrael, & hæreditas Domini. De quibus latiùs ſcribit Iac. de Valētia, tract. 4. c. 3. prologi ſuper Pſalm.

NOMINA LEGIS DIVINAE, de quibus ſcribit Valentia. ca. 4. ubi ſupra dicens, quod lex Dñi ſecūdum qđ habet diuerſos effectus & reſpectus, ita diuerſis nominibus nuncupatur. Nā inquantū eſt à Deo lata, & inquantū ligat & obligat hominē, dicitur lex Domini: ſed inquātum eſt à Deo prolata & ſcripta in tabulis, dr̄ ſermo Domini ſiue eloquiū Domini, ſed inquantū prohibet mala fieri, dr̄ præcepta ſiue præceptum, inquantū aūt admonet bona fieri, dr̄ mandatū ſiue mandata. Sed inquantū eſt teſtificata à Deo & Prophetis, dr̄ teſtimonium Domini. Sed inquantū per legē cognoſcimus uoluntatē Domini, dr̄ uoluntas Domini. Sed inquantū fuit cōfirmata p mortem Chri teſtatoris, dr̄ teſtamentū Domini. Sed inquantū iuſtificat obſeruanter, dr̄ iuſtitiæ ſiue iuſtitia Domini. Sed operationes, quæ fiunt ſm iuſtitiā, dicuntur iuſtificationes. Sed punitiones & præmiationes, quæ fiunt per iuſtitiā, dicunē iudicia Domini. Inquantū uerò ducit & dirigit hoīes, dr̄ via. Inquātum eius ſcripta oīa ſunt impleta in Chriſto dr̄ ueritas. Inquantū per legem ſumus liberati, dicitur miſericordia. Itē inquantū Deo pacificati, dr̄ pax. Item arbor ſiue lignum uitæ, & hoc metaphoricē, quia Deus loco ligni uitæ dedit hanc legem, & hanc patres uet. teſtamēti ſeruarunt uſq; ad tempus Chriſti, ex qua receperūt fructum in tpe ſuo, ſcilicet fructum redemptionis: & ſic eandem legē ſecundum ueritatem colentes, nos expectamus fructum gloriæ. Dicitur & lex Domini uinea, dicitur & ſeges. De quo uide latiùs ibi Iacobus de Valentia.

NOMINA DIABOLI & populi eius magis frequētata in ſacra ſcriptura, ut idē ſcribit Iacobus de Valentia ubi ſupra, c. 5. Vnde diabolus dicitur, quia diuiſus, qa ab initio in ueritate nō ſtetit, ſed à Deo diſceſſit: & ſicut ipſe fuit diuiſus, ita ét fuit diuiſor. quia hoiem à Deo per peccatum ſeparauit, & cōtinuè inter homines zizaniam ſeminauit. Matth. 13. & à ueritate diuinæ legis nos ſeparare conatur. Secundò dicitur Satanas, id eſt contrarius & aduerſarius, quia ab initio nobis aduerſatur & inimicatur & omni ueritati reſiſtit. Item dicitur peccator, quia ab initio peccat & mentitur, Ioan 6. Item dicitur exterminator, Apocalyp. 9. quia extra terminos diuinę uiſionis & beatitudinis eiecit, & continuè conatur extrahere. Item dicit ur mor, Apocalyp. 6. quia hominem in mortem deiecit, & actor mortis ipſe fuit. Et hæc ſunt nomina diaboli magis frequenta-

ra. Dicitur etiam Belial. & Leuiathã, terribilis & vastãs. Sed nomina populi diaboli sunt Sodomæ, Ægyptus, in epistola Iacobi, eo q̃ tales sunt obcæcati in tenebris peccatorum. Item dicit Babylõ, cuius confusio, Apoc. 16. quia inter mẽbra diaboli non est ordo, sed horror & confusio, cùm omnes seruiant uitijs & prauis cupiditatibus, & sic in eis non ratio, sed sensualitas dominatur. Et ideo p talia nomina in scriptura communiter populus siue mẽbra diaboli, aut hæretici & infideles & mali intelliguntur. Hæc Christopolitanus Episcopus ubi supra.

NOMINA PRIVATIVA, sicut sunt cæcus, pauper, tenebrosus, non addunt aliquid ei qui cæcus dicitur, pauper uel obscurus, sed significant hunc non habere lumẽ, diuitias uel usum, ut scribit Gabr. dist. 1. q. 1. lib. 3. Et priuatiuis nominibus q̃rito & legito latiùs apud Dialecticos.

NOMINA PRIMÆ IMPOSITIONIS. q̃ significant res ea ratione, ut nõ sunt signa. Nomina uerò secundæ impositionis, quæ significãt res ea ratione, ut sunt signa. Exemplum primi, ut homo, asal. Exemplum secundi, nomen, pronomẽ, &c. De quo legito & consulas Logicos & Bruliferum dist. 22. q. 4. lib. 1. & in Logica de hoc scripsimus.

NOMINABILE, effabile, narrabile, idem sunt. Et nominabile est illud quod pót dici, uel uocari, uel appellari. Et sic capitur dupliciter. Vno modo aptitudinaliter, & sic est illud q̃d aptũ natũ est dici. Alio modo potentialiter, & sic est illud q̃d pót dici, nec sunt idẽ. Constat enim quod cæcus aptus natus est uidere, non tñ pót uidere naturaliter. A diuerso de lapide respectu ubi sursum. Corollariũ: Omnis res creata est apta nata notiari. Et q̃ melius cognoscit Deũ, distinctius nominat, qui are beati distinctius possunt nominare Deũ q̃ uiatores. Fideles quoq; distinctius loquuntur de Deo, q̃ infideles & Philosophi. Nominabile siue effabile ſm S. Bonau. dist. 22. q. 1. lib. 1. dicitur dupliciter sicut intelligere. Vno modo per perfectam expressionẽ. Alio modo per incompletam narrationem. Si dr effabile siue nominabile ſm perfectã expressionẽ sic dicẽdum, q̃d Deus sibi soli est intelligibilis, & sic sibi soli est effabilis & nominabilis, non alio noie q̃ ipse sit, nec alio uerbo q̃ ipse sit. & sicut nobis est incõprehensibilis, ita & ineffabilis, ita ẽt innominabilis. Et per hunc modũ loquitur Dionysius & Philosophi. Si uerò dicatur effabile & nominabile secundũ qualemcunque nominationem. sic, quemadmodũ Deus est nobis cognoscibilis, ita & effabilis & nominabilis: & q̃ melius cognoscit, melius effatur, & nominat & expressius. Vnde expressius nominat fidelis & scriptura, quæ fidei suffragatur, ut sacra scriptura, quam ratio uel Philosophia. Vide & in dictione ineffabilis. Ita sentit Bonauentura, Rich. & Thom. & Pelbar.

NOTIO ſm Guil. Scotiſ. in 1. dist. 26. dicit a noſco, is, quia notiores faciunt nos uenire in cognitionem diuinorũ. Vnde ſm Boetiũ: Notio cõiter accipiẽdo est simplex cõceptus mẽtis, quo res cognoscit. Sic aũt non accipitur in diuinis. Sed propriè ſm quod est in diuinis, sic dicit formam relatiuam secũdum quod est principium innotescendi personas diuinas. Vnde notio propriè est formale principium cognoscendi personas. Hæc Theologi cõiter. Et capitur tripliciter notio secundum eundem Guil. Sco. & post cũ scribit frater Pelb. Vno modo cõiter p manuductione nostri intellectus in cognitionem diuinorum. Isto modo sunt infinitæ notiones, quia quælibet creatura potest nos manuducere i generali ad cognoscendũ Deũ, & sic antiqui Doct. ponebant notiones infinitas, sed nimis impropriè. Secũdo modo dicitur notio impropriè secundum numerum diuinarum personarũ accepta, ita q̃d sicut tres pſonæ sunt notæ, sic tres sunt notiones quibus noscuntur, ſ. ingeneratio in patre, & generatio in filio, & processio in spiritu sancto, sicut dicit Dam. li. 1. ca. 8. Omnia, inquit in diuinis sunt pter ingenerationẽ, generationẽ, & processionẽ. Et isto modo acceperunt antiqui quidã Doctores notionẽ, sed adhuc impropriè. Tertiò modo notio capitur propriè, & sic dicit quælibet diuina originatio, siue di-

Digitized by Google

ue dicatur, negatiuè, sicut innascibilitas siue affirmatiuè, sicut cæteræ notiones. Ponuntur enim à Magistris cõius tantum quinque notiones propriè, & sic ordinatur quod tres sunt in patre, s. innascibilitas, & generatio actiua & spiratio actiua Item duæ sunt in filio, s. generatio passiua, & spiratio actiua. Deniq; una ponitur in spiritu sancto, s. spiratio passiua. Et fm eundem Guil. & Tho. in scripto primo, distin. 6 q. 5. ista tria, relatio, & proprietas, & notio, & si sunt idẽ re, differunt tamẽ ratione, in hoc quod relatio dicitur relatiuè ad suum terminum uel obiectũ. Sed proprietas inquantum constituit personam: notio uero dicitur inquantum ducit in cognitionem personæ diuinæ. Exemplum, paternitas dicitur relatio, secundum quod ad filiũ refertur. Et dicitur proprietas inquantũ soli patri conuenit: sed dicitur notio inquantum notificat patrem Et ut scribit S. Bonauen. distin. 33. quæst. 4. lib. 1. Denominatio notionis importat emanationem ut actum importat & relationẽ. Et notio non supponit personam, quia plures notiones sunt in eadem persona (ut idem ait) & notio non denominat, nisi suppositũ, ut dicit in fine illius quæstionis. Vide & de notione in dictione proprietas, & in dictione prædicatio, & in dictione in diuinis.

Notionale, ut scribit Stephanus Brulifer in prologo senten. est illud quod cõuenit uni soli personæ uel solis duabus, ut paternitas, spiratio actiua. Dicuntur autẽ prædicata uel nomina notionalia, quia faciunt nos deuenire in notitiam trium personarum. Vide eundem dist. 2. quæst. 4. lib. 1. & omne proprium est notionale, sed nõ ecõuerso, quia propriũ tantum conuenit uni personæ, notionale uerò duabus. Et notionale in plus se habet quam proprium. Vide ad hoc Scotum quæst. 1. quodli.

Notitia est idem qđ cognitio. Et quædam est apprehensiua quo aliqd uel aliqua cõplexè uel incõplexè cognitamus. Notitia adhæsiua siue iudicatiua, est actus intellectus quo assentit uel dissentit alicui cõplexo propositionali, credẽdo ipsum esse uerũ uel falsum: & est tãtùm respectu cõplexi ꝓportionalis. Et secundum Camerac. Notitia quædã est sensualis, alia intellectualis, vt deducit præfatus Doctor de brutis, quæ multas formant notitias cõplexas de sensibilibus q. 3. ar. 1. Et notitia sensualis fm eũ, est notitia ad quam causandã per se cõcurrit uirtus aliqua sensitiua. aut aliqd existẽs in ipsa. Intellectualis, est notitia intellectus, siue ois notitia sensualis hominis sit intellectualis, siue nõ, de quo multa ibidẽ. Vide & Greg. dist. 3. lib. 1.

Notitia intuitiva est notitia incõplexa terminĩ uel terminorũ rei uel rerum, virtute cuius pót euidenter cognosci aliqua ueritas contingẽs, maxime de præsenti, ut quod res est uel non est, qđ & hic uel ibi, ut est uisio exterior Sortis. Per hanc. n. cognosco euidenter Sortem esse, & si per potentiam diuinam illa uisio conseruaretur sorte destructo, ꝓ eandem cognoscerem euidenter Sortẽ non esse. Dicitur, per potentiã diuinã, quia naturaliter est impossibile. Nam uisio intuitiua depẽdet causaliter ab obiecto in fieri & esse. Et hæc notitia non est tãtum sensibilium, sed ét intelligibilium, licèt non oium, quia nõ est respectu habituum, sed respectu actuum tantũ, quia intellectus noster cognoscit intellectiones & actus uoluntatis, delectationes & tristitias. Nam euidenter scio me intelligere uelle, nolle cogitare, qđ fieri nõ potest sine notitia intuitiua. Et hoc est uerum quando sufficienter perfecta notitia intuitiua. Potest enim illa notitia intuitiua quandoq; esse nimis remissa, & nimis iperfecta & obscura. Vel potest esse aliud impedimentum ex parte obiecti uel medij, & tunc paucæ cõtingentes possunt euidenter cognosci. A tali ét notitia intuitiua incipit experimẽtalis cognitio, & per consequens omnis notitia intuitiua est singularis. Vide de hac notitia intuitiua Magistrum Ioannem Gersonem tracta. 5. super Magnificat. & in Logica, & alias.

Notitia abstractiva dupliciter accipit. Vno mõ accipit ꝓ notitia uniuersali abstracta a multis singularibus: ue

conceptus ſpecificus omniũ hominũ,& talis cognitio nõ ex aliud q̃ cognitio ali cuius uniuerſalis abſtrahibilis à multis ſingularibus. Alio mó accipitur. Notitia abſtractiua,ſm qđ abſtrahit ab exiſtentia & nõ exiſtentia,& ab aliis conditionibus,q̃ contingẽter accidunt rei, uirtute cuius de rei cõtingẽti nõ põt ſciri an ſit uel nõ ſit, uel alia ueritas contingẽs: vt notitia q̃ habetur de obiecto in eius abſentia. & omnis talis naturaliter acqſita præſupponit notitiam intuitiuam eiuſdẽ obiecti. De notitia plura uideantur apud Gab. q. 1. prologi. & Card. Camera. q. 3. lib. 1. & Grego. de Ari. & ſupra in dictione COGNITIO. Et multa apud Dialecticos, q̃ oĩa breuitatis cauſa ómitto. Et ſecundum S. Thom. quodlib. vel 8. vel 11. ca. 4. notitia dicitur quadruplic iter, ſcilicet naturã, potẽtia, habitus, & actus cognoſcendi.

NOTITIA INFALLIBILIS (ut ſcribit Dñs Card. Camera. q. 12. ar. 3. li. 1.) eſt q̃ nõ poteſt eſſe falſa, ſiue aſſenſus uerus, quo nõ eſt poſſibile falli. Falli autem eſt aſſentire taliter eſſe qualiter nõ eſt, uel non taliter eſſe qualiter eſt.

NOTITIA DEI (ut ſcribit Brulif. di. 38. q. 1. li. 1. cap. 3.) licèt ſit unica ac ſimpliciſſima, ac ſummè eadẽ, ſibi tñ pp diuerſos ſtatus rerũ, & pp diuerſos effectus: notitia diuina quandoque nominatur ꝓſcientia, quandoque ſapiẽtia, quãdoq; ꝓuidẽtia, quandoq; diſpoſitio quãdoq; ꝓdeſtinatio, quandoq; ꝓuidẽtia Poteſt ẽt uocari ars, ſcientia, ſapientia & notitia. Illa aũt quatuor dicũt notitiam Dei vel cognitionẽ, inquantũ eſt de omnibus. Præſcientia Dei eſt de futuris, ſimiliter præuidentia. Diſpoſitio eſt notitia Dei inquãtũ eſt de rebus fiendis. Vnde ſicut ſapiẽtia & notitia eſt in plus quã ꝓſciẽtia obiectiuè. ſ. ratione obiectorũ: ita ẽt ꝓſcientia eſt in plus q̃ diſpoſitio. Præſcientia n eſt tam de bonis q̃ de malis futuris: diſpoſitio autem ſolùm eſt de rebus poſitiuè fiendis, & ſic non eſt de malis. hæc Brulifer, &c.

NOTORIVM, ut ſcribit Gab. di. 13. quæ. j. dub. 4. li. 4. dicitur tribus modis, ſcilicet quod conſtat per propriã confeſſionem in iure factam: uel per iudicis ſẽtiã, aut per facti euidentiam, ut quod offert ſe conſpectui, & nulla poteſt tergiuerſatione celari. ut in cap. quæſitũ. de cohabit. cler. & muli. Notoriũ primis duobus modis dicitur notoriũ iuris. Tertio mó, dicitur notoriũ facti. Sed crimẽ publicum uel manifeſtum dicitur, qđ ex ſciẽtia & certo auctore ꝓcedit, & poteſt ꝓbari. Occultum uero qđ ꝓbari nó põt, vel quod ab Eccleſia toleratur. ut in ca. veſtra. de cohabit. cler. & mulieri. Vnde notorius fornicator debet cuitari, quia debet ſtatim euitandus iudicari. Iudicari. ſ. nõ à ſubditis, ſed à Prælatis. Plura de hoc Gab. ubi ſup Vide & de notorio iuris & facti Gerſ. par. i. in aſſertionibus Magiſtri Ioannis parui.

NOTVM p ſe) ut ſcriptis reliquit Dominus Card. Camer. q. 3. ar. 2. li. 1. (eſt ꝓpoſitio, quę, uel alia ſibi æquiualens in ſignificando cuilibet uti ratione potẽti naturaliter poteſt eſſe nota abſq; indigẽtia notitiæ alicuius extrinſeci. Dicit, uel alia ſibi ęquiualens, &c. uel omnino ſimilis, quia ipſa propoſitio ꝓ ſe nota debet eſſe talis, quod cuilibet aduertẽti eã ſit euidẽs, nec poſſit naturaliter eſſe dubia. Per primũ excluduntur propoſitiones dubiæ, creditæ uel opinatæ: ꝓ ſecundum uerò propoſitiones, quæ licèt non ſint dubiæ, tñ poſſint eſſe dubię ante demonſtrationem uel experientiã. Dicit, ſine indigẽtia notitię, quia ſi ad ſuã notitiam alia notitia eſſet neceſſaria, iam nõ eſſet ꝓ ſe nota. Dicitur, alicuius extrinſeci, quia nõ excluditur notitia terminorum per hoc quod dicitur, per ſe: nam ſine notitia terminorũ nó poteſt, eſſe aliqua propoſitio nota: ſed nõ ſufficit notitia terminorum, ſed cum hoc requiritur formatio propoſitionis. Vnde dicit Philoſophus: Principia cognoſcimus, inquantũ terminos cognoſcimus. Et ſm eundem. Petr. Aliac. ipſa propoſitio, & non ſignificatũ ipſius propoſitionis, dicitur per ſe notum. Non. n. ipſe ponit complexe ſignificabile, ſicut aliqui imaginantur. Ex quo ſequitur, qđ nulla propoſitio cõtingẽs eſt ꝓ ſe nota, ſicut iſtę & ſimiles: ego intelligo, ego diligo,

quarum

quarū q̄libet per experientiam intellectualē est nota. Et licèt mihi sit nota, nō tñ cuilibet alteri, nec ꝓpositio demonstrabilis, nec omnis ꝓpositio immediata, est ꝑ se nota. Nam omnis propositio demonstrabilis, est dubitabilis, sed nulla dubitabilis, est ꝑ se nota. Et multę sūt immediatè, q̄ absq; experientia cognosci nō possunt, sicut (istę: aliqd mouet, calor, est calefactiuus. Vide latius Aliacen. Et quāuis (ut idē ait paulò post) ista ꝓpositio: Deus est, non sit ꝑ se nota nobis existentibus in uia: ipsa tñ quā formant beati in patria, est ꝑ se nota: qa ipsa quā nos habemus est naturaliter dubitabilis, sed beatus apprehendens illos terminos, & formans ꝓpositionē naturaliter, assentit ei sicut primo principio: nec posset eā plus dubitare q̄ primum principiū. Nec illa propositio: Deus est, quam formamus: & illa quā format beatus, sunt omnino similes speciuocæ, sed una, est pfectior alia in specie. Patet, alter una esset ꝑ se nota sicut alia, quod est falsum. Et licèt ista prōpositio: Deus est, non sit nobis euidens, aut euidēter demōstrabilis, ipsa tñ, est naturaliter ꝓbabilis. Philosophi. n. naturali ratione ꝓbauerunt primū motorē esse, primam causam esse, primū principiū esse, ut patet 8. Phy. & 12. Metap. igit̄. Vide latius Cameracen. Et (ut idem ait) ex sola Dei grauita unione cum mente nostra per motū obiecti uisibilis, ac luminis sufficienter de se lucētis, cum alijs ex parte potentiæ nostræ intellectiuæ requisitis, potest euidenter cognosci Deum esse, & ibidem probat.

NOVITAS, ut scribit sanctus Bonauentura di. 25. in dub. literal li. 1. Vno modo sonat in uitium, alio modo nō, quādo est facilis adiūctio, qđ sententiā etiā facit, quæ nō habet ortum ex ueritate antiqua. Hinc Apostolus 1. Timoth. ult. dicit, uocū nouitates esse uitādas, prophanas. ſ. Vnde & nouorum terminorū absurdam inuentionem arguit & reprehēdit Gers. parte. 4. de modis significandi, qm̄ stabilitas, scientiarū multum depēdet á quid nominis terminorum. Faciūt deniq; tales, ut ab alijs non intelligantur qui mutant terminos, quos posuerunt patres eorum. & quid sequitur nisi confusio linguarū Babylonica in ædificatione turris scientiæ. hæc Gers.

NOVVS dr dupliciter, ut scribit S. Bonau. 15. li. 2. circa tex. Vno modo nouum dr contra antiquitatē cursus naturæ, & cō suetudinē rōnalis creaturæ: & sic Deus nō cessauit in sex diebus facere nouam creaturā: imò multa facit miraculose & mirabiliter contra solitum cursum naturæ & consuetudinis humanę. & ista noua dici possunt. Alio modo dr nouū, cuius nulla similitudo p̄cesserit, nec ēt aliqđ principiū, creatū quod esset ipsius seminariū. Sed dicit Magister di. 15. li. 2. qđ nouā creaturā facere cessauit. Vnde Eccles. Nihil sub Sole nouū, nihil. n. ꝓduxit cuius nō fecerit aliquo modo simile, vel cuius nō produxerit principiū seminale in operibus sex dierū. Et dr Deus fecisse nouū, cū mulier circundedit uirū. Iere. 31. vbi nouitas attēditur in hoc (vt idem ait S. Bonau. di. 3. lib. 3. qđ ipse erat Deus & homo, cuius simile nunquam p̄cesserit, in hoc, quia ab instanti cōceptionis Christus uir fuerat adeo pfectus, quod perficere nunquam potuit: & huius simile nunquam fuit: & ita nouum. De quo uidere poteris Gab. serm. 2. Annūtiationis beatæ Mariæ uirginis, qui incipit: Hæc est dies. qui pulchra & notanda de hoc scribit. Nouum & solū tale dicit esse ęternum. Gerson parte 3. tract. 9. super Magnific. Vetera sunt omnia & ad interitum tendentia: quę separantur ab ęterno. Breuis distinctio ueteris & noui, sicut & temporalis & ęterni, &c. & trac. 12. super Cantico Virginis, ait: Quia fecit mihi magna qui potens est, quādo creauit me reqeuit & se uniuit in tabernaculo meo, quādo noua facta sunt omnia in cœlo & in terra. Quomodo noua? Eo nimirū, qa ætemitatis sūt cōiuncta. Vidit hoc Psal sæpius inciās ad cāticorū nouitatē. Cātate Domino cāticū nouū, qa mirabilia fecit, &c. Et nouū dr quādoq; qđ facit hoiem nouū, ut p̄ceptū de dilectione dr nouū, qa exuto homine ueteri, induit nos hominem nouum, qui secundum Deum creatus

cernés partes multitudinis quas numerat, uel etiam conceptus quibus numerat, illo modo Deus est numerus. Vnde in Psal. Qui numerat multitudinē stellarū. Numerus uerò numeratus est res numeratæ. Et ille capitur dupliciter. Vno modo strictè, & ad istū tres requirūtur conditiones, s. quod sit multitudo q̄dam uno mensurata. Et ideo dr̄ numerus multitudo ex unitatibus profusa, secundū Boet. & ēt Philosophum. Secundo, quod talis numerus sit qualibet sua parte maior. hūc ponit Dion. ultimo de diui. nominibus. Tertio, quod ūnitates inter se sint essentialiter distinctæ, ideo dicit Boe. de Trini. Vbi nulla est diuersitas, s. essentialis, ibi nullus est numerus. Et ſm hoc potest numerus describi sic: Est multitudo ex unitatibus essentialiter diuersis profusa, quarū quælibet minor est ea. Secūdo modo capitur magis cōiter, pro qualibet pluralitate rerū distinctarum, siue essentialiter siue nō. Et quātuis (ut inquit Gab. dist. 24. q. 2. ar. 2. l. 1.) in diuinis non sit numerus captus strictè, est tn̄ ibi numerus cōiter acceptus & largè, quia nō est ibi multitudo aliquorum essentialiter diuersorum, & est ibi pluralitas personarum realiter distinctarum, ut ex fide supponitur. Et numerus in diuinis non addit aliquid personis numeratis. unde trinitas in diuinis nihil aliud importat quam personas patris & filij & spiritussancti realiter distinctas. Et ſm S. Bonau. dist. 24. ar. 2. q. 1. l. 1. In diuinis aliquo modo est numerus, & aliquo modo nō. Nam ſm quod dicit distinctionē personalem ſm originem, dicendum est numerum esse in diuinis, sed ſm aggregationem & diuisionem substantialem non est ponēdus numerus in diuinis. Vnde ut idem ait: In diuinis negandum est esse numerū simpliciter, sed concedendum est numerū esse personarum. Hæc Bonauen. Et sicut cōceditur, ut ait Gabr. quod trinitas angelorū non est numerus, ita cōcedi p̄t quod Trinitas personarum non est numerus, id est significatur per unū terminum numeralem, s. Trinitas, & ita Trinitas personarum est unus numerus, nihil aliud importans, nisi q̄ in diuinis sunt tres personæ, quarum una non est alia, licet sint eadē essentia. Ille tamen terminus numeralis trinitas, nihil ponit in Deo, i. non importat aliquid superadditum uel aduenies Deo, aut diuinis personis. Verū si numerus solū prædicaret̄ de pluribus essentialiter distinctis in Deo, nō esset numerus. Sic enim pater & filius & spiritussanctus nō distinguūtur numero, quia sunt una res numero singularissima & simplicissima. Si tamē numerus accipitur, ut prędicatur de q̄buldam pluribus realiter distinctis, uerum est quod dictū est supra. Et si dicit in diuinis trinitas est maior una persona uel duabus, id est, nihil aliud est dicere, quam quod tres personæ sunt plures personæ quam duæ uel una, sic conceditur. Si autem intelligitur de maioritate dignitatis aut perfectionis, sic trinitas non est maior persona una uel duabus. Gabriel dub. 1. ubi supra, post Occam in Cen.

NVMERVS pluralis frequenter more scripturæ ponitur pro singulari, & econuerso, ut habet magist. dist. 33. li. 2. & Glos. eadem dist. q. unica, art. 3. dub. 1. i fine, & S. Bonau. q. 2. dist. ar. 2. Vnde Psal. Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Gl. iniquitates sunt peccata originalia. Ratio autem, ut idem ait, quare scriptura originale cùm sit unum, pluraliter nominat, est propter multiplicitatem inclinationum ad malum quæ ex originali peccato nascuntur. Aug. & refert eum Magister in tex. qui ait, quia in scriptura per singulare numerū pluralis numerus sæpè significari solet, ut ibi. Ora ergo ad Deū ut auferat a nobis serpentē, non ait serpētes, quia patiebatur populus. Et econuerso, per pluralem significatur singularis numerus, ut in Euangelio. Mortui enim sunt qui quærebant animam pueri: non ait, mortuus est, cùm loquerentur de Herode. Et i Exod. Fecerūt Deos aureos, cùm unū fecerunt uitulum, de quo dixerunt. Isti sunt dij tui Israel. Ita & originale unum plurali numero significatur, cum dicimus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis

catis & iniquitatibus concipi, inqt Magister. Persępè quoq; i scriptura numerus certus accipitur p incerto, vt est illud Dan. 7. Millia millium ministrabāt ei, & decies millies centena millia assistebant ei. De quibus Gabr serm. de S. Michaele, & ser 1. de oibus sanctis, & Apoca. 7. Duodecim millia signati, &c.

NVMISMA Græci nummum νόμισμα uocant, quo & Latini eodem modo utuntur. Horatius: *Retulit acceptos regale numisma Philippos.* Maro. *Cur data sunt equiti bis quinque numismata quare.* Numisma uero ἀπὸ τοῦ νόμος, qđ est lex, quia permutatione uti homines solerent, lege numi usus introductus est, qua pp nostri nummū, monetam appellauere, qđ signo numismatis moneret, cuius pcij esset. Et numisma est certa mensura oium commutabilium, & uenalium, & numismatis usus ex necessitate est inuētus, ut & uult Arist. 5. Ethic. c. 1. & 1. Polit. Nam cum oēs res adinuicem immediatè commutari non possunt, & homines sine earum commutatione (pro eo quod non omnibus omnia necessaria abundant) sustentari non possint, præsertim in tanta multitudine hominum. Tū propter distantiam locorum, in quibus consistunt res commutandæ, & difficillimè earum transportationem. Tum propter distantiam temporum futurorum quo res sine sui corruptione seruari nō possunt. Tum ex multiplici hominū indigētia. Quomodo autem numisma debeat esse uel moneta, scilicet i certo pōdere & charactere, principis auctoritatē habentis insignitum. C ōsulas Gab. dist. 15. q. 9. l. 4. & uide in dictio *Moneta.*

NVNC ſm Arist. 4. Phys. est continuatio tpis, & sic est eius substantia, continuat enim præteritū & futurum, & oino est terminus tpis, est enim huius principiū & illius finis. Hæc ille. Et ut dicit Albertus nūc est substantia temporis, ſm Aristo. quia tempus nihil aliud est q̄ nunc fluxu suo suscipiens esse continui. Nam sicut videmus, in linea est punctus continuās & terminans, sic in tpe est nunc, cōtinuans & terminās in principio & in fine. Quod patet ex hoc, qđ motus terminatur ad nunc (puta iā præteritus) & aliquis incipit in nūc (puta futurus) nec aliter partes temporis cōtinuę esse possent. De quo vide latius apud Alber. & post eum fratrum Pelb. li. 2. rosa. Theo. in dictione. *Tempus.* §. 8. Et quod dicit Arist. 4. Phys. Nihil habemus de tēpore nisi nunc, i. præsens tempus intelligitur, sic quod nullum tēpus est simul & adæquate nisi nunc, quoniam ut etiam Augu. lib. 11. confessionum dicit. Tempus præteritum iam non est, & tempus futurum nondum est, præsens autē solū tempus est, & si semper præsens staret, nec in præteritum transiret, iam non esset tempus, sed æternitatis. hæc Aug.

NVPTIAE id est, matrimoniū seu connubium, de quo vide & in dictione, *Matrimonium.* Et nuptiæ secundæ, sed ēt tertiæ & quartæ sunt licitæ: dum tū fiant bono animo, scilicet, propter prolē generandā, uel propter fornicationem uitandam, uel propter necessitatem suam sustentandam, ut cum cōtrahit, cū muliere ut ipsum foueat, & ecōuerso. Hæc S. Bona dist. 42. ar. 3. q. 1. li. 4. Vnde Augu. Non contemnimus quātaslibet nuptias. Et Hieronymus, etiam quod Dñs non damnauit septemuiram, id est, quæ habuit septem uiros. De quo legito & Rich. dist. 42. ar. 3. q. 1. lib. 4. & Petrū de Palud. eadem dist. q. 3. & alios. Sed quod dicit Chrys super Matth. quod secundę nuptiæ secundæ ueritatis rationē sunt uerè fornicatio, id est, signū incontinentis. Vel intelligi debet, quando non cōstat sufficienter de morte prioris coniugij. Sunt & secundæ nuptiæ honestę, nō tamen ita honestæ cæteris paribus (vt ait Rich. q. 2 vbi sup.) sicut primæ, propter signū alicuius pronitatis ad incontinentiā. Vnde aliqua benedictione carent, quia non carent primę. Vnde sacerdos (inquit Palud.) benedicens secūdas nuptias suspensus est: nisi cōsuetudo excusset, & ad Sedē Apostolicā est. mittendus. Dico, suspensus primō per horiem, non quod iure ipsius sit suspensus. Habent & secundæ nuptiæ ait: Richar. q. 3. ubi supra, rōnem sacramenti quantū ad omnia quæ sunt de essentia & necessitā

te sacramenti, aliqua tamen accidẽtalia desunt, ſ. perfectio ſignificationis. Sunt & nuptiæ ſpirituales, ſ. coniunctio Chriſti cum eccleſia, quæ hic in uia inchoantur, & in patria cõſummanẽ. Vel inchoatæ, quando uniuit naturã humanam cũ diuina in utero uirginali in opere incarnationis. Sunt & nuptiæ Chriſti ad hominem, quæ inchoanẽ per fidem & baptiſma, ratificantur per charitatẽ, cõſummantur per gloriam. De hoc legere potes plura apud Gab. ſer. 1. dominicę 20. & par. 1. ſer. facto Conſtãtię, in die S. Ant. Et par. 3. ponit plura genera ſpiritualiũ nuptiarũ, tract. de Canticorũ originali rõne, & trac. 3. de cãticis & ſolatio. Tom. 2. Et Iaco. de Valen. Pſal. 44. ait: Tres nuptiæ leguntur in ſcriptura, quas pater fecit filio ſuo. Primò fuerũt nuptiæ incarnationis, in quibus uerbũ uniuit ſibi hoiem i unitatem ſuppoſiti. De quibus Ioã. 1. dicit: Verbũ caro factum eſt, & Matt. 22. Simile eſt regnorũ cœlorũ homini regi qui fecit nuptias filio ſuo, &c. Secundæ fuerũt nuptiæ recõciliationis: in quibus Chriſtus uniuit ſibi totã eccleſiam in unitate myſtica. Tertiæ nuptiæ fuerũt glorificationis: q̃ factę ſunt i die reſurrectionis, vbi Chriſtus recuperauit corpus gloriosum. Quæ pficient nobis in die reſurrectionis: ubi nos reſurgemus induti ſtola glorię, de q̃bus Apoſt. 2. Gaudete & exultate, q̃ in venerũt nuptię agni: & ſpõſa ornauit ſe, de hoc latius ſcribit Iac. Valen.

NVTRITIO eſt duplex, ſm dñm Cardinalem Camerac. q. 6. art. 3. in fine, lib. 4. Vna propriè dicta, quæ eſt per conuerſionẽ alimenti in rem alẽdam, ita quod ex illa fiat reſtauratio rei deperditæ: ſic capiendo ſpecies ſacramẽtales nõ nutriũt. Alio modo vocatur nutritio quæcumq; reductio mẽbrorum ãialis ad ſtatũ prioriẽ ſm qualitates, & ſic põt homo nutriri ex hoſtijs conſecratis, q̃a talis hoſtia habet actionẽ naturalem in membra hoĩs, qualẽ haberet non cõſecrata: ideo ſimili modo põt reducere cõplexionẽ lapſam ad ſtatũ naturalem, ſaltem ſm qualitates, qualiter quæcunq; alia non cõſecrata, licet non poſſit conuerti in materia membri animalis. Hæc Aliacẽſis. Et differunt nutritio & refectio, ut ſcribit Bruliſer. diſt. 12. q. 6. li. 4. Refectio enim alimenti ſumptio eſt ad replendũ loca euacuata per digeſtionem. Nutritio inſequitur refectionem, quia eſt alimenti in alium conuerſio per uirtutẽ digeſtiuam.

De litera O.

OEST INTERIECTIO affectũ ſignificãs. Nulla autem pars orationis efficacior eſt ad mouẽdos, affectus quàm interiectio, tradente Hugone, & experientia teſte. ut & ſcribit Ger. par. 3. ſuper Canticũ canticorum ſinpſalmate. x. Vnde qualibet petitione orationis dominicę cũ ſuſpiratione interiectiua dici ſolet à quibuſdã ut O *Pater*, O *noſter*, O *qui es in cœlis*. De quo uide Gerſibi.

OBDVRATIO poteſt capi dupliciter, ſicut communiter dicunt doctores, & ſcribit dominus Cardinalis Camerac. q. 12. articu. 2. lib. 1. Vno modo pro ipſa reprobatione. Alio modo pro obſtinatione mentis in peccato, & ſic non eſt reprobatio, ſed potius ſequela eius: q̃a ille cui Deus non uult miſereri, & gratiam cõferre, à peccato non cõſurgit. Similiter conſtat quod iuſtificatio non eſt prædeſtinatio, ſed prædeſtinationis effectus. Et Augu. 83. q. 68. accipit obdurationẽ, ſecundo modo, cũ ait: Prorſus, cuius uult miſeretur & quẽ uult indurat. ſicut patet per exemplũ Pharaonis, quod ibidẽ introducit. Et Magiſt. diſt. 41. li. 1. Si meritũ quærimus obdurationis & miſericordiæ: obdurationis inuenienius, miſericordię nõ inuenimus. accipit ibi Magiſter obdurationẽ primo modo. ſ. pro æterna reprobatione, ſed pro temporali obſtinatione cordis: cuius meritũ eſt frequẽter præcedens peccatũ, ſicut patet i Pharaone: q̃a ſicut dicit Auguſtinus, ubi ſup. Propter crudelitatẽ quã exercuit i eis quibus miſericordia & humanitas debebatur, meruit pœnã, ut induraretur ei cor. Et obduratio ſm S. Bon. diſ. 40. ar. 3. q. 1. li. 1. Et cõcordat Rich. eadem diſtinctione, in ſpiritibus eſt translatiuè, dicta ab obdura-

tione

tione in corporibus. In corporibus autē duritiā ſequitur triplex proprietas, quā uis inſit corpori pp eandē naturam, nō ſic ſpiritui. Durum.n.eſt quod eſt inhabile ad ſuſcipiendū, eſt ſtabile ad permanendū, & iterum forte ad rebellandum, ſiue reſiſtendū. Et ut dicit 4. Metheo. Durū in corporibus eſt, q̄ non cedit tactui. Secundū hūc triplicem modū, cor obdurari dicit tripliciter. Primo modo dicit cur obdurari, ex hoc quod eſt inabile ad impreſſionē gratiæ ſuſcipiendam. Vel cor humanum dicitur obduratum, quando non cedit tactui diuinæ inſpirationis, & præceptis diuinis rebellat. Et de tali ſcribitur Eccle. 3. Cor durum malè habebit in nouiſſimo: Et qui amat periculū, peribit in illo. Et hoc modo (inquit Bonauentura) ſonat in paſſionem, & eſt pœna conſequens culpā: Secundo modo dicitur cor obduratum, quod eſt in peccato ſtabilitū, quod eſt multū cōpactum ad amorem peccati, & hoc modo obduratio eſt peccatū cum diſpoſitione, ſiue diſpoſitio peccati præcedentis. Tertio modo dicitur cor obduratum cor rebelle, quod uult Deū & eius mandata & gratiam impugnare, & hoc modo eſt ſpeciale peccati genus, ſ. peccatum in ſpiritumſanctum. Et ſecundum Augu. lib. de prędeſtinatione ſanctorum, & etiam refert Guil. Scoti imitator in primo diſ. 41. Obdurari, eſt obuiare Dei mādatis, & reſiſtere in diuinæ inſpirationi ex uoluntatis malitia. Et ſecundum illū triplicem modum diuerſæ auctoritates proceduntde obdurationequæ uidentur ſibi obuiare, ſed diuerſis uijs procedunt ſecundum mēbra prædictæ diſtinctionis. Concedendum ergo eſt quod obduratio uno modo eſt pœna, concedendū nihilo minus quod alijs modis eſt culpa ſiue diſpoſitio culpæ Et obduratio inquātum eſt pœna, ut ait S. Bonauent. quæſt. 2. ubi ſupra dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectionem pœnalem, & pœna omnis inquantum talis eſt iuſta & ordinata. Vide latiūs ibi. cauſa autem obdurationis, ut ſcribit Gerſon par. 2. de cordis induratione, eſt voluntas auertēs, & hæc initiatiua voluntas reſiſtēs, & hæc continuat: culpa. p̄merēs, & hæc cōfirmata Deus gratiā nō dās, & hæc nō liberans Deus iuſte puniens, & hæc ordinat.

OBEDIENTIA eſt uoluntatis propriæ ſubiectio, ſm Ioan. Damaſ. lib. 3. cap. 4. Et obedientia hominis ad Deum ſecundū S. Anſelmū, eſt affectio uoluntatis cōiūctæ Deo. Obedientia hominis ad hominem, eſt debita reuerentia minoris ad maiorem. Obedire, idem quod parere, ex ob & audio cōponitur. Aliquē autē teneri ad obedientiam alterius poteſt intelligi dupliciter, ut notat Tho. de Argen. di. 29. li 4. ſenten. Vno modo de neceſſitate. Alio modo de cōgruitate. Vnde in talibus quæ ſpectāt ad regimen & gubernationem domus & familiæ, filius familiās teneē de neceſſitate patre obedire, tamen in his q̄ ſpectant ad indiſſolubilem filij obligationem, ſicut ſit in matrimonio, filius nō tenetur de neceſſitate obedire patri, quamuis hoc deceat de cōgruitate. Vnde cū Apoſtolus dicit ad Coloſ. 3. Filij obedite patribus ueſtris per omnia, hoc eſt enim placitum Deo. Ibi per omnia non intēdit Apoſtolus facere diſtributionē ſimpliciter generalem, ſed accommodam, quantum ad ea quæ ſpectant ad regendam familiam, & regimē ipſius domus Iunior quoque debet obedire ſenioribus in omnibus q̄ nō ſunt contra Deū. Obediendum quoque etiā indocto & ſimplici prælato. De quo legito Gerſonē parte 2. in q̄ſtionibus, cū ſuis reſpōſionibus, & tract. de p̄paratione ad miſſam, & pollutione noctur. Sæpē.n. tāto erit obedientia tua placentior Deo, tibiq̄ fructuoſior, quanto eſt indignior ille cui propter Deum ſubijci non refugis. Multa alia de obediētia ſcribit Gerſon. Nec autē eſt obediendum ſuperiori, uel principio cōtra Deum, ut ſcribit Gerſon, parte 2. dialogo duorū militū Franci. & Angeli Creatori. n. uel Deo eſt magis obediēdum. Vnde Petrus de Palud. di. 2. ar. 3. cōcluſione 2. li. 4. Deo tenetur homo in omnibus & p̄ omnia obedire, non ſolūm in indifferentibus, ſed in his quę de ſe uidentur mala. ſicut occiſio innocēte, uel fornicatio, &c. Et obe-

obedientia erga Deũ in duobus cõsistit: vt dicit Gers. par. 4. sermo. dominicæ in ramis Palmarũ. In innocentia, & pœnitentia. Innocentia est sibi cauere à peccato, pœnitẽtia delet peccatũ quod iã é perpetratũ, &c. Multa aliàs de obedientia dicuntur. Et Ant. par. 4. tit. 5. c. 11. & diffinitur sic ſm Guil. ut ibi recitat Anto. Obedientia est obtẽperantia ſm regulã sacræ scripturæ, maioribus qbuscũque debita. Vel sic. Obediẽtia est sponta nea & rationalis ꝓpriæ volũtatis abnegatio. De excellentia dicit Greg. 8. q. 1. Sciendũ quod obedientia, sola fidei meritũ possidet, sine qua quisq; infidelis est se cõuincit, ét si fidẽ vt tenere. Et secundũ S. Th. 2. 2. q. 110. Obedientia est excellẽtissima virtutum moraliũ: sed theologicæ ea excellentiores sunt. Multa de hac uirtute Anton. ubi supra. & alij.

Obex idem quod repagulum, vel dicit cuiuscunq; rei obiectio, uel obstaculũ. Vnde obex gratiæ quãdoque dicitur peccatũ mortale quantũ ad reatũ. Quãdoque dicitur peccatũ mortale quantũ ad actũ interioré & exterioré, qui est cõsensus, & cõplacentia peccati. Primũ remouere non pót homo: quia peccatũ quo ad reatũ nõ remouetur nisi per peccati remissionẽ, quod solius Dei est: qui tamẽ paratus est remittere facienti quod in se est. Obicẽ secundo modo dictũ pót remouere peccator: quia potest cessare à consensu, & actu peccandi, imò odire peccatũ, & velle nõ peccare. Gab. dis. 27. q. unica ar. 3. dub. 4. li. 2. Et ut idé ait ar. 2. cõclusione 4. ubi supra. Anima obicis remotione ac bono motu in Deũ ex arbitrij, libertate elicito primã gratiã mereri potest de congruo, qñ actũ facientis quod in se est, Deus acceptat ad tribuẽdã gratiã primam, non ex debito iustitiæ, sed ex sua liberalitate, &c. Et obex (ut scribit S. Bon. dist. 12. par. 2. q. 1. li. 4. in solu. arg.) non tantũ est peccatũ, verũ etiam solicitudo, & distractio. Quare aũt sacramentum Eucharistiæ, non habet efficaciam in recipiente, triplex est obex, ut scribit Brulif. dist. 12. q. 10. lib. 4. Primus obex, est peccatũ mortale, in quo committũ offensa mortalis. Secundus obex, est omissio debitę præparationis. Tertius obex, est solicitudo, vel distractio nimia circa exteriora. Videatur ad hoc Gabr. ser. 1. de Eucharistiæ sacramento, quod ad dignam eius susceptionem requiritur obicis remotio, id est peccati mortalis amotio, &c.

Obiectvm & obiectus, est oppositio cuiuscunq; rei ac ét uerborũ, ita & obex, hoc est, obiectio cuiuscunque rei. Philosophi obiectum uocant, quicquid cerni pót, hoc est, quicquid oculis obijcitur. Vel sic, Obiectũ nõ est materia ex qua, sed est materia circa quã. Et obiectũ habet rationem formæ inquantum dat speciem, ſm S. Thom. prima secundæ, q. 18. ar. 2. ab obijcio, quod est oppono, Et obiectum ſm Guil. Scot. in primo dist. 35. dicitur quod se obijcit seu præsentat potentiæ operanti: puta, color dicitur obiectum uisus: & sonus obiectum auditus. Item ens uel uerum est obiectum intellectus nostri. Et Gers. trac. 5. super Magnificat, ait. Quidam dicunt quod obiectum intellectus naturaliter, & pro statu præsenti, est quidditas rerum naturalium habita per abstractionem intelligẽtiæ, uel intellectus agẽtis ex phantasmatibus, & in parte 4. in Centilogio de causa finali, dicit ens esse obiectum intellectus & uoluntatis, &c. Et essentia diuina (ut ait Gab. ubi sup.) est obiectum intellectus Dei. Obiectum (ut dicit Gab. dis. 33. q. unic. art. 1. lib. 3.) est circa quod operatio uersatur, sicut artifex circa materiam. Et obiectum quod est ad finem, duplex est. Aut est ueritas practica cognoscendi. Aut est materia circa quam sunt aliqua operanda, ut ibidẽ dicit Gabri. Et obiectum esse (ut inquit Petrus Paludensis. di. 49. q. 5. lib. 4.) est in quod fertur quocunque modo potentia. Potentia autem (dicit Gab.) est uis animæ eliciens actum seu operationem. Omnis autẽ operatio animæ rationalis versatur circa finem, tãquam circa obiectũ immediatè, uel circa medium ad finem. Et propter hoc, uirtus diuiditur in moralem, & theologicam immediatè.

Obiectvm quoddã est primum primitate originis, uel generationis, quoddam

primum

primũ primitate adæquationis, quoddã primũ primitate, pfectionis, utnotat Gab. di. 3. q. 1. li. 1. post Occã, & di. 39. q. 3. li. 1. Obiectũ primũ primitate originis, uel generationis, est qđ terminat actũ intellectus. Obiectũ primũ primitate adæquationis est, qđ ꝑdicatur de omnibus a potẽtia apprehẽsibilibus, qđque est cõmunissimũ inter oia alia apprehensibilia, ab illa potẽtia siue quod libet sub eo cõtentũ sit apprehensibile sub ꝓpria ratione, & in particulari siue nõ. Vel qđ ꝑdicatur de omnibus ꝑ se cognoscibilibus a tali potentia, quo mõ hoc cõe coloratũ, uel lucidũ, dẽ esse obiectũ primũ uisus, nõ qdem qđ hoc commune sit uisibile, sed quia de omni visibili ꝑdicatur. Obiectũ uerò primũ primitate pfectionis est pfectissimũ apprehensibile a potẽtia. Et ẽm eundem Gab. ubi supr. post Occã. Deus non est obiectũ primũ primitate generationis ꝓ statu isto. Nã ipse Deus nõ cognoscitur a nobis ꝓ statu isto, nec cognitione intuitiua, nec abstractiua, nec Deus est obiectũ intellectus nostri primitate adequationi, qa nõ de omnibus intelligibilibus ꝑdicatur. Sed Deus est obiectũ primum intellectus nostri primitate perfectionis, qa Deus est ens pfectissimũ, & cùm sit, aliquo mõ a nobis cognoscibilis. Itẽ Deus est principiũ nostrę cognitionis tanquã causa efficiens, & non ut obiectũ cognitũ. Vide latiùs Gabr. ubi supra. Et ẽm eundẽ di. 17. q. 1. li. 1. obiectũ est terminus ampliatiuus ad quinque tẽpora. Vnde nõ sequitur A. est obiectũ, ergo A. est in fine qstionis dub. vlt.

OBIECTVM uolitionis est illud qđ uolũtas vult ipsa uolitione, sicut obiectũ intellectionis, est quod intellectus intelligit ipsa intellectione: ut inqt Gab. dist. 41. q. unica, li. 2. ar. 2 cõclusione. 4. Vnde (ut idẽ ait) si uolũtas uolens aliquid cum certis circunstantiis, uult etiã illas circunstantias, ut uolens aliquid ꝓpter Deum: quia sic dictatum est, & in tali loco & tempore, uult etiã Deum, rationes, tempus, & locũ: & omnia illa simul vna uolutione, ergo singula sunt partialia obiecta, quamuis unum sit principalius alio.

OBIECTVM FIDEI est ueritas credita: sicut obiectũ scientiæ est ueritas scita: & tot sunt obiecta, quot credibilia, licet inter illa unũ possit dici primũ obiectũ, quod est quasi principiũ ex quo alia inferuntur. Quare ex hoc complexũ. Omne reuelatum a Deo est uerum, in sensu quo est reuelatum, ut Deum esse trinũ: & unum est reuelatũ a Deo: ergo uerũ. Vide latiùs Gab. di. 24. q. unica, art. 1. no tab. 1. li. 3. Et S. Bonauen. eadem di. q. 2. Et cognitio obiecti, theologici (ut idem ait. Gabr. q. 26. art. 2. dub. 2. libro 3.) est per actum fidei. De obiecto charitatis, vide in dictione *Diligere*, & de obiecto spei in dictione *Spes*.

OBIVRGATIO idẽ est quod reprehensio. Obiurgationem benignam dicit Paulus Cortes. li. 3. suarum sententiarum dist. 7. in fin. esse ægrotationis medicinam. Nam & Absinthium stomacho interdũ datũ, & mel quoq; uulneribus interdũ adiectũ, obest. Quod castigationis genus cum ex charitate dimanet latissimè patere uolumus. Nã homines & maiores & minores gentium obiurgãdi sũt: idque etiam quandoque facinorosis nepharijsque hominibus licere dicimus, modò id elemẽtiori obiurgatione fiat, nec uerẽdũ sit, ut medendo bilis excitetur. Itaque indesinenti modo suaues castigationes tanquã bellaria ex saccaro appoãtur, ut ori suauitas resideat. Hæc Cortesius: De fraterno uerò correctione vide supra i dictione *Correctio fraterna*.

OBLATIO est omne quod exhibetur in cultu Dei. Sacrificium uerò si inde fiet aliquod sacrum consumendum, secundum B. Thom. 2. q. 85. ar. 3.

OBLATIO (ut scribit Brulif. di. 1. parte 2. q. 3. li. 4. capitur tripliciter. Vno mõ cõmunissimè, s. pro omni illo quod Deo iustè offertur cum deuotione, siue actu interiori, siue exteriori. Secundo modo communiter, scilicet prout distinguitur contra decimam & primitiuam: & sic quodcũque offerebatur Deo præter decimam & primitias, dicebatur oblatio. Tertio modo capitur oblatio strictè, & sic distinguitur contra sacrificiũ, & holocau-

gitized by Google

holocauſtum. Et ſic capiebat Pſal. Acceptabis ſacrificium iuſtitię, & oblationes & holocauſta, & ſic fiebat in rebus inanimatis, vt puta in liquidis. Vide & de hoc in dictione *Sacrificium*.

OBLIGARI (vt ſcribit Petrus de Aliaco in principio in primum ſententiarum) eſt teneri ad aliqualiter eſſe uel nō eſſe, ſiue ad aliquā diſpoſitionem habendam, uel aliqua diſpoſitione carendā. Sed teneri eſt haberi à ſuo ſuperiori prohibitionē vel præceptū de aliquo exiſtente in inferioris libera poteſtate. Et ut ſcribit S. Bona. di. 30. q. 3. li. 3. quinq; modis obligatur aliquis ad aliud. Primū genus obligationis eſt propter mandatū diuinum. Secundū eſt propter votū emiſſum. Tertium eſt propter officiū ſuſceptū. Quartum eſt propter uitandum ſcandalum. Quintū eſt propter cōſcientiæ iudiciū.

OBLIGATIO EST DVPLEX, ſcilicet abſoluta & conditionalis (vt ſcribit Brulifer. diſ. 37. q. 2. li. 3.) Obligatio abſoluta qua quis ſimpliciter ad aliquid faciendū obligatur, ita quod ſi illud non fecit, incurrit omiſſionis reatum. Obligatio uerò conditionalis eſt qua quis obligatur ad aliquid faciendum, ſi vult peruenire ad præmium, & hæc obligatio in eo qui omittit, non inducit omiſſionis peccatū, ſed ponit implicitè conditionis defectū. Si loquamur de obligatione conditionali, mandata decalogi obligant ad opera formata. Si quis. n. vult ad uitam ingredi, neceſſe eſt ex charitate ſeruare mandata, quæ quidē charitas eſt meriti principium. Si autē loquamur de obligatione abſoluta, tunc diſtinguendū eſt in ipſis mandatis, quia dupliciter cōuenit de eo loqui: aut de eis in unum collectis, prout habent reduci ad mādata duo charitatis, aut de quolibet p ſe ſingulatim. Si primum, cùm igitur cōtinuetur regula iuſtitiæ ſecundū ordinem ad Deum & ad proximum, per quā excluditur omne peccatum, ſic concedi poteſt quod obligent ad aliquos opus formatum, uel in ſe habet unde exire poſsit in illud, uel in diſpoſitione non habet unde poſsit in illud exire, uel in diſpoſitione ſiue p preparationē ad illud. Tenetur. n. homo ſic mādata decalogi implere, ut p ipſorum impletionē præparet locum ipſi gratiæ, qua obtenta exeat, cū locus & tēpus eſt in opera meritoria, ad impleda duo charitatis mādata. Si loquamur de quolibet ſingulatim & p ſe, ſic accipiēdo propriè opus formatū, hoc eſt opus meritorium. Et loquendo de obligatione abſoluta, mādata decalogi non obligant ad opera formata. Et vt ſcribit Gerſ. par. 2. in regulis moralibus, nō eſt ſeruitus ſed libertas parere legibus, quin obligatio p votum aut præceptū (cæteris paribus) auget uirtutis & meriti rationē. vtrobiq;. n. addit circunſtantia bona in uoto latrię, in præcepto obediētiæ. Et ut ibidē dicit, ſubditi obligātur obedire ſuperioribus, in his dūtaxat reſpectu quorū ſuot ſuperiores, & dū regulas ſuę dānationis nō excedūt. Nullus quoq; actus (ut ibidē dicit) dēt ab hoīe prohiberi ſub pęna peccati mortalis alicui inuito, ēt ſubdito, niſi ad illū iā ſit obligatus p legē diuinā explicitè vel implicitè, uirtualiter uel i forma. Nā ſolus Deus eſt q hēt imperiū æternæ uitæ & mortis. Vide latius ibi Ger. de obligatione. Itē nos obligamur Deo ad gratitudinē & gratiarū actionē, ex eo qđ non ponit noſtra peccata uenalia pęna ęterna, quātū ſibi obligamur de remiſsione peccatorū mortaliū, quia cōmutat pēnā ęternā in tēporalē Brulifer. di. 5. q. 3. li. 2.

OBLIGARI AD IMPOSSIBILE. Vnde creaturā rationalē obligari ad impoſsibile dupliciter pōt intelligi (vt ſcribit Petrus de Aliaco. q. 14. ar. 3. lib. 3. (Vno modo propriè, ſ. quod obligatur ad faciēdū impoſsibile. Alio modo impropriè, ſcilicet quod obligatur ad uolēdum impoſsibile. Secundus modus multum differt à primo, quia primū non eſt in poteſtate creaturæ, ſed ſecundū multos eſt in libera poteſtate uolūtatis creatæ. Nā ſecundū Ariſto. voluntas eſt impoſsibiliū. Itē eā obligari ad impoſsibile pōt intelligi dupliciter, ſcilicet uel ad impoſsibile ſimpliciter uel ipoſsibile ſibi. Et eā obligari ad ipoſsibile ſibi, pōt ītelligi dupliciter. Vno mō qđ obligāt ad aliqualiter eſſe vel nō eſſe, qualiter eſſe uel nō eſſe p nullā potētiā pōt ſibi conuenire. Alio

modo qđ ad aliquid obligatur qđ nõ est in sua potestate, sic qđ per suã potentiã actiuã possit sibi conuenire. Et creatura rationalis non põt obligari ad impossibile. Primo modo, ſ. ad faciendũ impõſſibile, ſiue ad aliquaſiter eſſe uel non eſſe, qualitet eſſe uel non eſſe eſt ſimpliciter impoſſibile. Voluntas etiã diuina nõ poteſt ſic obligare. Et nihil põt creaturã rationalẽ obligare, Deo nõ obligãte, iuxta illud Apoſto. Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi a Deo. Et Hiero. Quicũq; dicit Deũ præcipere aliquod impoſſibile, anathema ſit. Et illud Augu. Deus ſeruũ pigrũ non dãnaret, ſi ea quæ fieri nullo modo poterant imperaret: talis quoq; obligatio non põt eſſe rationabilis. Sed creatura põt obligari ad impoſſibile ſecundo modo, ſcilicet ad uolẽdum impoſſibile. Ad hoc.n non apparet ſequi aliqua contradictio, imò aliqui cõcedunt, quod de facto peccator illo modo obligãt ad impoſſibile, ſcilicet ad uolendum peccatũ ſuum præteritũ non fuiſſe. quod ſecũdũ articulũ Pariſien. eſt impoſſibile. Creatura quoq; rationalis (ut idẽ ſcribit Aliacen.) nõ põt obligari ad ſibi impoſſibile primo mõ, id eſt ad aliqualiter eſſe, &c. Vt verbi gratia ad eſſe lapidẽ. Et ex hoc patet falſitas opinionis illius. quæ dicit, quod peccãs mortaliter obligatur ad pẽnas incõpoſſibiles, quia demeretur puniri æternaliter, & annihilari ſimpliciter: Poteſt aũt creatura rationalis obligari ad ſibi impoſſibile ſecundo modo. Patet, qa quælibet rõnalis creatura tenẽt habere gratiã, & quilibet uiator fidẽ infuſam, & tñ hoc non eſt in creaturæ poteſtate actiua. Hæc Dominus Cardinalis vbi ſupra. Et ut ſcribit Iacobus de Valẽ. Pſal. 118. ad tria nobis impoſſibilia impedita p peccatũ ſumus obligati. Primo ad credendũ quæ non uidemus, nec poſſemus naturali ratione comprehendere. Secundo ad agendum & operandũ quod non poſſumus facere. Item ad ſperandũ quæ nõ tenemus, nec ex noſtris uiribus poſſumus acquirere ſine gratia Dei, & ideo manifeſtè patet qđ virtutes theologicales collatę ſunt nobis in ſupplemẽtũ iuſtitiæ originalis & præmiorũ eius. Nã iſtæ uirtutes iuſtificãt nos in ſupplemẽtũ illius originalis iuſtitiæ. Nõ ergo miretur Pelagius, & quicunq; alius ſi obligamur ad ea quæ ſunt nobis impoſſibilia, poſtq̃ impedimentũ fuit a primis patrẽtibus nobis ꝓpetratũ, nec hoc eſt conueniẽs. Vnde idẽ dicit qđ licẽt abſq; gratia Chriſti, nemo poſſit implere diuina ꝑcepta, &c. ne uitare peccatũ, tamen oẽs obligamur ad ſeruãdũ diuina ꝑcepta, & uitare peccatũ, & agere opera miſericordię, nec eſt incõueniens qđ quis obligeẽ ad ũbi impoſſibile in caſu, &c. An autẽ aliqs poſſit obligare ad mortale, reſpondet ad hoc Brulif. diſ. 5. q. 1. li. 2. Qđ nullus hoium nec ſummus Põtifex & generaliter oẽs homines põt obligare ad pẽcatũ mortale. Itẽ nullus legislator ſicut princeps ſecularis uel Eccleſiaſticus Prẽlatus põt obligare aliquẽ ad exercendũ actũ aliquem ſub aliqua pœna, quã ipſe non põt infligere, & nullus põt infligere pẽna peccati mortalis. Vndẽ ſi rex mihi præciperet quod item Pariſios ſub pẽna deſtructionis uel interfectionis animæ meæ, illud præceptũ nihil ualeret. Nullus enim põt infligere pœnã æternã niſi ſolus Deus, quia pœna peccati mortalis, eſt pẽna æterna. Eccleſia uerò ſi innitit ſpiritui ſancto, etiam ſumus Põtifex, vel aliquis prælatus inquantam innititur ſpiritui ſancto poteſt obligare ad peccatũ mortale, & ideo eſt quod Eccleſia ieiuniũ quadrageſimale obligat. Alia perſuaſio quod ſicut ſolus Deus dat uitam ẽternã & gratiã, ſic ſolus Deus dat auctoritatẽ obligandi & infligendi pẽna æternã. ſolus claudit & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. Hæc Brulif.

OBLIQVVM vnde obliquitas. Et obliquitas uolũtatis creatæ ſiue culpa eſt ſtatus uoluntatis creatæ difformis obligationi uoluntatis diuinæ. Et iſte ſtatus difformis nihil eſt niſi uoluntatem creatã aliqualiter eſſe, qualiter tenetur non eſſe, uel ipſam aliqualiter non eſſe qualiter tenetur eſſe. Primum pertinet ad peccatum commiſſionis. Secundum uerò ad peccatum omiſſionis. vt ſcribit Dominus Cardina. Camera. q. 14. ar. 2. lib. 1.

OBLIVIO (ſecundum Rich. di. 7. ar. 3. q. 1.

l.j.& concordat in sententia S.Bona.)fit dupliciter.Vno modo sic,q̃ deletur species de memoria, & sic amittit quis aliqua quæ antè in sua memoria retinebat habitualiter:isto modo nõ cadit obliuio in demonibus, quia in eis nulla est deletio speciei,quando potentia memoratiua in angelis & dæmonibus est incorruptibilis,& etiã quia species sunt eis innatæ uel concreatæ. Alio modo fit obliuio sic quod ipsa intelligentia non conuertitur actione sua super ea, quæ in memoria retinentur,ut deberet conuerti recordãdo. Et isto modo in dæmonibus cadit obliuio maxima, quia cũ totaliter sunt conuersi ad mala per obstinationẽ, adeo sunt deformati totaliter, quod in intelligentia est deceptio,in uolũtate obliquatio. Et in memoria inhabiles sunt facti ad reminiscẽdum multa bona quæ fecit Deus eis,& salutis suæ obliti nolunt omnino recordari actualiter, licèt possent ex innatis speciebus si uellẽt,sed ex odio Dei nolunt huiusmodi recolere. Latius colligit & scribit de hoc Pelbartus. li.2. Rosarij Theol.i dictione *Dæmones*.§.l.2. Et obliuio est præteritorũ aut futurorũ laborum per laudem compositorum aut componendorum uoluptaria & uoluntaria ac grata iucũdaq̃. prætermissio,omniumq̃ honestarũ rerum ignauior perditaq̃ negligentia. Hinc obliuiosus qui facile obliuiscitur. Obliuio aũt peccatorũ est noxia cõfitentis:vt scribit Gerson parte 2.de modo confessionis,quia non delentur uirtute confessionis sacramentalis:ac perinde uirtus clauiũ quę remittit magnam partẽ pœnarũ debitarum ad huiusmodi peccatorũ deletionem non sic efficaciter applicatur,prout fit circa peccata quę sacramẽtaliter & expresse sunt confessa, & homo tenetur illa confiteri dũ redeunt ad memoriam,sed si non redeũt, nihilominus homo saluabitur si fecerit sufficientẽ diligentiam recordãdi, cũ Deus non obliget ad impossibile Est igitur additio frustra quum dicit in absolutione de oblitis& cõritis. Hęc Gersõ.

OBLOCVTIO est occulta detractio secũm B.Tho.super Psal.43.& differt ab exprobratione, quod hæc est ingestio improperij in facie oblocutio, ut dictum est.

OBSERVANTIA est per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodã & honore designantur secundũ Ciceronẽ in Retho. Huius contrariũ est despicientia inobseruantiaq̃; cũ quadã animi auersione. Obseruantia est sub pietate, sicut pietas est sub religione. Et est uirtus specialis, per quã honorantur personę in dignitate constitutæ ex B. Thom. 2.2.q.80. Vide & de hoc Antonium parte 4.trac.5.c.10. suæ summæ.

OBSCVRVM à quo obscuritas. Et dicitur à cura:quod ea quæ lumine carent,curam nobis obijciant. Estq̃; propriè obscurũ, quod est sine lumine per metaphoram interdum pro ignobili ponitur, interdũ pro tecto latenti & absondito. Vnde obscuram orationem dicimus, uel obscurũ sermonem, quod ænigma dicitur. Est enim ænigma quæstio uerborum obscuritate inuoluta, secundum B. Tho.2.senten.dist.23.q.2.arti.1.

OBSESSIO dæmonis dicit intimã & substantialẽ pœnitentiam dæmonis corpori humano. Præsentia intima dicit pẽsentiã indistantẽ & penetratiuã, substantialem tamen. An autem dicat operationẽ eius in corpore ipsum conturbando, impediendo & affligendo,dubiũ est. Consistit autem in acceptione termini.Siquidem intima dæmonis pœnitentia cognosci non põt ab homine, nisi per aliqua eius opera i corpore, ut scribit Gabr.di. 8.q.2.lib.2.vt ibidẽ notat ex Bona.quẽadmodũ dęmones per naturæ suæ subtilitatẽ & spiritualitatẽ possunt naturaliter quæcunq; corpora penetrare, & in eis sine aliquo obstaculo impedimenti subsistere,ẽt ratione suæ naturalis potẽtiæ corpora,in quibus sunt,possunt commouere, & turbare,uexare ac affligere, & naturales operationes talis hois impedire,nisi prohibeantur a superiori uirtute. Sed quare Deus permittit, hoc latet humanam industriam, quia iudicia Dei occulta. Certum autem quod non permittit iniustè,nec sine causa Vel permittit Deus huiusmodi fieri siue ad gloriæ suæ ostensionem in potestatiua eorum iectione, siue ad peccati punitionem,

siue ad nostrã eruditionẽ. Videre potes & Gersonẽ par. 1. sermo. de Angelis, &c.

OBSTINATIO est quædã pertinacia. Estque pertinax imprudenter tenax, quasi omnino tenax, secũdũ Isid. li. Etymo. Et differũt pertinax & perseuerans & obstinatus, q̃a perseuerans est quantũ oportet, pertinax verò plus q̃ oportet, obstinatus est ille qui persistit in rõne peruersa, abstinens a bonis: sicut cõtinens propriè est qui persistit in ratione a prauis concupiscentijs abstinens, secundum B. Tho. 2. 2. q. 155. arti. 1. ab obstino verbo, quod significat obfirmo, uenit obstinatio, hoc est animi firmitas, & obstinatus, obfirmatus. Et secundũ Brulifer. di. 7. q. 5. li. 2. Obstinatio uno modo capitur, p firma adhæsione in malo, quæ est perseuerãtia cõtinua perfecta, & firma in malo, quod obstinatus elicuit. Alio modo pro impossibilitate reuertẽdi ad pœnitẽtiã fructuosam. Et sic describitur. Est impossibilitas reuertendi ad dignũ fructũ pœnitentiæ, proueniens ex iustitia Dei punitiua, qui decreuit omnes dãnatos nunquã sibi recõciliari. Vnde passus iniuriã, nolens remittere peccanti amore Christi, ut scribit Iaco. de Valẽtia super Psal. 50. magis æstimat suam iniuriam & & pluris pretij q̃ sit passio Christi, & sic nunquã merebitur ueniam de peccatis suis, dũ manserit in tali obstinatione: q̃a non est rõ ut passio Christi ualeat sibi & non alteri sm æstimationem suã. Et obstinatio ut est peccatũ in spiritũsanctũ, vt dicit S. Bonauen. est uoluntas complacens sibi in culpæ perpetranda, priorem culpam non detestans, sed approbans: & ita est actus procedens ex malicia respectu culpæ futuræ Gabr. dist. 44. q. unica, dub. 2. in fine li. 2. Et differt ab impœnitentia, quod obstinatio est respectu peccati futuri, impœnitentia respectu præteriti. De quo supra in litera Lvideatur. Obstinatio quãdoq; in bono accipitur, sed rarò, ut aliàs scripsimus.

OBTRECTARE est contra alienam sententiã tractare seu maledicere, & ob id obstare, sicuti est cùm alicuius dicta aut facta deprauãtur, a quo obtrectator. Hiero. in psatione Pente. Periculosum opus certè obtrectatorũ meorũ latratibus patens. Ponit Iacob. de Valentia Psalm. 50 tria genera obtrectatorũ siue æmulatorum, qui cõsueuerunt impugnare pœnitentiam siue remissionem, & arguere & iudicare Deum, & murmurare cõtra eũ in remissione peccatorũ, sicut est diabolus, & illi qui passi sunt iniuria, cùm uident uiuere & ẽt prosperari illos qui eis iniurias: & dãna intulerunt: illi murmurant, imò blasphemant contra Deũ, dicentes Deũ esse iniustũ, & acceptatorẽ personarũ. Tertiò uolunt Deũ arguere & temerè iudicare. Et iugiter murmurat generatio pessima hypocritarum, qui reputantes se iustos, aut uolentes iusti apparere, iugiter mordent, & rodunt publicè peccatores, & blasphemant & murmurant contra Deum, dicentes: Quare Deus permittit eos, & talia scelera iusti nere super terrã, imo displicet eis, quando peccatores ueniũt ad pœnitẽtiã, licet quandoq; fingant se pro eis orare. De illis multa ibi Iacob. de Valentia. Et de hypocritis ibidem per multa notanda.

OBVENTIO & obuẽtiones ep̃o debitè stipendia nominant, & habetur. 41. di. nullus, & de præbendis. ca. Cum secundum. Et Gabriel dist. 15. q. 8. dubio 2. lib. 4.

OBVMBRATIO est lucis effulgentia cum tenebra, ut scribit Gerson tractatu 12. super cantico Mariæ.

OCCASIO est opportunitas temporis casu proueniens. Et occasiones peccati quas Grego. vocat causas peccatorum: ut habet magist. lib. 4. sententiarum. cum ait: Satisfacere est causas peccatorum excidere, & earum suggestionibus aditum non indulgere. Causas dicit occasiones allicientes ad peccandum. Quarũ quædam sunt propinquę peccato, & hæ sunt in nostra potestate, ut eas possumus amouere uel excidere, Verbi gratia. Cęna splendida causa propinqua est luxuriæ: vt Hieremiæ. 6. Saturati eos, & mœchati sunt. Et hãc causam seu occasionẽ possumus amouere & excidere. Sunt & aliæ causæ seu occasiones peccati remotiores, q̃ in nostra potestate nõ sunt, ut scribit Gerson par. 2. de sacramẽto pœnitẽtiæ, vt puta, oblatio talis cænæ uel alterius

rei

vel delectabilis oculis cordis nostri, uel suggestio diabolica de tali splendida cœna. Non.n.est in nostra potestate arcere diabolũ, quin talia oculis nostræ mentis offerat. Et ut idé scribit Ger.in tripartito de præceptis decalogi.c. 16. occasiones pctórum uitare non uolens, in statu salutis nô est Et de côfessione circa peccatum luxuriæ uult luxuriæ occasiones non fugientem peccare: imo manifestas occasiones peccati nô declinãtes, nó cé sent contriti, ut idé uult sermone de pœnitentia, facto in cœna Domini parte 2.

OCCIDERE, idem quod interficere, interimere. Et iustè occidit (ut sentit Scotus & scribit Gabriel, distinctione xv. quæstione xv. articulo 3. dubio 1. libro quarto.) quem lex iusta generaliter, uel deus specialiter iubet occidi. Et sũt uerba beati Augustini. Nulla autem est lex iusta nisi quæ descendit a lege diuina, uel quę cõcordat legi diuinæ, uel ad minus non discordat. Ex quo sequit, quia lex diuina absolutè ꝓhibuit. Ne ꝓmittas homi né occidi. Et nulli inferiori licet in lege superioris dispẽsare. ergo nulla lex positiua cõstituẽs hominẽ occidendũ iusta est: si in illis casib. statuat, in quib. Deus nó excepit. Excepit aũt in multis, ut in blasphemia, homicidio, adulterio & aliis ut patet in Exodo, & aliis plurib. locis, in quib. casib. lex positiua iustè pót transgressorib. determinare pœnã mortis. Item lex statuens furẽ maximè diurnum occidi, est iniusta, quia nullibi Dominus excepit furem ab illo præcepto: Nó occides, imo uẽ qđ dñs non uelit furem illa pœna plecti, quoniam aliam pęnam dominus infligit, s. restitutionem quadrupli uel quintupli, ut patet Exodi. 22. Et dicitur diurnus maximè, quoniam si nocturnus occidatur, percussor non erit reus sanguinis. Occidentes autem fures secundum leges generales aut speciales iustas, ut sentit Gab. nô peccãt nec dicendi sunt homicidæ. Nec quisque est occidẽdus absq; iuris ordine. Videre potes ad hoc Gersonem par. 4. ser. ad regem Franciæ pro iustitia.

OCIOSITAS est quũ quis quiete necessaria saluti corporis accepta uacat ab aliquo ope spirituali uel corporali, & hæc est filia acediæ. Ociũ est uacatio a labore, cuius cõtrariũ negociũ est. Aliquãdo ociũ pro litteratio studio capitur. Et est ocium malum, de quo Gers.in sermone de sancto Bernardo parte secunda, dum ait: Deniq; in omni tua afflictione, dum amorem castũ & diuinũ parturis, ocium procul absit. Et dicitur ocium iners, de quo ait Bernar. Summa malicia est ociũ iners, & delideria occidũt pigrũ (ut inqt Gerson, &c.) Est & ociũ sanctum, s. uitæ contemplatiuæ & studiosæ, & illud (ut inquit Gerson in regulis moralibus de acedia) debet homo quantũ ex se est magis appeteret quam officia uitæ actiuę, præsertim cum obligatione, imminente tamen manifesta necessitate aut superioris præcepto rationabiliter accedẽte dimittendũ est ocium pro charitate proximorum. Inhabilis prorsus ad ociũ cõtẽplatiuè laboret ipse exterius ad sui aliorũq; profectum. Et si aliquis ad utrumq; ualet uelut ambę dexter magna ꝓfectio est, & mixturã hanc in statu præsentis indigẽtiæ optimã iudicamus. Hæc Gerson. De ociositate uerò mala multa alias dñr, quæ multa docuit malicia (inquit sapiẽs Eccles. 33.) & hæc est nobilib. nô ignota. Hinc Ouidius i de reme. amoris.

Ocium si tollas, perire Cupidinis arcus.

De quo & in triũpho Veneris scripsimus.

OCVLVS. Oculi dicuntur, quia ciliorum reguminibus Deus occuluit secundum Varronem. Et oculus ex triplex: mentalis, scilicet uiatoris, angeli, & beati hominis. Vnde scribit Petrus Paludẽsis distin. x. q. 4. lib. 4. Oculus uiatoris non uidet corpus Christi in sacramento, quia non uidet propriè nisi immediatè prima principia, aut immediatè conclusiones per illa, sicut oculus corporalis uidet lucem immediatè & colorem mediante luce, neutro autem modo uidetur hic quod est sacramẽti fidei, quia non est per se notum, nec est demonstrabile. Nec oculus naturalis angeli boni uel mali potest corpus Christi clarè & immediatè uidere & indirectè, qa est de supnaturalib. intelligibilibus, qa supnaturalia sẽsibilia agelus nouit, cũ ét ad

oculũ homo videat ea: puta, mortuum reſcuſcitatum, vel oculum reſtitutum. Supernaturalia aũt intelligibilia angelus nõ uidet naturaliter, tale aũt eſt eſſe corporis Chriſti in altari, ideo. Oculus ergo naturalis angeli non uidet clarè hoc eſſe corpus Chriſti: ſed cõijcit infallibiliter ex miraculis ſenſibilibus, q̃ clarè videt fieri ad teſtimoniũ ueritatis. Sed dẽ oculo beati hoĩs & angeli dicendũ qđ vterq; uidet hoc clarè, hoĩs quidẽ, quia qđ audiuit hic & credidit, illic clarè uidebit ſm illud. Niſi crediderit is, nõ intelligetis, & ſicut audiuimus & vidimus. Idẽ de oculo angeli quia hierarchia nra illuminabit̃ à hierarchia cœleſti, à qua differt luce & ænigmate. Vnde ipſi clarè uident oĩa de quibus credendis nos illuminant: credibilia uerò nobis & eis pro ſtatu uiæ cõia, ſicut trinitatẽ, & huiuſmodi, meruerũt ipſi uidere ſicut & nos. Credibilia aũt nobis propria ſicut articulos incarnationis uidẽt per reuelatio nẽ: unde oĩbus myſterijs gratiæ, de quibus nos illuminant ad fidẽ, habent ipſi gratuitã viſionẽ. Oculo aũt corporali, mortali videri non põt Chriſtus in altari, ſm quod eſt ibi, quia uelatũ eſt ſpeciebus opacis, ultra quas acies ſigni nõ põt. Nec etiam vi oculo immortali beatæ Virginis. vide latiùs ubi ſupra. Sed qđ aliq̃n apparuit in ſpecie puer, uel carnis crudæ uel ſanguinis, dicit Paludenſis, qđ illæ ſpecies carnis uel pueri apparẽtis, nõ ſunt propriè ſpecies Chriſti apparentis in propria effigie, plus q̃ prius, quia tũc oporteret ipſum deſcendere de cœlo: & cùm illę ſpecies aliquãdo diu fuerunt ſub clave reſeruatæ, tam diu corpus Chriſti fuiſſet incarceratũ, ſed ſunt ſpecies ſuperinduc̃ę prioribus corruptis, vnde nec tunc vi in propria ſpecie, quia nec ipſe eſt in forma pueri, vel carnis, vel ſanguinis, ſed totus integer, & c. ſub illis ſpeciebus eſt uerũ corpus Chriſti, nõ obſtante rõne aliquorũ dicentiũ, quod nõ manet Sacramentũ, quia ibi mutãtur ſpecies ſenſibiles, quę ſunt de rõne Sacramenti: ergo Chriſtus non manet ſub Sacramento. Rationẽ illorũ ſoluit Paludẽſis, uide eũ: quamdiu enim manet quãtitas ſemper eſt ibi corpus Chriſti, licẽt qualitates mutentur: puta, quod ſpecies à fumo denigrantur vel ſpecies uini infrigidentur, aut calefiant aut rarefiant &c. Et de ratione Sacramenti altaris eſt quãtitas cũ aliquo colore & figura, ſed accidit ei, qđ ſit iſte color, uel contrarius iſti, iſta figura uel alia. Vnde muratio circa iſta dũ tamen maneat quantitas, nõ mutat Sacramentũ: tã diu. n. manet corpus Chriſti quãdiu ibi manſiſſet ſubſtantia panis. Iſtas aũt ſpecies (inquit Paludenſis) non debet miniſter ſumere propter horrorẽ, & excuſat à præcepto Eccleſiæ, qđ celebrantes cõicent, quia ad inſolidũ nõ refertur, uel conficiat in alia materia. Debet aũt reſeruari in loco ubi eſt verum corpus Chriſti, cũ ſit uerũ Chriſti corpus. Hęc Paluden. Corpus itaq; Chriſti non vi oculo corporali, neq; p ſe, neq; p accidens. Per ſe non, qa ſubſtantia nõ vi. Nec p accidens. q a accidentia, quæ vñr, non ſubiectantur in corpore Chriſti: ideo p ea non vi corpus Chriſti (ut inquit Gabr.) Videtur aũt ad hunc ſenſum, hoc eſt ſpecies uidentur, ſub qbus uerè & realiter cõtinetur Chriſtus: licet non p oĩa ſicut cõtentũ in cõtinente locatur. De quo latius cõſulito Gabrielẽ lectione xlv canon. Vñ iſte ppoſitiones ſm Dñm Cardinalẽ Camerac. q. 5. li. 4: video corpus Chriſti uel tãgo, & c. non ſunt uerę niſi ad iſtũ ſenſum: Video uel tãgo ſpecies ſub qb eſt corpus Xpi, & c.

OCVLVS eſt duplex, dexter & ſiniſter. Per ſiniſtrũ quandoq; intelligitur cõſideratio minus principalis: per dextrũ magis principalis: ut timor ſeruilis ad donum Spiritus ſancti, quia timore pœnæ æternæ ambobus oculis declinat & facit bonum, tñ eſt minus. Timor uerò initialis eſt ille, qui reſpicit pœnã ſiniſtro oculo, ſed oculo dextro reſpicit offenſam, & iſte eſt melior p̃cedẽti. Sed timor filialis eſt caſtus, & eſt q oculo dextro reſpicit amorẽ Dei, ſed oculo ſiniſtro reſpicit offenſam, & iſte optimus eſt, & ſpeciale donũ Dei. Brulifer di. 28. q. 4. li. 2.

OCVLI animę rationalis ſunt duo (ut ſcribit Gerſõ par. 3. de myſtica Theologia, conſi-

Digitized by Google

consideratione 6.) vnus spectãs ad cognitiuã potentiam, alter ad affectiuã. Ille secũdus propriè dicitur oculus amoris uel oculus sponsæ, de quo in eiusdem Canticis: Vulnerasti cor meũ in uno oculorũ tuorũ. Et consideratione 11. dicit: Reducũtur quinq; sensus ad duos oculos, qui sunt intellectus & uoluntas cognitionis & amoris. Visus.n. & auditus per appropriationẽ magis spectant ad intelligentiam, cæteri tres ad affectũ uel amorem.

OCVLVS simplex est oculus rectus: de quo veritas. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum (supple operationum tuarum, inquit Gerson tractatu 12. sup cantico beatissimæ Virginis) erit lucidũ & rectum. Ratio, quia & finis præstitutus bonus, & ad finem ordo rectus, non distortus per ineptitudinẽ aut uitiũ, &c.

OCVLVS Dei. Oculos Deus habere dicitur, pro eo quod omnia uidet, & nihil eũ latet: in cuius cõspectu, ait Apostolus ad Hebræos quarto, nulla creatura inuisibilis est. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter enim oculi respectu gratiæ eius intelliguntur, ut est illud in Psal. 18. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos: ita scribit Hieronymus Epistola prima.

ODIVM est ira inueterata secundum Ciceronem lib. 4. Tuscul. q. Odium secũdum Augustinum libro diffinitionum, est uetus ira ex pluribus causis collecta diuturno tempore perseuerans. Et secundũ beatum Thomam prima secundæ, q 29. art. 1. & 2. Odium est dissonantia appetitus animalis, uel appetitus rationalis ad apprehensum ut disconueniens, sicut amor est cõsonantia eius ad conueniẽs. Odium (ut scribit Gabr. dist. 6. q. unica, lib. 2.) est quo quisquã, quia habere non potest cupita, contrariantibus inuidet. Vel ut alij dicunt: Odiũ est quo uolũtas resilit ab obiecto disconuenienti, uel ut disconuenienti. Et Deus non potest habere odium ad intra, quia dicit de ratione sui imperfectionem, ad extra tamẽ odit peccatum. Et (ut idem scribit Gabr. ubi supra.) Quod ergo diabolus statim ut suam uidit pulchritudinem, inordinatè ad se conuersus, præsumpsit, uolens suã perfectionem esse à se, & per eam dominium ambiuit: quia quod habere nõ potuit prout uoluit, Deo inuidit, & affectu odij contraiuit, & in hoc firmatus est, quia hoc ipsum à Deo omnino separauit, & perfectũ obstaculum posuit: sicut perfecta charitas perfectè Deo iũgit. Sic ergo superbia præsumptionis primũ fuit generatione. Superbia ambitionis primũm fuit consummatione, & odiũ Dei auersio fuit in mali cõfirmatione, & per hoc concordari possent multæ auctoritates Sãctorum & Doctorũ, quæ non uniformiter diabolũ peccasse asserunt, quia his omnibus peccatis peccauit. Et quo ad inchoationem, peccatum diaboli initiatum est in præsumptione, consummatum in ambitione, cõfirmatum inuidiæ & odij auersione, &c. Et ita non tantum uno peccato, sed pluribus peccauit. Gabriel concluſ. 4. & 5. ubi supra, & latius.

ODIVM dicit dupliciter (ut scribit sanctus Bona. di. 14. art. 2. q. 1. li. 4. in solut. argu.) aut cum quadam disciplina, aut cum insurreptionis uindicta & ira. Et primum est in concupiscibili, secũdum in irascibili, & tale est in pœnitentia Sicut.n. per iram & zelũ irascitur homo, & indignatur peccatis proximi, sic per pœnitentiã peccatis suis, &c. Et odium deducitur ab odi uerbo anomalo, qđ significat odio habeo, à quo osus & perosus dr, qui odio habet. Hinc odiosus interdũ, q odio hẽt, interdũ molestus: & ab odio uenit odior. An autẽ Deus possit odiri, dicit Scotus quod implicat contradictionem, quod Deus odiatur, quia nihil oditur nisi propter malũ aliquod existens uel apparẽs, & in Deo nulla est, nec apparet malitia. Alij tamen ferè omnes dicunt, qđ uoluntas creata pôt ex sua peruersitate odire Deum, & hoc propter suam libertatẽ. Et hæc opinio uidetur concordare scripturis. Vel dic secundum Bruliferum dis. 7. q. 2. li. 2. quod Deus etiam in se & absolutè non potest odiri secundum Scotum. Si autem consideretur inquantum puniẽs, sic bene potest odiri in suo effectu. & sic possunt opiniones concordari.

ODIVM differt ab inuidia, quod odium in brutorum etiam natura comperitur. In-

lud exequatur? Capitur & officium pro illo quod fit ab aliquo. Vnde officiū mendacis hominis (ut scribit Iacobus de Valentia Psal 5.) est zizaniam & discordias seminare. Enumerantur insuper septem officia secundum Doctores periculosa, scilicet cura rei familiaris, militia, procuratio, administratio, mercatio, aduocatio, & officium Episcopatus, quæ tamen non sunt prohibita. Nam & de Episcopatu (quod cæteris periculosius est) dicit Apostolus: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 2. Timoth. 3. Gabriel dist. 15. q. 10. arti. 1. lib. 4.

OFFICIVM ECCLESIASTICVM quandoq; sumitur pro iure officiandi: quandoque pro obligatione ad officiandum: quandoque vero pro actu officiandi. Est autem huiusmodi actus sicut descriptibilis (secundum Gersonem parte secunda, tractatu de simonia suppositione secunda.) quod est exercitium aliquod impensum ad utilitatem alterius, uel aliorum, pro consecutione felicitatis æternæ, & damnationis euitatione. Vnde per hanc vltimam clausulam differt officiū Ecclesiasticum ab officio temporali, uel ciuili, videlicet rone finis proximi, seu principaliter intenti: quoniā finis proximus officij ciuilis, est felicitas seu tranquillitas politica uitæ præsentis. Officium aūt Ecclesiasticū habet finem altiorē, uidelicet salutē æternam animarum. Gerson.

OLOCAVSTVM dicitur oblatio uel sacrificium, quod uel ex debito, uel sponte oblatum totum incendebatur. De quo uide & in dictione SACRIFICIVM, & in dictione OBLATIO.

OMISSIO importat prætermissionem boni debiti, in ordine ad legē diuinam uel humanam: uel in ordine ad proximum. Primo modo modo opponitur iustitiæ legali. Secundo uerò opponitur iustitiæ speciali, secundum Beatum Thom. 2. 2. q. 79. art. 3. Non autem quæcunque dimissio inducit peccatum omissionis (ut scribit S. Bonauentura dist. 5. q. 1. lib. 2.) Contingit enim omittere circunstantiam, & tunc non est peccatum omissionis, sed negligentiæ quædam. Contingit omittere actū, & hoc dupliciter, uel generaliter uel specialiter. Generaliter secundum quod apprehendi præceptum affirmatiuum, sicut transgressio contra negatiuum. Vnde non omittit qui non vitiat fornicationem, sed qui non honorat parentes, & secūdum quod est actus specialis, potest esse actus principalis uel non principalis, & non est omissio peccatum principale, nisi propter actum principalē: sicut patet de eo qui tenetur ire ad Matutinas, tenetur se induere, & surgere de lecto, & sic de alijs: & quamultiplicantur multi actus, una est omissio. Ad hoc autem quod sit peccatum cēsendum esse omissionis, oportet quod sit omissio actus non circunstantiæ, affirmatiui non negatiui, principalis non annexi. Hæc Bonauentura. Et de omissione, uide & in dictione PECCATVM OMISSIONIS. Et Gersonē par. 2. in regulis moralibus, quiait, quod nulla est negligentia, uel omissio criminaliter culpabilis absque consensu uero uel interpretatiuo comitante uel præuio. Et in compendio Theologiæ de peccato ueniali & eius cognitione, ait omissio eorū, scilicet ad quæ homo tenetur, quæ aliàs proprie non esset omissio, aliquando contingere potest ex sola inaduertētia sine obliuione, utputa, gratia exēplis. Cùm aliquis hora debita qua tenetur ire ad Ecclesia, obliuiscitur ire. Et talis omissio nullum uel modicū est peccatum, quia iam extra actum uoluntatis est. Si autem illa obliuio ex aliqua alia causa, siue propinqua siue remota præcedēte, circa quam homo prēuidere poterat & debebat, cōtingeret, esset maius peccatū circa illa quam circa ipsam omissionem in se. Si autem propter infirmitatē uel aliàs esset impeditus uel detentus contra suam uoluntatem, tunc omissio non haberet rationem peccati, nec proprie debet dici omissio. Si uerò subiacet uoluntati hominis, tunc habet rationem peccati. Vnde quando quis non uult hora qua debet ire ad Ecclesiam uitans laborem, & cæt. tunc talis actus propriè uolūtatis & de per se, pertinet ad omissionem. Vel aliquis negligit ire hora debita ad Ecclesiam, quia uult ludere uel bibere, & ludit uel bibit:

certum

certũ est, quod ille actus ludendi uel bibendi illa hora, est actus coniunctus illi omissioni. Sed si quis de sero vigilat, ex quo contingit quod omittit ire ad Ecclesiam hora Matutinarum, certum est, q̃ ipse actus uigilandi de sero nõ est cõiunctus ipsi omissioni. vide latiùs Gers. Per hoc quisquã apud se perpendere potest, qñ peccata omissionis sunt mortalia uel uenialia, uel grauia uel leuia: considerata, scobligatione, qua quis ad faciendũ aliquid tenetur, & necessitate uel utilitate illius ad quod sic tenetur, & causis seu occasionibus ex qbus omissio cõsurgit. Gerson. Et utridem ait in regulis moralibus. Quantũ obligamur & quotiens ex diuina auctoritate quærere salutem nostram æternam, tantũ & totiens obligamur bene operari ex gratia. Et quia nõ pro quolibet momento tenemur actualiter tendere ad beatitudinem æternam (cùm hoc sit præceptũ affirmatiuũ) idcirco non temper culpabiliter omittimus, dũ extra gratiam aliquid operamur, &c.

OMNIPOTENS accipitur dupliciter (ut notat Gabr. dist. 42. q. unica, arti. 1. lib. 1.) Vno modo, quia est agens quod potest in omne possibile mediatè uel immediatè: Alio modo accipitur propriè Theologicè pro illo qui potest in omnem effectum immediatè & in quodcunq; possibile, quod nõ est ex se necessarium, nec includit contradictionem: ita, inquam, immediatè, quod sine omni operatione, cuiuscunque alterius causæ agentis pót in quemlibet effectum. Concordat Scot. distin. 42. lib. 1. Et secundùm Dominum Cardinalẽ Cameracensem, omnipotens dupliciter potest intelligi. Vno modo ad effectum. Alio modo quo ad efficiendi modũ, scilicet quia se solo possit in omnem effectum: utroque modo Deus est omnipotẽs. Vnde Exodi decimoquinto dicitur: Omnipotens nomen eius. De primo enim non est dubium. De secũdo modo probabile est, secundum fidem (ut inquit Aliacensis q. 13. art. 1. li. 1.) Et secundũ eundẽ, Deus dicitur omnipotens, uel omnipotẽtia, non a potẽtia passiua, sed activa. Patet primum, quia est articulus fidei: ut apparet in symbolo, qđ non dicatur omnipotens á potentia passiua, quiá nihil pót pati, cùm sit intransmutabilis Iacobi 1. Apud quẽ non est trãsmutatio, nec vicissitudinis obũbratio. Dicit & Deus omnipotens, quia nulla in moliendo materiam efflagitat, cũ nullo antecedente moliatur: ut dicit Paulus Cortesius lib. 1. dist. 7. Et Dominum Deum, quẽ Christiani ob uniuersalem suam potestatem quam habet, & in substantiam, & actionẽ omnium creaturarum, uocat omnipotentem, ipsi Philosophi uocauerunt primam causam á qua dicebant oriri, quod causæ secundæ essent, & qđ causæ essent, ut & ostendit & scribit Martinus Plantsch Doctor sacræ Theologiæ, & egregius Cõcionator, in opusculis de magis ueritate prima. Et Deus dicitur omnipotens, non quia est omnia posse (ut scribit Gab. dist. ultima, q. unica, art. 3. li. 2.) non enim potest esse natura lapidis, aut natura non uitalis, sed est omnipotens, quia pót facere omne factibile, hoc est omne positiuum etiam in peccato, & quamuis a Deo est actus peccandi, non tamen dicitur peccator, ut alias dicitur, Omnipotens itaq; ualet tantũ, id est potens facere omne factibile, ita quod factibile distribuitur & non potẽtia. Vnde potẽtia generandi nõ est potentia, sicut nec perfectio: quia potentia est respectu factibilium tantũ, secundum modum loquendi sanctorũ, & ita filius est omnipotens, quia omne factibile pót producere & destruere: nec omnipotẽs dicit potentiá respectu cuiuslibet, ad cuius esse non sequitur cõtradictio, sed tantũ respectu factibilis, ad quod non sequitur contradictio. Gabr. di. 20. dub. 2. lib. 1. Et quando dicitur omnia quæ habet pater, habet filius, ualet tatum: omnia quæ habet pater, quæ dicũt perfectionem simpliciter, id est essentialẽ, quæ est in omnibus tribus personis, habet & filius. Secùs de perfectione notionali: sic filius est omnipotens sicut pater. Hinc tres personæ sunt æquales secundum potentiam (vt dicit Cardinalis Cameracen. q. 10. art. 3 lib. 1.) Hinc dicitur in symbolo: omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus. Et Deũ esse omnipotentem,

potētē, est sola fide creditum (ut habet Gabr. di. 42. q. unica, artic. 2. li. 1.). & ꝓbatur auctoritate sanctorū & scripturæ & symboli. Vnde Eccles. 1. dicit: Vnus est altissimus creator omnipotēs, Rex potēs & metuendus. Ioannis 1. Sine ipso factū est nihil. Item extra de summ. Trinit. & fid. cath cap. firmiter. Ipse est creator omniū visibiliū, spiritualium & corporalium: potest & rationabiliter ꝑ suaderi. Nam Deus est causa omnium, ergo omnipotēs. Omnia. n. essentialiter dependēt à Deo: & ꝑ consequēs est causa omniū. Antecedēs ꝓbatur, qa omne aliud à Deo non minus depēdet à Deo q̄ una creatura ab alia, sed una creatura dependet ab alia: ergo. Ex quo sequitur Deū esse omnipotentē, est fide creditū, quodq; se solo potest in omnē effectum positiuū sine cooperatione causæ secundæ: hoc aūt ratione naturali probari nō potest. Cuius Scotus ponit quatuor rationes. De quo vide latiùs Gabrielē ubi supra. Petrum Aliacensem q. 13. art. 1. Et Gregor. de Arim. di. 42. li. 1. Vide & in dictione POTENS. Cùm autē dicit Deus non potest peccare: ergo non pōt omnia. & ꝑ consequens non est omnipotens. Respōdetur ꝫm Magistrum di. 42. & Gabrielem ar. 3. ubi sup. dubio 1. Potest Deus quicquid posse esse potentia: nūc aūt peccare, infirmari, & mori, deficere, & huiusmodi, nō est posse, sed est nō posse, qa est deficere. Verūtamē q̄cquid positiuū est (ut modò dictū est) à peccato Deus pōt ꝓducere: & sic omne positiuū, q̄d pōt ꝓducere creatura, pōt ꝓducere Deus: nec ex ideo sequi, quod possit peccare, mori, mentiri, &c.

OMNIPOTENTIA ꝫm Petrum de Aliaco q. 13. art. 1. lib. 1. potest accipi dupliciter. Vno modo large, & sic describit: Omnipotentia est potentia omnis producibilis productiua. Alio mō strictè, & sic describitur: omnipotentia quod est potētia cuiuslibet factibilis, siue omnis producibilis ad extra productiua. Primo mō non sumitur apud sanctos, sed secūdo modo. Nam omnipotentia primo modo dicta, non dicit ꝑfectionē simpliciter: nec illo modo Deus dicitur omnipotens, quia talis non cōuenit cuilibet ꝑfecto simpliciter, quia nec filio, nec spiritui sancto, nec essentiæ diuinæ: sed secundo modo dicit ꝑfectionē simpliciter. Et illo modo Deus dicit omnipotens: & talis conuenit cuilibet perfectō simpliciter: ꝓducere itaque diuina persona non dicit perfectionem simpliciter, sed bene posse ꝓducere creaturā. Et omnipotētia (ut scribit S. Bonauen. di. 42. in dub. literal. li. 1.) est solius Dei propriè, quia dicit potentiam infinitā, quæ in nulla creatura potest esse; nec in Christo, nec in alia ꝫm humanā naturā. Vnde si de Christo dicatur omnipotentia, hoc intelligitur secundum idiomatum communicationem. Si autē dicatur de credentibus, distributio est accommoda solum de miraculis. Non itaq; potest communicari omnipotentia alicui creaturæ, nec animæ Christi (ut idem vult S. Bonauentura dist. 14. vltima, libr. 3.) nisi catenus qua cōmunicatur ei nomen & excellentia diuinitatis, hoc est (vt dictum est) per cōmunicationem idiomatum, quæ ortum habet ex personali unione. Sicut. n. possumus dicere q̄d homo est Deus, ita possumus dicere quod homo est omnipotens. Quod autem non potest communicari omnipotentia creaturę, est, quia omnis creatura eo ipso, quod ex nihilo est, deficit à sūma stabilitate. Vnde nō existit ꝑ seipsam, deficit a summa simplicitate. Vnde non agit per se totam, deficit a summa immēsitate. unde distare pōt in ipsa uirtus a subsātia: & quādo in se non subsistit, nec à se, nisi sustētetur à diuina potētia. ideo impossibile est ipsam esse omnipotētem, nō potest. n. seipsā sustinere. Latiùs ibi declarat S. Bonauen. quare creaturæ non communicatur omnipotētia, sicut soli Deo conuenit summa stabilitas, summa simplicitas, summa etiam immensitas: sic etiam omnipotentia quæ necessariò requirit ista tria. Ideo omnipotentia cōmunicari non potest alicui creaturæ, nec animæ Christi, nec alij. Et quamuis alicui creaturæ cōueniat, ut possit omnia scire, nec tamē conuenit ut pos-

pro potentia habituali, sed pro notitia actuali distincta cótra alios habitus; quibus non contingit assentire falso. 6. Ethic. Aliquando generatur assensus ex necessaria illatione ex euidentibus præmissis. Et sic uocatur scientia, si fuerit necessariorum, hoc est ex assensibus præmissarum necessariarum propositionũ, ipsam in necessaria consequentia inferentium. Quandoq; ex propositionibus non necessarijs, sed falsis: & sic assensus falsæ genitus est error. A ueris contingentibus & probabilibus: & sic dicitur opinio, suspicio coniectura. Et quandoq; generatur ex auctoritate sola, & sic est fides. Horum autem actuum habitus derelicti eisdem nominibus nominantur. hæ uidentur operationes intellectus, ut dicit Gabriel ubi supra.

OPERATIO VOLVNTATIS est quam operatur uoluntas, & est actus ipsius uolũtatis. Et operatio uoluntatis cũ exteriore, non est magis meritoria, uel demeritoria, quã sic interior sine exteriore imperata. Quod intelligendũ est, stante semper æqualitate actus interioris, dum fuerit cum exteriore, & sine exteriore. probat Gab. dist. 42 q. unic. lib. 2. ut si sit homo uolens occidere & occidat, ille non est maiori pœna dignus apud Deum, q̃ si uellet occidere, & non occideret. Supposito quod æquè plenam, & in oibus similem uolũtatem occidendi haberet, Et pariformiter dico de diuersis hoibus habentibus æque plenam, ac intensam uoluntatem occidendi, quorum unus occideret, alius impeditus non occideret. Nam unus non plus demeretur q̃ alius, probatur & auctoritate Augustini lib. 1. de liber. arb. c. 3. Si cui non contingit facultas concumbendi cum uxore aliena, planum tñ quo modo sit eũ cupere, & si potestas non detur sibi esse cum ea, non minus reus est, q̃ si in ipso acto deprehenderetur. Quidam autem non minus reus est, nisi quod non minori pœna dignus est. Idem Augustinus: In ipso animo ubi appetitus uoluntatis hominum est humanorum mensura factorum, continuò pœna sequitur culpam. Et infra: Affectus uoluntatis omnium factorum, meritorum q; mensura est, & sequitur ex qualitatibus quippe uoluntatum, nõ ex temporũ spacijs siue recte facta siue peccata metimur: & concludit: mensura peccatorum non in productione temporum est, sed in uoluntate peccantium. Probat & ratione Gabriel, uide eum. Et si forte contingeret tantam esse uoluntatem in eo qui non operatur, quãta est in eo, qui opus exercet, ubi uoluntas eadem est, meritum dissimile esse non potest. Peccat autem plus homo extenuatè concomitante exteriore operatione, q̃ sola interiore uolũtate, quia peccat pluribus peccatis. Nam tam uoluntas interior mala est, q̃ operatio exteriore imperata. & utrunq; est peccatũ: & potest dici unum peccatum quantum ad imputabilitatem, actus tamen exterior nullã propriam bonitatem moralẽ habet, propter quam magis imputatur uoluntati quã solus actus interior, secundũ Occa. Vide latiùs Gabr. de his dis. 42. q. unic. art. 2. concluſ. 1. & 2. & 3. lib. 2.

OPERATIO HVMANA est quam operatur homo. Et ut scribit Iac. de Valen. ps. 50. ferè in fine. quatuor sunt genera humanarum operationum secundum Philos. 2. Ethicor. Nam quædam sunt merè naturales: & secũdum istas, nec laudamur, nec uituperamur. Et quædam sunt, quæ procedunt ab habitu uirtutis, sicut opera temperantis & fortis: & tales operationes dicuntur uirtuosæ, & sunt per se laudabiles, & pręmiandæ, quia sunt totaliter bonæ. Quædam autem operationes sunt totaliter cótrariæ uirtuti, sicut furta homicidia, & adulteria, & ebrietates, &c. quæ sunt semper mala & uituperanda. Quædam uerò sunt operationes, quæ non procedunt ab habitu uirtutis, nec sunt aliquo modo contra uirtutem, sed tẽdunt ad uirtutem, & fiunt pp uirtutem: sicut sint illi actus & operationes ex quibus frequẽtatis generaẽ habitus uirtutis, quę quidem operationes licèt non sint totaliter bonæ, nec dicuntur uirtuosę, tamen nullo modo sunt dicendę malę: imò sunt bonæ & laudabiles. Ratione finis ad quem tẽdunt, & ratione habitus uirtutis quẽ generat,

eò

eò quòd exercitatio taliũ operationum generat habitũ uirtutis: ideò licèt tales operationes nõ præmiẽtur in se, tamẽ præmiantur in habitu uirtutis quẽ generãt, & in operationib sequentibus uirtutẽ. Ita pariter in uita Christiana (ut ibidem scribit) sunt cõsideranda quatuor genera operationũ. Nam quædã procedũt ab ipsa charitate, & fide formata, ut ea quæ fiunt ab aliquo uiro iusto ẽm legem, & præcepta diuina, & talia opera dicuntur totaliter bona & meritoria uitę æternę. Quædam autem fiunt contra diuinã legem, & charitatem ab aliquo pctõre, sicut furta & homicidia, & adulteria, & falsa testimonia, quæ totaliter sunt mala quia procedũt à malo principio & mala uoluntate, & ista dicuntur simpliciter mortua, quia merentẽ mortem æternam. Quædam autem opera fiunt ab aliquo, quę nec fiunt ex charitate, nec contra charitatem, nec pp Deum, nec cõtra diuinam legem, sed naturaliter propter aliquod naturale interesse, ut defendere cognatum, consanguineum: quę quidẽ opera non sunt meritoria ẽm Gregor in Homel. quia aliud est diligere proximũ propter Deum, & aliud propter propinquitatem sanguinis & cognationis. Quædã autem sunt, quę licet non procedant à charitate, tamen non fiunt contra charitatem, nec contra legem Dei: imò fiunt secũdum legem diuinam & præcepta, & propter Deum, & ordinantur in charitate, sicut sunt eleemosynę, & operatiões, & alia opera misericordiæ quæ fiunt ab aliquo peccatore, non proponente manere in illo peccato, sed desiderante agere pœnitentiam, prout accidit in multis: quæ quidem opera licèt non dicantur simpliciter bona, tamen de se nullo modo dicuntur mala, postquam non fiunt cõtra charitatem, nec diuina præcepta. Valent. Et istæ operationes possunt dici informes, quibus peccatrix anima intendit facere quod in se est, sed disponit ad uitam (ut scribit Gerson de uita spirituali animæ, lec. 1. ferè in principio) nõ qd' ista dispositio sufficiat, utpote quæ longinqua est, & nihil de uita spũs habens ẽse, sed quia qñ hil interim anima maius habet, quod faciat quàm ut bene utatur suis naturalib. potentiis & donis quibusdam gratuitis, licèt non uiuificatis. Vide plura apud Gers.

OPERARI meritoriè, est partes fructũ uitæ (ut inquit Gabr. distin. 4. q. 1. concluſ. 9. lib. 4.) à quo cooperator. De quo uide in litera C. Et principiũ operationis humanę est uoluntas, sine qua nec opus est meritorium nec laudabile (ut dicit Scotus distinctione decimaseptima, libro 3.)

OPERATIO DIVINA est ubi Deus operatur. Vnde est illud Ioan. 2. Pater meus usque modò operatur. Hæc operatio non potest impediri ubi deus operatur ut tota causa, iquemadmodum scribit Sanctus Bonauen. dist. 24. artic. 1. quæst. 1. lib. 4. Operat autem Deus conseruando creaturas suas in esse & actiuitate sua, & cooperando actionibus earum. Ipso enim agente, uolente, conseruante & cooperãte, mulieres pariunt, segetes crescũt, flumina fluunt, etiam in sabbato. de quo uidere potes Doctorem Martinũ Platsch, uerit. seu propositione 1. in opusculo de sagis.

OPERIRE idẽ est, quod tegere, uelare, occultare. Aliud est operiri in cõspectu hominis, aliud est in conspectu Dei, ut scribit Sanctus Bonauentura d. 22. parte. 1. quæst. 1. lib. 4. In conspectu hominis cooperiri potest aliquid, ita tamẽ quod propter hoc non desinat: sicut pictura operitur panno, non quia non sit, sed quia non apparet. In conspectu autem Dei quem nihil potest latere, operire est facere quod nõ sit. Et hoc modo charitas operit, priora peccata delẽdo, & id cum iam non sunt, remoto operimento modò apparent.

OPINIO sumitur multipliciter (ut scribit Petrus de Aliacolar. 3. q. prologi.) Vno modo pro præsumptione seu assensu temerario, quo quis æstimat se scire quod nescit. Et sic sumit Augustinus in libro de utilitate credendi, cap. 11. Tria sunt, inquit, genera profecto impiobanda ac detestanda. Vnum est opinantium, id est eorum qui se arbitrantur scire quod nesciunt, &c. Et infrà quod opinamur, inquit, debemus errare. Alio modo sumitur

Digitized by Google

tur p assensū alicuius propositionis in differenter. Vide latiùs ibi Card. uideat & S. Bonauen. di. 24. li. 3. q. 5. qui ponit duplicē acceptionē uocabuli, Opinio. Dicit n. uno mō opinio acceptio unius patris cum formidine alterius. Alio mō dicitur opinio acceptio aiæ generata ex rationibus probabilibus, ēm qđ consueuit dici, quod, syllogismus Dialecticus generat opinionē: & syllogismus demōstrativus generat sciētiā. Primo mō vt habet secum annexam formidinē & vacillationē (ut inquit S. Bonauentura) non potest stare simul cum habitu fidei circa eandem materiā, pro eo q̄ fides facit plenè consentire in alteram partem, ita quod omninò reputat eius oppositum falsum aut erroneum: nec ꝓpter hoc aliquam rationem superuenientem potest ad oppositum inclinari. Si aūt opinio dicatur secundo modo, sic circa idē simul & semel potest esse opinio & fides, quoniam multi fideles habēt ad ea, quæ credunt multas uerisimiles rationes, & multas probabiles, quæ habent generare opinionē: & illa acceptio generata fidei nō repugnat, imò subseruit & famulatur. Est. n. in fidei fomentum quo ad infirmos, & oblectamētū quatū ad perfectos. Hæc S Bonauentura.

OPINARI idem est qđ putare, suspicari, opinionē habere. Lactantius libr. 3. Id. n. opinatur quisque quod nescit. An autem liceat contrariè opinari discutit, p quirit, & commentatur Sanctus Bonauentura di. 27. q. 4. libro 1. Et concordat Beatus Thomas in scripto eiusdem primi di. 33. art. ultim. Vnde contrariè opinari secundum Sanctum Bonauēturam, uel potest esse circa ea q̄ spectant ad doctrinā humanæ inquisitionis, uel circa ea q̄ spectant ad doctrinam Christianæ religionis. Circa ea q̄ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis, licet contrariè opinari, & cōtra asserere: quia illa non faciunt ad salutem. Hinc credo Gabrielem dixisse dist. 4. quæ. 1. art. 3. dub. 2. li. 4. In opinabilibus, quæ vt opinabilia dicuntur, non est incōueniens aliqua nunc secundum unam opinionē asserere & nunc eius contrarium secundū aliam opinionem: hoc etiam frequēter Philosophos & Sāctos fecisse inuenitur. Secùs si cōtraria dicerentur determinatiuè. Hæc Gabriel. Asserere aūt contraria in his quæ spectant ad doctrinā religionis distinguendum est, ut idem uult Sanctus Bonauētura ubi sup. Nam quædā sunt de necessitate fidei, quædā de necessitate scripturæ, quęda sunt his annexa, ut sunt q̄ faciunt ad fidei explicationē, & scripturæ expositionē. Circa ea quæ sunt de necessitate fidei opinari cōtraria simpliciter est peccatū in altero, scilicet qui falsum opinatur. Et si sit simplex opinio, est peccatum erroris: si autē assertio & defensio, non tātum est error, sed hæresis dicēda est. In his autē quæ sunt de certitudine scripturæ ignorātes scripturas, licet cōtrariè opinari, nec est culpa: ut si unus hō simplex credat, quod Iacob fuit pater Isaac, alter nō, sed ecōuerso. Et licēt primus hoc suspicetur uel opinetur, tamē non peccat, quia ignorat scripturā. Scienti autē scripturam non licet, imò peccāt si simpliciter opinetur: si autem defendat, hæreticus est iudicandus, quoniam contradicit scripturę sacræ. In his autē quæ sunt annexa fidei uel scripturæ, aut una opinio sequitur ad fidem & scripturā, & ad alteram sequitur oppositum. Et tunc dicendum, inquit Bonauentura, quod ante percontationem, licet contrariè opinari, sed post percōtationem nō licet, imò peccatū est, sicut in his quæ sunt determinata per fidē & scripturā: sicut fuit de opinione Poretani circa proprietates: dicebat. n. illas non esse Deū, & ad hoc consequitur cōtrariū fidei. Cùm enim Ecclesia adoret proprietatē, tunc adoraret non Deum, & non Deus esset adoratus. Vnde postqua ostensum est sibi inconueniens, nisi retractasset errorē, fuisset ab Ecclesia hæreticus iudicatus: sed hoc retractauit in cōcilio Remensi (ut dicit Bernar.) In his quę sūt annexa fidei, nec repugnat, quia dubia sunt licet opinari, sed nō licet asserere dubium circa Deum, quia opinari, est rationis conferētis: sed asserere dubium circa Deū, est rationis superbien-

perbientis. Bonauen. ubi ſup. Et in fine illius queſtionis dicit: Qui ꝓpria auctoritate de Deo aſſerit uel affirmat, qđ nec ſcriptura, nec fides dicit, nec ad illa ſequitur, ꝑſumptuoſus eſt iudicãdus, ẽt ſi uerũ dicat: & ſi dubitet corde & affirmat ore, mẽdax eſt. Si utroque mõ aſſerit, ſuperbus eſt: ſed ſi tãtũmodo opinatur, nec aſſerit, ſed opinionẽ tenet, in talib. nõ peccat. Et vt idẽ dicit di. 14. q. 1. li. 2. melius eſt piè dubitare q̃ aliq̃d temere diffinire. Et vt idẽ inquit diſ. 15. li. 2. circa text. qñ aliq̃d aſſertiuè dicũt catholici tractatores, in hoc non diſcordant, quia quod aſſerunt, ꝓ reuelationẽ ſpiritus ſancti dicũt qui nõ eſt contrarius. In eo vero, in quo opinãtur, diſſentire poſſunt. Et aliq̃n diſſentiunt, quia opiuio venit aliq̃n ex probabili coniectura rõnis, in qua homo frequenter decipitur, deceptio eſt potius quæ eſt pœna q̃ culpa, a qua vix aliquis tractatorũ Catholicus immunis fuit: & ideo talis diſſenſio reprehenſibilis nõ, eſt quãuis .n. diſcordẽt aliquo mõ iudicia, concordant tñ deſideria. Omnes. n Catholici tractatores veritatẽ dicere volũt. Hæc ille. Opinio aũt quã hẽt cõmunis doctrina, illa potius & sẽper ſequẽda eſt (vt inqt Gerſ. parte 3 ſuper Cãtica cãticorũ, partitione 1.) qm̃ curioſitas eſt, nõ doctrina pietatis opinionibus extraneis delectari. Vnde modò opinio de cõceptione Beatæ Marię uirginis, qđ ipſa ꝑſeruata ſit penitus ab oĩ originalis peccati cõtagione, eſt modò imitãda & tenẽda, q̃modò omnes Catholici & ueri Chriſtiani tenent: de quã re diffuſe ſcribit Gab di. 9. q. 1 li. 3. Nec tñ (ut idem ait) ꝓꝓ hoc culpandus eſt Beatus Bernardus, ſed nec S. Thom. S. Bonau. cæteriq; Doctores cũ magno moderamine oppoſitũ opinantes, qm̃ eorũ tempore hoc licuit, quũ nulla determinatio uel Cõcilii uel Apoſtolicę ſedis facta fuit: nec feſtiuitas illa generaliter tunc fuit ꝓ orbẽ celebrata, q̃ ſi ꝓceſſiſſent, haud dubiũ (inquit Gabriel) quin promptiſſimè ſuæ opinioni ceſſiſſent, & Apoſtolico magiſterio conſenſiſſent. Hæc Gabriel.

OPINIO HÆRETICA eſt quæ cõtrariatur fidei pertinaciter. Et ad hoc quod aliquid ſit opinio hæretica, requiruntẽ præcipuè tria, ſecundum Alexan. de Ales. 2. 2. titu. de hęreſi. Et poſt eum habentur in ſumma Angelica unde ꝓ conſequens ſecundum iſta tria iudicatur opinio hæretica. Primum eſt falſa credulitas in rationali, quod eſt quod erret in articulis fidei, & eius ſacramẽtis, ſcilicet Baptiſmo, Euchariſtia, & ſic de aliis. extra de hæret. cap. ad abolendam. Vnde iſta falſa credulitas contra fidem eſt dupliciter. Primo directè & principaliter, & ſic omne illud quod eſt cõtra articulos fidei, eſt falſę credulitatis. Secundò indirectè & ſecũdariò, ſicut eſt dogma peruerſũ uel expoſitio extorta in ſcripturis diuinis, ex q̃bus ſequitur corruptio alicuius articuli fidei, uel determinationis Eccleſię, & huiuſmodi, vt uolunt Canoniſtæ. Secundum requiritur peruerſa uoluntas in concupiſcibili, ex qua uult temere contra fidẽ uel Eccleſiam. Tertium requiritur defenſionis uel aſſertionis, aut etiã impugnationis pertinacitas ex parte irraſcibilis, .ſ. quod pertinaciter hoc teneat: quia ſi quis erret in fide & aliis prædictis, ſi tñ paratus eſt corrigi, nõ eſt hæreticus: patet in textu 24. q. 3. cap. Dicit Apoſtolus. & cap. Qui in Eccleſia. Gloſſ. ibidẽ. & 24. quæ. 1. Hęc eſt fides & extra de ſumma Trinit. & fid. Cathol. cap. Dãnamus. uerbo pertinaciter, &c. Et ut ſcribit frater Pelbartus in Roſa. Theol. illi opinioni magis adhærendũ eſt, quæ magis uidetur concordare cum dictis ſanctorum & determinationibus Eccleſię. Si autem de aliis rebus, tunc fauendum eſt ei qui melioribus rationibus roboratur. Et Albertus Magnus dicit, qđ frater ſimplex & quilibet homo poteſt cũ ſalute ſequi in conſilijs, quamcunq; opinionẽ uoluerit, dummodo alicuius magnis Doctoris opinionẽ ſequitur, &c. Et ſecundum Augu. in ſumm. in materia iuris diuini, & ueteris & nouiteſtamẽti, ꝑfertur Theologus. In materia uerò iuris poſitiui, Canoniſta ꝑfertin materia canoniſali, ſed in materia legali ꝑponitur

ponitur Legista. Sed quid de Doctoribus quatuor Ecclesiæ cum opinantur cõtrariè: dicitur secundum Gloss. dist. 9. c. veteris. Quod quando prædicti discordãt, tunc in disputationib. subtilibus & quæstionibus præfertur Augustinus. Sed in translationibus vel historialibus & interpretationibus præfertur Hieronimus. In moralibus autem Gregor. In sermonibus verò & iudicijs præfertur Ambr. vt & notat Gab. di. 15. ca. Sicut &; in Angeli. summa. Et hoc tenendũ est pro regula generali, qđ dicta sanctorum ab Ecclesia approbatorũ sunt firmiter tenenda, & præcipuè dicta quatuor Doctorũ vsq; ad vltimũ iota seruari debẽt, & defendi usq; ad sanguinis effusionẽ. dist. 15. c. fi. & 25. q. j. Sunt quidem. Intellige nisi essent retractata ab eisdẽ vel per Ecclesiã correcta. 16. di. 1. & 2. & dist. 22. c. j. Et nisi discordarent in decretis eorũ. Quæ aũt opinio est magis sequẽda, qñ discordant Doctores? Dicẽdum ſm Ambro. & Docto. quod in iure cano. & ciuili super his quæ spectant ad articulos fidei & ad salutẽ animæ, qñ Docto. approbatorum est diuersitas, decisio spectat ad Papam, cui standũ est. In alijs aũt licet cuilibet eã, quæ sibi placet, opinionẽ sequi, &c. puta de Salomone, utrũ sit saluatus uel dãnatus. Simile fuit olim de Marię virg. assumptione in corpore glorificato. Sed iam ſm qđ dicit Hostien. de ferijs c. eos questus, &c. approbata & cõis opinio est, qđ sit glorioso corpore assumpta. Idẽ dicit Innoc. de constit. ne innitaris, &c.

OPTIMVM quoddam est simpliciter, ut distinguit Bonauent. quoddam est in ordine uniuersi. Vnde Diony. Optimi est optima adducere. loquitur de optimo in ordine non absolutè: sicut unum est bonũ in se, & tamen non est bonum in ordine sanãdi febricitantẽ: ideo non uult quod res debuerit fieri in optimo statu simpliciter, sed in statu in quo optimè saluare tur ordo uniuersi, & eius pulchritudo hic cõsistit in ordinato ꝓcessu, quo peruenitur ab imperfecto ad ꝓfectũ, ab inferiori ad supremũ, a merito ad præmiũ: hic autẽ ordo requirit uertibilitatem naturæ intellectualis saltẽ a principio suæ creationis. Alias nisi esset uertibilis, meteri non posset. Vel potest dici, quod optimum dici potest, uel comparando ad principiũ quo producitur, uel comparando ad propriam bonitatem, & gradum perfectionis essentialis, quem recepit a producente. Primo modo uerũ est, quod semper optimũ producit optima, id est optima uoluntate, qa sua uoluntate quę semper est optima & infinita. Secundo modo non est uerum, quod optimũ producit optima semper, quia tunc nõ produceret nisi unum, uel saltẽ nisi res perfectissimæ speciei, ut recitat Gab. di. 23. q. vnic. ar. 3. dub. 1. li. 2. vbi & scribit cùm quæritur, quare Deus non produxit naturam impeccabilem, quæ melior esset peccabili? Respondetur, quod non placuit: diuinæ enim uoluntatis causa quærenda non est, cùm secundũ se sit iusta & optima, nec habet causam priorem, nec aliam regulam. secundum illud Apostoli Rom. 11. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? nec quia res bona ideo uolita, sed quia uolita ideo bona.

OPVS. Opera sunt multiplicia, & de quibusdam uide in distinctione OPERATIO: de alijs in sequẽti. Est. n. opus carnale, est opus pœnale, est opus satisfactoriũ, est opus moraliter bonum, est opus conformatum, est opus supererogationis, est opus mortuũ, est opus incarnationis, est opus Dei, est opus laboriosum, de qbus pauca uideãtur. Et opus Græcè ἔργον dicitur. Et differũt opus & opera, qđ operæ sunt diurnũ officiũ, Opus uerò finis, fructusq; operæ, secundum Vlpianũ Iurisconsultum. Teren. utrumq; uno uersu optimè expressit, cùm ait: *Quod in opere facundo operæ consumis tuæ.* Hinc operæpretium, id est fructuosum, & ad rẽ pertinens. Aliqñ tamen opus pro opera capi uidet Virg. *Mollibusq; statis opere fabrilia surgit.* Opus quandoq; pro necesse accipitur: ut ægrotãti opus est medico. Hinc oportet uenit, quod significat pariter necesse est. Et operam dare, est diligentiam impendere: & propriè opera ad corpus, cura ad animam, diligentia ad utrumq; refertur, de quo alias diximus.

OPVS BONVM moraliter est opus elicitũ,

aut imperatū cōformiter ad dictamen rectæ,id est inculpabilis rōnis: & quum multa dicta ratio recta debere cōuenire actui,ut sit rectus, ex pluribus dependet eius rō bonitatis, de quo cōsulas Gab. dist.40.q.vnic.art.3.lib.2. Nullū aūt opus bonū quantumcunq; parum,ut scribit Brulif.dis.29.q.6.lib.2.possumus facere sine diuino auxilio,& generali influētia, quia secūda causa non pōt agere,nisi mediante prima. Id qđ multis probat Doctor Martinus Plantsch in opusculo de Sagis maleficis: ueritate seu ꝓpositione prima.Differūt aūt opera moralia & opera meritoria. Nā opera moralia dicūtur illa(ut scribit Brulif.d.32. q.2.li 3.)quæ eliciuntur uel imperantur ab ipsa uoluntate,ſm esse cōpletū dictamen rectæ rationis.Opera meritoria dicūtur illa,quę eliciuntur à uoluntate ſm inclinationē charitatis uel gratiæ:& omne opus meritoriū est opus morale, sed non econtra.

OPVS VIRTVOSVM & laudabile est triplex, ut notat Bruliser in Prologo 1. sententiarū. Nam quoddā est opus uirtuosum simplex,pertinens ad uitā contemplatiuā,cuiusmodi est amare Deū,audire Missam,& orare Deū. Aliud est opus uirtuosum simplex, pertinens ad uitam actiuā:sicut est recipere hospites, ministrare infirmis. Dicuntur autem simplicia,quia nō sunt permixta. Tertium est opus uirtuosum pertinens ad uitam actiuā.Deriuantur tamen à plenitudine cōtemplationis,ut est prædicare,alios docere: nō enim simpliciter pertinet ad uitam actiuam docere: sed etiam ad contemplatiuam. Et opus uitæ contemplatiuæ est simpliciter melius & nobilius, quā sit de facto opus simplex uitæ actiuæ,ex quo uita cōtemplatiua,est simpliciter melior uita actiua. Et licet opus simplex uitæ actiuæ sit uirtuosum & bonū:non est tñ æquè perfectum: imo minus perfectū opere deriuato ex contemplatione. Est autē duplex difficultas in opere uirtuoso.Vna ex parte operantis, & hæc non facit opus in se esse uirtuosius.nō enim sequitur: Difficilius est mihi ieiunare quam orare:ergo melius est ieiunare quam orare &c. Alia est difficultas ex parte operis in se. Et illa facit opus bonum magis meritorium. Vnde docere & prædicare sunt difficiliora operibus solummodo contemplationis, difficultate operis in se: igitur sunt magis meritoria. Opus itaq; uitæ actiuæ deriuatum à uita contemplatiua, est simpliciter nobilis, & uirtuosius in genere moris,quam sit simplex contemplatio. Nā magis & perfectius est illuminare,quam lucere. Illuminare enim præsupponit lucere, & sicut maius est illuminare quam lucere, ita maius est contemplata aliis tradere, quam de facto contemplari solum.Hæc Brulif.ubi sup.

OPVS BONVM siue bene operatum(ut scribit Gabr.dist.23.q.2.art.3. dub.4. lib.3.) intelligitur opus, quod à potentia elicitur conuenienter ad finem propriū potentiæ,cuius est.Sic quia oculi,id est,pōtentiæ uidēdi,finis est uidere.Equi sessōrem suauiter ferre, uelociter currere, & imperterritè hostes inuadere.Ideo dispositiones, qbus oculus disponitur ad perfectè & clarè uidendum,dicuntur uirtus oculi. Et mēbrorū fortitudo,quo equus ad fines suos bene disponitur, est uirtus equi. Sic est,quia finis proprius intellectus est cognitio ueri: & finis proprius, uolūtatis est adeptio boni, habitus inclinans intellectum ad apprehendendū clarè obiectum, & ad assentiendū promptè & firmiter uero,est uirtus intellectus. Et habitus inclinās uoluntatē ad delectabiliter uolendum bonum, & nolendū malum,est uirtus uoluntatis.Hæc Gabr. Et opera nostra (ut scribit Christopolitanus episcopus Psal. 89.) sunt in duplici genere.Na quædā pertinent & diriguntē ad proximū, & pertinent ad charitatem proximi. Et quædam diriguntur in solū Deum: & ista pertinent ad cultum diuinū & latriā:sicut oratio,oblatio,& adoratio.Vide latius ibi Valentianum.

OPVS EXCELLENS dupliciter potest dici (ut scribit S.Bona.dist.40.q.4.lib.2.(Aut secundū uanam æstimationem:sicut aliquis reputat excellētiā uindicare se de aduersarijs,& prædominari alijs. Aut secundū ueritatis dictamen: & hic sustinere ignominiosissimum genus mortis pro Christo,

Christo, est opus magnæ excellentiæ. & tale opus excellentiæ non condiuiditur cõtra opus humilitatis: imo simul cũ illa stat & necessariò eã requirit tanquã sociã: & dum in se habeat difficultatẽ & dignitatẽ & charitatem præambulã, & humilitatẽ annexam: non est mirũ si dispo nit ad maiorem gloriam. Bonauentura.

OPVS LABORIOSVM quãdoq; dicitur magis tale ex ipso opere, quia arduum est, aliquantulum excedens uires naturales. Alio modo dicitur laboriosum propter operantis defectũ, propter quẽ magis laborat, & ista laboriositas minuit meritũ, prima auget. & ad illa ꝓmouet charitas, quia facit aggredi ardua. Gab. d. 17. ar. 3. dub. 3. lib. j. & di. 29. li. 2. Hinc Aug. Oia sæua, leuia & prope nulla facit charitas. Meritũ aũt, vt Gabr. vbi supra dicit, non cõmẽsuratur labori, sed perfectioni charitatis & intentioni actus: ut & aliàs dẽ.

OPVS FACILE. Et duo sunt quæ faciunt opus facile. Primò affectus operantis. Secundò precium rei adipiscendæ, ut dicit Iac. de Valen. Psal. 118.

OPERA quædam dicuntur uiua, quædam dicuntur mortua, quædam mortificata. Opera uiua dicũtur quæ fiunt ex radice ſpiritualis vitæ, quæ est charitas, ꝓpter quæ operãs remunerandus est uita æterna, hæc tamẽ per sequens peccatũ mortale mortificãtur: non ꝑse, nec absolutè, sed per accidẽs, & in relatione ad peccatorẽ, quia durante peccati mortalis obstaculo, homo pertingere nõ põt ad effi cacia illorũ operũ, quia cũ peccato mortali remunerari non põt in uita æterna. Rich. di. 14. ar. 8. q. 2. li. 4. Et dicũtur opera uiua, ut habet Palud. dis. 14. q. 7. lib. 4. quia facta sunt a uiuente uita gratiæ: & sunt meritoria uitæ æternæ, quãdiu nõ impediũtur. Opera mortua dicũtur illa quę facta sunt a carẽte uita gratiæ, ut ait Pet. de Palu. uel quæ non sunt meritoria uitæ æternæ propter defectũ debitæ circunstantiæ, quæ tamen sunt bona ex genere, & per cõsequens nata uiuere. Quæ verò sunt mala ex genere, non sunt mortua priuatiuè, quia nunquam sunt nata viuere. Quę aũt a principio erant meritoria, & postea superuenit mortale, diuinẽ mortificata, ut dicit Palud. Vel opera dicũtur mortua ſm Rich. ubi sup. quę non fiunt ex radice spiritualis, vitæ, quæ est charitas, & talia sunt opera bona in peccato mortali facta. Ponit & differentiã hãc inter opera mortua & mortificata Gab. dis. 14. q. 3. ar. 3. dub. 5. lib. 4. post Magist. & Doct. Mortua dicũtur q̃ nunq̃ acceptata sunt ad beatificam prẽmiationem, & talia sunt omnia quæ non sunt elicita ex gratia, sicut oia opera existentis in mortali. Etiam opera existentis in gratia, non tñ ab eo in finem ultimũ ordinata. Sed opera mortificata sunt quæ ad prẽmium æternum sunt a Deo acceptata, sed per sequẽs mortale peccatum ab assecutione ꝑmij impedita, talia sunt opera meritoria ex gratia elicita lapsum in mortale præcedẽtia. Et licèt opera ꝑ culpã mortificata reuiuiscant per pœnitentiã, nõ tamen mortua, quia qđ nunq̃ vixit, non reuiuiscit, & quia opera prius mortua nullã habuere efficaciam respectu futuri præmij beatifici, nõ adquirũt illam per remotionem impedimenti. Vide latiùs Gabr. vbi supra. Et dist. 4. q. j. in fi. lib. 4. vbi dicit qđ opus bonũ mortuũ, id est in mortali peccato factum nunq̃ reuiuiscit, quantum ad meritum operantis: quod mereretur si non in mortali fieret, sed quantum ad effectũ quem aliunde habet potest reuiuiscere. Exẽpli causa: Eleemosyna i peccato mortali facta, non reuiuiscit quantũ ad meritum dantis, reuiuiscit tamẽ quantũ ad orationẽ perpetuum eleemosynam recipiẽtium, quibus impetrant gratiam danti. Sic abstinentia & corporis castigatio in mortali facta, nõ reuiuiscit quo ad meritũ abstinẽtis, sed qa castigatio ex ipso opere habet carnem subijcere spiritui, quantũ ad illũ effectum reuiuiscit, quia cedente fictione, caro subiectior est spiritui q̃ si non præcessisset castigatio. Sic susceptio baptismatis, quatum ad meritum quod mereretur si susciperet, contritus non reuiuiscit, sed quãtũ ad effectũ quẽ habet ex opere operato ꝑ diuinã assistentiã, reuiuiscit. Nec ut sic est opus suscipientis, sed Dei suo signo assistẽtis. Hęc Gab. Et de operib. satisfactionis est idẽ iudi-

eiũ sicut & de aliis operibus, ut uult idẽ Gab.d.16.q.2.post dub.4. Opus.n. meritoriũ mortificatum reuiuiscit, sed opus mortuũ, id est extra charitatẽ factũ nunquã reuiuiscit. ut supra patet. Astipulatur Rich. & Palud. ubi supra. quos & latiùs uidere potes. Sed his uidet dissẽtire Iac. de Valẽ. in ſi. Psal. 50. quãdo dicit qđ iustificatus per pœnitẽtiã pôt mereri aug mẽtum gloriæ per bona opera quæ fecit dum erat in peccato, & hoc per nouam oblationem in uirtute nouæ gratiæ. Probat hoc multis rõne & exẽplo de illo q̃ est extra gratiã principis, & tamẽ multa bona agit alias, & exul à terra propter principẽ illa opera prosunt ei, postquã redit in gratiam cũ principe. Tali ergo, ut ipse uult, clemẽtia nõ est neganda in deo respectu iustificati per pœnitentiã, qui ante pœnitentiã numq̃ cessabat orare, & alia bona opa exercere. Hinc dicit Luc. 16. Facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiãt uos in æterna tabernacula. Subiungit & Valent. qđ talia opera facta à peccatore nõ sũt mortua, sed uiua, & à principio uiuo, q̃ à gratia præueniẽte & impellẽte ad bene agendũ, sunt facta. Sed si quis diceret: Talia opera sunt facta ab homine mortuo in pctõ. ergo sunt mortua. Negatur inquit consequentia, sicut non ualet: Domus facta est ab homine albo, ergo est alba, eo q̃ accidit domificatori quod sit albus. ita accidit hoi quod sit peccator inquantum agit talia bona, sed non accidit sibi, imo est necesse qđ operetur per gratiam saltem præuenientem & disponentem. Et licet talis homo nõ dicatur uiuere uita gratificata: tamẽ uiuit per talem gratiam disponentẽ quã tũ ad illa bona opera agẽda. Bona igitur opera facta in pctõ ualent iustificato p pœnitentiã post conuersionẽ, eo modo quo dictum est in uirtute nouæ charitatis. Quare ibidem hortatur episcopus Christopolitanus, qđ existens in aliquo peccato, non dẽt cessare orare, nec bona opera agere cũ proposito & conatu agendi pœnitentiã. Hæc Valen. Vide ad hoc Gabr. distinct. 16. quæstio. 2. art. 3. dub. 4. lib. 4. qui non parum multa scribit.

OPVS carnale est opus peccati. Ex quo (ut scribit S. Bona. di. ult. ar. 2. q. 1. li. 4.) generatur uermis spiritualis. Et tunc dicitur peccatũ putridũ, quãdo anima in ea requieſcit finaliter: ut idẽ dicit q. 2. ubi sup. Quando aũt sit pctũ mortale delectari in opere carnali, consulatur Gers. par. 2. in q quibusdã, & suis responsionibus, qui ita scribit. Quod si quis tẽtatus fuerit de aliquo peccato mortali, si delectatur in eo delectatione morosa, & placeat sibi illa delectatio rõne deliberata, ita qđ non uellet qđ tẽtatio recederet, sed quod tentatio duret amplius, posito qđ non uellet actualiter cõmittere peccatũ, hoc est exercere pctũ suum ad extra, peccat mortaliter. Sic intelligit illud B. Tho. de Aquino, qui dicit qđ consensus delectatiõis peccati mortalis est peccatũ mortale. Propterea (inqt Cancell. Parisien ubi sup.) cautissimũ est statim abigere tales recogitationes operũ carnaliũ, tam aliorũ q̃ suorũ, quãuis sit aliquãdo in tali recogitatione uitiũ quoddã curiositatis noxię q̃ nõ oportet esse peccatũ mortale, potius quã sit delectatio carnalis. Et hæc curiositas cõis est apud quẽlibet ex sensibus, ut oculus non saturatur uisu, nec auris auditu, & pôt magis dici delectatio huiusmodi sensualis, q̃ carnalis seu libidinosa. Hæc Gers.

OPVS. insuper carnale opponitur spiritali. Nam opus carnale est opus carnis uel uitiosum uel malũ. Opus uerò spirituale est opus spiritus uel bonũ uel uirtuosum, uel meritorium. Et opera carnis dicũtur opera tenebrarũ, & opera spiritus arma lucis dicuntur, ut dictũ est. Opponũtur & ex eo, quia caro cõcupiscit aduersus spiritũ (inquit Apostolus. Annumerat autem Apostolus ad Galat. 5. opera carnis, quæ sunt hmoi, Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitię, contẽtiones, æmulatiões, irę, rixę, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessatiões, & his similia. Et qui talia agunt, regnũ Dei non consequentur. Fructus aũt spiritus est charitas, gaudiũ, pax patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mãsuetudo, fides, modestia, cõtinẽtia castitas

castitas.&c. Quod aũt opera carnis dicantur opera tenebrarũ, & opera spiritus arma lucis, habetur ab eodẽ Apostolo ad Roman.13.cùm inqt: Abiiciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, sic ut in die honestè ambulemus, nõ in comessationibus & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitijs, nõ in cõtẽtione, & æmulatione, sed indumini Dominum Iesũ Xp̃m, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

OPVS POENALE dicit̃ dupliciter (ut scribit Gab.di.16.q.2.art.1.lib.4. Vno modo formaliter, s. quod infert afflictionẽ vel pœnam agenti interiorẽ, s. tristitiã animæ, uel dolorem exteriorem corpori, ut contritio, ieiunium, castigatio, labor corporalis. Vel opus dicitur pœnale, fm Paludensem, di.15.q.1.lib.4.q. quid est contra rationem uoluntatis, & huiusmodi, nõ est inquit satisfactoriũ, quia nec uirtuosum. Alio modo uirtualiter, scilicet quando eminenter includit perfectionem operis pœnalis, & redit hominem paratum ad subeundum passionẽ, aut laborem si facultas uel opportunitas occurreret. Sic actus intensus charitatis Dei, licèt delectet habentem intantum, qd̃ etiam opus naturaliter pœnale reddit dulce & delectabile. Sic de B. Stephano, Petro, Andrea, &c. scribit B. August in soliloq.cap.22. quibus dulcedo & feruor charitatis lapides torrentis, & crucẽ fecit dulces, eosq̃ paratissimos reddidit ad tormenta sæuissima tolleranda: attamen talis actus dilectionis Dei includit uirtualiter contritionẽ peccatorum. Non.n. simul stãt Deum super omnia diligere, & tñ peccatum quod contra Deum est, non odire, si in cogitatione occurrat. Gab. ubi supra. Vel opus pœnale secundo modo dicitur (ut Palud. ait) quicquid est priuatio alicuius boni quamuis placeat voluntati: & sic per tale opus pœnale in se liberale uoluntati fit satisfactio.

OPVS SATISFACTORIVM (ut post Rich. scribit Gab.di.16.q.2.dub.7.lib.4.) est opus seu actus uolũtatis elicitus uel imperatus. Ideo flagella undecũque inferantur ab extrinseco, ut sic nõ sunt satisfactoria. Sed uoluntaria sustẽtia eorum pro remissione peccati satisfactoria est, quia illa est a uoluntate tanquam ab actiuo principio. Concordat Paludensis ubi supra.

OPVS SVPEREROGATIONIS dicit̃ opus consilii uel qd̃ fit ultra id ad quod quis debet: & opus supererogationis includit meritũ, quare Deus nõ põt propriè facere opera supererogationis, q̃a Deus non potest mereri. Item sacerdotem dicere horas, non est supererogationis. Item ieiunare per quadragesimam, nõ est supererogationis. Itẽ aliquid alicui, quãdoq; est supererogationis, & postea nõ est supererogationis, sed necessariũ. Sicut aliquem seruare regulam fratrũ minorum, ante uotum est supererogationis, postea est bonum necessarium: post professionem enim ex communi lege uouentium tenetur, quia uouentibus est lex posita de reddẽdo. Bonũ autem supererogationis non habet malũ oppositum: ideo nec consilium. habet signum oppositum. Hæc Brulifer. di.45. ar.3 q.2.libr.1.

OPVS FORMATVM. Et dicũtur opera formata dupliciter. Vno modo p̃ exclusionem deformitatis peccati. Alio mõ per positionem dignitatis meriti. Si primo modo accipiãtur opera formata, sic p̃cepta decalogi obligant ad opera formata: obligant enim ad uitãdũ omnia peccata mortalia. Omnia namq̃ peccata mortalia aut capitalia in mãdatis Dei habentur prohiberi. Nã superbia prohibetur in adoratione Dei, & in honorificatione proximi: inuidia uerò & ira, in fuga homicidij: acedia in sanctificatione sabbati: auaritia uerò in p̃hibitione furti: luxuria & gula sibi coniuncta, in prohibitione mœchiæ & adulterij, ubi p̃hibẽt oĩs coitus & immoderata delectatio carnis. Si secũdo modo, si loquamur de obligatione conditionali mãdata decalogi obligant ad opera formata. Si quis enim uult ad uitam ingredi, necesse est ex charitate seruare mãdata, q̃ quidem charitas est meriti principiũ. Secùs ẽ de obligatione absoluta. Videatur ad hoc Sanctus Bonauen. distin.37.

q.2.li.3. & aliàs patet sufficiẽter in dictione PRAECEPTVM. Debemus autẽ mãdata obseruare ẽm intẽtionẽ p̃cipiẽtis: & hoc uerũ est de obligation conditionali, si uolumus ad uitã ingredi. Posset tñ & aliter dici, qđ intẽtio Legislatoris nõ solũmodo fuit ad hoc ut homo ꝓueniret ad gloriã, sed ét ut uitaret pẽnã. Mandata aũt si obseruentur quãtũ ad opera extra gratiã facta, sufficiũt ad ỽitandã penã. Et ꝓpterea nõ sequitur, quod per mandata obligetur quis absolutè ad opera meritoria, ut dicit S. Bona. ubi sup. in solu. argu.

OPVS OPERATVM & opus operãs, ita distinguũtur: Opus operatũ, est opus uel signũ exterius exhibitum, quod fit ad significandũ aliquod, & ualet ex institutione & pacto, sicut sacramẽta nouæ legis ualẽt ex opere operato, hoc est ex ỽi sacramẽti conferunt gratiã, si nihil aliud impediat, hoc est si suscipiens nõ ponat obicẽ, uel non est peccato inquinatus mortali. Opus uerò operans, est motus ipsius agẽtis interior. Et fructus sacramẽtorũ est, ut per ea cõsequamur gratiã, non solùm ex opere operante, sed ex opere operato (ut scribit Gabr. sermone primo de Circũcisione Domini) quod nullis alijs operibus est cõcessum, nec ceremoniis ueteris legis (ut dicunt Doctores ex uerbis Augu. quę ponit Magister di. 1. quarti.) Sic autem cõferunt gratiam ex opere operato, q̃a ad consequendam gratiã per ea non requiritur ẽm Scotum, motus bonus interior de congruo sufficiens ad gratiæ infusionem, sed sufficit quod suscipiens ea nõ ponat obicem infidelitatis cõtrariæ uoluntatis aut consensus in mortale peccatum commissum uel committẽdum. Qui enim tale aliquid repugnãs gratię in se haberet, gratiam accipere non posset, quoniã contraria & repugnantia simul stare nõ possunt, patet in paruulis baptizatis, & penitẽtibus solũ attritis. In primis nullus motus liberi arbitrij p̃cedit. In secũdis & si aliquis præcedit, tñ talis propter sui imperfectionẽ gratiam de congruo non meretur, & tamẽ ambo ỽirtute sacramenti gratiam cõsequuntur. Gab. post Scotũ ubi sup. Dicimus ꝓterea qđ Missa & mali boni sacerdotis ex opere operato est ęqualis, sed ex opere operante est inæqualis: qm̃ tã boni q̃ mali sacerdotis Missa ẽ melior. Sic Missa dupliciter dicitur ualere ex opere operante, hoc est ex merito personali ꝑsonę celebrantis, ꝓp qđ cõfert Deus petita a sacerdote eis quibus orationem & Missæ sacrificiũ applicat. Ex opere operato, i. ex ipsa consecratione, oblatione, sũptione uenerabilis Eucharistiæ, non habendo respectum ad personalem sanctitatem aut meritũ sacerdotis. De quo uide latius Gabrielẽ lect. 26. canonis. Vnde Augu in libro de corpore Christi. In mysterio corporis & sanguinis Domini nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in ỽerbo ꝑficitur creatoris, &c. Sacramenta talia uerò ualent ex opere operante, nõ ex opere operato: de quo alias latiùs dicitur, & infra uidebit aliquid, cùm de sacramẽto agetur. Vnde Gers. tract. 9. super Cãtico Marię, ait: Sciebat (inq̃t) loquitur de Beata Virgine, Eucharistię susceptionem ỽirtutem habere priuilegiatã, quã dicimus uim operis operati. Addit: hæc uis ad ꝓpriũ meritũ solius uoluntatis uel proprii operis plus ualet hic, sicut & in baptismo actualiter accipere q̃ solum uoluntatis desiderium habere. Quo circa (inquit Gerson) stultè agunt qui se reddũt inhabiles ad susceptionem: stultæ qui sine causa rationabilis impedimenti se subtrahunt. Prudẽter uerò q̃ sibi bene cõscij frequẽter accedũt, porrò meretur sacerdos dignè consecrans, sed amplius dignè cõmunicans, etiam non sacerdos. Hæc Gerson.

OPVS aliquod prodesse alij per accidens dupliciter pôt intelligi: ut scribit Rich. di. 45. art. 6. quæst. 2. lib. 4. Aut quia est purè passiua occasio utilitatis illius: q̃a ex se magis ordinatur ad defectũ, quauis hõ ex bonitate sua inde illius utilitatem eliciat, & tale opus facienti non prodest, sed obest. Alio modo: q̃a quamuis non sit per se causa utilitatis, tamẽ ordinatur ad inducendum homines ad

facien-

faciẽdum alterius utilitatẽ, & tale opus prodesse pót facienti, ſicut eſt mortuos ſepelire, quod prodeſt uiuis ſepelientibus: quia tale opus fides reſurrectionis aſtruit (ut dicit Augu.) & homines ad eleemoſynam faciendam excitat. Lumi naria, etiam panni, & alij ſumptus, qui fiunt in ſepulturis mortuorum, prodeſſe poſſunt per accidens, inquantum per ta lia hoies excitantur ad cõpatiendũ, & p conſequens ad orandũ pro eis, & inquã tum etiam pauperes fructũ capiũt, & ec cleſia pp Deum honoratur: & ſic Tob. 12. ſepultura inter cæteras eleemoſynas computatur, ut habet Rich. q. 1. ubi ſup.

OPVS DEI eſt quod fit à Deo. Et ſi Deus oium eſt cauſa (ut dictũ eſt in dictione CAVSA PRIMA) tamen agit & median te creatura multa alia. Eſt igitur cã omnium eorũ quæ fiũt uel mediata uel im mediata, opera autem Dei ſunt pfecta, ut dicitur Deut. 32. Et opus Dei (ut ſcribit S. Bona. diſt. 3. par. 2. q. 1. lib. 2.) eo ip ſo quod opus Dei eſt, neceſſe eſt ipſum eſſe laudabile, eſſe ordinabile, eſſe acceptabile, eſſe perfectũ, uel pfectibile. Nihil facit Deus quod nõ deceat ſuã maie ſtatẽ. Vnde dicere uel ponere quod diabolus a Deo habuit originaliter ſibi innatam malitiam uoluntatis, non tantum falſum eſt, imo hæreticũ: cũ enim Deus in omnibus operibus laudabilis exiſtat, non eſt credendum quod faciat opus ali quod uituperabile. Plura ibidem Bona. Et cùm potentia Dei prout ad extra reſpicit, & operando ſe extendit, eſt eadẽ in qualibet perſonarum (ut ſcribit Gerſ. tract. 5. ſuper cantico uirginis) & ſecũdũ iſtam opera trinitatis ſunt omnino indiuiſa. Opus uerò Dei opificis i prima mũdi productione eſt triplex, ſcilicet opus creationis, opus diſtinctionis, opus ornatus. Opus creationis eſt opus productionis creaturæ de nihilo, quod deſcribitur ante oẽm diem, cùm legislator Moyſes ait: In principio creauit Deus cęlũ & terram, &c. Opus diſtinctionis eſt quo ab inuicẽ diſtinctæ ſunt partes mũdi principales, ſcilicet cœlum & elementa. aut per formas ſubſtantiales ſpeciuocas de nouo non quidem creatas, ſed de præexiſtenti materia productas, uel accidentales, & per locutionẽ eis debitã & diſtinctam, & hoc deſcribitur factũ tribus primis diebus, quorum primo facta eſt lux. Secundo firmamentum. Tertio aqua & terra cum plãtis. Opus ornatus eſt productio luminariũ & mixtorũ in cœlo ex materia elementorum, quibus cœleſtia corpora & ipſa elemẽta ornantur, & hoc deſcribitur ultimis diebus facta, ſ. quarta quinta, & ſexta. Quarta opus ornatus cœli. Quinta ornatus aquæ. Sexta ornatus terræ. Hæc Gab. diſt. 12 q. 2. li. 2.

OPERA DIVINA ſecundum Iaco. de Valen. Pſalm. 91. ſunt in triplici genere uel ſunt triplicia. Quædam dicuntur opera creationis, & quædã opera pmiſſionis, & quædã opera redemptionis, & quædã opera iuſtificationis & punitionis. Prima opera, ſcilicet, creationis: puta, cœlũ & elementa & omnis ornatus eorum, dicuntur opera magnifica, quia demonſtrant Dei oipotentiam, de quibus modò dictum eſt. Opera permiſſionis, ſcilicet, quare Deus permittit proſperari malos, & affligit bonos in hac uita, pertinẽt ad profundiſſimã & abyſſalem ſciẽtiam Dei. Opera uerò punitionis malorũ pertinent ad Dei iuſtitiam: & demonſtrant Deũ eſſe iuſtiſſimũ. Sed iuſtificationes bonorũ pertinent ad Dei miſericordiã, quia ſicut punit malos per iuſtitiam, ita iuſtificat & uocat & exaltat bonos non ex meritis, ſed per ſolã miſericordiã, & talia opera ẽt pertinent ad altitudinẽ ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ Dei, ideo dicunt in ſcrutabilia & inueſtigabilia, eo ꝙ nullus poteſt reddere cauſam, cùm ſint ex uoluntate Dei, & occultiſſimis iudiciis eius, & & talia opera dicũtur profundiſſimę cogitationes Dei. Hæc Valẽtia. De his operibus Dauid loquitur Pſal. 91. cùm ait. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine? nimis profundæ factę ſunt cogitationes tuæ, uir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc, &c.

OPVS incarnationis eſt, dum Chriſtus aſſumpſit humanam naturam, & illud opus excedit limites naturæ, ut ſcribit Gabr. diſtin. 2. quæſt. unica dub. 3. lib. 3. Et de opere incarnationis ſiue incarna-

tione ſupra dictum eſt.

ORARE eſt mẽtem in Deũ eleuare, à quo oratio. Et oratio ſm Rich. diſt. 15. art. 4. q. 1 lib. 4. dupliciter pót accipi. Vno modo ꝓ deſiderio obtinendi aliq̃d à Deo, quo deſideràs ordinetur in ipſum, & ſic oratio eſt quidã aſcenſus animæ intellectiuæ ad Deum, qui. i. uoluntatis ut eliciẽtis, & intellectus ut dirigentis. Vnde Gloſa ſuꝑ illud Pſal. Accedite ad Deũ, dicit fide inhærendo & duobus pedibus geminæ charitatis currendo. Primũ pertinet ad directionem intellectus. Secundum ad ſenſum effectus etiã ſic accipit oratio ſecundũ quod 1. Cor. 2. diſtinguitur contra obſecrationẽ, poſtulationẽ, & actionẽ gratiarum, & etiam in Gloſ. ſuꝑ illud Pſal. Domine ante te omne deſiderium meum, ubi dicitur: Nunquã deſinit orare qui non deſinit amare. Alio modo orare idem eſt q̃d prædictum deſiderium loquẽdo Deo proponere, non per modũ indicatiuum, ſed ſupplicatiuũ: & ſic orare eſt actus intellectus, ut elicientis. & uoluntatis ut mouentis, & ſic loquit Iſido de oratione x. lib. Etym. ubi dicit. Orare eſt dicere. Et Auic. x. meta c. 3. cùm dicit, q̃d per oꝛonem homo eſt eloquẽs Deo. & Philoſophus 1. Ethi. c. pen ubi dicit. Ad optima deprecatur oratio. Orare eſt poſtulare. Vnde Aduocatos dicimus oratores & orationes uocantur poſtulationes, ut inquit Palud. diſt. 15. ar. 1. lib. 4. & poſtulare ſecundum leges eſt deſiderium ſuum, uel amici in iudicio coꝛã iudice proponere uel exponere, inquit Palud. qui & ibidem dicit quòd quiſque & in quocunque ſtatu orare debeat. Et clerici prius pſalterium quam Philo. addiſcant: alias non excuſantur à culpa, & de modo orandi ibidem dicit. Orare pro aliquo, eſt orare pro aliquius ſalute, idcir co pro martyre non eſt orandum teſte. Augu. de uerbis Apoſtoli di. Inſuſtũ eſt pro martyre orare in eccleſia, cui nos debemus orationibus commendare, pro aliis autem defunctis oratur. Si ergo, ut ſcribit S. Bonau. circa textum diſtin 45. lib. 4. conſtare debet nobis quod martyres ſtatim beatificantur, ſicut nullus debet de eorum gloria dubitare, ita pro eis nullus debet orare. Si enim orat uidetur præſumere quod non ſint martyres uerè, & non tantum præſumere ſed etiam exterius innuere, ac per hoc iniuriã martyri facere. Vel orare pro aliquo eſt petere ſalutem eius uel acceleratiõnem ſalutis, ſic pro aliis defunctis oratur: & quo modo tam pro uiuis quàm ꝓ defunctis ſit orandum, aliàs multa à multis ſcribũtur, pręſertim a Gerſone in multis ſuorum operum tractatibus & ſermonibus. Orare aũt & deprecari differunt ſecundum Iaco. de Valẽ. Pſal. 16. Nã orare eſt aliquid petere indifferenter. Sed deprecari eſt ab aliquo malo petere liberari.

ORARE FICTE dicitur is qui illud pro quo orat neque uult nec deſiderat.

ORATIO dicitur quaſi oris ratio, & eſt triplex (ut notat Brulif. diſt. 17. quæſt. 4. libro 4.) quædam logica, alia rethorica, alia theologica. Prima eſt uox cõplexa ſignificatiua ad placitum. Rethorica dicitur quælibet propoſitio diſſuaſiua uel perſuaſiua, qua perſuadetur, quę præponit ab aliquo Rethore facta alicui principi. Alia eſt theologica, & eſt quidã ſapor mentis in Deum terminatus. Et de hac oratione dupliciter loqui poſſumus ut ſcribit Tho. Argen. diſt. 23. lib. 4. Vno modo ut eſt publica conueniens alicui ex officio. Alio modo ut eſt priuata conueniẽs alicui ex merito vitę. Primo modo, oratio boni Laici non eſt efficacior quàm mali ſacerdotis: quia ſacerdos dicens orationem, qua confert ſacramentum unctionis extremę &c. quę oratio ſibi conuenit ex officio, orat enim in pſona totius Eccleſiæ, & ideo ut ſic oratio eſt efficacior oratione cuiuſcunq; Laici qui orat tanquam perſona priuata & ſingularis. Licèt ſecundo modo, oratio boni Laici efficacior eſſe ſolet. Vide ad hoc Gabrieiem lect. 62. canonis.

ORATIO ſecundum S. Bona. diſt. 15. lib 4. capitur tripliciter: propriè, communiter & cõmuniſſimè. Propriè oratio eſt aſcẽſus ad Deum ad aliquid deguſtandũ uel impetrandum uel exoluendum. Cõiter uerò oratio dicitur ſecundum quod cõprehendit omnem actum contẽplatiuæ ad Deum relatum. Communiſſimè ſecundum

cundum quod dr. Nō ceſſat orare, qui nō ceſſat benefacere in Glo. 1. ad Tim. 5.

ORATIO variè a multis deſcribitur. Vnde Alex. p. 4. q. 88. multas oratiōnis diffinitiones recitat uerbaliter differentes ſecūdum ſententiam ſatis cōcordantes, quas & uide apud Gabr. lecti. 61. canonis. Damaſce. li. 3. cap. 24. ita diffinit. Oratio eſt aſcenſus intellectus ad Deum. Cui cōſonat illa Aug. in ſerm. de oratione & ieiunio. Oratio eſt pius mentis affectus in Deum directus. Dicitur affectus pius ſecundum Bruliſ diſtin. 17. quęſt. 4. li. 3. id eſt actus affectādi uel affectionis & pius a pietate. Pietas autē capitur pro cultu diuino cōpleto fide, ſpe, & charitate. Ex quo ſequitur, quod nulla oratio eſt proprie oratio niſi fulciatur fide, ſpe, & charitate. Oratio enim eſt quædam auis pulcherrima emiſſa ab arca Noe eccleſię, & quando eſt bene ordinata, retulit ramū oliuę uirentem. Vnde duæ ſunt alæ, ſ. fides & ſpes, & ſine his non poteſt uolare. Charitas autem eſt uita orationis, quia mortua eſt ſine ipſa, etiam ornata pulcherrimis plumis, ſ. humilis & ſubdita, reuerens & deuota. Item Pagani & infideles non poſſunt orare quandiu ſunt tales, quia oratio eſt pietas complectens cultum diuinū totum, id eſt fidem, ſpem & charitatem. Vnde licèt Idolatræ colēdo idola, petunt multa a diis ſuis, tamen non orāt, quia oratio eſt affectus pius, & oportet quod ſit charitate formatus. Itē Iudæi licèt multa petant a Deo, permanentes in perfidia ſua; non poſſunt orare, quia non poſſunt habere affectū piū: nec dæmones & damnati poſſunt orare, quia licèt habeant fidem & ſpem, non tamen formatam, nec timent timore ſeruili, ſed horribili. Nec uiatores in Eccleſia Chriſti quādiu ſunt in peccato mortali, orant propriè loquendo. Patet, quia non pie orant, quia pietas complectitur ſpem, fidem, & charitatem, quia ſunt ſicut ligna arida & ſicca non animata. Vnde differētia eſt inter petere & orare (ut idē Bruliſer ſcribit) hinc bene tales poſſunt petere, ſed nō orare: qa ois q orat, petit, ſed non econuerſo, niſi dicere uelis qđ alia ſit oratio informis, & illa eſt ſine charitate. Alia formata charitate, & quādiu hō eſt in pcō, non poteſt orare. Vnde periculoſum eſt (vt ait Bruliſer.) accipere eleemoſynas, & bona ad orandū, ut faciunt religioſi & ſacerdotes: qa ſunt fures & latrones, quia Miſſæ eorū & orationes nihil ualēt, quantū ad opus operantis, ſiue ad meritū perſonale. Secūs quantum ad opus operatū. Iuſti verò & bene dirigentes affectū ſuū piū in Deum, propriè orant. Vnde oēs ſancti & ipſe Chriſtus proprijſſimè & ſine intermiſſione pro nobis orant. Orationes itaque ſiue preces creaturæ nunquam ſunt Deo gratæ, niſi ſit in gratia. Probat & p illud Gen. 4. Reſpexit Dominus ad abel & ad munera eius. Ad Cain aūt nō reſpexit, nec ad eius munera. Vnde Eſa. 1. Cū multiplicaueritis preces, nō exaudiam: manus. n. ueſtræ plenæ ſunt ſanguine. Et dicitur oratio in Deū directa, p p quod nullus hō per ſe poteſt orare aliū hominem, nec pōt orare angelos nec beatos, nec uirginem gloriosam. Et licèt nullus hō poſſit orare ſanctos, poteſt tamē licitè rogare & petere ab eis aliquid, tamen ſancti orant continuè deū pro nobis. Et oratio eſt aſcēſus mentis in Deum, ſed mens in Deū non aſcēdit niſi purgetur. Nō diſcrepat a ſuperiori diffinitione illa Hugonis: cū dicit: Oratio eſt cōuerſio in deū per piū & humilē affectū. Vel ſm Glo ſuper illud 1. Theſſal. ult. Sine intermiſſione orate. Oratio eſt expreſſio deſiderij propter bonum adipiſcendū, vel malum remouendum informāta per uerbum exterius uel interius. Aliter diffinit ſanctus Gregorius x. moral. dicens: Orare eſt amaros in compunctione gemitus, & nō compoſita uerba reſonare. Cui ſimilis eſt illa Hugonis: Deuotio ex compūctione procedens, quæ datur ſm ſtatum pœnitentis. Itē ſanct. Ber. in qua dā epiſtola inquit. Oratio eſt hōis Deo adhærētis affectio & familiaris ꝗdam & pia allocutio, & ſtatio illuminatæ mētis ad fruendū Deo quādiu licet. Cui conſonat ita ſanct. Ambroſ. Oratio eſt cibus mentis, claraq; alimonia ſuauitatis, quæ membra non honorat, ſed in ornamenta conuertit. Ornamenta utiq; morum

atque

atque virtutum VVilhel. in diuina Rhetho. ſic diffinit in ſua generalitate. Oratio eſt petitio quæ ad Deũ dirigitur, vel ad perſonas, vel perſonam ꝓp ipſum. Petitio aũt genus eſt ad orationem, quę generaliter eſt locutio inclinatiua alterius ad bonum præſtandum, vel malũ remouendũ. Et dicitur, inclinatiua, non optatiua: quia non eſt idem, optare & petere, multi enim optant, & deſiderãt quæ non petunt, & optant vel deſiderãt quæ omnino habere nolunt, ſicut viri ſancti & ſapientes qui multa concupiſcunt, & deſiderant ſm ſenſualitatẽ, à qbus tamẽ ſe abſtinent viriliter, & auertũt. Qui aũ petit indubitanter, oſtendit ſeſe velle obtinere quod petit. Hæc VVilhel. Ex his patet quod oratio, eſt actus qdẽ potentiæ rationalis, qa relatus ad Deũ, qd̃ referre in Deũ ſoli potentię rationali cõuenit. Eſt enim oratio aſcenſus intellectus ad Deũ, vł & eſſe actus voluntatis, & affectus. Eſt enim oratio ſm Auguſt. pius mentis affectus in Deum directus, ytrũque ita videntur ſanctorũ diffinitiones aſtruere orationẽ eſſe, vel actũ intellectus vel uoluntatis. De quo videas & Gab. lect. 61. cano. Oratio ſm S. Tho. 4. ſent. diſt. 15. Et 2. 2. q. 33. ar. 4. eſt oris ratio per quã noſtri cordis intima manifeſtamus Deo. Vel oratio eſt oſtenſio voluntatis noſtræ ei à quo impetrare ſperamus id quod deſideramus. Gerſ. part. 2. in ſerm. de oratione, ait: Nuncius eſt oratio quæ duabus alis ſubnixa eſt, fide, ſpeqꝫ animata eſt charitate, & qꝫ ornata eſt tanquã plumis uirtutũ multiplicitate. Vnde quid eſt oratio, niſi aſcenſio uel eleuatio mentis in Deũ per piũ & humilem affectũ, quo fit ut dũ oramus nos familiari quadã proximitate Deo colloquimur. Multa ibi de oratione ſcribit, & alias in multis locis, ſ. de mẽdicitate ſpirituali parte prima, & in ſermone ꝓ defunctis, parte quarta, & in multis alijs locis, ſed laconiſmo gaudemus ſtilo.

ORATIO quædam eſt purè mentalis, quædam purè uocalis, quædã media uel mixta. De quo uideatur S. Bonau. diſt. 15. arti. 2. q. 3. lib. 4. & Alexan. par. 4. q. 9. mẽb. 2. art. 6. & Gabr. leg. 62. canonis. Oratio purè mentalis eſt quando labia nõ mouentur, ſed cor ad Deum loquitur. Quo modo orabat Anna. de qua 1. Regũ 1. dicitur. Et Gloſſa ſuper illud Pſal. Exaudiſti Domine deprecationem meã dũ clamarem ad te. Clamor fit ad Deum nõ uoce ſed corde: quia multi ſilẽtes labijs clamauerunt, multi ſtrepentes corde auerſo nihil impetrare potuerunt. Clama ergo intus ubi Deus exaudit. Oratio purè uocalis, quando nihil cogitat in his quæ dicit nec in generali nec in ſpeciali: ita qꝫ referat intentionẽ ad ſenſum uerborũ uel finem: ſed cùm orat fabricat caſtra, hoc eſt mente uerſat inania, & penitus impertinentia. Et ſic mentalis ſimpliciter excedit uocalẽ (ut inquit S. Bonau.) acceptioꝛq; eſt Deo. ut uult Gerſon parte ſecunda, de ſollicitudine Eccleſiaſticorũ) oratio mentalis q̃ uocalis. Oratio mixta in qua ſcilicet orat mentaliter & uocaliter, & de iſta diſtinguendũ eſt ſecundum S. Bonauen. ubi ſupra. quia aut uerba illa impediunt affectum, quia ſic inflammatus eſt, quod immediatè ferẽ in Deum, & tali utilior eſt oratio mentalis. Si autem iuuatur utilior eſt uocalis, & multi ſunt tales & maximè illi qꝫ non ſunt uiri ſpirituales, ad quorum affectus prouocandos inſtitutæ ſunt uocales orationes. Et ut idem ait: Credo quod omnis ſit ſatisfactoria: quia nulla eſt in qua non laborant uirtutes animales, & quantum delectantur ſpiritus tãtum caro freqꝫter tabeſcit, & uirtutes animales minus ſunt intentæ regimini corporis. Credo tamen (ut idẽ dicit) quod illa inter cęteras eſt magis ſatisfactoria in qua accẽditur homo ad gemitum, quia hæc eſt ĩ qua Deus maximè delectat̃. Vide latius ibi S. Bonauen. Conſonat Brulif diſt. 15. lib. 4. ubi ponit pro regula quod omnis oratio uocalis requirit orationem mentalem, ſed non econuerſo. Apud Deum enim non eſt agendum uerbis ſed affectibus. Hinc dicitur Matth. 6. Orantes nolite multum loqui ſicut Ethnici faciunt. Et licèt oratio mentalis ſufficiat quo ad Deum, qui inſpector eſt cordis, utilis tamen eſt priuata uocalis propter plures cauſas, quas aſſignant doctores, Alexander,

xander, Thomas, & cæteri post eos, scili cet propter excitationē interioris deuo tionis: propter mentis illuminationem, quę fit per uerba. Item propter recorda tionē facilioré rerū tempore orandi. Vn de Glossa Mat. 6. super illud. Non apud Deū agendū est uerbis, sed rebus, intentione cordis, affectu simplici. Quarto ꝓpter mentis ab euagatione custodia. Quinta causa é plenior debiti redditio. Sexta est redundantia quædā ab anima in corpus ex vehemēti affectione ac deuotione, ſm illud Psalm. Lætatum é cor meū, & exultauit lingua mea. Sæpè em̄ mens, orantis deuotione accensa in fletus, & suspiria in iubilos, & uoces incōsi deratè prorūpit. Septima causa ē instructio proximorum. Vnde Glossa Mat. 6. Vult Deus rogari, & adorari, ut bonitas eius deriuetur ad plurimos, & status iustitiæ seruetur apud subiectos. Vide latiùs apud sanctū Bona. dist. ult. & Gabr. lection. 42. canonis illas, causas clarius explicantē & deducentē. Et cū in oratione (ut scribit Paludensis dist. 15. q. 5. ar. 1. lib. 4.) præcipuè attendatur orantis deuotio, ideo tantum debet oratio extendi quantū orantis deuotio potest protēdi, ideo si multū potest protendi, & oratio debet esse diuturna & prolixa. Si aūt prolixitas uel diuturnitas fastidiū parit, non est ultra protrahenda, de consecratione dis. 5. Non mediocriter. Melius est septem psalmos decantare, cum puritate, & spirituali hilaritate q̄ totius psalterij modulatio cum tristitia. Cæteris ergo paribus crebris oratio melius ualet. De prolixitate orationis exempla sūt in Christo, in Arsenio, i beato Dominico, qui pluries pernoctabant in oratione. De crebritate in Bartholomæo qui centies per diem & centies per noctē flexis genibus orabat. De attentione, & deuotione in monachis Aegypti, qui (ut dicunt in uitis Patrum) nec ositabāt, nec spuebant psalmodizantes. Et ut idē Paluden. scribit cōclusione 3. ubi supra. Licèt non semper actualiter, debemus orare, tamen in uirtute semper orare debemus, quia ut dicit Glossa ad Thes. Non cessat orare, qui non cessat bene agere. Horis tamē & tēporibus constitutis orare debemus, ne intētio nostra frigescat, ut tenentes surgere, ad matutinas quicū que debent eas orare illo tempore. Vnde Psal. Media nocte surgebam ad confitendū tibi, unde horam non licet prætrire, nec anticipare, ut nomen sit consonū rei nisi ex causa. Et ſm hoc possunt accusari uel excusari, qui dicunt matutinas in sero, quia si hoc faciunt, ut plus dormiant, uel ꝓp aliam non licitā causam accusabiles sunt. Si autem propter breuitatem noctium, & solennitatē offitij, ut quædam ecclesiæ faciunt, excusabiles sunt. Latiùs Palu. Vnde Hugo. dicit quod ante horam, orare prouidentia est, post negligentia. In hora obedientia intelligendum est (inquit Palud.) quando hoc fit ex rōnabili causa. Clerici quoque, & beneficiati, & religiosi ad horas canonicas tenētur iure diuino, & humano. Et propter hoc tenentur attendere corde præcepto diuino, & si non humano, quia hoc importat oratio, quæ est ascensus mentis in Deum. Oratio quoq; debet esse attenta (ut inquit Paludensis conclusione 4. ubi supra.) quantū ad uerba, ut impleat præceptū, nec ad hoc deuotio interior requiritur quā purus homo impetrare non pōt, sicut nec in utero baptizare. Vnde studiosè, & deuotè sine syncopa & festinatione & garrulatione loco & tēpore dict debet. Et ad orationē sicut ad quodlibet, opus bonū pōt requiri duplex attentio) ut idē Paluden. scribit. (Vno modo, ut oratio ab intētione procedat. Alio modo ut intentio continuè comitetur orationem. Primo modo requiritur, attentio ad orationē tam publicam, quām priuatam, non solum quidem propter meritum: sed etiam ad uitandum peccatum, quando oratio dicitur ex præcepto. Primum patet sic, quia nullum, opus meritorium est, nisi ex intentione procedat, aliter enim non est opus humanum, cùm homo, sit homo per rationem, & uoluntatem. Si ergo oratio, debet esse meritoria, oportet quod procedat ex intentione. Similiter si uitetur transgressio præcepti, q̄a præceptum datur hominibus, ideo oportet

quod

quod non procedat ex ſola imaginatione, quę cómunis eſt nobis, & brutis, ſed ex deliberatione quæ requirit attentionē. Nō requiritur tamē quod attētio cō comitatur actualiter tota orationē, quia nec hoc, requiritur in quibuſcunq; bonis operibus, nec eſt poſſibile pp euagationē mētis humanæ, requiritur tamen quod orans non ſcienter diſtrahat mentē ab intentione, hoc.n. non pōt eſſe ſine culpa mortali vel ueniali, ſi enim euagatio ſit ſolum ſecundū actū interiorem, licèt ſit temeraria, & grauis ex quo eſt à propoſito, fortè tamē non eſt peccatum ſaltem graue, niſi eſſet cōtemptus, quia eccleſia non habet, iudicare de actibus interioribus merè: propter hoc enim nō poteſt ea prohibere ex præcepto, propter quod ſi miniſtrare Eccleſiæ dicendo horas cogitet aliud non vī tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, quantū eſt ex natura facti. Si aūt euagatio mentis ſit ex hoc q̄ aliquis ſciēter ſe occuper in actu exteriori, qui non ſecum patitur attentionē orationis, tunc uidetur eſſe culpa mortalis, & directè contra præceptū Eccleſiæ: quod habetur extra de celebratione Miſſarū. Dolentes. vbi dicitur: diſcretè præcipientes in uirtute ſanctæ obedientię, ut diurnū officium pariter & nocturnū quantū eis Deus dederit, ſtudioſe pariter celebrent & deuotè. Hoc autē modo obſeruant qui occupantes ſe in actu exteriore ſcienter ſibi attentione ſubtrahente. Plura ibidē Paludēſis. Debet inſuper oratio (ut idē dicit) eſſe integra, ut nihil de ea furetur ſincopando, omittendo, nimis feſtinādo. Vnde tenetur redicere ſi notabiliter malè dixerit. Licèt poſſit ei pœnitētia cōmutari ne duplicatū dicat officiū. quia uicarius Dei pōt cōmutare reſtitutionē Deo faciēdā in aliquod Deo acceptius. Et ad hoc q̄ oratio ſit meritoria ſecundū eundē, uel ſatisfactoria, uel liberatoria ſiue acquietatiua, requiritur q̄ eius attentio ſit intenta. Item q̄ ſit continuata habitu non autem actu: niſi q̄ ſpontè non euagetur mens: quia ſi ſpontè & deliberatiuè euagauerit in illis, quæ tunc dicit, nō uidetur acquietare, ſed teneturredicere, cùm orare ſit actus mentis nō oris, & ſic non oratio niſi ſit attētio. Hæc Palud. qui & de oratione & eius effectu pmulta ſcribit, & qualis attētio habēda in oratione ſit, legito & Gerſ. part. 2. de ſollicitudine Eccleſiaſticorū, & part. 3. tractatu de oratione & eius ualore ualdè plura ſcribit. Sed qa laconiſmo gaudemus, te ad Gerſ. remittimus q̄ & ibidē vult q̄ orans uocaliter orationē quā tenetur exoluere (qa de uoluntariis nō oportet repetitionē fieri) ſi pcipit orās q̄d euagāt, nec attēdit ad uerba uel ad ſententiā, ſi facit hoc ex inaduertētia & diplicit ſibi dū aduertit, nequaquā dicēdus eſt interrūpere orationē, nec ad iterationem obligāt. Plura ibi de oratione vide Gerſonē & alias, & quando oratio nem interrumpere licet, &c.

De orationis conditionibvs, ad hoc uideaē Rich. di. 15. ar. 4. q. 7. li. 4. sā ctus Bona. di. 16. in dubiis literalibus. li. 4. Brulif. di. 17. q. 3. libro 3. Et Gabriel lectione 63. canonis. Ad hoc. n. ut oratio ſit impetratoria uel exaudibilis, req runtur aliquæ cōditiones, ſ. ut ille qui petit, petat humiliter & frequenter & bona intentione, quod eſt piè petere & etiam perſeueranter & utilia ad ſalutē, quod orans ſit conſtanter fundatus in fide. Vnde Iacobi 1. Poſtuletin fide, nihil hæſitans. Talis autem (inquit Richar.) oratio ſemper exauditur inquantū homo orat pro ſe, quamuis non ſemper in quantum orat pro aliis. Vide latiūs ibi Richardum. Brulifer prædictis aſſentitur, q̄ uult quod oratio fiat diſcrete: ideo mater filiorum Zebedæi petēs q̄d vnus filiorū ſederet ad dexteram, alius ad ſiniſtram, nō fuit exaudita, quia oratio eius fuit indiſcreta: uel ſi quis male diceret alicui. Secūdò quod fiat piè, id eſt ad ſalutem, quia omnia quæ petimus, petere debemus pro ſalute noſtra: ideo Paulus nō fuit exauditus. Et multi petunt multa, qui nō exaudiuntur, qa nō piè id ad ſalutem petunt. Et illa cō ditio petere pie, ſecundum beatū Thomam diſtin. 15. quarti, quæſtione ultima, includit omnia ex parte petētis ad orationē efficacē requiſita, ut sūt p̄d cō

fiden-

denter petat, humiliter, recta intẽtione ordinatè, attẽtè. Nõ petit ãt piè, qui nõ petit ex fide, ſpe, & charitate, ſm Hugonem, qui orare dicit adhærere Deo fide, ſpe, & charitate, quare exiſtẽs in peccato mortali, nõ petit piè: de quo latiùs uide Gabr. lect. 63. canonis. Tertiò petat perſeuerãter: & iſta perſeuerãtia (inqt Brulif.) debet intelligi maximè ſine interruptione peccati. Quartò oportet qđ fiat iuſtè, i. ex gratia & charitate, & hoc eſt piè orare. Quintò requiriẽ quod fiat pro propria ſalute, quia aliqñ perſona pro qua orat, eſt indigna & in peccatis: & qñcunq; aliquis petit cũ iſtis conditionibus, indubitanter accipit, ut inquit Bruliſer. Licèt ita citò accipiat, tñ accipit. Vnde Richar. ubi ſupra. Omnis oratio debito modo facta, ut dictũ eſt, exaudiẽ, non ſemper ſtatim, ſed pro illo tpe, quo diuina miſericordia exauditionem conſpicit utiliorem eſſe oibus penſatis. Vnde Aug. homil. 101. ſuper Ioan. quædã non negantur, ſed ut cõgruo dentur tpe differunt. Iſtas orationis conditiones diffuſe pertractat Gabriel in expoſitione canonis, ubi ſupra. Nec illud eſſe prætereundum cenſui, quod ſcribit Dñs Card. Cameracen. q. 14. ar. 2. lib. 1. quod in qualibet oratione a quouis uiatore, imò ab uniuerſali eccleſia facta pro ſalute alicuius uiatoris, ſiue pro quocunque contingenti futuro uel poſſibili, debet ſalutẽ habitualiter & implicitè circunſtantia ſiue conditio diuini beneplaciti ſubintelligi. Patet per ſimile de oratione dominica, in qua dr: Fiat uolũtas tua. Similiter patet per exemplum de Chriſto, qui qñ orauit, dicens: Pater, tranſeat à me calix iſte: ſubiunxit illam conditionem: Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. de qua oratione Chriſti paulo pòſt uidebitur. Ex quo ſequit (ut ibi vult Aliaco.) quod in caſu aliquis licitè poteſt orare pro aliquo, quod ſcit uel ſaltem firmiter credit ſe non impetraturum: ſicut uideẽ fuiſſe oratio Chriſti. Nec pp hoc ſequitur, quod talis oratio ſit ſtulta uel otioſa, quia iſte ad illam tenẽt, & Chriſtus fecit illam in exemplum imitationis, & ad myſterium, ſicut dicunt doctores. ideo non fruſtrã. Item ſi cui reuelaret ſua dãnatio (ut idẽ tenet) iſte poteſt licitè, imò tenẽt orare pro ſua ſalute, & uelle ſe eſſe ſaluandũ: qa iſte ex tali reuelatione non abſoluitur a priori obligatione, nec poſt minus tenetur ad præcepta Dei de dilectione ſui & oſone q̃ prius. Sed hoc eſt contra Grego. Arimi. In nullo autẽ loco congruentius orat q̃ in eccleſijs, Deo cõſecratis, quod oſtenditur per illud pſal. 77. In eccleſijs benedicite Domino. Et Dominus. Domus mea domus orationis uocabitur. Multas ad hoc ponunt doctores rationes, quod congruentius ſit in eccleſijs orare quam alias. Vide copioſe de hoc Gab. lect. 62. canonis.

Orationis effectibus & ualore. Tres autem ſunt effectus orationis. Primus cõit eſt oibus actibus charitate informatis, qui eſt mereri. Secundus effectus orationis proprius eſt impetrare quod petitur. Tertius eſt quem principaliter efficit, ſ. quædam ſpiritualis refectio mentis. Et poteſt addi quartus, qui eſt ſolutio debiti, ad quod orans tenetur. De his Dominus præpoſitus Gabr. lec. 62. canonis. Et inter cæteras orationes, oratio dominica eſt efficacior, ut oſtendit Rich. diſ. 15. ar. 4. q. 8. lib. 4. & hoc pp auctoris dignitatem. Chriſtus. n. ore ſuo immediatè illam fecit, & diſcipulos docuit, ut habet Matth. 6. Et hoc oſtendit etiam orationis ſententioſa breuitas, quæ multum commendat orationem uocalem. Vide ad hoc S. Bona. di. 16. in dub. lit. lib. 4. De oratione dominica per multa ſcriptis reliquit Gabriel lectione 64. canonis. Et Gerſon præcipuã dicit eſſe orationẽ dominicã de mẽdicitate ſpirituali, & trac. de petitionibus oratione dominica contentis, & alius locis ſuorum operum. Poteſt inſuper oratio uel meritũ in triplici gradu intelligi ualere alicui ſiue pro aliquo, ſm Scotum, q. 20. quoth. Vno modo ſpecialiſſimè, & ſic ſemper ualet oranti qñ eſt in gratia: ipſe. n. habet motum animi bonum & elicit opus bonum: iſte motus & illud opus non ſic ſunt alterius pro quo orat ſicut orantis, nec poteſt iſte ordinata uoluntate ſic illud alteri dare quod non ſit ſuum meritum, quia

magis

magis tenetur ex charitate diligere seip sum quam aliũ, immo fortè non posset dare alteri sic, cũ illud esset peccatum. Alio modo generalissimè, & sic ualet toti Ecclesiæ, nec enim debet orans aliquẽ de ecclesia excludere. sed ex intentione habituali omnes includere. Tertio modo, scilicet modo medio ualet illi cui p orantem specialiter applicatur, nó enim ualet ei specialissimè, ut patet ex primo membro, sed nec præcise ualet sibi generalissimè sicut cuicunq;, tunc enim frustra in Ecclesia essent speciales orationes assignatæ, aliæ p mortuis, & iterum pro uiuis alijs & alijs, puta pro benefactoribus amicis & alijs, ut patet in orationibus in Missali Romano pro diuersis assignatis personis & statibus uel congregationibus. Frustra inquã essent illæ specialiter assignatæ, quia nó plus ualerent illis quam generaliter cuicunq; in ecclesia. Hæc Scotus. Vide ad hoc Gabriel. lect. 26. canonis post Scotũ, de ualore orationis uide multa apud Gers. & alias. Sancti quoque & doctores multa de ea scripserunt, &c.

DE ORATIONE CHRISTI. Oratio ut dictum est, est ascensus mentis in Deũ: & ita inferioris ad superiorẽ & minoris ad maiorem. Sic Christus secundum diuinitatẽ non orauit: quia in hoc fuit æqualis patri, sed cum patre oratibus petita concedit. Sed bene orauit secundum assumptam naturam, secundum quam fuit minor patre, ut scribit Gabriel distinc. 17. q. unica, arti. 2. dubio 2. (Orauit quoque Christus pro se & suis membris, quæ tamen non simpliciter uoluit, sed sub conditione, ut est illud in cruce: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt, id est conditionaliter si conuersi pœnitentiam agerẽt. Per hoc possunt concordari multæ scripturæ quarum aliquæ asserunt, Christum non exauditum, ut illud Psal. Clamabo per diem & nó exaudies: aliquæ asserunt semper exauditũ, ut illud Ioan. 11. Ego autem sciebã, quia semper me audis. Decuit autem Christum orare, maximè in diebus carnis suæ (ut dicit sanctus Bonauen. dist. 17. lib. 3 & q. penul. idem ait & concordat Brulefer, quod Christus fuit in omni petitione (qua petijt ut exaudiretur) exauditus: hoc est in omni, eò quòd petijt uoluntate rationis siue ratione absoluta. Non autem in omni, eò quòd petijt uoluntate carnis uel pietatis fuit exauditus: non enim petebat ut exaudiretur, sed ut nos exaudiremur, sicut petijt calicem a se transferri, & suis crucifixoribus cõdonari. Vnum ex uoluntate carnis ad ostensionem naturæ assumptæ. Alterum ad ostensionem benignitatis & misericordiæ, &c. Nec oratio Christi fuit ficta (ut scribit Gabriel, ubi paulò antè.) Tum quia non fuit nisi pro eo, quod uolebat appetitus sensitiuus, in cuius persona orationem proposuit. Tum, quia (ut dicit S. Bonauentura) & modò dictum est, quia illæ orationes (licèt exauditus non sit, non tamen fuerunt frustra (quia magis fuerunt ad nostram eruditionem, quam ad petiti impetrationem. Similiter magis ad uarietates humanæ naturæ ostẽsionem, ac pietatis & misericordiæ. Etiam ad ostendendum quod erat Deo obediens & non contrarius, dum orando eum ut suum principium recognoscebat, ut dicit beatus Thomas. Item ad nostræ imbecillitatis conformationem, ut non diffidamus si pericula passionũ perhorremus, & per hoc spem erexit in nobis contra naturalem aduersitatis timorem. Item ut ostenderet uoluntatem nostram diuinæ uoluntati in omnibus subijciendam, præsertim in eo quod adiunxit: Non sicut ego uolo, sed sicut tu: & in hoc ordinauit charitatem in nobis, quæ affectum nostrum diuinæ uoluntati per omnia conatur subijcere, unde magis in oratione pro nobis orauit quàm pro se. Hæc Bonauentura, & post eum Gabriel, ubi supra. Et cõsonat Cardinalis Camera. q. 14. artic. 2. lib 1.

ORATOR, Græcè ῥήτωρ dicitur. Et uenit ab orado, hoc est dicendo. Differunt autẽ orator & rhetor & declamator: sic orator est qui in iudicijs uel in cõcionibus agit. Rhetor q. Rhetoricen ꝓfitetur. Declamator, qui aut docẽdi alios, aut exercendi se gratia fictam causam agit, ut in ueris causis postea possit orare, quod de-

cla-

clamare dr. Quare declamatę erit ficto themate cõponere. Hinc actiones ipsæ orones & declamationes uocantur. Differunt & orator spualis & secularis, vt hẽt Guil. Parisin De Rheto diuina, c. 2. & post eum scribit Gabr. lectione 31. canonis. Vnde orator secularis intendit sua oratione mouere iudicem & inclinare in partẽ suã, ut s. ꝓ parte sua iudicet sententiet. Orator verò spiritualis per orationẽ suã quã corã altissimo fundit, nõ intẽdit ipsum mouere, quę scit indubitater in vltimitate stabilitatis immobilissimũ, sed potius semetipsum, uel a malo in quo est bonũ, vel à bono in melius, quod est dicere, quia intẽdit semet ipsum facere idoneum per orationem, vt ei concedatur quod impetrare intendit, ut si petimus liberationem à malo quatenus intuitu istius petitionis malũ a nobis Deus auferat. Si petimus donationem alicuius boni, ut intuitu orationis efficiamur hoc accipere digni idonei: non ut per illam orationem flectamus Deum ut nobis hoc conferat, quasi nunquam conferre uoluerit: & tunc primò uelle cõferre incipiat, sed a æterno hoc conferre disposuit. Ad petitionẽ tamen nostram factam uel faciendam tẽpore certo. Secùs est de homine q petitionibus uincit, ut hoc uel illud faciat, quod nunquam facere disponit, & ita de nouo incipiat uelle facere. Hæc Gabriel ubi sup. Non tñ cùm Deus disponit uel vult aliud facere, disponit omnem euentum (ut scribit Brulif. distin. 17. q. 4. li. 3. in fine.) sed ꝓsuppositis antecedẽtibus, quę sunt bona opera, sicut disposuit nos saluare: si tamen uelimus per Bona merita saluté acquirere, &c.

ORDO est pariũ, dispariumq́ue rerum sua cuique loca tribuens dispositio, ut dicit Aug. 19. de Ciuitate Dei. Si. n. oĩa, inqt Augustinus; essent æqualia, iã nõ essẽt ordinata: ideo dicit pariũ, dispariũq́ue, vt refert Guilel. Scotista di. 20. lib. 1. & di. 44. eiusdẽ libri. Vnde ordo est charitatis, & dicitur ordinatus amor: ordinatur aũt amor ad Deum, proximum, ad seipsũ. Christus est Deus & proximus simul. Moyses similiter inter Deũ & ꝓximũ mediator erat. Elias denique bonũ zelabat utriusq́ue. Hæc Gerl. tractatu 9. super cãtico Mariæ. Et ordo, ut scribit Brulif. di. 20. q. 1. lib. 1. potest hic describit: Ordo est habitudo prioris ad posterius, & econtra. & ubicũque est ordo, ibi est prius & posterius: & quot modis possunt dici prius & posterius, tot modis potest dici ordo. Et de ordine diligendorum, uide in dictione Diligere.

ORDO EST TRIPLEX (ut scribit sactus Bonauen. di. 20. artic. 2. q. 1. li. 1.) scilicet ſm potentiam, secundum antecessionem, & secundum originem. Ordo secundum potentiam dicitur, quorum vnum est superius ad aliud inferius. Et hoc potest esse dupliciter uel in loco vel in dignitate. Et hic ordo nõ cadit in diuinis. Vnde dicit Eusebius: In diuinis est numerus, sed non ordo. Ordo uerò ſm antecessionẽ dicitur esse eorũ, quorũ unum prius est, alterum uerò posterius. Et hoc dupliciter. Aut qa antecedit duratione siue tẽpore, aut prius naturali itelligẽtia siue cognitione: & hic ordo nõ est in diuinis, quia hoc ordo tollit æqualitatẽ & simultatẽ, quorum vtrunque perfecte est in diuinis. Ordo autem ſm originem, siue ſm emanationem, est producendis ad productũ. Et ille ordo est in diuinis, quia ibi est ordo principij & principiati, siue producẽtis & producti. Et q. 2. ubi supra, dicit, quod ordo dicitur esse alicuius dupliciter, aut sicut ordinati, aut sicut rationis ordinandi. Ordo in diuinis sicut ordinati dicitur personæ patris, & filij & spiritus sancti. Sicut rationis ordinandi dicitur naturæ Natura enim dicit uim ꝓductiuam, secundum quod dicit Philosophus, quod est uis insita rebus ex similibus similia procreans. In diuinis autẽ est ordo ſm productionem, id est, dicitur ibi ordo naturæ, id est naturalis originis. Vide latiùs ibi Bonauenturã. Nec ordo perfectionis est in diuinis, nõ plus quam ordo durationis: qa ubi est ordo perfectionis, ibi est magis perfectum & minus perfectum. Sed in diuinis nihil est imperfectum seu minus ꝑfectũ: sed Dei respectu aliorum a se est

ordo

ordo causalitatis & ordo pfectionis. In Deo autē respectu alicuius, quod est in Deo, est ordo originis, i. aliquod originans, & aliquod originatum. Gabriel di. 35. q. 3. li. 1. Astipulatur Paulus Cortesius di. 9. li. 1. sententiarum in fine: fatendū erit, inquit, naturæ ordinē in diuinitate, statui cùmsēper ordo ad quod piam principium collatione referāt sed intelligendum est origine ordinē sine antegressione statui q Domino Augustino auctore naturæ ordo dicatur.

ORDO ALIVS EST PERFECTIONIS, alius generationis. Nā priora ordine generationis frequenter sunt posteriora ordine perfectionis, ut scribit Gabriel di. 26. q. unica, artic. 3. dubio 2. libro 3. Vbi plura de ordine uirtutū Theologicalium, dicit: & in fine ordine perfectionis: charitas ē prior fide & spe, ut dicit Apostolus: Maior horū est charitas. Iteē charitas est forma omniū uirtutū, qua in donis creatis nullū est maius. Secūs de ordine generationis: de quo plura Gabriel, & concordat Dñs Cardinalis Cameracensis quæstione unica, 3. sententiarum articulo secundo. Sic actus fidei ordine generationis est prior actu spei & charitatis, qa non potest uoluntas p actum suum tendere in obiectum, nisi cognitum per intellectum. Cognitio autē obiecti Theologici est per actum fidei, & loquēdo de uirtutibus Theologicis acquisitis. Nam de infusis loquendo nō est inter eas ordo generationis, quia simul infunduntur. Deus n. cuius perfecta sunt opera (ut dictum est supra) perficiendo animā, simul eam perficit ſm omnes potentias, intellectum, scilicet per fidem, uoluntatem, secundum duplicē eius affectionem, per spem & charitatem. Potest tamen dici, qđ fides infusa est naturaliter prior alijs, propter actū eius, qui potest esse sine actu spei & charitatis, & non econuerso. Hæc Gabr. qui de acquisitis Theologicis uirtutibus longior est.

ORDO QVIDAM EST (ut notat sāctus Bonauentura distin. 44. quæstione 4. libro secundo qui respicit naturam, secundū omnem statum, & est ordo qui respicit naturam, ſm statū suæ corruptionis, & ſm hoc quædam sunt de dictamine naturæ simpliciter, qđā de dictamine naturæ ſm statū. Deum esse honorandum dictat natura, ſm omnē statum, hominē uero adæquari homini dictat, secundū statum suæ primæ conditionis. Hominē aūt homini subijci, & hominē homini famulari dictat, ſm statum corruptionis, ut mali compescantur & boni defendātur, nisi enim essent huiusmodi dominia carentia malis propter corruptionem, quæ est in natura, unus alterū opprimeret, & cōmuniter homines uiuere non possent. Non sic autem esset si homo mansisset in statu innocētiæ: quilibet enim in gradu & statu suo maneret. Et ſm Gabrielem distinctione 2. qstione unica, articulo primo li. 3. duplex est ordo, scilicet naturæ & temporis. Ordo naturæ est quo posterius non potest esse sine priore, sed econuerso prius esse sine posteriore. Siue ubi unū dependet ab altero, & non econuerso. Dependens in hoc ordine est posterius, & id á quo dependet est prius: licēt sint simul duratione. Sic Sol est prior radio suo, licēt tēpore sint coæui, quia radius depēdet a Sole, & nō Sol á radio: & ista prioritas seu ordo naturæ uniuersaliter est inter causā & effectum. Ordo tēporis est, quo unum duratione pcedit aliud, ita quod unum prius incipit, sicut inter patrem & filium in creaturis. Gabr. ubi supra. qui & ibidem dicit, & probat, qđ inter corporis formam animationē & animati assumptionē fuit ordo naturæ in verbi Dei incarnatione, pcedit enim ordinæ naturę formatio corporis animationē, & animatio assumptionē. Cōceptio quoque corporis Christi, animatio, & assumptio in Virgine pfecta est: nō temporaliter, sed instantaneē, id est tota simul. Nā priusquam Virgo cōtensum expressit, dicēs: Ecce ancilla Domini, &c. non uidetur fuisse operatio aliqua specialis ad incarnationē. sed ultimo instanti uerborum corporis formatio, animatio, assumptio simul cōpleta est. Plura de hoc ibi scribit Gab. Vnde Augustinus in de fide ad Petrū, cap. 15.

Fir-

firmissimè tene & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero Virginis priusquam susciperetur à uerbo: sed ipsum uerbum Deum suę carnis acceptione conceptũ, ipsamq; carnẽ uerbi incarnatione conceptam. Ad idem Damascenus li.3.c.2. Simul fuit caro, simul uerbi Dei caro, simul animati caro, &c.

ORDO ANGELICVS secundũ Magistrum dist.9.li.2.& Gregorium, est multitudo cœlestiũ spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, propter Angelos diuersorũ ordinũ, qui se excedunt in munere gratiæ & naturæ: ideo sequitur sicut in naturaliũ donorũ participatione conueniunt. Ordo itaq; fundatur in dono naturæ, cõpletur autem dono gratiæ. Nam meliora naturalia disponunt ad maiora dona gratuita, ut dicit S. Bonauẽtura. Et in qualibet Hierarchia ponuntur tres ordines. In prima, secundũ omnes, sunt Seraphin, Cherubin, Throni. In media & infima diuersitas inuenitur. Nam S. Dionysius in media ponit Dominationes, Potestates, & Virtutes. Sed sanctus Gregorius & Bernardus ponit Dominationes, Principatus, & Virtutes. Similiter in tertia Hierarchia ponit Dionysius Principatus loco Virtutũ. Econuerso Gregorius, Virtutũ ordinem ponit loco Principatus ordinis. Rationem diuersitatis ponit Gabriel di.9. q.1.li.2. quẽ uidere potes. Et nomina ordinum imposita sunt a donis gratiarũ, quibus sese excellũt. Est.n. donũ unum dignius altero. Nam oĩbus eminet charitas, secundum S. Augustinum, deinde scientia, deinde tentio. Et dona illa gratuita cõia sunt omnibus Angelis. Siquidem omnes sunt beati, omnes perfectè Deo fruuntur, oẽs semper uident faciẽ patris, omnes firma tentione adhærent Deo. Et ut seruetur distinctio ordinum in nominibus ab eo dono, quilibet ordo nominatur qđ in eo excellẽtius est, a quo tamen superiorũ ordo nullus nominatur. Et primus à fruitione siue charitate noĩatur: & dicitur nomine Seraphin, qui est simpliciter donũ excellentissimũ. Secundus, a scientia aut uisione denominatur Cherubin: post charitatẽ vero excellentius donũ usio seu scientia: post illud tentio correspõdens spei, p quã quiescit in eo Angelicus spiritus, vt in suo bono: ideo ab illo dr & denominatur. Tertius Throni siue sedes, qđ quietem importat. Inferiores ordines à donis noĩant, quibus feruntur in creaturas obiectiuè: inter illa vr maius donũ dominari Angelis bonis: ideo primus ordo secundæ Hierarchiæ ab illo denominatur ordo Dominationũ: deinde bonis hoĩbus principati: vltimo malis spiritibus, licèt quilibet ordo suo inferiori denominet ac principetur. Sic ergo secundus ordo nomẽ habet Principatus. Tertius, Potestates, &c. Angelorũ autẽ beatorũ multitudo innumera, in nouẽ choros seu ordines est distincta. Numerus aũt supernorum ciuium Deo numerabilis, nobis innumerabilis est. Et illi nouem ordines tres Hierarchias constituunt, s. supremã, mediam, & infimam. Et hæc copiosè habentur apud S. Dionysiũ, & post eũ scribit Gabriel ubi supra. Et ad singulos ordines Angelorum, secundũ sanctum Bonauen. assumentur saluandi: quia homines saluãdi possunt in uia ad tantam gratiæ eminentiã eleuari, & in patria ad tantam gloriã sicut Angeli. Igitur possunt ad singulos ordines assumi: qa ubi est paritas in gloria, non est disparitas in ordine. Et (ut uult Gregorius homel. 34.) assumunt ad singulos ordines hoies terreni, ordinũ officio in terris imitantes. Vnde ait: Distinctæ conuersationes hoĩum, singulorum agminũ ordinibus congruunt, & in eorum sortẽ per conuersationis similitudinem deputãtur. Vide latiùs dẽ ordinib. Angelorum Dominum Præpositũ Gabrielem dist.9.lib.2.& in sequentib de Angelis. de quibus & supra dictum est.

ORDO quãdoq; sumitur pro modo uiuendi religiosorũ. & hoc modo plures sunt ordines, ut ordo sancti Benedicti, sancti Augustini, sancti Dominici, &c. de quo alias dicitur. Et uideatur de his ordinibus Antoni. in summa. Vnde ordinem ingredi dicimus, hoc est religionẽ intrare, uel assumere talem regulam

vel modum uiuendi monasticum uel religiosum,&c.

ORDO (vt Sacramentū) habetur & describitur à doctoribus dist. 24. li. 4. & ut scribit Thomas Argentin. dist. 24. li. 4. sent. Nō solùm in rebus naturalibus, de quibus locuti sunt Philosophi, uerū etiam in rebus Ecclesiasticis, de qbus loquuntur Theologi, uerè est dare ordinē: quia vbicūq; est dare multitudinē, diuersos gradus & potestatis & dignitatis includētē: ibi est dare ordinem: sed in sancta Dei Ecclesia est dare huiusmodi multitudinem: quia huiusmodi gradualis diuersitas dignitatis & potestatis, non potest esse sine ordine. Et non solùm respicit sacramētū ordinis honestatem interiorem, sed etiam exteriorem, ut scribit Stephanus Brulifer dist. 25. q. 8. li. 4. Vnde requiritur honestas à parte originis, nominis, corporis actionis conditionis, & cōuersationis. Propter defectū à parte originis, ineptus est filius Sacerdotis, spurius, & ēt quilibet illegitimus. A parte nominis siue famæ, inepti sunt infames, & publicè pœnitentes. Propter defectū à parte corporis, inepti sunt corpore uitiati: sicut leprosi, & epileptici, & dæmoniaci. Propter perfectū à parte actionis: ut quando incidit in peccatum enorme siue factū: ut homicidiū: & pp magnum horrorem & sanguinis effusionem, siue iustè, siue iniustè fiat. Propter defectum conditionis, ut seruus: & etiā propter defectum conuersationis.

ORDO pōt dupliciter accipi, ut scribit Richardus di. 24. art. 3. q. 2. li. 4. Vel pro ritu seu signo quo traditur potestas ordinato, uel pro ipsa potestate tradita. Primo modo ordo est Sacramentum tm: secundo est Sacramentum & res, s. respectu signi prædicti, & Sacramentū rei, id est gratiæ gratū facientis, seu augmenti eiusdē: qui dignè ordine suscipiēti confertur. Et describitur sic ordo, ut habet Magister in textu dist. 24. lib. 4. Ordo est signaculū quoddam sacrum quo spiritualis potestas traditur ordinato & officiū: hoc Sacramentū est sacræ rei signū, quia characteris & gratię à Deo infusę. Et describitur ordo hic quantū ad actū exteriorem, cùm dicitur, signaculum: & quantum ad effectū interiorem, cùm dēcitur, spiritualis potestas: & quātum ad illius potestatis subiectū, cùm dicitur, ordinato: & quantum ad eius potestatis executionem, eū ultimò additur, & officium. Eandem etiā descriptionē ponit Hugo de Sacramentis. Quidā antiquorum Magistrorū ita diffiniūt: Ordo est Sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officiū in Ecclesia ordinatum. Paulus Cortesius lib. 4. senten. distin. 4. post Magistrū Senten. dicit: Ordinis sacrum signū quoddam esse senatus, quo spiritus imperiū initiato tribuatur. Et ordo, ut dicit Brulifer, est ordinata potestas. Ordo secūdum Scotum, est gradus eminens in Ecclesia, disponens de congruo ad actum aliquē, ad consecrationem, uel dispēsationem Eucharistiæ penitētem. Concordat Brulifer di. 24. q. 1. lib. 4. Et ordo ut est Sacramentum tantum (ut inquit Tho. Argen.) transit & non manet in se formaliter: licèt aliquo mō in suo effectu, s. in charactere, dicitur res & Sacramentum. Cuius est causa non solùm significatiua, sed etiā aliquo modo dispositiua. Et sunt septē ordines, & in quolibet) ordine ut sentit Petrus de Palude dist. 24. q. 2. art. 3. conclusione 1. li. 4. & Richardus eadem dist. arti. 4. q. 2. & Thomas Argentin. & alij), imprimitur character distinctus & specialis quia ordinatur quilibet ad distinctum actum. In omni quoque ordine cōfertur gratia. Quia Dei perfecta sunt opera. Vide latiùs de hoc Petrum de Palude. Et ut idem ait: Omnis ordo ordinatur ad Eucharistiæ sacramentum. Ordo enim (ut ipse inquit) ministrorum Ecclesiæ, q̄ sunt mediatores inter Christum & populum: est ad faciendū unionem populi cum Christo. hoc autem fit maximè per sacramētum Eucharistiæ, in quo Christus continetur realiter, & à nobis sumitur. vnde dicitur Sacramētum unionis. Hæc autem unio fit duplici actu, scilicet per Sacramenti confectionem, & populi dignam præparationem. In primo actu deseruiunt quatuor ordines, scilicet Accolytatus.

Sub-

Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotiū: sed differenter, quia Accolyxtus habet materiā cōsecrādā præparare in vasis non sacris, ipse vrceolum cū aqua, & vino præparat, & tradit Subdiacono. Subdiaconus, verò hēt eā ponere in vasis sacris, in qbus fit cōsecratio. Diaconus verò habet eā offerre Sacerdoti ad cōsecrādū, & cōsecratū dispensare, saltē sanguiné cum vase mediante. Consecratio aūt pertinet ad Sacerdoté. In secundo verò actu in præparatione populi deseruiunt alij tres ordines, sed differenter: quia duo eorū disponūt remouēdo, prohibens uel malum hominem, ut ostiarius: vel malū angelū, vt exorcista. Tertius verò, ſ lector, præparat offerendo bonā dispositionē, quo ad cognitionē ueri, & dilectionem boni: quod fit legendo prophetias de Christo, in veteri testaméto cōtentas. Hæc Petrus de Palude. Et de actibus vel operationibus, vel officijs istorū septē ordinū, uidere potes latius apud alios circa dist. 24. scilicet, S. Bonauē. Thomam Argentin. Petrum de Palude, & Paulum Cortesium, dis. 4. & Scotum dist. 24. ar. 2. li. 4. ubi dicit, quod non est proprius actus Diaconi legere Euāgeliū, & Subdiaconi Epistolam, sed isti sunt remoti, & minus p fecti eorū actus. Perfectissimi aūt & p prij illorū ordinum, sunt quos habet vnus immediatè circa Eucharistiā dispēsandam & consecrandam sicut Sacerdotium. Alius materiā eius offerendā, sicut est Subdiaconatus: vel dispensandū Eucharistiā, saltē sanguinis, & est Diaconatus, &c. Et licèt sint septē ordines, est tamē unū sacramētū, ut scribit Thomas Argentinensis, & alij, ratione finis qui est unire fideles Christo, mediante Eucharistia, quæ est Sacramentū unionis. Et sacramentum ordinis licèt prædicetur de quolibet ordine supradicto, tamē de solo ordine Presbyteratus prædicatur, secundū suā rationē cōpletā: de alijs aūt secūdū magis, & minus, ſm quā vnus ordo magis appropinquat ad ordinem Presbyteratus, & alter minus. Et ideo licèt sint plures ordines, q̄ sunt partes potestatiuę huius sacramēti, tamen Sacramentum ordinis est unū Sacramentū, & non plura. Idquod latius probat Thomas, Argēti. Et isti ordines licèt sic se habeant, quod semper perfectior præsupponit imperfectiorē, secundum statum Ecclesiæ, tamen huiusmodi ordo præsupponēs nō est simpliciter necessarius, & essentialis. Nam clericus p motus p saltū, nó é reordinādus quā tū ad illū ordiné, quē p saltū suscepit, sed solum est supplendum illud quod sibi deficit de ordinibus, quos nondū suscepit. vt declaratur extra de clerico p saltū ordinato, cap. tuæ literæ. Et idem patet dist. 2. cap. Solicitudo. De illis septē ordinibus potes, & alia videre Gerson par. 2. de Sacramento ordinis. Rabanū Maurū Archiepiscopū Mogūtin. in libr. de institutione clericorum, & Guil. Episcopum in rationali suo, &c.

Ordo secundum Sco. li. 4. dist. 24. ar. 3. p priè loquendo de sacramento, non est sacramentum, quia omne Sacramentū é signum sensibile. Sed ordo (ut dictū) est gradus spiritualis. Tamen accipiendo sacramentum pro signo inuisibili, sicut aliquid dicitur res, & sacramētum hoc modo potest dici sacramentum, qa signum conuenientis gradus executioni actus debiti illi gradui. Ponit itaq; ordinationē pro sacramento uno ex septem, cuius ista secundum eum pót esse descriptio. Ordinatio é institutio alicuius in gradu Ecclesiæ præeminente, cui conuenit, aliquod ministeriū circa Eucharistiā exhibēdā, facta á ministro idoneo certa verba proferente, & simul cū intentione debita ministeriū gradus illius aliquo signo uisibili repræsentans ex institutione diuina efficaciter signās, gratiā præeminētem, qua ordinatus digne aliqd̄ ministerium exequāt, & Episcopus, & solus in sacris ordinib. é idoneus minister huius sacramenti. Vnde sacramentum ordinis datur, qñ Episcopus dat potestatem, alicui conficiendi corpus Christi, & illa ordinatio uocat sacramentū, vt & vult Brulifer post Scotum. Similiter dicendum est de ordine Subdiaconatus, & alijs ordinib. inferioribus. Et ordines non sanctos aliquan-

do ex cõmissione possunt conferre: ut Abbates priuilegiati. Et materia huius sacri, ſm Gerſonem, ſunt ſigna viſibilia cũ verbis, quibus ſpiritualis poteſtas tradi oſtenditur: vt in hoſtiarijs traditio clauiũ cũ verbis ad hoc ptinẽtibus. In lectoribus traditio libri Prophetarũ cum verbis ad hoc inſtitutis, & ſic de alijs. Gerſon. Forma huius Sacraméti (ut inquit Scotus ubi ſup.) eſt illa quã Epi habẽt in ſuis libris Epiſcopalib. Sed in Sacerdotio vẽ ꝓbabile, qđ ibi ſint duæ formæ partiales, in quarũ altera cõferatur ptãs cõficiẽdi Euchariſtiã: in reliqua poteſtas abſoluẽdi in pnã: & iſtis cõiũgũtur duę materiæ, hoc eſt, duo ſigna viſibilia ꝓpria. Formę primæ traditio calicis & patenæ cũ hoſtijs eſt. Accipe ptãté celebrãdi: ſecundæ formæ, impoſitio manus Epi ſup. accipe ſpiritũ ſanctũ, ut ſic Eps cõcorditer agat ſummo. Epiſcopo Chriſto, q̃ prius cõtulit poteſtatem Apoſtolis cõficiẽdi q̃ abſoluẽdi. Sco. Ex hoc patet qũo ſeptem ſunt ordines, qui ſunt inſtitutiones in ordinibus, & illi ſeptẽ dicuntur contineri ſub Sacramento ordinis, uel magis propriè ſub Sacramẽto ordinationis, inquantũ eſt unũ Sacramentũ. Vide latius Scotũ, &c. Res huius Sacramenti tantũ eſt gratia ſpiritus ſancti infuſa, vel ptãs ſpiritualis. Res & ſacramentũ eſt caracter qui imprimitur. Gerſ. Quidã volunt nouẽ eſſe ordines in Eccleſia militãte, ſicut ſũt nouẽ ordines Angelorũ in Eccleſia triũphante. Et ſm quoſdã illorũ, Epatus & Archiepiſcopatus conſtituunt duos gradus, qui additi ſeptẽ pcedẽtibus, faciũt nouẽ. Secundũ alios corona vel rõſura eſt primus ordo & Epiſcopatus ultimus, & ſic fiunt nouẽ cũ ſeptẽ prænominatis. Sed cõis Doctorũ ſententia eſt, vt ponãtur ſeptem. De tonſura infra dicetur in litera T. Vide ſm Rich. diſt. 24. artic. 5. queſt. 2. lib. 4. dupliciter poteſt accipi ordo. Vno modo pro gradu poteſtatis ordinatæ mediatè vel immediatè ad conſecrationem corporis vel ſanguinis Chriſti. Alio modo pro quolibet gradu poteſtatis reſpectu quarumlibet actionum ſacrarum. Primo modo, Ordo eſt ſacramentum, & ſic Epiſcopatus nõ eſt ordo. Vnde nec characterem imprimit propriè loquendo de charactere, ut quidam dicunt: & præterea unus ordo nõ dependet a præcedenti quantum ad neceſsitatem ſacramenti, quãuis ſequens de iure recipi nõ debeat priori prætermiſſo, ſed ſi non presbyter ordinaretur in epiſcopum, nihil eſſet factum. Secundo modo epiſcopatus eſt ordo, non ſacrm, ſed ſacramentale. Et hoc modo epiſcopatus ab Iſidoro libro 7. Etymolog. capitu. 12. & Dionyſius capit. 5. eccleſiaſticæ Hierarchiæ. & a Magiſtro diſtinctione 42. libro quarto capitu. ultimo dicitur ordo. Petrus de Palude dicit, quod epiſcopatus eſt ordo, ſed non diſtinctus a ſacerdotio: & eſt ſacramentum, ſed non diſtinctũ à ſacramento ordinis, & imprimit characterem, ſed non alium. Vult itaque probabiliter dici, quod Epiſcopatus ſit ordo: propter hoc aliquando vocantur epiſcopi Presbyteri, & econtra. Sanctus Bonauenturia parte 2. articulo 2. quæſtione 3. diſtinctione 24. libro 4. ſcribit, quod Archipresbyter, Epiſcopus, Archiepiſcopus, Patriarcha, Pontifex ſummus, ultra Sacerdotium non addũt ordinem, nec gradum nouum, ſed ſolum dignitatem & officium. Vide latiũs ibi Bonauenturam. Nec Pſalmiſtatus eſt ordo, ſecundum eundem, ubi ſupra. quæſtione ſecunda, ſed officium ordini annexum, ſicut cantoratus, ut dicit Guilielmus in Rationali diuinorum. Septem igitur ſunt ordines ſecundum communẽ Doctorum ſententiam, ſcilicet Hoſtiariatus, Lectoris, Exorciſtæ, Accolyti, Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri, quorum (ut inquit Gerſon) eſt conficere corpus Chriſti, quod eſt excellentiſſimum officiorum humanorum: & ideo ſupra Sacerdotiũ non eſt ordo ſuperior, imò nec Epiſcopatus, nec Archiepiſcopatus. Solus autem Epiſcopus de iure, poteſt ordinare ſeu ordinis Sacramentũ conferre, ut dictum eſt. Vaſa quoque non niſi ab Epiſcopo confecrantur. Hæc videtur eſſe ſententia Iſidori libro Etymol. vbi ait: epiſcopus ſummus Sacerdos & Pontifex maximus nominatur: ipſe

eſt

enim efficit Sacerdotes, & Leuitas, & omnes ordines Ecclesiasticos disponit.

ORDINIS SACRAMENTVM sex necessaria requrit, vt scribit Gers. & alij, sexũ, suiritem. Vnde mulier non est susceptibilis ordinis: non enim (vt vult Richardus) mulier debet tonsurari Turpe enim est (inquit Apostolus) mulieri tondere. Viri itaq; solum ordinadi sunt, vel masculini generis homo. Requiritur & baptismus præcedens, qui etiã est fundamentũ cæterorũ Sacramẽtorũ, excepto coniugio. Vnde si aliquis non baptizatus ordinaretur, nihil reciperet Itẽ potestas ordinãtis, quia qui nõ est Episcopus, ordines conferre nõ pót. Itẽ intentio recta, vt ordinans intendat facere quod facit Ecclesia, & similiter ordinãdus, ẽm quosdã. Itẽ materia seu Sacramentũ, ut traditio libri, & similiũ cum forma verborũ. Itẽ tẽpus seu ætas, ẽm aliquos: qm̃ si paruulus ordineẽ etiam præcedentibus alijs gradibus, nihil reciperet: cũ ẽm eos in hoc Sacramẽto exigatur tã intentio recipientis ordinem, quã cõferentis. Paruulus aũt q; nõ hẽt vsum liberi arbitrij, nõ hẽt intentionẽ. Alij uolũt quod ætas sit de cõgruitate, & nõ de necessitate huius Sacramenti: & ideo in prædicto casu paruulus, ẽm eos recipit characterẽ, nec secũdũ eos é reordinãdus. Scotus dist. q. 2 lib 4. dicit quod puer non habens discretionẽ, nõ pót recipere ordinis Sacramẽtum. quia non potest cum̃ debita reuerentia recipere talem gradum, qui confertur in ordine, quamuis ordines minores posset recipere, vbi non requiritur votum cõtinẽtię. Vide latiùs Scotum. Multa prẽterea sunt de honestate (vt dicit Gerson) & de congruitate, tam ex parte cõferentium ordines, quã ex parte tẽporis, q̃ reperies expresse in summa Ray. lib. terzo. Ordinandi quoq; (vt uult Richardus dist 25. ar. 6 q. 2 li. 4.) sine quacunq; nota infamię esse debẽt, qui pluribus in rem pertractat. Et ex prædictis septem ordinibus, solũ tres maiores dicuntur sacri, scilicet, ordo Subdiaconatus, ordo Diaconatus, & ordo Presbyteratus: & hoc, ut inquit Gerson, propter dignitatẽm quæ inducitur ministrantibus i tribus maioribus ordinibus: oportet enim eos uouere continẽtiam. Vel dicuntur ordines sacri secundum S. Bonauen. dist. 24. li. 4. in explanatione textus tripliciter. Primò largè, quia sacrũ exigunt ministrum, secũdum illud Esaiæ 52. Mundamini, qui fertis uasa Domini. Vnde quia contingunt res sacratas, sacri debent esse. Hinc Paulus Cortesius dist. 4. li. 4. sũtrum sententiarum, dicit: In quocunque sacrorum ordine, dum quis cæteris dux cõstituitur, eum in quocunq; genere impudenter delinquere: si modò cum, capitalis facinoris morsu initietur: ob eaque causam in ordinum genere ædicti, non sacri necessitate, uitæ integritatem flagitari. De cõgruitate igitur, & honestate requiritur probitas Sacerdotis, non de necessitate Sacramenti, &c. Secundò strictè dicitur sacer ordo, ut dicit Sanctus Bonauentura, quia ipsum Sacramẽtum dispensat, & quodammodo tractat deferendo, & alijs administrando, & sic Diaconus, & Subdiaconus. Tertio modo sacrum dicitur proprijssimè, quia sacram rem conficit: & hoc conuenit ordini supremo, & ideo sacerdos appellatur. Hæc sanctus Bonauentura Et de Sacramento. Ordinis hæc pauca dicta sufficiant. Legant studiosi plura apud alios Theologiæ doctores.

ORDINATVM. Scotus dist 44. li. 1. scribit. Aliquid esse ordinatũ, & ordinatè fieri, é dupliciter. Vno modo ordine uniuersali, qđ ptinet ad legẽ communẽ: sicut ordinatum est secundum legem cõmunem, omnem finaliter peccatorem esse damnãdum: ut si Rex statuat quod omnis homicida moriatur. Secundo modo ordine particulari circa hoc iudicium, ad quod non pertinet lex, quia lex est de uniuersalibus casibus: de casu autem particulari non est lex, sed iudicium secundum legem, quod est conclusio legis, ut quod iste homicida moriatur. Vnde Deus (ut ibidem dicit) non solùm potest agere aliter quam ordinatum est ordine particulari, sed etiam aliter, quam ordinatum, est ordine

vniuersali, ſm leges iuſtitiæ põt ordinatè agere, tã illa q̃ ſunt præter illũ ordinẽ, quã illa quæ ſunt cõtra illũ ordinẽ poſſunt à Deo ordinatè fieri potẽtia abſoluta: potentia tamẽ ordinata nõ dicitur niſi ſm ordinẽ legis vniuerſalis, nõ aũt ſm ordinẽ legis rectæ de aliquo particulari. Quod apparet ex hoc, qa poſſibile eſt Deũ ſaluare aliquem, qui tamẽ morietur in peccato mortali, & dãnabit: non autẽ conceditur, ipſum poſſe ſaluare Iudã iã dãnatũ: nec tamẽ hoc eſt impoſſibile potentia abſoluta Dei, qa non includit cõtradictionẽ. Potẽtia igit abſoluta põt Iudam ſaluare, potẽtia verò ordinata põt iſtum peccatorẽ, ſaluare licèt, nunquã ſaluabit ſed lapidẽ nec põt beatificare potẽtia abſoluta, nec ordinata. Et ſm hoc patet reſpũ cuius dicitur potẽtia abſoluta in Deo, ſinquãtũ põt cõtra legẽ vniuerſalẽ, & nõ contra legẽ particularem, hæc Scotus vbi ſupra.

ORIGO, vt dicit S. Bona. diſt. 27. in dub. litter. lib. 1. ſemper dicitur relatio. Põt ergo accipi origo, uel reſpectu creaturæ, vel reſpũ perſonę. Si reſpũ creaturæ, ſic eſt reſpũ totius Trinitatis, & appropriatur patri: ſi autẽ reſpectu pſonæ, ſic põt accipi actiuè, vel paſſiuè. Si actiuè, ſic eſt patris & filij, ſed appropriatẽ patri. Si paſſiuè, ſic filij, & ſpiritus ſancti, & appropriatẽ filio, non ſm qđ ſimpliciter dicitur, ſed ſecũdũ quod origo dicit emanationẽ p modũ naturæ. Sic enim cũ id ſit propriũ filij, ſimiliter & origo, ſecũdũ qđ ſic accipit. Et hoc modo accipit eum dicit Magiſter diſt. 27. li. 1. Et proprietas qua filius ſemper eſt, filius quia ſemper genitus eſt à patre. & hæc eadẽ dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel naſcibilitas, &c.

ORIGINALE PECCATVM. Videatur de hoc infra in litera P. & in dictione. *Peccatum originale.*

ORTHODOXVS, id eſt fidelis, catholicus. Et dicũtur orthodoxi, id eſt rectè glorioſi, vt ſcribit Dominus Præpoſitus, Gabr. lect. 24. canon. Vnde Orthodoxus, ab orthos Græcè, quod rectũ Latinè, & doxa gloria, quaſi vir rectæ gloriæ. Vel ſm Papiã, doxos, id eſt doctrina vel regula. Vnde orthodoxũs, quaſi rectã regulã ſeu doctrinã credẽdo & viuendo tenẽs. Vnde orat Sacerdos in canone. Et omnibus orthodoxis, id eſt omnibus fidelibus Chriſtianis, rectè Chriſti fidẽ ac doctrinã tenẽtibus. Hi enim tantũ rectè poterũt ꝓgloriari, qbus conſcientiæ teſtimoniũ, cõſonat de fide non ficta. Iuxta dictũ Apoſtoli 1. Cor. 3. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimoniũ cõſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei, non in ſapiẽtia carnali, ſed in gratia Dei cõuerſari ſumus, &c.

OS DEI, eſt Dei filius, Dei patris, i. Chriſtus Dñs. De quo Ierẽ. Propheta ex Iudæorum ꝑſona affatus ait: Quia os eius ad iracũdiã ꝓuocamus. Aliter verò os Domini, ſermo eius ſine uiſio accipitẽ: de quo ſermone Dei Iſaias Propheta. 58. ait: Os Domini locutũ eſt, hoc é uerbum, filius Dei patris, ꝑ quẽ oĩa facta ſunt. De quo in Pſalm. dicit: Verbo Domini cœli firmati ſunt. Pſalm. 32. Et alibi Pſalm. 106. Miſit uerbũ ſuũ, & ſanauit eos. Et in Euãgelio Ioã. 1. In principio erat verbũ. hæc Hieron. in Epiſt. 1. & Gerſ. tract. 2. ſuper Cant. Mariæ dicit. Os habemus Dei patris, os filij, oſculũ vtriuſq;, qđ é ſpũs ſanctus, os ſuũ aperuit. Chriſtus habẽs labia diſtillãtia myrrhã primã, mortificatiuã uitiorũ, cuius tot ſunt oſcula, quot verba: ipſe ſimiliter cũ patre, & ſpiritu ſancto aperuit ora Prophetarũ, aperuit & os ꝓdicatorũ, & doctorũ, q ſapiẽtiã eructat, porrigentẽ oſcula uolentibus. Dicunt aũt ꝓdicatores os Dei, ideo qa ſeparãt preciоſa à vilibus. Et paulò poſt dicit Gerſon: Deus ſicut eſt unus & omni nomine, ita unus eſt, multiplexque. Scies itaq; Deus noſ parũulos & balbos, voluit inſtar nutricis frãgere verba ſua, quibus ipſe nobiſcũ, & nos ſecũ intelligibiliter vtrinq; loqueremur. Cõceſſit igitur locutiones tranſũptiuas à rerũ cognitarũ ſimilitudinibus aſsũptas, ta abundãter, vt nihil inueniat, qđ nõ valeat ad ipſũ trahi nominandũ, qđ loquẽdi genus appellauit Dionyſius ſymbolicũ. Hoc typo loquẽdi, Deus pater hẽt os, ex quo filius eius increata ſapiẽtia prodijſſe ſe gloriatur.

Ego.

Ego, inquit, ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam: habet & uterum. Ego, inquit, ex utero ante Luciferum genui te.

OSCVLVM. Multiplex osculum reperit in sacra scriptura, & seruplex, s. unionis, amoris, reuerētiæ & honoris, reconciliationis & pacis, impiæ proditionis, lasciuiæ & procacitatis, ut scribit Gab. lect. 81. canonis. De primo dr Cāt. 1. Osculetur me osculo oris sui: ubi ad Ihām loqē de unione uerbi cū natura humana. De secūdo dr Gen. 27. Accede, & da osculū mihi. fili mi, ait Isaac ad filiū suū Iacob. De tertio, s. osculo reuerētiæ, dicit Luc. 7. Osculū mihi nō dedisti: hæc autē ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. De quarto osculo pacis. 1. ad Thes. vlt. Salutate fratres in osculo sancto. De quinto proditionis. Mat. 26. Quēcūque osculatus fuero, ipse est, tenete eū, dixit Iudas. De sexto dicit, Prou. 7. de muliere uaga, & iuuene uecordi: Apprehēsum deosculatē iuuenē, & procaci uultu blandit. De lasciuo osculo dicit Gers. par. 2. in Tripartito, de ꝓceptis decalogi. ca. 13. quod omnes amplexus, oscula, & cōsimiles actus, principaliter ex luxuriosis cogitationibus, & turpibus, & carnalib. ꝓcedētes cum cōsensu deliberato, sunt grauia delicta, tantoq; grauiora si ꝑsonæ fuerūt affines, aut religiosæ, uel eiusdē sexus. & quod enormius est, si in talib. attractib. uel osculis talis nō seruet honestas, qualis ī publico seruaret. hæc Magister Ioānes Ger.

OSTENTATIO capit ꝓ iactātia, & inani gloria: & uenit ab ostēto, qd significat sæpe, & cū iactātia quadā ostēdo, à quo descēdit. Ostēdo uerò cōponi vr ab ore & tendo, quoniā os in id solemus extēdere qd uolumus demonstrare. Et ab ostēto fit nomē ostēcū, quod dicit mōstrū: de quo in dictione MONSTRVM uide. Et ostētatio (ut scribit Paulus Cortesli. 3. suarū sent. dis. 8.) malū capitale nominat, si dolose aut cū alterius iactura fiat. Consulit Gers. par. 3. trac. de diuersis tērationibus diaboli, quod si malum opus quisquam fecerat, ne ostēdat in palulo & aperto, ne alijs occasionem peccādi det. Si uerò opus bonū, & putat qd cæteri malū hoc inducēt, uel nosci qd alii malè inducent: si nō est necessariū ad salutē, intermittendū est. Si aūt ad bonū alterius, uel ꝓp inanē gloriam ostendi & manifestari pōt ad salutē alterius: nec in hoc q̄squā se laudare debet. Hinc cōcludit Gers. quare nequaquā optare qs debet, ut in eo qd agit bono, ab aliis cōmendetur: neque multò minus suā debet depromere, ꝑdicareq; laudē, uel ēt ꝓcurare ut hoc fiat ab aliis, sed totū Deo relinquēdū est, q de nihilo nouit operari ingētia. Frequēter nāque uidemus quo amplius suā quis ostentare quærit innocentiā, aut propriū bonū in aliorū noticiam ducere, eò minus ab aliis æstimatur & curatur. Longè ēt minus tum sibi, tum cæteris apud Deum proficit. Hæc Magister Ioānes Gerson Cancell. Parien. &c.

De littera P.

PABVLVM, idem est quod cibus, & propriè pecudum, & aliorum brutorū herbacēs, fœnicens, paleacēs, uel stramentaticus cibus est: sed capitur pro quocunque cibo, etiam pro cibo spirituali, quo homines pascuntur. Vnde Dominus ad sanctum Petrū dixit: Pasce oues meas: pasce uerbo, & exemplo, pasce subsidio, pasce uerbo ꝓdicationis doctæ, pasce exēplo conuersationis sanctæ, pasce subsidio charitatis piæ. Quisquis hoc modo (ut scribit Gerson part. 2. in serm. facto in cōsilio Remensi, Dominica 2 post Pascha) pauerit oues suas triplici pabulo salutari, uerus imitator cēsendus ē, pastoris boni implens sentētiam Christi, quum dicit. Bonus pastor animam suam ꝑdat ꝓ ouibus suis, &c.

PACIFICVM & pacifica, oblationes sunt, & uocabantur quę spontè offerebantur pro gratiarum actione, siue pro præcedentis uoti impletione, siue pro spontanea, & uoluntaria deuotione. De qua uide in dictione SACRIFICIVM, &c.

PALPARE siue palpari (utrumque.n.dicit) propriè est leniter, & quasi tẽtando tangere. Vnde proadulari frequenter accipitur: & palpatores, & adulatores. A quo frequẽtatiuum palpito, qđ est leniter & frequẽter moueor. Vnde cor palpitare dicitur ob frequẽtẽ motũ. A quo palpatio, q̃ non pꝛinet ad tactũ (ut inqt S.Tho 3. seu dist. 21. q 2. ar. 4.) ut differetius est cõtrariorũ, ſ calidi, & frigidi, & huiuſmodi: ſed ut differetius eſt corporũ ſolidorũ. A palpo uenit palpabile, & quodlibet tale dicitur tangibile, ſed nõ econuerſo. ex S. Tho. 4. ſenté diſtin. 44. queſtio. 2. art. 2.

PANIS dicitur à paſcẽdo (ut Varroni placet.) Vnde Papa deducitur, quod ꝓpriè eſt cibus puerorũ. Et panis dicit omne quod reficit, ut uult Gerſ. trac. 9. ſuper Magnificat. Dicit nãq; à pan qđ est totũ, &c Et eſt panis furniceus, qui in furno coquitur, q à Græcis κλίβανος cliba nus dicit. Et panis ſubcinericius, q ſub cinere. Et focatius, qui in foco. Eſt, & panis azymus, & eſt panis ſine fermento. A Græcis.n. fermentũ ζυμη dr, & a, id eſt ſine. Panis quoq; eſt duplex, creatus, & increatus, de quo ſcribit Brulif. diſt. 9. q. 6. li. 4. Panis increatus dupliciter accipit. Vno modo eſſentialiter, & ẽ tota Trinitas. Vnde Lucæ 14 Beatus q manducabit panem in regno Dei. Alio modo capit ꝓſonaliter, & eſt ipſe filius Dei. Ioã. 6. ſum. Ego panis uiuus qui de cœlo deſcẽdi. Panis uerò creatus pót capi quinque modis, ad quos poſſunt omnes alij reduci. Primus panis ſacramentalis, & eſt corpus Chriſti. Ioã. 6. Panis quẽ ego dabo, caro mea ẽ, ꝓ mundi uita. Secũdus panis eſt ſpiritualis, & ſunt uirtutes exẽtes in homine iuſto. Nam anima reficit ꝓ uirtutes, ſine qb. anima moritur ſpiritualiter. Tertius ẽ panis ſcientialis, & ipſa ſcientia ꝓ quã iuuenes docẽtur à doctoribus. Vnde Apoſtolus 2. ad Timot 4. erit.n. tẽpus in quo ſanã doctrinã nõ ſuſtinebũt, &c. Quartus ẽ panis materialis, de quo quotidie ueſcimur corporaliter. uñ dr. Frãge eſurienti panẽ tuũ. Quintus ẽ panis pœnitẽtialis, q̃ degustatur ꝓ contritionẽ, maſticat ꝓ confeſſionẽ, & digeritur ꝓ gratiæ ſuſceptionẽ. Pſal. Surgite poſtquã ſederitis, q̃ mãducatis panẽ doloris. Gab. lec. 70. canõ. ponit triplicẽ panẽ, ſ. ſubſtãtialẽ, ſup ſubſtãtialẽ, & ſupfluũ. Panis ſubſtãtialis ẽ uictus, tenuis ſufficiẽs ad corporalis uitę ſuſtẽtationẽ, ut nõ deficiat tũ. Qui ideo dr ſubſtantialis, qa ad ſubſtãtiæ cõſeruationẽ neceſſarius ẽ reqrit tur. Panis ſup ſubſtãtialis ẽ quo corporalis uita cõſeruatur cũ bona corporis, mẽbrorũ, & utriũ ualetudine, q̃ ſufficit ad operationẽ ꝓſonæ incũbẽtiu ordinatã executionẽ. Panis ſupfluus, ẽ q ꝓter ꝓdicta uoluptates multiplicat, & ſenſuales delectationes parit, q nõ ad finẽ hominis, qui eſt animæ ſalus ꝓmouet magis aũt impedit. Pro primis duob. licitũ ẽ orare, ſed nõ pro tertio, ut ibidẽ uult Gabr. Et lec. 71. dicit Chriſtũ eſſe panẽ nõ ſecũdũ rei ueritatẽ, ſed ſecũdũ ſimilitudiné tropi. Et dr panis ſup. ſubſtantialis, qa eſt ſup noſtrã ſubſtãtiam, uel qa ẽ egregius & ꝓcipuus, & peculiaris, q̃ dicitur & panis cœleſtis, panis uitę, panis Angelorũ, & dr panis ſacramẽtalis. Et illo pane reficitur q̃libet exiſtẽs extra mortale: ut uult Alex. par. 4. q. 37. Illum panem petimus dari, cùm dicimus: Panem noſtrum quotidianum. Et de illo pane ſacramentali, qui eſt Chriſtus, multa ſcribit Gabriel ubi ſupra.

PANIS INTELLIGENTIAE Illuminantis, qui eſt uerbũ Dei auditũ, lectũ, meditatũ ſeu cõtemplatũ, nos illuminans ad intelligẽtiam ſcripturarum, fidei, bonorum promiſſorum, quæ ſunt æternæ felicitatis gaudia, & malorũ cõminatorũ in dãnatione perpetua. Illo nãq; pane ẽt mens ſpiritualiter reficitur, ac in ſpirituali uita educatur. Vñ ſcribitur: Nõ in ſolo pane uiuit homõ, ſed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei, id eſt ſcriptura ſacra, quę ſecũdũ Greg eſt tanquam os Dei, qui per eam loquitur Dominus nobis omnia, quæ uult à nobis fieri. De illo pane latiùs ſcribit Gabri. lec. 71. cano.

PANIS DEVOTIONIS eſt panis ſpiritum ſurſũ gẽs. Hũc pręſtat panis uerbi Dei deuote ſuſceptus, ac diligẽter maſticatus,

tus hæc Gab.lec.71.canon.qui & de pa ne pœnitētiæ ibidē dicit: Quem petere peccatori est saluberrimū. De qno Ps. 79.dr: Cibabis nos pane lachrymarū,& potū dabis nobis in lachrymis in mensura. Et Psal.10. Sicut cinerem panem manducabā. Panis præterea dicitur om ne quod reficit. Vnde triplex est panis, sm Gers. par.2.ser. de verbis Domini: Venite ad me omnes qui laboratis, scili cet panis incipientium, proficientiū,& perfectorum. Incipientes aluntur pane laico siue ordeaceo: ꝓficiētes pane sancto & mūdo:perfecti,manna de cœlo.Pa nis incipientium est conscientiæ purga tio:panis proficientium est sancta deuo tio:manna perfectorū est pura contem platio. Panis laicus siue ordeaceus est asper & hispidus, sicut ordeū asperum & hispidū est panis iste afflictior pœnitentiæ est ordeū,unde conficitur panis: hic est cōtritio uera,cōfessio pura,inten sa uolūtas pœnitēdi, & Deo in cinere ac cilicio satisfaciēdi. Panis hic colligitur ex cōsideratione peccatorū, conspergit timore iudicis uiuorū atq; mortuorū: coquitur metu gehennaliū tormētorū. Hic panis sic collectus generat cōscien tię purgationē. hęc Gerson,q plura ibi scribit & notanda de hoc triplici pane.

Papa, Grēcè πάπα dici pōt,& est summus Pontifex,qui habet plenitudinē Pontificalis potestatis,sicut Rex in regno:sed Episcopi assumuntur in partē sollicitudinis, quasi Iudices singulis ciuitatibus præpositi:ex S.Tho.2.2.q.48.ar.9.& 4. sentē.di.20.ar.4.Dicitur aūt à papa admirantis interiectione:uel quod sit papas, hoc est pater oīum Christianorū. Papas enim pro patre accipitur,siue ꝓ eo qui puerū alit.Est aūt nomen uenerationis à Syracusis tractum,apud quos pas pater dr: inde per geminationē papas. Dicūtur & Papæ Sacerdotes,quem admodum Presbyteri, hoc est seniores appellantur. Vnde Dominus Hierony. in Epistolis sæpè scribit sancto & beatissimo Papæ Augustino: & non solūm Papa pr nostet est, sed & frater:& ideo fraternè corrigi pōt. De quo uideat Magister Ioannes Gerson Cācellarius Parisiensis,par.1.trac. Qño & an liceat a causis fidei à summo Pontificē appellare,seu eius iudicium declinare. Et aliàs multa de Papa & eius ptāte scribit,&c. qui & absq; mēdacio uel adulatione potest appellari sanctissimus, & si sit nequissimus, potest adorari cultu duliæ usq; ad oscula pedum: & ita de reliquis honoribus, ut idem Magister Ioannes Gerson scribit parte 1.de potestate Ecclesiastica, consideratione 11. in fine. Oportet aūt unum esse Papam,ut idem sult in libello de auferibilitate Papæ ab Ecclesiæ. Et aliàs multa de Papa & eius potētia & iure in operibus suis scribit Magister Io.Gersō Cācellarius,&c.

Parabola siue parabolæ dictio Græca παραβολή. & venit à παραβάλλω,quod est assimilo. Est aūté parabola sententia habens obscuram similitudinem,secundū Tho.1.par q.1.arti.10. Et super Esa.14. idem ait. Parabola est sermo similitudinarius q aliud dicit,& aliud significat. Et Ioan.Chrisostomus ait:παραβολή idē est quod comparatio. Et ut scribit Iacobus de Valen.Psal.77.Parabola siue ꝓuerbium non ponitur gratia si, sed alterius. Nam prouerbiū dicitur quasi ꝓ alio uerbum. Et parabola dicitur à para,qđ est iuxta,& bola,sīa,quasi iuxta sententiam alterius. Item parabola nil aliud est nisi propositio alicuius rei gestæ, uel tanquam gestæ pro aliqua ueritate similitudinariè exemplariter inferenda,& sic semper ponitur pro alio.Et qa tota sacra scriptura ueteris testamēti non posita est gratia sui,sed inquantū figurabat mysteria noui testamēti:ideo dicūtur parabolæ & propositiones,quæ præmissæ sunt in veteri testamento,ad inferendum mysticè & propheticè conclusiones & ueritates Euangelicas: & ideo sicut totū uetus testamentum nil aliud est nisi quædam parabolæ & propositiones præmissæ ad inferendū & figurandū legē Euangelicam:ita tota lex Euangelica nil aliud est,nisi quædā parabolæ & propositiones ꝓmissæ,ad inferendum & figurandum legem Euangelicā: ita tota lex Euangelica nil aliud est, nisi qdā ueritas & cōclusiones illatæ ex

misteriis

mysterijs & scripturis legis ueteris. Nã sicut ueritas cõclusionis cõtinet uirtualiter & confuse in ꝓpositionibus ꝓmissis, sed post illationẽ patet ueritas distincte in cõclusione: ut patet 1. Posteriorũ. Ita ueritas Euangelica cõtinebat uirtualiter & in cõfuso in lege veteri, sed post aduentũ Christi patuit illa ueritas distincte ꝑ Xꝑm in Euãgelio. Et sic tota lex uetus nil aliud est, nisi parabolæ & ꝓpositiones respectu Euangelii. Et sic Ecclesia catholica, & qlibet fidelis, qñ legit scripturã ueteris testamẽti, nõ legit gratia sui, sed ad mysteriũ & ad prophetiã, ꝑut figurat ueritates legis Euãgelicę: aliter intelligentia ueteris legis nõ est uera nec Catholica, quia ueritas eius est Euangelij, hæc Christopolitanus Episcopus ubi supra in prologo super Psalm. tractat. 1. cap. 2. &c.

PARADISVS Græca dictio est. Nã παράδεισος pomariũ significat. Vnde & poma illa paridisea uocantur à situ, quod ferè in omnibus pomariis inserent odore, saporeq́ insignia. Et é triplex, s. terrestris, cœlestis, & spiritualis, id est nisio Dei, ut uult S. Thom. 1. part. q. 102. art. 1. & 2. 2. q. 175. art. 3. Et ut idem ait secunda secundę quæ. 84. art. 3. Paradisus terrestris est locus corporeus in oriẽte vt in nobilissimo loco, & interpretatur hortus. Estque locus conueniens habitationi humanę, qa habet aerem tẽperatũ & tenuissimũ, & plantas semper floridas, ut idẽ dicit Thom. part. 1. quæ. 102. art. 2. Paradisus corporalis, ut scribit Gabr. di. 17. q. 2. lib. 2. est locus deliciarũ & amœnitatis, & quãtũ ad beatos est cœlum empyreum, quantũ ad uiatores est locus amœnus in partibus orientis constitutus. Vide latiùs Gab. ibi & S. Bonauen. di. 17. in dub. literali. lib. 2. Videantur & pulchra apud Cortesium li. 2. dis. 5. suarum sententiarũ Damascenus ait: Diuinus Paradisus, est Dei manibus in Edon plantus gaudii & exultationis vniuersæ promptuarium. De hoc corporali Paradiso dicit Isid. 14. Etymol. cap. 3. Paradisus est locus in oriẽtis partibus cõstitutus, cuius uocabulũ ex Græco in Latinum uertitur hortus. Porrò hæbraicè Edon, quod in nostra lingua deliciæ interpretatur: qđ utrumq; iunctum facit hortũ deliciarũ. Est enim omni genere ligni pomiferarum arborum consitus, habens ét lignum uitæ non esurus, sed perpetua aeris tẽpereitatẽ cuius medio fons prorumpens torum nemus irrigat. Diuiditurque in quatuor nascentia flumina, cuius loci post peccatũ hominis aditus intercluſus, septusque est. vndique romphea flammea, i. est muro igneo accinctus: ita ut eius cum cœlo penè iungatur incendium. De hoc loco Beda dicit, quod pertingit usq; ad lunarem circulũ. Vnde neque aquæ diluuij illic peruenerunt. Et Magister, hũc uult in orientali parte esse longo intervallo tẽpacio vel maris vel terræ, q̃ incolũt homines. Vnde qđ dr plantatus à principio, antiqua trãslatio hẽt ad orientẽ De quo latius videre poteris apud Gab. ubi supra, & Scotũ dist. 17. lib. 2. Videatur & Iaco. de Valen. Ps. 71. in fine, qui ait concluſ. 1. qđ Paradisus deliciarum vnde Adã fuit expulsus, est assignanda in illa parte australi ultra mensam solis, & ambos tropicos. Plura ibi de Paradiso scribit. Dicit aũt Gabr. quod ille locus sit nobis occultus & ignotus, nec aliqs cosmographus hũc locũ inuenit, nec scriptura canonica situm eius certificat, quamuis dicat Paradisũ esse regionẽ temperatũ ad orientem circa mediã regionem collocatum. Vide latiùs eum & Paulũ Cortesium ubi supra. Et Paradisus est duplex, secundum quod duplex est fruitio. ut infra dicetur.

PARADISVS SPIRITVALIS dicitur per allegoriã, pro statu animæ triumphantis ac militantis Ecclesiæ. Et ut dicit S. Bonuen. di. 17. in dub. literal. li. 2. Paradisus spiritualis dicit statum uel quietẽ & amœnitatem deliciarum spiritualiũ, & iste potest esse ſm duplicẽ statũ, scilicet Ecclesiæ triumphantis, & ecclesiæ militantis. Vnde Paradisus spiritualis duplex est siue dupliciter dicta. Vna est in Ecclesia militante, altera in Ecclesia triumphante. Vnde illa q̃ dicuntur i Genes. de Paradiso spirituali, expoſi possunt metaphoricè, ut loqtur Sanctus

ctus Bonauen secundum unam positionem. & idem S. Bonauen. dist. 20. li. 4. circa explanationem textus dicit, qđ Paradisus uno modo dicit statũ fruitionis. Alio modo dicit locũ aptum & idoneũ. Et ille locus duplex est, secũdum quod fruitio est duplex. Quædam per speculum & imperfecta, & tali cõperetebat Paradisus terrestris, quoniã locus est terrenus, tamen quietus, electatus. Quædã est fruitio plena, & hæc est in patria, & huic competit locus supercœlestis.

PARADISVS COELESTIS capitur pro uisione Dei, uel pro beatitudine regni cœlestis, quæ nõ sine uisione est, ut scribit Gabr. lec. 67. canonis. Vbicunque enim homo sit, dum tamen Deum apertè uideat, põt dici in Paradiso esse. De quo dixit Christus ad latronẽ Luc. 23. Amẽ dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Hæc cœlestis Paradisus clausa est p peccatũ, & per Christi passionem aperta est ianua cœlestis paradisi, ut uult S. Bonauen. dist. 18. q. vlti. li. 3. Hinc est qđ per meritum Christi patuit nobis ingressus in cœlum. De hac cœlesti Paradiso loquitur Gerson par. 4 serm. de omnibus sanctis, qui incipit: Regnum cœlorũ uim patitur. q. 1. Paradisus inquit, est clara uidere Deum facie ad faciem, eũ summè amare, & de uisione & amore eius ineffabiliter lætari, absq; quacunq; inuidia, habere perfectam securitatem sic perpetuò permanẽdi. Per qđ patet, hominem posse esse in Paradiso absq; hoc, ut sit superius in cœlis, sicut fuit de latrone. Patet etiam Paradisum non esse in comedendo, in bibendo, aut in luxuriando, quemadmodũ dicunt Saraceni. talis enim Paradisus potius spectaret ad mutas bestias, quam ad homines, &c. Regnum enim Dei nõ est esca & potus. Gerson, &c. Et Paradisum cœlestem duabus uirtutibus acquirimus, gratia uidelicet, & ueritate, ut scribit Iacobus de Valen. Psal. 83. Gratia est uirtus sacramentorũ qua purgamur à peccatis, & adiuuamur & præseruamur, & pœnitentiam agimus. Veritas autem est fides articulorum & intelligentia legis diuinæ. In omnibus autẽ quæ scripturæ tradit de Paradiso, ut dicit Gabr. dist. 17. li. 2. art. 2. coclus. 1. est pro fundamẽto tenenda ueritas historiæ, & desuper spirituales expositiones fabricandæ, &c.

PARAPHERNA Græcum est παράφερνα. Vnde paraphernalia bona dicũtur a iure consultis, quæcunque præter dotem fœminis sponsus dantur, a παρὰ præter, & φερνὴ dos, multi tamen imperiti parapherna dicunt. Vide & in dictione, *bona coniugatorum. &c.*

PARS. Partes sunt in quas materialiter diuiditur totum, secundum Sanctum Thomam q. 90. art. 1. Et est triplex pars, scilicet integralis, subiectiua, & potentialis. Et similiter totũ triplex, scilicet integrale, uniuersale & potestatiuum, secundum S. Thomam, 1. par. q. 76. art. 8. & 2 2. q. 48. De quo uide Gabr. dist. 33. art. 2. lib. 3. Pars integralis, quæ intrat constitutionem totius, sicut paries domus. Pars subiectiua est inferius cõtentum sub superiori, ut species respectu generis. Pars potentialis est, quæ nõ recipit prædicationem totius, sed aliquid de potentia, siue perfectione totius participat. Sic dici posset, quod anima sensitiua est pars potentialis animæ intellectiuæ. Nam anima intellectiua dicitur tota anima, eò quod in ipsa omnes potentiæ animæ congregantur. Et anima sensitiua in brutis dicitur pars potẽtialis animę intellectiuæ, quia aliquid pfectionis animę intellectiuæ, scilicet uitã cognitiuam participat, sed non intellectiuam. Sic secundũ hunc modum assignantur tripliciter partes in uirtutibus. Primo integrales, cum, scilicet ponitur pars alicuius uirtutis, illud quod requiritur ad perfectionẽ eius, ut dũ ad perfectionem uirtutis plures requirũtur conditiones, id quod respicit unã conditionẽ, uocatur pars integralis. Sic Tullius Cicero, ponit memoriam præteritorũ intelligentiam præsentiũ, & prouidentiam futurorũ partes prudentiæ, quia prudẽtia innititur experiẽtiæ, quæ colligitur ex memoria præteritorũ, & cognitione præsentiũ, ex quibus sumitur prouidentia futurorum. Secundo modo partes subiectiuæ, quæ sunt species cõtentæ

tentæ ſub uniuerſali, & illæ ſolæ partes ſubiectiuæ, recipiunt prædicationẽ totius, licèt vna pars de alia non prædicatur: tamen de ſingulis prædicatur totũ, ſicut genus de ſpecie. Sic partes prudentiæ ſunt ſpecies eius, ſicut prudentia politica, prudentia iconomica, prudentia ethica ſiue monaſtica. Tertio modo partes potẽtiales, quæ ſunt uirtutes participantes aliquid de modo qui principaliter & perfectè inuenitur in aliqua uirtute. Et ſic Phyſica, Dialectica, Rhetorica ponuntur partes potentiales prudẽtiæ, pro quanto participant aliquẽ modum eius. Et generaliter oẽs artes & diſciplinæ, eò quod de oĩbus his ordinat prudẽtia, à quibus & quantũ ſunt addiſcendæ uel exercendæ. 1. Ethicorũ hæc Thomas. Vide latiùs Gabriel ubi ſupra.

PARS ALICVIVS accipitur adhuc duplici citer, ut ſcribit Gabr. diſt. 16. q. 2. lib. 4. Vno modo pro termino primæ impoſitionis. Et ſic dupliciter. Vno modo largè pro eo, ex quo res conſtituitur, uel ꝙ ad rei cõſeruationẽ uel naturalem operationem requiritur. Et hoc modo etiã humores in corpore humano exiſtẽtes, ſ. ſanguis, cholera, melãcholiç, phlegma dicuntur partes hominis. Et potentiæ aiæ etiam apud eos qui dicunt eas eſſe diſtinctas ab anima, dicũtur partes animæ. Vnde 3. de aia ait Philoſo. De partibus autem animæ, &c. per partes intelligit animæ potentias, ut uult Gab. vbi ſupra. & etiam diſt. 15. q. vnica, li. 3. Etiam quandoq; ea quæ habent ordinem uel adiunctionem ad aliquid dicuntur partes eius, & ſic S. Tho. 2. 2. virtutes adiunctas principalibus dicit earũ partes potentiales. Alio modo accipitur propriè pro illo ex quo res compoſita realiter conſtituitur. Et hæ duplices. Quædam eſſentiales, quæ ſe habẽt, ut actus & potentia, & ſunt materia & forma cõpoſita ſubſtantialis. Quædam ſunt integrales, ex quibus totum integratur eiuſdẽ rationis cum toto, ut ſunt membra animalis, & partes graduales formæ intẽſibilis, & partes quantitatiuæ rei extẽſæ, ſic eſt terminus primę intẽtionis, ſe ꝙ termino ſecundæ intentionis terminus inferior dicitur pars ſui ſuperioris, & hę dicuntur partes ſubiectiuæ. Hoc modo ſpecies ſunt partes generis, & individua ſpecierũ ſic homo, bos, leo, &c. ſunt partes animales, de quo in logica diſſeritur. De ratione partis capiendo pro termino primæ impoſitionis, ſunt duo, ut ſcribit Gab. diſt. 6. q. 2. li. 3. Primũ, quod realiter diſtinguitẽ ab eo cuius eſt pars. Nihil enim eſt pars ſuiipſius. Et ꝓpter hoc licèt anima replicetur ſub partibus corporis, tamen anima in pede non eſt pars animæ informantis totum corpus: quia anima quæ eſt in pede, eſt eadem quæ eſt in capite, manu & toto corpore. Secundo requiritur quod ipſa ſic cũ alia componat ſiue integret totum id ſecundum primum & proprijſſimum identitatis modum. Sic ſcientia non eſt pars animæ, quia ſiue aſſit animę ſiue non, anima ſemper eſt eadẽ, & in nullo ſubſtantialiter mutata. Primum, deitas non eſt pars Chriſti aut uerbi, quia eſt eadẽ realiter uerbo. Item natura humana non eſt pars Chriſti, quia nõ eſt pars verbi. Chriſtus autem & uerbum idem ſunt. Non igitur humanitas neque diuinitas eſt pars Chriſti. Ex quo ſequitur qđ licèt Chriſtus ſubſiſtit in duabus naturis, diuina, & humana, non tamen cõponitur ex eis. Et hoc patet per Damaſen. li. 3. c. 3. dicentem inconuertibiliter, & inalterabiliter. Vnitæ ſunt ad inuicem duæ naturæ, neq; natura diuina excedẽte a propria ſimplicitate, neque uerſa humana in deitatis naturam, neq; ex duabus una facta compoſita natura. Vide latiùs Gabriel ubi ſupra, & Magiſtrum diſtinc. 7. lib. 3. Vide ad hoc S. Bonauen. in dub. liter. diſt. 7. lib. 3.

PARS aliquid eſſe ex parte dicitur dupliciter, ſecũdum Sanctum Bonauenturam Vno modo, qa deficit a perfectione alicuius perfecti, ad quod habet quandam diſpoſitionem per quam eſt in potẽtia ad perfectionem, ſicut qualitas remiſſa eſt in potẽtia ad qualitatem intenſam. Alio modo, quia deficit à perfectione alterius ad qđ eſt diſpoſitio quædam cũ ſui oppoſitione, ſicut tepidum ad calidum. Eſt enim tepidum diſpoſitio ad

calidum,

calidum, & tamen opponitur calido, quia idem non est calidum & tepidum, & in trate caliditate, expellitur tepiditas. Primo modo charitas uiæ dicitur esse ex parte. Et quod sic est ex parte, non tollitur in patria, sed perficitur Secundo mō, fides, & spes sunt ex parte, & quod sic est ex parte, tollitur in patria. Et de secundo modo loquitur Apostolus cum ait. Cum venerit quod perfectum est, euacuabit quod ex parte est, sed neque fides infusa neque acquisita manet cum aperta uisione in patria Et idem dicitur de spe Charitas uerò quę uiatori infunditur, eidem numero in beatitudine conseruatur. Dicit enim Apostolus: Charitas nunquam excidet, & etiam quia nullo modo includit imperfectionem, probabile tamen est charitatem acquisitam uiæ, in patria non manere. Nam charitas uiæ sicut dicitur de fide & spe, essentialiter includit imperfectionem repugnantem patriæ De istis latiùs perquirito apud Gab. di. 31. q. unic. lib. 3.

PARTES ALIQVOTAE dicuntur, quæ aliquoties sumptæ, reddunt numerū suū essentialem, ut sunt. 1. 2. 3 quæ cōstituūt numerum senarium. Item centenarius cōponitur ex partib. aliquotis, & nō aliquotis, & ideo est imperfectior, denarius autem est perfectissimus, ad quē fiat resolutio omniū numerorū, & dicit limes primus, centum autem est limes secundus. Brulifer di. 1. par. 2. q. 3. lib. 4.

PARTES PROPORTIONALES siue eiusdem proportionis partes dicūtur, quorū talis est proportio primæ ad secundam, qualis secundę ad tertiā, & sic consequēter, uel ubi talis est proportio prioris ad sequētem, qualis est sequentis ad sequentem, ut si continuum diuidatur in duas medietates, & secunda medietas iterum in duas. Et sic consequenter suo mō dicatur de diuisione secundū quamcunq; proportionē multiplicem. Et cuiuslibet cōtinui infinitæ sunt partes proportionales siue eiusdem proportionis distinctæ, quarum nulla est pars alterius, infinitæ dico sincathegorematicæ. Item nō datur ultima pars cōtinuę secundum diuisiones in partes eiusdē proportionis, datur tamen ultima pars secundum diuisiones in partes eiusdē quantitatis. Gab. di. 1. q. 3. h. 2. & multa ibidem de partib. proportionalibus.

PARSIMONIA ut scribit Paulus Cortesius li. 3 sentent. di. 8. est victus moderatrix, uel parsimonia est qua animi honesti, & utilis cā, ne dispendium faciāt, & bona sua opū nomine uel facultatum appellata, inutiliter inhoneste q̄ue consumant, sed tueantur atq; custodiant, prudenter cōsiderant, cuius contrarium est luxuria seu luxus, & bonorum suorum dilapidatio. Videturq̄ue parsimonia a frugalitate differre, quòd parsimonia est generalius quoddam, frugalitas uerò, priùs cibus, potusq; mentis frugi, ac bene compositæ moderatio, cuius contrarium est voracitas. Frugalitas secūdum Cice. complectitur fortitudinem, iustitiam, prudentiam. Et dicitur parsimonia a parco quod parsi habet in præterito, quod idem est quod abstinere. Sed quando habet peperci, significat ignoscere, concedere, indulgere de quo alias. Accipitur itaq; parsimonia pro moderatione sumptuum, & parcitate, hoc est cōseruatione rerum. Hinc parcus qui frugi est, & sumptibus parcit, & parcitas, quæ idem est quod parsimonia.

PARVIFICENTIA est uitiū oppositū magnificentiæ, & est circa magnos sumptus, ideo est minus uitium q̄ illiberalitas, secundum D. Thom. 2. 2. q. 135. art. 3

PARVVLVS. ut notat Brulifer di. 4. q. 12. li. 4. pōt capi quadrupliciter. Primo modo dicitur paruulus per carentiam iniquitatis. Vnde Apostolus, Malitia estote paruuli. Christus hoc mō erat paruulus in cruce sicut in utero matris suæ uirginis gloriosæ: sic paruula erat uirgo gloriosa q̄n concepit Christum, sicut erat q̄n cepta est in utero matris suæ. Item Ioā. Bapti. erat magis paruulus q̄n baptizauit Christum, quam q̄n fuit conceptus, quia cōceptus fuit in originali peccato. Impossibile quoq; est aliquē hominem saluari de potētia Dei ordinata, nisi fit paruulus, capiēdo paruulū pro carentia iniquitatis. Secūdo modo capitur paruulus pro carētia elatiōis, & isti sunt humiles

&de

& de istis dicebat Christus Matth. 28. Sinite paruulos uenire ad me. Et iterū. Nisi quis humiliauerit se sicut paruulus iste, nō introibit in regnū cœlorum. Et quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno celorū, Matth. 18 Non præcipitur Apostolis, ut inquit Hieronym. in home. ut ętatē habeāt paruulorū, ſ ut innocētiā, & animi puritatē, &c. Tertio modo capitur paruulus per carentiam, discretionis, & est homo, qui nūquam usus est libero arbitrio. ut sunt parui, & immediatè nati, & ét quātūcunque magni in quantitate, qui nunquam habuerunt usum liberi arbitrii. ut sunt fatui, & furiosi. Quarto modo capitur paruulus p defectū p-fectę quātitatis, & sunt illi qui nōdum attigerunt. 25. annum, quia secundum Philosophum usque ad illam ætatē possunt crescere. De paruulis non parum multa scripsit Gers. part. 2. & quomodo ad Christum sunt trahēdi, & quod apti sunt ad accipienda bonorū, studiorum exordia, quando nōdum falsas opiniones altiùs imbiberunt, quādo nondum radicitus hærent pernicioſæ adinuētiones in eis, & de scandalizantibus paruulos, & multa quæ apud Gersonē lector diligens, & curiosus, legere poterit.

PASCHA capitur multis modis (ut hēt Richard. dis. 11. ar. 2. q. 3. li. 4. in solu. arg.) & S. Bonau. eadem dist. ar. 2. q. 1. Innoc. & Alex. & Gabr. lec. 34. canon. & Gers. par. 4. in sermo. de cœna Domini, secundum illos quandoque accipitur pro hora immolationis agni typici. Vnde Lu. 22. Appropinquabat festus azymorū, qui dicitur pascha. Gloſ. pascha dicitur solus dies in quo agnus occidebatur ad uesperum, id est. 14. luna primi mensis. Quandoque accipitur pro agno paschali typico. Vnde Luc. ubi supra. Venit autē dies azymorū in qua necesse erat occidi pascha. Vnde Matth. 26. Vbi uis paremus tibi comedere pascha. Quandoque accipitur pro uero, agno paschali, qui est Christus Dominus. 1. Corinth. 15. Etenim pascha nostrū immolatus ē Christus. Quādoque pro die festo azymorum, quæ fuit. 15. post æquinoctium uernale. Ioā. 13. Ante diē festū paschæ sciens Iesus. Quādoque accipitur p cibis paschalibus, panibus, ſazymis, quibus vescebātur tēpore paschali, qui per septē dies comedebantur à Iudæis. De quo Exo. 12. Primo mense. 14. dies mēsis ad vesperā, comedetis azyma vsque ad 21 eiusdē mēsis uesperā. Et sic accipitur Io. 18. Nō introierunt prætorium ne cōtaminarentē, sed ut manducarent pascha. Et secundum Alex. refert dicere diem paschæ, & diem festū paschæ, nec sunt idē, ut patet ex lege. Dies eñ paschæ est. 14. luna. dies festus paschæ. 15. luna. Vnde Leuit. 23. Mense. 10. 14. die ad uesperum paschæ Domini est, id est pascha. Et 15. die mēsis huius solemnitas azymorū Domini est. Et ita ante diem solennē paschæ, quę fuit luna 15. facta fuit cœna Domini, id est, 14. luna ad uesperā, &c. Dicimus aūt pascha, æ, & pascha, atis, qđ planè nomē hebręū esse ac trāsitū significare docet Hieron. sic inquiens: Pascha quod hebraicè dicitur phase, nō à passione, ut pleriq; arbitrantur, sed à transitu nominatur, uel à transitu filiorum Israel à Pharaone, uel eò, p exterminator uidens sanguinem in foribus Israelitarū, per trāsierit, nec percusserit eos. Augus. A diligentiorib. & à doctorib. inuētum est, quia pascha hebræum verbum est, & non interpretatur passionem, sed transitum, p passionē enim transiuit à morte ad uitam, & fecit nobis, uiam credentibus in resurrectione eius, ut transeamus, & nos de morte ad uitam. Sic enim Dominus ipse ait: Qui credit in me, transit à morte ad uitam. Et à pascha uenit paschalis, & paschale, quod ad pascha pertinet, ut paschalis dies, agnus, paschale sacramentum. Paschales uerò oues, quasi paschales dicuntur.

PASSIO, perturbatio, affectus, & affectio, Græcè pathos dicitur. A Neotericis uerò auctorib. Ecclesiasticis, passio usurpatur pro animi uel corporis morbo. Sunt aūt quatuor præcipuè passiones. Duæ à bonis, gaudere, ſ. & cupere seu sperare. Lætitia, de præsenti est: spes, de futuro bono. Duæ à malis, dolere & timere.

Dolor,

Dolor de præsenti: Timor de futuro ma lo. Passio sumitur multifariā. Vno modo generaliter pro acquisitione vel de pditione alicuius formæ, aut inceptione, uel desitione alicuius rei: quo subie ctum quodlibet acquirendo formā, aut perdendo acquisitam. Similiter omne quod generatur aut corrumpitur, dicitur pati. Secundo modo accipitur strictius pro quacunq; inclinatione rei in aliquod acquirendū uel conseruandum siue sit inclinatio naturalis indistincta à potētia, siue distincta, siue rei superaddi ta. Et sub hac generalitate loquitur de passione Gerson Cācellarius Parisiēsis in suo tractatu de passione animæ. & sic non semper distinguitur à potentia inclinata: sic etiā naturalis instinctus, qui nihil superaddit naturæ, dicitur passio. Tertio modo accipitur ut distinguitur contra potentiam & habitū. ita accipit Philosophus 2. Ethicorum, pro forma aliqua in potētia appetitiua, nata regulari ratione recta ad hoc ut sit recta. Sic tripliciter capitur. Vno modo generaliter, ꝓ qualibet huiusmodi forma potētiæ appetitiuæ, siue sit actus elicitus, siue qualitas actū elicitū consequens, ut delectatio uel tristitia, siue appetitus sit sensitiuus, siue intellectiuus. Secūdo strictius ꝓ huiusmodi forma appetitus sensitiui, Et sic excludūtur passiones partis intellectiuę. Tertio mō strictissimè pro solo actu elicito appetitus sensitiui, & sic excluditur qualitas sequēs huiusmodi actus. Et ita vī accipere Philoso. 2. Ethicorum c. 5. cùm dicit delectationes & tristitias sequi passiones. Quidam magis restringentes uocābulū accipiunt ꝓ actu elicito intenso uehemēter ad actū exteriorē impellēte. Et illo modo actus remissus non dicitur passio, nec habens actus remissos, dī passionatus, sed qui tales habet intensos. Prima acceptio ultimarū trium satis cōmunis est: & secundum hanc pōt sic describi, ut habet Gabriel dis. 23. q. 2. art. 1. li. 3. Passio est forma uel qualitas distincta à cognitione existens subiectiuè in potentia operatiua, requirens cognitionem actualem ad suū esse existere. Per primū excluditur omnis cognitio actualis siue sensitiua siue intellectiua. Per secundum excluduntur oēs habitus cognitiui: quia illi non inhærent potentiæ appetitiuæ: vt talis est. Per tertiū excluduntur oēs habitus appetitiui in sensu uel uoluntate, imò generaliter oēs habitus qui possunt esse sine actuali cognitione: ut in dormiēte. Ex quo sequitur ꝙ omnis actus appetitiuus tam sensitiuus quàm intellectiuus, hoc est, omnis sensualis appetitio, & omnis uolitio actualis, ēt delectatio uel tristitia consequens in appetitu sensitiuo, uel i uolūtate, est passio. patet ex descriptione. Quod actus elicīti appetitus sensitiui sint passiones, ostē dit Philosophus cùm dicit. Dico passiones quidem concupiscentiam, irā, timorem, audaciam, gaudiū, amicitiā, odiū, desiderium: Hæc aūt sunt actus appetitus sensitiui, quos cōsequuntur delectatio, uel tristitia: ut ibi dicit Philosophus. Vide latius Gab. vbi sup. Et ꝙcquid est in potētia appetitiua præter habitum, est actus aut delectatio, uel tristitia consequens actū, & per consequens passio: quia uniuersaliter quicquid est præuiū delectationi, uel tristitiæ secūdū Philosophū, est passio. nec cognitio est passio, sed præuia passioni, & cā eius partialis, quæ cū potentia causat passionem, &c.

Passio secundum Damascen. est motus appetitiuæ uirtutis sensibilis in imaginatione boni vel mali. Et Eustratius, est motus appetitus sensitiui in phantasia boni uel mali. Et accipit motus ꝓ inclinatione actuali, qua appetitus actualiter tendit in bonū prosequendū, aut in malum fugiendum, aut in adepto bono quiescendū. Vide latius Gabriel ubi supra. Item passio capiendo, tertio modo pōt sic diffiniri. Passio ex actus elicitus appetitus sensitiui, requirens cognitionem præuiā ad sui existentiam. Et sic ꝓ primū, actus elicitus excluditur delectatio & tristitia, per secundū habitus, &c.

Passio secundum Gersonem par. 3. trac. de passionibus animæ sic diffinitur. Passio est inclinatio quædā uel coaptatio seu similitudo & cōuenientia derelicta ab agēte in passum, per quam trahitur

quo

quodammodo ipsum passum ad agens aut eidē coopratur uel assimilatur & refugit cōtrariū, ut homo affectus p amorem ad aliquid inclinātur ad illud. Et si non habet desiderat seu concupiscit ipsum. Et si adipiscit quiescit, & delectat in eo: odit verò cōtrariū & abhorret approximationē eius, & si ei coniungitur, dolet seu tristatur. Et hæ sunt sex passiones tres respectu boni simplicis, & tres similiter respectu mali amor, concupiscentia, delectatio, odiū, fuga, dolor uel inquietudo. Et (ut idē ait) passiones in oibus animalibus brutis censendæ sunt bonæ & pulchre: vt audacia & animosi tas leone & gallo: ira, in tigride & apro: voluptas, in porco, hirco & passere: timi ditas, in lepore & oue: fraudulentia, in vulpe: adulatio, in cane: superbia, in equo: tristitia melancolica, in cattu: auaritia, in cornice. Illæ passiones neq; malę sunt, neq; deformes in genere moris, cū ipsis animalibus desit libertas arbitrij, in qua fundatur rō laudis uel uituperij. Passiones verò aiales in oibus uiatoribus sunt, ut plurimū uituperabiles & malæ & turpes; quare & ab eodē Gersone par. 4. sermō. ad regem Franciæ pro iustitia cōparantur tyrannis. Homo namq; (ut idē dicit supra pat. 3.) cùm sit natura rationalis, ipse factus est ut discerneret inter bonū & malum, & ut magis bonum magis diligeret. Constat verò Deū esse summū bonum ordinatus est igitur homo ad cognoscēdū & diligendum Deū, in quo stat sua iustitia, sua bonitas & gloria. Sed omniū istorum ac similiū uidemus in hoibus contrarium propter passiones corporis, quæ trahūt animā ad delectationes sordidas & malas: trahūt in terrores & superstitiosas insanias: trahunt magis ad operationes corporis, q̄ ad operationes uirtuosas: trahunt ad obligationē, ignorātiam, inquietudinem: trahunt ad afflictiones, ad rebelliones, ad pœnā & mortem plus quam in brutis, & in iustis sæpē plus qnā in iniustis, & hoc factū est ex culpa per ingratitudinē contra Deū perpetrata. Sunt igitur passiones illæ uituperabiles, quia tollant obedientia, sunt & malæ & turpes, tanquā priuantes in homine ex uitiosa radice modū, speciem & ordinem præueniunt quippe iudiciū rationis, quod oporteret subsequi, turbant, ligant, atq; tyrannizant dñiū rationis, ita ut nimis sentiat homo illā suam: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animā. Et illud, iugū graue super filios Adam. Hæc Gerson. Et quia notanda non omittere uolui. Plura alia scribit Gerson de passionibus ubi supra, & alias. Sunt aūt multæ passiones animæ, ut habet Magister dist. 36. lib. 2. allegant auctores. Et post hos scribit S. Bonauen. dist. 36. q. 2. li. 2. quæ non sunt solùm pœnales, verùm etiam culpabiles, sicut ira & inuidia. Licèt aūt huiusmodi passiones peccata sint, nō tamen sunt peccata inquātum passiones, sicut idem Augu. dicit & habetur in litera, quia iusunt nobis a natura. Dicitur aūt 2. Ethicorum, quod propterea quæ insunt nobis a natura nec laudamur, nec vituperamur. Omnis aūt passio inquantum ipsam aliquis patitur, nō est peccatum, sed huiusmodi passiones peccata sunt ratione inordinationis uoluntatis coniunctæ, uel antecedenter uel consequenter. Propter quod notandum quod est passio illata ab extrinseco, & circa hanc non consistit meritū nec demeritū, nisi inquantū è uoluntate respuitur uel acceptatur. Vnde occidi p Christo non est meritorium, nisi inquantū uolitū est ab eo qui occiditur. Vnde propriè loquendo, in talibus passionibus non est quid meritorium, sed sufferentia passionis. Est & alia passio quæ ortū habet ab intrinseco, Et hæc dupliciter pōt oriri, quia quædam oritur ex corruptione naturæ; quędā verò ex conuersione uoluntatis liberæ. Et illa qnæ oritur ex corruptione naturæ, in duplici differētia est, quoniā natura corrupta est uitiosa corruptione per concupiscentiam, & corrupta est corruptione pœnali per mortalitatem inflicta Illæ igitur passiones quę oriunt ex corruptione naturę, ut est corrupta pœnali corruptione, tenent rationē pœnæ tantum, ut fames & sitis. Illæ verò quæ oriuntur ab ipsa, ut est corrupta corruptione uitiosa, non tantū habeut

bent rationē pœnæ sed etiá culpæ, sicut sunt inordinatæ affectiones animæ quę consurgunt ex morbo cōcupiscentię, & tales sunt passiones iræ, & inuidiæ, & consimiles. Secundum aūt quod huiusmodi passiones aiæ oriuntur ex uolūtatis conuersione, ad aliquod bonū amabile, sic ſm quod uoluntas habet cōuerti dupliciter, passiones huiusmodi sunt in duplici genere. Voluntas.n.aliqñ conuertitur ad bonū simpliciter, & tūc detestatur, & odit quod aduersatur illo bono, vtpote peccatū, & hoc modo passiones inde surgentes sunt iustæ & meritoriæ. Conuertitur etiam aliqñ uoluntas ad bonū proprium & ad bonū, ut nunc, & tunc passiones quæ inde consurgūt, culpabile sunt & malæ sunt & uoluntas á qua oriuntur, sed non habent plenam rōnem mali & culpæ, nisi qñ uoluntate cōsummatur, vtpote qñ aliquis uult irasci, uel etiam uult contristari. Et sic patet qđ huiusmodi passiones animæ peccata sunt, & inquantū oriuntur ex corruptione concupiscentiæ, & inquantū ortū habent ex inordinato amore uoluntatis deliberatiuæ. Hæc Bonau. Astipulatur Gerſin regulis moralibus de superbia & uana gloria, qui ait: Passio naturalis, ut ira, amor, gaudiū, odium, inuidia, fames, sitis, delectatio, desideriū, & similes, ſi fiant absq; omni cōsensu, nullum peccatū sunt. Si verò cū consensu, sed non ex consensu, inter uenalia deputātur. Similiter de actibus rōnis tam in portione superiori, ut est blasphemia, q̄ inferiori, ut appetitus uindictæ diceret. Gerſon. Et passiones infirmitates aiæ dicūtur. Vnde Richar. di. 22. q. vlti. li 2. dicit qđ infirmitas animæ dr uel fragilitas, quando ex cōcupiscentia uel passione anima inclinatur ad intensius uolendū aliquid. Vnde passiones sunt infirmitates aiæ, ut dicit Tullius li. 4. de Tusc. q. & talis infirmitas ſpius est causa peccati, ſecundum Isido. li 2. de summo bono. c. 17. Quoniā anima est infirma, qñ uincitur per concupiscentiam, ut inclinetur ad intēsius, uolendū aliquid inordinatè. Idem quoq; dicit qđ grauius sit peccare ex industria quàm ex infirmitate. Passio itaq; quandoq; alleuiat peccatū (ut idem ait Richar. circa literā eadem di.) quod grauius est peccatum ex infirmitate quam ex ignorātia, quia cæteris paribus, plus excusat ignorātia, & per consequēs plus attenuat quam infirmitas, & quod ignorantia plus tollit de ratione uoluntarij. Nam tollit cognitionē particularium, circa quę consistit operatio bona uel mala, nisi esset tanta infirmitas uel fragilitas, & tam parua esset uel uoluntaria ignorantia quod plus excusaret infirmitas quàm ignorantia. Oportet insuper inter doctrinas de passionibus animæ hoc ſpecialiter attēdere, ut ſcriptis reliquit Gerſ. par. 3. ſuper Cantica canticorū ſympſalmate. 1. consideratione, q apud Theologos amplior est acceptio passionū ſicut amoris uel amationis, & cōsequentiū inde, q̄ apud Aristotelem naturalis habeat traditio. Ipſe.n. nullas nisi in irascibili & concupiscibili ſenſuali censuit propriè reponendas esse passiones, ſicut nec in Deo uel Angelis. Nos aūt ſequentes Aug. cū cæteris Theologis, ponimus omnia nomina passionum nedum in ratione humana, nedū in eius mente & ſpiritu, nedū in angelis & beatis, ſed in ipſo Deo glorioſo, omni tñ imperfectione ſeclusa. Dicimus enim Deū delectari & gaudere ſicut & beatū esse. Gerſon. Et passiones ſunt familia in regno animæ, ut uult Hugo de regno animæ, &c.

PASSIONES quędā ſunt corporales, q̄dā naturales ſeu animales, quædā ſpirituales. Passiones corporales ſunt pœnę inflictæ corpori, uel ſuppl cia & torméta quibus corpus patitur, torquetur & cruciatur, ſicut fuerunt passiones martyrū quę & martyria uocant. De passionibus animalibus ſiue ſenſualibus & naturalibus dictū est ſupra. Et passiones ſenſuales ſecundū Gerſ. tract. 6. ſuper cantico glorioſæ virg. quæ nō ex iudicio rationis, pueniunt, ſed quadā naturali neceſſitate ſunt ſenſibus impreſſę, nō ſunt ſic dicendæ passiones humanæ, ſed aſſales: ſunt ob hoc impertinentes ad laudē uel uituperium prout tales ſunt. Dicuntur ideo p Cassianū bona uel mala media,

quibus vti contingit bene uel malè per liberum arbitrium. Hæc Gers. Et ut idé dicit tractatu de passionibus animæ, ponens regulā de bonitate uel malitia moráli passionum. Dū.n. passiones regi debent ratione, nec regunturillæ tunc iudicadæ sunt, aut criminaliter, aut uenialiter malæ. Nam sensualitas in homine participat de uoluntario in hoc qđ ordinata est audire rationem, quam dum tenuit audire, peccat & turpis est: dum ratio habet liberum arbitrium suum: hoc dicitur propter infantes Gerson.

PASSIONES SPIRITVALES, dicūtur spirituales affectiones: & hę magis attendēdæ sunt animæ ad deuotionē uocatæ q̄ sensuales: ut illas adipisci & secūdū eas affici mereaī, ut uult Gerson parte tertia, tractatu de passionibus aiæ: consideratione 12. Et quoniam ut ipse dicit nominum grandis est sępè penuria, quorū nihilominus institutio libera est, transferamus deinceps passionū animalium, de quibus Philosophi tractauerunt ad affectiones huiusmodi spirituales: quales habet anima, dū contemplans Deū amat ipsum, ut totum amabilē: concupiscit ipsum ut, totū desiderabilem, fruitur & quietatur & delectaī in eo, ut in toto bono vtcūq; ia adepto. Odit uerò quicquid ab hoc toto amabili, toto deū derabili, toto delectabili separare pōt. Hinc illud sibi uehementissimum odiū ad peccata horror & abominatio & fuga & detestatio, si uideantur instare, dolor aūt acerbissimus & inquietudo molestiua si forsan affuerint. Hinc preterea spes ingens dū considerat magnificētissimam & munificētissimam Dei liberalitatem repromittentem ętерna. Audacia rursus magnanimis in aggrediendo grandia propter Deum. Zelus quoq; diuini cultus & honoris. Desperatio aūt in uiribus ꝓprijs uel de uiribus ꝓprijs, ut ex cōsideratione tantorū discriminū & diuinorū iudiciorum inscrutabilium metus ingens. Ecce habemus in spiritu passiones 12. principales. Amorē, concupiscentiam, delectationē, odium, fugā, tristitiam, spem, desperationē, audaciā, metū, iram uel zelum. Et differunt passiones animales & spirituales. Nā animales vt sunt tales, uersantur circa rōnē commodi uel incōmodi, Spirituales verò rationē solius iusti uel iniusti respiciūt. Gers. vbi sup. Et passiones spirituales immittuntur frequenter ab angelo Dei bono, quamuis crebro perturbantur ab immissionibus ꝓ angelos malos factis. De quo non parum multa scribit Gerson ubi supra, & par. 4. serm. de angelis.

PASSIO ET PASSIBILITAS sibi correspondent, ut potentia & actus. Et sicut passio dr dupliciter, sic & passibilitas. Passio aūt uno modo ut scribit Per. de Palud. di. 44. q. 2. li. 4. & supra tactū est, accipitur largè pro receptione formæ quantūcunq; conuenientis naturæ rei. Secūdò modo accipitur strictè ꝓ amissione formæ conuenientis secundū naturam & receptionem formæ disconuenientis, & contrariæ secundū naturam. Et simili modo passibilitas dr dupliciter pro potētia susceptiua primæ passionis aut secundæ. Et passibilitas aiæ (ut habet Gers. trac. 5. super Magnif. (fit sæpè occasio uirtutis exercendæ, sicut patuit in Apostolo Paulo. Et hoc declaraī ex utilitatibus per tentationes uarias prouenientibus, quas esse cū passionibus nemo nescit. Vnde qui non est tentatus quid scit? Et ꝓ multas tentationes oportet nos intrare in regnū Dei. Et passibilitas animæ, ut idē ait Gers. necessariò coniungitur præsenti uitæ mortali, nec aliqñ minus in contemplatiua quàm in actiua, tam exterius quam interius, tā in bonis quam in malis, licèt diuersis finibus & meritis. Probant hoc exēpla beatorū præcedentiū cum experientia præsentium. Dispensat & hæc Deus frequēter ut non apponat se homo magnī hcare super terrā. Passibilitas quoq; ut idē dicit, debet a multis uiatoribus tolerari potius q̄ ut excutiatur eniti. Passibilitas quoq; animæ obstare solet primum quærentibus contemplationē & suauitatē quietis internæ. Cōsonat omnis doctrina sanctorū quod regulariter ad cōtemplationis quietem nemo peruenit nisi passionibus edomitis in anima, etsi non radicitus euulsis. Gerson.

PAT est quoddam recipere. Vnde duplex est modus passionis, ut scribit Pet. de Palude di. 44. q. 6. li. 4 Vno modo naturaliter ſm esse naturale, sicut calor ignis recipitur in aera uel in igne. Et secũdũ hunc modum receptionis est unus modus passionis q dicitur passio. Alio modo recipitur aliquid in aliquo secundũ modum intẽtionalem, sicut similitudo coloris recipitur in aere uel in oculo. Et secundũ hunc modũ receptionis est alius modus passionis, qui uocatur passio animæ, &c. Et quamuis agere in cõi sit nobilius pati in communi, eò q nobilissimum agens est nobilius nobilissimo passo: tamẽ aliquod pati, aliquo agere est nobilius, & respectu eiusdẽ & respectu diuersorum. Respectu eiusdem patet: quia nobilius est intellectum uel sensum recipere & pati intellectionem uel sensationem quam lapidem agere illas cognitiones: ut obiectũ, &c. Respectu diuersorũ patet, quia nobilius est recipere intellectionem q̃ producere unũ calorem. Hæc Dñs Cardinalis Cameracensis q. 2. ar. 1. lib. 1. sententiarum.

PASSIO OBVIA volũtati dupliciter difficultat uolũtatem. Vno modo rationem obũbrando ne rectè iudicet, qua errante uoluntas recta esse non potest. Vnde 2. Rheto. dicit Philosophus. Non eadẽ uidẽtur amantibus & odio habẽtibus, neq; iratis & mansuetè habẽtibus. Vnde Boet. 1. de consolat. metro. 7. Nubila mẽs est, uitaq; frẽnis, hæc ubi regnat. Loquitur de quatuor passionibus, gaudio, dolore, spe, & timore. Alio modo delectationẽ aut tristitiam noxiam uoluntati ingerendo. Nata est. n. uoluntas appetitui sensitiuo condelectare & contristari. Contraniti aũt inexistenti delectationi & conari à tristitia difficultatẽ facit, sicut econuerso conari ad delectabilia promptitudinem affert. Vnde 10. Ethi. c. 7. Coauget. n. (ait Philosophus) operatione propria, uel aliter in opere proprio delectatio confirmat & meliorem ac diuiniorem facit. Alienæ uerò officiunt. Corrumpunt autem operationem propriæ tristitiæ, &c. quæ ibi sequuntur. Gab. di. 28 q. vnic. li. 2. dub. 3.

PASSIO & propassio differunt. Nam propassio secundum Magistrum di. 15. post B. Hierony. super Mat. dicitur. Dũ quis ita timore uel tristitia aut dolore afficitur, ut mens inde à rectitudine, aut Dei contemplatione non moueatur. S. Bonaventura di. 45. dicit lib. 3. circa textum, propassionem ſm generalem nominis sui acceptionẽ, passionem diminutãm. Hæc aũt est illa quæ sistitur infra rationẽ ut ratio est, & ita propassio dicit passionẽ partis sensualis uel uirtutis naturalis. Et hoc modo uult dicere Mag. & Hierony. huiusmodi passiones fuisse in Christo. Erant. n. ex horrore sensualitatis, non rõne partis rõnalis. Passio verò dẽ cum mens turbatione uitãta à rectitudine declinat: hãc Christus nõ habuit, qui sicut nõ peccare, ita nec à rectitudine aut pfectissima Dei contẽplatione declinare potuit, defectus itaq; pẽnales quos Christus assumpsit non ſm passionẽ, sed propositionẽ uolẽs sustinuit, &c.

De passione Christi.

PASSIO CHRISTI sub quo noĩe intelligo, inquit Gab. di. 15. q. vnic. ar. 2. lib. 3. dolorẽ, tristitiam, læsionẽ, & quicquid ad pẽnã pertinet à Christo passam, fuit minor q̃ animæ separatæ in inferno, aut purgatorio ita sentit Thomas par. 3. q. 46 arti. 6. in solutione tertiæ rõnis. Et probatur, q̃ passio animæ separatæ excedit omne malum huius uitæ, sicut gloria sanctorum excedit omne bonũ huius uitæ. Vnde Augu. de pœna purgatorij in de uera & falsa pẽnitentia c. 18. ait. Hic autem ignis & si æternus nõ sit, miro tamen modo est grauis, excellit. n. omnem pœnam quam unquam passus est aliquis in hac uita. Nunquam in hac carne tanta inuenta est pẽna. Latiùs ibi Gabriel. Concurrit & diuinum iudicium quod ibi grauius quàm hic punit. Ibi quippè arguit in furore, scilicet in inferno, in ira, in purgatorio. Hic uerò in misericordia & paterno flagello. Hinc Propheta orat. I. omine ne infurore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c. Pœna autem Christi passa pro re-

demptione humana, maior fuit intensiuè & extensiuè omni pœna quorũcunq; horum experta in hac uita. Et inter oẽs huius uitæ passiones fuit pœna Christi maxima, ut ex doctorib. & sanctis Alexan. Tho. Bonau. & cæteris colligi pót, quæ quidẽ passio se extendit ad oium causarum genera, scil ad causam efficientem, materialem, formalem, & finalem. Quo ad efficientem, passus est ab omni conditione sexu, & statu, quia à Gentibus, Iudæis, inimicis gaudẽtibus, amicis cõdolentibus, mulieribus flentibus, à discipulis dormientibus, à cõpatiente matre, & à tota trinitate, à patre dilectissimo, à seipso & spiritussancto. Passus ab utroq; sexu mulieribus, ancillis, Annæ pontificis, Petrũ ad negationem impellẽtibus. Et similiter à uiris passus est ab omni statu principibus, & ministris simplicibus, doctis & Scribis, extraneis & notis, a fugientibus discipulis, à Petro negante, a Iuda tradente. Quo ad causam materialẽ. Magna fuit passio Christi propter obiectorũ numerositatẽ. Nã passus est de oibus quæ ad eũ extrinsecus pertinebant. s. de peccatis & offensa patris oium. quos generaliter redimere uenerat. Specialiter discipulorum, quos ex oibus in sui familiaritatem elegerat, & ecclesiæ suæ quasi fundamẽta solida deputauerat Petri negãtis, Iudæ tradentis & crucifigẽtiũ, multas quoq; irrisiones, opprobria sustinuit. de quo latiùs quære apud Gabr. Passus præterea toto corpore & oibus eius membris, ẽm omnes sensus. Videant̃ de hoc multa apud Gab. Quantum ad causam formalẽ fuit Christi passio maxima, actuum. s. suorũ peruersissimas interpretationes. Passus enim est in uerbis cõtradictores, in prædicatione detractores, in operib. obseruatores, in miraculis blasphematores, in pœnis irrisores, in morte exprobratores. Fuit insuper quo ad causam finalẽ maxima propter fructus modicitatẽ, q̃ sequebatur: paucioribus n. profuit efficienter: auxerũt & pœnã locus, tẽpus & circũstãtię. De quo copiosè legito apud Gab. di. 15. q. vnic. li. 3. Fuit itaq; Christi passio maior q̃ unquam alicuis passus est in terra. Quinimò incomparabiliter pœnam grauiorẽ sustinuit quam posset homo purus sustinere, ut scribit Gerson par. 2. in cõpendio Theol. exposi. 5. articuli fidei, eò qđ p̃bebat ei illa unio robur & uires ad sustinendã tam amarã ram passionẽ, in qua purus homo qui eiusdẽ teneritudinis esset, ut dicunt, in initio passionis defecisset. Et ẽm Aug. de uerbis Apostoli. Christus nõ fuit crucifixus nec passus tanquã persona prinata, quia nunquã peccauerat, sed tanquã persona cõis, & caput Ecclesiæ pro omnibus suis mẽbris, ideo sicut oẽs fuimus baptizari in Christo, & oia nostra peccata præterita & futura affixit cruci, & p̃ consequẽs fuerũt punita in Christo. Na ideo passus est tale genus passionis, ut scribit Iaco. de Valen. Psal. 50. ut oia peccata posset delere & pro oibus patiuide eũ latiùs ibi. Hęc passio Christi nõ exterior inflicta corpori, sed intus uolita ex affectu animi, fuit cã meritoria salutis & gratiæ, & oium ad salutẽ ordinatorũ, quę institutia sunt & data humano generi, ut scribit Gab. di. 2. q. 1. ar. 3. dub. 1. li. 4. & est prolixior multo ibi Gab. Videatur ad hoc Scotus di. 2. quarti. q. 1. Et quãuis passio Christi sit simpliciter bona, ut scribit S. Bona. di 20. circa textũ li. 3. tamen actio Iudæorũ fuit mala simpliciter, quia ex mala uoluntate & radice processit. Et dicitur bona, q. á bona uolũtate patientis, & magis dicitur simpliciter bona quàm mala, ut est á mala uolũtate inferentis, imo maximũ bonũ & saluberrimũ fuit toti mundo passio Christi. Vide latiùs S. Bona. ubi supra. Christus aũt, ut Brulifer ait di. 16. q. 1. li. 3. in sua passione nõ exercuerit miracula potẽtiæ, sed potius usus est armis patientiæ, hæc breuiter sufficiãt de passione Christi. Fortassis si Deus nobis suam gram, ut speramus, dederit, aliq̃d de passione dulcissimi Dñi nostri omnipotentissimi Iesu Christi, scribemus suo t pe-

PASTOR dicitur qui cura habet pascendi. Et pastor, ut scribit Gab. di. 13. q. 1. dub. 5. li. 4. qui in suam sollicitudinem & curam suscipit oues dominicas, tenetur eas pascere ex officio, alioquin cõuincetur

ceretur summũ pastorem Christũ qui eas sibi cõmisit,nõ amare. Vnde Beatus Grego.in pastorali,par.1.c.5. Petro Dominus ait: Petre amas me? Qui cum se amare protinus rñdit,audiuit: Si diligis me, pasce oues meas. Si ergo uis dilectionis pastio est gregis,quisquis uirtutibus pollens Dei gregẽ renuit pascere, Pastorẽ summũ conuincitur nõ amare, hoc dicit B.Greg.de renuentibus suscipere curã gregis, cùm tamen sufficiant ad regendũ: quanto magis uerũ est de his qui onus regendi susceperunt,& tñ pascere subditos refugiunt. Debet autẽ (ut idẽ ait Gab.ubi sup.) pastor triplici pastura pascere cõmissum sibi gregẽ,s. instructionis uerbo,sacramẽtorum ministerio,& tpali subsidio, quod pluribus declarat & probat Gab. Tenetur aũt ad hæc tria,ex dilectione diuina,cuius sũt oues propriẽ,ét ex dilectione proximi, & ex officio quo tenetur, & uitæ stipendio qđ ratione efficij recipiunt ab omnibus. Siquidẽ beneficiũ datur propter officiũ. Vide multa de hoc apud Gabrielem ubi sup. Triplex aũt est officium pastoris atq; pontificis (ut scribit Gerson par.4.in oratione pro licentiãdis in decretis,) scilicet nutrire,dirigere,stabilire. Nutrire,quo ad uiuificationẽ: diligere,quo ad illuminationẽ: stabilire,contra præcipitationẽ. Primum appropriatur magis ad pastorem, reliquia duo ad pontificẽ, tria simul ad Deum creatorẽ. In quo ẽm Apostolum uiuimus,mouemur & sumus,id est stabilimur,&c. Pascat insuper pastor si uerus pastor esse uoluerit oues suas uerbo & exemplo & subsidio. Pascat uerbo doctæ prędicationis,pascat exẽplo cõuersationis sanctæ, pascat subsidio piæ charitatis,prædicatio docta fundatur in fide, conuersatio sancta roboratur in spe, subuentio pia consummatur in charitate,ut dicit Gerson par.2. sermone de facto in concilio Remensi dominica secũda post Paschã, qui & ibidẽ multa de pastoribus scribit, qũo ipsi oues pascere debeant, & aiam ponere pro ouibus. Tenetur quoq; pastor siue curatus subdito petenti Eucharistiã, eam per se uel alium ministrare, quocunq; tpe id petierit,si impedimento legitimo se non poterit rõnabiliter excusare. Id qđ multis probat Gab. dist. 13.q.1.ar.3.dub.5.li.4. Cõis quoq; sententia est doctorũ quod subditi ius habeant petẽdi Eucharistiã à suo curato. Dicit.n. Alex.de Ales par.4.q.49.mẽbr. 1. Subditus vł habere ius in petendo. Item B. Thom. in 4.dist.9.q.5.art.3.ait. Quilibet Christianus habet ius perceptione Eucharistię, nisi illud p peccatũ mortale amittat. Vnde cùm in facie Ecclesiæ nõ constat illum amisisse ius suũ, non oportet ei in facie Ecclesiæ denegare. Item S.Bonauen.eadem dist.8. Item Rich.eadem dist.q.3.ar.1. idem sentit qđ sacerdos tenetur dare subdito Eucharistiam, nisi habeat contra eũ legitimam exceptionẽ. Consonat Durandus eadẽ dist. Et uideri potest Gab.vbi sup. Multa alias dicuntur de pastoribus. Et uideri potest Gabr.in ser.Dominicæ, Misericordia Domini:qui incipit. Ego sum pastor bonus.& sermone præcedente,&c.

PATER secundum Guil.Scoti imitatorem in primo:dist.5. dicitur à patrãdo.quia patrat & producit filiũ:seu à pater,quia in filio patet & relucet pater per similitudinẽ naturalem. Et secũdum eundem generare plus dicit quã pater,quia omnis pater est generans uel generatiuus: sed non econuerso. Multa.n.generãt,ut ignis generat ignẽ: & tamen nõ dicitur pater. Plures etiam hoïes generant fœtũ cõceptus:nec est paternitas quousq; fructus sit similis gignenti. Vnde ista in nobis etiam distinguuntur ẽm tempus, in Deo uerò distinguũtur ẽm ordinem intelligentiæ. Guil. Et pater dupliciter in scriptura accipit,ut & scribit & Gab. lect.20.cano. Accipitur.n.quandoq; essentialiter, & quandoque notionaliter. Essentialiter attribuitur toti trinitati & singulis personis coniunctim & diuisim, sicut cætera nomina essentialia q̃ de singulis personis & omnib.simul in singulari numero prædicantur sicut increatus,immẽsus,æternus,oipotens,Dominus,Deus. De quo in symbolo Athanasij. Aeternus pł,æternus filius,æternus Spiritus sanctus, & tamen non tres

ęterni, sed vnus ęternus. Secùs de nomine, persona siue suppositū. Sic accipitur essentialiter in cantico Moysi Deut. 23. Nonne ipse est pater tuus q̄ possedit, fecit & creauit te. Sic ét Matth. 6. in oratione dominica. Pater noster q̄ es in cœlis, ubi intētio fertur ad totam sanctam trinitatē, & nō ad solam personā patris, vt & scribit Thomas & Doctor: quia Deus ipse qui & pater, filius & spiritussanctus, est p̄ nostra creatione & adoptione. Et sic in dominica oratione vna adoratione adoramus trinitatē, dicēdo: Pater noster qui es in cœlis. Accipitur alio modo pater p̄sonaliter & notionaliter, ut est proprium primæ personæ quæ a nullo est, & est terminus ꝓcessionis vnā tm̄ personā importans. Et sic semper accipitur q̄n ponitur respectu prædicati personalē proprietatē importantis, etiā cū exclusione cæterarū personarum, ut cùm dicimus: Pater à nullo est, nec factus, nec creatus, nec genitus nec procedēs. Similiter pater genuit sibi filiū coæternum & consubstantialē: pōt tamen quādoq; capi notionaliter respectu prędicti essentialis, sed non cū exclusione alicuius personarū, ut hic: Pater creauit mūdū. Pater incarnauit, id est incarnari fecit filiū. Pater in mortem tradidit filium. Pater pōt accipi notionaliter, ét pōt accipi essentialiter. Et pater est nomen amoris & pietatis, q̄d natura ipsa docet in patre naturali, & fides nostra astruit ī patre spirituali, ut scribit Gab. lect. 46. cano. Dicitur aūt Deus p̄ multiplici ratione, præter illā quæ respicit æternam generationē, ut ibidem scribit Gabr. de qua Esaiæ 53. Generationem eius quis enarrabit? ſm quam solius filij est pater. Est. n. pater prædestinatione Ephe. 1. Creatione Malach. 2. imaginis participatione Deut. 32. Gene. 1. Redemptione Esaiæ 53. Sacramētali regeneratione, ad Titū 3. Fidei instructione Iac. 3. gratiæ adoptione Rom. 8. Accepistis spiritum filiorum in quo clamamus Abba pater. Hæc uideātur clarius apud Gabr. vbi supra, & Gerso. par. 2. in compendio Theologiæ, tractatu de septē petitionibus contentis in oratione dominica, & earum expositione. Videatur & de hōc supra in dictione Abba. Et accipiēdo pater propriè non pōt dici Spiritussanctus pater Christi, ut scribit Gab. di. 4. q. vnic. ar. 3. dub. 2. li. 3. licèt habuit actiuitatē principalē in formatione humanitatis Christi, quia ad rōnem patris requiritur q̄d producat aliquod uiuens de sua substantia in eadē specie. Nunc aūt Spiritussanctus non produxit Christum ſm deitatem, sed productus est ab eo, ſm humanitatem uerò non produxit eū de sua substantia: quia nihil substantię deitatis spiritussancti ingressum est substantiā humanitatis Christi. Nec humanitas Christi est eiusdē specie cū spiritu sancto. Pōt tamen dici p̄ Christus ſm humanitatē impropriè & transumptiuè: licèt illa propositio in usu loquendi nō est, ne detur occasio errādi, ut crederetur spiritussanctus de sua substātia genuisse Christi humanitatē. Potest & sic transumptiuè tota Trinitas dici pater humanitatis Christi: sicut est oīum existentium creatione pater. eam enim creauit, nec solus spiritussanctus, sed & pater: imò & Christus, q̄a humanitas Christi à tribus personis æq; creata est & producta. Gabr. latiùs ubi sup. Non tamen dē pater spiritussanctus, q̄a non creauit Christum: non enim Christus dicitur creatura, ut aliàs dicitur, nisi dicatur pater Christi secundū humanitatem, sed impropriè, vt dictum est.

PATIBVLVM & crux differunt ſm Gerso. par. 2. in compendio Theologiæ, ē positione 4 articuli fidei, quia ſm Isidorū, patibulū propriè dicitur ubi homo suffocatur & statim moritur. Crux uerò ubi diu torquetur, tandē languenti morte moritur, ubi mors grauior & ꝓductior est: tamen sæpè unum pro alio ponitur.

PATIENTIA est virtus cōtumeliarum, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans, secundū Ciceronē in Rhetorica. Et ibidē: Patientia est honestatis & utilitatis causa rerū arduarum & difficilium uoluntaria ac diuturna perpessio. Vel patientia est suas & suorū iniurias ac cętera mala æquanimiter ferre, ut habetur 23. q. 1. §. 1. Patiētia (ut scribit

bit Baptista Mantuanus li. 1 de patiētia c. 31.) Est habitus in irascibili, qui nō ad impugnandū ea quæ concupiscibilem offendūt, & sensui nocent, sed æquo aio tolerandū inclinat. Ipsius namq; irascibilis flammā extinguit, rabiem sedat, furorem emollit. Fiet aūt in nobis hic habitus, si aduersa mitissimè & sine resistentia frequenter feramus. Scotus in 3. sent. dist. 34. fortitudinē dicit genus esse, sub quo species collocantur duæ. Vna qua aduersa repellēdo certamus, & hāc bellicositatem uocat. Altera qua æquanimiter ferimus, & patientia dr. Patiēs (secundū Baptistam ubi supra) est qui pro uirtute, pro legibus, pro pietate, p Deo nititur, quicquid acciderit ferre, nec frangitur. Et c. 32. scribit de gradibus patientiæ. Non est magna patientia inquit Gerson par. 3: in epist. quadam) quā parua res perturbat. Et ibidē ostendit, quod patientia facit neminem tibi posse nocere, &c. Et patientia perfectū opus habet. Id quod bene declarat Gerson par. 3. de consol. Theolog. lib. 3. Et ibidē habet quō philosophia aliter suadet patientiam, aliter Theologia. Alias multa de patientia idem scribit. Est & patientia asinina, secundum eundē Gerson em super Cāticō Mariæ, tractatu 8. quæ fert non ferenda: quales notabat esse Apostolus Corinthios.

Patria est urbs seu oppidum unde orti siue oriundi sumus: dicta quod cōis omnium parens sit. Aliquando prouincia ipsa ex qua orti sumus, patria dicitur, sed tamen impropriè. Hinc patriū quod patriæ est. Accipitur & trāslatiuè p patria cœlesti, s. pro regno cœlorum, id qđ consequimur potissimū tribus uirtutibus, ut scribit Iaco. de Valen. Psal. 83. in fine. Prima est humilitas, quia omnis q se humiliat, exaltabitur, secunda est ueritas. Nam ex ueritate nascitur omnis uirtus: nā si uerus est, de necessitate erit iustus: & per consequēs nemini uult nocere, nec fraudē inferre, sed cuilibet p proximo prodesse: quare ex ueritate nascit iustitia, & ex iustitia innocētia, & ex innocentia misericordia, & p consequēs humilitas, sine quibus nemo pōt consēdere in superna tabernacula. Tertia uirtus est misericordia. Nam per opera misericordiæ recipimur in æterna tabernacula, ut ait Saluator Luc. 16. Facite uobis amicos de māmona iniquitatis, ut cū defeceritis, recipiāt uos in æterna tabernacula. Hæ igit tres uirtutes sunt mediæ, q bus cōsequimur æterna tabernacula: quas qdē uirtutes Deus diligit: bt habentibus has uirtutes, Deus dat gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Hinc dicit Propheta Psal. 83 quia misericordiam & ueritatē diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus, &c.

Patriarcha nouū quidē & Græcū uocabulū. Et est is qui Patrū, hoc est Pontificū Princeps & primus est. Oia aūt gesta Patriarcharū, & oia mysteria vet. test. fuerunt quædā figuræ & signa, & picturæ mysteriorū noui test. in quib prę uidit Dauid omnia mysteria futura de Christo & Ecclesia, vt refert Iac. de Valen. in prolog. sup Psal. & repetit Psal. 2.

Patrinus Patrini uocātur, ut scribit Hugo lib. 2. de Sacramentis, par. 6. c. 12. qui paruulos ad Baptismū offerunt, & pro ipsis spōdēdo quasi fideiussores ad Deū fiūt. Hi propterea patrini uocātur quia regenerandos ad uitā nouam efferunt, & quodāmodo auctores fiūt ipsius regenerationis nouæ: & de eorum obligatione non parū multa legito apud Gab. di. 6. q. 3. ar. 3. du. 1. li. 4. Et Gers. par. 2. in cō pendio Theol. de Sacramēto Baptismi. Et secundum Augu. patrini maximè ad duo teuētur, s. admonere ad uirtutes, & docere symbolum & orationē Dominicam. Dicit aūt Magister Alber. quod patrini ad istam diligentiam obliganturi si tamē aliter non instruātur paruuli. Sed quia parentes sunt communiter in istis circa paruulos diligētes. Credo (inquit Ger.) & etiā Pater noster cātatur in Ecclesia, & mores prædicātur, ac in nobis operibus ostenduntur in magna parte, excusantur modò patrini. Secūs aūt fuit in primitiua Ecclesia, quando paruuli inter fideles nutriebātur. Deniq; patrini in persona paruulorū respondent: & tūc uidet cum ipsi patrini dicūt Credo, ac si paruuli met dicerent: Sacramentū

fidei paratus sū suscipere. Qđ uerū uidet(ait Gers.) cùm non habeant obicē cōtrariæ uolūtatis uel dissensus, & ad credēdū ista nō reperiat in eis usus liberi arbit. Patet ergo q̄ patrini ita ꝓ paruulis respōdētes nō mentiunt, &c. Et patrini idonei nō possūt esse infideles, cū teneant instruere paruulū in fide catholica, quod nō potest infidelis &c.

PATRVVS dicit frater patris, quasi alter pater. Et similiter fratres aui, ꝓaui, ab aui, & sic in infinitum, quia omnes (ut scribit Petrus Paludēsis di. 40. q. 1. lib. 4.) parentū loco sunt, quibus paterna reuerētia exhibetur, q̄ repugnāt societati maritali. Vnde sūt idē ait ꝓp hanc rationē in linea ascendētiū & descendentiū in infinitū nuptiæ prohibentur, ex quo uidetur qđ in linea recta in infinitū prohibeatur matrimoniū, adeò ut si Adam hodie uiueret, non inueniret uxorem ſm Legistas vel Legisperitos. Vnde Enochrediens temporibus Antichristi, nō poterit ducere, uxorē, qa omnes descēdimus ab eo. Sic à Noe qa ois generatio Cain diluuio perijt & hoc propter reuerentiam, quæ debetur maioribus. Paluden. ubi supra. Patruus magnus est frater aui, ut idē dicit dist. 41. quæst. 1. lib. 4.

PAVPERTAS & pauperies idem. est autē multiplex distinctio paupertatis quam ponit Alexāder part. 4. q. 108. memb. 2. & quē imitatur Gabr. di. 16. q. 4. art. 3. dub. 1. li. 4. Est autem duplex, scilicet si mulata & uera pauperū. Primo modo nō est potestas recipiēdi eleemosynas, sicut nec diuitū: hoc patet ex diffinitione eleemosynæ, q̄ fieri debet indigenti ex compassione: deniq; huiusmodi pauperes solēt ad mēsas alienas respicere, aut propter pecuniæ cōgregationē, aut lautiorē uentris refectionem, uel aliq̄d huiusmodi. Paupertas nō simulata, sed uera, duplex est, ſm Hiero. ad Rustic. ſ. voluntaria vel expedita, & necessaria, vel illata: prima habet gloriā, secunda cruciatū. Assentit S. Thom. cōtra Gēt. li. 3. ca. 134. q. ait. Paupertas est duplex, scilicet coacta necessitate, & paupertas ex ꝓpria uolūtate. Illis debetur eleemosyna, si nō possunt se ꝓ labores sustentare: uel si habent iustā causām recipiē di. Id qđ latiùs declarat Gabr. ubi sup. Licitūq; est & meritorium, ut idē paulò sup. dicit, oīa relinquere, & effici pauperē propter Deū. Nā hoc instruit doctrina & uita Xpi, insinuat Apostolorū cōuersatio, & omniū fidelium primitiuæ Ecclesiæ, quibus erāt oīa cōmunia, nec quisquā aliq̄d suum esse dicebat. Act. 2. & 4. Hoc. n. est consiliū Euāgelicæ ꝓfectionis, prout latè declarat Alex. par. 4. q. 106. & post eum uide Gab. ubi sup. Regulā pauperū ponit Gers. par. 3. tract. de mō uiuēdi omniū fideliū & est hæc: vt diuitibus libēter & fideliter seruiāt, nec diuitibus propter diuitias suas inuideāt, nec ꝓp paupertatē adulatione uel detractione peccēt, nec ipatienter, sed gratāter paupertatē sustineant, nec iniustè ditari cupiant, nec Ecclesias ꝓpter diuites uitēt, nihil furti à familia suorū uicinorū, nec ab alijs retineant. De paupertate aliàs multa scribit Ger. Paupertas ſm B. Thom. super Esa. 48. cōfert septē bona. ſ. peccatorū recognitionē, uirtutum cōseruationem. cordis quietē, desiderij implectionem, spiritus liū bonorum dulcedinem, meritorum exaltationē & cælestē hereditatē. Multa aliàs de paupertate scribunt à Docto. quæ omitto. Laconici. n. magis quā Attici esse uolumus in hoc opere. Est & paupertas spiritualis: de qua uideat in dictione BEATITVDO.

PAX describit à Beato Augustino 19. de Ciuit. Dei, c. 13. est trāquillitas ordinis, id est quieta & suauis cōcordia debitū ordinē seruans: ubi enim non est ordo, ibi cōfusio: ubi confusio, ibi pacis perturbatio. Est autem quædā pax malorū, quæ opponitur paci bonorum. Pax homini uera est ordinata hoīs ad Deū i fide sub æterna lege obediētia. Et hæc ex pax hominis ad Deo, ex qua oritur pax hominis ad seipsū & proximum. Est enim pax hominis ad seipsū ordinata cognitionis, actionisque cōsēsio: ut qđ recta ratio dictat, efficaciter uoluntas imperet: unde sequitur actio ordinata. Pax ad proximum est cum omni

homine

bomine ordinata concordia: ut, ſcilicet nulli noceat & cùm poſſit, proſit, ut ſcribit Gabriel lect. 81. canon. Diuiditur & pax in pacē ſpiritualē, ac internam pectoris, ac pacē externā & terrenā temporis, & pacē ſupernā, & cœleſtem æternitatis. Quæ diuiſio nō multū differt a priori. Nam pax temporis requirit pacē cū proximo. Pax interna ſpiritualis aut pectoris exigit pacem cū ſeipſo: pax cœleſtis ac æternitatis cōplectitur pacem perfecta cum Deo. Hæc eſt de qua dicit Apoſtolus: Pax dei quę exuperat omnem ſenſū. Finis āt policię Eccleſiaſticæ, & cuiuslibet legis, cā regulātis, eſt pax ſalutifera (ut ſcribit Gerſ. parte 1. de pace, conſiderat. 1.) Hoc ſatis expreſſit diuinus noſter Philoſophus Tarſenſis Paulus Apoſtolus, qui ſinē legis & præcepti nūc dilectionem eſſe dixit, nūc Ieſū, intelligēs in dilectione pacē, in Ieſu ſalutem, ut ſit finis pax ſalutaris. Et tm̄ eſt bonū pacis ſalutiferæ (ut idem dicit cōſiderat.) ut pro eius adeptione, neq; mūdanus honor, neq; ſtatus, neq; gradus, neq; propria utilitas, debeant aliquem deterrere, & nihil prorſus, niſi pctm̄ cōtra legem Dei æternam: multa ibidē de pace & alias. Et pax eſt bonū, quod oīa appetunt, ut idem uult. Eſt & pax conſcientiæ, quod eſt tale bonum, quod aliquod ei cōparari nequit, ut idem dicit parte 3. de monte contemplationis. Et ſer. habito Marſiliæ corā Papa Benedicto, ait: Pax eſt tranquilla bonorum cōcordia Non. n. eſt pax impiis, dicit Dominus, &c. Alia de pace apud alios legito. Si. n. ſingula uel q̄dā quæ omitto, ſcribere uellem, uolumen fieret magnū, qđ paruū ſemp eſſe decreuerim, qđ nō doctis, ſed adhuc rudibus ſcribere uolui.

Peccare eſt iniquè agere, uel malè, uel iniuſtè agere, & facere cōtra regulā volūtatis. Peccare (vt uult Thomas prima parte quæſt. 94. artic. 1. eſt uoluntariè a uerti a Deo. Et ſecundum Iacobum de Valentia Pſalm. 48. Peccare nihil aliud eſt niſi animam a laqueo ſenſualitatis, & cōcupiſcentię, & ſomitis carnis capi & allaqueari, quem qdem laqueū nemo pōt euadere (ut idem dicit) nec uitare, niſi gratia Chriſti, ut Aīt Apoſtolus ad Rom 7. Et peccare ꝓpriè eſt adulteriū committere, dictū quaſi pellicare, hoc eſt cū pollice coire, & peccatum ipſum adulteriū quaſi pellicatus. Veteres āt in quarta declinatione & maſc. gñe uſurpauerunt, modò in ſecunda tantùm declinatur & in neutro genere, & peeco & peccatum de omnibus delictis atque erroribus dicuntur, a quo peccator & peccans, de quibus infra uidebitur.

Peccare actualiter nihil eſt aliud quàm uolūtariè aliquid agere, uel omittere, cōtra rectam rōnē, hoc eſt non conformiter ad rationē rectam. Nā peccat qui aliter agit q̄ debet, ꝓp quod recte uitu peratur. Ille aūt aliter agit q̄ dēt, qui cō tra rationē rectam agit, extendendo agere ad omittere, quia ratio recta oñdit q̄ agēdā ſunt, quæ fugienda Et petrm̄ dicit id quo aliquis denominaī peccare. Gabriel diſt. 35. quæ. unica, ar 1. li. 2. Et qm̄ dicitur, Nemo peccat in eo quod uitare non poteſt. Verum eſt ſecundum beatum Thom. quando illam impoſſibilitatem non incidit ex ſua culpa. Vnde ſi quis uoluntariè ſe præcipitauit in foueam, unde exire non poſſet, non excuſatur a peccato omiſſionis, propter impoſſibilitatem faciendi, quia ipſa impoſſibilitas fuit uoluntaria. Si uerò impoſſibilitas non eſt uoluntaria, aut ſi incidit ſine ſua culpa. puta, fecit quod in ſe eſt, dē quod tunc non faciendo, quod præceptum eſt, non peccat ſecundū ueriorem opinionem. Vide de hoc latiùs Gabrielem diſt. 41. queſt. unica, art. 3. dub. 3. li. 2. Peccare quoq; eſt ſe auertere a Deo, id qđ nec conuenit, nec conuenire pōt ſummę ac infinitæ iuſtitiæ. Impoſſibile enim eſt Deum peccare, quia nō poteſt ſe auertere a ſeipſo: peccare autem eſt ſe auertere a Deo. Volūtas quoq; dei ſui ipſius eſt regula, & ideo non pōt non eē recta: nec quodcūq; extra ſe ideo uult, quia rectum, ſed q̄a uult, ideo eſt rectū. Vnde impoſſibile eſt uoluntatem diuinam diſcordare a recta ratione: uide latiùs apud Gabrielem de hoc, quod deus peccare non poteſt, diſ. 37. quæſ. unica, artic. 3. dub. 4. libro ſecūdo & diſcin. 12.

quæſt.

q. vnica, ar. 1. li. 3. vbi vult pſonã Chriſti ſecundũ naturã diuinam peccare pẽ nitus non potuiſſe, nec natura humana à verbo aſſumpta non dimiſſa, peccare potuit de potentia Dei ordinata: quoniam natura illa fuit, & eſt in beatitudine confirmata, cui repugnat omne peccatũ, quę beatitudo tolli nõ põt de potentia ordinata: ſic nec ab Angelis confirmatis, & alijs beatis. Secus ſi natura dimitteretur, & ut i ſe cõſideretur, &c. vide latiùs Gabr. in 3. ubi ſupra ar. 2.

PECCARE multis modis fit, ſicut multa, & uaria ſunt peccata, de quibus infra ui debimus. Et qui peccat uolens deſiderioſ, & cupiditati ſatisfacere, ut poſtea ab illo peccato ceſſet, errat. Admonet enim nõ nũquã hoſtis ſcelus incãtũ ali cui peccato incũbere, aut illicitè quidã uacare uoluptati, ut exinde ad plenum is ſatietur, neq; poſtmodũ illius unquã rei concupiſcentiam habeat. Ideo uerò iſtud agit hoſtis (ut ſcribit Gerſ. par. 4. tract. de diuerſis tentationibus diaboli (quia grauiter in hoc nouit delicturũ, Agnoſcit etiã quod & in is modico tempore huiuſmodi deſiderio carebit: paulò poſt tamẽ, multò tentabitur fortius: ut enim qui æſtu graui, febreque laborant, cũ gelidam aquam biberint Primo releuari uidẽtur, deinde uerò lõgè grauius, & uehemẽtius affliguntur. Sic expleta libidine illius, poſtmodum amplius ingraueſcit cupido. Sic etiam, & hi qui quantò plus ſe ungulis ſcalpunt, & fricant, tantò magis pruriginem ſentiũt. Atqui ſi modicum id tolerare poſſent, citius multò liberarentur. Gerſ.

PECCARE uolens, & peccare uoluntariè differunt, ut refert Gab. di. 14. q. 3. ar. 2. li. 4. Nam uolẽs peccat, qui paſſione aliqua uictus peccat, nõ ex malitia in peccato perſeuerat. Sed uoluntariè peccat, qui ex habitu & malitia, ac perſeuerantiã peccat. Vnde Hebr. 10. uoluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur prò peccatis hoſtia, ſ. alia & alia. Exponit Gloſſa ibidẽ. uoluntariè in peccatis manentibus, non relinquitur hoſtia, id eſt tales ibus non proficit hoſtia, Chriſti ad peccati remiſſionem, quia deficit pœnitentia. Gabriel.

PECCATVM malũ, & indebitũ, illa nomina frequẽter oportet ſumere non cõtrariè, ſed contradictoriè, ut ſcribit Gabr. diſt. 1. q. 1. dubio 1. lib. 1. ut lapis dicitur malus, id eſt nõ bonus contradictoriè. Item peccatum, id eſt actus, nõ meritorius, aut moraliter bonus: nec illud dictũ, ut idẽ ait, eſt extortũ, ſed dictis ſanctorũ cõſonũ. Hinc frequẽter Auguſtinus actionem nõ meritoriũ dicit peccatũ. Et uirtutẽ quæ eſt ſine pietate, & q̃ ad uitã non conducit, negat eſſe ueram uirtutẽ li. 5. c. 19. de Ciuit. Dei. & c. 12. Item lib. 21. c. 24. dicit uirtutes dandas filijs regni & promiſſionis. Et li. 15. ca. 22. Sic actio infidelium peccatum eſt, id eſt, eſt actio non perducens ad uitam. Durum eſt enim dicere, quod in omni actione ſua Philoſophi, infideles peccauerunt, propriè loquendo de peccato.

PECCATVM dicitur dupliciter. Aliquãdo dicitur culpa (ut ſcribit S. Bon. diſ. 3. ar. 2. q. 1. li. 3.) ſicut cõmuniter conſueuit accipi. Aliquando pœna peccati. Sicut Rom. 8. dicitur: Peccato dãnauit peccatũ. Aliquando dicitur cauſa peccati finis. Rom. 7. Sed quod nolo, malum facio: nõ operor ego illud, ſed quod habitat in me peccatũ. Et omne peccatũ dicitur iniuſtitia, dicitẽ mors, dicitur infirmitas, ut ſcribit idem Bonau. diſ. 17. circa literam lib. 4 & diſt. 18. in dub. liter. li. 4. dicit: Peccatum ſortitur tria nomina: dicitur enim macula ratione turpitudinis, dicitur fetor, eò quod p ipſum refugit affectus rectè ordinatus: dicitur & peccatum æternæ, mortis debitum, prout exit in effectum puniendi, &c.

PECCATVM & uitium differunt, ut notat S. Bonau. di. 3. ar. 2. q. 1. li. 3. Nam peccatum dicit culpam. Vitium dicit culpę ſequelam: unum tamen per ſæpè pro reliquo ſumitur: colligit, & frater Pelban. li. 2. roſ. Theol. in dictione *Peccatum*. §. 1. differentiam inter iſta tria, peccatũ, culpa, & crimẽ. Nã peccatũ cõmuniter ſolũ nominat uitiũ, ſine hoc q̃d nominet deformitatẽ, ut ſic cõmuniter ſicut & uitiũ, niſi cõtraheretur deformitatẽ,

ut

ut sic cõiter sicut & uitium, nisi contra hieretur deformitas, quia sic bene eã de notat. Sic dicitur defectus cõmuniter. Nam & Philo. 2. Physic. nominat pecca ta in rerum naturis: & ita peccata accipit pro uitijs, & defectibus. Itẽ culpa sũ p uitiũ & peccatũ, uel defectũ addit de formitatẽ, aut ueñialem, aut originalẽ, aut mortalem. Sed crimen addit culpæ magnitudinẽ. Itẽ Apostol. 1. Tim. 3. cum dicit: Oportet Episcopũ esse sine crimi ne: non dicit quod oportet Episcopum esse sine peccato, aut culpa, aut defe ctu, aut uitio, quia omnia huiusmodi nõ possumus, de cõmuni lege loquẽdo, euitare. Sed de crimine dicitur notan ter, significans mortale peccatũ, quia ta lia committuntur ex uoluntate delibe rata, & possũt Dei adiutorio omnia hu iusmodi euitari, saltem à Christiano, cùm in Baptismo infunditur gratia con tra peccatum adiuuans. Hæc refert fra ter Pelbartus. Et peccatum in genere, secundum Augustinum libro de Ciuit. Dei, est absentia boni ubi debet esse.

Peccatvm sic describitur: Peccatum est actus deuians ab ordine debiti finis cõtra regulã naturæ, rõnis, uel legis æternæ, secundum B. Th. 1. par. q. 63. ar. 1. & 2. 2. q. 162. arti. 1. & prima 2. q. 21. art 1. Vel peccatum nihil aliud est secundum Augustinum, quam neglectis rebus æternis, temporalia sectari. Vel secũdum eundem: Peccatum nihil aliud est quã utendis frui, & fruendis uti. Vel peccatum secundum Ambros. est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobediẽtia præceptorum. Vel peccatum est om ne quod est contra, naturalem inclinationẽ: quia cõtrariatur legi naturæ. ex B. Tho. 2. 2. q. 133. art. 1. Diffinitionem Amb. supradictam declarat Iacobus de Valen. Psal. 31. Vel peccatum est uolun tas retinendi uel consequendi, quod iu stitia uetat, secundum Augustinum, de duabus animabus. Vel peccatum est a uersio ab incommutabili bono, & con uersio indebita ad cõmutabile bonũ, se cundũ Augustinum lib. de libero arbi trio. Vel peccatum est affectio mala uo luntaria, secundum eundem. Peccatum secundũ Scotũ dist. 43. li. 2. est auersio à Deo, & conuersio ad creaturam. Nõ est autẽ auersio aliud (ut scribit Gers. part. 2. in compendio Theolog. trac. de uitijs naturę, & uoluntatis) quã disconformi tas uolũtatis creatæ a uolũtate diuina, quod est in omni peccato, ubi aliquid uult uolũtas creata, qđ non uult Deus. Peccatũ igit, est auersio ab incõmutabi li bonõ, s. Deo, ad cõmutabile bonum conuersio, scilicet bonum creatum.

Peccatvm secundum Augustinum diffi nitur sic: Est dictum, uel factum, uel cõcupitum contra legem Dei. Vbi dictũ, factum, & concupitum non accipiũtur pro re aliqua, quæ cogitatur aut concu piscitur, dicitur, uel fit, &c. sed accipiun tur pro actione siue pro actu interiore, scilicet uelle, aut eius executione. Gre gorius de Arimi. dis. 34. secundi, ar. 1. di cit, quod illa nomina ponũtur loco infi nitiui: ita ut ualet tantũ: peccatũ est dictum, &c. id est, dicere, facere, uel con cupiscere. Et hoc accipiendo peccatum purè abstractiuè: quomodo cõmuniter accipitur, cũ dicimus, adulterium, furtũ, ebrietatem, &c. esse peccatũ. Conue nientius uideẽ posse dici, qđ accipiunt termini illi dictum, &c. pro actu dicen di, faciendi, cõcupiscendi. Vnde aptius exponuntur per sua uerbalia, sic: Pecca tum est dictio, factio, uel concupitio, seu cõcupiscentia alicuius contra legẽ: ut scribit Gabr. dist. 35. q. unica, libr. 2. Et dicitur contra legem Dei, ubi lex æ terna extendit se ad omnem, rectam ra tionem, & non solùm ad perceptionem uel prohibitionem propriè acceptam. Nam qui facit, contra dictamen rectæ rationis: etiam si nullum peccatum de confirmando præcesserit, aut prohibi tio de difformãdo, nihilominus peccat. Sicut dicit Apostolus ad Ro. 2. Quicun que sine lege peccauerunt, per legẽ iu dicabũtur: ubi innuit aliquos, sine lege data, peccasse. Et hoc innuit B. Augusti nus statim post datam diffinitionẽ, cũ subdit: Lex uerò æterna est ratio diui na: uel uoluntas Dei ordinem naturalẽ cõseruari iubens, perturbari uetans: tã tum ergo ualet contra legem æternam,

quam-

quantum si dicatur contra diuinā ratio nem, &c. Cū ergo diuina rō rectissima semper sit, omne quod est contra æternā legē, est contra rectā rationē: & q. quid est contra aliquā rectā rōnem, est contra quālibet rectā rōnem de eo. Nā circa idē quælibet rō rectè cuilibet rōni rectè cōsonat, & nulla alteri aduersatur, sicut nec ueritas ueritati: sequitur quod quicquid est cōtra rectā rōnē, est cōtra legē æternā: ac per hoc, secūdum Augustinum, rectè dicitur peccatū esse dictū, uel factū, uel concupitū cōtra rectā rōnem. Iterē, quia æterna lex ē ratio diuina, uel uolūtas naturalē ordinē seruare iubens, & pērturbari uetans, quisque agit contra rationē rectam, turbat naturalē ordinē, qui est, ut omnes actiones, mores q̄ hominis sint rōni subiectæ. Vnde Augustinus primo de libero arbitrio, ca. 7. Animæ motibus ratio dominatur, ordinatus homo dicendus est: nō enim ordo rectus, uel omnino ordo appellandus est, ubi deterioribus meliora subijciūtur, &c. Qui igitur agit contra rectam rationē, agit cōtra æternā legē. Iterē si quis ageret cōtra solā legem naturalē siue rectū iudiciū rationis, utique peccaret: licēt si super hoc additū præceptū haberet, amplius peccaret. Huic cōsonat illud Apostoli ad Romanos 5. Lex subintrauit, ut abundaret delictū. Vide latiūs Gabrielem ubi supra.

PECCATVM breuiter sic describitur: Peccatum actuale, est uoluntaria commissio, uel omissio cōtra rectam rationem: & est generalis diffinitio includens peccatum cordis, oris, & operis, cōmissionē & omissionē. Cuius declarationem clariorem uide apud Gab. dist. 35. q unica, li. 2. & Greg. dis. 34. ar. 2. li. 2. Assignantur quoque, & aliæ diffinitiones peccati à Doctoribus, secūdum causas, scilicet efficientem, materialem, & formalem ipsius peccati. Sed hę sufficiant. Deum autem uidere peccata, ut refert Scotus di. 14. q. 1. lib. 4. secundum Augustinum super illud Psal. Beati quorū remissæ sunt iniquitates, &c. est ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc est ad pœnam non reseruare. Ita ergo dicit peccata ab eo tecta, nō ut Deus tunc nō uideat, sed ut nolit animaduertere, id est punire. Ergo ipsum remanere (inquit Scotus) in reatu post actū transeuntē, nihil aliud est nisi ipsum à Dei uoluntate, ordinari ad pœnam condignā illi peccato. Peccatū uerò pure abstractiuè, acceptū precisè pro illo unde formaliter quis denominatur peccās: puta, pro ipsa nequitia uel iniustitia, sic importat puram priuationē: posset tunc sic describi: Peccatum est uoluntaria carentia conformitatis, ad rectam rōnem debitæ uoluntati. Carentia, id est non obseruatio peccatū partiale ex supradictis. Et hoc uerum est, si est, dicit, actū signatū, & hoc sufficit in diffinitione terminorum negatiuorū, & fictorum, ut scribit Gabr. di. 35. li. 2. Et peccatum formaliter, nō est aliqua entitas positiua, sed alicuius boni corruptio, & defectibilitas. Vnde Ioannis primo: Sine ipso factū est nihil. Et omne peccatū formaliter est iniustitia. Item peccatū formaliter dicit obliquitatē seu deformitatem repugnātem rectitudini in actu. Et peccatum actuale mortale ē formaliter corruptio rectitudinis moralis in actu elicito, nō qui inest, sed q. inesse debuit: quia uoluntas libera debitrix est, ut omnem actum suum conformiter eliciat regulæ superiori, scm præceptum diuinum. Et ideo quando agit difformiter ab illa regula, caret rectitudine seu cōformitate actuali debitæ. Hæc enim rectitudo, quæ est conformitatis actus ad regulā, deberet inesse actui, id est actus deberet, elici conformiter regulæ: & carentiam huius cōformitatis (qđ est, actū non habere cōformitatē) formaliter importat peccatū. Et sic peccatū est corruptio rectitudinis, seu corrūpit rectitudinē, id est formaliter importat carentiā huius rectitudinis. Peccatum etiā dicitur deordinare peccatorem, inquantum peccator peccando ponit se extra ordinē rectitudinis, & obedientiæ, ac subiectionem uoluntariæ à Deo præmiandæ. Dicitur etiā peccatū ordinare, inquantum peccator peccando se ponit sub ordine puniētis iustitię

diui-

diuinæ, ordinatis ut omnis peccatum sit sub pœna priuatæ cū debito decore, qđ peccatori est magnū malū. Vide ad hoc S. Bonau. di. 36. li. 2. Et Gab eadem dist. q. unica, ar. 3. dub. 4. lib. 2. Et peccatum reddit, totum hominem miserum propter duo. Primò, quia infirmat animā, & totum corpus. Secundò, quia contrahit animā quo ad omnes potentias. Nā peccator est in ira Dei, ad pœnā æternā destinatus. Non potest autē maior miseria esse q̄ esse in ira Dei: sicut non est maior felicitas q̄ esse in eius amore De quo plura scribit, Iacobus de Valentia. Psalm. 60. Et ut ibidem dicit: Peccator ex uno peccato ruit, & cadit in aliud tā quam infirmus, inualidus, & turbatus. Nā ex gula, & ociositate cadit in luxuriā, & ex luxuria in zelū, & inuidiā ęmulorū: & sic ruit i odiū, & homicidiū, & etiā in sortilegia, & blasphemias, & infidelitatē. Ītē ex superbia cadit in inuidiā, & odiū, quia nō vult pati maiorē nec æqualē: & sic ruit ad furta & homicidia. Ītē ē peccato auaritiæ ruit in rapinā, & usurā, & simoniā, & inuidiā, & odiū, & homicidiū: ex quo peccatū reddit hominē miserū, & perturbat rōnē, & animā, quæ quidē infirmitates, non possunt sanari, nisi per pœnitentiam.

Hæc Valentia. Et peccatū primū causa est omniū posteriorū, pro quāto irrectus uno peccato habet dispositionē, vel principium inclinās naturaliter ad oia, alia peccata, uel caret illo frœno, quod prohibet à quolibet peccato. Nā principiū excludens omnē actum, uitiosum est uelle in omnibus obedire, rectæ rationi p̄p Deū, &c. Sic superbia est causa inuidiæ: quia cū superbus, desiderat habere singulariter, & excellēter bonū aliquod, inuidet alij habenti idem bonū æque excellenter, uel excellentius: quia per hoc impeditur superbus ab eo quod ipse vult. Et hæc est sententia Oc cā in prima parte dialog. li. 6. c. 79. & in 4. quodli. q. 6. Vide ad hoc Gabrielē distinct. 36. q. unica, dubio 2. lib. 2. Astipulatur S. Bonauentura, q̄ dicit, & vult vnū peccatū esse causam, alterius dispositiuē, dist. 36. li. 2. circa textū. Peccatū in

super sex mala affert homini (ut scribit Christopolitanus Episcopus Pū. 102.) Primò, elongat eum a Deo. Secūdò, fauciat animā culpa. Tertiò, captiuat i potestate diaboli. Quartò, reddit hominē Deo odiosum. Quintò, expoliat ipsum omnibus bonis nō solū gratificis, sed ēt gratuitis. Sextò, indurat ipsum ex consuetudine in malo. Cōcordat Gers. par. secūda in compendio Theologię tract. de uitijs naturæ, & uolūtatis, q. & multos effectus peccati mortalis ponit, quē uidere potes. Ita p̄ oppositū, medicina pœnitētiæ sex operat in pœnitēte. Primò, facit Deū p̄pitiū, ut tanquā Medicus accedat ad peccatorē, & appropinquatur. Secundo, sanat ipsum a vulnere peccati. Tertiò, redimit à captiuitate diaboli, & liberat a morte p̄petua, & finali impœnitētia. Quartò, reddit Deū benignū reconciliando sibi peccatorem. Quintò, reddit bona, quæ p̄ peccatum fuerant mortificata Sextò, renouat ipsum in nouā uitā, fortificādo oēs potētias, & excitādo habitus virtutū theologicaliū, & donorū spiritusanctiorū ēt operāt meritorie p̄ gratia renouatē, & purificanté. Hæc Iacob de Valētia. De pœnitētia infra dicēt. Peccatū, aūt quod p̄ pœnitētiā nō diluit, mox pōdere suo ad aliud trahitur dicit Greg. Assignantur aūt à Doc. plures peccati diuisiones, secundū diuersas peccati origines, & causas: de qb. infra patebit. Omne aūt peccatū (ut scribit Gers. par. 2. in cōpendio Theologiæ, trac. de uitijs naturę, & uolūtatis) aut ē originale aut actuale. Si actuale, aut est mortale aut ueniale, &c.

PECCATVM ORIGINALE (ut scribit Gersou ubi sup.) est illud, qđ à nostra uitiosa origine trahimus. Et est auersio quædā habitualis a Deo, quo anima prona effecta est nō reddere iusticiam quā debet. Vnde oēs ferè Doctores respectu, effectus ipsius peccati, originalis consonant in ipsam auersionē habitualē, sm Aug. Hugo de S. Victore dicit, quod originalis culpa est corruptio seu uitium quod nascendo, contrahimus per ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne. De hoc uide latiūs Gersonem.

PECCA-

PECCATVM ORIGINALE secundũ Magistrum dist 30.li.2.est qualitas morbida, animæ uitium, scilicet concupiscentię: & contrahitur a parentibus, quia causã tur à qualitate morbida carnis, quã caro contraxit ex libidinosa concupiscentia siue ardore parentum coeuntium in prolis seminatione, &c.

PECCATVM ORIGINALE secundũ Anse. in de conceptu virginali. & Scotũ dist. 32.& Occã q.9.tertij quodli.q.ult. Gregor.dis.30.2.sentẽ. Illi dicunt qđ peccatũ originale nõn dicit aliquid positiuũ, sed est carentia iustitiæ originalis debitæ. vt acceptæ in primo parẽte, & in ipso amissæ. Cũ enim peccatũ formaliter est iniustitia: iniustitia aũt non est nisi carentia iustitiæ debitæ: vt declarat Anselmus in casu diaboli, c.16. patet quod peccatũ originale est carentia & priuatio originalis iustitię debitę inesse, quã Adã accepit pro se, & tota posteritate sua. Sed cũ Adam peccauit, & trãsgressus est præceptũ peccato suo personali, nudauit se, & posteritatẽ iustitia debita Extendit rem Gabr. dist. 30.q.2.li 2. Alex. verò part.2.q.122.& Tho. prima secũdæ, q.82. & S. Bonau. in secũdo scripto dist. 30. uolunt isti peccatũ originale supponere pro uitio cõcupiscẽtiæ, & cõnotare carẽtiã iustitiæ originalis debitæ. Dico nõ in esse cõcupiscentię, sed debitæ inesse, animæ lege propagationis à primo parente descendenti. Vnde dicit Alex. Originale peccatũ hẽt vtrũque culpã, & pœnam. Culpa est carẽtia iustitiæ seu deformitas quædã, qua ipsa anima deformatur Cõcupiscẽtia est ipsa pœna. B. Tho. vbi supra, dicit peccatũ originale habet priuationem originalis iustitiæ, & cũ hoc inordinatam dispositionẽ partiũ animæ. Vnde nõ é priuatio pura, sed quidam habitus corruptus, non tamen habitus infusus aut acquisitus, sed habitus per vitiorũ originẽ innatus. Et art. 3. dicit, peccatũ originale materialiter, quidã est cõcupiscentia: formaliter aũt est defectus originalis iustitiæ. Vide ad hoc Gabrielẽ concordãtem opiniones Magistri, & Anselmi. Magis aũt vẽ disputatio de nomine quã de re. multa ibi Gab. Paulus Cortẽsius Theologorũ eloquẽtia, loquens de peccato originali libr.2.dist. 7. ait: Duplex est huius viperei mali tabes. Vnũ genus est in quo à persona natura inquinatur. Alterum in quo personã natura contaminãt, quo quidẽ humanũ genus tãqua natiuo quodã morbo vexat. Plura de hoc uide, q & sententias multorũ ibi refert sub breuitate: vide & Iacobũ de Valentia de originali peccato, si placet Psalm. 45. qui multa de hoc scribit.

PECCATVM ORIGINALE dicitur duplici ter vt scribit S. Bonauen. dist. 33.ar.2.q. 2.li.2 post Hugonẽ. Vno modo dicitur originale peccatum, quod est origo omnium peccatorum. Et sic peccatũ Adæ dicitur originale peccatum, & hoc modo originale peccatum, non tantùm est vnum specie, uerum unũ numero Alio modo dicitur originale peccatũ, quod est in nobis de origine, & à quo cætera vitia sumunt in nobis originem.

PECCATVM ORIGINALE multis uocatur nominibus, vt scribit S. Bonau. dist. 30. lib. 2. circa textum. Et Gerss. part.2. tract. de vitijs naturæ, & voluntatis. secundum enim quod originale peccatũ, comparatur ad animam. Vocatur quandoq; infirmitas, quia reddit animã impotentem ad resistendũ motibus. Quãdoq; uocatur fęditas, quia per ipsum anima maculatur. Vocatur pronitas, propter cõtinuã appetitus inclinationẽ ad malum. Dicitur corruptio, quia ad nihilum ducit: & peccatum appellatur quãdoque uitiũ, quia est diminutio bonorũ naturalium. Vocatur, & languor naturæ, quia durat in natura corrupta. Habet etia nomina, secundũ quod comparatur ad corpus. Vocatur enim quando que lex carnis, eò q lege diuina sit carni inflicta. Vnde quandoque lex mẽbrorum uocatur, quia mouet organa ad operationem cõcupiscentiæ Vocatur, & tyrannus propter dominationem, quã uiolẽtam in ipsa concupiscentia. Vocatur quãdoq; fomes, quia sicut ignis fouet ignem, ita per ipsum fouetur in carne peccatum, secundum actus generatiuæ, & nutritiuæ. Vocatur quandoq; ſti

mulus

mulus carnis, quia ſtimulat carnem ad primos motus, & animum ad conſenſum. Habet quoq; nomina, ſecũdũ q̃d comparatur ad actus delectabiles. Et ſecũdũ hoc vocatur concupiſcentia, quæ ſonat uitiũ in actu, prout eſt in adultis. Itẽ cõcupiſcibilitas, quæ ſonat uitiũ in potentia, prout eſt in paruulis. Habet ẽt nomẽ, ſecũdũ quod cõparatur ad primũ hominẽ, à quo cõtrahitur, & ſic uocatur originale, quod eſt carentia debitæ iuſtitiæ. Gerſon hæc. Vide & Bonauentura vbi ſupra. Omnis aũt propagatus ab Adã per ſeminũ cõmixtionẽ, cõtrahit originale peccatũ generaliter, niſi fuerit ex priuilegio præſeruatus ſpecialiter, & hoc eſt contra hæreſim Pelagianorũ. Et dicitur, ex ſeminum cõmixtione p̃p Chriſtũ, quẽ impoſsibile fuit peccato maculari, tã originali q̃ actuali. Nã & B. Auguſtinus infectionẽ illã, non attribuit propagationi, ſed libidinis ardori in ſeminũ cõmixtione. Vnde ſcribit Sco. diſ. 3. q. 2. lib. 3. natura humana in Chriſto non contraxit originale. Et dicitur ideo, quia nõ fuit filius naturalis Adæ, & ideo non erat debito iuſtitiæ originalis. Acceperunt enim illi ſolum iuſtitiã originalẽ in Adã qui ab eo erant deſcenſuri, ſecundũ rõnẽ ſeminalẽ, hoc eorũ reſpectu quorum Adã habuit, rõnem patris naturalis, ſm naturalem propagationẽ. Vnde ſi Chriſtus fuiſſet purus homo, & non Deus, miraculoſe tamẽ natus de Virgine, nunquã contraxiſſet originale. Vide de hoc Gabr. di. 3. q. 2. art. 3. lib. 3. Peccatũ inſuper originale de facto nõ eſt ſine fomite, q̃ eſt lex carnis, ad inordinatas cõcupiſcẽtias inclinante, contra dictamen rectæ rationis. Vnde Apoſtolus Rom. 7. Video aliã legẽ peccati, quæ eſt in mẽbris meis. Gloſſ. interlin. Legem in mẽbris, id eſt fomitem. & Gloſſ. marginalis: rectẽ fomes peccati lex dicitur, quia legitimè factum é, ut qui non obediuit ſuo ſuperiori, ei non ſeruiat ſuũ inferius, id eſt caro. Gab. uide latiũ, di. 30 q. 2. ar. 2. concl. 4. Et peccatum originale, quantũ ad debitum iuſtitiæ originalis, eiuſq; carentiam trahitur mediante carne, & non mediante anima à primo parente: probat hoc Gab. diſ. 31. q. vnica, libro ſecundo, quia mediãte carne, eſt filius naturalis Adæ, & non mediante anima. Poteſt aũt anima dupliciter liberari ab hoc peccato, ſ dando ei iuſtitiã originalẽ, uel remittẽdo debitũ habẽdi, de quo conſulas Gabr. diſt. 3. q. 1. ar. 2. li. 3. &c.

PECCATVM TRANSIRE in prolẽ, põt intelligi tripliciter ſecundum S. Bon. q. 1. diſ. 33. li. 2. Et poſt eum Gabriel eadem di. q. unica, aut punitione, aut imitatione, aut trasfuſione. Punitione, ita quod proles puniat̃ pro peccato parentis: & hoc, uel punitione tẽporali vel æterna. Imitatione ſiue exemplo, vt quando ad exẽplar peccatorũ priorũ, aliquis in ſimile peccatũ labitur. Sic peccatum diaboli tranſiuit in genus humanum, ſecũdũ illud Sapien. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terrarũ. Imitantur autẽ illum qui ſunt, ex parte illius. Nõ autem tranſit peccatum, niſi in eos q̃ ſpõtẽ uoluerint imitari. Transfuſione quãdo propter peccatum parentis, etiã proles cõſtituitur debitrix apud Deũ. Peccata autem proximorum parentũ imitatione traſeunt in prolem parentũ, uitia uoluntate propria iteranté: frequenter enim proles imitantur mores parentum, licẽt non ſemper. Nonnunquam filij parentũ uitia deteſtantur. Sic Ezechias ſanctus patris, idolatræ Achab opera deteſtatus, toto corde Domino ſeruiebat: ut habẽt 4. Reg. 16. Itẽ parentũ peccata, quandoque puniuntur in filijs pœna temporali: nunquam tamen perpetua gehẽnali. Patet multipliciter ex ſcriptura. Nã 3. Regum 14. habẽt: Ego inducã malũ ſuper Hieroboa, & ſuper uniuerſam domũ eius, &c. Similiter habetur de Baaſa Rege Iſrael. 3. Reg. 16. Sic, & in diluuio & in Sodomis, infantes, & pueri periẽt̃ p̃p peccata parentũ. Sic Dauid punitus fuit in populo p̃pter peccatũ numerationis populi: & ſimilia multa. Et ut multa poſteris Deus præſtat, beneficia p̃p parentes bonos, ita parentes malos temporaliter quãdoque puniuit in poſteris: non autem, ut dictum eſt, puniuntur pœna gehennali.

Nam

Nã dicitur Ezech. 18. Anima quę pec-
cauerit, ipsa morietur. Filius non porta
bit iniquitatẽ patris, nec pater portabit
iniquitatẽ filij. quod intelligendũ est de
morte æterna gehẽnali. Itẽ ad Galath.
6. Vnusquisq; onus suũ portabit. Et se-
cundum hanc distinct. penè multæ scri
pturæ, quæ uidẽtur contrariæ, cõcordã
tur. Et peccata proximorũ parentũ nõ
transeunt in prolẽ inducẽdo culpæ rea-
tũ. Probat hoc idẽ Gab. post Bonau. dis.
33 q. vnica, li. 2 & ar. 2. idẽ ait: Paruuli
damati pro solo, originali nõ actuali cri
mine, nulla habebũt pœnam sensus in
corpore aut sensu exteriori, ut & Magist. in textu sentit. Nec est eis pœna ver
mis, nec interior tristitia, sed pœnã dã-
ni habent, quod carent visione Dei in
perpetuũ. Et pœna hæc est leuissima in
ter cæteras pœnas dãnatorũ. Solũ itaq;
habent carentiã visionis, & fruitionis
Dei, & detinentur in loco vili. Hæc la-
tiùs probãtur à Gab. ubi supra. Et dub.
2. notat, quomodo corpora paruulorũ
sint impassibilia, dũ ponit distinctionẽ
hanc. Aliquid nõ pati ab actiuo proxima
to, contingit dupliciter. Aut ex virtute
quam hẽt in se, aut ex ordinatione diui
næ iustitiæ. Hoc secũdo modo, corpora
paruulorũ sunt impassibilia, nõ p uirtu
tẽ aliquã resistendi, agenti sibi cõmuni
catã. Sed & corpora damnatorũ sunt in
corruptibilia, nõ ex virtute sua, sed or-
dinatione diuinæ iustitiæ, ne deficiant
in pœna, sed maneant, vt crucientẽ in se
cula seculorũ, vt dicit Apocal. 20. Nam
ignis, & cætera agẽtia in inferno, instru
menta sunt diuinæ iustitiæ, id est secun
dum regulam eius cruciant. Hinc é qđ
in eodẽ igne alius plus alio punitur, sci
licet plus q magis peccauit: neq; ignis
ille agit afflictiõdo, nisi peccatores actua
lia peccata habentes. Vnde si corpus pa
ruuli uoluereẽ in illo infernali igne, nõ
sentirent pœnã: quia deficit materia in
quã agit ille ignis, s. peccatũ actuale: &
hoc p̃p ordinẽ diuinæ iustitiæ. Sic nec
esũrient, nec sitient, nec patienẽ inordi
natos motus, & cõcupiscentias fomitis
manentis, quos ẽt dũ uixerũt nõ sensc-
runt, nec alias patientur ab intra uel ad
extra sensibiliter, agente hoc ordine iu
stitiæ Dei, Gabr. ubi supra, &c. Et pec-
catum originale grauius est, q̃. venialer
quod sicut, mortale separat à consortio
Dei, veniale nõ. De quo latiùs cõsulito
Guil. Scotistã, & qđ originale punitur
pœna damni æterna, quæ est grauissima
secundũ Chrysostomũ. Veniale aũt pu
nitur pœna temporali. Dicitur, & pecca
tũ originale caput draconis (ut scribit,
Iacobus de Valẽtia Psal. 73.) id est dia-
boli, quo primo mordet in nostra libi-
dinosa generatione. Septẽ aũt uitia ca-
pitalia sunt capita in cauda draconis, q
bus mordet, hominẽ per processum tẽ-
poris, & in adulta ætate. Et Bãptismus
non solũ, extinguit peccatũ originale,
quod dicitur caput, sed etiam actualia
peccata, quæ sunt septem, capitalia in
cauda draconis. Hęc Valentia.

PECCATVM MORIS dicitur, quod pecca-
tori imputatur ad uituperũ, sicut econ
uerso, opus iustum imputatur facienti
ad laudem vel vituperium. Gab. di. 35.
quæstione vnica, li. 2.

PECCATVM ACTVALE est duplex, s. mor-
tale, & veniale, de quibus modò dicen-
dũ: & primò de peccato mortali, & eius
nominibus, diuisionibus, & quomodo
cognoscaẽ. Deinde de veniali, postmo-
dum de differẽtia mortalis, & venialis.
Peccatũ actuale est dictũ uel factũ, uel
concupitũ contra legẽ Dei, vt supra dic-
tũ est. Et ponitur dictum, ꝓpter pecca
tũ oris: factum, propter peccatum ope-
ris: concupitum, propter peccatum cor
dis. Et in peccato actuali materiale est
actus peccati iniustus, quo manẽte, nõ
remittitur peccatũ. Et hoc uerũ est lo-
quendo de actu interiori elicito, ut scri
bit Gabr. dist. 32. q. unica, lib. 2. Hoc au
tem tenendum est omnino (ut scribit,
& sentit Sanctus Bonauentura. dist. 21.
q. 1. li. 4.) de omni peccato generaliter,
quod nullum omnino potest, deleri si-
ne gratia gratum faciẽte. Sicut enim de
creuit nos, sanare diuina misericordia,
& sonat scriptura, quæ maximè ponit
gratiam, esse necessariam ad delẽda pec
cata. Est quoque illud tenendum, ut
literis mandauit, Iacob. de Valentia.

finali.

finali cõmentaria sup Cãtica conclu. 8. q nemo ex ꝓprijs uiribus põt uitare peccata, nec implere diuina ꝓcepta, nisi gratia Dei & auxilio superiori adiuuet. Vide eũ latius ibi. Est aũt peccatũ mortale maius malũ quocũq; malo tẽporali: ideo ꝓ nullo malo tẽporali cauẽdo, peccãdũ est mortaliter (ut ait Gab. di. 15. q. 9. art. 2. li. 4. cconclus. 3) Nec peccatũ Phomine ẽ effectus diaboli (ut scribit Rich. di. v. art. 1. in solutione argumen. li. 4.) sed uolũtatis ꝓpriæ. Nõ enim est à demone nisi suadẽdo & inclinãdo. Peccatũ ãt mortale nõ cõtrahit quãtũcũque sit eius sẽsatio, nisi sit eius cõsensus, ut uult Gers. par. 3. tra4. de remedijs cõtra pusillanimitatẽ, i fine, ubi dicit: Nõ omne qđ est factũ cõtra ꝓceptũ aut uotũ, aut iuramentũ, aut etiam cõtra Dei interdictũ, est peccatũ mortale, qa in quodlibet horũ stat peccare posse ꝓ surreptionẽ quãdã, & absq; ꝓfecto rationis cõsẽsu. Et tractatu de diuersis tẽtationibus idẽ ait: Atq non cũ impiæ mẽtẽ cognitiones tãgũt, peccamus mortaliter: sed dũtaxat cùm eis cõsẽtimus, i quado illi uolũtas nostra fauet, quãdo eas ipsa cũ delectatione cõplectit, qñ eas adesse gaudet: quãdiu uero hæ sibi displicent, sibiq; sũt horrori ac odio, nullũ est mortalis noxæ periculũ. Gers. peccatũ quoq; mortale sẽper tollit charitatẽ. Dr ãt aliqs esse triplici ter i peccato mortali: uel qa adhuc est in affectu uel actu peccãdi, aut qa de cõmisso peccato nõ est absolutus, quia nõ sufficiẽter cõtritus est, uel qa licet i foro cõsciẽtiæ, nõ tñ in foro pœnitentię absolutus est, qa nõ confessus. De quo uideat Gab. d. 9. q. 2. ar. 1. li. 4. Et ser. 1. de Euch. sacramẽto. & Sc. di 9. q. 1. li. 4. Et peccatũ (ut sẽtit Gers. tra. de uitijs naturæ & uolũtatis ꝓpriè non est substãtia uel res aliqua, sed defectus & corruptela. Et ſm eũdẽ (ut ibidẽ dicit) aliud est peccati actus, aliud peccati habitus, aliud peccati reatus. Peccati actus aliq d est, sed qñ non amplius fit, desinit esse, etiã sine gratia. Sed peccati hãbitus q ex malis actibus relinqtur, etiã aliq d est, & remanet interdũ, cẽsantibus etiã ipsis actibus, ac etiã post infusã gratiã, peccatiq; remissionẽ: peccati uerò reatus siue macula, ſm rem nihil est, deformat tñ animã, non per modũ positionis, sed per modũ priuationis: sicut truncatio mẽbri ꝓ modum priuationis corpus deformat & maculat. Gers. Dicit etiã Aug. qđ sicut absẽtia nulla substãtia uel res ẽ & tñ ex ea corp. lã gueſcit: ita peccatũ nõ ẽ aliq substãtia uel res: ex eorũ natura minuit & corrũpitur: deletur tñ sẽper ꝓ gratiã

PECCATVM MORTALE actuale, diuersis nominibus ꝓ doctores nominatur ſm diuersas eius ꝓprietates, & operationes, & effectus, ut notat Gers. tra. de uitiis naturæ & uolũtatis. Vocatur. n. quãdoque macula, & hoc ideo, qa imaginẽ Dei deformat & maculat. Vocatur quãdoq; reatus, qñ ad æternã penã obligat. Vocatur quãdoq; pollutio. & hoc quantũ ad cõtagionẽ contractã ex terrena delectatione. Vocatur qñq; dilectũ, & hoc ſm q est recessus à dignitate gratiæ habitæ. Vocatur qñq; culpa, & hoc prout respicit penã quã meretur & incurrit. Vocatur qñq; offensa, & hoc est qa contra Deum est, & contra Deũ facit. Vocatur qñq; ꝓuaricatio, & hoc inquãtũ mandatũ Dei respicit, qđ trãsgrediendo ꝓuaricatur. Vocatur qñq; peccatũ, ꝓut cõuersio fit ad bonũ cõmutabile cũ aduersione à bono incõmutabili. Vocatur qñq; scelus ꝓ magnã iniuriã, q peccando Deo fit. Vocatur ẽt qñq; nefas, prout est illicitum personæ perpetranti. Vocatur etiam qñq; crimen, prout est dignũ accusatione & pœna. Gerson. Multis ituque nominibus uocatur peccatum, mortale, & originaliter est à uoluntate, siue à libero arbitrio, & initiatur in cognitione, procedit & crescit in delectatione, perficitur in consensu, &c.

DE DIVISIONE PECCATI MORTALIS. Vnde peccatorũ mortalium, ut hẽt. Gers. tra. de uitijs naturę & uolũtatis: alia sũt carnalia, alia spiritualia. Carnalia ãt maioris sũt infamię: spũalia uerò maioris culpę. Peccata purè carnalia, sũt gula & luxuria) ut scribit Guil. Scotus ta di. 30.

li.2.) Purè ſpiritualia ſũt hęc quatuor, ſuperbia, inuidia, ira, & acedia: media verò inter vtraque, ſicut eſt auaritia, quæ participat cum vtriſque, &c.

PECCATA MORTALIA quędã ſũt cõmiſſi, alia delicti (vt ſcribit Gerſ. vbi ſup.) Aliqua n. cõmittũtur in faciẽdo, alia in omittẽdo. Prima peccata ſunt ꝓuaricatio ſeu tranſgreſſio legis quo ad ꝓcepta negatiua: vtputa, Nõ occides: Nõ mœchaberis. Secũda ſunt præuaricatio ſeu trãſgreſſio legis, quo ad ꝓcepta affirmatiua, ſicut ſunt: Diliges Dñm Deũ tuũ ex toto corde, &c. Honora patrẽ tuum, &c. Et ſm hanc etiam diuiſionẽ dr̃ peccatum mortale eſſe, & fieri contra duas partes iuſtitiæ. Quarum vna eſt declinatio á malo. Alia eſt facere bonum.

PECCATVM OMISSIONIS dicitur dupliciter. Vno modo impropriè ꝓ peccato, quo aliqs nõ omittit, qđ tenet omittere. Et ſic omiſſio ſemꝑ coniũcta ẽ peccato commiſſionis. Qui em̃ nõ omittit aliqd qđ omittere tenetur, facit qđ ꝓ hibitũ eſt: ergo nó omittẽdo cõmittit, & omne tale peccatum omiſſionis é uoluntariũ. Secundo modo accipit̃ ꝓpriè, & eſt dũ aliqs omittit actũ quẽ tenetur facere. Et ita contrariat̃ ꝓcepto affirmatiuo. De peccato omiſſionis uide S. Th. 1.2.q.71.ar.5. Et Gab. diſt.41.q.unica, dubio 3.lib.2. Et S. Bona. diſ.5.q.1.li.2. De quo & in dictione. *Omiſſio*. Tunc aũt peccatũ omiſſionis ꝓpetrari dr̃, quãdo aliqs applicat ſe ad actũ illicitũ incompoſſibilẽ cũ illo actu ad quẽ tenet̃: vt ſi qs tenetur ire ad Matutinas, & inebriet ſe: vel ſit in colloquio infructuoſo, & ſic de alijs: ꝓp quod non ſurgit ad Matutinas, tunc omittit cũ ſe inebriat, aut infructuoſe fabulatur. Si verò applicat ſe alicui actui bono ad quẽ tenet̃, & ex illo feſſus dormiat, & non ſurgat, non omittit. Si verò fuerit actus indifferẽs, & tñ impeditiuus ad quẽ tenẽtur, illi in tẽdendo omittit. Hæc Alexãder de Ales, q. & multa de omiſſione ſcribit. Et poſt eũ uideat̃ latius Gabr. vbi ſup. q. dicit ibidẽ, qđ omne peccatũ actuale eſt uolũtariũ, ita qđ in poteſtate volũtatis ẽ peccare tali peccato, & nõ peccare: qa omne peccatũ, aut ẽ peccatũ cõmiſſionis aut omiſſionis. Si primũ, põt actũ illũ nõ elicere. Si omiſſionis, tunc aut ꝑt elicere, actũ volẽdi quẽ omittit, & ita ſi nó elicit, volũtariè omittit. Aut tũc nõ ꝑt qñ tenet̃: aut ꝓp impetũ, qđ fuit in ptãte uolũtatis, aut qđ non fuit in poteſtate. Si ſm, non peccat dimittẽdo. Si primũ volẽs, non amouit impedimentum: & ita uolens virtualiter omiſit: quiſque enim vult antecedens, virtualiter vult, & conſequens, &c. Gabr.

PECCATORVM mortalium, quoddã committitur in Deũ, & aliqđ in patrẽ, aliud in filium, aliud in Spiritũſanctũ. Quoddã committitur in proximũ, & quoddã in ſeipſum. Peccatur in Deum quadrupliciter (ut ſcribit Gerſ. trac. de vitijs naturæ, & voluntatis.) Primò malè de ipſo ꝓ infidelitatem ſentiendo. Secũdò ipſum blaſphemando. Tertiò eius Sacramẽta indignè miniſtrãdo, & tractando. Quartò eum tentando. Rurſus Deũ tentando peccatur tripliciter. Nã tẽtat̃ vel eius potentia, ſigna, ſ. ab eo petẽdo, vel tentatur eius iuſtitia, per humanas, ſcilicet probationes: vtputa, ꝓ candens ferrum vel duellum vel ſimilia, iudiciũ eius exquirendo. Vel tentatur eius miſericordia, ſuam, ſ. quaſi examinando bonitatẽ, ſe ſtultis periculis committẽdo. In proximũ peccatur ẽt tripliciter, uel bona ſua ei indebitè auferendo, uel bona propria ſibi in ſua, neceſſitate nõ communicando, uel mala perſuaſione aut malo exemplo eum in peccatũ trahendo, & inducendo. In ſemetipſum autem peccat qs ẽt tripliciter, uel ſibiipſi neceſſaria ſubtrahendo, uel ſuperflua ſumẽdo, uel ultra uires ac debitũ moderamen quippiam aggrediẽdo. Hæc Gerſ.

PECCATVM IN PATREM quando uoluntas quę eſt coniũcta appetitui ſenſitiuo nata ſibi condelectari, & peccans occaſionaliter ex inclinatione appetitus ſenſitiui ad ſuũ delectabile, peccat ex paſſione, qđ dr̃ peccatũ ex infirmitate ſeu impotẽtia, q cõſurgit ex amiſſione originalis iuſtitiæ. Et illud peccatũ eſt appropriatè in Patrem, cui attribuitur potentia. Gabr. diſt.43.q.unica.li.2.

Pec-

PECCATVM IN FILIVM est quãdo uolũtas agit p cognitionẽ intellectiuã, hoc ẽ, psupponit cognitionẽ itellectus illius obiecti circa qđ elicit suũ actũ, ideo rõne errãte ipsa cõformiter eliciẽte, non rectè elicit nisi error esset inuincibilis, & sic peccat ex ignorãtia. Et illud peccatũ appropriatè dicitur in filiũ, cui appropriatur sapientia. Gabr. ubi supra.

PECCATVM IN SPIRITVMSANCTVM ẽ qñ uolũtas peccat (ut idẽ scribit Gab.) ex libertate ꝓpria, nõ cõdelectãdo appetitui sẽsitiuo, nec ex errore rõnis, & tũc dr peccare ex malitia, qa nõ ex passione siue odio, neque ex errore i rõne peccat, ibi. n. est plenissima rõ peccati, qa plenissima rõ uolũtarij, qa nihil est aliud à uolũtate alliciẽs eã ad malũ, neque in sensu, neque in intellectu, sed ex mera libertate sua, siue aliqua occasione extrinseca, eligit uelle, cõtra dictamẽ rõnis, ẽt ñ nõ tẽdat in ipsum malũ sub rõne mali. Et illud peccatũ dr cõmitti i Spiritũsanctũ, cui attribuit bonitas. Cõcordat Gers. q dicit. Peccatũ in Spiritũ sanctũ dr qñ ex certa malitia, i. ex ipsa deliberata electione mali peccaẽ, qđ ex improba uoluntate liberi arbitrij ꝓcedit, qa ut tactũ ẽ, peccaẽ tũc cõtra boni tatẽ, q attribuit spiritui sancto. Vide latius Gers. par. 2. ubi multa agit de peccato in Spiritũ sanctum. Et dr peccatũ in Spiritũ sanctũ (ut dicit Gab. di. 43. li. 2.) nõ qa ẽ offensiuũ. Spiritussancti, & non patris aut filij. Nã harũ psonarũ triũ, sicut una ẽ essentia, ita una uolũtas, una bonitas, unus honor, & dignitas, & qcqd ẽ cõtra unã psonã in diuinis ẽ contra oẽs Et p hoc qsqs offendit, & inhonorat Spiritũsanctum, offendit, & inhonorat patrẽ, & filium. Nec iõ qa actus illius peccati terminaẽ obiectiuè ad Spiritũsanctũ, & non ad filiũ uel patrẽ. Sed iõ dr in Spiritũsanctũ, qa fit ex malitia & cõtẽptu. Et rõne illius dr grauissimũ & irremisibile. Vel dr grauissimũ, ẽm Bona. di. 43. q. 3. li. 2. qa natura maximè lædit, & quia oculos Dei maximè offendit. Grauissimũ aũt peccatũ dici nõ põt (ut scribit Gab ubi sup.) nisi sit cõtra ꝓceptũ primæ tabulæ, Nã peccata cõtra ꝓcepta secũdæ tabulę solum uirtualiter auertũt à Deo: sola peccata primæ tabulæ formaliter, & actualiter auertunt ab obiecto perfectissimo, s. à Deo, Et sicut solus actus charitatis: puta, amor Dei amicitiæ, est actus perfectissimè cõuersiuus, in Deũ ꝓp seipsũ, sine relatione ad aliud extra se: ita solus actus huic cõtrariè oppositus, s. odiũ Dei in seipso (si eẽt possibile) esset grauissimũ peccatũ. Post actũ uerò charitatis, ꝑfectissimus actus quo tẽdit uolũtas in Deũ, ẽ actus spei: cuius oppositũ erit peccatũ grauissimũ, & hoc ẽ peccatum desperationis. Sed actus desperationis ꝓcedẽs, ex certa malitia dr peccatũ in spiritũ sanctũ, De qua i psona desperatorũ, loqmur Ieremias ca. 18. Desperauimus, post nras cogitationes ibimus, unusq; sq; prauitatem cordis sui mali faciemus. Vide Sco. dis. 43. li. 2. Et ẽm eum tria reqrũtur ad peccatũ in Spiritũsanctũ. Primò, qđ sit contra ꝓcepta primæ tabulæ. Secundò qđ sit ex certa malitia: non ex passione aut errore seu turbulentia rõnis aut uolũtatis. Tertiò qđ sit actus oppositus p fectissimo actui conuersiuo in Deũ post actũ amoris amicitiæ, id est, actui spei. Huius enim. s. amoris Dei (secundũ plures) actus oppositus non est possibilis.

DE PECCATO IN SPIRITVMSANCTVM dupliciter cõtingit loq. Strictè ꝓut includit trẽs cõditiones ꝓdictas (ut inqt Gabr. ubi sup.) & sic sola desperatio, & psumptio adiuncta semꝑ finali impœnitẽtia, & dũ ꝓcedat ex certa malitia, sũt peccata in Spiritũsanctũ, qa directè sũt cõtra ꝑfectiones diuinas, ex qb. oritur remissio peccatorũ. Et ita dicit Leuit. Hoc sancti patres, irremisibile peccatũ, & blasphemiã in Spiritũsanctũ dixerunt. In scelerib. usq; ad finẽ uitæ ꝓseuerare, de salute sua desperare, de mia de potẽtia redemptoris diffidere. Alio mõ largius, ut dicit peccatũ remissibile, difficile, nõ solum cõtra principiũ remissionis in Deo, sed ẽt qđ tollit dispõnẽ remissionis peccati i peccatore, quæ sunt ueritatis adhæsio, desideriũ gr̃ę, displicẽtia de peccato, & eleuatio mẽtis à malo. Hęc aũt sũt: Impugnatio ueritatis agnitæ: Inuidentia fraternæ gratiæ: Impœnitentia & Obstinatio, inquam-

tum tñ illa procedunt ex certa malitia.

PECCATVM DICITVR irremissibile dupliciter, hic & i futuro (ut scribit Gab. vbi su. di. 43. secũdi.) Vno mõ simpliciter, qđ nõ remittet, qualis ẽ sola finalis ĩ pnĩa. Hoc. n. nõ remittet in p̃senti seculo. Sic. n. nõ esset finalis, qa si remitteret, nõ duraret in finem. Nec in futuro, qa nihil nõ remissum in hoc seculo remittitur in futuro ſtãte immutabiliter, illa snia: Lignũ vbi ceciderit siue ad Austrum, siue ad Aqlonẽ, ibi erit: Ecc. 11. Hoc est (ut dicit Sco di. 7. li. 2.) cuiuscũ que creatura rõnalis amore pmãlerit, i illo ꝑmanebit. Nõ aũt ois finalis ĩpẽnitẽtia dr̃ peccatũ i ſpiritũ ſanctũ, nõ. n. illa qua hõ recedit morte p̃uẽtus sine pœnitentia, sed illa qua homo hẽt ꝑpositũ nũquã pẽnitẽdi, q̃ orit ex desꝑata obstinatiõe, de qua Aug. ait đ fide ad Petrũ. Qđ pessimi hoies icidũt i hoc peccatũ, vt Cain q dixit: Maior ẽ iniqtas mea q̃ ut ueniam merear. Credidit. n. miam Dei esse minorẽ suo delicto. Sed mia, Dei ẽ bonitas, q̃ appropriatur Spiritui-ſancto, & iõ dr̃ peccatũ in Spiritum ſanctũ, vt dicit Scotus. Alio mõ dr̃ peccatũ irremisibile, nõ qa remitti non possit, & ſꝛpè nõ remittat, ſed qa opponit principio remissionis. Et hoc uel i remittẽte uel i peccãte, uel i dono ad remissionẽ disponẽte. In Deo remittẽte principiũ remissiõis ẽ Dei mia & iustitia. Principiũ remissiõis in dono disponẽte ad remissionẽ ẽ ueritatis cognitio, & gr̃ę collatio. In peccãte ẽ illa, q̃ sũt retractiua à peccato. Et ſm Sco. principiũ dispositũ ad remissionẽ peccati i peccatore, ẽ alia qualis displicẽtia đ peccatis cũ conuersione ad Deũ, hoc aũt peccatũ ĩquantũ hẽt ꝑpositũ đ nõ pẽnitẽdo in tali obstinato, tollit oẽ tale dispositiuũ, ait Scot. di. 43. li. 2. Duo aũt sũt q̃ retrahũt à peccato, ſ. turpitudinis peccati cõsideratio, & delectatiõis abbreuiatiõis. Et ſm hęc distinguũt ſex peccata i Spiritũ sãctũ. Vide Bona. i breuiloqo par. 3. c. ii. & Th. 2. 2. q. 14. Gerſ. par. 2. de peccato i Spiritũ sãctũ, & post hos scribit Gabr. di. 43. li. 2. q̃ qdã peccata sũt cõtra principia ꝑdita, ſ. desperatio cõtra Dei miam, ꝑsũptio contra Dei iustitiã. Impugnatio agnitæ ueritatis, cõtra ueritatis agnitiõnẽ. Inuidentia fraternæ charitatis cõtra gr̃iæ collationẽ. Impẽnitẽtia qua nõ cõsideratur turpitudo peccati, & ita eligit hõ nũquam de eo pẽnitere. Obstinatio qua vult peccati đlectatiõi ꝑpetuo ihęrere. Primis duob. modis peccat contra Deũ, duob alijs cõtra ꝓximũ, duob. ultimis cõtra seipsũ. Et tũc peccatũ dr̃ in Spiritũ ſanctũ qñ ꝓcedit, ex certa malitia & nõ ex infirmitate uel ignorãtia. Vñ sicut charitas dat formã, operi meritorio, qa à charitate noiatur opus meritoriũ, ita malitia dat nomẽ peccato, ut dr̃ i Spiritũ sãctũ Vñ nihil horũ dr̃ peccatũ in Spiritũ sãctũ, nisi ꝓcedat ex certa malitia. Nõ aũt oẽ peccatũ i Spiritũ ſanctũ, ſm Gerſ. ubi sup. qđ ex certa malitia cõmittit, dr̃ eẽ peccatũ i Spiritũ sã. ꝑput cõiter accipit. Dupliciter n cõtingere ꝑt aliquẽ ex certa malitia, i. ex ipsa electiõe mali peccare. Vno mõ ex inclinatiõe habitus uitiosi seu assuefactione, imõ ſm aliquã circũſtãtiã ex ꝑpria sciẽtia & deliberatiõe, qđ tñ nõ peccaret i Spiritũ sãctũ, imo illud (iqt Gerſ.) i quolibet gñe peccati cõtigere ꝑt. Alio mõ põt qs ex ꝑpria malitia peccare ex eo, ſ. qđ ipse sciẽter, & p contẽptũ abijcit, & remouet à se illud, qđ in eo poterat electionẽ seu cõtinuatione peccati, ĩpedire. Et cũ oia q̃ peccati electionem seu cõtinuationẽ ĩpedire possunt, & ipe diũt, sint, ꝑpriè effect' Spiritus sã. i homine, iõ ille q ipa sic peccati electionẽ seu cõtinuationẽ ĩpediẽtia à se sciẽter, & p cõtẽptũ abijcit & remouet, dr̃ ex ꝑpria malitia & i Spiritũ sã. peccar̃: & ita accipit ꝑpriè ex ꝑpria malitia peccar̃ Ger

PECCATVM adhuc dupliciter ꝑt intelligi, irremissibile siue irremediabile. Vel de potentia Dei absoluta, uel ordinata. De potẽtia Dei absoluta, manifestũ ẽ qđ oẽ pctm̃ est remissibile & remediabile, qa oppositũ nõ ĩcludit cõtradictionẽ, ꝑt̃ r Deus peccatũ nõ uindicare nec iputare ad pẽnã, ꝑt n. Deus peccatori ad tps pacere nõ infligẽdo pẽnã, & ita ĩ æternũ. Posset ẽt đ potẽtia absoluta obstinatione diab. tollere & ifundere gr̃am: & p ons remittere pctm̃. Sed de potẽtia ordinata dr̃ pctm̃ irremissibile, quia ſm

legem

legem Dei statutã nõ remittetur vel ex se uel ex parte status. Ex se oẽ peccatũ viatoris est remissibile. Ex parte status oẽ peccatũ usq; ad terminũ uitę durans est irremissibile. Statuit.n. Deus nullũ peccatum remittere nisi in uia ſm illud Eccl. 11. Si ceciderit lignũ ad austrũ uel aquilonẽ, in quocũq; loco ceciderit ibi erit. Vnde locũ quẽ hic præparaueris, ſ. in via, in futuro habebis Gab. di. 6. q. vnica, li. 2. Cõsonat Sco. eadẽ di. q. 2. Sic de peccato Luciferi dr ex quo in illo peccato deuenit ad terminum, oĩa peccata eius facta sunt irremediabilia, quamuis prius peccatũ ex seipso non fuit irremediabile, qa si pœnituisset, inuenisset ueniã & misericordiã (ut ait Scot.) Sancti aũt doctores allegant plures cõgruitates remediabilitatis peccati hois, quæ nõ fuerunt in peccato angeli, ut qđ homo peccat a lio instigante, diabolus nullo instigante, sua malitia homo occasionaliter malitia aliena. Diabolus natura perfectior, homo natura infirmior. Gabr. ubi sup. Et (ut idẽ dicit Gab. di. 15. q. 1. ar. 1. li. 4.) peccatũ quo ad culpã nõ remittit sine gra & charitate. Gratiaq́s, & mortale peccatũ stante lege, sunt immediatè oppositа, ita qđ oĩs homo aut est in gratia, aut est in mortali peccato, & nullus simul in mortali & gra. Et peccata oblita remittunt si qs fecerit sufficientẽ diligentiã & debitã ad cõfitendũ ea. Si vero nõ fecerit sufficientẽ diligentiam, & aliqua subterfugiunt memoriã, propter sui negligentiã, tunc nullum peccatum dimittitur, neq; cognitum neq; oblitũ. Gab. dubio. 1. ubi supra & longior est.

PECCATVM remitti per aliqđ multipliciter põt intelligi ſm quod ly per dicit uarias circunstantias causæ. Vno modo intelligitur peccatũ mortale deleri per aliquod tanquã per causam formalẽ, ut quando illud est forma inherens animę expellẽs seu non cõpatiens secũ mortale peccatũ. Secundo tanquam per causam efficientẽ principalem dispositiuã aut instrumentalẽ. Tertio modo per ipsum ut per signũ pronuncians uel ostendẽs absolutionem à peccatis. Item qñque peccatũ remittitur, quo ad culpã, quãdoq; quo ad pœnã, & quãdoq; quo ad utrunque, de quo legito Gabr. dist. 14. q. 2. ar. 1. & 2. lib. 3. Et cũ tria sint in peccato, ſ. actio mala, & ipsa interior macula, & sequela ſm S. Bonau. dis. 17. libr. 4. actio mala expellitur timore, macula dolore, sed sequela charitatis ardore. Vnde timor ẽ in iustificatione, ut dicit præparatio ad iustitiã, dolor ut infusio iustitiæ. Charitas ardor in consummationem, Bonauen. q. 3. ubi supra. Et de hoc latiùs in dictione. *Pœnitentia.*

PECCATVM quoddam ẽ occultum, quoddam publicum. Et peccatum suũ occultum nemo tenetur in publico cõfiteri, quia non tenetur quicunq; statim in iudicio se reum confiteri, nondum conuictus. Nam reprehenduntur per Prophetam qui peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. Gab. dist. 15. q. 16. conclus. 4. libr. 4. idem sentit Scotus, &c.

PECCATVM capitale secundum Guil. Scotiſ. & Pelbartũ, & alios, dicitur dupliciter capitale. Primò quod capite plectit seu punitur, sicut ẽ crimẽ læsæ maiestatis, & cõsimilia. Secũdò capitale peccatũ dicit illud, unde primò peccata orta sunt. Hoc modo peccatũ Luciferi dicit capitale peccatũ, sicut ipse. Lucifer caput nominat omniũ malorum, ut dicit Glosia sup illud Abacuc. Percussisti caput de domo impij. Tertiò dr, capitale peccatũ, i. principale ſm Magistrũ. Nã sicut caput habet supra mẽbra eminentiã, sic tale peccatum super alias suas familias habet eminẽtiam in malitiæ gravitate. Sunt aũt septem peccata capitalia, ſ superbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. de his suis locis dicitur: & multa de his scribit Gers. part. 2. de septem uitijs capitalibus, q̃ comparat ipse septem ferocibus bestijs, superbia seu uana gloria cõparatur leoni. Inuidia cani. Ira lupo. Acedia asino. Gula vrxo, Luxuria porco Auaritia cõparat ericio. Cõparãtur & hęc uitia septẽ gravib. infirmatibus. Superbia seu uanagloria cõparat corporis inflationi. Inuidia lepræ. Ira phreneſi. Acedia lętargiæ. Auaritia hydropisi gula epulẽtię luxuria cõparat febri hæc uitia (ut idẽ dicit) cu-

rantur deuota, ac frequēti passionis meditatione, de qb. latiùs, & valde multa apud Gersonē videbis. Et sicut (ut scribit Iacob. de Valē. q. fin. post cōmentaria super cantica.) ad peccatū quo natura corrupta, é p primos parentes cucurrerunt tres personę, serpens offerēs pomū prohibitū, & Eua acceptans ipsum, & offerēs viro, & Ada comedēs ipsum, vt complaceret vxori. Ita p maiori parte ad omne peccatum cōcurrūt tres partes hominis, sensus offerēs rē delectabilē uel utilē, & appetitus sensitiuus, & sensualitas appetens, & allicies uolūtatē, ut cōsentiat & ipsa uolūtas condelectans, & sequēs sensualitatē. Nam sicut serpēs oltēdit fructū persuadēdo mulieri, & mulier persuasit viro, vt comederet ita sensus offert, ró prohibitam ipti sensualitati, & sensualitas offert, & persuadet uolūtati, & sic cōsummatē peccatū p cōsensum uolūtatis. Ex quo patet quod primi parentes, reliquerūt nobis impressam imaginem, & vestigium sui peccati. Hæc Valentia.

PECCATVM DIABOLI (ut scribit S. Bon. dist. 5. q. 1. li. 2.) initiatum est in præsumptione: statim. n. vt vidit suā pulchritudinē, præsumpsit. Cōsummatū é in ambitione, q a præsumēs de se, appetijt qđ omnino supra se fuit, & ad qđ puenire nó potuit. Sed cōfirmatū est inuidiæ, & odij auersione, q a ex quo obtinere nó potuit qđ appetijt, iō inuidere cępit, & affectu odij cōtraire, & in hoc cōfirmatū é: quia hæc omnino ipsum à Deo separauit, & pfectū obstaculum posuit, sicut pfecta charitas perfectè Deo iūgit.

PECCATVM CONTRA NATVRAM. Et cōtra peccati cōtra, naturam quatuor species seu modi assignātur. Primus é quā do absq; omni concubitu causa delectationis venereæ pollutio procurat, & vocat ppriè mollities, ptinetq; ad peccatū immūditiæ venereæ, seu lubricitatis. Secūdus modus, est si fiat p cōcubitum ad rē nó eiusdē speciei, & uocatur propriè bestialitas. Tertius modus é si fiat cōcubitus ad rē eiusdē speciei, sed non ad debitū sexū, vt puta, masculi ad masculū, vel fœminæ ad fœminā. Et uocatur propriè Sodomiticū. Quartus modus é si fiat cōcubitus ad rem eiusdē speciei, & debiti sexus, sed nó fiat in debito instrumento, vel aliàs fiat monstrosa quædam deordinatio, & vilitas in modis cōcubendi. Hæc Gerl. par. 2. de septem uitijs capitalibus.

PECCATVM MORTALE quomodo cognoscitur, uidēdū est quod scribit Gabr. di. 15. q. 13. ar. 2. conclusione 3. Corolla li. 4. Incautū esse, & malū assumere aliquē actū fore peccatum mortale vbi illud nec sufficiēti auctoritate nec euidēti rōne ostēditur. Nā hoc é ponere laqueū pedibus ambulantiū, & inducere certū mortale, ubi mortale nō é, vel cē certū ubi nō est. Nā ista assertio dū acceptat a populo, licèt foret erronea, faciet cā cōtrahentiē peccare mortaliter, qa facit agere cōtra cōscientiā eū, q aliàs nó peccaret mortaliter in tali facto non habita huiusmodi cōscientia. Et qa difficile, est cognoscere, qñ peccatū sit mortale, ideo doctores, q. p animarū salute egerūt, & scripserunt, aliquas regulas posuerūt, quas latè prosequitur frater Pelbartus li. 2. Rosarij Theologiæ in dictione, *Peccatum*. § 27. 28. 29. 30. Prima é de animæ affectu & cōplacētia, q accipitur ab Aug. 25. dist. §. Criminis. dist. Quod nullū é adeo veniale qn fiat mortale, dū placet, sinimis vsq; ad cōtēptū, &c. Et nullū est (inquit) adeo mortale, qn fiat veniale dum displicet, videlicet ita quod nō cōsentitur deliberatē. Secūda regula. Bonum quodcūq; citra Deū diligere supra Deū, vel æquè Deo, est peccatū mortale: qa Deus diligi dēt super omnia, & pp se, ém scripturas, & omnes doctores sup 3. sentē. Exēplū de amore diuitiarū, & bonorū mūdi oīum, quæ si infra Deū diliguntur, veniale é: aliàs mortale, quia facit contra pceptū Dei. Tertia regula de charitate. Omne qđ directè cōtrariatur charitati Dei, & pximi, est mortale. Hāc ponit Tho. secūda secundæ. q. 59. ar. 4. nisi qs faceret contra proximū modicum quid, ut si fureť acū, vel huiusmodi. Quarta regula de diuino decalogo. Qđ qcūq; facit directè contra quodcūq; præceptū decalogi,

logi, peccat mortaliter. Nã q cq d est cõ tra ea, est mortale. Quinta est de Eccle siæ præcepto. Qu od transgressio cõtra quodcũq; p̃ceptũ Ecclesiæ est mortale, fiat sciẽter, vel ex contẽptu. Matth. 18. Si Ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Exẽplũ de his q nolũt Missam audire in festo, vel cõfiteri, & cõmunicari semel in anno, uel uitare hæreticos, uel in festo seruilia opera facere. Sexta de fine. Qđ quãdocũq; qs cõstituit finẽ ultimũ i creaturis, vel citra Deũ peccat mortaliter, qa hoc est frui utẽdis, ut uult Augu. ergo maximũ peccatũ, sicut uanẽ gloriosus constituit finẽ in laude hominum. Septima de grauitate iniuriæ, quã ponit Richa. de sancto Victore, dicẽs qđ peccatũ mortale non hẽt fieri, sine graui iniuria Dei, uel grãdi cõtẽptu, aut nocumẽto proximi i hominib. q firmã hẽnt uolũtatẽ cauẽdi peccatũ. Vnde tales nõ peccant mortaliter in quouis modico. Secũs de infirmis. hæc ille. Octaua de inhæsione firma cõscientiæ dictãtis, aliquid faciẽdũ uel nõ faciendũ, quã ponit Augu. 38. q. 1. Omne inquit, quod fit cõtra cõscientiã, ædificat ad gehẽnã. Et hoc uerũ est, ẽt de cõscientia, erronea firmiter credẽte. Sed quãdo titubãs hæsitat, nec firmiter credit nõ esset mortale cõtra faciẽdo: ut dicit Aureolus in compẽdio: nisi quando dubitaret, & in dubio exponeret se p̃iculo. Nona regula de ignorantia. Quod ignorãtia affectata nõ excusat à peccato mortali, sed bene alia Præterea ignorãtia, aliquãdo excusat à toto, aut a tãtò, ut alias & supra dictũ est. Decima de Chrismate sacramẽtali. Qđ indignè suscipiẽs, sacramẽtum quodcũque, ẽ peccatũ mortale. Patet de sacro Eucharistiæ 1. Cor. 11. Qui mãducat, & bibit indignè: iudiciũ sibi mãducat. Nã malitia (ut ait Aug.) polluit sacrũ ut sibi iudiciũ fiat, quãuis sacramenta in se impolluta p̃maneant, & indignè suscipiens sacramẽtũ, facit iniuriã sacramẽto ſm eũdẽ Augustinũ & unico baptismo. Patet ẽt de alijs sacramẽtis. Itẽ eadẽ regula, extẽditur ſm Richardum de media Villa in quarto, & S. Tho, eodem li. di. 24. ẽt quo ad ministrationẽ sacramentorũ, ut q. administrant sacramẽta in peccatis, nec pœnitẽs uel cõfitẽs, peccat mortaliter. Deniq; aliqui sãcti hac regulã extẽdunt, ẽt ad actus solẽnes in Ecclesia, qđ, ſ. tenetur qs pœnitere si ẽ in cõscientia peccati mortalis antequã tales actus exerceat: puta, lecturus diaconus Euangeliũ, uel subdiaconus Epistolã solenniter in Ecclesia, aut leuaturus aliquẽ de baptismo, uel cõfirmatione solẽni actu in Ecclesia, alias in conscientia peccati, talia faciens mortaliter peccat. Nã Deut. 16. dicit. Iustè qđ iustũ est exequaris. Accipit tũ si qs in necessitate: puta, articulo mortis baptizaret, aut talia p̃dicta sacramentalia faceret. Vndecima regula de lege positiua, q̃ lex canonica, uel cõstitutio legis alicuius cuiuscũq; nõ semp, obligat ex eius transgressione ad peccatũ mortale, ẽt si sit lata p̃ uerba p̃ceptiua, uel inhibitoria aut æq pollẽtia. Hanc regulã dicunt canonũ doctores, præsertim Panor. extra de uita, & honestate clericorũ. cap. Clerici officia, & qñ obligat ad mortale, uide alias in dictione Obligatio & Angelũ in summa, uel ẽt Pelbart. lib. 2. Rosa. Theol. & alios. Vnde si lex. utitur uerbis p̃ceptiuis: puta, p̃cipimus, iubemus, mãdamus, &c. Vel inhibitorijs, ut inhibemus, p̃hibemus, interdicimus, &c. & huiusmodi, & tũc obligãt ad mortale, aliãs rarò. Etiã ubi ẽ cõsuetudo, qđ uerba obligãt ad mortale. Vide latiùs doctores iuris, & Angelũ in summa. Hæc enim non sunt nostri fori. Duodecima regula de malo alieno, q̃ unius mali alij, timul cõpeccat mortaliter, & hoc fit nouẽ modis cõmunicãdo in peccatis alienis. Vnde plati nõ corrigẽtes inferiores, peccãt. Decima tertia de nõ necessarijs, ut sunt sacramẽta nõ necesitatis, & consilia Euangelica ſm Sco. in 4. di. 16. ẽ qđ oia cõsilia Euangelica, similiter & nõ necesitatis sacramẽta obligant, omnes homines ad nõ contẽnendũ. Vnde cõtẽptus inducit mortale. Decimaquarta regula est de obediẽtia. Quicũq; contra obedientiam debitã superioribus siue Ecclesiasticis siue,

catorum uenialiū & mortalium. Plura scribit & de uita spirituali animæ. Et in peccato mortali duo sunt, ut scribit S. Bona. dist. 20. lib. 4 circa tex. scilicet, macula & reatus, siue obligatio ad pœnam. vide latiùs ibi, &c.

PECCATVM veniale (ut diffinit Gerson par. 2. de peccato ueniali) est cōplacētia seu uoluptas in creatura infra uel citra Deū, id est quod non plus quā Deo nec æquè sicut Deo, quia, si non uellet quis illi finaliter adhærere, uel propter illud Deo displicere, aut scienter contra eius præcepta & mandata quicquā facere. Peccatū uerò mortale, est libido seu uoluptas in creatura supra Deū, id est plus quam Deo uel æquè ut Deo, & dicitur ueniale à uenia. Vide latiùs Gersonem.

PECCATVM veniale est triplex, secūdum S. Bona. & Gab. dist. 16. q. 5. dub. 6. li. 4. & di. 22. q. 1. in fine, li. 2. Et Gers. lect. 5. de uita spirituali animæ & alios. Quoddā est ueniale ex sola surreptione, id est sine aduertētia, qđ prævenit deliberationem: & illud sicut uitari non pōt, ita ēt nunquam fit mortale, quādiu manet in illo genere ex surreptione. Secùs si maneret seu cōtinuaret actus ex surreptione inceptus, quousq; accederet perfecta deliberatio, quia tunc nō manet surrepticius. Et dr ueniale ab adueniendo, quia uenit ex surreptione & pronitate naturæ corruptæ, & hoc provenit nisi subsequitur iudiciū rōnis, ut sunt motus carnales & sensuales. Quoddā est ueniale, quod fit cū cogitatione sine aduertentia, sed sine pleno consensu, ut in cogitatione de muliere & in delectatione citra consensum in delectationē. Tertiū est ueniale cum ratione & cōsensu. sed ideo est ueniale, quia nō est contra præceptum, ut uerbū ociosum, mendacium iocosum, risus superfluus, & huiusmodi. Et dr peccatum ueniale, non ideo, ut quidā dicunt, quia meretur uenia, hoc enim falsum est, ut scribit Brulifer di. 5. q. 1. li. 2. quia nullū peccatum potest habere rationē ad merendā ueraciter ueniam, imo demeretur, &c. Peccatum autem primo & secundo modo si accedat consensus pfectus, erit mortale, ut scribit Gabr. vbi supra. li. 4. Nā propter defectum cōsensus & imperfectionē eius, fuit ueniale, ideo accedente consensu, cessat rō venialis peccati, & nihil delicit de rōne mortalis. Et dicitur notāter cōsensus perfectus, qm, ut dicit Scotus dis. 39. tertij. sicut actus meritorius requirit qđ sit plene humanus, hoc est, quod sit ex plena deliberatione & consensu, ita nō minus actus demeritorius idē requirit, quia non est Deus pronior ad condemnandū, quam ad parcēdum. Et cùm actus de genere mortalis fit, nō cū plena deliberatione propter defectū perfecti consensus, qui præsupponit deliberationem perfectam, non censetur mortale. Habituatus uerò, quandoq; habet breuē deliberationem, quæ non vē deliberatio, uerum quia habet magnā prudentiā qua promptus est ad deliberandū quasi in tpe imperceptibili, talis deliberatio, est sufficiens ad rationē meriti & peccati. De uenali tertij ordinis dr qđ illud non fit mortale, nisi per consensum quiescētem in eo, tanquā in fine, ut si quis tāta libidine afficeretur ad mendaciū iocosum, quod etiam ipsum continuare uellet contra præceptum, si á Domino prohiberetur, ibi poneretur quies in mēdacio iocoso plus quām in Deo, & tūc semper concurreret cōtemptus Dei, cui in casu præponeretur mendaciū iocosum. Et ibi habet locum uerbum Augustini. Nullum peccatū est ita ueniale, quin possit fieri mortale dum placet, non qualibet placentia, sed ea qua uoluntas in ea quiescit tāquam in fine, qđ tunc fit quando plus placet ꝙ Deus: puta, quando magis uult actū huiusmodi quam amicitiā Dei, qui est uerè & simpliciter ultimus finis. Vel intelligitur hæc auctoritas de uenialibus tm primi & secūdi generis aut tertij, ut exponit Gers. deuita spirituali animæ, lectione prima. Dum placet inquantū est peccatum & Dei offensiuum absq; alio quocunq; motiuo uel allectiuo ad peccandū. Istud. n. uidetur diabolicæ obstinationis proprium, quod impugnatur Deus, & odio habeat gratis. Vnde breuiter consensus in ueniale, ut ueniale est,

etiam

etiã deliberatus, nõ est nisi uenialis. Et quamuis peccãs uenialiter ex deliberatione abutat Dei misericordia, quæ cõcessit illud peccatũ esse ueniale nõ mortale, tamen nõ peccat mortaliter. Et in hoc plurimũ relucet misericordia Dei, quod abusus ille etiam deliberatus non est nisi uenialis. Hæc Gab. dist. 16. q. 5. art. 3. dub. 6. li. 4. quãdo ueniale fit mortale, & S. Bonauen. eadem dis. par. 2. art. 3. q. 1. & q. 2. & dicit quod ratione peccati uenialis in se, non necesse est confiteri illud, sed ratione periculi ad quod ducit, tenetur homo de aliquibus pœnitere, quantum aduertat periculum. Vide latiùs ibi Bonauẽturam, uide ad hoc Richardum art. 5. vbi supra. q. 1.

PECCATVM veniale & mortale differunt multipliciter, ut scribit Gab. di. 16. q. 5. art. 1. lib. 4. & dis. 22. q. 2. Et Gerson par. 2. tractatu de cognitione peccatorum mortaliũ & uenialiũ. Primò, quia mortale est deordinatio quædã ac deuiatio ab ordine necessario ad salutis consecutionem. Veniale est deuiatio ab ordine nõ necessario, sed utili. Cùm enim omne peccatũ est quædam deuiatio & declinatio ab ordine dirigente hoiem ad salutẽ. Est autem huiusmodi ordo institutus à Deo duplex. Primus est necessarius, & hic est obseruantia præceptorũ, secundũ illud Matth. 19. Si uis ingredi ad uitam, serua mandata. Alius est ordo consequendi salutem compendiosus & utilis, nõ tamen necessarius, sicut obseruatio consiliorum Euangelicorum. Recessus à primo ordine qui est per transgressionem præceptorum, dicitur & est peccatum mortale, quia inducit mortẽ perpetuam, & priuat animam uita gratiæ in præsenti, & uita gloriæ in futuro. Recessus autem à secundo ordine, scilicet, ab obseruantia consiliorum per cõuersionem inordinatam ad creaturã, citra tñ transgressionem præceptorum, est peccatũ ueniale. Dicitur autem peccatũ, quia est quædam deordinatio in adhæsione creaturæ minus utili, dimissa utiliore, cùm tñ ratio deprecatur ad optima 1. Ethicorũ. Dicitur, ueniale, qa non inducit mortem, neq; eam minuit, alioquin cùm gratia sit finita, posset p multiplicationẽ uenialiũ tota auferri, & sic uenialia nõ essent uenialia. Minuit tamẽ feruorem gratiæ, hoc est impedit gratiam a sua operatione. Feruor uerò charitatis cõsumit ueniale peccatũ: sicut ignis magnus guttã aquæ iectam. Secundò differunt: quia mortale priuat gloriam, obligat ad gehennam, & auertit a fine. Veniale autem non auertit à fine, sed obliquat & impedit aliquãtulũ progressum ad finẽ. Item mortale semper habet annexum Dei contemptũ verum, uel interpretatiuum, ueniale non habet Dei contemptũ (nemo enim contemnit quod amat) sed habet quandam desidiam uel teporem, pro quanto plus adhæret creaturæ quàm proficit adhærendũ Deo. Item mortale si non deletur in uia præsentis uitæ, manet simpliciter inexpiabile. Sed in futuro non deletur, ubi non est locus pœnitẽtiæ, sed ueniale etiam remittitur post hãc vitam. Verũ de quolibet actu inordinato discernere in particulari quando sit peccatũ mortale, uel quando sit ueniale, difficillimum est propter infinitas circũstantias actus uariãtes. Vnde circa hoc uenerabilis & doctissimus Ioan. Gers. Cãcellarius Parisiensis, in libro de uita animæ plurimum laborauit, & multas regulas ad discretionẽ hanc consequendam utilissimas tradidit, nec tamen (ipso teste) ad sufficientẽ discernẽdi certitudinẽ peruenit. Et de hoc regulæ aliquæ supra patent. Item unum ueniale potest remitti siue alio, sed nõ sic est de mortali. Item quodlibet opus meritorium habet uim remittendi peccatum ueniale. De quo plura Gab. dis. 16. quarti. q. 5. art. 3. dub. 5. Et Paludensis dis. eadem q. 2. art. 2. Et de ualore aquę benedictę, quæ remittit ueniale pulchrè loquitur. Ad idem Hugo de sacramentis li. 2. par. 9. S. Tho. dis. 16. q. 2 arti. 4. lib. 4. Alexan. par. 4. q. 8. membr. 1. art. 2. § 1. Item Richar. di. 21. art. 3. q. 1. Item di. 4. ar. 1. q. 3. Item Augus. in Enchi. c. 70. Item de consecratione. dist. 3. Aquam sale, &c.

PECCANS dicitur ille qui peccat uel committit aliquod malũ. Peccans aũt mortaliter

taliter incurrit quatuor dãna, ut scribit Brulifer di. 20. q. 4. li. 3. Primũ est amissio uitæ æternæ, & amicitiæ Dei. Secundum, perditio gratiæ Dei. Tertiũ, amissio actuum meritorum. Quartum, acquisitio tormentorum inferni. Omnis aũt peccans in eo quod re aliqua peruerse utitur, iniuriat cuilibet iusto tanquam fur & raptor rei suæ. Est enim furtum contrectatio rei alienæ inuito Domino. Tractat aũt iniustus (abutendo re aliqua) rem illam quæ iusti est, ipso nõ consentiente, nam consentiendo peccaret. Hæc est radicalis rõ, ut inquit Gerson par. 2. ser. de Dominio Euangelico facto in cena Dñi, cur fraternalis correctio cuilibet iusto competit, quoniam de re sua agitur dũ peccatur. In hoc uerõ comperi proprijssimũ & philosophi cum esse intellectum Iacobi dicentis, quod qui in uno offendit, factus est omniũ reus, Iacob. 2. Nam peccans in uno, peccat in oẽs, tremenda nimis, sed uera sententia, peccans in uno, peccat in oẽs, imo in ipsum cœlum: & omnia quæ cœli ambitu continentur. Hæc Gerson.

PECCATOR propriè est qui ex habitu peccat, uel ex proposito secundum B. Tho. super Psalm. 27. Vel peccator, ut scribit Gab. dis. 14. q. 1. lib. 4. est homo ordinatus à Deo ad pœnam æternam propter actum peccati, quem actu cõmittit, uel commisit. Et dicitur peccator ab ordinatione diuina, quapropter peccatum præteritũ quod transijt, & non est quantum ad actum ordinatus, est ad pœnam æternam. hoc. n. significat peccator. Et hoc nomẽ peccator nihil significat inexistens in peccatore transeunte actu peccati: sed significat actũ peccati, qui transijt, & pœnã quæ correspondebit. & Deum qui peccatorẽ ad huiusmodi pœnam sustinendã ordinauit. Et in hoc multi decipiuntur imaginantes, quandocunq; nomen positiuũ de aliquo prædicatur, q̃ necesse est aliquid inesse illi, de quo prædicatur, quod formaliter per prædicatum illud importantur, sicut est de illis prædicatis, album, nigrũ, sciens, uirtuosus, iustus, quod falsum est in terminis connotatiuis, qui non connotant aliquid unum, uel si aliquod unum connotãt, tñ non id quod inest suo subiecto, sed quod infuit uel alteri inest. Vnde generaliter ad hoc quod terminus connotatiuus cõueniat alicui, sufficit quod connotatum suum sic se habeat, siue in re illa siue in alia, sicut per ipsum cõnotatur. Sicut ebriosus dẽ formaliter ebriosus, non ab aliquo sibi inexistẽte, sed ab actibus qui transierunt, ẽt si nullum in eo habitum genuissent. Sic ad mortem iudicatus dicitur damnatus non ab aliquo sibi inexistente, sed à sñia qua ad mortẽ est ordinatus, quæ sententia nihil in damnato produxit, q̃a potuit iudicari eo absẽte & ignorante. Et peccator definit tunc qñ qui prius propter peccatum commissum ordinatus fuit à Deo ad pœnã, nunc propter pœn tentiã ab eodem ordinatus est ad uitam, quæ tamen mutatio, non dicit mutatione in Deo, sed uel in pœnitente, uel in tpe uel in alia creatura. Nã de potentia absoluta sine mutatione peccatoris per solum lapsum tpis posset primò ordinari ad pœnam, deinde ad uitam, sed ẽm potentiam ordinatam non fit peccati remissio nisi per infusionẽ nouæ gratiæ, p̃ quã realiter mutatur qui fuit peccator. Remanere aũt peccatorem post actum transeũtem, nihil aliud est nisi ipsum à Deo uoluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Et remitti seu deleri peccatum nihil aliud est, quàm ordinatum ad pœnã, iam nõ ordinari ad pœnam. Gab. ubi supra. Et ad deletionem peccati, ut dicit, & probat Sco. di. 14. q. 1. art. 3. li. 4 regulariter requiritur pœna uel punitio uoluntaria. Et peccator, ut scribit idem Gab. di. 14. q. 3. dub 1. post Alexandrum par. 4. q. 68. membr. 2. art. 2. Et Richar. dis. eadem art. 9. q. 1. lib. 4. Concordat B. Tho. dis. 17. q. 9. art 4. lib. 4. uolũt illi q̃ peccator semper tenetur ad peccati mortalis detestationem, non tamen pro semper, sed pro aliquando, etiam post peccati remissionẽ, tunc autem tenetur secundum Alexan. & post eum Richar. quando pœnitens recordatur peccatorum suorum, quibus Deum offendit, de quo Gab. ubi supra. Consonat

nat Iacobus de Valent. Psal. 6 qui dicit qđ licet peccator egerit pœnitẽtiã per confessionem & satisfactionẽ, tñ tenetur semper dolere, flere & pœnitere quotiescũq; recordatus fuerit illius peccati. Nam si post actã pœnitẽtiam quis complaceret sibi fecisse illue pctũ, tũc rediret sibi culpa, iõ semper tenetur dolere & pœnitere qñcunq; recordaẽ. Vñ dicit Clemens in Itinerario suo, quod Beatus Petrus semper flebat pctũ negationis Christi, quotiescunq; recordabatur, intñ quod lachrymę, decurrentes sulcauerant genas ipsius Petri. Hæc Episcopus ubi supra. Et ut dicit Scotus dis. 14. quęst. 1. lib. 4. Magni peccatores non statim qñ sunt iustificati, habent illam pacem quam habent perfecti & exercitati in uirtutibus, sed pugnando contra inclinationem & habitus uitiosos, merentur & acquirunt sibi habitũ in contrarium. Et peccator quotiescunq; peccat, adulterium cõmittit, furtũ & homicidium, quia anima quæ in baptismo fuit Christo desponsata, non seruat qđ promisit, & a Deo auertitur ad creaturam. Rapitq; quod prohibitum est, facit enim contra legem & præcepta dei. Committit & homicidiũ, quia occidit & odit animam suam in morte æternã, qui diligit iniquitatem. De quo plura legere potes apud Christopolitanũ Episcopum Psalm. 50. expositione 3. ferè in principio. Et licèt peccator lædat proximum, tamen in primis offendit Deum, quia eius legem transgreditur & præuaricaẽ & uiolat & eius pcepta contẽnit, ex consequẽti lædit proximum, inferendo sibi danum in fama uel in bonis uel in persona. De quo latiùs uidere potes Iacobum de Valẽtia ubi supra. Et peccator ingẽs monstrum est & horrendũ, ut scribit Gers. tractat. 11. super cantico gloriosæ uirg. qui secũ dissidet, qui conuenire nulli, q dissipaẽ & soluitur curis, & scelcribus, facinorib. & flagitiis incestanter, sine mõ, sine ordine, sine põdere, mẽsura, ut subsistẽs, se odit in se, in se se uit, malus omnibus, pessimus sibi, & eõ infęlicius quò deteriorib. peccatis fuerit obnoxius a primo peccatore usq; ad ultimum, &c.

PECVLIVM à pecore. Vnde apud maiores omne patrimoniũ dicebaẽ peculiũ, qa pecoribus uniuersa eorum substãtia cõstabat. Vnde secundum Seruium, pecunia dicta est a peculio. Propriè autem significat quicquid alicuius est labore & industria paratũ & lucrifactũ est, secundum Gab. dist. 15. q. 3. ar. 3. dub. 2. propos. 5. li. 4. Peculium dicitur quasi pusilla pecunia, siue patrimoniũ pusillũ. Dr etiam aliquid quod filiusfa. acquirit uiuẽte patre, sub eius potestate existẽs, siue illud acquirat a patre sine aliũde, & illud est quadruplex, s. profectitium, aduentitium, castrense & quasi castrense.

PECVLIVM PROFECTITIVM est qđ ex rebus patris uel earum occasione proficiscitur, id est prouenit, ubi ex capitur largè, ut extendit se ad oẽ quod occasione patris aut causæ proximę uel immediatè ꝓuenit, ut est pecunia uel res aliqua patris filiofamilias a patre cõcessa, & fructus uel lucrum inde proueniẽs siue acquisitum, & hoc sine labore uel industria filii: puta, si sibi possessionẽ a patre datã alii locat colono pro certa parte crementi, aut pecuniã mercatori, de qua habet lucrũ, quæ sicut proueniũt, erunt profectitia. Sed pro parte quæ debetur operationi & industriæ lucrãtis, erit aduentitium. Vnde omne lucrum quod prouenit ex persona filii, in casu est aduentitium. In peculio profectitio ad patrem pertinet & ꝓprietas, & usus fructus & nil iuris habet in eo filiusfamilias. Et ad nihil ualet filio, nili ut nõ publicetur in casu, quo alia bona patris publicantur.

PECVLIVM aduẽtitium dicitur quod a linea materna aduenit, dicit Paluden. uel ut dicit Gab. ubi supra. est quod aliũde prouenit, uel ex donatione matris, amicorum, aut aliorum quorumcunq;, non inituitu patris, aut acquiritur ex industria, aut prouenit ex euentu uel fortuna, non tamen occasione militiæ, uel officii publici. latiùs Gabr.

PECVLIVM CASTRENSE est quod filiofamilias a parentib. uel aliis occasione militiæ

militiæ & non aliàs donatur, aut ipse in militia acquirit, qđ nisi militaret acquisiturus non fuisset, quia quòd in militia degenti datum esset, uel acquisiuisset: etiam in militia non degenti non pertinet ad peculium castrense. Gab. Vide & de hoc Richar. dist. 45. art. 3. q. 3. lib. 3.

PECVLIVM quasi castrense dicitur, quod filiusfamilias ex officio publico recipit, ut si fuerit aduocatus, medicus, magister studiorũ liberalium artiũ, notarius, aut officialis, uel rector, q salaria uel stipendia recipiũt publica, quod additur: quia q notarij communes acquirunt, non pertinet ad peculiũ quasi castrẽse. Sed notarij dominorũ & officialiũ deberent habere salariũ de publico, & in hoc peculio filiusfamilias habet plenũ dominiũ & proprietatem, ac etiam usũfructum, & censetur ut paterfamilias, & testari potest, & dare eleemosynã & aduota disponere. Pater quoq; nihil iuris habet in eis. Hæc Gabriel. Et copiosius illa in summis, seu apud legisperitos inueniuntur. Et Richar. ubi supra. Vide & Gersonem parte 1. tractatu contra proprietarios regulæ. Augus. par. 2. ut dicit secundum Gerardum. Habere peculiũ nó est habere principale dominium in re ipsa: sed ut seruus sub domino, sub patre filius, sub abbate monachus ex licẽtia ipsorum sub quibus sunt, & hoc nõ nunquam conceditur, ut si habuerit officiũ aliquod, scilicet, uel est uestiarius, uel eleemosynarius, uel thesaurarius, uel huiusmodi, deseruiẽs utilitati communi Ecclesiæ, ut fidelis sit & prudens dispensator, non quærẽs quæ sua sunt, sed quæ omnium, &c.

PECVNIA secundum Augu. lib. de doctrina Christiana, & post eum scribit Gab. di. 15. q. 12. art. 2. lib. 4. Omnia nomine pecuniæ intelliguntur quicquid homines habet in terra, omnia quorum Domini sunt, pecunia uocatur, seruus, uas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur. Et ideo, quia antiqui quod habebant, in pecoribus habebant: & habetur 1. q. 3. totũ. Omnia enim hæc in pecuniã resoluuntur, & pecunia comparantur. Obediunt autẽ pecuniæ omnia, ut dicit Salomon, & alius dicit: Audito nũmo, quasi quodã principe sũmo. Resiliunt ualuæ, nihil auditẽ nisi salue. Pauci reperiuntur hodie à populo aurũ spernẽtes, ut in quit Gers. part. 2. in dialogo duorum militum Franci, & Angli, &c.

PES, pedis. Et pedes, ut scribit S. Bona. in fine quarti lib. sententiarum, super Magistrum, qui in fine dicit. Hæc de pedibus sedentis super solium excellsum. Pedes possunt dici uia, uel opera finalia, quæ sunt uelata, sicut illa quæ pertinẽt ad finem mundi, &c.

PENETRATIVVM dicitur quod penetrat. de quo uide in dictione subtile.

PER, quandoque dicit circunstantiam illius, cui primo cõpetit habere esse, uel nõ esse, & tale est essentia. Essentiæ ẽm primo competit esse, uel pót dicere circunstantiã productionis, qua aliqd producitur ab aliquo, & qua accipit eẽ ab alio, sicut in creaturis. Per, aliquãdo dicit circunstantiam causæ formalis. Aliquando circunstantiam causæ efficientis. Et isto secũdo modo supra posito, ut dicit circunstantiam productionis, accipit Augu. cũ ait. Quod filius, quicquid habet nascendo, habet à patre, & ita filius esse quod habet, accipit p gnationẽ. Et ut scribit S. Bona. di. 32 q. 2. ar. 2. lib. 1. quando illa præpositio, per, iungitur uerbo absoluto, importat auctoritatem, ut cùm dicitur. Ille est bonus per illum, uel sapiens, uel potens. Cũ uerbo uero transitiuo, importat sub auctoritatẽ, ut Rex pót p Baliuũ. Hæc aũt (ut ipse inquit est falsa, pater est potens p filium, hæc est uera, pater operatur p filium. Et per, ẽm Gab. dis. 35. q. 5 li. 1. pt dicere circunstantiam causæ motiuæ, sicut dicimus, qđ anima intellectiua intelligit per habitũ tanquã p causam motiuam seu effectiuã. Vel secundò pót dicere circunstantiã potentiæ cognitiuę, uel modum, uel rationem cognoscẽdi, sicut dicimus quod homo intelligit per intellectum. Sic capitur cũ quęritur, an angelus intelligit se, & alia per essentiã suam, uel per species à rebus acceptas, uel à Deo infusas, de quo Gabr. dist. 3. q. 2. libr. 2. Vel tertiò potest dicere circũ-

cunſtantiã obiecti medij. Sicut dicimus quod intelligimus Deũ in via per quendam conceptũ ſibi propriũ. Vel quartò impropriè poteſt dicere circũſtantiam obiecti, terminantis immediatè, ſicut dicimus quod uidebimus Deum per ſuã eſſentiam, quia ipſa erit uiſa in ſe & immediatè. Hoc modo capiẽdo, per, Deus intelligit omnia alia à ſe per ideas eorum, quia ideæ ſunt obiecta cognita terminantia cognitionem diuinam alia à Deo. Alijs aũt modis non cognoſcit per ideas, quia illæ nec mouent intellectũ, nec ſunt intellectus diuinus, nec obiectũ mediũ inter Deũ & alia à ſe cognite. Diſs præpoſitus Gabriel ubi ſupra.

PEREGRINVS dicitur aduena & aliena loca peragrans, a peragro. Et differt ab hoſpite, q̃ peregrinus ſimpliciter ſignificat, qui in ſua ciuitate non eſt, hoſpes qui in alienas ciuitate eſt. Antiqui tamen peregrinos dicebant hoſtes. Aduerſarios molli ueteres appellatione nominabant. Hoſtes. n. antiquo ritu peregrini dicebantur. Sumus & nos chriſtiani peregrini & aduenæ, nec ciuitatem manentem habemus, ſed futuram utinam inquiramus. vt hortatur magiſter Ioan. Gerſ. par. 2. in dialogo duorum militũ Franci & Angli: Et peregrina ſacra dicuntur, quæ ex alijs urbibus religionis gratia ſunt aduecta. Et peregrinor uerbum deponens, ſignificat per aliena loca peragrans proficiſcor, & non eſſe in patria. Vnde 2. Corinth. 5. dicitur. Peregrinamur à Domino, &c.

PERFECTIO ſeu perfectũ ſecundum Magiſtrum li. 2. ſententiarum diſ. 3. eſt triplex, ſcilicet, ſecũdum tempus, ſecundũ naturam, ſecũdum perfectionis uniuerſalitatem. Secundum tempus, cui nihil deficit, quod ſecundũ tempus illius ſtatim ſibi conuenit, ſic puer dicitur perfectus, licèt non habeat uiri perfectionẽ. Secũdum naturam, q̃d habet quicquid naturæ conuenit, ſecundũ ſui capacitatem, ſic ſoli beati ſunt perfecti. Secundũ uniuerſalitatẽ, quod eſt ſummè & ſimpliciter perfectũ. Prima eſt naturæ conditæ. Secũda eſt naturæ glorificatæ. Tertia naturæ increatæ. Et perfectio ſi ſimpliciter & abſolutè conſideretur, ſolus Deus perfectus & totus eſt, quia ſolus eſt cui ſimpliciter nihil deeſt, in quo, ſcilicet, omne illud eſt quod melius eſt eſſe, quã nõ eſſe, ut dicit Magiſter Ioannes Gerſon tract. de perfectione cordis. Accipitur aũt perfectio ſimpliciter capiendo, dupliciter, ut notat Gab. diſt. 9. q. 3. li. 1. dub. 2. & di. 7. q. 7. eodem lib. & di. 1. q. 1. art. 3. lib. 3. Concordat Aliacenſis q. 7. art. 2. li. 1. Vno modo accipitur p perfectione quæ eſt ſimpliciter ſumma & infinita, incõpoſſibilis omni imperfectione. Iſto modo relationis, & quicquid eſt in Deo, eſt ſimpliciter perfectũ ſeu perfectio ſimpliciter. Nihil enim realiter exiſtens in diuinis eſt imperfectum. Alio modo perfectio ſimpliciter dicitur, quod competit cuilibet ſimpliciter perfectio, hoc eſt omni ſuppoſito ſimpliciter perfecto: & ſic nulla relatio in diuinis eſt perfecta ſimpliciter, nec tamẽ eſt imperfecta: quia nulla relatio competit omnibus perſonis, nec filius eſt imperfectus, cum non ſit in eo perfectio, ſi paternitas, quæ eſt in patre, & tamen deficit ſibi aliqua perfectio ſimpliciter. Nam imperfectum illo modo nõ eſt id quod caret aliqua pfectione ſimpliciter, ſed non eſt ſummũ & infinitũ. Nec autem filius eſt ſummus & infinitus, & ita non eſt imperfectus. Vide latiùs Gab. diſ. 7. ubi ſup. Et ut idem dicit li. 3. ubi ſupra. Licèt omnium perſonarum ſit una perfectio eſſentialis, ſunt tamen etiam diſtinctæ perfectiones notionales. ſicut diſtinctæ relationes.

PERFECTIO ATTRIBVTALIS dupliciter accipit. Vno modo pro ipſa re q̃ eſt perfecta ſimpliciter, ſicut eſt eſſentia, q̃ eſt ſimpliciter perfectio, ut dictum eſt, qm̃ nullam includit imperfectionẽ eſſentialiter nec neceſſariò aliquã imperfectionẽ annexam habet. Sic eſſe perfectum omni creaturæ repugnat: nam oĩs creatura neceſſariò dependet à creatore. Dependere autem ab alio, imperfectionis eſt. Accipitur impropriè p conceptu uel ſigno rẽ ſimpliciter perfectã ſignificante, uidelicet ad quẽ non ſequitur de quo prædicatur eſſe imperfectũ,

vt hæc dictio sapiens, bonũ, uiuens, &c. & huiusmodi, quæ conueniunt tã Deo quam creaturæ. Et horum terminorum quidã sunt absoluti & affirmatiui, qui uidelicet non important respectum ad creaturam. Sic enim frequenter accipit Occam absolutum, pro non relatiuo, & connotatum pro relatiuo, ut intellectus & uoluntas. Aliqui sunt connotatiui & affirmatiui, id est important diuinã essentiam respectiuè ad creaturã, vt creatiuus, creans, prædestinans. Quidã sunt negatiui ut incorruptibilis, immortalis, immutabilis. Hæc Dominus Præpos. Gabriel dis. 2. q. 2. lib. 1.

PERFECTIO SIMPLICITER variè à diuersis describitur uel sumitur. Vnde secundum Anselm. Perfectio simpliciter est illud, qđ in'vnoquoq; melius est ipsum quàm non ipsum. Aliter describitur à Domino Cardinali Camerac. q. 13 ar. 3. li. 1. Perfectio simpliciter, est perfectio uel res significata per aliquẽ terminũ, quem non stat ab aliquo remoueri, & illud est summum bonum: talẽm enim terminum uoco (inquit) denominationem perfectionis simpliciter.

PERFECTIO secundũ quid, strictè sumendo potest describi (ut idẽ Aliacen. ait) quod est perfectio uel res creata, significata per aliquem terminum, quem non stat ab aliquo remoueri, & illud esse & nõ esse minus perfectũ, quàm illud per illum significatum. Talem autem terminum sic significantem uoco denominationem perfectionis secundũ quid. Verbi gratia: de primo: uita in Deo est perfectio simpliciter: & iste terminus uita, est denominatio perfectionis simpliciter. De secunda uerò: uita creata est pfectio secundum quid: & iste terminus uita creata, est denominatio perfectio secundum quid. Et secundum istum modum sola diuina perfectio est perfectio simpliciter: perfectio autem creata consimilis denominationis perfectionis diuinæ, est perfectio secundum quid.

PERFECTIO CREATVRAE saltem essentialis, & non partialis, nõ distinguitur à creatura. Posset hoc probari, q; a quælibet creatura est perfecta saltẽ in suo genere: secundũ illud Gene. 1. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant ualdè bona. Et dr notanter, essentialis & non partialis, quia uirtus est perfectio hominis accidentalis: & perfectio substantialis est perfectio hominis essentialis, & tñ distinguitur ab homine. Ex illo sequitur, quod idem est dicere, perfectionẽ creaturarum cõtineri in Deo, & creaturam contineri in Deo. Creaturæ autẽ & earum perfectiones continentur in Deo obiectiuè uirtualiter & eminẽter, quia cognoscuntur à Deo & producuntur: & Deus est illis perfectior. De quo consulas latiùs Gabriel dis. 36. q. vnic. lib. 1.

PERFECTIO CHRISTIANA (vt scribit Gerson par. 2. serm. ad Ecclesiasticos facto in cœna Domini, qui incipit: Tradidit itaq; Iesum Iudas, &c. coside. 3.) est Dei dilectio, in qua q; feruẽtior est, hæc & perfectio iudicatur. Et ut ait Guido Carthusien. ut eum refert Gers. par. 2. in prœmio de cõtractibus. Rationalis creaturæ uera perfectio est unãquamq; rem tantĩ habere, quãti habenda est: sicut plutis est anima quam esca, fides & æquitas quam pecunia, &c. Quinq; aũt perfectionis genera consueuerũt distingui, ut scribit S. Bonauen. di. 20. q. 3. lib. 3. Primũ est perfectio sufficientiæ, quæ cõsistit in adimpletione mandatorum. Et de hoc Matt. 5. Estote perfecti sicut pater uester cœlestis perfectus est. Secundum, est perfectio religionis, quæ consistit in obseruantia consiliorum. Et hoc dicitur Matth. 19. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia q; habes, &c. Tertium, est perfectio prælationis, quæ consistit in regimine subditorum. Et de hoc dicitur Luc. 6. Perfectus omnis erit si sit sicut magister eius. Quartum, est perfectio operationis, quæ consistit in ostensione exemplorum. Et de hoc dicitur Gene. 6. Noe uir iustus atque perfectus in generationibus suis. Quintum, est perfectio tranquillitatis, quæ consistit in consummatione difficillimorum & optimorum 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem. Et Philosophus dicit, quod pfecta uirtus optimorum est operatiua. Ad primã perfectionem

nem, scilicet sufficientiæ obligantur omnes tam perfecti quàm imperfecti. Vide latiùs Bona. Et summa perfectionis (ut inquit Ger. par. 2. in ser. de uerbis do. Venite ad me omnes qui laboratis) consistit in mansuetudine & humilitate. De statu perfectionis uide infra in dictione STATVS.

PERFECTIO REI est duplex, ut scribit Richard. dist. 30. art. 2. q. 2. libr. 4. Quędã in esse primo, quædã in esse secũdo. Prima in hoc consistit, ꝙ res habet oĩa quæ pertinent ad eius essentiam. Secunda consistit in quibusdã persecutionib. non pertinentibus ad essentiam. Primo modo fuit perfectum matrimoniũ inter Mariam & Ioseph, non secũdo, quia non ita perfectè significauit indiuisibilẽ unionem Christi & Ecclesiæ, & humanæ naturę cum diuina persona, sicut matrimoniũ consummatũ, &c. Et perfectũ ſm Guilhielm. Scotist. dist. 36. lib. 1. est cui nihil deest: sic etiam totum qñq; accipitur secundum Gabr. dist. 27. q. unica, art. 1. lib 3. Et dicitur tripliciter perfectum, secũdum Aristotelem 5. Meta. Vno modo dicitur perfectum secũdum esse, scilicet cuius nihil est extra accipere, sic homo dicitur perfectus, cui non deest aliqua pars horum debita Et possumus loqui uel de perfecto simpliciter, uel ſm quid. ſin genere. Si simpliciter, sic solus deus dicitur perfectus hoc primo modo: quia solus est cui nihil deest, sed habet omnia bona aut formaliter, aut eminẽter, aut exemplariter, aut uirtualiter. Si autem secundũ quid, sic homo dicitur perfectus, qñ ea habet ꝙ requiruntur ad esse perfectũ hominis, & nil de his sibi deest. Secundo mõ perfectum dicitur secundum uirtutem, scilicet ꝙ habet uirtutem in esse cõpletã, & non deficit, sed habet intantum quod non exceditur ab aliquo in tali uirtute. Et sic etiam si loquimur simpliciter: solus deus dicitur perfectus, si secundum quid, dicitur iste Medicus perfectus vel Grammaticus, & qui habet talem artẽ sine defectu illius artis, intantum quod a nullo in tali arte exceditur. Et iste modus quandoque solet ad mala transferri, ut cũ dicimus: Iste est ꝑfectus latro: iste est perfectus deceptor, sicut bonus latro, &c. Vel propriè secundum specié propriè uirtutis dr̃ perfectum quod in nullo deficit: hoc est, cùm nihil eorũ deficit quæ sibi competere debẽt. Sic pfecta obseruatio charitatis, ut iquit Gab. ubi supra, est Dominum Deum ex toto corde diligere, quæ quidẽ perfecta obseruatio p̃cepti charitatis, dupliciter p̃t intelligi. Vno mõ dicitur illa perfecta, q̃ sufficit ad salutem. Alio modo dr̃ perfecta, quæ excludit oẽm imperfectionẽ, nedum oppositam saluti, sed ẽt aliquo modo retardantem uel impedientem: ut peccata uenialia Sic Deũ diligere ex toto corde, ex tota anima: est Deum diligere perfecto corde, perfecta aĩa. Et q̃ cunq; habet gratiam gratumfaciẽtem, diligit deum ex toto corde, & tota aĩa, &c. actu uel habitu, etiã si fuerit infans nouiter baptizatus. Nullus autẽ peccato mortali obnoxius Deũ ex toto corde diligit, quia non habet gratiam, quæ necessaria est ad salutem, & ibi totum ualet, id est perfectum. Nam & secũdum Philoso. 9. Meta. idem est totum & pfectũ. Vide plura in Gab. di. 27. lib. 3. Tertio modo dicitur perfectum secundum finem, scilicet quod est assecutum suũ finẽ, ad quem ordinatur, sicut homo bonus dr̃ perfectus, quando adeptus est salutem. Et sic etiam perfectum solet quã dǫq; transferri ad mala, dicẽdo: hoc est perfectè perditũ uel corruptum Dominus Præpositus Gabr. Guilhiel. Scotist. & frater Pelbart. Et per oppositum dicitur imperfectum.

PERFICERE capitur dupliciter, ut scribit Brulifer dist. 17. q. 1. libr. Vno modo effectiuè, & sic deus perficit me, dando mihi uitam, uel effectiuè uita mea. Alio mõ formaliter, & sic anima mea corpori meo dat uitam, uel est uita corporis formaliter. Illo mõ charitas perficit creaturã rationalẽ, & distinguens, & disponens ad uitam æternam. Vnde Augu. Sola charitas est quæ distinguit inter filios regni & perditionis. Est́q; perficere, absoluere. A quo perfectè aduerbium, hoc est absolutè, integrè.

PERFI-

PERFIDIA est fidei uiolatio. Et perfidus pen. cor. est fidei uiolator.

PERICVLVM interdū significat salutis discrimē. Vnde est illud Eccl. 3. Qui amat periculū, peribit in illo. Et deuitare pericula semper tutissimū est, ut uult Gers. par. 3. trac. de diuersis tētationib. diaboli. Sic periculū uenit à pereo, is. Vñ periculor, à quo periclitor, qꝫ est periculum subeo. A quo periculosus, a, um, qđ est cū periculo, id est pniciosum. Et aliqd dr periculosum dupliciter, ut scribit S. Bona. di. 36. q. 1 lib. 3. Aut quia periculi cā, aut qa periculi occasio. Vnde iurare per Deum dr periculosum esse, nō quia causa periculi: pōt. n. esse meritorium & bonū, sed quia occasio periculi in eo q non diligenter obseruat qualiter iurat. Qūqs periculum idem est quod experimentū Teren. Fac periculū in literis. Et dicitur experimentum, quia rarò tentamentum est sine periculo. Sic uenit fm Seruium ab antiquo uerbo perior, iris, cuius compositū est experior, quod magis in usu est. A quo peritia & peritus. Dicuntur aūt periti, docti & experti. Sicut ecōtra imperiti, indocti, inexperti. Cuilibet autem experto in sua arte uel scientia (ut dr) magis credendū est quam idiotis & inscijs, sicut medicis, physicis naturalibus, physicis moralibus & theologis expertis magis credēdū est quam imperitis, ut & uult Gers. par. 1. trac. cōtra superstitiosam dierū obseruationē. Nec (ut ibid. dicit) oportet satagere ad reparationē subtilē per principia prædictorū scientiarū contra tales inexpertos, quia nec intelligerent nec assentirent. Si aūt credere nolunt edoctis gratis, errant, & ultrò sese seducūt, inquit Gers. Plura ibi agit contra superstitiosos, &c.

PERIVRIVM tripliciter accipit, ut scribit Gab. di. 39. q. 2. ar. 1. li. 3. scilicet strictissimè, propriè, & cōiter siue largè. Strictissimè accipitur pro iuro quo scienter falsum iuratur. Strictè seu propriè accipit pro iuro quo scienter uel ignoranter iuratur falsum, aut dolose uerū, uel quod uergit in deterioré exitum. Cōiter uel largè accipitur pro quolibet iuramento in quo deficit aliquis triū comitū, ueritas, iustitia, uel iudiciū. Primo modo accepit Mag. di. 39. li. 3. cū diffinit sic: Periurium est mendacium iuro firmatū. Mendacium aūt, ut alias dr, dicit falsitatem sermonis & intentionis. Tertio modo accipit S. Hier. sup. Iere. vbi enumeratis comitibus, subdit: Si ista defuerint, id est ueritas, iustitia uel iudiciū, non erit iurm, sed periuriū. Secūdo modo accipit Aug. in de uerbis Apost. ser. 27. vt recitat Mag dum ait: Melius creditur & ille peierare qui falsum uolūtate fallendi iurat, & q falsum putans, qđ uerū est iurat, & qui uerum putans, qđ falsum est iurat. Et fm Bruliferdist 39. q. 1. li. 3. periuriū est temerariū & inordinatum iurm: & uenit à peiero, quod est iramentum infringo. Vnde peierator & peieratrix, peieratio deducūtur.

PERIVRIVM committitur sextupliciter. Primo, dū sciēter iuratur falsum. Secundo modo, dū dolose iuratur uerū quod putatur esse falsum. Tertio, dū ignoranter iuratur falsum quod creditur esse uerū: Quarto, dū non seruatur promissum iramento firmatū. Quinto, dum iuratur illicitum, uel qđ uergit in deteriorē exitū. Sexto, dum iuratur indiscretè. In primis quatuor modis deficit ueritas, in quinto iustitia, in sexto iudicium: uerū periuriū non semper accipitur ut includit oēs illos 6 modos. Vnde & tripliciter sumitur periuriū, scilicet strictissimè, propriè & largè, ut dictū est. Strictissimè accipiendo cōprehendit tm primū modū. Strictè seu propriè extendit se ad 5. modos, hoc est ad omnes præter ultimum. Largè accipiendo complectitur oēs modos. Gabr. di. 39. q. 2. lib 3 Et ad hoc genus periurij (ut scribit Gerson par. 2 in Tripart. de præceptis decalog. c. 6.) reducitur uotorū fractio, fœderis, & solutio fidei matrimonialis, & generaliter infidelitas, qua in alterius præiudiciū secretum illius reuelatur, siue per confessionē ipsius, siue alio modo secreto cognitum. Lege nanq; diuina & naturali secretum teneri debet quod in secreto acceptum est, nisi alia ura fuerit ibi detectū. Nullum aūt periurium sex specierū (ut scribit Gab. ar. 2. vbi sup.) est crimē

mortale dū fit indeliberatè & ex ſurreptione. Nullus.n.actus indeliberatus eſt culpabilis aut meritorius: ergo nec piu rū Propter hāc cauſam, ſi fatuus uel furioſus peierat, nō peccat. Vnde ſicut ad actū meritoriū requiritur deliberatio, alioquin non eſſet uirtuoſus nec humanus, ita & ad actus demeritorios requirit deliberationem. Non.n pronior eſt Deus ad puniendū quā ad præmiandū. Sic actus iurādi pōt fieri deliberatè uel indeliberatè. De quo latius uide apud Gab. Sed hic diligēter conſiderandū, q̄ ly indeliberatus, priuat tā deliberationē formalē quam interpretatiuā, ut idē dicit Gab. Vnde qui ex peſſima conſuetudine ferè ad ſingula uerba iurant per Chriſti mēbra, nullā facientes diligentiā ad remouendū hanc malā conſuetudinē, non puto, inquit Gab. excuſari. Similiter in iuramētis cū ſolēnitate factis indeliberatio & ſurreptio locū habere non pōt, ubi p̄p deliberationē tot adhibentur ſolēnitates. Sed omne periuriū altero primorū duorū modorū cum deliberatione factū, eſt peccatū mortale: q̄a in utroq; modo inducit ſumma ueritas in teſtimonio creditæ falſitatis, quo grauis irreuerentia Deo irrogatur: ergo peccatū mortale. Omnis.n.talis irreuerentia eſt contra præceptū. Et dr̄, cum deliberatione. q̄a ſi quis (ut dictū eſt) diſtis modis iuraret, non aduertēs ſe iurare, nec intēdens Deū in teſtē ſuæ falſitatis inducere, non eſſet peccatū criminale. Periuriū aūt tertij modi quo iuratur falſum creditū eſſe uerū, à mortali excuſatur: ſi non fuerit de certitudine, & magis id quod iuratur q̄ eius oppoſitū uerū eſſe credatur. Vnde Aug. ſer. 28. in de uerbis Apoſto. Putans hoc uerum eſſe q̄d falſum eſt, & temerè iurat, & ſequit: ream linguā non facit niſi rea mens, q̄a ergo mens huius non fuit recta, neſciebat enim falſum eſſe q̄d iurat eſſe uerū: nec temere, nec negligenter, ſed cū magna diligentia uidebatur ſibi deprehendiſſe uerū quod iurauit falſum: periurij reus nequaquā eſt iudicandus. Et dr̄, de certitudine: quia ſi certior factus eſſet, nō excuſatur à mortali: uel ſi iurat contra conſcientiā, tunc peccat. Vide latiùs ibi Gab. & Scot. Periurium uerò quarti modi nō excuſatur à crimine mortali, dū non adſunt conditiones in quolibet iuro promiſſorio intellectæ: non.n. perficiens q̄ iurauit, ad quod ſe facturum Deū teſtem exhibuit, quantū in eo eſt, facit Deū mendacem, & ita irreuerentiam Deo facit: & per conſequens mortaliter peccat, & immediatè ſe auertit à fine ultimo, & ita nihil deficit ibi de rōne mortalis ſi deliberatè fiat. Sed quinto modo peierat, mortali crimine peccat. Omnis.n.talis eò q̄ iurat ſe peccaturū aut acturū id quod uergit in deteriorem exitū, Deū uult eſſe teſtē & uinculū iniquitatis ac iniuſtæ, aut impeditoré perfectionis & maioris boni: hoc aūt eſt irreuerētiā Deo irrogare: & per cōſequens mortaliter peccare. Periuriū verò ſexti modi q̄ fit per indiſcretionē qñq; habet, qñq; excludit mortale crimen, quia tale iurm fit omiſſio quibuſdā circunſtantijs requiſitis ad licitū iuramentū. Harum aūt omiſſis qñq; eſt contra præceptū non abrogatū, & tunc eſt mortale: quandoq; contra conſiliū, & tūc eſt ueniale. Nec p̄terea locus nec coactio poterit à mortali iuranté excuſare ī periurio, q̄ his excluſis eſſet mortale: quia coactio non pōt fieri niſi per metū, ſed nullus metus excuſat peierantem à mortali peccato. Nec iocus excuſat à periurio: q̄a qui iocoſe iurat deliberatè tñ, nō uitiat irreuerētiā Dei, ſed quantū ad aliquid magis auget, ut uult S. Tho. 2. 2. q. 98. ar. 3. Magis.n. irreuerēter perſonā grauēqui eam in cauſa uilī. inducit in teſtem, q̄ ſi hoc faceret in cā magna: puta, magnam utilitatē cōferentē, uel damnū magnum cauentē. Peierare aūt in loco, eſt Deum adducere in falſum teſtē in cauſa leui & uili. ſ. ioco: ergo. Hinc dicit Magiſt. Ioan. Gerſ. in ſuo Tripar. c. 3. Non patitur ludum fama, fides, oculus: alij addunt, & mulier, &c.

De gravitate Periurii. Tho. 1. q̄. lib. art. 18. tenet periurium eſſe grauius peccatū q̄ homicidiū: & alludit Magiſt. Io. Gerſ. par. j. de error. circa præcep. Nō occides: q̄a eſt immediatè contra Deū

&

& præceptū primæ tabulæ: sed homicidiū immediatè est contra proximū. Cæterū insuper in subuersionē grauioré totius reipub. dum uinculū eius qđ est iuramentū, rumpitur & dissoluitur. Vnde iusm est omnis controuersiæ finis, sm Apost. Porrò si perdet Deus oēs qui loquuntur mēdaciū, ita ꝙ nulla adiectione pót licitū fieri: quid de periurio censebimus iudicandū? vt scribit Gers. vbi sup. Item periurare nomē Dei, vē quædam diuini nominis denegatio, ut uult Tho. vbi sup. & eū refert Dñs Præpos. Gab. di. 39. q. 2. li. 3. Vnde sm locū post idolatriam, peccatū periurij tenet: nec obstat ut peccatū homicidij grauius punitur, qa in iudicio humano quantitas pœnæ non semper rñdet quantitati culpæ. Interdum. n. infligitur maior pœna pro minori culpa, qñ grauius nocumentū imminet hoibus aut reipub. ex minori culpa. Hæc Tho. Aliter sentit Rich. de Media Villa in 3. di. 39. q. 1. ꝙ homicidiū est grauius peccatum q̄ periurio, qa tantò grauius est peccatū, quátò cōtrariatur directè maiori uirtuti & actui digniori, sed periurio est directè & immediatè cōtra actū uirtutis latriæ: quia iurare est actus latriæ, homicidiū est directè & immediatè contra charitatē, ratione actus secūdarij charitatis, qui est diligere proximū. Tertium est aūt ꝙ nobilior actus est proximū ex charitate diligere, q̄ uerū ex legitima causa iurare. Sicut charitas est uirtus nobilior quā latria. Est tñ adulterium maius periurio, quum corrūpit ordinem digniorem. Dignior est. n. ordo hoīs immediatè & directè ad Deū quā ille qui esse debet ad proximū & ad Deū proximo mediatè. Vide de hoc latiùs Dñm Præpos. Gab. post Rich. Est & periurio maius peccatū quam furtū quia maius est adulterio, qđ grauius est furto. Vide & Gabr. qui & soluit rōnes Tho. De grauitate periurij sic scribit Magis. Io. Gers. in 1 ripart. de preceptis decalog. c. 6. Valde, inquit, graue peccatū est periurium cum Deus assumatur tanquā testis falsitatis: & qui artificiosè iurat, falsum artificiole deierat, quanquā. n. pro loco & tpe conuenienter ueritas possit subticeri, non tñ dici falsum scitēter, & periurio cōmitti. Peccant ēt grauiter contra præceptum: Non iurabis ꝑ nomen Dei tui in uanū & sine cā, qui turpia faciunt iuramenta Deū blasphemantes, & alas suas iurādo dæmonibus deuouētes, quiq; de humanitate Christi, & sanctis inhonestè loquuntur. Contra quos oēs sic periuros & blasphemos statutæ sunt leges puniti uæ, tā a terrenis Principibus, q̄ á Prælatis Ecclesiasticis. Vnde dolendū est (inquit Magis. Io. Gerson) qđ propter negligentia ipsorū ad quas pœnas exequi pertinet, non sortiuntur effectū. Multū uerò diligēter (ut idem dicit) præmissa deberent attendere hi qui cā lucri de facili iurant, quēadmodū mercatores & mercatrices. Illi ēt qui absorpti sunt passione aut ebrietate in ludis frequenter inhonestis siue prohibitis, ut est taxillorum ludus, enormiter iurant. Et generaliter quicūq; peruersa cōsuetudine aut inclinatione prœuenti, iuramentū emittunt: in talibus quippe persępè periurio committitur, propter quod etiam tales aliq; peiores sunt in hoc Saracenis aut Iudæis, & minus Deū honorantes. Magist. Io. Gers. Quo fit, ut per rarò iurandum est, & non, nisi quando necessitas occurrit, & quando cæteræ circunstantiæ assunt, iurandū est, & iurari potest cū merito. Sed quia rarò cōcurrunt oēs circunstantiæ requisitæ ad licitum iuramentum, ideo non est frequentandum. De quo uideas Dominum Præpositum Gab. dub. vlt. distinc. 39. q. 2. lib. 3.

PERMISSIO multis modis dicitur in scripturis, ut scribit S. Bonauen. dis. 47. q. 2. lib. 1. & distinc. 33. articu. 3. q 2. lib. 4. & Gerson de uita spirituali animæ, lec. 5. in principio. Primò permissio dicitur non cohibere & nō impedire cùm posset. Et hoc modo est signum uoluntatis diuinæ distinctum contra præceptū. sic Dominus permittit mala, quia nō cohibet: & sic dicitur Dominus permittere, qa nec præcipit, nec prohibet, nec consulit fieri, sed indulget, & est signum uoluntatis Dei, quia aliquē actum significat in sic permittēte, ut dicit Dominus

ptizationē eius, quare dimittat cōscię tiā erroneā, quomodo nō multū nocet infirmo parū aſpergi in capite. Vide ca ſum latius apud Gab. poſt Scotum.

Per se notvm nō primo modo cōuenit rei, ſed ꝓpoſitioni, vt habet Occam, & poſt eū Petrus Aliac. q. 3. cōtra Greg. d. 2. q 1. arti. 1. Vide & ad hoc Gabr. d. 3. q. 4. lib. 1. Vnde propoſitio per ſe nota, breuiter ſic deſcribitur: Eſt ꝓpoſitio neceſſaria nota ex terminis ſuis proprijs ex quibus cōponitur, intelligendo ꝑ terminū cognitionē mētis, vel ſibi ſubordinatū: ꝑ terminū neceſſariū excluditur ꝓpoſitio cōtingēs, ꝑ illud qđ ſequitur propoſitio dubitabilis: & illa ꝓpoſitio quā nos formamus: Deus ē ꝑ ſtatu illo nō eſt ꝑſe nota, qa eſt dubitabilis: dixit enim inſipiēs, nō eſt Deus: ſed quā format beatus cognoſcēs diuinā eſſētiā in ſe: propoſitio eſt per ſe nota, quia beatus eam formans, neceſſario et aſſentit. Gab. poſt Petrum Aliac. & Oyrā. art. 2. vbi ſupra. Vide & ſupra litera N. qđ ſit per ſe notum.

Perseverantia dicitur tripliciter, vt ſcribit S. Bona. diſ. 36. q. 1. lib. 3. & d. 29. art. 3. q. 1 lib. 2. Vno modo dicitur perſeuerantia voluntas perferendi paſſiones ſine defectione: & ſic eſt ſpecies fortitudinis. Alio modo dicitur perſeuerantia propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finem, & ſic eſt cōditio ānexa cuilibet uirtuti. Tertio modo dicitur ꝑ ſeuerantia, cōtinuatio boni uſque in finem: & hoc modo non eſt nomen virtutis, ſed potius ſtatus cōſequentis ad omnes uirtutes. Et primis duobus modis habet cōuerti alijs virtutibus, & reperiē in iuſtis præſcitis. hoc autem tertio modo in præſcitis nō reperitur: & ſic nō dicit habitū, ſed potius dicit ſtatū: & hūc primus homo non habuit, ex hoc tamē nō ſequitur qđ aliqua virtute caruerit pro eo tēpore quo in gratia permanſit. Bonauen. vbi ſupra. Et ſecūdum Cic. in Rhet. & S. Thom. 2. 2. queſt. 128 Perſeuerantia eſt in ratione bene inſtituta, ſtabilis & perpetua ꝑmanſio: vel eſt virtus ſpecialis, habens ſpeciale obiectum ſcilicet opus laborioſi, ut triſtabile diuturnitatis, ſecūdū eūdē 2. 2. q. 127. artº 1. Perſeuerātia, ut ſcribit Corteſius lib. 3. di. 8. ſuarū ſen. à Grecis διατελεια dicitur: differt à cōſtātia, quæ quāquā in limitis genere cōgruāt hac tamē inter ſe ſpecie differūt, ut diatelia ſit cōtra eam difficultatē ſtabilitas, quæ operæ diuturnitate oriatur: cōſtātia uero cōtra eam difficultatē firmitas putetur, quæ ex externa interpellatione naſcatur. Itaque maximē à diatetelia mollitudo abhorret, quę ob eā causā à bonorū genere recedit, propterea quod lāguidus in perſe rendo liqueſcit, facileque (ut ait Ariſt.) ab imbecillo flectente torquetur. Et ꝑſeuerātię extrema sūt ꝑtinacia, & leuitas. Et dicitur ꝑſeuerātia à perſeuero uerbo. Eſt autē ꝑſeuerare cū quadā cōſtātiā, & quaſi pertinacia perdurare. Vnde Mat. 10. dr. Qui ꝑſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. Et dicuntur a ſeuerus, quod aliquod ſignificat grauem & cenſorum: quaſi ſēper uerus, uel ſequēs uerū: & nulla gratia, nullis illecebris mutabilis. Aliquando aſperū, interdū ſęuū & uitabilem, non nunquam triſtē & anxium. Vnde ſeueritas, hoc eſt grauitas, conſtantia, aſperitas, triſtitia. Hinc Aſſeuero uerbū, quod eſt cum quadam ui & animi motu, quaſi cum ſeueritate aliquid affirmo. Hinc aſſeueratio, idem quod affirmatio. Deus autem. præſtat perſeuerātiam in bonis operibus. Vnde Gerſon parte 3. de mendicatio ſpiritali, parte 2. dicit de anima. Facilius longe eſt tibi à Deo conferri fortitudinem & perſeuerātiam in bonis operibus, quam cœlis firmitatem præſtari, &c.

Persolvtio quæ ab alijs Doctoribus Theolog. dicitur ſatisfactio (de quo ſuo loco dicitur) ē quę ſtirpitus ſcelerū cauſas euellit, aditu adeuntes arcens: vt ſcribit. Corteſ. lib. 4. ſen. ſuarū, d. 3. Perſolutio. autem ex mulctarum operibus conficitur, ea ſunt donatio, ieiuniū, oratio, quorū unum ex externis, alterū ex corporis, tertium ex animi cōmodis elicitur. Donatio enim quæ à Grecis eleemoſyna dicitur, eſt benignitas ope egē tiſſimum quemq; fouens. Ieiunium anniuerſaria eſt eſurialis feria & uolūtaria

continentia. Oratio est uocis, mentisq; intima precatio: de qbus suis locis plus dr. Et iniungitur persolutio uel satisfactio propter duo, s. propter debitum soluendum, & propter remediū contra reciduum præstandū. De quo legito Gab. dis. 20. q. vnica, art. 3. dub. 1. lib. 3. Et de pœnitentia infra dicetur.

PERSONA, vt scribit Brulif. di. 23. q. 1. li. 1. pōt capi quatuor modis. Primo modo dr persona histrio, repręsentator Comędiarum & Tragediarum. Vel ēm S. Tho. propriè dicitur facies confícta, à personādo in theatris dicta. Vnde idē est ꝓsona Latinè, & Græcè prosopon. sic dr homo laruatus, id est habens laruā seu obtectam faciem. Dicitur persona uel personatus, ut magis fingeret personā quā repręsentare uoluit. Alio modo capitur pro accidēte Grāmatico: sic dr, ego primæ personæ, tu secundæ, ille tertiæ, &c. Tertio modo pro hoie aliquo habente gradū eminētiæ in Ecclesia Dei: vt Episcopus & Curatus. Capitur & metaphoricè persona pro qualitate qua alius ab alio differimus, tum in aīo, tum in corpore, tū in extra positis, quæ à Rhetoribus numerantē in attributis ꝓsonis. Animi, ut quo studio se exerceat litterarū, ne an militaris disciplinæ: & iracūdus, ne sit an mitis, luxuriosus an tēperans. Corporis, ut adolescens ne sit an ætate adultus, pulcher an deformis, robustus an debilis. Extra positorū ut opulentus an pauper, clarus an obscurus, prolē, habens an orbus. Hinc ꝓsona parasiti, militis, patris, serui, dñi, præceptoris, iudicis, rei. Vnde Cic. 3. offi. Exuit homo ꝓsonam amici, qñ induit iudicis. Quarto modo accipit persona pro suppósito naturæ intellectualis. Vnde S Bona. di. 23. q. j. li. 1. ait: Persona de sui rōne dicit suppositū in proprietate distinctum, ad dignitatem pertinens. Et hoc patet in sua etymologia & in æquipollenti suo. In etymologia, quia persona dr quasi ꝓ se una. Per se unum aūt propriè dr unum, qđ est omnino distinctū ab aliis & in se indistinctū. Rursum persona dr à personando, quasi per se resonādo. Resonare aūt dicitur, qñ in sono præeminet alijs: & ideo persona dicitur suppositum distinctū habens dignitatem. Et ratione huius dignitatis, cū deberet ꝓ naturam vocabuli dici ꝓsona pen. cor. dr ꝓsona pen. pro. Similiterrō huius acceptionis accipit ab æquipollēti in lingua Græca, qđ est ,ꝓsopō apud Græcos. Prosopon dicebatur sicut narrat Boet. hō laruatus, q qdem solebat fieri in Tragœdijs; & hoc fiebat ,ppter duo. Vna ratio erat ad distinctè repræsentādū eum de quo fiebat sermo. Alia ratio erat ad melius ꝓsonandū uel resonandum: & ista duo conueniunt prædictis ,prietatibus duabus, & ideo ad hoc nomine ,ꝓsopō, apud Græcos, tractū est hoc nomen ꝓsona apud Latinos. Et quia in Ecclesijs maximè attēditur distinctio dignitatū, tractū est primò ad significandum honorē in Ecclesijs. Deinde quia indiuiduū rationalis naturæ distinctū est ab aliis, & hoc ,pprietate dignitatis inter creaturas. Hinc est quod extēsū est nomē ad significandum suppositum rationalis naturę. Deinde, quia in Deo est reperire suppositum distinctū proprietate nobilissima, ſpiritusācto dictāte, trāslatū est ad diuina, quīa ibi res nominis proprijsimè inuenitur: quamuis ipsum nomē prius aliis sit impositū. In diuiduis itaq; ,pprię & cōuenienter nomē ꝓsonæ accipitur. Hæc Bona. ubi sup. Et sicut homines distincti sūt suis proprietatibus: ita pater & filius & ſpiritusanctus suis notionibus, & sic sūt personæ. Sed dr persona, quasi ꝓ se sonans, quia quandā dicit dignitatē. Inde est quod viri excellētes in Ecclesia sicut curati, dicuntur ꝓsonæ, quasi per se sonantes, eò q habēt in Ecclesia gradū honoris: sicut Præpositurę, Episcopatus, & Canonicatus, &c. Vt ét ponit Thom. di. 23. lib. 1. communiter Doctores. Græci uerò loco personæ utuntur hypostasis, ut vbi nos dicimus, tres personas: ipsi dicūtur tres hypostases: ut communiter dicunt Doctores. Et quot sunt personæ, tot sunt substantiæ, id est hypostases: non tres essentiæ, sed tres hypostases. Substātia autem qñq; accipitur pro essentia diuina communi, & aliquādo ꝓ

hypo-

hypostasi,id est ſuppoſito:& ita tres p̃ſonæ poſſunt dici tres ſubſtantiæ, non tres eſſentiæ,ſed tres hypoſtaſes.

Persona diffinitur ſic:Perſona ẽ ſuppoſiti intellectuale: q̃ diffinitio declaratur in nomine ſuppoſiti: & cõcordat cũ diffinitione Boetij, dicentis. Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. Nam p̃ rationali, intelligit intellectua lẽ:p̃ indiuidua intelligit ſuppoſitum,ſ. ens cõpletum, &c.Similiter concordat cum quid nominis.Richard.dicens:Perſona eſt intellectualis naturæ,icõmunicabilis exiſtẽtia. Per incõmunicabilis, intelligit qđ nõ poteſt cõmunicari alteri,ut pars toti, conſtituens conſtituto,uel accidens ſubiecto, uel ſuſtẽtatũ ſuſtentanti.Per hoc impugnãtur diffinitiones Sco.tanquã inſufficiẽtes:ut ſcribit Gabr. di.23.q.1.li.1. Vide & eundẽ fuſius di.1.q.1.art.li.4.ſanctus Bona.di. 25.q.2 lib.1.ita diffinit:Perſona eſt exiſtens per ſe iuxta ſingularem quendam rationalis exiſtentię modũ.A Magiſtro diffinitur ſic:Perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad nobilitatem pertinente.Dr̃,hypoſtaſis,id eſt ſuppoſitũ, dicitur,diſtincta proprietate,& per cõſequens incommunicabile. Dicitur ad nobilitatem pertinente, in quo datur intelligi rationalis natura. Concordat Magiſter cũ Richard de ſancto Vict.de iſtis diffinitionibus quomodo differant inter ſe,vide Bonauen.vbi ſupra. Omnis aũt perſona eſt ſuppoſitum. ſed non econuerſo:quia lapis eſt ſuppoſitum,& nõ perſona.De quo uideatur Cardinal. Camer. quæ.vnica, art.1. libro tertio. Eſt enim perſona (ut dicit)ſuppoſitum intellectuale.

Persona eſt cõmune ad perſonas creatas & increatas:Perſona increata ſolùm dr̃ de tribus ſuppoſitis in diuinis, & ſola illa(ut vult Gabriel di.26.q.1. li.1.) cõſtituitur relatione. Sed perſona creata dr̃ de omnibus Angelis, & etiam hominibus,excepto Chriſto. Et ratio perſonalitatis(vt ſcribit ſanctus Bonauen. di.v.q.8.li.4.) non eſt plenè circa animã ſeparatã. Vnde cõmuniter nõ tenẽt Magiſtrũ,q̃ dixit,qđ aĩa ſeparata ſit p̃ſona.Et ratio eſt', qm̃ ad completã rationẽ perſonæ requiritur diſtinctio ſingularitatis, & incommutabilitatis, & ſupereminẽtis dignitatis, ſed quamuis duo prima reperiti poſſint, nõ tñ incõmutabilitatis. De quo latiùs legito Bonauen.Et qa(vt ait Gab. di.25.q.1. libro primo)in diuinis,nec eſſentia, nec relatio eſt formaliter ſuppoſitũ,ſed cõſtitutũ ex his:ideo p̃ſona nõ plus ſignificat eſſentiã,uel relationẽ, q̃ paternitas ſignificat eſſentiã:ideo p̃ſona in diuinis primò ſignificat conſtitutum ex eſſentia & relatione,ſ.patrẽ & filium,& ſpiritumſanctũ: & q̃quid eſt formaliter ſuppoſitũ intellectuale, ſignificatur p̃ ly perſona. Perſona itaque in diuinis primò & formaliter,nec relationẽ, nec eſſentiã ſignificat, ſed ſuppoſitũ diuinũ conſtitutũ,ſ.ex relatione eſſentia repr̃ſentat Nam ſicut in creaturis,ita in diuinis ſignificat primo ſuppoſitũ intellectuale:tale autem nec eſt eſſentia formaliter,nec relatio.Gabr. vbi ſup. Manifeſtum quoq; eſt apud Theologos, p̃ſonã non aſſumpſiſſe perſonã. Nam in hoc omnes Catholici concordant, uerbum aſſumpſiſſe naturã humanã, non perſonã.Et qđ dicit S. Bona.art.2.q. 2. di.v.li.3.& poſt eum ſcribit Gabr. eadẽ di.q.unica art.3.dub.2.hoc quod perſona aſſumpſit perſonam, tripliciter poſſet intelligi.Aut quod ipſum aſſumptũ ante aſſumptionem fuerit perſona, aut in aſſumptione,aut poſt. Primum repugnat ueritati conceptionis: ſecundum, veritati aſſumptionis:tertium, ueritati vnionis. Si enim natura humana ante aſſumptionem fuit perſona, uirgo Maria cõcepit hominem purum, quod eſt contra Euangeliũ. Si in aſsũptione fuit perſona, & poſt aſſumptionem deſinit eſſe perſona,tunc illa aſſumptio nõ eſt vera aſſumptio,ſed conſumptio.Si poſt aſſumptionẽ fuit perſona:ergo in Chriſto fuerunt duæ perſonæ & duæ naturæ:& per hoc ibi nulla eſſet vnio, & p̃ hoc nulla eſt incarnatio, nulla redemptio: quod eſt contra fidem. In hunc erroré icidit Eutices,eò quòd neſciuit diſtinguere inter perſonã & naturã, ,p

eo quod uidit in Christo duplicē esse naturā, intellexit duplicē esse psonā. Ex eadē causa errauit Nestorius, Arrius & Sabellius. Vide de hoc latiùs Gabriel ubi supra, Catholica uerò Ecclesia dicit: in diuinitate plures esse psonas, & naturā unā: in Christo ecōuerso, duas esse naturas, & psonā unā: & ideo simpliciter concedit psonā assūptisse naturā, & negat psonā assūptisse naturā, & negat psonam: assūptisse psonā: sicut dicit Magist. in litera, & Bonauē. ubi supra. Hinc notandæ sunt quatuor ueritates de Christo, quas recitat S. Tho. i 4. script. d. 6. li. 3. & post eum scribit dñs Præpositus Gab. eadem. di. qu. 1. art. 1. Prima, in Christo est tātum una persōna, scilicet diuina uerbi, & hoc ē cōtra hæresim Euticis, ut S. Bonau. recitat di. 5. q. 7. li. 3. Secunda ueritas, in Christo sunt duæ naturæ, diuina et humana: et tres substātię, deitas, anima, et corpus. Hæc ueritas reprobat errorē Nestorij, dicentis in Christo esse tantū unam naturam, sicut unam personam. Tertia ueritas, duę substātię in quibus humana natura cōsistit, corpus & aia assūptę sunt à verbo. Hęc ueritas cōtrariat fictioni & stultitię Manichæi, q negat Christū habuisse uerū corpus. Quarta ueritas, qđ illud quod assumptum est, caro, scilicet & anima, nō præextitit uni oni tępore, sed natura: quo euacuatur error Origenis, dicētis, animas simul ante cpa creatas fuisse. Has quatuor ueritates Catholica fides amplectitur; & eas approbat.

DE PLVRALITATE PERSONARVM in diuinis. Vnde secundum S. Bonau. di. 3. q. 4. libro primo pluralitas personarū cū vnitate essentiæ, est propriū diuinæ naturæ solius, cuius simile nec reperitur i creatura, nec pōt reperiri, nec rationabiliter cogitari Ideo trinitas personarū nullo modo est cognoscibilis p creaturam, rationabiliter ascēdendo à creatura in deū. Sed licèt non habeat omnino simile, habet, tñ aliquo modo qđ creditur similе in creatura. Vnde Philosophi (ut ibidē dicit) unquàm cognouerunt p rationē personarū trinitatē, nec pluralitatem, nisi haberēt aliquē habitū fidei sicut habēt aliq hęretici. Vñ q dixerūt locuti sūt nō intelligētes, aut fidei radio illustrati. Est alia trinitas ap. ppriatorū: scilicet, veritas, unitas, & bonitas: & hāc cogouerūt; qa habēt simile. Hęc sāctus Bonauē. Et pluralitas psonarū i diuinis, octo modis nobis innuitur in scriptura, v t idē scribit Bonauētura di. 2. li. 1. in dub. literali. Primo modo signi catione. Matth. vlt. In nomine patris, & filij, & spiritussancti. Secūdo cōsignificatione. Gen. 1. In principio creauit. vbi habemus nos Deus, Hebræi Heloi, quod est nominatiuus pluralis huius nominatiui singularis Hel. Tertio modo suppositione, v t cū dicit: Deus genuit Deū. Prouerb. 8. Ante omnes colles ego parturiebar, id est generauit me Dominus. Quarto modo appropriatione. Gē. 1. ibi. In principio creauit Deus. Deus ęni ibi patri appropriatur, & principiū filio. Quinto modo iteratione. ut Isa. 6. Sāctus, sāctus, sāctus, Dñs Deus noster & bñdicat, &c. Septimo cōnotatione in actu missionis: ut cū dicit Galath. 4. Misit Deus, &c. Octauo mó apparitione, sicut apparuerūt Abrahæ tres uiri. Gē. 18. Hæc sāctus Bonauē. Et psonæ in diuinis necessario cómunicāt sese ad intra. ut vult Gers. 6. par. 3. de cōsolatione Theologiæ li. 2. quem uidere potes.

PERSONAE ECCLESIASTICAE (ut scribit Antonius par. 3. ti. 24. & post eū scribit Gabriel distin. 15. q. 5. art. 1. li. 4. sūt omnes aliquē ex maioribus ordinibus habētes. Similiter omnes Canonici regulares, Monachi, fratres mēdicātes, cęterique aliquam ex religionibus approbatis profitentes. Similiter & omnes cōuersi tria substantialia uouētes. Sanctimoniales quoq; fœminę Ecclesiasticæ personæ sunt indubitanter: ut habetur 27. quest. prima ut lex continentię. Itē omnes nouitij talium religionum, clerici uel conuersi, quamuis nō sint ppriè religiosi & completè: qa liberi ad egressum nedum rebus proprijs expoliati: ut in cap. religiosi. de sent. excom. §. quamuis. lib. 6. Item nomine clericorum etiā intelligūtur in minoribus ordinibus cōstituti. Similiter & tōsurati coronā, &

habi-

habitum clericalem gerentes, nec statũ clericalem dimittẽtes, matrimoniũ cõtrahẽdo, & ad actus contrarios & exercitijs omnino laicalibus iñistẽdo. 11.q.1.de psona.§.né vero. Oẽs pdicti gaudẽt priuilegio clericali, tã personali q̃ reali. Ht pedagia dare non tenentur. De quo vide latiùs Gabr. vbi supra. Nec qſ quam ab eis exigere debet.

PERSONARE vel psonari siue uniri aliqd psonaliter, dupliciter intelligi potest: vt scribit Gab. di. 1.q.1.li 3. Vno modo vtrũq; valet, id est fieri psonã. Et psonare, é dare alicui esse psonale, id é dare vt sit psona. Et hoc potest intelligi causaliter vel formaliter, sicut calefieri & calefacere. Similiter psonaliter alicui psonæ vniri, est ipsũ fieri vnũ siue idẽ cũ psona: hoc est ipsũ fieri psonã illã cui dicitur vniri. Et hic accipiendo nihil psonatur formaliter p aliquod extrinsecũ: sed quicquid psonatur, vel seipso personatur ut psona creata, vel p aliquod positiuum, cui idẽtificatur. Sicut psona diuina quæ psonatur formaliter p proprietatẽ relatiuã, q̃ est eadẽ psonæ diuinæ realiter, nõ formaliter. Nec est inſtãtia de natura humana assũpta, qa illa nõ psonat. Hoc modo accipiẽdo psonari a verbo, qa non fit psona verbi, nó enim fit persona Christi. Si quidẽ plus repugnat naturæ humanæ, quod fiat psona verbi, quàm quod fiat asinus. Alio mõ et magis vsitatẽ et communiter accipitur a doctoribus, vt psonari est dependẽtiam ſuppoſitalem ab aliqua personarum terminari. Et personare est personã aliquã huiusmodi dependentiam alicuius naturæ terminare. Vnde imaginandum quod omnis natura siue entitas creata aut in seipſa ſubſtitit: ita qd ad nullã alia ſupolita liter dependet, hoc est nulli alij cõmunicatur. Aut dependet, ad aliquod ſuppoſitũ per se ſubſiſtens, mediatè vel immediatè. Exẽplum primi, ut ſubſtantię cõpletæ quę ſunt ſuppoſita. Exemplum ſecundi, vt ſubſtãtię partiales, integrales vel eſsẽtiales, vt materia & forma. Exẽplum tertij, vt accidentia alteri partiũ inhęrentia. Vnde patet quod nulla res pót naturaliter eſſe, niſi ſit in ſe ſubſiſtens: aut niſi depẽdeat ad per ſe ſubſiſtẽs. Vide latiùs apud Gabrielẽ vbi ſupra. & uocatur à Doctoribus depẽdẽtia ſuppoſitalis ſiue ſuſtẽtificati, aut ſuſtẽtati ad ſuſtẽtificãs. Et hoc idẽ eſt unire ſiue aſſumi ad unitatẽ ſuppoſiti, uel pſonæ nõ fieri pſonã, ſed ſuſtẽtari uel ſuſtẽtificari (ut quidã dicũt) à pſona: uel eius dependẽtiã ſuppoſitalẽ terminari à pſona, quod idẽ ualet. Vide latius Gabr. ibidem. Et perſonare ſiue hypoſtatare, unire plus dicit q̃ aſſumere: cõnatat. n. ultra aſſumere perſonam, ſiue hypoſtaſim in aſſumente, & perſonalitatem in aſſumpto: ita quod aſſumptum poſſit eſſe in ſe ſuppoſitum, uel perſona. Si tamen perſonari ſeu perſonaliter aſſumi, nihil aliud dicit quam ſuſtentari uel ſuſtentificari à perſona, tunc q̃cquid aſſumitur à perſona, perſonatur & ſuppoſitaliter unitur: ſic dicit Occã q. 1.tertij. Vide Gabrielẽ diſt. 1.q.1.libr.3 Et perſonari à pſona diuina nihil aliud eſt quàm ſuſtẽtificari à perſona diuina, quòd poteſt indifferẽter competere naturæ rationali & irrationali. Et ſic ſecũdum Occã q.1.li 3. lapis eſt pſonabilis à pſona diuina, ſicut homo, &c. Et ſi (ut ſcribit Gabriel diſti.q.unica, art.3. dub. 2. libro.3.) nomen perſonę, uniuocè cõueniat perſonis diuinis & creatis: tamẽ perſonæ diuinæ perſonãtur p aliquod poſitiuum, ſcilicet per proprietatẽ relatiuam à perſona diſtinctam formaliter, non realiter. Perſonæ autem creatæ nó perſonantur per aliquod poſitiuũ quo modocũque a natura diſtinctum: ſicut ſapiens uniuocè conuenit Deo & Angelo: & tamen Deus eſt ſapiens, nõ per aliquod ſuperadditũ, ſed per cognitiones ſuperadditas, à ſua eſsẽtia realiter diſtãctas, ſiue per habitum infuſũ uel acquiſitum diſtinctum. Dominus Præpoſitus Gabr.

PESTIS, peſtilẽs, peſtilẽtia, & peſtilitas ĩ una ſignificatione accipiunt: & dicitur morbus uenenoſus & contagioſus, uel lues aut mors hoium. Capit & p pnicie, dãno, &c. Peccata aut p qbus Deus flagellat homines peſte, ex ſcriptura

na

tradũtur plura, ut ea refert frater Pelbartus li.2.Rosa.Theol. in dictione *Elementũ*.§.14. Primò p̃ceptorũ diuinorũ inobediẽtia trãsgressio. Deutero 28. Si nõ audieris vocẽ Domini: adiũget tibi pestilẽtiã,&c. Secũdò,sãguinis innocẽtis effusio, Vnde in Aegypto percussit Dñs omne primo genitũ,eò quòd occiderãt infãtes Iudæorũ. Tertiò,in superbia:patet in Dauid faciẽte numerare populũ ex superbia 2.Regũ.24. Quarto, auaritia,fraudis,usurę,et simonię:patet Ezech.7.Ira mea super omnẽ populũ, gladius foris,fames & pestis intrisecus. Et cap. 38.ad idem.Quintò,luxuria: patet de Sodomiticis fœtido mari pestilẽtico summersis. Sextò, gula & ebrietas Patet Nume. 11. Adhuc escę eorũ erãt in ore ipsorũ, & percussit Dominus populũ plaga, id est peste, secundũ Gloss. ibidẽ. Septimò rebellio scienter contra Deũ, & obduratio ac murmuratio. Numer. 14. In solitudine iacebũt cadauera uestra, scilicet, q̃a populus Israel rebellauit Deo in solitudine: & illa pestis du rauit in eis quadraginta annis,& absorbuit ex eis quolibet anno 1588. & plura in scripturis cõtinentur, quæ ad hęc reducuntur, vt vult Pelbartus.

PERTINAX ille é cẽsẽdus (ut scribit Gerso par. 1.de erroribus. circa præceptum Non occides) qui non dimittit erroré suum,nec quærit cauta solicitudine ueritatem vel quæsitę & doctæ non obedit: cuius pertinaciæ multa sũt signa, sicut enumerat Occã 1. part. dialogorũ li.4. ponit decem & nouẽ signa. Gersõ ad 12. reducit, inter quę illud est præcipuum & pessimum, dum error defendi tur verbis & factis, minis & terroribus, cautelis & ambagibus. Aliud signum é in eis, qui consentiunt errantibus:sicut dicitur ad Rom. 1.Quantò amplius qui errores vel errantes defendere satagunt malis modis. Vide signa alia & 12.apud Gersonem de pertinacia. Et pertinacia secundũ Paulum Cortesium lib. 4.sẽt. di.8 maximè exploditur,quod ex rationis p̃scripto egrediatur, & uelut callũ obduxerit, nũquam ex insita sententia deducatur. Et pertinax, q̃ tenet impru dẽter p̃positũ suũ,quasi omnino tenax ſm Isidorũ lib. etym. & B. Tho.2.2. q. 137.ar.2. Et peruicax, est idem quod p tinax, qui in suo proposito ad victoriã perseuerat. Thom.vbi supra.

PERTVRBATIO est aduersa ratione cõtra naturam animi commotio, secundum Cicer.lib. Tuscu. quæstione. Vel est mutatio ordinis,& æqualitatis in ratione, ex immoderata passione inferiorum potentiarũ, quæ non fuit in Christo, nec in aliquo sapiente, secundum beatum Thom.3.senten.d.15.q.2.ar.2.

PERVIETAS duplex é,ut scribit Bruli. di. 49.lib.4.Quędam est qualitatiua disponens ad uidẽdũ ea,quæ sunt: in eo: ut per cristallum videmus quæ continentur in eo.Alia est peruietas porosiua,& sunt ipsa foramina, vel pori,per quæ videbimus in gloria interiora nostri corporis, Et per istos poros nũc exeunt sudores, & pili. Vnde corpora glorioſa beatorum erunt colorata luminosa, & erunt peruia peruietate porosa ad modum cristalli pulchriora, non autem p uietate qualificatiua: quia sequeretur, quod essẽt corpora organica, quod nõ potest esse,quia si sic, sequeretur quod quælibet pars corporis esset ipsum corpus. Nam omnia corpora peruia sũt organica, vt q̃libet pars aeris est aer,quælibet pars cristalli est cristallus.Item ita sũt synonima peruietas,dyaphoneitas, perspicuitas, & transparentia.

PHILATERIVM. Vt scribit Guil.Eps Minaten. in suo rationali, est chartula, in qua decem præcepta legis scribũtur: huiusmodi chartulã solebant Pharisæi ante in signum religionis portare. Vnde in Euangelio:dilatant philateria sua. Et dicitur philaterium(ut idẽ dicit) a phi lare,quod est custodire:& terit, quod é lex. Philateria uerò est uasculũ de argẽto uel auro, uel cristallo, uel ebore,& huiusmodi,in quo sanctorũ cineres uel reliquiæ reconduntur:quod nomen(ut idem ait) compræhensum est a phylare quod é seruare:& teron, quod est extremitas: quia ibi aliquid de extremitatẽ corporis sanctorum puta, deus uel digitus, uel aliquid talę seruatur, & c.

PHI-

Digitized by

PHILOSOPHIA est amor scientiæ, ſm Aug. li. de Ciuit. Dei, 4. & ſm eũ contra Academicos, & ſm Philoſophos. Philoſophia eſt ars uitæ, & ꝓturbationũ medicina. Philoſophia ſm aliquos, eſt humanarũ, diuinarũque rerũ cognitio. Et diuidit in naturalẽ, rationalem, moralẽ. Quarũ ſunt multæ ſpecies à Philoſophis ordine miro traditæ, ut ſub naturali Metaphyſica de eſſentijs rerũ. Mathematica de numeris & figuris. Phyſica de motibus, ſub rationali ſeu ſermocinali Gramatica, Logica, Rhet. Sub morali Ethica, Iconomica, Politica, &c. Gerſ. trac. 9. ſuper Magnifi. Philoſophia & Theologia, ſunt utiles, ſi qs bene, & ad laudẽ Dei utit. Sed malè utenti non eſt utilis, imò uana & inutilis, & noxia habẽti (vt vult Gerſ. tract. 7. ſuper Cãt. glorioſæ Virginis) ſi nõ comes affuerit deuotio, q̃ prius eſt & humilis affectus qua comite poterit ad intelligẽtias plurimas euehi, quas non habebit de lege cõmuni ſimplex Chriſtianus. Poteritin ſuper talis eſſe utilis in doctrina, qua fides ſaluberrima gignit, nutritur defenditur, roborat, utilis ꝓterea (ſicut dicit Apoſtolus) ad arguendum. Philoſophi quoq; Theologi deuotione carentes, ſiniſtras de deuotionis myſterio deriſiones intulerũt. Rurſus ita ſe habẽt affectus, pietas, & humilitas in Deũ, ut nequeant una ueraciter ſine altera inueniri. Vide latiùs Gerſonẽ, & aliàs de Philoſophia, &c. multa perutilia. Et quamquã uera Philoſophia noſtræ theologiæ nequaquam ſit aduerſa: ſed nõ aſcẽdit ad eius altiſſima, ut idem dicit Gerſ. tract. 9. ſuper Magnificat.

PIACVLARE ad ſatisfactionẽ peccati pertinet. Vnde crimen piaculare ut refert Magiſter: quia uerò placuere, inquit flagitium commiſit, quid duabus cõmatribus uel ſororibus nupſit, magna pœnitẽtia debet ei iniungi, di. 42. quarti. Piaculare, id eſt dignũ expiare, ut exponit Rich. Hoc uocabulo uſus eſt Liuius li. 1. Et piacularia triſtitia, per quæ malũ fieri opinabãtur. Et piacularia auſpicia dicebantur, quæ ſacrificantibus triſtia portendebant, cùm aut hoſtia ab ara ꝓ fugiſſe, aut percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam partem corporis quàm oportet, ceciderit, &c.

PIACVLVM ſacrificiũ cultus & quicquid agitur ſeu præbetur pro ſacrificatione peccati. Virgi. *Ea prima piacula ſunto.* Horat. li. carmi. *Teque piacula nulla reſoluent* hoc eſt, nullis hoſtiis te expiabis. Aliquando dicitur crimen flagitium. Hiero. in lib. Iudicium. Nunquam tãtum nephas & tam grande piaculum factũ eſt in Iſrael. Virg. lib. 6.

Diffudit in ferã commiſſa piacula mortẽ.

PIARE ſignificat colore, quãdoque contaminare, q̃nque piè amare: aliq̃ndo purgare ſignificat. A quo expiare, qđ é purgare. Et impiare cõtaminare. Hie. in ꝓlo. Aggæi. Sed cùm memoratas populus multis tẽporibus idolis, ſeruiendo etiã effuſioné ſanguinis innocẽtum ſe grauiter impiaſſet 70. annorũ captiuitatem eundẽ populũ ſtatuit ſuſtinere. Et piabile qđ purgari poteſt, cuius contrarium eſt inexpiabile. Aug. ſuper Ioan. Viderunt ſe ingenti crimine impietatis adſtrictos, q̃ illum occiderunt, quem uenerari & adorare debuerunt. Et hoc putabant eſſe inexpiabile, &c.

PIETAS. Vocabulum pietatis multipliciter accipit ſm ſanctũ Bonauen. diſt. 35. q. 6. lib. 3. ſm quod innuit Auguſt. 10. de ciuitate Dei. Aut enim ſic pietas ꝓpriè Dei cultus intelligi ſolet, quã Græci Thoſebiam uocant. Hæc tamen erga parentes officioſe haberi dicitur. Morè autem vulgi, hoc nomen in operibus miſericordiæ nunc frequentatur. Cum igitur pietas ſic dicatur multipliciter valet erga Deum, erga parentes, & erga hominem quemcunque, ſecundum quod ordinat erga Deum, non eſt nomen doni, ſed potius eſt idem quod latria & theoſebia ſiue euſebia. De qua dicit Aug. quod eſt ſapientia: uerè, ſecũdum autem quod ordinat ad parentes, adhuc etiam non tenet rationem doni, ſed potius eſt ſpecies iuſtitiæ uirtutis, ꝓ eo qđ ad hoc ordinatur ſecũdum regulam naturalis iuris, & ſecundũ obligationem neceſſitatis: ſecundum autẽ quod attenditur, reſpectu cuiuſcunque

pro-

proximi, sic pietas est non doni. Aliter tñ attẽditur erga ꝓximũ pietas, donũ & misericordia, uirtus. Misericordia. n. respicit cõformitatẽ in natura, & necessitatẽ in indigẽtia siue in miseria. Pietas verò attendit in ꝓximo imaginẽ diuina. Vnde dono pietatis est hõ beneuolus, cuicũque homini q habet in se imaginẽ Dei, ita qđ beneuolentia illa ꝓ loco, & tẽpore aliquando ꝓgreditur in cõ passionis affectum, aliqñ in operis beneficiũ, &c. Et principaliter pietas dr̃ de cultu diuino, & de illa uirtute qua colitur Deus, S. Bonauen. Vnde pietas idem est qđ religio, qđ Grẽcè latria seu theosebia. Vnde propriè pietas est theosebia, i. cultus Dei interior, qui propriè pertinet ad uirtutes Theologicas. Religio uerò est latria, q̃ pertinet ad seruitutẽ diuinã exteriorem, hæc ex Aug. li. x. de ciui. Dei cap. 4. Et pietas à uulgo sumitur ꝓ actibus misericordię, q̃a Deus testatur hos actus sibi fieri. Et ex hoc Deus dr̃ pius, ex beato, Tho. secunda secundæ, q. 101. ar. 1. Et ſm eundem secũda secundæ. q. 80. ar. 1. pietas est specialis uirtus & principaliter est ad parẽtes ad patriam, in q̃bus includũtur omnes consanguinei, ciues, amici, patriæ. Vnde pietas ſm quosdam est ꝓ quam sanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium & diligẽs tribuitur cultus. Et ſm Ciceronẽ libro primo de natura Deorum, pietas est iustitia aduersus Deos. Gers. tra. v. super cantico Mariæ ait: Pietas ex affinitate, & affinitas ex generatione consurgit. Est. n. pietas in genere q̃dam amor proueniens inter aliquos ex radice uel causa cuiusdam affinitatis mutuæ, qualis inter ciues, & ciuitatem suã uel patriam, qualem præterea nos dicimur habere ad Deum: partem nostrum & Dominum q uicissim pius erga nos esse laudatur, q̃a possedit, fecit, & creauit nos. Et pietas q̃ cõcernit mutuam Dei ad nos habitudinem describi potest. Pietas est amor proueniens, eò quòd Dei genus simus capaces, atque participes eius, &c. Pietas ſm Greg. super Iob, est quæ docet opus misericordiæ. Magistralis diffinitio hæc est (ut scribit Gerson, parte secunda in compendio theologię de septem donis spiritusſanc̃ti.) Pietas est ex benignæ mentis dulcedine omnibus auxiliatrix affectio. & multis modis dr̃ (ut ibidem hẽt Gers. & supra patet ex Bona.) Est & pietas fidei, ad quam requiruntur tres conditiones in speciali, quas ponit Gerson parte secunda in fine de mirabili uictoria cuiusdã puellæ. Prima qđ illa q̃ fiũt in fide uel de fide, faciant ad excitationẽ deuotionis & piæ affectionis circa Deum & diuina: quia, s. resonant in laudem diuinę potentię vel clementiæ in miraculis & uenerationẽ sanctorũ. Altera conditio est quod habeatur circa talia probabilis aliqua coniectura, uel cõmuni relatione vel ex fidelũ attestatione qui dicunt se uidisse & audisse. Superadditur tertia cõditio cum discretione pẽsanda ꝓ viros in Theologia & bonis moribus eruditos, qđ in huiusmodi relationibus eorũ, quæ dicuntur de pietate fidei, non includat̃ vel immiſceatur aliquod falsum vel erroneũ, qđ manifestè sit in detrimẽtũ fidei vel bonorum morũ directè vel indirectè, palã vel occultè. Super quare cognoſcenda uel determinãda non est fas cuilibet palam, & passim ferre sententias & reꝓbationes, imo nec approbationes cõtẽtiosas, maximè quãdo tolerantur ab Ecclesia uel Prælatis Ecclesiæ in vna ꝓuincia uel in multis, sed iudicium & determinatio debent deferri ad eandem. Ecclesia seu Prælatos eius, & doctores Gers.

PIRATA nomen latrones, q primus mare infestauit, à quo omnes spoliatores & p̃dones piratæ dicti sũt. Vnde pirata dicitur, qui in mari prædatur (vt habet frater Osualdus li. quarto Rosarij Theologiæ, in dictione *excõmunicatio*) Vel pirata dicitur, q maria latrocinijs infestat, a quo piratorũ, quod dicitur habitaculum piratarum, vt scribit Ambro. de hostibus carnalibus nõ metuendis, q etiã subdit. Tandiu in piratorio sumus, quã diu in hac carne positi prædonum spiritualium tentationibus subiacemus.

PLANTARE seminare est, qđ sibi Apostolus

lus attribuit, quia per prædicationē qđ opus ē libe. arbit. (opus dico imperatū semen fidei fecit) secundū illud Luc. 8. Semē ē uerbū Dei. Sed gratia uiuificat & semē crescere facit, qđ solus Dominus tribuit. Hinc dicitur 1. Cor. 3 Ego plantaui, Apollo rigauit. Deus autem incrementum dedit. Plantate semina re est (vt dicit Gabriel distinctione 4. quæstione vnica, libro undecimo.

Plenitvdo multiplex est (ut scribit S. Bonauen. di. 1. lib. 3. circa textum.) Nā est quædam plenitudo naturæ, quædā gratiæ, quædam gloriæ. Plenitudo naturæ est in duplici differentia. Prima in quantum ad rem in conditione, de qua Gene. 2. Cōpleuit Deus die sexto opus suum. Secunda quantum ad rerum multiplicationem, de qua Psal. Domini est terra & plenitudo eius similiter & plenitudo gratię duplex est. Quędā in capite & de hac Ioan. 1. Plenū gratia & ueritatis. Quæda in membris, & de hac Actu. 1. Repleti sunt omnes spiritu sancto. Et Ephe. 1. ꝓposuit, &c. Similiter plenitudo gloriæ duplex est, uel quātum ad numerum electorū, de hac Apoc. 6. Sustinete modicū tempus donec imple. &c. Aut quantū ad perceptionem æternorum bonorū. Eccleſia. 24. In plenitudine sanctorum detentio mea, &c.

Plenvs gratia hoc nomen ęquiuocū est, ut habet Alexan. parte 3. q. 12. mēb. 3. quem & cæteri imitantur, & post eū scribit Gab. distin. 13. quæstione unica. ar. 3. li. 3. uide eūdē de plenitudine gratiæ ser. 4. de festo annūciationis Dominicę, q icipit: Illuxit nobis dies celeberrima. Et Brulif q. 1. di. 13. li. 3. Nā quādoq; importat plenitudinē sufficientiæ quandoque plenitudinē excellētis prō gratiua, quadoq; plenitudinē copię, quādoq; plenitudinē effluentis superabūdātiæ. Plenitudo sufficiētiæ est, uel q̄ sufficit ad finem id est, uitā æternam habendā, & hæc excludit omne mortale. Siue secundò, quę sufficit ad statum illū, uel ad opus ad quod quis ē ordinatus. Siue etiam tertio ad gratiam, ad quam est diuinitus prædordinatus. Vel quartò, quę sufficit nō tantum ad habendam aureā, sed etiā aureolā. Hæc plenitudo tribus modis primis ē omniū sāctorū, de qua illud accipi potest ad Eph. 4. Vt implemini in omnē plenitudinem Dei. Sed quartò accipitur Actu. 6. Stephanus autē plenus gratia & fortitudine, &c. quia ſua gratia no solùm cōdigna fuit aurea id est ꝓmio essētiali, sed etiā aureola. Meruit enim aureā & aureolam, quia fuit prędicator & martyr. Plenitudo excellentis prærogatiua est, qua, 1. habēs excellit cęteras creaturas puras, uerbo nō unitas, & hæc excludit omne peccatū mortale, ueniale & originale, & hæc est plenitudo uirginis gloriosæ, de qua Luc. 1. Aue gratia plena. Plenitudo generalis copię ē plenitudo numerosā, icludēs omne genus gratię. Et hoc modo Ecclesia dicitur plena gratię, qa nō est aliqđ genus gratiæ qđ nō sit in Ecclesia quātū ad aliquod mēbrū eius. Hinc dicit Apostolus. Diuisiones gratiarū sūt, unus aūt, spiritus, alij datur sermo sapiētiæ, alij sermo scięntiæ, &c. 1. Corinthiorū 13. Plenitudo effluētis superabūdātię, est gratia sūma de facto cōmunicata creaturæ redūdās, & superfluēs in cęteros. Et hęc est gratia animę Christi, quę nedū abūdat in Christo, quantū ad omnes uirtutes, & effectus eius impfectionē nō includētes, quod additur propter fidē, spē pœnitētiā, & similia, quibus annexę sūt aliquæ imperfectiones, & ideo in Christo nō fuerūt, sed etiam effluit tāquam capitis in omnia mēbra Ecclesiæ, non quod eadē gratia numero sit in Christo & in mēbris Ecclesiæ, aut aliqua pars grāe Christi, q̄ in Christo fuit realiter, transferatur in mēbra, sed effluit cautaliter meritorię, qa Christus per gratiā ſuā meruit omnibus gratiam & pseruationem vel remissionem peccatorum. Et hęc plenitudo est solius Christi quæ excedit gratiā virginis intemeratę & omniū electorū. Et de hac dicitur quātū ad superabūdātiam omnium, uirtutum, donorū & effectuum in Christo. Vidimus gloriam eius glo. qu. a pa. ple. gratia & uel. Ioā. 1. Gloria autē & gratia unigeniti ꝓpria est Christo. Et quo ad effluentia, dicię ibidem.

trà qua redditur dignus tãtæ gloriæ, ſm illud Apoſt Gratia dei uita æterna, ad Rom.6. Et hinc eſt qđ inter peccatorẽ pœnæ debitorẽ & iuſtũ glorã expectãtẽ nõ eſt mediũ, ſicut nec inter gratũ & ingratũ. Hęc Gab.di.14.q.1.art.1.li.4. Aſtipulatur prædictis Iacob.de Valen.ſuper illud Pſal 30. Saluaſti me de neceſſitatibus, animã meã à neceſſitatibus, ſcilicet ad pœnam quæ neceſſariò ſequitur culpam, & à culpa quæ neceſſario ſequitur ex fomite & concupiſcẽtia, quæ dicitur lex membrorum, quę quaſi neceſſitat & cogit alliciendo hominem ad pecandũ. Iſta enim dicuntur neceſſaria, quia ſunt connexa & alligata: nam ex peccato primorum parentum in eſt nobis fomes & corruptio naturæ in carne, ex cuius contactu anima maculatur peccato originali, & ex eius conſenſu cauſatur peccatũ, actuale, & mortale in uoluntate, ex quo ſequitur reatus & pœna ſenſus. Et ideo iſta dicuntur neceſſitates quædam in nobis, à quibus nos Chriſtus liberauit per ſuam paſſionem & ſacramenta Eccleſię. Nam liberat nos à peccato, ut nõ ſit nec imputetur, & liberat nos à fomite, non ut non ſit, ſed ut non imputetur (ut inquit Auguſt.) Hęc Chriſtopolitanus epiſcopus. Et ut ex prædictis haberi pót: Pœna dupliciter accipitur. Vno modo ut dicit damnum alicuius ſimpliciter, ſine reſpectu ad aliud. Secundo dicit ordinem ad precedens demeritum, & illo modo afflictio brutorum & mors eorundem licèt ſit damnum & diſconueniens brutis, nõ tamen eſt pœna, quia nõ præceſſit culpa. Primò non pœna formaliter eſt carentia boni conuenientis uolũtati uel uolenti. Eſt autem duplex pœna (ut notat Gabriel diſtinctione 36.q. unica. ar.1.li.2.) quædam nuda (boni cõuenientis naturæ intellectuali) carẽtia, ut priuatio uiſionis & fruitionis diuinę, quæ dici ſolet pœna damni. Alia eſt qđ poſitiuus; & tamen diſconueniens tali naturæ, ſicut calor excellens eſt aliquod poſitiuum diſconueniens corpori. Sic & pœna ignis infernalis & uermis carceris & fœtoris, quæ dicitur pœna ſenſus De quibus infra plus dicetur. Et omnis pœnã quæ eſt afflictio quædam, quæ alicui infligitur, eſt a Deo, à quo eſt omnis entitas poſitiua, vt vult Gabriel & Scotus & sãctus Bonauẽtura. di 36. queſtio. vlt. li. ſecũdo. Illa autẽ pœna quæ eſt formaliter peccatũ, nõ eſt à Deo, niſi vt, à deſeréte, qđ eſt dictũ, qđ volũtas deficiés a rectitudine iuſtitiæ in actu deſeritur a Deo, ita qđ Deus nõ cogit ſibi ad rectitudinẽ à qua volũtas ſua ſpõte defecit, &c. Et poſitiua pœna quæ eſt effectiuè à Deo, eſt bona, imo quadoque eſt medicinalis. ſi nõ ẽ exterminatiua, ut videre potes apud Gerſ. de uita ſpirituali animæ lect.4. Pœna autẽ quę eſt formaliter peccatũ nõ eſt a Deo efficiẽte. Poſſit tamẽ dici a Deo deſeréte, vel permittẽte. Et pœna quædam eſt inflicta a iudice, quædã acta ab ipſo peccãte, quia homo peccãdo ſibimet infert pœna, ut inquit Richar. di.49 ar.v q.7.li.4.

Pœna dicitur ordinatiua culpæ ſecundũ Gabriel diſt.36.q.unica.lib.2. pro quanto per pœnam reducitur volũtas peccatrix ad diuinæ iuſtitiæ ordinem. Plura ibi Gabriel. Et ſecundum eũdem articulo ſecundo. Omne inquit peccatum eſt pœna. Vnde Augu.li.primo confeſſionũ, Iuſtiſti enim & ita ẽ, vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus, neque enim ad momẽtum eſt dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ. Et probatur ratione. Nã voluntas priuans ſeipſam, iuſtitia priuat ſe maximo bono ſibi conuenienti, cuius carentia maior eſt ſiue peior eſt cuiuſcũq; commodi illati propter talem culpam: ergo infert ſibi pœnam. Longior eſt Gabriel ubi ſupr. Et infra dicit. Ad culpam inſeparabiliter ſequitur pœna, ſiue dicatur pœna quędam afflictio, ſiue in uoluntaria paſſio. Sed pœna quæ eſt damnificatio, ſemper ſequitur: quia nunquam eſt homo in culpa, quin ſemper ſit in damno. Afflictio verò, ſiue remorſus ſequitẽ in habitu, quamuis ꝓpter delectationẽ intenſam, uel inconſiderationem, vel diſtractionem animi non ſentiatur. Gabr. poſt Bonauenturam. Non autem omnis culpa peccati alterius eſt pœna. & probat idem Gabriel de primo peccato. Nã non eſt pœna peccati præcedentis, cum

ipſum

ipſum ſit primũ nec ſequentis: quia pœna non præcedit culpã. Non enim prius eſt ultor quam aliquis ſit peccator, ut uult B. Augu ergo nec alterius peccati. Omne peccatũ poſterius, eſt pœna prioris & cã poſterioris: ut ſentit Magiſter di. 36 li. 2. niſi ultimũ fuerit. Vnde Aug. qđ refert Magiſter inter primum pecca tum apoſtaſiæ & ultimam pœnam, ignis æterni media, quæ ſunt & peccata, ſunt & pœnæ peccati. Probatur rõne, qa pec cans peccãdo demeretur deſeri a Deo, deſertus aũt a Deo non poteſt nõ cadere in aliud peccatum, ſm illud Gregor. in mora. Peccatum quod non pœnitentiã deletur, ſuo pondere trahit ad aliud, ergo peccati ſequentis demeritum eſt peccatum præcedens ſicut eſt demeritum deſertionis a Deo. Gab. ubi ſupra.

Poena quando cõparatur ad punitũ non placet Deo, ut ſcribit S. Bonauen. diſ. 1. li. 4. Non enim creauit nos ad puniendum, ſed quando cõparatur ad meritũ, ſcilicet, ad exiſtentem culpam, & ſic eſt in ea manifeſtatio iuſtitiæ, & ordinis: ſic placet Deo inquantũ iuſtus. Et ſimiliter quando cõparatur ad finẽ uel eſſectum, utputa ad iuſtificationẽ rei. Et ſic placet ei inquantũ miſericors. Vnde in punitione quæ eſt uia ad iuſtificationẽ rei, lucet miſericordia & iuſtitia, & ita eſt Deo placẽs, & talis fuit pœna circuncifionis. Et (ut idem ait) Deus non delectatur in pœna ſm quod pœna, ſed ſecundum quod iuſta uel iuſtificatoria, tamẽ hæc delectatio ſemper eſt cũ aliquo rigore. Et quia lex uetus fuit lex rigoris, ideo debuit in ea eſſe pœnalis curatio, ſicut eſt circuncifio. Hæc Bonauen. q 1.

Poena ſecundum Rich di. 20 arti. 2. q. 1. lib. 4. cauſatur dupliciter, ſcilicet ex abſentia boni amati & præſentia mali odiſi, & utroq; modo pœna purgatorij maior eſt qualibet pœna temporali. Animę enim in purgatorio, quia motus earum nõ retardatur mole corporis, uehementiſſimè deſiderant cũ Deo perfecti fruitione coniungi, & ideo ex huius fruitionis & coniunctionis abſentia uehementiſſimè affliguntur, maximè cum tempus uideant aduenifſe quo cũ Deo perfectè eſſent coniunctæ, ſi dum erant in corporibus, pœnam ſuis peccatis debitam perſoluiſſent, quia etiam pœnam, nõ tantum eſt læſio, ſed læſionis apprehenſio, uel ex tali apprehenſione cauſata: ideo tantò cæteris paribus pœna eſt maior, quantò apprehenſio læſionis eſt fortior. Animæ autẽ in purgatorio fortioris ſunt apprehenſionis quàm dum erant in corporibus. Rich.

Poenae ſunt multiplices. Quædam ſunt æternæ, quædam tẽporales. Pœnæ temporales quædam contrahuntur, quædã aſſumuntur, de quo S. Bonauentura diſ. 4. ar. 1. q. 1 li. 4. Et di. 40. ar. 2. q. 2. li. 1. ait: Pœna quædam eſt inflicta, quædã contracta, quædã acta. Pœna inflicta ſimpliciter eſt paſſio & nõ repugnans gratiæ, ut fames, ſitis, & ægritudo, & cæteræ pẽnalitates & miſeriæ huius uitæ. De quo uideatur Alexander par. 4. q. 2. §. ulti. & Gab. diſ. 4. q 1. ar. 1. li. 4. Pœna contracta eſt fomes & cõcupiſcentia, & hæc quidem paſſio eſt, & ideo pœna, ſed tamen inclinat ad actionẽ malam, & ideo gratiæ repugnat, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad inclinationẽ. Pœna acta eſt ſicut obduratio & gratiæ expulſio, & hæc quidem pœna eſt, quia paſſio eſt, ſed quia ex mala actione ſiue ex peccato eſt, & illud cõcomitatur inſeparabiliter, ideo opponuntur gratiæ. Et ita patet quod nihilominus eſt pœna & paſſio. Quamuis enim contingat per propriam actionem, nihilominus pœna eſt, ſicut patet in ſcabioſo, q in ſcalpendo ſe delectat, ſed poſtea ſentit in carne ardorem. Quædam pœnæ aſſumuntur & imponuntur in ſatisfactione actualis peccati, ut ieiunia, uigiliæ, & corporalia & ſpiritualia exercitia & laborioſa opera, & uariæ corporis caſtigationes. Et pœnę temporales (ut ſcribit S. Bonauen. diſt. 33. ar. 3. q. 1 li. 2.) non tantum ſunt punitiuæ, ſed etiam promotiuæ. Vnde Deus nõ tantum affligit inimicos ſuos, uerum etiam amicos, ſicut patet in Tobia, Iob: & ideo in afflictione temporali ſeueritati iuſtitiæ iuncta eſt benignitas miſericordiæ, quæ duo elegãter reperiri debẽt i omni punitione Dei & remu-

remuneratione. promouent quoque pœnæ temporales (vt idem sanctus Bonauē. dicit di. 4. art. 1. q. 2. li. 4.) multipliciter ad bonum. Dantur enim propter humilitatem. Iob. 3. Sagittæ Domini militant in me, quarū indignatio, &c. Propter timoris incussionē. Iob. 6. Terrores Domini militant contra me. Propter suiipsius cognitionem. Esa. 28. Tantūmodo sola vexatione dabit intellectū, &c. Propter simulationem ad bonū. Mat. 2. Surgite & ite, quia nō habetis hic requiē. Propter exēplum non peccandi. Zach. 13. Adam exēplum meū ab adolescentia mea. In exercitium virtutū, & maximè in virtute patientiæ. Rom. 5. Et gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur. Et Iudi. 3. Hæ sunt gentes quas reliquit Dominus vt rudiret Israel. Bonau.

Pœna secundum Augu. li. 14. de ciuit. Dei cap. 15. est dissensio animæ ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt. Potest autem pœna esse voluntaria (vt scribit S. Bon. di. 20. par. 1. qu. 3. li. 4.) tripliciter. Vno modo, quia assumitur à voluntate imperante, sicut est pœna pœnitentialis. Alio mō quia sustinetur à voluntate acceptāte, sicut est pœna martyrii, quia adeo eis placet qđ ab ea liberari non vellent. Tertio mō est quædā pœna, q̄ sustinetur à voluntate tolerante, vt pœna est in patientia ita quod eius oppositū in desiderio, sicut cùm amans & desiderans sanitatem infirmatur sustinet quidem infirmitatem tanquam pœnā diuinitus inflictā, attamen ab ea liberari procurat, & illud misericordiæ habet rationem voluntarii. Hoc mō volūtaria est pœna purgatoria in viris iustis, qui voluntariè eam sustinent & desiderant vehementer ad patriam venire, & alios sibi auxilium præbere. Hæc Bonauē. Vel pœna dicitur voluntaria. Vno modo secundum Gab. di. 14. q. 1. ar. 3. dub. 1. lib. 4. quia patienter passa: puta, quia patienter toleratur sine remurmuratione. Vel secundo modo, quia accepta vt medicina acris & afflictiua. Tertio vt causata à voluntate tanquam à causa propinqua partiali, nō tamē intēdēte effectū. Quarto vt causata à voluntate tāquā à cā remota principali effectum intendente. Sic pœna corporalis exterior. aut sensitiua interior omnibus his modis pōt esse voluntaria, quia potest patienter tolerari ab alio inflicta, potest etiam voluntate acceptari, potest & à voluntate vt motrice membrorum corporis causari, potest etiāimperari, vt legitur 3. Reg. 20. de Prophetia dicente: Percute me. plura vide apud Gabriel vbi supra.

Pœna quædam est materialis, quædam personalis, vt scribit Brulifer distinctione 44. & est quæ omnibus conuenit, siue quæ omnibus infligitur, sicut sunt pœnæ consequentes peccatum primorum parentum, de quibus dictum est. Pœna verò personalis. est illa, quæ conuenit alicui & non conuenit alteri, vt sunt pœnæ infernales.

Pœnales miseriæ sunt multæ, quas primorum parentum culpa traduxit in posteros. Has annumerat Gabriel lect. lxxix. canon. Vide & eundem serm. 1. dominicæ 70. Et aliquæ sunt spirituales, aliæ corporales. Spirituales, quæ se tenent ex parte potentiarum animæ, quæ sunt memoris, intellectus, voluntas. Quarum quę libet grauatur suis miseriis. Memoria quidem ineptitudine & labilitate. Intellectus, habetudine & cæcitate. Voluntas pronitate ad vitia ad scipsam recuruatione. Ex quibus oriuntur in anima multa mala: quę videre potes apud Gabr. vbi supra. scilicet, ignorantia, errores, timores, tristitiæ, & sollicitudines, &c. Corporales miseriæ multiplicantur: vt discrasiæ peruersiones, & defectus sensitiuarum, virium interiorum & exteriorum. Interiorum, vt species maniæ, melancholiæ, furiæ, phrenesis. Exteriorum, vt organorum indispositio, quales sunt oculorum lippitudo, luscedo, cæcitas, aurium surditas, odoratus & gustus, tactus, grossa terrestreitas. Naturales, vt inumeræ egritudines, malæ complexiones, naturaliū viriū deordinationes, mōstrositates, & inexplicabiles cæterę calamitates, inquetudines & labores, quæ non nisi quadam vicissitudine releuari possunt. Quid enim hic (ait Bernard. sermone 12. de diuersis) nisi labor, & dolor, & afflictio spiritus. Hinc apostolus 2. Corinth. 7

Nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſsi ſumus, foris pugnæ, intus timores. Et ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. Vide latius apud Gabr. vbi ſupra.

POENA damnatorum eſt multiplex (ut ſcribit Scotus di. 50. & vltima q. 3. lib. 4.) Quę dam eſt pęna damni, carentia, ſcilicet, viſionis diuinæ. Alia eſt triſtitia de ipſa pœna, Tertia triſtitia de culpa, non vt eſt offenſiua Dei, ſed vt cauſa pęnæ. Quarta eſt triſtitia de igne cōburēte perpetuo. Quinta de igne immurante & retinente intellectum damnatorum in perpetua conſideratione ſua. Tertia triſtitia, ſcilicet de culpa, inquantum eſt peccatum, eſt vermis conſcientiæ. Pœnam infernalem eſſe magnam & multiplicem quo ad omnem ſenſum oſtendit Gabriel lectione 33. canonis. Et hæ pœnæ damnatis (vt inquit ipſe) perpetuo infliguntur ſecundum corpus & animam. Corpus quidem pœnis variis, quo ad omnes ſenſus afficitur, anima ſecundum omnes ſuas potentias cruciatur. Nam quo ad viſum, eſt ibi luminis priuatio, quod delectabile eſt oculis videre, ſecundum illud Eccle. 11. Dulce lumē & delectabile eſt oculis videre Solem. Vnde Matth. 22. Ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores. Eſt & ibi fumus execrabilis Apocal. 14. Fumus tormentorum eorum in ſecula ſeculorum aſcendet. Quo ad auditum eſt ibi ſonus horribilis. Sapien. 17. Sonitus deſcendens, perturbat illos. Item gemitus miſerabilis & blaſphemia execrabilis. Apoc. 16. Quo ad olfactū eſt ibi ſulphur fœtens Apoc. 14. Cruciabuntur igne & ſulphure in conſpectu angelorum. Et in Pſal. Ignis ſulphur pars calicis eorum. Quo ad guſtum abſinthium amarum, cibus. Ierem. 9. Ecce cibabo populum abſinthio, & potum dabo eis aquam fellis. Item Fel draconum, potus. Deut. 32. Vua eorum vua fellis & potus amariſsimus, fel draconum vinum eorum, & venenū aſpidū inſanabile. Quo ad tactum eſt ibi ignis vrens. Mat. 25. Ite maledicti in ignē ęternū, &c. Iterē vermis corrodens, de quo Eſa. 14. Item beſtia mordens, Deut. 32. Dentes beſtiarum immittā in eos. Item æſtus inſuperabilis, & frigiditas intollerabilis. Iob. 24. Tranſibunt ab aquis niuium ad calorē nimium. Affligitur & anima in ſuis potentiis ſenſitiuis & intellectiuis. vnde ſecundū Diony. eſt ibi proterua phantaſia, demens concupiſcentia, & furē tristitia. Torſiones & dolores tenebunt eos, ſcribitur Eſaia 13. Plura Gabriel refert de illis in canone vbi ſupra. Has pœnas in quadam ſumma numerat. Inno. in de vili. condi. huma. in fine. dicens: Ibi erit fletus & ſtridor dentium, gemitus, eiulatus, & vlulatus, luctus, & cruciatus, ſtridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor, & fœtor, obſcuritas & anxietas, acerbitas & aſperitas, calamitas & egeſtas, anguſtia, & triſtitia, obliuio, & confuſio, turſiones, & punitiones amaritudines, & terrores, fames, & ſitis, frigus, & cauma, ſulphur, & ignis ardebunt in ſecula ſeculorum. Qui hæc fideliter corde pertractat, dicere poteſt cum Prophetas: Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni circunde. me. Quis enim hæc meditans, non anxiè terretur? Sed fœlix terror inquit Gab. tranſitorius, qui timorem æternum excludit. lect. 33. cano. &c.

POENA VERMIS dupliciter poteſt accipi, vt ſcribit Rich. diſt. vlt. ar. 5. q. 2, lib. 4.) Aut propriè, ſcilicet, pro verme corporali, aut metaphoricè, ſcilicet, pro remorſu conſcientiæ, qui vermis dicitur inquantum oritur ex putredine peccati, ſicut vermis ex putredine corporali, & animā ſpiritualiter pungendo affligit, ſicut vermis carnē ipſam pungendo vel mordendo. Vtroque modo dicunt aliqui in inferno pœnā vermis: propter hoc quod dicit ſcriptura Iudith vlt. Dabit ignem & vermes in carnes eorum. Et Eccleſiaſtici 7. Vindicta carnis impii, ignis & vermis. Vermis autem puniens carnem, eſt vermis corporalis, vt eis videtur: quamuis Aug. 12. de ciuitate Dei. cap. 20. dimittit ſub dubio. Vtrum in inferno erunt vermes materiales vel non, tamen communiter tenetur quod non. Per pœnam enim vermis intelligit ſcriptura remorſum conſcientiæ, quo & ſi principaliter & immediatè affligitur anima, eo tamen & ex conſequenti & per quādam redundantiam affligetur caro. Vnde caro damnatorum affligetur & ab exte-

Digitized

exteriori & ab interiori. Astipulatur Scotus in fine quarti libri distinctione vltima. quæstione vltima, qui inquit. Pœna vermis erit quædam tristitia & continuus remorsus conscientiæ, & ista pœna erit inæqualis, sicut tristitia, qua nollet isti mala pari, est eis inæqualis. De pœna vermis dicit Petrus de Palude distinctione vltima, libro quarto. Vermis conscientiæ, qui non moritur, dicitur pœna spiritualis damnatorum, & remorsus conscientiæ & synderesis. Omnis quoque desperatio & obstinatio & omnia alia spiritualia secundum eundem, vermis nomine continentur, quæ immediatè de putredine peccati generantur. Et conclu. 3. idem ait. Pœna spiritualis in gehenna maior est omni corporali, scilicet dolor de priuatione maximi boni. Et maior est pœna vermis, vt vult Richar. vbi supra, quàm illa quæ causatur ex igne, vt ibi probat: principalius tamen anima apprehendit ignem per sensum, & vermem per intellectum. Fortior autem est apprehensio per intellectum, quam per sensum. Et vermis est quid magis intelligibile cum sit quid spirituale, quam ignis, cùm sit quid sensibile. Vermis etiam præsentior est animæ quàm ignis, quia corporalia non possunt esse intra animam sicut spiritualia. Malum autem quod est animæ realiter præsentius, & ad ea cognitum perfectius, sibi fortius est coniunctum. Plura Rich. ibi. Vide & Gregorium xv. moral. & sanctum Bona. distinctione vltima libro quarto artic. 2. quæstione 2. Et pulchra de verme rodente & puniente. Et quæstione 3. in fine dicit, quod iusto Dei iudicio fiet, vt mali simul omnia peccata memorentur vt de omnibus continuè torqueantur, & ideo vermis est pro omnibus, & non intensior nunc quàm antè. De hac pœna dicit Gabriel lectione 33. canonis. Et inquit in voluntate remorsus continuus & obstinatio in malo. De quo Aug. in de fide ad Petrum. In inferno & si spiritus erit pœnitudinis, non tamen erit correctio voluntatis. Sapien. 5. Pœnitentiam agentes, & præanguistia spiritus gementes, &c.

Pœna damnatorvm generaliter est duplex, scilicet, damni & sensus. Pœna damni est carentia beatitudinis. Pœna sensus est quæ infert dolorem. Vel pœna damni (vt dicit Petrus de Aliaco) est priuatio præmii beatifici. Pœna sensus est afflictio infernalis tormenti. Istas pœnas innuit Dominus cũ dixit, & habetur Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternũ. Videatur latiùs Cardinalis Cameracen. in principio in primum sanctenc. Et vt scribit Richar. distinctio. vlti. artic. 5. quæstione vltim. lib. 4. in damnatis est pœna damni & pœna sensus. Pœna damni est perfectionis, ad quam erant apti nati carẽtia ex peccato causata. Pœna sensus est quæliber pœna ex læsionis apprehensione sensibili seu intellectuali causata. Prima pœna essentialiter non est dolor neq; tristitia, sed ipsa apprehensa, vt ex cõmissione vel omissione propriæ voluntatis causata est tristitiæ causa. Pœna autẽ sensus est essentialiter tristitia vel dolor, & inter pœnas damni carentia visionis Dei maxima est. Et tristitia causata ex illa carentia apprehensa, vt prouenies ex actuali malitia propriæ voluntatis, est maxima inter pœnas sensus, quia quamuis damnati non appetant videre Deũ propter amorem suæ bonitatis, tamen vehementissimè illud appetunt propter desideriũ propriæ delectationis, vide latiùs Richardum ibi. Et intelligendum hoc videtur de pœna damni, quæ cõsequitur peccatũ actuale, quia illam concomitatur tristitia & pœna vermis pro quanto sic damnati odiunt carentiam diuinæ visionis, inquantum in eis est propter demerita propria (vt scribit Gabr. lectione 33. canonis.) pœna autem damni (vt idem dicit) quæ sequitur originale in pueris sine baptismi susceptione decedentibus, est in ipsis pœna mitissima secundum beatum Aug. in bapt. parvulorum, & hoc fortè, quia eam tristitia non concomitatur. Et de pœna damni intelligitur illud Iacob. Qui peccat in vno, factus est omnium reus, scilicet quantum ad pœnam damni, quia eque bene priuatur aliquis visione Dei, p vno peccato mortali, ac si commisisset multa peccata mortalia, &c.

Pœna virorum crudelium, & malorum quam habebunt in extremo iudicio, erit quadruplex (vt scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. 111.) Peccator vide

bit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Primò quia cùm peccator ſuperbus videbit i iudicio miſericordes & pauperes ad gloriam deſtinari, quos ipſe perſecutus eſt in hac vita, & contempſit, tũc iraſcetur præ inuidia, & vretur in corde. Secundò quia fremet ex pœna ſenſus ad quam deſtinabitur ex ſententia Chriſti. Tertiò tabeſcet & putrefiet in anima ex pœna vermis, cùm cognoſcet ſe fœlicitatem perdidiſſe ex ſua culpa. Quartò quia votum & deſiderium ſuum erit fruſtratũ quiatunc perdet gloriam mundi in qua confidebat & illecebras & delectationes illius, & ſic torquebitur in animo. Hæc & plura Valentia.

Pœna canonica ſecundum Scotum diſtinctione 13. quæſtione 2. li. 4. & diſtinct. 15. q. 1. libro 4. & imitatur eum Gabriel lect. 9. canonis, eſt pœna inflicta per canones prohibens, vel arcẽs punitum ab aliquo gradu Eccleſiaſtico qui alias ſibi liceret. Dicitur per canones, quia aliquando huiuſmodi pœna incurritur ipſo facto. Dum canon fuerit latæ ſententiæ, vt eſt canon. ſi quis ſuadente 17. q. 4. per quem excommunicatus eſt quiſquis manus violentas iniicit in clericum, etiam ſine iudicis declaratione. Dicitur vel ſecundum canones, quia aliquando pœna ipſa non ſtatim ipſo facto incurritur, ſed per iudices ſecũdum canonum diſpoſitiones infligitur. Vnde quando Canon hæc vel illa facientem mandat excommunicari. Dicitur, q alias ſibi liceret, quia non eſt pœna laico quod non conficiat, quia hoc alias ſibi non conuenit, ſed ſacerdoti pœna eſt. Neque homini pœna eſt ſi volare prohibetur. Huiuſmodi autem pœnæ multæ ſunt nõ fundatę ſuper aliquam pœnam vel defectum naturalem, vt degradatio, irregularitas excommunicatio maior, diſpoſitio, ſuſpenſio ab executione eorum quæ ſunt ordinis, ſimonia, infamia, & quędam alia huiuſmodi ad iſta reducibilia, vt ſub infamia poteſt contineri, eſſe publicum peccatorem, quod continet multa, ſcilicet, publicum fornicariũ, publicum vſurarium & huiuſmodi. Aliquę autem pœnę canonicę fundantur ſuper defectus naturales. Non enim voluit Eccleſia quaſcunque perſonas defectuoſas miniſtrare in altari, & meritò, quia in veteri lege ponitur, Leuit. 21. Lex homini, quia habuerit maculam quòd non offerret Deo, ſuo panem, nec accedat ad miniſterium eius. Iſti autem defectus ſunt in quibus eſſet ſcandalum puſillorum: ſi taliter defectuoſus in naturalibus miniſtraret, & rationabiliter: quia quicquid ſine peccato mortali poteſt dimitti, vitandum eſt, ſi exercitio eius oriatur ſcandalum puſillorum. Tale ſcandalum oriretur ſi notabiliter defectuoſi in naturalibus, vt mutilati vel horribili, infirmitate infirmi, vt lepra, & huiuſmodi miniſtrent in altari. ideo Eccleſia rationabiliter talibus defectibus naturalibus adiunxit pœnas canonicas ſcilicet, prohibitiones miniſtrandi, propter reuerentiam ſacramenti, & ad vitandum ſcandalum puſillorum. Et iſtę prohibitiones patent in canone di. 25. & 110. de corpore vitiatis. Requiritur ergo in ordinate conficiente ablatio omnium horum impedimentorum: quia habens quodcunque iſtorum, ſi, conficit, facit contra prohibitionem Eccleſię, & ita mortaliter peccat, ſi non ignorat ſe ligatum huiuſmodi pœna, vt vult Scotus diſtinctione 12. quęſtione ſecunda libro quarto & Gabriel in canone vbi ſupra. Qualiter autem incurrãtur huiuſmodi pœnę. & quali remedio remittuntur legito Scot. diſtinctione 25. quęſtione prima lib. 4. & de pœnis ſingulis ſuis locis patet.

Pœna Christi. Vide in dictione *Paſſio Chriſti* & ſupra tactum eſt.

Pœnosvm à pœna venit, & dicitur plenum pœna, vnde ſeptimana penoſa dicitur ſecundum Petrum Palud. diſtinctione 17. quæſtione v. articulo ſecundo in fine libro quarto quam vltimam eſſe puto quadrageſimę. A pœna quoque venit pœnitentię, de qua paulò pòſt dicetur.

Pœnitere dicimus quum quę ipſi fecimus, aut quę de noſtra voluntate, noſtroque conſilio facta ſunt, ea nobis pòſt incipiunt diſplicere, ſententiamq; in his noſtram demutamus. Et quoniam q̃ nobis tędio & pudori ſunt, pœna quędam eſſe videntur, vt pœnitet, aliquando ꝑ tedet accipiatur. Sanè vt dicamus, mo

pœ-

pœnitet ideſt, pœna tenet. Et pœnitere ſecundum Scotum di. 14. q. 1. li. 4. eſt deteſtari, vel odire peccatum à ſe commiſſum vel diſplicentiam habere, de hoc peccato à ſe commiſſo, vel pœnitere eſt vindicare peccatum à ſe commiſſum, & hæc eſt prima deſcriptio, & ſuperior eſt ſecũda. Tertia deſcriptio, pœnitere eſt pœnam infligtam pro peccato ſuo commiſſo graanter acceptare. Quarta deſcriptio eſt, pœnitere, eſt pœnam ſibi pro peccato ſuo infligtam patienter ſufferre, latiùs declarat has diffinitiones Scotus. Omnis autem punitio voluntaria continetur ſub aliquo quatuor modorum pœnitentiæ, ſed ad deletionem cuiuſlibet peccati mortalis, actualis, poſt baptiſmum commiſſi, requiritur aliqua punitio voluntaria, ergo ad eius delectionem requiritur pœnitentia, dicta aliquo illorum quatuor modorum. Hæc Scotus.

POENITENTIA capitur multipliciter (vt & colligit frater Oſualdus de Lasko libr. 4. Roſa. Theo.) Primo modo dicitur deſperatiuus dolor, ſicut de Iuda proditore, dicitur pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos, & de damnatis. Sap. 5. Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Damnati autem pœnitebunt non propter amorẽ iuſtitiæ, ſed propter odiũ pœnę (vt inquit S. Bon. diſt. 14. parte 2. ar. 1. q. 3. in fine li. 4. & concordat Rich. eadem di. ar. 3. q. 2. non enim pœnitent in ſpe veniæ, ſed propter pœnam horibilem, &c. Secundo modo pœnitentia dicitur dolor interior, & ſecundum Richar. capitur tripliciter, ſcilicet, pro habitu pœnitentiæ. Secundo pro actu pœnitendi. Tertiò pro dolore conſequente.

POENITENTIA ſecundum Gabr. di. 14. q. 1. ar. 1. li. 4. accipitur dupliciter. Vno modo pro aliquo actu, vel habitu pœnitẽtis. Secundo modo pro actu ſacerdotis pœnitentem à culpa abſoluentis. Primo modo dicitur virtus, quia eſt habitus virtuoſus, aut actus exterior, vel interior, a virtute procedens, vel virtutẽ generãs. Secũdo modo dicitur ſacramentum, quia ſic eſt abſolutio ſacerdotalis efficaciter ſignificans gratiam, animam pœnitentis à peccatis mundantem. Et pœnitentia primo modo ſecundum Augu. dicitur quaſi pœnæ tenentia, & pœnitere quaſi pœnam tenere, & poteſt infligi actiuè vel paſſiuè. Vnde pœnitentia quandoque ſimpliciter accipitur pro pœna peccati purgatiua, & nec actiue nec paſſiuè, & hoc modo eſt triſtitia conſequens diſplicentiam de peccato, ſiue interior à voluntate, ſiue dolor in potentia ſenſitiua, ſiue etiam aliqua exterior pœna corporis afflictiua, vt ieiunium & cætera opera ſatisfactionis. Secundo modo, accipitur pœnitentia actiuè, & ſic eſt actus huius pœnæ cauſatiuus, qui duplex eſt, interior & exterior. Interior eſt voluntatis, & hic eſt duplex. Vnus imperatiuus, qui eſt velle peccatũ punire. Alius conſequens Imperiũ, & eſt actus elicitus à voluntate, q̃ eſt deteſtatio peccati vel diſplicentia peccati commiſſi, qã nihil aliud eſt q̃ velle nõ peccaſſe. Hoc enim velle ſequitur triſtitia in voluntate, & quandoque dolor in ſenſu. Et quantò iſtud velle eſt intenſius, tantò ſequit̃ maior triſtitia. Tertius eſt actus imperatus, & eſt caſtigatio aliqua ſibi ipſi inflicta p peccatis, & illo modo eſt ipſa confeſſio, quæ eſt cauſa verecundiæ, & opera ſatisfactionis, quæ cauſæ ſunt corporalis pœnæ, dicuntur pœnitentia. Tertio modo accipitur pœnitentia paſſiuè, & eſt voluntaria ſufferentia pœne ſiue à ſe, ſiue ab alio inflictę pro peccato tam interioris quã exterioris, & nihil aliud eſt quam vel le patienter pati pœnã p peccato. Et poſſunt illi actus reduci ad q̃q; quorũ q̃libet dicitur pœnitentia, qui ſe ſequuntur quodam ordine. Primus eſt velle vindicare ſeu punire peccatũ, quẽ ſequitur cotritio, quæ eſt deteſtatio, vel odiũ peccati, ideſt nolle peccaſſe. Hunc ſequitur triſtitia in voluntate, & quandoque dolor in ſenſu, vſque ad effuſionem lachrimarum, quæ non eſt propriè actus voluntatis, ſed paſſio conſequens deteſtationem peccati. Quartò ſequitur acceptatio huius triſtitiæ & doloris: quæ eſt quædã cõplacentia, qua vult ſequi triſtitiam & dolorem, & complacet ſibi in illis. Vnde dicit Aug. Peccator, de peccato doleat, & de dolore gaudeat. Deinde ſequitur exterior pœnalis ſatisfactio & acceptio eius. Et accipitur pœnitentia, nõ ſolũ pro actibus dictis, ſed etiam pro habitibus ex eis geni-

tis. Illi aũt actus possunt multipliciter variari quantum ad circunstantiã finis. Potest.n.quis velle vindicare peccatum, aut ipsum detestari vel pœnã acceptare, vel qa peccatũ est æternæ pœnæ inflictiuum, vel quia est præmii impeditiuum, aut quia est inhonestum & bonæ famæ corruptiuum, vel quia Dei offensiuum. Et secundũ has circunstantias alias & alias diuersificantur illi actus. Omnes autem illi actus habentes alium finem, quam Deũ, informes sunt, pro eo quòd non procedunt ex charitate. Sola enim charitas est forma cæterarum virtutum. Vide latiùs Gabrielem nota.3.vbi supr. Et secundum diuersas pœnitentiæ acceptiones, variè diffinitur pœnitentia à patribus. Quarũ septem recitat Alex. par.4.qu.54.memb. 2. Magist.di.14.li.4. recitat aliquas earum. Prima est Ambrosii.

Pœnitentia variè diffinitur. Vnde secũdum Ambrosium, pœnitentia est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, q̃ quisque commisit. Pœnitentia secundum Augustinum de Ecclesiasticis dogmatibus, est pœnitẽtia nõ admittere & admissa deflere. Et huic concordat Ambr. dicens: Pœnitentia est mala p̃terita plangere & plangenda iterũ non committere. Cui etiam concordat Greg. dicens: Pœnitentia est ante acta mala deflere, & flenda non committere, & hæc tres pro vna reputantur. Tertiò pœnitentia est correctio malæ mentis, & est glo. Matth.3. Magister sic deffinit. Pœnitentia est virtus vel gratia qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlterius committere nolumus. Alias diffinitiones aliorũ recitat Gabr. dist. 14.qu.1.articu.1. secundum actus supradictos, in quibus plangere & deflere capitur pro fletu iteriori, qui est nolle peccasse. Pœnitentia insuper vna diffinitione conuenienti cuilibet dictorum actuum & habituum describi potest sic: Pœnitẽtia est actus, passio, vel habitus hominis ad punitionem peccati à se commissi voluntariè ordinatus. Dicitur primo actus, qui generaliter accipitur pro actu imperatiuo, scilicet velle vindicare, aut elicito, qui est detestari peccatum, vel imperato, qui est exterior satisfactiua punitio. Vnde pœnitentia est quædam vindicta dolentis: vt vult Aug. & refert eum Paludensis. Dicit, vel passio propter tristitiam & dolorem, imo & gaudium quod consequitur complacentiam in tristitia interiori, aut pœna exteriore. Nam & ipsa passio est ordinata ad punitionẽ peccati, quia intendit actũ acceptione pœnæ pro peccatis. Dicitur vel habitus propter pœnitentiã habitualem, & ita quilibet habitus alicuius quatuor actuum supra positorum dicitur pœnitentia. Dicitur, ordinata ad punitionem peccati, ad excludendũ alios actus circa peccatũ, vt cõplacentiã peccati vel indurationẽ in peccato aut delectationem in peccato cõmisso. Ordinat aũt ad punitionem vel vt causa pœnæ, vel vt pœna ipsa, vel vt effectus consequens pœnã. Dicitur voluntariè propter pœnã illa tã & à voluntate nõ acceptatã, vt cũ quis inuitè & nolenter sustinet penã, talis sustinentia non dicitur pœnitentia, vt hic accipitur. Accipitur enim vt pro ea quæ valet ad peccati deletionem. Dicitur, á se commisi, quia punitio assumpta p̃ peccato alterius, non est opus pœnitentiæ, sed misericordiæ. Et pœnitentia principalius prædicatur de actu secundo, scilicet, de peccati detestatione, hoc est, nolle peccasse, ille.n. sine aliis sufficienter disponit ad peccati remissionem, alii non sine eo, vt dẽ de contritione. Origo autẽ pœnitentiæ virtutis effectiua Deus est (vt scribit S. Bonau. di.14.ar.2. quæst.2.lib.4.) sed dispositiua à nobis, quia qui creauit non sine nobis, non iustificat nos sine nobis. Dispositio aũt hoc ordine procedit. Primò necesse est Dei bonitatem & iustitiã cognoscere, cui displicet omne malum & inordinatio, & in illa ostenditur, & nullo modo relinquit impunitũ, & se aliquid fecisse qđ suæ displicere debeat bonitati, & hæc est cognitio culpæ, & ex hoc cognoscat se homo ex diuina sententia obligatum ad pœnam. Necesse est secundo cognoscere Dei misericordiam, qua paratus est omni reuerenti & dolenti de culpa commissa sibi remittere & indulgere. Ex prima cognitione generatur timor, ex secunda generatur spes remissionis, & ex his voluntas reuertẽdi, confœderandi Deo & satisfaciendi, & per gemitum & alias

pœnas,

pœnas,& si incipiat facere quod in est,dispositus est ad iustificationem. Hæc S. Bonauen. Vide Gab q.1.dub.7 li.4. Et secundum eundem ar.2.conclusione 3. existente in peccato mortali post baptismũ commisso,ac de eodem cõscientiã habenti vel habere debenti de potentia ordinata,peccatũ non dimittitur sine actu pœnitentiæ formali vel virtuali. Vnde Luc.13.de peccatoribus. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Item Mar.1. Pœnitemini & credite Euangelio. Et Act.3. Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Et Apoc.2. Memento vnde excideris,& age pœnitentiam,&c. A pœnitẽtia etiam (vt ait Magister) incepit prædicatio Christi,Ioannis,& Apostolorum. Item Aug. super illud Psalm.58. Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem,dicit. Omnino nulla peccata impunita Deus relinquit. Et dicitur secundum potentiam ordinatã,secùs enim esse posset de potentia absoluta. Dicitur,peccato mortali, de venialibus fortè nõ oportet. Dicitur, post baptismum commisso propter peccatũ originale quod infantibus remittitur in baptismo. Dicitur, de eodẽ conscientiam habenti, ideſt notitiam vel memoriam,quia de eo quod omnino nõ cogitatur, pœnitentia haberi non potest. Dicitur, vel habere debenti, propter peccata, quorum ignorantia imputatur: ad culpam: puta, quæ est vincibilis,quia illa sine pœnitentia nõ remittuntur. Dicitur, vel virtuali, quia per actum vehementem diuinæ charitatis quandoque potest dimitti peccatum sine pœnitentia formali. In illo tamen actu charitatis est pœnitẽtia virtualis, inquantũ in diuina acceptatione æquiualet actuali pœnitentiæ, & eam virtualiter includit, Gabriel vbi supra. Et pœnitentia quæ est virtus,non est sine contritione, imo est ipsa contritio, vt scribit Gab.di.16.q.1.dub.2.lib.4. Et sine proposito ad nõ peccandum in posterum, non est digna pœnitentia, vt idem vult Gabriel di.22. quæstione vnica. ar.2. concluſ.3. libro quarto. Et pœnitentia virtutis timore concipitur, vt ait Palud.di. 14.qu.3.libro quarto & cæteri. Vnde est illud.

Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ. licèt in aliquibus bonis concipiatur virtutis amore. Et pœnitentia.vt est specialis virtus est in irascibili, secundum S.Bonauentu. di.14.art.2.qu.1.libro quarto quamuis alii aliter sentiant, vt ibidem refert Bonauen. Richar.di.14.ar.3.q.1.dicit pœnitentiam esse in voluntate, sicut in subiecto: quia actus eius qui est punire proprium peccatũ,inquantũ est contra iustitiam legis diuinæ, est in voluntate: vide latiùs eũ ibi. Assentit Petrus de Palude,qui ideo ponit pœnitentiam in voluntate di. 14. q. 4.libro quarto quia est pars iustitiæ,quæ est in voluntate:qa eligere est actus volũtatis, & pari ratione respuere, fugere, & detestari,quod est pœnitentiæ proprie actus. Vnde pœnitentia(vt scribit Brulifer distinctione 14.li.4.q.3.) non est nisi quædam iustitia, qua peccator vult vindicare peccatũ contra legem à se cõmissum, &c.

POENITENTIA ORDINATA habitualis est virtus, & sicut pœnitẽtia actualis est actus virtuosus, quia detestatio peccati, & nolle, est actus virtuosus. Nam sicut recta ratio dictat bonum honestum est volendũ: ita dictat bonum in honestum, quale est omne peccatum esse nolendum: de quo videto plura. Gabriel distinctione 14.qu. 1. dub.3. libro 4. Item actus vindicandi peccatum reducitur ad virtutem iustitiæ distributiuæ,cuius est,virtutibus præmia,& pœnas vitiis dispensare,&c. Item nolle luxuriam, reducitur au virtutem castitatis: detestari superbiam ad virtutem humilitatis, respuere gastrimargiam ad virtutem temperantiæ, & sic de aliis. Itẽ tollerare pœnam pro peccatis inflictam reducitur ad virtutem patientiæ. Et quod dictum est de actibus,intelligendum est de eorum habitibus. Potest & pœnitentia esse virtus moralis, & theologica acquisita. Et est theologica si habet pro obiecto Deum. Et peccatum vel pœnam ideo moralis. Latiùs de hoc videre potes Gabrielem vbi supra. Sunt autem omnes actus pœnitentiæ,actus potentiæ appetitiuæ: quia nolle peccasse, velle vindicare peccatum, aut complacere in illis: ideo pœnitentia quantũ ad omnes actus suos pariter, & habitus est in voluntate, tanquam in subiecto, vt dictum est,& quan-

tum ad eam, quæ inclinat ad vindicandum, est in irascibili, & quantum ad eam quæ inclinat ad detestandum, est in concupiscibili. Gabriel dub. v. vbi supra. Videatur & Scotus di. 14. q. 2. li. 4. qui ait: Pœnitere est actus specialis virtutis, qa habet speciale obiectum, & speciales circunstãtias ordinatas. Obiectũ est peccatũ vindicabile. Circunstantias quæ conueniunt actui: vt rectæ tendenti in tale obiectum, scilicet finem, modum. & huiusmodi. Et vt idem ait) pœnitentia quæ virtus dicitur, & pœnitere actus virtutis, non quidẽ actus virtutis intellectualis, sed virtutis appetitiuæ. Hæc Scotus. Magnam quoque virtutem esse, pœnitentiam, ostendit Gerson parte tertia in expositione super Psalm. 7. Pœnitentiales, & Iacobus de Valentia multa de hac scriptis reliquit in expositione Psalterii, in multis locis, quæ singula studiosis relinquo. Legantur & plura apud Theologos in quarto senten. scribentes copiosissimè. Pœnitentia præterea non est innocentum: nam qui nõ habuerunt peccatum, non possunt habere actum respectu sui peccati, vbi enim non est actus, ibi nec habitus ex actibus acquisitus. Ex hoc sequitur, quod neque Angeli, nec Christus, nec Virgo beata habuerunt pœnitentiam. Item pœnitentia in incipientibus nondum perfectis (nam & perfecti quandoque labuntur, iuxta illud: Septies in die cadit iustus) frequenter oritur ex timora pœnæ, quæ oritur ex amore sui. Sed in perfectis oritur ex amore Dei & iustitiæ, quibus magis displicet peccatum: quia cõtra Deum & iustitiam, quia pœnæ inductiuum. Gabriel distinctione 14. quæstione prima dubio 6. & 7. libro quarto, & ex prædictis liquescit, &c.

De pœnitentia Sacramento.

Po ENITENTIA SACRAMENTVM sic describitur à Scot. quæstione 4. distinct. & Occam quæstione secunda distinct. eadem, libro quarto & post hos scribit Gabriel dist. eadem. q. 2. ar. 1. Penitentiæ sacramẽtum, est absolutio hominis pœnitentis, facta à Sacerdote iurisdictionem habente sub certa verborum forma, cum debita intentione prolata ex institutione diuina, efficaciter significatiuum absolutionis animæ à peccatis. Explanatio huius diffinitionis: Dicitur primò, est absolutio, ideſt quædam sententia diffinitiua absoluens reum, non tamen sententia Iudicis principalis, sed Iudicis secundarii vel commissarii. Potest enim quis ex commissione aliquando iudicare pro cõdemnatione rei, si indignus est: vel pro eius absolutione, si dignus est. Quod aũt dicitur absoluẽs, non intelligitur veré & realiter alias in ficte accedente non esset Sacramentum, sed absoluens, ideſt absolutionem significans. Vnde absolutio in diffinitione tantum valet, ideſt absolutionis probatio: hoc est prolatio verborũ quorundam absolutionem significantiũ. Vnde illud Sacramentum, est iudiciale Sacramentum: quia confessor ligare & soluere pôt, secundum quod videbitur sibi (vt ait Brulif. di. 14. qu. 1. lib. 4.) Dicitur, facta a Sacerdote, vbi tangitur ministeri, qui solus est Sacerdos, nec ab alio quàm a Sacerdote hoc Sacramentum ministrari potest. Dicitur, iurisdictionem habente. Nam sententia à non suo Iudice lata, est nulla. Oportet ergo Sacerdotem absoluentem esse Iudicem confitentis, & ita in eum habere iurisdictionem: est enim Sacramentum iudiciale. Et hæc iurisdictio est de necessitate Sacramenti, ita quod si ab aliquo iurisdictionem non habente ministretur: non solùm peccat ministrans, sed irritum est Sacramentum. Vnde congruum est, vt idem habeat potestatem in corpus Christi verum & mysticum. Et ideo confessio, quæ est prævia ad Sacramentum pœnitentiæ facta laico, nihil valet virtute operis operati. Dicitur, hominis pœnitentis, ideſt confitentis: quia ad veritatem Sacramenti non requiritur, quod absoluendus sit pœnitens per actum pœnitentiæ interiorem. Nam ficte accedens, non est pœnitens, & tamen verum est Sacramentum cæteris paribus: licèt infructuosum, quia & si ibi sit Sacramentum significans: non tamen absoluitur à peccatis, nec gratiam consequitur, quæ est res Sacramenti: sed necessariò requiritur confessio peccatorum, sine qua non est Sacramentum. Et in hoc tangitur

gitur materia huius Sacramenti eo modo, quo hic inuenitur materia. Vnde triplex potest poni materia. Sacramenti pœnitentiæ. Remotissima, & sunt peccata. Remota, & est peccator pœnitens. & Propinqua, & est ipsa confessio. Dicitur, sub certa verborum forma, vbi tangitur forma huius sacramenti, quæ est absolutio Sacerdotalis. Non autem necesse est hanc formã absolutionis ita præcisam esse, sicut in Baptismo & Eucharistia: quia sufficit qđ exprimatur actus sententiæ absoluentis, sicut est in iudice publico. Non oportet esse verba limitata, cõmuniter tamen ista verba sunt apta: Ego absoluo te. Quęcunque alia præmittantur vel consequantur secundum diuersam consuetudinem in diuersis Ecclesiis. Vide latius Scotum & Gabrielem. De qua re dictum est in dictione Absolutio. Absolutiones aũt in publico factę. s. Misereatur, &c. vel: Indulgentiam & remissionem, &c. nõ sũt sacramentales, sed ordinationes ordinatæ ad remissionem peccatorum venialium. Et ergo in sacramẽtali absolutione non sufficeret eas dicere, quia Presbyter nõ per eas significat fieri absolutionem, sed petit vt fiat. Prœmittitur tamẽ deprecatio in sacramentali absolutione, vt effectus absolutionis non impediatur: nõ tamen est de essentia Sacramenti. Et quia Deus principaliter absoluit per ministerium Sacerdotis, cõuenienter apponitur aliquid quod pertinet ad auctoritatem principaliter absoluentis, vt sic: Absoluo te a peccatis tuis in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Vnde videtur illa verba omnino sufficere & esse congrua. Hęc enim exprimunt ministrum & eius actũ, & personam suscipiẽtem, & peccata a quibus absoluetur, & auctoritatem principalem: licèt secundum Scot. illa solum sint necessaria: Absoluo te: cętera quę in forma illa a quibusdam adduntur, superflua sunt & periculosa: vt sunt confessis, cõtritis, & oblitis: quia ẽm multos non prę requiritur contritio, sed sufficit attritio, & sic quãtum ad attrita, non contrita frustraretur effectus absolutionis, &c. Item cũm dicitur: Absoluo te á peccatis! omnia peccata includuntur, & ab omnibus absoluitur, si non ponit obicem. Vnum .n. peccatum saltem mortale, sine alio nõ remittitur. Si verò ponit obicem, scilicet non omnia, quorum habet memoriam confitendo, aut propositum habens peccata continuandi, aut complacentiam in commissis, iam non absoluitur quęcunque verba proferantur, & ideo superflue adduntur, confessis, &c. Dicitur consequẽter in diffinitione: cum debita intẽtione prolata, quia intẽtio ministri requiritur in omnibus Sacramentis, faciendi illud quod Ecclesia intẽdit. Dicitur, ex institutione diuina efficaciter, &c. Vbi duo tanguntur, scilicet institutio eius, quę sicut aliorum Sacramẽtorum fieri nõ potuit, nisi per Christum: vt alias dicitur. Secundum, efficacia significationis eius, quia est signum certum demonstratiuum sem per habens effectum, nisi ponatur obex. Et de institutione huius Sacramenti videre pores sanctum Bonau. di. 22. part. 2. quęst. 1. libr. 4. Sed clarius hoc habetur apud Richard. di. 22. artic. 2. quęst. 5. & vlti. libr. 4. Ex his omnibus colligi posset quid nominis Sacramenti pœnitentię clarius, sic: Sacramentum pœnitentię est prolatio certorum verborũ super homine peccata sua confitente á Sacerdote idoneo, debita intentione, ex institutione diuina efficaciter significantium absolutionem confitentis a peccatis. Et patent clausulę. Nam quod dicitur idoneo, excludit Sacerdotem auctoritatem absoluendi confitentem: non habentem, vel vti non potentem. Et pœnitentia Sacramentum in re nihil aliud est quam verba formalia dicto modo prolata. Et partes pœnitentię sunt tres, secundum omnes, scilicet Contritio, Confessio, & Satisfactio. De quibus suis locis dicitur. Et secundum Magistrũ est pœnitentia interior, scilicet contritio: & exterior, scilicet cõfessio & satisfactio. Interior verò pœnitentia quodammodo radicaliter omnis pœnitentia est Ipse enim dolor exerit se in ore per confessionem, exerit etiam se in opere per satisfactionem.

POENITENTIAE SACRAMENTVM accipitur dupliciter (vt scribit Gab. di. 14. art. 1. li. 4.) Vno modo solum pro exteriori sensibili signo includente confessionẽ peccatorum & absolutionem Sacerdotis, cum debita

debita intentione vtriusque, vt dictum est. Et nihil aliud est de essentia Sacramenti quam materia forma debitæ, & intentio conferendi in ministro, & suscipiendi in eo cui ministratur id, quod Ecclesia intendit conferre. Illis enim existentibus & omnibus aliis circumscriptis, vere est Sacramentum: etiam si propter fictionem suscipientis non habeat suum effectum. Alio modo accipitur, vt præter iam dicta etiam includat contritionem & confessionem in actu, & propositum satisfaciendi in voto, vt', scilicet includat suas tres partes, sicut accipit Alexã. Et quamuis regulariter per contritionem præuiã peccatum remittitur, & gratia prima iustificans conferrur ante susceptionem Sacramenti pœnitentiæ: ipsum tamen Sacramentum semper est efficax signũ gratiæ per Sacramentum confitenti non ficto collatæ. Regulariter quoque per Sacramentum pœnitentiæ aliquid temporalis pœnę remittitur peccato iam debitæ. Vide de hoc plura apud Gabr. arti. 2. vbi suprra. Et acceptum Sacramentum pęnitentiæ propriè, nunquam confert primam gratiam instrumentaliter, sine contritione: quia sine contritione peccatum non dimittitur, & hoc est cõtra Scotum. Vide Gabrielem conclusi. 3. vbi sup. Hinc Gerson part. 2. de Sacramento pœnitentiæ, ait: Virtute contritionis efficiunt, scilicet confessio & satisfactio (quæ sunt Sacramentum contritionis & remissionis peccati) quod figurant, scilicet remissionem peccati: sic diuersis respectibus contritio est res & Sacramentum. Res, scilicet confessionis & satisfactionis, quæ sũt eius Sacramentum. Et Sacramentum remissionis peccati, quæ est eius res. Ex quo patet quis sit effectus pęnitentiæ, scilicet remissio peccatorum & commutatio pœnæ æternæ in temporalem, & ex cõsequẽti collatio vitæ æternę: Hæc Gerson. De partibus pęnitentiæ, quæ sunt contritio cordis, confessio oris, & operis satisfactio: copiosè scribit Gabriel dist. 15. lib. 4. Sed hæ suis locis patescunt. Paulus Cortesius libr. 4. dist. 3. ita ostendit pęnitentiã iure sacrum nominari, tum propter principalẽ finem, quo sumptibus mulcta irrogatur, compelluntur; ad faciendũ Deo satis: tum etiam propter quod ad quæcũque ad eiusmodi sacrum accedunt pœnæ rationem nanciscuntur, quemadmodum est contusi hominis in exhaustus dolor, hæsitans confessionis pudor, flaminisq; nexus ad mulctã, quæ sunt generis eiusdem. Et tres sunt secundum eundem partes pœnitentiæ. Vna, scilicet contusio, id est contritio: altera confessio, tertia persolutio, id est satisfactio. Et pœnitentia, id est satisfactio iniungitur propter duo, scilicet propter debitum soluendum, & propter remedium contra recidiuum præstãdum. De quo legito latiùs Gabriel di. 20. quæstione vnica, articu. 3. dubio 1. qui & de iniungenda pœnitentia multa scribit ibidem.

POENITENTIAE sacramentum est vnum eo modo, quo oratio, quæ est absolutio, dicitur vna. Si verò Sacramentum pœnitentiæ acciperetur pro omnibus ad esse huius Sacramenti requisitis, tunc est vnum Sacramentum vnitatem ordinis: quia omnia illa ordinantur ad vnum effectum, scilicet remissionem culpę actualis, & vnitate significationis: quia significant eundem effectum, scilicet gratiam peccata delentem. Plura Gabr. dist. 14. quæst. 2. ar. 1. li. 4. Pœnitentia autem delet, lauat, & mũdat, vt vult Iacobus de Valẽ. Psal. 50. Delet enim superbiam, lauat luxuriam, mũdat ab auaritia. Vel pœnitentia delet iniquitatem à Dei memoria, lauat sensualitatem a turpitudine concupiscentiæ & materiali habitus, & mundat cor & conscientiam à macula. Item delet à proposito, lauat a locutione, & mundat ab opere, &c.

POENITENTIA siue virtus siue Sacramentum, qua homini restituitur gratia, per quam attingit ad portum salutis, dicitur tabula post naufragium metaphorice. Cuius metaphoræ ratio variè assignatur à Doctoribus, sed sufficit vna quam apponit Gabr. dist. 14. quæst. 2. art. 3. dub. 2. lib. 4. Mundus in quo creatus est homo, mare magnum intelligitur, secundum illud psalm. Hoc mare magnum, &c. Nauis est status innocentiæ, in quo per gratiam facilè & satis securè homo creatus poterat peruenire ad portum salutis: quia nondum erat illa scrupulosa rebellio

bellio & periculosissima pugna sensualitatis & rationis. Naufragium perditio est status innocentiæ in Adam, quo integritas nauis facta est, & perditus innocentiæ status Tabulæ sunt remedia, ideſt Sacramenta, quibus gratia perdita restituitur, sicut in baptismo, & perfecta pœnitentia, qua omnis culpa & pœna remittitur: non tamen status innocentiæ restituitur: quia manet peccati fomes, manet bellum intestinum, manent scopuli & arenę multiplicium impedimentorum, quæ in statu innocentiæ non fuissent. Ideo sicut per tabulam cum magno labore & periculis enatare oportet naue fracta ad littus: ita sub gratia restituta in statu huius miseriæ cum magno periculo & labore, pugnaque contra tentationem ad mortem peccati inducere, laborantes enatare oportet. Et quia duo sunt Sacramenta ordinata contra duplex peccatum, quo naufragus periclitatur, scilicet cõtra originale, Baptismus: contra actuale. pœnitentia. Et sicut originale dimissum non redit, ita Baptismus non est iterabilis. Homo verò frequenter iterat peccata actualia, ideo necessaria fuit non solum baptismi tabula, sed pœnitentia, quæ iterari potest quotiens peccatum iteratur. Et Baptismus dicitur prima tabula, pœnitentia secunda tabula post naufragium: nec opus est tertia, quia pœnitentia sufficit contra omnia actualia. His tabulis restituitur gratia, sed non nauis: quibus tamen quisquis hæserit (licèt cum labore & periculo) ad salutis stadium vel portum enatabit. Hęc Gabriel vbi supra dub. 2. Aliàs rationes alii assignant. Concordat Sanctus Bonauentura. Vide & ad hoc Richard. distinct. 14. circa literam. Dicitur & pœnitentia fundamẽtum: vt in dictione FVNDAMENTVM videre potes.

POENITENTIA dicitur vera tã pœnitentia virtus quàm Sacramentum dupliciter. Primo modo pœnitentia virtus est vera, dum habitus ex actibus detestandi peccatum secundum rectam rationem & debitum finem elicitis est genitus ad huiusmodi actus natus inclinare. Similiter actus eius dicitur pœnitentia vera. Et in hoc quod dicitur secundum rectam rationem, includuntur omnes circumstantiæ debitę in esse, scilicet quod sit omnium peccatorum propter debitum finem, & cum proposito confitendi & satisfaciendi. Sic pœnitentia Sacramenti vera est, si fuerit vera confessio, & absolutio Sacerdotis absoluere potentis, & intendentis etiam aliis circumscriptis. Illa enim sunt de essentia Sacramenti materia, scilicet & forma, & minister idoneus, in quo includitur intentio debita. Secundo modo adhuc dupliciter potest pœnitentia intelligi vera, quantum ad efficientiam: qa duplex est eius effectus, propinquus, & remotus. Propinquus est gratiæ infusio, & peccati remissio. Remotus est æterna beatitudo. Primo modo pœnitentia dicitur vera, per quam peccatum remittitur, & gratia infunditur, siue gratia perseueret, sine non. Et illo modo etiam præscitus potest verè pœnitere, non autem est verum Sacramentum, si fictè acceditur: puta, cum proposito continuandi peccatum: licèt primo modo verum est Sacramentum, sicut verus est Baptismus, qui ab accedente fictè susciperetur cęteris paribus. Secundo modo pœnitentia non est vera, per quam pœnitens non consequitur æternam beatitudinem. Hæc Gabriel dist. 14. quæst. 3. art. 1. lib. 4. Ad veram autem pœnitentiam (vt dicit Dominus Cardinalis Cameracẽ. in principio in 1. sent.) sufficit dolere de peccato commisso, & ad hoc non requiritur velle ipsum non fuisse, sed non velle ipsum fuisse, & ipsum detestari. Et (vt inquit Scotus di. 14. q. 2. libr. 4.) pœnitentia siue actus, siue virtus, non est vera, quantum ad finem attingẽdum sine charitate. Vnde Augu. de pœnitentia: Sine charitate in nobis esse non potest vera pœnitentia. Idem de vera & falsa pœnitentia Cùm sit opus Dei fructifera pœnitentia inspirare eam potest, quã docunque vult sua misericordia. Et ibidẽ de vera & falsa pœnitẽtia, quod sine amore Dei consequitur quis veniam, habet hoc pro inconuenienti. Et vt idem dicit: Pœnitentia absolutè potest innasci ex naturalibus hominis, sed nõ fructifera, hoc est ferens fructum: imò vt fructuosa est in vltimo instanti, & per pœnitentiã acquiritur venia, & illa venia est, quando quis

per

per gratiam acceptatur ad amicitiam diuinam. Post pœnitentiam autem veram veritate existentiæ, & efficientiæ primo modo acceptæ, potest pœnitens in peccatum,& culpam mortalem cadere, vt scribit Gab.ar.2.vbi supra.& probat hoc auctoritate Magistri ad hoc plura allegantis in textu. Probat & ratione,vide ibidē. Probat & exemplo Dauid, qui verè pœnituit de peccatō adulterii & homicidii Uriæ: quia pœnitentiam eius Dominus acceptauit: vt habetur 2. Regum 12.Dixit enim Nathan Propheta ad Dauid: Transtulit Dominus peccatum tuum, nō morieris,& tamen postea peccauit in numeratione populi.2. Regum vlt.Et similiter de Saule, & Apostolis, qui post remissionem peccatorum, & Apostolatum peccauerunt. Petrus negando Dominū, cæteri fugiendo, & fidem perdendo. Probatur & ex eo, quia voluntas post veram pœnitentiam manet vincibilis, nec confirmatur in via, sicut ante pœnitentiam, ergo potest peccare & non peccare post sicut ante,&c. Sed post veritatem pœnitētiæ efficientiæ respectus effectus remoti, qui est beatitudo,non contingit pœnitentem finaliter in peccatum labi: quia vera pœnitentia sic accipienda est, quæ pœnitentem perducit ad beatitudinem, sed q finaliter labitur in peccatum,non consequitur beatitudinem:ergo pœnitētia præcedens non fuit vera.Et dicitur finaliter, quia peccator pœnitēs prædestinatus potest in peccatum labi post pœnitentiam veram, & iterum resurgere,sed non finaliter: alioquin præcedens pœnitentia nō esset vera veritate effectus remoti, si finaliter laberetur in peccatum mortale. Secùs est respectu effectus propinqui, qui est gratia: quia illo nunquam separatur a pœnitentia vera primo modo: quia pœnitentia vera est sufficiens dispositio ad gratiam, qua existente,gratia non subtrahitur. Hæc Gabr.conclusio.2. vbi supra. Pœnitens verò quotienscunque ceciderit post actam pœnitentiam, totiens resurgere potuit per Dei gratiam. Hoc probatur auctoritate Christi Matth. 18. loquentis ad Petrum quærentem: quotiēs fratri in se peccanti peccata dimitteret, respondit: Non dico tibi vsque septies, sed vsq; septuagies septies : vbi numerus finitus ponitur pro numero infinito, quotiens peccauerit & penituerit. Longior est ibi Gabriel. Probatur & ratione post Alexand. part.4.quæst.63. memb.3. ex infinitate diuinæ misericordiæ, & ex possibilitate ad conuersionem, & ex parte animæ. Ex primo sic: Misericordia Dei est infinita: ergo nunquam cessat remittere peccata,subiecto non repugnante.Vnde ex infinitate sua decreuit altitudo diuinæ pietatis homini viatori, nunquam retrahere manum misericordię suæ, ipso non per obicis positionem repugnante. Dicitur enim Eccles. 1. in fine:Secundum magnitudinem illius, sic & misericordia illius cum ipso est. Sed magnitudo ipsius est infinita,secūdum illud Psalm.Magnitudinis eius non est finis : ergo & misericordia.imò eadem est magnitudo Dei & misericordia: quia realiter vna simplex essentia. Ex parte quoque animæ potest argui, quæ quamdiu manet viatrix, manet in ea liberi arbitrii vertibilitas, per quam potens est se disponere ad conuersionem & gratiæ susceptionem (vt latiùs scribit Gabr. conclus.3.quæst.3.distin.14. libr.4.) Ex quo sequitur falsitas opinionis, imò erroris: quem recitat Magister dist. 14. lib.4. dicentium verè pœnitētem vltra non posse peccare damnabiliter. Et si grauiter peccauerit, veram pœnitentiā non præcessisset . Probant ipsi errorem suum multis auctoritatibus, quas soluit, & refellit Gabriel vbi supra. Illum errorem reprobat Augustin. in de vera & falsa pœnitentia, capit.3.4.& 5. vbi dicit: quod sint perfidi plus quàm oportet sapientes, non sobrii, sed mensuram excedentes .

Pœnitentia est triplex (vt notat Gabr. distinct.14.quæst.3.arti.3. dub.6. libr.4.) scilicet secreta,publica,& solemnis,& omnis solemnis est publica, & non econuerso. In hac diuisione pœnitentia non accipitur ꝓ virtute, quia ista est in sola voluntate: nec pro pœnitētia, vt est sacramētū: quia & huius forus est secretissimus : nec licet vnquam peccatū ibi cōfessum & remissum publicare. Sed accipitur ꝓ satisfactione quæ sequitur sacramētum pœnitentiæ impositā confitenti à confessore.

POENITENTIA SECRETA est satisfactio pro peccatis à Sacerdote iniuncta secretè agenda, ideſt non publicè. Pœnitentia publica est quę p manifestis peccatis iniungitur manifestè in facie Ecclesię agenda, non tñ cum solemnitate astantium clericorum: sicut est publica correctio virgarum vel flagellorum, aut circumitio nupedibus, capite discooperto, ante crucem processionis Dominicæ dici, aut peregrinatio per mũdum cum baculo cubitali. Et hęc potest iterari, & a simplici Sacerdote iniungi, &c.

POENITENTIA SOLEMNIS est, quæ à solo Episcopo pro grauissimis criminibus publicis totam communitatem conturbantibus laicis fidelibus semel tãtum cũ debitis solemnitatibus imponitur. Hæc non iteratur ne vilis habeatur, etiam si peccatum pro quo iniungenda est iteretur, quo casu pœnitentia publica aut secreta non negatur, dist. 50. quamuis. Hęc à susceptione ordinis impedit, & ideo nũ quam clericis est iniungenda, vt eadem dist. in capite. §. hancautem. & duobus sequentibus capitulis. Et secundum Sanctũ Bonauen. Sacerdotibus non est imponenda propter reuerentiam ordinis. Nec secundum Richardum, laicis personis insignibus, nec religiosis propter status dignitatem iniungi debet, nec etiam iuuenibus propter ętatis fragilitatem: eadem distinct. pœnitens. Aliis personis vtriusque sexus a prędictis iniungi potest. Ritus autem huius qui hodie in nonnullis vel paucissimis Ecclesiis obseruatur, describitur eadem distinct. in capite: ex Agatensi concilio, & hunc modum refert. Gabriel, quem legere potes. Et Richardus distin. 14. art. 9. quæst. 2. libr. 4. & que personę addesse debeant, ibi narrãtur. & Gabriel quæst. 3. dubio vltimo in fine quarti. & Richard. Et quoniam hęc rarissime iniungitur pœnitentia, obmittuntur quę alii de hac scripserunt. Nec (vt ait Durandus, & post eum Paludensis quæst. 6. distinct. 14. libr. 4.) per talem pœnitentiam publicatur peccatum pœnitentis: quia quod est publicum per se, amplius publicari non potest, saltem quo ad illos, quibus iam innotuit tale peccatum. Pœnitẽtia autem neque solemnis, nec publica Imponi debet, nisi pro peccato publico. Vel vt Sanctus Bonauentura vult, pro enormi & graui culpa imponitur solemnis pœnitentia. Sed correctio eius publicatur per pœnitentiam, qđ non est malũ sed bonum: vt publicum peccatũ habeat publicam medicinam. Et quia maxima confusione dignus est, qui maximũ peccatum publicè committit, & vt sit aliis in terrorem in exemplum pœnitendi ne desperent, qui in grauibus peccatis detinentur, vt scribit Gabr. dist. 14. qu. 3. dubio 6. libr. 4.

POENITENTIAM AGERE (vt scribit Sanctus Bonauentura distinct. 14. par. 2. ar. 1. quæst. 3. libr. 4.) siue dolere de culpa commissa. est dupliciter: aut propter læsionem naturę, aut propter offensionem maiestatis diuinę & ipsius iustitiæ. Primam pœnitentiam super culpa commissa habere potest quis ex sola natura sine gratia aliqua. Sicut enim homo naturaliter se diligit, ita etiam odit omne propter quod malum incurrit, & hęc pœnitẽtia est in malis & damnatis, & erit aliquã do tñ Angelis malis, cùm absorpti erunt à pœnis. Sed in hac viuit & regnat mala voluntas, cùm sit proprii boni inimica: ideo Deus eam non acceptat, nec quis sic pœnitens inuenit gratiam vel veniam. Alia est pœnitentia qua quis pœnitet propter Dei offensam, paratus ei facere emẽdam, & hęc nó est sine diuina gratia gratum faciente vel gratis data. Et hęc adeo disponit ad gratiam quod nullus est sic peccator, quin inueniat gratiam & veniã & ideo nulli eam dat, nisi cum quo proponit facere misericordiam. Et quoniam diabolus hanc habere non potest: ideo non potest habere veniam: sed si per impossibile poneretur, quod diabolus hanc haberet, vtique Dominus daret ei gratiam. Hęc igitur est potissima causa irremediabilitatis peccati diaboli: quia non potest pœnitere, nec liberum arbitrium eius verti ad veniam petendam. Concedendum autẽ est, quod omnis agens pœnitentiam super culpam, secundum assignationem prędictam quantumcunque peccauerit, in uenit veniam. Hęc Sanctus Bonauent.

POENITENTIAE TEMPVS intelligit, vt scribit

bit Gabriel dist. 20. quæst. vnica. ar. 1. li. 4. illud tempus in quo pœnitentia (si haberetur) sufficeret ad salutem: quoniam dubium non est, quin post præsentem vitã haberi possit pœnitentia, licèt infructuosa. Nam de damnatis dicitur Sapien. 2. pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Et quamuis pœnitentia vera quandocunque habetur vsque ad instans mortis, ad salutem sufficit, tamẽ nõ semper in mortis articulo haberi poterit. Nam pœnitentia haberi non potest tempore impeditę rationis: quia arbitrii libertatẽ quærit Deus in pœnitente, quæ haberi non potest impedita ratione, sed frequenter rationis vsus cessat ante instans mortis: ergo tunc cùm ratio deficit. pœnitentia haberi non potest: quamobrem periculosa est & interitui vicinum (vt ait Beatum Augustinus, & recitat Magister in textu dist. 20. libr. 4.) ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Hoc & probat Scot. quatuor rationibus, quibus ostendit pœnitentiam vsque ad extrema dilatam, vix fore posse veram & sufficientem: tunc enim libertas arbitrii impeditur (quæ requiritur ad veram pœnitentiam) per doloris vehementiã & mortis timorem. vt vix aliud possit infirmus cogitare, & per consequens vix possit se conuertere ad perfectè detestandum peccatum. Talis quoque pœnitentia vix potest esse debitè circunstantionata, vt fiat ex amore Dei, potius quam ex timore pœnæ. Hinc dicit Augustinus: Charitatẽ quærit Deus, non necessitatem. Temporalia quoque & vxor, & filii, & diuitiæ, quas relinquere cogitur, inclinant eum ad inordinatè concupiscenda, cum immineat separatio ab eis, & ideò magnam faciunt difficultatem ad eliciendum displicentiam de eis. Constitutus denique in extremis, est minus dominus suorum actuum quam sanus. Difficile quoque est se tunc posse conuertit ad detestandum peccata propter Deum. Et ideo dicit B. Augustinus: Magnum est cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam. Has rationes latiùs deducit Scotus, & post eum Gabriel vbi supra. Ex quo sequitur, secundum Scotum, quod sano persuadendum est, vt sanus pœniteat: ostendendo sibi periculum serotinæ pœnitentiæ. Secundò infirmo iam ad istum articulum deducto suadendum est, vt secundum possibilitatem laboret ad pœnitentiam ordinatam eliciendam voluntariè & propter debitum finem, scilicet propter Deum, licèt breuem. Extollenda quoque est sibi diuina misericordia, & latronis pœnitentia: sera quidem, sed non sera indulgentia. Addit Gabriel tertium, scilicet cùm quis infirmari cœperit, præuenidus est articulus mortis extremus. Et diligenter infirmus est instruendus & monendus, dum viget adhuc ratio, & nõ est obrutus timore mortis mortis: vt quæ salutis suæ sint, prouideat, pœnitentiam agat, Sacramentis se muniat, priusquam ingrauescente infirmitate, hora mortis præoccupet. Nec magis attendatur periculum corporis & vitæ labentis, quam animæ & vitæ perpetuò manentis. Ad hoc habetur argumentum in ca. cùm infirmitas. de pœn. & remis. vbi præcipitur Medicis, quod nõ priùs corporalem medicinam impendant ægrotis, quàm eis fuerit de spirituali remedio prouisum, &cęt. Peccat insuper mortaliter, qui actu elicito differre per pœnitentiam in fine vite proponit firmiter. Nam quicunque scienter exponit se periculo salutis suæ, peccat mortaliter, secũdum illud Eccle. 3. Qui amat periculum, peribet in illo. Veruntamen de illo mortali potest pœnitere in extremis, sicut de cæteris: ita scribit Gabriel distinct. 20. quæst. vnica, artic. 2. libro quarto. Vnde hortatur ad pœnitentiam Beatus Augustinus, dicens: Age pœtentiam dum sanus es. Vide Scotum, notanda scribentem de pœnitentia. Multa alii de pœnitentia scripserunt: sed hæc pauca sufficiant Theologiæ neophitis.

POLICIA est ordo quidam inhabitãtium ciuitatem in principando & in subiiciendo, secundum Aristotelem lib. 3. Politicorum: vel secundum Gersonem part. 1. de origine iuris & legum. Policia est congregatio communitatis perfectæ sub plurimis vtilitatem reipublicæ per leges suas principaliter intendentibus. Dicitur perfecta communitas, ad differentiam iconomicæ conuersationis, quæ sibi perfectè

non

non sufficit. Dicitur secũdum leges suas, quoniam in hoc attenditur principatus dominantis, si secundum leges suas inueniatur vltro regere policiam, aliena lege non arctatus. Et secundum eundem policiarum quædam est cœlestis, alia est humana. Et est duplex. Quædam dicitur Ecclesiastica, altera secularis. Et secularis diuiditur ab Aristotele in tres, quarum primam vocat regnum. Secundam dicit aristocratiam. Tertiam nominat policiã. Regnum describitur quod est policia sub vno bono. Vel expressius est congregatio communitatis perfectè sub vno, secundum leges suas bonas pro republi. Dicitur autem vnus ille bonus, vel Rex vel Imperator, seu Monarcha, qui non proprium principaliter, sed commune bonum intendit in suo principatu. Describitur aristocratia, quod est policia sub paucis bonis, vel expressius, quod est congregatio communitatis perfectè sub paucis bonum reipublicæ per leges suas principaliter intendentibus: vt Senatus. Policia verò appropriato nomine seu tymocratia, quod est policia sub plurimis bonis: vel vt supradictum est in principio. Hæc Gerson. Vide eundem in sermone pro Viagio regis Romanorum, part. 1. & lectione 3. de vita spirituali animæ, vbi dicit, quod policiarum quædam diuina, quædam naturalis, quædam humana. Policia diuina, vel (vsitatius loquendo) Ecclesiastica proprie dicta, est communitas viuens sub iure purè diuino, vel secundum id regulata sub hac descriptionis generalitate comprehenderetur policia beatorum. Ipsa enim iure diuino cuius suprema lex est charitas regulatur. Sic appellatur noua Hierusalem ciuitas sancta, regnum æternum: imò sic forte diceretur beatissima Trinitas esse policia. plura Gerson. Policia naturalis est communitas secundum leges purè naturales principaliter regulata. Policia humana est communitas secundum leges purè ciuiles vel humanas principaliter regulata. Gerson. Vide eundem tractat. 11. super Cant. beatissimæ Virginis. Et secundum Beatum Thomã secunda secundæ, q. 50. art. 4. Policia prudentia est per quam conuenienter disponuntur pertinentia ad bonum commune ciuitatis. Et est principalior quã Iconomica, & hęc quam monastica. Iconomica est prudentia rectiua multitudinis vnius familiæ secundũ eundem B. Thom. 2. 2. quæstio. 48. cuius finis est vltimus totum bene viuere secundum domesticam conuersationem. Monastica verò est prudentia qua quis seipsum prudenter regit, secundum B. Tho. 2. 2. q. 54. art. 2.

POLLVTIO, vt Theologi capiunt, est genitura somno sparsa, & a polluo, quod est inquino deducitur. Vel pollutio secundum Beatum Thomam 4. senten. distin. quæst. 1. art. 4. est immunditia seu corruptio corporalis in viro vel muliere ex decisione & motu seminis prouenientis. Vel est resolutio seminis quæ fit in somno, quæ non est peccatum, sed similitudo peccati. De ista immundicia & pollutione variè senserunt Doctores. Nam Alexan. de Ales, quem sequitur Albertus, Sãctus Bonauẽ. Petrus de Palude, tenet, quod qui habuit pollutionem nocturnam, etiamsi causam culpabilem non habeat, nihilominus abstinere debet à celebratione, nisi in casu necessitatis aut vitationis scandali. Debet, inquam, de consilio non de præcepto: ita quod mortaliter peccat, si celebrat. Causam assignat Alexand. de Ales, quia in hoc actu quasi omnino ordo virium peruertitur. Vnde secundum Aug. in hoc opere anima fit tota caro. Et sicut gustato spiritu desipit omnis caro: sic econtra & amplius gustata carne desipit spiritus, & fit carnalis. Generat etiam frequenter in anima hebetudinem quandã, discrasiam & deordinationem. Ideo abstinẽdum est donec fuerit reordinata natura, quod fit regulariter spacio 24. horarum. Vnde ad tantum tempus abstinere debet post pollutionem. Hæc Alexã. Vide & plura apud Paludens m dist. 9. q. 3. lib. 4. Richard. de Media Villa, lib. 4. di. 9. art. 2. quæst. 3. Finaliter ad hoc, hanc materiam resoluit: Si pollutio in somno proueniat ex causa, quæ est peccatum mortale, impedit de necessitate. Si ex venali præcedente infirmitate vel superfluitate, tunc non impedit. Addit etiam quod periculum vomitus impedit. B. Tho. dist. 9. lib. 4. q. 3. vult ad dignam communionẽ

tria

tria requiri, scilicet mundiriam cõscientiæ, erectionem mentis ad Deum, munditiam corporalem. Et multa de pollutione ibidem Brulifer di.xxv.qu.xii.lib.2. dicit, quod nulla pollutio inchoata & perfecta in somnis est peccatũ mortale: quia nullum peccatum mortale est actuale, nisi sit voluntarium cum etiã nullus potest peccare mortaliter, nisi habeat vsum liberi arbitrii: sed in somno quamdiu est in somno, non habet vsum liberi arbitrii. Et dicitur inchoata, quia aliquis posset habere cogitationem immundam, qua vigente, posset labi in somno, & tunc illa radix ex mala. Potest & pollutio corporalis in somnis contingere, nedum absq; peccato, sed etiam cum magno merito, quia aliquando prouenit ex arcta abstinentia: licèt illa pollutio nõ sit meritum, prouenit tamen ex merito, vt etiã in confessoribus, absque tamen consensu. Item nulla immunditia corporalis quæcunq; sit illa, est impeditiua per se à celebratione Missæ, licèt aliquando per accidens impeditiua, propter aliquam sequelam in anima, vt puta, habetudo mentis, & depressio ad carnalia vel indeuotio. Item possibile est absque reprehensione, imò cum magno merito pollutum tractare sacrosancta mysteria precioſi corporis & sanguinis Christi: quia debitè celebrandum eo modo quo possumus, sufficit qđ non habeat conscientiam de peccato mortali, & quod non habeat legittimum impedimentum: vt si quis haberet stomachum oneratum, vel alio modo, & quod talis præparatio non excludat totaliter deuotionem, sed possibile est quod pollutus ista tria habeat. Hæc Brulifer. Multa vide apud Beatum Thomam. Videatur & copiosè Gabr. lect. 10. can. qui post multa quæ de pollutione ibidem scribit, ponit hanc doctrinam. Pollutus in somno absque consensu in vigiliis sequente uel præuio, dum se non sentit magis hebetem, & per cogitationes ad carnalia reflectum aliis impedimentis, non obstante etiam extra casum necessitatis aut remouendi scandali, potest sine peccato &, meritoriè celebrare, dum deuotio trahit pietas suadet, aut susceptum officiũ exigit vel requirit. Vide latiùs Gabrielem vbi supra. & Gersonem part. 2. tractat. de pollutione nocturna. qui & per multa de ea scribit, & de pollutione diurna. Et inter cętera dicit, quod nulla pollutio diurna vel nocturna plus habet de peccato q̃ fuerit de consensu circa illam in libero arbitrio. Vnde si nullus fuerit consensus verus vel interpretatiuus, directus vel indirectus, perfectus vel imperfectus, nullũ prorsus erit pollutio illa peccatum. Vide latiùs eum. Difficile autem est (vt idem ait) vel impossibile absque diuina reuelatione cognoscere generaliter & certitudinaliter radicẽ & causam pollutionis diurnæ: si videlicet proueniat ex consensu vero vel interpretatiuo, aut consensu directo vel indirecto, aut consensu pleno vel imperfecto, aut si absque vllo consensu superioris rationis vel inferioris Prouenerit. Ad obuiandum autem periculis & scrupulis (vt idem dicit propositio. 10.) quæ consurgunt ex fluxu fœdo diurno, considerandæ sunt diligenter causæ & radices: vt eis cognitis fiat diligẽs & discreta prouisio, &c. Vide latiùs qui valde plura de pollutione tam nocturna quã diurna scribit. Sed quia hunc librum nõ magnum esse decreui, plura curiosis legenda relinquo.

POLLVTIO quædam est locorum sacrorum, De qua videre potes Guilhelmum Episcopum in Rationali suo libr. 1. vbi agit de Ecclesiæ dedicatione & consecratione: & quando Ecclesia sit reconcilianda. De qua ita scribit Petrus de Palu. di. 18. quæst. 8. artic. 4. libr. 4. dicens, quod Ecclesia & cœmiterium reputantur polluta p sanguinis effusionem ibi factam violenter, & iniuriosè: sicut per homicidium & mutilationem, vel aliam vulnerationẽ. de consecrat. distinctio. 1. cap. Si morum: nec debet celebrari, neque ibidem sepeliri quousque reconcilietur. Si autem homo siue alterius violentia, & per se ibidẽ emittat sanguinem per nares, non propter hoc polluitur. Econuerso si quis intra eam suspenditur aut sine sanguinis effusione suffocatur: nihilominus reconciliatione indiget. Si verò alibi vulneratus illuc fugiẽs adhuc sanguinaret vel moreretur, non propter hoc polluereretur. Econuerso si ibi vulneratus antequã

ad terram sanguis decurreret, exiret: nihilominus quia infra eam sanguinis effusionis causa facta, reconciliatione indiget. Et si martyr in ea occisus est, reconciliatione indiget: quia per mortem eius plus fit iniuria Ecclesiæ ex parte sequentium: licet per passionem Ecclesia honoretur, vt est illud: Actio displicuit, passio grata fuit. Hoc est intelligendum de enormi, & non modica, & leui percussione: puta, cū vnguibus, vel de naribus, aut dentibus, aut huiusmodi. Si autem lapis de superioribus cadens, ibi omnem vulnerauerit vel occiderit: vel furiosus non habens vsum rationis, hęc ibi fecerit in se vel in alio, non est homicidium vbi deest mala voluntas hominis: ideo non indiget reconciliatione. Si vero aliquis suæ mentis compos seipsum occiderit, verum homicidium esset: vnde reconciliatione indigeret. Item emissio seminis siue per adulterium, siue per simplicem fornicationem, polluit Ecclesiam & cœmiterium. de consecratio. distinctio. 1. Eccles. Non autem si custos. Ecclesiæ ibidem nocturno somno polluatur: vt ibidem Paludensis sentit. Per debitum coniugale locus sacer polluitur & violatur, siue sint ibi inclusi tempore guerræ, non audentes exire, siue alias. Item polluitur Ecclesia pactū Sodomiticum, qđ grauius est peccatum quam adulterium, cū etiam sit cum seminis effusione, reconciliatione indiget. Propter occultam autem seminis effusionem, quantumcunque illicitam & innominabilem, quandiu occulta est, conciliandа non est: sed ille occultè puniendus est. Vnde sicut solemnis pœnitentia nunquam pro occulto crimine imponenda est: ita cum reconciliatio Ecclesiæ semper fiat cum solēnitate, nunquam facienda est, nisi pro pollutione solemniter diuulgata, de adulte. ca. Significasti. Si aūt Sacerdos scit tantum per confessionem Ecclesiam pollutam, nec eam in occulto tenetur abstinere à celebrādo ibidem, nec Episcopo dicere: vt dicūt quidam, quod reconciliet Ecclesiā causa nō expressa: quia ex his quæ scit tanq̄ Deus, non prohibetur ipse vt homo: nec arctatur ad aliquid faciendum vel omittendum. Et quando Ecclesia polluitur quoquo modo, eo ipso intelliguntur polluta cœmiterium & capella contigua: sicut dicitur de interdicto, non autem ecōuerso: quia magis dignū trahit ad se minus dignum. Item si consecrans Ecclesiā vel benedicēs cœmiterium sit publicè excōmunicatus, indiget recōciliatione. Si aut excōmunicatus publicè ibi celebret vel sepeliat, non propter hoc necessaria est reconciliatio, nec puer parentū fidelium nō baptizatus sepeliatur in cœmiterio benedicto, non tamen indiget reconciliatione ex quo est filius fidelium. Puer autem filius infidelium, tumulatus, bene poluerit sicut si esset magnus. Item Ecclesia vel cœmiterium vbi excommunicatus publicè sepelitur, eo ipso polluuntur. Hæc Paludensis vbi supra. qui & plura ibi scribit. Reconciliatio autem fiat per Episcopum: quo autem modo, videatur Guilelmus in suo rationali.

POMPA Græca dictio est πομπή, Est autem pompa omnis spectaculum, non econtra. Pompa enim in prosperis & in aduersis, qualis est in triumpho & in funere: quasi quidam solemnis apparatus & ostentatio. Spectaculum nunc illum quod spectatur, nunc locus ipse vnde spectatus. Et pompa dicitur à pompen Græcè, quod est publicè Latinè ostentari, vt dicit Richardus distinctione sesta, libro quarto, circa literam.

PONTIFEX est sacer Magistratus: dictus à posse & facio. Nam instaurandorum Pōtium curam habebat. Ideo dicitur secundum Varron. à pōte & facio: pons quoq; sublicius à Pontificibus primum est factus, & postea sepè restitutus. Et pontifex maximus dicitur Papa. Hinc pontificatus deducitur, & à quo ius Pontificium, quod modo Ius canonicum appellant. Et pontificalis: vnde Pontificales libri dicuntur, in quibus sacræ ceremoniæ continentur.

PONDVS significat onus, moles, de quo aliàs. Pondus legitimū, est pondus consequens quantitatē subſtantiæ pro tali numismate iustè determinatū. Determinatio pōderis iusta, qñ determinatur pondus tanti valoris pro moneta, quāti est

pondus materiæ eius non monetare. Ita quod tantum debet valere moneta ex pondere, quantum valeret sua materia non monetata, & non plus, saltem deductis expensis monetandi. de quo videatur Gabriel distinct. 15. quæst. 9. articu. 1. lib. 4.

PORTA à portando, dicitur omnis exitus, & quo pòt importari vel exportari aliquid vel ab aratri portatione. Dr & additus, & illud per quod ingreditur. Vnde duplex est porta ingrediendi in cœlum, vt scribit Sanctus Bonau. dist. 33. libro. 3. circa tex. videlicet per obseruantiam mãdatorum, secundum illud Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et per tollerantiam tribulationum, secundum illud Actuum 14. per multas tribulationes oportet nos, &c. & aliàs multis oftenditur.

PORTIO dicitur quasi partio, & significat partem huius diminutiuum est portiuncula: à quo proportio, quę est duarum rerum inuicem facta comparatio: de qua suo loco dicitur. Est & portio animæ, & hæc est duplex, inferior & superior, quæ ponuntur tantum in parte animæ rationali, & non in parte sensitiua, vt probat Gabriel distinct. 24. quæstio. vnica, libr. 2. Portio nanque superior est duntaxat respectu æternorum, quæ sensu non sunt comprehensibilia. Portionis verò inferioris secundum Beatum Augustinum 12. de trini. cap. 2. & 3. est circa exteriora siue temporalia, ex his quæ in memoria sunt verisimilia à veris discernere, ac de illis disponere & iudicare, quod ad rationem pertinet. Vnde non id quod commune habemus cum pecoribus, sed rationale nostrum in sui operis dispartitur officium.

PORTIO ANIMAE superior accipitur dupliciter: largè & strictè. Large accipitur, vt non tantum extendit se ad obiecta æterna, sed etiam ad temporalia in ordine ad æterna, siue secundum regulam legis æternæ: sic portionis superioris est actiones circa creaturas per regulas ęternæ legis moderari, & in Deum ordinare, dum in agendis temporalibus consulit diuinã voluntatem: secundnm hoc potest intelligi illud Aug. Rationis pars superior ęternis rationibus conspiciendis vel consulẽdis adhæresci. Conspiciendis tanquam obiectis, vel consulendis tanquam regulis ad obiecta temporalia regenda. Strictè portio superior est ea vis rationis, quæ circa æterna versatur tanquam circa obiecta, & non circa temporalia. Vnde anima intellectiua habens actum aliquem intellectiuum vel appetitiuum, hoc est cognitionem vel volitionẽ circa Deum aut diuinam voluntatem, qui solus est ęternus tanq̃ obiectũ, est portio superior. Et tunc descriptio Aug. sic est intelligẽda: Portio superior est portio quæ æternis rationibus cõspiciendis & consulendis adhæresci, ideſt, est ratio quæ circa æterna versatur tanq̃ circa obiecta. Hæc Gab. di. 24. q. vni. ar. 1. li. 2. Et rationem imaginis propriæ Aug. ponit in superiori rationis portione. Et charitas qua diligitur. Deus, est in voluntate portionis superioris, & eadem est similiter in voluntate portionis inferioris, qua diligimus proximum, quia proximus est obiectum. Vide ad hoc Scotum de portione. Thom. par. 1. quæst. 19. & Sanctum Bonauentu. dist. 24. libr. 2. & plura Gabriel vbi supra. Vnde portio siue ratio superior (vt talis est) intendere potest aliis sub Deo, quæ sunt spiritualia & intellectualia: ut sunt Angeli & Sancti, vt scribit Gerson tract. 7. super Cantico Mariæ.

PORTIO animę inferior est quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, ideſt, est ratio versata circa temporalia tanquam circa obiecta. Vnde cognitio qua cognosco Deum trinum & vnum, &cæt. ad Deum pertinentia, pertinet ad portionem superiorẽ. Cognitio verò qua cognosco creaturam, pertinet ad portionem inferiorẽ. Vnde portio inferior est q̃ obiectis creatis adhæret secundum regulas morales, & naturalis honestatis tantum sine relatione ad diuinas. Vnde ratio intendens regulis æternis contemplandis, pertinet ad portionem superiorem. Ratio quę intendit temporalibus secũdũ regulas ęternas, pertinet ad portionem inferiorem, Vide latiùs Gabr. vbi supra. Et (vt inquit S. Bonauen. dist. 24. lib. 2.) inter superiorem portionem & inferiorem est lex cõiugii, & ideo vna tenetur alteram regere

&

& reprimere, & (vt dicit Gab. dist. 24. qu. vnica, art. 3. dub. 2.) accipiendo portionē superiorem largè, nullum peccatū mortale committitur, quin portio superior sit in culpa. Cùm enim non committitur sine auersione à Deo, & solius superioris portionis est auerti à Deo, sicut conuerti ad Deum secundum regulas ęternę legis. Sic accipiendo portionem superiorē in omni mortali peccato, portio superior auertitur à Deo verè vel interpretatiuè. Verè dum legem ęternam attēdens contra eam consentit portioni inferiori in actum contrarium legi. Interpretatiuè, dum non cohibet inferiorem, dum tenetur secundum legem, & ita negligēdo auertitur, dum se non conuertit & conuertere se tenetur, & cęt. Et illo modo verum est illud Augustī. Quod si peccatum non diu tenetur in delectatione cogitationis, sed statim, vt mulierem, idest inferiorem portionem tetigit: viri, idest superioris portionis auctoritate repellatur, veniale est. Si verò diu in delectatione cogitationis tenetur, & si voluntas perficiēdi desit, mortale est, & pro eo damnabitur simul vir & mulier, idest totus homo, quia & tunc vir non sicut debuit mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse. Hęc Magister. Ex quibus patet quod B. Augustī. & Magister accipiunt portionem superiorem largè, vt eius est regere portionem superiorem secundum leges æternas. In portione verò superiori pōt esse peccatum mortale, absque hoc quod sit in portione inferiori, vt patet de peccato infidelitatis circa articulum trinitatis: quia circa tale obiectum non est portio inferior. Hęc Gabr. Videatur & diuus Bonauen. eadem dist. Accipiendo autem portionem superiorem strictè, nullum est peccatum in portione superiori, nisi quod immediatè committitur in Deum. Hęc enim portio sic accepta, nō versatur circa aliud obiectum quam circa Deum. Sic peccatum quo quis peccat in proximum, vel in seipsum, cuius Deus nō est, obiectum est in portione inferiori strictè accepta. Latiùs consulas Gabr. vbi sup. vide & eundem dist. 14. qu. vnica. ar. 1. lib. 3. de portione tam inferiori, quam superiori. Et accipiendo largè portionem superiorem, ipsa potest (vt ibidem ostendit) de tribus tristari, scilicet de carentia fruitionis respectu obiecti ęterni. Secundò, de peccato suo vel alterius volūtatis. Tertiò, de aliis malis suo supposito vel aliis personis sibi dilectis cōuenientibus: vide latiùs, qui & ibidem scribit permulta de tristitia & passione Christi, & secundum quam portionem eam habuit, quæ studiosis & deuotis, & amatoribus, & meditatoribus passionis Christi, relinquo legenda.

PORTENTVM à portendo, idest prędostendendo quod portendat aliquid futurum quamuis aliquando dicantur portenta inania quędam & irridenda. Portentum quoq; ex auguriis & auspiciis antiqui significationem accipiebāt. Vnde apes illæ ex ore Ambros. prodeuntes, quasi portētum fuerunt, quod de longè viri sapientiā portenderunt, idest significauerunt. Et dicta Prophetarum quasi portēta quia porro, hoc est de longe tendebant, idest futura diuinabant: portenta quoque fieri dicūtur, cùm solida corpora rarò se ostēdunt vt cometę, turbines, barathra, & sereno cęlo facta tonitrua. Et portentum idest mirū, quod sua magnitudine portendit, secundum B. Thom. super Esa. 8. lect. 3.

POSSE ALIQ VID facere vel vitare, dupliciter potest alicui attribui, vt scribit Sanctus Bonauen. di. 28. libr. 2. circa textum. Vno modo dicitur aliquis aliquid posse, quia per seipsum sine aliquo alieno suffragio potest illud: sicut aliquis potest comedere quādo est sanus & habet cibum. Alio modo dicitur aliquis aliquid posse, non solùm quia potest illud per se & in se, sed quia potest cū alio quod sibi pręstò est: & hoc modo accipiendo posse omne quod Deus pręcipit, in nostra potestate est, quia ipse qui pręcipit prætò est prębere gratiam adiuuantem per quam possumus perficere. Alio modo accipiendo nō omne quod pręcipit, est in nostra potestate, nō tamen ex hoc excusatur aliquis, sicut si pręciperet Dominus seruo qđ daret sibi ad bibendum, & ipse non haberet aquam, si posset eam acquirere, nō excusaretur. Vide ad hoc Magist. dist. 28. secundi.

POSSE ALIQVID aliquando accipitur secundum leges ordinatas & institutas à Deo. Et illa Deus dicitur posse facere de potentia ordinata. Aliter accipitur posse pro posse facere omne illud qđ nó includit contradictionem fieri siue Deus ordinauit se hoc facturũ siue non, quia Deus multa facere potest quæ non vult facere secundum Magistrum lib. 1. sent. dist. 43. Et illa dicitur posse de potẽtia absoluta, de qua paulò post videbitur. Hæc Gabr. di. 17. q. 1. ar. 3. dub. 2. li. 1. Potest & Deus quicquid posse potentia est. Nunc autem peccare, infirmari, deficere, non est posse, sed est non posse, quia est deficere. Verũtamen quicquid positiuum est in peccato, Deus potest producere. Et sic omne positiuum quod potest producere creatura, potest producere Deus. Nec tamen ideo sequitur quod possit peccare, mori, mentiri. De quo videas Magistrum & Gab. di. 42. q. vnic. ar. 3. lib. 1. Et dominus Bonau. di. 42. q. 2. lib. 1. Potẽtię quoq; Dei infinitæ repugnat quicquid est indecens, incongruum, secundum illud Anſel. Cur Deus homo. Minimum inconueniens est Deo impossibile. Nã posse inconueniens admittere, posse peccare, posse deficere, posse mori, non est posse, sed fragilitatis & impotentię. Omnis autem fragilitas & impotentia repugnat diuinæ potẽtiæ infinitæ. Gab. di. 1. quæst. 2. lib. 3. Item posse inordinatè facere, non est posse sicut posse peccare, posse mentiri. Sic nihil potest Deus quod non potest ordinatè, vt dicit S. Bonau. dist. 43. circa text. lib. 1. Quid autem sit Deum facere secundum potentiã absolutam vel ordinatam. vide in dictione, FACERE. & infra de hoc pauca notantur.

POSSE DEFICERE aliquid capitur purè priuatiuè, vt nihil positiuum importat, verius negatiue; & sic attribuitur rei non existenti, & tunc non est posse, quia nihil positiuum importat. Alio modo capitur vt dicit priuationem in subiecto apto nato, sicut cæcus dicit priuationem visus in subiecto apto nato. Et posse esse cæcũ, est posse esse animal carens visu, & ita est aliquid posse, quia est posse esse animal. Sic posse peccare dicit priuationem in subiecto. ſm sic loquentes, quia dicit voluntatem liberã potentem deficere à rectitudine, & ista est aliquid, & est posse, quia est posse esse talem voluntatem. Sic de posse mori. Dominus Prępoſi. Gab. di. 44. qu. vnica, dub. 1. lib. 2. Vide & eundem di. 25. libr. 2.

POSSIBILE dicitur quod fieri potest. Vel possibile dicitur qđ non includit cõtradictionẽ. Vnde non includit contradictionem secundum Sco. q. 4. d. 2. li. 1. quod sit vna essentia in tribus personis, quia cõtradictio est secundum idem, hoc autem nõ est contradictio secundum idem, quia hic est vnitas essentiæ, & trinitas personarum relatiuarum, quare possibile est, quod cũ vnitate essentiæ diuinæ stet pluralitas psonarum.

POSSIBILE est duplex, vt scribit Aliacen. in principio in primum Sent. Quoddam est quod non existit in creaturæ rationalis potestate libera, sicut cœlũ moueri, vel solem oriri. Aliud est possibile quod existit in creatura rationalis libera potestate: sicut diligere Deũ, vel odire proximũ, & sic de multis. Dupliciter autem (vt idẽ scribit) potest aliquid intelligi possibile existere in creaturæ rationalis libera potestate. Vno modo strictè. quia tale potest fieri ab ea sicut velle vel nolle diligere, vel odire. Alio modo largè: quia aliquid potest fieri, vel ab ea, vel in ea sicut habere gratiam, vel fidem infusam, hoc enim non existit in rationalis creaturæ libera potestate primo modo, quia gratia, vel fides infusa non potest fieri ab ea primo modo, sed secundo modo. Vide eum ibi latiùs. Et vt idem scribit qu. 13. ar. 1. lib. 1. sent. Possibilium quędam sunt incomplexè significabilia, quædam verò complexè. Primo modo adhuc possibile sumitur dupliciter: vno modo vt distinguitur contra actu ens: & sic omne quod non est & potest esse, sicut Antechristus, dicitur quoddam possibile. Alio modo vt distinguitur contra necessarium, & sic omnis entitas etiam actu existens, quæ potest esse & potest non esse: dicitur quoddam possibile. Et proportionabiliter possibile secundo modo dictum, potest dupliciter accipi. Vno modo vt distinguitur contra verum, & sic solum enunciabile, non verum, non impossibile,

le, est posſibile. Alio modo vt diſtinguitur contra verum neceſſarium, & ſic omne enunciabile etiam verum, potens tamen eſſe falſum, dicitur posſibile. Et quãtum ad primũ modũ aliquid dicitur posſibile fieri: quia poteſt fieri aliqua entitas. Sed quantum ad ſecundum, aliquid dicitur posſibile fieri, non quia talis propoſitio, vel enuntiabile posſit fieri, ſed quia poteſt fieri quod ita ſit, ſicut per eam ſignatur. Hæc Dominus Cardin. Camera. vbi ſupra.

POSSIBILE ſecundum Scot. di. 2. q. 7. libr. 1. eſt duplex ſcilicet, logicum & reale. Posſibile logicum eſt modus compoſitionis formæ ab intellectu illius quidẽ, cuius termini non includunt cõtradictionem, & ita hoc mó posſibilis eſt hæc propoſitio, Deũ poſſe produci, & Deũ eſſe Deũ. Sed posſibile reale eſt qđ accipitur ab aliqua potẽtia in re, ſicut a potentia in hærente alicui vel terminata ad illud, ſicut ad terminũ. Vnde filius nõ eſt posſibilis posſibilitate reali, nec posſibilitate inhærente, nec terminata ad ipſum, quia posſibilitas ſiue actiua ſiue paſſiua, eſt ad aliud in natura. Hæc Scot.

POSSIBILE ſecundum Guil. Scotiſt. in primo di. 42. dicitur tripliciter. Vno modo aliquid dicitur posſibile ſecundum cauſas inferiores, vt generatio aeris ex aqua, & ignis ex aere vel radiis, &c. Secundo ſecundum cauſas ſuperiores, vt miraculorum operatio. Tertio ſecundum vtraq; cauſas ſuperiores & iferiores, vt ſunt curſus cœli naturales per angelos, & cõtingentia. Deniq; omne posſibile ſecundum cauſas inferiores, eſt posſibile ſecundum cauſas ſuperiores, ſed non econuerſo. Et per oppoſitum de impoſſibili dicendum eſt, & conſimiliter ad prædictos modos. Et primò quod eſt contra communẽ curſum naturæ, vt cæcos illuminare, vel ad quod natura non poteſt ſe extendere, ſicut ſol non poteſt hominẽ gnerare ſine viro & muliere. Secundo impoſſibile dicitur ſecundum cauſas ſuperiores, ſic eſt impoſſibile quod Deus decreuit nunquã fieri, ſicut cœlum annihilari. Tertiò quod eſt indifferens ad vtraſq; cauſas, vel quod eſt impoſſibile ſimpliciter, vt Deum non eſſe. Sunt autem inter impoſſibilia quidã gradus, ſicut inter falſa, ſecundum Aug. Nam impoſſibilius eſt lignum eſſe Deũ, quam Angelum. & de impoſſibili vide latiùs ſuo loco.

POTENTIA dicitur à poſſe. Eſt autem triplex poſſe, ſcilicet poſſe eſſe, poſſe agere, dare, vel perficere, poſſe pati, recipere, vel perfici. Et ſic triplex diſtinguitur potentia. Potentia primo modo quod non eſt, natum tamen eſt eſſe. Secundo quod non agit, natum tamen agere. Tertio qđ non patitur, natum tamen pati. Primo modo apud aliquos dicitur potentia obiectiua, & dicitur quod non habet eſſe reale, ſed tantum eſſe obiectiuum. Poteſt enim eſſe obiectum cognitionis. Secundo modo poteſt dici potentia actiua. Tertio modo potentia ſubiectiua. Primo modo antichriſtus eſt in potentia. Secundo modo anima i principio creationis, de qua Philoſophus. Viuam habens in potentia. Tertio modo aqua eſt in potentia calida, quæ eſt actu frigida. Et quia actus opponitur potentiç. 9. Metaphyſ. Tot modis dicitur actus, quot modis dicitur potentia, de qua in dictione ACTVS ſupra videri poteſt Gabr. diſt. 12. quæſt. 1. libr. 2. Et hæc diſtinctio valet ad multas auctoritates & ſanctorum & Philoſophorum intelligendas. Accipitur etiam potentia pro ſubiecto alicuius formæ. Et dicitur potentia ſubiectiua & forma inhærens, dicitur actus illius potentiæ, & hæc acceptio eſt ſatis communis apud Philoſophos, ſed comprehenditur in prioribus. Et materia eſt ens in potentia tertio modo, hoc eſt potentia paſſiua reſpectu formæ non habitæ quam nata eſt habere, non autem primo modo nec ſecundo, probat Gabr. vbi ſupr. Et reſpectu formæ ſe actu informantis habitæ eſt in actu, & reſpectu habendæ in potentia, de quo conſulas Philoſophos.

POTENTIA dicitur ſecundum Philoſophum ſecundum quas paſſibiles harum dicimur: puta, potentes iraſci, triſtari, miſereri. Et potentia in genere poteſt ſic deſcribi, vt notat Gabr. diſt. 23. qu. 1. art. 1. libr. 3. potentia eſt principium principale agendi, vel patiendi. Et dicitur principium principale propter principium, minus principale determinatiuũ vel inſtrumen-

strumentale, per quod excluditur habitus, qui nõ principaliter producit, sed determinat potentiam ad certum modum agendi, bene vel malè. Excludũtur etiam dispositiones qualitatiuæ in materia, quę determinãt materiam ad huius, vel illius formæ susceptionem. Vocatur aũt principium principale (vt ibidem vult Gabr.) cui primo, siue ex se non per aliud conuenit posse agere, vel pati, sicut intellectus cui primo conuenit intelligere & huiusmodi per intellectum, & ideo homo non est in potentia intelligendi aut volendi, quia sibi nõ conuenit intelligere, & velle primò immediatè per se, sed mediatè mediãte alio, scilicet, intellectu & voluntate. Et sm quod est duplex posse, scilicet, posse agere & posse pati (vt dictũ est) ita duplex est potentia, scilicet, actiua & passiua. Et per potentiam animæ, vt vult Gab. dist. 16. qu. vnic. lib. 2. potest intelligi illud quo anima potest in operationis vitales. Et capitur vno modo pro omni necessario requisito, ad quemcunque actum vitalem, tanquã causa partialis. Alio modo accipitur potentia p illo præcise quod se tenet ex parte animæ elicientis tanquam principium partiale. Primo modo dispositiones qualitatiuæ requisitæ ad videndũ, audiẽdum, &c. dici possunt potentiæ. Et est duplex potentia, s. actiua & passiua. Potentia passiua quandoq; accipitur pro quolibet illo, quod necessariò requiritur ad recipiendum actum vitalem, quo mõ dispositiones subiecti quibus disponitur ad recipiẽdum actum, dicũtur potentiæ. Et illo mõ quandoque idem est potentia actiua & passiua, quia quandoq; eędẽ quæ litatiuæ dispositiones, q bus subiectum disponitur ad recipiendum actum vitalem, ẽt concurrũt actiuæ ad huiusmodi actus productionem. Alio modo accipitur potẽtia passiua pro illo qđ præcise tenet se ex parte subiecti recipientis. Potẽtiæ aũt animæ non distinguuntur ab anima, vt rotundè diffusè probat Gab. auctoritate & ratione vbi supra. Vnde cum anima sit potentia & principium multarum operationum vel actuũ in homine diuersa sortitur vocabula, quarum aliqđ significat ipsam animæ essentiam simpliciter & absolutè non connotando, aliqđ distinctũ ab anima, vt essentia, vel substantia animæ, vel anima si capitur absolutè aliquod significat eandem animæ essentiam, & cõnotat certam entis operationem, vt intellectus significat essentiam animæ connotãdo notitiam siue actum intelligẽdi. Ita qđ intellectus tm significat sicut hæc oratio, anima potens intelligere siue producere actum intelligendi quod idem est. Voluntas significat illam eandẽ essentiã connotando aliam operationem quę est velle, vt significat tm quantum hæc oratio, anima, potens velle. Memoria significat animam potẽtem memorari, & sic de aliis. Potẽtiæ igitur animæ non distinguũtur ab anima. Assentit Gerl. tract. 3. super Magnif. Discrepat B. Tho. part. 1. q. 77. & q. 54. ar. 4. qui vult qđ potentia distinguitur ab anima & sit accidens. Sed in hoc non assentitur Gab. qui rem diffusè pertractat, & de potentiis animę di. 16. lib. 2. de quo vide & in dictione ANIMA supr. Potentiæ autem, perfectissimè naturæ rationalis sunt intellectus & voluntas, vt dicit Scotus dist. 17. lib. 3. Potentiæ verò animę dupliciter impediuntur, ne debitè exeant in actus suos, vt scribit Sanctus bonauent. dist. 4. quæst. penult. lib. 4. Vno modo a corporis imperfectione & corruptione, & hc impediuntur in paruulis & stultis & dormientibus, & cõtra hoc impeditiuum est corporis perfectio & bona dispositio. Alio modo impediuntur ab habitu malo & concupiscentia siue a culpa, & contra hoc impedimentum est gratia siue virtutes. Virtutes ergo reddunt potentias faciles ipsas perficiendo, & sic remouendo culpam vide latiùs ibi Bonauentura.

POTENTIA libera (vt distinguitur contra naturalẽ) est potentia indifferens ad opposita, quę, scilicet, i sua potestate habet vtrumq; oppositorum, scilicet, facere & non facere. Et talis potentia dicitur cõtingẽter productiua. Non aũt intelligẽdum est quod habeat in potestate sua illa opposita, scilicet, producere & non producere pro eodem instanti, hoc enim implicat contradictionem, sed pro diuersis instantibus successiuè. Vide de hoc Gabriel dist. 25. quæst. vnica, libr. 2. & distinct. 38. 2. senten.

POTENTIA naturalis opposito modo describitur, est potentia ad vnum oppositorum determinata, quæ non habet in sua potestate verumq; oppositum. & talis potentia agit necessariò, idest, positis omnibus ad productionem effectus requisitis, non pōt non agere, & nulla causa respectu eiusdem effectus potest esse causa libera & naturalis, quia hoc implicat. Sola autem volūtas est potentia libera: q̄a omnis alia potentia ad suum effectum determinantur: ita quod positis omnibus ad agendum requisitis, non pōt non agere. Nec voluntas respectu cuiuslibet velle est causa libera, patet de obstinatis & dānatis. Similiter de voluntate confirmatorū in beatis, quia respectu actus quem non habent in sua potestate, non est libera. Potest tn causa respectu vnius effectus esse libera, & respectu alterius naturalis: patet de potentia naturali, quę respectu intellectionis est causa naturalis, respectu volitionis est causa libera. Et omnem actionem liberam sequitur laus vel vituperium. Et hæc non sequuntur nisi operationem contingentem non necessariam. Sic & omnis actio libera est contingens, de quo latiùs perquirito apud Gab. d. 25. libr. 2.

POTENTIA neutra, potest quandoque dici potentia indifferens, vel quæ non determinatur ad hoc vel ad illud. Vnde esse in potentia neutra (vt dicitur post Occā. 4. quodlib. q. 11.) dupliciter intelligitur. Vno mō, qn non plus inclinatur ex natura sua actiuè ad vnum quam ad aliud. Et sic natura assumpta, & quæcunq; alia est in potentia neutra ad dependendum ad suppositum extrinsecum, vel ad non dependendum, quia neutrum sibi conuenit ex naturā sua actiuè. Alio modo dicitur esse in potēcia neutra, quia si derelinqueretur potentiæ suæ, non plus prædicaretur de eo vnū quam aliud. Et sic natura assumpta nō est in potentia neutra, quia si derelinqueretur suæ naturæ, tunc non dependeret ad suppositum extrinsecum. Ad hoc videatur Gabr. dist. 1. qu. 2. lib. 3. dub. 3.

POTENTIA organica, vt scribit Dominus Cardinal. Camerac. q. 5. ar. 4. lib. 4. est illa quæ vtitur organo corporali in sua actione, quales sunt omnes potentiæ extensæ in materia, sicut potentiæ sensitiuæ. Potētia verò non organica, est illa quæ non indiget organo corporali in sua actione, quales sūt omnes potentię non extensæ in materia, sicut intellectus & voluntas. Scotus autem ponit quod anima intellectiua habet potentiam organicā & non organicam: & hoc sequitur si ponat quod anima intellectiua & sensitiua in homine sunt eadem forma, sed hoc non est verum ſm Occam, qui ponit qđ distinctæ sint, in quo dissentit à suis sequacib. de quo aliàs. Et mouere organicè (vt Alia censis dicit) est mouere primò vnam partem, & post mediante illa, aliam, sicut est in motu animalis quod primò fortè mouetur cor, & post mediāte motu cordis, alia pars magis ꝓpinqua & post tertiam, &c. Sed mouere non organicè est mouere totum & partem ęquè primo, &c. Primo modo anima Christi potest mouere corpus suum in cœlo, quia licèt sit tota in toto, & tota in qualibet parte, non tamen æquè primò mouet totum & quamlibet partem, quia est ibi distantia partiū, nec totum corpus coexistit cuilibet parti. Sed illo modo ipsa non potest mouere corpus suum in sacramento, quia non potest ibi primò mouere vnam partem, & post aliam mediāte prima. Nam inter alias partes, non est ibi distantia localis. Secundo autem modo, idest non organicè potest mouere volendo illud corpus moueri ad motum hostiæ. Vnde sic volēdo si hostia mouetur, mouet tunc corpus suum non organicè, quia ęquè primò totum & quamlibet eius partem, eò quod non est ibi distantia inter personas quæ necessariò requiritur ad hoc quod aliqđ moueatur organicè. Hæc Dominus Cardinalis vbi supra, qui latiùs rem declarat. Anima itaq; Christi secundum eum ad motum hostiæ mouet corpus suum non organicè.

POTENTIA fertur in aliquod dupliciter. Vel tanquam in obiectum, vel tanquam in terminum siue finem. Primo modo est cuiuslibet potentię. Secundo pōt distingui, aut potentia fertur in finem ducta ab alio, sicut fertur potentia non cognoscens, quomodo dicit Cōmentator, quod

natura non cognoscens dirigitur ab agẽte infallibili. Et sic omne agens agit propter finem, siue per intentionẽ finis. Vel potẽtia fertur in finem nõ ducta ab alio, sed ducens se in illud. Et sic nõ potest esse alicuius potentiæ naturalis, sed tantum liberę, quia secũdum Damasc. Appetitus non liber ducitur, & non ducit. Sic accipitur pro actu potentiæ rationalis liberæ, quo fertur in aliquod tanquam in finẽ, non tanquam in obiectum. Gab. dist. 38. q. vnic. lib. 2.

POTENTIA PECCANDI, est potentia qua voluntas potest aliquid velle vel nolle, aut etiam nõ velle contra legem cui tenetur obedire. Hæc autem potentia nihil aliud est secundum rem quàm liberũ arbitrium, seu libertas voluntatis, qua põt in vtrumq; contradictoriorum. Et illa libertas non distinguitur à voluntate, sed est ipsam & voluntas. Nihil enim dicit voluntas libertatis quàm voluntatẽ in substrato, & connotat eam circa obiectũ sibi ab intellectu ostẽsum posse elicere & non elicere, velle aut nolle, nulla mutatione facta circa obiectum aut voluntatẽ. Hoc ergo posse nihil addit voluntati neq; absolutum, nec respectiuum, sed dicit volũtatis naturam sic à Deo conditam. Peccãdi verò potentia à Deo rationali creaturæ est collata, vt ostendit Magister di. 44. libr. 2. Et ratione confirmatur, quia omnis libertas est creaturæ à Deo collata, & omnis potentia peccandi est libertas, ergo &c. Et quamuis peccãdi voluntas culpabilis sit & mala potentia tamen peccãdi commendabilis est atque bona. Nam omne peccatum culpabile est & malum, voluntas peccandi est peccatum, ergo. Verum est & secundum, quia laudabile est posse transgredi & facere mala, nõ faciẽs. De quo latiùs consulas Dominum Præpositum Gabr. dist. 44. quæst. vnica, libr. 2. Et Bonau. eadem dist. & libr. 3. dist. 12. Et idem Gabr. lib. 2. dist. vltima in fine, dicit quod homo per potentiam peccandi assimilatur Deo, quoniam potentia peccãdi est voluntatis libertas, secũdum quam libertatem assimilatur Deo qui liberrimus est, cuius voluntati quantò homo per voluntatem suam magis se conformat ac subiicitur, tãtò liberior est & perfectior. Eius enim agi frœnis, & obtemperare iustitiæ, summa libertas est. secundũ Boetium.

POTENTIA PECCANDI dicitur dupliciter: vt scriptis reliquit Sanctus Bonauen. dist. 12. lib. 2. quem eadem dist. q. 3. imitatur Brulifer. Vno modo dicitur potentia peccandi, ipsa potentia, qua peccatur, & sic nominat ipsum liberum arbitriũ creatum, quod quidem potest in bonũ adiutum gratia, & quia per suam naturam est defectiuum benefaciendi, hinc est quod illa potentia, vel facultas dici potest, potentia benefaciendi, & potẽtia peccandi. nullus. n. peccat nisi per illam. Illo modo ratio peccandi fuit in Christo: quia habuit liberum arbitrium. Vnde Damasce. Omnia quæ in natura nostra plantauit Deus, assumpsit verbum D. i &cæt. Alio modo dicitur potentia peccandi, potentia ordinata ad peccandum: vt potentia nominet aliquod medium inter substantiam, & peccandi actum: per qđ substãtia illa potuit exire in peccati perpetrationem. Hoc modo non est concedendum, q̃ Christus habuit potentiam peccãdi, p̃ eo quod peccare nõ potuit, & talis ordinatio, imo deordinatio diminuit de plenitudine libertatis. Idem dicit Scot. sub aliis tñ verbis, dicit enim, duplex est potentia, scilicet, remota & p̃pinqua. Christus ergo potuit peccare potentia remota, sed non potuit peccare potentia propinqua. Sic etiam dicendum est de beatis & damnatis respectu eius quod est mereri: possunt enim mereri potentia remota quæ est voluntas: non potentia propinqua, eò quòd sunt perpetuò impediti per obstinationem, sicut beati per gratiam confirmati.

POTENTIA THEOLOGICA, & ista dicitur simpliciter potẽtia, productiua, quæ est respectu producibilis in eadẽ substãtia siue essentia, sic in diuinis pater habet potentiã productiuam filii, & filius habet potẽtiam quod possit produci, ita scribit Pelbartus post suum Guil. Scotif. Dicitur & potentia generãdi quo generãs generat, sicut generaliter potentia agendi est id quo agẽs agit, & ita idem intelligitur per potẽtiam generãdi, & principiũ elicitiuũ generandi quod per rationem producẽ

di

di seu generandi solet intelligi, vt scribit Gabriel di.7.q.1.li. 1.de quo vide & in dictione *principium* infra, & potentia generandi non potest communicari filio, ita vt filius generet, de quo videatur Gabr. q.3.vbi supra.

POTENTIA & omnipotentia capiuntur secundum quod sancti & doctores acceperunt. In vsu enim vocabulorum imitandi sunt sancti & auctores (vt vult Gabr. di.20.qu.vnica,li.1.) Acceperunt autē sancti potentiam & omnipotentiam pro ea quæ necessario conuenit omni perfectissimo, & quę opponitur impotentię, quæ dicit imperfectionem. & quia potentia spirandi & generandi non conuenit omni perfectissimo, neque in potentia generandi, vel spirandi, dicit imperfectionem. Ideo sub potentia & omnipotentia, non comprehenderunt potentiam generandi aut spirandi, sed solum potentiam respectu obiectorum factibilium. Potentia itaque capitur & omnipotentia, vt extendit se ad factibilia extra, vt potens dicitur, qui potest producere aliquid factibile facere. Et omnipotens, qui omnia factibilia potest efficere, idest, omnia factibilia, quæ fieri non includit contradictionem. Et cum dicitur: omnipotentia, vel omnipotens, includit signum distributionum cum distribuibili & valet potens efficere omne factibile ad extra, siue potens causare omne causabile ad extra. sic sancti accipiunt potens & omnipotens. de quo videatur latiùs in dictione *Omnipotens*. Omnes autem personæ sunt æqualis potentiæ, tā extensiuè quàm intensiuè: quia quemcunq; effectum & quantūcunque perfectum potest producere vna persona eundem, & alia cum opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa. Et sicut pater ita filius & Spiritussanctus omnipotens est dicendus, de quo alias, quia sicut pater omnia possibilia siue factibilia extra producit, & potest efficere, ita filius & Spiritussanctus, vt & probat Gabr. art. 4.vbi supra. Et quamuis (vt ait Brulifer distinctione 32.qu.vlt.in fine lib.1.) filius & Spiritussanctus sint æquè potentes, tamen brachium & dextra & manus appropriantur filio.

POTENTIA Dei ex duplex, scilicet, absoluta & ordinata. Potentia ordinata est, quæ leges sequitur a diuina volūtate positas. Absoluta est q̄ abstrahit ab illis legibus. Et Deus dī illud posse de potētia absoluta, qd simpliciter & absolutè, pōt, vt scribit. Dominus Cardinalis Cameracen. q. 14.li.1.videatur latiùs Scotus di.44. lib.1. Ideo dicunt Iuristæ, vt ait Scotus, quod quis potest hod facere de facto, hoc est de potentia sua absoluta. Vel de iure, hoc est de potētia ordinata secūdū iura, & subiūgit paulò pōst. Omnes qui subiiciunt legi diuinæ, si non agunt secundū illā, inordinatè agunt. De quo vide in dictione *ordinatum* vel inordinatè fieri. Multa autem Deus potest de potentia absoluta, q̄ non facit de potētia ordinata. Sicut de potentia ordinata non infligit Deus pœnā nisi p̄cesserit culpa, nec culpa remittitur nisi gratia gratū faciēs infundat: quia ordinauit Deus nullū velle liberare a debito ęternæ mortis, nisi quē acceptat ad gloriā beatitudinis perpetuæ, vt scribit Gab. di. 14.q.1.ar.1.li.4.de quo & supra i dictione *Peccatum* dictū est. Ita accipiendū est illud quod idē Gab. scribit serm.1.de circumcisione Domini. Misericors Dominus, qui in suis operationibus ad extra necessitari nequit, sed merè contingēter libera, & dignantissima sua voluntate agit quæcūque agit. Et licèt humanū genus aliter q̄ per filii sui incarnationem, passionem, mortem, redimere potuisset (vt ait Aug. 13.de trinit.) & similiter mortis suæ meritum, idest gratiam posset participare sine sacramentis, quibus vtiq; suā potētiā nō obligauit, vt dicit Magis. d.1.quarti. Quia tamen diuina sapientia quę a fine ad finem attingit fortiter, & disponit omnia suauiter. Sap.8.hoc est, secundum quod magis congruit rebus disponendis, & modi isti nostræ miseriæ sanandę plus congruunt, ideo propter nos, & pati elegit, & instituere sacramenta. Non enim decet aliquem beatificari, nisi & ipse. suę saluti per gratitudinem & Dei amorem pro suo modulo se disponendo cooperetur, vbi saltem in potentia non excusat. Hæc Gabriel Quamuis absoluta potentia sine illis beatificare posset. Multa quoque potest Deus quàm nos cogitare possumus. Quare

temerarium est (vt scribit S.Bonauentura di.20.quęstione.6. & vltima in fine, libro tertio) terminum pręfigere ei. Amplius enim potest quam nos possumus cogitare. Et Deum aliquid posse de potentia ordinata, dupliciter potest intelligi (vt scribit Dominus Cardinal. Camerac. qu.13.libro.1.) Vno modo strictè, qđ potest stante sua ordinatione, qua æternaliter voluit se sic vel sic esse facturum, & sic solum potest illa quæ ipse ordinauit se facturum. Alio modo potest intelligi magis largè, quod potest, stante veritate legis seu scripturę diuinæ. Et sic possibile ordinatè potest dici illud, quod est possibile absolutè, & non obuiat alicui veritati legis ordinatæ, vel scripturæ sacræ. Et vtroque modorum istorum dicitur, quod est possibile, est de potentia ordinata vltimum iudicium non fore: quia licèt sit simpliciter & absolutè possibile, tamen non stat cum æterna Dei ordinatione, & obuiat sacrę scripturæ. vide latius ibi Aliacens. Prædictę distinctioni concordat illa distinctio Magistri, & quorundam antiquorum, quod Deus quædam potest de potentia, quæ non potest de iustitia. Illud enim dicitur non posse de iustitia, quod obuiat ordinationi suæ voluntatis vel veritati suæ legis, quarum vtique est regula iustitia. Sed illud dicitur posse de potentia absoluta, quod absolutè, & simpliciter potest, quamuis oppositum ordinauerit & reuelauerit.

POTESTAS secundum beatum Tho.2.sent. di.24. qu.1. propriè nominat potentiam actiuam cum aliqua præeminentia. Vel potestas secundum Gerson parte.1.de potestate Ecclesiastica, est facultas propinqua ad exeundum in actum. propinqua inquam, quia secundum facultatem remotam & obedientialem, non est impossibile apud Deum omne verbum.

POTESTAS sacramenti (vt vul B.Thom. post Alexan.qu.15. parte 4. & Petrus de Palud qu.1.ar.1. & post hos scribit Gabr. di.v.ar.3. dub.3.q.vnica, libro quarto) est triplex, scilicet, auctoritatis, excellentiæ & ministerii. Et hanc vltimam Durandus & Richardus partiuntur in duas, scilicet ministeriũ respectu institutionis sacramenti, & ministerium respectu dispensationis. Potestas auctoritatis, est qua quis ex se principaliter non ab alio superiore potest remittere peccatum. Et hæc est solius Dei communis tam patri & filio & Spiritui sancto, & licet filius & Spiritus sanctus hanc potestatem habeant a patre, à quo habent & essentiam, & ita ab alio, non tamen habent à superiore, eo quòd pater non est superior neque maior filio & Spiritu sancto (vt aliàs dicitur, &c.) Potestas excellentiæ, est potestas quodammodo inferiori delegata cum prærogatiua. Et hæc consistit in quatuor prærogatiuis: quæ sunt mereri, efficaciam sacramẽtis conferre, effectum sacramenti, sine sacramentis, instituere sacramenta, & in eius nomine conferre sacramenta.

POTESTAS MINISTERIALIS, est potestas dispensandi vel etiam ministerialiter instituendi sacramenta. Potestas baptismi, est potestas conferendi effectum baptismatis. Hic autem est remissio peccatorũ, quæ fit per gratiam, licèt hęc comitetur illuminatio, incorporatio. Vnde potestas baptismi, est potestas conferendi gratiam & remittendi peccata. Hæc duo se inseparabiliter concomitantur, & neutra est sine alia in iustificatione impii. Hanc triplicem habuit potestatem sacramenti Christus (vt scribit Gab. vbi supra, & Paludensis di.v.q.1. libro quarto) auctoritatis quidem habuit potestatem secundum naturam diuinam tantum, siue vt Deus. Illa enim est solius Dei. Excellentiæ, secũdum humanitatem coniunctam diuinitati, & ita secundum quod homo, qui tamen est & Deus. Nam secũdum suam humanitatem meruit sua passione efficaciã sacramentis, etiam secundum humanitatem, vt instrumentum coniunctum diuinitati, conferre effectum sacramenti sine sacramentis: sic remisit peccata Mariæ Magdalene & quibusdam aliis. Sic per humanitatem conceditur, quod operatus est miracula principaliter quidem per diuinitatem, tum per humanitatem verbo vocali prælipiendo vel tangendo vel aliquid operãdo, vt lutum faciendo ex sputo & liniendo, ad quod diuina virtute sequebatur sanitas animæ & corporis. Ipse enim instituit sacramenta principaliter virtute diuina. Ministerialiter, scilicet, pr-

mul-

mulgando virtute humana. Collata etiã fuerunt sacramenta in primitiua Ecclesia in nomine Christi, quod est nomen Dei, & hominis importãtis hypostasim vtrãque naturã subsistentem. Habuit & potestatem ministerialem dispensãdi sacramenta secundum humanitatem, vt non coniunctam, cùm illam etiam habuerũt Apostoli, quibus præcepit: Ite &c. baptizantes eos. Ipse creditur baptizasse Apostolos; conteciller Eucharistiam, & certa sacramenta personaliter exhibuisse. Item potestatem ministerialẽ, scilicet dispensãdi sacramenta fidelibus, communicauit ministris, sacerdotibus tantum, nõ excellentię, neque auctoritatis. Etsi excellentię potestatem communicari potuit (vt communiter dicitur) non autem auctoritatis. Non autem congruebat, vt pbestas excellentię communicaretur ministris Ecclesię. Rationes plures assignantur, ne, scilicet, baptismus qui vnus est, diuideretur & diceretur baptismus. Patri, baptismus Pauli, sed baptismus Christi. Ne etiam spes salutis in ministerio constitueretur, ne putaretur quod in virtute puri hominis inuocati suscipiens sacramentum mũdaretur, & ne auctoritas ministri minueretur. Ex quo habetur qđ verum est, quod dicitur quod filius hominis habet potestatem peccata dimittendi, non tamen inquantum filius hominis, sed filius Dei: quia illud conuenit ei secundum naturam diuinam principaliter vt scribit Gabriel dub. 4. de. v. qu. vnica. lit. 4.

POTESTAS EST DVPLEX, scilicet, Ecclesiastica & secularis. Potestas Ecclesiastica (vt diffinit Ioãnes Gerson Cancellarius Parisiẽsis in tractatu de Ecclesiastica potestate) est potestas quę à Christo supernaturaliter & specialiter collata est suis Apostolis & discipulis, ac eorum successoribus legitimis vsque in finem seculi, ad ædificationem Ecclesię militantis, secundum leges Euangelicas, pro consecutione fœlicitatis eternę. Hæc descriptio datur per causam quadruplicem, secundum quam potestas ecclesiastica distinguitur ab alia qualibet potestate, & ponitur potestas pro genere. Et notatur causa efficiens principalis, qñ dicitur à Christo supernaturaliter collata. Causa verò naturalis vel subiectiua, cum dicitur suis Apostolis. Causa formalis, cùm dicitur secundum leges Euangelicas, dant enim formam vtendi. Causa finalis ostenditur. cùm dicitur, ad ędificationem Ecclesię, &c. Et additur specialiter ad exclusionem donorum supernaturaliter, quę omni viatori possunt esse communia, sicut sunt Fides, Spes, Charitas, Prophetia, Timor, Pietas, & similia. Et hęc descriptio conuenit solùm potestati Ecclesiasticę: vt ibidem ostendit Gerson, & fundatur hęc potestas Ecclesiastica, de necessitate in dono supernaturali: sicut est Character Baptismalis de communi lege, qui Character in viatoribus eos de Ecclesia militante reddit. Facit insuper idoneos & capaces Ecclesiæ potestatis. Charitas itaque seu gratia gratum faciens (vt idem dicit) valdè decens est in suscepturis, vel iam habentibus Ecclesiasticam potestatem, non tamen exigitur pro dando titulum, quasi sine ea nequeat in aliquo fundari, vel subsistere potestas huiusmodi. Et potestas Ecclesiastica secernitur prima sui diuisione in potestatem ordinis, & potestatem iurisdictionis: & rursus vtraque diuiditur. de qua videãtur Gerson latius vbi supra. Legitur autem sextuplex potestas, à Christo data Apostolis: Discipulis pro se, & eorum successoribus, ministris, scilicet Ecclesię: quales sunt episcopi, & presbiteri. De quibus legere potes Gabr. lect. 1. canonis. Has colligit dominus Cardinalis Camera, & sunt hę, potestas consecrationis sacramentorum, administrationis, prędicationis, iudiciariæ correctionis, dispositionis ministrorũ Ecclesię, accipiendi victę necessaria ab his, quibus spiritualia administrant. De his potestatibus plura & Gab. & Gerson vbi supra.

POTESTAS ORDINIS est duplex. Quędam est respectu corporis Christi veri, & quędam respectu corporis mystici. Prima est potestas conficiendi verum corpus Christi & sanguinem eius. Secunda, est potestas ligandi & soluendi, & vtraque potestas confertur in collatione ordinis sacerdotalis. Et fundantur istæ duę potestates in charactere sacerdotali, siue vno, siue

ue duobus, & ideo sunt inauferibiles. Gabriel di. 13. q. 1. ar. 1. li. 4 Potestatem autem eucharistiam conficiendi omnibus sacerdotibus & solis immisibiliter traditur in traditione sacerdotii, quia omnibus Apostolis & discipulis in cœna vltima cum Domino recumbentibus indifferenter dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Horum autem successores sũt indifferenter omnes sacerdotes. Item omnibus sacerdotibus æque dicitur in eorũ ordinatione. Accipe potestatem sanctificandi vel sacrificandi pro viuis & mortuis, & traditur calix cum pane & vino aqua mixto, quò verbo ordinatur in sacerdotem. Et licèt mortalè peccatum, hæresis, degradatio, ac cæteræ pœnæ canonicæ potestatem conficiendi suspendant, ita vt his stantibus non ordinatè exerceatur, non tamen per hæc aut quæcunque alia simpliciter aufertur, aut tollitur. Nã his stantibus nullus potest ordinate celebrare, quia indignè celebrat, nec tollitur sacerdotium per quædã crimina vel pœnas. Nam potestas conficiendi fundatur in charactere ordinis sacerdotalis, qui est indelebilis. Vnde per nullam potestatem potest auferri sacerdotium, nisi per eam quæ potest auferre characterem, & hoc solum potest potestas diuina. Vide Gabr. latius ar. 2. conclu. 3. vbi supra, & lect. 2. canonis. Sic hæretici, quia habent auctoritatem conficiendi, quia characterem verè consecrant. Et hoc probat Durandus. Omnis enim sacerdos siue sit hæreticus siue præcisus, &c. habens materiam debitam cum intentione, in forma Ecclesiæ, potest consecrare. Et omnia iura quæ ad oppositum sonare videntur: debent intelligi de veritate fructus, non de veritate sacramenti. Vel loquuntur de hæreticis qui debitam formam non seruant, vel quod non possint consecrare de iure, licèt consecrent de facto. Hoc enim dicimur posse, quod de iure possumus, vt vult. S. Tho. Item degradatus potest cõficere, quia manes sacerdos. Nam degradatus nõ potest characterem delere. De quo Paludensis quæstione prima artic. 2. distinctione. 13. quarti. Nec (vt Scotus ait hæc di.) Deus instituit Episcopum ministrum in amotione, sicut in collatione, dedit enim potestatem ministerialem imprimendi, sed non tollendi. Vnde fallit illa regula. Facilius est destruere quàm ædificare in ministerialiter agente in sacramentis. Et potest ad hoc adduci illud. 2. Corinth. vltima. Non dedit nobis Deus potestatem in destructionem, sed in ædificationem, licèt hunc intellectum non puto innuisse Apostolum. Et quamuis degradato seu depositio auferatur priuilegium clericale, & relinquitur curiæ sculari, non tamen ideo aufertur ordo, quia priuilegiũ non est essentiale ordini. Nam autem hoc priuilegium datum â Constãtino Imperatore fuerũt veri & sancti sacerdotes Petrus & Paulus. Sed de præciso dicit Scotus, quod oblatio non pertinet ad rationem consecrationis, quia potest Eucharistia consecrari, & non offerri, sicut potest consecrata conseruari, & non offerri nisi aptitudinaliter. Et ideo licèt offerens offerat in persona Ecclesiæ, non tamen cõsecrat nisi in persona Christi cuius vicem gerit, etiam præcisus per ordinem, & characteris potestatem, quę per præcisionem non aufertur ab eo. Vide de hoc Paludẽ distinctione. 13. quæstione prima Quot modo autem orationes eius quas offert in persona Ecclesiæ, sint efficaces. Vide Gabriel lect. 27. canon. per totum. Deus enim Ecclesiam respicit, & non sacerdotẽ celebrantem. De quo plura Gabriel. Omnes autem missę siue boni siue mali sacerdotis, quantum ad opus operatum, sunt æqualis valoris, quia non in merito (vt inquit Aug.) consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris. Sed quantum ad opus operans, melior est Missa boni sacerdotis, & ideo cæteris paribus, melius est audire Missam boni sacerdotis, quam mali. De quo latiùs legito Gabriel lect. xxvi. canonis. Vide & eundem latiùs de potestate ordinis, in dubiis distinctione 13. vbi supra.

POTESTAS LIGANDI ET SOLVENDI (secũdum Occam in quodam tracta. & post eũ scribit Gabriel distinctione. 17. quæstione secunda art. 1. li. 4.) in foro pœnitẽtiæ est duplex. Quædam confertur ex vi ordinationis in sacerdotem, cùm Episcopus imponens manum super capita ordinandorum, dicit. Accipe Spiritum sanctũ, quo-

rum

rum remiseritis, &c. Hæc potestas in omnibus sacerdotibus est æqualis: & vocatur illa potestas, potestas officii vel ordinis sacerdotalis, quæ est inamisibilis, sicut & character sacerdotalis ordinis, in quo hęc potestas fundatur. Adstipulatur Aliacensis q. vesperiarum.

POTESTAS EXECVTIONIS & est duplex. Quædam est executionis simpliciter, sine qua habens potestatē primā neminē soluit & ligat, & hæc aliquando cū ordine non accipitur, sicut quando quis ab Episcopo non suo, sine licentia sui episcopi, aut quando ordinatur ab excommunicato, degradato, vel suspenso, quorum omnium vna est ratio: quia episcopi ordinātes in his casibus non habent executionis huiusmodi potestatem: & ideo ad alios illam non transmittunt: quia quod non habet quis, aliis dare non pōt. Et idē contingeret, si forent eadem impedimenta ex parte ordinati. Potestas igitur prædicta, accipitur cum ordine quando non occurrunt prędicta impedimenta. Et hæ duæ potestates, dicuntur potestates soluendi & ligandi remotæ, quia possunt impediri. Dominus Præpositus Gabr. di. 17. quarti.

POTESTAS IVRISDICTIONIS est quæ requirit prælationem super aliquam plebē vel personam, tanquam materiam, super quam exerceri debet, tam prima potestas quàm secunda, vt faber vel artifex non potest operari nisi detur materia in quam operetur. Materia verò est peccatū per se, & per accidens peccator, eo modo quo pœnitentiæ sacramentum conceditur habere materiam. Vnde in hoc dicitur sacerdos habere potestatem iurisdictionis, quia subiicitur ei materia in quā exercet potestatem ordinis. Est ergo potestas ordinis, potestas ad vtramque, executionem & iurisdictionem, sed remota, fit autem propinqua remotis impedimentis, & subiecta materia. Dominus Præpositus Gabr.

POTESTAS IVRISDICTIONIS est duplex: vt idē scribit Gabriel di. 17. quæst. secunda art. 1. libro 4. Quædam ordinaria, quę scilicet alicui conuenit ratione beneficii aut dignitatis, i quo, vel qua cōstitutus ē ipso iure, & talis est potestas plationis, & curatorū: & hi possūt vices suas aliis committere. Alia est potestas iurisdictionis delegata, vel cōmissa siue extraordinaria. Et hæc est duplex. Quędā est limitata solum ad arbitrium committentis, & per se nullo iure suffulta, vt est potestas adiutorū, quos curati assumunt in subleuamen laboris audiendi confessiones, siue commisso eis fiat generaliter, ad omnes parochianos, siue ad aliquos specialiter, siue ad vnū singulariter. Alia potestas est, quasi media inter ordinariā & cōmissam, quæ seruata forma in iure statuta, amplia ri potest committentis arbitrio, & non re stringi. Hæc est potestas fratrum mendicantium, seruata forma expręssa in c. dudum. de sepulturis. in clem. Et quicunque habet iurisdictionē in alium ligandi vel soluendi, habet illam a Papa, qui est summus hierarchia & princeps Ecclesiæ, & hoc mediatè vel immediatè. Immediatè vt archiepiscopi, mediatè vt inferiores prælati, qui suā institutionē recipiunt ab Archiepiscopis, Episcopis. Archidiaconis aut aliis inferioribus ordinariis. Dominus Præpositus Gab. vbi supra. Et est quędā potestas regiminis, q̄ (vt dicit D. Cardinal. Cameracen. in q. vesperiarum) in Petro & cæteris Apostolis non fuit æqualis. Nam in hoc Petrus fuit maior, qui & prępfuit aliis. Vide latiùs Cardinalem, &c. Et de potestate ordinis & iurisdictionis legito plura apud Magistrum Ioannem Gersonem dialogo de potestate ligandi & soluendi.

POTESTAS SECVLARIS est contra quam distinguitur potestas ecclesiastica, quæ conuenit & aliis quam christianis. Memoratur quoque quadruplex potestas in scriptura, scilicet, regia, & sacerdotalis, & doctrinalis, & virtutis, scilicet miracula faciendi, & vnaquæque designatur p virgam. De potestate Regia dicitur Gen. 44. Non auferetur sceptrum, siue virga de Iuda. De virga sacerdotali habetur Numeri 17. quando data est virga ipsi Aron. & ideo Episcopus portat virgam pastoralē in manu, in signum regiminis spiritualis. Tertiò, Magister scholarium, qui docet, tenet virgam seu ferulam in manu, in signum doctrinæ. De quarta autem virga habetur Exod. 3. quam Deus dedit Moysi,

Moysi, cum qua fecit omnia miracula. Hanc quadruplicem virgam (vt scribit Iacob. de Valentia Psal. 109. & super illud: Virgam virtutis tuę) tradidit Deus Pater ipsi Christo Filio suo inquantum homo, & ipse Christus tradidit eam discipulis suis in die Pentecostes: & sic etiam in die Ascensionis, quando misit eos per totum orbem. cum qua virga Apostoli subiecerunt Christo omnes inimicos suos. Dedit & in cœna potestatem conficiendi sacramenta. Dedit & postea potestatem remittendi peccata, vt dicitur Ioann. 20. quando insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Plura Episcopus.

POTESTAS PRAESIDENDI (vt scribit San. Bonauentura distinctione 44. quæstione 3. li. 2.) dicitur esse illud per quod aliquis præsidet & dominatur alteri. Illud autē per quod prę sidet, dupliciter potest dici. Vno modo dicitur ipsa virtus, per quam quis prę ualet alteri, & hæc virtus absque dubio a Deo est. Alio modo, id per quod præsidet, dicitur modus peruemendi vel promouendi ad has virtutes, excellentiā, & hoc est distinguendum. Nam quidam præsunt aliis ex iustitia, quidam ex astutia, & quidam ex violentia. Prima præsidentia est a Deo, similiter secunda est a Deo, & tertia si comparetur ad meritum subiacentis, talis præsidentia iusta est, quia aut est ad bonorum probationem, aut malorum punitionem. Si autem comparetur ad voluntatem prę sidentis, sic in iusta est. Et primo quidem modo dicitur esse a Deo faciente, & ordinante, secundū quod dicitur Iob. 14. Facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et Ozee 13. Dabo eius regem in furore meo. Secūdo autem modo, scilicet in comparatione ad voluntatem prę sidentis, sic dicitur esse a Deo permissiuè, non autem approbatiuè. Propter quod dicitur. Ozee. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me: & principes extiterunt, & non cognoui. Omnis itaq; potestas prę sidēdi secundum illud quod est, & etiam respectu eius super quem, iusta est, & a Deo est Bonauentura. Hinc Apostolus ad Romanos 3. Omnis potestas dominandi a Deo est, non enim inquit est potestas nisi a Deo. De quo videatur Gabriel distinctione. 15. quæstione v. ar. 1. l. 4. Modus autem (vt inquit Bonauentura) deueniendi ad hanc præsidentiam in comparatione ad voluntatē præsidentis, potest esse iustus, & iniustus, & secundum quod iustus est a Deo est: secūdum quod iniustus, a Deo non est. Quia vero nunquam est ita iniustus ex vna parte, quin sit iustus ex altera: ideo de nulla potentia præsidendi dici potest quod nō procedit a Deo. Vnde Gregor. in moralibus dicit, quod, tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est: potentiā Deus dedit, elationem potentiæ malitia nostræ mentis inuenit, &c. Et quanquam ambitio dominandi Deo sit odiosa (vt scribit Aluarus in de planctu Ecclesię, parte 1. ar. 1.) tamen ambientium regimē ad refrænandum inordinatorum hominum malitiam, & ad conseruandum vnūquodque in sua iustitia, ac ad disponendum ciues in concordia, permissum est a Deo dominium & prouisum: permissum ad punitionem malorum, prouisum ad concordiam & pacem bonorum. Hinc ait Apostolus ad Romanos 13. Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, fac bonum, & habebis laudem ex illa, Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malè egit. Et quomodo potestas dominandi variis modis & titulis acquiratur, videto apud Gabriel di. 15. qu. v. ar. 1. libro quarto. Et potestas prę lationis potest manere sine gratia. De quo videre potes Ger. par. 2. ser. ad Ecclesiasticos, in cœna Domini.

POTESTAS DOMINANDI siue præsidendi, dicitur tripliciter: vt scribit S. Bonauentura di. 44. qu. 4. libro secundo scilicet, largissimè dominandi potestas dicitur respectu omnis rei, qua homo potest ad libitum & votum suum vti. Et hoc modo dicitur homo esse Dominus possessionum suarum, siue mobilium siue immobilium. Alio modo potestas præsidendi dicit ad excellentiam potestatis in imperando ei qui est capax rationis & prę cepti. Tertio modo

do potestas dominandi, dicitur potestas coercendi subditos, & hæc potestas dicit quandam arctationem libertatis, & talis potestas dominandi propriè dicitur dominium, cui respondet seruitus. Primo modo potestas dominādi communis est omni statui, scilicet, naturæ institutæ, naturę lapsæ, & naturę glorificatæ. Secundo modo competit statui viæ, siue p statu institutæ naturę, siue pro statu naturæ lapsæ. Et hoc reperitur in angelis etiam quamdiu sunt administratorii spiritus, quia ex illa parte sunt aliquo modo i statu vię, hæc tamen præsidentia non manebit in gloria. Tertio modo potestas dominandi in homine est solum secundum naturæ statum, inest enim ei secundū culpæ punitionem, non secundum naturæ institutionem, & hoc quia seruitus sibi correspondens (secundum quod dicunt sancti) est pœna peccati. Hæc Bonauentura.

POTESTAS DIABOLI est duplex, vt scribit Brulef. di. 19. qu. 3. libro tertio. Vna detinens vel attrahens. Alia pugnans. Potestas diaboli detinens, est illa qua attrahebat & detinebat quoscunque in limbo, & nullus poterat euadere hanc potestatem. Alia est pugnans, & est potestas præcipitandi in malum, idest peccatum, vel per fallaciam, vel per potentiam. Per passionem autem Christi sumus liberati a potestate diaboli quantum ad sufficiētiam, sed illi soli qui sunt de eius corpore, id est Ecclesiæ, quantum ad efficaciam. Non enim omnes se disponunt ad recipiendū gratiam Christi, vt sunt Iudæi, infideles, & mali christiani &c. Aduersarius autem super omnia abhorret memoriam passionis, & figuram crucis, per quam sumus a potestate eius liberati. Et quamuis ipse nos oppugnat, nobisque aduersus eum incumbat pugna, non tamen elongamur a victoria, nisi interueniat nostra negligentia. Ipse autem exercere non desistit, & hoc ex Dei permissione, nec potest in vexationem corporum, & executionem mentium, nisi quis ex sua culpa vires tribuat, vel nisi sit ex speciali causa: vt puta, ad humiliationem alicuius, sicut sunt illi qui sacramenta Christi contemnunt: vt puta, confirmationem, Eucharistiā, aquā benedictam, &c. qui verò humiliter & deuotè sacramentis & sacramentalibus se subiiciunt, qui à passione Christi habent virtutem, non formidant diabolicam potestatem. Tanta enim est virtus sacramentorum Ecclesię, vt etiam extendat se vsq; ad infideles. Vnde non tot hodie diabolus obsidet, quod consueuerat obsidere. Scribit enim Grego. in dialogo de quodā Iudæo, cum vellet dormire in loco deserto, muniuit se signo crucis, & dæmones superueuientes, cum vellent ipsum offendere, a signo crucis repulsi sunt, & dixerunt ipsum esse vas vācuum, sed signatū. Potestas itaque diaboli per passionem est debilitata, de quo latius scribit Brulifer.

PRAXIS vel practica est nomen Græcum & Latinè dicitur terminatio vel operatio vel actio. Et praxis secundum Scot. q. 4. prologi, ad quam cognitio practica extenditur, est actus alterius potentiæ, quā intellectus naturaliter posterior intellectione, natus elici cōformiter rationi rectæ ad hoc vt sit actus rectus. Stando itaque præcise in actibus intellectus, nulla est praxis, nec actus vegetatiui, aut actus naturaliter precedentes intellectionem, vt actus sensitiui dicuntur praxes, nec dicitur ad eos extendi notitia practica, vt sunt priores intellectione. Similiter actus appetitus potentiæ sensitiuę, quamuis precedunt actus intellectus, non sunt praxes, hi enim non communes nobis sunt & brutis, nec istorum actuum est cognitio practica, nisi vt aliquo modo est moderatiua istorum actuum. Et isti actus sequuntur intellectionem moderatiuam, vt sunt per ipsam moderati. Ex quo sequitur quod praxis ad quam extēditur habitus practicus, non est nisi actus voluntatis elicitus vel imperatus, vt vult Scot. Et omnis praxis (vt idem ait) est in potestate cognoscentis, & nihil est in potestate eius, nisi actus voluntatis elicitus vel imperatus, ergo. Et licèt speculatio sit quædam operatio, & ita praxis sic extendendo nomen, tamen vt praxis dicitur sola operatio ad quam intellectus potest extendi, nulla intellectio est praxis. Et hoc modo accipitur quando ad praxim cognitio practica dicitur extendi. Et (vt infra dicit Scotus) cùm instatur

de

de illis veritatibus quæ videntur maximè Theologicæ, & non metaphysicæ, vt Deas est trinus, & pater generat filium. Dico (inquit Scotus) quod istæ sunt practicæ, prima enim includit virtualiter notitiam rectitudinis dilectionis tendentis in tres personas, ita quod actus eliceretur circa vnam solam, excludendo alias, sicut infidelis eliceret, esset actus non rectus. Secunda includit notitiam rectitudinis secūdum quod actus est circa duas personas, quarum vna est sic ab alia, &c. Vide latiùs & Scotum vbi supra. Et praxis (vt scribit Gerson tract. 11. super cantico virginis) non intenditur in intellectu speculatiuo, si confesse se habeat ad appetitum nisi procedat ad operationis rationem. Sicut alibi de Theologia, quod sit speculatiua, dicitur, quamuis eius finis præcipuus sit amor Dei & laus eius magnificans Dominum. Tunc diuinum verbum non irrationabiliter appellatur practicū dum diuina voluntas accipit ipsum ad productionem seu productibilitatem eorum omnium, quæ facta sunt secundum triplex fieri. Vnum est in mente Angelica vel humana, secundū inexistentia propria seu genere proprio & in esse formali suo. hæc Gerson. Et practicus in arte præfertur solum speculatiuo, vt idem vult Gerson de mystica Theologia speculatiua, parte 6. consideratione 33. vt si quis peritissimos in arte Musicæ, non autem exercuerit se in vocali cantu, neque in chordis aut organis: imò vocem habeat raucam, & instrumenta musicalia discordia: fatagit tamen iste vel cantare, vel instrumentum pulsare, nulli dubium quin oberrabit, & neque dulcem, neque suauem simphoniam valebit afferre. Hæc similitudo respicit eum qui de diuinis scit artificiosè differere, qui de moribus similiter & virtutibus regulas habet, & speculatiuum plerunque sermonem, sed nondum vult ad ea quæ cognoscit, conformiter operari, cogitur languens illam Apostoli vocem plangere velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Carer quippè virtutum habitibus tanquam instrumentis, habens carnem rebellem & dissonam spiritui, quæ dum tangitur, nihil suaue, nihil diuinum, sed raucum, sordidum, ac strepidulum resonat, &c. Hæc Magister Ioannes Gerson Cancellarius, &c.

PRACTICA, scientia, & speculatiua, differūt (vt & scribit Franciscus Mayr. in primo, di. 48. qui finis practicę est actus, sed speculatiuæ finis est scire. Vnde metaphysica, Physica, & Mathematica, sunt partes speculatiuæ, non practicæ.

PRAECEPTVM est iussio vel Imperium faciendi aliquid vel non faciendi. Et præceptum importat applicationem legis ad ea quę ex lege regulantur, secundum sanctum Thom. prima secundæ, qu. 90. articulo secundo. Diffinitur & ab aliquibus sic: Præceptum est Imperium obligans ad obseruationem rei vel actus imperati. Extrahitur radicaliter hæc diffinitio à diffinitione præcepti, quam dat Aug. lib. de virg i. di. præceptum est, cui non obedire, peccatum. Dicitur in dicta diffinitione, obligans ad obseruationem, ad differentiam consilii, quod per se nunquam obligat, vt dicit Augustinus quamuis per accidens id quod consulitur videatur obligare: vt puta, si in casu præceptū non posset impleri, nisi fiat consilium: vt si non possum sustentare parentes, nisi vendam omnia: tunc teneret vendere omnia: qđ quidem de se consilium, nec obligat, nisi in casu per accidens (vt scribit Gerson in compendio Theolog. de decem præceptis) tenentur & consilia non contemnere. De quo legere petes alia. & Gabriel serm. de sancto Bartholamæo. Et præceptum siue lex imperatiua (secundum eūdem Gabriel di. 35. qu. vnica, libro secundo) dicitur illa qua imperatur alicui agere vel non agere: & hæc exprimitur per verbum imperatiui modi, vel aliquod eius uice ad similiter significandum sumptū, vt est illud Psalm. Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Et illud: Non mœchaberis: Non furtum facies. Et si strictè & priè sumuntur ea, tantum imperatiuè dicitur, qua inferiora à superiore aliquid imperatiuè iubetur vel prohibetur. Lex ergo & præceptiua in diffinitione peccati debet accipi largè, vt legem indicatiuam, quam imperatiuam contineat. Et illo mō omnia peccata sūt prohibita, quia contra dictamen rectæ rationis, quod indicatiuè prohibet quicquid noxium est;

PRAECEPTA sunt duplicia, scilicet affirmatiua, & negatiua. Præcepta affirmatiua sunt quæ exprimuntur per propositiones affirmatiuas, & hæc obligant ad semper, sed non pro semper, quia eorũ obligatio est sub distinctione ad hoc tempus vel ad illud, & ad hanc speciem operationis, vel ad illã. vt scribit Magister Iohannes Gerson Cãcellarius Parisiensis in regulis moralibus: Sicut colere Deũ latria exteriori, non plus de se obligat ad hanc speciem cultus exterioris, & ad hãc diem quam ad illam, &c. Negatiua verò præcepta sunt quæ exprimuntur per propositiones negatiuas, & ista obligant ad semper, & pro semper. Ad semper, idest pro loco & tempore, pro semper, idest pro omni tempore & omni loco: vt, Non mœchaberis: & dicuntur prohibitiua, &c. Necessitas autem est scire mandata obligantia, & quæ non, vt scribit Magister Iohannes Gerson in de cognitione peccatorum venialiũ & mortalium. Alias enim transgredimur ea per ignorantiã: vel in custodiendo ea habebimus magnã nimis de transgrediendo dubitationem, & dubitabimus vbi dubitandum nó erat, per quod perderemus totã cõscientię trãquilitatem: putando non peccatum esse peccatũ, & econtra, de peccato quod non esset peccatum. Et (vt idem scribit Magister Iohãnes Gerson in Tripartito de præceptis decalogi.) Deus pater piissimus cognoscens nostrã fragilitatẽ & exiguã potentiam, dedit nobis numerum præceptorum, quoniam obseruatio sibi sufficiens esset, quæ etiam legis decalogo continetur. Quapropter ad hæc præcepta sciẽda & intelligenda, tenetur quilibet per se, vel alium, diligẽtiã apponere pro conseruatione vitæ spiritualis quantũ pro vitæ corporalis sustẽtatione poneret, & eo maiorẽ quo immortalis anima est corpore præstantior sine quorũ notitia nullus potest conuenienter vitare peccata, aut ab eis resurgere, & quorum ignorantia ex desideria prouenientes, non excusat, sed accusat & condemnat. Sunt autem hæc decem præcepta his metris comprehensa.

Vnum crede Deum, nec iures nama per ipsum.
Sabbata sanctifices, & honorare patres.
Non fis occisor, fur, mœchus, teftis iniquus.
Viciniq; thorum, rerq; caueto suas.

De his præceptis permulta scribit Magister Iohannes Gerson, quẽ legere potes. De singulis quoque præceptis videre potes S. Bonauen. dist. 37. li. 3. circa tex. Et alias multi multa literis de his mandarunt, vt Nicolaus de Lira in suo præceptorio, & Iohãnes Nider, & cęteri quã plurimi, &c.

PRAECEPTVM, mandatum, & lex, pro eodem sumi solent. Quis autem sit ordo decem præceptorum, varii variè assignant numerum & ordinem præceptorum. De quo videto S. Thom. secunda secundæ: q. 100. art. 5. & Sanctum Bonauẽ. di. 37. q. 2. & 3. libro 3. & Gersonem in compendio Theolog. de decem præceptis, quæ aliis legenda relinquo. Horum præceptorum decem, tria explicant præceptum de dilectione Dei, relinqua septem dilectionem proximi. Propter quod secundum Augu. Isidor. & Magist. prima tria scripta fuere in prima tabula, relinqua septem in secũda. Primũ, de non habendo deos alienos. Secundum, de non sumendo nomen Dei in vanum. Tertium, est de Sabbati sanctificatione. Alia septem sequentia sunt secundæ tabulæ, quę ordinant hominem ad proximũ. Vide satis claré de hoc Dominũ Prępositum Gab. dist. 37. q. vnica, art. 1. lib. 3. & alias latiùs. Hęc solẽt declarari à Theologis & Sanctis. Et prima ordinant ad Deum, posteriora ordinant ad proximũ. Omnia autem cętera præcepta tã diuina quàm humana, quantuncúque multiplicia sunt (quia tamen rationalia, alioquin nõ merentur dici præcepta) ad præcepta decalogi reducuntur, quę illis sunt consona, & ex eisdem principiis dilectionis deriuata, sm illud Apost. Qui proximum diligit, legem impleuit: ad Rom. 13. Et illud Saluatoris Matth. 22. In his duobus præceptis pendet tota lex, & Prophetæ. Præcepta autẽ decalogi non obligant hominem ad obseruantiam eius in charitate simpliciter, sed bene ad obseruantiam formatam astringit conditionaliter decalogus: quia si obligarent quicũque facere aliquem actum moralem, vel benefaciendo patri, vel pascendo pauperem, non habens charitatem, peccaret. In quolibet etiam momento non habẽs charitatem, esset transgressor præcepti,

vt scribit Dominus Prepositus Gabr. artic. 3. vbi supra dub. 1. Sed sunt seruanda sub illa conditione, quam Saluator Matth. 19. exprimit, dicens: Si quis voluerit ingredi ad vitã, necesse est, vt seruet mandata ex charitate. Posita ergo illa conditione, si vult ingredi vitam, necesse est vt mandata seruat ex charitate: ita quod si seruat & non ex charitate, non quidem peccat, tamen per istam obseruantiã non meretur ingressum regni. Cõsonat Magister Ioãnes Gerson lect. 5. de vita spirituali animæ, & tract. 9. super Cantico Mariç. Hinc dominus Cardinalis Cameracen. q. 2. ar. 2. li. 1. scribit: Nullus, inquit, homo potest stante lege per pure naturalia implere p̃ceptum de dilectione Dei super omnia. Patet, quia lex quę est, iubet quod actus cadens sub p̃cepto fiat in gratia, quę est habitus supernaturalis: ergo licèt existens extra gratiam per sola naturalia possit Deũ diligere super omnia, non tamen implet præceptum ad intentionem præcipientis, nisi sit in gratia. Et hoc est, quod multi Doctores dicũt, quod homo potest implere præceptum quantum ad substantiã præcepti, vel facti cadẽtis sub præcepto: non tamen quantũ ad circunstantiã facti, & intentionẽ præcipientis. Et ad hoc est determinatio Ecclesię de consecratione, dist. 4. c. vltim. Qui dixerit, quod sine gratia possumus mãdata Dei implere per liberum arbitrium, anathema sit. Vnde contrarium fuit hæresis plenè ipsorum Pelagianorum. Nec (vt idem dicit Petrus de Altaco) homo stante lege potest meritorie agere per pura naturalia, loquendo de merito vitę æteruę. Astipulatur Iacobus de Valentia Psalm. 118. qui dicit, quod licet absq; gratia Christi nemo possit implere diuina præcepta, nec vitare peccatũ: tamen omnes obligamur ad seruãdum diuina p̃cepta, & vitare peccatum, & agere opera misericordię. Vide latiùs eum ibi, &c. Nullus tamen (vt scribit Gabriel di. 1. q. 4. art. 3. libr. 4.) tenetur ad aliquod præceptum diuinum vel humanum, quod non est naturę insertum, nisi per aliquem idoneum & authenticũ promulgetur: vel saltẽ ex fama veridica, & testimonio bonorũ, quibus debet quilibet rationabiliter credere, innotescat. Hinc Ioannis 15. dicitur: Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, &c. Vnde potest quisquam se ad p̃cepta habere tripliciter, vt scribit idem Gabriel di. 37. q. vnica, art. 3. dub. 1. libr. 3. Aut non seruando simpliciter, sed negligendo actum p̃ceptum, quo tempore præceptus est quo ad affirmatiua, aut oppositum faciendo quo ad negatiua. Secundo modo, obseruando quidem ad literam, hoc est actus præceptum exercendo, & prohibitum omittendo: non tamen ex charitate. Tertio modo vtrunque implendo propter Deum finaliter est charitate. Primus transgressor est, & peccat mortaliter. Tertius meretur vitam æternam. Secundus neque meretur neque peccat, nisi forte in eo tempore quo tenetur mereri, vt in die Dominico, quo tenetur actualiter eligere dilectionem Dei super omnia: aut dum tenetur se præparare ad Sacramenti susceptionem. Hęc est sententia sancti Bonauent. distin. 37. q. 2. & aliorum plurimorum Doctorum. De quo vide supra in dictione ⌣.

Intentio præcipientis.

PRAECEPTA EST CONSILIA differunt, vt scribit Gerson tract. cõtra proprietarios regulę Augustini. Nam præcepta remouent, quę charitati sunt contraria: Consilia autem impedimenta actus eius. Dicit Augustinus in Enchirid. Quæcunque mandat Deus, quorum vnum est: Non mœchaberis. & q̃cunque non iubet, sed amouet potius consilio: quorum vnum est. Bonum homini mulierem nõ tangere: tunc rectè fiunt, cum ad charitatem ordinantur, quia mox vnitur quis Deo. 1. ad Timoth. 7. Finis præcepti charitas. Præcepta (vt ait Hierony. ad Demetriadem virginem) & prohibitiones de necessitate sunt salutis: vt colere Deum & Sabbatum, non occidere, non mœchari, &c. quia multa prohibentur, & præcipiuntur bona per illa. Sed consilia de cõcessis sunt & licitis: vt est liberras volũtatis, vsus carnis in coniugio, possessiones & diuitię. 1. Corinth. 7. De virginibus Domini præceptum non habeo, cõsilium autem do. Præcepta quoque obligant ad seruandũ, vt dictum est: consilia autem non nisi in casu: obligant enim ad nõ conuertendũ:

obligant

obligant etiã ſecundum animi præparationem, & etiam ad ex quẽdum in caſu. De quo legito Dominum Præpoſitum Gab. ſerm. de ſancto Bartholomæo.

PRÆCEPTVM DILECTIONIS eſt quo præcipitur nobis, vt diligamus Deum & proximum, ſicut nos ipſos. Et de illo præcepto dupliciter poſſumus loqui, vt ſcribit Gabriel di. 30. q. vnica, art. 1. lib. 3. ſcilicet poſitiuè, & per modum actus eliciendi, vel quaſi prohibitiuè per modum actus contrarii arcendi. Præcepta autem affirmatiua magis obligant, ne contraria eis inſtant, quam quod actus poſitiui circa præcepti materiam eliciantur. gratia e ẽ pli: Præceptum de parentum honore magis obligat, ne parentes inhonorentur ſeu blaſphemẽtur, quam quod actus honorationis eis impendatur: quia ad primum obligant ſemper, & pro ſemper. nõ ſic ad ſecundum, ſed tantũ pro aliquando. Loquendo igitur de primo intellectu, vt diligere accipitur pro non odire, duplex bonum eſt. Quod poſſum non odire inimicum, ſcilicet bonum ſpirituale, quo natus eſt attingere Deum vel bonum. Aliud eſt indifferens, quod poteſt ac illud ordinari. De primo genere ſunt actus amoris Dei amicitiæ, vt eſt in ſe bonum commodum ſibi. Item viuere vita ſpirituali, ſcilicet vita gratiæ Item audire prædicationes, correptiones, inſtructiones, per quas conuertatur ad Deum diligendum, & ſimilia. De ſecundo genere ſunt viuere vita corporali, ſanum eſſe, diuitem eſſe, forte eſſe, potentem, &c.

PRÆCEPTVM ECCLESIÆ eſt, quo Eccleſia nobis aliquid præcipit vel iubet. Præcepta autem Eccleſiæ poſitiue non eodem modo obligant, ſicut præcepta naturæ vel diuina, vt ſcribit Dominus Præpoſitus Gabr. di. 16. q. 3. art. 1. lib. 4. Nam præcepta naturæ & diuina ſunt de his, quæ ſecundum ſe ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde his præcipiuntur actus virtutum fidei, charitatis, ſpei, &c. Aut prohibẽtur ea, quæ ſunt ſecundum ſe mala: vt ſunt actus vitiorum, & ad illa omnes (vt dictum eſt) tenentur in quolibet caſu: quoniam quilibet tenetur pro tempore & loco ad actus virtutum, & po ſemper, ad cauenda vitia. Præcepta verò Eccleſiæ ſiue iuris poſitiui, ſunt de his, quæ ordinant ad virtutes, & eis præcipiuntur, quæ non per ſe & in quolibet caſu ſunt bona. Sed quandoque poſſunt eſſe mala, & prohibentur, quæ non ſemper & in omni caſu ſunt mala: ſed in caſu poſſunt eſſe bona vel in differentia. Et ideo non eſt, nec debet eſſe intentio Legiſlatoris iuris poſitiui: vt ſemper obſeruetur præceptum ſuum: poſſunt enim occurrere impedimenta, in quibus non proficeret: imò noceret præcepti obſeruatio: in quo caſu, ſi præſens eſſet Legiſlator, velle deberet, quod præceptum ſuum non ſeruaretur, quia intentio cuiuſlibet iuſti Legiſlatoris eſt inducere homines ad virtutes. 2. Ethicorum. Et ideo in omni præcepto legis poſitiuę admittitur exceptio cauſæ rationabilis. Et per hoc dicit ſanctus Thom. in 4. diſt. 15 q. 3. arti. 3. præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione Legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideo magis reputandus eſt tranſgreſſor præcepti, qui obuiat intentioni Legiſlatoris, quàm qui deuiat ab ordinatione legis, ſecũdum textum verborum. Ille autem obuiat intentioni Legiſlatoris, qui ex contemptu aut ſine rationabili cauſa, ordinationem non ſeruat. Vide latiùs Gabrielem diſt. 16. quæſt. 3. artic. 1. libr. 4. &c. Præcepta autem legis humanæ ſiue poſitiuæ iuſtæ, obligant omnes legi ſubiectos, ſecundum mentem præcipientis, etiam in foro conſcientię. Vnde ſequitur quod eorum tranſgreſſio ſine cauſa rationabili, eſt culpa mortalis, etiam ſi non ſit ex contemptu, ſed ex negligentia, paſſione, aut conſequenda voluptate, niſi fieret ex ſurreptione, inaduertentia, aut, ignorantia excuſante. De quo videatur latiùs Dominus Præpoſitus Gabr. notab. 6. vbi ſupra. Potes de hoc videre Magiſtrum Ioannem Gerſonem de vita ſpirituali animæ lect. 4. qui de præceptis Eccleſiæ & humanæ legis tranſgreſſione notanda literis prodidit.

PRÆCIPERE eſt actus rationis, quia importat mononem cum quadam ordinatione, ſecundum ſanctum Tho. ſecunda ſecundę, q. 47. art. 8. Præcipere ſecundum Guil. Scotiſt. di. 47. lib. 1. dicitur. Vno modo quicquid ſub mandato cadit, & iſto

modo in veteri lege, & lege decalogi, tam ad ceremonialia quam iudicialia præcepta erat. Secundo, præceptũ capitur vt distinguitur cõtra ceremonialia & iudicialia, & sic propriè decẽ præcepta dicebantur in prima & secunda tabula scripta. De quibus Matth. 19. Si vis ingredi ad vitam, serua mandata, scilicet decalogi. Tertio modo præceptum accipitur vt opponitur prohibitioni: & sic præceptio est de affirmatiuis: sicut illud: Sabbata sanctifices, & Honora parentes. Sed prohibitiones de negatiuis: sicut est illud: Non adorabis deos alienos, Non occides, &c.

PRAECIPERE MALVM, & Deum præcipere malum potest dupliciter intelligi, vt scribit sanctus Bonauentura distinctione 47. quæstione 4. libro 1. Aut malum manens malum. Aut ita quod præcipiendo facit bonum. Primum simpliciter est impossibile, secundum verò aliquo modo impossibile, licèt non omnino: Est enim aliquod malum in se, aliquod malum secũdum se. Malum in se potest fieri bene: malum secundum se nullo modo potest fieri bene, imò hoc intelligere quod fiat bene, est intelligere, quod idẽ sit malũ & bonum. Potest ergo dici, quod Deus potest præcipere malum in se, & non malũ secundum se: quia nihil potest præcipere quia bonũ sit, postquam præceptum est & illud est malum in se, non autem secundum se. Et ideo potest illud præcipere, & non aliud. Hinc secundum sanctum Bernardum: Deus potest dispensare in præceptis secundę tabulę, & non primę. Nec ex hoc sequitur, quod præcipiat contraria, quia mandatum speciale absoluit à communi: sicut priuilegium speciale. In præceptis autem primę tabulę Deus non potest dispensare, quia eorum opposita sunt mala secũdum se. Vide latius Bonauenturam. Et quando dicitur quod Deus præcepit Ozee vt duceret vxorem fornicariam. Dicendum, quod illud fuit malum in se, scilicet, cognoscere non suam: & diuino præcepto factum est ei bonum: sed secundum quod fornicatio dicit actũ libidinosum, & cognoscere aliquam ex libidine, hoc Dominus nunquã præcepit. Item quod præcepit filiis Israel facere furtum, Exodi. 12. Dicendum similiter: illud præcepit inquantum in se malum fuit, scilicet accipere rem alienam: sed hoc potuit facere, quia cũ sit Dominus omniũ, dominium potuit transferre. sed nunquam præcepit, quod ex libidine hoc facerent, illud enim est malum secundum se. Hęc ex officina sancti Bonauenturę distinctione 47. quęstione quarta, libro 1. qui & de præcepto Abrahę de immolatione Isaac, & aliis, quę Dominus præcepit, scribit. De quo alias dicitur, & videre potes Dominum præpositum Gabrielem, lectione 49. canonis. Præceptum enim illud secũdum mentem præcipientis prętendebat obedientiam Abrahæ tieri notam cęteris in exemplum, & non immolationem filii, quam præcepti verba significabant, &c.

PRECES in singulari capite caret, hoc est nominatiuo & vocatiuo, à verbo precor venit, quod accusatiuo iunctum, significat oro, datiuo significat opto: de quo Grammaticos cõsulas. Et preces, idem est quod orationes. Sancti autẽ cognoscunt preces nostras quas ad ipsos dirigimus. De quo legere potes Thom. Arg. & Richar. arti. 7. q. 1. & sequentes di. 45. li. 4. & alios. Et quamuis sancti in patria clarè videãt tribulationes hominũ, & audiant preces eorum: quia tamen clarius vident voluntatẽ Dei nunc in patria quam tunc, quando erant in via, ideo non obstante quod feruentiorem pro nunc hanc habeant charitatem, tamen aliquos iuuissent, quãdo fuerunt in via, quos modo nõ adiuuant, quia noscunt hęc placere Deo, vt in tribulatione permaneãt. Possunt & cognoscere cognitione supernaturali, prout huiusmodi oratio relucet in diuina essentia, in qua quilibet beatus clarè videt omnia ad suã beatitudinem spectãtia, & quæ ad ipsum dirigũtur cognoscẽda. De quo copiosius legere potes sanctũ Bona. di. 45. art. 3. q. 1. & 2. li. 4. Voluit & Deus vt sanctos rogaremus triplici ex causa, scilicet propter nostram inopiam, sanctorũ gloriã, & Dei reuerentiã. Quæ singula declarat abundè sanctus Bonauent. q. 3. vbi supra. Et non solum maiores sancti à nobis orãdi sunt, (vt vult Paludensis q. 2. articulo 3. di. 45. li. 4.) sed etiã mediocres & minores, propter quinque rationes. Primò, quia aliquis

quis quandoq; habet deuotionem maiorē ad minorem ſanctum q̄ ad maiorem. Ex deuotione autem maximè dependet orationis effectus. Secundò, ad tollendū faſtidium, quia aſſiduitas eiuſdem rei faſtidium parit. Per hoc autem quod alternatim diuerſos ſanctos oramus, quaſi in ſingulis nouus feruor deuotionis concitatur. Tertio, quia quibuſdam ſanctis datum eſt in quibuſdā ſpecialibus caſibus patrocinari: vt S. Antonio ad extinguendū ignē, qui dicitur infernalis, & quibuſdam aliis ſanctis in quibuſdā aliis infirmitatibus. Quartò, vt omnibus exhibeatur à nobis debitus honor. De quo affatim ſcribit Gabriel lect. 32. canon. Quinto, quia orationibus plurium quandoq; impetratur, quod non impetraretur oratione vnius, vt Paluden. vbi ſupra ſcribit, &c.

PRAEDESTINATIO quam Corteſius libro 1. di. 6. præſignationem vocat, eſt diuinū propoſitum dandi vitam æternam. Et materia prędeſtinationis (vt ſcribit Brulifer di. 40. libr. 1.) ſimilis eſt ſerpenti, qui dicitur hydra, cui ſi vnam caput abſcindi tur, naſcitur ſibi aliud: & ſi duo, naſcuntur alia duo capita: ſic eſt de iſta materia. Nam cum vna difficultas in iſta materia ſoluitur, ſurgunt aliæ duæ difficultates maiores. Stephanus Brulifer: Quare Doctores & Sancti ſcribentes de diuina prædeſtinatione, cum magna humilitate & timore quodam, & trepiditatione loquuntur, propter abyſſum diuinorum iudiciorum. Nam iudicia Dei quare quoſdā prædeſtinauit, & alios non: & quare elegit hos, & non illos, & ſimilia iudicia ſunt profundiſſima & incomprehenſibilia, ſicut abyſſus Oceani, vt ſcribit Iacobus de Valentia Pſal. 35. & ſuper illud: Iudicia tua abyſſus multa. Quamobrē Doctor Ioannes Eggius fautor & amicus noſter ſingularis, Germaniæ decus & Theologiæ peritiſſimus in ſuo. Chryſopaſſo, diuinæ prędeſtinationis tractare volens, profundā prædeſtinationis materiam non ignorare, ſcribit ſe in periculo fluctuare, cùm illam profundam diuinæ prænotionis rationem ſub nebula & vmbra inueſtigare cupiat. Cui alludit Poeta Henricus Bebelius familiaris quondam iucundiſſimus noſter & Lanitiſſimus, laudans ea quæ iſte Theologus Eggius ſcripſit in Chryſopaſſo, cùm ait: Attamen hūc librū nūquā librare valebo (materia vires exuperante meas.) Ego autem qui minimus sū vel nullus i Theologia nec Theologi nomine, ſed potius Thologaſtri fortaſſe dignus, pauca quædam & modica, vt eſt Theologis accepi, in medium afferam, &c.

PRAEDESTINATIO. Vno modo dicit præparationem boni (vt habet ſanctus Bonauen. di. 40. circa textum, li. 1.) & ſic conuenit hominibus, & Angelis, & etiam Chriſto. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationem à malo, & ſic dicitur prædeſtinatio, propoſitū miſerendi, & ſic eſt propriè hominum. Ita accipit Magiſter, cùm dicit di. xl. libr. 1. Prædeſtinatio eſt de bonis ſalutaribus, & de hominibus ſaluandis. Vnde Aug. in libr. de prædeſtinatione ſanctorū: Prędeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quæ ſine præſcientia eſſe nō poteſt, &c. Et prædeſtinatio dicitur actiuè & paſſiuè à verbo prędeſtino, quod deriuatur à deſtino. Eſt autem deſtinare, deliberare, aſsignare, deputare, adiicere, quaſi ſtare facio. Prædeſtinatio actiuè eſt Deus: paſſiue eſt homo qui prędeſtinatur ad ſalutem. Et in Deo (vt ait S. Bona. di. 40. ar. 2. q. 2. lib. 1.) idē ſunt propoſitum, prædeſtinatio, & electio, ſecundum rem, tamen differunt ſecundum rationem intelligendi, vt ibi oſtendit Bonauen. & infra oſtendetur.

PRAEDESTINATIO variè deſcribitur. Auguſtinus de libero arbitrio ait: Prędeſtinatio eſt diuinæ voluntatis per gratiā electio. Vel ſecundum eundē. Prædeſtinatio eſt quędam ꝓdinatio Dei ab ęterno de his, quę per gratiam Dei fienda ſunt in tempore. Prædeſtinatio ſecundū ſanctum Thomā prima parte q. 23. artic. 1. eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis ad vitam ęternam in mente Dei. Vel prædeſtinatio eſt cognitio futuræ beatitudinis hominum. Præſcientia verò econtrario, eſt cognitio futuræ damnationis. Vel ſecundum Auguſtinum in libro de fide ad Petrum: Prædeſtinatio eſt gratuitę donationis præparatio, id eſt ꝓdinatio alicuius creaturæ rationalis ad

gloriam facta à voluntate diuina. Idem Augustinus in libro de bono perseuerantiæ, ait: Prædestinatio est p̃sciẽtia beneficiorũ Dei, & hoc cõcomitanter & p̃positi uè. Et in libro de p̃destinatione sanctorũ & magis proprie. Prædestinatio (inquit) est propositum miserendi: quod debet sic intelligi, prædestinatio est propositum dandi vitã æternã. Vnde misericordia vno modo capitur large, pro liberalitate, hoc modo accipitur in illa auctoritate. Pauli, vbi dicit Gloss. cui vult miseretur, idest, misericorditer vitam æternam largitur. Et sic capitur in ista descriptione: Prædestinatio enim nõ habet pro obiecto malum, sed solum gloriam. Alio modo accipitur strictè: de quo alias. Et licèt propositum, electio, & prædestinatio sint idem realiter, & secundum rem, distinguuntur tamen ratione. Propositum enim nihil est nisi velle aliquid facere. Vnde ille proponit qui firmiter vult aliquid facere. Electio autem aliquid addit inquantum, scilicet vult illud, distinguendo contra oppositum, & sic addit segregationem. Si enim omnes vellet beatificare, diceretur propositum, non autem electio. Prædestinatio dicit aliquem firmiter aliquid velle facere, & cum homo connotat segregationem, & tertio connotat gloriam æternam. Et propter identitatem realem illorum trium, sacra scriptura quandoque & Doctores sancti vtuntur vno nomine pro alio. Bonauentura & Brulifer. Prædestinatio, vt dicit Magister distinctione 35. & etiam xl. libro primo. Est præcognitio Dei de saluandis & bonis gratiæ, quibus hic liberantur, & in futuro coronabuntur, & est quasi quędã speciẽs prouidentiæ: vt inquit Gabriel distinctione xl. quæstione vnica, libro primo. Nam prouidentia est omniũ gubernandorum prædestinatio solùm respectu beatificabiliũ. Et solet sic describi, vt ibidem dicit Gabriel & dux. q. vnica, artic. 3. dubio. 2. libro 3. Prædestinatio est prædestinatio est præordinatio alicuius creaturæ rationalis vel intellectualis ad gratiã in præsenti, & gloriã in futuro, & non est quid distinctum à Deo, sed prædestinatio importat Deum, qui est daturus alicui vitam æternam, & connotat vitam æternam, quæ dabitur alicui, & quia vita æterna non datur alicui in patria, nisi ei conferatur gratia in via, ideo communiter dicitur, quod etiam connotat gratiæ collationem in præsenti. Vnde prædestinatio non est aliud quam Deus volens alicui dare gloriam, & alia ipsum ad gloriã aliquo modo ordinantia vel promouentia, vt sunt gratia & merita. Gabr. lib. 3. distinct. 20. articu. 3. dub. 2. Et prædestinatio ex parte Dei est æterna, quia quicquid est Deus vel in Deo, est æternũ: sed quantum ad id quod importat, scilicet vitam æternam vel collationem gratiæ, posse dici temporalis: non tamen simpliciter, quia non supponit pro creatura, sed pro Deo, & connotat creaturam. Simpliciter ergo prædestinatio debet dici æterna: effectus verò eius temporalis. Effectus autem eius est vita æterna, & hic est principalis, & omnis dispositio qua aliquis redditur vita æterna dignus. Ex quo habetur quod nihil potens stare cũ peccato mortali, includitur sub effectu prædestinationis: alioqnin damnatus consequi posset aliquem prædestinationis effectum, manens in statu damnationis. Et licèt (vt Brulifer scribit di. xl. libro 1.) multi & varii sunt effectus prædestinationis principaliores, tamen ad quos alii reducuntur, sunt quatuor, scilicet vocatio, iustificatio, magnificatio, & Christi passio. Prima pars patet, quia omnia bona temporalia, & omnia quę sunt in vniuerso, vt terra, cœlum, Sol, Luna, Stellę, Paradisus, & cœlum empyreum, sunt effectus prędestinationis, non enim Deus indiguit vt faceret Solem, aues, aquam, &c. nisi propter electos. Vnde Philosophus 2. Physicorum. Sumus nos quodammodo finis omnium. Et Gen. 1. Dominamini piscibus maris. Sed pro secunda parte loquitur Apostolus. Quos pręscíuit, hos & iustificauit, &c. & ibi pręscíuit, capitur large respectu omnium futurorum bonorum & malum. Pręscientia igitur est quædam notitia pręcedens prędestinationem: non enim ignoranter prædestinauit. Sed strictè pręscientia dicitur notitia solùm respectu malorum: vel capitur pro reprobatione. De quo alias & suo loco dicetur. Quod autem prędestinatio siue electio

ctio sit eterna, hoc probatur testimonio Apost. ad Ephes. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem: & ideo non mutatur propter mutationem status, vt scribit Gabr. di. 20. q. vnica, libr. 2. Et omnes electi ab æterno sunt prædestinati, & prædestinatio Dei infallibilis est & immutabilis: ergo omnis prædestinatus consequitur beatitudinem. Et si status innocentiæ permansisset, multi electorum ex aliis parentibus editi fuissent: vt patet de sancto Martino, Barbara, Christina, &c. & in statu innocentiæ tantum electi geniti fuissent. Vide latius Gabrielem dist. 20. lib. 2.

PRAEDESTINATIO diffinitur sic à Domino Cardinali Camerac. q. 12. ar. li. 1. Prædestinatio est diuinum propositum dandi vitam æternam. Reprobatio verò oppositum, est diuinum propositum nõ dãdi vitam æternam. Concordat Gregorius Ari. qu. 1. artic. 1. di. xl. libro 1. Vnde ille dicitur prædestinatus (vt scribit Aliacensis) cui Deus proposuit dare vitam æternam: & ille dicitur reprobatus, cui Deus proposuit non dare vitam æternam. Et hoc satis docet Apostolus Rom. 9. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Vbi concludit: cuius vult miseretur, quem vult indurat, idest non miseretur.

PRAEDESTINATIO secundum Sco. dist. xl. lib. 1. est ordinatio electionis à diuina voluntate alicuius creaturæ rationalis vel intellectualis ad gratiam & gloriam. Hãc diffinitionem per longum declarat Doctor eximius Ioannes Eckius in suo Chrysopassо, qui & alias affert diffinitiones. Vnde Alexander de Ales quæst. 28. primæ partis, sic diffinit: Prædestinatio est præcognitio Dei de saluandis & bonis gratiæ, quibus hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Marsilius: Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vide alias descriptiones apud Eckium. & hæc de diffinitione prædestinationis. Et de prædestinatione addantur quædam notanda. Et primò (vt scribit Gabriel dist. xl. qu. vnica, articulo secundo libro primo) Quælibet rationalis creatura à Deo fuit æternaliter prædestinata vel reprobata. Nam Deus ab æterno, disposuit dare cuilibet creaturæ rationali, vel gloriam æternam, vel non dare, vt asserit Augustinus libro de prædestinatione contra Pelagianos: Et quicunque prædestinatus est, contingenter prædestinatus est: & ita potuit non prædestinari, & per consequens potest damnari, & potest non saluari: quia saluatio dependet à voluntate diuina contingenter causante. Nulli quoque adulto confertur vita æterna, nisi propter aliquod meritum. Omne autem meritum est in potestate merentis. Hinc sanctus Bonauentura distinctione xl. quæst. vltima, articulo 1. lib. 1. dicit: Pendet euentus nostræ salutis & damnationis ex nostri arbitrii libertate, & certus est euentus salutis nostræ certitudine infallibilitatis ex parte Dei præcognoscentis, quia diuina præscientia non fallitur, & ideo euenit, vt præsciuit. Vide Deus iustus Iudex iustè remunerat: nullum ergo bonum irremuneratum, nullum malum impunitũ: ergo nullus laborat sine fructu, nullus torpet sine damno. Et (vt idem ait) Deus non prædestinat hominem ad salutem, nisi per merita: nec reprobat, vt perueniat in damnationem sine meritis. Et ideo non solum est nostra salus ex parte Dei, sed ex parte nostra: & cùm ipse velit omnes saluos fieri, & omnibus gratiam imparti, solum ex nostra malitia vel negligentia venit defectus nostræ salutis: nec (vt idem vult) prædestinatio infert necessitatem saluti, nec infert necessitatem liberi arbit. quoniam prædestinatio non est causa salutis, nisi includendo merita, & ita saluando liber. arbitr. in potestate ita neque hominis est saluari vel damnari. Et si habes melancoliam quod Deus præsciuerit te ad pœnam, dico tibi (inquit Brulifer) fac quod consulo tibi, & tibi affero & promitto, & pro te in die iudicii respondebo: Conuertaris à via tua mala, & à studiis tuis inutilibus, à tali occupatione cui intellectus vanissima, & exerce te in amore & delectatione diuinæ benignitatis infinitæ, & saluaberis perseuerando. Christus enim venit in hunc mundum propter salutem peccatorum. Videtur mihi idem sentire Gerson. tract. 8. super Cant. Mariæ, cum ait: Certus esto, si bene vixeris sub lege magni Angeli, & custodia

Angelorum ſuorum, quorum domina eſt Maria, ſaluus eris ſocius eorum factus in cœum. Studeamus igitur plus bene viuere quam diſputare. Ad hoc videatur Dominus Præpoſ Gabriel. diſt. 41. quæſtione vnica, art. 3. dub. 3. libro primo qui ita ſcribit: Deus tanquam vniuerſitatis Creator & Dominus, de creatura poteſt facere quicquid vult ſine iniuria creaturæ: hinc poteſt ſaluare quem vult, & damnare: ſicut habens plenum dominiũ in re ſua. Et ideo non iniuſtè vult, & operatur, & quicquid vult, operatur: cui nemo dicere poteſt: cur ita facis? Iob. 11. & ad Rom. 9. O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit: quid me finxiſti ſic? Nullius igitur eſt debitor, propter quod nulli facit iniuriam, nec accipit perſonam. Item Deus contingenter operatur ad extra. Item Deus creauit hominem arbitrio liberum: ideo contingenter vult homo quæcunque vult, nec deeſt ei Dominus concurrendo ſecum ad actum elicitum, licet non quantum ad actum imperatum. In poteſtate hominis eſt bene vel malè vti ſuo arbitrio, & ſic ponere obicem gratiæ Dei, vel oppoſitum remouere: poteſt enim ceſſare a voluntate peccandi, & poteſt velle non peccaſſe. Statuit Deus nullum damnare pœna ſenſus, niſi pro culpa perſonali, nec adultum ſaluare regulariter ſine merito perſonali: Hinc ait ſcriptura: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: & iuſtus eſt, vita viuet. Ezech. 18. Quæ ſeminauerit hæc & metet. Galat. 6. Deus adeſt omnibus, obicem non ponentibus, offerens gratiam, nec alicui adulto (rationis vſum habenti, & quod in ſe eſt facienti) ſubtrahit neceſſaria ad ſalutem. Vult enim omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. 1. ad Tim. 2. Stat ad oſtiũ & pulſat. Apoc. 3. Nonnullos ex ſua liberalitate Deus Gratia præuenit, non expectans bonum liberi arbit. vſum: vt patet de ſanctificatis in vtero, & Paulo miraculoſe conuerſo. Seruit huic parabola vineę. Matth. 20. Amice, non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem huic dare ſicut tibi. An non licet mihi quod volo facere? (De quo vide Gabriel. ſermo. 1. Dominicæ ſeptuageſimæ: Cùm ergo manet libertas arbitrii in homine, quæ ſe ad Deum conuertere poterit, & donec in via conſtitutus fuerit gratia cooperante ſaluari: patet quod nõ inanes ſũt præs & merita, nec fruſtra ſiũt virtutũ opera, in quibus q ſq; in finẽ pſeuerauerit (quod in homine eſt cui ſine ſui culpa gratia non ſubtrahitur) indubitanter ſaluabitur, vt ſcribit Gabr. di. 41. art. 3. dub. 3. li. 1. Cùm autem dicitur prædeſtinatus ſaluabitur, agat quicquid velit: illa de rigore verborum (vt idem ait Gab. vbi ſupra.) poteſt concedi, quia prædeſtinatus nõ niſi bene vult finaliter. Sed ſi intelligitur ſic: prædeſtinatus ſaluabitur, etiã finaliter malè valens, ſic eſt falſa: qa nullus eſt prædeſtinatus finaliter male volẽs. Hæc. n. repugnãt quod ſit prædeſtinatus, & qđ finaliter male velit: licèt prædeſtinatus poſſit finaliter malè velle. Vnde ſequitur, quod nullus eſt neceſſariò prædeſtinatus, vnde quidã Doctor dicit: Si nõ es prędeſtinatus, fac vt prædeſtineris. Vnde in poteſtate tua eſt dãnari vel ſaluari. Nam Chriſtus dixit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Nouit Deus mutare ſententiã, ſi tu noueris mutare vitam. Et illa propoſitio: prædeſtinatus poteſt damnari, ſecũdũ Doctorẽ ſubtilẽ, debet diſtingui, in ſenſu compoſito valet illam. Hæc propoſitio: prædeſtinatus damnatur, eſt poſſibilis. In ſenſu, autem diuiſo valet illam, qui eſt vel poteſt eſſe prędeſtinatus, poteſt damnari: & in ſenſu compoſito eſt falſa, in ſenſu diuiſo eſt vera: vt facilè patet Logicam callenti. De quo conſulas Gab. di. 40. q. vnica, ar. 2. li. 1. Non parum multa de prædeſtinatione ſcripſerũt nobis Doctores, Occã, Scotus, Gabriel Cardin. Camerac. Gerſon, quæ præterea, relinquens ſtudioſis hæc perſcrutanda. Ekius ille doctiſſimus in ſuo diuinæ prædeſtinationis Chryſopaſſo plura ſcripſiſſet. Liber tamen prædeſtinationis ſigna referre & breuiter.

PRAEDESTINATIONIS ſigna, q refert Pelbar. par. 4. Roſarii Theol. & cęteri ſparſim in ſuis ſcr. & abunde de his ſcribit & Doctor Ioã. Ekius. Cęturia 4. artic. 3. dub. 2. in ſuo pdeſtinationis diuinæ Chryſopaſſo, Et ſi homo non poſſet euidenter ſcire ſuam

suam prædestinationem, ideo ponuntur signa vel coniecturæ, quibus possit sperare se esse prædestinatum, vel verisimiliter scire se esse de numero prędestinatorum. Primum signum est fidei veritatem tenere. Vnde Mar.vlt.dicitur: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Ex quo habetur, quod fides est necessaria ad vitam ęternam. Secundum signum est, seruare præcepta Dei. Vnde Matth. 19. si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Tertium signum est prohiberi à peccatis multis, quæ homo incideret, si non prohiberetur a Deo. Nam nihil inquantum intrabit in cœlestem Hierusalē Apoc. 12. Quartum signum prędestinationis, est libenter audire verbum Dei, & loqui de Deo, de salute propria, de vita futura, de cœlestibus gaudiis, &c. Illud signum ponitur Ioan. 8. Qui ex Deo est (ait Iesus) Verbum Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Vnde Sanctus Bonauē. in ser. de passione Domini, allegans Chryso. Nullum maius signum prędestinationis est, quam libenter audire verbum Dei, & ex aduerso cōcluditur euidentissimum esse signum ęternę damnationis, contemnere audire verbū Dei. Quintū signū est opera misericordię libēter exercere. Vnde Mat. 5. dicit: Beati misericordes, qm ipsi misericordiā cōsequēntur Et 1. Timot. 4. Pietas ad oia valet, promissionē habens vitę, quę nunc est, & futurę. Sextū signū est pœnitentiam facere super delictis prēteritis ex amore. Hoc patet Mat. 3. Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Septimū signum est patiēter aduersitates ferre: ita loquitur Apost ad Hebr. Flagellat Deus oēm filium quē recipit, vnde Greg. Continuus successus prosperitatum temporalium ęternę reprobationis est iudicium. Et aug. super Psal. 55. Si putas te non habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus. Et apostolus dicit: Omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Gaudeat ergo Christianus in aduersis (inquit Ioannes Eckius) quoniam si iustus est, probatur: si peccator est, emendatur. Gaudeat peccator cū in hoc seculo contristatur, vt post hoc seculum cum Christo remuneretur. Et B. Gregor. & habetur 7. q. 1. aduersitas iustorum non est signum reprobationis, sed exercitium virtutis. Et in Apoc. legitur: Ego, quos amo, arguo & castigo. Octauū signum est humilitas. Vnde Saluator: Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Vnde Beatus Gregorius: Euidentissimum signum reproborum est superbia, electorum humilitas. Nonum signum est faciliter condonare iniurias sibi irrogatas propter Christum. Vnde Dñs apud Lucam: Dimittite, & dimittemini. Et apud Matt. Si dimiseritis proximis ex cordibus vestris, & pater vester dimittet vobis peccata vestra. Vnde Aug. ad Bonifaciū, dicens: Memento citò cognoscere, si qs i te peccauerit, vt valeas peccatis veniam impetrare Et Gre. Quis quis malus non tolerat, ipse sibi testis est per intolerantiam, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Rancoroh ergo (inquit Eckius) nisi deciderint, a rancore, viram ęternam non possidebunt. Decimum signum prædestinationis est timentes Deum, & iustos in reuerentia habere. Nam odire bonos, quia boni sunt, est magnū peccatū, & inexpiabile. Vndecimū signū est, cū qs amarā mortē & passionē Dñi frequēter recolit, & pro tā eximia charitate ei gratias agit: ob cuius memoriā magnū illud Sacramentū Euchar. & diuinū officiū Missę, quo nihil deuotius habet tota Ecclesia inquit Scot. institutū est, Christo dicēte: Hoc facite in meā cōmemorationē. De quo plura Gab. in can. Missę. Hæc signa prædestinationis liquidius narranē a Docto. Eckio, vbi sup. per quę homo coniectura pōt cognoscere, vt inquit ipse, se esse prædestinatum & electum, non tamen pōt de hoc habere euidentem notitiam, nisi de super sibi reuelētur: licet quilibet homo fortiter debeat sperare se esse prędestinatum. Vide latius Ioan. maiorē Eckiū in suo Christopasso.

PRAEDESTINARE non est nisi velle dare gloriā alicui creaturę rationali, vt scribit Brulif. Repertus Holkot ait: Prædestinare est velle alicui dare vitam ęternam, quam non habet, sed habebit. Ex quo sequitur solùm viatorē esse prędestinatū, quod

quod à quibusdam argui potest. Vide Eckium de super.

PRAEDICATIO est prædicati de subiecto enunciatio. Et prædicatio in diuinis est duplex.formalis & indentifica. Formalis est,quando prædicatum dicitur de subiecto secundum propriam rationem immediate, ideſt non ratione alicuius additi vel inclusi, sine quo non conueniret subiecto:vt pater est generans, filius est genitus: essentia est communicabilis vel cómunicatur. Et accipitur hic prædicatum pro prædicato totali, vel parte eius principali Gabriel distinctio. 4. quæstion. 1. lib. 1.

PRAEDICATIO IDENTIFICA (vt idem Gabriel scribit vbi sup.) est,quando prædicatum dicitur de subiecto, mediãte aliquo addito vel incluso, quod identificatur subiecto, sine quo non conueniret subiecto: vt essentia est pater generãs, filius est essentia communicabilis. Essentia est res genita. In his omnibus prædicatum (si caperetur sine addito) negaretur de subiecto,quia ei additur illud cui formaliter conuenit, quod additum identificatur subiecto: hoc est supponit pro eodé, pro quo subiectum: ideo mediante illo prædicato de subiecto identifica prædicatione:vide latiùs Gabrielem,qui & ponit regulas de prædicatiane,terminorum in diuinis, quas videto apud eundem. Exempla solum pono. Vnde secundum eum non verè dicitur, pater est trinitas, sed bene, pater & filius & spiritussanctus sunt trinitas. Nec verè dicitur:persona est communicabilis. Illa autem conceditur: Communicabile est pater,vt valet illam: res communicabilis siue essentia cómunicabilis est pater: licèt bene concedatur, trinitas est pater & filius & spiritus sanctus coniunctim. Item illæ: essentia est filius, conceduntur secundum prædicationem identificam non formalé, quia secundum formalem valent tantũ:essentia est pater, ideſt essentia habet filium quem genuit,quæ conceditur. Conceditur & illa: essentia est res generans,non autem essentia est generans. Dicimus quoque: essentia communicatur nõ persona,& impersona generat non essentia. Dicimus etiam essentia est aliquid, persona est aliquid. Item; essentia est creans, persona creat, & sic de aliis:de quo videto regulas apud Gabrielem vbi supra, & Dominum Cardinalem Cameracensem, libr.1.

PRAEDICATIO secundum Sanctum Bonauenturam di.33. quæst. libr.1.est duplex, quædam est per identitatem, quædam p inhærentiam est in concretione,& hæc est ratione suppositi, vt album est musicum. Prædicatio verò per identitatem est in abstratione & ratione formæ non suppositi,vt iustitia est bonitas. Est secũdum eundem notio ad notionem, dupliciter potest comparari, vel in concretione vel in abstractione. Si in concretione,sic vna prædicatur de alia: vt generãs est spirans, & pater est innascibilis, & hoc quia conueniunt in supposito. Si autem in abstractione, quia tunc notio purè importat ipsum respectum,& in vna eademq; persona sunt diuersi respectus sine sui compositione, & hoc secundum diuersas cõparationes, sic vna de alia non prædicatur. Bonau.

PRAEDICATVM simpliciter perfectionale, est,quod nullam perfectionem siue diminutionem importat, nec ad ipsum sequitur imperfectio aliqua simpliciter sine respectu alterius. Sic asinus non est prædicatum simpliciter perfectionale, quia requiritur perfectius asino. Sic scire & intelligere,vel sciens, intelligẽs sunt prædicata perfectionalis. Scientia enim est perfectio intellectus, ideo omnes homines scire desiderant,& intelligere diuinissimum est secundum Philosophum 12. Metaphy.& refert Gabr.di.35.qu.1.art.2. libr. 1.

PRAEDICARE secundum Grammaticos significat apertè seu publicè dicere, celebrare,diuulgare laudare. Inde prædicatio, dictio, celebritas. Et prædicatio est Euangelii in Ecclesia recitatio, quod fit linguis loquendo,pertinetque ad Diaconum. Ad Sacerdotes autem pertinet exponere & exhortari, quod est prophetare. ex B.Thom.3.part.quæst.67.art.1.& 4. sentent.dist.5.quæst.2.art.1.Vnde Petrus de Palud.dist.27. quæst.1.lib.4.ait: Tenetur prædicator impio indicare impietatẽ suam: licèt ille non semper acquiescat,

aliis

Digitiz

aliàs sanguinem eius Dominus requiret de manu sua. Et prædicare actus est principalissimus & proprius Episcopi, & dignior quàm baptizare secundum Beatũ Thomam part.3.quæst.67.artic.1.Et prædicare non licet nisi prælato vel ex eius auctoritate, secundum eundem 4.sentẽt. di.19.art.2.Prædicare enim pertinet principaliter ad Curatos & prælatos(vt scribit Gerson part. 4.sermo. contra bullam mendicantium.& par.2.serm. in concilio Remensi, Dominica secũda post Pascha, ait: Prædicationis officium de necessitate annexum est pastorali dignitati. Dura (inquit ipse) pro quibusdam, sed verissima sententia. Hic permulta de prædicatione & pdicatoribus scribit in suis operibus. Debet autem prædicatio fieri(vt vult Beatus Thomas super epistolam ad Romanorum 10.lectione secunda.)propter gloriam Dei & salutem hominum, non autem propter lucrum vel laudem propriam, &c.

Praedicator dicitur concionator, præco,verbi diuini & cuiuscunque rei diuulgator,dicitur & laudator. Et habet octo nomina prædicator. Vocator enim miles, vinitor,pastor,bos,arator,triturator, seminator, & architectus templi, vt dicit Beatus Thomas 1.Corinthio.9. Quomodo autem in omnibus se habere debeat prædicator, & quis prædicator esse debeat,consulito, Ioan Gers.in suis operib. in multis locis, quæ aliis relinquo legenda & inuestiganda.Non.n.omnia quę inuenio, scribere volo, ne liber serpat in immensum & maius quam volui reddatur volumen, &c.

Praesvm, superior sum, pręesse, superiorem esse, & præfectum, vel Prælatum esse. Et vt scribit Sanctus Bonauen. di.39. quęst. 3. in fine libr.3. quamuis bonum sit & licitum aliis pręesse, non tamen est appetendum, sed potius fugiendum, & ad illud debet homo trahi quasi inuitus, quia cùm amatur Prælatio, frequenter adest ratio superbiendi, & quodammodo apostatandi & recedendi à Deo.

Praefero,antepono,præloco,pręferri, anteponi. Aliqui dant tripliciter,præferri alteri dicitur [vt scribit Gabr.di.9. q.1. artic.3.dub.5.libr. 2. Jaut solum per modum excedentis & influentis, vt natura cœlestis elemento, aut per modum imperantis, vt Dominus ministro. Ad rationẽ autem perfectę Prælationis hęc tria concurrunt. Et hoc modo nunc in Prælatione ordinis ordini, ordo superior excellit in naturalib.& gratuitus. Influit etiã aliquo modo purgãdo, illuminando, perficiendo,etiã agenda circa nos iniungit, in iudicio autem euacuabitur prælatio ordinis ad ordinem, quo ad duos modos vltimos, nõ quo ad primum. Probat hoc Gab.vbi supr.

Praelatvs largè sumendo, est omnis habens curam animarum, secundum Innocentium in cap. Firmiter. de summa Trinitate,& in cap. decernimus.de iudi.Prælatorum autem maximum est periculum triplici ratione, quia Prælatis incumbit Sacramenta dispensare, quę non nisi mũdi tractare debent. Et quia debent reddere rationem de proprii, & de alienis inquantum pertinent ad eos, ex B.Thom. 4.sentent.di.17.qu.3.articu. 3.Et vt idem vult secunda secundæ, qu. 33.articu.5.& 4 sentent.di.19.qu.2.artic.1. Prelatus existens in peccato mortali etiam occulto, corripiendo, vel quicquid aliud officii sui peccat mortaliter, non autem hoc agens vt frater. De officiis Prælatorum vide copiosè Gersonem parte quarto, sermon. de reddendo debito per multas considerationes. De temperantia in cibis,potu, & vestitu, vide eundem part.2. &c. & multi aliàs scribit Gerson de Prælatis.

Praemivm accipitur pro quolibet, quod retribuitur alicui, siue bono siue malo,& ita extẽdit se ad meritum & demeritum, vt dicit Gabr. dist.27. quæst.vnica, libr.2. Pręmium secundum Beatum Thom. 3. sentent. dist.39. q.4. est id quod redditur alicui in bonum eius. Et differunt pręmium & precium, quia pręmium duntaxat pro rectè factis datur, precium verò non modo pro rectè factis, sed etiam pro malè gestis. Propriè tamen precium est, quod pro re empta datur. Et pręmiũ (vt quidam volunt) dicitur quasi prę uium, quia primo pręponitur quod dandum est victori, deinde certatur. Aliquando

do præmium pro pecunia accipitur: inde præmiosus, ideſt pecuniosus, &c. Et præmium eſt quod datur pro labore. Ad magnitudinem autem præmii non requiritur multitudo meritorum, ſed multo magis intenſio actus merendi. Vnde dicit Scotus diſtinction. 5. queſtione 2. libro 2. quod ad magnitudinem præmii multo magis confert vnum meritum intenſum quam 100000. remiſſa. Hinc frequenter ſcriptura nos à tempore & remiſſionis operibus reuocat, & ad feruorem hortatur: ſicut eſt illud: Remiſſas manus, & ſoluta genua erigite. Heb. 12. Et illud Apocaly. 3. Vtinam calidus eſſes aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere. Et illud: Ignem veni mittere in terrã, & quid volo, niſi vt ardeat? Vbi non tam charitas quàm feruor, & eius intenſio cõmendatur: ideo per ignem, qui calidiſſimus eſt, deſignatur: vt ſcribit Gabr. diſt. 5. quæſt. vnica, lib. 2. Ex quo ſequitur, quod magnitudo meriti non requirit longitudinem temporis in merendo, ſed feruorem intenſionis in operando. Et vt dicit ſolet, meritum præcedit præmium, præcedit & præmium meritum: ſed non præmium finale, quod eſt beatitudo ipſa. Nã & ſi paſſio Chriſti, vt præuiſa cauſa fuit collationis gratiæ patribus prius q̃ exhiberetur, non tamen fuit cauſa meritoria gloriæ non exhibitæ. Gabr. di. 19. q. vnica, lib. 3. ar. 3. dub. 1. & ſer. 1. de Circunciſione Domini.

PRÆMIVM EST TRIPLEX (vt habet Sanctus Bonauentura diſt. 33. art. 2. quæſt. 3. libr. 4.) ſcilicet præmium aureæ, præmiũ quod eſt fructus, & præmium aureolæ. plura ibi Sanct. Bonauent. Et di. 49. art. 1. qu. 6. libr. 4. idem ait: quod diuerſitas eſt & diſtinctio in præmiis ſecundum maius & minus, ſicut fuit in meritis. Præmium beatorum eſt duplex (vt ſcribit Richard. di. 49. artic. 5. qu. 1. libr. 4.) Nam in beatis eſt præmium eſſentiale, quod & præmiũ ſubſtantiale dicitur (vt inquit Sanct. Bonauentura diſt. in. 40. quæſt. 6. libr. 2.) quia fundamentum & ſubſtantia totius noſtræ beatitudinis eſt Deus, & illo perfectè habito, perfecta eſt in nobis beatitudo. Et illud præmium eſſentiale (vt dicit Richar.) in beatis eſt animæ beatitudo, cõſiſtens in clara viſione & perfecta fruitione: & perfecta ſecuritate de prædictæ viſionis & fruitionis perpetuatione, & gaudio quod habent de Deo. Et præmiũ accidẽtale, quod habet bonum creatum pro obiecto, vel quod conſiſtit in gaudio, ſecundum Sanctum Bonauenturam quod habetur de bono creato, vel de liberatione ab aliquo modo. Et dicitur accidentale ſecundum Richar. non quòd ſit accidens animæ: quia tunc beatitudo etiam diceretur præmium accidẽtale, ſed quia tale præmiũ non eſt de ratione beatitudinis animę: eò quòd anima ſine illo eſſet verè beata: quia ſicut dicit Augu. 5. libr. confeſſio. ad Deum loquens de bonis creatis. Beatus qui te ſcit, etiamſi illa neſciat. Qui verò & te, & illa nouit, non propter illa beatior, ſed propter te ſolum beatus eſt. Et, vt idem ſcribit Richar. q. 3. vbi ſupra. Præmium quoddam eſt, quod aurea dicitur: quoddam aureola, quoddã quod non eſt, nec aurea, nec aureola. Aurea eſt præmium ſubſtantiale bonorum: quòd per ſimilitudinem aurea dicitur. Tum quia datur victoribus, & victori debetur coronatum quia ad ſimilitudinem coronæ, quæ continetur linea circulari, quæ ita perfecta eſt, vt ei non poſſit fieri additio, niſi accidentalis. Illud præmium eſt ita perfectum, quòd quicquid ſuperadditur, accidentale eſt: tum quia ſicut corona quæ eſt circularis ad eundem punctum, à quo incipit, terminatur: ita per ipſum præmium eſſentiale creatura rationalis primo principio coniungitur, à quo in eſſe per creationem exiuit. Aureola verò eſt gaudium de operibus à ſe factis rationem habentibus victoriæ excellentis, per quod apparebit exterius in corpore quidam decor, qui prædictum interius gaudium exterius declarabit, ſed opera quę facit homo bona, creata ſunt, & quæ habent rationem victoriæ excellentis, priuilegiata ſunt, ergo aureola eſt gaudium de bonis creatis, non quibuſcũque, ſed priuilegiatis priuilegio victoriæ excellentis. Et quia omne gaudium de bono creato pertinet ad accidentale præmium, dicitur quod aureola eſt accidentale præmium. Et dicitur reſpectu aureę vocabulo ſignificante diminutionem

ad

ad significandum quod est multo minus præmium quam aurea. Et illud gaudium quod est aureola, est in anima, decor, aũt in corpore, illud declarans gaudium effectus, est vel aliquid aliquo modo ornatũ tanquam in signum ad ipsum principaliter. Vide latius Richardum vbi sup. & in dictione AVREOLA.

PRAEPOSITIO est, quę præponitur aliis orationis partibus vel per compositionẽ vel per appositionem. Per compositionẽ tunc aut componet, aut mutat, aut minuit. De quo videto apud Grãmaticos, & alias scripsimus. Et vt scribit Brulif. di. 19. q. 4. in fine libr. 1. præpositiones sunt in qua druplici differentia. Quędam important habitudinem repugnantię, vt aduersus, contra Nullæ præpositiones tales dicuntur de personis diuinis. Secundò sunt quædam quę important habitudinem distantiæ, vt ad, propter nullæ tales p̃positiones recipiunt in diuinis, quia vna p̃sona non distat ab alia. Tertio sunt q̃dam quę important habitudinem causæ vel principii, largè tamen capiendo causam, vt de, ex, &c. Vnde p̃positiones importantes habitudinem productionis, recipiuntur in diuinis, sed non conuersim. Quartò sunt q̃dam quæ important conuenientiam, vt in, cum, huiusmodi præpositiones recipiuntur à doctoribus in diuinis etiam conuersim. Accedit S. Bonauen. distinct. 19. qu. 4. libr. 1. Præpositio misticè (vt scribit Gerson part. tertia in moralizatione donati) est confideratio lætitiæ electorum, quia illi præponuntur damnandis. De accidentibus eiusdem vide ibidem.

PRAEPOSTERATIO dicitur peruersi ordinis postpositio. Et præposteratio ordinis quæ est ex debita causa, q̃dam præter causam, quædam contra debitam causam (vt scribit S. Bonauentur. dist. 29. libr. 3. circa textum.) Tunc est præposteratio ex debita causa, quando quis bonum commune præponit bono proprio in temporalib. & hæc quidem præposteratio facit ad meriti cumulum. Et licèt videatur præposteratio, tamen multo maior est perfectior ordinatio. Alia est præposteratio præter causam debitam, vt si ex fola liberalitate voluntatis meę, magis me exhibeam alicui extraneo, quam domestico, & cõsanguineo considerando in ipso aliquam strenuitatem magis quam Dei voluntatem, aut meriti dignitatem. Et hæc p̃posteratio aufert meritum, quia in hoc non mereor. Tertiò est p̃posteratio contra debitam causam: vtpote si pater meus magis indigeat, & ego possum ei magis subuenire, & ipso neglecto subueniam extraneo, & illa inducit peccatum. Hæc Magister di. 29. libr. 3. ait: Peccat, qui præposterè agit, nam scire quid faciat, & nescire ordinem faciẽdi, nõ est perfectè cognitionis ordinis, namq; ignorantia conturbat meritorum formam. Et p̃posterus dicitur quasi peruersus & inuersus. Cice. Casio, p̃posteros habes tabellarios, & si me quidem non offendunt, sed tñ cùm à me discedunt flagitant literas, hoc est, qui post alios venire debent, priores aliis qui præmissi fuerant, veniunt. Et præposteram libido, dicitur vitium Sodomiticum. Et præposteros homines libidinosa cupiditate vocat Iul. firmicus, qui & predicatores vocantur.

PRESBYTER Latinè dicitur senior, & capitur pro sacerdote.

PRESBYTERISSA dici potest vxor presbyteri in Græcia, vbi sacerdotes vtuntur licite matrimonio prius contracto (vt scribit Sco. di. 25. q. 2. li. 4.) sed apud nos Latinos vbi castitas non coniugalis, sed simpliciter est ordini annexa. Vel presbyterissa potest dici aliqua bona matrona, vidua, vel prefecta inter alias mulieres, vel fortè in collegio, illa quę præest aliis, vt abbatissa inter moniales. Sed ista non habet per hoc gradũ altiorem ordinis, imo nec præeminentiam respectu alicuius viri. Hæc Scot. Et canon vocat presbyterissam (vt scribit Petrus de Palude in 4. distinction. 25. quæstio. 3.) viduam quæ habet custodire res Ecclesiæ, seu presbytera vel presbyterissa, vxor sacerdotis Græci: vel hebdomadaria quæ dicit orationes, &c.

PRAESCIRE, ante scire, à quo præscientia, scientia de futuris. Deum p̃scire aliquid est Deum euidenter cognoscere rẽ futuram (vt scribit D. Præpos. Gabr. Biel, plãtator fœlicis studii Tubingensis dist. 29. qu. vnica, dub. 3. post D. Cardi. Camerac.

q.11.ar.2.li.1.) Et Deus est præscientia omnium rerum, quia Deus distinctè & intuitiuè cognoscit omnia, igitur præscit omnes res futuras. Patet ex quid nominis præscire. Item Deus est præscientia hominum futurorũ enuntiabilium: quia Deus præscit multa enuntiabilia futura: quia non est repugnantia de aliquibus. Nam multas veritates futuras reuelauit, & reuelat, vt quod fiet resurrectio mortuorum, iudicium extremum. Gabr. Hinc Ioan.6. Sciebat, quis traditurus esset eum. Et ca.18. Ipse erat sciens omnia, quæ ventura erant super eum. Ratione euidenti probari non potest (inquit Gabriel.) Blasphemia est autem dicere, quod aliqua reuelauit, & quæ sint illa, nescit (vt inquit Camerac.) Et August. 5. de ciui. Dei cap. 19. determinat quod nefas est Deum esse prescium futurorum negare, & lib. 1. contra Maximum dicit, quod est insania. Deus quoque est infallibilis scientia immutabiliter cognoscens omnia entia futura, estque infallibilis scientia certitudinaliter, cognoscens omnia enuntiabilia futura. Vnde Augu. 15. de tri. ca. 13. allegans verbum Christi Mat. 6. dicit. Nouit (ait verbum Dei) pater vester, quid vobis necessarium sit, priusquam petatis ab eo. Nec ista ex aliquo tempore cognouit. Vide plura de hoc Camerac. en, qui & arguit Aureolum, qui dixit, quod hæc est falsa, quod Deus scit, quod aliquid est futurũ. Et ista, Deus scit, quod Antichristus erit, & similes. Hæc opinio periculosa, & est fidei contraria (inquit Aliacensis.) Præscientia quoque non imponit rebus necessitatem, vt scribit S. Bona. dist. 38. art. 2. q. 1 lib. 1. Omnia enim sic prægnoscit esse ventura, sicut euentura sunt, & ideo cum multa sint euentura contingenter, vt illa quæ sunt a libero arbit. & a casu & fortuna, sic præscit hæc esse futura ab istis, sic præscit modũ cõtingentiæ secũdũ quẽ sunt ab istis. Hęc doctor Seraphicus.

PRÆSCIENTIA DEI accipitur dupliciter (vt notat Gab. dist. 40. q. vnica, lib. 1. Vno modo communiter pro prægnitione diuina, respectu cuiuslibet futuri, siue boni siue mali, vt dicit Magister dist. 35. & illo modo electi etiam sunt præsciti, sic est genus ad prædestinationem. Vnde Apost. Quos præsciuit, hoc & prædestinauit. Et 1. Pet. 1. dicitur. Petr. Apost. Iesu Christi electis aduenis dispertionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, secundum præscientiam Dei patris, in sanctificationem spiritus, in obedientiam & asperſionẽ sanguinis Iesu Christi gratia vobis & pax multiplicetur. Alio modo capitur magis strictè, pro prægnitione sola, quam habet Deus de damnatione reproborum. Et hoc modo respectu eiusdem est præscientia & reprobatio, licèt reprobatio aliquid addit, scilicet præparationẽ pœnę æternæ. Est enim reprobatio præscientia culpæ, & præparatio pœnæ, vt dicit Magister, de qua infra in litera R. Et præscientia diuina est notitia certa infallibilis futurorum, vt scribit Brulif. dist. 38. li. 1. q. 2. Et vt scribit Gab. dist. 39. q. vnica, li. 1. propter diuersa nomina multiplicata non est imaginanda multiplicitas in diuina essentia, sed vna & eadem simplex diuina notitia: tamen diuersa sortitur nomina propter alia & alia scita, vt prægnitio dicit cognitionem rei indicatiuam futuri, &c. Sic de multis aliis nominibus. Præscientia, quæ est futurorum simplicis notitia, quæ est in genere, respectu omnium cognoscibilium. Et prædestinatio dicit cognitionem veri indicatiuam, qua Deus vult alicui dare gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Reprobatio dicit notitiam euidentem indicatiuam, qua vult aliquem non saluare, sed damnare perpetuò, & sic de aliis nominibus significantibus scientiam Dei. De quibus latius videatur ibi Gabriel, &c.

PRÆSCITVM nihil aliud est, quàm aliquod futurum prægnitum a Deo, vt scribit Brulif. dist. 38. lib. 1.

PRÆSCITVS, qui ęternę damnationi deputatur. Aliquis autem potest esse præscitus dupliciter, vt scriptis reliquit Gab. lect. 79. canon. Similiter & prædestinatus, scilicet, vel secundum præsentem iustitiam, vel secundum ęternam Dei præuidentiam seu prænotionem, præscitus secundum presentem iustitiam dicitur ille, qui est in tali statu, in quo si decederet, æternę pœnę deputaretur, talis est quilibet viator existens in peccato mortali.

tali. Nam quilibet talis si in peccato mortali decederet, æternę damnationis sententia plecteretur. Qualis enim quisq; in termino vitæ inuenitur, taliter iudicatur ad regnum, si fuerit amicus per gratiam, vel ad inferni carcerem, si inimicus extiterit per mortalem culpam. Hoc modo multi ad æternam beatitudinem prędestinati secundum pręsentem iustitiã sunt pręsciti Cadunt enim nonnunquam electi à gratia habituali per mortale peccatum, de quibus dicit Saluator Ioann. 10. Alias oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oporter me adducere. Longior est Gab. de hoc. Præscitus secundum æternam Dei scientiam est ille, qui secundum prędordinationem & determinationem diuinę voluntatis propter peccata sua finaliter pręuisa, æternæ subiacebit damnationi: talis est quilibet & solus ille, qui in peccato finaliter moritur. Quilibet enim talis & solùm talis æternaliter condemnatur, isto modo multi præsciti pro certo tempore sunt prædestinati secũdum præsentem iustitiam. De talibus potest intelligi illud, nũc antichristi multi facti sunt. Ex nobis prodierunt, sed nõ erant ex nobis: Nam si fuissent ex nobis, permansissent vnque nobiscum. Glo. ex nobis prodierunt, ideſt, ex nostra societate recesserunt, nostra societate vtiq; fideli & gratuosa, sed non erant ex nobis secundum prędestinationis gratiam. Talis fuit Iudas Schariot, qui fortè electionis tempore in Apostolum fuit in gratia, & ita prædestinatus secundum præsentẽ iustitiam, finaliter tamen condemnandus secundum æternam Dei pręscientiam Hęc Gabr. vbi supra, & prolixior est ibi. Et vt scribit Gerson de consolatione Theologię l. 1. pros. 4. propter electorum salutem pręscitos esse formatos siue nocere, siue obsequi conentur, vt non glorietur omnis vel obsequens electis vel aduersans eis, &c.

PRAESCRIPTIO (vt notat Gabr. distin. 15. q. 14. ar. 1. lib. 4. capitur. Vno modo largè vt extendit se ad vsucapionem. Alio modo vt distinguitur contra vsucapionem. Et illo modo pręscriptio non habet locum in rebus immobilibus vt domo, agris, terris, &c. etiam in rebus incorporalibus, vt in seruitutibus, actionibus, & huiusmodi. Vsucapio verò est in rebus mobilibus, ita etiam habet Thom. de Argenti. di. 15. ar. vlti. Primo modo prascriptio sic diffinitur. Pręscriptio est ius quoddam siue dominium per cõtinuationem possessionis, temporis à lege diffiniti auctoritate legum, vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. Si verò accipitur secũdo modo strictè, & addatur rei immobilis, vel incorporalis, ad genus diffiniti. Tho. Argenti. vbi supra. diffinit sic. Pręscriptio est ius ex tẽporæ capiens firmitatem. Similiter vsucapio describitur, est ius siue dominiũ rei mobilis. Declarationem latiorem vide apud Gabr. vbi supra. Et qui rem aliquã legitimè pręscribit, plenum eiusdem rei dominium acquirit. Videatur ad hoc Scotus in quarto dist. 15. q. 2. & Gabr. Hic autem legitime pręscribit, cui adsunt omnes conditiones ad pręscriptionem requisitę, scilicet bona fides pręscribentis: vt non sit res furtiua, vel vitiosa. De quo consulas iurisconsultos, & plura etiam scribit Gabriel vbi supra.

PRAESENS propriè est illud, cuius essentia pręsentatur sensui, vel intellectui, secundum B. Tho. 1. par. q. 8. art. 3. Et nonnunquam significat fauentem: vt præsens Deus, ideſt propitius, & pręsentaneum venenum, & pręsentissimum, ideſt efficacissimum, quod statim interficit. Aprę-sens, veniunt duo aduerbia imprę-sentia & imprę-sentiarum, quę significant prę-sen ti tempore. Et vt scribit Gerson tracta. 5. super cantico Marię. Nulla res amari potest (vniuersaliter loquẽdo) nisi prę-sens sit amanti, referẽdo ad modum prę-sentię essentialis in proprio genere, vel ad modum prę-sentię intentionalis seu formalis in sua cognitione. Vnde Deus si per impossibile non cognosceret creaturã, ipse non diligeret eas, quia in principio quod est verbum creauit omnia, portans omnia verbo virtutis suę. Similiter in angelis, amor non esset ad alia a se, imò nec nec ad se, nisi tale quod amatur præsens esset essentialiter, vel intentionaliter diligenti vel cognoscenti. Gerson. Prę-sentia tamen corporalis non semper prodest vel vtilis est (vt idé vult Gerson par-

te 1.

te 1. ſcribens ad Oſualdum Chartuſien. Spiritus enim, eſt qui viuificat, & caro nó prodeſt quicquam. Vnde & Epiſtolæ Pauli fortes dicebantur, quia ſolum ſpiritũ ſapiebant. Præſentia verò quæ carnem offendebat, reputabatur infirma. Hinc habuit ortũ illud Chriſti, quod nemo Propheta acceptus eſt in patria. Et illud Poetæ. MINVIT PRAESENTIA FAMAM. Et latiùs oſtendit Gerſon non ſemper præſentiam corporalem prodeſſe, &c.

PRAESTIGIVM vel præſtrigium, eſt diuinatio per dæmones ingerentes ſe viſui vel auditui hominum, à præſtringẽdis oculis dictum, ex Beat. Thom. 2. 2. quæſt. 95. art. 3. De quo vide in dictione ILLVSIO, &c. Et præſtrigiæ vel præſtigiæ incantatione, deluſiones, quæ quoniam dexteritate aliæ appareant quam re vera ſint, illi qui eas faciunt, dicuntur præſtrigiatores. Hieronymus. Nolite potentiam Domini magorum præſtigiis adæquari, &c.

PRAESTO ſignificat excellere, ſuperare. Aliquando ſatisfacere, quandoque concedere, & beneficium dare, quandoque cauere, fugere, timere, quandoque reipſa perficere ſiue perſoluere, quandoque tribuere, quandoque exibere & repræſentare, & in tertia perſona ſignificat melius eſt, Da quo in Grammatico vocabulario fuſius ſcripſimus. A quo præſtantia, idem quod excellentia, & præſtabilis qui facile præſtat, hoc eſt donat & remittit, vt etſi illud Ioel. 2. Quia benignus & miſericors eſt, & præſtabilis ſuper malitia. Item præſtabile dicitur quod præſtari poteſt.

PRAESTATIO à præſto. Dicuntur autem præſtationes quæ populis à Dominis imponuntur, & variis modis appellantur (vt ſcribit Gab. diſt. 15. quæſt. 5. ar. 1. li. 4.) Dicuntur enim tributum, cenſus, ſtipendium, gabellum, pedagium, ſindagium, aſsiſſum, teloneũ, tallia, collecta, exactio. Horum tamen ſæpius vnum accipitur pro alio. Tributum dicitur à tribu vel tribuo, ſumptus eſt qui à tribubus vel populis dabatur pro imminentibus reipublicæ. Vel eſt cenſus qui præſtatur ratione proprii ſoli à poſſidentibus. Accipitur cõmuniter pro ſtabili ſeu annua penſione, quæ datur rectoribus quæ imponuntur poſſeſsionibus ſubditorum. Cenſus, pẽſio vel præſtatio eſt, quæ ſoluitur de prouentibus aut poſſeſsionibus, vel quicquid annuatim ſoluitur in quantitate, vel ſumma. Stipendium dicitur, quod datur militibus ſoldariis pro precio. De quo Ioann. Baptiſta ait militibns: Eſtote contenti ſtipendiis veſtris. Gabella præſtatio dicitur quæ rebus imponitur vſui hominum ſubiectis, emendis aut vendendis, aut de loco ad locum transferendis, vt vino, carnibus, & cæteris ad victum & vſum pertinentibus. Pedagium dicitur quod datur à tranſeuntibus in locis conſtitutis à principe. Sindagium eſt, quod datur pro ſaluo conductu per terram alicuius, vt ſecurius vadat. Aſsiſſum eſt, qđ imponitur rebus vendendis: vt quod vendens ſextarium vini dat ciuitati vnum denarium, & eſt ſpecies gabellæ. Teloneum dicitur, præſtatio de mercibus marinis circa littus acceptis, cuius exactioni Beatus Matthæus præfectus fuit. Vectigal eſt præſtatio de rebus vectis per mare ſiue per terram. Tallia eſt exactio vel collecta quę imponitur ſubditis. Collecta & exactio ſicut & præſtatio generalia ſunt ad omnia prædicta. Et poteſt accipi pro eo quod imponitur in caſu nó pro ſemper. Et patet quod multa horum vocabulorum coincidunt in ſuis ſignificatis. Sunt etiam aliquæ harum præſtationum ordinariæ, vt tributa, & ea quæ temporibus determinatis & ſub certa quantitate præſtantur ex certa conſtitutione aut longa conſuetudine. Aliæ ſunt ordinariis præſtationibus additæ, de nouo pro caſuum occurrentium neceſsitate, vel regentium voluntate. Hæc Gabriel vbi ſuper.

PRAESVMPTIO aliquando capitur in bono, quaſi præ aliis ſumptio, & nonnunquam in malo, ſecundum Beatum Thomam ſecunda ſecundæ, quæſt. 29. artic. 2. Præſumptio in malo dicitur immoderatio ſpei dupliciter, ſupra vires proprias, vel contra iuſtitiam Dei. Prima opponitur magnanimitati: Secunda verò eſt ſpecies blaſphemię in Spiritum ſanctum. Prima oritur ex inani gloria, ſecundã ex ſuperbia.

perbia. Consonat Gab. dist. 43. qu. vnica, li. 2. ar. 3. dub. 2. vbi sic dicit quod est præsumptio de meritis, & illa est species aut filia superbiæ. Et est præsumptio de impunitate, auferens omnino rigorem Iustitiæ, & per hoc claudit viam ad gratiam, & ampliat viam ad peccatum, & hoc est peccatum in spiritumsanctum. Et vt idem dicit di. 6. q. vnic. lib. 2. præsumptio est in volũtate, cum quis vult bonum magnum esse secundum se & non per aliud, seu aduẽtu alterium. De peccato præsumptionis ita scribit doctissimus Gers. in regulis moralib. Præsumptio, arrogantia, iactantia, & hypocrisis generaliter & propriè sunt de illis quæ non conueniũt homini talitèr se habenti, si illa habere vel credit vel inordinatè appetit. propterea semper habent errorem vel malitiam inuolutam, quãdoq; venialem, & sepè mortalem, ẽm genus obiecti, & iuxta circunstantiam intentionis & finis atq; cæterorum. Et præsumens de Dei misericordia quod saluabitur, qualitercunq; peccauerit, & in peccato psẽuerauerit, erat in fide, si hoc iudicet per intellectũ, & in moribus mortaliter, si taliter afficitur p voluntatem absolutam, quia de conditionata non oportet. Et (vt idem ait) præsumptio de multis meritis & gratiis falsa est, & temeraria, si non insunt. Si autem credatur & sentiatur quod ex se sunt principaliter, impia est, quãtumcunq; prius haberẽtur. Quod si singulariter eas habere quis glorietur, pestifera est atq; pharisaica præsumptio. Credere autem & sentire quod ex meritis præcedentibus aliquod bonum aut præmium consequatur, non est præsumptio vel error, si ad Deum tanquam ad originale principiũ actu vel habitu solum referatur. Deus. n. miseretur cuius miseretur, hoc est, gratiam dat, vt ex illa aliam gratiam largiatur. Hæc Gerson vbi supra.

PRAESVMPTIO est duplex secundum San. Bonau. di. 1. lib. 1. in dub. literalib. Est præsumptio confidentiæ de diuino adiutorio. Et præsumptio superbiæ, quæ est de proprio ingenio. Prima non est peccatũ, sed est virtutis indicium. Secũda verò est peccatum. De prima loquitur Magister cùm dicit: Opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, vel aliter est præsumptio secundum veritatem, & præsumptio secundum propriam æstimationem. Prima est reprehensibilis, quia superbiæ, secunda laudabilis, quia humilitatis, nec est culpabilis, qui in omnibus operibus suis se reputat indignum & quasi præsumptuosum. & hęc secundum Gersonẽ vt supra patet, impropriè dicitur præsumptio, &c.

PRAEVARICARI penul. cor. ex præ & varicor, quamuis & diuarico dicatur, varicor autem à varicibus, quę dicuntur venę in suris inflexæ & obtortæ, prævaricari vero dicitur à recto discedere. Hinc. prævaricator à varicando, hoc est transgrediendo, dictus est, qui ab officii sui præscripto deflectit atque aberrat. Vnde omnes peccatores dicuntur, vt scribit Gers. Cancellar. Parisien. super Cantica canticorũ, partitione prima, consideratione 4. dum ab amore Dei deflectuntur, arbitrio malo ad amorem proprium vel alienum, ad nersus Deum, habentes cor distortum & iniustum, nec conueniens & cõiunctum cum prima & rectissima regula & amoris sui liberaliter & naturaliter impressi. Gerson.

PRIMITIA est pars prima frugum Domino offerenda secũdum Alexan. in 4. par. summæ. Est & primitium quod primum in aliqua re & principale est. Ouidius: *Ecce rapit medijs flagrantem Rhetus ab aris Primitium torrem.* In plurali magis in vsu est primitię. Et dicuntur primi fructus ex agro susceptι, qui Deo offeruntur. Modò sumitur pro festo, quo nouus sacerdos Missam primã celebrat, vel primus Deo fructus sacrificiũ offert,

PRIMVS quandoque ad numerum seu ordinem refertur, vt primus, secundus, &c. quando que dicitur princeps, sicut princeps ponitur pro primo. Quandoq; ponitur pro optimo, sicut prior pro meliore, quandoque præcipuo, quandoq; pro eo ante quem nullus est. De quo videto apud Grammaticos, Poetas & Oratores.

PRIMI MOTVS quid sint, vide supra in dictione MOTVS.

PRIMA gratia, vide in dictione Gratia.

PRIMO diuersa dicuntur, quæ primò diui-

dunt genus generalissimum tanquã species immediate, vel per primo diuersa intelliguntur, quæ in nullo conueniũt, &c. Gab. qu. 8. di. 3. dub. 3. li. 1. Et substantia & accidens secundum Dialecticos sunt primo diuersa. Nam substantia existit in eo quod est per se. Accidens in eo quod non est per se, sed inest &c.

PRIMITIVVM (vt scripsit S. Bona. di. 3. lib. 3. circa text.) dicitur ab eo quod est primum. Primum autem dicitur aliquid secundum ordinem dignitatis, & sic non est dubium, quin Christus assumpsit nostræ carnis primitiua, pro eo quod eius caro excedit omnem dignitatem carnis humanæ. Secundum autem quod primitiuus dicitur à prioritate secundum tempus, dicitur Christus assumpsisse primitiuum nostræ massæ, non per prioritatem, sed per cõformitatem & similitudinem, vt latius ibidem declarat Bona. Vnde Magist. di. 3. li. 3. Quo circa primitiua nostræ massæ rectè assumpsisse dicitur Christus, quia non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati accepit, &c.

PRIOR est nomen comparatiuum, quod non solum ad duos, sed etiam ad plures referri potest, vt alias dicitur, à quo prioritas. Sunt autem septem modi prioritatis, & tot posteritatis. Est enim aliquid prius duratione, natura, causalitate, communitate dignitate, locabilitate, attributione, quos notant Occã & Grego. Arim. di. 9. lib. 1. & eos recitat Petrus de Aliaco. q. 7. ar. 3. qui & apud dialecticos & Aristotelem in post prædicamentis recitant, vide & Gabr. di. 9. q. 3. dub. 2. li. 2. Et ferme. de Beatę virginis cõceptione, & alias primus & secundus modus prioritatis & posteritatis nullo modo reperiri possunt in Deo per respectũ ad intra. Patet, quia omnia in diuinis sunt simul duratione & natura, nec quintus & sextus possunt reperiri in Deo, quia ibi nihil est perfectius aut dignius alio, sed quicquid est in diuinis, est infinitè perfectũ. Vnde dicitur in symbolo Athanasii, nihil prius aut posterius, intelligit non prioritate originis, sed durationis, quod in Deo non est ponendum, quia quicquid est in Deo, ad intra est æternum. Vnde tertius modus prioritatis, vt extenditur ad productiuitatem, & vt dicit potest prioritas originis, reperitur in diuinis, quia sic pater est prior filio quem producit. Secus propriè loquendo de causalitate. Et prius origine, vt scribit S. Bona. d. 12. qu. 1. lib. 11. est, quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accipit ab altero, & hoc cadit in Deo. Sed prius origine cadit respectu producẽtis & producti, cum alter oriẽ ex altero. Cum verò vnum oritur a duob. non cadit ibi prius origine, quia tunc ambo vnum originale, principium tamẽ cadit ibi prius auctoritate, quia quamuis pater & filius sint vnum in producendo, tamẽ hoc accipit filius a patre. Quartus modus prioritatis, scilicet communitatis, hoc est consequentię non conuertibilis, reperit in diuinis. Sic essentia est prior personis & relationibus, quia bene sequitur. Essentia est, ergo pater est, vel A. est, pater ergo A. est essentia, sed nõ econtra. Sic essentia potest dici communior quam sit persona vel relatio. Septimus modus prioritatis reperitur in diuinis. Potest enim dici secundum Occam quod paternitas est prior filiatione attributione, eo enim quod paternitas est per sonalis proprietas patris, qui est prior filio, ergo paternitas est prior filiatione, vide Gab. dist. 9. quæst. 3. art. 2. dub. 2. lib. 1. Et cum dicitur, pater intelligit prius quã filius, pater prius creat quam filius, dicit Occam eas esse abusiuas aut simpliciter falsas, nisi ad hunc sensum, pater intelligit a se, sicut esse habet a se. Item filius intelligit a patre, quia esse habet à patre. Vel quod filius intelligit, habet à patre, sicut & esse habet à patre. Item creare primò dicitur de patre quam de filio prioritate communitatis. Item spiratio actiua est prior generatione actiua, & etiam generatione passiua, qa sequitur, generat, ergo spirat & non econuerso. Item generatio tam actiua quam passiua est prior spiratione passiua. Septimo modo prioritatis, quia generatio actiua & passiua sunt proprietates patris & filii, quorum vterq; est prior Spiritu sancto. Cętera videant apud Occam & Gabr.

PRINCEPS aliquãdo primũ significat, & est adiectiuũ, Macrobius. Qui gradus inter eos Princeps habebatur. Aliquãdo opumatẽ significat. Vnde ciuitates principes

cipes dicimus,qui rempublicam adminiſtrant.Interdum Dominum,vt Aug.princeps:Nero princeps. A quo principatus, hoc eſt imperium:Et princeps dicit quaſi primum caput,a quo principium principale & principatum. De principibus per multa ſcribit Gerſ.

PRINCIPIVM eſt id à quo aliquid ,procedit quocunque modo. & econuerſo ſecundum Beatum Thom. prima parte q. 33.ar.1.Et ſumitur principium à priori tempore,ſed non ſignificat eam, vt ibidem dicit. Et principium eſt conſtitutum in eſſe per principium, ideo non conuenit lineæ reſpectu puncti, nec mortui reſpectu termini,à quo ex Beato Thom.3. ſenten.diſtin. 12.q.1.arti.1.capitur & proinitio.Vnde eſt illud Ouidii 1. de remedio amoris:

Principijs obſta, ſero medicina paratur Vnde & illud principium in omni re graue proceſſu fit leue. De quo videatur Gerſon par. 4. ſermone dominicæ ſeptuageſimę de accidia.

PRINCIPIVM capitur multipliciter,vt notat Brulefer.diſt.19.part.2. q.3.lib.3.& vndecim modis,qui ponuntur à Philoſopho 5. Meta. ſed ad tres reducuntur modos,ſcilicet,ad principium, eſſendi, fiẽdi, & cognoſcendi. Principium eſſendi dicitur illud,quod eſt principium alicuius in eſſe ęius.Et eſt duplex, vel capitur dupliciter.Vno modo capitur pro prima parte alicuius rei a qua incipit eſſe, vt motus augmentationis incipit a longitudine, poſtea progreditur in latum, demum in profundum. Et dicitur principium à quo iſto modo quæcunque pars a qua incipitur motus, vocatur principium.Alio modo capitur pro prima parte generata reſpectu alicuius totius compoſiti, ex qua cum aliis conſtituitur totum.Exemplum de fundamento reſpectu totius domus. & illo modo lignum curuum eſt principium nauis. Similiter principium in animali perfecto (vt homine) eſt cor. Aliud eſt principium fiendi, & dicit illud quod eſt principiũ in fieri ſeu cauſari alicuius rei.Et de tot dicitur principium fiendi de quot cauſa. Et hic erit principium effectiuum formale, materiale & finali. Et ſicut duplex eſt cauſa,ſcilicet primaria & ſecũdaria. Sic etiam principium fiendi eſt duplex,ſcilicet,primarium & ſecundarium, & principium fiendi materiale, & cauſa materialis.& materia, ex qua idem ſunt, principium quoque potentia poſſunt dupliciter ſumi (vt ſcribit Petrus de Aliaco quæſt.7.artic.2.lib.1.) Nam eſt quoddam principium quod agit, & eſt quoddam principium quo agens agit. Exemplum primi, in naturalibus ignis generans eſt principium quod agit ignem, & forma principium,quo agit ignem. Exemplum etiam in artificialibus. Artifex eſt principium quod agit, ſed ars eſt principium quo agit. Vide latius Aliacenſ.& de principio diuino,quod eſt pater,qui eſt principium quod generat,de quo infra.Aliud eſt principium cognoſcẽdi, & capitur dupliciter, ſcilicet demonſtratiue. Et ſic eſt vnum primum principium, id eſt per ſe euidens. Ex quo cum alio principio poteſt inferri concluſio per demonſtrationem,vt omne totum eſt maius ſua parte. Alio modo capitur diffinitiuè, ſic omnis diffinitio ſiue large ſiue ſtrictè capta, dicitur principium diffinitiuum. Et differunt,quia primum eſt vna propoſitio.Secundum verò eſt vna oratio. Vltra illa octo ponuntur alii modi ab Ariſtotele. Nono ergo modo capitur pro aliquo inductiuo vel prouocatiuo, propter quod fit aliquid.Et dat exemplum Ariſt.vt bellum ſit ex conuicio.Et ſic diuerſitas oppoſitionum eſt principium litis, & præcipuè propter res temporales. Nam ille dicit: Hæc villa mea eſt,ſeu ciuitas eſt mea. Alter dicit non,ſed mea eſt.Decimo capitur principium pro aligno verè productiuo alicuius, quod nullo modo eſt cauſa ipſius.Et eſt duplex, ſcilicet, generatiuũ & ſpiritatiuum.Generatiuũ hoc modo,Pater in diuinis eſt principium generatiuũ filii.In creaturis non reperitur illo modo principium. Spiratiuũ, vt pater & filius ſunt vnicum principium reſpectu Spiritus ſancti. Et vt dicit S. Bonauentura. In Deo nullo modo nec propriè nec tranſſumptiuè recipitur materiale principiũ, quia materia dicit principium paſſiuum, & ita incompletum, & quia a diuino eſſe omnis completio & omnis paſſio remouenda eſt:& ideo nullo modo genus materialis principii in Deo ponitur.

PRINCIPIVM & causa differunt. Nam causa semper distinguitur à causato essentialiter, non sic principiatū à principio, sed sufficit realis distinctio, cuiusmodi est inter personas diuinas, & sic in diuinis non ponitur causa quo ad intra, sed bene quo ad extra, quāuis Græci pro eodē sumunt causam & principium, quare æq; concedunt istam: Pater est causa filii, sicut istā, Pater est principiū filii. Sed nos aliter (dicit Pelbar.) vtimur nomine causę & principii differenter. Et ideo licèt nos concedamus istam: Pater est principiū filii, non tamen istam, Pater est causa filii Pelbart.

PRINCIPIVM Theologicæ capitur tripliciter. Vno modo essentialiter, sicut dum dicimus, qđ tres personæ sunt principium creaturarū Sic cum dicit Pater & Filius & Spiritussanctus sunt vnū principium creaturę: sensus est, idest, sūt vna essentia quæ est principiū creaturæ. Et ita principiū est terminus essentialis supponēs immediatè pro essentia. Secūdo mó capitur personaliter. Et sic dicit Aug. qđ pater est principiū totius Deitatis 4. de trinita. qa ipse à nullo est, sed ab eo filius & Spiritussanctus sunt: in quibus singulis tota deitas est. Pater est principiū Filii & Spiritussancti: Filius, ad Spiritussanctū dicitur principiū: Spiritussanct. verò, non dicitur principiū, nisi ad creaturas, & ad quas etiā Pater & Filius dicitur principiū, & Trinitas ipsa. Et qñ dicitur: Pater est principiū totius trinitatis: intelligitur, vt notat San. Bona. di. 29. in dub. liter. libr. 1. idest, omnium personarū in deitate, & est distributio accōmoda, sicut dicitur: cœlū cōtinet oia, se, scilicet, excepto. Et principiū stat pro paternitate simul & spiratione, quia per paternitatem est principium filii, per spirationē principium Spiritussancti, per vtrunq; principiū vtriusq;. Et quia persona à nullo est, ideo est principiū totius deitatis. Vide latiùs S. Bona. Pater ergo est principiū sine principio, filius est principium de principio, Spiritussan. est principiatū ab vtroq;. Hæc Magist. di. xxix. li. 1. Et licet Spiritussanctus non sit principiū ad intra, est tñ principium ad extra, hoc est, ad creaturas, nulla. n. psona est ab eo, sed bene est à patre & filio, sed bene quo ad creaturas est principium. Et hi tres, scilicet, pater & filius & Spiritussanctus dicuntur, vt dicit Magist. vnum principium oīum creaturarum, & non tria, quia vno eodemq; modo principiū rerū sunt, non .n. aliter res sunt à patre, aliter à filio, sed penitus eodem modo (vt dicit Magist.) Capitur & principiū notionaliter, & sic dicimus quod spiratio actiua est principium Spiritussancti. Vnde Guilhel. Scotista dicit quod in diuinis, tam quo ad intra, quam quo ad extra principium dicitur. Et patet Ioan. 1. In principio erat verbum, idest in patre filius, secundū Gloss. Et infra. Omia per ipsum facta sunt. Vnde Basilius in hexameron dicit. Accipere esse ab alio, est commune tā verbo Dei, quam creaturis. Est itaqua in diuinis primo principium non de principio, & hoc est pater. Secundò est principiū de principio, & hoc est filius. Tertio & principia tum de principio, sed non principium, scilicet ad itra, & hoc est Spiritussanctus. Et postea simul tres personæ vnicū sunt creaturæ principium. Hæc Pelbartus. Et principium notionale secūdum aliquos est principium commune pluribus & nó omnibus personis, vt spiratio actiua. Vide latiùs ad hoc Gabriel dist. 12. quæst. 1. lib. 1.

PRINCIPIVM elicitiuum vide in dictione Elicitiuum supra.

PRINCIPIVM dicitur duplex fm S. Bona. di. 9. q. 3. lib. 1. scilicet, originale & initiale: secūdum quod principium dicitur originaliter, sic Filius tam quantum ad esse, quàm quantum ad durationem, habet principium: quia vtrumq; habet ab alio. Si autem principium dicatur initium, sic dico quod nec habet principium essendi nec durandi: primum principium nō aufert rationem æterni, secundum verò sic. Et quia temporale & æternum differunt de necessitate per essentiam, principium & principiatum nō sic, & quod habet initium, est tēporale, & quod caret, est æternum. Et cum habere principium & non habere, dicant differentiam personæ, & hæc est inter patrem & filium. Ideo sic pater qui est vnius essentiæ cum filio, non communicat filio personam, sed tantum naturam siue essentiam, sic communicauit ei non habere initium, sed non commu-

communicauit non habere principium. Hæc S. Bonau.

PRINCIPIVM vel principia dicuntur communes animi conceptiones, per quę principia probantur, & ad quæ reducuntur omnia probata in aliqua ſcientia, & in quorum virtutes eliciuntur omnes concluſiones illius ſcientię, vt patet 1. Poſteriorum, quælibet autem ſcientia habet ſua propria principia. Et ideo in tota Theol. viatoris, quæ eſt tota ſacra ſcriptura, ſunt aſſignanda aliqua formalia principia, ex quibus dependet tota notitia & ſcientia huius libri & totius ſcripturæ, quibus principiis ignoratis, impoſsibile eſt intelligere ea quæ continentur in hoc libro, & quibus notis, noſcuntur omnia in hoc libro contenta, & ideo dicuntur principia intelligẽdi ſacram ſcripturam. Hæc Iacobus de Valentia tract. 3. Prologi ſuper Pſalm. Et ſecundum Dominum Cardin. Camerac. quæſt. 1. articu. 2. lib. 1. principia Theologica ſunt ipſe ſacri canonis veritates, quoniam ad ipſos fit vltimata reſolutio Theologici diſcurſus, & ex eis primo ſingulæ concluſiones Theologicæ deducuntur.

PRINCIPIVM PRIMVM dicitur quod eſt communiſsimũ. Et prima principia quandoque nominantur dignitates (vt ſcribit Gerſon de Theolog. myſtica ſpeculatiua par. 2. conſid. 10.) Aliquando communes animi conceptiones, aliquando regulæ primæ incommutabiles & impoſsibiles aliter ſe habere, vt quod de quolibet affirmatio vel negatio, quod totum eſt maius ſua parte, quod intellectiuum perfectius eſt non intellectiuo, quod ſpirituale corporali cæteris paribus dignius eſt, quod ſi homo intelligit, homo viuit, & ſimiles. Et vt idẽ dicit in centilog. de concep. partit. 5. de conceptibus complexis. Conceptus complexi inquit quos dicimus rationis, dicuntur per ſe noti, dum conceptus ſimplices, ex quibus componũtur apprehenſi, reddunt protinus complexionem euidentẽ in lumine rationis intellectiuę, vt de quolibet eſſe vel nõ eſſe, cui non cõtingit intellectis terminis diſſentire. Tales vtiq; ſunt communes animi cõceptiones & hebdomades, & primæ impreſsiones, & prima principia, &c. Sunt aũt quatuor conditiones primi principii omnium verorum, vt notat Dominus Cardin. Camera. q. 3. ar. 2. lib. 1. Prima eſt, quod tale primum principium debet eſſe complexũ, patet, quia loquimur de primo principio in cognitione, & non in cauſalitate. Secũda eſt, quod debet eſſe omnium complexorum notiſsimum, patet, quia debet eſſe primum in euidentia. Tertia eſt, quod debet eſſe ex terminis communiſsimis, & communiſsimum, patet: quia debet ad omnia alia vera ſe extendere. Quarta eſt, quod debet eſſe ꝓpoſitio affirmatiua, vel ſaltem non pure negatiua, & propoſitio hypothetica, vel ſaltem nõ purè cathegorica, patet: quia affirmatio eſt prior pura negatione, & per conſequens propoſitio purè negatiua non põt eſſe primum principium complexum, ſed propoſitio purè affirmatiua & cathegorica, nõ poteſt eſſe primum principium, quia nulla talis eſt euidentiſsima, vt patet inductiuè, igitur ſequitur quod primum principium cõplexum eſt propoſitio hypothetica affirmatiua, ſicut iſta. Aliquid eſt vel nihil eſt, vel eſt propoſitio non purè cathegorica, ſed de hypothetica extremo, nec purè affirmatiua nec purè negatiua qualis eſt iſta. Quodlibet eſt vel non eſt. Et ſic ex his patet, quod primum principium complexũ non eſt illud, Deus eſt &c. Aliacenſis. Et ſicut in Metaphyſica eſt vnum principium communiſsimum omnib. ſcientiis, & vna maxima propoſitio: quam neceſſe eſt, quemlibet docendum habere, ſcilicet, de quolibet eſſe, vel non eſſe, vt patet. 1. Poſteriorum: & 4. Meta. Ita in tota Theologia viatoris (vt ſcribit Iacob. de Valẽt. tracta. 3. prologi ſuper Pſalm.) eſt vnum cõmuniſsimum principiũ, quod præſupponit in tota Sacra ſcriptura vtriuſq; teſta. & in qualibet eius parte, ſcilicet, ꝙ tota Sacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti, eſt ab ipſo Deo tradita, & reuelata, & per Spiritum ſanctum inſpirata, & ideo nullo modo poteſt mentiri. Hoc primum principium probonit Beatus Petrus in ſua canoni. 2. ca. 1. dicens: hoc primum intelligẽtes: quod omnis Prophetia ſcripturæ propria interpretatione nõ fit, nõ enim volũtate humana allata eſt aliquãdo Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſũt

ſancti Dei & homines. Hoc idem cõmuniſsimũ principium magis declarat Apoſtolus Paulus Hebr. in principio, præſupponens ipſum tãquam primum di. Multipharie multisque modis olim loquens Deus patribus in Prophetis, nouiſsimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quẽ conſtituit hæredem vniuerſorum, p quẽ fecit & ſecula. Hoc idem principium præſupponit Auguſt. & docet præſupponendum in primo de doctrina Chriſtia. enumerans oẽs libros ſacri canonis, de quibus nullum eſt dubium eſſe nobis á Deo traditos, quibus omnimodam fidem dicit eſſe adhibendam in primis. Et in quibus quæritur veritas intemerata & incõcuſſa, & charitas Dei & proximi, & tota ſalus noſtra, & redemptio. Secundũ principium eſt quod in diuinis eſt vna ſubſtãtia & vnum eſſe, & vna eſſentia tribus perſonis diuinis relatiuis communicata. Et ſic eſt vnus ſolus Deus trinus in perſonis, & vnus in ſubſtantia, ſcilicet, pater & filius & ſpiritusſanctus. Hoc principium latiùs declarat Valen. vbi ſupra. Tertium principium eſt quod verbum diuinum, qui eſt filius patris, ſecunda perſona in trinitate, aſſumpſit veram carnẽ humanã ex uirgine Maria, ſimul cum anima rationali ibidem creatam, & per conſequens aſſumpſit veram humanitatem in vnitate ſuppoſiti, in qua pro nobis poſſet pati, ita Chriſtus eſt verus Deus & homo, cõſtãs ex duabus integris naturis in vna perſona. Quartum principium, qđ ſicut verbum diuinus aſſumpſit illam carnem, & humanam naturam in vnitate perſonę, vt in illa pateretur, quæ quidem perſona dicitur vnus Chriſtus, Deus & homo. Ita pariter ille Chriſtus aſſumpſit & vniuit & deſponſauit ſibi totam Eccleſiã, & vnitatem fidelium in vnitatem corporis myſtici, vt pro illa pateretur, ita quod Chriſtus & Eccleſia dicitur vnus homo myſticus, & vnus Chriſtus myſticus, cuius caput eſt Chriſtus verus, & corpus ſine membra dicitur tota Eccleſia fideliũ, quæ per fidem & baptiſmum eſt iſti capiti vnita, & deſponſata, & ſic Chriſtus dicitur ſponſus, & caput Eccleſiæ. Quintum ptincipium eſt, quod Chriſtus eſt finis, & veritas legis ad iuſtitiam omni credenti Roman. 10. & per conſequens lex nihil aliud eſt, niſi via ad Chriſtum. Sextum principium eſt, qđ Chriſtus Deus & homo, non ſolum eſt caput & ſponſus Eccleſiæ, & finis vtriuſque legis ſed etiã mediator Dei & hominum 1. Timoth. 2. Septimum principiũ eſt, quod ſicut Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & omnium fideliũ, á quo deriuatur omnis virtus, & gratia in omnia membra ſua, ita diabolus eſt caput & principium omnium malorum, & omnium infidelium & obſtinatorum, & perfidorum hominum, & omnes infideles & obſtinati ſunt membra diaboli, a quo prouenit eis perſuaſiuè omnis iniquitas & malitia. Hæc & plura Iacob. de Valentia Chriſtopo. Epiſcopus trac. 3. cap. 1. prologi ſuper Pſalm. Et vt idem refert Pſalm. 13. ſecundum Auguſt. Sicut in ſcientiis ſpeculatiuis eſt dare vnum principium, a quo generaliter habẽt virtutem omnia probata in illa ſcientia, vt pater 1. Poſteriorum, quo ignorato deſtruitur & ignoratur tota illa ſcientia, ita pariter in actibus humanis, eſt dare vnum principium primum, a quo ſumũt uirtutem, & diriguntur omnes actus humani, quod quidem principium eſt Deũ eſſe iuſtum iudicem omnium actuum, & operationum humanarum & præmiatorem bonorum, & punitorem omniũ malorum. Ex quo ſequitur illud generale, nullum bonum irremuneratũ, & nullũ malum impunitum, quo principio negato deſtruuntur, & corumpuntur omnes mores & omnes actus humani, quia qui non credit tali principio, illico contẽnit Deum, non timens eius iudicium, & ſic cadit & prorumpit in omnia ſcelera deteſtabilia. Hoc principium negauerunt gẽtiles quidam. De quo latiùs videto Valẽ, Pſalm. 13. Sunt præterea duo principia quę maximi facit & pendit Scot. & dicit ſibi eſſe certiſsima. Primum eſt Theologorum, & habetur di. 10. quæſt. 2 lib. 4. Deo eſt poſsibile quicquid nõ includit euidẽtem contradictionem, & ad quod non ſequitur contradictio. Secundum commune eſt Theologis & philoſophis, non eſt ponenda pluralitas ſine neceſsitate, aut auctoritate, cui non licet contradicere hoc aperte aſſerente. Vnde ſemper pauci

tas

tas quando sufficit ad saluandum ea quæ ponuntur amplectenda est. Hæc videantur apud Gabrielem dist. 10. quæst. vnic. art. 1. libr. 4.

PRINCIPIVM REGVLATIVVM hominis est quadruplex, vt notat idem Iacob. de Valentia in expositione Psalm. 14. primũ principium regulatiuum actuum humanorum est lex naturalis, quæ consistit in dictamine rationis naturalis, scilicet, omne malum vitandum, & omne bonũ agẽdum. Et quod tibi nõ vis alteri ne facias, & quod tibi vis, alteri, fac, &c. Et quicunque operatur iuxta illa principia, dicitur iustus naturaliter, & tales operationes naturaliter sunt iustæ. Secundo, quis potest operari moraliter iuxta aliqđ principium moraliter regulatiuum. Et sic prudentia potest dici quoddam principium iustitiæ moralis, eò quòd regulat omnes alias virtutes. Ex quo patet, quod omnis qui operatur secundum virtutes morales, potest dici moraliter iustus, eò ꝙ operatur iuxta prudentiam, quæ est recta ratio & principium regulatiuum omnium agibilium. Tertium principium regulatiuum actuum humanorum dicitur lex ciuilis, quę humanam coercens audaciam, & nocẽdi refrænãs facultatem, regulat hominem ad viuendum cum cęteris socialiter & ciuiliter: nulli nocendo: Et sic operans secundum leges ciuiles, dicitur iustus ciuiliter. Quartum principiũ regulatiuum actuum humanorũ, dicitur lex diuina, eò quòd regulat hominem in Deum, & sic operans secũdum legem diuinam, dicitur iustus, diuinus. Ex quibus patet, quòd quadruplex est iustitia, scilicet naturalis, moralis, ciuilis, & diuina: iuxta quatuor principia & leges, quibus oẽs actus regulantur humani: prout dictum est. De quo latiùs legito apud Valent. Psal. 14.

PRINCIPIVM PRINCIPALE, vt scribit Gabriel di. 23. qu. 1. lib. 1. dicitur cui primo, siue ex se non per aliud conuenit posse agere uel pati, sicut ıtellectus cui primo conuenit intelligere, & homini per intellectum: potentia autem est principium principale agendi vel patiẽdi. Est & principium minus principale determinatiuũ vel instrumentale, &c. Principale dicitur, quod primum & præcipuum est. Vnde principalia vitia octo Sancti diffinierũt, scilicet gulam, luxuriam, vanamgloriam superbiam, auaritiam, inuidiam, accediã, iram. Hęc vitia designantur per septem gẽtes, quorum olim populus Dei terras possedit. Scriptum namq; est. Exo. 23. Et introducam vos ad loca Cananæi & Hethæi, Amorrhæi & Pherezæi, Heuæi & Iebusæi, & Gergesęi, quibus additur gẽs Aegyetiorum, per quas gẽtes octo vitia capitalia intelliguntur. De quò latiùs legito apud Gersonem part. 2. ser. de verbis domini. Venite ad me omnes qui laboratis. Horum autẽ vitiorum duo sunt carnalia, reliqua sex spiritualia. Illa carnalia, quia in corporis membris eorũ operatio consistit. Ista vocantur spiritualia, siue corporalia, quia in corde actitantur. De quibus aliàs latiùs.

PRINCIPALIVS venit à principale. Principalius aliquid dicitur esse alio. Vno modo, vel quia naturaliter prius eo, & quod ab alio præsupponitur, & sine quà aliud non esset tale, vel sine quo habitus non esset virtus. Alio modo illud dicitur esse principalius quod est simpliciter perfectius, tunc dicitur quod prudentia est principalior aliis virtutibus, & est prior eis generatione, & est regula aliarum virtutum, sine qua nullus alius actus est virtuosus, vt latius scribit de hoc Gabriel di. 33. qu. vnica, art. 3. dub. 1. lib. 3. Sed loquẽdo de principalitate secundo modo, sic virtutes electiuæ ad uoluntatem pertinentes, sunt principaliores uirtute dictatiua ad intellectum pertinente, quoniam uoluntas est perfectibile nobilius intellectu. Plus Gabr. vbi sup. Sic possunt concordari S. Tho. & Scot. Nam Thomas dicit prudentiam esse principaliorẽ, &c. ad eam reducuntur. Sco. verò dicit quod uirtus eliciens secundum dictamen prudentiæ principalior est ipsa prudentia.

PRIVATIO potest capi tribus modis (vt scribit Brulif. di. 28. q. 1. lib. 1. scilicet, proprié, communiter & communius. Priuatio proprié capta est quando aliquid caret aliqua forma quã nata est habere ſm se, & quando oportet & qũo oportet ſm debitas circũstantias. Vnde si aliquis homo post annum uel duos nõ habeat dentes,

tes,est edentulus. Et si catulus post nouē dies non videat,dicit cæcus. Priuatio communiter capta est quando aliquid caret aliqua forma, quam natum est habere secundum se,sed secundum debitas circunstantias,hoc modo catulus est cæcus ante nouem dies. Priuatio autem communis capta, est quando aliquid careret aliqua forma quam non est natum haberet secūdum se, sed secundum suum genus, hoc modo talpa dicitur cæca. Vnde licèt talpa non sit nata videre secundum se,est tamē nata videre secūdum suum superius. Vnde Philosoph. 5. Meta. ca. de priuatione, dicit, quod talpa non sit cæca inquantum animal. Regula. Nulla priuatio propriissimè loquendo potest esse in diuinis. Omnis enim priuatio propriissimè loquēdo dicit imperfectionem, sed nihil imperfectum est in Deo, &c. Vnde priuatio sicut docet Philosoph. 5. lib. Meta. est carentia alicuius formæ in subiecto apto nato. Vnde ad rationem priuationis duo concurrunt secundum Francisc. Maro. in cōflat. primi. dist. 28. Vnum est aptitudo ad formam aliquam: puta hominis aptitudo ad videndum, aliud est carentia. Vnde lapis licèt careat visu, non tamen dicitur cæcus, eō ꝙ non habet aptitudinem videndi. Et catulus ante nouem dies nō dicitur cæcus, quamuis careat visu, aptus natus est tamen habere, vt dictum est. Et priuationes secundum eundem Francis. dicuntur à priuando aliquid positiuum, ergo secundum oppositā positiua distinguuntur. Primo namque sunt quædam priuationes, quæ perfectionem simpliciter, & talia nullo modo possunt poni in Deo, quia dicunt imperfectionem simpliciter, vt est ignorantia, impotentia. Secundò quædam priuant perfectionem secundū quid & non simpliciter, sicut est inanimatum. Nam sicut animatū dicit perfectionem secundum quid solum, scilicet in genere corporalium, sic eius priuatio videlicet inanimatum dicit imperfectionem secundum quid: & huiusmodi etiam non conueniunt Deo inquātum imperfectiones sunt. Tertio quædam priuant imperfectionem & per consequens dicunt imperfectionem, sicut incorruptibilitas & immortalitas, ideo huiusmodi sunt in Deo, vt ingenitum, in nascibile, hæc sunt in Deo, vt patet. In Deo itaq; sunt priuationes multæ, largè capiendo secundū Franc. is. sicut accipit priuatio, quæ dicit aptitudinem transcēdentes, s. entis & boni. Tertio modo, quia Deus est incorruptibilis priuatione. Et secundum eundem in diuinis nil dī imperfectum ratione Deitatis, quæ omnia continet superem inenter, & personæ habēt proprias priuationes. Nā prima persona patris habet proprias priuationes, scilicet, ingenitum, innascibile. Tertia etiam ꝑsona, videlicet spūsanctus habet non productiuitatem, est enim nō producens. Sed persona media, s. filii, nullam propriam negationem habet, quia omnis negatio vel priuatio quæ competit filio, competit etiam patri vel spiritui sancto. Et patet de infinitate, immēsitate, immutabilitate, & huiusmodi, quæ sunt communia trib. Itē patet de ista notione in spirabilitas, quæ competit non tantū filio, sed ēt patri, vt & refert frat. Pleb. &c.

PRIVILEGIVM est priuatum ius indultum contra ius commune. Nam nisi aliquid indulgeret, non esset priuilegium. de ver. sig. Et priuilegium est priuata lex, quia respicit singulares personas, sed commune est ad multa negotia. ex P. Tho. 1.2. q. 96. art. 2. Et dicitur priuilegium, quasi priuata lex, hoc est ad singulos spectans.

PRIVILEGIVM CLERICORVM est duplex, scilicet personale & reale. Personale est quod, scilicet iniiciens in eos manus violentes est excommunicatus. 1. q. 4. Si quis suadente. Reale, s. quod in causa ciuili vel criminali non potest conueniri coram iudice seculari, sed coram Ecclesiastico: nec priuilegia illa produnt religiosi, sicut apostatæ, si tamen fuerint professi tacitè vel expresse. Nec clerici seculares in maioribus ordinibus constituti, habitum & tonsuram non habentes, dum sciuntur esse tales: etiam si fuerint excommunicati, irregulares, suspensi, depositi, nisi essent solemniter degradati, & traditi curiæ seculari: nec possunt priuilegio clericali renunciare. Sed tales reducendi sunt, & suis superioribus præsentandi & compellendi ad obseruantiam claricalem. in Gloss. 21. distinct. cleros. Secus de existentibus in minoribus ordinibus,

bus, qui per actus contrarios amittunt priuilegiũ clericale. 84.dist. Quisquis. Latiùs Gab. di.15.q.5.ar.2.li.4.qui & apud Canonistas scribit diffusius reperiri.

Privilegiatvm dicitur quod habet priuilegium, vnde opus priuilegiatum. Sũt autẽ multa opera priuilegiata, ut scribit Gerson par.3. de oratione & eius valore, quæ fortiũtur efficaciam, nedum ex opere operãte, sed ex quadam vt operis operati, prout in Eucharistiæ consecratione &.sumptione, & aliorum sacramẽrorum ministratione quandam vim suscipiũt ex parte diuini, & Ecclesiastici mãdati. Sicut & oratio Dominica, quam Deus per se fecit. Sicut horæ canonicæ, uel cæteræ orationes, quas Ecclesia dicendas instituit. Idẽ uult Ger. par.2. in ser. facto in cõcilio Remensi, Dominica 2. post Pascha, dum ait: Et quidem non inuenio pabulũ charitatis & gratiæ melius, efficacius vetradi posse gregi Christi, quam per debitam collationem sacramentorum. Illic quippẽ gratia confertur in suscipiente uirtute operis operati, hoc est vltra uel supra meritum suscipientis, in virtute meriti Christi instituentis sacramentum, & illud spirituali priuilegio ditantis: ut inde opus priuilegiatum nominetur.

Probare aliquando est demonstrare & argumentando planum facere. Hinc probatio, demonstratio. Et probabile, quod licèt uerum non sit, rationibus tamen qui busdam uidetur persuaderi. Probare aliquando laudare est. Vnde probi, boni, dicũtur dicti, quasi prohibi quod se à delinquẽdo prohibeãt. A quo improbus, i. malignus, & improbitas, malignitas, &c.

Probatio quærit rationem facti, & tangit cor. Examinatio quærit factum & tangit corpus, secundum beatum Thom. super Ps. 16. Et secundum Rhetores octo sunt probationum species, quas & refert Petrus de Aliaco quæstione 1. articu.2. lib. primo, per quę probat sacram scripturã esse ueram. Prima per testes seu fide dignum hominum testimonium. Vnde dicebat Christus Act.1. eritis mihi testes in Hierusalem & in omni Iudęa & Samaria & usque ad utimum terræ. Secunda per legem seu authenticum legis scriptum. Vnde dicebat Christus Iudęis, Iohan.5. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam ęternam habere, & illę sunt quæ testimonium perhibent de me. Ex scripturis enim legis Moysi ostenditur quod Christus fuit verus Propheta, & verus Messias in lege promissus: & per consequens, quod eius doctrina est vera & credenda. Tertia per pactum. Vnde ait Apostolus Tarsensis Rom.1. quod Euangelium Christi, ante promiserat Deus per Prophetas suos. Ex scripturis enim sanctis ostenditur, quod doctrina Christi est illa, quam Deus promiserat in Prophetis: & per consequens, quod ipsa est vera, & nullo modo erronea. Quarta per iuramentum. Vnde ait Apostolus Hebr. 6. Quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum, &c. in quo abundantius volens ostendere Deus immobiliratem consilii sui, interposuit iusiurandum, &c. Deus enim sanctis patribus ea quę de Christo futura erant, non solum simplici verbo promisit, sed etiam iuramento firmauit, quæ omnia ostenduntur ex scripturis iam esse impleta. Quinta per miraculum, vnde dicebat Christus, Iohannis 5. Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. quod non solum verum est de operibus virtutum, sed etiam de operibus miraculorum, &c. Sexta per tormentum, imò diuersa genera tormentorum, vnde dicebat Apostolus Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, &c. lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, & hi omnes testimonio fidei probati, &c. Septima probatio per eum in cuius ore non est inuentum mendacium: vnde Apostolus ad Hebre.6. Impossibile est mentiri Deum. Sed doctrina Christi est reuelata a Deo, vt apparet ex miraculis & scripturis sanctis. Octaua per conformitatem gestum & verborum. Vnde Act.4. Loquebatur verbum Dei cum fiducia, &c. Et gestibus enim Christi & discipulorum suorum patebat, quod verba eorum non erant falsa, quia non loquebantur fictitiè, sed ex corde sine curiositate, ostentatione, vel apparatu, sed cum charitate pro affectione, & toto affectu: igitur probabile est dicta eorum esse vera, &c. Per hæc itaque

veritates Theologicę probari potuerunt: & per conſequens ſcriptura ſacra. Et ad hoc poſſunt adduci octo media, quæ ponit Scotus quæſt. 2. prologi, quæ ſunt: Primò, auctoritas ſcribentium. Secundò, concordia ſcripturarum. Tertiò, rationabilitas contentorum. Quartò, irrationabilitas ſingulorum errorum. Quintò, prænuntiatio futurorũ. Sexto, viuacitas miraculorum. Septimò, ipſius legis duratio. O tauò, & diligentia in recipiendo, ſed de iſtis remitto ad eum, & alias ſcripſimus. Poſſent ad hoc adduci multæ concordantiæ per hæc ſcriptura ſacra probari poterit, & doctrinam Chriſti eſſe veram & infallibilem, vel probabilem, &c.

PROBABILE quod probatur, vel quod probari poteſt. Aliquid autẽ eſſe probabile, poteſt intelligi dupliciter, vt ſcriptis reliquit Do Cardi. Camer. q. 1. art. 2. libro 1. Vno modo ſimpliciter Alio modo ſecundum quid. Vnde ſecundum Philoſ. illud dicitur probabile ſimpliciter, quod videtur omnibus vel pluribus, vel maximè ſapientibus, quod ſic intelligitur: Probabile eſt quòd cum verum & neceſſarium non eſt, tamen euidẽs, ſed apparens omnibus vel pluribus, vel maximè ſapientibus. Per primam clauſulam excluduntur falſa, & vera contingentia, quæ ſtrictè loquendo, non dicuntur probabilia, licèt aliquando improprie, ſicut dicit Philoſ. quod nihil prohibet falſa eſſe probabiliora quibuſdam veris, capit enim probabile impropriè. Per ſecundam excluduntur etiam principia, & concluſiones demonſtrationum. Per tertia excluduntur neceſſaria, quæ apparent falſa omnibus vel pluribus. Alio modo & magis largè aliquid dicitur probabile ſecundum quid, quod cum ſit verum ſiue neceſſarium, ſi ue contingens, non eſt tamen euidens, ſed apparens alicui, vel aliquibus. Et proportionabiliter poſſet diſtingui de ratione probabili, quia vel eſt ex probabilibus primo modo, vel ſecundo, vel ſimpliciter vel ſecundum quid. Hæc Aliacen. Et ſicut dicit Ariſt. nihil refert quædam falſa eſſe probabiliora quibuſdam veris: ita nihil refert quædam falſa piè credi, non quod ea ratione qua falſa ſunt, vel ſi ſciuntur eſſe falſa, credi poſſunt. Procul hoc à pietate fidelium, vt ſcribit Gerſon part. 1. declaratione veritatum, quæ credende ſunt de neceſſitate ſalutis. Sed cadit exiſtimatio, vel pia credulitas non ſuper veritate vel falſitate, ſed tantummodo ſuper apparentia, vel probabilitate, & hoc (inquit Gerſon) non eſt periculoſum vel falſum quia conſtat de apparentia: & probabilitate dum falſitas & veritas ignota eſt. Propterea ſapientiſſimè dixit Hieron. quod de talibus eligibilius eſt pie dubitare, quã temerè diffinire. Sicut ſtat quodlibet cõtradictorium eſſe probabile, & vnũ ſtat cum altero non in veritate, ſed in probabilitate: ſic diuerſis reſpectibus (inquit Gerſo.) utrunq; cõtradictoriorum credi poteſt cum fidei pietate, dũ tamen ſit animus ab aſſertione pertinaci alienus, &c.

PROCEDERE ſignificat vltrà credere, pgredi. Aliquãdo proſperè cedere. A quo proceſſio quę duplex eſt, large capta, videlicet localis, ſicut aliquis progreditur de vno loco ad alium. Alia cauſalis vel productiua, ſicut aliqua intellectio producitur ab intellectu & obiecto, tũc nõ oportet proceſſionem eſſe ab vno ſolo: conſimiliter de amore. Brulifer di. 11. q. 1. li. 1. Et proceſſio quandoque accipitur pro productione paſſiua vnius perſonæ ab altera. Et hæc proceſſio dicitur æterna: & hæc proceſſio ęterna & productio paſſiua idem ſunt. Aliquando accipitur vt importat talem productionem, & connotat perſonam procedentem, vt de nouo exiſtentem in cratura aliqua rationali, ſecundum modum aliquem determinatum, vt infra dicetur. Et hæc proceſſio dicitur tẽporalis. Et ſi eſſet modus loquendi ſanctorum, quod procedere importaret productionem perſonæ ab alia, & nouam exiſtentiam in creatura: non propter nouitatem Dei, ſed creaturæ, concedendum eſſet, quod ſpiritus ſanctus procederet temporaliter, quãdocunque creatura crearetur. Sic non dicitur temporaliter procedere, quia datur creaturę rationali ad ipſam ſanctificandam. Et ſecundum intentionem ſanctorum, duplex eſt proceſſio, ideſt ſpiritus ſanctus dupliciter procedit, ęternaliter & temporaliter. Proceſſio ſecundum Guile. Scotiſt. di. 11. li. 1. dicitur, quaſi procul ceſſio. Procul verò ceſſio

cessio dicitur tribus modis. Primò quantum ad essentiam, & isto modo procedũt creaturę a Deo in esse reali, quoniam differunt a Deo differentia essentiali realiter. Secundo modo quantum ad tempus & locum: & isto modo de processione loquuntur Philosophi. Tertio modo dicitur processio, quantum ad esse personale, & sic dicimus filium & spiritumsanctum in diuinis a patre procedere. Ita scribit Pelbart. post suum Guilhelmum.

PROCESSIO INDIVINIS. capitur dupliciter. Vno modo pro productione passiua vnius personæ ab alia: isto modo dicitur de filio & spiritusancto. Hoc modo sunt duæ processiones in diuinis, sicut sunt duę personæ procedentes. Et de illa ait Christus Ioan. 16. Ego exiui à patre, scilicet per æternam generationem, & veni in mundum, scilicet temporali natiuitate. Alio modo prout importat principaliter huiusmodi productionem passiuam, connotando tamen ipsam personã productam esse in aliqua creatura rationali de nouo, secundum specialem modum: puta, per gratiam, per quam ipsam sanctificat & ad vitam ęternam acceptat: & hęc est processio temporalis: processio actiua idem quod spiratio actiua, & est productio actiua, qua pater & filius spirant spiritumsanctum, & est vnica in duabus personis. Bruhs. di. 10. & 14. li. 1. &c.

PROCESSIO est duplex (vt ex prædictis patet) scilicet ęterna & temporalis. Processio ęterna est productio ad intra. Vel est spiritussanctus a patre & filio, tanquam ab vno spirandi principio æterna spiratio. Processio verò temporalis est productio personæ ad intra & noua existentia eius in creatura rationali, secundum modum determinatum. Vel processio temporalis est productio personæ ad intra & gratuita eius existentia in creatura rationali. Gab. di. 14. q. 1. & di. 16. q. vni. li. 1. Ex quo patet, quòd licet pater est de nouo in creatura rationali quam sanctificat, quia non venit spiritussan: aut filius ad sanctificandum creaturam sine patre, tamen pater non procedit temporaliter, quia non producitur ad intra.

PROCESSIO TEMPORALIS secundũ quosdam, est illapsus quidã quo persona ęternaliter procedens uel producta illabitur menti creatæ per sua dona, aut substãtiã suæ personæ assistendo sibi specialissimè ad actum bonum meritorium exequendum. Est autem illapsus intima præsentialitas cum præsidentia eius quod illabitur: & perfectione omnium, quæ sunt in illapso: vt in 2. li. sen. dicitur: dist. 8. q. 2. & supradictũ est in dictione ILLAPSVS, Et quamuis omni creaturæ maximè intimius sit Deus, dicitur tamen specialiter tunc illabi menti humanæ, cum ei præsidet ipsam specialiter regẽdo ac ei influẽdo: vnde meritoriè possit agere ac digna fieri vita ęterna, quomodo non assistit menti creaturæ rationalis se a Deo auertenti, ac obicem (ne illabatur Deus) per mortale peccatum ponenti. Et processio tẽporalis præsupponit æternã, ita quod duo includit, scilicet processionem æternam ad intra, & nouum modum existendi in aliqua rationali creatura ad extra. Et processio temporalis) vt scribit Brulif. di. 14. q. 1. lib. 1.) potissimè & præcipuè attenditur penes gratiam seu charitatem à spiritusancto ipsi creaturę rationali libere & gratuitè collatam, per quam ipsa sanctificatur, & ad vitam ęternam acceptatur. Nunquam enim spiritussanctus de lege ordinata procedit ad inhabitandum aliquem, nisi per gratiam gratum facientem. Et quod dicit Magister di. 14. libr. 1. gemina est processio spiritussancti magis propriè loqueretur (vt dicit S. Bonauen. q. 2. di. 14. li. 1.) si diceretur processio spiritussancti dicitur dupliciter, quam cùm dicit, quod est gemina, quia non cadit ibi proprie geminatio. Et processio, vt scribit Gabr. 14. q. 1. libr. 1. dicit aliquid notionale & aliquid essentiale. Notionale quantum ad cõditionem personę procedentis. Essentiale quantum ad illabi menti rationali: ideo nec est purum essentiale, nec purum notionale, sed essentiale connotans notionale. Dicitur autem in descriptione processionis temporalis per sua dona, vbi innuit personam procedentis dupliciter assistere menti rationali, scilicet in dono formaliter. Donum enim datum creaturę, charitas, scilicet & sapientia, formaliter inhæret ei, quibus mens ipsa formaliter Deum cognoscit & amat.

amat. In se verò effectiuè, cum nostrum diligere & cognoscere ipse efficit. Reducitur autem rationalis creatura ad Deũ per actiones intellectus & volũtatis. Ideo duplicia sunt dona, in quibus procedere dicitur persona diuina temporaliter, scilicet dona intellectus & affectus. Et quamuis nõ illabitur vna persona sine alia, sed simul omnes tres, mentem rationalẽ sanctificando inhabitant, secundum illud Ioan. 14. Si quis diligit me, &c. quia tamẽ dona, quæ pertinent ad illuminationem intellectus, appropriãtur filio, qui ad intra procedit per modum intellectus, vnde & verbum est patris: ideo in eis specialiter dicitur procedere filius. Ideo orauit Sapiens, Sapien. 9. Emitte Domine sapientiam, &c. Et dona voluntatis, quibus rectificatur affectus, appropriantur spiritui sancto procedenti per modum amoris, ideo in eis dicitur procedere spiritus sanctus, iuxta illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est, &c. Mittitur enim tũc vnicuiq; persona, cum à quocunque cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest, ait Aug. 4. de Trin. Et quia in dono appropriato magis cognoscitur persona quàm non appropriato: ideo in illo magis dicitur mitti illa persona cui donum ipsum appropriatur. Vnde Rich. Missio est personæ emanantis per effectũ sibi appropriatum manifestatio. Dicitur vltimo in diffinitione: specialissimè assistendo, &c. innuitur quod nõ in quibuslibet donis procedit filius aut spiritus sanctus. Non enim in donis naturalibus tantum, nec gratis datis tantum, sed in dono gratum faciente, quod est charitas. Quo dono (vt ait Augustinus 5. de Trinit.) nihil est excellentius. Et quia charitas appropriatur spiritui sancto (vt dictum est) sine qua nulla pſona procedit tẽporaliter: ideoq; processio spiritui sancto appropriatur. Et etiam quia processio temporalis videtur esse quædam liberalis donatio per modũ muneris liberi & glorioſi, ideo spiritui sancto appropriatur, qui procedit per modũ doni. Ex quo sequitur, quod non in quolibet dono intellectus dicitur procedere filius & spiritus sanctus: patet, quia nõ processit in dono ꝓphetiæ collato Caiphæ, de quo Ioan. 11. quia tali dono non fuit sanctificatus neque Deo charus. Mittitur in dono veræ sapientiæ, quæ includit charitatem, quæ sapientia est cum amore notitia. De qua Sapien. 1. Sapientia non habitat in corpore subdito peccatis. Secũdò sequitur quod ad eas creaturas neq; procedit nec mittitur filius aut spiritus sanctus, quas non sanctificant neque sanctificatas inhabitant, vt fuere nubes colũbæ, linguæ igneę. Gabriel dist. 14. q. 1. li. 1. de processione temporali scribit.

Processio, missio, datio, quamuis supponant pro eodem, differũt tamen ratione. Nam processio est in plus quàm missio, & missio nec in plus nec minus quã datio, ideſt processio est superius ad ly missio: & missio nec est superius nec inferius ad ly datio. Patet primum, quia omnis persona quæ mittit, procedit, sed non econuerso. Aliqua enim persona procedit, scilicet processione ęterna, & tamen non mittitur, licèt missibilis sit, ideſt mitti posset, vnde persona missa ab æterno procedit, & tamen non ab æterno mittitur. Secundũ patet, quia non omne quod procedit, datur. Filius enim ab æterno ꝓcedit, & tamen nõ ab ęterno datus est. Et aliquid datur quod non procedit, scilicet dona spiritus sancti. Gabr. di. 14. quæstione. 2. lib. 1. Vide & Petrum de Aliaco latius quæst. 9. art. 1. libro 1.

Processio temporalis sumendo pro eodem, missionem & processionem temporalem est duplex, scilicet visibilis & inuisibilis. Visibilis est apparitio aliquarum rerum corporalium circa creaturam rationalem humanam missionem inuisibilem diuinæ personæ eidem creaturæ factam representans, Gab. disti. 16. q. vnica, arti. 1. lib. 1. Et dominus Cardinal. Cameracen. q. 9. art. 1. li. 1. Vel visibilis immissio (secundum sanctum Bonauen. distin. 16. quæst. 1. lib. 1.) est apparitio in qua manifestatur diuina persona, non tantum vt operans, sed etiam vt inhabitans, nec tantum vt inhabitans, sed etiam vt emanans, quasi ab alio veniens, Et dicitur apparitio rerum corporalium, vbi supra, ideſt sensibilium, alter enim non posset esse visibilis diuina persona. Dĩ, circa creaturam rationalem, quia non fit missio, nisi ad sanctificationem creaturæ, hæc autem solius

crea-

creaturæ rationalis est. Dicitur, repræsentans, &c. vbi tangitur causa finalis missionis visibilis. Nam diuina persona nō mittitur (inquit Cardinal.) nisi ad repræsentandum aliquem effectum spirituale, scilicet gratiā gratum facientem: quamuis aliter posset fieri, si Deo placeret. Processio verò seu missio inuisibilis spiritussancti, est hominis per gratiam gratū facientē adoptatio sine signi alicuius sensibilis ostensione, quando, scilicet spiritussanctus per gratiā quam inuisibiliter animæ infundit, etiam illapsu sanctificatiuo accepta ad vitam, & in filium regni ac hæredē Dei adoptat: talismodi inuisibilis gratiæ collatio, & hominis per gratiam adoptio dicitur missio inuisibilis i Gabriel di. 16. li. 1. De quo vide in dictione MISSIO. Et processio spiritus sancti secundum PETRUM de Aliaco, quæst. 8. articu. 3. lib. 1. est à nobis pro statu viæ ineffabilis: est tamē aliquo modo intelligibilis. Vnde secundum Magistrum, sicut de generatione filii scriptum est: Generationem eius quis enarrabit? ita de spiritusancto dici potest: Promissionē eius quis enarrabit? &c.

PROCVRATOR (vt scribit Richardus di. 45. articulo quinto, quæst. prima libr: 4.) est qui negotia aliena mandato sibi à domino facto gerenda gratuito susscipit, & in iudicio administrata negotia plura vel vnum. Vnde procuratores sunt, qui res dominorum viuorum administrant ad temporalem eius vtilitatem. Executores autem mortuorū distribuūtur ad animarum vtilitatem. Et (vt idem dicit in fine huius articuli quæstione quarta,) quam grauissimè peccant, & magnam proditionem, & illegalitatem faciunt executores, qui executiones testamentorum sibi commissas non complent quam citius possunt, opportunitate habita competenti.

PRODIGALITAS est cōtinentia, & obintemperantiam pecuniarum profligatio, secūdum Aristot. libr. 4. Ethi. Et prodigalitas est circa possessiones pecuniæ, sicut deficiens, non autem sicut superabundans in eis: secundum beatum Thom. secunda secundæ, quæst. 119. articu. primo. Et prodigalitas semper est peccatum, non principaliter propter quantitatem, sed propter inordinationem dandi, quibus, nō debet dari, & propter quæ, & sicut debet, secundum eundem vbi supra. ET prodigalitas ex gula & luxuria frequēter procedit propter voluptates consequendas, vt scribit Antoninus parte secunda, tit. 6. ca. 8. sume suæ. Vnde & Lucæ 15. dicitur de filio prodigo, quod dissipauit substantiam suam, viuendo luxuriosè. Frequēter enim secundum beatum Thomam, ad intemperantias declinant prodigi: quamuis ex aliis vitiis, scilicet iactantia oriri possit. ET consistit hoc vitium in expendendo superfluè diuitias, vbi & quando non oportet, & minus debito eas amando. ET qui superabundat in dando, dicitur prodigus: qui autem deficit, auarus & illiberalis. Vide latiùs Antoninum vbi sup. ET de prodigalitate in dictione LIBERALITAS

PRODERE, manifestare: vnde & proditores à prodendis consiliis hostibus, dici possunt. Et proditio ponitur a Gregorio in li. 31. moral. inter filias auaritiæ, quia cōmuniter procedit ab ea. Et potest describi sic: vt habet Anton. parte secunda, summe, titu. primo, capitulo 22. Est proditio est quædam deceptio facta contra dominum vel familiares suos, in damnum rerum vel personæ: aut manifestationem secretorum eorum. De hac proditione plura Anton. vbi supra. Proditione (secundum Gersonem sermone facto in Cœna Domini, qui incipit: Tradidit Iesum Iudas parte secunda,) est fraudulenta læsio alicuius sub amicitiæ vel officii simulatione, & ita proditio est duplex iniquitas, quia & odium est, et simulatio. Proditor est, qui simulat officium, & affert detrimentum. Vel proditor est familiaris inimicus, eò perniciosior quò efficacior est, & ineuitabilior ad nocendum. De tali in Prouerbiis: Simulator ore decipit amicum suum. Hæc Gerson.

PRODVCERE, est in longum ducere, quod & de tempore & de corporeis rebus dicitur. Et quandoque est antè seu vltrà, forasve ducere. Interdum gignere, interdum interponere, interdum prosequi, interdum consummare. De quo alias A quo venit productio. Et producere quandoque accipitur vt non includit negationē, scilicet pro dare esse alicui, hoc est quod ad eius essentiam aliqua res est,

sue

creetur. Item compositum cuius altera pars, siue materia siue forma præsupponitur, non est de nihilo. Item si Angelus ab æterno produceretur, verè esset de nihilo, & verè crearetur. Cum ergo filius in diuinis sic generatur ex patre, quod non quodlibet sui capit esse illa generatione, quia essentia quæ est aliquid filii verius, est ipse filius, licet non formaliter, non capit esse illa generatione, quia est in patre circumscripta generatione, & ideo nó est de nihilo, quia substantia, quam nascêdo accipit, eadem est in generante, & non capit esse simpliciter per generationem filii. Est ergo de substantia patris, i. de patre suam substantiam generando filio communicante: Gabriel di. 5. q. 2. lib. 1. Non dissentit a prædictis Grego. eadem distinctio. quæst. 2. arti. 1.

PROHIBITIO a prohibeo, quod est vetro. Et potest prohibitio accipi simpliciter & præceptum atq; lex. Vno modo largè, vt dicitur tam de lege indicatiua, quam imperatiua. Indicatiua est illa qua tantùmodo significatur aliquid non esse agendum, seu aliquid ex quo sequitur ipsum non esse agendum, sicut cum significatur aliquid esse iniustum, prauum, aut vituperatione vel pœna dignum, qualia sunt illa Apostoli verba Rom. 1. Qui talia agunt, digni sunt morte. Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, &c. non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Ex quibus & similibus multis colligitur aliqua illicita esse, & non debere fieri, & sic dupliciter aliquo modo prohiberi. Et similiter cum enunciatur aliqua esse agenda, vt quia dicuntur iusta vel Deo recepta, aut retributione digna, talia dicuntur præcipi præceptione indicatiua, quia exprimuntur vocaliter per verba indicatiui modi. Et sic loquitur Hugo lib. primo de Sacramẽtis, parte 6. cap. 7. Duo istà præcepta data sunt homini, præceptum naturæ, & præceptum disciplinæ. Præceptum naturæ fuit, quod intus aspiratum est per naturam, Præceptũ verò disciplinæ est, quod foris appositum est ad disciplinam, intus per sensum, foris per verbum. In præcepto etiam naturæ tria sunt, scilicet præceptio, prohibitio, concessio. In his duobus mandatis totum cõtinetur, quicquid bonum vel faciendum vel cauendum præcipitur, de quo latius legito Gab. dist. 35. q. vnica, arti. 1. lib. 2.

PROMISSIO promitto, quod est idem quod policeor. Et promissio est actus rationis, qui est enunciatio & ordinatio alicuius, secundum B. Thom. 2. 2. q. 88. ar. 2. Differunt autem promittere & polliceri, quia pollicemur, sponte, promittimus rogati. Promissiones factæ antiquis patribus de Christo, video apud Iacob. de Valen. super illud Psal. 138. Mihi autẽ nimis honorificati sunt amici tui Deus.

PROMISSIO simulata dupliciter potest esse (vt scribit S. Bonuent. dist. 38. circa text. lib. 4.) Aut quia non habet stabilitatem, aut quia non habet interiorem assensum correspondentem. Et hoc dupliciter est, quia quædã fit timore vel metu, qui potest cadere in constantem virũ: sicut Dauid simulauit se stultum coram Achis. 1. Reg. 21. Quędam intentione decipiendi alios. Prima simulatio simpliciter obligat, quia necesse est ex quo semel obligauit voluntarie, & ore spopondit, quod permaneat in sua pollicitatione. Si verò spopondit signo nó corde, tenetur apud forum iudiciale & coram Ecclesia, si nó affuit timor. Apud Deum verò tenetur facere pœnitentiã de duplicitate & mendacio. Si uero tertio modo fuit simulatio, tunc nec apud Deum, nec apud Ecclesiam obligatur. Est & promissio stulta & infidelis, quæ & Deo displicet [ut scribit Gerson parte prima, de uera religione] quę, scilicet uel idiscrete sumitur uel nó obseruatur. Infidelis promissio si nõ impletur stulta, si discretione non fallitur, ut idem Gerso. dicit de uita spiritualia animę, lect. 6. Et est promissio mala & praua. Vnde dicitur: In malis promissis rescinde fidem. de qua alias dicitur.

PROMOVERE est uehementer ultra mouere, uel lõgè ultra ire & prolõgare, &c. A quo promotiuum. Vnde aliquid esse promotiuum ad bonum est dupliciter. scilicet secũdum omnem statum naturę [ut scribit S. Bonauent. di. 3. li. 3. circa text.] Aliquid verò secũdum statum naturę lapsæ & ægrę, sicut aliquid est promotiuum ad sanitatem dupliciter, videlicet com-

creetur. Item compositum cuius altera pars, siue materia siue forma præsupponi tur, non est de nihilo. Item si Angelus ab æterno produceretur, verè esset de nihilo, & verè crearetur. Cum ergo filius in diuinis sic generatur ex patre, quod non quodlibet sui capit esse illa generatione, quia essentia quæ est aliquid filii verius, est ipse filius, licet non formaliter, non capit esse illa generatione, quia est in patre circumscripta generatione, & ideo nó est de nihilo, quia substantia, quam nascẽdo accipit, eadem est in generante, & non capit esse simpliciter per generationem filii. Est ergo de substantia patris, i. de patre suam substantiam generando filio communicante: Gabriel di. 5. q. 2. lib. 1. Non dissentit a prædictis Grego. eadem distinctio. quæst. 1. arti. 1.

PROHIBITIO a prohibeo, quod est vetro. Et potest prohibitio accipi simpliciter & præceptum atq; lex. Vno modo largè, vt dicitur tam de lege indicatiua, quam imperatiua. Indicatiua est illa qua tantũmodo significatur aliquid non esse agendum, seu aliquid ex quo sequitur ipsum non esse agendum, sicut cum significatur aliquid esse iniustum, prauum, aut vituperatione vel pœna dignum, qualia sunt illa Apostoli verba Rom. 1. Qui talia agunt, digni sunt morte. Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, &c. non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Ex quibus & similibus multis colligitur aliqua illicita esse, & non debite fieri, & sic dupliciter aliquo modo prohiberi. Et similiter cum enunciatur aliqua esse agenda, vt quia dicuntur iusta vel Deo recepta, aut retributione digna, talia dicuntur præcipi præceptione indicatiua, quia exprimuntur vocaliter per verba indicatiui modi. Et sic loquitur Hugo lib. primo de Sacramẽtis, parte 6. cap. 7. Duo ista præcepta data sunt homini, præceptum naturæ, & præceptum disciplinæ. Præceptum naturæ fuit, quod intus aspiratum est per naturam, Præceptũ verò disciplinæ est, quod foris appositum est ad disciplinam, intus per sensum, foris per verbum. In præcepto etiam naturæ tria sunt, scilicet præceptio, prohibitio, concessio. In his duobus mandatis totum cõtinetur, quicquid bonum vel faciendum vel cauendum præcipitur, de quo latius legito Gab. dist. 35. q. vnica, arti. 1. lib. 2.

PROMISSIO promitto, quod est idem quod policeor. Et promissio est actus rationis, qui est enunciatio & ordinatio alicuius, secundum B. Thom. 2. 2. q. 88. ar. 2. Differunt autem promittere & polliceri, quia pollicemur, sponte, promittimus rogati. Promissiones factæ antiquis patribus de Christo, video apud Iacob. de Valen. super illud Psal. 138. Mihi autẽ nimis honorificati sunt amici tui Deus.

PROMISSIO simulata dupliciter potest esse (vt scribit S. Bonuent. dist. 38. circa text. lib. 4.) Aut quia non habet stabilitatem, aut quia non habet interiorem assensum correspondentem. Et hoc dupliciter est, quia quædã fit timore vel metu, qui potest cadere in constantem virũ: sicut Dauid simulauit se stultum coram Acchis. 1. Reg. 21. Quędam intentione decipiendi alios. Prima simulatio simpliciter obligat, quia necesse est ex quo semel obligauit uoluntarie, & ore spopondit, quod permaneat in sua pollicitatione. Si verò spopondit signo nõ corde, tenetur apud forum iudiciale & coram Ecclesia, si nõ affuit timor. Apud Deum verò tenetur facere pęnitentiã de duplicitate & mendacio. Si uero tertio modo fuit simulatio, tunc nec apud Deum, nec apud Ecclesiam obligatur. Est & promissio stulta & infidelis, quæ & Deo displicet [vt scribit Gerson parte prima, de uera religione] quę, scilicet uel discrete sumitur uel nõ obseruatur. Infidelis promissio si nõ impletur stulta, si discretione non fallitur, ut idem Gerso. dicit de uita spiritualia animę, lect. 6. Et est promissio mala & praua. Vnde dicitur: In malis promissis rescinde fidem. de qua alias dicitur.

PROMOVERE est uehementer ultra mouere, uel lõgè ultra ire & prolõgare, &c. A quo promotiuum. Vnde aliquid esse promotiuum ad bonum est dupliciter. scilicet secũdum omnem statum naturę [ut scribit S. Bonauent. di. 3. li. 3. circa text.] Aliquid verò secũdum statum naturę lapsæ & ægrę, sicut aliquid est promotiuum ad sanitatem dupliciter, videlicet com-

Christi & Ecclesiæ, quia de rebus mundanis & prophanis non est prophetia, sed quædam prænosticatio & cõiectura. Tertio requiritur, quod talia mysteria repræsententur ipsi Prophetæ in aliquo obiecto ænigmatico. Nam talia futura mysteria nullum esse reale habent in se, nec in aliquo coniuncto. Quarto requiritur, qđ talia futura mysteria sint præmonstrata per diuinam reuelationem: & ideo locutio Caiphæ non fuit prophetia, nec somnium Pharaonis. Quinto requiritur, quod Propheta intelligat & interpretetur visionem siue reuelationem, quia aliter non diceretur Propheta, sed videns tantùm, & ideo antiquitus omnes quos nunc appellamus Prophetas, & omnes qui videbant visiones, siue intelligerent siue nõ, appellabantur videntes: vt patet 1. Reg. 9. Sextò requiritur lumẽ supernaturale & propheticũ ad interpretãdas & intelligendas obscuras & ænigmaticas visiones. Latiùs declarat Valen. Potest autẽ vnus Propheta altero esse maior & præstantior. Hinc S. Bona. di. 2. li. 1. in dubiis literal. Spiritus prophetiæ in maiori abũdantia datus, Prophetam Domini facit excellentiorem. Potest ergo dupliciter dari in maiori abundantia, aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Eliæ datus est ad plura, quia ad futurorum præuisionẽ & miraculorũ operationẽ. Sed Dauid ad altiora, quia ex eis prophetia plura vidit clariùs, quia prophetia intellectuali. Et sic intelligitur illud Magistri di. 2. li. 1. Ille etiam maximus Prophetarum & Regum Dauid. Et illud Matth. 17. Apparuerũt illi Moyses & Elias, dicit Gloss Elias fuit maximus Prophetarum. Et vt idem ait sanctus Bonauent. di. 15. par. 2. q. 1. lib. 1. Spiritussanctus vno modo datur in prophetia simpliciter, prout ipsa dicit cognitionem ẽm idoneitatẽ susscipientis, & secundum pietatem exequentis. Alio modo prout est reuelatio: & sic non datur in ea spiritus simpliciter, siue mittitur, nisi ad hoc. Vnde non dicitur in lib. Reg. quod spiritussanctus sit missus ad Saul, vel factus in Saul, sed super Saul. 1. Reg. 11.

PROPHETIA secundum Casiod. & B. Tho. 1. 2. quæst. 171. artic. 3. diffinitur sic: est diuina inspiratio rerum euentus immobili veritate denuncians. Concordat Dominus Cardina. qu. 12. articu. 3. in fine libr. primo, quia 11. Prophetia est diuina inspiratio euentum rei immobili veritate demonstrans. Non quidem intelligendo quod sit immobilis, idest necessaria veritas simpliciter absolutè, sed conditionaliter, hc quod necesse est quòd si aliquod est prophetatum illud euenire. Et ideo sicut possibile est quod illud nõ sit verũ. Iob prædixit de resurrectione: ita possibile est quòd nũquam prophetauerit de resurrectione. Prophetia diffinitur ab Aug. sic, est diuina reuelatio eorum, quæ procul sunt ab humano intuitu, & sic prophetia largo modo sumitur, eò quod ambittã præterita quã futura: & omnia quæ sunt supra humanã intelligẽtiã. Origenes diffinit super Psalt. sic: Prophetia est de prophetiis futuris Christi & Ecclesiæ in vet. testamẽto diuinitus reuelatio facta. Vide de diffinitione prophetiæ latiùs Iacob. de Valen. tracta. 2. prolog. sup Psalt. Et aliquando prophetia dicitur sermo propheticus. Aliquãdo prophetandi actus. Aliquando ipsum prophetatũ. Aliquando ipsum prophetiæ donũ. Et dicitur donũ à Deo, quia si esset à diabolo, non esset prophetia: de quo latiùs legere potes Pelbar. li. 2. Rosarii Theol. dictione GRATIA. §. 42. Ad prophetiã autẽ, ẽm Lyrã & Doctores, requiritur cognitio intellectiua. Vnde Dan. 10. dicit: Intelligẽtia opus est in visione: ideo si alicui sancto communicetur aliquid ad prophetiã pertinẽs absq; tali intelligentia, non dicitur Propheta, nisi largè vel impropriè: nec Pharao qñ vidit spicas, Gene. 41. Nec Balthasar, qui vidit manũ scribentẽ in pariete, fuit Propheta, quia nõ intellexerũt visionem. Sed Ioseph & Daniel: nec Caiphas (qui dixit: Expedit vobis vt vnus homo moriatur pro populo: hoc autem à spiritussancto factum est) fuit Propheta propriè sicut nec asina Balaam, quæ Angelus formauit per linguã eius: nec homo est Propheta, quãdo spiritussanctus, scilicet instinctu suo mouet & impellit ad aliquid agendum, ex quo euenit prosperum aliquid, quamuis homo sic motus hoc ignoret: sicut Iudicũ 11. dicit de Iephte: Intrauit in eum spiritus Domini

ad pugnandum contra filios Amon, tamen nõ fuit victoria futura reuelata, propter quod non dicitur Propheta. Vnde patet quod ad prophetiã requiritur intelligẽtia. Nullus autẽ Angelorũ vel Prophetarũ quicquã esse futurũ prænunciat, quin veraciter futurũ sit in sensu, quẽ ipse vel spiritussanctus intẽdebãt. Sed si idipsum quod Angelus aut Propheta prædixit, nõ ex modo quo vocaliter prætẽdebatur eueniat, plus super hoc à spiritusancto reuelationem accipiet de prophetia, aut reuelatione sic vel sic intelligenda cõditionaliter, aut mystice vel literaliter. Sic factũ est in Iona, & Isaia, alias debuissent lapidari secũdũ legem, Deut. 18. scriptam: Nihil quoq; bonis moribus aut sinceræ fidei contrarium Angeli sancti & Prophetæ viri prędicũt aut præcipiunt. Non sic dæmones vel Antichristus, quorũ signa dicuntur signa mendacii, quia ad mendacium credendum inducunt. Hæc Gerson par. 1. de distinctione verarũ visionũ à falsis signo quarto. Hic & de Prophetis & prophetia, alias amplius loquitur & Valentia, & cæteri. Sed quia laconismo gaudeo, omitto, quæ alii diffuse scribunt.

PROPORTIO dupliciter accipitur. Strictè & largè, vt scribit sanctus Bonauen. dist. 29. q. 1. libr. 3. Strictè sic dicit quandã cõmensurationem, & est rerũ eiusdem generis. Hoc modo non habet veritatem illa propositio, quod vbicũq; est ordo, ibi sit proportio. Largè proportio dicitur quædam habitudo, quæ attenditur secundum conuenientia analogicè. Hoc modo proportio est boni creati ad increatũ, & etiã ordo secundũ rationẽ causalitatis & primitatis. Finis enim digno est & excellentior, & præponitur his quæ sunt ad finem, & quantum ad hoc intenditur ordo in charitate. Et habitudo vt nouem, habet se in proportione tripla respectu trium: sic verum est quod creati ad increatum nulla est proportio, nec finiti ad infinitum. Et proportio secundum primã nominis impositionẽ, significat habitudinẽ quantitatis ad quãtitatem, secundum determinatum excessum vel æquationẽ: sed transfertur ad significandũ habitudinem quorumcunque, sicut materiæ ad formam, potentiæ ad actum, obiecti ad potentiam, finiti ad infinitũ, creaturæ ad creatorẽ: ex sancto Tho. prima par. q. 12. ar. 1.

PROPORTIO ex duplex, vt scribit Brulif. di. 3. quæst. 1. libr. 2. scilicet, Assimilationis, & est illa, quando extrema proportionabilia habent quandam assimilationem. Alia est æqualitatis, quando extrema proportionabilia habent quãdam æqualitatem. Anima nostra habet proportionem assimilationis ad quodlibet obiectum intelligibile, & per consequens ipsum Deũ, sed inter animam nostram & Deum nulla est proportio æqualitatis.

PROPORTIO & similitudo differunt, vt notat Brulif. q. 5. di. 1. lib. 1. Similitudo enim ponit conuenientiam in aliqua qualitate. Vnde sequitur: hæc sunt similia, ergo sunt idẽ fm qualitatẽ. Proportio autem requirit dissimilitudinẽ & distinctionem magnã inter extrema; vt inter corpus & animã est proportio, & tamẽ non est similitudo, quia anima est par Angelis, spiritualis & nobilissima: corpus verò est fœtidum & miserum: non ergo sequitur, inter illa est proportio: ergo sunt similia, sed potius: ergo sunt dissimilia. Proportio autem animæ nostræ ad Deum, ponit in anima inclinationem & indigentiam, quia ipsa inclinatur ad intelligendum & amandũ Deum, & anima indiget Deo. in Deo autem ponit delectationẽ & quietationem: quia Deus causat summam delectationem in anima, & quietat eam.

PROPOSITIO est enunciationis altera pars, in qua prædicatur vnũ de vno. Sed Arist. li. 1. posteriorũ: Vel propositio est oratio vera vel falsa significans, iudicãdo. Et propositio est triplex, vt notat Bru li. di. 11. q. 3. li. 3. Quædã est simpliciter vera. Alia est simpliciter falsa. Tertia est multiplex, quæ, scilicet in vno sensu est vera, & in alio est falsa. prima est quæ nullum sensum habet falsum, vt Deus, qui est pater, generat. Secũda est, quæ nullum sensum habet verũ: vt homo est lapis, Deus nõ est: Tertia, quæ non est simpliciter vera, nec simpliciter falsa, sed habet plures sensus, quorum vnus est verus, & alter est falsus vt canis currit. & hæc est multiplex, causa est huius termini canis Omnis autem propositio simpliciter falsa, simpliciter est neganda, & ois propositio simpliciter

vera

vera, est simpliciter concedenda, nec est opus talem distinguere. Illa autem propositio quæ est multiplex, est distinguenda, nec est simpliciter neganda, nec simpliciter concedenda. Et secundum eũdũ, nulla propositio hæretica debet dici, quæ habet aliquem sensum verum: sed illa propositio: Christus incepit esse (& secundũ Magist. & secundum Aegidiũ de Roma, & secundũ Duran. qui eã distinguũt) hẽt aliquem sensum verum, & secundũ talẽ sensum est concedenda: ergo non est hæretica. Et Christus tantum valet sicut verbum homo. Vide illa propositio est hæretica & falsa: verbum incepit esse ista tamen: verbum homo incepit esse: vera, &c. Et generaliter quatuor sunt proprietates & conditiones propositionis: vt post Aristotel. scribit Iacobus de Valentia tractatu. 1. cap. 11. prologi super Psalt. Prima est, quod propositio non ponitur gratia sui, sed gratia conclusionis inferendæ. Vnde propositio diffinitur, quod est oratio proposita ad aliquod inferendum, sive ex qua cõclusio infertur, & sic dicitur propositio quasi pro alio positio. Secunda conditio est, quod propositio continet virtualiter, & in confuso notitiam cõclusionis. Tertia quod notitia conclusionis nõ potest haberi nec fieri, nisi ex præexistente notitia præmissarũ propositionũ. Quarta conditio est maiori & minori propositis, illicò conclusio cognoscitur simul cũ minore in virtute luminis intellectus agentis: quia illicò intellectus assentit in virtute luminis naturalis sine aliquo interuallo. Hæc apud Aristo. clarius habentur, & Valentia. vbi sup. Sed de propositionibus remitto ad Dialecticorum forum. Et propositiones contrariantes expositionibus Doctorum, & vsu Ecclesiæ damnantur. de quo videto Gersonẽ.

PROPOSITIO per se nota, vide in dictione NOTVM.

PROPOSITVM est actus voluntatis deliberatæ secundum beatum Tho. secunda 2. q. 88. arti. 1. & secundum Gersonem de mystica Theologia speculatiua part. 2. consid. xv. ait: Propositum dicitur voluntas exequendi ea, quæ iam electa sunt, &c.

PROPRIVM accipitur dupliciter (vt scribit sanctus Bona. di. 12. in dubiis literalibus lib. 1.) Vno modo dicitur contra communitatem. Alio modo contra improprietatem. Tertio modo accipitur per appropriationem, ita accipitur à Magistro dist. 12. lib. 1. cum ait: Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus procedere proprie a patre. Vnde Hieron. in expositione catholicæ fidei, Niceniq; symboli ait: Credimus in spiritum sanctum, qui de patre procedit proprie. Item spiritum sanctum verũ Deũ inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie, & ita de patre filius & spiritus sanctus proprie & verè de patre procedit Ecce Magister apertè dicit spiritum sanctum proprie esse de patre, quod non est ita intelligendum tanquam prius vel plenius a patre procedat, quam a filio, sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem non a se, sed a patre hoc habet, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Vnde dicit sanctus Bonauen. dist. 16. q. 3. lib. 2. Est enim propriũ simpliciter, & proprium alicui. Proprium simpliciter, quod conuenit omni & soli. Proprium alicui est, quod conuenit omni contento sub specie illa: ita quod quibusdam aliis conuenit, quibusdam vero minimè sicut esse bipedem proprie conuenit hominibus respectu quadrupedis, nõ respectu volatiliũ: de quo cõsolas Dialecticos.

PROPRIVM & appropriatum differunt in diuinis, vt scribit Brulif. di. 2. q. 1. li. 1. Proprium est quod conuenit vni soli personæ, vt paternitas patri, vel ad maius duobus: vt spiratio actiua. Appropriatũ verò dicitur, quod propter errorem aliquorũ vitandum, vel extirpandum alicui personæ attribuitur, licet sit commune tribus: vt potentia attribuitur patri, ne impotẽs credatur: sapientia filio, ne minus sapiẽs bonitas spiritui sancto, nec crudelis æstimetur. Vnde errant hi, qui depingunt trinitatẽ, quod tamẽ viget multum in Alemania: ante incarnationẽ enim verbi diuini nõ decebat depingere Deũ. Interim tamen bene depingitur Christus, sed malè trinitas: depingi enim non debet. Stephanus Brulifer.

PROPRIVM quærere (vt scribit sanctus Bonauentura di. 19. q. 3. li. 3.) est dupliciter. Vno modo vt propriũ dicit cũ pcisione,

& sic excludit bonum commune, & illo modo sonat in vitium, & secũdum istam acceptionem consueuit dici quod libido est amor boni proprii, & inquantum ad hũc modum dicit Apostolus 1. Corinth. 13. Charitas non quærit quæ sua sunt, id est propria. Alio modo dicitur bonum proprium, bonum quod pertinet ad se: ita quod in appetitu illius boni volũtas, nec repugnat diuinæ voluntati, nec præiudicat communi vtilitati: sicut est appetitus salutis propriæ, & isto modo diligit quis se ex charitate, & sic accipiẽdo, Apostolus non negat quin homo per charitatem debeat, quod suum est, quærere, cùm ipsemet cuperet dissolui & esse cum Christo, sicut dicitur Philip. 1.

PROPRIVS SACERDOS dicitur, qui solus & nullus alius: vel quia istius & non alterius, vt dicit Scotus, & post eum Gabriel di. 17. q. 2. art. 1. libro 3. neutro modo potest accipi in statuto. Omni vtriusque sexus, &c. quia plures ex æquo possunt præfici vni Parochiæ, & vnus ex æquo absoluit omnes suos, & sic multi non haberent proprios sacerdotes, & ideo sanctus Bonauentu. artic. 5. qu. 2. libr. 4. ponit tres acceptiones proprii sacerdotis. Cui satis concordat Scotus & Richard. accipitur enim communissimè cõmuniter & propriè. Communissime, proprius sacerdos est, quicunque potest confitentem absoluere, siue propria siue ordinaria potestate, siue commissa, & hoc siue ab ordinariis siue à iure, vt sunt habentes potestatem mediam, & hoc modo eiusdem confitentis sunt multi proprii sacerdotes, tã ordinarii quàm commissarii vices eorũ habentes, scilicet Papa, Episcopus, Sacerdos Parochianus, & eorum commissarii. Communiter dicitur proprius sacerdos, ordinarius, idest qui propria auctoritate uel officio, tãquam prælatus ordinarius potest absoluere, vt Papa omnium fidelium, Episcopus omnium Dioceſanorum, Sacerdos Parochianus omniũ suorum Parochianorum. Propriè dicitur sacerdos, cui commissa est specialis cura in certa Parochia, qui & administrat Sacramenta ex titulo suo quem habet in Ecclesia. Sunt & proprii sacerdotes (vt scribit Brulifer dist. 17. quæst. 16. lib. 4.) mendicantes, & maximè fratres Minores & prędicatores, quia habent iurisdictionem delegatam à summo Pontifice. Item ex permissione & ex communi condescensione iuris, quãdoq; dicitur proprius sacerdos, sicut qui habent licentiam à iure eligendi sibi proprios sacerdotes, sicut sunt Episcopi, Abbates. Dicitur & proprius sacerdos propter necessitatem, vt est in articulo mortis: quia tunc simplex sacerdos nõ priuilegiatus potest in necessitate quẽlibet absoluere, & quilibet tenetur proprio sacerdoti confiteri, accipiendo illis modis dictis proprium sacerdotem: quare fratri Minori confessus, non tenetur quis Curato confiteri, habet enim potestatem siue iurisdictionem delegatam: sicut Curatus habet iurisdictionem ordinariam. Quomodo autẽ accipiatur proprius sacerdos in cap. Omnis non æqualiter sentiunt. Nam sanctus Bonauentu. tenet quod accipiatur communiter pro ordinario sacerdote aut eius vicario generali: & hoc in prima parte decretalis. Aliter secũda: quam decretalem: Omnis vtriusque, &c. Occã declarat, id quod copiosè videto apud Gabr. dist. 17. q. 2. arti. 1. libro 4. Petrus de Palud. tenet, quod in ista decretali sacerdos æquiuocetur, & quod in prima parte accipiatur communissimè, in secunda strictus. Sed melius dicitur, vt vult Gabr. vbi supra, quod proprius sacerdos accipiatur vniuocè in qualibet parte decretalis istius, scilicet secundo modo pro habente ordinariam potestatem absoluẽdi, qui & habet delegare & committere potestatem suam alteri, & per hoc dare licentiam confitendi alteri. Sic accipiendo vtrobique habetur verus & sufficiens intellectus & intentio decretalis. Nam intentio huius statuti est, obligare omnes fideles, annos discretionis habentes ad confitendum semel in anno ad minus omnia peccata sua ei, qui habet potestatem absoluẽdi. Quicunq; aũt habet potestatem absoluendi, aut habet hanc ordinariè ex officio vel dignitate, aut delegata ab ordinario mediatè vel immediate. Et ordinarii sunt proprii sacerdotes. Delegati sunt alieni licẽtiati, id est cõstituti à propriis sacerdotibus. Nam dãs licentiã confitendi alieno, dat alieno licentiam

licentiam absoluendi. Et hi duo sufficien ter includuntur in statuto, quod est alter natiuum siue disiunctiuum. Hæc Gabr. Licentia verò proprii sacerdotis necessaria est volenti confiteri alieno, non solum semel in anno, sed totiens quotiens voluerit confiteri, quia alienus sine licentia non potest soluere, nec ligare. Cõcordat Panor. in ca. Omnis. Et data licentia seu potestate sacerdoti alieno sacramentaliter absoluendi sibi confessos, non requiritur alia licentia confitentibus adeundi tales alienos, ita habet Gabr. ar. 2. vbi sup. qui latiùs rem probat. Vide & eundẽ de propriis sacerdotibus singulorum art. 3. dub. 2. quæ breuitatis gratia omitto. Nec prætereundum esse censeo quod scribit Petrus de Palud. quæst. 3. dist. 17. articu. 3. libr. 4. post Hostien. Si proprius sacerdos immediatus siue curatus Parochianus fuerit indiscretus, nesciens soluere & ligare, tunc eo ipso subditus habet licentiam à iure, alium adeundi, de pœnitentia dist. 6. Placuit. Et dicit ibi Glos. quòd alium discretum adire potest sine licentia. Sic si curatus ex culpa sua est minus idoneus, vt si fuerit reuelator confessionis, aut solicitator ad malum, vel probabiliter putatur sacerdoti ex confessiones periculũ imminere. Vel est excommunicatus, aut suspensus, & in similibus. Sed vt dicit Angelus in Sũma, tunc licẽtia petẽda est ab eo, vel superiore. Veruntamen licẽt cæteris paribus consultius sit confiteri proprio sacerdoti, vt volunt doctores communiter: præsertim sanctus Bonauent. & Aug. in Sum. confessio. 3. §. 34. propter varias causas, & pericula vitanda. Potest tamen nulla existente rationabili causa, quilibet confiteri alteri, habita ad hoc sufficienti licentia. Hæc refert & Gabr. distin. 17. quæst. 2. articu. 3. dub. 4. libro quarto.

Proprietas capitur tripliciter. Vno modo accipitur pro aliquo alicui intrinseco & proprio, sic partes essentiales possunt dici proprietas totius. Secũdo modo pro aliquo adueniente vel consequente naturam rei proprium ei. Tertio modo non est in re cuius est proprium, sed conceptus mentis uel aliquid subordinatum. Gab. di. 18. qu. 1. lib. 1. Proprietas secundũ Guil. Scotistam, à qua proprium dicitur, non est nisi quædam rei conditio, rem cuius est sequens, vt sæpius & eiusdem manifestatiua, &c. Accipitur quandoque pro prietas pro aliquo quod est realiter in Deo constitutiuum, & distinctiuum personæ, hoc est, pro ipsa relatione reali in Deo: & puta, paternitate, filiatione, aut spiratione, vt scribit Gabriel distinctio. 33. quæstione vnica, libro primo, Vnde relatio seu proprietas non est idem omnibus modis cum essentia vel persona, quia distinguitur ab vtroque formaliter. Sed proprietas vel relatio, quæ est in Deo realiter, non distinguitur realiter ab essentia, nec à persona, probat Gaberiel.

Proprietas personalis quandoque accipitur pro aliquo realiter existente in persona, quod sibi soli realiter cõpetit: quomodo paternitas dicitur esse proprietas personalis patris & filiatio filii. Alio modo capitur pro prædicabili, de aliquo verè & conuertibiliter, secundo modo per se, sicut risibile est proprietas hominis, eo quòd de solo homine prædicatur cõuertibiliter & secundo modo per se, & sic dicitur proprietas logica (vt scribit Gabr. dist. 18. quæst. 1. artic. 3. lib. 1.) Sic donum accipiendo primo modo & personaliter non est proprietas Spiritussancti, sed donati, sed est omnibus modis Spiritussanctus, sicut verbum filius. Sed accipiendo materialiter, & proprietas secundo modo, donum est proprietas Spiritussancti quia prædicatur de solo spiritu: quia solus spiritus sic est donũ. Verũ sic capiendo, donũ nõ est proprietas realis intrinseca, & nec constitutiua Spiritussancti. Sic accipiendo donũ strictè (vt significat personam procedẽtem per modum doni donabilem creaturæ, sic est proprietas secundo modo, id est terminus prædicabilis de Spiritu sancto personaliter acceptus conuertibiliter, quia sic solus Spiritussanctus est donum, quia solus Spiritussanct. procedit per modũ doni. Sed capiẽdo largè donum, vt non importat modum procedẽdi, sed tantum donabilitatem creaturæ, sic donũ non est proprietas, quia cõuenit etiã filio, qui datus est nobis. Esaiæ 9. &c. Et proprietas personalis secundum Bruliferum dist. 26. quæst. 1. lib. 1. est quædam entitas, distinguens vnam personam ab

alia, & constituens ipsam in esse personali. Proprietas quoque personales necesse est esse relationes, & hoc duplici ratione (vt scribit sanctus Bona. dist. 26. qu. 2. libr. 1.) Tum quia sunt incommunicabiles, & soli conueniunt, tum etiam quia realiter differunt. Sola autem relatio, manet in diuinis. Omnes etiam Catholici tractatores posuerunt proprietates personarum in diuinis (vt & dicit sanctus Bonau. di. 26. q. 2. li. 1.) & proprietates diuinarum: Accipitur quandoq; pro ipsimet personis adequatè, hoc modo proprietas patris est ipse pater. Sic accipit Hieronymus, dicens: Impietatem Sabelli declinantes, tres personas expressas nominamus, nó tantum nomina, sed etiam nominum proprietates confitemur. Et vt idem ait S. Bonauen. distin. 33. quæst. 1. libr. 1. communis est positio, quam modo tenẽt Magistri communiter, quod proprietates sunt personæ & in personis, tamé aliquo modo differunt. Vide latiùs S. Bona. ibi.

Proprietas, relatio, notio, aliquo modo differunt secundum sanctum Bonau. di. 26. qu. 4. lib. 1. Nam proprietas dicitur inquantum cóuenit soli. Relatio inquantum habitudinem dicit ad alterum. Notio inquãtum principium cognoscendi. Et quia omnis proprietas est ratio cognoscendi, similiter omnis relatio, ideo nomen notionis est in plus quã ista duo, quia quędam est proprietas relatio, vt paternitas, quædam non, vt innascibilitas, quæ non dicit respectum, sed priuat. Similiter quædam relatio est proprietas, vt filiatio: quædam non, vt actiua spiratio, ideo quia pro pluribus non vni soli conuenit. Et hinc est quod nomen proprietatis siue relationis habent se vt excedentia & excessa, Nomen verò notionis in plus. Vnde plures sunt notiones quã proprietates, plures etiã quã relationes. Sed proprietates & relationes mutuò se excedũt & æqualiter, ideo sunt numero æquales, nó tamen oportet facere vim. Nã omnis relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit aliquo modo, importat relationem, igitur omnis relatio est proprietas, & omnis proprietas, relatio. Sed omnis notio est proprietas, vel relatio: igitur omnis notio est proprietas, & similiter relatio, & ita extenso nomine, sunt æqualia, ideo idẽ est numerus, & eadẽ ratio, assignãdi numerum in omnibus istis nominibus. Cõmunis autẽ opinio magistrorum tenet quinque esse notiones, & illam amplectitur S. Bonau. proprietates verò & relationes non sunt notiones, nisi quæ importãt respectũ distinguentẽ personã à persona, & hoc est respectus originis qui tantum quinque modis spectãtibus ad dignitatẽ potest cõparari. Nihil prętereà potest esse notio in diuinis (vt idẽ ait S. Bona. di. 28. q. 4. li. 1.) nisi dicat respectum positiuũ vel ex primo intellectu vel ex consequenti. Probat multis ibi S. Bona. Et (vt idẽ scribit di. 33. q. 2. li. 1.) quãuis proprietas sit essentia, tamé essentia nõ supponit proprietatẽ, nec ecõuerso. Vnde non sequitur quod illud quod conuenit essentiæ, conuenit personæ, vel ecõuerso. Aliqua tamen cõueniũt essentiæ & proprietati, aliqua non. Vnde secundum eundẽ quædã dicuntur de diuina essentia in se: vt puta illa quæ dicuntur in oppositione ad creaturã, vt immẽsa, increata, & huiusmodi, & hæc dicũtur de proprietatibus. Aliqua dicũtur de diuina essentia, vt in personis, vt esse cõmunicabile, & esse in tribus vna, talia cõueniũt essentiæ, vt habet rationem formæ. Et in hoc differt ratio essentiæ & proprietatis, & talia non dicuntur de proprietatibus. Rursus aliqua dicũtur de essentia, vt esse principiũ operationũ, esse potentẽ, sapiẽtẽ, volẽtẽ & creare. Et talia nõ dicũtur de proprietatibus. Vnde adiectiua essentialia quæ essentiam in se respiciũt, vt esse diuersum à creatura, dicuntur de proprietatibus, quæ autem de ipsa formaliter, siue vt est forma, vel vt est principium, non dicuntur. Hæc S. Bonauent. vbi supra.

Propter, id est alicuius causa. Et non semper dicit causalitatem actus, sed quãdoq; dicit, & sufficit dicere causalitatẽ habitus vt cũ dicitur aliquid diligi propter aliud seu vti, satis est si acceptatur ppter aliud acceptatũ actu vel habitu. Non enim ad vsum in genere requiritur actualis relatio in aliud magis dilectum, sed sufficit habitualis. Sic aliquis sumit medicinam propter sanitatem, de qua tamen actũ nõ

cogitat,

cogitat, sed habitu, & tamen dicitur velle sumere medicinam propter consequi sanitatem prius intentam, ita oportet sæpè dicta sanctorum intelligi, de quo videatur Gabr. di. 1. q. 1. li. 1. Et quandoq; propter capitur cõsecutiuè, vt notat D. Car. Camera. quæst. 2. artic. 3. lib. 1. & tunc denotat ordinem consecutionis vnius rei ad aliam. vt cùm dicitur: præmium datur propter meritum, nihil enim significatur aliud nisi quod post meritum datur præmium, & nõ nisi post meritum. Quandoque capitur causaliter vt ibidem notat, & hoc dupliciter, qa quãdoq; denotat causalitatẽ motiuã siue efficiẽtẽ, vt cũ dicitur intellectus assentit conclusioni propter euidẽtiã præmissarũ. Quandoq; vero denotat causalitatẽ finalẽ, vt cũ dicitur, creatura diligẽda est propter Deũ, &c. Came.

PROTOTYPVM, idest exemplar primũ. Vnde sic honor, qui exhibetur imagini, refertur ad prototypum, idest ad exemplar primum Brulif. distin. 39. quæst. 6. libr. 3.

PROVIDENTIA est, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit, secundum Ciceronem in Rhetoricis. Prouidẽtia, est notio futurum pertractãs euentũ, cuius officium est, ex prçsentibus futura perpendere: aduersus aduenientem calamitatem se consilio præmunire, secundũ Aug. li. de Spiritu & anima. Quidã prouidentiã à prudentia distinguunt, vt prudẽtiã dicant in rebus humanis, prouidẽtiã in diuinis. Alii prudentiã diffiniũt rerum bonarũ & malarũ & vtrunq; scientiam. Prouidentiã verò per quã futurũ aliquid videtur antequã factũ sit. Vnde prouidẽtia aliquãdo pro Deo capitur. Quintilianus. Nullam ego res humanas despicere prouidentiã reor. Idem de Cicero. Dono quodã prouidentiæ genitus, in quo oẽs vires, quas eloquentia experiretur, à quo prouidus, videns ante, diligens, solers. Et prouide diligẽter. Prouidentiã dicit Paulus Cort. li. 3. sen. di. 8. constitutricem tẽpestiuarũ idonearũq; rerum ad vltimum.

PROVIDENTIA diuina secundum Richar. super. 1. dist. 39. Concordat Tho. ibidem, & Boetius 5. de cõsola. & Isidor. 10. etym. ca. 15. dicitur quasi porro, idest a longè videre, quia Deus ab æterno videt. Vnde prouidentia diuina (ait Boetius) est in summo omnium Principe cõstituta, qua cuncta disponit. Itẽ Damas. li. 1. ca. 28. dicit: Prouidentia diuina est voluntas Dei, secundum quam omnia in finem conuenientem deducuntur. Hæc ille, Paulus Cort. li. 1. sent. dist. 5. ait: Propterea prouidentia in Deo esse volumus, quandoquidem necesse sit vt ratio ordinis in vltimũ mẽti diuinę insit. Ratio quoq; statuẽdarũ rerum in vltimũ prouidentia dicitur. Arguit & iste multorũ Philosophorũ insaniã, scilicet Democriti & Epicuri, qui prouidẽtiã rerũ excluserũt, multiq; fuerunt (vt idẽ dicit) qui cũcta nulla mẽte diuina nulla ratione gubernari opinatu sunt, sed omnia casu fieri volebant. Respõdit & hos Lactantius li. 1. diuinarũ institutionũ c. 2. cũ ait: Nemo est tam rudis, tam feris moribus, qui nõ oculos suos in cœlũ tollẽs, tametsi nesciat cuius Dei prouidentia regatur, hoc omne quod cernitur, aliquam tamẽ esse intelligat ex ipsa rerũ magnitudine, motu, dispositione, cõstantia, vtilitate, pulchritudine, cõparatione, nec posse fieri, quin id quod mirabili ratione cõstat, nisi consilio maiore aliquo sit instructũ. Hæc Lactant. Hinc concludit Corte. vbi supra. Nos autẽ cuncta volumus prouidentia siue ministris gubernari, sed tamen quædam intermedia esse dicimus, quibus non carentia virtutis, sed affluentia probitatis inferiore rogat. Quare si quicquam cuiquam bene fortunateque euẽturum sit, ei Deum cęlestis & cœlum suffragari oportere, dicimus. Nam sæpè alicui præter propositum bene euenire scimus, vt si quis arãdo auri vnam excutiat, quam nullo prorsus modo erat illi in animo perquirere. Etenim sæpè accidere solet quempiam molientem præter propositum moliri, non tamẽ præter heri propositũ moliri cui sit subiectus. Eodemq; modo quãquam homini quippiã fortuitu & casu accidat, id tamẽ quippiã statutũ dr. Nã cũ homines corporis natura cœlo intelligentia cœlitibus volũtate parẽti rerũ Deo subiecti sint, aliquid præter propositũ homini accidere posse dicimus, qđ tñ vero cęli ordine vel cęlitũ, vel Dei cõstitutione cadat. Eodẽq; modo de electione & fato disputatur. Hæc Cortesius eloquẽtissimus Theologus. Et Scot

q 21. quodli. ait: secundum fidē & veritatē, dicendū est quod Deus habens prouidentiam generalem de omnibus, regat res secundum quod natæ sunt regi, secundum quod dicitur 7. de ciui. capit. 30. Sic Deus res quas condidit, &c. tum præter illum generalem prouidentiā, habet prouidentiam specialem ex quadā electione, secundum quam prouidet vnicuique homini secundum merita præsentia vel futura & occulta nobis, tum sibi præsentia, quia eius iudicia iusta sunt semper, licet occulta, ita quod aliquando aduersitas plus proficit quā ꝓsperitas. Hæc Scotus.

PROVIDENTIA & fatum differunt secundum Boetium libro quarto, de consolatione prosa 6. quod prouidentia pariter cuncta, quamuis diuersa, quamuis infinita complectitur. Fatum verò singula dirigit in motum locis, formis, ac temporibus distributa, vt hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mentis adunata prospectu prouidentia sit. Eadem verò adunatio digesta atque explicata temporibus fatum vocetur. Et Deus prouidentia quidem singulariter stabiliterque facienda disponit. Fato verò hæc ipsa quæ disponit multipliciter, ac temporaliter administrat, ex Boetio vbi supra.

PROVIDENTIA, scientia, & dispositio differunt. Vnde Tho. di. 39. q. 2. arti. 1. notat. Et dicit quod sicut videmus quod artifex præconcipiendo artificatū suum, primò considerat finem: puta, vt faciat domum ad habitandum. Secundò considerat ordinem rei, & ordinem partium ad inuicē, scilicet quod fundamentum quale ponat sub pariete, & parietem sub tecto, & domus diuisionem. Tertiò cōsiderat ea quibus promouentur ad cōsequutionem finis debito modo & conuenienti. Vnde excogitat tollere impedimenta aptæ inhabitationis puta, ne fiat dominus tenebrosa, fenestras excogitat, & ianuas &c. Similiter ne domus corruat, cogitat fundamenta per appendicias, & huiusmodi: talis excogitatio, de domo ratione cognitionis, nominatur scientia. Ratione verò ordinis excogitati, vocatur dispositio sed ratione eorum, quæ promouent in finem, dicit prouidentia. Prouidus enim dicitur, qui bene coniectat de conferentibus in finem, & de remouendis, his quæ impedire possunt finem &c. Suo modo in Deo scientia dicitur secundum quod Deus habet cognitionem omnium, quæcunque facit, & vult. Sed dispositio dicitur ratione ordinis, quem ponit in rebus secundum quod vniuersum ordinatur in Deum. Prouidentia verò dicitur, secundum quod rebus ita ordinatis tribuit ea, quæ ordinem conseruant in Deum dirigendo &c. secundum Catholicam veritatem dicendum est, quòd omnia subiacēt diuinæ prouidentiæ. Vnde Sapien. 12. dicitur: Non est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus. Et Matth. 10. Christus dicit, quod nec passer cadit sine patre cœlesti super terram, & capilli capitis hominis numerati sunt, ergo oīa & minima subsunt diuinæ ꝓuidentiæ. Hinc Aug. 3. de trin. dicit quod nil fit nec visibile nec intelligibile in mundo, quod non de aula summi Imperatoris, scilicet, Dei, aut iubeatur aut permittatur secundum inefabilem iustitiam pœnarum & præmiorū gratiarum & meritorum. Idem 9. de ciuitate Dei c. 13. dicit: Prouidētia Dei sūmi, & nō fortuita temeritate regit mūdus Et x. de ciuitate refert Platonē dixisse ꝙ omnia ēt terrena pertingit Dei prouidentia. Idem in Psalm. 9. dicit. Omnia ad diuinæ prouidentiæ regimen referantur, quæ stulte quasi casu & temere, & nulla diuina administratione fieri putant. Hinc est quod dicit Psalm. Narrabo omnia mirabilia tua. Hoc idem probatur & ratione à doctoribus, Richardo, Thoma, & Bonauētura, & ab aliis. Certum enim est quod Deus rex est, omnipotens, omni sciens & optimus, ideo sequitur quod in regno talis regis nil geritur sine eius prouidentia. Deus quoque secundum Lyarm prouidet vnicuiq; secundum conuenientiam suæ naturæ, licet secundum diuersos effectus, & insuper hominibus pusillis, ideſt pauperibus, & magnis, ideſt diuitibus & sine acceptatione ꝑsonarum æqualiter cura est, vt saluet pauperem, sicut diuitem, vel peccantes puniat secundum exigentiam operum. Et vt scribit Pelbartus. Omnia tam bona quā mala quo ad ordinē sub sunt diuinæ prouidētiæ, sed circa mala ꝑ accidēs ꝑmissiue,

ex

ex quibus & bonum elicit, sicut mala cul pæ permittit, licet non sit eorum auctor. Permittit tamen ordinando ad iustã pœnam, vt manifestetur iustitia Dei, & ad commendandum eminentius oppositũ bonum & aduersa ordinando, dat ad præmia iustorum, &cæt. Et quamuis multa fiunt à casu, tamen respectu Dei qui prouidet omne bonũ & omne quod in mundo euenit, præcognouit, nihil fit a fortuna, vel casu sine prouidentia Dei vel causante principaliter vel permittente. Vnde omnia ꝓspera & omnia aduersa principaliter fiunt a Dei prouidentia, etiam quãtum ad minima vt supra tactum est. Ideo Prouerb. 17. scribitur. Sortes mittuntur in sinu. Lyra, idest in occulto, vt recipiantur fortuitu, sed a Domino Deo temperatur, quia ex Dei prouidentia prouenit, quod talis sors cadit super talem, &c.

Providentia Dei capitur dupliciter secũdum Richard. dist. 39. qu. vlt. libr. 1. Vno modo pro ratione ordinis rerum in finẽ suum, quæ ratio est in summo omnium Principe constituta, & sic planum est qđ Deus omnibus imediatè prouidet, quia in suo intellectu immediatè habet omnium rationem etiam minimorum. Isto modo intelligendo Grego. moralib. 24. dicit. Quod Deus modicum per seipsum regit & condidit. Secundo prouidentia diuina accipitur pro directione & administratione huius ordinis, quæ gubernatio dicitur. Hęc prouidentia dependet ex prouidentia, primo modo dicta, & sic Deus quibusdam prouidet mediantibus aliis, quia inferiora gubernat ꝑ superiora, & hoc non propter defectum diuinæ virtutis, sed propter abundantiam bonitatis, qua uult Deus vt dignitas suæ causalitatis aliquo modo cõmunicetur creaturis. Vnde Aug. 7. de ciuit. Dei dicit. Cura de nobis ad nos ministrata est per Angelos. Idem 3. de Trinit. ca. 4. docet quod Deus tanquam summus rex, in cęlestis se de uoluit in domo sua pręsidens de quibusdam ordinatissimis motibus creaturæ, primo spiritualibus, deinde corporalibus per causata diffundi, quemadmodum corpora inferiora & grossiora per superiora & subtiliora regãtur, & omnia corpora per spiritum vitæ, & spiritus vitæ irrationalis per rationalẽ, & spiritus rationalis desertor, idest peccator ꝑ spiritum rationalem iustum. Illeque ipsum Deum, & sic vniuersa creatura per suum creatorem: Hæc ibi Ad idem est Philosop. 1. metheo. dicens: Totus iste mundus inferior contiguus est latrombus superioribus. vt inde tota eius uirtus gubernetur. Et tenendũ est generaliter (vt vult Rich.) quod omnis effectus, qui est a Deo mediante causa, creata est a Deo mediatè & immediate.

Proximus, nomine proximi intelligitur omnis homo, cuiuscunque sexus, cuiuscunque dignitatis, cuiuscunq; virtutis, vt scribit S. Bonauen. di. 28. libr. 3. circa textum. Vnde & dilectio gloriosæ virginis includitur sub dilectione proximi. Item Angeli & Christus ratione naturæ assum ptę, possunt dici proximi. Aug. 14. psalm. & 21. dicit, Omnes proximi sumus terrenæ nationitatis conditione. Proximus sic describitur a Scoto in tertio, in materia de charitate. Proximus est omnis ille, cuius amicitia est grata Deo. Sic quilibet beatus in patria est proximus noster, siue Angelus siue homo. Subscribit Gabr. di. 28. qu. vnic. artic. 1. li. 3. qui ait: Nomine proximus intelligitur quilibet, cuius dilectio & amicitia est grata Deo, ita vt placeat Deo vt ab ipso diligatur: idest omnis ille, a quo Deus vult diligi, non enim debeo rationabiliter (vt ait Scot.) velle summè dilectum ab illo condiligi, à quò non uult diligi: cuius scilicet, dilectio non est sibi grata. Nam diligere proximum charitatiuè, est velle proximo inesse dilectionem Dei: siquidem nihil melius possum velle proximo intelle, cùm dilectio Dei sit summum bonum proximo cõmunicabile. Quia argo certũ est bonorum dilectionẽ esse Deo gratã, absolutè volendum est dilectionem Dei inesse eis, & quoniam hoc de quocunq; viatore signato, est dubiũ, debeo hoc sibi velle sub conditione, scilicet si placet ei ab eo diligi. Circa viatores autem in communi, qa semper supponẽdum est, aliquos esse bonos: quorum dilectio est sibi grata, vel nõ displicens, potest haberi actus absolutè volendi Deum ab eis condiligi. Circa

damnatos

damnatos aût, dæmones vel homines, q̃ sunt ei actualiter displicentes, nõ debeo eos velle Deum diligere. Hæc Scotus. Et secundum Dãm Præpos. Gab. vbi supra. ar. 3. tam Angeli Sancti, quam Beati, quã animæ in purgatorio existentes, sunt nostri proximi. Nam sunt nobiscũ capaces beatitudinis, ergo nostri proximi. Item omnis creatura rationalis viatrix, proximus dicitur, secundum Petrum Camer. Idem vult Augu. serm. 2. dominicæ 20. qui est in numero 239. & in sermo. 221. Et dico creatura, & hoc propter Deum qui propter infinitam excellentiam suæ naturæ diuinæ proximus nostrer dici nõ pót, sed Dominus noster est, quem etiam non sicut nosipsos (q̃d de proximo præcipitur) sed super nos toto corde & anima diligere debemus & hoc secundum naturam diuinam. Christus tantum secũdum naturam humanam proximus noster dici voluit, qui per illum Samaritanum Luc. 10. intelligi voluit qui curam fauciato impẽdit & misericordiam, ideo proximus eius. Ipse & nos fratres appellare dignatus est Matt. vltimo. Ite nũciate fratribus meis, vt eant in Galilęã. Nec corpus nostrũ proximus noster dici pót, quia infra nos est, nec capax diuinæ fruitionis & visionis, quę sunt beatitudo formalis. Est tamen capax glorię per redundantiam, vt alias dicitur. Bruhf. di. 1. li. 1. q. 1. dicit quod de quolibet viatore existẽte in vita signata, & in particulari, dubiũ est an sit proximus noster. Nescit. n. homo an amore vel odio dignus sit. Nullus autem viator (vt idem ait) existens in peccato mortali, est proximus meus: quia amor istius, cùm nõ habeat charitatem, non est gratus Deo. Quilibet verò viator existens in gratia, est proximus meus, si ego sum in gratia. Oportet itaq; si vnus debeat esse proximus alteri, quod ambo sint grati Deo. Vnde nullus damnatus, siue diabolus, siue homo est proximus. Hæc Bruhf. Tenetur aût quilibet diligere proximum, sicut seipsum, s. ad æternã fœlicitatem. Diligere. n. proximũ ex charitate, est velle quod proximus diligat Deum. Et sicut (vt vult S. Bona. di. 29. q. 3. libr. 3.) non est nota perfectæ æqualitatis siue commensurationis, sed expressæ similitudinis, quæ in hoc attenditur, q̃d homo debet diligere proximum ad illud bonum, ad quod diligit seipsum, & post salutem propriam. nihil enim debet desiderare, sicut salutem alienam. Proximum, sicut seipsum diligere (vt scribit Magist. Ioan. Gerson Cancellarius Parisi. part. 3. de diuersis tentationibus diaboli) est ei finaliter quidem vitam optare æternam, gratiam verò in præsenti seculo. Insuper illud ei facere velle, quod rationabiliter & iustè in simili casu sibi q̃squis fieri vellet. Sed Deum amare super omnia (vt ibidem dicit) est sic eum diligere, vt nullo pacto quodlibet aliud quis amare velit, per quod perderet amorem Dei. Et diligere proximũ sicut seipsum, est velle proximum condiligere Deũ super omnia. De quo fusius scribit Gabr. lect. 27. canon. & vide supra in dictione, Diligere.

PRVDENTIA (vt notat Dominus Præpositus Gabr. distin. 26. qu. vnic. ar. 1. libr. 3. post Occam) accipitur quatuor modis. Vno modo pro simplici habitu. Alio modo pro aggregato ex pluribus notitiis simplicibus. Accipiendo pro simplici notitia, accipitur tripliciter, largè, strictè, strictissimè. Largè, est notitia directiua respectu cuiuscunque agibilis mediatè vel immediatè. Sic accepit Aug. 1. libr. de lib. arbit. hoc est, est notitia adhæsiua propositionis dictantis aliquid agendum, aut ostendentis agendi modum, siue sit vniuersalis siue particularis, id est singularis, siue nota per se, siue per experientiã, siue ex his doctrinaliter deducta. Vnde propositiones practicæ, quarum notitia assensiua est prudẽtia largè, sunt in quadruplici differentia. Quædã vniuersales, & illæ quædam per se notę, vt illę. Omni benefactori est benefaciẽdum, omne bonum honestum est diligendum, omni rationi rectæ est obediendum, omne malũ culpæ est fugiendum, & sic de aliis. Quædam sunt vniuersales notæ per experientiam, vt omnis iracundus per dulcia verba est leniendus, omnis timidus per exercitia bellica est animandus. Quædam particulares, id est singulares, vt illæ. Iracũdus est per dulcia verba leniẽdus, quæ ducitur ex illa vniuersali: Omnis iracundus,

dus, &c. Strictè accipitur prudentia pro notitia immediatè directiua circa aliqd agibile propositionis particularis notæ per doctrinam, non experiẽtiam, vt eius quæ euidenter sequitur ex propositione vniuersali per se nota, vel nota per experientiam. Exemplum vt notitia huius, huic benefactori est benefaciendum, hic iracundus est dulcibus verbis leniendus si vtriusque notitia est acquisita per doctrinam modis prædictis. Strictissime accipitur pro notitia practica alicuius partis directa immediatè circa aliquod agibile, accepta per solam experientiam, nõ per deductionem ex vniuersalibus, vt notitia illius, iste iracũdus est per dulcia verba leniendus, scilicet, si est genita per experientiam. Et quod dicitur notitia, accipitur pro notitia actuali vel habituali, quia etiam est prudentia habitualis, & prudentia actualis. Et accipiendo prudẽtiam strictè & strictissimè, distinguitur a Philosophia morali, quæ est scientia. Nã Philosophia moralis, quæ est scientia, est vniuersalium, non particularium. Et primo accipiendo prudentiam, est superior ad Philosophiam moralem. Philosophia nanque moralis est notitia scientifica acquisita ex principiis motis per se, vel per experientiam. Alio modo accipitur largius, & tamen proprie, vt supra diffinita est. Sed quocunque modo accipitur prudentia, secundo aut tertio modo distinguitur a Philosophia morali. Quarto accipitur prudentia pro aggregato ex notitiis quibuscunque immediatè directiuis, siue habeantur per doctrinam, siue per experientiam, circa omnia opera humana requisita ad bene viuere moraliter. Illo modo prudentia non est vna notitia tantũ, sed includit tot notitias quot sunt virtutes morales requisitæ ad simpliciter bene viuere: quia quælibet virtus moralis habet propriam prudentiam & notitiam directiuam. Vide latius Dominum Præpositum Gabrielem de prudẽtia vbi supr. & ar. 3. dub. 3. ibidem.

PRVDENTIA sic describitur a Magistro Ioãne Gers. parte 4. Virtus ait prudentię moraliter in genere, est habitus intellectualis acquisitus, laudabilis, eleuans & dirigens libe. arbi. in agendis vel vitandis. Et est multiplex. Prudentia monastica, est prudentia regulãs personam propriam. Prudentia œconomica, est prudẽtia regulans multitudinem illius domus siue domesticam. Prudentia legalis vel regalis, est prudentia regulãs ordinatiuè aut præceptiuè multitudinem politicam. Prudẽtia militaris, est prudentia regulans executiuè policiam propter victoriam. Prudentia politica, vel ciuilis, est prudentia regulans policiam ciuilem per se sufficientem in vita sociali. Et secundum eundem, solicitudo vel diligẽtia, dicitur prudentia, prout adiuuat hominem vniuersaliter ad omnes actus principales prudentiæ. Multa ibidem de prudẽtia & eius partibus & de oppositis eius. Prudẽtiam Paulus Cortesius libr. 3. sent. di. 8. ducem esse dicit cæterarum virtutum, quæ praxis fit, & in rationis gyro versẽt. Ea enim non modo ad sui, sed etiã ad vniuersi generis humani curam statuitur. Itaque ei subiecta sunt memoria, ratio, intelligentia, docilitas, solertia, prouidentia, cautio & quæ à Græcis περιβλεψία nominatur. Est enim memoria præteritorum, intelligentia vero incidentium necessariarum que rerum fons. Docilitas sic diffinitur, vt sit velox ad omnia scientiarum genera aptitudo. At solertia est inuẽtrix mediocritatum que decempeda. Prouidentia verò, de qua supra dictum est, cõstitutrix est tempestiuarum, idonearum quæ rerum ad vltimum. Sed periblepsia est excubatrix, spectatrixque negotiorũ: quæ circunstant. Cautio verò rerum obstantium depulsio. Prudentiæ autem cõtraria est imprudẽtia, quam Græci ἀκρασίαν vocant, ex qua tum præceps festinatio, tum inconsulte leuitas oritur, quarũ altera consilio, altera iudicio repugnat, cique etiam inconstantia tanquam nequam mancipium subiicitur, quæ ab integra institutione recedit, nec tabificis perturbationibus vllo modo obsistit, quæ quidem vitia maximè exflagranti falaci que Vnere nascuntur. Nam cum sit cupiditatum lena, animam sensilium flagitiorum voluptate rapit. Sed multa vitiorum genera a prudentia dissident, quæ eam tamen ut homines simiæ imitari videntur, ex quo genere calliditas, dolus, & fraus

fraus numerantur. Calliditas enim est duplex. Vna quæ ad eum limitem statuitur, in quo nullo modo aliquid boni genus inest, sed spectatur bonū, vt nummus adulterinus apparet. Altera, quæ in bono rum aut malorum generibus adipiscendis non recta ingreditur, sed flexu vt vulpecula, declinat. At verò dolus tanquā in comedia seruus calliditatis est minister. Sed inter dolum & fraudē hoc interest, quod dolus re, verboq; fraus autem maximè re calliditatem exequitur. Hæc Paulus Cortes.

PRVDENTIA VERA & perfecta, est qua consiliamur, iudicamus & præcipimus, quæ ad bonum finem totius vitę humanæ pertinent, & solis bonis conuenit ex S. Tho. secunda secundæ, quæst. 47. art. 13. Et sumit nomen à prouidentia sicut à principaliori eius parte: quia omnia requisita ad prudentiam necessaria sunt, vt aliqd ordinetur in finem. Vt idem dicit qu. 49. artic. 6. vbi supra. Prouidentia autem est ratio ordinis in finem, secundum eundē part. 1. quæst. 22. artic. 1. de qua supra dictum est.

PRVDENTIA CARNIS, est qua quis inordinatè afficitur, vel studium adhibet ad carnis delectationem consequendam. Et est peccatum mortale si in delectationibus carnis finis totius vitæ constituatur. Secùs, est veniale: si autem propter honestam causam fiat: puta, quando studet comestioni propter corporis sustentationem, nullum erit peccatum, nec cōgruenter dicitur prudentia carnis. Vnde secundum Apostolum. Prudentia carnis mors est. Rom. 8. Et secundum Magist. Ioannem Gersonem par. 4. in descriptionibus terminorum ad Theologiam vtilium, ait: Prudentiam animalis seu carnalis, est vitium intellectuale, retorquens actus prudentiæ, qui sunt, consiliari, iudicare, imperare, &cæt. ad prosecutionem voluptatum, siue ad agendum curam carnis.

PRVDENTIA TERRENA seu mundi est vitium intellectuale secundum eundē Gersonem vbi supra, retorquens actus seu officia prudentiæ ad curam rerum temporalium modis & fine indebitis.

PRVDENTIA præceptiua quæ antonomaticè propter sui principalitatem dicitur prudentia, est prudentia præcipiens iudicata, & eadem ad opus applicans. Gerson.

PRVDENTIA diabolica', est vitium intellectuale, retorquens officia prudentiæ ad vitia spiritualia, vt sunt inuidia, superbia &c. Gerson vbi supra. Prudens & sciens ita differunt, quod prudens est, qui intelligentia sua aliquid cognoscit. Sciens, qui alterius iudicio rē percipit, hoc est, prudens per se, sciens per alios. Terētius in Eunu. Et prudens & sciens, viuus, videnséque pereo. Et prudens quasi prouidens, vel porro videns, ideſt procul videns. Vide supra.

PSALTERIVM Græca dictio ψαλτήριον, est instrumentum decem chordarum, significat autem decalogum, tangitur manu a superiori, sed cithara ab inferiori. Et dicitur ψάλλω, quod est canto, pulso. Vnde etiam Psalmus ψαλμός, quod est canticum quod cantabāt vel cantari faciebat Dauid ad psalterium. Et psallere spiritualiter, est gaudendo gratias agere Deo corde, ore & operibus, ex San. Tho. super Psalm. 2. & Psalm. 9. Et differunt Psalmus & hymnus, quoniam propriè hymnus dicitur qui voce naturali fit, Psalmus qui aliquo musico instrumento. Vnde psalmodia deducitur cāticum mixtum, vt cùm aliquis ad citharam, siue aliud musicum instrumentum canit. Gerson hanc distantiam ponit psalterii cum cithara, vt ipse scribit part. 3. tract. 1. de canticorum originali ratione, qa psalterium sonat à superiori procedēs a grauioribus sonis ad acutiores descendendo. Habet insuper chordulas vel argenteas, vel ex electro quasi tinientes leuisque tangendas. Citharæ vero formam ad psalterium videbis euersam, cuius sonitus à grauioribus deorsum, ad acutiores sursum sonos tendit, cuius fides & chordę de morticinis fiunt intestinis animalium deliccatis, subtilitatis & tortis. Quæ omnia nonne significant congruè statum vel affectum pœnitentis descendentis a conualle plorationis? Corpus quoque propriū torquentis & extenuantis ad obediendum citharizanti spiritui. Talem habere suadet Dominus per Esaiā

animæ

animæ peccatrici sub typo Tyri. Sumeci tharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita, bene. cane, frequenta canticum vt memoria tui sit. Cõueniunt psalterium & cithara, quia peccatori iungun tur, & formam chordis habent instar seu ti. habent & hanc figuram singula instrumenta musicalia. Et lex Euangelica dicit psalterium decem chordarũ multotiens in Psalmis memoratum, vt scribit Iacobus de Valentia tractat. 1. cap. 3. prologi. super Psalterium. Quod quidem psalterium spirituale Euangelicum figurabatur per illud instrumentum musicum & psalterium materiale, cum quo psalmi cantabantur in templo. Vnde ideo Dauid ordinauit vt psalmi cum illo instrumento decem chordarum cantarentur, eò quod significabat & figurabat nostrũ Psalterium Euangelicum. Et secundum eundem triplex est Psalterium. psal. 143. scilicet, psalterium decem chordarum, & canticum nouũ, scilicet psalterium præceptorum moralium, & psalterium decem mysteriorum noui testamẽti, & psalterium Mariæ virginis, hoc triplex psalterium promittit cantare Dauid in persona totius Ecclesiæ per gratiarum actionibus, dicens: Deus canticum nouum cãtabo tibi, idest totam legem euangelicã, &c. Vide latius alias eundẽ de psalterio. Psalm. 150.

PVBES propriè dicitur lanugo, quæ maribus 14. annorum, fœminis 12. circa pudẽda oriri incipit, quod qa maturitatis est signum, factum est vt mas pubes siue puber vocatur, q̃ primum ad generandum aptus est, & fœmina similiter ad cõcipiẽdum. A quo impubes vel impubes, q nõdum lanuginẽ emisit, qui nondũ ad pubertatis annos peruenit. Capitur & pubes pro iuuenũ multitudine, quandoq; pro populo, de qua alias. Et a pubes venit pubertas, & dicitur ætas in maribus, quia in pudendis incipiunt primam barbã habere, & tunc possunt coire, vt scribit Brulif. di. 36. q. 4. lib. 4. Et quoniã (vt idem ait) ante tempus pubertatis non possunt masculi & fœminæ generare, nec feruore libidinis incitantur tanquam impotẽtes ad eius actum, & etiam, quia ante illud tps sunt variabiles, & matrimoniũ est immutabile, ideo decreuerũt iura tales personas non esse legitimas antequam ad tẽpus pubertatis veniant, quod in masculis est 14. annorum, in fœmina 12. tamen si non distent plus quam per sex menses, vel malitia suppleat ætatem, & possunt carnaliter cõmisceri, tenet matrimonium cõtractum. Sed quare plus requiritur de tempore masculino quam in fœmina: est quia mulier est citius viri potens, quam vir mulieris, & plura requiruntur ad agẽdum quam ad patiendum. Hæc Petr. de Palud. d. 37. q. 1. ar 3. li. 4. & infra cõclu. 2. dicit: Impuberes nullam firmam obligationem, & irreuocabilem facere possunt. Vnde nec eorum iuramenta sunt firma secundum leges, sed solùm sacramenta puberum. Vnde puberes possunt profiteri, & matrimonium contrahere. Petr. de Palude.

PVDICITIA est animi virtus, qua quis verecundatur de actibus, de quibus homines magis verecundantur, vt sunt actus Venerei secundum Aug. lib. 14. de Ciuit. Dei. Nec inuitè auferri põt, secundũ eundem lib. 1. de Ciuit. Dei. Et dicitur pudicitia à pudore, & est præceptiuè circa signa Venereorum. vt sunt tactus, oscula & huiusmodi. Castitas verò circa Veneream commixtionem ex S. Thom. 2. 2. qu. 143. Capitur & quandoque pudicitia pro castitate, alias pro religiosa munditia ac puritate.

PVDOR ab Aristotele sic diffinit, est timor iustæ vituperationis, qui effectus est honestissimus. Differt autem a verecundia, vt quibusdam placet, quod pudor est rei turpiter actæ, verecundia verò etiã rectæ facti atque honesti. Hinc pudibundus, q pudore ducitur, & pudenda virilia, quæ & verenda dicuntur. Et depudicare antiquum verbum, quod est violare, stuprare & quasi pudicitiam auferre. Pudorem Philosophi diffiniunt esse modestiã quæ animum reprimit, ne procaciter autinordinatè aut turpiter peragat. Curat autem pudescit, quos puduit, dicitur a Philosophis, quoniã pudefactus sanguis decorde in omnes corporis partes diffunditur, ita vt superficiem occupet. Et pudor secundum Theologos, & habet Magister Ioannes Gerson in regulis moralibus de

pœniten-

pœnitentia in cõfessione, non totus abiici potest, nec vtile est. Nullus tamen pudore pressus celat peccatum, nec verecũdia motus mentiatur &c.

PVER quandoque significat seruum, quandoque dicit puerilem ætatem, interdum pro filio, aliàs pro cinedo sumitur. Et est puer moribus, sensibus, & puer malitia, vt ostendit Magister Ioan. Gers. tract. 10. super Cantico Mariæ. Et puer malitia cẽtum annorum maledictus est. Sed puer moribus, in quo est innocentia, humilitas, obedientia, qualis appellatus est Dauid annosus, & Abraham centenarius. Et vt ibidem dicit Gerson. Collegit vnus septem puerorum conditiones aduersarias septenario vitiorum: sunt pueri parui, vnde fragitur superbia: pueri, vnde luxuria deturbatur, modico satiati: quos gula non superat. Ludunt, ne sint inertes & languidi, concordant contra malignitatem inuidiæ, citò dant vt liberales: citò pacificantur, rancoris expertes. Sunt ista sapius (inquit Magister Ioannes Gers.) ex ætatis beneficio. Comitãtur alia multa ex ætatis vitio &c. Alias multa scribit de pueris Magister Ioannes Gerson. Et à puer venit pueritia, quod modò ætatem puerilem significat, modo pro puritate accipitur. Et pueresco, idest, puer fio, & repueresco quasi in puerilem ætatem reuertor &c.

PVLCHRVM secundum Gersonem part. 2. tract. de nobilitate, est quod custodit ordinem, seruatq; naturam. Sic ecõtra: turpis est pars quæ suo nõ congruit vniuerso. A quo pulchritudo.

PVLCHRITVDO, est corporis quædam apta figura membrorum cum coloris quadam suauitate, secundum Ciceronem in Tuscul. q. Vel pulchritudo corporalis dicitur speciositas, formositas, sed pulchritudo vltra formositatem dicere videtur quandam coloris suauitatem, cuius defectus non tollit formam, inquit Magister Ioan. Gers. Vnde: Nigra sum (inquit sponsa) sed formosa. Decor autem refertur ad modum, decentiam, gestus & ornatus, cum quadam iocunditate & lætitia vel alacritate vultus totiusque corporis gestus. Speciositas omnia simul dicit, vt ibi: Speciosus forma. Et secundum Aug. Pulchritudo est æqualitas numerosa. Accipitur hæc æqualitas secundum Gersonem tract. 3. super Cantico Mariæ, nedum ex ratione molis corporalis, sed perfectionis spiritualis. Similiter numerus non pro quantitate discreta realiter, sed formaliter, secundum aliquos, sed vel probabilius secundum alios solius rationis, qualis in Deo personisque diuinis inuenitur, quia alia ratione conditus est homo, alia equus, secundum Augustinum. Et tractat. 12. super Magnificat Gerson dicit: Pulchritudo est proportio numerosa, quæ suum perfectè representat exemplatum. Et pulchritudo quædam est artificialis, quædam naturalis. Et naturalis. est multiplex, de qua legito Gersonem tract. 3. super Magnificat. Et est pulchritudo corporalis vt dictum est, quæ quandoque est nociua, secundum Gersonem: & pulchritudo animæ rationalis spiritualis, quæ imago est benedictissimæ trinitatis, in qua potentiæ tres principales animæ, scilicet memoria, intelligentia & voluntas, sunt tanquam lineamenta, qualia sunt indelebiliter impressa, nec tolluntur etiam à damnatis. Cæterum dona gratiarum variarum, virtutum, donorum beatitudinũ, sunt sicut colores superinducti. Rursus operationes inde prouenientes decorem superaddunt tandem in omni pulchritudine spirituali, tanto beatæ trinitatis imago formosior est & pulchrior & habens plus decoris, quantò reperitur suo exemplari, scilicet eidem beatæ trinitati conformior. Ex aduerso autem de turpitudine, deformitate, despectu, dedecore constat sentiendum. Gersonem vbi supra.

PVNIRE est pœna afficere, pœnam infligere, castigare, affligere. A quo punitio. Richard. dist. 46. art. 1. quæst. 4. libr. 4. dicit: Quamuis Deus nullum puniat, nec punire possit nisi propter peccatum, propriè accipiendo verbum punitionis, qa significat afflictionem non absolutè, sed vt punitiua est peccati. Tamen accipiendo punitionem pro afflictione, Deus nõ solum potest affligere, sed etiam affligit temporaliter aliquos homines non propter eorum peccatum, quosdam vt in eorum liberatione ab afflictione glorificetur.

tur. Vnde Ioan.9. dicit Saluator de cæco nato, qđ nec hic peccauit, nec parentes eius, vt cæcus naſceretur, ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Quiſdam propter exemplum patientiæ. Tob.2. Hanc tentationem ideo Deus permiſit euenire illi vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius. Quoſdam vt per afflictionē temporalem præſeruet eos à peccato. Quoſdam, vt per eorum patientiam in tribulatione præmium eorum augeatur in cœlo, & quamuis ſic in flagellando non ſit iuſtitia quæ reſpicit exigentiam meritorum abſolutè, tamen eſt ibi iuſtitia, quæ reſpicit exigentiam meritorum in comparatione ad concedentiam bonitatis diuinæ, hæc Richard. Deum autē punire circa condignum, poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit Dominus Cardinal. Cameracen. quæſt.9. articu.3. libr.1. Vno modo comparando quantitatem culpæ ad quantitatem pœnę ſecundum ſtatum diuinæ miſericordiæ, & ſic quilibet punitur vel premiatur ſecundum cōdignum, ideſt ſecundum quod ex ſtatuto Dei dignus eſt. Alio modo comparando illa præciſe ſecundum ſe & ſic dicitur communiter quod quilibet peccator vel dānatus punitur citra condignum, quia vltra pœnam quam habet, meretur maiorem, vt dicit Magiſter libr.4. diſtin. 46. Et addit Magiſt. Gregor. quod omnis culpa mortalis non ſolum meretur abſolutè conſiderata eius malitia priuationē gloriæ & pœnam æternæ miſeriæ, ſed etiam priuationem totius cauſæ & annihilationem, & quod Deus non annihilat peccatorē, eſt ex eius miſericordia. Iuxta illud Threñ. Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti. Et probat ratione, quia per huiuſmodi culpā meremur priuari omni beneficio Dei, conſiderata magnitudine offenſæ, quæ æſtimanda eſt ſecundum magnitudinem offenſi, vt dicit Chryſoſtomus ſuper illo Matth.10. Non eſt Diſcipulus ſuper Magiſtrum. Imo nec ſic annihilando, dignè & plenè puniretur, quamuis amplius puniri non poſſit. Grego. Sed dictum illud Gregor. non videtur verum Cardinali, quia non putat quod aliquis mereatur ex culpa ſua repugnantia incompoſsibilia, ſcilicet puniri æternaliter, & annihilari ſimpliciter, de quo aliàs, &c.

PVNITIO inquantum pertinet ad iuſtitiam publicam, eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, vindicatiuæ verò inquātum pertinet ad immunitatem perſonæ ſingularis, ex Sanct. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt.80. art.1. Sane pro punio pœnio, quaſi pœna afficio, dicebant veteres. Hinc impune, ſine pœna, & impunitas, hæc pœna, & pœnitentia, de quibus ſupra dictum eſt. Et puniri plus tranſgreſſores legis humanæ quàm diuinæ, peruerſum videtur. Vnde ſit plerumq; irritum mandatum Dei (vt ſcribit Magiſt. Ioan. Ger. part.1. de nuptiis Chriſti & Eccleſiæ) prout ſe conformans Chriſtus Eſaiæ verbis, phariſæos arguebat inuenies apud eos, qui nomen ſibi religionis appropriarunt, plus puniri tranſgreſſiones humanæ conſtitutionis ſatis friuolæ ſuper delatione veſtis huius vel illius, ſuper vſu cibi talis, quàm ſi blaſphemando quis Deum negauerit, deieraſſe uerit, violauerit ſabbatha eius & vniuerſa decalogi præcepta. Punitio ſecundum Scotum diſt.46. quæſt.4. libr.4. eſt perceptibilis carentia boni conuenientis in natura intellectuali, vel perceptibilis præſentia mali diſconuenientis in eadem. Eſt autem bonum commodum, honeſtū & vtile, de quo aliàs. Et in natura intellectuali eſt duplex punitio, per priuationē duplicis boni. Prima vocatur malum in iuſtitiæ ſiue culpę, & poteſt dici obſtinatio in peccato. Secunda vocatur pœna damni, vel damnum, vel damnatio. Vide latiùs ibi Scotum. Punitiones quas hic à Deo ſuſtinemus, vtiles nobis eſſe oſtendit Magiſter Ioannes Gerſon de conſolatione Theologiæ libr. 3. proſa 4. Erudit enim Deus per flagella, purgat, medetur, &c. Punit quoque Deus (Vt idem ait libr.4. de conſolat. Theo. proſa. 5. & vlti.) occultiora ſæpè delicta per flagella patētia. Illa etiam quæ per contritum cor & humiliatum deleta pridem fuerunt quoad culpam, repetit in pœnam. Hinc fit, vt aliquos præſentialiter bene viuentes, aliquando comprehendat afflictio, aut pro paruo (ſicut putatur) delicto nouo, grandior punitio ſubſequatur, quemadmodū cernere eſt in corporis ægritudinibus,

quæ

quæ ad occasionem facilem oriri videntur, aut recidiuum pati. Hæc Magist. Ioan. Gerson.

PVRGARE significat mundare, & per trãslationem significat excusare. A quo purgatio. Et est duplex vt scribit Sanct. Bonau. distinct. 47. part. 2. quæstion. 3. libr. 4. Vna quæ fit à fœditate peccati. Alia verò à vetustate corruptionis. Quo ad primã purgationem ignis cõflagrationis, qui ascẽdet tantum quantum aqua diluuii, purgabit aerem infectum per peccatũ. Alia purgatio est vetustate corruptionis siue naturæ corruptę, & hęc est in cæteris elementis.

PVRGATORIVM. Purgatorius locus (vt Thom. de Argenti. scribit circa dist. 45. libr. 4.) est, in quo simul est pœna sensus & damni, vtraque tamen temporalis. Et ad hunc locum descendunt animæ illorum qui in peccato veniali ab hac vita decedunt, vel quæ de suis peccatis etiam mortalibus verè contriti, non tamen satisfecerunt. Et de purgatorio latiùs videre potest Richard. dist. 21. art. 1. quæst. 1. 2. & 3. libr. 4. vbi in fine concludit animas ex aliquibus specialibus causis in locis purgati, in quibus delinquerunt. Vide & de purgatorio Paludensem di. 21. quęst. 1. art. 1. lib. 4. & de loco ibidem. Capitur & purgatorium non solùm pro loco, sed etiam pro omni pœna purgatoria, siue sit in terra, siue in aqua, siue i aliqua parte inferni, quæ dicitur purgatorium, vt scribit Brulifer dist. 20. qu. 1. libr. 4. & illa pœna est grauior & maior quàm homo potest pati in hoc mundo. Pœna itaque purgatorii est maxima. Nam sicut delectationes spirituales sunt intensæ multum, & præcellunt corporales, vt scribit secundum aliquos Ṣan. Bonauen. di. 20. arti. 1. quæst. 2. lib. 4. ita & tristitia de absentia superexcellit omnem dolorẽ corporeum. Hinc Aug. ait: Ille ignis durior est quàm quicquid in hoc seculo pœnarum aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest. Oportet ergo nos concedere (vt dicit Magister, & sancti, & Sanct. Bonauen. & alii multi) etiam si non appareat ratio, quod pœna purgatoria grauior est omni temporali pęna quam modò sustinet anima carni coniuncta, in huiusmodi autem magis adhærendum est auctoritati quam rationi, pro eo quòd illud est magis supra naturam & rationem, quàm secundum naturam & rationem, &c. Est tamen in purgatorio cum afflictione solatium, ex certa spe beatitudinis ex Ecclesiæ spiritualibus subsidiis, & piis amicorum suffragiis: & quia charitas in eis cõgaudet veritati correctionis, vt scribit Magister Ioan. Gerson Cancell. Parisiensis, part. 3. tract. 3. de canticis & solatio.

PVSILLANIMITAS est contraria magnanimitati per defectum, quia deficit pusillanimis à proportione suæ potentiæ dũ recusat in illud tendere, quod est cõmen suaratum suæ potentiæ, & sicut pusillanimitas opponitur magnanimitati secundum defectum, ita præsumptio secundũ excessum, ideo vtraque est peccatum, ex Sanct. Thom secunda secundæ qu. 130. Pusillanimitas secundum Aristotelem, est vitium quo impotentes videntur animi, ad fœlicitatemq; honorem & dedecus sustinendum. Et pusillanimis dicitur qui est pusilli animi, quem Græci Micropsychon dicunt. Et qui pusillanimis est & pauidus, cauere debet sibi (inquit Magister Ioannes Gerson part. 3. tract. de remediis contra pusillanimitatem) à nimio timore. Si enim cor suum & naturalia sequitur, ad desperationem vel nimiã mentis directionem perueniet, timor est vtilis duris & dissolutis ac remissis, quia timor terret & custodit. Timoratus verò atque pauidus si accedat, timor ad peccatum eos adducet, vnde conuertere sed debent magis ad consolatoria & dulcia, quàm ad contraria. Contrariis enim contraria curantur, frigidis calida temperantur, & calida frigidis. Multa scribit de pusillanimitate ibidem Magist. Ioan. Gerson.

PVTREFACTIO vt notat Brulifer dist. 12. q. 6. lib. 4. est corruptio proportionis elementorum, in mixto facta à calido corpore circunstantis, ideo si aliquis sepelire tur in niuibus perpetuis, nunqã corrumpitur, secundum Aristotelem, quia humiditas habet continuare partes, sicut siccitas dissoluere, &c.

De

De litera Q.

QVADRAGESIMA dicitur ieiunium ante Paſcha, qđ quadrageſima dicitur, quia fit quadraginta diebus, ſicut à Chriſto, Moyſe, & Helia legimus obſeruat & hoc quadruplici ratione. Vel quia ſecundum Gregor. per hos quadraginta dies virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelii impletur. Vel quia dignum eſt vt carnem noſtram quaterdecies affligamus. Vel quia in his offerre contendimus decimas dierum. Vel quia ſecũdum Augu. creaturæ inuiſibili debetur ternarius numerus: ſed creaturæ viſibili debetur quaternarius, propter calidum, frigidum, humidum, & ſiccum. Vnde ſi denarius numerus ducatur per quaternariũ, qui competit corpori per quod adminiſtratio geritur, quadrageſimum numerũ conficit, ex Sancto Tho. 2.2.q.147. art.5. Et 4. ſenten. diſtinct. 15.q.2. arti.3. Hinc rationabiliter videri poteſt (ſecundum Magiſtrum Ioannem Gerſonem part. 4. ſermone Dominicæ quadrageſimæ, contra ſuperbiam) Sanctum Eccleſiam hoc ordinaſſe ieiunium, quod non debet frãgi per ſuperbam inobedientiam, &c.

QVALITAS eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur, ſecundum Ariſtotelem libro prædicamentorum. Poteſt qualitas tripliciter ſumi, vt ſcribit Dominus Cardi. Cameracenſ. quęſt. 9. art. 3. lib. 1. Vno modo pro omni ſignificato terminorum de prędicamẽto qualitatis, & ſic aliqua ſubſtantia eſt qualitas: vt ſatis patet. Secundo modo pro quolibet apto aliquid denominare eſſe quale, & ſic forma ſubſtãtialis eſt qualitas. Alio modo ſumitur pro aliquo accidente denominante aliquid eſſe quale, vel apto denominare: & ſic nulla ſubſtantia eſt qualitas: quia licèt forma ſubſtantialis denominat aliquid eſſe quale, propter quod differẽna eſſentialis prædicatur in quale: tamẽ nõ eſt qualitas, quia non eſt accidens: ideo non prædicatur in quale accidentale. De quo conſulas. Dialecticos. Qualitas ſecũdum Sanctum Thomam 1.2. quæſtio. 49. articu. 2. proprié importat modum, ideſt determinationem ſubſtantiæ, vel ſecundum quod potentia materiæ determinatur ad eſſ. ſubſtantiale, & ſic eſt differentia ſubſtantiæ: vel ad eſſe accidentale, & ſic eſt differentia accidentis & prædicamẽtorum qualitatis. De quo videatur Logica.

QVALITAS MORBIDA quam cauſauit Adã (ſecundum Magiſtrum) in carne ſua, quę conſequebatur curuitatem voluntatis, variis nominibus nominatur. Dicitur. n. fomes peccati, concupiſcentia, vel concupiſcibilitas, lex membrorum, languor naturæ, tyrannus in membris, lex carnis, & eſt ſicut pondus quoddam in carne excitans motus ſenſuales, & inclinans animã ad condelectandum carni, & ita retardãs & reprimens à delectationibus ſpiritualibus, ſecundum illud Sapient. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: propter iſtam qualitatem morbidam in carne. Vide de hoc Dominum Præpoſit. Gabr. recitantem opinionem Magiſtri di. 30. q. 2. lib. 2. Duæ ſunt ſecundum Magiſtrum qualitates morbidæ. Vna eſt in carne prolis libidinoſæ ſeminata, ex infecta carne parentum cauſata: quia infectũ producit infectum, & illa non eſt peccatum aut culpa, quia nõ eſt in anima, ſed in ſemine, priuſquã infundatur, anima, quæ manet in carne prolis, nec tollitur per quãcũq; mutationem ſeminis, cuius multæ præcedunt trãſmutationes etiam ſubſtantiales infuſionem animæ: nõ igitur eſt peccatum, quia in ſola anima eſt peccatum. Ab illa autem morbida qualitate carnis in infuſione animæ, cauſatur alia qualitas morbida in anima, quæ eſt vitium inclinans animam, ad effrænatè concupiſcendum. De quo dicit Augu. qđ facit paruulum habilem ad concupiſcendum, adultum vero actu concupiſcentẽ. & vtraque qualitas vocatur concupiſcentia ſeu concupiſcibilitas, fomes, &cæt. & iſta concupiſcibilitas in anima eſt peccatum originale: non illa qualitas morbida in carne, quæ eſt effectus peccati, ideſt pœna, & peccati originalis cauſa. Hęc dicta ſunt ſecundum Magiſtrum diſt. 30. libr. 2. Et cùm anima infunditur, nihil de nouo à parentibus contrahitur. Item

planè dicit Magiſter, quod ex carne infecta anima dū infunditur, inficitur & maculatur: ponens exemplū de panno mundo, vel pomo ex macula manus recipientis maculato: vide Magiſt. in tex. Sed ſecūdum Anſelm. vna qualitas morbida videtur ſufficere quæ ſubiectatur in ipſa carne, quia illa qualitas ponitur propter inclinationem voluntatis eſtrenatā ad cōcupiſcendum, qua experimur: ſed ad hoc ſaluandum ſufficit qualitas carnis. Vide ad hoc Dominum Præpoſ. Gab. diſt. 30. q. 2. lib. 2. Scotum & Occam, & Grego. & vide ſupra in dictione PECCATVM ORIGINALE.

QVANTITAS, ſiue quantū, eſt quadruplex, vt notat Dominus Cardin. Camera. q. 9. ari 3 lib. 1. Quædam eſt quantitas ſolūm diſcreta, ſicut numerus Angelorum. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta & continua, ſicut numerus partium vnius corporis, vt lapidis. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta, continua ſiue extenſiua, & etiam intenſa, ſicut numerus partium vnius qualitatis corporalis, ſicut caliditas. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta & intēſa, ſed nō continua vel extenſa: ſicut numerus partium vnius qualitatis ſpiritualis, vt charitatis: & ſic qualitas iſto modo quāta poteſt eſſe in ſubiecto indiuiſibili, ſicut in Angelo vel anima. Quantitas continua ſecundum eundem Cardinal. qu. 5. art. 2. lib. 4. eſt extenſio ſiue extrapoſitio, vel diſtantia partium facientium vnum totū An autem quantitas continua diſtinguatur à re quanta, magna eſt inter Philoſophos controuerſia. De quo videto in Logica quam edidimus, & Dominum Cardinal. Camerac. q. 5. art. 2. li. 4. quæ tenet quod omnis quantitas continua eſt ſubſtantia vel qualitas. Quam opinionē magis conſonare dicit poſitione fidei, quam eius oppoſitam: quem latius ſcribentem vide. Quod autem dicitur, quod ſubſtantia & quantitas ſunt diuerſa prædicamēta: ergo diſtinguuntur. Dicendum eſt ſecundum eūdem, quod ad diſtinctionem prædicamentorum ſufficit diſtinctio conceptuum vel intentionum. Vnde dicit Ioan. Dama ſc. quod poſsibile eſt eandem rem ſecūdum aliam & aliam intentionē ad aliud, & ad aliud prædicamentum reduci. Vide plura apud Cardin. vbi ſup. & aliàs Et ſecundum Gabr. diſt. 2. q. 1. ar. 1. li. 2. quadruplex eſt quātitas, ſcilicet multitudinis, extenſionis, durationis, & perfectionis, &c.

QVANTITAS INTENTIONIS (vt notat Gab. di. 40. ar. 3. dub. 1. li. 2. poſt S. Bona.) pōt dupliciter attendi. Aut ratione actus intendendi. Aut ratione obiecti intenti, quod eſt finis tantum, & cōformiter tantū quātum poſſunt accipi nominaliter, & ſic reſpiciunt intētum. Vel aduerbialiter, tunc reſpiciunt actum intēdendi. Primo modo quātitas operis cōmēſuratur quantitati intētionis, quātum ad bonitatem & malitiā: quia opus exterius factū nō ſemper cōmenſuratur ei qđ intentio intēdit, ideſt fini: frequenter. n. homo intendit facere magnum bonū, & facit parum: quia modicam habet charitatem. Sic etiam in malis non ſemper qui intendit parum peccare, parum peccat: licèt q intendat multum peccare, multū peccet, & ſi actus ſit modicus. Secūdo modo accipiendo, ſic quantitas operis attenditur ex quantitate intētionis quātum ad bonitatē & malitiā: quia quātus eſt actus intendēdi in bonitate & malitia intēſiua ex omnibus circunſtātiis, tātus eſt actus exterior bonus & malus. Omnē enim meritum & demeritum actus exterioris reducitur ad actus voluntatis interiorem: & ideo ſecundum intentionem bonitatis actus interioris, mēſuratur bonitas actus exterioris. Sic de malitia.

QVANTITAS dupliciter accipitur, ſecundum S. Bona. di. 17. q. 1. li. 1. ſcilicet ppriè & metaphoricè. Propriè dicitur quantitas molis, & hæc eſt in corporalib. Metaphoricè quātitas virtutis, & hęc eſt in ſpiritualibus. Et cūm (vt idem ait) in charitate ſit quantitas virtutis, & non in ſummo: conſtans eſt charitatem augeri poſſe, &c. Vel ſecundum ſubſtantiam, vt ibidem ſentit. Et quamuis (vt idem ait q. 2. vbi ſupra.) charitas ſit ſimplex, quia non habet partes quantitatiuas quātitate molis, habet tamē quantitate virtutis, & quātum ad illam poteſt augeri. Et vtramque quantitatem, ſcilicet molis & tranſlatiuę conſequitur æqualitas, vt idem notat di. 19. q. 1. li. 1. ergo vbi eſt ponere quanti-

tatem

tatem virtutis, ibi est ponere æqualitatẽ vel inæqualitatem. Hæc autem quantitas virtutis ponitur in spiritualibus, & summè reperitur in diuinis: quia hæc quantitas non repugnat simplicitati, sed consonat. Simliter nec æqualitas consequens istam quantitatem. Et quia altera pars cõditionis completior attribuẽda est Deo, & æqualitas præit inæqualitatem: ideo ponenda est æqualitas in diuinis: vnde dicitur in Symbolo: Totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Item omne quod est perfectionis est transferendum ad diuina, sed æqualitas est perfectionis in creatura ergo. latius probat S. Bonau. personas in diuinis esse æquales. De quo vide supra.

QVANTVLVS, a, um, est diminutiuum huius nominis quantus, a, um. A quo quantulumcunq;, quod est signum distributiuũ paruæ quantitatis, vt scribit Brulif. di. 30. q. 1. libr. 3. Vnde quantulacunq; charitas potest resistere quantæcunq; tentationi, loquendo quoad exordiũ tentationis: quia Deus hominẽ habentem charitatẽ nunquã deserit, nisi illi ab eo voluntariè recedat, quin potius secundum quod augetur tentationis bellum, operatur Deus charitatis augmentum. Vnde quantumcunque sit modica charitas in homine, nunquam potest inuitus ab aduersario deiici: quia secundum quod crescit bellũ crescit adiutorium si homo faciat quod in se est. Si autem loquamur de tentatione quantũ ad consumationem victoriæ, nõ sic potest esse quod homo ex modica charitate resistat tentationi, maximè qui non patitur ordo diuinæ iustitiæ, quin ex victoria magni belli fiat amplificatio meriti. Sed quantũ ad liberũ arbitrium si comparatur ad dominium libertatis. tunc quantulacunq; charitas potest quãtæcunque tentationi resistere: non autem potest, si cõparetur ad pronitatis & difficultatis vitium. Hæc Brulifer.

QVI EST, hoc nomen principalius appropriatur Deo. Pro hoc Doctores varias & plures assignant rationes. Nam Diony. dicit, qđ esse est prima perfectio, cui & viuere, & intelligere annectuntur, vt fundamẽto. Ex hoc ergo ratio fm Rayner. in sum. & Tho. quia hoc nomen, qui est, dicitur ab esse: & esse est primum & principalius inter omnes participationes alias diuinæ bonitatis, quasi principium illarum, quæ sunt viuere, intelligere, velle: ergo appropriatur Deo, qui est principium omnium. Et etiam quia diuinũ esse est perfectissimum, cuius nihil est extra ipsum, & est æternum cui nihil decst, & est immutabile semper. In creaturis autem est esse imperfectum, defectuosum, & mutabile. Nam deest eis aliquid, quod suã de ipsis præteriit, & quod adhuc de ipsis futurum est: ideo soli Deo proprie conuenit hoc nomen, qui est, qđ præsens tempus dicit: quia Deus ab æterno semper est ex se immutabilis, & in æternitate Dei, non est nisi præsens tempus: ergo. Alias rationes ponũt huius nominis appropriati Deo & Tho. & Rich. Et in Græco pót vocari hyperusios ab hyper, quod est super, & vsips, quod est substãtia, quasi super substantiam, & qui pronomen, dicit infinitum, cum sit pronomen infinitum, & verbum est, vltra dici substantiã. Hæc Guilhelm. Scotis. & refert frat. Pelbart. & in Hebræo videtur hoc non ẽ dici secundum eundem Guilh. Tetragrammaton, quod in lege erat nomen principalius. Hinc Rabbi Moyses dicit, nomen Dei esse ineffabile. De hoc nomine, qui est, vel qui es, non parum multa scribit Dominus Præpositus Gabr. lect. 55. canon. & propriè acceptum, soli Deo proprium est (vt ipse ait) significans immutabilem substistentiam, quæ tempore nõ mensuratur, sed omne tempus transgreditur. Non enim in Deo præteritũ aut futurum est, sed nunc æternitatis, semper stans sine fluxu in præteritum, & sine trãsitu in futurum. Hanc immutabilitatem substistentiæ volens de se tanquã de Deo ostendere Christus Iudæis dicentibus: Quinquaginta annos nõdũ habes, Abraham vidisti? Dixit: Amen dico vobis, antequam Abrahã fieret, ego sum: scilicet secundum diuinitatem, quæ tempori non subiacet, nec tempore mensuratur. Plura ibi Dom. Præpos. Gabr. vnde August. super Ioan. tractans illud: Nisi credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis

veſtris. Ioan. 8. Res, inquit, quælibet qualicunque excellentia fulgens, ſi mutabilis eſt, verè non eſt. Non eſt enim verum eſſe vbi eſt, & non eſſe, ſcilicet poſſibiliter. Quicquid enim mutari poteſt, mutatum non eſt quod erat. Si non eſt quod erat, mors quædam ibi facta eſt: quia peremptum eſt ibi aliquid quod erat & non eſt. Vnde de mortuo, cùm dicitur: vbi eſt ille homo? Reſpondetur: fuit, & cæteris. Ex quibus verbis patet creaturas quaſlibet eſſe mutabiles: & per conſequens non verè eſſe, & ſolam veritatem, quæ Deus eſt, immutabiliter eſſe, & ex hoc eſt eſſe ſibi proprium. Vnde dicit Dominus · Ego ſum, qui ſum. Et alias: Dices filiis Israel: Qui eſt, miſit me. Vnde Damaſcenus: Primum eſt principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nominibus, eſt qui eſt: ſicut ipſe loquens in oraculo Moyſi ait: Totum in ſeipſo comprehendens voluit quoddam pelagus ſubſtantiæ infinitum & indeterminatum. Nam ratione qui, quod eſt nomen infinitum, ſignificat ſubſtantiæ infinitatem. Ratione eſt, quod ſignificat vt actu præſens in nunc immutabilitatis, ſignificat eſſentiam vt actualitatem ſemper præſentem, & ita vt æternam & immutabilem. Sic ergo, qui eſt, propriiſſimè acceptum, ſignificat ſubſtantiam infinitam, æternam, & immutabilem: talis autem eſt ſolus Deus. Poteſt latiùs de nomine hoc videre apud Dominum præpoſitum Gabrielem, Vbi ſupra.

QVOEST. Iſta quatuor (ſecundum Sanctum Bonauenturam diſtinctione 23. quæſtione tertia, libro primo.) quo eſt, quod eſt, qui eſt, & quis eſt, in Deo idem ſunt re, ſed differunt ſecundum modum intelligendi. Ibi quoque eſt vnum tantum quo eſt, vt diuinitas, & vnum quod eſt, vt Deus: quia fides dicit vnum Deum, vnam eſſentiam, & vnam ſubſtantiam. Denique, quo eſt, eſt idem in Deo cum hoc quod eſt, & econuerſo. In creatura autem qualibet (vt dicit Boetius de hebdomadibus libr.) diuerſum eſt eſſe, & id quod eſt ſiue quo eſt, & quod eſt, ſcilicet modaliter & formaliter. Denique quis eſt in diuinis: puta, pater vel filius vel ſpiritusſanctus diſtinguuntur, & quo diſtinguuntur, eſt proprietas vel notio: puta, pater diſtinguitur paternitate ab aliis: ſed hoc nomen diuinum qui eſt, ſecũdum Guilhelmum Scotuſtam diſtinctione 22. primi. concord. Thom. diſtinctione octaua, dicit ſubſtantiam infinitam: quia ly eſt, dicit ſubſtantiam, & ly qui, dicit infinitatem, cùm ſit pronomen infinitum, & ſic ſignificat eſſe Dei ſecundum rationem indeterminatam, vt dictum eſt.

QVI quandoque cauſaliter accipitur. Vnde eſt illud Saluatoris: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & cæteris, vbi qui (vt vult Gerſon ſermone illo de verbis Domini: Venite ad me omnes, qui laboratis, &cæt.) non eſt diſcretiuum, vt videlicet referri debeat ad eos tantum, qui laborauerint & onerati fuerint: quaſi innuens aliquos fuiſſe laboris & oneris expertes, & ipſos non eguiſſe miſericordia Domini vocantis. Eſt autem accipiendum cauſaliter: vt ſit ſenſus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ideſt quia vos omnes laboratis & oneratis eſtis. Concluſit enim ſcriptura omnia ſub peccato: vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Omnes quippe peccauerunt & eguerunt gratia Dei. Hæc Gerſon.

QVIA vel propter, vel aliud æquiualens, faciens propoſitionem cauſalem, quandoque ſignificat cauſam eſſendi (vt ſcribit Dominus Cardinalis quæſtion. duodecima, articulo ſecundo, libro primo.) & denotat cauſalitatem vnius realitatis reſpectu alterius in aliquo quatuor generum cauſarum, & ſic facit propoſitionem propriè cauſalem: vt cùm dicitur: quia Sol lucet, dies eſt: & ſic de ſimilibus, quæ denotant antecedentis ad conſequens cauſalitatem propriam, & de tali cauſali propriè dicto, poteſt dari iſta regula: Nulla propoſitio cauſalis propriè dicta, cuius conſequens ſignat tanquam ſignum totale Deum aliquid velle vel intelligere eſt vera: quia ſicut nihil eſt vel eſſe poteſt

ipſi

Digitized

ipsi Deo causa propriè dicta vt sit: sic nec vt intelligat vel velit. Quandoque verò talis dictio non signat causam essendi, nec antecedentis ad consequens causalitatem propriam, & sic non facit causalem propriè dictam: vt cùm dicitur, qa creaturæ sunt à Deo, Deus est Dominus creaturarum, quia aliqua res in diuinis generat filium, aliqua res in diuinis est pater: quia homo est rationalis, homo est risibilis: quia Isocheles habet tres angulos æquales, duobus rectis, ideo est triangulus, & sic de similibus. Tales enim propositiones solent concedi, tam in Theologia quàm in philosophia, & Metaphysica, & tamen non denotant causam essendi, nec antecedentis ad consequens causalitatem propriam, quia sic essent falsæ: vt patet intuenti, sed significant causam cognoscendi, vel antecedentis ad cõsequens conuertibilitatem per consequentiam mutuam, cum connotatione cuiusdam proprietatis, inferentis respectu illati, secundum nostrum modum concipiendi & ad aliquem talem vel consimilem intellectum. Hæc Aliacensis vbi supra.

QVIDDITAS potest capi vel pro prædicato quidditatiuo, idest quidditatiuè superiori, vel pro essentia rei, vt scribit Gabriel distinct. 26. quæst. 1. arti. 1. dubio 4. quæstio. 1. libr. 1. secundum Franciscum Maro. in consta. distinct. 42. quæst. 1 lib. 1. per quidditates nõ intelliguntur nisi rationes formales quidditatiuæ rerum in se. Scotorellus super 2. libr. sententiarum distin. 3. quæst. 1. dicit: Quidditas est ipsa essentia rei nudè accepta sine omni respectu: proinde quidditas dicitur quasi rei entitas.

QVIES capitur duobus modis, vt scribit Bruliser dist. 15. quæst. 6. libr. 2. Vno modo, vt dicit, cessationem ab omni opere laborioso: isto modo Deus non quieuit postquam animalia produxerit, & omnia. Alio modo capitur quies, vt dicit, cessationem ab opere facto sine labore & fatigatione, & isto modo Deus quieuit. Dicitur & rursus, Deus continuè operari quantum ad indiuiduorum productionem: ideo Deus dicitur operari vsque nunc, & operatur vsque in finem. Vnde Ioannes 5. Pater meus operatur vsque nunc, & ego operor. Et quies est id quod est in re: de cuius aptitudine est vt moueatur, non tamen est mota, secundum Albertum Magnum in Philosophia sua. Et quies est priuatio motus in illo, de cuius aptitudine est, vt moueatur: non tamen est motum, secundum Auicennam. Quies quod proprie somnum significat, dicta quasi qui tibi es & nullo alio negotio dictineris. Tunc enim cæteris negotiis non vacamus cùm dormimus, propter quod etiam pro trãquillitate accipitur quies. A quo fit requies eiusdem significationis, & quietus, tranquillus: & quietudo, quiesco, & requiesco. Et quies secundum Gersonem par. 3. super Cantica canticorũ, sinpsalmate 2. non est in homine quantum ad omnes vires, præter solam voluntatem quo ad amorem, quem videre potes. Et vt idem dicit de diuersis tentationibus diaboli: Non est possibile in occupatione laboris, vel temporalis administrationis tantum inesse homini mentis serenitatem, sicut in sua quiete post diuturnam moram, & aliter illam quærere est sæpe irritus labor & sola tentatio. Frequenter autem hæ cogitationes melius vincuntur, si eas nihilipendimus aut curamus, sed aliis in rebus occupamus animum, quam si eas vi uitamur propellere. Capitur & quies pro ocio contemplatiuo. Vnde dicit Aristot. Anima sedendo & quiescẽdo fit prudens. De quo legito Gersonem super Cantica canticorum, sinpsalmate 4. vbi colligit quædam signa, quibus ostendit sponsa quietem suam placere sponso, potius quàm turbari eam circa plurima, &c.

QVIESCERE. Vno modo accipitur vt priuat simpliciter omnem motum, ita quod illud dicitur quiescere qđ nullibi mouetur. Sic anima nõ simul quiescit & mouetur, in casu aũt põt nõ quiescere: nec sequitur, quiescit in pede, ergo quiescit: qa argnit virtualiter ab inferiori negato ad superius, quia à parte in modo ad totũ negatiuè. Secũdò modo capitur quiescere, vt priuat motũ respectu certi vbi: vt valet tm quiescit, idest, ĩ certo loco nõ mouetur: tunc in casu aĩa simul quiescit &

mouetur: nec sic opponuntur nisi respectu eiusdem ubi. Hæc Dominus Præpositus Gabriel dist. 16. quæstio. unica, lib. 2. dub. 4.

QVIETARE est quietem reddere. Vnde ultimate uoluntatem quietare intelligitur dupliciter. Vel quia est ultimum eligibile propter se, & nō propter aliud, uel qa est aliquid post quod non est aliud quietans. Primo modo fruitio quietat & non delectatio, & quod sic quietat est nobilius, quia non est propter aliud. Si secundo modo, sic delectatio ultimatè qetat, sed tale non est nobilius cum sit propter aliud: nam & delectatio est propter operationem. 10. Ethic. Delectatio deniq; cō seruat operantem in opere. Gab. di. 1. q. 3. artic. 4. lib. 1. Et uoluntas quieta idem est quod uolitio, qua mens seu appetitus quiescit: quiescit, inquam, amore & dilectione.

De litera R.

RADIVS, splendor à Sole micans, transfertur & ad fulgorem oculorum: dicitur & radius uirga, qua Geometræ lineas iudicant, est & textoris instrumentum, quo telæ annectuuī. Radij quoque rotarum dicuntur. Dicitur & instrumentum quo raduntur mēsurę, quod alio nomine dicitur hostoriū: & de radio uide & in dictione Lvx. Est & radius diuinitatis, quē nominat Alexan. de Ales par. 3. qō. 7. membr. 3. art. 1. gratiam unionis quæ est in Christo: dicit enim, in Christo est gratia unionis: quia non est possibile creaturæ humanæ, qđ per donum conditionis naturæ eleuetur ad diuinam unionem. Et ideo necessaria est ei gratia, quæ eleuet & disponat ipsam, quam nos dicimus gratiam unionis. Hæc refert Gabr. di. 30. quæstio. 4. art. 2. lib. 1.

RADIX [ut scribit s. Bona. di. 22. in dub. literalib. lib. 2.] accipitur aliquando generalissimè. Aliquando generaliter, aliquā do minus generaliter. Generalissimè, ut cùm dicitur libido siue cupiditas esse radix omnium malorum. Generaliter uerō, ut cū dicitur, quod duplex est rādix, amor malè accedens, & timor malè humilians. Amor enim accipitur respectu boni, & timor respectu mali. Minus verō generaliter, ut cùm dicitur, triplex est radix, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia uitæ: p comparationem ad triplex bonū, scilicet ad bonum inferius, exterius, & interius, &c. Hinc est, quod dicitur: Superbia initium peccati, propriè loquendo, & cupiditas dī esse radix omnium malorū, &c. Differt autem [ut idem scribit] dicere initium & radicem. Nam initium propriè dicit illud à quo inchoat motus. Radix uerò dicit illud unde trahitur fomētum & nutrimentum, & ideo cùm peccatum trahat fomentum ex parte apetibilis, & dicat receſſum à Deo, hinc est quod initium attenditur ex parte auersionis, & radix ex parte conuersionis, propriè loquendo. Et quoniam auersio est ex ratione contemptus, & conuersio est ex ratione cupiditatis siue libidinis. Hinc est qđ superbia propriè loquendo dicitur initium omnium peccatorum, & cupiditas dicitur esse radix. Et quoniam in omni peccato est auersio & conuersio, hinc est quod superbia dicitur initium omnium peccatorum: & cupiditas radix omnium malorum. Accipitur tamen nomen radicis aliquando pro nomine initij, & econuerso. Capitale autem uitium differt à radice in hoc, quod sicut caput dicit principale membrum, & membrum completum, & quod est principium aliorū quātum ad motum & sensum. Sic capitale uitium nominat peccatum completum, à quo omnia alia uitia oriuntur, Radix uerò dicit aliquid sub maiori incompletione, & ideo propriè loquendo. Radix nō nominat genus peccati determinatum, sed pronitatem libidinis, quæ concurrit ad omne peccatum. Hæc sanctus Bonauentura ubi supra. Et secundum Antoni. quinque sunt radices peccatorum. Prima est inordinatus amor sui. Secunda est timor indiscretus. Tertia cupiditas. Quarta concupiscentia. Quinta superbia, de quibus uideto latiùs Antoni. par. 1. tit. 7. cap. 2. §. 4.

RANCOR est displicentia contra aliquem propter

propter quam desiderat, vel quærit quis malum fieri, & est filia acidiæ, aliquãdo est filia iræ. Et secundum Bea. Thom. 2. 2. q. 35. art. 4. Rancor est indignatio contra inducentes ad diuina. Et vt scribit S. Bonau. di. 30. libr. 3. in dub. literal. Aliud est dimittere rancorem, & aliud signa rancoris. Rancorem dimittere omnes tenentur, siue inimicus maneat inimicus, siue non. Signa verò rãcoris dimittere, vt nolle loqui, & similia facere cum inimico: hæc quidem deponere perfectionis est, nec ad hoc tenetur, nisi quãdo inimicus humiliter & deuotè postulauerit facto vel signo: tunc tenetur ei loqui & respondere, & similia. De hoc vide latiùs Gabrielem lect. canon. 56. vide & de signis rancoris Anton. part. 2. summæ tit. 2. cap. 2. §. 3. &cæte. qui non discrepat à prædictis, &c.

RAPINA est rei alienæ iniusta ablatio, secũdum S. Thom. 2. 2. q. 66. ar. 8. Vnde rapere est cum impetu quodam & violentia auferre. Ponitur etiam pro vitiare, & ꝓprie est de virginibus. De quo infra. Et differunt rapina, raptio, & raptus. Quod raptio ad personam refertur, rapina ad rem, raptus ad stuprum. Et rapina (vt scribit Gabr. di. 15. quæst. 3. art. 1. lib. 4.) accipitur multipliciter. Vno modo largissimè & impropriè pro omni indebita vsurpatione rei, siue temporalis siue spiritualis. Sic accipitur ad Philip. 2. vbi de Christo dicit Apostolus: Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: quia nõ attribuit sibi æqualitatem Dei indebitã. Fuit & æqualis patri secundum diuinitatem, & Deus verus de Deo vero. Hãc autem rapere voluit primus parens, vt dicit Augustinus, Voluerunt rapere diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Et huius rapinæ pœnam soluit Christus, vt ait in Psalm. Quæ non rapui, exoluebam. Secũdo accipitur communiter, minus tamen largè pro vsurpatione vel retentione iniusta rei alienæ temporalis quacunq; siue manifesta siue occulta, & sic comprehendit sub se furtum, rapinã propriè acceptam, vsuram. Hinc Ambro. Si quis vsuram accipit, rapinam facit: vita nõ viuit. in li. de bono mortis. Et Augu. 14. q. 5. Si quid. ait: Si quid inuenisti & nõ reddidisti, rapuisti. Et B. Hiero. & habetur di. 42. §. ordinandus. Aliena rapere cõuincitur qui vltra necessaria sibi retinere conatur: quod intelligendum est, de superfluo naturæ & personæ. Et illo modo rapina nõ distinguitur à furto etiam largè accepto. Tertio modo accipitur propriè & strictè: vt distinguitur cõtra furtum ꝓpriè. Et sic rapina describitur: Rapina est rei alienæ per violentiam ad lucrũ facta illicita vsurpatio. Dicitur rei alienæ: quia si quis per violentiam propriam ab eo, qui eam abstulit dum asportat, aut dũ postq̃ ad locum fur vel raptor se cõtulit & portauit, non diceretur rapina. Et dicitur ꝑ violentiam, ad differentiam furti, quo recipitur res aliena per fraudulentiã. Dicitur, ad lucrum: quia si quis violenter eriperet gladium de manu furiosi ad prohibendum homicidium, nõ esset rapina. Similiter si quis auferat ancillam alicuius vt fornicetur cum ea, nõ est rapina, licèt posset dici raptus: vt est species luxuriæ. Dicitur, illicita: quia propter ablata violẽter in bello iusto ab hostibus: similiter cũ aliàs debitũ ab aliquo inuita publica auctoritate aufertur, nõ cõmittitur rapina. Et differt à furto, quia furtũ fit occultè, rapina manifestè. Item furtum fit dolosè, sed rapina violenter. Accipitur & rapina strictissimè, vt distinguitur contra prædationem, & tunc rapina respicit res immobiles. deprædatio verò mobiles: cõmuniter tamen accipiuntur pro eodem indistinctè. Hæc Gabriel vbi supra. qui & ponit ibidem species rapinæ & furti. Omnis autem rapina similiter & furtum peccatum est, quia includunt in suis rationibus iniustitiã, & est mortale, quia est contra expressum præceptum negatiuũ decalogi: Non furtum facies. Si tamen aliquod minimè contrectaretur ex surreptione, non ex malitia, excusaretur a mortali, vt dicit S. Thom. Et idem 2. 2. qu. 66. art. 8. ait: Rapina dicit quandam violentiam & coactionem, per quam contra iustitiam aufertur alicui quod suum est. Coactionem autem iustam in humana societate nemo habet nisi publica potestas. Id circo priuata persona non vtens publica potestate, si quid per coactionẽ aut violentiam aufert, iniustè agit, & ra-

pinam committit. Principibus verò & Rectoribus communitatum publica potestas ad hoc committitur, vt sint iustitiæ custodes: & ideo non licèt eis violentia & coactione vti, nisi secundum iustitiæ tenorem, & hoc vel contra hostes pugnando, vel contra ciues malefactores puniẽdo, & cæteris paribus, rapina est grauius peccatum quàm furtum. Vnde Augu. in libr. q. Exodi: Pœnale est occulte auferre, sed multò maioris est pœnæ visibiliter eripere. 14. q. 5. Pœnale. vbi Gloss. Pœnale, idest dignum pœna De hoc latiùs Gabriel qui secundum B. Thom. ponit duas rationes, quod magis delinquit raptor q̃ fur, & addit alias duas, & uterq; tenetur restituere domino rei, si earum restitutio fuerit in sua potestate. Sic etiam participes eadem lege ligãtur: de quo latiùs scribit Gabr. ar. 2. q. 3. conclus. 1. & 2. vbi supra.

RAPTOR dicitur propriè, qui rapit res immobiles. Prædo verò res mobiles: vnde rapina dicitur de rebus immobilib. Deprædatio aũt de mobilibus & se mouẽtibus: vt animalibus & huiusmodi, secundum Ioannem And. Largè vero raptores dicuntur omnes publicè & violenter res alienas deprædantes, tam mobiles quàm immobiles.

RAPACITAS continetur sub violẽtia, quũ sit species eius. Quę violentia est filia auaritiæ ex B. Thom. secunda secundæ, q. 118. art. 8.

RAPTVS quandoq; est cum stupor, & quãdoq; sine eo: vt in raptu viduæ vel nuptę, vel corruptæ. Et quandoq; stuprum est sine raptu, si defloretur virgo hue vi, ex B. Thom. 2. 2. q. 154. art. 4. Et secundum eundem q. 154. ar. 8. vbi sup. Raptus est illicitus concubitus cum violentia. Et raptus vt scribit Magist. dist. 41. libr. 4.) admittitur, cum puella violenter à domo patris educitur: vt corrupta in vxorem pabeat, siue puellæ siue parentibus vis illata cõstiterit. Hic (vt idem ait) morte mulctatur: sed si ad Ecclesiam cum rapta cõfugerit, priuilegio Ecclesiæ mortis impunitatẽ meretur. Et (vt inquit Gers. part. 4. ser. Dominicæ 2. Aduẽtus.) Raptus est maximum peccatum mortale, & est casus reseruatus, si est cognitus, est casus criminalis, & tenentur tales ad restitutionem & satisfactionem, secundum quod fieri potest. Est insuper raptus secundum Tho. & Docto. ab eo, quod est secundum naturã in id quod est supra naturam, vi naturæ superioris eleuatio. Vel raptus secũdum Gers. part. 2. ser. facto de S. Berna. est vehemens occupatio virtutis superioris cũ totali cessatione virtutum inferiorũ, aut saltem cum debilitatione notabili. Vel vocatur raptus (vt idem scribit de mystica Theol. par. 7. consid. 36.) eleuatio potentiæ alicuius supra inferiores potẽtias, & ex actuatione eius in sua operatione cessantibus, vel debilitatis actibus inferiorum potẽtiarum. Vel raptus est fortis actuatio & vehemẽs in superiori potentia. Vnde cessant operationes inferioris potẽtiæ: vel ita debilitantur & ligãtur, vt superiorem in sua operatione nequaquã impediant, & extasim dicit idem quandam speciem raptus: de qua supra suo loco: vide eundem tractat. 3. & 1. super Magnificat.

RAPTVS, extasis, & mẽtis excessus, differunt ſm Doct. ex dictis Aug. super Gene. Qđ raptus quem habuit Paulus, & excessus mentis quem habuit Adam in sopore, & etiam Petrus in vigilia, nec non extasis quam habuit Ioannes in Apocal. dicit se in spiritu fuisse. Ista quamuis in scriptura pro eodem accipiantur. Aliquando, licet pro eleuatione mentis ab exterioribus sensibus, tamen vario modo, quia huiusmodi eleuatio fit dupliciter. Vno modo per abstrationem à sensibus quantum ad intentionem tantum, cùm tota mens intendit & vacat diuinis: ita quod etiam vtitur sensibus, & sic largè dicitur omnis contemplator bene esse in extasi, vel in excessu mẽtis, aut raptu: iuxta quod Dionysius de diuin. nominib. dicit: Est extasim faciens diuinus amor. Alio modo vsitatius, & propriè dicitur extasis vel excessus, aut raptus, cùm quis abstrahitur ab actu sensuum ad aliqua supernaturaliter videnda: siue imaginaria visione, & hic accidit Petro & Ioanni Euangelistæ: siue intellectuali uisione ad uidendũ Deum per essentiam, & sic fuit raptus Paulus, &cæt. Siue ad videndum Deum, non quidem per essentiam, sed sic quod intelle-

ctus

ctus intelligit Deum per aliquas intelligibiles immissiones, & sic fuit extasis Adę secundum Augustinum super Gen. ita refert frater Pelbartus libro secundo Rosarii Theologiæ in dictione GRATIA. §. 1. Item extasis siue excessus mentis (vt dicit Gloss. super illud Psalm. Ego dixi in excessu meo.) alias in extasim fit, inquit, quandoque ex pauore mentis in stuporem reuelationis: quandoque siue pauore ex aliqua reuelatione: de extasi vide supra suo loco.

RATIO secundum Guil. Scotistam in primo distin. prima, dicitur tripliciter. Vno modo dicitur vis intellectiua. Secundo dicitur ratio forma constituens hominē seu modus cognoscendi, inquantum distinguitur Angelicis spiritualibus, quia homo cum discursu intelligit, Angelus autem non cum tali discursu, & sic ratio distinguitur ab intellectu. Tertio modo ratio accipitur pro diffinitione alicuius entis, vel quidditate seu ratione formali: sic dicitur quod entitas est ratio subiectiua entis, & hoc modo dicimus, quod attributa diuina distinguuntur formali ratione inter se & essentia, vt inquit Pelbart. Ratio secundum sanctum Bonauen. dist. 14. in solutione argumen. artic. 2. quæst. prima, libro 4. accipitur communiter & propriè: communiter comprehendit totam portionem animæ diuisam contra sensualitatem, in qua ponuntur tres potentiæ. Propriè accipitur pro potentia diuisa contra concupiscibilem & irascibilem: alias vide acceptiones rationis apud Bruliferum dist. 6. quæst. vltima, libro 1.

RATIO est aspectus mentis, quæ bonum, malumque discernit, virtutes eligit, Deū diligit, secundum Augustinum libro de spiritu & anima. Et secundum beatum Thom. 1. sentent. dist. 3. quæst. 4. Ratio est natura intellectualis obumbrata. Et secū dum eūdem, ratio intellectus non sunt idem. Quia ratio quandoque est recta, & quandoque non recta, tam in speculatiuis quam in practicis. Sed intellectus semper est rectus, & ratio & intellectus non distinguuntur sicut duæ potentiæ, sed sicut diuersi actus eiusdem potentiæ. Quia intelligere est intelligibilē veritatem simpliciter apprehendere. Ratiocinari autem est procedere de vno intellecto ad aliud intellectum ad veritatem intelligibilem cognoscendam, secundum eundem par. 1. quæst. 79. artic. 8. Hinc ratiocinatio, quæ est discursus intellectus ab vno in aliud, à principio ad conclusiones: vt in syllogismis & consequentiis. Et ratio, vt est pars prudentiæ, est discursus intellectus. Et ratio distinguitur in superiorem & inferiorem secundū diuersa officia. Nam ratio superior est quæ intendit æternis conspiciendis aut consulendis. Ratio inferior est, quæ intendit temporalibus rebus: ex Augustino libr. 12. de Trinitat. de qua vide supra in dictione PORTIO. Est & ratio motus animi vera à falsis distinguens, à qua fit ratiocinatio, quæ à Græcis syllogismus dicitur. Et secūdum quod diuiditur in portionem superiorem & inferiorem, & sic sunt eius dictamina multiplicia (vt scribit Gerson de vita spirituali animæ, lect. 3.) quę sunt circa vltima principia, quæ apprehensis, cognitisque terminis, mox non cognosci non possunt: nec potest eis ratio dissentire. Alia sunt dictamina circa conclusiones ex eisdem principiis deducibiles. Ex primo officio nominatur ipsa ratio synderesis, quæ semper virgo, hoc est inuiolata perseuerat. Rursus ipsa ratio potest iuuari lumine superiori & supernaturali irradiatione ad aliqua practicè cognoscēda supra communem cursum creaturis rationabilibus: vt puta, hominibus cōstitutum, vel modo non vsitato naturaliter: hoc modo nominari potest ipsa ratio diuina, dum diuine reuelationi principaliter innixa cognoscit. Hæc Gerson. Et vt idem dicit parte secūda, de mystica Theologia speculatiua, consideratione 11. Ratio est vis animæ cognoscitiua, deductiua conclusionum, ex prœmissis elicitiua quoque insensatorum ex sensatis, & abstractiua quidditatum, nullo organo in operatione sua egens, per vltimā particulam distinguitur à sensualitate, quæ organo vtitur, per alias ab intelligentia simplici secernitur, cuius operatio magis attēditur in receptione cognitionis simplicis à superiori luce Deo quam attenditur in deductione conclusionū, quod est propriū rationis. Et superiorem rationis

portio-

portionẽ nomine viri, & inferiorem nomine mulieris appellamus. Tãtum enim viuacitatis & virtutis habet ratio dum superioribus intendit respectu illius quam contrahit ex inferioribus quantum vir à muliere differt in virtute. Rationi quandoque alia nomina tribuimus, vt quod est cœlum, medium in anima, quod est vmbra, intelligentiæ simplicis sicut intelligentia simplex in vmbra Angeli, & Angeli in vmbra Dei. Hæc Gerson. Et in cõpen. Theol. vis motiua animæ rationalis diuiditur per imperatiuã in consiliatricẽ in affectiuam: & in consiliatricem & affectiuam simul. Prima est liberum arbitrium, & synderesis. Secunda est ratio. Tertia est voluntas. Quarta dicitur ipse intellectus practicus. Multa aliàs de ratione scribit Gerson, &c.

RATIO quædam est recta, quædam non recta, & culpabilis. Est autem ratio recta (vt scribit Gabriel di. 12. q. vnica. articu. 1. lib. 3.) quæ est conformis diuinæ voluntati: rectitudinis enim omnium contingentium prima regula est voluntas diuina. Vnde impossibile est rationem rectã discordare à diuina voluntate, iudicãdo aliquid esse non rectum, quod est a Deo volitum, eò enim ipso quod aliquid est volitum, ipsum est rectum. Et ratio recta deprecatur ad optima: vt dicit Philos. 1. Ethic. ideo maior est inclinatio ad bonũ quàm ad malum in statu innocẽtiæ: propter quod in illo statu peior est abusus liberi arbitrii. Ex quo sumitur doctrina moralis notabilis, quam ponit Gabr. dist. 4. quæstione vnica libro secundo, Quanta cautela, quantusque rigor regendi liberum arbitrium necessarius est homini in statu naturæ lapsæ, si nulla existente intrinseca rebellione ceciderũt primus homo & Angelus in statu naturæ integræ.

RATIO NON RECTA quæ & vocatur culpabilis, dicitur dupliciter. Aut quia dictat falsum decepta errore vincibili: vtputa, quia dictat faciendum esse quod faciẽdũ non est: vel econuerso, propter aliquem errorem in vincibilẽ. Secũdò, quia omnino non dictat de agendo vel non agendo, sed dormit, non inquirit inquirenda, sed simpliciter obiectum ostendit speculatiue, & non practicè. Gabr. di. 22. quæst. 2. lib. secundo, Ad hoc autem quod actus voluntatis sit rectus, requiritur quòd fiat conformiter suæ regulæ. Regula voluntatis est ratio. ideſt dictamen rationis nõ culpabilis. Actus autem voluntatis est vitiosus quando fit contra regulam rationis nõ culpabilis in existentis inesse debẽtis. De quo in dictione REGVLA videat.

RATIO HVMANA inducta ad ea quæ sunt fidei, dupliciter potest se habere (vt scribit B. Tho. 2. 2. q. 2. artic. 10. Et post eum Gabr. di. 25. qu. vnica artic. 3. dub. 4. li. 3.) Vno modo vt præcedens, puta, cum aliquis assentit veritati fidei propter rationem conuincentem, aliàs nõ crediturus. Et sic ratio inducta diminuit meritum fidei: imò totum tollit, ita quod sic assentiendo nõ meretur. Aliò modo ratio humana habet se vt consequens, cum scilicet homo habet promptam voluntatem credendi diuinæ auctoritati, & diligit veritatem creatã, & super ea cogitat si quis rationes ad hoc inuenire posset, non quidem vt firmius credat (sic enim humanã rationem diuinæ auctoritati præponeret) sed vt credita magis intelligat, defendat, ac piis (docendo) opituletur. Sic ratio humana non tollit meritum, sed est signum maioris meriti. Tollit quidem fidem acquisitam & actum fidei, quia non stant simul scientia quam ratio humana gignit, & fides acquisita in eodem & respectu eiusdem, licèt stent simul scientia & fides infusa (vt aliàs dicitur) non tamen tollit meritum voluntatis, quo vult credere, etiam si ratio non adduceretur, & auget meritum, cum ex charitate imperat intellectui inquirere rationem ad fidem prædictam, & ad Dei honorem ac lucrum animarum. Gabriel.

RATIO NATVRALIS (vt scribit Petrus de Aliac. dist. 2. qu. 3. arti. 3. li. 1.) dicitur ratio sumpta ex his, quæ nobis apparẽt de cõmuni cursu naturæ. Sic sumendo patet quod multæ rationes naturales possunt heri & factæ sunt a Philosophis, concludentes tantum vnum esse Deum, licèt nõ euidenter, tamen probabiliter & probabilius quàm posset concludi oppositum.

RATIO FORMALIS OBIECTI. Et dum loquimur de ratione formali obiecti, vt iscribit Gabr. dist. 27. q. vnica art. 3. dub. 3. lib. 3.

li.3.aut intelligitur aliquid reale éxistés formaliter in obiecto,aut intelligitur aliquid in intellectu obiectum apprehendente,puta,conceptus seu cognitio mentis obiectum repræsentans,& quo ab intellectu uoluntati præsentatur. Si primo modo, sic non est nisi una ratio essentialis in Deo, plures uerò relatiuè,quia in Deo non est nisi una essentia, & plures relationes,non essentialiter, sed realiter distinctæ. Vnde omnia attributa quæ de Deo essentialiter, ac per hoc de tribus personis prædicantur,communiter nihil distinctum important in Deo. Exempli gratia. Sapientia nihil importat aliud in Deo, quam potentia,quam bonitas, iustitia, misericordia. Nam idem omnibus modis est in Deo sapientia,potentia,bonitas,iustitia,misericordia. Et si illi termini acciperentur præcisè pro sapientia diuina,potentia diuina,&c.non importando aliquâ creaturam, essent synonyma. Si uerò per rationem formalem obiecti, intelligitur actus cognoscendi,qui conceptus rei dicitur,quo cognoscitur obiectum ab intellectu,& ab eodem uoluntati præsentatur. Sic de Deo possunt haberi diuersę rationes formales tanquam de obiecto uolibili, imò tot, quot de eo possunt haberi conceptus non synonymi. Et in genere possent esse duæ rationes formales Dei ut obiecti. Aut forte triplex ut ponit Scotus di.27.li.3. Vna quę repręsentat Deum in se, non per respectum ad aliquod extra se,id est ad creaturam, siue sit ratio absoluta siue relatiua. Altera ratio obiectiua est conceptus repręsentans Deum in ordine ad creaturam,ut bonum, seu conueniens creaturę, ut sunt rationes creaturis, redemptoris, beatificatoris, conseruatoris, & similes. Tertia posset esse ratio complexa uel incomplexa, non curo, includens utrunq; id est repręsentans Deum ut bonum, infinitum in se, & participabile creaturæ. Vide latiùs Gabr. ubi supra. Et ratio formalis intellectus est posse tẽdere in obiectum cognitiuè,non curando an intellectus ne intẽdat per suam essentiam seipso, siue per aliquod sibi superadditum. Vide Gabrielẽ distinct.9. quæst.1. libr.1.

RATIONIS aliqua esse eiusdem [ut scribit Gab.di.9.q 2.li.1.]dicúntur quæ sunt simillima eodem modo quo duæ albedines, & quælibet res eiusdem speciei specialissimę sunt simillimę. Ex quo habetur quod paternitas & filiatio non sunt eiusdem rationis, quia non sunt simillimæ,cũ duæ paternitates similiores sunt paternitate & filiatione. Similiter spiratio & generatio non sunt simillimę. Et impossibile est secundum cũdem in creaturis aliqua esse alterius rationis,& non distingui essentialiter: ideo semper hanc distinctionem essentialem præsupponit sicut specifica differẽtia præsupponit naturalem. Vide latiùs Gabrielem.

RATIO BONITATIS in genere [ut scribit Gerson par.4.in descriptionibus terminorum ad Theolog. utiliũ.] est ratio perfecti secundum aliquos, uel est ratio appetibilis. Ratio bonitatis moralis de gñe est bonitas obiecti,seu materię circa quã est habitus uel actus moralis uerè uel participatiuè liber. Ratio bonitatis moralis simpliciter est bonitas contracta ex fine & obiecto,& cæteris circunstantijs secũdum dictamen rectæ rationis inditæ naturaliter uel humanitus acquisitæ. Ratio bonitatis gratuitæ est bonitas contracta ex gratia gratũ faciente & infusa. Ratio imputabilitatis in actu est emanatio eius libera uerè uel participatiuè a rationali creatura. Ratio laudabilitatis est imputatio ad laudẽ. Ratio uituperabilitatis est impurabilitas ad uituperiũ. Hæc Gersõ.

RATIO SEMINALIS secundum Scotũ est forma substãtialis ipsius seminis,uel quędam qualitas necessariò sequens formã substantialem seminis, quæ est quodam modo alteratiua siue dispositiua ad corruptionem seminis,ut ex ipso generetur aliquod simile perfectius. Corollarium. Corpus Christi non fuit formatum ex semine,quia fuit de purissimis sanguinibus Virginis. Brulif.di.18.q.2.lib.2.& q.3.qui & fusius de hoc scribit. Vide de ratione seminali in dictione SEMEN, inf.

RATIONALE est duplex secundum Philos. Quoddam rationale principaliter, & in seipso, siue[ut alij dicunt] per essentiam, sicut intellectus. Quędã sunt rationalia: quia obediunt rationi sicut filius patri, quæ sunt rationalia per participationẽ.

Et ita

Et ita in homine est aliqua vis irrationalis tantum sicut potentia nutritiua: quædam verò rationalis tantùm, sicut intellectus & ratio: quædam verò secundum se irrationalis. Rationalis autem participatiuè, sicut omnis vis appetitiua causa concupiscibilis quam irascibilis & voluntas. Hæc Thomas in commento. Et secũdum hoc diuidit Philosophus virtutem ĩtellectualem & moralem, ponens intellectualem in rationali per essentiam, scilicet in ratione siue in intellectu. Moralem in rationali per participationẽ, scilicet in appetitiua parte, quæ includit vtrunque appetitum sensitiuum & voluntatem. Est ergo voluntas irrationalis per essentiã. Rationalis autem per participationem. Nõ ergo Philosophus per partem irrationalem intelligit tantum appetitum sensitiuum, sed omnem appetitum & ita voluntatem. Huic concordat sanctus Tho. 1. secundæ, q. 56. art. 6. Rationale per participationem non solùm est irascibilis & cõcupiscibilis, sed omnino, idest vniuersaliter, appetitiuum. Sub appetitiuo autem comprehenditur volũtas. Hæc ille. Sic duplex est irrationale. Nam quoddam est irrationale, quod non participat ratione: sicut plantatiuum & potentia nutritiua in homine. Vide ad hoc Gabriel di. 23. q. 1. art. 3. dub. 1. lib. 3. Quædam aliqualiter participant ratione, secundum quod nata sunt obedire rationi: sicut appetitus sensitiuus, qui concupiscit, &c. Et appetitus tam sensitiuus quàm voluntas persuaderi potest, increpari & admoneri, vt procedat vel non procedat ad actuũ suorum executionem.

RATIONALE dicitur vno modo (secundũ sanctum Bonauent. di. 25. quæst. 2. lib. 1.) quod habet potentiam discernendi bonũ à malo, verum à falso: & sic Deo & creaturæ conuenit. Alio modo quod habet potẽtiam discernendi per inquisitionem & collationẽ, & discursum, & hoc est proprium animæ coniunctæ carni. Vel aliquid dicitur rationale (vt idem scribit di. 23. q. 1. lib. 3.) Aut quia consonum est rationi eleuatę & illustratæ à luminæ veritatis supernæ. Aut quia consonum est rationi conuersæ ad cognitionem sensibilem, sic hoc secundo modo frequenter ratio ad sensibilia conuersa iudicat esse vera quæ sunt falsa, & esse bona quę sunt mala, & econuerso. Vnde nonnulla videntur sibi irrationabilia, quæ sunt valde rationabilia: sicut patet, quia nonnulla videntur irrationabilia Philosophis, quæ tamen videntur valde rationabilia Christianis: vt omnino continere & omnino mendicare, & similia, & quantum præcellit iudicium viri, iudicium pueri: tantum præcellit iudicium viri Christiani, iudicium vnius Philosophi, & iudicium rationis sursum conuersæ ad iudicium rationis ad inferiora depressæ, & hoc non impedit fidem esse virtutem: quia credit aliqua quæ videntur esse irrationabilia homini. Aliquando enim sunt rationabilia homini spirituali, & hoc facit ad rationem virtutis, vt credat sine ratione. Si enim crederet per rationem cogentem, illa credulitas non esset voluntaria, sed necessaria: & sic non esset virtuosa, nec meritoria. Hæc S. Bonauentura.

RATIONABILE secundum Richard. dist. 1. art. 3. q. 2. & post eum scribit Gab. eadem di. q. 3. artic. 3. dub. 4. lib. 4. potest dici dupliciter. Vno modo, quia est de naturali dictamine rationis, sicut principia legis naturæ, & conclusiones ex eis euidenter deductæ. Alio modo, quia nihil continet rationi contrarium, & ex rationabili causa, & modo debito est institutum pro tẽpore & loco. Primo modo, non omnia sacramenta legalia sunt rationabilia, quia non de lege naturæ, sed secundo modo fuerunt valde rationabilia, quia summa sapientia à qua quæcunque procedunt, ordinata sunt. ad Rom. 13. Et certi mysterii gratia futuræ salutis significantia, & ita ex rationabili causa instituta.

RATVS est obligatio ad pœnam propter peccatum, secundum B. Thom. 2. senten. di. 30. q. 1. art. 2. vel est ordinatio peccatoris ad pœnam. Et aliquando sumitur pro culpa: aliquando pro pœna, quia est medium quodammodo inter vtrunque, secundum eudem 2. senten. d. 42. q. 1. ar. 2. Vnde Scotus q. 1. di. 14. lib. 4 Et Gabr. eadem dist. q. 1. ar. 1. lib. 4. Reatus, macula, & offensa, nihil aliud sunt vel dicunt, nisi ordinationem peccatoris ad pœnam suo peccato, quod transiit, condignam, & inquan-

inquantum, disconueniens est animæ, dicitur macula eius. Sicut per oppositum conueniens dicitur eius pulchritudo. Inquantum autem est obligatio ad pœnam dicitur reatus, & vt est actus voluntatis diuinæ, per quem ordinatur ad talem pœnam, dicitur Dei offensa. Nihil enim est aliud offendi vel irasci in Deo quam velle vindicare peccata. Est itaque reatus ordinatio ad pœnam. Illa autem ordinatio vel accipitur passiue pro ordinato connotando cætera, scilicet Deum pœnam peccata. Actiuè verò est Deus ordinans. Reatus & macula dicunt ordinationem passiuè: ideo sunt realiter peccator ordinatus. Offensa accipitur tantum actiuè, & sic supponit pro Deo vindicare volente: est enim offensa actus diuinæ voluntatis, quo vult vindicare. Gabriel.

REBELLARE, ex re & bello, & propriè significat repugnare. Vnde rebelles dicuntur, qui in fide non permanent, & iussis potestatum repugnant. Et rebellio repugnãtia. Rebellio autẽ seu pugna sensualitatis ad rationem in nobis ex tribus causatur secundum beatum Thom. di. 17. q. 2. articu. 2. lib. 3. Primo ex diuersitate volitorum, quia sensus naturaliter inclinatur, & appetit carni conuenientia, quæ nonnunquam voluntas rationis liberæ respuit: vt patet de continente. Secundò patet, quia sensualitas in suum volitum effrenatè & sine regimine rationis fertur. Tertiò, quia sensualitas affrænate tendens in suum volitum motum rationis, retrahit, vel impedit in toto, vel in parte. Hæc duo vltima in Christo non fuerunt. Non enim fuit in appetitu sensitiuo aliqua inclinatio actus vel delectatio contra volitionem rectam. Cuius duas causas adducit Occam in suo tertio. q. 12. Vide post eum Gab. di. 17. qu. vnica, libr. 3. Fuit autem in Christo intentissima contemplatio diuinorum: ideo non poterat surgere in eius sensu aliqua vitiorum rebellio impeditiua quomodolibet rationis in actibus suis, &c. Fuit & in Christo aliqua rebellio, quia in eo nõ fuit perfecta quietatio sensuum inferiorum, neque inferioris portionis rationis, sicut in cæteris beatis. Et licèt fuit beatior cæteris, tamen eius beatitudo non redundabat in vires inferiores. Et rebellionis carnis contra spiritum causam Philosophi nescierunt, vt ostendit Gerson parte tertia de passionibus animæ consideratione 8. & tract. 2. de canticordo ait: Nullus vnquã philosophantium, & perscrutatorum seculi, potuit attingere vnde esset dissonantia talis, vel rebellio in homine carnis & spiritus, quam heu, cogimur sentiendo fateri, sola fides hanc ex peccato primorum parentum venisse reuelat. Quamuis cognouerunt rectitudinem vel virtutem humano cordi inesse debere, sicut Arist. tradit quod in virtuoso omnia consonant rationi. Quid autem magis homini proprium esse debet quam ratio, quã viuere consequenter secundum eam, & eidem consonare, &c.

RECEPTACVLVM locus in quem se tuo recipiunt. Cicc. omnium bonorum artium receptaculum dicitur, & de animis siue animabus. Vnde negare non possumus (vt inquit Thomas Argẽtinen. di. 45. li. 4. sententiarum) animas defunctorum ad aliqua loca corporalia destinari. Nam Luc. 16. dicitur quo mortuus ductus est ab angelis in sinum Abrahæ. Et illa receptacula (vt scribit S. Bonauen. di. 45. circa literam li. 4.) dicuntur abdita, non quod sint alia receptacula animarum modo, & post iudicium. Sed quia eadẽ nũc tunc nobis incognita, sed post iudicium & resurrectionem erunt nobis nota. Animæ quoque post mortem sunt in corporalibus receptaculis nõ circunscriptiuè, sed diffinitiuè (vt inquit Rich. di. 45. art. 1. q. 1. libro 4.) Animæ autem hominum post mortẽ immediatè destinantur vel ad locum gloriæ vel ad locum pœnæ (vt scribit Tho. Argentinensis, vbi supra.) Si ad loca gloriæ, sic locus animarum dicitur cœlum empyreum. Et iste locus diuiditur in nouem portiones, secũdum nouẽ angelorum ordines, in quibus collocantur animæ beatorum, iuxta varietatem gradum suorum meritorum. Si autem ad locum pœnæ, & hoc dupliciter contingit. Vel quia in huiusmodi locis est pœna sensus, & pœna damni simul, vel pœna damni tãtum Et quælibet istarum partiũ adhuc subdiuiditur per tẽporale & æternum. Et secundum hoc quatuor

possunt

possunt distingui loca pœnarum ipsarum animarum, quorum primus est infernus, locus perpetuæ damnationis. Alius est purgatorius: in quo est pœna sensus ad tempus & damni. Tertius locus est limbus puerorum in originali tantum decedentium. Quartus locus dicitur limbus patrum, ad quem locum Sancti Patres descenderũt, antequam Christus passus est. Istum locum Christus destruxit, quando ad inferna descendit. Quidam à Deo condemnantur ad tempus, vtpote quousque ad preces Sanctorum liberantur: vt patet de Traiano, qui ad preces Gregorii fuit liberatus a pœnis infernalibus. Post extremum iudiciũ non erit vlterius locus purgatorius, & tunc cessabit omnis pœna tẽporalis, & solum manebit infernus dãnatorum & limbus paruulorũ. Vide latiùs Thom. Argentinen. P. ædictis concordat Paulus Cortesius lib. 4. sent. di. 7. cùm ait: Itaque quemadmodum in corporibus quædam deorsum suapte pondere ferũtur, quædam superiora capessunt, qui locus vtrorumq; agitationis finis dicitur, sic his loci genus præmii aut mulctæ congruentia decernitur, quod earum actionis finis dicatur. Itaque non sine causa volumus animam tartarum, aut cœlum quasi domicilium capessere. Cortesius, Animę autem persæpè exeunt receptacula, sicut de beatis legimus. Possunt enim nos iuuare, reuocando à malo, docendo bonum, confortando & liberando, sicut patet de infinitis miraculis beatæ Mariæ, Frãcisci & Nicolai, &c. Et (vt scribit Rich. di. 45. art. 1. q. 3. li. 4.) Animæ exeunt aliquando de receptaculis suis, vel per diuinam potẽtiam, vel per naturam propriã, primo modo de inferno, De cęlo exeunt aliquæ animæ, non in perpetuum, sed ad tempus, nec de lege communi, sed ex aliqua speciali causa. Sic etiam de purgatorio aliquæ exeunt ad modicum tempus ante complectionem pœnæ suæ, post cuius completionem inde exeunt, illuc amplius non reuersuræ. Vide latius Richar. Damnati etiam apparent frequenter, vt de benedicto Papa refert Greg. Et vmbra sordida in vita beati Martini, vt scribit Petrus de Palude dist. 45. q. 3. in fine. Etsi (vt inquit sanctus Bonauentura. dist. 45. articulo primo, quæstione tertia, libro quarto,) ad perficiendam aliquam operationem exeunt beati, nunquam tamen dãnati, sunt enim ligati ad omne opus. vide latiùs Bonauenturã, & alios qui de receptaculis & exitu eorũdem plura scribunt, modicis contentisimus.

RECIDIVARE est iterum cadere. A quo recidiuatio, quæ est (vt dicit frater Osualdus) iteratio priorum peccatorum remissorum per pœnitentiam. Vnde & recidiuans qui (vt scribit Gabr. di. 22. q. vnica, ar. 1. lib. 4.) dicitur peccator, qui post peccata prius commissa per gratiam infusam a domino remissa nouo peccandi actu Deum offendit, siue per peccata similia prioribus dimissis, siue per dissimilia numero, genere, aut specie differentia, vt si fornicator post pœnitentiam iteret peccatum fornicationis, aut incidat in homicidium, aut furtum, vel Dei blasphemiam. Et in recidiuante in priorem vel aliam culpam, non redunt peccata remissa quantum ad pœnam æternam, nec redeunt in tali peccato quantum ad temporalem pœnam remissam, licèt maneat obligatio ad pœnam non solutam: Non enim consurget duplex tribulatio. Nau. 1. nec iudicat Dominus bis in idipsum, &c. Quamuis peccata per pœnitentiam remissa redeunt, quantum ad pœnã, per modum circunstantiæ aggrauantis peccata de nouo commissa ex persona recidiuantis. Ingratitudo enim est circunstantia aggrauans peccatum est enim ingratitudo per se vitium, quantò autem plura vitia concurrunt ad actum peccati, tantò peccata sunt grauiora & acrius puniendã. Peccans autem post remissionis gratiam peccatorum receptam, ingratus est gratiæ remissionis. Nam vt Seneca ait lib. 3. de beneficiis. Ingratus est, qui beneficiũ se recepisse negat: ingratus, qui dissimulat: in gratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. Recidiuans autem non solum non reddit bonũ pro beneficio remissionis, sed etiam malum iterum offendẽdo, & per consequẽs, peccans per recidiuã grauius peccat propter magnitudinem remissionis acceptę, quam si hoc beneficium non accepisset, & per hoc maiori pœna redditur dignus.

&

Et sic redeunt priora peccata remissa, nō quod propter illa si fuerint plene remissa de nouo puniatur, sed quia propter beneficium remissionis cui ingratus est recidiuans peccatum recidiuæ grauatur, & per hoc pœna eius crescit. Hæc & supe riora latiùs declarat Gabr. vbi supra con clusione prima & secunda & tertia Consonat prædictis Bruhf. dist. 22. q. 1. libr. 4. dicens: Peccata nullo modo redeunt quo ad culpam, quia postquam Deus per gratiam deleuit & dimisit peccatum, nūquā illud redit in animam. Occurrendum au tem recidiuo summum remedium est re sistendum esse principio tentationis, secundum omnium sanctorum doctrinam quotidie expertam. De quo videto per pulchrè apud Gerson parte secunda, de remediis contra recidiuū secundū quendam Magist. Parisien. editis.

RECONCILIATIO est amicitiæ reparatio, secundum B. Tho. 4. sent. dist. 15. quæst. 1. artic. 5. Et venit à reconciliare, quod est in gratiam restituere Quotiens, scilicet amici, qui interposita aliqua offensa aliquamdiu fuerint inimici, in pristinam re deunt beneuolentiam ac familiaritatem.

RECTITVDO & rectum dicitur iustum, vnde recti homines vocantur iusti. Et dicitur rectum perfectum officium, & rectè, bene, iustè, &c. Et rectitudo naturalis voluntatis est libertas voluntatis, qua secundum primam naturam a Deo acceptam potest se conformare rectè rationi Hæc autem rectitudo secum cōpatitur rebellionem inferiorum potentiarum, sed rectitudo naturalis voluntatis eius scilicet libertas non corrumpitur per peccatum. Illa enim realiter est ipsa volūtas, nec ab ea separabilis. Et in illa rectitudine creata est a Deo sine curuitate, sed non sine potentia se incuruandi seu peccandi, quę potentia bona est & non mala: nec data est libertas voluntati ad peccandum, sed ad liberè re, & laudabiliter ad bonum cōuertendum, & a malo se auertendum, po test tamen libertate sua abuti non vitio creatoris, sed culpa suæ abusionis. Gabr. di. 30. q. 1. arti. 3. dubio 4. li. 2. Summa rectitudo secundum eundem dist. 22. qu. 1. arti. 3. dub. 1. lib. 2. aut est habitus gratiæ vel iustitiæ originalis intensior possibilis viatori de communi lege, aut est rectitudo excludens omnem curuitatem & obliquitatem quantumcunq; modicam. Primo modo accipiendo veniale, stat cum summa rectitudine, sicut & nunc de viris perfectis dicit Iohannes. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, vt veritas in nobis non sit. Si autem accipitur rectitudo summa pro ea quæ excludit omne peccatum, sic negat quod veniale non corrumpat rectitudinem. Sic enim omne peccatum & morta le & veniale contrariatur summæ rectitu dini. Rectitudo voluntatis creatę (secundum Cardi. Camer. qu. 14. art. 2. li. 1.) est status voluntatis creatæ conformis obligationi voluntatis diuinæ, & iste status potest esse vel positiuus vel priuatiuus secundum quod voluntas creata potest se conformare voluntati diuinæ vel positiuę, scilicet, habendo aliquid quod tenetur habere, vel priuatiuè, scilicet, carendo illo quo tenetur carere, & obliquitas voluntatis creatæ describitur per oppositum, vt ibidem patet & suo loco dictum est litera O. Vide & de rectitudine Scotist. lib. 4. di. 22. vide & in dictione REGVLA.

RECTITVDO ACTVS, non est aliud quam ipse actus qui debitè elicitur secūdum rectam rationem, vt habet Occam q. 10. lib. 3. sen. & qu. 14. tertii quodli. & post eum scribit Gabr. di. 23. q. 1. ar. 3. dub. 8. libr. 3.

REDEMPTIO idem est quod liberatio. Et est duplex (vt notat Bruhf. dist. 40. q. 1. li. 1.) scilicet subleuatiua. Et est illa qua aliquis post lapsum liberatur & redimitur à peccato quod in fuit, hoc modo omnes homines excepto Christo & beata Maria virgine gloriosissima, fuerunt redempti subleuatiuè. Alia est redēptio subleuatiua qua aliquis redimitur a peccato, non qđ aliquando infuit, sed quod infuisset, nisi redemptus fuisset. Hæc redemptio multò melior est, &c. Patet in exemplo familiari. Tres vadant in campis, quorum vnus scit latentem foueam & viam, &c.

REDEMPTOR aliquis dicitur tripliciter. Vno modo principaliter, quia restituit captiuum libertati precio accepto. Alio modo dispositiue & quasi instrumentaliter, quia liberationis precium tribuit. Primo modo tota trinitas hominē redemit, quia

quia tota trinitas precium datum, scilicet satisfactoriam passionem acceptauit, propter quam peccatum remisit non imputando ad pœnam, & gratiam contulit ordinando ad gloriam, & per hoc libertati restituit. Secundo modo solus Christus secundum humanam naturam, secũdum quam passus est, preciũ soluit, quia patiendo satisfecit. Gabr. di. 19. q. vnica, art. 3. dubio 3. li. 3. Non discrepat à prædictis S. Bona. di. 19. ar. 2. q. 1. li. 3. quĩ vult totam trinitatem esse redemptorem auctoritatiuè, pro eo quod indiuisa sunt opera trinitatis. Si autem redemptor dicitur ab executione: sic respicit humanitatem, quę assumpta est à solo verbo, & hoc modo competit soli filio, ad hoc videre potes Magist. dist. 19. lib. 3. Et Deus, non inquantum potens, vel inquantum sapiens, sed inquantum bonus & benignus nostram redemptionem operatus est per incarnationem filii Dei (vt scribit Gers. parte 2. in compendio theologiæ, expositione tertii arti. fidei.) Et redemptio nostra non potuit fieri, nisi per hominẽ iustum & innocentem: vt vult Iaco. de Valen. super illud Psal. Fallax equus ad salutem, &c. & Gab. serm. 1. de circuncisione Domini, & talis homo fuit Christus.

REDDITVS, vide in dictione CENSVS. Et redditus censuales de se & de suo genere non sunt illiciti. Patet in fundationibus Ecclesiarum, & in cõcessione quam quis facit de re sua. Et censualis contractus, si fiat ad vitam, non ex ea redditur de se, & ex suo genere vitiosus, si intentio est recta, sicut esse potest cõformiter ad legem diuinam, & precium conueniens iuxta patriæ mores & leges attento, quod ibi est probabilis incertitudo lucri vel damni, quam luristę multum notant. De quo legito Gersonem de contractibus parte secunda, propositione nona & decima & vndecima & duodecima.

REFERRE, capitur dupliciter (vt scribit Brulifer di. 1. q. 1. libr. 1.) scilicet positiuè, & est aliquid quod est natura sua est referibile in Deum, vt amare propter Deum. Alio modo negatiuè, & est aliquid quod ex ordinatione ipsius voluntatis propter Deum oditur vel respuitur. Nam peccatum potest referri in Deum & in eum ordinari nolendo illud, & fugiendo, seu pœnitentiam agendo.

REFERRI in finem debitum secũdum Sco. di. 41. secundi, & S. Bonauen. contingit tripliciter, & totupliciter contingit actum non referri. Primò actualiter, dum quis actu cogitãs de fine, vult actum propter finem. Secundo virtualiter, quando ex cognitione & dilectione finis deuentum est ad volendum aliquid, quod conducit ad finem, licèt tunc nõ cogitet actu de fine. Habitualiter, quando aptus natus est referri in finem, vel sic. Quando manens cũ charitate, est referibilis in finem. Et tunc actus dicitur referri vel esse referens habitualiter, quando est rectè circunstantio natus de genere, bonus rationis rectæ cõsentaneus, ita quod posset per voluntatẽ in finem debitum referri, si haberetur de eo actualis cogitatio. Sic dicitur non referri negatiuè, quia nec actualiter nec virtualiter refertur. Secundo priuatiua, quia non est natus referri, vt actus peccati. Tertio contrariè, quia corrumpit principium referendi: puta, gratiam vt peccatum mortale. Gabr. in primo di. 1. q. 1 Sic secũdum Greg. (vt ibidem refert) nullus actus est mortaliter bonus sine relatione actuali vel habituali in finem vltimum. Siquidem referre habitualiter, est actum esse aptum natum referri actualiter, dato etiam quod ipse agens non sit in gratia, sicut aliquis infidelis Deum ignorãs, & tamen eliciens actum aliquem secundum dictamen rationis rectæ lumine naturali illustratæ. Is dicitur habitualiter referre, eò quod producit actum non malum natum referri actualiter in finem vltimum. Sed de hoc alias, vide & de hac triplici relatione Gabri. distinctione 41. quæst. vnica, articu. 3. dub. secundo, lib. 2.

REFERRI aliquid dicitur adhuc dupliciter formaliter & denominatiuè, vt scriptis reliquit Gab. dist. 26. q. 1. lib. 1. Formaliter illud dicitur referri de cuius intellectu est ipsa relatio, vt simile refertur ad sibi simile. Denominatiuè refertur quod refertur relatione, quæ est extra intellectũ eius, vt album dicitur denominatiue simile alteri albo. In diuinis autem nihil refertur denominatiuè, quia cum personæ relationibus constituuntur, relatio

est

est de per se intellectu personæ, neq; ibi aliquid refertur nisi persona.

REGENERATIO Spiritualis, est generatio quæ fit per Sacramentum, sicut Baptismus. Vnde & ab Apostolo Tarsen. ad Tim.3. Baptismus uocatur lauacrum regenerationis. Vnde ut scribit Richardus dist.42.art.1.q.2.lib.4. quod sicut in carnali generatione, per quam contrahitur carnalis cognatio, tria sunt ad illam generationem, dispositio quæ est in seminum cõmixtione, & ipsa generatio quæ est in fœtus animatione, & huius generationis manifestatio: quæ est per natiuitatem ex utero. Sic in generatione spirituali tria consideranda sunt, scilicet dispositio ad regenerationem, quæ est per Catechismum, & ipsa Spiritualis regeneratio, quæ est per Baptismum, & ipsius manifestatio, quæ est per confirmationis sacramentum, per quod homo fidelis ad publicam fidei confessionem exponitur in baptismo & cõfirmatione, ita forte uinculũ cognationis spiritualis cõtrahitur, quod impedit matrimoniũ cõtrahendũ, & si postea de facto contrahatur, dirimit contractum, ut latiùs uidere potes in dictione COGNATIO. Vide latiùs Richar. Nos itaque Christiani per fidẽ & baptismum generati, portamus imaginem & uestigium passionis Christi in fronte, & totius trinitatis [ut uult Iacobus de Valent. super ps. 32.] cõgregans sicut in ut re aquas maris. Nam licèt Deus luceat in omnibus hominibus per gratiã, tamẽ in solis fidelibus lucet p recreationẽ & gratiam, quem characterem accepimus in baptismo, & etiam in Cõfirmatione.

REGNVM à regendo dicitur, ideo qui alios sub sua prouidentia habet, regnum habere dicitur, ex beato Tho.4. sententiarum distin.49. quæstio.1.artic.2. Vnde regnatiua prudentia, quæ dirigit principem in ordine ad regnum, secundum eundem 2.2. quæstio.50. artic.1. Regnum secundum Gersonem parte 2. de origine iuris & legum, describitur. Quod est policia sub uno bono, uel expressius, quod est congregatio communitatis perfectę sub uno secũdũ leges suas bona pro republica. Dicitur autẽ unus ille bonus, uel rex uel Imperator, seu monarcha, qui non proprium principaliter, sed commune bonum intendit in suo principatu.

REGNVM Dei est multiplex [ut literis mãdauit doctissimus Dominus Prępositus Gabriel. lect.67. canonis. & in sermone eiusdem. Quęrite regnum Dei, dominica 15. Nemo potest duobus dominis seruire. Primum est regnum Dei uniuersale, de quo in ps.202. Regnum ipsius omnibus dominabitur. Et 1. Timot.6. Solus potens Rex regum & Dominus dominantium. Secundum est regnum in scripturę, de quo dr Mat.21. Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti faciẽti fructus eius. Auferetur à uobis carnalibus & induratis Iudęis regnum Dei, id est intelligẽtia spiritualis scripturę sacrę pro eo quòd Christum reprobastis, qui uerũ scripturę intellectum reseruauit, unde excęcati sunt in diem hunc. Tertium est regnũ Ecclesię militãtis, de quo plurimę habentur parabolę Euangelicę, sicut est ista. Simile est regnum cęlorũ sagenę missẽ in mari. Itẽ, Colligent de regno suo omnia scandala, id est de Ecclesia, secundum expositionem Gregorij. Quartum regnum est regnũ gratię. De quo Luc.17. Regnum Dei intra uos est, id est gratia, quę ueri regni origo est & principium. Quintum est regnũ glorię, de quo Luc.14. Beatus qui manducabit panem in regno tuo. ubi gloria est in beatitudine. Sextum regnum est locus beatitudinis, de quo Mat.13. Fulgebunt iusti in regno patris eorum, id est in cœlo. Septimum regnum Christi persona est, de quo Luc.11. Si in digito Dei ejcio dęmonia, pfectò uenit in uos regnum Dei, id est Christus. Glosa. Vide & de hoc latiùs ubi sup. Vide & Gersonem parte secũda, in cõpendio theologię, tractatu de septẽ petitionibus contentis in Oratione Dominica, effectu secundo secundę petitionis, & tractatu de cõsiderationibus, quas debet habere princeps, particula secũda. Et parte 4. sermone de sancto Ludouico dicit: supremus rex uniuersorum Deus ultra communem & publicam in rebus omnibus creatis suę bonitatis diffusionem dat ex specialibus quibusdã titulis creaturę rationali humanę triplex regnum. Dat regnũ naturale & intrinsecũ

seu monasticũ & personale, & illud fundatur in subiectione ad rectam rationẽ. De quo permulta ibi scribit, de quo dictum est ab uno sapiẽtum: Si uis subi omnia subijcere, subijce te rationi, tanquam regi. Ratio enim libera est, rex in hoc regno. Militantes & cõsiliarij in hoc regno [ut idem Gerson dicit, parte secunda, tractat. de considerationibus, quas debet habere princeps particula 3.] sunt uirtutes ipsæ interiores, tam insitæ quam acquisitæ. Serui sunt sensus corporales, uisus, auditus, gustus, olfactus, tactus, & ipsum cor. Peruertitur istud regnum, si dominãtibus tyrannicè membris corporeis rõ maledicta subseruit. Si præterea pro uirtutibus uitia seditiosa succedũt, ut si prudentia consiliatricem optimã uincit malitia, si continentiam luxuria iugulat, si fortitudinem ignauia, uel temeritas eneruat, si iustitiam demum iniquitas de iudicij throno deturbat. Hæc Gerson. Et de mendicitate spirituali ait. Hoc regnum incessanter persecutionẽ & impugnationem patitur, non est uitium aut peccatũ quod nõ ipsum hostiliter inuadat, uimque omnem faciat ad ingressum p̃ sensuum quinq; aditus, ut illic dominet & imperet, p̃bat per singula uitia. Vide eũ ibi &c. Et hoc dicitur regnum animæ, quod septem uitia capitalia inuadunt.

REGVLA, norma, qua lineæ diriguntur, quasi mensuram regens. Per translationem dicitur breuis rerũ præceptio. Brulifer dist 17. ar. 1. q. 3. lib. 1. ponit tres regulas cõmunes omnibus Theologis. Prima. Deus est pronior ad miserandũ quã ad puniẽdum: quia misericordia superexaltat iudicium. Secunda regula, Deus est pronior ad dandum, quàm ad auferẽdum, paret eadem ratione. Tertia regula: Quicunque est sufficienter dispositus ad recipiendum gratiam de congruo, in ultimo instanti illius dispositionis [uide licet cum sufficiens est] Deus immediatè eam tribuit, quo sequitur quando aliqs præparat se, uel disponit, ut auferatur ab eo gratia de congruo, Deus tamen non aufert ab eo. Secundò sequitur, quãquam aliquis se indignum reddat, seu de cõgruo demereatur sibi auferri gratiam multiplicando uenialia: tamen Deus ex abundanti misericordia nunquam auferet, nisi addat mortale, licèt quoque peccata uenialia non diminuant charitatẽ, quo ad substantiam: tamen quo ad feruorem diminuunt, &c.

REGVLA humanæ uoluntatis est duplex [ut scriptis reliquit Gerson par. 2. in cõpẽdio theologiæ de pctõ ueniali.] Vna propinqua, quæ est ipsa humana ratio. Alia est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei: Et per comparationem ad istas regulas sumitur & attenditur rectitudo uoluntatis, & omnis cõmensuratio cuiuscunque actus, quę talis debet esse, ut uoluntas nõ declinet a suis extremis, scilicet a Deo principio, & a Deo fine: ut uidelicet omnia a Deo se habere cognoscat, & in Deum omnia referat: A qua rectitudine & commẽsuratione, si diuertat, incõmensurata & deordinata erat, & ex hoc habet actus humanus, quod sit bonus uel malus, ex eo, scilicet quod debitam habet cõmensurationem, uel ea caret, & quanto plus recedit ille actus a debita cõmensuratione, tãto efficitur peior & deterior. Et hinc sumitur ratio peccati mortalis, & peccati uenialis, secundum scilicet diuersitatẽ inordinationis, quę cõplet rationem peccati. Duplex enim est inordinatio. Vna p̃ subtractionẽ principij & finis: ordinis scilicet Dei, & hæc inordinatio facit peccatũ mortale: quando scilicet anima per peccatum deordinatur usque ad auersionẽ, ab ultimo fine, qui etiam principium ordinis est, & cui per charitatẽ uniri debemus. Alia inordinatio est, qua saluato ipso principio & fine ordinis fit inordinatio solum circa ea quæ sunt circa principium & finem: & hæc inordinatio facit solum peccatum ueniale, quia tunc anima non deordinatur per peccatum, usq; ad auersionem ab ultimo fine, quæ est etiam ipsum principium ipsius ordinis. Hæc Gerson &c. De regulis uero uiuẽdi omnium fidelium &c. ponit idem quindecim regulas [parte quarta, in fine in admonitione morali p̃ sanctimonialib.] pro uolẽti Deo seruire, quæ quidẽ Christiano homini multum sunt utiles & bene notandæ. Videto eas apud eundẽ. Nõ omnia scribere opus est in hoc opere. Et

de

de regulis uiuendi singulorum hominũ in quocunque statu existẽtium, uide eũdem Gersonem parte prima tractatu de modo uiuendi omnium fidelium.

RELATIO est ordo vnius rei ad aliam, secũdum Beatum Thomam, in quæstionibus de potentia Dei, quæst. 7. arti. 9. & descendit a refero, quod aliquid referat, sine quo nec ipsum quidem possit consistere: vt pater & filius, Dominus & seruus, hęc quidem relatiua sunt, quia nec pater esse potest, nisi filium habeat, nec Dominus nisi seruum, & talis respectus [ut ita dicam] relatio vocatur.

RELATIO & abstracta relatiua, secundum Occam dist. 30. libro 1. senten. importãt intentionem, siue conceptum mentis, quo intellectus formaliter refert rẽ vnã ad aliam, ideſt, cognoscit res ad se aliquo modo habentes: & licèt res realiter sint tales. Exempli gratia. Similes in qualitatibus se realiter informantibus, aut distinctè seipsis circunscripto, quocunq; intellectus actu, tamen non possunt cognosci, uel exprimi tales, nisi mediante conceptu. Et ille conceptus, quo res cognoscũtur ab intellectu tales, dicitur relatio. Sicut licèt omnis homo realiter currat [vt pono] sine quocunque sincathegoremate intellectus: non tamen potest intelligi omnis realiter currere sine sincathegoremate omnis: vel dicitur quod relatio est extrema relationis [id est res adinuicem relatæ & fundamẽtũ] si distinguitur à termino a quo, ut similitudo, qua sortes similis est Platoni in albedine, nihil aliud est quam Sortes & Plato, quia illis existentibus, Sortes est similis Platoni omnibus alijs circunscriptis, & ille modus secundus uidetur probabilior Gabr. distin. 1. quæstione 1. libr. secũdo, Nam cum abstractum significat illud, quo aliquid formaliter denominatur denominatione sua cõcretiua, patet quod abstracta relatiuorum res extra significantium non important cõceptum mentis, Nam per cõceptum mentis nõ cõuenit denominatio relatiuis rebus extra, nõ enim dicitur Sortes similis Platoni, propter conceptum mentis, sed propter qualitates eiusdem speciei eis inhęrentes, licèt sortes referatur ad Platonẽ per actum intellectus. Sic enim saluatur quòd relatio & ad aliquid sunt termini primę intentionis: & genus generalissimum terminorum primæ intentionis: possunt tamen hy ad aliquid & relatio, accipi pro terminis secundę intentionis, sicut & substantia, qualitas, &c. pro terminis prædicamenti ad aliquid, de quo cõsulito dialecticos, sic non sunt genus generalissimum. Potest & tertiò dici quod abstracta relatiua supponũt pro uno extremo: puta, termino à quo, & cõnotãt reliquum cum fundamento, si distinguitur a termino à quo, vt paternitas supponit pro patre, connotando filium à se genitum. Similitudo Sortis ad Platonẽ supponit pro Sorte, & connotat Platonem, & duas qualitates in Sorte, & Platone eiusdem speciei, uide latiùs Occam & Gabr. & in logica, &c.

RELATIVVM dicitur qđ refertur ad aliud. Et termini relatiui sunt, qui ex sua institutione significant aliquid, & cum hoc connotant aliud, ita quod non possunt cognosci uerificari de suo significato, nisi intelligatur aliud quod connotãt, ut pater significat patrem, & cum hoc connotat filium. Et nunquam potest sciri quod pater uerificetur de aliquo, nisi intelligatur filius, qui est alius a patre, hoc modo sunt termini relatiui, creans, gubernãs, conseruans, iustificans, beatificans, puniens & similes. Caput uero & manus licèt significent partes totius, quia tamen potest cognosci aliquid esse caput, non cognito toto, &c. non sunt relatiua.

RELATIO est duplex, scilicet, realis & rationis. Relatio realis est, quãdo res significata p relationẽ siue cõcretũ relationis, est talis, qualis importatur esse p tale cõcretum sine operatione intellectus, vt relatio similitudinis est realis, non quòd similitudo sit respectus ab omnibus absolutis distinctus, sed quia Sortes potest esse similis Platoni, circunscripta quacũq; operatione intellectus. Sed relatio rationis est, quando res non est talis qualis significatur per relationẽ sine operatione intellectus, sicut relatio prædicati ad subiectũ, signi instituti ad signatum, precij ad appreciatũ: quia nihil dici posset prędicatum signum, precium sine operatione

intellectus. Intellectus enim est qui prę dicat unum de altero, qui signa instituit, qui precium rei constituit, & intelligitur etiam sub intellectu uoluntas, ita scribit Gabr. di. 30. q. art. 1. li. 1. & di. 1. q. 1. lib. 2.

RELATIO REALIS [vt notat Gabr. vbi supra.] accipitur tripliciter. Primo modo per relationem realem intelligitur respectus, qui est res una distincta ab absolutis. Alio modo accipitur relatio realis, p multis rebus absolutis relatiuè significatis, ut numerus q̃ est multę unitates. Et significatur per illa relatiua duplum, triplum &c. Tertio modo accipitur pro termino relatiuo, qui secũdum se uel suum concretũ prędicatur de rebus ueris taliter, quod res ipsæ tales sunt, quales significant circunscripto quocunq; opere intellectus, illo modo similitudo similis, illi termini sunt relatiões reales, similiter paternitas, distinctio, idẽtitas, &c. Per oppositum de relatione rationis, ut subiectum, prędicatum, præciũ. nihil enim p̃ dicatum subiectũ sine opere intellectus [ut dictum est.] ut notat Gabriel in secũdo ubi supra. Creatio, actio, qua Deus denominatur formaliter creans, non est respectus realis in Deo creatore, accipiẽdo respectum realem primo modo. Pater, quia in diuinis non est aliqua realis relatio præter relationem originis. Sed nullam harum dicit creatio, quia nec paternitatem, nec filiationem nec spirationem. Item creatio de nouo & ex tempore dicitur de Deo, ergo non importat aliquid reale in Deo, consequentia probatur, quia quicquid est reale in Deo, conuenit Deo ab æterno. Nã si aliquod reale de nouo adueniret Deo, Deus cẽt mutabilis. Antecedens patet per Magistrum di. 30. primi. Et post. Appellatio, qua creator relatiuè dicitur ad creaturã, relatiua quidem est, sed nullã notat relationẽ quæ sit in creatore. Nec creatio actio dicit respectum rationis, sed dicit diuinam essentiam, & creaturam non potentem existere nisi posita diuina essentia, & nihil aliud, id quod multis probat Gab. dist. prima, quęst. prima, li. 2. ar. 2. Et creatio actiua non distinguitur a Deo, sed est realiter Deus, quia supponit pro creante, & connotat creaturam non potentẽ esse sine Deo, & ita est realiter Deus. Et relationes communes in Deo [vt idem Gabriel scribit di. 31. q. vnica, ar. 1. li. 1.] dicuntur identitas, æqualitas & similitudo, quę sunt personarum ad se, non ad creaturam, & ideo cõmunes appellãtur, quę sunt omniũ personarum, & cuiuslibet respectu singularium, quęlibet enim est idẽ essentialiter similis & æqualis omnib. simul, & cuilibet singillatim. Et idẽtitas & similitudo & æqualitas i Deo nõ distinguuntur, maximè accipiendo essentialiter, sed non sunt termini synonymi, quia sunt communes Deo & creaturę. In creaturis uerò non supponunt p eodem, quia nihil est sibi æquale uel simile sibi in creaturis, &c. Identitas uerò similitudo, &c. est realiter ipsa essentia, propter cuius identitatem in tribus personis ipsæ dicuntur æquales. De quo alias, & latius Gabriel ubi supra scribit.

RELATIO & ad aliquid differunt secundũ Gabr. di. 31. quæst. vnica, ar. 3. dub. 4. lib. primo, quia ad aliquid significat cõcreta relatiua. sed relatio significat abstracta relatiua, ex quo sequitur quod ad aliqd & relatiuũ sunt synonyma. Et relatiuũ supponit pro terminis, sed pater pro rebus, quare non sequitur, homo est pater ergo est relatiuum. Vide latius Gab. &c.

RELATIO EST DVPLEX, scilicet, intrinseca & extrinseca [ut notat Gabriel dist. 1. q. 1. arti. 1 li. 2.] Relatio intrinseca est q̃ semel posita semper manet, manentibus extremis & fundamento, ut diuersitas, similitudo. Dicitur notanter semel posita propter paternitatem, quæ est relatio intrinseca, quia licet Sortes genuit Platonem, tamen posset Deus Platonem creare, & tunc essent extrema, scilicet, Sortes & Plato & non paternitas, tamen posita semel paternitate per actum generationis filij, manentibus genito & genitore, manet paternitas. Quod sic est intelligẽdum secundum Occam. Relatio intrinseca est relatiua, quæ positquã semel supposuerunt pro certis absolutis illis manentibus simul & re absoluta, si quam, idest fundamento cõnotant, semper supponunt pro eis. Per oppositum de relatione extrinseca, ut unio, inhæsio, & relatione sex prædicamentorum Gabriel

RELATIO VIRTVALIS [ut literis mãdauit Gabriel di. 4r. li. 2. q. unica, ar. 3. dubio 2. post sanctum Bonauen.] nõ est qua quis refert in generali ad Deum omnia opera Dei uel anni, sed qua quis refert aliquod opus cõtrũ ad Deum, ita ut opus sequẽs directam habeat ad opus primũ ordinationem & consequentiam. Sicut est in illo qui dat centum marcas, uel qui intendit ire ad sanctũ Iacobum. In aliis nõ habet locum. Quod sic intelligo (inqt Gabriel) quod opus illud uirtualiter refertur in Deũ, cuius præcedens opus actualiter in Deum relatum est aliquo modo causa, ita illud opus non fieret nisi aliud præcessisset. Et facile sciri potest de opere an uirtualiter referatur in Deũ, & an cõsequatur ad opus actualiter relatum. Si quæro, cur das centum uel secundam marcam, aut cur paras perã & calceos? Si uere responderi potest per actũ actualiter relatum. Vel quia uolo dare centũ marcas, aut quia uolo ire ad s. Iacobum, signum est quod uirtualiter refertur in Deũ, & per consequens est opus meritorium. Ex quo infert s. Bona. ualde consolatoriũ uiris religiosis, scilicet, quod qui in principio ex charitate Deo uouerunt portare religiosis pondus, quicquid faciunt quod ad suæ religionis obseruantiam spectat ex prima intentione, est eis meritorium ad salutem, nisi forte [quod absit] contraria intentio superuenerit. In aliis autem quæ ad religionem non spectant: secus est: quia illa intentio se non extẽdit ad alia uirtualiter. Ex quo infert Gabriel ubi supra quod quicquid facit religiosus ex obedientia sui prælati, et si fuerit labor corporalis, pertinens ad uitæ sustentationem, si fuerit in gratia, est sibi meritorium, licèt tunc non ordinet in Deum ex prima intentione, qua se propter Deum subdit obedientiæ, propter quod non est paruæ securitatis religionem introire. Gabr.

RELIGIO est quæ superioris cuiusdã naturæ quam diuinam uocant, curam cerimoniamque affert secundum Ciceronẽ lib. 2. Rethor. Religio secundum Augu. libr. 10. de ciui. Dei, nihil aliud est quam cultus diuinus. Vel secũdum eundem li. de quantitate animæ. Religio est qua se anima uni Deo unde sese peccato subreperat reconciliatione ligat. Vel est studiũ sapientiæ [ut idem scribit libro de uera religione.] Et religio dicta est secundum Isidorum lib. 18. Etymol. eò quod per eã uni soli Deo religamus animas nostras, ad cultum diuinum, animo seruiendi. Vel dicitur a relegendo [ut uult Aug. li. 2. de ciui Dei] Deum quem amiseramus negligentes. Et religio cultus Dei quatuor nominibus nuncupatur, duobus apud Græcos, quæ sunt latria & theosebia, id est cultus diuinus uel bonus, & duobus Latinis. Sed differunt, quia theosebia respicit cultum Dei interiorem, q. proprie pertinet ad uirtutes Theologicas. Latria uerò respicit exteriorẽ seruitutem, quæ pertinet ad iustitiam. Ex Bonauentura 3. senten. distinct. 9. q. 2. articulo tertio.

RELIGIONES FACTITIAE dicuntur, quæ factæ uidentur post institutionem legis Euangelicæ, quas Anselmus factitias nominat. Gerson de perfectione cordis. Sed nunquid perfectius est ista tria habere, obedientiam, castitatem, paupertatẽ sub uoto, sicut habent religiones, quas Anselmus factitias nominat, ut ea quæ consiliorum erant, fierent sub præcepto, homo quoque subderet se perpetuæ seruituti, propter illũ cui seruire regnare est, & cuius regis frenis summa libertas est, & cuius uincula sunt alligatura salutaris? Ac perinde mutet statum de quadã libertate seculi in perpetuo sub uoto iugum. Sola autem Religio Christiana [ut idem ait Gerson parte prima de uera religione] ,ppriè, uerè & antonomasicè dicẽda est religio, quã Christus obseruauit perfectissimo & summo modo, patet: qa extra Christianam Religionem non est salus. Secundam partem nullus potest negare Christianus, quia sicut eam Christus docuit in Euangelio, sic & fecit: qa cœpit facere, & docere. Multa de christiana religione ibi Gerson. Est & religio christiana mundissima. Nam ubi inueniemus nos alibi inter homines bonam religionem & ueram Deo placentẽ, prẽter christianã religionem, ut scribit Gerson parte quarta, sermone primo, de sancto Antonio. Quæ est alia religio, taliter

bonos docens mores, & quæ adeo contrarietur uitijs, ſicut religio chriſtiana? Quæ eſt denique religio, quæ tãtum ad Dei ſimilitudinem creaturam eleuet humanam, & ad res ſpirituales ultra bruta animalia, quantum religio Chriſtiana? quam teſtes innumeri eam ad mortem uſque duriſſimam ſuſtinendam, & grauiſſima tormenta confirmarunt. Vide plura ibi de religione humana & aliis. Et idem parte tertia, de religionis perfectione & moderamine ait. Religio chriſtiana ſub uno ſupremo abbate Chriſto ſola eſt ſalutaris & perfecta. Multa ibi de perfecta religione & aliis. Et ut ſcribit Iacobus de Valentia pſal. 11. Tota Religio Chriſtiana dicitur congregatio iuſtorum, inquantum eſt adunatio omniũ fidelium. Sed dicitur concilium iuſtorum, inquantum omnes in ea congregati conueniunt, & conſentiunt unam fidem, & unum Baptiſma, & omnes uenerantur hoc Sacramentum, &c. Sacramenta Eccleſiaſtica, & credunt omnibus 12. articulis fidei. Epiſcopus hæc Chriſto politanus.

RELIGIOSVS non ſolum [ut ſcribat Gab. di. 41. ar. 3. quæ unica, dubio 2. lib. 2.] dicitur is, qui profitetur regulam factitiã, ſed omnis qui alicui prælato ſecundum Eccleſiæ ordinationẽ ſe ſubdiderũt: imò eadem ratione, quicũque ſtatum aliquẽ à Chriſto aut Eccleſia approbatum propter Deum ſuſcipiunt. Quod extendi poteſt uſque ad ſtatum naturæ matrimonialem. Et æſtimo [inquit Gabriel] illud potiſſimum fore intelligendum ſuo modo de Religione Chriſtiana, quæ utique eſt maior factitia, quia ſine ea factitia non ſufficeret ad ſalutem. Regula religioſorum eſt [ut ſcribit Gerſon tractatu de modo uiuendi omnium fidelium] uiuere in obedientia, caſtitate & paupertate. Et debent deuotè orare, & contemplari, & carnem mortificare contra uitia, & concupiſcentias. Vnde Auguſtinus in regula monachorum. In omnibus & ſuper omnia ametur, & honorificetur Deus. Et Hugo de ſancto Victore de clauſtro animæ. Summa religionis regula in hoc dependet, ut Prælati cuſtodiant ſuos ſubditos, ſubditi Prælatis benigne obediant deuoti ſint ſenes, iuuenes uerò laborioſi. Sit honeſtas in habitu, mediocritas in uictu. Sint in clauſtro aſſidui, & ad miniſtriam rari: non ſint ciuiles, ſed clauſtrales. Sint intenti Pſalmis, non cauſis. Non ſit rumor in clauſtro, ſed dilectio. In capitulo non lites, ſed cõfeſſio. In choro ſit ſacra ſimplicitas, & circa altare reuerentiæ honeſtas. De religioſis perplura alias, & in multis locis ſcribit Gerſon.

REMEDIVM Græcè φάρμακον dicitur. Remedium autem eſt duplex contra malũ, ſcilicet impediens futurum, & remouẽs malum præſens, ex beato Thom. prima ſecundę qõ. 42. art. 6. Et remedium aliquã contra peccatum eſt dupliciter [ut ſcribit ſan. Bonauen. diſt. 26. art. 2. q. 3. lib. 4. Aut quia liberat à peccato commiſſo, & hoc eſt per gratiam quæ in eo confertur. Quoddam quod liberat à peccato, quòd committeretur alias, & tale eſt matrimonium, quia multi infirmi uterentur concupiſcentia, niſi haberent uxorem, quam cognoſcendo carnis aduſtionem euaderent, & in tali quantum ad uſum, nõ eſt neceſſe gratiã dari, quamuis in actu ſuo poſſet hoc mereri. Remedium contra luxuriam eſt præcipuum fuga inertis otij. Quod uidit, qui ait. *Otia ſi tollas, periere cupidinis arcus.* Aſſit ſobrietas, familiaritas abſit. Cui ſententiæ ſubſcribit Sophia apud Gerſonem de cęlibatu, & caſtitate Eccleſiaſticorum &c. Et præterea remedium neceſſarium ad ſalutẽ, de quo ſcribit Scotus diſt. 1. qõ. 7. lib. 4. quod nullo tempore dimiſit Deus ſuos cultores ſine remedio neceſſario ad ſalutem, ſed omni tempore poſt lapſum fuit neceſſaria ad ſalutem deletio originalis, ergo quocunque tempore aliquod remedium efficax erat, ut latiùs probat Scotus, uel ſacrificium, uel oblationes ſicut fecerũt Abel, Noe, Melchiſedech, Abraham, de quo uidetur & Dominus Præpoſitus Gab. ſer. 1. de circumciſione Domini. Fuit ergo cõgruum remedium, ne idolatriam defluerent, ad quam proni illius temporis homines erant, quod Deus ſuis cultoribus inſtitueret ſacrificia ſibi offerenda, poſſibile autem eſt, quod aliquod determinatum ſacrificium foret ſacramentum,

non

non enim est contra rationem sacrificij quod ipsum uel oblatio eius sit sacramẽ cum, & tunc licèt indistinctè habetur de tali sacramẽto in diuersis locis scripturę quod sit institutum à Deo in lege naturæ Scotus. Sunt præterea remedia cõtra beneficia & maleficia, de quibus legito doctorem Martinum Plansch in opusculo suo de sagis doctissimè disserentem.

REMISSIO, accipiẽdo nomen remissionis largissimè. Remissio peccati i baptismo quadrupliciter potest intelligi esse ab alio quo[ut scribit Rich. dist. 5. art. 1. q. 1. li. 4. scilicet,]effectiuè, meritoriè, ministeriali-ter, & hoc uel sacramentum instituendo, uel instirutum administrando. Primo modo à Christo inquantum est homo, non potest esse remissio peccatorũ, sed sic est ab ipso inquantum Deus. Secũdo modo est ab eo inquãtum est homo, quia inquãtum est homo per suã passionem meruit, ut in baptismo remittãtur peccata. Tertio modo est etiã ab eo inquantũ, est homo, quia inquantũ est homo, ministerialiter sacramẽtum instituit in quo remittuntur peccata. Ipse enim inquantũ Deus, fuit institutionis principalis causa. Quarto modo est remissio peccatorum à ministris Ecclesiæ, & de tali remissione dixit Christus discipulis. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, Ioan. 20. Sed sic impropriè aliqs dicitur remittere peccatum. Rich.

REMISSIO PECCATORVM perfecta est remissio peccati quãtum ad culpã & pœnã, talis, scilicet remissio quæ tollit omnem reatum, & obligationem tã culpæ quã pœnæ, ueruntamen satisfactio non propriè tollit culpã, sed remissionẽ eius præsupponit, ad solam enim contritionem aut sacramentalem absolutionem reatus culpæ, & offensa Dei remittitur, & opera satisfactionis quę sequuntur ad remissionem ordinãtur. Gabr. di. 16. qu. 2. articu. 1. lib. 4. Potest autem de potentia Dei absoluta peccatũ perfectè remitti, sine satisfactione operis afflictiui, hoc enim non includit contradictionẽ, ergo. Non autem de potentia Dei ordinata fit perfecta remissio peccatorum sine pœnalium satisfactione operum, ut probat Gabr. ubi supra, conclusione 1. & 2. post Scotum dist. 15. Item si quis in peccato mortali existens conuerteretur ad Deũ eliciendo actum intẽsum dilectiõis Dei super omnia, nihil tunc cogitans de peccatis suis, tunc peccatum id potest perfectè remitti, absque satisfactione peccatoris formaliter pœnali, ut si quis subitò raperetur ad martyrium nisi sacrificaret, seu adoraret idolum, & ille propter Deũ magis eligeret mori quã idolatrare, nec esset sibi tempus nec mora eliciendi contritionem peccatorum, nec cogitare posset de peccatis, ille sic se offerens martyrio propter Deum tanquam ultimum finem perfectum dilectionis actum, & est uerè martyr, & per consequens euolat, Gab. conclusione 3. ubi supra. Sed sine satisfactione pœnali in habentibus usum rationis formaliter, non fit perfecta remissio peccati, regulariter accipiendo satisfactionẽ pœnalẽ generaliter pro omni actu habente pœnam annexam, siue ad quem sequitur pœna, quo modo etiam ipsa contritio est actus pœnalis, quia ad eam sequitur tristitia. Sine cõtritione autem in habentibus usum rationis regulariter nõ fit remissio peccati. Ex quo sequitur quod nõ fit remissio peccati actualis regulariter sine peccatorũ satisfactione pœnali formaliter uel uirtualiter, qa ad remissionẽ peccati necesse est concurrere actum voluntatis peccatoris, vel respectu peccati, qui est cõtritio, aut respectu Dei, qui est dilectio eius super omnia, & uterque illorum includit pœnam formaliter uel uirtualiter. Hæc singula prædicta latius deducit Gabr. ubi supra.

REMITTI peccatum mortale secundũ B. Augustinum sup Psalm. 31. nihil aliud est quam ipsum non imputari ad pœnæ æternæ uindictam.

REMISSIO VENIALIS peccati[ut idẽ scribit Gabriel dist. 16. quæ. 5. arti. 3. dub. 2. libro 4. post Scotum]nihil aliud est nisi remissio reatus ad pœnã. Et secundũ Scotum potest ueniale remitti manẽte mortali, quia potest solui pœna debita uenialì ab existente in mortali hic in uia, & in inferno, qua soluta, solutum est ueniale ac dimissum. Repugnat huic beatus Thomas, quoniã secundũ eum inimico quãdiu est inimicus, non remittitur offensa,

nec parua nec magna, sed habens mortale, est inimicus. Ad motiua Gabriel. respondent ubi supra, qui uult quod licèt nullus actus sit acceptus Deo, nisi is qui agit sit acceptus, quantum ad meritum uitæ æternæ, qa nullus actus sine charitate est meritorius uitæ æternæ. Est tamen aliquis actus uel passio accepta ad remissionem pœnæ temporalis peccato ueniali debitæ eius qui non est acceptus ad uitam, alioquin bona opera moraliter in mortali facta ad nihil acceptarentur, quod est contra omnes. Vide latius Gabrielem ubi supra.

REMVNERARE, retribuere, & remuneratio & retributio, & remunerabile. Et illud dicitur tripliciter secundù sanctũ Bonauenturam distinctione 48. articulo 2. quæstione prima lib. quarto, Primo modo quod aptũ natum est mereri, & hoc est liberum arbitrium. Alio modo quod est ipsi merenti coniunctum, ut corpus humanum. Tertio modo quod est ad ipsum ordinatum, sicut ad obsequium secundum hoc præmiatur homo aliquando in seipso, aliquando in corpore, aliquando ex eis quæ sunt sibi utilia, sic et præmiatur in seipso in corpore suo, & etiam in ipso mundo, qui eius est habitaculum. Vnde corpora cœlestia præmiari, non est aliud, quam hominem præmiari in illis, quia Dominus totum mũdum hominis amore faciet pulchriorẽ. Et ideo quia propter hominem præmiãtur corpora super cœlestia, secũdum eã proprietatem præmiantur, secundum quam sunt cõsona corporibus gloriosis. Hæc autem est lux, & ideo in luce & splẽdore augebuntur, & crescent. Hæc sanctus Bonauentura. Vnde Esaiç. 30. Erit lux Lunę sicut lux Solis, & lux Solis sicut septem dierum. Glossa, idest Sol & Luna præmium sui laboris percipient.

REMVNERARE nihil aliud est, nisi certè & euidenter cognoscere contrarium principij practici fieri nõ debere, ut dicit Gabriel di. 39. quæst. unica arti. 3. dub. 1. li. 1, 2. Sic dæmones & damnati apprehensis principijs assentiunt. Potentia enim intellectiua quæ est ipsa natura rationalis, manet in dæmonibus & damnatis, alioquin non remurmurarẽt, sicut instigare ad bonum, nihil aliud est quam assentire & cognoscere principium, ostendẽs aliquam operationem esse bonam & iustã, eamque fieri debere. Hoc autem nouerunt & damnati, nouerũt enim se prauè uelle, agere, & peccare. Potest autem ratio ita turbari pœnis & delectationibus, aut alia dispositione necessaria, quod terminos principij clarè apprehendere nõ potest, aut se ad ipsum principium conuertere ipsum aduertendo, & sic impeditur quantum ad assensum synderesis. De quo latius infra dicetur litera S.

RENOVARI, est nouum fieri, nouum autem facere, est lauacri. Et Baptismus renouat, quia omnem uetustatem peccati actualis tollit, culpam scilicet, & pœnam. Pœnitentia autem non renouat, quia licèt culpam tollat, non tamen omnẽ pœnam, & ideo aliquid uetustatis relinqt, quod subsistẽs satisfactio remouet. Gabriel dist. 13. quæstio. 5. articu. 2. libro 4. conclusione 3. Vnde secundum Apostolum, Baptismus est Sacramentum regenerationis & renouationis. ad Titum 3.

RENVNCIARE, aliquando pro nuncio accipitur, a quo renunciatio, & est rei uel iuris propri, facta scienter legitima refutatio, ut habetur. 7. quæstione prima, cap. quam periculosum.

REPRAESALIAE dicuntur generalis retẽtio bonorum aliquorũ auctoritate principis, uel ciuitatis pro recõpensatione dani dati indulta, ut quãdo unus de uno dominio nõ ualens cõsequi ius cõtra aliquẽ, de alio domino retinet res omniũ, quę sunt de tali dominio pro satisfactione, ut Angelus in summa, ca. repræsalia. Et quandoq; sunt licitæ, quandoque nõ (ut scribit Gabriel dist. 15. quæ. 4. lib. 4. Quod sint licitę requiruntur sex, scilicet quod Dominus, uel ciuitas requiratur pro iustitia ministranda. Secundo quòd constet de negligentia iustitiæ administrandæ, Tertia quod adeatur superior, si habet superiorem de iure & de facto, si adiri potest, & expediret. Quarto qđ cõcedatur a iudice proprio iniuriati. Quinta quod sit causa iusta & sufficiẽs, scilicet notabilis iniuria, aut læsio iustitię. Sexto quod non extendatur ultra terminum, quo ad dãnũ passum & quo ad personas

contra

contrà quas conceditur. Quicquid enim detinetur excedens passum damnũ, iniustum est. Similiter extendi non debet ad clericos & ecclesiasticas personas, neque ad bona eorum. Plura apud Leguleos legere potes. Acquirens autem aliqua per repræsalias stantibus prædictis sex conditionibus, nõ tenetur ad restitutionem. Si uero aliqua harum deficit, ad restitutionẽ quadruplici cogitur. In conscientia uerò tenetur ad omnium sic acquisitorum plenam restitutionem damnorum & expensarum, sed hæc ad iurisperitos.

REPRAESENTARE, id est iterum præsentare, sicut statua Herculis nõ repræsentat Herculẽ nisi ei qui prius uidit Herculẽ, nec possum scire an statua sit similis Herculi, nisi prius uiderim Herculem. Gabr. di. 3. qu. 2. li 2. Et repræsentans proprie accipiendo præsupponit notitia representanti. nec ducit nisi in notitiam rememoratiuam repræsentati.

REPROBARE, est aliquẽ iudicare indignũ uita æterna, ut est omnis indignus carés gratia, per oppositum approbare, & propter finale peccatum præuisum reprobatur, quicũq; reprobatur. Nicolaus de Orbellis dicit. Reprobare est uelle damnare. Et reprobatio tria importat. Primò odiũ Dei æternum, propter malitiam alicuius præuisam ab æterno. Secũdo abdurationem reprobati, quæ secundum Aug. nil aliud est, quàm Dei mandatis obuiare. Tertiò damnationem æternam seu punitionem. Primum est ex parte Dei, aliud ex parte ipsius hominis reprobati, sed secundum, scilicet, obduratio hominis, est ex suæ uoluntatis malitia. Tertium uerò scilicet, pœna æterna est ex Dei iustitia, qua redet unicuiq; secũdum opera sua. Frater Pelbartus post suum Guilhelmũ Scotistam.

REPROBATIO uarie describitur. Vnde Dominus Præpositus Gabr. dist. 40. qu. unic. art. 1. libr. 1. dicit. Reprobatio est præscientia culpæ, & præparatio pœnę, ut inquit Magist. Vel est ordinatio alicuius creaturę ad pœnam æternam. Et hæc pœna est effectus reprobationis, non autem culpa per quam reprobatus meretur æternaliter puniri, eo quod culpæ [Deus reprobans] non est actor, sed solùm præcognitor [ut clarè ostendit Magister in textu di. 40.] B. Thom. 1. part. qu 23. art. 3. ait, Reprobatio Dei est pars prouidentię respectu eorum, qui excidunt a beatitudine, sicut prædestinatio respectu eorum qui diuinitus ordinatur ad eam. Eckius doctor Theologię nostra tempestate doctissimus, in suo Chrisopasso, colligit aliquas doctorũ, discriptiones reprobationis. Vnde secundum Guilhel. Vorrilon, Reprobatio est præscientia iniquitatis & præparatio earundem ad damnationem. Thomas Argentinas, Reprobatio est æterna præcognitio mali usus liberi arbitrij, ratione cuius Deus decreuit hominem aliquem priuare gratia in præsenti, & in futuro punire pœna æterna, Et secundum eum dicit tria, scilicet præcognitionem culpę, subtractionem gratiæ, & præparationem pœnę. Capreolus ad mentem diui Thomę ait, Reprobatio est præscientie iniquitatis cum uoluntate permittendi casum in culpam, & inferendi damnationem pro culpa. Accedit Henricus Borcheim, quod reprobatio includit uoluntatem permittẽdi culpam, & inferẽdi pœnam damnationis pro culpa. Herueus Britto, Reprobatio est præsitio malitiæ alicuius & propositum permittendi eum cadere, & nõ eleuandi eum a casu. Greg Arimi. Reprobatio est propositum non dandi uitam æternam, uel nõ propositum dandi uitã æternã. Subscribit Petrus de Aliaco Gabri. Reprobatio est præscientia culpę, & præparatio æternæ pœnę. Vel reprobatio, ut ait Gabriel di. 41. qu. unic. art. 1. lib. 1. importat Deũ & pœnam æternam alicui infligendam, sicut prædestinatio importat Deum, qui daturus est alicui uitam æternam. Videatur Eckius Doctor Germanus non incelebris, mihi notissimus & intimus, qui præter cæterorum Theologorum morẽ, eloquentiam cum Theologica sapientia coniunxit.

REPROBATIO EST DVPLEX, ut scribit Brulifer dist. 40. art. 2. qu. 1 libr. 1. scilicet affirmatiua & negatiua. Vnde reprobatio negatiua est alicui non uelle dare gloriam æternam. Affirmatiua uerò est uelle damnare uel punire aliquam pro peccatis,

tis . Reprobationis negatiuæ nulla est causa uel ratio ex parte obiecti, sicut nec prædestinationis est causa obiectiualis. Et per hoc concordantur moderni Doctores, ut. Occam, Gregorius Ariminensis, qui uidentur contradicere Scotorell. Et secundum Eckius addendum est ad reprobationem affirmatiuam, æternaliter, quod Bruliser omisit, propter existētes in Purgatorio, quos Deus utiq; uult punire, sed nó æternaliter. Et secundum eundem Doctorem, qui pro meritis nô potest satis laudari, uera & propria ratio reprobationis uidetur uerius consistere in negatione quàm affirmatione . Ita enim uidetur intellexisse Apostolus & Propheta, cùm dixerunt . Iacob dilexi, Esau autem odio habui . Per odium Dei intelligitur reprobatio . Sed quid aliud est odire Dei quã nolle misereri, uel nô dare gloriam? Reprobare enim est nolle misereri, secundum Magistrum . Melius ergo fecerũt desinentes per negationem quàm desinentes per affirmationem, ut dicit Eckius noster in suo Chrisopasso, qui & de reprobatione & eius descriptione permulta notanda scriptis reliquit. Et ueteres uti plurimum loquuntur de reprobatione affirmatiua , recẽtiores cõtra de negatiua. Et secũdum Rich. [ut cũ refert Eckius [hominis demerita sunt ratio reprobationis , quantum ad connotatum, quod est tẽporalis obduratio & futura damnatio, non autem ipsius prœordinationis ad futuram damnationẽ est aliqua ratio.

REPTIBILE quicquid repit. Et dicitur qua drupliciter [ut scribit Sanctus Bonauentura dist. 15. libr. 2. in dubijs literalibus .] Vno modo quod se trahit ui oris , sicut uermes. Alio modo quod se trahit ui costarũ , sicut serpẽtes. Tertio modo quod se trahit ui penularum, ut pisces. Quarto modo dicitur reptile largè, quod in mouendo se magnam partem corporis applicat terrę, quamuis habeat pedes, sicut lacertæ & stelliones. Et sic secundum diuersas acceptiones reptile potest pertinere ad ornandum diuersa elemẽta Beatus Thom. part. 1. quæst. 72. art. 2. dicit. Reptile est animal cuius corpus non multum eleuatur à terra per instrumenta motus, repit ui costarum, ut serpens uel ui annulorum, ut annulosa. uel ui oris, ut quidã uermis. uel ui pẽnularũ, ut pisces. Amb. libr. hexam. Scimus reptilia dici genera serpentum , eò quod super terram repant, sed multò magis omne quod natat rẽptandi habet uel speciem uel naturã Hierony. in Genes. Producant aquæ reptibile animę uiuentis.

REPVDIVM dicitur recusatio, quod fiat ob rem pudendam. Et differt repudium & diuortiũ, quid repudium fiebat ex indebita causa, sed diuortium ex debita . Et illud est permissum, hoc cõcessum. Differunt etiam, quia post repudium nô prohibebantur nubere, post diuortium autem prohibentur. Differunt etiam, quia uir repudiabat uxorem, non econuerso. Vnde non iudicabantur ad paria, in diuortio iudicantur ad paria. Et huius ratio est, quia mulier merito primi peccati est subiecta uiro , sed post reconciliationem Christi in quo non est seruus & liber, masculus & fœmina omnino quã tum ad legem thori ad paria iudicantur. Hęc sanctus Bonauentura distinct. 35. lib. 4. quæstio. 1. in fine. Et [ut idem ait qu. 4. ubi supra.] diuortium non est separatio quantum ad uinculum sacramẽtale, sed quantum ad debitum & cohabitationem. Vide eundem quæst. 5. & de diuortio. Potes & uidere de repudio Paulum Cortesium lib. 4. di. 6. in fine suarũ sententiarum.

REQVIES. Gemina est animarum requies, una in præsenti, alia in futuro . Ita habet meritum, illa prẽmium, per primam habet secunda, ideſt per meritum præmium, sicut, scriptum est, Erit sabbatum ex sabbato, hoc est pro requie pectoris dabitur requies æternitatis. De illa duplici requę pmulta & perpulchra scripsit Gerson part. 2. sermone de uerbis Domini, Venite ad me omnes q laboratis, &c. Prima requies multis in sacra pagina nominibus appellatur. Dicitur enim bona conscientia, bona uolũtas, pax pectoris tranquillitas cordis, puritas mẽtis, refrigerium animæ, consolatio spiritus. Secũda requies est de qua dicitur, Oculus nõ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparauit Deus diligẽ

tibus

tibus se. Requies illa est decor & immortalitas corporum, honor & impassibilitas animarum. Requies illa est laboris & doloris omnis absentia, curæ & anxietatis nulla incidentia, nulla molestia, nulla angustia, nulla confusio, nulla formido. Requies illa perpetua in sanitate, firmitas inconcussa in animi libertate, suauitas suauissima & superdulcissima in uisione creatoris, delectatio sancta & sincera, in sanctorum societate dulcedo. Vide latiùs Gers. ubi sup.

RES, ut scribit sanctus Bonauent. di. 37. in dub. literal. lib. 2. accipitur propriè & magis propriè. Res secundum quod communiter dicitur a reor, reris: & sic cõprehendit omne illud, quod cadit in cognitione, siue sit res exterius, siue in sola opinione. Propriè uerò dicitur res à ratus, a, um. secundum q̃ ratum dicitur esse illud, quod non tantum non est in cognitione, imò est in rerũ natura, siue sit ens in se siue in alio, & hoc modo res conuertitur cum ente. Tertio modo dicitur magis propriè, secundum quod dicitur à ratus, a, um. prout ratum dicitur illud, q̃d est ens per se hxum, & sic res dicitur solũ de creaturis & substantijs per se entibus. Si res accipitur primo modo, peccatũ est res, & quantum ad actionem subsistratã, & quantum ad deformitatem: sicut accipit Fulgentius, & habetur in glo. super Rom. 1. Deus illius rei est ultor cuius nõ est actor. Si res dicitur secũdo modo, sic peccatum dicitur res, non ratione deformitatis, sed ratione actus subsistrati. Et sic accipit Aug. in Enchirid. cùm dicit, quod aliquæ sunt res quib. homines mali sũt, & tales nõ sunt nisi uitia & peccata. Sed capiendo tertio modo res, peccatum nõ est res ratione deformitatis, nec ratione actus subsistrati. Sic accipit Augustinus cum dicit, quod opera diaboli uitia sunt non res.

RES POTEST CONSIDERARI TRIPLICITER [ut scribit sanctus Bonauent. di. 25. in dubijs literalibus lib. 1.] aut secundũ proprietates quas habet in propria natura, aut secundum modum per quem sit apud animam, aut secundum proprietatem communem, quæ inest ei ab actibus animæ, qui sunt subijcere & prædicare, componere & diuidere: secundum hanc ergo triplicem acceptionem contingit rem tripliciter nominari. Vno modo p nomen quod indicat existentiam a parte suę naturę: sicut dicitur album & nigrũ, & huiusmodi. Alio modo secundum q̃d anima accipit per modum entis, hoc modo nominat res: unde omne illud res dicitur, quod anima cogitat, ut existens in natura. Alio modo contingit nominare per intentiones secundas, sicut dr genus, species, subiectum, prędicatum. Quoniã ergo hoc nomen res dicit medium inter nomen, quod dicit pure formam naturę, & nomen quod dicit formam intentionis: ideo non tantum essentię conuenit, sed etiam personis. Et ideo tres res dicimus tres personas, non sic tres essentias, & huic significationi alludit ipsum nomẽ. Res enim dicitur a reor [ut dictũ est] quod dicit actum à parte animæ. Et alio modo uenit ab hoc quod est ratus, quod dicit stabilitatem à parte naturę: & sic res dicit stabilitatem siue rationem ex parte entitatis. Hæc Bonauent. Et secundum Aliacẽsem tres res possunt dici una res, &c. Vnde Magist. di 25. lib. 1. Ita tres res dicimus, ut eadem esse unam quandam summam rem cõfiteamur. De quo & August. lib. 1. de doctrina Christiana: quem & allegat Magister ibi, uide eum & Scotum qo. 3. quodlib. de acceptione uocabuli res.

RES EST TRIPLEX [ut scribit Brulifer in prologo libri primi sententiarum.] Increata. & de hac specialiter tractatur in 1. lib. 1. senten. Creata, & de hac specialiter est secundus sententiarum. Tertia est res includens rem creatam & increatam: & de hac specialiter est tertius sententiarum, qui est de Christo. Quartus uerò liber est de signis: & omnes libri a primo quicquid tractant: hoc fit inquantum talia sunt a Deo, uel creata uel instituta.

RES ALIQVA potest dupliciter cognosci, scilicet in se uel non in se, sed in conceptu, ut post Occam scribit Dominus Præpositus Gabriel di. 3. q. 2. art. 1. lib. 1. In se cognoscitur res quando ipsamet res, & nihil ab ea re, uel ratione terminat actũ cognoscendi, siue cognitio ipsa sit intuitiua

tiua uel abſtractiua præſupponens intui tiuam eiuſdem rei. Res autem cognoſcitur non in ſe, quando cognoſcitur in aliquo conceptu ſibi proprio, & hoc maxime dum cognoſcitur conceptus ille de aliquo ente uerificari: uel res cognoſcit uno modo in ſe, id eſt cognitione diſtincta: alio modo in ſe, id eſt cognitione indiſtincta. Cognitio diſtincta uocatur, quando nihil quomodocũque diſtinctũ a re cuius eſt cognitio, terminat huiuſmodi cognitionem, id eſt, eſt cognitio, ſignificans rem aliquam præciſe, & nihil quomodocunque a re illa diſtinctum. Sed nec Deus ſiue eſſentia ſiue quodcunque intrinſecũ Deo, poteſt cognoſci naturaliter hic pro ſtatu uiæ in ſe a nobis. Poteſt tamen eſſentia uel quidditas diuina à nobis cognoſci in aliquo conceptu non ſolum ſimplici cõmuni Deo & creaturis, ſed etiam compoſito proprio Deo, cuius partes ſunt naturaliter abſtrahibiles a rebus, &c. Et conceptu ſimplici uel connotatiuo uel negatiuo cognoſcitur Deus, ut conceptu huius ſigni prima cauſa, Creatiuum, immortalis, immutabilis, inexauſabilis, æternus. Plura alia uide apud Gab. ubi ſupra. Res quoque cognoſci poteſt tripliciter, ſecundum quod aliquid dicitur tripliciter menſurari: de quo uide in dictione MENSVRA. Res autem uniuerſæ ab æterno fuerunt Deo cognitæ, & ſic cognoſcit ea antequam fiant, de quo alias dicitur: & uidere potes de hoc Dominum Iacobum de Valentia ſuper illud pſal. 138. Imperfectum meũ uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur, &c.

RES PERMANENS quandoque accipitur pro re, quę ſemper manet & nunquã eſſe deſinit, licèt eſſe incepit. Et per oppoſitum ſucceſſiuum pro eo in quo non eſſe ſuccedit eſſe, & huiuſmodi menſuram dicunt tempus. Gabr. diſtinct. 2. quæſtio. 1. art. 1. lib. 2.

RESPVBLICA, ciuitas libera, quæ iure regitur, uel reſpublica eſt paucorũ poteſtas in qua cenſu Magiſtratus declarantur, ſecundum Ariſtotelem lib. 1. Rhetor. Vel reſpublica eſt iſtitutio ciuitatis circa Magiſtratus, honoresq; publicos, quemadmodum debeant impartiri, & in quo poteſtas, auctoritasque ſumma debeat conſiſtere, & qui ſit finis cuiuſque ſocietatis, ſecundum Ariſtotelem 4. Polit. Vel reſpublica eſt res populi, ſecundum Augu. lib. 1. de Ciuit. Dei. Vel ſecundum Plutarch. Reſpublica eſt quoddam corpus compaginatum ex membris quod diuini muneris beneficio animatur, & ſummæ æquitatis agitur nutu, & regitĕ quodam lumine rationis.

RESTITVTIO ut ſcribit frater Oſualdus lib. 4. Roſarij Theolog. Eſt rem ſtatuere in priſtinum ſtatum, & eſt non ſolũ præſentiam rei præbere, ſed etiam poſſeſſionem facere, fructusque reddere, & accipitur tripliciter. Primò, ut eſt idem quod ſatisfactio. Secundò, ut genus ad ambas ſpecies. Tertiò, ut condiuiſa contra ſatisfactionem. Nam ſecundum ſanct. Tho. & Bonauen. in 4. diſt. 15. qõ. ultim. Reſtitutio & ſatisfactio differunt: quẽm uide. Poteſt enim eſſe ſatisfactio ſine reſtitutione: & uiceuerſa. Et reſtitutio ſecundum beatum Thomam ſecunda ſecũdę, quæſtio. 61. eſt actus iuſtitię cõmutatiuę: quia nihil aliud uidetur eſſe quã aliquẽ ſtatuere in poſſeſſionem rei ſuæ. Et reſtituere eſt aliquando reddere: & plus eſt reſtituere quam exhibere, ſecundũ Caiũ Iuriſconſul. Nam exhibere, eſt corporis præſentiam poſſeſſorem præbere. Reſtituere uerò eſt etiam poſſeſſorem facere, fructusque reddere.

RESTITVTIO [ut ſcribit Stephanus Bruliſer. di. 15. q. 13. lib. 4.] eſt redditio alicuius rei bonæ, & rei quæ fuit iniuſtè ablata, uel iniuſtè detenta. Secundum Aſten. lib. 5. titu. 29. cap. 1. ut recitat Gab. di. 15. q. 2. lib. 4. eſt iterata immiſſio alicuius in poſſeſſionem uel dominium rei ſuæ. Ait enim: Reſtituere eſt aliquid iterato ſtatuere in poſſeſſionẽ uel rei dñiũ ſuæ. Poſſet tamen generalius deſcribi (ut ait Gabriel) ſic: Reſtitutio eſt iuſta recompẽſatio damni iniuſtè illati ei cui illatum eſt. Vel adhuc largius accipiendo reſtitutionem, eſt recompenſatio facta alicui pro illato damno, uel pro re ablata ipſo conſentiẽte, uel inuito. Dicitur pro damno, quia quandoque damnum infertur, ubi nulla res aufertur, ut dum impeditur aliquod ne acquirat aliquid ſibi debitũ. Dicitur

citur consentiente, ut in mutuo, & depo sito, uēditione & usure. Dicitur uel inui to, ut in rapina & furto. Ex quo sequitur, quod restitutio est actus iustitiæ commu tatiuæ, qua fit recompensatio rei ad rem secundum æqualitatem ualoris earun dem. Et quoniam multipliciter potest quis damnificari secundum quod mul tiplicia bona iniustè ei possunt auferri, multiplex est restitutio. Sunt enim bona animæ tam gratuita quam naturalia, sunt & bona corporis, ut corporis robur sanitas, membrorum integritas, pulchri tudo, &c. Sunt tertiò bonæ famæ, secun dum illud. Melius est nomē bonum, quā unguenta preciosa. Sunt quartò bona exteriora, quę dicuntur bona fortunæ, ut diuitiæ rerum mobilium & immobi lium. Et in omnibus his potest quis dam nificari iniustè, & similiter restitutio fie ri simpliciter uel in æquiualenti. Restitu tio autem damni illati iniustè, est de salu tis necessitate, quia restitutio damni illa ti est præcepta per illud. Non facias fur tum: quo prohibetur omnes usurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus: ergo prohibetur omne damnum proxi mo iniustè illatum: & per consequens mandatur cessatio à damno illato sed re stitutio est cessatio a damno illato: ergo. Nam damnū illatum tamdiu manet do nec recompensetur. Cùm uerò damnū recompensatur, cessat & extinguitur.

Hinc Augu. epistola secunda ad Maced. Nō dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: & habetur 14. quęst. 6. ca. 1. quę uerba tractans & explanans Gerson par te 2. in regulis moralibus, inquit: Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: hoc est, nisi uoluntas efficax re stituendi esset, dum possibilitas & opor tunitas accesserit: & prout sapiēs præser tim confessor prælatus determinabit: ut quod ueris dominis, si supersunt, aut hæ redibus suis, aut si fieri nequeat: quia nō sunt aut ignorantur, in pios usus refe rantur ablata. Hæc Gerson. Restitutio nem quoque rei iniustè ablatę, statim es se faciendam & regulariter nulla mora protelādam uult Gabriel articulo 2. ubi supra. conclusione 2. Et dicitur regulari ter, quia quandoque in casibus licet dif ferre restitutionem exteriorem, posita ta men interiore uoluntate restituēdi cùm occurrunt circunstantię oportunę, utpo te quando aliquod in commodum quis quam per hoc pateretur. Id quod latiùs declarat Gabriel art. 2. ubi supra. Nec re stitutio est pars sacramenti pœnitentiæ, nec pars satisfactionis proprie accipien do satisfactionem, ut habet Alexā. par. 4. qu. 86. &c. S. Thomas, Bonauent. & Scot. sed impropriè, ut scilicet est opus uolun tarie assumptum ad quod quis tenetur, eò quòd talis satisfacit præcepto. Pro prie uerò nō est satisfactio, ut uidere po tes apud Gab. ubi supra, conclus. 3. Resti tuendum est autem omne occupatū uel detentum iniustè, id est domino rei inui to, ut exponit Scotus, si restitui potest in se uel equiualenti. Et dicitur omne occu patum, qualia sunt rapta, furto ablata, aut alio modo usurpata, in quibus non trāsfertur dominium, ut in mutuo & in iustè exactis. Dicitur iniustè, id est inuito domino, quia accedēte uoluntate domi ni, detinens nō tenetur ad restitutionē, uolenti enim non fit iniuria, & intelligē dum est de inuito actu non illicito, sed actu debito. Omnes quoque iniustę exa ctiones & oppressiones pauperum, violē tio, metus, omnia sic exacta restitui de bēt. Dicitur. si restitui potest. Nam nemo obligatur ad impossibile. Dicitur, in se, qa res usurpata restitui debet eadem in specie & individuo si habeī, nec potest dari alia res eiusdem bonitatis pro ea cō tra uoluntatem domini ipsius rei. Vnde 3. q. 1. reintegranda, ubi dicitur, quod re integranda sunt omnia spoliatis. Secùs si esset consumpta uel perisset, sufficit quod restituatur in equiualenti. Dennēs præterea iniustè rem fructiferam, omnē fructum quem cōsequitur ex re ipsa uel consequi potuisset. si deligenter coluisset eo modo quo dominus rei solebat cole re, tenetur restituere, deductis tñ expēsis in rei conseruationē, cultura & fructus collectione. Damna etiam quę passus est dominus ex carentia suæ rei, tenetur de tentor iniustus compensare. Nemo. n. de bet a proximo iniustè damnificari. Plura uide to apud Gab. di. 15. qu. 1. ar. 3. dub. 1. li. 4. qui rem diffuse probat, & uberrimè.

& copio-

& copiosissime de restitutione scribit. Facienda autem est restitutio regulariter damnificato, vt idem uult dub. 3. vbi sup. si iusto titulo possedit, si noscitur, si eius presentia haberi potest, aut res ablata potest ei mitti sine maioribus expẽsis quã res ualet, si rerum suarum administrationem habet, si restitutio ei facienda non est interdicta Ecclesiastico uel Imperiali edicto. Patet 3. qu. 1. Re integranda, & de restitu. spol quasi per totum. Et Paludẽ. qu. 2. art. 4. distinct. 15. per totum. copiosse Gabriel singula declarat. Potest autẽ quis restituere per seipsum uel per aliũ. Nam qui per alium facit, perinde est ac si per se facere uideatur. Sed curandum ne publicetur actor, & ut is recipiat restituenda cui deberur, alio quin nõ esset liberatus, ut dicit Antonius. Et subdit, Nec confidat de prædicatoribus & confessoribus, ac quæstoribus, qui quærunt pecuniam, non animarum salutem. Videatur amplius Gabriel dubio 4. ubi. supra, qui de restitutione ualde multa scripsit, & eius speciebus in pluribus quæstionibus distinctionis 15. libr. 4. legat curiosus & diligens. Gabriel plura de restitutione, qui cæteris [ut credo] melius, prolixius & utilius scripsit, nihil omittens, quæ ad restitutionem pertinre uideantur.

RESVRRECTIO, & si plura de resurrectione scripserunt Doctores, tamen quędam & modica de ea scribam ex Doctoribus. Resurrectio capitur tripliciter, ut scribit frater Osuualdus libr. 4. Rosarij Theologię, scilicet actiue, & sic aliquando appropriatur patri, sicut dicitur actuũ 2. Quẽ suscitauit a mortuis. Aliquando filio, sicut Ioan. 11. Ego sum resurrectio & uita. Aliquando spiritui sancto. Patris autem & filij & spiritussancti una est potentia, quæ fiet resurrectio. Secundo resurrectio capitur pro suscitatione animæ a peccato mortali ad statum gratiæ, Apoca. 20. Hæc est resurrectio prima, beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. De ista dicit Apostolus ad Ephesios 5. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Tertio capitur pro reunione animarum rationabiliũ in sua corpora. De qua Matt. 27. Multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctã ciuitatẽ, & sic resurrectio est corporis facti incorruptibilis ad animam iterata unio, & sic resurrectio est duplex.

RESVRRECTIO est duplex, ut notat Bruliser dist. 44. qu. 1. libr. 4. Quædam est increata, & est ipsemet Deus efficiẽs & causans resurrectionem creatam, tam corporalem quam spiritualem. Vnde est illud Ego sum resurrectio & uita, ut dictũ est, & ista resurrectio non est futura, sed fuit ab æterno. Alia est resurrectio creata, & ista est triplex, scilicet spiritualis, temporalis, & corporalis. Resurrectio spiritualis est illa, qua quis resurget de peccato ad gratiam, & ista solum fit a Deo, de qua & supra, & infra latiùs dicetur in dictione RESVRGERE. Resurrectio temporalis est illa, qua quis quandoque cadit de prosperitate huius seculi, & tandem resurgit ad talem prosperitatẽ, sicut patet de Iob. Resurrectio uerò corporalis est reunio animarũ intellectiuarum ad corpora sua, quã Cortesius eximam suscitationem corporum uocat lib. 2. di. 5. & hæc non solum est possibilis, sed uerè futura, ut fide credimus, de qua uideatur Thomas Argen. di. 43. qui & refellit errores negãtium resurrectionem hominis post mortem, uide & Scotum quęst. 1. eadem dist. Paludensem & Paulum Cortesium dist. 8. libr. 4. & alios, qui multa de resurrectione literis mandarunt. Est præterea resurrectio ad iudiciũ, & isto modo resurgunt omnes. Alia est resurrectio ad ęternam, & de ista resurrectione dici. Ioan. 6. Nemo uenit ad me, nisi pater, q̃ misit me, traxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die, & ista resurrectione non omnes resurgent, sed solum beati, ut & scribit Bruliser distinct. 44. q. 2. lib. 4.

RESVRRECTIO sic describitur, Est copulatio rursus animæ & corporis, & secunda eius quod dissolutum est, & cecidit, animalis resurrectio. Vel resurrectio est iterata surrectio quod cecidit. In qua resurrectione credendum est idem corpus quod per mortem cecidit, ad eundẽ spiritum, idest ad eandem animam rediturum, ut scribit Magister Ioannes Ger-

son

ſon in expoſitione undecimi articuli fidei. Reunitio enim animę & corporis reſurrectio dici poteſt. Vnde reſurgere nihil aliud eſt quam quod mortuu fuerat, iterum uiuificari uel animam uiuificare iterũ corpori qđ deſeruit uniri. ut ſcribit Dominus Præpoſitus Gab. ſermo. 2. in feſto Paſchæ. Illa autem reſurrectio erit ſupernaturalis [ut ſcribit Rich. diſt. 43. li. 4. Et aſſentiunt Scotus, Brulifer] & ideo erit miraculoſa, & non naturalis.

Et in hac reſurrectione, omnes reſurgẽt electi, ut dicit Richardus art. 2. quæſti. 1. libr. 4. ubi ſupra. quia ad hoc ordinatur principaliter reſurrectio, ut homines cõſequantur ultimum finem ſuum. Vltimus autem finis electorum, eſt perfectè eorum coniunctio cum ſummo bono, quo fine completur omnis appetitus eorum. Hunc autem finem completius cõſequentur electi per reſurrectionem eorum. Reſurgent & damnati, ut eorum damnatio compleatur, ut ſicut in anima ſimul & in corpore demeruerunt, ita ſimul in utroque puniantur, hoc diuina iuſtitia exigente Richardus quæſtione 2. ubi ſupra. Et animæ reproborum ſuis corporibus reunientur, non propter eorum conſolationem, ſed ad ſuæ damnationis cumulum. Reſurgent & paruuli qui cum ſolo originali peccato deceſſerunt: propter cauſam reſurrectionis omnibus hominibus communem. Richard. qõ. 3. ubi ſupra, quem latius perquirito. Et in corporibus electorum nulla erit deformitas, ut ſcribit Brulifer diſt. 43. qõ. 7. lib. 4. De quo uide & Richardum di. 44. art. 1. quæſtio. 6. lib. 4. In damnatis uerò nulla erit pulchritudo: ita quod ſi habuerunt turpitudinem in hoc mundo, in eis remanebit, & ſi habuerunt pulchritudinem in hoc mundo, auferetur ab eis, & erunt turpiſſimi & uiliſſimi, & pleni omni fœditate & infectione: non tñ erit deformitas per diminutionem. Nam ſi in hoc mundo non habuerit quis brachia uel tibias, tunc illa deformitas reparabitur ad augmentum pœnæ, ut puniatur in omnibus membris, quia in hoc mundo bene ualuiſſent brachia ad faciẽdum mala. Beati uerò erũt pulcherrimi & decori, ut de eorum dotibus dicitur. Vnde reſurgent in corpore [ut inquit ſanctus Bonauentura] non tantum quod eſt de eius neceſsitate, ſed etiam quod eſt de integritate, & decentia, & pulchritudine. Vnde Thomas Argentinẽſis dicit, quod totum reſurget in homine, quod eſt de ueritate ſuę ſpiritualis naturæ, & hoc rationabiliter, quia ipſe reſurget cum tota anima intellectiua quantum ad eſſentiã ſuam, & quantum ad omnes potentias ſpirituales, ex quibus cõponitur homo inquantum dicitur eſſe naturæ ſpiritualis, &c. Et [ut idem ait] homo qui nunc uiuit, idem numero reſurget in extremo iudicio, in quo uniuerſalis fiet hominum reſurrectio, & hoc exigente diuina iuſtitia, ut homo qui meruit in uita, præmietur in æterna uita, & qui demeruit, puniatur in æterna damnatione. Vide latius eum.

De resvrgendi modo. Vnde in reſurrectione conſideranda ſunt tria, ut ſcribit Rich di. 43. ar. 5. q. 2 lib. 4. ſcilicet, Prę paratio ad corporũ reformationẽ, & corporũ reformatio, & corporũ reformatorũ cũ ſuis animabus ꝓprijs iterata unio. Primũ fiet creata uirtute, quia puluerũ collectio fiet miniſterio Angelico. Vox tubæ procedet à Chriſto, inquantum eſt homo, quamuis ab ipſo, inquantum eſt Deus, ſit ſpiritualem uirtutem ſupernaturalem habitura, & iſta fient in tempore. Alia duo erunt per uirtutem diuinã, & fient in eodem inſtanti ordine tamen naturæ. Vnio animarum ad opera ſequitur ipſorum reformationem, quæ eſt diſpoſitio ad animarũ ſuſceptionem. Hæc Richardus. Conſonat Argentinus cùm uult diſtin. 43. lib. 4. quod & ſi corporalis collectio non fiet ſubitò uel inſtanti, cũ nulla uirtus creata pôt aliquod corpus de loco ad locum transferre in inſtanti. Fit enim miniſterio Angelorũ, ut dictũ eſt, tamen corporum ex iam dicto puluere formatio & diſpoſitio, ac eorundem corporum animatio fiet in inſtanti. Sed ſola uirtus diuina de prædicto puluere poteſt humanum corpus formare, & formatum animam, quæ quidem uirtus eſt ſimpliciter infinita, ut patet lib. 1. diſt. 43. Igitur propter diuinæ uirtutis perfectionem huiuſmodi corpora formabuntur

&

& animabũtur in instanti. Nõ discrepat Scotus distinct.43.q.5.lib. 4. Vocat autẽ pulueres Scotus, corpora in quibus est ultimate facta resolutio. Vnde Mat.24. dicit Saluator:Mittet filius hominis Angelos suos cum tuba & uoce magna, & congregabunt electos eius à quatuor uẽtis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum, quod est dictum (ut inquit Scotus) quocunq; dispersæ fuerunt partes materiæ corporis, & in elementa siue in ignem, siue in terram, à summis cœlorum usque ad terminos eorum, siue in quodcunque corpus medium, aqueum, aereum, uel imperfectè mixtum: à quatuor uentis omnes materiæ partes recolligentur & reunientur. Et non intellexit Christus pulueres, quos uisitatè accipimus in sepulchris, usque ad tantam distãtiam esse dispersos, sed intellexit generaliter in quamcunque tota uel parte facta fit resolutio illa colligẽtur, & ex illis collectis, id est ex materia in eis, quæ fuit priùs materia corporis corrupti, reparabitur iterum idem corpus. Hæc Scotus. Astipulatur & Brulifer, qui ait:Pulueres ibi accipiuntur pro illa materia, de qua formata etant corpora, siue illa sit sub forma uermium seu herbarũ, siue aquæ siue terræ, & breuiter sub quacunq; forma sit, & ista collectio fiet ministerio Angelorum, & ita in tempore. Reformatio uero corporum fiet à Deo, & supra naturam [ut dictum est.] Et ipsi corpori reformatio est animæ unio. Resurgent autem mortui in illis locis, in quibus tempore resurrectionis erit pars principalior corporis, siue ibi à principio fuerunt sepulta eorum corpora siue non. Vel resurgẽt in illo loco, in quo Deus eum resurgere uoluerit, & hoc ultimum dicitur, ppter hoc si æquè plures partes principaliores corporis reperiuntur in uno loco sicut in alio, de quo uideatur Richardus d. 43. art.5.quæstiõ.3.lib.4. Et resurrectio omnium illorũ, qui in aduentu Christi inuenientur mortui, erit in ultimo instanti temporis propriè dicti, quod cessabit cessante motu cœli. Et illi qui reperiuntur uiui in aduẽtu Christi, quasi statim post cessationem motus cœli morientur, & parum resurgent: ut in mora inter media purgentur electi, qui aliquid purgabile habebunt. Richardus latiùs artic. 6.quæstio.1.ubi supra. Nec tempus resurrectionis notum est sub certitudine, nec Angelis nec hominibus uirtute naturali, ut latiùs scribit Richard. quæstio. 3.ubi supra. Multa alia de resurrectione scribunt Doctores, sed relinquo legenda doctoribus. De cognitione uerò quã habebunt tam boni quàm mali diuina uirtute: uide Richard.ar.7.quæstio.1.2.& 3.distin.43.lib. 4. Et sanctum Bonauent. art.2.quæstio.1.2.& 3.eadem di. & alios. Omnia autem non erunt omnibus, tam bona quàm mala, in ipso iudicio, ut uult Anselmus & Bernardus, & alij, &c. Rich. ubi supra ait: In iudicio quilibet per diuinam uirtutem pòterit legere in cuiuslibet conscientia omnia bona & mala, uti omnes uideant quod in cuiuslibet damnatione & præmiatione Deus iustè ponderabit bona & mala eorum, & sic omnibus appareat diuinæ iustitiæ rectitudo, &c. Et bonis memoria malorum nõ erit in uerecundiã, sed gaudium & gloriam, quod pœnituerint, & quod satisfecerint. Malis uerò in confusionem. Et ut ait sanctus Bonauentura: Rationabilior est qđ omnium electorum peccata omnibus iustis tunc patebunt, & hoc propterea, qa magna erit Dei gloria, dum manifestatur eius ad filios misericordia, & dum ostenditur eius misericordia, nulla erit erubescentia. Hæc pauca de resurrectione sufficiant, plura apud Doctores legantur.

RESVRRECTIO Christi, quæ facta est nostræ resurrectionis exemplar. Hinc Apostolus Colloss en.3. Si cõsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite. Et Gregorius: Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeremus: ostendit resurrectionem, ut nos posse resurgere cõfidamus. Vnde Leo Papa: Dubitandum non est de consortio gloriæ, sicut dubitandum non est de cognitione naturæ. Et sequitur: Nos in Christo crucifixi, nos in Christo sumus mortui, nos in Christo die tertia suscitati. De hac ita scribit Gabriel sermo.2. facto in die Paschæ. Euacuato limbo ac forti alligato, uictrix anima Christi cum spolijs suis

ad

ad tumultum rediit die Paschæ. Atq; re sumpto pridē effuso sanguine in toto uel in parte, sicut placuit examine corpus alienū, tamē a corruptione propter uni tam sibi deitatem, ob quam indecens erat sanctum, ideſt corpus sanctificatum uidere corruptionē, secūdum Dauid vaticinium) uirtute uerbi animæ reuniuit. Ipsum quoq; corpus sic informando uiuificauit, & uiuificādo glorificauit Sicq; secundum carnem immortalis resurrexit: secundum hanc, enim cecidit, dum anima a carne per mortē separata fuit. Animæ itaq; & corporis reunitio, resurrectio dici potest. Et hoc est, quod dicitur extra de sum. Trinita. & fide Catholica: firmiter. Descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque. Hæc resurrectio testificata est testimonio Angelorum, hominum, scripturæ & Dei, quę abundē & diffuse adducit Gabriel ubi supra. Videatur & Gerson de Christi resurrectione parte secunda, sermone facto in die Paschæ, q incipit: Si consurrexistis cum Christo, & parte quarta, sermone de resurrectione, facto in die Paschæ, q incipit: Pax uobis, &c. Et apud alios uideto concionatores.

Resurgere est iterū surgere Resurgere ad ęqualē statum, maiorē uel minorem, pōt tripliciter intelligi. Vel de statu dignitatis, uel de statu gratiæ, uel de statu gloriæ. Status dignitatis attendit ex variis prærogatiuis. Vnde sic status uirginitatis est dignior statu coniugij. Sic status iustorum, id est semper permanentiū in innocentia baptismali, nobilior est statu iustificatorū, id est resurgentiū a culpa mortali per pœnitentiā. Et hoc modo resurgens per pœnitentiā non resurgit ad eundē uel æqualē statum dignitatis, in quo fuit ante lapsum. Vnde Hugo lib. 2. de sacramentis par. 14. c. 4 Nemo in spe correctionis peccare debet: quia quicq d semel amittitur, amplius ipsum non recuperatur. Si uirgo es, custodi diligenter quod habes. Noli in spe peccare, noli cadere quasi melior surrecturus sis. Quicquid postea feceris, facere tñ non potes quin melior esses, si hoc faceres ut uirgo esses. Sequitur. Si magnum est aliqñ surgere, magis est utiq; nunq̄ cecidisse Si bonū est sanatū esse, melius est nunquam corruptū esse. Hæc Hugo, quem latiùs refert Gab di. 14. q. 3. ar. 3. dub. 3. li. 4. Ex quo sequitur, qd resurgens post lapsum, nunq̄ commodum reportat ex lapsu etiam si resurgat melior q̄ fuerat ante lapsum: quia semper perdit ēps illud quo fuerat in peccato, in quo multa merita comparare potuisset, si nō cecidisset, & cū hoc omne meritum, quod resurgens sibi acquisiuit. Et per hoc patet quod lapsus in peccatū, nunquam resurgit ad statū eiusdē dignitatis in quo fuit ante lapsum. Licèt etiam melior resurgat: sicut stat uirginē lapsam per pœnitētiæ feruorem ad maiorem gratiam resurgere q̄ habuit ante lapsum, & sic meliorē post lapsum & pœnitentiam q̄ ante: tamen ad statum uirginitatis non pōt resurgere. Sic quicūq; lapsus ad statum non sic lapsi, non potest resurgere. Plura uide de hoc Gab. opiniones recitantem. Et post alia in fine infert. Sicut oīs uerē pœnitens ad maiorem gratiam quā perdiderat, resurgit: ita resurgens plura merita & maiorē gloriam acquirit: quia resurgenti oīs gratia perdita restituitur, & omnia merita mortificata uiuificantur, & ultra acquirit nouū gradum gratiæ, correspondentē actui pœnitentiæ, & nouum meritum per nouam gratiam, per quā perficitur & continuatur actus pœnitentiæ, per quem ordinatur ad ulteriorem gradū gloriæ. Et subdit: Quamuis omnis uerē pœnitens resurgat melior quam fuerat dum cecidit in culpa, non tamen melior quam futurus erat si stetisset in gratia. Patet primū, quia habens maiorē gratiā melior est, sed resurgens habet maiorē gratiam & plura merita: ergo. Probatur secūdū: si enim stetisset in gratia tēpore quo in peccatis dormierat, multa merita conquisiuisset: quia non est ociosa charitas secundum Greg Magna enim operatur si est, & p illa merita aucta fuisset charitas & gratia: & pei cōsequēs correspondens gloria. Ad hoc autem quod liberū arbit. resurgat a culpa, necessaria est gratia, non solum ēm quod gratia dicitur

gratuita uoluntas Dei: nec etiam ſecundum quod dicitur, liberalis paſſio Chriſti, ſed etiam ſm, quod dicitur habitus animi, ut uult S. Bon. di. 28. li. 2. q 1. &c. Catholici tractatores a fide illuſtrati. Vide latiùs Bona. Homo itaq; abſq; gratia gratũfaciente non pót a culpa reſurgere. Et hoc uult Gerſ. par. 3. de exercitijs deuotorum ſimpliciũ, & remedio cõtra ſpiritũ blaſphemiæ, cũ ait: Nullus autẽ præſumat quod uelit aut poſſit per ſe ſurgere à peccatis, aut peccata cauere: hoc eñ ſolius diuinæ eſt gratiæ. Caueat ergo quiſque à ſigno tãtę ſuperbiæ. Nã propter ipſam ſuperbiã permittit, Deus quandoq; cadere hominẽ in peccata, in quæ nõ cecidiſſet ſi humiliter & timorate ſe ad Dominum Deum ſuum, & compaſſiuè ad proximum ſuum, qui priùs, in ſimilia peccata cecidit, habuiſſet.

REVELATIO dicitur quaſi remotio uelaminis (ut ſcribit Guilhelmus Scotiſta) dum aliquid ignotũ aperitur alicui. Præſertim aũt dicitur reuelatio, quando huiuſmodi manifeſtatio fit modo naturali: ſicut patet, ex dictis Apoſtoli 2. ad Corinth. 12. Veniã aũt ad uiſiones, & reuelationes Domini, & reuelatio addit ſupra uiſionem intelligentiam uiſorum, ſecundum B Tho. ſuper epiſtolam ſecundam ad Corinth. cap. 12. Poteſt aũt reuelatio capi multipliciter (ut ſcribit Dominus Cardinalis Cameracenſis q. 12. art. 3. li. 1.) Vno modo, ut reuelare idem importat quod cauſare, aliquod ſignum extrinſecum cauſatiuum aſſenſus in intellectu creato. Et ſic Deus dicitur reuelaſſe legem Chriſti omnibus, tam fidelib. quàm infidelibus, quãuis non oẽs aſſentiant: & hęc poteſt uocari reuelatio exterior. Alio modo pót capi, ut reuelare imporrat idẽ, quod cauſare aſſenſum in intellectu creato de aliquo cõplexo. Et hoc pót eſſe de cõplexo uero uel de cõplexo falſo: uel aſſenſu ſine formidine, uel aſſenſu cũ formidine. Et ſecundum hunc modũ concedunt aliqui, quod hęc ẽ neceſſaria, Deus reuelauit Sorti, quod dies iudicij erit, & non dependet aliquo modo ex contingenti futuro. Et quod Deus pót reuelare falſum, & pót decipere & fallere creaturam. Et quod non eſt inconueniens, quod ille, qui eſt ueritas, cauſat in aliquo falſitatẽ. Alio modo poteſt capi reuelatio ſpecialius, ut reuelare importat idẽ, quod cauſare aſſenſum firmũ in intellectu, creato de aliquo cõplexo uero, & pót uocari reuelatio interior. Et ſecundum hunc modum hęc eſt contingens: Deus reuelauit Sorti, quod dies iudicij erit, etiam poſtquam reuelauit: quia illa debet exponi, quod Deus cauſauit in Sorte, aſſenſum firmũ, quod ſic erit: & uerum eſt quod ſic erit. Modò ſecunda pars eſt contingens: quare, Et uerorum contingentium de futuro é poſſibilis intellectui, creato uera reuelatio: ſicut Deus reuelauit, & multa talia de facto: ut patet Danielis 2. Reuelatum eſt myſterium Danieli. Item de Paulo 2. Corinthiorum 12. Scio hominẽ, &c. ſequitur: Et audiuit uerba arcana, &c. Item de anima Chriſti: item aliter nulla eſſet prophetia. Fide quoq; credendum eſt Deum hoc poſſe reuelare, quia omni potens, qui & præſcit & pręuidet futura uera & cõtingentia: quare per ſigna extrinſeca, uel per ſeipſum, ſine talibus ſignis intellectui, creato pót talia reuelare? Hæc Aliacenſis. Et de reuelatione é, ut ſit certa, ſicut ſcribit Magiſter Ioannes Gerſon part. prima, in declaratione ueritatum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Et ſm eũdem: Veritates quibuſdam ſpecialiter factę, ſine dubitatione ſunt, credendæ: alioquin non eſſet reuelatio. Vide de hoc Magiſtrum Ioannem, Gerſonem. Et reuelatio Angelica ſiue prophetica ſuper aliquo, quod bonis moribus obuiaret, niſi diuina iterueniret iuſſio ſiue diſpenſatio: taliter circunſtantionata eſt, aut eſſe debet, quod de ea reuelationem accipienti, uel eis pro quibus fit reuelatio, dubitare non liceat. Oportet eñ ut tam clarè cognoſcatur reuelatio eſſe à Deo, quàm clarè ſcitur aliquid eſſe ſcripturæ ſacræ, uel rõni conforme. Et in hoc caſu maximè, neceſſarium eſt donum, quod Apoſtolus uocat donum ſpirituum. Hæc Magiſter Ioannes Gerſon parte 1. tractat. de diſtinctione uerarum uiſionum à falſis. De probatione autem

autem ſpirituum quod ad hoc ualet, legito eundem Gerſonem tractatu de probatione ſpirituum. Probandi.n.ſunt ſpiritus an ex deo ſint, & cætera. Probãda quoq; eſt reuelatio diuina ſicut moneta. De quo uide eundẽ parte prima, de diſtinctione uerarum uiſionum a falſis.

REVERENTIA eſt honor exhibitus in teſtimonium uirtutis. Vel eſt timor initialis & caſtus. Et pót capi in bono & in malo, ſicut ẽt confuſio, id eſt erubeſcẽtia, ſecundum Sanctum Thomã ſuper Pſalm. 34. Et reuereri eſt actus timoris, & ut debetur Deo eſt actus latriæ, ſecũdum Sanctum Thomam ſecunda ſecundæ, q. 81. art. 2. Et reuereri eſt honorare. A quo reuerentia, honor quem tam in uerbis q̃ in factis alicui exhibemus: quare rem aliquam turpem nominaturi, ſolemus dicere: Salua reuerentia, ſaluo honore. A quo reuerendus, dignus reuerentia: & reuerenter, cum reuerẽtia. Et cõponitur reuereri ex re & uereor. Eſt autem uereri timere cum pudore quodam erga eum quẽ metuimus. Quidam tñ hæc ſeparant, ſic quod uereri ſit hoĩs liberi, timere ſerui: quod ille pudoris, hic pœnæ metu teneatur. Et ſecundum Iacobum de Valen. ſuper illud Pſ. 28. Afferte domino gloriam & honorẽ. Iſta quinq; ſe habent per ordinem, ſ. reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare. Reuereri eſt reputare aliquod bonum maius in altero q̃ in ſeipſo. Honorare eſt exhibere reuerentiam in teſtimonium uirtutis, quàm in altero reputamus. Laudare eſt honoratum aliis commendare. Glorificare autem eſt laudes honorati largè, lateq; præconizare. Adorare uerò eſt reuerendum, honorãdum, laudandum, glorificãdum colere, propter eminentiam omnipotentiæ & ſanctitatis, & omni ſpe & fiducia poſtpoſita, ſe totum illi ſubiicere. Ideo adoratio dr̃ diuinus cultus, oia quatuor ſupradicta comprehendens, & ſic tale obſequium exhibetur cũ ablatione & confeſſione laudis, & proteſtatione. Hæc Epiſcopus Chriſtopo. ubi ſupra.

REVS eſt qui accuſatur ſeu impetitur ſuper aliqua re, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè. Gabriel diſt. 15. quæſtione 6. lib. 4. Vel eſt ille, qui in rem, hoc eſt cam ac iudicio uocatus eſt. Vel reus dr̃ quicunq; in litem adducitur, etiam ſi nihil admiſerit, id eſt contra quem quiſpiã agit. Cicero lib. 2. de Oratore Reos appellat nó modò eos qui arguuntur, ſed oés de quorũ re diſceptatur. Vnde à re dicitur reus, quod rei alicui obnoxius ſit: uel a re quã promiſit reum fieri, ut Aſconius inquit, nihil aliud eſt niſi apud Prætorem legib. interrogari. A quo reus ſtipulando, eſt q ſtipulatur. Reus promittendo, qui ſuo nomine pro altero promittit. Item Reus uoti, q ſuſcepto uoto ſe numini obligat. Dãnatus uoti, qui promiſſa uota iam ſoluit, & ſunt propria ſacrorum uerba. Reum agere, eſt accuſare. Reum peragere, eſt condemnare.

REX qui regnum poſſidet. Regnum uerò dicitur integra regio, quæ ab uno Rege poſſidetur. Vt Gallia regnum eſt, & qui Galliam poſſidet Rex Galliæ dicit̃. Sic .n. diſtinctus olim erat orbis terrarũ, ut ſingulæ ferè regiones regna dicerent̃, & Reges proprios haberent, a quibus ipſę regiones appellatæ, quos ad faſtigium maieſtatis non ambitio popularis, ſed uirtus & ſpectata inter bonos moderatio prouehebat. Dici tamen Reges poſſunt etiam ſi unius tantum urbis imperium habeãt. Sic in principio Reges Romanorum dicti ſunt, quibus imperium urbis permittebatur. Hinc regnum tam regio ipſa ſubiecta quã ipſe dominatus dicit̃. A quo inter regnum, & dicitur tẽpus quo regnũ vacat Rege. Inter rex q interea Regis locũ tenet, &cæt. Et differũt Rex & Tyrãnus, ut & notat Gerſon par. 4. ſer. de Angelis. Quod Tyrannus cõmodum proprium tãtummodo quærit, Rex alienum. Et ut oſtẽdit Ariſtot. 5. Politicorum. Rex eſt pro bono publico. Tyrannus autem omnia non niſi ad propriam ſuam uertit utilitatem & uoluntatem. Quę res (ut inquit Gerſon part. 4 de remediis contra adulatores) de iure naturali eſt contra Principẽ, & contra Chriſtianam charitatem, quod, ſcilicet paſtor aut gubernator ſit diſſipator, & ſuos grauet ſubditos, uelutſ

essent bestię non homines, & aliter quã uellet superiorem suum in simili facere casu, &c.

RIXA est audax uoluntas uindicãdi iniuriam factam, secũdum Alber. Magnum lib. 3. cõpẽdij, & uidetur esse rixa quodam priuatum bellum, quod geritur inter personas priuatas, nõ ex aliqua publica auctoritate, sed magis ex inordinata uoluntate. Et secũdum Beatum Tho. secunda secũdæ quæst. 41. ar. 1. Rixa est cõtradictio in factis, scilicet mutua percussio & particulare bellum sine auctoritate publica. Sed contentio est in uerbis. Et dicitur rixa à ringo, quod est rostrum torquere, quod canes faciũt latraturi. Hinc ringi pro irasci capitur & tacitum stomachari.

ROS & pruina differunt sola quantitate, secundum Beatum Thomam super Ioannem cap. 38. de quo uideatur Aristoteles & cæteri Philosophi in libro Metheororum.

RVGITVS, vox leonis & vrsi. Et propter uehementiam doloris uel famis, significat uehementiam tristitię & fletus, ex B. Tho. super Psal. 37.

RVMOR dicit nouitas sine certo auctore, & differt a fama, qđ Rumor semp de re recẽti dr. Fama uerò dicit ẽt de re inueterata, firmataq; hominum opinione quamuis incerta: de quo alias. Rumores suspiciosos uir magnus non curat: de quo uide Gersonem par. 1. in trilogio in materia schismatis.

De litera S.

SACERDOS capit triplici ter, ut notat Brulifer dis. 5. quæst. 1. lib. 4. Vno mõ idẽ est, quod sacris datus: isto mõ homines laici & ẽt mulieres possunt uocari sacerdotes. Et breuiter qui iustè uiuunt. Secũdo mõ dicit sacerdos, quasi sacra dans: hoc mõ in antiqua lege primogeniti erãt sacerdotes & non alii, & isti primogeniti habebãt tria priuilegia. Primum, quia recipiebant benedictionem patris. Secundum priuilẽgium, quia constituebantur dñi fratrũ suorũ. Tertium, qa recipiebant primogenita oium bonorũ. Tertio mõ sacerdos capit quasi sacra docẽtur maximè sunt sacerdotes nouę legis, qui debent esse sacris dati: sacra dantes & sacra docẽtes. Est ãt sacerdos is, q deo est dicatus ad sacrificia facienda: & dr quasi sacra dãs. Sicut. n Rex a regẽdo, ita sacerdos à sacrificãdo uocatus est: consecrat. n. & sacrificat (vt scribit Gabriel dist. 13. q. 1. dub. 5. lib. 4. post tsidorum.)

SACERDOS est duplex, scilicet Legalis & Euãgelicus (ut notat Gab. di. 19. q. unica ar. 1. lib 4.) Sacerdos legalis siue figuralis, est sacerdos veteris testamenti, q licẽt ipse mediator fuit inter Deum & populum orationib. suis & sacrificijs, q̃ ipsi deo obtulerunt ex donarijs populi (quorũ ritus & officiũ describitur Leuit. totum.) principale tñ eorum officiũ (ut Richar. ait) fuit præcipuẽ respectu clausionis & aperatiõis legalis templi, & oblationis sacrificiorum, & sacramẽtorum legalium, iudicando homines esse mundos uel immundos in mundicijs legalibus, & respectu mundationis irregularitatum legalium. His non fuerunt datæ claues ordinis & cœlestis regni (vt habet Gabriel ubi supra, & pbat cõclusione 1. post Petrum Paludan.) Verum fuit quorundam opinio, ut recitat Sanctus Thomas, & Sanctus Bonauen. quod claues fuerũt apud sacerdotes ueteris testamẽti, sed imperfectæ & semiplenæ, & inchoatiuæ: quia & ipsi poterant imponere pœnam pro peccatis ignorãtiæ legis ueteris, sed non aperire regnum, qa clausũ fuit & nemo aperire potuit, &c. Sacerdos euãgelicus est qui ex traditione Epi accepit in sua ordinatione potestatem super corpus Christi uerum in altaris sacrificio conficiendum, offerendum, & populo dispensandum. Et super corpus Christi mysticum ad mẽbra huius corporis incorporãdum, purgãdũ, a peccatis absoluendum, & ad satisfactionem ligandum, ac per hoc regnũ cœlorum dignis aperiẽdum, & indignis claudendum, & ad sacramenta spiritualia dãspensandum. His enim & cuilibet sacer-

dotã

doti tã bono q̃ malo in ſuſceptione ordinis ſacerdotij, conferuntur inſeparabiliter claues regni cœleſtis, nec ſacerdotis iniquitas, impedit collationem clauium. Eſt enim gratia gratis data, quæ tam bonis q̃ malis cõfertur. Claues quoque dantur ad vtilitatem Eccleſiæ ſacerdoti, poteſtasque clauium fundatur, in charactere ſacerdotali, quæ eſt indelebilis. Quare poteſtas clauium indelebiliter, & inſeparabiliter adhæret ordini. De his plura legito apud Gabrielé, vbi ſupra. Et ſacerdoti Euãgelico non licet ignorare ſuum officium, vt vult Richardus diſ. 18. ar. 2. q. 5. li. 4. Ad ipſum enim pertinet ſubditos, ſuos in lege inſtruere: iuxta illud Aggæi 2. Interroga ſacerdotes legem, &c. Nec ille per ignorantiam excuſatur, qui magis ſollicitus eſt quęrere, conſilium pro emptione vnius equi, q̃ pro animæ ſuæ ſalute. Videatur, & Paluden. di. 32. q. 1. lib. quarto, & propter, ſacerdotij dignitatem, quam ſcriptura non valens vnius nominis ſignificatione exprimere. Hos nunc Reges, nunc Angelos, nunc Deos crebrius appellat: de quo legito Gabr. lect. 4. canonis Dicuntur & ſacerdotes conductitij, qui alias mercenarij dicuntur. Et ſacerdotes ordinauit Chriſtus, in vltima cœna, vt ſcribit Gerſon par. 1. de poteſtate Eccleſiaſtica conſid. 2. qui & aliàs multa de ſacerdotibus ſcripſit.

SACCVS quandoque accipitur pro quacunque humiliatione, eo tropo quo ſpecies accipitur pro genere. Vnde Hier. & habet Magiſter diſt. 17. libr. 4. Qui peccator eſt, plangat delicta propria, vel populi, & ingrediatur Eccleſiam: de qua, propter peccata fuerat egreſſus, & dormiat in ſacco: & præteritas delicias per quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. Nec intelligitur ibi de ſacco exteriori, ſed quod interius feratur veſtimentum aſperum, vt ſcribit S. Bonau. di ſtinctione 17. lib. 4 ita quod interius debet eſſe amictus ſacco, quia uera pœnitẽtia debet eſſe humilis, & auſtera, quorum, utrunque notatur in ſacco, ut fuit in Niniuitis.

De Sacramento, & eius acceptione, diuiſione, & diffinitione.

SACRAMENTVM ſecũdũ Th. & Durã. q. 1. quarti, dicitur à ſacrãdo actiuè, ſicut medicamentũ à medicãdo, & ornamẽtũ ab ornãdo: & ſic medicamẽtũ eſt illud quo aliquis medicatur, & ornamentũ ẽ quo quiſquã ornatur: ſic Sacramẽtũ ẽ aliqd quo aliqs ſacratur. Verũ ut ſcribit Gab. poſt alios di. 1. ar. 1. li. 4. ſicut uirtus interior ſanans nõ dicitur medicamẽtũ, ſed aliquid de foris adhibitũ, uel intus ſuſceptũ naturalis, uirtutis confortatiuũ, aut morbi expultiuũ: ita ẽt interior contritio præparãs à gratia formaliter ſanans, nõ eſt Sacramentũ, ſed aliquid corporale ſiue ſenſibile, extrinſecus ad ſacrificãdum hominẽ appoſitũ. Sũt aũt Sacramẽta medicamẽta perfecta, & pigmẽta odorifera, & unguẽta ſalutifera, ut ſcribit S. Bon. in Prologo quarti ſent. & ſalutifera reſpectu ægroti curãdi, odorifera reſpectu Dei placãdi: de quo ibi Bonau. & infra uidebis quomodo ſint medicinæ.

SACRAMENTVM ſecundum Magiſtrum accipitur tripliciter. Vno modo pro, ſacro ſecreto myſterio ſignato, quomodo dicimus Sacramentũ diuinitatis, incarnationis, paſſionis. Secũdo accipitur Sacramentum pro ſacro ſigno. Et ſic dupliciter. Vno modo generaliter pro quolibet ſigno ſacræ rei: ſic ſumitur à Magiſtro, cũ ait: Sacramentũ eſt ſacræ rei ſignum, id quod elicitur ex uerbis B. Aug. 10 de Ciuit. Dei, cap. 5. ſic dicentis: Sacrificiũ eſt uiſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramẽtum, id eſt ſacramẽti ſignum: & hoc modo extendit ſe ad ſacrificia, & ceremonias uete. teſtamenti. Petrus Palud. diſt. 1. q. 2. li 4. tractans illa uerba Magiſtri, ſacramẽtum eſt ſacræ rei ſignum, dicit: Sacræ, id eſt ut ſacrans actu, id eſt adhibita ad ſacrandum ſpiritualiter, propter quod, nec ſerpens æneus dici poteſt ſacramẽtum, quia adhibebatur ſolum ad curã corporalem, nec crux Chriſti, quæ ad repræſentandum tantum, nec creaturæ, quæ ſunt veſtigiũ Dei, in ſe poſſunt

dici ſacramentum. Alio modo ſtrictius accipitur ſacramẽtum pro, ſigno gratiæ efficaci & certo, quomodo ſacramenta noui teſta. dicuntur ſacramenta, & hoc modo ponuntur, tres diffinitiones ſacramenti, vt recitat Alex. par. 4 q. 8. & poſt eum Gab. di. 1. q 1. li. 4. Et S. Bona. di 1. li 3. circa tex. Et ſecundum Sco. & ſecundum Petrum Aliacenſem q. 1. ar. 3. li. 4. ſacramentum poteſt capi proprie, & impropriè, modò in lege Moyſi fuerũt multa ſacramẽta impropriè dicta, ſicut purgationes ab immũditijs cõtractis, ut à tactu mortui & a lepra, & ſic de alijs. Erãt ẽt ibi quædã ſacramẽta impropriè dicta alia à prædictis, tñ plus accedẽtia ad perfectionem, ſicut erant oblationes hoſtiarum. Hæc n. pertinebant ad cultũ latriæ pro tẽpore illo quo Deus ſic uoluit coli. Et iſtæ, ſ. purgationes & oblationes dicebãtur ceremoniæ uel ceremonialia ſacramenta. Et de iſtis poteſt concedi, quod non dabant gratiã tanquam ſigna efficacia reſpectu gratiæ uel ex opere operato. Vide multa de hoc apud Dominum Cardinalem Camerac. vbi ſupra.

SACRAMENTVM diffinitur ſic ab Augu. in lib. de corpore Chriſti. Sacramẽtum eſt per quod ſub tegumento rerũ uiſibiliũ diuina uirtus ſecretius ſalutẽ operatur. Et quod ibi ſalutem ſecretius operatur, uerũ eſt per ſe, ut dicit Petrus de Palu. q. 2 lib. 4. licèt per accidens in ponente obicem impediatur. Hanc diffinitionẽ ſic ponit Corteſ. diſ. 1. li. 4. ſenten. Sacramentum eſt in quo ſub operculo rerum ſpectabiliũ à diuinitate incolumitas noſtra tuuetur. Sacramẽtum ſecundũ Magiſtrum eſt inuiſibilis gratię uiſibilis forma, ut ipſius imaginẽ gerat & cauſa exiſtat. Eã diffinitionẽ ſic explicat Paulus Corteſius ubi ſupra, ubi dicit: At ſententiarũ Magiſter. Sacramẽtũ inaſpectibilis gratiæ aſpectibilem forma eſſe uoluit, ita ut cum ſui ſimulachrũ ferat, cauſa dicatur. Quæ quidem diffinitio quaſi cumulatè ſacramenti aceruum explet, maximè à diuo Thom. probatur. Sacramentũ ſecundũ Hugo. de Sancto Victo. lib de ſacramentis, par. 1. c. 1. eſt corporale uel materiale elementũ foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione ſignificans, ex ſanctificatione continens aliquã inuiſibilẽ & ſpiritualem gratiã materiale elementum, id eſt elementatum, ponitur pars pro toto, ut dicit Petrus de Palude. Hæ diffinitiones ſi rectè intelligũtur uariatis uerbis eandem præ ſe feruntur ſententiam, & quod una obſcurius innuit, alia clarius exprimit. Explanationẽ diffinitionis Magiſtri quo dicit. Sacramentũ eſt inuiſibilis gratiæ, &c. potes uidere apud Magiſtrũ Ioan. Gerſ. par. 2. in compendio Theologiæ trac. 3. de ſeptem ſacramẽtis Eccleſiæ, & eius declaratione, quæ tamen in ſequentibus uidebitur.

AD SACRAMENTVM ut ſit tale, tria requiruntur, ut notat Domi. Præpoſ. Gab. di. 1. q 1. ar. 1. li. 4. Primum, quod ſit res ſenſibilis, habens naturalem ſimilitudinẽ ad gratiam ſiue effectum Dei gratuitum: quam uel quem repræſentat. Naturalẽ inquã ſimilitudinem non per participationem eiuſdem qualitatis: ſic enim ſenſibilia nõ ſunt ſimilia ſpiritualibus. Sed ſimilitudinem illam quæ eſt proportionatorum, ut ſicut ſe habet hoc ad illud, ita hoc ad iſtud. Exempli cauſa, ſicut ſe habet aqua ad diluendas maculas corporales, ita ſe habet gratia ad abluẽdas maculas ſpirituales, & hęc ſimilitudo eſt bene corporalium ad res ſpirituales. Hæc Tho. q. 1. ar. 2. di. 1. li 4. Et ſicut proprietas quædam naturalis cõnexa eſt aquæ, quæ in ſacramento baptiſmi gratiam repræſentat inuiſibilem, ut puta refrigeriũ quod eſt aqua, ita repręſentat refrigeriũ gratię ab incẽdio fomitis, ut inquit Magiſter Ioan. Gerſ. vbi ſupra. Et uis abluti ua quæ eſt in aqua, repræſentat ablutionem ab originali. Secũdum quod requiritur quod ſit actualiter a Deo inſtitutũ. Nã ſolus ille potuit inſtituere ſacramẽta, qui potuit ſuo ſigno dare ſanctificationis certitudinẽ & efficaciam: hanc autem ſolus Deus poteſt dare, qui ſolus poteſt gratiam infundere & gratuitum effectum cauſare. Tertium quod requiritur, quod ſit ſignum efficax & certum, quod ſemper habeat effectum ſuum quem ſignat infallibiliter, niſi ſit impedimentũ

in

in ſuſcipiẽte per poſitionem obicis gratiæ repugnantis Et hæc tria oportet intelligere in ſingulis trium diffinitionũ. Primũ innuitur in diffinitione Augu. in hoc quod dicitur, rerum uiſibiliũ, & in diffinitione Magiſtri, uiſibilis forma, id eſt ſimilitudo, ideo additur, ut imaginẽ gerat. Imago ponitur pro ſimilitudine, ut ſicut corpus exterius lauatur, ita interiora mundutur in ſacramẽto baptiſmi: ut cauſa exiſtat, ibi tangitur efficacia ſacramẽti. Et accipitur uiſibile ibi generaliter pro ſenſibili, ut & uult Richar. di. j. art. 1. q. 3. & hoc p̃p dignitatẽ. Nam ſm Aug. ad Voluſianũ. Inter quinque ſẽſus viſus eſt excellentior, q̃a dicit Philoſophus 1. Metaphy. Maximè cognoſcere facit & multas differẽtias demonſtrat, q̃d eſt intelligendũ p̃ ſe Auditus enim plus cõfert ad ſcientiã p̃ accidẽs. In diffinitione Hugonis clarius exprimitur p̃ corporale uel naturale elementum, per q̃d intelligit quælibet res ſẽſibilis, ſiue ſubſtãtia, ſiue accidens, ut elementũ nõ diſtinguit contra elementũ, ſicut in euchariſtia ſacramentũ eſt ſpecies panis & uini, q̃ ſunt accidentia, & matrimonio ſacramẽtũ eſt uerbũ uel uerba, conſenſũ cõtrahentium exprimentia. Et ſi obiicitur de corpore Chriſti uero, quod eſt ſacramẽtum corporis myſtici, quod tñ non eſt ſignũ ſenſibile, nec forma uiſibilis. Dicit Magiſter Ioannes Gerſon Cãcellarius Pariſien. ubi ſupra, q̃d corpus illud eſt ſenſibile, & forma uiſibilis in annexo, licèt in ſenõ ſit, licèt. n. in ſua nera, & ꝓpria natura nõ ſit uiſibile aut ſenſibile, eſt tñ uiſibile & ſẽſibile in forma uel ſpecie panis annexi. Vnde cùm dr̃s ſacramentũ eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma, intellige, ſ. in ſe uel habens annexũ uiſibile uel ſenſibile. Magiſter Ioan. Gerſ. Tertia cõditio innuitur p̃ illud q̃d dr̃, p̃ quod uirtus diuina ſecretius operat̃, ubi innuitur q̃d illa tegumẽta uiſibilia p̃ quæ ſalus acquiritur à uirtute diuina, aſſumũtur i cooperationẽ, & ita a Deo inſtituta, & certa ſũt ſigna, eſt. n. ſacramẽtum ſignum efficax & certum, cõtinens aliquam inuiſibilẽ & ſpecialem gratiam nõ formaliter, ſed cauſaliter. Vide latiùs Dñm Præpoſit. Gab. di. 1 q. 1. lib. 4.

SACRAMENTA ſignificant & repræſentãt. Non autem idẽ eſt ſignificare & repræſẽtare. Nã ſigna æquiuoca, id eſt dubia & incerta, repræſentãt, & nõ ſignificãt. Item ſacramẽta ex ſimilitudine naturali nõ præciſe repræſentant effectũ ſacramentalẽ, ſed omne in quo ſaluatur ſimilitudo ſed ex inſtitutione præciſe determinatur ad ſignificãdum certè ſacramẽtalẽ effectũ. Exempli gratia Baptiſmus, quia eſt quædã lotio exterior in aqua, põt ſignificare omnẽ lotionem in qua cunq; materia, ſiue corporalem ſiue ſpiritualẽ cuiuſcunque creaturæ. Poteſt. n. mouere intellectum ad cogitãdũ quãlibet lotionem propter naturalem ſimilitudinem mundationis, uerum ſic non ſignificat certè & efficaciter, quia non ponet in eſſe mundationem quam ſignificat. Mundationem uerò animæ a peccato quam certè ſignificat, repr̃ſentat ex inſtitutione diuina, ex quo Deus qui baptiſmũ inſtituit, ſuo ſigno aſſiſtit ad producendũ effectum ræpræſentatũ. ſignificant autem ſacramẽta principaliter gratiam ſeu effectum gratuitũ, reſpectu cuius habent aliquam cauſalitatem, ſignificant etiam cauſam meritoriam gratiæ principalem Chriſti paſſionem, ſignificant & tertio finem effectus ſacramẽtalis, qui eſt uita æterna, ad quã omnia ſacramẽta ordinantur. Exemplum. Baptiſmus primo principaliter ſignificat gratiam Baptizato collatam, qua mũdatur à peccato Ad hoc enim ſignificandum & cauſandum eſt inſtitutus, ſignificat etiam Chriſti paſſionem & mortẽ, ſignificat etiam futuram gloriam, ad quam peruenimus per finalem reſurrectionẽ. Vnde Apoſtolus ad Rom. 6. Quicũque baptizati ſumus in Chriſto Ieſũ. in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, &cẽt. Eſt ergo baptiſmus non ſolum ſimilitudo mortis Chriſti, ſed etiam reſurrectionis Chriſti, & etiam noſtræ futuræ ad gloriam. Quo ad primum ſunt ſigna demonſtratiua habentia effectum ſemper concomitantem,

sublato impedimento. Efficacia.n. sacramenti (vt ait S.Bonauen.di. 18. libr.4.) pendet ex idoneitate susciptiētis. Actus enim actiuorum sunt in patiente prædispōsito. Quantum ad ām sunt signa rememoratiua, & quantum ad tertiū sunt signa prænostica. Nam signum demonstratiuum est signum præsentium. Rememoratiuum, est signum præteritorū: & signum prænosticum, est signum futurorum. Hæc Tho. Et concordat Petrus de Palude in q.2. Sed quia sacramentū ordine naturæ precedit effectum materialem respectu illius (vt vult Scotus) possent dici prænostica.

SACRAMENTVM ām Scotū, q dictas diffinitiones reducit ad unā, q̄ est talis. Sacramētum proprijssimè acceptū, est signū sensibile gratiā Dei uel effectū gratuitū ex institutione diuina efficaciter significās, ordinatū ad salutē hois uiatoris Hæc diffinitio Scot. est cōpletior & magis circūstātionata, ad differētiam signorū q̄ nō sūt sacramenta. Et sensibile accipitur p̄ visibile aut audibile, vt dictū est. Dr̄, gratiæ inuisibilis, vbi gratia dicit gratiā gratūfacientē, & hoc in aia susciptiētis sacramētum. Dr̄, vel effectū Dei gratuitum, p̄p̄ sacramētū Eucharistiæ, qd̄ nō significāt gratiā gratumfacientē, q̄ est q̄dā forma accidentalis, sed significat corpus Christi verū sub specie bus contētū, qd̄ est effectus gratuitus, qa ex gratuita volūtate procedens. Et dr̄, effectus, non qd̄ de nouo fiat siue esse accipiat, sed qa fit de nouo p̄sens illis speciebus p̄ transsubstātiationē panis in ipsū. Dicitur, ex institutione diuina, per qd̄ excluduntur signa purè naturalia, vt lotio balnei, & aqua benedicta, q̄ non est sacramētum: quia nō a Deo, sed ab Ecclesia instituta. Dicit, efficaciter significans, qd̄ includit certitudinaliter, propter signa æquiuoca siue dubia, vt sacramēta ueteris legis, quæ quia gratiā nō contulerunt quā significabant (saltē ex opere operato) nō fuerunt sacramenta. Per idem excluduntur imago crucifixi, petra deserti, agnus paschalis, virga Aaron, serpens æneus, quia ex quo non contulerunt gratiā vel effectū gratuitū, nō sunt sacramenta, licèt sacratū rerū: repr̄sentatiua. Quod additur ordinatū ad salutē hominis viatoris, nihil excludit vel includit, sed finem institutionis sacramentorum ostendit.

SACRAMENTVM secundum Occam lib.4. q.1. est signum significans efficaciter effectum Dei gratuitum. Hanc diffinitionē commēdat Petrus de Aliac. q.1. quarti. art.3 Et per effectum Dei gratuitum intelligitur gratia gratum faciens accidentalis, vel gratia substantialis, quæ est corpus Christi. Ista diffinitio omni sacramento conuenit propriè dicto, & solum tali Et licèt de facto solū prædicet de signo sensibili, pōt tamen prædicari de signo spirituali, & ita est communis signis sensibilibus, & nō sensibilibus. Vide latiùs Gabr. di. 1. q.1. li.4. saluantem diffinitionē Scoti, & dicta cōmunia sanctorū. Et qd̄ corpus Christi nec character est sacramentū, qa nō est signū efficax sui signati, nec signū sēsibile. Sed cū Magist. dicit, qd̄ corpus Xp̄i, sit sacramētū & res, sacramentū capitur largè pro signo sacræ rei, & non propriè. Nec colū ba visa super Christum & linguæ igneæ sunt sacramēta, quia nō fuernnt signa efficacia gratiæ, non.n. habebant aliquam causalitatem respectu gratiæ, præcessit .n. plenitudo gratiæ signa. De Christo manifestū est. De Apostolis patet, quia non propter signa fuit infusa gratia, sed quia fuerunt pleni gratia, apparuerunt signa. Fuerunt.n. illa signa à Deo exhibita solum ad significandum plenitudinē gratiæ non ad causandum. Hæc Domi. Præpos. Gab. Sunt autem tres conditiones signi efficacis secundum Scot. q.3. dis.1. libr.4. videlicet, quod sit signum practicum, id est habens aliquam causalitatem respectu signi. Secunda quod sit signum certum certitudine, ut in pluribus, id est semper, dum nō ponitur impedimentum ex parte susciptientis. Tertia qd̄ sit naturaliter prius effectu signato, sicut columba, & cætera non fuerunt signa efficacia, &cæt. Sacramenta verò no.le. sunt signa efficacia. Deus namque (vt sentit Sanctus Bonauētura; Richardus, Scotus, Occā, Thom. Argēti. &c.)

constituit

cõstituit sacraméta sensibilia tãquã signa certa gratiæ, q̃ ipse creando ꝓducit in aia suscipientis sacramẽtũ, aut in ipso sacramento effectũ gratuitũ ad hominũ salutẽ ordinatũ, quod additur ꝓp sacramentũ Eucharistiæ. Statuit.n. quod tali signo adhibito fm modũ & formam suæ institutionis infallibiliter vult assistere sub signo ꝓducendo gratiã, si non ponatur obex in suscipiente sacramẽtũ, quã gratiã, alias nõ produceret si sacramentũ illud non exhiberetur. Et de hoc facit Ecclesiã suã certã. Et ista ordinatio siue institutio vocatur pactũ Dei inũ cũ Ecclesia ET non est ponẽda aliqua dispositio medio inter sacramẽtũ & gratiã in anima, ad hoc vt gratia infundat, neque aliqua virtus supernaturalis in sacramentis aut in vsu eorũ quæ instrumentaliter agerent ad effectũ gratuitũ, vel ad dispositionem prꝛuiam (vt aliqui volunt) de quo videatur Tho. q 4. di. prima, libro quarto, & sanctus Bonauentura. Alexander de Ales parte quarta, quæstione octaua. Durãdus. Gabr. recita ambas opiniones libro quarto, dist. 1 q. 1. & concludit art. 2. & vult quod sacramenta nouæ legis effectum sacramẽtalẽ causant quem ex institutione diuina certitudinaliter significant. Vnde Aug. in de bapti. In solis elemẽtis sacramẽta efficiunt qđ figurant. Idem super Ioan. Quę est virtus ista aquę vt corpus tangat, cor abluat, loquitur de aqua baptismi. Sed abluit cor, id est animam, ergo ablutionem causat. Item Beda super Lucam. Christus tactũ mundissimæ carnis suæ uim regeneratiuã cõtulit aquis. Vis regeneratiua, ẽ vis causatiua gratiæ quia per solam gratię infusionẽ fit regeneratio. Probat latius Gab. Per effectũ autẽ sacramentalẽ intelligit gratiã gratũ facientem, quam consequitur suscipiens sacramentum non indignè, & hoc quantum ad omnia sacramenta præter sacramentũ Eucharistiæ. Et quo ad illud præsentia corporis sub sacramẽtalibus signis speciebus scilicet, panis & uini. Et effectus sacramẽtalis ẽ effectus supernaturalis excedens facultatẽ creaturæ, & per cõsequens soli Deo possibilis, ut idem Gab. scribit quæstio. 2. dist. prima, lib. 4. art. 3. dub. 2. Item sacramenta no.le. continent gratiam nõ formaliter, sed uirtualiter, & nõ nisi ut causa suum effectum. Vel (ait Bona.) sacramenta dicuntur continere gratiam, quia significant gratiam dist. 1. q. 3. lib. 4. Vnde Th. Argent. di. 2. q. 1. art. 1. li 4. Nec sacramẽta no.le. sunt causæ gratię ex natura propriã eis in prima rerum conditione tradita. Nam ante institutionem nullã habebant efficaciam. Nec sacramenta no.le. causant effectiuè dispositionẽ prꝛuiã ad sacramentalem effectum. Et hoc est contra S. Thom. & Paludensem. Nec est ponenda uirtus supernaturalis in sacramentis no. le. per quam respectu sacramentalis effectus eius conueniat rõ causalis. Hoc est contra S. Th. qui omnia & singula diffuse probat Gab. vbi supra. Sacramenta insuper no.le. sunt causæ, sine qua non, quia sunt causæ effectus sacramentalis, & non causę naturales, siue ex natura propria, ut probatur a Gab. ergo sunt causæ sine qua non. Item ex uoluntaria institutione diuina sine eis nõ causatur effectus sacramẽtalis, causatur autem eis positis, ergo sunt causæ sine qua non: ex descriptione causæ sine qua nõ, supra in dictione. CAVSA. Quãuis Deus non alligauit suam potentiam sacramẽtis, potest enim hominem saluare absq; sacramẽtis. Sed sicut nũc ordinauit hominem, saluare uult per sacramenta, potuit tamen, & potest alium ordinem saluandi instituere. Omnia enim ad extra, id est summa, & omnipotenti ac libera uoluntate fiunt contingenter, ut uult S. Augustinus. de trini. capi 4. De potentia itaque absoluta potest, saluare absque sacramentis, licèt de potẽtia ordinata nõ, de quo alias.

SACRAMENTVM autem dicitur nou.le. dupliciter, ut scribit Rich. di. 26. art. 4. q. 2. li. 4. Vno modo, quia primo in no.le. institutum fuit, sicut baptismus, & confirmatio, & sic de alijs. Sic matrimoniũ nõ est sacramẽtum no.le. fuit enim institutum ante no le. Alio modo quia quamuis fuerit institutum ante no. le. tũc nõ habens uim cõferendi gratiam, in noua

lege

lege nō est euacuatū,sed cōfirmatū & fa ctū gratiæ causatiuū. Et sic matrimoniū est sacramentū no.le. in quo sacramēto est sacramentū tantū expressio consēsū per verba de præsenti. Res & sacramen tum vnio consensuum, & obligatio mu tua,vt alias dicitur. Richar. &c.

SACRAMENTA dicunt medicinæ & reme dia cōtra morbos(vt scribit Gab.di.2 q. 1.li.4.)spiritualesaiæ dicuntur ēt adiu toria aiæ ipsam ꝓficientia in vita spiri tuali,tā prima q̄ secunda cōferūt.n. gra tiam q̄ est verè uita prima aiæ, per quā aia spiritualiter uiuit. Deo grata & Deo accepta ad vitā ęternā Sunt ēt remedia cōtra septē vitia capitalia,baptismus cō tra superbiā, eucharistia cōtra inuidiā, co nfirmatio cōtra acediā, extrema vn ctio contra irā,ordo contra auaritiā,pœ nitentia contra gulā,matrimoniū cōtra luxuriā. De quo latiùs perquirito apud Gersonē tract.de septē Sacramentis. Vi de latiùs Gab. vbi supra. Et vt idē dicit di.1.q.2.li.4. Sacramenta q̄dā sunt me dicinæ homini lapso traditæ, aut curati uę:vt Baptismus,pœnitētia, & extrema vnctio. Aut ꝑseruatiuæ: vt Cōfirmatio. Eucharistia,Matrimoniū,& Ordo. Vn de & Hugo ait cap.4. parte 9.li.1. de Sa cramētis.Ipsa medicina,ipsa sunt Sacra mēta.Et cap.3.dicit ea vasa medicina lia.Vnde ait:Deus medicus,homo ægro tus,sācerdos minister vel nuntius, gra tia antidotū, vas Sacramenta, medicus donat, minister dispēsat, vas seruat quæ sanat percipientē ægrotū gratiā Spiri tualē:vasa quoq; esse gratię ipsa Sacra mēta ostēdit Ger.par.1 tract. contrā se cta flagellantiū se ait Lex Xpi maximā sortitur virtutē ex misericordia & gra tia sua:cuius gratiæ vasa sūt Sacramēta nouæ legis,ex virtute operis operati, & ideo quicquid auertit à Sacramētis su scipiendis,præsertim a Sacramēto con fessionis,debet reijci fideliter.Hęc Ger. Et Magister contra peccati originalis & actualis vulnera,Sacramentorum reme dia Deus instituit. Sacramentorū autē ante lapsum hominis natura,adhuc inte gra institutio nō fuit congrua: quia tūc nō fuit morbus:ergo non erat opus me dicina:ergo nec opus sacramētis Vndē saluator Matth.9.Nō est opus valenti bus medico,sed malè habētibus. Nec in statu innocētiæ (Gabr. scribit ubi sup. arti.2.)institutū fuit sacramentum ma trimonij,sed bene matrimoniū fuit in stitutū, & hoc in officium & non in re medium,nec fuit efficax gratiæ signum. In qualibet uerò lege lapsi hominis cōgruum fuit sacraméta instituere,ꝑp hu miliationē,eruditionē,& exercitationē hominis,& ꝑp sapientię medici mani festationem,& hominiscurationem,ſm Magistrum & Rich. di 1.arti.2.q.1.li.4. Et Hugo libr.1.de sacramentis cap.3.& 4.Vide ad hoc scotum, & post eos Do minum Prepositum Gabr.di.1.q.2. art. 2.li.4.qui dicit quod ad consecutionem beatitudinis gratia est homini necessa ria,quare congruum erat instituere si gna sensibilia,certa & efficacia, quibus viator quasi familiari similitudine gra tiam agnosceret inesse,& per huiusmo di signa tanquam certa & efficacia, eam ardētius quæreret. Vide Petrum Palu densem & Thom.Argent. qui rationem congruitatis diffuse ponunt. sanctus Bo nauen. reddit rationem institutionis sa cramentorū ex parte Dei,& ex parte no stri,ex misericordia, iustitia, & sapiētia Dei.Vide latiùs s.Bonauen. declarantē hoc, ex parte nostri,nam hō lapsus fuit cęcatus in rationali, ideo data sūt ei sa cramenta sensibilia ad eruditionē. Ela tus fuit in irascibili,ideo data sūt ad hu miliationem.Fastiditus est in cōcupisci bili,ideo dari debuerūt ad exercitatio nē. Congruebat quoque diuersa sacra menta institui,pro statu diuersarum le gum hominis vulnerati. Nam secundū scotum,in processu generationis huma nę,ꝑper creuit notitia veritatis.Lex ât perfectior perfectioribus indiget adiu torijs ad sui obseruationē Et notitia ve ritatis clarior exigit signa manifestiora. Debuit ergo lex perfectior habere sacra menta perfectiorē gratiam perfectius significantia,vt esset congrua correspō dētia signi ad signatum.Vide latiùs Do minum Præpositum Gabrielē ubi sup. sacramenta autē alio modo sanāt quā

gratia,

gratia,ut vult Rich.art.2.di.1.li.4.in fine,q̃a gratia formaliter, ſacraméta aliquo mõ effectiuè,nõ ſicut efficiens principale,ſed inſtrumẽtale.Et cũ dr, & explicat Petrus de Palud. di 2.q. 1.ar. 3.li. 4 ſacramenta fuiſſe inſtituta tẽpore legis naturæ.q̃a erant ſigna rei ſacræ,non tñ cauſatiua gratiæ,& ita impropriè dicta ſacramenta,ut dictũ eſt. Vel poteſt dici q̃d expreſſe habetur ex ſcriptura quod pro tempore illo placuerunt Deo ſacrificia, ut patet de oblatione Abel Gen.4.Noe.Gene.8.Melchiſedech.Ge. 14.Abrahæ diuidẽtisuaccas.Geneſi 15.

SACRAMENTA ſũt ſigna gratiæ ex inſtitutione diuina. Signum,aũt inſtituere ſim ſcotũ,ſimpliciter ad ſignificãdũ poteſt quilibet q̃ pôt uti ſigno ,p ſe & aliis, ſiue practicè, ſiue ſpeculatiuè. Sed ad ſignificãdum practicè,certe & efficaciter (ita infallibiliter q̃d ceſſante impedimẽto ad exhibitionẽ ſigni, producit effectus ſignatus) non poteſt niſi ille q̃ in ſua poteſtate hẽt ,p ducere huiuſmodi effectũ,q̃ũ & ubi uult in ſubiecto aptonato ſola aũt inſtitutio ſacramentorũ ad Deũ ſpectat,alius tñ à Deo pôt huiuſmodi inſtitutionem promulgare, quia ſolus Deus poteſt cauſare effectũ ſacramentalẽ,quia eſt effectus ſupernaturalis excedẽs facultatem creaturæ. Fuit & Iacobus promulgator tanquã præco diuinus ſacramẽti pœnitentiæ, & unctionis extremæ, ut patet Iacob. 5. ſuo mõ dicitur,quod nullus alius præter Deum fuit legiſlator legis, ſuos tranſgreſſores ad damnationem æternam obligantis, niſi ſicut præco promulgans legem. Et ita Moyſes non fuit legislator propriè, ſed præco,nũtius, & promulgator legis diuinæ,neque in perſona ſua,ſed Dei legem propoſuit.Et quod dicitur,legislator,extenditur nomen ad promulgatorem.Et ſacramenta non habẽt efficaciã ex ſignificatione,ſed ex inſtitutione. Habent & efficaciã ex Deo tanquam à cauſa principali inſtituente,à paſſione Xpi, tanquam ex cauſa prima efficaciam merente. Ex latere enim Chriſti fluxerũt ſacramenta,aqua,ſcilicet,ablutionis, & ſanguis redemptionis,per quæ ſaluatur Eccleſia.Fluxerunt inquam tanquam à cauſa meritoria. Vide ſcotum diſtin.2. quæ.1.lib.quarto,& Gabr.diſtin.2.q.1. arti.3.libro quarto,poſt ſcotum, Tho. & Rich eſſentia autem ſacramentorum ſunt materia,uerba,intentio.

SACRAMENTA cõſiſtũt in duobus, ſuerbis, & rebus,quas ſanct. Aug. nominat elementum & uerbum. Accedit inquit verbum ad elementum, & fit ſacramentum Per rem ſiue elementum intelligiẽ res ſiue actus aliquis ſenſibilis,ut confirmatio,unctio, calicis traditio, &c. quæ cum verbis dant effectum ſacramẽtalẽ. Per uerbum autem oratio prolata ore miniſtrantis ſacramentum.Elementum ſiue res dicitur materia,uerba dicuntur forma nõ propriè, ſed metaphoricè, ſit ꝓter iſta duo uerbum & elemẽtum, requritur etiam intentio in conferente ſacramentũ,qui intendit miniſtrare ſacramẽtum, id eſt rem & uerba exhibere tanquam ea quę ad certum effectum inſtituta ſunt a Chriſto, & hoc eſt exhibere in fide Eccleſiæ,ẽt ſi non crederet ſequi effectum. Et hęc intentio comprehenditur ſub uerbis proferentis, ut dicit Richar.Et hæc de ſacramẽtis no.le. intelligenda ſunt. ſacramenta enim ue.le.cõſiſtunt in rebus, & nõ coexigunt aliqua verba,ut patet de circũciſione, cui non preſcribitur aliqua forma, ſed nec eſui agni paſchalis,aut ſacrificiis,q̃ dici poſſunt ſacramenta largo nomine ſacramẽti,ut dictum eſt. Qod uerò uerba requiruntur in ſacramentis nouæ legis, ratio principalis eſt inſtitutio Chriſti,cui placuit ſic inſtituere,& quod uerba diſtinctius & expreſſius ſignificant omnẽ mẽtis conceptum ex impoſitione,quam ſignificant ex naturali ſimilitudine. Gab. di.q.2.ar.3.dub.4.li 4. Vide ad hoc Gerſonem parte 2. de ſeptem ſacramentis.

SACRAMENTA ſunt ſigna quæ conferunt gratiã. ſignum autem aliquod conferre gratiã(ut tangit ſan.Tho.di.1.q.1.arr. 1.lib.4.poſt Alexan. licèt ſatis obſcure. Et poſt hos ſcribit Gab. eadem di.q.3. arti.1.lib.4.) dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ex ipſo ſigno ſeu ſacramẽto. Vel (ut alii dicũt)ex opere operato, ita

quod

quòd eo ipso qđ opus illud, puta signũ aut sacramentũ exhibeẽ, nisi impediat obex peccati mortalis, gratia cõfertur, sic qđ ꝑter exhibitionẽ signi foris exhibiti, nõ requritur bonus motus interior in suscipiente quo de cõdigno uel de cõgruo gratiã mereaẽ, sed sufficit qđ susciens nõ ponat obicẽ. Cõcordat Scotus di. eadẽ q. 5. iuxta finem. Sic Baptismus, Cõfirmatio, Extrema unctio, cõferunt gratiã ei q non hẽt vsũ ꝑfectũ rationis. Alio mõ intelligũtur signa uel sacramẽta conferre gratiã ex opere operante & ꝑ modũ meriti, qñ, scilicet sacramentũ foris exhibitũ nõ sufficit ad gratiæ collationẽ, sed ultra hoc requritur bonus motus seu deuotio interior susciipientis sacramentũ, ẽm cuius intentionẽ confertur gratia tanquam meriti condigni uel cõgrui ꝑcise, & maior ꝑ exhibitionem sacramenti. Per bonũ autem motum animi nihil aliud intelligitur q̃ actus uolũtatis terminatus in Deũ obiectiuè tanquã in finem. Sacramẽta veteris legis q̃ dicuntur ceremoniæ, & si non contulerunt gratiam ex opere operato, contulerunt tamen ex opere operãte, siue ꝑ modum meriti ex susciipientis deuotione, dum proceſſerunt ex fide & charitate. Ita senserunt & tenuerunt Alexand. parte 4. q. 6. memb. 4. arti. 1. S. Tho. & cõmunis schola, & post eos rotũdè & multis probat Gabr. ubi sup.

De sacramentorvm nvmero. Et si simpliciter loquẽdo & in veritate plura sũt sacramẽta q̃ septẽ, vt & notat Gab. di. 8. q. 1. ar. 3. dub. 2. li. 4 vt patet de sacramẽto Ordinis, qđ sub se cõtinet septem uel octo sacramẽta à se ipsis distincta, sic & species panis & vini. Sed illa sacramenta quę ad idẽ ordinantur, licèt in se sunt plura, dicuntur tñ aggregatione & ordine ad eundem finem proximũ vnum sacramentum, sic quia consecratio Eucharistiæ, Eucharistia & sũptio eius ordinatur ad spiritualem hominis nutritionem, habentur seu numerantur pro uno Sacramento. Sunt itaque septẽ Sacramenta nouæ legis, scilicet Baptismus, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, Eucharistia, Confirmatio, Matrimonium, & sumitur iste numerus septenarius, vel qa sunt medicinæ Dei spirituales: q̃ foris corporibus adhibentur per sensibilem speciem, sed intus animã sanant per inuisibilem gratiam, & ideo secũdum numerum morborum spiritualium sumi debet numerus sacramẽtorũ. Morbi sunt culpa originalis, quæ tollitur ꝑ Baptismum, actualis culpa mortalis per Pœnitentiam, venialis verò per Extremam vnctionẽ, ignorantia & difficultas discernendi inter bonũ & malum remouetur ꝑ Oidinem, quo datur clauis scientiæ ad discernendum. Malitia siue inclinatio ad malum in uolũtate, cõtra hoc datur Eucharistia, q̃ mutat susciipientem in susceptum, incorporat & vnit, & ꝑ hoc uoluntatis inclinationem malam in bonam transformat. Contra morbum, qui est infirmitas resistendi & proficiendi in irascibili, datur Cõformatio, quę roborat ad confitendum nomẽ Christi in persecutione. Cõtra concupiscentiam illicitorũ in concupiscibili datur Matrimoniũ, quo excusatur carnalis cõcupiscentiæ actus à crimine. Sumitur aliter numerus sacramentorum, vt sunt adiutoria animæ perficientia ipsã in ordine ad vitam ẽm, actus, s. virtutũ. Et sic accipitur numerus sacramentorũ secundum numerum virtutum: trium theologicalium, & quatuor cardinaliũ. Sic Baptismus respicit fidem, quare dicitur sacramẽtum fidei, quod est ianua sacramentorum. Extrema vnctio respicit spem, qua præparatur ad gloriã, Ad actum charitatis adiuuat Eucharistia, ad actum prudentiæ Ordo, ad actũ fortitudinis Conformatio, ad actũ iustitiæ Pœnitẽtia, ad actum temperãtiæ Matrimoniũ, vide latiùs Gab. dist. 2. q. 1. ar. 1. li. 4. Considerando verò sacramenta (vt idem ait) vt sunt adiutoria animę perficientia eam quo ad vitam spiritualẽ primam, quæ est gratia, tunc sumitur numerus sacramentorum sic. Nam baptismo regenerãt homo, & accipit esse spirituale ꝑ Confirmationem corroborationẽ, per Eucharistiam nutritionem gratiæ & conseruationem, per Pœnitentia lapsi reparationem, per vnctionem extremã

da

ad finalē exitum præparationem, per Matrimoniū cōmunitas accipit multiplicationē in esse naturæ uel carnali p ordinē multiplicationē ministrorū Ecclesiæ ad totius corporis regimen. Vide Scotū & Durandū de assignatione sacramentorū, & Magistrum Ioannem Gersonem. De quo supra tactum est.

SACRAMENTA, Quædā sūt puræ fidei, ut vult san. Bona. di. 26. q. 2. li 4. sicut Baptismus, & Confirmatio, & consimilia. Quædā autē nō tantū sunt fidei, sed ēt naturalis dictaminis, & talia sunt Pœnitētia & Matrimoniū: sed tamē nō omnino sunt de dictamine iuris naturalis, q̄ primo modo sunt, Deus instituit mādando, quæ secūdo modo, instituit interius illustrando: & sic instituit Matrimoniū. Vnde ipse nō præcepit Adā q̄ Euā duceret in uxorē, sed illustrauit eum interius, ut intelligeret eam sibi dandam in uxorē, & omnibus posteris per liberū consensum uxores illo modo coniungi Vnde Adam sic illustratus, dixit: Hoc nūc os ex ossibus, & caro de carne. Et sicut dicit Magister in litera, propheticē est locutus, & ideo illud uerbū non fuit à seipso, sed à Deo: & ideo institutio sacramēti matrimonii fuit à Deo. Et ut idē dicit d. 45. circa literā. Sacramentū altaris prodest aliter uiuis, aliter mortuis: uiuis. n. ꝓdest sub rōne sacramenti & cibi, mortuis sub rōne sacrificii. Inquantū. n. sacramentū est, cibat & dat gratiā & perfectionē māducāti: inquātū aūt sacrificiū, Deū placat, hostix. n. placāt. Et q̄n Deus iratus est, nō affectione inflictionis, ideo Deū placando nō sedat ipsius affectionē, sed remitti facit pœnę acerbitatē. Principaliterquoque sacramētū Eucharistiæ institutū ē in sacrificiū & sacramētū, & in sacramētū seu cibū. De quo legito latiùs Gabr. serm. 3. facto in festo Corporis Xpi, qui incipit: Esurientes impleuit bonis.

DE SACRAMENTORVM INSTITVTIONE. Sacramēta oia immediatè Christus instituit & ēt promulgauit, ut uerior tenet opinio & ꝓbabilior iudicatur à Thoma, Scot. Durad. Rich. quāquā pro mulgationē ipsi nominēt institutionē. Paluden. tñ uidetur declinare di. 2. q. 1. arti. 2. qui uult, quod omnia sacramenta sunt instituta immediatè à Christo, licēt nō ꝓmulgata, nisi quę erant necessitatis, ut sacramētū intrantiū, scilicet Baptismus, q̄n dixit. Nisi quis renatus fuerit. Et sacramētū redeuntium, s. Pœnitentia, q̄n dixit. Nisi pœnitētiam egeritis: & sacramentū dignitatis ut Eucharistia, quando dixit: Nisi manducaueritis. Nec quisquam præter Deū potest instituere sacramēta, ut sint gratuiti effectus certa signa. Et de Baptismo patet. Mat. ultimo. Euntes docete omnes gentes. De Confirmatione dū imposuit manus paruulis. Mat. 19. & Ioan. 20. Accipite Spiritū sanctū. uel Actu. 2. Eucharistia ꝑdicata est diffuse. Ioan. 6. & instituta est in cœna. Mat. 26. Pœnitētia promissa ē. Mat. 16. Tibi dabo claues regni cœlorū, &c. Institutа: accipite Spiritus. s. ētū. Vnctio extrema. Mat. 6. cùm Apostoli unxerūt infirmos & sanabant, constat hoc fecisse ex institutione Xpi, & eius informatione: in cuius uirtute sanabāt. Matrimoniū. Mat. 19. & Mar. 10. ubi Xps approbat, & ratificat Matrimoniū, quod Deus in statu innocentiæ instituit, & p os Adæ publicauit. Relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit uxori suæ. Ordo. Mat. 26. Hæc quotiescūq; feceritis, in mei memoriā facietis. Et Ioan. 20. Quorū remiseritis peccata, remittūtur. Hęc est sētētia Scoti, Tho. & Petri Camera. q. 1. quarti. in fine. Cōsonat his Gab. di. 2. q. 1. conlu. 2. dum ait. Oia Sacramenta nouæ legis à Christo sūt instituta, & ab eodē in assūpta natura uerbo, uel opere ꝓmulgata quē latius ibi uideto. Et ut idem dicit di. 29. q. unica. art. 2. libro quarto, conclusione 5. post Scotum. Cùm Christus instituit Sacramēta ad salutē & ad utilitatē Ecclesiæ: eo modo instituit quo magis profuerūt Ecclesiæ. Et ſm Cort. li. 4. di. 1. Sacramenta sunt instituta ad criminū eluendam labem, in hisque fidentium hominum animas excolunt: quibus castissimè colitur Deus.

SACRAMENTA LEGIS NATVRÆ tria fuerunt. s. decimæ, sacrificia & oblationes, ut testatur

teſtatur Rich.ar.5.q.4.li.4.diſt.1.Alex. pàr.4.q.2.ar.1.Hugo li.1.de ſacramẽtis par.12 c.4.Poſt quos uidere potes Gab. di.1.q.3.ar.3.lib.4. Et decimatio(ut ipſe dicit) ſignificabat remiſſionẽ ꝑ numerum,qa dragma decima perdita fuerat, & inuenta. Luc.15.Sacrificia carnis macerationem,ét per ſacrificia q̃ conſiſtebant in immolatione aialium occiſorũ, ſignificabatur futura paſſio Chriſti. Qđ Chriſtus qui paſſurus erat,Dñs eſt mortis & uitæ. Oblatio ſignificabat boni operis exhibitionẽ.Hęc tria ut uult Hugo,ſunt à Deo inſtituta, non aũt præcepta. Addit tamen Richar. poſt Hugo.q loco & tpe eis neceſſarium ad ſalutem ſuam,in aliquibus ſignis ſenſibilibus fidem exterius profiteri. Itẽ per oblationes ſignificabatur Deus oium creator, per ſacrificium redẽptor,per decimationes remunerator.In hoc.n.quod homo retinebat ſibi nouẽ partes,quę imperfectionem ſignificãt, & decimam quæ ſignificat perfectionẽ, offerebat Deo,ſignificabat in ſe imperfectionẽ, in Deo perfectionẽ eſſe,& perfectionem à Deo expectari debere,hæc Richar.arti.5.q. 4 lib.4.diſtin.1.

SACRAMENTA LEGIS SCRIPTAE ſecundum Hugo par.12.c.4.li.1. multa ſunt, tamen ad tria reduci poſſunt oĩa illa. Quædam ſpecialiter ad remediũ.quædam ab obſequiũ,quædam ad cultũ diuinum. Prima pertinẽt ad peccatorum remiſſionẽ,& illa inſtituta fuerũt quaſi ad neceſſitatẽ,ut in eis homo ſanctificaretur,qualis fuit circunciſio & hoſtia,ꝑ peccato,& pro delicto.Quędã quæ ſpecialiter ad emũdationem & remiſſionẽ inſtituta fuerunt. Secunda,ad exercẽdã deuotionem & ut meritum augeretur: quales fuerunt hoſtiæ pacificorũ, quæ offerebantur à fidelibus ad reconciliandum ſibi gratiã diuinã. Tertia ad colendum pietatem inſtituta, & quandã præparationem,ut quaſi quædam inſtra ad cætera ſacramenta tractanda & ſanctificanda, quale fuit tabernaculũ, & atriũ, & omnia utenſilia quæ cõtinebantur in eis, nec non & ſacra indumenta miniſtrantiũ,& cætera oĩa quæ ad ornãdum cultũ diuinum fuerunt inſtituta.Subdit ibidem Hugo, quod ſacrificiorum tria ſunt genera. Alia ſunt holocauſta,alia ſimplicia ſacrificia,alia pacifica, de qb. paulò poſt. Nec cõtulerunt gratiam ſacramẽta ueteris legis ex opere operato, ut ſupra dictum eſt, uel nõ tantam,nec ita generalẽ ſicut ſacramenta nouæ legis.De quo uideatur Dominus Cardinalis Camera.q.1.arti 3.lib.4.

SACRAMENTA NOVAE LEGIS eſſe perfectiora cæteris, pót tripliciter intelligi. Primo quo ad intentionẽ gratiæ,quam conferunt. Secundo quantum ad extenſionem. Et hoc tripliciter,ſcilicet. Vel quantũ ad ſuſcipientes ſacramenta, qa à pluribus participãtur. Vel quantũ ad numerum ſacramentorum, uel quantũ ad pluralitatem morborum quibus mendentur,ſiue remediorũ quæ conferunt. Vel tertiò quantũ ad cauſam extrinſecam inſtituentẽ,uel promulgãtem.His modis omnibus ſacramenta nouæ legis ſunt perfectiora cæteris omnibus, quia legi perfectiſſimæ debẽtur ꝑfectiſſima ſacramẽta,cuiuſmodi eſt lex noua. Nã ex perfectione ſacramẽtorum arguitur perfectio legis. Lex uerò perfectiſſima quã trinitas diſpoſuit dare homini pro ſtatu uię, eſt noua lex, quæ dr̃ lex gratiæ ſiue lex Euangelica. Secundũ illud Mat.26.Noui & ęterni teſtaméti. Aeterni,id eſt, poſt quod nullũ aliud eſt futurũ.Et Ioan.1.Lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt De hoc dixiſſe ſcribit Dominus Præpoſ.Gab.diſt.2.q.1. art.2.lib.4.

SACRAMENTA nouæ legis à ſacramentis ueteris teſtaméti differũt,ut habet Gerſon parte ſecunda, de ſeptem ſacramentis, & ſecundũ Aug.tota differentia eſt timor,& amor,qa ueteres ſua ſacramẽta adimplebant timore,nos uerò ſacramẽta Euangelica ex amore.Et ad literã datio ueteris legis tota fuit in timore,& igne, & fumo & alijs terribilitatib.ſed noua lex tota in benignitate, & gratia. Hugo uictorius inter ſacramẽta no.le. & ſacraméta ve le. ponit triplicẽ differentiã.Prima eſt,quod noſtra ſacramenta ſunt ſigna gratię, ſed illa non ſic immediatè

mediatè sunt signa gratiæ, sicut nostra. Secunda differentia est, quod nostra sacramenta sunt signa, & causæ, illa uerò sunt signa tantum. Tertia differẽtia est, quod illa sacramenta ve. le. tantum promittunt gratiã quam nõ cõtinẽt, nostra aũt dant gratiã quã continent. Potes ad hoc videre Iacob. de Valen. super illud Psal. 50. Auerte faciem tuam a peccatis meis, vbi quadruplicẽ ponit differẽtiã sacramentorũ ve.le.& no.le. Et secundũ Alex. q. 8. parte 4. memb. 2. quem sequitur Richar. q. 4. di. 1. li. 4. ar. 4. Gratiæ sacramentorum, virtutũ & donorũ distinguuntur tantũ ratione, & non re, nec essentia, propter cõparationem diuersam ad diuersos effectus: quia gratia sacramẽ talis dicitur inquantum ordinatur ad sanandũ animam a morbo peccati, vel ad saniratem conseruandam, vel augẽdam. Gratia virtutum dicitur, inquantum ordinatur ad bene operandum, est tamen in re idem habitus, quo anima, sanatur per sui iustificationẽ, & dirigitur ad meritoriam operationem. Per gratiã sacramentorũ intelligitur gratia gratũfaciẽs, quã cõferunt sacramenta, & quæ est res sacramenti. Sed per gratiã virtutũ intelligitur gratia, quæ est virtus, vel causa, virtutis, aut forma virtutis. Discrepat à prędictis Tho. Vide fusius hanc rẽ apud Gab di 2. q. 1. ar. 3. dub. 2. lib. 4 qui vult quod gratia realiter distinguitur à cęteris virtutibus & donis, sicut charitas realiter distinguitur à cæteris donis, & virtutibus, fide, scilicet, & spe, ac alijs virtutibus cardinalibus, quia omnes cæteræ virtutes possunt esse informes, & esse sine charitate, licèt non econuerso. Vnde dicitur gratia virtutum, quia est forma vel causa earum. Vide latiùs Dominum Præpositum. Gabriel vbi supra.

SACRAMENTA no. le. i uia sunt perpetua, quia lex noua, est vltima quã non sequitur alia, ut tangit Philosophus. 2. Cor. 3. dicens: legem veterem euacuari, nouam verò manere: ergo & eius sacramẽta manent. Item sacramẽta sunt medicina cõtra morbos vel vulnera, ergo manẽtibus morbis, debet manere medela, manent autem morbi donec sumus in uia. Non tamen manent sacramenta no. le. in beatitudine, quia cessantibus vulneribus, nõ eruntnecessaria sacramenta medicinę uulnerũ, sed in resurrectione liberabunt homines à seruitute corruptionis. Et licèt sacramenta nõ sẽp maneãt in gloria, permanebit tamẽ sacramentorũ gratia: quia sacramentorũ gratia, est charitas, quæ secundum Apostolum non excidit, sed in patria perficitur, ideo dicitur gratia consummata. De quo latiùs legito apud Gab. di. 2. q 1. art. 3 dub 3 lib. 4. Habent, & sacramenta imperfectionẽ annexam, ideo in patria non manent, instituta enim sunt ad humiliationem superborum, ad eruditionem ignorantiũ, ad exercitationẽ à bonis uacatiũ In beatitudine aũt nullũ uitiũ, ignorãtia nulla, nulla desidia, aut ociũ iners locũ hẽt, sed omne bonũ ibi est. Vide latiùs Gab.

SACRAMENTA no. le. sunt de necesitate salutis. Et hoc contingit dupliciter, vt notat Gab dist. 9. q. 1. ar. 1. li. 4 post Durãdum. Vno modo ratione sui. Alio modo rõne præcepti. Ratione sui, quando effectus eius est necessarius ad salutem, siue cõmunitatis, siue personæ singularis. Cõmunitatis, ut ab aliquo uel aliquibus de communitate suscipiatur, nõ autem à qualibet eius persona, talia sunt. Ordo & Matrimonium: nã effectus cuiuslibet istorum, est necessarius communitati quia sine ordine, non esset qui ministraret communitati sacramenta ad salutem necessaria, præsertim Pęnitẽtiæ: sine Matrimonio non maneret cultus diuinus deficientibus fidelibus, nisi p Matrimonium aliqui generarentur educandi ad cultum diuinum. Quia tamẽ communitati ad hos actus aliqui sufficiunt, ideo non quælibet persona ad hæc obligatur sacraméta, nisi in casu ubi tota cõmunitas deficeret, nisi hæc persona suppleret. Quandoque effectus sacramenti est necessarius cuilibet personę singulari de necesitate, ut eorum, qui ordinantur ad tollẽdũ defectũ saluti incõpossibilem, aut conferunt effectum saluti necessarium. Defectus incompossibilis est peccatũ originale uel mortale. Effectus necessarius ẽ gratia iustificãs, id est gratiam

tia per quã iniustus fit iustus, quæ & dicitur prima gratia, quia aliã nõ præsupponit, quoniã ipsã peccator iustificatur. Et sic sacramenta per quę confertur prima gratia, sunt necessaria ad salutem, vt Baptismus & Pœnitẽtia Baptismus quo ad omnes, quia eo tollitur peccatum originale, quia omnes nascimur filij iræ, ad Ephe. 2. Pœnitentia verò his q lapsi post Baptismũ in peccatũ mortale, quod est incompossibile saluti, sicut & originale. Sic ergo baptismus, & pœnitentia sunt de necessitate salutis, ita vt actu suscipiãtur, vel saltẽ voto, cũ susceptionẽ eo tũdẽ excludit articulus necessitatis. Sed ratione præcepti, sunt necessaria ad salutẽ, quæ non conferunt primã gratiã, sed gratiã præsupponunt, vt Eucharistia, & Cõfirmatio, & extrema Vnctio Et cum omnia sacramenta sunt, instituta ꝓpter salutem viatorũ nõ uidetur, quod absq; contemptu homo viator possit talia totaliter omittere, habita copia ministri, ea conferre valentis & volentis. Vnde q talia non recipit, puta Eucharistiam, & extremam Vnctionẽ, quãdo probabiliter ei imminet exitus de statu viatorũ, videtur cõtemnere præceptũ diuinũ. Vide latiùs Dominũ Præpositum Gabrielem ubi supra, post Durandum, & Petrũ de Palude. q. 1. eadem dis. & ideo sacramenta, dicuntur portæ iustitiæ, vt vult Iacobus de Valẽtia sup illud Psal. 117. Aperite mihi portas iustitię, quia ꝑ ipsas intramus Ecclesiã, & iustificamur à peccato, & gratificamur ad gloriam, &c. Et (vt ait Petrus Paludensis. dist. 2. q. 1. ar. 2. in fine li. 4.) nec Papa nec tota Ecclesia põt sacramenta mutare, nec in eis dispensare, quia seruus non põt tollere legẽ Domini sui, nisi quãtũ Deus reuelat, vel dispẽsat, sicut in primitiua Ecclesia quod daretur Baptismus in nomine, Domini Iesu. Vnde Papa nõ põt dispensare, quod puer saluetur sine Baptismo, nec pari ratione, quod à peccato mortali post Baptismum, curetur sine cõfessione, aut quod conficiat sine Ordine, vel in Matrimonio per verba de præsenti, etiam ante consummationem, quia est verum sacramentum. Hæc Petrus de Palude conclusione tertia, vbi supra.

SACRAMENTVM & res sacramẽti differũt secundum Magist. libr. 4. dist. 4. De quo videatur Dominus Præpositus Gab. dis. 4. q. 2. ar. 1. li. 4. Per sacramentum intelligitur operatio exterior, exhibita corpori humano sub debita, verborum forma, uel signũ sensibile ex institutione diuina, significans operationẽ interiorem quã Deus operatur intus in anima, vel effectũ gratuitũ. Illud verò quod significatur, id est effectus ille quem Deus inuisibiliter operatur, scilicet, gratia, vel gratuitus effectus, dicitur res sacramenti, siue effectus sacramentalis. Et est duplex. Quidã præcisè sequtur opus operatũ, id est sacramentum foris adhibitum, semoto impedimento circumscripto de uotionis merito suscipientis, vel conferentis. Quidã uerò sequitur non tãtum opus operatum, sed etiam opus operãs, id est dispositionem, seu meritum conferentis sacramentum, vel suscipientis. Et primus effectus sequẽs opus operatum, propriè dicitur, effectus sacramentalis. Et talis est duplex. Quidam est res & sacramentum, ut est Character Baptismalis. Alius est res tantum: & est gratia animæ susceptientis infusa, & cęteri effectus gratiã consequentes. Et illi effectus gratiã cõsequẽtes virtutes, scilicet, & fomitis remissio, habent se proportionabiliter ad gratiã quantũ ad intensionẽ, & remissionẽ, ita quod si gratia fuerit intensa, & ipsæ sunt intensę, si remissa, remissæ. Gab. Quidã aũt suscipiunt sacramentum, & non rem sacramenti. De quo uide in dictione, MANDVCATIO.

SACRAMENTVM secundum S. Th. di. 14. q. 1. art. 1. lib 4. & recitat Gab. eadem dist. q. 2. Quædam sunt quæ non requirunt aliquem actum in suscipiente, quantum ad veritatem sacramenti, nisi per accidens, sicut remouens, prohibens, ut in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Ordine, extrema Vnctione. Et in illis quia sine suscipientis actu complentur, ẽ aliqua materia, id est aliquid materiale, præter verba formalia requisitum ad veritatem sacramenti, vt in Baptismo aqua, in Confirmatione chrisma consecratum,

eratum, in Vnctione oleū infirmorū benedictū, in Ordine calix cū pane, & vino ordinando porrectus, vel aliud tale signū ſm exigentiā Ordinis. Et in illis verum eſt verbum Aug. Accedat verbū ad elementū, & fit ſacramētum. Nam & ipſa verba hæc proferens loquitur de ſacramento Baptiſmatis. Alia ſunt ſacramenta quę requirunt per ſe & eſſentialiter, hoc eſt neceſſaria, vt fit verū ſacramentū, attamē eius qui ſacramētū recipit, vt in Pœnitentia & Matrimonio. In Pœnitentia requiritur confeſſio peccatoris, in Matrimonio expreſſio conſenſus contrahentiū. Et in illis non eſt talis materia, ſed ipſi actus ſuſcipientiū exteriores ſunt pro materia, ſicut actus ſacerdotis pro forma, vt vult Alex. par. 4. q. 60. memb. 20. Hoc ēt vult Rich. quod in ſacramētis, pro materia eſt illud quod ex parte ſuſcipientis ſacramentum concurrit. Vide latiùs Gab. vbi ſupra. De materia autem ſingulorum ſacramentorū vide ſuo loco, vbi de eis tractatur.

SACRAMENTVM dicitur irreiterabile, qđ idē ſecundū ſpeciē, & nomē nō iteratur circa eandē perſonā, ita quod vna eadēque perſona nō pōt tale ſacramētū pluries vel ſæpius ſuſcipere, puta eadē perſona non pōt bis baptizari, bis cōfirmari, bis eūdē. Ordinē ſuſcipere. Et tātū tria ſunt ſacramēta circa eādē perſonā irreiterabilia, quæ ſunt Confirmatio, Ordo, & Baptiſma, quia nullū horū pōt licitè eidē perſonæ pluries exhiberi. Pōt (dico) licitè & ſine peccato mortali. Probat id diffuſe Gab diſ. 6. q. 2 ar. 2. li. 4. Et initeralitatis ſacramentorū principālis ratio non eſt characteris impreſſio, ſed ſola diuina inſtitutio, vt probat Gabr. conclu. 2. Videatur ad hoc Scotus. Secundū Gerſonē de ſacramentis, parte. 2. tribus modis ſacramentū dicitur iterari ex parte efficientis, ſic omne initerabile, quia frequenter baptizatur, cōfirmatur, &c. Alio modo reſpectu ſuſcipientis, cū ab eodē idē ſacramentum nō numero, ſed ſpecie ſuſcipitur, & hęc iteratio eſt in quibuſdam ſacramentis, in quibuſdā non. Tertio modo iterari dicitur ſacramētū, ſic, ſ. quod eadem forma verborū numero ſuper eandem materiam numero ad eandem ſanctificandum proferatur. Et iſto modo nullum ſacramentū iteratur, quia ſic verba ſanctifica, ſeu ſanctificantia viderentur inſufficienti efficaciæ reſpectu ſanctificationis illius materiæ. Latiùs Magiſter Ioannes Geri. &c.

SACRAMENTORVM COMPARATIONEM, adinuicem quo ad exceſſum, videatur Alex. & poſt eum Gabr. quæ breuitatis gratia omitto. Et quāuis oia ſacramenta (ut idē ait q. 2 ar. 1. di. 8. li. 4. poſt Bona.) aliquo modo in lege fuerūt ꝓfigurata, iſta tamē duo, Baptiſmus & Euchariſtia præcipuè figurari debuerunt. Tū ꝓpter difficultatē in credendo quæ eſt in Baptiſmo, quę eſt primū ſacramentum, & fidei ianua. In Euchariſtia ꝓp plura miracula. Tum propter dignitatem quę eſt in Baptiſmo propter efficaciam, in Euchariſtia ꝓp cōtinentiā. Tū propter Eccleſiæ vnitatem in Baptiſmo, quātū ad inchoationē, in Euchariſtia quantū ad conſummationem, vel in Baptiſmo quantū ad ſignaculum chriſtianitatis: in Euchariſtia quātū ad diuinū cultū, &c. De ſacramentis plura alias legas, & de ſingulis ſuo loco aliqua dicuntur.

SACRVM SACRAMENTVM, & ſacramentale, differunt, vt notat Brulif. diſ. 6. q. 11. li. 4 Sacrum enim dicitur quodlibet pertinēs ad ſanctitatem, ſiue ſit in ſigno vt Eccleſia, cęmiterium & ſacra vaſa, ſiue tanquā in effectu, vt mens humana dicitur ſacra per gratiam, ſiue per eſſentiā, vt Deus eſt ſacer ꝑ eſſentia, Sacramentū patet ſupra. Sacramētale verò dicitur eſſe illud quod eſt ordinatum, ad ſacramentum tāquam pręuium, & diſponēs ad ſacramētum, vt catechiſmus & exorciſmus dicuntur ſacramētalia baptiſmi. Aliquando tamen ſacramētale capitur, pro eo quod eſt de eſſentia ſacramenti.

SACRIFICIVM capitur cōmuniter, & propriè, vt ſcribit Brulif. diſt. 1. par. 2. q. 2. li. 4. Cōmuniter eſt oblatio facta Deo in recognitionē ſupremi dominij ſui, ſiue fiat actu interiori i ſpiritu, ſiue fiat actu exteriori, affectu, ſ. & effectu. Alio modo propriè capitur, & eſt oblatio qua offerebatur aliqua hoſtia ſeu victima.

Deo, cuius aliqua pars cremabatur in altari, & altera cedebat ad vsum offerentis, Capit & tertio sacrificiū proprijssimè, & dicitur quasi sactū factū, qa prece mystica consecratur pro nobis in memoriā Dominicæ passionis, & hoc solū conuenit sacraméto altaris, & nouæ legis, ſm Alex. Et sacrificiū dicitur tripliciter ſm Gabr. lect. 17 canonis. Vno modo dicitur actus consecrātis, siue ipsa cōsecratio actionis, & sic sumit in illa oratione In spiritu humilitatis, &c. Alio modo dicitur ipsa hostia cōsecrāda, sic accipitur in secunda oratione. Veni sanctificator omnipotēs eterne Deus, benedic & sanctifica hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatū. Tertio modo dicitur ipsa hostia consecrata. Vnde secundum Rabanum: Sacrificiū dicitur quasi sactū factū, quod prece mysticaliter cōsecratur in memoriā Dominicæ passionis, &c. Et sacrificium dicitur ſm D. Albert. ab effectu, qa sacros nos efficit. Et hoc dicitur sacrificiū laudis, qa nihil in eo est nisi quod est laudis, pulchritudinis & honoris. Hinc Psal. Sacrificiū laudis honorificauit me, & illic iter quo ostedā illi salutare Dei, Vel ſm Enno. & Alex. Sacrificiū laudis dicitur, qa ꝓpter hoc maximè Deū laudare debemus, qđ non solū se pro nobis dederit in preciū, sed ét se dederit nobis in cibū, vt ꝑ precium redimeret nos à morte. De hoc sacrificio vide Gers. tract. 9. super Cant. Mariæ. Vel dicitur sacrificium laudis, quia Christus ipsum cum laude & gratiarum actione instituit Sic enim legitur: Gratias agens, benedixit & fregit, &c. Sic & Sacerdos, cum laudibus sacrificium offert. Ita scribit. Gab. lect. 29. canonis.

Sacrificium, holocaustū, pacifica, differunt, vt notat Gab. di. 1. q 3. ar. 3. li. 4. & lect. 55 canonis. Sacrificiū vocabat, qđ pro debito institutionis, oblatū partim cremabatur, partim obseruabatur. Holocaustum vocabatur quod vel ex debito, vel sponte oblatū totū incendebatur. Pacifica vocabātur, quæ sponte offerebantur pro gratiarū actione, siue pro præcedentis voti adimpletione, siue pro spontanea & voluntaria deuotione. Holocaustum aūt fiebat de armentis, aliquando de pecoribus, aliquando de volatilibus: oblatio aliquādo de similia fiebat, q dicebat sacrificiū crudū: aliquando de clibano, aliquādo de sartagine, quādoque de craticula, qđ sacrificiū coctū dicebatur. Hæc oia Hugo, & post eū Gabr. vbi sup. Et quomodo legalia emundabāt ad immunditijs carnis, quæ irregularitatē dicebātur. Vide Alex. par. 4. q. 6. mēb. 4. ar. 2. Ité Tho. & Rich. & post hos Gabr. ar. 3. vbi supra. De hostia & victima suo loco dicitur, de quo Gab. lect. 55. canō. videatur. Sacrificiū ſm S. Th. 2. 2. q. 85. art. 4. Propriè est aliqđ factū in honorē debitū soli Deo ad eū placēdum. Et ſm eūdem q. 85. vbi supra sacrificium & oblatio differunt: quia oblatio est oē quod exhibetur in cultu Dei: sacrificium si in de fiet aliquod sacrum consumendum. Et venit sacrificiū à sacrifico: quod differt a sito: vt sacrificare, sit veniam petere: litare verò propitiare, & votū impetrare: sæpè tamen vnum pro reliquo ponitur, & vtrunque sumitur pro sacrum facere. Et à sacrifico venit sacrificus, & sacrificulus, Rex sacrorum.

Sacrilegium dicitur quasi sacri lædiū, vel quasi sacræ legis læsio. Cōmittitur sacrilegiū vel in personā, vt cū læditur persona ecclesiastica: vel in locū, vt cū immunitas Ecclesiæ, vel cœmiterij lędi tur: vel in re, vt cū res sacra de loco non sacro, aut res non sacra de loco sacro auferetur: vt habetur in Glo. Sacrilegiū. 14. q. 4. & in c. Si quis cōtumax. in text. eadē q. & refert Gab. dist. 15. q. 3. ar. 1. li. 4. Consonat Richar. dist. 18. ar. 12. q. 1. li. 4. Et sacrilegium est sacræ rei violatio vel vsurpatio: & accipitur ibi violatio proquacunque irreuerentia, aut dehonoratione. Vnde secundum B. Tho. 2. 2. q. 99. Sacrilegium é omne quod fit ad irreuerentiam rei sacræ: à quo sacrilegus est q rem sacram in sacro loco furatur: á quotale furtum sacrilegium dicitur. Ponitur aliquando sacrilegium pro specie luxuriæ: vt si quis abutatur Deo sacrata, tunc eo respectu, quod est sponsa Christi, committit sacrilegium per modū stupri, seu quoddam spirituale adulterium:

de

de quo consulas latiùs Gerson compen. Theolog. de septem vitijs capitalibus, &c. Et de vitio seu peccato luxuriæ.

SALVS est triplex (ut scribit Brulifer dist. 4.q.8.lib.4.) scilicet, naturæ, gloriæ, & gratiæ. Salus naturæ est integra, & tuta incolumitas, & sanitas corporis cũ tẽperantia naturæ, cũ calido & humido, qđ est sanguis. Salus gratię nihil aliud est, quã gratia gratũ faciens, quę reddit nos gratos Deo. Salus aũt gloriæ est duplex quæ est obiectiua, & est ipse Deus. Vnde Psal. Dominus illuminatio mea, & salus mea. Et illud: Domini est salus: Alia est formalis & subiectiua, & ẽ clara Dei visio, & fruitio essentiæ diuinæ. Corollarium. Beatitudo formalis, salus formalis, finis supernaturalis, fruitio cũ visione sunt idẽ, vt scribit Brulif. dist. 4. ar. 2. lib. 1. ſm quem duplex est salus creaturæ rationalis, scilicet efficiens, siue effectiua minus principalis & meritoria: & est Christus ſm humanã naturã. Vnde: Nos aũt gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, in quo ẽ salus nostra, &c. Alia est efficiẽs principalis, & ẽ tota Trinitas. Licèt ergo Christus secũ ẽũ humanã naturã sit, redẽptor noster effectiuè, meritoriè, ſ. hoc tamẽ ẽ minus principaliter Trinitas aũt tota ẽ principalis redemptrix nostra. Et salus nostra nõ solũ est ex parte Dei, sed ẽt ex parte nostra (nõ eñ vult inuitos saluare.) Et cũ ipse velit oẽs homines saluos fieri, & omnibus gratiã impartiri: solum ex nostra malitia, vel negligentia venit defectus nostræ salutis: de multiplici salute videre potes Gersonẽ tract. 12. sup Cãtico Mariæ. Est & salus naturalis, salus tẽporalis, & salus ęterna siue spiritualis. Salus Spiritualis principaliter, ad animã pertinet, licèt ꝓ animã in corpus redundet. Salus naturalis ad vtrũque. De hac triplici salute, vide Gabr. serm. 6. de dedicatione templi, qui incipit: Hodie salus domui huic facta est. Signa salutis sunt deuotè audire verbũ Dei: secũdũ illud: Qui ex Deo est, verbum Dei audit. A peccatis continere, cõmissa deflere. De quo Gabriel lectione 8. canon. post Alexan.

SANCTVS à sanctio, is, it, quod dicitur à sanguis, & est firmare, decernere, statuere, & sanctum, firmũ, & sanctificare, cõfirmare, vt dicit Gerson part. 2. de septẽ petitionibus orationis Dominicæ. Dicuntur etiã sancti à sanguine hostiæ, & hoc de ueteri consuetudine. Nihil enim sanctũ apud ueteres dicebat, nisi qđ sanguine hostiæ esset consecratum, uel respersum. Nã & qui purificari uolebant, sanguine hostiæ ungebantur. Vnde postea sancti dicebãtur, quasi sanguine uncti. Dicitur etiam sanctus, id est separatus à negotijs, scilicet seculi, & ab his q carnaliter uiuunt. Dicit & sanctus, quasi sine terra. Nã Græcus sermo ἅγιος extra terrã sonat. Est ergo sanctus firmus ab omni imperfectione separatus, à terra, & omni creatura sublimiter, eleuatus, quæ uerisimè diuinæ essentiæ conueniunt: de quo latiùs uide Gab. lectio. 19. cano. & 66. cano. Et multa Gerson de sanctis in suis operibus. Et ut scribit Steph. Brulif. di. 21 q. 6. li. 4. Sãctus uno modo accipitur largè ꝓ quolibet existẽti in gratia: sic alię in hac uita sancti eẽ pñt: unde, Sãcti estote, qa ego sum sanctus. Secundo modo sanctus capitur pro prijssimè pro illo qui est in gratia Dei, qui non habet aliquid purgabile, & uidet essentiã diuinã: ut sunt beati in gloria. Tertio modo capitur sanctus ꝓpriè pro eo, qui est in gratia, & nihil habet purgabile, tñ nõ uidet essentiã diuinã: sicut sunt animæ, quæ in Purgatorio fecerũt pœnitentiã suã. Vel sancti qui decedentes de hoc seculo, nihil habẽt purgabile, sicut fuit B Franciscus, &c. Et ut idem Brulif. notat q. 4 dis. 14. li. 1. aliqs dicitur sanctus dupliciter: videlicet, per essentiã & participationẽ. Sactus ꝓ essẽtiã dicitur ille qui necessariò & inde pẽdenter habet sanctitatem, scilicet a seipso. Ab isto sancto omnes sancti per participationẽ efficiuntur sancti. Nã sicut nemo bonus nisi solus Deus, sic illo modo nemo sanctus nisi solus Deus Sactus per participationem dicitur ille, qui cõtingenter est sanctus: hoc modo omnis alius sanctus à Deo ẽ sanctus. Et dicitur dupliciter ꝓ participationẽ sactus. Vno

modo, quia est comprehēsor, & beatus: & sic quilibet uidens Deum in patria ē, sanctus. Alio modo, quia est uiator uiuens uita mortali: & sic quilibet existēs in gratia est sanctus. Et uiator pōt dici sanctus dupliciter ratione officij uel officialiter, quando, s. sacra ministeria habet ministrare ratione officij, & præcipuè si habet, cōficere ministerialiter Sacramentū corporis, & sanguinis Dominici, quod nec beatissima Virgo habet, nec habuit. Secundò ratione gratiæ gratū facientis: sic omnis habēs gratiā gratū facientē ē sanctus illo modo. Et quātūcunq; uiator polleat scientia, sapientia, cōsilio, fide & spe, si nō habeat charitatē, non ē sanctus: quare nullus peccator est sanctus. Et posset stare, qđ homo faceret multa miracula, & tñ nō eēt sanctus: patet ex Euāgeli. Hæc Brulif. Quomodo aūt sāctos orare debeamus videre potes apud Gers. & Gab. & cæteros i suis sermo. vocabula potissimū declarare & explanare itēdimus, nō singula scribere.

SANCTITAS (vt notat Gab. di. 3. ar. 1. q. 2. li. 3. post Ale. de Ales par. 3. q. 9. mēb. ār. 1.) dicit quatuor modis. Est enim sanctitas p dedicationē ad cultū Dei, quo modo sanctum dicitur quicquid á prophanis seperatur, & cultui Dei dedicatur: & hæc cōuenit creaturæ rōnali & nō rōnali, animatis & nō animatis. Sic Nazaræi sancti dicuntur, quorum consecrationis ritus describitur Leuit. 8. & plerisq; alijs scripturæ locis. Hoc modo ēt Christiani sancti dicūtur, quia Deo dedicati sunt in baptismate. Sic res inanimatę sāctę appellantur: vt tabernaculū, vasa, vestes, Ecclesia, altaria, quæ olim & nunc dedicantur Domino, & ad suū cultū sanctificātur. De quo ēt Exo. 40. Assumpto unctionis oleo unges tabernaculū cū vasis suis, vt sanctificetur altare holocausti, & omnia vasa eius, labrum cum base sua, omnia unctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. De hac sanctitate videatur idē Gab. serm 7. de dedicatione. qui incipit: Domū tuā decet sanctitudo. Secūdo modo sanctitas accipiē pro emūdatione á peccatis Ro. . Nunc autē liberati a peccatis, serui facti Deo, habentes fructū in sanctificatione. Et 1. Thes. 4. Nō vocauit nos Deus in immūditiam, sed in sanctificationē. Et præmittit: Hęc est volūtas Dei sanctificatio vestra. Hæc sanctitas fit per gratiā infusam & charitatem, per quā mentē inhabitat sanctificator spiritus. Et hæc sanctitas ē immunitas á peccatis, quæ nō est nisi p gratiā. Vnde solus ille & omnis iste sanctus ē, qui gratiā habet dico gratiā gratū facientem. Tertio sanctitas dicitur ab ſtinētia ab actu carnalis commixtionis, scilicet castitas. De quo Exod. 19. præcipitur Moysi vt sanctificet populum: Vade, inqt sanctifica populū hodie & cras, & lauent vestimēta. Vbi Gl. dicit, quod sanctificatio illa erat abſtinētia a mulieribus. Et 1. Regū 21. vbi quęritur. Si mūdi sunt pueri, maximè a mulieribus: respōdet Dauid. Equidē si de mulieribus agītur, continuimus ab heri, & nudiustertius, & sunt vasa puerorū sancta. Quarto modo accipitur sanctitas pro confirmatione in bono. Et sic dicitur sanctum quasi firmum: sic accipitur in Psal. Quis requiescet in mōte sancto tuo? Innocēs manibus, &c. Vbi p mōtē sanctū intelligitur confirmatio in bono. Nā sanctum idē est quod firmū. Vel dicitur quod idē ē Græcè ἅγιον, ab a qđ est sine: & γυος, id est terra. Vnde dicitur sanctum quasi sine terra, id est terrena cōtagione, vt dictū est sup. Prima etymologia correspōdet quartę acceptiōi. Secūda primis tribus. Hęc Gab. ubi sup. Sāctitas ſm Gers. tract. 12. super Cat. Mariæ, est liberæ ab omni cōtagione puritas sponte seruata, &c. Vbi de sāctitate nominis Dei plura scribit. Cognoscitē duobus signis sanctitas: vt idem Gers. scribit de distinctione verarū visionū a falsis. Vnde pro regula tenendū est, vt vult Greg. quod miracula & humilitas duo sunt signa, q̄ ad manifestandū alicuius sanctitatē sufficiūt. Neq; enim miracula per se valent cum á malis iusto Dei iudicio permittuntur, fieri in ædificationem Ecclesiæ, &c.

SANCTIFICARE tripliciter accipitur, vt notat S. Bona. dist. 14. li 1. in dubijs literal Vno modo secundū quod est de sancto sanctum facere. Secūdo iam factum

in

in ſanctitate confirmare. Tertio modo iam ſanctũ & cõfirmatũ manifeſtare, & ſecũdũ aliquẽ iſtorũ triũ modorũ repetitur ſanctificatio, in omni ſpiritusſancti miſſione, ratione termini ad quẽ: ita accipit Magiſter diſ. 14. in principio cũ ait libro primo, Præterea diligẽter notãdũ eſt, quod gemina, eſt proceſſio ſpiritusſancti: æterna, videlicet, quæ ineffabilis eſt, qua à patre & filio ęternaliter, & ſine tẽpore proceſſit: & tẽporalis, qua à patre, & filio ad ſanctificãdũ creaturam procedit. Vnde Auguſt. 15. de Trini ait: Spiritusſanctus, nõ de patre procedit in filiũ, & de filio procedit ad ſanctificãdã creaturam, ſed ſimul de vtroque procedit: quamuis hoc filio pater dederit, vt ſicut de ſe, ita etiam de illo procedat.

SANCTIFICARI cõtingit dupliciter. Vno modo contingit aliquid ſanctificari per ſanctitatis adeptionẽ, quia. Ipſam ſanctitatem recipit. Alio modo per ſanctitatis oſtenſionẽ ſiue declarationẽ, quia, ſcilicet, ipſum ſanctum eſſe prædicatur ſiue declaratur, ſiue quia ſanctitas eius, creditur, laudatur, & amatur. Primò ſanctificantur creaturæ rationales in uia & in patria. In uia per ſuſceptionem gratiæ, ſiue in ſacramentorum ſuſceptione baptiſmi, aut pœnitentiæ: quia peccatũ originale uel actuale dimittitur, uel ẽt ſine ſacramento per contritionẽ aut ex, ſpeciali priuilegio: ſicut quidam in utero legũtur ſanctificati: ut Ieremias, Ioãnes Baptiſta, Virgo gloriosa. Vnde ſanctificari in uia, nihil aliud eſt quã gratificari per gratiæ ſuſceptionem, uel eius augmentationem: iuxta illud: Sanctus ſanctificetur adhuc, Apocalyp. ultimo. Eſt enim gratia ſanctitas uiæ. In patria uerò ſanctificatur rationalis creatura p ſuſceptionem gloriæ in clara Dei uiſione, fruitione, firma tentione, quæ eſt ſecuritas de gloria nõ perdẽda: hoc modo Deus nõ põt ſanctificari: qa nec gratiã nec gloriã recipere põt, nec quodcũque accidens. Alio modo contingit aliquid ſanctificari per ſanctitatis oſtenſionẽ ſeu declarationẽ: quia ipſum ſanctũ eſſe prædicatur & declaratur, ſiue quia ſanctitas eius creditur, laudatur, diligitur, reuereturque, honorat. Illo modo Deus ſanctificari põt a creatura: quia eius ſanctitas credi põt, laudari, extolli, prędicari. Sic petimus & dicimus i oratione Dominica: Sanctificetur nomen tuũ, id eſt nota ſit tua ſanctitas toti mundo, ut totus mundus noſcat te ſolũ uerũ Deũ. Te totius laudet, ut tuam deceat ſanctitatem. Hęc Gabriel lect. 66. canonis, &c.

SANCTIFICATIO é duplex, ut notat Bruliſer di. 2. q. 8. li. 4. & ex dictis haberi poteſt, ſcilicet uiæ & patriæ. Sanctificatio uiæ eſt infuſio gratię gratum faciẽtis alicui naturæ intellectuali. Iſto modo tam adulti q̃ paruuli ſanctificatum per gratiam: & iſto modo primo, ut idem uult diſt. 6. q. 7. lib. 4. ſacramentum. Pœnitentiæ poteſt dici ſanctificatio, quia ibi infunditur gratia. Eſt ſanctificatio uiæ excellens culmẽ uirtutum uel alicuius uirtutis. Et iſto modo uiri perfecti dicũtur ſecundum Theologos ſancti, ſecundum uerò Philoſophos uocantur, uiri heroici. Solus autem Deus poteſt ſanctificare: nec eſt officium beatæ Virginis nec Angelorum, nec ſanctorum, ſanctificare. Sanctificatio patriæ eſt, quæ habetur in patria: & nihil aliud é q̃ glorificatio, & ſolus Deus, ſanctificat etiam hoc modo. Pſalm. Exultabunt ſancti in gloria. Hæc Bulifer ubi ſupra, & ſecundũ eundem diſt. 6. q. 7. li. 4. loquendo de rigore ſermonis: ita differunt gratiæ infuſio, ſanctificatio, & glorificatio. Nam omnis glorioſus eſt ſanctus, ſed non omnis ſanctus eſt glorioſus: ut patet de ſancto uiatore: etiam omnis exiſtens in gratia, eſt ſanctus, propriè loquendo, ut patet in paruis pueris.

SANCTIFICATIO Virginis glorioſæ duplex ponitur, ut ſcribit Gab. di. 3 q. 2. li. tertio, Prima in conceptione paſſiua, dum anima per gratiam, ſibi cõcreatam infuſa eſt in corpus in utero ſuę matris, qua gratia præſeruata, eſt ab originali peccato, ut ita ſanctificata a peccato, nõ quod fuit, ſed fuiſſet niſi per gratiã præſeruata fuiſſet. Alia eſt eius ſanctificatio in conceptione actiua, qua de ſpirituſancto cõcepit Saluatorem. De qua ait Gabriel Angelus. Spiritusſanctus ſu-

peruenier in te,& virtus altissimi obumbrabit tibi. Tunc.n.sanctificata est a spiritusancto,hoc secūdo modo:sed tñ non à peccato originali aut actuali,quorum nullū infuit, sed sanctificata per gratiæ inexistentis augmentationē, ac plenitudinis perfectionē qua disponebat̄,vt esset idonea mater tāti filij Hæc Gabriel.

SANGVIS capitur quadrupliciter,vt scribit Brulif.di.4.q.9.li.4. Primo modo ꝓ progenie,vt quando dicitur : Ille est de sanguine meo,id est parens meus vel filius. Secūdo accipitur pro humore quodam calido & humido,vt est sanguis humanus,quo fouetur corpus humanum. Tertio modo pro peccato. Vnde Psalm. 50. Libera me de sanguinibus, & alias : Viri sanguinum declinate à me.Quarto modo pro vita:vt in Hymno: Pro te effudens sanguinem,id est uitam.

SAPIENTIA a sapio dr̄, quod est rectè sentio.Et qui olim profitentur σοφοί, sophi, hoc est sapientes appellantur, quo nomine septē viri sapienter Græcio vocati sunt, Tales Milesius, Solon Salaminus, Chilō Lacedemonius,Pittacus Mitileneus, Bias Prieneus, Cleobolus Lyndius,Periander Corinthius.De quibus Beroaldus,& eorū sententijs libellum pulchrū conscripsit Pythagoras verò non se sophū, sed Philosophū appellauit,hoc est non sapientē,sed sapientiæ amatorē. Et sapientia secundū Guil. Scotis.in 1.dis. 34.& quæ prologi,dicitur a triplici vocabulo. Vno modo à sapere,inquantum illuminat intellectum. Vnde sic solum actum intellectus importat. Secūdo modo dicitur a sapore,inquantum inflammat affectum,& sic propriè dicit actum voluntatis. Tertio modo dicitur quasi sapida scientia, & hoc modo dicit tā actū intellectus quasi præcedentis, quam actum uoluntatis quasi sequentis.

SAPIENTIA capitur quinq; modis(vt notat Brulifer q 3. prolog. 1.senten) Vno modo pro Theologia, qua acquirimus per studium sacræ scripturę, qui habitus quo ad explanationem fidei est perfectior qua fides infusa Et isto modo sapiētia includit scientiam & amorē.Cognitio enim illius articuli, Christus est mortuus pro nobis redimendis,promouēs me in amorē Dei,est cognitio Theologica. Secūdo modo accipitur ꝓ charitate. Vnde ſm Docto. subtilem in 3. qñ dicitur,Beatus vir qui in sa.mora.intelligitur de charitate . Tertio modo capit̄ pro quadam virtute intellectuali & speculatiua inter oēs habitus intellectuales nobilissima:& sic capitur 6.Ethic.Quarto secundum Holxot pro aliqua notitia supernaturali siue infusa immediatè a Deo ex inspiratione diuina vel ex aliqua in trinitate gratiosa Dei,sicut loquitur Diony.de diui. no. dicens ꝙ hierotheus passius est a Deo, & patiendo didicit.Quinto capitur apud morales Philoso.ꝓ collectione oium virtutū,tā intellectualiū quā moraliū.Sapiens ergo illo modo nihil aliud est q̄ perfectè uirtuosus:& sic loquit̄ Seneca:In sapientē, iquit, nō cadit tristitia. Acceptiones vocabuli sapiēs uide apud Bruli. di.35.q.1.li.3.& apud Bona vbi sup.in litera N.

SAPIENTIA secundum sanctum Bona. di. 46.lib.1.in dub. literal. Vno modo dicit cognitionem ueram.Alio modo cognitionem ueram & nobilissimā , quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionē uerā nobilē & sapida. Quarto modo sapiētia nō dicit alia cognitionē q̄ religionem diuinam siue cultū,secundū quod dr̄: pietas ipsa est sapiētia,siue theosebia. Et hæc cōsistit,vt dicit Aug. in fide,spe,& charitate:& hoc mō claudit in se uirtutē: & ita opponitur culpæ, Vnde Aug.in li.83.quomodo,& habet. Magi.di.46.li.1. Nullo sapiente homine auctore homo fit deterior:tāta enim est ista culpa quæ in sapientē hominem cadere nequit. Fit autem Deus omni homine sapiente præstantior, multò minus ergo Deo auctore fit homo deterior: multò.n.præstantior est Dei uolūtas qua hominis sapientis:illo aūt auctore cum dicitur:illo uolente dicitur Est ergo vicium uolūtatis humanæ,quo est homo deterior. Hæc Augu. Vide Magist.latiùs ibi: qui vult quod Deo auctore nemo fit deterior. Omnis autem sapientia(vt vult S. Bona.dis. 24.lib. 3.)de Deo in via absq; fide magis est stultitia q̄ vera scientia .

Deprimit

Deprimit etiam perscrutantem in erro re nisi dirigatur, & iuuetur pro fidei illuminationem: Vnde per ipsam non expellitur, sed magis perficitur.

SAPIENTIA ut notat S.Bon.dist.35.q.1.li. 3. quadrupliciter cõsueuit accipi tam a Philosophis quã a Sãctis, uidelicet,cõiter & minus cõiter, & ꝓpriè & magis ꝓpriè. Cõiter accipiẽdo sic sapiẽtia dicit cognitionẽ rerũ gñalẽ,ẽm q̃ diffinit eã Aug.& Philo.qđ sapiẽtia ẽ cognitio rerũ diuinarũ & humanarũ. Et Phil.in prima Philosophia dicit,qđ sapiẽs ẽ q̃ omnia nouit,ẽm qđ cõuenit. Alio modo sapiẽtia minus cõiter dicit:& sic dicit cognitionẽ, nõ quãcũq; sed cognitionem sublimẽ,uidelicet cognitionẽ rerũ æternarũ. Et sic accipit Apost.1.Cor. 12. Alij dat ꝓ spiritũ sermo sapiẽtiæ:alij sermo sciẽtiæ: ẽm qđ exponit Aug. dicẽs, qđ sapiẽtia ẽ cognitio causarũ altissimarũ. Tertio modo accipit sapiẽtia ꝓpriè, & sic nominat cognitionẽ Dei ẽm pietatẽ:& hæc quidẽ cognitio,est quæ attẽditur in cultu,latriæ quẽ exhibemus Deo per fidẽ,spem & charitatẽ:secundũ quẽ modũ accipit Aug. 14. de ciuit.Dei,exponẽs illud Iob:Ecce pietas ipsa ẽ sapiẽtia:dicẽs ibidẽ quod pietas, & sapientia ibidẽ est quod theosebia,& theosebia idẽ est quod cultus diuinus. Quarto modo dicitur sapiẽtia magis proprie:& sic nominat cognitionẽ Dei & experimẽtalẽ: & hoc modo est unũ de septẽ donis spiritussancti, cuius actus consistit in degustando diuinã suauitatẽ: & actus præcipuus doni sapiẽtiæ proprijssime dictæ, est ex parte affectionis. Et ittius sapientiæ secũdũ Diony est amẽtẽ esse: ꝓpter hoc quod melius afficiuntur,circa Deũ prævia cognitione, quæ est ꝓ ablationẽ & negationem,qua per affirmationẽ,ut docet in lib. de mystica Theol. De illa, sapiẽtia latiùs scribit S.Bon. ubi sup.Et secũdum eũdẽ differũt sapientia,intellectus, sciẽtia & cõsiliũ, de quibus & suis locis dicẽ, prout inter dona cõnumerãtur. Nã sapiẽtia i cognitione,& affectione æternorũ cõsistit. Intellectus uerò ẽ cognitio ueri æterni, secundũ conditiones creaturarum, id est secũdũ quod ex cõditionibus crearurarũ nosci põt. Differt itaque a sapiẽtia, q̃a intellectus ad solũ intellectũ pertinet: sapientia autẽ ad intellectũ & affectũ. Secundõ quia sapientia est cognitio & amor: et ẽm ꝓprias cõditiones cõmunes Deo: intellectus uerò ẽm cõditiones Deo & creaturę communes,&c Vide latiùs Bonauẽ. distin.35.libro 3.

SAPIENTIA ẽm Mag.est ęternorũ cõtẽplatio cũ delectatione ꝓ æterna intelligẽs ipsã beatitudinẽ obiectiua sapientia ẽm Diony.ẽ diuinissima Dei cognitio q̃ est ꝓ ignoratiã cognita ẽm unitionẽ supereminẽtẽ, qñ mẽs alijs recedens postea ẽt seipsã dimittẽs, unita est ꝓsplẽdentibus radijs inscrutabili & ꝓfũdo sapiẽtię lumine illuminato. Hac diffinitionẽ refert Gerstract. 5.& 7. supercant Mariæ,& dr quali sapidascrẽtia:ut idẽ uult de mystica Theol speculatiua, part.8.cõsid.43.Et uocãt a diuino Dionisio rationalis & amẽs sapiẽtia; eò q̃ superat rationẽ ac mẽtẽ trasiliens in affectũ,nõ qualẽcũq;,sed purũ ipsiq; mẽtali intelligẽti æ correspõdentẽ. quo affectu uidetur Deus à mũdis corde. Videtur. inquã, quia sentitur & gustatur, iusta promissionem Christi. Beati mundo corde,qm̃ ipsi Deũ uidebunt. Et ẽm illud Greg.in homil. Amor ipse notitia est. Vide Gers.de hoc sermo de S. Ludouico Rege Francorum parte 2.

SAPIENTIA CHRISTIANORVM de qua tractauit diuinus Dionysius.est unio mẽtis seu collectio tãquã ꝓ genere (ut inqt Gerstract.7.super Magnif.) iungitur ex perimẽtalis cognitio & grauita cũ patre luminũ Deo tãqua ꝓ formalj differẽtia,& ꝓ fine uel obiecto.Experimẽtalis uero unio mẽtis cũ Deo ẽ simplex, & actualis ꝓceptio Dei gratię sũę gratũ facientis,dono qualis hic incipit, & ꝓficitur in gloria ꝓ gratia consummata. Et igit (ut idẽ ait Gers) hæc unio experimẽtalis prægustatio q̃dam glorię, pignus & arra felicitatis æternę:cui cõtraria ẽ dispersio & auersio superiorũ mẽte cordis sui. Signa illius Christianæ sapientiæ (vt refert frater Pelbar. & scribit Franc. Maro.in quodãm ser. de Do-

ctoribus) plura colligitur ex scripturis. imũ é peccatorũ detestatio, & pœnitentia. sap. 1. In maleuolã aiam nõ introibit spiritus sapiẽtiæ. secundũ est firmũ ꝓpositũ in bono & cõstãtia. Eccle. 27. Hõ sẽsatus in sapiẽtia manet sicut sol: stultus aũt ut Luna mutaẽ. Vnde homines q̃ sunt uagabũdi & frequẽter mutãt opinionẽ suã, nõ dicũtur sapiẽtes. Tertiũ humilitatis in ꝓprie sẽsu sine arrogatia. Vnde Pithagoras interrogatus de cõditione sua, se humiliãdo prius nominauit Philosophũ, i. sapiẽtiæ amatorẽ, nõ sapiẽtẽ. Ideo Prouer. 26. stultus sapiẽs sibi uidet. Vnde Prouer. 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. Aia q̃ppe rationalis (ut ait Gers. par. 2. sermo. de humilitate, facto in Cæna Dom.) exiens a diuina sapiẽtia, in sua insipientiã sapidè cognoscẽdã sibi utiq; stulta redditur, ac perinde diuinã illã sapiẽtiã adipiscit̃, quã iubet Apost. 1. Corinth. 3. si q̃s inter uos uidet̃ sapiẽs esse, stultus fiat ut sit sapiens. Et ẽm Gers. sermone de humilitate in cœna Dñi. Et apud Doctores ꝑsertim in sacris literis, ille sapientior est, q̃ pluri humilitatis sale, i. sapore sapientiã suã cõdiuerit; nõ dico pluri cognitione, sed sapore, quãquã sapor sit q̃dã cognitio. Hoc dixisse fertur Ptolemeus, q̃d sapiẽtior é q̃ humilior est. Hãc uerã sapientiã dicit Lactãtius, nõ alibi quærendam esse quam in schola, cui titulus est stultitia: quã Gerson dicit stulta sapientiam. Quartum signum est taciturnitas & moderatio i loquela. Prouerb 18. Qui priùs respondet q̃ audiat, stultũ se demonstrat. Et Eccles. 27. stultus si tacuerit, sapiens reputabitur. Vnde Solon Philosophus, cum taceret, interrogatus an stultus esset, quia sic taceret, respondit: Nullus stultus tacere potest. Quintum est futurorum præcogitatio & prouidentia. Vnde Philosophus i Metaphy. sapientis est præuidere futura. Ita Deuteron. 32. Gens absq; consilio & prudentia. Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent, scilicet iudicium, & morte. sextũ aduersorũ tolleratio & patientia. Prouerb. 14. Impatiẽs operatur stultitiam. Cassiodor. super Psal. 6. Sapientia nõ inuenitur nisi apud quietos animo. Septimũ signum est maturitas, & grauitas in risu, & lętitia uel tristitia. Eccle. 7. Cor stultorũ ubi lætitia. Cor aũt sapientum ubi tristitia. Sed quare homines magis rident de his quæ pertinẽt ad stultitiã, q̃ de sapientia, de qua magis lætandum esset? Respondet Franciscus Maro. quia hoc est cõmuniter naturale, ut quis lętatur de irrisione & contumelia sui inimici, sed quia caro est inimica animę, ut dicit Apostolus Ro. 5. ideo carnales rident de stultitia, q̃ é cõtumelia rõnis. Hęc Franci. quem refert Pelbartus, &c.

SAPIENTIA Euãgelica, est sapientia Euãgelicæ doctrinæ, quę miscetur aliquando terrena, & diabolica sapiẽtia, de qua plura vide Gersonem par. 1. de nuptijs Christi, & Ecclesiæ.

SAPIENTIA quædam est diabolica carnalis, de qua scribit Gers. par. 2 sermo. de omnibus sanctis, qui incipit: Beati quĩ lugent: cum ait: Sapientia diabolica est superbia indignans, & austera. Sapiẽtia animalis tota illecebris uacat. ducit in bonis dies suos: cuius uox est, Sapien. 2. Exiguum & cum tedio est tempus uitæ nostræ, alios (ut idem ait paulò suprà.) considero ex Christianis inflatos sapientia, non quæ desursum est sobria & pudica, sed terrena animali, & diabolica & carnali, & uitam pecudum eligentes, q̃ ferè nihil de homine præter figuram retinent, intus ferrea sunt omnia. Sapientia terrenæ diuitijs inhiat, propterea nõ beatos, sed infelicissimos planè pauperes prædicat, &c.

SAPIENTIA Philosophi, sicut diffinierũt, ut & habet Augu. 14. de Trinit. Sapientia est diuinarum, humanarumq; rerum cognitio studio bene uiuendi coniũcta uel ordinata: ex quibus uerbis diffinitionis patet, quæ requiruntur ad ueram sapientiam, in qua est salus uera, scilicet: Primò diuinarum, cognitio per ueram fidem. Secundò eorum quæ ad hominis salutem sunt necessaria cognitio. Tertiò bona uita. Sapientia secundum Aristotel. lib. 1. Rhetor. est multarum & mirabilium rerum scientia, & li. 1. Metha.

Sapien-

Sapientia est cognitio primarũ & altissimarũ causarum. Secundũ Alpharabiũ: Sapientia est scientia sempiternorum. Cic. in lib. Tuscul. quæst. ita sapientiam diffinit: Sapientia est rerum diuinarum & humanarum scientia, cognitioq́, quæ causa cuiusque rei sit, ex quo efficitur, ut diuina imitetur, humana omnia uirtute inferiora ducit, secundum Thomam. 2 2.q. 23. Sapientia qua formaliter sapientes sumus, est quædam participatio diuinæ sapientiæ, quæ Deus est. Et omnis sapientia, est scientia inquantum est de conclusionibus. Sed differt à cæteris scientijs inquantum, est de principijs, secundum Beatum Thomam prima secundę, q 57. art. 2.

Sapientia differt a scientia. Quia sapiẽtia est rerum diuinarum cognitio. Scientia uerò humanarũ. Quare Augu. sup 1. Corinth. 12. ait: Sapientia est in cõtemplatione æternorum. Sciẽtia uerò in occupatione temporalium. Item Augu. li. de Trin. Hæc est sapientiæ & scientię recta distinctio, ut ad sapientiã ꝑtineat, æternarũ rerum cognitio intellectualis. Ad sciẽtiã uerò temporaliũ rerũ cognitio rationalis. Item secũdũ Bern. sciẽtia pertinet ad intellectũ, & cõuenit isti soli, sed sapientia ad affectum: & ideo secundum nomen suum, ut inquit Gers. par. 3. de monte contemplationis cap. 5. Sapientia ualet tantũ sicut saporosa sciẽtia, qui sapor respicit affectũ, desideriũ, appetitũ, & uoluntatẽ personę istius cui inest. Et ideo põt in aliquo magna scientia, uel cognitio esse in quo erit modica uel nulla sapientia. Ratio, quia non habet saporẽ, uel affectionẽ ad illud, quod ipse scit, &c. Hinc dicit idem Gerson de monte contemplationis c. 7. quod Christiani simplicis habentes firmam fidẽ de Dei bonitate, & secundũ hoc ardẽter amant, uerius habent sapientiã, & potius debent dici sapiẽtes, quã quicũq; alij literati, existentes sine amore, & sine affectione ad Deũ & sanctos eius, & ẽt plus placent Deo tales magis quã alij. Et qđ plus é, tales literati sine affectione Deo displi cibiles sunt existẽtes, sal corruptũ & sapientes infatuati. Gerson.

Sapientia uera secundum Lyram super 1. c. Eccle. & Doc. est duplex. Prima diuina siue increata. Secunda creata, ut ẽ humana & Angelica. Sapientia diuina accipitur dupliciter. Vno modo essentialiter, & sic sapientia in Deo idẽ est, quod essentia. Personaliter, & proprie dicitur sapiẽtia genita: & est idem, quod uerbũ diuinũ: & per consequens est filij Dei ꝑprium seu attributũ uel appropriatũ, sicut attributũ patris est potẽtia. Vnde secundũ Dñm Card. Camer. q. 8. li. 1. ar. 3. ille terminus sapientia per se sumptus, ẽ terminus essentialis, sed quãdoq; sumptus cũ addito est personalis, ut sapientia genita. Et qñ ponitur in ablatiuo casu põt, exponi dupliciter ꝑ à uel ꝑ istã ꝓpositionẽ per. Vnde cũ dicitur: Pater est sapiens sapientia genita siue per à resoluatur siue per, falsa est: quia sicut pater nõ est a filio, nec per filiũ, qui est sapientia genita: sic non est sapiẽs ab ipso uel per ipsum, secundum B. Aug. Itẽ ista propositio: Pater est sapiẽs sapientia ingenita, si per à resoluatur, est falsa: si per per est uera, quia sicut pater nõ est à se ipso, nec ab essentia diuina propriè loquendo: sic non est sapiens sapientia ingenita, quæ est ipse uel essentia diuina, sed tamen est sapiens per seipsum & per essentiam diuinã. Alia propositio: Filius est sapiens sapiẽtia genita, si per à resoluatur, falsa est, si per per, uera est. Pater, quia filius non est à seipso: sic non est sapiens à seipso, sed a patre a quo est. Sed tamẽ est sapiens per seipsum, sicut filius agit per seipsum, licèt nõ a se secundum Hilar. Quarta propositio: Filius ẽ sapiẽs sapientia ingenita, siue per a soluatur, si ue per per, uera est Patet, quia sicut filius est à patre, & per patrem, sic est sapiẽs ab ipso, & per ipsum, quę est sapiẽtia ingenita: & sicut dictũ est de filiosita pariformiter, quo ad istã ꝓpositionẽ pt dici de spiritusancto. Hæc Aliacen. Vide ad hoc Gab. dist. 32. q. 1. li. 1.

Sapere secundum communem usum Sãctorũ semper capitur purè essentialiter. Hoc est non significat nec supponit nisi pro aliquo communi tribus. Gabr. dist. 32. q. 2. lib. 1. post Cardinalem.

SATISFACTIO (vt scribit Gab. dist. 16. q. 2. ar. 1. & q. 1. ar. 3. dub. 4.) accipitur vno modo generaliter, & sic describit à Scoto dist. 15. q. 1 li. 4. Satisfactio est redditio voluntaria æquiualentis, alias indebiti: & dicitur redditio, quia non est absoluta datio. Dicit enim satisfactio commensuratione ad aliquod præcedēs, correspondenté. Dicitur voluntaria, quia si esset exacta uiolenter, non esset satisfactio, sed satispassio: & ideo ille à quo in inferno pœna culpæ cōmissæ debita inuito exigitur, nō satisfacit, sed satis patitur p̄ suo peccato: & ideo pœna infernalis licèt sit maxima, peccatum nō tollit, quàuis ipsum manenté, ordinet sub iustitia diuina. Dicitur æquiualentis, quia satisfactio ad iustitiā, cōmutatiua pertinet, quæ exigit æqualitatē rei ad rem, tamen prout vtique sapiēs determinabit: sapiens, s. per essentiā, qui est Deus peccato offensus, & hoc importat nomē satisfactio. Ad uerbū enim satis. importat æquam correspondentiā eius, quod redditur ad illud pro quo redditur, siue in beneficijs siue in pœnis. Ex quo sequitur quod minus reddens pro peccato, q̄ iustitia diuina exigit, licèt iniunctum à confessore impleat, non satisfacit quāuis aliquā pœnā peccato, suo debitā soluit, soluturus in futuro, q̄ minus iniunctum est & solutum in præsenti. Dicitur etiam alias indebiti, quoniā si id quod redditur, esset aliàs, id est pro alio debitū, non correspōdet illi, sed alteri. Etiā si illud commissum vel receptū nō fuisset: & sic nō esset satisfactio pro illo secundū iustitiam, sed pro alio: & isto modo satisfactio extendit ad contractus & obligationes quascunque, vt multis declarat Gab. Alias indebiti, &c. Licèt secundū strictam iustitiam Deus iustè exigere posset omne, quod sumus, & possumus tanquā debitū necessitatis: tamen (ut dicit Richard. di. 15. quarti art. 1. q. 2 & Sco. q. 2.) ex liberalitate sua nostræ infirmitati condescendens homini, constituit mēsurā, earū ad quæ de necessitate tenetur, quę est obseruatia præceptorum: vt de reliquo, id est de operibus supererogationis possit satisfacere de cōmisso: quæ opera & si debeamus debito cōgruitatis, nō vult tamē (ta quā nobis parcēs) vt sibi debeantur debito necessitatis, nisi ratione voti, vel satisfactionis iniunctæ p̄ peccatis. Consistit aūt talis satisfactio (ut scribit Gabr. dist. 16. q. 2. ar. 1. li. 4) pro peccato regulariter magis in actibus pœnalibus, vel passionib. voluntarijs q̄. in alijs actibus bonis non pœnalibus: quoniam culpa ordinatur p̄ pœnam debitam: & ideo secundum diuinam iustitiam culpæ debetur pœna, & ita reddenda pœnam debitam satisfacit pro peccato. Et dicitur regulariter, quia potest quis quandoq; per actū bonū nō pœnalem satisfacere pro peccato. Potest enim Deus actum, intensum charitatis acceptare pro punitione debita veni culpæ, iuxta illud 1. Petr. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Verū licèt actus ille charitatis non sit propriè punitio: est tamen maius bonum, & magis reddēs Deo honorem, q̄ propria illius punitio. Vnde Augustinus inuenera, & falsa pœnitentia: sunt digni fructus uirtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus: pœnitentia enim grauiores fructus postulat, ut cum dolore & gemitibus mortuus impetret uitam: hoc modo satisfactio, non distinguitur contra, alias partes pœnitentiæ, contritionem, scilicet, & confessionem: imò eas includit tanquam partes suas, vt latiùs declarat Gab. ubi supra.

SATISFACTIO secundo modo, accipitur strictè, ut distinguitur contra alias partes pœnitentiæ, q̄ Cortesius persolutionem uocat, ut supra dictū est. Et hic eā describit Scot. Satisfactio est operatio, exterior laboriosa, seu pœnalis uoluntarie assumpta ad puniendum peccatū, cōmissum a se, & ad placandum Diuinam offensam. Vel est passio aut pœna uoluntarie tolerata in ordine ad peccatū, uel peccati remissionem. Dicitur operatio exterior, per quod excluditur actio laboriosa interior, & passio ea comitans, ut est contritio, & tristitia eam consequens. Et intelligo per actum exteriorē (inquit Gabriel) actū qui fit corporalibus mēbris (ponitur uel priuatiuè) mie-

rentibus

rentibus pœnâ corpori & fatigationem. Et dr̃ politiuè, ut peregrinatio, corporis disciplinatio, eleemosinarũ distributio l. r̃ priuatiuè p̃p ieiunii & abstinẽtiam: ubi nihil agitur, sed ab actione cessatur: & p̃ hoc ēt excluditur confessio, q̃a licèt hat organo corporali, tñ breuis est & nõ fatigat. Oratio uerò q̃a perseuerantẽ oportet esse, laboriosa, é & attenuat uires corporales, & ideo includit̃ in satisfactione strictè accepta. Et satisfactio principaliter fit Deo, quia Deus iniuriatur p̃ culpa. Et consistit satisfactio hoc modo capiẽdo in his tribus: ie iunio, & oratione, & eleemosyna, & in passionibus uolũtariis, concomitãtibus ista tria opera difficilia. Et ad ieiunium reducũtur oia corporis maceratiua, ordinata ad reprimendũ carnis rebellionẽ: ut sunt uigilie, peregrinationes, uestrũ asperitates, & nuditates, corporis flagellationes: & generaliter quæcunq; corporis afflictiones. Ad orationẽ reducitur q̃cquid pertinet ad partẽ contemplatiuã: ut meditationes, scripturarũ lectiones, p̃dicationes, ac uerbi Dei auditiones, studiũ Theologicũ, disputationes, erratiũ impugnationes in moribus & fide, &c. q̃ immediatè uersantur circa Deũ taqua obiectũ. Ad eleemosynã reducũtur opera misericordiæ corporalia p̃ Christo p̃p Deũ impẽsa, & quęcũq; errogationes bonorũ temporalium in pias causas, ac subleuationes miseriæ corporalis fratrũ. Et quodlibet illorum ẽm Sanctũ Bonauenturã dist. 15. part. 2. art. 1 q. 4. lib. 4. accipitur tripliciter, cõmuniss̃imè, cõmuniter & propriè: quæ distinctè declarat Gabriel di. 16. quæst. 2. art 1. lib. 4. Nã ieiunũ propriè dr̃ afflictio carnis ẽm gustum, cõmuniter omnis carnis afflictio, in uigiliis, flagellis, asperitatibus: cõmuniss̃imè dicitur abstinentia ab omni mortali. Eleemosyna dicitur propriè opus pietatis proximo impensum ad releuandum indigẽtiam corporalem. Communiter dicitur opus ad releuandum indigentiam uel corporalem, uel spiritualem. Communiss̃imè dicitur, omne opus misericordiæ, siue corporale, siue spirituale, proximo impẽnsum uel sibiipsi. Eleemosyna enim debet incipere, secundum Augustinũ, à seipso. Vnde Ecclesiast. 30. Miserere animę tuæ placens Deo. Sic & oratio dicitur propriè ascensus mẽtis ad aliquid degustandum, impetrandum, uel exoletandum. Communiter, secũdum quod comprehendit omnem actum contemplatiuæ ad Deum relatum. Communiss̃imè, secundum quod comprehẽdit omnem actum bonum: quomodo dicitur, quod nõ cessat orare, qui non cessat bene facere: in glossa 1. Timoth. 5. Et hæc tria (inquit Gabriel) ut sunt partes satisfactionis, non accipiuntur communiss̃imè, quia coincidẽrẽt: nec propriè, q̃a non sufficienter diuiderent, sed communiter. Vide latiùs Gabrielem ubi ſupra. Et congruenter per quę quis peccauerit, per hæc & torqueatur. Cõgruũ enim est, qui in carne peccauerit, etiam in carne puniatur. Etiam ea satisfactio est congruentior, per quam non tantũ abolentur præterita peccata, sed ētiam adhibetur remedium a futuris cauendis & reprimendis, vt latius videre potes dubio primo apud Gabrielem ubi sup. Et hæc attendant confessores, ut secundum hoc congruas satisfactiones iniungat pœnitentibus attentis, & aliis circũstantiis confitentium. Plura Gabr. Vnde (ut scribit Scotus) requiritur discretio Sacerdotis, ut nõ imponat alicui satisfactionem sibi nimis disconuenientẽ, sed eam quę sibi magis congruit, & quam fortè melius adimplebit: utpote, pauper nec eleemosynas potest dare, nec orare, quę oportet continuò laborare pro uictu suo necessario: nec ieiunare, q̃a tũc non sufficeret ad laborem, necessarium pro uictu cõtinuo sibi necessario: laborenim continuus est sibi ieiunium: quia continua maceratio carnis, tantummodo inducendus est, ut illum laborẽ subeat in remissionem peccatorum, saltem quousque occurrat sibi opportunitas soluẽdi aliquã aliam satisfactionẽ. Similiter de diuite, si ieiunare nõ uellet, inducendus est ad orationem & eleemosynas, & imponendũ illud, quod libentius recipit, & quod creditur perseuerãtius

tius adimplere. Vel si omnino nullã satisfactionẽ uelit recipere à Sacerdote sibi impositã: dicit tñ se habere displicẽtiã de peccato cõmisso, & firmũ ꝓpositum nõ recidiuandi, absoluendus est, & nõ remittẽdus, ne cadat in desperationẽ. Et denunciãda est sibi pœna, q̃ esset ꝓ peccatis suis facienda: & qđ eã in se vel æquiualẽti absque impositione studeat adimplere, alioqn soluet ad plenũ in Purgatorio. Videat latiùs Scotus, & post eũ Gab. di. 16. q. 2. art. 3. dub. 1. li. 4. Et ẽm Scotum di. 15. q. j. li. 4. ubi supra. q̃ uerè pœnitet & recipit satisfactionẽ seu pœnitentiã sibi iniunctã ab Ecclesia (claue nõ errante) quãtũcunque postea recidiuet, nunquã tenebit nisi ad illã unicã implendã satisfactionẽ: & si eã impleat in charitate, melius est: qa nõ tantum soluit pœnã, sed meretur. Sed si adimpleat eã uoluntariè extra charitatẽ, soluit q dem pœnã, sed non meretur gratiã. Scotus ubi supra. Aliter sentit Alexander quẽ imitatur S. Thomas, S. Bonauen. Richardus, & plures alij, qui tenent, qđ satisfactio facta extra charitatẽ scienter, repetenda est quasi nõ facta, quia per eam nihil pœnæ debitæ abluitur: & ita sine charitate & gratia nemo potest satisfacere. Et hæc opinio dura uidetur & plena scrupulis, qa uix homo posset scire ꝓbabiliter an satisfecerit uel non: licèt omnia sibi (claue non errante) iniuncta expleuerit. Durandus recitat ambas opiniones, reputans ambas probabiles. Primã uerò dicit durã. Secũdam uerò minus securam. Gabriel similiter ambas recitat & dicit in fine dubio 2. q. 2. di. 16. libro 4. quod si manifestũ esset ex scriptura, opinio Scoti reproba esset: quia uerò id ex scriptura deduci nõ potest, uidetur poinio Scoti magis cõcordare misericordiæ diuinæ, quæ ẽm scripturã superexaltet iudiciũ, Iacob. 2. & est super omnia opera magnificanda usque ad cælos, Psal. 56. Determinauit aũt duos modos satisfaciendi Dominus, ut scribit Gabri. dub. 5. ubi supra. sub disiunctione. hoc est alterum duorum uel in Purgatorio uel in præsenti uita. Sufficit ergo propositũ satisfacere altero modorũ. satisfactio etiam in præsenti conceditur in fauorẽ pœnitẽtis, sed cuilibet licet cedere iuri suo: ideo q negligit leuẽ satisfactionẽ, expectans seueriorem quamuis stultè agat: fit ẽt hoc signũ remissæ conuersionis & contritionis, si tñ cætera quæ sufficiũt sunt ibi, non uidetur excludendus à regno Dei. Et satisfactio uel habet fieri ꝓximo: & sic non remittitur peccatũ nisi restituatur ablatum. sed licèt sit restitutũ ablatum, tñ adhuc manet satisfactio Deo facienda, quæ dicitur pœna, eò q̃ peccauimus contra Deum per superbiã & rebellionem, trangrediendo eius præcepta. Et sicut peccauimus corde, ore, & opere: ita oportet quod tribus modis satisfaciamus, scilicet contritione, confessione, & restitutione. De quo uide latiùs Iacobum de Valentia super illud Psalm. 6. Laboraui in gemitu meo: & ideo oportet quod talis satisfactio fiat. Primò per fletum & gemitum cordis, ut inde ueniat pietas & humilitas, unde processit iniquitas. secũdò per ieiunium ad puniendum carnem, & animã. Tertiò per orationẽ, ut inde egrediatur laus & benedictio, unde egressa fuit blasphemia, aut stultiloquium, & uaniloquium. Quartò per eleemosynam, ut mitigemus Deum aliquo munere, & ut pauperes deprecentur Deum, ut dimittat nobis debitum peccati. Et sic dolore, & fletu, & oratione, & munere, reddimus & soluimus debitum peccatorum, & tũc pœnitentia dicitur completa. Valentia.

SATISFACTIO à quibusdam sic describitur. satisfactio est Deo Debitũ honorẽ pro commissa culpa impendere, secundum Augustinum, ex B. Thom. 4 sẽten. di. 15. quæst. 1. arti 1. satisfactio secundum sanctũ Gregoriũ, est causas peccatorũ excidere, & eorum suggestionibus aditum nõ indulgere. Et uocat causas peccati occasiones alliciẽte ad peccandum. Quarum quædam propinquę sunt peccato: & hæ sunt in nostra potestate, ut eas possumus amouere uel excidere: ut cœna splẽdida causa propinqua est luxurię. Sunt aliæ remotiores, qę

in

in noſtra poteſtate non ſunt: ut oblatio talis cenæ, uel alicuius rei delectabilis oculis cordis noſtri, uel ſuggeſtio diabolica de tali ſplendida cœna, propinquas debemus excudere, quia in noſtra ſunt poteſtate. Remotiores occaſiones ſi ueniant à parte diaboli, uel carnis, uel mũdi, debemus amouere, uel non debemus conſentiẽdo aditum indulgere, eò ꝙ in noſtra poteſtate ſit eas nõ recipere. Hęc Gerſ. in compendio Theolo. de ſatisfactione. Vide eundem Gerſ. par. 4. lectio. 1. quæ incipit; Pœnitemini, credite Euãgelio. Vel ſatisfactio diffinitur ſic, ẽm eũ dem eſt damni uel iniuriæ illatæ recompenſatio, ſecundum iudicium, & ordiné iuris, uel eſt iniuriæ illatæ recõpenſatio ẽm æqualitatem iuſtitię, ſecundũ Theologos. Et ſatisfactio ſecundum B. Thomam. 4. ſen. diſt. 15. q. 1. ar. 1. eſt actus uirtutis materialiter, & formaliter, electiuè quidem iuſtitię uindicatiuæ. Imperatiuè uerò eſt actus charitatis.

SATISFACTIO ad plura ordinatur (ut literis mandauit Gab. di. 16. q. 3. ar. 3. dubio 3. lib. 4.) Ad placationem diuinæ offenſæ, ad remiſſionem pœnæ, ad excidionem radicum peccatorum, ad reſtitutionem minus iuſtè poſſeſſorum, & ad quędam alia. Principaliter, tamen ordinatur ſatisfactio ad diuinam placandũ offenſam, ne ulciſcatur peccatum: ut patet ex diffinitione ſatisfactionis ſtrictè, acceptæ. Et per hoc illa operatio, uel paſſio uoluntaria, eſt perfectior, & magis ſatisfactiua, per quam magis placatur offenſa diuina. Et quoniam per nihil magis placatur Deus, quàm per actũ à charitate elicitum, ille actus eſt ſimpliciter magis ſatisfactiuus, qui à maiore elicitur charitate, &c.

SATISFACTIO eſt duplex, reconcilians & placans Deum. Et de illa dicitur, quod non põt fieri de uno peccato, & non de alio. Vnde Augu. Impium eſt à Deo dimidiã ſperare ueniã: & hæc ſatisfactio ẽ, ut inquit Brulifer, qua quis ſatisfacit Deo ex deuotione & in gratia, & uocaẽ ab aliquibus ſatisfactio meritoria. Alia eſt ſatisfactio, & dicit ſolutiua pœnæ, ꝙ pœnam temporalem ſoluit, & nec é placans, nec reconcilians. De illa dicitur ſecundum opinionem Scoti, quod poteſt fieri de uno peccato, & non de alio, ut patet, in recidiuante, qui implendo iniunctam pœnitentiam poſt recidiuam ſatisfacit pro peccato, prius dimiſſo abſque ſatisfactione pro peccato recidiuæ. Sed latiùs de his uidere potes Gab. diſt. 16. q. 2. dub. 3. lib. 4 &c.

SATISFACTIO quædam eſt plena, quædã ſemiplena, ut ſcribit S. Bon. diſt 20 q. 4. li 4. Satisfactio plena eſt, quando ſimul fit ſatisfactio de iniuria & damno. Vnde (ut ibidem dicit) pro nullo peccato, in quo fit auerſio à Deo, põt ſatisfacere aliqs purus, homo ſatisfactione plenaria: nec pro ſe ipſo nec pro alijs: p̃p hoc ꝙ offenſa, & iniuria illa excedit puram creaturã. Sed ſatisfactione ſemiplena homo põt ſatisfacere pro ſuo actuali peccato, ſed non pro originali. Nã nullus potuit ſatisfacere, pro originali peccato, niſi Chriſtus Deus & homo: de actuali ꝑ ꝙ dem homo purus adiutus gratia, ſatisfacere, ſed ſatisfactione ſemiplena, ꝙ ſuppletionem, & complementum recipit à paſſione Chriſti. Chriſtus enim ſatisfaciens pro omni offenſa, omnibus impetrauit gratiã, quãtũ ad ſufficiẽtiã: & merito, illius ſatisfactionis homo cõcipiẽs gratiam, ſatisfacit poſteà Deo pro læſione quã intulit ſibi actualis culpa. Vide latiùs Sanctum Bonauẽturã, ubi ſupra.

SATISFACERE ſecundum Augu. & habetur de pœnitentia diſ. 3. c. Satisfactio eſt peccatorum, cauſas excidere, & earum ſuggeſtionibus, aditum non indulgere. Excidere, id é remouere (ut inquit Brulif.) per dolorem, & ſuggeſtionibus, &c. per hoc innuitur, firmũ propoſitum de futuro. Satisfacere ſecundum Anſel. eſt honorem debitum Deo impendere, ſupple pro peccato. Diffinitio Aug. reſpicit receſſum à malo. Iſta uerò Anſelm. reſpicit acceſſum ad bonum.

SCANDALVM Græca dictio eſt σκανδαλον & eſt dictum aut factum minus rectũ, põ bens alteri ruinę occaſionem, ſecũdũ B. Tho. 2. 2. q. 43. Scandalũ largè ſumitur pro quolibet impedimento, alicui præſtito in uia aliqua, qua proſequi intendit,

dic, ſecundū eundē ubi ſupra. Hier. ſup Matth. Scandalum Græcè nos ruinam, uel offenſionem, uel impactionē pedis, poſſumus dicere. Obex enim quod alicui ponitur in uia corporali, cui impingens diſponitur ad ruinā ſpirituale, dicitur ſcandalū: tale aūt uerbū, eſt uel factū minus rectum, præbens alteri occaſionē ruinæ: & quia actus ſumit rōnem ex obiecto, ideo ruina, uel diſpoſitio ad ruinam ſequens ex alterius dicto, uel facto, dicitur ſcandalū, ſed paſſiuū: primū uerò actiuū. Hæc Paludenſis diſ. 38. q. 1. lib. 4. Et ut idem dicit: Cū aliqs publicè facit peccatū, uel aliquid quod habet ſimilitudinē peccati, & tunc ille, qui hoc facit, dat alteri occaſionē ruinæ: potiſſimè quando hoc intendit: unde uocatur ſcandalum actiuum. Si autem aliquis ſumit ſcandalum ab actu alicuius, q non ſemper de ſe præbet cauſam peccādi, dicitur, ſcandalum paſſiuum ſine actiuo: quia ille qui rōne agit, non dat occaſionem ruinę quā alter patitur. De quo latiùs legito Paludenſem. Et quandoque eſt actiuum ſine paſſiuo: puta, cùm quis inducit aliū uerbo, uel facto ad peccandum, & ille non conſentit. Scandalū ſm Richardum diſt. 38. ar. 10. q. 1. lib. 4. dicitur à ſcandalo in Græcè, quod eſt offendiculum, uel offenſio, uel offenſio, uel ruina, uel impactio pedum. Translatum eſt autem à corporalibus ad ſpiritualia. Et ſicut in corporalibus, accipitur actiuè, ſ. pro appoſitione offendiculi in uia ad hoc ut ambulans impingat uel ruat. Et paſſiuè, ſ. pro impactione, uel ruina impingentis uel ruentis: ſic in uia morū accipitur ſcandalum actiuè, & paſſiuè.

Primo modo eſt ſcādalizantis actio, ſci licet dictum, uel factū minus rectū, alteri præbens occaſionē ruinæ. Secūdo modo eſt ſcādalizati paſſio ipſa, ſ. ruina occaſionata ex dicto, uel facto, minus recto. Et ſcandalum, quod ex propria malitia acceptum eſt, eſt ſcādalū Phariſæorū: quod ſm doctrinam Chriſti cōtēnē dū eſt, dicēte Domino. Sinite eos (haud dubiū quin Phariſæos) cęci ſunt (ex ſua malitia) & duces cęcorum. Matth. 5. Ipſi aūt ex malitia, ſcandalizati ſunt non ex infirmitate, quos Chriſtus nunquā ſcan dalizauit actiuè: ſicut & dicit Petrus de Palude di. 38. in fine li. 4 qui plura ſcribit de ſcandalo. Volunt Rich. di. 38. art. ult. q 2. li. 4 & B. Th. 2. 2. q. 43. ar. 7. quod etiam bona ſpiritualia, quæ non ſunt dē neceſſitate ſalutis, ſunt occultanda aut differenda propter cauere ſcandalū, donec ſcandalum ceſſet reddita ratione.

Hinc eſt quod dicit Gerſ. in regulis moralibus. Quilibet ab omni actu cui non eſt aſtrictus, aliunde tenetur deſiſtere, quando timet, aut timere debet ſecundum uehementem coniecturam ſcandalum puſillorum quouſq; de illo compeſcendo diligētiam compleuerit, niſi forte pro communi, utilitate unctio Spiritusſancti doceat illud tunc agendum, ut Chriſtus fecit in publicatione, ueritatis ſacramenti Ioan 6. Vnde Innoc. 51. diſt. Aliquantos, innuit quod propter ſcādalum aliquod omittendum eſt, quod iure eſſet faciendum. Item ſcandalizans puſillos dādo occaſionem mortalis peccati, peccat mortaliter. Vnde Matth. 18. dicitur: Væ homini per quem ſcandalū uenit, ſed uæ non imprecatur à Domino niſi peccantibus mortaliter. Et Richar. li. 4. diſt. 38. ar. ult. q. 2. Si probabile eſt, quod ex opere ſuper erogationis ſcādalizetur quis mortaliter, tunc omiſſio illius operis eſt in præcepto. Si aūt probabile eſt, quod non ſcandalizatur, niſi uenialiter, omiſſio illius operis ē in cōcilio, poſtquam autem oſtenſum eſt, proximo quod ex tali opere ſcādalizari nō debet, & debito modo ſuaſum ut nō ſcādalizetur, non tenetur homo opus illud omittere propter proximi, ſcandalū uitandum: quia ſi poſt talem inſtructionē & ſuaſionem ſcandalizatur, tunc illud ſcandalum non proueniret tam ex infirmitate uel ignorātia, quām ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorum, propter quod bona opera non ſunt omittēda, ut ſcribit Gabr. diſt. 16 q. 3. dub. 6. li. 4. Et Paulò pòſt. Si opera bona ſupererogationis, & meritoria omittenda ſunt, ut caueatur ſcandalum puſillorū, quantò magis opus indifferēs aut ſpeciē mali habens, quale eſt bina comeſtio in die

ieiunij,

ieiunij, quę utiąque habet ſpeciem mali, cùm ſit contra uerba præcepti. Quoniã ſecundũ Apoſt. 1. ad Theſſal. 5. non tantum à malo, ſed ẽt ab omni ſpecie mala abſtinere præcipimur. Cui conſonat illud 2. Cor. 6. Nulli dãtes offenſionem. Hæc ſatis clarè docet Apoſt. 1. Cor. 8 & 10. ubi de idolatris loquitur. Vide & latiùs Gab. ubi ſup. Hinc Hier. ſup Matth. Dãtes occaſionẽ ſcãdalo, rei ſunt eorũ qui pereũt ſcãdalo. Et B. Ambroſius ſup illud Apoſtoli. In tua ſcientia, id eſt in tua peritia illum occidis, quando in te fieri uidet, quod ille aliter intelligit. Et tu eris, occaſio mortis fratris, quem Chriſtus ut redimeret crucifigi ſe permiſit Et ſequitur. Quãtũ eĩn malũ eſt per illicita delinquere, tantũ malũ eſt p ea quæ cõceſſa ſunt offendere. Sic. n. lex p miſit quę conceſſit, ut modus tamen ſit quem cuſtodiant: puta, ut ſiat ſine offenſione & ſcandalo proximi. Quare q comedit præbẽs alteri occaſionem ruinæ, etiam ſi habent cauſam legitimã occultã, peccat mortaliter, qa cũ ſcãdalo proximi. Et ideo ſimiliter (ut ait Gab.) miniſtrãtes cibũ per cuius ſumptionẽ ſcandalizant, mortaliter peccant. Secùs ſi remoueatur ſcandalum per manifeſtã cauſam excuſantẽ, aut expoſitionẽ cauſę latentis. Et ſecundum Scotũ diſt. 3. q. 4. li. 4. nullũ illicitũ eſt cõmittendũ p̃ ſcandalum quodcunq; uitandũ. Vnde extra de reg iuris, qui ſcãdalizauerit. Vtilius ſcãdalũ naſci permittitur, q̃ ueritas relinquatur, ad minus hoc uerũ, eſt p̃ ueritate uitæ in præceptis, negatiuis ſemper, & pro ſemper, & in affirmatiuis pro tẽpore pro quo ſunt adimplẽda. Scotus. Vnde error cui non reſiſtitur, approbat, ut inquit Gerſ. de cõſolatione, Theolo. li. 4 proſa. 2. Non enim deſerenda ẽ ueritas aut uitæ aut doctrinæ, uel iuſtitiæ dũ certũ habemus, quod periclitaretur noſtro ſilẽtio, & oppoſita falſitas firmaretur. Vnde præceptũ nõ eſt omittendũ p̃ ſcandalũ. Opera quoq; (ut uult Rich. di. 38. ar. 10. q. 2. li 4.) quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, nõ ſunt omittẽda ad uitandũ proximi ſcãdalũ, ex quacũq; radice proueniat: qa nullus debet omittere ſalutẽ propriã, ad uitandum proximi damnationẽ, quia magis tenet quilibet ſeipſum diligere, q̃ alterum ſecundũ ordinem charitatis. Secùs de operibus ſupererogationis, & indifferentibus De q̃ bus latiùs Rich. ubi ſup. & ſupra tactum eſt. Nec poſſumus immo nec debemus, (ut dicit Gerſ. par. 2. in quæſtionibus q̃ buſdam q 3.) omnibus ſcandalis uitandis occurrere ſemper ſaltem actiuis, p̃ut exẽpla, ſufficientia habemus in ſaluatore noſtro, cuius quamuis perfecta ſint opera, nihilominus tamẽ Phariſæi non nunquã in eis ſcandalizati ſunt Multa de ſcãdalis, aliàs ſcribit Gerſ. & alij, &c.

SCANDALIZARE tripliciter cõtingit. Vel unus poteſt alterum ſcãdalizare, ut ſcribit Iaco de Valentia ſuper illud Pſa. 49. Ponebas ſcandalum. Primò decipiendo cum ut incidat in aliquod damnum, uel errorem. Secundò affligendo ipſum, ut faciat blaſphemare contra Deum. Tertiò, quando quilibet malè uiuendo præbet alteri exemplum malæ uitæ, aut faciat perdere bonã opinionẽ de ipſo quã prius habebat, & ſic quilibet talis ponit ſcandalum aduerſus fratrem ſuũ, & proximũ. Et omnis (ut ſcribit Gerſ. part. 2. tractatu de paruulis ad Chriſtũ trahendis) ideirco peccare, uel cadere faciens paruulos in uia morũ gradiẽtes ad Chriſtum, ſcandalizat eos. Hoc autem dupliciter fit, nunc opere, nunc ſermone, & utrobique dupliciter, directè uel indirectè. Indirectè quidem ſcandalizat aliquis dũ non prohibet, ſcandalũ quando ſua auctoritate, uel officio poſſet, & deberet, quemadmodũ negligentia nautę ſubuertit nauem. Aut certè uolens quiſpiam prohibere ſcãdala impeditur, ſeu contumelijs apertis, ſeu detractionibus occultis, ſeu damnis, & alijs diaboli mille machinamẽtis. Vtrunque iſtud ſcãdalũ præbuiſſe, uiſi ſunt. Diſcipuli Dñi, & p̃hibebãt paruulos uenire ad Chriſtũ, & cõminabãtur offerentibus. At uerò q̃ irrationabiliter hoc egerunt, & nõ ſecũdum ſcientiã, indignatio Chriſti ſubſecuta, apertum dat iudiciũ. Quod uidens Ieſus (inquit Euãgeliſta) indignè tulit, qui & ipſa Publicanorũ, & peccatorum

facinora

facinora mãsuetè ferebat dũ indignaba tur falsa Pharisæorum iustitia,acclamãs cur cũ peccatorib. & Publicanis mãducaret. Vide latiùs de hoc Gers. vbi sup.

SCHENOPHAEGIA dictum a σχινέω quod est macero. Et erat festũ tabernaculorũ per dies septem, ꝑ beneficiũ deductionis & ꝓtectionis in deserto,& significat peregrinationẽ sanctorũ in hoc mundo. Cui nũc succedit festũ cõsecrationis. Ecclesiæ,ſm B. Th. 1.2.q. 102 ar.4. de quo videri ꝑt Gab. ser. 1. de ḋdicatiõis festo.

SCHISMA Latinè scissura ab σχίζω qđ est scindo. Hinc diuisionem Ecclesię schisma dicimus non schisma,vt multi male proferũt. Et schisma est separatio ꝓpria sponte, & intentione ab vnitate Ecclesiæ renuens subesse Papæ,& cõmunicare mẽbris Ecclesiæ,secundum B. Th. 2. 2.q. 39. Et schisma(vt notat Gab. di. 13. q. 2 ar. 3. dub. 3. li. 4.) propriè acceptum est illicita diuisio per inobedientiam ab vnitate Ecclesiæ facta,& hoc est aliquã do cum hęresi, vt in Græcis se ab Ecclesia separantibus,cum cæteris erroribus de processione spiritusſancti & alijs. Ali quando est sine hæresi:sicut sunt qui credũt Romanã Ecclesiam,nec aliã volunt cõstituere sed eã credũt esse apud se,vt contingit qñ plures,cõtendunt de papatu. Secũdo modo accipitur largius, ſ. ꝑ his , qui se diuidunt à proprio episcopo eũ ejiciẽtes,sedẽ Episcopalẽ sibi vsurpãtes, & presbyteros sibi ordinantes. Tertio modo largissimè accipitur pro omni existente in peccato mortali, quia diuidit se a charitate Dei , & ẽm hoc patet, differentia eius ab hæretico, & per cõsequens schismatis, q̃ est inobedięcia qua quis diuiditur a suo superiori,vel ab Ecclesia, & hæresi , quę est error pertinax contra catholicam ueritatem,quã ueritatem in omnibus & maximè in diuinissimo Eucharistiæ sacramẽto, ubi plurima sunt mirabilia intellectu uiatoris in cõprehensibilia, inconcusse nos seruare debemus. Differentiã inter hæresim, & schisma explicat, Hieronymus sup. Epistola ad Gal. ubi dicit. Inter hæresim & schisma hoc esse arbitror, quod hæresis peruersum dogma habet. Schisma post Episcopalẽ decessionẽ ab Ecclesia pariter separat,&c. Et ẽm Gersonẽ par. 1. de modo habẽdi se tẽpore schismatis. Schisma non solum,est in separatione mẽbrorum à capite, sed etiam mẽbrorũ ab inuicem,ut quando ꝑꝑ quæstum, uel ꝑꝑ uanam gloriam, uel aliam,causam non habet animũ paratum ad obediendum, ueritati cognitæ , uel etiam dum in dubio inuoluto pro sua, assertione sustinẽda separat se a mẽbris ueris,& uiuis ipsius Ecclesiæ , & schismata ꝑꝑ peccata, ueniunt (ut idẽ dicit Ger. par. 1. trac. de unitate Eccle. cum ait considera. 1.) Vnitas Ecclesię generalis sicut impedita est per diuisiones,filiorum suorum tanquã membrorum putrescentium, & contra Deum peccãtium. Nam peccata nostra iuxta (uerbum propheticum) diuiserũt inter nos & Deum. Sic per unionẽ oppositam , ſ. per reconciliationem cuiuslibet ad Deum corrigendo prauos mores, humiliando se , & orando, rursus debet hæc unitas impetrari , uide latiùs Gers. qui & part. 4. ser. facto in die Epiphaniæ ponit Schismatis multa damna,& pericula,& tãta ex eo eueniunt mala inquit ipse,& uerisimiliter euenũt,in corpore & anima nisi apponatur remedium,propter Ecclesiam perditã, fidẽ collapsam, & Christianitatem labefactatã , &c. Alias multa de schismate scribit Gers.

SCHISMATICVS (ut scribit Petrus Palu. di. 13. q. 3. li. 4.) propriè est qui ab unitate totius Ecclesiæ se diuidit , uel qui ab obedientia, Romanæ Eccles. se subtrahit totaliter,& ut idem ait. Pœna schismatici est excommunicatio,& suspẽsio ordinatorum ab eis , & annullatio alienationum factarum ab eis, & huiusmodi. Qui uerò in uno(ut inquit idem Paluden.)articulo,nõ obedit,non propter hoc statim schismaticus reputatur: puta, si nõ statim dimittit adulterã uel huiusmodi. Qui uerò dicit Papæ non esse obediendum,& ita sentit, non tã schismaticus quam hæreticus reputatur.

SCIENTIA accipitur multipliciter, ut notat Gerson de erroribus circa fidem , & circa præceptum nõ occides: Quãdoq; ẽm accipitur scientia pro habitu,quandoque

doq; p animi sentu, & ex tali habitu p cedẽte, quãdoq; pro obiecto illius habitus vel actus, & hoc dupliciter, sicut est duplex obiectũ, qđ scimus Vnũ est conclusio demõstrata mentalis, vocalis vel scripta. Aliud é res significata per cõclusionẽ: vnũ uocatur obiectum materiale, aliud formale, ẽm Tho. Sciẽtia quoque prædictorũ modorũ solet sumi dupliciter. Vno modo pro unico vel simplici tãli habitu vel actu vel obiecto. Alio modo pro collectione multorũ huiusmodi habituũ vel actuũ, vel obiectorũ, quẽad modũ dicimus Physicã, esse vnam scientiam, sic Metaphysicam sic Medicinã, & sic de alijs, &c.

SCIENTIA secundũ Gabrielẽ quãdoquẽ accipitur gñaliter pro qualiber, notitia siue simplici siue, complexa siue actuali siue habituali Gab. di. 14. q vnic. li. 3. Et ẽm eundẽ di. 35. q. 1. li. 1. scientia accipitur dupliciter. Vno modo pro notitia ad hẽsiua veri cõplexi nata causari ex aliqbus pmissis p demõstrationẽ. Alio modo generaliter pro omni notitia, accipiẽdo scientiã primo modo, scientia nõ est in Deo, qa nihil in Deo é acqsibile p demonstrationẽ. Sed accipiẽdo secũdo modo, scientia ẽ in Deo intrãsiuè: qa secundũ scripturam, sanctos & Philosõphos, Deus est verè intelligens & cognoscẽs. Itẽ Deus est summum ens, ergo intelligens, sciẽs, & cognoscens. Ita sentiũt, & Theologi & Philosophi. Vade Matt. 11. Nemo nouit filiũ nisi pater, neq; patrẽ, nisi filius: & ita Deus nouit se, & in alijs innumerabilibus locis. Itẽ 1. de anima dicit Philosoph. cõtra Empedoclẽ, Deum insipiẽtissimũ esse si nõ cognoscceret discordia. Copiosius ibi scribit Gabr. q & probat rõne. Nam quicquid dicit perfectionẽ simpliciter, hoc est Deo attribuẽdũ, scire siue intelligere sunt huiusmodi, ergo. Et scientia quæ Deus ẽ, realiter est ex natura rei diuina essẽtia ab ea penitus indistinẽta, nec realiter nec formaliter, sed omnibus modis eadẽ essentiæ, quib. essentia est eadẽ sibiipsi. Quicqd aũt est realiter in Deo, est diuina essentia. De quo latiùs vide Gabrielem.

SCIENTIA secundum Aristot. est habitus demonstratiuus lib. 6. Ethic. Vel scientia est determinatio intellectus ad altera parte cũ certitudine. Et est de genere bonorũ, id est de anima non solũ sciẽtia bonorum, sed ẽt scientia malt: scire enim malum bonum est (vt dicit Gabr. dis. 34. q vnic. li. 2.) Et scientia, vt idem notat di. 24. q. unic. ar. 1 li. 3. propriè accipitur pro notitia, adhæsiua conclusionis necessariæ, acquisitæ per demonstrationem. Ex quo tres conditiones scientiæ innuũtur. Prima quod sit notitia adhæsiua habitualis vel actualis, p qđ excluditur noritia apprehensiua ipsa, scilicet, veritas scita, quę nõ est scientia, sed obiectũ sciẽtiæ Secunda quod sit propositionis necessariæ. Vnde si propositionis contingentis ueritas põt, euidẽs esse per notitiam intuitiuam extremorum, non tamen eius notitia est scientia. Tertia, quod sit acquisita per demonstrationem, hoc est per discursum syllogisticũ procedentem, ex necessarijs euidẽtibus mediatè, vel immediatè. Vnde nũquam aliqua veritas scitur, donec resoluatur ad principia euidẽtia, hoc est, donec in probatione, eius veniatur ad principia, euidẽtia ex terminis, vel per experientiã. De quo latiùs legito Gabrielem vbi supra, & Scotum dis. 24 li. 3. & Dominũ Card. q. 1. li. 1. sententiarum, & in logica scripsimus. Et scientia secundum Scotũ quatuor includit strictè sumpta, Quod sit cognitio certa: hoc est, absque deceptione, & dubitatione, de cognito necessario causata à causa euidẽti intellectuali applicata, ad cognitum per discursum syllogisticum. Vnde secũdum eundem, theologia in se, non est, scientia quantum ad ultimam conditionem scientiæ, sed quantum ad alias, tres conditiones, est scientia in se & in intellectu diuino. Scotus q 3. prologi.

SCIENTIA EST DVPLEX, scilicet, speculatiua & practica. Speculatiua, quæ ẽ de speculabilibus: practica q̃ est de operib. Et hæc dicitur duobus modis, vt scribit S. Bona. di. 24. q. vltim. in fine lib. 3. Vno modo dicitur scientia practica, quæ est de operibus, sicut Philosophia moralis dicitur de opere, quæ est de operibus

procedentibus à libera uolûta. Alio modo dr̃ scientia practica q̃ est de opere & in opere: sicut faber qñ fabricat, dr̃ habere cognitionẽ practicam fabricandi. Primo modo cõmunicauit Deus scientiam practicã aïæ Christi, qa Christus cognitionẽ habuit omniũ operũ diuinorum. Secundo modo non cõmunicauit ei ꝓ eo qđ anima Christi in cunctis suis operibus nõ potuit cooperari. Sed si loquamur de Christo ſm diuinam naturam, simile erit sicut de filio artificis. Pater .n. omnia demõstrat filio, & q̃cunq; pater facit, hæc oia & filius facit, sicut dr̃ Ioan. 5. Virtus quoq; operatiua in Xpo nõ est facta omnipotẽs, sicut intellectus eius factus est omniscíens. Bonauen.

SCIENTIAE profectus, potest cõsiderari quo ad scibilia, uel quo ad modũ cognoscendi, uel quo ad habilitatem maiorẽ in cognoscendo, omnibus his modis homo si stetisset in rerum cognitione, profecisset quamuis ad scibilia nõ profeciſ set quantum ad noui habitus acquisitionẽ. Accipit enim (ut dicit Hugo & Magister di. 23. lib. 2.) ab exordio omnium rerum plenam notitiam, ſ. habitualẽ, q̃ Deus ei in principio suę creationis infudit. Omnibus enim rebus nomina imposuit naturalium rerum expressiua, tñ in earum rerum cognitione q̃ fiunt cursu mirabili aut cursu uoluntario, ꝓficere potuisset acquirẽdo nouas cognitiones rerum prius non cognitarũ, ꝓfeciſ set etiam quo ad modum cognoscendi: quia quod cognouit in habitu, cognoscere poterat in actu: & quod cognouerat notitia abstractiua, poterat cognoscere notitia intuitiua: & qđ intellectu cognouerat, poterat de nouo cognoscere sensu. Item profecisset etiã quantum ad habilitatem cognoscendi, quæ ex frequẽti cõsideratione eorum, quæ cognouerat, pronior fuisset & paratior ad indicãdũ de his, quorum habebat cognitionẽ per habitum innatum, id est, in exordio suæ productionis infusum. Nam & si homo in ſtatu innocentiæ non habuisset tarditatem hebetudinis per aggrauationem corporis mortalis, habebat tamen quandam minorem uelocitatem propter corpus animale, qa indiguit refectione. Sẽcùs in beatitudine, ubi erit corpus ſpirituale nulla refectione, nulla cura indigẽs. De damnatis uerò dicit Rich. di. 50. ar. 3. q. 1. li. 4. qđ ibi utunt̃ sciẽtia acqſita in hoc mũdo, maximè quãtũ ad aliqua. Cõsiderant. n. mala q̃ fecerũt & pœnas quas incurrunt, & bona q̃ amiserunt, & bona q̃ perdiderũt, ut hic usus scientiæ sit ad maiorẽ afflictionẽ eorum. Nec habent delectationẽ q̃ ex scientia ꝓuenire solet, sũt. n. indiſpoſiti ad aliquam delectationem, sed pleni sunt triſtitia, &c. De quo alias latiùs dicitur.

SCIENTIAM habere necessariã de futuris contingẽtibus dupliciter intelligit̃, uel quod sciẽtia illa, qua sciuntur, sit necesſaria: & sic Deus habet scientiã necessariam respectu futurorum cõtingentiũ, quia scientia, qua scit futura contingẽtia, est sua essentia, quę est unica cognitio omnium complexorũ & incomplexorum, necessariorum, & cõtingentiũ, præsentium & futurorũ, ac generaliter omnium intelligibiliũ, & hęc est necessaria. Secũdo modo intelligitur habere scientiã necessariam respectu futurorũ cõtingentiũ, i. habere scientiã, qua necessariò sciat hoc futurũ contingens. Et sic nõ est uerum qđ Deus, &c. quia sicut ipsum futurum contingens contingenter erit, ita Deus ipsum cõtingẽter scit, qa potest ipsum nunquam scituisse, ita scribit Gabr. di. 38. q. unica, li. 1. Etſi ut idẽ scribit ar. 3. du. 5. ubi sup. Sciẽtia Dei in se sit una simplicissima essentia omnium cognoscibilium, tñ in ordine ad cognita a qbusdam distinguitur in sciẽtiam simplicis notitię, & scientiam iudicatiuam enunciabiliũ, quæ est ueritatis complexæ uel proportionabiliter significatę, ut qua scit me legere, mereri uel peccare. Sciẽtia simplicis, notitiæ est scientia Dei secundum, quod est simplex apprehensio rerum. Scientia autẽ ennunciabilium est eadem scientia, ſm quod est euidens iudicium eorum. Sciẽtia simplicis notitiæ adhuc tripartitur, quia uel est omnium præsentium, præteritorum, futurorum, & possibilium, & sic obtinet nomẽ generale, scilicet sciẽ-

tia

tia simplicis notitiæ. Secũdò specialius, qa est eorum, quæ sunt, fuerũt uel erũt tantummodo, & ab aliqbus dicit scietia visionis, qua cognoscit ea q̃ coexistunt alicui tẽpori pterito, præsenti uel futuro, ſm Tho. Et habet Gabriel di. 14. q. vnic ar. 1. li. 3. Tertio mõ adhuc specialius tantũmodo respectu futurorum, & hæc dr præscietia. Scientia enunciabiliũ seu iudicatiua ẽt potest distingui ſm distinctionẽ propositionũ affirmatiuè, negatiuè de inesse, mobilis, de præsenti, pterito & futuro, & hæc é distinctio non rerũ, sed nominum. Et omnis notitia seu scientia Dei (ut habet Oyta. q. 8. artic. 2.) aut est simpliciter apprehensiua aut cõplexa siue proportionaliter iudicatiua. Et hoc idem ſm Brinckel Antiosiodorensis, li. 1. ca. 48. Et refert Gab. di. 39. q. unic. ar. 1. li. 1. Vnde secũdum eas scientia Dei uno modo sumit pro notitia rerum, alio modo pro notitia enunciabiliũ. Et hoc idẽ ponit Adã q. 2. tertii Scientia apprehẽsiue) quę & dr rerum) ex diuersitate & generalitate scitorum, respectu quorum scietia Dei dr multiplex, tria sortit nomina. Dicitur. n. quandoque simplicis intelligentiæ, quæ etiã solet dici scientia Dei intuitiua, est in plus siue respectu pluriũ, q̃ scientia uisionis, quia est respectu omnium possibilium, nõ autem scientia uisionis. Item præscietia siue præuisio est minus q̃ scientia uisionis, quia est solũ respectu futuri. Item scientia Dei siue cognitio Dei respectu plurium est apprehẽsio quãm iudicium, quia tam respectu complexorum quãm incomplexorum, tam falsorum quam uerorũ est apprehensio. Iudicium uerò respectu verũ, & ſm Beatum Tho. in scripto primi dis. 35. q. 1. & seq in Deo est uere & ꝓprie scientia. Et probatur ex scriptura Coloſ. 1. In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scietię Dei, & in multis alijs locis. Et commen. 11. Meta. dicit quod vita & scientia propriè esse in Deo dicũtur. Probatur & ratione, quia Deo nulla perfectio deesse põt, sed scientia est perfectio nobilissima, ut & dicit Pelbartus & in Deo est scientia eminentissimè, nõ ſm eundẽ modum quo est in creatura, sed perfectissimo modo. Et de scientia Dei videatur & Camer. quæst. 11 lib. 1. qui nõ parum multa de hoc scribit, quę concedant cum prędictis.

SCIENTIA DEI. Terminorum significantium Dei scientiam quædam significãt simpliciter & pcise apprehẽsionẽ Dei, vt cognoscere, apprehendere, scire, saltẽ (vt in plurimum) quidam non solùm significant diuinam essentiam aut Deum cognoscentem, sed connotant effectus varios in creaturis propter cuius connotati alietatem de se inuicem sæpè negãtur, licèt dicant unã & eandem essentiã cognoscentem seu cognitionem ueri iudicatiuam, differenter tamen secundũ diuersos effectus quos cõnotant, ut prædestinare siue prædistinatio, præscietia, præcognitio, prouidentia, approbatio, reprobatio. Hinc prædestinatio dicit cognitionem ueri iudicatiuam, qua Deus vult alicui dare gratiã in præsẽti & gloriã in futuro. Reprobatio dicit notitiã euidẽtem iudicatiuam, quã uult aliquẽ non saluare, sed damnare perpetuò. Itẽ notitia cum uolũtate bene placiti respectu sic cogniti, potest dici scietia approbationis, præcognitio dicit cognitionẽ veri iudicatiuã futuri, &c Sic de multis alijs nominibus, ut scientia uisionis, q̃ est facti, præscientia, quę est futurum, simplicis notitiæ, quæ est in genere respectu omnium cognoscibilium, non tamen propter illa nomina multiplicata imaginanda est multiplicatas in diuina essentia, sed una eadem simplex diuina notitia tam diuersa sortitur nomina propter alia & alia scita Gabriel di. 39. quæstione vnica, libro primo. Videatur ad hoc Cardinalis quæstio. 11. libro primo. Et Deus respectu eorum quæ bene fiunt, est scientia approbationis respectu eorũ quę malè fiunt scientia reprobationis.

SCIENTIA triplex reperitur secundũ Gersonem parte 2. de natura, & qualitate consciẽtiæ. Vna est impertinẽtium ad saluté, ut scire Geometriã, uel Arithmeticam, uel huiusmodi. Alia est utiliũ ad saluté, ut scire Epistolas Pauli, actus

Apostolorũ, & huiusmodi. Alia necessa
riorũ ad salutẽ, ut scire 12. articulos fi-
dei, 10. præcepta legis, septem peccata
mortalia, & huiusmodi. Et intelligatur
hæc ſm status, & gradus personarũ, qa
aliquid est necessariũ ad salutẽ scire re-
spectu vnius, quod solũ esset vtile respe
ctu alterius. Aliquid et est necessarium,
uni ad salutẽ scire explicitè, quod suffi-
ceret, alteri scire implicitè, & similiter
de pluribus tenetur, & unus plus scire,
qua alter ut alias dicitur, & respectu ho
rũ per oppositũ triplex dicetur ignoran-
tia, de quo uidetur ibi Gerson, & alias.
Et quælibet sciẽtia (ut idẽ Gerson scri-
bit par. 2. dialogo de potestate ligãdi, &
soluendi) habet suos terminos, sed infe-
rior scientia debet resoluere, suos termi
nos, quãdo surgit ambiguitas ad termi-
nos sciẽtiæ superioris, q̃ sunt simplicio-
res. Sic em̃ Metaphysica resoluit termi-
nos omnium scientiarũ iunctis Logica,
Gramatica, & Rhetorica. Cũ igit̃ Theo
logia sit superior ad omne. sciẽtias etiã
ad Metaphysicã naturalẽ, & ad ius om-
ne canonicũ, & ciuile, debet resolutio,
uel interpretatio sumi p̃ Theologiã, p̃-
sertim in his quę salutẽ respiciunt. Hęc
Gerson. Habet, & quælibet scientia sua
propria principia (ut patet 1. poste. &
scribit Iac. de Valẽ Psal. 13. & Psal. 52.)
in q̃bus cõtinetur uirtualiter tota scien
tia, quibus principijs ignoratis, aut ne-
gatis, negat̃ & corrũpitur tota illa scien
tia in illo negante, & quibus notis & cõ
cessis, de facili acquiritur, & formatur
sciẽtia in illo. Vnde & principiũ totius
sacræ scripturæ est (ut ibidẽ scribit Va-
lẽtia) nõ solũ no. sed ẽt uet. testam. quod
Christus in lege promissus erat futurus
Deus & homo, & finis totius legis, in cu
ius lumine, euangelico omnes debeba-
mus uidere lumẽ le. uet. in cuius lumine
omnes reges, & gentes debebant ambu-
lare, in quo omnes erant saluandi. Quã-
do ergo Iudæi negauerunt Christũ esse
Deũ in aduentu suo, & negarunt ipsum
esse Messiã in lege promissum, tunc ne-
garũt primum principium, totius sacræ
scripturæ, & sic fuerunt corrupti in ani-
ma & corpore, & ita cæci, & sic tota scié
tia ueritatis Theologicæ fuit in eis cor-
rupta, &c.

SCIENTIA ut est donũ, Spiritussancti sic
diffinitur (ut hẽt Gers. par. 2. de 7 donis
Spiritussanc.) Sciẽtia ẽ lumẽ spirituale
acceptũ a Deo, in quo uidenẽ rõnes ope
rabiliũ p̃tinẽtiũ ad uitã, p̃ quas sanctè,
& meritorie uiuamus, sic dicit Apost. ad
Titũ 2. abnegãtes omnẽ impietatẽ & se
cularia desideria, sobriè, & iustè uiua-
mus in hoc seculo. Vñ sicut fides ẽ illu-
minatio q̃dã ad credibilia, ita donũ sciẽ
tiæ est illuminatio q̃dã ad operabilia, &
differt a dono sapiẽtiæ: qm̃ sapiẽtia ẽ co
gnitio q̃dã diuina p̃ gustũ, sciẽtia aũt ẽ
lumen quoddã diuinũ ad operabilia p̃-
tinẽtia ad hanc uitã. Vnde sic dicit Ma-
gist. in lib. sen. Scientia docet bene con
uersari in medio huius prauæ & puersę
nationis. Aug. cõsonat, q̃ dicit: sapiẽtia
est de æternis, sciẽtia de temporalibus.

SCIENTIA quædã est literalis, q̃dã spiri-
tualis. Sciẽtia literalis ẽ illa, q̃ est solũm
gratia sui, i. ad solũ sensũ literalẽ, & p̃-
ut per terminos importat̃, est intelligen
da. Scientia uerõ spiritualis ẽ ista, q̃ non
est principaliter gratia sui, i. ſm sensum
literalẽ solũ intelligẽda, sed in qua ultra
sensũ literalẽ alius sẽsus spũalis ibi clau
sus ẽ quærẽdus, & intelligendus. Primò
sũt oẽs scientiæ seculares, & humanę, s.
humanitus adinuentæ, q̃ sunt in triplici
genere. Nã q̃dã sunt rõnales, sicut Grã
matica, Logica Rhetorica Poetica, Ora
toria: & q̃dã sũt reales, & speculatiuæ, si
cut Mathematicæ, & Physicæ, & Meta-
physicę: q̃dã sũt practicę, sicut sũt mora
les & factiuę artes, oẽs p̃dictæ scientiæ
dñr literales, eò q̃ cõsiderãt̃ sola litera
turã, i. sensũ literalem, & nihil aliud ultra
cõsiderãt. Sed sola scientia siue lex diui
na uet. test. dr̃ sciẽtia spũalis, eò q̃ nõ ẽ
gra sui, sed alterius, iõ ad alterũ sẽnsum
intelligẽda, s. ad spiritualẽ. Qui q̃dẽ sẽn-
sus est triplex, s. allegoricus, moralis &
anagogicus. De quo scribit Valẽ. in pro.
log super Psalm. & prędicta Psal. 70.

SCIENTIA purè speculatiua, & scientia
moralis differunt. Nam finis sciẽtiæ spe-
culatiuæ est tantũ scire, sed finis practi-
cè & moralis est operatio. Ideo scientia
moralis.

moralis, est utilis non operantibus ſm uirtutē, quia non addiſcimus ſcientiam moralē ut ſciamus tm̄, ſed ut bonī efficiamur, ideo ſciētia moralis inutilis eſt pueris incontinentib. 1. Etic. ita pariter (ut ſcribit Iac. de Valen. Pſal. 110.) ſciētia & notitia ſacrę ſcripturę eſt non ſolū inutilis, imò nociua malis, & nō obſeruatib. diuina mādata, quia nō damus ſtudiū & operam ſacrę ſcripturæ ut ſciamus tm̄, ſed ut ſm diuina mādata & præcepta bene operemur & ſic iuſti efficiamur: quia non ſolū iuſtificamur in ſciendo, ſed in operando ſecundū legem diuinam, &c.

SCIENTIA & ſapientia legis differunt, ut ſcribit idē Iacobus de Valent. Pſal. 110. Nā ſcientia legis dicit ſolam cognitionē & intelligentiam, ſed ſapiētiam dicit intellectū cū operatione, & ideo cognitio & intellectus legis ſine operatione, nec prodeſt nec utilis eſt ſciētibus. Sed intellectus legis cum operatione eſt bonus & utilis facientibus & operantib. eū, id eſt operantibus ſm intellectum legis. Vnde ſcientes legem & facientes, ſemper laudabuntur a Deo & hominibus, per oppoſitū aūt ſcientes ſiue intelligentes legē & non facientes nec operantes, ſemper uituperabuntur, & patientur & accuſabuntur. Nā ſeruus ſciens uoluntatē Dñi ſui & non faciens, plagis uapulabit multis. Luc. 12. Vide & in dictione SAPIENTIA quomodo ſcientia ab ea differat.

SCIRE propriè eſt rem ratione & per cauſam cognoſcere. Vel ſecundum Philoſophum 1. Poſter & Scot. quæſt. 2. prologi. re eſt cauſam rei cognoſcere. Et ſcire aliquid contingit dupliciter, uidelicet per inuētionem & per doctrinam, ut ſcribit Sanctus Bona. di. 24 li. 3. circa tex. & ſenſus uſus maximè deſeruit illi modo ſciēdi, qui eſt per inuētionē, ſenſus uerò auditus illi modo, q̄ eſt per doctrinā. Quoniam ergo ea quę fide nouimus, non cognoſcimus per inuentionem, ſed magis per doctrina. Per doctrinam, inquā, non ſolum prædicatoris, ſed etiā Spiritus ſancti loquentis per aurem cordis. Hinc eſt, quod dicit Magiſter di. 24. lib. 3. quia cū fides ſit ex auditu non modò exteriori, ſed interiori. Et quāuis Apoſtoli multa didicerunt uidendo Chriſtum, multo tm̄ plura didicerunt audiendo ipſum, quæ loqueretur eis interius per Spiritum ſanctum. Et ideo Apoſt generaliter dicit fidem ex auditu magis eſſe principaliter ratione auditus interioris, quā exterioris. Et ſic dicit Grego. quod in uanū laborat ſermo prædicatoris, niſi aſſit illuſtratio doctoris interioris. Et Deum ſcire ſecundum Aug. non eſt aliud q̄ mēte conſpicere, ſitq; miterq; percipere. Vnde dicit 12. de ciuit. Dei, q̄d quicquid ſcitur ſciētis cōprehenſione, finitur, loquitur hic de cognitione exprimētali (ut notat S. Bona.) quam quis habet de Deo ſiue in patria, ſiue in uia. In patria q̄dē pfectē, ſed in uia imperfectā, neutra tm̄ habetur niſi a mundis corde. Vnde hæc ſciētia ſapientia eſt, quia ſecum habet iunctū ſaporē, & per hanc illuminatur intellectus & ſtabilitur affectus. Bona. Contingit ad huc dupliciter aliq̄d ſcire, ut ſcribit Petrus de Palud di. 21. q. 3. li. 4. Vno modo per confeſſionem & ut Deus, alio modo uulgari, ut homo, 32. quæſt. 1. Hoc certè dicitur quis uerè ſcire, quod audiuit uel uidit, uel alias conſcius fuit. Et dicere ſcio ut homo & neſcio ut homo contradicunt, & altera exiſtente falſa, altera eſt uera. Et uera eſt iſta qua dicit, neſcio ut homo, & iſta falſa, ſcio ut homo, ſi ſic loqui intēdat. Similiter ſcio ut Deus eſt uera: neſcio ut Deus eſt falſa. Vnde ſi diceret quiſquā: non audiui hoc in confeſſione, cū audiuiſſem apertè mentiretur. Sed ſi dicit neſcio ut homo, uera eſt: ſcio ut Deus, uera eſt, nec contradicit. Latius Paludenſis.

SCIRE dicitur dupliciter, ſecundum Sanctum Bonauenturam diſtin. 39. 1 dub. littera. li 1. Vno modo ſcire hoc eſt cognitionem de aliquo habere: & ſic cōnotat actualem exiſtentiam cogniti. Et ſic non poteſt Deus aliquid incipere ſcire, id eſt alicuius cognitionem incipere habere. Alio modo ſcire, hoc eſt, quod nō noſſe aliquid eſſe uerum: & hoc tūc primo ſcitur eſſe uerum, quando incipit eſſe. Et ſic incipit Deus ſcire, ſic & deſinit præſcire: non ratione principalis ſignificati, quod eſt ſcientia, ſed ratione connotati,

quod q dē est ueritas rei scitæ: & ſm eun dē melius est, uel modicū de Deo scire, q̄ cœlestium uel terrestriū notitiā habe re. Et q. 2. di. 39. li. 1. Omnia scire simpli citer melius & nobilius est, sed homini corrupto, q accipit occasionē ex cognitione, melius est quædam nescire, &c.

SCIRE ſm Occā, aliquando capitur larè p cognoscere: hoc modo dicimus. Deus scit oia complexa & incōplexa necessaria, & cōtingētia uera & falsa, possibilia & impossibilia, i. cognoscit omnia. Secū do modo strictius capitur p cognoscere: uerū illo modo non scit falsū, &c. Ac cipiendo scire largè Deus nō potest scire plura quā scit, ut scribit Gab. di 39. q. vnic. li. 1. neq; scire aliquid qđ nunc non scit: quia nullius notitiā potest de nouo acquirere. Accipiendo scire secūdo modo, Deus nō potest scire plura q̄ scit. q a omni tempore æqualia sunt uera, & nō plura uno tempore q̄ alio: quia semper altera pars contradictionis est uera, licèt non semper eadem sit uera. & omne verū Deus scit. Item Deus potest scire aliquid quod non scit, capiendo secūdo modo scire, quia aliquod falsum potest fieri uerum, & illud falsum Deus neces sario nō scit: quia modo non est uerum, & solum uerum illo modo scit. Deus, po test tamen esse uerum, & ita potest sciri a Deo: hoc tamen nō contingit propter mutationē alicuius in Deo, sed propter mutationem in creatura. Et ideo scientia Dei nec potest augeri, nec minui. Gabr. vbi supra, post Occam, qui rem clarius ostendit & pluribus, &c. Et scire etiam est comprehendere, ut ēt diffinit Augu stinus, & secundum hoc competit Deo: & Deus quicquid scit, scit scientia com prehensionis: quia totam rem plenè co gnoscit: hoc autem modo non noscitur Deus a nobis.

SCRIPTVRA SACRA dicitur sancta tripli ter, scilicet a spiritusancto, a materia, & ab effectu, secundum B. Tho. super Epi stolam ad Rom lect. 2 secundum eundē super 2. Timoth. 3. scripturæ sacræ effe ctus est quintuplex, scilicet docere ueri tatē, arguere falsitatem, eripere a malo, inducere ad bonum, & perducere ad per fectum. Hinc Apost. ad Timoht. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docēdum, uel arguendum, ad cor ripiendum, ad erudiēdum in iustitia: ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonū instructus Et ad Rom. 15. Quecunq; scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt, ut per patientiam & conso lationem scripturarum spē habeamus. De laude huius scripturæ sacræ multi multa scripserunt.

SCRIPTVRAE SACRAE quadruplex est sēsus, s. literalis, allegoricus, moralis siue tropologicus, & anagogicus. De quo uide re potes Iaco. de Valen. tract. 1. cap. 2. prologi super Psalm. Gersonem part. 1. sermone de facto Cōstantię in die. San. Antonij. & de sēsu literali sacræ scriptu ræ idē multa scribit, quē semp uult esse verū. Et sensus literalis (ut idē dicit) sa cræ scripturæ accipiendus est, non ſm vim Logicæ siue Dialecticæ, sed potius iuxta locutiones in Rhetoricis sermoni bus usitatas, & iuxta tropos & figuratas locutiones, quas communis usus com mittit cum consideratione circunstan tiarum literæ ex præcedentibus & poste rius oppositis. Habet enim scriptura sa cra sicut & moralis & historialis scientia suam logicam propriam, quam rhetori cam appellamus. Vnde Augu. super hac re librum perutilem & elegantē compo suit, quem intitulauit de doctrina Chri stiana. Et sensus scripturæ literalis iudi candus est prout Ecclesia spiritusancto inspirata & gubernata determinauit, & non ad cuiuslibet arbitrium uel inter pretationē. Vide latiùs ubi supra Gerso nem de sensu literali sacræ scripturæ. Et Paulò pòst examinationē doctrinarum, ait: Sensus literalis est non solum Gram maticalis, sed nec strictè Logicalis: uerū ille quē spiritussanctus principaliter in tendebat: qui ex circunstantia literæ & cautis dicendi, & modis exponendi ma gis patet. Vnde generaliter in paraboli cis locutionibus sensus literalis est, non qui per uerba, sed p res & facta designa tur: ut de lignis constituentibus sibi Re gem. Vide latiùs Gersonem ibidem: hic multa de sacra scriptura & laude scribit, quæ.

quæ apud eundem legere potes. Et Hęc (ut idē scribit de cōmunione laicorum sub utraque specie) in expositione partiū suarū requiuit & requirit homines. Primò ꝓditos ingenio. Secūdò exercitatos studio. Tertiò humiles in iudicio. Quartò immunes ab effectatouitio: qm̄ ex oppolito alterius istorū quatuor solet facillime falsus intellectus scripturę suboriri, id qđ diffuse declarat Gerson vbi sup. Guilhelmus Episcopus in Rationali suo diuinorū, ponit sensus sacræ scripturæ, i. historicū, allegoricū, tropologicū & anagogicū. Historia est significatio uocū ad res: uidelicet, qñdo res q̄libet quomodo ēm literam gesta sit, plano sermone referuntur: ut quomodo populus Israeliticus ex Aegyptus saluatus, tabernaculū Dominio fecisse narratur. Allegoria est, qñ aliud sonat in litera, & aliud intelligitur: qđ si illud sit uisibile, est simpliciter allegoria: si inuisibile & cęleste, dr̄ anagoge. Est ēt allegoria quado p alienū sermonē alienus status designatur: ut cùm Xp̄i p̄sentia uel Ecclesię sacramēti uerbis uel mysticis rebus designat. Verbi gratia: ut ibi: Egredietur uirga de radice Iesse: qđ apertè sonat: Nascet uirgo Maria de stirpe David, q̄ fuit filius Iesse. Mysticis uerò rebus, ut populus ab Agyptiaca seruitute p agni sangui né liberatus, significat Ecclesia passione Xp̄i a dęmoniaca seruitute ereptam. Tropologia est cōuersio ad mores, seu moralis locutio ad correctionē & morū institutionē mysticè uel ap tè respiciens. Mysticè, ut ibi: Omni tempore uestimēta tua sint candida, & oleū de capite tuo non deficiat, i. opera tua sint mūda, & charitas de mēte tua nunquā decidat. Et ibi. Oportet ut David interficiat in nobis Goliā, i. humilitas superbiā. Apertè ut ibi: Frange esurienti panē tuū. Et ibi: Non diligamus lingua neque uerbo, sed opere & ueritate. Anagoge dr̄ ab ana, qđ est sursū & goge qđ est ductio: quasi sursum ductio. Vnde sēsus anagogicus dicitur, qui a uisibilibus ad inuisibilia ducit: ut lux prima die facta, significat rem inuisibilē, id est angelicam naturā a principio factā. Anagoge ergo est sensus locutionē ad superiōra siue cœlestia, ducens, scilicet ad Trinitatem & ad ordines Angelorū & de præmio futuro, & de futura uita, quæ in cœlis est apertis uel mysticis sermonibus disputās. Apertis, ut ibi: Beati mūdo corde, q̄m ipsi Deum uidebunt: mysticis, ut ibi: Beati q̄ lauat stolas suas, &c. ut illis sit potestas in ligno uitæ, & p portas intrent in ciuitatem: quod patenter sonat: Beati q̄ mundant cogitationes, ut illis sit potestas uidendi Deum, q̄ est uia, ueritas & uita. Et per doctrina, id est exēplo patrū intrent in regnū cœlorum. Similiter Hierusalē intelligitur historicè ciuitas illa terrestris, quam peregrinipetunt: allegoricè Ecclesia militās: tropologicè quęlibet ala fidelis: anagogicè cœlestis Hierusalem siue Patria. Hæc minatensis Episcopus in Rationali diuinorū & in prologo. De hoc multiplici sacræ scripturæ sensu ita scribit Baptista Mantuanus Carmelita de Patientia li. 3 cap. 34. Scriptura sacra nullum putamen habet, nihil diminutū, nihil otiosum. Nī non uerba solum, uerum & res, & facta significant. Si sensum uerborū attendis, historia habes. Si significantia rerū aspicis, quod agnus typicus Christum significet, allegoriam uides. Si ad mores retoras, ut quod Christus á nobis cum uirtutum odoribus est, quærendus: quia sanctę mulieres cum aromatibus ad monumentum uenerunt, tropologia est. Si ad cœlum rem trasferas, ut cùm per Hierusalem cœlestis patria designatur, anagogiam facis, &c. Vnde Gers. part. 2. serm. de S. Ludouico Rege Francorū, ait: Hoc proprium est scripturę diuinæ in signis ybertas, ut uerba eius singula mysteria sint quantumcunque uideantur humilia. Res insuper loquūtur in ea, & docēt mores & uirtutes. docent charitatē tropologicè seu moraliter, docent fidem allegoricè, docent spem anagogicè. Ita est scriptura sacra lingua una, & multiplex breuis & latissima, quemadmodum & a diuino Bartholomæo allegat Hierarcha Dionysius, & uelut speculum concauum, in quo uarię relucent facies. Et rursus mana in quo sapor omnis recōdi

tus inuenitur. Et ſm eundem ſermone facto de Sancto Bernardo: nullus vnquã plene ſcripturas ſacras intelliget, qui nõ affectus ſcribentium induerit: & quales affectus? virtutum, quarum Regina & mater eſt ipſe. Denique ſecundum menſuram dilectionis conſequitur magnitudo reuelationis diuinorum præceptorũ. Hæc Gerſon, qui & multa alia de ſacra ſcriptura notanda ſcriptis reliquit.

SCRIPTVRA VETERIS TESAMENTI, de qua ita ſcribit Iacobus de Valen. trac. 3. cap. 2. regula 5. prologi ſuper Pſal poſt Origenem ſuper Matth. Sicut homo cõponitur ex corpore & anima, ita ſcriptura veteris teſtamenti componitur ex ſpiritu & litera: quia litera eſt corpus, ſenſus autem ſpiritualis eſt anima ipſius literæ. Et ſic ſenſus ſpiritualis eſt principaliter inquirendus in geſtis Patriarcharum, & in lege & Prophetis Et ideo dixit Chriſtus Iudæis, Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimonium perhibẽt de me: & ſi Moyſi credereris, forſitã & mihi crederetis: quia ille de me ſcripſit: quaſi dicat, quod non ſolùm geſta Patriarchatum, ſed etiam omnia cerimonialia præter ſenſum literalem ſunt ſpiritualiter de me intelligenda. Itẽ Luc. 24. Chriſtus incipiẽs à Moyſe & Prophetis, interpretabatur illis duobus diſcipulis omnia quæ de ipſo ſcripta erant, quia oportebat impleri omnia quæ erãt ſcripta in lege & Prophetis & Pſalmis de ipſo, vt Saluator inquit in eodem ca. Item Matt. 5. ait Saluator: Non veni ſoluere legẽ aut Prophetas, ſed adimplere. Super quod ait: Hieronymus, quod quæ minima putantur in lege, ſacramentis plena ſunt: & oia recapitulantur in Euangelio. Cũ autẽ (vt idem ait Valen. paulò poſt) iſta myſteria quæ latent in litera, tam Euangelica quàm legalia, ſunt inuiſibilia: oportet ut illuſtrentur per lumen ſpirituale. quod dicit Origenes, quod ſicut anima dat vitam corpori, & corpus eſt mortuum niſi viuificetur per animam: ita litera ſcripturæ maxi? è vete. teſta. de ſe eſt mortua niſi viuificet per lumen ſpirituale, quod eſt eius anima, & dat ſibi vitam ſpiritualem. Vnde dicitur 2. Corinth. 1. Litera occidit, ſpiritus uiuificat: quare Iudæi legentes totum uetus teſtamentum ſine illo ſpiritu, & lumine, eos litera occidit & cæci ſunt. Et non ſolũ litera veteris teſtam. occidit ſine ſpiritu, ſed ẽt litera Euãgelica in quibuſdã partibus occidit niſi legaẽ cũ ſpiritu. Vnde Arius legendo ſine ſpiritu illud Ioã. 14. Pater maior me eſt, &c. incidit in hæreſim & mortẽ æternã, dicens filiũ nõ eſſe Deũ, nec conſubſtantialem patri Itẽ Manichæus legens hanc ſpirituali lumine diuinitatẽ Saluatoris, Io. 14. Princeps mũdi huius eijcietur foras, & in me nõ habet quicquam: dixit diabolum eſſe Creatorem & Deũ mundi ſenſibilis: & qđ ſolus Deus verus creauit ſolas naturas inuiſibiles. Et ſic poſuit duas animas in hoie. Vnam imm ortalẽ, creatã a bono Deo: & alterã corporalẽ creatã a Principe tenebrarũ & a malo Deo, qui eſt diabolus. Et ſic dicit, qđ Chriſtus nõ erat homo in re, ſed in ſola apparentia, ne cogeretur dicere corpus Chriſti eſſe creatã a diabolo. Et ſic dicit multa alia deteſtabilia, pſumens de ſuo ſenſu, volens legere ſine ſpiritu. Sic dicendum eſt de alijs hæreticis, quos occidit litera, eò q; non legebant eam cũ ſpiritu & lumine ſpirituali. Legentes itaque ſcripturam cũ ſpiritu, vt boni Chriſtiani, viuunt: legẽtes ſine ſpiritu, moriũtur, vt Iudæi. Vnde aduertendum ſecundum Augu. in principio ſuper Gene. qđ ſicut anima dat corpori triplicem vitã, ſcilicet vegetatiuam, ſenſitiuam, & intellectiuam: ita ſpiritus dat literæ triplicem ſenſum, ſcilicet allegoricũ, quo ad fidem ad credendum, & moralem, ad diligendum Deum & proximum, & bene operandum: & anagogicum, ad ſperandum cœleſtia & æterna, & cõtemnendũ humana. Et ſic ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti poteſt legi ad iſtum triplicẽ ſenſum præter literale. Valentia. Vtitur & ſacra ſcriptura (ut idem Valentia ſcribit regula 10. ubi ſupra) diuerſis tropis, & Figuris Grãmaticalibus: ut ὑστερονπρότερον, quæ cauſatur in ordine narrationis. Nam ſæpè in ſacra ſcriptura quædã narratur non eodẽ ordine quo geſta ſũt, ſed quandoque per anticipationem aut

poſt

postpositionem, aut per interpositionē, quæ dr parentesis, aut per recapitulationē, aut per suppletionē. Vnde totū ca. 2. Geneſis ponit per recapitulationē & ſuppletionē eorū quæ præuaricata ſunt in primo cap. de ipſo Adam. Item oia quæ ſcribuntur in libro Deuteronom. ponuntur per recapitulationem: & quæ ſcribūtur in 2. libro Paral. ponunt partim per ſuppletionē eorū quæ omiſſa ſunt in libris Regū: partim per recapitulationē. Et ita dicendū de 2. libro Machab. quæ ſunt quædam ſuppletiones eorum quæ omiſſa ſunt in primo. Ité Pſal. 77. per anticipationē prius narranē quæ geſta ſunt in deſerto, q̄ ſigna q̄ facta ſunt in Aegypto, vt ibidem patet. Et ſic in ſcriptura ualdè attendendum eſt in ordine narrationis, ſi dicantur res anticipando, aut recapitulando, aut interponendo Vtitur & figura ſacra metonymia: quia frequenter ponitur contentum pro continente, & econuerſo, & abſtractum pro concreto, & econtra. Item in ſcriptura multum frequentatur metaphora, quia fit nominis translatio ratione proprietatis: ut: Non arabis cum boue & aſino. Et ſic ſimplex homo dr agnus. Ité frequenter ſine pteſis in Pſal q̄n mutatur perſona: ut in Pſam. 4. Cùm inuocarem. Sed inter cæteras figuras frequentatur allegoria, q̄n unū ad literā dr, & aliud intelligitur. Et ſic tota ſcriptura ueteris teſtamenti eſt allegorica, quia non ponitur gratia ſui, ſed gratia noſtri &c. Hæc quia non inutilia eſſe ad intelligendum ſacram ſcripturam cenſui: ideo addidi ex Valentia.

SCRVPVLVS diminutiuum à ſcrupus, propriè eſt lapillus breuis & aſper, qui in calceo latens plerunque nos lædit: nā preſſus pede ſollicitudinem creat. Vnde & pro ſollicitudine & difficultate ponitur. Auguſtin. lib. 9. de ciuit. Dei: Non multū de nomine diſputandum eſt, cùm res ipſa ita clara ſit ut à ſcrupulo dubitationis aliena ſit. Et ſcrupuloſum ſollicitum & anxium dicimus. Et eſt ſcrupulus nomē ponderis, de quo aliàs. Et ſcrupulus ſecundum Gerſonem parte ſecunda, de natura & qualitate cōſcientiæ dicit timor conſcientiæ, hoc eſt quando non ſic finaliter, id eſt poſt diſcuſſionem & deliberationem ex diffinitiua ſententia iudicatur & firmatur aliquid eſſe faciendū aut proſequendum, uel non faciendum aut uitandum, ſed mens inter dubia uacillat, neſciēs quid ſit melius, nec ad quid potius teneatur: non tamen quoquo modo uel leue omittere quicquid ſciret eſſe placitū diuinæ uoluntati. Et contra iſtum timorem ſeu ſcrupulū conſcientiæ facere nō ſemper eſt peccatū: licèt pertinaciſſus uel dè ſit, & quantum fieri poteſt abiciēdus & extinguendus. Et ſcrupulus ſeu hæſitatio (ut ſcribit Gabriel lectione 8. cano.) eſt dubitatio quædam ſeu formido conſurgens ex aliquibus coniecturis debilibus & incertis, & hic ſtat cū morali certitudine, &c. à quo ſcrupuloſitas. Vnde Gerſon parte tertia, de remediis contra puſillanimitatem. Solet, inquit, etiam puſillanimes reddere nonnunquam deuotioni intendentes nimia ſcrupuloſitas conſcientiæ, quæ utique non eſt bona: ut pote cū quis de uenialibus & leuibus peccatis ſine quibus iſta uita uix aut nullatenus tranſigi poteſt, & penè de omni actione ſua continuam quaſi ſibi format conſcientiam, plus huiuſmodi ponderans lance iuſtitiæ, quam diuinæ miſericordiæ: & hoc præſertim ultra debitū ac ſi ſua iuſtitia tantum, & non Dei miſericordia potius ſaluandus ſit. Vnde cō tingere poteſt niſi huiuſmodi ſcrupulos inordinatos deponat: ut id quod prius non erat peccatum ex ſe, fiat peccatum ex ſcrupulo conſcientiæ: quicquid enim contra conſcientiam eſt, peccatum eſt. Nec poteſt hic talis gratiam percipere, qui de mortali ubi mortale non eſt, formatibi ſcrupulū conſcientiæ. Nō enim auctor gratiæ Deus habitare uult in tali conſcientia inquieta & turbida, quippe cùm de eo ſcriptum ſit: In pace factus eſt locus eius. Gerſon magnus ſcrupuloſæ conſcientiæ cōſolator tract. de ſol. ecl. 43. & repetit Gabriel. lectione 26. canonis. Noli eſſe nimium ſcrupuloſus: circa tuæ orationis numerum, pondus & menſuram, committe totum illud Deo, qui tribus digitis potentiæ, ſapientiæ & clementiæ, appendit molem terræ. Qui numerat

merat multitudinē ſtellarū,q numerum nouit arenę maris,&c. Diabolus quoque nonnunquā homini ſcrupulos immittit (vt ſcribit Gerſ. par. 3. de diuerſis tētatio nibus diaboli) in numeros: reddēs illius cōſcientiā miro mō dubiā atque arctā ne qd boni audeat efficere ut ēt crebrius delinquat. Scit. n. eum peccare q id agit, qđ ꝑ certo ſciētia malum eſſe iudicat: quāquā res in ſe mali haberet nihil. Facit ēt iſtud hoſtis ob aliū deteriorē finē: vt ſcilicet talis qui deliquit in deſperationem delabatur iudicans ſe reprobū, à Deoque damnatum, quando tanta facilitate peccat, nec ullo pacto adimplere valet mandata illius, &c. Alias multa de ſcrupulis ſcribit Gerſon.

SCVRRILITAS eſt iocularitas ex defectu rationis nō ualētis cohibere geſtus exteriores, ſm beatum Thom. ſecūda ſecundæ q 148. arti. 6. Et ponit ſcurrilitas à Gerſone in cōpēdio Theologię de ſeptē vitiis capitalibus, de peccato gulæ ꝑ filia gulæ, q eſt qdā uana iocularitas quærens homines ad riſū & cōplacentiā cō mouere, ex defectu diſcretionis ſeu debitæ ꝓuiſionis ꝓueniēs Et differt ſcurrilitas a ſtultiloquio: qa ſcurrilitas refertur ad laſciuia affectionis. Stultiloquiū uerò ad indiſcretionē rationis: & ꝓprie accepta eſt filia luxuriæ. De hac Paulus ad Epheſ. 5. Nō nominetur in uobis turpitudo, aut ſtultiloquiū, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, id eſt, nullius eſt utilitatis ex Alexan. ſecūda ſecūdæ. Et ſm beatum Thom. 2. 2. quæſt. quarta, articulo quinto, ſcurrilitas pertinet ad verba ratione inhonestatis. Multiloquiū uerò ſuperfluitatis.

SCVRRA is dicitur, qui magis quàm oportet riſum mouet, & oneroſus eſt. Nam riſum ſecutus, magis cogitat quemadmodum mouere illū queat, quam quemadmodum honestè loquatur nec quēquā offendat ſecūdum Ariſtot. 4. Ethic. & uidetur diſcurrā ſequendo, quod domos diuitum ſequatur: & eſt qui riſum ab audientibus captat non ſalua dignitate perſonę. Et a ſcurra dicitur ſcurrile, quod eſt ridiculum cum turpitudine, &c. Et ſcurrilitas turpis & procax dicacitas: & ſcurriliter, procaciter.

SECRETVM, occultum, ſeparatum, uel qđ paucis communicatur. Vnde locus ſecretus ab aliis ſeparatus. Et ſecreta mādata & ſecretas literas, quæ uel nulli uel paucis communicantur. Et à ſecretis, cui ſe creta committuntur. Et ſecreta cordiū, hoc eſt occulta & abſcōdita, quæ cognoſcere ſcriptura tanquam proprium Deo attribuit. Sicut eſt illud Paralı. 6. Tu ſolus noſtri corda filiorum hominum: nec concurrit coagendo cum diabolo, & forte cū Angelis bonis & beatis (ut ſcribit Gabr. di. 9. quæſtio 2. lib. 2.) ad ſcrutandum corda hominum: ne totius ſalutis inimicus doloſis artibus, ſeuera tētatione animum humanum inuaderet, & à ſalutis conſecutione impediret. Vide latiùs Gabr. ubi ſupra, & lectione 31. canonis, & paulò pòſt latiùs.

SECRETVM ē duplex, ſcilicet ſpeculatiuū. & illud eſt complexum. Aliud eſt incōplexum. Secretum ſpeculatiuum eſt quę libet ueritas profundiſſima & altiſſima, quæ non poteſt cognoſci naturaliter ab intellectu uiatoris, ſed ſolùm per reuelationem, ſicut Theologica ueritas eſt ſecretum, uel propoſitiones Theologicales nō cognoſcibiles lumine naturali intellectus, ſed ſolùm cognoſcibiles ꝑ reuelationem, ut ſunt, Deus eſt trinus & unus, Filius in diuinis generā a Patre. De iſtis dicitur, beatus Paulus cui reuelata ſunt ſecreta cœleſtia, ſunt ēt arcana uerba, quę audiuit Paulus in tertio cœlo. Aliud eſt ſecretū incomplexū agibile & practicū: & nihil aliud ē quā quod libet occultum, quod non poteſt probari in iudicio ſiue in foro publico per teſtimoniū duorum uel trium. Et illud eſt duplex: quoddam eſt opus exterius, qđ eſt tantum priuatum uel occultū, Aliud eſt opus interius, quales ſunt cogitationes & uoluntates conſcientiæ noſtræ. Bruliſer q. 2. prologi, & di. 8. quæſt. 12. lib. 3. poſt ſanctum Bonauentura.

SECRETA ſunt duplica. quædam non poſſunt celari ſine peccato, ut ſi mihi dicere tur ſub ſecreto, qnod aliquis uellet interficere ſocium ſuum, uel comburere domū. Alia poſſunt celari ſine peccato, ut

omnia

omnia secreta, quæ non vergunt in detrimentum alicuius. Et vt dicit Robertus Holkot. Secreta quę non possunt celari sine peccato cõmissa fidei alicuius, non debent reuelari, ét ad præceptũ alicuius Prælati: sed celare secretũ & vitare fraudẽ est de lege naturę. Nullus quoque Prælatus quantũcunq; magnus, ét summus Pontifex põt aliquid præcipere contra ius naturæ. Nam minor lex nõ põt in maiorẽ: sed lex naturæ maior est lege cuiuscũque personæ. Hinc Scotus.di.21.q.2.lib.4. ait: Ad omne secretum seruãdum tenetur quis de lege naturæ. Probat ibi latiùs. Assentit Gerson in regulis moral. qui dicit: Secretum cõmissum fidei alterius celare, est de iure naturali: hoc. n rationabiliter quilibet sibi vellet fieri, & aliter socialis conuictus deperiret. Multò amplius sigillum confessionis secretum esse debet, & de nullo casu signo aut uerbo reserandũ: & in tripartito de præceptis decalogi idẽ vult. Lege, inquit, diuina & naturali secretũ teneri debet, quod in secreto acceptum est, nisi alia uia fuerit sibi detectũ. Itẽ secreta, vt dicit Brulifer, quæ non possunt celari sine peccato, debent reuelari Prælato præcipienti Sed si habuero quid sub sigillo confessionis, nullo modo debet dici ét pro morte perferenda. Quæ itaquę habenẽ sub sigillo confessionis, nullo modo debent reuelari, nec verbo, nec iure, nec signo, nec aliquo alio modo. Reuelans præterea secreta suæ fidei cõmissa, peccat mortaliter: & incurrit crimen proditionis, loquendo de secreto, quod põt celari licitè. Itẽ nullus Prælatus põt habere præceptũ super secreta conscientiæ, uel super actibus nostris secretis exterioribus omnino occultis, quę non possunt probari per testimoniũ: ideo non debent Prælati indignari si ipsis in his nõ obeditur. Et sicut Deus dedit uoluntati creaturæ rationali dominiũ siue arbitriũ, cui nulla potentia præsidet nisi diuina: sic eius cognitione dedit conscientiæ, secretũ, cuius secreta & profunda non penetrat nisi diuina sapiẽtia. Et ideo nulla creatura, nec Angelica, nec humana põt cõscientiæ humanæ noscere secreta, nisi per signa & cõiecturas, uel nisi nouerit de reuelatione aut hominis denũtiatione siue detectione: hoc intelligitur de secretis cõscientiæ alterius à sua, qa bene possum cognoscere cogitationes meas euidẽter. Hoc patet per illud 3. Regum 8. Tu nosti corda filiorum hominum. Et Ieron. 17. Esto Dñs scrutans corda & renes, id est affectiones. Et 1. Corinth. 2. Nemo scit quę sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in illo. Sed qm̃ pauca sunt ita secreta, quin prodeant in opera exteriora uel appareant in exteriori apparentia faciei uel per signa cordis, quod diuersis modis moueẽ ẽm diuersitatem affectionum. Hinc est q̃ multæ cogitationes & affectiones nostræ deprehendi possunt à malignis spiritibus, nisi arceantur virtute Dei. Ista aũt cognitio qua dæmones cognoscunt secreta conscientię nostræ, est cognitio cõiecturæ præcisæ & non rectæ scientiæ. Et si de exterioribus & uisibilibus accusari possumus à diabolo de secretis, & occultis non, neutra tñ impunita relinquentur: quia nõ deerit accusator. Et diabolus in die iudicij nõ erit testis, sed sola conscientia: tñ accusabit nos de exterioribus. Brulifer. Et ẽm eundem Bruliferũ differunt sigillum confessionis & sigillũ secreti diftin. 21. quæst. 4. lib. 4. & cõcordat cũ aliis. Aliquid enim datur sub sigillo confessionis, quando, scilicet peccata confitentur in confessione sacramentali: & hoc non debet reuelari, vt dictũ est. Aliquid autem datur sub sigillo secreti, quando, scilicet aliquis dicit alteri sub fide quod non reuelabit illud, tunc aliqua data sub isto sigillo præiudicabilia non debent recipi, & possunt reuelari absq; peccato: ut si aliquis diceret alteri. Ego occidam fratrem meum, uel ego comburam talem ciuitatem, tunc in tali casu posset illud reuelare: & sic futura q̃ sunt. præiudicabilia data sub sigillo secreti, possunt reuelari. Præterita uerò nullo modo debent reuelari. Brulifer. Vnde regula est: Ad omne secretum celandum tenetur quilibet homo de iure, vt supra dictum est. Et Gerson parte 2. sermo. facto in cœna Domini, ait: De secreto confessionis

sionis hoc tenendum est. Primò quod in nullo casu reuelanda est etiam inhæresi, nec Papa potest dispẽsare, nec de cõsensu confessi, nisi dicat extra confessionẽ. Item nec ad interrogationem cuiuscunque iudicis per quodcũque iuramentũ, nisi homo sciuerit: aut per testimonia, quia diceretũc potest, & ideo debet. Et si sola peccata sunt propriè de sigillo cõfessionis tñ pœnitentiæ datæ, & interrogationes rationabiles hinc inde & personæ nominatæ sunt celandæ. Inquirentes aut & reuelantes grauiter peccant, & essent puniendi, præsertim ubi ex curiositate non ex charitate discreta procedit inquisitio. Item de personis confessis expedit magis tacere quàm aliquid dicere, uel laudando uel uituperando in generali uel speciali. Gerson.

SECVLVM nihil aliud est quam periodus cuiuslibet rei: pro quo aliquando ponitur æuum uel æuiternum, ſm B. Tho. prima par. q. 10. art. 2. Seculum propriè tempus & ætatẽ significat longã, quã æuum dicimus: p sincopẽ seculũ dicimus qñq; pro hominibus in seculo existẽtibus. Vn de Gerson par. tertia, in epistola quadã deconuersione & perseuerãtia in bono ꝓpositio ait: Qui cũ seculo cõuersamur, secularia negocia quomodo cauebimus? Et post alia: Ecce tempus breue, mors incerta, omnia caduca in mundo & uana. Multi iam in sepulchris fœtent, qui diu se uiuere existimabant. Recesserũt à memoria hominum, qui in ore uersãbãtur omniũ. Colit mũdus præsentes, absentes nescit, deserit morientes. Beatius ergo contemnere, inquit Gerson, fallacem, & sequi ueritatem, quæ nobis pariter concedat uitam æternam.

SECVNDVM. Hæc dictio secũdum, ut uult Magister distin 10. lib. 3. & post eũ sanctus Bonauentura quæstione prima. eadem distin. lib. 3. multiplicem facit intelligentiã. Potest enim importare habitudinem causæ, siue in diuisionẽ uel unitatem concomitantię. Si dicit habitudinem causæ: sic absque dubio falsã est illa locutio, Christus secundum quod homo est Deus, pro eo quod conditio apposita nullo modo est causa prædicat: nec ratio ſm quam, nec per quã tale prædicatum insit illi subiecto. Si autem dicat indiuisionem concomitantiæ, sicut põ habere ueritatem, tunc enim dicere quod Christus sit Deus ſm qđ homo, non est aliud quàm dicere quod esse Deũ cõpetit personæ Christi existenti in humana natura: ita quod diuinitas & humanitas concomitantẽ se inseparabiliter circa eandẽ personã. Iste aũt modus accipiendi hãc dictionẽ ſm, non est ita cõis & proprius sicut præcedens, licèt inueniatur quandoque. Et esto quod illa sit concedenda: Iste homo est Deus, secundum gratiam unionis. ex hoc tamen nõ habetur quod sit Deus secundũ quod homo, quia gratia unionis non conuenit illi homini secundum quod homo simpliciter, sed secundum quod homo unitus, siue secundum assumptionem ipsius à uerbo. Si uerò obijciebãt: Dimittebat peccata secundum quod homo, ut dicitur Matth. 9. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Si propriè loquimur de dimissione peccati. falsum est, nisi accipiẽt hęc dictio secundũ, prout importat cõcomitantiam: nec tamen potest ex illa auctoritate inferri. Filius hominis habet potestatẽ dimittendi peccata. Hanc enim potestatẽ & si in se haberet in forma hominis, non tamen habebat secundum hominis formam; & inquantum homo, sed inquantum habebat formam Dei. Si uerò dimissio peccatorum attribueretur alicui quã tum ad meritum, tũc posset concedi qđ conueniret Christo secundum quod homo: sed ex hoc non sequitur qđ sit Deus inquantum homo, quia hoc non est Dei proprium. Hæc Bonauentura ubi supra Et quæst. 2. quod hæc admittitur: Christus secundum quod Deus est persona: hæc respuitur, Christus secundum quod homo est persona. Vide latiùs. Secundũ igitur habet multiplicem rationem. Aliquãdo enim exprimit (ut dicit Magister dist. 10. lib. 3.) conditionem uel proprietatem diuinæ naturæ uel humanæ. Aliquando unitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis ratione diligẽter lector animad-

animaduertat, atq; in sinu memoriæ recondat, ne eius confundantur sensus cũ de Christo sermo occurrerit. Hæc Magister. Vnde & Dominus Cardinalis Cameracen. q. v nic. li 3. magis propriè dicitur de Christo, Iste homo est immortalis, absq; hoc quod addatur, ſm diuinitatem, quoniã iste homo est propriè persona diuina, q̃ dicatur, Deus est mortalis, imò oportet in ista addere vel subintelligere, secundum humanitatem, quia persona diuina est assumẽs: ideo iste homo, est persona diuina immortalis, sed ipse non est natura humana, nec natura mortalis. Ista verò, Deus fuit passus, ẽt sine addito: licèt semper sit intelligendũ ſm humanitatem, non est falsa simpliciter rõne cõmunicationis idiomatũ. Si c ẽt homo Christus fuit passus: ẽt non necessariè sit addere, secundum humanitatem: tamẽ talis additio est in aliquibus exprimenda, non ad necessitatẽ ueritatis, sed ad exclusionem causæ errorum, vt hic: Filius Dei est creatura: debet addi, secũdum humanitatem, ne videatur concordare hæresi Arrianæ. & ita in alijs prædicatis, quæ si sine addito dicerẽtur de Christo, posset suspicari ne ab eo excluderetur diuinitas. Similiter de alijs, de quibus posset suspicari ne attribuerentur diuinæ personæ ſm se, debet addi, ſm humanitatẽ, vt hic, Filius Dei est compositus: nam neq; persona, neq; natura diuina est compositа: nec Christus ẽ cõpositus ex duabus naturis, ſ. diuina & humana, siue ex trib. rebus, corpore, ſ. & anima, & diuinitate: sed tñ ex duabus secundum humanitatem, scilicet corpore, & anima essentialiter: & ex infinitis partibus quãtitatiuis integraliter: & sic nõ cõceditur, quod humanitas sit pars Christi. Nã sicut homo non est compositus ex albedine, & substãtia: sic nec Christus est cõpositus ex humanitate, & persona diuina. Hæc Aliacensis.

SECVRITAS est perfecta quies animi à timore, secundum Tho. 2. 2. q. 129. art. 7. Et securitas, opponitur timori priuatiuè tantum: audacia verò contrariè, secũdum eundem prima secundę, q. 45. ar. 1. Et securitas non est idem quod fortitudo, sed est conditio eius, & magnanimitatis: si sit quando & in quibus debet secundum eundem, secunda secundæ, q. 129. arti. 7. Et securus dicitur quasi sine cura, quasi seorsum à cura: Hinc aliquã do pro contemptore accipitur. Virgil. SECVRVS AMORVM, & securè aduerbium: & securitas, tranquillitas & quies, &c. Et securitas, ut scribit Dñs Cardinalis Cameracen q. 12. ar. 3. lib. 1. est iudicium, firmum sine formidine, de aliqua veritate. Et omnis beatus est securus de facto, & istud est fide tenendum. Et securitas quam habent sancti, ponitur in voluntate, secundum Scotum dist. 49. q. 6. libr. quarto, sicut aliquod oppositum timoris, & ea præcedit certitudo in intellectu bonò conferendo, vel bono collato cõtinuato. Talem certitudinem habent beati, non quia uident beatitudinem, ex se esse perpetuam, nec tantum etiam per rationem naturalẽ, quia nulli creaturæ potest esse, notum per rationem naturalem illud, quod contingenter dependet a uoluntate diuina: huiusmodi est continuatio beatitudinis iam collatæ. Ex quo patet, quod tantummodo est illa certitudo, in intellectu beati, ex reuelatione sibi facta à Deo. An autẽ sic fiat certitudo de damnatis de sua damnatione cõtinuãda, nõ est æquè certum. Non aũt securitas de essentia beatitudinis, quia securitas præsupponit certitudinem de continuatione beatitudinis. Vide latiùs Scotum vbi supra.

SEDES quãdoque accipitur pro Deo siue Christo, qui requieſcit in summa pace, quæ exuperat omnẽ sensum. Vnde Magister in fine quarti dicit. Hæc de pedibus sedẽtis super solum excelsum. Et sedes Ecclesiæ hic per gratia, & in futuro per gloriã, dicitur sedes Dauid (ut scribit Iacobus de Valent. super illud Psal. 131. Et filij eorum, usq; in seculũ sedebunt sup sedẽ tuã) eò quod fuit promissa ipsi Dauid in filio eius Messia. Et ideo dicitur Lucæ primo, Dabit illi Dominus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et sic etiam tota, Ecclesia militans, & triumphãs, dicitur domus & regnũ Iacob, eò

quod

quòd de ista Ecclesia, ipsi est facta promissio in filijs secũdum promissionem. Vide latiùs Valentia, vbi supra.

SEDERE tripliciter sumitur in sacra scriptura. Vno modo dicit positionẽ siue situ in loco: & sic cõuenit solũ animali, vt scribit Iacob. de Valé. Psal. 109. Secũdo modo idẽ est quod a labore quiescere. Tertio idẽ est, qđ residere siue possidere, vt cùm dicimus, qđ Rex residet siue sedet in regno, id est quod possidet ipsum, & potiẽ & dominaẽ. Secũdo & tertio modo Christus, sedet à dextris patris in die ascẽsionis siue resurrectionis, scilicet qđ quieuit ab omni labore passionis, & amplius nõ passus est, nec mortuus, nec mors illi vltra dominabitur. Secundo, qa residet & potitur potiorib. bonis patris, & possidet illa potiora bona. De quo vide latius in dictione DEXTRA, & Iacob. de Valé. super illud Psal. vbi supra. Dixit Dominus Dño meo, sede à dextris meis, &c.

SEDITIO est speciale peccatũ, s. mutua impugnatio inter partes multitudinis, vel præparatio ad pugnã. Rixa verò ẽ unius ad vnũ, vel paucorũ ad paucos. Sed bellũ est, inter diuersas multitudines. Et vtrũque est pugna in actu, nó præparatio ex B. Tho. 2.2.q.142.ar.1. Et seditio est semper de se peccatũ mortale: vt idẽ dicit ar. 2 vbi supra. Et est grauius rixa, & principaliter ẽ in ꝓcurãtibus: secũdò in sequẽtibus, nõ aũt in defendentibus bonum cõmune. Et dicitur seditio à seorsum sedẽdo: vel vt Ciceroni placet, a se orsum eundo. Est & seditio quũ populo secũ discordante, res ad manũ vocatur, qualis ciuitatis statum Virgilius libr. 4. Aeneid. describit, cùm dicit:

Ac veluti magno in populo cum sepè coorta est.
Seditio, fæuitq; animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & saxa volant, FVROR arma ministrat.

Factio vero est diuisio, ciuiũ in diuersa studia. Vnde factuosi qui primates ciuitates discordantes sectantur. Cicero: Inter bonos amicitia, inter malos factio ẽ, & seditio in exercitu, etiam dicitur in classe in cãpo, & vbicũq; est multitudo hominũ. Hinc seditiosus qui seditionẽ amat. Seditionarius q seditionem facit. Vnde scribitur di. 47. Seditionarios statuimus nunquam ordinandos clericos.

SEGNITIES est timor futurę operationis ſm Ioannẽ Damascenũ. Vel ſm B. Tho. prima secundæ, q. 41. art. 4. Segnities est fuga operationis, ex timore. Vnde segnis dicit, quasi sine igne: & differt a secordia, vt vult Donatus Teren. Nã segnities dicitur ad agendum, secordia autem ad considerandum Et dicitur quasi sine corde. Terent Enimuero Dauc, nihil loci segnitiei atque secordiæ, &c.

SEMEL (vt scribit S. Bona dist. 5. in dubijs literalibus lib. 1.) pôt dicere vel nũc tẽporis vel nũc ęternitatis. Et si dicat nũc temporis cum habeat diuersa, nunc denotat intercisionem. Si autem nũc ęternitatis, & illud nunc semper est, & est in uariabile, & vnum semel dicit omnimodam inuarietatem perfectionem, & vnitatem. Vnde Aug. in de fide ad Petrum, & refert Magister dis. 5. li. 1. Pater Deus de nullo genitus ẽ Deo. Semel de sua natura sine initio genuit filiũ Deũ, sibi æqualem, & eadẽ qua se naturaliter ęternus ẽ diuinitate coeternũ. Porrò semel locutus est Deus p scripturã sacram (ut scribit Gers. part. tertia, de passionibus animæ cõsiderat. 14.) qui quãuis & idipsum nõ repetat semper per singulos, vt dicit Iob. Repetit tamen aperiendo sensum vt intelligantur huiusmodi scripturæ. Repetit quoque induendo mentem virtute ex alto. Repetit inclinando, inspirando, alliciendo, illuminando, stabiliendo, vt nõ solùm intelligatur, sed impleatur, & ametur.

SEMEN secundũ Guil. Sco. di. 18. li. 2. cum Doctore subtili eadem di. & repetit Pelbart. li. 2. Rosarij Theol. in dictione SEMEN, est corpus quoddã cuius forma intendit à natura p̃p alterũ, vt ex illo generetur aliquid simile agẽti. Vel semen (ut scribit Gab. di. 18. q. unica, lib. 2. concordans cum Scoto eadẽ di.) est corpus, imperfectũ productũ a generante. non p̃p se, sed tanquã via ascẽdendi ad ulteriores formas p̃fectas. Tamẽ aduertẽdũ, quod agentiũ quædã producunt effectũ immediatè siue sibi similẽ, siue alterius rationis,

rationis, vt in producente æquiuoco, vt ignis ignẽ, Sol ranã. Alia producunt esse cũ mediãte propagatione, ut asinus generans asinũ, non immediatè producit, formã asini, sed de se producit effectum medium, s. semen: mediante quo producitur forma asini. Est ergo semen nõ intentũ à natura pp se, sed pp aliud pfectius. Hinc Aug. 3. de Trini c. 8. Omniũ quippe rerũ quæ corporaliter, visibiliterque nascuntur occulta quędam semina in istis corporeis mũdi huius elemẽtis latent. Et semen est superfluum nutrimenti tertię digestionis. Aliter etiam ex nutrimento parentis cõuerso in sanguinem menstruum, vt vult Philos. 2. de Anima de quo Gab. di. 20. q. unica, li. 2. & corpus prolis, materialiter ꝓducitur à semine. De modo autem producendi in natura in his quę producunt sibi similes mediatè, uel corrumpunt, uide Gabrielem, ubi supra dist. 18. Sed ratio seminalis, ut dicit S. Bona. est potentia actiua indita materiæ, quæ ẽ essentia formæ cùm ex ea fiat forma, mediante operatione naturæ, quæ non producit aliquid ex nihilo dist. 18. q. 2. li. 2. quem latiùs ibi uide. Scotus dicit eadem dis. Ratio seminalis, est aliqua forma seminis, inquãtum semen est: & illud uel est forma substãtialis seminis, uel qualitas ne cessario consequens formam, substantialem seminis, sicut forma tritici in triticо, uel qualitas cõsequens formam substantialem eius, & nec semen (ut idem ait) nec ratio seminis sunt coeua naturæ, quia sæmen fit ex nutrimẽto in quo semine est ratio seminalis, sicut in subiecto: nec semp est semen in seminante cũ fiat de superfluo alimenti. Hæc Scotus. Ratio seminalis ſm Gab dis. 18. ubi supra ẽ qualitas aliqua in semine disponens ꝓ introductione, formæ perfectioris. Et infra ait, quod nec semen, nec ratio seminalis fuit in costa Adæ respectu formandi corporis Euæ. Et hoc patet ꝓ August. & Magistrum di. 18. li. 2. & post eos probat Gabr. ratione, qa costa Adæ immediatè conuersa, est a Deo, in corpus mulieris, miraculose sine acquisitione formarum mediarum: ergo non fuit ibi semen, nec fuit aliqua qualitas in costa concurrens, actiuè ad corruptionem costæ, & formationem corporis mulieris: ergo nec ratio seminalis: quia nihil tale mediũ interuenisse cõmemorat scriptura, nec ratio aut experientia probat: ergo non est ponendum: nihil enim est ponendum sine ratione & auctoritate. Vide latiùs Gab. consonat Scotus ubi supra. Et semen quandoque accipitur pro uerbo Dei, quod gratia uiuificat, & semẽ crescere facit, quod solus Dominus tribuit. Ita 2. Corinth. 9. Qui parce seminat, parcè & metet. Vbiq; semẽ capit pro actu liberi arbitrij, ut scribit Gabr. dis. 4. q. unica, li. 2. Hoc autem semen (ut ibidem dicit) potentialiter concreauit, Angelis: quia dedit liberum arbitrium, per quod poterãt se cõuertere ad Deũ, & sic recipere gratiam Dei: secundum illud Heb. 13. Si conuerteris, conuertam te. Et illud Iac. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit uobis. Habet & Ecclesia semper uiuificũ semẽ in se. Vnde Gers. part. 1. de auferibilitate Papæ ab Ecclesia ait: Auferibilis non est sponsus Ecclesię Christus ab Ecclesia taliter qn semper habeat in se uiuificũ semẽ, quo pôt ꝓ successiones gnationis, & gnationis sese cõtinuare in corpore toto, & in mẽbris præsertim officialibus similiter, & in filijs: traducitur ad hoc illud Christi Mat. 24. Amen dico uobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: loquẽs de generatione iustorum, quæ contrariatur illi de qua dictum est: Amen, amen dico uobis, quod requiritur à generatione hac omnis sanguis, ab Abel iusto, &c. Et nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen (ut inquit Esa. 1. & repetit Apostolus ad Rom. 9.) quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus. Hoc aũt quid aliud debet intelligi, ut dicit Gers. ubi supra, quãuis infra spiritualis, & ars quædam uiuifica in uniuersum, corpus Ecclesiæ, per quam hierarchicus ordo suus potest usque in finem subsistere.

SEMEN ABRAHAE de quo ita scribit Iacobus de Valentia super illud Psal. 88. Et ponam in seculum seculi semẽ eius. Semen

men Abrahæ & Iſrael, & Dauid, habet duplicē reſpectū. Vno modo ad generationē & ſucceſſionē carnalē. Alio modo ad Chriſtū promiſſum, in illa generatione carnali. Et ideo fuit continuata generatio carnalis ab iſtis vſq; ad Chriſtum. Et ſic Chriſtus in lege promiſſus natus, eſt ex iſtis ſm carnē & promiſſionē. Sed quia non natus eſt per generationē carnalē, ideo in Chriſto finiuit, & terminata, eſt generatio carnalis, & manſit ſola generatio ſecundū promiſſionē. Et qa Chriſtus nō amplius genuit filios carnales, ſed regenerauit filios ſpuales: ideo totus populus Chriſtianus per Chriſtū, regeneratus, dicitur ſemen Abrahæ, & Iſrael, & Dauid, & ſecūdū promiſſionē, & non ſm carnem: quia deſcendunt à Chriſto, qui deſcendit ab illis ſecūdum carnem, & ſm promiſſionem. Vnde ſicut Iacob genuit carnaliter duodecim filios, & Patriarchas, à quibus multiplicatus, eſt totus ille populus Iſrael ſm carnem, ita Chriſtus primò ſpiritualiter regenerauit per aquam baptiſmalem duodecim Apoſtolos, à quibus regeneratus eſt, & multiplicatus totus populus, Chriſtianus. Et ideo dicūtur duodecim Patriarchæ, & duodecim Principes Eccleſiæ, quos Chriſtus, regenerauit loco duodecim Patriarcharum filiorū Iacob. Ex quib. patet, quod populus Chriſtianus continuatur, cū ſemine ipſius Abrahæ, & Iacob. Et ſic tota Eccleſia dicitur ſemen illorū ſm promiſſionē & ſpiritū. Et hoc eſt illud ſemen de quo dictū eſt, ipſi Abrahæ, Gen. 15. Suſcipe cœlum, & numera, ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum: & in ſemine tuo benedicētur omnes Gentes: huic ſemini promiſit Deus hæreditatem in cœlis. De quo latiùs uide Valentiam ubi ſupra.

Senex dicitur quaſi ſeminex, quod acta maiore ſuæ ætatis parte iam morti propinquior ſit. Regula ad ſenes (ut ſcribit Gerſon tract. de modo uiuendi omniū) eſt: In Eccleſia libenter iaceant, iuuenibus bonum exemplum prębeant, de maledicendo, ſiue malefaciēdo ipſos reprehendant. Turpia uerba nō habeant, nec laudent malicias coram iuuenibus, muliercularum à bono non retrahant, nec iuuenes laudent in ſuperbijs ſuis. Et (ut idē dicit de ſenibus, de paruulis ad Chriſtum trahendis) ſenes plenos dierū malorū citius frangas q̄ flectas. Si pōt (inquit Ieremias) mutare Aethiops pellē ſuā, & Pardus varietates ſuas, & uos poteritis benefacere, cùm didiceritis malū. Secūs eſt in paruulis quippe, q apti ſunt ad accipienda, bonorū ſtudiorum, exordia, quando nondum falſas opiniones altius imbiberunt, quando nōdū radicitus, hærent pernicioſæ adinuentiones in eis. Et ſecundum Philoſophos, Poetas, & Theologos. Non parum refert iuuenes ſic vel ſic aſſuefieri, *Adeo et neris aſſuefcere annis multum eſt*, ait Virgilius. De quo latiùs alias.

Senectvs, ſenecta, ſenium, ſenitudo, & ſenitas, in eodē ſenſu accipiūtur pro ſenū ætate. Et eſt ſenectus, ſexta hominū ætas, dicta a ſenario numero, vel a ſentiendo, quod in ea ſenſus deficiat. ſiue à ſeneſco, &c. Senectus eſt occaſus uitæ, ſm Ciceronem in Topicis, & ſecūdum S. Tho. 4. ſenté. diſt. 43. ar. 3. Senectus eſt ultima ætas, durans aliquando tantum, quantum omnes aliæ ætates.

Sensvs eſt potētia paſſiua ſm S. Tho. 1. part. q 79 ar. 3. Et ſenſus exteriores ſūt quinq; : ſecundū quinq; modos immutādi ab obiectis: ſcilicet, uiſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Et ideo dicti ſunt, qa p eos anima ſubtiliſſimè totū, corpus agitat uigore ſentiendi. Frater Pelbart. li. 2. Roſar. Theol. Et Iſidor. lib. Etymol. 11. Et ſicut dicit Innocētius de Sacramētis, Sicut quinque ſunt ſenſus corporales, ſic quinque ſunt ſenſus ſpirituales, quibus celeſtia debemus & diuina sētire: qm̄ ad illa facti ſumus. Primus eſt uiſus intelligentiæ, ſ. per fidem ueram. Secundus, auditus obedientiæ, ſcilicet p̄ceptorū. Tertius, odoratus diſcretionis, ſ. inter bona, & mala, uel uitia. Quartus, guſtus delectationis, ſ. in Deo p amorē. Quintus, tactus operationis. De iſtis dicit Matth. 25. Domine, quinque talēta tradidiſti mihi. Hęc Innocentius. Et ut ſcribit Dñs Cardina. Camerac. q. 1. art. 2. lib. 4. In fide Chriſti nunquam

quam neganda est apparentia sensus naturaliter bene disposiri, nisi ubi expressa auctoritas fidei uel efficax rō assumpta ex his quæ sunt fidei, ad hoc cogit. Sicut negamus quod in Eucharistia sit panis, quāuis hoc æquē appareat post prolatio uē uerborū sacramentaliū sicut antē: quia ad hoc negandū cogit expressa auctoritas uel ratio. Quinq; sensus rationi attribuit Gers. par. 2. serm. facto in solēnitate omniū sanctorū. Nonne, inquit, in ea est lumen spirituale, quo cernitur pulchritudo, decor, & candor lucis illius æternæ, cuius lumē signatū est super nos. Quo visu uidere nonne se dicit Apostolus: Nūc per speculū & in enigmate, tunc aūt facie ad faciem? Est auditus spūalis, quo percipitur summa armonia ueritatis. De quo Prophera ait: Audiam quid loquatur in me Dominus. Est præterea gustus ad quem inuitabat idem Prophera: Gustate & uidete, &c. Est insuper tactus spiritualis, alioquin non dixisset sponsa spōso in Cant. Læua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me: & osculatur me osculo oris sui. Denique olfactum esse in ratione probat uox eiusdem sponsæ ad sponsum: Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Vide latiūs ibi.

SENSVS INTERIORES secundum Arist. sūt tm̄ quatuor ſm quatuor modos operationū, s. sensus communis, Imaginatiua, Aestimatiua in alijs animalibus siue cogitatiua in homine, & memoratiua, sensitiua, licēt sint quinque secundum Auicē. scilicet sensus communis, imaginatiua, phantasia, æstimatiua & memoratiua, sensitiua. Et dicuntur uires animæ apprehensiuæ ab intus uel potētiæ interiores animæ sensibilis, & sunt etiā omnes istæ potētiæ passiuæ, ut scribit Gerson in Compen. Theol. de natura primorū motuū, quia ab intus suscipiendo apprehendunt & patiuntur a formis rerum singulariū. Et sunt etiā circa particularia tm̄. Et est sensus cōmunis potentia, quæ omniū sensuum particularium obiecta apprehendit. Nam alij sensus similitudines suorū sensatorū ad sensum communem reducunt, quo mediāte de singulorum proprietatibus iudicant & discernunt, quia secundum iudicium sensus cōmunis apprehendimus nos uidere quando uidemus, & audire quando audimus, & sic de alijs. Virtus imaginatiua est potentia apprehēsiua, in qua imaginationes rerū sensibiliū reseruātur. Imaginatio verō formā rei reseruat, re etiam ipsa absente. In quo differt a sensu cōmuni, qui indiget præsentia rei exterioris sicut sensus particularis, imaginatio uerō non. Ista uirtus uocatur thesaurus formarum, qm̄ formæ rerum a particularibus sensibus receptæ in ea retinentur & seruantur. Hæc Gerson: qui ampliore & plura de his habere uoluerit, ad Philosophum recurrat. Et sensus non facit peccatum, sed consensus [ut idem uult Gerson parte tertia, tract. de remedijs contra pusillanimitatem & scrupulositatem.] Nam [vt ipse dicit] aliqui per cordis pusillanimitatem putant se desperare, cùm non desperant: sentiunt enim motus desperationis per pusillanimitatem cordis, & hunc sensum putant consensum. Sed quātuncunque sentiant, etiam si quasi operiantur hac tentatione quamdiu ratio cōrradicit nec consentit: hi tales charitatem non amittunt. Vnde spiritus hominis nō uincitur a diabolo nisi consensus uoluntatis aduenias: latiūs scribit Gerson. Dare autem aliquem in reprobum sensum, ut habet Bruliser distin 7. quæstio. 7. lib. secundo,] nihil aliud est quam ipsum puniri pœna excęcationis in intellectu suo quantum ad agibilia, sic quod non uidet quæ sunt agenda. Vnde Apostolus dicit [tradidit eos Deus in reprobū sensum] Sic & Astrologi, qui de futuris contingentibus iudicare uoluerunt, quum dęmones qui clariorem & subtiliorem sensum habent quam uisores, nō possunt: ideo traditi sunt in reprobum a Deo sensum.

SENSVS SCRIPTVRAE est quadruplex, de quo supra in dictione *Scriptura sacra*.

SENSIBILE proprium, est quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non cōtingit errare secundum Aristotelem lib. 2. de Anima. Et sensibile dicitur tripliciter, ut scribit Bruliser distinct. 15. quæstio. 4. lib. 2. Elicitiue, & dicitur quod est aptum natum elicere sensationem:

hoc modo tantum animal est sensibile. Secundo repræsentatiuè, quod est aptũ natum repræsentare aliquod obiectum sensibile: hoc modo species obiecti dicitur sensibile. Tertio obiectiuè, quod potest esse obiectum sensus: licèt quod posset extendi ad sensibilia.

SENSVALITAS dicitur a sensu. Latinius forsan diceretur fomes sensificus, & est uis appetitiua sensitiuæ partis, secundũ beatum Thomam 1. parte quæstione 81. articulo primo, & propriè nominat potentiam appetitiuam tantum. Sensibilitas uerò comprehendit omnes uires sensitiuas, scilicet apprehensiuas & appetitiuas secundum eundem lib. 2. sen. di. 24. quæstione 2. artic. 1. Et sensualitas secundum Magistrum di. 24. libro 2. Est quædam uis animæ inferior ex qua est motus, qui intenditur in corporis sensus atq; appetitus rerum ad corpus pertinentiũ, & ideo dicit sanctus Bonauentura distinctione 24. parte secunda, circa textum libro secundo, comprehendit ex sua propria acceptione sensitiuam & motiuam & mutalem. Et secundum Guil. Scotistã & Pelbartum lib. 2. Rosarij Theol. debet intelligi propriè esse appetitus apprehensiue sensitiuæ: ex quo appetitu sequitur appetitus, id est motus ad res corpori pertinentes ut sit ordo iste in homine. Primò sensualitas, & ista includit tam apprehensiuam sensus quam appetitiuam. Secundò sensualitas, quæ nominat solũ appetitiuam, & differt a portione inferiori rationis: quia licèt ambæ terrenis inhient, tamen hoc facit portio inferior mediante ratione, hæc autem solo instinctu. Tertio ordine est liberum arbitrium supra omnem sensualitatem, & sic patet ordo. Et quoniam inferior portio rationis, ut scribit sanctus Bonauẽtura. ubi supra, per peccatum multũ trahitur a sensualitate, & homo comparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis: ideo inferior portio rationis aliquando in scriptura nomine sensualitatis censetur propter nimiam cõuersionem sui ad sensualia. Sed quare Philosophi nõ ut untur hoc nomine: dicit ibidem quod sensualitas non tm̃ nominat ipsam potentiã sensualem quantum ad propriã naturã, sed etiam inquãtum respectu rationalis habet quãdam rebellionem, quæ ex peccato originali in homine traduci. Et quoniam non peruenerunt ad cognitionem originalis peccati, nec lapsus hominis: ideo nõ utuntur hoc nomine sicut sacrę scripturæ. Est autem sensualitas improba & cęca, ut dicit Gerson parte tertia, in epistola quadam tantummodo pœnitentia uix aspiciens, & de sola corporis uoluptate curam habens. Sed in Christo [ut idem dicit par. 3. de passionibus animæ] semper obediebat sensualitas rationi.

SENSVALITAS dupliciter considerari potest. Vno modo in se & simpliciter, vt scribit Gerson part. 2. in compendio Theol, an primi motus sint peccata. Et isto modo sensualitas in furiosis & infantibus sicut & in alijs hominibus esse dicitur, immo isto modo considerando in ea [ut dicit Augustin.] cum brutis communicamus, sic accipiendo in sensualitate nullo modo potest esse peccatum. Alio modo potest sensualitas cõsiderari non ita simpliciter, sed quodammodo respectiuè, prout, scilicet est quodãmodo ad rõnem ordinabilis, & ab ea persuasibilis, & isto modo considerando, quãto cõtingit sensualitatẽ ad illicitum moueri, & sic quodammodo a regula iustitiæ deordinari: talis eius deordinatio habet rõnem peccati, inquantum tamen peccatum dicit, & importat quandã rationem uitij, quandamque deordinationem, quę potest esse uia ad opus prohibitum & uituperio dignum, non tm̃ inquantũ peccatum dicit culpã, quia actus uitiosus ea sola rõne dicitur culpa. qua est a uoluntate. Et iuxta hunc duplicem modum considerandi uerificatur illud quod a nonnullis dicitur, qđ est aliquis actus proprius sensualitatis simpliciter consideratè, qui nõ est proprius actus sensualitatis inquantum humana. Hæc Gerson, &c.

SENSVALITAS secundũ s. Bonauẽturã par. 2. art. 2. q. 1. di. 24. lib. 2. aliquando accipitur pro ui quæ appetit bonũ ut nunc. Et hæc nõ solũ est in parte sensuali, imò etiã rationali. Et sine motu seusualitatis hoc modo dictæ nunquã contingit peccatũ esse in inferiori parte rationis: semper enim tũm peccat bonũ ut nunc exoptat.

Quan-

Digitized by Google

Quandoque dicitur sensualitas uis animæ sensualis, qua intenditur in corporis sensus [ut dictū est] & sine hac contingit esse peccatū in inferiori parte, quantum ad peccata spiritualia, quātum autem ad carnalia, uix aut nunquā. In carnalibus autem corruptio uenit ex fœditate carnis, & concupiscentia partis sensualis, & ita in eis peccatum incipit à serpente siue à sensualitate, & peruenit ad mulierē. Tunc autem dicitur esse in sensualitate, quando quis ex apprehensione delectabilis oblectatur & inclinat ante aduersionem, & perceptionem suę delectationis, hoc enim ex surreptione est. Vide latiùs ubi supra, & distinct. 31. quæst. 1. libro 2.

SENSVALITAS & sensibilitas differunt secundum S. Tho di. 24. li. 2. q. 2. arti. 1. ut & supra tactum est. Nā sensualitas omnes uires sensitiuæ animę cōprehendit tā apprehēsiuas de foris quam apprehensiuas de intus, hoc est tā sensus exteriores, quā interiores, quam etiam appetitiuas. Sensualitas autē magis propriè nominat illā tantū partē per quā animal, & præcipuè homo mouetur in aliquod appetendū uel fugiēdū sub ratione cōuenientis, uel disconuenientis. Vis autem apprehēdēs huiusmodi rationes cōueniētis uel disconuenientis uī esse extimatiua uis per quā agnus fuit lupū, & sequitur matrē. Vnde p propriè loquēdo [ut refert frater Pelbar. li. 2. Rosa. Theol. in dictione SENSVALITAS. §. 3. sēsualitas] incipit ex cōfinio extimatiuę & appetitiuę sequētis. Motus autē sensualitatis in duo tēdit, uidelicet in ea, quæ ēm exteriores sensus delectabilia sunt, & in ea quę nociua uel conuenientia corpori secundū solā extimationē cognoscūtur. Et sic ex sensualitate dicitur esse appetitus rerū corporalium. Et caro, ideſt sensualitas in homine cōcupiscit aduersus spiritū. Et loquendo de sensibus interioribus sensualitas principalius est appetitus extimatiuæ potentiæ, quia illa mouet ad intentiones boni & mali, quæ sunt in imaginatiua & sensu cōmuni. Sed loquēdo de exterioribus sēsibus principalior & melior, est appetitus uisus, licèt ardētior sit tactus, qa magis mouet & accendit appetitū sensualitatis propter naturā corruptam. Frater Pelbart. cū suo Guilelmo. Inordinatio ūt sensualitatis [ut scribit Rich. li. 2. d. 24. ar. 4. q. 1. Concordat S. Bonauen.] aliquādo ē sine omni culpa, eò quòd uitari nō potest, uidelicet qñ uolūtas nō est causa illius deordinationis, nec committendo nec omittēdo, nec antecedēter, nec cōcomitāter, ut cū caro calefit ex aliqua inde liberata apprehēsione surreptitia, uèl sine apprehēsione, &c. Secūdò aliquando est cū peccato ueniali, & hoc tunc cū talis inordinatio insurgit in sensualitate p negligētiā. Tertiò aliquādo est cū peccato mortali, qñ, scilicet est cōtra actū phibitū, & insurgēs ex uolūtatis cōsensu deliberato, uel quando acceptatur & retinet, sicut in cogitatione morosa. Et in morosa delectatione, nō tā consideratur mora tēporis, sed potius mora cōsensus, quia mora tēporis quāntū est de se nō facit, ut quod prius erat ueniale, fiat mortale, qa circunstātia nō mutat genus peccati uel speciē, sed mora tēporis est quædam circunstantia, ergo nō grauat ueniale, sed mora temporis occasionaliter solum facit, ut ueniale fiat mortale, uidelicet inquantum inducit consensum uerū uel interpretatiuum. Tunc autem inducit consensum uerum, quando ex huiusmodi mora diutinæ delectatiōis crescit libido, adeò, ut homo uelit omninò in uitiorum delectatione persistere, licet non intendat opere perficere. Tūc uerò inducit cōsensum interpretatiuum, quādo homo aduertens periculum delectationis retentē negligit eam compescere per rationem uel uoluntatem, hoc enim non est absque contemptu salutis propriæ, eò quòd seipsum discrimini peccati mortalis exponit, sicut si hō percipiat serpentem uenenoso morosu lædentem in sinum suum subintrare, & si nollet lędi illius morsu simpliciter tamen periculo se exponit non repellendo, ergo talis in morosa delectatione retenta sola mortaliter peccat, periculo se exponendo. Qui autem amat periculum, peribit in illo. Eccles. 3. Sicut auis uolitans circa laqueum. Item quia nullus potest delectari deliberata in eo qđ Deus abominatur. Sed ut scribitur Prouerbiorū 15. Abominatio Domini cogitationes malę

ergo. Et hãc moram potius determinat conſcientia recta & compunctio, quam lectio vel ſcientia. Sed quando quis dubitat an venialiter vel mortaliter in talibus peccauerit, tunc ſecũdum Bonauenturam conſulendum eſt, eligere partem ſecuriorem, ita quod pœniteat & confiteatur, quaſi de mortali, alias periculo ſe exponit in dubio, &c. Vigilanter itaq; cauenda eſt ſecundum eundem moroſa delectatio. De quo videatur latiùs Pelbart. in dictione SENSVALITAS. §. 12

SENTENTIA in genere ſecundum Philoſophos, Grammaticos [ut ſcribit Gerſon parte 2. dialogo de poteſtate ligandi & ſoluendi] dicitur eſſe determinata acceptio alterius partis contradictionis. Ita habet ſanctus Thomas 3. ſenten. diſtinct. 23. qu. 3. art. 2. & deriuatur a ſentio, quia ſententias ita ſentit, nec pertinet niſi ad utentes ratione. Differt autem a cõſilio, vt idem refert Gerſon vbi ſupra, ſicut cõſultio ab inquiſitione 3. Ethic. ſecũdum Philoſophum. Vnde conſilium eſt quæſtio uel inquiſitione reſolutoria ſuper medijs aptis ad conſecutionem finis intenti. Sententia uero determinate acceptatio alterius partis, quæ indiſceptatione uel conſilio uerſabatur. Et hoc aliquando facit homo ſolus ſecũ ſuper propriis agibilibus. Inde eſt illud apud Iob. Sententiam labia mea puram loquuntur. Et apud Comicum ſtat ſententia. Vnde nominatur liber ſententiarum. Attamen & ſæpius & rei noſtræ uicinius, ſententia dicitur concluſio præconſiliata per plures in iudicando: & conuenit ſynonymę cum iudicio quod fertur poſt cõſilium: iuxta uerbum Chriſti: ponêris gradus inter pœnas iræ debitas. Qui iraſcitur fratri ſuo [inquit] reus erit conſilio: qui autem dixerit fratri ſuo, racha, reus erit iudicio: qui autem dixerit, fatue reus erit gehennę ignis. Eſt itaque ſecundum gloſſas minus graue, quod pœna uertatur adhuc in conſilio, quam dum determinatio ſubiacet iudicio. Deinde omnium grauiſſimum, quod iudicij fiat executio. Et eſt ſententia ſic accepta, decretum vel dictamen, uel iudicium ſuperioris, per quod uult legittimè ſubditum ſuum per pœnam ligari, uel à pœna liberari propter Deum. De tali ſententia & iudicio iubet Dominus in Exodo. Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententię, ut à uero deuies. Et in Eccleſ. quia non profertur citò contra malos ſententia. filij hominum abſque ullo timore perpetrãt mala. Et in Euangelio Ioan. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Sententia ſecundum Goſfredum eſt iudicialis diffinitio, quę controuerſijs finem imponit pronũtiatione cõpetentis iudicis, condemnationem vel abſolutionẽ continens. Secundũ S. Tho. Sententia eſt applicatio iuris ad particulare factũ ſecundũ S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 1. Et ſententia eſt non de ſingularibus, ſed de uniuerſalibus enunciatio: nec de omnibus uniuerſalibus, ſed de quibuſcunq; operationes ſunt quę ad agendũ eligenda uel fugiẽda sũt, ẽm Ariſt. li. 2. Rhetor. Et ſentẽtia eſt duplex, ut habet Magiſter Ioan. Gerſ. ubi ſup. Quædam ligans uel obligans. Alia ſoluẽs uel abſoluẽs. Debet autem ferri ſententia legittimè, id eſt, cõformiter ad legem præſertim diuinam, & quod in obſcuris aut dubijs pręuium ſit conſilium. Et ut prę oculis Deus ſemper habeatur tanq̃ finis omnis finis, &c. Gerſon. Et ſententia hominis non tollit ius diuinum, ut dicit Petrus de Palude in quarto, diſtinctione 35. quæſtio. 2.

SENTENTIA dicitur iniuſta uel ex animo, uel eſt cauſa, uel ex ordine [ut ſcribit sãctus Bonau. diſt. 18. libr. 4. circa literam.] Ex animo, ut cum fertur non zelo iuſtinę, ſed uindictæ: uel ex liuore odij uel precio, aut fauore aduerſariorum, ut dicit Richard. eadem diſtinctione articulo tertio, quæſtio. quinta, Ex cauſa, ut cum non eſt meritum ſufficiẽs uel certũ, propter quod debeat excõmunicari iſte cui infligitur. Ex ordine, ut cum prætermittitur ordo iuris, ſed non ſeruatur. Vide & in dictiõe EXCOMMVNICATIO, quid ſit ſentẽtia iuſta, & quid ſit ſententia nulla.

SENTIRE dicitur proprie ſenſu percipere quod ad corpus dũ taxat pertinet, unde quinque ſenſus corporis ſunt appellati, de quibus ſupra, interdum ſentire ponitur pro intelligere, nõnunquam iudicare. Hinc ſententia deriuatur. Et ſentire ſecũdum ſanctum Bonauen. di. 4. art. 3. quę. 2.

quęſt.2. lib.2. poteſt accipi communiter, propriè, & magis propriè. Communiter ſentire idem eſt quod rem ut præſentem cognoſcere, ſecũdum quem modum accipit Auguſt. ad Paulinam in li. de uidendo Deo. Secundo modo ſentire idem eſt quod rem ut hic & nunc cognoſcere, & ſic accipit Boet. cùm dicit, quod ſenſus eſt particularium & intellectus uniuerſalium. Tertio modo ſentire idem eſt qđ ſpeciem exiſtentem in materia p̃ter materiam mediante organo corporeo ſuſcipere. Et ſic accepit Philoſ. 2. de Anima, cum dicit: Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum in materia p̃ter materiã. Primis duobus modis nõ differt ſenſus ab intellectu re, ſed rõne tãtum: & hoc modo bene ponitur in Angelo. Angelus enim per ſuã potentiam intellectiuam cognoſcit rem ut præſentem, & ut hic & nunc dirigẽdo aſpectum ſuper ipſam. Tertio uerò modo differt potentia ſenſitiua ab intellectiua re & ratione. & illo tertio modo ſenſus eſt potentia alligata corpori: & hoc modo ſpiritui Angelico non conuenit. Hæc ſanctus Bonauentura.

SEPVLTVRA eſt locus concauus in loco Eccleſiaſtico uel cęmiterio factus, in quo corpus catholici conquieſcit. Vel ſepulchrum eſt locus cõcauus in quo oſſa defunctorum conduntur. Et locus ſepulturæ debet fieri apud Eccleſiam conſecratam. Et ſepultura inuenta eſt, ne horror & fœtor ſit uiuis, & ad fidem reſurrectionis futuræ, & ut oretur pro defunctis: ex ſancto Thom. 4. ſen. diſt. 15. quæſtio. 2. artic. 3. Et ſepultus non dicitur, quaſi ſine pulſu ut quidam uolunt, ſed a ſepeliẽdo. Sepelio uerò a ſepiẽdo: quia cadauer terra uel lapide, uel alio genere materiæ circumſepitur. Et ſepultura modò ipſum ſepulchrum ſignificat, modò actum ſepeliendi. Quandoque accipitur pro officio quod impenditur ſepeliendis. Et talis nõ poteſt uendi à clericis. Vel dicitur terra deputata ſepulturæ. Dicitur & ius ſepulturæ quod competit Eccleſiæ a ſepeliendum aliquos in cœmiterio ſuo, & prouenit ex Pontificis auctoritate & aſſignatione, & cõpetit generaliter Eccleſijs Parochialibus. Videri de hoc poteſt Michael Lochmair, in ſuo Parochiali curatorum titu. 7. de ſepulturis & remedijs. Prodeſt autẽ ſepultura mortuis [ut ſcribit Richard diſtin. 45. artic. 6. quæſtio. 1. libro quarto,] in charitate decedentib. aliquid purgabile ſecum deferentibus: non per ſe, ſed per accidens, inquantum, ſcilicet inſpicientes ſepulturam, memoriam retinent defunctorum, ut pro eis orent. Sed ultra hoc prodeſt ſepultura in loco ſacro: inquãtum ſepeliens mortuũ alicuius ſancti patrocinio committit: cuius precibus credendum eſt adiuuari. Et quia cæteris paribus ex diuina ordinatione triumphans Eccleſia ſpecialiter orat pro illis qui in loco ſacro ſunt ſepulti. Et quia illi qui loco illi deſeruiunt, tenentur cæteris paribus pro illis frequentius & ſpecialius orare. Et [ut idem refert] luminaria etiam, panni, & alij ſumptus qui fiunt in ſepulturis, mortuis prodeſſe poſſunt per accidens, inquantum per talia homines excitãtur ad compatiendũ: & per conſequens ad orandum pro eis, & inquantum pauperes fructum capiũt, & Eccleſia propter Deum honoratur. Et ſic Thob. 12. Sepultura inter cæteras eleęmoſynas computatur. Sepultura quoq; corporis prodeſt uiuis ſepelientibus, & alijs, quia tale opus fidem reſurrectionis aſtruit. Vide latiùs Richardum qõ. 2. ubi ſupra. Et ut ſcribit frater Oſualdus lib. 4. Roſar. Theolog. Sepultura eſt poſſeſſio ſiue terra ubi aliquis ſepeliẽdus eſt. Vnde ſi talis poſſeſſio ſeu terra, ſeu quodlibet aliud uas pro ſepeliendo ſit per epiſcopum, uel eius auctoritate ad ſepulturam deputatum: ſic eſt locus religioſus, ſiue aliquis ſit ſepultus ſiue non: quia uendi non poteſt, ut habetur 13. quęſtio. 2. q̃ſta eſt. Quilibet quoque adulter [ut idẽ ait quæſt. 3. ubi ſupra,] compos ſuæ mentis liberè poteſt ubicunque uoluerit in loco magis religioſo eligere ſepulturam. Et locum magis religioſum uoco illum, in quo frequẽtius & honeſtius, & deuotius pro uiuis & mortuis celebratur: & talia ſunt loca in quibus ſunt cõuentus religioſorũ fratrũ, extra de ſepu. Cui ſubſcribit Gerſon par. 2. de ſolicitudine Eccleſiaſt. particula 23. cũ dicit · Solicitudo pia conferẽtis temporalia, poteſt cum bono corde nedum in ſuffragijs conditionet

apponere: sed cum hoc loco certa & honorabilia suæ sepeltionis eligere, cũ appensione insigniorum seu titulorum cõscriptione iuxta sui status qualitatẽ. Sic de pompa funeralium diceretur hoc & sanctissimi patres curauisse inueniuntur. Nam pie recogitara, cedũt omnia ad honorẽ magnificũ Dei & Ecclesiæ, tam militantis quam triumphãtis, & ad fidem, spem quoque resurrectionis astruẽdam, & incredulorum confutationem proficiunt. Hæc Gerson. Ecclesia autem ,phibet sepulturam quibusdam. Primò, excõmunicatis. Secundò, manifestis usurarijs. Tertiò, qui in torneamento moriuntur. Quartò, raptoribus, qui pertinaciter cũ possint in uita nõ satisfaciunt, & in morte non possunt, extra de raptorib. cap. 2. Quintò, blasphematorib. Dei & sanctorum, extra de maledicis, cap. 2. Sextò, qui non cõmunicant semel in anno, nec cõstituentur, extra de pœni. & re. cap. Omnis. nisi signa cõtritionis ostendãt. Septimò, qui moritur in peccato mortali notorie. 13. q. 2. cum grauia. Octauò nominatim interdicti, & hoc sub excommunicationis pœna. Nonò, illi cui est interdictus ingressus ecclesiæ, extra de sen. excõ. Is qui. lib. 6. Decimò, illi qui sacerdotem tutorem filijs suis instituit. 88. distin. Neque. Vndecimo, Iudæis uel Paganis. de consecratione dist. 1. cap: ecclesiam. Duodecimo, corporibus excenteratis uel diuisis: qui si de facto sepeliuntur, debent exhumari si discerni possunt, alias non. Similiter Paganus uel puer qui extrahitur de uentre matris mortuus, nõ sunt in sacro loco sepeliendi. Si uerò mortua matre puer uiueret, deberet scindi mater & puer baptizari, & sic in sacro loco sepeliri. Hæc frater Osual. colligit li. 4. Rol. Theo. In cœmiterio itaq; Christianorũ non nisi Christianus baptizatus sepeliri dẽt: non tamen omnis, ut dictum est. De quo legere potes latius Guil. Episcop. in rationali diuin. lib 1. de cœmiterio, in fine.

SERAPHIN interpretatur incendiũ, & hoc est per charitatem, ut scribit sanctus Bonauent. distinct. 6. q. 1. lib. 2. Et nomen Seraphin [ut idem dicit di. 9. circa textum] quandoque legitur in scriptura per n. & tunc est pluralis numeri, & neutri generis, & significat centum Angelorũm ordinis. Quandoq; scribitur per m, & tũc est pluralis numeri masc. generis, & signat Angelum istius ordinis. Et Seraphin [ut habet Magistr. dist. 9 2. senten.) non solum in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Et est supremus Angelorum ordo seu chorus Seraphin, qui totus ardens siue incendens, secundũ Dionysium interpretatur, cap. 7. Ecclesiasticæ hierarchiæ. De quo uideatur Dominus Prępositus Gabriel lect. 18. canonis. Est quidem in Angelis ardor iste, amor, scilicet Seraphicus, quod est superferuidus & holocaustæ purgatiuus, ut scribit Magister Ioannes Gerson parte tertia, super Cantico canticorum sinpsalmate. 1. proprietate. 4. est in singulis etiam beatis, quibus est una uox lætantiũ, & unus ardor cordium: propterea dicuntur lapides igniti. Præcipuè tamen & in excellẽtia Seraphicus ordo possidet hunc ardorem: propterea nec ipse a scientia, sicut Cherubin, nec Cherubin ab ardore nominatur: quamuis absque ulla dubitatione & Seraphin cognoscat, & Cherubin ardeat, sic & uoluntas cognoscit per intellectum, & ardet per uoluntatem intellectus. Hæc Magister Ioannes Gerson Cancellarius Parisien. &c.

SERENITAS, quies aeris, secundum sanctum Thomam super libro Metheo. 5. A quo sereno, id est tranquillo. Transfertur & ad animum: unde mentis serenitas, dicitur tranquillitas.

SERMO idem est quod loquela. Dicitur autem à conferendis simul compositis & cõtextis uerbis. Hinc sermocinor, ideſt loquor: & sermocinatio, collocutio. Ad hoc autem nobis datus est sermo, ut dicit Petrus de Palude distin. 1. q. 4. lib. 4. ut præsto fiant mutuæ uoluntatis iudicia, Et ut dicit Augustinus, Liberis uerbis utuntur Philosophi, & in rebus ad intelligẽdum difficillimis & ostensionem piarum aurium non pertimescunt. Nobis autem Theologis, ut dicit Gerson parte. 1. ser. pro uiagio Regis Romanorum, ad certã regulam loqui fas est. Illud denique uulgatum fundamentum in Aristot. quod sermones accipiendi sunt secundum materiã subiectam, unde moralis sententia sumitur.

Digitized by Google

sumitur. De quo latius legito Gersonē. Et ibidem sermones damnantur, qui nō solū textibus sacris, sed & glosis & usui. Ecclesię contrariantur. Idem de passionibus animæ sermones passionales assumi possunt, ut inducantur homines ad uirtutem, ueritate tamen & discretione semper obseruata. Laudat Aristo. in Rhe to. illa iudicia apud quę prohibentur dici sermōes passionales, & ubi ueritas nuda proponi iuberur. Rectē id quidē [ait Gerson] si nulla ex parte iudex quærere tur aliundē diuerti à tramite recto iustitię, quemadmodum si nullos unquam fieri contingeret paralogismos, ars de sophisticis & elenchs frustrà esset. Sed cū persuasiones passionales quotidie fieri cernimus, aduersus veritatem tā per nos ipsos in quibus habitant huiusmodi passiones ex corruptela peccati quam per alios quis prohibuerit. Sicut arguit Augustinus 4. de doctrina Christiana Quis, inquam, prohibuerit eloquentiam seu persuasionem rhetoricam induci licere pro defensione ueritatis, & pro sua in cordibus humanis plantatione, ut libenter & obedienter audiatur ueritas aduersus palliatam & fucatam falsitatem. Hæc Magister Ioannes Gerson, &c.

SERMO VERVS. Vide in dictione VERITAS & ibidem, quid sermo falsus.

SERMO TROPICVS. Vide infra in dictione TROPVS.

SERMO THEOLOGICVS [ut scribit sanctus Bonauentura dist. 11. art. 2. q. 1. libr. 3] debet esse catholicus & usitatus ab intellectu nō dissonus, & rei de qua loquimur consonus, quare iste sermo non admittitur à doctoribus Theologiæ cōmuniter. Christus siue filius Dei, est creatura, nisi determinetur. Cùm sancti dicūt Christum esse creaturam, hoc dicunt secundum humanam naturam, & uerè loquimur, non tamen oportet sermonem illum trahi ad communem usum, ne uideatur consentire errori Arrij, qui dixit filium Dei esse creaturā. Et sermo Theologicus potest dici sed diuinus, uel de Deo, qui satis uenustatis habet etiam ubi nilibus uerborum panniculis operitur, quemadmodum ueritatem dum de terra orta est, non auro uel sericis, sed panniculis Virgo mater inuoluit, ut dicit Gerson parte secunda, sermo, de oratione facto in concilio Constantiensi, &c. Sit sermo [secundū eundem] agilis, expeditus, bonis associatus, patiēs, benignus, liber & non seruiliter alligatus, amicabilis, modestus, humilis, subditus, hæc enim est gratia in Christo Iesu, &c.

SERVVS dicitur quod in bello serui non necabantur, sed uiui seruabant, & capitur modò pro famulo. Seruorum regulam ponit Gerson tract. de modo uiuēdi omnium. Serui [inquit post Paulum Apostolum] obedite dominis carnalibus nō ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timētes Deum, scientes quòd a Domino accipietis retributionē hęreditatis. 1. Pet. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis vestris, non tantum bonis Item secundum eundem dicuntur serui qui carent clara propagatione, uel deficiunt in industria, nec habent amicorum promotiones, aut quos Domini & Principes nolunt honorare uel ditare, uel nobilitare; tales dicuntur [inquit Gerson tract. de nobilitate] serui naturales, agrestes vel obscuri uel rustici. Determinat Philosophus. 1. Polit. illos homines naturaliter esse seruos & ignobiles, qui deficiunt in ratione & corpore robur habent, quēadmodum nobilitas consistit in clara & illuminata ratione, licèt corpus sit debile, de quo dicitur *Consilio pollet, cui vim natura negauit*. Dicuntur & serui, qui uitijs auaritiæ, luxurię, superbiæ, nummis, &c. seruiunt. Hinc Cicero in Paradoxis dicit, Omnes leues, omnes perfidos, omnes denique improbos, licèt sint Reges, seruos, &c. Vnde Ambrosius lib. de uita beata, Seruit quicunq; uel nutu frāgitur, uel delectatione irretitur, uel cupiditatibus ducitur. uel indignatione exasperatur uel mœrore deiicitur, seruilis. n. est omnis passio. & Ioan. 8. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Et Aug. libr. 4. de Ciuit. Bonus etiam si seruiat: liber est, malus autem & si regnat seruus est, nec est unius hominis, sed quod grauius est tot dominorum, quot uitiorū Et Hieronymus in epistola ad simplicianū, Est sapienti seruire libertas, qui autē

seruit cupiditatibus, seruus est. Et secundum Aristot. 1. Polit. Dupliciter dicitur seruus. Vno modo secundum naturam. Alio modo secundum legem positã, &c.

SERVITVS est multiplex [ut scribit Gabriel distin. 15. q. 5. arti. 1. libr. 4.] Est enim seruitus Dei, de qua dicitur 1. Corinth. 7. Qui liber uocatus est, seruus est Christi. Precio enim empti estis [quo precio Petrus ostendit] precioso sanguine immaculati. 1. Petri 1. Hæc seruitus summa ingenuitas est, ut ait Agates Quintiano. Huic seruitio diuino non repugnat obsequium hominis, siue seruitus corporalis, sed seruitus spiritualis, quæ est seruitus peccati, ut scribit sanctus Bonauent. dist. 36. lib. 4. circa tex. Hæc seruitus summa est libertas cùm sit Deo, cui seruire, regnare est. Gloss. Rom. 1. Cuius agi frænis summa libertas est. Boetius de cõsol. Cuius seruitute gloriabatur theologizãs Agathes. Summa, inquiens, ingenuitas ista est in qua Christi seruitus comprobatur. De qua uideat & Magister Ioannes Gerson parte 2. in recommendatione licentiãdorum, in Decretis facta Parisijs. Alia est seruitus peccati. De qua Ioan. 8. Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Et Rom. 6. Non regnet peccatum in uestro mortali corpore, & de utraq; dicitur ibi dem. Serui estis ei cui obeditis siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam. Et seruitus peccati est pessima. Tertia est seruitus qua homo seruit homini. De qua Apostolus ad Ephes. 6. Serui obedite dominis uestris carnalibus cum tremore & timore in simplicitate cordis uestri, sicut Christus, non ad oculum seruientes. Et describitur sic, Seruitus est institutio iuris Gentium, qua quis domino alieno contra naturam subijcitur. Et dicitur. Instituta iure Gentiũ, non quod ius Gentium eam inuenit, sed quia eam approbauit. Et hæc seruitus mors ciuilis esse dicitur, ut inquit Petrus de Palude in 4. dist. 29. Et de seruitute uidere potes & fratrem Pelbartum li. 2. Rosa. Theol. & Guil. Scotis. distinct. 36. libro quarto. Et S. Bonauen. dist. 44. q. penult. lib. quarto, Et contrahitur hæc ultima seruitus quadrupliciter. Primò ex necessitate, ut cùm quis nascitur de serua nisi cõsuetudo uel statutum habeat aliud, sicut est hodie qd narus ex ancilla non est seruus, si pater est liber. Secundò fit seruus aliquis iure Gentium, dum capitur in bello iusto au ctoritate Principis indicto. Tertiò ex delicto, ut cũ libertus est manumissus propter ingratitudinem, reducitur ad seruitutem. Vel cum alio modo a lege propeccato imponitur, ut raptor puellæ fit seruus eius. Sic deferens phibita Saracenis, fit seruus capientium eum. Quartò ex propria uoluntate, ut cùm maior uiginti annis sciens se liberum, consentit uenditori ut se uendat, & participat de precio. Quinta est seruitus, quę sequitur culturam terræ, quæ largo uocabulo & improprie dicitur seruitus. Et huic seruituti subiecti dicũtur ascripticij uel originarij, ut sunt homines ita ascripti terris colendis, quod non possunt a cultura recedere sine dominorum uolũtate nec possunt uendi sine gleba, nec gleba sine illis. Et dicuntur ascripticij, quia ascripti sunt siue deputati ad culturam. Et dicuntur originarij quia a sua origine tales sunt. Hi quandoque coloni dicuntur hi a legitimis actibus non repelluntur, nisi quod ad ordines non admittuntur, hæc Gabr. dist. 15. articu. 1. libr. 4. De seruis & seruitute plura habentur in summis, quæ hic pertranseuntur, & quomodo differunt famulus uel seruus, & uernaculus. Vide in dictione FAMVLVS.

SAEVITIA quod & cum diphthongo scribitur, idem est quod crudelitas. De qua in dictione CRVDELITAS dicit. Hæc & sæuitudo dicitur. Hinc & sæuè, crudeliter. Et sæuus quandoq; dicitur magnus, quandoque crudelis, nonunquam iratus. Et sæuio, irascor uel crudelitatẽ exerceo. De quo apud Grãmaticos & Poetas uideatur. Seuum sine diphthongo, pinguedo est cornigerorum, duntaxat quæ in una parte dentata sunt, & quæ in pedibus talos habent. Biscula uerò quæque scissos pedes in digitos habent, & carent cornibus, non seuum, sed adipem habent, qui concretus, & quum refrixit facilè frangitur, &c.

SEVERITAS est uirtus inflexibilis circa inflictionem pęnarum, quando recta ratio requirit, secundum sanctum Thom. 2. 2. qu. 157.

qu.257.ar.2.Seuerus aliquando significat grauem & censorium,& dicitur qua si semper verus,nec ulla gratia aut illecebris mutabilis. Aliquãdo significat asperum,trucem,interdum sęuum implacabilem, nonnunquam tristem,solicitũ. A quo seueritas,grauitas,constantia, asperitas,tristitia.De quo apud Gramma ticos uideatur.

SEXVS (vt scribit Brulif.di.16.q.5.li.2.) est differentia accidentalis,qua mas differt à fœmina,& econtra.

SI cõiunctio,solet capi tripliciter, ut scribit Pelbartus & Guil.Scotis. Vno modo pro quia,ita accipit Cato,SI DEVS EST ANIMVS NOBIS VT CARMINA DICVNT. Et.3.Reg.16.Si Deus est Deus, sequimini eum,& si scriptura sacra est uera,peribit omnis malus,ibi capitur si pro quia, ideſt quia sic est,&c. Secundò accipitur pro non.Psal.Ipsi uerò non cognouerũt uias meas,quibus iurauí in ira mea, si introibunt in requiem meam, ideſt nõ introibunt.Et illud,Si est malum in ciuita te quod Dominus non fecerit. Tertio modo accipitur ut notat conditionem, & hinc dicitur propositio hypothetica conditionalis. Sicut illud Ioann. 14. Si quis diligit me,sermonem meum seruabit,&c.

SICVT quandoque est nota similitudinis, & non æqualitatis,vt est ibi, Fulgebunt iusti sicut Sol.qa [ut scribit Rich.di.49. art.4.quæst.6.lib.4]Lux corporum glorificatorum aliorum à corpore Christi, erit quędam similitudo seu imitatio lucis Solaris,&c.Et ut scribit Occã 18.conclusione sui Centilogij.Et post eu Gabr. in primo dist.30.quęst.4.& quæst.unica dist. 6.lib.4.Sicut non dicit semper omnimodam similitudinẽ.ut est illud Athanasij.Sicut anima rationalis,&c.Est autẽ in hoc similitudo,quia sicut anima & caro uerè sunt in hoie & realiter,& ita natura diuina & humana uerè & realiter sunt in Christo,& sicut unita sunt inter se in homine.Anima quoque tanquam actus & forma perficit materiam & cõstituunt humanã naturam,ita& in Christo. Item sicut anima & caro in homine dant toti denominationem hois, ita anima & caro dant eãdem denominationẽ verbo,ita quod uerbũ propter animam & carnẽ in quibus subsistit uerus est homo.Potest etiam habere & hunc intellectum,sicut aia rationalis & caro sunt uerè unita in hoie,ita Deus, ideſt suppositum diuinum habẽs se uerè & realiter humanam naturam,animam.s.& carnẽ. Propter quod dicitur, homo unus est Christus.In hoc autem est dissimilitudo quia anima & caro coniunćta, & hoc in aliis a Christo sunt persona, hoc est cõpositũ ex eis,humana, scilicet natura est persona,non sic in uerbo.Item anima,& caro sunt partes hominis quem denominantinon sic in uerb.Non.n.sunt partes uerbi,quod ab eis denominatur homo. Occam & Gabr.vbi supra.

SIGNVM quãtum est in se, importat aliqd manifestum quo ad nos,quo manuducimur in cognitionem alicuius occulti,secundum S.Thom.4.senten.di.1.q.1.ar. 1.Signum proprię est quædam parua significatio indicans totius rei qualitatẽ, sic dicimus pudoris signum.Est etiam signum opus sculptile,& ad alicuius animalis effigiẽs formatum.Vnde & signa & tabulas pro celatis operibus atque depictis dicimus. Hinc duodecim signa cœlestia,quæ in zodiaco sunt,quia notę quorundam animalium sunt, ut aries, taurus,gemini,cancer,leo, uirgo, libra, scorpio, pisces, &c.

SIGNA bona & mala hominum in statu salutis & damnationis existentium ponit Gerson par.4.tract.de signis bonis &malis.Vnum signum malum, est uelle p se ipsum semetipsum cognoscere,spernendo aliorum consilium,quasi melius cognoscat se & sua quam alius quicunq;. Alterum signum simile huic,est negligere regulas.Euangelicæ legis,aut etiam rectæ rationis. Alterum, est multiplicare nimis consilia,dum non quiescit homo in hoc,uel in illo cõsilio.Alterum,dum homo diligit laudantes se,& fugit inculpãtes se,seu redarguentes. Alterum simile signum,est quęrere se super omnibus rumoribus dictis de eo aut præsumptis, excusare laudes suas pręferendo, & alios deijciẽdo,quasi sit hoc in utilitatẽ Reipublicæ nõ in suam superbiã. Alterũ est ve lut oppositũ priori,negligere penitus famam

mam suam sic uiuendo quasi cunctorū uerba uel iudicia despiciat, quod utique procedit ex falsa libertate, uel inconsulta patientia, dum non facit homo quod in se est pro conseruatione famæ suæ. Alterum est præponere iudicium suum nouum priscis sanctorum patrum institutis, quasi non habuerint notitiam uel experientiam talem qualem ipse habet. Et hoc signum maximè fallit in moralibus seu agibilibus, in quibus sancti patres diligentissimè laborarunt, quorum sententiæ magis intrandę sunt, etiā ubi nō apparet manifesta ratio. Signum malum, feruor inquietus & malè cuncta ministrat impetus, & quia uitium præceps, uirtus tarda & matura. Signum malum, scrupulositas nimia & conturbata, hæc prouenit ex negligentia nolente q̄rere, uel ex superbia nolente accipere sapientiorum consilia, nec conscientiam suam captiuitate ui eisdem cōformetur. Signum malum, utrobique præsumptio & desperatio de diuino auxilio, præsumptio tenuit cooperari Deo, desperatio autem nō expectat cooperationem Dei secum. Medium iter, est sic operari ut totum gratiæ diuinæ tribuatur, & sic de gratia confidere quod nō deseratur operatio faciēdo quod in se est. Signum malum, gloriatio in infirmitatibus & defectibus, p̄sertim culpabilibus, quasi Deus mittat eos ne magnitudo uirtutum extollat mentem, & ob hoc uelit superbire unde humiliari debuerat, ob hoc p̄terea negligenter agere ad tollendum defectus huiusmodi, nec super his debitè pœnitere. Signum malum, offerre Deo opera sua uel gratias quasi dignum aliquid habeant ex persona operantis, & non potius sint fœditates quasi pannus menstruatæ, aut sicut panniculi leprosorum, qui per cōtinuam saniem defluēntem sordidantur. Signum malum, quęrere nimis consolationes spirituales, & de earum carentia murmurare uel impatiēntem esse, hoc est, de prouidentia diuina minus humiliter sentire. Signum malū, post peccatum sic irasci sibi, sic indignari quasi fuerit in potestate sua stare, propterea non statim resurgere ad auxiliū ex alto, sed in se ipso miserè cōtabescere. Signum malum, desidię post peccatum sic sibi blandiri, sic negligere, quasi sit humanum peccare, nec hoc magnipendere p̄sertim quia patet statim medicina per contritionem uel confessionem hoc enim peccare in speciem taliter abstinere debeamus a peccato, quasi nunquam pateret remissio, ut in morte. Signum malum, peccatum ideo fugere quia postea confitendum, & magis dolere super hoc quam sup offensa Dei, p̄ponitur itaque honor proprius honori diuino. Signum malum, desperatio de aliorum saluatione, quasi nihil utiliter fiat eis, uel prædicando, uel monendo, hoc enim redundat in iniuriam medici omnipotentissimi, sapientissimi & optimi. Signum malum, collætari uel ridere sup aliorū defectibus. Non enim hoc fieret sic ab eo, qui se iudicaret similiter & magis deliquisse. Signum malum, indignatio ad peccatores, quibus debetur compassio. Oritur nimirum hæc indignatio a reputatione iustitiæ proprie, quasi nunquam eum perpetrare similia conungeret, ad idem spectat correctio cum exprobratione, uel execratione & contumelia. Signū malum, uelle carere tentationibus, utpotè uelle sic in mente & corpore quietari, uelut innocens Adam. Signum malum, iudicare se esse in gratia cum certitudine, nisi per reuelationem claram habeatur, cum sufficiat pro statu præsenti probabilis coniectura. Nescit quippe homo an amore uel odio dignus sit. Nescit homo an opera sua acceptātur corā Deo. Signum malum, studere cōtemplationi uel ad curiositatem sciendi quid est, uel ad solam uoluptatem, & non principaliter ad humilitatem, & ad Dei dilectionē sincerius exercendam. Signum malum, iactantia de stabilitate in hoc uel in illo bono proposito quæ dicere facit, Mallē mori, mallem omnia mala pati, quā hoc malum facere, uel ab illo malo resilire. Nollem habere totum mūdum, & hoc bonum amittere. Signum malum, gloriatio de conseruatione exterioris hominis ab occupationibus peccatorum carnalium, si derelinquitur interior homo in conculcationem uitiorum spiritualium. Signū malum, affectio carnalis ad aliquid,

ed by Google

quid, dum tractandum est sincerum Dei negocium, quemadmodum scilicet in cõfessione habenda libentius auditur pulcher, quam turpis, iuuenis quam senex, mulier quam homo, peccatum carnale quam spirituale, &c. Signum malum, prædicare, uel quicquam aliud laudabiliter facere, dum arridet fauor & plausus, & dum cupiditas lucri mouet, non ueritas. Signum malum, si quis mauult rem aliquam per se fieri minus bene, quã melius per alterum, nisi ratio altera cõcurrat proprij meriti, uel exercitationis uirtuosæ. Signum uniuersaliter malum, est quod contradicit signo Christi. Hæc signa latiùs declarat Magister Ioan. Gers. ubi supra.

SIGNA PRAEDESTINATIONIS. Vide in dictione. PRAEDESTINATIO.

SIGNVM significare gratiã. Vide in dictione, SACRAMENTVM: Similiter quid sit signum efficax.

SIGNA inexistentis gratiæ. Vide in dictione, COGNITIO.

SIGNIFICARE est aliquid intellectu repręsentare, fit hoc per uoces, fit per colores uel species colorum, fit per obiecta quorumlibet sensuum: fit per ænigmata figurarum in scripturis sanctis, fit per reuelationes mysteriorum, ut scribit Gers. trac. 2. super Magnificat.

SIGNIFICATIO est excogitationis formatæ per signa, per uerba demonstratio, & fit potissimè per locutionem, quæ est uocalis prolatio, cum intentione significandi uel proferendi, quare non est irrationalium.

SYMBOLVM est omnium credendorum ad salutem spectantium compendiosa collectio, ut scribit Gers. in compendio Theologiæ tractat 1. de articulis fidei. Quoniam (ut ait Cassianus lib. 6.) quicquid per uniuersorum diuinorum uoluminũ corpus immensa diffunditur copia, totũ in symbolo colligitur breuitate perfecta. Dicitur autem symbolum a sin, qđ est con, & bole quod est sententia, quasi collectio sententiarum. Vnde symbolũ est plurium sententia simul constituta, ut ait sanctus Bonauentura. Vel [ut alij uolunt] dicitur a sin. quod est con, & bolum quod est frustum, quasi frustrorũ, id est, capitulorum, uel particularum fidei collectio: à sin, quod est con, & bolos particula uel morsellus, quasi particularum collectio, ut dicit Gabr. distinct. 15. qõ. unica, art. 1. lib. 3. Hinc symbolum Apostolorum dicitur, quod quilibet eorum particulam aliquam, quasi bolum suum apposuit. Et licèt omnia credenda in scriptura canonica contineantur, tamẽ quia latissima est, Apostoli, per quos fides modò annunciata est priusquam in omnem terram diuisi sunt, quasdã principales ueritates à fidelibus credendas, ad quas reliqua facilè reduci possunt simul coadunarunt, ut sic a fidelibus facilius & caperentur, & memoriæ commẽdarentur. Hæc autem collectio symbolum Apostolorum nominatur. Cuius symboli partes siue articuli distinguunt dupliciter, secundum Docto, communiter, scilicet. Vel secundum credita, uel secundum auctores ipsum coordinantes. De hoc diffuse poteris uidere Gabr. ubi sup. Et sanctum Bonauent. distin. 25. qõ. 1. lib. 3. & quid unusquisque Apostolorũ addiderit. Et symbolum Apostolorum dicitur maius [ut idem dicit sanctus Bonauentura] non quantum ad conuenientiam uerborum, sed quantum ad continentiam articulorum, & quãtum ad auctoritatem componentium. Maioris enim auctoritatis est quam alia duo, scilicet: Niceni, & Athanasij, quæ addita sunt ad maiorem fidei explanationem, & hæresum confutationem, ut latiùs uidere potes apud sanct. Bonauentu. & Gabr. ubi supra.

SYMBOLVM ATHANASII præcipui doctoris ordinatum est contra errorem Arrij, unde maximè exprimit diuinæ essentiæ unitatem & personarum distinctionem. Quandoque Christus est æqualis patri secundum diuinitatem, & minor secundum humanitatem, in quo errauit Arrius.

SYMBOLVM NICOENVM ordinatum est ad cõfutandum multarum hæresum errores, scilicet Manichæi, qui posuit duo principia. Vnum bonorum & spiritualium. Aliud malorum & corporalium. Vnde cõtra eum dicitur expresse. Credo in unum Deum sequitur: factorẽ cœli & terræ

terræ uiſi.om.& in,&c. Item contra erro rem Arrij additur, & in unum Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ filium Dei vnig. uſque,per quem omnia facta ſunt. Item cõtra errorem Euticetis & Neſtorij, qui dixerunt Spiritumſanctum ſeruũ Patris & Filij,additur, & in ſpiritumſanctũ Do minum & uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit,&c. Et propter errorem Græcorum dicentium Spiritumſanctũ à ſolo patre procedere,additur. Qui ex patre,filioque procedit. Item cõtra quorundam errorem qui dicebant Prophetas ſicut fanaticos ſiue ſurreptitios locutos fuiſſe, additur. Qui locutus eſt per Prophetas. Non tangit autem hic, hoc ſymbolum de deſcenſu ad inferos: quia nulli uel pauci circa hunc articulum errauerunt. Legitur autem quotidie ſymbolum Apoſtolorum in primis, & cõple tis ſecretè, quia conditum eſt fide nondum publicata,ſed publicanda. Sed alia duo apertè leguntur certis diebus:Nicenum in Miſſa, & Athanaſij in primis, qa compoſita fuerunt fide iam publicata. Et hæc Bonauent. & poſt eum Dominus Præpoſitus Gabriel diſtinctio. 15.q. unica,ar.1.lib.4.

SIMILITVDO eſt relatio æquiparantiæ,nõ tamen ſemper denominat utrumque extremorum, ſed tantum quando forma eſt æqualiter,& eadẽ ratione in utroque extremorum,ex S.Thom. prima par.qó. 4.art.3. Et quomodo differat ſimilitudo ab imagine, uide in dictione:IMAGO. Et aliqd poteſt eſſe ſimilitudo alterius duobus modis. Vno modo in eſſendo,& in perfectione quidditatiua. Alio modo in repræſentando,& in ratione repræſentatiua,ut ſcribit Petrus de Aliaco di.2.q.3. art.1.lib.1. Primo modo maior eſt ſimilitudo inter quamcunque creaturam & aliam quam inter creaturam & Deum, immo ſecundum aliquos,inter Deum & creaturam eſt infinita diſſimilitudo, iſto modo eſt tamen ſimilitudo, & maior inter aliquam creaturam & Deum,quam inter omnem creaturam & aliam, licèt non ſit ita de omnibus generaliter. Vnde eſt triplex ſimilitudo. Prima eſt maior colligantia creaturæ ad Deum, quia ſcilicet creatura eſt effectus, & cauſa relucet aliquo modo in effectu,ratione cuius qa ex notitia creaturæ dicitur in cognitionem Dei magis quam ex notitia huius creaturæ in notitiam alterius cuius non eſt effectus, nec habet talem colligantiã ad aliam.Alia ſimilitudo eſt ex hoc,quia omnis creatura ex quo omnẽ ſuam perfectionem recepit a Deo,eſt medium cognoſcendi perfectionem Dei, & ſic pfectior creatura, perfectior Dei ſimilitudo exiſtit, ſicut de naturali perfectione patet in homine,qui dicitur imago Dei, & de mortali perfectione, puta in homine iuſto,in quo plura relucent de Deo. Tertia ſimilitudo eſt per prædicationẽ, quia ſcilicet multa prædicata perfectionalia prædicantur de Deo & creaturis,& plura de Deo & una creatura quam alia. Omnis autẽ ſimilitudo quam habemus de Deo, in infinitũ differt ab entitate & perfectione Dei,& ideo omnis cognitio quã habemus de Deo, in infinitũ differt in ratione cognitionis ab entitate Dei,& in ratione cognoſcibilitatis: ita qđ entitas diuina in infinitum magis eſt cognoſcibilis, quam hæc cognitio ſit cognitio. Hæc Aliacen.ubi ſupra.

SIMILITVDO duobus modis attenditur, ut ſcribit Sanctus Bonauent.lib.4 diſt.1. circa textum. Vno modo ſecundũ unius rationis proprietatem, ſiue naturæ participationem. Alio modo ſecũdum unius formæ comparationem. Prima dicitur ſimilitudo proportionis. Secũda dicitur ſimilitudo proportionalitatis, & ſacramentum gerit ſimilitudinem gratiæ ſecundo modo, non primo mòdo, pro eo quod ſicut aqua abluit carnem,ita gratia mundat animam,& ſicut oleum lenit exterius,ita gratia interius.

SIMILITVDO Dei eſt duplex [ut ſcribit S. Bonauent.diſt.7.quęſt.2. lib.2.] ſcilicet. Aequiparantiæ ſiue æqualitatis, & imitationis. Similitudo imitationis poteſt appeti ordinatè, & inordinatè. Ordinatè, ut appetatur ſimilitudo in his quæ nr̃æ ſunt aptitudinis, & diuinæ acceptionis: cuiuſmodi ſunt perfectiones & decores uirtutum.Inordinatè uero,ut homo appetat id quod non decet, uel quod Deo non placet, ut ſi appetat hominibus præeſſe, uel ſe de aduerſarijs uindicare. Simi

litudo

litudo æqualitatis nullo modo pōt appeti ordinatè, sed aliquo modo est appetibilis, aliquo modo nō. Nam omnimoda similitudo non est appetibilis, quia non pōt cadere in cognitionem siue intellectum, & ideo nec in appetitu, & si qs fingat non appetit æqualitatem, sed suam fictionē. Alio modo est similitudo æqualitatis in aliqua conditione, vt in Domino præsidentia, scientia, & sic credo[inqt Bonauen.]quod potest appeti. Et ut idē ait, diabolus quodammodo petijt similitudinem imitationis, quodamodo æqualitatis, Ipse enim appetijt aliis præesse, sua tamen auctoritate, & hoc fuit imitationis, & obtinuisse hoc aliquando si stetisset, quod aut propria auctoritate, ita quod sine meritis & sine datore, ita qđ nulli subesset, hoc est solius Dei, & hoc est æquiparantiæ. Et ita patet quid appetijt, & patent multę auctoritates sanctorum, quia Grego. dicit quod appetijt esse sui iuris, ita quod nulli subesset. Bernardus dicit quod appetijt æqualitatem potentię. Ansel. quod appetijt præesse sine meritis, & omnes verum dicunt, & diuersę auctoritates circumloquūtur, hoc est, quod præesse omnibus propria auctoritate. Et quod dicit quod Lucifer appetijt omnimodam æqualitatem Dei, hoc debet intelligi[ut vult Sco.]appetitu desideratiuo, quod idem est cū appetitu simplicis complacentię. Non potuit autem appetere ipsam æqualitatē appetitu Dei electiuo, qui est[secundum Scot.]appetitus efficax. Ex quo patet quod doctores idem dicunt, tamē alijs verbis. Mens præterea comparata ad Deum sicut ad donum sanctificatiuum, sortitur nomen similitudinis Dei, quia[ut scribit Gerson tract. 7. super Magnificat.]per hunc modum particeps eius esse pōt, & hoc plus aut minus secundum exuberantiam gratiæ gratum facientis, cum tribus Theologicis uirtutibus in via, aut tribus doub. aut actibus in gloria.

Simonia quam muneralem ambitū uocat Paulus Cortes. li. 4. di. 5. & 6. suarum sententiarū, est studiosa cupiditas uel volūtas uendēdi uel emēdi spiritualia, vel spiritualibus annexa, pro, uel per temporalia, ut dicit Glos. 2. q. 1. in principio. Dea videatur Dns Præpos. Gabr. di. 13. q. 2. ar. 3. li. 4. & lect. 28. canonis. Diffinitur autem per actum interiorem, scilicet voluntatis, vt cum dicitur, studiosa voluntas. Secūdō per actum exteriorem, cum additur, vendendi uel emēdi. Tertiō per obiectum, cum adiungitur, aliquid spirituale vel annexum spirituali. Et sicut habitus uirtutum & uitiorum cognoscuntur per actus, ita diffiniuntur per suos actus. Est igitur[vt dicit Gabr. di. 13. li. 4. vbi sup. simonia uitium uoluntatis, non intellectus & species auaritię, licet etiā possit concurrere uitium intellectus, sicut frequenter errorem in uolūtate præcedit, comitatur vel sequitur error in intellectu, nō tamen ita semper fieri oportet. Potest enim uoluntas per suam libertatem declinare à recto iudicio rationis. Et dicitur simonia a Simone, qui voluit ab Apostolis emere spiritualem potestatem, ut eam viterius posset uendere, & gratiam emere Spiritussancti, quē uidit uisibiliter dari in sacramento confirmationis per mannum impositionem Apostolorum, ut habetur Act. 8 Et recitat Paludensis q. 5. di. 25. lib. 4. Et ideo non solum habuit uoluntatem emendi, sed uēdendi. Ad quem dixit Petrus. Pecunia tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri. A quo dicuntur simoniaci, nō solum qui spiritualia emunt, sed etiam qui ea uendunt. Et secundum hoc patet quod simonia quāuis dicatur a Simone, tamē bene diffinitur per uoluntatem emendi uel uendēdi ipsum spirituale. Si quis tamen uellet solos ementes spirituale simoniacos appellare, ille posset uendentes nominare giezitas, a Giezi famulo Heliseī, qui pro sanitate ad preces Helizei collata ipsi Naamam Syro, accepit munera, ut patet 4. Reg. 5. De quo uideatur & Sanct. Th. secunda secūdæ, quæst. 100. Et Richard. dist. 25. ar. 2. quæst. 2. lib. 4. Et Tho. Argēt. distinct. 25. lib. 4. Volūtas autem emendi & uendendi potest dupliciter accipi. Vno modo præcise sine omni exteriori expressione. Alio modo prout est aliquo modo exterius expressa, puta quia ita solicita est circa hoc ipsa uoluntas, quod verbo, nutu, vel signo exterius insinuat.

Primo

Primo modo non inducit ſimoniam in foro Eccleſiæ, quamuis habens talem voluntatem ſit verè ſimoniacus corã Deo, ſeu in foro. Eccleſiæ, ut ſcribit Thomas Argent. diſt. 25. libr. 4. Secundo, uolũtas facit hominem ſimoniacum non ſolum coram Deo, ſed etiam in foro Eccleſiæ. Et quia iſto ſecundo modo uidetur poni uoluntas in diffinitione ſimonię, quia uoluntas & ſtudioſa dicitur, quãdo eius ſtudium uel ſolicitudo apparet exterius uerbo uel ſigno. Et ſtudioſa uoluntas [dicit Richardus] dicitur uoluntas ad effectum deducta, quia quãuis ſimonia mentalis ſit peccatum tamen non obligat ad reñũciationem uel reſtitutionem rei ac quiſitę, extra de ſimonia. Mandato noſtro. Item ſi preces uel obſequium tale fuerit, quod inducit ſimoniam, tunc huiuſmodi preces uel obſequium æquipollet precio, & ideo in talibus precibus & obſequijs quamuis non ſint emptio uel uenditio formaliter, tamẽ ſunt æquipollenter. Vide latius Argentinenſem. Sed de aliqs dicitur, ut ſi uas cõſecratum, uel iuſpatronatus uenditur, tunc reſpectus [vt dicit Durand.] non debet haberi ad conſecrationem, ſic, ſcilicet quod uẽdẽs daret carius ratione conſecrationis, uel ratione connexionis ad ſpirituale quod dam, ſi enim fieret, ſimoniacum eſſet. Et ſi uenditur calix ad uſum conſecratiõis utputa ad uſum alterius Eccleſię, non debet frangi. Sed ſi uenditur, & non ad uſũ conſecrationis, debet frangi antequam uendatur, ut ſiccõſecratio tollatur. Non enim licẽt calicem conſecratum tractari ab homine non conſecratio, & in uenditione nullus reſpectus habeatur ad conſecrationem, ſed ſolum ad materiam, & ad opus artificis. Nam ſi propter conſecrationem carius uenderetur, tunc committeretur ſiomonia. Itẽ ſi quis haberet uillam uel pagum in quo eſſet ſacellum conſecratum, ad quod haberet iuſpatronatus, non debet iſto reſpectu uillam carius uendere, ſi enim faceret, ſimoniam incurret. De miſſa uerò dicendum, quod ſi ille q ſimpliciter & pręciſe emeret uel uenderet miſſam, peccaret, & ſimoniam committeret, nihilominus tamen dicenti miſſam, pro laboribus ſuis poteſt dari pecuniã, uel alias res tẽporalis ſine peccato, quia nemo tenetur propris ſtipendijs militare. Hinc dicit Apoſtolus 1. Corinthiorum 9. Seminãti ſpiritualia habẽtur temporalia. Thom. Argent Ridiculũ tamen eſt dicere [ut inquit Paludenſis diſtinct. 25. quæſt. 5. lib. 4.] quod miniſtri poſſint laborem ſuum uẽdere, ubi opus ſuum quiſquam licẽt uendere non pót. Si quid ergo præcipit miniſter. Eccleſiaſticus diſpenſans ſacramenta, nõ recipit id vt precium operis, uel laboris, ſed ut ſuſtentationẽ miniſtri. Et ita dicendum eſt de officijs cõſequentibus ad ſacramẽta ſuſcepta. De hoc latius Paludenſis. Ita etiam de anniuerſario eſt dicendum: ſicut de præbendis, quod eſt in ſuſtẽtationem uitæ, & recipiendo ipſum obligantur ad faciẽdum, ſicut canonicus ad horas canonicas, beneficium. n. datur propter officium. Et ut idem uult Paludenſ. Oratio nõ eſt facienda pro pecunia, ſed pro Deo, & propter bonum affectum. Si uerò ex pacto pro dicendo pſalterio detur pecunia, eſt expreſſa ſimonia. Item p prædicatione nõ licet pecuniam recipere, ſed licet prædicanti uictũ recipere. 1. Corinthiorum 9. Non autẽ in pecuniæ collatione ſiné prędicationis conſtituere. Sed quid de clauſtralibus, & maximè de monalibus Alemaniç, quę recipiunt res temporales ab his, quas recipiunt ad collegium earum, cum tamen ſtatus religionis ſit ſpiritualis. Dicit San. Thom. de Aquino lib. 4. ſent. diſt. 25. quod quãdo poſſeſſiones alicuius loci religioſi nõ ſufficiunt ad ſuſtentandum plures perſonas quã eas, ſcilicet quas actu habet, tunc poteſt exigi ab illa quę in illo loco deſiderat ſeruire Deo, nõ quaſi precium religionis, ſed ut habeat monaſterũ unde ei poſſit prouideri, & ſic non cõmittitur ſimonia. Si autem ſine grauamine Eccleſiæ poteſt recipi, tunc ſimoniacum eſt aliquid pro receptione exigere, &cęt. Itẽ nec ſepultura debet uendi, ut Palud. ſcribit, & ſupra patet de ſepultura. Item paruula munuſcula quę non corrupta intentione accipiuntur, ad ſimoniam nõ pertinent. Quod eſt contra illos qui dicunt, quod uiſitator nec ſtilum recipere poteſt. Dicitur præterea in diffinitione

ſimoniæ,

simoniæ, spirituale. Vnde spiritualia dicuntur dupliciter. Vno modo quia ordinantur & referuntur ad spiritualem animam: puta, ad animam rationalem, sicut sunt scientia, consilium, & similia, & in uenditione talium non committitur simonia, quamuis alia quandoque in talibus uenditionibus grauiter peccetur.

Alio modo quia ordinantur ad spiritualem gratiam. Et hoc dupliciter. Quia uel talia sunt spiritualia per essentiam, sicut sunt dona gratiæ, & circa hoc non potest committi simonia, quia nec de iure nec de facto uendi possunt. Vel sunt spiritualia causaliter, sicut sunt sacramenta quæ aliquo modo sunt causa spũalis gratiæ, quæ recipienti sacramenta cõfertur in eorum collatione. Et circa hæc potest committi simonia, quia licet non de iure, tamen de facto uendi possunt. In vẽditione talium sacramentorum cõmittitur simonia, cuius triplicem rationem ponit Richard. quia contra sõnem gratiæ est ipsam uendi uel emi, uel quia sacramenta quæ sunt causa dispositiua effectus non potest appreciari, & quia homines non sunt Domini sacramentorũ, sed ministri. De quo latius uideto Richard. dist. 25. art. 3. quæstio. 1. lib. 4. & quæstio. 2. Et sanctus Bonauen. eadem dist. qõ. 3. Palud. eadem dist. & Gab. lect. 28. canon. Vel spirituale dicitur tripliciter, scilicet. Essentialiter, ut gratia, uirtutes. Causaliter, ut sacramenta quæ causant gratiam suo modo. Et effectiue uel actualiter, ut prædicare, corrigere, uisitare, orare & huiusmodi, qui sunt actus spirituales. Rich. & Gabr. Annexum spirituali etiam dicitur dupliciter secundum Sanctum Tho. in 4. Vno modo, quia dependens a spirituali, ut habere Ecclesiastica beneficia, qa non competit nisi habenti officium clericale. Alio modo, quia ordinatur ad spiritualia, ut iuspatronatus, ius decimale, uasa sacra, & similia. Sub precio autẽ comprehenditur omne munus temporale quod pecunia æstimari potest. Et ponit Sanct. Gregor. triplex genus muneris quo simonia cõmittitur, scilicet munus a manu, a lingua, ab obsequio, quæ sunt pecunia, preces, famulatus. Dum ergo pro illis spiritualia conferuntur, ut horũ in tuitu simonia cõmittitur. Põt autem esse quadruplex intuitus ad commodũ temporale in datione & administratione spũalium, ut notat Dom. Cardin. Cameracen. & Gerson in fine tract. de simonia. & post hos Gabr. lect. 28. canon. Primus intuitus potest referri ad commodum temporale tanquam precium rei spiritualis, quasi sit adæquatio ualoris unius rei ad alteram, sicut est in emptione & uenditione in similibus. Secundo potest fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad motiuum principale dandi uel ministrandi spirituali, uel tãquam ad finem ultimum, in quo cõsistit intuitus spiritualia conferentis uel recipientis. Tertio potest fieri intuitus ad cõmodum temporale tanquam ad motiuũ minus principale, uel tanquam ad finem subordinatum sub ultimo fine. Quarto modo potest fieri intuitus ad cõmodum temporale tanquam ad rem debitam iure diuino pro sustentatione illius qui spiritualia subministrat, iuxta doctrinam Christi & Apostoli. Dignus est operarius mercede sua. 1. Timoth. 5. & Lu. 10. Primus & secundus intuitus sunt uere simoniaci ac iure & humano. Si autem feratur intuitus tertio & quarto modis, sic potest esse licita, meritoria, & a simonia penitus aliena, hoc attento quod seruetur illud Apostoli. 1. Thes. 5. Ab omni specie mala abstinere uos, ut non exerceantur spiritualia, nisi prius dentur temporalia, aut si turpiter exigantur cum scandalo, & auaritiæ nota. In quibus utique casibus suspecti possunt haberi de simoniaca prauitate. Ad hoc bene loquitur. Prosper in de uita contemplatiua. Sacerdos cui dispensationis cura cõmissa est, non solùm fine cupiditate, sed etiam cũ laude pietatis accipit a populo dispẽsanda, & fideliter dispensat accepta, ut unde pauperibus subministret, inde & ipse tãquam pauper uoluntarius uiuat. Et sequitur. Quid est aliud de Euangelio uiuere, nisi laborantem inde ubi laborat necessaria uitæ recipere &c. De simonia latius legere potes apud Gersonem, Gabrielem & alios supra allegatos. Sed si quis obijceret de matrimonio, &c. Dicendum quod pactio in contractu matrimonij

monij nõ debet fieri pro sacramento matrimonij, nec pro benedictione cõtrahentium: quia cum illa sunt spiritualia si præcise pro illis exigentur res temporales, tunc cõmitteretur simonia, sed quia contrahentes indigent rebus temporalib. ió pó fieri talis pactio in matrimonio. Possumus insuper de simonia loqui dupliciter. Vno modo sm se, ut nõ includit hæresim propriè dictã, & tunc nó est maximũ peccatorũ, sic. n. ẽ species cupiditatis seu auaritiæ. Alio modo pót accipi simonia ut includit hæresim propriè dictã, & tũc dicitur ꝙ ratione suę radicis (sm Rich.) quæ est in affectu, est maximum omniũ peccatorũ. Vide de hoc latius Gab. di. 24. q. 2. ar. 3. dub. 2. lib. 4. & lect. 28. can Et simonia [ut scribit Pet. Palu. in 4 di. 25. quæst. 5.] est crimen Ecclesiasticum: propter tria quibus distinguitur a ciuili uel seculari. Primò, penes materiã uel obiectum, quia in Deum commissum est Ecclesiasticum, ut hæresis. in proximum autem ciuile, ut homicidium. Secundò, penes cognitionem, quia eius cognitio ad iudicem Ecclesiasticum pertinet. Tertiò, penes pœnam. C. de episcop. & cleric. autem Cleri. in gloss. Vnde de omni debito personali pro quo potest agi ad pœnam Ecclesiasticam, qui non soluens debitum, monitione præmissa potest excommunicari, uel posse agi coram Iudice Ecclesiastico. Dicitur autem simonia hæresis propter similitudinem actus, uel quantum ad aliquos discipulos Simonis, qui una cum magistro credebant donum Dei pecunia possideri. Hæc Paludensis.

SIMONIACVS à simonia dicitur, & est qui uitio simoniæ laborat, & talis de iure est excõmunicatus, ut uult Gerson tractat. de simonia, ad septimam rationem, considerat. 4. Is quoque siue sit talis propter ordinis susceptionem simoniace susceptã, siue propter beneficij Ecclesiastici cõsecutionem, irregularis est, quia tales iura decernunt sine dispensatione promoueri ad ordines non posse. Quod credo [inquit Rich. dist. 25. art. 2. q. 3. quarti.] si talis simonia commissa fuit ipso sciente, quia si ipso ignorante, ignorantia inuincibili fuit data pecunia, uel ordinare tur, uel beneficium Ecclesiasticum consequeretur, quamuis statim postquam huius rei notitiam habuerit, teneatur renũciare bñficio sic assecuto, & desistere ab administratione ordinis sic susceptj, quo usq; cum eo fuerit dispẽsatum, irregularitaté nõ incurrit pro beneficij talis assecutione, quamuis secundũ quod cã incurrerit pro tali ordinis susceptione, in quantum in illo non debet ministrare sine dispensatione: non tamen est irregularis simpliciter, quia absq; omni dispensatione in ordinibus antè legitimè susceptis ministrare potest, eo ipso quod dispẽsatum est cum eo ordine quem sic susceptj, potest absque alia dispensatione ad ulteriores ordines promoueri. Et (ut idẽ ait) grauior est simonia in ordine quam in consecutione beneficij Ecclesiastici. Vide latiùs Richar. Non autem omnis simonia irregularitatem generat, ut habet Paluden. Vt si quis uendat aquam benedictam uel panem benedictum, uide eum & de pœna simoniæ. q. 5. di. 25. lib. 4. & de dispensatione Nec prætereũdum est quod scribit Gre. quod Ecclesiasticis deseruientibus utilitatibus Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, & ergo si in talibus respectus ad munera siue à manu, siue à lingua, siue ab obsequio erit simonia. Corollarium, nullum obsequium qualecunq; honestũ potest prætermitti per modum cõditionis, uel pacti in spiritualium collatione. Itẽ beneficiorum collatores, uel patroni in collatione, uel pẽsentatione obsequia personalia, uel officia secularia, uel pces & uniuersaliter quæ non dignificant personã principalitaté attendentes, quæ ad personæ idoneitatẽ sunt cum his qui ob talem respectũ recipiunt certissimè simoniaci, & nisi pœnituerint finaliter cruciãdi. Et presbyter [ut idem dicit & habet. 1. q. 1. c. presbyter] si per pecuniam Ecclesiam obtinuerit, non solum Ecclesia priuetur, sed ẽt sacerdotij honore spoliatur, uide alias. Item serui seruorum Dei gladio spirituali, puta excommunicationis uel alio Christi pauperes feriẽtes ob spem tẽporalis lucri, uel potentes ob timoris, uel cuiuscunque huiusmodi fauoris causam corrigere negligentes, uel

vel iustè uel iniustè percussos absoluere renuentes, nisi habita pecunia, sunt indubiè in malitia simoniaca, &c. Item Richar. dicit, licet prælato dicere alicui, ego tibi prouidebo de beneficio competenti, si mala opera declinando, & bona opera faciendo, te beneficio Ecclesiastico reddideris dignum: talis enim conditio est ad honorem, & reuerẽtiam Dei. Vnde per supradictam promissionẽ prælatus non tam obligat suscepturum beneficium quam inducit ad faciendum illud, quod tenetur facere per legem diuinam, &c. Pauca de simonia sufficiant, de ea non parum multa scribit, Antoninus part. 2. tit. 1 c. 4. & 5. Paluden. Richar. S. Bonauen. Gab. & alij, & Gerson. Et de pœnis simoniacorũ uide Antoninũ ubi sup. §. 25. summæ, & alios quæ singula, & multa tractantur apud summistas.

SIMPLEX vel simplicitas, notat Guil. Sco. dist. 8. li. 1. sẽté. dicitur quasi sine plica, eò q̃ caret partibus. Et differũt ista tria vnitas, identitas, simplicitas. Nã unitas opponitur diuisioni. Idẽtitas distinctioni. Sed simplicitas compositioni. Capit, & simplex aliquando pro uero, & sincero, sicut ecõtra duplex pro fallaci. Pro illiteratis accepit Gers. trac. de simplificatione cordis notula. 16. cũ ait: Simplices sine literis rapiunt cœlum, ubi literati, & cõquisitores huius seculi, ubi perscrutatores maiestatis, aut inanes remanẽt, aut opprimuntur à gloria, qui quãdoq; minus erãt, q̃ literati. Vnde idẽ dicit de directione cordis, quenit inde fortassis, quod multi rurales, & idiotę sępè citius operãtur suã salutẽ sine offendiculis erroris, & absq; deuiatione præceptorũ diuinorũ, & ecclesiasticorũ, p̃p firmã, deuotam, & humilem spem, quam in diuino habent auxilio repositam, quam clerici & literati, & alij quotidianis exercitati lectionibus, & sermonum auditionibus, qui plerunque facilius errore & delio periclitantur. Gerson.

SIMPLICITER simplex dicitur per carentiam cuiuslibet compositionis intrinsecè, ut angelus. Gab. dist. 8. q. 2. li. j. Itẽ anima intellectiua dicitur simplex, & accidentia dicunt simplicia intensiue & extẽsiue indiuisibilia. Dicit etiam simplex per carẽtiã omnis compositionis, & cõponibilitatis intrinsecè, & extrinsecè, &c. & sic nulla creatura est simplex, sed solus Deus. De quo multa uide Gab. di. 8. q. 7. li. 1. Et Dũm Card. Camer. q. 5. li. 1. sententiarum, quomodo Deus sit simplex, &c. Vel simpliciter simplex (ut notat Brulifer dist. 8. part 2. q. 1. li. 1.) est illud quod non est resolubile, in aliqua ipsius positiua seu cõstitutiua, sed ultima resolutio stat ad ipsum, ut est cõceptus entis secundũ doctorẽ subtilẽ. Et est duplex simpliciter, scilicet, Physicũ, & Metaphysicũ. Ens simpliciter simplex Physicũ est illud, quod nõ est resolubile in partes essẽtiales ipsius cõstitutiuas, sed ultima resolutio stat ad ipsũ, ut materia prima secũdũ Philosophũ é simpliciter simplex, & vocatur. Ille, id est nudata ab omni forma. Sic eodẽ modo ultima forma adueniens alicui est simpliciter simplex, & sic anima mea intellectiua é simpliciter simplex, nõ eñ componitur ex re, & re, sed sic est forma quod nihil habet de materia, sic etiam materia prima sic est materia, quod nihil habet de forma. Ens verò simpliciter simplex Metaphisicũ est illud, qđ nõ includit aliquos cõceptus priores quidditatiuos ex quibus cõponitur, uel in quo resoluit, ut é cõceptus ultimæ differentiæ. Et est duplex. Quidam eñ est cõceptus simpliciter simplex q̃ditatiuus, ut est cõceptus entis. Alius est cõceptus simpliciter simplex qualitatiuus, ut é cõceptus ultimæ differẽtiæ. Vltimæ eñ differentiæ sic habent cõceptus qualitatiuos, ut sit aliq̃d de quo dicãtur in quid, nec quod de ipsis prædicetur nisi denominatiuè. Summè simplex é illud, qđ nõ est cõpositũ, nec aliquid est componibile sibi, nec ipsum é cõponibile alicui. Defectu primę particulæ nulla substantia corporea est, summè simplex. Defectu secundæ particulæ nullus angelus é summè simplex, q̃a aliq̃d est cõponibile secũ, cõpositione accidẽtis: utpote, intellectio, uolitio. Defectu tertiæ particulæ, ultimum accidẽs nõ é sũmè simplex, q̃a ultimũ accidẽs nõ p̃t recipere aliud accidẽs, alioq̃n

non esset vltimũ, & nisi ipsum esset cõponibile cũ altero non esset accidẽs. Et quãuis in creaturis inueniatur aliquid simpliciter simplex, non tñ inueniatur aliqd summè simplex. Omne.n creatũ, vel est compositum in se vel cõponibile cũ altero, vel aliud cum ipso, sicut cum angelo cõponitur sua intellectio & volitio. Solus aũt Deus est summè simplex, quia simplicitas est quædã perfectio secundum Theologos. Omnis aũt entitas importans perfectionem remouẽda est à Deo, & quantò res est simplicior, tãtò est nobilior, quamuis in rebus corruptibilibus hoc sit falsum. Vnde totus homo melior est & nobilior q̃ sola anima, intelligitur in rebus incorruptibilibus, vt in Deo & in angelis. Item simplex dicitur omne incõplexum, quod potest intelligi terminans primã operationẽ intellectus qui est simplicium, vel incomplexorum apprehentio, siue cõponatur ex rebus vel conceptibus quidditatiuis siue nõ. Et illo modo homo est simplex. Itẽ triplex est actus intellectus. Primus est simplicium apprehensio. Secundus est compositio & diuisio. Tertius est discursio. Hæc Brulifer vbi supra.

SIMPLICITAS à simplex. A quo summa simplicitas quæ soli Deo est propria, vt dicunt S. Bona. dis. 8. q. 2. li. 1. concordat Alex. de Ales 1. par. & Tho. & Rich. Nã summa simplicitas est, quod nullã compositionem habet partiũ, nec dependentiam, nec multiplicationem formarum siue actionum, nec alteri est componibile, nec aliquid sibi cõponi potest, & hæc essentialiter summa simplicitas soli Deo cõuenit, & hoc ratione primitatis & ratione perfectissimæ bonitatis & ratione infinitatis, vt latiùs declarant ipsi. Est & simplicitas virtus ad quam pertinet directè præseruare se à deceptione secundũ B. Tho. 2. 2. q. 111. ar. 3. Et simplicitas duplex est. Quædam. n. est contraria discretioni, quæ reprobatur, quædam contraria dolositati, quæ bona est, de qua in Euãgelio. Estote simplices sicut columbæ. vnde Greg. li. 1. mora. tractans illud. Estote prudentes, vtraq; bene in admonitione conuertit, vt simplicitatem columbæ astutia serpẽtis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas tẽperaret. Et Hierony. super Osee: Prudẽtia absq; simplicitate malitia est, & simplicitas absq; ratione stultitia nominatur. Nec vlla virtus (inquit Bernardus in sermo. 25.) magis necessaria est omnibus nobis in conuersionis initio, quam simplicitas humilis, & grauitas verecunda. Et Beda. Simplicitas sine rectitudine dissoluta est & stulta. Rectitudo aũt sine simplicitate austera nimium existit & dura, verùm vtraq; virtus coniuncta perfectum reddit hominem.

SIMPHONIA dicitur musicum instrumentũ, quale sibi vendicauerunt specialiter ipsi cęci (vt scribit Gerson par. 3. trac. 1. de canticorum originali ratione.) Hæc sonum reddit dum vna manu resoluitur rota paruula thure linita, & per altera applicatur ei cũ certis clauibus chordula nenierorum, prout in citharia vbi pro diuersitate tractuum rotæ, varietas armonię dulcis amœnaq; resultat. Huic simphoniæ quid aptius comparandum reputabimus quam nostrũ cor assiduè se mouens, ac perinde fantasias agitans, quę si ceditur a motione, nunqua quiescit moto corde. Cor verò si cessat a motu, mori animas continuò necesse est. Latiùs Gerson. Dicitur & simphonia apud Latinos pe. cor. consonantia & musicus concentus.

SIMVLARE est ostendere quod nõ est. Vnde qñ quis (vt ait Scot.) simulat per aliqua facta sibi inesse bona, q̃ non insunt, vt p genuflexiones aut orationes, vel suspiria simulat sibi inesse deuotionẽ quã non hẽt, & hoc pertinet ad hypocrisim. Vnde Augu. Simulata (ait) æquitas duplex est iniquitas. Sic ficta & vota paupertas, nõ est paupertas spiritus, nõ paupertas virtus, nõ amica bonis moribus frugalitas, sed duplex iniquitas, vt inquit Gers. de sollicitudine Ecclesiastici. quia & verè cupiditas est & simulatio. Et est frequẽter mortale nisi ioco fieret. Aut pôt simulare mala nõ inesse. Et hoc dupliciter, aut per signa oppositа exhibita, vt si luxuriosus audiens verbum aliqd carnale & lasciuũ expuat, simulando se castũ,

& similiter hoc pertinet ad hypocrisim: Aut nó ostendẽdo sed occultãdo signa, quę cómuniter sequi solent mala inexistẽtia, & hæc simulatio nó est mala, imo est laudabilis eo modo, quo in malo ali quod potest dici laudabile. Nam vituperabile est malo intus latenti, addere malum signum exterius Est & vituperabile prædicare propriũ peccatũ. Sic em̃ de quibusdã dicitur, quod peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. Vide de hoc latiùs Scotũ, & Gabrielẽ dist. 38. q. vnic. ar. 3. lib. 3. & differt simulo à dissimulo. Simulamus em̃ ea esse q̃ nó sunt. Dissimulamus ea non esse quę sunt, &c.

SIMVLATIO est propriè mendacium in signis factorum exteriorum, ideo semper est peccatum. Sed largè sumitur pro fictione secundum B. Tho. secunda secundæ q. 111. ar. 1. Contingit autem fieri simulationem amicitiæ, vel obsequij tripliciter in statu & professione, in gestu, & operatione, in affectu seu locutione. Hanc triplicem benevolẽtiæ simulationem si quęrimus, in Iuda reperimus erga Iesum (vt scribit Gers. part. 2. ser. in cœna Domini ad Ecclesiasticos, qui incipit: Tradidit Iesũ Iudas Simonis Iscariotis) sicut his tribus modis in genere finxit se Iudas sibi benevolum, scilicet in statu, vt quia Apostolus eius fuit. in gestu, ut quia osculum ei dedit. in affectu, vt quia eum Rabbi nominauit, &c. Distinguit S. Bona. Simulationem quandam cautelæ, quandam doctrinæ, quandam deceptionis. De quo vide in dictione MENDACIVM.

SINDAGIVM, vide in dictione PRAESTATIO.

SYNAGOGA, coadunatio, congregatio, cõtractio, ex σὺν simul, ἀγωγὴ ductio, & ꝑ re & loco capitur: & habet penultimam longam. Vnde synagoga Iudæorũ, quæ repudiata est, & prius electa: demeruit ita priùs fieri, dicẽte Propheta ad Deũ: Quoniam qui elongant se à te peribũt, perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Elongata est, perijt, fornicata est, dispersa est, & repudiata: & Ecclesia Gentium gratis electa sub typo Vasthi superbę, & Hester gratiosæ, vt dicit Gers. par. 3. super Cãtica canticorum, sim psal. 9. Vñ de Iacobus de Valentia Psalm. 106. Synagoga, quæ erat fructifera & irrigua, facta est sterilis & arida: & populus Gẽtilis, qui erat sterilis & aridus, sine lege, factus est irriguus & fructifer: & fructus synagogæ translatus, est in populũ Gentilem, &c. Ita nemo fidelis benedicit hodie synagogã, vt idẽ dicit Psal. 128. nec fęno sacramẽtorum eius cũ sit arida, & maledicta, quia in ea quæ nascũtur, non crescunt in nomine Domini, ideo non crescunt nec virent. Ista sentẽtia, & maledictio data synagogæ, datur omnibus Iudæis proteruis, & omnibus infidelibus persequentibus Ecclesiã, & hæreticis, tam in corpore q̃ in anima. Non eorum ceruices, & perfidia est concisa, & ꝑstrata, & idolatria delata, & omnes ad fidem sunt conuersi. Et synagoga Iudęorum multiplici pœna fuit plena, & punita post mortem Christi, quia dispersi ꝑ mũdũ, & dediti seruituti, cũ vidit Christũ resurrexisse, & Ecclesiã prosperari, ideo confusa manẽs in mendacio. Item ab omni honore detecta cũ perdidit sacerdotium, & hostiã, & sacrificium Et quod ceremonialia, & legalia perdiderunt uirtutem, factaque est infructuosa: quia cum Christo fuerunt mortua, & sepulta legalia. Fuit insuper maledicta à Deo, quia post publicationẽ legãlia fuerunt mortifera, etiam ab omnibus nationibus maledicta, & data ĩ opprobriũ propter mortem Christi, quia vt sic reputati sunt inimici Dei. Id quod latiùs deducit Valent. vbi supra.

SYNESIS Græca dictio est σύνεσις. & est virtus bene iudicatiua de agibilibus secundum legem communem. Gnomi verò secundum altiora principia, scilicet iuris naturalis, ideo est altior secundum Beatũ Thomam secunda secundæ q. 48. cap. finali.

SYNTERESIS Græca dictio est συντήρησις attensio, & conseruatio, & pars animæ, quæ semper aduersatur vitijs, & ꝑpetrata mala continuò arguit, quam Latini Theologi corrupto vocabulo synderesim vocant, cùm syntereſis penult. producta. dicendum est. Huius autem erroris

cauſa fuit quòd Græci literam t ſi, præ ceſſerit in d quantum ad pronuntiationem pertinet, mutant, ut ſcribit Ioánes Caſtronus in vocabulario Græco, & Dominicus Nauus. Et dicitur ſynteresis à συντηρέω, conſeruo, quod ſemper cupiat eſſe à peccato ſeruare immaculata. Et ſynteresis non nominat rationẽ ſuperioré, nec inferiorẽ, ſed aliquid cõmuniter ſe habẽs ad utrãq; ſecũdũ B. Thomã in quæſtione de ueritate, q. 16. art. 1. & actus ſynteresis ẽ remurmurare malo, & inclinare ad bonũ ſecundũ eundẽ, Tho. ibidẽ. Et ſynteresis Græcè interpretat, ſecũdũ aliquos ſcintilla cõſcientiæ. Vn de Gloſſa ſuper Ezech. uocat eã ſcintillã cõſcientię, quę non extinguitur ẽt in peccatore, ut patet in Cain: & ut dicit Thomas diſt. 39 q. 1. art. 3. uocatur ſcintilla, quia ſicut in igne uidemus, quod ſcintilla eſt pars ignis magis elevata, ſic pars animæ ſuprema dicit ſcintilla, qua cũ ſpiritibus Angelicis cõuenimus. Synteresis ergo intelligitur altior ſuprema portione rationis, ut ſcribit Pelbartus li. 2. Roſarij Theologiæ. Et ſynteresis ſecundum Thomam par. 1. q. 79. eſt habitus primorum principiorum practicorũ in nobis naturaliter indutus. Conſcientia uerò eſt actus quo ſcięntia applicatur ad agenda. Vide S. Bonau. diſt. 39. q. 4 li. 2. & Gabrielem eadem diſt. q. unica, li. 2. & Scotum. Synteresi quoq; attribuitur inſtigare ad bonum, & remurmurare malo. De quo uideatur Gab. & Bona. diſt. ult. ar. 2 q 2. lib. 4. & 2. ubi ſupra. Et ſynteresis, eſt quoddã naturaliter inclinans ad bonũ, & remurmuràs malo inextinguibili, & ſic nõ põt eſſe actus rõnis uel uoluntatis, quia nullus talis ſemper eſt in homine, cũ in principio creationis anima ſit tanqua tabula raſa, &c. 3. de anima. Nec eſt habitus aliquis acq ſitus eadem ratione, ſed erit uel habitus innatus inſeparabilis, ab anima ſi ponitur, uel ipſamet potentia ad bonum ne ceſſariò, & naturaliter inclinata.

SYNTERESIS poteſt ſic deſcribi: Eſt potentia nata aſſentire naturaliter principio practico euidenti ex terminis dictã ti, id eſt ſignificati in vniuerſali aliquid operandum, appetendum uel fugiendũ. Dicitur potentia, & per hoc excluditur actus & habitus acquiſitus. Dicitur, nata aſſentire, quia nõ oportet, quod actu aſſentiat: quia etiam potẽtia dicitur ſynteresis dum actu, nullum principium apprehendit. Dicitur naturaliter, id eſt ſtatim apprehenſis terminis, quia non requirit probationẽ, uel diſcurſum ad hoc quod aſſentiat, ſed ex conditione ſuę naturę ſtatim apprehenſis terminis, nõ poteſt non aſſentire de principio practico, quia nõ dicitur ſynteresis reſpectu principij ſpeculatiui, quod ſequitur dictanti, &c. Declarat hoc quod dicitur principium practicum. Dicitur, euidẽti ex terminis, quia reſpectu principij euidentis per experientiam non dicitur ſynteresis, eò q̃ tale principium apprehẽſum poteſt ignorari. Additur in uniuerſali, ad excludendum conſcientiam, quæ eſt concluſionis practicæ, in particulari dictantis. Gabr. diſt. 39. lib. 2. Et ſynteresis quandoque uocatur apex mentis, quandoque ſcintilla rationis, quandoque naturalis inſtinctus in bonũ (ut dicit Ger. par. 3. ſermon. de natiuitate uirginis Mariæ.) Hanc ſynteriſim, nec ipſi uiolatores & conſtupratores animarum dęmones, corrumpere poſſunt, etiam in inferno, quum ad bonum ſtimulet, & ad malum remurmuret. Hinc naſcitur acerbiſſimus ille uermis, q̃ non morietur. Hinc rixa diſcerpens, & diſſipàs (ſupra quam cogitari poteſt) animam felicem dũ ſynteresis impellit ad dilectionem Dei, ſed reproba uoluntas toto odiorum conatu reſilit in aduerſum. Hæc Gerſon. Et ſecundum eundem deſcribitur ſynteresis parte ſecũda, de myſtica Theologia ſpeculatiua, dicens: Synteresis eſt vis animæ appetitiua, ſuſcipiens immediatè à Deo naturalem quadam inclinationem ad bonum, per quam trahitur conſequ motionem boni ex apprehẽſione, ſimplicis intelligentiæ præſentati. Quemadmodum namque ſe habet, intelligentia reſpectu ueri primi, & certi: ita ſynteresis reſpectu boni finalis ſine mixtione malitiæ ſimpliciter præſentati. Vide latiùs eum ibi. Porrò ſynteresis (ut idem ait tra-

tractatu 7. ſuper Cantico Mariæ) eſt naturale iudicatorium vel inclinatio, ſicut alij loquuntur. Sed hoc iudicatorium generaliter attẽditur ad uerum malum, & inclinatio ad bonum: & ſimiliter in uniuerſali, &c. Synteresis ſecundum eundem in compendio Theologiæ, eſt vis motiua ſeu potentia naturalis animę rationalis, quæ ſemper nata eſt figi in ſuperioribus naturaliter mouens & ſtimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in iſtis nunquam eſt errans, nec ſecundum synteresim eſt peccare. Et dicunt aliqui synteresim eſſe conſcientiam vel conſcientiæ iudicũ. Et dicitur etia vis imperatiua, quia ſemper de ſe imperat, & inclinat ad bonum. Alias de synteresi latiùs ſcribit Gerſon. Et synteresis quæ eſt ſcintilla conſciẽtiæ, nõ eſt actus, vel habitus in volũtate. Ité synteresis, quæ eſt ſcintilla rationis, pertinet ad partem intellectiuam rationis. Et eſt synteresis potentia intellectiua, realiter principijs practicis ex terminis euidentibus nata, aſſentire naturaliter. Hæc omnia copioſe tractantur, & declarantur à Gab. diſt. 39. q. unica, lib. 2. Et hæc potentia intellectiua eſt naturale lumen, & naturalis ſcintilla, quæ extingui non poteſt, quia non poteſt nõ aſſentire principio ex terminis euidentibus. Ipſe quoque intellectus eſt in omni anima rationali verius, eſt ipſa anima rationalis. Et vt S. Bona. dicit q. 5 diſt. 39. li. 3. quantum ad actũ poteſt impediri, ſed extingui non pót: quia cũ dicit quid naturale, non poteſt omnino auferri. Poteſt autem (ut idem dicit) ad tempus impediri, ſiue propter tenebram obcæcationis, ſiue propter lasciuiam delectationis, ſiue propter duritiem obſtinationis. Propter tenebram obcæcationis impedit, ne malo remurmuret, pro eo pro malũ creditur eſſe bonum. Sicut in hæreticis, qui morientes pro impietate erroris, credunt ſe mori pro pietate fidei: & ideo remorſum non ſentiunt, ſed magis propter gaudium fictum, & vanum, propter laſciuiam delectationis. Aliquando enim in peccatis carnalibus ita abſorbetur homo, vt remorſus non habeat locum: quia carnales homines, tãto impetu delectationis feruntur, vt ratio non habeat locũ propter duritiem obſtinationis. Etiam impeditur synteresis ne ad bonum ſtimulet, ſicut in damnatis: quia adeò ſunt in malo obſtinati, vt nunquam poſſint ad bonũ inclinari. Et ita synteresis, quantum ad inſtigationem ad bonum ſempiternũ habet impedimentum: & propterea quatũ ad illũ actũ pót dici extincta: nõ tamen extincta ſimpliciter, quia habet alium vſum: ſcilicet remurmurationem. Nam ſecundum illum vſum, ſecũdum quem synteresis habet pungere, & remurmurare contra malum, maximè vigebit in dãnatis, & hoc prout remurmuratio, contra malũ tenet rõnem pœnæ, non prout tenet rationem iuſtitiæ, quia illa remurmuratio erit ad cõmendandum diuinam iuſtitiam, non ad eliciendum fructuoſam pœnitentiam. Hæc Bona. Vnde synteresis remurmurabit in damnatis cõtra culpam, in relatione tamen ad pœnam. Et ſic patet, quod synteresis quantũ ad actum impediri poteſt, nunquã tamen extingui poteſt uniuerſaliter, quantum ad actum omnem, & quantum ad omne tempus. Vide & Gabrielem clarius diſtinct. 39 q. vnica, lib. ſecundo. Et synteresis, & conſcientia pertinent ad rationem, ſicut contemnere, & peccare ad uoluntatem. Similiter & obſtinatio.

SYNONYMA nomina dicuntur, quæ ſub diuerſis uocibus idem ſignificat, ut enſis, mucro, gladius, eadem dicũtur polyonyma. Et ſecundũ Logicos ſynonyma vno modo dicuntur, quia ſignificant idẽ conuertibiliter & eodem modo, ita quod nihil ſignificatur, vel cõnotatur p unum, quin eodem modo ſignificetur, uel connoteẽ per reliquũ Illo modo Deus, deitas sũt ſynonyma, ſimiliter homo, & humanitas, animal, animalitas. Alio modo dicuntur ſynonyma, quæ ſignificãt idẽ & eodem modo, ut ſupra: & prẽter hoc omnes tam imponentes, q̃ utentes intelligũt, quod ſimpliciter idem, & eodẽ modo ſignificant. Et hoc modo Deus & deitas, homo & humanitas non ſunt ſynonyma. Nã impoſitores impoſuerunt

Deus ad significādū simpliciter idē qđ est Deus, hō idē qđ est homo, & deitas ad significandū id quo Deus est formaliter Deus, humanitas, id quo hō formaliter est homo, relinquētes in dubio an id quo Deus formaliter ē Deus sit Deus & an id quo homo formaliter est homo, sit ipsemet homo: & ita an illa sit uera uel falsa: Deus est Deitas, homo est humanitas. Gabr. di. 2. q. 3. lib. 1.

SINISTER contrarium est dexter. Aliquā do significat aduersum, noxium. Virgilius lib. 1. Georgic.

Arboribusq; satisq; nocet, pecorūq; sinister.

Sinistrū aūt quantum ad Auguria pertinet, significat ꝓsperum, qđ nos agere aliqd sinat. Et sinistra manus læua a sino, is, qđ gerere nos dextra manu, quæ aptior est sinat. Et sinistrorsū aduerbiū, significat uersus sinistrā partē, & sinistre. Vnde sinistre intrare dr, qui sine iusto titulo se intrudit ad beneficium ali quod, capiendo beneficiū largè, ut extēdit se ad omnes prelaturas, dignitates, ꝓsonatus, præbendas, officia, & beneficia, curata, & simplicia. Gab. di. 15. quæ. 8. art. 2. li. 4 ubi probat, quod omnes ad Ecclesiastica beneficia sinistre intrātes tenentur de necessitate salutis beneficium resignare ac fructus receptos Ecclesię restituere, nisi eis misericorditer succurratur legitima dispensatione, Nā quicunque non intrat per ostium, sed aliunde, fur est & latro. Ioan. 10. Vide latiùs Gabriel. ubi supra.

SINVS dr illa pars quæ est intra pectora, brachiorumq; complexū. Hinc sinus uestiū appellatur, quales erant tunicæ Romanorū: & laxitas illa super cincturam. Et ꝓ translationē sinus uocātur littora curua ad similitudinē sinus, & quasi brachijs mare amplectentia, à quo curuitas ipsa sinuatio dr. Aliqñ sinus dicitur cōcauitas oculorū, scilicet, palpebræ, ubi lachrymarū cōceptacula sunt propter quādam similitudinem. Aliqñ. capitur pro quacunq; re fluēte ob laxitatē atq; capacitatem. Vnde & retia sinus uocantur. Aliqñ ponitur pro uelo, qđ uentis flantibus curuatur & sinū facit. Sed de hoc Grāmatici. Sed sinus i sacra scriptura locus est, in quo Abraham cū sanctis patribus usq; ad Christi aduētū pstitit. Et dr sinus Abrahæ requies i qua Abraham fuit: & hoc attribuitur Abrahæ, ut scribit S. Bona. di. 1. li. 4. circa text. propter perfectionis fidei exemplum, quasi primarium Vel sinus Abrahæ dr reqes Dei Patris, qui dicitur Abraham: quia summus pater est omnium maximè fidelium, uel sinus Abrahæ est locus quietus Purgatoriū, ut scribit Rich. di. ulti. lib. 4. circa text. de quo uide in dictione LIMBVS PATRVM supra. Et Glos. Luc. 16. dicit: sinus Aabrahæ est requies beatorū pauperū, sed illa est regnū cœlorū, & hæc est uisio Dei. & sic est locus glorię, & Paradisus, ad quem locum nunc optamus, & oramus mortuorū animas peruenire, cùm canitur: Et perducat eas in sinum Abrahæ, &c.

SYNTHOMA potest accipi ꝓ sequela uel infirmitate Vnde Sanctus Bonauen. di. 25. lib. 3. ait: Habitus donorum ordinantur ad sanandum synthomata, sed in patria nulla erit infirmitas: ergo nulla erit donorū necessitas nec utilitas: & paulò sup. Et contra hoc est numerus peccatorum capitalium, & numerus septē synthomarum, siue sequelarum, quę ponit Greg. in Moral.

SYON est mons terræ promissionis fructifer, & interpretatur specula, ad denotādum quod in ea debebat Christus apparere & uideri in cruce, & in ꝑdicatione super quē debebat descēdere ros, & gratia donorū spiritus sācti discipulos, & totam Ecclesiam in mōte Syon in die Pēte costes congregatam: qui quidē ros facit Ecclesiam fructiferam fœcūditate sacramētorū: ita scribit Iacob. de Valen. Psal. 131. & ibidē de mōte Hermon. Et Gers. part. 3. in expositione sup. 5. Psal. pœnitētialē. Syon, inquit, speculatio interpretatur, per quam militans Ecclesia vel fidelis anima intelligitur, quæ nunc Deum per speculum & anigmatę specularī nititur, &c.

SOBRIETAS Græcè σωφροσύνη dr. Et sobrietas propriè est circa potum inebriatiuum. Largè uerò circa omnē materiā secundum B. Thom. 2. 2. quæ. 144. Et sobrietatis

brietatis nomine ét téperantia signifiet tur. Et sobrius est q in cibo & potu tem perãs est, quasi sine ebrietate. Et sobrie tas ſm Paulum Corteſ. li. 3. ſent. ſuarum di. 8 potationũ mensio nominatur, ne ratio languefacta elidatur. Vini. n. copia cerebri naturã quatit, ideoque maximè mulierculas & pueros abſtemios esse debere dicimus quorũ aliæ pp rationis imbecillitaté: alti ꝓpter ætatis feruoré ꝓcliuius ad blandiſſima uoluptatũ genera labãtur. Corteſi. Hanc laudat uirtutẽ Gerſ. part. 4. in ſer. Dominicæ Quadrageſimę cótra ſuperbiam. Sobrietas n. (inquit uinorũ & ciborũ facit ſobriã & eleuari ad Deum, aufert uitia & plantat uirtutes. Vis acqrere ſenſum & ſapientiam, ſobrietas ne ceſſaria eſt. Exemplo Salamonis & Danielis. ſociorumq; eius. Vis habere aiæ ſanitaté, imò & corporis, opus eſt tibi ſobrietate, ſm. n. dictum Sapientis: In multis eſcis erit infirmitas. Et plures gula quã gladius occidit. Vis placare Deum, & de ꝑteritis peccatis ſalutarem agere pœnitẽtiam, ſume ſobrietaté exemplo Niniuitarum & Dauid, ac generaliter omniũ verè pœnitẽtium. Vis ſeruare iuſtã tua hæreditatem in Paradiſo, ſobrietas tibi neceſſaria eſt. Alioquin ipſam perderes exẽplo Eſau, Euæ, & Adæ. Vis claudere portam omnib. uitiis, ſume ſobrietaté, alioquin anima tua omnib. exponetur peccatis. Hęc Gerſ. Et plura apud alios de ea ſcribuntur.

Socivs ꝓpriè dr̃ qui in re ſeria & laborioſa alicuius pars eſt. Vnde ſocij populi Romani dicebantur, ita cũ his fœdere coniuncti, ut pacis & belli participes eſſent. Dicitur autem ſocius, uel qđ ſecet & diuidat laborem alterius: uel qđ eum in re laborioſa ſequatur. Et differunt ſocius, comes, & ſodalis, quod comes eſt qui cum alio ſimulit, & tanquam ducé, ſequitur. Sodalis in rebus leuioribus, & ferè in conuiuijs. Dicunturq́ ſodales, quaſi ſimul edales, ſicut comites, quaſi ſimul euntes. Vel ſodales dicuntur, quaſi ſimul in menſa ſedeant, uel quod inter ſe ſuadeant quod commodũ eſt. Apoſtolus 2. Corinthiorum 1. Sicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis, & conſolationis.

Societas (ut ſcribit Gab. di. 15. q. 11. ar. 3 dub. 10 li. 4.) eſt fraternitas quædã, & cõuentio pluriũ contracta, ab cõmodiore uſum & uberiore quæſtum, ut dũ plures cõueniunt ad ſimul mercãdum, cõponẽtes ſimul pecuniã & labores, & induſtriã ad cõmune lucrũ. Et quomodo illa ſocietas poteſt contrahi, & qñ ſit licita, uide ibidem. In re autem turpi & flagitioſa ſocietas cõtrahi non põt: & ió ad cõmittendũ uſurã, ſocietas contrahi non poteſt, & ſimilibus. Seruãda quoq; eſt æquitas in oibus, damno, ſcilicet & lucro: de quo latiùs Gabriel ubi ſupra.

Societas ſecundum B. Thom. eſt aduunatio hominum ad aliquid perficiendum. Illud multiplicatur, ſecundum illud ex B. Th. opuſc. contra religionis impugnatores. Philoſo. duas ponit primò ſocietates. Ponit iconomicam & politicam. Politica uerò multiplex eſt. Vna ciuitatis perfectæ. Altera patriæ magnæ ſeu prouinciæ. Deinde policias bonas diſtinguit in regnum Ariſtocracia, & Timocraciam. Policiam uerò ſacerdotũ, quæ dudum druydes in Gallia uocabatur: de terminat parté eſſe policię cuiuslibet ꝑfectæ, ſicut & milites, & populi: de hoc meminit Gerſ. tract. 11. ſuper can. Mar.

Sodomia eſt turpitudo, in maſculum facta, ut habetur 32. q. 2. c. Vſus. & ſecundum B. Tho. 2. 2. Sodomia, id eſt coitus maſculorum, eſt ſpecies luxuriæ contra naturam: & Zodoma muta interpretatur, & ideo quia mutos ſine confeſſione conſueuit præcipitare, in ſtagnũ ſulphuris ardentis, cuius fumus tormentorum aſcendit in ſecula (inquit Gerſon parte prima, ſermone facto Conſtantię in die Sancti Antonij.) Vitium hoc cæteris lõgè peius, & flagitioſius. In Sodomitas inuehitur Lactantius, Firmianus libro ſexto, cap. nigeſimotertio, diuin. inſtit. Non poteſt (inquit) hæc res pro magnitudine ſceleris enarrari. Nihil amplius iſtos appellare poſſum quàm impios, & parricidas, quibus non ſufficit ſexus à Deo datus, niſi & ſuum ſexum propha nè ac petulanter illudant, &cæt. Alias

multa de Sodomiæ uitio, & uitiosis, & pessimis illis hominib. dicit, & in trium pho. Veneris pauca annotauimus lib. 5.

Solatium (ut scribit Gers par 3 tra. 3. de canticis, & solatio thomo 3. est mulie bris passio cõsurgens ex pceptione cõiunctionis obiecti conuenientis cũ subiecto conuenienti. Vel sic: Solatiũ est p ceptio conueniẽtis cõiuncti Solatiũ sumitur amplè, ut se extendit ad omnem potẽtiam cognitiuam sensualẽ, rationalem & intellectualẽ, ut dicimus Deũ, & Angelos, & animalia delectari, uel laciari. Solatium appropiatè sumptum, est gaudium, non qualecunque, sed inter anxietates, molestias & dolores, pro ueniens apud hominem secum manentem, ut in fletu sit solatium. Vnde illud:

Solantur miseri sua fata sonis.

Hinc Spiritussanctus dicitur cõsolator, & uirgo, Maria consolatrix miserorum dante Deo, confert. Et solatium quodlibet oritur ex amore: ideo qualis é amoris, talis est solatij bonitas & finis. Vnde sicut duas amicitias duo amores constituunt, sic & duo solatia. Solatium terrenum, animale & diabolicum instar Epicureorum, operatur amor sui usq; ad cõtemptum Dei. Solatium uerò quale desursum, est pium, pudicum, pacificum, suasibile, & misericordia plenum, causat amor Dei usq; ad contẽptum sui. Et solatium in homine multipliciter reperitur iuxta multiplicẽ, in ipso potẽtiam cognitiuam, atq; subiectiuã, quẽadmodũ notauit Christus, exprimens animã, spiritum, carnẽ, dum ait: Tristis est anima mea usq; ad mortẽ: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Solatium infirmæ carnis, est delectatio sensus exterioris, cuius subiectũ é caro aut neruus sensibilis, mediãte spiritu corporali, & subtili, unde consurgit facilitas aut difficultas solatij, iuxta cõplexionis corporalis qualitatẽ accidentalẽ uel innatã. Solatium animæ tristis, quandoq; est gaudium imaginatiuæ, uel cogitatiuæ uirtutis organo corporeo intus utentis. Solatium animæ tristis, quandoque est gaudium rationis, organo corporeo non utentis in actibus suis. Solatiũ prõpti spiritus, est gaudiũ mentis, quæ superior est portio rationis, sic præcedẽs est inferior. Et solatiũ quodlibet in homine repertũ dicitur, aliquãdo solatiũ cordis, aliquãdo solatiũ animæ, aliquando solatium spiritus, aliquando solatiũ carnis, iuxta diuersos à Doctoribus modos utendi prædictis nominibus. Et solatiũ in quibusdam rebus, est quadrifariè, ut in homine. In quibusdam bifariè, ut in brutis. In quibusdam nullo modo, sicut in rebus sine anima. Solatium intrinsece liberum, uel laudabile, nõ inuenitur præter q̃ in utentibus iudicio rationis. Est & solatium deceptorium, quod tot modis oriri pòteſt, quot modis potentiæ apprehensiuæ possunt in apparentijs, & iudicijs suis falli. Et solatium à deceptione, multum auertitur per habitus uirtuales, tam intellectuales q̃ morales, q̃ infusos supernaturales: imò & p naturales, & frequentes solatium inficitur, & deprauatur per affectũ uitiosum, qualemcunque. Hinc dictum est: Excęcauit eos malitia eorum: & omnis malus ignorans: & quot capita, id est affectiones, tot sententiæ. Solatium autem quærendum, est principaliter propter, Deum: ut humilius timeatur, feruẽtius diligatur, & alacrius honoretur. Sic aiebat Propheta, loquens optabũdus Deo: Lætetur cor meum, ut timeat, nomen tuum. Potest tamẽ homo solatium quærere propter se, non tamen principaliter, sed sub Deo: sicut inclinauit Psalmista cor suum ad faciendas Dei iustificationes in æternum, propter retributionem. Hæc & multa alia scribit desolatio Christianissimus Doctor, & Cancellarius Parisiensis Gerson ubi supra. Pauca sufficiant ex multis.

Solennis est quod omnibus annis præstari debet, à solus, & annus, hoc est anniuersarium: quare solennes ceremonias dicimus, quæ sunt anniuersario sacrificio religiosæ. Item sacra solennia, quæ certis & statutis temporibus fiunt. Nec uiris aptè, iungitur dicentes: Solennis uir doctor, quod aliàs arguimus: à quo solennitas.

Solertia est subtilis, quædam in nõ

per

perſpecto tempore medij, ſm Ariſtotelem. Vel eſt habitus ex repentino inuentiens, quod conuenit, ſm B. Tho. 3. ſententiarum, diſt. 33. q. 3. arti. 1. Et ſecundum eundem ſuper poſtilla lectione 4. Solertia eſt quędam ſubtilis, & facilis, & prompta coniecturatio medij, ꝓpter, quod aliquid euenit, & hoc quando nó habet, magnum tempus ad perſpiciendum & deliberandum. Solers eſt qui in omni tempore prudens, quaſi totus ex arte. Et dicitur ingenioſus, & artificioſus, quiq́ue in omnibus rebus prudens eſt. Vnde ſolertia, quorum contraria ſunt in ers, quaſi ſine arte, & inertia.

SOLICITVDO dicitur cura mentis, & inquietudo, quæ mentibus inhæret: & eſt ægritudo animi cum cogitatione, ſecundum Ciceronem lib. Tuſcu. quęſtio. Vel ſolicitudo ſecundum B. Tho. 2. 2. q. 55. ar. 6. eſt rationabile ſtudium adhibitum ad aliquid conſequendum, quod maius eſt, ubi eſt timor: minus eſt ubi, eſt ſecuritas. Et uenit à ſolicito uerbo, quod dicitur a ſolo & cito, quaſi ſolo cito, hoc eſt loco dimoueo.

SOLICITVDO temporalium futurorum ẽ irrationabile ſtudium, quo quæruntur futura tanquam fines, & ultra neceſſitatem prę ſentis uitæ. De qua Chriſtus Matth. 6. Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum. Solicitudo autem tẽporalium tripliciter dicitur illicita, ut ſcribit S. Th. 2. 2. q. 55. ar. 6. Primò quum temporalia quærimus tanquam finem. Secundò, quum in eis procurãdis, adeo ſuperfluũ adhibetur ſtudium, ut homo retrahatur à ſpiritualibus, quibus principaliter inſeruire debet. Tertiò, quum faciendo quis quod debet, timet ne ſibi neceſſaria deſint. De quo Chriſtus Matth. 6. & Lucæ 12. Nolite ſoliciti eſſe, dicentes, quid mãducabimus, aut quid bibemus. Non autem omnis ſolicitudo prohibetur, ſed immoderata. Nam quod moderata ſolicitudo concedatur, innuit Dominus, cùm docuit nos orare, dicendo: Panem noſtrum quotidianum, &c. Nõ ergo prohibetur moderata, & oportuna curatio, & cogitatio de craſtino: ſicut aliqui errantes docuerunt, ſed immoderata. Eſt autem ſolicitudo immoderata tripliciter (ut ſcribit Gabr. lectione 70. canonis) quia uel eſt ſuperflua, anxia, finalis cauſa quærẽdi. Superflua eſt quæ animum impedit a ſpiritualibus, quærẽdis, ſicut quæ ẽ in multa futura tẽpora, quaſi ſemper uicturi eſſemus, & locum manentem hic haberemus, & nõ magis futuram inquirere deberemus. Solicitudo anxia eſt, quę diffidentiam habet de largitate diuinæ prouiſionis: hæc eſt in auaris diuitibus, qui ſemper timent deficere: ideo non ceſſant cum cordis anxietate & parta tueri, & ſuperfluas prouiſiones facere, ac diuitias diuitijs cumulare in præiudicium pauperum, & crebrò in propriæ ſalutis detrimentum, quaſi Deo non eſſet cura de ſuis.

SOLICITVDO principalis quæ eſt rei alicuius, ut cauſæ finalis: hæc eſt quę habetur de aliquo tãquã principaliter intento: propter quod alia intenduntur, & ipſum tanquã finis intenditur. In quo adepto is qui intendit, quietatur: nec id in aliud magis cõcupiſcendũ ordinat, quã habent de cibo, & tẽporalibus homines uoluptuoſi, & pecudum uitam eligẽtes, ut dicit Philoſophus 1. Ethic. ca 3 ſimiles Sardanapalo Aſſyriorum Regi, qui uitam egit in uoluptatibus. De hac triplici ſolicitudine amouere & deterrere uolens Dominus oratione, qua nos docuit petere panẽ quotidianũ, ſolicitudinẽ, inquã, immoderatam increpans. De quo latiùs legito Gabrielem ubi ſupra.

SOLICITVDO quædam eſt Dei, quædam mũdi: una ſpiritualis, altera temporalis, utraq; bona, alioquin culpata fuiſſet uxoratorũ, cũ ſua ſolicitudine conditio. Prima tñ melior atq; diuinior, adeo ut uocatio dici poſſit, ut ſcribit Gerſ. part. ſecũda, de ſolicitudine Eccleſiaſticorũ. De qua Apoſtolus 1. Corinth. 7. Volo uos, inquit, ſine ſolicitudine eſſe. Etiam alibi ad Philippen. 4. Nihil ſoliciti ſitis. Et per Pſalm. Dominus: Vacate, inquit, & uidete quoniam ego ſum Deus, &c.

SOLICITVDO ſecundum B. Thom 2. 2. q. 188. ar. 8. non eſt de eſſentia perfectionis, ſed eſt inſtrumentum congruũ contemplationi, nõ autem actioni. Triplex autem

aũt finis ſolicitudinis eſſe debet(ut ſcribit Gerſon tractatu 11. ſuper Cantico glorioſę Virginis.) Vnus peccandi uitatio. Alius peccatorum punitio. Tertius ad Deum approximatio. Et eſt triplex ſolitudo, ſcilicet deſerti, ut ineremicolis. Solitudo clauſtri uel cœnobriorum, q̃ habetur p regulas ipſorũ, quę cõueniunt omnes eſſentialiter in triplici voto obedientię, paupertatis continentię. Et ſolitudo deſerti in eremicolis, patet, iuxta narrationes & uitas Patrum, qui ꝑte rea ſunt, & qui nunc ad hãc ſolitudinẽ idonea tradiderunt. Tertia ſolitudo eſt tecti ſeu tẽpli: in hac non ita cognitionẽ inuenimus traditã: participat aũt cum utraque ꝓtiori ſolitudine, differens tñ ab utraq; nulla lege uiuendi ſub uoto aſtringitur imitans in hoc uolũtarios eremitas: nihilominus locũ uillarũ uel ciuitatum nõ reliquunt diſpares in hoc eremitis. Vide de hoc latiùs Gerſonẽ ubi ſupra. Et qbuſdam (ut idẽ dicit de monte contemplation. cap. 18.) ex gratia Dei ſpeciali collatum fuit, ut in iuuentute ſua ſolitudini & ſolitariæ habitationi ſeipſos traderent, quẽadmodũ ſanctus Benedictus legitur feciſſe. Ipſe tñ in regula ſua per ſe illud non conſulit, ſicut etiã alii eremitę & doctores perſuadentes ne quis illud audeat attentare & aggredi, quia gratia una ſingularis alicui donata, non eſt omnino trahẽda ad conſequentiã, ſeu non omnibus imitanda. Et q quandoque oppoſitum auſi ſint facere, ſcilicet quærere ſolitudinẽ & ociſitatem ſine precedente labore & præuia bona inſtructione ac cõſuetudine cõuerſationis inter ſocietatẽ miſerabiliter ſunt defraudati. Ratio, volare. n. niſi ſunt antequam eſſent alati: & congredi bellũ cũ inimico immaniſſimo priuſquam alios minores debellaſſent aduerſarios, ſcilicet mũdum & carnem. Hęc Gerſon, & capit. 23. idẽ Gerſon de monte cõtemplationis duplicẽ ponit ſolitudinem, ſcilicet interiorẽ & exteriorem, cùm ait: Secundum ſtatũ diuerſitatem & cõditionum, & uarietatem hominũ poteſt quilibet reperire locum ſibi ſecretum: ut inibi in pace quieſcat, & in ſilentio. Verũtamen eſt qd̃ principale ſecretum, & ſilentiũ haberi debet ad intra in anima magis quam ad extra, hoc eſt qd̃ anima excludat à ſe, & habitatione ſua omnẽ curam humanam, mũdanã, omnemq; cogitationẽ vanã uel nociuã, & quęcunque eã impedire poſſunt ad illud perueniendum quo tẽdit. Accidit. n. quod aliquis ſæpe corpore ſolus ſit ab hominibus ſegregatus, nihilominus tñ per phantaſias cogitationes & melancholias patitur, & ſuffert grauiſſimã, oneroſamq; ſocietatẽ in ſemetipſo, &c. Iſtarũ ſolitudinum duarũ abſẽtia inter ſe multũ differt. Anima. n. deuota cõtẽplatiua, non eſt ſola, qa exiſtit in ſocietate optima, utili & delectabili, ſ. cũ Deo & Sanctis eius, per ſancta deſideria, deuotas, ſanctasq; cogitationes. Alia aũt utiẽ ſocietate ualde dãnoſa, uel ſaltẽ ei nihil ꝓficua, anima, ſ. ita inutiliter mẽte uagabunda. Hæc Gerſ. ubi ſup. q & multa alia de ſolitudine & uita ſolitaria ſcribit: q̃ bonis eſt vbique malis nuſquam Vnde idem tractatu 1. ſup Magnificat. Ego uerò neq; ſolitariam uitam, neque ſocietatem appelabo, utpote quę uita nõ eſt, ſed mors horrida, monſtrum horrendũ, peccatoꝝ ingẽs eſt qui ſecum diſſidet, qui conuenit nulli, qui diſſipatur & ſoluitur curis & ſceleribus, facinoribus & flagitiis, inceſſanter, ſine modò, ſine ordine, ſine põdere & menſura: ut ſubſiſtens ſe odit in ſe, in ſe ſæuit, malus omnibus, peſſimus ſibi, & eò infelicius quo deterioribus peccatis fuerit obnoxius à primo peccatore uſque ad ultimũ. Et uita ſolitaria ſic deſcribit à Gerſ. ubi ſup. Vita ſolitaria ẽ uita intellectualis naturæ ſeu rationalis, quę agitur ſegregatim à multis & ꝓp Deũ. De qua plura legito apud eundẽ, & q ſint idonei hui uitæ. Et uita ſolitaria (ut inquit Fracíſcus Petrarcha (ut ꝓculdubio non modò tranquillior, ſed altior eſt atque ſecurior. Et plura de uita ſolitaria idem ſcribit, & alij.

SOLIVM, armarium ex uno ligno factum, in quo Reges ob corpori, ſui tutelã ſedebant: dictum quaſi ſolidum, quoniam ex prædura materia roboris fiebat: uel

dicitur

dicitur quasi solũ, qđ in his soli sederẽt: vel quasi sedũ a sedẽdo, abusiuè tñ quãdoque ponit ꝓ sella regali. Et soliũ ꝓ sacra scriptura ponit, ut scribit sanctus Bonauen. in fine quarti libri super hæc verba Magistri. Hæc de pedibus sedentis supꝑ solũ excelsum, ꝓp sui eminentiã. Vel ẽt anima sancta quę dr̃ sedes sapientiæ. Aut certè uirgo Maria, in quã descendit ad habitandũ Dominus. Vel ẽt natura assumpta, in qua posuit tabernaculum suum. Bonauentura.

SOLVS vt notat sanctus Bonauen. di. 21. q. 1. lib. 2. Et Gab. eadẽ di. q. 1. libro primo, quãdoque capitur cathegorematicè, prout ualet tantũ sicut solitarius, sic solus Sortes currit, i. Sortes, qui est solitarius currit: & solitarius est cũ quo in eodẽ loco nõ est alius eiusdẽ speciei. Et sic cõceditur Sortes solus comedit, si solitarius sine consortio, s. comedit: licèt ẽt multi alij comedant. Alio modo capitur sincathagorematicè, & dupliciter. Vno modo pcesiuè, ut denotat prædicatũ cõuenire subiecto, ẽt remoto ab omni alio, quo modo conceditur illa: Solus Sortes potest currere. Et negatur solus Sortes potest trahere hanc nauẽ demonstrando eã quã non potest sine aliorum iuuamine trahere. Hoc modo conceditur, qđ solus Deus põt ꝓducere ignem. Alio modo capitur excluſiuè. Et sic uel derminat præcisè alterũ extremũ ꝓpositionis, subiectum, scilicet uel prædicatũ. Et sic facit propositionem de excluso subiecto uel prædicato: isto modo accipiendo illa, Solus Sortes currit, ualet, aliquid quod est tãtum Sortes, hoc est quod est Sortes & nihil aliud ab homine: uel & nihil qđ nõ est homo: de quo latiùs uide tales propositiones apud Logicos. Quandoque solus positum á parte prędicati ſm uocem ex usu loquentium, capitur secundum intellectũ ac si poneretur a parte subiecti, & determinaret totam propositionem, secundum quem modũ Aug. 6. de Trinitate dicit: Non dicimus Partem esse solum Deũ, intelligẽs idem per istam, Pater est solus Deus, quod per illã, Solus Pater est Deus. Et sequitur: Esse autẽ solum dicimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Et cùm dicitur. Tantum tres sunt personæ, exponitur sic: Tres sunt personæ, & non plures, quàm tres sunt personæ. Gab. qui longior est ibi, sed hæc ad Dialecticam rationem pertinent. Quãdo autem solus capitur cathegorematicè, ut dicit solitudinem nõ potest uerè addi alicui termino in diuinis constituẽdo affirmatiuam propositionem, quia sic capiendo priuat siue excludit consortium trium personarum, quæ tamẽ a se sũt impræcisibiles & inseparabiles, cùm quęlibet sit in singula per circumincessionem. Sic omnes illæ sunt negãdę, Solus Pater est Deus, solus Pater est Pater, solus Pater creat, ualent enim Pater qui est solitarius, est Pater, Deus creat, quæ omnes sunt falsæ. Cùm ſm Hilarium 7. de Trinit. in diuinis nec diuersitas sit nec solitudo. Sed capiendo solus, ut dicit præcisionem non potest addi termino personali: licèt forè termino essentiali, quia quantum ad terminos personales importaret remotionem siue separationem diuinarum personarum quæ est impossibilis. Vnde secundum hunc sensum illa, Solus pater creat, ualeret. Pater separatus ab omnibus alijs (filio, scilicet & spiritusancto) creat, sed quo ad terminos essentiales significare separationem Dei ab his quæ non sunt Deus, quæ est possibilis. Vnde illa uidetur concedenda, Solus Deus potest producere ignem, quia tantum ualet, Deus separatus ab omnibus, quæ non sunt Deus, potest producere ignem. Sed capiendo solus excluſiuè, ut determinat extremũ, ut uidelicet reddit propositionẽ de excluso extremo, potest indifferenter addi tam essentialibus, quàm ꝑsonalibus, & sic nihil refert addere uel deponere, qa ualet suæ prędicanti Vnde sic concedendæ sunt illæ, Tantum Pater est Deus, tãtum Pater creat, Pater est solus Deus, solus Filius est ꝑsona diuina, solus Deus ẽ Spiritus sãctus, & sic de alijs. Sic capit Aug. 6. de Trini. Solus Pater est tantus, quantus est Pater & Filius & Spiritus sãctus. Capiendo uero solus, ut facit propositionem excluſiuam, potest addi termino

mino essentiali, sed nō notionali respectu essentialis p̄dicati: quia hæc est vera: Tantùm Deus est Pater, pater per exponentes. Secunda Pater, q̄ sic illa erit falsa: Tantùm Pater est Deus, q̄ secūda exponēs est falsa, s. nulla res, q̄ nō est Pater, est Deus, quæ falsa est: tñ Filius sit res q̄ non est Pater, & tñ est Deus, similiter Spiritus s̄anctus. Illa tñ uera est, Tātùm pater generat, tantū Filius gignit. Capiendo itaq; solus exclusiuè hæc p̄positio, Solus Pater est Deus, est falsa, & de uirtute sermonis negāda. Pater p exponentes, q̄ secunda est falsa, s. illa, Nulla res q̄ non est Pater, est Deus, q̄ Filius est res quæ non Pater, & tamen est Deus, & nō debet exponi per aliud, si & nihil aliud a Patre est Deus: q̄ tūc illæ essent ueræ, Solus Pater spirat, solus Pater creat, quæ non conceduntur. Ex his patet quomodo illa, Solus Pater est Deus, multipliciter potest distingui, & secundum hoc concedi uel negari. Gabriel ubi supra.

SOMNVS est ligamentum omnium sensuū ſm Aristot. lib. de somno & uigilia. Et est in potētia sentiendi p̄p excessum uigilādi. Et somnus est passio naturalis, & cōuentus caloris intrinsecus: uel naturalis reciprocatio facta ex euaporatione uaporū a nutrimēto ingrossata frigiditate cerebri p̄p salutē animalis tuēdā. Et ſm Auicennā somnus est quies animaliū uirtutū, cū intensione naturaliū Vel est priuatio dispositionis animę imperātis sēsibus & uirtutibus exterioribus in qua alia conuertitur ab exterioribus ad interiora. De quo latiùs uideat apud Philosophos. Est & somnus spiritualis in peccatis, de quo Gerson part. 1. de distinctione uerarū uisionū a falsis, cùm ait: O quotiens sibi uidetur homo sapiens, sibi iustus, sibi humilis. Et sibi dicit, quia dives es in uirtute, & nescit q̄d miser est & miserabilis, & pauper, & cœcus, & nudus, prævalet in uanitate sua, & in multitudine spiritualium diuitiarum suarum gloriatur. Dicit in excessu suo: non mouebor in æternum. Sed pro certo alto somno pressus fallitur, quia omnia hæc aspicit non in luminosæ ueritatis uigilia, sed sub simulacro somniū losæ uanitatis experitur hanc fraudem. Tunc primùm homo dum Deo propitio excitatur a somno peccati, & nihil inuenit diuitiarum somniatarū in manibus suis: sit hoc dum regreditur ad lumi nōsum & præfulgidum diem humilitatis, & sibi uigilat, qui uanitati dormiebat. Videt tunc errorem suum, & illum secū diuq̄ tractans, q̄d ipse patiebat, qui ne desipiat obstupescit. Nam & uere superbum, & arrogantem, & timiſtū, aut aliter uitiosum se fuisse deprehendit, qua quam aliter priùs existimabat, &cæt. Hæc Gerson, qui rem latiùs prosequitur.

SOMNIVM est phātasma in somno factū, id est apparitio phantastica somno facta, ſm Aristotilem libro de somno & uigilia Et diffinitur sic a Chrysippo: somnium est uis cernens, & explanans, quę a Dijs, hominibusq̄ significantur in somnijs. De hoc uideri potest Cicero libro secūdo de diuinatione. Greger. 8. Moral. sup illud Iob 7. Terrebis me per somnia, inquit: Quum somnia cōtingāt aut uentris repletione, aut inanitione, aut illusione, aut cogitatione, aut reuelatione, cogitationes sanctiores, cœlestiores, uirtuosiores, sequuntur somnia blādiora & delectabiliora. Reprehēdit autem scriptura eos, qui confidentiam habent in somnijs, ut scribit sanctus Bonaventura distin. 7. parte 2. articu. 1. q. 3. libro secundo, Vnde Ecclesiast. 34. Sicut parturiētis cor tuum phantasias patitur, nisi ab altissimo fuerit missa uisitatio. Ideo intelligendum, quod quinq; de causis fiunt somnia (ut idem scribit Bonauent. ubi supra,) Quędam contingunt ex dispositione corporis. Quędam ex solicitudine mentis. Quædā ex illusione diabolica. Quædā ex reuelatione Angelica. Quædā ex uisitatione diuina. Prima duo somnia sunt præsagia futurorū, quæ habent causam in nobis, ut somnia quę contingunt ex causis corporis, sunt signa infirmitatis Somnia quæ contingunt ex solicitudine mentis, sunt signa eorum ad quæ facienda uel desiderāda nostra inclinatur affectio. Aliorū

verò

verò nó sunt signa de se, imò sit ad alia applicẽtur, potius præbent occasionem errandi q̃ præsciendi. Somnia quæ sunt diabolica illusione, nullius sũt roboris sicut nec diuinationes Aruspicũ. Somnia verò quæ sunt ab Angelis bonis aut a Deo, sunt in nobis signa, & sunt uera. Et ita ex hoc non habetur, qd̃ p̃cognitio futurorum contingentium aliter habeatur, q̃ a Deo, nisi per aliquam coniecturam. Hæc Bonauentura ubi supra. Quare (ut idẽ ait di. 25. quæstione sexta, li. 2.) in somnijs non est præuisio futurorũ, nisi uisitatio emittatur ab altissimo: sicut dr̃ Eccles. iast. 14. Magis autem Dominus uisitat in somnis, q̃ in uigilia, inreuelando futura, ut idem ait. Tum propter hoc, quod anima in uigilia est dispersa ad exteriora sensibilia comprehendenda. Tum quia etiam Dominus, qui posuit tenebras latibulum suum ad suipsius occultationẽ, magis uult insónis, quam in uigilia reuelationes emittere. Tũ qa etiam magis in somnis agit homo, q̃ agat: & in reuelatione diuina plus se habet homo p̃ modũ suscipientis quam agentis. Tũ quia ẽt in somnia mediũ tenet homo inter mortuũ & uiuentem: & ita quodãmodo a uita huius modi recedit. De qua Dominus exodi 23. dicit. Nó uidebit me homo, & uiuet &c. Et cautelã ponit ſm aliquem Ioannes Gerson parte prima de probatione spiritũ, sicut & ponit cautela de uisionibus, de quibus suspensum iudicium habẽdum esse uult. Vnde dicit: Si monitiones aliquæ bonæ fieri uideantur in somnijs, uel ex persona defunctorum, uel aliunde recipiantur, eis nó quasi somnia penitus abiiciẽdo, neque eis ex aduerso, velut authenticis uel diuinis adhærendo, recogitentur potius tanquam remunerationes aliquæ ad faciendum bona, vel mala declinandum, iuxta somniorũ qualitatem, &c.

Sophista, (ut scribit Bruliser. distinctione 21. quæstione prima, libro primo,) Vno modo idem est quod sapiens Logicus, σοφὸς enim Græce sapiens est Latinè. Alio modo capitur in malum pro aliquo quærente unam gloriam per falsa argumenta, de quo aliàs dicitur. Et Saranam dicit Sophista Gerson tractatu 8. super Cantico Virginis, cuius hoc totum studium est fallere: non quærit sapiens esse, sed uideri. Vnde ut decipiat garrulus est, multa petit. Celat propositum suum, & inuestigat alienum, Sophisticus p̃ omnia, &c. Quid sit Sophisticus & ars sophistica, uideto apud Dialecticos amplius.

Sopor (ut scribit Brulifer distin. 18. quæstione prima, libro secundo) est quẽdã dulcedo immissa maximè a Deo ipsi animæ per quam totaliter abstrahitur ab actibus exteriorum sensuum, hic erat in Adam, & non somnus: quandoque tamẽ sumitur pro somno.

Sors capitur multis modis (ut notat Brulifer distinctione 15. quæstione quarta, libro quarto,) Primo modo p̃ euentu, vel pro aliqua fortuna. Psalm. 21. Et super uestem meam miserunt sortem. Secundo modo capitur p̃ sortilegio. Tertio modo pro diuinatione. Quarto modo capitur pro parte uel portione alicuius hæreditatis. Quinto modo capitur pro capitalia. Potest etiam capitale capi pro tota summa pecuniæ, etiam pro capitali pœna, etiam pro capitali sententia pœnæ. Vnde opera satisfactoria facta extra charitatem, & in peccato mortali, aduenienti gratia non reuiuiscunt, quantum ad collationem gloriæ, scilicet, ad uitam ẽternam, sed reuiuiscũt & viuificantur quantum ad remissionem pœnæ, & debent in sortem computari: quia principalis effectus pœnitentiæ, est satisfacere pro peccato, & euitare pœnam infligẽdam pro peccato: & capitur ibi sors metaphoricè pro capitali pœna, ut si detur in pœnitentiam alicui iejunium quatuor dierum, totum illud iejunium uocatur sors, & quælibet dies vocatur pars sortis, &c. Sors propriè dicitur secundum beatum Thomam secũda secũdæ, quæstione nonagesimaquinta articulo octauo, quum aliquid fit, ut eius euentu considerato, aliquid occultum innotescat. Capitur etiam sors pro fatali necessitate. Vnde Augustinus in Psal. qd̃ sit sors his uerbis ostendit: Sors

est

est res in dubitatione humana, diuinam indicans uoluntatē. Nā & sortes miserūt Apostoli, electi sunt duo iudicio humano, electus de duobus iudicio diuino. Vnde scribitur. Cecidit sors sup Matth. Ponitur ergo sors p gratia qua saluamur, qa in sorte nō est electio, sed uolūtas Dei. Nā ibi dr, iste facit, iste nō facit merita cōsideratur: & ubi merita considerātur, electio est, nō sors Qm autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit, qa uoluit, nō qa digni fuimus: hæc est sors. Vnde in Actib Apost. Quia existimasti donū Dei pecunia comparari, non est tibi pars neque sors in fide hac, i. gratia nō pertinens ad istā gratiā, quā gratis omnes accepimus. Et sortes ex permissione Dei partes hæreditatis uocantur, q populo sunt distributæ. Vnde tribus Leui præcepta est nō habere sorte inter fratres suos, quod ex eorum decimis sustentaretur. Hinc sors patrimonium dicitur, Vnde cōsortes & consortia, q aliquod patrimonium simul habent. Dicitur & sors summa seu caput, & prima pecunia quæ confertur in societatem, ut inde lucrum fiat, ut dictum est. Dicitur & iudiciū. Ité successio, sicut in Hymno Vt cùm dies abscesserit, noctemque sors reduxe. mundi per abstinen. ipsi canamus gloriam.

SORTILEGVS penult correp. qui p sortes futura prænūciat, & qui per sortem aliqd eligit. Hinc Sortilegiū. Et Soruerbū significat sortem facio, uel sorte consequor uel recipio. Et ēm Ysod li. 8. & habetur 26. q. 1. Sortilegi. Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis p quasdā quas sanctorū seu Apostolorū uocāt sortes diuinationis scientia profitētur, aut quarumcunque scripturarū inspectione futura promittunt. Vnde sortilegiū est per sortes diuinatio, &c. Et sortilegia eo sunt execrabiliora quo plures sanctæ obseruationes intromiscētur, & plura bona miscentur q sunt sancta & honesta: ut ieiunare, caltū esse, dicere Pater noster, & Euangeliū: qm unde deberet honorari Deus, honoratur diabolus, ut dicit Gerson in Trilogio Astrologiæ theologizatę. Et ut dicit Augūst. huiusmodi obseruationes, ut sūt curiosæ inspectiones uel obseruationes constellationū, &c. tātò magis suspectas & fugiēdas esse, quātò sepius uidētur suū sortiri effectum. Sortilegia reprehendit Gers parte quarta, sermo. de natiuitate Dñi, Similiter Sortilegos arguit part. quarta, sermone ad Regem Franciæ nomine uniuersitatis, consideratione 3. q. inuocant auxilium inimici, quasi Deus sit minus potens, aut sapiens, aut adiuuare ualens quam inimicus, &c.

SPECIES capitur multis modis, ut notat Brulifer distin. 10. quæst. 3. libro 4. Primo modo capitur pro exteriori compositione, secūdum quam quis dicitur pulcher, & ornatus. Psalm. Specie tua & pulchritudine tua, &c. Secundo modo pro forma dāte esse speciuocum formale: & isto modo distinguitur cōtra materiā. Tertio modo pro quacūque similitudine repræsentatiua alicuius rei, q est ratio cognitiua illius rei: uel capitur p cognitione uel notitia. Vnde Aristot. 3. de Anima. Lapis non est in anima, sed species eius, id est cognitio eius. Non enim lapis est in anima intelligentis, sed eius cognitio, qua existente, semper est intellectus in actu intelligēdi lapidem: & harū cognitionū locus est in anima. Quarto modo capitur pro materie rerum: sic dicitur: In horto meo est species talis herbæ. Quinto pro æterna beatitudine, quę est uisio Dei, ut dicitur in Collecta Epiphaniæ, usque ad cōtēplandam speciē tuæ celsitudinis perducamur. Sexto capitur species, ut est unū de quinque vniuersalibus. Septimo est accidēs partium orationis, ita accipiūt Grammatici. Octauo accipitur p imagine figurata, uel artificiali facta ad similitudinem alterius. Nono capitur pro quocunque signo uisibili, & sensibili distinctè repræsentatiuo alicuius rei uisibilis, & hoc ex institutione diuina: sic accipitur cùm dicitur: Corpus Christi est sub speciebus, & in Sacramento altaris species sunt albedo, rotunditas illa, impressio imaginis alicuius figurę, & sapor panis & uini Brulifer. Accipitur & species p essentia

diuina,

diuina,ut hét Magiſter di.ulti.li.4.cùm ait: An qa non Deũ uidebunt per ſpeciem:hic accipitur ſpecies pro eſſentia diuina,ut expouit Richardus.

Species ſm Dominũ Petrũ Aliacen.Cardin.Camerac poſt. Greg de Arimi.di. 7.libro ſecundo,quadrupliciter accipit. Primò cõmuniſſimè pro omni forma ad notitiã habendam cõcurrẽte,& ſic quãdoque ipſa forma obiecti,quod cognoſcitur,dr ſpecies. Secundo modo communius non cõmuniſſimè pro omni forma,quæ eſt aliquo modo ratio cognoſcendi aliam rem:ſic ars, & habitus cognitiui poſſunt dici ſpecies. Tertio modo cõmuniter ꝓ omni forma,quæ eſt ſimilitudo,& imago rei cognitæ, per quã res illa cognoſcitur: & hoc modo etiam actualis cognitio dr ſpecies Quarto modo accipitur ſpecialiter, & propriè pro omni forma,quæ eſt ſimilitudo & imago rei cognitæ manens naturaliter in anima, etiam poſtquam anima deſinit actualiter cognoſcere,apta nata ducere animam in notitiam rei, cuius ipſa eſt imago uel ſimilitudo. Primo ac tertio & quarto modis accipit. Auguſt. 10.de Trinit.cap.10.ubi ait:Cùm incipimus à ſpecie corporis & peruenimus uſque ad ſpeciem, quæ ſit in contuitu cogitantis Quarto,ſpecies reperiũtur quaſi gradatim natæ,quæ ſi altera ab altera a ſpecie quippe corporis quod cernitur exoritur,ea quæ ſit in ſenſu cernẽtis, & ab hac ea q̃ ſit in memoria, & ab ea quæ ſit in acie cogitantis. Secundo modo accepit ſpeciem Philoſoph.7. Meta. ubi ait: Medicinalis autem & ædificatoria eſt ſpecies ſanitatis & domus. Et ſecundũ Occam ſpecies accipitur pro illo, quod eſt prævium actu intelligendi, mouens ipſum ad actum cognoſcendi,quod poteſt manere ante intellectionẽ, & poſt etiam re abſente, & per conſequens dr ab habitu, quia habitus intellectus ſequitur actum intelligẽdi,ſed ſpecies præcedit tam actum quàm habitum, & ſicut dictum eſt de ſpecie ſenſibili, ita poteſt dici de ſpecie ſenſibili, quod accipitur pro aliquo prævio alicui ſẽtiẽdi mouens ad actum ſentiendi. Breuiter, ut dicit Gab.diſt. 3.q.2.lib. 2.per ſpeciem intelligitur,aliquod prævium cogni tiui mouens potentiam ad cognoſcendũ, quod non eſt obiectum potentiæ,nec habitus à cognitione derelictus, ſiue ſit in medio,potentia vel organo,plura Gab.ibi, qui & opiniones ponit de ſpeciebus. Vna quæ ponit eas,alia negat. Videatur & Scotus q.7.diſtinc.3.libr.1.Vnde ſatis communis eſt opinio,quę ponit ſpecies ſenſibiles,ſimiliter,& intelligibiles,ſenſibiles in medio inter obiectum, & organum ſenſus in ipſo ſenſu etiam in intellectu non quidem eiuſdem rationis,ſed diuerſæ rationis inter ſe,& obiecto. Primas duas vocant ſenſibiles. Tertias intelligibiles. Gabr. qui & plura ibi dicit de ſpeciebus illis ſecundum vnam opinionem, & ſpecies intelligibiles ſecundum Rich.lib.4.art.1.q.2. conſeruantur in intellectu, & per eas intelligit anima ſeparata,plura ibidem. Alia eſt opinio, quæ negat tales ſpecies, tam in medio, quã in ſenſu,q̃ in intellectu. Cuius opinionis eſt Occam, quoniam non appareret neceſſitas ponendi tales ſpecies quę imitatur Gab.vbi ſupra. Et poſt alia dicit, Omnia quæ doctores ſancti nomine phantaſmã,idolum,ſimulacrum tam quo ad ſenſum,q̃ quo ad intellectum dicunt,ſunt res ſingulares cognitę,& non aliqua ſpecies, vel habitus i potẽtia vel organo,fruſtra igitur ponitur ſpecies diſtincta ab obiecto,& habitu tam in medio q̃ in potentia ſiue organo. Vide Occam latiùs q.17.ſecundi & q.18. Ad habendam, quoque cognitionem intuitiuam, quæ ẽ prima cognitio intellectus, non oportet ponere ſpeciem intelligibilem, aut aliquid præter intellectum, & rem cognitam ſtante ſemper,communi influẽtia cauſarum ſuperiorum, ſed per intellectum, & obiectum in ſe preſens, hoc eſt ſufficienter approximatum pót fieri cognitio intuitiua alijs circunſcriptis. Fruſtra igitur ponuntur alia,quum fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri ꝑ pauciora. Fuſius de hoc ſcribit Gabr. Species autem ſeu forma rei ſecundum Philoſophum,& Gerſonem part. tertia de paſſionibus animę conſidera.20 Vel

eius

eius phãtasma seu imago habẽt uim alterãdi ꝓportionabiliter,uel agẽdi,sicut hẽt res cuius imago,qnẽadmodum species ignis hẽt uim calefaciendi, species niuis infrigidãdi,non tñ in ęquali gradu ad rẽ ipsã. Et ẽm eundẽ spiritus animalis delatiuus est formarũ seu specierũ, sicut aer recipit species colorũ, uel aliorũ sensibiliũ. Et hæ species coloris licèt non sint sentibiles in aere, faciũt tñ sentibiles impressiones in corporibus diſpositis, sicut species coloris causãt imaginẽ in speculo. Sic imaginatio turpis figuræ,recipitur in spiritibus,& defertur & facit i semine deciſo tẽpore talis imaginationis notabilem effectum turpitudinis: sicut imaginatio Ethiopis assimilationem inducit ad Ethiopem,&c. Plura tibi Gerſon de imaginatione.

SPECVLVM est in quod aſpicimus, ac speciem,hoc est effigiẽ nostrã cõtẽplamur, qđ datũ nobis à natura fuit,nõ ut pilos ẽ supercilijs aut barbã uelleremus,ut facié coloribus inficeremus,sed ut nosmetipſos noſſemus,& formoſi deuitaremus infamiã,& deformes remediũ sciremus esse uirtutibus q̃quid corpori deeſſet. Quapropter Socrates hortari adoleſcẽtes ſolebat,ut ſeſe frequẽter in ſpeculo intuerẽtur. Nã ſi formoſi eſtis,elaborandũ eſt,ut digni ea ſpecie ſitis. Sin aũt deformes,ut eã deformitatẽ uirtute ac bonis artibus tegatis. Et à ſpeculũ dr̃ ſpeculatio,non aũt à ſpecula, & reducitur ad meditationẽ,qa eſt uiſio cauſæ ꝓ effectũ ẽm beatum Tho.ſecunda ſecundę q 180.art. 3.ponit Gerſ.triplex ſpeculũ tract. 10.ſuper cãtico Mariæ, cui coniũgit triplicem claritatem. Vnum ſpeculũ eſt cum claritate ſua quod indidit, natura & induſtria poliuit, quale fuit apud Philoſophos, quo ad intelligibilia per inueſtigationem naturalem, quamuis mixtę fuerint multæ nebulæ,imò tenebrę errorum,non tamen oportet dicere cum aliquibus quod nihil ſpeculati fuerunt ueritatis etiam de Deo intelligentijs, ſciebant ſaltem quòd Deus nõ erat lapis aut brutũ. Rurſus alterum ſpeculum dicit ſupernaturalem irradiationẽ ſuper intellectum humanum cũ lympidiore & ſinceriore claritate, quã poſſit natura ſola uel induſtria ꝓpinare. Denique tertium dicit ſpeculũ cum ſua claritate quod intimè latet, ꝙ ab exterioribus nequit aſſumi totaliter, ſed omnis hæc claritas filiæ Regis abintus ẽ introſus ualdè,ad quam non admittitur alienus. Bibe de aquis tuis prior iubet ſapiens,cor quod nouit amaritudinẽ animæ ſuæ,in gaudeo eius non miſcebitur alienus. Nõ enim habet gaudium intrin ſecus ortũ ab amaritudine cordis in contritione quæ non ſimiliter afficit in dolore quæ uertitur in gaudium. Hæc Gerſon. Cor quoq; noſtrũ (ut idem ait parte 2. in recõmẽdatione licẽciandorum, in decretis facta Pariſijs (ſpeculum eſt veritatis,& hoc ꝓ comparationẽ ad uarios modos diuerſos,quibus ſpecula materialia diſtorquẽtur, ne reddant ueras imagines. Refert aũt dicere uidere Deũ in ſpeculo,& uidere Deum per ſpeculũ, vt notat Bruliſ di. 31.q. 4.li. 3. Per ſpeculum enim dicitur uidere Deũ,qui aſcendit à cognitione creaturæ ad cognitionẽ creatoris. In ſpeculoaũt uidet q̃ Deũ in ipſa creatura clarè intueẽ. Prima uiſio nõ erit in gloria,quia non erit ibi neceſſaria ſcala. Secũda uerò erit,qa Deus videbitur apertè in omnibus creaturis (ut dicit Auguſt.) vlti. de Ciuitate Dei. Et illa uiſio q̃ eſt per ſpeculũ ſpectat ad ipſam fidem. Vnde Apoſtolus. Videmus per ſpeculum in ænigmate,&c. Illa quę eſt in ſpeculo creaturę,ſpectat ad cognitionem ueſpertinam, quæ bene poterit ſaluari in prima.

SPHERA quamuis aliqui per aſpirationem ſcribãt. Eſt autẽ Græca dictio, & eſt prima figura corporea,cõtinẽs tantũ unam ſuperficiẽ. Circulus uerò eſt prima figura plana, habent tantùm unam lineã ſecundum beatum Tho. ſuper 2. de cælo. Vel ſphæra, Latinè globus, & eſt id qđ ex omni exteriore parte rotundũ appareret,uel Græcè σφαῖρα dicta,ut Euſebi li. ꝓpar. quaſi ſphęra,hoc eſt corpus æthereũ. Globus uero corpus ſolidũ undiq; rotundum, quia à Græcis ſphæra dicitẽ. Eſt & ſphæra diuinæ actiuitatis quæ eſt immẽſitas & æternitas ſua, cuius circũ

ferentia

ferentia nullatenus extra se est, ut scribit Gers. tracta. 10. super cãtico Mariæ. Vnde æternitas quasi extra terminos entitas uel unitas. Possumus & sphærã intellectualem imaginari in Deo & in creaturis. De quo legito eundé tractatu 9. super Magnificat.

SPERARE est existimare, credere & cõfidere. Et sperare de aliquo é dupliciter (ut scribit S. Bona. di. 2. in dubijs literalibus li. 1.) aut sicut de adiutore, aut sicut de salnatore. Prima spes põt esse i homine. Vnde de beata virgine canit. Vita dulcedo & spes nostra. Et Ionæ. 1. Accesit ad eũ gubernator. Glos. Naturale est homini magis de alijs, q̃ de se in periculo cõfidere. Secunda spes nõ potest esse in homine. Vnde Magister di. 1. li. 1. In homine spes ponẽda non est, qa maledictus est q hoc facit. Vel est sperare finale p̃miũ, & hoc debet esse in Deo, vel tẽporale beneficiũ, & hoc põt esse in homine. Primũ si ponit in homine meret maledictionẽ, secũda uerò nõ, (ita scribit Bonau.) Põt autẽ aliqs quadrupliciter exire in actũ sperãdi (ut idẽ scribit S. Bonau. 26. q. 4 li. 3.) Aut. n. sperat habẽdo merita in ꝓposito, & in radice, & in effectu, sicut homo iustus q Deo diu seruiuit, aut sperat habẽdo merita in ꝓposito & in radice, sed nõ in effectu, sicut ille q ante bonũ usũ uirtutũ post quam susceptit gratiã, expectat æternã beatitudinẽ. Aut sperat habẽdo merita in ꝓposito, tñ nõ in radice nec in effectu, sicut ille q peccator est q ꝓponit multa bona facere & p illa saluari. Aut sperat nõ habẽdo merita, nec in effectu, nec in radice, nec in ꝓposito, sicut ille q faciẽdo mala, & in mala ꝓponẽs pseuerare, p solã Dei misericordiã credit se assecuturũ gloriã, neglecta diuina iustitia. Primus é actus spei formatæ & iã exercitatę. Secũdus actus est spei formatæ & post infusę. Tertius actus est spei informis. Et quartus est ipsius psũptionis. Itẽ sperare quadoq; largè est probabiliter credere (ut scribit idẽ sanctus Bonauen. di. 26. libro tertio,) sic accipitur ut cum quis uidet aliquem bonæ indolis, dicit quod sperat ipsum esse futurum bonum hominem, & sic accipitur largè & impropriè pro credere probabiliter, sic p̃tinet ad virtutem cognitiuã. Alio modo sperare idem est, quod confidere, & ex illa confidentiam cum quadam securitate tendere ad habendum illud quod speratur: sic pertinet ad uirtutem affectiuã In domino aut sperare debet anima a principio uitę usque ad mortem, vt scribit Gerson parte tertia, in expositione super Psalmũm sextũ pœnitentialem, scilicet. De profundis Nam qui usque ad mortem perseuerauerit, saluus erit, non solùm speret unus solus, sed totus fidelis populis, quoniã non uni soli, sed multis dictum est. Sperate in Domino omnis congregatio, populi, effundite coram illo corda vestra, &c.

SPES multipliciter accipitur. Quandoque sumitur pro passione appetitus sensitiui, scilicet desiderio sensibilis apprehẽsi per phantasiam, ut conuenientis & absentis. Quomodo numerat spem Philosophus inter passionis secunda, Eth. & Boetius j. de cõsolatione metro. 7. ponit quatuor animæ passiones gaudium, dolorem, spem & timorem, sic nec est uirtus moralis, nec Theologica. Secundo modo capitur vt pertinet ad appetitum intellectiuum, & sic aliquãdo accipitur pro actu qui est sperare bonum absens, Vt cùm dicimus: Habeo spem assequendi hoc uel illud bonum, id est spero asse qui. Alio modo & magis propriè accipẽ tur pro habitu infuso, uel adquisito ad actum sperãdi inclinantem. Et utroque modo accipitur dupliciter, Vno modo largè pro habitu, vel actu sperãdi bonũ quodcunque apprehensum, ut absẽs, siue æternum siue temporale, quomodo aliquis dicit sperare diuitias, corporis sanitatem, aut aliud bonum, sic dicit Apostolus. Debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe, fructus percipẽdi. 1. Cor. 9. Et secũdum Magistrũ beati dicuntur sperare corporũ resurrectionẽ. Alio modo strictè, ut solum respicit bonum æternum apprehensum, ut possibile & futurum. Et ita diffinit Magister, & est Haymonis, ut dicit sanctus Bonauẽ tu. Spes est certa expectatio futuræ bea-

tudinis, veniés ex Dei gratia & præcedé tibus meritis, sic accipit pro habitu. Accipit quandoq; pro obiecto, id est respe rata vel expectata. Sic accipit Apostolus ad Tit. 2. expectantes beatā spem, id est beatitudinē sperată. Hæc refert Gabriel di. 26. quæst. vnica, arti. 1. lib. 3. Nullus aūt rectè sperat æternā beatitudinē (vt inquit Brulifer dist. 26. q. 1. lib. 3.) nisi qui Deo seruiuit, vel proponit Deo seruire. Accipit & spes impropriè pro expectatione dilationis iudicij. Vnde dr de Behemoth Iob 11. Ecce spes eius frustrabit, id est expectatio dilationis iudicij, in quo acrius q̄ modo puniendus est. Accipit & pro expectatione dilationis iudicij diutius constituendi super peccatores, quorū vtroq; frustrabit diabolus in die iudicij, q̄ vellet iudicabit, ita dicit sanctus Bonauentu. in fine circa textū distinct. 26. lib. 3. Et vt idē dicit, Spes est nomē affectionis, & ideo virtutis. Et sic diffinitur à Philos. Spes est suspicio futuri boni, ſm autem quod est nomen virtutis & nominat habitum diffinitur per suum actum. Et virtus spei (vt idē dicit quæst. 4. vbi supra) potest esse informis. Potest enim aliquis sperare vitam æternam sine gratia gratumfaciēte, sicut manifestè apparet. Et sicut dicitur quòd fides potest esse informis, sic etiā & spes. Est autem & spes virtus formata, & non tantū est virtus gratuita (vt ait S. Bona. q. 1. vbi supra) imò etiam virtutum gratuitarum sustentamentum & anchora, virtus gratuita, quia facit animā expectare ea quæ sunt super omnem æstimationem humana, & ea quæ promisit largitas diuina. Vide ibi eum latiùs. Facit omnino cōfidere & inniti summæ & immensæ largitati, sicut fides facit assentire primæ veritati, & charitas facit adhærere summæ bonitati, &c. Sunt autem duo actus spei principales, Primus est cō fidere in Dominio. Alius est expectare, vt dicit Brulifer distinctio. 26. q. 1. lib. 3.

SPES diffinitur sic secundum August. Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis prouenientis ex gratia & meritis præcedē tibus. Quam sic exponit Gerson part. 2. de septē virtutibus, & virtute spei. Spes est certa, quod dicit ꝓpter hæsitationē, nam spes vsquequaque absque fluctuatione hęsitationis est. Expectatio, pro dicit ad differentem cōprehensionis quæ erit in Patria vbi nihil expectabit, sed oia præsentialiter habebuntur. Futuræ beatitudinis, q̄ dicit ad differentiā timoris seruilis qui est expectatio futuræ miseriæ. Expectatio dico (inquit Gers. prouenies ex gratia, id est benignitate Dei considerata. Et hoc dr ad differentiā desperationis, quæ seueritatē tm Dei considerat. Dr ex meritis præcedentibus, & hoc dr ad differētiā præsumptionis, quæ ex Dei benignitate tm cōsiderata, & nō cum hoc ex meritis beatitudinem adipisci credit. Aliter cōtet a magistris diffinitur. Spes est audacia mentis de largitate Dei concepta, habendi vitam æternam per bona merita, secundum Chrisosto. libello de compunctione, & vt eū refert Gerson parte 4. sermone de sancto Nico. Spes est salutis ancora, vitæ nostræ fundamentum, dux itineris quo itur ad cœlū, in qua salus nostra cōsistit, & quæ de terris animas velut quibusdā catenis cęlitus à Deo dependentibus innexas euehit ad summa. Spes (secundum Iacob. de Valentia. super illud Psal. 118. In quo. mihi spem dedisti) est habitus, quo animus siue uoluntas subleuatur à terrenis, ad constituendum finem suum in summo bono amato, & sic spes habet quatuor effectus. Nā primò subleuat voluntatem à terrenis mundana contemnendo. Secundò facit eam constituere finem suum, in summo bono amato. Tertiò facit ipsam operari propter illū finē, & nō propter alium, nec propter aliud. Quartò exhibet ei patientiā in mora & tarditate, si ulcio & in hac vita differtur possessio & acquisitio finis, qui est Deus & vera beatitudo. Ex quo sequitur quod latior & maioris ambitus est fides quam charitas, & charitas quam spes: nam plura credimus quam diligimus. Nam credimus bona & mala in lege memorata, scilicet Deum esse summum bonū omnipotentem, creatorem cęli & terrę, & diabolum cecidisse in æternum puniendū. & infideles & legis transgressores imponitentes

tentes in æternum cruciandos, tamen ex charitate nõ diligimus, nisi Deum & proximũ, non tñ ponimus & spem finẽ nostrum nisi in solo Deo & vera beatitudine, hęc Christop. Episcop. Et ẽm eundem actus spei nõ est propriè expectare sed sperare quod idem est qꝫ vltimatum finẽ in Deo cõstituere. De quo latiùs videatur Valent. Spes sic diffinit a Gabriele di 26. q. vni. ar. 1. li. 3. Spes est habitus inclinans uoluntatem ad desiderandum efficaciter bonũ infinitum, à se ipso bono liberaliter sibi conferendum propter merita ab ipso bonq infinito acceptata. Aut est desiderium ad aliud bonum, ad hoc bonũ infinitũ consequens uel ordinatũ. Habitus ponit pro genere, & includit tã habitũ acquisitum q̃ infusum. Est enim duplex spes infusa & acquisita. Sola enim spes infusa non sufficit sine acquisita, aut eius actu ad inclinandum ad actũ spei. Dicitur, inclinans uoluntatem ad desiderãdũ: ubi tangit actus proprius ad quem spes inclinat, qui est desideriũ alicuius boni sibi cõmodi & futuri Vnde patet quod actus spei est actus amoris amicitiæ ẽm affectionem iustitiæ, & desiderare ẽst quoddam amare, quia est quoddã velle bonum, & omne tale uelle est amare. Dicitur, bonũ infinitũ, vbi tãgitur obiectum primarium & principale. Nã sicut fides tendit in Deũ credẽdo ei sicut primæ ueritati, & charitas inhæret Deo tanquã summæ bonitati, vt spes tẽdit in Deũ desiderio ei fiducialiter ad hærẽdo, tanquã infinitæ largitati. Siquidem infinita largitas est, quæ dat donũ infinitũ, principale ergo obiectũ spei est Deus à sperante tanquam commodum suum summum possidendus. Dicitur efficaciter ad excludendum desiderium desperantium & præsumentium. Nam desiderium efficax duo includit, scilicet apprehensionẽ obiecti, ut possibilis haberi & acceptationẽ mediorum ordinatorũ ipsa uolendo & imperando, per quæ potest obiectũ acquiri, quod deficit desperãtibus qui nõ credũt Dei habitationẽ, vt obiectũ beatifici eis esse possibilẽ, & licèt vellent beatitudinẽ, nõ tñ efficaciter desiderat nec apprehendũt vt possibile sibi. Quare desperanti persuadendum est, vt credat, non vt diligat. De quo latiùs videtur Scotus. Deficit ẽm præsumentibus, licèt desiderent summũ bonũ vt suum cõmodũ, non tñ inquirunt nec uolunt media opera, scilicet meritoria per quæ consequunt. Nõ ergo desiderãt adipisci per merita, sed sine meritis, & sic nõ efficaciter. De quo Magist. dicit. Sine gratia & meritis sperare nõ est spes, sed vana præsumptio est. Et hoc innuit Magister in sua diffinitiõe Spes est (inquit) certa expectatio, id est efficax desideriũ. Efficax enim desideriũ certa est expectatio, quia infallibiliter sequit beatitudo desideriũ efficax, permanens in finem. Hęc est enim certitudo spei, quod merita in finẽ uitæ continuata infallibiliter consequit beatitudo, per q̃ fruitiuè possidet Deus est autem efficax desideriũ (ut scribit Occam li. 3. q. 8.) quo aliquis, statimo ostenso sibi per fidem quod fruitio Dei per quam Deus habetur, est sibi conferẽda propter merita, statim elicit actũ meritorium si potest. Corcordat Dominus Cardinal. q. vnic. 3. senten. Dicitur, ab ipso bono liberaliter propter merita cõferendũ, vbi innuitur modus habitionis simul & affecutionis boni infiniti. Non enim põt bonum infinitũ haberi à creatura nisi per liberalem dationẽ, qua liberaliter bonum infinitum communicat se suæ creaturę secundũ modum suæ capacitatis. Non est autẽ creatura capax beatifici boni infiniti nisi per claram visionem & perfectam fruitionẽ, has uerò habere non potest creatura à se. Videtur enim Deus quando vult, & ostẽdit se cui vult, nec potest frui Deo creatura perfectè nisi clarè viso. Modus autẽ consequẽdi bonum infinitum est per opera meritoria ab ipso bono infinito ad hoc acceptata. Dicitur, aut ad aliud bonũ ad hoc consequẽs uel ordinatum, ubi tangũtur obiecta minus principalia & secundaria spei. Spes enim nõ est tantum respectu Dei à nobis habendi, sed etiam respectu omnium per quę à nobis habetur scilicet respectu visionis & fruitionis q̃ sunt beatitudo formalis: & respectu gaudij cõsequentis. Similiter respectu omniũ ad

Deũ beatificè possidendũ ordinatorũ: vt respectu gratiæ & meritorũ, & cæterorũ Dei donorũ. Omnia. n. hæc sperámus à Domino, sicut & peccatorũ remissionẽ, carnis resurrectionẽ, & vitæ perrennis æternitatẽ. Et sic dicit Mag. Spes est certa expectatio, &c. Latiùs vide de hoc Gab. Obiectũ aũt spei adæquatum est bonũ infinitũ, liberaliter se cõmunicãs creaturæ ꝓpter merita, & bonũ finitum ad cõmunicationem huiusmodi ordinatũ, vt cõcomitans, aut consequens vel ꝓcedẽs. Concomitans vt visio & fruitio, ꝑ quas formaliter habeẽ bonũ infinitũ. Cõsequens, vt gaudiũ, perpetuitas, satietas, &c. ad beatitudinẽ formalẽ consequentia. Præcedens, vt gratia, dona, & merita. Hęc Gab. Et ut idem dicit, obiectũ ądæquatũ spei est hoc complexum summũ bonum rationalis creaturæ, aut virtus, meritũ, vel operatio ad hoc consequẽdũ ordinatũ, quoꝺ qꝺ cõplexum cõprẽhendit oĩa sperãda, ſ beatitudinẽ formalem, scilicet visionem & fruitionẽ eius, scilicet quæ sunt operationes, gratiã q̃ est virtus, ac virtutũ actus, quæ sunt merita. Et si qua sunt alia ad beatitudinis consecutionẽ necessaria. Hæc il le. Vtia autem est spes omnium sperandorum, vt idem vult di. 26. q. vnica, art. 3. dubio 4. Amans quoque Deum (ut idem dicit) vt bonum suum non debet in se quiescere tãquã in fine, sed hoc ulterius per actũ charitatis referre in Deũ tanquã in finem vltimum & summum. Nõ enim debet amare Deum spectans finaliter, quia bonum suum, sed ideo, vt bonũ & beatitudo sua, vt per hoc Deũ amplius glorificet & laudet, & Dei bonitas amplius in sua beatificatione declaretur. Hæc Gab. Et spes (vt vult sanctus Bonau. q. vlti. dis. 26. li. 4.) est in potentia affectiua, est enim in potentia irascibili q̃ est pars potentiæ affectiuæ. Potentiæ enim irascibilis nõ tantùm est dete ſtari mala culpæ & perpeti mala pœnæ, sed & aggredi terribilia, & erigi ad magna & ardua, & præterea nõ tantùm ponimus in ipsa iram & patientia, sed etiã fortitudinem & spem. Fortitudinem in quam, inquantum negociatur circa ea q̃ sunt ad finem, spem autem secũdum qꝺ se erigit ad excellentiam ipsius finis. Bonauen. Spes secundum Aug. de ciuitate Dei, est qua quis ad id quod credit se peruenturum præsumit. Spes secundum beatum Thom. 3. sententiarum dist. 26. quæ. 1. art. 1. est extensio appetitus in appetibile. Vel spes é appetitus excellẽtis boni cum fiducia obtinendi, & secundũ eundè spei subiectum est uoluntas, obiectum est bonum arduum futurũ, & possibile, prima secundæ, q. 40. art. 1. Est autem (vt vult Magister li. 3. senten.) spes tantùm bonarum rerum, & earum quæ ad eum spectant, qui earũm spẽ gerere videtur, quia propriè spem habemus de bonis nostris, non de alienis. Vnde ad hoc quod sit propriè spes tria concurrere debent, vt scribit Gers. parte 2. de septẽ virtutibus, scilicet qꝺ sit respectu boni, & proprij, & futuri. Vnde si aliquando legatur spes dici malorũ, sicut apud Poetam. *Hunc ego si potui tuum sperare laborem.* Vel etiam bonorum & communium, sicut speramus salutem bonorum qui sũt in via vel etiam boni præsentis, intelligo in talibus spem nõ. propriè accipi, sed largo modo. Ex quo habeẽ (ue dicit Magister) & habet S. Bonau. di. 26. li. 3. circa textum, & concordat Gerson vbi supra, quod nec Christus nec animæ beatę, nec angeli ꝓpriè loquẽdo habent spẽ, q. a spes est expectatio præmij substantialis, omnes aũt hi prædicti substantiale præmium habent, & ideo carent spe propriè dicta. Alia est ratio ue dicit sanctus Bonau. q. a spes habet annexam fidẽ, fides autem est cognitio ænigmatica. Potest tamen largè accipiendo spẽ ꝓ quacunque expectatione uidelicet ſtolæ secundæ & alicuius gaudij accidentalis poni in Christo & angelis & animabus beatis. De patribus uerò in limbo & animamus in purgatorio dicit quod spem habuerunt & habent aliquã tulum extẽso nomine, vt dicit Gers. ubi supra, &c. Astipalatur Paulus Cortesius libro 3. distinct. 7. cùm ait Illud etiã intelligendum est, spem in primis felicitatem, quæ in Deo cernendo uersatur tam quam laterum latneri; cùm autẽ spes

hy po-

hypotesis vt res quæ esse possit, obijcienda sit quæ fide continetur, necesse est ut fides tanquam Dux & Antesignata antegrediatur. Itaque negamus felices in aliquo spei genere versari, quandoquidem felicitas sit præsens, & spes futura complectatur. Sed his qui uiuunt, & his qui in expiatore orco plectuntur, haud quidem spes felicitatis consequendæ adimitur. At verò reorum damnatorumq; genus cùm felicitatem vt res, quæ esse possit, nullo modo percipiat haud sanè in aliquo spei genere versatur, propterea quod ærumnarum eorum interfit scire spem nulla ex ærumnis exeũdi residere.

SPES EST DVPLEX accipiẽdo spem generaliter respectu cuiuslibet boni absentis tẽporalis, vel æterni, siue accipiatur pro passione quæ est actus sperandi in appetitu sẽsitiuo vel intellectiuo, siue pro habitu ad illam inclinãte. Quædã enim respectu boni absentis ex se uel primariò appetitui conuenientis. Quædam respectu boni secundario conuenientis, scilicet uindicandi uel repellendi offendens. Ita scribit Gabriel dist. 26. q. vnica, ar. 3. dub. 1. li 3. quo sequitur quod aliqua est spes in concupiscibili, & aliqua in irascibili, vt ibidem probat Gabr. Sed accipiẽdo proprijssimè spem pro virtute Theologica, spes in concupiscibili & nõ irascibili est ponẽda, vt latiùs probat Gabriel vbi supra. Et tm̃ de spe pauca dicta sufficiant. Legant studiosi plura & alia de spe quæ gratia brevitatis omitto. Vide & Gersonem parte 3 de consol Theologiæ libro secũdo, de multiplici falsa spe multorum qui dicunt: Vtere mundo dũ ætas florida est, conuerti poteris cùm volẽs, tanquã uidelicet de proprijs viribus nõ Dei dono fiat conuersio, sed ipsi se decipiunt & seducunt & fallunt. Multa ibi de his, & alias plura de spe, &c.

SPIRARE fm sanctũ Bonãuen. di. 10. parte 2. q. 3 lib. 1. quem imitatur Brulifer eadẽ di q. v lt dr̃ dupliciter. Vno modo spirare idẽ est quod spiritum producere, sic non conuenit toti trinitati. Alio modo spirare est idem qđ inspirare, & illa conuenit toti trinitati, quia inspirare dicit effectũ spiritus qui est a tota trinitate. Dr̃. n. inspirare quod in spiritu nostro spiritualiter Immittitur, siue affectio, siue cognitio. Et aliquid dr̃ inspirari tunc à tota trinitate (vt inquit Brulifer vbi supra) quãdo aliquid causatur in anima nostra, vt intellectio uel amor.

SPIRANS neutri generis ex vsu loquentiũ uno modo accipitur vt non supponat nisi pro persona, sic non est concedenda illa, Pater & Filius sunt unus spirans: quia Pater & Filius non sunt vna persona spirans. Si uerò de virtute sermonis suppo nit pro omni illo quod spirat, siue sit persona formaliter, siue non sit persona formaliter, cuiusmodi est hoc constitutum ex essentia & spiratione actiua, circumscribendo tam paternitatem quam filiationem, sic est simpliciter concedenda illa Pater & Filius sunt vnus spirans. Sed de negatiuis dr̃ quod licèt de virtute sermonis illæ essent concedendę, Pater & filius sunt duo spiratores, duo spirantes, qa duæ personæ quæ spirãt, & ita negatiuæ essent falsæ, tñ p̃p hæreticos & p̃p vitare occasionẽ decipiendi simplices, quia conceditur quod pater & filius sunt unum principiũ: negantur illæ, sunt duo principia spiritusſancti, neque duo spiratores: qa in aliis ita cõe est quod ubi de aliquibus, conceditur unitas, negat̃ pluralitas, & ecõuerso. Et de hoc vide Gab. dist. 12. q. 1. li. 1. & Petrũ de Aliaco. q. 8. artt. 2. lib. 1. q̃uis Thomas in scripto primo di 11. dicit quod duo sint spiratores, & non unus spirator. Doctor tñ subtilis d. 2. & post eũ Guil. imitator eius & cæteri dicunt, quod nullatenus dicẽtur duo spiratores, licèt dicantur duo spirantes. Et si aliquando ait Scotus inuenitur à doctoribus quod pater & filius sunt duo spiratores, debent expoñ eorum auctoritates & sanè intelligi. Multæ enim auctoritates sanctorum, quæ nõ sunt verę de virtute sermonis, exponẽdæ sunt in Magistrum di. 12. Pelbartus assentit cũ ait. Illi qui dicũt esse concedendũ quod Pater & filius sunt duo spiratores: vt Alexand. & Thomas, salua semper reuerentia talium & tantorum doctorũ non tatis inspexerunt in ui terminorum. Nam Pater & Filius eadem spiratione spirat.

Spiritum sanctum tanquam vnum principium: ergo non sunt duo spiratores. Ideo dicitur conclusiuè (ut inquit Gab. vt supr.) cum Ecclesiæ determinatione quod Pater & Filius vnum principium Spiritussancti & non duo principia: & spirant vna spiratione, non duab. spirationib. Et hæresides quicquid sit de modo loquêdi quod pater & filius verè spirant vnica spiratione, non duab. spirationib. & tamen non sunt vna persona, sed possunt dici notionaliter vnum principium spirandi, &c.

SPIRATIO vt notat Guilhel. Scoti imitator in primo dist. 12. prout reperitur in diuinis accipitur tripliciter. Vno modo actiuè, & dicitur vis spiratiua siue spiratio actiua: vel spirâs aut spirator uel spirare, sicut conuenit Patri & filio. Et illa spiratio actiua ſm Fran. Maro. dicitur nexus patris & filij, quia in ea pater & filius conueniunt, nó aût spiritussanctus. Vnde Augu. serm. de trinit. ca. 5. vocat eam cõionem patris & filij, & non multiplicat in eis, quia vnica spiratione spirat pater & filius. Secundo in diuinis intelligitur spiratio passiuè & est notio tó stitutiua spiritussancti, qui constituitur diuina essẽtia, & illa spiratione passiua, & est correlatiuũ spirationis actiuæ. Denominatur & spiritussanctus illa spiratio quæ est psona constituta ex essentia diuina & spiratione passiua. Tertio in diuinis intelligit spiratio ut est cõe quoddã Vniuocũ spirationi actiuę & passiuę, ut cũ dicitur, Deus est spiritus, &c.

SPIRITVS dicitur sextupliciter, scilicet, aer, uentus, corpora beatorũ, animæ beatorum, virtus imaginatiua, més, & Deus secundum beatum Thomã par. 1. q. 41. art. 3. & 1. senten. di. 10. q. 4. Et hoc nomen spiritus (ut scribit sanctus Bonauẽ. dist. 10. par. 2. q. 3. li 1.) reperitur in corporibus, in substantiis rationalibus, & in Deo: licèt in Deo sit propriissimè, quia propriissimè in eo est spiritualitas & spiratio, tamen ratio cognoscendi & dicendi tanquam a posteriori, incipit a substantia corporali. In substantia aût corporali, spiritus dicitur dupliciter, aut a spiritualitate contra corpulentiã: & sic dicitur absolutè. Et uocatur spiritus corpus subtile: sicut accipitur in libro de differentia spiritus & animæ. Aut a spiratione, & sic dicit spiritus flatus: sicut accipit Chrysost. Ioan. 3. Spiritus vbi uult spirat &c. Et in Psal. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum quæ faciũt uerbum eius. Secundum hunc modum duplicem accipitur in substãtia spirituali siue rationali, aut a spiritualitate contra corporeitatem. Et sic substantia rõnalis uel eius potentia interior dicitur spiritus. Eccl. 3. Quis nouit si spiritus filiorum, &c. Aut a spiratione & sic affectus uel amor dicitur spiritus. Et ratio huius est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus continuus, actus uiuificus: & habet originẽ a calore, quia ergo egressus amoris ut amor uenit ab intrinseco, & amor est actus uiuificus, qui amor est uita, & iterum amor est actus cõtinuus, quia cõtinuè dẽt reddi amor, & tunc est perfectus qñ homo sic amat. Rursus ẽ calor spiritualis, ió solus amor dicitur spiritualiter spirari. Et sic accipitur 1. ad Thess. 5. Vt integer spiritus, &c. Secundum hunc duplicem modum accipitur in diuinis Nam secundum qđ dr, a spiritualitate, sic conuenit toti trinitati, nã tota trinitas caret corporeitate & materialitate, & sic est nomen absolutũ. Ioan. 3. Spiritus est Deus, & sic accipit essentialiter. Secundum aût quod dr, a spiratione, sic cõuenit soli personæ quæ procedit ut amor ratione iam dicta Spirare. n. in spiritualib. solius est amoris, & qñqs amor potest spirare rectè & ordinate, & sic est purus, uel indirectè & immundè, & sic est libidinosus. Ideo persona illa quæ est amor, non tm dicitur spiritus, sed spiritussanctus, non sic filius dicitur sanctus, quia generatio est motus naturalis circa quem non attenditur sanctitas uel puritas, sicut attenditur circa amorem uoluntatis. Hæc Bonauent. Et sic ſm Bruliferum, spiritus accipitur psonaliter, & dicitur a spirari passiuè. Et hoc modo solùm dicit de tertia psona in diuinis, & uocatur rectè spiritus, q a spiratur ut amor. Capit & spiritus notionaliter, ut ide dicit Bruli. di. 10. primi. Hoc

modo

modo ſpirituſſanctus dicitur à ſpirando actiuè, hoc modo cõuenit patri & filio, & neceſſariò illis duobus, & ideo nõ eſt perſonale propriè, licèt notionale ſic.

SPIRITVS eſt duplex (ut ex iam dictis haberi põt). ſ. increatus & creatus. increatus eſt ipſe Deus, capitur eſſentialiter, & conuenit tribus perſonis notionaliter, patri & filio perſonaliter conuenit tertiæ pſonæ. ſ. ſpirituiſancto. Spiritus creatus eſt creatura, & eſt duplex, ſ. corporeus & incorporeus, ut notat Brulifer di. 10. lib. 1. q. ult. Corporeus eſt duplex. Nã ſpiritus quidã dicitur à ſpũalitate, ut diſtinguitur contra corpulentiã. Alio modo ſpiritus corporeus dicitur à ſpirãdo, i. ſtando. Pſal. Ignis, grando, nix, ſpiritus procellarum, i. eſt uentus ſeu flatus. Vnde aer quem attraho & reſpiro, põt dici ſpiritus uel halitus meus. Spiritus incorporeus uno modo dicitur à ſpũalitate, & ſic capitur pro ſubſtantia ſpũali. Et eſt duplex. Quidam, ſ. facit ſpeciẽ cõpletã, & dicitur cõpletus, ut ſpiritus angelicus. Quidã non facit ſpeciem cõpletã & dicitur incõpletus, ut anima. Alio modo dicitur à ſpirando, hoc modo omnis amor productus à uoluntate ſiue humana ſiue diuina, uocatur ſpiritus p ſimilitudinẽ, uel ly ſpiritus à ſpirãdo uel à ſpiratione aeris. Brulifer ubi ſupra.

SPIRITVS & anima differunt, ut not. Brulefer di. 1. q. 8. lib. 2. Nam ſpiritus eſt aliquod corpus ſubtile non habens magnã corpulentiam. Hæc diffinitio eſt cõmunis ſpiritibus uitalibus, naturalibus & animalib. Hoc modo non eſt anima ſed corpus. Spiritus uitalis habet principiũ in corde. Nãturalis in epate. Animalis in cerebro. Spiritus uitalis eſt quoddam corpus ſubtile neceſſariò diſponẽs ad uitam. Vnde in corpore animato ſunt quędam corpora parua, & ſubtilia, ſine qb. anima non poteſt uiuificare corpus. Et primo oriuntũr in corde, & non ſunt cõtigui, licèt ſint contigui cordi, ſed mittũtur ad cerebrũ, & per alia mẽbra, & ſemper ſunt in motu. Spiritus naturalis ſunt corpora ſubtilia diſponẽtia ad corporis cõplexiones æquales. Spiritus ãiales ſũt corpora ſubtilia diſponẽtia corpus, ut animetur à forma, i. ãia rõnali. Iſti ſpiritus dicuntur nexus & uincula, quia per ipſos anima innectitur, & uinculatur ad corpus. Hæc Brulifer. De quo uideatur latiùs Gerſ. carmine ſuper Magnificat, ubi ponit dũam inter mẽtem & ſpiritũ. Et trac. 3. ſuper Magnificat ait Gerſ. Spiritũ accipi pro mẽte ſuperiori. Animam uerò p toto illo quod ei ſubditũ eſt. Et Paulus exprimẽdo tres ãiæ uires frequẽter ſimul loquitur de ſpiritu & ãia, de cõrpore non quidem mortuo: ſed ãiato qđ eſt ſenſualitas. Sic Chriſtus inſinuauit. Triſtis eſt inquit ãia mea uſque ad mortẽ. Et ſtatim poſt. Spiritus qdẽ prõptus eſt. Nec mirũ: qa beatus, caro ãiæ infirma, quæ relicta paſſionib. tota erit. Hinc Apoſtolus loquẽs de diuiſione ſpiritus & ãię addidit cõpages & medullas: & cor, fortè ſenſualitatẽ indicare uolẽs. Et (ut idẽ dicit Gerſ.) caro aliqñ ſumit p ãia & corpore & ſpiritu: ut ibi, Verbũ caro factũ eſt. Ãia ſimiliter pro homine: ut ibi, Exeũtes animę deſcenderunt in AEgyptum. Spiritus uerò pro tota anima rõnali, ut de Chriſto, emiſit ſpiritum.

SPIRITVS eſt quidã ſpiritus Domini, ſpiritus carnis, ſpiritus dęmonis & ſpiritus mundi, qui quidem ultimi ſunt tres immũdi ſpiritus: ut dicit Gerſ. par. 2. ſerm. de ſancto ſpiritu, quos Apoc. Ioãnes uidit egredientes de ore beſtiæ in modũ rangrũ, quæ garrulæ, ſordidæ turgideq; ſunt, &c. Sunt aũt ſpiritus boni & ſpiritus mali. Vnde dicit Ioann. Probare ſpiritus ſi ex Deo ſunt. 1. Ioan. 4. Angelus enim Sathanæ transfigurat ſe in angelũ lucis, & non cuilibet datum eſt probare an ſpiritus ex Deo ſint, ſed aliquibus per ſpiritum ſanctum, qui unus exiſtẽs diuiſiones gratiarũ diſtribuit ſingulis prout uult, ad ędificationem corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia, cui nũquam defuit in neceſſariis. De probatione autem ſpirituum ſcribit permulta Gerſon part. prima tract. de probatione ſpirituum.

SPIRITVM aſſumere corpus, ut colligit ex dictis doctorũ. Ale. Sco. Tho. & aliorum ẽ ſpiritũ coaſſiſtere corpori diffinitiuè, ut motorẽ intrinſecũ mobili tãq; inſtrumentũ ad ſui uel Dei repræſẽtationẽ. Et

dicit coassistere corpori in hoc enim dr spiritus assumere, id est ad se assumere corpus, quia coniungitur ei per indistantiam localem non solũ per operationẽ. Et additur, diffinitiuè ad excludendum Deũ, qui licèt apparuerit patribus in figuris corporalibus Abraæ in tribus viris: Moysi in igne, pŏpulo in nube, &c. Illa tñ corpora non assumpsit Deus Alioquin cũ oibus intuitiue prẽsens, & oia operetur in omnibus, oia corpora assumeret & maximè in omnibus in quibus se manifestauit creaturæ rationali, & ita assumeret corpus prædicatoris verbum Dei prædicantis, nec dr assumpsisse colũbæ speciẽ in qua apparuit spiritus sanct. nec itellã Magis apparentem, nec igneas linguas, nec ignem in rubo aut in mõte Synai, sed omnes illę apparitiones factę sunt per angelos huiusmodi corpora figuralia assumentes, & in Persona Dei loquentes. Vnde Aug. 2. & 3. de trinit. penè per totũ materiã illã disputãs ostẽdit c. 11. tertij. Omnes illas apparitiones in q bus manifestè scriptura Deũ apparuisse, & locutũ fuisse patribus & populo dicit angelorũ (in persŏna Dei loquẽtiũ) ministerio factas. Vide de hoc latiùs Gabr. di. 8. q. 1. li. 2. & propter hoc additur diffinitiue quod angeli huiusmodi corporalibus figuris coexistẽrũt diffinitiuè, non aũt Deus, quã particulam Scot. addit. Et dr ulterius in descriptione, ut motorem intrinsecum mobili ad designandũ quod assumptio illa non est per informationẽ sicut anima assumit, nec per hypostaticã vnionem sicut uerbũ assumpsit humanã naturã, sed duntaxat per motionẽ & vsũ corporis ad operationẽ, sicut artifex vtitur instrũo. Additur ad fui vel Dei repræsentationẽ, id est significationẽ, hoc verũ est de angelis bonis tm̃, quia mali sæpè assumunt corpora non p̃p Dei repræsentationẽ, quia non p̃p solũ motũ spiritus dr assumere corpus, alioquin intelligentia motrix orbis assumeret orbem. Et sicut Alex. dicit si moueret magnam turrim, illã assumeret, quod non conceditur, & in hoc ẽt tangitur causa finalis. Nã ẽm S. Bonauentu. angeli nõ indigent solatio corporis p̃p se, sed vt nobis congruentius condescendant indigent solatio, id est adiutorio. Indigẽt inquam ad aliquas operationes exercendas & ad se ipsos manifestãdos & ad nosmetipsos lætificandas siue confirmãdos, loquitur de bonis angelis. Et ideo assumunt corpora sicut instra vel organa ad operandũ sicut signa ad manifestandũ, sicut cooperimẽta uel habitacula ad conuersandũ. Vnde corpus assumptũ iungitur illi sicut instrũm motori, sicut signũ significatori, sicut habitaculum habitatori. Hæc S. Bonauent. Possunt aũt iam boni q̃ mali angeli assumere corpora in quibus apparent hominibus. Assumunt aũt corpus prout congruit operationi & significationi. De quo latiùs legito Gab. dist. 8. quæst. 1. lib. 2. Dr aũt apparitio boni angeli ab apparitione mali discerni sic, vt scribit Brulif. di. 8. q. 2. lib. 2. Nã boni in principio terret, sed in fine consolatum relinquunt hominẽ. Mali autem demulcent in principio, in fine relinquũt summã tristitiam & amaritudinem vsq; ad desperationẽ Et hoc faciũt boni angeli ad vtilitatẽ hominũ. Mali aũt nunquã apparent, nisi propter malũ hominis: vt dicit Brulifer de quo aliàs dicitur. Et quãuis spiritus creatus potest illabi corpori, non tñ alteri spiritui: quia (ut scribit Gers. par. 3. de remedijs cõtra pusillanimitatem) sicut in corporalibus impossibile est fieri penetrationẽ dimensionum iuxta Philosophos, sic & in spiritualibus impossibile est fieri illapsus spirituũ iuxta Theologos. Et hoc est quod dicit August. in fide ad Petrũ, vbi inquit. Singulis spiritibus inest terminus, quo a se inuicem distinguunt̃, & unus in alio non est. Ex quo sequitur quod diabolus non potest intrare partẽ animæ superiorem, siue ipsius animæ essentiam, quia anima est spiritus indiuisibilis, & per cõsequens non potest immediatè in ipsam operari, cum omnis operatio fieri habeat per contractum, &c.

SPIRITVS SANCTVS vt est tertia persona in diuinis a patre & filio ꝓcedẽs nõ magis est charitas, amor uel dilectio patris & filij quam pater sit charitas, amor uel dilectio filij & spiritussancti. Et hoc loquendo de uirtute sermonis, & propriè patet,

patet, q̃ unicus & penitus indistinctus est amor essentialis, mutuus, iocũdus, & infinitus, quo mutuo se diligũt pater & filius & spiritussanctus. Nec est possibile ponere aliquẽ amorẽ quo pater diligat filiũ aliquo mõ distinctũ ab amore communi triũ psonarum ẽm Aug. 6. de trinita. Gab. li. 1. di. 32. q. 2 post Petrũ de Alia co. q. 8. art. 3. lib. 1. Vnde ẽm eundem prẽdicti termini charitas, amor & dilectio propriè loquendo, semper sunt termini essentiales, etsi quandoque a sanctis uel doctoribus capiantur personaliter, hoc non est ẽm sermonis proprietatẽ, sed est ẽm quandam appropriationem, sicut appropriatur patri potentia: & filio sapientia, tñ in diuinis nõ est aliqua potentia, vel sapiẽtia aliquo modo distincta à cõmuni potẽtia vel sapientia trium personarum. Hæc Aliacensis. Spiritus quoque sanctus potest dici nexus patris & filij ad istũ sensũ q̃d pater & filius producũt spiritũ sanctum & non aliter. ut Gab. & Aliaco ubi supra dicunt, & se mutuo diligendo ꝓducunt spiritumsanctũ. Et spiritussanctus datur dupliciter. Vno modo in dono tãtùm. Alio modo in seipso simul & in dono, non quin possit dari in seipso sine omni dono creato. Sed quia nunquam datur in seipso, qui simul dẽ donum aliquod creatum. In dono tantũ dum gratiam gratisdatam, siue gratiam gratũ faciẽtem largitur, puta donũ fidei, scientię, prophetiæ, de quibus dicitur 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, quæ dona non dantur principaliter ad sanctificãdum personam, neque ad eius utilitatẽ, sed ad utilitatẽ Ecclesiæ, sic & malis datur. Secundo datur in seipso & dono gratię gratum facientis, quod est charitas secundũ illud Rom. 5. Charitas diffusa est in cordibus uestris per spiritum sanctũ, qui datus est uobis. Sicut.n. nunquã dat̃ in seipso sine hoc dono, sic hoc charitatis donum nunquam datur sine spiritussancto. Sic enim principaliter datur ad sanctificandum personam recipiẽtis. De quo uide apud Gabr. in primo, & li. 4. distinct. 19 articu. 3. dub. 1. & supra in dictione Dari. & de spiritussancto multa alias scribitur. Et secundum Iac. de Valen. tract. 1. cap. 1. prologi sup. Psalm. Spiritussanctus est causa efficiens principalis cuiuslibet partis sacræ scripturæ, qui loquebatur per ora Prophetarum & Apostolorum. Quia non a causa nec à voluntate humana allata est nobis sacra scriptura (ut ait Petrus in 2. canon. sua ca. 1.) sed spiritussancto illustrati locuti sunt sancti homines. Vnde & Dauid ostẽdit scientiã habere non a seipso, sed spiritusancto, quando dixit. Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiã in Psalterio propositionem meam.

SPIRITVALE dr̃ tripliciter ẽm Rich. in 4. di. 23. & post eum Gabriel lect. 28. canonis, Essentialiter, ut gratia & uirtutes. Causaliter ut sacramenta quæ causant gratiam suo modo. Et effectiuè uel actualiter, ut ꝑdicare, corrigere, uisitare, orare, & huiusmodi quæ sunt actus spirituales. De quo uideatur & in dictione. SIMONIA. Et homo spiritualis qui opponitur carnali, & spiritualis homo omnia diiudicat, ut inquit Gerson de unitate Ecclesiastica. Et ẽm eundem spirituales homines non innitentes soli literæ ascẽdentes de terrenis affectibus, & in liberum atque purum ætherlucidissimæ ueritatis desideriorumq̃ splendidorum sese attollentes, &c. Idem recitans illud Apostoli. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto uos qui spiritales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne & tu tenteris, dicit. Spiritualis est, q̃ spiritualiter oia diiudicat, qui didicerit ex eis, quæ passus est cõpati, qui quærat nõ quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, quem totum repleuit charitas, humilitas & pietas, ut nullum in eo locum uanitas & cupiditas inueniat, cuius conuersatio in cœlis sit, qui tãquam unus ex angelis Dei nec benedictione nec maledictione moueat̃, exemplo eorũ neq̃e ex ministerio occupationis sui inferioris superno deserat, nec sordes contrahat pestiferas. Alioquin quid sibi ꝑderit si uniuersum mũdum lucretur, & animæ suæ detrimentum patiatur, non audiens iubentẽ misere animæ tuæ placẽs Deo. talis deniq; qui nullis stimuletur aut alliciat formis

corporum,

corporum, sed abstractus in sublimi arcerationis in sola animarum perspicaci qualitate versetur. Quamdiu enim ista tibi deerunt & repentè vel suspitionib. inquietaberis vel nimis terreberis vel gloria turgesces, aut contractus eris infamia, carnalis es non spiritualis, nec dū satis idoneus qui alios instruas in spiritu lenitatis. Hæc Gerson. Pauci aūt & rarò inueniūtur semper sic spirituales (vt idem vult.) Et spūale dicitur, quod est subtile vel leue. Vnde res spiritualis est leuior elementis. Hinc 1. Corinth. 15. dicit Apostolus. Seminatur corpus animale, surget spirituale. Non est autem hoc intelligendum (vt scribit Richar. di. 49. art 4. q. 4. in fi.) quod conuertatur in spiritum, sed hoc dictum est ad notandum subtilitatem. Nam in illa resurrectionis gloria (vt inquit Greg.) erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per virtutem naturæ. Et bona spiritualia generaliter dicuntur bona quæ spectant ad partem clericorum, & sacerdotū, & sic prædia & possessiones Ecclesię & eius iurisdictiones, erunt quædam spiritualia. De quo legere potes latiùs Gers. par. 1. lectione super Marcum, & par. 3. de vita spirituali aīæ, lect. 2. corolar. 3. Et vitia spiritualia dicūtur, quia in corde actitantur, sicut carnalia, quæ in corporis membris eorum operatio consistit. Sunt autem octo vitia principalia, scilicet gula, luxuria, vanagloria, superbia, auaritia, inuidia, accidia, ira. Duo ex his carnalia, reliqua sex spiritualia. De quibus latè scribit Gers. part. 2. sermo. de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis &c.

Sponsvs quasi promissus: sponsa, quasi promissa, sed post contractum matrimonium per verba de præsenti, dicuntur vxor & maritus, non sponsus, nec sponsa. Vnde sponsalia sunt promissio futurarum nuptiarum. Et dicuntur sponsalia (vt scribit Petrus de Palud. di. 27. q. 1. li. 4.) à spōsando. Nam moris fuit veterib. stipulari, & spondere sibi vxorem. Inde sponsi & sponsæ appellatio nata est. Et differunt sponsalia & matrimonium, qa matrimonium est de consensu præsenti, sed sponsalia de futuro: & sic matrimonium est solutio sponsalium. Et personę sponsalia contrahentes debent esse ad minus septem annorum. Et contrahunt quatuor modis. Primo, promissione facta per verba de futuro, sicut cùm masculus dicit: Accipiam te in meā & puella dicit: Accipiā te in meū. Secūdo, quādo pecuniæ vel aliæ res dantur pro arris sponsalitiis. Est. n. arra, id quod in cōtractu cuiuscunque rei datur, in signum firmitatis eorū quæ ibi promittuntur. Tertiò modo, quando sponsa subarratur annulo. Quarto, quando promissio de futuro matrimonio confirmatur iuramento, vel fidei interpositione. Et istis quatuor modis contractus sponsalium dicitur absolutus, quia personæ obligantur ad seruandum quod promiserunt. Quandoqs est cōditionatus, vt si dixerit masculus. Accipio te in meam si placuerit pri meo vel tuo: vel si habueris centum marcas, & tunc stante promissione, & rata sunt sponsalia. Si aūt est conditio inhonesta, non tamen contra bona matrimonij, vt si dicat vir: Accipiam te in meā, si factis meis consentias, & hæc cōditio hī pro non appositā, & tenent sponsalia ac si facta essent absolutè. Si aūt est conditio cōtra bona matrimonij, vt si dicat vir: Accipio te in meā si uenena sterilitatis pro curaueris, tunc sponsalia non tenent. Cōditio. n. contractum corrumpit, quando est contra naturam ipsius. Richard. hæc di. 27. art. 3. q. 3. li. 4. Videatur ad hoc S. Tho. eadem di. q. 1. art. 2. Et Palud. Adstipulatur Paulus Cortesius lib. 4. distin. 6. suarum sententiarum. Possunt aūt dissolui sponsalia in decem casib. quos Rich. annumerat q. 4. vbi supra. Vnus, quando alter religionem ingreditur. Secundus, quando contrahit cum alia per verba de præsenti, & in illis duobus casib. soluuntur sponsalia ipsō iure. Tertius est, quando transfert se ad regionem aliam, & conuenienti tempore expectatus, & debito modo requisitus, non reuertitur. Quartus, quando alter incurrit lepram, uel paralisim, uel aliam enormem læsionem. Quintus, quando alter eorum fornicatur. Sextus, si superuenit affinitas,

vel

vel cognitio spirituali. Septimus, quando alter alterū absoluit, ne fortè inde deterius cōtingat, si talē ducat quam odio habeat. Octauus, qñ minor ad legitimā ætatem ueniens dissentit. Nonus, si probet fama de impedimēto inter eos, uel scandalum de eorum cōiunctione. Decimus, (ut aliqui dicunt) si sponsalibus superueniet simplex cōtinentiæ uotū. Et in his octo casibus non sunt soluēda spōsalia nisi iudicio Ecclesiæ, quod ueū est si sūt publicè cōtracta, secus si secreto, vt opinat Richar. cùm secreta nō sub sūt iudicio militantis Ecclesiæ, nisi quo ad forum pœnitentiæ. Allegat ad hos casus iura Rich. quē vide, videatur & ad hoc S. Bonauentu. distin. 36. ar. 2. q. 3. lib. 4. & aliàs apud iurisconsultos.

SPONSALITIA largitas dicitē donatio propter nuptias quæ fit à viro mulieri constante matrimonio, vel ante solum contemplatione nuptiarum. Et dicitur sponsalitia largitas, quæ nisi matrimonium sequatur vel si sepāretur, vt dos ab vxore, sic illa à marito repetatur, & si pactū apponatur de dote lucranda à marito, si mulier præmoriatur, eo ipso videtur apposita ex parte viri de donatione propter nuptias. Pet. Paluden. dis. 42. quæst. 3. lib. 4.

SPORTVLAE (vt habet Gabrjel distin. 15. q 6. lib. 4.) sunt munera à lege non diffinita, & allegat Angelum in summa, hoc est, Sportulæ vasa sunt in quibus solent deferri munera iudicibus, & qualia quātaq; debeant esse illa munera est lege diffinitum, & cæteris. Dicunt tamen quidā (vt ait Gariel) quod ordinarius secularis non potest recipere aliquid à partib. eadem ratione qua Ecclesiasticus, quia & ipse propter iustitiam tuendam & ministrandam habet suam prouisionem. Potest tamen recipere esculenta, &c.

SPVRIVS dicitur, q nascitur ex adulterio vel incestu, vt dicit Petrus de Palu. dist. 41. q. 3. lib. 4. Vel dicitur incerto patre natus, quem vulgo Modestinus conceptum appellari scribit, siue is qui eum patrem habet quem habere non licet, & non dicitur is qui Græco vocabulo dicitur nothus, hoc est adulterio natus, vt scribit Dominicus Nauus. Nam is Latinum vocabulum non habet, ideo vtimur peregrino.

STATVS propriè pertinet ad libertatē vel seruitutem in temporalibus vel spiritualibus, quia significat immobilitatem & obligationem personæ hominis secundum Beatum Thomam secunda secundæ q. 183. artic. 1. & dicitur status à stō stas. Stare autem significat positionem naturalem hominis cum immobilitate secundum eundem ibidem. Et potest dici status conditio. Et vt scribit Scot. q. 3. distinc. 3. art. 2. lib. 1. Status non videtur esse nisi stabilis permanentia legibus diuinę sapientiæ firmata, vt stabilitum est à Deo sapientissimo. Stabilitum est autem illi legibus sapientiæ quod intellectus noster non intelligat pro statu isto nisi, quorum species relucent in phantasmate, & hoc siue propter pœnam originalis peccati, siue propter naturalem cōcordiam potentiarum animæ in operando secundum quod videmus, quod potentia superior operatur circa idem, circa quod inferior si vtrāque habeat operationem perfectam, & de facto est in nobis, quod quodcunque vniuersale est in nobis, eius singulare actu phantasiamur.

STATVS est triplex hominis. Primus naturę perfectissimæ, qui est in beatitudine (vt scribit Gab. dist. 1. quæst. 2. lib. 4.) de quo Boetius 3. de consol. quod est status omnium bonorum congregatione perfectus. Secundus est naturæ integræ nōdum à perfectione suæ conditionis lapsę, qui dicitur status innocētiæ. Hic fuit status hominis in paradiso, in quo statu ipsa anima ex toto & omnino ordinata fuerat ad cogitandum de Deo suo creatore, atque considerare spiritualia sine aliquo impedimēto & difficultate, quod alio modo per tantam pœnam, difficultatemque grauata onere suæ corruptionis potest operari, quod est mirabile: qđ noscunt optimè qui ad hoc nituntur (vt scribit Gerson par. 3. de monte contemplationis cap. 30.) Nobilis igitur anima per peccatum redacta est in magnam miseriam. Tertius status est naturę lapsæ

huc

siue corruptæ per peccatū primi hominis. Primus erit hominis status in patria. Secundus fuit in Paradiso, hoc est sub præcepti obedientia Tertius est hominis de præsentis exilij miseria Et hic status lapsi hominis diuiditur sub lege naturæ, sub lege scripta Moysi, & sub lege ueritatis & gratiæ, q̄ est lex Christi, ſm illud Ioannis 1. Lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Et in statu vitæ præsentis sceptrū habet misericordia. Sed in statu vitæ futuræ locū habet iustitia(ut dicit Sanctus Bonauentura di. 20. lib 4. circa textū) p̄p hoc dr: Horrendum est incidere in manus Dei. Est & status salutis in quo si peccator confitens ore & corde dicere pōt ueraciter tres veritates, credat se esse & confidat in statu salutis: quas scribit Gers. part. 2. in Tripartito de præceptis decalogi c. 10. Prima est: Dñe sic uel sic contra vestram bonitatē peccaui, quod mihi displicet: ratione & cuius pœnitētiam ago, quia vos offendi, qui totus estis uenerandus & colendus, quodque mādatum vestrum transgressus sum. Secunda ueritas est: Dñe bonū habeo propositum, & desiderium vestro iuuamine mediante mihi in futurum p̄cauendi ne incidam in peccatum, & occasiones peccatorum iuxta possibilitatem viriū euitandi. Tertia veritas est: Domine bonam habeo uoluntatem peccatorū meorum confessionem integraliter faciendi pro loco & tempore secundum uestrum & sanctæ matris Ecclesiæ mandatum & præceptum. Has ueritates (inquit Gers.) quisquis qualicunque loco & tempore, sinceriter, non fictè aut mendaciter ex corde pronunciauerit, securus existat se in salutis & gratiæ statu consistere, & vitam æternam mereri, quamuis omnia crimina commisisset. Si ét tales absque alia confessione continuò decederet in absentia Sacerdotis dormiendo aut alio quouis modo morte subita præuentus, idē finaliter saluaretur acerbissima Purgatorij pœna mediante. Quare Gerson consulit salubriter, vt Christianus quilibet singulis diebus bis aut semel serò & in mane, aut saltem in festiuis diebus rediat ad cor suū, conscientiā examinans an tres p̄missas ueritates proferre ualeat cū cordis sinceritate, sicque intra statum salutis se esse confidat. Hæc Gerson.

STATVS est adhuc triplex, scilicet incipiētium, qui animalis est: proficiētium, qui rationalis: perfectorum, qui spiritualis iudicatur secundum Bernardum, ad fratres de monte Dei: de quo plura scribit Gerson part. 2. sermone de omnibus sanctis, qui incipit: Exultate quoniam merces vestra est, &c. & de quo supra videatur in dictione CHARITATIS GRADVS. Et status Prælatorū est perfectior statu aliorū: quia quilibet (ut dicit Gerson part. 4. sermon. de reddendo debito) talis est in statu hierarchico, ad quem secundum Dionysium spectat illuminare, purgare, & perficere. Purgant exemplo bonæ uitæ. Illuminant uerbo doctrinæ. Perficiunt Sacramentorum ministratione. Probat idem statum Prælationis esse perfectiorem, ut sic statu religionis. De quo latiùs uideto ibi Gers.

STELLA dicitur a stando, quod stare stellæ videantur. Sunt autem singulares stellæ nō admixtæ alijs Sydera uerò siue astra sunt, quæ ad aliquod signum compluriū stellarum composita sunt, vt Aries, Taurus. Capitur & stella pro Angelo. Vnde Apocalyp. 12. dicitur, quod draco magnus, id est Lucifer traxit secum tertiam partem stellarum, id est Angelorum. Nā stellæ cœli dicuntur Apocaly. 1. Et stellę (vt scribit Scotus distin 14. lib. 2.) habent actionem in hæc inferiora; in elemēta, in mixta inanimata, & animata irrationabilia. In elementa habent actionem dupliciter, & quo ad alterationem, & quo ad generationem. Accedēte enim Sole & alijs stellis calidis ad zenith alicuius rēgionis elementa superiora ignis & aer augētur, & inferiora, scilicet terra & aqua minuuntur & conuertuntur in superiora, & conuerso recedente Sole, & accedentibus stellis effectiuè frigidis ut Saturnus & Mercurius accidit generatio elementorum aquæ & terræ: pluia ibi Scotus. Habent & secundò stellę actionē super mixta. Nam mixta imperfecta, vt impressiones quædā generantur ab illis.

Nam

Nam materia, illarū impressionū, q est vapor, nō eleuatur ad locū generationis illarū nisi p calorē incorporatū, vel uirtute alicuius stellæ, &c. Tertiò habēt actionē in mixta, perfecta, inanimata, vt sunt metalla, q̄ in q̄busdam regionibus generātur ex cōstellatione habente respectū ad illā regionē & nō ad aliam. Nā terra non est actiua huius diuersitatis. Quartò habēt actionē super animata alterando, ſ. corpora mixta ad qualitatē cōuenientē uel discōuenientē animę perficienti tale corpus, & ita possunt agere ad generationē & corruptionē, & ita similiter in sēfitiuis. Nā organa sensuum, q̄ sunt corpora mixta, possunt immutari & alterari ad aliquē gradū conuenientem illis: vt nata sunt esse organa sēsuū, ēt ad disconueniētē sensui, & ita possiet organū corumpī & lædi: & per cōsequēs possunt habere aliquā actionē quo ad intellectionē quodāmodo: quia si deordinatur sensus in actu suo, p ꝑns deordinatur intellectus: vt puta, in phreneticis, & lunaticis, in q̄bus est imaginatio confusa, & ēt quo ad hoc potest esse causa deordinationis in volūtate. Potest. n. appetitū sensitiuū alterare ut magis inclinetur ad hoc q̄ ad illud; & quia in viatore uoluntas rationalis inclinat̄ ad ꝓsequendū, quod efficaciter appetitur ab appetitu sensitiuo: ideo hoc modo inclinant uoluntatē Planetæ, & alia corpora cœlestia. In nullo tñ necessitatur absolutè voluntas propter hoc, sed ex sua libertate potest contraire. Hinc dicit Ptolomeus: Sapiens dominabitur astris. Et ꝓpter istam pronitatem ad sequendū appetitum sensitiuū contra dictamen rationis, quam causant corpora cœlestia: accidit frequenter Astrologos ferè pronosticare de moribus hominū: puta, quod erunt luxuriosi, vel huiusmodi per cōstellationes natiuitatis, nō quod ita eueniat necessariò, quod non posset aliter esse de his quæ dependent à voluntati rationali, si homo vellet magis sequi per uoluntatē legem rationis quàm sensus: sed cogitationes hominū pronæ sunt ad malū. Gen. 8. & Eccle. 1. Peruersi difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Scotus hæc, quem & de superioribus latiùs videre potes. Et paulò post dicit stellas habere & actionem aliquam dispositiuā quātum ad infirmitates in remittendo qualitates huiusmodi. Et sic (ut idem ait) est conueniens & necessariū, quod bonus Medicus habeat scientiam Astronomię. Possunt enim porrigere aliquo tēpore medicinam quæ interficit, & tamē alio tempore liberaret. Hinc Ouidius de Remedio amoris lib. 1.

Temporibus medicina valet: data tempore prosunt, Et data non apto tempore vina nocent.

Et vt refert frater Pelbartus li. 1. Rosarij Theolog. quum stella vel Planeta dē frigidus vel siccus, & huiusmodi, non est intelligēndum formaliter, sed tantum virtualiter, vel effectualiter: quia efficit influendo talem qualitatem in inferiori bus. Similiter cùm dicit̄ maleuolus vel beneuolus, & huiusmodi, præsertim referendo ad homines, intelligenda sunt tāntummodo dispositiuè vel inclinatiuè secundum corpus humanū, & non quo ad liberum arbitrium vel animam, quia astra cùm sint propter hominē, & inferiora homine, nil habent animā humana efficere, secundū omnes Theologos, nec virtus Astrorum extendenda est ad fata hominum, vel euentuū contingentium aut operum hominum, uel morū quia talia sunt erronea: vt aliàs dicitur. Videatur de hoc & supra in dictione Astronomvs.

Stimvlvs propriè dicit̄ fustis acutæ cuspidis quorustici boues suppūgūt. Per translationem dicitur omne illud à quo vexamur. Hinc stimulū carnis & vitiorum dicimus. Quomodo aūt stimulos carnis vincere debemus: cōsolatio Gersonem par. 2. trac. de pollutione diurna. Est & stimulus amoris. de quoidē Gers. part. 3. de monte contemplationis, cap. 38. quo & flagrabat Beata Cecilia, quæ Euangelium Christi in pectore suo portabat. Passio quoque Domini nostri Iesu Christi dicitur stimulus amoris, quo

mouemur

mouemur ad eum amandum in qua omne bonum reperitur, &c.

STIPENDIVM est æs militare dictum à Stipe, hoc est nũmo pendenda uel præmiũ, quod militibus datur. A quo stipendiarius miles dicitur: & stipendium qđ quisque tenetur soluere Principi aut reipub. De quo uide in dictione PRAESTATIO. Quandoque accipitur pro pœna uel præmio. Vnde est illud Apostoli ad Rom. 6. Stipendia peccati mors, gratia autem uita æterna.

STVLTVS, imprudens, improuidus. Vnde stulto semper contingit præter id quod credit, ut uult Gerson par. 2. de mendicitate Prouerb. 1.) sapientiam atq; dotare spirituali, parte secunda. Et stulti (ut doctrinam despiciunt. Et stultus præcipuè Princeps sapientissimũ se putat, ut ostẽdit Gers. par. 4. sermo. de Angelis, qui incipit: Factũ est prælĩ, &c. Vnde stultitia quæ est in factis, dictisq́ue per ignorantiam recti ac boni erratio, ſm Lactantiũ lib 2. diui. instit. Et stultitia importat hebetudinẽ sensus spiritualis: facuitas aũt totalem priuationẽ eius. Ideo prima opponitur contrariè sapientiæ: secunda uerò priuatiuè, ut vult Sanct. Thom. secunda secundæ, q 8 artic. 6. Et stultitia dr à stupore, q̃a stultus est, qui pp stuporem non mouet, ſm Aristotelem lib 1. Ethi. & San. Thom. 2. 2. q. 46. ar. 1. De quo stultiloquium, & significat peruersam sentẽtiam uerborum, per quæ quis præfert delectationes luxuriæ alijs bonis, secundũ Sanctum Thom. 2. 2. q. 153. arti. 5. Et est stultitia peccatorum, quæ est quadruplex secundum Magistrum Ioannẽ Gersonẽ par. 4. serm. de Cœna Domini, qui incipit: Ad Deum vadit. Prima, quod fascieulos deprimẽtes, & colligationes iniquitatis sedentis super talẽtum plumbi graues: sicut onus graue quotidie imponimus ceruicibus nostris, circumligates nos funibus peccatorum, nec ad pœnitẽtiam confugimus, quę ab his tandem solã nos liberat. Secunda stultitia, quod lumina diuinę legis nequaquã quęrimus, aut circumferimus nobiscum, cogitãdo vbi & quorsum gradiamur. Sed ad obscuras aut parum lucidas humanarum traditionum nebulas, nos præsertim Eccl̃e fiasti oculos totos animi conuertimus, si non peius conuertimus. Tertia stultitia, quod litigamus in hac via nostra, rixamur, belligeramus, uindictas experimus, cursum nostrũ propterea deferentes. Hęc stultitia quo ad uim pertinet ad irascibilẽ, sicut præcedens ad vim rationalẽ, & sequens ad concupiscibilẽ. Quarta stultitia, quod cum fœdis voluptatum uolutabris nos plerũque totos immergimus, nec emergimus per pœnitentiã, procrastinantes, & promittẽtes nobis celerẽ cursum à terra vsq; ad cœlũ, & in ipso momento nocturni ẽpis in morte, sed potius timere debuimus ne tenebræ nos cõprehendant, si non operamur dũ dies est. Hęc Gerson. Est præterea stultitia prædicationis, de qua Apostolus dicit, quod quia in Dei sapientia mundus eũ nõ cognouit, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credẽtes. Est aũt hęc stultitia prędicationis (ut scribit Gers. part. 3. tra. 9 super Cantico Marię) quod Deus pót alia facere q̃ fecerit, aut facit pro liberrimo suæ uoluntatis arbitrio: hoc. n. Christianę religionis fundamentale principiũ, quo concesso subuertit & corruit funditus omnium Philosophorũ radicale principiũ. Omnia quæcunq; voluit Dñs fecit, ait Christianus. Omnia quęcũque fecit Dominus (dicit Philoso.) necessariò fecit, nec aliter alias facere potuit. Gerson & paulo supr. ait: Nulla uidetur apud sapientes huius seculi maior, nulla absurdior stultitia, nullaq́ue magis infatuat sensus carnis exterius & interius, q̃ hæc sapientia Dei. Colligę, inquit idem ad discipulũ, per interpretationem sycomori, quæ ficus fatua dicitur. Similiter & crede Dionysio dicẽti, sapientiam Dei diuinissimam stultam esse. Siquidem & Apostolũ audi. Quod stultum est, inquit, Dei, sapiẽtius est hominibus. Et iterũ: Qui uult sapiens esse, stultus fiat. Hic titulus scholæ huius stultitia est, tradẽte Lactatio. Audi Apostolum: Prędicamus Iesum Christũ, Iudæis quidem scandalũ, Græcis verò stultitiã: sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hęc Magister Ioan. Gerson.

Vnde

Vnde Apostolus 1.Corinth.3. Si quis inter vos uidetur sapiens, stultus fiat ut sit sapiens. Pro quo (inquit Gerson part.2. serm. in Cena Domini, qui incipit: A Deo exiuit) dabit nobis hanc stultam sapientiam? Væ filijs hominum, qui sapientes sunt in oculis suis, & coram semetipsis prudentes, quia quanto magis sapiētiam quæsierunt, tantò ipsa longius fiet ab eis. Et profecto nisi fiant paruuli, nisi crediderint captiuando omnem intellectum in obsequium fidei, ipsi nō intelligent Ostium ad sapiētiam veram Christus est. Hæc Gerson vbi sup.

STVPRVM propriè virginum est illicita defloratio uel uiolatio, aut uitiatio (ut ait Magister. distin.xlj.lib.4.) sub parentum cura existētium, ut (& nult beatus Tho. 2.2. q. cliij.artic.j.) & habetur 36.q.1. Lex illa. Stuprum aliquando pro incestu ponitur. Propriè tñ stuprum est coitus lege vetitus, qui duplex est. Vnus cū nupta, quod & adulterium dr: aut cum puero, aut cū sanguine cōiunctis, siue sacris virginibus. Aliter quum uim afferimus cuilibet personæ, ēt si ancilla sit. Vnde stupra re in vtrumque sensum accipiť. Et stuprū est proprie species luxuriæ, q̄ consistit in actu venero extra matrimonium, quo defloratur virgo. Aliquando tamen sumitur large pro alijs speciebus luxuriæ. Vnde Ambrosius dicit: Omne stuprum adulteriū est: accipit ibi stuprū pro concubitu viri vxorati cum alia quacunque quam cum vxore sua: de quo latius legere potes apud Antonium 2.parte summæ, tit.5. cap.6. Simpliciter autē & omnibus pensatis grauius est adulterium quam stuprum proprie accipiēdo, vt scribit Richardus dist. 41. libr. 4. circa textum, quia adulter peccat peccato luxuriæ & iniustitiæ: magis etiam lædit republicam adulterium quam stuprum. Secundum quid tamen est conuersō, qa per stuprum aufert bonum aliquod irreuperabile, scilicet virginitatis integritas Hæc Richardus. Astipulatur sanctus Bonauentura qui dicit: Deformius uero est virginem deflorare quam defloratā cognoscere. Attamē grauius peccat qui adulteratur, quia magis lædit rempublicam, & magis offendit uirū, & magis generat infamiam, sanctus Bonauen. dist. xlj. l. iiij. circa explanationē textus in fine.

SVBSANNATIO & irrisio conueniunt in fine, sed differunt in modo Quia prima fit naso rugato. Secunda verò fit ore, id est in uerbo, & cachinnis, secundum beatum Thomā. 2.2.q.75.art.j. Et subsannatio venit subsanno, subsanno a sanna. Sanna enim solutus derisus dicitur anarium sonitu. Persius.

POSTICAE OCCVRRITE SANNAE.

SVBIICERE significat supponere atq; sub iugare. Et aliquid subiici est dupliciter (vt scribit sanctus Bonauentura distin. 24.artic.2.q.1.libr.4.) scilicet timore & amore. Qui subiicitur cū amore, ambulat in libertate spiritus, sicut filius. Qui ex timore, iste est quodammodo seruus, & in bonis & iustis nō est subiectio per timorem, sed per amorem: & talis subiectio & prælatio, & ordo, in nullo præiudicat libertati.

SVBIECTVM est triplex, scilicet Logicum: & dicitur prædicationis, & est quod de alio prædicať, ut dicendo: homo est animal, animal est prædicatam, homo subiectū. Aliud est subiectū mutationis, & est subiectū Physicū, vt cum dr: materia est subiectū generationis & corruptionis, uel motus localis, uel cum dr, substātia est subiectū accidentis. Tertiū est subiectū considerationis, sicut subiectū scientię, circa quod versat scientiæ uel artis consideratio. Subiectū aūt in aliqua scientia uel doctrina, tripliciter pōt accipi, vt scribit sanctus Bonauentura q j. prologi in libro senten. Vno modo dr subiectū in scientia, ad quod omnia reducūtur sicut ad primū radicale. Secundo ad quod omnia reduncuntur sicut ad totum integrale. Tertio ad quod omnia reducūtur sicut ad totum integrale. Tertio ad quod omnia reducuntur sicut ad totum uniuersale. Sic in Grammatica litera est subiectum primo modo, & oratio congrua & perfecta secundo modo, & uox literata, articulata, ordinabilis ad significandū aliquid in se vel in alio tertio modo est subiectum. Sic in Geometria punctū esse subiectum primo modo, corpus secun-

do

do modo,& quãtitas continua immobilis tertio mõ.Sic ſubiectũ ī Theologia, & li.ſen.ad quod omnia reducũtur ut ad principiũ eſt ipſe Deus. Et in lib.ſent. ſubiectu ad quod oia reducũtur,q̃ determinantur in lib. ſen vt ad totũ integrũ eſt Chriſtus, ꝑ vt cõprehendit diuinã naturã & humanã ſiue creatã, & increatã:De q̃bus sũt primi duo libri,& caput & mẽbra, de q̃bus ſunt duo ſequentes. Et accipit hic S.Bonauen. totũ integrũ largè,q̃ multa cõplectitur nõ ſolum ꝑ cõpoſitionẽ, ſed etiam per unionem & per ordinẽ.Subiectum quoque ad quod oia reducũtur ſicut ad totũ uniuerſale, poſſumus nominare duplicationẽ ſiue diſiunctionẽ.Et ſic eſt res vel ſignũ. Et vocatur hoc ſignũ Sacramentũ. Poſſumus & vnico uocabulo nominare.Et ſic eſt credibile, ꝑut tñ credibile tranſit in rationẽ intelligibilis,& hoc per additionẽ rationis:& hoc modo propriè loquẽdo credibile eſt ſubiectũ in lib. ſentent. Cùm ergo dicitur:Deum eſſe ſubiectũ, & res,& ſignum,& credibile,diuerſimodè hoc eſt intelligendum, vt vult Sanctus Bonauentura ubi ſupra. Vnde ut refert Pelbar.uariẽ ſunt opiniones de ſubiecto Theologiæ,Albertus Magnus dicit reuelabile eſſe ſubiectũ Theologiæ vel credibile.Aegidius li.1. dicit, quod Deus inquantum glorificator & ſaluator. Henricus dicit,q̃ Deus ſub ratione entis infiniti.Scotus dicit, Deus inquantũ Deus. Hugo dicit,q̃ Chriſtus inquãtũ Chriſtus eſt,eſt ſubiectũ Theologiæ,& ſic ſecundum aliam & aliã rationem Deus eſt ſubiectũ Theologiæ. Sententias uarias Theologorũ doctiſſimorum de ſubiecto Theologiæ refert Paulus Corteſius libr.1.ſentent. diſt.1. qui & ſubiectũ materiã uocat, & conſonat cum prædictis. Et ſecundum Scotũ q.3 prolo.totius Theologiæ ſubiectum in ſe & Dei & beatorum, primum ſubiectũ eſt eſſentia diuina, ut hæc cuius uiſio à beatis eſt,ſicut in Metaphyſica cognitio entis: & ideo beata uiſio non eſt Theologia,ſed eſt quaſi ꝑfecta incõplexa apprehẽſio ſubiecti ꝓcedẽs naturaliter ſcientiam Theolog. Vide latiùs ibi Scotum,& paulò pòſt ait: Erunt perſonæ quaſi partes ſubiecti.

SVBIECTVM inſup primũ, id eſt adæquatum alicuius ſcientiæ eſt illud circa q̃d verſatur tota ſcientia vel cõſideratio & quod continet omnes ueritates totius habitus, vt inquit Pelbart. &c.

SVBSTANTIA eſt res habens quidditatem cui debentur eſſe per ſe,& non in alio, ſcilicet ſubiecta, ẽm Beatum Thomam prima parte q.3.art.5. Et ſubſtantia eſt quæ per ſe ſtat nullis adminiculis fulta, vel quæ accidenti ſeu qualitati ſubſtat atque ſubſiſtit,& quaſi illi ſubiaceat,ſiue quia illam contineat. Quandoque ſubſtantia pro facultatibus ponitẽ Quintilianus: Vt plus ſubſtantiæ filio relinquerem.Et in Euangelio:Qui conſumpſit omnem ſubſtantiam, viuendo luxurioſe. Et una eadem natura poteſt dici ſubſtantia,eſſentia,& ſubſiſtẽtia, ut natura ſortis inquantum dat ſorti q̃d ſit, dr̃ eſſentia.Inquantũ dat ei,quod per ſe ſit,dr̃ ſubſiſtẽtia:pront aũt ſortes habẽt quod per illam natura accidentibus ſubſit,dicitur ſubſtantia: quãdoque ſubſtãtia ponitur pro materia, & quaſi eſſentia,& ſoliditate ac verius cui uſcunque prædicabilis ſubſtantia omnis rationis fuit cohortatio eius ad pacem. Et nomẽ ſubſtantiæ,vt ſcribit Sanctus Bonauen. diſtinct.23.quæſt.2.libr.1.a duplici proprietate dici poteſt, videlicet a per ſe ſtando,vel à ſubſiſtendo non per aliud: ſi ſic propriè eſt in diuinis & magis propriè,quam in creaturis:quia diuina natura maximè ſubſiſtit, quando à ſe vel à ſubſtando alij vel alijs.Et hoc triplicitẽr.Vt alij inhęrenti,& ſic falſe & impꝛprie dicitur in diuinis, quia proprietates in diuinis non ſunt accidẽtes inhærentes, vel alij diſtinguenti:& ſic dicitꝝ in diuinis non omnino impropriè, nec omnino propriè,quia proprietas illa nõ inhæret:& ideo non facit ſubſiſtere ſubſtare, quaſi ſub alio ſtare, ſed exiſtere, quia ab alio eſſe. Et hinc eſt quod Richard. dicit in lib. de Trinit. quod melius dicitur exiſtentia quam ſubſtantia: vel quia ſubſtat ut perficiẽti, & ſic dicitur res naturæ ſubſtare reſpectu eſſẽtiæ

& iſte

& iſte modus magis eſt circa noſtrum intelligere quàm circa diuinum eſſe. Et ſubſtantia vel ſubſiſtentia, quando accipitur prò eſſentia non pluralificatur. quãdo verò pro hypoſtaſi vel perſona accipitur pluralificatur. Hæc Bon. vbi ſup. qui & latiùs de hoc ſcribit, & q.1. dicit, quod in omni ſubſtantia cuius eſt eſſe & operari neceſſario intelligimus naturam, & habẽtem naturam. Et naturam dicimus eſſentiam, vel ſubſtantiam habentem naturã, dicimus perſonam, qũo ergo in creatura rationali contingit vnam perſonam habere plures naturas. ſ. corporalem & ſpiritualem: & ſic à contrario ſenſu contingit in Deo propter ſummam ſimplicitatem vnam naturã haberi a pluribus: qa contingit eã haberi alio & alio modo, & hoc non põt eſſe ab eodẽ: quia ergo eadẽ eſt natura tantũ habita & nõ numerata, ideo tantum dicitur vna ſubſtantia & eſſentia, quia verò plures habentes, ideo plures perſonæ nulla omnino repugnãtia exiſtente, &c.

SVBSTANTIA diuiditur à Philoſopho 2. de anima, in materiam, formam & cõpoſitum ex his. Compoſitum dicit hoc aliquid. Materiam verò potentiam, formã, ſpeciem vel endelechiam, ideſt actum, & hoc aliquid ſecundum Philoſop. dicitur compoſitum ſubſtantiale, de quo videatur Gab. di.12.q.1.libr.1.ſent. Dicitur & ſubſtantia eſſentia vniuſcuiuſque. Præter illos autẽ modos poteſt aliter diſtingui ſubſtantia iuxta verba B. Augu. (vt refert S. Bona. di.35. circa tex. li.2.) Vno modo vt dicatur res permanens & per ſe ſtans. Alio modo vt dicatur res permanens, nõ tamen per ſe ſtans, ſed alii inhærens. Tertio modo dicatur ſubſtantia quælibet eſſentia actu ens, ſiue per ſe ſtans ſiue non: & hoc modo ſubſtantia ſe extẽdit ad omne ens. Et ſic accipit Auguſt. cùm dicit quod nulla ſubſtantia eſt nihil omnino, cùm ergo dicitur, quod iniquitas ſubſtãtia non eſt. Dicendum quod iniquitas accipitur abſtractè pro ipſa deformitate non pro habitu circa quem deformitas conſiſtit.

SVBSTANTIA dicitur dupliciter. ſ. propriè & traſumptiuè, vt ſcribit S. Bonan. di.23. q.5.li.3. propriè dicitur quatuor modis, ſcilicet ſubſtantia materia, ſubſtantia forma, ſubſtãtia cõpoſitũ, ſubſtãtia quæ eſt eſſentia vniuſcuiuſq;, vt & dictum eſt. Tranſſumptiuè dr ſubſtantia illud quod habet aliqñ proprietatem ſubſtãtię dictę aliquo iſtorum modorum. Vnde dicitur: Fides eſt ſubſtantia, non accipitur impropria ſignificatione ſubſtãtia, ſed trãſſumptiuè. Dicitur enim ſubſtantia fundamẽtum fabricę ſpiritualis ad ſimilitudinem materiæ, quæ præbat fulcimentum formis & accidẽtibus, vt latiùs in Fide ſupra dictum eſt.

SVBSTANTIA procedens eſt triplex, vt notat Bruliſ. di.20.q.2.in fine li.1. Quædam producit per temptus magnum, vt homo hominem: quædam producit per tẽpus imperceptibile, vt Sol ſplendorem: quædam producit in inſtanti, vt Deus.

SVBSTANTIA. Aliquid dici ſecundum ſubſtantiam põt dupliciter intelligi ſecũdũ Rich. de Sancto Victore. Vno modo dicitur ſecundum ſubſtantiam in diuinis, qđ indicat ſubſtantiam tanquam naturã cõmunem tribus, qũo dicuntur ſecundum ſubſtantiam, quæ in diuinis primò & præciſe ſignificant ſubſtantiam non ſolum idẽticè, vt ſunt natura diuina, eſſentia diuina. Et de illis intelligẽda eſt regula quã ponit Magiſ. di.22.li.1. videlicet quod ea quæ dicuntur ſecundum ſubſtantiam de omnib. perſonis cõmuniter, & de ſingulis perſonis dicuntur ſingulariter. De his etiam intelligendum eſt illud cõmune dictum Boetii: Subſtantia tenet vnitatẽ, relatio multiplicat trinitatem. Alio modo communiter aliquid dicitur ſecundum ſubſtãtiam, qđ indicat ſubſtantiã, vt ſuppoſitum, non tñ referibile ad aliud. Sic capitur, vt ſcribit di.25.q.1.lib.2. Magiſt. cùm omnia nomina de Deo prædicabilia ad bimembrem reducũtur diuiſionẽ, ita q̃ quodlibet dicitur: vel ſecundũ ſubſtantiã vel relatiue. De quo legatur Gab. di.25.q.vnic.ar.3. lib.1. Et quamuis perſona dicitur ſecundum ſubſtantiã ſecundo modo accipiẽdo, dici ſecundũ ſubſtantiam, non tñ primo mòdo, quia indicat ſuppoſitum, & nõ refertur ad aliud quo ad ſecũdam partem, quia nõ indicat primò & formaliter eſſentiam diuinam, ſed primo modo & formaliter hypoſtaſim, &

de essentia prædicatur identicè. Et secundum hoc intelligēdum est quod Magist. dicit personam dici secundum substantiā, &c. Quo corollariè sequitur: nomen persona diuina dicitur secundum substantiam, ideſt nō relatiuè, licèt non formaliter significet & primo substātiam siue essentiam, sed suppositum relatiuum: nō enim dicitur alterius persona, sicut pater filii pater. Hæc Gabr. Et cùm dicitur: filius est substantia patris, intelligēdum est (secundum Sco. Occam & petrum de Aliaco q. 7. ar. 1. li. 1.) nō sicut de materia vel quasi de materia, sicut de aliquo qđ est sibi substantiale, hoc est de patre qui & filio consubstantialis, & non est filius de nihilo, nō quia sit de alia materia vel quasi materia præsuppositā, sed quia est de patre in quo est substantia filii. Vide latius Camer. Sapientia quoque, lumen, notitia, & similia (vt dicit Magist. dist. 27. lib. 1.) secundum substantiam dicuntur, & non respectiuè: sunt quoq; nomina essentialia: ideoq; sicut est vna essētia triū, ita vna sapientia. Trahit tamen singulum horum quandoque suppositionem personalem, quando ponitur respectu prædicati personalis: vel quando sibi additur aliqua determinatio notionalis, vt sapientia de sapientia, lumen de lumine: vbi sapientia in subiecto accipitur pro filio, & in prædicato ponitur pro patre. Exemplum secundi, vt dicitur: Sapientia ingenita, sapientia genita: sapientia ingenita capitur pro patre: si ingenitum, capitur vt est proprium patri. Si autem caperetur negatiuè pro non genito, sapientia ingenita supponit essentialiter pro ipsa natura diuina, quæ non est genita. Sapientia genita capitur pro filio. Dominus Præpositus. Gabr. di. 32. q. 1. lib. 1.

SVBSISTERE in natura humana sibi communicata (secundum Scotum) est sustētare eam, & terminare eius dependentiam suppositalem. Refert autem dicere: verbū subsistit simpliciter in natura humana, & verbum subsistit primò in natura humana. Pater, quia primum verum, secundum falsum: non enim subsistit verbum primò existentia humana, sed primò substantia diuina: nam illa subsistit ab æterno, illa ex tempore. Nec eodem modo subsistit verbum in natura humana, quo homo in albedine, quia homo subsistit in albedine non simpliciter, sed secundū quid, eò quòd albedo est ens secundum quid, ideſt accidens. Verbum verò subsistit in natura humana simpliciter, quia natura humana est simpliciter, ideſt substantia. Gabriel distin. 6. quæst. 2. lib. 3. Et Christus est nomen personæ in duabus naturis subsistēs, scilicet diuina & humana. In diuina, in qua habet esse primum & æternū. In humana, in qua habet esse secundum tempora le, & quasi aduentitium, vt ibidem dicit Gabriel, & alias dictum est.

SVBTILE dicitur à virtute penetrandi, secūdum quod potest accipi ex verbis Philosophi 2. de generatione. Rete autem multiplici de causa est penetratiua, scilicet, Aut propter quantitatis paruitatē, maximè secundum latitu & profundum. Vel qa habet figuram acutam, aptam ad penetrandum. Vnde & acus quamuis longa, penetratiua est, quia faciliter penetrat pānum. Aut propter raritatem seu materiæ pauciratem, & hoc aer penetratiuus est. Aut propter actiuæ virtutis magnitudinem, & hoc vnium penetratiuum est multò magis quam simplex aqua quantumcunque tenuis: quapropter aqua cū modico vino bibita, magis refrigerat sanum quam si per se bibatur, quia vnum facit eam ad loca corporis penetrare ad quæ per se penetrare non posset. Tertio modo considerando, subtilitas beatorum attenditur. Per virtutem enim beatitudinis animæ erit in beatis corporibus tanta magnitudo virtutis actiuæ, quod per eam multò efficacius potuerunt penetrare quam ignis vel aer, vel quæm dimēsiones ēt si essent separatæ, vt scribit Richa. di. 49. ar. 4. q. 4. lib. 4. Vnde Anſel. magnitudinē suæ virtutis actiuæ attēdēs, dicit in li. de similitudinib. de quolibet beato, quod in ūm erit fortis, vt ēt si velit terrā cōmouere, possit. Vnde Greg. In illa resurrectionis gloria erit ē: corpus nostrū subtile per effectum spiritualis potēnæ, sed palpabile per virtutem naturæ. Vide latiùs de hoc Rich. vbi supr. de quo vide in dictione SVBTILITAS.

SVBTI-

SVBTILIATIO, ut scribit S. Bon. 4. di. 47. part. 1. qu. 2. lib. 4 dicitur dupliciter. Aut per dilatationē & rarefactionem, & tūc corporis subtilituo occupat locum maiorem. Aut deputationem aut separationem facit puri ab imputo. Et hanc subtiliationem facit ignis, quando res purgāda includitur: uase forti, quemadmodū faciunt opifices Alchimię, qui dicunt qđ totum potest ibi subuiari & deputari, vt ueniat ad naturā quinti corporis, & tūc fex rendit ad fundum, & subtile superna tat. Sic per hunc modum [ut idem ait] erit quod cœlum erit uas contentiuum elementorum, ideo purgabuntur, & fex elementorum ibit in infernum. Bonauentura.

SVBTILITAS est duplex, ut scripsis reliquit Brulifer distinctione 49. libro 4. scilicet spiritualis & corporalis. Subtilitas spiritualis dicitur esse quædam ingeniositas existens in intellectu, dispones ipsum ad acutè & perfectè aliquid cognoscendum. Sic subtile dicitur acutum uel industrium. Subtilitas corporalis est duplex, scilicet raritatis, & uirtutis. Subtilitas raritatis est quædam qualitas existens subiectiuè in corpore raro, ipsum disponens ad faciliter patiendum, uel ad hoc quòd faciliter penetretur: ut aer, & cætera corpora mollia, quæ dicuntur rara, quia mollia & de facili sunt penetrabilia. Subtilitas uerò uirtutis seu actiuitas, est quædam qualitas existēs in corpore, disponens ipsum ad faciliter agendum, seu faciliter penetrādum. Hoc modo corpora glorioſa habebunt dotem penetrabilitatis, & possunt penetrare omne corpus nō glorioſum. Stephanus Brulifer.

SVCCEDERE significat ire, ingredi, & in alterius locum uenire. Item propriè cedere, euenire. Et succedere secundum Gabrielem distinct. 11. quæstio. 1. art. 1. lib. 4. est ad desitionem alicuius de nouo incipere esse, aut in esse suo cōseruari, quomodo nō inciperet, uel in esse conseruaretur, nisi aliud desineret. Vnde secundū eundem, sine desitione unius, & successione alterius, nō est conuersio, &c. A succedere uenit successio, & successores. Et duplex potest notari successio Sacerdotum, secundum eundem Gabrielem distinct. 13. artic. 3. dub. 1. quæstio. 1 lib. 4. Vna quantum ad ordinem. Alia quantum ad ministrationem. Primo modo omnes Sacerdotes sunt Apostolorum successores. Secundo modo Episcopi quibus conuenit administratio, quantū ad assumēdum personas ad diuersos status Ecclesiæ. Et hæc distinctio potest sumi ex Gloss. 21. distinct. in nouo, ubi dicitur, quod omnis Episcopus sit par Apostolis, quantum ad ordinem & rationem consecrationis, sicut Apostoli in ordine pares fuerunt. Petrus tamen maior fuit aliis in administratione. Vide latiùs Gabriel. ubi etiam dicit, quod Sacerdotes succedunt Apostolis in ordine Sacerdotij, licèt non in ordine Episcopatus. Conficere aūt Eucharistiam respicit ordinem Sacerdotij, & remittere peccata pœnitentium. Episcopi uerò habent ordinare & confirmare, in quibus non succedunt Sacerdotes, de quo latiùs Gab.

SVCCESSIVVM dicitur, cuius pars ante partem fit, uel alicui acquiritur, & nulla simul cum alia acquiritur, ut calidum, cuius una pars per aliam acquiritur. De quo uideto apud Physicos, & Gab. dist. 2. q. 1. lib. 2.

SVFFRAGIVM aliquando idem est qđ auxilium: nōnunquam significat illas uoces, quæ in comitijs dicebantur, & in tabellis describebantur, quibus unusquisque uoluntatem suam de aliquo Magistratu eligendo declarabat. Theologi uerò accipere solent suffragium, quo animabus in Purgatorio subuenitur, de quo & si ual de multa scribunt Theologi, pauca tamen de suffragijs scribere ex aliis uolo. De his copiosè legere potes Gab. lec. 26. & canon. & lect. 56. & 57. & 58. canonis. De his ita scribit Paulus Cortesius lib. 4. dist. 7. sententiarum, cum dicit: Atque hoc loco eadem est inferiarum habenda ratio, in quo quidem constituendum est charitatis colligatione, quod sit arctissimum uinculū Senatus, nō modò uiuos, sed etiam eos, qui è uita migrarint, deuinciri. In primisq; intelligendum malorum etiam parētalia opitulari mortuis. Sed doctiorum hominum est adiecta cōtentio. Nam damnatis piacularia suffi-

gia opitulétur. Refert ibi Corteſius alio rum opiniones, quas & recitat Gab. le. 6. canonis. Communis tamen eſt opinio Doctorum, ſuffragia uiuorum non prodeſſe damnatis quantum ad pœnas peccatorum pro quibus damnati ſunt, quouis modo releuandas, nec quo ad pœnã damni, neque quo ad pœnam ſenſus. De quo latiùs legito Gab. ubi ſupra. Aſtipulatur Corteſius ubi ſupra, cũ dicit: Nos autem munitionem ad uerum ingrediamur uiam, ſi negauerimus reis inditis antro funebria iuſta ſuffragari: quando quidem ſatis perſpicuum eſt haud Senatum pro reis apud tartarum parentare. Suffragia itaque facta per unum uiuum, profunt alteri uiuo, propter charitatis unionem, ut ſcribit Petrus de Palude diſt. 45. qó. 1. li. 4. ſed ſic prodeſt bonum factum alij bono, ſecundum illud: Sanctorum cõmunionem: & particeps ego ſum, quia una eſt omnium fidelium uniuerſalis Ecclefia charitate coniuncta, quæ eſt ſocietas & amicitia ſpiritualis. Vnde ſicut quãdo eſt contracta ſocietas omnium bonorum inter aliquos, quicquid unus lucratur, omnibus eſt cõe. Sic & ſpiritualiter, non autem peccatori, qui non eſt de corpore Chriſti, ſed membrum diaboli: quia non eſt conuentio uel communio Chriſti ad Belial. Vnde exiſtens in peccato mortali, etiam non excommunicatus, non eſt particeps alicuius boni quod fit in Eccleſia per unionem, cùm ſit membrum præciſum à corpore, quod non recipit influentiam ab anima, profunt & ſuffragia ex ſuffragantis intentione. Vnde illi ſpecialiter prodeſt, cui intendit, etiam peccatori, quem ita poteſt intẽdere ſicut iuſtum, ſed non per modum meriti, ſecũdum illud: Ne forte nõ ſufficiat nobis & uobis, quia nullus poteſt alteri mereri primam gratiam, niſi Chriſtus, ut patet in paruulis baptizatis. Sed malis ſicut extraneis, niſi merito cõgrui, uel [ut alij dicunt] merito digni forte per modũ impetrationis. Sic quia niſi Stephanus oraſſet, Paulus ſaluatus nõ fuiſſet, ut dicit Auguſtinus. Et ſic pdeſt recipi ad beneficia in ſpeciali alicuius hominis uel multitudinis, ſiue ſic receptus ſit peccator, quia tunc ſit particeps propter intẽtionem, quæ non erat propter unionẽ; ſiue ſit iuſtus, quia plus ſit quàm prius. Suffragium quoq; uiui prodeſt mortuo propter charitatis unionẽ, & ſic omnia bona bonorum profunt mortuis, etiam ſi fiant pro uiuis, ſicut Miſſa. de celebratione Miſſa. cap. 2. ubi dicitur: De eadem die Miſſam audiant pro ſalute uiuorum & defunctorum. Item propter intentionem, quia uiuunt in memorijs uiuorum: & ſic omnes Miſſæ eis profunt in quibus eſt unum Memento, pro mortuis. Nõ ſic autem alia bona, in quib. non fertur intentio ad defunctos. Profunt & ſuffragia facta per malos ex opere operato, ut Miſſa mali tantum, quantum boni, ſicut & Baptiſmus. Sed ſic nihil prodeſt niſi Sacramentum nouæ legis. Vel aliquid Sacramẽtale, ut aqua benedicta, & exorciſmus: non autem oratio, ieiunium, & eleęmoſyna, profunt & ex opere operante uniuerſalis Eccleſiæ, cuius miniſter eſt peccator, qui dicit Vigilias pro mortuis. Item ex opere operante eius, qui rogat uel mandato pro ſe fieri, ſicut bonus dñs per malum ſeruum faciendo eleęmoſynam, meretur & ſatisfacit, quia qui per alium facit, per ſeipſum facere uidetur, ſicut Chriſtus per miniſtros benedicit & baptizat, & ſic ſuffragia à defunctis mandata uel petita, per malos exhibita, eis profunt. Profunt præterea ſuffragia faciẽti, & quidem ad merendum, ſi ſit in charitate nõ minus profunt, quàm ſi pro ſe fierent, ſecundum illud: Oratio mea in ſinu meo conuertetur. Et quandoque plus meretur homo celebrando pro alio quam pro ſe, quia maiori feruore charitatis accenſus uidetur, qui ſcintillas emittit ad alios, & maximè ad inimicos. Nec profunt illis qui fuerint in limbo puerorum, quia non ſunt in ſtatu ſalutis, ſicut nec damnatis. Vnde nec paſſio Chriſti illis profuit, nec in limbo Patrũ proderant ante mortem Chriſti exiſtẽtibus. Nec profunt qui ſunt in cœlo per modum indigentiæ, quo ad præmium eſſentiale: prodeſt tamen eis ad gaudiũ accidentale, quia gaudium eſt in cęlis ſuper uno peccato, &c. Creſcit autẽ, quia de pluribus, ſed non maius. Vnde ſi certum eſt aliquẽ eſſe in cœlo, infidelitas eſt

orare

orare pro eo sicut & iniuriam facit martyri, qui pro ipso orat. Damnatis non prosunt suffragia, ut dictum est, & ideo etiam quia in inferno nulla est redemptio. Vnde de quibus est certum, non est orandum, sicut nec pro demonibus. Reputatur autem certum de hæreticis, paganis, & Iudæis, sed de Christianis non potest ita esse certum. Vnde quãuis peccatum sit manifestum & non pœnitentia, potest orari pro eis in secreto: & debent reddi suffragia siue se occiderint, siue in bello iusto, duello, uel torneamento, mortuus sit, aut cum meretrice Vnde Aug. Pro omnibus regeneratis debet fieri oratio, sed non publicè propter scãdalum. Et similiter pro suspensis & iustè dãnatis, quia latro in morte pœnituit. Sed si inueniatur mortuus subitò, qui prius fuit bonæ uitæ, in publico oratio pro eo fieri debet, quia iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, &c. Prosunt insuper suffragia omnibus & solis qui sunt in Purgatorio, qui possunt per alios satisfacere, qui non possunt per seipsos. Sicut patet per multa exempla, ut dicit Petrus de Palude distinct. 45. & latiùs hanc rem prosequitur. Suffragia autem quibus iuuamus defunctorum animas, sunt preces Sacerdotum, id est Missæ, quod inter cætera plus ualet ad educendum de carcere. Item precib. de sanctorum aiæ soluuntur non solũ in patria, qui orant pro socijs suis, sed etiam precibus iustorum uiatorũ, & præcipuè oratione Dominica, Pater noster. Item Psalterium, quod est oratio etiam Spiritus sancti, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilib. Vnde nec orationes Anselmi, nec quæcunque aliæ sunt ita deuotæ. De hoc adiumento scribit Gregorius. & habetur 13. qõ. 2. cap. animæ. Animæ defunctorum quatuor modis soluuntur, aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Curatio uerò funeris, cõditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis sunt uiuorum solatia, quàm subsidia mortuorum, &c. Vigiliæ quoque prosunt mortuorum ab Ecclesia institutæ, sicut plus ualet aqua per eam benedicta quàm aliter. Soluũtur & eleemosynis charorum quia eleemosyna à morte liberat, & facit inuenire uitam æternam: quia ẽt includit orationem & ieiunium, ad quæ tenetur eleemosynam recipiens. Soluuntur insuper animæ defunctorum ieiunijs, & quibuscunque afflictionibus corporalibus: sicut beatus Dominicus catena unã disciplinam accipiebat pro illis, qui sunt in Purgatorio. Liberantur etiam animæ defunctorum indulgentijs Prælatorum sicut enim Prælatus potest dispẽsare thesaurum Ecclesiæ, sic priuatus bona propria. Sepultura quoque prodest uiuis & defunctis, ad astruendum fidem resurrectionis, & etiam ad uitandum fœtorem cadauerum, hoc autem est officium humanitatis & pietatis, quod omni homini ẽst exhibendum. Prodest & ad solatiũ. Mortuo verò prodest inquãtum de cera, oleo, oblationibus & sericis, cedit in honorem Dei & utilitatem pauperum uel ministrorum, ut si de panno serico fiat altaris paramentum, uel Ecclesiæ ornamẽtum, uel in pecunia redactum detur pauperibus. Quod autem equus phaleratus, homo ornatus ad ostentationẽ & pompam solùm offeratur, nec redimatur, nec largiatur, mendacium est & non prodest. Locus quoque sepulturæ prodest. Vide latiùs apud Petrum de Palude distin. 45. qõ. 1. lib. 4. Et [ut idem ait] qõ. 2. Suffragia non tantùm prosunt illi pro quo nõ fiunt, quantum illi pro quo specialiter fiunt ex intentione, & magis prodest pro quo fit determinatè quam alijs: sic & uinis non obstante exemplo posito de luce & doctrina, quia talia non operantur ex intentione, sed ex naturæ necessitate. Item suffragium factum pro multis tantum ualet, quantum ad gaudium cuiuslibet, quantum si pro quolibet fieret: quia charitas de qua scriptum est: Non quærit quæ sua sunt. communia proprijs, nõ propria communibus anteponit, sed quo ad liberationem non per se, sicut etiam debitum solutum pro multis omnium debitum attenuat: sed nullum ex toto liberat, cum tamen posset pro uno solutum ipsum ex toto liberare. Itẽ hũs speciale suffragium & commune, citius liberatur quam habẽs tantum cõmune,

licèt gaudium sit communc. Vnde suffragia sicut & aliud opus bonũ dicitur ualet tripliciter: uidelicet, specialissimè, generalissimè, speciaiter uel medio modo. De quo legito Scotum iñ quodlibet, & Dominum Præpositum Gabrielem lectione 26. cartonis. & alias scripsimus. Videatur ad hoc Magister Ioannes Gerson parte secunda, de solicitudine Ecclesiasticorum, particula 20 & 21. & 22. Est præterea secundum Paludensem suffragium bonum facilitatis inquantum est eius actus bonus, reddens ipsum cõmendabilem & acceptum coram Deo, & est bonum eius pro quo fit inquantum pro eo satisfacit. Quantum ad primam boni tatem, plus gaudet dẽ suffragio ille, qui est in maiore charitate, quã ille pro quo fit: quia cum illo modo suffragium non sit magis bonum unius defuncti quam alterius: sed sit bonum solius facientis de eo tãquam de æquali bono, plus gaudet ille qui plus habet de charitate. Sed quantum ad secundum ualorem, cũ ille ualor sit bonũ illius solius pro quo fit, & unicuique magis est amabile propriũ bonum quam alienum. Ideo quantum ad istam cõsiderationem plus gaudet de suffragio ille pro quo fit existens in minori charitate, quam ille pro quo nõ fit, dato quod ille sit in maiori charitate. Et ut idem ait: In die animarum non debet principaliter dici Missa nec pro patre, nec pro matre, sed pro omnibus fidelib. defunctis: sicut quod dandum est pauperibus, non est dandum amicis carnalib. magis quam alijs: potest tamen quis secundario specialiter intendere suos charos, & pro eis specialiter facere oblationem, sed debent fieri Missæ & officium principaliter pro omnibus. Sed quia diuites plures eleemosynas faciũt, inde est, quod eleemosyna quo ad suffragia plus prodest diuiti, quã pauperi per accidẽs, quia plus tenentur orare beneficiati pro benefactoribus suis, quam pro alijs: alias essent ingrati. Et [ut idem Petrus de Palude ait conclusione quarta,] quando fiunt specialia & multa suffragia pro illo qui non indiget, ut quia iam est in gloria, uel qui minus indiget, quando superest diuidatur indigentibus, ut nõ pertentium partes, petentibus accrescant: Et conclusione quinta, idem Paludensis dicit, quod tantum uel plus ualẽt ad meritum instituentis, quia magis est ad honorem Dei continuatio talium anniuersariorum, & hoc considerans Ecclesia, ea sic instituit. Sed ad celeriorem liberationem a Purgatorio, & citius uidẽdum Deum, plus ualet accelerata multiplicatio. Nam Missa nondum celebrata ex opere operato, non potest habere tantam efficaciam, quantam iam celebrata. Et fortè non tamdiu est mãsurus in Purgatorio, quod ultima Missa anniuersarij petui cantetur, & eum liberet. Neutrum ergo est condemnandum, quia utrunq; bona intentione fieri potest, & anniuersarium, ut Deus clariùs uideatur opus si si magis honorificum: & multitudo Missarum simul a diuersis dicendarum, ut Deus citius uideatur, & non solùm pro amore sui, ne diutius teneatur uel torqueatur. Hæc Paludensis. Si de suffragijs multa scire uolueris, legas Dom. Prepositum Gabrielem in canone Missæ, ubi supra, & alijs.

SVGGESTIO a uerbo Suggero, quod significat subministrare, in cor ponere, seu supporrigere. Aug. lib. 1. ciuit. Dei: Nam cũ ei scriba suggessisset, quid de signis Deorum, quæ multa capta fuerant, fieri iubere t. Hieronymus ad Paulinum: Quicqd alijs exercitatio & quotidiana lege meditatio tribuere solet, illis Spiritus sanct. hoc suggerebat. Vnde Suggestio, inspiratio, sualio, immissio, &c. Et suggestio diabolica, quæ nihil aliud est (ut scribit Stephanus Brulifer distinct. 8. quæstio. 10. lib. 2.) quam prauæ cogitationis immissio: loquendo de immissione largè dicta supra in dictione IMMITTERE. Non tamen possunt compellere secundum Sanctum Bonauent. ut oblatum recipiamus quo facto necessariò cogitemus malum, nisi in casu, uidelicet cùm cogitatio animæ non est circa utilia occupata, tunc enim euagatur & ociosa: potest ei diabolus offerre imaginationem turpem & uanam, & ideo uolenti malas cogitationes effugere, sollicitè & diligenter cauendum est ne contingat aliquando animum a bonis & ab utilibus cogitationibus

bus reuocaris hoc tamen facile est ei, qui sollicitus est in bonis animum exercere, cui multò facilius est & delectabilius in bonis cogitationibus versari, quàm sit in fœdis, & turpibus, & carnalibus, & sic de aliis.

SVMMVM. Summus, a, um, quod est omniũ altissimum, vt hic summum locũ in vrbe tenuit. Aliquando dicitur extremum. Cicero in Horten. Vixit ad summam senectutem valetudine optima. Aliquando maximum, quo nihil sit maius: sic Deus summus dicitur. Cicero libro 2. Tuscul. Summum quo nihil est superius. Et à Virgilio dictum est: SVMME DEVM: pro maximè Deorum. Aliquando laudabile, glorioſum. A quo summitas, altitudo, ex quo altior pars montis, summitas dicitur. Summum secundum Scotum di. 13. libr. 3. potest accipi, Vno modo positiuè per excedẽtia ad omnia alia. Alio modo negatiuè, pro non excedi ab aliquo alio. Secundo modo possunt esse multa talia, sicut sunt multa generalissima, quorum quodlibet non habet genus superius. Primo modo loquendo, dico (inquit Scot.) quòd Deus non potuit conferre animæ Christi summam gratiam possibilem, quia potest creare æqualẽ. Potuit enim & potest aliam naturam æqualem isti assumere, & æqualem gratiam sibi dare. Secũdo modo dico, quod summam gratiã creabilem potuit dare huic animæ: potuit.n. summa gratia isto modo creari simul vni ca creatione, & potuit conferri creaturæ. Id quod latiùs probat Sco. Et probabile est dicere secundum Magist. quod Deus tantam gratiam ei contulerit, quantã potuit. Potuit autem conferre summã gratiam creabilem. In commendando enim (vt dicit Scotus) Christum, malo excedere, quã deficere a laude sibi debita, si propter ignorantiam oporteat in alterũ incidere. Vide latiùs Scotum ad modũ deuotè scribentem.

SVMMVM in aliquo genere potest dupliciter dici, vt literis mandant Sanct. Bona. dist. 34. art. 2. q. 1. lib. 2. Vno modo dicitur summũ, quo nihil potest esse maius: & hoc modo non contingit aliquid summe malum. Nihil est enim adeo malum, quin possit esse peius, p eo quod habet aliquid de bonitate quo posset magis priuari, & ita adhuc peius esset. Et pro tanto dicit Dionys. quod malum est infinitum. Alio modo dicitur summum, quo nihil est maius secundum actum, sed ipsum excedit inter omnia alia: & sic cõtingit reperire summum in malis. Nam Lucifer qui est Rex super oẽs filios superbiæ, pessimus est, super omnes. Hæc Bonauẽ.

SVPERBIA dupliciter accipitur. Vno modo generaliter, secũdum quod inuenitur in omni peccato, & sic est contemptus obedientiæ. Siquidem omnis peccans contẽnit legislatorem, cuius legem transgreditur: sic omne peccatum est superbia, imò est initium omnis peccati, vt dicit Sanct. Bona. di. 42. lib. 2. Et secundum Gersonẽ par. 4. lec. 1: serm. Pœnitemini, superbia in omni vitio reperitur. Grego. dicit superbiam Reginam esse matrem eorum vitiorum. Quod intelligendũ est, inquit Gers. par. 2. in compend. Theolo.) de septem vitiis. Greg. accepisse prout consideratur secundum quandam redundantiã & generalitatem quam habet in alia peccata, inquantum, scilicet ex ipsa omnia peccata oriri possunt, inquantum, scilicet alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia ad quam potest ordinari quicquid homo indebitè & inordinatè appetit, vel indirectè et per accidens remouendo, prohibens inquantum, scilicet per superbiam homo legem diuinam contemnit, per quam prohibetur à peccando, & transgreditur mandata. Intelligitur tamẽ (inquit Gers.) quando illa trãsgressio mandatorum fieret ex contemptu. Nam fieri posset ex ignorantia vel infirmitate, qũ ibi non esset superbia. Consonat Iac. de Valent. super illud Psal. 35. Non veniat mihi pes superbiæ, qui dicit superbiam esse pedem & fundamentum omnium peccatorũ & vitiorũ. Patet, nam peccator per superbiã cõtemnit Deum, & sic incidit in omnia alia peccata. s. in auaritiam & rapinam, & vsurã, & simoniã, vt sustineat, superbũ statũ, & exinde incidit in inuidiam & odiũ fraternum, quia non suffert priorẽ nec parem. Et sic venit vsque ad cõtemptum Dei et obstinationem, non timens eius iustũ iudiciũ, & sic cõtemnit et legẽ, & negat diuinam

uinam prouidentiã. Sic patet quod ſuperbia eſt pes & initiũ peccatorum, &c. peccata ſunt minus eius, &cæt. Et[ut ait Gerſ. par.3.de myſtica Theologia]ſuperbia eſt radix cuiuſlibet impbæ affectionis, ſicut ex aduerſo parturit omnẽ affectionem piam humilitas. Alio modo accipitur ſuperbia,ut eſt ſpeciale uitiũ diſtinctum ab auaritia,inuidia, & ſic de aliis uitijs capitalibus,& à ſanctis cõmuniter deſcribitur.Superbia eſt amor uel appetitus inordinatus propriæ excellẽtiæ, ideſt propriæ magnitudinis habitæ uel habendæ,ſeu concupitæ. Alioquin ſpecies eius non bene aſſignarentur, inter quas ſola quarta dicit reſpectũ ad alios. Aliter deſcribitur a B.Au.qui ait, Superbia eſt peruerſæ celſitudinis appetitus, li.14.de Ciui.Dei.Vel ſuperbia eſt amor propriæ excellentiæ ſecundum Hugon. lib.2.de Sacramentis.Et Iſidor.li. Etym. Sanctus Thom.dicit,Superbia eſt inordinatus appetitus excellentię,cui debetur honor & reuerentia,uel ſuperbia,,ppriè reſpicit defectum ſubiectionis hominis ad Deum,ſecundum quod aliquis ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi prefixum ſecundum diuinam regulam uel mẽſurã, ex S.Thom.1.2.quæſt.85.art.2. & ſecunda ſecundæ,quæſt.77.artic.5. Et Appetitus excellentiæ rectus eſt magnanimitatis,excedens eſt ſuperbiæ,deficiẽs eſt pusillanimitatis,ſecundum S.Tho. in q. de malo quæſt.8.art.2. Et deriuatur ſuperbia à ſuperbio,qđ eſt efferor, extollor. Item ſuperbè aduerbium,hoc eſt elatè, arroganter.Et ſuperbiloquens,quod eſt ſuperbè loquens.Et ſuperbiloquens, id eſt elatus & ſuperbus ſermone.Et ſuperbi dicuntur ſecundum Augu.10.de Ciuit. Dei,placentes ſibi. Vnde ex iſto amore fundata eſt ciuitas diaboli. Vnde idem 9.de Ciuit.Dei ait,quod duo amores fecerũt ſibi duas ciuitates. Ille proprie eſt ſuperbus ſecundum S.Bona. qui omnia uult facere,omnes alios ſpernit, & nihil bene facit.Et primum peccatum Luciferi ſecundũ eũdẽ,& omnes doctores,fuit ſuperbia.Sed Scot.dicit quod fuit peccatum luxurię, capiendo luxuriam largè proinordinato amore ſuiipſius.Vel multis peccatis peccauit Lucifer,imò[ut ſcribit Brulifer di.5.q.1.li.2.]non eſt aliqua ſpecies peccati imaginabilis quin cõmiſerit Lucifer. Et ſi dicatur quod i uno ſolo motu peccauit,intelligendum eſt per motum primum peccatum.aliter doctores ſibi cõtra dicerent ſæpe.Declarat autem Brulifer ſingula peccata quę cõmiſit.De quo uideatur alias ipſe Brulifer, & S.Bona.eadem diſt.ar.2.q.1. qui & de ſuperbia dæmonum latius ibidem ſcribit,&c.Superbiam[dicit Magiſt. Ioãnes Gerſ.par.4.ſerm.de domino quęrendo] nihil aliud eſſe quam ſcindentem uẽtũ & ualde impetuoſum. Hiere.51.Eleuauerũt cor ſuũ contra me quaſi uentum peſtilentem,ut cum homo ſe laudat & glorificat de aliqua gratia quam Deus illi contulit,quod ſe more uenti iactat. Per ſuperbiam Saul regno ſuo excluſus eſt,Roboam fuit fugitiuus,Sennacherib occiſus ſuorum puerorum manibus,Nabuchodonoſor depoſitus,Holofernesde collatus,Amõ ſuſpenſus, ſimiliter & Abſalon,&c.Quando autẽ ſuperbia ſit peccatum mortale aut ueniale,uideat Gerſon par.2.de cognitione peccatorum uenialium & mortalium,conſidera.3.cùm ait,Superbia erga Deũ haberi poteſt per hoc quod putatur haberi gratia quã qs non habet,aut per hoc quod quis putat eam aut uult habere de ſe ipſo ſcilicet p ſuam ſapientiam,aut fortitudinem, aut pulchritudinem,aut per hoc quod putat eam bene meruiſſe erga Deũ, quaſi Deus teneatur facere,& quod aliter faciendo iniuſtè faceret.Aut per hoc quod quis putat pro ſe ſolo,& de hoc ipſe ſuperbit ſicut peccauit Phariſæus qui reddebat gratias Deo de bonis ſuis,quod benefactum eſt,ſed in hoc ipſe deficiębat,quod gaudebat quod alij non habebãt illa ut Publicanus. Et hoc ſignũ erat quod putabat clarè quod bona ſua eſſent de ſe, non autem de Deo ſolummodo,aliàs.n. non ſe plus glorificaſſet quam ſi bona illa fuiſſent in alio. In tribus ultimis caſibus, ſuperbia ſemp eſt peccatũ mortale ſi aſſit deliberatio & plenus cõſenſus. In primo caſu eſt præſumptio,quæ pót eſſe peccatum ueniale ſolum,quãdo ipſa cõtingit per ignorantiam, aut ipſũ putare

non

non est certum, neque affirmatum. Hæc Gers. Inuenimus aliquando à sanctis nominatam superbiam sanctam, quę scilicet nobilitatis suæ conscia ne scit prostitui uel calcari, nescit nisi summis iungi. De quo uide Gersonem tract. 7. sup Cãtico uirginis, notula prima, & parte 2. sermo. 2. sancto Bernardo. Idem dicit de anima, quæ omnem inquit cœpit amorẽ alterum à tuo dedignari, cœpit tædere quotidianarum harum formarum, hanc enim tantam de propria dignitate, decore & nobilitate præsum pferat fiduciam. Tam superba de amore facta erat ita [ut uulgo nox est] ut nullum nisi omnipotẽtissimum, sapientissimum & pulcherrimum super omnia amore dignaretur, magnà, sed bona superbia. Gerson. Idem tracta. 9. super cantico eodem uirginis, superbiam sanctam nominat. Et per multa aliis ipse superbia scribit.

SVPERBIAE species quas ponit Grego. 23. moral. 6. 3. sunt quatuor. Quatuor enim sunt species quibus omnis arrogantium tumor demonstratur. Prima, cum bonũ aut à semetipsis habere æstimant. Secunda, aut si sibi datum desuper pro suis se accepisse meritis putant. Aut cum iactãt se habere quod nõ habent, aut despectis cæteris singulariter appetũt videri quod habent. Hæc Greg. Verum superbia non est uitium intellectus, sed uoluntatis in ordine appetentis, secundũ has quatuor species. Ex quo sequitur excæcatio intellectus. Possunt igitur uerba Gregor. ita intelligi. Prima, appetitus inordinatus quo quis uult bonum suum esse à se, & non ab alio. Secunda, qua uult bonum suum esse ex meritis, & non ex gratia. Tertia, qua uult habere bonum sibi indebitum. Quarta, qua uult bonum habere singulariter, quo. s. excellit alios, &c. De quo latiùs uideri potest Gerson parte secunda, in compendio Theologiæ, de septem uitijs capitalibus.

SVPERBIA differt ab inani gloria, quæ differentiam communiter assignatur, quia licèt in utraque sit immoderatus & inordinatus propriæ excellentiæ appetitus, qui, scilicet non est secundum rectam & debitam rationem. In hoc tamen differunt, quia superbia excellẽtiam propriã inordinatè appetit. Inanis uerò gloria excellentiæ propriæ manifestationem, ita quod superbia proprie consideratur inquantum ille inordinatus proprię excellentię appetitus habetur ad intra, etiam si non ab extra progrediatur. Inanis gloria transit ab extra, quia illam excellentiam appetit ab extra apparere, & in ore aliorũ apparere & manifestari. Ponit & Gregor. aliam differentiam inter eas. De quo consulito Magistrum Ioãnem Gersonem de septem uitijs, ubi supra. Ponuntur & ab alijs doctoribus aliæ species superbiæ Hiero. assignat ingratitudinẽ speciem superbię Augu. dicit quod se excusare de peccato commisso ad superbiam pertinet. Etiam pręsumptio qua quis tẽdit ad assequendum aliquid quod est super se, ad superbiam pertinere uidetur. Bernar. etiam ponit 12. gradus superbię, qui sunt curiositas, mentis leuitas, inepta lętitia, iactantia, singularitas, arrogãtia, pręsumptio, defensio peccatorum simulata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo. Sed qui debite considerat [inquit Gers. vbi supra.] omnes huiusmodi species seu gradus ad quatuor species per Gregor. [ut tactũ est] assignatas reduci possunt, & sub eis comprehenduntur. De quo legito latiùs Gersonem. Et de signis superbię apud eũdem parte prima, serm. di circuncisione Domini, & de probatione spirituum, ubi & ponit duplicẽ superbiam, quam nominat Bernardus subtile malum. Nam est quędã superbia in intellectu, dum non uult subijci alieno iudicio, sed initiur, proprio. Quędã in uoluntate, dum renuit obedire, & hęc citius deprehenditur, ideo quę facilius corrigitur quam prima. Videantur & alij de superbia. Et Gers. in suis operibus & tractatubus in multis locis de ea scribit, breuitatis gratia multa relinquo alijs.

SVPERIORES sunt pręfecti uel prælati, qui alio moderantur & gubernant, & contẽptus seu despectus superiorũ, & per hoc nõ obedire est speciale peccatũ superbię. Et é semp mortale, ut scribit Gers. part. 2. de cognitione peccatorũ uenialium & mortalium, quãdo ex certa scientia fit trãgressio mãdatorũ suorũ superiorũ principaliter, & solũmodo pro eo qđ ipsi hoc

prę

præceperunt: quia ibi propriè est contemptus, aut quando non reputantur. Nec fit vis de præceptis eorum ac si ipsi hoc non præcepissent, & per hoc non obeditur, quando tamen transgressio fit mandatorum à superioribus datorũ pro aliqua fragilitate, aut pro alia, causa, nõ est nominandum peccatum per cõtemptũ. Et vt idem dicit Gers. non tenemur obedire superioribus nostris, nisi in casibus in quibus ipsi sunt nobis superiores, & in quibus Dei ordinatione aut nostra voluntate nos ei summissimus, & hoc intelligitur de Episcopis, Abbatibus & Dominis temporalibus, de Patre & Matre. Si autem contemptus accedit (qualis dictus est) non erit excusatio mortalis peccati, vt vult Magist. Ioan. Gerson, &c.

SVPERROGATIO, vide in dictione, OPVS SVPERROGATIONIS.

SVPERLATIVVS capitur dupliciter, secundum duplicem expositionem. Affirmatiuam, & negatiuam, vt summus affirmatiuè, idest omni alio maior. Vel negatiuè, idest quo nullus est maior. Primo modo non potest nisi vni conuenire. Secundo modo possunt esse plura summa. Gab. di. 13. quæst. vnica, art. 1. lib. 3. Et secundum eundem gratia in anima Christi perducta non est affirmatiuè summa: quia non maior gratia in alia assumptibili anima creabili. De quo latiùs legito Gabrielem an creabilis sit summa gratia negatiuè.

SVPERMVNDANVS, vnde supermundana ratio vt exponit Hugo, idest spiritualis ratio.

SVPERSTITIO est vitium religioni oppositum, secundum excessum, vt scribit sanct. Tho. 2.2. qu. 82. arti. 1. Et est vitium contrarium religioni, nõ quia plus exhibeat in cultum diuinum quàm vera religio, sed quia exhibet cultum diuinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Superstitio secũdum Gerson parte tertia, de directione cordis, considerat. 16. nihil aliud est quã vana religio. Dicitur autem vana, quia caret ratione & effectu. Reprehenduntur autem à Gersone variç hominum superstitiones, vt quod gallus pro pueris, gallina pro puellis sanct. Christophoro, vel Ioanni Bapti. quod ad S. Hubertum pro morsu canis rabidi fiant Inuentur particulares obseruantiæ quæ nullam videntur habere rationem institutionis, & ita talis ritus transit in superstitionem. Similiter est de hoc quod S. Antonius plus habeat virtutis in curãdo sacrum (vt aiunt) ignem, quàm alii sancti. Rursus idem est quod in hac Ecclesia dedicata beatissimæ virgini ipsius virtus sit potentior quam in alia, ad faciendum miracula, & succurrendum inuocãtibus se, & hoc præsertim ratione talis vel talis imaginis suæ, vel ratione solitæ peregrinationis illic continuatæ, & sic de similibus absque numero. Hæc Ger. qui & multa alia scribit contra superstitiosos. Superstitio secundum B. Bonauent. di. 13. circa tex. lib. 4. est sententia contra fidem ratione adinuentionis. Et dicitur superstitio, quasi superflua institutio, & ratione adhæsionis hæresis, & ratione defensionis secta, loquendo per appropriata: Vel hæresis, quia contra veritatem. Secta, quia contra communitatem. Superstitio, quia contra vtilitatem quasi superflua institutio. Vel hæresis ab eligendo, secta à persequendo, superstitio à superstando. Vnde hæresis, dicit præsumptuosam & delibaratam falsi adinuentionem, secta superaddit imitationẽ, superstitio diuturnitatis inueterationem, sicut senes superstites delirant, sic & hæretici. Ideo dicitur superstitio, quia vetustati & superstiti concordat; prius autem superstitia dicitur quasi a superstando. Nam sicut in fide intellectus captiuatur, sic in superstitione errore inflatur & eleuatur, hæc sanctus Bonauentura.

SVPERSTITIOSA autem phantasiatio prouenit ex variis seductionibus seu corruptela multiplici virtutis phantasticæ in homnibus. Vnde Gerson dicit quod talis obseruatio confingitur, vel tenetur, vel exercetur ex sola hominum phantasiatione & melancolica imaginatione. Fit & per diabolica illusiones ad damnationem animarũ, & fidei Christianæ subuersionis, & sanctorum in famationẽ, vel ex gentilium paganorum & aliorum infidelium derelicta in principio cõuersionis ad fidem Christi superstitione: vel ex Poetarum confictione, vel ex magicorũ maligna traditione. Vel ex fomitis originalis

nalis corruptione, ſicut in ui concupiſcibili, ita in rationali, uel ex phantaſię uel imaginatione uirtutis debilitatione, ut ſcribit Gerſon. parte prima, cõtra ſuperſtitioſam dierum obſeruationem, qui & reprehendit ſuperſtitionem, qui putant quando in exitu domus obuium habuerat unum cattum uel leporem, uel quod in egreſſu hoſpitij offenderat pedem, uel quod mane camiſiam auerſam induerat. Item alius, egõ ſic ſomniaueram, crocitabat coruus ſuper tectum, ut bubo cũ ſtridore ſuperuolauerat, uel gallus præter horam uocem dederat. Dicit alius, Ecce mala dies erat & infortuna uel ęgra. Lógum eſſet proſequi ſingula uel omnia quibus falluntur, & fallunt homines inducentes pro ſe experientiam quaſi certam, & fundant conficiones inanes & falſas. Hæc Gerſon, & multa alia, &c.

SVPPOSITVM ſecundum ſanct. Tho. 3. ſent. di. 6. quæ. 1. articu. 1. eſt nomen ſecundę intentionis ſignificans habitudinem particularis ad naturã communem inquantum in ea ſubſiſtit. Suppoſitum [ut ſcribit Gab. di. 23. qõ. 1. libro primo, Et concordat Dominus Cardinalis Cameracẽſis quę. unica, libro tertio,] Eſt ens completum nõ cõſtituens aliquod ens unũ, nec natum inhęrere alteri, nec ab alio ſuſtẽtatum. Et ens completum dicitur ens quod nõ eſt natum eſſe pars componẽs alterius. Vnde natura humana i Chriſto eſt ens completum, quia non eſt pars cõponẽs perſonam Chriſti. Non enim eſt perſona uerbi cõpoſita ex natura aſſumpta, licẽt eam ſuſtentet. Per primum ſcilicet ens completum, excluditur entitas partialis, ſiue actualiter componat ſiue non, quia nihil quod poteſt eſſe pars, eſt ens completum, ſed tãtum ens partiale. Et ita includitur anima etiam ſeparata, & omnis forma ſubſtantialis, & materia per ſecundam particulam non conſtituens, &c. Excluditur diuina eſſentia, & quęlibet relatio diuina, quia quamuis ſit ens completum, tamen conſtituit perſonam. Et non conſtituens dicit actum, id eſt actu nõ conſtituens, quoniam ſufficeret aptitudinem, nulla natura aſſumptibiles eſſet ſuppoſitum, quia quælibet nata eſt conſtituere unum ſuppoſitum cũ aſſumente, & ita nullum ſuppoſitũ creatum eſſet ſuppoſitum, quia quodlibet eſt aſſumptibile, vt nunc ſupponitur per tertiam particulã, excluditur quodlibet accidens, ſiue actu inhęreat, ſiue ſit ſeparatum a ſubiecto, ut accidens in ſacramento altaris, quia omnę accidens natum eſt inhærere, per quartam particulam excluditur natura aſſumpta a uerbo, nõ aſſumptibilis. De hoc in tertio lib. latiùs habetur, hæc Gabr. Et (ut idem dicit di. 1. q. 1. lib. 3.] Id quod ſuppoſitum dicit generaliter in ſubſtantia, hoc perſona ſignificat ſpecialiter in intellectuali natura.

SVPPOSITARE, perſona, & indiuidum differunt, ut ſcribit Brulifer diſtin. 1. qõ. 1. libro. 3. quia ſuppoſitum in plus ſe habet quam perſona, quia omne indiuiduum de genere ſubſtantiæ eſt ſuppoſitum. Vnde perſona eſt ſuppoſitum ſed non econtra, & omne ſuppoſitum eſt indiuiduũ, ſed non econtra, quia indiuidua accidentium nõ ſunt ſuppoſita, tamẽ bene ſunt indiuidua. Suppoſitum itaque eſt ſuperius ad perſonã, ut & uult Dominus prępoſitus Gabr. diſt. 23. quæ. unica, artic. 1. lib. 1. Vnde quod eſt indiuiduũ in omni natura, hoc eſt ſuppoſitum in natura per ſe ſubſiſtente ſubſtantiali, & perſona in natura intellectuali. Indiuiduũ uero eſt res ſingularis, ſiue totalis, ſiue per ſe ſubſiſtens, ſiue alteri innitens. Hæc Gabr.

SVPPOSITARE totaliter ſecundum Occam 4. quodlib. q. 12 dupliciter accipitur. Vno modo, quia pręciſe ſupponat, ſic illud non ſuppoſitat pręciſe, quo circunſcripto nihilominus natura ſuppoſitatur. Alio modo ut eſt idem ſuppoſitare totaliter & ſufficienter. Sic filius ſufficienter ſuppoſitat, & tamen circunſcripto filio, pater poteſt ſuppoſitare naturam. Gabr. di. 1. q. 1. arti. 3. li. 3. dub. 3. ubi etiam dicit uerum, quod in caſu natura humana ſic a tribus aſſumpta nõ uniretur una unione tribus, ſed cuilibet perſonę ſpeciali unione, & ita eſſentialiter ibi tres incarnationes, licẽt una caro tãtum, id eſt una humanitas tantùm aſſumpta, ut uult Petrus de Candia. ſufficit autem una incarnatio pro omni hominum criminum expiatione. Et quid ſit ſuppoſitari, uide in dictione, VNIRI infra.

SVPPO-

SVPPOSITIO est acceptio termini in propositione pro suo significato ultimato, de quo multa uidero apud Dialecticos. Et hanc descriptionem ponit & Gers. tract. 7. super Cantico Mariæ. Nunc uerò de suppositione terminorum in diuinis nobis agendum est, secundum Camerac cen sem qó. 5. quem imitatur Gabr. di. 12. q. 1. art. 3. dub. 4. libr. 1. de qua & in logica scripsimus. Vnde suppositio termini in diuinis est duplex. Quædam est suppositio mediata, alia immediata. Vnde ille terminus supponit mediate pro patre in diuinis, qui supponit pro patre in diuinis, & tamen non conuertitur cum isto termino pater conuersione regulata, per hoc signum, omnis res quæ est. Et sic iste terminus pater, supponit pro essentia non immediatè. Et similiter iste terminus essentia pro patre, quia licèt pater sit essentia & econtra, non tamen sequitur, quæcunque res quæ est pater est essentia, ergo quæcunque res quę est essentia est pater, ut patet. Sed ille terminus supponit immediate pro patre in diuinis, siue pro persona quæ producit & nō producitur, qui conuertitur cōuersione regulata per hoc signum, omnis res quæ est. Nullus autē alius terminus supponit immediatè pro patre, & sic de filio suo modo & spirituſancto, & de essentia dicendū est. Ex istis inferri possunt regulæ aliquæ secundum eūdem Camera. & sequitur eū Gab. ubi supra, bene notandæ. Prima regula. Nullus terminus personalis supponit immediatè pro essentia in diuinis, sicut sunt isti termini, pater, filius, & spirituſſanctus, ut clarè patet. Secunda regula. Nullus terminus essentialis supponit immediatè pro persona in diuinis, sicut isti, Deitas, essentia, &c. Tertia. Omnis terminus essentialis supponit mediatè, uel immediatè pro qualibet re in diuinis. Patet, quia iste terminus essentia, uel Deitas supponit pro essentia immediatè, & pro qualibet persona mediatè. Quarta regula. Nullus terminus personalis supponit pro qualibet re in diuinis. Patet, quoniā iste terminus pater, non supponit pro filio, nec econtra, nec spirituſanctus pro patre, nec econtra, & tamē iste terminus pater, bene supponit mediatè pro re quę est filius, scilicet pro essentia. Quinta. Licèt quilibet terminus personalis nō collectiuus immediatè supponat pro persona, & mediatè pro essentia, tamen nullus talis supponit pro pluribus rebus in diuinis copulatiuè, nec ēt disiunctiuè. Patet, quoniam ista copulatiua est falsa, pater est pater, & pater est filius. Similiter ista de copulato extremo est falsa, pater est pater, & filius. Et sic pater non supponit collectiuè pro pluribus rebus, nec cō iunctim nec diuisim. Sexta regula. Quod licèt iste terminus trinitas, supponat immediatè pro omnibus personis diuinis collectiuè, tamen pro nulla earum per se sumpta supponit nec mediatè, nec immediatè. Prima pars patet, quoniam hæc est uera, quæcunque res quæ est trinitas, est pater & filius & spirituſſanctus. Et econtra, quæcūque res quæ est pater & filius & spirituſſanctus est trinitas, igitur. Secūda patet: quoniam nec trinitas est pater, nec econtra. Ex quā sequitur septima regula quod est aliquis terminus, scilicet trinitas, qui supponit pro aliqua re in diuinis, licèt mediatè, tamen pro nulla persona supponit mediatè uel immediatè. Prima pars patet, quia hæc est uera, trinitas est essentia, ergo supponit pro essentia. Patet per diffinitionem suppositionis. Secūda pars patet, quoniam hæc nō est uera. Trinitas est persona, nec econtra. Hæc Aliacēsis & Gab. ubi supra. Octaua regula [ut dicit Camerac.] est quod nulla res in diuinis est duæ res, quin illa sit tres res, &c. De suppositione uerò abstractorum uide Gab. di. 14. quæst. 1. lib. 1. & in prologo qó. 3. Et secundum aliquos, abstracta connotatiuorum non supponunt pro una re, sed pro omnibus simul quæ significant. Sic creatio non supponit pro aliquo uno, sed simul pro Deo & creatura de nouo producta. Secundum alios supponunt pro eisdem pro quibus concreta & cætera connotant, & sic creatio esset Deus creās, & actio actiue agēs, passio passiuè patiens, connotaret tamē creatio actiuè creaturā productā. Creatio uerò passiuè supponit pro creatura connotando creatorem, Gabriel.

SVSPENSIO ut est pœna canonica & sexta [ut scribit Scotus dist. 25. qō. 1. lib. 4.] est prohi-

prohibitio ab aliquo aliàs conueniente, & hoc ad tempus. In hoc distinguit ista pœna specialiter contra alias. Hęc autem est multiplex, quia quędam est suspensio ab officio, quædam à beneficio, quædam ab ingressu Ecclesię, & quandoque incurritur ipso iure, ut habetur extra de sentē. & re iudi. cum æterni. & extra de sentē. excom. cum medicinalis. Et etiam suscipiendo ordines ab episcopo qui renunciat loco & dignitati tali, quia qui executionem non habet, executionem non cōfert, & ita si ordinēm confert suscipiens, tamen executionem non habet, ideo est suspensus. De hoc 1. quæ. 6. Dalbertum, & extra de ordi. ab episcopo qui renun. cap. 1. in glo. Similiter de ordinato scienter simoniacē. Frequenter autem infligitur à iudice, nunc illa, nunc ista. Tollitur autem per relaxationem talis suspensionis facta ad eo qui eam tulit, uel à superiore eius, hæc Scotus. Suspensio [ut scribit Petrus de Palud. di. 18. qō. 7. arti. 3. li. 4.] est qua aliquis prohibetur uti iure suo, non autem qua prohibetur uti iure prohibentis, quia illud est magis inhibitio uel reuocatio. Vnde si officialis prohibeat celebrare vel cōfessionē audire quę ipse facit iure suo, nō ex cōmissione pfficialis, est suspensio proprie dicta, ꝓpter quod si hoc faciat officialis sine scriptis, uel sine monitione, suspēsionē incurrit, de sent. ex sacro. c. 5. Cum medicinalis li. 6.] Sed si Episcopus qui dedit suā potestātē fratribus uel secularibus suspēdit eos ab auditu confessionū nomine suo, non est suspensio, sed mādati reuocatio. Hęc & latiùs Paluden. Vel suspensio est quædam Ecclesiastica censura, qua interdicitur aliquod exercitium, uel officium cōpetens certæ personæ Ecclesiasticæ. Aliquādo à iuræ, aliquādo a iudice prolata.

SVSPENSVS. Et sunt suspensi [ut scribit Gabr. du. 4. di. 13. quæst. 1. lib. 4.] quo ad se ex sententia Dei, & quo ad alios ex sētētia Ecclesię. Omnes hęretici interdicti. scismatici, excōmunicatio, ab officijs suspensi, irregulares, depositi siue degradati, siue tales sint manifesti, siue occulti. Omnes enim tales sunt per sententiam Ecclesiæ executione sui ordinis priuati, 32. di. prēter hęc. §. uerū, &. §. porro. Similiter fornicatores notorij suspensi sunt. Secus si sint occulti, ut 32. dist. Nullus. Licèt enim fornicatio non sit grauior cęteris criminibus, quia tamen ad eam homines sunt proniores propter petulantiā carnis, ideo Ecclesia prohibuit specialiter ne quis audiat missam notorij concubinarij. In omnibus alijs criminibus expectādo est sentētia Ecclesię, etiā si sint notoria. quia sentētia suspensionis nōdū est cōtra alia crimina lata, ideo quamdiu cæteri criminosi ab Ecclesia tolerantur, eorum missæ non sunt fugiendę usque ad Ecclesię sententiam contra eos fulminatam, quia licet cęteri criminosi quo ad se sint suspensi sicut quilibet in peccato mortali innodatus iudicio Dei, non tamen sunt suspensi quo ad alios iudicio Ecclesiæ. Priores uero, iudico Ecclesiæ sunt suspensi à quibus missæ audiēdę nō sunt, nec sacramenta recipienda. Non quin sacramenta eorū sint uera quātum ad eorum essentiam. Sed quia dum huiusmodi sacerdotes à populo se contēptos uiderint, rubore uerecūdię facilius ad pęnitentiam prouocentur, ut 32. dist. præter hoc, in fine. Et in dictis uirandis addūtur duo. scilicet extra casum necessitatis, & quo ad fornicarios additur, notarij. Nam in necessitate baptismus ab omnibus pdictis dari & recipi potest, siue hæreticis, siue degradatis. Sed sacramētum Eucharistiæ in mortis articulo recipi potest à simoniaco & notorio fornicario. In quo casu simoniacus potest tangere Eucharistiā, porrigendo eam morituro, sed non potest licitè celebrare, ut in allegato ca. præter hæc in textu & in glo. Et fornicatores notorij, nō autē manifesti, nec publici nō notorij: multo minus occulti sunt. i suis officijs uitā di. Vnde in c. uestra, dicit Papa. Sine dibitatione itaq; teneatis quod a Clericis, & Præsbyteris quamquam fornicarijs, quamdiu tolerātur, nec habent operis euidentiam, licite diuina mysteria audiantur & alia recipiātur Ecclesiastica Sacramenta, quia non sunt suspensi quo ad alios. Vide latiùs Gabr. ubi supra. Episcopus quoque [ut scribit Petrus de Palud. di. 18. q. 7. libr. 4.] si sine licentia alterius Episcopi uel superioris clericum alterius diœcesis sciēter, uel

uel ignorantiæ affectata ordinar, per annum à collatione ordinum est suspẽsus, extra de tempo. ordi. c. 1. lib 6. Item Episcopus qui in terris suis alienigenas usurarios publicos habitare permittit, nec infra tres menses expellit uel domũ tradit eis ad fenerandum, suspensus est simpliciter, de usuris c. 1. lib. 6. Item si ordinaret infantem uel illiteratum. Item canonici q̃ eligũt ad Episcopatũ uel Archiepiscopatum scienter indignum uel arbitrer ab eis electus, qui hoc faciunt p̃ triennium sunt suspensi ab omnibus beneficiis quæ obtinent in illa Ecclesia, de elec. Cũ in cunctis compromissarius li. 6. Dicitur aũt, indignus, quia habet defectũ ætatis uitæ & scientiæ, uel est illegitimus, uel alias irregularis. Et ut idem ait paluden. ubi supra. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ non debet intrare Ecclesiam plus quam excõmunicatus, sed beneficia potest percipere. Si autem esset suspensus ab officio & per consequens a beneficio quod est propter officium, & si ingerit se diuinis, est irregularis. Vide latiùs Paluden. de suspensis ubi supra.

SVSPENSVS quandoq; dicitur quo ad seipsum tantùm, ut notat Gloss. in ca. uestra. de coha. clerico. & mulie. & non quo ad alios, ut quilibet in mortali constitutus, quandoque quo ad se, & quo ad alios, vt qui pro mortali suspenditur iudicio Ecclesiæ. Quandoque quo ad alios, & non quo ad se, ut cũ ciuitas est interdicta propter delictum ciuium, uel secularis potestatis, tunc clerici non sunt suspensi quo ad se, quia in alio loco possunt celebrare nõ interdicto. Plura apud Gabr. dist. 13. quæst. 1. articu. 3. dub. 4. Et de fornicatore notorio [de quo paulò ante] uide opiniones adducentem an sit uitandus, quæ breuitatis gratia omitto.

SVSPITIO secundum Cicero. est acceptio unius partis cũ formidine alterius. Vel suspitio est opinio mali ex leuibus signis, secũdum sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 40. articu. 4. Et suspitio est triplex, ut habet Gloss. 32. quæst. 4. dixit Dominus. Et Richar. quæstio. 3. articu. 3. distin. 9. libro quarto, scilicet. Temeraria, probabilis, uiolenta. Suspitio temeraria dicitur, quãdo ex irrationabili causa cõsurgit, cuiusmodi est illa quæ cõficta est rumoribus maledicorũ hominum & detractorum. Et hęc suspitio deponẽda est, nec propter eam Eucharistia subtrahenda &c. Suspitio probabilis est, quę ex signis probabilibus, id est, uerisimilibus oritur, nec propter talem suspitionem subtrahi deberet perẽti Eucharistia, nullum enim ante Veram iustamque pbationem iudicare, aut damnare debemus. Violenta suspitio, est quæ ex signis propriè certis & infallibilibus oritur, ut si quis uidet interfectum, & alium socium secum stantem & gladium cruentũ de sua uagina eductũ, remittere in uaginã. Est & suspitio uiolenta, ut si inueniatur suspectus cum suspecta, nudis cũ nuda, solus cum sola in eodem lecto, loco & tẽpore suspectis. Et contra tales suspectos iudicãdum est, sicut iudicaretur de facto Habr. dist. 9. quæstio. 2 dub. 2. lib. 4. Et Richar. ubi supra, sic publicè suspecto de crimine non debet sacerdos dare Eucharistiam, sicut de publicè criminoso non debet, ut dicit Richardus.

SVSTENTARE naturã potest accipi affectiuè uel terminatiuè siue formaliter, secũdum Scotum quæst. 4. Et Occam quæst. 1. li. 3. Primo modo tota trinitas sustentat naturam humanam in Christo, id est facit eam sustentificaram. Secundo modo solum uerbum sustentat unionem naturæ creatæ ad ipsum. Vide latiùs de hoc Gabrielem distinct. 1. quæstione secũda, artículo 3. dub. 5. libro tertio. sentent.

SVSVRRO. susurrones sunt genus hominũ maledicorum & linguaciũ, qui nõ aperte loquuntur, sed uoce dimissa in aures hominum obstrepunt potius quàm loquantur. Et susurratio est oblocutio mala de proximo facta occultè ad diuidendam amicitiam aliquorum. differunt autem susurro, detractor, cõtumeliator, derisor, & cõuiator, quia susurro intẽdit discordiã seminare. Detractor bona minuere uel negare. Contumeliator quod est cõtra honorem alicuius deducere in notitiam eius & aliorum per signa uel uerba. Derisor malum uel defectum alicuius personę ut erubescat in ludum uel risum ponere. Conuiciator dicit importantia defectum culpæ & pœnę, sicut cõ

tumeliator

tumeliator solum culpę. Quare si quis dicat alicui iniuriose eum esse cœcum aut claudum, quum sit, conuicium dicit, sed non contumeliam. Si autem iniuriose dicat eum furem, non solum conuicium, sed & contumeliam dicit, sæpé tamen vnum pro alio ponitur, & susurro & susurrus & susurrare verba sunt fictitia.

SVVM cuiuscunque dicitur quod ei secundū proportionis æqualitatem debetur, ex beato Thom. secunda secundæ quæst. 58. artic. 11. Et quandoque accipitur pro proprio. Vnde. 1. Corinth. 13. Charitas non quærit quæ sua sunt, ideſt propria. Proprium autem quærere vide in dictione PROPRIVM &c.

De litera T.

TABVLA quandoq; significat asserem vel partem nauis, vel integræ vel fractæ. Et prima tabula post naufragium peccatorum est baptismus, pœnitentia verò secunda, & verecunda secundum beatum Thomam part 3. quæst. 84. articulo sexto, de quo suo loco dictū est. Et quid tabula alias significet vide apud alios, Theologi potissimum in hoc opusculo esse volumus vel Theologiæ studio si vel imitatores.

TABERNACVLVM non est diminutiuum, sicut nec cenaculum. Est autem tabernaculum tectum castrense quod veluti tabernа quædam sit. Et (vt Hieron. inquit) semper mutatur tabernaculū, & huc illucq; transfertur. Augustin. Tabernaculum belli res est. Vnde & contubernales milites dicti sunt tanquam simul habentes tabernas. Est enim propriè pugnantium & quodammodo militantium & aduersus hostem pugnantium. Domus est, vbi semper manemus. Est & tabernaculum templum Domini & hoc est duplex. Vnum materiale, templum, scilicet lapidibus ligniſque extructum ad cultum Dei in orationibus & hymnis in Psal. & voce exultationis & salutis. De quo in Psalm. 17. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Et Numeri 9. Die qua erectum est tabernaculum operuit illud nubes. Aliud spirituale, quod est cor humanum, ad Dominum factorem suum conuersum. De quo potest accipi illud Apo. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit in illis. Et 2. Corinth. 5. Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quòd uolumus expoliari. De hoc videatur Gabriel sermo. 1. de dedicatione. Dicitur & beatissima virgo Maria tabernaculum Dei, eo quòd Christus in eo corporaliter habitauit. De quo Gerson tractatu 8. super cantico eiusdē virginis gloriosissimæ, & alias sæpe in sacris literis.

TABERNA accipitur pro omni ędificio, qđ est vtile ad habitandum, ex eo quòd taberna tabulis claudebatur siue cooperiebatur. Et taberna dicitur vbi opera ipsa, cæterq́ue merces vendicantur. Officina vbi opera fiunt. Et tabernarum quędam lanaria, quædam vinaria, quædam olearia & huiusmodi a quo tabernarius vel tabernator, quod Gerson parte prima, tractat. de modo viuendi accipit pro hospite vel caupone, cū ponit regulam eorum di. Regula tabernatorum est ne permittant ludere ad taxillas in taberna sua, neque in tabula sua, Deum blasphemare nó permittant, nec mercatrices recipiant de nocte. Plenam mensuram dent omnibus, vinum cum aqua ad vendendum nō misceant nec aliqua pocula, vel fercula aliquo modo ad vendendum de fraudē. Regula verò ad hospites, vt idem dicit, est quod malos in hospitio suo non permittant, vel scienter recipiant, nec hospitibus suis furentur auenam, vel ſœnum. Nec sustineant quod hospites scienter fornicentur in hospitio suo: iustam, bonam, rationabilem cōputationem cum hospitibus suis faciant. Hæc Gerson.

TACITVRNITAS est qua mentes circunspicientes quid deceat, & quid non, silent cogitabundæ, nec putant proferendū, antequam naturæ cuncta examussim disputarint, nec ex ore magis quam ex pectore erumpat oratio. Huius oppositum est dicacitas. Vnde dicaces, locutuli, blateroues, linguaces, bambaliones, & futiles à veteribus sunt nominati. Et vt dicit beatus Thomas secundæ secundæ, quæst. 73. artic. 1. Taciturnitas in dicendis, & locutio-

in

in tacendis est peccatum. Et taciturnitas in concilijs necessaria est: vt ostendit Gerson parte quarta, sermo. ad Regem Franciæ nomine vniuersitatis Parisi. consideq. & pueri consilia intrare non debent &c. vt idem vult.

TACTVS a tango venit. Est autem tactus sensus eorum ex quibus componitur animal, & per quæ corrumpitur: secundum beatum Thom. in quæ. de veri. qu. 26. art. 3. Omnis autem tactus siue attactus, vel amplexus, oscula, & consimiles attactus principaliter est luxuriosis cogitationibus (vbi est consensus plenarius & deliberatus) procedentes sunt grauia delicta: tãq; grauiora si personæ fuerint affines, aut religiosæ vel eiusdem sexus, & quod enormius est, si in talibus attactibus, vel ósculis talis non seruetur honestas, qualis in publico seruaretur. Hæc Gerson parte secunda, in tripartito de præceptis decalogi cap. 10. de 9. præcepto.

TANGIBILE à tango. & duo dicit: vt scribit beat. Bona. dist. 49. lib. 4. scilicet quod potest immutare sensum, & hoc est perfectionis, & quod non potest latere tactum nostrũ, & hoc est imperfectionis. Et quia remanebit quod est perfectionis, & tollêtur quod est imperfectionis à vãis post iudicium, ideo dico inquit S. Bonauentu. quod corpus gloriosum potest se præbere tangibile, & potest se non præbere siue latere, & hoc habet secundũ diuersas conditiones. Nam tangit potest, quia potest impellenti resistere cum sit corpus verũ non vanum, seu phãtasticum. Latere potest, quia potest penetrare organum tactus. Primum habet per virtutem naturę. Secundum per effectum spiritualis potentiæ. Et hæc duo contraria sunt in nobis, sed non illo corpore, vt dicit S. Bona. vbi ait de dote subtilitatis q. 2. vbi supra. Et palpabile quodlibet est tãgibile & nõ econtrario, vt vult S. Thom. 4. senten. di. 44. quæst. secunda, artic. 2. de quo dictum est supra in dictione PALPARE.

TALENTVM apud priscos diuersi ponderis fuit, de quo alias. Est & talentum, de quo habetur in Euangelio, quod alicui traditur à Domino ad vsuram, vt est donum vel gratis datum, vel gratum faciens, quo quidem vtatur quisquam, qualiter, & quousque se lex & voluntas erogantis extendit. Illud talentum non debet fodi in terram iuxta admonitionem Domini, sed exponi & lucrari. Ille verò nõ retinet talentum qui non abutitur donis sibi traditis, quando & qualiter non oportet, non est contrarius Christo: de quo videatur Gerson tract. 11. super Magnif. Nõ est paruum neque negligendum, talentum non est infodiendum terræ, quia non est terrenis occupationibus obruendum. Habet homo pro quolibet sensuum, quos accepit talenta totidem, singulis nõ pariter vtitur, de quo alias. Nemo autem potest dicere se non accepisse talentum, qui libet. n. potest alteri bene facere vel amare. Mandauit enim Deus cuilibet de proximo, deniq; eleemosynam vel corporalem vel spiritualem largiri. Maledicitur verò qui frumentum abscondit in populis. Et sapientia abscondita, & thesaurus inuisus quę vtilitas in vtrisque? Et seruus piger, non quia dissipauit, sed quia in sudario (quod mundum est) pecuniam seruauit Domini seuerissimè damnatus est. De quo videatur latiùs Gerson parte 3. de perfectione cordis in fine.

TEMERITAS secundum Cicer. li. 4. Rheto. est cum inconsiderata dolorum perpessione gladiatoria periculorũ susceptio. Vel secundum beatum Thom. 2. 2. q. 53. artic. 25. Temeritas siue præcipitatio est defectus consilii & spiritus imprudentię, quæst. 53. artic. 3. vbi supra. Temeritas est per quam fieri dicuntur, quæ ratione nõ geruntur vel propter impetum voluntatis vel passionis, vel ex cõtemptu quę causatur ex superbia, ideo cõtinetur sub præcipitatione quæ respicit vtrunque sed magis primum. Et temerarius est ille qui nihil omnino formida, sed aduersus omnia vadit secundum Aristo. li. 2. Ethi. Dicitur & temerarius non qui plus audet quam oportet, sed qui facilè nullo adhibito consilio credit. Dicitur & temerarius metuendus & audax, de quo alias: Et temerè aduerbium stultè, malè, inconsultè & sine causa, de quo alias.

TEMPERANTIA est rationis in libidinem atque alios non rectos impetus animi summa & moderata dominatio, secundũ Cice. li. Rheto. Vel est moderatio cupiditatum

tatum rationi obediens secundum eundem li. 2. de finibus bo. & malo. Vel temperantia est mediocritas circa voluptates corporis ſm Arist. lib. 3. Ethi Sed ſm Aug. lib. de li. ar. Temperantia est affectio coercens & cohibens appetitū ab his quę turpiter appetuntur. Et ſm Cicē. partes temperantiæ sunt, continentia, clemētia & modestia. Et temperantia (ut inquit Cor. li. 3. sen. di. 8. tanquam virtutum laternária laudatur. Ea enim est virtus hominem ex integra ratione ad bonorum generá impellens, turbidas saporum, tactionumque affectiones sanans, ægritudinemq; sedans, quæ ex voluptatū vanitate oriatur. Intemperantia verò auersa est à ratione ad superuacaneas cupiditates turbida cōmotio, quæ eo longius ab hominum præstantia distat quo minus ab est a natura ferarum. Sed ex temperantia tanquam ex matre liberi oriuntur, verecundia, honestas, parsimonia, ieiuniū, sobrietas, castitas, virginitas, continentia, clementia, mansuetudo, modestia, quæ à Græcis σωφροσύνη dicitur, aut si quæ eius generis sunt; quæ singula suis locis patescunt. Aduertatur & huic corpori, vt idem ostendit Cortesius vbi supra, & in temperantia. Temperantia vt dicit Aug. & habet Magister di. 33. lib. 11 est in coercendis prauis delectationibus, vel est dominium rationis in libidinem, & in alios animi motus, vel est virtus animi refrenā di motus in nos impetum facientes, vt sic nihil cupiamus. Et vt scribit Gab. dist. 34. quæstione vnica arti. 1. lib. 3. Temperantia quæ generaliter dirigit appetitum circa concupiscibilia, duas habet species immediatas. Illa quæ moderatur circa honores, vocatur humilitas. Quæ verò circa voluptates, retinet nomen generale generis, scilicet temperantiæ, & quot possunt esse voluptates distinctę ad quas voluntas inclinatur, & quas moderari potest temperantia, tot sunt species temperantia: puta altera circa gustabilia, altera circa tangibilia, & non solùm circa voluptates sentiuum, de quibus delectatur voluntas coniuncta, sed etiā voluptates propriæ voluntatis, vt voluntas est, quoniam & volū as angeli appetere potest delectabile, licèt non habeat appetitum sensitiuum. Et quod illæ tēperantiæ sint species distinctę, patet per separationē, quia potest aliquis temperatus esse circa venerea nolens vti nisi sua, aut volens simpliciter continere, & intemperatus esse circa gestabilia, volens comedere non comedenda, vel nolens comedere comedenda. Potest etiam aliquis esse temperatus circa sensibilia & intemperatus circa speculabilia, puta si voluntas sua immoderata delectetur in hoc intelligibili speculando quod secundum se non est ita vtile, neo honestum sicut aliud. Hæc delectatio secundum se est immoderata, sicut delectatio nimia circa notitiam curiosam astrorum cœli, & motiuum eius impediēs studium rerum salutarium & necessariarū: & ideo moderanda est cum secundum se sit inordinata, & secundum multiplicitatem delectationum spiritualium moderamine indigentium, multiplicantur partes temperatiæ Hæc. Gabriel vbi supra. Vide de hoc Richar. in tertia, distin. 33. articu. 5. q. 2. Temperantia describitur à Gersone parte 4. in descript. ten. ad Theolo. vtili. sic. Temperantia est habitus laudabilis inclinans animam, vt affectiones & operationes inde sequentes moderatæ sint, & ordinatæ secundum medium quo ad nos: prout recta ratio determinabit. Vel temperantia est virtus moralis sedatiua passionum, hoc est affectionum nimis mouentium. Sedatio autem passionum est diuinatio, vel restrictio earum in sensualitate, & fortificatio inclinationum oppositarum in voluntate, & ita virtus est in vtroque. Augmentatio verò passionum pro opposito. Hæc Gers.

TEMPLVM propriè locus in cœlo notatus ab augere, vel interra a tuendo, ideſt conſpiciendo dictū quod ex omni parte, vel ex quo omnis pars aſpici poſſet. Primò autem cœlum ipſum dictum eſt templū, quia ipſum primo tuemur. Eſt & tēplum Dei, ſicut tabernaculum, ſcilicet materiale. Aliud ſpirituale de quo ſupra vide. Vnde 1. Corint. 3. dicitur. Templum Dei ſanctum eſt. Chriſtus quoque corpus ſuum templum appellat. Ioan. 2. quando dixit. Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud: & ita templum in ſcriptura verificatur de humanitate Chriſti, de quo

Digitized by Google

legito Iacob. de Valent. tracta. quarto, capitu. 3. prologi in Psalm.

TEMPVS est numerus motus secundum prius & posterius 4. phy. idest tempus est numerus, idest mensura discretiua. Motus secundum prius & posterius, idest secundū durationē cui correspondet prius & posterius. Et tempus est in primo motu cœli sicut in subiecto, & primo mensurato secundum B. Tho. 1. parte quæst. 10. arti. 6. Et tempus accipitur propriè & impropriè: propriè tripliciter. Vno modo strictissimè pro motu velocissimo & maximè moto, siue sit motus octauæ sphæræ, siue nonæ, siue solis, siue lunæ, qui est nobis māximè notus, quo mensuramus motus inferiores, idest certiores reddimur de duratione motuum inferiorum. Sic per motum solis mensuramus operationes nostras, & motus inferiores. Secūdo modo accipitur largius pro quolibet motu per cuius notitiam peruenire possumus, in notitiā durationis alterius rei vel motus. Sic quilibet motus potest esse tempus. Sic motus horologij arenosi, vel per pondus, est nobis tempus mensurans alios motus & operationes. Item scriptio vnius chartæ vel folii, si duratio est mihi nota, potest esse tempus alterius motus, cuius duratio est ignota. Tertio accipitur pro conceptu mentis quo imaginamur motum, & mēsuramus motum extra vel rem aliquam quantum ad eius durationē, sicut artifex expertus per quātitatem imaginatam, siue cōceptus mentis nosci statim quātitatem rei extra, ita per tempus imaginatum cognoscimus longitudinem vel breuitatem motus vel operationis nostræ & aliorum. Impropriè tempus est numerus nō sub ratione mensuræ, tam numerus numeratus, quā numerus numerans. Sic partes motus prior & posterior in se consideratę, non vt mensura alterius possunt dici tempus improprie. Similiter conceptus mentis quo apprendimus partes priores & posteriores, easq; numeramus inquantum sunt partes illius motus, non vt sunt mēsura, seu notitia alterius motus. Hic conceptus qui est numerus numerās, potest dici tempus durationis siue in anima siue extra. Nam extra est motus, intra est cōceptus motus. Vide latiùs Gab. vbi supra, & S. Bonauen. di. 1. in dub. literal. lib. 2. & di. 2. art. 2. q. 1. li. 2. & pluta apud Physicos. Et duplex est esse temporalis secundum Commentatorem, scilicet formale & materiale. Formale est ratio descretiua animæ. Sed materiale est motus. Exempli gratia: Ex motu seu defluxu arenæ in horologio vitreo, mensurat & discernit anima horam. Vnde Rich. in secundo di. 2. q. 1. diffinit tempus sic. Tempus est duratio seu mora motus ab anima numerata qua mediante motu cuius est passio mensurat anima continuationes, vel durationes motus aliorum. Richard. hæc. Tēpus præterea (vt inquit Gabriel vbi supra.) est mensura durationis angelorum. Nam breuè & longum secundum durationem sunt passiones temporis, ergo cuicunque conueniunt, mensuratur tempore, conueniūt autem durationi angelorum. Vide fusius Gabrielem. Itē si quæritur quātum durabunt angeli, non potest responderi nisi per nomen temporale: veputa, tot annis, diebus vel horis, igitur dies, & horæ, & anni sunt mensura præteritæ durationis angelorum.

TEMPVS adhuc dupliciter potest distingui. Potest enim accipi vno modo generaliter pro mensura durationis creatæ seu finitæ, & ita includit euiternitatem. Hoc modo dicit sanctus Bonauent. qu. 4. di. 2. lib. 2. quod accipit Beda cùm dicit quod quatuor fuerunt, primo creata angelica natura, materia informis, cœlum empyreum, & tempus. Alio modo potest accipi strictè pro mēsura durationis motus, vel rei permanentis generabilis & corruptibilis & sic non esset mensura rerū perpetuarum vt angelorum. Euiternum autem est mensuram durationis rerum incorruptibilium, & secundum hanc distinctionem possent concordari opiniones & sanctorum auctoritates. Verum hęc distinctio non sumitur (vt inquit Gabriel in fine q. 1. di. 2. lib. 2.) ex diuersa ratione mensuræ, sed ex diuersitate rei mēsuratę.

TEMPVS oportunū est tempus congruum vel conueniens, &c. Et tēpus oportunum (dicit Gers. par. 3. in expositione Psal. Beati quorum remissæ sunt. &c.) esse tempus vitæ mortalis, in qua est oportunum

tempus

tempus remissionis, quia post eam erit tẽpus retributionis. Vel tempus opportunum dicitur, tempus gratiæ per Christũ reuelatæ. De quo ait Apostolus. Quando venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, &c.

TEMPVS, Differunt esse cum tempore, esse in tẽpore, & esse ex tẽpore, vt notat Brulif. di. 8. q. 2. li. 1. Esse cum tẽpore, est coexistere tempori. Deus est cũ tẽpore, Deus enim est modô, & tempus est modô, ergo Deus est cum tempore. Item angelus est cum tempore. Item Deus ab ęterno non erat cum tempore. Item neque Deus neque aliqua res creata post iudicium erit cum tempore. Esse in tempore, est mensurari tẽpore, sic generabilia & corruptibilia. Deus nõ est in tẽpore, quia mẽsuratur æternitate. Nec dicitur Deus esse in tempore, sicut dicitur esse in loco (vt vult Guil. imitat. Scot. di. 37. lib. 1.) Ideo, quia tempus significat per modũ fluxus, ideo si Deus diceretur in tempore, significaretur motus ineſſe sibi, & per consequens mutabilis esset. Locus autem signat per modum quietis, & quies quam maximè Deo attribuitur, ideo verius dicitur in loco quam in tempore. Nec Angeli (vt inquit Brulifer vbi supra,) sunt in tempore proprie. Sequitur autem bene. Ille est in tempore, ergo est cum tempore, sed non econtra. Esse ex tempore, est esse de nouo, vel ipsum incipere esse. Omne autem illud quod incipit esse, est ex tempore. Esse æternum, est nunquam incepisse, nec incipere esse Brulifer, &c.

TEMPORALE vt scribit Gab. di. 2. quęst. 1. li. 2. est quod mutatur tam substantialiter quam accidentaliter, idest quod aliquando desinet esse simpliciter & manens acquirit quod nondum habet, uel perdit quod habet. Vel temporale dicitur quod ad tempus durat, & differt ab æterno & æuo. Nam æternum (vt supra etiam paret) proprie dicitur quod est simpliciter immutabile tam substantialiter quam accidentaliter. Aeuum quod esse nõ desinit siue semper fuerit, siue esse incœperit quãtũ ad essentialia, est tamen mutabile quãtum ad accidentalia, quia potest acquirere perfectionẽ qua caret, & perdere quã habet, vt est angelus, cœlum, materia prima, &c. De quo suo loco dicitur.

TEMPORALE dicitur dupliciter, vt scribit Gabriel di. 30. quæ. 5. li. 1. Vel quia est res aliqua incipiens esse in tempore, vel quia est prædicabile de aliquo ex tempore. Et sic relatio dicitur dupliciter æterna: Vel quia est aliqua res æterna, vel quia verũ est dicere, ab æterno res fuit talis, qualis significatur per nomen relativum. Relatio verò Dei ad creaturam est temporalis accipiẽdo, secundo modo, quia creãs prædicatur de Deo ex tempore. Et ad hoc quod Deus sit creans, nihil facit noster intellectus. Temporale secũdum sanctum Bonauent. di. 14. q. 1. li. 1. dicitur dupliciter. Vno modo dicitur temporale quod habet initiũ & variationem & actũ in tempore. Et hoc modo dicitur temporale quod subiacet tempori, & est corruptibile & variabile. Secundo modo dicitur temporale quod habet initium in tẽpore essendi, sed non uariationem, vt anima. Tertio dicitur tẽporale quod habẽt initiũ in tẽpore, sed actum extra tempus & supra tẽpus eleuatũ. Et hoc tertio modo dicitur tẽporalis processio & gratiæ donatio, & vt idẽ dicit quod gratia habet esse tẽporale ratione eius in quo est, scilicet lib. arbi. quod mutatur & variatur. Et sunt bona temporalia, bona transitoria, vel bona fortunæ uel corporis. Et sunt quædam merè temporalia, quædam dedicata diuinis vsibus, quæ cultum Dei respiciunt in decimis & oblationibus, in beneficiis ac similibus. De quibus Gerson parte secunda, in recõmendatione licentiandorum in decretis facta Parisiis, &c.

TENEBRAE sunt priuatio lucis, qã tenẽt, idest impediant oculos, & uisum prohibeant. A quo tenebricosus a, um, quod tenebras includit, vel tenebræ dicuntur lucis absentia, ut habet Magist. di. 12. li. 2. Et secundum eum tenebræ nihil sunt. De quo vide & S. Bonau. circa textum Magistri ibidẽ. A quo tenebrosum, id est tenebris plenum, & tenebricor penul. correp. tenebras facio. Augustinus. Accedamus ad eum ut illuminemur, non quomodo ad eum accesserunt Iudæi vt tenebrarentur. A quo cõtenebro, obtenebro. Hieronim li. Nume. At contenebrati ascenderũt

in verticem montis. Et tenebresco, obscurus fio. Est autem secundum Brulifer di. vlti. artic. 2. lib. 4. duplex tenebra, scilicet corporalis & spiritualis. Tenebra corporalis est priuatio luminis tam primarii quam secundarij. Vnde lumen primariū est ipsum lumen quod immediatè causatur a luce in corpore diaphano, vt lumen quod in aere. Lumē secundarium est qđ causatur a lumine, sicut est vmbra. Sic patet quod differentia est inter vmbram, & tenebram, & lucem, & lumen, vt alias patet. Tenebra spiritualis est è memoria, & nihil aliud est quā obliuio & priuatio actus memorandi. Sunt & aliæ tenebræ, sicut peccatum dicitur tenebra, & sic septem sunt tenebræ, sicut septem sunt peccata mortalia. Sunt autem triplices modi tenebrarum (vt scribit Gerson part. 3. de uerbo & hymno gloriæ) Vnus culpæ, alius pœnæ, seu miseriæ. Tertius de fectibilitatis naturæ. In peccatoribus primæ, in viatoribus secundæ, in omnibus creaturis etiam beatis tertiæ. Sunt & tenebræ tristitiæ, vt tenebræ exteriores, pœnæ, scilicet infernales. De quibus Rich. dist. vlti. articulo 5. quæstione prima, libro 4. qui dicit, quamuis in inferno sint tenebræ corporales, quia infernus est locus omnis tristitiæ, ideo simpliciter locus tenebrosus est, tamen non erit ibi corporalis fletus, inquantum est resolutio corporalium lachrymarum, quia talis resolutio tunc non erit: talis enim resolutio pertinet ad corruptibilem statum, tamen erit ibi maximus dolor interior, & in facie & in oculis. Huius doloris signum, scilicet capitis turbatio & aliqua oculorū obumbratio, non vt non videant, sed vt peius uideant. Et hæc conturbatio & obnubilatio lachrymæ corporales secūdum metaphoram dictæ sunt. Credo tamen (vt idem ait) quod post corporū resumptionem ibi erit stridor dentium ex angustia magna proueniens. De illis tenebris dicitur Matth. 25. Et inutilem seruū proijcite in tenebras exteriores, &c.

TENERE est habere vel possidere. Vnde intellectus clarè videndo Deum, habet cū sub ratione summi veri, voluntas perfectè fruendo eo, habet ipsum sub ratione summi boni. Vnde tenere summum verum (vt scribit Richard. distinctio. 49. art. tertio, q. 7. hbr. 4.) realiter, idem est cum clara visione. Tenere summum bonum realiter, idem est cum perfecta summi boni fruitione. Tertio autem non est dos ab alijs distincta. Nec hoc dicens (inquit Richa.) volo dicere quod visio & fruitio propriè loquēdo sint dotes, sed actus dotium. Dotes enim qualitates sunt. Vnde dos visionis est quidam habitus luminosus in intellectu, quo eleuatur ad clarè videndum Deum. Dos fruitionis est perfectus charitatis habitus, quo anima fruitur Deo. Vnde propriè loquendo in dotibus animæ non consistit beatitudinis essentia, sed in actibus eorū ad quos ordinantur, sicut habitus ad actum. Dos autem tertia à duabus aliis distincta, est habitus perfectus, quo voluntas est perfectè secura detentionis prædictæ perpetuationes sine enim prædicta assecuratione non posset intelligi perfectè anima Deo comuncta. Vnde non est dicendum illam assecuritatem esse exclusionem timoris tantùm: imò est quidam actus in voluntate respectu Dei sub ratione, qua est ens summè arduum, quo excluditur omnis timor. Hæc Richardus. Sic patet ex prædictis, quod secundum rationem intelligendi. Primo est dos visionis. Secundò est dos fruitionis. Tertiò est dos perfectæ securitatis.

TENERI est haberi a superiori prohibitionem, vel præceptum de aliquo existente in inferioris libera potestate, vt scribit Petrus de Aliaco in principio in primum sentent. Vnde vt infra idem dicit: Voluntas creata sic tenetur se uoluntati diuinæ conformare, vt velit quicquid Deus vult, ipsam teneri velle, & non velit quicquid Deus vult, ipsam teneri non uelle: & omnis voluntas, quæ sic se conformat voluntati diuinæ, est recta & iusta, & nulla alia, &c.

TENDENTIA est duplex, vt scribit sanctus Bonauentura distinctio. 26. quæst. 4. in fine libr. tertio, Quædam tendentia plena, & ista est à gratia, operante vel cooperante, & hæc facit virtutem esse formatam. Quædam autem est tendentia exilis & semiplena: sicut dicitur pigro, qui vult & non vult. Et ista quidem

tenden-

tendentia potest dare aliquam rectitudinem & vigorem ipsi voluntati, & sortitur nomen virtutis generaliter acceptæ, non virtutis gratuitæ, & ideo tenet rationem virtutis informis, non rationem virtutis formatæ. Cùm autem dicitur, quod tendentia in Deum facit credulitatem esse formatam, hoc intelligitur de tendentia, quæ est à voluntate plenaria. Hęc autem non potest esse nec in spe, nec in fide, sine gratia, &c.

TENTARE. Vocabulum tentare (vt scribit sanctus Bonauentura distinct. 23. artic. 2. quæst. 1. lib. 2.) multas habet acceptiones: sicut dicunt illi, qui significationes vocabulorum studiosi rimati sunt: si tamen velimus eius principalem & præcipuam significationem accipere, tentare, probare est. Vnde dicunt Doctores: Tentare nihil aliud est quàm probare aliquid, vel experimentum sumere de aliquo, vt aliquid sciatur. Addunt aliqui prius incognitum. Vnde secundum beatum Thomam parte prima, quæstione 114. articu. secundo, attribuitur Deo, homini, & diabolo propriè. Vnde Glossa Cassio. super illud Psalm. Proba me Domine, & tenta me, dicit, Tentat Deus vt erudiat, homo vt sciat, diabolus vt se ducat. Attribuitur & mundo, & carni, sed minus proprè. Vnde Iacob. 1. Vnusquisque tentatur à sua concupiscentia abstractus & illectus. Vnde sic describi potest generaliter: Tentare est experimentalem notitiã alicuius in se vel in alio causare principaliter vel occasionaliter. Dicitur experimentalem notitiam, quia secundum Alexandrum parte 2. quæstione 117. & sanctum Thomam: Tentare est experiri. Vnde notitia, quæ per rationes acquiritur, non acquiritur tentatione. Dicitur, alicuius, scilicet taliter noti. Vnde sciens aliquid per rationes, vel fidem, nihilominus tentando potest illud scire notitia causata per experientiam. Dicitur, in se propter hominem & dæmonem tentantem. Dicitur, vel in alio: quia Deus tentando non causat notitiam in se, quia notitia Dei non causatur cùm sit æterna, causat autem in illo quem tentat vel in aliis, quos scire facit de tẽtato quod nesciebant. Sic intelligitur omnis scriptura qua Deus dicit se tentare, vt aliquid sciat, vel non qđ de nouo aliquid sciat, quod non nouit: vel nunc aduertat quæ prius non aduertit, cum omnia immutabiliter, æternaliter sciat antequam fiant, sed quod aliquid tentatum, vel alios de tentato experimentaliter scire facit, sicut illud: Tentauit Dominus Abraham, Genes. 22. Et sequitur ibi: Nunc cognoui quod timeas Dominum, ideſt cognosci te feci. Dicitur, principaliter propter Deum, hominem, vel diabolum, qui ex intentione cognoscendi aliquid de aliquo tentat. Dicitur, vel occasionaliter propter carnem, quæ tentare dicitur inquantum cognosci potest per carnis concupiscentiã pulsantem, vel mundum aduersis repellentem, vel prosperis allicientem, qualis sit homo an virtute constans an mobilis, & his diabolus frequenter vtitur ad tentandum. Hæc Gabriel dist. 21. quæst. vnica, libro 1. & lectione 77. canonis quem & latiùs uide. Et tentare à teneo deducitur. Est enim tentare, experiri & exquirere, vel quasi rem manu tenere, vel rem non intellectam atque incertam aggredi, hoc est experiri & diligenter inquirere. Vnde Ouidius in Metamorph.

Quid tentare nocabit?

Vel secundum aliquos dicitur à tendo. Nam qui tẽtant quasi manum vel aliam corporis partem tendunt. A quo venit tentans, & tentator, & tentatio. Et tentans quandoque tentando (secundum S. Bonauentura,) intendit probare vel approbare siue probatum ostendere: hoc modo tentat Deus vt tentatum scire faciat & experimentaliter cognoscere seipsum. Sicut dicitur: De vtroque tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat vtrũ diligatis eum an nó in toto corde vestro. Et Sapien. 3. Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se, tanquam aurum in fornace probauit eos: Et quandoque Deus tentat per flagella, per quæ probat illos quos acceptat & probatos ostendit, vt dicit idem Bonauentura distinctione 23. libro secundo, quæstio. tertia, Et sic quandoque finis tentationis ordinatur in aliũ finem bonum vel malum. Item secundo tentans intendit reprobum facere sic tentat diabolus, vt peccatum iudicat,

secundum illud Actuum quinto: Cur tentauit cor tuum Satanas mentiri Spiritui sancto, & fraudari de precio agri? Aut certè quia intendit tentans solùm experimentum sumere eius quem tentat, vt sciat quid ht in eo: sic homo tentat hominem se uel alium, sicut habetur primi Regum decimoseptimo, de Dauid dicitur: Cœpit tentare si armatus posset incedere. Et 3. Reg. 10. Venit Regina Saba tentare Salomonem in ænigmatibus. Sic Magister tentat discipulum: sic nonnulli tentant Dominum, qui quasi incerti experiri uolunt Dei uirtutem. Contra quos dicitur. Non tentabis Dominũ Deũ tuum. Deute. 6. Sic procrastinans pœnitẽtiam, tentat Deum, ut uult Gerson parte quarta, sermone Dominicæ 1. Quadrage. Aut quarto si pulsans non intendat, tamen ad eius pulsationem sequitur approbatio uel reprobatio hominis: sic caro tẽtat, quia ad eius titillationem probatur homo si resistit, uel reprobatur si consentit. Sic Iacob. 1. Vnusquisq; tentatur à sua concupiscentia, &c. Sic de mundo dicitur Hebr. 11. Lapidati sunt, tentati sunt, secti sunt, &c. Hæc enim sancti a tyrannis huius seculi passi sunt. Et Sapien. 14. Creaturæ Dei factæ sunt in odium & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Sic tentare capitur indifferenter in bono & in malo. Aliquando capitur tentare tantùm in malo. Sic dicitur Iacobi 1. Nemo cum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur: hoc de tẽtatione ad malum intelligitur. Vnde sequitur: Deus est intentator malorum. Ipse autem neminem tentat. illo modo diffinit tentationem Casio. Tẽtatio est assimilatio boni ad fallendum. Et Hugo. Tentare est callidè experiri, & quasi quibusdam blandis conatibus ante uiolentam pulsationem probare. Accipiendo autem sic tentare in malo, est officium proprium diaboli, sicut dicit Glos. in interli. 1. Thessal. 3. super illud: Ne forte tentet uos is. qui tentat. Gloss. ideſt solus diabolus, cuius officium est tentare. Nam si homo aliquando sic tentat, hoc agit inquantum est minister diaboli, &c. Multa de tentatione scribit Alexander de Ales parte secunda, quæst. 117. membro 6. quæ licèt in diuersa genera causatum diuidi possit, tamen secũdum Magistrum distin. 21. libro 2. ponitur duplex tentatio, scilicet exterior & interior. De quo legatur Gabriel distinct. 21. quæstione unica, libro 2. & in canone suo, ubi supra, sanctus Bonauentura distinct. 21. li. 2. circa textum, ponit plures tentationis diuisiones. Sed uideamus priùs quid sit tentatio, & postea eius species.

TENTATIO (ut scribit Brulifer dist. 21. qu. 1. libro 2.) est quidam motus uel natus inclinare ad aliquod illicitum, procedens à tentatore, ut sumat experimentum de bonitate uel malitia tentati. Et omnis tentatio est actus defectuosus. propriè capiẽdo. Nam impropriè & Deus tentat (ut dictum est) propriè uerò non tentat, quia intentator est malorum. Iacobi 1. Solus autem diabolus & homo solus potest tẽtare hominem: quia homo tentat hominem quando uerbo uel facto ostendit aliqua uisibiliter, ex quibus homo inclinatur ad malum. Diabolus tentat inuisibiliter, quando proponit nobis phantasmata inclinatiua ad malum. Sed quod Deus tentauit Abraham, ibi tentatio capitur large & similitudinariè, quia reddidit fidem Abrahæ indubiam. Brulifer. Tentatio secundum beatum Thom. 2. 2. qu. 97. articulo primo, est experimenti sumptio de eo quod tentatur an sciat, uel possit, uel uelit. Et secũdum Hugonem de claustro animæ quatuor sunt causæ tentationũ. Prima est loci amœnitas, ut ciuitates & oppida, quæ non tantùm ex situ loci amœnitatem recipiunt, sed ex inhabitantiũ gratia. Secunda causa est locus diuitiarum, ubi enim diuitiæ, ibi periculum. Tertia causa est precio sus ornatus, ut est equorum cura pinguium, & uestimentorum exquisitæ uarietates. Quarta causa mulierum species, quarum uox blanditur auribus, & facies oculis.

TENTATIO est triplex secundum sanctum Bonauentu. dist. 23. qu. 3. lib. 2. & ex prædictis haberi potest. Vna est à Deo, alia à diabolo, alia a carne. Prima simpliciter est appetenda, quia Deus non tentat nos nisi ad bonũ. Alia quæ est à carne, quę est impulsus sensualitatis, quẽ consueuimus appellare primum motum. Hæc est (ut

inquit

inquit Bona.) simpliciter fugienda, quia illa non potest esse absque peccato. Tertia verò à diabolo, aliquibus fugienda est, aliquibus appetenda. His enim qui virtute fortes sunt, nec de facili in tentationē induci possunt, & si tentatur, appetibile est tentari, ad suæ virtutis exercitium, & cumulum mericorum: infirmis verò quoniā est appetenda, quia tūtō possunt ne ex ipso impulsiui in tentationem inducantur, quod omnes debent refugere. Nam & si tentari malum non sit, in tentationem tamen inducī semper malū est, quia hoc est a tentatione superari. Et hoc est quod dicit Augustinus 14. de Ciuitate Dei: Sicut, sic habet firmitas & infirmitas electorum, sic metuunt, cupiuntq; tentari. Bonum autem est tentari si resistitur, sicut faciunt viri iusti, fortes, & qui charitate feruent. Vnde Iacob. 1. Omne gaudiū existimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis. Et in Psalm. Proba me Domine, & tenta. Et 1. Corinth. 10. Faciet cū tentatione prouentum. Sed infirmis non est petenda. Vnde dicitur Matth. 26. Vigilate & orate ne intretis in tentationē. Diabolus quoque desiderat nos tentare & vincere, qui nostræ saluti est aduersarius: quare minimè appetenda est infirmis tentatio. Illud tamen genus tentationis (vt dicit sanctus Bona.) potissimè appetunt viri iusti, quod est in flagellorum perpessione: sicut passus est Iob & Tobias: sicut etiam passi sunt Martyres ab impiis zelo diabolico excitati, &c.

TENTATIO est duplex, exterior & interior, vt notat Gabriel distinctione 21. quæstione vnica, libro secundo, & lectione 77. canonis sanctus Bonauentura distinct. 21. libro secundo, &c. Tentatio exterior est quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt tentatus ad consensum peccati declinet. Tentatio interior est, quando inuisibiliter nobis malum intrinsecus suggeritur. Et visibiliter in prima tentatione capitur generaliter pro sensibiliter. Vnde per omnem sensum contingit esse exteriorem tentationem, maximè tamen per visum mediāte signo, & per auditum mediante verbo. Est ergo tentatio exterior ostensio alicuius obiecti sensibilis a virtute exteriori, vt apprehendens ad peccatum alliciatur: hanc dicunt semper esse a diabolo, quod verum est mediate, vel immediate: frequenter enim tētat per malos homines & creaturas mundanas, quibus vtitur tanquam instrumentis. Tētatio interior est motio hominis ad peccati consensum, orta ab aliqua virtute interiori; siue sensibili obiecto exteriori, vt cùm oritur ex imaginatione, intellectu, aut motiua virtute. Illa (vt dicit Magister) quandoque fit ab hoste, aliquādo a carne spiritui rebellante. Hanc interiorem tentationem, quæ fit a carne, dicit Magister non esse sine peccato: quia titillatio quam caro mouet, motus est bestialis & illicitus: ideo non sine peccato veniali. Si auertit se, est veniale; si autem non auertit se, & aduertit periculum quod est ibi, nec timet, sed scienter & voluntariè manet in tali cogitatione, seu cogitationis delectatione, tempore peccat mortaliter, vt vult Gerson parte secunda, in quibusdam quæstionibus cū suis responsionibus. Et quoniam tentatio a carne interius oppugnās de nostro contra nos roboratur: ideo difficilius vincitur. Tentatio autem quæ fit ab hoste, non habet peccatum necessariò annexum, nisi ei consentiatur, sed est materia exercendę virtutis. Et quotcumcunque quis tentetur hac tentatione, quamdiu ratio contradicit, nec consentit, charitatem non amittit, vt vult & Gerson tracta. de remediis contra pusillanimitatem. Imo ut idem vult, si tentatus acriter resistit, multum meretur. Nam quicunque peccato tentaris præ aliis acrius, tantò si legitimè certaueris, coronaberis à Deo gloriosius. Et tentatus habebis præmium duplex, vbi non tentat, & præmium es habiturus simplex. Et quantò plus sentis alicuius peccati fatigationem, tantò amplius si non consentias, consequeris inde peccatorum tuorū purgationem. Et quia in huiusmodi conflictu cùm quis tentatur, contingit vt plura committantur venialia: ita etiam econtrario contingit, secundum Doctores communiter, ut pœna illa quam sustinet in resistendo, deleat pœnam uenialibus debitam ex una parte, & ex alia parte

ereſcat meritum, propter pugnam contra vitia, & laborem pro virtutibus. Hæc Gerſon. Vnde Iacobi primo dicitur: Beatus vir qui ſuffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromittit Deus omnibus diligentibus ſe. Hinc Auguſtinus ſuper Pſalm. Vita noſtra in hac peregrinatione non poteſt eſſe ſine peccato, ſine tentatione: quia profectus noſter per tentationem noſtram fit: nec ſibi quiſquam innoteſcit niſi tentatus: nec poteſt coronari, niſi vicerit: nec poteſt vincere, niſi certauerit: nec poteſt certare, niſi inimicum & tentationes habuerit. Et Pſalm. 61. Tantum admittitur diabolus tentare quantum tibi prodeſt, vt exerceatis, vt proberis, vt qui te neſciebas, a teipſo inueniaris. Hoſtis autem noſter (vt inquit Gregorius libro vigeſimoquarto, Moral. quantò magis ſibi rebellare conſpicit, tantò amplius ex pugna contendit. Eos enim pulſare negligit, quos quieto iure ſe poſſidere ſentit. Sed vt ait Ioannes Chryſoſtomus ſuper illud Matth. 4. Mitte te deorſum. Diabolus ſuggerere poteſt, cogere non poteſt. Hinc Bernardus ſermone trigeſimonono, Poteſt inimicus excitare tentationis motum, ſed in te eſt, ſi volueris dare ſeu negare conſilium vel conſenſum, &cæt. Nulla autem (vt ait Leo Papa in ſermone trigeſimoquinto, (ſine tentationum experimento operâ virtutis, nulla ſine perturbationibus fides, nullum ſine hoſte certamen, nulla ſine cõgreſſione victoria. Sed quia ad vitia aliqua inclinatus eſt, & promior exiſtit, difficilius his reſiſtit, ſi huiuſcemodi tentatur: de quo Gabriel diſtinct. 2. quæſtion. vnicâ, libro ſecundo, & ſanctus Bonauentura. Et quamuis hoſtis ſit fortior & callidor, &cæt. tamen non permittitur tentare ſecundum torâ ſuam potentiam & aſtutiam, ſed reprimitur poteſtate diuina & etiam Angelica: non autem quælibet hominis peccata ſunt à dæmone tanquam à cauſa directa & immediata, quia non omnia peccata committuntur diabolo immediatè inſtigante. Multa enim fiunt à libero arbitrio & carnis corruptione, vt licet videre latius apud Gabrielem. Verum autem eſt (vt idem ait) quod omne peccatum hominis mediatè vel immediatè oritur ex tentatione dæmonis, quia dæmon eſt cauſa mediata omnis peccati: quia inſtigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato in toto genere humano cóſecuta eſt quædam pronitas ad omnia peccata. Vnde Hieronymus ſuper illo pſalm. Declina a malo, & fac bonum, ait: Mala omnia ab inſtinctu diaboli procedunt, ſicut bona ab inſtinctu Dei. Verũ mala omnia ab inſtinctu diaboli mediatè vel immediatè. A Deo autem bona omnia immediatè procedũt. Eſt enim Deus in cauſa immediata omnium effectuum poſitiuorum, vt & ſupra dictum eſt in dictione CAVSA. Vide latiùs de hoc Gabrielem vbi ſupra. Proceſſus autem tentationis & delectationis, vt ſcribit frater Pelbartus libro ſecundo, Roſarii Theologiæ in dictione SENSVALITAS §. nono, eſt. Primo delectabile offertur ſeu percipitur: & ſic incipit tentatio à ſenſualitate, quæ ante perceptionem delectationis primò mouet. Secundò huiuſmodi delectatio, quæ eſt in ſenſualitate aduertitur per inferiorem partem rationis, quæ habet percipere & diiudicare, & inferiores motus quod non eſt partis ſenſitiuæ. Tertio in id ad quod delectatio allicit vel trahit, conſentitur per ſuperiorem partem rationis. In primo nullum eſt peccatum, quia naturale eſt ſenſualitati ipſi apprehendere delectabile, nec eius motus inordinatus eſt in poteſtate voluntatis. Auguſtinus: Non eſt noſtrum (ait) poſſe quibus viſis tangamur. Vnde & 7. Ethicorum dicitur: Quod operationes beſtiæ prauæ ſunt ex ipſa natura. Sed ex tertio Ethicorum dicitur: Propter ea quæ inſunt nobis ex natura, nec laudamur nec vituperamur. In ſecundo poteſt eſſe peccatum veniale, & in tertio mortale. Hæc Pelbartus cum ſuo Guilelmo. Aſtipulatur Iacobus de Valentia ſuper illud Pſalm. 90. Non timebis à timore nocturno. Tentatio ſiue peccatum conſiſtit in quatuor gradibus. Nam primò præcedit cogitatio. Secundò ſequitur propoſitum. Tertiò actus peccandi. Quartò proſecutio. Quod autem multæ ſint tentationes & etiam remedia

media contra eas, ostendit tibi Gerson, qui & multa de tentatione literis mandauit: sed hæc pauca sufficiant, & cætera. Vide & de remediis contra fraudes tentatoris apud Gabrielem lectione 77. canonis. qui plura adducit, quæ breuitatis gratia omitto. Legito si volueris apud eundem.

TENTARI & in tentationem duci, differūt sm Bernar. (vt refert Gabr. lect. 78. can.) Tentatur quilibet quando in anima aut corpore in delectatione alicuius vitii titillatur. Inducitur in tentationem si suæ cœperit delectationi consentire. Et Beatus Cyprianus: Non petimus ne ducamur in tentationem, sed ne inducamur. Aliud quidem est in tentationem duci, aliud induci. In tentationem ducitur, qui tentatione pulsatur. In tentationem inducitur, qui tentationi succumbit, & ab ea superatur. Inducitur etiam est intus duci & succumbere, & tentationi prębere consensum.

TENTIO (vt scribit Scotus dist. 49. qu. 6. in fine lib. 4.) quadrupliciter accipi potest. Vno modo proprie, vt memoria tenet obiectum, & hoc vel per formam impressam si est ibi obiectum in specie, vel per habitum impressum, vel saltem per illā ipsum vel existentiam saltem eodem modo tenet, quo obiectum concurrit ad rationem parentis. Alio modo potest intelligentia dici tenere obiectum in actuali consideratione. & ad hoc potest pertinere, quod voluntas dicitur tenere aciem intelligentiæ conuersam ad memoriam. Tertio modo tentio pertinet ad voluntatem, vt est concupiscibilis, & dicitur succedere spei, eo modo quo per spem voluntas desiderat sibi bonum habendum, & p tentationem amat illud bonum habitū, & illa tentio est amor cōcupiscētiæ boni præsentis. Quarto modo tentio dicitur esse quidā actus assecutionis vel passio consequens spem passionem, & illo modo non est in irascibili: nullo illorum modorum est tentio de essentia beatitudinis. Primo modo præcedit beatitudinem, imò omnem actum secundum. Secundo modo est actus pertinent ad inrelectum, & præmium beatitudini, quæ est in voluntate vel actus voluntatis respectu actūs præuii. Tertio modo est amor boni cōmodi præsentis, & ille amor non pertinet ad beatitudinem, sed amor boni honesti, vel boni in se. Quarto modo est in irascibili, & illo modo magis appropinquat ad securitatē, quæ succedit spei passioni, non spei virtuti. Hæc Scotus vbi supra.

TERMINVS propriè signum dicitur quo ager ab agro diuiditur, nonnunquam pro fine accipitur. Sic Cicero accipit, cùm dicit: Quum nullum tot calamitatibus atque æruumnis terminum inueniremus. Vocant & Dialectici terminos dictiones, ex quibus orationes cōstituuntur. Dicunt quoque quod terminus est signum orationis cōstituiuum, vt pars propinqua eiusdem, & quælibet ars vel scientia habet suos terminos. Et terminis vsitatis in diuinis vel in sacra scriptura vtendum esse, dicit Gerson parte quarta, lectione secunda, quæ incipit: Pœnitemini. consideratione 6. Quamobrem (vt ipse inquit) dum terminos quosdam apud aliquem ex Doctoribus approbatis inueniamus, non vsitatos in schola, illos introducere non debemus, nisi pia & reuerenti resolutione præuia, vt dicendo: Terminus iste à tali sic accipiebatur, qui, scilicet vsus, vel quia vsus communis aliter accipit, cauenda est audientium offensio in diuinis. Exempli gratia: nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus: hæc est fides catholica. Si Doctores vsi, sunt terminis prioritatem aut maioritatem signantibus in diuinis, promptus eos resoluere oportet. Ad hanc vnicam (vt idem ait) & stabilem fidei regulam, quod Filius est à Patre, & Spiritus Sanctus est à Patre & Filio, & Pater à nullo, & quod in diuinis omnia sunt idem, vbi nō obuiat relationis oppositio, si mille millia terminorum adduxeris ad explicandū hoc fidei secretum, nihil amplius (si non vis errare) cognosces quam istam unicam, & paucissimis verbis explicatam veritatem. Augustinus, Damascenus, & venerabilis Richardus, nomen hoc causa, in diuinis admiserunt: Pater est causa. Filii. Hilarius dicit, quod Pater maior est auctoritate. Augu. in Confessionibus, ponit

in

in Deo gradus & ordinem, dicit Deum assumpsisse hominem: imò hoc Ecclesiæ canticum solenne habet: Tu ad liberandum suscepturus hominem, &c. Et hoc modo de multis aliis apud istos & alios exempla supperunt. Attamen Scotus in inquisitione veritate vbi præciosissima sobrietate loqui conuenit: neq; debet, nec fas habet tales afferre terminos prohibẽte hanc audaciam, ratione & superioris auctoritate. Datur ergo regula a Gersone generalis, quod nullus terminus admittendus est in diuinis, qui vel distinctionem importet vel primæuitatem, nisi solam distinctionem & prioritatẽ originis, & quod hanc dicat absque importatione, vel connotatione imperfectionis cuiuscunque, vel dissimilitudinis, vel inæqualitatis in suo correlatiuo. Ex hac regula liquidum est, quod pauci termini signantes prioritatem quamcunque in humanis, trahendi sunt ad diuina. Cuius ratio est, quia ferè semper in humanis cõsignant imperfectionem, vel inæqualitatem, vel dissimilitudinem. Quod si quis dixerit quod ipse dum terminos aliquos transfert ad diuina, illos denudat ab omni imperfectione connotata per eos. Respondeo, inquit Gerson, quod sic agendo non errat in scientia, sed licentia vsurpat quam non debet: alioquin nullus est terminus, qui non traduci possit ad diuina: Vnde quid minus dici potest, quã quod pater est Dominus filij, quod est caput eius, quod est rector eius: & tamen si terminos istos Dominus, caput, rector, Magister, resolueremus, quod signarent tantummodo primæuitatem originatiuam quam habet respectu filii, secluſa imperfectione per correlatiua istorum terminorum importata, nullus dubitaret de istius scientiæ veritate, quoniam in eandem cadit nobiscum confessionem. Hæc Gerson, quem & latiùs videre potes de hoc.

TERMINVS vt est primæ impositionis generaliter, dicitur illud, quod terminat siue quietat tendentiam, vel respectum alicuius in aliquod, & ideo secũdum diuersos modos tendendi aliud & aliud, est de ratione termini. Alia itaque est tendentia per productionem, per eam enim producens tendit ad esse rei simpliciter. Alia est per transmutationem: nam per eam tendit transmutans ad æquale esse. Alia est tendentia per relationem, per eam etenim relatiuum tendit, respicit vel refertur ad suum correlatiuum. Gab. distin. 5. quæst. 3. art. 1. lib. 1. Et secundum hoc, vt idem dicit, terminus productionis actiuæ est, quod capit esse simpliciter tali productione distinctum aliquo modo a productione. Terminus transmutationis est quod capit aliquale esse, vt esse in alio vel esse quantum, vel esse quale, & cætera. Terminus relationis est correlatiuum. Terminus vero totalis productionis actiuæ est, vt idem dicit Gab. quod recipit esse simpliciter tali productione distinctũ ab ea, & non est pars alterius illa productione producti, vt in generatione compositi substantialis, totum compositum est terminus totalis, quia totum compositum per illam generationem recipit esse simpliciter, quia circunscripta generatione simpliciter non esset: licèt non recipiat esse secundum se, & quodlibet sui, quia non secundum materiam. In tali generatione substantiali formæ non est terminus totalis, sed in mutatione asini: Asinus partialis præcisè per nutritionem genitus est terminus totalis, licèt sit pars totius asini, quia non est pars producti illa nutritione. Terminus autem formalis productionis est, quod ipsa productione recipit esse simpliciter secundum se, & quodlibet sui ita quod nihil ipsius sit, quod non recipit esse huiusmodi productione. Et non dicitur terminus formalis, quia est forma. Nam in creatione materiæ, materia est terminus formalis. Item in productione rei simplicis idem est terminus totalis & formalis, vt in creatione Angeli. Sed compositum substantiale crearetur secundum se, & quodlibet sui, hoc est materia & forma, tam materia quàm forma, quam totum compositum esset terminus formalis. Nec est conueniens alicuius productionis (qua plura producũtur) plures esse terminos formales: licèt sit tantùm vnum terminus totalis, ratione cuius dicitur vna creatio totalis, licèt plures partiales. Rem latiùs declarat Gab. vbi sup. De quo videatur &

Dominus

Dominus Cardinalis Cameracen. qu.7. libr.1. Sententiarum. De quo consulas physicos. Et terminus formalis est terminus superior ad terminum totalem, quia omnis terminus totalis est formalis, eum quòd nihil ipsius est quod non recipiat esse illa productione, sed non econuerso, quia forma substãtialis est terminus formalis generationis substantialis & non totalis. Et hoc uerum est in productione, secùs in mutatione seu alteratione, ut calefactione, cuius terminus totalis est aggregatum ex subiecto & qualitate acquisita, & hoc non est terminus formalis: quia non quicquid habet, recipit illa mutatione, quia non materiam, nec formam substantialem, &c. Sed quoad Theologiã terminus formalis productionis filii nõ distinguitur à termino totali. Nam persona filii est terminus totalis, quia producta, & nullius est pars, Et est terminus formalis, quia quicquid est & habet, recipit per generationem, secũdum Beatum Augustinum. Et licet non quicquid est filii, recipit esse simpliciter per productionem, eò quòd essentiam, quæ est filii, seu filius non recipit esse per productionem filii, quia est in patre: tamen eam filius recipit per sui productionem. Et ibidem Gabriel dicit: Filius est terminus generationis actiuæ relationis, pater uerò est terminus generationis, ut relationis passiuæ, quia correlatiuum filii. sic esse terminum, non est accipere esse rei, sed esse correlatiuum. In nutritione uerò hominis [ut ibidem refert] homo partialis de nouo productus est terminus formalis & etiam totalis, & nec materia, nec forma, quia nec materia, nec forma capit esse simpliciter per mutationem, eò quòd utraque præfuerunt, tamen producitur ibi nouus homo partialis, scilicet illud præcise constitutum ex materia nutrimenti continuata, materia hominis nutriti, & forma & anima, scilicet rationali ipsam de nouo informante. Et essentia non est terminus formalis generationis, quia essentia non habet esse simpliciter per generationem. Sed terminus formalis productionis in diuinis est persona producta, non distinguendo terminũ formalem à totali. Et generationis diuinæ idem est terminus formalis & totalis. Gabriel ubi sup. & Camerac. quæst. 7. libr. 1. Et ut idem dicit Gabriel, isti termini principium, priùs origine producens, generans, spirans, idem important, & nõ differunt, nisi secũdũ superius & inferius. Et ideo sicut conceditur, quod pater uere & realiter est prior origine filio, nec quantum ad rem aliquid aliud importatur per unam, quod non importatur per aliam.

Terminus relationis propriè nihil aliud est quàm correlatiuum, hoc est concretũ relatiuum, ad quod refertur relatiuum sub habitudine obliqui casus, ut terminus relationis paternitatis est ille terminus filius, quia pater est filii pater. Attamen ille terminus significat rem absolutam. Vnde terminus illius relatiui creatura est ille terminus creans, Deus tamen qui significatur per creans est absolutũ, & quandoque uocatur res absoluta terminus, licèt improprie. Gabr. dist. 25. q. 3. libr. 1.

Terminus quandoque, ut & dictum est, accipitur pro fine. Vnde terminus uitæ præsentis, dicitur instans separationis animæ à corpore, quod definit moriens esse homo, quod est primum nõ esse hominis, ut scribit Gabriel distin. 20. quæst. unica, art. 1. lib. 4. Cùm enim hæc separatio fiat successiue, terminatur per primũ non esse, ut declarari solet 6. Physicorum Et quoniam usus rationis ac liberi arbitrii rarò durat usque ad hoc instans: patet, quod non est idem terminus usus rationis & uitæ præsentis. Et tempus salutaris pœnitentiæ durat usque ad terminum præsentis uitæ, ut habet Magister distinct. lib. 4. Nam impietas impii nõ nocebit ei in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua, dicit Ezech. 33. Per pœnitentiam quoque ueram homo sufficiẽter disponitur ad gratiæ receptionẽ, & facit quod in se est. Ergo quandocunq; homo habet ueram pœnitentiam, consequitur gratiam, siue in extremis, siue in alio tempore: nec est maior ratio de uno tempore quam de alio. Quamuis autem uera pœnitentia quandocunque habetur usque ad instans mortis ad salutem, sufficit, tamen non semper in mortis articulo

culo haberi poterit. Nam vera pœnitẽtia non potest haberi tempore impeditæ rationis, quia arbitrii libertatem quærit Deus in pœnitẽtæ, quæ haberi non potest impedita ratione, sed frequenter rationis vsus cessat ante instans mortis: ergo tunc cum ratio deficit, pœnitentia haberi nõ potest. Quare periculosum est & interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentię remedium, vt ostendit B. Augustinus, & Scotus, & Gabriel post eos ubi supra. & dictum est etiam in dictione. POENITENTIA. Et rationes ponit Scotus, quas & refert ibidem Gabriel, vide, &c.

TERMINATVM, Aliquid potest dici terminatum dupliciter (vt scribit Brulifer distinct. 9. quæst. 4. libr. 1.) Primò, quia est perfectum, sic dicit perfectionem & excludit imperfectionẽ: & hic domus quãdo fit, dicitur terminata. Alio modo aliquid dicitur terminatum, quia est habẽs, vel quia habet finem durationis, & sic dicit desitionem excludens durationem. Et sic dicitur vita hominis terminari in morte. Et primo modo generatio filii Dei est terminata, prout terminata excludit imperfectionẽ, quia est perfectissima, sed prout terminata excludit durationẽ, generatio filii Dei, non est terminata, quia illud non est terminatum quod adhuc durat: sed generatio filii Dei adhuc durat: ergo non est terminata secundo modo.

TERRA. Nomine terræ in scriptura intelligitur materia corporalium. Intelligitur etiam elementum terræ, vt scribit S. Bonauentura dist. 2. in dubiis literalibus lib. 2. Si terra accipitur pro materia informi: sic recte dicitur: In principio Domine terram fundasti, idest in principio fecisti materiam informẽ quasi fundamentum omnium formarum. Si autem nomine terræ intelligitur elementum terræ, tunc verum est, quod terra fundata dicitur propter sui stabilitatem, secundum illud Eccles. 1. Generatio præterit & generatio aduenit: terra autem in æternum stat. Hoc elementum, scilicet terræ, & dicitur fundatum, & dicitur appẽsum fundatum super stabilitatem suam, & fundatum etiam super aquas. Fundamentum dicitur, quia sicut fundamentum est infimum inter omnes partes domus, sic terra est infimum inter omnia corpora mũdi, & in centro existens tenet locum fundamenti. Et cum virtute propria sibi diuinitus data centrum appetat, vt in centro requiescat, fundata dicitur super stabilitatem suam, &c. Vide latiùs Bonauen. Et terra secundum Ioannem Damascenum est vnum quatuor elementorum siccum & frigidum, & graue, & immobile, à Deo ex non ente ad esse prima die deductum. Et terræmotus causatur principaliter à Deo, secundario autem à vento impellente alium ventum intra terram, secundum Beatum Thomam super Psalm. 32.

TERROR est metus cõtingens, ex quo fit vt pudorem rubor, sic ruborẽ pallor & tremor, & dentium crepitus consequitur, & venit à terreo. A quo terrificus, terrorem faciens, & terribilis, idest formidabilis atque horrendus.

TESTAMENTVM propriè est percipiendæ hæreditatis institutio, filiis a patre. Ideo primò pertinet ad promissiones: secũdo ad mandata, quæ se habent sicut via ad consequendam hęreditatem promissam: ex B. Thom. part. 3. quæst. 78. art. 3. Et testamentum dicitur quod voluntatis nostræ veluti testimonium sit: vnde vltima voluntas & suprema voluntas appellatur. Quare Vlpianus sic diffinit, quod sit voluntatis nostræ iusta sententia de eo quod post mortem nostram fieri voluerimus. Addit frater Osualdus de Lasko libr. 3. Rosarii Theologiæ, cum hæredis institutione. Et testaturus ante omnia habeat gloriam Dei præ oculis suis, non vanitatem seculi, non memoriam nominis protinus morituri, meminerit semper Apostoli dicentis: Omnia in gloriã Dei facite. Et illud Psalm. Non nobis Domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriã. Testaturus ex isto principio consideret non quod vtilius sit reipublicæ seu bono communi, dũ ordinat de rebus suis. quod insuper cedet amplius ad honorem Dei & cultus Christiani, vt scribit Gers. part. 2. de condendo testamento. Et si habeat aliquid testator distribuendũ, sicut libros, consideret testator (vt idem ait)

qualiter

qualiter & qbus distribuet, iuxta qualitatem recipientiũ, aut committat distributionem seu ueditionem si opus est illis, de quibus confidit, quatenus uno, sicut dicitur, ictu se expediat. Cõsideret & ad extremum testator, quoniam bonorũ nostrorum nõ indiget Dominus, faciet ipse nutrire pauperes, faciet Ecclesias, faciet Collegia, faciet Monasteria, faciet Conuentus & Hospitalia, quando, quomodo & ubi placuerat ei, & non glorietur ante ipsum stulta præsumptio omnis carnis, uult nihilominus & dignat quod coadiutores eius simus ad utilitatem non suam, sed nostram. Hæc Gerson, qui & de condendo testamento est prolixior.

TESTAMENTVM quod dã est falsum, quod dam irritum. Testamẽtum falsum illud dicitur, quod non est secũdum testatoris uoluntatem scriptum, sed habet aliquod additum, uel diminutum, vel mutatum, uel aliud pro alio suppositum. Irritũ aũt testamẽtum est, quod de iure inualidum est, ut si is qui testatur sit capite diminutus, uel si alia requisita defuerint. Sunt præterea duę testamentorum species, ut scribit frater Osualdus libro quarto, Rofarij Theologiæ. Vna dicitur testamentum nũcupatiuum, & sine scriptis, & est illud, in quo testatoris & hæredis, & legatariorum nomina, & omnia quæ in eis continentur coram testibus nuncupantur, id est manifestantur, & dicitur sine scriptis, id est subscriptione testium, & aliis solennitatibus, quæ requiruntur in testamento in scriptis facti, & sine omni scriptura potest quis testificare nũcupatiuè coram testibus. Secundum dicitur testamentum in scriptis, & istud potest facere quis quando non uult, quod aliquis sciat suam dispositionem, sic dicẽdo coram notario & testibus. Volo qđ hæres meus faciet per omnia, ut continetur in quadam mea schedula scripta manu mea, quæ est apud talem religiosum, & ualebit. Sed tutius est coram notario, & testibus, saltem septem, &cęter. Potest autem omnis facere testamentum qui non prohibetur. Prohibentur autem 15. genera personarum. Primo furiosus, qui nõ habet lucida interualla, extra de testa. cap. fin. Secundò surdus & mutus à natiuitate, cœcus a natu, & scit scribere. Tertiò non valens articulatè loqui, ita vt non possit exprimere nomen hæredis, nec scribere. l. iubemus. C. eodem titul. Quartò impubes, &cæt. Quintò filiusfamilias, nisi de castrensi peculio. Sextò prodigus cui est interdicta à iudice bonorum administratio. Septimò damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, vt sunt deportati etiam si fugiunt manum Iudicis, & damnati ad perpetuos carceres: Secùs si essent damnati ad pœnas inferiores. Octauò manifestus usurarius, nisi præstat priùs cautionem, secundum formam cap. quanquam. extra de usu libr. 6. Nonò excommunicati secundum quosdam extra de sentent. excommuni. libr. 6. sed contrarium tenetur communiter. Decimò seruus. 13. quæstion. 2. illud. Vndecimò quilibet religiosus, qui profitetur tria vota essentialia, vt dicitur 12. quęstion. 2. non dicatis. Duodecimò hęreticus, quia omnia illius bona sunt confiscata ipso iure: extra de hæret. cap. Cum secundum leges. libro 6. Decimotertiò dubius de suo statu, scilicet an sit in eo statu in quo testari potest vel non. Exemplum, captus a latronibus dubitat an sit seruus vel liber. Decimoquartò obsides apud infideles dati. Decimoquintò damnatus ad libellum famosum in iniuriam alterius, quia etiam infamis efficitur. Decimosextò reus criminis læsæ Maiestatis. Decimoseptimò est apud hostes captiuus. Decimo octauò, vtroque carens lumine, hodiè tamen testatur. Vltimò additur Episcopus, qui non habet bona ex hæreditate vel artificio, aut doctrina, antequam esset Episcopus: aut non habet reditus Ecclesiasticos, & mobilis, quæ sibi ex illis redditibus prouenerunt. De primis possunt testari: extra de testam. quia nos. Sed non de secundis, nisi ex speciali priuilegio Papæ habeant, quod de mobilibus possint testari, alias non: de quo uideatur Richardus distinct. 45. artic. 3. & artic. 4. quæst. 1. dicit, quod nullum testamentum si est rationabiliter factum, ita quod non est cõtra æqualitatem naturalis iuris, nec diuini, nec positiui, est infrigendum. Secus

si non est ita factum, hoc est, si est contra ius diuinum vel positiuum, tunc non est implendum, sed quod est ibi superfluum, est resecandum. Et artic. 5. dicit de executoribus testamenti. Executores autem si bona habeant liberè, quibus statum possunt implere, tenẽtur quã citius possunt: quia debitores sunt illis, quibus legata facta sunt. Et sicut dicitur. ff. de re. iu. In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur. Præterea quantocius testamentum impletur, tantò citius anima defuncti alleuiatur. Vnde illi executores, qui penes se habent in promptu, & per longum tẽpus tardant suam executionem implere, mercatoribus egentium comparãtur 13. quæstio. 2. Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut difficilè reddunt, tanquam egentium mercatores excommunicentur. Si autem executores non habent bona in promptu, de quibus infra annum possunt testamentum implere, non propter hoc post annum deuoluitur potestas eorum ad Episcopum: tenetur tamen facere quod in se est, vt bona habeant, & habita debent distribuere quàm citius possunt. Richardus quæst. 3. ubi supra. Dilatio quoque executionis præiudicat animæ testatoris (vt idem dicit Richardus.) Cuius duplicem ponit rationem, quæst. 4. vbi supra. Quare grauissimè peccant & magnã perditionem & illegalitatem faciunt executores testamentorum sibi commissas nõ complent quàm citius possunt opportunitate habita competenti inquit Richar. Grauiter profectò hæredes & amici peccant, & infideliter agunt, qui sine rationabili causa suffragiorum executionem differunt. Quia, vt inquit Gabriel lectione 58. canonis, contra proximi charitatem agunt, nec defuncto fidem seruant, quem sua negligẽti dilatione misere cruciant pœnis acerbissimis, cùm ipsum, cõmisse exequenda, ab eisdem liberari potuissent. Vnde Beatus Hieronymus: Amico, inquit, rapere quippiam, furtum est. Ecclesiam fraudare, sacrilegium est. Accepisse pauperibus erogandum, & exinde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat, &c.

TESTAMENTVM Dei dicitur sacra scriptura veteris testamenti, inquantum Deus promisit illi populo bona futura, & inquantum illa promissio erat confirmanda & complenda per mortem testatoris: Vnde testamentum dicitur à testor, aris, quod idem est, quod confirmare & ratificare: & sic intantum dicitur testamẽtum, inquantum est confirmatum per vltimã voluntatem testatoris. Scriptura autem veteris legis non fuit verè testamẽtum, sed dispositio testamenti. Nec dicitur testamentum nisi inquantum erat confirmandum per mortem testatoris Dei. Per mortem itaq; & sanguinem Christi fuit confirmatum totum vetus testamẽtum, vt scribit Iacobus de Valentia super Cantica canticorum. Vnde Augustinus de catechizandis rudibus dicit, quod lex vetus siue testamentum vetus, nihil aliud est nisi occultatio noui testamenti. Nouum testamentum nil est nisi manifestatio veteris. De quo legito & eundem Psalm. 83. Et cùm testamentum sit vltima distributio bonorum, morte testatoris firmata, seu constitutio vel traditio de ordinandis bonis attestatione legitima firmata, rectè fides & lex Christi est testamentum nouum. In illa siquidem Christus æternam hæreditatem fratribus suis & fidelibus ordinat & promittit, vt scribit Gabriel. sect. 53. canoni. Hæc autem lex confirmata est per mortem & passionem Christi, in qua sanguis eius effusus est, quæ effusio est sui testamenti legitima attestatio & confirmatio. Et dicitur testamentum nouum respectu veteris, quod institutione huius est terminatum & euacuatum. Et dicitur nouum, & æternum, quia noua & æterna bona promittit. Vetus enim testamentum, quod per hircorum aut vitulorum sanguinem confirmatum est, permittebat temporalia, quæ omnia, quia transitoria, veterascunt, & ad interitum tendunt. Non autem sola scriptura diuina continens mandata, testamentum dicitur: sed promissio testamentum dicitur, secundum illud ad Hebræos nono: Ideo noui testamenti mediator est, vt re promissiones accipiant, qui vocati sunt hæreditatis æternæ. Vel dicitur nouum testamentum Christi, quia nouo modo dedica-

dedicatum est. Vetus.n. testamentum dedicatum est & consecratum sanguine irrationabilium pecudum. De quo latius Gab. ubi supra.

THEOLOGIA est sermo de Deo vel diuinis, & est dignior cęteris scientiis propter nobilitatem, materiæ certitudinem, & altiorem finem, ex Beato Thoma 1. par. qu. 1. art. 5. Et Theologia est doctrina necessaria homini præter scientias naturaliter inuentas ab eo, secundum eundem parte 1. quæst. 1. articu. 1. Et Theologia a diuina locutione sumpsit vocabulũ, vt scribit Ioã. Reuchlin ille doctissimus in sua defensione contra quosdam Theologos, qui & ibidem ponit differentiam inter Theologistam. Et dicitur Theologia ἀπὸ τοῦ θεὸς, quod est Deus, & λόγος, quod est sermo vel ratio, quasi sermo de Deo vel ratio. Et secundum Richar. in prooem. tota scientia theologica est de Deo & eius proprietatibus, ac operibus, vtpote creationis, gubernationis, redemptionis, iustificationis & glorificationis. Et omnia alia quæ traduntur in Theologia, pertinent ad Deum, ostendendo, quomodo sapienter, iustè & potenter, ac benignè mundum disposuit, & humanum genus gubernauit, ac multa præfigurauit per Christum complenda, & consimilia. Pelbartus. Et vt scribit Iacobus de Valent. Theologia siue sacra scriptura est signorum & rerum simul, cùm cæteræ scientię sint vel rerum tantùm, vel signorum tantum, vt latiùs probat tractat. 3. regula 5. prologi in Psalm. Et Theologia siue sacra scriptura sufficienter continet doctrinam necessariam viatori, vt ait Scotus quæst. 2. prologi. Et Theologia vno modo idem est, quod fides infusa, & sic (vt scribit Gabr. quæst. 8. prologi in senten.) est vnus habitus numero in vno intellectu. Alio modo Theologia includit fidem acquisitam & aliquos habitus adhæsiuos euidentes tam propositionum quã conclusionum, & cùm hoc habitus apprehensiuos omnium, de quibus tractatur in Theologia acquisita siue complexorum siue incomplexorum. Et tunc sicut actus credendi & assentiendi distinguuntur specie: ita & habitus ex eis geniti. Et Theologia habet tractare de quolibet in particulari, quia de Deo creatore omnium, & causa cõmunissima. Item de creaturis & facturis D i & effectibus illius causæ communis. De quo plura Scotus quæst. 3. prologi. Ponit & Dominus Cardinalis Cameracensis quæstio. 1. prologi libr. 1. sententiarum, multiplicem acceptionem vocabuli Theologia. Vno modo, inquit, Theologia capitur pro scriptura sacri canonis. Alio modo pro actu vel habitu mentis respectu illorum quæ in sacra scriptura continentur. Et hoc modo iterum dupliciter potest sumi. Vno modo pro aliquo vno actu vel respectu alicuius veritatis sacræ scripturæ. Alio modo pro multis actibus vel habitibus respectu plurium talium veritatum. Et hoc modo dupliciter pro actibus vel habitibus, quibus quis notat sensum sacræ scripturæ, & scit vnum dictum eius per aliud exponere & probare, & alia quæ non formaliter continentur in ipsa ex his quæ in ea continentur deducere & inferre. Alio modo pro actibus vel habitibus adhæsiuis in animo fidelis acquisitis per discursum vel discursus Theologicos de conclusionibus Theologicis. Et licèt quodlibet istorum modorum quandoque sumatur Theologia, tamen magis propriè sumitur vltimo modo. Vide latius ibi Cameracensem. Accipitur & Theologia secundum aliquos, vt scribit Pelbartus, quadrupliciter. Primo modo pro habitu quem habuerunt illi quibus reuelata est, vt Propheræ & Sancti. De quibus Dionysius dicit, quod sancti docuerunt nos Deum laudare in omnibus creaturis. Et sic 14. de Trinitat. dicit, quod Theologia est scientia plus quam ceteræ. Tum quia est de rebus quæ ad salutem hominis pertinent: tum quia est ex inspiratione diuina, in qua impossibilis est falsitas: ergo euidentior. In ratione autem humana plerunque contingit falsitas, de quo etiam dicit Beatus Thomas part. 1. quæst. 1. & 2. & alii Doctores communiter. Secundo modo accipitur pro illo habitu, qui aggeneratur in nobis ex studio sacræ scripturæ, & sic non est scientia, sed fides. Tertio modo accipitur pro illo habitu, qui deducitur ex veritatibus contentis in sacra scriptura, &

sic

si non est scientia, sed fides. Quarto modo accipitur Theologia pro habitu declaratiuo seu defensiuo fidei: & sic est scientia nobilissima & summa Metaphysica: quia considerat de Deo, qui est ennium nobilissimum. Vnde Aug. Platonicos vocat Philosophos & Theologos: & Aristo. 6. Met. dicit, quod quædam pars philosophiæ, scilicet Metaphysica dicitur Theologia vel scientia diuina. Et secundū Sco. & eius sequaces, quæst. 4. prolo. Theologia dicitur verius sapientia quam scientia. Vnde Aug. exponens illud 1. Cor. 12. Alii per spiritū datur sermo scientiæ, alii sermo sapientiæ. Dicit ipse, Scientia est in cognitione temporalium: sapientia in contemplatione æternorum. Et secundū Thom. 2. 2. quæst. 9. art. 2. inter scientiam & sapientiam est differentia, quod sapiētia est cognitio rerum diuinarū: scientia verò est cognitio rerum creatarum. Cum ergo de rebus creatis secundum rationes diuinas iudicamus, hoc magis spectat ad sapientiā: & econuerso cùm per res creatas cognoscimus Deum, hoc magis pertinet ad scientiam quam ad sapientiam. Et quia Theologia est de diuinis, ac iudicare habet ſm rationes diuinas de rebus ēt creatis: ergo dicitur sapientia vera, & p consequens dignior omni alia scientia. Et propriè loquendo ſm Sco. & Guil. Theologia non est scientia, cùm fidei innitatur, & ita non habet euidentiam ex ratione obiecti, quæ tamen est conditio scientiæ, habet tñ conditionem scientiæ, s. certitudinem habitus: & secūdum hoc quidam dicunt Theologiam esse scientiā pro habitu certitudinis. Vnde Apostō. Scio cui credidi, & certus sum: sic Theologia est scientia secundum aliquos & sapientia: quia certissimus est habitus, sed propriè non: quia non tantummodo est de necessariis, sed de cōtingentibus, vt de mundi creatione, & de Christi incarnatione & passione, &c. Nec habet principia euidentia p discursum: nec est cognitio Dei per causam, cum Deus non habeat causam: quare non propriè Theologia dicit scientia ſm Scot. Communis aūt eorum Theologorum sententia est, quod Theologia scientia est omniū certissima, prout scientia capitur p habitu certitudinis. Et hoc multis probatur rationibus ſm Alexan. de Ales in prolog. quæst. 5. Nam testimonio spiritus sancti est certificata. Quod autē scitur testimonio diuino spiritus sancti miraculis cōfirmato, certius scitur q̄ quod scitur testimonio humanæ ratiocinationis vel creaturarum. Secundò, quia Theologia certitudine experiētiæ est cōprobata: certitudine, inquam, affectus, & gustus, ac illuminationis, in ipsius sanctis viris Prophetis, & Apostolis, aliisq; vsq; ad mortem pro ea se exponentibus certissimè est nota, ergo est certior aliis. Itē & tertiò, huius certitudo Theologiæ viris spiritualibus est summè perspicua, & sic certissima, quamuis homini animali videatur incertior aliis scientiis: Vnde 1. Corinth. 1. Animalis homo nō percipit quę sunt spiritus Dei: spiritualis aūt omnia dijudicat. Prædictis non discordat Paulus Cortes. cùm scribit & pbat. dist. 1. sen. Theologiam vnā ex omnibus in quodam certissimo genere versari, eamq; ex verissima quadam suprageriente naturā luce manare. Quandoquidem quo res puriores, subtilioresq; suapte natura sunt, eo certiores dicantur. Hanc suprēmam scientiarum asserit Gerson tract. super Cantico Mariæ, quoniam profundius scrutatur, & in Dei dilectione super omnia finem suum statuit. Nam finis legis est dilectio.

THEOLOGIA est duplex, scilicet vię & patriæ, vt ostendit Gerson par. 4. de concordia Metaphysicę cū Logica in fine. Theologia viæ respicit ens primum vt creditum cùm suis attributis, non excludendo intelligentiam de multis. Theologia autem patriæ respicit ens primum vt facialiter visum & obiectaliter in seipso nō in speculo vel ænigmate. Idem vult adhuc duplicē esse Theologiam part. 3. tract. de illuminatione cordis ferè in principio, cùm dicit. Theologia duplex resultat ex ente simpliciter quod est Deus. Vna naturalis de Deo, quæ subalternatur Metaphysicę, ex qua supponitur demonstratū Deū esse. Altera supernaturalis quæ pōt aliquo modo dici subalternari Theologię beatorum, vel est ipsamet Theologia in beatis tanquam preciosa margarita, q̄ venditis omnibus emi debet. Plura ibid.

vtraque

vtraq. Et de Theologia naturali scripsit non indocte Raymundus quidam de Sabunde, quoniam ex creaturis quæ propter hominē factæ sunt, & ex naturalibus rebus deuenimus in Dei cognitionē, & homo illustretur ad Deum cognoscendum, & intelligendum & amandum. Id quod ostendit ille perpulchrè in suo hoc opere quod & inscripsit Theologiam naturalem.

THEOLOGIA est quadruplex secundum Dionys. cap. 3. de mystica Theologia, vt & refert Gerson part. 3. de verbo & hymnob gloriæ partitionē. Vnam dicit propriam de diuinis characteribus, idest personis affirmatiuè vt de incarnatione verbi, & hanc nō habemus. Alteram de diuinis scripsit nominibus secundum essentiam diuinitatis. Sed hac Theologia propria continetur, tertia pars de substantiis spiritualibus, sicut cœlesti hierarchia & Ecclesiastica. Tertiam Theologiam nominat symbolicam, qua caremus, nisi quia in locis plurimis tangit multa de symbolis hoc est similitudinibus translatis ad Deum. Quartam nominat mysticam, & est modus aduenienti Deum per abnegationem, & per excessus mentales, tanquam in diuina caligine videatur Deus, hoc est in occulto, & in abscondito. Quod attendens vnus ex prophetis sub affectione clamauit. Vere tu es Deus absconditus, & dicitur Mystica Theologia, idest abscondita. Mysticum enim interpretatur abscōditum. Et Theologia Mystica secundum Gerso. de Mystica Theologia speculatiua, inniritur ad sui doctrinam, experientias habitus adintra in cordibus animarum deuotarum. Et concors est omnium doctorum sententia quod Theologia mystica procedit per abnegationes, vt quod Deus non est leo, bos, lapis, &c. Has autem cognitiones experimentales de Deo interius vocant sancti varijs nominibus, sicut p̄ tei varietate multiplicatæ sunt super numerum. Vocant autem contemplationē extasim raptum, liquefactionem, transformationem, vnionem, exultationem, iubilum. Iubilum esse supra spiritum rapi, scilicet, in diuinā caliginem, gustare: Deū, amplecti sponsum, osculari eum, gignere de Deo, & parere verbum. De hac mystica Theologia speculatiuā per multa scribit Gerson pluribus cōsiderationibus. Et describitur sic ab eo. Theologia Mystica est extensio animi in Deum per amoris desiderium. Aliter sic, Theologia mystica est motio anagogica, hoc est sursum ductiua in Deum, per amorem feruidū & purum. Aliter sic, Theologica mystica est experimētalis cognitio habita de Deo per amoris vnitiui complexum. Aliter sic, Theologia mystica est sapientia, idest sapida notitia habita de Deo, dum ei supremus apex affectiuæ potentiæ rationalis per amorem coniungitur & vnitur. Vel sic per Dionys. 7. de diui. no. Theologia mystica est irrationalis & tamens, & stulta sapientia excedens laudantes.

THEOLOGIA Mystica & speculatiua differunt, quia speculatiua Theologia est in potentia affectiua, cuius obiectum est verum, Mystica uero reponitur in potentia affectiua, cui pro obiecto bonum assignamus, vt inquit Gerson consid. 29. vbi supra. Conueniunt tamen in hoc mystica Theologia, & speculatiua, quæ alio nomine contemplatio dicitur, quando vtraque est in superiori portione animæ, & non in solo sensu, uel imaginatione, nec in ratione sola, latiùs ibi videri potes Gersonem, qui & alias ponit differētias. Et Theologia mystica, & si sit suprema atque perfectissima notitia, tamen pōt haberi à quolibet fideli, etiā si sit muliercula, uel idiota. Theologia verò speculatiua requirit ad consecutionem eius Grāmaticam, Logicam & Philosophicam disciplinam, cum forti exercitio, etiam ad eā clara ingenia requirūtur, ita tamē vt gratia desuper cū his infundatur, sicut Apostolis, & sicut fit mundi cordibus, quibus promittitur visio Dei, & humilibus amicis Dei, qbus Deus sancerta & occulta sapiētiæ & omnia quæ audiuit à patre suo nota fecit. Ex quo concludit Gerson. Quod Theologia speculatiua, nunquam in aliquo perfecta est sine mystica, sed bene econtra. Vnde sumitur alia differentia. Quoniam nunquam aliquis intelliget verba Apostoli & Prophetarum quā tumcunque illa resonent exterius, si non imbiberit affectū scribentium, neq; enim

aliter conceptus eorum verborum in animo generabit. Cæcus quippe crebrò de coloribus sermonem audiens, de illis vtique disputare poterit diserté & acutè, quanquam nullos in illo cordis arcano proprios eorum quæ disputat cõceptus inscripserit. Item speculatiua versatur in Schola literatoria, quare & eam quidam Scholasticam & literatoriam appellant, quæ & utitur rationibus conformiter ad Physicas disciplinas. Mystica non sic versatur in tali cognitione literatoria, sic nõ habet necessariam talem Scholam, quæ Schola intellectus dici potest. Sed acquiritur per Scholam affectus & per exercitium vehemens moralium virtutum, disponentium animam ad purgationem, & in Theologicis illuminantimus eam, in beatificis virtutibus, eam perficientibus, proportionabiliter ad tres actus hierarchicos, quæ sunt purgare, illuminare, & perficere. Et hæc quidem Schola põt dici Schola religionis vel amoris, sicut intellectus dicendus est Schola scientiæ & cognitionis. Ad hanc Theologiam non est opus magna scientia, præsertim acquisita. Vide latiùs Gerson vbi supra. Hæc mystica Theologia est sapientia amens & irrationalis & stulta, & tamen est omnis rationis & mentis & scientiæ causa. Vocatur sapientia stulta, quasi scientiam nullam habens. De quo vide Gersonem tractat. septimo, super cantico Mariæ, & tract. 3.

THEOLOGIA mystica practica est, quæ consistit in opere. Non enim satis est Christiano (inquit Gerson de hac Theologia scribens) præsertim Ecclesiastico nisi practicus præcellens vsus, opus. n. & exercitatio requiritur. Non enim, vt idem inqt Gerson part. 4. de concordia Metaphys.) in suptili inquisitione veritatis, sed in cultu charitatis consistit regnum Dei, & impletio legis consecutioque salutis. Et de mistica Theologia tam speculatiua quã practica: permulta scribit Gerson & copiosissimè. Plura omisi quæ apud eundem inuenies, ne opus in immensum serpat, & longius quam volui & prolixius efficiatur.

THEOLOGIA secũdum Scotum est duplex, quædam est in se, quædã nobis seu Theologia nostra, Theologia in se est talis cognitio, qualem natum est facere obiectũ Theologicum in intellectu sibi proportionato, sicut est intellectus diuinus. Vnde Theologia in se est de his quæ soli intellectui diuino sunt naturaliter nota, hoc est de Deo, qui solus est sibi naturaliter notus. Sed Theologia in nobis est talis cognitio qualem intellectus noster natus est habere vel recipere de illo obiecto Theologico, id est de Deo, Vnde secundum mentem Alexan. de Ales 1. part. de doctrina Theolog. quæst. 3. Theologia in nobis est scientia de Deo & eius essentia per Christum nostræ menti trãsmissa, & in Deum terminata. Exempli gratia. Siquis non posset intelligere motus astrorũ, sed crederet alicui Magistro astronomiç de talibus, ista notitia esset sibi fides, non scientia: tamen astronomica notitia in se esset scientia in intellectu illius Magistri, sic de Theologia in nobis est. Cum enim per Christum nostrũ Magistrum cui credimus habemus sciẽtiam de diuinis, fides est, sed in intellectu diuino in Christo scientia perfectissima habita de Deo & articulis fidei, est Theologia in se. Item Theologia adhuc distinguitur in Theologiam necessariorum, sicut sunt veritates ad intra, scilicet qđ Deus generat & spirat, & de proprietatibus diuinis intrinsecis & huiusmodi, &c. Ac in Theologiam contingentium, sicut sunt veritates ad extra, scilicet qđ Deus creat, saluat, incarnatur &c. Tertio ergo Theologia accipitur propriissimẽ, & sic est illa notitia quæ est in mente diuina, de deitate vt obiecto primo. Isto modo solus Deus dicitur Theologus & nos dicimur tantum Theologiæ discipuli, vt loquitur Augustt. de doctrina Christ. Et Theologia vt & dictum est supra, est scientia, quamuis quo ad aliquid speculatiua, & quo ad aliquid practica; tamen simpliciter magis est dicendo practica quam speculatiua, vt refert Pelbartus, quia principalius tendit ad practicum, extendendo praxim etiam ad operationem interiorẽ voluntatis, quæ est dilectio. Et etiam qa ipse Deus qui Theologiam inspirauit, plus accepratã nobis diligi quam tãtum cognosci. Item & tertiò, quia etiam fidei

articulis

articulis qui sunt principia Theologiæ, non ideo credimus, ut in credendo sistamus, sed ut credita diligamus. Vnde omnibus computatis, Theologia magis est dicenda practica quam speculatiua, ut vult etiam Richardus. Præterea iustum est omnia a fine denominari. Sed finis intentus in Theologia est dilectio, in qua pendet tota lex & Prophetæ. Matth. 22. ergo. Sed quod Theologia a quibusdam dicitur cõtemplatiua, verum est ex eo qđ elicit actum contemplationis, nihilominus tamen dicitur practica scientia, quia regulat & dirigit praxim, scilicet dilectionis actum. Scientia itaque quã habemus de Deo in via præsertim, est practica, scilicet regulatiua dilectionis. Thomas vero magis contemplationem quam praxim hominandam censet. Aegidius magnus Theologus eam patheticam esse arbitratur, propterea quod charitas quæ sit Theologiæ constitutiua finis pathetica maxime existat. Paulus Cortesius qui & aliorum Theologorum refert opiniones distinctione prima, libro primo, suarum sententiarum dicit Theologiam unum esse scientiæ genus, id tamen expletum & absolutum dicit virtuque ad hominum absolutionem ex diuinitatis luce nanciscendam, hominemque maxime absoluere, tum ad munia recta, tum ad facultatem contemplandi ueri, ex quo eam partim praxim, partim contemplationem esse volumus inquit ipse. At cum omne scientiæ genus finis mensione expendamus, extremumque huius scientiæ finem in æthereis sedibus principis veri contemplationem esse dicamus, constare debere inter sanos volumus, eam in primis in contemplandi quodam genere uersari. Hæc Cortesius. De Theologia Augustinus sic loquitur 10. de Trinitate cap. 1. Non vtique quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis ubi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribui, sed illud tãtummodo quo fideles saluberrima & ad uitam beatam ducit, gignitur, nutritur, defenditur & roboratur. Et loquitur de Theologia, de cuius laudibus multa alias dicuntur, &cæt. Sed de Theologia multa alias & de eius laude dicuntur, & apud Gersonem parte 4. sermone primo, de angelis, & alias in multis suorum operum locis de ea permulta scriptis reliquit.

THEOLOGIA & canonica scientia differũt, ut notat Augu de Ancona, & post eum Pelbartus, scilicet in modo considerãdi. Primo quia Theologia tractat de sacramentis & aliis, ac de moribus subtili modo, quasi quid sit. Sed ius canonicum tractat de illis modo grosso & positiuo, & solum quia est. Secundo quia illa determinantur a Theologo principaliter propter veritatis cõtemplationem, sed a Canonistis propter actionem principalẽ & quæstionem occurrentium solutionem. Tertio quia Theologi determinant principaliter de cultu Dei & fide, canonistæ autem magis de ministrorum ordine & Ecclesiasticorum negotiorum ad cultum talem spectantium. Item ultimo, quia a Theologo determinantur magis uniuersaliter & in foro conscientiæ, in quo agitur causa inter Deum & hominem. Sed a canonistis applicando ad particularia negotia in foro exterioris iudicii, in quo agitur causa inter hominem & hominẽ, &c. Et sic patet quod illa eadem quæ tractantur in Theologia, tractantur in iure canonico, & recipiuntur. Et quæ ibi respuuntur, etiam hic respuũtur, alio tamẽ modo cõsiderandi, &c. Differunt & Theologia & theurgia, ut notat Guil. Scot. imitator, & refert pelbar. quod & notat Cõmentator super Ecclesiastica hierarchia Dionysii, quia Theologia arctatur ad uetus testamentum, sed theurgia ad nouũ, ita quod Theologia dicitur notitia antiqui testamenn, sed theurgia notitia noui, ubi Christus perfectius docuit operari. Theurgia enim idem est quod scienna bene operãdi de Deo. Hęc Guil. ut refert Pelbartus.

THEOLOGVS est uir bonus in sacris literis eruditus, ut scribit Gers. part. 3. de consolatione Theologiæ li 4 prosa 4. non quidẽ eruditione solius intellectus, sed multò magis affectus, ut ea quæ per Theologiam intelligit, traducat per iugẽ ruminationem in affectum cordis & executionem operis, quatenus sapienna secundũ nomẽ suum sapida sit in bonis suauiter

& iocosè, in malis tristabiliter & acerbè, alioquin tales instar Vrsæ ferunt literas damnationis suæ, dant aduersus semetipsos ex ore proprio iudicium, plus inficiunt exemplo vitæ, quam instruant verbo doctrinæ, sacras deniq; literas impudenter suis inquinatis moribus & desideriis subseruire compellunt, sensum a sanctis patribus traditum distorquentes, imo sæpè nescientes, ideo Theologiam nesciunt, quia se curis aliis quotidie tradunt. Hæc Gers. Quare Theologi corruptorum morum plus nocet quam prodesse, vt idē Gerson ostendit part. 1. de nuptus. Ecclesiæ. Reprehendit & illos Theologos Gerson tract. 7. super cantico Mariæ, qui solo nomine & vanitate sunt Theologi superbi, qui student solùm vt sciant vel sciantur, nihil verò trahiciunt ad affectū, nihil ad mores & virtutes, & cùm dixit etiam gentilis Philosophus. Inquirimus quid sit virtus, non vt sciamus, sed vt boni efficiamur. Vnde verum est, quod dicitur: Scientia ipsa flat, charitas ædificat, excrabile igit est superbo humilitas, &c. Hæc Gerson. Quare salubre tradit (idem tract. 8. super cantico virginis glorioſæ) documentum omnibus Christianis. Plus inquit insistendum est dilectioni quā speculationi, plus insuper vnioni affectus vacandum est q̄ discretioni intellectus, carpit & garrulos Theologos, verbosos, proteruos, contentiosos, moribus deniq; pessimis deditos. Idem Ger. par. 1. de distinctione verarum visionum a falsis, ferè in principio. Quid plus ad epulas vanasque gustū discernendum quam ad actus suos diiudicandū industrii, & seduli, qui semper addiscentes, nunq̄ ad scientiam veritatis perueniunt, quibus omnis sermo de religione fabula est siue onus. Postremo quicquid lingua magniloqua ostendit, vita quæ mentiri nescit & blasphemat. Hæc Gers. Idem in recommendatione licentiādor in decretis factā Parisiis. Apostolus Discipulos & Euangelistas nouæ legis doctores vocat. Ad esse autem propriè Theologorum (vt ait inclytus Gersonis præceptor Dominus Card. Camera. quæst. 1. prolo. ar. 3.) non requiritur scire omnem sacræ scripturæ sensum. Patet quia hoc non esset bene possibile, sed sufficit scire de principalioribus, & maximè literalem. Sed ad esse propriè Theologum, requiritur credere fideliter explicitè vel implicitè quicquid in sacra scriptura cōtinetur. esse verum, & scire aliqua exponere, defendere, & cum omni veritate concordare. Vnde esse Theologū suscipit magis & minus, quia qui plura scit vel melius, dicitur magis Theologus, & qui omnia, esset perfectus Theologus, sicut satis patet. Alias de Theologis in quo plura apud Gersonē in suis operibus.

THEOLOGICVM, quod ad Theologiā spectat, vnde virtutes Theologicæ, de quibus suis locis dicitur, scilicet fides, spes, charitas, & discursus Theologicus, & cōclusiones Theologicæ. Vnde discursus Theologicus vt scribit Camer. q. 1. prolo. 3. est qui cōstat ex dictis seu propositionibus in sacra scriptura contentis, vel his quæ deducuntur ex his vel ex altera huiusmodi. Patet, quia secundum Beatum Dionysium de diuino. c. 1. Non assentiēdum sacræ scripturæ, nō potest manuductio fieri ad Theologiam. Item tunc solum dicimus aliquid Theologicè probari, quādo ex dictis sacræ scripturæ concluditur, sicut Augu. processit in lib. de Trinit. qui lib. 1. c. 4. ita dicit: Omnes quos legere potui qui ante me scripserunt de trinitate, quæ Deus est, hoc intendunt secundum scripturas docere quod pater, & filius & spiritus sanctus vnius & eiusdem substantiæ sunt, &c. Non enim aut secundum aliquas scientias humanitus adinuētas, aut per probabiles propositiones, sed secundum scripturas. Et principia Theologica secundum eundem Augustinum sunt ipsę sacri canonis veritates, quoniā ad ipsas fit vltimata resolutio theologici discursus, & ex eis primò singulæ conclusiones Theologicæ deducuntur. Conclusiones verò Theologicæ propriè distinguendo conclusiones cōtra principia. Sunt enim illæ veritates quæ non formaliter in sacra scriptura continentur, sed ex contentis in ipsa de necessitate sequuntur, siue sint articuli siue non, siue sint determinatæ per Ecclesiam siue non, siue sint scitæ siue non.

VERITAS THEOLOGICA. Vide infra litera V.

THEO-

THEOTHANTA idem quod diuina apparitio. Et dicitur à θεὸς, & phanos apparitio, vt scribit frater Pelbartus li. 3. Rosarii Theologiæ, quo vocabulo vtitur & B. Dionys. cùm describit vitam, dicens. Vita est processio theophaniarum ab ente quieto & sempiterno theophaniarum, id est diuinarum apparitionum.

THEOSEBIA honor summus qui est cultus diuinus. Et Græce theosebia, Latinè dicitur latria, & dicitur à theos Deus, & sebes pietas, quasi Dei cultus siue pietas. de quo Gabr. lect. 18. canon. & vide in dictione LATRIA siue adoratio, &c.

THEORIA cum accentu in penultima, Latinè speculatio & intellectus Dei. Hinc theoreticus, id est speculatiuus. Græcè. n. θεωρέομαι considero, cõtemplor, & theorema latinè speculatio. Theoresis contemplatio. Theos Deus, à quo multa per cõpositionem fiunt, vt Theologia, ratio siue sermo de diuinitate. Theoleptes numine afflatus. Theomachus Deo repugnans Latinè dicitur. Theomenia, ira diuina. Theogenius, id est genitus ex Deo. Theotocos, id est Deum pariens, genitrix Dei. Theosebia pietas, cultus Dei. Theosebes pius, religiosus.

THESAVRVS & thesaurum dicitur. Et est, vt Paulus iurisconsultus inquit, vetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoriam, vt iam Dominũ nõ habeat. Aliquando tamen thesaurus dicitur cuius extat memoria & Dominum habet, vt in Euangelio Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Ponitur indum pro loco in quo aurum vel aliqua preciosa recondũntur, vt est illud Mat. 2. Apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham, id est capsis vel vasis. Quandoque à Poetis pro auro & argento sumitur. Transfertur & ad alia. Vnde thesaurus Ecclesiæ dicitur. Et ille non solum est aggregatus de meritis supererogationis, quia citò euacuaretur, sed etiam aggregatus ex merito passionis Christi, beatæ virginis & omnium sanctorum. Vnde inquit Scotus distin. 17. in fine lib. 3. Credibile est multos esse in Ecclesia qui per annum viuũt sine mortali, imò per Dei gratiam multi multo maiori tẽpore sine peccato mortali se custodiunt, & multa opera pro defunctis exercent, de quorum meritis thesaurus Ecclesiæ congregatur, ait Scotus. Ex illo thesauro accipiuntur indulgẽtiæ & relaxationes [vt inquit Brulifer dist. 20. quæst. 6. libr. 4.] Ad solos autem Episcopos pertinet facere relaxationes & indulgentias, & summum Pontificem. Nec Cardinales inquantum Cardinales, nec Abbates, nec cæteri sacerdotes possunt indulgentias dare, sed solus summus Pontifex & cæteri Episcopi, quia solus Episcopus est sponsus Ecclesiæ, qui authoritatem habet super Ecclesiam. Et sicut uidemus in politiis & cõmunitatibus humanis, quod thesaurus ibi publicè propter duo maximè consueuit proferri & communicari exterius, scilicet ad gloriam principis & ad vtilitatem commutatis, sic in spiritualibus communicatur thesaurus Ecclesiæ per indulgentias duplici de causa. Primò propter gloriã Dei. Et quoniam gloria & laus Dei est quando sancti sui honorantur in cõstructione basilicarum, suarum, in cõmemoratione virtutum suarum. Et hoc quidem fit in prædicationibus & sermonibus, ideo pro his omnibus indulgentiæ rectæ fiunt. Secundò propter communem vtilitatem. Et quoniam cõmunis utilitas est defensio terræ sanctæ: defensio fidei, promotio studii & consimilia, ideo pro talibus adhuc debent fieri. Et quoniam hæc cõsistunt in actibus exterioribus, dicitur quod relaxatio fit, & datur pro actibus corporalibus, vt scribit Brulifer qu. 7. ubi supra. Et quia bona & thesaurus Ecclesiæ sunt in summi Pontificis potestate, & illi qui sunt in purgatorio [ratione charitatis] sunt idonei spiritualia bona recipere, quia Papa potest eis bona Ecclesiæ communicare, non tamen potest eis fieri absolutio, cum iudiciũ Ecclesiæ exierint, nisi per modum deprecationis & suffragii, & hic propriè loquendo non fit eis relaxatio, quia relaxatio dicit iudiciariam absolutionem, super existentes autem in purgatorio solum pót adiuuando, & etiam quilibet in suis orationibus & bonis operibus. Et dicit Bonau. dispensatio bonorũ Ecclesiæ discretè & cum moderamine

facienda est. Alioquin [nisi discretè fiat] Deus non acceptat & bona spiritualia non possunt dissipari, nec contra diuinam acceptionem distribui, quamuis possint bona temporalia non solum dispensari, verùm etiam dissipari de facto, quamuis aliter dictet ius diuinum esse faciendum.

TETRAGRAMMATON est nomen secundæ impositionis, vt scribit Bruliter dist. 22. quæst. 4. lib. 1. quia est nomen significans nomen quatuor literarum, quod vix vel omnino non erat proferibile, & componitur à terra, quod est quatuor, & grammaton litera, quasi nomen quatuor literarum. Et istud nomen apud Hebræos tantæ sanctitatis reputatur quod non debeat nominari nisi a summo sacerdote & solum in benedictionibus fiendis in templo, ideo loco illius nominis pronunciatur hoc nomen Adonai. Et vt dicit Scot. Sicut datum fuit Iudæis aliquod nomen significans essentiam diuinam sub propria ratione, quod ipsi vocabant nomen Dei tetragrammaton, ita Christus dedit Ecclesiæ nomina significantia personas sub propriis rationibus, quæ sunt Pater & Filius & Spiritussanctus Gabriel post Scot. distinct. 3 quæstione vnica, articu. 2. lib. 4. conclus. 4.

TIMOR secundum Aug. super Ioan. est fuga animi ne perdat quod diligit. Idem li. de ciuit. Dei. Timor est affectio vel amor fugiens quod ei aduersatur.

TIMOR secundum Damasce. est expectatio futuri mali, & in hoc differt à tristitia, quæ hæc est de malo præsenti, timor verò de futuro. Vel timor est metus mali impendentis, secundum Cice. lib. Tuscu. quæst. Vel secundum Aristo. lib. 3. Ethic. Timor est expectatio mali, vel (vt idem dicit li. 2. Rhetor.) Timor est ex imaginatione futuri mali corruptiui, ac dolorem inferentis perturbatio quædam ac dolor. Et secundum Beatum Thom. 1. 2. q. 41. arti. 1. & 2. Timor inter cæteros animi motus post tristitiam magis obtinet rationem passionis, & est specialis passio, & diuiditur in lex secundum Damascenum lib. 2. ca. 15. In segnitiam, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, & agoniam.

TIMOR (vt scribit Gab. di. 25. q. vnica, ar. 1. lib. 3.) Vno modo pro passione appetitus sensitiui vel intellectiui naturaliter sequente apprehensionem alicuius discõuenientis vt posibiliter futuri. Hoc modo numeratur i quatuor principales passiones. Secundo modo accipitur p actu elicito consequente huiusmodi apprehẽsionem & passionem, qui in voluntate est actus nolendi, fugiendi, aut repellendi, aut cauendi huiusmodi inconueniens, & illo modo frequenter accipitur à Beda & Aug. vt allegat eos Magister di. 35. lib. 3. vbi per actus diffiniunt paries timoris. Dicit. n. Aug. Timor seruilis est cum per timorẽ gehennæ continet se homo à peccatis, & timore facit quicquid facit. Ecce continere a peccatis, facere bonum, actus sunt à passione timoris procedentes. Tertio modo accipitur pro habitu ad huiusmodi actus inclinante acquisito, aut à Deo immediatè infuso, hanc acceptionẽ cùm secunda tangit S. Bona. qu. 2. di. 34. ar. 2. libr. 3. inquiens. Timorem seruilem dico habitum ipsum quo quis habilitatur ad timendum Deum, quia punit præuaricantes, &c.

TIMOR dicitur quinque modis in sacra scriptura, vt habet Iacob. de Valentia super illud Psal. 18 Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Primus dicitur seruilis. Secundus filialis. Tertius castus. Quartus gratus. Quintus dicitur timor sanctus. Et timor gratus dicitur inquantum beneficiatus timet offendere beneficium, à quo recepit beneficiũ ne sibi videatur ingratus. Timor sanctus dicitur inquantum est bene ordinatus respectu obiecti, & talis timor solum est respectu Dei. Nã quia solus Deus est à se, per se, & pp se, & oia alia sunt a Deo creata, & per Deum conseruantur in esse, & sunt propter Deum, quia ad ipsum ordinãtur, ergo solus Deus est de se, & per se, & ꝓpter se, diligendus & timẽdus ne offendatur, eò quod omnipotens, & bonus est per se iustus & misericors & creator & cõseruator & glorificator. Et iste timor ponit hominem in statu perfectissimo, & ideo dicitur sanctus, quia sanctificat hominẽ, etiã ordinat ipsum in Deum, quia sanctus dicitur bene ordinatus. Hæc Valentia vbi supra,

supra, & de aliis timoris speciebus ibidē, sed patebunt.

TIMOR secundum Magistrum di. 34. libr. 3. diuiditur in timorem mundanum, seruilem, initialem, castū, vel filialem & timorem naturalem. Timor naturalis secundum Gersonem in compendio Theologiæ, de septē donis spiritussancti est quo quis timet naturaliter mortem, siue horribile aliquid ante deliberationem rationis, qui timor uitiosus non est. Vel timor naturalis est quo nāturaliter homo horret malum naturæ læsiuum apprehēsum vt tale, hic oritur ex naturali appetitu ad esse. Et dicitur naturalis, quia per peccatum homo incidit necessitatem moriē di. accesit timor mortis ac lęsionis quæ abstulerunt esse rei. Hunc timorē assumpsit Christus, sicut &c. pœnales peccati effectus, quamuis autē ēm S. Bona in Christo esset defectus passibilitatis, non tamē fuit defectus inordinationis & vitiositatis, nec in Deo fuit timor qui rationē ei⁹ præueniret, vel rationem eius perturbaret, securissima. n. fuit & bene nouerat qđ ipsa prius non defideraret & vellet (vt ait Bon.) Et dicit timor naturalis [ut scribit Gab. di. 35. q. vnic. ar. 1. li. 3.] nō per respectum ad Deum, sed per respectum ad naturam, cuius esse seruatio naturaliter appetitur, & eius distructiuum timetur.

TIMOR mūdanus [ut scribit Gab. 35. q. vnic. ar. 1. libr. 3.] est timor alicuius disconuenientis temporalis, propter cuius fugam deseritur Deus, hoc est, est actus uel habitus, quo eligit appetitus deserere Deū p transgressionem præcepti ne deserat bonum temporale, seu ne incidat periculū amissionis vitæ aut delectationis corporalis aut rerum mundanarum. Ex quo sequitur quod deformitas est de ratione timoris mundani, quia voluntas deserēdo Deum & bonum æternum propter bonum temporale habendum vel conseruādum, ideo dicit Magister quod timor malus est, qui in primo gradu conuersionis cum modo deseritur, quem Dns prohibet, dicens: Nolite timere eos qui occidūt corpus, animam autem occidere nō possunt. Mat. 10. Vel timor mūdanus [ut scribit Brulifer di. 18. lib. 1.] est quando timemus sic pericula carnis, vel perdere bona temporalia ut peccamus mortaliter, iste timor inutilis est & malus, nec donum spiritussancti. Vel timor mundanus [vt scribit Gerson in compendio Theologię de septē donis spiritussancti] est quo qs timet amitte re quæ mundi sunt, & ideo non peccat si ea amitteret. Sed timor humanus secundum eundem est quo quis ex deliberatione tantum timet pœnā sui corporis.

TIMOR seruilis dupliciter accipitur. Vno modo vt includit deformitatem seruilitatis peccati. Et sic est habitus vel actus declinandi malum culpę propter euasionem pœnæ futuræ cum actua i promptitudine non declinando malum si pœnæ non sequerentur, vt cūm quis timet pœnas & timendo dolet, & quod tales pœnæ inffliguntur pro culpa, & actu vellet peccare si non essent illæ pœnæ, vt dicit San. Bona. di. 34. q. 2. art. 2. Et dicitur seruilis, quia sicut seruus qui non amore operatur, non curat de hæreditate, nec sic cōtristat Dnm, quia nō diligit eum, sed amet offendere timore pœnæ, & ne feriaē aut mulctetur aliqua pęna, vt scribit Valent. Episcopus Christopolitanus Psalm. 2. Et dicitur idem timor seruilis adulter secūdum eūdem, quoniam sicut mulier adultera timet offendere virum timore pœnæ, sic aliquis timet formidine pœnæ, Vnde Hora.

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ,
Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Alio modo accipitur timor seruilis, vt scribit Gab. di. 35. li. 3. vt non includit huiusmodi deformitatem, scilicet voluntatem peccandi, si pœna non sequeretur. Et sic est habitus vel actus declinādi peccatum propter pœnam peccato debitā, si quis apprehendit per fidem pœnas æternas debitas mortali peccato, & ideo elicit propositum non peccandi, timēs pœnas ibi sistendo, non habendo propositū conditionale peccandi si non sequerētur pœnæ. Iste timor et si non sit bonus meritorię, quia non procedit ex amore boni æterni, sed ex amore sui, est tamen bonus & vtilis, per quem fit paulatim consuetudo ad actus bonos de genere exercendos, & malos vitandos, quo præparatur locus charitati, vt dicit Aug. & Magi.

& quem succedit timor initialis. Hinc Bruliser di. 18. lib. 1. q. 1. dicit. Timor seruilis mouet & disponit ad bonum, cum illo autem timore nunquam stat spiritus sanctus. Hunc enim timorē foras mittit charitas. Et di. 15. quæst. vltim. lib. 4. idem ait. Multum reprehensibiliter & vituperabiliter prædicatur in Ecclesia sancta Dei timorem seruilem esse vanum & inutilē. Est enim præparatorius ad gratiam, nam facit cessare à peccatis. Vnde Psalm. Initium sapientiæ timor Domini. Et timor seruilis secundum Gersonem de septem donis spiritussancti est quo quis offendere timet tantum ne incurrat pœnam gehennæ. Iste aliquantulum habet vtilitatem, quia frequenter introducit charitatem, sicut seta introducit filum sutoris, vt perhibet August. De quo videre potes Gabr. di. 14. q. 2. art. 3. dub. 3. libr. 4. quod hic timor inducit charitatem & succedētem timorem filialem, & est dispositio, sed remota ad gratiam, &c. Hic timor nō distinguitur à timore naturali secundum Beatum Thom. di. 34. quæst. 8. art. 2. quo quis nociuum omne naturaliter refugit, quamuis timor seruilis illo modo specialiter respicit pœnam futuram peccato debitam. Timor verò naturalis generaliter est respectu cuiuslibet nocui apprehēsi, vt possibiliter futuri, siue sit temporale siue perpetuum, siue spirituale siue corporale.

TIMOR INITIALIS est quasi medius inter seruilem & castum seu filialē (vt scribit Gabriel distinctiō. 35. libr. 3.) Medius per participationem extremorum. Iste enim timor (vt dicit Magister) nec ex toto est seruilis, nec ex toto castus, sed est tā quam medius, aliquid de seruili & aliquid de casto timore habet. Facit enim partim seruire timore pœnę, partim amore iustitiæ, per quem timemus damnari, & timemus offendere. Vnde timor initialis sic describitur. Est actus vel habitus seruiendi Deo propter cauere Dei offensam, & simul pœnā diuinæ legis transgressoribus debitam, vt dum quis apprehendit indignitatem diuinæ offensæ eiusq; malitiam, & horret eam, similiter & pœnam offensoribus præparatam & elicit nolle offendere Deū propter cauere utrū que, scilicet Dei offensam & pœnā. Actus ille similiter & habitus ad ipsum inclinās est timor initialis. Hinc timor oritur ex amore Dei simul & ex amore sui. Propter primum timet offendere dilectum. Propter secundum cauet pœnam & sibi malum. Nōnunquam tamen, vt dicit Magister vterque timor dicitur quandoque in scripturis initialis & vterque seruilis, quia & initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet angorē pœnæ, & aliquid de casto, s. quod timet separari ac offendere. Sic & seruilis communicat cum initiali, quia attendit pœnā quā etiā (licet nō solum) attendit initialis. Vnde vterque dicitur initiū sapientiæ. Alia tamē & alia ratione seruilis, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiā. Initialis, quia inchoata sapientia, quē cùm quis habere incipit, sapientiam, & charitatem habere incipit. timor initialis secundum Bruliferū dist. 18. qu. 1. libr. 1. est ille, quo incipit amare illud, qđ sibi videbatur duorū, & hoc non solum propter timorem pœnæ, sed etiam propter amorem Dei. Et dicitur initiū vel principium sapientiæ, vt dicit S. Bonauent. distin. 34. lib. 3. circā textum pro eo quòd disponit ad suscipiendā sapientiam, & recedendum à culpa. Nō discrepat à prædictis Gerson parte 2. in cōpendio Theolo. de septem donis spiritussancti. Timor initialis est qui quasi duplicem habet oculū seu respectum. Vnum ad fugam pœnæ, alium ad amorem gloriæ, seruit enim Deo partim timore gehēnæ, partim amore gloriæ vel iustitiæ.

TIMOR AMICALIS vel castus, aut filialis (quod idē est) dicitur amicalis, quia causatur ex amore Dei, qui est amicitia. Filialis, quia est respectu offensæ Dei, qui est pater noster. Et dicitur castus, quia Deus Metaphoricè spōsus animarū nostrarum dicitur. Hic timor est habitus vel actus cauēdi Dei offensam, & reuerēdi Deum propter offensę malitiā, & diuinę dignitatis amorē, vt cū quis apprehēdit summā Dei dignitatē quā diligit, & summam malitiam offensæ huius dignitatis, quam horret vt contrarium dilecto. Hinc elicit actum reuerendi Deum, & cauendi offensam. Hic actus & habitus ad ipsum inclinantes

nantes timor est castus, accipiendo timorem secundo & tertio modis. Iste timor planè oritur ex charitatiuo amore Dei, qui horret offensam Dei, & eius dignitatis reuerentiam ardenter desiderat. Ex hoc patet quod initialis etiam communicat cum timore casto, quia horret malitiam diuinæ offensæ, quam principaliter cauet, non tamen sic principaliter habēs oculum ad diuinam reuerentiam sicut timor castus. Et illorum timorum doctorū est diuersitas apud doctores. De quo uidere potes Gab. di. 35. qu. vnica, articu. 1. lib. 3. Timor castus (ut scribit Brulif. dis. 18. q. 1. li. 1.) est ille, quo homo timet offendere Christū suū spōsum ne derelinquat ipsum, & amor filialis, & stat cū perfecta charitate. Gerson de septem donis spiritussancti ait. Timor filialis siue castus, est quo timemus ne Christus animę nostræ sponsus aut tardet, aut discedat, aut aliquatenus offendat. Hic est timor sanctus de quo & supra dictum est, qui permanet in seculum seculi, qui alio nomine (ut inquit Cancel. Paris.) dicitur reuerētialis. Et sm eūdē. Timor initialis & castus proprie dicuntur donum spiritussancti. De prædictis timoris specieb. scilicet de timore seruili, initiali, & filiali scribit S. Bona. di. 34. q. vlt. lib. 3. ubi dicit. Timoris est intueri tria, uidelicet, pœnā vt fugiat, offensam vt illā caueat, maiestatē suam vt illi subiaceat, exhibendo reuerētiam. Et secundum hoc triplex est doni timoris differentiam. Vnus qui principaliter aspicit pœnam, & iste est seruilis, alius verò qui vnum oculū habet ad pœnam, sed tamen principaliter habet ad offensam vitandam, & hic est initialis. Tertius autem qui vnū oculum habet respectu offensæ uitandę, alium verò respectu reuerentiæ exhibendæ, & hic est filialis.

TIMOR MERCENARIVS est, qui fit timore amissionis æternæ mercedis siue beatitudinis, pro quanto est maximum commodum, & eius amissio maxima pœnarum. Amissio autem beatitudinis dupliciter timeri potest. Vno modo vt est separatio animę à Deo spōso super omnia dilecto, cui ex amore iungi desiderat ad laudem & reuerētiā dilecti. Et hic timor pertinet ad timorem castū & filialē. Alio modo vt ammissio beatitudinis est priuatio sūmi cōmodi, & maxima pœnarum, & sic pertinet ad timorē mercenariū, qui est species timoris seruilis. Et secundum hanc distinctionem oportet intelligere verba sanct. Aug. per Magistrū allegata, vbi qđ timoris separationis à spōso attribuit timori casto & filiali. Patet ergo quod timor mercenarius est timor seruilis, quia est timor pœnę, scilicet amissionis regni, & summi cōmodi, quæ est magna pœna. Gab. di. 25. q. vnic. ar. 1. li. 3. & arti. 2. dicit, quod timor naturalis neq; repugnat charitas, neq; coexigit eam sibi, timor enim ille oritur ex amore naturali suiipsius, sed ille nec repugnat charitati, nec eam coexigit, cum ille sit in omnibus hominibus. Fuit & in Christo timēre pœnas corporales & mortē, vt & prius tactū est. Est & in fidelibus & in infidelibus, quia naturaliter omnis homo timet mortē, sed nō in omnibus est charitas. Timor verò mūdanus charitati est contrarius, quia includit desertionem Dei, qui repugnat charitati. Sed accipiendo timorem seruilem secundo modo, vt dictū est non primo, repugnat charitati quo ad actū, & neutro modo quo ad habitum: Ille enim timor includit deformitatem repugnantē charitati in actu suo, & timor naturalis potest stare cum charitate, & timor vtroque modo manet cum charitate secundum habitum. Nam quamuis charitas repugnet actui vitioso, non tamen habitui vitioso, vt aliàs dicitur. Item timor initialis quantum ad actum, stat cum charitate in via, non tamen manet cū ea dum fuerit perfecta. Hoc probat Magist. di. 34. c. 8. lib. 3. vide ad hoc Gab. conclus. 4. vbi supra. Sed timor castus sm habitū & actum non separatur à charitate, neque in via, neque in beatitudine, actus enim eius procedit ex charitate. Sunt autem duo actus timoris casti. Vnus quo declinatur malum timore offensionis diuinæ aut seperationis à Deo, qui nō manet in patria, ubi cōfirmati sunt beati, ut peccare nō possint & petui sponsi præsentia securi. Alius est Actus quo reuerētur Deum tanquā summum ac dignissimū & pfectissimū bonū, & ille manet in patria. Ibi enim summa laus, honor & reuerētia exhibetur Deo,

secundum

secundum illud. Beati qui habitant in domo tua Domine, in se. se. laudabunt te. Vide latiùs Gabr. & Bonau. Ex quo habetur quod nec timor naturalis, nec seruilis, nec initialis manet in patria. Illi enim sunt respectu mali cauendi, nullum autē malum nec pœnæ nec culpę est in patria, respectu illius nō erit aliquis actus. Hoc est de intentione sancti Bonauent. di. 34. qu. 2. articu. 6. Vide latiùs Gab. de timore arti. 3. vbi supra. Et dub. vltimo dicit. quod timor est tā in concupiscibili quā in irascibili. Nam timor separationis à beatitudine est in concupiscibili sicut de siderium beatitudinis. Et timor offendētis est in irascibili in quo est desiderium repellendi offendens & se vindicandi. Generaliter enim timor est in ea potentia, in qua est desiderium oppositi eius quod timetur. Nec verum est quo leue seu modicum malum nō timetur, quia licēt nō timetur intense, timetur tamen remisse, imo nonnunquam intense timetur & cauetur ne per leue malum via aperiatur ad maius malum, aut quia oppositum eius est malum desideratum, & amatum sicut quandoque pro leui malo magnus ardor iræ accenditur. Gabr. Et timori (vt scribit Gers. par. tertia, de mystica Theologia practica, qui & alias multa de timore scribit) iocianda est spes ne in desperationem ruat, timendum itaque semper & sperandum est vt alias dicit, sed ne quid nimis. Et qui Deum timet, nihil timebit aduersi, vt vult idem parte prima, in propositione in concilio Constantiensi ex parte regis Franciæ. Vnde & August sua det. Homo time Deum, & minantem mundum ridebis.

TIMPANVM instrumentum musicum, compositum ex pelle derasa, tensaque, cuiusmodi non est vna magnitudo vel forma vel usus (vt scribit Gerson parte tertia, tracta. primo, de canticorum originali ratione.) Et timpanum plus quandoque placet rusticis quam alia instrumēta musica, vt idem ait tracta. 2. de canticis & solatio, quoniam aures ad subtiles armonias non habent idoneas. Sunt autē duo timpanulla, vt idem scribit de cāticorum originali ratione. Vnū obtusi supra modum soni. Alterum peracutu, vbi significationem accipere possumus timoris humiliantis, & spei eleuantis, propriè misericordiam & iudicium quæ Domino cātandæ sunt. Spes in contemplatione diuinæ pietatis & gratuitæ bonitatis. Timor in affectu seueritatis insustentabilis aduersus peccatores, quos obdurare dicitur sicut aliorum misereri. Sunt alia timpana vulgaribus magis assueta, quia sonabiliora ad saltus inconditos, & alia tripudia quibus solent iungi fistula biforamina & triforamina, tripos insuper non grādis calibeus, hinc inde percussus. Cymbala quoque nonnunquam ex ære. per mutuam collisionē tinnitus acutos seddentia, quibus Iudæos veteres vsus fuisse Lyra non siluit. Tu fortè (inquit Gerson) rudis es, & ad Psalterii, cytharæque subtilitatem ineptus, cantes in tympano mortificationis concupiscentiæ carnalis per abstinentiam & ieiunia. Concinas in choro fraternæ charitatis & conuictus honesti sine querela quæ dissonantiam operetur: denique quomodolibet id egeris dum non sileas a laudibus creatoris. Hęc Gerson.

TIRANNVS [vt scribit Gerson part. prima, de erroribus circa præceptum. Non occides, & de erroribus circa confessiones] est qui in repub. nō iure principatur aut principari conatur. Nam sicut regnum rectus principatus dicitur, sic & tyrannia dominium peruersum nuncupatur. Et tyrannus ad proprium commodum respicit. Hinc Arist. 8. Ethic, ait, Tyrannus est, qui quod sibi conferens est, intendit. Rex verò qui quod vtile est subditorum, & apud antiquos tyrannus bono principe accipiebatur. Virgilius:

Parcmihi pacis erit dexteram tetigisse tyranni.

Vsus deinde obtinuit, ut pro eo demum poneretur qui dominatu crudeliter abuteretur. Vide & in dictione REX, Et Gre. mora. 12. super illud Iob 10. numerus annorum tyrannidis eius incertus est. Tyrannus ait qui in communi republica nō verè principatur.

TOLERANTIA idem est quod patientia, venitque à tolero, quod est patienter fero.

TONSVRA propriè loquendo, vt inquit Richar. di. 24. arti. 1. qu. 2. li. 4. non est ordo, sed dispositio ad ordinis susceptionem.

Ordo

Ordo enim sacramentum est vt ostenditur, & tonsura sacramentum non est, sicut enim catechismus non est causa rei sacræ à sacrando dictæ nisi mediante baptismo, sic nec tonsura nisi mediante ordine. Vnde & si sit quid sacramentale, nó tamen est sacramẽtum. Et (vt idem dicit) & si tonsura sit signum alicuius rei sacræ non tamen est signum rei sacrantis quã efficiat. Non enim cùm aliquis tonsuratur ex vi tõsurationis, sacer efficitur. Plura de tonsura apud eũdem, quam Petrus Palud. vocat coronam di. 24. qu. 2. articu. 1. lib. 4. Et vt ipse dicit, quia per coronam solum deputatur homo ad chorum, vbi non habet speciale officium, sed commune, ideo non est ordo: nisi sicut dicitur ordo religionum, qui est deputatio ad collegium in quibusdam ceremoniis, & sic dicitur de æta. & quali. ordi. cum contingat, quod per propriam tonsuram clericalis ordo confertur. Et [vt idem dicit.] Tonsura dispositio est congruitatis non necessitatis respectu ordinis: sed respectu beneficii est necessitatis, & etiam respectu Ecclesiæ iurisdictionis, quia ius spirituale non cadit in laicum. Vnde non tenet collatio beneficii vel commissio iurisdictionis facto non tonsurato. Non clericus enim non est capax. Et effectus tonsuræ [ut idem dicit ar. 4.] ubi supra est quod habens eam gaudet priuilegio fori, scilicet, vt non conueniatur, nisi coram iudice Ecclesiastico, gaudet & illo priuilegio. Si quis suadente diabolo, quia est excommunicatus qui in eum manus violentas mittit, & illud priuilegium dat etiam tõsura monachalis. Ponit & alios effectus tonsuræ Paluden. Et tonsuræ Ecclesiasticæ [vt inquit Rabanus Maurus Episcopus Magunti. ab Apostolis est introductus] & hi qui in diuinis cultibus mancipati Domino consecrantur quasi nazarei, idest sancti Dei crine præciso innouentur. Est autem in clericis tonsura signum quod in corpore figuratur, sed in animo agitur, scilicet, vt hoc signo in religione vitia resecentur, & crinibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur, atq; inde innouatis sẽsibus vt comis rudibus eniteſcamus. Ferunt quidam doctorum hũc ritum patrum Apostolum primum sumpsisse vt formã & similitudinẽ Christi in capite testaretur, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiret, ac a nefanda Iudæorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde vt sacerdotes veter. test. tonsura & habitu descerneretur. Hæc Rabanus. Personæ autem quædam prohibẽtur coronari, vt est mulier, bigamus, infantes, illiterati, coniugati, &c. De quibus videre potes Petrum de Palud. dist. 24. quæ. 2. articu. 2. &cæ. Tonsura [vt ait Bruliser di 24. qu. 1. libr 4] est amotio capillorũ à parte inferiori rotundæ facta, ita quod videantur aures. Et sic conuersi ad religionem etiã laici debent isto modo tonsurari, non tamen debent coronari. Vnde corona est amotio capillorum orbicularis à parte superiori capitis orbicularis, idest rotundæ.

TOTVM dupliciter accipitur [ut scribit Gab. dist. 6. quæst. 2. artic. 3. dub. 1. lib. 3.] Vno modo ualet tãtum, idest perfectum, cui, scilicet nihil deficit ad eius esse requisitũ. Sic dixit Saul. 2. Reg. 1. Adhuc tota anima in me est. Si autem hæc perfectio simpliciter & absolutè consideretur, solus Deus perfectus & totus est, quia solus est cui simpliciter nihil deest, in quo, scilicet omne illud est quod melius est esse, quã non esse [ut scribit Gerson parte tertia, de perfectione cordis in principio] Christus quoque totus eodem tempore, scilicet in triduo erat in inferno, vt dicit Magister di. 22. libr. 3. Totus in cœlo, totus vbique, ibi totus dicitur perfectus, vt inquit sanctus Bonauent. ibidem quia persona Christi perfectissima simul erat in cœlo, in terra, & in inferno, & totus refertur ad personam, sed totum ad naturam, ideo concedit Magister quod totus erat vbique, sed non totum: quia totus refertur ad diuinitatem, totum autem ad diuinitatem & humanitatem. Humana autẽ natura non est vbique. Alio modo accipitur totum pro composito ex partibus, quod non est pars alterius compositi, vt scribit Gab. ubi supra. Primo modo accepit Damascenus cùm dicit: quod Christus totus fuit in inferno, non tamen totum, sicut etiam accipit, cum dicit: Totus Christus est Deus, sed non solùm Deus,

vult

vult enim quod de Christo non solum prædicatur hoc prædicatum Deus, sed etiam aliud quod non prædicatur cõuertibiliter de Deo, puta homo, sicut concedimus quod lac nõ solum est album, sed etiam est dulce. Vel vult quod Christus non solum habet naturam diuinam, sed etiam humanam, ita quod Exclusio illa intelligatur fieri circa abstractum inclusum in suo concreto. Quod etiam dicit non totum est Deus, totum capitur sincathegorematicè, idest non solùm quælibet natura in Christo est Deus. Primo modo accipiendo totum bene est ponere totalitatem in Deo, vt scribit sanctus Bonauentu. di. 19. libr. 1. parte secunda, quæstione prima, secundo nec etiam partialitatem, non totalitatem, quia aufert simplicitatem non partialitatem, quia tollit perfectum, neutrũ quia tollit æqualitatem summam.

TOTVM accipitur dupliciter secundum Dominum Cardinalem Cameracẽsem qu. 13. arti. 3. li. 1. Vno modo dicitur totum, omne quod includit aliquid, quod est aliquid, & aliud præter illud aliud & quodlibet illius, & sic inclusum dicitur pars illius. Alio modo dicit totum, illud quod includit aliquid primo modo. Et cũ hoc includit tantum, quãtum est aliquid certum datum finitum, quod tamen non sic includit inclusum. Et sic illud inclusum non includens tantum quãtum includẽs dicitur pars illius. Et proportionabiliter posset dici de toto & parte in quantitatibus discretis. Vnde primo modo omnis multitudo est totum alterius multitudinis, quæ illam includit, idest quæ omnia illa quæ ipsa est, & aliud vel alia ab illis, & quolibet illorũ. Et omnis multitudo sic inclusa est pars, & hoc modo vna multitudo infinita potest esse pars alterius, sicut multitudo partium proportionabilium vnius medietatis continui, est pars multitudinis partium totius continui. Secũdo modo nulla multitudo infinita est totum vel pars respectu multitudinis infinitæ, & sic multitudo partium totius cõtinui non est totum ad multitudinẽ partium totius medietatis, quia quod binarios vel trinarios includit multitudo totius, tot includit multitudo partis, & nõ plures includit multitudo totius, quam partis. Et accipiendo totum & pars primo modo (vt idem dicit) reperiuntur in infinitis, & non secundo modo, & isto modo conceditur quod pars non est minor toto, primo modo capiendo totum & pars, &cæt.

TOTVS & omnis differunt, quod totus ad quantitatem refertur, vt tota domus, tota vrbs, totum corpus aliquod integrũ. Omne de vniuersis dicimus numero distinctis, ut omne pecus, omnis grex. Confunditur tamen nonnunquam hæc proprietas à Poetis. Et totus à tot dicitur, sicut quotus a quot.

TOTVM est triplex (vt scribit Gab. dist. 33. quæstio. vnica articu. 2. libro 3.) scilicet, integrale, vniuersale, & potentiale. Integrale est compositum ex partibus ipsum constituentibus, sicut cõpositum substantiale, quod componitur ex materia & forma. Totum vniuersale est conceptus cõmunis, vt conceptus generis. Totum potentiale est quod in se continet perfectionem aliquorum eminenter. Sic ex opposito reperitur triplex pars, de qua suo loco dictum est supra in dictione, PARS:

TOTVM INTEGRALE capitur dupliciter [vt scribit Brulifer in prologo 1. sent.] scilicet, propriè, & impropriè. Propriè est illud quod componitur ex partibus quantitatem habentibus. Illo modo Christus non dicit totũ integrale, quia licèt Christus habeat duas naturas, nõ tamen sunt eius pars, eo quòd Deus non potest esse pars, cum hoc dicat imperfectionem, ergo Christus non dicit compositum. Totum integrale impropriè captum, est id quod complectitur plura entia, non tamen per compositionem, sed per ordinẽ vel unionem. Illo modo Christus dicit totum integrale. Et totum integrale est duplex, scilicet omogeneum, & ætherogeneum. Omogeneum, & est illud quod est eiusdem rationis in toto & partibus suis, cuius, scilicet quælibet pars recipit prædicationem totius in recto, ut quælibet pars vini, est vinũ. Dicitur ab omos, quod est vnum, & genos quasi vnius generis & naturæ. Totum etherogeneum est illud quod non est eiusdem rationis in qualibet parte & toto, &c. Et dicitur

ab etherno, quod est varium, & genus, id est vatii generis. Nam caput non est homo, similiter & cor non est homo.

TRADVCERE, ex trans & duco, significat de loco ad locum ducere. Ambro. trāsduco vsus est. De profundo ad lumen extrahunt fluctuantes, de infimis ad superna transducunt. Aliquando traducere est ad vlteriora ducere: quādoq; transferre. Vnde & traducere librum ex vna lingua in aliam quidam ducunt, hoc est interpretari. Aliqñ agere siue pterire. Cic. Ser. Sulp. Qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus. Aliqñ deridere & infamia afficere, & velut in exemplum proponere, ut est apud Euangelium: Ioseph cùm esset vir bonus & nollet eā traducere Matt. 1. Aliquando significat nutrire, fouere, sustinere. A quo venit traductio, quod accipit significationem ex prædictis. Sed traductio, vt accipit S. Tho. super 2. dist. 18. q. 2. ar. 1. duo importat, scilicet, originē, & decisionem. Nō enim ignis generatus ab igneo generante dicitur propriè traduci: similiter nec lignum diuisum in partes, dicitur qđ vna pars ab alia traducitur. Sed traductio propriè dicitur in generatione animatorū, quæ est per decisionem semitis. Vnde non pōt dici qđ traducitur ab aliquo illud, qđ ab eo originem non habet, nec decisionē recipit vel diuisionē. Sicut patet de anima rationali, quæ non pōt traduci ex aliquo cùm creatur ex nihilo. Et tradux vel traductio. (vt scribit Brulif. di. 18. q. 6. lib. 2.) est productio alicuius animati ab aliquo animato per decisionem seu diuisionem alicuius corporis vel partis corporis à producente. Vnde catholicè tenendum est, quod animæ rationales non sunt extraducē, sed immediatè creantur a Deo. Vnde Gabr. di. 17. q. 1. ar. 2. concluſ. 5. libr. 2. ait: Anima intellectiua a solo Deo creatur, ac creando materiæ præparatæ infunditur. Id quod copiosè ibi probat, quodq; sit animam esse extraducē, ibidē patet: de quo & supra in dictione ANIMA dictum est.

TRAHERE significat per uim ducere. Trahimur enim inuiti, ducimur volentes. Aliquando simpliciter ducere, aliquādo leuare, itē protrahere & remouere, de quo aliàs. Dupliciter autem aliqui trahuntur ad Deum, ut scribit Brulifer di. 15. quæst. 1. libro primo, Vno modo suauiter per bonas inspirationes. Alio modo violenter per tribulationes & vexationes. Et anima deuota sic petit vt Deus eam dignetur trahere, apud Gersonē parte tertia, de mendicitate spirituali, parte secunda, cùm inquit: Quæso pater me trahere digneris ad te, non nec derelinquas in manu mei consilii, nec meæ tradas voluntati in modum oberrare à tramite uirtutis me videbis. Retraheme Domine Deus velut pauperem, stolidam, cœcam, atque impotentem, & hoc siue per tuas virgas aduersitatis, siue per ductorem prosperitatis, siue p occultæ inspirationis instinctum à tua bonitate, siue per altam manum tuæ potestatis, siue per bonorum tuorum Angelorum, vel etiam hominū ministerium, siue per quemcūque alium modum tibi placitum: hoc tātum fac ne peream quodque tua de me & in me nō mea voluntas fiat & impleatur. Hæc & apud Gersonem. Et nemo (dicit Christus Ioannis 6.) venit ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eum. Mira (inquit Gerson tract. 9. super Canti. Mariæ) sententia tua Christe, si iungatur cum altera similiter. tua. Nemo uenit ad patrem nisi per me: quod sic est intelligendum: Nemo uenit ad filium nisi repletus bonis spiritusancti, nullus dat spiritumsanctū filio in diuinis nisi pater. Nemo potest igitur venire ad filiū nisi cū spiritusancto quē dat ei pater, &c. Hec Gerson, &c.

TRANSFERRE est transsumere, & omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt. A quo translatio, quæ est (vt scribit Brulifer distinctio. 34. quæst. 4. libro 1.) vnius dictionis vnum propriè significantis transsumptio ad significandum aliud similitudinarie propter aliquam similitudinem repertam in ipsis, vt ridere transfertur ad significandum virorem prati. Et ratio vel finis trāslationis nominum creaturarum ad Deū ex duplex, (ut scribit idem Brulifer & S. Bonauent. di. 34. quæst. 4. lib. 1.) Concordat sanctus Thom. & Richa. Vna est laus & gloria Dei. Alia est manuductio nostri intellectus, ad intelligendum Deum.

Et

Et propter laudem & gloriam Dei necessaria est translatio nominum ipsarũ creaturarum ad Deum, quia Deus laudabilis nimis: ideo ne propter inopiam vocabulorum cõtingeret cessare à laude Dei, sacra scriptura docuit nomina creaturarum ad Deum transferri. In omni enim creatura est reperire aliquã perfectionẽ: & perfectiones dispersę in creaturis eminenter vnitæ sunt in Deo: ideo Deus vocatur à Theologis omninominabilis, & hoc est secũdum mentem sancti Dionys. de diuinis nominibus. Ipsa enim met veritas nominat se vitem, granum frumenti, &c. Alia ratio est manuductio intellectus nostri, ad cognoscendum Deum necessaria est translatio nominum creaturarum ad Deum. Quia enim per creaturas ad cognoscendum creatorem, qui excedit capacitatem intellectus nostri, venimus vt plurimum, & uerè omnes creaturę habent proprietates nobiles, quæ sunt ratio intelligẽdi Deum, ut Leo fortitudinem, Agnus mãsuetudinem, petra soliditatem, serpens prudentiam, tamen serpẽs propter deceptionem primorum parentũ dicitur diabolus, serpens antiquus. Itẽ charitas & spiritussanctus dicitur ignis propter illuminationem & inflammationem quam, scilicet efficit in anima. Et tamen etiam quandoque cõcupiscentia dicitur ignis, eò quia exurit virtutũ bona: de primo canitur: Qui paracletus diceris, &c. ignis charitas, &c. De secũdo Ioelis 2. Ignis comedit speciosa deserti, & cõsimilia, & ideo oportuit plura nomina transferri ad Deum. Quoniam ergo finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem cùm translatio fit ad laudem Dei: ideo nomina importantia deformitatẽ, non debent transferri, ut diabolus, bufo, vulpes, quia magis transferuntur ad vituperium quàm ad laudem, nec nomina importantia imperfectionem debẽt trãsferri ad diuina. Vnde barba grisea nõ debet transferri ad Deũ. Insuper quia translatio fit propter nostram instructionem, & similitudo incipiens à notiori est via cognoscendi: ideo est translatio à creaturis tanquam à notioribus ad creatorem, sed non conuertitur. Et quia magna similitudo mater est falsitatis: ideo non transferuntur nomina multum similia, sicut sunt nomina Angelorum, ne fortè Angelus credatur esse Deus. Brulifer & Bonauent. Concordat Thom. & Richard. Vel ideo nomina Angelorum non transferuntur, quia non possunt proprie dici de Deo, nec metaphoricè, quia metaphora sumenda est ex his, quæ sunt manifesta secundum sensum: ideo angelica nomina non dicuntur translatiuè de Deo. Ex prędictis patet, quod translatio est in diuinis quantum ad nominum multiformitatẽ, ratione cuius dicitur Deus omni nominabilis: nec est inconueniens (ut inquit Brulif. idem nomen secundum diuersas vel propter diuersas cõditiones transferri ad diuersa. Leo enim propter crudelitatem significat diabolum, propter fortitudinem verò Christum. Fit prętereà translatio (vt vult Tho. & Richar. vt refert Polbart.) propter occultandum mysterium diuinum, ideo Dionys. 2. cap. cœlest. Hierarch. dicit, quod conuenientius sæpè signantur nobis diuina per creaturas viliores quam nobiliores, quia his magis occultantur diuina ab infidelibus ne irrideantur, quia ex vilitate nostra minus datur simplicibus occasio errandi in figuris rerum vilium quam nobiliũ. Nullus enim dubitat, quod Deus secundum proprietatẽ potest dici aliquod vile animal: ideo constat quod scriptura huiusmodi Deo non attribuit secundum proprietatem, sed secundum translationem. Tho. & Richard. & Polbartus.

T

TRANSLATIO rerum potest esse uel quantum ad dominium, vel quãtum ad usum siue ius vtendi. Retento tamen dominio apud eundem. Tũc enim transfertur dominium rei in alium, quando alter eãdẽ potestatem habet in re ipsa, cuius dominium trãsfertur quam habuit dominus rei, à quo translatum est vtendi, donandi, alienandi. Ex quo patet, quod in mutuo transfertur dominium. Nam mutuatam pecuniam distrahere potest mutuũ accipiens, & alienare, sicutis qui mutuo dedit. Sed vsus tantum transfertur dum conceditur alicui, quod re aliqua vti possit, non tamen possit rem alienare, corrũpere, seu quo ad substantiam mutare, vt in locatione domus uel accõmodatione equi,

equi,aut instrumẽti artis,ita scribit Gab. di.15.qu 2. li 4. Et translatio dominii iusta potest fieri dupliciter(vt idem scribit) vel auctoritate publica legis vel Principis: vel secũdo auctoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis. Omnis enim translatio dominii quæ fit auctoritate legis iustæ, iusta est. Secundo potest fieri translatio dominii per actum personæ priuatæ immediatè habentis dominium rei. Et hoc dupliciter, vel per actũ merè liberalem,quando, scilicet transferens non expectat aliquam redditionem vel actum secundum quid liberalem, dũ, videlicet pro eo quod transfert, expectat aliquid reddi.Exemplum primi in donatione Exemplum secundi in venditione. latiùs ibi legatur Gab.qui & ibidem tractat, quid ad iustam donationem liberalem spectat, scilicet voluntaria donatio ex parte dantis. Secundò voluntas recipiendi ex parte illius cui fit donatio. Tertio, quod nulla lege prohibeatur ille dare,iste accipere.Sic Monachus sine licentia Abbatis, nec filiusfamilias sine parentis voluntate potest donare: nec visitatus visitatori.Prohibitum enim est,quod visitantes à visitatis vlla recipiant munuscula(vt & dictum est alibi) & si receperint, teneantur duplum restituere, vel non absoluantur à maledictione, quam ipso facto incurrunt in ca. exigit. de censibus li. 6.Item deceptus non merè liberaliter donat,vel quasi necessitatem coactus donat quia ignorantia & coactio excludunt voluntarium. 3. Ethic. Et iustitia deficit in hac specie donationis. V de latiùs Gabr. vbi supra. Translatio secundo modo non merè liberalis vbi trãsferens expectat aliquid æquiualens ei, quod transfert,dicitur propriè contractus,quia ibi simul trahuntur voluntates partiũ: trahitur enim ille ad transferendum in illum a cõmodo,quod expectat ab illo, & quod recipit ille. Et horum contractuum quidam est rei vtilis pro re vtili immediate, sicut vini pro blado,& huiusmodi: & hic dicitur permutatio. Secũdus rei utilis pro numismate vel econuerso,& dicitur emptio vel vẽditio. Tertius est commutatio numismatis pro numismate, & dicitur mutui datio, & mutui acceptio.In his cõtractibus præter conditiones supra dictas, ad omnem translationem dominii requisitas generaliter iustitia in hoc consistit, quod fiant sine fraude, & seruetur æqualitas substantiæ qualitatis, quantitatis in commutatio. Requiritur tamen in qualibet specie contractus aliquod speciale, vt sit iustus,&c.In translatione autem vsus tantum absque dominio iustitia proportionabiliter attẽditur, sicut in quibus damnum transfertur. Gabr.

TRANSFORMARE & trãsmutari est in aliud verti,mutari. Vnde in Eucharistiæ sacramento fit transformatio panis in essentia sua remanentibus accidentibus. Et mens in Deum trãsformatur dum remanet quidem essentia mentis, sed accidentia noua succedunt:non phantastica,non materialia, sed Deiformia diuina charitate radiante(vt scribit Gerson tract.9. super Mag.) Trãsformatur(inquit Apost.) de claritate in claritatem: de claritate cõmunis notitiæ rationalis acquisitæ,in claritatem fidei Deiformis infusæ: de claritate hac fidei in claritatem intelligentiæ, & de hoc demum in claritatem saporosę & sapientialis experientiæ. Sacramentum autem Eucharistiæ dignè sumptum,trãsformat. Nullus inuenitur illapsus intimior in corporalibus quàm vt cibus conuertatur & transformetur in cibatũ. Mouet iam non in se,sed in comedente,viuit eius vita non sua. Scimus(inquit Gerson vbi supra,) quod ex voce Domini dixerit Augustinus. Cibus sum grandium,crescę & manducabis me:nec tu me mutabis in te,sicut cibum carnis tuæ,sed tu mutaberis in me,&c.Et Christus ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo.Est igitur hunc cibũ manducare,in eo manere, &c. Et sicut de voluptuosis brutalibus cõcludit philosophia apud Boetium, de quo apud Ouid. in Metamorph.quod deformantur in beluas: ita de sapientibus élicit,quod in Deum transformantur.Et sicut primi(inquit Gerson,) sunt beluę vel pecora in effigie corporis humani, ita de secũdis rectè dicimus, quod sunt Dii sub humana specie transformati. Felix huius transformationis cognitio, sed experimẽtum & sentimentum longè beatiùs, ait

Gerson,

Gerſon, &c. Fit quoq; transformatio quę dam per ſpiritum ſanctũ, ſicut notat Apoſtolus, de qua videatur Gerſon parte 2. ſerm. de ſpiritu lancto, qui incipit Spiritus Domini repleuit. conſiderat. 2.

TRANSFVNDERE dicitur de vaſe in vas fundere. Quandoque dicitur per tranſlationem, Cicero Dolobellę: Libẽtius, inquit, omnes meas laudes, ſi modò ſint aliquæ meæ laudes, ad tę transfunderim. Capitur & aliquando transfundere vno modo (vt ſcribit Gabriel di. 32. quæſt. vnica, in fine libr. 3. quando pater generando prolem producit filium Adæ, & per conſequẽs debitorem originalis iuſtitiæ, qua quia caret, peccator eſt peccato originali, non autem eſſet debitor originalis iuſtitiæ, ſi non eſſet filius Adæ. Dicitur peccatum originale contrahere à parente, & illa transfuſio nõ intelligitur ſicut trãſfuſio liquoris de vaſe vno in aliud vas, quaſi aliquod pertinens ad rationem peccati originalis formalem exiſtens in parente transferatur in prolem: ſed vt dictum eſt, &c. Et quia hoc habet à parente, quod eſt filius Adæ, dicitur peccatum originale contrahere à parente.

TRANSGREDIOR, tranſeo, non ſeruare aliquod præceptum vel prohibitum omittere. A quo tranſgreſſio. Eſt autem propriè tranſgreſſio agere contra præceptum negatiuum, & eſt communis omni peccato materialiter. Sed formaliter eſt ſpeciale peccatum dupliciter, ſcilicet vt dicit contemptum præcepti, ſunt differt ab omiſſione ex beato Thoma 1. 2. q. 79. artic. 3.

TRANSSVBSTANTIATIO poteſt ſic deſcribit (ſecundum Occam) & Dominum Petrum de Aliaco. quæſt. 6. libr. 4. ſupplentẽ deſcriptionem Occam. Tranſſubſtantiatio eſt immediata ſucceſſio ſubſtantiæ ad aliquod poſitiuum deſinens eſſe ſecundũ ſe & quodlibet ſui ſub eiuſdem accidentibus, vel loco eius quod deſinit eſſe. Dicitur primò immediata ſucceſſio, quia inter deſitionem eius quod tranſſubſtantiatur, & ſucceſſionem eius in quod trãſſubſtantiatur, non debet cadere tempus medium. Alioquin ſi aliquid ante cẽtum annos deſiiſſet, & in locum eius nunc ſucederet aliqua ſubſtantia, eſſet tranſſubſtantiatio, quod non conceditur. Dicitur ſucceſſio, quia ſi ſubſtantia aliqua annihilata alia crearetur non in ordine ad iſtam annihilatam, non eſſet ibi tranſſubſtãtiatio, quia nulla ſucceſſio. Dicitur ſubſtantiæ, ad excludendũ tranſaccidentationẽ, ſcilicet dum aliquid conuertitur in accidens. Dicitur aliquid poſitiuum, quia ſiue id quod deſinit ſit ſubſtantia ſiue accidens, dum tamen ſuccedit, ſubſtantia dicitur trãſubſtantiatio. Sed Occam ſtrictius accipit tranſſumbſtantiationem, quã hic diffinitur, qui loco ad aliquid poſitiuum ponit ad ſubſtantiam. Dicitur deſinens ſecundum ſe, & quodlibet ſui propter generationem, in qua gentium non ſecundũ quodlibet ſui incipit eſſe manet enim materia communis utriuſq; Dicitur ſub eiſdem accidẽtibus, quia ſi aliqua ſubſtãtia in cœlo produceretur ad deſitionem alicuius in terra, non eſſet tranſſubſtantiatio, licèt huius oppoſitum teneat Scotus. Additur vel loco, quia ſi Deus terminum à quo tranſſubſtantiationis deſtrueret quantum ad ſe, & omnia accidentia ſibi inhærentia, ſufficit quod terminus ad quem ſuccedat in eodem loco. Gabr. poſt Occam & Aliacen. in di. 11. quæſt. 1. articulo primo, libro quarto.

TRANSSVBSTANTIATIO accipitur dupliciter, vt notat Gabriel vbi ſupra. Vno modo communiter, & ſic diffinita eſt. Alio modo ſtrictiùs, & tunc prædictæ diffinitioni additur, primò & principaliter intentæ à conuertente, vt ſic dicatur: Tranſſubſtantiatio eſt immediata ſucceſſio ſubſtantiæ primò & principaliter intentæ à conuertente ad aliquod poſitiuum, &c. vt priùs. Dicitur autem principaliter intendi a conuertente, quod non intendit, quia coniunctum alteri intento, ſed intẽderetur tãquam terminus conuerſionis, ſi eſſet per ſe ab aliis ſeparatum. Et (vt idem dicit) facta cõſecratione panis, ſub ſpeciebus panis eſt verum corpus Chriſti, tale, quale eſt in ſua naturali conſiſtentia pro tempore, hoc eſt modo tali, quale eſt ad dextram patris, viuum, immortale, glorioſum, coniunctum Deitati, cum omnibus qualitatibus & accidentibus ſibi inhærentibus. Si autem fuiſſet facta cõſecratio in triduo mortis, fuiſſet tale corpus, quale iacuit in ſepulchro, ſcilicet

exangue

exangue & examine, sed cõiunctum Deitate, suo mõ de sanguine sub speciebus vini. De quo videat idẽ lect. 37. canon. miss. Et dico notãter, corpus tale nõ tãtũ, qa non est in sacramento quãtũ, cum ibi nõ sit extensũ nec circumscriptiuè, &c. Et in cõsecratione sacramẽti eucharistiæ, substãtia panis trãssubstãtiatur in corpus Xpi & partes eius, accipiẽdo trãs substantionẽ largè, & incipit ibi esse totus hõ Christus sub speciebus panis, qui est corpus, ut est species substãtiæ. Incipit & ibi esse humanitas Xpi & aia, quæ est pars corporis. Incipitq; esse pẽs ibi sanguis, & cæteri humores substãtiales, ero in omnia illa cõuertitur, nõ aũt fit cõuersio in Deitatẽ, licèt uerissimè sit, ibi, cùm ipsa nullibi incipit, sed semp est vbique. In Deitatẽ. n. nihil põt transsubstantiari uel cõuerti. Nec in Deitatẽ potest cadere aliqua mutatio, ut ait Gab. dub. 3. di. 11. li. 4. Sed accipiendo transsubstantionẽ ꝓpriè siue strictè, substãtia panis dũ rite cõsecratur transsubstantiatur tãtũ in corpus Xpi, hoc est, in solam carnẽ Christi, ut est ꝓximũ ꝓfectibile ab aia intellectiua, ut ait Gab. ar. 2. ubi supra conclus. 3. Itẽ substãtia panis & uini cõuersa in corpus & sanguinẽ Christi nõ manet cũ eisdẽ sub forma sacramẽti Probat auctoritate Ecclesiæ de sum. tri. & fi. ca: Firmiter, ubi dr. Trãnsubstãtiatis pane in corpus, & uino in sanguinem potestate diuina. De quo legito latiùs Gab. ubi sup. Ex quo habetur qd̃ panis cõuertitur, trãsubstãtiatur & cõmutat in corpos Christi. Et qd̃ substãtia panis nõ manet, ad hoc legatur plenius Gab. lect. 40. & 53. & 42. cano. Vnde breuiter dr̃ quod panis secundũ se totum desinit, & nihil panis manet, nec materia, nec forma, sed tãtũ accidẽtia. An aũt hæc desitio debeat dici annihilatio, an non stat in quid nominis termini. Nã si annihilatio dr̃ desitio rei ſm se totam, ita quod nihil quòd fuit de eius essentia maneat, sic panis in hac cõuersione annihilatur. Sic etiã forma substãtialis corrupta annihilaretur, licèt non compositum, quia in corruptione compositi manet aliquid, scilicet materia cõmunis corrupto & genito. Si uerò accipitur pro desitione rei ſm se totam, cui nihil positiuũ succedit, sic panis non annihilatur, quia succedit corpus Christi, & ita communiter accipitur annihilatio a doctoribus, & panis desiuit esse, & non ꝓ corruptionem. Et quia hæc desitio est supernaturalis miraculosa, non habet nomen impositum a Philosophis, sed potest dici desitio rei secundum se totam. De quo latiùs videto Gabriel. lectio. 41. canonis missæ & sup. in dictione, ANNIHILATIO

TREMOR est effectus timoris propter debilitatẽ uirtutis ex defectu caloris, ex sanctus Thom. prima secundæ q. 44. artic. 1. Tremit cor maximè timentibus, & quæ connectuntur pectori, ut uox, labium in fletus, mandibula inferior, brachia, manus, quia calor deserit cor, & descendit ad inferiora. Vel qũia hæc membra sũt nobiliora, sicut & genua, exsãctus Thom. ibidem artic. 3. Et non solùm ipsam cõmotionem seu agitationem significat, sed & timorem. A quo tremebundus, id est abundè tremens.

TREPIDVS, & pauidus. Quãdoque pro festino ponitur, ut est apud Virgilium. A quo trepido pen. cor. idem quod timeo. Ambrosius: Trepidare, uirginum est ad omnes ingressus utri pauere, omnesque viri affatus uereri. Apud Virgilium pro festinare reperitur. A quo trepidatio, q̃ est animo effectus horror, gestu, motuq; corporis festinando, ultro, citroque cursando demonstratus.

TRIBVS idem est quod progeniès. Tribus Domini (ut scribit Valentia, super illud Psalm. 121. Illuc enim ascẽderũt tribus Domini,) testimonium Israel dicuntur veri filij Israel, q̃ receperũt Messiã: quia soli illi uident deũ, & confitentur nomini eius, in testimonium quod sunt ueri filij Israel cui facta est promissio. Qui ergo non receperunt Christum, nõ sunt veri filij Israel, quia non receperunt testimonium eius, nec prophetiã uerificat, nec affirmant, imò præuaricantur & pervertunt ad terrena, &c.

TRIBVLATIO a tribulo uenit. Est enim tribulus herba pungitiua, secundum sanctum Thom. super Psalm. 3. Et tribulor

uerbum factum ab angustia & dolore illorum qui tribulum ferri, uel tribulum herbâ calcauerint. Homini Christiano patienti bona est tribulatio, qm̃ per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei, ut dicitur Act. 14. Vnde Augustinus in serm. ad Lippiũ: Noli admirari frater, si postquam Christianus esse cœpisti, mille te undique tribulationes uexant. Hinc Hieron. in Epistola ad Heliodorum. Quis non tribulari uelit, quis se non maledici desideret, ut mereatur Christi uoce laudari, & cœlesti, copiosaq; mercede munerari? utinam contra Dñi mei nomen atq; iustitiã cuncta infidelium turba me persequatur & tribulet, utinam in opprobrium meũ solidius hic mũdus exurgat, tm̃ ut merear à Christo laudari, & ad suæ pollicitationis properare mercedẽ, &c. Vnde Ambr. Quid in hac uita nõ experimur aduersi, quas nõ procellas, tẽpestates q; perpetimur? Quib. non exagitamur incõmodis, cuius meritis parcitur. Idẽ: Multi in ocio quærunt Christũ, & non inueniunt: & sunt q quę runt in p̃secutionib. & citò inueniunt, in periculis fidelium suorum adest Dominis suis Deus flagella permiscet (inquit Greg.) ut nobis oc̃ q̃d nos in seculo delectabat, amarescat: & illud incendiũ surgat in animo, quod nos semper ad cœleste desideriũ inquietat & excitet. Idem 26. Moral. Aurẽ cordis tribulatio aperit, q̃ sæpè p̃speritas huius mundi claudit. Et multa alias de tribulatione a sanctis Doctoribus scribit. Et licèt aliquis optet tribulationem transire & cessare ab eo p̃ p̃ dolorẽ quẽ sentit ad p̃sens, sicut dicit Apost. ipsa tm̃ generat & apportat fructum ualde placabilem, ut scribit Gerson de monte contemplationis, cap. 15. Et non est aliquid ut idem dicit, q̃d sic uiuaciter eradicat amorem istum mũdanum a terra animæ, quemadmodũ tribulatio bene & patienter recepta & tẽperata existẽs. Et quod plus est, ab illo amore perfectè non p̃t quis sequestrari sine tribulatione ab extra aduenientẽ, uel accepta p̃ uoluntariam pœnitentiã, & carnalitatis mortificationem, nisi miraculosè aliter factum fuerit, & per Dei donum speciale. Et ut idem ait tract. 9. super Magnif. Tribulatio exercens p̃bat ad uirtutem, uel purgat uel liberat à reatu, uel erudit ad sapientiam. De utilitate & effectu tribulationum, uide plura & pulchra apud Gersonem par. quarta, fere in fine, & alias multa de ea.

TRIBVTVM quod Principi tribuitur p̃ generali regimine. Vectigal uerò quod tribuitur pro reparatione & custodia de mercimoniis, ex S. Thom. super Epistolam ad Roma. 13. De quo uide & in dictione PRAESTATIO.

TRICLINIVM, Latinè discubitorium dici potest. Est n. locus in quo discumbebãt & cœnabant, præcipuè in conuiuium accepti à tribus lectis quos sternebant cõtinguis. Nã tres mensas in conuiuio apponere ueteres solebant, & iacendo cœnare, sicut faciunt Turci. Significat & triclinium lectos discubitorios, & ipsam cœnationem, i. locum ubi super lectis cœnaturi discumbebant. Transfertur & ad alia pro mãsione. Vnde triclinio cordis, in quo habitant aius & aia, uir & uxor sua, uigor p̃ceptiuus, uigor cognitiuus, & uis actiua. De quo uide Gers. trac. 12. super Cãtico Mariæ. Et in hoc triclinio cordis p̃sidet tanqua architriclinus spiritus rationalis, ẽt in tres mansiones seu cœnacula uel tabernacula cordis sui. De quo legito Gers. trac. 7. super Magni. Primũ est cœnaculũ mẽtis. Mediũ, cœnaculũ rõnis. Tertiũ erit infimũ aiæ cœnaculo deputatũ. Vide latiùs Gerson. ubi sup.

TRIDVVM dicit tripliciter, ut scribit Bruliser di. 22. q. 1. lib. 1. Primò dicit triduũ, idest tempus in quo in matutinali officio Threni cantantur Ieremiæ. Hoc modo dies Iouis, Veneris, & Sabbati ante diem resurrectionis dicuntur triduum. Et hoc modo capiendo, Christus bene fuit homo in triduo, q̃a die Iouis & Veneris usque ad horã nona. Secundò dicitur triduũ illi dies artificiales, in quibus anima Christi a corpore seiuncta est: & hoc modo totus dies Veneris, Sabbati, & dies Dominica dicũtur triduum. Hoc etiam modo in triduo Christus fuit homo, quia die Veneris usque in hora nonam, & die Dominico ab hora resurrectionis

ctionis & deinceps. Tertiò dicit triduũ per synechdochen, idest solum, s. tps in quo a corpore Christi anima seiuncta. Hoc modo triduum dicitur dies Veneris, ratione vltimæ suæ partis: dies Sabbati integer, & dies Dominica ratione sui initij: Et hoc modo Christus nó fuit homo in triduo: de quo latiùs supra uidere potes in dictione Homo. Alias triduũ dicitur spatium trium dierum. A quo triduanus, a, um. Vnde triduanas inducias legimus.

Trinitas, nomen Trinitatis, ut scribit Dñs Card. est nomẽ collectiuum suppones immediatè pro trib ꝓsonis simul, & ꝓ nulla earũ seorsũ: & sic S. Bon. vult eẽ nomẽ nó collectiuũ di. 24. art. 3. q. 1. lib. 1. Nã (ut ipse ait) unitas collectiuorum, est unitas aggregationis, quæ consequit pluralitatẽ: hic aũt est unitas formæ, quæ non est pluralitatem cósequẽs: ideo non est nomen collectiuũ, sed qua si collectiuum, vt dicit Magist.

Trinitatis nomen significat unitatem essentiæ in recto, & numerum personarum in obliquo, quo ad etymologiã: sed quo ad significationẽ, est econuerso, ut inquit S. Tho. 1. par. q. 31. ar. 1. Et trinitatem in diuinis esse, non est impossibile, vt ibidem dicit. Vnde 1. Ioan. 5. dicitur: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt, &c. Et trinitatem in diuinis dupliciter concipimus.

Quandoque multum imperfectè ꝓ conceptus cões omnib. personis, qui tñ appropriantur plus uni personæ quam alteri, vt conceptus, potentiæ patri, sapiẽtiæ filio, bonitatis spiritui sancto: quilibet tamen supponit pro qualibet persona. Intelligimus ergo per hos Trinitatẽ, sed multum confuse, pro quanto appropriatur distinctis personis. Alio modo magis perfectè intelligimus Trinitatẽ ꝓ conceptus proprios & relationes, quorũ unus est proprius uni personæ, & nó supponit pro alia, ut conceptus pris, filij, & spũs sancti. Iteẽ generantis geniti ꝓcedẽtis. Item producentis nó producti, ꝓducti ab uno tantùm, producti à duob. His trib. intelligimus tres personas realiter distinctas Hæc Gabriel. di. 3. q. 9. li. 1. Et hoc nomen trinitas (vt scribit S. Bon. di. 24 art. 3 q. 2. lib. 1.) habet duplicẽ etymologia. Vno modo trinitas dicitur unitas ter, & sic nomen numerale cadit in Deo, vt complementũ. Alia etymologia est, trinitas est unitas trium, & trium, & tunc unitas non numeratur, sed significatur ut communicabilis a tribus. Et qm hæc vnitas est essentialis, ideo importat unitatem essentialem Et hæc etymologia absque dubio hẽt ueritatem Sed prima non vt habere ueritatem. Nam cùm eandem significationem habeat trinus & trinitas: si illa est etymologia trinitas ter, tunc trinus diceretur unus ter. Hoc aũt non põt dici de Deo: uidelicet, ter unus, cùm tamen dicatur trinus. Propter quod dicendum, quod huiusmodi nomina important unitatem formalem siue essentiæ cum pluralitate suppositorum: & ideo habẽt quodammõ naturã termini substantialis in hoc quod dicuntur de tribus singulariter, & termini numeralis in hoc, quod dicuntur de nullo per se. Isido. lib. Etym ait: Trinitas dicit quasi trium unitas, quia pater, filius, & spiritus sanctus, sunt trinitas & unitas. Idẽ n. & unũ sunt propter maiestatis cõtonẽ, & tres per proprietates personarum. Et pater in trinitate ut nobis fides tradit, est mens siue memoria fœcunda oium intelligibilium, ad quam paternus intellectus conuertens actẽ, gignit ex se uerbũ expressiuum oium intelligibiliũ, ad quam paternus intellectus conuertens actẽ, gignit ex se uerbum, qđ erat in prĩcipio apud Deũ, per quod omnia facta sunt: & ex mutua dilectione patris ad filium, & filij ad patrẽ ꝓcessit amor personalis, quem dicimus spiritum sanctũ. Hæc & latiùs scribit Gers. trac. 3 super Magnif. Et, ut ait Gab dist 10 q. 1 lib. 1. sola fide tenetur ꝙ sunt tñ duæ personę productæ, & una est producta: & sic personarũ trinitas non est demonstrata: sed fide nó euidẽter, sed certissimè credita. Periculosũ aũt est ualde, ut scribit Pet. Aliac. q. 5 ar. 2 li. 1 peritos aliq̃d diffini-

re in materia de trinitate, aut in eadē ex proprio capite rñdere, vt ibi declarat latius. Sed peritis (vt idē ault) valde vtile est studere in materia trinitatis, quia valet ut sciamus eā sustinere sine cōtradictione. Ideo apparet blasphemia quorūdā imperitorū catholicorū, maximè Iuristarū Prelatorū, q dicūt inutile esse de hac materia disputare, sed sufficit simpliciter credere: sed anathema sit q hoc dixerit. Arbitror.n.(iquit ipse) vtilius Episcopū de hac re magna q̄ de secularibus vetularū negociis, & vilib. litigiis disceptare. Hęc Cardinalis vbi sup. Huius aūt diuinissimę Trinitatis opera sunt indiuisa, non ad intra, sed ad extra, vt & tangit Gers. par. 2. in compendio Theologiæ, in expositione tertij articuli fidei, & serm. de spiritusanct. qui incipit: Spiritus Dñi repleuit, &c. (vt scribit Iacobus de Valē. Psal 103.) Sicut una psona emanat ab altera in diuinis, & tertia ab vtraq;, ita totus iste mundus emanat à tota Trinitate personarū, sed magna differentia. Nā pr̄ producēdo filium communicat sibi eandem substantiā & essentiā: & ita ambo producendo spiritumsanctum, & sic manat unus solus Deus in substantia & essētia cū Trinitate personarum. Secūs aūt est in productione creaturarum. Nā Trinitas ita communicat reb. similitudinē suarum perfectionum, quod non cōmunicat substantiā. De quo latiūs ibi Valent. Et sicut tota Trinitas indiuise operata est, & concurrit ad creationem uniuersitis ét tota Trinitas operata est nostrā redēptionē indiuise. De quo latiūs idem Episcopus Valent. Psal. 142.

TRINVS (ut nota S. Bonau. di. 19. in dub. literal lib. 1.) specialiter ad hoc inuentum est, ut significet pluralitatem in suppositis cum unitate formæ. Sed quia hoc nomen triplex dicit distinctionem simpliciter in termino cui additur, uel quantū ad formā, vel quantū ad partiū multiplicationē. Et quia in Deo non cadit multiplicatio, nec quātū ad formā, nec quātū ad partes: ideo nullo modo pōt dici triplex. Sed quod dicitur spiritus sapiētiæ, est multiplex. Sapien 7. Dicēdum quod illud est dictum causaliter, quia multorum, & quia uariorum datorum vel dōrum effectiuum est principium, in quibus est vera diuersitas, non sic in personis. Et cùm Deus dicitur trinus, sensus est, quod tres personæ sunt vnus Deus, quia Trinitas sonat quasi trium vnitas, scilicet in Deitate. Pr̄ aūt ſm Richar nō dicitur trinus, in primo dist. 28. q. 2. qa licēt in patre sunt tres notiones, tñ una sola earū est proprietas personalis, i. personæ constitutiua: & hæc est paternitas. Aliæ verò duæ non sunt personales proprietates. f. innascibilitas, & spiratio activa: sed Deus bene dicitur trinus, qa supponit tria suppositā diuinę naturę, f. tres personas: Pr̄ aūt non supponit illas tres notiones quæ sunt in eo. Et hoc nomen trinus (vt dicit S. Bonau. di. 24. arti. 2. q. 2. lib. 1. in fine solutionis vlt. argu.) importat unitatem, vt in cōcretione, & ita inhærentem plurib & ideo de eo solo dicitur, quod importat unitatem in concretione, ut hoc nomen Deus: quod quidem supponit personas: & quia tale est hoc nomen Deus, ideo cōceditur: Deus est trinus, nec deitas est trina, quia deitas non supponit personā. Similiter hoc nomen trinitas, non.n. est uera, trinitas est trina. Sed contrarius est textus Bonaue. illi uersui in Hymno. Te Trina Deitas, vnaq; poscimus: quem dicitur fecisse Thom. Bene aūt positum est in alio Hymno: Te summa Deitas vnaque, &c.

TRIA secundum Doct. Bonauen. Richar. & Thom. non potest dici de trib. personis simpliciter, eò quod tria é generis neutrum autem genus significat essentiam propriè. & sic significaret quod essent tres essentiæ, quod est falsum. Vnde non possunt dici simpliciter tria, sed bene tria quædam, ideſt tria suppositā, eò q̄ sunt tres hypostasis. Vnde Hilarius dicit, quod sunt per subsistentiam tria, ideſt per hypostasim. Pelbartus.

TRISTITIA est apprehensio disconueniē tis in appetitu intellectiuo uel uolatiuo nobis nolentibus eueniētis, & est passio animalis media inter duas passiones ira scibilis, quia sequitur timorē, & prior ē ira quam ét causat, ſm S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 1. Et tristitia inter oēs aiæ passiones

maximē

maximè corpori nocet, ſm eūdē primā ſecūdæ, q. 27. ar. 4. Vnde Prou. 15. In mœrore animi deijcitur ſpūs. Et rurſus: Spiritus triſtis exiccat oſſa. Eccl. 7. Triſtitia nocet cordi. Et multos occidit triſtitia. Eccle. 28. Triſtitia (ut ſcribit Gerſ. par. 4. lec. 2. quæ incipit: Pœnitemini) eſt motus ſequens ad apprehenſionē obiecti p modū diſconuenientis. Sicut econuerſo: Delectatio eſt motus aiæ conſurgēs ex apprehenſione obiecti p modū conuenientis. Cauſatur triſtitia (ut ait Gab. di. 14. q. 1. art. 3. dub. 1. lib. 4.) a duab. cauſis partialibus ſimul currētibus, ſ. ex actuali apprehenſione alicuius exiſtentis, & actuali nolitione eiuſdē. His. n. concurrentibus, ſequitur naturaliter triſtitia ſi uoluntate, niſi aliūde ſit impedimentū. Quod ergo eſt cā nolitionis, eſt cā partialis triſtitiæ. Similiter quod eſt cā apprehenſionis nolitæ. Voluntas ergo cum ſit cā ſuæ nolitionis, eſt cā triſtitiæ partialis, licèt eam non intendat. Vide latiùs Gabr. ubi ſupra. Vide & de triſtitia ſupra in dictione Dolor. Triſtitiæ ſpēs ſecundum Gerſ. par. 4. de paſſionib. animæ, ſunt Achor, ex apprehenſione proprij infortunij, ab a qđ eſt fine, & chos quod eſt uos. Acidia ex apprehenſione proprij laboris, & eſt aggrauatio per angariā. Nemeſis ex apprehēſione alieni boni quo indignus eſt poſſidens. Inuidia ex apprehēſione boni dignè habiti. Zelus triſtitia, de malo culpæ alterius, tam illius quem amat, & quem odit. Miſericordia de malo pœnæ alterius.

Tristitia eſt duplex, ſm deum, & ſm ſeculum. De quo Apoſt. 2. Cor. 7. ait: Gaudeo, non quia contriſtaui uos, ſed quia contriſtaui ad pœnitentiam, contriſtati enim eſtis ſecundum Deum, ut in nullo detrimētum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecūdum Deum triſtitia eſt, pœnitētiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi aūt triſtitia mortē operatur. Huius meminit Gerſ. tract. 6. ſuper Magnificat. Teneatur autem Pauli determinatio cū Sapiente, omnem triſtitiam ſeculi a corde pellendā. Quod ſalubriter poteſt ad omnē paſſionem, ſit gaudium, ſit ira, ſit deſiderium, ſit timor, quando nō eſt ſecundum deum, aptè trahi. Non eſt autem ſecundum deum, ſi tollamur nō ædificet debitum religioſæ deuotionis affectum, uel effectum, uel intellectum cum affectu. Gerſon ubi ſupra.

Tristitia de alienis bonis pōt quatuor modis ſeu cauſis contingere. Vno mō, quando aliquis dolet de bono alicuius inquantum ex eo timet ſibijpſi uel aliis bonis uiris nocumentum prouenire, & talis triſtitia non eſt inuidia, & poteſt eſſe ſine peccato, ut ſcribit Gerſon in compēdio Theolog. de ſeptē uitijs capitalibus. Secūdo modo qñ aliquis dolet de bono alterius, non inquantum ille alter illud bonum habet, ſed ex eo inquātum ipſe qui inuidet ſimile bonū in ſe non habet, imò ſibi deeſt pro utendo tamen ad bonū finē: & iſta triſtitia nō eſt inuidia, ſed eſt propriè zelus. Et ſi iſte zelus ſit circa bona uirtuoſa ſeu honeſta, laudabilis eſt, iuxta illud 1. Corint. 14. Aemulamini ſpiritualia: ſi aūt ſit de bonis temporalibus, pōt eſſe & cū pctō & ſine peccato, iuxta hois ſit zelantis intentionē. Tertio modo, quando aliquis de bonis alterius dolet ſeu triſtatur, inquantum ille cui illud bonū accidit, eſt ipſo bono indignus. Et iſta triſtitia non pōt propriè oriri ex bonis uirtuoſis ſeu honeſtis ex quibus aliquis iuſtus & uirtuoſus eſſici poteſt, quia iam quodammodo ſibiipſi repugnaretur. Si verò oriatur & ueniat ex bonis temporalibus, cū ſecundū doctrinam fidei tēporalia bona, quæ indignis prouenuunt ex iuſta dei ordinatione diſponātur. Vel ad eorum damnationē, & hmōi bona temporalia, quaſi nihil ſint in cōparatione ad bona futura, quæ ſeruantur bonis: ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur. Iuxta illud Pſalm. Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatē. Et alibi: Penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacē peccatorum uidens. Quarto modo, quando aliquis dolet ſeu triſtatur de bonis alterius, inquantum, ſcilicet ille alter ipſū in dictis bonis excellit ſeu excedit. Et hæc triſtitia eſt ,ppriè inuidia, & eſt ſp. prana & peccatum, quia dolet de eo, de

quo gaudẽdum est, scilicet de bono proximi. Hæc Gerson ubi supra.

TRISTITIA quædam est (ut scribit sanctus Bonau. di. 15. q. penul. li. 3.) quæ est præter rõnis imperium. Et est tristitia, quæ est contra rõnis iudicium rectũ: & est tristitia quæ est subiecta rõnis imperio & iudicio. Et tristitia pter rõnis imperiũ, est quæ consurgit ex quadã necessitate & surreptione, sicut motus primi: & hæc quidẽ cõis est sapientib. & insipiẽtib. bonis & malis. Illa uerò tristitia est contra rõnis iudicũ rectũ, in qua rõ subiicitur sensualitati: nec tñ turbat, sed ẽt perturbatur. Illa aũt est ẽm rõnis imperiũ & iudicium, qñ quis tristatur rõne dictante & suadente ipsum tñ, & taliter super aliquo debere tristari. Et isto tertio modo in Christo fuit tristitia, quia de nullo tristatus fuit, nisi quod dictabat ei rõ. Et idem innuitur Ioan. 11. ubi dicitur: Iesus autem infremuit spiritu, & turbauit semetipsum. In quo ostenditur qđ turbatio & tristitia rationi non præsidebat, sed subiacebat. Primis aũr duobus modis tristitia non fuit in Christo, &c. Seneca probat multiplici rõne, quod tristitia non cadit in sapientem, quia uirtutẽ secundum eum nihil lædere potest, sicut nihil potest eam auferre. Hoc sic est intelligendum, ut not. S. Bonau. ubi supra. Seneca enim non uult probare, quod tristitia turbans non sit in sapiente, sed qđ non est in sapiente tristitia perturbans. Perturbatio aũt dicit deflectionem rationis ab æquitate: & hoc modo sapiẽs, nec tristatur, nec perturbatur. Non uult autem ostendere Seneca, quod sapiens nullo modo turbetur: hoc enim est quasi impossibile in aliquo reperiri, & præterea nec turbari, uel non tristari de quibus homo debet, id non est sapientiæ, sed potius duritiæ: cùm dicit Apostolus ad Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Bonaventura.

TRISTIS propriè mœstus dicitur. Vis autem nunquam esse tristis (inquit Hugo li. 3. de anima) bene uiue: bona uita sẽper gaudium habet. Quandoque tristis accipitur pro graui, aliquando pro irato, quandoque prominaci, aliquando pro amaro, quandoque pro difficili, aliquando pro horrido. De quo alias.

TROPVS. A quo tropicus. Vnde sermo tropicus, qui dupliciter dici potest, ut scribit S. Bonau. di. 11. circa text. lib. 3. Vno modo dicitur tropicus sermo in quo est aliquod uicium aliquo tropo excusatũ. Est enim tropus figura, & figura est uitium ratione excusatum. Alio modo dẽ sermo tropicus quilibet sermo qui hẽt aliquam proprietatem, sed tamen excusatur per aliquam determinationem. Et cùm Magist. dicit di. 11. lib. 3. quod iste sermo: Christus est creatura secundum hominem, est tropicus: hoc dicit, qa hẽt aliquam improprietatem cõsurgentem ex repugnantia intellectuum, quæ removetur per determinationem adiunctam. Locutiones aũtem improprias nõ sunt concedendæ, nec ad consequentiã trahendæ, sed magis sunt sustinendæ & exponendæ, & arctandæ, ne de maiori improprietate ueniatur ad maiorẽ. Bonau. Et tropus põt dici modus, figura, cõuersio. Et diffinitur a Quintil. qđ sit uerbi uel sermonis à propria significatione ad aliam cum uirtute mutatio. Indefit tropicus, a, um, pro figuratiuo. Et tropologia, figurata locutio Latinè dicitur.

TVBA instrumentum musicum, a tubo canali sic dicta. Nam ex lignis tubæ fiunt & ex cornibus. Et quę ex ære sunt, tubę ductiles appellantur: quæ ex ligno, uel cornu lignea, uel cornea. Tuba utuntur milites ad exercitandos animos in prœlio. Tuba cornea, ut est illic: In uoce tubæ corneæ, in recordationem arietis immolati per Abraham. Est tuba ductilis, uel argẽtea, uel ærea, quæ metalla fusibilia, malleabilia quę sunt. Dicitur quę prædicatoris & speculatoris: Quasi tuba exalta uocem tuã. Quemadmodũ de sancto Bartholomæo dicitur, quod uox eius quasi tuba uehemens. Denique magnum nimis tremendum simul & iocundũ hẽt mysterium tuba nouissima uocis Archãgeli, & uocis Christi in clangore mirificæ, qualiscunque fuerit concipiendus magis intellectualiter, quàm sensualiter resurgentium mortui. Sanè tam efficax erit, tam late patens, tam omnia penè transiens.

fiens uox illa tubalis, quæ ſaluandis gratiſſima, dānandis (ultra quàm dici phas eſt) horrendiſſima, perſtrepet & conabit. Talem ſe fatebatur alliduè Hieronymus audire ad terrorem ſimul & ſpem, terrorem cruciātis inferni, ſpem gloriſicantis Paradiſi. Hæc Gerſon par. 3. tract. 1. de Cāticorum originali ratione &c.

TVMOR mentis eſt filia iræ, & eſt quidam conatus ſeu audacia hominis in tentantis uindictā, & eſt qñ quis implicat mētem deliberatè in uarijs modis & uijs, quibus poſſit proximum offendere. Tumor mentis obſtaculū eſt ueritatis, ſm ſanctum Thomā ſuper Iſa. 9 lectione ſecūda; Et tumor dicitur inflatio, & per translationem ponitur pro ſuperbia.

TVMVLTVS locutio cōfuſa, & præcipuè locutio multorū ſimul, ſm ſanctū Tho. ſuper Iſa. 17. lection. 2. Et dicitur quaſi timor multus ſecundum Ciceronem & Quintilianum, & ſecundum Hieronymum. Tumultus eſt uox plūrimorum, & nimiæ multitudinis clamor pariter emiſſus. A quo tumultuoſus dicitur, q turbas exitare ſolitus eſt.

TVRPE, id eſt abſurdum uel abſonum, inconueniens uel incongruum. Vnde (ut Gab. ſcribit di. 17. q. 1. art. 1.) Turpe eſt dicere aliquid eſſe tarditum ab Eccleſia & nō poſſe oſtendere ubi, uel quādo. Sicut turpe eſſet Theologo dicere aliquid contineri in Bibliis, & non poſſe demonſtrare locum, quemadmodum Doctor quidam mihi dixit Iuriſconſultus. Turpe eſt patrono ignorare ius in quo uerſatur. Et turpe eſt contrarium pulchro, ſidem quod deformis. Transfertur etiā ad animum: vt

Turpe eſt Doctori cum culpa redarguit ipſum.

Ponitur & pro magno, ut turpe caput, apud Virgilium pro magno legitur. Item pro crudeli, ut apud Saluſtium inuenitur, &c. Sed de Grammaticis, Poetis, & Oratoribus uel Hiſtoricis, nō eſt nobis in hoc opere cura præcipuè.

TVRPILOQVIVM eſt filia luxuriæ, qa luxuriosi quorū eſt cor turpidus delectationibus plenū, & cōcupiſcētijs, de facili ad turpia uerba prorumpunt, ex S. Tho. 2. 2. q. 153. art. 1. &c. Et turpiloquiū eſt cauſa deſtructiua caſtitatis, ſecundū Antoni parte quarta, Summæ.

TVTVS, A. VM, idem quod ſecurus, & actiuam & paſſiuam habet ſignificationē, ut tuta urbs, quæ nos defendit. Tutus ſum ab hoſtibus, id eſt munitus, & ſine periculo ſum. Nihil aūt in hac uita eſt tutum ut uult Magiſter Ioānes Gerſon par. 2. in quæſtionibus quibuſdam cum ſuis reſponſionibus: cū nec ipſa uel uirtutum (ut dicitur) tuta eſt victoria, &c.

De litera V.

VAGARI eſt inutiliter peregrare, ſiue ſparſus eo. Et diſtert ab errō, qa uagari eſt p diuerſa, errare p aliena. Vagari quoq; idē eſt quod uanè agit ut interpretat Gerſon tracta. 9. ſup Cantico Mariæ. A quo Vagatio. Et uagi qui dñr, qui ſunt ſine negocio, modò huc, modò illuc inutiliter diſcurrēs: dicti q uacui, hoc eſt ſine negotijs aganturs & uagabūdi, qui modò huc, modo illuc diſcurrentes, tempus inutiliter cōſumūt.

VAE eſt interiectio inſultatis, Hieronymi ad Dama. Sicuti nos in lingua Latina habemus interiectiones quaſdā, ut inſultādo dicamus vah, & in admirādo papē, & in dolēdo hei, &c. Plautus: Vah hō imprudens. Et in Euangelio Matt. 27. Vah qui deſtruis templum Dei, &cet.

VANVS, A, VM, adiectiuum, accipitur modò pro uacuo, modò pro ſtulto quaſi mente uacuo, & qui in rebus inanibus ſtudium collocat. Modò pro mentiente & infido, & leuia inaniaque pro grauibus & ueris aſtutiſſimè componēte. De quo apud Grāmaticos uideatur. Vanum ſecundum S. Bonauent. diſt. 37. lib. 3. circa tex. quantum eſt de ſe & de propria intentione. Aliqñ eſt aliquid uanū ex accidenti. Tunc autem nomē Dei aſſumit in uanum, quando aſſumitur ad confirmationem alicuius ſermonis falſi. Et q hoc modo aſſumit, peccat contra mādatū illud: Non aſſumes nomē Dei tui in uanum. Qñ uerò aſſumitur ad cōfirmationē alicuius ueri, quamuis ſermo ille

sit uitiosus, tamé assumptio illa non est usque quaq; in uanum: quia ordinatur ad hoc, ut qs adhibeat fidē verbo loquē tis: quā & si quis nō assequitur in alte ro, nō tñ operatur frustra, sicut nec ora tor si p compositos & ordinatos sermo ne non semp persuadeat verumtñ fre quens iuratio nominis dei ubi nulla est necessitas vel utilitas expressa, non oīno caret culpa: imò valde est reprehensi bilis, maximè in uiris pfecti. Hæc S. Bo nau. A quo vanitas, qđ idē est quod fal lacitas, leuitas & mendaciū: & idem est vanitudo. Est autem uanitas aliqua ma la (ut scribit Gers. parte prima, sermo. facto Constātiæ in die sancti Antonii) sicut ibi: Vani sunt oēs homines, in quibus non est sapientia Dei. Est & vanitas lau dabilis, q̄ ex humilitate fundatur. Beata prorsus & rara vanitas hmōi quam do cet, tradit & efficit per uinū sacræ scri pturę Xps. Discite a me qa mitis sum & humilis corde. Alioquin euenit illud de Marię cātico. Dispersit superbos mente cordis sui. Est aūt hęc humilitas patēs di scretionis & custos, dū nō ꝓprio qua si uano sanctorū Patri cedit iudicio, &c.

VANVM SIVE VANITAS capitur quadru pliciter, ut scribit Bruli. di. 11. q. 4. lib. 3. Vno modo aliquod dr̄ vanū vnitate cor ruptionis quod est corruptibile, & sic omnis creatura est vana. Et sic intelligi tur hæc auctoritas Pauli Rom. 8. Vani tati subiecta est oīs creatura. Alia est va nitas uariationis, quia aliq̄d potest mu tari de uno accidēte in aliud accidens: & sic accipitur in prædicta auctoritate. Alia est uanitas uitiositatis, qua aliq̄d dr̄ uitiosum & culpabile, & sic peccator dicitur uanus. Vnde uani sunt filii homi num, &c. inquantum, scilicet peccato res. Alia est vanitas ociositatis, qua ho mo ociose uiuit. Ezech. 16. Hæc est ini quitas sororis tuæ Sodomiæ Brulifer.

VANA GLORIA. Vno modo dicit appeti tū dignitatis & excellentię, & sic est idē cum superbia, & est uitium capitale, qa animus directè mouetur ad dignitatem & excellentiam appetendam. De qua ui de in dictione SVPERBIA. Alio modo dicit appetitum laudis, & sic est filia su perbiæ: ex sancto Bonau. 2. sentē. di. 42. quæstio. 2. Vana gloria est uoluptas stul tè ostentando quæ non sunt, aut iactan do quæ minimæ uera sunt, & imprudenter mentiendo. Quod sanè uitium summę est stultitię argumentum. Vide & in dictione INANIS GLORIA.

VERE quid significet, notū est. Vbera dei sunt amor vel amores, ut scribit Gersen tract. 2. super Cantic. Mariæ, qm̄ omnia sortitur amor uocabula instar dei, quia Deus charitas est: amor est os, osculum, ipse ubera, ipse unguētum fragans, ipse oleum effusum, ipse nardus, ipse fasciculus myrrhæ, ipse equitatus Dei, ipse botrus Cypri, ipse lectulus, ipse flos campi & lilium conuallium, &c.

VBIQVE capitur dupliciter, ut scribit Bruli. di. 37. q. 1. li. 1. Vno modo strictè & ꝓprie, & sic est terminus distributiuus ꝓ oībus locis aduerbialiter & affirmatiuē, quia tñ ualet sicut in oi loco. Alio modo largè, ut est terminus distributiuus pro omnibus rebus, & est distributio ac commoda, id est in omnib. aliis a se, sicut hic: Cęlū tegit oīa. Et esse sic in oībus rebus uel ubiq;. Vno mō est præsentialiter, uel ꝓ presentiā. Alio mō essentialiter. Tertio potētialiter. Præsentialiter, qđ cognoscit clarè & distinctè oēs res. Sic deus necessariò est in oībus reb præsentialiter, qa illud dr̄ præsens vbique, in cuius conspectu oīa sunt præsentialiter præsentia, sed deus est hmōi. Secundo modo per potentiā seu potētialiter, & est ipsam causare & cōseruare oēs res in esse. Tertio modo ꝓ essentia seu essentialiter, & est ipsum uel naturam eius esse in oībus rebus uere realiter, ut Deus. Vnde Psal. Si ascēdero in cœlū, tu illic es, si descēdero ad infernum, ades. Corollariū. Deus non uerius per essētiā & potētiam in Paradiso, q̄ in ista stuba. Item deus non uerius est in Ecclesia q̄ in coquina per essentiam, potentiam & præsentiam. Nec sequitur: ergo in Ecclesia non debeo magis Deum adorare quam in coquina, quia sunt etiam alii modi essendi in. Vnde deus est in ecclesia per sanctificationem specialiter. Itē deus uniformiter est in omnibus rebus

per

per essentiam, per prę sentiam, & potentiam, quia Deus æqualiter intelligit mę scam & Angelum, & sic de alijs. Itē solus Deus est ubiq; primo & per se, sic qđ nulli alteri conuenit.

VAE, dolētis est interiectio, qñque & pse pē in scriptura est interiectio imprecātis malū. Vnde Gab. di. 15. q. 6. ar. 3. dub. 3. li. 4. Væ (inq;) nō imprecatur scriptura regulariter, nisi ex pcessu mortalis peccati: unde Isa. 10. Vę, q cōdūt leges iniquas, & scribētes iniustitiā, scripserūt vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerēt causæ humliū populi mei, vt essent uiduæ p̄da eorū & pupillos diriperēt: qd faciet is in die uisitationis & calamitatis, &c. Et Mat. 18. Væ mūdo à scādalis: sequtur; Væ homini p quē scandalū uenit Et p̄misit: Si qs scandalizauerit unū ex pusillis ille, expedit ei ut sū spēdatur mola asinaria in collo eius, & demergat in pfundū maris. Sed uæ non imprecatā Dño nisi peccantibus mortaliter (ut scribit Dns Præpositus Gab. di. 16. q. 3. art. 3. dub. 6) qbus debetur uæ æternū, nec pœna ista dimersionis nisi mortaliter peccāti. Væ aūt persæpē in scriptura imprecatur malis. Vnde Iudith. 16. Væ gēti in surgēti cōtra genus. Et Iob 10. Et si impius fuero uæ mihi. Et Eccles. 4. Væ soli, qa cùm ceciderit, non hēt subleuantē. Eccles. 2. Væ dupli ci corde. Esa. 1. Væ genti peccatrici populo. Et Ierem. 13. Væ tibi Hierusalem. Threnor. 5. Vę nobis, qa peccauimus. Ezech. 13. Væ Propbetis insipientibus. Et 24 Væ ciuitati sanguinū, & 34. Væ pastoribus Israel. Itē Luc. 6. Væ uobis diuitibus. Et 1. Corin 9. Væ mihi si non Euangelizauero Et S Iudas in sua Epistola. Væ illis q in uia Cain abierūt. Et Apoc. 8. Vę, uæ, uæ, habitantib. in terra, & in multis aliis scripturæ locis. Impreca Xps Scribis & Pharisæis octo, uæ ut habetur Mat. 23. à qbus debēt Ecclesia stici pcauere. De qbus uide Gers. part. 2. sermo. facto in cœna Dñi de uita clericorū. Quæ uæ octo in Euangelio contēta optātur Ecclesiasticis. De qbus idē Gerson ibidem. Primū uæ est claudere viam cœli peruersis moribus. Hoc sit dum imperiti & simplices ex populo arguunt sibi licere ea quæ uident patres & pastores suos facientes. Secūdū, uæ. sub prætextu longarum orationum uiduas & simpliciores spoliare. A quo uæ nō sunt immunes hi qui obitus & seruitia multa in Ecclesia pollicentur, & ea vel nō exoluūt, uel imperfectè & negligēter exoluūt. Tertium uæ traduci pōt appropriatè ad Ecclesiasticos, quærētes promotionem alicuius ad statū Ecclesiasticū, uel cōtra eos q affectu carnali uel alio faciunt eum peruersis exemplis & moribus duplo filium gehēnæ, quàm futurus erat in statu seculari Quartū uæ, cōtra malos interpretes Christi. Quintū uæ contra eos qui decimas usque ad minimum esse soluendas decreuerunt, & grauiora ipsi derelinquunt. Sextum uæ, mundare diligenter id quod foris est in vasis quibus Deo ministratur, vt é calix & cōscientiam dimittere rapinis & immunditia plenissimam, ut faciūt qui in conscientia peccati mortalis & in continuo proposito non relinquēdi peccata sua neque occasiones peccatorū, ministrare præsumunt. Septimum uæ contra hypocrisim eorum qui sanctitatem fingunt extrinsecis signis, intus autem sūt pleni hypocrisi & iniquitate, cōparati merito sepulchris dealbatis. Octauū uæ est qui sanctis reuerentes esse uidētur, colentes eorū sepulchra, memorias atq; reliquias, ipsi tamē eos nequaquā imitantur in sanctitate, immo præsentibus inimicantur & insidiantur qui sanctorū vitam atque mores quæsierant imitari. Ad quæ omnia uę subiungitur horrenda conclusio. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Domus hæc, domus erat synagogæ, cui succedit dominus Ecclesiæ quā iā pœnæ desertioni vicinam intuemur, ut olim synagogā. Hæc Gerson, q & latiùs de illis uæ scribit ibidē,

VECTIGAL est id quod præstatur ex his rebus q̄ uenduntur. De quo uide in dictione, PRAESTATIO. Est etiā uectigal quod soluitur portiori. Et uectigalia sunt nerui republicæ, secundū Ciceron. & post eū meminit hoc Gers. part. 2. de cōtractibus part. 2. ante propositiones.

VEHEMENTIA est quædam acritudo, dicta a vi & impetu mentis secũdum Gellium, & vehemens, graue, magnum, urgens, acer. Omnis autem vehemẽtia (vt dicit Gerson par 1. de distinctione uerarum visionum a falsis) est ad virtutẽ periculosissima comes, vt ad dilectionẽ, ad zelum, ad correctionẽ, & similes uerissimæ. Propterea quidã enunciauit q dixit. Malè cũcta ministrat impetus, & ut alibi dicit, vehemens annisus volũtatis ad aliquid sit tibi semper suspectus.

VELLE est in se uolitionẽ habere, ut dicit Gab. dist. 25. quæst. unica, ar. 3. lib. 2. Et Deus (ut idem ait) non pôt cogere uolũtatem ut inuitè velit, quia uideretur implicare contradictionem. Nam inuitus habet nolle. Nolle, est nõ uelle. Sic inuitè uelle, est uelle & non uelle. Et illo mó uoluntas est libera a coactione. Et ille dr inuitus uelle, qui volendo vult, aut nolendi uult, & talis diceretur cogi, ita quod eodem actu quo vult, cogeretur nolle qd' simpliciter est impossibile. Et velle in duo tendit. (vt idem scribit Dominus Præpositus Gabr di. 27. q. unica, art. 1. lib. 3.) scilicet in bonũ illud quod quis vult alicui sibi vel alteri, & i illud cui vult huiusce modi bonũ. Verbi gra. Si amicus amãdo amicum suum vult ei inesse diuitias uel honores. Amor amici (qui est quoddã velle) in vtrũq; tẽdit, amat. n. amicum cui vult inesse talia bona, amat & ipsa bona quæ vult inesse amico, amicum quippe pp se amat, & vult, diuitias verò & honores vult, & amat pp amicũ. Sic volens sibi bonum equũ per amorẽ qui est velle, in seipsũ tendit & in equum, vult. n. equum esse sanum, fortem, & velocem, non propter equum ibi sistendo, sed propter ipsum.

VELLE in nobis accipitur dupliciter. Vno modo vt nominat actum potentiæ affectiuæ, vt est quædam potẽtia naturalis. Alio modo vt nominat actum lib. arbit. Primo modo uelle aliquid idẽ est quod affici circa illud. Alio modo uelle idem est quod eligere, ita scribit Sanctus Bonauentura distin. 28. lib. 2. circa textum. Vnde secundum hos duos actus distinguitur in nobis volũtas appetitus, & voluntas eligentiæ, non quia in nobis sint istæ duæ voluntates essentialiter differẽtes, sed qa modus volẽdi est aliter & aliter. Vñ Augustin. & habet Magister di. 28. Cum enim hoc sit in potestate, qd' cum uolumus facimus, nihil tã est in potestate nostra q̃ ipsa uoluntas, sed præparatur a Dño uoluntas, eo ergo modo dat potestatem. Nõ intelligit Augu. de uoluntate appetitus (ut sentit Bonauẽt. quę aliqñ adeo adhæret alicui rei, ut uix uel nunquam possit ab ea separari, sed hoc intelligitur de uoluntate eligẽtiæ qua aliquis uult se uelle quod uult, uel nolle: & hoc semper in nra potestate est, non tñ sequitur ex hoc, quod iustitia sit in nostra uolũtate, quia non est efficax nisi inquantum præualet uolũtati appetitus, & illi non præualet nisi per gratiã. Vñ multi sunt pctõres qui uellent esse iusti, & uellent quod nũquam affectarent mala, nihilominus tñ in sua remanent iniustitia, quia nõ adiuuãtur à gratia diuina. Et uelle & nolle sunt actus ipsius volũtatis, & vterq; est actus positiuus, ut scribit Scotus dis. 47 lib. 1. Et si sint circa idem obiectũ, sunt contrarij actus qui exprimũtur aliis uocabulis, quæ sunt amare, & odire. Et nolle ut scribit Bruiser di. 47. quæst. 3. lib. 1. est actus positiuus uolũtatis, quo uolũtas refugit uel refilit ab obiecto sibi discõueniente. Velle aũt est actus positiuus voluntatis, quo uolũtas acceptat obiectũ sibi aliquo modo conueniẽs. Et utrumq; uelle & nolle pôt distingui in uelle efficax, & in uelle remissum, ut dr uelle efficax quo uoluntati non tantum cõplacet esse uoliti, sed si posset statim ponere uolitum inesse, statim poneret. Ita etiã nolitio efficax est qua non tantum nolẽs impedit aliquid, sed si posset omnino destruit illud. Voluntas autem remissa, est qua ita placet uolitum, qd' tantum uoluntas nõ ponit illud in esse, licèt possit ponere illud inesse. Nolitio etiam remissa est qua ita displicet nolitum, quod non prohibeat illud esse, licèt possit in nobis. Hęc Scot. ubi supra. Vide eundem dist. 6. q. 2. lib. 2. De uelle & nolle, vide & i dictione ACTVS VOLVNTATIS

ÆVNTATIS, supra & in dictione VOLITIO, infra.

VELLE est duplex, secundum Scotū, scilicet. Absolutum, & conditionatum. De quo uideatur & dñs Præpos. Gabr. dist. 15. quæst. vnica, li. 3. Vñ nolle absolutū, est quando aliquis simpliciter obiectū ostēsum nō vult actu positiuo sine quacunq; conditione, ut dum vult non mori. Sic uelle absolutum opposito mō, qñ quis simpliciter vult obiectum ostēsum sine conditione. Nolle conditionatum, est dum quis uult aliquid propter certā conditionem existentem, quod tamen quantum in se est, nollet sublata conditione tali, ut si mercator in periculo maris existens, proijcit merces vt euadat periculum, respectu proiectionis mercium habet nolle conditionatū, licèt. n. simpliciter loquendo uult proijcere, qa non coactus ab aliquo extrinseco proijcit, tamen nollet proijcere quantum in ipso est, si aliàs non proijciendo periculum posset euadere. Volitio ergo qua vult proijcere merces, exprimitur per uolo, & nolitio conditionata per nolle, scilicet si possem aliàs euadere. Et talis nolitio conditionata sufficit ad tristandum de sic nolito euenire. Sicut mercator cum tristitia ejcit merces, nec ibi velle oppositum facit tantū habere gaudium, sicut nolle conditionatum tristitiam. Talis. n. nolitio & uolitio conditionata sufficit ad pēm mortale, quale fortè fuit peccatum Angelorum non prius deceptorum q̄ peccarēt, quia noluerūt quantum in eis erat esse æquales Deo, sed noluerunt simpliciter, quia hoc viderunt eis impossibile. Similiter qui metu pœnæ mortis idola colit, mortaliter peccat, licèt nollet, si aliàs morte euadere posset. Similiter qui uellet occidere proximū, si impunè posset, licèt simpliciter nolit, tñ sic uolendo conditionatè, peccat mortaliter, & tñ sufficit uolūtas conditionata ad meritum, quale est in misērante corde proximo non potenti subuenire in opere. Hæc Dominus Præpositus Gabriel distinct. 15. quæst. unica, art. 1. lib. 3. sententiarum.

VELLE ALIQVID est dupliciter, ut scribit Sanctus Bonauētura di. 18 quæst. 2. li. 2.) Vel exiliter & semiplenè, sicut dñs vult & nō vult piger. Vel plenè & sufficienter, sicut dicit Apostolus Phil. 2. Deus operaē in nobis uelle & perficere. Primo mō pōt esse in pctore, & talis uoluntas non facit aliquem iustum. Secundo mō, non potest esse sine gratia præueniēte & adiuuante uoluntate Hoc autē secundo modo non pōt voluntas iustitiæ reddere animam iustam. Et sic secūdum Richardum di. 38. art. 2. quæst. 2. lib. 4. duplex est velle, scilicet. Plenum quod est uelle deliberatiuū. Et semiplenum, quod est velle ex surreptione Sic duplex est votum, vt ibidem declarat.

VELLE DELIBERATIVVM (vt scribit Richardus di. 49. art. 2. quæst. 2. lib. 4.) dupliciter pōt accipi. Vno mō pro uelle libero post liberam & certā rei cognitionem seu cogitationem. Alio modo pro uelle post intellectus reconciliationē, secūdum quem modum communionis videtur accipi a Philosopho. Primo mō dico, inquit Richar. omnes homines de necessitate uolunt beatitudinē in generali, voluntate deliberatiua. Quantò enim homo magis cogitat beatitudinē, tantò magis uidet in ea contineri omnem rationem appetibilitatis, & nullam rationem fugibilitatis, sed sicut uoluntas nihil potest appetere nisi sub ratione alicuius boni, ita nihil potest refugere nisi sub ratione alicuius mali. Loquendo verò de velle libero post intellectus cōsiliationē, quod quidem velle propriè loquēdo dicitur deliberatiuū. Sic dico (inquit Richard.) quod in ipso est aliquid perfectionis: & hoc est liberè uelle aliquid imperfectionis, s. dependentia libertatis ex intellectus consiliatione. Accipiendo sic velle deliberatiuum pro uelle libero post intellectus cōsiliationem, sic homo ex deliberatiua uoluntate non appetit beatitudinē nec cōtingenter, nec de necessitate, quia sic deliberatiua uoluntas includit imperfectionem in intellectu, q̄ in ipso esse non potest respectu finis. Sed si accipiatur velle deliberatiuū ratione huius quod est perfectionis, in eo q̄ est liberè uelle,

illud

illud qd' intellectus uerè & determinatè dictat esse uolendum. Sic dico inquit Richard. quod omnes homines de necessitate beatitudiné appetũt ex deliberatiua uoluntate, &cæt. Quandoque uolumus quę non possumus. Hinc dicunt doctores aliqui, quibus assentit Gerson par. 2. de pollutione nocturna, consid. 3. quod aliquando non est tam meritoriũ credere, sicut uelle credere, nec dolere sensualiter de peccatis sicut uelle dolere & nõ posse. Desideriũ pauperũ exaudiuit dominus (inquit Propheta) præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Deus itaque ut ait Gerson, iudicat nos & nostra ẽm superioris rationis arbitrium, uoluntatem, & iudicium, & nõ secundum ea quę nobis inuitis atq; cõtradicentibus portio sensualitatis inferior aduehit & producit, qualia sunt uolubilitas imaginationum & phantasiarum, stimulus insuper carnis illecebrosus & uindicatiuus: uacillationes præterea timidę & incertę super agendis aut super eis credendis, quæ nostris nequaquam sensibus attingimus, & similia. Decipiuntur in hoc multi ex simplicibus distinguere nescientes inter ea quæ portio animæ superior agit per cõsensum, & ea q̃ portio animæ inferior patit absque superioris assensu, darent sępè aliis bonũ consiliũ, qui nesciunt illud præstare sibi. Quare sic? certè inquit Gerson ob turbam hanc passionum simul irruẽtium tumultuantem & rixantem, &c.

VENATIO est triplex, ut post Alex. 2. q. 109 par. 4. mẽbr. 1. notat Gab. di. 16. q. 4 ar. 1. dub. 2. lib. 4. Quædã oppressiua, quædã arenaria, quædam saltuosa. Venatio oppressiua est, qua opprimũtur pauperes, de qua Gen. 10 Cępit Nębroth robustus esse uenator coram Domino, id est hominum oppressor & exactor, ut exponitur distin. 6. & non est peccatũ. Arenaria est cum quis pugnat cũ bestia dẽtata in arena, & ad hoc locat operas suas, & hæc illicita est sicut prima, & q eam exercet sub precto locatus, peccat mortaliter, & efficitur infamis 3. quę 7. Infamis. Venatio saltuosa est, quę fit in siluis & saltibus montium, hæc est illicita, fit tñ illicita ex tpe, ut in quadragesima, & ex persona, quia clerico nõ est licita, saltẽ illa q̃ fit cũ canib. & clamore. Ponere aũt laqueos uel rete sine strepitu & clamore, non est illicitum clerico.

VENDITIO (ut scribit Gerson par. 2. operum de contractibus, par. 1. cõsid. 4.) est contractus per quẽ fit translatio dominii alicuius rei de uno ad alterũ precio legitimo mediãte, ita quod ibi est merx & precium, & emens & uendẽs. Vide latiùs ibi, & plura de uenditione. Idemin regulis moralibus. Remitto & te ad iuri spectos.

VENTER differt ab aluo & utero, ut notat Brulifer di. 13. quæst. 5 lib 4. Venter est qui cibos digerit & mittit ad singulas partes corporis, & est illa pars quæ est a fundo infimo stomachi vsq; ad inguinẽ. Aluus est illa pars interior quæ non uidetur, in qua reponuntur sordes. Uteros uerò pertinet ad mulieres, in quo ponũtur infantes.

VENVS Dea putata est, quod ad omnia ueniat, hæc cõtra uirtutes efficacissime pugnat, ut & in triumpho Veneris Bebelii amplius de ea scripsimus. Dicitur & stella. A quo uenereus, ut furor uenereus, qui plus cedẽdo, fugiẽdoq; uitatur & reprimitur, q̃ utendo, ut scribit Gerson de celibatu siue castitate Ecclesiasticorum, & præcipuè fuga inertis otij. Vnde Ouid. *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.*

Assis sobrietas, familiaritas abfit. Gerson.

VENIALE PECCATVM. Vide supr. in dictione, PECCATVM VENIALE, & plura de hoc Gerson.

VERBVM. Quo uocabulo frequẽter utitur Aug. in suis scriptis, & dicitur a uerbo, as, quod est dico, is. Vnde poeta: Verba dat omnis amãs, id est, dicit. Vel (ut aliqui uolũt) a uerberatu, quod uerberato lingua intra palatũ aere omnis oratio promatur. Vnde pro qualibet dictione ponitur, siue illa sit nomen, siue pronomen, siue una aliarum partium. Et uerbũ accipitur quintupliciter. Accipitur .n. uerbum largissimè, pro actu intelligẽdi genito siue producto, siue cõplexo siue incomplexo, ut scribit Gab. di. 27. quæst. 2.

quæſt.2.lib.1. Hoc modo accepit Augu. 10.de Trinit.c. 9 cùm dicit. Et ſi verba non ſonant in corde ſuo, dicit vtiq; qui cogitat. Et cùm contingit cogitare complexè & incõplexè, ſequitur quod quælibet cogitatio ſiue intellectio eſt verbũ. Secundo accipitur pro quolibet actu cõplexo mentali indicatiuo, quo, ſcilicet alicui aſſentitur uel diſſentitur, ſiue uero, ſiue falſo. Et hoc modo ꝓpoſitio ipſa uera uel falſa nõ eſt uerbum neq; actus dubitatiuus, ſed dũtaxat aſſenſus uel diſſenſus. Illa clarè eliciuntur ex uerbis Augu. 15.de Trinit.c.16. Nonne multa dicimus, ét quæ neſcimus, nec dubitãtes ea dicimus, ſed uera arbitrantes. Et ſequit. Cùm dubitamus, nondum eſt uerbum de re de qua dubitamus, ſed de noſtra dubitatione uerbum eſt. Et ſequitur, cũ mentimur uolentes & ſcientes, falſum uerbum habemus. Tertio modo accipit uerbum pro actu indicatiuo uero, nato gigni ex habitu ſcientifico, uel ſaltẽ habito uero. Hoc modo accepit Augu. 10. de Trini. cùm dicit. Neceſſe eſt cùm uerbum loquimur, id quod ſcimus loquimur, ex ipſa ſcientia quam memoria tenet naſcatur verbum. Et ſequitur, forma ta quippe. cognitio ab ea re quã ſcimus, uerbũ eſt quod in corde dicimus, qđ neque Græcum eſt, neq; Latinum, nec linguæ alicuius alterius. Et cap. 13 Omnia quæ per ſeipſum, & quæ per ſenſum corporis ſui, & quæ teſtimoniis aliorũ ꝓcepta sũt ſcit, animus theſaurus memoriæ cõdita tenet, ex quib. gignitur uerbũ, qđ quando ſcimus, loquimur ante oẽm ſonum, ante oẽm originẽ ſoni. Quarto modo accipitur uerbũ pro notitia uera cũ amore prolata. De hoc dicit Augu. 9.de Trinit. Verbũ amore cõcipitur, ſiue creaturæ, ſiue creatoris. Et in eodẽ ſiquerit, an omnis notitia uerbũ ſit an tm amata? Et ſoluit tantummõ duplicẽ uerbi ſignificationẽ. Vnã, qua uerbum dicitur, ꝺũ quod placet mente concipitur, ſecundũ quod genus uerbi eſt illud Apoſtoli. Nemo dicit Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto. Aliam uerò cum omne quod notum eſt uerbũ dicitur animo impreſſum quamdiu de memoria proferri pót, quãuis res ipſa diſpliceat, ſecundum quod genus uerbi Dominus ait. Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnũ cælorũ. Et ſequitur. Verbum quod nunc inſinuare uolumus eſt cum amore notitia. Ex quo patet quod uerbum ſic dictum dicit duos actus, ſ. intellectus & uoluntatis, alioquin non pertinet ad ſecundam partem imaginis præciſe, ſed includit tertiam partem, quod eſt contra Beatum Augu. qui partes imaginis dicit conſiſtere in mente, notitia, uel uerbo & amore. Quinto modo accipitur uerbum pro conceptu mentis, ſiue ſit ſubiectiuè in aĩa, ſiue tm obiectiuè, ſiue ſit actus intelligendi ſiue non. Hoc modo uult Aug. 15.de Trinit. quod omne ſignũ poſterius notificatũ quod adhiberi pót aliquo mõ ad ſignificandum illud, qđ intelligitur per notitiã eſt uerbũ: huiuſmodi aũt eſt conceptus, &c. ſm hanc uerbi diſtinctionem opiniones contrariæ poſſunt concordari, atque authoritates ſanctorum Anſelmi & aliorum poſt Auguſtinum ſcribentium facilius intelligi. Et oib. modis prefatis uerbum dicitur gigni de memoria, & eſt qualitas mentis. Itẽ uerbo importat aliquid, quod dicens loquendo formar. Nã dicere loqui eſt ſm S Bona. in primo di. 27.q.1. Et quid eſt loqui niſi exprimere, i. formare uel producere uerbum eius, quod nouit exteſſiuum. Loquitur aũt dicens quandoque apud ſe, qñq; ad alterum. Ad ſe, quando ſibiipſi quæ cogitat uel uoluit manifeſtat gignendo in ſe notitiã ſimillimã rei alicuius (ſui uel alterius) cognitæ. Loquitur ad alterum, dum alteri ſigno exteriori exprimit, uel notificat quæ mente cõcipit. Primæ locutioni reſpondet uerbũ menti immanens & conceptum. Secũdæ uerbum tranſiens & prolatũ. De hoc Augu. 15.de Trini.c. 10. Verbum quod foris ſignat, ſignum eſt uerbi quod intus latet Vbi tangit utrumq; uerbum, &c. Et uerbum dicitur quod loquimur. Vnde Iacob. in ſua cano. Qui in uerbo non offendit hic perfectus eſt uir. Et quidam dixit, quod uerbum priùs debet uenire ad limam quam ad linguam. Et cum dicitur: Omne uerbum nõ eſt impoſſibile

apud

apud Deum, intelligitur verū, oē uerbū non implicans possibile est apud Deū: non.n. omne conceptibile est Deo possibile. Possum.n. aliquid concipere quod est simpliciter impossibile, siue quod implicat, sicut multis imponit opinio, quæ implicat. Sed oē uerbum simplex quod, scilicet simplici cognitione concipitur, possibile est Deo. Gabr. di. 1. q. 2. lib. 3.

VERBVM IMMANENS est aliquid in intellectu productum, expressiuum eius qđ actualiter dicēs, nosci: & qa est expressiuum, ideo simile expressio repræsentatiuè. Expressio.n. & manifestatio fit rōne similitudinis. Gabr. di. 27. q. 2. li. 1. Et qđ aliquid sit verbum mentale, requirūtur quatuor conditiones. Prima, quod sit aliquid in intellectu 15. de Trin. ca. 10. per signa corporalia, verbum quod mēte gerimus, innotescit. Secunda, quod sit aliquid in mente genitum, ut sit proles quędam 9. de Trini. c. 7. Conceptum rerum veracem notitiam tāquā uerbum apud nos habemus, & dicēdo intus gignimus, nec à nobis nascendo descendit. Tertia quod sit similitudo rei & imago eius 9. de Trin. ca. 11. Notitia uerbū est, & cùm habeat notitia similitudinem ad eam rē quam mens nouit: ideoq; & imago & uerbum est. Item 15. de Trin. ca. 12. Verbum est simillimum rei notæ & imago eius. Quarta conditio, quod sit expressiuum siue manifestatiuum rei cuius est verbum, & notitia hæc sequitur ex tertia, quia simile repræsentatiuum est sui similis. De hoc dicitur 7. de Trinit. c. 3. Verbum quod non proferimus temporale & transitorium seipsum ostendit: & illud de quo loquimur. Et Gloss. Matt. 11. super illud: Nemo nouit nisi pater, &c. Verbo enim suo pater se declarat, & uerbum seipsum declarat, quia mentis nostræ lumen est. Et quoniam hæ cōditiones conueniunt omni actuali cognitioni in nobis: ideo omnis talis in nobis est verbum. Vnde 15. de Trinit. cap. 10. Et si uerbum non sonat in corde, dicit utique qui cogitat: Quicquid igitur cogitatur, verbum mentis est: licet adhuc uerbum mentis quandoque largius, quandoque strictius accipiatur, quia omnis mētalis cognitio nostra in mente gignitur, & est naturalis imago rei repræsentatiua, & p hoc rei quam repræsentat expressiua & declaratiua. Ex quo conditiones prædictæ de uerbo uerè & propriè reperiunt in Deo: uerè & propriè est ibi uerbum non trāssumptiuè. Est enim ibi sapientia seu notitia genita, patri simillima, & oīs paternæ perfectionis expressiua, & ita propriè uerbum. Vnde ad Hebræos primo. Nouissimè Deus pater locutus est nobis in filio: & sequitur: qui est splēdor gloriæ, & figura substantiæ eius. Et ad Colloss. 1. Imago inuisibilis Dei. Et Sap. 7. de sapientia genita dicitur. Cādor est lucis æternæ, & speculum sine macula maiestatis Dei, & imago bonitatis illius. Quia autem in diuinis non omnis cognitio est producta, sed est ibi notitia & sapientia essentialis nō producta, quæ est omnib. modis diuina sapientia siue essentia eadem trib. nō enim pater sapit sapientia genita 7 de Trinit. ca. 1. prope finem. Si quidem nihil recipit pater à filio, ideo nō omnis notitia diuina est uerbum, sed solùm notitia genita. Et iō solus filius est uerbum, qui solus est genitus. Vnde Augu 6. de Trini. c. 2. Verbum solus filius accipitur non simul pater & filius tāquam ambo unum verbum, hæc de uerbo immanenti & æterno Gab. scribit dist. 27. q. 3. lib. 1. de quo & infra amplius uidebitur.

VERBVM VOCALE est aliquid in uoce, subordinatum uerbo mentali, quod non significat uerbum mentale, sed significat rem illam ad placitum, quam uerbum mentale, cui subordinatur significat naturaliter. Gabriel distinctione 27. quæstion. 2. libr. 1. & articu. 3 & in fine dicit, omne uerbum quod est notitia complexa & adhæsiua gignitur per prævias cogitationes & inquisitiones ac disputationes.

VERBVM TRANSITORIVM & prolatum. Est creatura à Deo ꝓducta, spiritus Dei manifestatiua, ut dicit S. Bona. & sic capiendo uerbum est essentiale, quantum ad terminum a quo producitur, quia æqualiter a qualibet persona producitur, & æqualiter omnes manifestat.

VER-

VERBVM IMPERATIVI modi multipliciteraccipitur in scriptura. Aliquãdo præceptorie. Aliquãdo consultoriè. Aliquãdo insinuatoriè, & aliquãdo pmissiuè. quorum summi possunt exempla ex diuersis locis scripturæ. Vnde 3. Reg. vlt. dicitur: Quis seducet Achab regẽ Israel, & post subiũgitur quod Dominus dixit spiritui mendaci. Egredere & fac, ibi imperatiuus, egredere & fac non intelligit imperatiuè, sed permissiuè, &c. Hæc sanctus Bonau. di. 37. art. 2. q. 1 li. 2. Et verba iidem Christianam exprimentia, vt idem uult Bonau di. 4. q. ult. lib. 3. debẽt esse ab errore longinqua, & deuotioni approximantia, maximè illa in quibus est sermo de virgine Maria. Ipsa enim cunctas hæreses interemit in vniuerso mundo, ueritatem in seipsa concipiẽdo & pariendo. Ipsa ẽt reconciliationẽ toti generi humano promeruit, & iõ erga eam debet omnis ardere Christianorum deuotio. Et propterea, quia beata virgo illũ concepit, qui non tantum est Christus p̃p vnionẽ, sed ẽt Deus uerus p̃p æterna generationẽ, Dei genitrix dẽt dici, vt ex ipso uocabulo honoretur & impietatis error extinguatur, qui dixit Mariam concepisse hominem. Ad cuius erroris fomentum Negorius (ut narrat Damasce. uerus doctor) uoluit eam Christi genetricem nõ Dei genetricem appellare, quasi purum hominem genuisset, ut latiùs ibidem declarat S. Bonau. ubi sup. & paulo post concludendo. Beata itaq; uirgo est Dei genetrix appellanda, iustè & ueraciter & deuote. Et quod dicitur mr Dei, non est propter hoc quod genuerit eum ſm diuinam naturam, sed p̃p idiomatum communicationem, & mysterij incarnationis expressionem, & ipsius virginis honorificationem. Liberis aũt ver bis utuntur Philosophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem piarum aurium nõ pertimescunt. Vobis aũt, scilicet Theologis ad certam regulã loqui fas est (ut scribit Gerson parte prima, serm. pro Viagio Regis Romanorũ parte secunda, directione 3.) Omnia præterea uerba cuiuscunque temporis siue præteriti siue futuri siue importãt actus essentiales siue notionales, dicuntur verè de Deo, & est regula omnium Theologorum generalis. Et ista regula fundat̃ in dicto Aug. super illo uerbo. Quęcunque audiui a patre. Et licèt ista verba dicantur de Deo, non tamen dicunt diuersas differentias. Verba igitur diuersorũ temporum non dicunt differentiam temporis prout dicuntur de Deo. Itẽ idem sunt præsens, præteritum, & futurum in Deo. Verba quoque diuersorum temporum ut dicuntur, important nunc æternitatis, non tamen absolutè, sed prout coexistit pluribus partibus tẽporis (ita scribit Brulifer di. 4. q. 1. lib. 1.) Et uerba prædicabilia de Deo, quędam sunt essentialia, ut communicatur, quæda p̃sonalia, ut generat generatur, spirat spiratur. Quædam communia, ut esse, existere, creare, gubernare, itelligere, amare, &c. Gabr. di. 4. q. 1. li. 1. Et Petrus de Aliaco q. 5. lib. 1. sentent.

VERBVM OCIOSVM ſm S. Bonau. est illud quod nõ ordinatur in finem, & quod caret omni utilitate, dum tamen aliquã deberet habere. Et sic intelligendum est illud Greg. Verbum ociosum est quod caret ratione iustæ necessitatis & intentione pię utilitatis. Et inter tale ociosum & meritorium cadit mediũ, quãdo aliquis aliquid loquitur, quod non est omnimoda utilitate priuatũ, nec tñ est ordinatũ in Deum tanquam in finẽ ultimum. Frequenter aũt uerba quę uidentur inutilia sunt dum ordinantur ad recreationẽ aliquã spiritus, & ad exclusionem accidiæ ſm quod refertur beatum Bern. dixisse cum quendam fecit cespitare. Ociosum inquit fuit factum, sed non ociosè factũ, fecerat enim hoc ad lętificandum illum quem uiderat mœstum.

VERBVM DIVINVM est persona seu notitia genita de scientia dicentis quæ est Dei & oium creaturarũ tanquã obiectorum cognitorum, sicut dicit Augusti. in lib. 82. quę. In nomine uerbi significatur non solum respectus ad patrem sed ad illa quæ per uerbum facta sunt operatiua potentia. Connotat enim uerbum id qđ manifestat. Manifestat aũt omne quod intelligitur. Vna autem diuina scientia

de

de qua gignitur uerbū oīa Deus & creaturæ intelliguntur, ideo connotat respectiuè creaturas. Gab. di. 27. q. 3. ri. 1. Et diuinū uerbū (ut ait S. Bonauen. dist. 27. serm. 2. q. 4. li. 1.) est uerissimum, placentissimū, omnipotentissimū, &c. Et solus filius est uerbum in diuinis, quia omne verbū est genitum, solus filius est genitus, ergo solus filius est uerbum, ut dicit Gab. ubi supra. Et uerbū omnibus modis est filius. Et sola intellectio genita, quæ solus est filius, est uerbum. Et in fine ubi supra dicit Gab. Verbum Dei non nasci tur de omnibus cognitis scientia patris, sed nascitur de scientia patris, q̄ est una omnium cognitorum, & hæc est patris substantia. Et uerbum est purum notionale, quia conuenit soli filio Et illud uerbum factū est caro: de quo Augu. de Trinit. cap. 19. Cùm lego, uerbum caro factū est & habitabit in nobis. In uerbo intelligo uerum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium & utrumq; simul in una persona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. De quo Gerson part. 2. sermon. in die natiuitatis Domini per plura scribit, & aliās dicit. Illud uerbum patris ex tempore incarnatum non est aliquo modo compositum. Omnis enim compositio repugnat summæ simplicitati (ut dicit Gabriel dist. 6. q. 1. li. 3.) uerbum sicut quælibet persona diuina est sūmę simplex, ergo nullo modo cōposita, ut latiùs ibi phat. Et p verbū filiū Dei pater notificauit ex tempore ad extra multitudinē p̄fectionum diuinarū, quā habet ab ęterno ab intra. Et p consequēs filius Dei p quem facta sunt, & notificata oīa habet dict nomen Dei. Item p uerbū filium Dei fuerūt nō solum nobis notificatæ diuinę perfectiones essētiales in opere creationis, sed ēt mysteriū trinitatis, de quo latiùs scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. 148. Ignis, grando, &c. quę faciunt uerbum eius, &cæt. Filius autem & uerbum non sunt nomina synonyma. De quo vi de supra in dictione Filius.

VERECVNDIA potest accipi tripliciter secundum Richardum dist. 33. art. 5. q. 8. libr. 3. Vno modo pro passione, & sic nō est uirtus sed passio laudabilis, dicente Philos. 4. Ethicor. cap. 1. quod verecūdia est laudabilis: passiones autem non sunt virtutes: quia uirtus est habitus, ut dicitur 2. Ethicorum. Secvdo modo uerecūdia accipitur pro actu, & sic est actus uirtutis. Tertio modo pro habitu habilitante ad talem actum, & sic est uirtus secundum Sanctum Thom. 2. 2. quę. 144. per quam aliquis tefugit turpitudinem temperantiæ contrariam. Idem uerecundia ponitur pars temperātiæ una, & alia honestas per quam aliquis amat pulcritudinem temperantiæ. Nam inter uirtutes præcipuè temperantia uendicat sibi quē dam decorum & intemperantiæ uitia habent turpitudinem. Et secundum Anto. in summa part. 4. titu. 4. uerecundia dicitur uirtus largè accipiendo nomen uirtutis, prout omne quod est laudabile in humanis actibus uel passionibus dicitur virtus, sed propriè nō est uirtus, quia deficit a perfectione uirtutis in quantū est timor alicuius turpis, uel inquantum est timor iugloriationis secundum Philosophum 4. Ethicor. scilicet opprobriorū, paupertatis, ignobilitatis, seruitutis. Nā ex imperfectione prouenit quod quisde huiusmodi uereuundetur. Virtuosos enim talia non curat sed contemnit, q̄a indignè sibi irrogantur, sicut legitur de Apostolis Act. 5. quod ibant gaudentes à conspectu. &cæt. Verecundia secundum Paulum Cortesium lib. 3. sentent. dist. 8. est culpæ spectatrix & tenerrimus oculorum pudor qui à criminum genere infamiæ metu arceatur. Et secundum Beatū Thomam 2. 2. q. 116. ar. 2. uerecundia est timor turpitudinis exprobrabilis. Et principaliter respicit uituperiū, Sed respicit culpam consequenter & hoc dupliciter, scilicet cessando & celando Et dicitur à vereor, quod idē est quod timeo. Quid autem apud Deum, quid apud homines gratiosius quam humilis uerecūdia, &c. vt scribit Gerson trat. 10. super Magnificat. Et Ambros. lib. 2. offic. Pulchra uirtus est uerecundia & suauis gratia, quæ non solū in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonib. ne modū progrediarit loquēdi, ne q̄d indecorū sermo resonet

tuus,

tnus. Speculũ n. mentis plerũque in uer bis refulget, ipsũ uocis librat modestia, ne cuius offendat auré uox fortior. Denique in ipso cauẽdi genere prima disci plina uerecũdia. Et ut scribit Hieronym. Ingenia liberaliter educata facilius uerecũdia q̃ metus superat, & quos tormẽ ta nõ uincũt, interdũ uincit pudor Gre. sup Ezech. homel. 20. Sicut uerecũdia laudabilis é in malo, ita reprehẽsibilis é in bono. Erubescere. n. malũ sapiẽtiæ é, bonũ uero erubescere fatuitatis. Qui eru bescit mala penitẽdo q̃ fecit, ad uitæ li bertatẽ puenit. Qui uerò erubescit bo na facere, a statu rectitudinis cadit, ita que ad damnationẽ tẽdit, sicut p redẽpto rẽ dr. Qui me erubescit & meos sermo nes, &c. Et ſm Bernar. uerecũdia est so ror continentiæ, & bonum signum, ut in quit Seneca, in adolescente, &c.

VERITAS est adæquatio rei ad intellectũ ut Philos. descripserũt, de quo Gab. ser mon. 2 dominicæ Exaudi. Et ueritas dr duplicter ſm Richard di. 46. art. 2. q. 2. in fine libro quarto. Vno modo secũdũ quod consistit in quadam adæquatione rei ad intellectum, eiusmodi est ueritas intellectus. Alio modo pro uolũtate ma nifestadi se exterius in signis & operib. secundum rectum iudicium rationis, se cũdum quem modum loquitur de ueri tate Philos. 4 Ethic. ca. 13. Veritas ad si militudinem primi modi dicta in Deo, differt ſm rationem intelligendi a iusti tia, quamuis idem sint re, sed dicta ad si militudinem modi secundi in Deo per tinet ad rationem iustitiæ. Est enim uo luntas cõformandi opera sua ad iustitiæ rationem seu regula, quæ regula est ue ritas primo modo dicta Veritas primo modo dicta prior est ſm rationem intel ligendi quam misericordia, est. n. eius regula, sic non est de ueritate secũdo mo do dicta, &c. Richar. Et ueritas rei dupli citer accipitur (ut scribit Gabr. di. 14. q. tertia, artic. primo. lib. 4.) post. Alexã. parte quarta, quæstione 3. membro 1. Vno modo ut refertur ad existentiam rei. Alio modo ad efficaciã. Veritas exi stentiæ est, cùm res habet quicquid ad eius essentiam pertinet. Veritas efficien tiæ est, cùm res habet effectum suum ad quem ordinata est, quomodo homo ca rens rationis usu aut non uiuens secun dum rationem, dr nõ esse uerus homo, sed bestia ut uult Boet 4. de consol. p sa. 3. quod transformatum uicius homi nem æstimare non possis.

VERITAS ut dicit Petrus de Aliaco quæ. prima, prologi est propositio uera, nec est quid distinctum a propositione, ut ibidem patet, ostendit & probat.

VERITAS SERMONIS potest esse duplex & similiter duplex falsitas ſm Bonauen. post Alexand parte secunda, q. 129. mẽ bro 1. ſm quod sermo potest referri ad rem significatam, uel ad intentionem p ferentis. Nam referendo seu comparan do ad rem significatam, si fuerit adæqua tio rei ad signũ quod res ita se habeat, quomodo se habere significatur, dicitur sermo uerus. Si significantur non sic ha bere, quam se habeant, aut aliter se habere, quam se habeant, dicitur sermo fal sus. Comparando autem ad intentionẽ proferentis, sermo dicitur uerax aut fal lax. Verax si hoc quod uerba foris so nant, etiam mente credendo intendat. Si uerò aliud credit, sermo dicitur fal lax, etiam si uerus fuerit, ut si quis falsũ putat, quod uerum est, credens falsum asserit pro uero, fallax est illa assensio, licèt si uera, sic differunt mendacium & mentiri. De quo suo loco dicitur. Gabr. hæc distinctione 38 quæstione unica, articulo primo, libro tertio.

VERITAS THEOLOGICA é ueritas neces saria uiatori ad æternam salutem haben da, hoc est, ueritas Theologica é ueritas cuius notitia adhæsiua necessaria est ad salutem explicitè, uel implicitè habẽti usum rationis & eam apprehendenti, ut omnes ueritates in canone bibliæ cõten tæ sunt ueritates Theologicæ, & sufficit ad salutẽ ea credere implicitè, sicut om nia reuelata in genere a Deo in se lu per spiritum sanctum intento. Item omnis propositio seu ueritas formata, uel for mabilis de Deo, uel etiã de creaturis, ut referũtur ad Deum secundũ rationẽ gu bernationis, creationis, conseruationis, iustificationis, redemptionis, remunera

tionis & similia quæ considerantur in Theologia, ut passiones subiecti dicuntur veritates Theologicę Gabriel quæstione prima prologi, & Aliacensis quæstione primi, prologi artic. 2. Et aliquæ veritates sūt naturaliter notæ, ut Deus est bonus, uiuens, & sapiens. Aliæ supernaturaliter cognitæ & tantum creditæ, vt Deus est trinus & unus, Deus est incarnatus. Gabriel vbi supra.

VERITAS CATHOLICA est ueritas reuelata a Deo in se, uel suo antecedente ptinens ad religionē. Dr, ueritas reuelata a Deo, quia ueritas humano ingenio acquisita, puta p demonstrationē uel experientiā, ut talis non dr ueritas catholica, quia omnis ueritas catholica, est articulus fidei. Fides sūt non innitur euidentiæ naturali, sed diuinæ reuelationi. Dr in se, pp ueritates sacri canonis bibliæ, q omnes immediatè siue ex se scriptoribus eius sunt reuelatæ. Ipsi.n. fuere calamus scribæ, i. spiritussancti uelociter scribentis. Dr, uel in suo antecedente pp ueritates quæ ex contentis in biblia possunt deduci, uel inferri in consequentia necessaria: ut est illa, Deus est verus homo ex aia rationali & carne subsistens, q sub hac uerborū forma nō habetur in scriptura, sed ex eis pōt deduci in consequentia necessaria. Dr, ad religionē pertinens pp ueritates religionem siue pietatē non respicientes, q nō dicuntur veritates catholicæ quamuis fuerint a Deo reuelate. Pertinet sūt ad religionē quicquid ad pietatē, i. Dei cultum, aut ad finem beatitudinis cōsequēdo ordinatur. Ex quo sequit quod multæ veritates quæ in scriptura canonica non habentur, nec ex eis solis deduci possunt in cōsequētia necessaria, sūt catholicæ. Patet primū de his q ab Apostolis ad nos per succedentium relationem, uel scripturas fidelium fide dignas ad nos peuenerunt, & tamē in scriptura canonica non continentur, hæc Apostolis per spiritumsanctum reuelata (a quo docti sunt oēs ueritatem non dubitatur. Patet & de his quæ ex præmissit coassumpto aliquo uero euidentiæ, uel cerrē deduci possunt. Patet etiā tertio de his ueritatibus q alijs fidelibus a Deo reuelatæ esse sufficienter ostē duntur. Patet & quarto de his quæ ab Ecclesia uniuersali ut credenda accepta sunt; quæ supponitur in fide errare non posse, uniuersalē fidē deficere non posse oratio Christi p fide Petri (Luc. 22. & eius promissa assistentia usque in finem seculi Matth. vltim.) certam reddiderunt. Patet quinto de ueritatibus a generalibus concilijs Romanis pontificibus citò determinatis. Hæc enim omnia uel reuelata sunt, uel ex solis reuelatis sūt deducta, uel ex reuelatis & illis ueritatibus certis coassumptis, neque aliud de terminat rite concilū uel Romanus Pōtifex. Hæc Gabr. di. 23. q. 2. ar. 1. li. 4. Veritas catholica sic describit a Gers. part. 1. in declaratione q ueritates sunt credendæ de necessitate salutis. Veritas catholica (inquit) est ueritas habita per diuinā reuelationē immediatè uel mediatè, explicitè in ppria forma uerborum, vel implicitè in bona & certa cōsequentia. Et veritates catholicę (ut scribit Gabriel di. 25. q. unica, art. 3. dub. 3. li. 3.) absque omni approbatione Ecclesiæ ex natura rei sunt immutabiles & immutabiliter ueræ, ita sunt immutabiliter catholicæ reputādæ, sicut hæreses absque omni reprobatione & damnatione sunt falsæ, ita absque omni reprobatione sūt hæreses putandę, &c. De ueritatibus catholicis latiùs Gab. ubi sup.

VERITAS EST TRIPLEX vt notat Gers. par. 4. sermon. dominicæ passionis,) s. Veritas doctrinæ, Veritas uitæ, & ueritas iustitię. Hāc triplicē ueritatē Christus nobis prædicauit. Prima nos docet cognoscere uerū & falsum, & præcipit bis ut credamus uerū, falsū uerò relinquamus: Secūda, ut ueritas uitæ, bonū discernit a malo, & præcipit nobis ut imitemur bonum, & malum dimittamus. Tertia ueritas nos docet facere unicuiq; iustitiam, cuilibet reddendo quod suū est. Et hęc iustitiæ veritas præcipit nobis vt patienter feramus mala, & tribulationes, quæ nobis Deus mittit secundū nostra demerita. Hi qui non imitantur aut non credunt has tres ueritates, sūt mala

ledicti

ledicti per os Esaiæ Prophetæ. Esa. 5. Væ qui dicitis malum bonum: & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: & ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. De quo amplius uidere potes apud Gersonem ubi supra.

VERVM CONTINGENTER & uerũ determinatè differunt. Nam determinatè uerum est, quod est uerum, sic quod nõ est falsum, est tamen contingenter uerum, quia potest esse falsum, & nunquam fuit se uerum. Gabr. distinct. 38. quæstione unica, artic. 1. dub. 1.

VERITAS DEI erga nos cõsistit in seruando promissa & non fallendo in reuelatis in lege (ut scribit Iacobus de Valetia super illud Psa. 142. In ueritate tua exaudi me in tua iustitia.) Et tota eius iustitia cõsistit in seruãdo ueritatẽ promissis & reuelatis in lege, & tribuẽdo unicuique qđ suũ est, scilicet remunerãdo bona & puniẽdo mala. Et sic patet qualiter iustitia diuina includit ueritatẽ in promissis & reuelatis, qa quasi iniustus reputaretur deus nisi impleret promissa & reuelata in lege & Prophetis. Et ió in sacra scriptura sæpè per ueritatem intelligitur diuina iustitia.

VERMIS (ut scribit Bruliser distinctio. 50. articulo ultimo, libro quarto,) dicitur tripliciter. Primo mõ dicitur quasi ueritas missa. Isto modo filius dei qui missus est a patre in mundum pro salute generis humani, dicitur uermis, secundum illud Psalm. 21. Ego sum uermis & non homo. Augustinus. Vermia, id est ueritas missa & non homo, quia non tum conceptus ex semine uiri & mulieris sicut cæteri homines. Alio modo dicitur uermis animal. Et sic uermes dicuntur quædam animalia parua super costas suas ambulantia, & si habeant pedes, sunt ualde parui, sicut pediculi & cæteri uermes generati ex corruptione, siue sint in terra siue in aqua, & isto modo etiam serpentes dicuntur uermes. Tertio modo dicitur uermis a rodẽdo, quia corrodit & remordet, & sic uermis spiritualis, scilicet synderesis dicitur uerbis, & capitur uermis ibi Metaphoricè, & est quædam tristitia & cõtinuus remorsus conscientiæ, q̃ oritur ex putrefactione peccati & cõcursu duorum mouentium, s. uoluntatis naturalis, & uoluntatis liberæ sibijnuicẽ obuiantium & sibijnuicem resistentiũ. Vnde triplex tristitia est in damnatis. Prima est carentia beatitudinis. Secũda erit de igne affligente eos. Tertia tristitia est uermis, & pũtũ dicitur putrefactũ & putridum, quãdo homo moritur in illo. Sic patet quod uermis spiritualis est in damnatis, de quo & uide in dictione POENA VERMIS. Et uermis ille in damnatis iusto dei iudicio est inuariabilis, mali. n. simul omnia peccata memorantur, ut de omnibus continuè torqueantur. Erit itaque uermis iste inuariabilis, ita qđ cõtinuè mordebit, nec minuitur, nec augmẽtabitur, qa ita intẽsiuè mordebit in una hora sicut & in alia, ut in fine dicit qđ uermis iste intẽsius erit in aliquibus ẽm quod aliqui plura peccata commiserũt, in aliis autem minus intense mordebit secundum quod minus peccauerunt.

VESTIGIVM propriè est impressio pedis, id est signum quod a pede relinquitur. Dictum quod ueluti indumentum sit pedis. Hinc perueſtigo atq; inueſtigo quæ significant quærendo inuenio. Et secundum beatum Thom. in primo scripto distinctione 3. articulo secũdo, & in 1. parte quæst. 95. ar. 7. Vestigiũ est impressio derelicta extrãsitu alicuius superuacuũ, uel plenum imperfectè repræsentans, & ideo imperfectè, quia uestigium repræsentat aliquid confuse & sub ratione speciei, imago perfectè quia sub ratione indiuidui, sicut per uestigium distinguitur equus a boue, & cognoscitur quod transiens est equus non bos. Non autem distinguitur hic equus ab alio, sed imago distinguit sub ratione indiuidui, quia imago Ludouici non repræsentat Cæsarem.

VESTIGIVM in creaturis tripliciter capitur, ut scribit post Aliacensem q. 4. lib. 1 Et Occam Gab. quæst. 9. dist. 3. li. 1. Vno mõ largè, & sic est effectus derelictus ex aliqua causa, rememoratiuus ipsius ducens ex communi lege in adhæsionẽ alicuius propositionis contingentis enunciatiæ esse fuisse uel alicuius talis de ipsa causa. Hoc modo fumus uel adustio derelicta ex igne dicit uestigium ignis. Et

odor aliquãdo derelictus ex aĩali trãseũte dr uestigium. Vnde canis habet excellentem olfactionem, quia insequitur leporem. Nam omnis bestia siluestris relinquit post se odorem, qui est uestigiũ eius. Secũdo modo capitur uestigiũ magis strictè pro impressione alicuius in aliquod sibi cedens, remanens in sui absentia ducens, &c. Hoc modo in cera relinquitur sigilli uestigiũ. Et in luto quo sus totus se uoluerat uestigium porci. Dr tamen impressio sigilli in cera, etiã imago licèt non propriissimè capiendo imaginẽ. Tertio mõ capitur strictissimè & propriè uestigiũ. Sic est impressio partis alicuius totius in aliqd sibi cedẽs remanens in absentia eius rememoratiuũ eius, &c. ut supra. Differũt aũt imago & uestigium (ut scribit Gab. ubi supra) de quo uideatur & in dictione IMAGO, & supra tactũ est paulò ante. Et remotiores similitudines creaturæ ad Deũ dr uestigium, propinquiores verò imago.

VESTIGIVM sic notificatur. Et similitudo dei im pfecta reperta in creatura nata ducere in cognitionẽ recordatiuam a propriatorum uel alicuius proprii, sed non propriorum trium personarum. Et oẽ ducens in notitiam Dei uel est imago uel uestigium. Possumus autẽ (ut scribit Gab. li. 1. di. 3. q. 9.) in creatura considerare quædam quibus ducimur in notitiã rememoratiuã appropriatorũ diuinorum. In perfectioribus uerò creaturis possumus cõsiderare aliqua quibus possumus duci in notitiã rememoratiuam propriorũ, id est aliqua distincta, quorũ unum producit non producitur. Aliud ab illo non producitur: et tum ab utroque, ut mẽs, notitia, amor, quę quia sũt simul in eodẽ, habent aliquã consubstãtialitatem. Et ita dicunt in memoriam propriorum, id est patris nõ producti, filij a solo patre geniti, & spiritus sancti procedentis ab utroq; qui sunt uerè cõsubstantiales, quia una eadẽq; essentia. Primũ in creatura dicitur uestigiũ. Secũdũ imago, q̃ tunc magis propriè dicitur imago, quado ea quæ in ea considerantur, habẽt ordinem ad diuina, ita qd pro ea creatura potest capere Deum intellígendo & amãdo. Et sic ꝓpriè nõ inuenitur nisi i creatura rõnali & eius parte q̃ capax est æternorũ. Quælibet igit creatura põt esse uestigiũ trinitatis. Verbi gra habẽs in se conceptũ pulchritudinis abstractũ a specie siue pulchritudine creaturæ (quę est appropriatum diuinæ personę) dũ occurrit pulchra creatura icipit intellectus cogitare de pulchritudine diuina. Sed proprie loquẽdo, nulla creatura est uestigiũ trinitatis, sed solum impropriè metaphoricè aut transsumptiuè, q̃a cõuenit cũ uestigio corporali in multis (ut satis bñ declarat Gab. ubi supra.) Nã sicut uestigiũ corporale est aliqualis similitudo, & nõ oĩmoda uestigiari, ita creatura respectu Dei. Et sicut uestigiũ corporale tũc est ab eo cuius est uestigium, ita creatura cãta est a deo. Vide latiùs Gab ar. 2. ubi supra, & ar. 3. notat in q̃bus proprietatib. q̃ sunt in creatura consistit ratio uestigii, &c.

VESTIGIVM DEI in sacra scriptura tripliciter accipit ut notat Pelbartus post doctorẽ suũ Gud. Scoti imitatorem & Scotorellum. Aliquãdo enim accipitur pro prouidentia occulta Dei, sicut cùm dr Ioan. 21. Forsitan uestigia dei comprehendes, id est occulta dei iudicia non poteris comprehendere tu homo. Secũdo modo uestigium capitur pro opere Christi in mundo uel pro exemplis eius sãctæ uitę, iuxta illud Iob: Vestigia eius secutus est pes meus. Vnde 1. Petr. 2. dicitur. Christus passus est pro nobis, uobis relinquẽs exemplum ut sequamini uestigia eius. Tertio modo accipitur ꝓ radio creaturæ, qui nos ducit in cognitionem creatoris, sicut. n. uestigium ducit nos in cognitionẽ aliquam illius cuius est ẽm partem, & in quadam elongatione, id est remota cognitione, sicut uestigium equi, ita omnis creatura dicitur uestigium, quia ducit nos in cognitionẽ dei ipsius tanquam effectus in cognitionem causę, quasi secundum partem inferiorẽm ẽm esse, scilicet: Homo autem tanquam imago Dei de propinquo repræsẽtat, & cognoscere facit Trinitatẽ. Hęc Pelbartus post Scotorellũ de quo Gerson tractat. 7. super cantico Mariæ. Consilii

fistit inquit in re qualibet quantumcũque modicum habeat entitatis, & in accidentibus & in materia prima uestigiũ Trinitatis &c.

VESTIS uestimentum a uestio dr. Vestẽ iuris consulti diffiniũt esse quicquid induendi, præcingẽdi, amiciẽdi, inseruiendi tegendi, accubandi gratia paratum est. Vestes, quibus utitur in Missa sacerdos quid significent ostendit Rich. di. 13. ar. 4. q 4. li. 4. Amictus in capite repsentat diuinitatẽ amictã humanitatẽ. Caput. n. Christi, Deus est. Alba nouitatẽ uitæ significat, quã Christus habuit, & docuit, & tribuit in Baptismo. Zona Christi iustitiã, iuxta illud Esa. 11. Erit iustitia cingulũ lumborum eius. Manipulus positus in læua significat, quod Christus in uia brauiũ obtinebat, per manipulum. n. brauium designatur, iuxta illud Ps. Venient cũ exultatione portantes manipulos suos. Per lęuã uita præsens intelligitur. Stolla quæ collo sacerdotis incũbit obedientiam significat, quã Christus p pter salutẽ humani generis subijt, factus obediens usque ad mortem. Casula quæ aliis uestimẽtis supponitur, Christi charitatẽ significat, quæ omnes alias uirtutes excellit. Vel aliter, ut scribit Gabr. lect. 11. canonis. Amictus quo caput tegit sacerdotis, uelamen significat, qđ p fidi Iudæi in domo Caiphæ Christi faciem uelabant, percutiẽtes, & illudẽtes, & dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Matt. 26. Alba uestem ludricã & albã, qua uelut stultus ab Herode illusus remissus est ad Pilatum, Luc. 23. Planeta siue casula uestẽ purpureã repræsentat, qui in Pilati prætorio post flagellationem a militibus irrisus, cõtumeliose salutatus ac percussus inimicis suis est ostẽsus, dicente Pilato: Ecce homo. Ioan. 19. Zona, manipulus, stola, tria ligamina quibus in captione, in flagellatione, i crucis baiulatioue Dominus ligatus legitur. Amplius legitur de his uestimentis Gabr. in cano. lec. 11. & 12. quid significẽt tropologicẽ, & qd significent allegoricẽ, qui pulchra & nota & plura de his uestimẽtis scribit.

VIA est locus per quem habere iter omnibus licet. Aliquando accipitur pro ipso itinere, hoc est actu ambulandi. Interdum pro ratione. Virgilius.

Inuoni germana uiam.

Via autem ad cęlum est uia mandatorũ quã Propheta nõ modo iussse, uerũ etiã cucurrisse gratulabatur, dicẽs: Viam mãdatorũ tuorũ cucurri, conformiter ad sequens iussum Christi: Si uis ad uitã ingredi, serua mãdata Mat. 19. Ab hac uia quisquis aberrauerit duce abiecto p abrupta uitiorũ, per lubrica, per petrosa, per tenebrosa, in inuia, & nõ in uia laxatur, impingitur in barathri præceps, ad ad ultimũ dejcitur ab ista domo quã lõgissimè raptus: de qua pcipit Christus dicens: Vade in domũ tuã. De hac uia legito Gers. par 2. in sermone quodã Dominicæ 19. post Penteco. in collatione eiusdẽ. Et lectione 2. super Marcũ. De hac uia Dñi Isaias ait: Hęc est uia Dñi, ambulate in ea: nõ declinantes ad dexterã per indiscretũ feruorẽ, neq; ad sinistrã per remissum torporem. Hęc (ut ait idẽ Gers lect. 2. ubi sup.) mundus uiam suam: & hæc est lapidosa, & undique spinis, uepribus, urticisq; curarum mordacium & solicitudinũ animas nostras suis aculeis lacerantium atque dissipantium respersa, quanquã aurea a quibusdam, argenteaq; uideatur. Habet & caro uia suam, & hæc herbosa, iocundaq; nitet introeũtibus eã, sed latet anguis in herbis: anguis scilicet dolorosæ pœnitudinis, anxietatis, sed & lutosa colluuione tota intus respergitur. Habet dęmõ uiã suã, quę est tenebræ, & lubricũ & præruptis circumquaque cautibus pompaticorum statuum uallata, ubi superbi tolluntur in altum, ut lapsu grauiori ruãt. Et Propheta: Allisisti eos dum alleuarẽtur. Habet autem Dominus uiam suam, hæc est mũda, decẽs & pulchra. Prou 3. Viæ eius, uiæ pulchrę. Et Isa. 35. Erit ibi semita & uia sãcta, & nõ trãsibit pollutus per eã. Et in Ps. Ambulas in uia immaculata hic mihi ministrabat. Et etiã uia ista, uia æquitatis & iustitiæ, quã Sapiens expostulabat. Eccles. 17. Da nobis Dñe, uiam iustitiæ. Et ne ab ea diuertemus, monebat Propheta: Apprehendite

disciplinã ne pereatis de uia iusta. Et p̃terrea uiã ueritatis elegi iudicia tua non sũ oblitus. Hæc est uia mãdatorũ, quam Propheta (ut supra dictũ est) cucurri ille dicit; cùm ait uia mandatorũ cucurri. Et bene ait cucurri Nã nó est pigritandũ cùm dies sit parua, & dicta magna, ne sit infra Paradisũ mansio secura. Est & uiæ humilitatis, magnanimitatis & frugalitatis. Est & uia impiorũ, q̃ dr̃ uia peccatorũ. De quo Psalm. Beatus uir q. non abiit in cõsilio impiorum, & in uia peccatorũ nó stetit, &c. De quo latiùs Gerson ubi supra. Et dr̃ uia iniquitatis. Et illa est duplex in homine, ut scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. 138. Et uide si uia iniquitatis in me est. Vna dr̃ in anima, q̃ dr̃ culpa peccati, altera dr̃ in carne, quæ dr̃ in concupiscentia, & fomes peccatis inflicta in nobis ex peccato primi parentis, q̃ concupiscẽtia dr̃ dupliciter uia iniquitatis. Vno modo, quia est uestigiũ, quasi impressum, & relictum ex peccato primi parentis. Alio modo dicitur uia iniquitatis, inquãtum tendit in culpam formaliter in anima existentem, ut latiùs declarat Episcopus ibidem, &c.

VIATOR secundum Sanctum Thomã in 3. parte quæ. 15. dicitur ex eo quod tendit ad beatitudinem. Comprehensor autem dicitur ex hoc, quod iam beatitudinem obtinet, secundum illud 1. Cor. 9. Sic currite ut comprehendatis. Christus autem fuit uiator & comprehensor ante passionem, nam secundum mentem plene uidebat Deũ. Corpus uerò erat mortale & passibile. ergo. Vnde Gabr. di. 1 & q. unica, art. 1. li. 3. ait: Christus in carne mortali fuit uerus cõprehẽsor & uiator. Verus comprehensor, quia uerè beatus, nã intuitiue & clarè, facie ad faciẽ ma eius uidit diuinã essentiã perfectissimè. Etiam ea fruebatur non spe, sed in re. In his aũt duobus actibus constitit essẽ tialis beatitudo. Est ẽt uerus uiator quãtum ad uirtutes & potentias inferiores: & quantum ad corpus, quia quantũ ad illa non fuit in termino perfectionis. Expectabat enim quantũ ad illa perfici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis quo ad corpus: & passibilis, quo ad animam, à quibus transiturus erat ad perfectam eorum gloriam

VIATOR secundũ Camerac q. 5. prologi, seu creatura uiatrix est rationalis natura, q̃ nec est beata, nec damnata: & secũdum eum Christus nunquã fuit uiator, quia ipse ab instanti suæ conceptionis, secundum naturam humanam fuit beatus. Et Paulus in raptu, secundum eundẽ, fuit uiator: quia licèt tunc uideret arcana Dei, tamen per illam uisionẽ non fuit beatus: stat enim aliquem esse uiatorem, & tñ ipsum habere notitiam intuitiuam Dei. Patet de Paulo secũdũ Aug. in q. ad Orosium, & similiter sup. Gene. ad literam. Anima Pauli in raptu clarè, & sicuti est diuinam essentiã uidit. Hæc Aliacen. Vnde patet contra Occã, quod intellectus uiatoris nó bene describit, q̃d est ille, qui non habet notitiã intuitiuam deitatis, sibi possibilem de potentia ordinata. Per primũ intellectus excluditur, q. habet notitiam intuitiuam Dei per fm intellectus damnati cui de potentia ordinata non est possibilis illa notitia, de quo uidero Gabr. latiùs q. 1. plo. ar. 1. unde uiator, fm eum, est quisque q. neq; beatus est, neq; finaliter dãnatus. Vel qui nó est in termino ad quẽ tẽdit: sunt autẽ duo termino rationalis creaturæ, s. beatitudo finalis & miseria finalis, & datur diffinitio de puro, qui nó est simul comprehensor propter Christum, qui fuit uiator & comprehensor, vide latiùs Gab. ubi supra, & an in raptu Paulus fuerit uiator. Si dicitur uiator, q. non habet notitiam intuitiuam deitatis permanenter sibi possibilem de potentia Dei ordinata, tunc Paulus fuit in raptu uiator. Gabr. Malè ergo notat Cardinal. Occa, de intellectu uiatoris, &c. Notitia autem Dei intuitiua beatificat, ut uult Occam. Alii sic describunt (ut Bruliser distinct. 1. quæst. lib. 4.) Viator purus dicitur, qui non habet præmium beatificum sibi possibile de lege cõmuni, & est in statu merendi & demerẽdi: aut potest esse de lege communi, p̃ hoc quod dicitur, qui non habet præmium, excluduntur beati in patria. Per hoc q̃d dicitur,

dicitur, sibi possibile, &c. excludũtur dĩ nati, tanquam in termino. Per hoc quod dĩ, in statu merendi, &c. excludũtur existentes in Purgatorio Per hoc quod dĩ, aut potest esse, &cæt. excluduntur furiosi, & paruuli, & hmói. carentes usu rationis: tales.n. cùm nó possint uti rõne, nec per consequés mereri uel demereri possunt. Sumus autem uiatores Quãdiu.n. sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. secundæ Corinthiorũ quinto. Sũt autem tres gradus uiatorũ in Ecclesia militante (ut scribit Iacobus de Valẽtia super illud Psalm. 118 In quo corrigit adolescentior uiam suam) nam quidam dicuntur incipientes: puta, illi qui continuè certant, & pugnant contra uitia in principio suæ cõuersionis & pœnitentiæ. Secũdus gradus est ipsorum proficientiũ, qui peracta pœnitentia, ita proficiunt in bonis operibus erga Deum & proximum Tertius est gradus perfectorum: puta, illorũ qui totaliter mundũ reliquerunt, & separati a populis, uiuunt in sola uita cõtemplatiua: sicut Anachoritę & ueri religiosi in eremo uiuentes. De hac re uide & in dictione STATVS.

VIDERE propriè importat actum quo sensus usus cognitiuè tendit in obiectum uisibile, secundum usum scripturæ accipitur pro quolibet actu cognoscendi: & præsertim pro cognitione certa & intuitiua. Sic dicitur Exod. 20. Videbat populus uoces. Hęc Gabriel dist. 23. quæst. 1. lib. 2. Hinc Gerson de mystica Theologia & eius elucidatione, & tract. de oculo, & de uerbo & hymno gloriæ: uult quod uidere & intueri pertineat ad omnes sensus.

VIDERI dicitur aliquid oculo corporali quadrupliciter (ut notat Gabriel dis. 10. quæst. unica, art. 3. dub. 1. lib. 4.) Vno modo per se quod non per aliud uisibile a se distinctum uidetur, quo remoto non uideretur, sicut tantum lux & color uidentur. Secundo mó per accidens, quod accidenti per se uisibili subiectatur, sic corpus coloratum uel lucidum uidetur. Tertio modo propter specialem cõiunctionem cum uiso altero primorũ duorum modorum. Sic Deus uisus est in terris uisa Christi humanitas cui ipsa diuinitas speciali unione, scilicet hypostatica est unita Quarto modo propter specialem ordinẽ ipsius ad uisum per se, ut contenti ad continens, uel annixi aut adhærentis non inhærentis, hoc enim pertinet ad secundum modum. Et isto quarto modo corpus Christi uidetur oculo corporali, sicut contentum in continente, & non alias tribus: modis: nec dubium est quin fidelis uidens hostiam consecratam uideat Christum oculo fidei, quod nihil aliud est nisi credere quod sub u ris speciebus continetur realiter Christus:, de quo latiùs Gab. ubi supra, & lectione 45. canoni Et cùm dicitur: Video corpus Christi. uel tango corpus Christi. Et (ut uulgò dicit) hodie uidi corpus Christi: istæ propositiones non sunt ueræ (ut scribit Dominus Cardinalis Cameracensis quæstione quinta, artic. 3. in fine libri quarti,) nisi ad istum sensum: uideo & tãgo species, sub quibus est forma Christi. Plura Gabriel in canone ubi supra.

VIDERE deum tripliciter dicimur (ut scriptis nobis reliquit sanctus Bonauentura distinctione 10. articulo 3. quæstione 2. libro secundo,) scilicet uisione corporali, imaginaria & intellectuali. In uisione intellectuali uidetur Deus in seipso lucés. Visione autem imaginaria & corporali uidetur deus in subiecta creatura apparés. Sic etiam tripliciter dicimur audire, aut per aliquod signum exterioribus auribus oblatum, sicut pluries auditum fuit & in ueteri & in nouo testamento, aut per aliquod signum in interiori sensu, uel in interiori imagine formatum, aut per aliquod inspirationis uerbũ nostris mentibus instillatum. Et sicut tripliciter auditur, ita etiam tripliciter dicitur loqui, ém quod in nobis triplicem excitat auditum. Sicut enim sensum nostrum ad suũ ipsius apprehensionem excitat mediante signo sensibili, in quo apparet Angelus ex persona Dei, uel Deus apparet ex ministerio Angeli, mentẽ autem nostram per sẽmetipsum informat, ut ipsum uideat & cognoscat. Sic in locutione intelligendum est. Nam locutio illa qua Deus loquitur per signum sensi-

bile, siue exterius siue interius, aut sæpe r aut frequēter fit p Angelū, sicut dicit Gregorius in Moral. Aut. n. Cū loquitur Deus nobis p Angelum, aliquando vocē suā rebus iudicat, aliqñ imaginib. oculis cordis ostensis, aliqñ imaginib. antecorporeos oculos ex aere assumptis, aliqñ substantiis cœlestibus, aliqñ terrenis, aliquando simul cœlestibus & terrenis, & de omnibus exēplificat. Locutio autem quæ Deus inspirat aliquid cordibus nostris, & si fieri possit p Angelum excitantem ab inferiori, sicut dicit Gregorius, quod nunquam Deus humanis cordibus ita per Angelum loquitur, ut ipse mentis obtutibus præsentetur: sit tamen principaliter ab ipso Deo. Primus igitur & secūdus modus loquēdi & Angeli & Dei, sed Dei tanquam imperantis, Angeli uerò tanquam exequētis referatur ad personā imperantis Hoc autem potest esse dupliciter, uel cùm Angelus loquitur in persona Dei: sicut cùm formauit illam uocem Lucæ tertio: Hic est filius meus dilectus, siue locutus est ad Moysem Exodi tertio: uel cùm loquitur vt nuncius Dei, perferens illud uerbum quasi à Deo, per quem etiam modū dicitur Dominus loqui per Prophetas. Tertius uerò modus loquēdi est p priuilegium ipsius Dei: & ideo nō potest esse cadē locutio Dei & Angeli, sm illum modum. Et ut idē dicit Bonauen. di. 14. quæstione tertia, libro tertio, Verè, & catholicè dicēdū est, quod aia Christi beatissima, & aliæ beatæ animæ uident ipsum luminis fontem in quo reficiuntur, quiescūt, delectātur, & quodammodo a claritate illius luminis absorbentur, ut Deus abeis undique conspiciatur & uideatur, etiam in ipsis, hoc potissimè uerum est in aia Christi, sed auctoritates, quæ cōtrarium sonare uidentur, quinque modis habent exponi, quæ uidentur dicere Deum in sua substantia non posse uideri primo modo, sic non potest uideri uiribus nostris, potest tamē munere Dei. Vnde super illud primæ Timoth. 6. Lucem habitat inaccessibilem. Glos. Inaccessibilis est uiribus nostris, accessibilis est uiribus nostris, accessibilis muneribus suis. Secundo sic non potest uideri substantia, scilicet in uia. Vnde super illud primæ Timoth. sexto: Quem nullus hominum uidere potest. Gloss. poterit aūt aliquando. Et sic illud Exodi 33. Non uidebit me homo & uiuet. Tertio modo sic non pōt substantia uideri, id est plenè comprehendi. Vnde super illud Iob vndecimo: Forsitan uestigia Dei cōprehendens. Gloss. eius essentia a nullo plenè uidebitur, scilicet circumscribendo. Quarto modo sic non potest uideri substantia, id est ratio substantiæ. Vnde Romanorum primo: Quod notum est dei. Gloss. Ratio substantiæ eius latet oēm creaturam, & hoc modo potest dici sibi soli nota esse. Quinto mō sic nemo dei substantiam nouit uel aliquid tale, quia non facit nosse. Matt. 24. De die aūt illa & hora nemo nouit, neq; Angelus, &c. sicut fouea cęca dicitur, quia non manifestat quod habet in se. Et sic dicit Chrysostomus, quod Angeli non uident quid sit Deus. Hæc sanctus Bonauentura distin. 14. quæstione tertia, libro tertio.

VIDERE DEI, & Deus dū uidere peccata nostra, quando imputat ea ad pœnam, ut scribit Gab. distin. 14. q. 1. lib. quarto. Non uidere uel tegere peccata, est non imputare. Auertere autem faciem a peccatis, est ea ad pœnā non seruare (ut scribit beatus Augustinus super Psalm. 31. Beati quorū, &c. Et ita dicit peccata abeo tecta, non ut non uideat, sed ut nolit animaduertere. Idem autem est tegere peccata & remittere peccata, &c. De quo amplius Gabriel ubi supra.

VIDVA propriè ex significatione uocabuli dicitur quælibet mulier sine uiro, etiam si nunquam uirum habuisset, quasi sine ductate secundum etymologiam. Et modò accipitur pro ea quę uiro quem habuit est priuata, quasi idua, id est diuisa. Iduare enim Ethrusca lingua diuidere est. Hinc uiduare idem est quod priuare: Regula uiduarum est secūdum Gersonem tract. de modo uiuendi omnium fidelium, ut continentiam diligant, & in uestibus humiliter se habeant, & orationibus libenter insistant, homines suf-

ctos in hospitio suo nó recipiant, de consilio proborum se gubernent & uiuant, sanctam Annam & Elizabet uiduas cogitent, familiam castam habeant, parum per uicos currant.

VINDICARE nihil aliud est (ut scribit Brulifer dist. 14. quæst. 1. lib. 4.) q̃ uelle punire, uel uelle pœnam infligere alicui pro peccato. Exéplum: ut Deus uindicat peccata, quia infert pœnã pro peccatis. Vel uindicare est ulcisci, & est compositum a uim, & dico. Vnde uindex, ultor iniuriæ, & uindicatio ipse actus ultionis, & vindicta iniuriæ, cõtumeliçve illatæ punitio. Et uindicatio secundum Ciceronẽ in Rhetor. est per quam uis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturũ est defendendo, aut ulciscẽdo propulsatur Cuius cõtrariũ est abiectio, suiq; contemptio. Et secũdum beatũ Thomã secundæ secũdę quæst. 80. ar. 2. est uirtus specialis uindicatio, qa ad hoc natura inclinat & cõsistit in medio duorũ uitiorũ, s. crudelitatis & remissionis secundum defectum

VINEA locus uitibus consitus. Quandoq; pro Ecclesia accipitur, ut legitur in Euãgelio Dominicæ Septuagesimæ. Et si plures uineas mystica scriptura loquitur, duæ tamen sunt præcipuè, scilicet unica mentis humanę. de qua Canticorum 8. Vinea mea coram me est. Et uinea sacræ scripturæ, de qua ad litteram Eccles. 24. Ego quasi uitis fructificaui. Et neutra sine alia feliciter excolr pñt, ut uult Gerson part. 2. sermone Dominicæ Septuagesimę. De quo plura legito ibidẽ. Et uinea spiritualis, ut idem dicit par. 4. sermone Dominicæ Septuagesimæ est conscientia hominis.

VINVM aliqui dictum uolunt a ui, quod uim inferat menti. Alii uerò uolũt Græcum esse, & ab οἶνος, quod est puto: quoniã qui copiosius bibunt, multa quę non sunt imaginantur. A uino fit uinolẽtus, hoc est ebriosus, uino se ingurgitãs: & uinosus eiusdem significationis.

VINVM est duplex (ut scribit Brulifer distinct. 11. quæst. 7 lib. 4.) Quoddam naturale, & est ille liquor pretiosus qui naſcitur ex uinea, & ab ipso uitę distillat ad usum hominis. Aliud est uinum spirituale. Et istud est quadruplex. Quoddã est uinum spirituale bonum & delectabile, ut est uinum gratiæ Spiritus sancti, & est uinum scientiæ, Cantico. 5. Bibi uinum meum cum lacte meo. Bibi uinum, id est gratiam Dei cum lacte, id est cum scientia. Secundum uinum est summum & delectabile, & est uinũ ęternæ gloriæ, quæ est ipsemet Deus. Psalm Inebriabũtur ab ubertate domus tuæ, & uinũ lætificat cor hominis. Tertium uinum est uinum uanum & delectabile, & est uinum delectationis humanæ & luxurię. ad Ephes. 5. Nolite inebriari uino in quo est luxuria. Quartum uinum est durum, & execrabile: & est pœna ęterna. Psal. Fæx eius non est exinanita, bibẽt omnes peccatores terræ. Brulifer. Vinum spirituale ac Theologicum intelligimus prorsus optimum, iocundissimum & sanatiuũ. Hoc est uinum sacræ scripturæ: ad quod inuitat Sapientia: Venite, inquit, comedite panem & bibite uinum. Huius uinũ fortitudinem ex effectibus suis, quos decem esse dicit Gerson par. 1. sermone facto Conſhãtię in die sancti Ãntonij, quĩ incipit: Nuptię factæ sunt, &c. Est & uinum uitale dominitr sanguinis. De quo in figura Genesis 14. dicitur: Melchisedech obtulit panem & uinum. Est & uinum scientię secularis. Cantic. 1. Meliora sunt ubera tua uino, id est doctrina Philosophica. De uino spirituali intelligentiæ salutaris dicitur Cãticorum 8. Dabo tibi potum ex uino cõdito, & mustum malorum Granatorum meorum. Vinum condimus, dum spiritualem intelligentiam ipsi literali coniungimus. Est & uinum medicinale pœnitentiæ salutaris. Psalm. Potasti nos uino compunctionis, scilicet uerę pœnitentiæ. Est & uinum carnale affluentiæ temporalis Ioelis 1. Væ uobis qui bibitis uinum in dulcedine, quia peribit ab ore uestro. Est uinum letale ęternæ damnationis. De quo Deuteronom. 32. Fel draconum uinum eorũ, & hoc de hæreticorum doctrina accipitur. Est & uinum culpabile superfluę potionis. Prouer. 23. Ne intuearis uinũ cũ flaueſcit, & splẽdet in uitro

color

color eius: ingreditur blandè, ſ. immoderatè potum, ſed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus uenena diffundet, ſcilicet uitiorem granum luxurię & infirmitatum corporalium. Et ut dicunt Medici, ex multi uini potatione graues paſſiones frigidę accidunt, ut ſubita mors, apoplexia, ſpaſmus, epilẽtia, obſtupefactio, & ſimilia. Hieronymus ad Euſtochium: Sponſa Chriſti fugiat uinum pro ueneno: nam luxurioſa res eſt uinum. Prouerbiorum 20. Et patet de Loth. De quo uideto Gerſonem copioſe ſermone Septuageſimæ. Et plura quoq; nocumẽta ſcripſimus ex Medicis uini immoderatè ſumpti alias. Sed moderatè ſumptũ charitati aſſimilatur, ut ſcribit frater Pelbart. lib. 2. Roſarii, in dictione VINVM. §. 4. propter eius bonas proprietates. Nã cor hois lætificat, audaces reddit, fortificat, obliuionem facit. Sic charitas exhilarat cõſcientiã, & audaces ac fortes facit in bello ſpirituali contra diaboli tentamenta, obliuiſci facit tranſitoria ſpe cœleſtium & amore, &c.

VINACEA ſunt grana uuæ iam preſſæ. Et eſt plurale ſubſtantiuum, adiectiuum ui naceus, a, um. Vñ acinus, uinaceus, &c. Et per uinacea uuarum intelliguntur dęmones, qui creati ſunt in magna pinguedine ſpiritusſancti. Sed per ſuperbiam arefacti de cœlo ceciderunt. Pinguedo autem ſpiritusſancti, gratia eſt ſpiritusſancti. Vnde Oſee 3. Dilexerunt uinacea uuarum: ut refert Gab. di. 4. quæſt. unica, lib. 2. & Hiero. ſuper Oſeam.

VIOLENTVM vno modo opponitur naturali. 2. Phiſic. Alio modo opponitur uoluntario. 3. Ethic. Primo modo uiolentũ eſt quod fit contra naturalẽ inclinationem rei: ut motus grauis ſurſum: Secundo modo uiolentum eſt, quod eſt inuoluntarium. Gab. diſt. 16. quæſt. unica, li. 3. Accipiẽdo uiolentum primo modo, paſſio Chriſti fuit violẽta animæ, ut naturaliter inclinatur ad perficiẽdum corpus: fuit & contra inclinationem naturalem corporis, ut naturaliter habet perfici ab anima. Accipiẽdo autem uiolentum ſecundo modo pro inuolũtario, paſſio fuit uolita, & tamen euenit: fuit uiolenta, ſed ut accepta a uoluntate & uolita, ſi non fuit uiolenta. Gabr. diſt. 16. q. unica, art. 3. dubio 2. & di. precedenti. Sic Martyres, licèt violẽter occiſi ſunt, meruerunt tamen acceptando pœnam propter Dei honorẽ: ita & Chriſtus meruit acceptando uoluntariè paſſionẽ propter bonum ex ipſa conſequens, Et quia fuit placita deo, licèt tertio modo fuit violẽta, Gab.

VIOLENTVM eſt duplex. Vnũ ſimpliciter, alterũ mixtum. Violentum ſimpliciter ſm Philoſophum 3. Ethic quando aliqs cogitur abſolutè, utputa, quando trahit uel pellitur alicubi contra oẽm uoluntatem ſuam. Violentum mixtum eſt illud, quod quamuis ſecundum ſe non placeat homini, tamẽ in ipſum conſentit, ne eueniat ei maius malum, ut homo proiicit merces i mare, ne totaliter patiatur naufragiũ. Et iſtam eandem diſtinctionẽ intendunt Theologię Doctores circa diſt. 29. libro quarto, ſentent. cùm dicunt, quod duplex eſt coactũ ſeu coactionęquedam abſoluta & quædam conditionata. Quod. n. Philoſophus appellat uiolentũ ſimpliciter, hoc iſti appellant coactionẽ abſolutã, & quod ipſe appellat uiolentũ mixtum, eò quod aliquid ſit ibi de uoluntario, & aliquid de inuoluntario, hoc iſti appellant coactionem conditionatã, eò q; homo non conſentiat in hmói factũ, niſi ſub illa conditione, ut poſſit euitare maius malum. Et quia ſm Iuriſcõſultos metus eſt mentis trepidatio ratione inſtantis, uel futuri periculi apparet: quod idem intelligunt Iuriſconſulti per metũ quod Theologi per coactionem cõditionatam. Thom. Argen. & cæteri Doct. diſt. 29. libro 4. ſententiarum.

VIR (ut ſcribit Bruliſer diſtin. 16. quæſt. 3. li. 2. capitur multis modis. Primo modo dicitur uir ætate. Vnde 1. Corint 13. dicitur: Cùm factus ſum uir euacuaui ea, q̃ ſunt paruuli, &c. Secundo, ut diſtinguitur contra ſexum femineum. Tertio modo pro marito. Quarto modo pro quocunque homine uirtuoſo ſiue ſit maſculus ſiue fęmina. Pſalm. Beatus uir qui nõ abijt. Quinto modo metaphorice, ut ſic dicit ſuperiorem partem rationis. 1. Corinth. 11. Vir eſt imago & gloria Dei: qa

quando

quando homo respicit æterna, est uir. qñ terrena, é mulier. Mulier dr uir mollis & de facili ad peccatum flexibilis. Vnde uocantur effœminati. Hoc modo exponitur illa auctoritas. Melior est iniquitas uiri, q̃ mulier bene faciens: & sic vir ꝑ superiore parte rationis & mulier ꝑ inferiori accipitur, ut notat S. Bonauentura di. 16. art 2. q. 2. lib. 2. Ita etiam exponit Augustinus 13. de Trinit. Et vir qñq; dr à uigore & uirtute animi. Vnde Ierem. 31. Mulier circundabit uirum: qđ intelligitur de Christo & beata Virgine: ut & hoc nota S. Bonauen. di. 3. li. 3 & ita Christus uir dictus est in utero matris: non ætate corporis, sed à vigore animi: q̃ a plenus fuit uirtutibus & scientia ab instanti conceptionis: imò vt ait Gabr. di. 18. q. unica, artic. 2. conclusione 5. li. 3. Christus in ipso conceptionis instanti fuit uir ꝑfectus omni gratia & uirtute in meritoria operatione, fm illud: Mulier circundabit uirum, vbi supra. Virum non ætate & membro sũ, quantitate, sed uirtutũ & meritorum ꝑfectione. De quo uide eundẽ in sermone de Annunciatione, serm. qui incipit: Hæc est dies quam fecit Dñs. Scriptura ꝑterea (ut ait Gregorius 28. Moral.) solet uiros uocare, qui uias Dñs fortibus & non dissolutis gressibus sequuntur: Vnde Prouerb. 8. Sapientia ait: O uiri ad uos clamito: acsi aperte diceret: Ego non fœminis, sed uiris loquor quia hi q fluxa mente sunt, uerba mea percipere nequaquam possunt, ut & habet Gab. serm. 2. de sancto Martino,

VIRGINITAS (ut scribit Richardus dist. 33. artic. 4. q. 1 li. 4.) potest accipi im ꝑ priè, scilicet pro negatione actualis concupiscentiæ cuiuslibet uenereæ delectationis cum carnis integritate: & sic quælibet mulier nascitur uirgo, sed sic uirginitas non est uirtus. Carnalis. n. integritas non est uirtus, nec est pars essentiæ virtutis: tota enim essentia cuiuslibet virtutis in anima est secundum Augustinum 1. de Ciui. Dei, cap. 17. Et de bono coniugali dicitur, quod continentia non corporis, sed animi est uirtus. Prædicta enã negatio actualis concupiscentiæ nullam essentiam dicit Omnis autem virtus aliqua essentia est (vt dicit Richardus). Alio mó potest accipi uirginitas pro habitu, quo nisi assit carnalis necessitas vocandi carnali copulæ, determinatur uolũtas ad promptè & faciliter respuendũ omnem uenerea delectationem, nó tantùm illicitam, sed etiam licitã, ut mens liberius uacet spiritualibus: quia sicut ait Apostolus 1. Corinth. 7. Mulier innupta, & uirgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit corpore sancta & spiritu: & sic uirginitas est uirtus. Sic enim est habitus bonus habentem perficiens, & opus eius bonum reddens. Est enim habitus rationi conseñtaneus: nec tamẽ est virtus per essentiam distincta à castitate coniugali, ut idem vult Rich. Vtrã que enim uoluntatem determinat ad illud, quod dictat ratio recta circa uoluptates uenereas' obseruandũ, sed perfectius adhoc determinat uolũtatẽ uirginitas quã coniugalis castitas. Vnde uirginitas ultra coniugalẽ castitatẽ, addit ꝑfectionis statũ, unde differre uidentur sicut uirtus imperfecta & perfecta ꝑ essentiam non distinguuntur. Hæc Rich. Et actus uirginitatis (ut inquit Gabriel distin. 36. quæst. unica, art. 3. libr. 3.) est abstinere à concubitu ꝓpter Deũ, hoc est illo modo quo Deus uult talem abstinere. Et ut ibidem dicit, ad uirginitatem requiritur abstinentia seu uelle abstinere ab omni actu carnis eo mó quo recta ratio dictat, quæ non aliter dictat quàm eo' modo quo Deus uult: & hoc sta t simul cũ actu coniugali si hunc ꝓciperet Deus. Sed cùm dr, uirginitas exigit carnis integritatem. Dicendum qđ castitas uirginalis quatenus est uirtus ꝑfecta, non existit in carne, sed in mẽte. Vnde si aliqua nesciens uel inuita aut iniuria uiolaretur, nullo accedente cõsẽsu dum rationem uteretur, non amitteretur uirtus castitatis. Vnde beata Lucia ad Paschalium tyrannum: Si me inuitã violari feceris, castitatis mihi duplicabitur ad corona. Nõ intelligendo ꝑ hoc (vt dicit Richardus di. 49. artic. 5. quę. 4. lib 4.) quod duas uirginitatis haberet auriolas, sed quia non tantùm præmiũ

reportaret,

reportasset de virginitate custodita, sed etiã ꝑ iniuria, quã in hoc fuisset passa. His concordat Augustinus de Ciuitate Dei cap. 19. de violẽter oppressis, &c. Sic etiã econuerso volẽs abstinere ab actu carnali cõtra dictamẽ rationis, licèt habeat integritatẽ carnis, non tamẽ habet virtutẽ castitatis. Hæc Gabriel. Et prædictis videri potest (vt dicit Richardus distin. 33. artic. 4 quæst. 1. lib. 4.) integritatẽ carnis nõ ꝑtinere ad uirtutes virginitas essentiã, cùm virginitas sit in anima (vt dictum est) sed est quoddã ornamẽtũ & decor eius accidentalis extrinsecus assistẽs: & ideo ꝑdi potest carnis integritas absq; diminutione virtutis virginitatis: videlicet in virginibus ꝑ violentiam carne corruptis. Et vt idem dicit in fine tertiæ rationis: Si modò necessitas immineret vacãdi copulę carnali ꝑdiuinũ ꝑceptũ explicita, sicut ãtiquitus. Si virgo ꝓpter hãc necessitatem pure vacaret copulæ carnali, firmiter proponẽs hac necessitate transacta ab omni delectatione veneream abstinere, in ea virginitatis habitus nec corrumperetur, nec minueretur, & per consequens non caderet ab illo statu mentis, quẽ virginitas superaddit castitatis cõiugalis, quãuis caderet à statu integritatis carnis. Est ista adhuc verè mente diceretur virgo, secundum quod virgo dicitur ab habitu virginitatis, secũdum tamen vsum communem (qui non vocat virginẽ mente, nisi illam, quæ in carnalem copulam nunquam consensit) verè virgo dici nõ posset. Et vt idem ait quęst. 2. vbi supra: habitus virginitatis maioris est meriti quàm habitus continentiæ coniugalis, quia ille habitus est perfectus, hic verò imperfectus: semper autem maioris est meriti uirtus perfecta quàm imperfecta. Latiùs Richardus.

VIRGINITAS describitur sic: Est abstinentia ab omni coitu tam illicito quàm licito, & integritas mentis & carnis (vt scribit Brulifer distin. 33. quæst. 4. lib. 4.) Potest & sic diffiniri secũdum eundem: Virginitas est habitus cõtinentiæ perfectus & decorus. Virginitas secundum Augustinũ diffinitur penes id quod est in uirginitate formale & principale, cùm sit: Virginitas est i carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. Quam descriptionẽ ita explanat Petrus Paludẽsis distin. 33. quæst 2. lib. 4. In carne dicit. Vnde in Angelis propriè non est uirginitas, qa opposita nata sunt fieri circa idẽ, in illis aũt non est luxuria: ergo nec uirginitas propriè, quia ſpũs carnem & ossa nõ hẽt. Corruptibili, tanto difficilius ꝑ naturã, scunde & post resurrectionẽ uirginitas erit purior, sed non difficilis. In corruptionis dr unde uirgines ui oppressæ, non uidentur ꝑdere uirginitatẽ. Perpetua meditatio: unde pueri qui non habent usum rõnis, & nescĩũt quid faciũt, non perdunt uirginitatem. Hęc Paludẽsis. Hinc est quod ait Gerson par. 4 sermonæ tertiæ Dominicæ Aduentus contra luxuriam: Quod quisquam ꝓt perdere uirginitatem suam per solam cogitationem, quantum ad uirginitatem animæ, & erga Deum: & hoc sic per malum consensum ad opus carnale. Et quo ad corpus, persona se sola uirginitatem soluere potest. Quo ad primum casum pœnitentia restituit statum uirginitatis, nõ autem quantum ad secundum si corpus est uiolatum. Mulierem non tetigi, uirgo non sum ait Basilius. Solent uocari omnes mulieres uirgines, quæ non habuerunt coniunctionem uiri. Ambr. sic diffinit: Virginitas est expers contagionis integritas. Et uirginitas (ut ait Gers. par. 2. de cælibatu siue castitate Ecclesiasticorum) tenet mediũ quo ad nos, quoniam abstinet, quando oportet, & quantum oportet, & ubi oportet, omni circũstantiarum qualitate pensata, prout sapiens iudicabit. Virginitas quoque (ut ibidem dicit) implet cælum, fœcunditas carnalis mundum. Salubriter autem prouisum est (ut idem inquit) statui Ecclesiasticorum de beneficijs uiuentium, qđ non habent uxores: quibus si darentur uxores, si liberi nascerentur, quis post eorum mortem suas pasceret uxores & filios, &c. Et ut idem Gerson dicit par. 3. de cõsilijs Euangelicis & statu perfectionis. Virginitas secundum illud quod addit ultra continentiam, & si sit quidam decor uirtutis, non tamen est uitius nec

gradus

gradus uirtutis, aliàs coniugati non possent habere oēs virtutes: imò quia virtutes necessariò sint cōnexe; nullam oīno virtutem haberent, quib. deesset virginitas. Item nulla uirtus tollitur nisi per peccatum: virginitas autē absq; peccato perdi pōt, ut in actu coniugali. Item oēs uirtutes & actus earum pro loco & tpe sunt in præcepto: virginitas aūt nulli est uanda præcipitur. Item ois uirtus perdita uel amissa, per pniam potest reperari, sola uirginitas perdita vel amissa, nunq̄ reparatur. Hæc Gers. qui & de uirginitate aliàs multa scribit. &c.

VIRGO à viridiore ætate, hoc est validiore appellata est. Vnde & matres sæpè virgines dicuntur. Vnde Virgilius de Pasiphae, quæ trium filiorum mater erat.

Ah uirgo infelix, quæ te dementia cepit.

Nunc uerò virgo generis est cōis, & tam marem q̄ fœminam significat rei veneree experte, sicut mulier a mollicie dr, quæ amplius uirgo non est. Augustinus saltuam uirginem dixit, quę nondum cibo, potuq; corrupta fuit. Dicit. n. quanta sit orandi differentia inter vacuum uentrem & refertum, inter rubētem faciem & ora pallentia, inter saltuam uirginem & lapra crapulis dissoluta. A uirgo uenit virginalis & le. quod est dignū virgine, quauis & pro uirgineo qñq; accipiatur: quale est illud: Deus qui uirginalem aulam b. Marię, in qua habitares eligere dignatus es. Et uirgo propriè & modo accipitur, quæ thori est expers vel venereæ rei (vt dictum est.) Virginibus dat regulam Gerson par. 1. tractatu de modo uiuendi omnium fidelium hanc: Non sint loquaces, sed simplices corde & habitu ad uirginitatē matris Christi cogitent, & eā diligant: choreas uitent, inter iuuenes nō fedeat, nec se ab eis palpari permittant: non amēt aliquem illicito amore, adulatores, neq; adulatrices recipiāt nec audiant, orationes libenter dicant, sordida uerba & inhonesta fugiant.

VIRTVS multipliciter accipitur in scriptura (ut scribit Gabriel dist. 23. q. 1. lib. 3.) Aliquando pro potentia, ut in Psal. 33. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et 1. Paralipo. 29. In manu uirtus & potentia. Quandoque pro fortitudine corporali, ut in Psalm. 21. Aruit tanquam testa uirtus mea. Quandoque pro uictoria. Iudith. 13. Nobiscum deus qui fecit uirtutem in Israel. Quandoque pro armatura bellica. 1. Machab. 1. dicitur de Alexādro Magno: Congregauit uirtutem & exercitum fortem. Quandoque pro fructu rei. Ioel. 2. Lignum attulit fructum suum, ficus & uinea dederunt uirtutem suam. Quādoq; pro operatione aut actu exteriori. Math. 6. Non poterat ibi ullā uirtutem facere, nisi paucos infirmos impositis manib. curauit. Et in Psalm. 111. Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo. Quādoq; principali agēte, ut Matth. 24. Virtutes cœli mouebūtur. Aliis quoq; multis modis sparsim in scriptura positis. Accipitur denique (ut capit Gabriel loco ubi supra) pro qualitate accidentali principio operatiuo inhærente, ipsum &. opus eius ad quod inclinat perficiente. Et secundum hanc acceptionem dicitur in Psalm. 83. Ibunt de uirtute in uirtutem, uidebitur Deus Deorum in Sion. Et secundum hanc acceptionem communiter fit sermo de uirtute. Et secundum hanc acceptionem Philosophus 2. Ethic. inuestigās diffinitionem uirtutis moralis, præsupponit eam esse aliquid in anima. Vbi tria asserit esse in anima, scilicet passiones, potentias & habitus, inferens virtutem esse habitum. Gabriel. Et uirtutes, (ut ait Gerson parte 3. de consiliis Euangelicis & statu perfectionis) aliquando latent in habitu, aliquando manifestantur in opere. Virtus accipiendo pro qualitate (ut dicit Gabriel ubi supra.) perficiente operantem, & eius opus bonum reddit. Vnde uirtus secundum Occam in 3. sententiarum quæst. 10. nihil aliud est quam habitus inclinans ad actum uirtuosum: Cùm enim ex actibus generetur habitus, ex actibus uirtuosis generatur habitus uirtuosus, & ex uitiosis uitiosus, &cet. Ex quo sequitur, quod uirtuosum esse primò cōuenit actibus, & per actus habitibus. Vnde 2. Ethicor. cap. 1. Oportet operationes quales reddere, secundū

harum

harum enim differentias sequuntur habitus, &c. Plura Gabriel ubi supra.

VIRTVS in genere (ut scribit Gerson par. 4. in descript. term. ad Theolog. utilium) est bona inclinatio creaturæ rationalis ad operationes naturę suæ congruas laudabiliter exercendas.

VIRTVS secundum Aristot 2. Ethic. cap. 7. est habitus electiuus i mediocritate existens quod ad nos, determinata rõne: & vt utiq; sapiens determinabit. Quæ pót sic exponi ẽm Gabrielem dist. 23. quæst. 1. lib. 3. Virtus moralis acquisita est habitus electiuus ex actibus ex electione uoluntatis elicitis, uel imperatis, mediũ inter abundantiam & defectũ tenens, quo ad nos, id est ẽm congruentiam obiectorum & circũstantiarum determinata rõne, prout sapiens determinabit, id est secundum determinationem prudentiæ, prout sapiens, id est recta rõne utens dictabit. Multis uerbis eam declarat Gabriel. Et habitus ponitur pro gñe, quo excluduntur actus uirtuosi passiones & potentiæ. Dr electiuus propter habitus intellectuales, sciẽtiam, prudentiam, artem, &c. Hi enim habitus non generantur ex actibus electiuis. Non enim eligit uoluntas cui uero assentiat intellectus, siue speculatiuo siue practico. Dicitur immediatè consistens. Immediatè, scilicet abũdantiæ & defectus, propter uitia quę existunt in extremis, dum, scilicet, uel plus quam oportet, uel minus agitur. Dicitur, determinata ratione, quia illud medium sumẽdum est, secundum quod ratio recta siue prudentia, singula considerãs determinat siue dictat: & per hoc excluduntur actus indifferentes, qui eliciũtur ad nudam apprehensionem obiecti, nullo rationis dictamine directiuo præcedente. Horum habitus etiamsi medium tenerent, non essent uirtutes. Et illud medium non est accipiẽdum secundum rem siue proportionem Arithmeticam: sed quo ad nos, hoc est quo ad obiecta, fines, & cæteras circunstantias, secundum quod nobis conueniunt. Potest diffinitio sic breuius poni in forma. Virtus moralis acquisita, est habitus inclinans ad actum uolũtarium elicitum uel imperatũ conformiter ad dictamẽ rectæ rõnis. Virtus aũt non est potentia, quia potentia non dicimur boni uel mali, nec laudamur neq; uituperamur. Virtute ãt dicimur boni & laudamur: & uitijs dicimur mali & uituperamur. Nec uirtus est passio, quia uirtus est secundum electionem, passiones uerò non. quia frequẽter præueniunt deliberationẽ, & uoluntatis electionẽ. Nec uirtus est actus, qa actus transeunt & uirtutes manẽt firmæ & immobiles, id est difficulter mobiles. Sed virtus est habitus ad rationem rectam conformiter elicitus uel imperatus. Vide latius Gabrielem ubi supra.

VIRTVS potest accipi uno modo pro qualibet qualitate genita ex actu uirtuoso. nata inclinare ad similem, siue intense siue remisse: sic ex uno actu uirtuoso siue intenso siue remisso generatur uirtus: quia aliquid uirtutis. Secundò accipitur strictius p qualitate genita ex actu uel actibus uirtuosis, difficulter mobilitatæ intentionis quod sufficit inclinare potentiã peroptibiliter ad similes actus delectabiliter, faciliter, promptè & expeditè eliciendos: & ita communiter accipitur tam a Philosopho quam a Doctoribus. Vnde dicit Philosophus 1. Ethico. cap. 8. Vna hyrundo Ver non facit, neq; una dies calida Aestatem, ita nec beatũ una dies, nec paucum tempus, & ita uirtutem non facit operatio una uel paucę. Et 2. Ethic. frequẽter declarat ex multis operationibus uirtutem generari, cuius signum dicit esse uoluptatem, id est delectationem superueniẽtem operibus. Sic accipiendo uirtutem uirtus ex pluribus actibus frequẽtatis generatur, & non ex uno solo, nisi (quod rarum est) valde intenso, sic non quælibet pars uirtutis est uirtus, quia gradus remissus est pars uirtutis, sed non est uirtus. Sic nomen uirtutis connotat intẽtionem habitus propter quã perceptibiliter & promptè inclinat ad actus similes, quo connotato deficiente, deficit & suppositio. Vnde sicut lapis non dicitur cauus donec multis minimis partibus ablatis apparet cauitas: ita gradus uirtutis per singulas operationes acquisitas non dicuntur uir-

tus

tui donec intelliguntur, ut modo dicto inclinent. Sicut dr de uirtute, ita dici potest de habitu, qđ non quælibet pars habitus dr habitus, sed solum intensa difficulter mobilis. Et secundum hæc oportet diffinitionis tam uirtutis q̃ habitus moderari, ut dicit Gabriel di. 22. q. 1. artic. 3. dub. 4. lib. 3.

VIRTVS accipitur adhuc quadrupliciter. Primò cõmunissimè, sm quod diuiditur in uirtutẽ moralẽ, politicã & gratuitã. Secundo cõmuniter, ut diuiditur in politicã, q̃ est habitus acquisitus, & gratuitam, q̃ est habitus infusus. Tertio modo strictè, p habitu infuso tantùm, siue sit gratis datus, siue gratum faciens. Quarto strictissimè, p habitu gratuito gratum faciente, de terminatiuo ad operabilia. Et hoc modo solus habitus charitatis aut charitate formatus est uirtus. Ita Magister ex his uerbis Augustini di. 23. li. 3. distinguit fidem id quo creditur, & est virtus, & in id qđ creditur & nõ est uirtus, & i id quod creditur, quod est aliud ab eo quod creditur Gabr. di. 23. quæst. 1. artic. 3 dub. 3. li. 3. ubi & dicit, quod fides infusa informis, quę etiã est in malis Christianis, est uirtus primo modo & tertio modis: quia habitus infusus gratuitus gratis datus, sed fides formata uirtus est quarto modo. Fides autem acquisita est primo modo & secundo modis accipiendo uirtutem pro quolibet habitu acquisito dirigente potentiam ad aliquam actus suę rectitudinem, quę etiam habitus intellectualis dicitur, uirtus. Videatur ad hoc sanctus Bonauentura distinct. 23. lib. 3. &c.

VIRTVS corrumpitur duobus modis, ut scribit Gabriel di. 23. q. 1. articu. 3. dub. 6. lib. 3. Vno modo per habitum contrarium genitum ex actibus uirtuosis. Vnde introducto errore circa aliquã conclusionem scientia eius corrumpitur. Si militer in uirtute morali introducto habitu uitioso per frequẽtatos actus uitiosos corrumpitur præexistens uirtus. Habitus enim uitiosus contrariatur uirtuoso, ideo simul stare non possunt. Sicut enim medium extremis cõtrariatur, ita habitus inclinans ad medium cõtrariatur habitui inclinãti ad extrema. Ex operibus itaq; uitiosis frequentatis, generatur uitium contrarium uirtuti, per quod immediatè uirtus corrumpitur, non autem actus uitiosus stat cũ uirtute, sicut ecõuerso actus uirtuosus stat cũ uitio acquisito. Primũ patet in uirtuoso in pctm lapso, talis adhuc sentit inclinationẽ ad actum uirtuosum, licèt nõ sequatur sensualitatem suam. Hæc autem non est nisi ab habitu uirtutis prius acquisitæ. Secundum patet de nouiter conuerso, qui graues patitur inclinationes ad actus uirtuosos, quibus cũ difficultate & magno conatu resistere oportet: tales aũt inclinationes sunt ab habitu uitioso priùs acquisito, & manẽte cũ actibus uirtuosis. Nec solum habitus uitiosus stat cũ actu uirtuoso moraliter, sed etiam stat cum gra & actu meritorio. Lógior est Gabr. vbi supra. Vitia autem corrumpunt uirtutem. Sed quot uirtutũ genera numerãtur, totidem uitiorum paria opponunt, ut scribit & Cortesius lib. 3. sent. di. 8. Si quidem parsimoniæ bellum est naturale cum gula, & maximè luxuria prælium cũ castitate init. Iram cũ mansuetudine pugnare dicimus, pugnacissimè superbiam cum humilitate præliari affirmamus. Vide latiùs eũ ibi in fine ubi supra. Sic fides, ut scribit Brulifdistin. 23. q. 2. lib. 3. perditur per peccatum hæresis. Vel ut inquit Gab. dist. 23. q. 2. art. 3. dub. 2. lib. 3. fides quo ad actum corrumpitur per errorem contrarium circa eundem articulum: uel quo ad habitum corrumpatur per habitum erroris contrarij, uel per longam negligentiam eliciendi actũ suum circa proprium obiectum, &cæt. Spes perditur, inquit Brulif per peccatũ desperationis. Charitas perditur per omne peccatum mortale. Secundò corrumpitur uirtus quasi priuatiuè per negligentiã & lõgam cessationem actuum uirtuosorum. Nam sicut habitus generatur ex actibus, ita etiam ex eisdem conseruatur: manet tamen unus diutius, alius corrumpitur citius secundum quod fuerit magis uel minus intensus: & ratio non est alia quam naturæ habitus. De quo latiùs consulas Gabrdi. 23.

quæst. 1.

q. 1. dub. 6. li. 3. Et sicut ex operibus frequẽtatis generat̃ habitus, ita ex eis neglectis corrũpit. Et sicut ex opib bonis generat̃ habitus laudabilis, ita ex cõtrariis cõtrarij, uno aũt cõtrariorũ genito ī aliquo subiecto necesse est alterũ cedere in eodẽ. Hinc est quod dr: Ex eisdem & p eadem fit omnis uirtus & corrumpitur. Similiter aũt & ars ex eisdẽ & p eadem intelligere cõtrario modo se habentibus uel habentia.

VIRTVS est mediocritas duorum uitiorũ, alterius ſm excessum, alterius ſm defectum, secundum Arist. 2. Ethic. Virtuté autem consistere in medio ſm Scotum contingit dupliciter. Vel ex parte obiecti, uel ex parte actus ſm quod excessus, & defectus, quandoque contingit circa obiectum, ut in obiecto temperantię potest esse excessus & defectus. Nã quod ẏni est multum, alii est paucum. 2. Ethic. quãdoque autem contingit excessus & defectus in actu siue in modo actionis circa idem obiectum, sicut temperantia moderatur appetitum circa cibum, non solum ne nimis multum, aut nimis paucum sumatur, sed ne cibus p portionatus nimis uoraciter, aut nimis leuẽ sumatur, ac tædio se sumatur. Nũc ergo uirtus moralis est in medio utroque modo, quia moderatur appetitum circa utrunque excessum & defectum, vt scilicet tendat in obiectum proportionatũ, & ét actione moderata, ne utroque modo qđ nimis. Sed uirtus Theologica non sic, non n. est circa obiectum excedens vel deficiens, qa est circa obiectum ynicum infinitum, & immutabile, scilicet Deum, qui nec potest esse maior, nec minor, potest tñ actus quo tendit in obiectum esse immoderatus, & sic virtus Theologica moderatur, vt medio modo tendat in obiectum Theologicũ. Et sic cõcedi potest, quod fides est medium quo ddam inter leuitatem qua quis faciliter nimis assentit ei, cui credẽdum nõ est, iuxta illud: Qui citò credit, leuis est corde. Et inter pertinaciã qua nimis resistit credendis, nolens alicui assentire, nisi per rationem naturalẽ ostẽdatur, sic nimio amore, quis potest tendere in bonum commodũ, uel bonũ in se aut amore nimis remisso, uel circunstantia non necessaria, aut sine circunstantia necessaria. Sic spes mediare põt inter præsumptionem & desperationẽ. Et charitas inter amorẽ omnia alia diligibilia à Deo cõtemnentem, & amorẽ diligibilibus çquè inhærentem, licèt virtutes Theologicæ non sint circa nimis uerũ, aut nimis bonum honestũ in se, aut nimis bonum, nisi quia sunt circa sum̃ũ uerum, & bonum ac commodũ applicando singula singulis. Temperantia autem utroque modo requirit mediũ, quia potest in obiectũ excedẽs uel deficiens tendere, potest ét actu deficiẽte tendere uel excedente. Hæc Gabr. post Scot. di. 26. q. unica, dub. 6. li 3. ubi ét dicit, quod nullus actus uirtutis alterius a charitate de se est meritorius, nisi eliciatur à gratia, q̃ identificatur charitati, ut alias dicitur. Elicitur autem actus alterius uirtutis a gratia, quãdo p actũ gratiæ in finem ultimum ordinat. Nã actus gratiæ est actus quo diligitur Deus super omnia, & cętera ꝓpter Deũ secundum illud 1. Cor. 10. Siue manducatis siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriã Dei facite. Vnde actus virtutis formatur à charitate, quando imperat̃ ab actu charitatis, sic actus spei est meritorius, quando imperatus a charitate: plura Gab ubi sup. Et ut ait Gerſ tract. 8. super cãtic. Mariæ) uirtutes ueræ non sunt nisi quas grãtiæ gratificantis radix profert, uiuificas, fouet, & robo rat, quia non habet aliquid uiriditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis, &c.

VIRTVS QVAEDAM est intellectuales, q̃dam moralis, uel cardinalis, quædam Theologica, quibus nemo malè utitur. Vnde nulla uirtus (ut scribit Brulif. q. vl in fin. li. 1. di. 1.) quãtum est de se, est occasio superbię uel peccãdi mortaliter Sed potiũs uirtus quantum est de se, est occasio profunda humilitatis, & disponit hominem quantum ad se est ad reddendum gratiarum actiones. Quomodo autem scientia dicitur instare, tali modo omnis virtus dicitur instare. Vnde

de

de homo non confirmatus in gratia habens uirtutes ex peruersitate suę uoluntatis, potęst habere occasionem acceptā ad hoc, ut superbiat, glorietur de uirtutib. Virtutes ergo, ideſt homines habentes uirtutes, cum referunt illas ad ſe, gloriantes, de eis, ſuperbæ ſunt, ideſt tales homines ſunt ſuperbi & elati. Et ſic ſemper debet exponi abſtractum per concretum. Brulifer.

VIRTVS INTELLECTVALIS eſt uirtus ſeu habitus derelictus ac cauſatus ab actibus intellectus apprehenſiuis uel adhęſiuis, inclinans ad intellectum ad obiecti cognitionē, aut ad ueri inquiſitionē. Gabr. diſt.23. q.2.art.3.dub.4. lib.3. Et uirtutes intellectuales ſunt ſapientia, intellectus, ſcientia, ars, & prudentia. Et dicuntur intellectuales, quia ſunt in intellectu, ut in ſubiecto, & perficiunt ipſum. Sapientia, intellectus, & ſcientia, ſunt in intellectu ſpeculatiuo: ars verò & prudentia in intellectu practico, qui coniungitur operationi & affectioni quodammodo. Et ſecundum Gerſonem part.4. in deſcript. terminorum ad Theolog. utilium, uirtus intellectualis acquiſita ſumpta generaliter, eſt habitus cognitiuus uerus, inclinans animam ad operationes ſuas, vt intellectiua eſt exercendum.

VIRTVS MORALIS in genere (ut dicit Gerſon part. 4. in deſcriptione terminorum ad Theolog. utilium) eſt habitus acquiſitus laudabilis, iuuans & eleuans animā ad operationes ſuas intellectuales uel effectiuas, elicitas uel imperatas laudabiliter exercendum. Et quidam diſtinguunt ſecundum quod mos dicitur à conſuetudine, uocātes generaliter & communiſſimē uirtutem moralem omnē habitū ex frequentia actuū derelictum. & ſic ex conſuetudine cauſatū perficientem ſubiectū. Et ſic oīs uirtus acquiſita eſt uirtus moralis. Et ſic nō diſtinguitur uirtus intellectiua à morali, ſed illa acceptio nimis cōis eſt & larga. Alio modo accipitur pro uirtute ex actibus uolūtatis cauſata, quę reddit hominē laudabilem atq; bonū. Et qa duplex eſt actus uoluntatis. Vnus elicitus, qui eſt uelle & nolle. Alius eſt imperatus, & eſt actus cuiuſcunq; potentiæ ad Imperium uoluntatis (quod eſt uelle) productus. Virtus igitur moralis quandoque accipitur ſtrictiſſimè pro uirtute ex actibus elicitis uoluntatis derelicta: & talis uirtus eſt uirtus intrinſecè [ut dictum eſt.] Alio modo largiùs pro uirtute cauſata ex actibus uoluntatis elicitis uel imperatis. Et illa nō ſemper inhæret uoluntati, ut talis eſt: ſed quandoque intellectui, quandoque ſenſui, quandoq; potentiæ executiuæ. Vnde generaliter omnis habitus illi potentiæ inhæret, cui inſunt actus à quibus cauſatur. Et hæc uirtus non eſt uirtus moralis intrinſecè, ſed contingenter & denominatione extrinſeca. Hæc Gabriel diſt.23. quæſt.2 artic3. dub.4. li.3. capiendo uirtutem moralem ſtrictē pro uirtute morali per eſſentiam, nulla uirtus intellectualis ē moralis. Sed accipiendo uirtutem moralem cōiter & ſecundo modo, aliqua uirtus intellectualis, eſt moralis. Aliqui enim actus intellectus poſſunt imperari à uoluntate, & habitus illorum ſunt morales illo modo. Poteſt namque uoluntas imperare intellectui, ut ſpeculetur, diſcurrat, ueritatem arguendo inquirat, &c. qui ſunt actus intellectus eliciti: & ſunt actus uoluntatis imperati, & per conſequens habitus ad huiuſmodi actus inclinantes ſunt habitus intellectuales ſimul & morales, &c. Item omnis fides acquiſita eſt uirtus intellectualis, quia omnis talis cauſatur ab actibus intellectus elicitis, ſcilicet aſſentire certo uero ex auctoritate teſtis. Item omnis acquiſita uirtus eſt uirtus moralis ſecundo modo, quia acquiritur ex actibus uoluntatis imperatis. Sed fides infuſa proprie, nec eſt uirtus moralis, nec intellectiua, ſed gratuita. Philoſophus enim diuidens uirtutem in moralem & intellectualem, loquitur de uirtutibus acquiſitis, non de infuſis. Gabr. ubi ſupra.

VIRTVS MORALIS infuſa ſic diffinitur ab Auguſtin. [ut habetur in ſecunda diſtinctione uigeſimaſeptima.] eſt qualitas bona mentis qua rectè uiuitur, & qua nullus malè utitur, quam ſolus Deus in nobis operatur. Et cùm Dei perfecta ſunt opera, ideo cùm hominem iuſtificat, non tantum infundit uirtutes Theologicas, ſed etiā morales. In iuſtificatione

catione itaque impij omnes illæ uirtutes simul infunduntur, licèt non exeunt in actũ sine acquisitis, sicut dicitur de Theologicis infusis: & cõmuniter proportionabiliter dicitur de istis sicut de illis. Nulla autem ratio naturalis (ut scribit Gab. distin. 33. quæst. vnica, articu. 3. dubio 2. libr. 3.) probat virtutes infusas esse ponendas, sed sola auctoritas scripturæ & sanctorum. Virtutes autem morales acquisitę ponendæ sunt. Et hoc modo ratio probat & experientia, &cæt. Diffinitionem Augustini prædictam ita explanat Gerson parte 2. tractatu de septem uirtutibus, dicitur bona qualitas, ad differentiam malàrum, qualitatum, cuiusmodi sunt prodigalitas, auaritia. Addit. mentis, ad differentiam corporalium qualitatum, qualès sunt albedo, nigredo. Subiungit, qua uirtute rectè uiuitur, ad differentiam scientię: quæ quamuis sit bona qualitas mentis, non tamen necessariò ea rectè uiuitur, sed potius ea rectè intelligitur. Et additur, qua nullus malè vtitur, ad differentiam potentiarũ naturalium, quibus contingit & bene vti, & malè vti, cuiusmodi sunt rationabilitas & concupiscibilitas, & irascibilitas, quæ propriè potentiæ dicuntur. Dicitur, quam solus Deus in homine operatur, quod ponitur ad differentiam virtutum politicarum, quæ (vt vult Philosophus in Ethicis) generantur ex frequenti bene agere, cùm virtutes Theologicę a Deo infundantur. Ex quo apparet (vt inquit Gerson ubi supra) quod præcedens diffinitio est propriè virtutis Theologicę. Sed prout uirtus comprehẽdit tam quatuor virtutes cardinales quam tres Theologicas, sic potest diffiniri. Virtus est amor habendi se ad omnia, ut debetur. Vnde Augustinus in libr. de moribus Ecclesiæ singulas diffiniens virtutes in omnibus diffinitionibus ponit amorem tanquam genus, & adiungit diuersos actus quasi differentias diuersas. Virtutes autẽ morales (ut scribit Gabriel fidelis) ex actibus meritoriis causatæ, non sunt eiusdem rationis cum uirtutibus Philosophorum, quia uirtutes morales distinguuntur secũdum distinctionem obiectorum partialium. Finis autem est obiectum partiale. Cùm ergo sunt diuersi fines in illis, quia in istis Deus est finis, qui non est finis in illis. Nam Philosophus [exempli causa] abstinet per temperantiam propter salutem corporis, & eius bonam dispositionem ad operationes rationis fortiter agit propter bonum reipublicæ, aut alios similes honestos fines: & ita habitus acquisiti inclinabant ad opera similia propter eosdem fines. Sed Christianus ut talis operatur fortiter, abstinet tẽperanter, corpus castigat & in seruitutẽ redigit propter Deum: quia sic Deus præcipit, vel quia Deo placent huiusmodi opera: ideo virtutes ex illis operationibus genitæ habent alium finem, & per hoc aliud obiectum partialẽ, & per consequens sunt alterius rationis a uirtutibus Philosophorum. Et hoc etiam uerum est circunscripta charitate infusa: puta, si esset charitas acquisita fine infusa Hæc Gabriel distin. 4. q. 1. artic. 3. dubio 2. lib. 3. Vbi & dicit paulò antè, virtutes morales non sufficere ad salutem sine Theologicis. Sed acquisitæ morales sufficiunt cũ charitate ad salutem, & ad omnem actũ meritorium eliciendum, quia charitas inclinat immediatè ad actum cuiuslibet virtutis. Ideo dicit beatus Gregorius, quia omnia præcepta sunt vnum in radice charitatis, quod charitas ad obseruantiam omnium præceptorum inclinat. De omnibus autem actibus virtutum quatenus sunt necessarii ad salutem dantur præcepta. Et ideo nullus actus est perfectè uirtuosus uel meritorius sine actu charitatis. Verùm facilius inclinatur homo ad uictorias & meritoria, concurrente cum charitate, uirtute morali acquisita, quam a sola charitate. Hæc Gabriel ubi supra. Virtutes autem sine charitate [ut scribit Bruliser distinctione uigesimasexta, quæstione quarta libro tertio] sunt velut præcio fissimi cibi positi in uase immundo & fœtido, quia uirtutes sine charitate sunt informes, nec possunt placere Deo, quia offeruntur in disco immundo, ideſt à conscientia immunda, licèt omnes de se sint bonæ & optimæ. Et ideo charitas dicitur forma uirtutum. De quo alias dictum est.

VIRTVS THEOLOGICA [vt scribit Gerson parte 4. in descriptione termin. ad Theolog. util. est habitus à Deo solo infusus, eleuans liberum arbitrium, idest facultatem rationis, aut bonitatis, aut utriusque ad Deum immediate obiectaliter & laudabiliter attingendum, &cæter. Et secundum Gabrielem 26. quæst. unica, articul. 1. libr. 4. accipitur dupliciter. Vno modo strictè, & sic tres requiruntur conditiones ad hoc quod sit aliqua uirtus Theologica. Prima quod respiciat Deum pro primo obiecto & principali. Secunda, quod habeat ueritatem pro prima regula actuum suorum ad quos inclinat, & non regulam aliquam acquisitam humanitus: puta, prudentiam. Tertia quod immediatè à Deo infundatur sicut à causa efficiente. Harum conditionum prima respicit obiectum, secunda regulam directiuam, tertia causam efficientem: illo modo fides, spes, charitas, acquisitę nō sunt virtutes Theologicæ, quia deficit tertia conditio. Secundo modo accipitur uirtus Theologica largiùs pro uirtute respiciente Deum pro obiecto principali inniteus primæ ueritati tāquam regulæ siue sit à Deo infusa siue naturaliter acquisita. Et sic fides spes, & charitas, acquisitę respectu Dei, ut obiecti primi & principalis sunt uirtutes Theologicæ. Per primas enim duas conditiones uirtus Theologica sufficienter distinguitur à morali, quia moralis non habet Deum pro obiecto primo: licèt habere posset Deum pro fine. Similiter moralis innititur regulæ humanæ, scilicet prudentiæ siue rectæ rationi naturali: Theologia verò ueritati diuinæ. Ideo enim fides credit, quia Deus reuelauit. Ideo spes desiderat, quia sic desiderandum esse Deus reuelauit: sic charitas diligit, quia sic diligere Deus præcipit. Habitus uerò harum uirtutum Theologicarum supernaturales (ut scribit Dominus Cardinalis q. unica, arti. 2. lib. 3.) sunt nobis necessarij de potentia Dei ordinata ad consequendum beatitudinem, & hoc præcisè tenetur propter fidem & sanctorum auctoritatem. Et secūdum eundem obiecta uirtutum Theologicalium immediata sunt cōplexa: nā obiectum fidei est hoc complexum. Omne reuelatum à Deo est verum eo mō quo reuelatur à Deo. Obiectum autē spei est quod beatitudo est nobis conferenda à Deo propter merita. Obiectum aūt charitatis est hoc complexum, Deus est diligendus, & omne quod Deus uult diligi à nobis charitatiuè. Et ut idem dicit Alia con. licèt Deus sit obiectum mediati cuiuslibet uirtutis Theologicæ, tamen hoc complexum est immediatū obiectū spei, scilicet uisio & fruitio diuina siue beatitudo est homini conferenda pp merita, Quod credo sic esse intelligendū [inquit Cardinalis] quòd beatitudo homini cōferetur, si secundū legem Dei meritoriè operetur. Nō aūt omnes uirtutes [inquit Gerson part. 3. de uita spirituali aīe, lect. 2. corrolario 2.] Theologicas & diuinas nominamus, sed eas duntaxat, quæ ad Deū immediatè dirigunt, scilicet fidem, spem, & charitatem. Et fides [ut scribit Iacobus de Valent. super illud Psal. 4. Quoniam tu Domine singulariter in spe, &c.] est quædam uirtus Theologica desuper infusa, qua mens eleuata & confortata credit & assentit rebus supernaturalib. & non uisis. Charitas est alia uirtus infusa, qua uoluntas eleuatur ad diligendum Deum super omnia. Spes uerò quædam uirtus est infusa qua cōtemptis terrenis spiritualia bona & inuisibilia appetūtur & expectantur. Hęc Episcopus ubi supra.

VIRTVS THEOLOGICA describitur sic ab Augustino. Est recta rō perducēs ad ultimū finem, & sic sunt tres [ut dictū est] fides, spes, charitas. Aliter diffinit Augustinus: Est bona qualitas mentis, quas rectè uiuit, & qua nullus malè utitur, & quam Deus operatur in nobis. De qua dictione supra dictū est. Et secūdū eundem uirtus Theologica est ordinatus amor quo nullus malè utitur. De singulis harū virtutū Theologicaliū suis locis amplius dictum est. Et uirtutes Theologicæ sunt perfectiores moralibus [ut scribit Gabriel & inter Theologicas perfectior est charitas q̄ intimius unit obiecto beatifico quā spes aut fides. Et inter morales iustitia dicitur perfectior secūdū Philosō. 5. Ethic. Gabr. dist. 36. q. unica, art. 3. dub. 4. libr. 3. ubi & de uirtutum æqualitate tractat.

VIRTVS CARDINALIS. Sunt autem quatuor uirtutes cardinales, quibus[ut scribit Augustinus & Magister dis. 33. lib. 3.] ī prēsenti bene uiuitur, & post ad ēternā uitam peruenitur, scilicet iustitia in subueniendo miseris. Prudentia in cauendis insidiis. Fortitudo in perferendis molestiis. Temperantia in coercendis delectationibus prauis, quib. nihil in uita utilius hominibus, ut dicitur Sapien. 8. De quibus singulis suis locis dictum est. Dicuntur autem secundum quosdam cardinales, quasi cordiales, ad differētiam uirtutum corporalium. Cardo enim secundū Isidor. à corde deriuatur, quia à cordian Grecè, quod est cor Latinè, Vel ut alii uolunt, dicuntur Cardinales, quia in eis sicut in cardinibus omnis alia uirtus maximè ciuilis, uoluitur. Secundum autem Philosophos dicuntur cardinales[qui de ipsis tractauerūt] quia in his sicut in cardine est reuolutio totius uitæ humanæ secundum statum honestum & ciuilem: Ciuiles autem dicuntur, quia constituūt bonum statum unius cum altero in ordine ciuium. His enim uirtutibus secundū Plotinum Philosophum & Macrobiū boni uiri reipublicę consulunt, urbes tuentur, parentes uenerātur, proximos amāt, Politicę autem dicuntur eadem de cā, quæ idem est polis Grecè, quod est ciuitas Latinè: & ideo politicę dicuntur quasi ciuiles (ut inquit Gerson in cōpēdio Theologię de quatuor uirtutibus cardinalib.) Vel dicuntur cardinales secundum Gabrielem dist. 33. quæst. unica artic. 1. libro 3. à cardine m quo uoluitur ianua, quia in his uita humana uersatur, & quibusdam regulis quasi in cardinibus regulariter dirigitur & uoluitur. Ad quas uirtutes reliquę reducuntur, & ideo principales, dicuntur. Et sicut generaliter habitus, ita & uirtutes distinguuntur penes actus ex quibus generantur, & ad quos inclinant. Actus uerò distinguuntur secundum potentias & obiecta 2. de Anima. Obiectum est circa quod operatio uersatur, sicut artifex circa materiam. Potentia autem uis est animæ eliciens actū seu operationem. Cùm ergo omnis operatio animæ rationalis uersatur circa finem tāquam circa obiectum, immediatè autem circa medium ad finem. Et secundum hoc uirtus diuiditur diuisione immediata in Theologicam & moralem, accipiendo moralem largè, ut non distinguitur contra intellectualem. Obiectum verò quod est ad finem duplex est. Aut est ueritas practica cognoscenda. Aut est materia circa quam sunt aliqua operanda, &c. Et secundum hanc diuisionem sumuntur uirtutes cardinales. De quo latiùs Gabriel ubi supra. Et secundum sanctum Bonauen. uirtutes ponuntur principaliter ad rectificandum & uigorandum potentias in eliciendis actibus uirtuosis, ad rectificandum contrà obliquitatem, ad uigorandum contra difficultatem. Virtus enim facit potentiam rectam & uigorosam, Vide latiùs Bonauenturam, & post eum Gabrielem articul. 2. ubi supra. Et sicut homo per uirtutem cardinalē rectificatur quo ad creaturam, ita per Theologicam quo ad creatorem Deum. De actibus illarum uirtutum idem scribit Gabriel conclūsione secunda, ubi supra. Actus prudentiæ est dictare agenda. Iustitiæ reddere omnibus debita. Temperantiæ refrenare appetitum circa concupiscibilia. Fortitudinis repellere aut sustinere aduersa. De his plura in libro Ethicor. Obiecta illarum. Prudentia dirigit circa uerum practicum. Iustitia circa proximi debitum. Temperantia circa delectationes & tristitias. Fortitudo circa pericula & aduersitates uincendas. Per hoc, scilicet per actus & obiecta possunt distingui uirtutes cardinales, etiam secundum potentias. De quo latiùs legito Gabrielem. Et uirtutes cardinales (ut scribit Richardus dist. 49. articul. 1. quæstion. 5. in fine libri quarti) quæ sunt respectu passionum & operationum humanarum aliquo modo corpus respiciunt, non quod earum essentia aut eius pars sit in corpore, sicut in subiecto, sed quia moderāt corporis passiones & æquāt corporales operationes in cōparatione ad alterum, sed & si in perfectis actib. talium virtutum perfectarum consistit fœlicitas politica, de qua tractat Philos. 1. li. Ethic. tamen fœlicitas uera in illis uirtutibus non consistit, sed in actu charitatis

patriæ,

patriæ, & in actu habitis qui in patria succedit fidei. Richard. Et quia (vt dicit Gab. distin. 33. quæst. unic. artic. 3. dub. 3. lib. 4.) virtutes Cardinales perfectiones quædam sunt animæ non includentes essentialiter imperfectionem. sicut fides & spes, ideo manent in patria. Habent etiã actus in patria secundum alios ab actib. quos habent in via. Nam secundum sanctum Bonauen. q. 6. lib. 3. dist. 33. Omnes actus nostri in gloria erunt fortes, iusti, prudẽtes, casti, vt iustitia excludit obliquitatem, prudentia errorem, fortitudo molestiam, temperantia omnem libidinem. Actus autem quos habent in via, non habent in patria. Non enim ibi prudẽtia cauet insidias quæ ibi nullę sunt, nec ibi iustitia subuenit miseris, nec fortitudo perfert molestias, nec temperantia coercet delectationes prauas, sed manent ibi excellentiori modo quàm fuerũt in via. In via pugnant contra uitia. In patria gaudent de victoria plenimè adepta. Bona. & Gabr. Virtutes quoque dona, beatitudines & fructus ponuntur habitus quidam naturales, vel supernaturales animam quantũ ad actus suos in via perficientes aut passiones: puta, gaudium uel delectatio actus consequentes, quod additur quo ad fructus aliquos, hoc scribit & probat Gab. 34. q. vnica, artic. 1. lib. 3. Differunt tamen dona & uirtutes, de quo legito sanctum Bonauen. dist. 34. q. 1. lib. 3. Quomodo autem uirtutes connectantur uide supra in dictione *Connexio*. litera C. de quo & legito Gabr. distinct. 36. q. vnica, artic. 2. lib. 3. qui pomitistum appendicem. Omnis habens unam ueram virtutẽ, habet omnem sibi possibilem secundum cordis præparationem, & omnis habens unum uitium secundum cordis præparationem est omni uitio irretitus, & idem est ne habente actum uerè uirtuosum uel uitiosum. De actib. enim hoc primo habet ueritatem, & de habitibus non nisi ratione actuum. Habere autem actus uirtutum secundum præparationem cordis, nihil aliud est quàm habere dispositionem uel principium inclinans ad actus uirtutum. Et irretiti uitio secundum cordis prę paratione, est habere dispositionem uel principiũ inclinans naturaliter ad uitium. Et per nullã ueri uirtutẽ à tali uitio refrænari. Sic adulterium Dauid impulit eum ad homicidiũ Uriæ militis sui fidelis, qui enim vult efficaciter adulterari, vult omnia sine quibus adulterium non potest perficere & amouere impedimenta per actus quorũcunque uitiorum, nisi aliunde retrahatur, & horum cõsideratio multum valet ad uitiorum detestationem, & ad generãdam horrorem cuiuscunq; uitii uide latiùs Gabr. ubi sup. Et sicut charitas inclinat ad omnes actus uirtutum, ita ira ad contumelias, rixas, detractiones, homicidia, & habens unum uitium, hẽt dispositionẽ malam inclinantem ad actum uitii contrarii, nisi impediatur aut deficiat aliquid ad actum uitii contrarii requisitũ. Sicut prodigalitas & tenacitas sunt vitia cõtraria, & tamen tenax põt habere prodigalitatem secundum cordis præparationem, quia in tenace est desiderium acquirendi, ideo tenax cõsiderat quod per actũ prodigalitatis potest multa acquirere, ex desiderio acquirẽdi exibit in actũ prodigalitatis. Sicut ẽt uidemus qđ uitia & uirtutes contrariãtur, & tamen sępe uitiosus hẽt actum uirtutes secundum præparationem cordis. Sæpe enim mendax ut sibi credatur loquitur ueritatẽ, & ambitiosus ut magnos honores cõsequatur, paruos honores spernit & respuit. Quod uerum est de actibus uirtutum exterioribus, qui tamen dum procedunt ex inclinatione uitii non sunt uirtuosi, multa de hoc Gabr. dubio 1. ubi supra.

VIRTVTES CARDINALES seu morales, & uirtutes Theologicæ differũt, ut ex prædictis patet. Et ẽt scribit Brulif. dist. 26. q. 3. li. 3. Primò quia uirtutes Theologicę habent Deum pro obiecto. Charitas, habet Deum inquantum summum bonum. Fides, inquantum est summa ueritas. Spes, inquantum est summa largitas. Aliæ uirtutes sunt de obiectis creatis, ut obedientia, castitas. Secundò differunt: Virtutes Theologicæ habent superiorem portionem animæ pro obiecto, uirtutes aũt aliæ subiectãtur in anima secundum portionem inferiorem. Tertiò differunt quod uirtutes Theologicę non habẽt excessum in actibus suis per nimietatem

suorũ actuum. Virtutes autem morales bene habent excessum in actibus suis per intentionem nimiam. Exemplum de primis, vt nullus potest excedere in amãdo Deum, in credendo in Deum, & in sperãdo, & in confidendo in Deum. Exemplũ de secũdis, vt patet de liberalitate & aliis. Quarta differẽtia est, quia prima nõ medĩat inter duo mala. Alia autem mediãt vt patet de liberalitate, &c.

VIRTVS dicitur vera dupliciter, vt scribit S. Bonau. par. 2. dist. 4. q. 1. lib. 4. Vno modo dicitur virtus vera, quæ habet verum uirtutis opus, vel nata est habere quantum est de se, & veritas est de essentia uirtutis. Alio modo dicitur uirtus vera, quę perducit ad finem, & hæc veritas non est essentialis virtuti, sed tamen ducit uirtutis statum sine continuatione. Sic ẽt dicitur de pœnitẽtia: quod si primo modo dicitur pœnitentia, est vera, quæ verũ habet uirtutis actum, sic de veritate pœnitentiæ est detestari malum commissum, & pro illo tempore nullum cõmittere, & de futuro proponere non cõmittere, & ab omnibus his potest homo cadere, & ita pœnitentia vera primo modo dicta. Si autem dicitur vera, quia perducit in finem vt finalis & continuata ab hac non est cadere. Sed hanc non est dicere hominem habere nisi in fine, & post non contingit cadere. Hęc Bona. Nec uirtutes ueræ sunt sine charitate vt, & habet Gers. trac. 8. super Magnif. Nec placemus Deo per Bona. naturalia, sed per virtutes solũ, vt inquit Brulif. dist. 23. q. 1. li. 3. & c.

VIRTVS est adhuc duplex, scilicet uirtus sanatiua & uirtus operatiua. Vnde secundum S. Bonauen. Spiritui sancto non appropriatur uirtus simpliciter, sed virtus sanatiua. Et hoc quia gratia sanitatũ est donum Spiritus sancti, cuius gratia est animæ medicina. Sed filio appropriatur virtus operatiua, quia per ipsum omnia facta sunt, id est per uerbũ, qđ est Dei filius. Ioã. 1. Vnde uirtus sanctiua non appropriatur filio, sed virtus operatiua. Et verũ uirtus operatiua non appropriatur Spiritui sancto, sed sanatiua. Et sic debemus intelligere illud: Prædicamus Christũ Dei uirtutem. 1. Cor. 1. Et illud: uirtus ꝙ de eo exibat, sanabat omnes, Lucæ 6.

VIRTVS NATVRALIS seu naturaliter insita (ut scribit Gerson part. 4. ubi ponit diffinitiones termi. ad Theo. vtilium) est bona inclinatio creaturæ rationalis, non acquisita, sed innata ad operationes naturæ suæ congruas laudabiliter exercendum, uitium naturale per oppositũ, &c.

VIRTVS HEROICA (ut scribit Gerson ubi supra) conuenit cum beatitudine, & est uirtus excellens, ad quam communis hominum uita non attingit. Bestialis per oppositum uitium est excedens communem hominum malitiam ex consuetudine peruersa & uitio corporis inclinante. Et de uirtute heroica uide in dictione gradus. Quintus actus uirtutis. Et uirtutes heroicæ dicũtur uirtutes purgati animi, ut dicit Gers. trac. 4. super cantico Mariç. Aristot. 7. Ethic. trac. 1. uult heroicã uirtutẽ dici ꝙ est supra nos. Heroicã inquã quandã atq; diuinã, ut Homerus de Hectore propterea qđ eximia bonitate præstabat, dicẽt ẽ Priamũ induxit, nec iã hominis sãne mortalis illius cẽ uidebatur, sed diuo semine natus. Quare subiũgit Arist. si ex hominib. ob uirtutis excellentiã Dii fiũt (ut aiunt) talis quidã is habitus fuerit, ꝙ feritati opponitur. Sic ẽt Philosophi morales homines excellẽtissimæ uirtutis, ꝙ cõem hominum statũ excedunt, ut ꝙ magis morte corporis, ꝙ uitiosam eligerẽt actionẽ. Eroicos aliter heroicos siue diuinos vocitabãt, ꝺ quo legito, & Gab. serm. 1. de S. Petr. & Pau. qui incipit: Dii fortes terræ &c. Huic cõcordat dictũ Prophetę in Psalm. Ego dixi Dii estis & filii excelsi oẽs. Excelsi dicit, ut nõ ꝙcũq; iustus Deus uocetur, sed ꝙ quadã uirtutũ excellentia cæteros antecellit, & pcipuè Apostoli diuini uel dii appellantẽ & magis pcipui Petrus & Paul. ut uidere licet apud Gab. ubi sup. de uirtutib. & specieb. latiùs ab aliis tractatur. Hæc pauca ex multis sufficiũt.

VIS quandoq; significat uirtutẽ, quandoq; possibilitatẽ, interdũ uiolẽtiã, itẽ copiam, ut uis auris, &c. Et ut scribit Brulif. dist. 3. q. 9. li. 4. Vis pt capi quadrupliciter. Vno modo capitur pro uiolẽtia siue coactione. Et sic diffinitur a Iuristis. Vis est maioris rei impetus qui repelli non potest. Secundo modo capitur pro fortitudine, ut iste habet magnam uim, id est fortitudinem.

dinem. Tertio modo capitur pro potentia animæ, ut uis intellectiua, uis uisiua. Quarto modo capitur pro uirtute aliqua siue corporali siue spirituali, vt sancti viri, ideſt uirtute fidei fecerunt miracula, & sic conuertuntur uis, & virtus. Differunt tamen secundum eundem Bruliferum distinctæ.1.quæſt 4.lib.1 uis,uires & uirtus etiam secũdum Grammaticos, ut ipſe dicit. Nam uis proprie eſt potentia tam corporis quam animæ. Vis enim idẽ eſt quod potentia. Vires autem pertinet ad ſolum corpus,ſed virtus ad ſolam animam. Et vires (ut idem dicit) poſſunt capi dupliciter. Vno modo largè, & ſic capiuntur pro oibus potentiis, & ſic vires non ſunt niſi potẽtię quibus exequimur aliquid. Vnde & in ſpiritualibus fortitudo & potentia idẽ ſunt. Alio mõ ſtrictè, & ſic reſtringitur ad duo, quę tamen etiã ſunt potẽtiæ in moralibus, ſcilicet cõcupiſcibilis & iraſcibilis. Vis concupiſcibilis & iraſcibilis ſunt duæ vires ſiue duæ potentiæ animæ organicę habentes duo organa circa cor, & ambæ natæ ſunt triſtari & delectari circa ſuum obiectum.Et duo ſunt actus concupiſcibilis, vt latè declarat Scotus in 3. ſententiar. diſtinct.34. Iſtæ duæ uires reſpiciunt obiecta appetibilia & fugibilia. Et uis concupiſcibilis & iraſcibilis dicuntur vires appetitiuæ, quæ diſtinguuntur ex obiectis, vt vuult Gerſon parte 3.tract.de paſſionibus animæ, conſiderat 4.Nam uis concupiſcibilis reſpicit bonum uel malum, vel ſub ratione aliqua difficultatis vel arduitatis, ſed quoniam multa ſuperueniunt nata impedire concupiſcibilem in ſua inclinatione vel tendentia uel quiete circa bonum, & in odio, fuga vel inquietatione circa malum. Hinc data eſt ei tanquam pugnatrix ipſa virtus iraſcibilis, quæ tendit in bonum adipiſcendum, vel malum depellendum,non ut ſimpliciter tale, ſed ut arduum & difficile adipiſci uel euadi, quale nullum in Deo reperitur, ideo nec iraſcibilem habet vllam. Hæc Ger. Vis ſecundum beatum Thomam 3. ſentent.diſt.23.q.1. art.3. eſt omne quod eſt principium operationis, ſed uirtus importat principium operationis perfectę.

VISVS ſecundũ B. Tho. non eſt forma oculi ſed anima ſecundum quod ab ea fluit viſus,Tho. ſuper lib.de aĩa.& nomẽ uiſionis extenditur ad ſignificandũ omnẽ cognitionẽ ſenſuum, & intellectus propter dignitatem viſus, & certitudinem eius ſecundum eundem 1.par.q 67.art. 1. Quomodo aũt fiat uiſio tam interiori q̃ exteriori. uide apud Philoſ. Et Gerſ. part.3.tracta. de oculo.Et ſecũdum eundẽ ibidem. Viſio Dei mentalis habetur triplex, quia quædam eſt facialis & intuitiua, quædã ſpecularis & abſtractiua, quædã nubilaris & ænigmatica. Conformiter ad triplicem cognitionem meridianam, matutinam,& veſpertinã. Additur quarta quam poſſumus anagogicam ſeu myſticam nominare, quæ cõſiſtit in amoris uitali perceptione. De quib. permulta ſcribit Gerſ. & in fine concludit, uiſio Dei qualiſcũq; non ſufficit viatoribus ad gloriæ conſecutionem, ſed neceſſaria magis eſt diuinorum impletio mãdatorum. Qui enim dicit ſe noſſe Deum. & mandata eius nõ cuſtodit,mendax eſt. Qui autem fecerit & docuerit homines, hic magnus uocabitur in regno cœlorum, ubi viſio & tota merces & gaudium plenum. Et uiſio tota merces ſecundum Auguſtinum intelligitur, vt ſcribit Gerſon part.2. ſermo.facto in ſolemnitate omnium ſanctorum. Nam amorem & dilectionem eum delectatione. Hoc modo viſio in ſe claudit, & hoc modo qui plura diligit plus cognoſcit, hoc modo contemplatio ad fœlicitatem ſufficit integrãdam,&c. Nec uiſiones omnes, etiam quibus apparet Chriſtus ſunt acceptãdę,de quo vide Gerſonem par.1.trac.de probatione ſpiritus. Quare quidam ex ſanctis patrib.dum ſibi dæmon transfiguratus in Chriſtũ diceret: Ego ſum Chriſtus perſonaliter te viſitans, quia dignus es, confeſtim clauſit oculos, utraq; manu uociferans: Nolo inquit hic uidere Chriſtum, ſatis eſt ipſum in gloria ſi uidero, mox que diſparuit &c. Legito eundem par.4. quid ſentiat de quibuſdam uiſionibus.

VISIBILE dicitur quod uideri põt. Inuiſibile, quod non poteſt uideri. Eſt autem triplex cauſa quare aliquis non uidet uiſibile, ut ſcribit ſanctus Bonauentura

distin. 1. lib. 1. Aut enim non uidet quia non vult respicere. Aut si vult, impeditur propter defectum organi. Aut propter absentiam lucis, & hoc manifestum est. Similiter in spiritualibus intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non vult considerare. Aliquando verò non intelligit propter impedimentum ex parte corporis, vt patet in phreneticis & stultis. Aliquando propter absentiam lucis. Licèt enim lux increata se non subtrahat quantum ad essentiam, vel quantum ad qualemcunque influentiam, subtrahit tamen se homini cū peccauit quantum ad influentiam perfectam. Vnde dicitur influxisse ei ignorantiam. Vnde sicut oculus in tenebris errat, sic hodie miser humanus intellectus: cum autē plenè restituetur in lucem, sicut oculus videre poterit omne visibile, sic intelligit omne intelligibile.

VITA capitur multis modis, vt scribit Brulifer. dist. 36. artic. 2. q. 1. libr. 1. Primo pro principio formali viuendi, sic anima dicitur vita, & secundum quod triplex est anima, triplex est vita, scilicet intellectiua, sensitiua, & vegetatiua. Secundò capitur pro natura viuente. Vnde Scot. q. 2. quoli. Si diffiniretur Deus. uita intellectualis poneretur in ipsius diffinitione: Hoc modo, uita dicitur quidditatiuè de Deo, angelis, & hominibus. Et differt à primo modo, quia natura humana non est vita primo modo, sed secundo modo. Et est duplex, scilicet merè spiritualis, & merè corporalis: Merè spiritualis est duplex, scilicet increata, & creata. Corporalis est duplex, scilicet vegetatiua, & animalis. Animalis est duplex, scilicet sensitiua & rationalis. Tertiò capitur vita pro operatione alicuius viuentis inquantum viuens est. Et dicuntur operationes vitales omnes, scilicet operationes quæ sunt a viuente inquantum viuens. Vnde Aristo. 2. de aia. Intelligere est vita, sic operatio exterior in qua occupatur quisquam, dicit eius vita: puta, potare est vita ebrioſi, & peccare dicitur uita peccatorum, & agere bonum uita uirtuoſi, & sic de aliis, vt scribit Pelbar. lib. 2. Rosa. Theol. in diction. *Vita* §. 8. post Lyrā super Roma. 6. Quartò capitur uita pro uiuere, vt inquit Brulif. ubi supra. Est autem quadruplex viuere, scilicet viuere per augmentum & susceptionem alimenti, hoc modo omnia vegetabilia viuunt. Secundo est viuere per sensum, hoc modo sentire est viuere. Sic omnis operatio animalis inquantum animal est vita, & conuenit omnib. animalib. Tertio est viuere per motum progressiuum, & sic conuenit solum animalibus perfectis. Quartò est uiuere per intellectum. Et uita secundum Bona. distinct. 43. art. 1. quæst. 2. lib. 4. accipitur dupliciter. Vno modo largè, & est viuificatio corporis. Alio modo propriè, & est uiuificatio corporis cum salute. Sic & resurrectio, & secundo modo promittit Deus resurrectionē bonis ad se venientibus. Et uita secundum cūdem di. 15. li. 2. circa tex. maximè manifestatur per sensum & motum, & iō aia viuens appellat, quæ uiuit uita manifesta, & hæc est illa quæ dat corpori motum & sensum, & talis non est in plantis, sed in animalibus. Vite secundum Aristo. lib. de morte & uita, est mansio animæ in corpore. Et secundum eundem. Vita est mansio animę nutritiuæ in calido. Vita secundum Dyonys. in respectu ad rationalem. est theophaniarum, id est diuinarum apparitionum processio, ab ente quieto & sempiterno, id est à Deo qui cūcta mouens manet immobilis, & talis vitæ est principiū. Vnde ab Arist. & Comē. li. intelligētiarū, vita generaliter diffinitur sic. Vita est primus mobilis & cōtinuus actus uiuētis, ac primus motus procedēs ab ente quieto & sempiterno, id est a Deo. Vnde res creabiles uel creatę sunt in Deo, vt scribit Brul. dist. 36. ar. 2. q. 1. li. 1. tanquā in exēplari exprimente, ideo habent uitam in ipso. Vel secundum Scotum, res inquātum in intellectione diuina, & intellectę à Deo sunt uita in ipso. Etiam omnia possibilia fieri dicuntur uita in Deo. Vnde Ioan. 1. quod factum est in ipso, vita erat.

VITA EST TRIPLEX secūdum Gersonem part. 4. ser. ad regem Franciæ nomine vniuersitatis Parisiensis. dicit enim: Tam in naturæ libro, quam scripturæ triplicem reperio vitam. Vitam corporalem, carnalem, & personalem, vitam ciuilem, politicam, aut vniuersalem. Vitam gratiæ diuinæ.

diuinæ siue spiritualē. Prima defectibilis est. Secūda permāsibilis. Tertia perdurabilis. Prima uita corporalis, in coniunctione animæ & corporis manu tenetur. De qua Gene. 2. Factus est homo, &c. Et Phophera. Quis est homo qui uiues. Vita ciuilis in cōiunctione & unitate Dñi & subditorū in una lege & iusta ordinatione conseruatur. De hoc Philosophus in politicis ponit quod in legibus est uita ciuitatis. Et Apostolus comparat corpus mysticū ad uerū eadem ratione ad Rom. 12. & 1. Cor. 13. & ad Eph. 4. Tertia uitæ spiritualis manu tenetur per cōiunctionem Dei & animæ in charitate & amoris unitate. De qua ad Galat. 2. Viuo ego iam, non ego uiuit uerò in me Christus: Brul. d. 21. qu. 4. lib. 3. distinguit uitam sic. Quædam est uita naturæ. Alię gratiæ, & tertia gloriæ. Prima est triplex, quædā uegetatiua, alia animalis & sensitiua & rationalis. Prima est communis nobis & herbis & animalibus irrationabilibus. Vnde anima est principium quo uiuimus, mouemur, nutrimus, augemur, & sentimus, & intelligimus. Tertia est triplex, quædam est in creata quæ est Deus, de qua Aug. de fide ad Petrum dicit: Deus naturaliter est uita hæc, per essentiā suam, id est per seipsa est uita. Vnde Dionys. Laudanda est uita æterna quæ per seipsā est uita. Omnisque uita & uitalis motus est ex ipsa ut à principio. Alia est uita creata, & est duplex, quædam angelica, alia spiritualis, quæ est in anima nostra. Vita gratię solum cōuenit existētibus in gratia, & est ipsa charitas, & hæc uita est tantum bonorum in hac uita, mali enim non uiuunt hæc uita, sed mortui sunt. Vnde Maximus in sermone de martyribus. Iustus ex fide uiuit. Christus autem in cordibus fidelium per fidem habitare dignatur, discedente fide discedit ab homine Christus: discedēte Christo, discedit ab homine uita. Vnde Apostolus docet quod Christus est uita nostra, dicens: Christus apparuit uita uestra. Vita gloriæ est clara uisio Dei & fruitio sequens, & hęc uita succedit uitæ actiuæ & contemplatiuæ.

VITA SPIRITVALIS est uita animę qua uiuit per gratiam. Hęc uita quandā habet conformitatem ad uitam corporalem, de quo uide Gabr. distin. 2. q. 1. art. 1. libro 4. Et (ut idem dicit) uita spiritualis est per fidem, sicut scriptum est. Iustus ex fide uiuit. Gab. di. 4. quæst. 1. ar. 2. conclusione 6. libr. 4. Et uita animæ dilectio est & amor. Vnde Petrus de Palude, distin. 33. quæ. 1. articu. 3. libr. 4. Vita animæ inquit consistit in charitate & amicitia ad Deū & proximū. Ideo omne illud quod tollit fœdus amicitię ad Deum & proximū, tollit uitam animæ, & sic est peccatū mortale, sicut est fornicatio uel aliud peccatū. Et sicut uita corporalis consistit in calido & humido, ita & uita spiritualis. Vicem calidit tenet charitas seu gratia, ut scribit Gerson tracta. 9. super cantico Mariæ, prout charitatem nominamus feruorē charitatis in agendo. Vicē humidi quasi passiuā sibi uendicat affectio bona uoluntas. Porro (ut idē inquit) dicimus uitam animæ Christianæ uitā amoris, De quo latiùs legito eundem ubi supra. Et ut idem dicit tract. de consiliis Euangelicis & statu perfectionis uitale, essentiale, intrinsecum & perfectiuum uitę humanæ est charitas & eius mandata, id quod & uult doctor sanctus secunda secundæ quęstione. 184. artic. 3. &c. De hac animæ uita spirituali idem Gerson per plures lectiones tractat part. 3. quem uidere potes. Et uita animę (ut scribit sanctus Bonauent. di. 17. in dubiis literalibus libr. 4.) Deus est, sicut anima corporis. Similitudo autem in hoc consistit [ut ipse ait] quod quemadmodū corpus indiget anima, & ab ipsa uiuificatur quamdiu illi coniungitur, & per eius separationem uilescit, sic quamdiu anima unitur Deo per charitatem, uiuificatur, & quando separatur ab eo, moritur & uilescit. In hoc autem est dissimilitudo quia anima coniungitur naturaliter, & naturaliter ex corruptione naturæ separatur, ita quod appetitus & indigēria est in utroque, quia constituunt tertium. Ex Deo autem & anima non fit unum. Et præterea cōiunctio illa est uoluntatis ex utraque parte. Et hinc est, quia uoluntas nostra naturaliter est uertibilis, & diuina misericordia prompta est misereri, quod resuscitatio animæ non est miraculosa, sed ut proprius loquamur, est mirabilis. Hæc sanctus Bonauent. Est insuper quædam.

dam uita actiua, quædam contemplatiua quædam præsens & caduca, quædam futura & æterna, de quo uide Gersonem & alias, quæ ibi omitto, &c. Et de uita solitaria quam triplicem esse dicit, scilicet. celibalem, monachalem, heremitalem, & sapientialem. Vide eundē Gerson tracta. 11. super Magnificat.

VITA DEI est scientia Dei, qua nouit omne producibile productum, & est essentia diuina. Vnde Ioan. 1. dicitur. Quod factū est in ipso, vita erat, ideſt causa productiua & cognitiua rei factæ ad extra est in Deo intransitiuè, & est diuina essentia, itaque quę facta sunt non viuunt formaliter in Deo, sed sunt in Dei cognitione, & recipiunt uitā effectiuè à Deo: Sic omnia sunt in Deo intelligibiliter, ideſt cognita à Deo siue producibilia ab eo. Item Deus est vita viuentium causaliter & effectiuè. Hæc Gabr. post Occam distinct. 36. quæstione vnica, ferè in fine. Et (vt idem scribit dist. 21. quæst. unica, arti. 1. lib. 3.) quod secundum duplicem naturam in Christo duplex fuit vita in Christo. Vna diuina summa & æterna, qua persona Christi, quæ & persona est verbi, viuit se ipso necessario inalterabiliter, & immutabiliter, quæ ab illa persona tolli nō potest. Secunda est vita naturæ humanæ assumptæ, qua anima Christi uiuit immediatè essentialiter. Caro mediate formaliter, & verbum earum assumptione per coniunctionem idiomatum contingenter. Et uerbum uiuere sic nō est aliud, quàm verbum in natura uiuente subsiste re. Vide latiùs Gabr. ubi supra.

VITALITIVM sunt redditus empti ad vitā: teut. *Leibding*. vt habet Gabr. distinct. 15. quæst. 12. artic. 3. dubio 2. libro quarto.

VITIVM propriè dicitur quod virtuti opponitur, à uito quod vitandum sic ac fugiendum, & est habitus aut affectio animiin tota vita incōstans, & a seipsa dissentiens, secundum Tullium ex beato Thom. prima 2 quæstione 71. arti. 1. Capitur & pro errore & morbo corporis, perpetuo tamen vt est cœcitas, claudicatio, vecordia, &c. Et secundum sanctum Bonauent. distin. 49. quæst. vltim. in fine libro quarto, dicitur omne quod importat imperfectionem. Vitium in genere (vt scribit Gerson de diffiniti onibus ter. ad Theolog. vti.) est mala inclin atio creaturæ rationalis ad operationes naturæ suæ incongruas vituperabiliter exercendum, aut a bonis desistendum. Vitium intellectuale (vt idem ait) est habitus erroneus impediens animam ad operationibus sibi congruentibus, vt in tellectiua est exercendis. Vitium morale opponitur virtuti morali. Expellere autem vitia (ut scribit sanctus Bonauent. di. 14. artic. 2. q. 1. in solutione argu. libro quarto,) est dupliciter. Vel per modum detestantis, vel per modum informantis. per pœnitentiā expelluntur omnia uitia per modum detestantis, & satisfaciētis. Sed per modum informantis vnumquodq; vitium expellitur per uirtutem, sibi oppositam, quod primo modo expellit necesse est esse in eadem potentia, sed quod secundo modo non. Contra uitia quoque magis nobiscum & frequentis adueniunt, ut est ira, superbia, concupiscentia, quibus cor hominis tribulatur & vehementer inflāmatur, sed scuto orationis aut gemitu cordis aut inuocatione sancti nominis Iesu est occurendum, & in cœlum respiciendum, vnde veniet omne auxilium, vt scribit Gerson parte 3 in epistola quadam de custodia habenda ad seipsum.

VITIVM capitale dicitur dupliciter (vt scribit sanctus Bonauentu. distinct. 42. circa textum libro 2.) Aut quia præcipuum & magnum est in genere vitioso, aut quia caput est & principium aliorum. Primo modo accipitur in Gloss. Prouerb. 6. ubi vocantur vitia illa capitalia, quia magna sunt, & homo dignus est magna pœna. Secundo modo hoc dicitur uitium capitale, quod est ratio principiandi multa peccata. Vnde Gregor. cuicunque capitale peccato assignat filias. Peccatum enim hoc ipso ponitur esse caput & principiū alterius, quo eius motiuum adeo cadit in animæ appetitum quod potest præstare fomētum & motum à Deo, ut ex ipso consurgat quoddam peccati corpus, quo dammodo metaphoricum continens varietatem ramorum, & membrorum, filiorum & filiarum. Et hinc est quod infidelitas quæ opponitur fidei, non ponitur esse capitale peccatum, quia error non

cadit

cadit primo in animæ appetitum, similiter nec prodigalitas quę est oppoſita auaritiæ. Inanis autem gloria vno modo est capitale vitium alio modo est filia. Nam prout inanis gloria dicit appetitum dignitatis & excellentiæ, sic est idem cum ſuperbia, & est capitale uitium. Ita accipit Magiſter di. 42. cùm inter alia vitia capitalia nominat inanem gloriam, quia animus directè mouetur ad excellẽtiam & dignitatem appetendam, prout inanis gloria dicitur appetitus laudis, & sic est filia, quia non deſideratur laus humana niſi propter excellentiam. Hæc Bonauentura, qui & ponit ſufficientiam & numerum vitiorum capitalium uide ubi ſupra. Ponit Gerſon octo uitia principalia parte ſecunda, ſermo. de uerbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. ſcilicet gulam, luxuriam, vanam gloriam, ſuperbiam, auaritiam, inuidiam, accediã, iram. Horum octo uitiorum duo ſunt carnalia, reliqua ſex ſpiritualia. Illa carnalia, quia in corporis membris eorum operatio conſiſtit. Iſta vocantur ſpiritualia ſiue corporalia, quia in corde actitantur, de quo amplius Gerſon. Vitia autem naturæ ſunt ſeptem, ſcilicet excellentia ſeu præſumptio, duritia, ignorantia, timiditas, præcipitatio, hebetudo, ſtultitia. De quibus plura legito apud Gerſon tracta. de uitiis naturæ & uoluntatis part. 2. Vitia uoluntatis ſunt mala culpæ ſeu peccata, de quibus idem Gerſon, & de uitiis plura videtur in dictione PECCATVM.

VITIVM ET PECCATVM DIFFERVNT (vt ſcriptis reliquit Gabr. lectio. 28. canoni.) Nam uitium generalius est peccato. Dicitur namque uitium, omnis inordinatio potentię reſpectu actus ſibi debiti ſecundum ſuam naturalem inſtitutionem. Sic vitium ponitur in natura, ut in effectibus monſtroſis. Similiter in brutis, in furioſis, in infirmitatibus corporis. Sic generaliter omnis defectus debiti ordinis uitiũ dicitur. Item omnis primus motus uitiũ dicitur, ſicut & quilibet actus ſurrepticius. Peccatum autem est uitium impurabile ad uituperium. Duo enim dicit peccatum, ſcilicet uitium ſeu inordinationẽ quandam & imputabilitatem. Primum est quaſi materiale ſecundum quod inuenitur in actu cuiuſlibet potentię. Secundum quaſi formale, ſecũdum hoc est primo in uoluntate, & propter uoluntatem denominat actus aliarum potentiarum pro quanto ſubſunt regimini uoluntatis, ſic non omnis motus primus est culpandus, id quod probat Gabr. ubi ſupra, &c. Nec carnis motus peccatum inducit ſi omnino uoluntas non conſentit, ut idem probat Gabr.

VIVIFICARE dicitur uiuum facere, & aliquid dicitur viuificare quadrupliciter (ut ſcribit ſanctus Bonauenturа,) ſcilicet effectiuè, & ſic ſolus Deus uiuificat formaliter, ſic gratia expellens peccatum animæ mortem. Viuificare affectu, ſic fides operans per dilectionem uiuificat. Exercitii uſu, ſic mandata quibus exercetur iuſtitia uiuificant ſic. Legi autem nouæ conuenit uiuificare tripliciter. Formaliter, ratione gratiæ ſacramentalis. Affectu ratione amoris ſpiritualis ad quẽ excitãt promiſſa. Exercitio ratione multiplicitatis bonæ operationis, tam præceptorũ quã conſiliorũ. In lege autem ueteri promiſſa erant temporalia præcepta exterius regulantia ſacramenta figuralia, & ſic promiſſa non excitabant ad amorem ſpiritualem, præcepta non dirigebant ad iuſtitiam interiorem. Sacramenta non addiuabãt ad faciliorem legis impletionem, & ita non uiuificabant, quia erat ibi oſtẽſio culpæ & non erat adiutorium gratiæ, & per conſequens dabatur occaſio cõcupiſcentiæ quæ traheret ad mortem, & ideo lex illa ſecundum ſenſum literalem erat occidens, non ſecundum ſpiritualẽ. Vide latiùs Gabriel. diſtinctione ultima, dubio ſecundo, libro tertio.

VNCTIO est triplex Eccleſiæ, ut notat Paludenſis diſtinct. 23. articu. 3. quæſt. 1. lib. 4. Et Guil. Epiſcopus in ſuo rationali lib. 1. titu. de conſecrationibus & unctionibus. Vna est unctio, quę nec est ſacramẽtum, nec aliquid ſacramẽtale, quia nec per ſe gratiam cauſat, nec ad aliquod ſacramentum ſuſcipiendum uel perficiendum ordinatur, & hæc est unctio regum. Vnde non oportet quod fiat de materia conſecrata. Nec obſtat qđ dicitur de rege Dauid: Oleo ſancto meo unxi eum, quia hoc refertur ad unctionem inuiſibilem, quæ

fit

sit spiritu sancto, non ad visibilem, quę sit exterius oleo: De quo latiùs Paluden. vbi supra. Secunda vnctio est sacramentalis, sed non sacramentum: quia, scilicet ad sacramentum ordinatur, vel dignè suscipiẽdus, vel perficiendus, vt illa quo oleo ad cathecuminos inungitur baptizandus, vel perficiendus, uel digne custodiendus seu exhibendus, sicut inunctio qua baptizatus statim inungitur chrismate in uertice, in qua Episcopus chrismate in capite & in manibus presbyter oleo, & altare chrismate. Vnde omnes hæ vnctiones fiunt de materia cõsecrata, & vnctio quidem capitis Episcopi, & altaris chrismate, & aliæ vero oleo consecrato. Et sicut est eadẽ consecratio chrismatis qua innũgitur altare & Episcopus confirmandus in fronte & in vertice baptizatus, quia nõ est nisi vnum chrisma, ita videtur esse vnũ oleum & vna consecratio ad cathecuminos & manus sacerdotum. Vnde dicitur oleum sacrum communi nomine. Tertia vnctio est per se & proprium sacramẽtũ, scilicet illa qua inungitur confirmandus per Episcopum chrismate, & illa quæ per sacerdotem oleo ad hoc consecrato per Episcopum fit infirmo, quia agit vel auget proculdubio quod designat, hæc Paludensis. Et videatur latiùs Guil. in rationali diuinorum vbi supra, & de vnctione extrema paulò post dicetur. Et vnctio principalis dicitur confirmatio (vt scribit S. Bonauentu. circa text. distinctio. 23. libro quarto,) & hoc quadruplici de causa, scilicet, à loco, quia in fronte quæ est pars nobilior in corpore. Ab episcopo. Ab elemento siue materia, quia de oleo mixto cũ balsamo. Postremo ab effectu, propter abundãtiam gratiæ. Vnde ibi paracletus in magna abundantia traditur, sicut patuit in Apostolis, & hæc est vnctio principalis, vt dicit sanct. Bonauent.

VNCTIO SPIRITVS SANCTI, est sapientia diuinitus inspirata, docens de omnibus, vt scribit Gerson parte secũda, in quibusdam quæstionibus cum suis responsionibus, & tracta. de non esu carnium. Vnctio sancti spiritus docet nos fugere & nõ fugere persecutores, si hoc enim fieri semper liceret, nec fugisset Christus, nec dixisset Apostolis. Cũ vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Vide & Gersonem tracta. 8. super Magnificat.

VNCTIO EXTREMA, quæ ideo dicitur extremum sacramentũ, sicut nomen sonat, quia post id, aliud non speratur. Vnde solùm infirmis & periculosè ægrotantibus, ita quod de vita eorum desperetur, debet dari. Vnde quãdiu probabiliter speratur de euasione (vt dicit Paluden. di. 23. q. 3. ar. 1. li. 4.) Non debet dari, & est per se vltimum, per accidens tamen, ut si cõuale scit, potest esse post ipsum aliud, vt dicit Palud. Et ordinatur hoc sacramentũ principaliter & per se contra spirituale infirmitatẽ, vt dicit Tho. de Argen. di. 23. li. 4. Hoc tamen non obstante ordinatur contra infirmitatẽ corporalẽ ex cõsequenti. Nam quãdoq; infirmitas corporalis causatur ex infirmitate spirituali, sicut patet in Gloss. Ioann. 5. ubi Saluator ait ad illũ quẽ curauerat: Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat. Hoc sacramentum datur infirmis, per alia enim sacramenta sufficienter prouisum est sanis. Et sm Gers. diffinitur in compendio Theolo. de sacramento illo. Extrema vnctio est sacramẽtum ex vnctione infirmis per oleum sanctificatũ facta, cõferens infirmis remediũ cõtra peccati reliquias, & si expedit alleuationẽ ferens corporis infirmitati. Et sm Scot. diffinitur sic di. 23. li. 4. Vnctio extrema est vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo ab Episcopo consecrato ministrata à sacerdote, simul verba certa cum intentione debita proferente ex institutione diuina efficaciter hgnificans curationem finalem venialium peccatorum. Materia huius sacramẽti est oleum oliuę consecratum. Et quia inter omnes liquores olei oleum oliuę cæteris præstat & excellit, ideo quãdoq; in scriptura dicitur oleũ sine additione, tunc semper debet intelligi de oleo oliuæ, de quo vide latiùs Paluden. Forma huius sacramenti est forma verborũ quibus traditur hoc sacramẽtũ. Et sm vsum Romanæ Eccle. sacerdos in vnctione sic dicere debet. Per istã sanctã unctionẽ & suã piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quicquid oculorũ uitio dehquisti, & eadẽ verba repetet vngẽdo nares, addẽdo quicqd

narium

nariũ uitio deliquisti, & sic de aliis membris vngendis, s. labiis, auribus, manibus, renibus, & multiplex inunctio signat eliminationẽ ex diuina misericordia membrorum singulorum, ut dicit Gers. in cõpendio Theolo. de sacramento extremæ unctionis. Loca autem quinque sensuum principaliter inungenda sunt (vt idem Gerson inquit & cæteri) sicut oculi, aures, nares pedes, & manus: quidam addũt pectus & renes & vmbilicũ, in quibus delectatio est venerea, licèt non oporteat. Mutilati verò in loco mutilationis, quia licet mẽbro careant, nõ tamen carẽt potentia, qua completur actus peccati ab intra, licèt non ab extra, & ideo ut experietur peccatũ cùm membrorum non sit in loco incisionis, uel in loco illi membro maximè uicino inungendus est. Vnctio autẽ fieri debet cũ signo crucis, uel in signatione membrorum informa crucis vt vult Rich. di. 23. li. 4 & Gers. ubi supra. Nec omnes corporis partes inungendæ sunt, ut & uult Paulus Cortes. lib. 4. di. 4. in fine cùm ait. In quo intelligendum est omnes corporis partes illiniri non placere, cùm id sacrum curatio quædam dicatur, corporisq; curatio haud cunctis corporis partibus sed morborum tantum fibris medicamenta adhibeat. Cum autem omnis nostra notio (ut idem ait) à sensibus oriatur, ubi facinorũ, scelerumq; ortũ esse dicimus, ibi hoc lustrale p vnctionis fomentum esse uolumus, ob eamq; causam a flamine sensuum sedes oblinri. Effectus huius sacramẽti [ut habet Magist. in litera ex dictis B. Iaco. concludit] est duplex, quorũ vnus est peccatorum remissio, alter est corporalis infirmitatis alleuiatio. Istorum primũ respicit istud sacramentum tanquam principalem effectum. Secundum respicit ex consequenti. Sanitas enim spiritualis est principalis effectus. Corporalis sanitas est accessorius vel secũdarius, ut ait Rich. di. 23. ar. 1. q. 6. lib. 4. Astipulatur Palud. dum ait: Effectus istius sacramenti est spiritualis hilaritas mentis, per quam mens alleuiatur à grauedine & depressione, qua tunc communiter homines pariũtur [ut dicit Palud.] Et ut dicit Gers. vbi sup. Sacramentũ ẽm aliquos est ipse usus olei siue cõsignatio cum oleo, Res autem est ipsa gratia spirituſsancti, quæ dicto modo efficit sanationẽ mentis, & etiam quando corporis, quãdoq; scilicet expediẽs fuerit, ẽm alios sacramentũ est ipsum oleũ. Res autẽ gratia spirituſsancti, &c. Et sacramentum unctionis extremæ est unum sacramentum unitate integritatis, sed non unitate indiuisibilitatis [ut dicit Scotus] quia remissio omnium uenialium. Et quia omnia ibi ad principalem effectum per se ordinantur, scilicet ad spiritualem animæ & corporis sanationem, ut ait Palud. art. 3. conclusio. 2. distinct. 23. quæst. 1. libro 4.

DE INSTITVTIONE huius sacramẽti Instituit hoc sacramẽtũ Dominus Iesus Christus per se sicut & omnia alia [ut aliàs dicitur.] Nã ab eo habent uim tutẽ & efficaciã. Et cũ Magist. dicit istud ab Apostolis institutũ. Et Bona. di. 23. q. 2. li. 4. spirituſsanctus per Apostolos hoc sacramẽtũ instituit, intelligẽdũ est instrumentaliter & executiuè, nõ principaliter & auctoritatiuè, sed cũ dr quod non legitur in Euãgelio hoc nihil obstat. Dicitur n. Ioan. ulti. Sunt autẽ & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundũ posse capere eos, qui scribẽdi sunt libros, de quo Thom. Argent. & Ger. ubi supra. Solus autẽ sacerdos est idoneus huius sacramẽti dispẽsator & minister, & nõ requiritur Episcopus ,ppter statũ infirmorũ, qui non possunt Episcopos adire, nec eũ occupationibus aliis impediri ad omnes lãguidos ire possunt, ut dicit Rich. d. 23. ar. 2. q. 1. li. 4. Vnde Iacob. 5. dr. Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros Ecclesiæ & orẽt super eũ, ungentes cum oleo in nomine Domini, &c. Quamobrem senatus cõsulto cauetur ne quis prosanus aut minister flamẽ, qui à Græcis diaconus nominatur [ut inquit Paulus Cortes. li. 4. d. 4.] Illiniẽdi facultatẽ usurpet. Debet autẽ illud sacramẽtũ dari infirmis ratione utentibus, & in periculo mortis existẽtibus, ne dẽt dari infantibus nec furiosis a natiuitate, nec carentibus ratione, nisi prius quẽsierit, nec dãnatis etiã ad mortẽ, quia sunt infames corã Ecclesia, nec debet dari quahtercunq; ex posito periculo mortis, quia [ut inquit Scotus di. 23. lib. 4.] non debet dari ei cui

imminet

imminet mors ex periculo extrinsece uio lētiæ,vt armorū uel subuersionis vel huiusmodi,nec qualitercunque infirmo sed periculose:ita qđ probabiliter immineat sibi exitus de statu viatoris ad terminum, vt inquit Scotus. Concordat cum prædictis Cortesius cùm dicit. Nè ue etiam insani illiniantur nisi qui stolidæ amentes sint, quique interposito spatio ita resipiscant, ut sentiant ui sacramenti scelerum vestigia dilui. Eodemque modo infantes repelluntur, qui nondum sunt uim præstantiamque intelligendi cōsecuti, quiq; (ut præclarè ait Rich.) nōdum ignoscibi li tabe inquinētur. Atque illud etiam sanctum est,ne valentibus aut in quocunq; ægritudinum genere adhibeatur,quādoquidem in sacrum extimum dicatur, qđ senatus adhibeat homines præparās, aut perpoliens ad gloriam, & propterea eos tantum illiniendos esse dicimus (inquit Cortes.) qui in ipso sint vitæ excessu constituti. Potest autem hoc sacramentū[ut scribit Tho. de Argent.] licitè iterari, qa sacramentum non derelinquens effectū perpetuū & indelebilem licitè potest iterari,sed istum sacramentum est huiusmodi,quia nullum effectū ita indelebilē imprimit recipienti.Et Hug. 2.de sacramentis parte 15.ca. 3. Si vnctio iterari non potest, nec oratio iterari potest, sed oratio iterari potest,& unctio.Et Magister d.23. cap.vltimo consentit quod hoc sacramē tum est iterabile.De quo consultas Rich. distinct.23.ar.2.q.56.libro 4.Et sanctum Bona.q.4.arti.1.eadem dist.& Gersonem in compendio Theol.de iteratione sacramentorum.Et[vt idem dicit]extrema unctioobligat non contemnere,dum finis uitæ secundū probabiles coniecturas per infirmitatem expectatur,quæ iterari potest simili cau sa rursus veniente. Et extrema vnctio ritè suscepta delet uenialia: imò videtur qđ absoluit ab omni culpa coniuncta petitione recipientis,ita quod dignè recipiens etiam ab omni pœna, liberetur tum uirtute sacramēti,tum quia petit piè pseuerāter pro se & iustè. Gerson. Vide alias de sacramento extremæ vnctionis plura apud alios.

VNDE CAPITVR dupliciter [ut scribit Brulifer di.18.q.1.li.2.]Vno modo loca liter. Alio modo causaliter.Secundo modo dicit causam, & quia sunt quatuor causæ, capitur quadrupliciter.Primo modo potest dicere causam efficientē, vt vnde est omnis creatura? Respōdetur,à Deo.Vnde uenit qp Deus uoluit creare hominē? respōdetur, propter bonitatem suā,& vt faceret participare gloriam beatitudinis æternæ quantum ad finē.Vnde est quod homo est risibilis? respondetur, quia rationalis quantum ad actionem formalē. Vnde est cultellus? respōdetur, de ferro, quantum ad causam materialem, &c.

VNIFORMITER quandoque excludit ordinem vt scribit Gab.di.11.q.1.ar.1.li.1.Est autē duplex ordo in diuinis Vnus in personis producentibus, qui est ordo originis. Alius in ipsa productione siue in producendo.Et secūdū hoc,uniformiter potest excludere hunc ordinem, vel istum vel utrumque.Vnde pater & filius nō spirant vniformiter, quantum ad ordinem personarū producentiū, quia inter personas est ordo originis, qua pater est prior filio, quia pater genuit & nō econtra.Itē quod pater spirat hoc habet à se. Quod uerò filius spirat habet à patre. Pater verò & filius omnino vniformiter spirant, spiritumsanctū per exclusionē ordinis in producēdo.Ita,scilicet quod in signo vel instanti,aut quocūq; imaginabili distincto à personis producentibus, spirat pater in quo nō spiret filius, quia omnino habent illud vnū spirādi principiū, scilicet cōstitutū ex essentia & spiratione actiua cui primo cōuenit spirare ſm doctores.Vide latiùs Gab.& Petrum de Aliaco q.8.ar.1.li.1.Et cùm in oppositum adducitur Aug. qui dicit,quod spiritussanctus principaliter ,pcedit a Patre(ut dicit Magister in textu.)Et Hierony.dicit qđ spiritussanctus procedit à patre per filiū. Et idem dicit Hilar. & Rich. Spiritussanctus procedit à patre immediatè, à filio autē mediatè tantum, ergo ibi non est vniformitas. Ad hoc dicitur quod omnia illa dicta & similia nihil aliud volunt à prædictis, scilicet quod pater sicut habet esse à se, & ponitur trinitatis principium,ita & spirare habet à se,filius verò sicut genitus est à patre: ita habet spirare à patre. Pater ergo principaliter spirat, & nō per alium,

alium, id est spirare habet à se, filius autē nascendo, accepit a patre. Hæc Gab. ar. 3. ubi supra. Assentit Aliacen. ubi supra.

VNIO significat concordiam. Augustin. Nam hoc fieri posse in tanta animorū vnione quis dubitet? Modo significat margaritā, quod in cōchis nulli duo reperiantur indiscreti inquit Plinius. Modo coniunctionem significat & est multiplex vnio [vt notat Gabr. di. 1. q. 1. li. 3. & di. 30. quę. 4. li. 1.] Exempli causa partis ad totum continuum. Contigui ad contiguum, vt in sertione ramusculi ad truncum, locati ad locum, miscibilis ad mixtum, illabentis ad illapsum. Vnio formæ vitialis ad materiam propter quam. Compositum dicitur substantia uniens. De quo latiùs vide apud Gabr. ubi supra.

VNIO quædam est corporalis, quædam spiritualis. De vnione corporali aliàs dicitur. Vnio spiritualis & illa fit secundum Gers. parte 3. de mystica Theologia speculatiua, parte 8. consideratione 40. per inhæsionē, per informationem, per actuationem, per assistentiam principalitatis, per illapsum, per sustentationem hypostaticā, ubi plures naturæ in una persona cōueniūt. Sed omnium suprema vnio est in diuina essentia seu natura, in qua tres personæ summa vnitate subsistūt. Est & unio amātis cū amato, de qua & Arist. in Ethic. ait: Amicus est alter ergo. Cuius vnionis ratio exprimi uidetur cum ab eodem dicitur. Amicorum est idem uelle & idem nolle. Spiritus ergo noster cū Deo adhęret per intimum amorem vnus spiritus est cum eo per voluntatis conformitatem. Solus enim amor perfectus & perfectè Deo adhærens, veraciter orat. Fiat voluntas tua, & qui sic orat, orat in spiritu & veritate, sicut Christus docuit esse orandum in Euangelio. Nam & ipse Patrē adorauit, dicens: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Itaque qui sic vnitur Deo, & adhęret p amorosam voluntatis conformitatem vtique stabiliter in eo [ut scribit Gers. ubi supra.] Experimentalis autem vnio mentis cum Deo, vt idem dicit tracta. 7. super cantico Mariæ, est simplex & actualis perceptio Dei gratiæ suæ gratum facientis dono, qualis hic incipit, & perficitur in gloria per gratiam consummatam. Est igitur hæc vnio experimentalis prægustatio quædam gloriæ pignus, & arra fælicitatis æternę, cui contraria est dispersio, & auersio superbo rū mente cordis sui, &c. Et tracta. 8. super Magnif. ait Omnes & singulæ volūtates quæ per charitatem vniuntur cū uno termio, quod est Deus, ipsæ uniuntur inter se quantumcunq; uisæ fuerant discordare, sicut de dispersione legimus Pauli & Barnabæ. Felix & mirabilis vnio plurium in Deo quasi in vnico medio connexorum, &cæte. Et tracta. 9. super cantico Mariæ. Magna est & singularis vnitas omnium electorum inter se & cum Deo, &c.

VNIO naturæ humanæ ad uerbum. Et si de hac per multa sunt nobis relicta scriptis, pauca tñ colligo ex aliis quæ prodesse arbitror Theologiæ studiosis. De illa super mirabili vnione quā & h credere possumus, intelligere non valemus. De quo Gab. ser. annunciationis Mariæ, qui incipit. Hęc est dies quam fecit Dñs. Sed opiniones de unione relinquo, quas uideto apud Gab. d. 1. q. 1. li. 3. Illius autem unionis supermirabilis, difficultas intelligēdi & exprimēdi modū eius ex duobus consurgit. Vnū, quia nulla similis vnio inuenitur in natura creata. Ad cognitionē autē diuinorū non nisi ex creaturis ascendimus. Quæcūq; autē vnio in creaturis inuenitur, ibi maior est dissimilitudo quā similitudo ad illā unionē benedictā. Secūdū, quia non est certū quid dicat unio illa hypostatica siue personalis, qua natura humana assumitur seu unitur uerbo, an scilicet dicat aliquid distinctū ab extremis unitis qua formaliter fiat illa unio, an nihil distinctum. De qua re Gabr. recitat opiniones satis diffuse, quas uide apud eum. Et ut idem dicit arti. 3. dub. 4. Vnio qua formaliter natura humana vnitur uerbo, est qualitas absoluta de prima specie qualitatis, quia disponit, naturam humanā ad melius, non ad meliorē operationem, sed ad maiorem dignitatem.

VNIO ad totam naturam humanam quam assumpsit est triplex, ut scribit Brulif. di. 1. q. 1. li. 3. scilicet Quędam gratuita, quædā beata, quædam hypostatica. Prima est illa qua uerbum diuinum unitur naturæ humanæ quam assumpsit per gratiā gratum fa-

tum faciẽtem, immediatè enim repleuit Deus illã animã quam assumpsit summa gratia in primo instanti suæ creationis. Secunda est illa quæ fit per clarã uisionẽ Dei. Istã etiã habuit ab instanti suæ creationis, nec magis videt modò quam tunc in cruce. Ex quo sequitur quod non fuit viator simpliciter, sed cõpræhensor, vt supra patuit. Tertia hypostatica, & tantum valet sicut vnio suppositalis. Et capiendo vnionem hypostaticam largè, est triplex. vt idem scribit Brulifer, scilicet personalis, suppositalis, & sustentificabilis Vnio personalis est illa in qua assumitur aliqua natura in vnitatẽ personæ, vt assumptio naturę humanæ, &c. Vnio suppositalis est illa qua assumitur aliqua natura in vnitatẽ suppositi, vt si Deus assumeret naturã lapidũ vel Leonis. Vnio sustẽtificabilis est illa qua assumitur aliqua narura in vnitatem indiuidui, vt si Deus assumeret materiã primã, quæ nec est suppositabilis, nec personabilis, tamẽ Deus eã sustẽtaret. Sed strictè capiendo vnionẽ hypostaticã, sola vnio suppositalis dicitur vnio hypostatica, inquit Brulifer. Vnio personalis & hypostatica secũdum Gab. di. 1. q. 1. no tab. 2. li. 3. non est quę facit assumptũ esse personam. Alioquin natura humana nõ vniretur hypostaticè verbo, quia non est persona verbi, quia natura assumpta non est verbum: Sed vnio personalis & hypostatica est vnio, qua natura quę sibi dimissa esset persona sustẽtificatur ab alia persona, communicans sibi denominationẽ concretiuam, quam sibi demissa proprio supposito communicaret. Sic natura humana in Christo quæ sibi demissa esset persona, subsistit iam nõ in se, sed in supposito verbi, vnde verbũ dicitur homo.

VNIO suppositalis (vt innuit Dominus Præpositus Gab. di. 1. q. 2. li. 3.) est quædã entitas positiua recepta i natura assumpta, siue sit relatio ab omnibus absolutis distincta. siue qualitas quædã absoluta, qua formaliter fit huiusmodi assumptio, qua posita in natura assumpta ipsa est vnita, & ea remota definit esse vnita, quã entitatẽ politiuã doctores & sancti nominant gratiam vnionis. Est enim donũ ex summa charitate datum nullis meritis præcedentibus, ſm illud Ioan. 3. Sic enim Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret. Dedit autem per eius incarnationem siue naturę humanæ assumptionẽ. Fuit autẽ in Christo duplex vnio, vt idem scribit Dominus Præpositus Gab. di. 21. qu. vnica, arti. 1. lib. 3. Vna partium humanæ naturæ inter se, animæ, scilicet vt formę, & carnis vt materiæ, per quam ex ipsis cõstitutum est compositum substantiale viuum in natura humana. Secũda fuit suppositalis siue hypostatica naturæ humanæ, & vtriusque eius partis cum natura diuina in persona verbi. Et quod sit homo Deus, hoc habet per vnionem, vt dicit Alexand. q. 12. memb. 1. artic. 1. & post eum Gabr. di. 1. qu. 2. libr. 3 qui & de gratia vnionis plura scribit De quo in dictione, GRATIA uideatur. De hac vnione idẽ Gabr. scribit dist. 30. qu. 4. libr. 1. De qua (vt ipse ostendit) vnione naturæ humanæ ad verbum tantò difficilius est dissere aliquid uel affirmare, quantò minus vnio illa supermirabilis a nobis intelligitur, nedum enim ineffabilis est, sed a nobis etiam pro statu illo intellectu incomprehensibilis. Vnde Magister libr. 3. di. 2. Illa unio inexplicabilis est adeo, vt etiam Ioannes ab utero sanctificatus, non esse dignũ fateatur soluere corrigiam calciamẽti Iesu, quia illius vnionis modum inuestigare, aliisque explicare non erat sufficiens. Vide latiùs Gabr. in primo vbi supra. Et Alexand. parte 3. quæ 2. memb. 4. Difficillimum itaque est exprimere qualis sit hæc vnio, eam esse qua verbum caro factum est, id est, Deus homo, & homo Deus indubitata fide credimus. & catholice confitemur. Certè ergo habemus naturam humanam a verbo assumptam ac naturæ diuinæ in persona uerbi unitam, & una eademque persona Christi, quę & persona uerbi subsistit in duabus naturis non in duabus personis. Vnde assumpta natura non est persona, nec in se suppositata, dependens suppositaliter ad personam verbi. Quid autem dicat hęc vnio, & naturæ assumptæ suppositatio, difficile est. Vide Gabr. vbi supra. Est enim unio ista maxima unionũ post illã summã & diuinã unionẽ personarũ trinitatis in una essentia, ut dicit S. Bernardus. Quomodo sicut in illa tres personæ distinctæ realiter

vniuntur

vniuntur in vna essentia per identitatem verisimam cum essentia. Ita in ista vniuntur tres naturæ essentialiter distinctæ in vna persona, corpus, scilicet, anima, & deitas, per idiomatū cōmunicationem. Vnde ait Bernard. lib. 5. de conside. ad Euge. Inter omnia quæ rectè dicuntur vnum, arcem tenet vnitas trinitatis, qua tres personæ sunt vna substātia. Secūdo præcellit illa vnitas qua tres naturæ sunt vna persona. Vide de hac benedicta vnione Gab. d. 10. q. 4. li. 1. Quomodo assimilatur vnioni per modum insertionis secundū Alex. & secundum Dominum Cardinal. Came recensem q. vnica, art. 1. li. 3. in Christo est multiplex vnio verbi ad animam, siue ad naturam humanam, vt & prius tactū est. Vna est quę vocatur realis, & est vnio hypostatica, ideſt vnio suppositalis, qua verbum vnitur naturæ humanæ in vnitate suppositi seu personæ, ita vt suppositum verbi sit suppositum humanum. Alia est vnio quę vocatur intētionalis, & est vnio qua verbum vnitur animę per aliquam qualitatem intensibilem. Et ista est duplex. Quædam est per gratiam gratum facientem. Alia per gloriam beatificantem. Plura Aliacen. quæ & supra tacta sunt. Alias plura de illa vnione super mirabili a doctoribus scribuntur, &c.

VNIRI alicui & suppositari ab aliquo differūt, sicut superius & inferius. Nam vniri suppositaliter siue suppositari nihil aliud est quam dependentiā suppositalē terminari ad suppositū extrinsecum. Vnde patet quod nihil potest terminare dependētiā suppositalem nisi suppositū. Gab. di. 1. q. 1. ar. 3. dub. vltimo, li. 3. Diuinā vero naturam humanę vniri in vnitate personæ, non est aliud (vt scribit Brulif. dist. 1. q. 1. lib. 3.) quam diuinam personam quæ ab æterno fuit hypostasis respectu diuinę naturę, esse hypostasim respectu humanę naturæ in tēpore, hoc autem non dicit imperfectionē, sed potius dignitatē & nobilitatē, vt ibidem latius ipse declarat. Et sicut humana natura vnitur uerbo (vt dicit Gab. q. 1. di. 1. ar. 2. conclusione. 3. li. 3.) ita vniri potest cuilibet diuino supposito, hoc est patri vel spiritui sancto, quia nō est maior iposibilitas respectu vnius suppositi diuini quam alterius. De facto autem naturā humanā personaliter uniri verbo actualiter, articulus fidei est idemonstrabilis naturaliter vt idē ait cōclu. 4. vbi supra quia articulus fidei est uerbū factū esse carnem, ideſt hominem, vt patet Ioan. 1. & ad Gala. 4. Nec non in symbolis fidei, hoc autem intelligi non potest sine unione humanæ naturæ cū uerbo. Et non est ibi unio essentialis, per quā natura humana fiat verbum, vel natura diuina: quia nulla est ibi naturarum cōfusio, neque aliqua alia vnio in formatione vel compositione. Ille autem articulus (vt dictū est) est indemōstrabilis, quia verbum esse hominem, non potest euidēter probari ex principiis per se notis, neque notis per experientiā. Si enim posset euidenter ex principiis deduci, tūc sequitur quod ad essentiendū illi articulo, posset euidenti ratione cogi quicūq; intellectus humanus cuiuscunq; sectæ, tam Iudæus quam Gentilis, consequens est falsum, ergo. Natura itaq; humana (vt idem dicit conclu. 50,) neque patri nec spiritui sancto hypostaticè vnitur, sed tantū verbo. Non enim pater nec spiritussanctus, sed tantum filius est homo factus, vt sufficienter probat Magist. in textu per plures distinctiones libr. 3. Et vnire personaliter, uide & in dictione, PERSONARI.

VNIRI & assumi differunt: vnire & assumere, loquendo de vnione, & assumptione suppositali. Nā vniri est cū aliquo alio in eodē supposito esse, non curando an ipse sit terminus dependentię alterius siue nō. Sed assumi, est ad aliud sumi. Est dependētiam suppositalem ab alio terminari. Et assumere, in dependentiam suppositalem alterius terminare. Vnire uero actiuè est vnionem aliquorum efficere, siue ipsum terminet vnionem, siue nō, vt si faber conjungit ferrū ferro, vnit quidem duo ferra, sed non terminat unionem. Dominus Præpositus Gabr. dist. 5. q. unica, lib. 3. Videatur & S. Bonauen. de differentia uerbi uniendi & assumendi di. 5. q. 1. lib. 3. Assumere autem aliquid ad vnionem naturæ uel personæ, non est assumptum fieri hāc naturam uel hanc personam, sed assumptum dependere suppositaliter ad hanc naturā, vel hāc personam eius dependentiā suppositalem terminantem. Quidam

tamen aliter notificant personari & suppositari, seu vnio hypostatica, vt dicit Gab.di.5.q.vnica.li.3. Vnio autem deitatis & humanitatis in Christo facta est nō in natura, sed in suppposito. Vnio enim illa (vt dicit S. Bona.di.5.q.1.li.3.) non terminatur ad vnitatem naturæ, sed potius ad vnitatem personę, ideo assumere non conuenit diuinę naturæ, diuina enim natura non assumpsit humanam in vnitatē naturæ, ideo vnio deitatis, & humanitatis in Christo facta est, non in natura, sed in suppposito, quia vt inquit Dominus Præpositus Gabr. vbi supra, in eo facta est vnio quod terminat dependentiā naturæ vnitę suppositalem, hanc autē non terminat natura diuina, sed hypostasis siue persona. In persona itaque facta est vnio, & non in natura, & sicut natura humana naturæ diuinæ est vnita, ita viceuersa, diuina humanitati est coniuncta. Ambæ autē naturæ verè & realiter sunt in suppposito Christo, sed sola humana natura, non diuina verè dicitur assumpta. Et quamuis natura diuina naturam humanam sibi vniuit, non tamen eā assumpsit. Patet primū, quia vnionem humanæ naturę cū diuina actiuè fecit diuina natura, quia principiū effectiuū omniū operationū ad extra est diuina essentia eadem in tribus propter qđ operationes ad extra sunt indiuisæ, sicut & essentia est indiuisa. Secundū patet, quia essentia diuina non terminat unionem naturæ assumptæ, ut dictū est. Et quamuis humanā naturam assumpsit duntaxat uerbi suppositum, non tamen solum fuerat incarnatū. Probationem huius uide apud Gabr. vbi supra, quia incarnari est carnem assumptam in eodem suppposito vniri, sed natura diuina unitur carni assumptæ à verbo in eodē suppposito uerbi, ergo. Primū autem supra patet. Hinc illa a multis conceditur, essentia est incarnata, de quo alias dicitur. Item, diuina natura nec est homo facta nec ex virgine concepta, neque temporaliter nata, quia quod factum est homo, aliquando fuit homo, sed diuina natura nec est nec fuit homo. Similiter diuina natura per incarnationem verbi nihil noui recepit ex virgine. Non enim diuina natura de nouo subsistit in natura humana, sicut persona verbi. Illa uerò persona verbi per incarnationem incepit denouo subsistere in natura humana, quæ æternaliter subsistit in diuina. Diuina autē natura non subsistit subsistentia suppositali nisi æterna, nō formaliter, sed identicè in suppposito diuino. Et vt ibidē dicit Gab.cōcl.7. accipiēdo hominē cōcretiuè, impossibile est assumere hominē in vnitatē personę, quia accipiendo concretiuè hominē, supponit pro pſona, sed impossibile est assumere personam, ut alias dē. Vnde in omibus auctoritatibus sanctorū vbi dicitur, uerbum assumpsisse hominem, hominem debet accipi abstractiuè pro natura humana. Et hęc est de intentione Magistri cap. vltimo di.5. dicentis: Cùm dicitur homo assumptus, referendū est ad naturam, ideſt natura humana, in qua subsistit persona Dei, & persona hominis est assumpta. Gabr. vbi supra.

VNIRE refertur & ad alia. Hinc vnum dicitur magis unire, quā alterū. Et hoc cōtingit tripliciter, vt scribit sanctus Bonauēt. di.12. par.2.q.3. lib.4. Aut quia quis vnitur maiori vinculo ut ille magis unitur, qui maiorē habet charitatē. Aut quia eodem uinculo unitur strictius, ut ille, qui fm eundem habitum feruentius amat. Aut quia eadem firmius, ut ille, qui in eodem habitu est magis radicatus. Vnde Sacramentū Eucharistie magis dicitur unire, quia accedentem digne, reddit feruentiorē, ut carbo ignitus, & iterū reddit fortiorem, ut bonus cibus. Et ex hoc, quod reddit charitatem magis ignitā, adiuuat ad consumēdam peccati uenialis rubiginem. Ex hoc quod magis firmat, adiuuat ad uitandum omnia scelera, & ratione utriusque valet ad augmentum uirtutū, & maximè charitatis, quæ est uinculū nō quantum ad essentiam, sed quantum ad feruorem, uel radicationē. Feruor enim minuitur quotidie per uenialia, & radicatio, ideo oportet per hunc cibū restauari deperditum. Hæc sanctus Bonauen. & ideo hoc sacramentum dicitur sacramentum unionis. Vnde effectus eius primus aut est unire, aut magis unire.

VNIBILIA esse proportionata potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad gradū perfectionis, ita qđ unū perfectio-

naliter

naliter distet ab alio ſm certũ gradũ proportionis, vt ſic duplo, vel triplo pfectius alio, aut aliqua alia certa ſpecie proportionis, & illo modo finiti ad infinitũ nulla eſſe poteſt pportio. Alio modo poteſt intelligi aliqua eſſe proportionata quantum ad aliquã habitudinẽ, qua vnum poteſt dependere ad aliud, vel aliquid recipere ab alio, aut agere in aliud, & huiuſmodi. Et hoc modo infinitè diſtantia perfectionaliter bene ſunt adinuicẽ proportionata Gab. di. 1. q. 1. ar. 3. lib. 3. dubio. 1.

VNIVERSVS quaſi omnis ad oẽs, ad imum, ideſt ſine aliqua exceptione, & in ſingulari idẽ eſt quod totus, vt vniuerſus ager, vniuerſus exercitus, in plurali ſignificat omnes cõiunctim. Nã ſi dicimus. Omnes ſibi domicilium conſtituerunt, intelligitur domicilia ſibi vnumquemque conſtituiſſe. Si verò dicimus, vniuerſi, &c. ſignificatur omnes ſimul vnum ſibi pro omnibus domicilium feciſſe. Hinc fit vniuerſum, quod ſignificat vniuerſaliter.

VNIVERSALE quod ad vniuerſos pertinet. Vniuerſalitas, generalitas. Vel vniuerſale eſt, quod de pluribus aptum natum eſt prædicari. Vel vniuerſale eſt vox vel ſcriptum, aut quodcunque aliud ſignũ ex inſtitutione, vel voluntario uſu, ſignificans plura ſingulari vniuocè. Et eſt ſm veriorem opinionem conceptus mentis, ideſt actus cognoſcẽdi, qui eſt vera qualitas in anima, & res ſingularis ſignificans vniuocè plura ſingularia, quorum eſt naturalis ſimilitudo. Plura de vniuerſali videantur apud Occam & Gabriel. diſt. 2. quę. 4. li. 1. ſentent. & ſequentibus. 8. quæſtione & de hoc in logica ſcripſimus amplius.

VNIVOCVM eſt conceptus vnus naturaliter propriè ſignificatiuus, vel ſignũ vni cõceptui naturaliter propriè ſignificãti ſubordinatũ, & propriè ſolum voci attribuitur, ſcilicet quæ vni conceptui ſubordinatur. Sic enim vocabulum ſonat, quaſi vox vni. cõceptui ſubordinata. Sicut æquiuocũ dicitur vox vna diuerſis cõceptibus ſubordinata. Largius tamen etiam conceptus dr vniuocus, quia vnicus eſt, & vno modo ſignificatiuus. De quo vide latiùs Gabrielẽ di. 2. q. 9. li. 1. Et di. 7. q. vnica, art. 3. dubio 2. li. 3. Sed quia hæc & alia ſicut qđ ſit vniuocum, prædicatio vniuoca, denominatiuum, &c. ſunt logicæ conſideratio nis, ideo hæc ibi relinquuntur, &c.

VNVM negat omnem multitudinem. Et ſecundum multipliciter accipitur, vt notat Gab. d. 24. q. 1. ar. 1. Et d. 30. q. 4. li. 1. & di. 8. q. 2. li. 4. Vno modo propriiſſimè, vt dicit vnitatẽ indiuiſibilitatis, & hoc modo nullũ diuiſibile eſt vnum, ſed ſolùm indiuiſibilia, vt Deus, angelus. Alio modo propriè, vt dicit vnitatem compoſitionis, & ſic homo & compoſita ſubſtantialia dicũtur vnum. Tertio modo impropriè, vt dicit vnitatem aggregationis, vel collectionis, quomodo multa ſeparata ab inuicẽ loco, & ſubiecto dicuntur vnum, vt vnus populus, vnus cumulus. Et regnum dicitur vnũ propter Regem, & Mũdus vnus. Vide latiùs Gabrielem vbi ſupra. Dicuntur & aliqua vnum per conformitatẽ voluntatis. Vnde ſecundum ſanctum Auguſtinum, & refert ſanctus Bonauentu. diſt. 31. articulo. 2. quæſtio. 1. libro primo. Ad hoc quod aliqua ſunt vnum, non ſufficit conformitas volũtatis, ſed neceſſe eſt prę ſupponi conuenientiam in natura, quoniam ergo Deus & creaturæ, ſummæ differunt in natura, ideo non debent dici vnum. Quia verò vir iuſtus conformatur per charitatem volũtati diuinæ, & ei magis adhæret, quã alicui, rectè dicitur vnũ cum determinatione, vt puta vnus ſpiritus. Spiritus em volũtas dicitur & amor. Vnde qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt, quia vnius & conformis uolũtatis eſt. Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 6. Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt, ibi vnus dicit vnitatem, non per indiuiſionem ſiue vnitatem naturæ, ſed per conformitatem voluntatis. Et quod dicitur, quod membra Chriſti, ſunt vnum verum non ſimpliciter, ſed vnum corpus, ſic etiam Chriſtus eſt vnũ cõ membrum, ſed hoc eſt ratione humanitatis aſſumptę. Cõſonat prædictis Gerſon parte prima, in Epiſtola quadã ad fratrem Bartholomæum Carthuſienſem, de ornatu ſpiritualium nuptiarum, vbi & refert illud Apoſtoli verbum. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt Et multa (vt ibidem dicit) Chriſti dicta ſunt in hanc ſententiam, imprecantis Patrem, vt fideles eſ vnũ ſicut & pater & filius ipſi ſunt vnum. Illam vnitatem dixerũt ſanctis patres nõ

vnitatē essentialē, nec prēcisam similitudinem, sed sola ibi notatur assimilatio & participatio, quemadmodū dicit Lucas, qđ multitudinis credētiū erat cor vnum & anima vna. Et de duobus amicis itidē dici vulgaris usus habet, quemadmodum etiā carbo ignitus, & aer illuminatus vnū appel ātur cum suo igne & lumine. Hoc tropo probat Boetius hominē bonū esse Deū. Iuxta illud Psalm. Ego dixi dii estis, non quidē per ueritatē & vnitatē diuinæ essentiæ, & locutionē propriā, sed partici patiuè & assimilatiuè, imitatiuè, nuncupatiuè, &c. Dicitur insuper aliquod vnū in natura (vt scribit sanctus Bona. di. 31. ar. 2. q. 2. li. 1.) sicut Petrus & Paulus in natura erāt cōformes, quia uterq; homo. In voluntate, quia eadē volūtate fideliū salutē procurant. Actione vel operatione, vt fornicator cū meretrice potest dicit vnū corpus, tamen non potest dici vnum simpliciter sicut vir & vxor. Nec viri mali ita vnum sunt, sicut uiri boni, quia disconueniunt in volitis principaliter intentis, quilibet enim malus bonum proprium quærit, non commune.

VNVM accipitur adhoc quinq; modis, vt notat Gab. di. 8. q. 2. art. 1. li. 4. Vno modo vt dicit vnitatē sacramenti, & hic quæcunq; referūtur ad cōstitutionē sacramēti, sine quibus nō esset sacramētū, dicuntur vnū sacramētū. Secūdo modo vt dicit vnitatē significationis, & sic multa idē significantia, vel ad idē significandū ordinata dicūtur vnū significās. Tertio modo vnitatem cōtinentiæ, sic dicūtur vnū, quę idē continent. Quarto modo vnitatem effectus, sic vnū dicūtur quę idē efficiūt. Quinto modo vnitatē ordinis seu finis, sic ūnū dicuntur quæ ad idē ordinātur tanquā ad finē. Et sicut species panis & vini non sunt vnū p se & propriē, ita nec sunt vnū sacramētū unitate. Quo ad primū patet, quia nō sunt vnū indiuisibile, nec cōpositū per se vnū, sed accidentia plura inter se realiter distincta: puta, color, sapor, &c. Quo ad 2m ꝓbatur, quia species panis sine speciebus vitii sunt sacramētū. Similiter species vini sine speciebus panis sunt sacramētū, vt dicit Gabr. ar. 2. vbi sup. Et licēt species vt idem ait) panis & vini nō sunt unū sacramētū vnitate significati, & cōtēti p se & primo modo, sunt tn vnū vtroque modo loquēdo de totali significato & contēto. Patet primū, quia species panis & vini habent diuersā & nō vnū significatū & cōtētū p se primo. Nā significatū per se primo specierū panis est corpus Christi, vt corpus nō includit sanguinē, sed ut tantū dicit subiectū animæ immediatū. Et specierū vini est tantū sanguis, quæ sunt diuersa & nō vnū. Probatur secūda pars, qa utrarūq; specierū panis & vini, est vnū significatū & cōtentū totale. s. corpus Christi, accipiendo corpus, vt includit sanguinē, quia vtrobiq; cōtinetur corpus & sanguis, deitas & anima, non qnidem per se primo, ideſt vim consecrationis. sed quædā per se, quędā per cōcomitantiam. De quo uide eundem lect. 53. cano. Et (vt idē dicit in 4. vbi supra.) non solum species panis & vini, sed ipsæ simul cum euchariſtię consecratione & sumptione sunt vnū sacramentum, finis proprii, & ordinis vnitate, quia omnia hęc ordinantur in spiritualem hominis refectionem & nutritionem tanquam ad finem propriū, ergo sunt hac vnitate vnum, vt inquit Gab. &c.

VNITAS ab vnus, a, um, est duplex, vt scribit Brul. di. 24. q. 2. li. 1. s. essentialis & personalis. Vnitas essentialis, est illa qua essentia formaliter dicitur vna īquātum essentia, & sicut unica est essentia, sic non sūt plures vnitates essentiales, sed vnica. Personalis est illa, qua formaliter ꝑsona dicitur vnitas inquātū ꝑsona, & sicut tres sunt ꝑsonæ in diuinis, sic tres sunt vnitates personales, &c. Est & vnitas creata, de quo alias. Vnde Christus non est vnū vnitate creata, quia non est vnitas creata, vt dicit Gab. di. 6. q. 2. ar. 3. dub. 2. li. 3. Nō est enim natura humana, quæ est vnitas creata, sed est vnū & vnus vnitate naturæ diuinæ, & vnitate personæ, quæ sunt unitas increata. Nihil enim creatū est essentiale Christo, sicut albedo nō est essentialis albo. Et tres personæ diuinæ dicūtur vnū, non prēcisē propter vnitatem naturæ, sed propter vnitatē naturę, quæ est eadē cuilibet personę, & non vnus propter realem distinctionem personarum. Hęc Gabriel. De unitate Dei ꝑmulta scribit Gerson tracta. 9. super Cantico Mariæ, &c.

VNITAS membrorum Ecclesiæ est triplex,

vt

vt scribit Gers. part. 1. lib. de auferibilitate Papæ, ab Ecclesia consideratione 16. Vna est vnitas charitatis, & ita soli habentes charitatem dicuntur verè membra Ecclesiæ. Alii quantumcunque fideles sint, vel vt præcisa, vel vt arida & emortua membra, immo sunt proditores Domini sui, nec de familia eius hoc modo dici possunt, nec sunt digni pane quo vescũtur. Alia est vnitas in donis naturæ, sicut oẽs homines connectũtur in intellectu, & in ratione. Alia est vnitas in simili participatione sacramentorũ, & præsertim in vnitate baptismatis, in quo character iprimitur, in qua vnitate cõnectũtur oẽs qui baptisma ritè susceperunt, etiã ubi fidẽ actua lẽ vel habitualẽ prediddisset. Et hæc vnio videtur absolutè sufficere ad hoc qđ aliquis ritè in Papam electus maneat caput Ecclesiæ quousq; fuerit per sententiã definitiuam depositus. Gers. vbi supra, &c.

VOCABVLVM dicitur quos res singulę nominantur. Et frequenter ad cognitionẽ rei perducimur per considerationẽ vocabulorũ, ut scribit sanc. Bona. di. 38. art. 2. q. 2. li. 2. Qui enim prima vocabula imposuerũt, proprietates rerũ potiusmè cõsiderauerũt, iuxta illas vocabula imposuerunt. In vsu autem vocabulorũ imitandi sunt auctores & sancti, vt vlt Gabriel. in 1. lib. senten. di. 20. q. vnica, nota 3. Et vt scribit Brulif. q. 2. di. 4. li. 1. In diuinis sunt triplicia vocabula. Quædã sunt quę importãt omnimodam distinctionẽ, quædam verò omnimodã vnionẽ: alia verò partim important distinctionẽ, & partim vnionẽ. In diuinis nõ admittũtur vocabula quę omnimodam important distinctionẽ, ideo illa non admittitur, imò est falsa, Deus generat alium Deũ. Similiter vocabula omnimodã vnionem importantia non admittuntur in diuinis: ideo illa est falsa: Deus genuit se; ppter illũ terminũ se, qui importat omnimodam vnionẽ. Vocabula verò medio modo se habentia, quæ videlicet important partim distinctionem, & partim unionem, admittuntur in diuinis. Illo modo admittitur illa, Deus genuit Deum. Hæc Stephanus Brulifer.

VOCARE Dei, est producere rem in esse. Vnde Sapiẽ. 2. dicitur: Quomodo posset permanere, nisi tu voluisses? aut quid à te vocatũ nõ esset, cõseruaretẽ? vbi vult Sapiẽs, nihil cõseruari, nisi vocatum à Deo. Gab. d. 37. q. vnica li. 2. Vocat & nos Dominus ad se cõmonitione, afflictione, inspiratione. Vnde Gers. par. 2. ser. de verbis Domini: Venite ad me omnes qui laboratis. Tres, inquit, sunt modi quibus a Domino vocamur, & ad Dominum uocamur. afflictio, commonitio, inspiratio. Commonitio fit extrinsecus, inspiratio autem intrinsecus, afflictio verò vtrobiq;. Afflictio tamen alia fit in rebus, alia in corpore, alia in mẽte. Afflictio in rebus est paupertas, afflictio in corpore infirmitas, afflictio in mente peruersitas. De quibus singulis latiùs ibi scribit Gerson.

VOCATIO differt ab electione, secundũ effectũ finalis gratificationis, vt scribit S. Bonauent. dist. 40. ar. 2. q. 2. li. 1. Et quamuis hæc sit signum certum simpliciter, tamẽ non est certum nobis, & ideo differt à vocatione, quia multis datur gratia, qui non perseuerent: ideo dicuntur vocati, sed nõ electi. Et de his dicitur Mat. 22. Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et sicut nullus est inuentus sine onere & labore, ita nullus prætermissus est absque vocatione, vt scribit Gerson serm. Venite ad me, &c. Omnes itaq; sũt vocati, &c. scilicet populus Iudaicus & Gentilis, vir & mulier, dives & pauper, religiosus & secularis, innocens & peccator, subditus & prælatus, contemplatiuus & actiuus, tẽtationibus carens, & tentationibus grauatus, idiota & literatus, sanus & infirmus, senex & iuuenis, quos intelligit Gerson per laborãtes & oneratos. Ita inexcusabilis est omnis homo cuiuscunque sit sectæ, conditionis, ætatis, sexus.

VOLITIO quãdoque generaliter accipitur pro omni actu voluntatis, tam affirmatiuo quã negatiuo, idest pro velle & nolle. Sic omnis intentio est volitio, & viceuersa, &c. Gab. d. 38. q. unic. li. 2. Et vt dicit Holkot q. 2. primi, ar. 5. Videtur, inquit, quod omnis uolitio vel uolitio est quædam oratio mentalis optatiui modi, vel æquiualens tali: sicut ista, Volo habere beatitudinem: valet tãtum sicut hęc, Vtinam ego habeam beatitudinem, &c.

VOLITIO est duplex, ut scribit Bruli. d. 47. q. 3. li. 1. scilicet efficax, & remissa: Volitio

efficax est illa, qua uoluntati nō solū placet volitū, sed etiam si potest statim ponit in effectū. Volitio remissa est illa qua voluntati placet volitū, nō tn intantū ut ponat in effectū, etiā cū possit. Similiter nolitio est duplex. s. efficax, vt illa qua voluntas non solū odit nolitū, sed etiā si possit omnino impedit & destruit ipsum, vt est respectu infirmitatis in probo Medico. Alia est nolitio remissa, & est illa qua uoluntas odit nolitū: ita tamen quod non destruit seu impedit uolitum, ut est infirmus, qui posset sibi prouidere de remediis, & tamē nō facit. Et permissio in nobis est nolitio remissa respectu alicuius mali, qđ scimus fieri & non prohibemus dū tamen possemus. Et fm hæc posset dici, quod permissio esset nolitio Dei remissa respectu peccati, quod non cohibet dū tamen possit. Brulif. Et fm Sco. volitio diuiditur in volitionem efficacem, & simplicem, seu conditionalem, di. 49. q. 10. li. 4. in solu. argu. Volitio efficax est respectu finis per media ordinata ad illum finem consequendum. Volitio simplex seu conditionalis, est respectu alicuius finis non exequendo media ad illum finem consequendum: sed simpliciter appetitur finis ille, & vellet tendere in ipsum si posset, & obiectum esset secundum se præsens. Primo modo, non est volitio alicuius apprehensi sub ratione impossibilis, sed tātum sub ratione possibilis. Exemplum de sanitate ostenta diuersis infirmis. Secundo modo potest esse respectu impossibilis, & maximè intensa: in tali uolitione potest esse meritum uel demeritum, vt si aliquis appetat fornicari, quādo ipsum impossibile est habere oportunitatem: & sic damnati maxime volunt beatitudiné ut bonum commodū, & fortè intensius quā nos in uia, licēt eam apprehendant ut impossibile eis, & maximè delectarentur in consideratione obiecti, si dimitterentur. Et in hoc fortè habent maximam pænā, quia sic detinentur ab igne in consideratione sua, quod non permittuntur considerare Deum, vti est obiectum naturalis beatitudinis, & etiam seipsos in quibus maximè delectarentur. Hæc Scotus.

VOLITIO restringēdo cā ad uolitionē Dei, potest sumi tuo modo (vt scribit Dumi. Cardi. Came. q. 12. artic. 2. li. 1.) largè seu cōmuniter, nō quidē attendendo istā cōmunitatem secūdū, multitudinem per se inferiorū vel singularū, quasi sint plures Dei volitiones, quoniā volitio Dei est simplex & vnica: sed attēdendo secundū multitudinē vilitorū respectu quorū dicitur volitio. Et sic generaliter sumendo respectu cuiuslibet a Deo voliti, potest vocari volitio efficax seu beneplacitū, &c. Alio modo potest sumi minus generaliter solū respectu futurorū, & sic posset vocari prænolitio. Alio modo respectu præsentis aut futuri: & sic fortè sumēdo nō sunt nomina imposita, quæ sint in usu. Alio modo potest sumi specialiter respectu eorū, quæ dicūtur dona gratuita: sicut sunt fides, spes, Charitas. Alio modo specialius respectu eorū, quæ dicuntur gratuita, nō quæcunque, sed iustificantia: sicut charitas, vel gratia, vel gloria, & respectu talū posset vocari volitio gratuita vel beneplacitū gratū faciens. Alio modo specialissimè respectu bonorum gloriæ, & talis posset vocari volitio æterna, siue dilectio æterna gratificatiua, nō quia volitio. Alio modo sumpta sit temporalis, sed ab effectu istius volitionis, quia Deus Vult tale bonum, scilicet gloriæ in æternum mane re: & talis volitio communiter vocatur prædestinatio. Hæc Aliacensis.

VOLVNTAS est appetitus boni cum ratione, secundū Aristotelem li. 1. Rheto. Et voluntas completa non est nisi de possibili, quod est bonum volenti. Velleitas verò secundum quosdā imcompleta deimpossibilitē. s. aliquid vellet illud si effet possibile, ex sancto Thoma prima secundæ qu. 13. arti. 5. Et nomen voluntas (vt scribit Gab. di. 38. quęst. vnica, artic. 1. lib. 2.) aliquando accipitur pro potentia appetitiua rationali, ideſt pro anima rationali, nata obiectum sibi per rationem ostensum appetere vel refutare. Et sic potest accipi Luc. 1. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, ideſt voluntatis bene habituatæ. Aliquādo accipitur pro actu appetitiuo, scilicet pro ipso velle vel nolle. Sic dicitur. 1. ad Timoth. 4. Voluntas Dei est sanctificatio vestra, ideſt hoc vult Deus, siue hoc est velle Dei, sanctificatio vestra. Et Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem

luntatem Domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Accipitur quandoque pro obiecto volito, ut ibi: Non mea, sed tua voluntas fiat, Matth. 26. Et voluntas quædam est increata & diuina, quædam creata & humana. Videamus primo de voluntate increata, postea de creata.

VOLVNTAS diuina quandoq; accipitur pro priè pro diuina essentia, qua Deus uult aliquid fieri uel non fieri, & tunc signat diuinum beneplacitū, quod non est aliud quàm Deus volens, vt dicit Dominus Cardinalis Cameracensis quæstio. 14. ar. 1. libro primo, Alio modo impropriè, tropicè, vel metaphoricè, pro aliquo habēte aliquo modo ordinem ad diuinam voluntatem, & sic secundum Aliacensem vbi supra supponit non pro beneplacito vel voluntate Dei, sed pro aliquo alio, quod est eius signum. Et secundum hoc communiter distinguitur in voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. De qua plura videto apud Gabriel. lect. 68. & 69. canoni. & distinctione. 46. quæstione. 1. libro primo, & distinctione 32. quæstio. 2. libro primo, dicit quod voluntas diuina est cōcors & mutua charitas siue dilectio & amor iocundus & mutuus, communis patri & filio & spiritui sancto. Nec plus distinguitur ab essentia diuina communi tribus personis, quàm essentia à seipsa, sed sunt idem omnibus modis. Hæc voluntas diuina. sola est prima regula omnis iustitiæ, & eò quod uul aliquid fieri, iustum, est fieri, & eò quòd vult aliquid non fieri, non est iustum fieri. Vide ad hoc Cameracensem quæstio. 13. articu. 2. & Gregor. Item S. Thom. quæstione. 1. de potentia, art. 5. & quæstio. 3. de creatione, arti. 15. & 6. Hæc voluntas diuina, vt scribit sanctus Bonauentura. distinct. 45. art. secundo, quæstione. 2. lib. 1. est causa prima & vniuersalissima & actualissima: ideo pōt in totū effectum, & in totam rei substantiam etiam sine ad miniculo alterius causæ, nec aliqua causa potest aliquid uel modicum sine ipsa, & ideo necesse est quod ipsa sit causa immediata in omni actione & re. De quo aliàs, &c.

VOLVNTAS Dei diuersimodè accipitur in scriptura. Vnde Magister libro primo, distinctione. 45. capit. 7. Sacra scriptura, inquit, de voluntate Dei variis modis loqui consueuit, & tamen non est Dei voluntas diuersa: sed locutio diuersa est de voluntate Dei, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei verè & propriè dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est. Et hæc vna est, nec multiplicitatem recipit. Hæc Magister. Vnde solet voluntas Dei distingui in voluntatem beneplaciti, & in voluntatem signi. Voluntas beneplaciti duplex est, scilicet, voluntas antecedēs & consequens: Voluntas signi quintuplex, scilicet, prohibitio, præceptio, consilium, impletio, siue operatio. Permissio, hoc est, ille terminus uoluntas aliquādo idem est quod prohibitio. Quandoque idem significat quod præceptum. Vnde patet quod hæc distinctio non est distinctio rerum, sed est distinctio huius vocabuli voluntas, secundum diuersas suas significationes. quibus accipitur in scriptura, vt vult Magister. Et propriè accipiendo vocabulum voluntas, dicit solùm voluntatem beneplaciti consequentem. De hoc legere potest latiùs Gabrielem lectio. 68. canonis. Occam distinctione 45. libro primo, & Gab. distinct. 46. libr. 1. Dominum Cardinalem Camerac. quæstio. 13. libro. 1. &c.

VOLVNTAS Dei antecedens, non est aliqd in Deo quomodocūque distinctum à voluntate Dei consequente: sed ille terminus voluntas antecedens, est terminus connotatiuus, signficans multa, Deum, scilicet & creaturam. Et pōtest sic describi: Voluntas antecedens est voluntas diuina, dans alicui antecedentia ad consequendum aliquid cum præcepto & consilio exequendi, sine reuelatione contrarii parata ei coagere si velit. Et velle antecedenter, est seu dicit Deum dare antecedētia (hoc est necessaria) ad aliquod præceptum uel consilium exequēdū. Et Deus antecedenter uult omnes viatores iuste uiuere, quia dat potentiam, intellectū, & affectum cum præcepto: nec ideo præcipit bona, quia bona sint, vel prohibet mala, quia mala sint: sed ideo hęc bona sunt quia præcipiuntur: & mala, quia prohibentur. Item Deus nō uult antecedenter aliquem peccare, quia nec præcipit nec

consulit peccare. Item Deus non voluit Abraham antecedenter immolare filium quia licèt dederit potentiam immolandi cum præcepto, tamen oppositum reuelauit. Item Deus vult præscitos saluari. Patet discurrendo omnes particulas. Sed nō vult dæmones vel damnatos saluari voluntate antecedente, quia non vult illis coagere ad opera meritoria, quibus consequantur salutem, neque siue meritis cō. ferre salutem. Sed vult omnes viatores saluos fieri voluntate antecedente, quia dedit potētiam merendi cum præcepto, paratus cōagere si velint, nec reuelat contrarium. De quo vide sanctum Bonauen. distinctione. 46. quæstio. 1. libr. 1. Vel vult omnes homines saluos fieri voluntate cō. ditionata, si non peccauerint mortaliter, vel si pœnituerint. Potest autē illa auctoritas Apostoli 1. ad Timoth. 2. Deus vult omnes saluos fieri, exponi de voluntate signi, vt intelligatur, Vult, ideſt præcipit vel obligat vt omnes salui fiant. Si verò auctoritas exponitur de voluntate beneplaciti, potest, intelligi de volūtate antecedente. Si exponitur de voluntate beneplaciti propriè dicta, debet intelligi, sicut dicit Magistra. ideſt nulli saluantur, nisi quos Deus vult saluari. Ideo orandus est vt velit, sicut & illud. Illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum. Potest etiam exponi, nō secundum distributionē propriè dictā, sed secundū distributionē accōmodam, ita quod ly homines distribuitur non pro singulis generū, sed pro generibus singulorum, ideſt de omni genere vult aliquos saluari, & de Græcis & Latinis, de Prelatis & subditis, & de omni gēte. Ideo dicit Apostolus pro omnibus esse orandum. Ita scribit Dominus cardina. Camera. quæstio. 14. artī. 1. in fine li. 1. Vide & Bona. di. 16. quæ. 1. libro. 1.

VOLVNTAS Dei beneplaciti cōsequens, est voluntas diuina sibi efficaciter in esse alicuius cōplacens ipsum diligendo esse, aut producēdo seu cōseruando, hac volūtate immediatè fertur in volitū, & sic dicitur Deus velle omne positiuū, sine hac volūtate nihil fieri potest in mundo: quia (vt dictū est) ipsa est prima & summa causa omniū causabiliū: & hęc volūtas beneplaciti consequens semper impletur. De hac enim dicit in Psal. Omnia quæcūq; voluit Dominus fecit in cęlo & in terra. De quo vide latiùs Gabr. lec. 68. canon. & di. 46. lib. 1. quia voluntas operis volens efficaciter aliquid, nō potest impediri. Et talis est volūtas Dei beneplaciti cōsequēs. Et hæc voluntas cōsequens dicitur a Doctoribus Parisien. absoluta, qua. ſ. Deus aliquid efficaciter vult, quod nouit certitudinaliter euenire. Et illa necesse est ut impleatur, nec potest impediri. Et vt vult & scribit S. Bona. di. 47. q. 1. li. 1. Voluntas verò antecedens dicitur cōditionata, qua Deus vult aliquid fieri quantum est in se. si, scilicet creatura rationalis velit, & illa voluntas potest impediri: quia non quilibet elicit actū meritoriū, immo multi eliciūt actus demeritorios: & Deus dat cuilibet naturalia, quibus potest consequi actum meritorium, & paratus est coagere cuilibet ad huiusmodi actū, & dat præceptū & cōsiliū, vt exequatur. Propriè autē loquendo, voluntas Dei non significat nisi voluntatē Dei efficacē & æternā, quę impediri non potest. Sed quòd accipitur pro volūtate antecedēte vel signi, est secū dum metaphoricā & figuratiuā locutionē, vt dicit Magi. di. 45. vt dictum est, &c.

VOLVNTAS signi est creatura aliqua siue effectus diuinę voluntatis, significans vel manifestans nobis diuinam uoluntatem. Sæpè enim signa nominātur nominibus signatorū, ut dicit Aliacen. q. 14. & Dominus Præpos. Gab. lect. 68. cano. sicut eleemosyna impensa pauperi: uocatur miseri cordia uel pietas. Sic testamentum vocamus vltimam voluntatem, quia signū est voluntatis vltimæ testatoris. Sic etiā aliqua quibus nobis volūtas (quę Deus est) signatur, vocātur in scripturis diuina voluntas. Et huiusmodi signa sunt consiliū, prohibitio, operatio, vel impletio & permissio. Et dicūtur in scriptura pluraliter uoluntates Dei. Iuxta illud Psalm. Magna opera Domini exquisita in omnes uoluntates eius, quāuis unica & simplex sit Dei volūtas. Huiusmodi autē signa sic distinguuntur, vt idem ostendit Cameracē. vbi sup. Nam quinq; modis possumus imaginari Deū aliquid uelle. Primo modo vult aliquid debere fieri à creatura, & huius signum est præceptum. Secundo modo

vult

vult aliquid debere non fieri, & huius signum est prohibitio. Tertio modo uult aliquid nec debere fieri, nec debere non fieri, sed expedire fieri, & huius signū est cōsilium. Quarto modo vult aliquid nec debere fieri, nec debere non fieri, sed licitè fieri, & huius signum est indulgentia uel persuasio. Quinto modo uult aliquid simpliciter esse uel fieri, & huius signum est impletio, vel operatio. Vnde qualibet ad extra Dei operatio est signum uoluntatis diuinæ, sicut effectus suę causæ, &c. Sic igitur voluntas diuina præcipit bona, sicut Deum honorare, proximū amare: & prohibet mala, sicut Deum odire, proximum lædere: & consuluit maiora bona, sicut est virginitas, & paupertas, & permittit minora bona, sicut sunt coniugium, & dominium, sed operatur generaliter omnia, &c. Hæc Do. Cardi. Cam. Et uoluntas signi diuini in cœlo apparuit. ut creatura Angelica sibi cōformaretur, dum in mente Angelorū lux creata fuit, dictans Deo obediendum per omnia, à qua recessit Lucifer & Angeli eius: qui noluerunt subesse Deo, nec confirmari in voluntate diligendo Deum. Secundò apparuit in Paradiso terrestri, vbi à voluntate diuini præcepti recesserūt primi parentes. Tertiò in hac valle miseriæ, qua recedunt a Dei præceptis & voluntate peccatores. Hæc Guil Scoti imitator distin. 45. libr 2. sentent. & Pelbar. Hæc autem voluntas signi ctiam nō semper adimpletur: quia non semper fit qđ Deus præcipit fieri, nec semper non fit quod Deus prohibet ne fiat. Sed multa sunt contra præcepta & prohibitiones ac consilia, vt manifestum est. Vnde Augustin. in li. de spiritu & litera. Infideles, inquit, contra Dei voluntatem faciunt, cùm eius Euangelio non credunt. Cùm ergo non impletur præceptum, nec voluntas signi. Voluntatem autem posse impediri à creatura, non est aliud dicere quam homo non seruat præceptum Dei, vel homo non uiuit voluntati diuina, homo non sequitur diuinum consilium. Ex quib. sequitur, quod Deus non semp uult uoluntate efficaci id quod uult voluntate signi, uel antecedente: imo quandoq; uult oppositum, quia qđ nō fit, non vult efficaciter, sed multa præcipit quæ non fiunt. Patet ēt de oblatione Abrahę Isaac, quē ꝓcipit Abrahę, & tñ eā noluit fieri. Vide latiùs Gab. in canon. & li. sent. vbi sup. Et vt idē ait di. 46. ar. 3. li. 1. Nullū bonū uniuersi euenit ꝓter volūtatē Dei. Nā oē bonū fit secundū Dei uoluntatē: Hinc est qđ dicit Aug. 3. de Trin. Voluntas ē prima & summa cā oīum spēcierū, atq; mot. onū. Nihil. n. fit qđ non de interiori atq; intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur, secundū ineffabilē iustitiā. Malū uerò culpę quantū ad formale euenit in uniuerso ꝓter uoluntatē Dei, quia respectu deficientiæ vel deformitatis mali culpæ, Deus nō hēt actum voluntatis efficacē: sicut nec natura vniuersalis intendit mōstrū, nec ad hoc hēt uoluntatem, quia tūc nullo mō posset fieri actus aliquis deformiter & pēcsequēs: fit ꝓter voluntatem Dei, ita quod Deus non habet respectu eius actum positiuū, nec uelle nec nolle, sed non velle. Hæc est intentio Magistri dist. 46? Vide latiùs Gabr. vbi supr. Vnde illud dicitur fieri secundum uoluntatem, qñ euenit aliquid secundum determinationem voluntatis per actum volendi. Quando uerò accidit quod est contra determinationē uolūtatis per actū uolendi, dicitur illud accidere contra uoluntatē. Cùm aūt fit hoc ad quod uoluntas se hēt, neutraliter dicitur fieri, non contra uel secundū uoluntatē, sed præter uoluntatē. Hæc Gab. vbi supr. volūtatē aūt aliquā impleri non est aliud q̄ effectum uoluntatis poni in esse si uult eum poni in esse, uel non poni si nō uult eum poni. Et hoc potest esse dupliciter: quia potest uelle eū poni à se uel ab alio, & tunc si ponatur a se (si uult eum poni à se) impletur, aliter non. Similiter si ponatur in esse ab aliquo, à quo uult eum poni in esse, impletur, & aliter non. Eodē modo proportionabiliter potest dici de nolle etiam poni in esse à se uel ab alio, Gabr. dist. 46. quæst. 2. lib. 1. &c.

VOLVNTAS creata. Nomen uoluntatis, vt scribit Gab. di. 17. q. vnic. artic. 1. lib. 3. accipitur quādoq; generaliter uel largè, pro quolibet appetitu, siue rōnali, siue sensitiuo, siue naturali. Alio modo strictè & propriè tantum, pro appetitu libero qui

sequitur

sequitur cognitionem intellectiuam, siue rationis. Vnde in homine tot ponuntur appetitus, quod potentiæ apprehensiuæ. Et ita sicut alia est apprehensiua gustus, alia uisus, alia auditus, alia odoratus, alia tactus. Ita est alia virtus appetitiua propria huius, & illius. Alia quoque est delectatio propria consequens hanc apprehensionem, & illam.

VOLVNTAS naturalis accipitur tripliciter vt scribit Dominus Præpositus Gab. di. 26.li. 3. Vno modo pro inclinatione naturali rei cuiuslibet ad suam propriam perfectionem: & hæc inclinatio est ipsamet res: sic dicitur quod materia apperit formam, & agens inclinatur ad agẽdum. Vel ista inclinatio dicitur proprietas rei, vel forma accidentalis rei naturam consequens, & grauitas per quam graue mouetur deorsum vel ad locum suum naturalem. Ista uoluntas naturalis non distinguitur a voluntate libera in homine, licèt alia ratione dicatur libera, alia naturalis. Libera enim dicitur in ordine ad actũ elicitum, quæ habet in sua potestate. Naturalis, inquantum nata est recipere perfectionem aliquam, aut receptam cõseruare a contrario. Secundo mõ accipitur voluntas naturalis, ut distinguitur contra potentiam supernaturalem, & sic uoluntas naturalis siue in puris naturalibus existens, est uoluntas non informata donis gratuitis. Tertio modo accipitur uoluntas naturalis pro uoluntate eliciẽte, uel recipiente actum cõformem inclinationi naturali, quæ est semper ad commodum, siue illum eliciat liberè siue necessariò, ad ostensionem commodum.

VOLVNTAS (vt notat Guil. Scot. imitator in primo di. 10.) dicitur a volito, as. quia sicut res quasi ad animam veniunt, quãdo intelliguntur: sic aĩa quasi ad res volitat, quando hanc uel illam rem uult & amat. Vnde est illud Augustini. Aĩa uerius est ubi amat, q̃ ubi animat. Voluntas autem (vt scribit Gab. di. 23. q. 1. art. 3. du. 7. li. 3.) non potest elicere actum aliquẽ circa obiectum, nisi prius per intellectũ apprehensum & ipsi uoluntati ostẽsum. Intuisa enim amare possumus, incognita verò nequaquam, vt ait Aug. 10. de Tri. cap. 1. & ita nec habitus inclinare pót ad actũ voluntatis; nisi obiecto per actum intellectus præsente, quo præsẽte inclinat voluntatem ad eliciendum actũ, non autem necessitat. Potest enim uoluntas liberè elicere actum secundum inclinationem habitus, uel contra: licèt unum delectabiliter, alium tristabiliter, & cum quadam difficultate, &c. Voluntas secundum Alexã. de Ales part. i. summæ, est uis cognoscens, domina sui actus. Et qđ dicitur, uis cognoscens, differt a parte sensitiua in qua non est cognitio propriè: licet sit aliquis sui obiecti perceptio. Per hoc autem quod dicitur: domina sui actus, differt ab intellectu, qui merè naturaliter mouetur ex parte sui in obiectum suum, non sic voluntas seu nostra, seu diuina, sed liberè mouetur. Voluntas, ut scribit Brulif. di. 17. q. 1. li. 3. est appetitus liber, vel est appetitus rationalis, & sic uoluntas non est in brutis: sed quia est appetitus naturalis, qui pʒsupponit cognitionem in appetente, & est appetitus cognitiuus qui prę̃supponit cognitionẽ appetentis. Et hic est duplex. secundum duplicẽ cognitionẽ, sensitiuã & intellectiuã. Ideo ét voluntas accipitur quandoq; largissimè, pro quolibet appetitu, ut scribi Gab. di. 23. vni. li. 2. siue sit sensitiuus siue rationalis, siue creatus, siue icreatus, quo mõ accipit Doctor subtilis in. 3. di. 17. vbi distinguit triplicẽ voluntatẽ in Christo, scilicet, volũtatẽ icreatã, & volũtatẽ creatam rõnalem, & appetitũ sensitiuũ, quem quandoq; vocat voluntatẽ: hoc. n. modo & usus hẽt, q̃a dicimus hic canis uult comedere cũ non habeat nisi appetitũ sensitiuum, ut inquit Scotus. Et sic uoluntas diuiditur (vt dicit Gab. vbi supra) in volũtatẽ naturalẽ sensitiuam, rõnalem vel intellectiuã. Alio mõ accipitur largè uoluntas pro quodlibet appetitu cognitiuo, ut & supra dictũ est: sic dicit Magist. in 3. di. 17. ca. 2. Humana uoluntas est affectus rationis uel affectus sensualitatis. Et alius est affectus animæ secundũ rõnẽ. Alius secũdũ sensualitatẽ, uterq; tamẽ dicitur humana voluntas. Tertio mõ accipit ꝓpriè ꝓ solo appetitu rõnali seu intellectiuo: hoc est pro appetitu prę̃supponente cognitionẽ intellectiuã, & sic distinguitur cõtra appetitũ sensitiuum, & naturalem

ad

ad sanum intellectum: quia illi appetitus in homine realiter non distinguuntur, licèt actus differant: similiter & rõnes nominũ. Gab. Et secundum Philosophum, potentiæ animæ rationalis principaliter seu primaria diuisione, diuidũtur in cognitiuam quam Theologi intellectũ vocant, & in motiuam quã Theologi affectũ nominãt. Tunc enim potẽtia animæ intellectus dicitur, quando est apprehẽsiua, & voluntas dicitur, quando est motiua, vt scribit Gers. in cõpẽd. Theo. de peccato veniali. Et vt idem dicit: Vis motiua aĩæ rationalis diuiditur per imperatiuã in cõsiliatricem: in affectiuam, & in consiliatricem & affectiuam simul: prima est liberum arbitriũ & sinderesis, secũda est ratio, tertia est uoluntas, quarta dicitur ipse intellectus practicus: de quibus latiùs ibi scribit. Sed suis locis d̃ his scripsimus.

Voluntas verò quando est coniuncta appetitui sensitiuo: nata est cõdelectari sibi, sicut intellectus coniunctus sensui natus est intelligere sensibilia. Et si volũtas multis sensitiuis appetibilib. cõiungitur, nata est condelectari illis oĩb. De quo latiùs legito Gab. di. 30. q. 1. li. 2. Põt tamen appetitum retrahere a suo appetibili, vt non delectetur in appetitu sensitiuo. Nihil enim est magis (vt inquit Aug. li. 3. de lib. arb.) in potestate uolũtatis q̃ ipsa voluntas. Quod non est intelligẽdum quo ad essentiã, sed quo ad actũ elicitũ, quamuis (vt idem dicit in lib. de perfectione iustitiæ) voluntas nostra nil boni agit nisi diuinitus adiuuetur. De quo alias, &c. Vnde voluntas humana variis modis ad varia volẽda aut nolẽda inclinari & persuaderi põt, quib. & si nõ necessitatur, nõ nũquã tamen non nisi cum magna difficultate resistit. Licèt enim naturaliter inclinatur ad bonũ, tamẽ frequenter seducitur, nũc errore intellectus operãte malorum fatore diabolo, nũc illecebra sensus, cui coniuncta naturaliter est inclinata, nunc errorib. aut blandimentis seculi circunstantibus, quæ oĩa ad malũ trahũt. Quis enim fraudes & fallacias spiritualiũ nequitiarum diaboli, scilicet mille artificis, eius quoque tentationes occultissimas potest deprehendere? qui se de pugna sensualitatis continua sustinere & a carnis inclinatione semp auertere? Quis totuplices mundi laqueos euadere põt? Huc accedit quod peccato originali uulnerata est uoluntas in sua naturali potẽtia, ita q̃ licè simpliciter sit libera: tamen prona est ad malũ ab adolescentia. Gen. 8. Propter hæc voluntas mutabilis est & instabilis, & ex peccati fomite infirma ac vulnerata pna ad malũ, difficilis ad bonũ. Hinc. Apost. ad Ro. 7. Video aliã legẽ in membris meis repugnantẽ legi mentis meę. Et ad Gal. 5. Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ. hæc enim sibiinuicẽ aduersantur, vt nõ quæcũq; vultis illa faciatis. Vnde ad hoc pulchra & notanda. Gab. di. 28. art. 3. dub. 2. li. 2. ideo vt ipse concludit. Deus orãdus est in omnib. operib. nostris, vt rationem illuminet ne erret, voluntatẽ refrẽnet ne rationi dissentiat, &c. Vide latiùs ibi.

VOLVNTAS rationalis põt dupliciter sumi, vt scribit Gab di. 23. q. vni. lib. 2. Vno mõ, ut includit essentialiter libertatẽ, id est ut supponit p̃ intellectiuo appetitu, connotando eum esse liberũ ad opposita contradictoriè, ad bonũ, scilicet, & ad malũ. Alio mõ ut includit libertatẽ, sed duntaxat præsupponit rationem cognoscentem, siue sit determinata ad sequendum rõnis iudiciũ, siue non. Vnde licet uoluntas non possit in actũ, nisi prius obiectum sibi ostendatur per rationẽ. Non. n. põt in incognitum, non tamen cogitur se cõformare iudicio rõnis, imò põt actũ elicere ad ostensionẽ obiecti per rõnẽ contra dictamen rõnis, accipiendo uoluntatem propriè, ut includit libertatẽ. Deus non põt facere voluntatem impeccabilẽ per naturã. Probatur auctoritate Hiero. de filio prodigo. Solus Deus est in quẽ peccatũ cadere non põt. Et Aug. li. 3. contra Maximũ: Cuicũq; rõnali creaturæ p̃statur, vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ansel. Cur deus hõ, li. 2. ca. 10. respondens discipulo quærẽti, cur Deus nõ potuit facere naturã impeccabilem per naturã? Dicit, quia non potuit facere Deũ. Probatur & rõne. Omnis volũtas quæ nõ est regula sua in agẽdo & opando, nec necessario se cõformat regulæ in obliquabili, potest peccare per naturam: sed omnis voluntas

tas creabilis libera contradictorie ad bonum & ad malum est talis: ergo omnis voluntas creabilis est peccabilis per naturam. Vt & probat Gab. vbi supra, art. 2. Accipiendo autem voluntatem, vt nõ includit essentialiter libertatem (quæ dicta est) sed pro appetitu rationali, idest pro appetitu præsupponente cognitionem intellectiuam simpliciter, Deus põt facere voluntatẽ per naturam impeccabilem. Probatur, quia Deus põt creare voluntatem necessario se cõformantem regulæ suæ, & talis non potest peccare. Voluntas.n. faciendo id ad quod est necessario determinata, non peccat. Siquidẽ nemo peccat in eo quod vitare non põt, & Deus creare potest appetitum rõnalẽ, q non potest declinare à iudicio rationis. Vnde Magist. distinct. 23. lib. 2. dicit: Concedimus quidem meliorem naturã, quæ omnino peccare nollet, idest uelle non posset, quę responsio præsupponit talẽ naturam esse posibilem: nec includit contradictionem esse uoluntatem necessario determinatam ad dictamen rectæ rationis, & talis per naturam peccare nõ posset. Sed omne quod non includit contradictionem, Deus potest creare: uide latiùs Gabrielem conclus. 2. vbi supra.

VOLVNTAS DELIBERATIVA (vt scribit Gabr. distin. 17. quæst. 2. lib. 3. est ipsa potentia rationalis uolitiua, inquantum est domina suorum actuum, quæ, scilicet secundum quod liberè elicit actum uolendi, uel nolendi, amandi, uel odiendi, & penes istam residet peccatum, uel meritum, uel demeritum. Vnde Bern. Tolle uoluntatem, & infernus non erit. Et (vt scribit Iacobus de Valen. super illud psalmus 81. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant) voluntas hominis tenet medium inter uoluntatem Dei & diaboli, & rationi consulationis & electionis. Nam uoluntas Dei est oĩno immutabilis in sua electione, cum non indigeat consulatione, cò quòd sua duratio sit interminabilis, & tota simul: & sic oĩa uidet & præuidet simul: & sic peccare nõ potest. Sed quia uoluntas diaboli nõ elegit sine præuia consulatione, ideo per totam moram consulationis potuit errare in sua electione, dum fuit uiator, sẽcũdũ quod fuit mutabilis ad vtrumlibet. Sed postquam semel elegit, manfit immutabilis in sua electione. Et ideo boni Angeli fuerunt confirmati in gratia post electionem, & mali manserunt obdurati, & irreuocabiliter obstinati i peccato suo. Et illud peccatum est eis irremisibile: sicut est in eis irreuocabile, eò quòd peccauerunt in termino suę uitæ. Sed quia voluntas hominis tenet medium inter uoluntatem Dei & Angeli, ideo est mobilis post electionem: sicut ante ad tractandũ quod elegit, & eligẽdum oppositum bonum uel malum, quia tota vita hominis est via usque ad terminum mortis, vt postea dicetur, & sic nunquam peccat in termino vsque ad mortem inclusiuè. Et sem per peccatum eius perpetratum in uita est remisibile. Et ideo peccatum primorum parentum fuit remisibile, quia peccauerunt in uia. Et sic peccatum cuiuslibet Christiani est remisibile vsq; ad mortem exclusiuè, eò quòd usque ad illũ terminum comitatur ipsam gratia Christi in uirtute ratione characteris quem accepit in baptismo. Secùs autem est de Iudæis; ut ibidem ostendit Episcop. Christopolitanus.

VOLVNTAS EST DVPLEX, scilicet absoluta & conditionata (vt notat Brulif. di. 50. li. 4. q. 1.) Absoluta est, quando aliquis actu vult aliquid, vt velle fornicari simpliciter, uel furari etiam absque conditione. Voluntas verò conditionata est, quando quis vult aliquid cum conditione, vt ego bene vellem furari, si Deus non prohibuisset: ego bene vellem manere de Matutinis, si ego non puniret. Et hæc dicitur voluntas mala, de qua & S. Bonauent. distin. vlt. art. 1 q. 1. li. 4. Et in damnatis pœna infernalis, aufert à volũtate ipsorum actum volendi peccare, siue uolũtatem absolutam peccandi, vt scribit Brulifer vbi supra, quia re vera damnati non appetunt luxuriari nec superbire, & hoc propter pœnas, quas se sentiunt ex hoc incurrisse, tamen habitu & uoluntate cõditionata vellent peccare. Vnde bene vellent luxuriari si non essent puniti, uel crederent se puniri, & hæc est opinio S. Bonauen. ubi supra. sed non tenetur à modernis Doctorib. Nam dicunt, quod sicut

ſancti continuè laudabunt Deum: ita damnati continuè blaſphemabunt Deũ, & non ſolum uellẽt peccare, ſed actu peccabunt, & etiam erunt obſtinati in peccato, ſecundum illud Pſalm. Superbia eorũ qui te oderunt, aſcendit ſemper. Et licèt ſemper peccent, tamen non demerẽtur, ſed illa uoluntas peccandi eſt eis propœna, ſecundum illud Apocalip. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Item bene vellent damnati ſe non peccaſſe, non qđ peccatum eis diſpliceat, quia iniuſtum & cõtra Deum, ſed quia diſplicet eis pœna pro peccatis eis inflicta. Vnde dęmon bene uellet non ſuperbiſſe, & Iudas prodidiſſe Chriſtũ, & in hoc cõcordant Doctores cum Bonauentu. Et ut ſcribit Paulus Cortęſius libr. 4. ſuarum ſententiarum diſt. 11. Nequiſſimorum reorum, inquit, nefaria voluntas oſtẽditur in hoc. Nam primũ eos dicimus orcum velle humano genere compleri, proboſq; omnes dæmonum carnificũ animaduerſione ſempiterna vexari, eodemque modo illis odioſum eſſe Deum. Cumq; primus naturæ motus finis vniuerſi appetitio ſit, eam ob cauſam putandum eſt ab his ſua pte natura finem uniuerſum repeti. At cum extremum & ultimum fęlicitas dicatur, manifeſtum eſſe poteſt, ab hoc perditorum hominum grege felicitatẽ expeti, ſed ita tam appetitionem tenuem & imbecillem eſſe dicimus, vt magis cumulandarum ęrumnarum, q̃ conſolandi cauſas afferre uideatur, cum appetitio eius opinati boni, qđ acquiri nullo mõ queat angor ſit potius & ęrumna expetentis, atque ẽt intelligendũ eſt eas adeptæ ſcientiæ reminiſci poſſe: propterea quod impetratorum ſcelerum meditatione, ac in acerbiſſima animaduerſione ponderanda uerſentur, & tamen cogitationes ad prætermiſſorum præclarorum munerũ memoriam traducant, tum bonorũ genera expendat, quibus ſe priuatos eſſe intelligant: quæ amara meditatio acrius mœrorum, miſeriarumque luctum exagitat. Et cùm omnia ærumnarum genera complectantur, tamen nihil acerbius ex omni calamitatum genere ferunt, quã quòd à parente rerum Deo contuendo arcentur. Hęc Cortęſius.

VOLVNTAS PECCANS eſt voluntas mala, quæ põt ſe habere ad rõnem tripliciter. Aut quia elicit actum peccati, cõtra rõnis dictamen, ſiue rectũ ſiue erroneum, ſit rõ culpabilis ſiue non, aut elicit actũ prẽter dictamen rõnis, aut elicit actum ſecundũ dictamẽ rõnis errore vincibili. In primo eſt grauiſſima temeritas & contemptus cũ rõ dictat, & voluntas regulam ſuã contemnit. In ſecundo minor eſt temeritas & contemptus pro quanto non facit contra dictamẽ. Eſt tñ in hoc contemptus & præſumptio voluntatis quod agit inconſulta ratione. In tertio eſt minima temeritas & cõtẽtus, quia agit ſecundũ dictamẽ rationis. In hoc aũt eſt contemptus, quia non præcipit ratione vt ſufficienter ſe informat de omnibus neceſſariis circũſtantiis. Vide latiùs Gabr. vbi ſup. Illa aũt voluntas, quæ minus peccato grauatur, liberior eſt illa, quæ grauibus opprimitur ſceleribus. Vnde uoluntas liberior (vt ſcribit ibidẽ Gabr. diſtin. 10. q. 2. art. 3. dub. 1. lib. 1.) eſt uoluntas confirmatas in bono non reſpectu illorũ actuũ ad quos neceſſariò determinatur, ſed reſpectu aliorum actuũ. Nam uoluntas q̃ non põt peccare, eſt liberior, non ad peccãdũ, ſed ad actus bonos, quia minus impedita per ſeruitutẽ peccati, alioquin ſi neceſſitas cui adiicitur voluntas, augeret libertatẽ, ẽt uoluntas damnati eſſet liberior. Non ergo intendunt ſancti quod voluntas reſpectu illius actus ad quem neceſſariò ſe habet liberè operetur, ſed voluntas beati ſit libera ſimpliciter & liberior quã prius, ex eo minus poteſt impediri in executione malorum actuum a cauſis extrinſecis q̃ in uia propter illam confirmationem in bono. Poterat etiam prius cogi ad actus indẽcentes imperatos: nunc verò cogi non poteſt. Facit ad hoc dictum B. Auguſt. 5. de Ciuitat. Dei, cap. 10. vbi vult, quod ſicut minus dicitur Deus omnipotens, quamuis non poſſit mori, nec falli. Ita non minus dicitur uoluntas libera, quamuis neceſſarium ſit eam velle quod vult. Neceſſe, inquam, neceſſitate ineuitabilitatis, ſed non coactionis. Sic enim uoluntas cogi non poteſt. Voluntatem autem cogi, dupliciter poteſt intelligi, vt ſcribit Gab. diſt. 25. q. vnica, lib. 2.

Aut

Aut impediendo ab actu ne velit, aut cõ pellendo seu necessitando, vt velit. Alio modo intelligitur voluntatem cogi, vt inuitè uelit uel nolit. Simpliciter uoluntatem cogi ad actum uolendi, contradictio est (vt dicit Scotus dist. 29. libr. 4. Et voluntas coacta nunquam sufficit ad faciendum bonum (vt habet S. Bonau. dist. 29. q. 1. lib. 4.) Nec etiam ad contrahendũ matrimonium, pro eo quod Dominus uoluit hoc sacramentum contrahi per consensum liberum, non coactum.

VOLVNTAS. Differunt uoluntatem inducti, & uoluntatem mutari, & uoluntatem cogi (vt scribit Gab. dist. 25. q. unic. art. 3. dub. 1. lib. 2.) voluntas inducitur persuasione, qua inclinatur ad aliquod, ad qđ non inclinaretur nisi persuasa. Mutatur quando fit de voluntate non volens, aut econuerso, vt cum Deus de amatore temporalium, facit contemptorem eorũ. Cogitur, dum in uita aliquid uellet, idest dũ repugnante actu suæ voluntatis, ad oppositum compelleretur. Et quantũ ad actus imperatos uoluntas cogi potest, nõ tantum à Deo, sed etiam à creatura. Certum est enim quod quis potest nolens trahi ad Ecclesiam, & similia. Et Christus ad Petrum Ioan. vlt. Cum senueris alius te cinget, & ducet quò non uis. Quantum uerò ad actus elicitos induci potest, & timore uel permissione mutari, & ab actu elicito recedere, & oppositum eius velle. Hæc patent per experientiã: põt & per diuinam immissionem, & illuminationem. ac spiritussancti specialem motionem, gratięque infusionem recedere à uiciosis volitionibus, & elicere bonas. Et hæc dicitur tractio diuina, quanto sic uoluntas diuino adiutorio separatur ab his, quib. per amoris glotinum fortiter adhęsit, & æternis incipit adhærere. Sic dicit B. Bernard. hoc intendit Deus cum terret aut percutit, ut faciat uoluntarios, non saluat inuitos: quatenus dum se de malo in bonum mutat, voluntatem transferat in libertatem. Potest & uoluntas libera cogi à Deo, ut non possit uelle obiectum uolubile, quia potest annihilari; potest & ab ea rationis usus tolli. Item potest Deus non concurrere coagendo ad eliciendum uolitionem, & ita suspendere & uoluntatem ab eliciendo, sicut omnẽ potentiam creatam actiuam concurrendo se cùm suspendit ab actione sua. Omnia enim hęc indubia sunt Christiano: Cum enim nulla causa secũda potest agere nisi coagẽte. Prima uerò causa agit cõtingenter ad extra, ideo potest non coagere, & ita uoluntatem a suo actu impedire, siue eam suspendere, quod est cogere vt non agat, seu ut non liceat. Gabriel ubi supra. Articulus quoque fidei arctat, ideſt cogit uel trahit nos ad credendum. Vnde Gerſ. in cõpend. Theol. de art. fidei. Quamuis, inquit, in uolendo & cõsentiẽdo non possit uoluntas cogi, quia quo ad hoc est libera, potest tamen allici & trahi in cognoscendo: quoniam si intellectui bene dispositio infundat se veritas ipsum intellectum illuminans, necesse est veritatem cognoscere, & per consequens allicere, & tunc trahitur ad consentiendũ agnitę ueritati. Vnde Aug. Herba trahit ouem, hoc mõ arctat nos articulus ad credendum. Vnde quidã, arctans, ideſt trahens. Et par. 3. idẽ Gerſ. in Centilogio de impulsib. decad. 4. ait. Diuinus illapsus etsi non posset cogere liberũ arbitriũ, vt liberũ est, quoniã hoc implicat contradictionem, vt idẽ fiat violenter & non uiolenter: põt tamẽ inducere necessitatẽ ad illud si placuerit, vt de anima non uoluntaria, potest reddere spontaneam, docuit hoc Pauli conuersio.

VOLVNTAS PIETATIS est quo quis alteri cõpatitur, & hac volũtate pietatis possumus quãdoq; uelle oppositum illius; quod Deus vult, vt vult Tho. ac Bona. & Guil. Scoti imitator. Vnde Aug. i Enchir. dicit. Aliquando homo bona uoluntate uult, quod Deus non uult: hoc intelligendũ est voluntate pietatis præcipuè. Hinc Iere. lib. Thre. dolebat ex pietate destructionẽ Hierusalẽ, quã tamen Deus volebat. Et dominus Iesus pietate humanitatis flebat super Hierusalẽ, quã tamen voluntate deitatis destrui nolebat. Isto modo etiam sancti aliquoties inter se uolunt oppositа. Nam Act. 21. Paulus volebat in Hierusalem alligari pro nomine Iesu, & discipuli nolebant, & non erant conformes Deo. Isto modo etiã B. Virgo nolebat & flebat mortẽ filii sui cum maxi-

simo cordis dolore, quam Deus uolebat: in quo & ipsa se conformabat. Nõ enim est dubitandum quin rõ constantissima uellet eũdem pati pro salute generis humani, ut per omnia conformiter uellet Deo patri, &c. & hoc uoluntatis rõnis de liberatæ, ita & sancti patres uoluerũt. Sic bonũ est cõdolere Christo passo & piè affici. Sic & nos uoluntate pietatis tristari debemus de passione Christi. Et sic afficiuntur uiri sancti, qui gratias agunt de passione Christi, & commouentur ad dolorem & fletum compassionis in consideratione uulnerũ & dolorum Christi. Est & alia uoluntas in nobis, scilicet rationis deliberatiuę, & hac tenemur uelle, qđ Deus uult quia rectè rõ dictat, ut Deo subiciamur. Est & alia in nobis uoluntas, scilicet charitatis, idest charitate informata, & hac tenemur conformari. Istis modis Christus morte suam uolebat, sicut & mater eius, licèt uoluntate sensualitatis oppositum uolebat, si tamẽ Deus uellet: & sic debemus & nos. Pelbar. &c.

VOLVNTAS creata tripliciter potest se conformare uolũtati diuinæ. s. in uolito, uolendo, uolitum. In actu, scilicet uolendi, uolẽdo, id q; Deus uult ipsum, scilicet ex charitate uelle. In mó, quia eodem modo uult, quo Deus uult: de quo uide plura apud Gab. lect. 68. & 69. canon. & dist. 48. q. unic. li. 1. & S. Bona. eadẽ dis. per plures quæstiones. Vnde breuiter quilibet tenetur se conformare uolũtati diuinæ signi præceptiuæ uel prohibitiuę habitualiter sibi notæ. Prohibitiuæ simpliciter, præceptiuæ pro loco & tempore: sed non tenetur se conformare uoluntati signi, quę est consiliũ. Item tenetur se conformare uoluntati diuinæ uolendo id quod uult cã uelle uoluntate beneplaciti uel præcepti: secus de uoluntate consilii. Dom. Cardi. Came. q. 14. art. 2. lib. 1. de conformitate uoluntatis creatę ad diuinam ponit tres conclusiones. Prima est quod uoluntas creata sic, tenetur se uoluntati diuinę beneplaciti uniuersaliter conformare, ut uelit uel nolit quicquid Deus tale uoluntate uult eum teneri uelle. Secunda est, qđ uoluntas creata nõ sic teneatur se uoluntati diuinæ beneplaciti uniuersaliter conformare, ut uelit quicquid Deus uult tali uoluntate, uel quicquid ipse uult eum Velle. Tertia est quod uoluntas non sic tenetur se uoluntati diuinæ beneplaciti uniuersaliter conformare, ut uelit quicquid scit, aut uidet tali uoluntate Deum uelle. Has conclusiones diffuse probat Aliac. Id uerò tenemur uelle, quod Deus uult nos teneri uelle: de quo apud Theolog. multa legere potes, de quo alias plura scripsimus ex aliis. Et sic Deus uelit aliquid: ut puta, patrem tuum mori, uel tibi non dare gloriam, tamen tu non es obligatus illud uelle: quamuis etiã scias Deum illud uelle: quia tale uelle non est lex obligans, ut ait Cardinalis ubi supra. Nec quis tenetur credere quod damnabitur, ẽt si reueletur à Deo, non tenetur credere, quod illud sit sibi reuelatum à Deo, sed quod sit illusio, vel quod sit conditionalis & non absoluta reuelatio. Quia preter nullius præceptũ tenetur agere cõtra legem Dei, & non credere maximè, ubi illud non est dispensabile: quare & licet, imò tenetur orare pro sua salute, & uelle se esse saluandum, quia ex tali relatione non absoluitur a priore obligatione, nec post minus tenetur ad præcepta Dei de dilectione sui, & oratione quam prius. Hæc Aliacen. Videatur ad hoc Gabriel lectione 68. canon. & Occam distinct. lib. 1. senten. & plura alias. Est aũt maxima conformitas uolũtatum cum diuina in beatis, ut scribit idem Gab. alias.

VOLVNTAS dicitur cõtingenter causare. Vnde uoluntatem contingenter causare (vt scribit Gabr. dist. 38. q. unic lib. 1.) est quod liberè sine omni uariatione sibi uel alteri aduenient, & nó per cessationem alterius causæ põt cessare ab actu in alio instanti. Non sic est de causa naturaliter agente, quia cã naturaliter sp agit, nisi ipsa mutetur, uel aliqua nouitas fiat circa ipsam, uel quia aliqua causa correquisita cessat causare, & similia. Sed omnibus illis æqualiter se habentibus uolũtas sua propria libertate potest cessare ab actu, non in eodem instanti quo agit, sed in alio: nihilominus in eo instanti quo causat, contingenter causat, & non necessariò, non quod habeat potẽtiã appositã in eodẽ instanti: ita qđ possit in eodem instãti causare & non causare, sed quia in instanti

quo

quo causat, habet potentiam cessandi, & non causare pro alio instanti cæteris omnibus paribus, & hoc est contingenter causare, & nihil aliud. Et ita nunquam est potentia ad opposita sine successione. Gabriel.

De voluntate Christi. Et quia in Christo sunt plures naturę intellectuales: uidelicet, diuina & humana, necesse est in Christo plures esse voluntates, vt scribit S. Bonau. distin. 17. q. 1. & 3. lib. 3. Et secundum quod voluntas tripliciter hēt considerari, aut secundum naturalem voluntatem, aut secundum potentiam per quam quis vult, aut secundum modum volendi, secundum hoc tripliciter dividitur voluntas in Christo. Duplex enim est in Christo uoluntas, diuina, videlicet & humana, secundum duas naturas, & hoc secundum considerationem, quo ad naturam. Si autem consideretur voluntas secundū potētias per quas quis vult, sic tripliciter diuiditur. Nam in Christo fuit potentia diuina, & potentia rationalis creata, & potentia sensitiua, per quarum qualibet in actum uolendi exibat, sic diuidit Magister in textu. Per comparationem aūt voluntatis ad modū uolendi, hēt multiplicari uoluntas in Christo Sic considerauit Magister Hugo voluntatem Christi, cum eam per quatuor membra diuisit. Ait enim sic: In Christo fuit uoluntas diuinitatis, & uoluntas rōnis, & uoluntas pietatis, & uoluntas carnis. Voluntas diuinitatis per iustitiam sententiam dictabat. Voluntas rationalis per obedientiam veritatem approbabat. Voluntas pietatis per compassionem in malo alieno suspirabat. Voluntas carnis per passionem in malo ꝓprio murmurabat. Et in Christum fuit voluntatum concordia & consonantia (vt idem scribit San. Bonauent. & concordat Brulif. distin. 17. quæst. 3. lib. 3. Quamuis ex parte voluntatis non esset identitas, quia vnaquęque voluntas, quod suum erat uoluit, secundum diuinam uoluntatem (vt dicit Magister Hugo) quod iustum erat voluit, secundum uoluntatem rationis iustitię, cō sensit & iustitiam approbauit: secundum autem uoluntatem pietatis sine odio in timē cōdoluit miseriæ, quemadmodum secundum uoluntatem carnis iustitiam non accusabat, sed pœnam recusabat. Et licēt diuersa essent uolita, uoluntates tamen in Christo habuerunt consonantiā. Vide latiūs ibi S. Bonauent. & per consequens uoluntates in Christo non fuerūt repugnantes, nec humana uoluntas diuinæ, nec sensualis rationalis, alioquin sequeretur in Christo fuisse peccatū ex̄ gressionis & vitium corruptionis. Et quādo Christus orauit: Non sicut ego volo, sed sicut tu. In quo uerbo insinuatur voluntas in Christo. Vna videlicet rationis quę erat similis & subiecta diuinę voluntati. Altera uerò sensualitatis, quam ratio subiiciebat uoluntati diuinæ, licēt ipsa sensualitas contrarium appeteret. Et ita quamuis non esset similis, erat tamen subiecta, ac per hoc non erat contraria. De hac etiam uoluntate scribit idem S. Bonauen. distin. 48. arti. 2. q. 2. lib. 1. Et non parum multa Gabr. dist. 17. q. vnic. lib. 3. qui cæteris est clarior: videatur de hoc Iacobus de Valentia superillud Psal. 21. quoniam tribulatio proxima est, &c. qui perpulchrē notat & scribit de uoluntate Christi, & quomodo diuinæ semper fuit conformis. Vide eum si placet.

Voluntarium dicitur quod est secundum inclinationem uoluntatis. Et hoc dupliciter, scilicet ad agendum & patiendum: ex beato Tho. 1. par. q. 82. art. 1. Et uoluntarium est duplex (ut scribit Gab. dist. 15. q. 3. art. 1. lib. 4.) Est enim uoluntariū simpliciter, & quandoq; secundum quid, siue ex conditione, ut patet 3. Ethic. & per oppositum de inuoluntario. Vnde ablatio rei est simpliciter inuolūtaria, & quādoq; ex conditione, quia nollet eam fieri si prohibere posset sine maiori damno, vt dum subditi patiuntur oppressiones à suis dominis iniustas, &c. Et secundum Alexan. de Ales par. 2. q. 125. membro 1. & post eum scribit Gab. lect 78. canonis. Voluntarium simpliciter est, quod est à uoluntate secundum quid: seu interpretatiuè est illud quod oritur uoluntate cō comitante non prohibente vel prœcauēte, dum prœcauere potuit: sicut submersio nauis ex negligentia naturæ dicitur quodammodo & interprætatiuè uoluntaria. Similiter quędam peccata omissione

nis purè pro eo quod voluntati talia imputantur. Et hoc modo multa venialia sunt voluntaria. Omne enim peccatum actuale est voluntarium. Mortale est voluntarium simpliciter, veniale aũt est voluntarium simpliciter, sicut illud, quod fit ex deliberatione, vt mẽdacium iocosum. Aut secundum quid & interpretatiue, sicut quod fit ex surreptione. Et secundum sanctum Bonauenturam dist. 41. lib. 2. circa text. Nouem sunt gradus voluntarii secundum quos peccata dicuntur, secundum plus & minus. Primo enim & principaliter dicitur voluntarium, quod est à voluntate, nullo inclinante, nec exterius, nec interius: sicut fuit peccatum Luciferi voluntarium. Secundo modo voluntarium dicitur, quod est à voluntate aliquo suggerente exterius, sed nullo inclinante interius: & sic fuit peccatum primi hominis voluntarium. Adam enim inquit Brulifer) voluntaria transgressione corrupit se & totam posteritatem. Tertio modo dicitur voluntarium, quod est à voluntate, aliquo tamen inclinante interius & exterius, & sic est peccatum mortale qđ aliquis perpetrat ex deliberatione & intentione post lapsum naturæ. Omne autem peccatum oritur à voluntate (inquit Brulifer.) Vnde mala voluntas est causa omnium malorum, vt vult Gerson sermone facto in die Circuncisionis Domini, considerat 4. vt sublata mala voluntate, nos adiutores gratiæ Dei sumus, qui piis conatib. non deerit. Vide eundem Gers. ser. facto corã cõcilio Constantiensi de mala voluntate quæ mala spirat. & eundem de sensu literali sacræ scripturæ de causis erorũ. Quarto est aliquid voluntarium, quod est à voluntate nõ mouẽte ad illud directè, mouẽte tamen illud ex consequenti: sicut est peccatum omissionis, quod quis omittit ad matutinũ surgere, quia voluntariè se inebriauit. Quinto mõ aliquod est voluntarium, qđ est à voluntate non manẽte ad illud directè, nec appetente, sed aliud refugiente, sic est peccatum quod hõ facit mortis timore. Sexto modo est aliquid voluntariũ, quod est à voluntate nõ plenè idem quod agit cognoscente: & sic peccatũ ex ignorantia, dicitur voluntariũ. Septimo modo dicitur aliquid voluntariũ, quia consequitur ad aliquid quod voluntariè factũ est ab illo eodem, à quo illud fit: & sic peccata quæ consequuntur ebrietatẽ in quã homo se sciẽter induxit, dicuntur aliquo modo voluntaria. Octauo modo dicitur aliquid voluntariũ, quia est ab aliquo potẽte prohibere, nõ tamen prohibẽte. & sic peccatũ veniale, quod est primus motus, dr esse voluntarium. Nono dicitur aliquid voluntarium quod introductũ à voluntate aliena, sicut à causa prima, & sic peccatum originale dicitur voluntariũ. In omnibus istis modis prædictis aliquo modo saluatur ratio voluntarii, propriè tamen & principaliter in duobus modis primis. Et propterea dicit Augustinus, quod il ud, quod dixerat, scilicet omne peccatum voluntariũ de peccato primi parentis esse intelligendum, non, quia illud solum si voluntariũ, sed quia illud inter cętera merè est voluntarium. Alia enim aliquo modo voluntaria sunt: licẽt non ita plene, sicut illud, quod fit per nescientiam & per coactionem, nec coactio tollit rationem voluntarii. Hæc sanctus Bonauentura. Vide & in dictione INVOLVNTARIVM supra. In inuoluntariis autem neque laudamur, nec vituperamur, de quo alias.

VOLVPTAS est iucundus motus in sensu secundum Ciceronẽ lib. 2. de fi. bonorum & malorum. Vel voluptas est elata præter modũ lætitia opinione præsentis alicuius boni. Et dicitur voluptas, quod talia maximè volumus. Vnde quicquid cũ delectatione animũ demulcet, voluptas dicitur, referturq; & ad animũ & ad corpus, quamuis nonnulli velint esse solius corporis & turpẽ. Sed de honesta scribitur in Psalm. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. De Turpi, Cicer. diuinus Plato escã malorum appella voluptatem. Voluptas secundum Isidorum est cum quadam lubrica suauitate ad illicita sordidæ mentis inclinatio. Vel secundum Aristotelem libr. 1. Rhetor. Voluptas est motus animæ quidam & affectio tota simul, & sensibiliter in naturam proficiscens: cuius cõtrarium est dolor. Et voluptas dicitur quasi volubilitas, nũc hac, nunc illac circa rem dilectam apprehẽsam, vt dicit,

Gerſ. part. tra. c. 1. de Canticordo. Et ſemper voluptas famem ſui habet, & tranſacta non ſatiat inquit Hierony. ad Damaſum. Hinc Ambroſ. Nihil prodigæ ſatis eſt voluptati, ſemper famem patitur ſui, quæ alimentis perpetuis neſcit impleri. Epicurus collocans hominis felicitatem in voluptate animi, ſi conſequenter locutus eſt, poſuit eam ſimiliter in luctu pro ſtatu præſenti. Itaque dici nequit (inquit Gerſ. part. 2. in ſerm. facto in ſolennitate omnium ſanctorum, qui incipit: Beati qui lugent.) quod felicitas noſtra ſit in voluptate niſi comitante: non enim ipſa eſt finis vltimus, ſed ſolus Deus per dilectionem & cognitionem apprehenſus. Eſt & voluptas venerea & libidinoſa, que aduerſa eſt contemplantibus veritatem. Vnde Sophia apud Gerſonem part. 2. de caſtitate & cœlibatu Eccleſiaſticorum. Nihil credo, inquit, plus obeſſe veritati, vel acquirendæ, vel ſpeculandæ (potiſſimum de cauſis altiſſimis) quàm voluptatē veneream, quàm contactum illum corporum, ſine quo vxor cum liberis haberi non poteſt, vbi ſorbetur & abſorbetur rationis iudicium, vbi nihil virile, nihil altū, nihil cœleſte mens quæ tali ſe dederit paſſioni ſinitur meditari, &c. A voluptate venit voluptuarius, a, um. hoc eſt voluptatis plenum: & voluptuoſum, idē.

Votvm quandoq; dicitur firmum propoſitum. Vnde Caſſiod. & refert Magiſter diſtinct. 17. libr. 4. Magna pietas Dei, quod ad ſolam promiſſionem peccatum dimittit. Votū. n. pro operatione iudicatur. Et hoc computatus pro operatione, non quia tantum valeat omnino, ſed quia hoc Deus acceptat. Et ſi adſit votum, & deſit facultas, Deus excuſatum hēt. Hæc S. Bonauen. diſt. 17. in dub. literal. li. 4. Et votū dicitur à voluntate, quaſi à primo mouēte rationem ad promittendum, ſecundū S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 1. Quoniam verò ea quæ vehementer deſideramus, quæ voto a Deo poſcimus, fit vt aliquando votum pro deſiderio capiatur. Vnde voti compos, qui deſiderium ſuum aſſecutus eſt. Deſcribitur autem votum ſic ſecundum Iuriſconſultos. Votum eſt alicuius boni cum deliberationi facta promiſſio. Vide declarationem apud Paludenſem. Et obligatio uoti, vt idem dicit, fit Deo principaliter & finaliter, vt vult Richar. licēt fiat in manu hominis, quia, Deus intuetur cor, & ſibi fit obligatio voti: ideo non per ſolam ſtipulationem, ſed per nudam promiſſionem & pollicitationem homo efficaciter obligatur: imò etiam ſola cordis promiſſione, ſine oris expreſſione, vt dicit Paluden. Votum ſecundum Magiſtrum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneę, quę Deo & his quæ Dei ſunt propriè fieri debet. Sunt tamen & vota ſtultorum quę frangenda ſunt, vt idem ait. Votū, vt ſcribit Hugo de Sancto Vict. eſt ſponſio animæ voluntaria, & Deo facta pollicitatio, vt votum quaſi voluntario factum. Vide alias diffinitiones apud Paludenſem diſtinct. 38. queſt. 1. lib. 4. Et vota ſecundum eundem in tribulatione & perturbatione facta, ſunt tenenda. Votum ſecundum Richar. diſt. 38. art. 3. q. 2. lib. 4. ſic deſcribitur. Votum, inquit, propriè dictum eſt propoſiti ſupererogatiuè boni promiſſio, Deo facta propter bonū finē ex deliberatione firmata. Addit Brulifer diſtin. 38. per intentionem obligandi ſe ad implendum promiſſum. Dicitur, ſupererogatiuè boni, dictum eſt ad differentiam voti quod eſt de bono neceſſario ad ſalutem, vbi non inuenitur plenè ratio voti. Vnde ſecundum S. Bonau. di. 38. q. 2. lib. 4. generaliter loquendo: notum eſt de eis, quæ promouent ad ſalutē vltra ſtatum communem. Sed quæ ad diſpendiū ſalutis vergunt, ſub voto cadere non poſſunt, cum votum dēat habere comites quos habet iuramētū. ſ. veritatem, iudicium, & iuſtitiam, vt paulò poſt videbitur. Sed propriè accipiendo eſt de bono ſupererogationis, vt ſunt conſilia Chriſti, & omnia bona opera ad quæ non tenemur: ſicut eſt peregrinatio, ieiuniū &c. Et accipitur ibi propoſitum, vt inquit Richard. non pro actu proponendi, quia ille præſens eſt: promiſſio autem eſt reſpectu futuri, ſed accipitur pro re propoſita. Deo facta dicitur, ad differentiam promiſſionis homini factæ, quæ non habet rationem voti propriè dicti. Dicitur, propter bonum finem, ad excludendum vota facta propter finem malum rantum, quamuis ſint facta de re bona, quæ pro-

prie

prie loquendo non sunt vota. Dicitur, ex deliberatione firmata, ad differentiã votorum, quæ fiũt ex surreptione, quæ plenã rationem voti non habent. Hæc diffinitio cõis est voto tam publico, q̃ priuato, siue per vocem sẽtibilem expresso, siue per interiorem locutionem tantum: sola enim interiori locutione potest homo se obligare Deo. Illa autem diffinitio voti: Votum est conceptio melioris propositi animi deliberatione firmata, est diffinitio voti taciti, quod fit Deo per interiorem locutionem tãtum, ut dicit Richar. vbi supra. Diffinitio verò voti quam ponit Magister in tex. conuenit voto per sensibilem locutionem expresso, siue solenni, siue priuato. Tantæ autem altitudinis est votum religionis, quod omnia alia in ipsum commutari possunt, vt idẽ sit Richar. art. 3. q. 1. li. 4. Item carens vsu liberi arbitrii vouere non potest, quia nõ potest cõsentire, vt idem vult q. 2. ubi supra. Habens autem vsum lib. arb. potest vouere, quilibet, nec aliquis pót vouere ea quæ prohibentur. Non enim acceptat Deus obligationem contra suũ præceptum, vel Ecclesiæ factam. Multi autem sunt qui prohibentur vouere. De quo vide Richar. ibidem. Sicut mulier in his, in quibus viro subest absque consensu viri: sic vxor non potest vouere ire ad sanctum Iacobum sine licentia viri, nec uir potest uouere castitatem absque consensu mulieris, quia vir in debito carnis subest vxori. Item filius familias in regimine uitæ nihil sine auctoritate patris vouere potest. Nec seruus, nec religiosus, quod ad seruitium corporale, vel sine prælati voluntate quicquam vouere pót. De quo aliàs multa legere potes, & cęte. Opus vero factum cum voto magis meritorium est, quàm sine voto, ut idẽ probat & vult art. 7. q. 2. Nam cùm Deus acceptet opus pp operantẽ, tãtò magis acceptat opus, quantò est ab hoie ad seruitiũ suum specialius dedicato, sed cæteris parib. hõ spiritualius dedicatur ad seruitiũ Dei per uotũ, q̃ sine uoto, uide latiùs Rich. Sic seruitiũ religiosi, magis est Deo acceptũ q̃ hominis secularis, q̃a dat totã Arborẽ cũ fructu, &c. Videatur ad hoc Paludensis dist. 38. q. 5. lib. 4. Debet aũt votũ habere tres comites, quos hõ. & iuramẽtum, ut scribit Brulifer distinctione 38. quæstione secunda, libro quarto, scilicet ueritatem, iudicium, & iustitiam. Primò namque necesse est vt sit iustitia, scilicet ut illud quod uouetur, spectet ad salutem, & sit bonum & honestum. Secundo est iudicium, ut uouens deliberatè uoueat, & non præcipitanter. Tertiò est ueritas, ut discretè & iustè quod uouit, persoluat. Vouentibus enim lex posita est de reddendo.

VOTVM est duplex, sicut dicit Magister dist. 38. libro quarto, quoddam commune, quoddam singulare. Commune est illud, quod omnes in baptismo faciunt cũ spõdent renunciare diabolo & pompis eius. De quo habetur de consecra. di. 4. prima, & tale uotum est de his quę sunt necessaria ad salutem. Ibi tamen diminutiuè inuenitur ratio uoti, quia uotum proprie est, quid uoluntarium, & respectu principii à quo procedit, & respectu eius q̃d uouetur. Singulare est, cùm aliquis spontè promittit se seruaturum aliquod bonum, ad quod aliàs nó tenetur, quamuis teneatur post uotum tale: Et uotum non potest fieri de bono necessario ad salutẽ, ut scribit Richar. distinctione 38. artic. 3. quæst. 2. lib. 4. Et de his duobus uotis dicitur. 17. q6. 1. c. 2. Accipiendo autem uotum largè (ut idem dicit Rich.) ut extendit se ad commune & singulare, potest fieri uotum de omni bono utili ad salutẽ. Sed uotum singulare quod ppriè habet rationem uoti, non potest fieri de bono utili necessario ad salutem.

VOTVM continentiæ est duplex, scilicet solenne, & simplex. Quãdo autem uotum continentiæ dicitur solenne, quamuis de hoc uariæ sint opiniones apud aliquos iurisperitos, tamen secundum communem doctrinam Theologorũ, & secundum maiorem partem iurisperitorum, solùm duobus modis solennizatur uotũ continentiæ, scilicet per sacri ordinis susceptionem, & per certæ regulæ professionem in manu eius qui potest recidere huiusmodi professionem: puta, in manu prælati ipsius, qui profitetur, uel uicẽ eius gerens, uel si mansit in religione approbata. Si quis autem alio modo uouet

continentiæ, q̃ his duobus modis, hoc dicitur votum simplex. Istud ponunt Iuriconsulti cum Theologiæ doctorib. Et votum continentię solenne prohibet matrimonium contrahendũ, & dirimit contractum. Prohibet & votum continentiæ simplex matrimonium cõtrahendũ, non tamen dirimit matrimonium contractum. De quo multa apud Iurisconsultos & Theologos. Vide & de hoc Tho. Argent. dist. 38. lib. 4. Et Magistrum Ioannem Gerson in regulis moralibus, & de matrimonio. Et Rich. distin. 38. art. 7. quæst. 2. ubi supra.

VOTVM dicitur a volendo, vt scribit Rich. q. 2. art. 2. vbi supra. Vnde sicut nobis est duplex velle, scilicet plenũ quod est velle deliberatiuum. Et semiplenum, quod est velle ex surreptione, sic dico (inquit Richard.) quod duplex est uotum. s. votum quod habet plenam rationem voti. Et de ratione talis voti, est quod sit factum ex deliberatione. Et est votum quod non habet plenã rationem voti, & de ratione voti talis non est quod fiat cum deliberatione, tale enim fieri pôt ex surreptione, & quia plenum rationem voti non habet, ideo non obligat de necessitate, sed tantum ex quadam congruitate. Et iõ venire contra tale votum etiam propria auctoritate non est peccatum mortale. De re quoque inutili ad salutem, ut est malum culpę, non potest fieri votum de iure, quia Deus respuit obligationem sibi oblatam contra seipsum. Plura videto de hoc Richard. articu. 3. quæst. 1. ubi supra

VOTVM SOLENNE & publicum differunt (vt scribit Richar. distinc. 38 artic. 7. q. 3. libr. 4. Nam quolibet votum coram multis in publico factum, publicum dici potest, sed non quodlibet tale potest dici solenne. Non enim dicitur votum solẽne, nisi quod in se habet aliquid annexum, vt in publicum debeat venire, & p quod vouẽs ponitur sub alterius hominis potestate, & tale est votum in susceptione ordinis, per quem suscipiens cõstituitur minister Ecclesię, Deo publicè seruiendum, & ponitur aliter q̃ ante sub Episcopi potestate vnde tale votum esset solenne, etiamsi prędictum ordinem ab Episcopo susciperet in secreto, professio ét in religione facta in manu eius, qui eam potest recipere in se aliquid habet annexum, quo in publicum debeat venire. Vnde talis professio solennizat uotum, etiamsi in manu eius qui eam potest recipere fieret occultè, quia talem oportet secularem vitam dimittere, & in claustro cum aliis suis ordinis conuersari, & ad hoc per prælatum cogi potest, nec aliter quam aliquo prædictorum modorũ votum solennizare potest. Susceptio enim habitus professorum ubi distinguitur ab habitu nouitiorum, votum non dicitur solennizare, nisi inquãtum talis habitus susceptio est quædam præsumpta professio. Plura alia de voto & eius commutatione & dispẽsatione in uoto legito apud Richar. & alios, & Gersonem. Et quamuis Paludensis duodecim ponat diuisiones voti dist. 38. qõ. 2. lib. 4. Sed hæc sufficiant. Qui plura legere velint de uoto consulant alios, compendio studemus.

VOVERE est sponte, vel sanctè, vel Deo aliquid sanctè promittere, & qui vouit, ut dicitur debitor voti efficitur. Vouere est consilii reddere præceptum.

VOX est percussio aeris inspirati, ad vocalem arteriam moti ab anima quæ est in illis partibus secundum Aristot. libr. 2. de anima. Vel vox est aeris per linguã percussio quę per quasdam gutturis, partes, quæ arteriæ vocantur ab animali profertur, secundum Boetium super li. periher me. Vel [vt idem dicit.] Vox est sonus cũ quadam imaginatione significandi. Petrus Hispanensis in principio suę logicæ dicit vocem esse sonum ab ore animalis prolatum, naturalibus instrumentis formatum. Sunt autem naturalia instrumenta quibus vox formatur nouem, scilicet Guttur, lingua, palatũ, quatuor dentes, & duo labia. Dicitur & vox quicquid sonat, & dicitur ἀπὸ τοῦ βοᾶν quod est sono, eius diminutiuum est vocula. Et beatus Ioannes dicitur vox Domini, & non verbum. Cõstat. n. [inquit Beda] q̃d vnigenitus Dei filius verbũ uocat patris: Ioãne attestante qui ait. In principio erat uerbũ, &c. Ex ista nostra locutione cognoscimus q̃d prius vox sonat quam uerbũ postmodum possit audiri. Ioannes uerò vox à Propheta dicitur, quia uerbũ præcedit

cedit. Aduentum itaque dominicum Ioannes præcurrens vox dicitur, quia per eius ministerium patris verbum ab hominibus auditur. Hæc Beda. Et repetit Gerson. lect. 2. super Marcum in principio, &c.

VOX TVBAE, de qua dicitur dist. 43. libr. 4. sententiarum non erit principalis efficiēs causa reformationis corporum, nec vnionis animarum ad illa, sed virtus diuina, erit tamen causa instrumētalis. De hac tuba dicit Apostolus. 1. Cotinth. 15. Canet tuba & mortui resurgent incorrupti. Erit autem vox tubæ vox Iesu Christi, qua præcipiet mortuus resurgere, quod patet per illud quod dicitur Ioan. 5. Mortui audient vocem filii Dei. Vide latiùs de hoc Richar. 43. art. 3. quæstio. 3. lib. 4. Et eadem vox Christi secundum Sanctum Bonauen. eadem dist. circa literam secundum diuersas proprietates ista tria sortitur nomina. Vox enim Christi erit virtuosa, ideo dicitur iussus, quia præceptum, dicit enim & fiet. Erit authentica, & ideo dicitur, vox Archangeli, idest principis. Et erit nihilominus seuera, & ideo vox tubæ dicitur: Et hic idem multiplici vocabulo exprimitur, ad insinuandum illius vocis proprietatem multiplicem & dignitatem. Non discrepat Richar. vbi supra. Tantam autem virtutem habebit illa vox (vt scribit Bruliser dist. 43. quæst. 6. libr. 4.) quod audietur in paradiso, in inferno, in purgatorio, & per vniuersum orbem, ita quod ad illam vocem omnes cōparebunt, &c. Fuit & Christus vox Domini super aquas per quam vocem constituit baptismum, vt scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. 28. Vox Domini præparantis cernos, &cet. Fuit & vox Domini in virtute per quam constituit confirmationem, in qua datur robur, & virtus ad resistendum diabolo, & pugnandum contra eum. Tertiò Christus fuit vox Domini in magnificentia constituendo Eucharistiam, quod est sacramentum magis magnificum, nobilius cæteris. Quartò fuit vox Domini confringentis cedros constituēdo sacramentum pœnitentiæ, per quam confregit dæmones & septem vitia capitalia. Quintò fuit vox Domini interciden-

tis flammam ignis, constituendo matrimonium, per quod extinguitur & excusatur flamma libidinis. Sextò fuit vox Domini concutientis & commouentis desertum Cades, constituendo extremā vnionem, per quam submerguntur peccata & transmittuntur fideles ab hac vita mortali in vitam æternam. Septimò fuit vox Domini præparantis ceruos, constituēdo prælatos & sacerdotes in Ecclesia per sacramentum ordinis, qui quidem sacerdotes & prælati figurantur per ceruos in canticis Salomonis. Et sic patet qualiter Christus per septem voces, instituit septem Ecclesiastica sacramenta, vt scribit Episcopus Christopolitanus vbi supra.

VRSVS in scriptura plura significat, vt scribit Pelbart. libr. 2. Rosarii Tholo. in dictione Bestia. Quandoque significat iram & vltionem Dei in peccatores Thren. 3. Vrsus insidias factus est mihi Dominus, scilicet per Caldæos qui occultè insidiātes, & sæuientes rapuerunt illos, scilicet Iudæos Dei iudicio, vt dicit ibi Gloss. & Lyra. fit Osee. 13. dicit Dominus. Occurram eis, scilicet peccatoribus, quasi vrsa raptis catulis. Gloss. Nil vrsa dicitur seuius cùm catulos perdiderit, vel cum esurierit. Vnde quandoque significat etiam principem iracundum, & crudelē in subiectos. Prouerb. 28. Vrsus esuriens ipsius super populum pauperem. Et quandoque secundum Ambr. significat pietatē, quam omnes debent habere erga fœtus suos, vt vrsa habet, &c.

VSVRA est lucrum ex mutuo principaliter intentum, vt scribit Gabriel. distinctio. 15. quæstio. vndecima, articu. primo libro quarto. Est autem lucrum incrementum pecuniæ vel pecunia mensurabile siue sit munus à manu, à lingua siue ab obsequio, quod quis habet ex voluntaria commutatione, vltra ea quæ prius sua erant. Et illa quæ sua erant dicuntur sors. Est. n. sors res iustè possessa. Vel vt legistę dicunt debita quantitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vel sors dicitur capitale. Et quicquid accedit sorti, siue vestis, siue esca, siue pecunia, vsura est. Et dicitur, quicquid pecunia commensuratur. Sunt enim quædam,

quæ sorti accedunt, quę non faciunt vsu ram, vt amicitia, gratitudo, &c. Nam mutuans ad captandum amorem, aut beneuolentiam, non committit, vsurã, vt vult San. Thom. 2.2.q.78.art.2. Quod verum est, nisi spes vlterius procederet ad lucrum, vt si quis Papæ, aut Principi mutuaret ad captandum beneuolentiam, vt postea pósset consequi beneficium vel ca strũ aut huiusmodi, tunc enim esset spes lucri, & per consequens vsura. Sic qui mutuant spe alicuius habendi, cuius vsus inter amicos concedi solet sicut cõmodatio libri. Iniurię remissio ab illo qui me iniuste persecutus est, cum multo meo damno. Secus si iustè, quia non liceret sine vitio vsuræ mutuum dare sub tali spe, illud non est vsura. Hæc angelus. Lucrum verò ex aliis commutationibus acceptum non est vsura, ẽt si fuerit illicitũ, vt dum quis superueniat, & in hoc distinguitur vsura a turpi lucro. Ité quicquid accipitur pro dilatione solutionis pretii, ad vsuram pertinet. Nam perinde est acsi acciperetur pro pretii mutuata dilatione. Vsura in sua ratione propria includit iniustitiam, quia est recipere rem alienam, manente aliena, inuito domino. Sic recipere vsuram stante hoc quid nominis termini simpliciter iniustum est, quia diuinæ voluntati contrarium, nec potest Deus dispensare, vt recipiatur vsura licitè in sensu composito. Attamen si de sua absoluta potentia concederet alicui recipere vltra sortem ex mutuo, vnde non reciperet alienum, nam recipiendo faceret suũ, nec inuito domino, quia superiore domino iubẽte, vel consentiẽte, & sic non esset vsura. Sic spoliatio Aegypti per Iudęos non fuit furtum, quia nó fuit facta Domino superiori inuito, &c. Accipiendo autẽ propriè vsuram est contra legem naturæ, contra diuinam legem & humanam (vt & scribit Gab. vbi supra, post San. Thom.) Hinc Gerson in regulis moralibus dicit. Vsura propriè dicta quæ iuri diuino & naturali cõtrariatur, & de se moralem culpam habet, est aliquid recipere ex pacto vltra sortem. Et sic contractus vsurarius repugnant legi diuinæ & naturali, hic quod ex suo genere malus est, nec potest bene fieri (vt idem Gerson dicit de contractibus parte. i. consider. 13.) Et ad hoc est sententia communis doctorum. Vnde & Philosophus naturale iudicium sequens posuit contra naturam esse vt nummus nummum parlat. In Psalmis quoque & Prophetis satis innuitur. Si quis ad beatitudinem velit introire, quod pecuniam suam non det ad vsuram. Christus denique dixit: Date mutuum, nihil inde sperantes. Et ad hoc sunt congruentiæ plures datę per doctores propter inconuenientia, quæ reipublicæ prouenirent ex vsuris si licitè dicerentur. Vnde & homo nascitur ad laborem, sicut habetur in Iob. Est ergo contra naturam hominis vt sine labore uelit viuere, quod fit in vsuris, de quo vide plura apud Gers. de contractibus.

VSVRA quandoque accipitur multum largè pro omni acceptione vltra sortem in mutuo, & sic non omnis vsura est illicita. Ita accepit vsuram Alexand. de Ales parte tertia, quæst. 66. qui dicit, quod recipere præter sortem, est vsura. Et consequenter ponit quatuor casus, in quibus vsura est permissa, & hoc clarius ponit Scotus, & ad duos reducit generales. Vnde ait distinct. 18. quæst. secunda, libr. quarto. Excipiuntur in mutuo duo casus in genere. Quandoque enim aliquis potest licitè vltra capitale accipere ex pacto, quandoque non ex pacto. Et primum tripliciter. Primo ratione pœnæ conuentionalis, dum tamen non fiat in fraudem vsurarum. Verbi grata: Si alicui mutuo pecuniam ad certum terminum, possunt adiicere pœnam pecuniariam, quam soluet, si in termino non solueret, quia possum indemnitati meę cõsulere, & dilatio solutionis vltra terminum est nihil damnosa, vt pono, possum ergo adiicere pœnam metu cuius termini solutionis non transgrediatur. Et pœnam si incidit, licitè possum exigere & recipere Et dicitur notanter, dum non fiat in fraudem vsurarum, quia si in fraudem vsurarum pœnam adiicit, vsurarius est. Præsumitur aut in fraudem adiecisse, si magis vellet debitorem terminum transgredi, vt pœnam acciperet, quam vt in termino solueret sine pœna. Item si vę

rissimiliter tempore mutuationis putabat se in termino non solutorum. Item dum immoderata pœna apponitur, quæ excedit interesse. Si non sperat, vel desiderat pœnam eam in casu recipiendo & exigendo, usuram, non committit, &c. Secundo modo potest recipere ultra sortem rõne interesse. Debitor enim ex cuius non solutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse, & hoc in foro conscientiæ, ẽt si creditor non posset contra eum habere actionem in foro exteriori, qa deficiunt pacta, uel iuramenta. Interesse autẽ (ut notat Panor. in c. Conquestus de vsuris) consistit nõ solum in damno habito, sed ẽt in lucro cessante, dũmodo lucrum cessans esset in actu, uel quasi in actu, hoc est quod probabiliter fuisset. Latiùs Gab. ubi supra. Tertio potest mutuãs recipere ultra sortem rõne dubii, quando. s. utrum quæ capitale, q̃ illud superfluum ponitur sub incerto. Exemplum, emens rẽ minore, pretio, q̃ ualet tempore emptionis, recepturus eã ex pacto posteriori tpe quo uerisimiliter plus, uel minus ualere pót, nõ erit usura, si casus acciderit quod tpe receptionis plus ualeret, quia tã emptor, q̃ venditor, æqualiter tam commodum, q̃ incommodum ex dilatione expectat. Secus si illo tẽpore accepturus esset, qñ uerisimiliter multo plus ualebit, & non minus, nisi in modico, tũc enim esset usura, aut æstimatio in fraudem usurarum. Prolixior est post Scotum Gab. ubi supr. Vnde Scotus ponit duas regulas. Prima: Commutans non commutet, uel uendat tempus, quia tẽpus non est suum. Secunda, quod non ponat se in tuto de lucrando, & illum cum quo commutat de damno. De tuto semper, uel in pluribus ex istis regulis possunt resolui plures casus. Plura uide de hoc Gabr. ubi sup. art. 1. Et usurarius omnis tenetur ad omnium restitutionem, quę acquisiuit per usurariam prauitatem. Et non solùm usurarii, sed etiam eorum filii, & hęredes extranei tenentur ad restitutionem usurarum quantum se extendit hęreditas. Multis hoc probat Gabr. art. 2. vbi supra, etiã cooperatores & participantes per usuram acquisita (ut idem probat difficile.)

AD VSVRAM accipere, cõtingere potest dupliciter (vt scribit idem Gabr. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 14. lib. 4.) Vel ad opus illicitum, ut ad pompam, luxuriam, aut alia illicita perpetranda, & sic non licet secundum Rich. hoc enim prohibetur propter damnum reipublicæ, & ad restitutionem malorum, aut recipit pecuniam ad usurã ad suam necessitatem, vel ad opus rei licitæ, & hic accipiendo mutuũ nõ peccat. Non enim consentit directè in usuram, sed in mutuum, quod maximè uerum est dum mutuans etiam aliàs paratus est dare ad usuram, & frequenter exercet usuram, quoniam si paratus non esset dare ad usuram, nullo modo licet inducere eũ. Et ratio est, quia quamuis non licet inducere ad peccatum, licet tamen peccato alterius quod ipse sua sponte committit uti ad bonum, non ad malum, sicut secũdum August. in Ench. cap. 10. & 99. Deus utitur peccato hominum ad bonum, neque enim Deus omnipotens (cũ summè bonus sit) ullo modo sineret malum fieri, nisi usq; adeo esset omnipotens, & bonus, ut benefaceret de malo. Sic ergo licet malo uti ad bonum, non ad malum. Gabr. longior est. Vsurarii aũt manifesti ultra pœnas quibus puniunt a Deo, multas pœnas incidũt a iure inflictas (ut scribit Gab. dub. 18. & ult. ubi supra,) scilicet infamiam iuris, repulsionem à communione alteris, & oblationis, priuãtur Ecclesiastica sepultura, repelluntur à sacramento pœnitentiæ, donec secundum suã facultatem restituerint, aut idoneã cautionem de restituendo præstiterint. Repelluntur eorũ testamenta, exterminantur à terra si non fuerunt oriundi de terra. Dicitur aũt manifestus usurarius, qui est notorius notorietate iuris: puta, qua conuictus uel condemnatus est, aut corã iudice sponte confessus. Similiter notorius notorietate facti: puta, quia tenet bã cum publicum aut in cubili mutuat omnibus uolentib. ad usuram. Item qui corã sacerdote in mortis articulo coram testibus confitetur se usurarium, & mandat restitui usuras & resignat libros. Si illa tria simul concurrunt, aliàs sola cõfessio extraiudicialis nõ facit manifestum usurarium. Vide latiùs Gabrielem & Ar-

gelum in ſumma in verbo Vſuraria, & §. 2. & ſequentib. Nec præterea vſura Iudæis fuit licita, vt habent Alexan. part. 3. q. 36. & 66. reſpectu quorumcunque, ſed Permiſſa reſpectu alienorum, ſicut libellus repudii. Peccabant ergo mortaliter fœnerando alieno. Sed permiſſum eſt eis minus peccatum ne facerent maius fœnerando fratribus, etiam quia erãt rudes & duræ ceruicis. Vnde paulatim ducendi erant ad perfectionẽ. Videatur Gabriel diſ. 15. quæſt. 11. arti. 1. lib. 4. Videat ad hoc Gerſon de contractibus parte. 2. ppoſitione. 17. Et vt dicit Angelus. Principes & communitates auctoritatem fœnerandi concedentes, & cum Iudęis ſuper vſura conuenientes, &c. mortaliter peccant. Et excommunicari ſunt & tenẽtur ad reſtitutionem omnium vſurarum ex tali conuentione ſolutarum. De quo plura legas apud Gabriel. artic. 1. concluſione 3. vbi ſupra. Multa reſcinduntur hic de materia vſuræ propter nimiam materię diffuſionem, quę apud Iuriſcõſultos & Theologos legere potes. Sufficiunt hæc modica Theologiæ tvtoni. loca quęrat allegata curioſus & ſtudioſus.

VSVS eſt vis vtendi rebus alienis, ſalua rerum ſubſtantia, ſecundum Azonem in ſumma. Et ſecundm beatum Thom. in. 1. de veritate qu. 17. art. 1. Vſus nullo mõ ſignificat habitum vel potentia, ſed ſignificat actum cuiuſcunque habitus & potẽtię. Et venit vſus ab vtor, & aliquando ſignificat ipſum vtendi actũ, nonnũquam conſuetudine, conuerſationẽ. Aliquãdo opus & exercitium, vt nunc viribus vſus. Quandoque ſignificat vtilitatẽ, de quo apud Poetas & Oratores legas, apud quos vſu venire ſignificat accidere. Et vſus ingeniũ & artem clariora facit, vt ſcribit Gerſ. in carm. ſuper Magnifica. Eſt & vſus rationis qui perſæpè impeditur affectionibus & perturbationibus & infirmitate, &c. Eſt & vſus voluntatis bonus & illicitus. Et vſus voluntatis illicitus vt ait Aug. lib. 1. de doct. Chriſtiana abuſus eſt vt refert Ricchidac. diſtinct. 17. articu. 3. quæſtio. 1. libro quarto.) per quem vſum illicitum voluntatis, qui eſt in volendo quodcunqs mortale peccatum, prohibetur homo ſuſcipere rem ſacramenti, id-

eſt gratiam gratum facientem. Eſt etiam vſus quidam ordinatus, quidam inordinatus. Vſus ordinatus eſt reſpectu referibilis in aliud tanquam in ſuum finem verum & debitum. Inordinatus verò quando aliquid acceptatur in facultatis voluntatem propter aliud minus bonũ, ſiue contra dictamen rationis rectæ, qđ non eſt eius finis debitus, vt diligere Deum finaliter propter retributionem temporalem, aut propter ſeipſum finaliter, & ſic ſolùm propter ipſummet hominem. Gabr. diſtinct. 1. quæſtio. 1. libr. 1. Et talis actus quandoque appropriatè dicitur abuſus. Vnde Auguſt. de doctr. Chriſtiana capitulo primo. Vſus illicitus abuſus potius vel abuſio nominandus eſt. Vide & in dictione Vti quid ſit vſus paulò poſt.

VSVSFRVCTVS dicitur cùm res aliqua non noſtra eſt, ſed perinde ex ea fructum atque vtilitatem capimus, ac ſi noſtra eſſet. De quo vide apud Iuriſconſultos. Et diffinitur a Vlpiano, quod ſit ius alienis rebus vtendi fruendique ſalua rerum ſubſtantia.

VSVCAPIO vide in dictione Præſcriptio, & eſt vocabulum Iuriſconſultorum.

VT in ſcripturis quandoque ponitur per conſequentiam. Vnde illud. Hoc autem totum factũ eſt vt implerentur ſcripturę Prophetarum. Ly vt (vt habet communis vſus gloſſatorum, & refert Gerſ. tract. 10. ſuper Cantico Mariæ) poſitum hic dicitur per conſequentiam, non per cauſam principalem & finalem. Sub hoc ſenſu ſcripturæ ſunt impletæ, quia totaliter factum eſt noſtræ redemptionis myſterium, &c.

VTI vno modo capitur vt diſtinguitur contra otium (vt ſcribit Dom. Præpoſit. Gabr. diſtinct. 1. quęſt. 1. articu. 1. lib. 1. & ſic communiſſime capitur pro operatione naturali cuiuſcunque potentiæ. Hoc modo capitur cum dicitur. Cuius vſus bonus, ipſum quoque bonum. Et ſic vſus dicitur operatio cuiuſcunque potentiæ, ſiue principalis, ſiue inſtrumentalis, ſic vtimur oculis ad videndum, & habitibus ad expeditius agendum. Sic (inquit Auguſt.) virtutibus nemo malè vtitur. Accipitur ſecundò prout diſtin-

guitur

guitur contra dissuetudinem. Sic vsus à Victorino describitur. Vsus est actus frequenter elicitus à potentia, & sic addit vltra primam acceptionem frequentiam. Sic illis duobus modis cuiuslibet potentiæ actus potest dici vsus. Sic dicitur de Dauid 1. Reg. 17. quod non poterat armis indutus incedere, quia non habuit vsum armorum antea. Tertio modo magis Theologicè accipitur vti pro acceptare vel deacceptare aliquid propter aliud. Sic est actus voluntatis relatus in aliud, siue sit ordinatus siue inordinatus. Sed magis propriè accipitur pro acceptare, vel deacceptare aliquid propter aliud præcisè, quod fruendum est. Sic distinguitur cõtra actum inordinatũ. Hoc modo frequẽter sumit B. Aug. Ex quo sumi potest quod illo est vtendum quod est propter Deum amandum vel odiendum, vtendũ dico ordinatè. Vti autem rectè & ordinatè dicitur quod præcisè & tantum propter aliud quo fruẽdum est diligimus, & hoc solũ cõpetit creaturę. Vnde S. Bona. di. 1. q. 3. li. 1. Solo bono creato vtendum est, quia si bono increato vtimur, semp est abusus, & abusus talis est peccatũ mortale propter diuersitatẽ in finẽ cũ delectatione, & propter voluntatis inordinationẽ quæ minus diligit ipsum quo vtimur quam propter quod vtimur. Itẽ dilectio Dei propter retributionem perpetuam aut temporalem nõ est vsus, qui vsus est aliquid acceptare propter illud quo faciendum est. Sed nullo alio à Deo fruẽdum est. Et talis actus appropriatè dicitur vsus. Et sic diffinit August. 10. de trinita. cap. 11. vtimur eis quę ad aliud referimus quo fruendũ est, & sic distinguitur vti contra abuti. Vnde quicunque vtitur creatura propter se, peccat mortaliter (vt inquit Brulifer di. 3. quæ. 11. libro 2.)

VTI secũdum. Occam strictissimè est actus qui exi existens vnus tendit in aliquid ꝓpter aliud, per quod videtur velle quod quandoque vno actu voluntas potest aliquid diligere propter aliud, quum eiusdẽ actus possunt esse plura obiecta ad finem ordinata, ita non est inconueniẽs secundum eundem, eundem actum numero esse respectu finis vltimi & respectu eorum quæ sunt ad finem. Potest & in genere sumi vti pro acceptare aliquid vel deceptare, sic sumit Augusti. primo, de trinita. capit. 11. Habemus ex his quod vtimur potentia, qua operamur: habitu, quo regulamur: obiecto, ad quod inclinamur: actu, quo mouemur. Occam & Gabr. vide latiùs.

VTILE dicitur quod est appetendum propter aliud cõsequendum. Et vtile dicitur quatuor modis, vt scribit Brulif. dist. 6. q. 2. libr. 4. Primo modo pro illo qđ est appetibile propter aliud tantum, & non propter se, sine quo illud quod appetitur potest haberi, vt potio amara, quę est inutilis ad sanitatem, non tamen necessaria. Secundo modo capitur vtile pro illo quod est appetibile propter aliud tantũ, & non propter se sine quo illud quod appetitur non potest haberi, vt est amputatio tibiæ, quando quis habet ignem sacrum in ipsa tibia. Tertio modo pro illo quod est appetibile propter se & propter aliud sine quo illud quod appetitur potest haberi, vt est ingressio religionis, quæ est appetibilis propter se, quia est bonum & propter aliud, scilicet beatitudinem. Quarto modo quod est propter se appetibile & propter aliud, sine quo illud non potest haberi. Isto modo character dicitur vtilis, quia de se est bonus, & etiam disponit ad gratiam. Vtilis inquam ad signandum, ad præparandum, & assimulandum & instinguẽdum. Vtile dicitur dupliciter, scilicet sicut via ad finem, vt meritum ad beatitudinem, & sicut pars ad totum, vt ministeria angelorum ad beatitudinem eorum secundum beatum Tho. 1. par. q. 62. arti. 9. & vtilitas: vtiliter, & vtilis ab vtor dicuntur.

VVLGVS propriè ignobilior multitudo. Et dicitur (vt quidam dicunt) à voluendo quod stultè huc atq; illuc voluitur. Hinc vulgaris hoc est vilis atque communis, Et vulgo aduerbialiter positum significat passim per omnes cateruatim. Et vulgus fallacissimè causas infortuniorum assignat. Vnde Gerson parte prima, tracta. contra superstitiosam dierum obseruationem ait: Nihil est fallacius vnigi traditionibus, qui vt sæpius faciunt de nõ causa causam, & assignant causas fortunu, vt ibidem latiùs ostendit. Vulgus quoque errans

errans multa mala prouerbia adinuenit, sicut illud. Obsequium amicos, veritas odium parit. Et illud. Angelicus iuuenis senibus sathanizat in annis, quod prouerbium blasphemum adinuenit errans vulgus, vt reliqua multa, vt dicit Gers. part. 2. 2. tract. de paruulis ad Christum trahendis, consid. prima. Nec vulgarem consuetudinem & opinionem nos curare oportet vt idem ait. Non enim populari rumore vel consuetudinis errore, sed puræ veritatis consideratione id quod iustum est & religiose factum, diiudicent, nec quid animus in præsenti sentiat, sed quid sentire debeant attendant. Gerson.

VVLPES est animal astutum, ingeniosum & dolosum ac fœtidum. Et per vulpes quandoque in scriptura significantur dolosi homines, & hæretici, & etiam dæmones decipientes animas. Canti. 2. Capite vulpes, scilicet occidendo hæreticos, qui demoliũtur vineas, ideſt Ecclesias. Et Psalm. 62. Partes vulpium erunt, ideſt dæmonibus sociabuntur in inferno, vt scribit Pelbartus in dictione BESTIA, lib. 2. Rosarii Theologiæ. Vulpeculas vocat Gers. parte tertia, super Cantico Canticorum sym psalmate quarta, tentationes, quæ cum videntur mortuę ex improuiso incautos arripiunt, &c.

VXOR dicitur mulier postquam contraxit per verba de præsenti, licèt nondum consummauerit, & hoc in omnibus fauorabilibus, sed in odiosis appellatione vxoris venit solùm illa quæ matrimoniũ consummauit, & dicitur ab vngendo quasi unxor. Nam puellæ cùm nuberent apud veteres, ac mariti domum intrarẽt axungia postes ungebãt, putantes ex hoc omnia mala ab ea domo arceri, vel quod vngueto maritos vngebant. Multa de vxoribus legito apud Gersonẽ. Et vt ipse dicit parte quarta, sermone de modo viuendi coniugatorum. Dominica infra octa. Epiphan. custodiri non vult. Nam bona non debet, mala non potest. Multa de viris & vxoribus quomodo se habere debeant ad inuicem ibidem ostendit. Nec quisquam putauerit (vt idem dicit parte 2. de cælibatu siue castitate Ecclesiasticorum multitudine vxorum (dum etiam legaliter multis fas esset vti) libidinis ignẽ, furorem, fomitem tyrannidem excutere, sed crebrius in malum augere, quo palã fit venereum furorẽ plus cedẽdo, fugiendoque vitari quã vtendo. Ab vxore venit uxorius qđ est vxoris, vel quod ad uxorẽ pertinet, vt res uxoria. Augustl. libro 2. confes. non curauit hæc, quia metus erat ne impediretur spes mea cõpede vxoria. Aliquando vxorius dicitur, qui uxori nimis inseruit vel deditus est vxori.

De litera X.

XENODOCHIVM est hospitium vel receptaculum, & est Græca dictio, & Latinè dicitur hospitale. Et vt scribit frater Osualdus in fine libro quarto, Rosarii in quo pauperes & peregrini suscipiuntur & conuersantur, ut hospitale uel ipsa collectio & susceptio pauperum & peregrinorum, Et ritè vt idem dicit significat Ecclesiam catholicam, vbi peregrini & aduenæ conuersantur, non reficientes antidotis & suauibus confectionibus, ideſt sacrosanctis sacramentis Ecclesiæ per Deum, Dei filium, Iesum Christũ Dominum nostrũ mira vtilitate dispositis, ac diuina pietate animarum nostrarum medelis collatis quorum suffragio freti, & adminiculo suffulti, imbecillitatis nostræ incolatum miserum digna gratiarum actione transigere ualeamus illustrati fiedei luce sedentem super solium intenta mente contemplantes. De quo Magister in fine lir. 4. hæc inquit de pedibus sedentis super solio excelsum quos Seraphin duabus alis uelabant scriptori & si non auditori commemorasse sufficiat.

Xps sic quidam scribunt imperitè, cùm debeat hoc nomẽ ita scribi Christus, sed Græcam literaturam, quam ignorant, imitari uolentes, scribunt Xps. Sic enim Græcè scribitur ΧΡ̃Σ vel ΧΡ̃ΣΤΟΣ. Et dicitur Christus à Chrismate, vt dicit Augu. in Psalm. 26. Non solùm autem caput nostrum vt ipse dicit vnctum est, sed & corpus eius & nosipsi. Rex autem est, quia nos regit & ducit. Sacerdos, quia pro nobis interpellat. Et habet plura nomina Christus. De quo uide in dictone NOMEN. Et de Chri-

sto

sto plura supra in litera C. Et à Christo, deriuatur Christianus. Dicuntur autem Christiani potius a Christo quam á Iesu, & ideo, quia Iesus est nomem diuinitatē Christi respiciens. Dicitur enim Iesus, id est saluator, saluare autem Dei proprium est. Sed nomen Christus, ideſt vnctus conuenit Christo ratione humanitatis, in quo communicat nobiscum. Vnde Christiani sunt vncti tanquam pugiles contra mundum, carnem & diabolum pro Christo rege. Alias ponit rationes secundum doctores frater Pelbartus libr. 2. Rosarii. Theol. in doctione CHRISTVS. Ité Christianus est imitator Christi, sed quod possibile est homini verbis & operibus & intentione rectè & sine querela credens in Deum & sanctam trinitatem. Sed non tenemur Christum imitari in operibus diuinis: puta, miraculis faciendis, ergo non denominamur á Iesu, quod ratione diuinitatis conuenit Christo. Sed quia tenemur in operibus bonis & virtuosis, ideo á Christo nomē habemus, quod est competēs ratione humanitatis. Et sicut habemus nomen a Christo vt dicamur Christiani, ita opere & non nomine solùm simus Christiani, vnde & Hierony. in testa. Frustra nomen Christianū habet qui operibus diabolū sequitur. De nomine Christus vide alias plura. Et Christianus ille est (vt refert Præpositus Gabr. sermo. 2. de dedicatione post beatum August.) qui vitam Christi sequitur, qui Christum in omnibus imitatur, sicut scriptum est, qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Christianus est qui Deo die noctuque seruit, qui eius præcepta indesinenter meditatur & cogitat, cuius omnis spes in Christo, qui cœlestia potius quam terrena desiderat, qui humana spernit vt possit habere diuina. Plura ibi Gabr.

De litera Y.

YGRAECA est litera, & in Græcis scribitur dictionibus, non Latinis, & vocatur ypsilon. Idcirco paucę sunt dictiones quibus vtimur in Theologia scriptæ litera y. Quidam ydeam scribit y, sed reperio scriptum litera Latina I. de quo suo loco dictum est.

YPOSTASIS quidam sic scribunt, ego cum aspiratione scriptum inuenio, ideo quære in litera H. in fine.

De litera Z.

ZELOTYPIA est ægritudo animi ex eo prouenies quòd timeat ne adsit alteri, quod cum nemine velis habere commune, secūdum Chrysippum. Qui igitur ita amat, vt solicitus sit ne quis amore suo perfruatur, zelotypus est. Et zelotypia oritur ex amore non patiente consortiū in re amata, secundum Beatum Tho. 1. 2. q. 28. arti. 4. Et zelotypia secundum Gerson in regulis moralibus de superbia est vehemēs amor, suspiciosus non satis fidens de re amata, & aliæ suspiciones maleuolæ, vt dum aliquis semper putat irrideri & falli, in quales quidam malancholici & quidam ex religiosis faciliter cadunt si non reprimantur, sed si addatur consensus liber, sunt vt plurimum mortalia delicta, aut mortalium delictorum vehemēs causa. Deum quoque esse plenum zelotypia idem ostendit Gers. par. 4. serm. de conceptione Mariæ virginis. Non enim vult te vllam aliam rem amare plus quàm se, ne in præsentia sua facias fornicationem vel spirituale adulterium diligendo infernalem inimicū, & iaceas interbrachia eius per iniquā delectationem peccati mortalis, videtur ei quod merito sup oēs alios dignus sit amari, &c. Vel dicitur zelotypus vel zelotes hoc est æmulator vel amator Dñs noster, quoniam ita nos amat vt nolit fornicari post deos alienos.

ZODIACVS & si post diffinitionem zelus secundum ordinem literarum poni deberet, sed quia vocabulum plus Astrologicū est quàm Theologicum, non claudat hoc opus Theologicum. Et dicitur zodiacus circulus in cœlo. Et dicitur zodiacus secundum Bedam de imagine mundi, vbi ait: In medio firmamēti inquit sunt duodecim signa per transuersum posita, aliqualiter per circuitum distincta. Horum dispo-

dispositio inquit Græce dicitur zodiacus Latine signifer, eo quòd in ipso circulo sunt signa quæ animalium habent nomina. Zodian enim Græcè animal dicitur. Hæc duodecim signa iuxta qualitates elementorum Astrologi quidam in quatuor diuiserunt, asserentes Arietem, Leonem, & Sagittarium, calidos & siccos, sicut est ignis. Taurum, Virginem & Capricornū frigidos & siccos, vt est terra. Geminos. Libra & Aquarium, calidos & humidos, vt aer est. Cancrum, Scorpionem & Pisces, frigidos & humidos, vt est aqua. Hæc ex Guil. de Conchis. De circulo illo zodiaco & eius signis plura apud Philosophos, Astrologos & Theologos aliquos, & frater Pelbartus libro secundo, Rosarii Theologiæ, &c,

ZELVS Græca dictio est ζῆλος, & est amor, beatitudo, æmulatio, iusta ira, felicitas. Et sumitur quandoque pro feruenti dilectione, & quandoq; pro inuidia nō eqni uocè, quia secundum procedit à primo, secundum B. Thom. super 1. ad Corin. 14. Quandoque significat odium, aliquādo imitationem. Quandoq; vt scribit Gers. parte 3. de consolatione Theologiæ libr. 3. prosa. 1. est desiderium vehemens quo quis incitatur ea tollere quę rei sibi dilectę videntur aduersa, sic homo zelato p vxore, ne mœchus aburatur ea. Et hinc Zelotypa, mater pro filia ne violetur, iustus pro domo Dei volens ab ea tollere quicquid videri scandalorum. Vnde illud est. Zelus domus tuæ comedit me. Cuius recordati sunt discipuli Christi dū eiicerent vendentes & ementes de templo seu domo Dei. Zelum hunc vltimum laudauit qui dixit. Nullum esse Deo acceptius sacrificium quàm zelum animarū. Verè quidem inquit Gerson, si comitetur ipsum beneuolentia, discretio & constantia, quæ tria si deserat aut contemnat zelus rectè comparaueris ipsum gladio bicipiti in manu furiosi, igni rursus & fulmine siue obice peruaganti. Zelus (vt scribit sanctus Bonauentura, dist. 1. libro. 1. in dubiis literalibus) est amor nolens habere consortium in amato. Zelus malus vitat omne consortium, sed Zelus bonus vitat tantum malos, Vnde viri zelatores domus Dei non possunt videre in Ecclesia vitia quæ insurgunt contra ipsam. Vnde Iacob. 2. dicit Glos. Zelus bonus est quo animus obiecto humano timore accenditur, & eo tendit vt quęlibet parua quæ viderit corrigere satagat, & si nequierit, tolerat & gemat. Sic Magister in Ecclesia zelabat fidem, & ideo accēdebatur contra fidei corruptores. Et zelare & zelari, vtrumq; enim dicitur, significat æmulari, quandoque irasci, secundum illud. Neque zelaueris facientes iniquitatem. Et zelus (vt scribit frater Pelbartus in fine lib. 3. Rosarii Theol.) propriè est motio animi siue in bonum, siue in malum. Et diffinitur alio modo à Philosopho, alio modo à Theologo. Nam secundum Philos. 2. Rhetor. Zelus est proprie tristitia de bono alterius, ex eò quòd nobis deest illud bonum. Secundum verò Tho. secunda secundæ qu. 36. artic. 2. Zelus est quidam feruor mentis, quo quis habet incitari ad proficiendum cum melioribus. Et differunt inuidia misericordia, nemesis & zelus. Nam secundum S. Thc. vbi supra. Cum aliquis tristatur de bono alterius, prout existimat illud bonum vt malum proprium, inquantum est diminutiuum propriæ gloriæ & excellentiæ, sic illa tristitia est inuidia. Secus si tristaretur de excellentia alterius, timēs ne eū lędat, quia tunc esset effectus timoris, vt dicit Philosophus 2. Rhetо. Cùm autem tristatur homo de aliena miseria inquantum apprehendit, vt propriam per vnionem affectus, ex eo quòd amans reputat amicum tanquam seipsum, & etiam malum amici, tanquam malum proprium, & sic talis tristitia, dicitur misericordia, secundum sanctum Thom. secunda secundæ q. 30. Nemesis verò est tristitia, de his qui prosperantur indignè scilicet cū prosperantur mali. Zelus autem est tristitia de bono alterius, non propter hoc quod nollemus ei tale bonum, sed ex eo quòd deest nobis tale bonum. Et est duplex zelus, vt & supra tactum est, scilicet bonus & malus. Zelus bonus est diuini feruoris & iustitiæ. Et hoc dupliciter. Primo modo quo quis debet incitari ad proficiendum cum melioribus, secundum illud 1. Cor. 12. AEmulamini charismata meliora, vbi Glos. Amb. id est ardēter desiderate

spiritu-

ſpirituſſanctí bona, in bonitate excellentiora & perfectiora, & maximè charitatẽ. Ideo ſubdit. Adhuc excellentiorem uiam demonſtro uobis. Secundo Zelus bonus diuini feruoris & iuſtitię, quo quis debet animari ad peccata, propter honorem Dei, quo zelo Dauid ſuccenſus ait: Zelus domus tuæ comedit me. Idem iterũ. Tabeſcere me fecit zelus meus, ubi Gloſ. Auguſt. Corpore tabeſcit Dauid. Zelus iſte eſt amoris, non liuoris, hoc zelo arſit Phinees filius Eleazari. Numer. 35. commotus contra Iſraelitem & mulierẽ Madianitam coeuntes ſimul, qui accepto pugione, ingreſſus poſt eos in lupanar, perforauit ambos ſimul. Et ceſſauit plaga à filiis Iſrael, & occiſa ſunt 24. milia hominum. Vnde dicitur ibidem à Domino. Zelo meo, ideſt magno ardoris honore mei ſuccenſus & cõmotus eſt contra eos. Et 3. Reg. 19. dicitur de Helia. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia derelinquerunt pactum Domini filii Iſrael. Secundo zelus malus eſt, qui ab amore malo cauſatur, & talis eſt zelus liuoris uel inuidię, de quo Iacob. 3. dicitur: Vbi enim zelus & cõtentio, ibi in cõſtantia & omne opus paruum. Vnde zelus inuidię eſt cauſa contentionis, non contra rem amatam, ſed pro re amata, contra impedimẽta conſecutionis & perfectę fruitionis ipſius. Et ſequitur ibi inconſtantia, ideſt progreſſus de malo in peius, quia ex indignatione cordis oritur malum oris. Ex quo ſequitur peius malum opus, ideo dicitur, & omne opus prauum, ſcilicet interius & exterius, hæc ſanctus Tho. ſummatim 1. 2. q. 28. art. 4. & ſecunda ſecundæ quæſtione. 36. art. 2. Vtinam ſinguli [inquit frater Pelbart.] fidelium Dei zelo feruido igniti indocta corda eruditent, neglecta corrigerẽt, collapſa erigerent ac ſtabilirent, ut adoptionem filiorum Dei gratularentur, cum teſte Apoſtolo Rom. 8. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt. De quorum numero nos faciat Ieſus Chriſtus Deus optimus, maximus, benedictus, vna cum patre & ſpirituſancto per infinita ſecula. Cui ſit laus & honor, & gloria & gratiarum actio, qui me per magnos ſudores & labores ad portum optatum reduxerit, quem rogo maximè ut & nobis gratiam, charitatem & patientiam tribuat in hac uita, & veram criminum expiationem & pœnitentiam, qua tanquam tabula naufragii de hoc periculoſo mari multis procellis & fluctibus tentationũ, & periculorum, & Syrtibus fluctuanti & laboranti eruamur, & perducat ad portum æternę ſalutis, quam nobis præſtare dignetur trinus & unus, in ſecula ſeculorum laudandus. Amen.

Deo gloria

Vocabularium Theologicum à Ioanne Altenſtaig ante quinquaginta octo annos concinnatum & doctè ſcriptum, & vtiliſſimum iudicamus, & dignum cẽſemus quod ad ſtudioſorum vſum reducatur.

REGISTRVM.

✱✱✱ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss
Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn
Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx.

Omnes sunt quaterniones præter ✱ qui est ternion.

VENETIIS,

Alexander Gryphius Excudebat, Sumptibus Hæredum Melchioris Sessæ.

MDLXXXIII.